فەرهەنگی مامۆستا

عەرەبی - کوردی

نوسینی
مەلا محمود گەڵاڵەیی

قاموسي ماموٚستا

بەرگی یەکەم

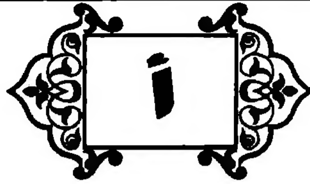
أ.ب.ت..ج.ح.خ.د.ژ.ر. ز. س. ش.ص. چ.گ.ڤ

نووسینی:

مەلا مەحموودی گەڵاڵەیی

■ ناوی کتێب: قامووسی مامۆستا ■
■ دانراوی: مەلا مەحموودی گەڵاڵەیی ■
■ تایپ و دیزاینی: سامان محمد امین ■
■ تیراژ: ٢٠٠٠ دانە ■

■ لە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتیەکان ژمارەی(١١٥٦) ی ساڵی (٢٠١٤ ز) ی پێدراوە.

آبَ: بڕوانە مادەی (أوَبَ). ٥ **آب:** مانگی یانزەی ساڵی سورە یانیو مانگی هەشتی زایینی یە.

الآب: ئوقنومی یەکەمە لای مەسیحییەکان. ٥ **الآبَنُوس:** درەختێکە لە وڵاتی حەبەشەو هیندوستان دەڕوێ ٥ **الآبَنُوسية:** مادەیەکی رەشی رەقە ٥ **الآجُرُ:** خشتی سورکراوە بۆ کاری بیناسازی ٥ **آدم:** بڕوانە مادەی (أدَمَ) ٥ **آذار:** مانگی شەشەمی ساڵی سورەیانیو مانگی سێیەمی ساڵی زایینی یە ٥ **الآذريون:** رووەکێکی گوڵە پایزەیە.

الآس: درەختێکە هەمیشە سەوزە. ٥ **آمين:** خودایە داواکەم جێ بەجێ بکە. ٥ **الآنِسُون:** رووەکێکە وەرزییە گوڵەکەی سپیو بچوکە ٥ **الآنُكُ:** رەصاصی رەشە. ٥ **الآيِنُ:** دابو نەریتی کۆمەڵێك یان هی دەڤەرێك ٥ **أبأهُ:** (أبأهُ بسهم) تیرێکی تێگرت ٥ **الأباءُ:** قەصەب ٥ **الأباءَةُ:** پێشەڵانی قەصەب، (ك: الأباءُ)ە.

أبَّ: (أبَّ للسير أبّاً، أباباً): خۆی بۆ سەفەر ئامادە کرد، ٥ **الأُبابُ:** ئاوی زۆر. ٥ **الأبابَةُ:** دەردێکە توشی ئادەمیزادی دوورە وڵات دەبێ.. واتە: کورکاندنو ناڵین بۆ نیشتمان.

أبِتَ: (أبِتَ اليوم أبْتاً): ڕۆژەکە گەرم بوو.

أبَدَ: (أبَدَ أُبوداً) لە ئادەمیزادان دابڕا گۆشەگیر بوو. ٥ **أبَّدَ:** (أبَّدَ الشيء) شتەکەی نەمرکرد ٥ **الآبِدَة:** کاری سەرنج ڕاکێشو سەیرو سەمەرە ٥ **أوابِدُ الوَحْش:** گیانلەبەری کێوی ٥ **أبداً:** زەرفی زەمانی داهاتووە، بۆ کردن و نەکردن بەکار دەهێنرێ ٥ **الأبَدِيّ:** ئەوەیە کۆتایی نەبێ ٥ **الأبَدِيَّة:** چاوگێکی دروست کراوە (مصدر صناعي) ٥ **المؤبد:** (الحكم المؤبد) سەپاندنی سزا بەسەر تاوانباردا بە درێژایی ژیانی...

أبَرَ: (أبَرَ النَّخْلَ) دار خورماکەی تەلقیح کرد، موتوربەی کرد تۆوی نێرەکەی بەسەردا پڕژاندن ٥ **أبَرَ الزَرْعَ**، کشتو کاڵەکە باش بوو پێگەیی ٥ **أبَّرَ النَخْلَ – الزَرْعَ:** باخە خورماکە، یان کشتوکاڵەکەی باش بەخێو کرد ٥ **إئتَبَرَ فلاناً:** داوای لە فلان کرد خورماکانی بۆ تەلقیحو موتوربە بکا ٥ **الإبارَة:** وەستایی کارامایی موتوربەکردنی خورمایە ٥ **الأبّارُ:** دروستکەری دەرزی یە ٥ **الإبْرَةُ:** دەرزی یە، ئامێرێکە سەرێکی تیژەو سەرێکی کونە ٥ **الأبُور:** ئەو تۆوەیە خورمای پێ موتوربە دەکرێ ٥ **المأبُرُ:** توێکڵی تۆوێ موتوربەکردنی خورمایە ٥ **المِئْبَرُ:** دەرزی ئەستوران، دەرزی گەورە ٥ **الأُبرا:** شانۆنامەیەکی شیعرییە لەگەڵ مۆسیقادا ئەنجام دەدرێ (ئۆپێرا) ٥ **الإبْرِيزُ:** زێری ساغلەمو بێ غەلو غەش ٥ **الإبْرِيسِيمُ:** باشترین جۆری حەریر (ئاوریشم) ٥ **الإبْرِيقُ:** مەسینە ٥ **إبريل:** مانگی چواری زایینی (نیسان).

أبَزَ أبْزاً، و أُبوزاً: قەڵەمبازی بوو. ٥ **الأبْزَنُ:** حەوزێکی مەعدەنییە خۆی تێدا دەشۆرێت ٥ **الإبْزِيمُ:** قوڵفەی قاییش پشتێنە ٥ **أبَسَهُ:** ڕقی لێ هەڵگرت.

أبَشَ: (أبَشَ لأهله) تێکۆشا بۆ دابینکردنی بژێوی ماڵو خێزانی، (أبَشَ كلاماً) قسەی بێ سەرو

بەری کرد ٥ (تَأبَّش) کۆبوونەوە. ٥ **الأُباشَةُ:** خەڵکی تێکەڵو هەمەجۆر.

أبَصَ أبْصاً: گورج‌وگۆڵ بوو.

أبَـضَ أبْـضاً: ومزءو حاڵ شێوا، باری ژیانی تێکچوو. ٥ **الأُباضِـيَة:** تاقمێکی خەواریجن ٥ **الأبوض:** ئەسپی تیژ ڕەو.

الإبِـط: بن هەنگڵ. ٥ (تَـأبَّط الـشيء): شتەکەی خستە بن باڵیەوە ٥ **إبِـط الزُهْـرَة:** ئەو تۆوە وردەیە کە لەنێوان لاسکی ڕوەکەکەو پەلکە گەڵاکانیدا دەردەکەوێ.

أبَقَ أبْقاً، إبَاقاً: هەڵات، یاخی بوو. ٥ **أبَلَتِ الإبِلُ أبْلاً وأبُولاً:** حوشترەکان زۆر بون، کێوی بوون.

أبل الإبْلَ: حوشتری ڕاگرت. ٥ **الإبَالَةُ:** کۆمەڵو تاقم ٥ **الأبابِيـلُ:** دەستەو کۆمەڵی زۆرو یەك لەدوای یەك ٥ بۆ کۆمەڵی زۆرو سەرنج ڕاکێش بەکار دەهێنرێ ٥ **الإبَالَةُ:** باوەشێك چیلکەو چەوێڵ ٥ **الأُبْلَةُ:** هۆزو خێڵ ٥ **الأبِيلُ:** گۆچان، دار عەصا ٥ (الْأَبِيلَةُ): باوەشە دارو چیلکە ٥ **الإبْلِيزُ:** ئەو قوڕو لیتەیەی چۆمی نیل ٥ **إبْلِيسُ:** مامۆستاو ڕابەری شەیاتینی.

أبَنَ: (أبن الدمُ في الجرح): خوێنەکە لە برینەکە دا ڕەش بووە. ٥ **إبَانُ الـشَّيء:** کاتو وەرزی شت ٥ **الإبْنُ:** کوڕ، **الإبْنَةُ:** کچ. **الأُبْنَةُ:** گرێی قامکی قاچ، گرێی دارو شتی تر، پێشی دەگوترێ بزمارە گۆشتینە ٥ عەیبو عار ٥ کینەو ڕق. **الـمَأبُونُ:** تۆمەتبار.

أبَهَ: (أبَهَ له و به): لێی حاڵی بوو بۆی دەرکەوت. ٥ **أبَهَ فلاناً لكذا:** فلانکەسی ئاگادار کردو سەرنجی ڕاکێشا بۆ ئەوشتە ٥ **الأُبهَـةُ:** شکۆمەندیو نرخداری.

أبَاَ واباوه و أبُوَّةً: بوو بەباوك. **أباه:** پێی گوت بە باوك و دایکەوە بەقوربانت بم. **تَـأبى:** باوکی بۆخۆی پەیدا کرد.

الأبُ: باوك، باپیر،

الأبُ: باوك، باپیر.

أبـي إبـاءً و ابـاءةً: دژی ئەو شتە وەستا. ٥ **أبـي الـشيء:** شتەکەی لێ قەدەغەکرد. ٥ **الـأبِيُّ:** جوانمەردو دلێر.

أتَبَ، تأتب، وَائتَبَ: کراسی بێ قۆڵی لەبەرکرد. ٥ **الأتَابِكُ:** فەرمانڕەوا، گەورە.

أتَـدَ: مانگاکەی بەستەوە بۆ دوشین. ٥ **الأُتـرُجُ:** لیمۆ.

أتَـلَ: بەمانا هەنگاو هەڵێنانەوەی خێرا خێرایە بەرق هەڵساوی.

أتَـمَ أتْمـاً: کردنی دو مادە بەیەك. ٥ **الأُتْـمُ:** درەختێکە لە توێژی درەختی زەیتون، ٥ **أتَنَ فلان أتاناً:** بەمانا (أتَمَ) هاتووە واتە: تەمبەلانە جولایەوە ٥ **الأتـانُ:** دێڵەکەر، ماکەر ٥ **الأتُـونُ:** ئاگردانی گەورە، جەهەندەمی حەمام.

أتَا، أتا الشجر أتواً أتاءً و إتاءً: درەختەکە میوەکەی دەرکەوت، ٥ **آتـى الـشجرُ إيتـاءً:** درەختەکە میوەکەی دەرکەوتو بەرەکەی زۆر بوو ٥ **الإيتا** بەروبوم و دانەوێڵە ٥ **الإتَـاوَةُ:** سەرانەو مەڕانە خەرجیو باج، بەرتیل.

الأتـوْ: یارمەتیو بەخشش ٥ **آتى فـلانٌ الـشَّيءَ:** فلانکەس ئەو شتەی هێنا ئامادەی کرد ٥ **آتى الشَّيءَ:** ئەو شتەی ئاسان کرد ٥ **آتى اليه الأمـرُ:** ئەو کارەی بەبیردا هاتو وای بەباش زانی بەوجۆرەی بکا ٥ **الإتـاءُ:** ئەو دارو چیلکەو

چەوێڵەیە کە لە دەراوی کانیاوو جۆگای ئاودا دەبێتە بەربەستو ناهێڵێ ئاوەکە باش بڕوا.
الأَتِــيُّ: کاری جێ بەجێ کراوو ئەنجامدراو. ٥ **الأَتِــيُّ:** بێگانەی خۆ هەڵواسەرو بێ ئەصڵو بنیچە ٥ **الأَثْأَبُ:** درەختی گەورەی توت کە زۆر لقو پۆپی هەبن.

أَثَّ، أثّاً وأثاثاً وأثاثةً: زۆر بوو، گەورە بوو (أثّ النَّبَاتُ) گژوگیا کە تێك چڕژاو ٥ **تَأَثَّثَ فلان:** فلانکەس خێرو خۆشی توش هات ٥ **أَثَرَهُ أثراً وإثارَةً وأثرَةً:** شوێن پێی هەڵگرت ٥ (أَثَرَ الحديثَ) فەرمودەکەی گێڕایەوە، لەهی ترەوە ریوایەتی کرد.

أَثَـرَ عليه أثراً و أثرَةً و أُثـرى: بەرژەوەندی خۆی پێش خست، لە دابەشکردن دا ٥ **آثَرَهُ إيثاراً:** هەڵی بژاردو رێزی دایە ٥ **تَأَثَّـرَ الشَّيْءُ:** شتەکە نیشانەی تێدا دەرکەوت ٥ **اسْتَأْثَرَ بە:** ئەو شتەی تایبەت بە خۆی کرد ٥ **الآثارُ:** زانیاری دەربارەی شوێنەوار ٥ **الإِثَار:** تورەکەی مەمك (مەمكدان) ٥ **الأَثارَةُ:** نیشانە، پاشماوەی شت.
الإِثْـرُ: بریسکەو بریقەی شمشێر، تەڕو تازەیی دەمو چاو.
الأَثْــرُ، الأُثُــرُ: بریسکەی شمشێر ٥ **الأثـر الرجعي:** ئاراستە بوونی قانونی تازە دەرچوو بەسەر ماوەی پێش دەرچوونی قانوونەکە ٥ **الأَثِـرُ:** ئەو پیاوەی خۆی پێش کەسانی تر دەخا ٥ **الأَثَـرَةُ:** پلەو پایە ٥ **الأُثْــرَةُ:** شوێنەوارو شوێندەست لەسەر زەوی ٥ **الأثَرِيُّ:** شتی کۆنینە ٥ توێژەرو لێکۆڵەرەوە لەبواری شوێنەوار دا. ٥ **الأَثِـيرُ:** بریسکەی شمشێر ٥ **المـأثور:** میراتو جێماوی رابوردوان بۆکەسانی سەردەم.

أَثَفَ أثْفاً: جێگیر بوو، سەقامگیر بوو، ٥ **آثَفَ القِدْرَ:** مەنجەڵەکەی خستە سەر سێ کوچکە. ٥ **الأُثْفِيَّةُ:** یەکێك لەوسێ کوچکە ئاگردانەیە کە مەنجەڵی دەخرێتەسەر، (الأَثافي) سێیەمی سێ کوچکە.

أَثَلَ أثولاً: جێگیر بوو چەسپا ٥ **أَثَّلَ:** دەوڵەمەند بوو ٥ **أَثَّلَ مالاً:** گەشەی بەماڵو سامانەکە کرد ٥ **تَأَثَّلَ:** چەسپا، جێگیربوو ٥ **الأَثالُ:** ماڵو سامان ٥ شەرەفو پیاوەتی ٥ **الأَثْــلُ:** درەختێکە لە پێڕی (طەرفاوی) ٥ **الأَثْلَةُ:** ئەصڵو رەسەن ٥ **الأَثِيلُ:** لە کیمیادا بەچەند تاکێکی هاوکێشەیی دەگوترێ کە پێك هاتوون لە دوو گەردیلەی کاربۆنو پێنج گەردیلەی ئیدرۆجین.

أَثِـمَ: تاوانی کرد ٥ **الأَثـام:** سزای تاوان، بەمانا تاوانیش هاتووە. ٥ **الإِثْــمُ:** گوناهو تاوان ٥ **الإِثْمِدُ:** کل.

أَثَــا: فیتنەیی کرد ٥ **أَجَّـجَ النـار:** ئاگرەکەی داگیرساند، ٥ **الأُجَاجُ:** ئەو ئاوە یە لەبەر تاڵیو سوێری دەمو زوبان دەگەزێ. ٥ **الأُجُـوجُ:** چرای زۆر روناكو شوعلەدار.

أَجَدَ البِنَاءَ أجداً: دیوارەکەی پتەو کرد ٥ **الأُجُدُ:** حوشتری مێینەی تێك سمڕاوی جەستە داڕژاو.

أَجَـرَ العظمُ: أجراً وأجوراً. وإجاراً: ئێسقانەکە یەکتری گرتەوە بەناڕێکی ٥ **أَجِرَ فلان في ولده:** کابرا منداڵەکەی مردو خودا پاداشی دایەوە ٥ **اِسْتَأْجَرَهُ:** کردی بەکرێکاری خۆی. ٥ **الإِجَارَةُ:** کرێی ئیش ٥ **الأَجْـرُ:** بەهای کارو کردەوە. ٥ **إِسْتَأْجَرَ على الوسادة و نحوها:** سنگی خستە سەر سەرینو رەپەوڕو کەوت ٥ **الإِجَـازُ:** ئەوەیە ئادەمیزاد سنگ بخاتە سەر سەرین رەپەوڕو بکەوێ ٥ **الأَجْزَخَانَـةُ:** دوکانی دەرمانخانە

(صەیدەلی). ٥ **الإجَّاصُ:** درەختێکە لە پێڕی درەختە گوڵدارەکانە.

أجَلَ الشَّيْءَ أجْلاً: ئەو شتەی قەدەغە کردو مەنعی کرد. ٥ **أجَلَ فُلَاناً:** تیماری مل ومرگەڕانی بۆکرد، ٥ **أجَلَ فُلانٌ:** فلانکەس ئازاری مل ومرگەڕانی بوو ٥ **آجَلَهُ:** مەنعی کرد نەیهێشت ٥ **إسْتَأجَلَ فلاناً:** داوای لەفلانکەس کرد کاتی بۆدیاری بکا.

الأجَلُ: هۆکار.

الإجْلُ: جەڵەبە گاکێوی و جەڵەبە ئاسك ٥ **الأجِيلُ:** کاری دواخراو بۆکاتی دیاریکراو ٥ **المَأجَلُ:** ئەستێراوی گەورە ئاوی تێدا کۆدەکرێتەوە.

أجَمَ أجَماً وأجُوماً: بەرق هەڵساوی بێدەنگ بوو ٥ **تَأجَّمَ النارُ:** ئاگرەکە بڵێسەی سەند ٥ **الأُجُمُ:** قەصرو باڵەخانە ٥ **الأَجَمَةُ:** درەختی گەورەو پڕگەڵاو لق‌و پۆپ ٥ **الأجوم:** خەفەتبارو مەلول٥.

أجَنَ الماء أجْناً وأجوناً: ئاوەکە تام و رەنگ و بۆنی گۆڕا ٥ **أجَنَ** الماء: ئاوەکە تام‌و بۆن‌و رەنگی گۆڕا ٥ **الإجَّانَةُ:** سوێنە یان گلێنە تەشتێکە پانکەڵەیە لەگڵ یان لە ماددەی تر دروست دەکرێ جلی تێدا دەشورێ ٥ **الأجَنَّةُ:** ئامێرێکە لە ئاسنی زۆر ڕەق بۆ شکاندنی ماددەی ڕەق بەکاردێ.

أحَّ أحًّا وأُحَاحاً وأحيحاً: کۆکەی گرت کۆکە کۆکی هات ٥ **الأحِيحُ:** ڕق‌و کینە ٥ **أحَّدَ الشيء:** بەتاك‌و تەنهای ناسی تەوحیدی ئەنجام دا ٥ **إسْتَأحَدَ:** تاك بووە ٥ **أحَادَ:** یەك یەك ٥ **الأحدُ:** یەك ٥ هەوەڵ ژمارەیە لە ریزی ژمارەکان.

أحِنَ علیه أحَناً وأحْناً: رقی لێ بوەوە ٥ **الإحْنَةُ:** کینەو ڕق‌و بوغض.

أخْ: دەنگێکە ئازارو نارەحەتی دەگەیەنێ ٥ **إخْ:** دەنگێکە حوشتری پێ پیخ دەدرێ ٥ **الأخُ:** برا، (الأخُ الشقيق) برای باوك‌و دایکی (الأخ لأب) برای باوکی ٥ (الأخ لأم) برای دایکی ٥ **الأخُ والإخُ:** چڵکن‌و قێزلێکراو.

أخَذَ الشيء أخذاً وتأخاذاً ومأخذاً: ئەو شتەی وەرگرت پێی خەنی بوو ٥ **أخَذَ:** قبوڵی کرد ٥ **أخَذَ فلاناً:** فلانکەسی بەند کرد ٥ **أخَذَ:** سزای‌دا. أخَذَ: بەمانا دیلی کرد ٥ **أخَذَ:** بەمانا زاڵبوو ٥ **أخَذَ:** بەهەر دو دەستی گرتی، ٥ **أخَذَ فلاناً:** پاداشتی فلانی دایەوە، سزای دا ٥ **أخَذَ اللهُ فلاناً:** خودا فلانکەسی لەناوبرد ٥ **أخَذَ على يد فلان:** نەیهێشت فلانکەس ئەوکارە بکا. ٥ **أخَذَ على فَمِهِ:** قسەکردنی لێ قەدەغە کرد، نەیهێشت دەم بکاتەوە. ٥ **أخَذَ مَأخَذَ فلان:** ڕێبازی فلانکەسی گرتەبەر، ٥ **أخَذَ الشيءُ حَدَّهُ:** ئەو شتە باری خۆی گرت‌و جێی خۆی کردەوە. ٥ **أخَذَ اللَّبَنَ:** شیرەکەی ترش کرد. ٥ **أخَذَ في الأمرِ:** دەستی بەکارەکە کرد. ٥ **أخذَ الرضيعُ أخْذاً:** شیرەخۆرەکە بەهۆی شیر زۆری دایکییەوە قەڵەو بوو.

أخِذَتِ العَيْنُ: چاوەکە هێشا، ٥ **أخِذَ الحيوان:** ئاژەڵەکە شێت بوو هار بوو. ٥ **أخِذَ اللَّبَنُ أخوذةً:** شیرەکە ترشا. ٥ **أخَذَتْه الساحرة:** جادوبازەکە فێڵی لێکردو داوی بۆنایەوە. ٥ **آخَذَهُ بِذَنْبِهِ:** لەسەر تاوانەکەی سزای دا. ٥ **أخَّذَ الجَمَلَ:** حوشترەکەی بەستەوە. ٥ **إتَّخَذَ فلان لمرضه:** فلانکەس گەردنکەچی نەخۆشییەکەی بوو ٥ **إستأخذ فلانٌ:** فلانکەس گەردنکەچ بوو، ٥ **الإخَاذَةُ:** زەوی یەکە ئادەمیزاد بۆخۆی دیاری دەکاو دەستی بەسەردا دەگرێ.

الأخْذُ والإخْذ: ڕێ‌و شوێن‌و ڕێبازو پەیڕەوو پرۆگرام ٥ ئەو چاڵەیە ئادەمیزاد لەشێوەی

حەوزدا هەڵی کەنێ. ٥ **الأُخُذُ والأَخَذ**: چاو ئێشە، ٥ **الأَخِيذُ**: دیل، گیراو لەشەڕدا ٥ **الأَخِيذَة**: ئافرەتی رفێندراو، گیراو داگیر کراو لەشەڕدا ٥ **المَأخَذُ**: پەیڕەو مەنهەج ٥ **أَخَّرَ**: دواکەوت (أَخَّرَ الشيء) شتەکەی خستە دواکات‌و شوێنی خۆی ٥ **الآخِرُ**: دوایین، پێچەوانەی یەکەمە ٥ ناوێکیشە لەناوە جوانە کانی پەروەردگار. ٥ **الآخِرَةُ**: رۆژی دوایی، بەرامبەر دونیا ٥ **الأُخْرى**: مێینەی (الآخَر)ە ٥ رۆژی قیامەتە ٥ **الأَخِيرُ**: دوایین ٥ **المُؤْخِرُ مِن العين**: تیلەی چاو بەلای زوڵف دا ٥ **المُؤَخِّرُ**: کۆتایی شت لە دواوە ٥ **المُؤَخِّرُ**: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا. ٥ **مُؤَخِّرَةُ الجَيْشِ**: هێڵی دواوەی سوپا ٥ **الإخْشِيدُ**: نازناوی پاشاکانی فەرغانەیە ٥ **الأُخْطُبُوط**: گیانلەبەرێکی ناودەریایە جەستەی بازنەیی هەیە هەشت قاچی هەیە هەرشتێکی گرت هەموو قاچەکانی تێوەردێنێ و بەری نادا.

آخى فلاناً مؤاخاة وإخاءً: فلانکەسی کردە برای خۆی. ٥ **آخى بينهما**: وەکوو دوبرای لێ کردن، ٥ **آخى في فلانٍ آخِيَةً**: چاکە یەکی لەگەڵ فلانکەس کرد ٥ **أخَّى فلاناً**: پێی گوت براگیانەکەم ٥ **تآخَّى فلاناً**: فلانکەسی کرد بە برای خۆی ٥ **الآخِيَّةُ**: قوڵفەیەکە لەدیوار دەکوترێ ٥ **الأخ**: برا ٥ **الأخ من الرضاعة**: برای شیری ٥ **الأخ**: دۆست‌و هاوەڵی باش ٥ **الأخ**: هاوشان‌و هاوەڵ و هاوبەش، خاوەنی شت. ٥ **الأُخْتُ**: خوشکی باوك‌و دایکی، خوشکی باوکی، خوشکی دایکی، خوشکی شیری.

أَدَبَ أَدْباً: خواردەمەنی دروست کرد و خەڵکی داوەت کرد. ٥ **أَدَبَ** القومَ: بانگی خزم‌و دۆست ناسیاوەکانی کرد بۆ میوانداری‌و نانخواردن ٥ **أَدَبَ** فلاناً: فلانکەسی راهێنا لەسەر رەوشتی جوان‌و داب‌و نەریتی پەسەند ٥ **أَدُبَ** فلانٌ أَدَباً: فلانکەس خۆی راهێنا ٥ **أَدُبَ فلانٌ**: فلانکەس لەبوارەکانی ئەدەب دا پێشکەوت‌و شارەزابوو. ٥ **آدَبَ إيداباً**: خواردەمەنی ئامادە کرد، دەعوەتی خزم‌و ناسیاوەکانی کرد ٥ **أَدَّبَهُ**: رایهێنا لەسەر رەوشتی جوان‌و بەرز، ٥ **تَأَدَّبَ**: فێری ئاداب‌و رەوشت بوو، ٥ **الآدِبُ**: خاوەنی دەعوەت‌و نان‌و خوانەکە ٥ **الأَدَبُ**: ریازە پێ کردنی نەفس‌و دەروونە بەفێرکردن و پاڵفتە کردن‌و راهێنان لەسەر ئەو رەوشتانەی پێویستن ٥ **الآداب العامة**: داب‌و نەرێتە گشتییە پەسەند کراوەکان. ٥ **آداب البحث والمناظرة**: یاسا سەرەکییەکانی گفت‌و گۆو راگۆڕینەوەو جەلەحانێ. ٥ **الأديب**: ئەو کەسەی خاوەنی ئەدەب بێ، رەوشتی ئەدەب زانی تێدابێ ٥ **التأديب**: پاڵفتە کردن، ئەدەب دادان، ٥ **المَأْدُبة، المَأْدَبة**: ئەو خواردن‌و سفرەو خوانەیە کە ئامادە دەکرێ بۆ دەعوەتکراوەکان.

أَدَّ في سَيْرِه: پەلەی کرد لە رۆیشتنەکەی دا. ٥ **أَدَّ** الإبلُ: حوشترەکە بارە بارەکەی گێرایەوە ٥ **أَدَّ** الأمرُ فلاناً **أدًّا**: فلانکەس بەڵاکەی لەسەر قورس بوو، ٥ **تَأَدَّدَ**: توند رەو بوو. ٥ **الأَدَدُ**: درێژایی رێگەو راستی رێگە. ٥ **الإدُّ**: کاری خراپ‌و نەگلەوەت.

أَدِرَ أَدْراً وأُدْرة: قۆڕ بوو، ٥ **الأَدَرة**: گون هەڵاوسان ٥ **الإدْرَجين الأيدروجين**: غازێکە بێ رەنگ‌و تام‌و بۆنە لەگەڵ ئۆکسجین بەئەندازەیەکی تایبەتی تێکەڵ دەبێ ئاوی لێ پێك دێ..

أَدَلَ الجُرْحُ أَدْلاً: برینەکە سارێژ بوو ٥ **أَدَلَ** الحَمَلُ: کۆڵەکە، بارەکە زۆر قورس بوو.

أَدَمَ بينهم أَدْماً: نێوانیانی رێك خست‌و ئاشتی کردنەوە. ٥ **أَدَمَ** الصَّانِعُ الجِلْدَ: وەستاکە پێستەکەی خاراند ٥ **أَدَمَ** الطعامَ: خواردنەکەی

تێکەڵاوی پێخۆرەکە کرد. ٥ أدَمَ فلاناً بأهلِه: فلانکەسی تێکەڵ بە خاوو خێزانی خۆی کردەوە. ٥ أدم أدْماً وأدَمةً: ئەسمەرییەکە زۆر تۆخە ٥ آدَمَ بينَهُمَا: ڕێکی خستنەوە، ناوبژی کردن ٥ آدَمَ الشمس فلاناً: خۆر رەنگی پێستی فلانکەسی رەش هەڵگێڕا٥ أدَمَ الخبز: نانەکەی زۆر لە پێخۆرەکە گوشی ٥ استأدَمَ فلاناً: داوای پێخۆری لەفلانکەس کرد.

آدَمُ: باوکی ئادەمیزاد ٥ الإدامُ: پێخۆر ئەو شلەمەنیو پێخۆرەی نانەکە والیدەکا بەخۆشی قوت بچێ.

الأُدْمَةُ: تێکەڵاویو پێکەوە ژیان ٥ الأديم: پێست ٥ خۆراکی بەپێخۆرەوە.

أدا أدْوًا: بەهێواشی ڕۆیی ٥ أدَا اللَّبَنُ: شیرەکە بزرکا ٥ أدا فلاناً: فێڵی لەفلان کرد، فێڵی بۆ کرد.

أدي اللبنُ أدْياً وأدْواً: شیرەکە بزرکا٥ أدّى الشَّيْءَ: ئەوکارەی ئەنجامدا٥ أدى الشهادة: شایەتیەکەی دا٥ تَأدّى للأمر: ئامادە باشی بۆکارەکە کردو خۆی بۆ حازر کرد٥ الأداءُ: جێبەجێ کردن ٥ خوێندنەوە.

الأداةُ: ئامێرێکی بچوکە ٥ الإدَاوَةُ: جامیلکە، پەرداخ، کوپ.

أذِنَ الحَبُّ أذناً: دانەوێڵەکە چرۆزەکەی یان گلۆکەکەی دەرکەوت.

أذَنَ فلاناً: گوێچکەی فلانی ئەنگاوت.

أذِنَ أذَناً: گوێچکەی گەورەن، گوێچکەکانی مەیلەو درێژ بوون٥ أذِنَ لرائحة الطعام: حەزی لەخواردنەکە کرد.

أذِنَ له فيه: ڕێگەی پێدا٥ آذَنَ العُشْبُ إيذاناً: گیاو گژەکە وردە وردە خەریکە وشك بێتەوە ٥ (آذَنَ المؤَذِّنُ للصلاة) بانگدەر بانگی نوێژی دا٥ أذَّنَ فلانٌ تأذيناً وأذاناً: زۆر بانگەوازی بۆ ئەو شتە کردو پروپاگەندەی زۆری بۆکرد ٥ تَأذَّنَ فلانٌ: فلان ئەو هەواڵەی بلاوکردەوە ٥ الآذَنُ: گوێ گەورە، گوێی مەیلەو درێژ٥ الأَذَانُ: بانگ، بانگی نوێژ ٥ الأُذُنُ: گوێچکە، ئامێری بیستن٥ أذُنُ الحمار: گوێ کەرە، گیایەکە لە باشوری ئەوروپاو دەروێ٥ آذانُ الأرنب: گوێ کەروێشکە، گیایەکە پەلکەکانی دەشوبهێتە گوێچکەی کەروێشك چقڵی زۆری هەیە ٥ آذانُ الجَدْيِ: گوێ کاریلە ٥ گەلاکانی چرووپرن٥ آذانُ الدبِّ: گیا ورچە: لەولاتی شامو ولاتی سینا دەروێ نزیکەی دوو مەتر بەرز دەبێتەوە ٥ آذانُ الشاة: گوێ مەڕە گیایەکە لەئەوروپاو حەوزی دەریای ناوەڕاست دەروێ٥ الإذْنُ: لابردنی حیجرو ڕێگەپێدانی بۆ ئەنجامدانی مامەڵەو گرێ بەستن٥ الأذَنَةُ: چرۆزەی دانەوێڵە لەسەرەتای دەرکەوتنی دا.

الأُذَنَةُ: خۆش باوەڕ، ئەوکەسەی گوێ بۆقسەی هەموو کەس دەگرێ٥ الأُذَيْنَةُ: ئامێری بیستن، بەشی خواروی گوێچکە.

المئذنة: منارە، شوێنی بەرز٥ المَأذونُ: ئەوکەسەی ڕێگەی پێ دەدرێ گرێ بەستی مارەییو تەڵاق بنووسێو جێبەجێیان بکا.

أذِيَ فلانٌ: توشی ئەزیەت بوو.

أرِبَ العضوُ: ئەندامەکە بڕا، لێ بوەوە ٥ أرِبَ عليه بكذا: بەسەریا زاڵ بوو ٥ أرُبَ آرابة وإرْباً: لە لێزانیو سیاسەتو فەندو فێڵ دا سەرکەوتنی بەدەست هێنا.

أرَبَ عليه إرباً: سەرکەوت ٥ تَأرَّبَ: توندو تۆڵ بوو پتەو بوو ٥ إستأرَبَ: پتەوی کرد توند ڕەوی کرد ٥ الأرَبُ: زیرەکیو لێزانیو شارەزا لەکاروبار دا ٥ الإرْبُ: پێویستی، عەقڵو ئاوەز، زیرەکیو

لێهاتوویی، ئەندامی تەواو ٥ الأُرْبُ: بێچولەی ئاژەڵ لەوساتەی لەدایك دەبێ.

الأرب: پێویستی، یان پێویستییەکی زۆر ٥الأَرِبی: پیاوی شارەزاو لێزان لەکاروباردا ٥ الأُرْبانُ: عەرەبون٥ الأُرْبَةُ الأُرْبُ: گرێیەکە کە بەئاسانی ئاکرێتەوە ٥ الإِرْبَةُ: مەبەستو هیواو ئاوات ٥ الأُرْبون: عەرەبون٥ الأُرْبِيَة: ئەستورایی ڕان نزیك بەورگ ٥ أُرْبِيَّةُ: (أهل بيت الرجل): ئامۆزاو خزمەنزیکەکانی ٥ مَـأْرِب: شارێکی ولاتی یەمەنە٥ الْمَأْرَب: (ك: مآرب) بە مانا پێویستی یان پێویستییەکی زۆر.

آرثوذکس: بەو مەسیحیانە دەگوترێ کەڕایان وایە: مەسیح یەك تەبیعەتو یەك ویستو خواستی هەیە٥ أرَثَ النارَ: ئاگرەکەی هەڵگیرساند ٥ تَأَرَّثَتِ النارُ: ئاگرەکە هەڵگیرسا ٥ الإِرْث: میرات ٥ باقی ماندەی شت.

أَرِجَ أرجاً: دروێ کرد ٥ أَرَجَ بَيْنَ الناس: خەڵکەکەی لێك توندکردن هانی دان بۆئەوەی پەلاماری یەکتری بدەن ٥ أَرِجَ الطيب: بۆ نەخۆشەکە بڵاو بۆوە ٥ أَرَّجَ النارَ: ئاگرەکەی هەڵگیرساند ٥ الأَرِجَةُ: بۆنی خۆش ٥ الأرجُونُ: عونصورێکی گازە بێ ڕەنگو بۆنە بەئەندازەیەکی کەم لەهەوادا هەیە ٥ الأُرْجُوان: درەختێکە گوڵێکی زۆر سوری هەیە بێ بۆنە.

أَرَّخَ الی مکانە: ئارەزوی شوێنی خۆی کرد ٥ أَرَّخَ الحادث: روداوەکەی دیاری کرد ٥ التَّأْرِيخ: کۆمەڵێك روداوو رۆژگارن تاكو کۆمەڵ پێیدا تێپەڕ دەبن ٥ التَّأرِيخ: تۆمارکردنی ئەو روداوو دیاردانە یە.

المؤرخ: مێژوو نووسو زانا بەو روداوو دیاردانە ٥ الإِرْدَبُ: پێوەرێکە بیستو چوار ربە دەگرێ، لە کوردستان دا تەغارو حەربەی پێ دەڵێن ٥ الإِرْدَبَّة: بەلوعەیەکی گەورەیە لە سواڵەت دروست دەکرێ ٥ الإِرْدواز: بەردەسواڵەت یان سواڵەتە بەردێکی تاریکی مەیلەو شین یان سەوزە، بۆ هەڵاشی خانوو بەکاردێ.

أَزَّ – أزيزاً: دەنگی لێ هات ٥ الإِزَّةُ: ئاگر ٥ الأَزِيزُ: دەنگ ٥ زرەی تەلەفۆن.

أَرَزَ (أرز) أرزاً و أُرُوزاً: وێك هاتەوەو کۆبۆوە ٥ کۆمە کۆمەو گاگۆڵکێ کرد لەبەر ماندویی ٥ أَرَزَ الحيوانُ: ئاژەڵەکە بەهێز بوو خۆی داڕشت ٥ أَرَزَت الشجرة: درەختەکە لەزەوی دا ڕەگی داکوتان پتەو بوو ٥ أرَزَ الأصابعُ مِنَ البرد: پەنجەکان لەسەرمان گرژ بون ٥ أَرَزَت الليلةُ أرزاً وأُرُوزاً وأَريزاً: شەوەکە سەرماکەی بەهێز بوو ٥ الأَرْزُ: درەختێکی گەورەی ڕەقە لە توخمی دار سنەوبەرە ٥ الأُرُزُّ: مەرەزە ٥ گیایەکی وەرزییە بێ ئاو نابێ زۆر حەزی لە ئاوە ٥ الأَرِيزُ: سەهۆڵ، رۆژی سەرماو سۆڵ.

أَرَسَ (أرس): بوو بە فەلاو وەرزێر ٥ أَرَّسَ: فلانکەسی کرد بە فەلاو وەرزێر ٥ الإِرِّيسُ: فەلاو وەرزێر ٥ الأَرِسْتُقْراطِية: حکومەت یان چینو توێژێکی کۆمەڵ کە خۆیان بەخانەدان بزانن‌و ژیانێکی خۆش‌و تایبەتییان هەبێ.

أَرَشَ بينهم أرشاً: بەشەڕی دان‌و پێکیەوەنان ٥ لەیەکتری هان دان.

أَرَّشَ فلاناً: فلانکەسی بریندار کرد ٥ خوێنی برینداریەکەی دا.

أرَّش بينهم الحرب: شەڕی نێوانیانی خۆش کرد.

إئْتَرَشَ جُرْحَهُ: خوێنی برینەکەی وەرگرت.

الأَرْش: برین‌و عەیب.

أَرَضَتِ الأرض والرَّوْضَةُ أرَضاً: زەوییەکە ٥ باغەکە گیاو گژی زۆربوو ٥ أَرِضَت الخشبةُ: دارەکە مۆرانە

خواردی ٥ **أرِض فلان**: فلانكەس توشی نەخۆشی یەك بووە بەبێ ئیرادە سەری دەلەرزێ ٥ **أرَّضَ الشَّيئ**: ئەو شتەی چاك كردەوە، ٥ **أرَّض السِّقَاءَ**: مەشكە یان كوندەكەی چاك كردەوە نەرمی كردەوە ٥ **تَأرَّضتِ النَّبْتُ**: گژو گیاكە خۆی گرت ٥ **تَأرَّض فلانٌ**: فلانكەس لەو شوێنە جێگیر بوو مایەوە، ٥ **اسْتَأرَضَتِ الفَسِيلُ**: نەمامەكە ڕەگو ڕیشەی بەزەوی دا ڕۆچوون ٥ **إسْتَأرَض السحابُ**: هەور قورس بوو، بەری ئاسمانی داگیر كرد ٥ **إسْتَأرَض بالمكان**: لەوشوێنە مایەوە ٥ **الإرَض**: فەرش و ڕاخەرێكی پان و پۆڕە ٥ **الأرض**: زەوی، یەكێكە لەهەسارەكانی كۆمەڵەی خوری ٥ **أرض الشئ**: لای خواروی شت ٥ **الأرَضَةُ**: دەعبایەكە سپییەو وەكوو مێرو وایە لەومرزی بەهاردا دەردەكەوێ ٥ **الأرَضِيَّةُ**: كرێی گرتنی پارچە زەوییەكە بۆماوەیەكی دیاریكراو.

أرَطتِ الأبلُ أرطا: حوشترەكە ئەرەطای خوارد، ٥ **أرِطتِ الإبل**: بەخواردنی ئەرەطا حوشترەكەی ژانە سكی گرت ٥ **الأرطی**: ڕوەكێكی درەخت ئاسایە لە پێری پەتاتەیە ٥ **الأُرْغُنُ**: ئامێرێكی مۆسیقایە فوی پێدا دەكرێ، ٥ **الأُرْغُولُ**: ئامێرێكی دووفاقی مۆسیقایە دوو بۆری كونكونی تێدان یەكیان لەوی تریان كورت ترە.٥

أرَفَ الأرض: زەوییەكەی ئیفراز كرد و دابەشی كرد، نیشانداری كرد. ٥ **الأُرفَةُ**: نیشانەیەكە دادەنرێ سنووری پارچە زەوییەكانی نزیك یەكتری پێ دیاری دەكرێ.

أرِقَ أرَقاً: خەوی لێ زڕا، ٥ **آرَقَهُ ایراقاً**: وای لێ كرد خەوی لێ بزڕێ ٥ **الأرَقُ**: خەو لێزڕان ٥ **الأرَقانُ**: یەرەقان، نەخۆشی یەكە تووشی زەرعات دەبێ ٥ **أرَكَتِ الأبلُ أروكاً وأركاً**: حوشترەكە گەلای درەختی ئەراكی خوارد.

أرَكَ الرجلُ بالمكان: پیاوەكە لەوشوێنەدا جێگیر بوو بەجێی نەهێشت. ٥ **أرَكَ** الجُرْحُ: خەریكە برینەكە چاك بێتەوە ٥ **أرَكَ** الإبِلَ: گەلای درەختی ئەراكی دەرخواردی حوشترەكە دا. ٥ **أرِكَتِ الأرَاكُ**: درەختی ئەراك لقەكانی تێك چرژان و گەورە بوو. ٥ **الأراك**: درەختی ئەراك یان درەختی سیواك ٥ **الأرِيكَةُ**: قەنەفە، كورسی، ٥ (أريكةُ الجُرْح) گۆشتە ساغەكەی برین ٥ **الأركونُ**: سەرۆكی گوند، ڕیش سپی گوند. ٥ (أرَمَ الشَيْئ) شتەكەی لە بێخ دەرهێنا.

أرِمَ أرَماً: فەوتاو لەناوچوو. ٥ **أرِمَ** الأرض: زەوییەكە هیچی لێ نەڕوا ٥ **الأُرَمُ**: ددان ٥ **الإرَمُ**: ئەو بەردانەن كەلەڕێگادا دەكرێنە نیشانەی ڕێگا ٥ **إرَمُ**: نەتەوەیەك بووە لەكۆن دا گەلی عاد لقێكی ئەوانن ٥ **الأرُومُ والأرُومَةُ**: بنكی درەخت بەزۆری بۆ ڕیشەو نژاد بەكار دەهێندرێ ٥ **أرْنَةُ**: گەستی ٥ **الإرَانُ**: كەڵەگا كێوی ٥ **الأُرنَةُ**: پەنیری تەڕ یان تۆوێكە دەكرێتە ناو شیرەوە دەیكاتە پەنیر. ٥ **الأرْنَبُ**: كەروێشك ٥ **الأرْنَبانی**: ڕەنگی مەیلەو تاریك ٥ **أرْنَبَةُ الأنف**: سەری لوت ٥ **الأرَنْدَجُ**: چەرمێكی ڕەشە پێلاوی لێ دروست دەكرێ.

أرا النَارَ أرواً: قوڵكە ئاگردانی بۆ ئاگرەكە دروست دەكرد.

أرى النحلُ: هەنگەكە هەنگوینی كرد ٥ **أري فلانٌ**: فلانكەس ڕقی هەڵسا، ٥ **أرى** الدابة الى الدابة: ئاژەڵەكە، حەیوانەكە یەكیان گرت و پێكەوە لەسەر ئاخورێك لەوەڕان. ٥ **أرَى** الريحُ السحابَ: با هەورەكەی رادا ٥ **أرَى الشيئَ**: ئەو شتەی جێگیركرد ٥ **إئْتَرى النَحْلُ**: هەنگەكە هەنگوینی كرد. ٥ **الأرِيُ**: ئەو سینگە داكوتراوەیە یان ئەو قولفەیە كەلە دیوار قایم دەكرێ ٥ **الأرِيّ**:

رەگەزی ئاری ٥ الآرِيَّةُ: تایبەتمەندییەکانی رەگەزی ئـاری. ٥ الإرَّةُ: فوڵـکە ئـاگردان ٥ الأُرِيَـةُ: حەیوانەکێوی نێربێ یان مێ، ٥ الأرْيُ: هەنگوین ٥ شەونم کەدەکەوێتە سەر گەڵای درەخت ٥ الأرْيَحِيُّ: رەوشت بەرزو سەخی.

أَزَبَ الماءُ أزباً: ئاوەکە جاری بوو، ٥ أزَبَتِ الماشيةُ: ئاژەڵەکە کاوێژی نەکرد. ٥ الإِزْبُ: کورتە باڵای ورگنی سمت گەورە ٥ المِئْزابُ: ئەو بۆریەیە کەلەسەربانەوە یان لەشوێنێکی بەرزەوە ئاوی پێدا دەهێنرێتە خوار.

أَزَجَ في مشيته أزواجاً: بەخێرایی رۆیی تیژ تێپەری. ٥ أزِجَ العشبُ: گیاو گژەکە لەخۆکەوت ٥ أزَّجَ البناءَ: دیوارەکەی بەرز کردەوە، ٥ الأَزَجُ: بینایەکی لاکێشەیی یە کەسەقفەکەی قەوس بێ. ٥ أزَجَ أزوجاً: وێك هاتەوە ٥ أزَجَ العِرقُ: دەمارەکە پەلەپەلی پێکەوت.

أَزَحَ القدمُ أو النَّعلُ: قاچەکە خلیسکا ٥ نەعلەکە لەژێر قاچی دا سوڕاو خلیسکی برد. ٥ الأزوحُ: دوا کەوتو لە رەوشتی جوان ٥ الأزاذ: جۆرێکە لە خورمای باش.

أَزَرَ الزرعُ: کشتوکاڵەکە تێکچرژاو ٥ أزَرَ فلاناً: ئیزاری لەبەر فلانەکەس کرد ٥ أزَرَ الحِصانُ أزراً: ئەسپەکە سمتو کە فەڵو دو قاچی دواوەی سپی بوو ٥ آزَرَ الشَّيءَ: هاوشانی ئەو شتەبوو ٥ إتَّزَرَ واتَّزَرَ: ئیزاری لەبەر کرد ٥ الإزارُ: پۆشاکێکە نیوەی لای خوارەوی جەستەی ئادەمیزاد دادەپۆشێ ٥ الأزْرُ: هێزو توانا ٥ الإزرُ: بنەماو ئەصل **أَزَّ** أزيزاً، و أزازاً: جمو جۆڵی کرد کەوتە هەڵپەرکە ٥ أزَّ النارَ أزّاً وأزيزاً: ئاگرەکەی داگیرساند ٥ أزَّ الشيءَ: شتەکەی راتەکاندو بەتوندی جوڵاندی. ٥ أزَّ فلاناً: فلانکەسی هەڵنا ٥ الأَزُّ: لێدانی بەنێش لە کوانو دۆمەڵ. ٥ الأزَزُ: کۆمەڵی زۆرو قەرەباڵغ. ٥ الأزَّةُ: دەنگ ٥ الأزيزُ: رۆیشتنی بەپەلە. **أَزِفَ** الوقتُ: کاتەکە نزیك بووە ٥ آزَفَهُ إيزافاً: پەلەی لێ کرد ٥ تَآزَفَ الخطوُ: هەنگاوەکانی لێك نزیك بوونەوە ٥ الآزِفَةُ: رۆژی قیامەت. ٥ الأزَفُ: دەستکورتیو ژیانی کوڵە مەرگی. **أَزَقَ** أزقاً: تەنگە بەربوو ٥ المَأزِقُ: تەنگو چەڵەمە، تەنگژە.

أَزَلَ المكانُ أزلاً: شوێنەکە تەنگ بوو ٥ (أَزَلَ الدابة) ئاژەڵەکەی بەند کرد، ٥ أُزِلَ الناسُ: خەڵکەکە توشی گرانیو کەم دەرامەتی بوون ٥ تَأَزَّلَ: تەنگ بوو، کەوتە ناڕەحەتیو نەبونیەوە ٥ الأَزِلُ: ئەو کەسەیە لەترسان یان لەبەر نەخۆشی نەتوانێ دەرکەوێ. ٥ الأَزْلُ: رۆژگاری سەخت، ٥ الأَزَلُ: کۆنی بێ سەرەتا، ٥ الأزَلِيُّ: کۆنی رۆچوو لەکۆنی دا کەسەرەتای نەبێ. ٥ المأزِلُ: تەنگەبەر.

أَزَمَ على الشيءِ أزماً: بەدەم گەستی زۆر بەتوندی گەستی ٥ أَزَمَ الشيءَ: شتەکەی بڕیەوە ٥ تَأَزَّمَ: توشی ئەزمەو چورتم بوو ٥ الآزِمَةُ: قاتوقڕیو نەبوونیو تەنگژەو چورتم. ٥ الأزمةُ، الأزَمَةُ: تەنگو چەڵەمەو قاتوقڕیو نەبوونی ٥ المأزِمُ: رێگەی تەنگەبەری نێوان دوکێو، ٥ آزَا الظلُّ أزواً: سێبەرەکەی کەم بووە.

أزى أزياً و أُزِيّاً: وێك هاتەوە ٥ أزِيَ أزِيّ: وێك هاتەوە، چووە ناو یەکەوە ٥ آزَى الشَّيءَ إيزاءً: ئەوشتەی خستە پاڵ فلان شت. ٥ آزَى الحَوضَ: سەرقاپی خستە سەر تەنکی ئاوەکە ٥ تَآزَى عنه: لێی ژێوان بووەوە، ٥ الإزاءُ: بەرامبەر ٥ هاوشان.

الاسباناخ: گیایەکی سەوزی زستانەیە ٥ الاسبيداج: کاربۆنی رصاص ٥ الاسبيرين: مادەیەکە بەکار

دەهێنندرێ بۆ چارەسەری سەرنێشەو رۆماتیزم. ◊ **الاستاج:** ئەو خولخلۆکە یان ئەو دارەیە کە بەدەست ریسی لەسەر هەڵدەکرێ ◊ **الاستاذیة:** مەصدەرێکی صەناعییە واتە: مامۆستایەتی. ◊ **الإستَبرَق:** دیباجی ئەستور. ◊ **استرالیا:** بچوکترین کیشوەرە لەناو پێنج کیشوەرەکان دا کەو تۆتە نێوان دەریا لوشی هیندیو دەریا لوشی هادی یەوە ◊ **أسِدَ:** رەوشتی شێری گرت ◊ شێری چاوپێکەوت ◊ **آسَدَ بین الکلاب مؤاسدةً:** سەگەکانی تێك بەردان، ◊ **أسَدَ الکَلْبَ:** سەگەکەی تێبەردا. ◊ **إستأسَدَ:** خۆی بردە ریزی شێرو وەکوو ئەو ئازایەتی نواند. ◊ **الأسَدُ:** شێر چ نێرو چ مێ ◊ **الأسَدُ:** بورجێکە لەبورجەکانی ئاسمان. ◊ **المَأسَدَةُ:** ئەوشوێنەیە شێری زۆر لێ بێ.

أسِرَ أسَراً: میزی گیرا ◊ **الإسَارُ:** پێوەند، ئەوشتەی دیلی پێ قۆڵبەست دەکرێ. ◊ **الأسْرُ:** جەستە تەواوی و لە شساغی، ◊ **الأسُرُ والأسْرُ:** میزگیران. ◊ **الأسْرَةُ:** زرێی قایمو پتەو، ◊ **الأسِیرُ:** بەدیل گیراوی جەنگ، ◊ **الأسْرُبُ:** رەصاص.

أسَّ بینهم أسّاً: نێوانی تێکدان ◊ **الأسَاسُ:** بناغەی دیوارو خانوو ◊ **المؤسسة:** دامو دەزگا ◊ **الأسْطَبَّةُ:** پاشەڕۆكو خلتەو پلتەی دروستکردنی کالاکەتانیو لۆکەییەکان. ◊ **الأسْطرلاب:** ئامێرێکە لەکۆن دا زاناکان بەکاریان هێناوە بۆ زانینی بەرزی قەبارە ئاسمانی یەکانو زانینی کاتو شەش لایەنەکان ◊ **الأسطبل:** تەویلەی ئەسپو ولاغی بارەبەر. ◊ **الأسْطورة:** ئەفسانە ◊ **الأسطول:** کۆمەڵێك کەشتی جەنگی یان کەشتی بار هەڵگرو گواستنەوە. ◊ **الأسطَوَانة:** کۆڵەکە ◊ **أساطین العلم والأدب:** ئەوزاناو زیرەكو لێهاتوانەن کەلەزانیاری دا ناویان دەرکردوە.

أسِفَ علیه أسفاً: پەرۆشی بوو ◊ **الأسِیفُ:** کرێکار ◊ ئەوکەسەی بەهیچ شتێك قەڵەو نابێ ◊ **الأسفَلْتُ:** قیر؛ ◊ **الإسْفَنْجُ:** گیانلەبەرێکی دەریایی رووەکییە، ◊ **الإسْفیداج:** کاربۆنی رەصاص. ◊ **الأسفین:** هۆرە ◊ سینگێکە بۆ زۆر شت بەکاردێ ◊ **الإسْقَالَةُ:** ئەسکەلە. ◊ **الأسْقَرْبُوط:** ئەخۆشی یەکە توشی جەستە دەبێ بەهۆی کەمندە خۆری یەوە ◊ **الأسْقُفُ:** پلەو پایەیەکی ئایینی یە ◊ **الأسْکُرُجَة:** قاپێکی بچوکە لەسەر سفرە دادەنرێ زەلاتەو ئەو جۆرە شتانەی تێدەکرێ. ◊ **الإسکیم:** کراسی رەبەنەکانە. ◊ **الإسکیمو:** چینێکی ئادەمیزادن لەناوچەی قوتبی باکور ژیان بەسەردەبەن.

أسُلَ إسَالَةً: لووس بوو، راستو رێکو پێك بوو ◊ **تأسَّلَ أباه:** لەباوکی چوو ئەخلاقو رەوشتی باوکی پەیڕەوکرد. ◊ **الأسَلُ:** رووەکێکە لقو پۆپی زۆرن چقڵاوییە ◊ **الأسَلَةُ:** هەموو قەبارەیەك درێژو راست بێ ◊ **الإسْمَنْتُ:** چیمەنتۆ. **إسمنجوني:** رەنگی شینی کاڵ.

أسَنَ الماءُ أسناً وأسوناً: ئاوەکە گۆڕاو بۆگەنی کرد.

أسَا بینهما أساً وأسواً: چاکسازی نێوانی کردن ◊ **الأسْوَارُ:** سەرکردە، پاڵەوان، سوارچاك ◊ **أسِيَ** علیه: پەرۆشی بوو، ◊ **آساه:** غەمباری کرد ◊ **آسى فلاناً بمصیبته:** تەعزییەی لەفلان کرد بەهۆی کارەساتەکەیەوە ◊ **إئتَسى به:** کردی بە پێشەنگو رابەری خۆی ◊ **الآسي:** پزیشك، دکتۆر. ◊ **الآسِیَة:** کۆڵەکە ◊ **الأُسْوَةُ:** پێشەواو رابەر ◊ **المأساة:** تراژیدیا، ◊ **آسیا:** گەورەترین کیشوەرە لەپانو پۆڕیو فراوانی دا کەوتۆتە نێوان دوو هێڵی پانی باکوری (١،٥- ٧٨،٥).

أشَبَ الأشیاءَ أشباً: شتەکانی کۆکردنەوەو تێکەڵاوی کردن ◊ **أشِبَ الشَّجَرُ أشباً:** درەختەکە لقو

بۆپەكانى تێك چرژان ٥ (أشِبَ الأمر بينهم) خەڵكەكە نێوانيان تێكچوو ٥ إئْتَشَبُو: كۆبونەوەو تێكەڵاوبوون ٥ الأشابة من الناس: خەڵكى تێكەڵو هەمەجۆر.

أشَرَ الخشبة أشراً: درەختەكەى بڕيەوە (أشَرَ الأسنان) ددانەكانى بڕينەوە، ٥ **أشِرَ** أشراً: كەيفخۆش بوو نيشاتى پەيدا كرد ٥ **الإشارة:** ئاماژە بۆكردن ٥ **الأشُرُ:** تيژى ددان ٥ **الأشَرَة:** گرێيەكە بەسەرى كلكى كوللەوەيە وەكوو گاز وايە پێى دەگەزێ. ٥ **المِئْشَارُ:** مشار. ٥ **الإشْرَاسُ:** سريش.

أشَّ أشاً وأشاشاً وأشاشة: بۆش و بێناوك بوو گەشەى كردو حەسايەوە ٥ **الأشُّ:** نانى وشك. ٥ **الإشْفى:** دەرزى پينەچى. ٥ **تَأشَّنَ:** دەستى يان شتى ترى بە ئەسپۆن شت. ٥ **الأشْنَانُ:** روەكێكە يان درەختێكە لەلبەلان دا دەروێ گەلاكەى وشك دەكرێو وەكوو صابون دەستو دەمو چاوو پۆشاكى پێ دەشۆرێ.

أصَدَ الباب: دەرگاكەى داخست ٥ گالى دا. ٥ **أصَّدَ الثوب:** كراسەكەى بێ قۆڵ كرد ٥ **الأصْدَةُ:** كراسى بچوكى بێ قۆڵە. ٥ **الإصْدَةُ:** شوێنى كۆبونەوەى خەڵك، ٥ **الأصِيدُ:** حەوشەى ماڵ. ٥ **أصَرَهُ أصْراً:** گرێى داو قايمى كرد ٥ **إئتَصَرَتِ الأرض:** زەوى گژوگياكەى بەردەوام بوو گياكەى بالاى كردو تێك هالا ٥ **الإصَارُ:** قەدوبالاى پياو. ٥ **الإصْرُ:** پەيمانى جەخت لەسەر كراو، ٥ **الأصِير:** روەكى ئەصير گيايەكى درێژەوە بوو لێك هالاوە ٥ **المَأصِرُ:** زنجيرێكە بەسەر روباردا رايەڵ دەكرێ بۆ لەمپەر دانان لەبەردەم كەشتييەكان دا.

أصَّتَ النَّاقَةُ: حوشترەكە گۆشتەكەى توندو پندر بوو.

أصَّ القومُ بعضهم بعضاً أصّاً: خەڵكەكە كۆبوونەوە ٥ **الأصَاصُ:** مەركانە دروستكەر. ٥ **الأصِيصُ:** قەبارمێەكى ناو بەتاڵە ٥ **الأصَصَة:** خانووى لەيەك نزيك ٥ **الأصْطَبَّةُ:** بنشەو خلتەو پلتەو پاشماوەى پێشەسازى كەتان و لۆكەيە ٥ **الإصْطَبْلُ (الإسطبل):** تەويلەى ولاغ. ٥ **الأصطفلينُ:** گێزەر، ٥ **الإصْطِيْلُ:** كوێر.

الأصَفُ: گيايەكە چقلدارە گەلاكەى سەوزو ناسكە.

أصَلَ الشيءَ أصْلاً: شوێن ئەوشتە كەوت تا گەييشتە بنج و بناوانى. ٥ **أصِلَ** اللحمُ أصَلاً: گۆشتەكە گۆڕاو بۆنى كرد. ٥ **أصُلَ** آصالةً: جێ گيربوو دامەزرا بەهێز بوو ٥ **أصُلَ** الأسلوبُ: ئوسلوبەكەى تازەو تازەگەرى تێدا بوو ٥ **آصَلَ إيصَالاً:** لەكاتى دەمەوئێوارە (زەردەپەڕ)دا داخلى ئەو شوێنە بوو. ٥ **أصَّلَ الشيءَ:** بناغەى ئەوشتەى چەسپاند ٥ **إسْتَأصَلَ الشيءَ:** لەبناغەوە ئەوشتەى دەرهێنا. ٥ **الأصَالَةُ في الرأي:** راى جوان و پەسەند ٥ **الأصْلُ:** حەصڵزادەو خانەدان ٥ **الأصَلَةُ:** مارى قوڵە هۆيباب ٥ **الأصِيلُ:** كاتى دەمەو ئێوارە زەردەپەڕ ٥ **الأصِيلَةُ:** شتى چەسپاو ثابت.

أضَّتْ إضاضاً: ئافرەتە دوگيانەكە لەئازارى مندالبوون دا تلاو تلى كرد ٥ **أضَّ الشيءَ:** شتەكەى شكاند. ٥ **آض فلان مؤاضة:** فلانكەس دەست پێشخەرى بۆ ئەو شتە كرد. ٥ **إئتَضَّ فلان:** فلانكەس توشى نارەحەتى بوو، ٥ **الإضُّ:** بناغەو بنەما.

أضِمَ عليه أضماً: رق و قارى خۆى خواردەوە، ٥ **أضِمَ** به: ئەزيەتى دا چونكە رقى لێ بوو. ٥ **الإضاءُ:** درەختى لق و پۆپدارى پڕ گەلا. ٥ **الأضاةُ:** زەلكاو، زۆنگاو.

أطَرَ الشَيءَ أطراً: چوارچێوەی بۆ ئەوشتە دروست کرد ٥ **إناطَرَت المرأةُ**: ئافرەتەکە لە رۆیشتن دا لارو لەنجەی کرد ٥ **الإطارُ**: هەرشتێك لەدەرەوە دەورەی شتێکی تربدا ٥ **الأطيُ**: تاوان ٥ **المَأطورَةُ**: قەوسی کەوان.

أطَّ أطا وأطيطا: دەنگی لێ هات، ناڵەی کرد ٥ **أطَّ الظهرُ**: پشتی قرچەقرچی لێ هات ٥ **الإطِلُ**: کەلەکە ٥ **الأيطَلُ**: کەلەکە ٥ **الأطلَسُ**: کۆمەڵێك وێنەی جوغرافین لەشێوەی کتێب دا کۆدەکرێتەوە.

أطَمَ أطوماً: ئەوەی لەدڵیدا بوو شاردیەوە. **أطَمَ** بِهِ: دەستی خۆی گەست ٥ **أطَمَ** علی البیت: پەردەی ماڵەکەی دادایەوە ٥ **أطِمَ** أطماً: میزی گیرا، یان قەبز بوو ٥ **آطَمَ** البابَ: دەرگاکەی داخست ٥ **أطمَ** أفرَدَجَ: کەژاوەکەی داپۆشی ٥ **تَأطَمَ**: ئەوەی لەدڵی دا بوو دەری نەبڕی ٥ **تَأطَمَ** الليلُ: شەوەکە زۆر تاریك بوو ٥ **الأُطامُ**: گیرانی میز بەتەواوەتی ٥ **الأُطُمُ** – **الأُطمُ**: قەڵاو شورا، خانووی بەرز ٥ **الأطوم**: سولەحفاتی دەریایی ٥ قرژاڵ ٥ **أغسطس**: مانگی آب مانگی هەشت ٥ **أفَخَهُ أفخاً**: مستەکۆڵەی لەلوتی دا.

أفَدَ أفداً: نزیك بۆوە.

أفَرَ: نیشاتی پەیداکرد ٥ **أفَرَ** القِدرُ: مەنجەڵەکە دیزەکە بەتوندی دەکوڵێ ٥ **أفَرَ** الخادمُ: خزمەتکارەکە کەمتەر خەم بوو لە ئەرکی خۆی دا ٥ **أفِرَ**: نیشاتی پەیداکرد، دوای لەڕی قەڵەو بوو ٥ **الأُفرَةُ**: تێکەڵاوی و گوریس کێشمەکە ٥ **الأفّارُ**: ئەوکەسەی لەڕاکردن دا ئازابێ ٥ **المِئفَرُ**: خزمەتکارو شاگردو بەردەست ٥ **الإفرِنجُ والأفرنجَةَ**: توێژێکی ئادەمیزادن لەئەوروپا دا دەنیشن ٥ **الإفرِيزُ**: دیکۆری خانوو ٥ **إفرِيقيَّةُ**:

یەکێکە لەحەوت کیشوەرەکانی جیهان زۆربەی روبەرەکەی دەکەوێتە ناوچەی گەرمەڵانەوە.

أفَّ أفّاً: لەناڕەحەتیو خەمو خەفەت ئاخ و ئۆفی کرد ٥ **اليَأفُوفُ**: ترسنۆکی لەخۆڕازیو فشەکەر ٥

أفَقَ أفقاً: بەدونیادا گەڕا ٥ **أفِقَ** أفَقاً: لەسەخاوەتیو زانیاری دا گەیشتە پلەیەکی بەرز ٥ **تَأفَّقَ** فلان باللوم: فلانکەس چووە ناو قەومەکەوەو هیچ گرنگی پێ نەدان ٥ **الأفَقَةُ**: کەلەکە ٥ **الأُفُقُ**: ئاسۆ ٥ **الأُفُقيُّ**: ئەوکەسەی زێدی دیارینکراوی نەبێ ٥ **الأفِيقُ**: پیاوی ئازاو بەجەرگ.

أفَكَ فلانٌ: فلانکەس درۆی کردو شتی هەڵبەست ٥ **أفَكَ** فلاناً: درۆی بەدەم فلانکەسەوە هەڵبەست ٥ **أفَكَ** فلاناً عن الشَيء: فلانکەسی ژیوان کردەوە ٥ **أفِكَ** أفكاً وإفكاً: درۆی کرد ٥ **آفَكَهُ** إيفاكاً: هەڵینا بۆ بوختانکردن ٥ **أفَّكَ** فلاناً: فلانکەسی بەدرۆ خستەوە ٥ **إئتَفَكَتِ** القومُ: ئەو قەومە باری ژیانیان گۆڕا توشی چەورتەو ناخۆشی بوون ٥ **المُؤتَفِكاتُ**: بای هەمەلایەن کەلە هەرچوارلاوە روبکاتە شوێنێك ٥ ئەوشارو گوندانەی قەومی لوط کەخودا غەزەبی لێ گرتن.

أفَلَ النجم: ئەستێرەکە ئاوا بوو ٥ **الأفِيلُ**: بێچووە حوشتر یان کاریلە.

أفَنَ الرجلُ: پیاوەکە عەقڵی سوك بوو بێ عەقڵ بوو ٥ **أفَنَ** اللهُ فلاناً: خودا عەقڵی فلانکەسی کەم کرد ٥ **أفِنَ**: بێ عەقڵ بوو ٥ **أفِنَ** الطعامُ: خواردنەکە بەرواڵەت جوانو ڕازاوە بوو وەلێ بێ کەڵك بوو تامی نەبوو ٥ **تَأفَّنَ**: رەوشتێکی دەرخست کە تێیدا نەبوو ٥ **أفَنديِ**: وشەیەکی تورکی نەژادە بۆ رێزلێنانە ٥ **الأفيون**: تلیاك؛ گوشراوی رووەکی خەشخاشە ٥ **أفَّتَهُ**: کاتی بۆدیاری کرد.

الأقحوان: گوڵە ئوقحوان.

الأقط: کەشک ٥ **الإقليدُ:** کلیلە ٥ **الإقليمُ:** بەشێکە لەزەوی ٥ **الأُقنُوم:** جەوهەر، کەسایەتی ٥ بنەماکان ٥ **الأُقيانوس:** دەریالووش.

أكَّدَ الشيءَ: جەختی لەسەر شتەکە کردەوە ٥ **آكَدَهُ إيكاداً:** چەسپاندی، تەئکیدی لەسەر کردەوە ٥ **تأكّدَ:** چەسپا، توندو تۆڵ بوو ٥ **الإكادُ:** پشتێنێکە شتی پێ دەبەستری.

أكَرَ الأرضَ: زەوی کێڵاو چاندی، کشتو کاڵی تێدا کرد ٥ **آكَرَهُ مؤاكرةً:** زەوییەکەی کرد بەکشتو کاڵ بەومەرجەی (بەشێکی دیاریکراو) لەبەرو بوومەکە بۆ ئەوبێ ٥ **الأُكرَةُ:** چاڵێکە، بیرێکە قوڵ دەکرێ بۆئەوەی ئاوی ژێرزەوی دزەی بۆ بکاو تێیدا کۆببێتەوە ٥ **الأكّار:** فەلا، وەرزێر ٥ **الأكّارَةُ:** ئامێرێکە چۆمو جۆگاو جۆباری پێ هەڵدەکەندرێن ٥ **الأُكسجين:** عونصرێکی گازییە لەپێکهاتەکانی هەوا ٥ بێ ڕەنگو تامو بۆنە ٥ **الأُكسيدُ:** ژەنگ لەسەر قەبارە دیاری دەدا ٥ **الإكسيرُ:** مادەیەکی تێکەڵە، پێشینان پێیان وابوو بەهۆی ئەوەوە مادەی هەرزان بەها دەگۆڕدرێ بۆ زێڕ، هەروا بەمانا شەرابێکە هەرکەسێک بیخواتەوە تەمەنی درێژ دەبێ، واتە: (ئاوی حەیات).

أكَفَ الحِمارَ و البَغلَ: کورتان یان سەرجلەکەی لێ قایم کرد ٥ **الإكافُ:** کورتانی ولاخ یان سەرجل ٥ **الأكّاف:** کورتاندرو.

أكَّ اليومُ: ڕۆژەکەی زۆر گەرمو شێدارو بێهەوا بوو.

أكَلَ الطعامَ: خواردەمەنییەکەی جوو قوتی دا ٥ **أكَلَ** عليه الدهر وشرب: لەشێوەی پەنددا دەگوترێ واتە: تەمەنی درێژ بوو ٥ **أكَلَ لَحمَ** فلان: پاشملە باسی فلانکەسی کرد ٥ **أكِلَ أكَلاً:** هەندێکی خوارد ٥ **آكَلَ الشجرُ:** درەختەکە بەروبوومەکەی پێگەیاند ٥ **أكّلَ الماشيةَ:** ئاژەڵەکەی بەرەڵڵای ناو لەوەڕگاکە کردن بەئارەزوی خۆیان بلەوەڕێن ٥ **إئتَكَلَ الشيءُ:** ئەوشتە هەندێکی هەندەکەی تری خوارد ٥ (تأكّلَ رأسُهُ) سەری گرێ بوو خوری تێکەوت ٥ **إستَأكَلَ فلان غيرَه:** فلانکەس ماڵەکەی خوارد ٥ **الأكِلَةُ:** خوراندن ٥ **الأكّالُ:** هەرشتێك بخورێ ٥ **الأُكال:** خوراندن، گروێ بێ ٥ **الأكّالُ:** زۆر خۆر ٥ **الأُكُلُ** والأُكْلُ: میوەو بەروبوم، رزقو رۆژی زۆرو زەبەندە ٥ **الأكْلَةُ:** ژەمە خواردنێك ٥ **الأكِلَةُ:** خرو خۆو لەش خوران ٥ **الأكولَةُ:** ئەو ئاژەڵەی قەڵەودەکرێ بۆسەر برین ٥ (دابەستە) ٥ **الأكِيلُ:** زۆر خۆر ٥ **المِئكالُ:** کەوچکی چێشت خواردن ٥ **المأكَلَةُ:** هەرشتێك بەکەڵکی خواردن بێ ٥ **إستَأكَمَ الموضعُ:** شوێنەکە بەرزبووە بوو بەتەپۆڵکە ٥ **الأكَمَةُ:** تەپۆڵکە ٥ **المَأكِمُ المَأكَمُ، المأكَمَةُ:** کەفەڵ سەرسمت ٥ **الأُكنَةُ:** هێلانەی باڵندە ٥ **أكونتين:** مادەیەکی سرکەرو بێهۆشکەرە لەرووەکی گورگ خنکێنە بەرهەم دەهێندرێ.

ألْ: حەرفی تەعریفە ٥ **ألا:** ئامرازێکی ئاگادار کردنەوەیە.

إلى: حەرفی جەرە.

أولى، أولاءِ، أولئك: ئیسمی ئیشارەن بۆ کۆبەکاردێن بۆ نێرو بۆ مێ.

الأولى: کۆیەو تاکی لەوشەی خۆی نییە.

ألَبَ القومُ: خەڵکەکە کۆبونەوە ٥ (ألَبَ السَّماءُ) ئاسمان بەردەوام بوو لەباران بارین دا ٥ **الأُلْبُ:** بەکۆمەڵێك دەگوترێ یەکیان گرتبێ لەسەر دژایەتی کردنی ئادەمیزادێك ٥ **الإلْبُ:** برسیەتی.

أَلَتَ الشَّيْءَ أَلتاً: ئەوشتەی کەم کردەوە ٥ **الأُلتَةُ:** بەخشینی کەم، بەخشراوی کەم ٥ **أَلَسهُ أَلساً:** غەشی لێ کرد، دزی لێ کرد ٥ **تَألَّسَ:** ئازاری لێ پەیدا بوو ٥ **أَلَفَهُ:** هەزاری پێدا ٥ **آلَفَ الجَمْعُ ایلافاً:** هەمووی بوو بە هەزار ٥ **آلَفَهُ مؤالَفةً:** مامەڵەی لەگەڵ کرد لەسەر هەزار ٥ (**أُلِّفَ** الکتاب) مادەی کتێبەکەی کۆکردەوەو رێکی خستو داینا ٥ **أَلِفَ قَلْبَهُ:** دڵی کێش کردو وەگری خۆی کرد ٥ **إئْتَلَفَ فلاناً:** فلانکەسی وەگری خۆی کرد ٥ **الإلافُ:** پەیمانو بەڵێن ٥ **الأَلفُ:** هەزار ٥ **الألِفُ:** یەکەم پیتی هیجایە ٥ **الأُلْفَةُ:** گردبوونەوەو پێکەوە گونجان ٥ **الأَلُوفُ:** ئەوکەسەی زۆر دیاردەی ئولفەتکردنو گونجانی تێدابێ ٥ **المُؤَلِّفُ:** دانەری کتێب.

أَلَقَ البرقُ: بریسکەی داو روناکی دایەوە ٥ **أَلَقَ** فلان: فلانکەس درۆی کرد ٥ **أُلِقَ** فلان: فلانکەس شێت بوو ٥ **الإلاقُ:** هەورەبروسکەی درۆزنە ئەوەی بارانی بەدواوە نەبێ ٥ **الإلْقُ:** پیاوی درۆزنی بێ رەوشت ٥ گورگە نێرە ٥ **الإلْقَةُ:** ئافرەتی درۆزنی بێ رەوشت ٥ **الأُلَقَةُ:** هەورە بریسکەو درەوشانەوە ٥ **الأَلَق:** هەورە بریسکەی بێ باران ٥ **الأَوْلَقُ:** شێت، ئەحمەق و نەزانو گێل ٥ **المَئْلَقُ:** شێتو ئەحمەق.

أَلَكَ بین القومِ: بوو بە نێردراو، پەیامبەر لەناو گەلەکەدا ٥ **أَلَكَ** الفرسُ اللجامَ: ئەسپەکە لغاوەکەی خۆی جوو ٥ **الأَلُوكُ:** نامە، پەیامبەر ٥ هەرشتێك بەکەڵکی جوونو خواردن بێ ٥ **أَلمَلَكُ:** تاکی فریشتە ٥ **الإلِکْتْرُونُ:** شتێکی زۆر وردە، هێزێکی کارەبایی (سالب)ی تێدایە.

أَلَّ في سيرِهِ: لەرۆیشتندا پەلەیکرد ٥ **ألَّ** الفرسُ: ئەسپەکە هەردو گوێی قوت کردن ٥ **أَلِلَ** السقاءُ ألَلاً: بۆنی دۆڵچە ناوەکە گۆڕا (أَلِلَ أسنانهُ) ددانەکانی کرمۆڵ بوون ٥ **إئْتَلَّ:** بەکاڵەخۆ کارەکەی ئەنجام دا ٥ **الإلُّ:** وادەو بەڵێنو پەیمان ٥ (**الأَلَّةُ**) حەربەی دەم پان، یان بریسکەدار، هەر ئامێرێکی شەڕ ٥ **الإلَّةُ:** خزمایەتی ٥ **الأَلِيلُ:** زرینگەی بەردە ورد ٥ هاوارو رۆڕۆ ٥ دڵە راوکێی تادار، ناڵین.

أَلِمَ أَلَماً: ئازاری بوو ٥ **آلَمَهُ إیلاماً:** ئازاری پێ گەیاند ٥ **الأَلَمُ:** لەزاراوەی فەلسەفەدا هەستکردن بەشتێك دژی لەزەت بێ ٥ **الأُلُومَةُ:** خوێڕیەتیو هیچو پوچی ٥ **الأَلْماسُ:** بەردێکی بەنرخی شەفافە ٥ **الأَلَمينيُوم:** کانزایەکی وەزن سوکە ٥ **أَلِهَ** علیه: زۆر هاوارو دادو فیغانی بۆ کرد ٥ **أَلَّهَهُ:** کردی بەخوداو پەرستشی بۆکرد ٥ **الإِلَهُ:** هەرشتێك بەخودا بزانرێو بەندایەتی بۆ بکرێ ٥ **الإلاهیات:** هەرشتێك پەیوەندی بەزاتو صیفاتی خوداوە بێ ٥ **الإلاهَةُ:** خۆر ٥ ماری گەورە، هەژدیها ٥ **التألیهُ:** دان نان بە هەبوونی خودایەك کەبەدیهێنەرو هەڵسوڕێنەری بونەوەرە. **ألله:** ناوی خودای حەقو تاكو تەنهاو پەرستش بۆکراوو بەدیهێنەرە.

أَلاَ أَلْواً: کۆششی کرد ٥ لاواز بوو، کەمتەر خەمی کرد، تەمبەڵ بوو.

أَلِيَ أَلْياً وأَلَى: سمتی گەورە بوون ٥ **آلى إيلاءً:** سوێندی خوارد ٥ **تَألَّى:** هەوڵی دا ٥ **الإلی — الأَلَى:** نازو نیعمەت ٥ **الأَلاَ:** درەختێکە لەلبەلان دا دەروێ ٥ **الأَلْيَةُ:** سمت، یان هەموو گۆشتو بەز کە کۆدەبێتەوە لەکەفەڵ دا ٥ **الأَلِيُّ:** ئەوکەسەی زۆر سوێند دەخوا ٥ **الأَلِيَّةُ:** سوێند ٥ کەمتەر خەمی ٥ **المِئْلاةُ:** دەسڕۆکەیەکە ئافرەت لەکاتی شینو واوەیلادا بەدەستیەوە دەگرێو ئاماژەی

پێ دەکا ٥ الأمْيءُ: یەکەی هێزی سەیالی کارەبایە.

أمَتَهُ أمْتاً: مەزەندەی کردو خەرساندی ٥ الأمْتُ: شوێنی بەرز، سەرتەپۆڵکە.

أمَجَ أمْجاً: تیژ تێپەڕی ٥ أمَجَ الجُرْحُ: برینەکە دەستی بەنازار کرد.

أمِدَ أمَداً: رقی هەڵسا ٥ أمَّدَهُ: رقو قینی خۆی بۆ دەربڕی ٥ الآمِدُ: کەشتی پڕ لە کاڵا ٥ الأمَدُ: ئامانجو کۆتایی.

أمِرَ علیهم: بوو بە فەرمانڕەواو کاربەدەستیان ٥ أمِرَ علیهم: بوو بە فەرمانڕەوایان ٥ آمَرَ فلاناً في الأمر: راوێژی بەفلانکەس کرد لەکارەکەدا ٥ آمَرَ فلاناً أمَارَةً: نیشانەی دانان، فلانکەسی کرد بە فەرمانڕەوا ٥ إئْتَمَرَ: فەرمانەکەی ئەنجام دا ٥ إئْتَمَرَ فلان برأیه: فلانکەس سوربوو لەسەر رای خۆی ٥ تَـأمَرُوا: راوێژیان کردو بیرو بۆچونی خۆیان ئاڵو گۆڕکرد ٥ پیلانیان دانا بۆ کودەتاو زیان گەیاندن بەکەسانی دی ٥ اسْتأمَرَهُ: داوای فەرمانی ئەوی کرد ٥ الأمَارَةُ: نیشانە ٥ وادەو کات ٥ (الإمارة) مەنصەبی فەرمانڕەوا ٥ الأمْرُ: شەئنو حاڵ، ئیش ٥ الأمْرُ: داواو طەلەب یان کاری پێویست ٥ (أولوالأمر) پیاو ماقوڵو ریش سپی، زاناو سەرکردە ٥ الإمْرَةُ: فەرمانڕەوایی ٥ الأمَرَةُ: زێدە بونو گەشەکردن ٥ الإمَّرَةُ: ئافرەتی بێ هەڵوێست کەبۆ خۆی هیچ رایەکی نەبێ ٥ الأمِيرُ: فەرمانڕەوا، کاربەدەست لێپرسراو ٥ أمیر المـؤمنین: نازنـاوی خەلیفـەکانی ئیـسلامە ٥ التَّامورُ التَّأمورُ: کەنیشتە، خەلوەتخانە ٥ المؤتمر: کۆنفراس ٥ ألْمُئتَمَرُ: راوێـژو پـرسو را ٥ المـأمور: فرمـان پـێ کـراو، راسـپێردراو فەرمانبـەر ٥ الأمریکیـــة الجنوبیـــة: بەشـــێکە لەحـــەوت کیشوەرەکانی جیهان، لەکۆتایی چەرخی پانزەی زایینی دا ئـەم کیـشوەرە دۆزرایـەوە ٥ الأمریکیـة الشمالیة: ئەمـەریکای بـاکوری یەکێکـە لەحـەوت کیشوەرەکانی جیهان، ئـەمیش وەکـوو ئـەمریکای جنوبی لەکۆتایی سـەدەی پانزەهـەمی زایینـی دا دۆزرایەوە.

أمْسِ: دوێنێ، رۆژی پێش رۆژی کەتێیدای.

أمِضَ أمَضاً: سوربوو لەسەر کارەکەیو گوێی بەرخنـەی کەسانی نیکەنـەدا ٥ الإمَّعُ: ئەوکەسـەی بـە هـەموو کەس دەڵێ من لەگەڵ تۆم و لەسەر هـیچ شـتێك بەردەوام نابێو بۆخۆی هەڵوێستی نیە.

أمِقَ العین: قولینـچکی چـاو بـەلای لوتـەوە ٥ أمَّلَـهُ: چاوەڕوانی لێ کرد بەتـەمای بـوو ٥ تَأمَّـلَ: تێـی فکـریو هەڵوێـستەی لەســەر کــرد ٥ الآمِــلُ: یارمەتیـدەری پیـاوو بەردەستـی ٥ الأمَـلُ: هیـواو ئاوات ٥ أمَّتِ المرأةُ: ئەوئافرەتە بـوو بـەدایك، (أمَّ فلاناً) لەتۆقەسەری فلانکەسی راکێشا.

أمَّ القَوْم، أمَّ بهم: بـوو بـە ئیمـامو پـێش نوێـژیان ٥ أمَّمَهُ: قەصدی کـردو چـو بـۆلای ٥ إئْتَمَّ بالرجـل: شوێنی پیاوەکە کەوت، لەپاشیەوە نوێـژی کـرد ٥ تَـأمَّمَ بـە: کـردی بـەپێش نوێـژی خـۆی ٥ تَـأمَّمَ بـالتراب: تەیـەمومی کـرد ٥ الآمَّـةُ: برینـی تۆقـە سـەر کـە قـوڵ بـێ ٥ الإمـام: ئەوکەسـەی خەڵـك لەپاشـیەوە نوێـژ دەکـەن ٥ هەرکەسـێك خەڵـك شوێنی کەوێ ٥ خەلیفـەی موسـوڵمانان، قورئـان، سەرکردەی سوپا ٥ مـەلای مزگـەوت ٥ شـارەزایی کـەری رێبـواران، حودیـە خـوێنی حوشـتران ٥. الإمَامَةُ: سەرکردایەتی موسوڵمانان، پلەو پایەی خەلیفە ٥ الإمَامِيَّةُ: تاقمێکی شیعەن پێیان وایـە ئیمامی عەلی کوڕو نەوەکانی شیاوی خەلافەتنو کەسی تر رایـەی ناکەوێ ئەوپلەو پایە بگرێتـە ئەســتۆ ٥ الأمُّ: ئــاڵای پێــشەنگی ســوپا (الأمُّ)

بنەمای هەموو شتێك ٥ دایك، بەنەنكیش دەگوترێ دایك ٥ **أُمُّ القرآن**: سورەتی فاتیحەیە ٥ (أُمّ الکتاب) لەوحولەحفوظە.

أُمُّ النجوم: مەجەرەی ئەستێرەیە ٥ **أُمُّ المثوى**: رێکخەری ناوماڵ، ئافرەتی ناوماڵ ٥ **أُمُّ الرأس**: دەماغ ٥ مێشك ٥ **أُمُّ الدماغ**: پێستی دەماغ ئەوپێستە تەنکەی دەماغەکەی کۆکردۆتەوە ٥ (أمّ الخبائث) مەی، عەرەق ٥ **الأمّةُ**: دایك ٥ کۆمەڵێك ئادەمیزاد زوربەیان لەیەك نەژاد بن ٥ **الأمّةُ**: رێبازو پرۆگرام ٥ **الأمّةُ**: پیاو ماقوڵانی وڵات ٥ **الأُمومَةُ**: یاسای دایك سالاری ٥ **الأُمّيُّ**: نەخوێندەوار.

أَمِنَ أَمْناً: دڵنیابوو نەترسا ٥ **أَمِنَ البلدُ**: دانیشتوانی وڵات لەئارامی دان ٥ **أَمُنَ** أمانةً: ئەمیندار بوو ٥ (آمَنَ بِهِ) بڕوای پێ کرد ٥ **أَمَّنَ على دُعائه**: کە ئەو دوعای کرد ئەمیش ئامینی لەسەرکرد ٥ **إستأمَنَ الیه**: پەنای بۆ بردو داوای پارێزگاریو پارمەتیدانی لێ کرد.

إسْتَأمَنَ الحربيّ: کابرای دوژمن و حەربی لەوڵاتی کوفرەوە هاتە ناو وڵاتی ئیسلامەتیو داوای پارێزگاریو ئەمانی کرد ٥ **الأمَانَةُ**: سپاردە، ئەمەكو وەفا ٥ **الأمُونُ**: وڵاغی سواری مەندو خۆشڕەو.

الأمینُ: پارێزگارو چاودێر ٥ **الایمان**: بڕوا کردن لەناخەوە ٥ **التّأمینُ**: گرێ بەستێکە لەنێوان تەئمین کارو تەئمین کراو یان خاوەنی تەئمین کراودا.

أَمَهَ الیه: پێی سپارد.

أمِهَ أَمْهاً: لەبیری چو، عەقڵی لەدەست دا.

أمِهَ الغَنَمُ: مەڕو بزنەکە توشی گرویی بوون ٥ **تَأمَّهَ إمْرأةً**: ئافرەتێکی کردە دایکی خۆی ٥ **الأمَهُ**: ئاوەڵە، گرویی ٥ **الأنام**: هەرچی ئادەمیزادی سەرزەوی هەیە ٥ **أنّبَهُ**: سەرزەنشتی کرد ٥ **الأنبُ**: بازنجان ٥ **الأنبَجُ**: درەختی مانجۆ (مەنجە).

أنَتَ أنیتاً: ناڵاندی ٥ **الأنتیمون**: کلە سوبحانی ٥ **أنَّث الحاملُ إیناثاً**: ئافرەتە دووگیانەکە کچی بوو ٥ **أنّثَ في الأمْرِ**: لەکارەکەدا نەرمی نواند ٥ **الأنثی**: مێینە پێچەوانەی نێرینە ٥ **الأنیث**: ئاسنی نەرم، ئاسنی نارمق ٥ **المُؤنّثُ**: مێینە (رجل مؤنث) پیاوێکە دەشوبهێتە ئافرەت ٥ **الإنجَاصُ**: قۆخ، یان میوەیێکە لەشێوەی سێودا ٥ **الأنجَرُ**: شوێنی راگرتنی کەشتی لەبەندەر.

أنَحَ أنحاً وأنیحاً وأُنوحاً: بەناڵە ناڵو نوزە نوزەو هەناسەی دا.

أنَسَ به وإلیه أُنساً: ئارامی پێ گرتو دڵی پێوە نووساو وەگری بوو ٥ **أنِسَ** به وإلیه أَنَساً وأَنَسَةً: کەیف خۆش بوو ٥ **آنسَ فلاناً إیناساً**: دڵنەوایی فڵانکەسی کردو غەمو خەفەتی لەدڵی رەواندن ٥ **آنسَ الأمْرَ**: کارەکەی زانی لەمەسەلەکە حاڵی بوو.

أنّسَهُ: دڵنەوایی کرد وەحشەتی لەسەر لابرد، چاوی پێکەوت لەدوورەوە بینی.

أنّسَهُ: دڵنەوایی کرد ٥ **تَأنّسَ البازيُّ**: هەڵۆکە چاوی گێڕاو دەوروبەری خۆی بەتاقی کردەوە ٥ **إستأنَسَ الزائرُ**: دیدەنی کەر داوای روخسەتی کرد بچێتە ژور ٥ **الآنِسَةُ**: پێچەوانەی (الآنِس)ە بەمانا کچۆڵەی خۆشەویستو عاقڵو رەزان ٥ **الآنِسَةُ**: ئافرەتێك شوی نەکردبێو هێشتا گەنج بێ ٥ **الأُنسُ**: گفتو گۆ لەگەڵ ئافرەت داو دڵداری کردن لەگەڵی دا ٥ **الإنْسُ**: ئادەمیزاد ٥ **الإنسَانُ**: بونەوەرێکی زیندوو بیرکەرەوە ٥ **الإنسَانیةُ**: مرۆڤایەتی ٥ **الأنیسُ**: هەرشتێك ئادەمیزاد ئولفەتی پێوەبگرێ ٥ **الأنیسة**: بۆ

مێینـه بەکاردەهێنـدرێ بـەزۆری بـۆ ئـافرەت ٥ **الأنیـسون:** رووەکێکـە بـۆنێکی خۆشـی هەیـە ٥ **الأنشوجة:** رەگەزی ماسی بچوکە.

أنُض اللحمُ أنيضاً: گۆشتەکە گۆڕاو بۆگەنی کرد ٥ **أنُـض اللحـمُ** أناضـةً: گۆشـتەکە نـەکوڵیو پـێ نەگـەیی ٥ **آنَـض اللَّحْـمَ إيناضـاً:** گۆشـتەکەی نەکوڵانـدو پـێی نەگەیانـد ٥ **أنِـفَ** أنَفـاً وَأنَفَـةً: لوتبەرزی نواند ٥ **آنَفَهُ:** وای لێکرد لوتی ژان بکا ٥ **أنَّفَ الشيئَ:** قەراخەکانی شتەکەی تیژ کردن ٥ **إئْـتَنِفَهُ:** دەستی پێکرد، پێشوازیی لـێ کرد ٥ **تَأنَّفَ الکلأَ وغيره:** هیچی لـە لەوەڕەکە نـەخوارد بۆژوی کرد ٥ **تَأنَّفَتِ المرأةُ الشهوات:** ئەو ئافرەتە جار دواجار حەزی لەو شتەیە چونکە بێزو دەکا ٥ **إسْـتَأنَفَ الحُکـمَ:** داوای پێداچـوونەوەی حوکمەکـەی کـرد ٥ **الآنِـفُ:** رابـردوی نزیـك ٥ **الأنِفَةُ:** بۆ مێینـەی بەرامبـەر ٥ **الأُنـافِيُّ:** لوتزل، لوتگەورە.

الأنـفُ: لوت ٥ **الأنَفَـةُ:** شکۆمەندیو خـاوەن شـکۆو ٥ **الأنـوفُ:** ئـافرەتی بۆنخۆشـی سروشـتی ٥ **الأنيـفُ:** ئاسـنی نـەرم ٥ **الأنِيفَـةُ:** دەگـوترێ: (أرْض أنيفَـةٌ) زەوییەکـە تـازە گـژوگیای تێـدا رسـکاوە ٥ **الإنْـفُلُوَنْزا:** پەتایەکـە دەتەنێتـەوە، بـەهۆی ڤایرۆسەوە پەیدا دەبێ ٥

أنِقَ أنَقاً: هەندامی ریكو پێکن ٥ **آنَقَهُ الشيئُ إيناقاً:** ئەوشتە سەرنجی راکێشاو تووشی رامانی کـرد ٥ **أنَّقَ الشَّيْئَ:** شتەکەی والێکرد رێكو پێك بـێ ٥ **آنَقَ الروضة:** باغەکەی هەڵپەرداوت ٥ **الأنوقُ:** باز، هـەڵۆ ٥ **الانقليس:** جۆرە ماسیەکە شێوەی لـەمار دەچێ ٥ **الأنموذج:** نموونە ٥ نموونەی شت.

أنَّ المريض: نەخۆشەکە ناڵاندی ٥ **أنَّـنَهُ:** رازی کـرد ٥ **الأُنَنُ:** باڵندەیەکە وەکوو کۆتر وایـە ٥ **الأنـانُ:** ئەوکەسـەی زۆر دەناڵێنـێ ٥ **أنَـى الـشَّيْئُ أنْيَـاً:** شتەکە دواکەوت ٥

أنِيَ أنْياً وإنيً: مۆڵەتی پێدا، لەگەڵی دا لەسەرە خۆ بوو، دواکەوت، تەمبەڵی کرد ٥ **أنَّى:** دواکەوت، تەمبـەڵی کـرد ٥ **الآنـاءُ:** سـاتەکانی شـەو ٥ **الإنـاءُ:** قـاپو قاچاغی کە خواردنو خواردنـەوەیان تـێ دەکرێ ٥ **الأناةُ:** لەسـەرە خـۆیی و عاقڵمەنـدی ٥ **الأنيلين:** شـلەمەنییەکی زەیتـی هەڵـچووە، رەنگـی نیـە، بـۆنی کەسکونی هەیە، تـامی سـوتێنەرە وەکوو بیبـەر ٥ **الأنيميـا:** نەخۆشـییەکە دەبێـە هـۆی کەمخوێنی.

أهَبَّ للأمر: خۆی بـۆ کارەکە ئامادەکرد ٥ **الإهـاب:** پێستی گیانلەبـەر پـێش ئـەوەی دەبـاغ بکـرێ ٥ **الأُهْبَةُ:** تویشوو پێداویستی کار.

أهَلَ أهْلاً وأُهولاً: ژنـی هێنـا ٥ **أهَـلَ** المكـانُ أهـولاً: ئەوشوێنە بەخەڵکی خۆوەڵاتی ئـاوەدان بـۆوە ٥ **أهِلَ** الطعامُ: خواردەمەنییەکە (چێشتەکە) بەزی تێکرا ٥ **آهَلَهُ إيهـالاً:** کـردی بەهاوسـەری خـۆی ٥ **أهَّلَ فلانـاً:** ژنـی لەفلانـکەس مـارەکرد ٥ **إئْتَهَـلَ:** ئافرەتی مارەکرد، بوو بەخاوەن خێزان ٥ **تَأهَّـلَ:** بـەمانا (إئْـتَهَلَ)یـە ٥ **استأهَلَ:** بەزەکـەی بـردو کـردی بـە پێخۆر ٥ **الآهِـلُ:** گیانلەبـەری مـاڵی ٥ **الأهْلُ:** خزمو کەسو کارو هۆزو خـێڵ ٥ **الأهْلِيّ:** باڵدراو بۆلای ئەهل، گیانلەبەری خانەکیو مـاڵی ٥ **الأهْلِيّة للأمـر:** گونجاو بۆئـەو کـارە ٥ **الإهْلِيجُ:** درەختێکـە لـەوڵاتی هینـدو ئەفغانـستانو صـین رواوە.

آبَ اليه أوباً وأوبةً وإياباً ومآباً: گەڕایـەوە، (آبَ الی الله) تۆبەی کرد ٥ **آبَتِ الشمسُ:** خۆرئاوا بـوو ٥ **آبَ الماءَ:** بەشەو چووە سەر ئاوەکە ٥ **آوَبَهُ في السير:** پێـشبڕکێی لەگـەڵ کـرد لەرۆیـشتن دا ٥ **أوَّبَ:**

گەڕایەوە، یان گەڕانەوەی دەنگە ◊ تَأَوَّبَ: گەڕایەوە، یان سەرەتای شەو گەڕایەوە ◊ الأَوْبُ: پەلەکردن، با، هەور، کۆمەڵێك هەنگ ◊ الأَوْجُ: بەرزی ◊ دوورترین خاڵ لەمەداری مانگ لەزەوی ڕا ◊ لەحنێکی مۆسیقایە.

آدَ: دوولا هاتەوە ◊ آدَ الشَّيْءَ: شتەکەی لەکوڵ کرد.

أَوِدَ أَوَداً: خوارو خێچ بوو ◊ الأَوِيد: هەست و شعور ◊ اسْتَأْوَرَ: ترسا، هەڵسڵەمییەوە، تەرمبوو، ◊ الأَرُ: عەیب و عار. ◊ الأُوَارُ: گەرمایی خۆر، گەرمایی ئاگر ◊ الأَوَارِيّ: ئادەمیزادێك زۆری تینوبێ. ◊ أورانس: یەکێکە لە نۆ ئەستێرەکانی کۆمەڵەی خۆری ◊ الأُورطى: شادەماری سەرەکی لەجەستەی ئادەمیزاد ◊ الإِوَزّ: جۆرە باڵندەیەکە دەشوبهێتە مراوی ◊ الإِوَزِّي: زەویەکە زۆری باڵندەی ئیوەزە تێدابێ، ◊ أوزوريس: پەرستراوێکی میصرییە کۆنەکانە، پێیان وایە مردووەکانیان دەپارێزێ. ◊ الأَوْسُ: گورگ ◊ هۆزێکی قەحطانیشە ◊ الأُويس: هەربە مانا گورگە ◊ آفت البلاد أوفاً وآفةً: ولات توشی ئافەتی گرانی و نەخۆشی بوو.

إِيفَ الزرعُ: کشت و کاڵەکە توشی ئافەت بوو. ◊ الآفَةُ: ئەوشتەیە توشی هەرشتێك بێ لەکەڵکی بخا.

آقَ أَوقاً: بەهۆی قورسایی خۆیەوە خوار بۆتەوە، ◊ أَوَّقَهُ: زۆر بەنارەحەتی هەڵی گرت ◊ الأُوَاقِيّ: قەصەبی جۆلا کە داوە رایەڵەکانی پێدا رۆیشتون. ◊ الأَوْقُ: قورسایی، نەگبەتی. ◊ الأَوَقَةُ: پێرو کۆمەڵ. ◊ الأُوقَةُ: چاڵایی یە کە وەکوو بەلوعە ئاوی پێدا دەڕوا، هەروا شوێنی حەوانەوەی باڵندەیە لەسەر کێوان. ◊ الأُوقِيَّةُ: بەشێکە لەدوازدە بەشی ڕیطلی میصری.

آلَ إليه: گەڕایەوە بۆلای..

أَوَّلَ أوّلاً: پێش کەوت ◊ أَوَّلَ الكلامَ: قسەکانی شی کردنەوە، مەبەستی سەرەکی لە دەقەکە دیاری کرد ◊ تَأَوَّلَ الكلامُ: مانا راستەقینە شێراوەکەی لەدەقەکە دەرخست. ◊ الآلَة: ئامێری خۆشی و هەڵپەرکێ ◊ کۆڵەکەی خێوەت ◊ الآلاتيُّ: مۆسیقا ژەن ◊ دانەری لەحنەکانی مۆسیقا.

الإيالُ: قاپێکە شیری تێدا دەمەیەندرێ.

آمَ أوماً: تینوایەتی تینی بۆهێنا ◊ الأُمَةُ: هەرزانی و ساڵی هات و باراناوی و بەپیت. ◊ الأُوامُ: گەرمایی تینوایەتی.

آنَ أوناً: ژیانی خۆش بوو، ◊ أُوَنَتِ الحامل: ژنە دوگیانەکە ورگی بەرز بووە لەمنداڵبون نزیك بۆتەوە.

آهَ أوهاً وآهاً وآهةً: ئاهو ناڵەی کرد ◊ الآهَةُ: نەخۆشی ئاوڵەو سورێژە. ◊ الأَوَّاه: ئەوکەسەی زۆر لەخودا دەپاڕێتەوە.

أَوَى الجرحُ: برینەکە نزیکە چاك بێتەوە. ◊ تَأَوَّرَا: خەڵکەکە هەندێکیان پەنایان بردە بەرهەندێکیان ◊ استأوى فلاناً: داوای رەحم و بەزەیی هاتنەوەی لە فلانکەس کرد. ◊ المأوى: پەناو شوێنی داڵدە دان ◊ الأيَّابُ: ئاوگێڕ ئەوکەسەی زۆر ئاودەدا بەخەڵك. ◊ الآحُ: سپێنی هێلکە ◊ ئەوەی دەخورێ. **آدَ** أيداً: بەهێز بوو پتەو بوو.

آيَدَهُ: بەمانا (آدَ)یە ◊ (آيَدَ فلاناً) بەهێزی کرد پشتگیری کرد ◊ أَيَّدَهُ: پشتگیری کرد ◊ الإيادُ: هەرشتێك پشتگیری پێ بکرێ ◊ الأَيِّدُ: خاوەن هێزو توانا.

الأَيْرُ: ئەندامی نێرایەتی لەئادەمیزاددا ◊ آيار أو أيَّارُ: مانگی هەشتەمی سورەیانی یە مانگی پێنجەمی

رۆمی یە ٥ ایزیس: پەرستراوێکی میصرییە کۆنەکانە، مێردی (أوزوریس)ە.

آسَ أيساً: گەردنکەچ بوو ملی دا.

أيِسَ منه: لێی هیوا بڕاو بوو. ٥ آيَسَهُ: هیوا بڕاوی کرد. ٥ الآيِسَةُ: ئەوئافرەتەیە کە نەکەوێتە عادەی مانگانەی خۆیەوە. ٥ الإِيَاسُ: سیل ٥ هەروا کاتو رۆژگارێکی حەریجە لەژیانی ئادەمیزاددا.

أَيْسَ: ماناکەی پێچەوانەی مانای (لیس)یە.

أَيْشِ: لەرستەی (أی شیء) وەرگیراوە.

آضَ أيضاً: گەڕایەوە.

أيِكَ (أيكَ أيكاً) درەختەکە لقو پۆپو گەڵای زۆر بونو تێك چڕژان. ٥ إسْتَأيكَ الشجرُ: درەختەکە لقو پۆپو گەڵای زۆر بوو. ٥ الأَيْكَةُ: درەختێکی لقو پۆپ زۆر تێك چڕژاوە ٥ جۆرە درەختێکیشە.

ایل: لەزمانی عیبریدا ناوی خودایە. ٥ الأَيِّلُ: کەڵەکێوی، ٥ أيلول: مانگی دوانزەی سورەیانیو مانگی نۆی رۆمی یە. ٥ آمَتِ المرأة: ئەو ئافرەتە لەو وڵاتە جێ گیربوو.

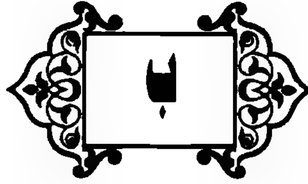
آمَ المرأة: ئافرەتەکەی بە بێوەژنی مارەکرد.

أيَمُ الله: وشەیەکە بۆ سوێند بەکاردەهێندرێ. ٥ الأَيِّمُ: عازەب چ کوڕبێ چ کچ بێ، ٥ الْمَآيَمَةُ: ئافرەت بەبێوەژن کردن ٥ الْمُؤْيِمَةُ: ئافرەتی ساماندار بێ مێرد.

آنَ: کاتی هات ٥ الآنُ: ئەوکاتەی تێیدا ژیان بەسەر دەبەی.

أَيَّهَ بهِ: بانگی کرد، لێی توڕە بوو ٥ الأيوان: باڵەخانە، کۆشك. ٥ أيّا بالمكانِ: مایەوە، گیری خوارد لەوشوێنە. ٥ الآيَةُ: نیشانەو پەندو عیبرەت.

أيُّ: حەرفی شەرتە، حەرفی ئیستیفهامە، حەرفی مەوصولە. ٥ أيَّانَ: زەرفی زەمانی داهاتووە.

البابا: سەرکردەی کەنیشتەی کاثولیکی، ٥ **البابویة**: پلەو پایەی ئایینی پاپا. ٥ **البابوج**: پابوج ٥ **البـاذق**: گوشراوی تریّ کەکەمێك بکوڵێنریّو ببێتە سرکەو سەر خۆشکەر بێت.٥ **الباذنجان**: باینجان ٥ **البارود**: تێکەڵیەکە لە خوێی بارودو کبریت خەڵوز بۆ گوللە تۆپ و قومبولە بەکار دەهێنرێت ٥ **البازلت**: جۆرە بەردێکە زادەی بورکان‌و تەقینەوەکانی ناو زەوییە ٥ **الباسلیق**: رەگێکە لە قوڵدا بەسەر ماسولکەوەیە. ٥ **الباسور**: مایەسیری، ٥ **البالیة**: جۆرە رانواندنێکی شانۆییە، ٥ **البُؤبُؤ**: ئەصل و رەسەن، ناوەراستی شت، بیلبیلەی چاو. ٥ **البَأدَلَةُ**: گۆشتێکە لە نێوان گەردن‌و جوڵەمەدایە.

بَأرَ بَأراً: چاڵی هەڵکەند، بیری هەڵکەند، ٥ **ابتأرَ الشئ**: شتەکەی شاردەوە. ٥ **البُؤرَةُ**: چاڵ ٥ قوڵکە ئاگردان ٥ **البئر**: بیر ٥ **البئرُ** الإرتوازیة: بیری ئیرتیوازی. ٥ **البَأزُ**: بەمانا بازە.

بَئِسَ بَأساً: هەژاربوو، پێویستیاتی زۆربوو.

بُؤس بَأساً: بەهێزبوو ئازابوو.

بِئسَ: خراپ ٥ فیعلی ذەممە ٥ **أبأسَ**: خراپەی توش بوو، ٥ **إبتأسَ**: غەمناك بوو.

البأسُ: زەبرو زەنگی جەنگ، سزای بەشیدەت، ترس‌وبیم. ٥ **البَأساء**: ماندوبوون و نارەحەتی.

بَأشَ فلاناً بأشاً: فلانکەسی بەغافڵگیری کوشت. ٥ **تباطَ**: راکشا، لەسەر تەنیشت خۆی درێژکرد.

بَؤُلَ: زەعیف‌و بێ هێزبوو. ٥ **البَبُّ**: منداڵی قەڵەو، ٥ **البَبّانُ**: شتی یەکگرتوو، ٥ **البَبَّةُ**: ئەحمەق‌و تەمبەڵ ٥ **البَبرُ**: بەور، درندەیەکی گواندارو گۆشت خۆرە لە پێری پشیلەیە ٥ **البَبَغاء**: باڵندەیەکە.

بَتّاً بالمکان: مایەوە ٥ جێگیر بو لەو شوێنە.

بتَّ الشئ بتوتاً: ئەو شتە پچڕا ٥ **أبتَّ**: دابڕا، دواکەوت. ٥ **إنبَتَّ**: دابڕا، دواکەوت ٥ **تَبَتَّتَ**: کەل‌و پەلی ناوماڵی پێکەوە نا ٥ **البَتَّةَ**: شتێك بە جەختەوە ئەنجام بدریّ ٥ **بَتَرَه بتراً**: لەرەگ‌و ریشەوە بڕیەوە ٥ **أبترَ**: ناتەواو و پڕ کەم‌و کوڕیی بوو ٥ وەجاخ کوێر ٥ (إنبَتَرَ): دابڕا ٥ **الأبتَرُ**: کلك بڕاو، ماری کولە هۆیباب کلك کورتی ژەهراوی ٥ ئادەمیزادی وەجاخ کوێر ٥ **الباتر**: (سیف باتر): شمشێری بڕندە، ٥ **البَترُ**: لە نەشتەرگەریدا بریتیە لە بڕینی ئەندامێك یان بەشێك لە جەستە. ٥ **البتراء**: بۆ مێینە بەکاردەهێنرێت لە شوێنی (الأبتر) بۆ نێرینە ٥.

بَتَعَ في الأرض بتوعاً: دورکەوتەوە. ٥ **بَتَعَ العسل** بتعاً: هەنگینەکەی کرد بە سرکە. ٥ بَ... الأنسان: ئادەمیزادەکە درێژ بوو. ٥ **بَتِعَ فلان** عَلَيهِ بأمر: بەبێ راوێژکردن لەگەڵیدا ئیشەکەی برانەوە. ٥ **البتّاعُ**: فرۆشیاری سرکەی هەنگوین. ٥ **بتّکە**: بڕی دوولەتی کرد ٥ **إنبَتَكَ**: برایەوە ٥ دوو کەرت بوو، ٥ **الباتِكُ**: بڕندە، ٥ **البِتكَةُ**: بەشێك لەشتی بڕراو و کەرتبوو ٥ **بَتَلَهُ** بتلاً: بڕییەوە، کەرتی کردو لێکی جیاکردنەوە.

بَتَلَ بتلاً: ناوشانی پان بوون، ٥ **بتَّل الشيئ**: شتەکە بردرایەوە. ٥ **بتِّل الشيئَ**: شتەکەی بریەوە ٥ **إنبتَل (انقطع)**: لێبرا، دابرا، گۆشەگیر بوو. ٥ **البَتَلُ**: شتی دەگمەن و کەموێنە، ٥ **البتلاءُ**: عەزیمەتو سوربوون ٥ **البتلةُ**: بەکالاکەرەوە ٥ **البتول**: ئافرەتێك کچ بێو شوی نەکاو روبکاتە خودا پەرستی. ٥ **بَثّه بثاً**: بلاوی کردەوە ٥ **إنبَثّ**: بلاوبۆوە، بەحەوادا چوو ٥ **إستَبَثّهُ السِرّ**: داوای لێکرد کە نهێنیەکەی بۆ ئاشکرا بکات. ٥ **البَثّ**: حاڵو بارو دۆخ، خەمو خەفەتی گران.

بَثِرَ جلدهُ بَثراً: بلۆقو دومەڵی تەرو ئاودار لەپێستی پەیدا بوون ٥ **البَثر**: زیبکەو بلوقی ورد ورد ٥ **بَثِمَت الشَفَةُ**: گۆشتی لێوی نەستوربوو.

بَثَعَ الدَّمُ: رەنگی خوێنەکەی لە پێستەوە دیاربوو. ٥ **بَثِعَتِ اللثةُ**: پوکی نەستووربوو ٥ **بَثِعَ الجرحُ**: برینەکە خەریکە گۆشتەوەزون بینێتەوە.

بَثَقَ الماء بثوقاً: لەناکاو ئاوەکە هەڵقوڵیو سەر رێژی کرد. ٥ **بَثَقَ العينُ**: چاوەکە خێرا فرمێسکی رشتن. ٥ **إنبثق الأرض**: زەویەکە بەپیتو بەرەکەت بوو. ٥ **البَثَقُ**: شوێنی ئاو لێ رابەستن، ٥ **البَثْنَةُ**: زەوی نەرمەڵان و بەپیتو باش بۆ شت تێدا رواندن. ٥ **البَثْناءُ**: زەوی دەشتو نەرمەڵان. ٥ **البَثيُّ**: شایەرو ماستاوکەر ٥ **بَجبجَ الصبيُّ**: منداڵەکەی زیرکردەوە ٥ **تَبَجْبَجَ لَحْمُهُ**: گۆشتی جەستەی زۆربوو.

بَجّهُ بجاً: قەلاشتی شەقی کرد ٥ **بَجّهُ في المبارزة**: لە کێبڕکێدا بەسەریدا زاڵ بوو. ٥ **البجّةُ**: پەڵەی ناوچاو، خاڵی سوری ناوچاو.

بَجِحَ به بَجحاً: شادمان بوو پێی، شانازی پێوەکرد. ٥ **أبجَحَهُ**: کەیف خۆشی کرد.

بَجَدَ بالمكان بجوداً: لەو شوێنە مایەوە ٥ **البجادُ**: قوماشێکی خەت خەتە، ٥ **البَجدُ** من الناس: کۆمەڵە خەڵکێك ٥ **البَجْدةُ**: ساراو چۆڵەوانی، حەقیقەتی شتو نهێنیو ناوەرۆکی.

بَجَرَ بَجراً: گەدەی زل بوو، سکی هاوسا، ٥ **بَجِرَ**: لمئاوبوو کەچی تێری نەخواردەوە، ٥ **بَجِرَ عَن الأمر**: تەمبەڵی لەکارەکە کرد، ٥ **أبْجَرَ**: دوای هەژارییەکی کوشندە زۆر دەوڵەمەند بوو. ٥ **الأبجَرُ**: حەبلی کەشتی، ٥ **البجُرُ**: شەڕو نەگبەتی، سەرسوڕمان ٥ **البَجراءُ**: بۆ مێینە بەکاردەهێنرێ واتە ئافرەتێك ئاوی زۆر خواردبێتەوە ٥ **البجرةُ**: ناوك ٥ گرێی هەناو ٥ **البجيُّ**: ماڵو سامانی زۆر.

بَجَسَ الماء بجوساً: هەڵقوڵا ٥ **بَجَسَ الْماءَ**: ئاوەکەی هەڵقوڵاند ٥ **إنبَجَسَ**: ئاو هەڵقوڵا، ٥ **تَبَجَّسَ**: هەڵقوڵا ٥ **البجيسُ**: ئاوی زۆر ٥ **البَجَقَةُ**: باڵندەیەکی ئاوییە لە کەنار دەریاکاندا دەژی قاچ درێژو ملدرێژو دەنوك درێژە.

بَجَلَ بجلاً وبجولاً: جەستەی گەورەو زەبەلاح بوو.

بَجُلَ بجالة وبجولاً: رێزو حورمەتی زیادی کرد، ئاوداربوو بوو بەپیاو ماقوڵو کاربەدەست. ٥ **أبجلَهُ**: کەیف خۆشی کرد، ٥ **بَجّلَهُ**: بەگەورەی داناو رێزی لێ گرت ٥ **الأبجَلُ**: رەگێکە لەقاچی حوشترو ئەسپدایە. ٥ **البَجلةُ**: شێوەو روخسار جوانو ماقوڵ ٥ **البَجيلُ**: بەمانا (البجال)ە.

بَجَمَ بجماً وبجوماً: بەهۆی زمانگیرانەوە بێدەنگ بووبزمانی گیرا یان لە ترسو هەیبەتدا واقی ورماو قسەی پێ نەکرا ٥ **البَجْمُ**: کۆمەڵو دارو

دەستەی زۆر، ◊ بَجْبَجَ فلان: فلانكەس گوزەرانی خۆش بـوو ◊ البَجْبَـاجُ: شـتێكە پـانیو درێـژی وەكـوو یـەك وابـێ ◊ البَجْبَجـيُّ: كەسـێكە مەسـرەفو خـەرجی زۆربـێو مـاڵو حـاڵی بەرفراوان بێ ◊ البحبوحة: لەهەموو شتێك دا مەبەست ناوەراستو چاكو هەڵبـژێردراوە، ◊ باحت فلاناً بما عنده: چی لابوو بۆ فلانكەسی دەرخستو ئاشكرای كرد. ◊ البُحْتُ: پاڵفتەو بێ غەلو غەش ◊ البُحْتُرُ: كورتە باڵای تێكسمراو.

بَحَثَ الأرض وفيها بحثاً: زەوی هەڵكۆڵیو پشكنینی ئەنجام دا لەشت گەڕا ◊ بَحَثَ الشَّيْءَ: لەناو گڵو خۆڵ دا لەشت گەڕا هەوڵی دۆزینـەوەی شـتی دا ◊ البُحَاثَـةُ: ئەوگڵەیـە پـشكنینی تێـدا دەكـرێ بۆشـتە مەبەسـتەكە. ◊ البَحْـثُ: هەوڵـدانو تێكۆشـانە لـەبوارێكی تایبـەتیدا ◊ البُحْثَـةُ: یارییـەكی منداڵانـە ◊ البحوثُ: لـە پێڕۆیـان دا بـەو دەعبایانـە دەگـوترێ كەبەقاچـیان گـڵ هەڵدەدرنو بۆ دواخۆیان هەڵیدەدەن.◊ البَحيثُ: نهێنی ◊ بَحْثَرَ الشيءَ: شتەكەی پـەرتو بـڵاو كردەوە. تَبَحْثَرَ: پـەرتو بـڵاو بـووەو بەهـەوادا چوو.

أَبَحَّ الصياحُ: هاوارو قیرە قیڕ دەنگی گڕ كـردوە ◊ الأَبَحُّ: قەڵەوو بەخۆوە ◊ البُحَاحُ: دەنـگ گـڕیو دەنگ زڕی بەهۆی نەخۆشییەوە ◊ بَحْدَلَ: شانی باداو بەگورجی كەوتە ڕێ.

بَحَرَ الأرضَ: زەوییەكـەی هەڵـدڕی ◊ بَحِـرَ بَحَـراً: دەریای بینیو لـێی ترسا ◊ أَبْحَرَ الماءُ: ئاوەكـە وەكوو دەریا سوێر بـوو ◊ أَبْحَرَ فـلانٌ: فلانـكەس لـوتی سـوربووە، ◊ تَبَحَّـرَ فـلان في العلـم والمـال وغیرهما: فلانكـەس زانیاری زۆری پەیـدا كـرد، مـاڵو سـامانی زۆر بـوو ◊ اسـتَبحَرَ المكـانُ: شوێنەكە بـەرفراوان بـوو تـەخت بـوو كەنـدی تێـدا نـەما. ◊ البَـاحِرُ: ئەحمـەقو بـێ عـەقڵ هـەركاتێك قـسەبكا واقـی وڕبمێنـێ ◊ البـاحور: مـانگ ◊ گـەرمای بـەتینی تـەموز ◊ البَحَـارَةُ: میهنەی كەشتییەوانی. ◊ البَحَارُ: كەشتییەوان ◊ البحرُ: ئـاوی زۆر (دەریـا) ◊ البَحْرُ مـن الرجـال: پیـاوی بەخـشندە ◊ البَحْـرُ مـن الخیـل: ئەسـپی خۆشـڕەوو بەهەڵمـەتو بازهاوێـژ، ◊ البُحْـرانُ: گۆڕانكارییەكە لەنكاو بۆ نەخۆش پەیدا دەبێ ◊ البَحْرَةُ مـن الأرض: زەوی پـانو پـۆڕ ◊ البَحْرِيُّ: كەشتییەوانو هەرشتێك پەیوەنـدی بـەدەریاوە هـەبێ ◊ البُحَیْـرَةُ: دەریاچـە ◊ البَحِیرَةُ: حوشـتر، لەسـەردەمی نـەزانی دا ئەگـەر حوشـتر پێـنج سـكی بكردنایـە، گوێـچكەیان دەقەڵاشـتو بـەرەڵڵایان دەكـردو ئیـشیان پـێ نـەدەكرد، ◊ بَحْـشَلَ: سـەمای كـرد وەكـوو سـەمای زنـج. ◊ البَحْشَلُ: پیاوی رەش پێستی كەتەو ناشیرین.

بَخْـبَخ بَخْـبَخَةً: خۆی لەگەرما پاراست ◊ تَبَخْـبَخَ الحـرُّ: گـەرما تینـی كـەمبووە ◊ تَبَخْـبَخَ لحمـه: گۆشـتی زۆر بـوو داچـۆڕا. ◊ البَخْـبَاخُ: ئەوكەسەیە ورگی داچۆڕابێ.

البَخْتُ: شانس ◊ البُخْـاتُ: بەخێوكەری حوشـتری خۆراسـانی، ◊ البَخِیـتُ: بەختـەوەر ◊ بَخْـتَرَ في مَـشْیه: بـەفیزەوە رۆیـشت ◊ تَبَخْـتَرَ: بـەمانا (بَخْتَـرَ)یـە ◊ بَخْـدَجَ في مـشیته: لەرۆیـشتن دا قاچـەكانی پـان هاویـشتنو هـەنگاوی گـەورە گەورەی هەڵێنان. ◊ البَخْدَجُ: قەڵەوو گۆشتن.

بَخَرَ الماءَ: ئاوەكە هەڵمی كردو بەرز بـووە، ◊ بَخِـرَ الفَمُ: دەمی بۆنی ناخۆشی لێهات، ◊ بَخَّرَ الشَّيْءَ: بوخارەكـەی دەرهێنـا ◊ بـەبخور بۆگەنەكـەی لابرد. ◊ بَخَّرَ السائلَ: شلەمەنیەكەی بەكوڵانـدن كرد بەهەڵم. ◊ تَبَخَّرَ السائلُ: شلەمەنییەكە بوو

بەهەڵم. ٥ **الباخرة**: کەشتی گەورەو زەبەلاح ٥ **البُخارُ**: هەرشتێك لەشێوەی دوكەڵ دا بەرز بێتەوە لە شلەمەنی گەرم. ٥ **البَخْرُ**: هەوری تەنكە تەنكەی سپی ٥ **البَخَرُ**: بۆگەنی ناخۆشی دەم. ٥ **البُخورُ**: داری بوخورد ٥ **بخور مريم**: رووەكێكی بەتەمەنە ٥ **المَبْخَرَة**: هەرشتێك ببێتە هۆی دەم بۆگەن بوون.

بَخَسَ الكيلَ والميزانَ: تەرازوو بازیو گەزەدزی كرد ٥ **بَخَسَ فلاناً حقه**: مافی فلانكەسی نەدا لەحەقەكەی كەم كردەوە. ٥ **تباخَسَ القومُ**: خەڵكەكە هەركەسە لەعاست خۆیەوە مافی ئەوی تری خوارد ٥ **البَخْسُ**: كەمو داشكاندن لەنرخ.

بَخَصَ عينَهُ: چاوی هەڵكۆڵیو كوێری كرد.

البَخَصُ: گۆشتی قاچ ٥ بنی پەنجە.

بَخَعَ له بَخَعاً: گەردنكەچی بوو ٥ **بَخَعَ الوجدُ فلاناً**: عەشقو خۆشەویستی فلانكەسی نەخۆش خست. ٥ **بَخَعَ الأرضَ بالزراعة**: هەموو زەوی یەكەی بەكار هێنا بۆ كشتو كاڵو ساڵ بوێری نەكرد ٥ **بَخِقَتْ عينهُ**: چاوی كوێر بوو ٥ **بَخِقَتْ**: چاوی زۆر خراپ كوێركرا ٥ **أبْخَقَ عينَهُ**: چاوی كوێركرد.

بَخِلَ بَخَلاً وبُخْلاً: رژدو چرووك بوو، ٥ **بَخَّلَهُ**: تۆمەتباری كرد بەوە كەرژدو چرووكە ٥ **البَخَلُ**: رژدو چرووك ٥ **المَبْخَلَةُ**: ئەوشتەی ئادەمیزاد هەڵدەنێ بۆ چرووكیو رژدی ٥ **بَخْنَقَ المرأة**: روبەندی بەئافرەتەكە دادایەوە ٥ **تَبَخْنَقَتْ**: بەروبەند دەمو چاوی خۆی داپۆشی. ٥ **البُخْنُقُ**: پارچە قوماشێكە ئافرەت دەمو چاوی خۆی پێ دادەپۆشێ.

بَخَا غضَبُهُ بخواً: رقو قاری نیشتەوە.

بَدَأَ بدءاً و بداءةً: پەیدابوو، دەستی پێكرد، دروست بوو. ٥ **بَدَأَ من مكان الى آخر**: لەشوێنێكەوە گواستیەوە بۆ شوێنێكی تر ٥ **بَدَأَ البئرَ**: بیرەكەی هەڵكەند ٥ **أبْدَأَ**: شتی سەیرو سەمەرەی هێنایە پێشێ ٥ منداڵەكە دوای كەوتنی ددانی حەوتساڵە ددانی هاتنەوە ٥ **بَدَّأَ الشيءَ**: شتەكەی پێش خست ٥ **البادِئُ**: راو بۆ چونی سەرتایی ٥ **البَدْأُ**: سەرەتای هەموو شتێك ٥ **البُدائي**: قۆناغی یەكەمی دروست بونو بەدی هاتن ٥ **البُدائية**: لە زانستی كۆمەڵناسی دا بریتییە لە قۆناغی یەكەم لە قۆناغەكانی دروستبون و وەدی هاتن. ٥ المبدأ: سەرەتای شت.

بدح بالسِّر: نهێنییەكەی ئاشكرا كرد ٥ **بدَّهُ بدّاً**: پەرتو بڵاوی كردەوە، دووری خستەوە.

بَدَّ بدَداً: لەبەر قەڵەویو گۆشتنی دورانی لێك دوور كەوتنەوە ٥ جەستەی زەبەلاح بوو. ٥ **أبَدَّ بينهم بالعطاء**: هەریەكەو بەشی خۆی پێ بەخشیو بۆی جیاكردنەوە ٥ **أبَدَّ يَدَهُ اليه**: دەستی یارمەتی بۆ درێژ كرد ٥ **إبْتَدَّ التوءمان أمُهُمَا**: ئەو دوانكە هەریەكەیان لەمەمكێكی دایكیان شیریان خوارد ٥ **تبادَّ القومُ**: ئەوقەومە دو دو بەرێگادا رۆیشتن، ٥ **تَبَدَّدَ**: بڵاوەیان لێ كرد ٥ **استَبَدَّ به**: بۆخۆی قۆرغ كرد، تاكرەوانە هەڵسوكەوتی كرد. ٥ **استَبَدَّ الأمر بفلان**: فلانكەس نەیتوانی كۆنترۆڵی ئیشەكە بكاو لەدەستی چوو ٥ **الأبَدُّ**: تەونكەر. ٥ **البادّ**: ناوڕان ئەوبەشەی ڕان كەلەكاتی سواری دا لەزینەكە دەكەوێ. ٥ **البِدادُ**: بەشو بار لەهەموو شتێك. ٥ **البُدُّ**: بەش لەهەر شتێك بێ ٥ قەرەبوو، ٥ **البَدُّ**: ماندوبوون ٥ بەشو بار لەهەرشتێك. ٥ **البَدَّة**: هێزو توانا. ٥ **البَديدُ**: هاوشانو بەرامبەر

٥ **التَّبْدِيدُ في القانون**: بەودەستکاری‌و تەصەروفانە دەگوترێ کە کابرای ماڵ بەندکراو ئەنجامی دا لەماڵە بەندکراوەکەدا پێش فرۆشتنی ماڵەکە بۆئەوەی خاوەن مافەکان هیچیان دەست نەکەوێ‌و بەمرادی خۆیان نەگەن.

بَدَرَ القَمَرُ بدراً: مانگ تەواو بوو، خشت بوو، گەیشتە شەوی چواردە. ٥ **أَبْدَرَ**: مانگی لێ هەڵهات ٥ بەمانگە شەو سەفەری کرد ٥ **ابتدر القومُ الشيءَ**: خەڵکەکە پەلەیان کرد بۆئەوەی بگەنە ئەو شتە ٥ **تبادر القومُ**: خەڵکەکە بەپەلە رۆیشتن‌و دەست پێشخەرییان کرد. ٥ **البادر**: مانگی شەوی چواردە. ٥ **لبيدَرَة**: ئامێرێکی ئاسنینی گەورەیە زێرەکەی کونی تێدان گەنمی تێ دەکرێ بۆ تۆو کردن.

بدر: کێوو دۆڵێکە لەنێوان مەککەو مەدینەدا ٥ **البدرُ**: مانگی شەوی چواردە، ٥ **البَدَرَى**: دەست پێشخەر. ٥ **البدرة**: کیسە باخەڵ، کیسە پارە، ٥ **البُدْرَة**: کوتراوو وردکراوێکە لەپێست دەدرێ بۆسارد بوونەوەو پتەوبوونەوەو جوانکردن‌و ئارایش دان ٥ **البَدْرِيُّ**: کەسێکە لەخزمەت پێغەمبەردا درودی خوای لەسەربێ هاوبەشی غەزای بەدری کردبێ ٥ **البَدْرُونُ**: ژێرزەمین، ٥ **البَيْدَرُ**: خەرمان ٥ **بدعَهُ بدعاً**: ئەوشتەی بەدی هێنا.

بَدَعَ البئر: بیرەکەی هەڵکەندو تەواوی کرد. ٥ **أَبْدَعَ**: شتێکی نایاب‌و سەرنج راکێشی هێنایە کایەوە، ٥ **أُبْدِعت حجّتُهُ**: بەڵگەکەی پوچ بووە ٥ **اِبْتَدَعَ**: بیدعەتی داهێنا ٥ **تَبَدَّعَ**: بیدعەی داهێنا، ٥ **اسْتَبْدَعَهُ**: بە شتی ناوازەو بێ وێنەی لەقەڵەم دا. ٥ **الابداع**: بەلای فەیلەسوفەکانەوە بەدیهێنانی شتە لەنەبوو. ٥ **البادعُ**: کاری جوان‌و عەنتیکە ٥ **البِدْعُ**: ئەوکارەی یەکەمجار ئەنجام دەدرێ ٥ **البِدْعُ**: پیاوی پیاوانەو ناودار ٥ **البِدْعَةُ**: بریتییە لە داهێنانی شتی تازە بابەت لەئایین دا یان لەشتی تردا، ٥ **البديعُ**: بەدیهێنەری دەست رەنگین ٥ **البديع**: جۆرە زانیارییەکە لەعیلمی بەلاغەو رەوانبێژی دا.

بَدَلَ بدلاً: جومۆزگەکانی ئازاریان دا، ٥ **بادَلَ الشَّيْءَ بغيره مبادلة وبدالاً**: فلان شتی گۆڕییەوە بەفلان شت ٥ **بَدَّلَ الشَّيْءَ**: شێوەی شتەکەی گۆڕی، ٥ **بَدَّلَ الشَّيْءَ شيئاً آخرَ**: ئەوشتەی خستە شوێنی شتێکی تر ٥ **تبادلا**: هەریەکە لەدوو مامەڵەکارەکان کالای خۆی وەرگرت. ٥ **تبدَّلَ**: گۆڕا، گۆڕانی بەسەردا هات ٥ **الأَبْدالُ**: دونیا نەویست‌و سۆفی‌و رەبەن ٥ **البَدَلُ من الشيء**: جێنشین‌و بارمتەو بارتەقاو بەهاو نرخ ٥ **البَدْلَةُ**: ئەو پۆشاکەیە بەرواڵەت بۆدەرەوەی ماڵ دەپۆشرێ. ٥ **البديلة**: جێنشین‌و بەرامبەرو نرخ، ٥ **التَّبَدُّلُ**: لەزاراوەی زانایانی گیانداری‌و پزیشکی دا گۆڕانی ماددەیەکە بۆ ماددەیەکی تر بەگۆڕانێکی کیمیائی‌و سروشتی.

بَدَنَ بدناً: قەڵەوبوو، ٥ **البَدَنُ**: ناوە بۆ جەستە جگە لەسەرو دەست‌و قاچ ٥ **البَدَنَةُ**: حوشتری قوربانی، ٥ **المِبْدانُ**: ئەوکەسەیە زوو بەرەو قەڵەوی بچێ بەبێ ئەوەی خواردنی زۆر بخوا. ٥ **البداهةُ**: سەرەتای شت ٥ هەرشتێك کەیەکەمجارو سەرەتا دەبیندرێ یان ئەنجام دەدرێ ٥ **البديهيةُ**: شتی سەلمێنراوو چەسپاو کەپێویست بەبەڵگە نەکا.

بدا بدوّاً وبداءً: دەرکەوت ٥ **أبدى الشَّيْءَ و بە**: شتەکەی ئاشکرا کرد ٥ **أبدى في منطقه**: قسەی

رەق‌و ناخۆشــی کــردن‌و لەسنووردەرچــوو. ٥ ابْتَدَی: چوو بۆ لادێ بەرەو سارا کەوتە ڕێ ٥ تبدی: ئاشکرابووە ، لەساراو چۆڵەوانی‌و لادێ دا مایەوە. ٥ البادي: نیشتەجێی لادێ و سارا ٥ البادية: مێینەی (البادي)یە چۆڵەوانیەکی پان‌و پۆرە ئاوو لەوەڕی تێدایە بۆ ئاژەڵ بەخێو کردن. ٥ البداة: قاچێك ٥ ڕای پەسندو باش، ٥ البداءُ: دەرکەوتنی ڕاو بۆچوونە، ٥ البداوة: ژیانی سارانشینی‌و گوندنشینی.

البدو: ساراو لادێ ٥ دانیشتوانی ساراو لادێ کان.

بَذَأَ بذءاً: قسەی ناشیرینی گوتن ٥ بَذَأَ الأَرْضَ: ڕەخنەی لەزەوییەکە گرت ٥ أبْذَأَ: قسەی ناشیرین‌و جوێن ئامێزی گێڕایەوە. ٥ بَاذَأَهُ بِذاءً ومباذأةً: جوێنی پێداو قسەی ناشیرینی ئاڕاستە کرد.

البَذَج: کۆڵ‌و بار.

بَذَحَ الجلد عن اللحم: پێستەکەی کەوڵ کرد. ٥ بَذَحَ الرأيَ: ڕایەکەی پەسەند کردو بڕیاری لەسەردا ٥ تَبَذَّحَ الرأيَ: ڕایەکەی پەسەند کردو بڕیاری لەسەردا.

بَذَخَ الجَبَل ونحوه بذوخاً: کێوەکە بەرز بوو بەرزایی یەکەی دەرکەوت ٥ بَذَخَ الرجلُ: ئەوپیاوە گەورەو ڕێزدار بوو ٥ باذَخَهُ: شانازی بەسەر دا کرد. ٥ بَذَّهُ بَذّاً: بەسەری دا زاڵ بوو، ٥ بَاذَّهُ: زاڵ بوو بەسەریا، پێشی کەوت.

بَذَرَ الحَبَّ بذراً: تۆوەکەی وەشاند بۆ کشت‌و کاڵ ٥ بَذَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی پەرت‌و بڵاو کردەوە ٥ بَذَرَ فلان: فلانکەس زۆری قسەکردو زیاد لەپێویست چەنەی دا ٥ بَذَّر المالَ: بەدەست بڵاوی پارەکەی خەرج کرد ٥ بَذَّرَ فلاناً: فلانکەسی بەتاڵی کردەوە ٥ تَبَذَّر الشيْءَ: ئەوشتە پەرت‌و بڵاو بووەوە. ٥ استَبْذَرَ السحابُ: هەورەکە زوو بارانەکەی باراند. ٥ البَذْرُ: هەر دەنکە تۆوێك لەزەوی دا بچێنرێ ٥ البَذُورُ: فیتنەو ئاشووبگێڕ، ٥ البُذَيْرَةُ: لەزانستی ڕووەکناسی دا بریتیە لەو دەنکە تۆمەی هێشتا کامڵ نەبووە ٥ البَيْذارُ: زۆر بڵێو چەقە چەناو. ٥ التِّبْذارةُ: ئەوکەسەیە بەنەزانی ماڵ‌و سامانی خۆی خەرج دەکا.

بَذْرَقَ: حەرەسیاتی گرت‌و پارێزگاری لێ کرد ٥ البَذْرَقَةُ: ئەو حەرەس‌و پارێزەرانەن کەبەچەکەوە پێش کاروان دەکەون، کرێی حەرەسی‌و پارێزگاری کردن وەردەگرن، ٥ ابْذَعَرَّتِ الخَيْلُ: ئەسپەکە کەوتە غاردان ٥ ابْذَقَرَّ القومُ: ئەوقەومە پەرش‌و بڵاو بونەوە ٥ بَذَلَهُ بذلاً: بەدڵ ئەوکارە خۆبەخشییەی ئەنجام دا..

بَذَلَ الثوبَ: لەکاتی ئیشکردن‌و خزمەتکردن دا ئەو پۆشاکەی پۆشی. ٥ ابْتَذَلَ الرجلُ: پیاوەکە بەدڵەی کار کردنی لەبەرکرد ٥ تبذّل الرجل: پیاوەکە وازی لەخۆشاردنەوەو خۆپەنادان هێنا ٥ اسْتَبْذَلَهُ: داوای بەخشینی لێ کرد ٥ البَذْلُ: بەخشین بەگوێرەی توانا ٥ البِذْلَةُ مِنَ الثياب: ئەو پۆشاکەیە بۆ ئیش لەبەردەکرێ.

بَذَمَ بذامةً وبذماً: پتەوو قایم بوو، ٥ بَذَمَ فلان: فلانکەس خۆ گربوو، ڕایەکەی پەسەند بوو.

بذا بذواً وبذاءً: ڕەوشتی خراپ بوو.

بَرَأَ الله الخلق براءً وبروءً: خودا بونەوەری دروست کردوە.

بَرِئَ المريضُ برءاً وبراءة: نەخۆشەکە چاکبۆوەو نەخۆشی یەکەی نەما ٥ بَرِئَ من فلان براءةً: لەفلانکەس دوور کەوتەوەو وازی لێ هێنا ٥ أبْرَأ فلان: فلانکەس کەوتە یەکەم ڕۆژی

مانگـەوە. ٥ أبْـرَأَ الله فلانـاً: خـودا شـيفای نەخۆشـی فلانكەسـی دا. ٥ أبْـرَأَ فـلان فلانـاً: فلانكـەس گـەردنی فلانـی لەقەرزەكـەی ئـازاد كرد. ٥ بارَأَ شريكه مباراة براءً: لەهاوبەشـەكەی جیابووە. ٥ تَبَرَّأَ من كذا: خۆی لێ رزگار كردو لێی دووركەوتەوە ٥ استَبْرَأَ من النجس والبول: خـۆی لەپیسایی‌و میـز پـاك كـردەوە، ٥ اسـتَبْرَأَ الـشَّيْءَ: توێژینـەوەی لەوشـتەدا كـردو ویـستی بگاتـە ئاكـام‌و راسـتی بۆدەربكـەوێ. ٥ البَـرَاءَةُ: بیـانوو نەهێـشتن‌و هەرِشـە لـێ كـردن ٥ براءة الأختراع: شـەهادەیەكە دەدرێ بەوانـەی داهێنـان ئـەنجام دەدەن‌و بەرهەمـــە داهێنراوەكانیـــان لەفەرمانگـەی تایبـەت تۆمـار دەكـەن. ٥ البُـرْأَةُ: كۆختـــە ٥ البرِيئـــة، البَرِيَّـــةُ: مـــەخلووقات دروسـتكراوەكان. ٥ بَـرْأَلَ الـديكُ: كەڵەشـێرەكە خـۆی گـیف كـردەوە ٥ بَـرْأَلَ الرجـلُ: پیاوەكـە خۆپـارێزی كـرد لەشـەڕو سـوورنەبوو لەسـەر تێوەگلان.٥ اَلْبُرائِلُ: پەڕو بۆڵی ملی كەڵەشێر.

بُرائِلُ الأرض: گیاو گژی زەوی.

اَلْبَــرْبَخُ: دەراوی ئـاوو ڕێـڕەوی، بەلوعـەی ئـاو لەسواڵەت‌و شتی تر.

بَرْبَـرَ التـيسُ أو الأسـدُ: نێرییەكـە یـان شـێرەكە لەكاتی رق هەڵسان دا دەنگـی لـێ بـەرزبووە. ٥ بَرْبَرَ فلان: كـابرا بـەدەنگی بـەرزو رق هەڵساوی قـسەی كـرد. ٥ البَرْبَـارُ: شـێر. ٥ البَرْبَــرُ: نەتەوەیەكە لـەناو چیاكانی بـاكوری ئـەفریقادا دەژین٥ البَـرْبَطُ: ئـامێرێكی مۆسیقایە٥ البُـرْتُ: شـەكری سـپی. ٥ البَـرْتُ — البُـرْتُ: چاوسـاغی شـارەزاو گـورج‌و گـۆڵ ٥ البُرْتُقـالُ: درەختێكـی بـچوكی هەمیـشە سـەوزە لـەپێری درەختـە سوێرییەكانە، ٥ البُرْثُن: چنگ‌و نینـۆكی درِنـدە یـان باڵنـدەی خـاوەن دەنـوك‌و نینـۆكی شـەڕانی لەجۆری بازو هەڵۆ. بَرَجَ بُرُجـاً: بـەرز بووەوە دەركەوت. ٥ أبْرَجَ: بورجی بنیات نا. ٥ أبْـرَجَ الله السماءَ: خودا ئاسمانی كردوە بەخاوەن بورج. ٥ تَبَرَّجَتِ السماءُ: ئاسمان بەئەستێرەكان رازایەوە. ٥ تبرجتِ المرأة: ئافرەتەكە جوانی‌و مەحاسینی خۆی بۆ بێگانـە دەرخـست ٥ الإِبْـرِيجُ: مەشكەی دۆ ٥ البارجة: كەشتی شەڕ ٥ البُرْجُ: قوللەو قەڵا ٥ خانوێك لەسەر شورای شـار دروست بكرێ. ٥ بُـرج المدينـة: روكـن‌و سـەنتەری شـار ٥ البَـرَجُ: جوانخـــاص روخـــساری جـــوان، ٥ البُرْجُـــدُ: پۆشـاكێكی خەتخـەتی ئەسـتورە وەكـوو جـاجم وایـە بـە كـەڵكی ئـەوەدێ بكـرێ بەچـادر، ٥ البُرْجـاسُ: هەدەفێكـە بەسـەری رمبـەوە یـان بەسەرداری ئاڵاوە ٥ البِرْجَاسُ: جۆرێكە لەزین ٥ البَرْجَلُ: پرگـار ٥ بَـرْجَمَ الكـلامُ: قـسەكە رەق‌و زبـر بـوو. ٥ البُرْجُمَـةُ: جـومگەی قامكـەكان، ٥ البرجوازيّـــة: چـــین‌و توێـــژێكی كۆمەڵگایـــە لەسەردەمی راپەڕینی ئـەوروپادا سـەری هەڵدا، ئەندامـەكانی پیـاو مـاقوڵو وەرزێرەكـان بـوون، دوایی ئەم توێژە بوونە پاڵپشت‌و دامەزرێنـەری یاسای پەرلەمانی ٥ پاشـان لەسـەدەی نۆزدەیـەم دا ئەوچـین‌و توێـژە بوونـە خـاوەنی كارگـەو ئامێری بەرهەمهێنان.

بَرِحَ بروحاً وبَرْحـاً: لەشـوێنی خـۆی لاچـو، ٥ بَـرِحَ الظبـي والطـائرُ: ئاسكەكە یـان باڵندەكـە لـەلای راستی بینەرەوە رۆیی بۆلای چەپی.

بَرِحَ الخفاءُ: نیشەكە رون بووەو تـەم‌و مـژی لەسـەر رەوییەوە. ٥ بَرِحَ مكانهُ: لەشوێنی خۆی لاچووو بـەجێی هێـشت. ٥ أبْـرَحَ بـه: زۆری ئەزیـەت دا، جاڕسی كرد ٥ أبْـرَحَ الـشَّيْءَ: رێـزی لـێ گـرت ٥ بَرَّحَ الله عنه: خودا چورتم‌و تـەنگ‌و چەڵەمەو ناخۆشی لەسەر لابرد. ٥ البارِحُ: گـرەی گـەرمای

هاوین ◊ رەشەبای گەرمی هاوین. ◊ **البارِحَةُ**: بۆ مێینەی (البارح)ە نزیکترین شەوی رابردو ◊ **البَرَاحُ**: پانتایی یەکە لەزەوی روتەن ◊ **البَرَحُ**: تەنگانەو سزای بەئێش و ئازار، ◊ **البُرَحاءُ**: چەرتەم و تەنگانەو ئازار ◊ **اَلْبَرِيحُ**: ماندوبون (التباريحُ) ناخۆشی جۆراو جۆر. ◊ **تباريح الهوى**: ئازاری عەشق و ئەوین.

بَرَدَ برداً وبروداً: پلەی گەرمی دابەزی ◊ بَرَدَ حقَّهُ علي فلان: مافی خۆی لەسەر فلان چەسپاند ◊ بَرَدَ: مرد، ساردبووە، گیانی تێدانەما، ◊ بَرَدَ السيف: شمشێرەکە کول بوو، نەیبڕی. ◊ بَرَدَ الشَّيْءَ: ساردی کرد، یان بەفری تێکەڵ کرد. ◊ بَرَد الخُبْزَ بالماء: نانەکەی بەئاو تەڕکرد، ◊ بَرَدَ اللَّيْلُ القوم وعليهم: خەڵکەکە سەرمای شەویان توش هات. ◊ بَرَدَ العينَ: چاوی رشت ◊ بُرِدَ القومُ: خەڵکەکە سەرمایان بوو، ◊ اَبْرَدَ: چوەوە کاتی فێنکی و سەرما ◊ اَبْرَدَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەساردی هێنا ◊ اَبْرَدَ خُبزَهُ: نانەکەی بەئاو تەڕکرد ◊ بَرَّدَ الشَّيْءَ: شتەکەی سارد کرد ◊ اِبْتَرَدَ: بەئاوی سارد خۆی شت ◊ ئاوی ساردی خواردەوە ◊ اِسْتَبْرَدَ عليه لسانه: زمانی لێ بەرەڵاکرد وەکوو برمەند. ◊ **الأبردان**: ئێوارەو بەیانی. ◊ **الباردُ**: ژیانی خۆشی و بێمەینەت. ◊ **الحرب الباردة**: جەنگی سارد، شەڕی پروپاگەندەو چاوو راو ◊ **البُرادةُ**: وردە ئاسن ◊ **البِرادةُ**: میهنەی ئاسن برینەوە. ◊ **البُرْدُ**: پۆشاکێکی خەتخەتە وەکوو جاجم ◊ **اَلْبَرَدُ**: تەرزە ◊ ئاوی بەستوو کەلەهەورەوە دێتەخوارەوە ◊ **البَرِدُ**: هەوری تەرزاوی، هەوری خاوەن تەرزە. ◊ **بَرَدَى**: چۆمێکە سەرچاوەکەی لەگوندی (الزَّبداني) هەڵدەقوڵێ، ◊ **البُرَداءُ**: لەرزو تای زۆر سەرما ئاوەر. ◊ **البُرْدَةُ**: پۆشاکێکی خەتخەتە وەکوو عەبا لەبەردەکرێ یان وەکوو جاجم بەخۆ دا دەدرێ، ◊ **البَرَدَةُ**: قەڵەوی. ◊ **البُرْدِيُّ**: جۆرە خورمایەکی بەسەندە. ◊ **البَرَّادةُ**: مێینەی (اَلْبَرَّادُ)ە ◊ مەکینەی ئاو سارد کردن (ثلاجة). ◊ **البَرودُ**: هەرشتێك فێنك کەرەوە بێ ◊ **المِبْرَدُ**: برمەند؛ ◊ **البَرْدعةُ**: کورتانی گوێدرێژ یان هێستر ◊ بَرْذَنَ الرجلُ: ئەو پیاوە سواری بارگیر بوو یان بوو بە خاوەنی بارگیر ◊ **البِرذَونُ**: ولاغە بەرزەیەکە جیا لە هێسترو ئەسپی عەرەبی بەکوردی پێی دەگوترێ بارگیر. **بَرَّ** حَجُّهُ براً: حەجەکەی وەرگیراو قبوڵ بوو. ◊ بَرَّ اليَمينُ: سوێندەکە راست بوو ◊ بَرَّ البَيْعُ: مامەڵەیەکی بێ غەل و غەش بوو، ◊ (بَرَّ فلان والديه) فلان زۆر چاکەی لەگەڵ باوك و دایکی داکرد ◊ بَرَّ فلانٌ: فلانکەس راستاڵ و بەخۆ چاراو بوو ◊ اَبَرَّ: بەوشکانی دا سەفەری کرد ◊ اَبَرَّ الرجلُ: پیاوەکە منداڵی زۆر بوون ◊ اَبَرَّ القومَ: بەسەر خەڵکەکەدا زاڵ بوو ◊ اَبَرَّ اللهُ يَمينه: خودا ئاواتەکانی دوعاکانی بۆهێنایەدی ◊ بَرَّر عَمَلَهُ: پاساوی بۆکارەکەی هێنایەوە، ◊ اِبْتَرَّ: لەهاوەلانی جیابووە، گۆشەگیر بوو. ◊ تَبارّوا: ئەوانە هەندێکیان لەگەڵ هەندێکیان پێشبرکێیان کرد. ◊ **البَرُّ**: ئەو وشکانییەیە ئاو داینەپۆشیبێ، ◊ **البِرُّ**: خێرو چاکە ◊ **البُرُّ**: گەنم ◊ **البَرِّيةُ**: سارا، ◊ **البرير**: بەروبوومی داری ئەراك. ◊ **المَبَرَّة**: شوێنی چاکە کردن و بەهاناوە چونی لێقەوماوان.

بَرَزَ بروزاً: دەرکەوت و ئاشکرابوو ◊ بَرَزَ لە: بۆی تاق بووە بۆئەوەی زۆرانبازی و بەرامبەری لەگەڵ بکا. ◊ بَرَزَ فلان: دوای گێلی و نەفامی

تێگەیشتو عاقڵ بوو. ٥ بَرَزَ: چوو بۆ دەست بەناو گەیاندن. ٥ بَرَزَ الأرضُ: زەوییەکە بوو بەشوێنی دەست بەناو گەیاندن. ٥ بَرُزَت المرأة: ئافرەتەکە پۆشاکی بالاپۆشی وەلا ناو خۆی سفور کرد ٥ أبْرَزَ: بریاری سەفەرکردنی دا ٥ أبْرَزَ الکتابَ: کتێبەکەی بلاو کردەوە، ٥ بارَزَهُ مبارزة: بەشمشێرو شتی وا بەرامبەری کرد. ٥ بَرَّزَ: چوو بۆسەر ئاو.

بَرَّزَ الرجلُ: پیاوەکە بەسەر هاوەڵانی دا بالادەست بوو ٥ تبارَزا: هەریەکە لەو دوو کەسە لەگۆڕەپان دا کەوتنە بەرامبەری کردن ٥ تَبَرَّزَ: چوو بۆسەر ئاودەست ٥ البَرازُ: دەشتو سارایەکی بەرافراوانی بێدارو درەختو گژوگیا ٥ البَرزةُ: لوتکە شاخو دوندی کەژ ٥ البَریزةُ: ئەوشوێنەی کارەبای لێ وەردەگیرێ ٥ البَرزَخ: لەمپەرو پەردەی نێوان دووشت ٥ ئەوماوەیەی نێوان مردنو زیندو بوونەوە.

بَرَّسَ الأرض: زەوییەکەی کێڵاو شەندی کردەوە ٥ البُرسُ: لۆکە. ٥ البُرُستانة: غودەیەکە دەوری ملی کیسەی میزەڵدانی داوە.

بَرِشَ بَرَشاً وبُرْشةً: رەنگی جۆراو جۆرو خاڵخاڵە ٥ البُرْشُ: حەصیرێکی بچکۆلەیە لەپرۆی دارخوما دروست دەکرێ ٥ بَرْشَقَ اللحمَ: گۆشتەکەی کەرت کەرت کرد. ٥ إبْرَنْشَقَ: کەیف خۆشو تەڕدەماخ بوو. ٥ بَرْشَمَ في الشَّيءِ: ئەو شتەی خاڵخاڵ کرد ٥ البُراشِمُ: ئەوکەسەیە چاوی تیژ بێ. ٥ البِرْشامُ: بەرگێکە دەرمانی تێوە دەپێچرێ. ٥ البُرْشُمُ: سەرپۆش، لەچکە.

بَرِصَ بَرَصاً: بەڵەکی لەجەستەی پەیدا بو، ٥ بَرِصَ الأرضُ: زەوییەکە هەندی شوێنی گیاوگژەکەی خوراوەو پەڵە پەڵەبووە. ٥ أبْرَصَ اللهُ فلاناً: خودا فلانی توشی نەخۆشی بەڵەکی کرد ٥ بَرَصَ الرأسَ: سەری تاشی. ٥ البَرَص: سپیایەتیەکە لەپێست دا پەیدادەبێ لەبەر نەخۆشی بەک. ٥ البُرْصةُ: دەلاقەو کەلێنێکە لەهەوردا پەیدادەبێ لێوەی ئاسمان دەبینرێ ٥ البَریصُ: بریسکەو بریقە.

بَرَضَ الماءُ: ئاوەکە کەم بوو، هاتە دەرەوە بەکەمی. ٥ بَرَضَ النباتُ: گژوگیاکە چەکەرەی کرد ٥ أبْرَضَت الأرض: زەوییەکە گژوگیاکانی بەزۆری سەریان دەرهێناو لەخۆکەوتن. ٥ بَرَّضَ الرجلُ: پیاوەکە هەموو سامانی خۆی لەبەخشین دا خەرج کردو هیچی نەهێشتەوە. ٥ إبْتَرَضَ الماءُ: ئاوەکە کەم بوو، ٥ تَبَرَّضَ فلانٌ: فلانکەس کەمێکی پێداویستی ژیان بۆدابین بوو. ٥ تَبَرَّضَ الماءَ: کەم کەم ئاوەکەی هەڵێنجا ٥ تَبَرَّضَت الماشيةُ النباتَ: ئاژەڵەکە گژوگیاکەی بەناسکی خوارد، ٥ البارِضُ: گژوگیایەکە تازە دەڕسکێ ٥ البُراضُ: شتی کەم ٥ البُرْضةُ: ئەوشتە کەمەیە کەوردە وردە بەهەوڵدان دەست دەکەوێ.

بَرْطَلَ فلاناً: مێزەری لەسەر کرد، فێسو عەمامەی خستەسەری یان بەرتیلی پێدا. ٥ تَبَرْطَلَ: فێسی لەسەر کرد، بەرتیلی وەرگرت.

بَرْطَمَ الليلُ: شەو داهاتو جیهان زۆر تاریك بوو ٥ بَرْطَمَ فلاناً: فلانکەسی تورە کرد ٥ تَبَرْطَمَ: لەقسەکە توڕەبوو. ٥ البَرْطَمُ: ئەوکەسەیە لاڵ بێ، زمانی بگیرێ، قسەی بۆنەکرێ. ٥ البَرْطمانُ: قاپێکی گەورەیە لەشوشە یان لە سوالەت ورەباو شتی لەوجۆرەی تێدا هەڵدەگیرێ. ٥ البُرطُومُ: دینگە، پالو.

بَرَعَ بُروعاً: بەسەر هاوەڵەکانی دا بالادەست بوو، ٥ بَرَعَ الجَبَلَ: چووە سەر لوتکەی کەژەکە ٥ بَرَعَ

براعةً: بەسەر هاوەڵەكانی دا باڵا دەست بوو پێشیان كەوت. ◊ البارع (سعد البارع): ئەستێرەیەكە. ◊ البَرَاعَةُ: پیاوەتیو مەردایەتیو رەوشت جوانی تەواو ◊ بَرْعَمَ الشجرُ: درەختەكە چرۆی كرد ◊ البُرْعُمُ: میوەی درەخت لەناو توێكڵەكەی دا ◊ البُرعُومة: بەمانا تۆپەڵاكی كێو هاتووە.

بَرَغَ بَرَغاً: نازپەروەر بوو ژیانی خۆش بوو. ◊ البَرْغ: تف، لیك. ◊ البَرْغَثَةُ: رەنگێكە لەنێوان خاكیو رەش دا كەمێك سپی تێدایە. ◊ البُرْغُوثُ: مێشوولە، ◊ البَرْغَشُ: مێشوولەی گەزندە. ◊ بَرْغَلَ: لەزەوی نزیك ئاو دا نیشتەجێ بوو. ◊ البُرْغُلُ: ساوار، ◊ البِرْغِيلُ: زەوی نزیك ئاو.

بَرَقَ البَرْقُ بَرْقاً: چەخماخەو بریسكە دیاری دا. ◊ بَرَقَ السحابَةُ أو السماءُ: هەورە بریسكەی لێ دا. ◊ بَرَقَ الشَّيْءُ: درەوشایەوە، ◊ بَرِقَ بَرَقاً: ترساو واقی ورماو لە ترسان هیچی نەبینی. ◊ أَبْرَقَ: تیشكی بەرق لێیدا ◊ أَبْرَقَ فلانٌ البرقَ: فلانكەس بەرقی بینی ◊ أَبْرَقَتِ المرأة بوَجهها وبعينها: ئافرەتەكە بەروخسارو چاوی جوانیو بریسكەی لێ دەركەوت. ◊ بَرَّقَ بصره وبَصَرَه: چاوی تێبڕیو زۆری سەیركرد. ◊ بَرَّقَ فلانٌ: فلانكەس هەڕەشەی كردو وادەی شەڕی بەبەرامبەرەكەیدا ◊ بَرَّقَ: سەفەری دوورو درێژی ئەنجام دا ◊ الأبْرَق: شوێنێكی بەرداویو رەقەنو بێ گزوگیا ◊ الإبْرِيقُ: شمشێری بریسكەو ورشە دار، ◊ البارِقَةُ: مێینەی (الابارق)ە ◊ هەروەها بریسكەی چەكو شمشێرە ◊ البَرْقُ: روناكییەكە لەئاسمان دیاری دەدا بەهۆی تەقینەوەی كارەبایی لە هەوردا ◊ البَيْرَقُ: ئاڵاو عەلەم، ◊ البيرقدار: هەڵگری ئاڵا.

بَرْقَشَ الشَّيْءَ: ئەوشتەی بەجۆرەها رەنگ نەخشاند ◊ تَبَرْقَشَ: بەجۆرە هارەنگ رازاندرایەوە ◊ البِرْقِشُ: باڵندەیەكی بچوكە وەكوو چۆلەكەوایە پەڕەكانی سەرەوەیان خاكیو ناوەراستیان سورو خوارەوەیان رەشە. ◊ بَرْقَطَ فلان: فلانكەس لەسەر قاچی دانیشتو ئەژنۆی بڵاو كردنەوە. ◊ بَرْقَطَ الكلامَ: قسەكانی بەبێ سەروبەر گوتن. ◊ تَبَرْقَطَ: بەسەر پشتە ملیدا كەوت.

بَرْقَعَ وَجْهَهَا: بەقیناع دەمو چاوی خۆی داپۆشی. ◊ البُرْقُعُ: قیناعی ئافرەت یان هی ئاژەڵ ◊ المُبَرْقَعُ: ئەسپێكە هەموو دەمو چاوی سپی بێ ◊ البَرْقُوقُ: درەختێكە لەپێڕی گوڵدارەكانە، ◊ بَرْقَلَ: درۆی كرد، قسەی كردو كردەوەی لەگەڵ نەبوو.

بَرَكَ البَعِيرُ بروكاً وتَبْراكاً: وشترەكە بەسەر سینگی دا كەوت ◊ لەشوێنێك پیخی خواردو نەجوڵا ◊ بَرَكَ السماءُ: ئاسمان بارانەكەی بەردەوام بوو. ◊ بَرَكَ للقتال: چوكی دا دا بۆشەڕ، لەسەر ئەژنۆ هەڵتروشكا بۆ شەڕ. ◊ بَرَكَتِ المرأة: ئافرەتەكە كوڕی گەورەی هەیەو شوی كردەوە. ◊ أَبْرَكَ في عَدْوِه: لەرۆیشتن دا بەگورجی هەنگاوی هەڵێنا. ◊ أَبْرَكَ البَعيرَ: حوشترەكەی پیخ دا. ◊ بَرَّكَ فيه وعليه: دوعای خێرو بەرەكەتی بۆكرد ◊ اِبْتَرَكَ القوم في القتال وله: لەسەر چوك دانیشتن بۆ شەڕ ◊ اِبْتَرَكَ الدابَّةُ: ولاغەكە لەرۆیشتنوراكردن دا خۆی بەسەر لایەك دا دا، بەلاسەنگی غاری دا. ◊ ابتَرَكَ السماءُ: ئاسمان بەرەكەتی رشت ◊ تبارَكَ: بەرز بووە پیرۆز بوو، ◊ البَرْكُ: سینگ، ئەوشوێنەیە حوشتر لەكاتی پاڵكەوتن دا

دەیخاتە سەرزەوی ○ کۆمەڵە حوشتری زۆر ○ **البَرَكَةُ**: خێرو فەڕو گەشەو نەش‌و نما.
حَبَّةُ البَرَكَة: ڕەشکە ○ **البِرْكَةُ**: زەلکاو، ئەستێر، ئەستێڵ ○ **البُرْكَة**: باڵندەیەکی ئاوی یە شێوە مراوی یە ○ **البَريك**: پیرۆزو بەفەڕ ○ خورمای تەڕو تازە لەگەڵ ڕۆنەکەرەدا تێکەڵ دەکرێ‌و دەخورێ ○ **اَلْبَرِيكَةُ**: حەڵوا ○ **المَبْرَك**: شوێنی ییخ دانی حوشتر ○ **البَرْكَارُ**: پەرگاڵ ○ **البُرْكَانُ**: بریتیە لەشەقبونی توێکڵی زەوی‌و دەرپەڕینی ماددە تواوە غازو بوخارەکان لێیەوە ○ **بَرْكَعَ**: بەسەر ئەژنۆدا کەوت ○ **بَرْكَعَ الشَّيْءَ**: شتەکەی بڕیەوەو پارچە پارچەی کرد ○ **اَلْبِرْكِعُ**: کورتە باڵا ○ **اَلْبَرْلَنْتُ**: بەرزترین‌و بەنرخترین جۆری ئەڵماس.
بَرَمَ الحَبْلَ: لەهەردو سەرەوە حەبلەکەی گرێدا ○ **بَرَمَ الشَّيْءَ**: شتەکەی قایم‌و پتەو کرد ○ **بَرِمَ بِمَنْطِقِهِ**: زمانی گیراو قسەی پی نەکرا ○ **أبْرَم**: برمەی دروست کرد ○ **أبْرَمَ الحَبْلَ والشيئ**: حەبلەکەو شتەکەی پتەوو قایم کرد ○ **أبْرَمَ الحكمَ**: بڕیارەکەی پشت ڕاستکردەوە ○ **اَلْبَرَّامَة**: بەکوردی (بڕێنەی پی دەڵێن) ○ **البُرْمَة**: دیزەی بەردین ○ **اَلْبَرِيمُ**: هەرشتێك لەدەزووشتی تر○ **المِبْرَمُ**: تەشی ○ **المُبْرِمُ**: قورس ○ کەسێك قسەی پڕوپوچ بکا ○ **البَرْمائي**: گیانلبەر یان ڕوەك کەلەناو وشکانی‌و ئاودا بژیا ○ **البَرْنِيُّ**: جۆرێکی باشی خورمایە ○ **اَلْبَرْنِيَّةُ**: زەرفێکی دەم پانە ○ **البَرْنامجُ**: دەفتەری حیساب، یان تۆماری ئەوکاڵایەی لەوڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی تر دەنێردرێ (مەنەفێس) ○ **البُرُنْزُ**: تێکەڵەیەکە لەمس‌و قەصدیر ○ **البُرْنُسُ**: هەرلیباسێك سەر کڵاوی پێوە لکێندرابێ ○ **البُرْنيطة**: پۆشاکی سەر لای فەرنگییەکان ○ **اَلْبَرْنيلي**: ڕەنگێکە لەتۆوی کەتان دروست دەکرێ ڕەسم‌و شتی وای پی چەور دەکرێ.
بَرِهَ الرَّجُلَ بَرَهاً: پیاوەکە جەستەی پڕکردوە دوای ئەوەی کەلاواز بوو بەنەخۆشی، لاشەی وەکوو خۆی لێ هاتەوە ○ **اَلْبُرْهَةُ**: ماوەیەکە لەزەمان ○ **بَرْهَمَ**: چاوی تێ بڕی بەبێ ئەوەی چاوی بتروکێنێ ○ **اَلْبَراهِمَةُ**: پێڕو تایەفەیەکی هێندین ○ **البَرْهَمَةُ والبُرْهمةَ**: چرۆی درەخت ○ **بَرْهَنَ**: بەڵگەی هێنایەوە لەسەرداواکەی ○ **البُرْهانُ**: بەڵگەی یەکالاکەرەوە ○ **بَرا القَلَمَ أو السَّهْمَ**: قەڵەمەکە یان سەرەتیرەکەی تاشی ○ **برا الله الشَّيْءَ**: خودا ئەوشتەی بەدی هێنا ○ **اَلْبُرَةُ**: ئەڵقەیەکی بچوکە لەزەرد یان لەشتێکی تر دروست دەکرێ لەلایەکی لوتی حوشتر دەکرێ بۆ ئەوەی ژێرباربێ ○ **البَرِيَّةُ**: بونەوەر، خەڵك ○ **البروتيستنتية**: ڕێبازێکی مەسیحی یە لەئاکامی جەم‌و جۆڵ‌و هەوڵدان بۆ چاکسازی لەئایینی مەسیحی دا سەری هەڵدا ○ **بَرْوَزَ** الصورة ونحوها: چوار چێوەی بۆ ڕەسمەکە دانا ○ **البُرُوفَةُ**: پراوە پێکردنی شتێك پێش ئەوەی بۆجەماوەر نمایش بکرێ ○ **البَرْوَقُ**: ئەو سەوزایی یە کە لەسەرەتادا زەوی دادەپۆشێ.
بَرَيَ العودَ أو الحَجَرَ ونحوهما: دارەکە یان بەردەکەی تاشی ○ **برَى القَلَمَ**: لایەکی قەڵەمەکەی دادا بۆ پێنووسین ○ **بَرَى السفرُ والجوعُ الانسان والجَمَلَ**: سەفەرو برسایەتی ئادەمیزادو حوشتری لاواز کرد ○ **بَارَى إمرأته**: لەگەڵ ژنەکەی ڕێك کەوتن کەلێك جیاببنەوە ○ **تبارى الرجلان**: دووپیاوەکە پێشبڕکێی یەکتریان کرد ○ **اَلْبَرَى**: گڵ‌و خۆڵ ○

مـەخلووقات ◊ البُـراء: هـەموو ئـەو وردەو خشتو خۆڵەی لـەناکامی تاشینو بڕینـەوەی شـت دەکەوێتـە خـوار ◊ البِرايَـةُ: دارتاشـی، سەنگتراشـی ◊ البَـرَّاءُ: ئەوکەسـەی کارەکـەی بڕینییە لەدارتاشی یان سەنگتراشی ◊ البَرّاءَةُ، اَلْبَرّايَـةُ: قەڵـەم دادەر ◊ المِبْـراةُ: قەڵـەم تـاش ◊

بَزْبَـزَ: لەڕۆیـشتندا پەلـەی کـرد ◊ تێشـکاو هـەڵهات ◊ بَزْبَـزَ الرَّجُـلَ: پیاوەکـەی بـەهێز ڕاپسکاوت ◊ بَزْبَزَ الشَّيءَ: ئەوشتەی چارەسەرکرد ◊ البُزابِزُ: تیژڕەو.

بَزَجَ بَزْجاً: خۆی هەڵکێشا ◊ بَزَجَ عليه: گێچەڵی پێ کـرد ◊ بَـزَجَ الـشَّيءَ: شـتەکەی جـوانکردو ڕازاندیـەوە ◊ تبـازج الـرجلان: ئـەو دووپیـاوە خۆیـان بۆیـەکتر هەڵکێـشا ◊ بَزَخَـه بَزْخـاً: لەسێبەندەی دا ◊ سێ بەندەی چاڵ کردو ناوکی دەرپەڕاند ◊ بَزَخَ الرَّجُلَ: ئابڕوی پیاوەکەی برد ◊ تبازخت المرأةُ: ئافرەتەکە سمتی دەرپەڕانـدن ◊ تبازَخَ عـن الأمـر: دواکەوت لەکارەکە ◊ البزَخُ: لبـەلانی نـزم ◊ البَـزْدَرَةُ: میهنـەی وەرزێـڕیو جوتیاری.

بَزَرَ الحَبَّ: تۆوەکەی وەشاند ◊ بَزَرَ فلانـاً بالعـصا: بەگۆچـان لەقلانکەسـی دا ◊ بَـزَّرَ الطعـامَ: خۆراکەکەی ڕازانـدەوە ◊ اَلْبـازور مـن الرجـال: پیـاوی گومانـاوی ◊ اَلْبَـزْرُ: ئـەوتۆوە کەبـەزەوی دەکرێ ◊ اَلْبَزْراءُ: ئافرەتێك زۆری منداڵ بووبن ◊ اَلْبِـزْرَةُ: هـەرتۆوێك لـەزەوی دا بـچێندرێ بـۆ زەراعەت ◊ اَلْبَزّارُ: تۆو فرۆش ◊ اَلْبَيْزارُ: جوتیار ◊ هەڵـگری بـازی ڕاو ◊ اَلْبَيْـزارةُ: ئـەوداره ئەستورەیە کەجل شۆر پۆشاکەکانی پێ دەکوتێ بۆ پاکبونـەوە ◊ اَلْمَبْـزُورُ: پیاوێکـە منـداڵی زۆر هـەبێ ◊ بَزَّ قرينه: بەسـەر بەرامبەرەکەیدا زاڵ بـووە بَـزَّ الـشَّيءَ: شـتەکەی دەرکێشا ◊ اَلْبِـزازة: کۆتاڵفرۆشی ◊ اَلْبَزُّ: جۆرێکە لە پۆشـاك ◊ البِـزُّ: گۆی مەمك.

بَزَغَ الصَبيُّ بَزاغـةً: منالەکە قسەخۆش بـوو ◊ بَـزَغَ الرجـلُ: ئـەوپیاوە بـوو بـە گـەورەو دەمڕاسـتی نەتەوەکـەی ◊ تَبَـزَّغَ الـشَّرُّ: شـەڕ بـەرپا بـوو ◊ بَزَغَـتْ الـسِّنُّ: ددانەکـە گۆشـتی پوکەکـەی هەڵاشتو دەرکەوت ◊ بَزَغَتِ الشمسُ أو القمرُ أو الـنجم: خـۆر یـان مـانگ یـان ئەسـتێرە لەئاسـۆ دەرکەوت ◊ بَزَغَ الطبيبُ الجلدَ بَزْغـاً: پزیـشکەکە پێستەکەی هەڵـدڕی ◊ ابْتَـزَغَ الربيـعُ: سـەرەتای بەهار پەیدابوو ◊ المِبْزَغُ: کێردی پزیشك.

بَزَقَ بَزْقاً وبُزاقاً: تفی لێ کـرد ◊ البُـزُقُ: ئـامێرێکی مۆسیقایە ◊ البُزاقُ: بەمانا (البُصاق) واتە: تف.

بَـزَلَ النـابُ: کەڵبەکە دەرکـەوت ◊ بَـزَلَ الرجـلُ: پیاوەکـە ئـەزموونی تـەواو بـوو، بـەنێو زۆر ئـەزمونو جـورتم دا تێپـەڕی ◊ بَـزَلَ الـشَّيءَ: شـتەکەی هەڵـدڕی ◊ بَـزَلَ الـشرابَ: کوبـە شەرابەکەی کون کـرد ◊ بَزَلَ الحاجَةَ: ئیشەکەی جێبـەجێ کـرد ◊ بَـزَلَ الـرأيُ والأمـر: کارەکـە سەری گرتو سەقامگیر بوو ◊ انْبَزَلَ: شەق بوو، قەڵشا، دڕا، دڕزی بـرد ◊ تَبَزَّلَ الشرابُ: کوپەکـە قەڵشاو دڕزی بـرد مەیەکـەی لـێ ڕژا ◊ البـازِلُ: ددان کـاتی ڕوانـی کەڵـەپوك دەردەکـەوێ ◊ البازِلةُ: برینێك لەپێست دەکرێو خوێنی لـێ دێ.

بَزَمَ القـولُ: قسەکە رەقو زبـر بـوو ◊ بَـزَمَ عليـه: بەددانی پێشەوە (کەڵبە)ی گەستی ◊ بَـزَمَ علـى الأمـر: لەسـەرکارەکە بـەردەوام بـوو سـوور بـوو لەسەرکردنی ◊ بَزَمَ بالعِـبْءِ: بەوئەرکـە قورسـە هەڵسا ◊ بَزَمَ الرَّجُـلَ بازمـةً: ڕۆژگـار ئـەوپیاوەی

توشی چورتمو نههامەتی کردوە ٥ البازِمَةُ: تەنگانەو چورتمو ناخۆشی ٥ البَزْمة: تەنگانەو ناخۆشی ٥ اَلْبَزیمُ: لقی شلکی دارخوما کەشتی پێ ببەسترێ.

بَزا بَزْواً: گوێی هەڵخستو سەرنجی دا ٥ بَزا الرجلُ: پیاوەکە سنگی دەرپەڕیوەو پشتی چاڵ بووە ٥ بَزا بَزْواناً: بازی دا، گوڕی بەست.

بَزِيَ بَزاً وبَزاءً: سنگی دەرپەڕیوە سکی بەناودا چووە ٥ تَبازَى الرجلُ: پیاوەکە هەنگاوەکانی فراوان کردن ٥ البازِي: پێڕی بازی بچوکە یان بازی مامناوەندی کەباڵیان مەیلەو کورتن ٥ اَلْبَزْو: هاوتا هاوشان.

بَسَأَ بالأمر: بەوکارە راهاتو فێری بوو.

بَسْبَسَ: خێرا رۆیی ٥ بَسْبَسَ بینهم: هەوڵی دا دوبەرەکی بخاتە نێوانیان ٥ البَسْبَسُ: سارای چۆڵو هۆڵ ٥ بَسْتَرَ اللبَنَ: شیرەکەی لەسەر رێبازی زانای فەرەنسی باستۆر تەعقیم کرد ٥ البُستَانُ: باغچەیەکە درەختە خورمای پەرت بڵاوی تیدان کەدەکرێ لەنێوان دارخورماکان دا کشتوکاڵ بکرێ ٥ البُستانِي: باخەوان ٥ البَستَنَة: زانیاری بەخێوکردنی باغو باغچەکانو چۆنیەتی وەبەرهێنانیان.

بَسَرَ: پەلەی کرد ٥ بَسَرَ بالشيء: بەوشتە دەستی پێکرد ٥ بَسَرَ فلان النَخْلَةَ بَسْراً: فلانکەس تەلقیحی دارخورماکەی کرد پێش ئەوەی کاتی بێ ٥ بَسَرَ النَّبَاتَ: گژوگیاکەی شین خواردو کرد ٥ بَسَرَ القَرْحَةَ: برینەکەی قەلاشتەوە پێش ئەوەی چاك بێتەوە ٥ بُسِرَ: توشی نەخۆشی مایەسیری بوو ٥ إبْتَسَرت الرَّجُلُ: قاچی تەزیو ئاڵ بووە ٥ إبْتَسَرَ بالشَّيْءِ: بەوشتە دەستی پێکرد ٥ ابْتَسَرَ الفاكهةَ: بەتەڕو ناسکی میوەکەی لێ کردەوە ٥ تَبَسَّرَ الرجلُ: قاچی تەزی ٥ تَبَسَّرَ النباتَ: زەوی هەڵکۆڵی بۆدەرهێنانی روەکەکە پێش ئەوەی بەناسایی سەردەربێنێ ٥ البَسْرُ: روگرژی ٥ البُسْرُ: خورما پێش ئەوەی پێبگاو شیرین ببێ ٥ البُسْرَةُ: تاکی (البُسْرَ) هەروا ناوە بۆ هەموو روەکێك کە تازە سەردەردێنێ ٥ المُبْسِرَةُ: بای وادە، بایەکە دەبێتە نیشانەی ئەوە کەباران بارین نزیکە.

بَسَّ الرَّجُلُ بَسَّاً: پیاوەکە داوای کردو هەوڵی داو تێکۆشا ٥ بَسَّ الشَّيْءَ: شتەکەی وردو خاش کرد ٥ بَسَّ عليه عَقارِبَهُ: دوژمنەکانی ناردنە سەر ٥ بَسَّ له من يَتَخَبَّرُ بِخَبَرِهِ: کەسێکی کردە جاسوس بەسەریەوە ٥ بَسَّ الرَّجُلَ: پیاوەکەی دەرکرد دوری خستەوە ٥ اِنْبَسَّ: رۆیی رابورد ٥ البَسُوسُ: شوان ٥ حوشترێ شیرنەدا ٥ البَسِيسُ: خۆراکی کەم ٥ البَسِيسَةُ: قاوت.

بَسَطَ الشَّيْءَ بَسْطاً: شتەکەی بڵاو کردەوە ٥ بَسَطَ يَدَهُ في الانفاق: دەست بڵاوی کرد ٥ بَسَطَ اللهُ الرزق: خودا رزقو رۆزی بۆبەندەکانی زۆرکرد ٥ بَسَطَ فلاناً: فلانکەسی کەیف خۆش کرد ٥ بَسَطَ العُذْرَ: پاساوو بیانوەکەی لێ قبوڵ کرد ٥ بَسَطَ لسانَهُ: زمانی کرایەوەو بەڕەوانی کەوتە ئاخاوتن ٥ بَسَطَ يَدَهُ: دەستی یارمەتیو بەخشندەیی بۆ ئاتاجان درێژکرد ٥ بَاسَطَهُ: دڵنەوایی کرد ٥ بَسَّطَ الشَّيْءَ: شتەکەی بڵاو کردەوە ٥ اِنْبَسَطَ النهار: رۆژگار درێژبوون ٥ تَبَسَّطَ: بڵاوبووە ٥ البَاسِطُ: ناوێکە لەناوە جوانەکانی پەروەردگار ٥ الباسِطة: قامەتی پیاو بەجۆرێك دەست هەڵبڕێ بۆ هەوا ٥ اَلْبَسَاطُ: زەوی پانو پۆڕ ٥ البِسَاط: هەرشتێك رابخرێو بڵاو بکرێتەوە ٥ البَسْطَةَ: زێدەو بەشی زۆر ٥

اَلبَسطَةَ مِـن النسـاء: ئـافرەتی جوان‌و نـەرم‌و ناسـك ◊ البَـسيطُ: پێـچەوانەی مورەكەبـە ◊ المُتَبَسِّطُ: روبـەری تـەخت‌و پـان‌و پـۆر ◊ بَـسَقَ الرجلُ: پیاوەكە ناوو شۆرەتی بلاوبووە ◊ بَسَقَ في الـشَّيءِ: لەوشـتەدا كـارا مـابوو لێـزان‌و كـار دروست بوو ◊ بَسَقَ عليه: بەسەریدا بـەرزبووە ◊ بَسَقَ فلان: ناوو شۆرەتی پیاوەتی بـەرز بـووە. ◊ الباسِقَةُ: هـەوری سپی‌و بـێ خـەوش‌و رەنـگ رون ◊ بُسَاقَةُ القمر: بەردە سیخرۆ.

بسلَ الطعامُ أو الشرابُ: خواردنەكە یـان شـەرابەكە گـۆڕانی بەسـەردا هـات‌و بەكـەڵكی خـواردن‌و خواردنەوە نـەهات، ◊ بَسَلَ فلانـاً: سەرزەنشتی فلانی كرد ◊ بَسَلَ الشَّيءَ: كەم كەم لێی وەرگرت ◊ بَـسُلَ بـسالاً وبَـسَالَةً: ئـازاو بەهەڵـمەت بـوو ◊ أبسَلَ الـشَّيءَ: شتەكەی قەدەغـە كـرد. ◊ أبـسَلَ فلانـاً للهلكـة: فلانكەسـی تەسـلیمی تێداچون‌و هیلاكەت كـرد ◊ أبـسَلَ فلانـاً لعملـه: ئیشەكەی بەفلانكـەس سـپاردو خستیە ئەستۆی. ◊ بَـسَّلَ وَجهَهُ: دەم‌و چاوی خۆی زۆرگـرژو مـۆن كـرد. ◊ تَبَسَّلَ الرجلُ: پیاوەكە ڕوی گرژ كـرد ◊ استَبسَلَ فـلانٌ: فلانكـەس پركێشی شـەڕی كـردو خـۆی خـستە نـاوی‌و گیـانی خـۆی بـۆمردن دانـا ◊ الباسِـلُ: شـێر ◊ شـیری ترشـاو ◊ سـركەی تـام گۆڕاو ◊ قسەی توندو زبری ناخۆش. ◊ اَلبَسِيلُ: پاشمـاوەی شـەراب كەلـەبنكی پـەرداخ دا بمێنێتەوەو شەوی بەسەردا تێپەڕێ.

بَسَمَ بَسْماً: زەردەخەنەی كـرد. ◊ بَسمَلَ: (بـسم الله الرحمن الرحيم)ی كرد ◊ أبسَنَ: شێوەو روخساری جوان بـوو. بَسَن: بـەمانا جوان دێ ◊ البَشتُ: كوڵە باڵ پەستەك. بَشَرَ به بَشراً: كـەیف خـۆش بوو ◊ بَشَرَ الأديم وغيره بشراً: پێستەكەی كـەوڵ كـرد ◊ قەلاشتییەوە. ◊ بَـشَرَ الـشارِبَ: سمێڵـی كورتكردنەوە ◊ بَشَرَ الجَرادُ الأرضَ: كولـە چـی رووەك لـەزەوی دا هـەبوو خـواردی. ◊ بَـشَرَ بالشيءِ: هیوای موژدەی لـێ كـرد. ◊ بَشُرَ بَشارَةً: جـوان‌و شـۆخ بـوو ◊ أبـشَرَ الرَجـلُ: پیاوەكـە كـەیفخۆش بـوو ◊ أبـشَرَ الناقـة: حوشـترەكەی بەكەڵ دا ◊ أبْشَرَ فلاناً: فلانكەسی كەیف خۆش كرد. ◊ أبـشَرَ الأديـمَ: پێستەكەی جوان كـرد. ◊ أبْشَرَ الرجلُ: پیاوەكە ئەزمونەكەی تەواو بـوو ◊ باشَـرَ زَوْجَـهُ مباشـرةً وبِشاراً: پێـستی لەپێـستی ژنەكـەی كـەوت ◊ لەگـەڵی جـوت بـوو ◊ باشَـرَ النعيمُ فلانـاً: كاریگـەریی نـازو نیعمـەت لەسـەر فلانكـەس دەركـەوت. ◊ بَـشَّرَتِ الـريحُ بالغيـث: بایەكە لەگەڵ خۆی دا هەورێكی بارانـاوی هێنـا ◊ بَـــشَّرَ فلانـــاً: هـــەواڵێكی دڵخۆشـــكەرەی بەفلانكەس راگەیانـد ◊ إبْـتَشَرَ الـشيءَ: تـوێكڵی لەشتەكە كردەوە، كەوڵی كرد، پێستەكەی لـێ دارنـی. ◊ تَبَشَّرَ: كـەیف خـۆش بـوو هەلهەلـەی كێشا. ◊ إستَبْشَرَ: كـەیف خـۆش بـوو ◊ البُشَارُ: (البُـشارُ مِـنَ النـاس) ئـادەمیزادی هـیچ‌و پـوچ‌و خوێڕی. ◊ البِشَارَةُ: هەواڵی دڵخۆشكەر ◊ بَشَائِرُ الـصبحُ: بەرەبـەیان‌و سـەرەتای رۆژبوونـەوە. ◊ البِشْرُ: گەشانەوەی روخسار. ◊ البَشَرُ: ئادەمیزاد. ◊ البَشَرَةُ: روی دەرەكی پێست ◊ البُشرى: موژدە، موژدانـە. ◊ البَشُورُ مِن الرياح: ئـەو بایەیـە كە مـوژدەی بـارانی پێیـە. ◊ التباشـير: تەباشـیری هـــەموو شـــتێك ســـەرەتاو نۆبەرەكەیـــەتی ◊ التَبْشِيرُ: بانگەوزایی بۆ ئایین.

بَشَّ وجهُهُ: دەم‌و چاوی جوان‌و گەش‌و روناك بوو، روخۆش بوو ◊ بَـشَّ لـه بخير: بەشی دا، خێـری پـێكرد. ◊ اَلبَـشِيشُ: دەم‌و چـاو، روخـسار.

بَشِعَ الطعامُ والكلامُ: خواردنەکە ناخۆش بوو قسەکە زبرو رەق بوو. ٥ **بَشِعَ الرجُلُ**: بۆنی دەمی گۆڕا، ٥ **بَشِعَ خُلُقُهُ**: رەوشتی ناشیرین بوو، دڵو دەرونی پیس بوو. ٥ **بَشِعَ وجْهُهُ**: روخسارو دیمەنی ناشیرین بوون. ٥ **بَشِعَ بالأمر**: بەکارەکە تەنگەتاوو جاڕس بوو. ٥ **بَشِعَ بعدوه**: هەڵمەتی بۆ دوژمنەکەی برد.

بَشَقَ بَشقاً: چاوی تیبری ٥ **بَشَقَ الشَّيْءَ**: شتەکەی هەڵگرت. ٥ **بَشَقَ فلاناً** بالعصا: بەگۆچان لەفلانکەسی دا.

بَشَكَ فلانٌ: فلان درۆی کرد ٥ **بَشَكَ الشَّيْءَ**: شتەکەی بڕی، لێکی کردەوە، ٥ **بَشَكَ الثوبَ**: قوماشەکەی درو بە دروانێکی خراپ، ٥ **بَشَكَ العَقَالَ**: عەگاڵەکەی کردەوە، شلی کردەوە. ٥ **بَشَكَ الكلامَ**: قسەکانی تێکەڵ بە درۆ کردن، ٥ **بَشَكَ الشَّيْءَ**: شتەکەی تێکەڵ بە شتی ترکرد. ٥ **إبْتَشَكَ فلانٌ**: فلانکەس درۆی کرد.

بَشِمَ من الطعام بَشَماً: زۆری لەو خواردنە خوارد تالێی وەڕز بوو ٥ **البَشَامَةُ**: درەختێکی بۆنخۆش‌و تام خۆشە، سیواکی پێ دەکرێ، ٥ **الْبَشَمَلَةُ**: درەختێکی بەرداره، لەپێری دار گوڵەکانە ٥.

بَصْبَصَ الكلبُ: سەگەکە کلکی لەقاند ٥ **بَصْبَصَ** الرجلُ للمرأة: پیاوەکە فشەی بۆ ئافرەتەکە کردو دڵداری لەگەڵ دا ئەنجام دا. ٥ **البُصَابِصُ**: ئەسپێکی شێیە، ٥ **البَصْبَاصُ**: حوشتری قەد باریکی کزو لاواز.

بَصُرَ به: پێی زانی، دیتی، تێی روانی ٥ **تباصَرَ القومُ**: جەماوەرەکە یەکتریان بینی ٥ **تَبَصَّرَ**: تێفکری‌و لێی وردبوۆوە، ٥ **الباصِرُ**: چاوی تیژو بینا ٥ **البَصَرُ**: چاو، هێزی دیتن لەکاتی تێکەڵبوونی تاریکی‌و رووناکیدا ٥ **البَصْرُ**: بەردی سپی نەرم ٥ قوری لینج‌و بەرداوی. ٥ **البُصْرَةُ**: زەوی باشی گڵە سوور ٥ **البصيُ**: ناوێکە لەناوەکانی خودا ٥ کوێرو نابینا. ٥ **البَصيرةُ**: هێزی هەست پێکردن ٥ **المُبْصِرُ**: چاودێری‌و سەرپەرشتیاری‌و پارێزەری شت.

بَصَّ بَصيصاً وبَصّاً: درەوشاوەیە. ٥ **تَبَصْبَصَ الرجلُ**: پیاوەکە مەرایی کردن.

بَصَعَ الماءُ بَصْعاً: کەم کەم ئاوەکە پرژا. ٥ **البَصِيعُ**: عەرەقی چۆڕاو، عەرەقی زەنگوڵ زەنگوڵ.

بَصَقَ بَصْقاً: ئەوەی لەناو دەمیدابوو تفی کردەوە. ٥ **البُصَاقَةُ**: (بصاقة القمر) بەردە سیخرو ٥ **بَصَلَهُ** من ثيابه: روتی کردەوە ٥ **تَبَصَّلَ فلاناً**: فلانکەسی لەپۆشاك رووت کردەوە ٥.

بَصَمَ بَصْماً: بە سەرە پەنجەی مۆری کرد. ٥ **البُصْمُ**: چاوە قامك.

البَصْوَةُ: پشکۆ ئاگر. ٥ **الْبَضَابِضُ**: من الناس والحيوان: خاوەن هێزو توانا. ٥ **البَضْبَاضَةُ**: ئەوکەسەی جەستەی تێرو پڕو رەنگی پێستی صاف‌و بێگەرد بێ ٥.

بَضَّ البَدَنُ: بضاضة وبضوضة: جەستەی تێروپڕ بوو تەڕو ناسك‌و گەش بوو ٥ **بَضَّ عينُه**: فرمێسکی باراند. ٥ **بَضَضَ**: تەڕو تازە، پێستی ناسك‌و تێرو پڕ بوو. ٥ **البُضَاضُ**: پاشماوەی کەم لە ناو کەلە پیاڵەو حاجەتدا دەمێنێتەوە.

بَضَعَ الدمع بضعاً: فرمێسکەکە لەچاو تزاو قەتیس مان، هەڵنەوەرین، نەڕژان. ٥ **بَضَعَ اللحْمَ**: گۆشتەکەی پارچە پارچە کرد. ٥ **بَضَّعَ الجِلْدَ**: پێستەکەی هەڵدڕی‌و شەقی کرد. ٥ **أبْضَعَ الشيئ**: شتەکەی کرد بە کاڵای بازرگانی. ٥

باضَعَ الزوجةَ: سەر جێی ژنەکەی خۆی کرد، لەگەڵی جووت بوو. ◊ استَبْضَعَ الشَيْئَ: شتەکەی کردە کاڵای بازرگانی ◊ الباضِعَةُ: برینێک پێستەکەی برابێ خوێنی لێنەیە. ◊ البِضاعَةُ: ئەو کاڵاو سامانەیە کە بازرگانی تێدا بکرێ ◊ البُضْعُ: هاوسەر گیری ◊ گرێبەستی مارەبڕین ◊ مارەیی ◊ بیلامانەی ئافرەت. ◊ البِضْعَةُ من اللحم: پارچە گۆشت ◊ المِبْضَعُ: مقەست.

بَطَؤَ بُطئاً: بە سستی رۆیی، تەمبەڵ بوو ◊ بَطْبَطَ البَطُ: مراوییەکە دەستی کرد بە قیرەو قاژە ◊ لەناو ئاوەکەدا خۆی نقوم کردو مەلەی کرد.

بَطَحَ الشيئَ بَطْحاً: شتەکەی بڵاو کردەوە. ◊ إنْبَطَحَ: فراوان بوو ◊ (إنْبَطَحَ فلان) بەرەو دەم راکشا، لەسەر سکی پاڵکەوت ◊ اسْتَبْطَحَ المكانُ: شوێنەکە بەرفراوان بوو، تەخت بوو. ◊ الأبْطَحُ: شیوی پان و پۆر کە لافاوی پێدا بڕواو هەندی زیخ و لم و بەردە وردە بەجێ بێڵێ ◊ البُطاحُ: بزرکاندن و وڕێنەیەکە لەئاکامی لەرزو تاوە لە نەخۆش دیاری دەدا. ◊ البَطْحَةُ: مەسافەیەکە بە ئەندازەی قامەتی ئادەمیزادی راکشاو. ◊ أبْطَخَ: کاڵەکی لەلا زۆر بوون ◊ کاڵەکی خوارد. ◊ تَبَطَّخَ: کاڵەکی خوارد ◊ البِطِّيخ: کاڵەک ◊ المَبْطَخَةُ: شوێنێ زۆری کاڵەك لێ بڕوێ.

بَطِرَ الشَيئَ: شتەکەی دڕاند، شەقی کرد ◊ بَطِرَ فلان بَطَراً: فلانکەس چوست و چالاك بوو، زێدە رەویکرد لە کەیف و شادیدا ◊ بَطِرَ النعمةَ: نازو نیعمەتەکانی بەکەم و بێ نرخ زانی و کوفرانی نیعمەتی کرد ◊ بَطِرَ الحَقَّ: حەق و راستییەکانی پاش گوێ خستن و پەسەندی نەکردن ◊ أبْطَرَه: کەیف خۆشی کرد ◊ البطرير: چەقە چەناوی دەمدرێژی بێ حەیا ◊ البَيْطَر: پزیشکی ئاژەڵ. ◊

الْبَطارية: پیل، باتری ◊ تَبَطْرَقَ: بە لارو لەنجەو مراوی ئاسا رۆیشت. ◊ البُطارِق: پیاوی درێژ داوەڵ. ◊ البطريق: لوت بەرزو لەخۆ رازی و بەفیز ◊ باڵندەی قەڵەو گۆشتن ◊ البَطْرَكُ: پێشەوای نەصرانییەکان.

بَطَشَ بە بَطْشاً: بەشێوەی توندو تیژ پرکێشی کردێ. ◊ بَطَشَ بالشَيئ: بە توندو تۆڵی گرتی ◊ بَطَشَ عليه: هەڵمەتی بردە سەر.

بَطَّ الدمل ونحوه: کوانەکەی دڕی، دومەڵەکەی دەرکرد. ◊ بَطَّطَ: بازرگانی بە مراوی کرد، مراوی کردنە کاڵای کڕین و فرۆشتن ◊ بَطَّطَ العَجينَ: هەویرەکەی پان کردەوە، ◊ البَطَّةُ: جۆرێکە لە پەلەوەر دەشوبهێتە مراوی وەڵێ لەو باڵ و ملی درێژترە ◊ البَطيطُ: درۆزن، سەرسوڕمان ◊ المِبَطُّ: ئەو کێردو چەقۆیە کە دومەڵی پێ شەق دەکرێ.

بَطَلَ الشَيْئُ بُطْلاً وبُطولاً وبُطلاناً: شتەکە بەفیڕۆ چوو، فەوتاو وەرنەگیرایەوە، ◊ بَطَلَ العامِلُ: کرێکارەکە بێ کار مایەوە ◊ بَطِلَ حديثه بطالَةً: قسەکانی قەشمەری و گاڵتە بوون. ◊ بَطُلَ بَطولَةً: ئازابوو، پاڵەوانییەتی نواند ◊ أبْطَلَ الشَيئ: شتەکەی پووچ کردەوە، ◊ بَطَّلَ العامِلَ: کرێکارەکەی لەکار خست ◊ تَبَطَّلَ: خۆی ئازاکرد، خۆی بە ئازاو ورە بەرز نیشان دا ◊ البُطْمُ: قەزوان.

بَطَنَ الشَيئ بطوناً: شتەکە نهێنی بوو ◊ بَطَنَ بَطْناً: سك ئێشەی تووش بوو. ◊ بَطِنَ: کەیفخۆش بوو، تەڕ دەماخ بوو، ماڵ و سامانی زۆر بوو دەوڵەمەند بوو. ◊ بَطُنَ: ورگی گەورە بوو ◊ أبْطَنَ الثوبَ: گیرفانی بۆ کراسەکە کرد ◊ بَطَّنَهُ: لەورگی دا، ◊ تَبَطَّنَ الواديَ والكلأ: چووە ناو شیوەکە ناو

پاوانەکەو پێیدا گەڕا ٥ اسْتَبْطَنَ أمره: نهێنی نیشی خۆی زانی. ٥ الباطنُ: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا، ٥ الباطن من کل شيئ: ناوەڕۆکی ئەوشتە ٥ الباطنة من الرجل: نهێنییەکانی پیاو. ٥ الباطنية: گروپێکن لە شیعە پێیان وایە شەریعەت ڕوی ئاشکراو دیوی نهێنی هەیە، بەتەئویل‌و ڕاستەو پاستەکردن دەزاندرێ. ٥ البِطانُ: پشتێنێکە لەسەر گۆشتی سک دەبەسترێ ٥ البطانة: دیوی ناوەوەی پۆشاک، پێچەوانەی دیوەکەی دەرەوەی ٥ البَطْنُ من کل شيئ: دیوی ناوەوەی شت ٥ البَطْنُ: سک نێشە. ٥ البِطْنَةُ: زۆر خواردن‌و گەدە پڕبوون لە خۆراک. ٥ البُطَينُ: مەنزڵێکە لە مەنزڵەکانی مانگ ٥ المِبْطان: ورگ زل ٥ زۆر خۆر. ٥ المُبَطَّنُ: ئەوەی گەدەی پچووک بێ.

بَظِرَ بَظَراً: لە ناوەڕاستی لێوی سەروی لوپەکی لێ هاتبێ.

بَظَّ العازف العود بظاً: کەمانچە ژەنەکە دەستی دایە کەمانچەکەی بۆئەوەی بیژەنێ. ٥ أبَظَّ فلانٌ: فلان قەڵەو بوو، ٥ بَظْواً وبُظُواً: گۆشتی گرت گۆشتن بوو.

البَعْبَعُ: لاسایی کردنەوەی ئاوە کەلە زەرفەکەی دێتەدەرەوە. ٥ بَعَثَهُ بَعْثاً وبِعْثَةً: بەتەنیایی ناردی.

بَعَثَ فلاناً من نومه: فلانکەسی بەخەبەر هێنا، لەخەو ڕاستی کردەوە. ٥ بَعَثَ الله الخلق بعد موتهم: پەروەردگار دوای مردن ئادەمیزادەکانی زیندوو کردنەوەو بڵاوەی پێکردن بۆ بەهەشت‌و دۆزەخ. ٥ بَعَثَ عليهم البلاءَ: بەڵای بەسەردا دان. ٥ انْبَعَثَ: هەڵساو ڕاپسکوت ٥ انْبَعَثَ لحاجته: بۆی ڕاپسکوت. ٥ الباعث: ناوێکە لە ناوە جوانەکانی خودا. ٥ بُعَاثُ: شوێنێکە لە نزیک شاری مەدینە، لەسەردەمی جاهیلیدا. دوا شەڕی نێوان ئەوس‌و خەزرەج لەو شوێنە کرا ٥ البَعْثُ: بوژانەوە، زیندو بوونەوە، ڕۆژی قیامەت‌و ژیانەوە. ٥ البَعْثُ: نێردراو، شاندو ڕەوانەکراو چ تاک بێ چ کۆ. ٥ بَعْثَرَ الشَّيْئَ: شتەکەی پەرت‌و بڵاوە پێکرد.

بَعِجَ البَطْنُ بعجاً: سکی هەڵدڕی‌و ڕیخۆڵەکانی دەرکەوت. ٥ بَعِجَ الأرض: زەوی هەڵدڕی ٥ إنْبَعَجَ: بەرفراوان بوو، ئەملاو ئەولای ئاوەڵا بوون ٥ شەق‌و پەق بوو. ٥ إنْبَعَجَ السحابُ: هەور بارانێکی زۆری باراند ٥ أبعَدَ الشَّيْئَ: شتەکەی دوور خستەوە. ٥ باعد بين الشيئين: دوو شتەکەی لێک دور خستنەوە ٥ استَبْعَدَ: دوور کەوتەوە، ٥ البُعْدُ: نێوان دووری شتێک لە شتێکی دیکە ٥ البعيد: دوور ٥ بَعَرَت الشاة والناقة بَعْراً: کشپلی کرد.

بَعَرَ الشَّيْئَ: کشپلی بێدادا، بۆی هاویشت. ٥ البعير: هەر حوشترێك بەکەڵکی سواری بێ، بەکەڵکی ناوسبوون بێ، ٥ بَعْزَقَهُ بعزقةً: لەشوێنی نەگونجاو لێکی بڵاوکردەوە، وردو هاڕی کرد. ٥ تَبَعْزَق: پەرت‌و بڵاوبۆوە.

بَعَصَ الشَّيْئ بعصاً: شتەکە تێکچوو، ٥ البُعْصُوصُ: لە ئادەمیزاددا ئێسقانێکی پچوکە لەنێوان دو[و] سمتیدا. ٥ بَعَضَهُ البَعُوضُ بعضاً: مێشوولە گەستی. ٥ بَعَضَ الشَّيْئَ: شتەکەی پارچە پارچە کرد. ٥ بَعِضَ المكانُ بَعَضاً: شوێنەکە مێشوولەی زۆر بوو. ٥ بَعَّضَ الشَّيْئَ: شتەکەی پارچە پارچە کرد. ٥ تَبَعَّضَ الشَّيْئُ: شتەکە کەرت کەرت بوو. ٥ البعوضُ: مێشولەو مێش‌و مەگەزی تری زیانبەخش.

بعظ الحيوان: گیانلەبەرەکەی سەر بڕی.

بعق الشيء بعقاً: زۆری ئاو پێداکرد ٥ بَعَقَ عن الشّيْءِ: پەردەی لەسەر هەڵماڵی ٥ بَعَقَ البئرَ: بیرەکەی هەڵکەند ٥ تَبَعَّقَ المطرُ: بە خوڕەم بارانەکە باری، ٥ الباعِقُ: بارانی ناوەختو چاوەڕوان نەکراو کەبە ڕێژنەو دڵۆپەی گەورە ببارێ ٥ البمكوكاء: پەکتر هێنانو بردنو شەڕو هەرا.

بَعَلَ بعلاً وبعولةً: هاوسەرگیری کرد، ژنی هێنا ٥ بَعَلَ عليه: فەرمانی پێکرد، لێی توڕەبوو ٥ باعَلَ مباعلة وبعالاً: ژنی هێنا، هاوسەری پەیداکرد ٥ تباعــل الزوجــان: ژنو مێردەکــە یــاریو دەستبازیان کرد. ٥ استَبْعَلَ: ژنی هێنا. ٥ البَعْلُ: مێرد ٥ ژن ٥ تەپۆلكەو بەرزایی زەوی کە ئاوی جۆگا نەیگرێتــەوە، ٥ بَعْــل: نــاوی بتێکــە عەرەبــەکان لەپێش هاتنی ئیسلامدا پەرستشیان بۆکردوە ٥ البَعْلَةُ: ژن ٥ خێزان. ٥ البَعِيمُ: پەیکەری لەدار تاشراو، پیاوێك زمانی تێکەڵو پێکەڵ بێو لە دەمــەدەمێو چــەلەحانێ دا تێبــشکێ، نــەتوانێ بەجوانی وەڵام بداتەوە.

بَغْــبَغَ النــائم: نوسـتووەکە پرخــە پرخــی هــات، هەناســەی لــە لوتیــەوە دا. ٥ بَغْــبَغَ في الســير: لەڕۆیشتن دا پەلەی کرد ٥ بَغَتَهُ بَغْتاً وبَغْتَةً: لــەنکاو ڕوبــەڕوی بــووەو تــەریقی کــردەوە. ٥ البُغَــاثُ: باڵندەیەکــە ڕەنگــی بەڵەکــە قــەبارەی بچوکە لەپێری بــازو هەڵۆیــە بــەڵام لە فڕینــدا تەمبەڵە. ٥ تَبَغْدَدَ: خۆی گرد بە بەغدایی.

بَغَرَ الريحُ بغوراً: ڕەشەبا هــەڵیکردو بــاران بــاری. ٥ بَغَرَ الماءُ الأرضَ بَغْراً: ئاوەکە کەمێك زەوییەکەی پاراو کرد ٥ البَغَرُ: دەردێکە تینوایەتی زیاد دەکا ٥ البَغْرَةُ: کشتو کاڵ کەدوا باران بارین بکرێ.

بَغَزَ فلان الدابة: فلانکەس ئاوزەنگی لەوڵاخەکە دا.

بَغش الصبي إلى أمه: منداڵەکە گریا بــۆلای دایکیو هانای بۆ برد. ٥ البُغَاشَة: حەڵوایەکــە لــە ئــاردو ڕۆنو پەنیر یان قەشدە دروست دەکرێ.

بَغَــضَ الــشَّيْءَ بُغْــضاً: شــتەکەی بوغزانــدو ڕقــی لێبــوەوە ٥ أبْغَــضَهُ: ڕقــی لێ هەڵــسا، ناخۆشــی ویــست. ٥ تباغَضَ القــومُ: خەڵکەکــە هەنــدێکیان هەنــدێکیانی نــاخۆش ویــست. ٥ البَغْــضاءُ: ئەوپەڕی ڕقو قینو قاڕ.

البَغّــالُ: ئــەو کەســەی سەرپەرشــتی وڵاغ بکــا. ٥ البَغْلُ: هێستر؛ دایکی ماینەو باوکی گوێدرێژە، ٥ بَغَمَــت الظبيــة بُغامــاً وبُغومــاً: ئاسکەکە بــە دەنگێکی نەرم بۆ بێچووەکەی پاڕاندی.

بَغَمَ الحديث لفلان: قسەکەی بــۆ فــلان کــەس ڕوون نــەکردەوە ٥ البُغَــامُ: دەنگــی ئاســك ٥ پاڕانــدنی ئاسك.

البَغْــوُ: میــوە پــێش گەیــشتنی ٥ گوڵی درەختــی چقڵاوی.

بغى فلان بغياً: فلانکەس لە سنوور دەرچوو ٥ بغى الشّيْءَ بُغْيةً: داوای ئەوشتەی کرد، ٥ ابْتَغى الشّيْءَ: داوای شتەکەی کردو هــەوڵی دەســتەبەر کردنــی دا ٥ إنْــبَغَى: وا پێویــست بــوو، وا بــاش بــوو ٥ تَبَغّــى الــشَّيْءَ: زێــدەڕەوی کــرد لــە داواکردنــی شتەکە دا. ٥ الباغــة: مادەیــەکی صــەناعییە لــە وردەی ســـلیلۆزی کـــافور دروســـت دەکـــرێ، ٥ الباغي: ستەمکاری بەفیزو لوتبەرز، ٥ البَغْــيُ: ســتەم ٥ دەرچــوون لەیاســا ٥ البَغِــيُّ: ئــافرەتی داوێــن پــیس کــە لەشفرۆشــی بکــا. ٥ البُغْــيَةُ والبَغِيَّةُ: داخوازیو ئاوات.

بَقْبَــقَ الرجــلُ: پیاوەکــە زۆری قــسە کــرد.

بَقَرَ البطنَ ونحوه: ورگی هەڵدڕی. ◊ **بَقَرَت الفتنةُ القومَ**: فیتنەو ئاشووب ئەو هۆزەی پەرتو بڵاو کرد ◊ **بَقَرَ الأرضَ**: زەوییەکەی پشکنیو شوێنی ئاوەکەی دۆزییەوە. ◊ **بَقَرَ المسألةَ**: لە مەسەلەکەی کۆڵییەوە ◊ **بَقِرَ البطنُ**: سکی هەڵدڕا ◊ **تَبَقَّرَ في الکلام**: زۆری قسە کردنو زۆری درێژە پێدا. ◊ **تَبَقَّرَ في العلم والمال**: زانیاریو ماڵو سامانی خۆی پەرەپێدا، زۆری کرد. ◊ **البَقَرُ**: رەشە وڵاخ بەهەموو جۆرەکانییەوە بە ماڵیو کێوییەوە. ◊ **البَقّار**: بەخێوکاری رەشە وڵاخ. **البَقْسُ**: درەختێکە دەشوبهێتە درەختی ئاس.

بَقَطَ متاعَهُ بَقْطاً: کەلو پەلەکانی کۆکردنەوەو بەستنی. ◊ **بَقَطَ الرَّجُلَ**: باغێکی دا بە پیاوەکە بۆئەوەی بە سێیەك یان بە چوار یەك بەخێوی بکا. ◊ **اَلْبَقَطُ**: کەلو پەلی ناوماڵ ◊ کۆمەڵێك لە خەڵك. ◊ **البَقَطُ**: ئەو میوەیە لەکاتی رنینو چنینی درەختەکەدا هەڵدەوەریو دەکەوێتە سەر زەوی.

بَقَعَهُ: جەستەی پەڵە پەڵە کرد ◊ **تَبَقَّعَ**: پەڵە پەڵاوی بوو. ◊ **اَلْبَقَعُ**: بەڵەك ◊ بەردە سیخڕۆ. ◊ **الباقِعةُ**: بەڵای گەورە، زۆرزانو وریا ◊ **البقیع**: وڵاتێکی مەزراو بەر فراوانو درەختی جۆراو جۆری تێدا بێ.

بَقَّ المرأةُ: ئافرەتەکە منداڵی زۆر بوون ◊ **بَقَّ** المکانُ: شوێنەکە مێشوولەی زۆربوو. ◊ **بَقَّ** الجرابَ: کوندەکەی دڕی، چی تێدابوو دەری هێنا. ◊ **بَقَّ** الکلامَ: بە دەنگی بەرز قسەی کرد ◊ **بَقَّ** المالَ: ماڵو سامانەکەی بڵاوە پێکردو لەدەستی دا. ◊ **البَقاقُ**: کاڵای خراپی ناو ماڵ. ◊ **اَلْبَقُّ**: پانو پۆڕو بەرفراوان ◊ ئاشکراو عەیان ◊ مێشولەو هەر باڵندەیەکی لەو جۆرەبێ. ◊ **المِبَقُّ** من الرجال: پیاوی زۆر بڵێو چەقە چەناو. ◊ **المِبَقّةُ**: ژنی زۆر بڵێو چەقە چەناو.

بَقَلَ الماشیةَ: گژوگیای بۆ ئاژەڵەکان کۆکردەوە. ◊ **الباقلاء**: پاقلە ◊ **البَقّالُ**: بەقاڵ، سەوزەو میوە فرۆش. ◊ **اَلْبَقَمُ**: گیایەکی دەرمانییە پزیشك سوودی لێوەردەگرن.

بقی الشیءُ بقاءً: بەردەوام بوو جێگیربوو ◊ **أبْقی علی الشیءِ**: پارێزگاری شتەکەی کرد ◊ **الأبقی** بەردەوامو بەردەوام تر ◊ **الباقی**: بەردەوامو نەگۆڕاو ◊ **الباقیة**: ماوەو پەزمەندە ◊ **البَقِیّة**: پاشماوەی شت.

بَكُؤَ الرجُلُ بكاءةً وبُكْئاً: پیاوەکە قسەی کەم بوو، قسەی کەمی کرد.

بَكبَكَ الشیءُ: شتەکە هەژاندی.

بَكَرَ بكوراً: بەیانی زوو لەماڵ دەرچوو ◊ **بكرت الشجرةُ**: درەختەکە زوو بەری پێگەیاند. ◊ **إبْتَكَرَ**: زۆری لەخۆی کرد بەیانی زوو دەرچوو. ◊ **إبْتَكَرَت المرأةُ**: ئافرەتەکە یەکەم منداڵی کوڕ بوو. ◊ **الابكار**: سەرەتای بەیانی تاکاتی رۆژهەڵاتن. ◊ **الباكور، الباكورة**: نۆ نوخشەی میوە ◊ **البكارة**: پەردەی کچێنی ئافرەت پێش ئەوەی شوبکا. ◊ **اَلْبَكْرُ**: حوشتری تازە پێگەیشتوو جوانوە حوشتر، ◊ **اَلْبِكْرُ**: نۆبەرەی هەموو شتێك ◊ **البُكرةُ**: سەرەتای رۆژ.

بَكَسَ خصمَهُ: دوژمنەکەی خۆی بۆڕدا.

بَكَشَ العقدةَ: گرێکەی کردەوە.

بَكَّ الشیءَ بكّاً وبَكّةً: کوتاییو ونجڕ ونجڕی کرد، ◊ **اَلْبَاكُّ**: ئەحمەقو زۆر بڵێو چەقە چەناو.

بَكَلَ الشیءَ بَكْلاً: شتەکەی تێکەڵو پێکەڵ کرد، ◊ **تَبَكَّلَ في الكلام**: قسەکانی تێکەڵو پێکەڵ کردن

٥ أَلْبَكْـلُ: دەسکەوتی شەڕ. ٥ اَلْبِكْلَةُ: شێوەو روخسارو سەرو شکڵ.

بَكِمَ الرجل بَكَماً: پیاوەکە نەیتوانی قسە بکا، ٥ بَكُمَ بُكامةً: لە قسەکانی بڕییەوە.

بَكَـىَ بَكـىَ وبُكـاءً: دوو چاوی بەهۆی خەمەوە فرمێسکیان باراند ٥ تَبـاكى: خـۆی گریاند. ٥ بَلْبَلَ المتاعَ بلبلةً وبلبـالاً: کاڵاکەی پەرتو بڵاو کردەوەو تەفرو توناى کرد. ٥ بَلْبَلَ فلانـاً: فلان کەسـی خـستە نـاو خەفـەتو دڵـە راوکـێو پەژارەوە ٥ اَلْبَلْبَـالُ والْبَلْبَالَـةُ: ئەوپەڕی غەمو نارەحـەتیو دڵـە راوکـێ ٥ اَلْبُلْبُــلُ: بولبـول باڵندەیەکی پچوكو دەنگ خۆشە.

بَلِتَ الرجـلُ: پیاوەکە لە قسەکردن کەوت ٥ اَبْلَـتَ الرجـلُ: پیاوەکـە بەبەڵگـە دەم کـوتی کـردو نەیهێشت قسە بکا ٥ تَبَلْتَـعَ: خـۆی بـە لێزانو نەجیبو وەجاخزادەو قسە ماقوڵ زانی.

بَلَـجَ الـصبح بلوجـاً: بەیانیـدا، گزنگـی بـەیانی دەرکەوت ٥ بَلِجَ وَجْهُهُ بَلَجاً: لـە خۆشـیاندا دەمو چاوی گەشایەوە.

بَلِجَ صدرُهُ: سنگی فـراوان بـوو ٥ اَبْلَـجَ الحقُ: حـەق ئاشکرا بوو ٥ اَبْلَجتِ الـشمسُ: خـۆر دەرکـەوت ٥ اَلْبُلْجَةُ: روناکی خۆر لەکاتی گزنگی بەیاندا ٥

بَلَحَ بَلْحـاً وبلوحـاً: مانـدوو بـوو عـاجزبوو ٥ بَلَـحَ البئـرُ: ئاوەکـەی نـەما ٥ بَلِّـحَ: مانـدوو بـوو لەکارەکـە دابـڕا ٥ اَلْـبَلَحُ: بـەروبوومی خورمـا هەتا سـەوز بێو پێنەگەیشتبێ ٥ بَلِـخَ بَلَخـاً: فیزی نواند، خۆی بەزلزانی ٥ تَبَلَّخَ: تەکەببوری کرد ٥ تَبَلَّخَ: قەبە بوو، گۆشتی زۆر بوو.

بَلَدَ بالمكان بَلـوداً: ئـەو شـوێنەی کـردە نیشتمانو وڵاتی خۆی ٥ بَلِدَ بَلَداً: تێگەیـشتنی کـەم بـوو ٥ اَبْلَدَ: پاڵی لێدایەوە کارێکی بۆخۆی ئەنجام نەدا ٥ اَبْلَدَ فلاناً البَلَدَ: ئەو وڵاتـەی خـستە ئەسـتۆی فلان کەس ٥ بَلَّدَ: لەکارەکەیدا کەمتەرخەم بوو وازی لێ هێنا ٥ البَلَدُ والبَلْدَة: شوێنێکی سنوردار (شـارەوانی دیاربـێ) ٥ اَلْبَلَـدِیّ:: شارەسـتانی ٥ البلدیة: شارەوانی ٥ البلید: کەسێکە لە زیرەکی بێ بەش بێو کارو باری خۆی پـێ هەڵنەسـوڕێ ٥ بَلَدَحَ: ماندو کول بوو نەیزانی رێبازی راسـتی خۆی بگرێتـە بـەر ٥ اَلْبَلْـدَحُ: نـافرەتی قەڵەو زەبـەللاح ٥ بَلْـدَمَ: لەترسـان خوسـتی لـەخۆی بڕی ٥ بَلْوَرَهُ: کردی بـە بلورات ٥ مەسـەلەکە یـان فکرەو بۆچوونەکەی پاڵفتە کرد.

اَلْبَلاّسُ: پەلاس؛ جۆرە پۆشاکێکی زبری ئەسـتوورە ٥ اَلْبَلَسُ: جۆرە هەنجیرێکە ٥ اَلْـبُلُسُ: نیـسك ٥ اَلْبَلَـسَانُ: درەختێکـە گوڵێکی سـپی پـچوکی لـە شێوەی هێـشوو هەیـە ٥ بَلْـسَمَ: سـەری داخـست، دەمو چاوی گرژو مۆن بوو ٥ اَلْبُلْسُنُ: نیـسك ٥ اَلْبَلْشَفیة: رێبـازێکی شـیوعییە پێـی وایـە محاڵە کۆمـەڵگا یەکـسەر لـە یاسـای سـەرمایەدارییەوە بازبـدا بـۆ یاسـای شـیوعی، بـەڵکو پێویـستە قۆناغێکی گواستنەوە هەبێ.

بَلَطَ الدارَ بَلْطا: خانووەکەی رەصیف کـرد ٥ اَبْلَـطَ الرجـلُ: پیاوەکـە پـاڵی لێ دایـەوەو تەمبـەڵو تـەوەزەل بـوو ٥ اَبْلَـطَ الْمَطَـرُ الأرضَ: بارانەکـە زەوییەکەی شتەوە تەپو تـۆزی پێوە نەهێشت ٥ اَبْلَطَ اللُصُّ فلاناً: دزەکە هیچی بۆ فلان کـەس نەهێشتەوە هـەمووی بـرد ٥ بَـالَطَ فلانـاً: وازی لەفلانکەس هێناو هـەڵات ٥ بَلَّـطَ: لـە رۆیـشتندا ماندوو بوو ٥ تَبَالطوا بالـسیوف: بـەپێوە شـەڕە شمـشێریان کـردو بـەرەنگاری یـەکتر بونـەوە ٥ الـبَلاَطُ: جـۆرە بەردێکـە زەوی پـێ دادەپۆشـرێ دیـواری پـێ رێـك دەخـرێ دیکـۆری پـێ دەکـرێ ٥ الـبَلاَطُ: باڵـە خانـەی پاشـاو دارو دەسـتەکەی ٥

البَلَط: برمەند، ئاسنێکە ٥ اَلْبَلْطَة: جۆرە تەورێکە داروشتی لەوجۆرەی پێ دەبڕدرێ ٥ البلوط: دار بەڕو دار وێڵ ٥ بَلْطَحَ: لەسەر پشت لەسەر زەوی راکشا.

بَلَعَ الماء والريق – بَلعاً: ئاوەکەی خواردەوە، تفی قوت دا ٥ اَبْلَعَهُ الشيْئَ: وایکرد پیاوەکە شتەکە قوت بدات ٥ بَلَّعَ الشيبُ في رأسه: پیری لەسەرو ریشیدا دەرکەوت ٥ البالوعه: بەلوعەی ئاو ٥ اَلْبَلَعُ من الناس: زۆر خۆر ٥ البُلْعَةُ: قومە ئاو ٥ وەجبە دەرمان ٥ البَلوُعُ: حەبو دەرمانێك قوت بدرێ.

بَلَغَ الشجرُ: وەختی رنین‌و چنینی بەروبوومی درەختەکە هات ٥ (بَلَغَ الغلام) کوڕەکە بالغ بوو، پێگەیی ٥ بَلَغَ الأمر: کارەکە بە کۆتا گەیی ٥ بَلُغَ بلاغةً: زمانی رەوان بوو ٥ تَبالَغَ في كلامه: بەزۆر ویستی زمان رەوان بێ‌و وتەکانی بەلیغ بن ٥ البلاغ: پێ راگەیاندن ٥ البلاغة: ئەومیە مەبەستەکە جوان رابنوێنێ‌و قسەکانیش کاریگەربن ٥ البلوغ: بالقی ٥ پێگەیشتنی کۆئەندامی زاوزێ لە پیاوو ئافرەتدا ٥ البَلْغَمُ: بەلغەم بَلَقَ الباب: دەرگاکەی هەمموو کردەوە ٥ بَلَقَ الفرسُ ونحوه بَلَقاً وَبُلْقة: ئەسپەکە بەڵەك بوو توکی جەستەی پەڵەی رەش‌و سپی تێدان ٥ بَلِقَ الرجلُ: سەرسام بوو نەیزانی چی بکا ٥ إنبَلَقَ البابُ: دەرگاکە کرایەوە ٥ إبْلَوْلَقَ لَوْنُهُ: رەنگی بەڵەك بوو.

اَلْبَلَق: رەش‌و سپی لە رەنگدا ٥ بَلْقَعَ البَلَدُ: وڵات چۆڵ بوو هیچی تێدا نەما لە دیاردەی ئاوەدانی.

بَلَّ من مرضه: لەنەخۆشییەکەی چاك بۆوە ٥ بَلَّ الريحُ: بایەکە شەونمی لەگەڵ خۆی هێنا ٥ ابْتَلَّ: تەڕ بوو، فلان کەس لە نەخۆشییەکەی رەها بوو ٥ البالَّةُ: شەونم‌و خێرو فەڕ ٥ البُلاَلَةُ: شەونم ٥ اَلْبُلَّةُ: خێرو فەڕ ٥ تەندروستی خۆشگوزەرانی ٥ اَبْلَمَ الرجلُ: پیاوەکە بێ دەنگ بوو ٥ البِلامُ: لغاو ٥ اَلْبَلاّتة: (ئاتری گەرماو).

بَلِهَ بلهاً وبلاهةً: عەقڵی زەعیف‌و کەمە ٥ تَبالَهَ: خۆی بەبێ عەقڵ‌و گێل نیشاندا ٥ البلهارسيا: نەخۆشییەکە تووشی ئادەمیزادو ئاژەڵ دەبێ.

بَلِيَ الثوبُ وبلاءً: کراسەکەی (پۆشاکەکەی) رزی ٥ اَبْلى فلاناً: فلانکەسی بەتاقی کردەوە ٥ بَلّى الثوبَ: کراسەکەی کۆن کرد ٥ إبْتَلاهُ: بەتاقی کردەوەو ناسی ٥ البَلِيُّ: کەسێکە بەڵای گەورەی بەسەردا هاتبێ.

اَلْبَمُّ: ژێی ئەستوری عودو کەمان ٥ اُلْبَنَدُ: ئاڵای گەورە ٥ لەزاراوەی پاساناسان دا خاڵێکی تەواوو سەر بەخۆیە لەقانون ٥ اَلْبَنْدَرُ: شوێنی راوەستانی گەمیێ لەمینادا.

بَنْدَقَ الشَّيْئَ: ئەوشتەی کردە بوندوقیە ٥ البُنْدقي: زێری وڵاتی بوندەقە. البنسلين: دەرمانێکە ئاهێڵێ جەراثیم گەشەبکەن ٥ اَلْبِنْصَرُ: قامکی نێوان قامکی ناوەراست‌و قامکە بچکۆلە.

بَنَقَ عَمَلَهُ بَنْقاً: ئیش‌و کاری خۆی بەشێوەی رێك‌و پێك‌و پلان بەرێوەبرد ٥ تَبَنَّكَ بالمكان: لەوشوێنە نیشتەجێ بوو ٥ البَنْك: بانق ٥ بنكنوت: بریتییە لەوپارچە کاغەزانەی خەڵك مامەڵەیان پێدەکەن لەشوێنی زێرو زیو ٥ بَنَّنَ الماشية: ئاژەڵەکەی بەستەوە دایبەست بۆئەوەی قەڵەوبێ ٥ البنان: چاوە قامك ٥ البِنُّ: چینی بەزو پیو ٥ البُنُّ: دەنکی درەختێکە

کەلەحەبەشەو چەند شوێنێکی تر دەڕوێ ٥ بنی السفینة: کەشتی یەکەی دروست کرد ٥ بنی بزوجته: ژنەکەی گواستەوە لەگەڵیا چووە پەردەی زاواو بوکێنییەوە ٥ أبْنـی بزوجته: ژنەکەی گواستەوە ٥ اِبْتَنی الرجلُ: ئەوپیاوە کوڕی بوون ٥ إنـْبَنَی: خانوەکە دروست بوو ٥ تَبَنّيُ الجسمُ: جەستەی تێکسمڕاو گۆشتن بوو ٥ الإبن: منداڵی نێرینە ٥ إبن الحرب: پیاوی ئازا ٥ (ابن اللیل وابن الطریق): دزو جەردە ٥ (ابن السبیل): ڕێبوارو کاروانچی ٥ (ابن آوی) چەقەڵ ٥ البِنـاءُ: خانوو باڵەخانە ٥ البِنَایَةُ: وەستایی دیوار دانان ٥ خودی باڵەخانەو دیوارەکە ٥ البنتُ: کچ، منداڵی مێینە ٥ اَلْبَنَّاءُ: کەسێکە پیشەکەی وەستایی دیوارکردن بێ ٥ البُنْیان: دیوار، بناغەی دیوار ٥ البُنْیَة: دیوار، بناغەی دیوار، پێکهاتەی دیوار، ئەو پەیکەرەی خراوەتە سەریەك.

بَهَا بە بَهْـا وبُهـوءا: وەگری بوو پێوەی ڕاهات ٥ البهائیة: تاقمێکن درێژە پێدەری ڕێبازی (البابیە)ن لەسەردەستی میرزا حسێن کەنازناوی (بهاء الله)یە، دروست بوون ٥ بَهَتَهُ الشَّيْئُ بَهْتاً: شتەکە سەرسامی کرد ٥ بَهتَ فلاناً: بوختانی بۆ فلانکەس هەڵبەست ٥ بَهتَ الرجلُ بَهتاً: پیاوەکە بە بەڵگە بۆردراو ڕەنگی گۆڕا ٥ بُهِتَ الرجلُ: بۆر دراو بەبەڵگە سەری سوڕماو هیچی بۆنەگوترا ٥ البُهتُ والبُهتانُ: درۆی هەڵبەستراو ٥ اَلْبُهْتَةُ: ڕوخۆشیو جوان بەپیرەوە چون ٥ گای کێوی.

بَهِجَ الشَّيْئُ بهجا وبهجة: جوانو قەشەنگ بوو، کەیفخۆشو تەڕدەماخ بوو ٥ بَهَّجَ الشَّيْئَ: شتەکەی جوان کرد ٥ تَبَاهَجَ بفلان: بەروخۆشیو پێکەنینەوە پێشوازیی لەفلان کرد ٥ بَهْدَلَ فِي مشیته: بەگورجی ڕۆیی، گۆشتی سەر سنگی وەلەرزەکەوت ٥ البَهْدَلُ: بێچوی کەمتیار ٥ البَهْدَلَةُ: بناغەی مەمك.

بَهَرَ القمر النجومَ: مانگ بەڕوناکی خۆی ئەستێرەکانی داپۆشین ٥ بَهَرت فلانَةُ النساءَ: فلان ئافرەت لەجوانی دا باڵا دەست بوو بەسەر هەموو ئافرەتەکان دا. ٥ بُهِرَ: هەناسە بڕکێی پێکەوت بەهۆی ماندو بوونەوە ٥ أبْهَرَ: کەوتە نیوەڕۆ ٥ ژنێکی جوانو نەجیب زادەی مارەکرد ٥ اِبْتَهَرَ: هەناسە بڕکێی پێکەوت ٥ الأبْهَرُ: جۆرێکە لەپەڕی باڵندە ٥ الأبهران: دوشا ڕەگە دەماری سەرەکی خوێن کەخوێن دەبەن بۆ (أذین)ی لای ڕاستی دڵ ٥ البَهَارُ: هەرشتێك کەجوانو دەرەوشاوەبێ ٥ البُهَارُ: کوڵو بار ٥ زەرفێکە وەکوو مەسینە ٥ چۆلەکە بەهەشتی ٥ البَهْرُ: فەوتان ٥ سەرسوڕمان ٥ البُهْرُ: هەناسە بڕکێ لەبەر ماندوبون ٥ البَهْرَةُ: ئاشکرا ٥ البُهرَةُ: ناوەڕاستی شت ٥ البَهیَّةُ: ئافرەتی ڕەسەنو خانەدان ٥ بَهْرَجَ فلاناً: تاوانی خراپەکاری لەسەر فلانکەس لابرد ٥ تَبَهْرَجَ: بوو بە موباح بۆ هەموو کەس ٥ البَهْرَجُ: شوێنی گشتی یان شتی بەرەڵا بۆ هەموو کەس ٥ تَبَهْرَمَ: ڕەنگی گوڵە عوصفوری گرت ٥ بَهَزَهُ بَهْزاً: مستە کوڵەی لەسنگی دا.

بَهَسَ بَهْساً: ئازابوو، وەرەی بەرزبووە.٥ تَبَیْهَسَ: لەرۆیشتن دا لارو لەنجەی کرد ٥ البَیْهَسُ: شێر ٥ پیاوی ئازا.

بَهَشَ بَهْشاً: خۆی ئامادەکر بۆپێکەنین ٥ اِبْتَهَشَ: کەیف خۆش بوو ٥ تباهَشَ الرجلان: هەریەکە

لەو دوپیاوە کاکۆڵی یەکتریان گرت ٥ اَلبَهْش: روخساری گەشاوە.

بَهِصَ بَهصاً: تینوی بوو ٥ بَهْصَلَ الرجلَ: پیاوەکەی روت کرد ٥ بَهَضَهُ الحِمْلُ بَهْضاً: بارەکەی قورس بوو.

بَهَظَ: قورس و گران و ناخۆش بوو ٥ بَهَظَهُ بَهْظاً: بارەکەی گران بوو برستی لێ بری ٥ اَبْهَظَهُ الحِملُ: بارەکە قورس بوو برستی لێ بری.

بَهِقَ بَهَقاً: نەخۆشی بەڵەکی توشی پێستی بوو ٥ اَلْبُهَاقُ: نەخۆشییەکە رەنگی سروشتی پێست لادەباو پەڵەپەڵەی سپی تێدا دەردەکەون ٥ تَبَهْكَنَتِ المرأةُ فی مِشيتها: ئافرەتەکە بەنەسپایی و لەسەرەخۆ رۆیی ٥ اَلْبَهْكَنُ: لاوی تازەپێگەیشتوی جەستە نەرم و نیان ٥ بَهَلَهُ بَهْلاً: ئیهمالی کرد، وازی لێ هێنا ٥ بَهَلَهُ: نەفرینی لێ کرد. بَهَلَ الأرضَ: دوای ئەوەی زەوییەکەی تۆو کرد ئاوی تێکرت ٥ اِبْتَهَلَ الی الله: لەخودا پارایەوە، زۆری دوعا کردن ونوزایەوە ٥ اَلْبَهْلُ: شتی بەرەڵاکراو بێ شوان و سەرپەرشتیار ٥ البَهْلُولُ: پیاوماقوڵی رێزدار ٥ البهلوان: پاڵەوان و یاریزان لەجۆرە یارییەك دا وەکوو رۆیشتن بەسەر حەبلی رایەلکراودا ٥ اَبْهَمَ الأمر: کارەکە لێڵ و نادیار بوو ٥ تَبَهَّمَ علیه الأمر: ئیشەکەی لێ شێوا ٥ اِسْتَبْهَمَ الأمرُ: کارەکەی لێ شێوا ٥ الإبهامُ: قامکە گەورەی دەست و قاچ ٥ الأبْهَمُ: ئادەمیزادی بێدەنگ و کەم دوێ ٥ البَهْمَةُ: بەرخۆلە چ نێر چ مێ ٥ البُهْمَةُ: بەردی رەقی لوس و پتەو ٥ البَهِيمَةُ: هەموو گیانلەبەرێکی چوار پێ لەوشکانی و دەریادا جگە لەدرندە ٥ البَهْنَانَةُ: ئافرەتی قالب سووکی قسە خۆش و لەسەرەخۆ ٥ بَهْنَسَ فی مشيه: لارو لەنجەی کرد، خۆی بادا. بَهِيَ البَيْتُ: ماڵەکە خاڵی بوو. بَهُوَ بَهاءةً وبَهاءً: شوێنەکە بەرفراوان بوو ٥ اَبْهَى: جوان و قۆز بوو ٥ تباهى القومُ: خەڵکەکە شانازییان کردن. بَهْوَ البيت: پێش ماڵ ٥ بەردەرگا ٥ البها والبهاءُ: جوانی و شۆخی و شەنگی.

باءَ بالشیءِ والیه: شتەکەی گێرایەوە، گەڕانەوە، بۆ لای گەڕایەوە ٥ أباءَ فلاناً منزلاً: شوێن و جێگای بۆ فلان ئامادە کردو دایمەزراند ٥ أباءَ فلاناً بفلانٍ: لە تۆڵەی فلانەکەس دا فلان کوژرایەوە.

بَوَّأَ الرجلَ: پیاوەکە هاوسەری بۆ خۆی پەیدا کرد ٥ اَلْبَاءُ: مارەبڕین، گرێبەستی مارەبرین ٥ جوتبوون ٥ الباءَةُ: گرێبەستی مارە برین ٥ جوتبون ٥ البيئةُ: شوێن و دەوروبەر، حاڵ و وەزع ٥ المُبَاءَةُ: مەنزڵ و شوێنی حەوانەوە.

بَابَ لە بَوْباً: بوو بەدەرگەوانی ٥ البَابُ: دەرگا، ئەو شوێنەی لێوەی دەچیە ناوماڵ ٥ البابية: سەرو سەمەرە ٥ گروپێکی بەناو موسوڵمانن زۆر شتی تازە قەلاو بیدعەتیان خستۆتە ناو ئایینەکەیانەوە ٥ البَوَّابُ: دەرگەوان، پارێزەرو چاودێری دەرگا ٥ البَوَّابَةُ: دەرگای سەرەکی باڵەخانەو مزگەوت و ئەو جۆرە شتانە ٥ البُوتَقَةُ: بۆتە، ئەو ئامێرەیەی ئاڵتونی تێدا دەتوێننەوە. باثَهُ بوثاً: لێی کۆڵیەوە ٥ استباثه: دەریهێنا، خستیەڕو باجَ فلاناً بائجة: فلانکەس پروسکە لێیدا ٥ باجَ الشرُّ الناسَ: شەڕو نەگبەتی هەموو خەڵکی گرتەوە ٥ بَاجَ برجاً: دەرکەوت.

باحَ خصْمَهُ: بەرامبەرەکەی بۆڕداو بەسەری دا زاڵ بوو ٥ أباحَهُ: دەری خست ٥ حەلاڵی کردو رەهای

کرد ◊ الإباحية: رەهابوون لەسنووری یاساو رەوشت ◊ الباحة: گۆرەپان، پانتایی ◊ **باخَ** بَوخاً: هێدی بۆوە داسکنا ◊ **باخ** فلان: فلان ماندو بوو برستی لێ برا، رقو قینی نیشتەوە ◊ **باخ** اللحمُ: گۆشتەکە بۆنی کرد، بەکەڵکی خواردن نەما.

البودقة: بۆتەی لەقاڵب دانی ئاڵتون.

البوذية: ئاینێکی بەربڵاوە لەهیندوستانو خۆرهەڵاتی دووردا.

بَارَ الشَّيْءُ: شتەکە تێداچوو فەوتا ◊ **بار** العملُ: کارەکە جێی خۆی نەگرت ◊ **بَارَ** الشَّيْءَ: بەتاقی کردەوە. ◊ **البارياء**: حەصیر ◊ **البَوارُ**: زەوی بەیار نەکێڵدرابێو زەرع نەکرابێ ◊ **البُورُ**: زەوییەك بەکەڵکی هیچ نەیە ◊ **الباز**: جۆرێکە لەهەڵۆ بۆ راوکردن بەکاردەهێندرێ ◊ **باسَهُ** بَوْساً: ماچی کرد.

بَاشَ الرجلُ بَوْشاً: پیاوەکە هاوکاری دەنگە دەنگو هاتو هاواری کرد.

بَاشَ القَومُ: جەماوەرەکە زۆر بوو تێکیانەوە هاویشتو دەستیان کرد بەهاتو هاوارو قیرەو هەرا ◊ **بَوَّشُوا**: زۆربونو تێکەڵ بەیەکتر بون.

بَاصَ بَوْصاً: دورکەوتەوەو بەناخۆشی پێی گەیشت ◊ **باصَ** فلاناً: پێش فلانکەس کەوت ◊ **البَوْصُ**: رەنگو روخسار.

بَاضَ بَوْضاً: دەمو چاوی جوانو رازایەوە ◊ **باضَ** بالمكان: لەوشوێنە مایەوەو جێگیر بوو.

بَاطَ بَوْطاً: دوای دەسەڵاتداریو شکۆمەندیی زەلیلو داماو بوو.

بَاعَ الرجلُ بَوْعاً: پیاوەکە دەستی بڵاو کردەوە ◊ **بَاعَ** في سيره: لە رۆیشتنەکەی دا هەنگاوەکانی درێژ کردنەوە ◊ **بَاعَ** الشَّيْءَ: شتەکەی بەباڵ پێواو مەزندەی کرد ◊ **إنباعَ**: درێژ بووە ◊ **إنْبَاعَ الرجلُ**: پیاوەکە بازی هاویشت ◊ **تَبَوَّعَ**: درێژ بووە ◊ **الباعُ**: مەسافەی نێوان هەردو بەرەدەستەکە رایان دێری بۆراستو چەپ ◊ **الباعة**: بەردەم دەرگا، بەردەرگا ◊ **تَبَوَّعَ**: وروژاو هەڵچو، تورەبوو ◊ **تَبَوَّعَ الشَّرُّ**: شەڕو ئاژاوە کە بەربڵاو بوو زۆر شوێنی گرتەوە.

البَوْغاءُ: گڵو خۆڵ بەگشتی.

بَاقَ بَوْقاً وبُوقاً: فاسید بوو فەوتا ◊ گوم بوو ◊ **باقَتِ السفينةُ**: کەشتییەکە نقوم بوو ◊ **باق** الرجلُ: پیاوەکە درۆی کرد، فیتنەو ئاشوبی هێنایە ولاتەوە ◊ **باق** فلاناً وعليه: غەدری لەفلانکەس کرد ◊ **بَوَّقَ الكلامَ**: قسەکانی رازاندنەوە ◊ **تَبَوَّق** الرجلُ: پیاوەکە درۆی کرد ◊ **البائقة**: بەڵاو کارەسات ◊ شەڕو هەرا ◊ **الباقة**: دەسکێك لەگیاو گژ.

البُوق: ئامێرێکی کلۆرە فوی پێدادەکرێو دەنگی لێ دێ وەکوو سەشاڵو بلوێرو زورنا .. ◊ **البُوقَةُ**: تاوەبارانی بەخورەو لێزمە ◊ **البَوَّاقُ**: زورنا ژەن، کەرەناڵیدەر.

بَاكَ فلاناً بَوْكاً: خۆی تێهەڵخوشاندو پاڵەپەستۆی لەگەڵ کرد ◊ **بَاكَ** المتاعَ: کاڵاکەی کری ◊ **بَاكَ** بُنْدُقَةَ المِسْكِ: پارچە میسکەکەی لەناو دەستەکانی دا هەڵگلۆفت بۆنەوەی بۆنەکەی بڵاوبێتەوە ◊ **البوكة**: ئادەمیزادی قسەخۆش، قۆز.

بال بَوْلاً: میزی کرد ◊ **أبالَهُ**: میزی پێکرد ◊ **استبالَهُ**: میزی پێکرد ◊ **البالُ**: هیواو ئاوات ◊ پاچ ◊ ماسی سەرگەورە ◊ **البالة**: شریف یان گوێنییەکی گەورەیە بەپەستان لۆکەو پۆشاكو

شتی وای تێ دەهاخنن و بەتەڵ و قەید دەپێچرێتەوە.

البَوْلُ: میز ◊ **البُوَلَةُ**: کەسێك زۆر میز بکا ◊ **المَبْوَلَةُ**: هەرشتێك ببێتە هۆکاری میزکردنی زۆر ◊ **المِبْوَلَةُ**: ئەوشتەی میزی تێ دەکرێ ◊ **البُومَةُ**: کوندەبەبو ◊ **بانَهُ بَوْناً**: لەپیاوەتی مەردایەتی دا بەسەری دا باڵا دەست بوو ◊ **البانُ**: جۆرە درەختێکە قەدەکەی مام ناوەندیە نەرمو شلکە. ◊ **البَوْن والبُون**: نێوانی دوشت. ◊ باه فلاناً: نەفرینی لەفلانکەس کرد ◊ **الْبَاهُ**: مارەبڕین ◊ جوتبون ◊ **اَلْبُوهُ**: باڵندەیەکە لەکوندە بەبو بچوکترەو لەو دەچێ ◊ **البوهة من الرجال**: پیاوی لاوازی بەتەماع و ترزل.

بَابَ فلان بَيْباً: فلانکەس جۆگای هەڵکەند ◊ **البِيبُ**: جۆگای ئاو تا دەگاتە ئەستێرو حەوزەکە.

بات فلان: فلانکەس شەوی بەسەرداهات و مایەوە ◊ **بات فلانٌ**: فلانکەس ژنی هێنا ◊ **أباته**: شەو هێشتیەوە ئیزنی نەدا ◊ **بَيَّتَ البَيْتَ**: خانووی دروست کرد ◊ **بَيَّتَ القَوْمَ**: شەو لەناکاو هێرشی بۆ بردن و چووە سەریان زیانی پێگەیاندن ◊ **البَيَاتُ**: نیوەشەو ◊ **البَيْتُ**: خانوو ماڵ، شوێنی تێدا حەوانەوە ◊ تەختی ماڵ ◊ کەعبەی پیرۆز، (بيت الله) : مزگەوت (بيت الرجل) خێزانەکەی (بيت الشعر) شیعری خاوەن وەزن و قافیە کەپێك هاتبێ لەصەدرو عەجز (بيت القصيد) جوانترین دێڕی قەصیدە ◊ مەبەستی سەرەکی لەقسەو گفت و گۆ ◊ **البَيُّوتَةُ**: ئەوبردانەن کەناکەون ◊ **بَيَّعَ بالأمر**: بەنهێنی هەواڵی پێ گەیاند ◊ **البيحانُ**: ئەوکەسەی نهێنی خۆی دەدرکێنێ.

باد بيداً: تێداچوو ◊ **أباده**: لەناوی برد، فەوتاندی ◊ **البيداء**: سارا و چۆڵەوانی ◊ **البَيْدانَةُ**: کەرەکێوی ◊ **المُبيدُ**: فەوتێنەری جرو جانەوەر ◊ **البَيْدَرُ**: خەرمان، کۆمەڵە گەنمی سورکراو دوای گێرەکردن ◊ **البيدق**: شارەزاو چاوساغی رێبواران ◊ **البَيْرَقُ**: ئاڵای گەورە ◊ **البيروقراطية**: فەرمانڕەوایی کردن لەرێگەی فەرمانبەرە پلەو پایە بەرزەکانەوە ◊ **البيزرةُ**: پیشەی راهێنانی بازو هەڵۆ.

بَاسَ بَيْساً: تەکە ببوری بەسەر خەڵك دا کردو ئەزیەتی دان. ◊ باضت الدجاجة: مریشکەکە هێلکەی کرد.

بَاضَ السحاب: هەورەکە بارانی باراند ◊ **بَاضَ العودُ**: شوڕکە دارەکە وشك بوو ◊ **بَاضَ القَوْمَ**: چووە پەنای ئەو قەومەوە ◊ **أبَاضَ الشَّيْئُ**: شتەکە سپی بوو ◊ **أبْيَضَ الرجل والمرأةُ**: ژن و مێردەکە سپی پێست بوون ◊ **بَيَّضَ**: پۆشاکی سپی لەبەرکرد ◊ **بَيَّضَ الشَّيْئُ**: سپی کرد، شتەکەی بەرەنگی سپی بۆیەکرد ◊ **ابْيَضَّ**: سپی بوو ◊ **ابْيَاضَّ**: وردە وردە سپی بوو.

الأَبْيَضُ: ئەوشتەی رەنگی سپی تێدا بێ هەمووی سپی بێ ◊ **البياضُ**: رەنگی سپی ◊ شیر ◊ **البيضاءُ**: مێینەی (الأبيض)ە ◊ خۆر ◊ **البَيْضَةُ**: هێلکەی باڵندە ◊ کڵاو خودە ◊ **بَيْضَةَ الدار**: ناوەراستی خانوو ◊ **بَيْضَةَ الصيف**: گەرمای هاوین ◊ **البَيَّاضُ**: وەستای سپیکاری ◊ کەچ فرۆش ◊ هێلکە فرۆش.

تَبَيْطَرَ: بەزۆرە ملێ خۆی کردوە بە پزیشکی ئاژەڵ ◊ **البيطار**: پزیشکی ئاژەڵ ◊ **البَيْطَرةُ**: پیشەی بەیتەرکاری میهنەی پزیشکی ئاژەڵ.

باع عليه القاضي ضيعتَهُ: دادوەر ماڵی کابرای فرۆشت بەبێ ئەوەی رازی بێ ◊ **باع** علی بیع أخیه: خۆی خزاندە ناو مامەڵەی فرۆشیارو کڕیارەوە ◊ **اَبَاعَه**: شتەکەی راونواند بۆ فرۆشتن ◊ **ابتاعَهُ**: ماڵەکەی کڕی ◊ **تبایَعَا**: گرێبەستی فرۆشتنەکەیان مۆر کرد ◊ **البِیاعَةُ**: کاڵاو شتو مەك ◊ **البَیعُ**: گۆڕینەوەی ماڵی نرخدارە بەماڵی نرخدار ◊ **البِیْعَةُ**: عیبادەتخانەی مەسیحیەکان ◊ **البَیُّوعُ**: ئەوکەسەی باش بزانێ شت بفرۆشێ ◊ دەلاڵی فرۆشتن.

باغَ الدمُ بَیْغاً: خوێنەکە هەڵچوو هروژمی هێنا ◊ **تَبَیَّغَ الماءُ**: ئاوەکە بەتەوژم لەشوێنی هاتنەدەرەوەی فیچقەی کرد، هەڵقولا ◊ **تَبَیَّغَ اللبَنُ**: شیرەکەی زۆر بوو.

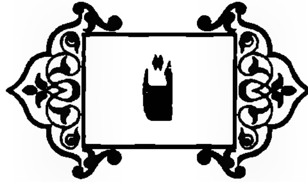
بَیْقَرَ: لەشوێنێکەوە گواستی یەوە بۆ شوێنێکی تر ◊ **بَیْقَرَ** المکانَ: ئەوشوێنەی کردە مەنزڵو شوێنی حەوانەوەی خۆی ◊ **البَیْقَرَةُ**: دیزەی گەورەو بەرفراوان ◊ **البَیْلَمُ**: وردەگیاو گژی ناو قەفەزاژو بیشەڵانو زۆنگاو.

بانَ منه وعنه: دورکەوتەوە، لێی جیا بووە ◊ **بانَ** الشیءُ بیاناً: شتەکە ئاشکرابووە رون بووە ◊ **بانَ** الشیءَ: شتەکەی ئاشکرا کردو رونی کردەوە ◊ **بانَ** الشیءَ بیناً: جیای کردەوە لێی دابڕی ◊ **أَبانَ إبْنَتَهُ**: کچەکەی خۆی بەشوودا ◊ **بایَنَهُ**: لێی جیابوووەوە جێی هێشت ◊ **بَیَّنَ**: ئاشکرابوو رون بووە ◊ **بَیَّنَ البِنتَ**: کچەکەی بەمێردا ◊ **تَبَیَّنَ الشیءُ**: ئاشکرا بوو رون بوو ◊ **تَبَیَّنَ الشیءَ**: لەشتەکە وردبووە ◊ **استبانَ**: دەرکەوتو رون بووە ◊ **البائنُ**: جۆرە تەڵاقدانێکە کەپیاوەکە ناتوانێ ژنەکەی بخاتەوە ژێر نیکاحی خۆی ◊ **البائنةُ**: ماڵو سامانێکە تایبەت دەکرێ بەیەکێ لەکوڕی ئەوماڵە ◊ **البَیَانُ**: بەڵگە ◊ دەمو قسەی رەوانو شیرین ◊ قسەو باسێ: کەحەقیقەتی وەزع رون بکاتەوە ◊ **البَیَانُ**: ئامێرێکی مۆسیقایە.

بَیْنَ بَیْنَ: حاڵەتێکە لەنێوان دووشت دا ◊ **البِیْنُ**: بۆشایی نێوان زەوی و ئەستێرەکان ◊ **البَیِّنُ**: رونو ئاشکرا ◊ زمانرەوانو قسەجوان.

البَیِّنَةُ: بەڵگەی رونو ئاشکرا.

البَیُّ: کەسێکە هەتیو مەجهبێو بێ ئەصڵو فەصڵ بێ.

تَاتَأَ تَأْتَأَةً: (پیتی) تێی لە قسەکانیدا زۆر دوبارە کردەوە بەهۆی هەبوونی عەیبێك لە زمانیدا ◊ **التأتاءُ**: کەسێکە لە قسەکردنیدا زۆر پیتی (ت) دوبارە بکاتەوە ◊ **أتْـأرَهُ البَـصَرَ**: چاوی بە دوادا گێڕا **تَأزَ** الجرحُ تَـأزاً: برینەکە گۆشتەوزونی هێنایەوە.

تَئِقَ الوِعـاءُ تَأقـاً: زەرفەکە پڕبوو ◊ **تَئِـقَ** الفرسُ: ئەسپەکە نیشاتی پەیداکرد ◊ **أتْـأقَ الوعـاءَ** ونحوە: زەرفەکەی پڕکرد ◊ **المِتْـأقُ**: ئادەمیزادی تووڕەو زوو هەڵچوو ئامادە بۆ شەڕ ◊ **التُّوامُ**: مرواری، صەدەف ◊ **التُّوامیە**: دوڕو مەرجان ◊ **التَّـوْءَمُ**: دوو لانە، منداڵێك لەگەڵ بـرای یـا خوشکی لەدایك بووبێ ◊ **المِتئامُ مـن النسـاءِ**: ئەو ئافرەتەیە کە هەموو جارێ بەسکێك دوو منداڵی ببن.

تبَّ فلانٌ: فلاٌنکەس تێدا چوو بە کوشت چوو فەوتا ◊ تَـبَّ: لاوازبـوو پیربـوو داهێـزا ◊ تَـبَّ الحمـارُ ونحـوە: گوێدرێژەکـە پـشتی جـەدو بـوو، برینـداربوو ◊ تَـبَّ الـشيءَ: شتەکەی بڕییـەوە کۆتایی پێ هێنا.

أتـبَ اللهُ قوّتَـهُ: خـودا هێـزو توانـای کـەمکردەوە زەعیفی کرد ◊ **تَبَّبَ المشاةُ الطريقَ**: ڕێبوارەکان ڕێگەکەیان تـەخت کـرد بـەهۆی زۆر پێدا هاتو چۆکردنەوە ◊ **استَتَبَّ الأمرُ**: ئیشەکە باری خۆی گـرتو ڕێـك کـەوتو دامـەزراو جێگیربـوو ◊ **التّابُوتُ**: ئەو یەغدانو سندوقەیە کە کەلوپەلی تێـدا هەڵـدەگیرێ سندوقێك لـە بـەرد یـا لـەدار دروستکراو لاشـەی مـردووی تێخـراوە ◊ **التِّبْـرُ**: وردە ئاڵتونو زێـو پێش ئـەوەی بتوێنرێتـەوەو بکرێ بە قاڵب یان خشڵ ◊ **التِّبْرِيزِ**: شت.

تَبِعَ الشيْءَ تبعاً: شـوێن شـتەکە کـەوت بـەدو ئـەودا هات ◊ **أتْبَعَـتِ الماشـيةُ** ونحوهـا: ئاژەڵەکـە بووبـە خاوەن بێچوو ◊ **أتْـبَعَ الـشيْءَ**: شـتەکەی کـردە تابیعو پەیوەست بە ئەوەوە ◊ **تابَعَ فـلان العَمَـلَ أو الكـلامَ**: فلاٌنکـەس سەرپەرشـتی کارەکـەی کرد ◊ **اتَّبَعَ الشَّيْءَ**: بـە دوی شتەکەدا ڕۆیشتو شوێن پێی هەڵگرت ◊ **اتَّبَعَ فلاناً بالـدين**: داوای قەرزەکەی لە فلاٌن کـردەوە ◊ **تَتَابَعـتِ الأشـياءُ**: شـتەکان بـە زنجـیرە بـەدووی یەکـدا هـاتن ◊ **إستَتْبَعَهُ**: داوای لێکـرد شـوێنی کـەوێ ◊ **التـابِعُ**: شـوێنکەوتوو، خزمـەتکار ◊ **التَّـابِعِيّ**: ئـەو کەسانەن بە موسوڵمانی هاوەڵانی پێغەمبـەریان دیتبنو بە موسوڵمانیش مردبن ◊ **التَّبْعُ**: شوێن کـەوتوو لاسـایی کـەرەوە ◊ **التُّـبَّعُ**: سـێبەر ◊ شاژنی هەنگ ◊ **التَّبِعِيَّـةُ**: ئەوەیـە شـتێك شـوێن کەوتووی شتێکی تربێ ◊ **التَّبْغُ**: توتن.

تَبَلَ فلاناً تبلاً: تۆڵەی لە فلاٌن کەس کردەوە ◊ **تَبـلَ الطعـامَ**: بـەهاراتو زەردە چـەوەو ئـەو جـۆرە شـتانەی لـە چێـشتەکە کـرد ◊ **التابِـلُ**: ئـەو دەرمـانو هـاڕاوەو تامانـەی تێکـەڵ بـە چێـشت دەکرێ ◊ **التَبّـالُ**: فرۆشیاری دەرمـانی کێـشتو زەردە چەوەو بەهارات.

تَبِنَ: تێگەیی و جوان لە کارەکانی وردبۆوە ◊ **تَـبَنَ** الماشيةَ تَبناً: کای کردە ئالفی ئاژەڵەکان ◊ **التَّبّانُ**: کا فرۆش ◊ **التُّبّـان**: دەرپێیـەکی کورتـە دەگاتـە

سەر ئەژنۆو شەرمگا دادەپۆشێ ٥ التِّبْنُ: کا ٥ وردکراوی لاسکی گەنمو جۆ ٥ التِّبْنِيُّ: کایی، رەنگ کایی ٥ اَلْمَتْبَنُ: کادێن ٥ التِّجَابُ: ئەوەی دەتوێنەوە لە بەردە زیو.

تَجَرَ: خەریکی کاری بازرگانیو ناڵو وێرە ٥ تاجَرَ فلان فلاناً: فلان بازرگانی لەگەڵ فلاندا کرد ٥ التاجر: ئەو کەسەیە خەریکی کاری بازرگانیو کڕینو فرۆشتنو شارەزایی باشی لەو بوارەدا هەبێ ٥ اَلْمَتْجَرُ: شوێنی بازاڕو بازرگانیکردن ٥

تَحْتُ: ژێر، پێچەوانەی (فوق) سەر ٥ تَحْتَحَهُ: جوڵاندی، ڕای وەشاند.٥ التَّحْتَحَةُ: دەنگی جموجوڵی ڕۆییشتن ٥ اَتحَفَهُ: دیاری پێدا، دیاری بۆ نارد ٥ التُّحْفَةُ: عەنتیکەو نایاب ٥ المتحف: مۆزەخانە.٥ التُّختة: سبورەی قوتابخانە.

تَخَّ العجين ونحوه: هەویرەکە هەڵات ٥ تَخَّ فلان: فلانکەس ئارەزووی خواردنی نەما ٥ التَّخُّ: هەویری ترشاو، هەویری شل.

تَخَذَ المالَ: ماڵو سامانی پێکەوە نا ٥ التَّخمُ: سنوورو بەرزینی نێوان دوو ملك دوو وڵات ٥ تُدْرُجُ: باڵندەیەکە لە پێڕی پەلەوەری مریشك ناسا لە وڵاتی فارس دا هەیە ٥ التُّدْرَةُ: بەرگریکردن ٥ تراجیدیا: تراژیدیا ٥ تراخوما: چاو هێشە.

تَرِبَ الشَّيْءُ تَرَباً: گڵی خستە سەر ٥ تَرِبَ تَرَباً: گڵو خۆڵی ڕێکەوت ٥ تَرِبَ الريحُ: بایەکە گڵو خۆڵی هێنا ٥ تَرِبَ فلان: فلان کەس هەزار کەوت ٥ تَتَرَّبَ: خۆی لە قوڕو خۆڵدا وەردا ٥ التَرائبُ: ئێسقانی سینگ ٥ التُّرابُ: زەوی نەرمەڵان ٥ التُربُ: گڵو خۆڵ ٥ لاسکی تەشی، ئەو شوێنەی ڕێسراوەکەی لەسەر هەڵدەکرێ ٥ التَرْباءُ: گڵو خۆڵ ٥ زەوی ٥ التُّرَبَةُ: گڵ ٥ سروشتی زەوی ٥ التُّرْبِيَّةُ: گەنمی سوور، گوڵە گەنم.

تَرْبَسَ البابَ: دەرگاکەی داخست ٥ التُّربِينُ: تۆربین، ئامێرێکە هەڵدەخولێ بۆنەوەی هێزی هەوا یان بوخار یان ئاوی بە تەوژم بگۆڕێ بۆ هێزێکی میکانیکی.٥ تَرَجَ تَرَجاً: خۆی پەنهان کرد ٥ تَرِجَ تَرَجاً: کارەکەی لێ ئاڵۆزبوو، ئیشەکەی لێ شێوا ٥ التُّرُجُ: نارنج ٥ تَرْجَمَ كلامَ غيره: لە زمانێکەوە ئاخاوتنی یەکێکی تری وەرگێڕا بۆسەر زمانێکی تر ٥ ترجَمَ لفلان: ژینامەی فلان کەسی نووسی، باسکرد ٥ التُّرْجمانُ: وەرگێڕ ٥ الترجَمَةُ: ژینامە.٥ تَرِحَ تَرَحاً: خەفەتبار بوو ٥ أتْرَحَهُ: خەفەتباری کرد ٥ اَلْمُتَرَّح: ژیانی کولە مەرگی ٥ تَرَّ الرجلُ: پیاوەکە خۆی دارشتو جەستەی پڕبووە، ئێسقانی تێراو بوو ٥ أتَرَّ العُضْوَ: ئەندامەکەی بڕیەوە ٥ التُّرُّ: بەنی تەناف ٥ تَرِزَ: وشك بووە چرچ بوو ٥ تَرَزَ فلان: فلان برسی بوو ٥ تَرِزَ اللحمُ تَرْزاً: گۆشتەکەی وشکەڵ بوو ٥ تَرِزَ الماءُ ترزاً: ئاوەکە بوو بە سەهۆڵ ٥ التُّراز والتُّراز: مردنی کتوپڕ ٥ التُّرْزِيُّ: خەیات، جل دروو ٥ التَّارِسُ: خاوەن تیر، تیر فرۆش ٥ التَّرَّسُ: تیرکەر ٥ التُّرْسُ: تیر ٥ التَّرسَةُ: سولەحفاتی دەریا ٥ المِتْراسُ: ئەو کۆسپو تەگەرانەن کە لەبەردەم پێشڕەوی دوژمن دادەنرێن ٥ المِتْرَسُ: ئەو شتەی لە ناوەوە دەرگای پێ دادەخرێ.٥ تَرُصَ الشَّيْءُ تراصةً: شتەکە قایم کراو زەبت کرا ٥ تَرَعَ الإناءَ: قاپەکەی پڕکرد.٥ أتْرَعَ الاناءَ: قاپەکەی پڕکرد ٥ تَرَعَ البابَ: دەرگاکەی داخست ٥ تَتَرَّع: پەلەی کرد ٥ الأتْرَعُ من السيول: لافاوێك پڕاوپڕی شیوەکە بێ ٥ التُّرْعَةُ: دەمی جۆگا، لێواری جۆگەی ئاو.٥ تَرِفَ النبات: گیاو گژو رووەکەکە

تەرو تازەو ناسك بوو ٥ **أتـْرَف فـلانٌ:** فـلان سووربوو لەسەر بەغیو گومڕابوون و خراپەکاری. ٥ **أتـْرَف فلاناً:** نازو نیعمەتی بەسەر فلان دا رشتو بەناز پەروەردەیکرد. ٥ **أترَف النعمةُ فلاناً:** نازو نیعمەت وای لە فلان کەس کردووە لەخۆی بایی بێ. ٥ **تَتَرَّفَ:** کەوتە ناو نازو نیعمەتەوە. ٥ **التُرفَةُ:** نازو نیعمەت.

التُرفاسُ: زۆربەی جۆرەکانی کارگ.٥**تَرَقـاً فلاناً ترقاةً:** لەگەردنی فلانی دا ٥ **التَرْقُوَةُ:** بینە قاقا.

تَـرَكَ الـشَّيْءَ: شتەکەی وەلاناو وازی لێ هێنا ٥ **ترك فـلانٌ:** فلان کەس ئافرەتێکی کەس نەویستی مارەکرد ٥ **الـترك:** تاقمێکن لە مەغۆلەکان ٥ **التِرکَة:** میرات ٥ **التَّریکَة:** گەورە کچی قەیرەو خوازبێنی نەکراو ٥ **التَّرام:** شەمەندەفەر.

التَرمُسُ: درەختێکە دەنکە بەرێکی زۆر تاڵی هەیە ٥ جۆرە ترمزێکە شتی سارد یان گەرم بۆماوەیەك تێیدا هەڵدەگیرێ ٥ **التُرمُسَةُ:** ژێر زەمین، سەرداب.

التُرْهَةُ: ساراو چۆڵەوانی.

تَرِيَ تَرْياً: لە کارکردندا تەمبەڵو لەسەرە خۆبوو، تەمبەڵی کرد.

تَسَعَ القَوْمَ: بەهۆی خۆیەوە خەڵکەکەی کرد بە نۆکەس، ٥ **تَسَعَ الـشَّيْءَ:** نۆیەکی هەڵگرت ٥ **أتْسَعَ القومُ:** قەومەکە بوون بە نۆ ٥ **التاسوعاء:** رۆژی نۆیەمی مانگی موحەرەم. ٥ **التُّسْعُ:** بەشێك لەنۆ بەش، ٥ **التِسْعَةُ:** ژمارەی دوا ژمارە هەشتو پێش ژمارە (دە).

تَعِبَ تَعَباً: ماندوو بوو، برستی لێ برا، ٥ **تَعْتَعَ** فـلان فی کلامه: فلان کەس لە قسەکردندا زمانی گیرا ٥ **تَعْتَعَ** الشَّيْءَ: شتەکەی راتەکاند.

تَعُسَ تَعْساً: هەڵەنگوتو رەپەورو کەوتە سەر زەوی. ٥ **تَعَسَ** الله فلاناً: خودا فلان کەسی لەناوبردو فەوتاندی ٥ **التَّعْسُ:** شەڕو نەگبەتی ٥ **التَّعَلُ:** گەرمی قورگی هێڵنجاوی.

اتْغَبَةُ: عەیبداری کرد. ٥ **تغتغ** کلامَهُ: قسەکانی دووبارە کردنەوەو رونی نەکردنەوە.

تَفَرَ تُفُوراً: هەڵقوڵا، هەڵڕژا.

تَفِئَ تَفْئاً: رقی هەڵساو سوور بۆوە. ٥ **تَفْتَفَ:** چڵکن بوو دوای ئەوەی خاوێن بوو. ٥ **تَفِثَ** تَفَثاً: ریش تاشین و رۆن لەخۆدان و خۆ ئارایشدانی واز لێ هێنا، چڵکن بوو ٥ **التَّفَثُ:** ئەو حاڵ و وەزعەیە توشی ئیحرام بەستوی حەج دەبێ ٥ **أتـْفَحَهُ:** سێوێکی دایە ٥ **التُّفاحُ:** سێو (جۆرەکانی سێو زۆرن). ٥ **المَتْفَحَةُ:** باغی سێو.

تَفَّ تَفّاً: تفی کرد، تفی لێکرد: ٥ **التُّفُ:** چڵکی ژێر نینۆك ٥ **التِّفّـاف:** پیاوی خوێڕی و ناکەس بەچە.

تَفَلَ تفلاً: تفی کرد. ٥ **تَفِلَ** تَفَلاً: بۆنی جەستەی گۆڕا ٥ **أتْفَلَهُ:** بۆنی جەستەی گۆڕی. ٥ **التُّتْفُلُ والتُّتْفُلُ:** ڕێوی یان بێچووە رێوی. ٥ **المَتْفَلَةُ:** قاپێکە تفی تێدەکرێ ٥ **التُّفْنُ:** چڵك و دزوێنی.

تَفِهَ الرَّجُلُ: پیاوەکە هیچ و پوچ و ئەحمەق دەرچوو، بێ نرخ بوو. ٥ **تَفِهَ** الطعامُ: خواردنەکە بێ تام و لەززەت بوو.

تَقُنَ أرضَهُ: ئاوی لە زەوییەکەی گرت بۆئەوەی بەپیت بێ و خێرو فەڕبدا. ٥ **التَّقْنُ:** پیاوی عاقڵ و زیرەك.

تكتَك البطيخَ: پێی لە کاڵەکەکە ناو پلیشاندیەوە. ٥ **التکتیك:** شارەزایی لە دانانی پلانی شەڕ لەمەیدانی شەڕدا بۆ سوپاو هێزی چەکدار.

استَتَكَّ التكّةَ وبها: دوخێنی لە دەرپێکە هەڵکێشا. ٥ **استَتَكَّ بالحرير**: دوخێنی لە قوماشی حەریر دروست کرد. ٥ **المِتَكُّ**: ئەوشتەیە دوخێنی پێ لەدەرپێ هەڵدەکێشرێ. ٥ **التَکِیَّةُ**: خانوویەکە تایبەت دەکرێ بۆ کۆبوونەوەو زیکری دەرویشان. ٥ **التَّلَبُ**: خەساربوون و فەوتان و تێدا چوون ٥ **التولَبُ**: بێچووی ماکەری کێوی ئەگەر تەمەنی ساڵێك بێ.

تَلْتَلَ الشَّيْءَ: بە توندی شتەکەی راپسکاوت. ٥ **تَلْتَلَ** فلاناً: فلان کەسی خستە قەلەق و نارەحەتیەوە.

تَلَدَ الرجلُ بالمكان وفي القوم تلوداً: پیاوەکە مایەوە، جێگیر بوو، نیشتەجێ بوو. ٥ **أتْلَدَ الرجلُ**: پیاوەکە بوو بەخاوەن ماڵ و سامانێکی باش و رەسەن ٥ **التِّلادُ**: ماڵ و سامانی کۆنینەو رەسەن و ساغ و بێ عەیب. ٥ **التُّلْدُ**: بێچووی هەڵۆ.

تَلِعَ الرجلُ تَلعاً: پیاوەکە ملی درێژبوو، باڵای بەرزبوو ٥ **أتْلَعَ الرجلُ**: پیاوەکە ملی درێژکرد (أتْلَعَتْ المرأة الحسناء): ئافرەتە جوانەکە سەری بەرزکردەوە بۆئەوەی تەماشاکەران چاویان پێ بکەوێ ٥ **تَتَالَعَ في مَشْيِهِ**: لەرۆیشتن دا ملی درێژکردو سەری بەرزکردەوە. ٥ **تَتَلَّعَ للأمر**: کارەکەی دیاریکردو چووە بنج و بناوانی. ٥ **اسْتَتْلَعَ لِلْخَبَرِ**: چووە بنج و بناوانی هەواڵەکە. ٥ **التَّلْعَةُ**: تەپۆڵکە، ئەوەی لەزەوی بەرز بووبێتەوە، شوێنی هەڵڕژانی ئاو لە بەرزاییەوە بۆ نزمایی.

التلغراف: بروسکە.

تَلَفَ تَلَفاً: فەوتا، تێکچوو، لەکارکەوت ٥ **أتْلَفَهُ**: فەوتاندی، لەکاری خست.

تَلَّ الماءُ: ئاوەکە دڵۆپە دڵۆپە هاتە خوارەوە داچۆڕا. ٥ **تَلَّ فلاناً تلاً**: فلانکەس بە عەرزیداداو خستی، کوشتی ٥ رمەو روو بەسەر دەمدا خستی ٥ **تَلَّ** الناقةَ: حوشترەکەی پیخدا، ٥ **تَلَّ** الماءَ: ئاوەکەی دڵۆپە دڵۆپە پاڵاوت ٥ **تَلَّلَهُ**: خستی، کوشتی. ٥ **التلالُ**: گومڕا، ٥ **التَّلاَلَةُ**: گومڕایی: ٥ **التَّلُّ**: ئەو گردو گردۆڵکانەن کە لەئاستی رووبەری زەوی دەوروبەریان بەرزترین ٥ **التُّلَّى**: مەڕی سەربڕاو. ٥ **التلول**: هەرشتێك بەئاسانی کۆنترۆڵ نەکرێ. ٥ **المِتَلُّ**: بەهێزو توانا ٥ رمبی چەقێندراو ٥ **التِّلْمُ**: جوتیار، سەپان و وەرزێر ٥ **التلمود**: کۆمەڵێك تەعلیمات و داب و نەریتی ئاینی جولەکەیە کە دەماو دەم لە ماڵەکانیانەوە گێڕدراوەتەوە. ٥ **التِّلْمِيذُ**: قوتابی زانست ٥ قوتابی بچوك کەلە قوتابخانەکاندا دەرس دەخوێنن.

تَلِهَ: عەقڵی نەماوە ٥ **أتْلَهَ الشَّيْءَ**: شتەکەی فەوتاند، **أتْلَهَ فلاناً الشَّيْءَ**: شتەکەی لەبیر فلان کەس بردەوە لێی گوومکرد. ٥ **إتَّلَهَ**: سەرگەردان بوو دڵە راوکێی تووش بوو. ٥ **المَتْلَهُ**: بیابانی سامناك و فەوتێنەر.

تلا تُلُوّاً: شوێنی کەوت ٥ دواکەوت ٥ **تلا** الكتاب وغيره تلاوة: خوێندییەوە ٥ **تَلِيَ** تَلْيً: دواکەوت ٥ **أتلى فلاناً**: پێش فلان کەوت ٥ **أتلى فلاناً على فلان بحق**: فلان کەسی حەواڵەی سەر فلان کرد بۆ وەرگرتنی حەقەکەی. ٥ **تَلَّى**: راست بووە بۆ ئەنجامدانی نوێژ ٥ **تَلَّى الشَّيْءَ**: شوێن ئەوشتە کەوت. ٥ **تتالتِ الأمور والأشياء**: رووداوەکان بەشوێن یەکدا هاتن، شتەکان ریزبوون. ٥ **تَتَلَّى**: شوێنی کەوت ٥ ماڵ و سامانێکی زۆری پێکەوەنا. ٥ **استَتْلَى فلاناً**: داوای لە فلان کەس

كـرد شـوێنی بكـەوێ ٥ **التِّلْـوُ**: هەرشـتێك دوا شتێك بكەوێ ٥ **التَّلِيُّ**: كەسێك زۆر سوێند بخوا ٥ **التَّوالي**: سمتو پاشوو.

أتـمَرَ الرطبُ: بەرسيلەكە بووبـە خورمـای گـەییوو پێگەیشتوو. ٥ **أتـمَرَ فلانٌ**: فلان كـەس خورمـای زۆر بوو. ٥ **تَمّر الرطب**: خورمـا تەڕەكـەی وشك كـردەوە، مـشتاخی نایـەوە. ٥ **تَتَمَّـرَ**: خورمـای خوارد ٥ **تَتَمَّرَ اللحمَ**: گۆشتەكەی پارچە پارچە كرد. ٥ **التَّامِرُ**: خـاوەن خورمـا. ٥ **التَّمْـرُ**: بـەری دارخورما بە وشكەوەبوویی.

تمر الحناء: **گوڵە خەنە**. ٥ **التَّمّارُ**: خورما فرۆش.

تَمَـكَ الـسنامُ تَمْكـاً وتُمُوكـاً: **دوگـی حوشـترەكە بەرزبووە درێژبووە** ٥ **التامِكُ**: قەپوچكی دوگـی حوشتر: ٥ **التَّامُولُ**: روەكێكە وەكوو كولەكە.

تَمَّ تَمّاً وتَمَاماً: **تەواوبوو، پتەوو بـەهێزبوو** ٥ **أتَـمَّتِ الحَامِلُ**: ئافرەتـە سك پڕەكـە كـاتی منـداڵبوونی نزيـك بـووە ٥ **أتَـمَّ القمـرُ**: مـانگ بـوو بـەمانگی شەوی چواردە ٥ **أتَمَّ الشَّيْئَ**: شتەكەی تەواوكرد. ٥ **تَمَّمَ على الجريح**: برينـدارەكـەی كوشـت. ٥ **تَمَّمَ الـصبيّ**: نوشـتەو جـادووی بەسـەر منداڵەكـەوە كرد. ٥ **التَّتِمَـةُ**: تەواوكـەر، هـەر شـتێك شـتێكی تری پێ تەواوبێ. ٥ **التَّمَـامُ**: تـەواوی شـت ٥ **ليـل التمام**: درێژترين شەو لەساڵدا ٥ **التَّمَامة**: بـاقی مانـدەی شت.

تَميم: خێڵێكی عەرەبن لە خێڵەكانی وڵاتی نەجد. ٥ **التَّميمَـةُ**: نوشـتەو دوعايـە دەكرێتـە مـل بـۆ بەرگری لە چاوەزار.

تَمِهَ اللَّحْمُ واللبنُ ونحوهمـا تَمَهـاً وتَماهـةً: **گۆشـتەكە يان شيرەكە بۆگەنی كرد، كەڵكی نەما.**

تَنَا بالمكان: **لەو شوێنە مايەوە** ٥ **التانَبُولُ**: روەكێكە لەپێڕی فولفول، ٥ **التَّنْبَلُ**: تـەمبـەڵو تـەوەزەل.

٥ **تَنْتَلَ الرجلُ**: پياوەكە چڵكن بـوو ٥ **تَنْتَنَ**: وازی لـە دۆسـتەكانی هێنـا ٥ **التَّنْتَنَـةُ**: ئاشـقبەندێكە چـەند جـۆرێكی هەيـە ئافرەتـان بـۆ جـوانی بەسەر جلەكانياندا دەيدوورن. ٥ **التُّنُوج**: جۆرە درەختێكە لە پێڕی سنەوبەرەكان.

تَـنَخَ بالمكـان: **لـەو شـوێنە مايـەوە**، ٥ **تَـنِخَ تَنْخـاً**: تووشـی بـەدخۆراكی بـوو ٥ **التنـانير**: تـەنوور دروستكەر. ٥ **التنور**: فڕنی نان تێدا برژانـدن ٥ **التِّنْسُ**: ياری تێنس، ٥ **التُّنُوفَةُ**: ساراو بيابانێـك كـە بـێ ئـاوو بـێ هـاو دەنـگ بـێ، ٥ **التُّنكـةُ**: تەنەكـە، زەرفێكـە لـە صـەفيح ٥ **أتَـنَّ**: دوركەوتـەوە، ٥ **الـتِّنُّ**: هاوشـانو بەرامبـەر، ٥ **التِّنِنُ**: گيانلەبەرێكی ئەفسانەييە.

التَّهَاتِـهُ: هەرشـتێك بێبناغـەوتورەهات بـێ. ٥ **التَّيْهُورُ**: شەپۆلی بەرزبوەوەی دەريا.

تَهِمَ اللَّبنُ واللحـمُ تَهَمـاً: **گۆشـتەكە بۆگـەنی كـرد، شـيرەكە بزرِكـاو بـۆنی كـرد**، ٥ (**تَهِـمَ الرجـلُ**): پياوەكە بۆنی ناخۆشی لێهات ٥ **تَهِمَ الحرُّ**: گـەرما تاوی ساند ٥ **أتْهَمَ**: هاتە وڵاتی تيهامە ٥ **تِهَامَةُ**: زەوی وڵاتێكی نزماييە، كەوتۆتە نێوان كـەناری دەريـاو كێوەكـانی حيجـاز بـەلای يەمەنـدا، ٥ **التُّهْمَةُ**: شاری تيهامە ٥ گومان.

تَابَ توبَةً: **لەتاوان پەشيمان بۆوە** ٥ **استَتابَهُ**: داوای تۆبـەكردنی لێكـرد ٥ **التَّوْبَـةُ**: دان پيانـانو پەشيمان بوونەوەو وازهێنان لەتاوان.

التوتياءُ: بەردێكە دەهاڕدرێو دەكرێ بەكلو چاوی پێ دەرێژرێ ٥ **تَوَّجَهُ**: تاجی لەسەركرد ٥ **التائج**: خـاوەن تـاج ٥ **التَّـاجُ**: جـۆرە كڵاوێكـە دەخرێتـە سەری پاشاو مەليكەكان.

التَّـاجِيّ: شـارەگو دەمـاری تـاجی.

تاجَ له الشَيْءُ تَوْحاً: بۆی دەستەبەر بوو ٥ **تاوەرة**: جار لەدواجار بۆی گەڕایەوە ٥ **التورُ**: سەفیرو نمایندە لەنێو گەلو نەتەوەدا ٥ **التوراة**: نامەی ئاسمانی کەبۆ حەزرەتی موسا نێردراوەو تایبەتە بە بەنو ئیسرائیلییەوە.

تاف بَصَرُهُ توفاً: هەمیشە سەیری ئەوشتەی کرد ٥ **تاف** بصره عنه: چاوی لێ لاداو چیدی سەیری نەکرد ٥ **التافة**: عەیب ٥ زێدە ٥ پێویستی.

تاقَ تَوْقاً: حەزی لێکرد، سۆزی بۆبوو ٥ **تاق علیه**: سوربوو لەسەر ڕێكو پێك کردنی ئەوکارە ٥ **تاق منه**: لێی ترسا ٥ **تتوّق الی الشیئ**: حەزی لەوشتە کرد.

التّالُ: بێچووە هەنگ، پورە هەنگ ٥ **التُّولَةُ**: سیحرو جادو، مورووێکە ئافرەت بەکاری دەهێنێ بۆئەوەی لای مێردەکەی خۆشەویست ببێ ٥ **تَوَّمَ الصَّبِيُّ**: گوارەی لەگوێی منداڵەکە کرد ٥ **التَّوَمَةُ**: گوارەی گوڵ گەورە.

تاهَ فِي المفازة: ڕێگای لێ گووم بوو ٥ **تاهَ في الأرض**: بەناو زەوی دا ڕۆیی بەسەر گەردانی ٥ **تَوَّهَهُ**: ڕێگای لێ گووم کرد ٥ **التُّوُّ**: ساتێك لەشەو یان لە ڕۆژ.

تَوِيَ المالُ تَوىً: ماڵەکە بەفیڕۆچوو هیوای گەڕانەوەی لێ ناکرێ.

تَوِيَ الانسان: ئادەمیزادەکە لەناوچوو ٥ **المَتْواةُ**: شوێنی بەهیلاکچوونو فەوتان.

تاحَ له الشَيْءُ تَيْحاً: شتەکە بۆی دەستەبەربوو ٥ **تاح له الأمرُ**: بەسەر کارەکەی باڵا دەست بوو ٥ **التَّيَحانُ والتَّيَّحان من الرجال**: پیاوێکی وایە خۆ لەشت هەڵدەقورتێنێو لەناکاما تووشی بەڵاو کارەسات دەبێ ٥ **المِتْياحُ**: پیاوێ کە زۆر عەجولو جەو جوڵکەربێ، خۆ تێهەڵقووتێن بێ ٥ **التَيْدُ**: هێدیو هێمن ٥ **التَيْرُ**: نیرگە ٥ **التَّيارُ**: جەو جوڵێکی سەرانسەرییە لە ئاوی دەریا لوشەکاندا.

تاز تَيْزاً: توندو پتەو بوو ٥ **تاز فلاناً تیزاً**: بەسەر فلان کەسدا باڵا دەست بوو ٥ **تَيَّزَ في مشیته**: لە ڕۆیشتندا هەڵبەزو دابەزی کرد ٥ **تاس الجَدْيُ تَيْساً**: بێچوە بزنەکە بوو بە نێرییە قەرە ٥ **تَيَّسَ فَرَسَهُ**: جوانو ئەسپەکەی ڕاهێنا ٥ **التَّيْسُ**: نێرینەی بزنو ئاسكو حەیوانە کێوی ئەگەر تەمەنی لە ساڵێك تێپەڕی.

تاعَ الجَمَدُ: بەستەڵەكو سەهۆڵەکە توایەوەو ڕۆیی ٥ **تاع** السنبل: سونبولەکە هەندێکی وشك بووەو هەندێکی بەتەڕی مایەوە ٥ **تاع** الى الشئِ: حەزی لەوشتە کرد ٥ **تاع** الطریق: ڕێگاکەی بڕی ٥ **أتاعَ فلان**: فلانکەس ڕشایەوە ٥ **تَيَّعَ بالشيء**: شتەکەی بەدەست گرت.

تتايَعَ فلان: بە سوربوونەوە بەرەو پیری شەڕچوو حەزی لێ بوو ٥ **الأتْيَعُ**: ئەو کەسەی پەلەیکا بۆ ئەحمەقیو نەفامی ٥ **التَّيْعُ**: ئەو شلەمەنییەیە کەبەسەر زەویدا ڕەوان ببێ ٥ **التَّيعَةُ**: چل سەر بزنو مەڕ، ئەندازەی زەکات (نیصابی زەکات) ٥ **التَّيْفُودُ**: گرانەتا ئەخۆشییەکی گواستراوەیە.

تیل: ڕومکێکە لەپێڕی (الخبازیة)یە لە لاسکەکەی حەبلو گوێنی دروست دەکرێ ٥ **تام** تَيْماً: گۆشە گیربوو وازی لەخەڵك هێنا ٥ **أتامَ**: مەڕێکی سەربڕی ٥ **تَيَّمَهُ الهوى والحبیب**: عەشقو خۆشەویستیو دڵداری، عەقڵو هۆشی بردووە ٥ **التَّيْمُ**: کۆیلە ٥ **التَّيْماءُ**: سارای پانو پۆڕ ٥ **التَّيْمَةُ**: مەڕێك لەماڵەوە بەخێو بکرێو شیرەکەی لەماڵەوە بدۆشرێ ٥ نوشتەو مێروی شین بۆ دەفعی چاوەزار.

التين: هـەنجیر ٥ التَّيَّان: هـەنجیر فـرۆش ٥ المتانـة: زەوییەك هەنجیری زۆربێ.

تاه تَيْهاً وتيهاناً: فیزو لوتبەرزی نوانـد ٥ تـاه في الأرض: رێگـای لێ گوومبـوو، بەسـەرگەردانی رۆیشت ٥ تاهَ بَصَرُهُ عنه: چاوی لێ هەڵبوارد ٥

أتاهَهُ: رێگای لێ گووم کـرد ٥ تیّهـه نفسه: خۆی سەرگەردان کرد.

التِّيـهُ: سـاراو بیابانێـك نیـشانەی تێـدا نـەبن ٥ التَّيهان: من الرجال: پیاوی ئازاو چاو نەترس.

التيوقراطيـة: جۆرێکـە لەیاسـای بـەڕێوە بـردن کـە فەرمانڕەوا دەسەلاتی ئایینیو دونیایی هەبێ.

الثُؤَباءُ: باوێشك ٥ **ثَـأْثَـأ** الغضبَ: رق‌و کینه‌که‌ی نیشته‌وه ٥ **ثَأثَأ** مِنهُ: لێی ترسا ٥ **ثَئِدَت اللیلَةُ:** شه‌وه‌که‌ی سارد بـوو ٥ **الثَأدُ:** سه‌رما ٥ شـه‌ونم ٥ خـاك ٥ روه‌كـی تـه‌ڕو تـازه‌و ناسـك ٥ **الثَـأدَاءُ:** ئـافره‌تی گێـل‌و نه‌حمـه‌ق ٥ **الثَـأدَةُ:** ئـافره‌تی گۆشتن‌و قه‌ڵه‌و.

ثَأرَ القَتِيلَ وبِهِ ثَـأراً: تۆڵه‌ی كوژراوه‌كه‌ی ستاند ٥ **أثـأرَ:** فریـای تۆڵـه سـاندنه‌وه‌كه كـه‌وت ٥ **الثَائـِـر:** كه‌سێكه هه‌موو هه‌وڵ‌و تەقەلایه‌كی بخاته گه‌ڕ بۆ تۆڵه ستاندنه‌وه له بكوژ.

ثَألَ لَهُ المرضُ: نه‌خۆشی بالوكه‌ی توش بوو ٥ **تَثَألَـلَ** جَسَدُهُ: بالوكـه له‌سـه‌ر جه‌سـته‌ی ده‌ركـه‌وت ٥ **الثُؤلُولُ:** بالوكه.

ثَأىَ الخَرَزَ ثَأياً: میروه‌كه‌ی كون كرد ٥ **الثَأيُ والثَأى:** پێـوه چـوون لێـك هه‌ڵوه‌شـان ٥ **إثْبَـأجَّ الرَجُـلُ:** پیاوه‌كـه قه‌ڵـه‌وو كه‌تـه بـوو ٥ **ثَـبَّ** ثَبـاً: لـه سه‌رئه‌ژنۆ دانیشت ٥ **ثَبَتَ ثَبَاتاً وَثُبُوتاً:** جێگیر بوو.

ثَبَتَ الأمرُ: كارەكه راست ده‌رچوو چه‌سپا ٥ **أثْبَتَ الـشَّيْءَ:** ئـه‌و شـته‌ی بەتـه‌واوه‌تی زانـی راستییه‌كه‌ی پێكا ٥ **أثْبَتَ فلانـاً:** فلانـه‌كه‌سـی به‌ندكرد ٥ **ثَبَّتَ فلانـاً:** لـه‌كاتی ته‌نگانـه‌دا وره‌ی فلانكه‌سـی بـه‌رز كـردوه له‌سـه‌ر مه‌به‌سـت‌و ئامانجی خۆی جێگیری كـرد ٥ **تَثَبَّتَ فِي الأمرِ والرأي:** له‌سه‌ره‌خۆ بۆ كارەكـه چـوو ٥ **الثَبَـات:** له‌گڵ‌و گۆكه‌وتن ٥ **الثِبَاتُ:** ئه‌و حه‌بل‌و په‌تـه‌یـه بارو بارگه‌نه‌ی پـێ ده‌به‌سـترێ ٥ **الثَّبْتُ:** پیـاوی ئازای وره به‌رزو خۆڕاگرو چاونه‌ترس.

ثَـبَجَ الرجُـلُ ثَبجـاً وَثَبَجَـاً: پیاوه‌كه له‌سه‌ر نوكه په‌نجـه‌ی قاچـه‌كانی هه‌ڵتروشكا ٥ **ثَـبَجَ الكَـلاَمَ وَالخَطَّ:** قسه‌و نووسینه‌كانی تێكه‌ڵ‌و پێكه‌ڵ كرد ٥ **ثَـبِجَ ثَبَجَـاً:** ناوقـه‌دی ئه‌سـتور بـوو ٥ **الثَّـبَجُ:** ناوقه‌دی شت كه ئه‌سـتور بـێ‌و بـه‌رز بێتـه‌وه ٥ **إثْبَجَرَ الرَجُلُ:** پیاوه‌كه هه‌ڵسڵه‌مێیه‌وه.

ثَبَرَ فلان: فلانكه‌س فه‌وتاو له‌ناو چوو ٥ **ثَبَرَ الـشَّيْءَ:** شته‌كه‌ی له‌ناو برد ٥ **ثَبَـرَ عَـنِ الـشَّيْءِ:** لـه‌و شته حه‌بـسی كـردو نه‌یهێـشت ده‌سـتی بیگاتـێ ٥ **ثَبَـرَ الْبحـرُ:** ده‌ریـا شـه‌پۆلی هاویـشت ٥ **ثَبِـرَت علـى الأمـر:** بـه‌رده‌وام بـوو له‌سـه‌ر كاره‌كـه‌و وازی لێ نه‌هێنا ٥ **ثَابَروا فِي الحربِ:** تێكرا هێرشیان بـرد ٥ **الثُبْرَةُ:** جۆره گڵێكه وه‌كوو قسڵ وایه.

ثَبَطَ على الأمر ثَبْطاً: له‌سـه‌ری وه‌سـتاو نـه‌یتوانی چیدی هه‌نگاوبنێ ٥ **ثَبَّطَ فلاناً عَـنْ الـشَيءِ:** فلانه‌كه‌سـی ده‌سته‌وه‌سـان كـردو هێواشـی كـردوه ٥ **ثَبَقَـتِ الْعَـيْنُ ثَبْقـاً:** چاوه‌كه فرمێسكی هاتنـه خـوار ٥ **ثَـبَنَ فِي الثَـوبِ:** هه‌نـدێكی لـه كراسـه‌كه‌ی هه‌ڵدایـه‌وه به‌ده‌سـتی گرتـی‌و كـردی بـه به‌ركۆش‌و هه‌نـدێ شتی تێكرد ٥ **ثَـبَنَ الـشَّيْءَ:** شته‌كه‌ی كرده به‌ركۆشـه‌كه‌یه‌وه‌و هـه‌ڵی گـرت ٥ **أثْبَنَ فِي ثَوبِهِ:** لـه كراسـه‌كه‌ی به‌ركۆشی دروست كرد ٥ **الثِّبَانُ:** ئه‌و به‌شه‌ی لـه كراسـه‌كه ده‌كرێ بـه بـه‌ركۆش‌و شـتی تێـدا هه‌ڵـده‌گیرێ ٥ **الْمَثْبَنَـةُ:** كیـسه‌یه‌كه ئـافره‌ت ئاوێنـه‌و ئـامێری ئارایـشی خـۆی تێـدا هه‌ڵـده‌گرێ.

ثَبى الجمع أو الجيشَ: خەڵکەکە یان جەیشەکەی پۆل پۆل کرد ◊ ثَبى المالَ: پارێزگاری ماڵو سامانەکەی کردو کۆی کردەوە ◊ ثَبى الله النعمَ للشخص: پەروەردگار نازو نیعمەتی خۆی بەسەر ئەو شەخصەدا رشت ◊ الثُّبَةُ: کۆمەڵو پێرێك.

ثَتَمَ الخرزَ: مورووەکەی شکاندن ◊ إنثَتَمَ الرجلُ: پیاوەکە بە وتەی ناشیرین دەمی کرایەوە ◊ تَثَتَّمَ الثوبُ: کراسەکەی درا شیتاڵ شیتاڵ بوو ◊ تَثَتَّمَ اللحمُ: گۆشتەکە دارزاو هەڵوەری.

ثَجْثَجَ الماءُ: ئاوەکە رەوان بوو هەڵڕژایە خوارێ ◊ الثَّجاجُ: ئاوی بەخوڕەمو هەڵڕژاو لەبەرزاییەوە ◊ الثَّجَّةُ: باغو باخچەیەك حەوزی ئاوی تێدابێو شوێنی وای تێدابێ ئاویان تێدا پەزمەندە بکرێ ◊ الثجیج: لافاو.

ثَجِرَ الشیءُ ثَجَراً: شتەکە ئەستوورو پان بوو ◊ ثَجَّرَ الشَّیءَ: شتەکەی پان کردەوە ◊ الأثجَرُ: تیری ئەستوری بنك کورت ◊ الثَّجْرُ: شتی ئەستوورو پان (خەبەلۆسە) ◊ الثَّجِیرُ: تڵپەی هەرشتێك کە بگوشرێ وەکوو تڵپەشوکی ترێ.

ثَجِلَ ثَجَلاً: گەدەی گەورە بوو ◊ ثَجَمَهُ ثَجْماً: خێرا سەرفی کردو پالّی پێوە نا ◊ ثَجَمَ ثجماً: بەگورجی گەڕایەوە.

ثَخْثَخَ: دەنگی گڕبوو قرخەقرخی هات.

ثَخُنَ: ئەستورو رەقو نەکڵەوەت بوو ◊ أثخَنَ فی الأرض: زێدەرۆیی کرد لەشەڕکردن لەگەڵ دوژمنەکانی دا ◊ السَّخَنُ: لەش داهێزرانو تەمبەڵیو قونگرانی بەهۆی نوستنەوە یان ماندوبوونەوە یان نەخۆشی.

ثَدَقَ المطرُ: بارانەکە بە خوڕەم هەڵڕژاو باری ◊ ثَدَقَ الوادی: شێوەکە ئاوی پێدا جاری بوو ◊ ثَدَقَ الخَیْلَ: ئەسپەکەی بەرەڵا کرد ◊ ثَدَّمَ الابریقَ: چاپاڵێوی لەسەر مەسینەکە (قۆریەکە) دانا.

الثَّدامُ: چاپالێو (پاڵێوەر).

ثَدِنَ فلان: فلانکەس گۆشتی زۆر بوو قەڵەو بوو، قورس بوو.

ثَدا ثَدْواً، ثدواً: تەڕی کرد ئاورشێنی کرد ◊ ثَدَاه: خۆراکی پێدا، شیری مەمکی دەرخوارد دا ◊ الثَّدْیُ: بەرز بوونەوەی دو مەمکە لەسەر سینگی پیاو یان ژن ◊ ثَرَبَهُ ثَرْباً: سەرزەنشتی کردو بەتاوانەکانی لەکەداری کرد ◊ ثَرَبَ المریضَ: کراسو پۆشاکی لەبەر نەخۆشەکە داکەند ◊ الثَّرَبَ فلان: فلانکەس بەخششو عەطای کەم بوو ◊ اثْرَبَ فلاناً: لۆمەی فلانکەسی کرد ◊ ثَرَّبَ: شتەکەی لە کەڵك خستو تێکەڵ بەشتی تری کرد ◊ ثَرَّبَ فلاناً، وعلیه: لۆمەی فلانکەسی کرد بە تاوانەکانی لەکەداری کرد.

ثَرْثَرَ فی الشیء: شتەکەی زۆر تێك هەڵداو تێکەڵاوی کرد ◊ ثَرْثَرَ الشَّیءَ: شتەکەی تەفرو تونا کرد ◊ الثرثار: زۆر بڵێ ◊ ثَرَدَ الخُبْزَ ثرداً: نانەکەی کەرت کەرت کردو بەشورباو تەڕی کرد (نانەکەی تێکوشی).

ثَرَدَ الثوبَ: کراسەکەی لەخم هەڵکێشا ◊ ثرد المطرُ الأرض: بارانەکە کەم باری ◊ ثردت شفتُه: لێوی قەڵشت قەڵشت بوو.

الثرد: بارانی کەم نمە باران ◊ الثَّرِیدُ: تێکوشاو (نانی وردکراو بکرێتە ناو شورباوە).

المثردة: کاسەو قاپی تێکوشاو ◊ثَرَّ الطعنةَ: برینەکە خوێنی زۆر لێ هات ◊ ثَرَّ الشَّیءَ: شتەکەی وردکردو لەناوی برد ◊ ثَرَّ المکان: شوێنەکەی ناو رشین کرد ◊ الثَّرْعُلَةُ: پەرو پۆلی ملی کەڵەشێر ◊ ثَرَمَهُ ثَرْماً: بەدەمی کێشاو ددانی

شكاند، لەریشەوە ددانی دەرهێنا ◊ **إثَّرَمَ ثُنيتَهُ:** هەندێ لە ددانی شکا ◊ **الأثرَمَانُ:** شەوو رۆژ، زەمانەو مردن ◊ **ثَرمَلَ عَمَلَهُ:** کارەکەی بەخراپی ئەنجام دا ◊ **الثُرْمَلَةُ:** دێڵەڕێوی.

ثَرا المالُ ثراءً: ماڵەکە گەشەی کرد.

ثَرى المطرُ التراب ثرياً: باران زەوییەکەی تەڕو شێدارکرد.

ثَرِيَ ثراءً: ماڵو سامانی زۆر بوو ◊ **ثَرِيَ بكذا:** ماڵو سامانی بەو شتە زۆر بوو ◊ **ثَرِيَ الأرض** ثرىً: زەوییەکە شێی هێنایەوە ◊ **أثرى:** دەوڵەمەند بوو ◊ **أثرى الأرض:** زەوییەکە گڵی زۆر بوو ◊ **ثَرّى فلاناً:** فلانکەسی ناوپڕژێن کرد ◊ **ثَرّى الرجلُ المالَ:** پیاوەکە ماڵو سامانەکەی زۆر کرد ◊ **الثَّرَى:** زەوی ◊ شەونم ◊ گڵ ◊ **الثراء:** زۆر بوونی ماڵو سامان ◊ **الثروة:** زۆری ماڵو سامان ◊ **الثُريا:** کۆمەڵێك ئەستێرە لە شکڵی کەڵەگادا خۆ دەنوێنن وشەی النجم بوەتە ناو بۆیان.◊ **ثطا الصَّبِيُّ:** منداڵەکە بەئەسپایی یەکەم هەنگاوی هەڵیبا.

ثَعَبَ الماءَ والدمُ ونحوهما ثَعْباً: فیچقەی بە ئاوەکەیان بەخوێنەکە کردو جاریی بوو ◊ **إنثَعَبَ المطرُ:** باران بەخوڕەم باری ◊ **الثعبان:** ناوێکی گشتی یە بۆ هەموو گیانلەبەرێکی خشۆك درێژ بێو بێ قاچ بێ ◊ **الثُّعَبَةُ:** جۆرێکە لەسەر مازەڵە یان قۆڕی ◊ **الثَّعْثَعُ:** لوئلوو ◊ صەدەف ◊ خوری سوور ◊ **ثَعْجَرَ** الماءَ ونحوه: ئاوەکەی بەسەردا رشت ◊ **المُثْعَنْجِرُ:** لافاوی گەورە.◊ **الثَّعْدُ:** خورمای تازەپێگەیشتوو.◊ **ثَعِرَ** ثَعَراً: پێستی بالوکەی زۆر لێ پەیدا بوو ◊ **الثَّعْرُ:** ئەو شلەمەنیەیە کە لە درەختی (السَمر) دەچۆڕێ وەکوو بنێشت ◊ **ثَعْرَرَ الأنفُ:** لوت شەقار بوو ◊ **الثُعْرُورُ:** پیاوی کورتە باڵای ئەستور (کوڵەبنە) ◊ **ثَعِطَ الجلدُ:** پێستەکە بۆگەنی کردو شەقار بوو ◊ **ثَعَّطَهُ:** شکاندیو وردی کرد.◊ **ثَعَّ** ثعاً: رشایەوە.

ثَعِلَ السِنُّ: ددانی ناڕێكو پێك بوون ◊ **اثْعَلَ الأمرُ:** کارەکە ئالۆز بوو وای لێهات نازانرێ چۆن چارەسەری بکرێ ◊ **ثُعَالَةُ:** عەلەمی جنسە بۆڕێوی ◊ **الثُّعلولُ:** ددانی زێدە ◊ گوانداری گوانی زێدەی هەبێ ◊ **ثَعْلَبَ** المكانُ: ئەو شوێنە ڕێوی زۆر بووە ◊ **ثَعْلَبَ** الرجلُ: ئەو پیاوە ترسنۆك بوو ◊ **الثَّعْلَبُ:** پێڕی گیانلەبەری ڕێوی ناسایە ◊ **الثَّعْلَبَةُ:** دێڵە ڕێوی.◊ **الثُّعْلُبَانُ:** نێرە ڕێوی ◊ پیاوی ئازاو زیرەكو لێهاتوو.◊ **ثَغَبَ** الرجل بالرمح: بەرەب لەپیاوەکەی داو بریندار کرد ◊ **الثَّغْبُ:** هەر شتێك توندبێو بتوێتەوە ◊ **ثَغْثَغَ** المتكلم كلامه ولى كلامه: قسەکەرەکە قسەکانی بەڕەوانی نەکرد ◊ **ثَغَرَ** الجِدارَ ونحوه ثغراً: کەلێنێکی لەدیوارەکەدا کرد ◊ **ثَغَرَ فلاناً:** ددانەکانی فلانی شکاندن ◊ **ثُغِرَ الغلام** ثغراً: ددانی پێشەوەی منداڵەکە کەوتن ◊ **اثْغَرَ الغلامُ:** منداڵەکە ددانی حەوت ساڵەی کەوتن ◊ **الثَّغْرُ:** کەلێنێکە لەسەرانسەری کێوەکاندا بەدی دێ ◊ **الثُّغْرَةُ:** کەلێن، کەل، بەندەن.

ثَغِمَ اللون: رەنگەکە سپی بوو وەکوو گوڵی درەختی ثوغام ◊ **اثْغَمَ الوادي:** دۆڵەکە درەختی ثوغامی لێ ڕوا ◊ **الثَّغامةُ:** درەختێکە بەرەکەیو گوڵەکەی سپین لەبەرزایی کێوەکان دەڕوێ.

ثَغَتِ الشاةُ ونحوها ثُغاءً: مەڕەکە باڕاندی ◊ **الثَّاغي:** مەڕ.

ثَفَا القِدْرَ: هەڵچونی مەنجەڵەکەی دامرکاندەوە.◊ **ثَفَدَ** الثوبَ وغيره: ئاواخنی لە

پۆشاکەکە کرد ◊ ثَفَرَ الدابة: لەدواوە ولاخەکەی لێ خوری ◊ إسْتَثْفَرَ ثوبَهُ، وبه: داوێنی کراسەکەی کۆ کردەوەو لەناوڕاستی خۆی قایمی کردو بە پشتێنەکەیەوە بەستی خۆی ئامادەکرد بۆ زۆرانبازی ◊ الثُفْروقُ: قونچکی دەنکە خورما.

ثَفَلَ الماءُ ونحوه ثفلاً: قوڕاوو خەستایی ئاوەکە ژێرکەوتو ئاوە صافەکە سەرکەوت ◊ **ثُفْلَ الرحی**: لەخوار بەرداشەکەوە کەوڵە ئاردەکەی ڕاخست ◊ **تَثْفَلَ فلاناً**: سەر فلانە کەس کەوتو بەسەریدا زاڵ بوو ◊ **الثَّفَالُ من الدواب وغیرها**: پیرۆی تەمبەڵ ولاغی گرانڕۆ ◊ **ثَفِنَتْ يَدُهُ ثَفَناً**: دەستی هاوسانو وازی لە کارکردن هێنا ◊ **أثْفَنَ العملُ يَدَهُ**: کارکردن دەستی خاراندن ◊ **الثَّفِنَةُ**: ئەژنۆ ◊ **أثْفَى القِدْرَ**: سێ کوچکەی بۆ مەنجەڵەکە ئامادەکرد ◊ ثَقَبَ الکوکبُ ونحوه: ئەستێرەکە روناکی دا، تاریکی شەوی کونکرد ◊ **ثَقُبَتِ الرائحة**: بۆنەکە بلاو بووەوە ◊ ثَقَبَ رأيُهُ: ڕایەکەی پەسەند بوو ◊ ثَقَبَ الشَّيْءَ ثَقْباً: شتەکەی کونکرد دڕاندی ◊ **أثْقَبَ النارَ**: ئاگرەکەی هەڵگیرساند ◊ ثَقَبَ العُودُ: دارەکە ئاوی هەڵمژی ◊ ثَقَبَ الطائرُ: باڵندەکە لە هەوادا بەرز بووەوە بۆ حەوا ◊ ثَقَبَ الشيبُ فلاناً وفیه: فلانەکەس پیری لێ دەرکەوت ◊ **تَثَقَّبَ النار**: ئاگرەکەی هەڵگیرساند ◊ **الثَّقابُ**: دەنکە شقارتە کە ئاگری پێ دەکرێتەوە ◊ **الثَّقْبُ**: کونی ئەمدیواودیو ◊ **الثَّقّابةُ**: ئامێرێکە بۆ کونکردنی شت.◊ **المِثْقَبُ**: ئامێری کونکردن.

ثَقِفَ ثَقْفاً: زیرەكو وریا بوو ◊ ثَقِفَ الخَلُّ: سرکە کە تیژیو ترشییەکەی زیاد لەئەندازە بوو زمان دەسوتێنێ ◊ ثَقِفَ الشيءَ: فرسەتی لەوشتە هێنا ◊ ثُقِفَ فلان: فلانەکەس لێهاتوو کارامە دەرچوو ◊ **ثَقَّفَ الانسان**: ئادەمیزادەکەی پەروەردە کردو تەربیەی داداو فێری زانستی کرد ◊ **تَثَاقَفُوا**: ئەو کۆمەڵە یەکتریان فێری زانینو دەست ڕەنگینی کرد ◊ **الثَّقافَةُ**: زانینو زانیاریو کارامایی لەفەنەنەکاندا.

ثَقُلَ الشيءُ بیده ثِقْلاً: شتەکەی بە دەست هەڵسەنگاندو کێشەکەی دیاری کرد ◊ **ثَقُلَ الأمرُ**: کارەکە زۆر گرانو ناخۆش بوو ◊ **ثَقُلَ** الرجلُ: پیاوەکە عاقڵو دامەزراو بوو ◊ **ثَقُلَ** المریض: نەخۆشەکە نەخۆشییەکەی تینی بۆ هێناو کوشندەبوو ◊ **ثَقُلَ** یده، ثَقُلَ سمعه، ثَقُلَ لسانه: دەستی، گوێچکەی، زوبانی کزو لاواز بوو وەکوو پێویست کاریان نەکرد ◊ **ثَقُلَ** عن حاجتي: لەکارەکەی مندا تەمبەڵی کرد ◊ **ثَقُلَ** الحاملُ: ئافرەتەکە سکپڕیەکەی دیاریداو دەرکەوت ◊ **أثقَلَتِ الحامل**: ئافرەتەکە سکپڕیەکەی دیاریداو دەرکەوت ◊ **أثقَلَ فلاناً**: کۆڵێکی گرانی لەکوڵی فلانەکەس نا ◊ **ثَقُلَ** على فلان: لەسەر فلانەکەس گرانو ناخۆش بوو.

تَثَاقَلَ عن الأمر: لەکارەکەدا تەمبەڵی نواندو قونگران بوو زوو ئەنجامی نەدا ◊ **اسْتَثْقَلَ الشَّيْءُ**: شتەکە قورس بوو ◊ **اسْتَثْقَلَ فلاناً**: فلانکەسی بەرمزا قورس لەقەڵەم دا.

الثِقْلُ: ثقلُ الشَّيء: قورسایی شتو کێشی ◊ **الثَّقَلُ**: کالاو شتو مەك ◊ شتی بەنرخو عەنتیکەو گرنگ ◊ **الثَّقَلانُ**: بەرەی ئادەمیزادو جندۆکە ◊ **الثَّقَلَةُ**: قورسایی ◊ ئالۆشیو نارێكو پێکی تەندروستی جەستە ◊ کالاو شتو مەك ◊ **مثاقیل**: ئەرك و خەمو خەفەت ◊ **المُثَقّلَةُ**: ئەو ئامێرەی زەوی پێ دەکوترێتەوەو دەپەسێورێتەوە.

ثَكِلَ الوَلَدَ أو الحَبيبَ ثَكِلاً وثُكْلاً: منداڵەکەی یان خۆشەویستەکەی لەدەست داو بۆی گریا ٥ **أثكلتِ المرأةُ**: ئافرەتەکە بەردەوام بوو لە گریان‌و شین‌و رۆرۆدا ٥ **الثُكلُ**: لەدەستدانی خۆشەویستە ٥ **الثَكولُ**: ئەو ئافرەتەیە شین بۆ منداڵە مردووەکەی بکا ٥ **الثُكنَةُ**: لیواو سوپای جەنگاوەران.

ثَلَبَ الشَّيءَ ثَلْباً: دەلاقەی لەشتەکە کرد ٥ **ثَلَبَ فلاناً**: رەخنەی لە فلانەکەس گرت ٥ **ثَلِبَ القدمُ**: قاچەکە قلیشی تێکەوت ٥ **ثَلِبَ الثوبُ**: پۆشاکەکە چلکن بوو.

ثَلَبَ الرجلُ: پیاوەکە بەعەیب‌و لەکە تۆمەتبارکرا ٥ **المِثْلَبُ**: رەخنەگر، عەیبگر ٥ **المَثْلَبَةُ**: عەیب‌و لەکە ٥ **ثَلَّثَ العَمَلَ**: سێ جار کارەکەی ئەنجام دا ٥ **ثَلَثَ الشَّيْءَ**: سێیەکی شتەکەی وەرگرت ٥ **أثْلَثَ القومُ**: قەومەکە بوون بەسێ پێرو تاقم ٥ **أثْلَثت الحاملُ**: ئافرەتە سکپڕەکە منداڵی سێیەمی هێنا ٥ **أثْلَثَ الشَّيْءَ**: شتەکەی کرد بەسێ بەش ٥ **ثَلَّثَ الشَّيْءَ**: شتەکەی کردە سێ بەش ٥ **الثالوث**: ئەو شتەی لەسێ پێك هاتبێ ٥ **ثُلاثَ**: سێ سێ، دەگوترێ: (جاء القوم ثُلاثَ) واتە سێ سێ هاتن ٥ **الثلاثة**: سێ ٥ بۆ نێرینە دەگوترێ: (ثلاثةَ) بۆ مێینە (ثلاثَ).. (ثلاثة رجال وثلاث نساء) ٥ **الثلاثون**: سی ٥ **الثُلُثُ والثُلْثُ**: بەشێك لەسێ بەش ٥ **الثُلْثُ**: جاری سێیەم ٥ **مَثْلَثَ**: سێ سێ.

ثَلَجَ الماءُ ونحوه ثلوجا: ئاوەکە سارد بوو.

ثَلَجَ السماءُ القَومَ: ئاسمان بەفری بەسەر ئەو قەومەدا باراند ٥ **ثَلَجَ الماءُ ثَلْجاً**: ئاوەکە سارد بوو ٥ **أثْلَجَتِ السَّماءُ**: ئاسمان بەفری باراند ٥ **أثْلَجَ الرجلُ**: پیاوەکە بەناو بەفردا رۆیشت ٥ **أثْلَجَ فلاناً**: فلانکەسی دڵنیاکرد ٥ **المَثْلَجَة**: شوێنی سەهۆڵ.

ثَلَخَ الحيوانُ ثَلْخاً: ئاژەڵەکە توڕاندی ٥ **ثَلَطَ الشَّيْءَ**: شتەکەی بەریخ‌و پیسایی پیس کرد.

ثَلَّ الدارَ: خانووەکەی روخاند ٥ **ثَلَّ عَرشَهُ**: دەسەڵاتی لێ ستاند، لەفەرمانڕەوایی خست ٥ **ثَلَّ أسنانُهُ**: ددانەکانی کەوتن ٥ **أثَلَّ الرجلُ**: پیاوەکە مەڕو ماڵاتی زۆر بوو، خوری زۆر بوو ٥ **أثَلَّ فَمُهُ**: ددانی کەوتن ٥ **انْثَلَّ البناءُ**: بیناکە روخا ٥ **تَثَلَّلَ البناءُ**: باڵەخانەکە روخا ٥ **الثُلَّةُ**: خوری ٥ دەگوترێ: (فلان كثير الثُلَّةِ) فلانکەس جەستە توکنە ٥ **الثُلَّةُ**: کۆمەڵێك ئادەمیزاد.

ثَلَمَ الجِدارَ ثَلْماً: درزێك شەبەقێکی لەدیوارەکە کرد ٥ **ثَلِمَ الطريقةُ**: رێگاکە هەڵکەندرا ٥ **إنْثَلَمَ القومُ على فلان**: لە هەموو لایەکەوە خەڵکەکە بۆ فلانکەس هاتن‌و لێی خڕبوونەوە.

ثَمَأَ الخُبزَ ثَمْأً: نانەکەی وردکرد ٥ **ثَمَأَ فلاناً**: چەوری دەرخواردی فلانەکەس دا ٥ **ثَمْثَمَ الشَّيْءَ**: شتەکەی جەڕاندو بەتەوژم رایتەکاند ٥ **ثَمْثَمَ تِركَهُ**: قاری لەهاوشانەکەی گرت‌و بەسەریدا زاڵ بوو ٥ **ثَمْثَمَ العمل**: کارەکەی چەواشەکرد ٥ **ثَمْثَمَ عن الشَّيْءَ**: لە ئەنجامدا ئیشەکەی راوەستاو وازی لێ هێنا ٥ **الثَمْثامُ**: کەسێکە دوژمنەکەی بۆڕبدا.

ثَمَجَ الأشياء ثَمْجاً: شتەکانی تێکەڵاو کردن.

ثَمَدَ الماءُ: ئاوەکە کەم بوو ٥ **ثَمَدَ المكانُ**: شوێنەکەی ئامادەکرد وەکوو حەوزو عەمباراو بۆ ئەوەی ئاوی تێدا کۆببێتەوە ٥ **ثَمَدَ الماءَ**: ئاوی لەزەوی پەیداکرد ٥ **ثَمَدَ الناقَةَ**: حوشترەکەی دۆشی ٥ **ثَمِدَ الماءُ**: ئاوەکە کەم بوو ٥ **أثْمَدَ العَيْنَ**: چاوی رشت بەکلە سوبحانی ٥ **استَثْمَدَ فلاناً**: داوای خێرو

چاکەی فلانەکەسی کرد ٥ ثَمود: هۆزێکن لە عەرەبە دوابراوەکان کە حەزرەتی صالح پێغەمبەریان بوو.

ثَمَرَ الشجرُ: درەختەکە میوەکەی دەرکەوت ٥ **ثَمَرَ الشَّيْءُ**: شتەکەی پێگەیی و کامڵ بوو ٥ **أثْمَرَ الشَّجَرُ**: درەختەکەی گەیشتە کاتی بەرگرتن ٥ **أثْمَرَ المالُ**: ماڵ و سامانەکە زۆر بوو ٥ **أثْمَرَ القَوْمَ**: میوەی دەرخواردی قەومەکەی دا ٥ **ثَمَّرَ مالَهُ**: ماڵ و سامانەکەی گەشەپێدا ٥ **الثَّمرة**: بەری درەخت ٥ **الثَّمرةُ من الشَّيْءِ**: سودو قازانجی ئەوشتە ٥ **ثمارُ المال**: ئەو بەرو بوومەیە لەکاتی وەرزەکاندا دێتە بەرهەم.

ثَمَغَ الألوانَ ثَمْغاً: رەنگەکانی تێکەڵ کرد ٥ **الثَّميغةُ**: بریندار بوونی پێستی سەر، قرنجاندنی گۆشتی سەر تاسەر ئێسقان.

ثَمَلَ ثَمْلاً وثُمولاً: مایەوە جێگیر بوو ٥ **ثَمَلَ الطَّعامَ**: خۆراکەکەی رێك و پێك کرد ٥ **ثَمَلَ الإناءَ**: بنکری قاپەکەیشی خواردەوە ٥ **ثَمِلَ** الى كذا: مەیلی بۆ ئەوشتە کرد ٥ **أثْمَلَ الشرابُ فلاناً**: شەرابەکە فلانەکەسی سەرخۆش کرد.

ثَمِلَ الشرابَ: شەرابەکەی هەڵقوڕاند هەتا سەرخۆش بوو ٥ **أثْمَلَ الشرابُ فلاناً**: شەرابەکە فلانکەسی سەرخۆش کرد ٥ **الثِّمالُ**: بەناو بەهاوار هاتوو ٥ **الثُّمالُ**: ژەهری پاڵێوراو ٥ **الثُّمالَةُ**: بەرماوەی بنکی پیاڵە شەراب و شلەمەنی تر ٥ **الثَّمْلَةُ**: شوێنێکە ئامادەدەکرێ بۆ ناو تێدا کۆکردنەوە (عەمباراو) ٥ **المِثْمَلَةُ**: شیر پاڵێوێك ٥ **ثَمَّ** الشَّيْءَ: شتەکەی ریك خست ٥ **ثَمَّ الطَّعامَ**: خواردەمەنییەکەی خوارد ٥ **ثَمَّ العَظْمَ**: ئێسقانەکەی دەرخست ٥ **انْثَمّ**: کزو لاواز بوو ٥ **الثُّمامُ**: رووەکێکە لەپێڕی (نەرجیلی) مەترو نیوێك بەرزدەبێتەوە لقەکانی پڕوچڕن، خونچەکانی گوڵی شۆڕەوە بوون و بەیدەستن ٥ **ثَمَّ**: ناوە بۆ شوێنی دووری ئاماژە بۆکراو ٥ **الثِّمَّةُ**: پیری کە نەفت، ٥ **المَثْمُ**: سەری ناوك.

ثَمَنَ الشَّيْءَ ثَمْناً: هەشت یەکی شتەکەی برد. ٥ **ثَمُنَ** الشَّيْءُ ثَمانةً: شتەکە نرخی بەرز بووە، ٥ **أثْمَنَ القومُ**: قەومەکە بوون بە هەشت. ٥ **أثْمَنَ الشيْءَ**: نرخی بۆ شتەکەی دانا. ٥ **ثَمَّنَ السِلْعَةَ**: مەزندەی نرخی کاڵاکەی کرد. ٥ **الثَّمَنُ**: نرخ و بەهایەك کە کڕیارو فرۆشیار بەرەزامەندی وەری دەگرن ٥ **الثَّمينُ**: بەنرخ ٥ **أثْنَتِ الهَرِمُ**: لادیوارەکە هەرەمەکە لاواز بوو تێك روخا. ٥ **الثِّنُّ**: گیاوشکەڵەی کەم هێزو گەندە گیا ٥ **الثُّنَّةُ**: لای خواروی گەدەی وڵاخ.

ثَنَى الشَّيْءَ: شتەکەی دوو لۆ هێنایەوە.

ثَنَى فلاناً عن كذا: فلانەکەسی والێکرد واز لە فلان شت بێنێ.

ثَنَى عِطْفَهُ: لوتبەرزی نواندو خۆی بەزل زانی ٥ **اثنَى الحيوانُ**: ئاژەڵەکە ددانی کەوت و بوو بە دوو ساڵە ٥ **اثنَى على فلان**: باسی فلانکەسی کرد بە باشە ٥ **ثَنَّى الشَّيْءَ**: شتەکەی کرد بە دوو ٥ **أثْنَى الشَّيْءُ**: شتەکە بەسەر یەکدا هەڵدرایەوە ٥ **انْثَنَى في مِشْيَتِهِ**: لە رۆیشتندا لارو لەنجەی کردو خۆی بادا ٥ **إسْتِثْناء**: لەپاسا گشتییەکە چەرتی کردو بڕیارە گشتییەکە نەیگرتەوە ٥ **الاثنان**: ناوی ژمارەی دووە بۆ نێرینە ٥ **الاثنتان**: ناوی ژمارەی دووە بۆ مێینە ٥ **الاثناعشري**: ریخۆڵەی دوانزە گرێ ٥ **الثانيةُ**: چرکە، بەشێکە لە شەصت بەشی دەقیقە ٥ **الثِّناءُ**: پێوەندی وڵاخ؛ زنجیرێکە هەر سەرەی دەکرێتە قاچێکی وڵاغەکەوە ٥ **الثنويةُ**:

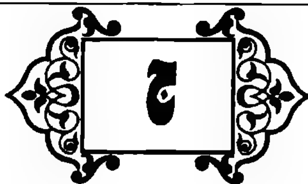
مانەوییەکانن پەیڕەوکاری مانی کە بڕوایان وابووە دوو خودا هەن (خودای خێرو خودای شەڕ) ٥ الثَّنِيُّ مِن النساء: ئافرەتێك دووجار منداڵی ببێ ٥ الثَّنِيُّ: هەر حەیوانێك كەڵبەی كەوتبن ٥ الثَّنِيَّةُ: دادنێك لەچوار كەڵبەی پێشەوە.

الاستثناء: چەرتكردن، شتی چەرتكراو ٥ اَلْمَثاني: ئەو ئایەتە قورئانییانەی دەخوێندرێن و دووبارە دەكرێنەوە ٥ اَلْمَثْنوي من الشعر: ئەوەیە هەردو شیعرەكە قافییەكەیان سەرەواكەیان یەك بێت بێ.

ثابَ ثوباً وثوباناً: گەڕایەوە تۆبەی كردو بۆلای خودا گەڕایەوە ٥ اثابَهُ: گەڕاندییەوە، گێڕایەوە ٥ اَثابَ فلاناً: ڕێزی لە فلانكەس ناو ڕێزلێنانی بۆ دیاریكرد ٥ ثَوَّب: گەڕایەوە ٥ بانگی كرد ٥ ثَوَّبَ الصلاة: بانگەوازی كرد بۆ بەجێهێنانی نوێژ ٥ ثَوَّبَ فلاناً: ڕێزی لە فلانكەس نا ٥ ثَوَّبَهُ عَمَلَهُ: لەسەر كردەوەكەی پاداشی دایەوە ٥ ثُيِّبَتِ المرأةُ: ئافرەتەكە بێوەژن بوو، بێ مێرد مایەوە ٥ تَثَيَّبَت المرأة: ئافرەتەكە بێوەژن بوو ٥ الثواب: پاداش ٥ بەخشش ٥ الثَّوبُ: پۆشاك ٥ هەر شتێك ئادەمیزاد بیكاتە پۆشاكی خۆی ٥ الثیب: ئافرەتێكە كچ نەبێ ٥ كچێنی نەمابێ ٥ المَثابُ والمثابة: خانوو ماڵو پەناو شوێنی حەوانەوە ٥ اَلْمَثُوبَةُ والمَثُوبَةُ: پاداش ٥ ثارَ ثَوَراناً: ڕاپەڕیو وروژا ٥ أثاره إثارةً: وروژاندی، بڵاوی كردەوە ٥ تثاروا: قەڵەمبازی یەكتر بوون و پەلاماری یەكیان دا ٥ الثَّوْرُ: كەڵەگا ٥ الثورة: شۆڕش و ڕاپەڕین دژی دەسەڵات ٥ اَلْمَثْوَرَة: زەوییەك زۆری كەڵەگا لێ هەبن.

ثالَ الشَيْئ: شتەكەی هەڵڕژاندو ترساندی ٥ انثال علیه الناسُ: خەڵك لێی كۆبووەوەو لە هەموو لایەكەوە هاتنە سەری ٥ الأثوَلُ: گێل و خێر تێدا نەبوو ٥ الثَّوْلُ: كۆمەڵێ هەنگ (پورە هەنگ) ٥ الثَّوْمُ: سیر.

ثوى بالمكان وفیه ثواءً: لەو شوێنە جێگیر بوو مایەوە ٥ الثّایة: شوێنی تێدا كردبوونەوە ٥ الثُّوَّةُ: تەپۆلكەو گردۆلكە ٥ الثَّوِيُّ: نیشتەجێی جێگیربوو ٥ المثوى: مەنزڵ و شوێنی حەوانەوەو تێدا مانەوە ٥ ثُیِّبت المرأة: ئافرەتەكە بێوەژن بوو ٥ ثَیِّبَتِ المرأة: ئافرەتەكە بێوەژن بوو ٥ الثیب: ئافرەتێك كچێنی نەمابێ ٥ الثَّیل: گیایەكی تەمەن درێژە، بەسەر زەویدا بڵاو دەبێتەوە.

الجؤجؤ: شوێنی بەیەکگەیشتنی سەرە ئێسقانی سینگە ٥ پێشی کەشتی.

جَأَبَ جَأباً: گڵە سورەکەی فرۆشت ٥ ماڵو سامانی پێکەوەنا. ٥ **الْجَأبُ**: گڵە سورێکە ڕەنگی پێ دەکرێ.

جَأَثَ الرجلُ: پیاوەکە هەواڵەکانی گواستەوە ٥ **جُئِثَ** جأثاً: بە تەمبەڵی هەڵسایە سەرپێ ٥ **جُئِثَ جُئُوثاً**: ترسا، ٥ **أجأثَهُ الحِمْلُ**: کۆڵەکە ماندووی کردو برستی لێ بڕی. ٥ **إنْجَأثَ النخلُ**: درەختە خورماکە کەوتە سەر زەوی.

جَأَرَ جأراً وجُؤاراً: دەنگی بەرز کردەوە ٥ **جَأَرَ النبت جَأراً**: ڕووەکەکە درێژ بوو، ٥ **جَأَرَ الأرضُ**: زەوییەکە گژوگیاکەی باڵای کردو بەرزبووەوە.

الجَأرُ: لەپیاوان مەبەست پیاوی کەتەو چوارشانەیە ٥ لە باران: بارانی زۆرو بەخوڕەو لێزمەیە ٥ لە گژوگیا: ڕووەکی تەڕو تازەو ناسكو تێر ئاوە. ٥ **الْجَائِرُ**: شت لەبین گیرانو بەناخۆشی قوتدانی خواردەمەنییە.

جَئِزَ بالماءِ جَأزاً وجَأزاً: قورگی بەئاو گیرا، ٥ **أجْأزَهُ**: لەبینی گیراند، وای لێ کرد خۆراکەکە لەقورگی بگیرێ.

جَأَشَ اليه:: ڕوی تێکرد.٥**الْجَأشُ**: نەفس یان دڵ، ٥ **الجُؤشُوشُ**: سینگ ٥ پیاوی کەتەو چوارشانەیە.

جَأَفَ الشجرةَ:: لە ڕەگو ڕیشەوە درەختەکەی هەڵکەند. ٥ **جَأفَهُ**: ترساندی، ٥ **اجْتَأفَهُ**: خستی، بەزەوی دا دا. ٥ **إنْجَأَفَتِ الشجرةُ**: درەختەکە لەڕەگەوە هەڵکەندرا. ٥ **جَيْئَلُ**: کەمتیار ٥ **جَيْئَلَةُ**: کەمتیار. ٥ **الْجَيْئَلُ**: هەرشتێك کەتەو زەبەلاح بێ.

جَأَي الشَّيْءَ جأواً وجأياً: بەندی کرد ٥ **جَأَي الثَّوبَ**: کراسەکەی دوریو ڕێكو پێکی کرد.

جَبَأَ السيف والبصر: شمشێرەکە کول بوو نەیبڕی، چاو کزبوو نەیبینی. ٥ **جَبَأَ عن الشَّيْءَ**: لێی ترساو خۆی شاردەوە. ٥ **جَبَأَ عليه**: گۆزو گومبەت لێی دەرکەوت ٥ **جَبَأَت الحيَّةُ**: مارەکە بەئەسپایی کشاو خۆی شاردەوە. ٥ **أجْبَأَ عَلَيهم**: لە بەرزاییەوە بەسەریدا ڕوانین ٥ **أجْبَأَ الزرعَ**: بەروبوومی کشتوکاڵەکەی شیندرو کرد، ٥ **أجْبَأَ الشَّيْءَ**: شتەکەی شاردەوە، ٥ **الْجَبْأَةُ**: عەمباراوێکە لەکێودا ئاوی تێدا کۆ دەبێتەوە، ٥ **الْجُبَّأةُ**: قارچك، کارگ ٥ تەختەداری قاپقاپ ٥ **جَبَّهُ جَبّاً وجِبَاباً**: بڕی، کۆتایی پێ دێنێ.

جُبَّ الخصية: گونی دەرهێنا ٥ **جُبَّ النَّخْلَ**: درەختی خورماکەی موتوربەکرد ٥ **جَبَّ البعيرُ جَبَباً**: حوشتر دوگەکەی پوکایەوە بڕایەوە ٥ **أجَبَّ اللَّبَنُ**: ماستەکە ڕۆنی لێ وەدی هات، ڕۆنی هەبوو. ٥ **جَابَهُ مُجابَةً وجِباباً**: بەسەری دا زاڵ بوو، ٥ **جَبَّبَ**: بەگورجی ڕۆیی قاچاندی ٥ **جَبَّبَ الفرسُ**: بەڵەکی قاچی ئەسپەکە تائەژنوی بوو. ٥ **إجْتَبَّ**: جبەی لەبەرکرد ٥ **تَجابَّ الرجلان**: ئەو دوو پیاوە ژن بەژنیان کرد ٥ **الْجُبَابُ**: گرانی کوشندەو قاتو قڕی.

الْجُبُّ: بیری ناوکە پانو بۆڕ بێ، ٥ **الْجُبَابِيَةُ**: بێڕێکن لە موعتەزیلەکانی بەصرە، ٥ **الْجَبُوبُ**: زەوی ڕەقو

پتەو ◊ گڵو خوڵ. ◊ المَجَبَّةُ: ناوەڕاستی ڕێگە. ◊ الجِبْتُ: هەرشتێك جگە لەخودا پەرستشی بۆ بكرێ ◊.

جَبْجَبَ: قەڵەوبوو ◊ تَجَبْجَبَ: دۆڵچەی ناوتێدا خواردنەوەی حوشتری پەیداكرد. ◊ الجُبْجُبَةُ: قاپێكە دیزەیەكە: گۆشتی كوتكوتكراوی تێ دەكرێ‌و تێیدا دەكوڵێندرێ.

الجُبْخَانَةُ: ئەو شوێنەیە چەك‌و تەقەمەنی تێدا هەڵدەگیرێ.

جَبَذَ العِنَبُ جبذاً: ترێكە بۆڵەكانی بچوك بوون‌و وشكەڵ بوو. ◊ جَبَذَ الشَّيْءَ: شتەكەی بۆلای خۆی ڕاتەكاندو كێشی كرد.

جَبَرَ جبراً وجبوراً: چاك بۆوە چاكی كردەوە، ◊ جَبَرَ جبراً: چاكی كردەوە، ◊ جَبَرَ عَظْمَهُ: ئێسقانەكەی بردەوە شوێنی خۆی‌و لەفاف‌و شەپكەی پێویستی لێ پێچا. ◊ جَبَرَ فلاناً على الأمرِ: فلانكەسی ناچاركرد ئەوكارە ئەنجام بدا. ◊ اجْتَبَرَ فلان: دوای هەژاریی دەوڵەمەند بوو ◊ تَجَبَّرَ: فیزی كردو خۆی بەزلزانی. ◊ تَجَبَّرَ الشَّيْءَ: شتەكە خەریكە باری خۆی بگرێ‌و ڕێك بكەوێ ◊ تَجَبَّرَ المريضُ: نەخۆشەكە بارو دۆخی تەندروستی بەرەو باشی دەڕوا ◊ تَجَبَّرَ فلان: فلانكەس هەندێ لەو ماڵ‌و سامانەی لەدەست دابوو دەستی كەوتەوە ◊ اسْتَجْبَرَ الفقيرُ: هەژارەكە بەهۆی باربوكردنی خێرخوازان وەزعی ئابوری باش بووە. ◊ التَّجْبَارُ: تەكەبوركردن‌و خۆبەزلزانین ◊ الجُبَارُ: بەفیڕۆچوون، خوێن‌و برینێكە تۆڵەستاندنەوەی تێدا نیە، قەرەبوو ناكرێتەوە، ◊ الجِبَارَةُ: كاری هەڵبەستنەوەی ئێسقانی شكاو، ◊ الجَبَّارُ: ناوێكە لەناوە جوانەكانی خودا ◊ الجبير: ئەو كەسەیە زۆر بێ بەزەیی‌و بێ‌و سەر ڕەق‌و خود پەسەندبێ.

علم الجبر: بەشێكە لە بەشەكانی زانستی ریاضە. ◊ الجَبْرِيَّةُ: تەكەبورو خۆبەزلزانی.

الجَبِيرَةُ: ئەو شەپكەو لەفاف‌و موشەممایەیە كە لەسەر ئێسقە شكاوەیە.

جبريل: فریشتەی نیگا هێنان، ◊ جَبَسَ العظمَ الكسيرَ: ئەندامە ئێسق شكاوەكەی گرتە گەچ. ◊ تَجَبَّسَ في مشيته: لەڕۆیشتن دا خۆی باداو فیزو نازی كرد. ◊ الجَبَّاس: ئەو كەسەی جیبس دروست دەكا.

الجِبْسُ: گەچ، كەرەستەی بیناو بیناسازی.

جَبَلَهُ على كذا: لەسەر ئەوە ڕای هێنا، ◊ جَبَلَ الشَّيْءَ: شتەكەی توندو پتەوكرد ◊ جَبِلَ جَبَلاً: كە تەو زەبەللاح بوو، ناقولاو نەكڵەوت بوو ◊ أَجْبَلَ: بەرەو كێو ڕۆیی ◊ كێوێكی توش هات ◊ أَجْبَلَ فلان: فلانكەس لەكارەكەیدا تێ شكاو سەركەوتونەبوو ◊ أَجْبَلَ فلاناً على الشيءِ والأمرِ: فلانكەسی لەسەر فلان شت‌و فلانكار ڕاهێنا. ◊ جَبَّلَهُ: بڕییەوە دولەتی كرد. ◊ تَجَبَّلَ: چووە كێو.

الجِبْلُ: نەتەوە، كۆمەڵێك لە ئادەمیزاد.

ألجُبْلُ: گەل‌و نەتەوە، كۆمەڵێك ئادەمیزادی زۆرو زەبەندە. ◊ الجَبَلُ: هەر شتێك لەڕووبەری زەوی بەرز بێتەوەو لە بەرزایی گردۆڵكەو تەپۆلكە تێپەڕبكا، ◊ ألجَبَلَةُ: زەوی قایم‌و پتەو كە پاچ‌و قولینك كاری تێ نەكەن.

الجِبِلُ: نەتەوە ◊ كومەڵێك ئادەمیزاد ◊ الجِبِلَّةُ: دروستكردن‌و پێكهاتە ◊ الجِبِلِّيَّةُ: جەم‌و جولی سروشتی ◊ الجَبِيلُ: كۆمەڵێك ئادەمیزاد ◊ الجِبِلَّةُ: هۆزو خێڵ‌و سروشت.

جَبَنَ جُبْناً: ترسا له شتێك كه شیاوی لێ ترسان نییه. ◊ **أجْبَنَهُ**: بەترسنۆكی لەقەڵەمدا ◊ **تجبَّنَ اللَّبَنُ**: شیرەكه وەكوو پەنیری لێهات. ◊ **الجبان**: ترسنۆك هێچەوانەی ئازاو نەبەرد. ◊ **جبان الوجه**: روتەنك، بەحەیاو شەرم ◊ **جبان الكلب**: میواندارو سەخی سروشت، ◊ **الجَبَّانُ**: ساراو بیابان ◊ گۆڕستان.

الجُبْنُ: شیرێك توند بووبێ بوبێتە پەنیر بەتێكەوڵێكیەكی تایبەتی.

الْمُجْبَنَةُ: هەرشتێك پیاو هەڵبنێ بۆ رژدیو چرۆكی، ◊ **جَبَهَهُ جَبْهاً**: بەناوچەوانی خۆی كێشا.

جَبِهَ جَبَهاً: ناوچەوانی پان بوو روخساری شیرین بوو ◊ **جَبَّهَهُ**: ریسوای كردو سەری پێ شۆڕكرد. ◊ **الْجَبْهَةُ**: ناوچەوان ◊ **جَبْهَةُ القوم**: ریش سپیو رابەری نەتەوە ◊ **الجابي**: ئەو كەسەی پارەی خەراجو فەرمانگەو ئەو جۆرە شتانە كۆدەكاتەوە، ◊ **الجابية**: بۆ مێینە بەكاردێ ◊ حەوزێك عەمباراوێك ئاوی تێ بكرێ، ◊ **اجْثَألَّ الشَّعْرُ والریش**: قژەكە فش بووە، ◊ **اجثألّ النباتُ**: رووەكە بەرز بوومو لێك هاڵا.

جَثَّ النحلُ جَثّاً: هەنگەكە ویزەی هات ◊ **جَثَّ الشَّيْءَ**: شتەكەی هەڵكەند ◊ بڕیەوە. ◊ **جَثَّ العَسَلَ**: هەنگوێنەكەی بەكەرشانەوە دەرهێنا. ◊ **اجْتَثَّ**: دابڕا، لەریشەوە هەڵكەندرا ◊ **إنْجَثَّ**: دابڕا، كۆتایی هات.

الْجَثُّ: كەرشان ◊ شانە هەنگوین ◊ **الجُثُّ**: هەر بەرزاییەك لە زەوی جیابووبێتەوە ◊ **الجُثَّةُ**: لاشە ◊ **الْجَثِيثَةُ**: پورە هەنگ، ◊ **الْمُجْتَثُّ**: یەكێكە لە بەحرەكانی عەروز.

جَثْجَثَ البَرْقُ: بروسكه كه درێژەی كێشا. ◊ **تَجَثْجَثَ الطائر**: باڵندەكه خۆی راوەشاند. ◊ **جَثَلَتْهُ الریح جَثْلاً**: رەشەبایەكە بردیو فڕاندی.

الجُثالَةُ: گەڵای هەڵوەریوی درەخت. ◊ **الجاثليق**: بەڵای هەندێ تاقمو پیری مەسیحییە خۆرهەڵاتییەكانەوە پێشەوای نوسقوفو كەشیشەكانە.

جَثَمَ الحیوانُ والانسانُ جثوماً: گیانلەبەرەكە یان ئادەمیزادەكە وەگری شوێنەكەی خۆی بوو بەجێی نەهێشت، ◊ **جَثَمَ صدره بالأرض**: سنگی بەزەویەكەوە نووسا. ◊ **جَثَمَ اللیلُ**: شەو بوو بەنیوە شەو. ◊ **جَثَمَ العِذْقُ**: بەرسیلە خورماكە گەورە بوو. ◊ **جَثَمَ الزرعُ**: گژو گیاكە لەزەوی بەرز بوەوە وەستا. ◊ **جَثَّمَهُ**: بەندی كرد هەتا مرد ◊ **تجَثَّمَ الطائر أنثاه**: باڵندە نێرەكە سواری مێینەكە بوو. ◊ **الجاثوم**: موتەكەو كابوس. ◊ **الجَثَامة**: گیلی گەوج كە هەرگیز پیاوەتی لێ نەوەشێتەوە ◊ **الْجُثْمانُ**: لاشەو جەستە، ◊ **الْجَثْمَةُ**: تەپۆڵكە، گردۆڵكە. ◊ **الجُثَمَةُ**: تەمبەڵو تەوەزەل كەهەرگیز مەیلی جمو جوڵی نییە ◊ مۆتەكە.

جثا جثواً وجُثُوّاً: لەسەر ئەژنۆی دانیشت ◊ **جاثى فلان فلاناً**: فلانەكەس بەتەنیشت فلانەوە دانیشت. ◊ **جاثى ركبته الى ركبته**: ئەژنۆی بە ئەژنۆیەوە نوساند. ◊ **الجَثاء**: پاداشت، ئەندازە، هێندە ◊ **الجُثْوَةُ**: كۆمەڵە گڵ، گۆڕ، جەستە، پشكۆ.

جَحْجَحَ: پەلەی كردو بەگورجی بۆ كارەكە چوو ◊.

جَحْجَحَ فلان: فلانكەس سەروەرییەكانی خۆیانی هەژماركردن ◊ **الجَحْجاحُ**: گەورە پیاوو سەروەر ◊ **جَحَمَهُ جَحْماً**: رایكیشایەوە، رای خست ◊ **الجُحْمَةُ**:

درەختێك كە بەسەر زەویدا بڵاو بێتەوەو بەرز نەبێتەوە.

جَحَدَ الأمْرَ وبه جحداً وجحوداً: وێڕای زانیاری بەشتەكە رەتی بكاتەوەو بڕوای پێ نەكا ٥ **جَحَدَ** فلاناً حَقَّهُ وبحَقِّهِ: ئینكاری مافی فلانكەسی كردو دانی پیانەنا.

جَحِدَ العامُ: ساڵێكی كەم باران بوو ٥ **اجْحَدَ**: ماڵو سامانەكەی بەفیڕۆ رۆیی ٥ **أجْحَدَ فلاناً**: فلانكەسی بەرژدو چرۆك لەقەڵەمدا. ٥ **الجحود**: ئینكاری كردن ٥ **جَحْدَرَهُ**: خستیە سەرزەویو تێكیەوە گلاند. ٥ **تَجَحْدَرَ**: ترپێ بوو تێكەوە گلا ٥ **الْجَحْدَرُ**: پیاوی كورتە باڵا، ٥ **جَحْدَلَ المالَ وغیره**: ماڵو سامانی كۆكردەوە ٥ **جَحْدَلَ فلاناً**: فلانكەسی خستە سەر زەوی، یان كە لەبچەی كرد. ٥ **الجَحْدَلُ والجُحْدُلُ**: مندالی قەڵەوو تێكسمراو.

جَحَرَ الضبُّ ونحوه: سوسەمار، بزن مژەكە چووە كونەوە.٥جَحَرَ العامُ: ساڵەكە بێ باران بوو ٥ **أجْحَرَ القومُ**: نەتەوەكە كەوتنە گرانیو نەبوونیەوە. ٥ **أجْحَرَ العامُ**: ساڵەكە بارانی نەبوو. ٥ **أجْحَرَ الضَّبُّ**: سوسەمارەكەی خستە كونەكەوە ٥ **اجْحَرَهُ الیه**: ناچاری كردو پەنای پێ بردە بەر فلان.... ٥ **إنْجَحَرَ**: چووە ناو كونەوە، چووە كولانەوە. ٥ **الْجُحْرُ**: چاڵێكە، كولانەیەكە، كونێكە دەعباو گیانلەبەری بچوك دەیكەنە شوێنی تێدا حەوانەوەی خۆیان، ٥ **الْجَحْرَةُ**: ساڵی بێ بارانیو گرانی ٥ **المجْحَرُ**: پەناو پاسارو شوێنی تێدا حەوانە.

جَحَشَ عنه: لێی گۆشەگیربوو، تەنها كەوت ٥ جحشَ الجِلد: پێستەكەی روشاند، برینداری كرد، ٥ **الجَحْشُ**: جاشەكەر، ٥ **الجَحْشَةُ**: جاشولكەكەری

می ٥ **جَحَظَتْ عینه وجحوظاً**: چاوی زەق بوو، چاوی دەرپەڕی.

جَحَظَ الیه عمله جحظاً: سەیری كردو خراپەكانی پێ نیشان دان. ٥ **تجاحَظَ في كلامه**: لەقسەكردنی دا لاسایی جاحیظی كردەوە ٥ **الجاحِظیَّة**: تاقمێكن لەزانایانی عیلمی كەلامو بەموعتەزیلە بەناوبانگن جاری واهەیە پاڵیان دەدەن بە جاحیظەوە.

جَحَفَ الشَّيْءَ: توێكڵی لەشتەكە داماڵی ٥ **جُحِفَ الرجلُ**: پیاوەكە سكی چو، تووشی نەخۆشی سكچون بوو. ٥ **جَحَفَ الشَّيْءَ**: شتەكەی هەڵگرتو رای دا. ٥ **اجحف بهم الفقر**: هەژاری هیچی پێ نەهێشتن هەموو ماڵو سامانی فەوتاندن ٥ **اجحف بهم فلان**: فلانكەس زیاد لەتوانا ئەركی خستە سەرشانیان ٥ **اجحف الشَّيْءَ**: شتەكەی لێ ستاند. ٥ **الجُحَافُ**: سكچون بەهۆی زۆر خواردنی شتێكەوە ٥ **موت جحاف**: نەمانی هەموو شتێك ٥ **الجحفة**: پارچەیەك لە رۆن ٥ **جحفَلَهُ**: خستیو تیری تێكرت ٥ **تجحفَلَ القومُ**: خەڵكەكە كۆبونەوە ٥ **الجحفل**: سوپای زۆرو قەرەباڵغ، ٥ **جَحْلَهُ جَحْلاً**: بەزەویدا داو خستی.

الجَحْلُ: هەرشتێك كەتەو زەبەللاح بێ.

جَحَمَ النار جَحْماً: ئاگرەكەی كردەوە. ٥ **جَحَمَت العینان**: وێڕای گەورەیی چاوەكان سوراییان زۆر بوو ٥ **أجْحَمَ عنه**: وازی لێ هێنا ٥ **جَحَمَهُ بعینه**: چاوی تێ بڕیو زۆری سەیر كردو چاوی لێ لانەدا. ٥ **تجاحَمَ**: تەنگی پێ هەڵچنراو كەوتە تەنگانەوە ٥ **الجاحمُ**: پشكۆ ئاگری زۆر گەش ٥ **الجحام**: نەخۆشییەكە تووشی چاوی ئادەمیزاد دەبێ چاوی دەئاوسێ ٥ **الجَحْمَةُ**:

ئاگری بڵێسەدار قرچەقرچ کەرو سامناك ٥ **الجَحِيمُ**: ناوێکە لەناوەکانی دۆزەخ ٥ **الجَحْمَرِشُ من النساء**: ئافرەتی کەتەو زەلام ٥ پیرەژنی بەساڵاچو ٥ وشتری بەساڵاچو.

جَحَنَ جحَناً: پێداویستی ماڵو منداڵەکانی دەستەبەر نەکرد ٥ **جَحِنَ** جَحَناً وجحانةً: خوراکەکەی خراپ بوو، توشی بەدخۆراکی بووە، ٥ **الجَحِنُ**: شەتڵەگیای تینوی لاواز.

جحا بالمكان جَحْواً: لەو شوێنە مایەوە ٥ **اجْتَحى الشَّيْءَ**: شتەکەی لە بێخ دەرهێنا.

جُحَا: پیاوێکە زۆر روداوی سەیری پاڵ دەدرێنو بۆ پێکەنین دەیانگێڕنەوە.

جَخَّ برِجْلِهِ جَخّاً: بەقاچی تەپو تۆزی بەرپاکرد. ٥ **جَخَّ في صلاته**: لەسوژدەدا گەدەی لە رانی جیاکردەوە دوو باڵی لەکەلەکەی خۆی دوور خستنەوە ٥ **جخا الكوزَ**: گۆزەکەی قڵپ کردەوە. ٥ **جَخّى الشَّيْخ**: پیرەمێردەکە پشتی کۆم بوو. ٥ **جَخّى على المِجْمَرِ**: لەسەر ئاگردانەکە بوخاری پەیداکرد ٥ **جَخّى الليلُ**: شەوەکە رۆیی ٥ **جَخّى الكوزَ**: گۆزەکەی لارکردەوە. ٥ **تَجَخّى الكوزُ**: گۆزەکە لاربووە.

جَدَبَ المكانُ جدباً: شوێنەکە وشك بووە ٥ **جَدَبَ الشَّيْءَ**: رەخنەی لە شتەکە گرت ٥ **أَجْدَبَ المكانُ**: شوێنەکە وشك بوو ٥ **أَجْدَبَ الأرض**: زەوییەکەی بەوشکیو بێ ئاوی بینی. ٥ **أَجْدَبَ فلاناً**: فلانکەسی لەو شوێنە دانا بەڵام دڵی نەیگرتو پێی خۆش نەبوو هەرچەندە زەوییەکە بەپیتو بەرەکەت بوو. ٥ **الأَجْدَبُ من الأمكنة**: زەوی وشك کە ئاوی بۆ نەیەو بارانی لێ نەبارێ، ٥ **المِجْدابُ**: زەوییەك کە چاوەڕوانی ئەوەی لێناکرێ بەروبوومو دانەوێڵەی لێ بەرهەم بهێنرێ، ٥ **اجْتَدَثَ**: گۆڕی دیاریکرد، هەڵی کەند ٥ **الجَدَثُ**: گۆڕ.

الجَدْجَدُ: زەوی تەختی سەخت. ٥ **الجُدْجُدُ**: گیانلەبەرێکە وەکوو کوللە بەشەو دەجریوێنێ.

جَدَحَ الشرابَ: شەرابەکەی بە کەوگیر تێك هەڵدا.

جَدَّ جَدّاً: گەورەو شکۆمەندە ٥ **جَدَّ في الأمر**: کۆششی کرد هەوڵی دا. ٥ **جَدَّ الثديُ والضرع** جدداً: مەمکەکە یان گوانەکە وشکی کرد شیری تێدانەما ٥ **جُدَّ**: بەختو شانسی هەبوو ٥ **أَجَدَّ الطريقُ**: ڕێگاکە تەخت بوو، ٥ **أَجَدَّ النخلُ**: خورماکە کاتی رنینی هات. ٥ **أَجَدَّ الشَّيْءَ**: شتەکەی هێنایە دیو بەرهەمی هێنا. ٥ **أَجَدَّ ثوباً**: کراسی تازەی لەبەرکرد ٥ **أَجَدَّ السَّيْرَ**: پەلەی کرد لە ڕۆیشتندا. ٥ **أَجَدَّ أمره**: کێشەو نیزاعی لەگەڵدا کرد. ٥ **جَدَّد الشَّيْءَ**: شتەکەی تازە کردەوە ٥ **جَدَّد ثوباً**: کراسەکەی بە تازەیی لەبەر کرد. ٥ **تَجَدَّدَ الضرعُ**: گوانەکە شیری لەبەر رۆیی، شیری تێدانەما. ٥ **إستَجَدَّ الشَّيْءُ**: شتەکە تازە بووەوە. ٥ **إستَجدَّ الشَّيْءَ**: شتەکەی پەیدا کردو تازەی کردەوە. ٥ **الأجدُّ من الأعوام**: وشکەساڵ، ساڵی بێ بارانی. ٥ **الأَجَدّان**: شەوو ڕۆژ. ٥ **الجادة**: ناوەڕاستی ڕێگاو شەقامەڕێ.

الجَدُّ: باوکی باوك (باپیر) باوەگەورە.

الجِدّ: روبەری زەوی ٥ کەناری روبار ٥ **الجُدُّ**: لایەکی شت ٥ قەراخی روبار. ٥ **الجُدُّ من** الرجال: پیاوی خاوەن شانسو بەخت.

الجَدَدُ: زەوی تەختو بێ کەندو لەند. ٥ **الجُدةُ**: کەناری روبار ٥ بەشێك لەشت کە رەنگی جیا بێ لەبەشەکانی تر ٥ **الجِدَّةُ**: روبەری زەوی ٥ ملەوانکەیە کە دەکرێتە ملی سەگ، ٥ **الجُدِّيُّ من**

الرجال: پیاوی بە بەختو شانس. ◊ الجدیدان: شەوو رۆژ.

جَذَر الجُدريُ في البدن جَذْراً: ئاوڵەکە لەجەستەی دەرکەوت. ◊ جَذَر النبتُ: رومکە کەسەری لەخاك دەرهێنا ◊ جَذَرَ الرّجل: پیاومکە خۆی پاڵ دیواردا، ◊ جَذِرَ جَذراً: ئاوەڵەی توش بوو. ◊ جَذُرَ بكذا وله جدارةً: شیاوی ئەوەیە، جێی خۆیەتی ئەوە بۆ ئەو بێ ◊ جَذُرَ النبتُ: رومکەکە سەری دەرهێنا. ◊ جُذِر: ئاوڵەی توش بوو ◊ أجْذَرَ الشجَرُ: درەختەکە بەرو بوومەکەی دەرکەوت ◊ جَذَّرَ البناءَ: باڵەخانەکەی رابەست. ◊ جُذِرَ: ئاوڵەی لێ هات، توشی نەخۆشی ئاوڵە بوو ◊ اجْتَذَرَ الجدار: دیوارمکەی هەڵچنی. ◊ الجِدارُ: دیوار، ◊ الجَذَرَةُ: دەنکی ئەو مادەیەی کە خورمای پێ موتوربە دەکرێ ◊ الجُذَريُّ: نەخۆشییەکی پێستە لەم نەخۆشەوە دەگوێزرێتەوە بۆ هی تر، ◊ الجدیرة: ئاغەڵو گەوڕ کە بە وشکە کەڵەك بکرێ ◊ سروشت. ◊ المَجْذَرَةُ: زەوییەکی ئاوەڵاوی ◊ المجدور: شیاو ◊.

جَذَسَ الأثرُ جذوساً: لەئەو روداوە یان ئەو باسەی کۆڵیەوە. ◊ جَذَسَ الشَّيْءُ: شتەکە وشك بووەوە رەق هەڵهاتو پتەو بوو. ◊ جَذَسَ الأرض: زەوییەکە بە بەهاری مایەوەو بەکشتوکاڵو نەمام تێدا چەقاندن ئاوەدان نەکرایەوە ◊ جَذَعَهُ جَذْعاً: لوتی بری.◊ **جَذَع** عیالَهُ: پێداویستی ژیانی ماڵو منداڵی کەم کردەوە، بەباشی بەخێوی نەکردن. ◊ جَذَعَ الصَّبيَّ: خوراکی خراپی دا بە منداڵەکە. ◊ جَدِعَ جَدْعاً: ئەندامێك لە ئەندامەکانی جەستەی بڕدرا ◊ جَدِعَ الغلامُ: منداڵەکە خۆراکەکەی خراپ بوو. ◊ جَدَّعَ النّباتَ: رووەکەکەی هەڵپاچی ◊ الجُدَاعُ مِنْ الكلأ:

لەوەڕو ئالفی قورسو خراپ.◊ جَذفت المرأة: ئافرەتەکە هەنگاوی کورتی هەڵهێنا، لەرۆیشتندا شەقاوی پانی نەهاویشتن. ◊ جَذَفَ الظَّبْيُ: ئاسکەکە بازی کورتی دا. ◊ جَذَفَ السماءُ بالثلج: ئاسمان بەفری باراند. ◊ جذف الملاحُ السفينة وبالسفينة: کەشتییەوانەکە کەشتییەکەی بە سەوڵەکە لێخوڕی ◊ جذف الشَّيْءَ: شتەکەی بڕی، بڕییەوە لێی کردەوە. ◊ جُذِفَتْ یده: دەستی بڕایەوە ◊ جَذَفَ بالنعمة: کوفرانی نیعمەتی کرد.◊ الجَذَفُ: شەرابی دانەپۆشراو، یان هەرشتێك دەمی زەرفەکەی قەپات نەکرابێ ◊ الجَذَفَةُ: جەڵەب ◊ دەنگو خشبەو خرمەو تەپەی کاتی راکردن. ◊ المِجْذافُ: باڵی باڵندە، سەوڵەی بەلەمەوان.

جَدَلَ الشَّيْءَ: شتەکە پتەو بوو. ◊ جَدَلَ الحَبْلَ جدلاً: پەتەکەی باداو گشتی کرد زۆر تێك باڵدرا ◊ جَدَلَ الرجلَ: پیاوەکەی خستو بە زەوی دادا ◊ جَدِلَ الشَّيْءَ: شتەکە باش بەستراو توندو قایمو قوڵ کرا، پتەوبوو ◊ أجْدَلَت الظبیةُ: ئاسکەکە بێچووەکەی لەتەکدا رۆیی. ◊ جادَلَه مجادلة وجدالاً: کێشەی لەگەڵدا کردو موناقەشەی کرد ◊ جَدَّلَهُ: کوشتی، خستی، شەهیدی کرد ◊ إجْتَدَلَ الغُلامُ: منداڵەکە گەورە بوومو لەگەڵ دایکیدا دەڕوا. ◊ تَجدّلَ: کوژرا، شەهید بوو ◊ الأجْدَلُ: بازو هەڵۆ، ◊ الجَدَالُ: خورما کە دەنکەکانی سەوزدەبنو خڕۆکەدەبن. ◊ الجَدَالَةُ: زەوی، یان زەوییەکە لی وردی تێدا بێ. ◊ الجدّالُ: ئەو کەسەی خورمای کاڵو نەگەییو دەفرۆشێ ◊ ئەو کەسەی کۆتر لە قەفەسدا بەند دەکا.

الجَذْلُ: ئەندامی جەستە ◊ ئێسقانی ساغ، ◊ الْجَذْلَةُ: دەسکەوان ◊ ئەو ئامێرەی لەناو شتێکی

قولْدا لەناو سندۆڵدا شتی پێ ورد دەکرێ. ٥ **الجدليون**: ئەوانەی کە لەجەدەل و دەمەدەمێدا بەناوبانگن وەکوو سەوفەسطائییەکانی یۆنان موعتەزیلەکانی موسوڵمانان. ٥ **الجـديل**: هەوساری توندو پتەو لەچەرم یان لەموو ٥ ڕێشمەو مێش تەرێن. ٥ **المجادلة**: لەزانستی دانوسان و گوفتوگۆدا، موناقەشەو دەمەدەمێیە بۆ دەرخستنی ڕاستی و بۆڕدانی بەرامبەر. ٥ **المِجْدَلُ**: باڵەخانەی بەرز، ٥ **الجُدامُ**: بنکی لقە دارخورما. ٥ **الجُدَامة**: ئەو گوڵە گەنمەی ورد نەکرابێ. ٥ **الجَدْولُ**: جۆگای ئاو ٥ **أجدى الشَّيْئُ**: شتەکە سوودی هەبوو. ٥ **أجدى فلان**: فلان باران لێی دا، بە باران تەڕ بوو. ٥ **أجدى الجرحُ**: برینەکە خوێنی لێ هات. ٥ **أجدى عنه**: بێ ئاتاجی کرد ٥ **اجتداه**: داوای بارانی کرد ٥ داوای بەخشش و عەطای لێکرد.

الجدا: بەخشش و عەطا ٥ بارانی گشتی ٥ **الجَداءُ**: دەوڵەمەندی و سوودو قازانج. ٥ **الجُداءُ**: ئەندازەی حیسابی زەرب، ٥ **الجَداية**: نێرو مێ لە بێچوی ئاسك کە گەیشتە شەش مانگ و بەرەو ژوور، ٥ **الجَدْوى**: بارانی گشتی ٥ بەخشش ٥.

الجَدْيُ: گیسکە نێر ٥ کار، بێچوی بزن، ٥ **الجُديُّ**: ئەستێرەیەکە نزیك قیبلە بە ئەستێرەی قیبلە بەناوبانگە. ٥ **الجَدِيَّةُ**: خوێنی ڕەوان ٥ ڕەنگی دەم و چاو ٥ پارچە میسك ٥ ناوچە ٥ ژێر زین و ژێر کورتان. ٥ **إجْدَارَّ فلان**: فلانکەس هەڵسایە سەر چۆکان بۆ جنێودان.

جَذَبَ الشَّيْئَ: شتەکەی درێژکردەوە ٥ لەشوێنی خۆی لایدا. ٥ **جَذَبَ** الماءَ من الاناء: بەدەم ئاوەکەی هەڵلوشی لەجامەکەوە. ٥ **جَذَبَ** فلان حبل وَصْلِهِ: فلانکەس پەتی پەیوەندی نێوان خۆی و خزم و دۆستی پچڕاند. ٥ **جَذَبت المرأة**

خاطِبَهَا: ئافرەتەکە خوازبێنی کەرەکەی خۆی جوابکرد داواکەی ڕەتکردەوە.

جاذَبَ الشَّيْئَ: لە شوێنی خۆی شتەکەی لادا. ٥ **اجتذبَ الشَّيْئَ**: کێشەی لەگەڵدا کرد. ٥ **تجاذَبُوا الشَّيْئَ**: کێشەیان تێدا کرد. ٥ **تَجَذَّبُ الشَّيْئُ**: شتەکە درێژ بووە. ٥ **تَجَذَّبَ اللبَن**: شیرەکەی خواردەوە. ٥ **الجاذبية**: حاڵەتێکە بەهۆی هێزی کێشندییەوە قەبارەیەك قەبارەیەکی تر کێش دەکا.

المجذُوبُ: لە زاراوەی صۆفیاندا کەسێکە حەق کێشی کردبێ بۆ خزمەت خۆی و بەهرەو شکۆمەندی خۆی بەسەردا ڕشتبێ بەبێ ماندوبوون و خەڵوەکێشان ئەو بەهرەیەی دەست کەوتبێ. ٥ **جَذَّهُ جَذّاً**: شکاندنی، بڕیەوە.

جَدَّ النّخلَ جَدًّا وجِذاذاً: هێشووە خورماکانی هەڵبڕین و چنینی. ٥ **إنجَذَّ**: بڕایەوە، شکا، دووکەرت بوو ٥ **الجُذاذُ**: بڕاوە، شکێنراوو کەرت و پەرت کراو ٥ **الجُذاذَةُ**: وردە پارچە، ئەو پارچانەی لە بڕین و بڕینەوەی شتێك پەیدا دەبن وەکوو پارچە کاغەزو پارچە مقەباو پارچە قوماش. ٥ **الجِذاءُ**: ددانی شکاو ٥ **الجُذَّةُ**: پۆشاکێك جەستەداپۆشێ ٥ **الجَذيذ**: پارچەیەك لە کەل و پەلی بێ کەڵکی شکاوو فڕێ دراو.

جَذَرَ الشَّيْئَ جذراً: لە بێخ دەری هێنا ٥ **إنجَذَرَ**: بڕایەوە، کۆتایی هات ٥ **الجِذْرُ**: بنەچەو بنەماو بناغەی هەموو شتێك.

جِذْرُ النبات: ئەو ڕەگ و ڕیشەیە بەزەویدا ڕۆدەچێ و خۆراك وەردەگرێ ٥ **جَذَعَه جَذعاً**: شێلای، دەستی پێدا هێنا.

جَذَعَ الرجل عيالَهُ: پیاوەکە خێرو بێری خۆی لەماڵ و منداڵەکەی گرتەوە ٥ **الجَذَعُ** من الرجال: گەنجێك تازە پێگەیشتبێ ٥ لە حوشتریشدا

ئەوەیە چوار ساڵی تەواو کردبێ‌و چوبێتە ساڵی پێنجەمەوە ٥ الجِذع: قەدی دار خورماو قەدی درەختی تر ٥ المُجَذَّعُ: هەر شتێك بناغەو بنەمای نەبێ‌و جێگیر نەبێ ٥ جَذَفَت السماءُ: ئاسمان بەفری باراند ٥ جَذَفَ الشَّئَ: شتەکەی بڕییەوە ٥ أجْذَفَ: پەلەی کرد.

المِجْذاف: (مجذاف السفينة): سەوڵەی لێخوڕینی کەشتی.

جَذَلَ الشَّئ جُذُولاً: شتەکە ڕاست بۆوەو خۆی گرت ٥ أجْذَلَهُ: کەیف خۆشی کرد ٥ اجْتَذَلَ: کەیف خۆش بوو ٥ تجاذَلُوا: ئەو کۆمەڵە خەڵکە ڕقیان لێك هەڵگرت‌و دژایەتی یەکتریان کرد ٥ استَجْذَلَ: ڕاست بۆوەو خۆی گرت ٥ الجِذْلُ: قەدی درەخت بنکی شت دوای لێبونەوەی لقەکانی ٥ جَذَمَهُ جَذْماً: بڕیەوە ٥ جُذِمَتْ يَدُهُ جَذْماً: دەستی بڕایەوە، یان پەنجەکانی نەماون.

جُذِم: نەخۆشی داڕزانی تووش بووە واتە: گوڵی، (هو مجذوم) ٥ أجْذَمَ يَدَهُ: دەستی بڕیەوە ٥ أجْذَمَ عن الشيئ: وازی لەوشتە هێنا ٥ إنْجَذَمَ: بڕدرایەوە ٥ الجُذامُ: گوڵی، نەخۆشییەکە گۆشت‌و پێستی ئادەمیزاد دادەڕزێ‌و هەڵدەوەرێ ٥ الجَذَمَةُ: جومگەی دەست ٥ الجِذْمَةُ من الشيئ: پارچەیەك بەشێك لەشت بڕدرێ‌و بنکەکەی بمێنێتەوە ٥ المِجْذامُ: ئەو کەسەی کێشەکان یەکالا دەکاتەوە.

جذا جَذْواً وجُذُوّاً: جێگیربوو ڕاوەستا ٥ جذا الرجلُ: پیاوەکە لەسەر ئەژنۆی دانیشت ٥ لەسەر پەنجەی قاچی ڕاوەستا ٥ إجْذَوْذَى: ڕاست بووەوە، ڕاوەستا ٥ الجاذي: دەست کورت ٥ الجَذاةُ: بنکی درەختی گەورە ٥ الجِذْوَةُ: پشکۆی ئاگری بڵێسەدار ٥ الجِذيُ: بنەما ٥ بناغە.

الجَرِّيَّةُ: گەرو ٥ چۆلەکە گر ٥ تەڵەو داو بۆ گرتنی باڵندە ٥ إجْرَأشَّ: جەستەی بەرەو تەندروستی گەڕایەوە ٥ إجْرَأشَّ الابلُ: حوشترەکە سکی پڕ بوو ٥ الجُرائِضُ: شێر ٥ ئەگەر بۆ حوشتر بەکار هێندرا مەبەست حوشتری گەورەو بەهێزە ٥

جرافیت: کانێکی خەڵوزی ئاسنینە مادەی قەڵەم ڕەصاصی لێ بەرهەم دەهێندرێ ٥ الجَرانيتُ: بەردێکی ڕەق‌و ڕەنگاو ڕەنگە، عەمودو کۆڵەکەی لێ دروست دەکرێ ٥ گرانیت، کاشی گرانیت.

جَرِبَ جرباً: توشی گەڕو گوڵی بوو ٥ جَرِبَ السيف: شمشێرەکە ژەنگی هێنا ٥ رجل مُجَرَّب: پیاوێکی بەتاقی کراوەیە ٥ الجِرابُ: هەمبانە ئەو شتەی تێشووی تێ دەکرێ.

الجَرَبُ: نەخۆشییەکی پێستە پێی دەگوترێ گەڕی ٥ الجِرِبّانُ: گیرفانی کراس ٥ الجَرِيبُ: شوێنی کشتوکاڵ ٥ پێوەرێکە بە ئەندازەی چوار قەفیز بەکوردی پێی دەگوترێ: تەغار ٥ تَجَرثَمَ الرجلُ: پیاوەکە وێك هاتەوە، لە شوێنی خۆی دانیشت ٥ الجرثومة: بنەما ٥ ئەو پەردەیەی لەلای بنی زمانەوەیە لەکاتی شت قوتداندا ناهێڵی خواردنەکە بچێتە بۆری هەناسەوە ٥ ئەوگڵ‌و خۆڵەیە کەلە دەوروبەری بنکی دەرختە ٥ گوندەمێرو ٥ جورثومە لە زانستی ئەحیادا بەشێکە لە زیاندار یان ڕوەك کەبگونجێ ژیانداریکی تریان ڕوەکێکی تری لێ بەرهەم بێ.

جَرِجَ جرجاً: دڵەڕاوکێ‌و پەلە پەلی پێ کەوت ٥ هاتوچۆی کرد هەڵسوڕا.

جَرِجَتِ الأرض: زەوییەکە ڕەق بوو ٥ الجُرْجَةُ: کیسەیەکە لە پێست دروست دەکرێ لای خواروی پان‌و بۆرە دەمی تەسکە تێشووی تێ دەکرێ، (ك: جُرَج)ە.

جَرْجَرَ البعيرُ: حوشترەکە لەگەروی خۆیدا دەنگی دووبارە کردەوە ئاماژەی بەنارەحەتی خۆی کرد ◊ جَرْجَرَ الماءُ: ئاوەکە قلّپە قلّپی کرد ◊ جَرْجَرَت النار: ئاگرەکە لرفەلرفی هات ◊ جَرْجَرَ الشرابَ: شەرابەکەی قوم قوم خواردەوە یەك لەدوایەك ◊ الجُراجِرُ: کلۆر، (ماء جراجر): ئاوێك زۆر خوڕە خوڕی بێ ◊ الجرجارُ: دەنگی هەورە تریشقە ◊ الجَرْجَرُ: جنجمر ◊ الجِرْجِرُ: دانەوێڵەیەکە لە پێڕی ڕەقەکانە وەرزانە لە شوێنی ئاوو هەوای مام ناوەندیدا دەڕوێ ◊ جَرْجَمَ الطعامَ: خواردەمەنییەکەی هەموو خوارد ◊ جَرْجَمَ الرجلَ: پیاوەکەی خست بە زەویدا ◊ جَرْجَمَ البَيْتَ: خانووەکەی هەڵوەشاند ◊ تجرجم الشَّيْئُ: شتەکە کەوتە خوارەوە ◊ تَجَرْجَمَ في مكانه: لەشوێنی خۆی وێك هاتەوەو دانیشت ◊ جَرَحَهُ جَرْحاً: برینداری کرد ◊ جَرَحَهُ بلسانه: جنێوی پێ دا دژی دوا.

جـرح الشاهدَ: شایەتەکەی ڕەدکردەوە ◊ جرح الشَّيْئَ: شتەکەی بەدەست هێناو کەسبی کرد ◊ اجترح الشَّيْئ: شتی خراپی ئەنجام دا ◊ استجرحَ الشاهدُ: شایەتەکە شیاوی ئەوە بوو تانەی لێ بدرێو شایەتییەکەی ڕەت بکرێتەوە ◊ الجارح: کاسبکار ◊ الجارحة: دەست، قاچ ◊ سەگو تاژیو باز کە بۆ ڕاوکردن ڕاهێندرابن ◊ الجراحةُ: برین ◊ میهنەی ئێسك ڕابەستنەوە ◊ بەشێکە لە زانیاری تەندروستی کە پزیشك عەمەلیات دەکا ◊ جَرَدَهُ جرداً: ڕوتی کردەوە، توێکڵی سەرەوەی لابرد، سپی کرد ◊ جَرَدَ الجرادُ الأرض: کوللە بێتان هەرچی لەسەر ڕوی زەوی هەبوو لە شیناوەردو دەغڵو دان هەمووی خوارد هیچی نەهێشتەوە ◊ جرد السيفَ من غمده: شمشێری لەکالان دەرکێشا ◊ جَرَدَ القُطنَ: پەمۆکەی هەڵەجکرد، پاکیکرد ◊ جرد ما في الخزن أو الحانوت: سەرژمێری شتومەکی ناوگەنجینەو حانووتەکەی کرد ◊ جَرِدَ جَرْداً: تووك بەجەستەیەوە نەما هەمووی هەڵوەری ◊ جَرِدَ المكانُ: ئەو شوێنە شینایی تێدا نەما ◊ جَرِدَ الرجلُ: ئەو پیاوە بەهۆی زۆر خواردنی کوللە پێستی لیری لێ پەیدابوو ◊ جَرِدَ الثوبُ: کراسەکەی کۆن بوو.

جَرَدَ الشهرُ أو اليومُ: مانگ تەواو بوو ڕۆژ کۆتایی هات ◊ جَرِدَ الزرعُ: کشتوکاڵەکە کوللەی پێوەبوو ◊ جَرَّدَهُ: ڕوتی کردو توێکڵی لەسەر لابرد ◊ جَرَّدَ الجِلْدَ: پێستەکەی کەندو مووەکانی لێ کردنەوە ◊ جَرَّدَ السَّيْفَ مِنْ غمده: شمشێرەکەی لە کالان دەرهێنا ◊ انجردَ من ثوبه: پۆشاکی لەبەردا نەما ◊ انجردَ الابلُ من اوبارها: حوشترەکە کوڵکی پێوەنەما هەمووی لێ هەڵوەری ◊ انجرد الثوبُ: کراسەکەی کۆن بوو ◊ انجرد في سيره: لە ڕۆیینەکەیدا پەلەی کرد ◊ الأجردُ: (فرس أجرد) ئەسپی خۆشڕەو پێشڕەو ◊ التجريد: ڕوتکردنەوە ◊ لێ وەرگرتنەوەی دەسەڵات ◊ الجارودية: تاقمێکی شیعە مەزهەبی زەیدیو توند ڕەون ◊ الجرادُ: کوللە، (جرادة) بۆ تاکی نێرو مێیان بەکاردێ ◊ الجُرادةُ: توێکڵی لێ کراوە ◊ الجرداء: مێینەی (الأجرد).

الجَرَدُ من الأرض: سارایەکی پانو پۆڕی بێ گیاوو گژ ◊ الجَرْدُ: مەتاڵ ئەو شتەیە لەشەڕداخۆی پێ لەچەکی دوژمن دەپارێزێ ◊ الجُرْدُ: چەتە، ڕێگرێك کە ڕێبواران ڕوت بکاتەوە ◊ الجريدة: لقی دارخورماکە توێکڵەکەی لێ بکرێتەوە ◊ المَجرَدَةُ: شوێنی لۆکە پاککردن ◊ الجَرْدَقُ: نانی ئەستور (خەپلە) ◊ جَرْدَمَ فلان: فلانکەس پەلەی کرد ◊ جردم الستين: لەتەمەنی شەست ساڵی

تێبەڕی ٥ اَلْجَرْذَمُ: کوللەیەکە سەری سەوزو ڕەشە ٥ جَرَذ الفرسُ: ئەسپەکە توشی نەخۆشی هاوسانی شارەگی پاشوی بوو.

جَـرَذَ الـشجرةَ: لـق و پـۆپی درەختەکـەی کـرد ٥ الأَجْرَذ: فـەیزەن، قاچی خوارو خێچ ٥ الجَـرَذ: هاوسـان و ئەسـتور بـوونی شـادەماری پاشـوی ئـاژەڵ ٥ الجُـرَذ: جـرج (مـشکی گـەورە) ٥ الجَـرِذَةُ: زەوییەك مشکی زۆربێ ٥ جَرَت الحاملُ: ئافرەتـە دوو گیانەکە ماوەی سك پڕبوونەکەی درێژەی کێشا ٥ جَرَّ علی نفسه جریرة: تـاوانی ئەنجامـدا ٥ أَجَرَّ البَعِیرَ: ڕێشمەی حوشـترەکەی خـستە سـەر ملی حوشـترەکەو بـەرەڵڵای کـرد ٥ أَجَـرَّ لـسانَهُ: قسەکردنی لێ قەدەغە کرد ٥ أجرَّ فلانـاً الـدین: قەرزەکـەی بـۆ فلانەکـەس دوا خـست ٥ اجـتر البعیرَ: حوشترەکە کاوێژی کرد ٥ إِسْتَجَرَّ الفصیلُ عـن الرضـاع: بێـچووەکە فـومێکی شـیر مـژیو ڕاوەسـتا ٥ الابـل الجـارَّة: حوشـتری بارهەڵـگر ٥ الجـارور: جـەمێکە لاقـاو هـەڵی دڕێ ٥ الجِـرارة: میهنەی جەڕە دروستکردن.

الجَرُّ: چاڵاییەك لەزەوی ٥ لـە زاراوەی نەحویانـدا جـۆرە ئیعرابێکـە ٥ الجـراء: خـاترو خـوێش ٥ اَلْجَـرّارُ: سوپای زۆر ٥ الجَـرَّةُ: جـەرەی ئـاو لـەگڵ دروست دەکرێ.

الجِرَّةُ: کۆمـەڵێك ئـادەمیزاد لـە شـوێنێك بـار دەخـەن و دوایـی دەڕۆن ٥ اَلْجُـــرَّةُ: دولـــك: دارێکـــە لای سەرەوەی دوفاقێکی هەیە ئاسکی پـێ دەگیرێ ٥ الجـــرور مـــن الـــدواب: ئـــەو ولاغو ئاژەڵەیـــە چەموش و سەرکەش بێ ٥ الجَرِیرُ: حەبلێکە شتی پێ ڕادەکێشرێ ٥ اَلْجَرِیرَةُ: تاوان و گوناە ٥ المِجَرُّ: دیرەك ، دینگە ٥ اَلْمَجَرَّةُ: کۆمەڵە ئەستێرە.

جَرَزَ جَرْزاً: بەخێرایی خواردنەکەی خوارد ٥ جـرز الـشَّیئَ: شتەکەی بڕییەوە، لـەبێخی دەرهێنـا ٥ جـــرز الجـــرادُ الأرضَ: کوللـــە بێتـــان هـــەموو شیناوەردی سەرزەوی خوارد ٥ جرَز فلاناً بالشتم: جنێـوی پێـدا ٥ أَجْـرزت الأرضُ: زەوییەکـە بـوو بەسـوتەمرۆ ٥ جَـرُزَتِ النـاقـةُ: حوشـترەکە لاواز بـوو ٥ الجـارز: ئـافرەتی نـەزۆك ٥ الجُـرْزُ مـن السیوف: تیغی بڕنده ٥ الجَرْزُ: ساڵی وشك و بێ بـاران ٥ الجُـرُزُ: زەوی ڕوت و سـوتەمەرۆو بـێ شیناوەرد.

جَرَسَ الکَلامَ: گۆرانی گوت و قسەی کـرد ٥ جَـرَسَ النحلُ نور الشجرة: هەنگەکە گوڵی درەختەکەی لستەوە بـۆ ئـەوەی هـەلالی لێ وەرگـری ٥ جَـرَّسَ الدهرُ فلانـاً: زەمانـە فلانکەسـی لـە بۆتـەداوە ٥ ناقـة مُجَرَّسَةٌ: حوشـترێکی ڕام کـراوە بـۆ بـارو بـۆ سواری.

الجارِسُ: زۆر خۆر.

جَرَشَهُ جَرْشاً: سپی کـرد، تویکڵەکـەی لێ کـردەوە ٥ خوراندی.

جَرَش الجِلدَ: پێستەکەی سووەوە بـۆ ئـەوەی لـوس ببـێ ٥ الجُراشَـةُ: ئـەو خـشت و خوڵەیـە لـەکاتی خـواردن دا هەڵـدەوەرێ ٥ الجرِیشَ: دەرون، دڵ و دەروون ٥ الجـریش: دانەوێڵـەی کـەرت و پـەرت کراو، هاڕاو ٥ جَرَضَهُ جرضاً: خنکاندی.

جَرَضَ بریقـه جَرضـاً: بـە نارەحـەتی و خەفەتـەوە قوتی دا ٥ جَرَضَ علیك ریقه: بەرقەوە تفەکەی قوتدا ٥ جَرَضَ بنفسه: خەریکبوو خۆی بخنکێنی ٥ أَجْرَضَـهُ بریقـه: لەخـەم و نارەحـەتی دا تـف لەقورگی گیرا ٥ الجُراضُ: حوشـتری گـەورە ٥ یـان دەم خواربـوونی کـاتی مـردن کـە مردووەکـە دەمی دادەچەقێ.

جَرَعَ الماءَ جَرْعاً: ئاوەکەی قوت دا ٥ **جَرِعَ** الماءَ ونحوه جَرَعاً: ئاوەکەی خواردەوە ٥ **جُرْعَةُ الماءَ**: ئاوی دەرخواردا ٥ **الأجْرَعُ**: زەوی رەقەلآنو درکاوی ٥ **الرجعاء**: زەوی رەقەلآنو سوتەمەرۆ ٥ **الجُرْعَةَ** من **الماء**: قومە ئاویك ٥ **جَرَفَ الشَّيَ**: هەموو شتەکەی رادا یان زوربەی رامالی ٥ **جَرَفَ** الدهرُ القومَ: زەمانە ئەو قەومەی بەهیلاك برد ٥ **جَرَفَ** الطين: خۆلەکەی مالی ٥ **إنجَرَفَ**: هەموو شتەکان رادران ٥ (الجاروف): ئامێرێکە کەناسەکانی شارەوانی بەکاری دێنن بۆ مالێنی جادەو کۆلآن ٥ **رجُلٌ جراف**: پیاوی زۆر خۆر ٥ **الجُرَفُ**: ماڵو سامانی زۆر لە هەموو جۆرێك ٥ پاوانی جەنگە لآوی ٥ **الجُرُفُ**: لاشیو کە لەخواریەوە ئاو هەڵی کۆڵیبێ ٥ بن هەڵۆڵ بوبێ ٥ **المِجْرَفَةُ**: ئامێری داخکردن.

جَرَمَ جَرْماً: تاوانی کرد ٥ جَرَمَ فلان لأهله: کاسبی بۆ ماڵو منداڵی خۆی کرد ٥ **جَرَمَ** النخلُ والتمر: کاتی چنینی خورماکە هات ٥ **اجتَرَم لاهلِه**: کاسبی بۆ ماڵو منداڵی کرد ٥ **تَجرَّمَ**: تەواو بوو، بەسەرچوو ٥ **تَجرَّمَ عليه**: تاوانێکی پالدا کە نەی کردووە ٥ **الجِرامُ**: غرام، بەشێك لە هەزار بەشی کیلۆیەك ٥ **الجُرامةُ**: ئەو خورمایانەی لەکاتی لێکردنەوەی هێشوەکان دەکەونە خوار ٥ **الجِرْمُ**: جەستە، قەبارە ٥ **الجُرْمُ**: تاوان ٥ **الجُرْمَةُ**: خورمای نەگەییو کە لێ دەکرێتەوە ٥ **الجريم**: خورمای چنراو، خورمای وشکەڵ ٥ **الجريمة**: بەشێوەی گشتی کارێکی ناشایستەی وەهایە کە سزای لەسەربێ.

جَرْمَزَ: وێك هاتەوەو بەسەریەکدا کەوتەوە ٥ **الجراميز**: دەستو قاچی ئادەمیزاد ٥ **الجُرْموزُ**: حەوزێکە لەناو حەوشە یان لەناو باخو لەبەرزییەوەیە ئاوی لەبەر دەڕوا بەمەلاو بەولادا.٥ **الجرمقاني**: تاکی (الجرامقه)یە نەتەوەیەکی غەیرە عەرەبن لەسەرتای هاتنی ئیسلامدا دابەزیونە ناو موصڵەوە.

جَرَنَ جروناً: بەو کارە راهاتو باری پێوە گرت ٥ جَرَنَ الحَبُّ: دانەوێڵەکەی هاڕی ٥ **أجْرَنَ الحَبُّ** أو **التَمْرَ**: دانەوێڵەکە یان خورماکەی خستنە سەر خەرمان ٥ **اجْتَرَنَ**: خەرمانی دروست کرد ٥ **الجارِنُ**: رێگای کوێر بووە ٥ ئامێرو کاڵای بەکار هاتوو پەککەوتە ٥ **الجُرْنُ**: ئەو شوێنەی دانەوێڵەی تێدا گێرە دەکرێ واتە: خەرمان یان شوێنی وشك کردنەوەی میوە واتە: مشتاخ.

أجْرَتِ الشجرة: میوەکەی خڕە کەبوو.

الجِرْوُ: هەموو شتێك بەساوایی تەمانەت هەنارو هەنجیرو کاڵەکیش: وەلێ بەزۆری ناوە بۆ توتکە سەگ ٥ بێچووە شێر ٥ **جرى** الماءُ: ئاوەکە هەڵڕژا، خێرا رۆیی، لوس رۆیی ٥ **جرى** فلان مجرى فلان: حاڵو وەزعی فلانکەس وەکوو حاڵی فلانکەسی لێ هات ٥ **أجْرَى الماءَ**: ئاوەکەی بەردایەوە رۆیاندی ٥ **تجاروا في الحديث**: وتو وێژیانکرد، چەلەحانێیان کرد ٥ **الجَرْيُ**: رۆیشتن ٥ **الجاري**: بەهای وەخت، نرخی رۆژانە ٥ **الجارية**: کەنیزەك، چەتیو، ئافرەتی کۆیلە یا پیرێژنیش بێ ٥ با ٥ خۆر ٥ کەشتی ٥ **الجرى**: بای صەبا ٥ **الجِراءُ**: خاترو خوایش ٥ **الجَرايَةُ**: منداڵی، تەمەنی بچوك ٥ **الجرايات**: لەزانستی (اقتصادا) یاساو رێسایەکە ئەندازەی کاڵای سەرف بوو دیاریی دەکا بۆ هەموو کەسێك ٥ **الجَرِيّ**: وەکیل ٥ بۆ تاكو کۆو نێرو مێ بەکاردێ ٥ **ألمجرى من النهر**: دەراوی چەمو روبار ٥ **الجِرْيالُ**: رەنگو بۆیەی سور ٥ **أجزأت المرأةُ**: ئافرەتەکە منداڵی مێینەی

بوون ◊ أجزأ الشَّيْءُ فلاناً: شتەکەی بەشی فلانکەسی کرد ◊ أجزأ السکینَ: دەسکی بۆ کێردەکە دروستکرد ◊ أجزأ الخاتم في أصبعِهِ: ئەلقەی لەپەنجەی خۆی کرد ◊ جَزَّأَهُ: بەشبەشی کرد.

الجُزءُ: بەشێك لەشت ◊ الجُزأة: بنکی کلك ◊ دەسکی کێرد ◊ جَزَحت الظباء جَزْحاً: ئاسکەکان چوونەوە ناو لانەی خۆیان.

جَزَحَ فلان: فلانکەس بەپیر ئیشی خۆیەوە چو چاومڕوانی نەکرد ◊ جَزَحَ لە: بەخششی باشی پێدا ◊ جَزَحَ الشجرةَ: درەختەکەی راوەشاند ◊ جَزَر الشَّيْءَ: شتەکەی بڕیەوە ◊ جَزر الجَزورَ: گوشتیەکەی سەربڕی ◊ أجْزَرَ النخلُ: خورماکە کاتی لێ کردنەوەی هات ◊ أجْزَرَ فلاناً: مەڕێکی دا بەفلانکەس بۆ سەربڕین ◊ اجتَزَرَ الجزورَ: گوشتی یەکەی سەربڕی ◊ الجِزارَةُ: میهنەی قەسابی، کاری حەیوان سەربڕین ◊ الجُزارة: سەروپێی حوشتری سەربڕاو کە دەدرێ بە کابرای قەساب لە جیاتی حوشتر سەربڕینەکە ◊ الجَزْرُ: ئاژەڵ سەربڕین ◊ کشانەوەی شەپۆلی ئاوی دەریا ◊ جزْر السباع: ئەو گۆشتەیە کە درندەکە دەیخوا ◊ یان ئەو گۆشتەی لەبەری دەمێنێتەوە ◊ الجزور: ئەو حوشترەیە بەکەڵکی سەربڕین بێ ◊ الجزیرة: ئەو پارچە زەوییەیە ئاو دەورەی بداو ئاومکە دای نەپۆشێ ◊ المَجْزَر: شوێنی ئاژەڵ سەربڕین.◊ جَزَّ النخلُ ونَحوه جزّاً: دارخورماکە کاتی ئەوەی هاتووە میوەکەی لێ بکرێتەوە ◊ جَزَّ الصُّوفَ جَزّاً: خورییەکەی بڕییەوە ◊ أجَزَّ القومُ: کاتی بڕینەوەی مەڕەکانیان هات ◊ جَزِعَ لە من مالە: لەماڵی خۆی بەشێکی بۆ بردا ◊ جَزِعَ جَزَعاً: خۆی بۆ بەڵاکە نەگرتو هاوارو دادو فیغانی کرد ◊ أجْزَعَهُ: هەڵینا بۆ گریانو هاوارکردن ◊ جَزَعَ البُسْرَ والرُّطَبَ: خورماکە ئاڵو بۆڵی تێکەوت ◊ هەندێکی گەیی ◊ جَزَعَ فلاناً: غەمو نارەحەتی لەسەر دڵی فلان لابرد ◊ اجتزعَهُ: پارچە پارچەی کرد ◊ تَجزَعَ الشَّيْءُ: شتەکە کەرت بوو ◊ تجزَّعَ البسُر والرطب وغیرهما: خورماکە ئاڵو بۆڵی تێکەوت هەندێکی گەیی ◊ تَجَزَّع القومُ الشَّيْءَ: خەڵکەکە ئەو شتەیان بەشبەش کرد ◊ الجازع: نیرگە ◊ الجُزَاعُ: گیاییەکە ئاژەڵ دەکوژێ.

الجَزْعُ: جۆرێکە لە عەقیق ◊ هێڵی بەرامبەرو کەوانەیی رەنگاو رەنگی تێدان ◊ المُجَزَّع من اللحم: ئەومیە بەزو گۆشت تێکەڵاو بێ.

جازف: شتەکەی فرۆشت نازانێ پێوانەو کێشانی چۆنە ◊ جازف بنفسه: خۆی خستە خەتەرەوە ◊ جازف في کلامه: بەبێ تێفکرین قسەی کرد ◊ إجتَزفَ الشَّيْءَ: بەگۆترەکاری شتەکەی کڕی ◊ الجُزاف: کالایەکە نە بزانرێ بە پێوان چەندە نەبە ئەژمارە ◊ جَزَلَهُ جزلاً: بڕییەوە.

جَزَلَ البعیرَ: جدەوی حوشترەکە برینی لێ پەیدا بووە چاک نابێتەوە ◊ جَزِلَ الرأيُ: راو بۆچونەکە پوچو بێ کەڵك بوو ◊ جَزُلَ جَزالةً: گەورەو بەنرخ بوو ◊ أجْزَلَ له العطاء: بەخششی چاكو باشی بۆ دیاری کرد ◊ الجَزالُ: لێکردنەوەی هێشووی خورما ◊ الجَزْلُ: شتی بەنرخو زۆر لە هەرشتێك بێ ◊ الجزلُ من الکلام: قسەی رەوانو فەصیح ◊ الجِزْلَةُ: پارچە.

جَزُمَ جزماً: خواردنێکی خوارد تێر بوو، لە شەوو رۆژێکدا یەکجار نانی خوارد ◊ جَزَمَ علیه: لێی بێدەنگ بوو ◊ سوور بوو لەسەر ئەنجامدانی ◊ ترسا ◊ جزم الیمینَ: سوێندی خواردو کارەکەی رۆیاندو گەڕانەوەی تێدا نیە ◊ جزم الکلمةَ:

کۆتایی فیعلەکەی زەنەدارکرد ٥ إجْتَزَمَ الشَّيْئَ: شتەکەی بڕییەوە.٥ الجَزْمُ: لەزاراوەی نەحوییاندا بریتییە لە زەنەدارکردنی پیتی کۆتایی فیعلی موضارع یان کرتاندنی پیتی کۆتایی ٥ الجِـزْمُ: بەشێك لە خورما یان شتی تر ٥ الجَزْمَةُ: ژەمە خواردن ٥ الجَزْمِيةُ: ڕێبازێکی فەلسەفییە پشت بە هێزی عەقڵ دەبەستێ بۆ گەیشتن بە مەبەست ٥ جازاهُ: پاداشتی دایەوە ٥ سزای دا ٥ تَجازَى الدَّيْنَ: قەرزەکەی دایەوە، یان قەرزەکەی وەرگرتەوە ٥ الجِزْيَةُ: سەرانە؛ بڕە پارەیەکە فەرمانڕەوای ئیسلامی وەری دەگرێ لە هەندێ لەوانەی موسوڵمان نابن لەجیاتی ئەو خزمەتگوزارییەی پێشکەشیان دەکرێ.٥ جَسَأَ الشَّيخُ: پیاوە پیرەکە گەیشتە کۆتایی تەمەنی ٥ الجاسياء: رەقبوونو پتەوی.

جَسِدَ الـدم: خوێنەکە وشك بوو ٥ أجْسَدَ الثَّوبَ وغوه: بەرەنگی زەعفەران کراسەکەی بۆیەکرد ٥ الجِسادُ: خوێنی پیس ٥ زەعفەران ٥ الجُسادُ: ئازارێکە لە جەستەدا هەمووی، یان هەر لەسکدا ٥ الجَسَدُ: جەستە.

جَسَرَ: ئازابوو، ئازایە ٥ جَسَرَ القَومُ: ئەو قەومە پردیان رابەست ٥ جَسَرَ الرکابُ الْمَفَازَةَ: کاروانچییەکان ساراکەیان بڕی ٥ تَجاسَرَ: بێ پەرواکارەکەی ئەنجامدا ٥ تَجاسَرَ عليه: خۆی بەسەردا راناوندو لوتشکێنی کرد ٥ پەلاماریدا.

الجِسْرُ: پرد، هەرشتێك بەسەریدا بپەڕیتەوە ٥ کەناری جۆگا ٥ الجَسْرُ: ئەندامی گەورەی جەستە ٥ جَسَّ الخَبَرَ: لەهەواڵەکەی کۆڵیەوە ٥ جَسَّ الشَّيْئَ بیدە: دەستی لە شتەکەدا بزانی چیەو چۆنە ٥ جَسَّ الابلُ الکلأَ: حوشترەکە دەمی بۆ لەوەڕەکە برد منەی کرد ٥ الْجَاسَّةُ: هەستێکە لە پێنج هەستەکان ٥ الجاسُوسُ: کەسێکە بەدوا هەواڵو رووداودا بگەرێ بۆ ئەوەی زانیاری بدا بەکەسانی دی ٥ الْمَجَسُّ: شوێنی دەست لێدان ٥ المِجَسُّ: ئالەتی پشکنین.

جَسُمَ جَسَامَة: گەورەو زەبەلاح بوو ٥ تَجسَّمَ الشَّيْئَ: شتەکەی قەبارە دارکرد ٥ الجُسَامُ: جەستە گەورە دەستو پەل قەوی ٥ الجِسْمُ: جەستە؛ هەرشتێك پانیو قوڵیو درێژی هەبێ ٥ هەرشتێك لە ئادەمیزادو ئاژەڵو رووەك هەستی پێ بکرێ ٥ هەر جەوهەرێکی مادی شوێنێ بگرێو قورساییو درێژی هەبێ ٥ الجُسُمُ: کاری گەورە روداوی سەرنج راکێش ٥ الْمُجَسَّمُ: شتێك پانیو درێژیو ئەستووری هەبێ.

جَسَأَ: وشك بوو، رەق بوو، ئەستور بوو، زبر بوو ٥ جَشَأَت نَفسُهُ: پەقی هێناوە پەقی هاتەوە ٥ لەترسا یان لەغەمو نارەحەتیدا هەڵچوو ٥ جَشَأَت الغَنَمُ: ئاژەڵەکە قۆڕە قۆڕی لە قورگی هات.

جَشَا البحر: دەریا ئاوەکەی بەرزبووە ٥ جشا الوَحْشُ: درندە کێوییەکە راپەڕیو بازی دا ٥ جشا العدو: دوژمن راپەڕی بۆمان هات ٥ جشا القوم: ئەو قەومە لەوڵاتێکەوە گواستیانەوە بۆ وڵاتێکی تر ٥ جَشا على نفسه: لەخۆیا دڵتەنگ بوو ٥ جشا عن الطعام: تێری لەخواردەمەنییەکە خواردو پێش چاوی کەوت ٥ تَجَشَّأَ الفجرُ: لەکاتی بەرەبەیاندا با هەڵی کرد ٥ الْجُشَاءُ: دەنگێکە لەدەم دێتە دەرەوە لەکاتی تێر خواردندا، بەکورتی پەقدانەوە، قرقێنە ٥ الجُشَأَةُ وَالْجُشَاةُ: کەسێك زۆر غەمو خەفەت بخواو ئاخو ئۆف بکا.

جَشَبَ جَشباً: ئەستور بوو، زبر بوو ٥ جَشَبَ الطعامُ: خواردنەکە بێ پێخۆر بوو ٥ جَشَبَ

الحَبَّ: دانەوێڵەکەی هاڕی کردی بە بروێش ٥ جَشَبَ شبابُهُ: کەنجییەتی خۆی بەڕی کرد.
جَشِبَ الرَّجُلُ: خواردنو خۆراکی زبرو کەمو کوڕ بوو ٥ الجَشُوبُ من النساء: ئافرەتی ناقۆڵای کەتە ٥ المِجْشابُ: جەستە گەورەی ناقۆڵا ٥ المِجْشَبُ: پیاوی کەتەو ئازا ٥ المُجَشَّبُ: ئادەمیزادی ژیان زبرو دەستکورت ٥ جَشَرَ عن أهله: لەخزمو خۆێشی خۆی دوورکەوتەوە ٥ جَشَرَ الشَّيْءَ: وازی لە شتەکە هێنا.
جَشِرَ الساحِلُ جَشَراً: قەراخ دەریاکە قوڕەکەی رەق هەڵهات ٥ جَشَرَهُ: وازی لێ هێنا ٥ جَشَرَ الاناءَ: قاپەکەی بەتاڵ کرد ٥ تَجَشَّرَ بَطْنُهُ: سکی هەڵاوسا ٥ الجاشِرِيَّةُ: نیوەڕۆ ٥ بەرە بەیان ٥ خواردنەوە لەبەرەبەیانیدا ٥ الجُشارُ: کۆکە، یان سینگ خورانو نیخە نیخ ٥ دەنگ گرِی ٥ الجَشَرُ: بەردێکی زبرە لە دەریادا لەچەوو صەدەف پێك دێ ٥ الجَشّارُ: خاوەنی ئاژەڵی وەها کە لەکێوو کەژ دەلەوەڕێن ٥ الجَشِيُّ: تیردان، کەشکۆڵ ٥ هەمبانە ٥ جەواڵو هۆڕی گەورە ٥ المِجْشَرُ: حەوزێك کە ئاوەکەی بەکەڵکی خواردنەوە نەیە لەبەر پیسو بۆخەڵی ٥
جَشَّ الحَبَّ: دانەوێڵەکەی کردە بروێش ٥ جَشَّ المكانَ: شوێنەکەی ماڵیو پاکی کردەوە.
الجَشَشُ: دەنگی گەورەو گر ٥ الجَشُّ: شوێنی رەقەڵانو بەرداوی ٥ الجَشُّ من الشَّيْءِ: ناوەڕاستی شت ٥ الجَشَّةُ: کۆمەڵێك ئادەمیزاد بەکۆمەڵ بەرەو شوێنێك دەڕۆن.
جَشِعَ جَشَعاً: تەماعی زۆر بوو هەڵپەی کرد ٥ تَجاشَعوا الشَّيْءَ: لەو شتە کۆبوونەوەو چەپاویان کرد ٥ تَجَشَّعَ عليه: زۆر بەخەمیەوە بوو سور بوو لەسەر ئەنجامدانی ٥ الجَشِعُ: ئەو کەسەیە ماڵو سامان کۆدەکاتەوە لێی نابەخشێ دڵی بروانادا شتێکی لێ زایە بکا ٥
جَشِمَ جَشْماً: قەڵەو بوو، قورس بوو ٥ جَشِمَ الأَمْرَ جَشْماً: بەنابەدڵ ئەو کارەی لە ئەستۆ گرت ٥ اجْشَمَهُ أمراً: کارێکی خستە سەرشانی ٥ الجُشْمُ: قورسایی.
جَشِنَ جَشَناً: قەڵەو بوو، زەبەللاح بوو.
جَصَّصَ البناءَ: باڵەخانەکەی کەچکاری کرد ٥ جَصَّصَ الاناءَ: قاپەکەی پڕکرد ٥ الجَصُّ: گەچ ٥ جۆرێکە لە کەرەسەی خانوو دروستکردن ٥ الجَصّاصُ: گەچکار، ئەو کەسەی گەچەکە بەرهەم دێنێ ٥ فرۆشیاری گەچ ٥ الجَصّاصَةُ: ئەو شوێنەی گەچی لێ بەکار دەهێندری.
جَضَّ فلان جَضّاً: فلانکەس بەشێوەی فیزەوە هاتوو چۆی کرد ٥ جَضَضَ: بازێکی توندی هاویشت.
جَعَبَ الجُعْبَةَ – جَعَبَ جَعْباً: تیردانی دروستکرد، پرێسکەی دروستکرد ٥ جَعَبَ فلاناً: فلانکەسی خستە سەر زەوی ٥ الجِعابَةُ: دروستکردنی تیردانو فیشەکدان حیرفەو میهنەی جوعبە دروستکردن ٥ الجُعْبُوبُ: کورتە باڵای ناشیرین، لاوازی بێ هێزی بێ خێرو فەڕ ٥ جَعْبَرَهُ: بەعەرزی دادا خستیە سەر زەوی ٥ الجَعْبَرِي: کورتە باڵای ناشیرینو نەکڵەوەت ٥ الجِعْثِنُ: قەدی درەختو رووەك.
جَعْجَعَ الرحى: ئاشەکە تەقە تەقی لێ هات ٥ چەقەنەی لێ دا ٥ جَعْجَعَ به: نارەحەتی کرد، جاڕزی کرد ٥ جَعْجَعَ الجذور: کوشتی یەکەی سەربڕی ٥ الجعجاعُ: شوێنی تەنگەبەرو ناخۆشو رەقەنو بەردەڵان ٥ بەندینخانە ٥ الجَعْجَعُ: شوێنی تەنگەبەرو ناخۆشو بەردەڵان، شوێنێك

لەزەوی چاڵ بووبێ ٥ **جَعَّدَ الشَّعْرَ** وغيه: مووەکانی کۆکردنەوە ٥ **الجَعْدُ**: خڕ، دەگوترێ: (وجه جَعْدٌ) دەمو چاوی خڕو کەم گۆشتە ٥ **الجَعْدَةُ**: دانەوێڵەیەکی خۆرسکە.

جَعَرَ جَعْراً: تەبیاتی وشك بووە ٥ **تجَعَّرَ**: حەبلەکەی لەپشتی خۆی شەتەك داو چووە ناو بیرەکە ٥ **جَعَارِ**: ناوی کەمتیارە ٥ **الجِعَارُ**: جەبلێکە کەسێك دەرواتە ناو بیر لە پشتێنی خۆی شەتەکی دەدا ٥ **الجَعْرُ**: قشپل ٥ گوو پیسایی، درندەی خاوەن چنگ ٥ **الجُعرور**: جۆرە خورمایەکی بچوکی بێ کەڵکە ٥ دەعبایەکی بچوکە.

جَعَسَ جَعْساً: دایهێنا، هێنایە کایەوە ٥ **الجَعَسُ**: زبڵو زاڵ سەرەنگیوێلك ٥ **الجَعيسُ**: کەتەو زەلام ٥ **الجُعْسُوسُ**: کولەبنەو ناشیرین ٥ بێ رەوشتو نەکڵەوەت ٥ **الجُعْشُمُ**: کورتە باڵای شانو مل قەوی گردەبڕ ٥ **الجَعْظُ**: کەتەو زەلام، لوتبەرزو خۆبەزلزان لەخۆرازیو لەخۆبایی بوو.

جَعَّ فلان جَعّاً: فلانکەس گڵی خوارد ٥ **جَعَّ فلاناً**: گڵی تێگرت گڵی پی دادا.

جَعَفَ فلاناً: فلانکەسی بە عەرزی دادا، مالی بەزەوی دا ٥ **اجتَعَفَ الشجرةَ**: درەختەکەی هەڵکەند ٥ **الجَعْفُ**: کەم ٥ **الجَعْفَرُ**: جەم، رووبار ٥ حوشترێك شیری زۆر بێ ٥ **الجَعْفَرِيَة**: تاقمێکن لەشیعەی ئیمامی، شوێنکەتووی جەعفەری صادقن.

جَعَلَ: (جَعَلَ اللهُ الشَّيْءَ): خودا ئەو شتەی دروستکرد ٥ **جعل للعامل**: بۆ کرێکارەکە کرێی دیاریکرد ٥ **جَعِلَ الغُلامُ**: منداڵەکە کورتە باڵاو قەڵەو دەرچوو ٥ **جَعَلَ فلاناً ولە**: کرێی بۆ فلانکەس دیاریکرد.

اجْتَعَلَ الشَّيْءَ: شتەکەی دروست کرد ٥ **تجاعلوا الشَّيْءَ**: شتەکەیان لەناو خۆیاندا بەشکرد ٥ **الجِعَالُ**: ئەوکرێو پاساوەیە لەبری کاروەردەگیرێ یان بەرتیلە ٥ **الجَعَالَةُ**: ئەو کرێیەیە یان بەرتیلە کە لەجیاتی کارکردن دەدرێ ٥ **الجُعَلُ**: گیانلەبەرێکە وەکوو خونفوساء لە شوێنی شێدارو نەاویدا دەژی ٥ **الجُعَلُ** من الناس: ئادەمیزادی کولەبنەی رەشو زۆر بڵێو نیزاعکار.

جَعِمَ الرجلُ جَعَماً: پیاوەکە تەماعکاربوو زۆری هەڵپەکرد ٥ **جَعِمَ** الى الطعام: ئارەزۆی بۆ خۆراکەکە پەرەی سەندو زۆری حەز لێ کرد ٥ **اجْعَمَ الشَّيْءَ**: ئەو شتەی لەبێخ دەرهێنا.

الجُعامُ: دەردێکە تووشی حوشتر دەبێ ٥ **الجِعْمِيُّ**: ئادەمیزادی بەتەماعو چاوبرسی ٥ **الجَعُومُ**: تەماعکار لەشتێك کە تەماعی تێا بەکار نایە ٥ **الجَيْعَمُ**: برسی ٥ چاو چنوکێك هەرچی ببینێ حەزی لێ دەکا بیخوا.٥ **جَعَا** البَعْرَ ونحوه: قشپلی کۆکردەوە تا بوو بە کۆمەڵێکی گەورە.

الجَعْوُ: قوڕ ٥ ئەوەی کۆبکرێتەوە لە قشپلو تەپاڵە تا دەبێتە کۆمەڵێك ٥ **الجَعْوَلُ**: بێچوی نەعامە ٥ **الجغرافية**: زانیارییەکە تێیدا لێکۆڵینەوە دەکرێ دەربارەی دیاردە سروشتییەکانی رووبەری زەوی

جَفَأَ الزَّبَدُ: کەفەکە بەرز بوو ٥ **جَفَأَ القِدْرُ**: مەنجەڵەکە لەکاتی کوڵین دا کەفەکەی فڕێ دا ٥ **جَفَأَ الرجلَ**: پیاوەکەی بەزەوی دا ٥ **جَفَأَ القِدْرَ**: مەنجەڵەکەی سەرە نقون کردو بەتاڵی کرد ٥ **جَفَأَ** البَقْلَ والشَّجَرَ جَفْئاً: لە بێخەوە رووەکەکانو درەختەکانی هەڵکەندنو فڕێی دان ٥ **جَفَأَ** البابَ: دەرگاکەی داخست ٥ **الجُفاءُ**: ئەو کەفو

خشتو خۆڵو خاشاکیه لافاو یان مەنجەڵ دەری دەدا ◊ جفجف الثوب الجديدُ ونحوه: کراسە تازەکە خزیو خشەی هات ◊ کراسەکە وشك بۆتەوە هەندێ شەی تێدا ماوە ◊ جَفجفَ الموكبُ: کاروانەکە بەرێ کەوت خرمەخرمی قاچەکانیان دەبیسترا ◊ جفجفَ الماشيةَ: ئاژەڵەکانی کۆکردنەوە ◊ تَجَفْجَفَ الطائر: باڵندەکە خۆی فش کردەوە ◊ بەسەر هێلکەکانی دا کرکەوتو باڵی بەسەردا هێنان.

جَفَخَ: بەخۆی نازیو تەکەبوری کرد ◊ جَافَخَهُ: خۆی بەسەردا بادا، شانازی بەسەردا کرد.

جَفَرَ جفوراً: وازی لەئاو فرێدان هێناو جیماعی بۆ نەکرا ◊ جَفَرَ من المرض: لەنەخۆشییەکەی رزگاری بوو چاکبۆوە ◊ اجْفَرَ عنه: وازی لێ هێنا تەرکی کرد ◊ اجْتَفَرَ: لە ئاو فرێدانو جیماعکردن کەوت ◊ اجتَفَرَ الجَفْرُ: خۆی دارشت قەڵەو بوو ◊ الجَفْرُ: کاریلە یان بەرخۆڵەکە پێ بگاو ورگی پان ببێ ◊ علم الجَفْر: زانیارییەکە دەربارەی پیتەکان لەروی مانایانەوەو ئاماژەکردنیان بۆرووداوی رۆژگار ◊ الجفير: تیردان، یان کەشکۆڵێك لەتیردان گەورەتربێ لە پێست یان لە دار دروستکرابێ ◊ المُجْفَرُ: ئەسپو حوشتری ورگ زل ◊ الجِفْسُ من الناس: پیاوی خراپو بەد.

جَفَشَ الناقةَ: بەسەری پەنجەکانی حوشترەکەی دۆشی.

اجفَأظَّ الجيفةُ: لاشەکە هاوسا. ◊ الجَفْظُ: حەبلی کەشتی. ◊ الجفيظ: کوژراوی هەڵاوساو.

جَفَّ الشَّيْءُ: وشك بووە.

جَفَّ الشَّيْءَ: شتەکەی کۆکردەوە. ◊ اجْتَفَّ ما في الاناء: هەرچی لە قاپەکەدا بوو خواردییەوە. ◊ تَجَفَّفَ الطائر: باڵندەکە خۆی فش کردەوە ◊ بەسەر هێلکەکانی دا خۆی کرکردو باڵەکانی بەسەردا دان. ◊ التَّجْفَاف: ئەو شتەیە شەرکەر لەبەری دەکا وەکوو زری، ◊ الجُفَاف: ئەوەی وشك بێتەوە لەو شتانەی وشك دەکرێنەوە. ◊ الجُفَافَةُ: ئەو گیاو گژەی وەکوو حەشیشە وایەو بڵاو دەبێتەوە.

الجفُّ: کۆمەڵێك ئادەمیزاد. ◊ الجُفُّ: شتی کلۆر ◊ الجُفَّةُ: کۆمەڵێك ئادەمیزاد ◊ دوڵچەی بچوك کە دیزەیەك پڕبکا. ◊ الجفيف: گیای وشکەوە بوو پۆشو پەڵاش.

جَفَلَ جفولاً: هەڵات، هەڵسلەمییەوە ◊ جَفِلَ الشَّعْرُ: قژەکە ژاکاو تێکچوون. ◊ جَفلَ الفيلُ: فیلەکە پیسایی خۆی توڕدا. ◊ جَفَلَ البحر السمكَ: دەریا ماسییەکانی هەڵدایە کەنار. ◊ جَفَلَ الريحُ السحابَ: با هەورەکانی رادان. ◊ جَفَلَ الطيرَ وغيره: باڵندەکەی تەرمەکرد. ◊ جَفَّلَهُ: دەری کرد ◊ رای ماڵی ◊ تَجَفَّلَ الديكُ: کەڵەشێرەکە خۆی فش کردەوە ◊ الأَجْفَلُ: کۆمەڵێك ئادەمیزاد ◊ الجُفَالُ: زۆرینە لە هەموو شتێك.

الجَفْلُ: ترسنۆك: کەسێکە لە هەموو شتێك بترسێ ◊ هەوری باراناوی ◊ الجَفْلَةُ من الشجر: درەختێکە گەڵای زۆری بێ ◊ خوری بڕاوە. ◊ الجُفُولُ من النساء: پیرەژنو ئافرەتی بەساڵا چوو.

جَفَنَ الطعامَ جَفْناً: خۆراکەکەی خستە ناو تەشتەکەوە ◊ جَفَنَ: تەشت (سوێنە)ی دروستکرد ◊ الجَفْنُ: پێڵوی چاو ◊ جَفْنُ الماء: هەور. ◊ الجَفْنَةُ: تەشت، سوێنە ◊ بیری پچوك.

جفا فلان: فلانکەس تەبیاتی توندو تیژی بوو، رەوشتی ناشیرین بوو. ◊ جفا الشَّيْءُ عليه: شتەکەی

لەسەر قورس بوو. ٥ جفا الشَّيءُ: شتەکەی دوور خستەوە توڕی دا.

جفي البَقلَ: رووەکەکەی دورخستەوە. ٥ **أجفى الماشيةَ**: ئاژەڵەکانی لێ خوڕین بێ رەحمانە راوی نان. ٥ **تجافى في سجوده**: لەکاتی سوژدە بردندا قوڵەکانی لەکەلەکەو ورگی و لەرانی دورخستەوە. ٥ **استَجْفَاهُ**: بەوشک تەبیاتی لەقەڵەمدا. ٥ **الجُفَاءُ**: ئەو کەف و خشت و خاڵەیە مەنجەڵ یان لافاو بەملاو بەولای خۆیدا دەیهاوێ.

جَلَبَ جَلباً وَجَلَباً: هەراو هۆریای بەرپاکرد. ٥ **جَلَبَ الجُرحُ**: برینەکە گۆشتە وەزونی هێنایەوەو قەتماغەی بەست. ٥ **جَلَبَ عليه**: تاوانی کرد ٥ **جَلَبَ الشَّيءَ**: شتەکەی لە شوێنێکەوە گواستەوەو بۆ شوێنێکی تر ٥ **جَلَبَ على الفرس**: کەمێ ئەسپەکەی هێواش کردەوە بۆ ئەوەی بازبدا. ٥ **أَجْلَبَ الدمُ**: خوێنەکە وشک بووە ٥ **أجْلَبَ**: یارمەتی داو کۆمەکی پێ کرد. ٥ **جَلَّبَ القومُ والرعدُ والغيثُ**: خەڵکەکە، هەورەکە، بارانەکە: دەنگیان لێ هات. ٥ **تَجَلَّبَ**: بەشوێن لەوەری خۆشدا گەرا. ٥ **الجالبةُ**: بەڵاو کارەسات.

الجَلَب: جەلەب: کۆمەڵە خوشتر یان رەشە وڵاخ و مەرو زن کە دەبرێن بۆ فرۆشتن ٥ **الجُلُبَّانُ**: هەمبانەیەکە کیفێکە لە پێست دروست دەکرێ بۆ ئەوەی شمشێری ناو کالانی تێدا هەڵگیرێ ٥ **الجُلْبَةُ**: ئەو توێکڵەیە لەکاتی چاکبونەوەی بریندا دەکەوێتە سەر برینەکە ٥ **الجلوبَةُ**: هەرشتێك لە دەرەوەی وڵاتەوە بهێنرێ بۆ بازرگانی پێ کردن ٥ **الجَليبُ**: شتی هێنراو، ٥ **الجليبةُ**: شتی هێنراو. ٥ **جَلْبَبَهُ**: جیلبابی لەبەرکرد. ٥ **الجِلْبابُ**: کراس ٥ کراسی ناودامان، جزداشە ٥ سەرپۆش ٥ کەوا ٥ باڵتۆ ٥ عەبای ئافرەت.

جَلْجَلَ السحابُ وَالرَّعدُ: هەورەکە گرمەو لەرەی کرد.

جَلْجَلَ الفرسُ: ئەسپەکە حیلەی خۆش بوو گڕی تێدانەما.

جَلْجَلَ الشَّيءَ: شتەکەی جوڵاند لەئاکامی جوڵاندنەکەیدا دەنگێکی بەهێزی لێهات ٥ **الجُلاجِلُ**: دەنگی بەهێزی بێ گرێ و گۆڵ ٥ مناڵی روح سوکی وریا لەئیشی خۆیدا. ٥ **الجَلْجَالُ**: دەنگی بەهێز ٥ **الجُلْجُلانَ**: کونجی کە لە توێکڵەکەی دایەپێش دروێنەکردنی دانەوێڵەی گژنیژە ٥ ناخی دڵ. ٥ **الجُلْجُلُ**: زەنگی بچوك ٥ کاری گەورەو بچوك. ٥ **المُجَلْجِلُ**: پیاوی ئازاو رەکابەرو زیرەك و بەدەم و پل ٥ فەرمانڕەوای بەهێز ٥ پیاوی رێك و پێك و نەجیب زادە.

جَلَحَ الحيوانُ النبتَ والشجرَ جَلحاً: ئاژەڵەکە رووەکەکەی خوارد درەختەکەی خوارد ٥ سەرەتەرزەو سەرانسەرەکەی خوارد.

جَلِحَ اليومُ: رۆژەکە سامناك بوو زۆر ناخۆش و پڕ کارەسات بوو. ٥ **جَالَحَهُ**: بەر بەرەکانی کرد لێی هەڵگەڕایەوە ٥ **جَلَّحَ في الأمر**: لەوکارەدا هەرای خۆی پەسەند دەکاو بەقسەی کەسی تر ناکا ٥ لەسەر کارەکەی بەردەوام بوو. ٥ **الأجْلَحُ**: ئاژەڵی کۆڵ؛ حەیوانێك شاخی نەبێ ٥ بانێك سیاجی نەبێ ٥ **الإجْلِيحُ من النبت**: ئەو گیاو گژەیە سەرەکەی خورابێ. ٥ **الجُلاَحُ**: لافاوی بەهێز کە هەموو شتێك رادەماڵێ. ٥ **الجَلْحَاءُ**: ئاژەڵی کۆڵ (بێ شاخ) ٥ گوندێك شورەی نەبێ زەوی بێ درەخت، ٥ **المِجْلاحُ**: ساڵێکی گرانی کە هیچ ماڵ و سامانێك ناهێڵێ.

جَلَخَ الشَّيءَ: شتەکەی درێژکردەوە ٥ **اجْلَخَّ**: بێ هێز بوو، ئێسقانی جەستەی پۆڵکان توانای هەڵسانی نیە ٥ **الجُلاَخُ**: لافاوی شت رادەر ٥ شیوی قوڵ. ٥

اَلجَلَخُ: بەردە هەسان ٥ الجِلخُ: دەنگی ئاو خورەخورِی ئاو.

جلَدَ به الأرض: پێستەکەی بەزەوی کێشا. ٥ جَلِدَت الأرض: زەوییەکە سەهۆڵبەندانی تێدا پەیدا بوو.

جَلَدَهُ بالسیف: بەشمشێر لێی دا ٥ جَلَّدَ النبیحةَ: کوشتییەکەی کەوڵکرد ٥ پێستەکەی لێ داماڵی. ٥ الأجْلَدُ: زەوی رەقو سەخت.

الجِلدُ: پێست، ٥ الجَلَدُ: شتێکە لە پەرۆو پاڵ دروست دەکرێ لەسەر شێوەی بێچوە حوشتر حوشترەکەی پێ هەڵدەخەڵەتێنن بۆ ئەوەی شیر بدا. ٥ الجِلدَةَ: پارچەیەك لە پێست. ٥ جَلَدَة الرجل: هۆزو عەشیرەتی پیاو. ٥ الجَلّاد: جەلاب؛ ئەو یاساوڵو دەستو پێوەندانەن کە هەڵدەستن بەکاری لێدانو کوشتنی ئەوانەی دژی ناغاکەیانن ٥ المِجْلادُ: شورك، گورز ٥ پارچەیەك پێست یان پەرو کە ئافرەتی شینو شەپۆرکەر پێی لەخۆدەدا. ٥ المُجَلَّدُ: جەستەی بێ گۆشت ٥ إجلَوَّذَ: تێپەڕیو کاتی دواکەوتنی بارینی باران بەردەوام بوو. ٥ إجلوَّذَ بە السیرُ: رۆیشتنەکەی بەشێوەی خێرایی بەردەوام بوو.

جَلَزَ الشَّئَ: شتەکەی پێچایەوەو توندی کرد. ٥ جَلوَزَ الشرطيُ: پۆلیسەکە بەهێواشی هاتو چۆی کرد. ٥ الجِلازُ: هەرشتێك بەسەر شتێکی تردا خوار بکرێتەوەو تێوەی بپێچرێ. ٥ الجِلوَزُ: پیاوی کەتەو ئازا: درەختی بندوق ٥ پۆلیس. ٥ اَلمَجَلوزُ: پیاوی گۆشتنو شانو مل قەوی ٥ راپەسەندو ئاقڵ.

جَلَسَ جلوساً: دانیشت ٥ جَلَسَ الشَّئُ: شتەکە مایەوە. ٥ جَالَسَهُ: لەگەڵی دانیشت ٥ تجالَسُوا: خەڵکەکە هەندێکیان لەگەڵ هەندێکیان دانیشتن. ٥ إستَجلَسَهُ: داوای لێکرد دابنیشێ. ٥

الجِلسُ: هاونشین، گێلی تێنەگەیشتوو. ٥ اَلجَلسَةُ: یەك دانیشتن، کۆبوونەوەی کۆمەڵێك خەڵك بۆ قسەکردنو بریاردان لەسەر پرۆژەیەك ٥ اَلجَلَسَةُ: کەسێك زۆر دانیشتبێ ٥ الجِلسِيُ: دەوروبەری گلێنەی چاو. ٥ اَلجُلَّسَانُ: گوڵی سپی، یان گوڵی هەڵوریو. ٥ الجِلّیسُ: هاونیشین ٥ زۆر دانیشتو. ٥ اَلمجلِس: شوێنی دانیشتن.٥ جَلَطَ الرجلُ جَلطاً: درۆی کرد ٥ سوێندی خوارد. ٥ جَلَطَ الشَّئَ عن الشَّئَ: شتەکەی لەو شتە داماڵی، روتی کرد ٥ کوشتی یەکەی کەوڵ کرد ٥ سەری تاشی ٥ تَجلَطَ الدمُ: خوێنەکە لەنێو دەمارەکاندا یان لە دەرەوە خەست بووە. ٥ اَلجُلطَةُ: باقی ماندەی ماست لەقاپدا ٥ پارچەیەك لەخوێن.٥ جَلَعَ جلوعاً: بێ شەرمو حەیابوو قسەی ناشیرینی کرد. ٥ جَلِعَ الشَّئَ: شتەکەی دەرخست، ئاشکرای کرد. ٥ جَالَعَ فلاناً: کێشەی لەگەڵ فلانکەس کرد بەشێوەی ناشیرین ولامی دایەوە. ٥ تجالَعُوا: بەمانا کێشەیان تێکەوتو یەکتریان بەجوێن داشت ٥ اَلجَلیعُ من النساء: ئەو ژنەیە لەلای مێردەکەی خۆ دانەپۆشێ ٥ جَلَفَهُ جَلفاً: بەمانا راماڵینو رادان دێ.

جَلَفَ الذبیحةَ: کوشتییەکەی گرو پێستەکەی کەند. ٥ جَلَفَ الجُلاَفَ: سەری کۆڵینەو کۆپەکەی لابرد. ٥ اجْلَفَ الرجلُ: پیاوەکە سەرقاپی کۆڵینەو کوپەکەی دوور خستەوە. ٥ الجالِفَة: ئەو ساڵەیە ماڵو سامان بفەوتێنێ ٥ برینێك گۆشتەکە بدرێو نەگاتە ناوەوە. ٥ الجُلفَةُ: ئەو شتەیە سپی کرابێ کەوڵ کرابێ توێکڵی لێ کرابێتەوە. ٥ اَلجِلیفُ من الرجال: پیاوی چروك، ٥ جَلفَطَ السفینةَ: لەوحەی کەشتییەکەی لێك

بەستن‌و درزەکانی بەقیرۆشتی واپرکردەوە ◊ **اَلْجَلْفَـقُ**: ئـەو ئاسـن‌و دارەیـە لـەملاو لـەولای پەیـژەو قالدرمـە دەچەسـپێنرێن بـۆ ئـەوەی کەسیان لێ بەرنەبێتەوە (محەجەرە).

جَلَقَ الـشَّيْءَ جَلقاً: پەردەی لەسەر لادا ◊ **تَجَلَّقَ**: پێکـەنی بـەجۆرێك کـە دوا خرێـی نـاودەمی دەرکـەوت. ◊ **الجُلاّقـَـةُ**: تۆزقالێـك، ◊ **الجِلِّـقُ**: دانەوێلەیەکـە وەکـوو گـەنم وایـە ◊ **اَلْجَوَالِـقُ**: جەوال، ◊ **اَلْمَنْجَلِيـقُ**: مەنجەنیق ئـامرێکی شـەڕە بەردی پێ هەلدەدرێ بۆ شوێنی دوور.

جَلَّ الدابّةَ: جلی خستە سەرپشتی ولاغەکە. ◊ **جَلَّ** جلالاً وجَلالَةً: گەورەو شکۆ مەنـد بـوو، ◊ **أجَـلَّ** فلاناً: فلانی بەگەورە داناو رێـزی لـێگرت ◊ **أجَـلَّ الشَّيْءَ**: گشتگیری کـرد ◊ هـەموانی بـوو ◊ **جَلَـلَ** الدابَّةَ: جلی لە ولاغەکرد. ◊ **تَجالَّ فلان**: فلانکەس کەوتە سالەوە پیربـوو. ◊ **تَجَالَّ فلاناً**: فلانکەسـی بەگەورە داناو رێزی لێ گـرت. ◊ **تَجَلَّلَ** بـە: خـۆی پێ داپۆشی ◊ (تَجَلَّلَ الـشَّيْءَ) زۆربـەی شـتـەکەی وەرگـرت ◊ **إجـلال**: خـاترو خـوایش، ◊ **الجالـةُ**: کۆمەلـە خەلـکێك کـە تـازە هاتبنـە ولاتێـك ◊ **الجَـلاَلُ**: بـەمانا خـاترو خـوایش دێ ◊ **الجُـلالُ**: زۆرینـەی هـەموو شـتێك.◊ **الجُـلُّ**: سـەرجل‌و پەشمەك‌و خێمەیە کە ولاغی پێ دادەپۆشرێ.

الجِـلُّ: گـەورەو مـەزن ◊ پێـچەوانەی (الـدِقّ) دێ ◊ **الجَلَـلُ**: شـتی گـەورەو کـاری مـەزن‌و پـیرۆز ◊ **الْجِلَّـةُ**: ئامێرێکـە بـۆ خورمـا لێکردنـەوە. ◊ **اَلْجُلَّی**: کاری ناخۆش‌و چورتم‌و تەنگانەو بەلای گەورە ◊ **اَلْجَلاَلَـةُ** مـن الماشیة: ئەومیـە قـشپل‌و شیاکە بخوا. ◊ **الجليل**: ناوێکە لە ناوە جوانەکانی خـودا ◊ **اَلْجَلْمَـدَةُ** مـن الأرض: زەوی بـەردەلان ◊ **الجِلْمَـاقُ**: ئـەو سـپرەو چـەرمەیە کـەوانی پـێ بپێچرێ، ◊ **اَلْجَلْمَـقُ**: خێـوەت، ◊ **اَلْجُلْنَـارُ**: گـولی درەختی هەنار.

جَلَهَ الـشَّيْءَ: شتەکەی ئاشکرا کرد. ◊ **جَلَـهَ** العَمَامَـةَ: میزەرەکەی لە پێشە سەری بـەرزکردەوە. ◊ **جَلِهَ** جَلَهـاً: ناوچـەوانی پـان‌و گـەورە بـوو ◊ **الأجْلَـهُ**: کەلەگای بێ شاخ. ◊ **اَلْجَلْهَةُ**: بەردی گەورەی خڕ ◊ **اَلْجِليهَـــةُ**: خورمــا ناوکەکـەی دەرهاتبـێ‌و بەماست یا بەرۆن تێکەل بکرێ.

جَلْهَزَ: چاو پۆشی لەو شتە کردو شاردیەوە.

الجُلاَهِقُ: قوری خڕی لوسکراوی سواوە، کەلاگلێنـە، ◊ **اَلْجَلْهَـمُ**: رووەکێکـە لـە پێـڕی نەبگەکانـە. ◊ **الجُلْهُمُ**: بەردی گەورە تاوێرە بەرد.

جلا القومُ عن الوطن ومنه: خەلکەکە لە برسان یان لەترسان نیشتمانیان جێ هێشت ◊ **جلا** الأمـرُ: کارەکە ئاشکرا بوو دەرکەوت. ◊ **جلا** فـلان عينـه: فلانکـەس چـاوی خـۆی رشـتن.◊ **جَـلا** النحـلَ: دوکەلی بەسەر هەنگەلانەکەدا کـرد قـانگی دان بۆ ئەوەی هەنگوێنەکە ببڕێ.

جَلا الـسيفَ: مشت‌و مالی کرد ◊ **جلا** الزوجُ عروسـه: زاواکە سەیری بوکەکەی کرد بـەرازاوەیی. ◊ **جلا** الأمْرَ: شتەکەی ئاشکراکرد.

جَلَـــي الـسيفَ والفـضة: ژەنـگ‌و چلـکەکەی لێ کردنەوەو مشت‌و مـالی کـردن. ◊ **جليت الـسماءُ جَلِّي**: ئاسمان هەساو بوو ◊ **أجْلى القومُ عن المكان** ومنـه: خەلـکەکە لـەو شـوێنە دەربـەڕین لـە ترسان یا لە بەر قات‌و قـڕی. ◊ **أجْلَى الناسُ عـن الـشَّيْءَ**: خەلـکەکە لـەو کارەسـات‌و چـورتمە رزگاریان بوو. ◊ **أجْلَى عنه الْهَمَّ**: خەم‌و خەفەتی لەدل دەرهاویشت.

جَلَّي الفرسُ: لەرەبازیدا ئەسپەکە پێش کـەوت. ◊ **جلِي** ببصره: چاوی تیژی‌و سەیری کـرد ◊ **جَلَّي**

عن نفسه: بیرو رای خۆی دەربڕی. ٥ اجْتَلَى القومُ عن الموضع: ئەو نەتەوە لەو شوێنە دەرچوون و بلاوەیان لێکرد. اجتلى الشَّيْءَ: سەیری شتەکەی کرد. ٥ اجتلى العروسَ بَعْلُها: مێردەکە سەیری ژنەکەی خۆی کرد لەکاتێکا رازێنرابۆوە. ٥ اجْتَلَى السَّيْفَ: شمشێرەکەی مشت و مال کرد. ٥ اجتلى العمامة عن رأسه: مێزەرەکەی لەسەری کردەوە. ٥ تَجَلَّى الصقرُ: هەڵۆکە چاوی نوقاندن و پاشان کردنیەوە ٥ اجْلَوْلَى: لەولاتێکەوە رۆیی بۆ ولاتێکی تر. ٥ الأجلى: روخسار جوان ٥ الجالية: ئەو کەسانەی لەولاتی خۆیان دەرچوون و کەوتوونە ولاتێکی تر. ٥ الجَلاءُ: کاری ئاشکرا ٥ شایەت و بەڵگە لەدادگادا ٥ کلە سوبحانی ٥ الجِلاءُ: کل (کلە سوبحانی) ٥ الجِلْوَةُ: رازاندنەوەی بوک ٥ الجَلِيَّةُ: هەواڵی راست، راستی رووداو. ٥ المَجَالي: شوێنی روتانەوەی سەر ئەو شوێنەی لەسەر تووکی پێوە نەمابێ.

جَمِئَ على فلان: رقی لەفلانکەس هەڵسا ٥ تَجَمَّأَ القومُ: قەوم و خوێش کۆبوونەوە. ٥ تجمأ على الشَّيْءَ: خۆی بەسەر شتەکە دا داو دایپۆشی. ٥ المُجَمَّأُ ((فرس مُجَمَّأٌ)): ئەسپێکە پەڵەسپی ناوچاوانی درێژە. ٥ الجُمْبازُ: جۆرە یارییەکی وەرزشە. ٥ جمجم فلان: فلانکەس قسەکەی خۆی رون نەکردەوە هەرمینگە مینگی بوو. ٥ جمجم كَلامَهُ: قسەکانی بە توێکڵ کردن. ٥ جمجم فلاناً: فلانکەسی بەهیلاك برد. ٥ الجُمْجُمَةُ: ئێسقانی سەر کە مێشکی لەخۆ گرتووە. ٥ جَمَحَ الفَرَسُ: ئەسپەکە سەرکەش بوو بەویستی خاوەنەکەی رەوی نەکرد، ٥ جَمَحَ الرجلُ: پیاوەکە هەر بەقسەی خۆی کرد ٥ جَمَحَتِ السفينةُ: کەشتییەکە لەرێرەوی خۆی لایداو کەشتییەوانەکان نەیان توانی کۆنترۆڵی بکەن. ٥ جَمَحَتِ المفازَةُ بالقوم: بیابان و سارایە کە بەهۆی دووری و بەرفراوانییەوە ئەو هۆزەی بەهیلاك برد. ٥ جَمَحَتِ المرأةُ من زوجها: ژنەکە لەماڵەوە بەرق هەڵساوی هاتە دەرەوەو رۆیشتەوە بۆ ماڵی باوانی ٥ الجُمَاحُ: تیروکەوانی بێ سەرەتیر، ٥ الجُمَحْلُ: گیانلەبەری ناو صەدەف. ٥ جَمَخَ جَمْخاً: لوتبەرزی نواندو خۆی بەمزلزانی و شانازی کرد ٥ جَمَخَ الصَّبِيَ: منداڵەکە بازی هاویشت. ٥ جَمَخَ الخيلَ: ئەسپەکەی تاودا تۆپەکەی هاویشت. ٥ جَمَخَهُ: شانازی بەسەردا کرد. ٥ جَمَدَ الماءُ والسائلُ: ئاوەکە بەستی شلەمەنییەکە رەق بوو ٥ جَمَدَتْ عينه: چاوی بێ فرمێسك بوو ٥ جَمَدت الناقةُ أوالشاةُ: حوشترەکە یان مەڕەکە شیری کەم بوو ٥ جَمُدَتِ الأرضُ: زەوییەکە بارانی لێ نەباری. ٥ جَمدت السَّنةُ: ساڵەکە بێ باران بوو ٥ جَمُدَ فلان: فلانکەس دەس قوچاو بوو ٥ جَمُدَ حق فلان: مافی فلان چەسپا. ٥ الجامِدُ: سنووری نێوان دوو پارچە زەوی یان دوو خانوو، ٥ الجَمْدُ: سەهۆڵ. ٥ الجَمَدُ: بەمانا (الجَمْدُ) دێ ٥ الجُمُدُ: گردۆڵکەی رەق و سەخت لە زەوی، ٥ جُمَادي: یەکێکە لەمانگە عەرەبییەکان دوو مانگ هەن ناویان (جمادی)یە (جمادی یەکەم)و (جمادی دووەم). ٥ الجُمَّادُ: (سیف جُمَّادٌ): شمشێرێکی برندەیە. ٥ جَمَرَ الفرسُ: بە پێوەندەوە ئەسپەکە بازی دا. ٥ أجْمَرَ القومُ: قەوم و خوێش کۆبونەوە. ٥ أجْمَرَ ثوبَهُ: پۆشاکەکەی گوڵاو پژێن کرد. ٥ أجْمَرَت المرأةُ: ئافرەتەکە قژەکانی لەپاشە سەری داکۆکردەوەو

لەدواوە توند بەستیو بەری نەدانەوە. ٥ أجْمَرَ الأمرُ بنی فلان: ئەو کارە هەموو خێڵی فلانی گرتەوە. ٥ أجْمَرَ الخَیْلَ: ئەسپەکەی لاوازکرد وای لێ کرد ورگی بچوك بووە. ٥ جَمَّرَ القومُ: خزمو خۆیش کۆبوونەوە. ٥ جَمَّرَ الحاجُ: حاجی رەجمی شەیتانیان کرد. ٥ جَمَّرَ الشَّیْئَ: شتەکەی کۆ کردەوە. ٥ جَمَّرَ اللَحْمَ أو الخُبْزَ: گۆشتەکە یان نانەکەی خستەسەر پشکۆ ئاگر. ٥ جَمَّرَ الثوبَ: کراسەکەی بوخار پژێن کرد. ٥ تَجَمَّرَ القومُ: خزمو قەوم کۆبونەوە. ٥ تَجمَّرَ الجَیْشُ: سوپاکە لەبەرەی جەنگدا قەتیس ما. ٥ استَجْمَرَ القومُ: قەومەکە کۆبوونەوە. ٥ استَجْمَرَ الرجلُ: پیاوەکە بە بەرد خۆی پاك کردەوە. ٥ الجَمَارُ: کۆمەڵو جەلەب جەلەب ٥ الجَمْرَةُ: پشکۆ ئاگر ٥ الجُمَارُ: ناوەرۆکی دارخورما ٥ الجَمْیُ: کۆمەڵگای گەلو نەتەوە ٥ ابن جمیر: شەوی زۆر تاریك ٥ مانگی یەکشەوەی ون. ٥ الجمیرة: زولف کە دەهۆندرێتەوە. ٥ المِجْمَرُ: مقەلی، ئاگردان ٥ المُجْمَرَ: بخور؛ بخورد. ٥ الجمرك: گومرگ وشەیەکی (تورکی)یە.

جَمَزَ الفرسُ: ئەسپەکە بە گورگە لوقە رۆیی، ٥ جَمَزَ الانسانُ: بەپەلە رۆیی. ٥ جَمَزَ فلان في الأرض: رۆیی بەناو زەویدا. ٥ جَمَزَ فلان بە: گاڵتەی پێکرد. ٥ الجُمْزُ: باقی ماندەی لاسکی هێشوە خورما، ٥ الجَمَّازُ من الدواب: ولاغی خۆشڕۆو بەرابەر. ٥ الجُمَّازَةُ: جبەیەکە لەخوری دروستکرابێ قۆڵەکانی تەسك بن ٥ الجَمَّازَةُ: نامێرێکە بۆ سواربوونو شت گواستنەوە لە شێوەی عەرەبانەدا ٥ الجُمَّیْزُ: جۆرە درەختێکە میوەکەی دەشوبهێتە هەنجیر.٥ جَمَسَ النَبْتُ: رووەکە ناسکیو تازەییەکەی نەماو رەق بوو ٥ الجاموس: گامێش ٥ الجُمْسَةُ: خورمای وشك ٥ خورمای تازە پێگەیشتووی کەشیرین نەبووبێو نەرمیش نەبووبێ ٥ جَمَشَ رأسَهُ: سەری خۆی تاشی ٥ جَمَشَتْ النورةُ الشَّعْرَ: داڕووەکە مووەکانی هەموو لێکردنەوە. ٥ جَمَشَ الضرعَ: بەسەری پەنجە گوانەکەی دۆشی. ٥ جَمَشَ المرأة: دڵداری لەگەڵ ئافرەتەکە کرد ٥ الجَمُوشُ: داروی مولێکردنەوە ٥ الجَمیشُ: داروی روتێنەرەوە ٥ شوێنێك گیای لێ نەڕوێ.

جَمَعَ المتفرق: شتەکانی کۆکردنەوە. ٥ جمع الله القلوبَ: خودا دڵەکانی یەکدیگیرکردن ٥ جَمَعَ القومُ لاعدائهم: ئەو قەومە خۆیان حازر کرد بۆ شەڕ لەگەڵ دوژمن ٥ جَمَعَ أمْرَهُ: بڕیاری لەسەر کاری خۆیدا. ٥ جَمَعَ علیه ثیابَهُ: پۆشاکەکەی لەبەرکرد. ٥ اجْمَعَ القومُ: خەڵکەکە یەکیان گرتو رای خۆیان کرد بەیەك. ٥ اجمع المُتَفَرِقَ: شتە بڵاوبووەکانی کۆکردەوە. ٥ أجمع الأمْرَ: کارەکەی توندو تۆڵو پتەو کرد ٥ اجْمَعَ الأمر وعلیە: بڕیاری لەسەردا نیازی خۆی یەکالا بکاتەوە ٥ أجْمَعَ الشَّیْئَ: شتەکەی حازر کرد ٥ أجْمَعَ فلاناً: فلانکەسی وەگری خۆی کرد. ٥ أجْمَعَ المطر الأرض: بارانەکە بەسەر زەویدا باریو ئاو رەوان بوو ٥ جَامَعَ المرأةَ: کاری سەرجێی لەگەڵ ژنەکەدا کرد. ٥ جَمَّعَ الناسُ: خەڵکەکە ئامادەی ئەنجامدانی نوێژو مەراسیمی جومعە بوون. ٥ جَمَّعَ المتفَرقَ: شتە بڵاوەکانی کۆکردەوە. ٥ اِجْتَمع الرجلُ: ریشی پڕبووە، گەیشتە توێەڵاکی گەنجییەتی. ٥ اجتَمَعَ الماشي: پیادەکە پەلەی کرد لە رۆیشتندا ٥ تَجَمَّعَ: هەندێ لەشتەکان پاڵیان دایە پاڵ شتەکانی تر. ٥ استجمعَ السیلُ: لافاوەکە لەهەموو لایەکەوە کۆ بووەوە ٥

استجمعَ للجري أو الوثوب: خۆی گیفداو خۆی ئامادەکرد بۆ ڕۆیشتن یان بۆ بازدان ◊ **استجمع لـه أمـره**: هـەموو کـارە دڵخۆشـکەرەکانی بـۆ دەسـتەبەر بـوو ◊ **الاجماعُ**: یەکـدیگیربوون‌و ڕێککـەوتنی کۆمـەڵێکی تایبـەتی یـان هـەموو کـەس لەسـەر کـارێکی تایبـەتی، ◊ **الاجتمـاع**: زانـستی کۆمەڵایـەتی ◊ **الجامِعُ**: ناوێکـە لـەناوە جوانەکانی خودا ◊ مزگەوتێك کەنوێژی هەینی تێدا ئەنجام بدرێ ◊ **کلام جامع**: دەق‌و قسەیەکە وشـەکانی کـەم‌و ماناکـانی جـوان‌و زۆرن ◊ **الجامعة**: زنجیرێکە دەست‌و مل پێکەوە دەبەستێ ◊ کۆمـەڵێك کۆلێـژو پـەیمانگای خوێنـدن‌و زانستین ئاداب‌و زانیاریـان تێدا دەخوێنـدرێ‌و دەگوترێتەوە. ◊ **قدر جامعة**: مەنجەڵی گـەورە ◊ **الجَمَاعَةُ**: ژمارەی زۆر لە ئادەمیزاد لـە درەخـت‌و رووەك ◊ **الجماعيَّة**: لەزاراوەی ئـابوری سیاسیدا، بریتییـە لـە رێبـازێکی سۆشیالیـستی، **الجَمْـعُ**: کۆمـەڵ، کۆبووەکـان ◊ سـوپا ◊ **الجُمْعَـةُ والجُمُعَـةُ والجُمَعَةُ**: رۆژی هـەینی ◊ **الجُمَاعُ مـن کـل شـيئ**: بنکەو سەرجەمـسەری هـەموو لق‌و پۆپـەکان ◊ **الْجَمعِيَّةَ**: کۆمەڵێك یەکدەگرن بـۆ مەبەسـتێکی تایبەتی‌و بیرو هزرێکی هاوبەش لە نێوانیاندا ◊ **جميـع الـسلاح**: کۆکـەرەوەی چـەك ◊ **الْمُجْتَمَـعُ**: شوێنی کۆبوونەوە ◊ **المَجْمَعُ**: شوێنی کۆبوونـەوە ◊ **المجمـوع**: کـۆ ◊ ئاکـامی لێکـدانی چـەند ژمارەیەك.◊ **جَمَلَ** الـشَّيْئَ جَمْـلاً: لەشتە بڵاوە بووەکان ئەوەی کۆ کردۆتەوە. ◊ **جَمَـلَ الـشَّحْمَ**: بەزو پیوەکەی توانـدەوە. ◊ **جَمَلَ جَمالاً**: شـێوەو روخساری جوان بـوو ◊ **أجْمَـلَ**: حوشـترەکانی زۆر بـون ◊ **أجْمَـلَ الـشَّحْمَ**: بەزوپیوەکـەی توانـدەوە◊ **أجْمَلَ الحساب**: ژمارەکـانی حیـسابی کـۆکردەوە◊ **أجْمَـلَ الکـلامَ**: قـسەکەی بـەکورتی رانوانـدو شتەکەی دەربـڕی، ◊ **جَامَلَـهُ**: بـەجوانی هـەڵس‌و کـەوتی لەگەڵـداکردو بـەپیر داخوازییەکانیـەوە چـوو ◊ **جَمَّلَـهُ**: جـوانی کـردو ئارایـشیدا ◊ **جَمَّـلَ الأمـيرُ الجـيشَ**: فـەرمانڕەوا سـوپاکەی لەبـەرەی شەڕهێـشتەوە ◊ **اسْـتَجْمَلَ الـشيئ**: شـتەکەی بەجوان لەقەڵەمدا. ◊ **الجامِـلُ**: جەڵەبـە حوشـتر لەگەڵ شوان‌و بارو بارگەنەکەیدا. ◊ **رجل جامل**: پیـاوێکی خـاوەن حوشـتر. ◊ **الجَمَـالُ**: بـەلای فەیلەسـوفەکانەوە صـیفەتێکە لـە شـتەکاندا دەبینـدرێ‌و دڵخـۆش دەکـاو رەزامەنـدی وەدی دێنێ. ◊ **الجُمَالُ**: کەسێك شتێك زۆر جوان بێ لـە جوانیـدا بێ وێنەبێ◊ **الجَمَلُ**: حوشتری گـەورە ◊ **الجَمَلُ**: حـەبلی ئەستور، جۆرە ماسی یەکـە. ◊ **الجُمَلُ**: کۆمەڵێك ئادەمیزاد. ◊ **الجُمْلانَةُ**: بولبـول. ◊ **اَلْجُمْلَةُ**: لەلای زانایانی بەلاغـەو نەحوییـەکان رستەیەکە موسنەدو موسنەدو ئیلـەیهی تێدابێ موبتـەداو خەبـەری لـەخۆگرتبێ. ◊ **الجَمَلُـونُ**: هەڵاشـێکی کەوانەییـە لـە شـێوەی دوگـی حوشـتردایە. ◊ **الجَمَـالُ**: خـاوەنی حوشـتر، شـوانی حوشتر، ◊ **الجُمَّـالُ**: زۆر زۆر جـوان‌و قەشـەنگ. ◊ **اَلْجُمَّـلُ**: حـەبلی ئەسـتور. ◊ **الجُمَّيْـلُ**: بولبـول. ◊ **الجَمُولُ**: ئافرەتی قەڵەوو گۆشـتن ◊ **اَلْمُجْمَـلُ مـن الکلام**:رستەی کورت◊ جَمَّ جموماً: کۆبووەوە، زۆر بوو ◊ جَمَّ الفرسُ: ئەسپەکە پشویداو حەسایەوە هێـزی پەیـداکردەوە. ◊ جَـمَّ العظـمُ: گۆشـتی زۆربـوو ◊ جَـمَّ الرجـلُ جَمَّـتِ المـرأة: گۆشـتیان زۆربـوو قەڵـەو بـوون ◊ جَـمَّ الکـبشُ والنعجـةُ ونحوهمـا: بەرانەکـە یـان نێریەکـە کـۆڵ بـوون؛ شاخیان نـەبوو ◊ جَـمَّ البنـاءُ: باڵەخانەکـە بـەبێ بارکۆن‌و سوێبان بوو◊ جَمَّ الـسَّطحُ: سـەربانەکە بەبێ سیاج‌و شورا بوو ◊ **أجَمَّ الفراق**: کـاتی لێـك جیابوونـەوە هـات. ◊ **جَمَّـمَ النبـاتُ**: روەکەکـە

لەخۆکەوتو پەڵو پۆی کردن. ٥ جَمَّعَت المرأة: ئافرەتەکــە قــژەکانی کۆکردنــەوەو کــورتی کردنـەوە بـۆ ئـەوەی وەکـوو پیـاو بـچێ. ٥ جَمَّمَ الإناءَ والمِكيالَ: قاپەکەو پێوەرەکەی پـڕ کـرد. ٥ تَجَمَّمَ النبت: ڕوەکەکە لەخۆکەوتو پەڵو پۆیی کـردن. ٥ اسـتجمَّ: کۆبـووە، زۆر بـوو. ٥ اَلْجَمَامُ: پشودان‌و ئستیراحەت. ٥ الجُمَامُ: پڕکردنی قـاپو مەنجـەڵو شـتی وا ٥ الجَـمُّ: زۆرینـە زۆر لـە هـەموو شـتێك ٥ الجَمَـمُ: زۆرو کۆبـووەوە لـە هـەموو شـتێك ٥ الجَمَـاءُ: هێلکـەی سـەر، کاسـە سەر، ٥ اَلْجُمَّانِي: کۆبـووەوەی قـژی پێشەسەر ٥ اَلْجَمُومُ: زۆرو کۆبووەوە لە هەموو شتێك، گیـاو گژی زۆر، ٥ اَلْجَمِيمُ: زۆرو کۆبـوەوە لـە هـەموو شتێك.

اَلْجُمَّ: شـوێنی ڕاوەسـتانی ئـاو ٥ سـنگ ٥ اَلْجُمَّـانُ لوئلـوء: دەنکـە مـورو لـەزیو دروسـت دەکـرێ لەسەر شێوەی لوئلوء ٥ جَمْهَرَ الـشَّيْءَ: شـتەکەی کـۆ کـردەوە ٥ جَمْهَـرَ الکـلامَ: قـسەکەی کـورت کردەوە. ٥ الجُمَاهِرُ: کەتەو زەبەلاح، ٥ الجُمْهُورُ من کل شيئ: زۆرینـە ٥ لـەو جـەوی کۆمـەڵ بـوو، زوربـەی جـەماوەر، ٥ الجمهوريـة: دەوڵەتێکـە حـاکمێکی هەڵبـژێراو لەلایـەن گەلـەوە یـان لەلایـەن پەرلەمانـەوە بـەڕێوەی دەبـا بـۆ ماوەیەکی دیاریکراو.

جَنَـأَ جُنـوءاً: خـۆی کـۆم کـردەوەو مـەیلان بـوو ٥ جَنِئَ: (جَنَأً) شـانەکانی بەسەرسـنگی دا دەڕوانـن پشتی کۆم بۆتەوە. ٥ الأجْنَأُ: پشت کوڕ ٥ المُجنَـأُ: تـیرو کـەوان. ٥ اَلْمُجْنَـأَةُ: چـاڵی گـۆڕ، گۆڕیـچە ٥ جَنَبَ الریحُ جنوباً: هەوا لە باشورەوە هاتووە یان بـەرەو باشـوور دەچـێ. ٥ جَنَـبَ الیـە جنبـاً: ئـارەزووی کـردو حـەزی لێ بـوو دیـدەنی بکـا. ٥

جَنَـبَ الـشَّيْءَ: لێـی دوورکەوتـەوە ٥ دووری خـستەوە ٥ پـاڵی پێوەنـا، لاتەنیـشتی هـەنگاوت، خـاترو خوایـشی نـەگرت ڕێـزی لێنـەنا. ٥ جَنَـبَ البعيرَ: لاتەنیشتی حوشترەکەی داخ کـرد. ٥ جنب الأرض: بـە کـەرتو یـان بـە ماڵمـاڵ زەوییەکـەی ڕێك خستو تەختی کـرد. ٥ جَنَبَ فلانـاً الـشَّيْءَ: دووری خـستەوە ٥ جَنِـبَ جنبـاً: دوورکەوتـەوە ٥ هاواری لاکەلەکەی کـرد ٥ جَنَبَ فلان: فلانکـەس لەشی پیس بـوو. ٥ جَنُبَ جنابة: دوورکەوتـەوە ٥ نزیك بووە ٥ لەشی پیس بوو ٥ (جُنِبَ): هاواری لاکەلەکـەی کـرد ٥ ڕەشـەبا لێـی دا بـای وەشـت تێکیـدا ٥ أجْنَبَ فلانـاً الـشَّيْءَ: ئـەو شتانەی لـە فلانکـەس دوور خـستەوە. ٥ جانَبَـهُ: لایـەنگیری ئـەوی کـرد، ٥ جَنَّـبَ فلانـاً الـشَّيْءَ: شـتەکەی لەفلانکـەس دوور خـستەوە. ٥ اجتَنَـبَ: لەشـی پیس بوو. ٥ اجتنبَ الشَّيْءَ: لێی دوور کەوتـەوە ٥ تَجَنَّبَ: لەشی پیس بـوو. ٥ تَجَنَّـبَ الـشَّيْءَ: لـە شتەکە دوور کەوتەوە ٥ اسْتَجْنَبَ: لەشـی پـیس بـوو. ٥ الأجْنَـبُ: بێگانـە لـە خزمایـەتی دا، یـان لەزێدو نیشتماندا ٥ شتێك ڕام نەبێ. ٥ الأجْنَبِـي: بێگانە، دەرەکی ٥ الجانب: لاتەنیـشتی ئـادەمیزادو هـی تـریش ٥ اَلْجَنَـاب: دەوروبـەر، ٥ الجُنَـابُ: نەخۆشـی ٥ الجَنَـابُ: دژایـەتی‌و ئـاژاوەو دڵ ئـازاردان ٥ اَلْجَنَابَـةُ: لـەش پیـسی، حاڵەتێک بەسەر پیاوو ئـافرەت دا دێ لـەناکامی جوتبـون یان ئاوهاتنـەوە بـەبێ جوتبـوون ٥ جـار الجُنُـب: ئەو جیرانەی ماڵی بەماڵی تۆوە نووسابێ.

الجُنُـبُ: دوور ٥ جـار الجُنُـب: هـاوڕێی سـەفەرت ٥ الجَنْبَـةُ مـن الـشَّيْءَ: لایـەنی شـتەکە ٥ نزیـكو ئـەملاو ئـەولای شـتەکە ٥ الجَنَبَـةُ: لای شـتو نزیکـی شـت. ٥ الجُنَبَـةُ: ئـەو کەسـەیە خـۆی لەخەڵـکی تـر دەپـارێزێ. ٥ الجُنَّـابُ: هـاوڕێی

هەمئاهەنگو هاودەم. ٥ **الجَنُوبُ**: لای پێچەوانەی باکور واتە: باشور ٥ بایەك كە لەولایەوە بێ. ٥ **الجَنِيبُ**: ئەو ئەسپەی بۆ فەراغ ڕێ کێش دەکرێ. ٥ **الجُنَّابُ**: لغاو شل‌و سەرنەرم ٥ **الْجَنِيبةُ**: ولاخی کێشکراو ٥ لابار بەتەنیشتی حوشترەوە ٥ **الْمَجْنَبُ**: خێرو شەڕی زۆر. ٥ **الْمِجْنَبُ**: بەمانا (اَلْمَجْنَب) دێ ٥ **اَلْجَنَبَةُ من الجيش**: لایەکی سوپا ٥ **تَجَنَّثَ**: خۆی پاڵ خێزانی تردا، خۆی کردە کوڕو ئەوەی خەڵکی تر.

الجِنْثُ: لوغەتێکە لە وشەی (جِنس) ٥ یان جۆرە زەمان لاڵییەکە، ٥ **الجُنْثيُّ**: ئاسنگەر ٥ حوشتر خنکێن٥ زرێ، شمشێر٥ **اَلْجُنْجُنُ والْجِنْجِنُ**: ئێسقانی سنگ، ٥ **اَلْجُنْجُون**: بەمانا (الجُنجُنُ) دێ.٥ **جَنَحَ**: خواربۆوە دەگوترێ: (جنح اليه وجنح له) بەلای ئەویدا تاشی، قسەی ئەوی پەسندکرد ٥ شوێن ئەو کەوت. ٥ **جَنَحَت السفينةُ**: کەشتییەکە کەیشتە تەنکاو شانی داداو بەزەوییەوە نووساو لەقوڕچەقی ٥ **جَنَحَ الطائرُ**: باڵندەکە باڵەکانی لێك دان. ٥ **جَنَحَ الرجلُ**: پیاوەکە پابەندی فەرمان بوو. ٥ **جَنح الليل**: شەو ڕاشکا بەرەو کۆتایی ڕۆیی. ٥ **جَنَحَ الحيوان في سيره**: ئاژەڵەکە لەکاتی ڕۆیشتندا بەهۆی پەلەو خێرا ڕۆیشتنەوە ملی بۆ پێشەوە درێژکرد. ٥ **جَنَحَ على الشَّيَ**: ڕوی لەشتەکە کرد٥ **جَنَحَ أن يأكل كذا**: بەلایەوە تاوان بوو ئەو شتە ئاوا بخوا. ٥ **جَنَحَ الطائر جَنحاً**: لەشەقەی باڵی داو فڕی ٥ باڵی خۆی شکاندنەوەو لێکی دان. ٥ **أجْنَحَ الشَّيَ**: شتەکەی خوار کردەوە. ٥ **جَنَّحَهُ**: باڵی بۆ دروست کردن. ٥ **إجتَنَحَ الانسان**: پەراسوی شکان. ٥ **اجْتَنَحَ الرجل على رحله**: پیاوەکە لەسەر ولاغەکەی هەردوك ئانیشکی دادان ٥ **اجْتَنَحَ في السجود**: قورسایی خۆی خستە سەر لەپی دەستی‌و ئانیشکی لەزەوی بەرزکردەوەو لەکەلەکەی خۆی دووری خستنەوە ٥ **اسْتَجْنَحَ الليلُ**: شەوداهات. ٥ **الجانِحَةُ**: پەراسووە کورتەکان کە لەسنگەوە نزیکن. ٥ **الجَنَاحُ**: باڵ (ئەو ئەندامەی باڵندە پێی دەفڕێ ٥ دوو باڵ ٥ قۆڵ ٥ بن هەنگڵ ٥ لاتەنیشت ٥ **الجُنَاحُ**: تاوان ٥ مەیل کردن بۆ تاوان‌و گوناه ٥ هەڵگرتنی خەم‌و خەفەت ٥ **الجَناحِيةَ**: پیرێکن لە شیعە توندڕەوەکان٥ **الجِنحُ**: لا ٥ ئەملاو ئەولا ٥ چاودێری ٥ بەشێك لەشەو ٥ تاریکی شەو ٥ دەوروبەری ڕێگا. ٥ **الجُنحُ**: تاریکی شەو. ٥ **الجُنْحَةُ**: تاوانێکە شیاوی ئەوەیە ئەوەی ئەنجامی داوە سزا بدرێ.٥ **جَنَّدَ الجُنودَ**: سەربازەکانی کۆکردەوە ٥ **تَجَنَّدَ**: سەربازی دامەزاندن ٥ سەربازی پەیداکردن. ٥ **الجُنَاديّ**: قوماشێك کە لە دیوار بدرێ‌و دیواری پێ داپۆشرێ ٥ هەرشتێك ڕاخەربێ یان پێخەف بێ.٥ **اَلْجُنْدُ**: سەربازی، یارمەتیدەرو دەست‌و پێوەند، ٥ **اَلْجَنَدُ**: زەوی ڕەقەڵان‌و سەخت ٥ **الْجُنْدِيُّ**: یەك سەرباز. ٥ **الجُنْدِيةُ**: یاسای سوپا. ٥ **اَلْجُنْدُبُ**: جۆرە کوللەیەکە دەنگی (سیرە سیرێ) لێ دێ‌و بازدەهاوێ‌و دەفڕێ، ٥ **أم جُنْدُب**: بەلاو کارەسات، ستەم‌و تاوان ٥ **جَنْدَرَ الثوبُ**: پۆشاکەکە ڕەونەقی جارانی بۆ هاتەوە لە ئوتوی دا، مشت‌و ماڵی کردەوە. ٥ **جَنْدَرَ الكتابَ**: بەقەڵەم بەسەر وشەکاڵ‌و کوژاوەکاندا هاتەوە تۆخی کردنەوە بۆ ئەوەی بخوێندرێنەوە. ٥ **الجَنْدَرَةُ**: ئامێرێکی دارینەیە پۆشاکی پێ لە وتوو دەدرێ‌و چرچ‌و لۆچی پێراست دەکرێتەوە. ٥ **الجُنَادِلُ**: شتی گەورەو پتەوو بەهێز.(**جَنَزَ الشَّيَ**: شتەکەی شاردەوە.٥ **جَنَزَ الميتَ**: مردووەکەی خستەسەر

دارمـــەیت. ◊ الجِنـــازَة: دارمـــەیت ◊ مـــردو ◊ یـــان دارمەیتو مردووەکەو ئەوانەی لەگەڵی دا دەچن بۆ سەر قەبرانو کفنو دفنی دەکەن ◊ الجَنَـائِزِيّ: ئـەو کەسەی لەپێش جەنازەکەوە دەڕواو قورئان یان ذیکـرو تەهلیلـە دەخوێنـێ. ◊ جَنَـسَتِ الرُّطَبَـةُ: خورماکـە هـەمووی تێکـڕا گـەیی. ◊ تَجَانَـساً: لەرەگەزدا خۆیان وەکوو یەك لێکـرد. ◊ الجِنَـاسُ: لەزاراوەی بەلاغیانـدا ئەوەیـە دوو وشـەیان دوو رستە لەهەموو پیتەکانیاندا یان لە زۆربەیان دا وەکوو یەك بچنو مانایان جوودابێ.

الجِنْسُ: بنەماو رەگەزو جۆر ◊ الجِنسِيَّةُ: صیفەتێکە بـە ئـادەمیزادەوە دەلکـێ لـە روی پەیوەنـدیو گەڕانەوەی بۆ نەتەوەو گەلێك. ◊ الجَنِيسُ: شـتی رەسەنو ساغلەم.

جَنَفَ، جنـف: لا خواربـوو، ستەمی کـرد ◊ أجْنَـفَ فلاناً: لە بڕیارەکەی فلان دا ستەمی بـەدیکرد. ◊ جانَفَ القَـوْمَ: خـۆی لـە گەلەکـەی تـەرە کـردو لێیان دوور کەوتـەوە. ◊ تَجانَفَ: لایـدا، لـە ڕێگـای راست کلابوو ◊ تَجانَفَ عنه: لێی لادا، ◊ تَجـانَفَ في مِشيَتِه: لە رۆیشتنـدا خـۆی باداو فیـزی کـرد. ◊ الأجْنَفُ: کەتەو زەبەللاح ◊ الْمِجْنَفُ: ستەمکار ◊ جَنَقَهُ: بـە قۆچـەقاینی بـە (مەنجـەنیق) بـەردی تێگـرت ئـاگر بـارانی کـرد.◊ ألجَنَـقُ: ئەوانـەی سـەروکاری مەنجـەنیق دەکـەن ◊ الْمِنْجَنِيـقُ: (المِنْجَلِيق): مەنجەنیق.

الجُنْكُ: تـەنبور، ئامێرێکی گۆرانیو مۆسیقایە.◊ جَـنَّ اللیـلُ: شـەو تـاریکیی هێنـا ◊ جَـنَّ علیـه، جَـنَّ ألـشَّيْءَ: شـتەکەی داپۆشـی ◊ جَـنَّ المَیِّـتَ: مردوەکەی کفن کرد ◊ جُنَّ بِهِ وِمنه: سـەری لێـی سوڕماو سـەرنجی راکێشا ◊ أجَـنَّ المرأة جَنِيناً: ئافرەتەکە منداڵی کەوتە سکەوە. ◊ أجَنَّ المَيِّتَ: مردوەکـەی داپۆشـی ◊ أجَـنَّ اللهُ فلانـاً: خـودا عـەقڵو ئـاوەزی لەفلانکـەس سـتاندەوە. ◊ أجَـنَّ الـشَّيْءَ صَـدْرَهُ: شـتەکەی لـە سـنگی خـۆی دا شـاردەوە. ◊ اجْـتَنَّ: خـۆی حەشـاردا. ◊ تَجَـانَّ وتَجانَنَ: خۆی بە شێت نیشاندا ◊ اسْتَجَنَّ: خۆی حەشاردا، ویستی خۆی حەشاربدا. ◊ ألتَّجْنِينُ: شێوە قسەی جندۆکە، ئەوەی جندۆکە دەیڵێن ◊ الْجانُّ: جندۆکە ◊ الْجَنَـانُ: لـە هـەموو شـتێکدا ناو سکیەتی ◊ دڵ ◊ جنان اللیل: تـاریکی شـەوی زۆر تاریـك.◊ الجِـنُّ: پێچەوانـەی ئـادەمیزاد کـە رەگەزی جندۆکە دەگرێتـەوە ◊ الجِـنّ مـن کـل شـيئ: سـەرەتاو دەسـتە گـوڵی شـت ◊ نیـشاتو هێزی شت. ◊ جِنّ النبات: گوڵو چرۆی رووەك. ◊ الْجَنَنُ: پەردە، گۆڕ، کفن ◊ شێردراوە ◊ مردو، الْجَنَّةُ: باخو بێستان ◊ بەمەرجێ درەختی تێدا بێ ◊ بەتایبەتی درەختـی خورمـاو داری مێـو ◊ بەهەشـت ◊ الجِنَّـةُ: شـێتی ◊ الجُنُـون: نـەمانی عەقڵو ئاوەز، یان نەخۆشیو شێوانی عـەقڵ. ◊ الْجَـنِينُ: گـۆڕ ◊ شـتی حەشـاردراوو داپۆشـراو ◊ منـداڵ لـەو کاتەیـدا کـە لەسـکی دایکیایـەتی ◊ المِجَـنُّ: مەتـەڵ ◊ الْمَجَنَّـةُ: شێتی ◊ شوێنی خـۆ حەشاردان ◊ زەوییەك جندۆکەی زۆری هەبێ، ◊ المجنون: شێت، کەسێك عەقڵی لەدەست دابێ، ◊ الْمَجْنُونَةُ: دارخورمای زۆر بەرزو قوچ.

جَنَي جنایة: تـاوانی ئەنجامـدا ◊ جنـی الـذنبَ علـی فـــلان: کێـشی کـرد بۆئەنجامـدانی تـاوانو خراپـەکاری. ◊ جَنَــی الثَمَـرَةَ ونحـوه: میوەکـەی چنی. ◊ جَنَـی جَنـيٍ: پشتی دەرپـەڕیو سنگی چووە ناوەوە ◊ أجْنَی الثَّمَرُ: کاتی چنینی میوەکە هـات. ◊ أجْنَـی الـشجَرُ: درەختەکـە میـوەی پەیـدابوو، میوە چن دەستی کرد بە میوە چنین. ◊ أجْنَی

الله الماشية: پەروەردگار گیاو گژی بۆ ئاژەڵەکان رواند. ٥ اجتنى العَسَلَ: هەنگوینەکەی کۆکردەوە. ٥ اجتنى ماءَ المطرِ: چووە سەر ئاوی بارانەکەو لێی خواردەوە. ٥ تَجَنَّى عليه: دەست درێژی کردە سەر، ٥ الجاني: ئەوکەسەیە خورما موتوربە دەکا ٥ کاسبکار. ٥ الْجَنَى: هەر بەروبومێك لە درەخت لێبکرێتەوە ٥ الجِنَايَة: لە زاراوەی قانوندا بە تاوانێك دەگوترێ شیاوی سزادان بێ.٥ الْجَنِيُّ: هەر میوەیەك کە تازە لە درەختەکە چنرابێ. ٥ الجاهِبُ: ئاشکرا.٥ الجَهْبُ: دەمو چاوی گرژو ناشیرینو رەزا قورس. ٥ الْمِجْهَبُ: بێ حەیاو ئابرو تکاو، ٥ الجِهْبَازُ: رەخنە گری شارەزاو لێزان ٥ الْجَهْبَلُ: سەر گەورە ٥ بە ساڵاچوو.

جَهَثَ جَهْثاً: ترسو رق هەڵسان یان کەیفخۆشیو تەڕ دەماخی وای لێکرد سەنگینی خۆی لە دەستدا.٥ جَهْجَهَ الأبطالُ: پاڵەوانەکان لە مەیدانی جەنگدا دەستیان کرد بە هەلهەلە کێشان چەهچەهە. ٥ جَهْجَهَ بالسبعِ: چەقەی لە درندەکە کرد بۆئەوەی وازبێنێ ٥ جَهْجَهَ الرَّجُلَ: پیاوەکەی لە هەموو شتێك گێڕایەوە.

جَهَدَ جَهْداً: تێکۆشا بەگرنگی جیدییەت ٥ جَهَدَ بفلان: فلانکەسی بە تاقی کردەوە. ٥ جَهَدَ فلاناً: فلانکەس نارەحەتی تووش بوو ٥ بە جەختەوە داوای لێکردو ئیلحاحی لێکرد. ٥ جَهَدَ المرضُ أو التعبُ أو الحبُّ: نەخۆشی یان ماندو بوون یان دڵداری لاوازی کرد. ٥ جَهَدَ اللَّبنَ: ماستەکەی کردە ماستاوو هەموو رۆنو چەورییەکەی لێگرت. ٥ جَهَدَ الطعامَ: حەزی لە خواردنەکە کرد ٥ جَهَدَ المالَ:ماڵەکەی دابەش کرد هەموی تەخشانو پەخشان کرد. ٥ جُهِدَ الناسُ: خەڵکەکە توشی قاتو قڕی بوون. ٥ أجْهَدَ: کەوتە نێو ناخۆشیو کارەساتەوە ٥ بوو بە خاوەنی ولاغێکی زەعیفو لاواز. ٥ أجْهَدَتِ الأرضُ: زەوییەکە فشەڵ بوو ٥ أجْهَدَ الشَّيْئُ: شتەکە تێکەڵاو بوو. ٥ أجْهَدَ الشيبُ فيه: خێرا پیربوو، پیری بە خێرایی بە جەستەیدا بڵاوبۆوە. ٥ أجْهَدَ فلان في الأمرِ: فلانکەس لە ئیشەکەدا ئیحتیاتی کرد. ٥ أجْهَدَ الدابةَ: ولاخەکەی ماندو کرد ٥ أجْهَدَ مالَهُ: ماڵو سامانەکەی دابەش کردو هەمووی سەرف کرد. ٥ أجْهَدَ الطعامُ: ئارەزوی خواردنەکەی کرد. ٥ جاهَدَ العدوَّ: شەڕی لەگەڵ دوژمن کرد. ٥ اجْتَهَدَ: ئەوی لە توانایدا بوو ئەنجامی داو درێغی نەکرد. ٥ الاجتهاد: لە زاراوەی فوقەهاو شەرع زانانـدا هەوڵدانو توێژینەوەی شەرعزانە، لێکۆڵینەوەو بەراورد کردنی بەڵگەو دەقەکانە بۆئەوەی بگاتە ئەوەی رای بۆ دروست بێ لەسەر بڕیارێك دەربارەی قەضییەیەکی شەرعی. ٥ الْجَهَادُ: زەوی دەشتاییو تەخت جا گیاو گژی لێ روابێ یان نا ٥ الجِهَادُ: لە زاراوەی شەرع زانانـدا بریتییە لە شەڕکردنو بەگژا چوونەوەی ئەو ناموسوڵمانانەی کە لە ئەهلی زیممە نین.

الْجَهْدُ: ماندو بوونو ناخۆشی ٥ الْمُجْتَهِدُ: ئەو شەرع زانەیە کە هەرچی توانای خۆی هەیە ئاراستەی مەسەلەیەکی دەکا بۆئەوەی بڕیارێکی لەسەر بدا لەگەڵ شەرعی خودادا بگونجێ ٥ المجهود: وزەو توانای بەکارهێنراو.

جَهَرَ الشَّيْئَ: شتەکە دەرکەوت ٥ دەری خست، ئاشکرای کرد. ٥ جَهَرَ بالكلامِ ونحوه: قسەکەی راگەیاند ٥ جَهَرَ الشَّيْئَ: بەبێ پەردە چاوی پێکەوت ٥ جَهَرَ الشَّيْئُ فلاناً: ئەوشتە لەپێش چاوی فلانکەس زۆر گەورەبوو ٥ روخسارو

جوانی سەرنجی راکێشا ٥ **جَهَرَ فلان البِئرَ**: فلانکەس بیرەکەی لە قوڕو لیتە پاك کردەوە ٥ ئاوی لێ هەڵێنجا ٥ **جَهَرَ السِّقَاءَ**: مەشکەکەی هەژاند ٥ **جَهَرَ فلان**: فلانکەس جەستەی رێكو پێك بوو خۆی داڕشت ٥ **أجْهَرَ**: رایگەیاند، دەری خست. ٥ **أجْهَرَ بالكلام**: قسەکەی دەرخست، ئاشکرای کرد. ٥ **أجْهَرَ فلان**: فلانکەس بە دەنگ گەورە ناسراوە ٥ یان منداڵی جوانی بوون. ٥ **جَهْوَرَ فلان**: فلانکەس دەنگی بەرزکردەوە. ٥ **جَهْوَرَ الحديث**: قسەکەی ئاشکرا کرد. ٥ **اجْتَهَرَ الشَّيْءَ**: بەبێ پەردە شتەکەی بینی. ٥ **الجِهَارُ**: بە ئاشکراو عەلەنی. ٥ **الجَهْرُ**: ماوەیێك لە رۆژگار ٥ ساڵێکی تەواو. ٥ **جُهْرُ الرجلِ**: شێوەو روخساری پیاوەکە ٥ **الجَهْرَاءُ من الأرض**: زەوییەکی پانو پۆڕو بێ دارو درەخت بێ گردو شیوو دڕکە شاخ ٥ **الجَهْرَةُ**: ئەوەی ئاشکراو دیار بێ ٥ بێ پەردەو داپۆشەر بێ ٥ **الْجَهْوَرُ**: پیاوی ئازاو چاو نەترس. ٥ **الجَهِيُّ**: دەروشاوە ٥ **الجَهِيرُ من اللبن**: ئەو ماستەی لەگەڵ ئاوەکە تێکەڵ نەبووبێ بە کلۆیی مابێتەوە. ٥ **المِجْهَارُ**: ئەو کەسەی سروشتی وابێ بە دەنگی بەرز قسە بکا ٥ **المِجْهَرُ**: میکرۆسکۆب.

جَهَزَ علی الجریح: پەلەی کرد لە کوشتنی بریندارەکەو زوو لەناوی برد. ٥ **جَهَّزَهُ**: جیازییەکەی بۆ ئامادەکرد ٥ **تَجَهَّزَ للأمر**: خۆی بۆ کارەکە ئامادە کرد. ٥ **الْجَهَازُ**: پێداویستی کاروانو بارو بارگەنە ٥ **الْجَهِيزَةُ**: گورگ ٥ ورچ، بێچوە ورچ. ٥ **جَهَشَتْ نَفْسُهُ**: جولایەوەو خەریك بوو لە پرمەی گریان بدا. ٥ **جَهَشَ** الصبی الی أمه: منالەکە بۆلای دایکی روانیو لە پرمەی گریانی دا ٥ **جَهَشَ** الی القوم: هات بۆلای قەومەکە. ٥ **جَهَشَ** من الشَّيْءِ: لەشتەکە هەڵات. ٥ **جَهِشَ الصبیُّ الی أمه**: منداڵەکە دایکی بینیو خەریك بوو بگری. ٥ **أجْهَشَ**: ویستی بگری ٥ **أجْهَشَتْ الیه نفسُهُ**: هێڵنجی هاتیو رشایەوە. ٥ **أجْهَشَ فلاناً عن الأمر**: پەلەی لەفلان کرد. ٥ **الْجَهْشَةُ**: کۆمەڵێك ئادەمیزاد ٥ فرمێسك کە لەکاتی گریاندا هەڵدەوەرن.

جَهَضَ فلاناً: بەسەر فلاندا سەرکەوت ٥ **أجهضت الحاملُ**: ئافرەتەکە منداڵەکەی بە ناکامی لەبار خۆی برد ٥ **اجْهَضَ الجارحَ عن صیده**: تاژییەکەی لەنێچیرەکە دوور خستەوە. ٥ **اجْهَضَ عن مکانه**: شتەکەی لەشوێنی خۆی جوڵاندو لای برد. ٥ **اجْهَضَ عن الأمر**: پەلەی کرد لەکارەکە ٥ **جاهَضَهُ عنه**: داکۆکی لێکردو نەیهێشت بچێ بۆلای ٥ **الإجْهَاضُ**: لەبارچوونی زارۆکە لە منداڵدان بێتە دەرەوە پێش ئەوەی تەمەنی زارۆکەکە بگاتە چوار مانگ. ٥ **الجاهِضَةُ**: جاشەکەری تەمەن یەك ساڵ. ٥ **الجَهَاضُ**: میوەی درەختی ئیراك. ٥ **الْجِهْضُ**: منداڵی لەبارچوو. ٥ **الجَهَاضَةُ**: حوشتری پیر. ٥ **المِجْهَاضُ**: ئەو ئافرەتەی منداڵی بۆ رانەوەستێ ٥ **تَجَهْضَمَ**: خۆی رانواندو تەکەببوری کردو خۆی بەزل زانی. ٥ **الْجَهْضَمُ**: کەسێك دەموچاو گەورەو خڕو قەد ئەستوورو کەتەبێ.

جَهِلَ فلان علی غیره: فلانکەس رەفتاری ناشیرینی لەگەڵ فلانکەس کرد ٥ **جَهِلَ الشَّيْءَ وبه**: شتەکەی نەزانی، بەشتەکەی نەزانی ٥ **جَهِلَ الحقَّ**: حەقی بە زایەدا ٥ **أجْهَلَهُ**: وای لێکرد نەزانو نەفام بێ. ٥ **جَهَّلَهُ**: بە نەفامی لەقەڵەمدا، نیسبەتیدا بۆ نەزانی ٥ **تَجَاهَلَ**: خۆی بە نەزان نیشاندا هەرچەندە نەزان نەبوو. ٥ **إسْتَجْهَلَهُ**: بەنەفامی لەقەڵەم دا ٥ **استجهلَ الریحُ الغُصْنَ**: بایەکە لقو پۆپی درەختەکەی جوڵاندەوە. ٥ **الْجَاهِلُ**: شێر. ٥

الجاهلية: ئەو سەردەمو رۆژگارەی عەرەبە پێش هاتنی ئیسلام ٥ الجَهْلُ: لەزاراوەی زانا کەلامییەکاندا ئەوەیە بڕوات بە شتێك بێ بە پێچەوانەی واقیعەکەی ٥ الْجَيْهَلُ: دارێکە (کۆلەوەژێکە) پشکۆ ئاگری پێ تێکەڵ دەدرێن ٥ بەردی گەورە. ٥ الجَيْهَلَةُ: دارێکە پشکۆ ئاگری پێ تێك هەڵدەدرێن. ٥ المِجْهالُ: حوشترێکە بە هێواشی بڕوا. ٥ الْمَجْهَلُ: سارایەك نیشانەی رێگاو بانی تێدا نەبێ ٥ الْمَجْهَلَةُ: ئەوەیە پاڵ بە ئادەمیزادەوە بنێ بۆنەفامیو نەزانی ٥ جَهَمَهُ جَهْماً: بە دەمو چاوێکی ناشیرینەوە پێشوازی لێ کرد قسەی رەقی پێ گوت.

جَهُمَ: دەمو چاوی گرژ بوو، روی ترش کرد ٥ أجْهَمَتِ السَّماءُ: ئاسمان هەورێکی بێ بارانی پێوەیە. ٥ إجْتَهَمَ: کەوتە ناو تاریکایی کۆتایی شەوەوە ٥ تَجَهَّمَ الأملُ فلاناً: هیواو ئاوات فلانی نەگرتەوە، ئاواتەکەی نەهاتە دی. ٥ الجَهامُ: هەورێك بارانی پێوە نەبێ ٥ الْجَهْمَةُ: مەنجەڵی گەورە. ٥ الجُهْمَةُ: تاریکایی کۆتایی شەو. ٥ الجَهْمِيَّةُ: پێڕێکن لە خەواریجەکان لە مورجیئەکان کە رێڕەوی جەهمی کوری صفوانن. ٥ الجَهُومُ من الرجال: پیاوی لاوازی بێ دەسەلات. ٥ الْجَيْهُمان: زەعفەران.

جَهَنَ جُهوناً: نزیك بووە ٥ پێی گەیشت. ٥ الجُهانَةُ: کەنیزەکی گەنج ٥ الْجَهَنُ: روو گرژی. ٥ الْجُهْنَةُ: تاریکی کۆتایی شەو. ٥ جُهَيْنَةُ: هۆزێکن لە خێڵی قوضاعە ٥ الْجِهْنَامُ: چاڵی قوڵ ٥ بیرێك زۆر قوڵ بێ.٥ جَهَنَّمُ: ناوێکە لە ناوی ئەو شوێنەی خودا تاوانبارانی تێدا سزا دەدا واتە: دۆزەخ. ٥ جَهَنَّمِيَّةُ: گوڵە جەهەنەمی؛ ٥ جَهِيَتِ السماءُ جَهيً: ئاسمان ساو بوو.

جَهِي البَيْتُ:خانووەکە وێران بوو. ٥ جَهِي فلان: فلان کەس سەری روتایەوەو توکی پێوە نەما. ٥ أجْهَى الطريقُ: رێگەکە ئاشکرا بوو، ٥ أجْهَى الخِباءُ: ماڵەکە ٥ خێمەکە، رەشماڵەکە، بێ پەردە بوو. ٥ أجْهَى فلان عليه: فلانکەس رژدو چروك بوو. ٥ أجْهَتِ المرأة على زوجها: ئافرەتەکە نەزۆك بوو منداڵی لە سکی نەکەوت. ٥ أجْهَى الطريقَ والبَيْتَ: رێگاکەی رون کردەوە ماڵەکەی بۆ دیاری کرد. ٥ جاهاه: شانازی بەسەردا کرد. ٥ جَهَّى الشجَّةَ: برینەکەی گەورەکرد. ٥ الجَهْوَةُ: تەپۆڵکە، گرد.

جَابَ الطيرُ جوباً: باڵندەکە کەوتە خوار. ٥ جاب فلان الشَّيْءَ: فلانکەس شتەکەی بڕییەوە ٥ ناوەڕاستەکەی بڕییەوە، کونی تێکرد. ٥ جاب النَّعْلَ: نەعلەکەی دارشت. ٥ جاب الصخرةَ: بەردەکەی تاشی ٥ جاب الأرض: بەناو زەوییەکەدا رۆیشت ٥ جاب الخبرُ البلادَ: هەواڵەکە بەناو وڵاتدا بڵاوی کرد. ٥ جاب الظلامَ: چووە ناو تاریکاییەوە. ٥ أجابَ فلان فلاناً: فلان وەڵامی پرسیارەکانی فلانی دایەوە ٥ أجابَ طَلَبَهُ: داواکەی قبوڵ کرد ٥ جَوَّبَ القمرُ: مانگ دونیای روناك کردەوە ٥ دەرکەوت.

جَوَّبَ الشَّيْءَ: شتەکەی ناو بۆش کرد ٥ جَوَّبَ المطرُ الأرض: بارانەکە هەندێ لە زەوی گرتەوەو هەندێکی نەگرتەوە ٥ اجتابَ الشَّيْءَ: شتەکەی کون کرد، ٥ اجتاب البئرَ: بیرەکەی هەڵکەند. ٥ اجتاب القميصَ: کراسەکەی لەبەر کرد ٥ اجتاب الظلام: چووە ناو تاریکییەوە. ٥ انجاب: هەڵقڵیشا، دولەت بوو بڕایەوە. ٥ انجاب السحابُ: هەورەکە لاچوو. ٥ انجاب الظلام: تاریکی لاچوو نەما، دونیا روناك بوو.٥ استجاب لە:

گوێبیستی فەرمانەکەی بوو داواکەی جێبەجێ کرد ٥ اَلْجَابَةُ: وەڵام، ٥ الجواب: وەڵامی پرسیار، بە پیرەوە هاتنی داخوازی، رەدکردنەوەی داوا، ٥ اَلْجَوْبُ: کراسێکە ئافرەت لەبەری دەکا ٥ الجَوبَةُ: کەڵو کەلێن لە هەوردا یان لە کێودا ٥ هەروا هەر چاڵو دۆڵێکی بەر فراوان ٥ دەشتایی روتەنی نێوان دوو کێو ٥ کۆڵانی نێوان دوو خانوو ٥ المِجْوَابُ: ئاسنی بڕندە شتی تری پێ ببڕدرێتەوە ٥ ئامێری شت کون کردن ٥ برین.

المِجْوَبُ: ئاسنێك شتی پێ ببڕدرێتەوە.

جَوِثَ جَوَثاً: سکی لە سەرەوە گەورە بوو.

جاحَ فلان: فلانکەس ماڵو سامانی خزمەکانی فەوتا ٥ وازی لە بەڵگە هێنانەوە هێنا شتی تری رەچاو کرد. ٥ جاحت الجائحةُ المالَ: بەڵاکە ماڵو سامانەکەی فەوتاندو لە بێخ دەری هێنا ٥ أجاحَت الجائحةُ المالَ: بەڵاکە ماڵو سامانەکەی فەوتاند. ٥ جَوَّحَ رجلَهُ: قاچی روت کرد پێخواس بوو. ٥ الأَجْوَحُ: پانو پۆڕ لە هەموو شتێك، ٥ الجائحةُ: بەڵاو کارەسات کە توشی ماڵو سامانی پیاو دەبێو لەناوی دەبا.٥ الجُوحُ: کاڵەکە شامی. ٥ اَلْجَوْحَةُ: کارەساتو بەڵای ئاسمانی. ٥ اَلْمِجْوَحُ: ئەو کەسەی پێویستی بە هەموو شتێك بێ.

جَاخَ السیلُ الوادي جاخە: لافاوەکە قەراخو بیجاغی شیوەکەی دادڕی. ٥ جَوَّخَ السیلُ فلاناً: لافاوەکە فلانکەسی لەناو برد، کوشتی. ٥ تجوخت البئرُ: بیرەکە تێك روخا. ٥ تجوخت القرحةُ: دومەڵەکە بە چەقۆ شەقی برد. ٥ الجوخ: خوێدان، تورەکەیەکە لە خوری رەنگ کراو دەچندرێ.

جادَ الرجلُ: کاری باشی کرد قسەی چاکی کردن، ٥ جاد الفرسُ: ئەسپی چاك بوو. ٥ جاد الفرسُ في عَدْوِهِ: ئەسپەکە تیژرەو بوو ٥ جاد فلان جوداً: فلانکەس سەخاوەتی نواند، ماڵی بەخشی. ٥ جاد بنفسه: نزیك بوو گیانی دەرچێ، بمرێ. ٥ جاد المطر: باران زۆر باری. ٥ جاد العینُ: چاوەکە فرمێسکی زۆر ڕشت. ٥ جاد المطرُ الأرضَ: باران لەو زەوییە باری، ٥ جاد الهوی فلاناً: سۆزو دڵداری فلانکەسی ئەخۆش خست، ٥ جاد النعاسُ فلاناً: وەنەوز بەسەر فلاندا زاڵ بوو.

جِیدَ فلان جواداً: فلانکەس تینووی بوو. ٥ جِیدَ من العطشِ: لە تینواندا بە هیلاك چوو، خەریك بوو بمرێ ٥ أجَادَ: کاری باشی ئەنجامدا، قسەی چاکی کرد، ٥ أجاد فلان: فلانکەس بوو بە خاوەنی ئەسپی چاك ٥ أجاد فلاناً: بە سەخی سروشتی لە قەڵەم دا. ٥ أجاد فلاناً النقد والثیاب: پارەی باش، قوماشی باشی دابە فلانکەس. ٥ أجْوَدَ: کاری باشی کرد، قسەی چاکی کرد ٥ أجْوَدَ الشَّيْءَ وفیه: شتەکەی بە باشی ئەنجامدا. ٥ جَوَّدَ الشَّيْءَ: شتەکەی چاك کرد. ٥ تَجَوَّدَ في العمل: دەست رەنگینی لە کارەکەیدا کرد. ٥ تَجَوَّدَ الشَّيْءَ: شتەکەی هەڵبژاردو داوای کرد شتێکی باش بێ. ٥ استجاد الفَرَسَ: هیوای خواست ئەسپەکەی ئەسپی رەسەن بێ ٥ استجاد فلاناً: داوای بەخششو دەسمەندی لێکرد. ٥ التجاوید: بارانی زۆر. ٥ الجادِيُّ: زەعفەران. ٥ الجَوَادُ: ئەسپی رەسەن.

الجَوْدُ: بارانی زۆر ٥ الجُودُ: بەڵای زانایانی ئەخلاقەوە رەوشتێکە خاوەنەکەی هەڵدەنێ بۆ بەخشینی ئەو شتەی پێویستە ببەخشرێ بەبێ بارتەقا. ٥ الجَوْدَةُ: چاكو باش ٥ باش ماڵی بوون.

جَارَ جَوْراً: داوای ئەوەی کرد پەنا بدرێ، ئەهێڵدرێ دەستی دوژمنی بگاتێ. ٥ جار

الطريقُ: ڕێگاکەی نەدییەوە. ٥ جار الأرض: گژو گیاو رووەکی زەوییەکە زۆر بەرز بووەوە. ٥ جار عن القصد والطريق: لە مەبەستو ڕێگا کلا بوو، لایدا. ٥ جار في حکمە: لە بڕیارەکەی ستەمی کرد، ناحەقی کرد ٥ أجَارَهُ: پەنای داو پاراستی، نەیهێشت دەستی دوژمنی بگاتێ ٥ أجار الله من عذابە: خودا لە سزای خۆی پاراستی. ٥ جاور المسجدَ: لە مزگەوتدا مایەوە بۆ خودا پەرستی بە مەبەستی (اعتکاف). ٥ جاور المدينة أو مكة: لە مەدینەدا یا لە مەککە دا مایەوە. ٥ جَوَّرَ البناءَ: بیناکەی روخاند. ٥ جَوَّرَ فلاناً: فلانکەسی بە زەویدا دا، کوشتی. ٥ اجتَوَر القومُ: ئەو خێڵە هەندێکیان بوونە هاوسێی هەندێکیان. ٥ تَجَوَّرَ على فِراشِه: کابرا لەسەر نوێنی خۆی ڕاکشا، پاڵ کەوت. ٥ تَجَوَّرَ خِباءُ الليل: تاریکایی شەو لاچوو نەما. ٥ استَجَارَ بفلان: پەنای بۆ فلانکەس برد، ٥ استَجَارَ فلاناً: داوای لە فلانکەس کرد کە پەنای بداو ترسی دوژمنی لێ برەوێنێتەوە.

الجار: هاوسێ؛ ٥ ألْجَوَارُ: ناوی زۆرو قوڵ ٥ هەروا دەوروبەری خانوو. ٥ الجِوارُ: عەهدو بەڵێنو ئەمان.

ألْجَوْرُ: ستەم، ٥ الجورُ: شتی رەقو پتەو ٥ ألْجَوَار: زەوی کێڵ، جوتیار، ئەو کەسەی هەمیشە خەریکی باخو بێستان بێو ئیشیان تێدا بکا. ٥ جَوْرِيَهُ: گۆزەویی لەبێ کرد.

جاز العقدُ وغيرُهُ: گرێبەستەکە پەسەند بوو، ٥ جَازَ المَوْضِعَ وبه: ئەو شوێنەی بڕیو پێیدا ڕۆیی‌و تەی کرد. ٥ جاز بفلان المَوْضِعَ: ڕابەرایەتی فلانی کرد تا ئەو مەودایەی بڕی ٥ اجازَ الشَّيْءَ: ڕێگەی بە شتەکەی داو بە جائیزی دانا ٥ أجاز الموضِعَ: ئەو شوێنەی بڕی‌و پێیدا تێپەڕی ٥ أجاز فلاناً الموضع: ڕابەرایەتی فلانی کرد تا ئەو مەودایەی بڕی ٥ أجاز العَقْدَ: گرێ بەستەکەی مۆر کردو پێی ڕازی بوو ٥ أجاز المعلمُ تلميذَهُ: مامۆستاکە بڕوا نامەکەی دا بە قوتابییەکەی‌و ڕێگەی دا زانیاری لێ ڕیوایەت بکا ٥ جاوز عن ذنبه: چاوپۆشی لە تاوانەکەی کردو لێی خۆش بوو ٥ جَوَّزَ لهم دوابَهُمْ: یەکە یەکە ئاژەڵەکانی بۆ پەڕاندنەوە ٥ جَوَّزَ الدراهِمَ: پارەکەی قبوڵ کرد هەرچەند کەمو کوڕیشیان تێدا بوو ٥ جَوَّزَ لهم الدواب: ئاژەڵەکانی بۆ ناودان ٥ اجتاز: تێپەڕی ٥ تجاوز عن الشَّيْءَ: چاو پۆشی لەشتەکە کرد ٥ تجاوَزَ عن الرجل: لە پیاوەکە خۆش بوو ٥ تجاوز في الشَّيْءَ: زێدە ڕۆیی لەشتەکەدا کرد ٥ تجوَّزَ في الصلاة: نوێژەکەی کەم کردەوەو درێژەی پێ نەدا ٥ تجوَّزَ في الكلام: قسەکانی بە توێکڵەوە کردن ٥ تجوَّزَ الدراهمَ: دیرهەمەکانی قبوڵ کردن هەرچەندە تەزویریشیان تێدا بوو ٥ استجاز فلاناً: داوای لە فلان کرد ڕێگەی پێ بدا ڕیوایەتی لێوە بگێڕێتەوە ٥ الجائزة: ئەو بڕە ئاوەیە ڕێبوار لەگەڵ خۆی هەڵی دەگرێ لەم قۆناغ بۆ ئەو قۆناغ یان لەم بیرە ئاوەوە تا دەگاتە بیرە ئاوێکی تر ٥ جامە ئاوێك ٥ بەخششو ڕێز لێنان ٥ الجَوَازُ: ئەو ئاوەیە کشتوکاڵ یان ئاژەڵ دەیخواتەوە ٥ ئەو ئاوەیە ڕێبوار بۆ پێداویستی ڕێگا لەگەڵ خۆی دەیبات.

جواز السفر: پێناسەو بەڵگە نامەیەکە دەوڵەت دەیدا بە هاوڵاتیان بۆئەوەی بتوانن سەفەر بکەن بۆ دەرەوەی وڵات هەرکاتێ حەزیان لێ بوو ٥ ألْجَوْزُ من كل شيءٍ: ناوەڕاستی ٥ جوز الهند: دەنکی نەرجیل ٥ الجوزاء: بورجێکە لە بورجەکانی ئاسمان ٥ الجوزة: تاکی گوێز ٥ جامێك

ـاو ٥ ئـەو ئەنـدازە ئـاوەی ڕێبـوار لەگـەڵ خـۆی هەڵی دەگرێ بۆ پێویستی ڕێگا لـە کانییەکـەوە بۆ کانیاوێکی تر ٥ جۆرێکە لە ترێ زەردە.

الجيـز: قـەراخی شیو ٥ شـوێنی قـەومو زێـدو نیشتمانیان ٥ **مجازة النهر**: پردی سەر ڕوبار ٥ **أرض جازة**: زەوییەك داری گوێزی زۆری لێ بێ ٥ **المجيـز**: سەرپەرشتیار، وەکوو وەلی‌و وەصی ٥ مامۆستایەك ئیجازەیدا بە قوتابیەکەی.

جـاسَ: ڕارا بوو، هاموشۆی بەناودا کرد، پێیدا بڵاو بوونەوە ٥ **جاسَ الشَّيْئَ**: ویستی وردە وردە شتەکە بە دەست بێنێ ٥ پێی لێنا ٥ **اجْتَاسَ**: هاتۆچۆی کرد ٥ **الجوسق**: باڵەخانەی بچوك ٥ قەڵاو شورا.

جَاشَ جَوْشاً: هەموو شەو نەوەستاو ڕۆیی ٥ **تجوّش فـلان**: فلانکەس کەمێك لاواز بوو ٥ **الجَـوْشُ**: سـینگ ٥ ناوەڕاسـت ٥ بەشـی زۆری شـەو ٥ **الجُوش**: سینگ ٥ **الْجَوْشَنُ**: سینگ، زرێ.

جَاعَ: برسی بوو ٥ **جاع الحَيُّ**: زیندەوەرەکە ناو سکی بەتاڵ بوو ٥ **جائع القِدر**: برسی‌و هەژار ٥ **أجاعَهُ**: خۆراکی لێ قەدەغە کرد ٥ **تَجَوَّعَ**: بە ئەنقەست خۆی بە برسی کردن دا یان خۆی برسی کرد ٥ **اسْتَجَاعَ**: سات دوا سات خەریکی خواردن بوو هەمیشە دەمی دەجوڵا ٥ **الجوعُ**: برسییەتی ٥ **الْمَجاعَةُ**: ساڵی بێ بارانی‌و قات‌و قڕی ٥ **جافَـهُ جَوْفـاً**: لەناو سکی دا، نـاو سکی هەنگاوت.

جاف الصيدَ: ناو سکی نێچیرەکەی هەنگاوت گوللەکە چووە نـاو سکییەوەو ئـەم دیـواو دیوی نـەکرد ٥ **جاف الدواءُ فلانـاً**: دەرمانەکە چووە نـاو سکی فلانکەسـەوە ٥ **أجَـافَ البـابَ**: دەرگاکـەی پێـوە دایەوە ٥ **جَوَّفَ الشَّيْئَ**: شتەکەی ناو کلۆر کرد ٥ **إجْتافَهُ**: چووە ناو بۆشایی جەستەیەوە ٥ **تَجَوَّفَ الشَّيْئَ**: چووە ناو کلۆرایی جەستەیەوە ٥ **اسْتَجَافَ**: بەر فراوان بوو ٥ **اسْتَجَافَ الشَّيْئَ**: شتەکە هاتە دەستی بە کلۆری.

الأجْوَفـان: گـەدەو شـەرمگا ٥ **التجويـف**: ئـەو بۆشـاییەیە دەکەوێتـە نـاو شـتەوە ٥ **الجـائف**: ڕەگێکـە بـە باسـك‌و قـوڵی ئـادەمیزاددا دەڕوا تـا دەگاتە غوضروف شان ٥ **الجائفة**: عەیبی گەورە ٥ **الْجُـوافُ**: نەخۆشی سکچوونە کە هۆکارەکەی نەزانـدرێ ٥ **الجُوَافة**: جۆرە ماسییەکە، گۆشتەکەی زۆر باش نییە.٥ **الجَوْفُ** من كل شـيء: کلۆرایی‌و ناوسکیەتی ٥ **الجَوْفُ** من الليل: سێیەکی کۆتایی شەو ٥ **الجوف** من الأرض: ناوسکی زەوی، چاڵی قوڵ‌و پان، شیوو دۆڵ ٥ **المجَوَّفُ**: زۆر کلۆر.

جَوِقَ جَوَقاً: ملی ئەستور بوو ٥ **جَوِقَ** الوجهُ: دەم‌و چاوی خوار بوو ٥ **جَوَّقَ القومُ عليه**: قەومەکە دەنگیان بەسەردا بەرز کردەوەو هەریەکە لەلای خۆیـەوە دەینەڕانـد بەسـەریا ٥ **جَـوَّقَ القـومَ**: قەومەکەی کۆکردەوە ٥ **الْجَـوْقُ**: کۆمـەڵێك لـە ئـادەمیزاد ٥ **الْمُجَـوَّقُ**: ئەوەیـە کاکیلـەکانی خواربن.

جَالَ التُرابُ: تەپ‌و تۆز بەرز بوووەوە ٥ **جَالَ** النطاقُ: پشتێنەکەی دەجوڵێ، دەخزێ لەبەر گەورەیی‌و پانی ٥ **جَـالَ في الأرض**: بـە زەویـدا سوڕایەوە بەبێ ئەوەی لە شوێنێك نیشتەجێ بێ ٥ **جـال بـسيفه**: شمـشێرەکەی هەڵـسوڕاندو بـە دەوری خۆیدا خولی دا ٥ **جـال الامرُ في نفسـه**: کارەکە سەقامگیر نـەبوو، لـە دڵیا هـاتو چـوو ٥ **جـال الشَّيْئَ** من غيره: شتەکەی هەڵبـژارد ٥ **أجالَ القومُ الرأي فيما بينهم**: خەڵـکەکە لـەناو خۆیانـدا بۆچوونەکەیان لێك دایەوەو چەندو چونیان تێدا

کرد ◊ جاوله: بەرەنگاری بووەو دەری کرد ◊ جَوَّلَ البلادَ وفیها: زۆر بەناو وڵاتدا هاتوچۆی کرد ◊ اجتال من الشَّیْئِ: لەو شتە هەڵی بژارد ◊ اجْتَالَ القومَ: قەومەکەی لە ڕێبازی خۆیان لادا، لەبیرو بۆچونەکەیان هەڵی گێڕانەوە ◊ اجتال الشیطان فلاناً: شەیتان سوکایەتی بە فلان کردو لە ڕێبازەکەی هەڵیداشتو خستیە سەر ڕێبازی گڵاوی خۆی ◊ إنْجَالَ التّرابُ: گڵو خۆڵ بەرز بووەوە ◊ تجاولوا فی الحرب: لە شەڕدا یەکتریان هێناو بردو لێکیان دا ◊ استجال الریحُ السحابَ: بایەکە هەورەکەی راداو بردی بۆ شوێنێکی تر ◊ استجالَ فلان السحابَ: فلانکەس هەورەکەی بینی با رایدەداو دەیهێناو دەیبرد.

الجال: قەراخی بیر، قەراخی شیو ◊ **اَلْجَوْلُ**: ئەو شتەیە با هەڵی دەگرێ لەسەر رووی زەوی لە گڵو خۆڵو زیخو بەرد ◊ دەستە سەربازی زۆر ◊ جەڵەبە ئاژەڵی زۆر ◊ الجَوْلاَنی: (یوم جولانی): ڕۆژێکی زۆر تەپو تۆزاوییە.

اَلْجَوَّالَةُ: پێرێکی وەرزشکارن، بەپێ بەناو وڵاتدا دەگەرێن ◊ اَلْجَوِیلُ: ئەو پوشو پەڵاشو گەڵاو خشتو خۆڵەیە کە با هەڵی دەگرێ ◊ اَلْمَجَالُ: شوێنی هاتوچۆ، شوێنێك جێگای شتی تری تێدا بێتەوە.

المِجْوَلُ: کراسێکە لەماڵەوە لەبەر دەکرێ، وەکوو بیجامەو جزداشە ◊ الجُوالیق: جەواڵ ◊ شتێکە لە خوریو موو دروست دەکرێو شتی تێدەکرێ وەکوو گونییو خەرار.

اَلْجَامُ: پەرداخ بۆ شت تێدا خواردنەوە لە زیو دروست دەکرێ یان لەشتی تر بە زۆری بۆ پیاڵەی مەیخواردنەوە بەکاردێ ◊ الجَوْمُ: چاودێری کارو شوانی شت.

جَانَ جَوْناً: رەش داگیرسا ◊ تاریك بوو ◊ اَلْجَوْنُ: رەش، سپی، بۆ هەردوو ماناکە بەکاردێ ◊ اَلْجَوْناءُ: خۆر، مەنجەڵ، حوشتری رەش ◊ اَلْجُونَةُ: رەش ◊ گردۆڵکە ◊ هەمبانەچوکەیەکی خڕو کەوانەییە چەرمی تێوە دەپێچرێ، عەتار باشی عەترەکانی تێدا هەڵدەگرێ ◊ اَلْجُونِیُّ: رەش ◊ جۆرێکە لە باڵندەی قەتێ بەر ورگو باڵەکانیان رەشن ◊ تَجَوَّهَ فلان: فلانکەس هەوڵی پلەو پایەی دا ◊ اَلْجَاهُ: پلەو پایە ڕێزداری ◊ اَلْجَوْهَرُ: حەقیقەت، کرۆك، خودی شت ◊ الجَوْهَرُ من الأحْجَارِ: هەرشتێك شتێکی بەسوودی لێ پەیدا بێ ◊ شتی بەنرخ کە دەنکە گەوهەری لێ دروست بکرێ ◊ لە زاراوەی فەلسەفەدا جەوهەر شتێکە خۆی خۆی رادەگرێ، بەرامبەرەکەی پێی دەگوترێ: (عەرەض) کە دیاردەیەکە بەشتی ترەوە دەوەستێ.

جَوِیَ فلان جَوِیً: فلان سنگی نەخۆش بوو ◊ سنگی تەنگ بوو ◊ جَوِیَ الماءُ: ئاوەکە گۆڕاو بۆنی کرد ◊ جَوِیَ الْبَلَدَ ومنه وعنه: ئاوو هەوای وڵاتەکەی پێ نەکەوت ◊ اجْتَوَیَ الطعامَ: خۆراکەکەی بەلاوە ناخۆش بوو رەتی کردەوە ◊ إجْتَوَی الْبَلَدَ: مانەوەی لەو وڵاتەدا بەلاوە ناخۆش بوو ◊ الجِواءُ: دۆڵو شیوی پانو پۆڕ ◊ پانتایی‌و بەتاڵایی نێوان خانوەکان.

اَلْجَوُّ: بۆشایی نێوان ئاسمانو زەوی ◊ نزمایی دەشتاییەکان ◊ الجُوَّةُ: پینەی کوندەو مەشکە ◊ کون لە کێوو شتی تر ◊ جاء الغیث: باران باری ◊ جاء الأمرُ: کارەکە رویدا، هات ◊ چەسپا ◊ جاء الأمر: کارەکەی کرد ◊ أجَاءَ فلاناً الی کذا: ناچاری کرد فلان هانا بۆ ئەوشتە بەرێ ◊ اجاءت المرأة ثوبها علی خدیها: ئافرەتەکە

سەرپۆشەكەی خستە سەر دوو كوڵمی ٥ أجَاَ النّعْلَ: پێڵاوەكەی بە چەرمی باریك بە (سیرمە) دوورییەوە ٥ الجايئَةُ: ئەو كێمو زوخاوەیە لە برین دێ ٥ الجَيْئَةُ: كێمو زوخاوی لە برین دێ ٥ پارچەیەكە لە ژێر پێڵاو دەدرێ.

جَيْئَةُ البطن: خوار ناوك، نێوان ناوكو بەر ٥ جابَ القَميصَ ونحوه: گیرفانی بۆ كراسەكە یان كەواو چاكەتەكە كرد ٥ جَيَّبَ الْقَميصَ: گیرفانی بۆ كراسەكە كرد.

جَيِدَ يجْيَدُ يَجَادُ جَيَداً: گەردنی درێژ بوو ٥ الجِيدُ: گەردن.

جَيِرَ يَجْيَرُ جيراً: كورتە باڵابوو قەمبور بوو ٥ جَيَّرَهُ: چەوری كرد بەمادەی جیر ٥ جَيَّرَ الحَوْضَ: حەوزەكەی قوڵ كرد ٥ الجائر: گەرماییەكە لە قورگو سنگدا پەیدا دەبێ بەهۆی رق هەڵسانەوە یان برسییەتی ٥ الْجِيْرُ: مادەیەكی سپییە لە بەردی جیری بەرهەم دەهێنرێ كە بە ئاگر دەخرێتە پلەیەكی زۆر گەرمەوە.

جَاشَ الماءُ جيشاً: ئاوەكە هەڵقوڵاو فیچقەی كرد رەوان بوو ٥ جاشَ البحرُ: دەریا كەوتە شەپۆلدانو كەس نەیوێرا سواری بێ ٥ جاش بالأمواج: بە شەپۆلەكانی كەوتە جمو جوڵ ٥ جاش الوادي: ئاوی رووبارەكە بەرز بووەوە ٥ جاش الميزابُ: پلوسكەكە ئاوی لێ هەڵڕژاو رەوان بوو ٥ جاش العين: چاو فرمێسكی هەڵوەراند ٥ جاشَ الفَرَسُ: ئەسپەكە كەوتە جەوەلان كاتێك ئاوزەنگی لێدرا ٥ جاشَ القِدرُ: مەنجەڵەكە كوڵیو كەوتە قڵپە قڵپ ٥ جاشت الحربُ بينهم: شەڕ لەنێوانیان دا بەرپا بوو ٥

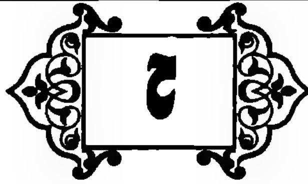
جاش نَفْسُهُ: هێڵنجی هاتنێو خەریك بوو وەڕشێ ٥ دڵی كەوتە ترپە ترپ لە ترسان یا لە خەفەتان ٥ جاش نفس الجبان: دڵی ترسنۆك، راچڵەكاو ویستی هەڵبێ ٥ جاش الصدرُ: سنگی لە رقو تووڕە بووندا كوڵیو كەفی دەچاند ٥ جَاشَ الْهَمُّ في صدره واليه نفسه: دڵی وای بۆ چوو داوای شتێكی لێ دەكاو كاری پێیەتی ٥ تَجَيَّشَتْ نفسه: هێڵنجی هاتنێو خەریك بوو وەڕشێ ٥ الجَيْشُ: سوپا، كۆمەڵێك خەڵك لە شەڕدا.

الجَيْشان: هێزو گەنجیەتی.

جَاضَ جيضاً: بە فیزو خۆبادانەوە رۆیشت ٥ جاضَ في القتال: لە شەڕدا هەڵات ٥ جايَضَهُمْ: شانازی بەسەرەوە كردن ٥ جافت الميتَةُ: مردووەكە بۆنی كرد.

جاف فلان: فلانكەس ترسا ٥ الجيفة: جەستەی مردوو كاتێ بۆگەن دەكا.

الجيل: نەتەوە، رەگەزی ئادەمیزاد، چینێك لە ئادەمیزاد ٥ الجيلُ: چەرخێكی رۆژگار ٥ سێیەكی چەرخێك كە خەڵكی تێدا دەژیا ٥ الجيولوجيا: زانیارییەكە باسی زەوی دەكا لە رووی دروستبوونییەوەو ئەوشتانەی كاریان تێكردووەو ئەو قۆناغانەی پێیاندا تێپەڕیوە.

حَبَّ الإنسانُ والشيْئُ: ئادەمیزادەکە یان شتەکە خۆشەویست بوو ◊ **حَبَّ فلاناً**: فلانکەسی خۆش ویست ◊ **أَحَبَّ فلاناً**: فلان کەسی خۆش ویست ◊ **أَحَبَّ الزَّرْعُ وألَبَّ**: کشتو کاڵەکە بوو بە خاوەن دانو توێکڵ

حَبَّبَ الزرعُ: دانەوێڵەکەی دەرکەوت ◊ **حَبَّبَ الشَّيْئَ اليه**: شتەکەی وا لێکرد خۆشی بوێ ◊ **تَحابُّوا**: خەڵکەکە یەکتریان خۆش ویست ◊ **تَحَبَّبَ اليه**: خۆشی ویستو خۆشەویستی خۆی بۆ دەربڕی ◊ **تَحَبَّبَ الماءُ ونحوه**: لەسەر ئاوەکە بڵق پەیدابوو ◊ **الْحَبَابُ**: چەند رێگایەکن لەسەر روبەری ئاو پەیدادەبن بەهۆی زەختی با ◊ **الحَبَابُ**: شەونم کە دەکەوێتە سەر گوڵو گیا.

اَلْحَبُّ: دانەوێڵەکە لەناو گوڵو توێکڵەکەدایە، وەکوو دەنکە گەنمو دەنکە جۆ هەرشتێك لە شێوەی دەنکە دانەوێڵەدا بێ، وەکوو دەنکی تەسبیحو دڵۆپە بارانو دەنکە تەرزە ◊ **اَلْحُبُّ**: خۆشەویستی؛ بەلای فەیلەسوفەکانەوە ئارەزوی ئادەمیزادە بۆ ئادەمیزادێکی تر یان بۆ شتی تری بەنرخو بە سوود ◊ هەروا ناوە بۆ مەرکانەو گۆزەو کوپەی ئاو ◊ **الحِبُّ**: خۆشەویستو دڵسۆزو سۆزدار ◊ **الحَبَبُ**: بەمانا (الحباب) دێ ◊ ددانی وردو رێكو جوانی وەکوو دەنکە مرواری ◊ **حَبَّةُ القلب**: ناخی دڵو دەروون ◊ **الحِبَّةُ**: دانەوێڵەی رووەکی کێوی ◊ **اَلْمُسْتَحَبُّ**: ئەو شتەی شەرع بە پەسەندی بزانێو واجبی نەکردبێ ◊ **حَبَّذا**: ئوسلوبێکە بۆ مەدح بەکار دەهێندرێ ◊ **حَبَنْتَرَ الجِسْمُ**: جەستەکە لاوازبوو کێشی سووك بوو ◊ **الحُباتِرُ والحَبْتَرُ**: کورتە بالا، کوڵە بنە.

حَبْحَبَ: بەهۆی بەد خۆراکییەوە لاوازو کزبوو ◊ **حَبْحَبَ الماءُ**: ئاوەکە کەم کەم هاتە خوارەوە ◊ **الحُباحِبُ**: مێشێکە بەشەو دەفڕێ کلکی دەدرەوشێتەوە.

اَلْحَبْحَبُ: کورتە بالا کوڵە بنە ◊ رووەکێکە لە پێری کولەکە بەرەکەی لە وڵاتی میصر پێی دەگوترێ: (بطيخ) لە عێراق پێی دەڵێن: (الرقي) واتە: شوتی ◊ **حَبَرَهُ حبوراً**: کەیف خۆش کرد ◊ **حَبِرَ حَبَراً**: کەیف خۆش بوو، گەشایەوە ◊ **حَبِرَ الأرض**: زەوییەکە گیاو گژی زۆربوو، زەوییەکە بە گیا داپۆشرا ◊ **حَبِرَ الجُرْحُ**: برینەکە چاك بووەو ئازاری ماوە ◊ **حَبِرَ الأسنانُ**: ددانەکان زەرد بوون ◊ **أَحْبَرَ فلاناً**: فلانکەسی کەیف خۆش کرد ◊ **حَبَّرَ الشَّيْئَ**: شتەکەی رازاندەوە، جوانی کرد ◊ **حَبَّرَ الدَّوَاةَ**: قوتوەکەی پڕکرد لە مەرەکەب ◊ **حَبَّرَ الكتابَ**: کتێبەکەی نووسیەوە ◊ **حَبَّرَ الرسْمَ**: بە مەرەکەب وێنەکەی دیاری کرد ◊ **الحابُورُ**: کۆڕو کۆبوونەوەی خۆشیو رابواردن ◊ **الحِبَارُ**: وشکەڵبوونی پێستی دەست بەهۆی ئیش پێکردنەوە ◊ **الحُبَارى**: باڵندەیەکی مل درێژە رەنگی خاکییە وەکوو قاز دەچێ دەندۆکی درێژە ◊ **اَلْحَبْرُ**: زاناو رۆشنبیر.

الحِبَرَةُ: قوماشێکە لە لۆکە یان لە کەتان بەرهەم دەهێندرێ خەتخەت بوو کاتی خۆی لە وڵاتی یەمەن دروست کراوە ◊ **الحِبْرَةُ**: زەردییەکە دەکەوێتە سەر ددان.

الحَبِيرُ: كراسى نەرمو نيانى گوڵگوڵاوى ٥ **المِحْبَرَةُ**: شوشەى مەرەكەب ٥ **اَلْحَبَرْكى**: ئادەميزادى پشت درێژى قاچ كورت ٥ **حَبَسَهُ حَبْساً**: بەنديكرد، نەيهێشت بڕوا پەل بهاوێ.

حَبَسَ الشَّيْءَ: ئەو ماڵەى ئەو شتەى وەقف كرد نە دەفرۆشرێ نە دەبێتە ماڵى ميراتى ٥ **إِحْتَبَسَ**: نەيهێشت مەنعى كرد ٥ **إِحْتَبَسَ فلان الشَّيْءَ**: فلان كەس ئەوشتەى تايبەت كرد بەخۆيەوە ٥ **تَحَبَّسَ في الكلام**: لە قسەكردن كەوت، لە قسەكردن وەستا ٥ **الحابِسُ**: شتێكە وەكوو حەوز ئاوى تێدا پەزمەندە دەكرێ ٥ **الحُبَاسَةُ**: شتێكە لەشێوەى حەوزدا ئاوى تێدا پەزمەندە دەكرێ ٥ **اَلْحُبُسُ**: پەرۆى سوپا ٥ **الحَبْسُ**: بەنديخانە، شوێنى تێدا بەندكردنى تاوانبارو تۆمەتبار ٥ **اَلْحِبْسُ**: ئەوشتەيە دەخرێتە نێو رێڕەوى ئاوەوە بۆئەوەى بەربەستى بكا وەكوو قفڵ ٥ **اَلْحُبْسَةُ**: قورسايىو گرێيەكە لەسەر زوبان خاوەنەكەى ناتوانێ ويستى خۆى دەربڕێ ٥ **الحَبِيسُ**: بەندكراو ٥ **اَلْمَحْبِسُ**: شوێنى ئالفدانى ئاژەڵ ٥ پشتێرى ولاخ، ئاغەڵ.

مِحْبَسُ الماء: قفڵو سەدادە كە كۆنترۆڵى رەوانبونو گيرانەوەى ئاو، غاز، نەوتو ئەو جۆرە شتانە دەكا.

حَبَشَ لە حَبْشاً: بۆى كۆكردەوە ٥ **احْبَشَتِ المرأةُ بولدها**: ئافرەتەكە منداڵێكى قولە رەشى بوو ٥ **حَبَّشَ الأشياءَ ونحوها**: شتەكانى كۆكردنەوە ٥ **احْتَبَشَ الشَّيْءَ**: شتەكەى كۆكردەوە ٥ **تَحَبَّشَ القومُ**: قەومەكە كۆبوونەوە ٥ **الأُحْبُوشُ والأُحْبُوشَةُ**: كۆمەڵێك خەڵك كەلە هۆزو خێڵى جيا جيا بن ٥ **أحابيشُ قريش**: كۆمەڵێك ئادەميزادى قورەيشو كەنانەو خوزاعە كە لەلاى كێوى حوبشى كۆبوونەوە لە خوار مەككەو پەيمانيان بەست دژى پێغەمبەرو موسوڵمانەكان بجەنگن ٥ **المُباشَةُ**: هەرشتێك كۆكرابێتەوە ٥ كۆمەڵێكى تێكەڵو هەمە جۆر لە ئادەميزاد ٥ **الحُبَاشِيَةُ**: هەڵۆ.

الحَبَشُ: رەگەزێكن لە وڵاتى سۆدان ٥ دانيشتوانى وڵاتى حەبەشە ٥ **الحَبَشِيَّةُ**: ئافرەتى حەبەشى.

حَبِضَ الوَتَرُ حَبْضاً: ژێيەكە بەتوندى دەرپەڕى ورشەى هات، گيزەى كرد ٥ **حَبَضَ بالوَتَر**: بە ژێ بۆلاى خۆى كێشى كردو ئەمجار بەرەڵاى كردەوە دەنگى لێوە هات ٥ **حَبَضَ القلب والعرق**: دڵ، يان دەمار بەپەلە لێيداو پاشان هێدى بووە.

حَبَضَ السهمُ: تيرەكە سەرى كرد ٥ **حَبَضَ الأمرُ**: كارەكە پوچەڵ بوومو بەسەر چوو ٥ **أحْبَضَ الرامي السَّهْمَ**: تير هاوێژەكە تيرەكەى بلند هاويشتو سەرى كرد ٥ **احْبَضَ الحقَّ**: حەقەكەى پوچاندەوە ٥ **الحُبَاضُ**: زەعيفىو لاوازى ٥ **الحَبَضُ**: دەنگى كزو نزم ٥ باقى ماندەى ژيان ٥ **المِحْبَضُ**: كەوچكە دارينەيەكى تايبەتييە هەنگوينى پێ دەردەهێندرێ.

حَبِطَ عَمَلُهُ: كردەوەكەى بەتاڵ بووە ٥ **حَبِطَتِ الدابةُ حَبَطاً**: گەدەى ئاژەڵەكە باى كرد بەهۆى زۆر خواردن يان بەهۆى خواردنى شتێك كە بۆى نەگونجاو بوو ٥ **حَبِطَ الجُرْحُ**: برينەكە دوا چاكبوونەوە شوێنەوارى ما ٥ **حَبِطَ ماء البئر**: ئاوى بيرەكە رۆچوو ديارنەماو وشك بوو ٥ **حَبِطَ دمُهُ**: خوێنەكەى بەفيرۆ چوو ٥ **احْبَطَ عملَهُ ودمَهُ**: كارەكەى پوچ كردەوە خوێنەكەى بەفيرۆدا ٥ **الحُبَاطُ**: هێشانى سكو سك هاوسان بەهۆى زۆر خواردنەوە يان خواردنى شتێك كە لەگەڵ ميزاجيدا نەگونجێ.

حَبَقَ فلان حباقاً: فلان باى لێبووه، تسى كەند ٥
حَبَقَ المتاعَ: كاڵاكانى كۆكردنەوەو توند شەتەكى
دان ٥ **الحَبَقُ**: گیایەكى بۆنخۆشە.
حَبَقَ الفتى وحَبَقَ الفيل: مەرزنجۆش، مەرد قوش ٥
گیایەكى بۆنخۆشە بۆ میزگیران و مەعیدە
تێكچوون و پێومدانى دوپشك سودى هەیە ٥ **حَبَق
البقر**: گوڵە بەیبون، گوڵە فەقێلە ٥ **الحِبِقَّةُ**:
كورتە باڵا.

حَبَكَ الشيءَ حَبْكاً: شتەكەى پتەو كرد ٥ **حَبَكَ
الحَبْلَ**: گرێى حەبلەكەى زۆر توند كرد ٥ **حَبَكَ
العُقْدَةَ**: گرێیەكەى توند كردو پتەوى كرد ٥
حَبَكَ الأمْرَ: كارەكەى باش تەگبیر كرد ٥ **تَحَبَّكَ**:
حەبلەكەى توند كردو شەتەكى دا ٥ **الحُبْكَةُ**:
حەبلێكە لە ناوقەد دەبێچرێ ٥ **الحُبْكَةُ من
السراويل**: ئەوەیە دۆخینى تێدابێ ٥ **الحَبِيكَةُ**:
چەندراو، رێگەو شوێنێكە كە باى بەهێز لە
ناوو لمبەلانى دەكا ٥ **المحبوك**: ئازاو بەهێز ٥
حَبَلَهُ: بە حەبل بەستییەوە.

حَبَلَ الصَّيدَ: داوى بۆ نێچیرەكە نایەوەو بەو
هۆیەوە گرتى ٥ **حَبِلَتْ الأنثى حَبَلاً**: مێینەكە
سكى بوو، منداڵى لە سكى كەوت ٥ **حَبِلَ الزرعُ**:
گوڵە گەنم و جۆ كە پڕبوون لە دانەوێڵە ٥ **احْبَلَ
الأنثى**: موتوربەى كرد ٥ **حَبَّلَ الزرعُ**:
كشتوكاڵەكە گەشەى كردو تێك چرژا ٥ **حَبَّلَ
الشَّعْرَ**: مووەكەى بادا قژەكانى كردن بە پرچ
هۆنینیەوە ٥ **احْتَبَلَت فلانةٌ فلاناً**: فلان ئافرەت
فلان كەسى خستە داوى عیشق و دڵدارى
خۆیەوە.٥ **تَحَبَّلَ الصيدَ**: داوى بۆ نێچیرەكە
نایەوە ٥ **الأُحْبُول والأُحْبولة**: داوو كەمەك ٥ **الحابل**:
ئەو نێچیرەوانەیە كە نێچیر بەداو دەگرێ ٥
كەمەكى بۆ دادەنێ ٥ **الحابول**: ئەو حەبلەیە كە
خورمارِن پێى سەردەكەوێتە سەر دارخورماكە
٥ **الحِبالَةُ**: داوو كەمەك ٥ **الحَبّالُ**: حەبل دروستكەر
یان حەبل فرۆش ٥ **الحَبْلُ**: گوریس، پەتك،
حەبل ٥ **حَبْلَ الوريد**: رەگى بناگوێ، رەگى لامل
٥ **حَبْل العاتق**: رەگێكە لەنێوان شان و ملدا ٥
حَبل الذراع: رەگى دەست ٥ **حَبْل الفقار**:
رەگێكە بە درێژایى پشت درێژبۆتەوە ٥
پەیمان و وادەو بەڵێن ٥ **الحَبْلُ**: هەرشتێك
شتێكى تر لەخۆى گرتبێ ٥ **الحَبَلَةُ**: دارى مێو
٥ تولە مێو ٥ **الحُبْلَةُ**: دانەوێڵەى وەكوو نیسك و
فاسۆلیاو فول و شتى لەو جۆرە ٥ **المَحْبِلُ**:
منداڵدان، رەحم، كۆئەندامى زاوزێى ئافرەت.

حَبِنَ حَبَناً: ورگى زلبوو بە سروشت یان
بەنەخۆشى ٥ **حَبِن القدم**: قاچەكە گۆشتن بوو ٥
حَبِن عليه: رقى لێ هەڵساو لێى توڕە بوو ٥
أحْبَنَهُ الطعام والدواءُ: خۆراكەكە یان دەرمانەكە
واى لێكرد رقى هەڵسێ ٥ **الحَبَنُ**: دەردێكە
تووشى گەدە دەبێ، گەورەى دەكاو دەماوسێ ٥
الحِبْنُ: دومەڵ، كوان، مەیمون ٥ **الحِبْنَةُ**: دومەڵ،
كوان.

حَبَا الصبيُّ حبواً: منداڵەكە بە گاگۆڵكى رۆیى ٥
حبا الشيءُ: شتەكە نزیك بووە ٥ **حبا السهمُ**:
تیرەكە لە زەوى خشكاو ئەمجار هەڵبەزییەوە
رێى مەبەست كەوت ٥ **حبا فلان للخمسين**: فلان
كەس لەپەنجا نزیك بۆوە ٥ **حبا فلاناً**: بەخششى
دا بەفلان ٥ **حاباه مُحاباةً**: تایبەتى كرد
بەخۆیەوەو روى دایە ٥ **حاباه في البيع**: لە
مامەڵەدا سەنگ و سووكى بۆ كردو لێى خۆش
بوو ٥ **إحْتَبى**: كڵۆتى سمتى خستە سەر زەوى و
ران و قاچى بە گەدەى خۆیەوە نان بەهەردوو
دەستى چەمبەرەى لە ئەژنۆكانیەوە دا ٥ **إحْتَبى**

بالثوب: قوماشەکەی لە پشتی خۆیو هەردوو ئەژنۆی وەرهێناو کڵۆتی سمتی خستە سەر زەوی ٥ الحَبا: هەوری پرو گەواڵ گەواڵ ٥ حِباء المرأة: مارەیی ئافرەت ٥ الحُبَّةُ: دەنکی ترێ ٥ الحُبْوَة: شێوە دانیشتنی ئیحتبا؛ کلۆت بخەیە سەر زەویو ئەژنۆ هەڵنێی.

حَتَأَ: چاوی بریە شتەکەو زۆری سەیرکرد ٥ حَتَأَ الشَّيْءَ: شتەکەی قایم کرد ٥ حَتَأَ العُقْدَةَ: گرێکەی زۆر توند کرد ٥ حَتَأَ الثوبَ: قوماشەکەی سەر لەنوێ دوورییەوە، بەسەر دورمانەکەدا چۆوە ٥ حَتَأَ الحِمْلَ عن الدابة: بارەکەی لە وڵاغەکە داگرت.

حَتَّ الورقُ عن الشجر: گەڵاکە لە درەختەکە هەڵوەری.

حَتَّ الشَّيْءَ: دایگرت، هێنایە خوارێ ٥ حَتَّ الشَّجَرَ: دارەکەی سپی کرد توێکڵەکەی لێ کردەوە ٥ حَتَّ اللهُ مالَهُ: خودا ماڵو سامانەکەی لێ ستاندەوە هەژار کەوت ٥ أَحَتَّ الشَّجَرُ: درەختەکە وشك بوو ٥ إنْحَتَّ الورقُ عن الشجر: گەڵاکە لە درەختەکە هەڵوەری ٥ انْحَتَّ شَعْرُهُ: قژی روتایەوە، توکی سەری هەڵوەری ٥ تَحَاتَّ الشَّيْءَ: شتەکە لێك بوومو بڵاو بووە ٥ تَحَاتَّت عنه ذنوبُهُ: گوناهەکانی لێ هەڵوەرین لە تاوان پاك بووە ٥ الحُتَاتُ والحُتَاتَةُ: ئەوەیە هەڵوەرێ جا لەهەر شتێك هەڵوەرێو هەرشتێك بێ ٥ الحُتَاتُ: لەرێو لاوازییەکە تووشی ئاژەڵو وڵاخ دەبێ ٥ الحَتُّ: تیژڕەو ٥ الحتُّ من التمر: ئەوەیە بەیەکەوە نەنووسێن، دەنکە خورماکان وشکەڵ بن ٥ الحُتَّةُ: توێکڵ ٥ بەشێك لەشت.

حَتْحَتَ الورق عن الشجر: گەڵای درەختەکەی هەڵوەراند ٥ حَتْحَتَ الشَّيْءَ: شتەکەی ورد ورد کرد ٥ المُحَتَّدُ: ئەصڵو رەسەن ٥ تەبیعەتو سروشت.

حَتَرَ فلاناً: بەخششی بۆ فلان کەس کەمکردەوە ٥ حَتَرَ له شيئاً: کەمێکی پێ بەخشی ٥ حَتَرَ أهْلَهُ: ژیانی لەسەر ماڵو منداڵو خێزانی تەنگ کرد ٥ یان بەخێوی نەکردن ٥ حَتَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی پتەوکرد.

حَتَرَ العُقْدَةَ: گرێیەکەی پتەوکرد توندی کرد ٥ حَتَرَ الحبْلَ: حەبلەکەی باش بادا ٥ حَتَرَ الشَّيْءَ: چاوی لە شتەکە بڕی ٥ أَحْتَرَ: خێرو بێری کەم بوو ٥ أحْتَرَ على نفسه وأهله: مەسرەفی ماڵو منداڵی کەمکردەوە، بەباشی بژێوی بۆ دابین نەکردن ٥ أحْتَرَ فلاناً: خۆراكو دەستدەی لە فلان بڕی ٥ حَتَّرَ للناس: خواردەمەنی بۆ خەڵك دروست کرد بەبۆنەی دروستکردنی خانوو.

الْحَتْفُ: مردن، لەناوچوون.

حَتَكَ حتكاناً: هەنگاوەکانی بەهۆی خێرا ڕۆیشتنەوە لێك نزیکبوونەوە ٥ حَتَكَ الطائرُ الحصى والرمل: باڵندەکە بەردە وردەو لمبەکەی بە باڵەکانی پشکنیو چینی تێداکردن ٥ الحَوْتَكُ: کورتە باڵای کزو کۆڵەوار.

حَتَمَ بكذا حَتْماً: بڕیاری داو حوکمی دەرکرد بەو جۆرە ٥ حَتَمَ الأمرَ: کارەکەی قایم کرد، بناوانەکەی شێلا ٥ حَتَمَ عليه الأمرَ: کارەکەی لەسەر پێویست کرد ٥ أَحْتَمَ من طعامه: هەندێکی لە خواردەمەنییەکە هێشتەوە ٥ إنْحَتَمَ الأمرُ: کارەکە پێویست بوو ٥ تَحَتَّمَ فلان: فلان کەس بەرماوەی خوارد ٥ تَحَتَّمَ الأمرَ: ئیشەکەی لەسەر پێویست کرد.

الحاتِمُ: قازی، دادوەر ٥ قەلە رەشە ٥ الحتم: بڕیارو حوکمو قەزا ٥ الحَتَمَةُ: وردو هاڕ.

حَتِنَ الحرُّ: گەرماکە پەرەی سەند ◊ **إحْتَتَنَ الشَّيْئُ**: شتەکە ڕێك بوو هیچی جوداوازی لەگەڵ ئەوی تری دانیە ◊ **تَحَاتَنَت الرياحُ**: بایەکە بەردەوام هەڵی کردو بروکەی نەدایە ◊ **تَحَاتَنَ القومُ**: قەومەکە ڕانواندنیان کردو کەوتنە پێشبڕکێ کردن لە تفەنگ هاویشتنو تیر هاویشتن داو وەك یەك دەرچوون ◊ **الحاتِنُ**: هاوشانو بەرامبەر ◊ **الحَتْنُ**: دەستاوەڵو هاوشان ◊ **الحَتْنى**: هاوشانو لەیەکچوو کۆمەڵێك هەموویان لەیەك بچن.

حَتَا حَتْواً: خێرا خێرا هەنگاوی هەڵێنان ◊ **حَتَا** الثوبَ: قوماشەکەی دوروو چاك قایمی کرد ◊ **حَتَا** هُدْب الكساء: پرژی تورمەکەی وێك نانو نوساندنی پێیەوە.◊ **حتی** الثوب وهُدْب الكساء: قەراخی قوماشەکە یان پرژی قەراخی تورمەکەی وێك نان ◊ **حَتِي** الشرابَ: زۆری شەراب خواردەوە ◊ **الحاتي**: ئەو کەسەی زۆر شەراب بخواتەوە ◊ **حَثَّهُ حثاً**: پەیتا پەیتا هەڵینا بۆ ئەنجامدانی کارەکەی ◊ **حثه على الشَّيْئِ**: هەڵینا بۆ ئەنجامدانی شتەکە ◊ **حَثَّ فلان**: فلا. کەس خەو تینی بۆ هێناو خێرا بەسەریدا زاڵ بوو ◊ **حَثَّ فلاناً على الشَّيْئِ**: فلان کەسی هەڵنا بۆ ئەنجامدانی ئیشەکە ◊ **تَحَاثَّ القومُ على الشَّيْئِ**: قەومەکە فلان کەسیان هەڵنا بۆ ئەوکارە ◊ **الحِثاثُ**: نوستنی سوك کە خێرا بۆ چاو دێ ◊ **الحِثاثَةُ**: گەرمایی و گرێ و گۆڵ کە ئادەمیزاد لەچاوی خۆیدا هەستی پێ دەکا.

الحُثُّ: وردکراو کوتراوو هاڕاو لەهەر شتێك بێ ◊ **الحَثُوثُ وَالحَثِيثُ**: گورج و گۆڵو بەخەمەوە بوو بۆ ئەنجامدانی ئەرکی سەر شانی ◊ **المَحَثَّةُ**: ئەسپێکی ڕەسەنو خۆشڕۆ کەلە ڕۆیشتن زوو ماندوو نەبێ ◊ **حَثْحَثَ الأمرَ والشَّيْئَ** : کارەکەی جوڵاند، ئیشەکەی ڕاپەڕاند ◊ **حَثْحَثَ فلاناً على الشَّيْئِ**: فلان کەسی هەڵنا بۆ شتەکەو ڕێگای بۆ دۆزییەوە ◊ **الحَثْحَاثُ**: مارێك کە هەمیشە لە جمو جۆڵدا بێ ◊ **الحُثْحُوثُ**: هەڵنان.

حَثِرَ حَثَراً: توند بوو، مەیی ◊ **حَثِرَت العين**: چاوەکە تووشی تراخوما بوو ◊ **حَثِرَ الدقيقُ**: ئاردەکە تەڕبوو بووبە پرپۆڵەو یەکتری نەگرت ◊ **حَثِرَ اللسانُ**: زمانەکە تفت بوو تامی خواردەمەنییەکەی نەکرد ◊ **حَثِرَت أذُنُهُ**: گوێچکەی بەباشی نەیبیست ◊ **حَثِرَ فؤادُه**: دڵی باش شتەکەی وەرنەگرت ◊ **الحَثَرُ**: گرێ و گۆڵو زبرییەك لە چاودا پەیدا دەبێ بەهۆی چاو ئێشەوە ◊ **الحَثَرَةُ**: دەنکی هێشوە ترێ سەرەتای پەیدابوونی.◊ **المُحَثَّرُ**: لوت زل، لوت کەشکۆڵ ◊ **حَثْرَبَ الماءُ**: ئاوەکە لێڵ بوو ◊ **الحُثْرُبُ**: ئاوی لێڵ ◊ چەورایی و بنکرپی بنکی مەنجەڵ ◊ **الحَثْرَفَةُ**: خرۆو سورایی کەلەچاودا پەیدا دەبێ ◊ **حَثْرَمَت الشَّفَةُ**: لێوەکە ئەستور بوو، هاوسا ◊ **الحُثَارِمُ**: لێو ئەستور، لێو فشەومبوو ◊ **الحِثْرِمَةُ**: کەوانەیەکە لەخوار لووتەوە ◊ **الحُثْفُرُ**: خڵتەو پڵتەی ڕۆنی قاڵ کراو ◊ **الحَثْفَرَةُ**: خڵتەو پڵتە کەلە بنکی قاپو مەنجەڵو گۆزەو دیزەدا دەمێنێتەوە.

حَثِلَ حَثَلاً: وەزعو حاڵی خراپ بوو.

احْثَلَهُ: خراپەی لەگەڵ کرد ◊ **الحُثَالَةُ**: شتی خراپ، شتی خراپو بێ کەڵك لەهەموو شتێك ◊ **الحَثْلُ**: بارودۆخی نالەبار ◊ **الحِثْلُ**: کزو لەڕو لاواز، کەمو کورو بێ کەڵك ◊ **الحِثْلَةُ**: ئاوی کەم لە حەوزدا ◊ **الحَثْمَةُ**: نەخۆشی ڕەبوە، هەناسەی توند، ڕێبازی کوتراوەو ڕەق ◊ **الحَثُوكَمُ**:

ئادەمیزادی مام ناوەندی لەبارەی باڵاوە یان ئاژەڵی مام ناوەندی.

حَشَا الترابُ ونحوه حشواً: گڵی بەسەردا کرد ◊ دەگوترێ: (حَثَا الترابُ علیه وله) شتێکی کەمی پێدا.

حَثَا الترابَ ونَحْوَهُ: گڵی بەسەردا کرد ◊ **حثا** في وجهه الرماد: تەریقی کردەوە ◊ **حثا** الماءَ: لوێچێکی ئاو هەڵگواز.

إحْتَثى الترابَ: گڵی بەسەردا کرد ◊ **استَحْثَوا**: ئەو کۆمەڵە یەکتریان گڵ باران کرد گڵیان بەیەکتردادا ◊ **الحثا**: گڵی بەسەرا کراو گڵە شەند ◊ گا یان وردەگل ◊ بنخوڵی کا ◊ توێکڵی خورما ◊ **الحثواء**: زەوییەك گڵی زۆربێ ◊ **الحَثْوَةُ**: مشتە خۆڵێك، چنگە خۆڵێك.

حَجَأ الیه: پەنای بۆ برد ◊ **حَجَأ** عنه كذا: ئەو شتەی لێ قەدەغە کرد.

حَجَبَ بینهما: بوو بە پەردەو ناوەند لە نێوانیاندا ◊ **حَجَبَ الشَّيْءَ**: دایپۆشی، شتەکەی شاردەوە ◊ **حَجَبَ فلاناً**: نەیهێشت فلان کەس بچێتە ژوورەوە یان نەیهێشت میرات بگرێ ◊ **اِحْتَجَبَ**: خۆی شاردەوە ◊ **استَحْجَبَهُ**: کردی بە دەرگەوانی خۆی ◊ **الحاجِبُ**: دەرگەوان ◊ **حاجب الصبح**: بەرەبەیان و سەرەتای گزنگ ◊ **الحجاب**: پەردە، باڵا پۆشی ◊ **الحِجابَةُ**: پیشەی دەرگەوانی.

الحَجْبُ: مەنع کردن ◊ **الحَجَبَة**: سەری کلۆت.

حَجَّ الیه: هات بۆلای ◊ **حَجَّ** المكانَ: قەصدی ئەو شوێنەی کرد ◊ **حَجَّ** البیت الحرامَ: چوو بۆ ماڵی خوا بەمەبەستی عیبادەتو حەجکردن ◊ **حَجَّ** الجُرحَ: برینەکەی پشکنی بۆئەوەی بزانێ چەند قوڵە تا چارەسەری بکا.

حاجَّهُ: دەمە دەمێی لەگەڵ کردو کەوتە کێشەو موجادەلە لەگەڵیدا ◊ **احْتَجَّ علیه**: بەڵگەی راست کردەوە ◊ **تحاجّوا**: موجادەلەیان لەگەڵ یەك کرد ◊ **الحاج**: ئەو کەسەیە دیدەنی کەعبە دەکا بەمەبەستی حەجکردن ◊ **الحاجّة**: ئافرەت کە چووبێ بۆ حەج ◊ **الحَجُّ**: حەج یەکێکە لە پێنج فەرزەکانی ئیسلام کە بریتییە لە دیدەنی کردنی ماڵی خوداو راوەستان لەسەر کێوی عەرەفە بە گوێرەی شەرع.

اَلْحَجَّةُ: یەکجار حەجکردن ◊ **الحُجَّةُ**: بەڵگەو نیشانە ◊ چەکی کڕین و فرۆشتن ◊ **حَجَّة الوداع**: حەجی ماڵئاوایی: دوا حەجکردنی پێغەمبەرە ◊ **اَلْمِحْجَاجُ**: ئەو کەسەیە زۆر دەمە دەمێ و کێشە دەکا ◊ ئامێرێکە پزیشك بەکاری دەهێنێ بۆئەوەی بزانێ برینەکە چەند قووڵە ◊ **اَلْمَحَجَّةُ**: ڕێبازی راستەقینە.

حَجَرَ علیه: دەست بەسەری کردو مامەڵە کردن و دەست وەردانە ماڵ و سامانی خۆی لێ قەدەغە کرد ◊ **حَجَّرَ الشَّيْءَ**: شتەکەی تەسك کردەوە ◊ **احتجر بفلان**: پەنای بۆ فلانکەس بردو داوای یارمەتیدانی لێکرد ◊ **اِحْتَجَرَ الشَّيْءَ**: شتەکەی خستە کۆشی خۆیەوە ◊ **اِحْتَجَرَ حُجْرَةً**: ژوورێکی بۆخۆی دیاری کرد، کردی بە ژوور ◊ **تَحَجَّرَ المكانُ**: شوێنەکە بەردی زۆر بوو.

تَحَجَّرَ علی فلان: تەنگی بە فلانکەس هەڵچنی ◊ **تَحَجَّرَ الرجلُ**: پیاوەکە ژوورێکی بۆخۆی بنیات نا ◊ **تَحَجَّرَ الشَّيْءَ**: شتەکەی تەنگ کردەوە ◊ **استحْجَرَ** الرجل: پیاوەکە ژورێکی بۆخۆی دانا ◊ **استحْجَرَ** علیه: گاڵتەی پێکردو سوکایەتی لەگەڵ دا نواند ◊ **الحِجَارُ**: بەرزین و شورا، سیاج ◊ دیواری خانوو ◊ **اَلْحَجَّارُ**: ئەو کەسەی ئیشی بەرد دەکا بەرد دەشکێنێ ◊ نەقارِی دەکا.

الحجـرُ: لـه شـەرعدا بریتییـه لـه مـەنعکردنی شـەخص لـەوەی تەصـەروف لـه مـاڵو سامانی خۆیـدا بکـا ○ الحَجْـرُ: باوەشـی ئـادەمیزاد ○ الحِجْـرُ: بـەمانا (أَلحَجْـر) دێ ○ جگـه لەمانـه شـەرعییەکەی ○ هـەروا وشـەی (حِجْـر) بـەمانا عـەقڵ دێ ○ أَلحَجَـر: بـەردی شکاو یـان شاخو بـەردی گـەورەو رەقو پتـەو کـه پێـك دێ لـه کۆمەڵه بەردی زل ○ الحجر الأسود: بەردە رەشه کەله گۆشەیەکی دیواری کەعبەدایـه ○ أَلحُجـرُ: بـەردەڵان ○ أَلحُجُـرُ: ئـەو گۆشـتەی بـه دەوری نینۆکەوەیـە ○ الحُجـرَةَ: ھـەراخو لایـەن ○ الحُجْـرَةَ: ژوور لـەژێر خـانوودا ○ ژێـرزەمین ○ تەویلـەی ئاژەڵ ○ حُجْرَتا العسکر: لای راستو لای چەپی سوپا ○ المَحْجَرُ: کانەبەرد ○ أَلمَحْجَـرُ فِي العـين: دەوران دەوری چاو.

حَجَزَ بینها حَجْزاً: نێوانی خسته ناویانـەوە لێـکی جیاکردنەوە.

حَجَزَ الشَّيَ: شتەکەی لەخۆی گـرتو نەیهێشت بـۆ کەسی تـر بـێ ○ حَجَزَ القاضي علـى المـال: قـازی خاوەن ماڵەکـەی مـەنع کـرد لـەوەی تەصـەروف بە ماڵەکەوە بکا ○ حُجِـزَ: دەست بەسـەر کـرا ○ حَجِزَ حَجَـزاً: ریخۆڵـەکانی قـەبز بـوون ○ أَحْجَـزَ: هاتە وڵاتی حیجاز ○ احْتَجَـزَ: سەرپێچی کـرد ○ احْتَجَزَ بالإزار: پشتێنی لەپـشت بەسـت ○ احْتَجَـزَ بالمـصن: بـه قـەڵاکـه خـۆی پاراسـت ○ إِنْحَجَـزَ: لاساری کـرد ○ تَحـاجَزَ الْقَـوْمُ: قەومەکـه لێـك تـرازان ○ تَحَجَّـزَ: پـشتێنی تونـد کـرد، ناوقـەدی خۆی بە پشتێن تونـدکرد ○ الحـاجز: نـاوانی دوو شـت ○ ناومنـد ○ أَلحُجْـزَةَ: ناوقـەد، شـوێنی بەستنی پـشتێن لـه سـێبەندەو نـاوك ○ شـوێنی دۆخێنی شرواڵ.

حُجُفَ: سك چوونی توش بوو ○ الحُجَافُ: سكـچوون بـەهۆی زۆر خـواردن یـان خـواردنی خـراپ ○ المجیف: قۆرەی سك ○ حَجَّلَ العَرُوسَ: پاوانەی بۆ بوکەکـه کـرد ○ حَجَّـلَ الدابَّـةَ: وڵاغەکـەی بـه پێوەنـد بەسـتەوە ○ حَجَّلَـت المـرأةُ بَنَانَهَـا: ئافرەتەکـه خەنـەی سـەر پەنجـەکانی رەنگـاو رەنـگ کـرد ○ یـومٌ أغَـرُّ مُحَجَّـلٌ: رۆژێـکی بەناوبانگە ○ التحجیلُ: سپیایەتی له قاچی وڵاغ دا ○ الحِجْلُ: پاوانە، خرخاڵ ○ زنجیرو پێوەنـد ○ أَلحَجَلَـةُ: تارایەکه، سەرپۆشێکه، کەژاوەیەکە بە قوماشی رەنگاو رەنگ دەرازێندرێتـەوە بـۆ بـوك ○ ثوب مُحَجَّلٌ: کراسێـکی ئـاو دامانـه بگاتـه پـشت قوله قاپیەوە.

حَجَمَ فـم الحیـوان: لغـاو یـان (دەمبێن)ی لـەدەمی حەیوانەکـه کـرد ○ حَجَـمَ الـصَّبِيُّ ثـدي أمـه: منداڵەکـه مـەمکی دایکـی مـژی ○ حَجَمَـت الحیَّـةُ فلانـاً: مارەکـه فلانکەسـی گەسـت، پێیـەوە دا ○ احْجَمَ الثدیُ: مـەمکی خرکرد ○ حَجَّمَ: زۆری تـێ روانـیو لێـی وردبـووە ○ احْتَجَمَ: داوای کەڵەشـاخ لێـگرتنی لێ کـرد ○ المِحجـامُ: لغـاو، ئاسنێـکه دەکرێتـه دەمـی وڵاخـەوە بۆئـەوەی شـتی بـۆ نـەخورێ ○ الحِجَامَـةُ: پیشەی کەڵەشاخ گـرتن ○ الحَجَّامُ: کەڵەشاخ گر ○ أَلمَحْجَمُ: شوێنی کەڵەشاخ لێگرتن ○ الِمحْجمُ: ئالەتی کەڵەشاخ گرتن.

حَجَنَ العودَ: شورکه دارەکەی چەماندەوە ○ حَجَنَ الشَّيَ: بە گۆچان ئەوشتەی بۆلای خـۆی کێش کـرد ○ حَجَـنَ الدابَّـةَ: بەگۆچـان وڵاغەکـەی لاو نیوکرد ○ حَجِـنَ: نوشتایەوە خواربـوو ○ حَجِـنَ الـشَّعْرُ: سـەری تاڵـه مـووی قـژەکانی گرژبـوو هەڵـگەرانەوە ○ حَجِـنَ بالـدار: لـه مـاڵ مایـەوە دەرنەچوو ○ إِحْتَجَنَ علیه: دەس بەسەری کـرد ○

إحْتَجَنَ المالُ: ماڵو سامانەکەی کۆکردەوە ٥ إحْتَجَنَ مـال غـیه: مـاڵی خـەڵکی داگیرکـرد ٥ تَحَجَّنَ: چەماندییەوە کردیە گۆچان ٥ المُجْنَةُ: هەموو شتێکی چەماوەو خوار.

ألمِحْجَنُ: هەرشتێك سەرێـکی چەمابێتەوە وەکوو گۆچان‌و دەندوکی باڵندە.

حجا بالمکان: لەو شوێنە مایەوە ٥ حَجَا فلاناً کـذا: گومـانی بـە فلانکـەس بـرد کـە ئەوەیـە ٥ حَجَا الشَّيْئَ: شتەکەی پاراست‌و لەخۆی گرت، دەستی پێوە گرت ٥ حَجَا فلاناً: فلانکەسی مـەنع کـرد ٥ حَجَا الأمْرَ: وا گومانی بردو ئیدیعای ئەوەی کرد وەڵ لێی یەقین نـەبوو ٥ حَجَا فلانـاً: بـە بەڵـگە بەسەریدا زاڵ بوو بۆری دا.

حجی الیـه: پـەنای بـۆ بـرد ٥ حاجاه: دەمـە دەمێی لەگـەڵ کـردو بـە بەڵـگە بـۆری دا ٥ تحـاجوا: هەریەکە لەلای خۆیەوە بەڵگەی هێنایـەوە رای خۆی پێ پەسەند بوو ٥ تَحَجیّ بالشَّيئ: عاشقی شتەکە بوو ٥ تَحَجیّ للشیئ: شتەکەی هاتـەوە بیر ٥ إسْتَحْجی اللحمُ: بۆنی گۆشتەکە گۆڕا

حجا: شیاو بوو ٥ ألحَجَا: پەناگەو مەلجەء ٥ پەردە ٥ الحِجَا: پەردە ٥ عەقڵ‌و ئاوەز.

حَدَأَهُ حَدْءاً: لای دا، گێڕایەوە.

حـدی علیـه: بـەردەوام بـوو لەسـەر یارمەتیـدان‌و لەخۆگرتنی‌و بەخێوکردنی.

الحَدَأةُ: پاچی دوو سەر ٥ الحِدَأةُ: واشە ٥ باڵندەیەکی گورج‌و گۆڵە.

حَدَبَ الرجلُ: پیاوەکە قەمبوور بوو ٥ حَدَبَ علیه: بەسەریدا کۆمایەوەو سۆزی خۆی بۆ نوانـد ٥ حَـدَبَت المـرأة علـی ولـدها: ئافرەتەکـە بەسـەر منداڵەکەیـــەوە دانیــــشت‌و دوای مردنــــی مێردەکەی شوی نـەکردەوە ٥ أحْدَبَهُ اللهُ: خودا پشت کوڕی کـرد ٥ ألأحْـدَبُ: نـاخۆش‌و ئـاڵۆزو قورس ٥ ألحَدَبُ: ئەوەیە لە زەوی بەرزبێتەوە تەپۆڵکە ٥ تیلمـە دەمـارە گڵی پتـەو، بانوێـك بەسـەر نزمـایی دا بڕوانـێ ٥ حـدب الـشتاء: جەنگەی سەرمای زستان ٥ الحَدْباء: دەگـوترێ: (دابة حدباءٌ) ولاغێکە ئێسقانی پشتی دیارە ٥ الآلة الحدباء: دارە مـەیت ٥ الحَدَبَةُ: تەپۆڵکەی رەقەڵان‌و پتەو.

أحـدث الرجـلُ: پیاوەکـە بـێ دەسـت نوێـژبوو دەستنوێژەکەی شکا ٥ أحْدَثَ الشَّيْئَ: ئەوشتەی داهێنا ٥ أحْدَثَ السَّيْفَ: شمشێرەکەی مشت‌و ماڵ کرد ٥ حَادَثَهُ: قسەی لەگەڵ کـرد ٥ حـادث السیف ونحوه: مشت‌و ماڵی شمشێرەکەی کـرد ٥ حَدَّثَ: قسەی کرد، هەواڵی دا ٥ حَدَّثَ بالنِّعْمَةِ: سوپاسگوزاری نیعمەتەکانی بوو باسی کردن ٥ حَدَّثَ فلاناً الحدیث وبه: هەواڵەکەی بـە فلان گەیاند، حەدیثەکەی بۆ ریوایەت کرد ٥ تحادَثَ القـومُ: قـسەیان بـۆ یـەکتر کـرد ٥ اسْتَحْدَثَهُ: بەدی هێنا، هێنایە کایەوە ٥ الأحْـداثُ: بـارانی پەڵە، بارانی سەرەتای ساڵ.

الحـادث: ئـەوەی تـازە پەیـدابێ‌و سـەر هەڵبـدا ٥ الحداثَةُ: سـاڵانی گـەنجی ٥ سـەرەتاو هـەوەڵ ٥ ألحَـدَثُ: تەمـەن پـچوك ئـەوەی تەمـەنی لـە خوار هەژدە ساڵەوە بێ.

حَدَثُ الدهر: بەڵاو کارەساتی رۆژگار ٥ الحِدْثُ: ئـەو کەسـەیە زۆر قـسەبکاو جـوان شـت رون بکاتەوە ٥ ألحَدَثان: شەوو رۆژ ٥ حَدَثان الدهر: بەڵاو کارەساتی رۆژگار ٥ الحَدیث: هـەر قـسەو باسێـك بگێڕدرێتـەوەو بگـوترێ ٥ ألمُحْـدَثُ: شتێکە نەلـە قورئـان‌و نەلـە حـەدیثدا نەبـە ئیجماع باسی کرابێ ٥ ألمُحْدِثُ: تازە گەریکەر لـە فـەن‌و زانـستدا ٥ ألمُحْـدَثون: زانــاو رۆشـنبیرەکانی دوا سـەدەکانی ناوەڕاسـت ٥

اَلْمُحَدِّثُ: ئەو راویانەی حەدیثی پێغەمبەریان ریوایەت کردوه.

حَدَجَهُ حَدْجاً: کاڵەکە مارانەی تێگرت.

حَدَجَ فلاناً بسهْمٍ ونحوه: تیری تێگرت ٥ **حَدَجَ** بصره: چاوی تێ بڕی سەرنجی خۆی خستە سەر ٥ حَدَجَ البعيرَ: بارەکەی لە پشتی حوشترەکە بارکردو شەتەکی دا ٥ **اَحْدَجَ البعيرَ**: باری لە حوشترەکە بارکردو شەتەکی دا.

حَدَّجَ بصره: نیگای خستە سەرو چاوی تێبڕین ٥ حَدَّجَ الشَّيْءَ: چاوی لە شتەکە بڕیو زۆری سەیر کرد ٥ **اَلْحِدْجُ**: بار، هەر شتێك بە وڵاخ بگوێزرێتەوە ٥ **اَلحُدْجُ**: کاڵەکە مارانە ٥ کاڵەکی وردی نەگەیشتو (زرکە تاڵ) ٥ **اَلمِحْدَجُ**: ئامێری داخکردنی حوشتر.

حَدَّ السيف ونحوه حِدَّةً: شمشێرەکە بڕندە بوو ٥ حَدَّ على غيره: رقی هەڵساو قسەی رەقی بەکابرا گوت ٥ حَدَّ في معاملاته: لە مامەڵەو هەڵسو کەوتیدا زۆر بەلای خۆیدا داتاشی ٥ **حَدَّتِ المرأةُ على زوجها حداداً**: ژنەکە بۆ مردنی مێردەکەی خۆی رەشپۆش کرد ٥ حَدَّ السيفَ: شمشێرەکەی مشتو ماڵ کرد ٥ حَدَّ بصره اليه: بە سەرنجەوە سەیری کرد ٥ حَدَّ الأرضَ: سنوری بۆ زەوییەکە دانا ٥ حَدَّ الشَّيْءَ من غيره: شتەکەی جیاکردەوە لە شتەکانی تر هەڵی هاوارد ٥ حَدَّ فلاناً عن الأمر: فلانکەسی لەوکارە لادا ٥ حَدَّ الجانيَ: حەددی شەرعی بەسەر تاوانکاردا چەسپاند ٥ **اَحَدَّتِ المرأةُ**: ئافرەتەکە خۆی بۆ مردنی مێردەکەی لەخەم گرت ٥ **اَحَدَّتِ السَّيْفَ والسكين**: شمشێرەکە یان چەقۆکەی تیژکرد ٥ حادَّ فلانٌ فلاناً: فلانکەس بووبە جیرانی فلانکەس ٥ حَدَّدَ على فلان: فلانکەسی مەنع کرد لەوەی بە ویستی خۆی کاروباری خۆی بەڕێوەبەرێ.

حَدَّدَ السَّيْفَ ونحوه: تیژی کرد ٥ حَدَّدَ الشَّيْءَ: شتەکەی دیاری کرد ٥ **حَدَّدَ معنى اللفظ أو العبارة**: مانای وشەو رستەکانی شی کردەوە ٥ **تَحادّوا**: هەندێك لەوانە بوون بە جیرانی هەندێك لە ئەوان ٥ **تَحَدَّدَ**: دیاری کرد ٥ **اِستَحَدَّ**: کێردەکەی تیژکرد ٥ **اَلْحِدادُ**: بەرگی تازیەو کۆتەڵ ٥ رەشپۆشی ٥ **اَلحِدادَةُ**: ئاسنگەریو پیشەی ئاسنگەری کردن ٥ **اَلْحَدُّ** من كل شيءٍ حدته: لەهەر شتێك تیژاییەکەی ٥ حدّ الرجل: زەبرو زەنگی پیاو، مەردایەتی لە بەهانا چوونی لێ قەوماوان ٥ حدود الله: ئەوەیە خودا بە فەرمانو نەهیەکانی سنورداری کردبێ ٥ **اَلحَدَدُ**: یاساغ ٥ **اَلحِدُّ**: رق هەڵسانو دەمار گیرێ ٥ **اَلحَدِيدُ**: ئاسن ٥ **المحدود**: بێ بەختو کەم شانس ٥ حَدَرَ الرجلُ: پیاوەکە قەڵەو بوو خۆی دارشتو تێك سمڕا ٥ حَدَرَ جلده: پێستی ئاوساو ئەستوور بوو ٥ **حَدَرَتِ العينُ**: چاوەکە ئەستوور بوو زەق بوو ٥ حَدَرَ الحجرَ: بەردەکەی جوڵاندو خولاندی ٥ حَدَرَ اللثامَ عن فمه: ئەوشتەی دەمو چاوی خۆی پێ داپۆشیبوو لایدا ٥ حَدَرَ السفينة في الماء: کەشتییەکەی خستە ناو ئاوەکەوە ٥ حَدَرَ القراءةَ والاقامةَ: پەلەی کرد لە خوێندنەوەو بانگدان وقامەت کردندا ٥ **حَدِرَتِ العينُ حَدَراً**: چاوەکە خێل بوو.

اِنْحَدَرَ: دابەزی داکەوت ٥ **تَحادَرَ**: بەربۆوە، دابەزی ٥ **تَحَدَّرَ الشَّيْءُ**: شتەکە بەرەو پیری هات ٥ **اَلأُحْدُورُ**: ئەو شوێنەیە شتی لێوە دێتە خوار ٥ **اَلْحادِرُ**: رەوشت جوان، جەستە رێكو پێكو گۆشتنو دامەزراو ٥ **اَلحَدْرُ**: تەپۆلکەی پتەو لەسەر زەوی ٥ **اَلحَدَرُ**: چاڵو چوێڵی ناو زەوی ٥ **اَلحَدْرَةُ**:

زیپکەو کوان کەلە پێڵوی چاو دەربێ‌و چاو بهاوسێ ◊ **الحَدُورُ**: شوێنی چاڵ.◊ **حَدْرَجَ الشَّيْءَ**: شتەکەی خولاندەوە ◊ لوسی کرد سفتو سوڵی کرد ◊ **حَدْرَجَ الحبلَ**: گوریسەکەی باداو گشتی کرد، پتەوی کرد ◊ **الحَدْرَجُ**: بچوك ◊ کەس ◊ **الحُدْرُجُ**: سفتو لوس ◊ **المُحَدْرَجُ**: قامچی، دارو شورکی فەلاقە کردن.

حَدَسَ في السيرِ: بە گورجی رۆیی زۆر قورتو پێچی کردن ◊ **حَدَسَ الشَّيْءَ**: شتەکەی مەزندە کرد ◊ **حَدَسَ الكلام على عواهنه**: قسەکانی کردن بەبێ ئەوەی بزانێ ئاخۆ راستن یان نا ◊ **حَدَسَ الشاة**: مەڕەکەی پاڵ خست بۆ سەربڕین ◊ سەری بڕی ◊ **حَدَسَ الرجلَ**: پیاوەکەی بە زەویدا دا ◊ **تَحَدَّسَ الأخبارَ ونحوها**: هەواڵەکانی جوان گێڕانەوە.◊ **حَدَقَ** المريضُ ونحوه حَدُوقاً: نەخۆشەکە چاوی کردنەوە ورد ورد پێی روانین‌و چاوی بەدەوری خۆیدا گێڕا.◊ **حَدَق به**: دەورەی دا چوارلای لێ گرت ◊ **حَدَقَ الشَّيْءَ بعينه**: بەچاو تێبڕینەوە تەماشای ئەو شتەی کرد ◊ **حَدَقَ اليه**: بە سەرنجەوە بۆلای شتەکەی روانی ◊ **أحدقت الأرض**: زەوی هەمووی بوو بە باخ‌و باخات ◊ **حَدَّقَ اليه**: زۆری تێ روانی‌و بەوردی سەیری کرد ◊ **الحَدَقَةُ**: رەشێنەی چاو ◊ **الحديقة**: باخ ◊ هەر زەوییەك درەختی بەردار یا دارخورمای تێدابێ‌و پەرژینی بۆ کرابێ.

حَدِلَ حدلاً: لە رێگای راست لای دا ◊ **الحَدَلُ**: نا عادیل، حوکم نارەوا، ستەمکار ◊ **الحِدْلُ**: ئازارێکە لە ملدا پەیدا دەبێ ◊ **حَدِمَت النار**: ئاگرەکە هەڵگیرساو بڵێسەی سەند ◊ **أحْدَمَت النار والحرارة**: بەمانا (حدمت) دێ ◊ **أحْدَمَ فلاناً**: رقی فلانکەسی هەڵساندو توڕەی کرد ◊ **احتدمت الحرارة والنار ونحوهما**: گەرما یان ئاگرەکە پەرەی سەند ◊ **تحَدَّمَ**: سوتا ◊ **الحَدَمَةُ**: دەنگی هەڵگیرسانی ئاگر.◊ **حَدَا** الابلَ وبها حُدَاءً: حوشترەکەی لێ خوڕی حودیەی بۆ گوت بۆئەوەی باش بڕوا ◊ **حَدا الشَّيْءَ حَدْواً**: شوێن ئەوشتە کەوت ◊ **تحدَّى الشَّيْءَ**: شوێن ئەوشتە کەوت ◊ **تحدى فلاناً**: داوای بەرامبەری‌و پێشبڕکێی لەگەڵ داکرد ◊ رەدی دایەوە تەحەدای کرد ◊ **الأحْدُوَّة، والأُحْدِية**: گۆرانییەکە بۆ حوشتر ◊ **الحادي**: ئەو کەسەیە بە گۆرانی گوتن حوشتر لێ دەخوڕێ ◊ **حادي النجم**: ناوە بۆ پێنج ئەستێرە یان بە ئەستێرەیەك دەگوترێ: دەکەوێتە نێوان ئەستێرەی ثورەیاو جەوزاء ◊ **الحُداءُ**: حودیە ◊ گۆرانییەکە بۆ حوشتر دەگوترێ.

الحَدَى: هەتا هەتایە، هەرگیزاو هەرگیز ◊ **الحَدْواءُ**: بای شەماڵ، چونکە ئەویش هەور لێ دەخوڕێ ◊ **الحُدَيَّا**: کێشەو نیزاع ◊ تاقە بەرامبەرو هاوشان ◊ **حَذَّ حَذّاً**: خێرا بڕییەوە ◊ **حَذَّ في سيره، حَذَّ في كلامه، حَذَّ في عمله**: لە رۆیشتندا لە قسە کردندا لە ئیش کردندا گورج‌و گۆڵ بوو ◊ **الأحَذُّ**: سفتو لوس بەجۆرێك هیچی پێوە نەنووسێ.◊ **حَذِرَ** حَذَراً: بەخەبەر بوو خۆی ئامادە کرد ◊ **حَذِرَ الشَّيْءَ ومنه**: لێی ترساو خۆ پارێزی لێکرد ◊ **الحاذورة**: کەسێك زۆر حەزەری هەبێ‌و شت لێك بداتەوە ◊ **الحَذِرُ**: کەسێك زۆر شت لێك بداتەوەو بترسێ ◊ **الحَذيرُ**: ترسێنەر ◊ **المحذور**: شتێك خۆی لێ دەپارێزرێ ◊ **المَحْذُورَةُ**: خودی ترسان‌و ترسەکە.

حَذَفَ الشَّيْءَ حَذْفاً: لەلایەکەوە قرتاندی لێی قرتاند ◊ **حَذَفَ بالعصا ونحوه**: بەگۆچان لێیدا

دار عەصاکەی تێگرت ◊ حَذَفَ الشَّيْءَ: شتەکەی ڕێك خست ڕاستەو پاستەی کرد.

حَذَفَ الخطيبُ الكلامَ: وتاربێژەکە قسەکانی ڕێك خستن‌و جوان ڕازاندنیەوە ◊ الحُذافَةُ: ئەوشتەی بېردرێ‌و فڕێ بدرێ ◊ الحَذَفاءُ: گوێ پچوك کەنەوەندە پچوك بێ بە ئاستەم دیاربێ ◊ الحِذفَةُ: پارچەیەکی بڕدراو لە قوماش‌و شتی وەها ◊ المَحذُوفُ مِن الزقاقِ: کوندەو مەشکەی هەنگل بڕاو ◊ حَذفَرَهُ: شتەکەی پڕکرد.

حَذَقَ الخلُّ ونحوه: سرکەکە زۆر مزربوو گەستی ◊ حَذَقَ العمل وفيه: لە کارکەدا کارەمابوو ◊ أحْذَقَهُ: وای لێکرد کارا بێ لێزان‌و دەست ڕەنگین بێ ◊ إنحَذَقَ: دابڕا، بڕایەوە ◊ تَحَذَّقَ: بوو بە کارا ◊ الحُذاقيّ: کێردی تیژکراوی بڕندە.

حذِلَتْ عَيْنُهُ: چاوەکانی لەبەر زۆر گریان سوور بوون ◊ الحُذالُ: صەمغێکی سورە لە درەختی سەموور دێتە دەرەوە عەرەب پێی دەڵێن (حيض السَّمُر).

الحُذُلُ: ئەصڵ، بناغە، دۆخێنی دەرپێ ◊ دامێنی دەرپێ‌و کراس ◊ حَذْلَقَ: زیاد لە توانای خۆی لافی لێدا ◊ الحِذْلِقُ من الرجال: پیاوی زۆر بڵێ‌و سەر ڕەق ◊ الحَذْلَقَةُ: چاو گێڕان ◊ حَذْلَمَ: پەلەی کرد دەتگوت قلَّمباز دەهاوێ.

حَذَمَ: پەلەی کرد ◊ حَذَمَ الشَّيْءَ حَذْماً: شتەکەی بەخێرایی کەرت کردو بڕیەوە ◊ (هو حاذم وحذيم) ◊ الحَذِمُ: بڕندەو تیژ ◊ الحُذَمُ: کەروێشکی گورج‌و گۆڵ ◊ الحُذَمُ: کورتە باڵای هەنگاو کورت ◊ الحُذَمُور: هەموو.

الحُذُنُ: ناوقەدی کراس، شوێنی بەستنی پشتێن لە ناوقەدی کراس ◊ الحُذُنَّةُ مِن الرجال: کورتە باڵاو گوێ پچوك ◊ حَذا فلان حذو فلان: فلان شوێن پێی فلانی هەڵگرت ئەوچی کرد ئەویش کردی ◊ حَذا فلاناً شَيْئاً: شتێکی دا بە فلانکەس ◊ حَذا الشرابُ لِسانَهُ: شەرابەکە زوبانی تفت کرد ◊ أحذاهُ: پێی بەخشی ◊ أحْذاهُ طَعْنَةً: زەبرێکی کوشندەی لێدا ◊ حاذاه مُحاذاةً: کەوتە بەرامبەری‌و ڕوبەڕوی ◊ احْتَذَى الحِذاءَ: پێڵاوی لەپێ کردن ◊ تَحاذَى القومُ الشَّيْءَ: قەومەکە شتەکەیان دابەش کرد ◊ اسْتَحْذاهُ: داوای پێڵاوی لێکرد، داوای بەخشش‌و پاداشی لێکرد ◊ الحاذي: پێڵاو لەپێکەر ◊ الحِذاءُ: نەعل‌و پێڵاو سمی حوشترو ئەسپ‌و ڕەشە وڵاخ ◊ حِذاء الشَّيْءَ: بەرامبەری شت ◊ الحُذايَةُ: بەشە تاڵانی‌و بەشە دەسکەوتی شەڕ ◊ الحَذّاءُ: پینەچی پێڵاو دروستکەر ◊ پێڵاو فرۆش ◊ الحُذيَّةُ: عەطاو بەخشش ◊ المِحْذَى: ئەو چەقۆی گۆشتی پێ کوت کوت دەکەی ◊ المِحْذاءُ: تانەدەرو عەیبگرو لەکەدارکەری ناموسی خەڵك.

حَرَبَ حَرْباً: هەرچی هەیبوو لێی ستاند.

حَرِب حَرَباً: هەموو ماڵ‌و سامانەکەی لێ زەوت کرا ◊ زۆر ڕقی هەڵسا ◊ أحْرَبَ الرجلُ النَّخلَ: پیاوەکە خورماکەی موتوربە کرد بەتۆو ◊ أحْرَبَ الحَرْبَ: شەڕەکەی هەڵگیرساند ◊ حَارَبَهُ: شەڕی لەگەڵ کرد ◊ حَرَّبَ فلاناً: ڕقی فلانکەسی هەڵساند ◊ إحْتَرَبُوا: هەندێکیان دژی هەندێکیان جەنگان ◊ إحْرَنْبى: ڕق‌و کینەی خۆی لێ خواردەوەو خۆی ئامادەکرد بۆ داخ پێ ڕشتنی.

الحَرْبُ: شەڕ لەنێوان دوو کەس‌و دوو تاقمدا ◊ الحَرَبُ: فەوتان‌و بەهیلاك چوون ◊ الحِرباءُ: گیانلەبەرە خشۆکێکی پچوکە وەکوو (سام)ی بەڵەك وایە چوار قاچی هەن، سەری زۆر پچوکە ڕەنگاو ڕەنگە لەهەر جێیەك بێ بەڕەنگی ئەو

شوێنه دەنوێنێ ◊ **أَلْحَرْبَةُ**: ئامێره ئاسنێکی کورته، سەری تیژه لەشەڕدا بەکار دەهێندرێ ◊ **الحَرَابَةُ**: ئەوکەسەی زۆر ماڵو سامان داگیربکا ◊ دەستکەوتی زۆربێ ◊ **المحروبةُ**: ئافرەتێکە منداڵی لێ سەندرابێ ◊ **حَرَبَهُ حَرْباً**: دایکرۆشتو خواردی.

حَرَثَ الأرضَ: بە گاسن زەوییەکەی کێڵا بۆئەوەی کشتو کاڵی تێدا بکا ◊ **حَرَثَ النَّارَ**: ئاگرەکەی بە مقاش تێك وەردا ◊ **حَرَثَ الدابَّةَ**: وڵاخەکەی ماندوکرد ◊ **حَرَثَ الشَّيْءَ**: هەڵی پشکنیو گرنگی پێ داو لێی کۆڵیەوە ◊ **حَرَثَ المالَ**: ماڵو سامانەکەی کۆکردەوە ◊ **احترثَ الأرضَ**: زەوییەکەی کێڵا ◊ **الحارِثُ** (**أبو الحارث**): شێر، کونیەی شێر ◊ **الحِراثَة**: پێشەی جوتیار، وەرزێر.

الحَرْثُ: کشتوکاڵ ◊ **حرث الدنيا**: کاڵاو شتومەکی دونیایی‌و ماڵو منداڵ ◊ **حرث الآخرة**: کردەوەی چاك بۆ دوارۆژ ◊ **أَلحرَّاثُ**: ئەوکەسەی زەوی دەکێڵێ ◊ **المحراثُ والمِحْرَثُ**: ئامێری زەوی کێڵان.◊ **حَرَجَ** أنيابَهُ: ددانی جیڕکردنەوەو لێکی گیرکردن لە رقو قینا ◊ **حَرِجَ الشَّيْءَ**: لە شتەکە ترسا ◊ **أَحْرَجَ في يمينه**: سوێندەکەی لێ کەوت ◊ **أَحرَجَ فلاناً**: فلانکەسی خستە حاڵەتی حەرەجەوە، یان خستیە گێژاوی تاوانەوە ◊ **حَرَّجَ الشَّيْءَ**: ئەوشتەی یاساغ کرد ◊ **حَرَّجَ عليه**: تەنگی پێ هەڵچنی ◊ **حَرَّجَ الحيوانَ**: پەتی نێچیری لە ملی ئاژەڵەکە کرد ◊ **تَحَرَّجَ**: خۆی لە شتێك پاراست لە تەریقبوونەوەو کردنی کارێك کە تووشی شۆکی بکا ◊ **تَحَرَّجَ مِنهُ**: خۆی پاراست لەو کارە ◊ **الحَرَجُ**: لقو پۆپی درەختێکی چڕو پڕ کە ناتواندرێ بچیە نێویەوە ◊ **الحَرَجُ من النوق**: حوشتری لەڕو لاواز ◊ **الحَرِجُ**: ئەوکەسەی دەترسێ لەگژ ئیش رابچێ ◊ **الحَرَجُ**: داوی نێچیرەوان (تەبك‌و داوو دان ◊ **الحَرَجة**: درەختێکە هێندە چڕوپڕە کەس نەتوانێ بچێتە نێو لقو پۆپەکانی ◊ **الحَرِيجُ**: شوێنی تەنگەبەر ◊ **المِحْراجُ**: شەوی زۆر ساردو توش‌و زریانو کڕێوە ◊ **أَلْمُحْرِجة من الأيمان**: ئەو سوێندەیە ناچاری دەبێ بیخۆی ◊ **ليلة حَرْجَفُ**: شەوێکی ساردو سەرما ◊ **حَرْجَلَ**: بازی دا بە راستو بە چەپدا ◊ **أَلْحَرْجَلَةُ**: رەوە ئەسپ ◊ **حَرْجَمَ الدوابَّ**: هەندێ لە حەیوانەکانی بەسەر ئەوانی تردا شکاندەوە پێشەکەی گێڕانەوە ◊ **إِحْرَنْجَمَ القومُ والدوابُّ**: ئاژەڵو خەڵکەکە کۆبونەوەو تێك بوونەوە ◊ **إِحْرَنْجَمَ فلان**: فلانکەس کارێکی بڕیارداو دوایی لێی پەشیمان بۆوە ◊ **حَرَدَه حَرْداً**: قەصدی کرد.

حَرَدَ فلان عن قومه حروداً: فلانکەس لە قەومەکەی خۆی گۆشەگیربوو ◊ **حَرِدَ عليه**: رقی لێ هەڵسا ◊ **حَرِدَ فلان**: فلان کۆڵەکەی گران بوو ◊ **أحْرَدَ في السير**: پەلەی کرد لە رۆیینا ◊ **أَحْرَدَ فلاناً**: فلانکەسی جیاکردەوەو گۆشەگیری کرد ◊ **حارَدَت السنةُ**: ساڵەکە کەم باران بوو ◊ **حَرَّدَ فلان**: خۆی خستە ناو کۆخیلکەیەکەوە ◊ **حَرَّدَ الشَّيْءَ**: شتەکەی خوار کردەوە ◊ **حَرَّدَ الشَّيْءَ**: شتەکەی هەموو چەورکرد ◊ **إِنْحَرَدَ**: تاق بۆوە کەسی لەگەڵ نەما ◊ **إِنْحَرَدَ النجمُ**: ئەستێرەکە کشا ◊ **تَحَرَّدَ**: دووركەوتەوە ◊ **الأَحْرَدُ**: ئەو وڵاغەیە تووشی نەخۆشی (حەرەد) بوو کە نەخۆشییەکە لە رەگەی لەشی کاردەکا ◊ **الحارِد**: کەم شیر.◊ **أَلحَرْدُ**: گۆشەگیر ◊ **الحَرَدُ**: دەردێکە تووشی رەگی لەشی حوشتر دەبێ ◊ **الحَرِيدُ**: پیاوی گۆشەگیر ◊ خانووی بەتاقەوەو دوور لە خانووی تر ◊ **حَرْدَبَ**: سوك‌و گورج‌و گوڵ بوو.

حَرَّ الماء والهواء وغيرهما: ئاوەکە، کەش‌و هەواکە گەرم بوو ٥ **حَرَّ القَتْلُ**: شەڕ گەرم بوو ٥ **حَرَّ** الشَّئَ حراً: شتەکەی گەرم کرد ٥ **أحَرَّ**: گەرم بوو ٥ **حَرَّرَه**: ئازادی کرد ٥ **حَرَّرَ الكتابَ** وغيره: کتێبەکەی نووسیەوە، ڕێکی خست ٥ **حَرَّرَ الرمىَ**: ڕمیەکەی چاك ئەنجام دا ٥ **إسْتَحَرَّ**: چاك گەرم بوو ٥ **إسْتَحَرَّ القَتْلُ**: شەڕ گەرم بوو ٥ **الحارّ**: گەرم ٥ **الحَرَارِيّ**: ئەو قاڵب‌و شتانەی وا دروستکراون بەرگەی گەرمی بگرن ٥ **الحَرُّ**: گەرمایی ٥ **الحُرُّ**: شتی پاڵفتەو بێ غەل‌و غەش ٥ **الحرّار**: حەریر فرۆش ٥ **الحَرَّةُ**: زەوی بەردەڵان کە بەردەکانی ڕەش بن وەکوو ئەوەی سوتابن ٥ **الحُرَّةُ**: ئافرەتی ئازاد پێچەوانەی کەنیزەك ٥ **الحُرِّيَّةُ**: ئازادی بۆ گەل بۆ وڵات بۆ تاك ٥ **الحَرُورُ**: گەرمایی خۆر ٥ گەرمایی بەردەوام ٥ گەرمایی ئاگر ٥ **الحَرُورِيّة**: پێڕەوکن لە خەواریج نیسبەت دەدرێن بۆ ناوچەی (حَرُوَراء) لە نزیك کوفە ٥ **الحرير**: دەزوێکە کرمی (قەز) بەرهەمی دێنێ ٥ **الحريرة**: پارچە حەریر ٥ ئاردێکە بەشیر یان بەرۆن دەکرێتە حەلوا.٥**الحريريّ**: ئەوکەسەی حەریر دروست دەکا یان دەیفرۆشێ ٥ **المَحَرُّ**: ماڵمالێ؛ ئامێرێکە دوو ڕەشە وڵاخ یان دوو ئێستر ڕای دەکێشن زەوی کێڵدراوی پێ تەخت دەکرێ ٥ **حَرِز حَرَزاً**: وەرع‌و خودا پەرستی زۆر بوو ٥ **حَرُز حَرَازَةً**: سەرپێچی کردو خۆی خستە قەڵاو پەناگەی قایمەوە ٥ **أحْرَزَ مالَهُ**: ماڵەکەی پەزمەندە کرد ٥ **حَرَّزَ الشَّئَ**: زێدەڕۆیی کرد لە پاراستنیدا ٥ **احْتَرَزَ منه**: خۆی لێ پاراست ٥ **تَحَرَّزَ منه**: خۆی لێ پاراست ٥ **استَحْرَزَ**: کەوتە شوێنی شیاوی خۆی‌و تێیدا هەڵگیرا ٥ **الحارِزُ**: پارێزەرێکی باشەو هیچی تێدا نافەوتێ.٥**الحِرْزُ**: صندوق‌و قاصەی قایم‌و پتەو کە شتی تێدا هەڵدەگیرێ ٥ **الحَرَزَةُ**: ماڵی هەڵبژاردە ٥ **الحريزُ**: شوێنی قایم ٥ **حَرَسَهُ**: پاراستی.

حَرِسَ: تەمەنی درێژبوو ٥ **أحْرَسَ بالمكان**: لەوشوێنەدا زۆر مایەوە ٥ **احْتَرَسَ منه**: خۆی لێ پاراست ٥ **تَحَرَّسَ منه**: خۆی لێ پاراست ٥ **الحِراسَة**: دەس بەسەرکردن ٥ **الأحْرَسُ من الأبنية**: بینای قایم‌و پتەو ٥ **الحَرَسُ**: پاریزیکار ٥ **الحَرَسِيُّ**: تاکی (حەرەسە) واتە: پۆلیس‌و سەربازێ کە موچە وەردەگرن‌و فەرمانڕەوا دەپارێزن.

حَرَشَهُ حَرْشاً: ڕوشاندی.٥**حَرَشَ** الصيدَ: نێچیرەکەی هەڵفڕاند دەرپەڕاند بۆئەوەی نێچیری بکا ٥ **حَرَشَ** الانسانَ والحيوانَ: هەڵینا بۆ فلان شت ٥ **حَرَشَ** بين القوم: ئاژاوەی خستە نێوان قەومەکەوە ٥ **حَرِشَ الشَّئُ**: شتەکە زبر بوو ٥ **حارَشَهُ**: شەڕی لەگەڵ کرد ٥ **احترش فلاناً**: فێڵی لێ کرد ٥ **احْتَرَش الشَّئَ**: شتەکەی کۆکردەوە ٥ **احترش لعياله**: کاسبی بۆ ماڵ‌و منداڵی کردو بژێوی بۆ پەیداکردن ٥ **الحارِشُ**: نەخۆشییەکە تووشی ڕەشە وڵاخ دەبێ ٥ **الحَرْشُ**: ئەسەرو شوێن دەست ٥ **الحرشاء**: وشتری گروێ ٥ **الحَرِيش**: هەزارپێ ٥ **الحَرِيشَةُ**: ئەوەی لەژێر دەستت دایە ٥ **الحَرْشَفُ**: پەلە فلوسی پێستی ماسی.

حَرَصَ حِرْصاً: هەڵپەی کردو زیاد لەپێویست هەوڵی ماڵ پەیداکردنی دا ٥ **حَرَصَ على الشَّئ**: زۆری حەز لێکردو هەوڵی وەدەستهێنانی دا ٥ **حَرَصَ** على الرجل: بەزەیی بە پیاوەکەدا هاتەوەو هەوڵیدا شارەزای بکا فێری بکا ٥ **حَرَصَ الشَّئَ**: شتەکەی دڕاند قەڵاشتی ٥ **حَرَصَ** الجِلدَ ونحوه: پێستەکەی دادڕی ٥ **حرصت الماشيةُ المرعى**: ئاژەڵەکە هەموو

لەوەری پاوانەکەی خوارد ٥ حَرِّصَهُ عليه: زۆری ئارەزو لێ بوو.

حَرَصَ الشَّيْءَ: شتەکەی روشاند ٥ اِحْتَرَصَ الرجلُ: پیاوەکە زۆری هەوڵدا شتێك وەدەست بێنێ.

الحَرْصَةُ: کونی کراس، دڕاوی پۆشاك ٥ الحِرْصيان: ژێر پێست، پەردەیەکی تەنکە لەنێوان پێستو گۆشتدا.

حَرَضَ حَرَضاً: ماندو بوو برستی لێ برا ٥ حَرَضَ فلان: گەدەی تێك چوو ٥ أحْرَضَ فلان: فلانکەس منداڵی خراپی بوو ٥ حارَضَ على العمل: بەردەوام بوو لەسەر کارەکەی ٥ حَرَّضَهُ على الشَّيْءِ: هەڵینا بۆ ئەوشتە ٥ تحارضوا عليه: هەریەکەیان لەبەر خۆیەوە ئەوی تری هەڵنا ٥ الأحْرَضُ من الرجال: ئەو کەسەیە برژانگی هەڵوەریبێ ٥ الإحريض: گیاو گوڵە زەعفەران ٥ الإحريض من الرجال: پیاوی پۆلکاوی پیرو پەککەوتە کەنەتوانێ هەڵسێ ٥ الحَرَضُ: پیاوی زۆر نەخۆش ٥ الحُرْضُ: ئەسپۆن ٥ المِحْرَضَةُ: قاڵبو قاپی ئەسپۆن.

حَرَفَ عنه حَرْفاً: لێی لای داو لاڕێ بوو لێی ٥ حَرَفَ لعياله: لەهەموو بوارێکدا بۆ ماڵو منداڵەکەی تێکۆشا ٥ حَرَفَ الشَّيْءَ عن وجهه: شتەکەی لە ڕێرەوی خۆی لاداو گۆڕی.

حرف فلان في ماله: هەندێك لە ماڵو سامانەکەی لەکیس چوو ٥ أحْرَفَ: دوای هەژاری دەوڵەمەند بوو ٥ حارف فلاناً: مامەڵەی لەگەڵ کرد دەربارەی ئیشەکەی ٥ حَرَّفَ الشَّيْءَ: شتەکەی لە شوێنی خۆی گۆڕی، لایدا ٥ حَرَّفَ الشَّيْءَ: شتەکەی لە شوێنی خۆی لادا ٥ حَرَّفَ القَلَمَ: لایەکی قەڵەمەکەی تاشی ٥ حَرَّفَ الكلامَ: قسەکەی لەسەر مانای خۆی گۆڕی لایدا ٥ احترف: پیشەی بۆخۆی دیاری کرد ٥ احترف لأهله: کاسبی بۆ ماڵو منداڵی خۆی کرد ٥ انْحَرَفَ: لایدا (انحرف مزاجه) تەبیاتی گۆڕا ٥ انْحَرَفَ الى فلان: مەیلی فلانی کرد ٥ تَحَرَّفَ لعياله: کاسبی بۆ ماڵو منداڵی کرد ٥ الْحَرَافَةُ: تیژایی و ترشییەکە لە تامدا زوبان دەسوتێنێ ٥ الحِرِّيفُ: ئەو خواردەمەنییەیە تیژایی تێدابێ.

الحَرْفُ من كل شيء: کەنارو قەراخو بیجاخی ٥ الحَرْفُ من الدواب: وڵاخی کزی رەقەڵە ٥ الحُرْفُ: هەر شتێك گەرمایی و ترشی و تیژی تێدا بێ ٥ الحِرْفَةُ: پێشە هۆکارو وەسیلەی دابین کردنی پێداویستی ژیان ٥ الحِرَفِيُّ: ئەو کەسەی پیشەیەك بۆخۆی بڕیاردەداو دەیکاتە هۆکاری دابینکردنی پێداویستییەکانی ٥ الحَريفُ: کەسێك لە پیشەیەك کاریکا ٥ الْمُحَارَفُ: بێ بەش هەوڵ دەداو داوا دەکاو هیچی دەست ناکەوێ ٥ المِحْرَافُ: ئەو ئامێرەی قوڵایی برینی پێ ئەندازە دەگیرێ.

حَرَقَ أنيابَهُ: ددانی لێك جیرکردن ٥ حَرِقَ حَرَقاً: رەگی تەنیشتی، ئەورەگەی سەری رانو کلۆتی پێکەوە دەبەستێتەوە پچڕا، پسا.

حَرِقَ الشَّعْرُ والريش: مووەکان قژەکان، پەرو باڵەکانی قرتانو هەڵوەرین ٥ حَرِقَتْ اللحيةُ: مووی چەناگەی لە مووی لا روومەتی کورت تربوون ٥ حُرِقَ فلان: فلانکەس دەستو پەنجەی قەڵشان ٥ حُرِقَ حَرَقاً: شا دەماری کە کلۆتو رانی پێکەوە دەبەستێ پچڕا ٥ أحرقت النارُ الشَّيْءَ: ئاگرەکە شتەکەی سوتاند ٥ احْرَقَ الشَّيْءَ: فەوتاندی ٥ حَرَّقَت النارُ الشَّيْءَ: ئاگر شتەکەی سوتاند ٥ احْتَرَقَ الشَّيْءُ: شتەکە سوتا ٥ تَحَرَّقَ النارُ: ئاگرەکە هەڵگیرسا ٥ الحارِقُ: ددانی دڕندە ٥ ئاگر ٥ الحاروق: شمشێری بڕندەو تیژ ٥ الحُراقُ:

ئامێرێکه خورمای پێ تەلقیح دەکرێ ٥ الحَرَاقَةُ: جۆرێکه لە کەشتی شەڕ، شوێنی ئەوەی تێدایە بە تۆپو هاوەن تەقە لە دوژمن بکەی ٥ اَلْحَرَقُ: ئاگر، بڵێسەی ئاگر ٥ اَلْحُرْقَانُ: لێك کەوتنی هەردوو ران لەکاتی ڕۆیشتندا ٥ الحُرْقَةُ: گەرمایی، ئەو خەمو نارەحەتیەی توشی دڵدار دەبێ بەهۆی دڵدارییەوە ٥ اَلْحَرْقُوَةُ: لای ژووروی قورگ ٥ الحريق: هەڵگیرسانی ئاگرو شت سوتاندنی ٥ بڵێسەی ئاگر ٥ الحَرِيقَةُ: گەرمایی ٥ پەڵو ٥ اَلْحِرْقِدةُ: بنی زمان ٥ وشتری ڕەسەن ٥ حَرْقَصَ في مشيه وكلامه: هەنگاوی کورتی نان ٥ قسەی خێرا خێرا کردن ٥ الحُرْقوصُ: دەعبایەکی پچوکە وەکوو کێچ ٥ الحَرْقَفَةُ: ئێسقانی سەری کلۆت ٥ الحُرْقوف: چوار پێی کزو لاواز.

حَرَكَ الحارِكَ: سەر شانی بڕی ٥ حرك فلاناً بالسيف: بە شمشێر لە ملی فلانکەسی دا ٥ حَرِكَ حركاً: لە بەرامبەر ئافرەتدا پیاوەتی نەما ٥ تَحرك: بە توندی ڕاساو بێدەنگی خۆی شڵەقاند ٥ الحَراك: جمەو جوڵ ٥ الحَرِك: منداڵی ڕۆح سووکی زیرەك ٥ الحَرَكَةُ: گواستنەوەی جەستەیە بە ڕۆیشتن لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر ٥ المِحْراكُ: کۆڵە وەژ ٥ اَلْمُحْرَك: ئەوپەری مل بەلای ژوورووەوە ٥ الحَرْكَكَةُ: سەری کلۆت ٥ الحُركوك: شان ٥ شتی کەتەو بەهێز.

حَرَمَ فلاناً الشَّيْءَ حرماناً: شتەکەی لەفلان یاساغ کرد بوو ٥ حَرُمَ الشَّيْءُ: شتەکە حەرام بوو ٥ حَرُمَ الصلاةُ حُرْماً: نوێژکردنەکەی یاساغ بوو ٥ أحرم الرجلُ: پیاوەکە چووە حاڵەتی ئیحرامەوە یان چووە ناو مەککەوە ٥ أحرم بالصلاة: نوێژی دابەست ٥ أحرم عن الشَّيْءِ: خۆی لەو شتە گرتەوە ٥ أَحْرَمَ بالحج أو العمرة: چووە ناو ئەنجامدانی کاری حەج یان عومرە ٥ احْتَرَمَهُ: ڕێزی لێ گرت ٥ تَحرَّم منه بِحُرْمَةٍ: خۆی خستە پەنای کەسێکەوە بیپارێزێ ٥ استَحْرَمَ الشَّيْءَ: شتەکەی بە یاساغ داناو حەرامی کرد.

الحرام: یاساغو قەدەغە ٥ حرام الله: واتە سوێند بەخوا ٥ الحرامي: ئەوکەسەی کاری خراپ بکا ٥ الحَرَمُ: بەستی مەککە ٥ الحُرْمَةُ: ئافرەت، ژن ٥ حرم الرجل: خێزانی پیاو یان ئافرەتی خزمو خوێش ٥ الحريم: ئەوەی یاساغە پێ شێل بکرێو بەبێ ڕێزی سەیری بکرێ ٥ اَلْمُحَرَّمُ: ئەوەی یاساغ بێ ٥ المَحْرمُ: مەحرەم ئەو ژنو پیاوەی بەیەکتر بێگانە نەبن ٥ المِحْرَمُ: پۆشاکی ئیحرام بەستن ٥ اَلْمَحْرُومُ: بەدبەختی وەها بۆ هەرشتێك بچی بە دەستییەوە نەیە ٥ حَرْمَدَ في الأمر: زۆر جیڕە جیڕی کردو لە کارەکەی کۆڵیەوە ٥ حَرْمَزَّهُ: ئەفرەتی لێ کرد ٥ اَلْحِرْمَاسُ: سفتو لووس ٥ الحَرْمَلُ: گیایەکی کێوییە لە بواری تەندروستیدا بەکاردەهێندرێ ٥ حَرَنَت الدابةُ: وڵاغەکە پاشەو پاش کشایەوە.

حَرَنَ فلان بالمكان: فلانکەس لەو شوێنە مایەوەو تێیدا نیشتەجێبوو ٥ حَرَنَ العسلُ في الخلية: هەنگوینەکە لە خەلییەو شانە هەنگوینەکەدا نووسا ٥ المِحْرانُ من النحل: ئەو هەنگانەن کە بەدیار شانە هەنگوینەکەوە بنو بەجێی نەهێڵن.٥ حرا بە حراً: شیاوی ئەوە بوو.

حرى الشَّيْءُ حرياً: ئەو شتە کەم بوو ٥ حرى الشَّيْءَ: ڕوی لەوشتە کرد وای بۆچوو.

تَحَرّى بالمكان: لەو شوێنە مایەوە ٥ تَحَرّى الشَّيْءَ: بەمانا (حَرَاهُ) دێ ٥ الأحرى: باشترو شیاوتر ٥ الحراوة: ترشو تیژی خۆراك کە لەدەمدا هەستی پێ دەکرێ.

حَزَأَ الابل وغيرها: حوشترەکانی کۆکردەوەو لێی خوڕین ٥ **إحْزَوْزَأَ**: کۆبۆوە ٥ **حَزَبَ** الأمرُ: کارەکە توند بوو قورس بوو بە بنبەست گەیشت ٥ **حزب الأمرُ** فلاناً: کارەسات تووشی فلان بوو ٥ تەنگو چەڵەمەی هاتە پێش ٥ **حَزَّبَ القرآن**: قورئانی بەش بەش کرد ٥ **الحِزْبُ**: زەوی توندو پتەو ٥ کۆمەڵێک ئادەمیزادی بە ورەو جەربەزە ٥ هەر تاقمو پێڕو کۆمەڵێک بیرو بۆچوونو ئامانجیان جیابێ ٥ **حزب الرجل**: خزمو خوێشو یارمەتیدەرەکانی ٥ **حَزْحَزَ الشَّيْءَ**: شتەی جوڵاندو دووری خستەوە ٥ **تَحَزْحَزَ عن الشَّيْءِ**: لە شتەکە دوور کەوتەوە ٥ **اَلْحَزْحَزَةُ**: ئازارێکە لە دڵ پەیدا دەبێ بەهۆی نەخۆشی یان رق هەڵسان یان خەفەت یان ترس ٥ **حَزَرَ الوجه**: روخساری گرژبوو ٥ **حَزَرَ الشَّيْءَ**: لە گۆترە شتەکەی مەزندە کرد ٥ **الحَزْراءُ**: ئەوەی بترشێ لە ماستو شتی تر ٥ **الحَزْرَةُ**: (حزرة المال): ماڵی باشو هەڵبژاردە ٥ **الحَزْوَرُ**: شوێنی پتەوو قایم، رەقەڵانو سەخت ٥ منداڵی پێگەیشتو چوستو چالاک کە بگاتە تەمەنی باڵغی.

الحَزَوَّرةُ: حوشتری بەستەزمانو بار خۆش ٥ تەپۆڵکەی پچوک ٥ **الحَزَوَّرُ**: گەنجی بەهێز ٥ پیاوی بەهێز ٥ **حَزَّهُ حزاً**: شتەکەی بڕیەوە بەڵام دوو کەرتی نەکرد ٥ **حَازَّهُ مُحازَّةً وحِزازاً**: دووری خستەوە ٥ **حَزَّزَه**: زۆری لێ بڕی، زۆر لێ کردەوە ٥ **التحزيز**: دەگوترێ: (في أسنانه تحزيز) ددانەکانی تیژاییەکیان هەیە وەکوو ددانی مشار وەهان ٥ **الحزاز**: ئازارێکە لە دڵدا پەیدا دەبێ بەهۆی نەخۆشییەوە یان رق هەڵسانەوە یان ترسو خۆف ٥ هەروا ئازارێکە بەهۆی خواردنێکەوە کە لەگەدەی دا دەترشێ ٥ **الحزاز من الرجال**: پیاوی ئازا بۆ لێخوڕینی شتو بۆ شەڕکردنو بۆ کارکردن.

الحزز: بەهێزو توندو تۆڵ ٥ **الحَزَزُ** من الرجال: پیاوی قسە رەق ٥ کاتو ماوە ٥ **الحُزَازُ**: ئازارێکە پەیدا دەبێ لەدڵدا بەهۆی نەخۆشییەوە یان رق هەڵسانەوە یان ترسەوە ٥ **الحُزَّةُ**: پارچە لە جەرگ بڕابێ یان لەگۆشت بڕابێ ٥ **الحُزَّةُ من السراويل**: شوێنی دوخینی دەربێ ٥ شوێنی پشتێن ٥ **الحَزِيز من الأرض**: چاڵایی بکەوێتە نێوان دوو پارچەی رەقو توندەوە ٥ شوێنێک بەردی زۆر بێ بەردەکانی تیژبن وەکوو کێرد شت ببڕن ٥ **اَلْمَحَزُّ**: شوێنی شت بڕین شت کەرت کردن ٥ **اَلْمِحَزُّ**: ئامێرێکی شت بڕینەوەو شت کەرتکردنە.

حَزَقَ القوم به حزقاً: قەومەکە لە دەوری کۆبوونەوە ٥ **حَزَقَ الشَّيْءَ**: شتەکەی گوشیو زەختی لێکرد ٥ **حَزَقَ الخُفُّ** رجله: پێڵاوەکە (خوففەکە) قاچی گوشی ٥ تەنگاوی کرد ٥ **حَزَقَ** فلاناً: تەنگی بە فلان هەڵچنی ٥ **حَزَقَ الأسير**: پێوەندو کەلەپچەی دیلەکەی توندکرد ٥ دەستو قاچی توند بەیەکەوە بەست ٥ **أحْزَقَهُ**: مەنعی کرد نەیهێشت ٥ **تَحَزَّقَ**: کۆبۆوە یەک هاتەوە ٥ **تَحَزَّقَ فلان**: فلانکەس چرووک بوو، دەستی بەماڵی خۆیەوە گرتو لێی صەرف نەکرد ٥ **الحازق**: ئەوکەسەیە پێڵاوی تەنگ بێ ٥ **الحِزاقُ**: بۆینباخ ٥ بازنەی ئەستورو پتەو ٥ **الحَزَق**: پیاوی چرووک ٥ **الحِزْقَةُ**: گروپو کۆمەڵ لە هەموو شتێک ٥ **الحُزُقُ** من الرجال: کورتە باڵایەکی وەهایە هەنگاوی کورت بهاوێ ٥ ئادەمیزادی بەدخۆو خراپ ٥ چرۆکو دەست قوچاو.

اِحْتَزَكَ بالثوب: کراسەکە (قوماشەکە)ی کرد بە پشتێن.

حَزَمَ الشَّيْ: شتەکەی کردە کۆمەڵ کۆمەڵ یان باوەش باوەشی کرد ◊ **حَزَمَ** أمره أو رأيه: ئیش‌و کاری خۆی رێك‌و پێك کرد یان راوو بۆچونی خۆی رونکردەوە ◊ **أحْزَمَهُ**: پیاوەکە پشتێنی بۆ دروستکرد ◊ **حَزَّمَهُ**: پشتێنەکەی توند کرد ◊ **إحْتَزَمَ الرجلُ**: پشتێنی لە ناوقەدی خۆی بەست.

تَحَزَّمَ في أمره: بە وەرەی بەرزو بتمانە بەخۆ تەصەروفی کرد ◊ **الحِزامُ**: هەرشتێك لە پشت ببەسترێ ◊ **حِزَامُ الطريق**: ناوەڕاستی رێگەو نیشانەی رێگە ◊ **الحَزَمُ**: ئازارو هەست کردن بە گرێ‌و گیرییەك لە سنگدا ◊ **الحُزمةُ**: هەرشتێك باقە باقە بکرێ‌و ببەسترێ ◊ **الحُزُمّةُ**: کورتە بالای تێکسمڕاوی گۆشتن ◊ **الحَزيمُ**: ناوقەدی بالا، شوێنی بەستنی پشتێن.

حَزَنَ الأمْرُ فلاناً: ئەو کارە فلانکەسی غەمبار کرد ◊ **حَزِنَ الرجلُ**: پیاوەکە خەفەتبار بوو ◊ **احْزَنَ فلان**: چووە ناو خەم‌و خەفەتەوە ◊ سواری ولاخی چەموش‌و هاربوو ◊ **حَزَّنَ القارِئُ في قراءَتِهِ**: خوێنەرەکە دەنگی خۆی لە خوێندنەوەکەدا باریك کردەوە ◊ **حَزَّنَ الأمرُ فلاناً**: کارەکە فلانی غەمبار کرد ◊ **اَلْحُزانَةُ**: کەسو کاری پیاو ئەوانەی هەمیشە لە هەوڵی پێگەیاندن‌و بەخێوکردنیان دایەو بۆیان غەمبارە ◊ **الحَزْنُ** من الدّواب: ئەو ولاغەیە ژێر بار نەبێ ◊ **الحَزْنُ** من الناس: ئەو ئادەمیزادەیە مامەڵەی زبرو توندو تیژبێ ◊ **حَزَا الشّيَ**: بە گۆترە شتەکەی مەزندە کرد ◊ **الحازِي**: کولە وەنانی‌و فالگرەوە.

حَسَبَ المالَ: ماڵەکەی ژماردو سەر ژمێری کرد ◊ مەزندەی کرد.

حَسِبَ: پێستی سپی بوو بەهۆی نەخۆشییەوە ◊ **حَسِبَ الشّيْءَ كذا**: گومانی وابرد کە ئەوشتە وایە.

حَسُبَ الانسانُ: خۆی‌و باوك‌و باپیری خاوەن رێزبوون ◊ **احْسَبَ الشَّيْءَ فلاناً**: ئەوەندەی شت دا بەفلان تا گوتی بەسمەو هیچی ترم ناوێ ◊ **حاسَبَهُ**: توێژینەوەی حیسابی لەگەڵدا کرد. ◊ **حَسَّبَ فلان**: فلانکەس بەخششی زۆری دا بە فلان. ◊ **احْتَسَبَ الأمْرَ**: گومانی بۆ کارەکە بردو وای زانی وەهایە. ◊ **احْتَسَبَ بە**: گرنگی پێدا. ◊ **احْتَسَبَ الأجْر على الله**: پاداشی خۆی لای خودا ویست، ◊ **احْتَسَبَ فلان وَلَدَه**: فلانکەس لە ئاستی رووداوی مردنی کوڕەکەی خۆگربوو ویستی خودا پاداشی بداتەوە. ◊ **تحاسَبا**: هەریەك لە هاوبەشەکان حیسابی خۆی لەگەڵ ئەوی تریان کرد. ◊ **تَحَسَّبَ الأمْرَ**: هەوڵی دا بزانێ کارەکە چۆنەو چییە. ◊ **الحِسَابُ**: هەژماردن ◊ شتی زۆرو کافی ◊ **يوم الحساب**: رۆژی قیامەت. ◊ **علم الحساب**: زانستی ژمارە. ◊ **الحساب الجاري**: لە زاراوەی ئابوریدا رێککەوتنێکە لەنێوان دوو کەسدا کە مامەڵەی هەمیشەییان هەبێ. ◊ **حَسْبُكَ هذا**: ئەوەت بەسە، هەوڵی شتی تر مەدە ◊ پێی قنیات بکە. ◊ **حَسْبُكَ** من شرٍّ سَماعُهُ: کیفایەتە بیستنی شەڕ کە ببیستی ئیتر یەکسەر لێی بێزار دەبی. ◊ **اَلْحَسَبُ**: حَسَبُ الشّيْ: ئەندازەی شت‌و ژمارەی شت ◊ **اَلْحَسَبُ**: ئەو بە هاوسەروەری‌و رێزدارییە کە پیاو پاڵ باوك‌و باپیرو بنەماڵەی خۆی دەدا. ◊ **اَلْحُسْبَانُ**: ژماردن ◊ تەگبیری تۆکمەو ورد، هەڵسوڕانی رێك‌و پێك‌و هاتوچۆی بێ دواکەوتن‌و بێ خەلەل ◊ **الحَسيبُ**: ناوێکە لە ناوە جوانەکانی خودا ◊ ژمێریار. ◊ **اَلْمُحْتَسِبُ**: ئەو کەسەبووە کە

سەروکاری فەرمانگەی (الحسبە)ی کردوە ◊ حَسْبَلَ: وتی: (حسبی الله).

حَسْحَسَ للشَّيْءَ: ئازاری چەشتو هێشانی ئەو ئازارەی دەرخست. ◊ حَسْحَسَ اللَّحْمَ ونحوهُ: گۆشتەکەی خستە سەر پشکۆ بۆئەوەی ببرژێ. ◊ تَحَسْحَسَ للقيام: هەوڵیدا بکەوێتە جمو جوڵ. ◊ المُسْحَاسُ من الرجال: کەسێکە گورجو گۆڵو بە راپەڕ بێ. ◊ حَسَدَهُ حَسَداً: ئاواتی خواست ئەو خێرو خۆشییەی لای فڵانە لەو دەرچێو بێ بۆلای ئەم ◊ أحْسَدَهُ: کابرای بە حەسودو بەخیل زانی. ◊ تَحاسداً: هەریەك لەو دووانە حەسوودی بەوی تریان برد ◊ الحسود: ئەو کەسەی بە سروشت حەسوود بێ، چ پیاو بێ چ ژن. ◊ ألحَسْنَلُ: پیرۆیەکی بچکۆلەیە قاچی زۆرن دەعبای پچوك دەخوا.

حَسَرَ الشَّيْءُ حسوراً: شتەکە دەرکەوت، ئاشکرا بوو. ◊ حَسَرَ الغُصْنَ: لقە دارەکەی سپی کرد توێکڵەکەی لێ داماڵی. ◊ حَسَرَ القوم: ئەو قەومە داوایان لە فڵانکەس کرد ئەویش چی هەبوو پێی دانو هیچی نەمایەوە. ◊ حَسَرَ الدابةَ: وڵاغەکەی هێندە ماندوو کرد کزو کۆڵەوار بوو. ◊ حَسَرَ الشَّيْءَ عن الشَّيْءِ: ئەوشتەی لەسەر ئەوشتە لاداو دەری خست ◊ حَسرت الجارية خمارها عن وجهها: کەنیزەکەکە سەرپۆشەکەی لەسەر رووی خۆی لادا.

حَسِرَ فلان حَسَراً: فڵانکەس خەفەتی خواردو دڵگران بوو. ◊ حَسِرَ على الشَّيْءِ: پەرۆشی شتەکەی بوو ◊ أحْسَرَ الدابَّةَ: وڵاغەکەی لێ خوڕی هەتا ماندوی کرد. ◊ حَسَّرَ الطيْرُ: باڵندەکە پەڕو باڵی هەڵوەرین. ◊ حَسَّرَ الطيرَ: پەڕو باڵی باڵندەکەی لێ کردنەوە. ◊ حَسَرَ الحيوانَ: وڵاغەکەی ماندوکرد. ◊ حَسَرَ فلاناً: فڵانکەسی خستە ناو خەمو خەفەتەوە یان سوکایەتی پێ کردو ئەزیەتی دا. ◊ إنْحَسَرَ: دەرکەوت کەشف بوو. ◊ انحَسَرَ الماء عن الساحل: ئاوی دەریاکە کشایەوە زەوییەکە دەرکەوت. ◊ انحَسَرَ الطيرُ: باڵندەکە پەڕو باڵی کۆنی هەڵوەرینو پەڕو باڵی تازەی دەرکردن. ◊ تَحَسَّرَ الشَّعْرُ: مووەکانی هەڵوەرین. ◊ تَحَسَّرَ الطيْرُ: پەڕو باڵی فڕێ دان. ◊ تَحَسَّرَت فلانةُ: فڵان ئافرەت روبەندی لەسەر روخساری خۆی لادا. ◊ تَحَسَّرَ على الشَّيْءِ: خەفەتی بۆ شتەکە خواردو پەرۆشی بوو.

الحاسر من الجنود: ئەوەیە زرێ پۆشی و شتی لەوجۆرەی نەبێ ◊ الحسار: گیایەکی سەوزی تەمەن درێژە بەسەر زەوی دا بڵاو دەبێتەوە ◊ الحَسْرَةُ: ئاهو خەفەت خواردنی زۆر. ◊ المُحْسَرُ: دەرخستنی ئەو شوێنانەیە لە جەستەی ئافرەت کە هەوەس دەجولێنن.

حَسَّ الشَّيْءَ: شتەکەی لە بێخ دەرهێنا، ◊ حَسَّ رأس الذبيحة: سەری کوشتییەکەی خستە سەر ئاگرو دوایی کەوڵی کرد ◊ حَسَّ فلاناً: فڵانکەسی کوشت بەوە سەری هەڵکەند ◊ حَسَّ الشَّيْءَ وبه: بەیەکێك لە هەستەکانی دەرکی بە شتەکە کرد. ◊ أحَسَّ الشَّيْءَ وبه: بەشتەکەی زانیو هەستی پێکرد ◊ انْحَسَّ: بڕایەوەو هەڵوەری ◊ تَحَسَّسَ الخبرَ: هەوڵیدا بنجو بناوانی هەواڵەکە بزانێ ◊ تَحَسَّسَ للقوم: هەوڵیدا زانیاریو چۆنیەتی روداویان بۆ کۆبکاتەوە. ◊ ألحَسَّاسُ: شوێن دەست، شوێن ◊ الحُسَاسُ: وردەی شت ◊ وردە باران، وردە بەرد، وردە نان.

الحسُّ: هەست کردن بەشت بەیەکێ لە هەستەکان ◊ دەنگی نزم ◊ المَحَسَّة: هەڵپروکێنەر ◊ المِحَسَّةُ: رنەك؛ ◊ المَحْسُوسُ: ئەوشتەی هەستی پێ دەکرێ بەیەکێ لە پێنج هەستەکان.

حَسَفَ الشَّيْ: شتەکەی سپی کرد، توێکڵی لێ کردەوە.

حسفَ التَمْر: خورماکەی لە خشتو خۆڵەکەی پاك کردەوە.

حسفَ علیه: رقو کینەی لێ پەیدا کرد.

حُسِفَ فلان: فلانکەس رەزیل بوو روخا حەیای چوو لادرا.

حُسَافَةُ: شتەکەی لە خشتو خۆڵو پرژو پاڵ پاك کردەوە.

حَسَّفَ شاربَهُ: سمێڵی تاشین.

اَنحَسَفَ: وردو پەت بوو، ٥ تَحَسَّفَ فلان: فلانکەس هەرچی هاتە بەردەستی خواردی، هیچی نەهێشتەوە. ٥ الحُسَافُ: خشتو خۆڵو پرژو پاڵی هەموو شتێك ٥ الحَسَفُ: چقڵ. ٥ الحَسِيفَةُ: رقو کینە ٥ دوژمنایەتی.

حسكَ رأسُه: قژی سەری زۆر گشتو گرژبوون. ٥ حَسِكت الدابَّةُ: حەیوانەکە گیا حەسەکەی کرۆشت. ٥ حَسِكَ علیه: رقی لێ هەڵگرت. ٥ أحسَكَ الدابَّةَ: ئالیكو جۆی دا بە ولاغەکە. ٥ حَسَّكَ فلان: فلانکەس بەخیل بوو رژدو چروك بوو. ٥ الحُسَاكَةُ: رقو کینو دوژمنایەتی.

الحَسَكُ: گیایێکە بەرێکی زبرو گرناویو چقلاوی هەیە لە خوری مەرو کوڵکی حوشترەوە دەهاڵێ، وەکوو پەیکوڵ وەهایە.

حَسَكُ السَّعدان: بەری زبرو گرناوی گیا سەعدانە. ٥ الحُسَاكَةُ والحَسِيكَةُ: ئەو ئاڵفو ئالیکەیە ئاژەڵ دەیکرۆژێ وەکوو جۆ.

حَسَلَ من الشَّیْ: لەشتەکە پوخلاوات بنژێلو شتە خراپو پوچەکانی هێشتەوە. ٥ حَسَلَ بفلان: بەشی خراپی بۆ فلان دانا ٥ حَسَّلَ بنفسه: ملی لە خوێڕیەتی ناو کەمتەرخەمی لە کارەکەیدا کرد. ٥ المُسَالَةُ: شتی خراپو بێ خێر لە هەموو شتێك ٥ بڕوێشی جۆو شتی لەو جۆرە.

الحَسْلُ: نەبقی کاڵ، دەنکە نەبقی نەگەییشتوو.

الحِسْلُ: بێچوی سوسەمار کاتێ سەری لە هێلکە دەجروکێ، ٥ الحَسِيلُ: پروپوچو شتی خراپ لەهەر شتێك بێ ٥ گۆلەکەی ماڵی ٥ الحَسِيلَةُ: تاکی (الحَسِيل)ە ٥ بەمانا پروپوچو خوێڕی دێ.

حُسِمَ فلان: فلانکەس بەردەوام بوو لەسەر کار. ٥ حُسِمَ الشَّيْ: شتەکەی بڕیەوە کۆتایی بە کارەکە هێنا ٥ حَسَمَ العرق: رەگەکەی بڕیو داخی کرد بۆئەوەی خوێنی لێ نەیە. ٥ حَسَمَت الأم طفلها: دایکەکە منداڵەکەی لە شیر بڕییەوە. ٥ الحَاسِمُ: یەکالا کەرەوە ٥ الحُسَامُ: شمشێری بڕندە ٥ الحُسُومُ: بەدبەختی ٥ المَحْسَمَةُ: ئەوشتەیە کارەکان یەکالا دەکاتەوە ٥ المحسوم: شتی یەکالا کراوە.

حَسُنَ حُسْناً: جوان بوو ٥ أحسَنَ: شتێکی کرد جوانو پەسند بوو. ٥ أحْسَنَ الشَّيْءَ: جوان ئەوشتەی دروست کرد. ٥ احسن بە والیە: کارێکی جوانی ئەنجامدا، ٥ حاسَنَهُ: مامەڵەی جوانی لەگەڵدا کرد. ٥ حاسَنَ به الناسَ: بە جوانییەکەی شانازی بەسەر خەڵکدا کرد. ٥ حَسَّنَ الشَّيْءَ: شتەکەی جوانکرد ٥ تَحَسَّنَ: خۆی جوانکردو روخساری خۆی ئارایش دا. ٥ اسْتَحْسَنَهُ: بەجوانو باشی لەقەڵەم دا. ٥ الحُسَّانُ: پیاوێك کاری باشی زۆر بێ. ٥ الحُسَّانُ: شتی زۆر جوان.

الحُسْنُ: جوانی ٥ هەر پەیڕەوو پرۆگرامێك کە بچێتە دڵی خەڵکەوە، ٥ الحُسْنیان: سەرکەوتنو شەهید بوون لە رێگەی خوادا ٥ الحَسَنَةُ: چاکە ٥ المُحْسِنَةُ: ئەوەی شت باش دەکا، بەلای باشی دا کاری تێ دەکا.

حَسَا الطائرُ الماءَ حَسْواً: باڵندەکە بە دەندوکی پەلاماری خواردنەکەیدا. ٥ احساه الحَسَاءَ: شورباوی بەدەمدا کرد. ٥ احتَسَى الحساءَ ونحوه: شۆرباکەی لرف دا. ٥ احتَسَى ما في نفسه: هەڵپیشکنی بزانی چی لە دڵدایە.

ألحَسَا: شۆرباوو شتی لەوجۆرە ٥ پەڵو، حەڵوا، ٥ ألحَسْوُ: کورتو کەم خایەن ٥ الحُسْوَة: پڕ بەدەم پەڵو یان حەڵوا، شتی کەم.

حَسَّ الحِسَّى: پارو پارو پەڵوەکە، حەڵواکەی خوارد. ٥ احْتَسَى الحِسَّى: پارو پارو پەڵوەکە، حەڵواکەی خوارد.

الحِسَى: دەشتایی زەوی کە ئاوی تێدا رادەوەستێ ٥ حَشأَهُ بالعصا أو السوط حَشْأً: بە گۆچان بە قامچی لە کەدەو لەلا کەلەکەی دا.

حَشَأ النارَ: ئاگرەکەی هەڵگیرساند. ٥ أحْشَبَهُ: رقی هەڵسان. ٥ إحْتَشَبوا: کۆبونەوە. ٥ الحَشيبُ من الثياب: قوماشی ئەستور ٥ حَشْحَشُوا: ویستی رایەڕێ بکەوێتە جمو جوڵ ٥ حَشْحَشَتِ النار: ئاگرەکە سوتاندی.

حَشَدَ القومَ حَشْداً: قەومەکەی کۆکردەوە ٥ أحْشَدوا: خەڵکەکە کۆبوونەوە بۆ کارێک. ٥ احْتَشَدَ القومُ على الأمر: قەومەکە لەبارەی کارەکە کۆبوونەوەو هەموویان هاریکاری یەکتری دەکەن. ٥ الحاشِدُ: تێکۆشەرو هەوڵدەر ٥ الحَشَادُ: ئەو شوێنانەیە بە کەمێک باران لافاویان لێ هەڵدەستێ.

الحَشْدُ من الناس: گروپو کۆمەڵ.

ألحَشْدُ من الرجال: ئەو پیاوەیە چی لە توانادا بێ بۆ یارمەتیدانی خەڵك درێغی ناکا.

الحَشْدُ من الأمكنة: ئەو شوێنەیە بەکەمێک باران لافاوی لێ هەڵدەستێ.

ألحَشْدُ من العيون: ئەو چاوەیە هەمیشە فرمێسك دەرێژێ.

ألمَحشُود: قسە رۆییشتوو.

حشرهم حَشْراً: کۆی کردنەوەو راپێچی کردن.

حَشَرَ الجدبُ الماشيةَ: قاتو قڕی مەڕو ماڵاتی بە قڕداو هەمووی لەناو بردن. ٥ حَشِرَ الشَّيْءُ: شتەکە لینج بوو ٥ حَشَرَهُ: کۆی کردەوە همنێکی خستنە پاڵ هێندێکیان. ٥ تَحَشَّرَ: کۆبونەوە. ٥ الحاشِرُ: ناوێکە لە ناوەکانی پێغەمبەری ئیسلام.

الحَشْرُ: کۆبونەوە ٥ کۆبونەوەی ئادەمیزادەکان لە رۆژی قیامەتدا. ٥ ألحَشَرَةُ: زیندەوەرێك لە گیاندارانی سەر زەوی وەکوو قالۆچەو دوپشکو مشكو ژیشكو ئەو جۆرە حەیوانانە ٥ ألمَحْشَرُ: شوێنی کۆکردنەوەی ئادەمیزاد بەهەر شێوەیەك بێ ٥ ألمَحْشَرَة: ئەو گیاو گژەیە کە دوای دروێنە دەمێنێتەوە لە پەریزەکەدا.

حَشْرَجَ: هەناسەکەی لە قورگی دا هاتوو چۆی کرد.

ألحَشْرَجُ: کونێکە لە کێو ئاوی تێدا کۆدەبێتەوە ئاوەکە صاف دەبێ.

حَشَّ الشَّيْءُ حَشّاً: شتەکە تەڕایی نەماو وشك بوو ٥ حَشَّتِ اليدُ ونحوها: دەستەکە شەلە پەتە بوو وشك بوو.

حَشَّ الحشيشَ: گیا حەشیشەکەی دروەوەو کۆی کردەوە.

حَشَّ الماشية: گیای بۆ ئاژەڵەکان هاویشت.

حَشَّ النارَ: سوتەمەنی بۆ ئاگرەکە کۆکردەوە، تێکی وەردا بۆئەوەی خۆش ببێو بڵێسە بسێنێ.

حَشَّ الحربَ: ئاگری شەڕەکەی هەڵکرد ٥ أحَشَّ المكانُ: ئەو شوێنە گیاو گژی تێدا روا. ٥ أحَشَّ الكلأ: وەختی دروێنەی گیاکە هات. ٥ أحَشَّ فلاناً:

يارمەتی فلانکەسی دا بۆ درونەوەی گیایەکەو کۆکردنەوەی ٥ **أَحَشَّ اللهُ يَدَهُ**: خودا دەستی وشك کرد ٥ **أَحَشَّت الحامِلُ الجنينَ**: ئافرەتەکە منداڵەکەی لەبار چوو. ٥ **احتَشَّ الحَشيشَ**: گیایەکەی درویّنە کرد. ٥ **احتَشَّ للنارِ**: سوتەمەنی بۆ ئاگرەکە کۆکردەوە. ٥ **الأُحشُوشُ**: کۆرپەلەی وشکەوەبوو لەسکی دایکی دا، ٥ **الحُشاشَةُ**: باقی ماندەی گیان لە نەخۆشدا ٥ **الحُشَّةُ**: تەپۆلکەی گەورە کە حەشیشەی لەسەر بروێ، ٥ **الحَشّاشُ**: درویّنەکەری گیا حەشیشە ٥ **الحُشّاشُ**: داس، ماراغان، ئامێرێکە گیاو گژی پێ دەدروێتەوە. ٥ **الحَشّاشون**: پێرێکن لە شیعەی ئیسماعیلی، ٥ **الحَشيشُ**: گیاو گژی وشك بوو کە بتوانرێ کۆبکرێتەوەو بکرێ بە لەوەڕ بۆ ئاژەڵ ٥ **الحَشيشَةُ**: باقەو گورزەیەك لە گیاو حەشیشە. ٥ **المِحَشُّ**: داسی درونەوەی گیاوگژ ٥ مقاشو کۆڵەوەژی ئاگر تێك وەردان ٥ **مِحَشُّ الكتيبة**: پیاوی ئازاو چاو نەترس ٥ **المِحَشَّةُ**: بەمانا (المِحَشُّ) دێ ٥ گۆچانێك یان دارێکی درێژ کە گەڵای درەختی پێ بوەرێنێ.

حَشَفَ حَشْفاً: وشك بوو چرچ بوو وێك هاتەوە ٥ **حَشَفَ النخلُ**: خورماکە خراپ بوو دەنکەکانی وشکەڵ بوون. ٥ **تحَشّفَ فلان**: فلانکەس پۆشاکی رزیوو دڕاوی لەبەرکرد. ٥ **إستَحْشَفَ الأنفُ**: ناو لوتی وشك بوو جەمو جوڵی خۆی بەئاسانی بۆ ناگرێ.

الحَشَفُ من التمر: خورمای وشکەڵو خراپ.

الحَشفُ: خراپو بێ کەڵك ٥ **الحَشَفَةُ**: ئەوەی دوای سوننەتکردنی ئالەتی نێرینە دەردەکەوێ ٥.

حَشَكَ القومُ حشوكاً: خەڵکەکە کۆبونەوە ٥ **حَشَكَ** فلان الناقةَ: فلانکەس حوشترەکەی نەدۆشی بۆئەوەی شیر لە گوانەکانیدا کۆبێتەوە. ٥ **حَشَكَ الحيوان** حَشَكاً: ئاژەڵەکە جۆی کرۆشت. ٥ **احْشَكَ الدابةَ**: ئالیكو جۆی دا بە ئاژەڵەکە. ٥ **الحِشاك**: دەمبێن، لولە دارێکە لە دەمی بێچوی ئاژەڵ دەکرێ بۆئەوەی نەتوانێ لە گوانی دایکی شیر بخوا ٥ **الحَشَكَةُ**: تاوە بارانو شتی لەوجۆرە. ٥ **الحَشَكَةُ**: کۆمەڵی ئادەمیزاد ٥ **الحَشيكَةُ**: جۆ ٥.

حَشَمَ فلان حُشُوماً: فلانکەس بەخۆیدا شکایەوەو شەرمی کرد. ٥ **حَشَمَ** منه: شەرمی لێکرد ٥ **حَشَمَ** فلاناً حَشْماً: ئەزیەتی داو قسەی وای لە روداکرد پێی ناخۆش بێ ٥ **حَشِمَ** حَشَماً: خەجاڵەت بوو ٥ رقی هەڵسا. ٥ **حَشَمَهُ**: رقی هەڵساند. ٥ **احتَشَمَ**: شەرمی کرد ٥ لە ژیانیدا رێبازێکی مامناوەندی گرتە بەر. ٥ **احتَشَمَ بأمره**: گرنگی بە کارەکەی دا. ٥ **تحَشَّمَ منه**: شەرمی لێکرد. ٥ **تحَشَّمَ الشَيْءَ**: خۆی لە شتەکە پاراستو خۆی لێ دوور خستەوە. ٥ **الحَشَمُ**: داروو دەستەو تاقمی کەسێك کە بۆ هەموو کارێك گوێ لە مستی بن لە خۆشیو ناخۆشیدا هاریکارو هەماهەنگی بن. ٥ **الحِشْمَةُ**: حەیاو شەرم ٥ رێبازی مام ناوەندیو میانەڕەوی. ٥ **الحُشوم**: درزو چرچو لۆچ ٥ **الحَشِيمُ**: ئادەمیزادی بەحەیاو رەزانو بەخۆ چاراو ٥ شکۆمەندو رێزگیراو.

حَشِنَ الوعاء ونحوه: قاپەکە گۆڕاو بۆگەنی کرد بەهۆی چەوری ئەو ماستەی پێوەی نووساوە. ٥ **أحشَنَ الوِعاءَ ونحوه**: باری بە شتنی مەنجەڵەکەوە نەگرت گوێی بە شتنی نەدا تا بۆگەنی کرد. ٥ **حاشَنَهُ**: جنێوی پێداو قسەی ناشیرینی ئاراستە کرد. ٥ **الحِشانُ**: قاپێك کە بۆنی گۆڕابێ ٥ **الحِشْنَةُ**: کینەو رقو قار. ٥ **الحَشْوَرُ من الدواب**:

زینــدەوەری قــەبارە گــەورەو زەبــەللاح، ٥ اَلْحَشْوَرَةُ: پیرە ژنی قسە خۆش.

حـشا فلانـاً: زەبرەکـەی ئاڕاسـتەی ریخۆڵـەی فـلان کرد.

حشي فلان: ناوسکی ئازاری لێ پەیدا بوو ٥ حُشِيَ فلان غيظاً وكبراً: فلانکەس پڕبوو لە قین و قار. ٥ حَشَّىَ الكتابَ: پەراوێزی بۆ کتێبەکە کرد. ٥ حَشَّى الثوبَ: پـەراوێزی بـۆ کراسـەکە دروست کرد. ٥ احْتَشى: پڕبوو. ٥ انْحَشى: دەنگێ تێکەڵ بـە دەنگـی تـر بـێ ٥ تَحَشَّتِ المرأةُ: ئافرەتەکـە فەروە یا ئیسفنجی خستە سەر سمتی بۆئـەوەی وا بزانرێ سمتی گەورەن. ٥ الحاشيةُ: لە هـەموو شتێـك، قـەراغ و بیجـاغ و دەوروبـەری ئـەملاو ئەولا.

الحشا: ئەوەی ژێر پەردە ئەو دیو پێـستی سك کـە هـەموو ناوسـك دەگرێتـەوە بەجـەرگ و سـپڵ و ریخۆڵـە و ئـەو شـتانەوە ٥ الحَشاةُ: زەوی رەش و سوتە مـەڕۆ کـە هیـچ خێـرو بێرێـکی لێ پەیـدا نەبێ.

اَلْحَشْوُ: نـاواخن. ٥ اَلْحَشْوُ مـن الابـل: حوشـتری بچوك ٥ الحُشْوَةُ: هەرچی لەناو سکدا بێ جگە لە بـەزو پیـو. ٥ الحُشْوَةُ مـن الـشاة: ناوسـکی مەڕەکەیە. ٥ الحُشْوَةُ من النـاس: خـوێڕی هـەتیو مـچە ٥ اَلْحَشِيُّ: ئەوکەسـەی ئـازاری ناوسـکی هـەبێ ٥ شـتی وشـك بـوو، پـوش و پـەلاش ٥ اَلْحَشِيَّةُ: راخـەرو لێفـەی نـاودار ٥ دەرپێیـەکی کورتە لە فەروە یان لە ئیسفنج دروست دەکرێ ئـافرەت لـە پێـی دەکـا بۆئـەوەی سمتـی گۆشـتن دیاربن.

حصأ من الماء: تێر ئاو بوو. ٥ أحصأه: تێر ئاوی کرد.

حَصَبَهُ حَصْباً: بەردە ورکەو شتی وای تێگرت.

حَصِبَ المكان: شوێنەکەی بە بەردە وردکە راخست بەردە وردکـەی لـە شـوێنەکە رۆکـردن و بـلاوی کردنـەوەو تـەختی کـردن. ٥ حَـصَبَ النـارَ بالحَـصَب: بـەردی گۆگردی فرێدانە نـاو ئاگرەکە بۆئـەوەی خـۆش ببێ و بڵێسەی زیاد بکا ٥ یان دەستە چیلەی تـێ فرێـدان بۆئـەوەی زیـاتر بڵێـسەی زیـاد بکـا. ٥ حَصِبَ الطفـل: منداڵەکـە سورێژەی لێ هـاتن. ٥ احْصَبَ فلاناً عن كذا: فلانکەسـی لەوشوێنە یـان لەوشتە دورخستەوە. ٥ حَصَّبَ المكانَ: شوێنەکەی بـە بـەردە وردە فـەرش کـرد. ٥ حُصِّبَ الطفـل: منداڵەکـە سـورێژەی گـرت ٥ تحاصَـبا: بـەردە وردکەیان بە یەکتردادا ٥ تَحَصَّبَ الطيُ: باڵندەکە لـە لانـەی دەرچـوو بۆئـەوەی دانەوێڵـەی دەسـت بکـەوێ. ٥ الحاصِبُ: شـوێنی بـەردە وردکـاوی ٥ الحِصَابُ: شوێنی شەیتان رەجم کردن. ٥ اَلْحَصَبُ: بـەردە وردکـە ٥ داری سـوتاندن ٥ اَلْحَـصْبَاء: بەردە وردکە. ٥ اَلْحَصْبَةُ: بـەمانا (اَلْحَـصْباء) دێ ٥ سـورێژە (کۆکـەو هەلامـەت و لـەرزو تـای لەگەڵدایـە). ٥ اَلْمَحْصَبَةُ: دەگوترێ: (أرض محصبة): زەوییـەکی بـەردە وردکاوییـە زۆری بـەردە وردکـە لێ هەیە ٥ المحصب: شوێنی شەیتان ڕەجمکردن.

حَصْحَصَ: بەشێوەیەك ڕۆیشت وەکوو پێوەندی لە پێدابێ.

حَـصْحَصَ الـشَّيْ: شـتەکە دوای نادیـاری نامەعلوومی رون بووەوە.

حَصْحَصَ بفـلان: بـە فلانکەسـەوە نووسـاو وازی لێ نەهێنا.

حَـصْحَصَ الـشَّيْ: شـتەکەی جوڵانـدو ئەمـدیوو ئەودیوی کرد.

حصْحَصَ الـشيء في الـشَّيْ: شتەکەی جوڵانـد تالـەناو شتەکەی تردا جێگیربوو.

حَصْحَصَ البعير بصدره الأرضَ: حوشترەكە بەسنگی زەوییەكەی تەخت كرد تالەسەری بیخ بخواو پاڵبكەوێ. ◊ تَحَصْحَصَ الوبَرُ ونحوه: كوڵكەكە روتایەوەو بڵاوبووەوە. ◊ الحَصْحَاصُ: گڵ ◊ الحُصْحُصُ والحُصْحُوصُ: ئەو پیاوەی زۆر بەدوای شت دا بگەڕێو شت ورد بكاتەوە.

حَصَدَ الزرْعَ والنباتَ: گیاو دەغڵەكەی بەداس دروێنەكرد. ◊ حَصَدَ القومَ بالسیف: خەڵكەكەی بە شمشێر كوشتو قاره بڕی كردن. ◊ حَصِدَ الحَبْلُ: حەبلەكەی توند باداو گشتی كرد، ◊ أحْصَدَ الزرعَ: كشتوكاڵەكە كاتی دروێنەی هاتووە. ◊ أحصَدَ الحبلَ: حەبلەكەی گشت باداوە زۆر بەپتەوی دروستی كردووە. ◊ اُحْتَصَدَ الزرعَ ونحوه: بەمانا (حَصَدَهُ) دێ. ◊ اسْتَحْصَدَ: توندوپتەوی كرد. ◊ الحَصَادُ: بەمانا (الحَصْدُ)دێ ◊ الحَصْداءُ من الشجر: ئەو درەختەیە گەڵای زۆربێ. ◊ الحَصِيدُ: كشتوكاڵی درواوە ◊ حصائد الألسنة: قسەو باسێك كە بێ ماناو سودو قازانج بێ ◊ المِحْصَدُ: داسو ماراغان ◊ ئامێری دروێنە، ◊ المُحْصَدُ: بیرو بۆ چونی راستو دروست.

حَصَرَ الإخليلُ: بۆری میزی یان بۆری هاتنەوە دەرەوەی شیری تەنگە بەربووە. ◊ حَصَرَ فلاناً: تەنگی بەفلان هەڵچنی ◊ حَصَرَ الشيءَ: شتەكەی سەر ژمێر كرد. ◊ حَصِرَ فلان حَصَراً: فلانكەس سنگی توندبوو ◊ بەخیلو رژدبوو، ◊ حَصِرَ القاريءُ: قورئان خوێنەكە زمانی گیراو وشەكانی بۆ دەرنەبڕان ◊ حَصِرَ بالسرِّ: نهێنی یەكانی شاردەوە ◊ حُصِرَ فلان: فلانكەس توشی گرفت بوو، پیسایی بۆ نەكرا. ◊ أحْصَرَ فلاناً: فلانكەسی بەند كرد. ◊ أحْصَرَهُ المرضُ وأحْصَرَهُ الخوف: نەخۆشی یان ترسو بیم رێگەی بەردەوامبوونی لەسەر كارەكەی لێ گرت ◊ أُحْصِرَ فلان: فلانكەس توشی گیرانی ریخۆڵە بوو ◊ حاصَرَهُ: دەورەی داو هەموو لایەكی لێ گرتو نەیهێشت لە شوێنی خۆی دەربچێ. ◊ الحِصَارُ: پەتو زنجیری بەستنەوەی وڵاخ ◊ ئەو شوێنەی ئادەمیزادی تێدا بەند دەكرێ ◊ الحَصْرُ: واتە: كورت هەڵێنان ئیثباتی حوكم بۆشتەكەو لادانی لەشتی تر ◊ الحُصْرُ: میز گیرانو پیسایی گیران. ◊ الحَصُورُ: دەستو دەمو داوێنپاك. ◊ الحَصِيرُ: بێ چكڵدانەو تەنگەتیزەو تورە ◊ الحَصِيرَةُ: حەسیر راخەری چنراو ◊ المحصورة: زەوی پەرژینكراو. ◊ حَضْرَمَ فلان: كابرا رژدو چروك بوو.

حصّ الشعْرَ حصّاً: مووەكانی تاشین. ◊ حَصَّ الشيءَ: شتەكەی رۆیاند. ◊ حَصِصَ الشَّعْرُ: قژەكانی هەڵوەرین ◊ حَصَّ الطائِرُ وحَصَّ جناحهُ: باڵندەكە پەروباڵی تەنك بوون هەڵوەرین ◊ أحَصَّهُ: بەشی خۆی پێ دا. ◊ حَاصَّهُ وحِصاصاً: شتەكەی بەش بەش كرد هەركەسە بەشی خۆی برد. ◊ حَصْحَصَ الشيءُ: شتەكە دەركەوتو رون بووەوە. ◊ حَصْحَصَ الشيءَ: شتەكەی بەش بەش كرد. ◊ إنْحَصَّ: روت بۆوە تووكو قژی هەڵوەرین. ◊ تَحاصُّوا الشيءَ: شتەكەیان كردە چەند بەشێك. ◊ تَحَصَّصَ فلان: قژی روتایەوە. ◊ الأحَصُّ: پیاوێك كە قژی زیاد نەكا، ◊ الحاصَّةُ: نەخۆشییەكە دەبێتە هۆی قژ هەڵوەرین. ◊ الحصّاصة: ئەو تولەی بەمێوەكەوە دەمێنێ پاشی بڕینی.

الحِصُّ: بەشو بار، ◊ الحَصِيصَةُ: ئەو توكو كوڵكو موومیە دوای تاشینو هەڵكەندن كۆبكرێتەوە، ◊ حَصُفَ الشيءُ حصافةً: شتەكە پتەوو تۆكمە بوو كەمو كورتی تێدا نەبوو ◊ أحْصَفَ الفرسُ ونحوه: ئەسپەكە بازی بە هێزی هاویشت ◊ أحْصَفَ

الشيءَ: شتەکەی پتەوکرد ٥ أحْصَفَ الحَرُّ فلاناً: گەرما کاری کردە سەرفلان‌و زیبکەی لە پێست‌و جەستەدا پەیداکردن. ٥ أحْصَفَ الشَّيءَ عن كذا: شتەکەی لەوە دوور خستەوە. ٥ استحْصَفَ القومُ: قەوم‌و خوێش کۆبونەوە. ٥ استحْصَفَ عليه الزمانُ: رۆژگار لەگەڵ فلان دا توندو تیژ بوو.

الحصفُ: گرویی وشك ٥ زیبکەی بچوك.

حَصَلَ الشَّيءُ حصولاً: شتەکە مایەوە پەیدا بوو. ٥ حَصَلَ عليه كذا: ئەوەی لەسەر چەسپاو پێویست بوو. ٥ أحْصَلَ النَّخْلُ: خورماکە ئاڵ‌و بۆڵی لێ پەیدا بوو یان زۆر خورمای خراپ‌و پوچی تێکەڵاو بوو. ٥ حَصَّلَ الشَّيْءَ والأمْرَ: شتەکەی یا کارەکەی لە وانی تر جیا کردەوە، ٥ حَصَّلَ: کۆی کردەوە ٥ حَصَّلَ العلم: زانیاری بەدەست هێنا. ٥ حَصَّلَ المالَ: ماڵ‌و سامانی کۆکردەوە. ٥ حَصَّلَ الكلامَ: رستەکەی بردەوە سەربنج‌و بناوان. ٥ تَحَصَّلَ الشَّيْءُ: شتەکە کۆبوەوەو چەسپا ٥ ألْحَاصِلُ: ئەو زێڕە پاڵفتەکراوەیە کەلە بەردی کانەکان جیاکراوەتەوە ٥ حاصِلُ الموضوع: پوختەی باسەکە. ٥ الحُصَالةُ مِنَ الحَبِّ: پاڵفتەکراوی گەنم‌و جۆو ئەو جۆرە شتانە. ٥ الحُصَالة: کیسەی پارە ٥ قاصەی پارە ٥ کیسە باخەڵ.

ألْحَصَلُ: خورمای ئاڵ‌و بۆڵ تێکەوتوو ٥ الحصيل: ماڵ‌و سامانی بەدەست هاتوو یاهەرشتێکی تر پەیدا کرابێ ٥ ألْمُحَصِّلُ: ئەو کەسەیە گڵی کانەکە دەردێنێ ٥ هەروا ئەو کەسەیە زیوەکە لە گڵ‌و بەردی کانەکە جیا دەکاتەوە ٥ ألْمِحْصَلُ: بێژینگ، ٥ ألْمَحْصُولُ: بەمانا (الحاصل) دێ ٥ باقی ماندەی شت ٥ پاڵفتە کراوی شت.

حَصَمَ الشَّيءَ حَصْماً: شتەکەی ورد کردەوە. ٥ انْحَصَمَ العودُ: شورکە دارەکە شکا. ٥ ألْحَصِيمُ: بەردە وردە. ٥ المحصَمَةُ: دەسکەوان.

حَصُنَ المكانُ حَصَانةً: شوێنەکە پارێزراو بوو، پتەوبوو. ٥ حَصُنت المرأةُ حِصْناً وحصانةً: ئافرەتەکە داوێن پاك بوو ٥ شوی کرد ٥ أحْصَنَ الرجلُ: پیاوەکە ژنی هێنا ٥ أحْصَنَ الفرسُ: ماینەکە جوان‌و ئەسپی بوو ٥ أحْصَنَ الشَّيْءَ: شتەکەی پاراست. ٥ حَصَّنَ الشَّيْءَ: بەمانا (أحْصَنَهُ)دێ. ٥ تَحَصَّنَ: پارێزگارو قەڵاو شورەی بۆ دروست کرد بۆ ئەوەی بیپارێزێ. ٥ تَحَصَّنَ بالحصنِ: خۆی بەشوراو قەڵاکە پاراست. ٥ تحصَّنت المرأةُ: ئافرەتەکە داوێنپاك بوو. ٥ الحاصنُ والحاصنةُ من النساء: ئافرەتی داوێنپاك یان خاوەن مێرد. ٥ الحِصانُ: ئەسپ.

الحِصْنُ: قەڵا، سەنگەر، ٥ ألْحَصِينُ: شوێنی قایم‌و پتەو. ٥ المحْصَنُ: قەڵا.

حَصَاهُ حصواً: مەنعی کرد.

ألْحَصْوُ: ژان یا پێچ کە بەریخۆڵە دا دێن. ٥ حَصِيَت الأرْضُ حصىً: زەوییەکە بەردە وردەی زۆربوون.

حُصِيَ الرجلُ: پیاوەکە توشی ئەوە بوو بەرد بکەوێتە میزەڵدانیەوە ٥ أحْصى الشَّيْءَ: ئەندازەی شتەکەی زانی ٥ حَصَّى الشَّيْ: شتەکەی پاراست. ٥ تَحَصَّى: خۆی پاراست. ٥ إسْتَحْصَى: عەقڵ‌و ئارەزوی تەواو بوو پێگەیی.

ألْحَصَى: بەردە وردە ٥ ژمارەی زۆر. ٥ الحُصاة: تاك لەبەردە وردە ٥ میز خەستبوونەوە لە میزەڵدان دا تاوای لێ دێ وادەزانی بەردە وردەیە ٥ حصاةُ اللسان: زمانپاراوی. ٥ الحَصيُّ: پیاوی عاقڵمەند. ٥ ألْمَحْصَاةُ: بەردەڵان.

حَضَأت النارُ حَضْئاً: ئاگرەکە هەڵگیرساو بڵێسەی سەند.

حَضَأَ النارَ: ئاگرەکەی داگیرساندو خۆشیکرد. ٥ **حَضَأَ** الحوادثُ الهمومَ: رووداوەکان خەمو خەفەتیان هێنا. ٥ **احتَضَأَ النارَ**: بەمانا (حَضَأها) دێ. ٥ **الحِضَاءُ**: بڵێسەی ئاگر. ٥ **الحَضِيءُ**: زۆر سپی، ٥ **المِحْضَأ**: مقاش، کۆڵەوەژ.

حَضَبَ النارَ حَضْباً: دارو چیلکەی خستە ناو ئاگرەکە بۆ ئەوەی زیاتر بڵێسە بسێنێ ٥ **تَحَضَّبَ الرجل**: ئەو پیاوە رێگای ناخۆش و هەڵدێرو پڕ کەندو لەندی گرتە بەر لەبەر نزیکی، ٥ **اَلْحَضَبُ**: داری سوتاندن ٥ سوتەمەنی.

حَضَجَ عن الطريق: لەرێگاکە لای دا ٥ **حَضَجَ** بالشَّيءِ الأرضَ: شتەکەی بەزەوی کێشا. ٥ **حَضَجَ** بفلان الأرضَ: فلانکەسی بەزەوی دا داو خستی. ٥ **حَضَّجَ** كلامَهُ وبه وفيه: قسەکەی کورت کردەوە ٥ **انْحَضَجَ البَعِيرُ وغيرُهُ**: حوشترەکە یان ولاغەکە لەسەر لا کەوت پیخی خوارد ٥ **انْحَضَجَ على الشيءِ**: بەسەر شتەکەدا بلاوکرایەوە.

الحِضْجُ: ئەوەیە بە زەوییەوە بنوسێ ٥ ئەو قوڕو لیتەیە بەبنکی حەوزی ئاوەوە دەنووسێ ٥ **المِحْضاجُ**: دارێکە بەئەندازەی کلکە پاچو بچوکتر جل شۆر کە جل دەشوا بەوداره لە جلەکان دەدا بۆ ئەوەی زوو چڵکەکەیان لێ بێتەوە.

حَضَرَ فلان حَضارةً: فلان لەئاوەدانی دا نیشتەجێ بوو ٥ بوو بەشارستانی. ٥ **حَضَرَ** الغائبُ حضوراً: پیاوە نادیارەکە هاتەوە، گەڕایەوە. ٥ **حَضَرَ** الشيءُ والأمرُ: شتەکە هات، پەیدا بوو. ٥ **حَضَرَتِ الصلاةُ**: کاتی نوێژ هات. ٥ **حَضَرَ** عن فلان: لە جیاتی فلانکەس ئەم ئامادە بوو. ٥ **حَضَرَ** المَجْلِسَ ونحوه: ئامادەی ئەنجومەنو کۆبونەوەکە بوو. ٥ **حَضَرَ الأمرُ بخيرٍ**: راوو بۆ چوونی جوانی دەربارەی هەبوو. ٥ **أحْضَرَ الفرسُ أو الرجلُ**: ئەسپەکە یان پیاوەکە لەکاتی رۆیشتن دا بازی دا ٥ **أحْضَرَ الشيءَ**: شتەکەی هێنا ئامادەی کرد. ٥ **أحْضَرَ الشيءَ فلاناً**: بەفلانکەس شتەکەی هێنا. ٥ **أحْضَرَ ذِهنَهُ للأمرِ**: سەرنجی راکێشا بۆ لای کارەکە. ٥ **حاضَرَ القومَ**: لەگەڵ قەومەکە دانیشت و دەرسی دا دان، قسەی بۆ کردن. ٥ **حاضَرَ خصْمَهُ**: لەگەڵ بەرامبەرەکەی دا دانیشت و ئەژنۆیان پێکەوە نان و دەستیان کرد بەدەمە دەمێ. ٥ **حَضَّرَ الشَّيْءَ**: ئامادەی کرد ٥ **حَضَّرَ الدرسَ**: وانەکەی لە ذیهنی خۆی دا ئامادە کرد. ٥ **احْتَضَرَ المكانَ**: لەو شوێنە دا نیشتەجێ بوو. ٥ **احْتُضِرَ**: کەوتە گیانەلاوەوە. ٥ **تَحَضَّرَ**: ئامادەبوو ٥ رەوشت و داب و نەریتی شارستانیانی هەڵگرت ٥ **استحضَرَهُ**: داوای ئامادەبوونی کرد. ٥ **استَحْضَرَ الفَرَسَ**: بازی بەئەسپەکەدا. ٥ **استَحْضَرَ فلان المسائلَ والمعاني**: فلان مەسەلەو زانیارییەکانی بیر خۆی هێنایەوە. ٥ **حاضر البديهة**: زوو لەشت حاڵی دەبێ. ٥ الحاضرة: قەومێکی دانیشتوو لە ئاوەدانی یەك دا. ٥ **حاضرة الشيءِ**: نزیك بەو شتە ٥ **الحِضار**: جۆرێکە لە رۆیشتنی ولاخ، جۆرە رەوتێکە. ٥ **الحِضار من الأبلِ**: حوشتری بە هێزو خۆشرەو ٥ **اَلْحِضارة**: نیشتەجێ بوون لە ئاوەدانی و شاردا.

الحَضَرُ: شارو گوندو شارۆچکە ٥ **اَلحُضْرُ**: رۆیشتنی بەباز. ٥ **الحَضْرَةُ**: حازربوون ٥ **اَلْحضيرةُ**: پێرێك لەقەومو خوێش، یان گرووپێك کە خۆیان بۆ شەڕ ئامادەکردبێ ٥ پێشەنگای سوپا ٥ **المِحْضار**: ئەوەیە هەنگاوی بەهێز بهاوێ، ٥ **محاضير العرب**: خێڵێکن لە عەرەب بۆ رۆیشتن بەناو بانگ بوون ٥ **اَلْمَحْضَرُ**: شوێنی شت لێ دەرهێنان ٥ ئەو

خێڵو هۆبەن دەچنە سەر ئاوێك و لێ ی دەمێننەوە ٥ پەڕە کاغەزێکە ڕوداوێکی تێدا دەنووسرێ لەکۆتایی دا چەند کەسێك واژۆی دەکەن ٥ اَلْمُحضِرُ: کاربە دەستێکە سەرەنجامی بڕیاری دادوەر بڵاو دەکاتەوە ٥ المحضور من الأشیاء: ئەو شتەیە زوو تێك بچێو بفەوتێ. ٥ حَضْرَمَ في کلامه: لەنگیو زمانخواری بەقسەکانیەوە دیار بوو. ٥ حَضْرَمَ الشَّيءَ: شتەکەی تێکەڵاو کرد. ٥ الْحَضْرَميُّ: هەر کەسێك خەڵکی (حضرموت) بێ. ٥ حَضَّهُ على الأمر حضاً: هەڵینا بۆ کردنی کارەکەی ٥ حَضَّضَهُ على الأمر: هەڵی ناو بەجەختەوە داوای لێ کرد کارەکە بکا. ٥ تَحاضُّوا: ئەو کۆمەڵە یەکتریان هەڵنا بۆ ئەنجامدانی کارەکە.

الحَضَضُ: هیچ ٥ الحَضِيضُ: چاڵو زلکاو ٥ هەر شوێنێك لەزەوی کەنزم بێ ٥ الْحَضِيضَةُ: ئەوەی لەتوانا دابێ ٥ حَضَنَهُ حَضْناً وحضانةً: خستیە ژێر چاودێری و ژێر باڵی خۆیەوە ٥ الحاضِنة: دایەن ٥ ئەو ئافرەتەی لە شوێنی باوكو دایك ئەرکی بەخێو کردنی زارۆك لە ئەستۆ دەگرێ.

الحِضْنُ: باوەش، سینگ تا دەگاتە خوار ناوکەوە. ٥ الحِضْنُ من کل شيء: ئەملاو ئەو لای شتە.

حضا النارَ حَضْواً: ئاگرەکەی هەڵگیرساند.

حَطَأ به الأرضَ حَطْأً: بەزەوی داداو خستی. ٥ حَطَأ الرَّجُلَ: بەبەری دەستی پانەوپان بەپشتی پیاوەکەی کێشا. ٥ حَطَأ الشَّيءَ وبه: شتەکەی پاڵ پێوە ناو هاویشتی، شتەکەی لەولاداو داکۆکی لێ کرد ٥ الْحِطْءُ: پاشماوەی ناو لەبنکی پەرداخو قاپ دا ٥ الحَطِيءُ من الناس: هەتیو مچە ٥ الْحُطَيْئَةُ: پیاوی کورتە باڵا ٥ پیاوی ڕوخسار ناشیرین.

حَطَبَ حطْباً: داری سوتاندنی کۆکردنەوە. ٥ حَطَبَ في حبل فلان: یارمەتی فلانی داو کەوتە سەر بیرو باوەڕی ئەو. ٥ حَطَبَ علینا بخیر: هەوڵی خێرو خۆشی بۆ داین. ٥ حَطَبَ العِنَبَ: وشکەڵو بێزوڵەکانی لە دار میوەکە کردەوە ٥ حاطب لیل: ئەوکەسەی گوێ نەداتێ هەرچی بەسەرزاری دابێ بیڵێ. ٥ حَطِبَ المکانُ حَطَباً: ئەو شوێنە دا ری زۆر بوو. ٥ احْطَبَ المکانُ: بەمانا (حَطَبَ) دێ. ٥ احْطَبَ الکَرْمُ: داری میوەکە شیاوی ئەوەیە بکرێتە داری سوتاندن. ٥ احْتَطَبَ الْحَطَبَ: داری سوتاندنی کۆکردنەوە. ٥ احتَطَبَ المطرُ الزرعَ: بارانەکە کشتو کاڵەکەی لە بێخ دەرهێنا. ٥ اسْتَحْطَبَ الکَرْمُ: تولە میوەکان وشك بوونو شیاوی ئەوەن ببڕدرێنو بکرێنە سوتەمەنی. ٥ الحِطابُ: ئەو تولە میوانەن کە ساڵانە لەدارە میوەکە دەبڕدرێ پێی دەڵێن:مێولاك. ٥ الحَطَبُ: هەرچی وشك بووبێ لەلقو پۆپی درەختو تولە مێوو کشتو کاڵ ٥ الْحَطّابُ: دار گرد کەرەوە، دار فرۆش، ٥ المِحْطَبُ: بیور، تەور ٥ حَطْحَطَ في عمله أو مَشْیه: پەلەی کرد لەکارەکەی دایان لەڕۆیشتن دا یان کەوتە خوار، بەربۆوە. ٥ حَطَرَهُ حَطْراً: خستی، کێشای بەزەوی دا. ٥ حَطَرَهُ بالنبل: تیری پێوە نان، تیرە بارانی کرد. ٥ الحاطورة: بڕندە ٥ حَطَّ فلان حَطاً: فلانکەس دابەزی نیشتەجێ بوو.

حَطَّ السِّعْرُ: نرخ دابەزی کاڵا هەرزان بوو. ٥ حَطَّ في عرض فلان: تانەی لە ناموسی فلان دا لە ڕێزو نرخی داشکاند سوکایەتی پێ کرد. ٥ حَطَّ الوجهُ: دەمو چاوی زیبکەیان دەردان. ٥ حَطَّ الشَّيءَ: شتەکەی داگرت ٥ الحِطابُ: ئەو تولە مێوانەن کەساڵانە لە دارە مێوەکە دەبڕدرێ

پـێی دەڵـێن: مێـولاك. ٥ حَـطَّ وِزرَه: تـاوانـی لێ داگرتو له كۆڵی دامـاڵین. ٥ حَطَّ السِعْرَ: نرخـی هەرزان كـرد. ٥ حَـطَّ الـدَّيْنَ: قەرزەكەی لەسـەر لابرد. ٥ حَـطَّ الـشَّيْءَ: شتـەكەی دانـا. ٥ إِحْتَطَّهُ: دابەزیو سەرەوژێر بۆوە ٥ اسْتَحَطَّ فلاناً وِزرَهُ: لـه تاوانــەكانی فلانــی كــەم كــردەوە. ٥ الحُطــائط: ئــادەمیزادی بــچوكو كورتــه بــالاّ ٥ الحَطــاط: رۆنەكەرە ٥ زیبكەی دەمو چاو. ٥ الحُطـاطُ: بـۆنی نـاخۆش. ٥ الحَطاطـةُ: كـەنیزەكی بـچوك. ٥ الحِطَّـة: داوای لێخۆشـبون لــەتاوان ٥ الحَطُــوطُ: شــوێنی دابەزین ٥ قەقیانه. ٥ المَطِیطُ: بەمانا (الحطـائط) دێ ٥ الحَطِیطَـةُ: ئـەو بـڕە پارەیـەی لـە كۆتـایی حیسابكردن دا چاو پۆشی لێ دەكرێو دەكرێتـه سەماح، ٥ اَلْمَحَطُّ: شوێنی دابەزینو تێدا مانەوە ٥ المحطــوط: شمــشێری تیــژ ٥ اَلْمَحْطُوطَــةُ: كــه نیزەیەكی قەدو بالاّ جوانو شۆخو شەنگ.

حَطَمَ الشيءَ حَطماً: شتەكەی شكاند ٥ حَطَمَ الأسدُ الماشیةَ: شێرەكه ئاژەڵەكەی تێك شكاند. ٥ حَطَمَ الناسُ بعضهم بَعْـضاً: خەڵكەكه پاڵه پەستۆیان كـردو هەندێـكیان ئەزیـەتی هەنـدێـكیان دا. ٥ حَطَمَ حَطَمـاً: بـەهۆی نەخۆشـی یـان پیری كزو لاواز بوو. ٥ حَطَمَت الدابةُ: ئاژەڵەكه توشی سەم قڵیشان بوو. ٥ أَحطَمَت الأرضُ: زەوییەكه وشكەڵو پـرژو پـاڵی زۆر بـوو. ٥ انْـحَطَمَ النـاس علیـه: خەڵكەكه گەله كۆمەكیان لەسەر كرد. ٥ تَحَطَّمَت الأرضُ: زەوییەكــه هــەڵوەری بــە هــۆی زۆر وشـكبوونەوەی. ٥ تَحَطَّـمَ البـیض عــن الفـراخ: هێلكەكــه پــیس بــوو بێــچووی لێ هاتــەدەر بێچوەكه سەری له هێلكه جووقا. ٥ الحاطوم مـن السنین: ساڵی قاتو قڕی و گرانـی. ٥ الحاطوم مـن الماء: ئاوی خۆشو گوارا ٥ الحُطامُ مـن كـل شيء: ئەوەی هەڵدەوەرێو وشكەڵ دەبێ.

اَلْحَطَـمُ: دەردێـكه توشی قاچـی ولاّخ دەبـێ، سمـی دەقەڵشێو ناتوانێ بڕوا. ٥ اَلحَطَمُ: شوانی توندو تیژو دڵڕەق لەگەڵ ئاژەڵەكانی دا. ٥ الحُطَـمُ مـن الجبل: دەربەندی كێو ٥ الحُطَمُ: زۆر خۆرێك كه تێـر نـەخوا. ٥ الحُطَمَـةُ والحُطَّمَـةُ: ساڵێـكی قـاتو قڕیو گرانـی. ٥ اَلْحِطْمَـةُ: كوێن، بـەرد شكێن، ٥ اَلْحُطَمَةُ: شوانی توندو تیژ لەگەڵ ئاژەڵەكانی دا. ٥ اَلْحُطَمَةُ من الأبل والغنم: ئەو حەیوانو ئاژەڵانەن كه بەقاچەكانیان گیاو گەڵا وردو خـاش دەكـەن گێـرەی دەكـەنو دەیخـۆن ٥ الحُطَمِیَّـةُ مـن الـدروع: زرێی پتەوو پانو پۆڕ كـه شمـشێر بـشكێنێ. ٥ اَلْحَطِیمُ: ئەو پوشو پەلاشەیە كە ساڵی بەسـەردا دێتەوەو وشك وورد بووە ٥. إِحْطَوْطَى: بای كرد.

الحَطا: ئەسپێی گەورە. ٥ اَلْحَطْواءُ مـن الغـنم: ئـاژەڵی سوور.

حَظِبَ حَظَباً: گۆشتی گـرتو قەڵەو بـوو ٥ اَلحُظُبُ مـن الرجـال: كورتـه بـالاّو ورگ زل ٥ رەوشـت زبرو توندو تیژو بێ جیكڵدانه.

حَظَرَ الرجلُ: پیاوەكه ئامادە باشی خـۆی وەرگـرت شوێنی بۆ ئاژەڵەكانی بنیات نا بۆ ئەوەی تێیـدا بحەوێنەوە ٥ حَظَـرَ علیـه: دەسـت بەسـتی كـردو قورومتێنــەی لەســەر دانــا ٥ حَظَــرَ الــشَّيْءَ: شــتەكەی لێ قەدەغــه كــرد ٥ حَظَــرَ الماشِــیَةَ: ئاژەڵەكـەی بەنـد كـرد، لـە نـاو گـەورە كـه نەیهێشت بڕواته دەرەوە. ٥ أَحظَرَ: زۆرو شوێنی حەوانەوەی بۆ كەسانی دیكه دروست دەكرد. ٥ حَظَّـرَ: زیـادەڕەوی كـرد لـەدابینكردنی شـوێنی حەوانـەوە بـۆ غـەیری خـۆی. ٥ احْتَظَرَ: شـوێنی حەوانـەوەی بـۆ خـۆی بنیـات نـا. ٥ الحِظَارُ: هـەر

شتێك بكەوێتە نێوان دوو شتەوە، پەرژینو
شورای باخ ◊ زەوی شورا بۆ كراو. ◊ المحظيرة:
تەویلەو ئاغەڵو گەوڕ ◊ مشتاخی خورما.

حَظَّ حظاً: شانسی باشی هەبوو ◊ **الحَظُّ**: بەشو بار ◊ بەختو شانس، ◊ **الحَظِيُّ**: بە خت دار.

حَظَلَ فلان حظلاناً: لەبەر ئازار یان لەبەر رقو كینە قاچی نەبوو بڕوا، واتە: لە رقا یا لەبەر ئازار قاچی عەرزی نەدەگرت. ◊ **حَظَلَ فلاناً حَظْلاً**: مەنعی فلانی كردو نەیهێشت بە ئامانجی خۆی بگا. ◊ **حَظَلَ علیه**: تەنگی پێ هەڵچنی. ◊ **حَظِلَ فلان حَظَلاً**: فلان رژدو چروك بوو.

حَظَا فلان حظواً: فلانكەس كەمێك رۆیشت.

حَظِيَ عند الناس حُظْوَةً: لای خەڵكی رێزی پەیدا كرد ◊ **أحظاه**: پلەو پایەی بەرز كردەوەو لە خۆی نزیك كردەوە. ◊ **أحظاه بكذا**: پیاوەتی لەگەڵ كرد بەوەی ئەوەی بۆ ئەنجام دا. ◊ **أحظى فلاناً على فلان**: فلانكەسی بەسەر فلانكەس دا پاساو دایەوە زیاتر رویدا بە ئەویان ◊ **احتظَى**: پلەو پایەی بەرزبووە. ◊ **الحِظَةُ**: پلەو پایەو رێز ◊ **الحُظْوَةُ والحُظْوَةُ**: تیرو كەوانێكی بچوكە بە ئەندازەی باسكی ئادەمیزاد منداڵ بەكاری دەهێنن بۆ فێر بوونی تفەنگو تیر هاویشتن. ◊ **الحَظِيَّةُ- الحَظِيَّةُ**: ئەو ئافرەتەیە لە هی تر خۆشەویست تربێ.

حَفَأَهُ حَفْئاً: گوللەی پێوە ئاو خستی.

حَفَّأَ به الأرض: لەسەر زەوی تەختی كرد.

الحَفَأ: گیا بەرەدایە ◊ رومكێكە گەڵاكانی پانن لە رۆژگاری كۆن دا بۆ نووسین بەكار هاتووە.

حفحف دەنگی لێوە هات.

حفحف الرجل: پیاوەكە گوزەرانی تەنگ بوو.

حَفَدَ الرجل ونحوه: پیاوەكە پەلەی كرد لەكارەكە داو زو رایپەڕاند. ◊ **أحفَدَ الدابَّةَ**: وڵاغەكەی تاودا بۆ خێرا رۆیشتنو هەنگاونانی خێرا. ◊ **الحافِدُ**: یارمەتیدەر ◊ خزمەتچی ◊ كوڕی كوڕ، كوڕی كچ واتە: منداڵی منداڵ، ◊ **الحفید**: كوڕی كوڕ، كوری كچ. ◊ **حَفَرَتْ أسنانُه حَفْراً**: ددانی خراپ بوون بنكیان كرمۆڵ بوو.

حَفَرَ عن الشيَ: لەناو زەوییەكە دەستی كرد بەهەڵكۆڵینو بەدوا داچونو پشكنین بۆ ئەوەی شتەكە بدۆزێتەوە دەری بێنێ ◊ **حَفَرَ ثَرى فلان**: دەربارەی فلانكەس توێژینەوەی ئەنجام دا بزانێ پیاوێكی چۆنەو چیە. ◊ **حَفَرَ الشَّيَ**: چاڵێكی لەشتەكە كرد، ◊ **حَفَرَ** المرض ونحوه فلاناً: نەخۆشی فلانی لاوازی كرد. ◊ **أحفَرَ فلان**: فلانكەس ئیشی لە چاڵەكە دا كرد بەپاچو قوڵنگ. ◊ **أحفَرَ الصبي والحیوان**: منداڵەكە ددانی حەوت ساڵەی كەوتن ◊ **حافَرَ**: زێدەرەوی كرد لە هەڵكەندن دا ◊ **احتَفَرَ بكذا**: بەوشتە زەوی هەڵكۆڵی. ◊ **احتَفَرَ عن الشيء**: بەمانا (حَفَرَ) دێ. ◊ **احتَفَرَ الشيءَ**: شتەكەی هەڵكۆڵی. ◊ **تَحَفَّرَ السیلُ**: لافاوەكە زەوی دا دڕی. ◊ **تَحَفَّرَ البئرُ**: بیرەكە ئەملا و ئەولای دا خورانو لەسەرەوە بۆ خوارەوە دیوارەكانی (قەراخەكانی) دا ڕوخان. ◊ **الحافِرُ من الدواب**: سمی ئاژەڵو وڵاخ ◊ **الحِفارةُ**: پیشەی هەڵكۆڵین. ◊ **الحَفْرُ**: ئەو شتەی چاڵ كرابێ ◊ بیرێك زیاد لە ئەندازەی خۆی پان كرابێ ◊ **الحفراة**: قوڵنگ و پاچو شتی لەو جۆرە ◊ **الحُفْرَة**: چاڵ. ◊ **الحَفَّار**: كەسێكە پیشەی زەوی چاڵ كردن بێ، بەزۆری بۆ گۆڕ هەڵكەن بەكاردێ ◊ **المِحْفَارة**: ئامێرێكە بەزەوی دا دەڕواتە خوار بەكاری دەهێنن بۆ دۆزینەوەی نەوتو شتیوا◊

الحفيرُ: بیرێکە زیاد لە ئەندازە پان کرابێ ٥ گۆڕ. ٥ **الحَفيرَةُ**: بەمانا (الحفيرُ) دێ ٥ هەروا بەو ئامێرەش دەگوترێ کە بەکاری دەهێنن بۆ دۆزینەوەی ئاسار. ٥ **المِحفَارُ**: بێڵ و خاکەناز ٥ هەروا هەرشتێك زەوی پێ هەڵکۆڵدرێ. ٥ **حَفَرَهُ حَفراً**: لەدواوە پاڵی پێوە نا، جا بە هاویشتن یان بە ڕۆیشتن و ڕادان.

حَفَزَ فلانا بالرمح: لە فلانکەسی دا بەرمب، ٥ **حافَزَهُ**: لێی نزیك کەوتەوەو ئەژنۆی بە ئەژنۆوەنا. ٥ **تَحَفَّزَ في جلسته**: لە دانیشتنەکەی دا ملی خۆی قیت کردبوەوە ترسێکی هەبوو، دڵنیا نەبوو ٥.

حَفَشَ الفرسُ: ئەسپەکە کەوتە ڕۆیشتن و جوان ڕۆیی. ٥ **حَفَشَت السماءُ**: ئاسمان تاوە بارانێکی بە خوڕەمی باراندو وەستایەوە. ٥ **حَفَشَ في الأمر**: گرنگی بەکارەکەدا. ٥ **حَفَش المطرُ الأرضَ**: باران ڕوەکەکەی لە زەوی وەدەرنا. ٥ **حَفَشَ لفلان الودَّ**: خۆشەویستی و ئیخلاصی خۆی بۆ نواند. ٥ **حَفَشَ السيلُ الوادي**: لافاوەکە لە دۆڵەکە دا کۆبوەوە و پڕی کرد.٥ **الحِفْشُ**: خانووی خراپ (قوخێلکە) کە هەلاش و زەوی لێك نزیك بن ٥ **أحفاش الأرض**: سوسەمارو قالۆنچە.

حَفَصَ الشيءَ حفصاً: کۆی کردەوە. ٥ **حَفَصَ من يده**: لە دەستی فڕێ دا. ٥ **الحُفَاصَةُ**: هەر شتێك کۆ بکرێتەوە. ٥ **الحَفصُ**: خانووی بچوك ٥ تورەکەیەك لە پێست دروستکرابێ ٥ بێچوە شێر، ٥ **حَفصَةُ**: کەمتیار، هەڵۆ. ٥ **المِحفَصَةُ**: تورەکەی دروستکراو لە پێست (هەمبانە).

حَفَضَ العود حفضاً: شورکەکەی چەماندەوە. ٥ **حَفَضَ الشيءَ**: شتەکەی فڕێ دا. ٥ **الحَفَضُ**: کەل و پەلی ناو ماڵ ٥ **الحَفيضَةُ**: شانەکە هەنگ بنیاتی دەنێ و هەنگوینی تێدا دروست دەکا.

حَفِظَ الشيءَ حِفظاً: شتەکەی پاراست و چاودێری کرد. ٥ **حَفِظَ المالَ**: ماڵەکەی پاراست ٥ **أحفَظَهُ**: ڕقی هەڵساند. ٥ **حافظ على الشيءِ محافظة وحِفاظاً**: چاودێری شتەکەی کردو پارێزگاری لێ کردو، بەردەوام بوو لەسەر ئەنجامدانی ٥ **حَفَّظَهُ العِلمَ والكلامَ**: وای لێ کرد زانستەکە لە بەربکاو قسەکان لە دڵی خۆی دا جێ بکاتەوەو لەبیری نەچێتەوە. ٥ **احتَفَظَ الشيءَ لنفسه**: ڕشتەکەی تایبەت کرد بەخۆیەوە. ٥ **تَحَفَّظَ عن الشيء ومنه**: خۆی لە شتەکە پاراست. ٥ **تَحَفَّظَ بالشيء**: گرنگی بە شتەکەدا. ٥ **تَحَفَّظَ الكتابَ**: ماوەو وزەیەکی زۆری خەرج کرد بۆ ئەوەی بەش دوا بەش کتێبەکە لەبەر بکا. ٥ **تَحَفَّظَ عليه**: پاراستی. ٥ **استَحفَظَهُ الشيءَ**: داوای لێ کرد ئەو شتە پارێزگاری بکا. ٥ **استَحفَظَهُ لە**: کردیە ئەمیندار بەسەریەوەو بەئەمانەت لای دانا. ٥ **الحافِظُ**: حەرەس و چاودێر ٥ **الحافِظَةُ**: هێزو توانایە کە ئادەمیزاد دەتوانێ بەهۆیەوە ئەوەی هێزی وەهمی دەرکی دەکا لە مەعانی ئەو لەبەری بکاو کاتی پێویست بەسەر ڕوبەری مێشکی دا بێنەوە، پێشی دەگوترێ (الذاكرة) ٥ **الحِفْظَةُ**: ڕق هەڵسان ٥ خاوەن غیرەت و پیاوەتی و ناموس و شەرەف بۆ ئافرەتی خزم و عەشیرەتی. ٥ **الحفيظ**: ناوێکە لە ناوە جوانەکانی خودا ٥ ئەمیندارو کار بەدەستی دەستپاك ٥ **الحَفيظَةُ**: ڕق و تورەیی ٥ دەمارگیری ٥ ترس و خۆپارێزی ٥ **المِحفَظَةُ**: کیسە باخەڵ بۆ پارە، یان جانتا بۆ کتێبی قوتابخانەو جل و بەرگ و شتی لەو جۆرە.

حَفَّ الطعامُ: کێشتەکە وشك بوو چەور نەبوو، ٥ **حَفَّ شَعْرُهُ أو رأسُهُ**: موی ڕیشی یان قژی سەری ژاکاو پەرش و بلاو بوو لەبەرئەوەی ڕۆنی لێ

نەدابوون. ٥ حَفَّ السمعُ: زۆربەی بیستنی لە دەست دا. ٥ حَفَّ الشَّيءَ حفيفاً: دەنگێکی لێ هات وەکوو دەنگی باڵی باڵندە ٥ حَفَّ الشَّيءَ حَفاً وحفافاً: بەدەوری شتەکەدا سوڕایەوە ٥ حفَّ شَعْرَهُ ولحيتە وشاربه: مووەکانی جەستەیو ریشیو سمێڵی تاشین. ٥ حَفَّت المرأةُ وجْهَهَا: ئافرەتەکە گەندەمووو مووی دەمو چاوی هەڵگرتن. ٥ حَفَّتْهُ الحاجه: ئاتاجی توش هات. ٥ أحَفَّ رأسَهُ: ماوەیەکی زۆر رۆنی لە قژی سەری نەدا. ٥ أحَفَّ الحيوانَ: ئاژەڵەکەی رۆیاند تا دەنگی رۆیشت. ٥ أحَفَّ الثَّوبَ: قوماشەکەی چنی. ٥ أحَفَّ فلاناً: بەخراپە باسی فلانکەسی کرد. ٥ حَفَّفَ فلان: فلانکەس ماڵو سامانی کەم بووە ژیانی زبرو نا خۆش بووە ٥ حَفَّفَ المرأةُ وجْهَهَا: ئافرەتەکە زێدەرەوی کرد لەدەمو چاو هەڵگرتنو خۆ ئارایش کردن دا. ٥ حَفَّفَ الثوبَ: قوماشەکەی چنی. ٥ احتفَّ النبتَ: روەکەکەی پارچە پارچە کرد. ٥ احتفَّ الطعامَ: خواردنەکەی خوارد. ٥ استحفَّ الشَّيءَ: شتەکەی پارچە پارچە کرد. ٥ الحافُّ: ئەو شتەیە دەوری شتێکی تر بدا؛ ٥ الحِفَافُ: (حفاف الشيء): ئەو شتەیە کە دەورەی شتەکەی داوەو لە ئامێزی گرتووە ٥ حِفَافا الشيء: دولای شتەکە ٥ الحُفَافَةُ: ئەو توکو قژەیە کەلەسەرو ریشی چەورنەکراو هەڵدەوەرێ.

الحَفُّ: شەپیتەی جولا.

الحَفَفُ: پێداویستی ٥ الحَفَّافُ: ئەو کەسەی دەمو چاو هەڵدەگرێ، سەروریش دەتاشێ ٥ گۆشتی ژێر چۆڵەمە. ٥ الحَفَّانُ: زیندەوەری بچکۆلە ٥ الحُفَّةُ: ئەوەی لە شتێکی تر کرابێتەوە ٥ مەکوکی جوڵا ٥ الحِفَّةُ: دارێکە وەکوو شمشێر جولابەکاری دێنێ بۆشە بێتە پێوەدان. ٥ الحَفيفُ من النبات والكلأ: گیاوو لەوەڕی وشک. ٥ المِحَفَّةُ: کەژاوەیەکە گومبەزی نەبێ ئافرەت دەچێتە ناویەوە لە کاتێک دا کەلەسەر پشتی حوشترەکە ئەو کەژاوە قایم کراوە. ٥ اَلْمَحفُوفُ: کە سێکە ژیانی زبرو تەنگ بێ هەژارو ئاتاج بێ.

حَفَلَ الدمعُ: فرمیسکەکە زۆر بوون. ٥ حَفَلَ السماء: ئاسمان بارانەکەی زۆر بە خوڕەم بوو. ٥ حَفَلَ الشيءُ بالشَّيِ: ئەو شتە بەو شتە پڕ بوو ٥ حَفَلَ فلان اللبن في الضرع: فلانکەس شیرەکەی لە گوانی ئاژەڵەکە کۆکردەوە ٥ حَفَّلَ الناقة: حوشترەکەی چەند ڕۆژێک نە دۆشی بۆ ئەوەی شیرەکە لە گوانەکانی دا کۆ ببێتەوە. ٥ حَفَّلَ الشَّيءَ: شتەکەی دەرخست جوانیەکانی ئاشکرا کردن. ٥ حَفَّلَ الجاريةَ: کەنیزەکەکەی رازاندەوە. ٥ إحْتفَلَ الشيءُ: شتەکە کۆبووەوە ٥ إحْتفَلَ بالأمر: گرنگی بەکارەکەدا. ٥ إحْتفَلَ بفلان: رێزی فلانکەسی گرتو گرنگی پێ دا. ٥ تَحَفَّلَت المرأةُ: ئافرەتەکە خۆی جوان کرد. ٥ الحافلة: بارهەڵگرێکی درێژە بە گازو بەنزین دەڕوا.

الحَفلُ: کۆمەڵی زۆر گردبووەوە ٥ الحَفْلَةُ: جوانی، رازاندنەوە ٥ ئاهەنگ گێڕان، بەخێر هاتن ٥ الحَفيلُ: زۆر ٥ المُحْتَفَلُ: شوێنی ئاهەنگ گێڕانو کۆبونەوە. ٥ المَحْفِلُ: شوێنی کۆبوونەوە ٥ ئەنجومەن.

حَفَنَ الشَّيءَ حَفْناً: بەبەری دەستی گرتی، ٥ حَفَنَ: بەهەردو دەستی شتەکەی بادا ٥ حَفَنَ الماءَ على رأسه: بە مست ئاوی کرد بەسەری خۆی دا.

حَفِنَ حَفَناً: کە رۆیشت قاچی وەرسوڕاند وەکوو ئەوەی گلیان پێ هەڵکەنێ. ٥ احْتَفَنَ من الشَّيءِ: زۆری لەو شتەکرد، هەڵگرت، خوارد... ٥ أحتَفَنَ الشيءَ: بۆ خۆی هەڵگرت، تایبەتی کرد

بەخۆیەوە. ◊ أحتَفَنَ الشَجرةَ: درەختەکەی لە ڕیشەوە هەڵکەند. ◊ إحتفَنَ فلاناً: دەستی خستە ژێر ڕەفیجکیەوەو حەوای دا. ◊ الحُفنةُ والحَفنَةُ: لوێچێك یان مستێك لەهەر شتێك بێ ◊ حفاه وحفا بە: ڕێزی گرت.

حفا شاربَهُ: سمێڵی زۆر کورت کردەوە.

حفي حفاً: بە پێخواسی بەبێ ئەوەی نەعل یا خوففی لەپێدا بێ ڕۆیشت ◊ حَفِيت القدمُ والخفُّ والحافر: پێستی قاچی بەرە قاچی بەرەسمی لەبەر زۆر لەسەر ڕۆیشتن تەنك بوو.

حَفِيَ اليه في الوصيه: لەوەسییەتنامەکەی دا زیاد لەبەشی خۆی بۆ دیاری کرد. ◊ احفى فلان: فلانکەس بەری سمی ئاژەڵەکەی تەنك بوو بە هۆی زۆر لەسەر ڕۆیشتنەوە. ◊ أحفىَ الشَيْءَ: شتەکەی ڕیشە کێش کرد ◊ احفى فلاناً: فلانکەسی وا لێ کرد نە خوففی هەبێ نەنەعل ◊ حافاه: کێشەی لەگەڵ کردو کەوتە نیزاعەوە لەگەڵی. ◊ اِحتفى: بە پێخواسی ڕۆیی ◊ اِحتفى الشیئَ: شتەکەی لەزەوی دەرکێشا، هەڵی کەند ◊ تَحَفَّى بفلان: ئاهەنگی بۆ فلانکەس گێڕا. ◊ تحفّى اليه في الوصيه: لە وەسێتنامەکەی دا بەشی زۆری بۆ دانا.◊ اَلحفا: ڕۆیشتن بەبێ نەعلو بەبێ خوفف واتە: بە پێخواسی ◊ الحَفِيّ: زاناو لێکۆڵەرەوە.◊ حَقَبَ الشيءُ حَقَباً: شتەکە گیری خوارد دوا کەوت ◊ حَقَبَ عطاء فلان: بەخششی فلان دواکەوت. ◊ حقبَ أمر الناس: ئیش و کاری خەڵك دواکەوت. ◊ حَقِبَ المعدنُ: کانەکە هیچی تێدا نەبوو. ◊ حَقِبَ الحیوان: حەیوانەکە میزی گیرا ◊ احقَبَ الرجلَ أو المزاد والمتاعَ: لە دوا خۆیەوە پیاوەکەی سواری وڵاخ کرد ◊ تێشوو کالاکەی خستە پاشکۆی خۆیەوە. ◊ احتَقَبَ الشيءَ: شتەکەی خستە پاشکۆی خۆی ◊ احتقبَ الأثمَ: تاوانی ئەنجام دا. ◊ استَحقَبَ الشیءَ: بەمانا (احتَقَبَهُ) دێ. ◊ الأحقَبُ: کەرە کێوی ئەگەر بەرورگی پەڵەی سپی تێدا بن. ◊ الحاقبُ: ئەوەی پیسایی بۆ نەکرێ، قەبزبێ. ◊ الحِقابُ: ئەو سپییەتیەیە کەلە بنکی نینۆك دا دیارە ◊.

الحَقَبُ: ئەو حەبلەیە کە کورتانی وڵاخی پێ لەوڵاخەکە قایم دەکرێ.

الحُقبُ والحُقُبُ: زەمانی دورو درێژ هەشتا ساڵو زیاتر ◊ الحِقبَةُ من الدهر: ماوەیەکی دیاری نەکراو ◊ یان ساڵێکە، ◊ الحقیبة: جانتا: صندوق ئەو شتەی پێداویستی و تێشووی تێدەکرێ.

حَقَدَ علیه: لەدڵی خۆی دا ڕقی لێ بوو قاروکینی لێ خواردەوە.◊ حَقِدَ المطرُ والسماءُ حَقداً: باران نەباری ئاسمان بارانی نەباراند. ◊ حَقِدَ المعدنُ: کانەکە هیچی لێ پەیدا نەبوو. ◊ أحقَدَ فلان: هەوڵی دا لە کانەکەدا شتێك بدۆزێتەوە هیچی دەست نەکەوت. ◊ أحقَدَ فلاناً: فلانکەسی واڵێ کرد لە دڵ دا کین و ڕق هەڵبگرێ. ◊ تحاقدوا: ئەو کۆمەڵە هەریەکەیان ڕقی لەوی تریانە.

الحِقدُ: ڕق و کین لەدڵ دا پەزمەندە کردنو چاوەڕوان کردنی هەڵکەوتنی هەل بۆ تۆڵە کردنەوە.◊ تحاقَرَ: خۆی بە بچوك ناساندو نیشان دا. ◊ اَلمُحَقَّرَةُ: ئەو شتەی داوای سوکایەتی دەکاو بانگەشەی بۆ دەکا.◊ اَلحَقَطَةُ: ئافرەتی کورتە باڵا، جەستە بچوکی قیژە قیژکەر.

حَقَفَ الحیوانُ: ئاژەڵەکە لەناو لمبەلان دا پاڵکەوت ◊ أحقَوقَفَ الشیءُ: شتەکە کەوانەیی بووەوە ◊ اَلمحقَفُ: ئەو کەسەیە واز لە خواردنو خواردنەوە دێنێ مان دەگرێ.

حَقَّ العقدة: گرێیەکەی توند کرد. ◊ حَقَّ فلاناً: بەسەر فلانکەس دا باڵا دەست بوو. ◊ حَقَّ الطَّریقَ: چووە

ناوەڕاستی ڕێگا ٥ ناوەڕاستی ڕێگای گرتە بەر. ٥ حَقَّ: بەڕاستی زانیو شوێنی کەوت. ٥ حُقَّ: بەمانا (حَقَّ) دێ ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ﴾. ٥ أحَقَّ فلان: فلان گوتی ئەوە حەقە ٥ أحَقَّ الأمرَ: کارەکەی چەسپاند ٥ حَاقَّهُ مُحاقَّةً وحقاقاً: کێشەیان تێکەوت هەریەکێ لەوان داوای مافی خۆی کردو پێی وابوو لەسەر حەقە ٥ حَقَّقَ الأمرَ: کاری چەسپاندو بەڕاستی گێڕا ٥ حَقَّقَ الشَّيءَ والأمرَ: شتەکەی پتەو کردو باشباش قایمی کرد. ٥ حَقَّقَ الثوبَ: قوماشەکەی باش چنیو چاك پتەوی کرد. ٥ حَقَّقَ مع فلان في قضية: قسەکانی لێ وەرگرتو نووسینی

احْتَقَّ الأمر والشيءَ: کارەکەی پتەو کرد بناوانی شتەکەی شێلا. ٥ احْتَقَّ الطعنةَ: زەبرێکی کوشندەی لێ دا خەنجەرێکی وەشاندو کاریگەربوو. ٥ أحتقَّ الصيدَ: تفەنگێکی چاکی بەنێچیرەکەوە ناو کوشتی. ٥ انْحَقَّتِ العقدة: گرێیەکە چاك توند بوو. ٥ تَحَاقّاً: کێشەیان تێکەوتو هەریەکەیان لافی ئەوەی لێ دا مافی خوراوەو حەق بەئەوە. ٥ تَحَقَّقَ الأمرُ: کارەکە بەڕاست گەڕاو ڕوی دا. ٥ أستَحَقَّ الشَّيءَ والأمرَ: شتەکەی بە پێویست زانیو کارەکەی بە واجب دانا. ٥ استَحَقَّ الأثمَ: شیاوی سزای تاوانەکەیە. ٥ الحاقُّ: (حاق کل شيء:) ناوەڕاستی ئەوشتە ٥ اَلحاقَّةُ: بەلاو کارەسات ٥ بەزۆری بۆ ڕۆژی قیامەتو دونیا وێرانبون بەکاردەهێنرێ.

الحقُّ: ناوێکە لە ناوە جوانەکانی خودا.

الحِقُّ من الأبل: حوشترێکە سێ ساڵەی تەواو کردبێو چوبێتە ساڵی چوارەمەوە ٥ الحقاني: ئەوەی بە حەقگۆو حەقخوازو ناو دەبرێ. ٥ الحِقَّةُ: بەش ٥ الحَقيقُ: شیاو گونجاو ٥ الحقيقة: شتی ثابتو چەسپاو بەلای لوغەوییەکانەوە ٥ حقيقة الشَّيءِ: کرۆكو بالّفتەی شت. ٥ حقيقة الأمر: دڵنیایی لە چۆنیەتی کارەکە. ٥ حقيقة الرجل: ئەوەی لەسەری پێویستە پارێزگاری لێ بکاو بیپارێزی. ٥ المحقوق: بەمانا (حقيق) دێ ٥ ئەو کەسەیە حەقی لەسەر چەسپابێ.

احْقَلَ الزرعُ: کشتو کاڵەکە جۆراو جۆر بوو. ٥ أحقَلَت الأرضُ: زەوییەکە بوو بە شوێنی کشتو کاڵو وەبەرهات. ٥ حاقَلَهُ: کشتو کاڵەکەی پێ فرۆشت پێش ئەوەی پێ بگا.

اَلحَقْلُ: زەوی کشتو کاڵی پانو پۆڕو بەرفراوان کەزرعاتی تێدا بکرێو دیمەنێکی دڵڕفێن بنوێنێ.

حقل البترول: ئەو شوێنەی کە نەوتی لێ دەردەهێندرێ.

حقل التجارب: ئەو شوێنەی ئەزمونی تێدا ئەنجام دەدرێو وەکوو تاقیگە بەکاردێ.

المحصولات الحقلية: بەروبوومی زەوی ٥ اَلحَقْلَةُ: بەشێك لە دێبەرو زەوی کشتیاری. ٥ اَلمَحْقَلَةُ: زەوی کشتوکاڵی. ٥ اَلحِقْلِدُ: بەدرەفتارو ڕەزاگران. ٥ اَلحَقَلَّدُ: ڕژدو چروك ٥ بێ هێزو زەبون ٥ تاوانبار ٥ ڕقو کینە. ٥ اَلحَلِيمُ: قولینچکی چاو بەلای گوێچکەدا.

حَقَنَ الماءَ واللبن في القربة حَقْناً: ئاوەکە یان شیرەماستەکەی لەکوندەکە یان لە مەشکەکەدا هەڵگرت ٥ حَقَنَ بولَهُ: میزی خۆی ڕاگرتو نەیکرد. ٥ حقن دم فلان: نەیهێشت خوێنی فلان برژێ. ٥ حَقَنَ ماء وَجْهِهِ: بێ ئاتاجی کردو لە سوالکردن ڕزگاری کرد. ٥ حَقَنَ اللبن في القِربة: ماستەکەی کردە مەشکەکەوەو هەژاندی بۆ ئەوەی ڕۆنەکەی لێ بگرێ. ٥ حَقَنَ فلاناً: لە ڕێگەی دەرزییەوە دەرمانی کردە جەستەی فلان کەسەوە.

احْتَقَن: كۆبۆوەو حەبس بوو ٥ إحْتَقَنَ العُضْوُ: خوێن يان ناو لە ئەندامێكی لە شی دا كۆبوەوەو هاوسا ٥ احْتَقَنَ المريضُ: نەخۆشەكە میزی گیراو بە حوقنە میزەكەی لێ دەرهێندرا. ٥ الحاقِنُ: ئەو كەسەیە میزی گیرابێ‌و لە میزەڵدانی دا كۆبوبێتەوە ٥ الحُقْنَةُ: حوقنە كردن ٥ دەرمانێكە پێش حوقنەكەیا لەگەڵ حوقنەكە دەكرێتە جەستەی نەخۆشەكەوە ٥ المِحْقَانُ: میز گیراو؛ ئەو كەسەیە میزی دەگیرێ. ٥ اَلمِحْقَنُ: ئامێری حوقنە كردن. ٥ المِحْقَنَةُ: ئامێری حوقنە كردن، ٥ حَقَاه حقواً: لەكەلەكەی دا.

حَقِيَ حقاً: كەلەكەی ئازاری پەیدا كرد.

حُقِيَ حقاً: ئازاری كەلەكەی بوو ٥ الحِقاءُ: دەرپێ یان دوخینی دەرپێ ٥ ئازارێكە لە سك دا بەهۆی گۆشت خواردنەوە پەیدا دەبێ.

اَلْحَقْوُ: كەلەكە ٥ بەرپشتێن ٥ حَقْوا الثَّنِيَةِ: ئەملاو ئەولای رێگەی كەژ. ٥ حَقْو الجبل: تۆقەسەری كێو ٥ دۆخین.

حَكَأَ العُقْدَةَ حَكْأً: زۆر بە توندی گرێی دا، گرێكەی توند كرد ٥ احْتَكَأَ الأمر في نفسه: كارەكە لەلای چەسپاو هیچ گومانی تێدا نەما ٥ إحْتَكأ العقدة: گرێكەی زۆر توند كرد. ٥ اَلْحُكَأَةُ: قۆڕی، سەرمازەڵەی گەورە. ٥ حَكَرَهُ حَكْراً: ستەمی لێ كردو كاڵاكەی لێ كەم كردەوە.

حَكَرَ السِّلَعَ: كاڵاكانی كۆكردەوە بۆ ئەوەی بۆ خۆی بەنارەزۆی بیانفرۆشێ ٥ حَكَرَ فلان حكراً: زۆری گیرە گیر كردو هەوڵی دا مەبەستەكەی خۆی بسەپێنێ. ٥ حَكَرَ برأيه: هەرراو بۆ چونی خۆی بەلاوە پەسەند بوو تا كرموی كرد. ٥ حاكرة: كێشەی لەگەڵ دا كرد. ٥ تَحَكَّرَ فلان على الشَّيْءِ: خەفەتی بۆ ئەو شتە خوارد. ٥ الحاكورة: زەوییەكە لە نزیك گوندو شار تایبەت دەكرێ بە ناشتنی درەخت. ٥ الحُكْرُ: شتی كەم، ٥ الحكـر: زەوی وەقف كراو لەسەر شتێك، ٥ اَلْحَكَرُ: هەرشتێك هەڵبگیرێ بەمەبەستی گران فرۆشتن ٥ اَلْحُكْرَةُ: شت شاردنەوەو هەڵگرتن بۆ ئەوەی بەگران بیفرۆشێ.

حَكَشَ حكشاً: وێك هاتەوە. ٥ حَكَشَ الشَّيْءَ: شتەكەی كۆكردەوە ٥ حَكَشَ فلاناً: ستەمی لە فلانكەس كرد ٥ حَكَشَ حَكشاً: زۆر گێرە گیری كرد.

حَكَّ الشَّيْءَ بالشَّيْءِ وعلى الشيْء حَكّاً: قەبارەیەكی بەسەر قەبارەیەكی تر هێناو برد لێكی خشاندن ٥ حَكَّ فلاناً جِسمُهُ: داوای لە فلانكەس كرد جەستەی بۆ بخورێنێ ٥ حَكَّ الشَّيْءَ: شتەكەی سپی كرد توێكڵەكەی لێ كردەوە. ٥ حاكَّهُ مُحاكَّةً وحِكاكاً: یەكتریان خوراند ٥ پێشبركێیان كرد لە خۆ خوراندن دا. ٥ إحْتَكَّ الجسمُ: لەشی خورا، حەزی لە خوراندن بوو. ٥ إحْتكَّ بالشَّيْءِ: بەشتەكە خۆی خوراند ٥ تَحاكَّا: هەردوكیان خۆیان بەیەكترەوە ناو یەكتریان خوراند. ٥ تَحَكَّكَت العقربُ بالأفعى: دوپشك بەهانە بەمار دەگرێ ٥ اسْتَحَكَّ فلاناً جسمُهُ: فلانكەس جەستەی خورا ٥ حەزی لە خواردن كرد. ٥ الحالُّ: ئەو كەسەیە زۆر ئیلحاح دەكا لەداوا كاریدا، ٥ اَلْحَاكَّةُ: ددان ٥ الحِكَاكُ: دەگوترێ: (هو حكاك شَرٍ) حەزی لەشەڕەو هەوڵ دەدا هەڵیگیرسێنێ. ٥ الحُكَاكَةُ: وردەو پرژو پاڵ كەلەكاتی خوراندندا هەڵدەوەرن.

اَلْحِكُّ: گومان ٥ اَلْحَكَكُ: بەردێكی نەرمی سپییە ٥ الحكاكات: گومان‌و وەسوەسە. ٥ اَلْحِكَّةُ: گومان ٥ هۆی پەیدا بوونی خرو لە جەستەدا. ٥ الحُكَيْكَةُ: مەتەڵ‌و لوغزو موعەمما. ٥ اَلْمِحَكُّ:

هەرشتێك خۆتی پێ بخورێنی بەرد بێ یان دار بێ.

حَكَلَ علیه الأمرُ حَكْلاً: كارەكەی لێ چەواشە بوو ٥ **حَكَلَ فِي مشیه**: قونگرانیو تەمبەڵی كرد لەرۆیشتندا ٥ **حَكَلَ فلان بالعصا**: بەگۆچان فلانكەس لێی دا. ٥ **أحْكَلَ علیه الأمر**: بەمانا (حَكَلَ) دێ. ٥ **أحْكَلَ علیهم**: شەڕی پێ فرۆشتن، شەڕی هاویشتنێ. ٥ **تَحْكّلَ**: لە نەزانیدا ڕۆچوو زۆری خۆبێ عەقڵ كرد. ٥ **الأحْكَلُ**: گیانداری بێ زمان ٥ حەیوانات ٥ گیاندارێك كەدەنگی نەبیستری وەكوو مێرو ٥ **الحاكِلُ**: مەزندەكار، ٥ **اَلْحُكْلَةُ**: ئەوەیە كابرا نەتوانێ مەبەستی خۆی دەربڕێ.

حَكَمَ بالأمر حُكْماً: بڕیاری دا، دەگوترێ: (حكم له، حكم علیه وحكم بینهما). ٥ **حَكَمَ الفرسَ**: لغاوی ئەسپەكەی واڵێ كرد ئەسپەكە سەرنەرم بێ. ٥ **حَكَمَ فلاناً**: نەیهێشت فلانكەس ئەوەی دەیویست بەدەستی بێنێ. ٥ **أحْكَمَ الفَرَسَ**: لغاوێكی وای لەدەمی ئەسپەكە كرد سەرنەرم بێ. ٥ **أحْكَمَ فلاناً عن الأمر**: فلانكەسی كردە كارامە لەكارەكە دا. ٥ **أحْكَمَ التجارِبُ فلاناً**: ئەزموونو تەجرەبە فلانكەسی كرد بەحەكیمو عاقڵمەندو لێزان. ٥ **احْتَكَمَ الخصمان الى الحاكم**: دوو كێشە كارەكە كێشەكەیان بردە لای دادوەر. ٥ **احْتَكَمَ فِي الشَّیْئِ والأمر**: بەئارەزووی خۆی هەڵسو كەوتی لەشتەكەدا كرد ٥ **احتكم فِي أمر فلان**: بەئارەزووی خۆی سەرو كاری ئیشی فلانی كرد. ٥ **تَحَكَّمَ**: بەگوێرەی ڕای خۆی كاری كردو گوێی نەدایە قسەكەی. ٥ **تَحَكَّمَ الحروریة من الخوارج**: حەرەوورییە خەواریجەكان وتیان: حوكم هەر بۆ خودایەو بڕیاری عەمری كوڕی ئەبو لعاصو ئەبو موسای ئەشعەری بایەخیان نیە. ٥ **استَحْكَمَ علیه الشَّیْئ**: شتەكەی لێ تێك چوو. ٥ **الحاكم**: دادوەر. ٥

الحُكْمُ: زانیاریو تێگەیشتنو فیقە زانین.

اَلْحَكَمُ: ناوێكە لە ناوە جوانەكانی خودا ٥ بەمانا دادوەریش هاتووە ٥ **اَلْحِكْمَةُ**: زانینی گەورەترینو نایابترین شت بە باشترین زانیاری ٥ وشەی كەمو مانای زۆر، ٥ **اَلْحَكَمَةُ**: لغاو؛ ئاسنێكە دەكرێتە دەمی ئەسپ بۆ ئەوەی بەئاسانی بەدەست بێ ٥ **اَلْحَكیمُ**: ناوێكە لەناوە جوانەكانی خودا ٥ هەروا بەكەسێكیش دەگوترێ: كە خاوەنی حیكمەت بێ ٥ بەفەیلەسوفیش دەگوترێ ٥ بۆ پزیشكیش بەكار دەهێنرێ ٥ **اَلْمُحْكَمُ**: شتی چاكۆ دروست كراوو ڕێكو پێك ٥ **اَلْمَحْكَمَةُ**: دادگا ٥ دەزگایەكە كە كێشەی خەڵك یەكالا دەكاتەوە ٥ شوێنی كۆبوونەوەی دادوەرەكان.

حَاكَاهُ: لاسایی ئەوی كردەوە ٥ **الحكایة**: بەسەرهاتو چیرۆك جا واقیع بێ یان خەیاڵی بێ ٥ **اَلْحَكَّاءُ**: حیكایەتخوان.

اَلْحَكِيّ من النساء: ئافرەتی فیتنەو چەقەچەناو.

حَلأَ الْجِلْدَ حَلْئاً: پێستەكەی كەوڵ كرد. ٥ **حَلأ فلاناً**: لەفلانكەسی داوە. ٥ **حَلأه بالسوط وبالسیف**: بەقەمچی بەشمشێر كوشتی.

حَلِئَ الأدیمُ حَلأً: پێستەكە موی تێدا پەیدا بوو. ٥ **حَلِئَتِ الشَّفَةُ**: لێوەكە زیبكەی لێ هاتن ٥ زیبكەی لەلێو هاتن. ٥ **التَّحْلیُ**: موی پێست ٥ چڵكی پێست ٥ ڕەشایی پێست. ٥ **التَّحْلِئَةُ**: بەمانا (التَّحْلیُ) دێ. ٥ **الْحُلاَءَةُ**: توێكڵی پێست ئەوەی بەهۆی دەباغكردنەوە لێی دەبێتەوە.

اَلْحَلأ: ئەو زیبكەو دومەڵە بچكۆلانەن كە لەسەر لێوی ئادەمیزاد دوا نەخۆشی پەیدا دەبن.٥

اَلْحَلوءُ: بەردێکە وردەو هەڵوەریوەکەی چاوی پێ دەرێژرێ بۆ ئەوەی ئازاری نەمێنێ. ٥ اَلْمِحْلَاةُ: ئامێرێکە پێستی پێ سپی دەکرێ.

حَلَبَ القَوْمُ حَلْباً وحُلوباً: قەوەو خوێش لەهەموو لایەك کۆبوونەوە. ٥ حَلَبَ الشاةَ ونحوها حَلْباً: هەرچی شیرێکی لە گوانی مەڕەکەدا هەبوو هەمووی دۆشی. ٥ حَلَبَ فلاناً: شیری بۆ فلانکەس دۆشی. ٥ حَلَبَ فلاناً الشاةَ: مەڕەکەی دا بەفلان بۆ ئەوەی بیدۆشێ. ٥ أَحْلَبَ القومُ: لە هەموو لایەکەوە خەڵك گرد بوونەوە بۆ شەڕ یان بۆ شتی تر. ٥ أَحْلَبَ أَهْلَهُ: لەکێوو لەوەڕگاوە شیرەکەی دۆشی‌و ناردی بۆ خزمەکانی. ٥ أَحْلَبَ فلاناً الشاةَ ونحوها: مەڕەکەی دا بەفلان بۆ ئەوەی بۆ خۆی بیدۆشێ. ٥ حَالَبَهُ: بێشبڕکێیان کرد لە شیردۆشیندا ٥ یارمەتی دا بۆ شیردۆشین. ٥ تَحَلَّبَ المائعُ: شلەمەنییەکە ڕەوان بوو ٥ استَحْلَبَ القومُ: قەوەو خویش کۆبونەوە بۆ هاوکاریکاری کردن. ٥ اِسْتَحْلَبَ الشَّيْءَ: شتەکەی دۆشی ویستی شلەمەنیەکەی دەربێنێ ٥ هێنایە دەرێ‌و هەڵی مژی. ٥ الحالِبُ: یەکێك لەو دوو بۆریانەوە کە لەگورچیلەوە میز دەهێنن بۆ میزەڵدان. ٥ حوالب (حوالب البئر): سەرچاوەی ئاوی بیرەکە. ٥ حوالب العیون: سەرچاوەی ئاوی چاو. ٥ الحِلابُ: شیر. ٥ حَلَبُ العصیر: شەراب ٥ هەروا لەباسی تالآن‌و دەسکەوتدا بەمانا بەهەرم دێ. ٥ الْحَلْبَاءُ: خاوەن شیر ٥ شیردەر ٥ دەگوترێ: (شاة حلباءُ).

اَلْحَلَبَةُ: ڕەوە ئەسپ لەهەموو لایەکەوە کۆدەکرێنەوە بۆ پێشبڕکێ ٥ هەروا ناوە بۆ گۆڕەپانی پێشبڕکێکە ٥ حَلَبَتَان: بەیانی‌و ئێوارە. ٥ اَلْحُلْبَةُ: ڕوەکێکە دەخورێ‌و دەشکرێتە دەرمان، (ك: حُلبّ). ٥ اَلْحَلَّابُ: کەسێکە کاری ئاژەڵ دۆشین بێ ٥ اَلْحَلُوبُ: ئاژەڵی شیر دەر، ٥ الحلیبُ: شیری دۆشراو ٥ شەرابی وەرگیراو لە خورما ٥ اَلْمَحْلَبُ: درەختێکە بەرێکی هەیە بۆ دروستکردنی بۆنی خۆش بەکار دەهێندرێ ٥ اَلْمِحْلَبُ: ئەو مەنجەڵ‌و سەتڵەی شیری تێدا دەدۆشرێ. ٥ الْحُلَابِسُ: شێر ٥ پیاوی ئازا. ٥ اَلْحَلْبَسُ: بەمانا (الحلابس) دێ.

حَلَتَ الجلیدُ حَلْتاً: بەستەڵەکەکە توایەوە. ٥ حَلَتَ الصُّوفَ: خوریەکەی هەڵکەند لە پێستی خاراو. ٥ حَلَتَ دَیْنَهُ: قەرزەکە دایەوە. ٥ حَلَتَ فلاناً کذا سوطاً: ئەوەندە شوڕك‌و قەمچی لەفلانکەس وەشاند. ٥ اَلْحُلَاتَةُ: (حُلاتَةُ الصّوف) ٥ بنەشەو پتکەپتکەی خوری. ٥ اَلْحُلْتِیتُ: صەمغێکی ڕاتنجییە لەبواری پزیشکی دا بەکار دەهێندرێ. ٥ اَلْحَلِیتُ: ئەو سیخوارەیە کە شەوانی سارد دەکەوێتە سەرزەوی.

حَلَجَ القُطْن حَلْجاً: لۆکەکەی لە پرزو پاڵ‌و توێکڵ‌و خشت‌و خاڵەکەی پاك کردەوە ٥ لۆکەکەی لەچیکەنەدا، ٥ حَلَجَ الخُبْزَةَ: نانەکەی خشت کرد. ٥ الحِلاجَةُ: پیشەی هەلاجی کردن. ٥ الحَلَّاجُ: کەسێکە پیشەی حەلاجی بکا. ٥ اَلْحَلُوجُ: هەورە تریشقە. ٥ المِحْلَاجُ: ئامێری هەلاجی ٥ تیروك؛ دارێکە نانی پێ پان دەکرێتەوە ٥ گوێدرێژی بچوك، (ك: مَحَالِجَ).

حَلْحَلَ الشَّيْءَ: شتەکەی لەشوێنی خۆی جوڵاندو گواستییەوە. ٥ تَحَلْحَلَ: شتەکەی جوڵاو لەشوێنی خۆی لاچو.

حَلَزَ الأدیمَ وغیره حَلْزاً: پێستەکەی سپی کرد. ٥ حَلِزَ حَلَزاً: لەخەفەتا دڵی ئازاری پێ گەیی. ٥ احْتَلَزَ حَقَّهُ: مافی خۆی وەرگرت. ٥ تَحَلَّزَ الشَّيْءُ: شتەکە مایەوە. ٥ تَحَلَّزَ القلبُ عند الحزن: لەکاتی

خـەم خواردنـدا دڵـی ئـازاری پـێ گـەیی دڵـی گوشرا. ٥ تَحَلَّزَ فلان للأمر: فلانكەس خۆی بۆ كارەكە ئامادە كردو قۆڵی لێ هەڵماڵین. ٥ اَلْحِلِزُ: كوندەبەبو ٥ كورتە باڵا ٥ پیاوی رژدو چروك ٥ بەدرەوشت. ٥ اَلْحَلَزُونُ: پیرۆیەكە لەتەویلەو پشتیرا دەژی ٥ گیاندارێـكی ئاوییـە لـەناو صـەدەفەكەی خـۆیدا دەژی ٥ هەنـدێ لـەو گیاندارانـە بەكـەڵكی خواردنیش دێ. ٥ اَلْحَلَزُونـي: ئـەوەی پـاڵ دەدرێ بۆلای حەلـەزون. ٥ حَلَسَتِ السماءُ حَلْساً: ئاسمـان بارانێـكی وردی بـەردەوامی بارانـد. ٥ حَلَسَتِ الدابَّةُ: سەرجلی لەپشتی وڵاخەكە كرد.

حَلِـسَ فـلان: لەبەرامبـەر هاوشـانەكەیدا خۆراگربوو. ٥ حَلِسَ بالـشَّيْءَ: شـەیدای شتەكە بوو خـۆی پێوەگرت ٥ أحْلَسَتِ السَّماءُ: بەمانا (حَلَسَ) دێ. ٥ أحْلَسَتِ الأرضُ: گژو گیاكەی راساو زەوییەكـەی داپۆشـی. ٥ أحْلَسَ فلانـاً: وادەو بـەڵێنی تـەواوی دایـە. ٥ أحْلَسَ فلاناً في البيع: زیانی لەفلانكەس دا لەمامەڵەدا. ٥ أحْلَسَ فلاناً علـى الأمـر: فلانكەسـی هـەڵنا بـۆ ئـەوكارە. ٥ حالَـسَهُ: پێـوەی نووسـاو لـەكۆڵی نـەبووەوە ٥ تَحَلَّسَ لـه: دەورەی دا ٥ اسْتَحْلَسَ الليـلَ بـالظلام: تاریكایی شەو پـەرەی سـەندو تـەواو دونیا تاریك بوو.

اَلْحَلْسُ: وادەو بەڵێنی تەواو.

اَلْحِلْسُ: هـەر پارچـە قوماشێـك لـەژێر زینو لـەژێر كورتانـەوە لـە پـشتی وڵاخ بكـرێ ٥ هـەروا هەرشتێـك لـەماڵا لـەژێر فەرشـی بـەنرخو ئـەو جـۆرە شـانە رابخـرێ وەكـوو حەصـیرو بـەڕە ٥ اَلْحُلَيْسُ: (ام حُلَيْس) كونیەی دێڵەكەرە.

حَلِـطَ حَلَطاً: رقـی هەڵسا ٥ لەسوێند خـواردن دا زێدەڕۆیی كرد ٥ أحْلَـطَ فـلان: فلانكەس چووە خانوێكی خەتەرناكەوە زەحمەتە بتوانێ ژیانی تێدا بەسەربەرێ. ٥ أحْلَـطَ بالمكـان: لـەو شوێنـە مایـەوە. ٥ أحْلَـطَ فلاناً: رقـی فلانـی هەڵساند. ٥ اِحْتَلَـطَ علیه: رقی لێ هەڵسا ٥ (احتلط منـه) لێـی وەڕز بوو.

حَلَفَ حَلِفاً وحَلْفاً: سوێندی خوارد.

حَلُفَ الشَّيْءُ: تیژبوو ٥ برنده بـوو ٥ أحْلَفَـت الأرضُ: زەوی (حـەلف)ی روانـد؛ رووەكێـكە وەكـوو لـقو پـرژی خورمـا وەهایـە لـەزەلكاوو دەم ئـاودا دەڕوێ، بـەكوردی پێـی دەگوترێ (قەفـەزاژ). ٥ أحْلَـفَ فلانـاً: داوای لێ كـرد سـوێندی بۆبخـوا. ٥ حَالَفَـهُ مُحالَفَـةً وحِلافـاً: پـەیمانی لەگـەڵ بەسـت ٥ تَحالفوا: یەكیان گرتو بوونە هاوپەیمانی یەكتر. ٥ استَحْلَفَهُ: سوێندی دا.

اَلْحَلَـفُ: قەفـەزاژ؛ رووەكێـكە پـەلكـەكانی وەكـوو پـەلكی دارخورمـا وایـە، لـەزەلكاوو گـەڕاودا دەڕوێ.

اَلْحِلْفُ: پـەیمان بەسـتن لەسـەر هاریكاری كردنـی یەكتر، ٥ اَلْحُلَفاءُ: بەمانا (اَلْحَلَف) دێ ٥ هـەروەها ناوە بۆ كـەنیزەكی خـراپو ناشیرین، ٥ اَلْحَلِفَةُ: زەوییـەك گیاقەفـەزاژی لێ بـڕوێ یـان زۆری لێ بـڕوێ. ٥ اَلْحَـلاَّفُ: كەسێـك زۆر سـوێند بخـوا ٥ اَلْحَلِيـفُ: یارمەتیـدەرو هەمئاهـەنگ، ٥ حلیـف اللسان: زمان تیژو چەقە چەناو.

حَلَقَ الضَّرْعُ: گوانەكە لەبەر ئـەوەی شیری كـەم تێدایـە هەڵكشاوەتەوە ٥ دەگوترێ: (حَلَـقَ لـبن الضرع): شیری گوانەكە چۆوە یان كەم بوو.

حَلَقَ فلاناً حَلْقاً: لەگـەردنی فلانـی دا ٥ حَلَقَ الإناءَ: گۆزەكەی پڕكرد تا گەیشتە ملی. ٥ حَلَـقَ الـشَّيْءَ: شتەكەی سپی كرد توێكڵو مـووی لێ داماڵی. ٥ حَلَـقَ الـرأسَ: سـەری تاشـیو مـووی سـەری لێ كردنەوە. ٥ حلقت الماشية: مەڕو ماڵاتەكە بەسەر

گیاو گژەکەدا هاتن هەموویان خوارد. ٥ حَلَقَ القومُ أعداءَهُمْ: قەومەکە هەموو دوژمنەکانیان لەناو بردن.

حلّق القمَرُ: مانگ خەرمانەی داوە ٥ حَلَّقَ البسرُ: هێشوە خورماکە دوبەش لەسێ بەشی بوو بەخورمای گەییو. ٥ حَلَّقَ الضرعُ: گوانەکە پڕبوو لەشیرو هەڵاوسا. ٥ حَلَّقَ الطائر: باڵندەکە لەهەوادا زۆر بەرز بووەو سوڕایەوە. ٥ حَلَّقَ ببصره الى كذا: چاوی گێڕاو چاوی بەرزکردەوە بۆلای. ٥ حَلَّقَ ماء البئر: ئاوی بیرەکە داکەوتو کەم بوو ڕۆچوو. ٥ حَلَّقَتْ عَيْنُ البَعِيرِ: چاوی حوشترەکە بەقوڵا چوو. ٥ حَلَّقَ الشَّعْرَ: زیدەرەوی کرد لەتاشینی مووی ڕیش‌و سمێڵی. ٥ حَلَّقَ الشَّيْءَ: شتەکەی والێکرد بازنەیی بێ. ٥ احْتَلَقَ الرجلُ: پیاوەکە مووی خۆی تاشین. ٥ تَحَلَّقَ القومُ: خەڵکەکە بەشێوەی بازنەیی دانیشتن. ٥ تَحَلَّقَ القمرُ: مانگ خشت بوو بوو بە مانگی چواردە. ٥ اَلْحَالِقُ: شوێنی بەرز ٥ هەوای نێوان ئاسمان‌و زەوی. ٥ اَلْحَالِقُ من الرجال: ئەو پیاوەیە ببێتە هۆی نەگبەتی بۆ هۆزەکەی. ٥ الحالق من السيوف: شمشێری بڕندەو تیژ. ٥ اَلْحَالِقَةُ: پچڕاندنی صیلەی ڕەحم ٥ ستەمکاری ٥ قسەی خراپ‌و فیتنە جۆ ٥ ساڵی قات‌و قڕی کە هیچ نەهێڵێ ٥ مردن. ٥ الحالوقُ: مردن. ٥ حَلاَّقِ: مردن ٥ ناوە بۆ مردن. ٥ الحِلاقُ: دوورخستنەوەی کوڵک‌و مووە لەسەر. ٥ الحُلاقَةُ: ئەو موانەی کە لەدوای تاشینی سەرو ڕیش دەکەونە سەر زەوی. ٥ الحِلاقَةُ: پیشەی سەرتاشی.

الْحَلْقُ: گەردن ٥ گەرو.

الحَلَقُ: حوشتری داخکراو بەداخی کەوانەیی ٥ گوارە. ٥ اَلْحَلَقَةُ: هەر شتێك کەوانەیی بێ ٥ حَلَقَةُ الباب: ئەو ئەڵقە کەوانەییەی کە بە دەرگاوەیە بۆ لێدان ٥ الْحَلاَّقُ: صیغەی موبالەغەیە ٥ یان ئەو کەسەی پیشەی سەرتاشینە. ٥ اَلْمِحْلَقُ: موس ٥ گوێزان ٥ بەرگی زبر. ٥ اَلْمَحْلَقُ: شوێنی سەرتاشینە بۆ ئیحرام شکاندن، لەمینا. ٥ اَلْمُحَلَّقُ من الشياه: مەڕو بزنی لەڕو لاواز. ٥ الحُلقامَةُ: هێشوە خورما کە ئاڵ‌و بۆڵی تێکەوی زیاد لەدوو بەش لەسێ بەشی گەیبێ. ٥ الحُلقومُ: گەرو.

حَلَكَ حَلْكاً وحُلْكَةً: زۆر ڕەش بوو ٥ اسْتَحْلَكَ: ڕەشاییەکەی زۆر بوو وەکوو شتی سوتاو.

اَلْحَالِكُ: شتی زۆر ڕەش. ٥ اَلْحُلْكَةُ: زۆر ڕەش.

حَلَّ الشَّيءَ حلالاً: شتەکە ڕەواو حەڵاڵ بوو.٥ حَلَّت المرأةُ: ئافرەتەکە بۆ ئەوە دەبێ مارەبکرێ ٥ حَلَّ الْمُحْرِمُ: حاجی ئیحرامەکەی شکاند، ٥ حَلَّ الدين حلولاً: قەرزەکە وەختی دانەوەی هات‌و واجب بوو. ٥ حَلَّ غضب الله: ڕق‌و قاری خودا نازڵ بوو. ٥ حَلَّ العُقْدَةَ: گرێ کوێرکەکەی کردەوە ٥ حل الجامِدَ: سەهۆڵەکەی تواندەوە، شتە ڕەقبووەکەی شل کردەوە، تواندییەوە. ٥ حَلَّ الكلامَ المنظومَ: دەقە هۆنراوەکەی کرد بە پەخشان. ٥ حَلَّ المكانَ وبه: لەو شوێنەدا مایەوە نیشتەجێ بوو، ٥ حللت البيتَ: لەو خانوەدا نیشتەجێ بوم. ٥ أحَلَّ: لەئیحرام بەستن ڕزگاری بوو ٥ أحَلَّ الشَّيْءَ: شتەکەی حەڵاڵ کرد ٥ حَالَّهُ: لەگەڵیا دابەزی، پێکەوە نیشتەجێ بوون. ٥ حَلَّلَ العُقْدَةَ: گرێکەی کردەوە. ٥ حَلَّلَ الشَّيْءَ: شتەکەی گێڕایەوە بۆ حاڵی پێشووی ٥ حَلَّل نفسية فلان: دەروونی فلانکەسی شی کردەوە ٥ نهێنییەکانی ناو دەروونی کابرای ئاشکرا کردن. ٥ حَلَّلَ اليمينَ: کەفارەتی سوێندەکەی دا. ٥ حَلَّلَ الشَّيْءَ: شتەکەی حەڵاڵ کرد. ٥ احتل المكانَ وبه:

تێیدا نیشتەجێ بوو. ◦ احتلت دولةٌ بلادَ أخرى: دەوڵەتێك وڵاتێكی تری داگیركرد. ◦ انحَلَّتِ العُقْدَةُ: گرێكە كرایەوە.◦تَحَلَّلَ من يمينه وفيها: لەگوناهی سوێندەكەی رزگاری بوو. ◦ اسْتَحَلَّ الشَّيْءَ: شتەكەی بەحەڵاڵ دانا. ◦ اِسْتَحَلَّ فلاناً الشَّيْءَ: داوای لەكابراكە كرد ئەو شتەی بۆ حەڵاڵ بكا. ◦ الإحتلال: داگیركردنی وڵاتێك یان هەندێكی لەلایەن وڵاتێكی ترەوە. ◦ الإحليل: كۆی وانێكی ئادەمیزادی نێرینە ◦ كۆی مەمك شوێنی لێ هاتنە دەرەوەی شیر ◦ كۆی گوان، ◦ التَّحِلَّةُ: (تحِلَّةُ اليمين) كەفارەتی سوێند ◦ اَلْحَلاَلُ: شتی حەڵاڵ ◦ شتێك كە یاساغ نەبێ. ◦ الحِلاَلُ: ئامێرێكە ئافرەت سواری دەبێ.◦اُلْحَلَلُ: شلیەكە لەقاچی وڵاخدا پەیدا دەبێ رەگی قاچی شل دەبێ.◦الحِلُّ: شتی رەواو حەڵاڵ ◦ شوێنێك كە لەدەرەوەی حەرەم بێ.◦اَلْحَلُّ: رۆنی كونجی كە پێشی دەگوترێ (شَيْرَج). ◦ اَلْحُلاَّنُ: كارەكێوی ◦ هەرشتێك منداڵدانی دایكی هەڵبدرێ‌و بێتە سەردونیا. ◦ حُلاَّنُ اليمين: كەفارەتی سوێند ◦ اَلْحَلَّةُ: زەنبیلەیەكی گەورەیە خواردەمەنی تێ دەكرێ ◦ اَلْحِلَّةُ: خانووی هاووڵاتیان ◦ دیوەخانی خەڵك ◦ كۆمەڵێك خانووی نیشتەجێ بوون ◦ اَلْحُلَّةُ: پۆشاكی تازەو باش‌و ئەستور، یان تەنك ◦ هەروا پۆشاكێكە ناواخنی هەبێ ◦ مذهب الحُلُول: ئەو بیرو باوەڕو بۆچونەیە كە دەڵێن: خودا لەهەموو شتێكدا هەیە. ◦ الحُلُولِيَّة: پیرێكن لە سۆفی‌و پێیان وایە خودا لە هەموو شتێكدا هەیە. ◦ اَلْحَلِيلُ: پێچەوانەی یاساغە ◦ دراوسێ.

المِحْلال: (مكان محلال): شوێنێكە خەڵكی زۆر بۆ بچێ. ◦ اَلْمَحَلُّ: شوێنی كار ◦ اَلْمَحِلُّ: ئەو شوێنەیە دەبێتە شوێنی نیشتەمەنی. ◦ مَحِلُّ الدين: كاتی دانەوەی قەرز. ◦ مَحِلُّ الهدي: رۆژی قوربانی ◦ اَلْمُحَلِّلُ: شتی كەم ◦ شوێنێك خەڵكی زۆر بۆ بچێ ◦ اَلْمُحَلِّلُ: ئەو پیاوەی ژنی سێ بەسێ تەڵاقدراوی لێ مارە بكرێ بۆ ئەوەی تەڵاقی بداتەوە ئەمجار مێردە كۆنەكەی مارەی بكاتەوە، بەكوردی (مارە بەجاش)ی پێ دەگوترێ ◦ اَلْمَحَلَّةُ: شوێنی نیشتەجێ بوونی نەتەوە ◦ گەڕەك‌و هۆبە. ◦ اَلْمُحِلَّةُ: خانوێك یان دو خانوو كە بەیەكەوە بن.◦**حَلَمَ** حُلْماً وحُلُماً: خەوی بینی ◦ منداڵەكە باڵغ بوو لەتەمەنی منداڵی تێپەڕی. ◦ حَلَمَ به وعنه: خەوی پێوە بینی ◦ حَلَمَ الجلْدَ: پرزو باڵ‌و كرمۆڵی لە پێستەكە داماڵی. ◦ حَلِمَ البَعِيرُ: حوشترەكە گەنەی زۆر پێوە بوون. ◦ حَلُمَ حِلْماً: رقی نیشتەوەو هاتەوە سەرخۆ ◦ لێ بوردەیی پەیڕەوكرد ◦ أحْلِمَ: منداڵی لەسەرخۆو ئاقڵی بوون. ◦ حَلَّمَهُ الرضاع والأكلُ: شیرو خۆراك قەڵەوی كرد. ◦ حَلَمَ القِربةَ: كوندەكەی پڕكرد لەئاو. ◦ حَلَّمَ فلاناً: فلانكەسی والێكرد لەسەرەخۆبێ. ◦ احْتَلَمَ: بەمانا (حَلَمَ) دێ ◦ هەروا بەمانای ئەوەش دێ منداڵەكە باڵغ بوو. ◦ تَحَالَمَ: بەرواڵەت خۆی بەلەسەرەخۆ نیشان دا. ◦ تَحَلَّمَ: بەزۆر لەسەرخۆیی‌و بارقوڵی بەسەر خۆی دا هێنا ◦ بەدرۆ وتی خەونم دیوە. ◦ الحالوم: لۆرك یان فرۆ ◦ یان شیریژ ◦ اَلْحُلاَّمُ: كارێلەو بەرخۆلە، ئەو بێچوەی شیری دایكی بخوا. ◦ اَلْحَلَمُ: گەنەو ئەسپێی بچوك یان گەورە. ◦ اَلْحُلْمُ: ئەو شتەیە ئادەمیزاد لەخەودا دەیبینێ.

الحِلْمُ: لەسەرخۆیی‌و دان بەخۆداگرتن ◦ عەقڵ‌و ئاوەز ◦ اَلْحَلَمَةُ: گەنەی گەورە یان بچوك.

حلا الشَّيْءَ حَلاوةً: شتەكە شیرین بوو.◦

حَلَتِ الفاكِهَةُ: میوەکە پێگەیی‌و خۆش بوو. ٥ **حلا الشَّيْءُ له فِي عینه**: شتەکەی بەلەزەت بوو جوان بوو. ٥ **حلا من فلان**: فرسەتی لەفلانکەس هێنا. ٥ **حَلاَ المرأةَ حَلْواً**: خشڵی دا بەئافرەتەکە. ٥ **حلا فلاناً الشَّيْءَ وبالشَّيْءِ حَلْواً**: شتەکەی دا بەفلانکەس.

حَلِيَ الشَّيْءُ: شتەکەی بەشیرین دانا. ٥ **أحْلَى الشَّيْءَ**: شتەکەی شیرین کرد ٥ **احلی المکانَ**: شوێنەکەی بەلاوە خۆش بوو تێیدا مایەوە. ٥ **حالاه**: بەخۆشی حسێب کردو خاتری گرت نەگینا وانەبوو. ٥ **حَلَّى الطعامَ**: خواردنەکەی شیرین کرد ٥ **تَحَلَّى**: شیرین زوبانی لێ داو وانەبوو. ٥ **تَحَلَّى الشَّيْءَ**: شتەکەی بەشیرین لەقەڵەمدا. ٥ **احْلَوْلَى الشَّيْءُ**: شیرین‌و جوان بوو. ٥ **احلَوْلَى فلان الجاریةَ**: کەنیزەکەی بەردڵ کەوت‌و پێی جوان بوو.

اَلْحَلَى: تێمیسک‌و زیبکە، کە لەدەمی منداڵ دێن. ٥ **حلاوة القفا**: ناوەڕاستی پشتەمل. ٥ **اَلْحَلْواءُ**: حەڵوا، (ك: حَـلاوَى). ٥ **اَلْحَلْوَى**: هەر خواردەمەنییەك شەکر یان هەنگوینی تێکەڵ بکرێ ٥ **اَلْحُلْوانُ**: کرێی دەڵاڵ ٥ بەرتیل. ٥ **اَلْحُلْوانِيّ**: حەڵوافرۆش ٥ حەڵوا دروستکەر ٥ حەڵواچی. ٥ **اَلْحُلْوُ**: شتی زۆر شیرین. ٥ **اَلْحَلِيُّ**: شتی باش‌و زۆر شیرین. ٥ **اَلْمَحْلَى**: شوێنێکە حەڵوای تێدا دروست دەکرێ یان لێی دەخورێ.

حَلَى المرأةَ حَلْياً: خشڵی بۆ ئافرەتەکە کرد. ٥ **حَلِيَتْ الجاریةُ حَلْياً**: کەنیزەکەکە بوو بەخاوەن خشڵ ٥ یان کەنیزەکەکە خشڵی پۆشی ٥ یان سوودی لەخشڵ بینی. ٥ **حَلِیت الشجرة**: درەختەکە گەڵای کرد، میوەی وەبەر هێنا. ٥ **حَلَّى الجاریَةَ**: خشڵی بۆ کەنیزەکەکە هێنا بۆ ئەوە بیپۆشێ ٥ **حَلَّى السَّيْفَ**: شمشێرەکەی خشڵ دار کرد. ٥ **حَلَّى فلاناً**: وەصفی فلانکەسی لەدڵی کەسانی دیکەدا شیرین کرد. ٥ **حَلَّى الشَّيْءَ فِي عین فلان**: شتەکەی لەپێش چاوی فلانکەس جوان کرد. ٥ **تَحلَّى بالفضیلة**: بوو بەخاوەنی ڕەوشتی جوان.

اَلْحَلَى: تێمیسک‌و زیبکە، کە لەدەمی منداڵ دێن. ٥ **الحِلاَءُ (حلاء السیف)**: ڕازاندنەوەی شمشێر.

اَلْحَلْيُ: ئەوشتانەی دەکرێن بەخشڵ‌و خۆی پێ دەڕازێندرێتەوە، وەکوو مت‌و میروو بەردی بەنرخ‌و پارچە زێڕو زیو.

حَمَأَ البئرَ حَمْئاً: قوڕی بنکی بیرەکەی دەرهێنا.

حَمِئَ الماءُ حَمَأً: ئاوەکە قوڕی زۆری تێدا بوو ئاوەکە لیڵ بوو بۆنی ئاوەکە گۆڕا. **حَمِئَ** فلان علی فلان: فلانکەس ڕقی لە فلان هەڵسا. ٥ **أحْمَأَ البِئْرَ**: بیرەکەی قوڕاو کرد، قوڕی کردە بیرەکەوە. ٥ **اَلْحَمْأَةُ**: قوڕو لیتە. ٥ **اَلْحَمَأُ**: قوڕە ڕەش‌و گوڕاوو بۆگەن ٥ **اَلْحَمِئُ**: پیاوی چاو پیس. ٥ **حَمَّأَهُ الله علیه حمئاً**: خودا بەسەریا ڕشت‌و زاڵی کرد.

حَمِتَ الجوز وغیره حَمْتاً: گوێزەکە پوچەڵ بوو تامی گۆڕا. **حَمِتَ** التَّمرُ: خورماکە زۆر شیرین بوو. **حَمُتَ** الیوم حموتةً: گەرماکەی تاوی سەندو ڕۆژێکی گەرم بوو. **حَمُتَ** الشَّيْءُ: شتەکەی گەییشتە کۆتایی‌و باش بەرهەم هات. ٥ **تَحَمَّتَ لَوْنُهُ**: ڕەنگەکەی پاڵفتە بوو. ٥ **الحَمِیتُ**: زێدەڕۆو توندو تیژ لە هەموو شتێکدا. ٥ **الحمیتُ**: هیزە؛ ڕۆنی یان هەنگوین یان زەیتی تێدەکرێ.

حَمْحَمَ الفَرَسُ والبرذون: ئەسپەکە دەنگێکی لێوە هات لەخوار حیلاندنەوە بوو. ٥ **تَحَمْحَمَ الشَّيْءُ**: شتەکە ڕەش داگیرسا ٥ ڕەش بوو. ٥ **الحَمَاحِمُ**: گیایەکی بۆنخۆشە. ٥ **الحُمَاحِمُ**: بۆیەکی ڕەشە.

الحَمْحَم: شتی رەش لە هەموو شتێك ٥ روەکێکی ساڵانەیە تام خۆش و بۆنخۆشە. ٥ **حَمِدَه حَمْداً**: سوپاسی کرد.

حَمِدَ فلاناً: پاداشی فلانکەسی دایەوەو ئەرکی خۆی بەجی هێنا.

حَمِدَ الشَّيْءَ: لەشتەکە رازی بوو بەدڵی بوو ٥ لەکردەوەی فلان رازی بوو رێڕەوی بەپەسەند زانی. ٥ **حَمَّدَ فلاناً**: چەند جارێك و پەیتا پەیتا سوپاسی فلانکەسی کرد. ٥ **تَحَمَّدَ**: بەزۆر ملیّ و بەتەکلیف سوپاسی کرد. ٥ **تَحامَدوا**: قەومەکەی هەریەکەیان سوپاسگوزاری یەکتر بوون. ٥ **اِسْتَحْمَدَ الى الناس**: داوای لە خەڵکەکە کرد سوپاسی بکەن. ٥ **حَمادِ**: سوپاسگوزاری بۆ ئەو.

الحمدُ: باسکردن و وەصف کردن بەچاکەو لەسەر چاکە. ٥ **المَحْمَدَةُ**: ئەو کردارو گوفتارەیە کە دەبنە هۆی سوپاسگوزاری.

حَمْدَلَ: ئەلحەمدو لیلای گوت.

حَمِرَ الشَّيْءَ حمراً: شتەکەی سپی کرد توێکڵەکەی لێ کردەوە.

حَمَرَ الرأسَ والشَّعَرَ والصوف: سەری تاشی ٥ مووەکەی بڕییەوە ٥ خورییەکەی برینگ کرد.

حَمِرَ الفرسُ ونحوه: بەهۆی جۆخواردنی زۆرەوە ئەسپەکە توشی ئینتەلا بوو بۆنی دەمی گۆڕا (جۆگرتی). ٥ **حَمِرَت الدابَّةُ**: ئاژەڵەکە بەهۆی قەڵەوی زۆر گێژ بووە ٥ وەکوو گوێدرێژی لێهاتووە. ٥ **حَمِرَ** فلان: فلانکەس رقی هەڵساو سوور بۆوە. ٥ **أَحْمَرَ الرجلُ**: پیاوەکە منداڵی سوورە پێستی بوو. ٥ **حَمَّرَ فلاناً**: بەفلانکەسی گوت ئەی گوێدرێژ. ٥ **حَمَّرَ الشَّيْءَ**: شتەکەی سوورکرد بەرەنگی سور. ٥ **حَمَّرَ اللَّحْمَ**: گۆشتەکەی بەرۆن سوورکردەوە تا سوور هەڵگەڕا. ٥ **اِحْمارَّ الشَّيْءُ**: شتەکە وردە وردە سور بوو. ٥ **احْمَرَّ**: سوربوو. ٥ **احمرَّ البأسُ**: توندو تیژی و ناخۆشی پەرەی سەند. ٥ **الأَحْمَرُ من الأشياء**: ئەوەیە رەنگی سوربێ ٥ زێڕ ٥ زەعفەران. ٥ **الموت الأحمر**: مردنێك بەکوشتن بێ ٥ یان مردنێکی وا ئەخۆشەکە زۆر بەگیانەڵاوە بێ. ٥ **الأحمران**: زێڕو زەعفەران ٥ گۆشت و عەرەق ٥ نان و گۆشت. ٥ **الحامِرَةُ**: خاوەنی گوێدرێژ. ٥ **الحِمارُ**: گوێدرێژ ٥ دارێکە لە پێشی کەژاوە، سواربووەکە دەستی پێ دەگرێ ٥ یان ئەو بنکە دارەیە ئاسنی لەسەر مشت و ماڵ دەکرێ ٥ لەزانیاری وەرزشدا بەوداره دەگوترێ ٥ دوو کەس هەڵی دەگرن و بازی بەسەردا دەدرێ. ٥ **حِمارُ الزرد**: جۆرە کەرەکێوییەکی رەنگ خەتخەتە. ٥ **الحِمَّارَةُ**: ماکەر ٥ بەردی گەورە کە دەخرێتە قەراخی حەوز بۆ ئەوەی ئاوەکە نەڕوا ٥ یان ئەو بەردەیە دەکرێتە کۆختەی راوکەر ٥ دارێکە لە پێشی کەژاوە دەدرێ بۆ ئەوەی سوارەکە دەستی پێ بگرێ ٥ لەقاچیشدا نێوان قاپە رەقەو پەنجەیە. ٥ **الحَمارَّةُ**: (حَمارَّةُ القَيْظِ) وَحَمارَّتُهُ: توندی گەرما.

الحُمَرُ: خورمای هیندی ٥ جۆرێکە لە چۆلەکە ٥ گۆڕ.

الحَمَرُ: گەدە تێکچوون و ئینتلا کردنێکە توشی ئاژەڵ و وڵاخ دەبێ، بەهۆی زۆر خواردنی جۆوە ٥ **الحمراء**: لەبزن ئەوەیە یەك رەنگبێ ٥ لەژنیش ئەوەی پێستی سپی بێ ٥ رەگەزی ناعەرەب کە بەزۆری رەنگیان سورو سپییە. ٥ **ابن الحمراء**: ئەو کەسەیە دایکی عەرەب نەبێ ٥ چەقی گەرمای نیوەڕۆ ٥ ساڵی گرانی و قات و قڕی. ٥ **حُمْراء الشدقين**: ئەو ئافرەتەی لەبەر پیری و کۆنەساڵی ددانەکانی کەوتبن و پوکەکانی دیاربن. ٥ **حمراء النَّعم**: ئاژەڵە باشەکان ٥ حوشترە رەسەنەکان. ٥

حَمراء العِجَان: وشەیەکە عەرەب بۆ زەمکردنی ناحەزیان دەیڵێن. ٥ **اَلْحُمْرَةُ**: رەنگی سور ٥ نەخۆشی سورێژە ٥ نەخۆشییەکی پێستەو دەتەنێتەوە ٥ ٥ **اَلْحِمَّرُ**: لە هەموو شتێك توخ‌و بەهێزەکەیەتی ٥ **اَلْحَمَّارُ**: خاوەنی گوێدرێژ ٥ یان ئەو کەسەی گوێدرێژەکان بەخێو دەکاو سەرو کاریان دەکا. ٥ **اَلْحَمَّارَةُ**: ئەو ئەسپەی هەنگاوی وەکوو هەنگاوی گوێدرێژ دەهاوێ. ٥ **اَلْحُمُّرُ**: جۆرێکە لە چۆلەکە، یان قومری. ٥ **اَلْحُمَيْرَاءُ**: سورکەڵە ٥ بچوككراوەی (الحمراء)ە ٥ وەصفێکیشە بۆ دایکی موسوڵمانان خاتوو عائیشە ٥ **اَلْمُحَمِّرَةُ**: تاقمێکن لەخورەمییەکان کە ئاڵاو دوروشمیان سوور بووە، دژی ئاڵاو دروشمی رەش یان سپی بوون. ٥ **اَلْيَحْمُورُ**: بەمانا (الأحمر) دێ ٥ ئاژەڵێکی شیردەری کاوێژکارە لە پێری حەیوانە کێوییە ٥ کەرەکێوی. ٥ **اَلْحُمَارِسُ**: شێر ٥ بەهێزو توانا ٥ ئازاو چاو نەترس.

حَمَزَ الشرابُ حَمْزاً: شەرابەکە زۆر تیژو کەسکون بوو.

حَمَزَ اللبنُ والرمان ونحوهما: ماستەکە یان هەنارەکە ترش بوون.

حَمَزَ الهَمُّ: خەم‌و خەفەتەکەی زۆر توند بوون.

حَمَزَ الفؤادُ: دڵ‌و دەروونی قایم‌و پتەو بوو.

حَمَزَ الشَّيْءَ: شتەکەی وەرگرت‌و لەخۆی گرت شاردییەوە.

حَمَزَ النَّصْلَ: تیرەکەی تیژ کرد.

حَمَزَ الشرابُ اللسانَ: شەرابەکە زمانی گەست، کەسکون بوو.

حَمَزَ الكلمةُ فؤادَه: قسەکە کاری لە دڵ‌و دەروونی کرد.

حَمَزَ الدواءُ الجرحَ: دەرمانەکە برینەکەی هێواش کردەوەو هاوساوییەکەی نەهێشت.

حَمُزَ الرجلُ حَمازةً: پیاوەکە خۆڕاگرو وره بەرزبوو ٥ دەگوترێ: (حَمُزَ فُؤادُهُ): ٥ **اَلْحَمْزَةُ**: شێر لەڕوانگەی ئازایەتی‌و جەربەزەییەوە. ٥ **اَلْحَمُوزُ**: بەو کەسە دەگوترێ زۆر بەخەمەوە بێ بۆ ئەو کارو بارەی لێی بەرپرسیارە. ٥ **اَلْحَمِيزُ**: ئەو کەسەی زۆر زیرەك‌و لێهاتوو بێ.

حَمَسَ اللَّحْمَ ونحوه حَمْساً: گۆشتەکەی سورکردەوە.

حَمَسَ فلاناً: فلانکەسی تەرەکرد.

حَمَسَ حَمْساً: رەق بوو پتەو بوو.

حَمِسَ الشَّرُّ والوغى: شەڕو گێرەوەژەکان زۆر توند بوو.

حَمِسَ الرجل في الدين: پیاوەکە زێدەڕۆیی کرد لە بواری ئاییندا.

حَمِسَ بالشَّيْءِ: خوی بەشتەکەوە گرت‌و وەگری بوو ٥ **حَمُسَ حَمَاسَةً**: ئازابوو ٥ **أَحْمَسَهُ**: رقی هەڵسان. ٥ **حَمَّسَ الحِمِّصَ**: نۆکەکەی سورکردەوە. ٥ **حَمَّسَ الدواءَ**: دەرمانەکەی خستە سەر ئاگر بۆ ماوەیەکی کەم. ٥ **حَمَّسَ فلاناً**: رقی فلانکەسی هەڵساند. ٥ **اِحْتَمَسَ الديكان أو القرنان**: دوو کەڵەشێرەکە یان دوو هاوشانەکە هێرشیان بۆ یەکتر هێناو پێك هەڵپرژان، شەڕیان کرد. ٥ **تَحَامَسَ القومُ**: قەومەکە لێك توڕە بون‌و قسەی ناخۆش‌و جوێنیان بەیەکتر گووت‌و بوو بەشەڕیان. ٥ **تَحَمَّسَ الأمر رغيه**: کارەکە قورس بوو ئاڵۆزاو حەلکردنی زەحمەت بوو. ٥ **تَحَمَّسَ فلان**: فلانکەس پەنای بردو داوای کۆمەکی کرد. ٥ **تَحَمَّسَ فلان للأمر**: فلانکەس بۆکارەکە امادە باشی‌و سوربوونی خۆی هەیە بۆ ئەنجامدانی‌و حەزی لێیەو کەسانی دیکەش بانگەوازی دەکا بۆ ئەنجامدانی. ٥ **الحَمَاسُ والحماسَةُ**: ئازایەتی‌و سوربوون لەسەر شت ٥ داکۆکی کردن ٥

بەرەنگاربوونەوە. ٥ اَلْحُمْشَةُ: حەرامبوون. ٥ اَلْحَمَشَةُ: گیانداریکی ناو دەریایە لە پیری سولەحفاتەکانە. ٥ اَلْحَمِيسُ: تەندور.

حَمَشَ الناس حَمْشاً: خەلکەکەی کۆکردەوە.

حَمَشَ فلاناً حَمْشاً وحَمْشَةً: رقی هەلساندو تورەی کرد.

حَمَشَ القومَ: بەرق و تورەییەوە خەلکەکەی پیش خۆی دان.

حَمِشَ الرجلُ حَمَشاً: پیاوەکە قاچی باریك بوون ٥.

حَمِشَت اللثة: پوکەکە گۆشتن نییە ٥ یان تەنك و جوانە.

حَمِشَ فلان حَمَشاً: فلانکەس رقی هەلساو تورە بوو.

حَمِشَ الشرُّ: شەرەکە پەرەی ساندو گەرم بوو. ٥ حَمُشَتْ قوائم الدابة: قاچی حەیوانەکە باریك بوو ٥ أَحْمَشَ النارَ: ئاگرەکەی هەلگیرساندو داری پیوەنان و خۆشی کرد. ٥ أَحْمَشَ الشحْمَ وغيره: بەئاگر بەزەکەی تواندەوە خەریك بوو بسوتێ. ٥ أَحْمَشَ الشرَّ: شەرەکەی هەلگیرساند. ٥ أَحْمَشَ القومَ: قەومەکەی هەلنا بۆ شەرکردن. ٥ تَحَمَّشَ فلان: فلانکەس رقی هەلسا. ٥ تَحَمَّشَ بنوفلان لفلان: هۆزی فلان لەسەر فلانکەسیان کردەوە. ٥ اِسْتَحْمَشَ: رقی هەلسا.

حَمَصَ الوَرَمُ حَمصاً وحُموصاً: هاوساویەکە فش بۆوە.

حَمَصَ الجُرحُ: برینەکە هاوساوییەکەی نیشتەوە.

حَمَصَ الغلامُ: مندالەکە بۆ خۆی چووە سەر جۆلانەکەو لێ نیشت بەبێ ئەوەی کەسێك یارمەتی بدا.٥ حَمَصَ العرق عن الجسم: ئارەق بەجەستەیەوە نەما.

حَمَصَ الدواءُ الجُرحَ: دەرمانەکە برینەکەی سارێژکرد.

حَمَصَ القذاة: پوشکەکەی لەچاو دەرهێنا بەهێدی.

حَمَّصَ: لەکاتی نیوەرۆدا ئاسکی نێچیر کرد. ٥ حَمَّصَ الحَبَّ: دانەوێلەکەی سور کردەوە. ٥ إنْحَمَصَ الوَرَمُ: هاوساوییەکەی نیشتەوە. ٥ اِنْحَمَصَ الجرحُ: برینەکە هاوساوی نەما. ٥ اِنْحَمَصَ الانسان أو الحيوان: ئادەمیزادەکە یان حەیوانەکە کزبوو گۆشتی پێوەنەما. ٥ اِنْحَمَصَت الجرادة: کوللە گەلای درەختی سەلی خواردو سوور هەلگەڕا. ٥ تَحَمَّصَ اللَّحمُ: گۆشتەکە وشك بۆوە ئاوی پێوە نەما چرچ بوو. ٥ اَلْحِمَّصُ والحِمِصُ: نۆك. ٥ الحِمَّصانِ: نۆك فرۆش. ٥ اَلْمِحْمَصَةُ: ئامێری شت سورکردنەوە.

حَمَضَت الماشيةُ: ئاژەلەکە شتی مزرو ترشی خوارد.

حَمُضَ عنه: حەزی لە خواردنی نەبوو.

حَمُضَ اللَّبَنُ والفاكهةُ حموضةً: شیرەکە یان میوەکە ترش بوو. ٥ أَحْمَضَ المكانُ: ئەو شوێنە شتی ترش (لەوەڕی) مزرو ترشی لێبوو. ٥ أَحْمَضَ القوم: هۆزەکە لەناو خۆیاندا قسەی خۆش و پێکەنین ئامێزیان بۆیەکتر کردو درێژەیان پێ دا. ٥ أَحْمَضَ الماشيةَ: خۆراکی ترشی دەرخواردی ئاژەلەکان دا. ٥ أَحْمَضَ الشَّيْءَ: شتەکەی ترش کرد. ٥ حَمَّضَ فلان في الشَّيْءَ: فلانکەس لەشتەکەی کەم کردەوە. ٥ حَمَّضَ الشَّيْءَ: واتە: (أَحْمَضَهُ). ٥ حَمَّضَ الصورةَ: وێنەکەی خستە ناو حەوزی ترشەلۆکەوە، بۆ ئەوەی وێنەکە بەرونی دەرکەوێ. ٥ تَحَمَّضَ الراعي: شوانەکە ئاژەلەکانی لە لەوەڕگای شیرینەوە گواستەوە بۆ لەوەڕگای ترش. ٥ تَحَمَّضَ فلان: فلانکەس لە حالێکەوە چووە حالێکی ترەوە. ر اِسْتَحْمَضَ اللَّبَنُ: شیرەکە دەرەنگ مەیی. ٥ الحامِضُ: هەر خواردنێك تیژو ترش بێ زمان بگەزێ، وەکوو سرکەو ماستی ترش. ٥ الحُمَاضُ: حالەتێکە لە جەستەدا ماددە ترشەکان زیادەکەن و قەلەویات کەم دەبنەوە.

٥ اَلحَمْـضُ: هـەر روەك و گیـاو گژێـك تـرش یـا سوێربێ فەدی هەبێ و زۆر رەگی دانـەکوتابێ ٥ الحُمَّـاضُ: گیـاو گـژی تـرش تـام. ٥ اَلحَمِـیضُ: شوێنێك کە زۆر لەوەڕی ترش تامی تێدابێ بـۆ ئـاژەڵ ٥ اَلمَحْمَضُ وَالمُحْمَضُ: لەوەڕگایـەك زۆری لەوەڕی ترش تێدابێ.

حَمَطَ الكَرْمَ: درەختێکی لەنزیك میوەکە رواند بۆ ئەوەی سێبەر لەمێوەکە بکا. ٥ الحَمَاطُ: درەختێکە دەشوبهێتە درەختی هەنجیر مارحەز دەکا تێیدا ژیان بەسەر بەرێ ٥ دەرەختی هەنجیرە کێویلە.

حَمِقَ فلان حَمَقاً: ریشی تەنك بوو ٥ عـەقڵی سوك بوو.

حَمُقَ حَمْقـاً وحَمَاقَـةً: عـەقڵی کـەم بـوو ٥ کـرداری ئەحمەقی ئەنجام دان.

حَمُقَ السوقُ: بازاڕ وەستاو کـڕین و فرۆشـتن کـەم بوو. ٥ أَحْمَقَ: منداڵێکی ئەحمـەقی بـوو. ٥ أَحْمَقَ بە: بەئەحمـەق نـاوی بـرد، ڕەوشـتی ئەحمـەقی پاڵدا. ٥ أَحْمَقَ فلاناً: بەئەحمـەق فلانکەسـی هاتـە بەرچاو. ٥ حَامَقَهُ: لەئەحمەقی‌دا هاوبەشی کـرد. ٥ حَمَّقَهُ: نیسبەتی دا بۆ ئەحمـەق و بەئەحمـەقی لەقەڵەمـدا ٥ وەکوو ئەحمـەق مامەڵەی لەگـەڵ کـرد. ٥ اِنْـحَمَقَ: بـەمانا (حَمُـقَ) دێ ٥ بـەبێ لێوردبونەوە ملی نا. ٥ اِحْمَقَ الثوبُ: کراسـەکەی ڕزی. ٥ تَحَامَقَ: لافی ئەحمـەقیی لێدا. ٥ تَحَمَّقَ: بەزۆرە ملی ڕەوشتی ئەحمەقی بەسـەر خۆی‌دا هێنـا. ٥ اسْتَحْمَقَ: بـەمانا (حَمُـقَ) دێ. ٥ اسْتَحْمَقَ فلانـاً: ئەحمـەقیی فێـری فـلان کـرد، ڕەوشـتی ناپیاوانـەی لـەلا شـیرین کـرد. ٥ الأُحمُوقَـةُ: ئـەو ڕەوشتانەی لەیەکێك دیاری دەدەن و بەڕەوشتی ئەحمەقانـە پێناسـە دەکـرێن. ٥ الأَحْمَـقُ: ئـەو کەسـەیە زۆر ڕەوشـتی ئەحمـەقی لێ ڕوبـدەن. ٥ الحَمَـاقُ والحُمَـاقُ: ئاوڵـە کـە لـەمنادەمیزاد دێ و بەجەستەدا بڵاو دەبێتـەوە. ٥ الحَمْقَاءُ: مێینـەی (الأحمق)ە ٥ (والبَقْلَةُ الحَمْقَاءُ): پێـكول. ٥ الحَمرقَةُ: ئـەو کەسـەیە لەئەحمـەقی دا گەیـشتێتە ئەوپەڕی. ٥ المِحْمَاقُ: ئەو ئافرەتەیە هەر منداڵی ئەحمـەقی بـبن، ٥ اَلمُحْمِقَـاتُ اللیـالی: ئـەو شەوانەیە هەمیشە مانگیان تێدا هەڵبێ.

حَمَكَ الدلیل حَمْکاً: بەجوانی ڕێبوارانی شارەزایی کردن.

اَلحَمَكُ: ئەو شارەزایانەن کە لەسارادا ڕەهنومایی خەڵکی ئەشارەزا دەکەن ٥

حملت المرأة جنینها وبه: ئافرەتەکە حامیلە بوو ٥ حَمَلَتِ الشجرةُ: درەختەکە میوەی گرت.

حَمَلَ علیه في الحرب: هێرشی بۆ برد.

حَمَلَ الحِمْلَ علی ظهر الدابة: بارەکـەی خستە سەرپشتی وڵاخەکە.

حَمَلَ الشيْءَ علی الشَّيْءِ: شتەکەی پەیوەست کرد بەو شتەوە.

حَمَلَ فلاناً علی الامر: فلانکەسـی هـەڵنا بـۆ کردنی ئەوکارە.

حَمَلَ علیه الحِقْدَ: ڕق و کینەی بۆ لەدڵدا خواردەوە.

حَمَلَ الغضب: ڕقەکەی دەرخست.

حَمَلَ علیه ذنبه: تاوانەکەی خستە سەر.

حَمَلَ فلاناً: وڵاغێکی سواری دا بەفلان بۆ ئەوەی سواری بێ. ٥ أَحْمَلَتِ المرأة والناقةُ: ئافرەتەکە بێ ئەوەی مێردی هەبێ مەمکەکانی شیریان تێهات ٥ حوشترەکە بێ ئەوە کەڵ بگرێ شیری لێ پەیدا بوو ٥ زۆری سك و زا کردن. ٥ أحْمَلَ فلاناً الحِمْلَ: یارمەتی فلانکەسـی‌دا بۆ کـۆڵ هەڵگرتنەکەی. ٥ حَمَّلَهُ الشيءَ والأمرَ: داوای لێکرد ئەوە هەڵگرێ. ٥ اِحْتَمَلَ الأمرُ أن یکون هکذا: پێدەچێ کارەکە ئاوابێ. ٥ اِحْتَمَلَ ماکان

منه: چاو پۆشی لێکردو لێی خۆش بوو. ٥ احْتَمَلَ فلان الصنيعةَ: فلانکەس سوپاسگوزاری کردەوەکەی بوو. ٥ احْتَمَلَ الغضبُ فلاناً: رق هەڵسان فلانکەسی والێکرد ئاگای لە خۆ نەمێنێ و نەزانێ چی بکا. ٥ أُحْتُمِلَ: کە رقی هەڵسا سور بووە رەنگی گۆڕا. ٥ تَحامَلَ على فلان: ستەمی لە فلانکەس کرد ٥ شتێکی وای داوا لێ کرد لە تاقەتیا نەبێ ئەنجامی بدا ٥ تَحامَلَ الشَّيْءَ وفيه ريه: داوای لێکرد ئەو کارە بکا وێڕای ناخۆشی و قورسی کارەکە. ٥ تَحامَلَ الزمانُ عن فلان: رۆژگار روی لەفلان وەرگێڕا. ٥ تَحامَلَ الرجلان الشَّيْءَ: دوو پیاوەکە بەنۆرە کۆڵەکەیان هەڵگرت و بارمەتی یەکتریان دا. ٥ تَحَمَّلَ القومُ: هۆزەکە رەویان کرد. ٥ تَحَمَّلَ فلان: فلانکەس خۆراگرو وره بەرزو ئازا بوو. ٥ تَحَمَّلَ الحَمالَةَ: کۆڵەکەی لەکۆڵ دا. ٥ تَحَمَّلَ الأمرَ: کارەکەی لەئەستۆگرت بەنارەحەتی چووە ژێری. ٥ تَحَمَّلَ شهادةَ فلان: لەجیاتی فلانکەس شایەتی دا واتە شایەتییەکەی لێ وەرگرت و ئەمجار چوو شایەتییەکەی دا. ٥ استَحْمَلَ فلان: فلانکەس هەڵی گرت. ٥ استَحْمَلَ فلاناً: داوای لەفلانکەس کرد شتەکەی بۆ هەڵگرێ. ٥ استَحْمَلَ فلاناً نَفْسَهُ: هەموو کارو بارو پێداویستی خۆی خستە ئەستۆی فلانکەس خۆی. ٥ الحامِلَةُ: مێینەی (الحَامِل) ٥ زەنبیلەو بەچنەو قەرتاڵە کە تریی تێدا هەڵدەگیرێ ٥ مەکوکی جۆلا ٥ حاملة الطائرات: کەشتی گەورەی زەبەللاح کە لە دەریادا فڕۆکەی لەسەر دەنیشێتەوە هەروا زرێپۆش و تۆپ و چەکی تریش هەڵدەگرێ ٥ لەناو دەریادا دەبێتە فڕۆکەخانەو سەباز خانە، (ك: حَوَامِل). ٥ الحوامِلُ: قاچ ٥ قاچەکان. ٥ الحاملة من القدم والذراع: رەگەکانی قاچ و دەستە. ٥ الحَمَالُ: خوێن و غەرامە، کە کەسانی دیکە لەئەستۆی خۆیانی دەگرن. ٥ الحُمالَةُ: کرێی هەڵگرتنی کۆڵ. ٥ الحَمالَةُ: ئەڵقەی شمشێرو شتی لەو جۆرە کە پێی هەڵدەواسرێ.

الحِمْلُ: ئەوەی بەکۆڵ هەڵدەگیرێ ٥ کەژاوە ٥ ئەو حوشترەی کەژاوەکەی لێ باردەکرێ ٥ لەزاراوەی (ریاضیات)دا بریتییە لە قەبارمیەك یان قورساییەك کە هەڵدەگیرێ یان رادەکێشرێ بەهۆی ئامێرێکەوە.

اَلْحَمَلُ: بەرخۆلە، بورجێکە لەئاسمان لە بورجە بەهارییەکانە. ٥ اَلْحُمْلان: ئەو ولاخەیە دیارییەکانی لێ دەنرێ کە دەبرێن بۆ شوێنێکی تر ٥ کرێی حەماڵ. ٥ الحِمْلَةُ والحُمْلَةُ: گواستنەوە لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر. ٥ اَلْحَمُولُ: پیاوی لەسەرخۆو هێدیو خۆراگرو پشودرێژ. ٥ اَلْحَمِيلُ: منداڵی بێ ئازو فرێدراو کە کەسانی دیکە هەڵی دەگرنەوەو بەخێوی دەکەن ٥ اَلْمَحْمِلُ: کەژاوە ٥ دووتای بار کە بەسەر پشتی ولاخەکەوە بێ ٥ زەنبیلەو بەرچنە کە تریی تێ دەکرێ.

حَمْلَجَ الحَبْلَ: جەبلەکەی زۆر توند بادا.

اَلْحِمْلاجُ: حەبلی گشت بادراو ٥ موشەدەمەی مزگەرو ئاسنگەر شاخی گاو ئاسك.

حَمْلَقَ: چاوی کردنەوە ٥ زۆر بەوردی سەیری کرد. ٥ حِمْلاقُ العين وحِمْلِقُها: ئەو شوێنانەی کل رەشی دەکا لەچاو ٥ لە دیوی پێلوەکانی چاوەوە.

حَمَّ التنورَ ونحوه حَمّاً: تەندورەکەی هەڵگیرساند.

حَمَّ الماءَ ونحوه: ئاوەکەی گەرم کرد.

حَمَّ الشحمَ ونحوه: پیوەکەی تواندەوە.

حَمَّ الأمرُ فلاناً: کارەکە گرنگی دا بەفلان.

حَمَّ الماءُ ونحوه: ئاوەکە گەرم بوو.

حَمَّ الشَّيْءَ: شتەکە رەش داگیرسا. ○ حُمَّتْ الجرةُ: دیزەکە سوتا.

حُمَّ حُماماً: تای لێ هات.

حُمَّ الأمر: کارەکە جێبەجێ بوو.

حُمَّ لفلان: بۆ فلانکەس وامەزندە کراوە. ○ أحَمَّتِ الأرضُ: لەرزو تا لەو ولاتە بلاو بۆوە. ○ أحَمَّ الشَّيْءُ: شتەکە نزیك بوو ئامادە بوو. ○ أحَمَّ الماءَ ونحوه: ئاوەکەی گەرم کرد. ○ أحَمَّ الطفلَ ونحوه: منداڵەکەی بەئاوی گەرم شت. ○ أحَمَّ الله فلاناً: خودا فلانکەسی توشی لەرزو تاکرد. ○ أحَمَّ الله كذا: خودا ئەوەی بڕیارداو ئەنجامی دا. ○ حَامَّ فلاناً: فلانکەسی نزیك کردەوە ○ داوای لێکرد. ○ حَمَّمَت الأرضُ: گیاو گژەکە لەسەوزاییەوە بەرەو رەشی رۆیی. ○ حَمَّمَ الغُلامُ: کوڕەکە ریشی هات. ○ حَمَّمَ الفرخُ: بێچوە پەلەوەرەکە بەرو باڵی لێ روان. ○ حَمَّمَ الماءَ ونحوه: گەرمی کرد ○ کوڵاندی. ○ حَمَّمَ الرجلَ: دەمو چاوی پیاوەکەی بەخەڵوز رەش کرد. ○ احْتَمَّ لفلان: لەبەر فلانکەس رقی هەڵسا. ○ تَحَمَّمَ: رەش هەڵگیرسا. ○ استَحَمَّ: چووە گەرماوەوە خۆی شت. ○ الحامَّةُ: کەسانی تایبەتی لەخزمو کەسو کارو کوڕونەوە ○ حوشتری باش. ○ الحَمَامُ: کۆتر.

الحِمَامُ: قەزاو قەدەری مردن. ○ الحُمَامُ: لەرزو تای هەموو ئاژەڵو ولاغێك. ○ الحَمَامَةُ: تاکی (الحَمَام)ە بۆ کوتری نێرو مێ بەکاردێ.

الحَمُّ: بەزو پیوی تواوە ○ پاشماوەی بەزو پیوی تواوە.

حَمُّ الظهيرة: توندی گەرمای نیوەڕۆ.○ حَمُّ الشَّيْءِ: زوربەی شت ○ جا هەر شتێك بێ.

الحُمَمُ: خەڵوز ○ خۆڵەمێش ○ هەر شتێك بەئاگر سوتابێ ○ الحُمَّى: نەخۆشییەکە جەستەی پێ گەرم دەبێو چەند جۆرێکی هەیە ○ (تیفو، تیفوس، الدق، الصفراء، القرمزية). ○ الحَمَّامُ: ئەو شوێنەی خۆی لێ دەشۆی ○ شوێنی خۆ لێ شتن. ○ الحَمَّامِيُّ: خاوەنی گەرماو ○ ئاتری گەرماو. ○ الحَمَّةُ: هەر سەرچاوەیەك ئاوەکەی گەرم بێو لەزەوی هەڵقوڵێ، خەڵك بە مەبەستی شیفاو چاکبوونەوە لە نەخۆشی خۆی لێ بشۆن. ○ الحُمَّةُ: تا ○ رەنگێکە لە نێوان بۆرو شێدا. ○ الحِمَّةُ: مردن. ○ الحَمِيمُ: پشکۆ ئاگر ○ گەرمای نیوەڕۆ ○ بارانێك دوای گەرمای زۆر بباریێ ○ ئاوی کوڵاتو ○ الحميمُ بالحاجة: ئەو کەسەی کارەکەی دەخرێتە ئەستۆ. ○ الحَمِيمَةُ: مێینەی (الحميم)ە، ئاوی کوڵاتو ○ شیری گەرم ○ حوشتری رەسەنو چاك، (ك: حَمَائِم). ○ المُحَمُّ: قاپێکی بچوکە لە مسو حەوجۆشو شتی وا دروست دەکرێ بۆ ئاوتێدا گەرمکردن بەکار دەهێندرێ.

المَحَمَّةُ: زەوییەکە لەرزو تای تێدا بڵاو بوبێتەوە. ○ طعام مَحَمَّةٌ: هەر کەسێك بیخوا تای لێ دێ. ○ المُستَحَمُّ: گەرماو. ○ اليَحْمُومُ: هەرشتێك زۆر گەرم بێ ○ نبت يحموم: روەکێکی تێر ئاوە کە لەسەوزییا رەش هەڵگەڕابێ. ○ الحُمْنَانُ: مەیمونی بچکۆلە ○ جۆرێکە لەترێی طائیف رەشی مەیلەو سورە، بۆڵەکەی گەورەو دەنکی ئاوی بچوك. ○ الحُمْنَنَةُ: زەوییەکە مەیمونی بچوکی زۆربێ. ○ حَمَت الشَّمسُ أو النارُ حُمواً: گەرمییەکە پەرەی سەند.

حَمَى المريضَ: ئەو شتانەی زیانی بۆ نەخۆشەکە هەیە لێی قەدەغە کرد.○حَمَى الشَّيْءَ فلاناً حَمْياً وحِمايةً: ئەو شتەی لەفلانکەس مەنع کردو لێی دوور خستەوە ○ حَمِيَتْ الشمسُ والنار والحديد حمياً وحُمواً وحَمَياً: گەرم بوو.

حَمِيَ الوطيسُ: شەڕ گەرم بوو.

حَمِـيَ الفَـرَسُ: ئەسـپەكە لەشـى گـەرم داهـاتو عارەقى كرد.

حَمِيَ عليه: رقى لێ هەڵسا. ٥ **حَمِيَ مِـن الـشَّيْءِ حَمِيـةً**: بێـزى نـەهات لـەو شـتە ئـەنجام بـدا. ٥ **أحْمَـى الـشَّيْءَ**: شـتەكەى گـەرم كـرد. ٥ **أَحْمَـى المكـان**: شوێنەكەى وا لێ كـرد پـارێزراو بـێ كـەس نـەتوانێ توخنى بكەوێ. ٥ **حامى عنه مُحاماةً وحِمَاءً**: داكۆكى لێ كـرد. ٥ **حـامى ضَـيْفَهُ**: پێـشوازى گـەرمى لـە مێوانەكـەى كـرد. ٥ **احْتَمَـى فِي الحـرب**: لەشـەڕدا خۆى پاراست ٥ خۆى پـەنادا. ٥ **أحْتَمى المريضُ مما يضره**: نەخۆشـەكە خـۆى پاراسـت لـەو شـتانەى زيانى پـێ دەگەيـەنن. ٥ **احتمـى مـن فـلان**: خـۆى لەفلانكەس پاراست ٥ (وبِهِ) پەناى بۆ فلان برد. ٥ **تَحاماه**: خۆى لێ پاراست. ٥ **الحامي من الابل**: ئـەو حوشترەيە لاى خاوەنەكەى بمێنێتەوە تا دەجار سك دەكا، ٥ **الحاميـة**: مێينـەى (الحـامي)يـە ٥ ئـەو پيـاوەى لەشـەڕدا پارێزگـارى هاوەڵـەكانى دەكـا ٥ كۆمەڵێـك سـەرباز كـە پارێزگـارى ئەفەرێـك يـان شارێك دەكەن.

حما المرأةِ: باوكى يان مێردى ئافرەتەكە، هەروا خزمو كەسو كارى مێردى ژن.

حما الرجلِ: خـەزورى پياوەكە ٥ هـەروا خزمـى ژنەكـە بەنيسبەت مێردەكەيەوە.

الحِمى: پاوان ئەو شوێنەى لەوەرگايەو تايبەتە بـە يەكێـــكەوە يـــان بەبنەماڵەيەكـــەوە ٥ شـــتى پارێزراو. ٥ **الحُمَةُ**: ژەهـرى جانەوەرێـكى پێوە بدا ٥ يان بگەزێ ٥ جـزوى دوپشكو زەرگەتـەو ژەنگە سورەو ئەو شتانە. ٥ **حُمَةُ البرد**: جەنگـەى سەرماو سۆڵ.

حَمْوُ الشمس: گەرمى خۆر.

حَمْوُ المرأةِ: خزمى ژن بەهۆى مێردەكەيەوە.

حَمْوُ الرجل: خزمى پياو بەهۆى ژنەكەيەوە. ٥ **حُمُوُّ الألَـم**: ئـەو پـەڕى ئـازارو ئەندێـشە. ٥ **الحِمْيَـةُ**: كەمخۆرى ٥ كەمكردنـەوە لـەو خواردنانـەى كـە زيانبەخشن. ٥ **الحَمِيُّ**: نەخۆش كە خواردنى زيان بەخشى لێ قەدەغـە كرابـێ. ٥ **حَمْيًا**: بـۆ هـەموو شتێك هـەرەتى هێـزو توانـاو تونـدو تيژييـەتى بۆ گەنج هەرەتى لاوەتى هێزو تواناى.

الحَمِيَّةُ: دەمارگيرى ٥ پارێزگارى لە ئايينو شـەرەفـو نـاموس. ٥ **المحـامي**: پـارێزەر كـە لـەدادگادا داكوكى لەيەكێ لـە دوو كێشە كارەكان دەكا. ٥ **المحاماة**: پێشەى پـارێزەريى. ٥ **المُحْمِيُّ**: شـير. ٥ **تَحْمِيـر**: بـەزوبانى حيميـەرى قـسەى كـرد ٥ رەوشتى ناشيرين بوو.

حَنَأَ المكان حَنْأً: شوێنەكە سـەوز بـوو گيـاوو گژى وەخۆ كەوتو راساو تێك هاڵا. ٥ **حَنَّأ لِحْيَتَهُ أو رأسهُ**: ريـشى يـا سـەرى بەخەنـەرەنگ كـرد. ٥ **الحِنـاءُ**: درەختێــكە گـەڵاو قـەدى وەكـوو هـى هەنارواىـە، گوڵێـكى سـپى دەردەكا لـە شـێوەى هێـشوودا لـە گەڵاكـەى خەنـەى سـور بەرهـەم دەهێندرێ.

حَنِبَ الفرسُ حَنَباً: ئەسـپەكە قاچـى خـوار بـوون ٥ نێوان قاچەكانى پان بوو ٥ **حَنَّبَ الفرسُ**: بـەمانا (حَنِبَ) دێ. ٥ **حَنَّبَ الكِبرُ فلاناً**: پـيرى فلانكەسـى چـۆماندۆتەوە پـشتى كـۆم بۆتـەوە. ٥ **تَحَنَّـبَ**: پـشتى كـۆم بـۆوە (تَحَنَّـبَ عليـه) بـەزەيى پێـدا هاتەوە. ٥ **حَنْبَلَ**: لوبياى خوارد ٥ فەروەى كۆنو رزيـوى لەبـەركرد. ٥ **تَحَنْبَـلَ**: سـەرى تەقانـد ٥ چووە سەر رێبازى ئەحمەدى كورى حەنبەل. ٥ **الحُنَابِـلُ**: ژنـى ئەسـتوورو پتـەو يـان حـەبلى ئەستوورو قايم. ٥ **الحَنْبَلُ**: كورتـە بـاڵاى ورگ زل ٥ عەباو فـەروەى كۆنو رزيـو. ٥ **الحَنْبَلِيُّ**: ئـەو

کەسەی شوێن ڕێبازی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل دەکەوێ. ٥ الحانوت: دوکانی مەی فرۆشی ٥ دوکانی بازرگانی، ٥ اَلْحَنْتَفُ: کوللەی پاککراو بۆ چێشت لێنان. ٥ اَلْحَنْتُوف: ئەو کەسەی ڕیشی هەڵدەکەنێ. ٥ اَلْحُنْتُمُ: هەموو ڕەش و سەوزێك ٥ سواڵەتی ڕەش ٥ جەرڕەی سەوز ٥ هەوری ڕەش.

حَنَثَ فِي يمِينه: لە سوێند خواردنەکەیدا ڕاستی نەکرد (سوێندی بەدرۆ خوارد).٥ **حَنَثَ**: لەحەق لایداو شتی باطلو پوچی پەیڕەو کرد. ٥ **أحْنَثَهُ**: وای لێ کرد سوێندی لێ بکەوێ. ٥ **حَنَّثَهُ**: سوێندی لێ خست. ٥ **تَحَنَّثَ**: خودا پەرستی کرد ٥ کارێکی کرد تاوانی سوێندی لێ نەکەوێ.

اَلْحِنْثُ: تاوان ٥ **اَلْحُماثُ**: تاوانکار ٥ شوێنی تاوان. ٥ **حَنَجَتْ لَه حَاجَةٌ حَنْجاً**: کارێکی بۆ هاتە پێشەوە.

حَنَجَ الشَّيْءَ: شتەکەی لادا لەڕێبازی خۆی ٥. **حَنَجَ** كلامَهُ: قسەکەی خۆی گۆڕی.

احْنَجَ الشَّيْءَ: شتەکەی لا دا.٥ **احْنَجَ فلان**: فلانکەس سەیری دواخۆیەوە کرد سەری و سنگی وەر سوڕاند بۆ ئاوڕدانەوەکەی.

إِحْتَنَجَ الشَّيْءُ: بەمانا (أحْنَجَ) دێ.

حَنْجَرَت عَيْنُهُ: چاوی قوڵ بون ٥ بەقوڵاچون.

حَنْجَرَ الحيوانَ: ئاژەڵەکەی سەربڕی.

اَلْحَنْجَرَةُ: گەرو ٥ بۆڕی هەناسەدان لە ئاستی مل.

اَلْحُنْجُورُ: بەمانا (اَلْحَنْجَرَةُ) دێ ٥ سندوقی بچوك ٥ شوشەی عەترو شتی لەوجۆرە.

اَلْحَنَاجِلُ: کورتە باڵای تێکسمڕاو.

اَلْحِنجِلُ من النساء: ئافرەتی کەتەی ناشیرین و دەمەوەر.

اَلْحُنْدُرَةُ: گلێنەی چاو، دەگوترێ: (هو على حندرة عينه).

اَلْحُنْدُورَةُ: بەمانا (الحُنْدُرَةُ) دێ.٥ **تَحَنْدَسَ الرجلُ**: زەعیف بوو کەوت ٥ (تحندس الليلُ) شەوەکە تاریك بوو.

الحِنْدِسُ: تاریکی شەو ٥ شەوی زۆرتاریك.٥ **الحَنادِسُ**: سێ شەوی کۆتایی مانگن (٢٨، ٢٩، ٣٠).

اَلْحَنْدَقُوقُ: پیاوی درێژی شل و شێواو ٥ پیاوی ئەحمەق ٥ گیاییەکە ساڵانەیە لەکێوو دەشت دەڕوێ و ئالفێکی باشە بۆ وڵاخ و ئاژەڵ ٥ ناوێکی تری هەیە پێی دەڵێن: (الدُّرَقُ).

حَنَذَ الحَرُّ حَنْذاً: گەرما تاوی ساند.٥ **حَنَذَ** لە: ئاوی کەم کردەوەو شەرابی زۆر کرد.٥ **حَنَذَ** العِجْلَ وغيره حَنْذاً وتَحْناذاً: گوێلکەڵەکەی سورکردەوە بەم جۆرە بیخاتە ناو ئاگرەوە، یان بیخاتە ناو شتێکەوە بەئاگر گەرم بوبێ.٥ **حَنَذَ** الشمسُ الشَّيْءَ: خۆر شتەکەی سوتاندو برژاند.٥ **حَنَذَ** الفَرَسَ حَنْذاً: بازی بە ئەسپەکە داو چەند مەودایەکی پێ بڕی ٥ ئەمجار لەبەر خۆرەتاو جلێکی بەئەسپەکەدادا بۆ ئەوەی عەرەق بکا.

اسْتَحْنَذَ: لەبەر خۆرەتاو ڕاکشاو بەتانی و لێفەی بەسەری دادا بۆ ئەوە عەرەق بکاتەوە.

حَنَاذ: ناوێکی خۆرە.

الحُنْذَةُ: گەرمایی توندو بەهێز.

الحِنْذِيان: ئادەمیزادی جنێو فرۆشی زمان پیس.

اَلْحَنِيذُ: ئاوی گەرم ٥ گۆشتی برژاو ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿فَمَا لَبِثَ أن جَاء بِعِجْلٍ حَنِيذٍ﴾.

حَنَرَ الحنيرةَ حَنْراً: تاقە کەوانەییەکەی دروست کرد ٥ قەوسی بێ ژێی دروست کرد ٥ ئامێری خاوکردنەوەی لۆکەی دروستکرد ٥ هەروا (حَنَر) ناوە بۆ هەرشتێك کەم بێتەوە.

حَنِسَ حَنَساً: لەناو جەنگەی گۆڕەپانی جەنگدا ڕاوەستاو سەنگەری بەرنەدا.

الحَنَسُ: ئەوکەسانەی زۆر خۆڵەماڵی حەرامو کاری نابەجێ دەپارێزن.

الحَوَنسُ: کەسێك کەس نەتوانێ پڕ بەچاو سەیری بکاو کەس نەتوانێ ستەمی لێ بکا ٥ ئەگەر لەشوێنی خۆی جوڵا کەس نەوێرێ لەهەڵوێستی خۆی وەیگێڕێ.

حَنَشَهُ (الحَنَشُ) حنشاً: پێوەی دا گەستی.

حَنَشَهُ: لێی خوڕی دەری کرد ٥ دەگوترێ: (حَنَشَ الصیدَ) نێچیرەکەی راوکرد.

حَنَشَ فلاناً: فلاّنکەسی هەڵخەڵەتاند.

حُنِشَ: لەحەسەبو نەسەبی کەم کردەوە.

أحْنَشَهُ عن الأمر: پەلەی لێ کرد.

الحَنَشُ: ماری گەورەی رەش ٥ رەشماری گەورە کە ژەهراوی نەبێ ٥ هەروا پیرۆیەك سەری لەسەری مار بچێ.

المُحَنَّشُ: کەسێك زۆر کاسب بێو هەمیشە لەهەوڵی کاسبی ماڵ کۆکردنەوەدا بێ.

حَنَطَ الزرعُ حُنوطاً: کشتوکاڵەکە پێگەیی.

حَنِطَ فلان: هەناسەی قوڵی هەڵکێشا.

حَنِطَ الادیمُ: پێستەکە سور بوو (هو حانِطٌ).

حَنِطَ الرجلُ حنطاً: پیاوەکە ریشی گەورە بوو پڕبوو، (هو أحنط).

أحْنَطَ الزَّرْعُ وغیره: بەمانا (حَنَطَ) دێ.

أحْنَطَ المَیِّتَ: مردووەکەی تەحنیط کرد ٥ بۆنی خۆشی بەمردووەکە کرد.

حَنَّطَ المیتَ: بەمانا (أحْنَطَهُ) دێ.

تَحَنَّطَ مِن الحنطة: گەنمی خوارد.

اسْتَحْنَطَ فلان: فلاّنکەس پەلاماری مردنی داو دونیای بەلاوە هیچو پوچ بوو.

الحانِطُ: بەروبوومی درەختی غەضا ٥ خاوەن گەنم ٥ کەسێك گەنمی زۆر هەبێ ٥ (رجل حانِط) پیاوێکە کشتوکاڵەکەی کاتی دروێنەی هاتووە ٥ (أحمر حانط) سورێکی مەیلەو رەش.

الحِناطُ: هەر بۆنێکی خۆش تێکەڵ بکرێ بۆ کفنو جەستەی مردوو وەکوو (میسکو صەندەلو عەنبەرو کافور..)

الحِناطَةُ: پیشەی عەلافی (گەنمو جۆ فرۆشی).

الحِنْطَةُ: گەنم، (ك: حِنَطَ).

الحِنطِيُّ: ئەو کەسەی زۆر گەنم دەخوا ٥ کەسێك گەنم رەنگ بێ.

الحَنّاطُ: گەنم فرۆش ٥ ئەو کەسەی مردو تەحنیط دەکا.

الحَنُوطُ: بەمانا (الحِناطُ) دێ.

الحَنُوطِيُّ: ئەو کەسەیە کەرەسەی تەحنیط کردنی مردو دەفرۆشێ ٥ هەروا ئەو کەسەی هەڵدەستێ بەکفنو دفنکردنی مردوو.

التَّحْنیطُ: بریتییە لە هێشتنەوەی جەستەی مردوو لەسەر حاڵەتی خۆی، بەوە لە مادەی نەرمو پێستو پەردەکان بپارێزرێو ناوسکی بەمادەی تایبەتی پاك بکرێتەوە.

الحَنْظَلُ: رووەکێکە بەسەر زەویدا بڵاو دەبێتەوەو پەل دەهاوێ ٥ بەرەکەی لە قەبارەی رەنگی پرتەقاڵ دایە، ناوکەکەی زۆر زۆر تاڵە.

حَنَفَ عن الشَّيْءِ حنفاً: لەشتەکە لایدا.

حَنِفَ الرجلُ حَنَفاً: قاچی خوار بوون رویان لەناوەوە کرد ٥ **حَنَّفَهُ**: وای لێکرد قاچی خوارو فەیزەن بن ٥ **تَحَنَّفَ**: وازی لەبتپەرستی هێناو موسوڵمان بوو دەستیکرد بەخودا پەرستی ٥ چووە سەر رێبازی ئەبو حەنیفە. ٥ **تَحَنَّفَ الی الشَّيْءِ**: مەیلی بۆ لای ئەو شتە بوو ٥ رووی لەو کرد. ٥ **الحَنْفاءُ**: کەوان ٥ موس ٥ دەعبای حیرباء ٥ ئافرەتی کەنیزەك دەمێ تەمبەڵو دەمێ بەنیشات ٥ سولەحفاتی ئاو (کیسەڵی

ناوی) ◊ ماسییەکی دەریاییە ناوی (أحْوم)ە. ◊ **الحَنَفِيُّ**: شوێنکەوتەی مەزهەبی ئەبو حەنیفە. ◊ **اَلْحَنِيفُ**: ئەو کەسەیە لەسەر لایدابێ بۆ کاری خێرو باش ◊ ئەو کەسەی لەسەر ئایینی ئیسلام بێ و لێی لانەدا ◊ ئەو کەسەی حەجی مالی خودای کردبێ، (ك: حنفاء). ◊ **الحنفاء**: پێڕێکی عەرەبی پێش هاتنی ئیسلام بوون لە ناخەوە دژی بتپەرستی بوون ◊ **الحنيفية**: نەتەوەی ئیسلام دەگوترێ: (ملة حنيفية) ◊ جۆرێکە لە شمشێر کە نیسبەت دەدرێن بۆلای ئەحنەفی کوری قەیس، چونکە ئەو یەکەم کەس بووە لەناو عەرەبدا شمشێری داهێنا.

حَنِقَ عليه حَنَقاً: رقی لێ هەڵسا ◊ **أحْنَقَ**: بەمانا رق لێبوونی بەردەوامە. ◊ **احْنَقَ الصُلْبُ**: پشتی نووسا بەسکیەوە. ◊ **أحْنَقَ السنامُ**: دوگی حوشترەکە لەرو لاواز بوو ◊ بەمانا قەڵەو بوونی دوگیش دێ واتە: دومانای دژبەیەکی هەیە. ◊ **أحْنَقَ الزرعُ**: کشتوکاڵەکە بڵاو بۆوە. ◊ **أحْنَقَ فلاناً**: رقی فلانکەسی هەڵساند.

اَلْحَنِقُ: قەڵەو، ◊ **حَنَكت اَلأُمُّ الصَّبِيَّ حَنْكاً**: دایکەکە مەلاشووی منداڵەکەی هەڵدایەوە.

حَنَكَ فلان الدابَّةَ: فلانکەس ولاغەکەی لغاوکرد.

حنك التجارب الرجلَ حَنْكاً وحَنَكاً: ئەزموون و تەجرەبە ئەو پیاوەیان قاڵ کردو لەبۆتەیان دا.

حَنَكَ الشَّيْءَ: لەشتەکە حالی بوو ◊ شتەکەی پتەو کرد. ◊ **أحْنَكَتْهُ التجاربُ**: ئەزموون و تەجرەبە لەبۆتەیان داوە. ◊ **احْتَنَكَ فلاناً عن الأمر**: فلانکەسی لەکارەکە گێڕایەوە. ◊ **حَنَكَت السِنُّ والتجاربُ فلاناً**: تەمەن و ئەزموون فلانکەسی قاڵ کرد. ◊ **إحتَنَكَ الدابَّةَ**: پەتی لە لغاوی ولاخەکردو رایکێشا بە حەبلەکە. ◊ **احْتَنَكَ التجاربُ الجلَ**: بەمانا(حنكته)دێ. ◊ **احتَنَكَ الرجُلُ**: پیاوەکە بوو بەحەکیم و داناو پیاوی خاوەن ئەزموون. ◊ **احْتَنَكَ الشَّيْءَ**: شتەکەی لەبێخ دەرهێنا. ◊ **احْتَنَكَ فلاناً**: بەسەر فلانکەسدا زاڵ بوو وەدوی خۆی خست ◊ **إسْتَحْنَكَ الشجرُ**: درەختەکە بەرەگ و ریشەوە هەڵکەندرا. ◊ **اَلْحانِكُ**: رەش. ◊ **الحِناكُ**: ئەو دەزووەی ئەوپەتەی دەمی ولاخی پێ دەبەسترێ.

اَلْحَنَكُ: مەلاشو ◊ دەندوکی باڵندە ◊ کۆمەڵە رێبوارێک لا بدەنە شارێک و ماوەیێ تێیدا بمێننەوە.

اَلْحُنْكُ: ئەزموون و تێگەیشتن لەکاروبار.

الحُنُكُ: پیاوی ئاقڵ و لێزان و خاوەن ئەزموون و قاڵبوو. ◊ **اَلْحَنِيكُ**: پیرەمێردی خاوەن ئەزموون ◊ ئادەمیزادی زۆر خۆر. ◊ **اَلْمِحْنَكُ**: بەمانا (اَلْحِناك) دێ. ◊ **حَنْكَلَ في المشي**: لەرۆیشتندا تەمبەڵی کردو هەنگاوی قورسی هاویشتن. ◊ **اَلْحُنْكُلُ**: کورتە باڵا ◊ ئادەمیزادی وشک و روگرژ ◊ پیاوی خوێڕی و بێ ئەمەك، ◊ **اَلْحَنْكَلَةُ من النساء**: ئافرەتی ناشیرینی قولەرەش ◊ ئافرەتی وشک تەبیات و مرو مۆچ.

حَنَّ حنيناً: ناڵاندی ◊ کورکاندی ◊ باڕاندی ◊ بۆڕاندی ◊ **حَنَّت الرياحُ**: رەشەباکە دەنگی لێ هات وەکوو دەنگی حوشتر دەرچوو. ◊ **حَنَّت القوسُ**: کەوانەکە دەنگی لێهات لەکاتی هاویشتندا. ◊ **حَنَّ** العودُ: عودو کەمانەکە بەهۆی پەنجە لێدانەوە دەنگی لێوەهات. ◊ **حَنَّ** الرجلُ: پیاوەکە هاواری کرد یا لەخۆشییا یا لەتاو ئازار.

حَنَّ اليه: ئارەزوی دیداری کرد.

حَنَّ عليه: بەزەیی پێدا هاتەوە. ◊ **أحَنَّ فلان القوسَ**: فلانکەس وای کرد کەوانەکە دەنگی لێبێ. ◊ **حَنَّنَ الشَّجرُ**: درەختەکە گوڵوکی دەرکرد. ◊ **تَحانَّ**

قوم: ئەو نەتەوە هەندێکیان ئارەزوی دیەدەنی یەکتر دەکەن. ٥ تَحَنَّنَ علیه: بەزەیی پێدا هاتەوە. ٥ اسْتَحَنَّ الی الشَّیْئ: حەزی لەو شتەکرد. ٥ استحنَّ الشوقُ فلاناً: سۆزو خۆشەویستی فلانکەسی خستە کەیف خۆشیو هەڵپەرکێوە. ٥ التَّحْنَانُ: شەوقو ئارەزۆی زۆر. ٥ الحانَّة: حوشتر ٥ اَلْحَنَّانُ: خاوەن مەحەمو بەزەیی ٥ صیفەتێکە لە سیفەتەکانی خودا ٥ کەسێک چاکە لەگەڵ کەسێک بکا کە ئەو روی لێ وەرگێرابێ ٥ تیر بەناو پەنجەکانتا هەڵیسورێنی دەنگی لێوەبێ ٥ رێگەی راست. ٥ اَلْحَنَّانَةُ: ئافرەتێک سۆزی هەڵسێ بۆ دیتنی منداڵەکەی یان یادی مێردە کۆنەکەی بکاتەوەو بۆی بکورکێنێ. ٥ اَلْحِنَّةُ: دڵنەرمی. ٥ اَلْحَنُونُ: ئەو بێوەژنەی لەبەر خاتری بەخێوکردنی منداڵە وردیلەکانی شودەکا بە پیاوێکی تر بۆ ئەوەی ژێواریان دابین بکا ٥ رەشەبایەک لورەی بێ وەکوو دەنگی حوشتر. ٥ اَلْحَنِینُ: حەزو ئارەزۆ.

حَنَا علیه حُنُواً: سۆزی بۆی هەبوو.

حَنَا الشَّیْئَ: شتەکەی دولا هێنایەوە.

حَنَی العود وغَیْرَهُ حَنیاً وحِنایةً: خواری کردەوە ٥ توێکڵەکەی لێ کردەوە.

حَنَی ید الرجل: دەستی فلانکەسی چەماندەوە.

حنی القوسَ: کەوانەکەی دروست کرد. ٥ **أحنی علیه**: بەمانا (حنا) دێ. ٥ انْحَنَی: کۆمایەوە. ٥ **تَحَنَّیْ**: بەمانا (اِنْحَنی) هاتووە. ٥ **تَحَنَّیْ علی فلان**: سۆزو خۆشەویستی بۆ فلانکەس دەرخست. ٥ **الأحْنی**: پشت کور ٥ **الحاناةُ**: عەرەقخانە ٥ شوێنی عەرەق خواردنەوە (بار). ٥ (اَلْحَانی)یە ٥ عەرەق. ٥ **الحَانِيُّ**: خاو منی حانوت.

الحِنْوُ: هەرشتێک خواربێو سوچو گۆشەی تێدابێ. ٥ **اَلْحَنْواءُ من الغنم**: ئەو مەڕو بزنەیە ملی خوار بوبێتەوە ٥ هەروا بەحوشتری پشت کوڕ. ٥ **اَلْحَنِیَّةُ**: کەوان ٥ **الحَوَانی**: درێژترین پەراسوو. ٥ **اَلْمَحْنِیَةُ من الوادي**: لێژایی‌و چاڵایی دۆڵ. ٥ **اَلْمُنْحَنَی**: لێژایی دۆڵ یان نزمایی رێگە.

حَابَ حوباً: تاوانبار بوو. ٥ **أحْوَابَ اِحْوابا**: هەڵخلیسکا بۆ ناو زلکاوی تاوان. ٥ **حَوَّبَ فلان**: فلانکەس ماڵو سامانەکەی فەوتاو دوایی دەوڵەمەند بوو. ٥ **تَحَوَّبَ**: وازی لەتاوان هێنا ٥ دەستی کرد بەخوداپەرستی بۆ ئەوەی تاوانەکانی پێشوی بشواتەوە. ٥ **تحوَّبَ من القبیح**: شەرمی هات لەتاوانکردن. ٥ **تحوَّبَ من الشَّیْئ**: لەو شتە دڵی ئازاری پێگەیی‌و خەفەتبار بوو. ٥ **تحوَّبَ في دعائه**: لە پاڕانەوەکەیدا زۆر لالایەوە. ٥ **تحوَّبت الأم علی ولدها**: دایک سۆزی بۆ منداڵەکەی بوو.

اَلْحَوْبُ: وەحشەتو خەفەت.

الحُوبُ: تاوان ٥ بەهیلاکچوونو فەوتان. ٥ **اَلْحَوْبَاءُ**: نەفس. ٥ **اَلْحَوْبَةُ**: تاوانی ئەزیەتدانی باوکو دایک ٥ تاوان بەگشتی ٥ پێداویستی ٥ غەمو نارەحەتی. ٥ **الحُوبة**: تاوان ٥ خزم بەهۆی دایکەوە، ئافرەت یا پیاوی زەعیفو لاواز.

حاتَ الطائر علی الشَّیْئ: باڵندەکە بەدەوری فلان شتدا سوڕایەوە. ٥ **حَاوِتَةُ**: چاووڕاوی لێکردو فێڵی لێکرد. ٥ **الحَاِتتُ**: ئەو کەسەیە زۆر لۆمەکاربێ.

اَلْحُوتُ: ماسی بچوک بێ یان گەورە ٥ جۆرە گیانلەبەرێکی شیردەرییشە ٥ هەروا ناوی بورجێکە لە بورجەکانی ئاسمان. ٥ **اَلْحُوتَاءُ**:

ئەوەیە کەلەکەی ئەستور بوبن و گۆشتەکەیان داچۆڕابێ.

حَوْتَكَ الرجلُ: پیاوەکە ڕۆیشت بەڕۆیشتنی کورتە باڵا، لاسایی کورتەباڵای کردەوە.٥ **اَلْحَوْتَكُ**: ئادەمیزادی کورتە باڵاو کزو کۆڵەوار. ٥ **أحاثَهُ**: جولاندی و لێکی جیاکردەوە. ٥ **أحاثَ الخَیلُ الأرْضَ**: ئەسپەکان زەوییەکەیان کوتاو گڵەکەیان وردکرد. ٥ **أحاثَ فلانٌ الأرْضَ**: فلان گڵ و خۆڵی زەوییەکەی سەروناو کردو بەناوی دا گەڕا بزانێ چی تێدایە. ٥ **اسْتَحَاثَهُ**: ویستی دەری بێنێ ٥ بەناو گڵ و خۆڵەکەی دا گەڕا بزانێ شتەکەی لێی گوم بووە بیدۆزێتەوە. ٥ **استحاثَ فلانٌ الأرضَ**: فلانکەس گڵەکەی سەروناو کرد.

حاثَ باثَ: پەرت و بلاو.٥حَوْثَ: بەمانا (حَیْثُ) دێ.٥**اَلْحَوْثُ**: جەرگ و دەوروبەری، ریشەی جەرگ.٥حَوثَ بَوثَ: پەرت و بلاو. ٥ **اَلْحَوْثاءُ**: جەرگ و دەوروبەری. ٥ **اَلْحَوْثَكُ**: ئەو گیاندارەیە چ ئادەمی چ گیانلەبەری تر درێژییەکەی مام ناوەندی بێ.

حَاجَ حَوْجاً: پێویستی هەبوو ٥ هەژار بوو. ٥ **أحْوَجَ إحْواجاً**: هەژار کەوت. ٥ **أحْوَجَ فلاناً الی کذا**: وای لە فلان کرد موحتاج بێ. ٥ **اِحْتاجَ**: پێداویستی هەبوو ٥ **تَحَوَّجَ**: داوای پێداویستی کرد ٥ **الحائجُ**: ئاتاج و هەژار. ٥ **الحائِجَةُ**: مێینەی (الحائج)٥**الحَوْجُ**: پێداویستی ٥ بێوەیی و سەلامەتی. ٥ **الحَوْجاءُ**: پێداویستی ٥ **المُحَوْجَبُ**: بڕۆ پان و گەورە. ٥ **اَلْحَوْجَلَةُ**: گۆزەی بنك ئەستور، یان گۆزەی بچوکی دەم بلاو.

حادَ عنه حَوْداً: مەیلی کرد.٥حَاوَدَتْهُ الحُمّیٰ مُحاودةً: ئاو بەناو لەرزو تای بۆ دێتەوە ٥ **حاود في الأمر**: لەکارەکە بووەو تێی فکری.

حاذَ علیه حَوْذاً: پاراستی (حَاذَ الشَّيْءَ) شتەکەی پاراست ٥ بەسەریدا زاڵ بوو.٥حاذ الدوابَ: ئاژەڵەکەی بەتوندی لێ خوڕی. ٥ **احْوَذَ**: پەلەی کرد ٥ **احْوَذَ الدواب**: بەتوندی ئاژەڵەکەی ئاژووت. ٥ **أحْوَذَ الشَّيْءَ**: شتەکەی کۆکردەوە، خستیە پەنایەك. ٥ **احوذ القصیدة**: چامە شیعرەکەی جوان و پتەو رێك خست. ٥ **استحوذ علی الشَّيْءَ**: بەسەر شتەکەدا بالا دەست بوو. ٥ **استحوذ علیه الشیطان**: شەیتان بەسەریدا زاڵ بوو. ٥ **الأحوذی**: ئەو کەسەی قۆڵ بۆ کارکردن هەڵدەکا، ئیشەکە لەئەستۆی دەگرێ و بەجوانی ئەنجامی دەدا؛ یان خێرا ئەنجامی دەدا ٥ زاناو لێزان لەکاردا. ٥ **اَلْحَاذُ**: بەناو پشتیوان ٥ **الحِواذُ**: دووریی. ٥ **الحوذان**: ڕووەکێکە لەڕووەکە دوو فاقەکان، گوڵەکانی جوانن، زۆر جۆری هەیە ٥ **اَلْحُوذِيُّ**: دەرپەڕێنەر ٥ هەڵئەر بۆ ڕۆیشتن ٥ شۆفێری عەرەبانە. ٥ **اَلْحَوِيذُ**: بەمانا (الأحوذی) دێ.

حارَ حَوْراً وحُؤوراً: گەڕایەوە.٥حار الشَّيْءُ: شتەکە کەم بوو.٥حار بعد ماکار: کەمی کرد دوای ئەوەی زیاد بوو.٥حار الماءُ في الغدیر: ئاوەکە لە زەلکاوەکەدا هاتوو چۆی کرد.٥حار في أمره: لەکارەکەیدا سەری لێ شێوا.٥حار الثوب: پۆشاکەکەی شت و سپی کردەوە. ٥ **حَوِرَت العَیْنُ حَوَراً**: سپیایی چاوی زۆر سپی و ڕەشایییەکەی زۆر ڕەش ٥ **أحارَ الجوابَ**: وەڵامەکەی ڕەتکردەوە (دەنگەکەی دایەوە). ٥ **حاوره مُحاورةً وحواراً**: وەڵامی دایەوە ٥ گفتوگۆی لەگەڵ کرد. ٥ **حَوَّرَ الدَّقیقَ أو الثوبَ**: ئاردەکە یان کراسەکەی سپی کردەوە. ٥ **حَوَّرَ الأدیمَ**: چەرمەکەی بەڕەنگی سور ڕەنگ کرد. ٥ **حَوَّرَ القُرصَ**: شتە

بازنەییەکـەی هەڵخولانـد. ٥ حَـوِّر الدابَّـةَ: ئاژەڵەکەی بەداخی کەوانـەیی داخکـرد. ٥ حَوِّر الخُبْزةَ: نانەکـەی پـانکردەوەو ئامادەی کـرد بـۆ ئەوەی بیخاتە سەر ئاگرەکە بۆ ئەوەی ببرژێ. ٥ حَوَّر الشَّيْئَ: شتەکەی گێڕایەوە. ٥ حَوَّر الله فلاناً: خـودا فلانکەسـی گێڕایـەوە بـۆ حاڵـەتی دەسـتکورتیو بـێ هێـزیو کـەمو کـورِی. ٥ حَـوَّرَ فلان الكلامَ: فلانکەس قسەکەی گۆڕی. ٥ تَحاوروا: گفتوگۆیان کرد ٥ إِحْوَرَّ: بۆ موطاوعەی (حَوَّرَهُ) هاتووە ٥ یان سپیایی چاویو رەشاییەکەی زیاد لـە ئاساییە (چـاوگەورە). ٥ اسـتَحَارَهُ: بەقسەی هێنا ٥ دەمی پێکردەوە. ٥ الأحْوَرَيُّ: سپی نـەرم. ٥ الْحـائِرُ: سـەرلێ شـێواو ٥ لاوازو بێهێـز. ٥ الحائِرَةُ: بۆ مێینـەی (الحـائر) بـەکاردێ. ٥ الحُوارُ: بێچوی حوشتر لەو کاتەوە لەدایکی دەبێتەوە تـا لەشیر دەبڕێتەوە. ٥ الحِوارُ: گفتو گۆیەکە ئـەنجام دەدرێ لەنێوان دوکەس یان زیاتر لەبواری شانۆدا. ٥ الحَوَارِيُ: ئەوەی پۆشاك سپی دەکاتـەوە ٥ ئـەوەی پـاكو بـێ خـەوشو هەڵبـژێراوە ٥ الحواریـون: یارمەتیدەرانی حەزرەتی عیسا بوون.

الحُورُ: کەمیو فەوتان ٥ پەتاڵو پوچ.

الحَـوَرُ: سـپیاتی سـپێنەی چـاوو رەشـایەتی رەشێنەکەی ٥ سێیەم ئەستێرەی کلکی (بنـات النَّعْش)٥ دەکەوێتـە تەنیـشت (نـەعش) ٥ الحَوْراءُ مـن النـساء: ئـەو ئافرەتانـەی سـپی پێـستن مەبەست ئەوە نیە کە سپێنەی چاوی زۆر سپی بـێ. ٥ الحُورِیـة: کـچێکی ئەفـسانەییە خـەیاڵ دروسـتی کـردووە، لـە نـاو دەریـاو چـۆمو جەنگەڵاندا دەبیندرێ ٥ ئافرەتی جوانی زۆر ناسـكو قـۆز ٥ الحَـوِیرُ: دوژمنایـەتی ٥ وەڵام ٥ الْمُحَارُ: مەرجیع. ٥ المَحارَةُ: ئەو شوێنەی دەنـگ بداتـەوە ٥ صـەدەفو مـرواری. ٥ المحـارَةُ مـن الأذن: دیـوی نـاوەوەی گوێـچکە ٥ داخـی حوشـتر داخکـردن ٥ قروێلکـی شـان (حـەوزی شـان) ئـەو قوڵکـە ئێـسقانەی کـە سـەری شـانی تێـدا دێـوو دەچـێ ٥ حـەوزی ران ئـەو چاڵە ئێـسقانەی سـەر ئێسقانی رانی تێدایە ٥ ڕاڕەوی هەناسـە بـۆ نزیـك کە پو ٥ ئامێرێکە لەو ئامێرانـەی دیـوارو دەرگـاو پەنجەرەی پێ بۆیە دەکرێ ٥ ئامێرێکە بیناى پێ بۆیـاخ دەکـرێ. ٥ المِحْـوَرُ: دار یـان ئاسنێـکە بەکرەکـەی لەسـەر هەڵـدەخولێ ٥ تـیرۆك یـان کۆڵـەوەزی نانـەوا ٥ وتـوو ٥ لـەزانیاری ئەندازیاریـدا بریتییـە لـە هێڵێـکی راست کـە هـەردوك لای کورەکـە دەگرێتـەوە، ٥ المُحْـورةُ: وەڵام.

حَاز فلان: فلانکەس بەهێواشی رۆیی.

حاز الشَّيْئَ: ئەو شتەی بۆ خۆی هەڵگرت پێی بـڕا بۆ ئەو دەرچوو .

حَـاز الـدوابَ حَـوزاً: ئاژەڵـەکانی لەسـەرخۆ لێخـوڕی ٥ بردنـی بـۆ سـەر نـاو بـۆ نـاو خواردنـەوە. ٥ حَـوَّزَ الـدوابَ الى المـاء: بـەمانا (حازها) دێ. ٥ حَوَّزَ الأمْرَ: کارەکـەی توندو تۆڵ کرد. ٥ إحْتَازَهُ: شـتەکەی بۆخـۆی دانـاو بـەخۆی بڕا ٥ بەرئەو کەوت ٥ إنْحازَ: بـۆ مـوطاوعـەی (حَـزَهُ) هـاتووە ٥ هـەروا بـەمانا پـاڵی پێـوەدا لەگەڵی کۆ بووە ٥ انحازَ القومُ: ئەو هۆزە شـوێنی خۆیان واز لێهێنا بۆ کەسانی دیکە. ٥ انحاز علی الـشَّيْئَ: بەسـەر ئـەو شـتەدا کۆمایـەوە خـۆی بەسـەردادا. ٥ انحازَ عنه: لێـی لادا. ٥ تَحاوزوا في الحرب: هەریـەك لە لایەنـەکانی شەڕ لـەوێ تـر کەنارگیر بوو لێك دووركەوتنـەوە. ٥ تَحَوَّزَ: بـۆ موطاوعەی (حَوَّزه) هاتووە. ٥ تَحَوَّزَ الرَّجُلُ: ئـەو پیـاوە ویـستی هەڵـسێو بەنارەحـەتی راسـت بـووە ٥ تَحوَّزَ عنـه: لێـی تەکیـەوە ٥ اسْـتَحَازَهُ:

ـستیه لای خۆیو بۆ خۆی داناو كردی بەهی خۆی. ◊ الأحوَزُ: لێخوڕی لەسەرە خۆو هێدی. ◊ الأحْوَزِيُّ: ئەو كەسەی بەڕێكو پێكی كارەكانی بەڕێوە دەبا ◊ كاراما لەئیشو كاردا. ◊ الاحياز: پاڵدان بەشتێكەوە ◊ سیاسەتی وڵاتانی (عدم الأنحياز) لەسەردەمی تازەدا بریتییە لەوەی نە بەلای غەرب یان شەرقدا خۆیان ساغ بكەنەوە.

الْحَوْزُ: لەسەرە خۆیی ◊ كەم تاكورت ◊ مڵكایەتی.

الحوزُ من الأرضين: ئەو پارچە زەوییەی ئادەمیزاد بۆ خۆی قۆرغی بكاو سنورەكانی دیاری بكاو خاوەنیەتی بكا ◊ سروشت بەچاكو خراپیەوە. ◊ الحَـوْزاءُ: ناحیەو هەرێم ◊ حَـوْزَةُ الـسَّلام: سنووری ئاشتیو ناوچەكانی ◊ الْحـوزی: ئەو كەسەیە بەتەنیا دانیشێو كەس لەگەڵیا نەبێو تێكەڵاوی كەس نەكا ◊ یان كەسێكە كارو بار جوان بەڕێوە بەرێ. ◊ الحُوَيْزاء: ئەوەیە زەخیرەو بژێو لەهاوەڵەكەی پەنهان بكا. ◊ الحیازة: (حیازة الرجل) ئەوەی لەژێر دەستی پیاوا بێ لەزەویو ماڵو سامان. ◊ اَلْحَيِّزُ: هەموو كۆمەڵە شتێك كە پێكەوە بگونجێنو كۆببنەوە .

حاس الغارةُ: هەڵمەتو هێرشەكە بەربڵاو بوو.

حاس الرجلُ: پیاوەكە ئازاو بەجەرگ بوو نەترسا.

حاس الأمْر فلاناً: شتەكە كارەكە لەسەر فلانكەس كاریگەر بوو.

حـاس الـذئب الغَـنَمَ: گورگ كەوتە ناو مەڕو بزنەكانەوەو پەرتەوازەی كردن ◊ كارەساتێكی گەورەیان توش بوو. ◊ حاست الفتنة فلاناً: فیتنەو ئاشوب چووە ناو دڵی فلانەوەو تێكی دا.

حَـوِسَ حَوَساً: ئازابوو خۆگربوو، ◊ حاوَسَت المرأة الرجالَ: ئافرەتەكە تێكەڵاوی پیاوان بوو چووە ناویانەوە. ◊ تَحَوَّسَ في الكلام: خۆی ئامادەكرد بۆ قسەكردنو هێزو توانای دایە خۆی ◊ ڕاوەستاو تەمبەڵی نواند. ◊ استَحْوَسَ: خۆی خافڵاندو تەمبەڵی نواند.

الأحْوَسِيّ: بەردەوامو هەمیشەیی ◊ دەگوترێ: (غیث أحوسي) بارانێكی بەردەوامەو هەڵی ناپڕوكێنێ. ◊ حاسَتْهُمُ الخطوبُ الحُوَّسُ: ئەو بەڵاو كارەساتانە كە توشی گەلو نەتەوەیەك دەبێو بڕستیان لێ دەبڕێ ◊ پەخەی گرتن. ◊ الحُواسَةُ: خزمایەتیو خوێنگری ◊ هێرشو پەلامار ◊ دەسكەوتی شەڕ ◊ پێداویستی ◊ كۆمەڵێك لەخەڵكی جیا. ◊ الحُواسُ: ئەو كەسەی لەشەڕا بانگی ئەمو ئەو دەكاو دەڵێ: هۆی فلان هۆی فیسار كەس.

حَاشَ الدَوَابَّ حَوْشاً: ئاژەڵەكانی كۆكردنەوەو لێی خوڕین.

حاشَ القومُ الصَّيدَ: خەڵكەكە نێچیرەكانیان هێنانو بردیانن بۆ ئەوەی بیانگرن.

حـاشَ اللّـصُّ ونحـوه: دزەكەی گرتو نەیهێشت بەحەرام بكا. ◊ حَاوَشَهُ على الأمر: هەڵی نا بۆ كارەكە. ◊ حاوشَ الرجلُ البقَ أو المطرَ: پیاوەكە خۆی لە هەورە بروسكەكە یان بارانەكە كەنار گیركرد. ◊ حَـوَّشَ المـالَ ونحـوه: ماڵو سامانی كۆكردەوەو پەزمەندەی كرد. ◊ احْتَـوَشَ القـومُ الصَّيْدَ: خەڵكەكە نێچیرەكانیان هێنانو بردن بۆ ئەوەی بیانگرن. ◊ احْتَـوَشَ القـوم الـشَّيْءَ: خەڵكەكە شتەكەیان خستە ناو خۆیانەوەو دەوریاندا. ◊ إنـْحَاشَ عَنْـهُ ومِنْـهُ: لێی دوور كەوتەوە ◊ تَحاوشـوا الـشَّيْءَ بَيْـنَهُمْ: شتەكەیان خستە نێو خۆیانەوەو دەوریاندا. ◊ تَحَوَّشَ منه: شەرمی لێكرد ◊ (تحوَّش عنه): لێی دوور كەوتەوە. ◊ تَحَوَّشَت فلانَةُ من زوجها: فلان ئافرەت بێ مێرد بوو، بوو بە بێوەژن. ◊ الحـائش: كۆمەڵێك درەختی دار خورما یان درەختی

تـر. ٥ اَلْحُواشَـةُ: پێداویـستی ٥ هەرشتێـك شەرمی لێبكرێ ٥ تاوان بێ یان نا.

الْحَوْشُ: حەوشەی ماڵ.

الحُـوْشُ: حوشتری هـارو جـەموش. ٥ الْحُوشِـيُّ مـن الكلام: قسەو وشـەی غـەریبو کـەم بیـستراو. ٥ الحوشـيّ مـن الليـالي: شـەوی تاریـكو نوتـەك ٥ دەگوترێ: (رجـل حوشـيٌ): پیاوێـكە تێـكەڵاوی كـەس ناكـاو تەریكـە. ٥ اَلْمَحَـاشُ: ئامێرو كەرەستەی نـاو مـاڵ. ٥ الْحَوْشَبُ: زەنگی وڵاخ ئەو شوێنەی سمو ئێسقانی قاچی بەیەك دەگەن ٥ یان خودی ئێسقانی قاچی كە لەگەڵ سمـی دا بەیـەك دەگـەن ٥ بۆشـایی سـم ٥ كەروێشكی نێـر ٥ گۆلـك ٥ قـەدبارێكو ورگ بـچكۆلە ٥ یـان ورگ زلو كەلەكـە هەڵاوساو ٥ كۆمەڵێك ئادەمیزاد.

حَاصَ الثوبَ ونحوه: كراسەكەی دوریی.

حـاص بـين الـشيئين: نێوانی دوشتەكەی تەسك كردەوە.

حاصَ حولهُ: دەورەی داو پاراستی.

حَوِص الرجل يحوَصُ حوصاً: قولنچكی چاوی ئـەو پیـاوە چوك بـون هـەر دەڵێ قولینچكە چاوی دوراون ٥ هەروا بـەمانا ئـەوەش دێ ٥ چاوێـكی لەوی تری پچوكتر بێ ٥ حَاوَصَهُ: بەقولینچكی چاوی سەیری كرد تیلەی چاوی دایە. ٥ احْتَاصَ في الأمر: لەكارەكەدا ئیحتیاتی كـرد. ٥ الحِواصُ: دەرزیو سـوژن یـان شتێـكی تـری لـەو جـۆرە كەشتی پێ بدروێ.

الْحَوْصُ: هەڵوەشـاندنـەوە، روخانـدنـەوە،٥ الحِيَاصَةُ: قەیاسـەو بەرتەنگـەی (وڵاخ ئـەو حەبلـەی كورتـانو بـاری پـێ لـە وڵاخ قـایم دەكـرێ). ٥ حَوْصَلَ الطائر: باڵندەكە چكلدانەی پـڕ كـرد لـە خۆراك. ٥ حَوْصَلَ الانسان وغيره: ئادەمیزاد خوار وركی زل بـوو ٥ اَلحَوْصَـلُ للطـيرِ: هەڵاوسـانی چـیكلدانەیەتی خـواردنی تێـدا كـۆ دەبێتـەوە پێش ئەوەی خواردنەكە بچێتە مەعیدەیەوە. ٥ حَوْصَـلَ الـدار: گەنجینـەی خـانوو. ٥ حَوْصَـلُ الحوض: بنكی حەوز كـە ئـاوی تێدا راوەستێ. ٥ الحَوْصَلُ من الشاة: ئەو ئاژەڵو حەیوانەیە وركی لەژور ناوكییەوە زل بـێ ٥ الحَوْصَلَةُ: بـۆ باڵنـدە بـەمانا (الحَوْصَـل) دێ ٥ بـۆ ئـادەمیزاد لـەخوار ناوكییـەوە گـەدەی زل بنوێنـێ ٥ صـندوقە پچكۆلەیەكە پارەو شتی وای تێدا هەڵدەگیرێ.

حَاضَ الماءَ حَوْضاً: ئاوەكەی كۆكردەوەو دەورەی دا.

حَـوَّضَ: حـەوزی دروست كـرد ٥ احتـاضَ: حـەوزی دروست كرد. ٥ استحوض فلان: بـەمانا (احتـاض) دێ ٥ (استحوضَ الماءُ) ئاوەكە كۆ بۆوە.

اَلْحَوْضُ: شوێنی كۆبونەوەی ئـاو ٥ (الحَوْضُ من الأذن): كركراگـەی گـوێ ٥ پارچـەیەك لـەزەوی سنوردار ٥ زرعاتو باخی پەرژینكراو.

حَـوْض البحـر: ئـەو وڵاتو شارانەی دەكەونـە سـەر لێواری دەریا.

حَوْض النهـر: ئـەو زەویو زارەی بـەناوی روبارەكە ئـاو دەدرێو بـەناویا تێپـەڕ دەبـێ ٥ اَلْمُحَـوَّضُ: ئەستێرۆكە بەدەوری بنكی دارخورماو درەختی تـردا دەكـرێو ئـاوی تێـدەكرێ بـۆ ئـەوەی درەختەكە تێر ئاو ببێ.

حـاط القـومُ بالبلـد حَياطـةً: خەڵـكە دەورەی شارەكەیان دا.

حاط الصَّبيُّ: منداڵەكە بەتی چاوەزاری لە پشتی بەست.

حـاط الـشَّيْءَ: شتەكەی پارێزگاری كـردو بـەڵێنی داچی لە بەرژەوەندی شتەكەدابێ بیكاو زیانی لێ دوور بخاتـەوە. ٥ أحَاطَ الحائِطَ: دیـواری دانـا، دیواری رابەست. ٥ أحاط القومُ بالبلد: خەڵكەكە

دەورەی شارەکەیاندا. ٥ أحاط بالأمر: لەھەمموو لایەکــەوە گرنگــی بەکارەکــە داو کــونترۆڵی کرد ٥ أحَاطَ الشَّيْئَ: دەورەی شتەکەیدا ٥ أحِيطَ بفلان: فەوتانو تێیدا چوونی فلانکەس نزیك بوو.

احِيطَ بالشر: تێداچوو فەوتا ٥ حاوَطَهُ: گفتوگۆی لەگەڵ کرد لەسەر کارێك بۆ ئەوەی رازی بکا. ٥ حَوَّطَ حائطا: دیواری رابەست ٥ (حَوَّط كرمَهُ) پەرژینی بۆ درەختی مێوەکەی کرد. ٥ حَوَّط حول الشَّيْئَ: شتەکەی بەچوار دەوری شتەکەدا کۆمەڵ کردو بۆی کردە شورا. ٥ حَوَّطَ الشَّيْئَ: شتەکەی چاودێری کردو پەیمانی دا پارێزگاری بکاو چی لەبەرژەوەندی ئەودایە ئەنجامی بدا. ٥ إحْتَـاطَ: لــە کاروبــاری خــۆی دا زۆر وردبینــیو لێــکۆڵینەوەی ئەنجامــدا ٥ تَحَوَّطَــهُ: پارێزگــاری شــتەکەی کــرد ٥ اَلتَّحْوِيطَــةُ: دەزوی دورەنــگو بــادراو (رەنگــی ســورو رەش) ٥ مــیرووی تێــدەکرێو بــۆ چــاوەزار لــە پــشت دەبەسترێ ٥ هەروا بەمانا نوشتەو جادوش دێ.

٥ الحائِطُ: دیوار ٥ شورای باخ، ٥ الحُوَاطَةُ: ژورێــك بۆ هەڵگرتنو پاراستنی گەنمو جۆو دانەوێڵە.

الحَــوْطُ: دەزوێــکی رەنگــاو رەنگــە (ســورو رەش) مــیروی شــینی پــێ دەهۆندرێتــەوە هەرشــکڵی مانگی یەکشەوەی لەزیو دارێــژراوی تێدەکرێو لــە پــشت دەبەســترێ بــۆ دەفعــی چــاوەزار. ٥ اَلحَوْطَةُ: بەمانا ئیحتیات دێ. ٥ اَلحوطَةُ: پارییەکە پاریکــەرەکان تێیــدا بــەدەوری یــەکتردا دەخولێنــەوە. ٥ اَلحُــوَّاطُ: راگــر ٥ اَلحَيْطَــةُ: ئیحتیات ٥ سۆزو بەزەیی ٥ الْحَيِّطُ: دەگوترێ: (رجــل حَــيِّطٌ) پیاوێــکە زۆر چــاودێری مــاڵو منــداڵی خــۆی دەکــا. ٥ اَلمَحَـاطُ: ئـەو شـوێنەی دەبێتە دەوروبەری ماڵو سامان، واتە: پەرژین. ٥ اَلْمُحِيطُ: دەریا لووش.

حَافَ فلان الشَّيْئَ حَوْفـاً: فلانکەس لەسەر لێواری شــتەکە بــوو. ٥ حَوَّفَــهُ: خــستیە ســەر لێــواری شتەکە.

حَـافَ البَـاتُ المكـان: روەکی لەدەوری شوێنەکە روانــد. ٥ تَحَــوَّفَ الــشَّيْئَ: قــەراغی شــتەکەی گرت ٥ یان لە قەراغەوە گرتی.

اَلحَافَةُ: لایەنو کەنار.

اَلْحَوْفُ: لایەنو قەراغ ٥ پۆشاکێــك منــداڵ لەبــەری دەکا بێ قۆڵ وەکوو سوخمە.

حَــوْفَزَ الــصَّبيَّ: منداڵەکــەی خــستە ســەر پەنجــەی قاچیو بەقاچی بەرزی کردەوە.

حَاقَ البَيْـتَ ونحـوه حَوْقـاً: ماڵەکەی ماڵی. ٥ حَوَّق عليــه: قــسەکانی لێ خــوارو خــێچو تێــکەڵو پێــکەڵ کردن. ٥ حَوَّق راسَـهُ: ناوەڕاستی سـەری تاشیو ئەوی تری هێشتەوە. ٥ احتـاق مالــه مــن ورائــه: ماڵەکــەی زەوت کــرد. ٥ الْحَرَاقَــةُ: ماڵماڵین ٥ جادە ماڵین.

اَلحَوْقُ: کۆمەڵی زۆرو قەرەباڵغی.

اَلحُوقُ: چوار چێوەی شت کە بەکەوانەیی دەوری شت دەدەن. ٥ اَلمِحْوَقَةُ: گەسك.

حَوْقَلَ حَوْقلةً وحِيقالاً: هەردوو دەستی خۆی خستنە سەر کەلەکــەی، ســەر ســێ بەنــدەی ٥ بــەخێرایی رۆیــی خەریکبوو رۆیشتنەکەی بگاتە راکردن ٥ ماندوبوو.

حَوْقَلَ فلان: وتی: (لاحول ولا قوة الا بالله).

حَوْقَلَ الشَّيْئَ أو فلاناً: پاڵی پێوەنا ٥ هەڵی نا.

اَلحَوْقَلُ: ئادەمیزادی بەتەمەنی ماندو. ٥ اَلحَوْقَلَةُ: دیزەو گۆزەی مل درێژ کە ئاو فرۆش بەکاری دێنێ.

حاك الشَّيْءُ في صدره أو قلبه: شتەکە لە مێشکی دا یان لە دڵی دا چەسپاو جێگیربوو یان بەمانا دەنەدەنەو خوراندن دێ.

حاك الثوبَ حياكةً: قوماشەکەی چنی.

حاك المطرُ الروضَ: بارانەکە گەشەی بەگوڵو رەوەکی باغەکەدا ٥ تحوَّك بالثوب: پۆشاکەکەی لەسێ بەندەیەوە هێنا بۆ پێشی ئەژنۆیو لەسەر سێچکانی دانیشت، واتە خۆی کەمەندکێش کرد.

اَلحوكُ: نموونەی وێنە ٥ دەگوترێ: (هذا على حوك ذاك) ئەوە لەسەر شێوەی ئەومیە. ٥ اَلْحَوَكَةُ: دەگوترێ: (هم ناس ليس عليهم حوكة هؤلاء القوم) ئەوانە کەسانێکن لەو هۆزو خێڵە ناچن. ٥ الحياكة: جۆلایی. ٥ اَلْمَحَوكَةُ: شەرو هەرا.

حال الشَّيْءُ حولاً: ساڵێك بەسەر ئەوشتەدا تێپەڕی.

حال الحولُ: ساڵەکە تەواو بوو.

حال الشَّيْءُ: شتەکە گۆڕا .

حال في ظهر دابته: بازی داو لەسەر پشتی وڵاغەکەی وەستا.

حال عن العهد: لە پەیمانی خۆی پەشیمان بۆوە.

حال الشيء بين الشيئين حولاً وحيلولةً: ناوانی کردن ٥ بوو بە پەردەو حائیل لەنێوان ئەو دو شتەدا. ٥ حالت النَّخْلَةُ حُئُولاً: درەختی خورماکە ساڵێك بەری گرتو ساڵێك بەری نەگرت. ٥ حَالَتِ الناقةُ: حوشترە مێینەکە کەڵ درا بەڵام ئاوس نەبوو. ٥ حَولَت عينه أو طرفه: چاوی خێل بوو، چاوەکەی توشی فیچی بوو. ٥ أحْوَلَ: ساڵێك بەسەری دا تێپەڕی ٥ دەگوترێ: (أحْوَلَ الصَّبيُّ): منداڵەکە ساڵێکی تەواو کرد. ٥ أحْوَلَت الدارُ: خانووەکە رۆژگاری زۆری بەسەردا تێپەڕیو گۆڕانکاری تێکەوت. ٥ أحْوَلَ بالمكان: ساڵێك لەو شوێنە مایەوە. ٥ أحْوَلَت المرأة أو الناقةُ: ئافرەتەکە لەدوا کچ کوڕی بوو ٥ یان حوشترەکە دوای بێچوی مێینە بێچوی نێری بوو. ٥ أحْوَلَ عَيْنَهُ ٥ چاوی خێلکرد. ٥ أحَالَ: ساڵێکی تەواوی بەسەردا تێپەڕی. ٥ أحال الدارُ: خانووەکە گۆڕانکاریی بەسەردا هاتو ساڵانێکی زۆری بەسەردا تێپەڕی ٥ دانیشتوانەکەی چەند ساڵو عەیامێکە لێی دوور کەوتوونەوە. ٥ أحَالَ الشَّيْءُ الرجلُ: شتەکە یان پیاوەکە لەحاڵێکەوە چووە سەر حاڵێکی تر. ٥ أحال بالمكان: ساڵێك لەو شوێنە مایەوە. ٥ أحال الرجلُ: ئەو پیاوە حوشترەکانی ئاوس نابنو نەزۆکن ٥ قسەکانی دژ بەیەکنو هیچی بەسەر هیچەوە نیە.

احالَ عليه بالكلام: بەقسە روی تێ کردوو دەستی کرد بە ئاخاوتن لەگەڵیدا ٥ أحَالَ في ظهر دابته وعليه: بازی دایە سەرپشتی وڵاغەکەیو جێگیر بوو. ٥ أحالَ الغريمَ: خاوەن قەرزەکەی رەوانەی سەرپەکێکی تر کرد. ٥ أحَالَ الشَّيْءَ: شتەکەی گواستەوە. ٥ احال العمل الى فلان: کارەکەی بەفڵان سپارد. ٥ أحال القاضي القضية الى محكمة الجنايات: قازی روداوو کێشەکەی رەوانەی دادگای تاوانەکان کرد. ٥ حَوَّلَ الشَّيْءَ: شتەکەی گۆڕی یان گواستیەوە لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر ٥ حَوَّلَ فلان الشَّيْءَ الى غيره: فڵانکەس شتەکەی نارد بۆ لای یەکێکی تر. ٥ حَوَّلَ الأرْضَ: زەوییەکەی ساڵە ناساڵێك کێڵا بۆ ئەوەی خاکەکەی بەهێزبێ. ٥ حَوَّلَ الشَّيْءَ: شتەکەی لە حاڵێکەوە گۆڕی بۆ حاڵێکی تر. ٥ احتولَهُ القومُ: خەڵکەکە فڵانیان خستە ناو خۆیانەوە. ٥ احتال الشَّيْءُ: ساڵێك بەسەر ئەو شتەدا رۆیی. ٥ احتال فلان: فڵانکەس ویستی بەفێڵو تەڵەکەبازی فڵان

شتی دەست بکەوێ. ◊ **اِحْتَالَ الأرْضُ**: زەوییەکە بارانی لێ نەباری.

احتال علیه بالدین: قەرزەکەی حەواڵەی ئەستۆی ئەو کرد. ◊ **تَحَوَّلَ**: لە شوێنێکەوە گواستییەوە بۆ شوێنێکی تر ◊ یان لەحاڵو وەزعێکەوە کەوتە حاڵو وەزعێکی ترەوە. ◊ **تَحَوَّلَ عن الشَّیْئِ**: لەو شتە وازی هێنا چووە سەرکارێکی تر. ◊ **استحال الکلامَ**: کەلامەکەی لەماناى خۆی لاداو مانایەکی تری لێ هەڵهێنجا. ◊ **استحال الشَّیْئُ**: شتەکە حەواڵەکرا. ◊ **الإحتِیال**: هەڵخەڵەتاندن جەریمەیەکی یاسایە ◊ بریتییە لەوەی کەسێك بیەوێ بەناڕەوا ماڵی کەسێکی تر بخوا. ◊ **التحاویل**: ئافرەتێکە ساڵە ناساڵێك منداڵی ببێ ◊ هەروا بەزەوییەك دەگوترێ ساڵە ناساڵێك بکێڵدرێو تۆو بکرێ. ◊ **الحائل**: ئەو شتەی گۆڕان پەیدا دەکا ◊ **الحالُ**: ئەوکاتەی کەتێیدای. ◊ **حال الدهر**: گۆڕانکاری زەمانە ◊ **حال الانسان**: هەموو کارو بارێکی تایبەتی ئادەمیزاد چ مادی چ مەعنەوی. ◊ **الحال فی الطبیعة**: چۆنیەتێکی زوو بەسەر چووە ◊ **الحال فی النحو**: حاڵ لەمزاراوەی نەحوییاندا بریتییە لەزەمانی هەنووکەیی‌و کاتی قسەکردنەکە ◊ **الحَوَالُ**: دەوروبەری شت، ◊ **حَوَالُ الدهر**: گۆڕانکاری رۆژگارو بەڵاو کارەساتی. ◊ **اَلحَوَلَةُ**: ئەوەیە خاوەنی قەرز لەقەرزدارێکەوە بگوێزێتەوە بۆ سەر قەرزدارێکی تر ◊ گواستنەوەی ئاو لە چۆمێکەوە بۆ روبارێکیتر ◊ شایەتیدان ◊ بەرعۆدەبوون ◊ چەکێکە یان کومپیالەیەکە پارەی پێ دەگوێزرێتەوە لەشوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر. ◊ **اَلحَوالیّ وَالحُوَالی من الرجال**: ئەوکەسەیە زۆر فێڵبازو فوڵبڕبێ.

اَلحَوَلُ: جەو جوڵو هاتو چۆ ◊ ساڵ.

اَلحُوَلُ: لەمپەرو پەردەی نێوان دوشت ◊ پیاوی فێڵبازو فوڵبڕ.

اَلحـوَلُ: زیرەکـی‌و لێهاتوویی‌و کارامایی لەئەنجامدانی کاردا ◊ ئەو کەندڕو جۆگە هەڵکەندراوەیە کە بەڕیز ئەمامە خورمای تێدا دەنێژرێ ◊ دەگوترێ: (هذا من حِوَل الدهر) ئەمە لەکارەسەیرو عەجایەبەکانی رۆژگارە.

اَلحُوَلُ: پەردەو لەمپەر لەنێوان دوشتدا ◊ خێڵی‌و قیچی لە ئاراستەکردنی نیگای دوو چاودا. ◊ **اَلحِوَلاءُ**: ئەو پەردەی بێچوە حوشتر لەناو سکی دایکی دا لەناوی دایە ◊ وەکوو مەشیمە بۆ زاروك لەسکی ئافرەتدا ◊ ئەو ئاوەیە کە لەپێش سەردەرهاتنی زارۆك لەسکی دایکی دەرژێتەدەر. ◊ **اَلحُـوَلاءُ**: (حُوَلاء الدهر) سەیرو سەمەرەی رۆژگار. ◊ **الحُوَلَةُ من الرجال**: ئەو پیاوەیە زۆر کارامابێ لە فێڵبازی‌و فوڵبڕی دا ◊ **اَلحَـوَلِیُّ**: هەرشتێك ساڵێکی بەسەردا تێپەڕێ گیانلەبەربێ یان روەك بێ، ◊ **الحُوَّالُ**: قەناتێکی بچکۆلەیە ئاوی لێ دەگوازرێتەوە بۆ شوێنێکی تر. ◊ **اَلحُوَّلُ**: ئەو پیاوەی خێرا دەگۆڕێو هەر رۆژەی لەسەر هەوایەکە ◊ پیاوی فێڵبازی فوڵبڕ. ◊ **اَلحِیالُ**: پەتێکە سەرێکی لەپەتی بەرسنگی حوشتر دەبەسترێو سەرەکەی تری بەپالوەکەیەوە قایم دەکرێ ◊ پێشی شت ◊ **اَلحَیّالُ**: فێڵبازو سیاسەتمەدار. ◊ **اَلحیّلُ**: ئەو کەسەی حەواڵەکەی بۆسەر دەنێردرێ ◊ ئەوکەسەی حەواڵەکەی بۆ دەکرێ ◊ بەهەردووکیان ◊ **اَلمُحَالُ**: ئەوشتەی نەگونجێ ببێ ◊ **المَحَالَةُ**: فێڵو چاوبەست لێ کردن ◊ شتێك لەشێوەی ئاعوور ئاوی پێ هەڵدەهێنجندرێ. ◊ **المِحْوَالُ من الرجال**: ئەو

کەسەیە لەقسەکردندا پشت بەقسەی پێش خۆیەوە ببەستێ‌و قسەی خەڵك بجوێتەوە. ٥ اَلْحُوَلُ: نامێرێکە بەرزو نزمی کارەبای پێ کۆنترۆڵ دەکرێ. ٥ اَلْمُحِيلُ: ئەو کەسەی منداڵی نابێ (نەزۆك). ٥ المستحيلُ: شتی بەتاڵ‌و پوچ ٥ شتێك هەبوونی یان پەیدابوونی محاڵ بێ.

حام حول الشَّئَ: بەدەوری شتەکەدا سوڕایەوەو دەوریدا ٥ لە حەدیثی پێغەمبەردا هاتووە دەفەرموێ: (من حام حول الحمى يوشك أن يقع فيه) کەسێك لەتاوان نزیك ببێتەوە لەوانەیە تێی بکەوێ.

حام الشَّئَ: هەوڵی بۆ ئەو شتەداو ویستی بەدەستی بێنێ.

حام على قرابته: سۆزی بۆ خزمەکانی نواندو یارمەتی دان.

حام الحيوانُ: گیانلەبەرەکە تینووی بوو، (ك: حوائم، حُوَّم). ٥ حَوَّمَ في الأمر: زۆر لەکارەکە ورد بووەو زۆری تێ روانی.

اَلْحَوْمُ: جەڵەبە حوشتری فەرەباڵغ.

اَلْحُوْمُ: شەرابی کۆن. ٥ اَلْحَوْمَةُ من البحر والماء والرَّمْلِ: زۆرینەو بەشی هەرە زۆری ٥ لەشەڕو جەنگا بەشوێنی ترسناکی ناو شەڕەکە دەگوترێ. ٥ الحَوْمَاتَة: زەوی رەقی تەخت ٥ الحَوْمَـلُ: لەهەموو شتێکدا بەسەرەتاکەی دەگوترێ ٥ لافاوێك ئاوەکەی قوڕاو نەبێ ٥ هەوری رەشی باراناوی ٥ تَحَوَّنَ: زەلیل بوو هیلاك بوو. ٥ الحانَةُ: دوکانی عەرەق فرۆشتن.

حَوى الشَّئَ حوايةً: بەسەر شتەکەدا زاڵ بوو کردییە ملکی خۆ.

حَوِيَ الشَّئُ حوى وحُوَّةً: ئەوشتە سەوزی تێکەڵ رەشاییەکەی بوو ٥ یان رەشی تێکەڵی سورییەکەی بوو. ٥ حَوِيتِ شفة الرجل: لێوی پیاوەکە لە سوری دا مەیلەو رەش بوون.

حَوِيَ النباتُ: گژو گیاکە لەسەوزیدا خۆی بەرەش نواند ٥ حَوِّيَ الشَّئَ: شتەکەی وێك هاتەوە ٥ حَوِّيَ الشَّئَ: شتەکەی وەرگرت. ٥ احتوى الشَّئَ وعليه: لەخۆی گرت جێی کردەوە. ٥ تَحَوِّيَ: خۆی کۆکردەوەو پاپۆکەی بەست ٥ الحاوِي: ئەو کەسەی مار بەخێو دەکاو پشی پشییان دەکا ٥ پیاوێك کاری سەر سوڕهێنەر ئەنجام بدا. ٥ الحاوِياء: ریخۆڵە ٥ ناوسك. ٥ اَلْحِواءُ: ئەو شوێنەی شتی تێ دەکرێ وەکوو گەنجینە ٥ کادێن ٥ هۆبەو مەنزڵی رشماڵ نشین.

اَلْحُـوُّ: مێروە سورە ٥ مێروی سلێمان (مێروە سلێمانە). ٥ حَوّاءُ: دایە حەوا. ٥ اَلْحُوَّةُ: رەنگێکە لەرەنگی ژەنگی ئاسن دەکا. ٥ حُوَّةُ الوادی: ئەمبەرو ئەو بەری شیو. ٥ اَلْحَوِيُّ: خڕی‌و کەوانەیی ٥ بۆ هەرشتێك بێ ٥ حەوزی بچوکی ناو بۆ حوشتر. ٥ اَلْحَوِيَّةُ: پۆشاکێکە ناواخنی هەیە دەکرێتە سەرپشتی حوشتر ئافرەت لەسەرییەوە سوار دەبێ ٥ پەرۆیەکە لەسەر سەر دادەنرێت کاتێ قاپێك یان شتێکی تر دەخەیتە سەر سەرت ٥ زەوی رەق‌و روتەن کە بە بەرد یان بەخشتی کاڵ‌و قوڕ شورای بۆ دەکرێ. ٥ حاويةُ البطن: ریخۆڵەو جەرگو سی. ٥ اَلْحَيَّةُ: مار ٥ ئەمیش چەند جۆرێکی هەیە. ٥ المحتوى: هۆبەو رەشماڵ نشین کە لەسەر ئاوێك کۆدەبنەوە.

حَيْثُ: زەرفی مەکانەو ئیضافەدەکرێ بۆلای رستە.
٥ **اَلْمَحْوَاةُ**: (**أرضٌ مَحواةٌ**) زەوی ماراوی کە زۆری مار لێبن.

حَاجَ حَيْجاً: هەژار کەوت.

اَلْحَاجُ: رووەکێکی چقلاوییە سەوزییەکەی زۆر درێژە دەکێشێ و رەگەکانی زۆر بەزەویدا دەڕۆنە خوار ٥ **حَيْجَمَ الرجل**: پیاوەکە بەسرتە قسەی کردو لەبەر خۆیەوە ورتە ورتی بوو.

حادَ عن الشَّيْءِ حَيْداً وحَيَداناً: لەشتەکەی لادا ٥ **أحاده عن الشَّيْءِ**: لەو شتەی لاداو دوری خستەوە. ٥ **حايَدَهُ مُحايدةً وحِياداً**: وازی لێ هێناو روی لێ وەرگێڕا ٥ وازی لە دژایەتی ئەو هێنا. ٥ **الحِيادُ**: ئەوەیە بێ لایەن بێ پشتگیری هیچ لایەکی کێشەکە نەکەی. ٥ **الحِياد الا يجابي**: لەسیاسەتی نێو دەوڵەتی دا ئەوەیە وڵاتێک هاوکاری یەکێک لەو دەوڵەتە دژە بەیەکەکان نەکاو لەگەڵ باقی دەوڵەتەکانی تردا هاوکارو هاوسۆز بێ بۆ بەرقەرار بوونی ئاشتەوایی گشتی.

اَلْحَيْدُ: ئەوەی لە ئەملاو ئەولای شت هەڵتۆقێتەوە.

اَلْحَيَدُ: ناخۆ بوونی زارۆکە لەسکی دایکی داو بەئاسانی نەیەتە دەرەوە. ٥ **الحَيَدى**: رۆیشتنی بەتەکەبوورو لارو لەنجە ٥ **الحَيَدانُ**: ئەو بەردو زەیخەیە لەکاتی رۆیشتندا لەژێر پێی وڵاخ دەردەپەڕێ. ٥ **الحَيْدَةُ**: روانینی بەرق و کینەوە ٥ **اَلْحَيِّدُ**: گوێدرێژی زۆر سرک و تەڕ دەماخ. ٥ **اَلْمَحِيدُ**: ناچار.

حَارَ بَصَرُهُ حَيْراً وحَيرةً وحَيراناً: تەماشای شتەکەی کردو چاوی نەیتوانی لێی بڕوانێ ٥ چاوی لێی هەڵبەزییەوە.

حار فلان: فلانکەس ڕێی لێ گوم بوو ٥ (**حار في الأمر**) لەو کارەدا سەری لێ تێکچوو.٥ **حار الماءُ**: ئاوەکە کۆبوەو هەڵخولا ٥ **حَيَّرَهُ**: خستیە سەر لێ شێوانەوە. ٥ **تَحَيَّرَ**: کەوتە سەر لێ شێواوییەوە. ٥ **تَحَيَّرَ السحابُ**: هەورەکە لەشوێنی خۆی وەستاو بارانی باراند. ٥ **تَحَيَّرَ الماءُ**: بەمانا (حار الماء) دێ. ٥ **تَحَيَّرَ المكان والاناء بالماء**: شوێنەکە پڕ بوو لەئاو. ٥ **استحار الرَّجُلُ أو الماء في المكان**: بەمانا (حارَ) دێ. ٥ **استحير الشرابُ**: بەخۆشی شەرابەکەی بۆ قوت چوو. ٥ **الحائِرُ**: کەسێک سەرگەردان بێ ٥ شوێنێک ئەملاو ئەولای بەرزبێ و ئاوی تێدا بووەستێ ٥ باغ و بێستان. ٥ **الحارَةُ**: بەرو بەرماڵ ٥ ئاوچەیەک نزیک بێ لەماڵەوە. ٥ **الحاري**: دەگوترێ: (لا آتيه حاري الدهر) قەت نایەمە لای. ٥ **الحِيرَةُ**: سەرگەردانی و ڕاڕایی ٥ زەوی سەوزو پڕ دانەوێڵە ٥ **اَلْحَيَّرُ**: هەور لەگەڵ باران پەیدا ببێ و نەرمونێتەوە. ٥ **اَلْمَحَارَةُ**: دیوی ناوەوەی مەلاشوو. ٥ **اَلْمُسْتَحِيُّ**: ڕێگەیەک لەسارایەک دابێ و نیشانەی دیارنەبێ و سەری لێ دەرنەکرێ. ٥ **اَلْمُسْتَحِيرَةُ**: پیلۆی چاو کە گۆشت و چەوری زۆربێ. ٥ **تَحَيَّزَ الرجلُ**: پیاوەکە ویستی هەڵسێ و زۆر بەزەحمەت بوو هەڵسانەکەی. ٥ **تَحَيَّزَ اليهم**: پاڵی بەوانەوە داو چووە سەر بیرو بڕوای ئەوان.

حَاسَ الحَيْسَ حيساً: تریتی خورماو کەشکی دروست کرد.٥ **حاس** الشَّيْءَ بغيره: ئەوشتەی تێکەڵاوی شتی ترکرد.

حَيَّسَ الحَيْسَ: تریتی خورماو کەشکی دروست کرد.

الحَيْسُ: خورماو کەشک و رۆن تێکەڵ بەیەک دەکرێن و دەکوترێن و دەشێلدرێن دەکرێتە قاوت.

حاشَ حَيْشاً: ترسا ◊ وەكوو ترسنۆك رۆیشت.

حاش الوادي: دۆڵەكە درێژ بووە.

حاش فلاناً: فلانكەسی ترساند. ◊ **تَحَيَّشَتْ نَفْسُهُ**: نەفسی لێی تۆراو پێش چاوی كەوت.

اَلْحَيْشُ: كۆمەڵ. ◊ **اَلْحَيْشانُ**: پیاوی زۆر ترسنۆك.

حاصَ عنه: لای داو لەرێگە دوركەوتەوە.

حاصَ القومُ: خەڵكەكە كەوتنە هاتو چۆ دەگەڕان ڕێگای هەڵاتن بدۆزنەوە. ◊ **حَايَصَهُ**: چاوو راوی لێكرد ویستی بەسەریدا زاڵ بوو. ◊ **حايَصَ الموتَ**: سوور بوو لەسەر ئەوەی خۆ لەمردن رزگار بكا. ◊ **إحاصَ**: لایداو دوور كەوتەوە.

حاص باص: تەنگانەو نارەحەتی.

حَيْصَ بَيْصَ: تەنگانەو نارەحەتی ◊ **الحُيُوصُ**: چەمووش ◊ **اَلْمُحِيصُ**: چارەو پەنا.

حاضت المرأةُ: ئافرەتەكە بێ نوێژ بوو كەوتە عادەتی مانگانەیەوە ◊ **حاضت شجرةُ السَّمُر**: شتێك لە درەختی سەمورە هاتە خوارێ وەكوو خوێن سورە. ◊ **حاض السيلُ**: لافاوەكە هەڵسا. ◊ **حَيَّضَ الماءَ**: ئاوەكەی بەرداو وەكوو لافاوی لێكرد. ◊ **تَحيَّضت المرأةُ**: بەمانا (حاضت) دێ ◊ رۆژانی عادەی مانگانە ئافرەتەكە وازی لە ئەنجامدانی نوێژو رۆژو هێناو چاوەڕوانی كۆتایی هاتنی خوێنی حەیزەكەی كرد ◊ خۆی بە لەحەیزكەوتوو لەقەڵەمدا ◊ هەڵسو كەوتی وای كرد كە كەوتۆتەوە عادەی مانگانەوە. ◊ **اُسْتُحِيضَتْ المرأة**: ئافرەتەكە دوای تێپەڕبوونی ماوەی عادەتی مانگانەی خوێنەكەی نەوەستاو هەر بەردەوام بوو. ◊ **الحِيَاضُ**: خوێنی حەیز.

الحَيْضُ: ئەو خوێنەی مانگانە چەند رۆژێكی دیاریكراو بەشێوەیەكی سروشتی لەرەحەمی ئافرەتەوە دێتە خوار. ◊ **اَلْحِيضَةُ**: ئەو پاچە پەڕۆیەیە ئافرەت بەخۆیەوە هەڵدەگرێ بۆ ئەوەی خوێنەكە لە جەستەیەوە نەچێ‌و بڵاو نەبێتەوە.

حافَ عليه حَيْفاً: ستەمی كرد.

حافَ الأبُ: باوكەكە خۆشەویستی‌و رێزی بۆ منداڵێك لە منداڵەكانی لەوانی تر زیاتر دەربڕی ◊ گرنگی بە منداڵێكی زیاتر لەوانی تردا ◊ **تَحَيَّفَ الشَّيْءَ**: وردە وردە لەقەراخ‌و بیجاخی شتەكەی گرت‌و لێی كەمكردەوە ◊ **الحائف** (**حائف الجبل**): قەراخی كێو بنارو دامێنی كێو.

الحافُ: رەگێكی سەوزە لەژێر زوبانەوەیە. ◊ **اَلْحَائِفَةُ من كل شيئ**: لایەن‌و ئەملاو ئەولای شت.

الحَيْفُ: تیژایی بەرد، ◊ **اَلْحِيفَةُ**: تیژكەرەوەیەكە سەرمتیرو سەرە رمی پێ تیژ دەكرێتەوە. ◊ **الحِيفة من الشَّيْءِ**: لایەن‌و قەراخ‌و ئەملاو ئەولای شت.

حاقَ به الشَّيْءُ حَيْقاً وحيوقاً وحَيَقاناً:

حاق به الأمر: كارەكەی لەسەر پێویست بوو.

حاق فيه السيفُ: شمشێر كاری لێكرد.

حاق الشَّيْءَ: شتەكەی هەنوو وزۆری دەست رێ خست. ◊ **أحاق به الشَّيْءُ**: بەمانا (حاق) دێ ◊ **حَايَقَهُ**: حەسوودی پێ بردو رقی لێ بوو. ◊ **إحْتَاقَ على الشَّيْءِ**: ئیحتیاتی كرد بۆ ئەوشتە.

اَلْحَاقُ حاق الجوع: برسیایەتی زۆر ◊ ئەوپەڕی برسییەتی.

اَلْحَيْقُ: ئەوەی دێتەوە رێی ئادەمیزاد لەخراپەكانی. ◊ **اَلْحَيْقَرُ**: لاواز یان نارەسەن‌و بنەچە خوێڕی.

حَاكَ في كذا حَيْكاً: شوێنكەی لێكرد، كاریگەریی لێ كرد.◊ **حاك المُدْيَةُ**: كێردەكە بڕی.

حــاك في مــشيته حَيَــكاناً: لــه رۆییشتنەكەیدا لارو لەنجەی كرد خۆی بادا ○ بەتوندی پێی لەزەویداو عەرزەكەی كوتایەوە.

حاك الثوبَ: قوماشەكەی چنی ○ **أحاك فيه السيفَ**: بەمانا (حاك) دێ، واتە: شمشێر كاری تێكرد. ○ **إحْتَاكَ بثوبِهِ**: بە كراسەكەی خۆی كەمەندكێش كرد واتە: قاچیو پشتی پێكەوە بەستن. ○ **تَحَايَكَ**: بەلارو لەنجە هات.

حَالَ الماءُ حيلاً: ئاوەكە لەناو شێوەكەدا كۆ بۆوە. ○ **تَحَايَلَ على الرجل أو الشَّيْئَ**: فێڵی لە پیاوەكە كردو بەسیاسەت لەگەڵی دا هەڵسو كەوتی كرد بۆ ئەوەی لێی بەمراد بگا. ○ **تَحَيَّلَ**: فێڵو فەجەری بەكار هێنا بەئەنجامدانی كارەكانی.

اَلْحَيْلُ: ئاوی كۆ بووەوە لەناو شێوەكەدا، ○ **اَلْحَيْلَةُ**: جەڵەبە مەڕو بزن ○ بەردی بەربۆوە لەكێوەوە بۆ دامێنیو هێندە كۆببنەوە تا زۆر دەبنو دەبێتە بەردەڵان.

حَانَ الأمْرُ: كاتی ئیشەكە نزیك بۆتەوە ○ **أحانَ**: زۆر مایەوە. ○ **أحان الشَّيْئَ**: شتەكەی فەوتاندو لە ناوی برد. ○ **أحْيَنَ القومُ**: گەلەكە كاتی ئەوەی هاتووە بەمافی خۆی بگا. ○ **أحْيَنَ الابلُ**: حوشترەكە كاتی ئەوەی هاتووە بدۆشرێ یان باری لێ بنرێ. ○ **أحْيَنَ بالمكان**: چەند ماوەیەك لەو شوێنە مایەوە. ○ **حَايَنَهُ مُحَايَنَةً وحِيَاناً**: مامەڵەی لەگەڵ كرد ساڵ لە دوای ساڵ. ○ **حَيَّنَهُ**: كاتێكی بۆ دیاری كرد. ○ **حَيَّنَ اللهُ فلاناً**: خودا فلانكەسی هیدایەت دا بۆ ڕێی ڕاست. ○ **الحائنة**: مێینەی (الحائن)ە ○ بەمانا بەلای كوشندە دێ.

اَلْحِيْنُ: ماوەیەك لەزەمەن كەم یا زۆر.

اَلْحَــيْنُ: هــیلاكو تێداچــون ○ بــەلاو ناخۆشی ○ **اَلْحِينَةُ**: بەمانا كات دێ.

حَيِيَ حياةً وحيواناً: گەشەی كرد.○ **حَيِيَ القومُ**: قەومەكە وەزعو حاڵیان باش بوو.○ **حَيِيَ الطريقُ**: ڕێگاكە ئاشكرا بوو.○ **حَيِيَ** من القبح حياءً: نەفسی لەشتی خراپو ناشرین هەڵە نگوتو پێی ناخۆش بوو.○ **حَيِيَ** من الرجل: شەرمی لەپیاوەكە كرد. ○ **أحيا القومُ**: زاوو زێیان زۆر بوو ○ وەزعو حاڵی ئاژەڵەكانیان باش بوو. ○ **أحيا اللهُ فلاناً**: خودا فلانكەسی زیندوو كرد. ○ **أحيا اللهُ الأرْضَ**: خودا ڕووەكو گژو گیای لەزەوی دەرهێنا ○ **أحيا الرائدُ الأرْضَ**: كابرا زەوییەكەی بینی گژو گیاكەی لەوپەڕی گەشەو سەوزیدا بوو. ○ **أحيا فلان الليلَ**: فلانكەس شەو نەنوست هەر خەریكی خودا پەرستی بوو. ○ **حَيَّاهُ اللهُ**: خودا هێشتیەوە.

حيّا اللهُ القومَ بِحَيَاً: خودا بەهانای ئەو قەومەوە هاتو بارانی بۆ باراندن.

حَيَّ فلان فلاناً: فلانكەس دوعای بۆ فلان كرد بەتەمەنی درێژو تەندروستی باش.

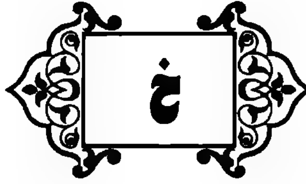
حَيّا الخَمسين: لەتەمەنی (٥٠) ساڵی نزیك بۆوە. ○ **حايا القومُ بعضهم بعضاً**: ئەو خەڵكە دوعایان بۆ یەكتر كرد بەتەمەنی درێژو تەندروستی.

حيّا النّارَ بالنفخ: ئاگرەكەی بەفو لێكردن هەڵگیرساندەوە.

حَيَّا الصَّبِيَّ: خۆراكی دا بەمنداڵەكە. ○ **تَحَايَا القومُ**: خەڵكەكە دوعای تەمەن درێژیو تەندروستیان بۆ یەكتر كرد. ○ **تَحَيَّا منه**: خۆی لێ شاردەوە. ○ **استحيا الأسيرَ**: دیلەكەی هێشتەوە نەیكوشت ○ **استحيا فلان فلاناً**: فلان شەرمی لە فلان كرد ○ دەگوترێ: (استحيا منه واستحاه). ○ **التحية**: سەلام.

الحَيَا: هەرزانیو باران. ○ **اَلْحَيَاءُ**: شەرمو شكۆ (الحياءُ) بۆ ئاژەڵ بە (زێی) دەگوترێ. ○ **الحياةُ**: گەشە كردنو مانەوە بەزیندوویی ○ لەزاراوەی زانستی

زینـدەوەرزانی دا (حیـاة) بریتییـە لـە کۆمەڵێـك دیـاردە کـە لەگیانلەبـەرو رووەكو درەختـدا دەبینـدرێو جیایـان دەکاتـەوە لـە (جـەمادات). ٥ الحايی: خاوەنی مار ٥ مار بەخێوکەر. ٥ الحَيَوانُ: زیندوویی‌و ژیان. حَيَّ على كذا: حازربەو وەرە بۆ ئەنجامـدانی فلانکار ٥ وەکـوو (حـي علـى الصلاة حي على الفلاح).

الخاتون: ئافرەتی شەریف و رەسەن ◊ شوێنی موراقەبەو خودا پەرستی صۆفیەکان ◊ خَبَأَهُ خَبْأً: پەنهانی کرد ◊ پاراستی ◊ أَخْبَأَهُ: بەمانا (خَبَأَهُ) دێ ◊ خَبَّأَهُ: بەمانا (خَبَأَهُ) دێ ◊ خابَأَهُ: کەوتە مونازەعەو بەبەریەك دا هەڵگوتن و بەڵگە هێنانەوە بەمەبەستی بۆردانی یەکتری ◊ إِخْتَبَأَ: خۆی حەشاردا ◊ إِخْتَبَأَ لَهُ خَبِيئاً: شتێکی لێ هەڵەوگێڕو موعامماکرد ◊ تَخَبَّأَ خِبَاءً: مەلجەئو پەناگای بۆخۆی دروست کرد ◊ الخابِيَة: کوندەی ئاو، دێمکە، جەوەندە ◊ الخَبْءُ: پەزمەندە، پەزمەندەکراوو شێراوە ◊ الخِبَاءُ: رەشماڵ (خانووی لەکوڵك و مودروستکراو)، خێوەت کە کۆڵەکەی ژێر دەدرێ ◊ اَلْخُبَأَةُ: هەڵگیراوو پەزمەندەکراو ◊ الخُبَأَةُ: ئافرەتێکە گۆشەگیر ◊ دەگوترێ: (إمرأة خُبَأَةٌ) ئافرەتێکە لەماڵەوە خزاوەو خۆی دەشێرێتەوەو دەرناکەوێ ◊ اَلْخَبِيءُ: بەمانا (اَلْخُبَأَةُ) دێ بەشتێکیش دەگوترێ: کرابێتە موعەمماو بەپرسیار ئاراستەی یەکێکی تر بکرێ ◊ اَلْخَبِيئَةُ: بەمانا (اَلْخُبَأَةُ) دێ ◊ اَلْمَخْبَأُ: پەناگایەکە ئادەمیزاد لەترسی هێرشی ئاسمانی پەنای بۆدەبا ◊ اَلْمُخْتَبَأَةُ: ئافرەتێکە کەمژاوەنشین و شوی نەکردبێ.

خَبَّ الفرسُ: ئەسپەکە لەراکردن دا جارێك دەست و پاشوی راست و جەڵێك هی چەپی بەیەکەوە هەڵدەهێنێ ◊ خَبَّ فلان في الأمر: فلانکەس لەکارەکەی دا پەلەی کرد ◊ خَبَّ النبات: رووەکەکە بەرزبۆوەو درێژ بوو ◊ خَبَّ البحرُ خَبّاً وخِباباً: دەریا تێکیەوە هاویشت و شەپۆلەکانی توند بوون ◊ خَبَّ خِبّاً: فێڵ و فەجەری کردو لەکارەکەی دا غەشی کرد ◊ أَخَبَّ الدابةَ: وڵاخەکەی والێکرد لەرۆین دا خێرابێ ◊ خَبَّبَهُ: فێڵی لێ کردو توشی فەسادی کرد ◊ إِخْتَبَّ: پەلەی کرد ◊ اَلْخابُّ: دەشتێکە لەنێوان دوو تەپۆڵکە دا کەمقاچکی تێدا هەبێ ◊ رێگای لەبەلان ◊ اَلْخَبُّ: پەرۆیەکی درێژکۆڵەیە وەکوو فەقیانە وایە لەپۆشاکەکە دەردەهێندرێ قۆڵ و مەچەکی پێ دەبەسترێ ◊ توێکڵی درەخت ◊ شوێنی نادیارو پەناو قوژبن ◊ الخَبَّةُ: پارچە پەرۆیەکی درێژکۆڵەیە وەکوو فەقیانە مەچەکی خۆتی پێ دەبەستی ◊ اَلْخِبَّةُ: بەمانا (الخَبَّةُ) دێ ◊ اَلْخُبَّةُ: ناو شیوو دۆڵ ◊ زەوییەکی مام ناوەندی نەزۆر بەپیت نەزۆر خراپ و بێ خێر ◊ شوێنێکە ئاوی تێدا کۆببێتەوەو بەدەوری دا گیاو گژ بڕوێ ◊ اَلْخَبِيبُ: ناوی شیوو چاڵایی یەکەی ◊ چاڵی درێژوتەسك ◊ الخَبِيبَةُ: بەمانا (الخَبَّةُ) دێ ◊ قوڵایی شیوو دۆڵ ◊ بەشێك لەگۆشت ◊ هەرپارچە گۆشتێك کۆببێتەوەو درێژبێ ◊ خَبِتَ المكان خبتاً: زەوییەکە تەخت بوو پەستێورایەوە ◊ خَبِتَ ذِكْرُهُ: ناوی گوم بوو ◊ أَخْبَتَ: شوێنی چاڵی ویست ◊ هەوڵی دا بچێتە جێگای نزمایی و بەرفراوان ◊ دایبەزاند ◊ خۆی بەکەم زانی و تەواضوعی نواند ◊ أَخْبَتَ اليه: دڵنیا بوو ◊ اَلْخَبْتُ من الأرض: ئەوەیە زەوییەکە

نزمو بەرفراوان بێ ٥ اَلْخَبْثَةُ: تەوازوعو خۆ بەکەم زانین.

خَبُثَ الشَّيْئُ خُبْثاً وخَبَاثَةً: شتەکە فاسیدو بێ کەڵكو خراپ بوو ٥ خَبُثَ فلان: فلان رەوشتی ناشیرینی لێ پەیدا بوو، هەڵسو کەوتی ناشیرینی کردن ٥ خَبُثَتْ نفسه: دەروونی تێکچو شێوا ٥ أَخْبَثَ الشَّيْئَ: بەمانا (خَبُثَ) دێ ٥ أَخْبَثَ فلان: فلانکەس کاری ناشیرینی ئەنجام دا ٥ هاوەڵو منداڵو کەسوکاری خراپ بوون ٥ منداڵی رەوشت ناشیرینی لێ کەوتنەوە ٥ أَخْبَثَ فلاناً: فلانکەسی فێری رەوشتی ناشیرین کرد ٥ أَخْبَثَ فلان القولَ: فلانکەس قسەی ناشیرینی گوتن ٥ شتی ناشیرینی پاڵ داو بەخراپی لەقەڵەم دا.

تَخَابَثَ: بەرواڵەت و ظاهیری خۆی بەخراپ نیشان دا ٥ اِسْتَخْبَثَهُ: بەپیسو خراپی دانا ٥ الأَخْبَثَان: میزو گو ٥ خَبَاثِ: شێوە جنێوێکە ئاراستەی ئافرەت دەکرێ ٥ الْخَبِيثُ: کەسێك رەوشتی ناشیرینی زۆربێ ٥ خُبَثُ: بەشێوەی جنێو ئاراستەی پیاو دەکرێ ٥ اَلْخَبَثُ: ئەوچڵكو ژەنگەیە کەبەهۆی ئاگرو گەرمکردنی زێرو کوتانەوە لەئاسن دەبێتەوە ٥ الخِبْثَةُ: حەرامو یاساغ ٥ اَلْمَخْبَثَةُ: مەفسەدەو گەندەڵی ٥ پیسو بۆخەڵێ ٥ خَبْخَبَ الشَّيْئَ: شتەکە کشاو شێواو تێکچوو ٥ خَبْخَبَ فلان: فلانکەس سکی شل بوو سکی چوو.

خَبْخَبَ من الظهيرة: وازی لەرۆیشتنی نیوەڕۆژان هێناو لەسێبەردا مایەوە ٥ تَخَبْخَبَ: بەمانا (خَبْخَبَ) دێ.

خَبَرَ الشَّيْئَ: شتەکەی بەتاقی کردەوە لەبۆتەی دا ٥ هەواڵەکەی لەسەر حەقیقەتی خۆی زانی ٥ خَبَّرَ الطعامَ: خواردنەکەی چەور کرد ٥ خَبَّرَ الأرضَ: زەوییەکەی کێڵا ٥ خَبِرَت الأرضُ: زەوییەکە گڵی زۆر بوو ٥ خَبِرَ الشَّيْئَ: شتەکەی زانی، هەواڵو کرۆکی شتەکەی زانی ٥ خَبُرَت الناقةُ خبوراً: حوشترەکە شیری زۆربوو ٥ خَبُرَ الرجلُ: پیاوەکە بوو بەپسپۆڕ.

خَبَرَ الأَمْرَ: لەنیشەکەی کۆڵییەوەو سەروناوی کرد ٥ أَخْبَرَهُ بكذا: هەواڵی دایە ٥ اخْتَبَرَ الناقةَ: حوشترەکەی بەشیر زۆری دەست کەوت ٥ خابَرَهُ: کشتوکاڵی بەشێوەی موخابەرەکرد ٥ هەواڵەکانیان ئاڵو گۆڕکردو روداوەکانیان بۆیەکتر باس کرد ٥ خَبَّرَهُ بكذا: هەواڵی بەو روداوە پێدا ٥ اخْتَبَرَ الشَّيْئَ: شتەکەی بەتاقی کردەوە ٥ تَخَبَّرَ الخَبَرَ: دەربارەی هەواڵەکە پرسیاری لێ کرد ٥ تَخَبَّرَ الشَّيْئَ: شتەکەی وەکوو حەقیقەتی خۆی ناسی ٥ اِسْتَخْبَرَهُ: پرسیاری لێ کرد دەربارەی هەواڵەکەو داوای لێ کرد بۆی باس بکا ٥ الأخباري: مێژوو نووس ٥ الخابور: رەوەکێکە گوڵێکی زەردی جوانی هەیە، بۆنی خۆشە ٥ اَلْخَبَارُ: گڵی زۆر کەبە ڕەگو بنکی درەختەوە دەبێ ٥ اَلْخَبَار من الأرض: ئەو زەوییەی نەرمەلان بێو قاچی ولاخی تێ بچەقێ.

اَلْخَبَرُ: ئەوەی دەگێردرێتەوە یان دەنووسرێتەوە ٥ هەواڵێکە خۆی لەخۆی دا وێدە چێ راست بێ وێدەچێ درۆبێ ٥ اَلْخِبْرُ: کشتو کاڵ کردن بەشێوەی موخابەرە ٥ حوشتری بەشیر ٥ الخَبْرُ: دڵۆپە ئاوو تکەی ئاو لەشاخو کەژدا ٥ کشتو کاڵ ٥ درەختی سیدرو دار سیواكو ئەو گیاوگژەی کەبەدەورییان دا رواوە ٥ اَلْخَبْرَاءُ:

دەشتێك كە درەختی سیدرو ئەراكی لێ بڕوێ ٥ اَلْخُبْرَةُ: ئەوشتەی پێشكەشی میوان دەكرێ لەپسكیتو چاو ئاوو شتی وەها ٥ الخُبُورُ: ئەو هەواڵەی لاتەو ئاگات لێیە ٥ الخبیر: ناوێكە لەناوە جوانەكانی خودا، واتە ئاگاداری هەموو شتێك لەوەی بووەو لەوەی دەبێ ٥ لێزانو ئەهلی كار ٥ ئاگاداری شت بەهۆی زانایی تایبەتی خۆیەوە ٥ المُخْبِرُ: هەواڵدەر، جوتیار، گیاوگز، كوڵكو موو، كەفی دەمی حوشتر ٥ اَلْخَبیرَةُ: مەڕێك كۆمەڵێك بیكڕنو سەری ببڕنو گۆشتەكەی لەنێو خۆیان دا دابەش بكەن هەركەسە بەگوێرەی پارەی خۆی ٥ خوری چاكو پەسەند ٥ المخابرة: ئەوەیە خاوەن زەوی زەوییەكەی دەدا بەسەپانێك زەوییەكە بكاتە كشتو كاڵو بەشێكی دیاریكراو وەكو سێیەكو چواریەك بۆخاوەن زەویو ئەوی تری بۆ سەپانەكە بێ ٥ اَلمِخْبارُ: ئامێرێكی تاقیكردنەوەیە، بۆ لێكۆڵینەوەی زانستی بەكاری دەهێنن ٥ الْمَخْبَرُ: پێچەوانەی دیمەنە ٥ المُخْبِرُ: هەواڵ نێری ڕۆژنامەو ئاژانسەكانی دەنگو باس ٥ اَلْمَخْبَرانِیُّ: كەسێكە بەباشەو چاكە ناوی بلاوبێتەوە ٥ اَلْمِخْبَرَةُ: ئامێرێكە بۆ بەتاقی كردنەوەی شوحنەی كارەبا بەكاردەهێندرێ ٥ اَلْمُخْتَبَرُ: تاقیگە، ئەوشوێنەی ئەزموونەزانستیەكانی تێدا ئەنجام دەدرێ.

خَبَزَ الخُبزَ خَبزاً:نانی كرد ٥ **خَبَزَ القومَ**: نانی دەرخواردی خەڵكەكەدا ٥ **خَبَزَ البعیرُ الأرضَ**: حوشترەكە خێراخێرا قاچی بەزەوی دەكێشا، پێ كۆلی كرد ٥ **خَبَزَ فُلانٌ الشیَ**: فلان بەدەست لەوشتەی دا لێدانێكی توند ٥ **خَبَزَ فلان الدابةَ**: فلانكەس وڵاخەكەی بەتوندی لێ خوڕی ٥ **خَبِزَ** خَبزاً: گوشتی شل بوو تەندروستی تێك چوو ٥ **اختَبَزَ الخُبْزَ**: نانی كرد ٥ **اِنْخَبَزَ المكانُ**: شوێنەكە نزم بوو ٥ **تَخَبَّزَهُ**: بەقاچی لێی دا بەر پێلەقەی دا ٥ **الخابِزُ**: نانەوا، نان فرۆش ٥ **الخُبازی**: ڕووەكێكە لەپێڕی (الخُبازیة) ٥ **الخِبازَةُ**: پێشەی نانەوایی ٥ **الخَبّازُ**: نانكەر، نانەوا ٥ **الخُبّازُ**: ڕووەكی خوبازی.

الخُبْزُ:نانو كولێرەو لەواشەو خەپلە ٥ **اَلْمَخْبَزُ**: شوێنی نانكردن، نانەوەخانە.

خَبَسَ الشَیَ خبساً:شتەكەی گرت، هەڵیگرت، بووبەدەسكەوتی.

خَبَسَ فلاناً حَقَهُ أو مالَهُ:ستەمی لەفلان كردو بەنارەوا ماڵەكەی برد ٥ **اختَبَسَ فلاناً حَقَهُ**: مافی فلانی داگیركردو ماڵەكەی برد ٥ **تَخَبَّسَ الشیئ**: بەمانا (إختَبَسَهُ) دێ.

الخُباساءُ:دەسكەوتو ماڵی تالانی ٥ **الخُباشَةُ**: ئەو خۆراكو شتانەیە كۆدەكرێتەوە ٥ كۆمەڵێكی پێكهاتە لەچەند هۆزو نەتەوەیەكی جیاجیا ٥ **خَبَصَهُ خَبْصاً**: تێكەڵاوی كرد، تێكی هەڵدا ٥ **خَبَّصَ** الخَبیصَ: حەڵوای دروست كرد ٥ **اختَبَصَ**: كردی بەحەڵوا، حەڵوای خوارد ٥ **اختَبَصَ الضَّیْفُ**: میوانەكە داوای حەڵوای كرد ٥ **تَخَبَّصَ**: كردی بەحەڵوا ٥ **اَلْخَبیصُ**: حەڵوای دروستكراو لەدۆشاوی خورماو ڕۆن ٥ **الخَبیصَةُ**: پارچە حەڵوایەك ٥ **المِخْبَصَةُ**: ئەوقاپەی حەڵواكەی تێدا تێك هەڵدەدرێ.

خَبَطَ خَبْطاً:چۆنی بۆلوا ڕاكشاو نوست، گوێی بەوەنەدا ئاخۆ شوێنەكە گونجاوە یان نا ٥ **خَبَطَ** علی الباب: لەدەرگای دا ٥ **خَبَطَ فلاناً**: بەتوندی لەفلانی دا ٥ **خَبَطَ اللیلَ**: بەنەشارەزایی بەشەو ڕۆیشت، ملی ڕێگای گرتەبەر ٥ **خَبَطَ فلاناً**: بەبێ

ئەوەی بیناسێ، خزمایەتیو کەسایەتیان بەسەریەکەوە هەبێ داوای پیاوەتی لەفلان کرد ◊ خَبَطَ فیهم بخیر: سودی پێگەیاند ◊ خَبَطَ الشیطان فلاناً: شەیتان دەستی لەفلان وەشاند ◊ توشی شێتیو فێوپەرکەمی کرد ◊ خَبَطَ البعیرَ: بەداغ حوشترەکەی نیشانەکرد ◊ خَبَطَ القَومَ بسیفه: بەشمشێر کەوتە وێزەی ئەوخەڵکە ◊ خَبَطَ الشجرةَ: لەدرەختەکەی دا بۆئەوەی گەڵاکەی هەڵوەرێ ◊ خُبِطَ فلان: فلان توشی نەخۆشی بوو، هەڵامەتی گرت ◊ اختَبَطَت البلاد: فیتنەوئاشوب کەوتە ناو وڵاتەوە ◊ اختَبَطَ الشجرةَ: بەمانا (خَبَطَها) دێ ◊ تَخَبَّطَت البلاد: فیتنەو ئاشووب کەوتە وڵاتەوە، وڵات شێوا ◊ تَخَبَّطَ الشیئَ: شتەکەی ژێرپێدا ◊ تَخَبَّطَ الشیطانُ فلاناً: شەیتان دەستی لەفلان وەشاند شێتی کرد ◊ اَلْخَابِطُ: سەر سوڕانو گێژی ◊ هەروا بەمانا حوشتریش دێ ◊ الخَبَاطُ: تەپو تۆز ◊ الخِبَاط: داخو نیشانە لەسەردەمو چاو ◊ داخ لەسەر ڕان ◊ الخُبَاطُ: فێو پەرکەم ◊ هەڵامەت ◊ الخَبَّاطُ: بێچوی ماسی کنعەد (جۆرە ماسییەکە) ◊ الخَبَطُ: ئەوگەڵاو گوڵەی لەدرەخت دەکەوێتە خوارەوە ◊ الخَبْطُ: ئاوێکی کەم کەلەبنکی حەوزدا دەمێنێتەوە ◊ الخَبْطَةُ: جاوگە یەکجار دەگەیەنێ ◊ هەڵامەت ◊ جۆر جۆرەی ئاو کەلە زلکاوو چاڵایی دا مابێتەوە یان لەبنکی بەرمیلو شتی وادا ◊ شتی کەم ◊ بارانی بەرفراوانو فەترمورد ◊ اَلْخُبطَةُ: باقی ماندەی ئاو لەچاڵایی یان بنکی بەرمیلو شتی وادا.

الخُبُوطُ: پێ بەزەوی دادان ◊ اَلْخَبِیطُ: شیر پێش ئەوەی بکرێ بەماست، کە هەوێنی تێ بکرێ بۆ ئەوەی ببێتە ماست ◊ حەوزێک نەسپ پێکوڵی لەسەر لێوارەکەی کردبێو تێکی ڕوخاندبێ ◊ حەوزی بچوک ◊ ئاوی کەم لە چاڵاییو بنکی حەوزدا بمێنێتەوە ◊ المِخْبَطُ: ئەو شتەی گەڵای پێ دەوەرێنن ◊ اَلْمِخْبَطَةُ: بەمانا (اَلْمِخْبَط) دێ.

خَبَعَ الصَّبِيّ خُبُوعاً: منداڵەکە هەناسەی لێ برا ◊ هیند گریا هەنسکی هەڵدان ◊ خَبَعَ بالمکان خَبْعاً: لەو شوێنە مایەوە ◊ خَبَعَ في المکان: چووە ناو ئەو شوێنە ◊ خَبَعَ الشَّيَ: شتەکەی شاردەوە ◊ اَلْخُبَعَةُ: پارچەیەك لۆکە.

خَبِقَ فلاناً خَبْقاً: فلانی لەپێش چاوی خۆی پچوك کردەوە ◊ تَخَبَّقَ: بەرز بووە.

اَلْخَبَقَّةُ: زەوی پانو پۆڕ ◊ الخِبِيقُ: درێژ (جا چ بۆ ئادەمیزاد یان گیانلەبەری تر بەکاربێ) باز هاوێژو هەنگاو پانو درێژو خۆشڕەو ◊ الخِبِقَّى: ڕۆیشتنی خێرا ◊ ئاژەڵی خۆشڕەو ◊ هەنگاو درێژو پان ◊ اَلْخِبِقَّاءُ: ئافرەتی بەدڕەوشت ◊ اَلْخِبِقَّةُ: ئاژەڵی خۆشڕەو ◊ گیانلەبەری باز هاوێژ ◊ گیانلەبەری کورت چ نێر چ مێ.

خَبَلَ: کەمتەرخەمیکرد ◊ دەگوترێ: (خَبَلَ عن فعل أبیه) لە ئیشەکەی باوکی دا کەمو کورتی هێنا، نەیتوانی وەکوو ئەو بکا.

خَبَلَ الانسانَ أو الحیوانَ: ئەندامێکی ئادەمیزادەکە، یان هی حەیوانەکەی لەکار خست ◊ خَبَلَ فلاناً: فلانکەسی شێتو شەیداکرد ◊ عەقڵی برد ◊ خَبَلَ فلاناً عن کذا: فلانکەسی لەوکارە مەنع کرد ◊ خَبِلَ خَبَلاً وخبالاً: شێتی کرد ◊ عەقڵو هۆشی برد ◊ ئەندامێکی جەستەی لەکار خست، بریەوە ◊ خَبِلَت یَدُه: دەستی توشی شەلەل بوو ◊ أخْبَلَهُ: حوشترێکی دایە بۆ ئەوەی سودی لێ وەربگرێ ◊ خَبَّلَهُ:

بەمانا (خَبَلَهُ) دێ ٥ اخْتَبَلَ: بەمانا (خَبِلَ) دێ ٥ اخْتَبَلَ الدابَّةُ: ولاخەکە لەشوێنی خۆی نەیتوانی بوەستێ ٥ اخْتَبَلَ فلاناً: فلانکەسی شێت کرد ٥ أُخْتُبِلَ: شێت بوو ٥ تَخَبَّلَ: بەمانا (خَبِلَ) دێ ٥ اسْتَخْبَلَهُ ناقَةً: حوشترێکی بەئەمانەت لێ وەرگرت ٥ الخابلان: شەوو رۆژ ٥ الخَبَالُ: کەمو کوڕی ٥ تێدا چونو فەوتان ٥ ژەهری کوشندە ٥ کێمو زوخاوی دۆزەخییان.

الخَبْلُ: بڕین ٥ فیتنەو ئاشوب ٥ الخُبْلُ: نەمانو تێکچونی عەقڵ ٥ سەر لێ شێوانو سەرگەردانی ٥ اَلْخَبَلُ: ئادەمیزاد ٥ جندۆکە ٥ بڕین ٥ مەشکەو کوندە ٥ کوندەی پڕ ئاو ٥ باڵندەیەك شەو بخوێنێ، وەکوو کوندەبوو ٥ اَلْخُبْلَةُ: نەمانو تێکچونی ئەندامێك یان نەمانی عەقڵو هۆش.

الخُبُولُ: بەمانا (اَلْخَبْلَةُ) دێ.

خَبَنَ: وێکی هێنایەوەو دروی ٥ خَبَنَ الشَّيءَ: شتەکەی شاردەوە ٥ بەری دایەوە ٥ خَبَنَ الطعامَ: خۆراکەکەی هەڵگرت بۆ کاتی قاتو قڕی ٥ اَخْبَنَ: لەژێر دەرپێکەیدا شتی شاردەوە ٥ الخَبْنُ: لە عیلمی عەروزدا بریتییە لە لابردنی پیتی دووەم کە بزوێنی نەبێ لە تەفعیلەدا ٥ اَلْخُبْنَةُ: لە کراسو دەرپێ بەو بەشەیان دەگوترێ بەسەر یەکدا هێندرابێتەوەو دوورابێ ٥ هەروا ئەو شتەی ئادەمیزاد لەکۆشی دا یان لە بنهەنگڵی دا هەڵی گرێ ٥ تورەکە یان قاپێکە شتی تێ دەکرێو هەڵدەگیرێ، لەکۆڵ دەدرێ ٥ الخُبَنُ: بۆ پیاو بەکەسێك دەگوترێ تێکسمراوو کوڵەبنە بێ.

خَبَتِ النارُ خَبْواً وخُبُوّاً: ئاگرەکە دامرکاو بڵێسەی نەما ٥ خَبَتَ الحربُ: شەڕ کوژایەوە ٥ أَخْبَى: ڕەشماڵی دروست کرد.٥ أَخْبَى خِباءً: ڕەشماڵی دروستکردو هەڵی دا ٥ أَخْبَى الكِساءَ: قوماشەکەی کرد بە خێمەو ڕەشماڵ ٥ أَخْبَى النارَ: ئاگرەکەی کوژاندەوە ٥ خَبَّى خِباءً وكِساءً: ڕەشماڵی دروست کرد ٥ اسْتَخْبَى خِباءً: ڕەشماڵی هەڵداو چووە ناوی ٥ خَتَأَه خَتْئاً: مەنعی کرد ٥ گێڕایەوەو نەیهێشت ٥ اخْتَتَأَ: چەوسایەوە ٥ زەلیل بوو ٥ لەترسی شتێك ڕەنگی گۆڕا ٥ اِخْتَتَأَ لفلانٍ: خۆی لەفلان شاردەوە لەترسا یان لە شەرما نەیویست فلان کەس ببینێ ٥ اخْتَتَأَ الشَّيءَ: شتەکەی ڕفاند ٥ اَلْمُخْتَتِئَةُ: دوورو درێژ.

خَتَّ خَتّاً: خوێڕی بوو، بەدرەوشت بوو ٥ خَتَّ فلاناً خَتّاً: بەرمب لەفلانی دا، لێکدان لێکدان بەرمب لێی دا ٥ خَتَّ خَتّاً: جەستەی تێکچوو ٥ اخْتَتَّ: گەردنکەچ بوو، کەناوی باوکیان هێنا شەرمی بەخۆی داهات ٥ أَخَتَّ القولُ فلاناً: قسەکەی فلانکەسی خەجاڵەت کرد ئەزیەتی داو بێ دەنگی کرد ٥ أَخَتَّ حظَّ فلانٍ: بەشی فلانکەسی پوچ کرد ٥ خَتَّرَتْ نَفْسُهُ: نەفسی خۆی هیچو پوچ کرد.

خَتَرَ فلاناً: ستەمی لەفلان کەس کرد ستەمێکی زۆر ٥ خَتِرَ خَتَراً: جەستەی خاوو خلیچك بوو بێهێزو لاواز بوو، جا یان بەهۆی نەخۆشی یان مەی خواردنەوە یان دەرمان ٥ خَتَّرَهُ الشرابُ وغیره: شەرابەکە باری تەندورستی شێواندو لەپەلو پۆی خست ٥ تَخَتَّرَ: جەستەی تێکچو خاو بۆوە ٥ تەمبەڵو لاواز بوو ٥ زیهنی شێوا شتی تێکەڵو پێکەڵ کرد ٥ بەشێوەی تەمبەڵو بێهێز کەوتە ڕۆیشتن.

خَتَعَ ختعاً وختوعاً:هەلات.٥ خَتَعَ في الأرض: رۆیشتو لەولات دوور کەوتەوە ٥ خَتَعَ علی القوم: هێرشی کردە سەر خەڵکەکە ٥ بەمەبەستەوە بەتاریکی شەو کەوتەڕێ ٥ اَنْخَتَعَ في الأرض: بەمانا (خَتَعَ) دێ ٥ اَلْخَتِعُ: ئەو شارەزاو چاوساغەیە کە هەرگیز لەڕێگاو رۆیشتندا دانامێنێو رێگای لێ هەڵە نابێ ٥ اَلْخَتِیعُ: بەلاو کارەسات ٥ اَلْخَتَعَةُ: پێستۆکێکە تیر هاویژ لەپەنجەی دەکا لەکاتی تیر هاویشتندا ٥ اَلْخَوْتَعُ: بەمانا (الخَتِعُ) دێ ٥ بێچووی کەروێشك ٥ جۆرێکە لە مێشی گەورە مێشە سەگی پێ دەگوترێ ٥ اَلْخَوْتَعَةُ: پیاوی کورتە باڵا ٥ خَثْعَرَ: پوچایەوە ٥ توایەوە ٥ اَلْخَیْثَعُورُ: هەرشتێك گۆڕانی بەسەردا بێو زوو بپوکێتەوەو لەسەر شێوازێك بەردەوام نەبێ ٥ تراویلکەیەك زوو زوو بپوکێتەوە ٥ خَتَلَهُ خَتلاً وخَتَلاناً: فێڵی لێ کردو بەبێ ئاگایی لەخشتەی برد ٥ (ختله في الحرب) لەشەڕا فێڵی لێکردو لەشوێنێکەوە هێرشی بۆ کرد چاوەڕوان نەدەکرا لەوێوە پەلامار بدا ٥ خَاتَلَهُ: بەمانا (خَتَلَهُ) دێ ٥ فێڵی لێکردو چاووراوی کرد ٥ اخْتَتَلَ: گوێی هەڵخست گوێی کلۆرکرد بۆ ئەوەی قسەی خەڵکی تر ببیستێ ٥ تخاتلوا: فێڵیان لەیەکتر کرد.

اَلْخَتْلُ:ئەو شوێنەی پیلانی تێدا دادەڕێژرێ ٥ کونە کەروێشك ٥ اَلْخَوْتَلُ من الرجال: ئەو کەسەیە عاقڵمەندو زەریف بێ.

خَتَمَ النحل ختماً وختاماً:هەنگەکە شانە هەنگوینەکانی پڕکرد لە هەنگوین ٥ خَتَمَ علی الطعام والشراب: سەری قاپو مەنجەڵو زەرفو تورەکەی خۆراکەکەی بەستو دایپۆشێ بۆ ئەوەی پیس نەبێو شتی تێ نەچێ.٥ خَتَمَ علی فمه:قسەی لێ قەدەغەکرد ٥ خَتَمَ علی قلبه: وای لێ کرد لەشت تێنەگا ٥ خَتَمَ الشَّيْءَ وعليه: شتەکەی چاپ کرد ٥ مۆری کرد ئیمزای کرد ٥ خَتَمَ بابه علی فلان: روی لەفلانکەس وەرگێڕاو پشتی تێکرد ٥ خَتَمَ الزَّرْعَ وعليه: دوای کێڵانو تۆو کردن یەکەمجار گشتوکاڵەکەی ئاودا ٥ خَتَّمَهُ: شتەکەی مۆر کرد، لۆکی کرد، ئیمزای کرد ٥ خَتَّمَ صاحِبَهُ: ئەنگوستیلەی لەقامکی هاوەڵەکەی کرد ٥ اخْتَتَمَ الشَّيْءَ: شتەکەی تەواو کرد ٥ تَخَتَّمَ: ئەنگوستیلەی لەقامك کرد ٥ دەگوترێ: (تَخَتَّمَ به) ٥ تَخَتَّمَ بعمامته: مێزەرەکەی خۆی کرد بە پەردەو لەمپەر ٥ تَخَتَّمَ بأمره: کارەکەی ئەوی شاردەوە ٥ تَخَتَّمَ عن الشَّيْءِ: خۆی لە شتەکە غافڵکردو لێی بێدەنگ بوو.

الخاتَمُ:ئەو شتەی مۆری پێ دەکەی ٥ ئەڵقەیەکە دەکرێتە پەنجەوە ٥ الخاتِمُ: بەمانا (الخاتَم) دێ ٥ کچێنیو دەست لێنەدراوی ٥ الخاتِمَةُ من کل شيئ: سەرەنجامو کۆتایی شتەکە ٥ الخاتیام: بەمانا (الخاتام) دێ ٥ الخِتامُ: قوڕ یا مێو کەدەمی کۆڵەسە هەنگی پێ دەگیرێ.

اَلْخَتْمُ:شوێنی مۆر ٥ شوێنەکەی مۆر ٥ دەمەکۆڵەسی هەنگ ٥ زارکی کۆڵەسی مێشە هەنگوین ٥ اَلْخَتَمُ: بەمانا (الخاتام) دێ ٥ بەمانا سەرمۆردێ ٥ لۆککراو سەر قەپاتکراو ٥ اَلْخَیْتامُ: بەمانا (الخاتام) دێ ٥ بەمانا نۆبەرەو تازە پەیدابوو دێ ٥ بەمانا کچێنی دێ ٥ اَلْمُخَتَّمُ مِن الخيل: ئەو ئەسپەیە نێوان سمیو زەنگی مووەکانی سپیبن ٥ اَلْمَخْتُومُ: پێوەر وەکوو قسناغو ربەو تەنەکەو تەغارو عەربە.

خَتَنَ خُتونا وختونةً: هاوسەرگیری ئەنجامدا ٥ ژنی هێنا ٥ **خَتَنَ** الصَّبِيَّ خَتْناً وخِتاناً: منداڵەکەی خەتەنەکرد ٥ **خاتَنَ فُلاناً**: ژنی بۆ فلان هێنا ٥ **اِخْتَتَنَ الصَّبِيُّ**: منداڵەکە خەتەنەکرا ٥ **الخِتانُ**: ئەو شوێنەی لەهێنی نێرو وانێکی مێینە دەبڕدرێ ٥ **الخِتانَةُ**: پیشەی خەتەنە سوران.

اَلخَتَنُ: باوك و برای خێزان ٥ مێردی کچ مێردی خوشك واتە: زاوا ٥ **خَتاخَتْواً**: ترساو دڵشکاو بوو بەهۆی نەخۆشی و خەم و خەفەتەوە.

ختا الليلُ: تاریکایی شەوەکە زۆر پەرەی سەند ٥ **ختا** العقابُ وغیره: هەڵۆکە یان هەر باڵندەیەکی تر کەوت **ختا** فلاناً عن الأمر: فلانکەسی لەکارەکە مەنع کرد **ختا** الثوبَ: پرژی قوماشەکەی بادا، لولی دا ٥ **أختى**: کاڵاکانی یەك لەدوایەك فرۆشت ٥ **إختتى**: بەمانا (ختا) هاتووە ٥ **الختيُّ**: زەبرەلێدانی زۆرو یەك لەدو یەك.

خَثَّهُ: کۆی کردەوە ٥ پینەی کردو چاکی کردەوە ٥ **اَلخُثُّ**: کەف و خشتوخاکی لافاو پاش نیشتنەوەی لافاوەکە و شکبوونەوەی ٥ **اَلخُثُّ**: گورزمەیەك لەشۆرکی شکاوە ئاگری پێ گوێزراوەتەوە (دەستە چیلە) ٥ **اَلخُثَّةُ**: بەمانا (اَلخُثَّةُ) دێ.

خَثَرَ اللبنُ ونحوه: شیرەکە مەیی و توندبوو ٥ **خَثَرَ** نفسُهُ: دەروونی شکاو رەنجا ٥ باری دەروونی تێك شکا ٥ **خَثَرَ** فلان: فلانکەس هەستی بەبێ تاقەتیکردو تەندورستی تێکچوو ٥ **خَثُرَ اللَّبنُ**: شیرەکە مەیی، بزرکاو توند بوو ٥ **أخثرَ فلان**: بەمانا (خَثَرَ) دێ ٥ **أخثرَ الزُّبدَ**: رۆنە کەرەکەی واز لێهێنا نەیتواندەوە ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە ٥ **خَثَّرَ اللَّبَنَ**: شیرەکەی مەیاند ٥ بزرکاندی ٥ **التَّخَثُّرُ التاجي**: خەستبوونەوەی خوێن لەناو دەمارەکانی جەستەی دا بەهۆی نەخۆشی ٥ **اَلخُثار من كل شيئ**: بەرماوەو پاشەڕۆکی هەموو شتێکە ٥ **الخُثارَةُ**: بەمانا (الخثار) دێ ٥ **اَلخُثارِمُ**: لێو ئەستور ٥ رەشبین ٥ **الخُثْرِمَةُ**: نەرمانی لا لوت کە ئەستور بێ ٥ کەوانەیی ناوەڕاستی لێوی سەرو. **خَثْعَمَهُ**: بەخوێن رەنگیکرد ٥ خوێنی تێهەڵسوو ٥ **خَثْعَمَ القومُ**: پەیمانیان بەیەکدا کەپشتی یەکتر بگرن دەست لێك بەرنەدەن ٥ **تَخَثْعَمَ**: بەخوێن خۆی رەنگ کرد.

خَثِمَ خَثَماً: پان بووە ٥ لوتی پان بووە ٥ **خَثَّمَهُ**: پانی کردەوە.

خَثَى البقرُ أو الفيلُ خَثْياً: مانگاکەیان فیلەکە ناوسکی خۆی دانا ٥ توڕاندی ٥ هەرچی ڕیخی لەسکی دا هەبوو هەمووی دەردا ٥ **أخثى**: تەپاڵەی داگیرساند ئاگری بەتەپاڵە کردەوە.

اَلخَثْوُ: خوار ناوك کە داکەوێ وشك ببێ ٥ **اَلخَثْواءُ**: ئافرەتێك لای خواروی گەدەی داکەوێ و شل ببێ.

اَلخِثيُ: ڕیخ و پیسایی رەشە وڵاخ و فیل.

خَجَأَ خَجْواً: دڵشکاو تێك شکاو بوو ٥ **خَجَا الليلُ**: شەوەکە رۆیی و کۆتایی هات. **خَجَأ** فلاناً: خَجْئاً: لە فلانکەسی دا تێی سرەواند ٥ **خَجِئَ خَجَأً**: قسەی ناشیرین و جنێوی دان ٥ شەرمیکرد ٥ **أخجَأهُ**: زۆری داوا لێکرد تاوای لێکرد بێتاقەت ببێ ٥ **تَخاجَأتِ المرأةُ**: ئافرەتەکە سمتی خۆی دەرپەڕاند ٥ **تَخاجَأ فلان**: بەهێواشی و مەیلەو خۆ بادان ڕیشت ٥ **اَلخُجَأةُ**: ئادەمیزادی قەڵەوی قونگران ٥ ئەحمەق و خراپ راڕاو بێ بەهەڵێن.

خَجَّ خُجوجاً: وێك هاتەوە نوشتایەوە ٥ **خَجَّ** برجلە: لە ڕۆیشتنا تەپو تۆزی بەرپاکرد ٥ **خَجَّ الشَّیْءَ**: پاڵی بەشتەکەوە نا ٥ **خَجَّ الشَّیْءَ**: شتەکەی شەق کرد ٥ **خَجَّ العودَ**: دارەکەی قلیشاند ٥ **اختَجَّ في سیرِه**: بەخێراییو پێچاو پێچ ڕۆیشت ٥ **اَلْخَجِیجُ**: (خجیج الریح) دەنگی ڕەشەبا ٥ **خَجْخَجَ**: خۆی شاردەوە ٥ **خَجْخَجَ الریحُ**: ڕەشەباکە بەشێوەی پێچاو پێچو گێژەڵۆکەیی ڕۆیی ٥ **اَلْخَجْخَاجَةُ**: ئەحمەقو گێل ٥ **خَجِلَ خَجَلاً وخَجْلَةً**: شەرمی کردو بەخۆی دا شکایەوە.

خَجِلَ الحَیْوانُ: گیانلەبەرەکە واقی وڕماو حەوقو بوو نەیزانی بەچ لایەك دا بڕوا ٥ **خَجِلَ** فلان بأمره: فلان بەکارەکەیەوە زۆر ماندوو بوو بۆی ئەنجام نادرێ نازانێ چی بکا.

خَجِلَ فلان: فلان دڵنارەحەتو جارِز بوو ٥ تەڕ دەماخ بوو ، کەیف خۆش بوو.

خَجِلَ النباتُ: گیاو گژەکە چڕو پڕو تێك چڕژا ٥ دەگوترێ: **خَجِلَ** الوادی: دۆڵەکە بەگیاوو گژی زۆر ڕازایەوە ٥ **خَجِلَ** بالحِملِ: بارەکەی قورسو گران بوو ٥ **خَجِلَ** علی فرسه: لەسەر ئەسپەکە نەیتوانی دامەزراو بێ چونکە بچکۆلەبوو زینەکەی بۆ پڕنەکرا ٥ **خَجِلَ** الثوبُ ونحوه: کراسەکەی لەبەر پانو بۆڕی چاك چاك لە جەستەی دا دەگەڕا ٥ **أخْجَلَ الثوبَ ونحوه**: کراسەکەی درێژکرد یان پانی کرد تا بەتەواوی لەبەریا بگەڕێ ٥ **خَجْلَـهُ**: وای لێکرد تەریق بێتەوە ٥ **اَلْخَوْجَلَی**: ڕۆیشتنی ئافرەتە بەلارو لەنجە.

خَدَبَ خَدْباً: درۆیکرد ٥ **خَدَبَ فلاناً**: پێستو گۆشتی فلانکەسی هەڵدڕی ٥ **خَدِبَ الشَّیْءَ** خَدَباً: شتەکە درێژو پان بوو ٥ دەگوترێ: (خَدِبَتِ الضربَةَ أو الطعنة وخدبت الدرعُ).

خَدِبَ اللسانُ: زمان درێژ بوو ٥ **خَدِبَ** السیفُ: شمشێرەکە بڕی ٥ **خَدِبَ** فلان: فلانکەس خوارو خێچ بوو هەر بەهەواو هەوەسی خۆی دەڕوا بەگوێی کەس ناکا (هو أخدب وهی خدباء) ٥ **تَخَدَّبَ**: بەمانا (خَدِب) دێ ٥ **تَخَدَّبَ فلان**: فلان بەڕۆیشتنی مام ناوەندی ڕۆیی ٥ **الخِدَبُّ**: گەورەو دڵڕەق ٥ کەتەو زەبەللاح لە هەموو شتێك.

الْخَیْدَبَـةُ: ڕێگای ئاشکرا (ك: خیادِبَ) ٥ ڕێبازو دابو نەریتو پەیڕەوو پرۆگرام.

خَدَجَ خِداجاً: کەم بوو کەمی کرد ٥ **خَدَجَ** الحامِلُ: ئافرەتە دووگیانەکە سکەکەی لەبار چوو پێش ئەوەی کامڵ ببێ ٥ **خَدَجَ الزند**: چەرخەکە ئاگری لێ دەرنەچوو ٥ **أخدجتِ الحامِلُ**: بەمانا (خدجت) دێ ٥ **أخدجت الشتوةُ**: زستانەکە بارانی کەم بوو ٥ **أخْدَجَ الشَّیْءَ**: شتەکەی کەم کردەوە ٥ **أخدَجَ أمْرَهُ**: کارەکەی بەباشی بنیەست نەکرد ٥ **خَدَّجَتِ الحامِلُ**: بەمانا (خَدَجَتْ) دێ ٥ **الخَدیجُ**: لقی ڕوەکێك یان ئەندامی جەستەی گیانلەبەرێك کە ناکامڵ بێ.

المِخْدَاجُ: ئافرەتێکە منداڵی بۆ ڕانەوەستێ ٥ پێش ئەوەی سکەکەی کامڵ بێ لەبەری بچێ.

خَدَّ الأرضَ: زەوییەکەی هەڵکەند ٥ **خَدَّ** السیلُ الأرضَ وفي الأرضِ: لافاوەکە زەوی دادڕی ٥ **خَدَّ** جِسمَهُ بنابه: بەکەڵبەی پێستی هەڵدڕی ٥ **خَدَّ** البعیرَ: لا شەویلەی حوشترەکەی داخ کرد ٥ **خَدَّ** الفرسُ الأرضَ بحوافره: ئەسپەکە بەسمەکانی شوێنی لە زەوییەکە کرد ٥ **خادَّهُ**: بەربەرەکانی کرد لە ئیشەکەی دا ٥ **خَدَّدَ لَحْمَ الفرس**: گۆشتی ئەسپەکەی لەڕولاواز کرد ٥ دەگوترێ: **خَدَّدَه**

النقرُ وسوءُ الحال: هەژاری و باری نالەبار لەرو لاوازی کرد.

خَدَّ السَّيْرُ لحمَ الفرس: رۆیشتن گۆشتی ئەسپەکەی لاواز کرد ◊ تَخادّا: بەرامبەر یەک وەستان ◊ تَخَدَّدَ لَحْمُهُ: بەمانا (خَدَّدَ) دێ ◊ تَخَدَّدَ القومُ: خەڵکەکە بوون بەچەند تاقم و پێرێک ◊ الأخدود: کەندری درێژو قوڵ ◊ الخدُّ: کوڵم لا رومەت ◊ هەروا ناوە بۆ لایەنێکی شت ◊ خدُّ الهودج: لاتای کەژاوە ◊ هەروا ناوە بۆ کۆمەڵێک خەڵک ◊ الخُدَّةُ: کوڵم ◊ کەندری درێژ ◊ چاڵ ◊ المِخَدُّ: کەڵبە ◊ المِخَدَّةُ: سەرین، بالیف کە لەکاتی نوستندا لارومەتی دەخرێتە سەر ◊ ئاسنێکە زەوی پێ هەڵدەدرێ وەکوو پێمەرە.

خَدَرَ خَدَراً: خۆی شاردەوە ◊ خۆی تاقەت کردو، خۆی حەشاردا ◊ خَدَرَ بالمكان: لەو شوێنە مایەوە ◊ سەری لێشیوا ◊ لە گەڵە رەوەکە دواکەوت ◊ خَدَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی شاردەوە ◊ خَدَرَ الهودجَ: پەردەی بەسەر کەژاوەکەدا دا ◊ خَدَرَ المرأةَ: ئافرەتەکەی خستە ناو کەژاوەوەو پارێزگاری کردو پێداویستییەکانی بۆ دابین کرد ◊ خَدِرَ خَدَراً: لەش داهێزان و بێ هێزی سواری سەروملی بوو ◊ خَدِرَ اليوم: ئەمڕۆ گەرماکەی توند بوو بای نەسیم و شەماڵی تێدا هەڵنەبوو ◊ خَدِرَ الليلُ والمكانُ: شەوەکە تاریک بوو شوێنەکە تاریک بوو ◊ (هو خَدِرٌ وأخدر) ◊ اخْدَرَ: لەناو کەژاوەدا مایەوە ◊ أخْدَرَ: کەوتە ناو شەوەوە ◊ هەروا باران داپۆشی ◊ أخْدَرَ بالمكان: لەو شوێنە مایەوە ◊ دەگوترێ: (أخدر في أهله) ◊ أخْدَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی شاردەوە ◊ دەگوترێ: أخدر المرأةَ: لەناو کەژاوەکەدا ئافرەتەکەی هێشتەوە ◊ خَدَّرَهُ: داپۆشی ◊ دەگوترێ: (خدَّر المرأة) ئافرەتەکەی لەناو کەژاوەکەدا هێشتەوە ◊ خَدَّرَ الهَوْدَجَ: کەژاوەکەی داپۆشی ◊ خَدَّرَت الظبيةُ ولدها: ئاسکەکە بێچووەکەی شاردەوە ◊ خَدَّرَهُ: دای هێزان تێکی شکاند ◊ خَدَّرَتْهُ المقاعِدُ: دانیشتن قاچی گۆج و ئیفلیج کرد ◊ إخْتَدَرَ: خۆی شاردەوە ◊ اخْتَدَرَت المرأةُ: ئافرەتەکە کەژاوە نشین بوو ◊ تَخَدَّرَ: خۆی حەشاردا ◊ تَخَدَّرَت المرأةُ: ئافرەتەکە خۆی خستە کەژاوەوە ◊ باری تەندروستی تێکچوو لەشی داهێزا ◊ الأُخْدُورُ: کەژاوە ◊ (ك: أخادير) ◊ التخدير الكوكاييني: لەکار خستنی هەستەکان بەهۆی کۆکایینەوە ◊ الخُدارِيُّ: رەش و تاریک ◊ الخِدْرُ: هەرشتێک تۆ بگرێتە خۆی لەخێوەت و خانوو ◊ پەردەیەکە بۆ ئافرەت لە گۆشەیەکی هۆڵدا دادەدرێتەوە ◊ لانەی شێر ◊ الخَدَرُ: شوێنی تاریک و چەواشە ◊ هەور ◊ باران ◊ لەزاراوەی فەلسەفەدا لە دەستدانی هەست بەگشتی یان شوێنێکی تایبەتی ◊ الخُدْرَةُ: شەوی تاریک ◊ الخَدَرَةُ: دەنکە خورمای نەگەییو کە بکەوێتە خوار ◊ هەروا ناوە بۆ ئەو دەنکە خورمایەی ناوەکەی رەش بووبێ و بۆگەنی کردبێ ◊ الخُدْرَةُ: باران ؛ دڵۆپە باران ◊ اَلْمُخَدِّرُ: دەرمانێکە بەکار هێنانی بۆ ئادەمیزادو حەیوانات بەناگایی لێ زەوت دەکا، وای لێدەکا وەعیی نەمێنێ.

خَدَشَ الجِلْدَ: پێستی جەستەی رنی دایماڵی ◊ خادش فلان فلاناً مخادشةً وخداشاً: هەریەکە لەو دوو کەسە پێستی ئەوی تریانی دارنی ◊ خَدَّشَهُ: پێستی رنی پێستەکەی داماڵی ◊ الْخَدْشُ: شوێنەکەی رنین و داماڵینی پێست ◊ الخُدُوشُ:

كــيّج ٥ مــيّش ٥ ريــوى ٥ أَلْمُخــادِشُ: پشيله.٥أَلْمُخدِشُ پشيله ٥ باريكايى مل.

خَدَعُ خدعا: حـالّو ومزعـى گۆڕا ٥ هـمر رۆژه لـه حالّيكدايه ٥ **خـدع فـلان**: فلانكـمس رهوشـتى تـرى پـهيرهوكرد بمنـهخلاقو رهوشـتى تـر پهروهرده بوو ٥ **خادع الرأي**: همرساتهو رايهكى ههيهو ههرگيز لهسهر راو بۆچونيّكى تايبهتى پايهدار نابىّ ٥ **خَدَعَ الضَّبُّ**: سوسهمار چووه ناو كونى خۆيهوه ٥ **خَدَعَ الظَّبْيُ**: ئاسكهكه چووه ناو كولانهكهى خۆى ٥ **خَدَعَ الثَّعْلَبُ**: ريّوييهكه فۆرتو پيّچى كردن ٥ **خَدَعت الشمسُ**: خۆر ئاوا بوو ٥ **خَدَعت العينُ**: چاوهكه بهقولّداچوو، يان خهوى لىّ نهكهوت ٥ **خَدَعَ الشَّيْئُ**: شتهكه خراپ بوو كهلّكى نهما ٥ **خَدَعَ الطعامُ**: بۆگهنى كرد ٥ **خَدَعت السوقُ**: بازارِ كهوتو كرِينو فرۆشتن كهمه ٥ **خَدَعَ الرجلُ**: پياوهكه مالّو سامانى كهم بوو.٥ــ ع الزمانُ: وهرزهكه بارانى كهم بوو ٥ **خَدَع فلاناً خَدْعاً وخُدْعة**: ئهوهى بۆ فلانى دهرخست پيّچهوانهى ئهوه بوو كه لهناو دلّى دابوو ويستى بهبىّ ئهوهى بهخۆى بزانىّ زهبريّكى ليّدا ٥ **خَدَعَ الشَّيْئَ خَدْعاً**: شتهكهى شاردهوهو ونى كرد ٥ **خَدَع الدابةَ**: ولاغهكهى بهستهوهو هيچ لهوهرو ئالفى نهدايه ٥ **خَدَع الثَّوْبَ**: قوماشهكهى نوشتاندهوه ٥ **أخْدَعَهُ**: شاردييهوهو پهنهانى كرد ٥ **أخْدَعَ فلاناً**: فلانكهسى ههلّنا بۆ فيّلّكردنو چاوراو ٥ **خادعه مُخادَعةً**: بهمانا (خَدَعه) دىّ ٥ **خدَّعَهُ**: بهمانا (خَدَعَهُ) دىّ ٥ **خدَّعَهُ**: بهمانا (خَدَعَهُ) دىّ ٥ **إنْخَدَعَ**: فيّلّى ليّكرا ههلّخهلّهتيّندرا ٥ **إنْخدَعَ الشَّيْئُ**: شتهكه خۆى حهشارداو لهبهرچاو گوم بوو ٥ **انخدع السوقُ**: بازارِ كهوت ٥ كرِينو فرۆشتنى تيّدا نهما ٥ **تخادعَا**: ههريهكه لهو دوانه فيّلّيان لهيهكتر كرد ٥ **تخادع فلان**: فلان واى نيشاندا فيّلّى ليّكراوه.

تَخدَّعَ: فيّلّكردنى بهسهر خۆيدا هيّنا.

الأخْدَعُ: رهگى لامل ٥ **الخادع من الطريق**: ئهو ريّگهيهيه ههنديّ ديارهو ههنديّكى كويّر بۆتهوه ٥ **الخادعة**: دهرگاى بچوك كه دهبيّته بهشيّك له دهرگاى گهوره ٥ ژورى بچكۆله لهناو خانوودا.٥**الخَدِعُ**: زۆر فيّلّبازو پاشقولگر ٥ **الخُدَعَةُ**: فيّلّو پيلان ٥ **ألخَدْعَةُ**: يهكجار فيّلّكردن ٥ **الخُدَعة**: زۆر فيّلّباز ٥ **الخَيْدَعُ**: زۆر فيّلّباز ٥ **أَلْمُخَدَّعُ**: ئهو كهسهى زۆرى فيّلّ ليّكرابىّو چهقاوه سوو بوبىّ ٥ **أَلْمِخْدَعُ**: ژوور لهناو خانوودا ٥ گهنجينه.

خَدَفَ خدفا: رۆييشت بهخيّرايى بهههنگاوى كورت ٥ كهوته نازو نيعمهتهوه ٥ **خَدَفَ الشَّيْئَ**: شتهكهى بريهوه ٥ **خَدَفَ الثوبَ**: قوماشهكهى برىو پارچه پارچهى كرد ٥ **اخْتَدَفَهُ**: بهمانا (خدفَهُ) دىّ ٥ ههروا بهمانا رفاندن دىّ ٥ **أَلْخَدَفُ**: سهرنشينانى ناوكهشتى ٥ كلكى كهشتى كه بههۆى ئهو كلكهوه ريّرِهوى كهشتييهكه ديارى دهكرىّ ٥ **الخِدْفَةُ**: پارچهى شت ٥ كۆمهلّيّك له ئادهميزاد.

خَدِلَ: پرِ بوو ، تهواو بوو ، بالّغ بوو ٥ **ألخَدْلُ**: تيّرو پرو تهواوو بيّكهمو كورى.٥ خَدْلَج ئادهميزادى دهستو پهلو قلو قاچ ئهستورو گۆشتن ٥ **خَدَمَهُ خدمةً**: پيّداويستى ئهوى دابين كرد ٥ **أخْدَمَهُ**: خزمهتكارى بۆ دانا ٥ **خدَّمَهُ**: بهمانا (أخْدَمَهُ) دىّ ٥ **خَدَّم البعير**: پيّوهندى لهقاچى حوشترهكه كرد ٥ **تخَدَّمَ خادماً**: خزمهتكارى راگرت ٥ **اخْتَدَم**: خزمهتى خۆى

کرد ٥ اِختَدَم فلاناً: داوای لەفلانکەس کرد خزمەتی بکا ٥ اِستَخدَمَهُ: کردی بەخزمەتکار ٥ اَلخادِمُ: ئەو کەسەی زۆر خزمەت بکا ٥ اَلخَدمَةُ: ساتێك لەشەو یان لە ڕۆژ ٥ اَلخَدَمَةُ: ئەلقەیەکی پتەوی ئاسنە دەکرێتە قاچی حوشترەوە ٥ شوورای قایمو پتەو ٥ کۆڕو کۆمەڵ ٥ الخَدُومُ: زۆر خزمەتچی ٥ اَلمَخدَمُ: ئەو کەسەی زۆری خزمەتکار هەبنو دەوڵەمەندبێ ٥ شوێنی تێکردنی حەلقەو خرخاڵ لەقاچی ئافرەت یان هی حوشتر ٥ اَلمُختَدَمُ: کەسێك ئیشی ئەوە بێ خزمەتکار پێشکەش بەکەسانی تر بکا ٥ اَلمُخَدَّمَةُ: شوێنی ئەلقە یان پێوەند لە قاچدا ٥ واتە: باریکایی قاچ پشت قاپە ڕەقە بۆ ئادەمیو پشت زەنگ بۆ وڵاخ ٥ اَلمُستَخدم: ئەو کەسەی لەفەرمانگەیەکی دەوڵەت کاربکا بەموچەیەك.

اَلخِدنُ: دۆستو برادەر ٥ هاوەڵ ٥ دۆستی دڵداریو نهێنی چ پیاو بێ چ ئافرەت بێ ٥ اَلخُدنَةُ: ئەو کەسەی دۆستو هاوڕێی زۆر دەگرێ ٥ الخِدیو: ناز ناوی فەرمانڕەوای میصر بووە لەژێر دەسەڵاتی تورکە عوسمانییەکانداو ئەو سەردەمانەی ڕابردو تا سەردەمی کۆماریی.

خَذَأَ خَذاءً: گەردن کەچ بوو ژێر بار بوو ٥ خَذِئَ لە خَذءاً وخذوءاً وخَذاءةً: بەمانا (خذأ) دێ ٥ اَخذَأَهُ: زەلیلو گەردنکەچی کرد ٥ اِستَخذأ لە: بەمانا (خذئ) دێ. **خَذَّ** خَرج خذاً: برینەکەی کێمو زوخاوی لەبەر ڕۆیی ٥ اَخَذَّ الجرحُ: بەمانا (خذَّ) دێ ٥ خَذرَفَ الحیوانُ: گیانلەبەرەکە پەلەی کرد ٥ قاچی کەوانەیی کرد ٥ تَخَذرَفَ الثوبُ: قوماشەکە درا ٥ اَلخُذرُفَةُ: پارچەیەك لەقوماش ٥ الخذروف: دەسکی دەستاڕ.

خَذَعَ اللحم خَذعاً: گۆشتەکەی پارچە پارچەی کردو ئەنجن ئەنجنی کرد.

خَذَعَهُ: بەمانا (خَذَعَهُ) دێ ٥ خَذَعَ الشَّیءَ: ئەملاو ئەولای شتەکەی بڕی.

خَذَّعَ الشجرة: لقو پۆپی درەختەکەی بڕین ٥ تَخَذَّعَ اللحمَ ونحوه: گۆشتەکە یا شتێکی تری لەو جۆرە ئەنجن ئەنجن کرد بەبێ ئەوەی پارچە پارچەی بکا ٥ خِذَعٌ: پەرتو بڵاو ٥ اَلخِذعَةُ: پارچە گۆشتێك یان شتێکی تری لەو جۆرە ٥ اَلمُخَذَّعُ: بڕاو. اَلمِخذَعة: کێرد (ك: مخاذع)ە ٥ خَذَفَت الدَّابَّةُ خذفاً وخذفاناً: وڵاخەکە پەلەی کرد لە ڕۆیشتنەکەیدا بەردو چەوی لەژێر قاچی دەرپەڕین.

خَذَفَ بالحصی: بە پەلەپیتکە بەردۆچکەی هاویشتن ٥ خَذَفَ الشَّیءَ: شتەکەی بڕییەوە (هەر وەهی خذوف) ٥ المِخذَفَةُ: قۆچەقانی ٥ دار لاستیك ٥ ئامێرێکە منداڵ بەردوچکەی پێ دەگرێتە باڵندە.

خَذَقَ خذقاً: جیقنەی فڕێدا ٥ خَذَقَ الدابَّةَ: لەوڵاخەکەیەوە ژەنی بۆ ئەوەی باش بڕوا ٥ وڵاخەکە بەهۆی تێوە ژەنینەوە باش ڕۆیی.

خَذَلَ: جیا بووەوە ٥ گۆشەگیر بوو ٥ لاکەوت ٥ هەڵبڕاو تەرمبوو ٥ خَذَلَ فلاناً وعنه: دەستی لەفلانکەس بەرداو چیدی پشتی ناگرێو یارمەتی نادا ٥ ڕیسوای کرد ٥ خَذَلَهُ الله: خودا ڕیسوای کرد لەلۆمەو چاو بەرەوژێری نەیپاراست ٥ اَخذَلَت الظبیة ونحوها: ئاسکەکە بەسەر بێچووەکەیەوە مایەوە ٥ خَذَّلَهُ: هەڵینا بۆ ئەوەی نەچێ بۆ شەڕو فەشەل بێنێ ٥ خَذَّل عنه أصحابَه: هاوەڵەکانی وا لێکردن ڕیسوای بکەن ٥ تَخاذَلَت الظبیةُ: بەمانا (أخذلت)

دێ ◊ تخاذل القوم: هەندێ لەخەڵکەکە هەندێکی تریانی ریسواکرد ◊ تخاذلت رجلاه: قاچەکانی بێهێز بوونو رۆیینی بۆ ناکرێ ◊ اَلْخُذَلَةُ: کەسێك زۆر خەڵك ریسوا بکا ◊ اَلْخَذُولُ: دوگیانێکە کەزانی هاتێ لەشوێنی خۆی نەمێنێ لەتاوان ئەم دیوو ئەو دیوبکا.

خَذَمَ الحيوان ونحوه: پەلەی کرد خێرا رۆیشت ◊ خَذَم الصقرُ: هەڵۆکە بەدەندوك لەکوشتییەکەی دا ◊ خَذَم الشَّئَ خَذماً: شتەکەی بەخێرایی پارچە پارچەی کرد ◊ خَذِم: خێرا رۆییشت، دەگوترێ: (خذِم الفرسُ) ◊ خَذِم فلان: فلانکەس دڵپاكو بەخشندەبوو خێرخوایە ◊ خَذِم السیفُ: شمشێرەکە برندە بوو ◊ خَذِم فلان خَذَماً: فلانکەس دابرا، هەواڵی نەما، دیارنەما ◊ أخذَمَ: دانی بەزەلیلیو ژێر باری خۆی دانا ◊ داسەکنا ◊ اخذَمَ الشراب: مەیەکە سەرخۆشکەر بوو سەرخۆشیکرد ◊ خَذَّمَهُ: پارچە پارچەیکرد ◊ بڕی ◊ خَذَّم أذنَهُ: گوێچکەی بڕی ◊ تخذَّم فلان: فلانکەس دابڕاو هەواڵی نەما ◊ تخذَّمَ الشجرةَ: درەختەکەی بڕییەوە ◊ الخُذامَةُ: پارچەیەك لەشت ◊ الخذماءُ: (شاة خذماء) مەڕێك قەراخی گوێچکەی بڕابێ ◊ المِخْذَمُ: شمشێری برندە ◊ خذا خُذُوّاً: شلو شەوێل بوو ◊ خذا لَحمُهُ: گۆشتی جەستەی توندو پڕ بوو.

خذی خذًی: بەمانا (خذا) دێ ◊ خذِی الرجلُ: پیاوەکە زەعیفو بێ وەج بوو.◊ أخذاه: ژێرباری کرد ◊ زەلیلو داماوی کرد.◊ اَلْخَذَا: شۆڕ بوونەوەی گوێچکەیە بەسەر لاڕومەتدا ◊ کرمێکە لەگەڵ پیسایی ئاژەڵدا دێتەدەر ◊ الخُذاوِيَّةُ من الآذان: گوێچکە سوك.

خَرِئَ: پیسایی کرد.◊ اَلْخُرْءُ: ریخو قشپل، پیسایی ئادەمیزاد ◊ اَلْمَخْرَأَةُ: شوێنی پیسایکردن، ئاودەست ◊ اَلْمَخْرُوءَة: بەمانا (المَخرَأة) دێ.

خَرَبَ خَرْباً: بوو بەدزو جەردە ◊ خَرَبَ الشَّئَ: شتەکەی کونکرد دڕاندی ◊ خَرَبَ دینه: ئایینی خۆی شێواند شكو گومانی تێدا پەیداکرد ◊ خَرَبَ الشَّئَ: شتەکەی سەقەت کرد بێ سودی کرد لەکاری خست ◊ خَرَب فلاناً: لەکلۆتی دا ◊ خَرَبَ الشَّئَ خرباً وخرابةً: شتەکەی دزی ◊ خَرِبَ خرباً وخراباً: شتەکە لەکار کەوتو سودی نەما ◊ خَرِبَ المكان: شوێنەکە چۆڵ بوو کەسی تێدانەما ◊ خَرِبَ الحیوانُ: ئاژەڵەکە گوێچکەی هەڵدڕا ◊ (هو أخرب وهی خرباءُ) ◊ أخْرَبَهُ: وێرانی کرد ◊ أخربه فلاناً: فلانکەسی بەدز هاتە بەرچاو ◊ خَرَّبَهُ: بەمانا (أخْرَبَهُ) دێ.

خَرَّبَ المزادة ونحوها: دەسکی بۆ تێشودانەکە دروست کرد ◊ استخرَبَ: بەمانا (خَرِبَ) دێ ◊ دەگوترێ: (استخرب فلان): فلانکەس بەهۆی کارەساتێکەوە تێك شکاو نەهامەتی بەسەردا هات.◊ الخَرابَةُ: کونی پانو پۆڕی کەوانەیی ◊ خَرابَةُ الأبرة: کونی دەرزی.

خُرابَةُ الوَرِك: سەری ئێسقانی ران لەناو قەپۆڵکی حەوزی دا ◊ الخُرْبُ: تورەکەیەکە شوان تێشووی خۆی تێدا هەڵدەگرێ ◊ (زاراوەیەکی زانایانی عەوروزە) ◊ الخَرْبُ: بەمانا (الخَرْب) دێ ◊ شوێنێك درەختی (غەضای) لێ بڕوێ ◊ الخَرَبُ: کەوانەیەکە لەسەروی ورگی ئەسپەوەیە ◊ توکی خوار ئەژنۆی ئەسپ ◊ نێرینەی حوبارا ◊ الخَرْبُ: قەراخی کێو؛ دەرەوەی سنوری کێو ◊ الخَرْباءُ من المعز:

ئەو بزنەیە گوێچکەی هەڵدڕابێ ○ **اَلْخَرِبَانُ:** ترسنۆك ○ **الخَرِبَةُ:** بێزینك ○ عەیبو لەککە ○ شەرمگا ○ هەڵە ○ حەیاچون ○ قسەی ناشیرین ○ **اَلْخُرْبَةُ:** کونی گەورەو کەوانەیی ○ **خُرْبَةُ المزادة:** قلفەی تێشودانی شوان ○ سەرهەنێسقانی ران ○ **الخِرْبَةُ:** شوێنی وێرانە؛ کاولەکۆن ○ **اَلْخَرَبَةُ:** بەڵاو کارەسات ○ تاوان ○ عەیب ○ **اَلْخَرِبَةُ:** شوێنی وێرانە، کاولەکۆن ○ **اَلْخَرُّوبُ:** خرنوك ○ روەکێکە بەخۆیو بەبەرەکەشی دەگوترێ: خرنوك ○ بەرێکی درێژکۆڵەی هەیە لەشێوەی گورچیلەدایە ○ بەرەکەی تفتە، لەگەڵ زەردێنەی هێلکەدا دەکرێتە دەرمانی چاو ئێشە بۆ زۆر دەرمانی تریش بەکاردەهێندرێ، بەرەکەی دەخورێ، ئالفێکی باشیشە بۆ ئاژەڵ ○ **الخَرُّوبة:** (لەزاراوەی ئاڵتونچیەکاندا) دەنکە دانەوێڵەیەکە زێڕی پێ دەکێشرێ ○ **الخِرِّبُ:** کاڵەك لە پەندی پێشیناندا هاتووە دەڵێ: (دوو خەربوز بەدەستێك هەڵناگیرێ) ○ **خَرْبَشَ الشَّيْءَ:** شتەکەی تێکدا لەکەڵکی خست ○ یان شتەکەی قایمو قۆڵو رێكو پێك نەکرد ○ **الخِرْبَاشُ:** تێکەڵیو پێکەڵیو هەراو هۆریا ‹ **خَرْبَصَ الأشياءَ:** شتەکانی لێك هەڵاوارد ○ **خَرْبَصَ الدابَةُ الزرعَ:** وڵاخەکە زۆری لەکشتوکاڵەکە خوارد هیچی نەهێشتەوە ○ **خَرْبَقَ في مشيه خربقةً وخِرْباقاً:** پەلەی کرد لە رۆیشتندا ○ **خَرْبَقَ النبتُ:** گژو گیاکە تێك هاڵا ○ **خَرْبَقَ الشَّيْءَ:** شتەکەی بڕییەوە ○ **اخْرَنْبَقَ:** بەزەوییەوە نووساو جوڵەی بۆ نەکرا ○ **الخِرْباق:** ئافرەتی درێژی کەتەو زەبەللاح ○ ئافرەتی خۆشڕۆ ○ **الخِرِيقُ:** حەوزێکە ئاوی تێدا کۆ دەکرێتەوە ○ تەنکی گەورە.

خَرَتَ الطريقُ بـه الى كـذا: رێگاکە بەرەو ئەوێی برد.

خَرَأَ الشَّيْءَ: شتەکەی شەق کرد دایدڕی ○ کونی کرد ○ **خَرَتَ** الأرضَ: رێگاو کونو قوژبنی زەوی شارەزا بوو.○ **الخرتُ:** کون؛ کونی بچکۆلە ○ **أخرات المفاوز:** رێچکەو تولەرێی چۆڵەوانیو کێوو کەژ ○ **الخُرْتُ:** کونو کەلەبەر ○ سەگو گورگی گورجو گۆڵ ○ **الخُرْتَةُ:** کون ○ ئەڵقەو قوڵفە، (سەرە قەیاسەو گوریس) ○ **الخِرِيت:** چاوساغی شارەزا بەرێگای بیابان ○ لێزان لەکاروباردا ○ **اَلْمَخْرَتُ:** رێگای راستو ئاشکرا ○ **خَرِفَت المرأة خرفاً:** ئافرەتەکە هەردوو کەلەکەی قەڵەو قش بوونو گۆشتی شۆڕبووەوەو شل بوو ○ **الخِرثاء:** مێرولەیەکی مەیلەو سوورە ○ **الخُرثِيُّ:** شتومەکی ناوماڵ ○ یان خراپترینو بێ کەڵك ترین شتی ناوماڵ ○ قسەی پڕو پوچ.

خَرَجَ: لە شوێنی خۆی چووە دەر یان لەو بارو دۆخەی تێیدا بوو ڕزگاری بوو ○ **خَرَجَ** من الأمر أو الشدة: لەوکارە یان لەو ناخۆشییە رزگاری بوو ○ **خَرَجَ** على السلطان: لەپاشا قاچاخ بوو ○ **خَرَجَ** في العلم: لەزانیاری دا پێشکەوت ○ **خَرَجَ** السحابُ: هەورەکە بەرفراوان بوو بڵاو بووەوە ○ **خَرِجَ** خرجاً: بوو بە دورەنگ ○ رەنگاو رەنگ ○ **خَرِجَ** العام: ساڵەکە هەندێکی هەرزانیو هەندێکی گرانی بوو ○ **خَرِجَ** النعام: نوعامە بەڵەك بوو هەندێکی رەشو هەندێکی سپی ○ **خَرِجَ** الشاة: مەڕەکە کەلەکەو قاچەکانی سپیو باقی جەستەی رەش ○ **أخْرَجَ فلان:** فلانکەس خەراجو سەپانانەی خۆی دا ○ نوعامەیەکی بەڵەکی گرت ○ **اخرجت الراعيه:** مەڕەکە هەندێ لەپاوانەکەی خواردو

هەندێکی جێ هێشت ◊ أخـرَجَ النـاسُ: خەڵکەکە ساڵێکیان بەسەردا تێپەڕی نیوەی هەرزانیو نیوەی گرانی بوو ◊ أخرج الحديثَ: فرمایشتەکەی پێغەمبەری بەڕشتەی ڕاستو دروستەوە ریوایەت کرد ◊ أخـرج الشَّيْءَ: شتەکەی دەرکرد ◊ أخرج الرواية أو المسرحية: لەسەر شاشە یان لەسەر شانۆ بەشێوەی فەنی مەسرەحییەکەی رانواند ◊ خَرَّجَهُ في العلم والصّناعة: فێری زانیاریو پیشە سازی کردو کارامای کردو زانیاری پێدا ◊ قوتابییەکەی پێگەیاند ◊ خَرَّجَ خَيْلَهُ: ئەسپو وڵاخەکەی رامکرد ◊ خَرَّجَ الأرضَ: زەوییەکەی خەرساندو خەراجو عوشری بۆ دیاری کرد ◊ خَرَّجَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەدوو رەنگ رەنگ کرد ◊ خَرَّجَ الغلامُ لوحَهُ: قوتابییەکە لەوحەکەی هەندێکی رەنگ کردو هەندێکی رەنگ نەکرد ◊ خَرَّجَ فلان عمله: فلانکەس کارەکانی جۆراو جۆرکردن ◊ اخْتَرَجَ: شتەکە دوو رەنگ بوو ◊ اخترج الشَّيْءَ: شتەکەی دەرخست، دەری هێنا ◊ اخترج فلاناً: داوای لەفلان کرد بێتە دەر بۆلای.

تَخارج القومُ: هەریەکێ لەو خەڵکە بە ئەندازەی هاوەڵەکەی بژێوی دابین کردو هاوبەشی لەکۆمەکییەکەدا کرد ◊ اخْتَرَجَ الشركاءُ: هەریەکێ لەهاوبەشەکان بەشەکەی خۆی بۆ هاوەڵەکەی بە فرۆشتن دیاریکرد ◊ تَخَرَّجَ في فن كذا: لەو فەننەدا دەرچوو، فێری بوو ◊ إِخْرَجَّ النعامُ: نوعامەکە بەڵەك بوو ◊ إِخْراجَّ النعامُ: نوعامەکە بەڵەك بوو ◊ استخرجَهُ: داوای لێکرد بێتە دەر بۆلای ◊ استخرجَ الشَّيْءَ من المعدن: شتەکەی لەکانزاکە دەرهێناو لەقورو تەپو تۆز پاکی کردەوە ◊ أُستُخرِجَتِ الأرضُ: زەوییەکە چاکرا بۆ کشتوکاڵو رواندن ◊ اَلتَّخريجُ:

یارییەکی منداڵی عەرەبە ◊ الخارجِيّ: ئەوشتەی بەسەر هاوو وێنەکانی دا باڵادەست بێ ◊ کەسێك ببێتە گەورەو بنەماو وەجاخزادە نەبێ ◊ کەسێك لەپاشاو فرمانڕەوا یاخی ببێ، یان بەگوێی نەکا ◊ هەروا ناوە بۆ تاکی خەواریجەکان ◊ وزارة الخارجية: دامو دەزگایەکە کارو باری دەرەوەی وڵات جێبەجێ دەکا ◊ الخَراجُ: ئەو بەرو بوومەیە لەزەوی کشتوکاڵی دەردەهێندرێ ◊ الخَرَاجُ: باجو گومرگو سەرانەو مەرانەو ئەم شتانەش دەگرێتەوە ◊ البلاد الخراجية: ئەو وڵاتەیە سوپای ئیسلام بەناشتی دەستی بەسەردا گرتووە.

اَلخَرْجُ: ئەوشتەی لەزەویو شتی تر وەبەرهەم دێو دەبێتە واریدات. خَرجُ السحاب ئەو بارانەیە بەهێواشی لەهەور دێتە خوارەوە ◊ هەروا وشەی. اَلخَرجُ: پێچەوانەی (الدخل) دێ ◊ گومرگو باجی ساڵانە.

الخُرْجُ: خوێدانو تورەکەو جەواڵە بچکۆلەیەکە لە مو یان لەچەرم دروست دەکرێ دوتایە بەئەم دیوو ئەودیوی پشتی وڵاخدا شۆڕدەکرێتەوەو شتی تێ دەکرێ تێرەو هۆرپشی پێ دەگوترێ ◊ الخُرَجَةُ: کەسێك زۆر لەماڵ دەربچێتە دەرەوە ◊ الخُروجُ: ملدرێژ ◊ الخَوارِجُ: پێڕێکن لەپێڕە ئیسلامییەکان ◊ اَلمَخْرَجُ: شوێنی لێ هاتنە دەرەوەی شت. خَرْخَرَ الماءُ: ئاوەکە خورە خوڕی دێ ◊ خَرْخَرَ النائم: خەوتۆکە پرخەپرخی دێ ◊ پرخەی هات ◊ تَخَرْخَرَ بطنُهُ: سکی چوو، سکی قوڕە قوڕی لێ هات ◊ تخرخر الرجل: پیاوەکە لەبەر بێ هێزی لاژە لاژیەتی ◊ تخرخرت المرأةُ: ئافرەتەکە دوای قەڵەوی زەعیفو لاواز بوو ◊ اَلخِرْخِرُ: حوشتری شیر زۆر ◊ پیاوی ژیان نەرمو نۆڵ ◊ الخُرْخور: بەمانا (الخِرخَرُ) دێ.

خَرِدَ خَرداً بێ دەنگییەکەی درێژەی کێشا.٥ **خرِدت اللؤلؤةُ**:مرواریەکە بەکون تێنەکراوی مایەوە ٥ **خرِدت الفتاة**: ئافرەتەکە بەکچی مایەوەو بوو بەقەیرەو شوی نەکرد.٥ **خَرِد** فلان:فلآنکەس زۆر بەشەرمو حەیا بوو.٥ **خَرِد** صوته:دەنگی نزمو لەسەرە خۆ بوو نیشانەی شەرمی پێوە بوو ٥ بێدەنگییەکەی درێژەی کێشا ٥ **اخرد الرجل الی اللهو**: پیاوەکە بەلای لەهوو لەعەبدا چوو حەزی لەوە بوو ٥ **تخرَّدَت الجارية**: بەمانا (خَرِدَتْ) دێ.٥ **الخُرْدَةُ**:هەرمالێك وردو پارچە پارچەبێ.٥ **الخَرُودُ**:ئافرەتی بەزەوقو زیندو گەشەدار ٥ کچی دەست لێ نەدراو ٥ **الخريد**: بەمانا (اَلْخَرُود) دێ ٥ **الخريدةُ**: بەمانا (الخريد) دێ، هەروەها دەنکە لولوئی کون نەکراو ٥ **اَلْخُرْدِيقُ**: شورباوی بەگۆشتەوە ٥ **خَرْدَلَتِ النخلةُ**: دراخورماکە زۆری لەبەرەکەی بەنەکاملی هەڵوەراندو ئەوی مایەوە دەنکەکانی گەورە بوون ٥ **خَرْدَلَ اللحمَ**: گۆشتەکەی پارچە پارچەکردو لێکی جیاکردەوە ٥ **خردلَ الطعامَ**: خوراکە باشەکەی خوارد ئەوی دی وەلانا ٥ **خردَلَ فلاناً**: فلآنکەسی بەعەردی داداو رەمی کرد ٥ **الخَرْدلُ**: گیایەکە لە حەقلو دەورو بەری رێگاکاندا دەروێ تۆوەکەی بۆ دەرمان بەکاردێ ٥ **الخُرْدُلَةُ**: هەرئەندامێکی جەستە کە گۆشتن بێ ٥ **خُرْذُلٌ**: بەمانا (خَرْدَل) دێ.

خَرَّ الماءُ والريحُ:ئاوەکە خورەی هات٥ رەشەباکە وژەی هات.٥ **خَرَّ** البناءُ خَرّاً وخُروراً:بیناکە روخاو هارەی کرد.٥ **خَرَّ** الشَّيْءَ:شتەکە کەوتە خوارێ.٥ **خَرَّ** ساجداً:کەوتە سوژدە.

خَرَّ فلانٌ:فلآنکەس کەوتە نازو نیعمەتەوە ٥ مرد ٥ تێپەرِی.

خَرَّ فلان علی فلان:فلآنکەس هێرشی کردە سەر فلان.

خَرَّ القومُ:خەلْکەکە لەشوێنێکەوە کواستیانەوە بۆ شوێنێکی تر.

خَرَّ الماءُ الأرض خرّاً:لافاوەکە زەوییەکەی هەڵدڕیو پێیدارۆیی ٥ **أخَرَّهُ**: خستیە خوارێ ٥ **انْخَرَّ**: کەوتە خوار ٥ **انْخَرَّ الرجلُ**: پیاوەکە شلو شێواو شلەپەتە بوو ٥ **الخرّارَةُ**: سەرچاوەی کانی ٥ دارێکی بچکۆلەیە مندالْ پەتێك لەسەرێکیانی دەخا، سەرەکەی تری پەتەکە دەگرێو هەڵیدەخولێنێ دەنگێکی لێدێ

الخُرُّ:بنکی گوێچکە، گەروی بەرداشی ئاش ئەو شوێنەی لە دۆێلەکەوە گەنمەکەی تێدەرژێ ٥ زەوییەك لافاو هەڵیدڕیبێ.

اَلْخَرِيرُ:دەنگێکە پەیدا دەبێ لەتیژ رۆیشتنی ئاو یان لەبالْی بالْندەی کەخێرا دەفرێ ٥ شوێنی نزمایی نێوان دوو گردۆلْکە ٥ **الخِرِّيانُ**: ترسنۆك.

خَرَزَ الجلد وغوه:پێستەکەی دروەوە.

خَرِزَ خَرَزاً:کاری خۆی قاییمو پتەو کرد ٥ **خَرَّزَهُ**: بەراوێزی چنی، بەمیروو شیرازە چنی کرد ٥ **الخِرازة**: پیشەی مێرو هۆنینەوە ٥ **اَلْخَرّازُ**: میرو دروستکەر ٥ زیندرو ئەوکەسەی چەرم دەدروێ ٥ **الخَرَزَة**: میروی ملوانکەو تەزبیح.

اَلْخُرْزَةُ:هەموو کونێكو پەتێك کە لەچەرم بێ ٥ **اَلْمِخْراز**: ئەو شتەی پێستی پێ دەدورێتەوە (درێوشە).

خَرِسَ النُّفَساء خَرْساً:خۆراکی خورسەی بۆ ئافرەتە زەیستانەکە دروستکرد خۆراکی خورسە خواردەمەنییەکە بۆ ئافرەتی زەیستان لێ دەنرێ ٥ خۆراکی خورسەی دەرخوارد دا.

خَرِسَ خَرَساً:زمانی گیراو قسەی بۆ نەکرا ٥ **خَرِسَتِ الكتيبةُ**: هێزە سەربازەکە زۆر بەویقارو

لەسەرەخۆبون دەنگی تەقەو ڕەقەو بگرەو بردەیان نەبوو.

خَرَسَ اللبنُ: شیرەکە خەست بوو کەرۆیان کردە ناوشتی ترەوە خوڕەی نەهات.

خَرَسَ السحابُ: هەورەکە گرمەو بروسکەی نەبوو.

خَرَسَ الماءُ: ئاوەکە لەڕۆیشتنی دا خوڕەی نەهات.

خَرَسَ الجبلُ: کێوەکە دەنگی نەدایەوە ◊ **خَرَسَت الأرضُ**: زەوییەکە بەکەڵکی کشتوکاڵ نەهات.

خَرَسَ فلان بەکوپە ئاوی خواردەوە ◊ شەونەنوست بێدار بوو ◊ **أخرست الأرضُ**: زەوییەکە بەکەڵکی کشتوکاڵ نەهات ◊ **أخرَسَ الله فلاناً**: خودا فلانکەسی توشی کەڕیی کرد ◊ **خَرَّسَ على النفساء**: حەڵوای بۆ ئافرەتە زەیستانەکە کرد ◊ **تخرست المرأةُ**: ئافرەتەکە حەڵوای بۆ خۆی دروست کرد ◊ لە پەندی پێشینانداهاتووە ◊ **استخرسَت الأرض**: زەوییەکە بەکەڵکی کشتوکاڵ نەهات ◊ **الخِراسُ**: خواردەمەنییەکە بۆ ئافرەتی زەیستان دروست دەکرێ ◊ یان بەبۆنەی منداڵبوونەوە دروست دەکرێو خەڵکی بۆ بانگ دەکرێ ◊ **الخَرَّاسُ**: کوپەو کۆڵینە دروست کەر وەستای کۆڵینەو کوپە ◊ فرۆشیاری کوپەو کۆڵینە ◊ عەرەق دروستکەر.

الخُرْسُ: کوپەی گەورە ، کۆڵینە.

الخُرْسُ: بەمانا (الْخِراس) دێ.

الخَرْسُ: بەمانا (الخَرَس) دێ ◊ زەوییەك بەکەڵکی کشتوکاڵ بێ ◊ **الخَرْسَاءُ**: ماری گەورە ◊ بەڵاو کارەسات.

الخُرْسَةُ: ئەو خواردەمەنییە بۆ ئافرەتی زەیستان دروست دەکرێ ، حەڵواو شیرینی بۆ ئافرەتێك تازە منداڵی بووبێ ◊ **الخَرُوسُ من النساء**: ئەو ئافرەتەیە لەدوای ئەوەی منداڵی دەبێ حەڵوای بۆ دروست دەکرێ بۆ ئەوەی تا چەند ڕۆژێك ئەو خواردنە شیرین تامەبخوا ◊ ئافرەتێك یەکەمجار بێ منداڵی ببێ ◊ ئافرەتێك شیری کەم بێ ◊ **تَخَرْسَنَ**: هاتە خوراسان، لە خوراساندا مایەوە ◊ داب و نەریتی دنیشتوانی ئەهلی خوراسانی وەرگرت ◊ **الخَرْسانة**: چیمەنتوو بەردو چەوو لم و ئاو تێکەڵ دەکرێ بەزۆری بۆ بناغەی بینا بەکاردەهێندرێ، وادەبێ شیشی تێکەڵ دەکرێ.

خَرَشَ من الشَّيْءِ خَرشاً: لەشتەکەی وەرگرت.

خَرَشَ لأهله: کاروکاسبی بۆ ماڵ و منداڵی خۆی کرد.

خَرَشَ الجَسَدَ: پێستی لەشی ڕنی و ڕوشاندی بەنینۆك.

خَرَشَ البعيرَ: حوشترەکەی بەگۆچان بۆلای خۆی کێشکرد.

خَرَشَ الغُصْنَ: لقەدارەکەی بە قەلاَنگ داهێناو لەخۆی نزیك کردەوە.

خَرَشَ الدابَّةَ: وڵاخەکەی داخ کرد.

خَرَّشَ الذُّبابُ فلاناً: مێشەکە، زەردەواڵەکە فلانکەسی گەست ◊ **خارَشَهُ مُخارَشَةً**: جەستەی یەکتریان ڕوشاند ◊ **خَرَّشَ الزرعُ**: سەرێکی دەنکە میوەکە لەگوڵەکەی دەرکەوت ◊ **خَرَّشَ الجَسَدَ**: بەمانا (خَرَشَهُ) دێ ◊ **اخْتَرَشَ لأهلِه**: کاسبی بۆ ماڵ و منداڵی کرد ◊ **اخْتَرَشَ الجَسَدَ**: بەمانا (خَرَشَهُ) دێ ◊ **اِخْتَرَشَ الشَّيْءَ**: شتەکەی وەرگرت و بەدەستی هێنا ◊ **تَخارَشَت الكلاب والسنانير**: سەگەکان پشیلەکان یەکتریان شڕو وڕ کرد ◊ **الخِراشُ**: داخێکە لاکێشەیە پێستی ئاژەڵی پێ داخ دەکرێ ◊ **اَلْخُراشَةُ**: ئەو وردەو پرژو پاڵەی لەکاتی بڕینەوەو شکاندنی شتدا دەکەوێتە خوار.

الخُرْشُ: شتی پرو پوچی ناوماڵ؛ کەل‌و پەلی بێ نرخ‌و لەکارکەوتووی ناوماڵ ٥ پیاوێک لەترسان یا لەبرسان خەوی کەم بێ ٥ یان ئەرکی سەرشانی بێ ئەونەنوێ حەرەسی شتێك بێ.

الخُرَشُ: شتی خراپ‌و بێ نرخی ناماڵ.

الخِرْشاءُ: توێکڵی سەرەوەی هێلکە توێکڵە تەنکەکە ٥ توێژی مار ٥ سەرتۆێژی ماست‌و شیر ٥ مێوو کەرەشانی هەنگوێن یان ئەو هەنگانەی لەناو هەنگوینەکەدا مردون ٥ **خِرشاء الصدرِ**: ئەو بەڵغەم‌و لینجاییە کە لەسینگ دێتەدەر ٥ تەپ‌و تۆز ٥ **اَلْخَرَشَةُ**: مێش ٥ **اَلْمِخْرَاشُ**: دارێکە پێستی پێ نیشانە دەکرێ ٥ گۆچان (دارێکە لایەکی کەوانەیی دادێندرێ ٥ **الِخْرَشُ**: بەمانا (اَلْمِخْرَاشِ) دێ ٥ **المِخْرَشَةُ**: بەمانا (المِخْراش) دێ ٥ **خَرْشَبَ عَمَلَهُ**: ئێشەکەی باش ئەنجام نەدا.

الخُرْشُبُ: درێژو قەڵەو ٥ **خَرْشَفَ القوم**: خەڵکەکە کەوتنە جم‌و جوڵ‌و هەراو هۆریا ٥ **الخِرْشافُ**: زەوی رەقەڵان‌و پتەو کە نەتواندرێ رۆیشتنی لەسەر بکرێ ٥ **الخَرْشَفَةُ**: بەمانا (الخرشاف) دێ ٥ **اَلخُرشُوفُ**: روەکێکی وەرزانەیە گوڵەکەی ئونبوبییە بەرەکەی بەگەڵا داپۆشراوە دەکوڵێندرێ دەخورێ ٥ **خَرْشَمَ الرجلُ**: پیاوەکە دەم‌و چاوی دزێوبوو ٥ **اخرَنْشَمَ**: خۆی بەزلزانی‌و لەدڵی خۆی دا خۆی پێ پەسەند بوو ٥ ڕەنگی گۆڕاو گۆشتی پێوەنەما ٥ **الخِرْشِمُ**: (جبل خِرشم) کێوێکی وشك‌و رەق‌و تەق ٥ **الخِرْشِمَةُ**: ئەوەیە کەزەوی پتەو بێ وەکوو بەردە زڕوێ، رەقەڵان‌و سەخت بێ وشك‌و بێ ئاوبێ ٥ **الخُرْشُومُ**: دوندی کێو، لوتکەی کەژ.

خَرَصَ خرصاً: درۆی کرد.

خَرَصَ الشَّيْءَ: لەخۆیەوە شتەکەی مەزندە کرد ٥ **خُرّاص**: زۆر مەزندەکارو لێزان لەخەرساندنی باخە خورماو باخە مێودا.

خَرَصَ النَّهرَ: بەری چەمەکەی گرت.

خَرَصَ الشَّيْءَ خِراصةً: شتەکەی چاك کردەوە.

خَرِصَ خَرَصاً: برسیایەتی‌و سەرمای توش بوو ٥ **اختَرَصَ**: درۆی کرد ٥ **تَخَرَّصَ**: بەناڕەواو بەتاڵ درۆی هەڵبەست ٥ **تَخَرَّصَ القولَ**: بەمانا (اخترصه) دێ ٥ **الخِراصُ**: رمب ، سەرە رمب.

الخَرْصُ: بەمانا (الخِراص) دێ ٥ ئەڵقەی زێڕ یان هی زیو ٥ گوارەی یەك گۆ ٥ کوپەو کۆڵینە ٥ زەنبیلەی دوو قوڵفە.

الخُرْصُ: بەمانا (اَلْخِراص) دێ ٥ هۆرو جەواڵ‌و خەرار ٥ لقی درەخت ٥ ئەڵقەی زێڕو زیو ٥ **اَلْخُرْصَةُ**: خواردەمەنییەکە بۆ ئافرەتی زەییستان ئامادە دەکرێ ٥ **اَلْخَرِيصُ**: بەمانا (الخِراص) دێ ٥ ئەستێرە ئاوێکە لەروبارەوە ئاوی تێ دێ‌و پاشان دەگەڕێتەوە بۆ ناو روبارەکە ٥ ئاوی سارد ٥ **اَلْمِخْرَصُ**: بەمانا (الخِراصُ) دێ، خەنجەر ٥ دارێکە هەنگوێنی پێ لەکۆڵەس دەر دەهێندرێ، (ك: مخارص)٥ ٥ **خَرَطَت الدابّةُ خِراطاً**: وڵاخەکە سەرکەش بوو ڕێشمەکەی لەدەست خاوەنەکەی ساندو رۆیی ٥ **خَرَطَتِ المرأةُ**: ئافرەتەکە سەرکەش بوو قسەی ناشیرین‌و جوێنی ئاڕاستەی بەرامبەرەکەی کردن.

خَرَطَ في حديثه: لەقسەکانی دا درۆی کرد.

خَرَطَ في الأمر: لە ئیشەکەدا پێکیشی لەراو بۆچونی خۆی کرد ٥ قسەی کەسی قبوڵ نەبوو ، هەر قسەی خۆی بەلاوە پەسەند بوو.

خَرَط الشَجر: گەڵای درەختەکەی رنی.

خَرَط العنقود: هێشوی میوەکەی خستە ناو چنگی خۆیەوە.

خَرَط الدَواءُ فلاناً: دەرمانەکە سکی فلانکەسی چواند.

خَرَط الإبل في المرعى: حوشترەکەی بەرەڵای ناو لەوەڕگاکە کرد.

خَرَط تابعه على الناس: رێگای بەهەوا خواهانی خۆی دا زیان بەخەڵك بگەیەنن.

خَرَط العود: دارەکەی سپی کرد توێکڵەکەی لێکردەوەو رێکی خست.

خَرَط الأشياء: شتەکانی هەموو لەخەریتەیەکدا کۆکردەوە.

خَرَط الحديد: ئاسنەکەی وەکوو تەڵە درێژ کردەوە ٥ **خَرِطَت اللبنُ خَرَطاً**: حوشترەکە شیری بەناخۆشی هاتەدەر یان شیرەکەی هاتە دەرو ئاوێکی زەردی لەگەڵدا بوو.

فلانکەس خواردنەکەی لەقورگ گیرا ٥ **اخْرَطت اللبنُ**: بەمانا (خرطت) دێ.

خَرِطَ خريطة: نەخشەکەی کێشا ٥ **خَرَّطَ الدواءُ فلانًا**: بەمانا (خَرَطَهُ) دێ ٥ **اخْتَرَطَ في البكاء**: کەوتە گریان‌و ژێر نەبووەوە.

اخْتَرَطَ العنقودَ هێشوە میوەکەی خستە دەمیەوەو لاسکەکەی بەروتی لەدەم هێنایە دەرو بۆڵەکانی لەناو دەمی دا مانەوە ٥ **إخْتَرَطَ السيفَ**: شمشێرەکەی لەکالان دەرکێشا ٥ **إنْخَرَطت الدابّةُ**: بەمانای (خَرَطَتْ) دێ ٥ **انْخَرَط الصقرُ**: بازەکە کەوتە خوار ٥ **انْخَرَط جسمُهُ**: جەستەی لاواز بوو ٥ **انْخَرَط الفرسُ وغيره في العدو**: ئەسپەکە یا وڵاخەکە لە غاردان تیژڕۆ بوو ٥ **انْخَرَط عليه بالقبيح**: بەقسەو ئوسلوبی ناشیرین روی تێکرد ٥ **تَخَرَّطَ في الأمر**: لەکارەکەدا هەر رای خۆی پێ پەسەند بوو گوێی نەدایە راوو بۆچوونی کەسانی تر ٥ **اسْتَخْرَطَ في البكاء**: دەستی دایە گریان‌و ژێر نەبووەوە ٥ **الاِخْرِيطُ**: روەکێکە لەخۆشترین گیا ترشۆکەکانە، حوشتر حەزی لێ دەکا ٥ **الخُرَاطَةُ**: ئەو وردەو پرژو پاڵەیە لەئاکامی برینەوەو تاشینی شت دەکەوێتە خوار ٥ ئاوێکی کەم لەگواندا ٥ **خراطة الامعاء**: ئەو شتەیە لەکاتی سکچونی بەردەوامدا لە ریخۆڵە دێتە دەر ٥ **الخَرَّاط**: کارتیخ؛ ئەو ئاسنە گرگرناوییە بە دارو ئاسن دەڕنێ ٥ **الخِرْطُ**: شیری مەیی‌و کە ئاوێکی زەردی بکەوێتە سەر ٥ **الخريطة**: تورەکێکە لە پێست دروست دەکرێ دەمەکەی دەبەسترێ ٥ **اَلْمِخْرَاطُ**: لەئاژەڵی شیردەردا بەوانە دەگوترێ شیرەکەی خەست بێ یان ئاوێکی زەردی تێکەڵاوبێ بەهۆی نەخۆشییەوە ٥ هەروا ناوە بۆ ئامێری رنین وەکوو کارتێخ‌و برەمەند ٥ **اَلْمِخْرَطُ**: ئامێری رنین‌و هەڵکڕاندن وەکوو برەمەندو کارتێخ (ك: مخاريط) ٥ **المِخْرَطَة**: بەمانا (المِخْرَطُ) دێ ٥ **المَخرُوطُ**: شتێك وەکوو مزراح وابێ سەرەوەی پان بێ‌و وردە وردە باریك بێتەوە تا دەگاتە خاڵی سفر یان روبەرێکی بچوك تر ٥ **الخَرْطُوش**: ئاواخنی چەکی ئاگرین واتە: باروت ٥ **خَرْطَمَهُ**: لەلوتی دا ٥ لوتی خوارکرد ٥ **اِخْرَنْطَمَ**: لوتبەرزیی نواند ٥ خۆی بەزلزانی، لوتی خۆی وەرگێڕاو رق‌و کینەی خۆی خواردەوە ٥ **الخُراطِمُ**: لەئافرەتدا بەوانە دەگوترێ: بەساڵاچووبێ ٥ **الخُرْطومُ**: لوت، کەپو ٥ سەری لوت ٥ دەگوترێ: (خرطوم الفيل) (خرطوم الخنزير)، دەگوترێ: (وسَمَهُ على الخرطوم) زەلیل‌و ڕیسوای کرد ٥

خراطيم القوم: گەورەو پیاو ماقوڵانی خەڵك ٥ اَلْخُرْطُمــانيُّ: لــوت زل، کەسێــك کــەپوی زۆر گەورەبێ ٥ الخراطين: کرمی درێـژ لـەناو قـوڕو لیتەی روبارەکاندا.

خَرَعَ الشَّيْئَ خَرْعاً: شتەکەی شەقکرد.

خَرِعَ الشَّيْئُ: شتەکە نەرم بوو داچۆڕا بێ هێز بوو.

خَرِعَ فلان: فلانکەس دەهشەت گرتی.

خَرُعَ خراعة وخروعة: بەمانا (خَرِعَ) دێ.

خُرِعَ خُراعاً: ساغو سەلیم بوو کەوتو مرد ٥ شێت بوو ٥ خَـرَّعَ الثَـوبَ: کراسـەکەی بـەتۆو زەعفەران رەنگ کرد ٥ اخْتَرَعَهُ: بەمانا (خَرَعَهُ) دێ ٥ شتێـکی تـازە قـەڵای داهێنـا؛ دروسـتی کـرد ٥ بەسـەر بـێو گـۆزو گومـمـەتو بـێ لێوردبوونـەوە وتارەکـەیدا ٥ قەصیدەی دانا ٥ اخترع فلاناً: فلانکەسی هەڵخەڵەتاند ماڵەکەی برد ٥ اخْتَرعَ الدابَّةَ: وڵاغەکەی هەوسارکرد ٥ دای بەیەکێـکی تـر سودی لێ وەربگرێ، دوایـی لێـی وەرگرتـەوە ٥ اَنْخَـرَعَ: دولـەت بـوو، قلیشا ٥ نەرم بوو داچۆڕا، شۆڕ بوومەوە ٥ انْخرَعُ الرجـلُ: پیاوەکـە زەلیـلو لاواز بـوو ٥ انْخَـرَعَ العضوُ: ئەندامێـکی جەسـتەی لـەجێ چـوو لەشوێنی خۆی خزا ٥ تَخَرَّعَ: بەمانا (إنْخَرَعَ) دێ ٥ الخُراعُ: دابڕانێـك لـە پشتی حوشـتردا پەیـدا دەبێ ٥ الخَرَاعَـةُ: بـێ حـەیایی و روتو قـوتیو سـفوری و بەدڕەوشـتی ٥ الخِرْيَـعُ: دەنکـە تـۆوی گیازەعفەران.

اَلخَرَعُ: نیشانەو داخێـکە لەگوێی مـەڕ دەکرێ، سەری گوێـچکەی دەکرێ بەسـێ تلیش، تلیشی ناوەڕاست بۆ دیوی ناوەوە خوار دەکرێتەوە.

الخِرْوَعُ: ئافرەتی بێ شەرمو حەیا تکاو ٥ ئافرەتی نەرمو نۆڵو شلك ٥ الخِروعَـةُ: دەگوترێ: (امرأة خِروعة) ئافرەتێـکی جوانو نـەرمو بارخۆشو رەت نەکەرەوەیە ٥ اَلْخَرِيعُ: بـەمانا (الخِرْيَع) دێ، ئـافرەتی بێحـەیا ٥ هەرشتێـك خێـرا بـشکێ، لیـچی حوشـتر کـە شـۆڕ بوبێتـەوە ٥ الخَرِيعَـةُ: بەمانا (الخَرُوعُ) دێ ٥ الخَرْعَبُ: تولە داری درێژو نـــەرمو تـــازە ڕواوو شـــوڕك ٥ تووڵـــە نەمام ٥ ئافرەتی جوانی رەوشت بەرزی نـەرمو نیـانو شـلك ٥ الخُرعُـوبُ: بـەمانا (الخَرْعَـبُ) دێ ٥ قاشە خەیارو ترۆزی ٥ پارچە بەز.

خَرَفَ في بستانه: لەوەرزی پایزدا لەناو باخەکەی مایەوە بۆ ئەوەی میوەکەی بچنێ.

خَــرَفَ التَّمـر خَرْفـاً وخِرافـاً: لـەوەرزی پـایزدا میوەکەی چنی، ڕنی.

خَرَفَ الماشيةَ: گیاو گژێکی بۆ ئاژەڵەکان رواند تا لەپایزدا بیخۆن.

خَرِفَ خَرَفاً: عـەقڵی تێکچوو ، شێت بوو لەبـەر پیری و کەنەفتی.

خَرُفَ الرجلُ: بەمانا (خَرِفَ) دێ.

خُرِفَ: بارانی پایزی لێباری ٥ أخْـرَفَ: چووە نـاو وەرزی پایزەوە، (أخرفت الدابةُ) وڵاخەکە یـان حەیوانەکە لە پایزدا بێچوی بوو ٥ أخْرَفَ النخلُ: کاتی ئەوە هـات خورماکە بەرەکەی لێبکرێتەوە ٥ أخرفت الذُّرَةُ: زوراتەکە زۆر درێـژ بوو ٥ أخرَفَ القومُ بمكان كذا: خەڵـکەکە وەرزی پایز لەو شوێنە مانەوە ٥ أخْـرَفَ الكِبَـرُ الرجلَ: پـیری و تەمەندرێـژی پیاوەکـەی تێـك داوە ٥ اخْرَفَ فلاناً نخلة: دارخورمایـەکی بـۆ فلانکـەس دیاری کرد تا لە وەرزی پایزدا میوەکەی بچنێ ٥ خارِفَـــةُ: ســـەراپای وەرزی پـــایز مامەڵـــەی

لەگەڵداکرد ٥ لەپایزدا بەکرێی گرت ٥ خُرْفَةُ: بەعەقڵ تێکچوو خەرەفاوی لەقەڵەم دا ٥ اخترف الثمر: بەمانا (خَرَفَهُ) دێ ٥ الخارِف: چاو دێری باخە خورما ٥ الخِراف: کاتی رنین و چنینی مێوە لەوەرزی پایزدا ٥ الخَرافَةُ: ئەو بەرو بومەی لەپایزدا دەچندرێ و دەرِندرێ ٥ اَلْخَرُوفُ: شەکە بەران ٥ خروفة: کاورِ ٥ الخروفَةُ: دارخورما پیاو هەڵیدەبژێرێ و هەڵی دەگرێ بۆ ئەوەی هەرکاتێ ویستی خورماکانی لێبکاتەوە بۆ خواردنی خۆی و ماڵ و منداڵی ٥ الخريف: وەرزی پایز ٥ بارانی وەرزی پایز ٥ (بارانی پەڵە) ٥ سەرەتای بارانی وەرزی زستان ٥ خورماو روتابی چندراوی وەرزی پایز ٥ اَلْخَرْف: شوێنی مانەوە لەکاتی وەرزی پایزدا ٥ باخ و کۆمەڵە درەختی مێوە.

اَلْمِخْرَفُ: زەمبیلەی بچوك کە مێوەی هەڵبژاردەی بەتامی لەوەرزی پایزدا تێدا دەچندرێ ٥ اَلْمَخْرَفَةُ: باخ و کۆمەڵە درەختە خورما ٥ رێگای ئاشکراو رون ٥ خَرْفَجَهُ: پان و فراوانی کرد ٥ دەگوترێ: (عَيْش مُخَرْفَجٌ) ژیانێکی خۆش و هەرزانی بەرفراوان و بێ تەنگ و چەڵەمە ٥ سراييل مُخرفَجَةٌ: (سراويل مخرفجة) دەرپێی پان و پۆرِ ٥ خرفج فلاناً: خۆراکی باشی بۆ فلانکەس دابین کرد ٥ خرفج الشَّيْءَ: شتەکەی زۆر وەرگرت زۆری لێ هەڵگرت.

الخُرافِجُ: ژیانی خۆش و نەرم و نۆڵ ٥ قەڵەوو گۆشتن ٥ الخِرْفاجُ: ژیانی خۆش و نەرم و نۆڵ ٥ الخُرْفُجُ: بەمانا (الخِرفاجُ) دێ، (خروف خُرْفُجُ) بەرخێکی قەڵەوە ٥ اَلْخِرفيجُ: بەمانا (الخِرْفاجُ) دێ.

الخُرْفُقُ: پەمو کە بەرِوەکی خۆیەوە بێ و کەڵکی نەمابێ ٥ الخَرْفَقُ: خەردەلی فارسی ٥ لەوڵاتی میصر بەحەشیشەی سوڵتان بەناو بانگە.

خَـرَقَ في البيت خروقاً: لەماڵەوە مایەوەو دەرنەچوو.

خَرَقَ الشَّيْءَ: شتەکەی قەڵشاند درِاندی.

خَرَقَ الأرضَ: زەوی دابرِی تا گەیشتە ئەو پەرِی.

خَرَقَ الكذبَ: درۆی هەڵبەست.

خَرِقَ خَرَقاً: ئەحمەق بوو ٥ لەکارەکەی دا نەرم و نیان نەبوو ٥ دەهشەت گرتی و سەرسام بوو (هو خَرِقٌ).

خَرِقَ الظَّبيُ وخرق الطائر: ئاسکەکە یان باڵندەکە راوکەرەکەی بینی سەری لێ شێوا لە شوێنی خۆی جوڵەی نەکرد ٥ ترساو هیچ پەلەقاژەی راکردن یان فرِینی نەکرد.

خَـرِقَ بالشَّيْ: شتەکەی نەزانی و نەیتوانی ئەنجامی بدا.

خَرِقَ في البيت: بەمانا (خَرَق) دێ ٥ (هو أخرق وهي خرقاء).

خَرُقَ خُرْقاً: ئەحمەق بوو.

خَرُقَ بالشَّيْءَ: شتەکەی نەزانی و بۆی ئەنجام نەدرا ٥ أخْرَقَهُ الفَزَعُ: ترس سەری لێ شێواند.

خَرَّقَ الثَّوْبَ وغَيْرَهُ: درِاوی قوماشەکەی زیادکرد ٥ خَرَّقَ الكَذِبَ: درۆی زۆری هەڵبەست ٥ اخْتَرَقَ الثوبَ ونحوه: قوماشەکەی درِاند ٥ اخْتَرَقَ القومَ: بەناو ناپورِای خەڵکەکەدا رۆیی ٥ اخترقَ دار فلان: ماڵی فلانکەسی کرد بەرِێگای خۆی بۆ پێداویستییەکانی ٥ اخترَقَ الأرضَ: قەد برِ بەناو ئەرزەکەدا رۆیی گوێی بەرِێگانەدا ٥ اخترَقَ الخيل ماَبين القرى والشجر: رەوە ئەسپەکە بەناو

گونـدو درەختەکانـدا بـڵاو بوونـەوە ٥ اَنْخَـرَقَ الشَّيْئُ: شتەکە قڵشا دادڕا.

اِنْخَرَقَـتِ الـرِيحَ فِي الأَرض: رەشـەباکە پێـچاو پـێـچ هاتو هەڵی کرد ٥ رەشەباکەی توند بوو چووە هـەموو کونو قوژبنێـکەوە ٥ تَخَـرَّقَ فِي الكَـرَمِ: لەبەخـشیندا زۆر زێـدە ڕەوی کـرد ٥ تَخَـرَّقَ فِي الكَذِبِ: درۆی هەڵبەست ٥ الخارق: (سیف خارق) شمـشێرێکی بڕنـدەیـە ٥ ڕوداوێـکە ٥ شتێـکە پێـچەوانەی یاسـای سروشـتە ئەگـەر بەشـێوەی تەحەددا بوو دەبێتە موعجیزە ٥ الخُرّيقُ: جۆرە چـۆلەکەیەکە ٥ الخِرِّيـقُ: جوانمـەردی سـەخی سروشتو بەهانا هاتووی لێقەوماوانەوە.

الخَرْقُ: کونی دیوارو شتی تـر ٥ دەشتو سارا ، سارای بەرفراوانو دورو درێـژ کەرەشـەبا پێیـدا بڕوا.

الْخُرقِ: نەزانیو نەفامی ٥ ئەحمەقی.

الخِرِق: بەمانا (الخريق) دێ.

الخَـرِقُ: تـەپو تـۆز ٥ الخَرْقـاءُ: زەوی پـانو بـۆر کەرەشــەبا تــەی بکــا ٥ رەشــەبای تێـــژڕۆ، کەمەردەم بەلایـەکا دەڕوا ٥ ئـافرەتی گێلۆکەی شت نەزان کە دەست رەنگین نەبێ ٥ أذن خَرْقاءُ: گوێـچکەیەك ئەمـدیو ئـەو دیـو کونبـێ ٥ شـاة خرقــاءُ: مەڕێــکە گوێـچکەی کونبــێ کونەکـە کەوانەیی بێ ٥ یـان لەناوەڕاستی گوێـچکەی دا کونەکە هاتبێ تا قەراخی گوێچکەکە.

الخِرْقَةُ: پارچە پـەڕۆی شـڕو وڕ ٥ الخُـرُوقُ: رەشـەبای سـارد ٥ الخَرِيـق: چـاڵو نزمـایی زەوی کـە گیـای لێراوبێو کەوتبێتە نێوان دوو پارچە زەوی بـێ گیـاو گـژ ٥ رەشـەبای سـارد ٥ بـای شـەماڵو هــەوای ســاردو فێنــك کــە کەمکــەم هــەڵبکاو بووەستێتەوە ٥ دەراوی دۆڵو شیو ٥ ڕێـڕەوی ئـاو، کـەمزۆر قـوڵ نـەبێ، بـێ دارو درەختـیش نـەبێ ٥ یـان منداڵـدانی ئـافرەت کـە بـەهۆی منداڵ هاتنە دەرەوە هەڵـدڕابێو گوشتەوەزونی نەهێنابێتەوە ٥ اَلْمُخْتَرَقُ: ڕێڕەوی هەوا شوێنی هەڵبوونیو ڕێڕەوی ڕۆیشتنی ٥ المِخْرَاقُ: پیاوی شۆخو شـەنگـو قـەدو بـاڵا جوانو بـەزن ڕێـکو پێـك ٥ کارو ئیشی ئەنجامـدراو ٥ کـارو ئـیش ئەنجامـدەر (ئـیش لەدەسـت هـاتوو) ٥ مِخْـراقُ حــــرب: شـــەڕەنگێزو تــــێ هــــەڵاتوو لەشــــــەڕاندا ٥ پیـــــاوی ســــــەخیو ڕێـزدار ٥ شمـشێر ٥ مێـزەرو پارچە پەڕۆیـەك لـول دەدرێو بـۆ ترسـاندن پێــی لەمنــداڵ دەدرێ ٥ کەڵـەکێوی ٥ اَلْمَخْـرَقُ: دەشـتی پـانو بـەرین کـە ڕەشـەبای تێـدا هـەڵبکا ٥ اَلْمَخْـرُوقُ: بێکەسو هەژارێـك شتێکی دەست ناکـەوێ بـێ ئاتـاجی بکـا ٥ دەگـوترێ: (هـو مخروق الكف بالنوال) بەهۆی سەخاوەتەوە هیچی بەدەستەوە نەما ٥ خَرْقَـلَ: تیرەکەی لەکەوانـەوە هاویـشت ٥ خَرْقَـلَ فِي رمیــه الــسهمَ: زۆر تفەنگـچییانە تیرەکەی هاویشت.

خَـرَمَ الـشَّيْئَ خَرْمـاً: شـتەکەی کـون کـرد ٥ لـەتی کرد ٥ قەڵاشتی، بڕیەوە.

خَـــرَمَ فلانــــاً: نیــوانی دوو کونــــەلوتی هەڵدڕی ٥ قەراخی لوتی دادڕی.

خَرَمَ الوبـاءُ القـومَ: تاعونەکـە خەڵـکەکەی لـەبێخ دەرهێناو لەناوی بردن.

خَـرَمَ الرامـي القرطـاسَ: هاوێژەرەکە کاغەزەکەی هەنگاوت بەڵام کونی نەکرد.

خَـــرِمَ خَرَمــاً: نیــوان دوو کونــە لــوتی شــەق بوو ٥ گوێچکەی قەڵشاو هەڵدڕا، (هو أخرم وهي خرماء).

خَرُمَ خرامةً: توندو پتەو بوو ٥ بێ شەرمو بێ حەیا بوو.

خَـــرَمَ الـــشَّيْءَ: شـــتەکەی شـــەق کـرد ٥ بڕییــەوە ٥ اخترمتــه المنیــةُ: مــردن تێکیەوە پێچا ٥ إخْتَرَمَهُ الوباء: تاعون لەناوی برد ٥ انْخَرَمَ: شەق بوو ، دابڕا گۆشە گیر بوو ٥ انْخَرَمَ العامُ: ساڵەکە تێپەڕیو ڕۆیی ٥ انْخَرَمَ القومُ: خەڵکەکە فەوتانو تێدا چون ٥ انْخَرَمَ الکتابُ: کتێبەکە کەمی هەبوو هەندێکی لێفەوتا.٥ تَخَرَّمَ: شەقار شەقار بوو، درزی برد قەڵشا ٥ تَخَرَّمَ فلانٌ: فلانکەس چووە سەر ڕێبازی خورەمییەکان ٥ تَخَرَّمَ زَنْدُ فلان أو زیدە: فلانکەس ڕقەکەی نیشتەوە ٥ یَتَخَرَّمُ زندە: دەیەوێ لەڕێی زۆرو ستەمەوە خۆی فەرزبکا خۆی بسەپێنێ ٥ تَخَرَّمَ الوباءُ القومَ: تاعونەکە خەڵکەکەی لەناو برد ٥ الأَخْرَمُ: گردۆڵکەی ناو بانوو دەشتایی ٥ زلکاوو گەراو ٥ أَخْرَمُ الرأي: کەسێک ڕاو بۆچونی زەعیف بێ ٥ الأخرمان: دوو ئێسقان لەم لاو لەولای مەلاشوی سەرو ٥ أخرما الکتفین: شەپیلکی هەردوشان ٥ هەروا لای خواروی شان ٥ الخرامة: نامێرێکە کاغەزی پێ کون دەکرێ ٥ الخُرَّمُ: بەناز پەروەردە ٥ ڕوەکێکە وەکوو لۆبیا ڕەنگی وەنەوشەیی هەیە ٥ الخُرَّمیــة: شوێنکەوتوانی بابەکی خورەمی ٥ الخَرْماءُ: گردۆڵکەیەکە لەناو دەشتایی یەک دا ٥ قەڵاو شورایەک نەتوانرێ لەم لاو ئەولای بچێتە ناوی ٥ بزن پانەوپان گوێچکەی بپردرێ ٥ درۆزن، (الخُرمانُ) بەمانا درۆزن دێ ٥ الخَرَمَةُ: شوێنی کونە لوت ٥ الخَوْرَمَةُ: پێشی لوت ٥ نێوان دوو کونە لوتی ٥ بەردێک کونکون بێ، ٥ المخرِمُ: ڕێگای ناو کێوو کەژ، یان ڕێگای ناولبەلان ٥ مَخْرَمَ الجبل: لوتکەی کێو ٥ مخارم اللیل: سەرەتای شەو.٥ خَرْمَدَ: لەماڵی خۆی دا مایەوە، سەری لەکۆشی خۆی ژەنیو بێدەنگ بوو ٥ أخْرَمَّسَ: بێدەنگ بوو، زەلیلو گەردن کەچ بوو ٥ الخِرْمِسُ: شەوی تاریک ٥ خَرْمَشَ العملَ أو الکتابَ: کارەکەی تێک دا، کتێبەکەی شێواند ٥ اخْرَمَّصَ: بەمانا (اخْرَمَّسَ) دێ ٥ خَرْمَلَ وَبَرُ البعیر: توکی حوشترەکە لەقەڵەویان بەری دا ٥ تَخَرْمَلَ الثوبُ: قوماشەکە ونجڕ ونجڕ بوو ٥ الخِرْمِلُ: خەڵکی زۆر ٥ ئافرەتی دەنگو دۆرە ناخۆش ٥ پیرێژنی پەککەوتە ٥ ئافرەتی بەدکارو ئەحمەق ٥ حوشتری پیر ٥ خَرْنَفَهُ بالسیف: بەشمشێر لێی دا ٥ الخرانفُ: درێژ داوەڵ ٥ الخِرنِفُ: حوشتری بەشیرو قەڵەو ٥ لۆکە ٥ الخِرْنِفَةُ: بەروبومی درەختی (غەضاء) ٥ خَرْنَفت الأرضُ: لەو دەڤەرە کەروێشک پەیدا بوو، کەروێشک زۆر بوو لەو زەویو زارەدا ٥ خَرْنَقَت الناقةُ: پیوو بەز لەسەنامی حوشترەکە لۆلو وەستا ٥ الخِرْنِقُ: بێچووە کەروێشک، کەروێشکی گەنج ٥ اَلْخَوَرْنَقُ: باڵە خانەیەک بوو لەعێراق موڵکی نوعمان بوو.

خَزِبَ الجلدُ خَزَباً: پێستەکە بەبێ ئەوەی ئازاری هەبێ هاوسا، قەڵەو بوو تاواتدەزانی هاوساوە ٥ خَزِبَت الناقةُ والشاةُ: گوانی حوشترەکە یان هی مەڕەکە هاوسا ٥ کونی گوانەکانی تەسک بونەوە ٥ گوانی وشک بوونو شیری کەم بوو ٥ تَخَزَّبَ الجلدُ: بەمانا (خَزِبَ) دێ ٥ الخَزَبُ: سوالەت ٥ الخِزباءُ: مێشێکە بەزۆری لەناو باغ دا دەژی ٥ الخُزَبَةُ: کانی زێڕ ٥ اَلْخَوزَبُ: هاوسانی گوانی ئاژەڵ (حوشترو مەڕ) ٥ اَلْخَیزَبَان: بەمانا (الخَیزَب) دێ ٥ بێچووە نوعامەی نێر ٥ اَلْمِخْزابُ: حوشترێک کەعادەتی وابێ پێستی ئەستور ببێ یان هێندە قەڵەو ببێ وابزانێ

هێساوه ٥ **تَخَزَّبَ علينا**: تەکەببوری بەسەرا کردین و لوتبەرزی نواند ٥ **اَلْخازباز**: مێشێکە بەزۆری لەباغ دا دەژی ٥ لاسایی کردنەوەی دەنگە دەنگ و وێزە وێزەکەیەتی ٥ **الخِزباز**: ەمانا (اَلْخازباز) دێ.

خَزِجَ خَزَجاً: زل بوو، جەستەی زەبەلاح بوو (هو خَزِجٌ) ٥ **المِخزاجُ**: حوشتری زۆر قەڵەو ٥ **الخُزاخِزُ**: پیاوی بەهێزو چوارپەل قەوی و شان و مل پان.

خَـزَرَ خَـزَراً: خۆی بەشارەزا دەرخست ٥ پیاو بەقولینچکی چاوی بەتیلەی چاوی بڕوانێ ٥ **خَزِرت العینُ خَزَراً**: چاوی بچوك بون و تەنگ بوونەوە ٥ خێل بوو.

خَـزَرَ فـلان: فلانکەس چاوێکی هەڵێناو لێکی نایەوە ٥ وای ڕوانی دەتگوت بەتیلەی چاوی شت دەبینێ ٥ **خَزَّرَ الشیخ عینیه**: پیرەمێردەکە پێڵوی چاوی بچوك بوونەوە هەتاوایان لێهات دەتگوت دوروا(و)ن ٥ دەگوترێ: (خَـزَّرَ الـشابُّ عینیـه) گەنجەکە پێڵوی چاوی خۆی بچوك کردنەوە بەمەبەستی فەنو لێزانی ٥ **خَـزَّرَ الشیئ**: شتەکەی تەنگەبەر کردەوە.

تَخازَرَ: چاوی خۆی بچوك کردنەوە بۆئەوەی چاوی تیژ ببن و باش شت ببینێ ٥ بەتیلەی چاوی ڕوانی.

اَلْخَزَرُ: شۆربای چەور ٥ **الخَزَرَةُ**: دەردێکە توشی باریکایی پشت دەبێ ٥ **الخُـزَرَةُ**: بەمانا (الخَـزْرة) دی ٥ **الخُزَرَةُ**: هەڵگەڕانەوەی بیلبیلەی چاو بۆلای پێڵوی چاو ٥ ئەم جۆرە خێلییە ناشیرین ترین شێوەی خێلییە ٥ **اَلْخَزیرُ**: گۆشتێکە دەکرێتە کوتکوتی بچوك ئەمجار بەناوو خوێی زۆر دەکوڵێندرێ، کەتەواو کوڵا ئاردی بەسەردا دەکرێو دەکوڵێندرێ، ئەمجار دەکرێتە پێخۆر ٥ شۆربای ئاوو ڕۆن و ئارد واتە: پەڵوی چەور ئەگەر شیرینی تێکەڵ بکرێ دەبێتە حەڵوا ٥ **الخَزیـرَةُ**: بـەمانا (الخَزیـرُ): دێ ٥ **اَلْخُـزورَی**: ڕۆیشتنی لارولەنجە ئامێز ٥ **الخَیْـزُرانُ**: هەرچڵەدارو شورکێك نەرم بێ ٥ دارێکە قەد لوس و بێ گرێو گۆڵ ٥ بەنموونەی ڕاستی و نەرمو شلی دەهێندرێتەوە ٥ قەفەزاز: دانیشتوانی ناوکەشتی کەدەکەوێتە بەشی دواوەی ٥ **خَزْرَبَ الکلامُ**: قسەکان تێکەڵاوو بێ سەروبەر بوون ٥ **خَزْرَجت الشاةُ**: مەڕەکە شەل بوو ٥ **اَلْخَزْرَجُ**: بای باشور (ریح الجنوب) بای سارد ٥ (شێر)؛ بەشێکی یاریدەدەرانی پێغەمبەر بوون کە هۆزێکی سەرەکی ناومەدینە بوون ٥ **الخَزْرَاقَةُ**: پیاوی زەعیف و بێ ورە ٥ کەسێك ئەتوانێ یان ئەزانێ بەرێکو پێکی لەکۆڕو مەجلیسدا دابنیشێ ٥ کەسێك زۆر قسەی سوکانەو نەفامانە بکا ٥ **خَزَّهُ بسهم خَزّاً**: تیرێکی پێوەناو هەنگاوتی ٥ دەگوترێ: (خَزَّهُ بصره): بەچاو هەنگاوتی.

خَزَّ الحائِطَ: لای سەروی دیوارەکەی بەتەلی دڕك گرت بۆ ئەوەی کەس سەردیوارەکە نەکەوێ ٥ دەگوترێ: (خَزَّ الحائط بالشوك).

خَزَّ التمرُ خزّاً: خورماکە هێشتا کەمێك مزری تێدا ماوەو بەتەواوی شیرین نەبووە ٥ **اختَزَّهُ بسهم**: بەمانا (خَزَّهُ به) دێ ٥ دەگوترێ: (اِختَزَّهُ بصره)، بەچاو هەنگاوتی ٥ **اختَزَّ فلاناً**: هاتە لای فلانکەس کە لەنێو کۆمەڵدا بوو شتێکی لێ وەرگرت.

اَلْخَـزُّ: قوماشێکە لەخوری و ئاوریشم پێك دەهێندرێ ٥ یان هەموو رایەڵو تێوەدانەکەی لەئاوریشم دەبێ.

اَلْخُزَزُ: کەروێشکە نێرینە ٥ بێچووە کەروێشك ٥ **اَلْخَزَّازُ**: ئاوریشم فرۆش ٥ ئاوریشم ڕێس ٥ **اَلْخَزِیزُ**: هەموو روەکێك چقڵاوی بێ بەرەکەی زۆر وشك بێ ٥ **اَلْمَخَزَّةُ**: زەوییەك کەروێشکی زۆر بێ.

خَزَعَ عن أصحابه خَزْعاً: لەرێگا لەگەڵ هاوەڵەکانی بوو لێیان دواکەوت.

خَزَعَ من فلان: فرسەتی لێ هێناو لەفلانکەسەوە شتی دەسکەوت.

خَزَعَ الشَّیْءَ: شتەکەی بڕیەوە.

خَزَعَ اللَّحْمَ: گۆشتەکەی پارچە پارچە کرد.

خَزَعَ فلاناً: نەیهێشت فلانکەس بەئاسایی بڕوا، لەمپەری خستە بەردەم ٥ **اِخْتَزَعَه عن القوم**: شتەکەی لەخەڵکەکە بڕی ٥ **اِخْتَزَعَ فلاناً عِرقُ سوءٍ**: ڕەوشتە ناشیرینەکانی بەفلان تەرك کرد وازی پێ لێ هێنا ٥ **اِخْتَزَعَ منه شیئاً**: شتەکەی لەفلانکەس وەرگرت ٥ **اِنْخَزَعَ الشَّیْءُ**: شتەکە کۆتایی هات و نەما ٥ بڕایەوە ٥ **اِنْخَزَعَ الْحَبْلُ**: لەناوەڕاستدا حەبلەکە پچڕا ٥ **اِنْخَزَعَ متن الرجل**: پشتی پیاوەکە لەبەر پیری یان لاوازی چۆمایەوە ٥ **اِنْخَزَعَ العود**: دارەکە شکاو بوو بەدوو لەت ٥ **تَخَزَّعَ عن أصحابه**: لەهاوەڵانی دواکەوت ٥ **تَخَزَّعَ اللحمَ**: گۆشتەکەی کوتکوت کرد ٥ **تَخَزَّعَ منه شیئاً**: شتەکەی لێ وەرگرت.

تَخَزَّعَ القومُ الشَّیْءَ: خەڵکەکە شتەکەیان لەناو خۆیاندا بەشکرد ٥ **اَلْخُزَاعُ**: مردن ٥ **اَلْخُزاعة**: پارچەی شتێك کە لێی جیا بوبێتەوە ٥ **اَلْخِزْعَةُ**: پارچەی گۆشت ٥ **اَلْخَزُوعُ**: بەکەسێك دەگوترێ کە لەماڵ و سامانی خەڵك بەشێك بۆ خۆی دابڕێ ٥ **اَلْمِخْزَاعُ**: بەمانا (الخَزُوعُ) دێ ٥ **اَلْمُخَزَّعُ**: کەسێك کێشەو نیزاعی زۆربێ ٥ بەسروشت گێچەڵاوی بێ ٥ **اَلْخَزْعَبَلُ**: قسەی خۆش و نەستەق کە ببێتە هۆی پێکەنین ٥ **اَلْخُزَعْبِلُ**: شتی بەتاڵ و پوچ ٥ **اَلْخُوزَعْبِلَةُ**: گاڵتەو گەپ ٥ قسەیەك ببێتە هۆی پێکەنین ٥ **خَزْعلت الضَّبُعُ**: کەمتیارەکە وا ڕۆیشت شەل پێوە دیاربوو ٥ **خَزْعَلَ الماشی**: ڕۆیشتوەکە قاچی خۆی ڕاتەکاند لەبەر زۆر ماندوو بوون ٥ **اَلْخُزَعالَةُ**: گاڵتەو گەپ ٥ **اَلْخَزْعَلُ**: کەمتیار.

خَزَفَ فی مشیه خَزفاً: لە ڕۆیشتندا دەستی بەرز کردنەوە ٥ **خَزَفَ الثوبَ**: قوماشەکەی دادڕی دڕاندی ٥ **اَلْخَزَّافُ**: گۆزەو کیتەڵە فرۆش، دروستکاری گۆزەو کیتەڵە.

اَلْخَزَفُ: هەر قاپ و قاچاخێك لە قوڕ دروست بکرێ و سور بکرێتەوە، بخرێتە ناو کڵەوەو ببێتە سواڵەت.

خَزَقَ السهمُ خَزْقاً وخُزُوقاً: تیرەکە لە کەوانەکەوە دەرچوو.

خَزَقَ الرجلُ أو الطائرُ: پیاوەکە یان باڵندەکە ئەوەی لە سکیدا بوو داینا، ئاوسکی خۆی دانا.

خَزَقَ السهمُ القرطاسَ: دڕێوشەکە، تیرەکە لە کاغەزەکەوە چووە ئەو دیو ئەمدیوو ئەودیوی کرد.

خَزَقَ فلاناً بالنبل: بەسەرە تیرەکە فلانکەسی هەنگاوت.

خَزَقَ فلاناً بالرمح: فلانکەسی بە ڕمب کەمێ بریندار کرد (برینەکەی سوکە).

خَزَقَ فلاناً بعینه: چاوی لە فلانکەس بڕی و هەنگاوتی، چاوەزاری لێکرد ٥ **اِنْخَزَقَ الشَّیْءُ**: شتەکە بە زەویدا ڕۆچوو ٥ **اَلْخازِقُ**: سوژن،

دریۆشه، سەرمتیر که شت کون بکا ◊ ئەمە بۆ کەسێك بەکار دەهێنـدرێ کـه ئیشەکانی بـاش بـروا هـەرگیز کێشه نەیەتـه ڕێگای ◊ **الحازوق**: عەمودێك کەسەرەکەی تیژ بێ ◊ له ڕۆژگاری کۆنـدا ئـەو جـۆره عـەمودەیان چـەقاندوەو زەلامیان لەسەر داناوه بۆئـەوەی عەمودەکه لـه کۆمیـەوه بـڕواو لـه تـەپلی سـەری دەرچـێ ◊ **الْخَزَقُ (أرض خُزُقٌ)**: زەوییـەك کـه ئـاوی تێدا نەوەسـتێ هـەڵۆڵ بـێ ◊ **المخـزَقُ**: دارێـکه سەرەکەی بزمارێکی تیژی پێوەیـه (نـەقیزه) ◊ **الْمِخْزَقَةُ**: حەربه.

خَزَلَ الشَّيْءَ: شتەکەی بڕی، بڕی دا، لێی کردەوه.

خَزَلَ فلاناً عن حاجته: فلاَنکەسی عـەوق کـردو نەیهێشت جووڵه بکا.

خَزَلَ الشَّيْءَ: ڕەخنەی له شتەکه گـرت، عەیبـداری کرد.

خَـزِلَ الرجـلُ خَـزَلاً: ناوقـەدی پـشتی هـەنگاوت، گازەرەی پشتی شکاند، (هو أخزل) ◊ **خَزِلَت المرأةُ في مـشيتها**: ئافرەتەکـه لـه ڕۆیـشتندا لارو لەنجـەی کـرد بـه عاسـتەم سـەری پەنجـەی دەخسته سەر زەوی ◊ **اخـتَزَلَ**: لەنگی، شەل بـوو ◊ **اخـتَزَلَ برأيـه**: تاکرەوانـه جولاّیـەوه هـەر ڕای خـۆی بـەلاوه پەسـەند بـوو، شـتەکەی دابـڕی، بڕیـدا ◊ **إنْخـزَلَ**: دابـڕا، گۆشـەگیربوو ◊ **إنْخَزَلَـت المرأة في مـشيتها**: بـەمانا (خَزِلَـت) دێ ◊ **إنْخـزَلَ فـلان عـن الأمـر**: فلاَنکـەس لـه کارەکـه هەڵگەڕایەوەو زەعیف بـوو ◊ **إنْخـزَلَ عـن جـواب ماقلت له**: گرنگی به وەڵامی قسەکەی من نـەدا ◊ **تَخزَلَ السحابُ**: هەورەکه وا دەرکـەوت وەکوو ئـەوەی بگەڕێتـەوه دواوه ◊ **تَخزَّلَـت الْمَـرْأَةُ مَشْيَتَهَا**: ئافرەتەکه له ڕۆیشتندا لارو لەنجەی نواند به عاستەم سەری پەنجەی دەخـسته سـەر زەوی ◊ **الأخـزَلُ**: شـەل، حوشترێـك دوگـی نەمابێ.

الخَزْلُ: زاراوەیەکی زانستی عوروزه.

الخُزْلَةُ: کەسرێکه شکاوییەکه له پشتدا، زاراوەیەکی عوروزیشه ◊ **الْخُزَلَةُ**: ئەوەی دەتەوێ لێت مـەنع دەکـا، کۆسـپو تەگـەره دەخاتـه پـێش کارەکەتەوەو ناهێڵێ به مراد بگەی ◊ **الْخَوْزَلَى**: ڕۆیشتنێکه لارو لەنجەی تێدایه دەگوترێ: (هو أو هي تمشي خَوْزلى) ◊ **الْخَيْزَلُ**: بـەمانا (الخـوزلى) دێ ◊ **خَزَلَـبَ الحَبْـلَ أو اللحـمَ**: بـه خێرایـی حەبلەکـەی پـساند هـەڵی بـڕی، گۆشـتەکەی پارچه پارچه کرد ◊ **خَزَمَهُ خَزْماً**: شتەکەی ڕیـز کرد، کونی کرد، بنکی کتێبەکەی کون کرد.

خَزَمَ شِراكَ النَّعْلِ: شیراکی نەعلەکەی کـون کـردو توند بەستی.

خَزَمَ البَعيرَ: لوتی حوشترەکەی کون کرد، کونی لـه لالوتی کردو لوتەوانەی تێکرد.

خَزَمَ أَنفَ فلان: فلاَنکەسی زەلیل کـردو ژێربـاری کرد.

خَزَمَ الجـراد في العـود: کوللەکانی بـه شیشەکەوه کرد بۆ برژاندن ◊ **خازِمَةُ الطريق**: هەریەکه لـەو دوو کەسه پێچەوانەی یـەکتر هـەڵسو کـەوتیان کرد، هەریەکەو ڕێبازێکی گرتـه بـەر بۆئـەوەی لـه ئاکامـدا لەیـەك شوێندا یـەکتر بگرنـەوه ◊ **خَزَمَـةُ**: بـەمانا (خَزَمَـهُ) دێ ◊ **تَخـازَمَ الجيـشان**: هـەردوو سـوپاکه ڕووبـەڕووی یـەکتر بوونـەوه ◊ **تَخزَّم الشوك في رجله**: چقڵ بەقاچیدا چوو.

الأخزَم: نێره مار ◊ **الخِزامُ**: لێـك چوون، دەگوترێ: (لقيتـه خِزامـاً) توشـی بـووم ڕووبـەڕوو ◊ **الْخـزام**: ڕوەکێـکی بۆنخۆشـه لـه پێـڕی (الـشفويات)

عەتری لێ دروست دەکرێ ٥ الخُزامَی: رەگەزی روەکێکە لە پێڕی (الفصیلة الشفویة) جۆرەکانی بۆندارو عەتر ئامێزن، وەکوو سمڵو مێخەك ٥ بەزۆری لە وڵاتی هۆڵندا زەرع دەکرێ ٥ الخِزامة: پەتێکی کەوانەییە، دەکرێتە ئەو کونە سماوەی لە لوتی حوشتردایە واتە: لوتی حوشتر دەسمرێ‌و ئەو پەتەی تێدەکەن وەکوو لوتەوانە بۆنەوەی زیاتر هەوسارو جڵەوی نەرم بێ ٥ خِزامة النعل: ئەو تیلمە چەرمەیە دەکرێتە نێوان دوو شیراکی نەعلەکەوە ٥ ألخَزّامُ: فرۆشیاری درەختی خەزمە درەختێکە لە توێکڵەکەی حەبل‌و گوش دروست دەکرێ.

ألخَزْمُ: لە زاراوەی شیعردا زیادەیەکە لە سەرەتای شیعرەکەوەیە لە تەفعیلەی عوروزیدا حیسابی بۆ ناکرێ، وا دەبێ یەك پیت دەبێ وا دەبێ تا چوار دەڕوا.

ألخَزَمُ: درەختێکە لە توێکڵەکەی حەبلی گۆش دروست دەکرێ، لە رۆژگاری کۆندا صندوق‌و بەغدانی کەل‌و پەلی تایبەتی ئافرەت لەو جۆرە دارە دروست کراوە ٥ ألخَزوَمةُ: لە زاراوەی هۆزی هوزەیلدا بە مانگا دەگوترێ، یان مانگای پیرو کورتە بنە، (ك: خَزائم، خُزم، خَزُوم) ٥ ألمُخَزَّمُ: باڵندەو نوعامە (چونکە ئەوانە لوتیان کونی تێدایە).

خَـزَنَ اللَّحْمُ والطعامُ: گۆشتەکە یان خۆراکە بۆگەنی کرد.

خَزَنَ ألشَّيءَ خَزْناً: شتەکەی خستە ناو گەنجینەوە.

خَـزَنَ عنـه العطـاءَ: بەخششی لێ گرتەوە هیچی نەدایە.

خَزَنَ لسانَه: زمانی خۆی پاراست.

خَزَنَ السرَّ: نهێنییەکەی شاردەوە بڵاوی نەکردەوە ٥ مَخزُون: لە گەنجینەدا هەڵگیراو ٥ أخزَنَ: دوای هەژاریی دەوڵەمەند بوو ٥ اختَزَنَ الشَّيءَ: شتەکەی خەزن کرد، هەڵیگرت ٥ اختَزَنَ الطريق: ڕێگاکەی کورت کردەوە ٥ اختَزَنَ السرَّ: نهێنییەکەی شاردەوە ٥ استَخزَنَهُ الشَّيءَ: داوای لێکرد شتەکە خەزن بکا، هەڵی بگرێ ٥ الخِزانةُ: گەنجینە، شوێنی شت تێدا هەڵگرتن ٥ پیشەی گەنجینە داریی ٥ خِزانة الانسان: دڵی ئادەمیزاد ٥ خِزانة الاحتراق: لە زاراوەی ئەندازیاری میکانیکی دا ئەو بەتاڵاییە کە سوتانی تێدا دروست دەبێ.

ألخَـزّان: زمان، خورما کە ناوەکەی بەهۆی نەخۆشییەوە رەش ببێ، شوێنی کۆبونەوەی ئاو (دەریاچە، ئەستێر، تەنکی، حەوز) ٥ ألمَخزَنُ: شوێنی شت تێدا هەڵگرتن.

خزا فلاناً: فلانکەسی ژێر بارکردو خۆی بەسەردا سەپاند.

خَزَا الدابةَ: وڵاخەکەی ژێربار کرد.

خَزَا النفسَ: نەفسی خۆی گرتەوە.

خَزَا ألشَّيءَ: شتەکەی کردە مڵکی خۆی.

خَزَا الفصيلَ: زمانی بێچوە ئاژەڵەکەی دەرهێناو قەڵاشتییەوە.

خَـزِيَ خِزيـةً: ریسوا بوو کەوتە تەنگژەو ناخۆشییەوە.

خَزِي فلان خَزَىً وخَزايةً: فلانکەس شەرمی کرد، بەخۆیدا شکایەوە، تەریق بۆوە ٥ أخـزاهُ: سوکایەتی پێکرد ٥ خازَىَ فلان فلاناً: فلانکەس بەسەر فلاندا سەرکەوتوو بوو ٥ الخِزيَةُ: بەڵاو کارەسات، رەوشتێك کە شەرم ئاوەر بێ

٥ **اَلمَخزَاةُ**: زەلیلیو ژێر دەستیو سوکایەتی ٥ **اَلمُخزِيَةُ**: دەگوترێ: (قصيدة مُخزِية) چامەیەکە لەوپەڕی جوانیو ڕەوانی دایە

خَسَأَ البَصَرُ خَسْأً وخُسُوءاً: چاو ماندوو بوو نەیتوانی درێژە بە ڕوانینەکەی بدا.

خَسَأَ الكلبَ وغيره: سەگەکە چەقەی لێکرا دوور خرایەوە.

خاسَأَ القومُ: خەڵکەکە بەردیان بۆیەکتر هاویشت، کەوتنە بەردە فڕکێی یەکتری.

إنخَسَأَ البَصَرُ: بەمانا (خَسَأَ) دێ ٥ **تَخاسَأَ القومُ**: خەڵکەکە شەڕە بەردیان کرد بە بەردە ٥ **الخاسِئُ من الكلاب**: سەگێك کە نەهێڵدرێ لە ئادەمیزاد نزیك بێتەوە ٥ زەلیلو ژێر دەستە ٥ **اَلخَسِيئُ**: خوری خراپو بێ کەڵك.

خَسِرَ التاجرُ في معاملته: بازرگانەکە لە مامەڵەکەیدا.

خَسِرَ التجارةَ: لە بازرگانیکردنەکەیدا زەرەرمەند بوو ماڵو سامانەکەی کەم بووە.

خَسِرَ فلان: فلانکەس فەوتا، لەناو چوو ٥ گومڕا بوو، سەری لێ شێوا.

خَسَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی فەوتاندو لە کیس خۆی دا ٥ **أخسَرَ فلانٌ**: فلانکەس کەوتە ناو زیانو زەرەر مەندییەوە ٥ **أخسَرَ الشَّيْءَ**: شتەکەی کەم کردووە ٥ **أخسَرَهُ في تجارته**: لە مامەڵەو بازرگانی کردنەکەیدا توشی زیانی کرد ٥ **خَسَّرَ الشَّيْءَ**: شتەکەی کەم کردووە ٥ خەسارەت مەندی وە پاڵدا ٥ **خَسَّرَ فلاناً**: فلانکەسی لە خێرو بێر دوور خستەوە ٥ فەوتاندی ٥ **خَسَّرَهُ سوءُ عمله**: کردارە خراپەکانی فەوتاندیان ٥ **اَلخَناسِيرُ**: گومڕایی، فەوتاندن، غەدر ٥ لۆمەو تانەو تەشەر ٥ **اَلخَنسَرَىٰ**: بەمانا (الخناسير) دێ ٥ **اَلخَيْسَرَىٰ**: گومڕایی ٥ فەوتانو تیێدا چوون ٥ لۆمە ٥ غەدر ٥ پیاوێك نەچێ بۆ دەعوەتو نانخواردن لە ترسی ئەوەی ئەویش دەعوەتی ئەوان بکاتەوە.

خَسَّ الرجلُ خَسّاً: پیاوەکە کاری پڕو پوچی ئەنجام دا.٥ **خَسَّ** النصيبُ: بەشەکە کەم بوو.

خَسَّ نصيبه: بەشەکەی کەم کردەوە.

خَسَّ الرجلُ خَسّاً: پیاوەکە بێ ڕێز بوو.

خَسَّ الشَّيْءُ خَساسةً: شتەکە کێشی کەم بوو، هاوکێشی بەرامبەری نەهاتەوە، ڕەزیلو بێ نرخ بوو ٥ **أخَسَّ فلانٌ**: فلانکەس کردەوەیەکی ناشیرینی ئەنجام دا ٥ **أخَسَّ فلاناً**: فلانکەسی بە هیچو پوچ هاتە پێش چاو ٥ **أخَسَّ نصيبَهُ**: بەشەکەی کەم کردووە ٥ **الخُساسُ**: بێ نرخو هیچو پوچ ٥ **خَسَّسَ نصيبَهُ**: بەشەکەی کەم کردووە ٥ **اِستَخَسَّهُ**: بە هیچو پوچی لە قەڵەم دا ٥ **اَلخَساسَةُ**: ئەو حاڵەتو بارو دۆخەی پیاوی پڕو پوچ تێیدایە ٥ **اَلخُساسَةُ**: ماڵو سامانی کەم، ماڵو سامانی بێ بایەخ ٥ پاڵی ئەسپ.

اَلخَسُّ: کاهو، ڕوەکێکی گەڵا پانە بە کاڵی دەخورێ ٥ زۆر جۆری هەیە ٥ **اَلخُسَّانُ**: ئەو ئەستێرانەن کە هەرگیز ئاوا نابن وەکوو ئەستێرەی جەدیو فیرقەدانو ئەو ئەستێرانەی ناویان (بنات النَّعش)ە بە دەوری قوتب دا سوڕ دەخۆن.

اَلخَسِيسُ: شتی کەم، شتی بێ نرخ ٥ **اَلخَسِيسَةُ**: نزمی قەدرو ڕێز دەگوترێ: (رفع من خَسِيسَتِهِ) لە نابودی خۆی کەم کردووە ٥ **خَسِيسَةُ الناقة**: ددانی حوشتر پاش ئەوەی شیلەکانی لە ساڵی شەشەمیدا دەکەون ٥ **اَلمُستَخِسُّ**: ڕوخسار

ناشيرين ◊ خَسَفَتِ الأَرْضُ خَسْفاً وخُسوفاً: زەوییەکە ڕۆچوو ئەوەی لەسەری بوون قوتی دان ◊ خَسَفَت عينُ الماءِ: سەرچاوەی ئاوە (کانیاوەکە) ڕۆچووە خوار ◊ خَسَفَتْ عينُ فلان: چاوی فلانکەس دەرهات.

خَسَفَ القمرُ: مانگ گیرا، روناکی نەما یان روناکییەکەی کەم بووە.

خَسَفَ الشَّيْءَ: شتەکە دڕا، (خَسَفَ الشَّيْءَ) شتەکەی دڕاند.

خَسَفَ الشَّيْءُ خَسْفاً: شتەکە کەم بۆوە.

خَسَفَ بَدَنُهُ: جەستەی لاواز بوو.

خَسَفَ فلان: فلانکەس برسی بووە، نەخۆشی چاك بووە.

خَسَفَ فلاناً: فلانکەسی ژێر بارکردو ناچاری کرد ئەوکارە بکا.

خَسَفَ الشَّيْءَ: شتەکەی بڕیەوە.

خَسَفَ البِئرَ: بیرەکەی لە بەرد هەڵکەند شاخەکەی بڕی ئاوی زۆری لێ هەڵقوڵاو وشکی نەکرد.

خَسَفَ للشعراء عين الشعر: ڕێگەی بواری شیعر بۆ شاعیرەکان ئاسان بوو، شارەزایی فونونو مەبەستەکانی شیعر بوون ◊ أخْسَفَتِ العينُ: چاوەکە کوێر بوو ◊ انْخَسَفَتِ الأرض: بەمانا (خَسَفَتْ) دێ ◊ انْخَسَفَتِ العين: چاوەکە کوێر بوو ◊ الأخاسِيفُ: زەوی نەرمەڵان ◊ الخاسِفُ: منداڵی قالب سوکی بە جمو جوڵ.

الْخَسْفُ: زەلیلیو ژێر دەستەیی، برسیەتی، ستەم، کەمبونی ماڵو سامانو نەمانی خێرو بەرەکەت، ئەو شوێنەی ئاوی بیری لێوە دەردەهێندرێ.

خَسَقَ السهمُ: تیرەکە نیشانەکەی پێکاو تێیدا مایەوە، یان نەمدیوو ئەودیوی کرد ◊ الْخَسَّاقُ: درۆزن ◊ الْخَسْقَةُ: ژێوان بوونەوە لە مامەڵەو وادەو بەڵێندا ◊ الخَيْسَقُ: بیری قوڵ، گۆڕی قوڵ ◊ خَسَلَهُ خَسْلاً: دووری خستەوە، نەفی کرد ◊ الْخُسالَةُ: هەموو شتێکی خراپ ◊ الْخَسِيلُ: شتی پڕوپوچ لەهەر جۆرێك بێ ◊ الخَسِيلُ من القوم: کەسانی پڕوپوچ لەناو کۆمەڵگەدا ◊ الْخَسِيلَةُ: بەمانا (الْخَسِيلُ) دێ ◊ أخْسَاهُ: بە بەردە وردە یاری لەگەڵ کرد (هەڵماتێنی لەگەڵ کرد) ◊ تَخَاسَى اللاعبان: دوو یاری چییەکە یاریان کرد، بە بەردە وردە یارییان کرد ◊ تَخَاسَى القومُ: خەڵکەکە بە بەردوچکە یەکتریان بەرد باران کرد ◊ تَخَاسَت الدابَّةُ بالحصى: وڵاغەکە بەهۆی ڕۆیشتن بەسەر زیخو بەردە وردەدا قاچی هاوسا ◊ الْخَسِيُّ: پۆشاك، ڕەشماڵو خێمە کە لە خوری چنرابێ ◊ خَشَبَهُ خَشْباً: تێکەڵاوی کرد.

خَشَبَ السيف: شمشێرەکەی مشتو ماڵ کردو تیژی کردەوە.

خَشَبَ النَّبْلَ والقَوْسَ: بە ناشیەتی تیرو کەوانی دروست کرد چ کارامایيو دەست ڕەنگینیەکی تێدا نەبوو.

خَشَبَ الشعرَ أو الكلامَ او العملَ: چۆنی بۆ ڕێکەوت ئاوا شیعرەکەی نووسی یان پەخشانەکەی دانا یان کارەکەی کرد هیچ وردەکارییەکی تێدا نەبوو.

خَشِبَ خَشَباً: زبرو ئەستورو ڕەق بوو.

إخْتَشَبَ السيفُ: شمشێرەکە تیژ بوو.

إخْتَشَبَ الشعرَ: شیعری دانا بەبێ وردەکاری، کاڵو کرچ بوو ◊ تَخَشَّبَت الابلُ: حوشترەکە ئالفی

وشکی خوارد ◊ **اخْشَوْشَبَ**: وشك و رەق بوو لە دینداری و پۆشاك و خواردن و خۆراکیدا، لە هەموو هەڵس و کەوتێکیدا ◊ **اخْشَوْشَبَ في عیشه**: لە ژیانیدا زبر بوو، بە ئەنقەست ئەو جۆرە ژیانە زبرە پەیڕەو دەکا بۆئەوەی بەرامبەر روداوەکانی رۆژگار پشوو درێژ بێ ◊ **الخَشّابُ**: (أرض خشابٌ): زەوییەکە وشك و هەڵۆڵەو ئاو راناگرێ ◊ **الْخَشْبَاءُ**: (أرض خشباء) بەمانا (خَشاب) دێ.

الْخَشَبُ: دار، بەتایبەتی (بنك و قەدو لق و پەلەکانی) ◊ **الخَشّابُ**: دار فرۆش ◊ ئەو کەسەی بە بەرد شەڕ دەکا ◊ **الْخَشِيبُ**: لە هەموو شتێکدا رەق زبرو وشك، لە پیاوو حوشتردا: درێژ داوەڵی لەڕو ئێسقان دەرکەوتوو، بەهۆی ئیش کردن و ماندوبوونەوە ◊ **الْخَشِيبَةُ**: کۆکە کوك کەر، لێدراوو جەستە کوتراو ◊ **الْمُخَشَّبُ**: خانوی بە دار دروستکراو ◊ **خَشْخَشَ السلاحُ وغیره**: چەکەکە خڕو وڕی هات کە چەخماخەکانیان راکێشان خڕە خڕیان هات ◊ **خَشْخَشَ الثوبُ الجدید**: پۆشاکە تازەکە خشەی دێ ◊ **خَشْخَشَ في الشَّيْءِ**: چووە ناو شتەکەوەو تێیدا هون بوو ◊ **خَشْخَشَ السلاح وغیره**: چەکەکەی جولاندو خڕەی هات ◊ **خَشْخَشَ الشَّيْءَ في الشَّيْءِ**: شتەکەی خستە ناو شتەکەوە ◊ **تَخَشْخَشَ**: چووە ناویەوەو هون بوو ◊ **تَخَشْخَشَ في الشَّيْءِ**: چووە ناو شتەکەوەو هون بوو ◊ **الخَشْخاش**: کۆمەڵێك بە چەك و زرێوە ◊ کۆمەڵێکی زۆری ئادەمیزاد ◊ هەر شتێکی وشك کە لێکیان بخشێنی دەنگی لێوە بێ ◊ هەروا وشەی (الخشخاش) ناوە بۆ رووەکێك حەشیشەو ئەفیونی لێ بەرهەم دێ.

خَشَرَ فلانٌ: فلانکەس چڵێس بوو.

خَشَرَ الشَّيْءَ: مۆو خشت و خاڵەکەی لە شتەکە دوور خستەوە ◊ پاکی کرد.

خَشِرَ خَشَراً: چڵێس بوو ◊ لەترسا هەڵات و قاچاندی ◊ **الخُشارَةُ**: ئادەمیزادی خوێڕی و هەتیو مچە ◊ کەف و زبڵ و زاڵی سەر دەریا ◊ جۆی بێ ناوك کەمەر سۆیەکەی مابێ ◊ شتی خراپ و بێ کەڵك لەهەر جۆرێك بێ ◊ **الخُشارَةُ**: بەمانا (الْخُشارُ) دێ ◊ **خاشِر المِنْجَل**: دەمی داس، لا تیژەکەی ◊ **خَشْرَمَتِ الضَّبُعُ**: کەمتیارەکە لەکاتی شت خواردندا دەنگی لێوە هات ◊ **الْخَشْرَمُ**: کۆمەڵی هەنگ و زەردەواڵەو شامە ترینکە ◊ تاکەکەیان (خَشْرَمَةٌ) ◊ هەروا ناوە بۆ مەلیکی هەنگەکان (شاژن) ◊ کۆڵەس و هێلانەکەیان ◊ ئێسقانە نەرمەی لوت ◊ بەردە قسڵ ◊ یان ئەو بەردەی دەگرێ بە گەچ ◊ کێوی بچوك (گرد).

خَشَّ السحابُ خَشّاً: هەورەکە بارانێکی کەمی پێوە بوو باراندی.

خَشَّ الرجُلُ: پیاوەکە رۆیشت و کارەکەی جێبەجێ کرد.

خَشَّ في الشَّيْءِ: چووە ناو شتەکەوە.

خَشَّ في الدار: چووە ناو خانوەکەوە.

خَشَّ البَعیرَ: لوتەوانەی کردە لوتی حوشترەکەو مەهاری کرد.◊ **خَشَّ** فلاناً: فلانکەسی برینداری کرد، زەبرێکی کوشندەی لێدا.

أخَشَّ البعیرَ: بەمانا (خَشَّهُ) دێ ◊ **إخْتَشَّ من الأرض**: جڕو جانەوەری زەوی خوارد، کرم و کوللەی خوارد، گوێچکە نان و میوە رزیوی خوارد ◊ **انْخَشَّ في الشَّيْءِ**: چووە ناو شتەکەوە ◊ **الخَشاشُ**:

جـرِو جانـەوەری نـاو زەوی ◊ باڵنـدەو زیندەوەری پەلـەوەر ◊ تاکەکـەی (خَـشاشة) ◊ بوردەی تەنك (عەبای سوکەڵە) ◊ ئادەمیزادی روح سـوکی زیـرەك ◊ هـەر شتێـك ناسـكو جوانو دڵگیربێ ◊ الخِشَاشُ: دارێکە بە ئەندازەی دوو پەنجە درێژە دەکرێتە لوتی حوشترەوەو بە رێشمەکەیەوە دەبەسترێتەوە بۆئەوەی جڵەوی خـۆش بـێ ◊ مـاری کێـو ◊ ئـەژدیها ◊ جـرِو جانـەوەری نـاو زەوی ◊ باڵنـدەو پەلـەوەر ◊ پیاوی رۆح سوکی زیرەكو کار لەدەست هاتوو ◊ جەواڵ ◊ ألخُشَاشُ: باڵندەو پەلەوەر ◊ جرِو جانەوەری ناو زەوی ◊ پیاوی ئازاو وره بەرز ◊ شـتی خـراپ ◊ الخِـشَاشَةُ: لوتەوانـەی حوشـتر، مەهاری حوشتر.

أَلخَشُّ: پیادە، پیرۆ ◊ رەشمـاری گـەورە ◊ شتی زبر ◊ بارانی کەم.

أَلخُشُّ: گردۆڵکە، تەپۆڵکە ◊ أَلخُشَّاءُ: کۆڵـەس، هەنگـەڵان هیلانـەی هـەنگو زەنگـە سـورەو زەردەواڵە ◊ زەوییەك گڵو چەو بێ.

أَلخُشَّاءُ: ئـەو ئێسقانە باریکەی پشتی گوێـچکە کـە مـووی لێ نـاروێ ◊ الخُـشَيْشُ: ئاسـکی بـچوك ◊ گردۆڵکە ◊ أَلمِخَشُّ: پیاوی ئـازا، ئـیش لەدەسـت هاتوو ◊ کەسێـك زۆر تێـکەڵاوی خەڵـك بـبێو ئاخاوتنیان لەگەڵ بکا ◊ ئەسپی چاو نەترس.

خَشَعَ خشوعاً: گەردن کەچ بوو، زەلیلو داماو بـوو ◊ ترسـا ◊ دەنگـی نـزم کـردەوە ◊ چـاوی بـە دەورو بەردا گێڕاو ئەمجار چاوی لێـك نا.

خَشَعَ بصره: چاوی داخست، چاوی لێك نا.

خَـشَعَ لربـه: گـەردن کەچـی خـودا بـوو سـەری دانـەواند ◊ (هو خاشع) (ك: خُشَعٌ).

خَشَعَ صوتُهُ: دەنگی نزم بووە بە عاستەم سـرتەی هات.

خَشَعَ بَـصَرُهُ: چـاوی شکایـەوەو نـەیتوانی سـەیری بکا.

خَشَعَ ألشَّيُ: شتەکە ئارامی گرت.

خَشَعَ الوَرَقُ: گەڵاکە سیس بـوو ◊ خَـشَعَتِ الأرضُ: زەوییەکە وشکەڵ بوو لەبەر بێ بارانی.

خَشَعَ الكوكـبُ: ئەسـتێرەکە نزیـك بـە ئـاوابوون بـوّوە ◊ خَـشَعَتِ الـشمسُ: خـۆر گـیرا، خـۆر روناکییەکەی نەما.

خَشَعَ السنامُ: دوگەکـە بـچوك بـووە کەمێـکی پیـو پێوەمـا ◊ إِخْتَشَعَ: گـەردن کـەچ بـوو، چـاوی بـە زەویـدا گێـڕا، دەنگـی نـزم بـۆوە ◊ دەنگـی نـزم کردەوە ◊ تَخَشَّعَ: خۆی زەلیل کـرد ◊ پاڕایـەوەو لاڵایـەوە ◊ بـە زۆر خـشوعو گـەردن کەچـی بەسەر خۆیـدا هێنـا ◊ چـاوی بـە زەویـدا گێـڕاو چاوی نوقاند ◊ دەنگـی نـزم کـردەوە ◊ أَلخاشِعُ: ئـەو کەسـەی بـچێتە روکـوع ◊ ئـەو شـوێنەی خاکەکـەی لەبەڵانـە رەشـەبا لێـی هەڵـدەگرێو شوێنەوارەکەی کوێر دەکاتـەوە ◊ شوێنێـك کـە نادۆزرێتەوە ◊ شوێنی تەپو تۆزاوی کـە کەسـی تێـدا نـەبێ ◊ أَلخِـشْعَةُ: بێـچوێك سـکی دایکـی هەڵبـدڕێو بهێندرێتـەدەر بـە زینـدوییو دایکەکەی بمرێ ◊ الخُشعَةُ: پارچە زەوی پتەو ◊ گردۆڵکەی وەها بە زەوییەکەوە پان بوبێتەوە.

خَشَفَ: دەنگی هات، خشەی هات ◊ لە زەویدا هـون بوو، بەشەو گەڕا ◊ بەناو زەویدا هاتوو چوو.

خَشَفَ في ألشَّيِ: چووە ناو شتەکەوە.

خَشَفَ في السيرِ: بە خێرایی رۆیی.

خَشَفَ البـردُ: سـەرماکە تونـد بـوو پـەرەی سـەند.

خَشَفَ الماءُ: ئاوەكە بەستی، بوو بە سەهۆڵ.

خَـشَفَ الـثَّلجُ: لەكاتی بەناو رۆیشتنی بەفردا دەنگی لێوە هات خشەی هات ٥ وژەی هات.

خَـشَفَ الـدليل بـالقوم: چاو ساغەكە بە باشی خەڵكەكەی گەیانـدە شـوێنی مەبەسـت ٥ شارەزای كردن ٥ **خَشَفَتِ المرأةُ بالولد خَشْفاً**: ئافرەتەكە منداڵەكەی لەبارچوو.

خَشَفَ رأسه بالحجر: سەری بە بەرد بریندار كرد.

خَشِفَ البعيرُ: حوشترەكە هەموو جەستەی گرویێ بوو، لەبەر گرویی جەستەی پێستی وشكەڵ هەڵگەڕا.

خَشِفَ الشَّيءُ: شتەكە وشك بوو ٥ **أخْشَفَتِ الظبيةُ**: ئاسكەكە بێچووەكەی لە تەكدا بوو ٥ **خاشَفَ السهمُ**: تیرەكە لەكاتی هەنگاوتنی نیشانەكەدا دەنگی لێ هات ٥ **خاشَفَ الى كذا**: پەلەی كرد بۆلای ئەو شتە ٥ **خاشَفَ في ذمته**: خێرا وادەو بەڵێنەكەی هەڵوەشاندەوە ٥ **خَشَّفَ الدليل بالقوم**: چاو ساغەكە بە باشی شارەزایی خەڵكەكەی كردو رێگای نیشاندان ٥ **الخُشَاف**: شەربەتی تریێو مێوژ یان هی هەنجیر یان هی هەر میوەیەكی تر دوای ئەوەی دەپاڵێودرێ (بەكورتی خۆشاو) ٥ **الخَشْفُ**: جموجوڵ، دەنگ ٥ **الخُشْفُ**: بێچوی ئاسك لە سەرەتای لە دایكبوونیدا چ نێرو چ مێ

الخَشَفُ: بەفری زبر ٥ **الخَشْفَةُ**: جموجوڵ، دەنگەدەنگی كەمتیار، خشەی رۆیشتنی مار ورشەی مار ٥ **الخَشُوف**: كەسێك بچێتە ناو كارو پیشەوەو چاو نەترس بێ ٥ كەسێك ئازابێ بۆ شەو ڕەوی ٥ شمشێری بڕنـدە ٥ **الخَشِيفُ**: سەهۆڵ ٥ شتی فش‌و نەرم وەكوو ئیسفنج ٥ بەفری زبر كە بەهۆی ساردی كەش‌و هەوا زبر بووبێ كە بەناویدا دەڕۆی خشە خشی لێ دێ ٥ **المِخْشَفُ**: چاو ساغی شارەزاو كارا، بەڵگەی بەهێز ٥ شێر ٥ ئازا بۆ شەو ڕەوی ٥ كەسێك بچێتە ناوكارو پیشەوە بە چاو نەترسی.

الخُشْكارُ: نانی گەنمی پاك نەكراو ٥ **الخُشْكنان**: نانێكە لە ئاردی گەنمی پاك كراوی بێ سۆ دروست دەكرێ شەكرو بادام‌و گوێزو فستەقی تێ دەكرێ ئەمجار دەبرژێ، سور دەكرێتەوە ٥ **خَشَلَهُ خَشْلاً**: رەزیلی كرد.

خَشَلَ الشرابَ: شەرابەكەی پاڵفتە كردو پاڵاوتی.

خَشِلَ الثوبُ خَشَلاً: قوماشەكە ڕزی.

خَشِلَ الرجلُ: پیاوەكە لە شەڕدا لاواز بوو فاشیل بوو ٥ **خَشَّلَهُ**: رەزیلی كرد ٥ خشڵ داری كرد بە بازنەو خلخال ٥ **تَخَشَّلَ**: تەوازوعی نواند گەردن كەچ بوو.

الخَشَلُ: رەزیلی خراپ ٥ هێلكە كە زەردێنەكەی دەربهێنـدرێ ٥ ئەمـسەرو ئەوسـەری بازنـەو خرخـاڵ ٥ یـان ئـەوەی شـكاوە لـە ئەمـسەرو ئەوسەری بازنەو خرخاڵ ٥ **خَشَمَهُ خَشْماً**: لوتی شكاند.

خَشِمَ الانـسانُ خَشَماً: ئادەمیزادەكە دەردێك لە لوتیدا پەیدا بوو بۆنی بۆ ناكرێ ٥ بۆنی لوتی ناخۆش بوو، بۆنی ناخۆش دەكا ٥ لوت كە بەهۆی نەخۆشییەوە بۆگەن بكا.

خَشِمَ اللَّحْمُ وغيره: گۆشتەكە یان هەرشتێكی تر بۆنی گۆڕا. **خَشِمَ** فلانٌ: فلانكەس كەپووی گەورە بوو، خەیشومی داكەوت‌و كونی لوتی گیرا، هەناسەی لە لوتەوە بۆ نادرێ.

خُشِمَ: توشی دەردی لوت بوو ٥ **أخْشَمَ**: بۆنی گۆڕا.

خَشَمَ اللَّحمَ ونحوه: بەمانا (خَشِمَ) دێ.

خَشَمَ الشرابُ فلاناً: بۆنی شەرابەکە لە ڕێگەی لوتیەوە دای لە دەماغی‌و خێرا سەرخۆشی کرد ٥ **تَخَشَّمَ فلان**: فلانکەس بەهۆی هەڵچونی شەرابەکە لە قورگیدا دای لە دەماغی‌و سەرخۆشی کرد ٥ **تَخَشَّمَ اللحمُ**: گۆشتەکە بۆگەنی کرد ٥ **ألخُشامُ**: دەردێکە توشی لوت دەبێ هەستی بۆنکردنی نامێنێ ٥ لوتی گەورە، کێوی گەورە، پیاوی لوت زل ٥ شێر لەم رووەوە کە لوتی زلە.

ألخَشَمُ: دەردێکە توشی لوت دەبێ هەستی بۆنکردنی نامێنێ ٥ لوت ٥ چڵم کە لە لوتەوە دێتە دەر ٥ **ألخَيْشُومُ**: لای سەروی لوت.

خَشُنَ: زبرو گڕن گڕناوی بوو ٥ **خاشَنَهُ**: پڕی دایە ٥ قسەی زبرو ڕەقی لەگەڵدا کرد ٥ **خَشَّنَهُ**: زبری کرد ٥ **خَشَّنَ صَدْرَهُ**: دڵی تێکدا، دڵی ڕەنجاند شتێکی وای خستە دڵەوە هەڵوێستی گۆڕی ٥ **تَخاشَنوا**: لە قسەو کردەوەدا زبرو ڕەقیان نواند، قسەی ناشیرینیان بەیەکتر گوت ٥ **تَخَشَّنَ**: زبرییەکەی زۆر بوو ٥ زۆر زبرو گڕن گڕناوی بوو ٥ پۆشاکی زبری لەبەرکرد ٥ شتی زبری خوارد ٥ یان باری بە وتنی قسەی زبرەوە گرت ٥ یان ژیا بە ژیانێکی زبر ٥ **اِسْتَخْشَنَهُ**: بە زبری هاتە بەر چاو.

اخشَوْشَنَ: بەمانا (تَخَشَّنَ) دێ.

ألخَشِنُ: قورس‌و گرانە بە ئاسانی بەیدەست نابێ ٥ **ألخَشْناءُ**: پرچەك ٥ پەیکوڵ بەرە رومکێکی زبرو گڕن گڕناوییە.

خَشَتِ النَّخلَةُ: دار خورماکە بەرەکەی خورما وشکەڵە بوو.

ألخَشَا: کشت‌و کاڵ کە بە سەرما رەش ببێ ٥ **الخشاءُ**: زەوییەکی پتەو چەقەن کە گیای لێ نەڕوێ.

ألخَشْوُ: خورما وشکەڵ ٥ **ألخَشِيُّ**: گیاوو گژی رزیوو بۆگەن بوو ٥ **خشاء خَشْياً**: ئەو زیاتر دەترسا تا ئەم.

خَشِيَ خَشْيَةً: ترسا.٥ **خَشِيَ فلاناً ومنه خَشْيَةً**: لە فلانکەس ترسا ٥ لە روی ڕێزو هەیبەتەوە لێی ترسا ٥ **خاشاهُ**: وازی لێ هێنا ٥ لە لێ ترساندا کێ برکێی لەگەڵدا کرد ٥ **خَشَّاهُ**: ترساندی.٥ **تَخَشَّى فلان**: فلانکەس ترسا.

خَصِبَ خِصْباً: شوێنەکە گیاوو گژو لەوەڕی زۆر بوو ٥ (هو خَصِبٌ وخصيب هو أو هي مخصاب) ٥ **أخْصَبَ المكانُ**: بەمانا (خَصِبَ) دێ ٥ **أخْصَبَ جناب فلان**: فلانکەس خێرو بێری زۆرە ٥ **أخْصَبَ فلان**: فلانکەس هەرزانی روی تێکردو کەوتە خێرو خۆشی ژیانەوە ٥ **أخْصَبَ الله الموضعَ**: پەروەردگار لەو شوێنەدا گژوگیاو لەوەڕی زۆری رواند ٥ **الأخْصَابُ**: تێکەڵبوونی خانەی نێرینەو خانەی مێینە ٥ **الخِصَابُ**: دارخورمایەك زۆری بەر گرتبێ.

ألخَصْبُ: بەمانا (الخِصاب) دێ ٥ پرژی دار خورما ٥ تۆوی تەلقیح کردن.

الخِصبُ: گەشەو نماو خێرو بێر ٥ ژیانی نەرم‌و نۆڵ ٥ **ألخَصِيبُ**: خێرو بێر ٥ **ألمُخْصِبُ**: زبڵی کیمیاوی‌و هەرشتێکی تر کە بکرێتە ناو زەوییەوە بۆئەوەی بەهێز ببێ‌و کشت‌و کاڵەکەی باش پێبگا.

ألمُخصِّبُ: مادەیەکی سروشتییە یان دروست دەکرێ‌و تێکەڵ بەخاك دەکرێ بۆئەوەی هێز بداتە

خاكەكە بۆ گەشە پێدانی كشتوكاڵ ◊ خَصَرَةٌ: لە كەلەكەی دا.

خَصِرَ خصَراً: سەرمای بوو یان سەرماكەی زیادی كرد.

خُصِرَ: كەلەكەی توشی ئازار بوو ◊ أَخْصَرَةٌ: ساردی كردەوە ◊ خاصَرَهُ: دەستی لەسەر كەلەكەی دانا ◊ هەریەك لەو دوو كەسە رێبازێكیان گرتە بەر بۆئەوەی لە شوێنی تایبەتیدا بەیەك بگەنەوە ◊ خَصَّرَ الثوبَ أو النعلَ: ئەملاو ئەولای قوماشەكە یان نەعلەكەی باریك كردەوە.

اختَصَرَ فلان: فلانكەس دەستی خستە سەر كەلەكەی ◊ عەصای بەدەستەوە گرت و خۆی بەسەردا دا ◊ اختَصَرَ الِمخْصَرَةَ: عەصای وەرگرت و توند گرتی بەدەستەوە ◊ شتەكەی بڕییەوە بەلام دولەتی نەكرد ◊ اختَصَرَ الطريقَ: نزیكترین رێگای گرتە بەر ◊ اختَصَرَ الكتابَ: چەند باس و شتی زیادی لەكتێبەكە لابردن ◊ اختَصَرَ الشَّيْءَ: زێدەی شتەكەی لابرد ◊ تَخاصَرَ: هەریەكە لەو دوانە دەستی خستە كەلەكەی ◊ تَخاصَرَ الشخصان: ئەو دوو كەسە بە رێگادا رۆیشتن و دەستی هەریەكەیان لە ئاستی كەلەكەی ئەوی تریان بوو.

تَخَصَّرَ: دەستی خستە سەر كەلەكەی.

تَخَصَّرَ بالازار: دەرپێكەی خستە سەر كەلەكەی ◊ تَخَصَّرَ بالمِخصَرَةِ: عەصاكەی بەدەستەوە گرت ◊ الأَخْصَرُ: كورت تر ◊ الخاصِرةُ: كەلەكە (نێوان نێسقانی سەری ران و پەراسوی لای خوارو) ◊ الِخصارُ: دەرپێ یان هەر شتێك لە ناوكەوە بۆ خوارەوە جەستە داپۆشێ، پشتێن.

الْخَصْرُ مِن الانسان والحیوان: ناوقەد، ئاستی سێبەندەو ناوك ◊ باریكایی پشت كلۆت.

خَصْرُ القدم: بەری پێ (نێوان سینگی پێ و پاژنەی پێ).

خَصْرُ السهم: ناوەراستی تیر ◊ الخصیری: كورتكردنەوە ◊ لابردنی شتی زیادە ◊ المِخْصَرَةُ: عەصاو گۆچان هەر شتێك خۆی بەسەردا بدرێ ◊ دارێكە لە شێوەی شمشێردا وتار خوێن بە دەستییەوە دەگرێ ئاماژەی پێ دەكا لەكاتی وتارەكەیدا ◊ مخاصِر الطريق: نزیكترین رێگا ◊ الْمُخَصَّرَةُ: بەری پێ ئەو بەشەی دەكەوێتە سەر زەوی سنگی پێ و پاژنە پێ ◊ الْمُخَصَّرُ: قەد باریك، قاچ و قول پچوك.

خَصَّ: تایبەت پێچەوانەی گشت و رەها.

خَصَّ فلاناً: شتی زۆری دا بە فلانكەس ◊ ئەوی تایبەت كرد بەو شتەوە، شتەكەی دا بە ئەو.

خَصَّ خصاصاً وخصاصة: هەژار كەوت ◊ أخصَّهُ بە: بەمانا (خَصَّهُ) دێ ◊ اختصَّ الشَّيْءَ: بەمانا (خَصَّ) دێ ◊ اختَصَّ فلان: فلانكەس هەژار بوو ◊ اختَصَّ بە: تایبەت بوو بەو شتەوە، تاكە كەسە لەو بوارەدا ◊ اختَصَّ الشَّيْءَ: شتەكەی هەڵبژاردو پەسەندی كرد ◊ اختَصَّ فلاناً بكذا: فلانكەسی تایبەت كرد بەو شتەوە ◊ اختَصَّ الشَّيْءَ لنفسە: شتەكەی تایبەت كرد بەخۆیەوەو بۆ خۆی دانا ◊ تَخَصَّصَ: قاڵ بوو لەو شتەداو تایبەت بوو پێیەوە ◊ تَخَصَّصَ بە ولە: تایبەت بوو بەو شتەوەو پێی تایبەت بوو ◊ تَخَصَّصَ في علم كذا: لێكۆڵینەوەو خوێندنەوەو نووسینەكانی تایبەت كرد بەو بوارەوە ◊ استَخَصَّهُ: بە تایبەتی لەقەڵەم دا، هەڵی بژاردو پەسەندی كرد ◊ الاختِصَاصُ في القضاء: بریتییە لەو دەسەڵاتەی دادگا هەیەتی بە گوێرەی شوێن و جۆری رووداوەكە ◊ الخاصة:

تايبەت پێچەوانەی وشەی (عامّة)یە ◊ هەروا ئەو شتەی تایبەتی دەکەی بە خودی خۆتەوە ◊ **خاصة الشَّيْئ**: تایبەت مەندی شت، ئەوەیە تایبەت بێ بەو شتەوەو بۆ شتی تر نەبێ ◊ **خواص العقاقیر**: کاریگەریی دەرمان‌و تایبەت مەندییەکانی لەسەر جەستە.

الخَصاصَةُ: فەقیری‌و پێداویستی‌و حاڵ‌و وەزعی خراپ ◊ بۆشایی‌و خەلەل‌و درزو کون لە دەرگاو شتی وا ◊ **الخُصاصَةُ**: تولە مێو ئەگەر تێر ئاو نەبێ‌و هێشو ترییەکانی دەنک وردو بڵاوو لاوازبن ◊ ئەو تولە مێوەی دوای برین بە دار مێوەوە دەمێنێتەوە.

الخُصُّ: کەپر یان کوخ کە بە کەرستەی قەفەزاز دروست کرابێ ◊ خانوێك هەڵاشەکەی دارو شتی وا بێ ◊ دوکانی مەی فرۆش یا بەکەرستەی تریش دروست کرابێ ◊ **الخِصِّيصُ**: تایبەت مەندتر لە تایبەت ◊ **الخِصِّيَّةُ**: بەمانا (الخاصة) دێ ◊ **الخُصُوصُ**: پێچەوانەی (العموم) ◊ مانای (بە تایبەتی) دەگەیەنێ.

الخُصُوصَة: حاڵەتی تایبەت ◊ **الخُصُوصِيَّةُ**: (خُصُوصِيَّة الشَّيْئِ) تایبەت مەندییەکەی ◊ **الخَصِيصَةُ**: ئەو صیفەت‌و چۆنیەتییەیە کە شتەکە جیا دەکاتەوە ◊ **خَصَفَت الناقَةُ خَصْفاً وخِصافاً**: حوشترەکە بێچووەکەی دوای نۆ مانگ بوو، لە مانگی نۆیەمی سکەکەی دا زا، یان دوای تەواو بوونی ساڵ بەچەند مانگێك.

خَصَفَ النَّعْلَ: نەعلەکەی بە درێوشە دوورییەوە.

خَصَفَ العریانُ الورقَ علی بدنه: پیاوە روتەکە گەڵا داری بە جەستەی خۆیەوە نوساند.

خَصَفَ علی نفسه ثوباً: قوماشێکی لەخۆ هاڵاندو ئەمسەرو ئەوسەری بە چیلکەیەك یان بەهۆی درونەوە لیك بەستن.

خَصَفَ الشَّيْئَ الی الشَّيْئِ: شتەکەی خستە پاڵ شتەکەی ترەوە.

خَصَفَ الكتيبة: پەلە سەر بازەکەی قەرەباڵغ کردن.

خَصِفَ خَصَفاً: رەنگی لە رەنگی خۆڵ دەچێ ◊ **خَصِفَت الشاة والفرسُ**: لا کەلەکەی مەرەکە یان ئەسپەکە سپی بوو ◊ **أخصَفَ العریان الورق علی بدنه**: بەمانا (خَصَفَه) دێ ◊ **خَصَّفَ**: رەوشتی ناشیرین بوو، تەنگە تاو بوو ◊ جنێوی زۆری پێدا.

خَصَّفَ الشیبُ فلاناً: مووی رەش‌و مووی سپی فلانکەس بەرامبەر بوون ◊ **خَصَّفَ العریان الورقَ علی بدنه**: بەمانا (خَصَفَهُ) دێ ◊ **اختَصَفَت الناقة**: حوشترەکە بە نۆ مانگی سکەکەی دانا ◊ **اختَصَفَ العریانُ بالورق علی بدنه**: بەمانا (خَصَفَهُ) دێ.

تَخَصَّفَ العریانُ الورق علی بدنه: بەمانا (خَصَفَهُ) دێ ◊ **خِصافٌ**: ناوی ئەسپێکی بەناو بانگە ◊ **الخَصَّاف**: پینەچی ◊ درۆزن ◊ لەم رووەوە قسەی درۆ دەخاتە سەر قسەی درۆ، قسەیەکی درۆی بە درۆیەکی تر پینەدەکا.

الْخَصَفَةُ: پارچەیەك کە دەکرێ بە پینە ◊ **الْخُصْفَةُ**: درزو کونی نەعل ◊ **الْخَصَفَةُ**: بەر چنەیەك، زەرفێکە لە لقی دار خورما دروست دەکرێ‌و خورمای تێدا هەڵدەگیرێ ◊ قوماشی ئەستورو زبر ◊ **الخَصِيفُ**: گڵ‌و خۆڵ ◊ رەنگێك وەکوو رەنگی خاك ◊ هەر شتێك دوو رەنگ‌و زیاتری هەبێ وەکوو تێکەڵاو بوونی رەنگی رەش‌و سپی

٥ **اَلْخَصِفَةُ**: هەرشتێك بەڵەك بێ دوو رەنگ بێ، هەموو توێیەکی نەعل ٥ شیری مەییو (فرۆ) ٥ **المِخْصَفُ**: درێوشە، سوژن ٥ هەر شتێك نەعلی پێ کون بکرێ.

خَصَلَ السَّهمُ: تیرەکە لە تەنیشت نیشانەکەی دا.

خَصَلَ الهدفَ أو الغَرَضَ أو القِرطاسَ: نیشانەکەی هەنگاوت.

خَصَلَ الشَّيْءَ: شتەکەی برییەوە، پارچە پارچەی کرد.

خَصِلَ غَيرهُ: لە تێکۆشان و بەرمنگاری کردندا بەسەر بەرامبەرەکەیدا زاڵ بوو ٥ **أخْصَلَ**: نیشانەکەی هەنگاوت ٥ دەگوترێ: (رمى فأخْصَلَ) دوو جار لەسەر یەك کاغەزەکەی هەنگاوت ٥ **خاصَلَهُ خِصالاً ومُخاصَلَةً**: بەرمنگاری بووە، روبەڕوی وەستا ٥ **خَصَّلَ الشَّيْءَ**: شتەکەی پارچە پارچە کرد.

خَصَّلَ الشَّجَرَ: لق و پۆپی درەختەکەی بڕی و ئەملاو ئەولای هەڵپاچی ٥ پڕژو پاڵی لێ کردنەوە ٥ **خَصَّلَ البعيرَ**: توکی حوشترەکەی لێکردەوە ٥ **تَخاصَلَ القومُ**: خەڵکەکە کەوتنە پێشبڕکێ و کێ برکێ لە تفەنگ چییەتی و تێکۆشاندا.

اَلْخَصْلُ: ئەوەی گرەوی لەسەر دەکرێ.

اَلْخَصْلَةُ: رەوشتێکە لە ئادەمیزاددا وادەبێ رەوشتی بەرزە وا دەبێ رەوشتی ناشیرینە ٥ هێشوی میوە ٥ چڵە دارێکە درکی پێوەبێ ٥ سەرێکی شوڕکی تەڕو نەرم ٥ **اَلْخُصْلَةُ**: موی کۆمەڵ و پڕ بەسەر ناژەڵەوە ٥ هێشووی میوە ٥ چیلکە دارێکی چقڵاوی، هەموو شوڕکە دارێکی نەرم ٥ سەرو پرچی شۆڕەوەبووی درەخت، لق و پۆپی شۆڕەوە بوو ٥ پارچە گۆشت ٥ **اَلْخَصَلَةُ**: سەرێکی لقە داری تەڕ ٥ شوڕکە داری (عرفوط) ٥ چیلکە داری چقڵاوی ٥ **الخصيلُ**: تاوان و گوناه ٥ **الخصيلَةُ**: هەر پارچە گۆشتێك پچوك یا گەورە ٥ پرچی بادراوو هۆنراوە ٥ کوڵك و موی بادراو ٥ **خَصَمَهُ خَصْماً**: لە کێشەو نیزاعدا بەسەریدا زاڵ بوو.

خَصِمَ خَصَماً: کێشەو نیزاعەکەی توندکرد ٥ کێشەی لەگەڵدا کرد ٥ **أخْصَمَ فلاناً**: بەڵگەو نیشانەی فێری فلانکەس کرد بۆئەوەی لە کێشەکەیدا باڵا دەست بێ.

خاصَمَهُ مُخاصَمَةً: کێشەی لەگەڵدا کرد ٥ **اخْتَصَمَ القومُ**: خەڵکەکە کێشەو نیزاعیان لەگەڵ یەکتر کرد ٥ هەندێکیان لەگەڵ هەندێکیان کێشەیان بەرپا کرد ٥ **تَخاصَمُوا**: بەمانا (إخْتَصَمُوا) دێ ٥ **الأُخْصُومُ**: قوڵفەی جەواڵ و تێرەو هۆڕ ٥ یان تایەکی بار.

اَلْخَصْمُ: دژ ٥ بەرامبەر ٥ کێشەکار.

اَلْخُصْمُ: لایەن و دەڤەر ٥ قەراخی شت ٥ ئەمسەرو ئەوسەری شت ٥ قولینچکی هۆڕو شریف و تەغار ٥ درزو بەتاڵایی ٥ دەراوی شیوو دۆڵ ٥ کون و کەلەبەر ٥ **أخصام العين**: ئەوبەشەی برژانگ دایدەپۆشێ.

اَلْخَصِمُ: لێزان و کارامە لە کێشەو نیزاعدا وریاو زانا بۆ بردنەوەی کێشەکەی ٥ ئاشوب گێڕو کێشە دروستکار بەناحەق ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ﴾ ٥ **اَلْخُصْيَنُ**: پاچە کۆڵە ٥ پاچی پچوك ٥ **خَصَاهُ خَصْياً وخِصَاءً**: خەساندی ٥ گونی دەرهێنان ٥ کێری بڕی.

خَصِيَ: گونی ئازاری لێ پەیدا بوو ٥ هەژار بوو ٥ اختصاه: بەمانا (خَصَاهُ) دێ ٥ **الخُصِيُّ**: هێلکە گون (هێلکەی کۆئەندامی زاوزێ) ٥ پێستی گون.

ألخَصِي: گون هێشاو، ئەو كەسەی گونی ئازاری هەبێ ◊ **ألخُصيَةُ**: هێلكەی گون ◊ (هێلكەی كۆئەندامی زاوزێ).

خُصَي الثعلب وخُصي الكلب: رەگەزی ئەو روەكە بەتەمەنانەن كە لە پێری (السَّحلبيه)ن‌و سەحلەب كە مادەیەكی سركەرە لەو بەرهەم دەهێندرێ ◊ **ألمَخْصَى**: شوێنی براوی گون.

خَضَبَ: رەنگاو رەنگ بوو، خەناوی بوو.

خَضَبَ الشجرُ: درەختەكە سەوز بوو، گەڵای دەركرد ◊ **خَضَبَت الأرض**: زەوی گژوگیای رواو سەوز بوو ◊ **خَضَبَت الماشيةُ**: ئاژەڵەكە گەڵای تازە پشكوتوی درەختەكەی خوارد.

خَضَبَ ألشَّئَ خَضباً وخِضاباً: رەنگی شتەكەی خەناوی كرد.

خَضِبَ الشَّجَرُ: بەمانا (خَضَبَ) دێ ◊ **أخضَبَتِ الأرض**: بەمانا (خَضَبَتْ) دێ ◊ **خَضَّبَهُ**: بەمانا (خَضَبَهُ) دێ ◊ **اخْتَضَبَ**: بە خەنە رەنگی كرد ◊ **تَخَضَّبَ**: بە خەنەو شتی لەو جۆرە رەنگی كرد ◊ **تَخَضَّبَ بالدماء**: بەخوێن رەنگی كرد ◊ **تَخَضَّبَتِ الأرض**: بەمانا (خَضَبَتْ) دێ ◊ **اخْضَوْضَبَ**: بەمانا (خَضَبَ) دێ ◊ **الخاضِبُ من البهائم**: ئەو ئاژەڵەیە گەڵای تازە پشكوتوی درەخت بخوا ◊ **الخِضاب**: خەنەو هەرشتێ لەو جۆرە بێ بۆ رەنگ كردن ◊ **ألخَضْبُ**: گەڵای درەخت كە تازە دەپشكوێ ◊ روەكی تازە شین بوو كە بە باران زۆر سەوز دەبێ ◊ **الخُضَبَةُ**: ئافرەتێك زۆر خەنە بەكاربێنێ‌و لەخۆی بدا ◊ **الخضيب**: دەستی خەناوی ◊ ئەستێرەیەكە ◊ **ألمِخْضَبُ**: ئینجانە، سوێنە، تەشت، كە جلی تێدا دەشۆرێ ◊ **المِخْضَبَةُ**: بەمانا (ألمِخْضَبُ) دێ ◊ پەرۆی خەناوی ◊ پەرۆێی كە ئافرەت لەكاتی عادەی مانگانەیدا بەخۆی هەڵدەگرێ ◊ **خَضْخَضَ ألشَّئَ**: شتەكەی جولاندو رای تەكاند ◊ **خَضْخَضَ الأرض**: زەوییەكەی كێڵاو هەڵەو گێری كرد بۆئەوەی نەرم بێ‌و كە ئاودرا بە باشی رووەكی لێ بڕوێ ◊ **تَخَضْخَضَ**: بۆ موطاوعەی (خَضْخَضَهُ) دێ ◊ **الخُضاخِضُ**: شوێنێك ئاوو درەختی زۆر بێ، ئاودارو چڕبێ ◊ قەڵەوی ورگن ◊ **ألخَضْخاض**: جۆرە قەترانێكی رەش‌و روونە حوشتری گروێی پێ چەور دەكرێ ◊ **ألخُضْخُضُ**: بایەكە لە نێوان شەماڵ‌و رەشەبا دایە ◊ **الخُضَخِضُ**: بەمانا (ألخُضْخُضُ) دێ.

خَضَدَ خَضْداً: شتێكی تەڕی خوارد وەكوو گێزەرو خەیار.

خَضَدَ ألشَّئَ: شتەكەی شكاند بەڵام لێكی جیا نەكردنەوە ◊ بڕیەوە ◊ خواری كرد.

خَضَدَ الشَّجَرَ: چڵ‌و چاڵی لە درەختەكە دەرهێناو پاكی كردەوە.

خَضَدَ الشوكَ: چقڵەكەی لە درەختەكە داماڵی لێی كردنەوە.

خَضَدَ شوكة فلان: توندو تیژی فلانكەسی شكاندو هێواشی كردەوە.

خَضِدَ خَضَداً: نەرم بوو.

خَضِدَ الثمرُ: میوەكە لاوازبوو سیس هەڵگەڕا.

خَضِدَ النَّبتُ: روەكەكە لاواز بوو سیس بوو ◊ **أخْضَدَ المُهْرُ**: جوانوەكە ئاسنی لغاوەكەی دەجوو لەبەر تەڕ دەماخی‌و سركی خۆی ◊ **خَضَّدَهُ**: بەمانا (خَضَدَهُ) دێ ◊ **اختَضَدَ ألشَّئَ**: شتەكە دولا هاتەوە، چەمایەوە ◊ **اختَضَدَ البَعيرَ**:

لوتەوانەی لە لوتی حوشترەکە کرد بۆئەوەی سەر نەرم بێ لغاوی خۆش بێ ٥ اَلْخَضَدَ: شکا، چەمایەوە ٥ اَنْخَضَدَ الثمرُ: میوەکە شکا، درزی تێ بوو ٥ تَخَضَّدَ: بەمانا (اَنْخَضَدَ) دێ ٥ اَلْخَضَادُ: درەختێکە نەرمو شلكو بێ چقڵو درکە ٥ ئازارێکە توشی ئەندامەکانی جەستە دەبێ بەلام ناگاتە ئازاری شکان.

اَلْخَضَدُ: ئەو لقو پۆپە براوو شکاوانەن کە بە درەختەکەوە دەشکێنەوە ٥ یان دەبڕێنەوە ٥ درەختێکی نەرمو شلكو بێ چقڵو درکە ٥ ئازارێکە تووشی ئەندامی جەستە دەبێو ناگاتە ئازاری شکان ٥ اَلْمِخْضَدُ: ئامێری گەلا بڕی، تەورداس، یان هەرشتێکی تر کە لقو پۆپی درەختی پێ ببڕدرێتەوە ٥ اَلْمَخْضُودُ: کەسێك نەتوانێ هەڵسێو رابەرێ ٥ یان کەسێك لە کێشەو دانوساندا بەڵگەی پێ نەبێو دۆش دابمێنێ.

خَضَرَ الرجلُ النخلَ خَضْراً: پیاوەکە دار خورماکەی بڕیەوە.

خَضِرَ خَضَراً وخُضْرةً: سەوز بوو.

خَضِرَ الزرعُ: کشتو کاڵەکە راساو پێگەییو سەوز بوو ٥ أَخْضَرَّهُ: سەوزی کرد ٥ اخْضَرَ الرِّيّ الزرعَ: ئاودێر کردنەکە کشتو کاڵەکەی وا لێکرد لەخۆ بکەوێو گەشە بکا ٥ خاضَرَهُ: بەروبومەکەی بە سەوزی فرۆشت (شین دروی کرد) ٥ خَضَّرَهُ: وای لێکرد سەوز بێ ٥ خَضَّرَ الأرضَ: گەنم یان زوراتی بەناو زەوییەکەدا چاند ٥ اخْتَضَرَهُ: بە سەوزیو نەکامڵی بڕیەوە ٥ دەگوترێ: (اخْتَضَرَ الشجرَ واخْتَضَرَ الکلأ) بۆیە ئەگەر گەنجێك بمرێ دەڵێن: (أُخْتُضِرَ) ٥ إخْتَضَرَ: بڕیەوە، لە بێخ هەڵی کەند ٥ بە سەوزیو کاڵی خواردی، دەگوترێ: (إخْتَضَرَ الفاكهة) میوەکەی خوارد پێش ئەوەی پێ بگا ٥ إخْتَضَرَ الحِمْلَ: بارەکەی هەڵگرتو تواني ٥ إخْضَرَّ الشَّيْءُ: بەمانا (خَضِرَ) دێ ٥ إخْضَرَّ الكلأُ: لەوەڕەکە دورایەوە ٥ إخْضَرَّ الليلُ: شەوەکە تاریك بوو دونیا رەش داگەڕا ٥ اخْضَارَّ: وردە وردە سەوز هەڵگەڕا ٥ إخْضَوْضَرَ: بەمانا (إخْضَرَّ) دێ ٥ الأخاضِرُ: زێڕ، گۆشت، بادە ٥ شاب أَخْضَرُ: گەنجێك كە مووی لا رووەتی سەریان دەرهێنابێ ٥ سەرەتای هاتنی ریشی دیاریدا ٥ أَخْضَرَ الجناحين: شەو ٥ فلان أَخْضَرُ: فلانكەس خێرو بێری زۆرە ٥ أَخْضَرُ القفا: بە كەسێك دەگوترێ دایكی قولە رەش بێ ٥ أَخْضَرَ البطن: نازناوی جۆلایە ٥ أَخْضَرَ النواجذ: نازناوی فەلاو وەرزێرە ٥ الأُخَيْضِرُ: مێشی رەنگ سەوز قەبارەی وەكوو مێشی رەش وایە ٥ دەردێكە تووشی چاو دەبێ ٥ اَلْخَضَار: سەرەتای سەوزەوات ٥ ماستاوێك ئاوی زۆری تێكرابێ رەنگی سەوز بووبێ ٥ خُضَارَة: بەبێ وشەی (أل) واتە دەریا لەو رووەوە كە سەوز دەنوێنێ ٥ اَلْخُضَارَةُ: گیاو گژی سەوز ٥ اَلْخُضَارِي: باڵندەیەكی رەنگ سەوزە بە عەرەبی ناوێی تریشی هەیە كە (القارِية)یە ٥ هەروا ناوە بۆ باڵندەیەكی تر كە ناوی (الأخْيَل).

اَلْخَضْرُ: ئەو لقو پۆپەیە بە تەڕی بپڕدرێ.

اَلْخِضْرُ: بەفیڕۆ چون.

اَلْخَضَرُ: لقو پۆپی دار خورما بە سەوزو تەڕی.

اَلْخَضِرُ: زەرعاتی تەڕو تازەی سەوز ٥ شوێنێك سەوزایی زۆربێ ٥ درەختی خورما ٥ اَلْخَضْراءُ: سەوزە بەهەموو جۆرێكیەوە ٥ بنەچەو ئەصڵو فەسڵ ٥ هەرزانیو ژیانی خۆش ٥

ئافرەتی رەش پێست (قولە رەش) ٥ ئاسمانی شین ٥ دەستە سەربازی زۆر ٥ دۆڵچە کە زۆر ئاوی پێ هەڵێجینەدرێ قەوزە بکا ٥ خضراء الدمن: بە ئافرەتێک دەگوترێ روخساری جوان بێ‌و رەوشتی ناشیرین بێ ٥ ألْخُضْرَةُ: رەنگی سەوز (ك: خُضَرٌ وخُضَرٌ) ٥ نەرمو نیان‌و بەناز پەروەردە ٥ ئادەمیزادی گەنم رەنگ ٥ ئەسپی رەنگ خاکی بۆر (شێ) ٥ الخُضَّارُ: رەگەزی باڵندە لە پێری (الخضارية) ٥ ئەو باڵندانەی پەنجەیان پێکەوە نووساون ٥ الخُضَّارِي: زەرعات (کشت‌و کاڵ) لە کاتی سەوزیدا ٥ الخَضُورُ: بەمانا (الأخضَر) دێ ٥ الخَضِيُّ: بەمانا (الأخضر) دێ ٥ روەکی سەوز ٥ دەریا ٥ الخضِيَّةُ: دار خورمایەکە خورماکەی هێشتا سەوزە کەمی تامی شیرینی تێدەکەوێ ٥ ئافرەتێک کە سکی بۆڕانەگیرێ، هەر منداڵی لەسکی کەوت پێش کامڵ بوونی سکی لەبەر بچێ ٥ الخُضَيْرِي: باڵندەیەکە لە پێری (الشرشوريات) دەندوکی مەخروطییە، واتە: سەر دەندوکی تیژو بنەکەی ئەستور.

المِخْضَارُ: بەمانا (الخضرة) دێ ٥ المِخْضَرُ: چنگ‌و نینۆک، بۆ باڵندەو درندە ٥ المَخْضَرَةُ: شوێنێک سەوزایی زۆر بێ ٥ (أرض مخضرة) زەوی سەوز ٥ الْيَخْضُورُ: مادەی سەوزی گیاو گژ ٥ اللاخضور: ئەو روەکەی رەنگی سەوز نەبێ ٥ خَضَرَبَ الماءُ وغیرُه: ئاوەکە شڵەقا ٥ الخُضَارِبُ: ئاوێک شەپۆلەکانی تێکەوە بهاون ٥ المُخَضْرَبُ: زمان پاراوی قسە زان‌و کارامە لە وتاردانەدا ٥ الخِضْرِيجُ: شوێنێک کاڵەکی زۆر بێ ٥ خَضْرَعَ البخيلُ: پیاوە رژدو چروکەکە بە زۆر خۆی سەخی کرد رەوشتی دەستبڵاوی بەسەر خۆیدا هێنا ٥ خَضْرَفَ: پیری لێی دیاری داو پێستی چرچ‌و لۆچی تێکەوت‌و داچۆڕا ٥ خَضْرَمَ الأذنَ: قەراخی گوێچکەی بڕی یان نیوەی بڕی‌و لێی کردەوە، یان بە گوێچکەیەوە هێشتییەوەو لەوە لەرییەتی ٥ تَخَضْرَمَ الزُّبْدُ: رۆنەکە لەبەر ساردی دانار دانار بوو پرژا ٥ الْخُضَارِمُ: ئاوی زۆر ٥ پیاو ماقوڵی سەخی سروشت‌و بەخشندە ٥ الْخَضَارِمَةُ: خێڵێکن لە وڵاتی شام دەژین لە وڵاتی بێگانەوە هاتوونە ئەو دەڤەرە ٥ تاکەکەی (خَضْرَمِيّ)ە ٥ الخِضْرِمُ: هەر شتێک پان‌و پۆڕو گەورە بێ ٥ الْخُضْرُمُ: ئاوێک لەنێوان شیرینی‌و سوێریدا بێ ٥ سوسە مار یان بێچووەکەی ٥ الْمُخَضْرَمُ: کەسێک خەتەنە نەکرابێ ٥ کەسێک لەسەردەمی نەزانی‌و سەردەمی ئیسلامی دا ژیابێ ٥ بەزۆری بۆ ئەو شاعیرانە بەکاردێ کە لەسەردەمی نەزانی‌و ئیسلامیدا شیعری گوتبێ ٥ وەکوو (حسان)ی کوڕی ثابیت ٥ هەروا بە کەسێک دەگوترێ بۆ خۆی قولە رەش بێ‌و باوکی سپی پێست بێ ٥ کەسێک باوکی نەزانرێ کێیە ٥ گۆشت کە نەزانەدرێ گۆشتی ئاژەڵی نێرە یان هی مێیە ٥ خواردنێک نە شیرین نە تاڵ ٥ الْمُخَضْرِمُ: کەسێک سەردەمی نەزانی‌و ئیسلامی دیبێ ٥ هەروا کەسێک دوو سەردەمی دیبن وەکوو سەردەمی شۆڕشی ئەیلول‌و شۆڕشی گوڵان ٥ یان سەردەمی بەعس‌و سەردەمی فیدراڵی لە عێراق ٥ خاضَّهُ: کاڵا بە کاڵا مامەڵەی لەگەڵدا کرد ٥ خَضْخَضَ المرأةَ: ئافرەتەکەی بە مێروی سپی بچووک رازاندەوە ٥ الخَضَاضُ: ئادەمیزادی ئەحمەق ٥ خشڵی کەم‌و بچوک ٥ بۆ کەسێک: خشڵی پێوە نەبێ ٥ قلێتەی ملی ئاسک‌و پشیلە ٥ پێوەندی دیل‌و شێت ٥ الخَضَاضَةُ: ئادەمیزادی ئەحمەق.

أَلخَضَضُ: میروی سپی پچوك ◊ خواردنی جۆراو جۆر، قسەی پڕوپوچ ◊ **أَلْخَضِيضُ**: شوێنی قوڕاوی ◊ شوێنێك ئاوو درەختی زۆر بێ.

خَضَعَ: گەردن کەچ بوو، مەیلی کردو نەرم بوو بەقسەی کرد.◊ **خَضَعَ** لَه: قسەی نەرمی لەگەڵدا کرد ◊ بە ناسکیو نازەوە قسەی لەگەڵ کردو ئامازەی خۆ بەدەستەوەدانی تێدا بوو.

خَضَعَ فِي سَيْرِهِ: لە ڕۆیشتنەکەی کۆششی کردو ملی درێژ کردو بە وریاییەوە هەنگاوی هەڵدەهێنان ◊ **خَضَعَهُ الكِبَرُ**: پیری پشتی چەماندۆتەوە.

خَضِعَ خَضَعاً: مەیلی کرد، ژێر بار بوو، پشتی کۆمایەوە ◊ رازی بوو بە ژێر دەستەیی ◊ **اَخْضَعَ فلانٌ**: فلانکەس قسەی نەرمی لەگەڵ ئافرەتەکە کرد ◊ **أَخْضَعَ الشَّيْئَ**: بەمانا (خَضَعَهُ) دێ ◊ **خاضَعَهُ**: قسەی نەرمو نیانی لەگەڵ کرد ◊ **خَضَّعَ اللحمَ**: گۆشتەکەی پارچە پارچە کرد ◊ **اخْتَضَعَ**: بەمانا (خَضَعَ) دێ ◊ **اخْتَضَعَ الصَّقْرُ** ولَهُ: سەری شۆڕکردەوە بۆئەوەی نێچیر بگرێ ◊ **تَخَضَّعَ**: بەزۆر گەردن کەچی بەسەر خۆیدا هێنا ◊ **أَلْخَضْعَةُ**: دەنگی لێدانی قامچیو کێبڵ ◊ **أَلْخُضَعَةُ**: کەسێك کە ژێر باری هەموو کەس ببێ ◊ کەسێك خەڵکانی تر ژێر بار بکاو بیانچەمێنێ ◊ درەختی خورما کە بەدەنك ڕوابێ نەك بە نەمام.

اَلخُضُوعُ: بەمانا (الخاضع) دێ ◊ کەسێك زۆر ژێر بار ببێو زەلیلی قبوڵ بکا ◊ **أَلْخَضِيعَةُ**: دەنگێکە لە گەدەی ئاژەڵ دەبیسرێ، قوڕەی سك، خوڕەی لافاوو شتی وەها ◊ **أَلْخَيْضَعَةُ**: ژاوە ژاوو غەڵبە غەڵب لە شەڕو شتی وادا ◊ شەڕو هەرا ◊ تەپو تۆز.

خَضَفَ الطعامَ خَضْفاً: خۆراکەی خوارد.

أَلْخَضَفُ: کاڵەك.

خَضِلَ خَضَلاً: شەی هێنایەوەو تەڕ بوو، نازو نیعمەتی دەست کەوت.

أَلْخَضْلُ: دوڕی صافو بێگەرد وەکوو دڵۆپە ئاوی ڕون ◊ **أَخْضَلَ**: بەمانا (خَضِلَ) دێ ◊ **أَخْضَلَ الشَّيْئَ**: شتەکەی تەڕکرد ◊ **خَضَّلَهُ**: بەمانا (أَخْضَلَهُ) دێ ◊ لە حەدیثی سولەیمدا هاتووە: (خَضِّلِي قَنازِعَكِ): قژەکانت بە ئاوو ڕۆن نەرم بکە شەداریان بکە ◊ **إِخْضَلَّ**: بەمانا (خَضِلَ) دێ ◊ **إِخْضَلَّ الليلُ**: شەوەکە زۆر تاریك بوو، هەوای فێنکی شەو هەڵیکرد ◊ **إِخْضَالَّ**: بەمانا (خَضِلَ) دێ ◊ **إِخْضَالَّت الشجرُ**: درەختەکە لقو پۆپی زۆر بوون ◊ **إِخْضَالَّ**: بەمانا (إِخْضَالَّ) دێ ◊ **اخْضَوْضَلَ**: بەمانا (خَضِلَ) دێ.

أَلْخَضَلُ: لوئلوئی باش ◊ دوڕی صافو ڕون وەکو قەترەی ئاوی صاف ◊ **أَلْخُضُلَّةُ**: هەرزانیو ئاو داری ◊ نازو نیعمەتو خۆشگوزەرانی ◊ ژنو هاوسەر ◊ شۆقە زێڕینە ◊ **خُضْلات**: شتی پڕو پوچ ◊ **أَلْخَضِيلَةُ**: باغچەی فێنكو شێدار ◊ **خَضَمَهُ خَضْماً**: بڕیەوە، پڕ بەدەمی خواردنەکەی خوارد یان بە خڕێیەکانی دواوەی ئاودەمی خواردنەکەی کەرت کرد.

خَضَمَ لَه من مالِه: لە ماڵو سامانی خۆی بەشی دا ◊ **خَضِمَهُ خَضْماً**: بەمانا (خَضَمَهُ) دێ ◊ **أَخْضَمَ الماءُ**: ئاوەکە شیرین نەبوو تاڵیش نەبوو ◊ **أَخْضَمَ لَه مِن العطاءِ**: بەشی زۆری پێدا ◊ **أَخْضَمَ فلاناً**: رزقو رۆزی زۆری دا بە فلان ◊ **اخْتَضَمَهُ**: بەمانا (خَضِمَهُ) دێ ◊ **أَلْخُضامُ**: شتی بڕدراوە لە گیاو گزو دارو دەوەن ◊ **أَلْخُضَامَةُ**: شتی دراوەو بڕدراو لە گیاو دارو درەخت ◊ **أَلْخُضَمَةُ**: لوش دەر، کەسێك خێرا شت بخوا، ئاژەڵێك خێرا

نالَّف بماشێتەوە ٥ اَلْخِضَمُّ: دەریای پان‌و پۆڕ ٥ كۆمەڵی زۆر ٥ شمشێری بڕندە ٥ ئەسپ‌و ماینی كەتەو ناوقەد ئەستور ٥ اَلْخُضُمَّةُ: زۆرینەی هەموو شتێك ٥ باسك‌و قۆڵ ئەستور ٥ ناوەندو میانە ٥ اَلْخَضِیمَةُ: چڵە گیای سەوزو تەڕ ٥ زەوییەك گیاو گژی نەرمی لیَ بڕویَ ٥ چێشتی گەنمە كوتاو، چەمسوتەكە.

خَضَنَ الْجَمَلَ ونحوه خَضْنًا: باری لە حوشترەكە نا ولاغەكەی باركرد ٥ ژێر باری كرد.

خَضَنَ الشَّيْءَ: شتەكەی صەرف كرد ٥ **خاضَنَ القومَ مُخاضنةً وخِضانًا**: خەڵكەكە جنێو‌و قسەی ناشیرینیان بەیەكتر گوتن ٥ **خاضَنَ المرأةَ**: مێ بازی لەگەڵ ئافرەتەكەدا كرد ٥ **اَلْمِخْضَنُ**: كەسێك ولاخ دەعاملێنیَ‌و ژێرباری دەكا.

خَطِئَ خطأ وخطْأً: تاوانی كرد ٥ یان بە ئەنقەست گوناهی ئەنجامدا.

خَطِئَ السهمُ الهدفَ: تیرەكە نیشانەكەی نەهەنگاوت ٥ **أخْطَأَ**: بەمانا (خَطِئَ) دیَ ٥ هەڵەی كرد، لە ڕێبازی ڕاست لایدا ٥ بە ئەنقەست یان بە سەهو تاوانی لیَ ڕودرا ٥ **أخْطَأَ الْهَدَفَ**: نیشانەكەی نەپێكا ٥ **خَطَّأَهُ تخطئةً**: بە هەڵەكارو تاوانباری لە قەڵەم دا ٥ یان بە قسە پێی گوت هەڵەت كرد ٥ **تَخاطَأَ لە**: بە ڕواڵەت خۆی بە هەڵەكار دانا ٥ **تَخاطَأَ الشَّيْءَ**: شتەكەی نەپێكا ٥ **تَخَطَّأَهُ**: بەمانا (أخْطَأَهُ) دیَ ٥ **اسْتَخْطَأَتِ الأُنثى**: مێیەكە ئاوس نەبوو، كەڵی نەگرت.

اَلْخِطْءُ: تاوان، یان تاوانی بە ئەنقەست ٥ **اَلْخَطَاءُ**: كردەوەیەك بە هەڵە نەكرابیَ ٥ پێچەوانەی (الصواب)ە.

اَلْخَطَا: بەمانا (اَلْخَطَاءُ) دیَ ٥ **اَلْخَطَّاءُ**: كەسێك زۆر هەڵەو تاوان بكا ٥ **اَلْخَطِیئَةُ**: تاوان‌و هەڵە.

خَطَبَ الناسَ وفیهم وعلیهم خطابةً وخُطبةً: وتاری بۆ خەڵكەكە دا ٥ **خَطَبْتُ فلانةً**: خوازبێنی ئافرەتەكەی كرد، داوای لە فلان ئافرەت كرد هاوسەرگیری لەگەڵدا ئەنجام بدا ٥ **خَطَبَها الى أهلها**: داوای لە كەس‌و كاری ئافرەتەكە كرد ڕازی بن بەوەی هاوسەرگیری لەگەڵ ئافرەتەكەدا ئەنجام بدا ٥ دەشگوتریَ:

خَطَبَ وُدَّهُ: هەوڵی دا خۆشەویستی ئەو بەدەست بێنیَ.

خَطِبَ خطبًا وخُطبةً: ڕەنگی مەیلەو خۆڵاوی بوو.

خَطُبَ خطابةً: بوو بە وتاربێژ ٥ **أخْطَبَ**: بەمانا (خَطِبَ) دیَ ٥ **أخْطَبَ فلانًا**: وەڵامی خوازبێنی فلانی دایەوە ٥ **أخْطَبَ الشَّيْءَ فلانًا**: شتەكەی لە فلان كەس نزیك كردەوەو وای لێكرد دەستی بیگاتیَ ٥ **خاطَبَهُ**: قسەی لەگەڵدا كرد ٥ قسەی ئاراستە كرد لە بارەی شتێكەوە لەگەڵی دوا ٥ **خَطَّبَهُ**: بەمانا (اخْطَبَهُ) دیَ ٥ **اخْتَطَبَ المرأةَ**: خوازبێنی ئافرەتەكەی كرد ٥ **اخْتَطَبَ فلانًا**: داوای لە فلان كەس كرد ژن بهێنیَ (ژن مارە بكا) ٥ **تَخاطَبَا**: بەیەكەوە قسەیان كرد ٥ **الخِطابُ**: قسەی ڕێك‌و پێك ٥ بەڵگەو شارەزایی لە ئاخاوتندا ٥ نامەو تەوجیهات ٥ (فصل الخطاب) قسەی یەكالا كەرەوە، بڕیاردانی دادوەر لە ئاكامی سوێند یان شایەت ٥ تێگەیشتن‌و لێزانین لە قەزاوەت‌و دادوەریدا ٥ جیاكەرەوەی نێوان حەق‌و بەتاڵ ٥ دەقێك ئەوەندە كورت نەكرابێتەوە مانا نەگەیەنیَ، یان ئەوەندە درێژ بیَ بیَ تام‌و چێژبیَ ٥ **الخطابة**: لە زاراوەی

مەنتیقیەکانــدا قیــاس‌و بەراوردێــکە پێــک هاتبێ لەشتی ظەنی یان شتی مەقبول.

ألخَطْبُ: ئیش‌وکار ◊ بەڵاو کارەسات‌و کێشە کە پێویستی بە زۆر لەسەر گوتن هەبێ.

الخِطْبُ: دەسگیران، ئافرەتی خوازبێنی کراو ◊ یان پیاوێک کە خوازبێنی دەکا.

خُطْبٌ: وشەیەکە عەرەبەکان لەپێش هاتنی ئیسلام بۆ ژن مارەکردن بەکاریان هێناوە ◊ پیاوەکە وتویەتی: (خِطْبٌ) لە وەڵامدا پێیان گوتووە (نِکْحٌ) واتە: لە شوێنی نیکاح‌و تەزویج بەکاریان هێناوە ◊ ألخَطْبَاءُ: دەستێک خەنەی تێگیرابێ‌و رەنگەکەی نەمابێ ◊ ألخُطْبَةُ: بۆ رەنگ بوترێ: مەبەست رەنگێکە کە خاکی یان زەردێک بێ سەوز یان سوری تێکەڵ بێ ◊ پەخشانێک بە شێوەیەکی تایبەتی یەکێکی زمانڕەوان بۆ کۆمەڵی خەڵکی بخوێنێتەوە بە مەبەستی ئەوەی گوێگرەکان کار بە ناوەڕۆکی بکەن ◊ دیباچەی کتێب.

ألخِطْبَةُ: خوازبێنی ئافرەت بۆ هاوسەرگیری ◊ دەسگیران ◊ الخَطَّابُ: کەسێک زۆر خوتبە بداو وتار وەخوێنێ ◊ الخَطَّابِیَةُ: پێرێکن لە شیعەی رافزی شوێن رێبازو بیرو بۆچوونی ئەبولخەتابی ئەلئەسەدی کەوتوون ◊ الخَطِیبُ: ئەوکەسەی لێزان‌و کارامەیە لە خوتبە خوێندنەوەدا لە مزگەوت یان لە شوێنی تر ◊ وتە بێژی رەسمی گەل‌و هۆز ◊ خوازبێنی کەری ئافرەت (زاوا) ◊ الخَطِیبَةُ: دەسگیران ◊ ئافرەتی خوازبێنی کراو.

خَطَرَ فِي مشیه: خۆی باداو لارو لەنجەی کرد.

خَطَرَ بذنبه: کلکی هەڵسوراند جارێک بەرزی دەکردەوەو دەمێک شۆڕی دەکردەوە ◊ یان بەملاو ئەولادا هەڵی دەسوڕاند.

خَطَرَ باله وفیه وعلیه: شتەکەی کەوتە دڵەوە، بە خەیاڵیدا هات.

خَطَرَ الشیطان بین الانسان وقلبه: شەیتان ختوکەو وەسوەسەی گەیاندە ناو دڵی ئادەمیزادەکە.

خَطُرَ: گەورەبوو رێزی زیادی کرد ◊ أخْطَرَ: خۆی کردە رەفیق هاوشانی فلان‌و بۆی چووە مەیدان‌و شەڕی لەگەڵدا کرد ◊ أخْطَرَ فلان لي وأخْطَرْتُ له: من‌و فلان گرەومان کرد.

أخْطَرَ فلاناً: ئەوەندەی باربەهادا بە فلان تا رازیی کرد ◊ أخْطَرَ المرض فلاناً: نەخۆشیەکە فلان کەسی خستۆتە حاڵەتی مان‌و نەمانەوە ◊ أخْطَرَ الشَّیْئَ: شتەکەی کردە گرەو لەسەر کراو ◊ خاطَرَ به: خۆی خستە گۆڵەمزێکەوە نزیکی لێواری مەرگ بۆوە ◊ خاطَرَ فلاناً: لەگەڵ فلان کەسدا گرەوی کرد ◊ (خاطَرَ علیه) گرەوی لەسەر کرد ◊ خَطَّرَ: بەشی وەرگرت ◊ خَطَّرَ الشَّعْرَ: مووەکەی تێکەڵ بە میزو قشپلی ئاژەڵەکان کرد ◊ تَخاطَرَ: گرەویان کرد ◊ تخاطر الفحولُ بأذنابها: ئەسپەکان گوێیان جوت کردن بە مەبەستی ئامادە بوون بۆ هەڵمەت‌و بازدان ◊ ألخاطِرُ: ئەوشتەی بە دڵدا هات، ئەو فکرەو بیرو بۆچونەی دێتە ناودڵ‌و مێشکەوە ◊ دڵ‌و دەروون ◊ ألخاطِرَةُ: بەمانا (ألخاطِرُ) دێ.

ألخَطَرُ: هەوری گەواڵ گەواڵ، هەوری باراناوی ◊ حوشتری زۆر ◊ کەمێڵ ئەو ریخ‌و قشپڵو گەمرەی بە قل‌و قاچی حوشترەوە تەبار دەبەستێ ◊ هەروا ناوە بۆ ئامێرێکی پێوانە

وەکوو تەغارو عەربە دانیشتوانی شام بەکاری دەهێنین.

ألخِطرُ: روەکێکە دەست و پەنجەی پێ خەناوی دەکرێ ٥ ماستاوێك ئاوی زۆر بێ ٥ لقەدار ٥ حوشتری زۆر ٥ ئەو کەمێڵو گەمرەیەی لەسەر دەست و پەلی حوشتر تەبار دەبەستێ، ئەو ریخ و پیسایە کە بە جەستەیەوە رەق دەبێ.

ألخَطَرُ: نزیك بوونەوە لە لێواری مردن ٥ گرەو ٥ باربەهاو بارتەقاو بەش‌وبار.

ألخَطِرُ: ئادەمیزادی بە فیزو ترزل ٥ **ألخَطْرَةُ**: ئەوەیە بە دڵو مێشکدا رادەبوورێ ٥ کات و سات ٥ **ألخطارُ**: ئەوشتەی شتی تری پێ هەڵدەکێشی ٥ گازو پلایس ٥ قۆچەقاینی ٥ زەمبەلەك ٥ شێر ٥ عەتارو بۆن فرۆش ٥ رمب ٥ زەبری رمب ٥ **ألخطارَةُ**: گەووری حوشتر ٥ ئاغەڵی حوشتر ٥ **ألخِطيرُ**: هاوشان لە شەرەف و وەجاخزادەیی دا ٥ لغاوو ریشمە ٥ حەبل و پەت ٥ هێڵەکانی خۆر لە جەنگەی گەرمادا ٥ تاریکایی شەو.

خَطَّ الوجهُ خطاً: دەمو چاوی چرچ و لۆچی تێدا پەیدا بوون ٥ لاجانگی مووی لێ دەرهات (ریشی هات).

خَطَّ على ألشَّيْ: نیشانەو ئارمی لەسەر شت وێنە کرد.

خَطَّ الخِطَّةَ: پلانەکەی دیاری کردو نیشانەی لەسەر دانا بۆئەوەی بزانرێ کە ئەوە هەڵبژاردەی خۆیەتی.

خَطَّ ألشَيْءَ: شتەکەی هەڵکۆڵی و شەقی کرد.

خَطَّ الکتابَ: کتێبەکەی نووسیەوە ٥ **خَطَّهُ**: بەمانا (خَطَّهُ) دێ، دەگوترێ: (خَطَّطَ الأرض والبلاد): زەوییەکە یان وڵاتیان سنوردار کرد سنوورەکانی دیاری کردن ٥ **خَطَّطَ المکانَ**: شوێنەکەی دابەشکردو ئامادەی کرد بۆ دروستکردنی تەلارو باڵە خانە لەسەری ٥ **خَطَّطَ الحواجِبَ**: بەقەڵەم بڕۆی خۆی کێشاو رێک خست ٥ **اختَطَّ الوَجْهُ**: دەمو چاوی چرچی تێکەوت ٥ **اختَطَّ الشَّيْءَ**: شتەکەی هەڵکۆڵی و شەقی کرد ٥ **التخطيط**: پلان دانان و نەخشە کێشان.

ألخَطُّ: دێڕ ٥ نووسین ٥ هەرشوێنێك ئادەمیزاد سنووری بکێشێ و سنوورەکانی بە هەڵکەندنی کانگەو روشاندنی زەوییەکە ئەنجام بدرێ ٥ رێگای راستی درێژو لاکێشەیی.

خط الاستواء: لە زاراوەی جوگرافیدا ئەو کەوانەیە سفرەیە زەوی دەکاتە دوو بەش ٥ لە ناوەراستی مەسافەکەدا درێژ دەبێتەوە بۆ ناو جەمسەرەکان.

خَطُّ الرجعة: ئەو رێگایەیە سوپا دەبەستێتەوە بە مەرکەزەوە.

ألخَطُّ الامامی: هێڵی پێشەوەی گۆرەپانی شەر ٥ **فن الخط**: دەست رەنگینی لە خۆش نووسیدا ٥ **علمُ الخَطِّ**: زانیاری رەمڵ هاوێژی ٥ **ألخُطُوطُ البرِّيّة**: ئەو رێگاو بانانەی ترومبیل و شتی وایا پێدا دەروا ٥ **ألخُطُوطُ الجوية**: رێبازی تەیارە لە هەوادا ٥ **ألخُطُوطُ المائية**: رێگای کەشتی و گەمی لەناو ئاودا.

ألخُطُّ: رێگای درێژەوەبوو ٥ شوێنی گەرەك لەناو شاردا.

ألخِطُّ: ئەو شوێنەی ئادەمیزاد بۆخۆی بردەدا لە زەوی بۆ جێگای خانوو کردن یان بەکارهێنانی بۆ باغ و شتی تر ٥ **ألخَطاطُ**: خۆشنووس ٥

الْخُطَّـةُ: نەخـشەو پـلان، نـیش‌و کـار، بڕیارێـک لێـکۆڵینەوەی تێـداکرابێ‌و هەڵبـژێردرابێ بـۆ تەنفیز ٥ الْخِطَّةُ: بـەمانا (الْخِـطُّ) دێ ٥ الْخَطِّيُّ: شمشێرێک لـە وڵاتـی (الخَـطُّ) کـە شوێنێـکە لـە بەحرەین دروستکرابێ، یان لـەوێ دەفرۆشـرێ‌و ڕەواجـی هەیـە ٥ الْخَطُّـوطُ: ئەوکەسـەی بـە ڕۆیشتن بـە نـاوی زەویـدا هێڵ دروست دەکا ٥ مادەیەکە بڕۆی پـێ ڕێـک دەخـرێ ٥ الْخَطِيطَـةُ: لمبەلاّن ٥ زەوییەک هەندێکی بارانی لێ درابێ‌و هەندێـکی بـارانی لێ نـەباری بـێ ٥ المِخَـطَّاطُ: هەرشتێـک هێڵـی پـێ ڕێـک بخـرێ ٥ المِخَـطُّ: هەرشتێک شتی پێ بدورێتەوە ٥ وەکوو سوژن‌و دەرزی ٥ شیشی گۆرەوی چنین‌و شتی لـەوجۆرە ٥ المخطوط: هـەر شتێـک بەدەست نووسـرابێ ٥ کتێبـی دەسـتنووس ٥ الْمَخْـطُوطَةُ: ئـەو نوسخەیەی بەدەست نووسـراوە.٥ خَطَفَ خطفاً وخَطَفَانـاً: بـەخێرایی ڕۆیـی‌و تیـژ تێپـەڕی ٥ فڕاندی، هـەڵی گـرت‌و بـردی. ٥خَطِـفَ خَطْفـاً: بـەمانا (خَطَـفَ) دێ.٥ خَطُـفَ: گـڕو لاواز بوو.٥ خَطِفَ الشَّيْ: شتەکەی ڕفاند، فڕانـدی ٥ أَخْطَفَ: کەمێ نەخۆش کەوت‌و زوو چاکبۆوە ٥ أَخْطَفَ السهمُ: تیرەکە نەیپەنگاوت، هەڵەی کـرد ٥ أخـْطَفَ الحُمّـى المَريضَ وعنـه: نەخۆشـییەکە لەجەستەی نەخۆشەکە لاچوو نەما چاکبۆوە ٥ أخـْطَفَ المرضُ فلانـاً: نەخۆشـییەکەی لەسـەر سـووک بـوو بـۆی نەکـەوت ٥ أخـْطَفَ الـشَّيْءَ: شتەکەی هەڵە کرد بۆی نەچوو ٥ أخْطَفَ لي من حديثه شيئاً: کەمی لە قسەکەی بـۆ دەرخستم‌و بێدەنگ بـوو ٥ أخـْطَفَهُ: بـەمانا (خَطَفَـهُ) دێ ٥ تخطَّفَـهُ: بـەمانا (خَطَفَـهُ) دێ.٥ الأخـْطَفُ: قەدبارێک، کەسێک ورگ‌و ڕیخۆڵەی پچووک بێ

٥ الخَـاطِفُ: تیرێـک نیـشانەکە نەهـەنگێوێ ٥ خَـاطِف ظِلّـه: باڵندەیەکـە سـێبەری خـۆی لێ دەبێتـە نێـچیرو پـەلاماری دەدا ٥ الخـاطوف: ئـامێری شـت فڕانـدن ٥ الخُطَّـافُ: کەسێـک زۆر ڕفێنەر بێ ٥ الخُطّـاف: بـەمانا (الْخَـاطُوف) دێ ٥ هـەر ئاسنێـک سـەرەکەی چۆمابێتەوە وەکـوو قولاپ، دەنـدوکی باڵنـدە، باڵنـدەی سینونو کـە جۆرە باڵندەیەکە دەندوک یان باڵەکانی باریک‌و درێژ ٥ کلکی فشەڵۆک ٥ الْخَطَفَةُ: پارچەی بـڕاو لە ئاژەڵ بە زیندویی ٥ قومە شیرێک منداڵ لـە مـەمکی دایکـی دەیگـرێ‌و بـەرەڵای دەکـا ٥ الْخَطَفَى: ڕۆیـشتنی خێـراو بەپەلە ٥ الْخَطِيفَـةُ: بـەمانا (المخطوفـةُ) دێ ٥ پـەڵو، کاسـتەر ٥ شـیرو ئـاردی بەسـەردا دەکـرێ‌و دەکوڵێنـدرێ‌و بـە کەوچک دەخورێ ٥ المِخْطَفُ: بـەمانا (الْخَـاطِفُ) دێ ٥ هـەروا بـەمانا (الخـاطوف) دێ.٥ خَطِـلَ خَطَـلاً: جەسـتەی داهێـزاو بـاری تەندروسـتی خراپ بوو ٥ پەلەی کردو لە ڕێبازی ڕاست لایدا ٥ ئەحمەق بوو ٥ هەڵەی کردو قسەی ناشیرینی کردن.٥ خَطِلَ في مشيه: لـە ڕۆیشتنەکەیدا لارو لەنجەی کرد ٥ أخْطَلَ في كلامه: بـەمانا (خَطِـلَ) دێ ٥ تَخَطَّـلَ: خـۆی بـاداو لارو لەنجـەی کـرد ٥ الْخَطَّـالُ: جـوێن فـرۆش‌و قـسە تـڕن ٥ گوماناوی.٥ الْخَطَلُ: قسەی پڕوپوچ‌و خـراپ‌و ئاشوباوی ٥ قسەی بێ سەروبەرو وێ نەچوو ٥ الْخَطِـلُ: ئەحمـەق‌و ناکـەس بەچـە ٥ ڕمـب وەشـێنی گـورج‌و گـۆڵ ٥ خَطَمَـهُ خَطْمـاً: لـە لوتەوانەکـەی سـرەواند ٥ لوتەوانـەی لـە لـوتی کرد.

خَطَمَ أنفَ فلان: داخی عەیب‌و عـاری بـە لوتیـەوە نا، سەری لوتی ڕەش کرد.

خَطَمَ فلاناً بالكلامِ: بەقسەی کاریگەر دەمی فلانکەسی بەستو نەیهێشت دەم بکاتەوە.

خَطَمَ الجلدَ ونحوَه: دەوروبەری پێستەکەی دوریپەوە.

خَطَمَ القَوسَ بالوَتَرِ: قەوسەکەی بە ژێیەکە هەڵواسی، هەڵیواسی ◊ **خَطْمَةُ**: بەمانا (خَطْمَةُ) دێ ◊ **الأخطم**: لوت درێژ، رەش پێست ◊ **الخِطام**: هەوسار، رێشمە ◊ ئەو دارەی دەکرێتە لوتی حوشترەوە بۆئەوەی جڵەوی خۆش بێ ◊ منع **خِطامَهُ**: کابرا رازی نەبوو بە چەوسانەوەو ژێر بارکردن ◊ ژێی قەوس ◊ **الخُطّام**: دەگوترێ: (مسك خَطّامٌ) میسکێکە پڕ بە لووت، بۆنی ئەوەندە زۆرە لووت پڕدەکا.

الخَطْمُ: لووت، پێشی لووت ◊ دەندوک ◊ **الخِطْمِيُّ**: روەکێکە لە پێری (الخبازیة)یە سوودی زۆرە بۆ ئادەمیزاد گەڵاکەی وشك دەکرێ‌و دەکوترێ‌و دەکرێ بە شامپۆی سەر شتن باش پاکی دەکاتەوە ◊ **المُخَطَّمُ**: ئەو شوێنەی لووتی حوشتر کە دارەکەی تێدەکرێ ◊ ئەسپێك لمبۆزی تادەگاتە شەویلەی خوارووی نزیك قورگی سپی بێ ◊ **المَخْطِمُ**: بەمانا (ألخَطْمُ) دێ.

خَطا خطواً: رۆیی ◊ **اخْطاه**: وای لێکرد بڕوا ◊ هەڵی نا بۆئەوەی هەنگاو هەڵێنێ.

خَطاهُ: بەمانا (أخطاه) دێ ◊ **خَطَّى عنه الشَّيْءَ**: شتەکەی لێ دوور خستەوە، پاڵی پێوە نا ◊ **إخْتَطَى**: بەمانا (خَطا) دێ ◊ **إخْتَطَى الشَّيْءَ**: شتەکە بواردی لێی تێپەڕی ◊ **تَخَطّاهُ واليه**: بەمانا (إختطاه) دێ ◊ **الخَطْوَةُ الخُطْوَةُ**: هەنگاو، شەقاو مەسافەی نێوان دووقاچی لەکاتی رۆیشتندا ◊ **أخْطَأُ الرجلُ**: پیاوەکە سکی شل بوو، گەدەی داچۆڕا شۆڕەوە بوو.

خَظا لَحْمُهُ خُظواً: قەڵەو بوو، گۆشتی گرت ◊ **أخْظَى الرجلُ**: پیاوەکە قەڵەو بوو ◊ **أخْظَى الحَيَوانَ**: ئاژەڵەکەی قەڵەو کرد ◊ **خَظَّاهُ**: کەتەی کردو گەورەی کرد تا زەبەللاح بوو ◊ **الْخَاظِي**: ئەستورو پتەوو رەق ◊ **الخَظاةُ**: تێرو پڕ لەهەموو رویەکەوە ◊ **الخَظْوانُ**: (رجل خَظْوانٌ) پیاوێکی گۆشتن‌و قەڵەوە ◊ **الْخَظِيُّ**: تێکسمراو، گۆشتن، نەرم‌و شل.

خَفَتَ خفتاً وخفوتاً وخفاتاً: دامرکا، هێدی بوو، بێهێز بوو.

خَفَتَ المريضُ: نەخۆشەکە لە قسە کەوت، زمانی شکا ◊ لە ناکاو مرد، کتو پڕ مرد ◊ دەنگی نزم بۆوە.

خَفَتَ بصوتِهِ: دەنگی خۆی نزم کردەوە، بەسرتە قسەی کرد ◊ **خافَتَ بصوتِهِ**: دەنگی خۆی نزم کردەوە ◊ **تخافَتا**: ئەو دوو کەسە بەیەکەوە سرکەیان کرد ◊ **تخافَتَ فلان**: فلانکەس خوستی لەخۆی بڕی جوڵەی نەکرد.

الخافِتُ: هەوری بێ باران ◊ کشت‌و کاڵی تەمەن کورت ◊ **الْخَفُوتُ من النساء**: ئافرەتی رەقەڵەو کزو لاواز.

خَفِجَ خَفَجاً: نەخۆشێ قاچ لەرزینی توش بوبێ ◊ **تَخَفَّجَ**: خوار بوو.

الْخَفَجُ: دەردێکە توشی حوشتر دەبێ ◊ روەکێکی بەهارییە لە پێری (المركبة)یە ڕەنگاو رەنگە گەڵاکەی پانە ◊ **الْخَفِيجُ**: لاوازو باریك یان قاچ باریك ◊ ئاوێك نەگاتە ئاستی شیرینی‌و گوارایی ◊ **خَفْخَفَ**: قیژاندی، هاواری کرد (خَفْخَفَ الشَّيْءَ) شتەکەی جوڵاند دەنگی لێوە هات ◊ **الْخَفْخافُ**: گن، کەسێکە کە قسە دەکا دەنگی لە لوتیەوە

دێته دەر ٥ دەگوترێ: (هـو خفخـاف الـصوت) دەنگی گنە.
خَفَدَ خفْداً وخفداناً: خۆی سوك كردو لە ڕۆیشتندا پەلەی كرد ٥ **أخْفَدَت الناقةُ**: حوشترەكە وای لێ دەركەوت ئاوس بێ وەڵێ وانەبوو ئاوس نەبوو ٥ **أخـْفَدَت الْحَامِـلُ**: ئافرەتەكـە سكەكەی لـەبار چـوو پـێش ئـەوەی كـامڵ بـێ ٥ (هـي مَخـْفِد وخفود) ٥ **خَفَرَهُ** وبه وعليه **خَفْراً وخِفَارَةً**: پەنای داو پارێزگاری لێكرد.
خَفَرَ بالعهد: پابەندی بەڵێنەكەی خۆی بوو.
خَفَرَ العَهْدَ: پەیمانەكەی هەڵوەشاندەوە.
خَفِرَت خَفَراً: شەرمو حەیای زۆر بوو.
أخْفَرَهُ: پاسەوانی بۆ گرت ٥ حەرەسی لەگەڵ نارد ٥ پەیمانەكـەی هەڵوەشـاندەوە ٥ **أخـْفَرَ العهـدَ**: پەیمانەكـەی هەڵوەشـاندەوە ٥ **خَفَّـرَ**: بـەمانا (خَفَـرَهُ) دێ ٥ شـورای بـۆكرد ٥ **تَخَفَّـرَ**: بـەمانا (خَفِـرَ) دێ ٥ خـۆی خـستە پەنایـەوە، داوای پارێزگـاری لێـكرد ٥ **إسْتَخـْفَرَهُ**: داوای لێـكرد ببێتـە پاسـەوانو خەفـەری ٥ **اَلْخَفَـارةُ**: وادەو بەڵێن ٥ دڵنیایی ٥ پاسەوانی ٥ **اَلْخُفَـارَةُ**: بـەمانا (اَلْخَفَـارة) دێ ٥ كرێـی پاسـەوانی ٥ **اَلْخِفَـارَةُ**: بـەمانا (اَلْخَفَـارَةُ) دێ ٥ پیـشەی پاسـەوانی ٥ **الخَفِيرُ**: حـەرەسو پاسەوان ٥ **اَلْمَخـْفَرُ**: شـوێنی حەرەسیو خەفەر.
خَفَسَ خفْساً: قسەی ناشیرینی كرد.
خَفَسَ الشرابَ: زۆری ئاو كردە ناو شەرابەكەوە.
خَفَسَ البناءَ: خانوەكەی ڕوخاند.
خَفَـسَ فلانـاً: فلانكەسـی لـە عـەرزدا ٥ گاڵتـەی پێـكرد ٥ **أخْفَسَ**: بـەمانا (خَفَـسَ) دێ ٥ **أخـْفَسَ الـشرابُ**: شـەرابەكە خێـرا سەرخۆشـی كـرد ٥ **إنْخَفَـسَ**: بـۆ مطاوعـەی (خَفَـسَهُ) دێ ٥ ڕاكـشا، لەسەر پشت ڕاكشا ٥ **خَفَشَهُ وبه خَفْشاً**: هاویشتی.
خَفَشَ الانـسانَ وغيـرهُ: مرۆڤەكەی لـە عـەرز دا، خستی.
خَفَشَ خفشـاً: چاوی كزبوو.
خَفَّـشَ: زەعیـف بـوو ٥ (خَفَّـشَ بـالأرض) بـە زەویيەكـەوە نووسـا ٥ **خَفَّشَ البنـاءَ**: خانوەكـەی ڕوخاند ٥ **خَفَّشَ الانسانَ وغيـرَهُ**: ئادەمیزادەكـەی خست، شێرەكەی بەزاند.
اَلْخَفَـشُ: چاو كزی كەلـەكاتی ڕونـاكی زۆردا شت نابینێ ٥ **اَلْخُفَّاشُ**: شەمشەمە كوێرە.
خَفَضَ العيشُ: ژیـانی ئاسان بـوو، بـاری گوزەرانی سوك بوو.
خَفَضَ بالمكان: لەو شوێنەدا جێگیر بوو مایەوە.
خَفَـضَ الـشَّيءَ: شـتەكەی نـزم كـردەوە، دوای بەرزبوونـەوەی خـستیە خـوار، دایگـرت ٥ لێـی كەمكردەوە.
خَفَـضَ الطـائر جناحَـهُ: باڵندەكـە بـاڵی لێـكنان بۆئەوەی لە فڕین بكەوێ ٥ **خَفَضَتْ المرأةُ صَوْتَها**: ئافرەتەكە دەنگی خۆی نەرم كردو بـە سـرتەوە كەوتە ئاخاوتن.
خَفَضَ فلان جناحهُ للناس: فلانكەس خۆی تـەرخان كـرد بـۆ خزمـەتی خەڵـكو سـوك كردنـی كێشەكانیان.
خَفَضَ الصبيةَ: كچەكەی خەتەنە كرد.
خَفُضَ العيشُ: ژیانی فراوان بوو پێداویستی ژیانی بۆ دەستەبەر بوو، كەوتە خۆشیو ژیانی نەرمو نۆڵەوە ٥ **خَفَّضَ الشَّيْءَ**: شتەكەی كەم كردەوە ٥ ئاسـانی كـرد ٥ گـیرو گرفتـەكانی لابـردن ٥ دەگوترێ: (خَفِّضْ عليك أمـرَك) كارەكەی خـۆت

لەسەر خۆت ئاسان بکە ◊ اخْتَفَضَ الشَّيْءَ: شتەکە دوای ئەوەی بەرز بۆوە دابەزی ◊ اخْتُفِضَت الصَبِيَّةُ: کچەکە خەتەنە کرا ◊ انْخَفَضَ الشَّيْءُ: بەمانا (اخْتَفَضَ) دێ ◊ الخافِضُ (خافض الجناح): بە ئەدەبو بێدەنگە.

الخافِضَةُ: (أرض خافضة السُقْيا): زەوییەکە بەئاسانی ئاو دەدرێ ◊ ليلة خافضة: شەوێکە بۆ شەو ڕەوی خۆشە ◊ دەشتاییەکی پڕ بەرەکەت ◊ ئەو کەسەی خەتەنەی منداڵ دەکات.

الخَفْضُ: ژیانی خۆشو بەناز پەروەردەیی ◊ دەشتایی پڕ خێرو بێر.

خَفَعَ فلان: بەهۆی نەخۆشی یان برسییەتی لاواز بوو، یان بێ هۆش بوو لەخۆ بووە.

خَفَعَ مفاصِلُهُ: جومگەکانی جەستەی شلو بێ هێز بوون.◊ خَفِعَ خَفَعاً: لە برسا یان بەهۆی نەخۆشی سکی بە پشتییەوە نووسا ◊ أخْفَعَهُ المرضُ أو الجوعُ: نەخۆشی یان برسییایەتی برستی لێ بڕی ◊ انْخَفَعَتِ النخلةُ: دار خورماکە لە ڕیشەوە هەڵکەندرا ◊ انْخَفَعَ فلان: فلانکەس لاواز بوو تەندروستی تێک چوو ◊ انْخَفَعَ على فراشه: بەهۆی نەخۆشی یان برسییەتی لە جێگادا کەوتو توانای هەڵسانی نییە ◊ الخُفاعُ: نەخۆشییەکە تووشی سییەکان دەبێ لەتلەت دەبن.

خَفَّ الشَّيْءُ: شتەکە کێشی کەم بوو.

خَفَّ الميزانُ: تەرازووەکە سەری کرد.

خَفَّ المطرُ: بارانەکە کەم بوو هەڵی بروکاند.

خَفَّ القومُ خفوفاً: خەڵك کەم بوو.

خَفَّ فلان على القلوب: فلانکەس ڕوح سوکە لە دڵدا شیرینە ◊ خۆشەویستە.

خَفَّ عقلُهُ: بێ عەقڵو ئەحمەقە.

خَفَّتْ حالُهُ: باری ژیانی سوك بوو نارەحەتی نەما.

خَفَّ عن المكان: لەو شوێنە باری کردو بەپەلە ڕۆیی ◊ دەگوترێ: (فلان خِفٌّ): فلانکەس ئازاو بەجەرگە ◊ أخَفَّ الرجلُ: پیاوەکە لە سەفەردا کۆڵو باری سوك بوو ◊ یان لە ماڵەوە بار گران نییە لەهەموو شوێنێك جێی دەبێتەوە ◊ حاڵو گوزەرانی خۆش بوو ◊ وردە ئاژەڵی هەن ڕەشە وڵاخو حوشتری نییە ◊ أخَفَّ فلاناً: حیلەو لەسەرە خۆیی فلانی نەهێشتو وای لێکرد تورە بێ ◊ تَخافَّ: کۆڵی خۆی گران نەکرد ◊ کەمی لە شتەکەی هەڵگرت ◊ خَفَّفَ الشَّيْءَ: شتەکەی سوك کرد ◊ دەگوترێ: خَفَّفَ الثوبَ: قوماشەکەی شاشو تەنك چنی.

خَفَّفَ ما به: خەمو خەفەتی لە کۆڵ دامالی، قورسایی ژیانی لەسەر سوك کرد، ئازاری لەسەر سوك کرد ◊ تَخَفَّفَ الشَّيْءُ: شتەکە سوك بوو قورسایی نەما ◊ تَخَفَّفَ من الشَّيْءِ: لە شتەکەی کەم کردەوە بۆئەوەی کێشی سوك بێ ◊ تَخَفَّفَ خُفّاً: خوففی لەپێ کرد ◊ اسْتَخَفَّهُ: داوای سوکیو بێ کێشی کرد ◊ بە سوکی زانی ◊ جارزی کرد ◊ سوکایەتی پێکرد ◊ التَّخْفيفُ: لە زاراوەی سەرفییەکاندا بریتییە لە حەزفکردنی پیتی هەمزە لە وشەدا جا بنووسرێ یان نا ◊ یان بگۆڕدرێ بە پیتێکی تر ◊ الخُفّاف: زیرەكو وریا ◊ الخَفّاف: فرۆشیاری خوف، یان خوف دروستکەر ◊ الخُفُّ: سمی حوشتر، ئەو شوێنەی لە دەستو قاچی حوشتر کە نزیك زەوییەو توکی لێ ناروێ ◊ بەری پێی ئادەمیزاد ◊ گۆرەوییەك کە بتوانی ماوەیەك لەسەری بڕۆی ◊ کاڵە ◊ لە پەندیدا هاتووە: (رجع بخفي حنين) بە

کەسێـك دەگـوترێ: هـەوڵی بـۆ کارێـك دابـێ‌و بۆی نەکرابێ‌و ناهومێد بووبێ.

اَلْخِفُّ: هەر شتێك هەڵگرتنی خۆش بێ ٥ کۆمەڵی کەم ٥ **اَلْخَفيفُ**: دەگوترێ: (هـو خفيـف الـروح) ئەو کابرایە روح سوك‌و قسە خۆشە ٥ زیـرەك‌و رەزا سـوکە ٥ دەسـت کـورت‌و کـەم دەرامەتـە ٥ هـەژارو بـێ بەختـە ٥ جۆرێـکە لـە بـەحری عـروزی شـیعر ٥ **خَفَقَتِ النعـلُ خَفْقاً**: نەعلەکـە دەنگـی لێ هـات لـەکاتی لـەپێ کـردن‌و پـێ رۆیشتنیدا.

خَفَقَ اَلشَّيُ خفقاً وخفوقاً وخفقاناً: شتەکە کەوتـە پەلـە پـەل‌و جـەم‌و جـوڵ ٥ دەگـوترێ: (خَفَـقَ القلبُ) دڵی کەوتە پەلـە پەل‌و لێـدانی خێـرا ٥ (خَفَقَ الطائرُ) باڵندەکە لە شەقەی باڵیداو فڕی.

خَفَـقَ: مـەیلی کـرد، بـەلای ئـاوا بوونـدا رۆیـی، خەریکە ئاوابێ.

خَفَقَ فلان: فلانکەس نووست.

خَفَقَ الليلُ: شەوەکە زوربەی رۆیی.

خَفَقَ الحيوانُ: ئاژەڵەکە لاواز بوو.

خَفَقَ المكانُ: شوێنەکە خاڵی بوو.

خَفَقَ السهمُ: تیرەکە بە تیژی رۆیی.

خَفَقَ فلان في البلاد: فلانکەس بەناو ولاتدا رۆیی.

خَفَـقَ فلانـاً بالسـوط: بەهێواشـی بـە شـورك لـە فلانکەسی دا ٥ **اَخْفَقَ**: کەوتە جەم‌و جوڵ‌و پەلـە پەل ٥ **اَخْفَقَ الطائر**: باڵندەکـە لـە شـەقەی بـاڵی داو فـڕی ٥ **اَخـفَقَ النجـومُ**: ئەسـتێرەکە نزیـك ئـاوابوون بـۆوە ٥ **اَخـفَقَ القـومُ**: خەڵـکەکە خواردەمـەنی نـەما ٥ **اَخـفَقَ فـلان**: فلانکـەس ماڵ‌و دارایی کەم بوو ٥ هەوڵی کارێکی داو بۆی جێبەجێ نەکرا.

اَخْفَقَ فلاناً: فلانکەسی لە عەرزداو خستی ٥ **اَخـفَقَ نعليـه**: نەعلـەکانی بەیـەك کێـشان ٥ **اخـتَفَقَ الشَّيْئُ**: شتەکە کەوتە پەلە پەل‌و جەم‌و جوڵ ٥ **الخافِقُ**: ئالا ٥ ئاسو، ئاسۆی خۆرهەڵات‌و ئاسۆی خۆر ئاوا ٥ **خوافق السماء**: ئەو دەڤەرو لایەنـەی بای لێوە دێ ٥ **اَلْخَفّاقُ**: پیاوی پێ پان ٥ شتێـك زۆر جـەم‌و جـوڵ بکـا ٥ **الخافقـةُ**: ئـافرەتی ورگ بچکۆلە ٥ قەد باریك ٥ **الخَفَقَان**: زێدە لێدانی دڵ بـەهۆی مانـدو بـوونی زۆر یـان نەخۆشـی ٥ **اَلْمَخْفَقُ**: دەشتی کاکی بـەکاکی کە تراویلکەی تێدا بدرەوشێتەوە ٥ **اَلْمِخـفَقُ**: شمشێری پـان ٥ **اَلْمِخـفَقةُ**: قەمچی‌و شورکی لێدان.

خَفَا البرقُ: بروسکەی دا.

خفا اَلشَّيُ: شتەکە دەرکەوت.

خَفِيَ له: خِفوةً: خۆی حەشاردا.

خَفَـيَ البرق خَفْياً: بروسـکەکە بەکـەمی بروسـکەی دا.

خَفَيَ اَلشَّيُ: شتەکەی ئاشکرا کردو دەری هێنا.

خَفِيَ اَلشَّيُ خَفـاءً وخِفيـةً: خـۆی شـاردەوە، خـۆی حەشاردا.

خَفِيَ البطنُ: گەدەی بچوك بووە ٥ **اَخـفَى الـشَّيْئَ**: شـتەکەی شـاردەوەو پـەنهانی کـرد ٥ **اخـتَفَى الشَّيْئُ**: شتەکە خۆی شاردەوە، لەپێش چاو گوم بـوو ٥ **اخـتَفَى المَيِّـتَ**: گـۆڕی مردوەکـەی هەڵدایـەوەو کفنەکـەی دزی ٥ **اخـتَفَى البئـرَ**: بیرەکـەی هەڵـکەند ٥ **تخفَّـى**: خـۆی شـاردەوەو هـون بـوو ٥ **اسْتَخـفَى**: بـەمانا (تَخَفَّـى) دێ ٥ **اَلْخَافِي**: جندۆکە ٥ **الخافِية**: بـەمانا (الخـافي) دێ ٥ دەگوترێ: (أرض خافية) زەوییەکە جندۆکـەی لێیە ٥ یەکێ لەو چوار پەڕەی باڵی باڵندەیە کە

باڵەکانی وێــک نـان دیـار نـامێنن ٥ **اَلْخَفَـاءُ**: نزمـایی لـە زەویـدا ٥ دەگـوترێ: (بَـرِحَ الخفـاءُ) ئیشەکە دەرکـەوت ٥ **الخِفَـاءُ**: پۆشـاک‌و پـەردە ٥ عـەبای ئـافرەت ٥ **أخفِيـةُ النَّوْرِ**: توێـکڵی چرۆو خونـچە ٥ **أخفِيـةُ الكـرى**: چـاو ٥ **الخَفِيـةُ**: بـیری هەڵنەچـندراو ٥ روەکێـک گـەڵاکانی تێـکەوە پێچرابن وەکوو کاهوو کەلەرم ٥

خَقْخَقَ القارُ: دیزەکە قلپە قلپی کوڵانی هات.

خَقَّ القارُ: دیزەکە دەنگی کوڵانی هات.

خَــقَّ في الأرض: لـە زەوییەکـە بیرێـکی قـوڵی هەڵکەند ٥ **الأخقوقُ**: کەندڕی درێژو قوڵ.

اَلْخَقُّ: کەندڕی هەڵکەندراوی درێژو قوڵ ٥ شیوو دۆڵ.

خَقَّـنَ القـومُ الخاقـانَ علـى أنفـسهم: خەڵـکەکە خاقانیـان کـردە مـەلیکی خۆیـان، پیاوێـکیان کردە خاقانی خۆیان.

الخاقان: نازناوی پاشا تورکەکان بووە ٥ **خَلأت الناقة خَلْئاً وخِلاءً وخُلوءاً**: خوشترەکە یخی خوارد، کە دەنگیـان دا بۆئـەوەی بـڕوا ئـەو وەسـتاو یخـی خوارد.

خَلاَ الانسـانُ خلوءاً: ئادەمیزادە کە لەشوێنی خۆی نـەجوڵا ٥ **خـالأ القـومُ مُخـالأةً وخِـلاءً**: خەڵـکە وازیان لە شتێک هێنـاو دەستیان دایە شتێـکی تر ٥ **خـالأ القَـوْمَ**: خەڵـکەکەی دوور خستەوەو کەنار گیری کردن.

خَلَبَ الشّيءَ خَلْباً: بەچنگ‌و نینۆک شتەکەی گرت.

خَلَبَ النَّباتَ: روەکەکەی هەڵبڕی ٥ دورییەوە.

خَلَـبَ الجلـدَ: پێـستەکەی روشـاند، یـان بـەنینۆک هەڵیـدڕی ٥ **خَلَبَـتِ الحَيَّـةُ فلانـاً**: مـار فلانکەسـی گەست، پێوەی دا.

خَلَبَ فلاناً خَلْباً وخِلاباً وخِلابةً: فێڵی لێ کردو دڵی کرمی کرد.

خَلِـبَ خلبـاً: ئەحمـەق بـوو، لەکارەکـەی دا سەرکەوتوو نـەبوو ٥ (هو أخلب وهي خلبـاء) ٥ **أخْلَبَ الماءُ**: ئاوەکە قوڕاوی پەیـدا کـرد ٥ **خالـب فلانـاً**: بـەمانا (خَلَبَـهُ) دێ ٥ **خَلَّـبَ الـشّيْءَ**: بـەراوێژی بـۆ شـتەکە کـرد بـە وێنـەی نینۆک ٥ قوڕاوی کـرد ٥ **اختَلَبَ فلانـاً**: بـەمانا (خَلَبَهُ) دێ.

استَخْلَبَ الـشّيءَ والنَّبـاتَ: بـەمانا (خَلَبَهُمَـا) دێ ٥ **اَلْخِلاَبَـةُ**: فـێڵ کـردن هەڵخەڵەتانـدن بەقـسەی خۆش.

اَلْخَلْبُ: نـاوکی خورمـا ٥ توێـکڵی ئـەو درەختـەی دەگـرێ بـە گـوش ٥ حـەبلی باریـک‌و پتـەو کـە لەتوێکڵی درەخت یـان لۆکـە یـان هـەر شتێـکی تر دروستکرابێ ٥ قوڕ ٥ گڵامێوی پان.

اَلْخِلْـــــبُ: بـــەمانا (اَلْخُلْـــــبُ) دێ ٥ نینۆک ٥ پەردەیەکە لە نێوان جەرگ‌و دڵدایـە ٥ پیـاوی مێبـازە ٥ **هـو خِلْـبُ النـساء**: بەقـسەی نـەرم‌و نیـان قـسە لەگـەڵ ئـافرەت دەکـاو مێبازییان لەگەڵ دەکاو هـەڵیان دەخەڵـەتێنێ‌و دەکەونە داویەوە ٥ **اَلْخُلَّبُ**: هەور کـە بروسکەی دەداو هومێـدی ئـەوەی لێ دەکـرێ بـارانی لێ ببارێ، دوایـی دەرەوێتـەوەو نامێنـێ ٥ **المِخْلَبُ**: چـنگ‌و نینـۆکی هـەموو دڕنـدەو باڵندەیـەکی گۆشتخۆر ٥ **اَلْخُلْبُوبُ**: فێڵبازو ساختەچی.

خَلْبَـسَهُ: عـەقڵی تێـک داو شـێت‌و هـاری کـرد ٥ **الخُلاَبِسُ**: قسەی مێبازانەو درۆو دەلەسە.

اَلْخَلاَبِـسُ: شـتی پـرو پـوچ‌و بـێ بناغـە ٥ شـتی هەرچـی‌و پەرچـی‌و بـێ بەرنامـە ٥ خەڵـکی خـوێڕی‌و هەتیومـچە ٥ **خَلْـبَصَ**: هـەڵات‌و

قاچاندی ○ اَلْخَلَبُوصُ: بالندەیەکی بچکۆلەیە لە چۆلەکە بچوکترەو رەنگی وەك رەنگی ئەو وایە ○ دزو جەردە.

خَلَجَ الشَّئَ: جمو جوڵی کردو کەوتە پەلە پەل ○ خَلَجَتْ عینی: چاوم کەوتە پرتەپرت.

خَلَجَ في مشیته: لە رۆیشتندا لارو لەنجەی کرد.

خَلَجَ الشَّئَ خَلجاً: رایەکاندو دەری کێشا.

خَلَجَ الرضیعَ: منداڵە شیرەخۆرەکەی لەشیر بریەوە ○ خَلَجَهُ أمرٌ: کارێك مەشغوڵی کرد ○ خستیە جمو جوڵ.

خَلَجَ عینیه وبعینیه: چاو برکێی کرد ○ چاوی بروکاندن.

خَلَجَ رمحَهُ: رمبەکەی لە تەنیشت خۆیەوە راکێشا.

خَلِجَ خَلَجاً: ئازاری ماسولکەو گۆشتی هەبوو، ئێسقانی جەستەی ئازاریان هەبوو بەهۆی ئیشکردنی زۆر یان زۆر رۆیشتن.

خَلِجَ الخِباءُ: لایەکی کەژاوەکە، خێمەکە خراپ بوو ○ أخْلَجَ الشَّئُ: شتەکە کێش بوو بۆی کشا ○ أخْلَجَ الشَّئَ: بەمانا (خَلَجَهُ) دێ ○ خالَجَ الأمرُ فلاناً: شتەکە فلانی خستە بیرکردنەوە ○ لەبارەی فلانکەسەوە بیرو بۆچونێکی هەیە ○ خالَجَ فلاناً الشَّئَ: ئەو شتەی خستە بیرو بۆچونی فلانەوە ○ تَخَلَّجَ الشَّئُ: بەمانا (خَلَجَ) دێ، (تخلج من الشئ): لەو شتە بوومەوە ○ تَخَلَّجَ الشَّئَ: بەمانا (خَلَجَهُ) دێ ○ اختَلَجَ الشَّئُ: بەمانا (خَلَجَ) دێ، دەگوترێ: (اختَلَجَ في صدري كذا)، ئەوەم بەدڵداهات ○ اختَلَجَ لَحمُهُ: گۆشتی لاواز بوو ○ اختَلَجَ الشَّئَ: بەمانا (خَلَجَهُ) دێ، دەگوترێ: (اختَلَجَ خليجاً): چاڵێکی هەڵکەند ○ (اختلج رمحَهُ) بەمانا (خَلَجَهُ)دێ ○ تَخالَجَهُ: کێشی کردو دیقە دیقەی دا ○ دەگوترێ: (تخالجته الهمومُ): خەمو خەفەت هێنایانو بردیان.

الخليج قۆڵێکی دەریا کەبکشێ بۆ ناو وشکانی ○ جوگەلەیەك لە دەریا هەڵبگیرێ بەمەبەستی سود لێ وەرگرتن بۆ ئاو دێری یان بۆ هەرشتێکی تری بەسود ○ گوریسو حەبل.

اَلْمَخْلَجُ رێچکەیەك کە لەرێگای گشتییەوە هەڵبگیرێ.

خَلْخَلَ الشَّئَ: شتەکەی وا لێ کرد رێكو جوت نەبن ○ خَلْخَلَ المرأةَ: خرخاڵی لە قاچی نافرەتەکە کرد ○ خَلْخَلَ العظمَ: گۆشتی سەر ئێسقانەکەی لابرد ○ تَخَلْخَلَ: بۆ مطاوعەی (خَلْخَلَهُ) دێ ○ اَلْخَلْخالُ: خشڵێکە وەکوو بازنە نافرەت دەیکاتە قاچی ○ دەگوترێ: (ثوب خلخال) پۆشاکێکی تەنکە.

اَلْخَلْخَلُ: بەمانا (الخلخال) دێ.

خَلَدَ: مایەوە، نەفەوتا ○ تەمەنی درێژ بوو نیشانەی پیری لێ دەرنەکەوت ○ لەو شوێنەدا مایەوە.

أخْلَدَ فلان: تەمەنی درێژ بوو وەلێ نیشانەی پیری لێ دەرنەکەوت ○ لەو شوێنە جێگیر بوو درێژەی بەمانەوەی خوی دا ○ أخْلَدَ بفلان: وەگری فلانکەس بوو هەر لەگەڵی بوو ○ اخْلَدَ اليه: دڵی پێوە نووساو جێگیر بوو.

خَلَّدَهُ بەمانا (أخلده) دێ ○ دەگوترێ: (خَلَّدَه في السجن) لە بەندیخانەدا هێشتییەوە.

خَلَّدَ الفتاةَ أو الفَتَى: بە بازنەو گوارەو خشڵی تر کچەکەی رازاندەوە ، یان کورەکەی بەشتی تر رازاندەوە.

اَلْخُلْدُ: باڵندەی قوببەرە ٥ مشکە کوێرە ٥ بازنەو خلخاڵ ٥ گوارە ٥ (دار الخُلْد): بەهەشت.

اَلْخَلَدُ: دڵو دەرونو خەیاڵ ٥ **اَلْخَلَدَةُ**: گوارە ٥ **الخُلودُ**: (دار الخلود) بەهەشت ٥ **الخَوالِدُ**: کێوو کەمژ ٥ درکە شاخو بەردی زل ٥ سێ کوچکەی ئاگردان ٥ **اَلْمُخْلِدُ من الرجال**: پیاوێکە تەمەنی درێژ بێو نیشانەی پیری پێوە دیار نەبێ ٥ ددانی نەکەوتبێ بەهۆی پیری.

خَلَسَ خَلْساً: شتەکەی بەپڕ تاوو غافڵگیری لێ فڕاند، لێی ستاند.

خَلِسَ خَلَساً: گەنم رەنگ بوو ٥ **اَخْلَسَ شَعْرُهُ**: قژی ماشو برنج بوو ٥ بۆزبوو موی سپی کەوتە ناو مووە رەشەکانییەوە ٥ **اَخْلَسَتِ الأرض والنباتُ**: گیاو گژی تازەیان تێکەڵ پوشو پەڵاشی ساڵی رابردوو بوو ٥ **اَخْلَسَت الارضُ**: زەوییەکە کەمێ گیاو گژی رواند.

خَلَسَ الشَّئَ مُخالَسةً وخِلاساً: شتەکەی لێ دزی غافڵگیری کردو لێی فڕاند ٥ **خالَسَ فلاناً**: فرسەتی لەفلانکەس هێناو دزی لێکرد ٥ **اخْتَلَسَ الشَّيْئَ**: بەمانا (خلسه) دێ ٥ **تَخالَسَ القَوْمُ الشَّيْئَ**: خەڵکەکە شتەکەیان لەیەکتر دزی ٥ **هما يتخالسان أنفسَهما**: هەریەکێ لەو دوانە دەیەوێ فرسەت لەوی تریان بێنێ ٥ **تَخَلَّسَ الشَّيْئَ**: بەمانا (خَلَسَهُ) دێ ٥ **اَلْخالِسُ**: (موت خالِسٌ) مردنی ناگەهان ٥ کوتوپڕ ٥ کابرا بەخۆی نازانێ ناگەهان مردن یەخەی دەگرێ ٥ **الخِلاسيُّ**: منداڵێک دایکو باوکی یەکێکیان سپی پێست بێو ئەوی تریان رەش پێست بێ ٥ (دجاج خِلاسِيٌّ) مریشکێکە لەکەڵەبابێکی هیندیو مریشکێکی فارسی پەیدا بووبێ.

اَلْخُلْسُ: گژو گیایەکە تەڕو وشکی تێکەڵاو بێ ٥ **اَلْخُلْسَةُ**: ئەو شتەی دەدزرێ؛ ئیختیلاس دەکرێ ٥ هەلو فرسەت ٥ **اَلْخَلِيسُ**: (طعنة خليس) زەبرێکی گورجکپرە بەلێزانی لێی داوە ٥ (هو خَلِيس:) ئەو پیاوێکی ئازاو چاونەترسە ٥ **اَلْخَلِيسَةُ**: نێچیرێک لەدەست درندە رزگار بکرێو پێش ئەوەی سەربرپدرێ مندار ببێتەوە ٥ هەرشتێک داگیر بکرێ.

خَلَصَ خلوصاً خلاصاً: صاف بوو خشتوخاڵو پوشو پەڵاشی لێ جیاکرایەوە، دەگوترێ:

خَلَصَ من القوم: لەخەڵکەکە پەناگیر بوو لێیان دوور کەوتەوە.

خَلَصَ بنفسه والى الشَّئِ: پێی گەیی.

خَلِصَ العَظْمُ خَلَصاً: ئێسقانەکە پارچە پارچە بوو لەناو گوشتەکەدا ٥ **اَخْلَصَ العظمُ**: ئێسقانەکە مۆخی زۆر بوو ٥ **اَخْلَصَ الشَّيْئَ**: شتەکەی پاک کردو بژاردیو پوشو پەڵاشی لێ دوور خستەوە، رزیوو کرمۆڵی لێ لابرد، دەگوترێ: (اَخْلَصَهُ النصيحةَ والحُبَّ): ئامۆژگاریو خۆشەویستی فلان، بۆ ئەو پاڵفتەو راستاڵانەیە، بێ ریاو بەرژەوەندییە ٥ **اَخْلَصَ لله دينه**: بەخاڵصیو راستی ئایینداری بۆ خودا کرد ٥ **اَخْلَصَ فلاناً**: فلانکەسی هەڵبژارد بۆ ئەوەی کاری تایبەتیو گرنگی پێ بسپێرێ.

اَخْلَصَ السَّمْنَ: رۆنەکەی قاڵ کرد پاڵفتەکەی گرد ٥ **خالَصَهُ**: دڵسۆزانە هەڵسو کەوتی لەگەڵدا کرد ٥ **خالَصَهُ الوُدُّ**: بەراستی خۆشی ویست ٥ **خالَص لله دينَهُ**: بۆ خودا صولحاو بەراستی فەرمانبەرداری بوو ٥ **خالَصَ الدائنُ المدينَ**: خاوەن قەرز قەرزدارەکەی بەری کرد لە قەرزەکەی خۆش بوو ٥ **خَلَّصَ الشَّيْئَ**: شتەکەی

پاك كردو رزيوو كرمۆڵو پوچو پوش و پەلاشی لێ جیاكردەوە، دەگوترێ: (خَلَّصَهُ الله): خودا لەتەنگانەو چەرتمەكە رزگاری كرد ٥ تَخَالَصَ القومُ: خەڵكەكە پێكەوە ناشتبوونەوەو دەستیان خستە ناو دەستی یەك ٥ تَخَلَّصَ: بۆ موطاوعەی (خَلَّصَهُ) دێ ٥ اِسْتَخْلَصَهُ: بەمانا (أخلَصَهُ) دێ ٥ هەڵی بژاردو متمانەی پێ كردو كاری تایبەتیو گرنگی پێ سپارد ٥ الإخلاص: وشەی (لا اله الا الله محمد رسول الله)یە ٥ ناوی سورەتێكە لەقورئان بەسورەتی (قل هو الله...) مەشهورە ٥ الخالِصُ: حەلاڵو رەوا: دەگوترێ: (هو خالص لك) ئەوە تایبەتیو دیاری كراوە بۆ تۆ ، رەوایە بۆ تۆو هی خۆتە ٥ هەروا بە رەنگی رۆنو ورشە داریش دەگوترێ. ٥الخالِصَةُ: دەگوترێ: (هذا الشيُ خالصة لك) ئەو شتە تایبەتە بەتۆو بۆ تۆدانراوە.٥ أَلْخَلاَصُ: پوختەی رووداوو ئەوەی لەكێشەو نیزاعەكە پەیدا دەبێ ٥ كرێی كرێكار ٥ حەقی ئیش كردن ٥ الخِلاصُ: دۆشاوی خورما ٥ جۆرێكە لە دۆشاوی خورما ٥ رۆنی قاڵكراو ٥ زێرو زیوی لەبۆتەدراو ٥ الخُلاَصَةُ: پاڵفتە كراوی شت.٥ خلاصة الكلام: كورتەو پوختەی قسە ٥ هەرشتێك لە شتێك بەرهەم بهێنرێو تایبەتمەندییەكانی ئەو شتەی تێدابن.

أَلْخِلصُ: دۆستی گیانی بەگیانی، دەگوترێ: (هو خلصي) ٥ أَلْخُلْصَانُ: دۆستی تایبەتیو دڵسۆز ٥ الخُلُوصُ: جۆرە دۆشاوێكە لەخورما بەرهەم دەهێنرێ ٥ خڵتەو پڵتە كە دەكەوێتە بنكی رۆنو شیرو شتی وەهاوە ٥ أَلْخَلِيصُ من الألوان: رەنگی تۆخو پاڵفتەكراو ٥ أَلْمَخَالَصَةُ: چەكێكە خاوەن قەرز دانی پێدادەنێ بەوەی كە قەرزدارەكەی قەرزەكەی لەسەر نەماوە.

خَلَطَ الشيَ بالشيِ خلْطاً: شتەكەی تێكەڵ بەشتەكەی تركرد جیا وادەبێ دوایی لێك جیادەكرێتەوە واش دەبێ لێك جیاناكرێنەوە ٥ خالَطَهُ مُخَالَطةً وخِلاطا: تێكەڵاوی كردو تێكی هەڵدا ٥ خَالَطَهُ الداءُ: دەرمانەكە تێكەڵ بەخوێنی بوو ٥ یان كاریگەری لەسەر داناو سەرخۆشی كرد ٥ خُولِطَ في عَقلِهِ: عەقڵی تێك چوو ٥ اِختَلَطَ عَقلُهُ: عەقڵی شێوا.٥ إختَلَطَ الشيُ بالشيِ: بەمانا (خَالَطَهُ) دێ ٥ اختلطوا في الحديث: خەڵكەكە قسەیان تێك گێراو كەوتنە دەمە دەمێ ٥ تخالَطَ الشيئان: بەمانا (اختَلَطا) دێ ٥ تخالَطَ القومُ في الحرب: خەڵكەكە لەشەرەكەدا تێك رژان.

أَلْخِلْطُ: ئەومیە شت تێكەڵاوی شت بێ ٥ شتێك لەگەڵ شتی تردا تێكەڵ بكرێ ٥ ئەحمەقو گێل ٥ كەسێك خۆلەلای خەڵك خۆشەویست بكا ٥ ماستاو چیو خۆلەبەركەربێ ٥ كەسێك نەسەبی تێكەڵاوبێ ٥ أخلاط الانسان: لە پزیشكی كوندا بریتییە لە زەرداوو بەڵغەمو خوێنو رەشاو.٥ أَلْخَلْطُ: كەسێكە خۆلەلای خەڵك خۆشەویست بكا ٥ أَلْخُلْطَةُ: هاوبەشیو شەراكەتی ٥ أَلْخَلِيطُ: ئەومیە لەدو جۆرو زیاتر تێكەڵاو كرابێ ٥ هاوبەش، هاورێ، جیران ٥ أَلْمِخْلاطُ: ئەو كەسەیە شت تێكەڵاوو چەواشە بكاو بەسەر خەڵكی تردا تێی بپەڕێنێو نەهێڵێ بیسەرو بینەر بەخۆیان بزانن ٥ أَلْمِخْلَطُ: بەمانا (أَلْمِخْلاَط) دێ.

خَلَعَ الزرعُ خلاعةً: كشتوكاڵەكە گەڵای كردو دانەوێڵەی هەڵپێچا ٥ گەڵاكەی هەڵوەری.

خَلَعَ الشيْئَ خلْعاً: شتەکەی داکەند ٥ دەری هێنا.

خَلَعَ عليه ثوبَهُ: کراسەکەی پێدا.

خَلَعَ الوالي العامل: پاشا کاربەدەستەکەی عەزڵ کرد.

خَلَعَ الشعبُ الملكَ: جەماوەر پاشایان لەسەر کورسی هێنایە خوارێ.

خَلَعَ فلان إبْنَهُ: فلانکەس تەبەرای لە کوڕی خۆی کردو وتی: کوڕی من نیە، بۆ ئەوەی لە تاوانەکانی بەرپرسیار نەبێ.

خَلَعَ دابّةً: وڵاغەکەی بەرەڵاکرد.

خَلَعَ الرِّبقةَ من عنقه: وادەو پەیمانی خۆی هەڵوەشاندەوە.

خَلَعَ يدَه من طاعته: لەژێر فەرمانی ئەو چووە دەرێ.٥ **خَلَعَ** عِذارَهُ: شەرمو حەیای نەماو بەهەوەسی خۆی هەڵس و کەوت دەکا.

خَلَعَ إمرأته: ژنەکەی تەڵاق دا لەبارتەقای ئەوەدا ژنەکەی وازی لەمارەییەکەی هێنا؛ یا هەندێکی پارە دایە.

خُلِعَ: دەماری پاژنەپێی خواربوو.

خَلُعَ: حەیای تکاو پەردەی ناموسی فڕێدا ٥ **خالَعَتْ زوجَها**: ژنەکەی داوای لێکرد تەڵاقی بدا بەپارە واتە: ژنەکە پارەبدا بۆ ئەوەی پیاوەکە تەڵاقی بدا ٥ **خالَعَ فلانٌ فلاناً**: فلانکەس قوماری لەگەڵ فلانکەس کرد ٥ **خَلَعَهُ**: بەمانا (خَلَعَهُ) دێ ٥ **تَخالَعَ الزوجان**: ژنو مێردەکە ڕێک کەوتن کە دەست بەرداری یەکتربن و پیاوەکە بڕێ پارەبدا بەژنەکە ٥ **تَخالَعَ القومُ**: خەڵکەکە وادەو پەیمانی خۆیان هەڵوەشاندەوە ٥ **تَخَلَّعَ**: لێکو پێک بووە ٥ دەگوترێ: **تَخَلَّعَ في مشيه**: لە ڕۆیشتندا شانی هەڵتەکاندن دەستی ڕاوەشاندن ٥ **تَخَلَّعَ القومُ**: خەڵکەکە چوونە ناوەوە بەدزەوە ڕۆیشتن ٥ **تَخَلَّعَ في الشراب**: وەگری مەی خواردنەوە بوو وازی لێ نەهێنا ٥ **اِخْتَلَعَ الشيْئَ**: بەمانا (خَلَعَهُ) دێ ٥ **اِخْتَلَعَ مالَ فلان**: ماڵی فلانکەسی دەس بەسەراگرت.٥ **اِخْتَلَعَت الزوجةُ** ئافرەتەکە بەپارەی خۆی تەڵاق درا ٥ پارەی داو تەڵاقیان دا ٥ **اِنْخَلَعَ**: بۆ موطاوعەی (خَلَعَهُ) هاتووە ٥ **اَنْخَلَعَ من الشيْئ**: لەشتەکە دەرچوو ٥ **الخالِعُ**: ئافرەتێکە بە پارەی خۆی تەڵاقی لەمێردەکەی وەرگرتبێ ٥ هەروا بە کەسێک دەگوترێ شادەماری پاژنەی پێی خواربووبێ ٥ جەن خالع: پەنیرێکی توندو جیڕە ٥ (شجر خالِع) درەختێکی گەندەڵەو کەوتووە ٥ **الخُلاعُ**: شێوە شێتییەکە ٥ جۆرێکە لە شێتی ٥ ترسێکە ئادەمیزاد توشی ڕاڕایی و وەسوەسە دەکا ٥ **اَلْخَلْعُ**: دەرچوونی جومگەیە لەشوێنی خۆی، بەبێ ئەوەی بەچاوی ئاسایی ببیندرێ ٥ گۆشت ئێسقانەکەی لێ دەربهێندرێ و بکوڵێندرێ و پاشان بکرێتە ناو پێستەوەو بۆ سەفەر هەڵبگیرێ.

اَلْخُلْعُ: ئەوەیە مێرد ژنەکەی تەڵاق بدا لەبارتەقای ئەوەدا بڕێ ماڵ لەژنەکە وەربگرێ ٥ **اَلْخُلْعَةُ**: ماڵی باش و بەنرخ ٥ بەمانا (اَلْخُلْعُ) دێ ٥ زەعیفی و لاوازی ٥ **الخِلْعَةُ**: ئەوەی دایدەکەنی لە پۆشاک و شتی وا، دەگوترێ:(خَلَعَ عليه خِلْعَةً): پۆشاکی پێدا یان لەبەری کرد ٥ ماڵ و سامانی باش ٥ **اَلْخَلِيعُ من الثيابِ ولحوها**: پۆشاکی کۆن و ڕزیو ٥ داکەندراو ٥ کەسێک خزم و کەسو کاری خۆیان لێ بێ بەری کردبێ بۆ ئەوەی بەرپرسیاری تاوانەکانی نەبن ٥ کەسێک لەقومارکردندا دۆڕابێ ٥

اَلخَوْلَــعُ: جــۆره شــێتییەکە ٥ قومارچــی بەشــــانصو بــــەخت ٥ لاوی زێنــــه خــرۆ ٥ تاوانکــار ٥ گــورگ ٥ نــادەمیزادی نەحمـەق‌و گێـل ٥ گۆشتێــك لـەناو ســرکەدا بکوڵێنــدرێ‌و لــە ســەفەردا هــەڵبگیرێ ٥ نەخۆشییەکە توشی جومڕکە دەبێ ٥ اَلْمُخَلَّعُ: زەعیـفو لاواز ٥ شـێت ٥ گۆشـت ئێـسقانی لێ دەرهاتبێ.٥ اَلْمَخْلُوعُ: ترساو ، ترسنۆك.

خَلَفَ الشَّيْ خُلوفـا: شتەکە گۆڕاو بۆگەنی کرد، کەڵـکی نـەما ٥ دەگـوترێ: (خَلَـفَ الطعـامُ) خۆراکەکە بۆگەنی کـرد ٥ (خَلَـفَ فـم الـصائم) دەمی ڕۆژوە وانەکە بۆنی لێ دێ.

خَلَفَ فلان: فلانکەس ئەحمەق بوو.

خَلَفَ عن الشَّيْ: ڕوی لەشتەکە وەرگێڕا.

خَلَفَتْ نَفْسُهُ عن الطعام: لەبـەر نەخۆشـی خـواردنی پێش چاوکەوت.

خَلَفَ عن خلق أبيه: شوێن ڕێبازی باوکی نەکەوت.

خَلَفَ فلاناً خلْفاً: دوای فلانکەس کەوت. لـەدواوەی شتی وەرگرت. بوو بەجێگیری فلان. خَلَفَهُ بخير أو شر: باسی چاکەی یان خراپەی فلانی کرد.

خَلَفَ له بالسيف: لـە دواوە بـۆی هـات‌و بەشمـشێر لێی دا.

خَلَفَ الثوبَ: ناوەڕاستی کراسەکەی بڕی‌و ئـەم لاو ئەولاکەی پێکەوە بەست.

خَلَفَ فلاناً خلفـاً: لـەدواوە هـات‌و بـوو بەجێـگیری فلان.

خَلَفَ على فلانة: دوای مێردە کۆنەکەی ئەم مارەی کرد.

خَلِـفَ خلفـاً: لاخواربـوو ٥ هـەردوو چـاوی خێـل بوون ٥ خَلِفَت الناقةُ: حوشـترەکە نـاوس بـوو ٥

أخْلَفَ الزرعُ والشَّجَرُ: ڕوەك‌و درەختەکە دوای هەڵوەرینی گەڵاکانیان گەڵای تریان دەرکـرد ٥ أخـْلَفَ الطـائر: باڵندەکـە پـەڕی لێ ڕوان دوای ئـەوەی پـەڕو بـاڵی تـری لێ ڕوا بـوون ٥ أخـْلَفَ فـلان لنفـسه: فلانکـەس لـەباتی شتێـك کـە لەکیـسی چـووە شتێـکی تـری هەڵبـژاردووە ٥ أخْلَفَ الله لك وعليك خيراً: خـودا خێـرو بێـرت بـداتێ ٥ اخـْلَفَت الـشجرُ: درەختەکـەی بـەری نـەگرت ٥ اخـْلَفَ الغَيـثُ: خـەریك بـوو بـاران ببـارێ ٥ هـەموو بەتـەمای بـارینی بـاران بـوون کە چی هەورەکان ڕەوینـەوەو نـەباری ٥ أخْلَفَ الشَّيْءُ: شتەکە گوڕاو کەڵکی پێوە نەما ٥ أخْلَفَ يَدَهُ الى الشَّيْءُ: دەستی برد بۆشتەکە بـۆ ئـەوەی لـەدواوە بیگـرێ ٥ خـالَفَ عنـه مخالفـةً وخلافـاً: دواکەوت ٥ خالَفَ الى الشَّيْ: لـەدواوە بۆشـتەکە هات ٥ خالَفَ عن الأمر: لە فەرمانەکە دەرچوو ٥ خالَفَ الشَّيْءَ: دژی شتەکە وەستا ٥ خلَّـفَ فلانـاً: فلانکەســـی دواخـــست ٥ خـــستیە دوا خۆیەوە ٥ کردی بە جێنشینی خۆی ٥ تخالَفَا: دژی یەکتر وەستان‌و بەرامبـەری یـەکتریان کـرد ٥ تخلَّفَ: بـۆ مـوطاوعـەی (خَلَّفَـهُ) دێ ٥ تخلَّـفَ القَــوْمَ: بەلایانــدا تێپــەڕی‌و خــستنیە دووا خۆیـەوە.٥ اخـتَلَفَ الـشيئان: ئـەو دوو شـتە پێـکەوە نـەگونجاوو هاوتـای یـەکتر نـەبوون ٥ اختلف فلان: فلانکەس توشی نەخۆشی هەیضە بوو ٥ اختَلَفَ الى المكان: جار جار سەردانی ئـەو شوێنەی کرد ٥ اختَلَفَ الشَّيْءَ: شتەکەی خستە دوا خۆیـەوە، لـەدواوە گرتـی ٥ اخـتَلَفَ فلانـاً: فلانکەس بوو بـەجێگری فـلان‌و لەشوێنی ئـەو دانیشت ٥ استَخْلَفَهُ: کردی بەجێ نـشینی خـۆی ٥ التَّخالِيفُ: ڕەنگی جۆراو جۆر، هەمـەڕەنگ ٥ التَّخَلُّـفُ: دواکـەوتوویی ٥ سـستی گەشـەکردن‌و

پێگەیشتن چ لەروی عەقڵەوە چ لەروی زیرەکیو بوارەکانی ترەوە بێ ٥ اَلْخَالِفُ: کەسێك ئیشتیهای خواردنی نەمێنێ ٥ کەسێك زۆر کێشەو نیزاع دروست بکا ٥ اَلْخَالِفَةُ: کۆڵەکەی دواوەی خانووە ٥ ئافرەتی دانیشتو لەماڵەوە ٥ کەسێك لە غەزا دوا بکەوێ ٥ کەسێك زۆر کێشەو نیزاع بنێتەوە ٥ پیاو خراپ؛ کەسێك هیچ خێرو بێرێکی لێ چاوەڕوان نەکرێ ٥ اَلْخِلافُ: درەختی صەفصاف ٥ دوایین ، پاش ئەو ٥ دەگوترێ: (جاءَ خِلافَهُ) دوا ئەو هات ٥ اَلْخِلافَةُ: فەرمانڕەوایی، رابەرایەتی.

اَلْخَلْفُ: ئامێرێکە داری پێ کون دەکرێ ٥ تیژایی پاچ یان سەری پاچ ٥ موسو تەراش ٥ چەرخو رۆژگار دوا چەرخو رۆژگار ٥ قسەی پڕو پوچ ٥ تەویلەو ئاغەڵی ولاخ لە دواوەی خانوو.

اَلْخُلْفُ: بەمانا (الإخلاف) دێ ٥ لە زاراوەی مەنطیق دا بەشتێك دەگوتر: کە محاڵ بێو عەقڵ وەری نەگرێ.

اَلْخِلْفُ: دژو ناتەبا ٥ کورترین پەراسوو لاواز ترینیان ٥ سەری گۆی مەمكو گوان ٥ گۆی گوانی حوشتر.

اَلْخَلَفُ: بارتەقاو قیمەت ٥ منداڵی صالح ٥ اَلْخِلْفَةُ: ناتەبایی دژایەتی ٥ دەگوترێ: (القومُ خِلْفَةٌ) خەڵکەکە ناتەباو نارێکن ٥ (وأبناؤهُ خِلْفَةٌ) منداڵەکانی نیوەیان کورو نیوەیان کچن ٥ ئەوەی لەدوا سوارەوە هەڵدەواسرێ ٥ چروزەی درەخت کە لەجێی پەلی شکاوەو هەڵدەداتەوە ٥ پینەی جل ٥ بەرماوەی شت ٥ پاشماوەی شت ٥ مەعیدە ترشان ٥ نەخۆشی هەیضە ٥

اَلْخُلْفَةُ: بەمانا (الخِلاف) دێ ٥ عەیبو بێ کەڵکی ٥ دواتامی خواردەمەنی ٥ اَلْخَلْفِيَّةُ: پاشینە ٥ ئەوەی لەدوا پەردەوە ئەنجام دەدرێ لە بواری رەسم گرتنو شانۆدا ٥ اَلْخَلِيفُ: رێگا ٥ یان رێگای نێوان دوو کێو ٥ خوار ناوکی حوشتر ٥ کراس ناوەڕاستی بڕزێو بدرێو پینەبکرێ ٥ هەروا بەمانا (المُتخلِّفُ) دێ ، بەمانا (المستخلف)یش دێ ٥ اَلْخَلِيفَةُ: ئەو کەسەی دەکرێتە جێنشینو فەرمانڕەوا ٥ سوڵتانی گەورەو فەرمانڕەوای گشتی موسوڵمانان.

اَلْمُخَالَفَةُ سەرپێچیو تاوان کە بەیاساو شەریعەت شیاوی سزادان بێ بەمەرجێ سزاکە لە حەفتەیەك زیاتر نەبێ.

اَلْمِخْلافُ کەسێك (إخلاف)ی زۆری بێ ٥ لە دواوە بۆ شت بچێو بیگرێ ٥ ناوچەو هەرێمێکی بچوك.

اَلْمَخْلَفَةُ: زەوییەکە درەختی خیلافی تێدا بێ.

خَلِقَ الثوبُ والجلدُ وغيرهما خلوقاً: قوماشەکە پشتەکەی رزی.

خَلَقَ الثوب والجلدَ ونحوهما خَلْقاً. ئەندازەی گرت بۆ ئەوەی بەگوێرەی پێویست بی بڕێو بیدروێ، دەگوترێ:

خلق اللهُ العالَم: خودا بونەوەری بەدی هێناوەو هێناویەتە وجود لەسەر ئەو شێوە جوانو رەنگینە.

خلق فلانٌ القولَ: فلانکەس قسەکەی هەڵبەست.

خَلَقَ الشَيْءَ: شتەکەی لوسکردو نەرمی کردەوە.

خَلِقَ الثوبُ والجِلْدُ خلاقةً کراسەکە، پێستەکە رزی.

خَلِقَ الشَيْءَ: لوس بوو نەرم بوو ◊ **أخلَقَ الثوبُ والجِلدُ وغيرهما:** کراسەکە رزی، پیستەکە رزی ◊ **أخلَقَ فلان:** فلانکەس پوشاکەکانی رزین ◊ **أخلَقَ شبابُ فلان:** گەنجیەتی فلانکەس بەسەر چوو ◊ **أخلَقَ الشيءَ:** شتەکەی رزاند ◊ **أخلَقَ فلاناً:** پۆشاکی کۆن و رزیوی دا بەفلانکەس ◊ **أخلَقَ السائلُ ماءَ وجهه:** سوالکەرەکە حەیاو ناموسی خۆی لەرێگەی سوال کردندا بەفیرۆدا ◊ **خالَقَهُ مُخالَقَةً وخِلاقاً:** هاورێیەتی لەگەڵدا بەست لەروی رەوشتەوە ◊ **خَلَّقَهُ:** لوسی کردو رێکی خست ◊ دروستکردنەکەی تەواو کرد ◊ **اختَلَقَ الشيءَ:** دروستکردنی شتەکەی نەنجامدا ◊ **اختَلَقَ القولَ:** قسەکەی هەڵبەست ◊ **تَخَلَّقَ بِخُلُقٍ:** باری بەو رەوشتەوە گرت و لێی بوو بەسروشت ◊ **تَخَلَّقَ القولَ:** قسەکەی هەڵبەست ◊ **اِخلَولَقَ الثوبُ والجِلدُ:** کراسەکە، پێستەکە رزی ◊ **اخلَولَقَ الشيءُ:** شتەکە لووس بوو نەرم بوو راستەو پاستە بوو ◊ شتەکە نزیك بوو ◊ **اِخلَولَقَ بعد تفرقٍ:** دوای جیابوونەوەو لێك دابڕان خەریکن کۆببنەوە ◊ **الأخلاق:** (علم الاخلاق) باس و خواسەکانی بریتین لە چەند یاساو رێسایەك کە بەچاك یان خراپ جوان یان ناشیرین ناو زەد دەکرێن ◊ **الأخلاقي:** هەرشتێك لەگەڵ یاساو ریسای ئەخلاقی جوان و پەسەندی کۆمەڵ یەك بگرێتەوە ◊ **الأخلَقُ:** دەگوترێ: (شيءٌ أخلق) شتێکی پتەوە هیچ شتێك کاری تێ ناکا ◊ **أخلَقُ بكذا:** شیاوی ئەوەیە ◊ **الخالِقُ:** ناوێکە لەناوە جوانەکانی پەروەردگار ◊ بەدیهێنەری بونەوەر لەسەر شێوەیەك کە نمونەی نەبێ ◊ **الخَلاقُ:** بەش و بار لەخێرو بێر ◊ **الخلاق:** جۆرێکە لەشتی بۆنخۆش و ئامێری پاك و خاوێنی، وەکوو زەعفەران ◊ **الخَلقاءُ:** پارچە زەوییەك کە گژو گیای تێدا نەڕوێ ◊ **خلقاءُ الشيءِ:** شتی راستەو پاستەکراوو لوس کراو.

الخَلْقُ: خەڵك ◊ دروستکراو ◊ هەموو شتێك رێکخرابێ و لوس و پوس کرابێ.

الخَلَقُ: پێست و پوشاکی رزیو. ◊ ثوب أخلاق: پۆشاکی رزیو.

الخُلُقُ: رەوشت؛ حاڵەتێکی دەروونییە کردەوەکان بەچاك و خراپیانەوە لەوەوە سەرچاوە دەگرن ◊ **خِلقَةٌ:** دەگوترێ: (سَحَابَة خِلقَة) هەورەکە نیقلیم گیرەو بەری ئاسمانی گرتووە چاوەڕوانی بارانی لێ دەکرێ ◊ **الخِلقَةُ:** فیطرەت و پێکهاتە، دەگوترێ: (عَيبٌ خِلقِيٌّ) ئەوە عەیبێکی ئەصڵی و بنەرەتییە، لە پێکهاتەکەیدایەو تازە پەیدا بوو نیە ◊ **الخَلُوقُ:** بەمانا (الخِلاقُ) دێ، واتە: جۆرە بۆنێکی خۆشە ◊ **الخَليقَةُ:** هەموو دروستکراوێك ◊ ئەو سروشتەی ئادەمیزادی لەسەر دروست کراوە ◊ خودی ئادەمیزاد ◊ **المَخلَقَةُ:** شیاو، دەگوترێ: (هو مَخلَقَةٌ للخير) ئەو شیاوی خێرکردن و خێر لێ وەشانەوەیە ◊ **المَخلُوقَةُ:** دەگوترێ: (قصيدة مخلوقة) چامە شیعری پەکە پال شاعیرەکەی خۆی نەدراوە.

خَلَّ خَلاً وخلولاً: خەلەلی تێکەوت، دەگوترێ: (خَلَّ العَسكَرُ) سەربازەکان رێك و پێك نەبون.

خَلَّ لحمُهُ: گۆشتی کەم بوو، زەعیف بوو.

خَلَّ فلانٌ: فلانکەس هەژار کەوت و ئاتاج بوو.

خَلَّ في دعائه: لە دوعاکەی دا تایبەتی کرد.

خَلَّ الإبل خلاً: حوشترەکەی بردە نێو لەوەڕی شیرین تام بۆئەوەی بلەوەڕێ.

خَـــلَّ الـشَّيْ: شـتەکەی کـون کـردو لێـوەی دەرچوەدەر.٥ **خَلَّ** أسنانَهُ: ددانی هاژنینەوە ئەو پاشماوەی خواردنەی کەوتۆتە نێوانیانەوە دەری هێنـان.٥ **خـلَّ** الكساءَ: ئەمسەرو ئەوسـەری چارەکەی بەدارەکە خستەوە سەریەك.

خَلَّ فلاناً بالرمح: بەرمب لە فلانکەسی دا، بـەرمب بریندارى کـرد.

خَـلَّ الفصيل: لوتەوانـە یـان دەمبێنـی لـە لـوتو دەمـی بێچوەکە کـرد بـۆ ئـەوەی شـیری دایکـی نـەخوا ٥ **أخَـلَّ**: لـەوەڕی شـیرین تامیـدا بەئاژەلەکـەی ٥ **أخَـلَّ الأرضُ**: زەوییەکـە لـەوەڕی شیرینی تێدا زۆر بوو ٥ **أخلَّتِ النَّخْلَةُ**: خورماکە ئالو بۆلی تێکەوت، خورمـای مـزری دەرخـست ٥ بەرەکـەی خـراپ بـوو؛ خورماکـانی وەکـوو پێویست هەلنەپێچا ٥ **أخـلَّ بالمكـان**: شوێنەکەی جێ هێشتو ئاگـای لێ نـەبوو ٥ **أخـلَّ بالـشيئ**: کەمتەرخەمی لەشتەکەدا کـردو لێـی بـێ خـەم بـوو ٥ **أخلَّ بفلان**: پابەنـدی ئـەو وادەو بەلێنـە نەبوو کە بە فلانی دابوو، یارمەتی نـەدا ٥ **أخـلَّ فـلانٌ**: فلانکـەس هـەژار بـوو ٥ **أخَـلَّ الإبـلَ**: حوشترەکەی بردە ناو لەوەڕی شیرین تامو لەوێ لەوەڕانـدی ٥ **أخَـلَّ فلانـاً الى كـذا**: فلانکەسـی موحتاجی فلان شت کرد ٥ **خالَّهُ مُخالَّةً وخِلالاً**: دۆسـتایەتی لەگـەلدا کـرد ٥ **خلَّـلَ الـشرابُ**: شەرابەکە فاسیدبوو ترشاو بووە بەسرکە ٥ **خلَّلَ الخمر**: شەرابەکەی کردەوە بەسرکە ٥ **خلَّلَ البُسْرَ وغيره**: خورمـا مزرەکەی لەبـەر خـۆر هەلخست ئەمجار بەسرکە پرژاندیو خستیە نـاو جـەرەو کوپەوە ٥ **خلَّلَ فلان**: فلانکەس سـرکەی دروست کـرد ٥ **خلَّـلَ بـين الـشيئين**: بۆشـایی لـەنێوان دوشتەکەدا دروست کرد ٥ **خلَّلَ اللحيةَ والأصابعَ**: پەنجەکانی بەتەڕی وەکوو شانە بـەناو ریشی دا هێنـاو بـرد بـۆ ئـەوەی بنکـی مووەکـانی ریـشی تـەڕببێ ٥ یـان پەنجـەکانی تێـك نـا ٥ **خلَّـلَ أسنانَهُ**: ددانـی هاژنینـەوە بـۆ ئـەوەی چـی خواردنو پلو پۆش لەناو ددانەکانی دا هەیە دەریان بێنێ ٥ **خلَّلَ الزَّرْعَ**: بەناوکشتوکالەکەدا گـەڕاو هەرچـی ئـەڕوابوو سـەرلەنوێ لـە شوێنەکەی شەتلی تـری لێ دا ٥ **اختَلَّ العصيرُ**: تـرێ گوشـراوەکە بـوو بەسـرکە ٥ **اختَلَّ فـلانٌ**: فلانکەس سـرکەی دروسـت کـرد ٥ هـەژار بـوو، زۆری تینـوو بـوو ٥ **اختَلَّ الإبـلُ**: حوشـترەکە لەوەڕی شیرین تامی خوارد، یان لـەناو لـەوەڕی شیرین تام دا بەستیەوە ٥ **اختَلَّ العقلُ**: عـەقلی تێك چوو سـەنتەری تێـك چـوو ٥ **اختَلَّ جسمُ فلان**: جەستەی فلان لاواز بـوو ٥ **اختَلَّ الأمرُ**: کارەکە پوچو بێ کەلـك بـوو ٥ **اختَلَّت النخلةُ**: دارخورماکـە خورمـای مـزری دەرخـست (ئـالو بۆلی تێکەوت) ٥ **اختَلَّ فلاناً**: بـسهم: تیرێکـی بەفلانکەسـەوە نـاو ئەمدیو ئـەو دیـوی کـرد ٥ **تَخلَّلَ الشَّيئُ**: شتەکە کونی کرد ئەمدیواو دیوی کرد ٥ **تَخلَّلَ الثوبُ**: کراسەکە رزی، تەسك بوو ٥ **تَخلَّـلَ فـلان بعـد الأكـل**: فلانکـەس دوای نـار خـواردن ددانـەکانی هاژنینـەوە ٥ **تَخلَّـلَ المطـر**: بارانەکـە گـشتگیر نـەبوو لەچـەند شوێنێـکی تایبـەتی بـاری ٥ **تَخلَّـلَ في وضـوئه**: بـە پەنجـە تەڕەکانی ویستی بنکی مووەکانی ریشی تـەڕبکا ٥ یان پەنجـەکانی تێـك کـردن بـۆ ئـەوەی نـاوان پەنجەکانی تەڕبن ٥ **تَخلَّلَ الشَّيئُ**: شتەکەی کون کرد.٥ **تَخلَّلَ فلاناً**: زەبر دوا زەبر لەفلانەکەسـی دا ٥ **تَخلَّـلَ الـديارَ**: بـەناو خانوەکانـدا گـەڕاو

كوچەو كۆلانـەكانى پـشكنين ٥ تَخَلَّـلَ القَـومَ: چووە نـاو نەتەوەكـەوەو لەناويانـدا مايـەوە ٥ تَخَلَّلَ الرُّطَـبَ: بـەدوا دەنكـە خورمـاى شيرين دا گـەڕا لـەناو لقـەكانى دا ٥ تَخَلَّـلَ الـبَعيرُ الكَـلأ بلسانه: حوشترەكە بەزبانى خواردنەكەى لولدا ٥ اَلْخَلالُ: خورمـاى مـزر لەسـەرەتاى ئـاڵو بـۆڵ تێـكەوتندا ٥ اَلْخِـلالُ: بۆشـايى نێـوان دوشت ٥ هەروا ناوە بۆ داريك كە دەخرێتە لوتى بێچوە ئـاژەڵ بـۆ ئـەوەى شـيرى دايكـى بـۆ نـەخورێ ٥ داروچكەى ددان هاژنينەوە ٥ پاشماوەى خۆراك لـەبنكى ددانـەكان ٥ قەفـەزاژ يـان دارى باريـك كە لەسەر دارە راى سەقفى خـانوو دادەنـرێ بـۆ ئەوەى گڵو خۆڵ دانەدا ٥ اَلْخُلالُ: خورماى تازە گەييوو شيرين كە بۆيان بگەرێى لـە نێـوان لقـە دارخورمـا كۆكراوەكانـدا، (پاشـەرۆك چـنين) ٥ هەروا ناوە بۆ دياردەيەك كـە بەسـەر شـتى تـام مـزرو ترشـدا دێو شـيرين دەبـێ ٥ اَلْخَلاَلَـةُ: دۆسـتايەتى راسـتەقينە كـە هـيچ بۆشـاييو گەندەڵى تێدا نەبێ ٥ اَلْخُلاَلَـةُ: بـەمانا (اَلْخَلاَلَـةُ) دێ ٥ بنكى لقـەدارخورما ٥ پاشمـاوەى خـۆراك لــە نێــوان ددانـــدا ٥ ئــەو پارچـــەو وردە خواردنانــەى دواى نــان خــواردن لــە نێــوان ددانەكان دەر دەهێندرێن.

اَلْخَلَـلُ: بۆشـايى نێـوان دوشـت، كوچـەو كـۆلان، دەگـوترێ: (جـاسَ خِـلالَ الـديار) ٥ بـەناو كۆلانەكانى خانوەكاندا گەڕا ٥ فەسادو گەندەڵى ٥ اَلْخَلاّلُ: سركە فـرۆش ٥ ئـەو كەسـەى سركە دروست دەكا.

اَلْخَـلُّ: گوشـراوى تـرێ يـا شـتى تـر كـە تـرشو مزربێ.

اَلْخَلُّ والخمرُ: خێرو شەڕ.

اَلْخَلُّ: رێگايەك دەربچێ بەناو لمى كۆمەڵ بوودا ٥ دڕاوى لـە پۆشـاكدا ٥ كـونو قـەڵبڕى جـلو بـەرگ ٥ پۆشاكى رزيـوو خەتخەت ٥ رەگێـكە لەملدا پەيوەستە بەسـەر ٥ باڵنـدەى روتەڵەو كەم پەڕو پۆڵ ٥ حەيوانى كزو لاواز ٥ أم الخلّ: عەرەق.

الخِـلُّ: دۆسـتى راسـتەقينە ٥ اَلْخَلَّـةُ: كـونو كەلەبـەرى كـەپرو سـاباتو كـوخ ٥ كـونى بچكۆلە ٥ پێويستىو هەژاريى ٥ كاتێ دوعا بۆ مـردو دەكـرێ ٥ رێـگا ٥ رەوەشـت ٥شـەرابى ترش ٥ ترشاو تام گۆڕاوو بۆن كردو ٥ هەروا بەمانا زەعيفو لاواز دێ دەگوترێ: (إمْرَأةٌ خُلَّةٌ) ئافرەتێـكى زەعيفـەو رەقەڵەيـە ٥ اَلْخِلَّـةُ: پاشمـــاوەى خـــۆراك كـــە لـــەبنكى ددانـــدا دەمێنێتـەوە ٥ كـالانى شمـشێر كـە بـە ئـاڵتون نەخـشێندرابێ ٥ هـەموو چەرمێـك كـە نەخشێندرابێ ٥ اَلْخُلَّـةُ: هـەموو گيـاوو گژێـكى شـيرين تـام ٥ دۆسـتايەتىو خۆشەويـستى كـە چـوبێتە نـاخى دەروونـەوە ٥ دۆسـتى راسـتەقينە ٥ خێـزانو هاوسـەر ٥ اَلْخُلُـولُ: (أمُّ الْخُلُـولُ): گياندارێـكى دەريايـيە سوێردەكرێو دەخـورێ ٥ الخليـل: دۆسـتى راسـتەقينە ٥ ئامۆژگاريى كەر ٥ جەستە لاواز ٥ هـەژارو بـێ نـەوا ٥ اَلْمُخَلَّـلُ: خـەيارو زەيتـونو ئـەو جـۆرە شـتانە خوێيـان پـێ دەكـرێو هەنـدێ سركەيان بەسەردا دەكرێو دەخورێن ٥ خالّهُ: هاوريـيەتى لەگـەڵدا بەسـت ٥ خـالَم المرأة: مێبـازى لەگـەڵ ئافرەتەكەدا كرد ٥ خَلَمَهُ: هەڵى بژارد ٥ اختَلَمَهُ: بەمانا (خَلَمَهُ) دێ.

اَلْخالِمُ: شتێـكى راستو رێـكى وەها كە گرێو گۆڵى تێدا نەبێ ٥ اَلْخِلْمُ: لانەى ئاسـك ٥ پيوو بـەزى

دەوروبـــەری ورگـــی مـــەڕ ٥ دۆســـتی راستەقینە ٥ پیاوی ژنانی.

خَلا: خالّی بوو، هیچی تێدا نەما، کەسی تێدانەما.

خـــلا فـلانٌ مـن العيـب: فلانكـەس عـەیبی تێـدا نیە ٥ پیربـوو زوربـەی تەمـەنی رۆیـی ٥ (خـلا فـــلان): فـــلان مـــرد ٥ بـــێ تـــاوان دەرچوو ٥ بەتەنیا لەگەلّی دا کۆبوەوە.

خَلا علی طعام: بەتایبەتی ئەو خواردنـەی خـواردو هیچی تری لەگەلّ تێکەلّ نەکرد.

خلا علیه وبه: گالّتـەی پێـکرد، هـەلّی خەلّەتانـد ٥ **أخْلَى المكانُ والإناءُ**: بـەمانا (خـلا) دێ ٥ **أخْـلَى الرجُـــلُ**: پیاوەکـــە کەوتـــە شوێنێـــکی چۆلّەوانییەوەو کـەس تـەنگی پـێ هەلّناچنێ ٥ **اخْلَت المرأةُ**: ئافرەتەکە بێ مێرد بوو ٥ **أخْلَى له الشَّيْءُ**: شـتەکە بـۆ ئـەو کـۆنترۆلّ بـوو ٥ **أخلى بفـلان**: بـە تایبـەتی بەتـەنها لەگـەلّ فلانکەسـدا کۆبوەوە ٥ **أخْـلَى بنفسه**: خۆی گۆشەگیرکرد ٥ **أخْـلَى علـى بعـض الطعـام**: یـەکجۆر خـواردنی خـوارد ٥ **أخلـى المكـانَ والإنـاءَ**: شـوێنەکە یـان زەرفەکـەی خـالّی کـرد ٥ ئـەوەی تێیـدا بـوو وەدەری نـــا ٥ **خـــالَى القـــومُ**: خەلّـــکەکە خانوەکانیـان چـۆلّ کـردو رویـان کـردە چۆلّو بیابان ٥ کەوتنە ناو مالّو سامانی زۆرو گیاوو گژی زۆرو زەبەندە ٥ **خَالَى فلاناً**: وازی لە فلان هێنـا ٥ سەرپێـچی فلانـی کـرد ٥ زۆرانبـازی لەگـەلا کـردو بەسـەریدا زالّ بـوو ٥ خـودا حافیزی لێـکرد ٥ **خالَى العَـدُوَّ**: ئـەوەی لـەنێوان ئـەوو خۆیـدا بـوو وازی لێ هێنـا ٥ **خَلّـى الأمـرَ**: وازی لـە کارەکـە هێنـا ٥ **خلّـى سَـبِيلَهُ**: وازی لێ هێناو بەرەلّای کرد ٥ **خَلّى بَيْنَهُمَا**: لێیان گەڕاو ویستی بۆخۆیـان پێـکەوە بـژین ٥ **خَلّـى فـلان**: فلانکەس مرد ٥ **تَخالَى القومُ**: خەلّـکەکە یـەك هەلّوێـــستیان هـــەبوو وەلێ دوایـــی کێـــشەیان تێـکەوت ٥ **تَخَلّى عن الأمر ومنه**: وازی لێ هێنا ٥ **تَخَلّى فلانٌ**: فلانکەس خۆی تەرخانکرد بـۆ ئـەو کـارە ٥ چـوو بـۆ سەرئاودەسـت ٥ **تَخَلّـى خَلِيَّـةً**: خەلییەیـەکی بـۆ خـۆی دانـا ٥ **اسْتَخـْلَى المكـان والإنـاءَ**: بـەمانا (خَـلا) دێ ٥ **اسْتَخـْلَى فـلان**: فلانکـــەس چـــووە خەلّوەتخانـــە بـــۆ خـــودا پەرستی ٥ داوای کرد لەگەلّی دا بچێتە شوێنی پەناوەو کۆببنەوە ٥ **اِسْتَخلى به**: بۆی تاق بـووە، بـۆ ئـەوە خـۆی تـەرخان کـرد ٥ **استخلى فلاناً**: پێی گوت لەگەلّمدا کۆببەرەوە.

اِسْتَخْلى فلاناً مَجلِسَهُ: داوای لێ کرد مەجلیسەکەی بۆ چۆلّ بکا ٥ **اِخلَوْلَى**: بـەردەوام بـوو لـە سەر خواردنـــەوەی شـــیر ٥ **اَلتخـــلاّءُ الـــشحمانی**: نەخۆشییەکی منداڵانـە ٥ **الخالی مـن الرجـال**: پیاوێـــکە عـــازەب بـــێ ژنـــی نـــەبێ ٥ **اَلْخَـــلاَ**: دەگـوترێ: (انـه لَخُلُـو الخَـلاَ): قسە شیرینە ٥ **الْخَـــلاءُ**: چـۆلّی بـەرفراوان، دەشـتی کـاکی بـەکاکی ٥ شـوێنی دەسـت نوێـژگرتن ٥ هـەروا دەگوترێ: (انا منه خلاءٌ) ٥ من لێی بێ بـەریم‌و چیم بەسەریەوە نیە ٥ **الخِلاَلَةُ**: نامێرێـکە بنکی کاغەز پێـکەوە دەبەستێ بە تەل یان بەدەزو.

اَلْخِلْوُ: ئادەمیزادی بـێ خـەم‌و خـەیالّ ٥ پیاوێـك بێ ژن بـێ ٥ **اَلْخَلْـوَةُ**: شـوێنی کۆبونـەوە لەگـەلّ یەکێـکی تـردا ٥ یـان خەلّوەتخانـەی خـودا پەرستی‌و بیرکردنـەوە ٥ **اَلْخَلْـوَةُ الـصحيحة**: لـە زاراوەی شـەرع‌و یاسـادا ئەوەیـە پیـاوو ژن لـە ژورێکدا بن‌و دەرگایـان لەسەر خۆ داخستبێ‌و کەســـیان لەگـــەلّ نـــەبێ ٥ **اَلْخَلِـــيّ**: هەنگـــەلّان ٥ کۆلّەســـی هـــەنگ ٥ شـــانەی هـەنگوین ٥ ئـەو شـوێنەی هـەنگ هـەنگوینی

تێدا دروست دەکا ◊ **اَلْخَلِيُّ مِن الرجال**: پیاوی بێ خەم‌و خەیاڵ ◊ بێ ژن، بێ هاوسەر ◊ **اَلْخَلِيَّةُ**: هەنگەلان، کۆڵەس ◊ شانە هەنگوین ◊ حوشترێک تاقی کرابێتەوە بۆ دوشین ◊ حوشترێک بێچوی خۆی نەمابێ بێچوی تری بەربخەن بۆ ئەوەی شیربدا ◊ ئاژەڵی بەرەڵلا کراو بۆ ئەوەی لە کوێی حەزلێیە بلەوەڕێ ◊ کەشتییەک کەشتییەوانی تێدا نەبێ‌و بڕوا ◊ کەشتی گەورە ◊ کەشتییەك کەشتی بچوکی بەدواوەبن ◊ ئافرەتێك نە مێردی هەبێ‌و نەمنداڵ ◊ وشەیەکە کینایەیە بۆ تەلاق، ئەگەر پیاوێك بەژنەکەی بڵێ (اَنتِ خلیةٌ) بە وشەی (خلیە) مەبەستی تەلاق بێ، تەلاقەکەی دەکەوێ ◊ **الخَلِيَّةُ**: لە زانستی (الأحیاء)دا بریتییە لە (خانە) جا خانەی رووەکی بێ یان خانەی حەیوان بێ ◊ خانە زۆر پچوکەو بەچاوی ئاسایی نابیندرێ ◊ پێکهاتەی خانە (سیتو بلازم)و پەردەیەکی بلازمی بەدەوردا ◊ خانەی روەك دیوارێکی نەرمی هەیە زوربەی لە سلیلۆزە ◊ **اَلْمُخالِي**: کەسێك وادەو بەڵێنی نەبێ ◊ **المِخْلاةُ**: حوشترێکە بێچوەکەی لێ دور خرابێتەوە.

خَلَى خلْیاً: بڕیەوە، پارچە پارچەی کرد.

خَلَى الفرَسَ: لغاوی کردە دەمی ئەسپەکە.

خَلَى اللجامَ عن الفرس: لغاوی لەدەمی ئەسپەکە دەرهێنا.

خَلَى القدرَ: داری خستە ژێر مەنجەڵەکە.

خَلَى الماشیةَ: گیاوگژی تەڕی بۆ درون‌و خستیە بەردەمی ئاژەڵەکان ◊ **أخْلَت الأرض**: زەوییەکە گیاوو گژی تەڕی زۆر بوو ◊ **أخلَى القِدرَ**: ئاگری بە قشبڵو تەپاڵە لەژێر مەنجەڵەکەدا کردووە ◊ **أخلى الدابةَ**: گیاو گژی تەڕو تازەی دا بە ئاژەڵەکە ◊ **أخلَى اللهُ الماشیةَ**: خودا گیاوو گژی تازەی بۆ ئاژەڵەکان رواند بۆ ئەوەی بیخۆن ◊ **أخلى الفَرَسَ**: لغاوی خستە دەمی ئەسپەکە ◊ **اختَلَى السیفُ**: شمشێرەکە بڕی ◊ **اختَلى الخَلَى**: گیاوو گژەکەی دروێنەکرد ◊ **اختَلَى رأسَهُ**: سەری بڕی.

اَلْخَلَى: حەشیش‌و گیاو گژ ◊ گیای تەڕ.

خَمِجَ خَمَجاً: لەبەر زەعیفی‌و لاوازی توانای نەماو نەیتوانی جم‌و جوڵ بکا.

خَمِجَ اللحمُ: گۆشتەکە بۆگەنی کرد.

خَمِجَ التَمرُ: خورماکە خراپ بوو.

خَمِجَ دینُهُ وخُلُقُهُ: ئایین‌و رەوشتی خراپ بوو ◊ **اَلْمُخَمَّجُ**: پیاوی رەوشت ناشیرین ◊ دەگوترێ: (رجل مُخَمَّجُ الأخلاق) ◊ **خَمِدَت النار خَمداً وخُموداً**: بلێسەی ئاگرەکە دامرکایەوە بەلام پشکۆکەی نەکوژاونەوە ◊ مردو گیانی تێدانەما.

خَمِدَ فلان: بێدەنگ‌و ئارام بوو ◊ (خَمِدَ المریضُ): نەخۆشەکە بێهۆش بوو ◊ مرد.

خَمِدَت الحُمَّى: لەرزو تاکەی هێواش بووە ◊ هەڵچونەکەی دامرکایەوە ◊ **أخْمَدَ الرجلُ**: جوڵەی لەخۆی بڕی‌و بێدەنگ بوو، خۆی بەو کارەوە راهێنا ◊ **الخامِدُ**: راوەستاو بێ جم‌و جوڵ‌و بێدەنگ. دەگوترێ:(قوم خامِدون) گەل‌و نەتەوەیەکی بێ جم‌و جوڵن هەموویان مردون‌و بون بەخۆڵەمێش.

اَلْخَمُودُ: چاڵ‌و قوڵکەیەکە ئاگری تێدەکەن بۆ ئەوەی دابمرکێ.

خَمَرَ منه خمراً: شەرمی کرد ◊ (خَمَرَ الشَّيْءَ) شتەکەی داپۆشی ◊ شاردییەوە ◊ (خَمَرَ العجین)

خـەمیرەی کـردە نـاو هەویرەکـەوە بـۆ ئـەوەی باش هەڵبێ.

خَمِـرَ خمـراً: توشـی سـەر هێـشە بـوو لـەئاکامی شـەرابخواردنەوە ٥ بـەهۆی عـەرەق خواردنـەوە نـــەخۆش کـــەوت ٥ دەردو ئـــازار چـــووە نـــاو جەستەیەوە.

خَمِرَ المكانُ: شوێنەکە شەرابی تێدا زۆر بوو.

خَمِرَ الشّيْءُ: شتەکە لەو حاڵەی لەسەری بوو گۆڕاو چووە سەرحاڵێکی تر.

خَمِرَ عنه: خۆی هون کردو لەبەرچاو نەما.

خَمِرَ عنه الخَبَرُ: هەواڵەکەی نەزانی، خەبەرەکەی لێ شێوا.

خَمِرَ على فلان: رقی لە فلانکەس هەڵسا.

خُمِرَ خَمْراً: بەعەرەق خواردنەوە توشی سەرئێشە بـوو ٥ **أخْـمَرَ**: لـەناو دارو درەخـتو جەنگـەڵدا گوم بوو ٥ شەراب لەلای ئەو زۆر بوو ٥ **أخْمَرَت المـــرأةُ**: ئافرەتەکـــە میکیـــاجی کـــردو خـــۆی بۆنخۆشکرد ٥ **أخمرت الجارية**: کچەکە کاتی ئەوەی هـاتووە خـۆی بـاڵا پۆشـبکا ٥ **أخـمَرتِ الارضُ**: زەوییەکە دارو درەختی زۆر بـوو ٥ **أخْـمَرَ علی فـلان**: کینـەو رقـی لـەفلان هەڵـگرت ٥ **أخْـمَرَ الْخَمْـرَ**: شـەرابی دروسـت کـرد ٥ **أخمَرَ الـشَّيْءَ**: شـتەکەی داپۆشـی ٥ شـاردیەوە ٥ پاشـگوێی خـست ٥ **أخمَـرَ العَجِـينَ**: خـەمیرەی کـردە نـاو هەویرەکەوە ٥ خـامَرَ بـە: شـاردیەوە ٥ (خـامَرَ الـشَّيْءَ): تێـکەڵاوی شـتەکەی کـرد ٥ (خـامَرَ المكانَ): لە شوێنەکە مایەوە تێیدا جێـگیربوو ٥ **خَمَّـرَ**: شـەرابی دروسـتکرد ٥ (خَمَّـرَ الـشَّيْءَ): شتەکەی داپۆشی ٥ **خَمَّـرَت المرأةُ رأسَـها بالخمار**: ئافرەتەکـــە بـــە ســـەرپۆش ســـەری خـــۆی داپۆشی ٥ (خَمَّرَ المكـانَ): لـەو شـوێنە مایـەوەو تێیدا نیشتەجێ بـوو ٥ **خَمَّـرَ العجـينَ**: خـەمیرەی کـردە نـاو هەویرەکـەوە ٥ هەویرەکـەی شـێلاو ماوەیەك لێی گەڕا بۆ ئـەوەی هـەڵێ ٥ **إخْـتَمَرَت المرأةُ**: ئافرەتەکە سەرپۆشو چارەکەی پۆشی ٥ **اخْـتَمَرَ الخمـرُ**: عەرەقەکـە پێـگەییو وەختـی کولانـدنی هـات ٥ **اخْـتَمَرَ العجـينُ**: هەویرەکـە هەڵات بوو بـە خـەمیرە ٥ **تَخمَّرَت المـرأةُ الخِمـارَ**: ئافرەتەکە سەرپۆشو چارەکەی بەخۆی دادا ٥ **تَخمَّرَت المرأة بالخُمْرة**: ئافرەتەکە میکیاچی دەمو چـاوی بـە خومرەکـە کـرد ٥ **اسْتَخـمَرَ الرجـلَ**: پیاوەکـەی کـرد بـە کۆیلـە ٥ **الخُمَّـارُ مـن النـاس**: کۆمەڵو دەستەو دایەرەیان ٥ **اَلْخُمار مـن الخمـر**: ئـەو شـەرابەیە بخۆرەوەکـەی توشـی سەرهێـشە بکـا ٥ ئـەو مـادە سەرخۆشـکەرەیە کـە تێـکەڵی خـوێنی ئـادەمیزاد دەبـێ ٥ **الخِمـارُ**: پـەردەو سەرپۆشو چارەکەو مێزەر ٥ **الخَمْـرُ**: هەرشتێـك سەرخۆشـکەربێ لەگوشـراوی تـرێو خورمـاو شتی تر، ترێ، هەرشەرابێك سەرخۆشکەر بێ.

اَلْخِمْرُ حیقدو کینە.

اَلْخَمَـــرُ [illegible] پێـــڕو کۆمـــەڵی خەڵـــك ٥ هەرشتێـــك شـــت داپۆشـــێ لـــە دارو دەوەنو گژو گیاو کێو ٥ درەختی پرگەڵاو لقو پـۆپ ٥ غافڵـگیریو نهێنـی ٥ **الخَمْـرَةُ**: بـەمانا (اَلْخَمْرُ) دێ ٥ کۆمەڵو قـەرەباڵغی ئادەمیزادان ٥ **اَلْخَمَـرَةُ**: بـۆنی خـۆش ٥ **الخُمْـرَةُ**: ئـەو مـاددە بێهۆشـــــــــکەرانەی تێـــــــــکەڵاوی خوێنـدەبێ ٥ کۆمەڵێـك داوو دەرمـان ئـافرەت میکیـاجی پـێ دەکـاو خـۆی پـێ ئـارایش دەدا ٥ خومرە کـە دەکرێتـە نـاو هـەویرەوە بـۆ ئـەوەی هەویرەکـە هـەڵبێ ٥ بـیرەی لـیلو تەڵخ ٥ بیرەی بۆنخۆش ٥ حەصیرو بەرماڵ کە

لەلقی دارخورما بتەندرێو بمبەنو گوش رایەڵبمەنەد بکرێ ٥ **اَلْخَمْرَةُ**: بۆنی خۆش ٥ دەگوترێ: (امرأة طيبة الخَمْرَةِ) ٥ ئافرەتێکی بۆنخۆشە ٥ لەبەرکردنی خیمار ٥ **اَلْخُمْرِيّ من الألوان**: ئەوەی رەنگی شەرابی بێ ٥ **الخَمَّار**: مەیفرۆش ٥ **اَلْخَمَّارَةُ**: دوکانی مەیفرۆشی ٥ **الخِمِّير**: ئەو کەسەی زۆر شەراب بخواتەوە ٥ (مودمین) ٥ **اَلْخَمِيرُ**: جۆرە هەویرێکی تایبەتییە ٥ **اَلْخَمِيرَةُ**: رووەکێکە تاکخانەیەو لەجۆری (فیطریات)ە ٥ شکلی هێلکەیی یان خڕە بەشمتڵ دەبێ بۆ هەڵهێنانی هەویر بەکاردێ، هەروا بۆ ئامادەکردنی مادەسرکەرەکانو فیتامینات بەکاردێ ٥ **خَمِيرَةُ اللبن**: هەوێنی ماست دەکرێتە ناو شیرەوە بۆ ئەوەی بمەیێ ٥ **اَلْمُخْتَمِرَةُ**: مەڕی سپی یان ئەسپی سپی ٥ **اَلْمُخَمَّرَةُ من الشياه**: مەڕی سەر سپی باقی جەستەشی هەر رەنگێك بێ ٥ **اَلْمُسْتَخْمِرُ من الرجال**: پیاوێك زۆر مەی بخواتەوە.

خَمَسَ المالَ خَمْساً: پێنج یەکی ماڵەکەی هەڵگرت.

خَمَسَ فلاناً: پێنج یەکی ماڵی فلانەکەسی هەڵگرت.

خَمَسَ القومَ: بوو بە پێنجەمی خەڵکەکە ٥ پێنجەم کەسیان بوو.

خَمَسَ الحَبْلَ: بەپێنج تاڵی حەبلەکەی بادا ٥ **اَخْمَسُوا**: بوون بە پێنج ٥ **أَخْمَسَ فلانٌ**: فلانکەس حوشترەکانی پێنج پێنج هاتن بۆ ئاو خواردنەوە ٥ **خَمَّسَ الشَّيْءَ**: شتەکەی کرد بەپێنج روکن بەپێنج لایەن بەپێنج گۆشە ٥ **خَمَّسَ الأرْضَ**: زەوییەکەی دوای رۆژی پێنجەم ئاودا، واتە: لەماوەدانی پێشووەوە ٥ **الأخماسُ**: کۆی (خِمْس) ٥ دەگوترێ: (هما في بردة أخماس) کاتێك ئەو دووە تەبابنو لێك نزیك بن.

خُمَاسَ: (جاءوا خُمَاس) خەڵکەکە پێنج پێنج هاتن ٥ **الخَمَاسِينُ**: بایەکی گەرمو وشكو تەپو تۆزاوییە ٥ لە مانگەکانی بەهاردا بەزۆریو لەمانگی تردا بەکەمی هەڵدەبێ ٥ **الخُمَاسِيُّ**: منداڵێك یان پۆشاکێك درێژیەکەی پێنج گەزبێ.

اَلْخَمْسُ: ژمارەی پێنجە بۆ مێینە.

اَلْخِمْسُ: بەشێك لە پێنج ٥ جۆرە قوماشێکی یەمەنییە ٥ ناوە بۆ سارایەکی بەرفراوانی وەها ناوی دووربێ حوشتربە پێنج رۆژ بگاتە سەرئاوەکەی.

اَلْخُمْسُ: بەشێك لەپێنج بەش ٥ پێنج یەك ٥ **اَلْخَمْسَةُ**: ژمارەی پێنجە بۆ نێرینە، دەگوترێ:(هم خَمْسَةُ رجال) ٥ **الخَمِيس**: بەشێك لەپێنج بەش ٥ ناوی رۆژی پێنج شەممە ٥ سوپای زۆر کەپێك هاتبێ لەپێنج بەش (پێشە تاو پاشەتا لای راستو لای چەپ، ناوەڕاست) ٥ پۆشاك یان رمبو هەر شتێکی تر کە درێژییەکەی پێنج بست بێ ٥ **اَلْمُخَمَّسُ**: پێنج پێنج ٥ **اَلْمُخَمَّسُ**: لە زاراوەی هەندەسەدا بەشتێك دەگوترێ پێنج گۆشە بێ ٥ **اَلْمَخْمُوسُ**: رمبێکە پێنج زیراع درێژبێ.

خَمَشَ وجهَهُ خَمْشاً وخُمُوشاً: پێستی دەمو چاوی بریندارکرد.

خَمَشَ فلاناً: پێستی جەستەی فلانکەسی بریندارکرد ٥ **خُمَشَهُ**: بەمانا (خَمَشَهُ) دێ.

تَخَمَّشَ: بۆ موطاوەعەی (خَمَّشَهُ) دێ ٥ **تَخَمَّشَ القَومُ**: خەڵکەکە جەمو جوڵیان زۆر بوو ٥ **الخامِشَةُ**: ئاوەڕۆی بچوک ٥ **الخُمَاشَةُ**: برینێکە خوێنی دیاریکراوی لەشەرعدا بۆ دانەنرابێ.

اَلْخَمْشُ: ناوە بۆ برینی پێست.

خَمَصَ البطنُ خمصاً وخُموصاً: گەدەکە خالی بوو، سکی بچوک بۆوە ٥ سکی قبوت، سکی چووە ناوەوە.

خَمِصَ بَطنُهُ: بەمانا (خَمَصَ) دێ.

خَمِصَ القدمُ: چالایی بەری پێی زۆر بەرز بۆنەوە لەزەوی ناکەوێ.

خَمُصَ البطنُ خُمصاً وخَماصةً: گەدەی خالی بوو، سکی بچوک بووە ٥ **تَخَامَصَ عنه**: لێی دوور کەوتەوە ٥ **تَخامَصَ لە عن حقه**: وازی لەمافی خۆی هێنا بۆئەوەی مافەکە بدا بەئەو ٥ **تَخامَصَ اللیلُ**: تاریکایی شەو کە مێ رەوییەوە لە دەمەوبەیاندا ٥ **إنْخَمَصَ الجرحُ**: برینەکە هاوساوییەکەی رەوییەوە ٥ **الأخْمَصَ**: چالایی بەری پێ؛ ئەوەی لە زەوی ناکەوێ ٥ **اَلْخُمْصَان**: بەمانا (الخَمْصَان) دێ ٥ **اَلْخَمِيصَةُ**: کراسێکی رەش یان سور وێنەو نیشانەی تێدابێ ٥ **اَلْمَخْمَصَةُ**: برسییەتی (رب مَخْمَصَةٍ شرٌ من التخم).

خَمَطَ اللَّبنُ والخَمرُ: شیرەکە، شەرابەکە بۆن خۆش بوو.

خَمَطَ اللَّبَنَ والخَمرَ: شیرەکە یان شەرابەکەی کردە مەنجەڵەکەوە.

خَمَطَ اللحمَ: گۆشتەکەی برژاند ٥ باش نەیبرژاند.

خَمَطَ الحَمَلَ والجديَ: کاوڕەکە یان گیسکەکەی گروو گۆشتەکەی برژاند.

خَمِطَ اللبنُ والخمرُ: بەمانا (خَمَطَ) دێ ٥ دەگوترێ: **خَمِطَت الأرضُ**: زەوی بۆنی خۆش بوو.

خَمِطَ الرجلُ: پیاوەکە فیزی کردو خۆی بەزل زانی ٥ رقی هەڵساو توڕە بوو ٥ **تَخَمَّطَ الرَّجُلُ**: پیاوەکە تەکەبوری کرد، فیزی نواند ٥ زۆری رق هەڵساو توڕە بوو ٥ رکەبەرەکانی خۆی ملکەچ کردنو بەسەریاندا زاڵ بوو ٥ **تَخَمَّطَ الفحلُ**: دەنگی خۆی خواردەوە، حیلکەی لە قوڕگی دا دوبارە کردەوە ٥ **تَخَمَّطَ البَحْرُ**: دەریا شەپۆلەکانی تێکیانەوە هاویشتو ئارامی نەما.

اَلْخَمْطُ: شتی بۆنخۆش ٥ جۆرێکە لە درەختی (الأراك) بەرەکەی دەخورێ ٥ بەری کەم لەهەر درەختێک بێ ٥ شیرو ماستی ترش ٥ شتی تاڵ ٥ هەرگیاوو گژێک تامی تاڵی گرتبێ ٥ **اَلْخَمطَةُ**: بۆنی زەوی ٥ بۆنی تولەمێوو بەرسیلە لەسەرەتای پەیدابوونو هەڵپێچانی دا ٥ بۆنی کوندەو مەشکە ٥ بۆنی شەراب پێش ئەوەی بترشێ، لەسەرەتای ترشبونی دا ٥ **الخَمْطَةُ من السقاء**: بۆنی کوندەو مەشکە ٥ **الخَمَّاطُ**: برژاو، برژاندن.

خَمَلَ المنزلُ: خانوەکە شوێنەواری نەما ٥ مەکۆکە لابراو هیچی نەما.

خَمَلَ الرجلُ: پیاوەکە گوم بوو نەناسراو کەس باسی ناکا.

خَمَلَ ذكرُهُ: ناوی ونەو کەس باسی ناکا.

خَمَلَ الصوتُ: دەنگەکە نزم بوو.

خَمَلَ الرجلُ صوتَهُ خَملاً: پیاوەکە دەنگی نزم کردەوە ٥ دەنگی بەرز نەکردەوە.

خَمَلَ البُسْرَ: خورما مزرو کاڵەکەی خستنە جەرەوە بۆ ئەوەی نەرم بن.

خُمِلَ: دەردە چومزگەی توش بوو (الخمال): نەخۆشییەکە توشی چومزگە دەبێ ٥ **اَخْمَلَت الأرضُ**: زەوییەکە گوڵەخەمائیلی زۆر بوو ٥ **اَخْمَلَ الحائكُ الثوبَ**: جۆلاکە گوڵی بۆ قوماشەکە دروست کرد ٥ **اَخْمَلَ اللهُ فلاناً**: خودا ناوو شۆرەتی فلانی کوێر کردەوە، کەس نایناسێو کەس باسی ناکا ٥ **اِخْتَمَلَ**: لەناو خەمائیلەکاندا لەوەڕا ٥ **الخامِلُ**: ئادەمیزادی هیچو پوچو بێ ناوونیشان ٥ **اَلْخُمَالُ**: نەخۆشییەکە توشی چومزگە دەبێو توشی قاچی ئاژەڵ دەبێو قەیزەنی دەکا ٥ **اَلْخَمَالَةُ**: پەرو پۆڵی نوعامە.

اَلْخَمْلُ: بەمانا (اَلْخَمَالَةُ) دێ ٥ برژو پاڵی قوماشی قەدیفە یان خوری قەدیفە ٥ ئەو چەرمە پرژ پرژەی روی ناوەوەی مەعیدەی داپۆشیوە.

الخَمِلُ: دۆستی باش ٥ **اَلْخَمْلَةُ**: قەدیفە.

اَلْخِمْلَةُ: قەدیفە ٥ نهێنییەکانی پیاو ٥ **اَلْخَمِيلُ**: قەدیفە ٥ تشریبو تێکوشراو ٥ هەوری پڕو تاریك ٥ پۆشاکی گوڵگوڵاوی ٥ یان پۆشاك لە قەدیفە ٥ قەدیفەی رەش ٥ **اَلْخَمِيلَةُ**: پەرو باڵی نوعامە ٥ قەدیفە ٥ درەختی پڕ لقو پۆپو گەڵا بەجۆرێك زەلام بچێتە ناویەوە دیارنەبێ ٥ هەرشوێنێك نەرمان بێو بەگیاو گوڵو گوڵزار برازێتەوەو بشوبهێتە پارچە قەدیفە.

خَمَّ اللحمُ خمّاً وخموماً: گۆشتەکەی بۆگەن بوو بەبرژاوی یان کوڵاوی ٥ بۆنی کردبێو بەتەواوی فاسیدنەبووبێ.

خَمَّ اللبنُ: شیرەکە گۆڕاو بزڕکاو بۆنەکەی ناخۆش بوو.

خَمَّ فلانٌ: فلانکەس زۆر گریاو دادو فیغانی کرد.

خَمَّ البيتَ: ماڵەکەی ماڵی ٥ (خَمَّ البئرَ) بیرەکەی پاك کردەوە.

خَمَّ قلبَهُ: دڵی پاککردەوە لە حیقدو کینە.

خَمَّ الناقةَ: حوشترەکەی دۆشی.

خَمَّ الشَّيْءَ: شتەکەی بڕیەوە.

خَمَّ فلاناً بثناء حسن: بەباشی باسی فلانکەسی کرد.

خَمَّ فلان يَخُمُّ ثياب فلان: فلانکەس بەباشوچاك ناوی فلان دێنێ.

خُمَّ الدجاجُ: مریشکەکە کرایە کولانەوە.

خُمَّ الخُمُّ: کولانەکە پاك کرایەوە ٥ **اَخَمَّ للحمُ واللَّبَنُ**: گۆشتەکەو شیرەکە بۆگەنی کرد ٥ **اِخْتَمَّ البيتَ والبِئْرَ**: ماڵەکەی ماڵی، بیرەکەی پاك کردەوە ٥ **تَخَمَّمَ ما على الخِوان**: ئەوەی لەسەر سفرەکە بوو خواردی ٥ **الخُمَامَةُ**: ئەوەی بماڵدرێ لەبیرو لە خانوو ٥ کەسکی ماڵین ٥ ئەو خواردنو خوراکەی دەکەوێتە سەر سفرەو دەپرژێ.

اَلْخَمُّ: باغێکە بێ درەختو بێ میوە.

اَلْخُمُّ: کولانەی مریشك ٥ قەرتاڵەو سەبەتەیەکە لە قەفەزاز، کاو وردەپوش دەکرێتە تەختەکەی بۆ ئەوەی مریشك هێلکەی تێدا بکا یان جوجکی تێدا هەڵبێنێ.

اَلْخَمِيمُ: رەزاگرانو نەکڵەوەت ٥ شیری تازە دۆشراو ٥ وەسپ دراو ٥ **اَلْمِخَمَّةُ**: گەسك، ئاڵەتی ماڵماڵین.

خَمَنَ الشَّيْءَ خمْناً: بەگۆترمو مەزندە شتەکەی هەڵسەنگاند.

خَمَّنَ الشَّيْءَ: بەمانا (خَمَنَ) دێ.

اَلْخَمَنُ: بۆگەن ٥ **اَلْخَمَّانُ مِن الناس**: ئادەمیزادی پرو پوچو خوێرپلە ٥ رمبی زەعیف ٥ **اَلْخَمَّانَةُ**: شمشێری زەعیف.

خَنِبَ فلانٌ خَنَباً: توشی لوت گنی بوو ٥ مردو فەوتا ٥ شەل بوو ٥ **أخْنَبَ**: بەهیلاك چوو (أخنَبَهُ) بەهیلاکی برد ٥ **أخْنَبَ رِجلَهُ**: قاچی سڕکرد ٥ بڕیەوە ٥ **اِخْتَنَبُوا**: تێداچون، لەناو چون.٥ **تَخَنَّبَ**: دیمەنی ناشیرینی سەرلوتی لابردو نەشتەرگەری بۆ کرد ٥ تەکەبووری کرد ٥ **اَلْخَنَّابُ من الرجال**: پیاوی گەڵەگەتی کەتەو زەلام ٥ پیاوی ئەحمەقو گێلو هەردەمە خەریکی شتێکە ٥ **اَلْخَنَّابَةُ**: شوێنکەی ناشیرین لەسەر جەستە ٥ شەرو نەگبەتی.

اَلْخِنْبُ: شوێنی بەیەك گەیشتنی ئێسقانی رانو ئێسقانی لولاك (ئەژنۆو ڕەفیجك) ٥ بۆ شایی نێوان پەنجەکان ٥ بۆشایی نێوان دوو گۆشە.

اَلْخَنَبُ: دەردێکە توشی لوت دێو ئادەمیزاد کە قسەدەکا وشەکان گن دەبن ٥ **اَلْخَنَبَاتُ**: غەدرو درۆ ٥ **اَلْخُنُبَاتُ**: بەمانا (اَلْخَنَبات) دێ ٥ **اَلْخَنَبَةُ**: فەسادو داوەشانو گەندەڵی ٥ **اَلْخِنَابُ مِن الرجال**: پیاوی گەڵەگەتی زەلامو کەتە ٥ پیاوی لوتزلو کەپوگەورە ٥ **اَلْخِنَابَةُ**: نەرمایی لوتی زل، ئەملاو ئەولای لوت لەلای سەروی لوت ٥ لوتبەرزیو تەکەبوورکردن ٥ **اَلْخُنْبُ**: بەمانا (اَلْخِنَبُ) دێ ٥ **اَلْمَخْنَبَةُ**: دەنگ لێدابڕانو پچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی.

خَنْبَسَ: تالانییەکەی دابەشکرد ٥ **اَلْخُنَابِسُ**: شتی کۆنی پتەوی جێگیر ٥ شێر ٥ پیاوی کەتەی ناشیرینو ڕەزاگران ٥ شەوی تاریکی هەنگوستە چاو ٥ **اَلْخُنَابِسَةُ**: مێینە لەسەرەتای ئەوەدا کە دەردەکەوێ سکی هەیە ٥ **اَلْخَنْبَسُ مِن الرجال**: بەمانا (اَلْخُنابِسُ) دێ ٥ **اَلْخَنْبَسَةُ**: (خَنْبَسَةُ الأسد) شێوە ڕۆیشتنی شێر ئازایەتیو هەڵمەتی ٥ **اَلْخَنْبُوسُ**: بەردە ئەستێ بەردێکە کە بەناسن لێی دەی ئاگری لێ دەبێتەوە.

خَنَثَ السقاء خَنْثاً: دەمی کوندەو مەشکەکەی هەڵگێڕایەوە بەدیوی دەرەوەداو دەمی پێوەناو لێی خواردەوە.

خَنَثَ فلاناً: گاڵتەی پێ کرد.

خَنِثَ الرجل خنثاً: پیاوەکە هەڵسو کەوتی ژنانەی کردن.٥ **خَنِثَ** فلانٌ: شلە پەتەبوو ٥ لارو لەنجەی کرد خۆی بادا ٥ **خَنَّثَهُ**: وای لێکرد وەکوو (خونثی) هەڵسوکەوت بکا ٥ **خَنَّثَ كلامَهُ**: ئاخاوتنی وەکوو ژنی نازو نوزکەر کرد، ژنانە دوا ٥ **خَنَّثَ الشَّيْءَ**: شتەکەی چەماندەوەو دولای کردەوە ٥ **خَنَّثَ السقاءَ**: بەمانا (خَنَثَهُ) دێ ٥ **اِخْتَنَثَ الرجلُ**: بەمانا (خَنِثَ) دێ ٥ **اِخْتَنَثَ السقاءُ**: کوندەکە، مەشکەکە نوشتایەوە ٥ **اِنْخَنَثَ العنقُ**: ملەکە خوار بوو ٥ **تَخَنَّثَ الرجلُ**: بەمانا (خَنِثَ) دێ، دەگوترێ:(تَخَنَّثَ فِي كلامه) لەقسەکردندا ژنانە دوا ٥ **تَخَنَّثَ الشَّيْءُ**: شتەکە چەمایەوە ٥ **خَنَاثِ**: وتەیەکی جینو ئامێزە ئاڕاستەی ئافرەت دەکرێ.٥ **اَلْخُنَاثَةُ**: پیاوێك ئاکارو گوفتاری ژنانەبێ.

اَلْخِنْثُ: کۆمەڵی پەرتەوازە ٥ لویەکی قوماشی پێچراوە ٥ چرچو لۆچی قوماشی پێچراوە ٥ دیوی ناوەوەی شەویلە ئاستی ددانی دواوە (ددانی خرێ) چ لای خوارو چ لای سەرو.

خُنَثُ: وشەیەکی جنێو ئامێزە ئاراستەی پیاو دەکرێ، دەگوترێ: (یا خُنَثُ) هۆی نێرەموك ۞ **اَلْخُنْثى**: نێرەموك ۞ کەسێك کۆئەندامی زاوزێی نە نێرینەی تەواوبێ نە مێینەی تەواو بێ ۞ رەوەکێك خانەی مێینەو خانەی نێرینەی تێدابن ۞ **اَلْخُنُوثَةُ**: نێرەموکی ۞ (الخُنُوثَة الکاذِبَة): ئەوەیە ئادەمیزادەکە لەراستیدا رەگەزی نێرینەبێ یا رەگەزی مێینەبێ وەلێ هەندێ دیاردەی رەگەزەکەی تری پێوە دیار بێ ۞ **اَلْمِخْنَاثُ**: ئافرەتی چاو نەرمو لارو لەنجەکەر لەرۆیشتندا ۞ **اَلْخَنْجَرُ**: خەنجەر، کێرد، کێردی گەورە ۞ **اَلْخِنْجَرُ**: بەمانا (اَلْخَنْجَرُ) دێ ۞ **اَلْخَنْجَرَةُ**: حوشترێك شیری زۆربێ ۞ **اَلْخَنْجَرِيرُ مِن المياه**: ئاوی قورس بەمەرجێ نەگاتە ئاستی سوێری ۞ **خَنْخَنَ فُلان**: قسەی بەلوت کرد، لەقسەدا گنە.

اَلْخُنْدُبُ من الرجال: پیاوی بەدرەوشت.

اَلْخَنْدَرِيسُ: شەراب، شەرابی کۆن ۞ (خَمر خندریس): خورمای کۆن ۞ (حِنطَةٌ خندریس) گەنمی کۆن ۞ **اَلْخُنْدَعُ**: جۆرێکە لە کوللە باز دەهاوێ ۞ **اَلْخُنْدُعُ**: کەسێك نەفس نەرم بێ ۞ بەسروشت ناکەس بەچەبێ ۞ **خَنْدَقَ**: کانگەی هەڵکەند ۞ **اَلْخَنْدَقُ**: چاڵێکە بەدەوری شتێکدا هەڵدەکەندرێ ۞ شەقە جۆگایەکی درێژە لە گۆڕەپانی شەڕدا هەڵدەکەندرێ بۆ پارێزگاری لەسوپاو سەربازەکان ۞ **تَخَنْدَذَ**: بێ حەیابوو خۆی سفورکرد دەستی دایە بەدرەوشتی ۞ یان شەڕەنگێزو ئازاو جەربەزە بوو ۞ **اَلْخِنْذِيذُ**: شاعیری چاكو شیعر رەوان ۞ وتاربێژی زمانڕەوانو قسەکاریگەر ۞ پیاو ماقوڵی هێدیو هێمن ۞ شارەزا لەبەسەرهاتو مێژووی رۆژگاری عەرەب، هۆزو شیعرو هونەرو

کەلەپۆریان ۞ پیاوی ئازای کە زەفەری پێ نابرێو دوژمن نازانێ لەکوێوە بۆی بچێ ۞ پیاوی سەخیو دەستو دڵ فراوان، پیاوی جنێو فرۆشو زمان پیس ۞ نێری، بەران، ئەسپەنێر ۞ هێسترو بارگینی درێژو کەتە ۞ کێوی بەرزوگەورە کە بەسەر دەشتایی دا بڕوانێ.

خَنِزَ اللَّحْمُ وغيره: گۆشت بۆنی کرد بۆگەن بوو ۞ **اَلْخَنْزَوَانُ**: مەیمون ۞ نێرە بەراز ۞ **اَلْخُنْزُوَانُ**: تەکەبورو خۆبەزلزانی ۞ **اَلْخُنْزُوانَةُ**: بەمانا (الخُنزُوان) دێ.

اَلْخُنْزُوانية: بەمانا (الخُنزُوان) دێ ۞ **اَلْخُنْزُوَةُ**: بەمانا (اَلْخُنزُوان) دێ ۞ **اَلْخُنَازُ**: سەرمازەڵە (ئەو جۆرەیان کەبەڵەكو خاڵخاڵاوین) ۞ ئەو جولەکانەی گۆشتیان پەزمەندە کرد تا بۆگەنی کرد ۞ **اَلْخَنُوزُ**: ریزی دواوەی سوپا لەشەڕدا ۞ کەمتیار ۞ **اَلْخَنِيزُ**: تێکۆشاو ترێت، تشریب ۞ **خَنْزَرَ**: کارو پیشەی بەرازی ئەنجامدا ۞ بەتیلەی چاوی روانی ۞ **خَنْزَرَ الشَّيْءُ**: شتەکە ئەستور بوو ۞ **اَلْخَنَازِيرُ**: زیبکەی رەقو برینۆکەیەکە لەملدا پەیدا دەبن ۞ **الخَنْزَرَةُ**: پاچێکی گەورەیە بەردی پێ دەشکێندرێ ۞ **اَلْخِنْزِيرُ**: بەراز.

خَنَسَ خَنساً وخُنُوساً خناساً: دواکەوت.

خَنَسَ الطريق عنهم: لەرێگەکە تێپەڕیو خستنیە پشتی خۆی.

خَنَسَ فلاناً: فلانکەسی دواخست.

خَنَسَ الرجلُ: پیاوەکە دواکەوتو گوم بوو.

خَنَسَ الكوكبُ: ئەستێرەکە شۆڕ بۆوەو گوم بوو ۞ **خَنَسَت النَّخْلَةُ**: ماوەیەکی پێ چو تا دارخورماکە تەلقیحەکەی وەرگرت.

خَنَسَ من ماله: لەماڵەکەی هەڵگرت.

خَنَسَ إصْبَعَهُ: قامکی وێك نا.

خَنِسَ خنساً: نیرگەی لوتی کەمێ نزم بوو ئەملاو ئەولاشی کەمێ بەرز بوونەوە ٥ **خَنِسَتِ القدمُ**: پاژنەپێیەکەی پان بووە ٥ **أخْنَسَهُ**: دوای خستو بۆخۆی رۆیی ٥ دەگوترێ: **أخْنَسَ عنى حقى**: ماڵەکەی دوا خستەو لەکاتی خۆیدا نەیدامەوە ٥ **خَنَّسَهُ**: بەمانا (أخْنَسَهُ) دێ ٥ **إخْتَنَسَ**: دواکەوت ٥ **إنْخَنَسَ**: بەمانا (اختنسَ) دێ ٥ گەڕایەوە ٥ **تَخَنَّسَ**: بۆ موطاوعەی (خَنَّسَهُ) دێ ٥ **الأخْنَسُ**: شێر ٥ مەیمون ٥ **ألْخُنَّاسُ**: ئەخۆشییەکە توشی زرعات دەبێو زۆر پایە دار نابێ ٥ **ألْخَنْسَاءُ**: گاکێوی ٥ **ألْخُنُسُ**: ئاسك ٥ لانەی ئاسك ٥ **ألْخَنَّاسُ**: شەیتان.

ألْخُنَّسُ: ئەستێرە گەڕۆکەکان ٥ پێنج ئەستێرە شۆقدارەکان (زوحەل ، موشتەری ، میریخ ، الزهره ، عطارد) ٥ هەموو ئەستێرە ٥ (اللیالی الخُنَّسُ): سێ شەوی کۆتایی مانگ کەلەو سێ شەوەدا مانگ دەرناکەوێ ٥ **ألْخِنَّوسُ**: شێر ٥ بێچوە بەراز ، کودەڵە بەراز ٥ **ألْخَنُوسُ**: (فرس خنوس) ئەسپێکە لەبازداندا راست دەڕواو دوایی راستو چەپ دەکا هەردەڵێی پاشەو پاش دەکشێتەوە ٥ **ألْخِنْسِرُ**: بەد رەوشت، بێ وەفاو وادەو بەڵێن ٥ کارەسات ٥ **ألْخَنْسَرى**: بەدرەوشتی ٥ غەدرو ستەم ٥ گومڕایی ٥ فەوتان ٥ **ألْخِنْسِيُ**: پیاوی بێ ورەو ترسنۆك ٥ بەڵاو کارەسات.

الخِنَّوصُ: هەرشتێك پچوك بێ ٥ کودەڵە بەراز، بێچوی بەور ٥ **ألْخِنْصَرُ**: قامکە بچکۆلە.

خَنَعَ فلان خَنْعاً: کارێکی ناشیرینی کرد روی نایە سەر هەڵبڕێ.

خَنَعَ للمرأة: چو بۆلای ئافرەتەکە بۆ کاری بەدرەوشتی.

خَنَعَ له واليه: زەلیلی بوو ملکەچی بوو.

خَنَعَ الى الشَّئُ: مەیلی ئەو شتەی کرد.

خَنَعَ فلانٌ النساءَ: فلانکەس کەوتە قسەو یاریکردن لەگەڵ ئافرەتەکاندا بەمەبەستی مێبازیو دڵداری ٥ **أخْنَعَتْهُ اليه الحاجة**: پێداویستیو ناعیلاجی وای لێکرد ملکەچ بێ ٥ **خَنَّعَهُ**: بەپاچ بڕیو پارچە پارچەی کرد ٥ **خَنَّعَ الْجَمَلَ**: حوشترەکەی ژێر بارکرد ٥ **ألْخَنَاعَهُ**: ژێر دەستەییو چاوبەرەوژێری ٥ **ألْخُنْعَةُ**: ناعیلاجی، خراپکاری ٥ غەدروستەم ٥ **ألْخُنْعَةُ**: شكو بەدرەوشتی ٥ شوێنی چۆڵ، دەگوترێ: (لقيته بخَنْعَةٍ فقهرتُهُ) لەشوێنی چۆڵ توشی بومو لێمدا.

خَنَفَ خَنْفاً وخِنوفاً: لوتبەرزی نواندو خۆی بەزل زانی.

خَنَفَ بأنفه عنه: لوتی لێ باداو روی لێ وەرگێرا ٥ **خَنَفَتَ المرأةُ**: ئافرەتەکە بەدەستی خۆی لەسنگی خۆیدا.

خَنَفَ الرجلُ: پیاوەکە رقی هەڵسا.

خَنَفَ الفرسُ خَنْفاً: ئەسپەکە لەکاتی بازهاویشتندا ملی خۆی بۆلای کابرای کەسوارییەتی وەرچەخاند ٥ لەبەر نیشاتو تەڕدەماخی خۆی خرکردەوە.

خَنَفَ البعيرُ: لەبەر نیشاتو تەڕدەماخی حوشترەکە لوتی خۆی لەناو لغاوەکەدا بادا ٥ زەنگی قاچی شلو نەرمەلیقەن.

خَنَفَ فلان الناقةَ: بەچوار پەنجە حوشترەکەی دۆشیو پەنجە گەورەشی خستە پاڵیان.

خَنَفَ الأترج ونحوه: نارنجەکەی پارچە پارچەکرد.

خَنِفَ الصدر أو الظهر: لایەکی سینگی یان پشتی قبوت و چووە ناوەوە ◊ **الخِنَافُ**: نەخۆشییەکە توشی دەست و پەلی ئەسپ دەبێ ◊ **اَلْخَنَفَةُ**: پارچە نارنج ◊ پارچە سێوو پرتەقاڵ ◊ **اَلْخَنَفَةُ**: بەمانا (الخِنَفَةُ) دێ ◊ **اَلْخَنِيفُ**: کەتانی خراپ ◊ کراسێکی سپی ئەستورە لەکەتان ◊ حوشترێك شیری زۆربێ ◊ رێگا ◊ **المِخْناف من الرجال**: پیاوێکە کشتوکاڵی باش بەدەست نەیە ◊ **المخناف من الجمال**: حوشتری نەزۆك.

خَنَفَ عن القوم: خەڵکەکەی ناخۆشویست ◊ **اَلْخُنْفُسَاءُ**: حەشەرەیەکی رەشکەڵەیە، باڵەکانی دەچنە ناو یەکەوە، لەقالۆچە پچکولەترە بۆگەنی لێ دێ ◊ **اَلْخُنْفُسُ**: خونفوسی نێر، خونفوسی گەورە ◊ **الخُنْفُسة والخنفساء**: خونفوسی مێ ◊ **خَنَقَهُ خَنْقاً**: قورگی بادا تا خنکاندی.

خَنَّقَ الوقت: کاتەکەی دواخست ◊ کاتەکەی تەسك کردەوە ◊ **خَنَّقَهُ**: بەمانا (خَنَقَهُ) دێ.

خَنَّقَ فلانٌ الأربعين: فلانکەس نزیکە تەمەنی بگاتە چل ساڵ.

خَنَّقَ الإناءَ: قاپەکەی پڕکرد.

خَنَّقَ السَّرابُ الجبالَ: سەراب و سێخوار سەری کێوەکانی داپۆشی ◊ **اختَنَقَ**: ملی گوشی تا هەناسەی لێ بڕاو مرد ◊ **اختنق الفرسُ**: سپیایی ناوچەوان و شەویلەو بناگوێی ئەسپەکەی گرتنەوە ◊ **انْخَنَقَ**: ملی گوشی تا گیانی دەرچوو ◊ **الخَانِقَ**: شیوو دۆڵی تەنگ کە دکەوێتە نێوان دوو کێوەوە ◊ کۆڵان و دەربوونە ◊ **خانِق النَّمر**: جۆرە روەکێکە وەکوو کلکی دوپشك وایە بە ئەندازەی بستێك لەزەوی بەرزدەبێتەوە، پەلکە گەڵاکانی لە پێنج پەلك تێناپەڕن، ئاژەڵ بیخوا پێی دەمرێ ◊ **خانِق الذئب**: روەکێکە سەر بەرەگەزی (الشقیقە)یە، ماددەی سڕکەری لێ دەردەهێندرێ، زاراوەیەکی زۆری هەیە.

الخانقاه: شوێنی تاعەت و خواپەرستی سوفییەکان.

اَلْخُنَاقُ: نەخۆشییەکە ناهێڵێ بەباشی هەناسە بکاتە سییەکان ◊ **الخِنَاق**: ملوانکەو بەرمۆر ◊ هەرشتێك ئادەمیزادی پێ بخنکێندرێ، دەگوترێ:(أَخَذَ بخناقه): دەستی خستە بینە قاقای ◊ **الخِناقَةُ**: حەبلێکە دەکرێتە مل ئاژەڵ و ئەو جۆرە شتانە ◊ دەگوترێ: (أخذ بخَنَاقِهِ) ◊ **الخُنَاقِيَّةُ**:دەردێکە یان بایەکە کاردەکاتە سەر قورگ و گەروی ئادەمیزادو حەیوانات ◊ وا دەبێ ئەو نەخۆشییە توشی سەرو قورگی باڵندەش دەبێ، بەمزۆری کۆتر توشی ئەو نەخۆشییە دەبێ ◊ هەروا ئەسپیش توشی دەبێ ◊ **اَلْخَنَّاقُ**: هەرشتێك ببێتە هۆی خنکان ◊ **الخُنَّاقُ**: هەر نەخۆشییەك نەهێڵێ هەناسە بەباشی بگاتە سییەکان ◊ **اَلْمُخْتَنَقُ**: دەربەند ◊ **اَلْمِخْنَقَةُ**: ملوانکەو بەرمور ◊ **اَلْمُخَنَّقُ**: شوێنی حەبلی سێدارە لەملدا ئەو شوێنەی لەمل دا پەتی سێدارەی تێدەخرێ، دەگوترێ: (غلام مُخَنَّقُ الخصر) گەنجێکی قەدباریکە.

خَنَّ فلان خنینا: فلان دەنگی گریانی یان پێکەنینی لە لوتیەوە دەرچوو ◊ لەسەرخۆ گریا.

خَنَّ فلانٌ القومَ خناً: فلانکەس چووە ناوەڕاستی ماڵی قەومەکە چووە ناو حەرەم سەرایانەوە.

خَنَّ مالَهُ: ماڵەکەی برد.

خَنَّ وعاء التمر: له هەمبانه خورماكه يەكه يەكه خورماكانى دەرهێنان.

خَـنَّ خَنـاً وخَنيـناً وخُنَّـةً: قسەكانى لە مەلاشوو لوتيەوە دەهاتنە دەر ○ **أخَنَّهُ**: عەقلى برد، شێتى كرد ○ **اِسْتَخَنَّت البِئْرُ**: بيرەكە بۆگەنى كرد ○ **اَلْخَنَـانُ**: خۆشگوزەرانىو ژيانى نەرمو نۆل ○ **اَلْخُنَـانُ**: دەردێـكە توشـى لـوت دەبـێ وەكـوو هەلامەت ○ دەردێكە توشى قورگى باڵندە دەبێ هـەروا توشـى چاويـشى دەبـێ ○ هەلامـەتو كۆكەى حوشتر.

الخُنُّ: بەمانا (اَلْخَمُّ) دێ.

اَلْخِـنُّ: كەشـتى بـەتاڵ ○ **اَلْخُنَّـةُ**: جۆرێـكە لـە مينگەو غوننەو بەلوت دەربڕى ○ وەكوو ئـەوە قسەكە لە لوتـەوە دەربـچێ ○ **اَلْخَنينُ**: دەنگێـكە لـە بـەردەكانى ژوورى لـوت دا ○ **اَلْمَخَنَّــةُ**: دەربڕينـى دەنـگ لەلوتـدا ○ دەراوى شـيوو دۆڵ ○ لـوت ○ ئـەملاو ئـەولاى لـوت ○ دەراوى ئـاوو، بەڵـگەى ئاشـكرا، ناوەنـدى خـانوو ○ حەوشـەو بـەردەرگاى مـاڵ ○ **اَلْمِخَنَّةُ**: غوننـەو بـەلوت قـسەكردن ○ (سَـنة مِخَنَّـةٌ): ساڵێكى هەرزانىو پڕ خێرو بێرە.

خنا فـلان فلانكەس لـە قسەكردندا ناشيرين دوا قسەى ناشيرينى وتن.

خنا الجِذْعُ: لقەكەى بڕيەوە.

خَنِيَ على فلان في منطقِهِ: قسەى ناشـيرينى لەسـەر فلان كـردن ○ **أخـنَى**: خراپيكرد داى وەشاندو كەنـدەڵى كـرد ○ **أخنـى الجـرادُ**: كوللـە هێلكـەو كەراى زۆر بوو ○ **أخنى المرعى**: پاوانەكە لەوەڕى زۆرى هـەبوو ○ **أخـنَى عليـه الـدهرُ**: رۆژگـارى زۆرى بەسـەردا تێپـەڕى ○ فەوتانـدىو لـەناوى بـرد ○ **أخنى بـه**: پابەنـدى وادەو بـەڵێنى خـۆى بوو.

اَلْخَنَــا: قـسەى ناشـيرين ○ (خنــا الــدهر) بـەڵاو كارەساتى رۆژگار ○ **اَلْخَنْوَةُ**: غەدر، بۆشايى.

خـاب خَوْبـاً: هـەژار كـەوت ○ **اَلْخَوْبَـةُ**: زەوييـەك لـــــەنێوان دوو زەويــــــدا بــــــارانى لێ ببارێ ○ برسيايەتى.

خَاتَ البازي أو العقابُ خوتاً: بازەكە يـان هەڵۆكـە خۆى دانەواندو پەلامارى نێچيرەكەى دا ورشەى باڵەكانى هات.

خــات فـلانٌ: فلانكـەس وادەو بـەڵێنى خـۆى هەڵوەشــاندەوە ○ ئــەو خواردەمەنييــەى پەزمەندەى كردبوو، بۆنى كرد، ئاوەكە بۆگەن بوو.

خات الشَّيْئَ: شتەكەى فڕاند ○ (خات فلاناً) فلانى دەركرد.

خات مالَهُ: ماڵەكەى كەم كرد ○ **خاوت طرفه دوني**: بەدزييەوە تەماشاى كرد.

خَوَّتَ البازي: بـەمانا (خـاوت) دێ ○ **خـوَّت الطـائر**: باڵندەكە دەنگى هات ○ دەگوترێ: (خَوَّتَ الشَّيئَ) ○ **اختَاتَ الحديثَ**: قـسەكەى لێ وەرگـرتو دوايـى وشەو وشەو كەم كەم قسەكانى گێڕانـەوە ○ **إنُّهـمْ يختاتون اللَّيْلَ**: ئەوانە شەوڕەوى دەكەنو هێـدى هێدى رێـگەكە دەبـڕن ○ **اختـات الـذئبُ الـشاةَ**: بەدزييەوە گورگەكە پڕى دايە مەڕەكەو بـردى ○ **اختات البازي أو العقابُ**: بـەمانا (خَـتَ) دێ ○ **تخـوَّتَ الـشَّيئَ**: شـتەكەى فڕانـد ○ (تَخـوَّت الحـديث): بـەمانا (إختَـاتَهُ) دێ ○ **تَخـوَّتَ مالَـهُ**: بەمانا (خَتَهُ) دێ ○ **اَلْخَائِتَةُ**: هەڵۆو بازو واشە كە دادێتە نێچيرو ورشەى باڵى دێ ○ **اَلْخَوْتَعُ**: بڕوانە وشەى (خَتَعَ) ○ **اَلْخَوْتَلُ**: بڕوانـه وشـەى (خَتَـلَ).

خَوِثَ خوثاً: ورگی زل بوو گەدەی داچۆڕا (هو أخوثُ وهي خَوْثاءُ).

خَوِثَ البطنُ والصدرُ: سكو سینگی نەرمو شل بوو، گۆشتن بوو ٥ **الخَوْثاء من النساءِ**: ئافرەتی تازە پێگەیشتوی نەرمو شلو گۆشتن ٥ **الخَوْجَلي** ٥ بڕوانە وشەی (خَجَلَ) ٥ **أخاخَ العُشْبُ**: گیاو گژەکە فەوتا دیارنەما ٥ کەم بوو.

الْخَوْخُ: قۆخ، درەختی قۆخ درەختێکە لە پێڕی دارە گوڵدارەکانە، درەختی بەرە.

اَلْخَوْخَةُ: کونێکە لە بینا دەکرێ بۆ ئەوەی روناکی لێوە بچێتە ژورێ ٥ دەرگایەکی پچکۆلە لەناوەڕاستی دەرگایەکی گەورە بۆیە دروستکراوە تابیێتە لەمپەڕ لە نێوان دوو ماڵدا ٥ **خَوَّدَ**: کەمێ خۆراکی دەست کەوت ٥ **خَوَّدَ البعیرُ وغیرُه**: حوشترەکە لە رۆیشتندا پەلەی کرد ٥ **تَخَوَّدَ الغُصْنُ**: لقە درەختەکە چەمایەوە، راژا.

اَلْخَوْدُ: کچۆڵەی جوانی نەرمو شلی رەوشت جوان ٥ **خاوَدَ عنه مُخاوَدَةً وخِواداً**: دورکەوتەوە، لێی دورکەوتەوە ٥ **خاوَدَ فلاناً الی الشَّيْءَ**: لەدواوە فلاّنی نارد بۆشتەکە ٥ **خاوَدَ الحُمیّ فلاناً**: لەرزو تا توشی فلاّن بوو دوایی لەکۆڵی کەوتو پاش ماوەیەك تووشی هاتەوە ٥ **تخاوَدُوا**: وادەو بەڵێنیان دا بەیەکتری ٥ **تَخَوَّدُوا**: وادەو پەیمانی دایە.

اَلْخُوذانُ: هەتیو مەچەو خوێڕی ٥ **اَلْخُوذَةُ**: کڵاو خوذە کڵاوێکی پتەوە دەکرێتە سەر بە زۆری سەرباز لەسەری دەکەن هەروا ئەندازیارو کرێکاری بیناسازی.

خارَ الثورُ: گایەکە بۆڕاندی

خارَ فلانٌ: فلاّنکەس لاوازو جەستە تێك شکاو بوو لەپەلو پۆکەوت.

خارَ الحَرُّ: گەرما شکا ٥ (خار البرد): سەرما کز بوو نەما.

خارَ فلاناً: فنگی فلاّنکەسی پێکاو هەنگاوتی.

خَورَ الرجلُ خوراً: پیاوەکە هاواری کرد ٥ **خَوَّرَ فلاناً**: بەمانا (خارَ) دێ ٥ **خَوَّرَ فلان**: فلاّنکەس زەعیفو بێ دەسەلاّت بوو ٥ **تخاوَرَت الثيران**: دوگاکە بۆڕاندیان ٥ **اِسْتَخار الرجلَ**: داوای عەطفو سۆزی لە پیاوەکە کرد ٥ **استخارَ الضَّبُعَ**: دارێکی خستە کونی لانەی کەمتیارەکەوە بۆ ئەوەی لەلایەکی ترەوە بێتە دەر ٥ **اَلْخُوارُ**: بۆڕەی رەشە وڵاخ، بارەی مەڕو بزنو ئاسك.

الخَوْرُ: کۆتایی روبارو جۆگا کە دەڕژێنە دەریاوە ٥ نزمایی زەوی لە نێوان دوو بەرزایی دا ٥ کەنداو.

اَلْخُورُ من النساء: ئافرەتی دڵ پیسو بەدڕەوشتو بێ عەقڵ ٥ **اَلْخُوارُ من الجِمالِ**: حوشتری پچکۆلەی جوانوو ٥ خۆشرۆو بەرەوتە ٥ رەبی نەرم ٥ چەرخو شخارتە ٥ **الخَوّارَةُ**: حوشتری شیر زۆرو خۆش دۆش ٥ دارخورمای بەرداری زۆر ٥ زەوی نەرمەلان ٥ **الخُورَمَة**: بڕوانە (خَرَمَ) ٥ **الخُورَنَق**: بڕوانە (خَرَنَقَ) ٥ **خازه خُوزاً**: گەورەیی فەرمانڕەوایی کرد ٥ دژی وەستا.

الخازِباز: بڕوانە (خَزَبَزَ) ٥ **الخَوْزَب**: بڕوانە (خَزَبَ) ٥ **الخَوْزَرَی**: بڕوانە (خَزَرَ) ٥ **الخوزلي**: بڕوانە (خَزَلَ).

خاشَ فلانٌ: فلاّنکەس چووە قەرەباڵغی خەڵکەوە ٥ گەڕایەوە.

خاشَ فلاناً بالرمح: بەڕمب لە فلاّنکەسی دا.

خـاش الشَّيْ: شتەکەی کردە ناو زەرفەوە ناو تورەکەو جانتاوە.

خاش منه کذا: ئەوەی لێ وەرگرت.

خاش التراب وغيره في الوعاء: گڵەکەی کردە ناو گوێنیەوە.

خاش التراب في الجوالق: گڵی کردە ناو جەواڵەوە ◊ **خاوش الشَّيْءَ**: شتەکەی بەرز کردەوە ◊ **خاوش جَنْبَهُ عن الفراش**: کەلەکەی لە جێگاکە بەرز کردەوە ◊ **خَوَّش فلاناً حقه**: مافی فلانکەسی کەم کردەوە.

تَخَـوَّشَ بَدَنُـهُ: جەستەی دوای قەڵەوی کزبوو ◊ **الْخَوْشُ**: کەلەکە، تەنیشت ◊ **اَلْخَوْشان**: رووەکێکە وەکوو پاقلە وەڵێ گەڵاکانی نەرم ترن تامێکی تفتو مزری هەیە بۆ خواردن دەبێ ◊ **اَلْخَوْشَقُ**: ئەوەی بەلقەدار خورماوە دەمێنێتەوە دوای چنینی، (واتە پاشەڕۆك) ◊ شتی خراپ لەهەر شتێك بێ.

خَاصَ العطاء: بەخششەکەی کەم کردەوە.

خَـوِصَ خوصاً: چاوی بەقوڵا چوونو بچوك بوونەوە، یان چاوێکی لە چاوەکەی تری بچوکترە ◊ **خَوِصَتِ البئرُ**: بیرەکە ناوەکەی داچوو ئاژەڵی لێ ئاو نادرێ.

خوِصت الشاةُ: مەرەکە چاوێکی رەشو ئەوی تری سپییە ◊ باقی جەستەی هەموو سپییە ◊ **اخْـوَصَت النخلةُ**: خورماکە چرۆی کرد، فەریکەکەی کرایەوە ◊ **خاوَصَ مُخاوَصةً**: کەمێك چاوی داخست ◊ **خـاوَصَ فلان فلاناً**: لەکرێندا فلان بەربەرەکانی فلانی کرد زەمی بەسەرەوە کرد ◊ **خَوَّصَـت الفسيلةُ**: چرۆکانی کرانەوە ◊ گەڵاکەی دەرکەوت.

خَوَصَتِ النَخْـلَةُ: درەختی خورماکە گەڵای کرد ◊ **خَوَصَتِ الأرْضُ**: چروزەو گۆپکی دەرەختی ئەرطای زۆر بوو.

خَـوَصَ الشجرُ: درەختەکە وردە وردە گەڵای دەرکرد.

خَوَصَ رأسُهُ: موی سپی کەوتە سەری ◊ **خَوَّصَ فيه الشَّيبُ**: موی سەری ماشو برنج بوو نیوەی رەشو نیوەی سپی ◊ **خَوَّصَ فلان**: فلان سەرەتا رێزی پیاوی پیاوانەی گرت پاشان بەخێرهاتنی هەتیومچەکانی کرد ◊ **خَوَّصَ التاجَ**: تاجەکەی بەزێر زەرکەفت کرد ◊ **خَـوَّصَ العَطَـاءَ**: بەخششەکەی کەم کردەوە ◊ دەگوترێ: **خَوَّصْ ما أعطـاك**: ئەوەی ئەتداتێ لێی وەربگرە با کەمیش بێ ◊ **تَخاوَصَ**: بەمانا (خاوَصَ) دێ ◊ **خاوَصَ النجُومُ**: ئەستێرەکان بچوك بوونەوە ◊ **تَخَـوَّصَ منـه**: شتەکەی وردە وردە لێ وەرگرت ◊ هەرچەندە بەخششەکەی کەم بوو هەر لێی وەرگرت ◊ **إخْواصَّتِ الشاةُ**: بەمانا (خَوِصت) دێ.

الخُوْصُ: شتی کەم.

الخـُوصُ: گەڵای دارخورماو درەختی ئەرجیلو ئەو جۆرە درەختانە ◊ **الخَوْصاءُ**: (ريح خَوصَاءُ): رەشەبای گەرم، ئادەمیزاد لە حەیفا چاوی بۆ هەڵنایە ◊ (ظهيرة خَوْصاءُ) لە هەموو نیوەڕۆژەکان گەرمتر بوو ◊ **الخوصاءُ**: فرۆشیاری خوص ◊ ئەو کەسەی شت لە لقە خورما دروست دەکا.

الخِيَاصَـةُ: پیشەی خوص فرۆشی ◊ **المخوَّصُ**: ئەو شتەی لەسەر شێوەی خوص دروست کرابێ.

خاضَ القومُ في الحديث خوضاً: خەڵکەکە بەقسە گەرم بوونو چونە ناو قسەو گفتوگۆوە.

خـاض فـلان بـالفرس خوضـاً وخياضـاً: **فلانكەس ئەسپەكەی بردە سەر ئاو.**

خَاضَ الماءَ: **چووە ناو ئاوەكەو بەناویدا رۆیشت.**

خاض الأمر والباطلَ: **چووە ناوكارەكەوە، دەستی كرد بەشتی پرو پوچ، خۆی تێ فرێدان.**

خـاض الـشراب في الانـاء: **شـەرابەكەی كـردە ناوقاپەكەو تێكەڵاوی كردو تێكی هەڵدا.**

خَاضَ فلاناً بالسيف: **بەشمشێر زەبری لە فلانكەس دا، لەسەرەتاوە لە خوار ورگی داو ئەمجار بۆ سەرەوە هەڵیدڕی ◊ أخاض القومُ: خەڵكەكە ئەسپەكانیان بەناو ئاودا رۆیشتن ◊ خاوضَهُ في البيع: لە فرۆشتن دا بەربەرەكانی كرد ◊ خاوض الفَرَسَ: ئەسپەكەی بردە سەر ئاوەكە ◊ خَوَّضَ الماءَ والشراب في الاناء: ئاوو شەرابەكەی لەناو قاپەكەدا تێك هەڵداو تێكەڵاوی كرد ◊ خَوَّضَ بالسيف في بطن فلان: بەمانا (خَاضَـهُ) دێ ◊ اختاض المرعى: پاوانەكە لەوەڕو گژو گیای زۆرو چڕو پڕ بوو ◊ اختاضَ بالفرس: ئەسپەكەی بردە سەرئاو ◊ اختـاضَ المـاءَ: بەمانا (خَاضَـهُ) دێ ◊ تخاضوا في حديث: لە قسەو گفتو گۆدا رۆچوون و كەوتنە دان و سان ◊ تَخَوَّضَ: بەناچاری و زۆر لەخۆكردن چووە ناو ئەو شتە ◊ تَخَوَّضَ المـاءَ: بەمانا (خَاضَـهُ) دێ ◊ اَلْخَوْضَـةُ: مرواری ◊ اَلْخَيِضُ: (سيف خَيِّض) شمشێرێكە لە ئاسنێكی نەرم دروستكراوە ◊ اَلْمَخَاضُ: بواری چەم؛ تەنكاو؛ ئەو شوێنەی لەناو روباردا ئادەمیزاد دەتوانێ بە پیادەیی یان بەسواری پێیدا بپەڕێتەوە ◊ پیرەمێرد بەبۆنەی پەڕینەوەی مەلامستەفای بارزانی لەڕوباری ئاراس لەگەڵ هەڤاڵەكانی دا ئەو شیعرەی ساڵی پێشوو (١٩٤٥) بڵاوی كردبووەوە سەرلەنوێ ساڵی (١٩٤٦) بڵاوی كردەوە:**

عەشرەت هاوارە عەشرەت هاوارە

هام لەسەر ئاراس چەم بێ بوارە

المخاضَـةُ مـن النهـر الكبـير: **بوار بەناوی روباری گەورەدا ◊ اَلْمِخْـوَضُ: ئامێرێكە شەرابو ماستاوو شتی وای پێ تێك هەڵدەدرێ ◊ تَخَوَّطَ فلاناً: جار دواجار هاتە لای فلانكەس.**

الخُوط: **لقە درەختی نەرم (شۆڕك) پیاوی كەتەو زەلام و رۆح سوك و رەوشت جوان ◊**

خَوَّعَ مَالَهُ: **ماڵەكەی كەم بوو ◊ خَوَّعَ فلاناً بالضرب: بەلێدان و پێدادان فلانكەسی شلەپەتە كردو تێكی شكاند ◊ خَوَّعَ دَيْنَه: قەرزەكەی دایەوە ◊ خَوَّع السيلُ الوادي: لافاوەكە قەراخی چەمەكەی داڕوخاند ◊ تَخَوَّعَ الشَّيْئَ: شتەكەی كەم كردەوە ◊ الخُوَاعُ: پرخەو لرخە ◊ اَلْخُوَاعَةُ: چڵم ◊ الخَوْعُ: حەبلێكی سپییە دەكرێتە نیشانە بۆ نێوان دوو كێوو نزمایی شیوو دۆڵ ◊ هەموو دەشتو مەزرایەك گیاوو گژی باشی لێ بڕوێ.**

خافَ خَوْفاً ومخافَةً وخيفةً: **چاوەڕوانی پەیدا بوونی بەلاو كارەساتێكی ترسناكی كرد.**

خافَ: **زانی، بۆی دەركەوت ◊ أخافَ الطريقَ أو الثغرُ اخافة واخافاً: رێگاكە یان سەنگەرەكە ترساندی.**

أخافَهُ الأمـرَ: **لەكارەكە ترساندی ◊ أخـافَ فلانـاً أو الشَّيْئَ: فلانكەسی وای كرد ترسی لێ بكرێ، لێ ترساو بێ ◊ خاوَفَـهُ: هەریەك لەو دوو هاوەڵە یەكتریان ترساند ◊ خَوَّفَـهُ: ترساندی (خَوَّفَـهُ الأمْـرَ) لەكارەكە ترساندی ◊ تَخَـوَّفَ: بۆ موطاوعەی (خَوَّفَـه) دێ ◊ تَخَوَّفَ عليه شيئاً: ترسا لێی، ترساندی ◊ تَخَوَّف الشَّيْئَ: شتەكەی كەم كردەوە ◊ تَخَوَّفَ فلاناً: فلانكەسی وای كرد**

لێ ترساوبێ ٥ خەڵک لێی بترسێ ٥ **اَلْخَافُ**: زۆر ترسنۆک.

اَلْخَوْفُ: حاڵەتێکە بەسەر نەفسدا دێ چاوەڕوانی ناخۆشییەک دەکا ٥ یان مردنی خۆشەویستێک ٥ شەڕو هەرا.

خَـوِقَ المكانُ خَوَقـاً: شوێنەکە بەرفراوان بوو ٥ **خَوِقَتِ المرأةُ**: ئافرەتەکە درێژو بارێک بوو ٥ ئەحمەق و ناکەس بەچەبوو.

خُوِّقَ فلان: فلانکەس کوێربوو.

خَوَّقَ البعيرُ: حوشترەکە گروێ بوو ٥ **أخاقَ الرجلُ**: پیاوەکە بەناو زەویدا رۆیی ٥ **خَـوَّقَ القـرطَ**: گوارەکەی فراوان کرد، گەورەی کرد ٥ **إخاق المكـانُ**: بەمانا (خَـوِقَ) دێ ٥ **تَخَـوَّقَ القـرطُ**: گوارەکە پان و فراوان بوو ٥ (تَخَوَّقَ عنه): لێی دور کەوتەوە.

الخُوقُ: ئەڵقەی زێڕ یان زیو ٥ ئەڵقەی گوێچکە.

خَالَ فلان على أهله خَوْلاً وخِيالاً: فلانکەس کارو باری ماڵ و منداڵی خۆی رێک خست و پێداویستیەکانی دابین کردن.

خَالَ الماشيةَ: جوان ئاژەڵەکانی چاودێری کردن و بەخێوی کردن.

خَـالَ فـلان خَـولاً: فلانکەس خۆی بەزل زانی و تەکەببوری نواند.

خَالَ خَوْلا: لەوەپێش بەتەنیا بوو ئێستا بۆتە خاوەن کەس و کارو دەس و پێوەندو نازو نیعمەت ٥ **أخَالَ فيه خالاً من الخير**: چاوەڕوانی خێرو بێری لێ کرد ٥ **أخْـوَلَ**: خاڵی زۆری هەبوون دەگوترێ:(رجل مُعِمّ مُخْـوِلَ) پیاوێکە مامو خاڵی باشی هەن ٥ هەموویان پیاو ماقوڵن ٥ **خَوَّلَهُ الشَّيءَ**: بە پیاوەتی ئەوەی پێدا پیاوەتی بەسەرەوە کرد ٥ **تَخَوَّلَ خالاً**: خاڵی بۆ خۆی پەیداکرد، فلانی کردە خاڵی خۆی ٥ **تَخَوَّلَ فلاناً**: فلانکەسی کردە خاڵی خۆی، بە خاڵە بانگی لێکرد ٥ بەرعۆدە بوو، شتەکەی خستە ئەستۆی خۆی ٥ **تَخَوَّلَتِ الريحُ الأرضَ**: با ئەو زەوییە دەگرێتەوەو هەمیشە لەو دەڤەرەی باهەڵدەبێ ٥ **تَخَوَّلَ في بني فلان خالاً من الخير**: چاوەڕوانی خێر بوو لە فلان خێڵ ٥ **اِسْتَخْوَلَ في بني فلان**: خێڵی فلانی بەخاڵی خۆی زانین، خۆی کردە خوشکەزای فلان هۆز.

اَلْخَائِلُ: ئەو کەسەی شت لە خۆ دەگرێ و خەریکی چاکسازی و پەروەردەکردنیەتی.

اَلْخَالُ: برای دایک ٥ شتێک چاوەڕوانی خێری لێ بکرێ ٥ لیوایەک سەربازی سوپا ٥ **اَلْخُؤُولَةُ**: خاڵ و خوارزایی.

اَلْخَوَلُ: نازو نیعمەتی خودا بەسەر بەندەی خۆیدا لەماڵ و سامان و بەندەو کارەکەرو دەست و پێوەند ٥ **اَلْخَوْلَةُ**: ئاسک ٥ **اَلْخَوْلِي**: ئەو کەسەی فەرمانڕەوایەو کاروباری گەل و نەتەوەی لە ئەستۆیە ٥ شوانی دڵسۆزو چاودێری باش ٥ سەرۆکی کرێکارو وەرزێران ٥ **اَلْخَوَلِي**: شوانی باش و دڵسۆز بەئاژەڵەکانی ٥ **الخوَلَعُ**: بڕوانە: (خَلَعَ).

خَامَ خوماناً: کۆئەندامی هەزمکردنی تێک چوو گەدەی ترشا ٥ نەخۆش کەوت ٥ **أخامَ الفَرَسُ**: ئەسپەکە قاچێکی هەڵنا، تەنها نوکی سمی خستە سەر زەوی ٥ **خَوَّمَ على فرسه**: سەرجلی زینەکەی هەڵدایەوە بۆ سەرەوەو بەسوارەکەوە قایمی کرد.

الخامُ من الأمكنة: شوێنی دەرداوی و هەوا ناساز.

الخامُ من النبات: ڕوەکی ناسک و تەڕو تازە ڕسکاو.

الخام من الثياب: پۆشاکی نەبڕدراو نەدرواو.

الخـــام: هەرشتێـــک دەســـتی پیـــشەسازی نەگەیشتبێتێو لەسـەر شێوەی خۆی مابێتـەوە بە تازەیی ٥ **الخامَـةُ**: مـاددە سروشتیەکان پێش ئەوەی پیشەسازی کاریان تێدا بکا.

خان فلاناً: غەدری لە فلانکەس کـرد، مـافی خۆی نەدایە.

خان النصيحة: بەدڵسۆزی ئامۆژگاری نەکرد.

خان السيف: شمشێرەکە وەکوو پێویست نەیبڕی ٥ **خانته رجلاه**: قاچەکانی نەخۆش بونو نەیتوانی لەسـەریان بـڕوا ٥ **خانَـهُ الـدهرُ**: ڕۆژگـار لێـی هەڵـگەڕایەوەو لـە حـاڵی خۆشـییەوە خـستیە ناخۆشییەوە.

خائنَـةُ عينـه: بەچـاوی پڕگومانـەوەو بەدزییـەوە سـەیری کـرد ٥ **خـوَّنَ الـشَّئَ**: شـتەکەی کـەم کـردەوە، دەشـگوترێ، (خـوَّن منـه): لێـی کـەم کردەوە ٥ **خوَّن فلاناً**: نیسبەتی بۆلای خیانەتـدا؛؛ بـەخائینی لەقەڵەمـدا ٥ **اختانـه**: بـەمانا (خانَـهُ) دێ ٥ ویستی خیانەتی لەگەڵ بکا ٥ **تخوَّن**: بوو بـە خـائین ٥ **تخـوَّنَ الـشَّئَ**: شـتەکەی کـەم کردەوە ٥ **تخوَّن فـلان حقي**: فلانکـەس حـەقی منـی کـەم کـردەوە ٥ **تخوَّنني حقي**: وردە وردە مافی منی کەمکردەوەو حـەقی خواردم ٥ **تخوَّنَـهُ الدهرُ**: بەمانا (خانَهُ) دێ.

تخـوَّن فلانـــاً: فلانکەســـی تۆمـــەتبار کـــرد بـــەخائین ٥ خییانـــەتی لێ بینـــی ٥ **الخائنـــةُ**: ئیسمێکە بەمانا (الخِيَانَة) دێ ٥ مەصدەرێکە لە سەر کێشی (الفاعلة) دێ وەکوو وشەی (العاقبة) ٥ **خائنـــة الأعـــين**: ڕوانینـــی گومانـــاوی ٥ تەماشاکردنی بەدزییەوە.

الخـــانُ: ئوتێـــل، کاروانـــسەرا، دوکـــان، شـــوێنی بازرگـــانی کـــردنو مامەڵـــە ٥ بـــەگو ئاغـــاو فەرمانڕەوا ٥ **الخانة**: پلەو پایە ٥ دەگوترێ:(خانة العـشرات وخانـة المئـات) ٥ **الخُوَانُ**: سـفرە، ئـەو شتەی خواردەمەنی لەسەر دادەنرێ بۆ خـواردن ٥ **الخَـوَّانُ**: کەسێـــک لـــە خیانەتـــدا ڕۆچـــوبێو ســـوربێ لەســـەری ٥ ڕۆژگـــارو زەمانـــە ٥ ڕۆژی برانەوەی ئازوقەو بژێوی ٥ لەسـەردەمی پێش ئیسلامدا ناو بووە بۆ مانگی (ربیع الأول).

الخَوُّ: برسییەتی ٥ هەنگوین ٥ شیوی بـەرفراوان لەناو سارادا.

الخُوُّ: هەنگوین.

الخُوَّةُ: زەوی چۆڵو بەتاڵ

خَوَى المكان أو البيت وغيرهما: ئەو شتەی تییانـدا بوو نەما ٥ بەتاڵو خاڵی بوو.

خَوَى فـلان: فلانکـەس برسـییەتی دوا برسـییەتی بەسەری دا هاتو هەمیشە هەژارو نەدار بوو.

خَوَى البَيْتُ: خانوەکە دانیشتوانی ناوی فـەوتاونو کەســـیان نـــەما، خانوەکـــە بەچـــۆڵو هـــۆڵی ماوەتەوە.

خَوَى السحابُ: هەورەکە بێ باران بوو.

خوت الحاملُ: ئافرەتـە حاملەکە منداڵەکەی بـوو سکی هیچی تێدانەما ٥ یان لەکاتی منداڵبوونی دا هیچی نەخوارد.

خَـــوَى الزنـــدُ: چـەرخو شـخارتە کـە، ئاگریـان نەکردەوە.

خَوَى الشيءَ خيًا: شتەکەی فڕاند.

خَوِيَ فلانا: قەصدی فلانکەسی کرد چو بۆ لای.

خَـــوِيَ المكـانُ والبيـت: بـەمانا (خَـوَى) دێ.

أخْوَى: برسی بوو ٥ **أَخْوَى السحابُ والزندُ والنجومُ:** بەمانا (خَـوَى) دێ ٥ **أخـوَت المَاشِيَةُ:** ئاژەڵەكە گەیشتە كۆتایی تەمەنی ٥ **أخْوَى الشَّيْئَ:** بەمانا (خَواه) دێ ٥ **أخْوَى ما عند فلان:** هەرچی لای فلانكەس بوو هەمووی برد ٥ **خَـوِيَ:** خاڵی بوو ٥ گەدەی پچوك بۆوە برسی بوو ٥ **خَوَّى السَّحابُ:** هەورەكە بارانی نەباراند ٥ **خَـوَّى السبعُ:** حوشترەكە لەكاتی پیخ دا ورگی بەرزكردەوە ٥ **خَوَّى الطائرُ:** باڵندەكە باڵەكانی كردنەوەو قاچەكانی درێژكردن لەكاتی نیشتنەوەدا.

خَـوَّ المصلّي في سجوده: نوێژكەرەكە لەكاتی سوژدەبردندا ورگی لەرانەكانی بەرزكردەوە، قۆڵەكانی لە كەلەكە دوور خستنەوە ٥ **خَـوَّت النجومُ:** بەمانا (خَوَت) دێ ٥ بەرەو ئاوا بوون رۆیی ٥ **خَوَّى المَرْأَةَ:** خواردەمەنی (خەوییە)ی بۆ ئافرەتەكە دروست كرد ٥ خەوییە: جۆرە خواردەمەنییەكە بۆ ئافرەتی زەیستان دروست دەكرێ ٥ **خَوَّى المريضةَ:** چاڵێكی هەڵكەندو ئاگری تێدا كردەوە بۆ ئەوەی ناوچاڵەكە گەرم بێ، ئەمجار نەخۆشەكەی بردە ناو چاڵەكە بۆ ئەوەی نەخۆشییەكەی لێ دوور كەوێتەوەو لەرزو تاكەی نەمێنێ ٥ **إخْتَوى فلان:** عەقڵو هۆشی لەدەست دا ٥ **اخْتَوَى الشَّيْئَ:** شتەكەی فڕاند ٥ **إخْتَوى ما عند فلان:** هەرچی لای فلانكەس بوو بردی، هەڵی گرت ٥ **اخْتَوى الفرسَ:** ئاوزەنگی ئەسپەكەی دا ٥ **الخَاوِيَةُ:** بەڵاو كارەسات ٥ **الخَوَاءُ من الأرض:** زەوی چۆڵو بێ دارو درەخت ٥ بۆشایی نێوان ئاسمانو زەوی ٥ بۆشایی نێوان دوو شت ٥ **الخَوَاءُ من الفرس:** بۆشایی نێوان دەستو قاچی ئەسپ ٥ **الخُوَاءُ:** هەنگوین ٥ **ألخَوَاةُ:** دەنگ ٥ دەگوترێ: (سمعت خَوَاةَ الريح) گوێم لە دەنگی با بوو ٥ **ألخَوَايَةُ:** دەنگ ٥ دەگوترێ: (سمعت خَوَايَة الطائر) گوێم لە ورشەی باڵی باڵندەكە بوو ٥ (سمعتُ خَوَايَةَ الخيل) گوێم لە خرمەی قاچی ئەسپەكە بوو ٥ بۆشایی نێوان دەستو قاچ ٥ **ألخَوِيُّ:** زەوی نەرمەڵان ٥ زەوی نزمی نێوان دوكێو ٥ شیوی پانو پۆڕ ٥ **ألخَوِيَّةُ:** خواردەمەنییەكە بۆ ئافرەتی زەیستان دروست دەكرێ.

خابَ خَيْبَةً: ناهومێد بوو، شتەكەی لێ قەدەغەكرا.

خابَ سَعْيُهُ: كۆششی بەفیڕۆ چوو.

خاب أمَلُهُ: هەوڵەكەی بێ هودە بوو، هیواو ئاواتەكانی پوكانەوە، هیوا براوبوو هیچی دەست نەكەوت ٥ **خَيَّبَهُ:** ناهومێدی كرد، نەیهێشت بە مرازبگا ٥ **الأخْيَبُ:** ناهومێدو بێ هیوا ٥ ناوە بۆ یەكێ لە قوداحەكانی قومار ٥ دەگوترێ: (باءَ بالقدح الأخيب) ٥ **الخَيْبَةُ:** بێ هیوایی ناهومێدی ٥ دوعاكردنە لە یەكێكی تر دەگوترێ: (خَيْبَةً لَهُ) ٥ **الخَيَّابُ:** چەرخو شخارتەی چروك ٥ دەگوترێ: (قدح خيّاب) چەرخێكە ئاگر هەڵناكا.

خَاتَ خيتَ وخيوتا: دەنگی لێوە هات.

خَاتَ مالَهُ: ماڵو سامانەكەی كەم كردەوە.

اخْتَاتَهُ: فڕاندی، ڕفاندی ٥ **الخَيْتَامُ:** بڕوانە (ختم) ٥ **الخَيْدَعُ:** بڕوانە (خدَعَ) ٥ **خار** خَيْراً وخِيَارةً: بوو بە خاوەنی خێرو بێر.

خـار له في الأمر: لەكارەكەدا خێرو سودی بۆ بەرچاو گرت.

خـار فلاناً: لەچاكیەتیو باشی دا بەسەر فلاندا سەركەوت.

خَـارَ الشَّيَ علي غيره: **پاساوی ئەو شتەی دا بەسەرشتی تردا، بەباشتری زانیو پەسەندی کرد ٥ خَيَّرَهُ فِي كَذا: پێشبرکێو بەرامبەری لەگەڵدا کرد بۆ ئەوەی دەربکەوێ کامەیان لەوی تر باشترە ٥ خَيَّرَ بين الأشياء: هەندێ شتی لەناو شتەکاندا پەسەند کرد ٥ خَيَّرَ الشَّيْءَ على غيره: ئەو شتەی لەوانی تر بە باشتر زانی ٥ پاساوی دایەوە بەسەریاندا ٥ خَيَّرَ فلاناً: ئیختیاری دا بەفلان سەرپشکی کرد لەوەی کام لەو شتانە هەڵدەبژێرێ ٥ اختاره: هەڵی بژاردو پەسەندی کرد ٥ اختار الشَّيْءَ على غيره: ئەو شتەی پەسەندکردو بەسەر شتی تردا پاساوی دایەوە ٥ تَخَايَرُوا: کەوتنە پێشبرکێ بۆ ئەوەی دەربکەوێ کێیان باشو پەسەندە ٥ تَخَيَّرَهُ: هەڵی بژارد ٥ استخاره: داوای خێرو چاکەی لێکرد ٥ استَخارَ الشَّيْءَ: شتەکەی پەسەند کردو هەڵی بژارد ٥ الإستِخارَةُ: ئیسمێکە بەمانا ئەوەیە داوای خێربکەی لە شتێکدا ٥ الخِيَارُ: ئیسمێکە بەمانا ئەوەیە لەو دووو شتە لەو دوو رێگایە کامەیان بەباش بزانی بۆ خۆتی هەڵبژێری ٥ المختار: هەڵبژێراو، پەسەنکراو ٥ جۆرێکە لە سەوزەوات وەکوو خەیار ٥ خيار شنبر: خەیار چەمبەر (جۆرێکە لە خرنوب).**

اَلْخَيْــرُ: باشترو پەسندتر ٥ سودو خێرو بێر ٥ بەختەوەری ٥ ماڵو سامانی زۆر حەلاڵو پاك.

اَلْخَيَــرُ: کەرەمو سەخاوەت ٥ شەرەفو وەجاخزادەیی ٥ ئەصڵو رەسەن ٥ سروشت ٥ الخِيَرَةُ: پەسندکراو ٥ شتی باش لەهەرشتێك بێ.

اَلْخِيَـرَةُ: ئیختیارو سەرپشکی ٥ اَلْخِيَـرَةُ: بەمانا (اَلخِيَرَةُ) دێ ٥ اَلْخِيرِيُّ: رووەکێکە گوڵی هەیە، بەزۆری ناوە بۆ ئەو جۆرەی کە گوڵەکەی زەردە، پێی دەگوترێ: خوزامی بۆن خۆشترین رووەکی کێوو دەشتە ٥ اَلْخَيِّرُ: خاوەن خێری زۆر ٥ اَلْخَيْزَبُ: بڕوانە (خَزَب) ٥ الخَيْزَبان: بڕوانە (خَزَب) ٥ الخَيْزُرَان: بڕوانە (خَزَر) ٥ الخَيْزَلى: بڕوانە (خزل).

خَـاسَ الشَّيْءُ خَيْساً: شتەکە گۆڕاو تێك چوو کەڵکی نەما ٥ بۆگەنی کرد.

خَاسَ فلانٌ: فلانکەس زەلیلو ژێردەستە بوو.

خَاسَ فلاناً: فلانکەسی زەلیل کرد، کەمتر لەوەی وادەی پێدابوو دایە.٥ خَاسَ الدابةَ: وڵاخەکەی ژێر بارکرد.٥ خَاس العهد خيساً وخيساناً: وادەو پەیمانی خۆی هەڵوەشاندەوە دەشگوترێ: (خاس بالعهد) ٥ خَيَّسَ: گەمیشتە ئەو پەڕی زەلیلیو ژێر دەستەیی ٥ خَيَّسَ الشَّيْءَ: شتەکەی نەرم کرد ٥ خَيَّسَ الدابَّةَ وفلاناً: وڵاخەکەی ژێر بارکرد، فلانکەسی زەلیل کرد ٥ خَيَّسَ الابلَ: حوشترەکەی دابەستو بەستیەوە بۆ سەربڕین ٥ خَيَّسَ فلاناً: فلانکەسی بەندکرد لە شوێنێك دایبنا بۆ ئەوەی نەجوڵێ ٥ تَخَيَّسَ: پیوو گۆشتی لە قەڵەویانا لێ دەرکەوت ٥ الأخْيَسُ: پتەو، دەگوترێ: (خيس أخيس) دارێکی پتەوە ٥ ژمارەو کۆمەڵی زۆرو فەرەباڵغ.

اَلْخَيْسُ: خێرو بەرەکەت.

اَلْخِيسُ: درەختی پڕگەڵاو تێك چرژاو ٥ لانەی شێر ٥ الخِيسَةُ: بەمانا (ألخيس) دێ ٥ المُخَيَّسُ: بەندیخانە ٥ شوێنی راهێنانو ژێر بارکردن ٥ اَلْخَيْسَرِيُّ: بڕوانە (خَسَرَ).

خَاشَ خُيُوشةً: نەرم بوو، ملکەچ بوو ٥ **خَيَّشَهُ**: بە ئاڵتون دایپۆشیو زەرکەفتی کرد ٥ **خَيَّشَ الشَّيْءَ باخَيش**: شتەکەی داپۆشی، قوماشی پێدادا ٥ **اَلْخَيْشُ**: قوماشێکە لە بنەشەو پرژو پاڵی کەتان دروست دەکرێ ٥ پیاوی خوێڕیو نەفس نزم ٥ پیاوی ئازاو کار لەبەر رۆیشتوو ٥ **اَلْخَيِّشُ**: شتی بەئاڵتون روکەشکراو ٥ **اَلْخَيشُوم**: بڕوانە: (خَشَمَ).

خَاصَ الشَّيْءُ خَيْصاً: شتەکە کەم بوو (هو خائص).

خَيِصَ خَيَصاً: چاوێکی بچوك بوو ئەوی تری گەورە ٥ گوێچکەیەکی شۆڕو تەپ ئەوی تری قیت.

خَيِصَ الكَبشُ: بەرانەکە شاخێکی شکا، یان شاخەکانی گێرو هێس بوون یەکیان بۆ پێشەوەو ئەوی تری بۆ دواوە ٥ **اَلْخَيْصُ**: بەخششی کەم ٥ **الخِياصَةُ**: بڕوانە (خَوَصَ).

اَلْخَيْصُ: بەمانا (الخائص) دێ ٥ **الخَيْصَاءُ**: بەخششی کەمو بێ نرخ ٥ **اَلْخَيْصَى**: نموونە لە هەرشتێك بێ ٥ **الخَيْصَان من المال**: ماڵی کەم ٥ **اَلْخَيِّصُ**: بڕوانە (خَوَصَ).

خاطتِ **الحيةُ خَيْطاً**: مارەکە بەخێرایی بەسەر زەویدا کشاو رۆیی.٥ **خاط** فلان: فلانکەس بەپەلە رۆیی.٥ **خاط** في السير: بەردەوام بوو لەرۆیشتندا، درێژەی بەرۆیشتن داو ملی رێگای گرت بەهیچ لایەکدا ئاوڕی نەدایەوە.

خاط اليه: بەلایدا رۆیی.٥ **خاط** الثوبَ خَيْطاً: قوماشەکەی درو پارچەکانی پێکەوە نان.

خاط الدِرعَ: زەرییەکەی چنی.

خَيِطَ خَيَطاً: پشتی درێژ بوو ملی درێژ بوو ٥ رەشو سپی تێکەڵاو بوو بەڵەك بوو.

خَيَّطَ الثوبَ: بەمانا (خَاطَهُ) دێ.

خَيَّطَ الشَّيْبُ رأْسَهُ وفي رأسه: موی سپی کەوتە ناو سەرییەوە سەری ماشو برنج بوو ٥ **اختاطَ الثَّوْبَ**: بەمانا (خَاطَهُ) دێ ٥ دروی ٥ **تَخَيَّطَ رأْسُهُ**: سەری موی سپی تێدا دەرکەوتن وەکوو دورمان ٥ **الخِيَاطُ**: ئامێری دورین، دەرزی شوژن ٥ **سم الخياط**: کونی دەرزی ٥ **الخِيَاطَةُ**: پیشەی خەیاتی؛ جل دورین.

اَلْخَيْطُ: داوەدەزو، کندرو بەکرە ٥ رەنگ وەکوو ٥ **اَلْخَيْطُ الأبيض**: رەنگی سپی.

خَيْطُ الباطل: ئەو تەپو تۆزو گەردیلانە کە کاتێك خۆر لەکونی پەنجەرەوە دێتە ژورەوە چەند وردیلەو گەردیلە دەبیندرێن ٥ یان ئەو داوە باریکەیە لەدەمی جاڵجاڵۆکە دێتەدەر.

خَيْط البناء: تەنافی دیوار ٥ وەستای دیوارو کاشی بەتێك رادێڵی بۆ ئەوەی ریزە دیوارەکانی راست بن ٥ **الخَيَّاط**: خەیات؛ بەرگدروو ٥ **اَلْخَيَّاطِيَّةُ**: رێبازی شوێنکەوتوانی ئەبولحەسەنی کوڕی ئەبو عەمری (الخياط) پێیان وایە: قەزاو قەدەر هەیەو نەبووشتە ٥ **اَلْمَخِيطُ**: رێرەوی دەرزیو شوژن ٥ **مَخِيطَ الحَيَّةِ**: شوێن خشکەی مار ٥ **اَلْمِخْيَط**: ئالەتی درومان؛ دەرزی، سوژن.

خَيِفَ الانسان وغيره خَيَفاً: ئادەمیزادەکە چاوێکی شینو ئەوی تری رەش ٥ **خَيِفَتِ النَّاقةُ**: پێستی گوانی حوشترەکە بەرفراوان بوو ٥ **أخَافَ**: لەمنزمایی خوار میناوە دابەزی، نیشتەجێ بوو ٥ هاتە دامێنی مینا ٥ **أخْيَفَ**: بەمانا (أخاف) دێ ٥ **أخْيَفَ السيلُ الحيَّ**: لافاوەکە خێڵەکەی رادایە دامێنی کێوەکە ٥ **خَيَّفَ**: لە شوێنێك دابەزی ٥ **خَيَّفَ عن القتال**: لەشەڕ

خـۆی بـوارد هـەلات ٥ خُيِّـفَ المَـالُ: مـاڵو سامانەکە دابەشکرا ٥ اختافَ: بەمانا (أخاف) دێ ٥ تَخَيَّفَـت الـدواب في المرعـى: ئاژەڵەکان لـەناو لـەوەڕگادا هەریەکـەیان روی لەلایـەك بـوو ٥ تَخَيَّفَ الشَّيْئ ألواناً: شتەکە گۆڕاو رەنگاو رەنگ بـوو ٥ الأخيـاف مـن النـاس: چـینو توێـژی جیاجیای ئادەمیزاد.

اَلْخَيْفُ: دامێنـی کێـوو کـەژ کـە پاشمـاوەی لافـاوی تێـدا کـۆ بووبێتـەوە ٥ پێستی گـوان کەشـیری تێدا نەمێنێ ٥ الخَيْفَانة من الجراد: ئەو کوللانەیە کـە خـەتی سـپیو زەردی تێـدابێ ٥ ئەوانەیـە باڵـەکانیان رێـك نـەبن ٥ هـەروا وشـەی ٥ ألخيفانـة: حوشـتری کـزو لاوازە کـە بێـچوی ساڵەوەختینەبێ ٥ حوشتری خۆشڕەو ٥ ئەسپی قـەدباریكو گـورجو گـوڵ ٥ اَلْخَيْفَـةُ: کێرد ٥ لانەی شێر.

خَالَ فلانٌ خَيْلاً: فلانکەس تەکەببوری کرد ٥ وای تێڕابینیو هومێدی ئەوەی پێ بوو.

خَالَ الفَرسُ: لەغارکردنو رۆشتندا ئەسپەکە لارو لەنجەی کرد.

خَالَ الشَّيْئَ: وا بۆ شتەکە چوو ٥ واگومانی برد ٥ أخالـت السَّماءُ: ئاسمـان هـەوری لێ پەیـدا بـوو خەریکی بارانبارینە ٥ أخالت النَّاقَةُ: حوشترەکە شیر لەگوانەکانی دا کۆبۆوە ٥ أخال فلان للخير: فلان نیشانەکانی خێرو چاکەی تێدا دەرکەوت ٥ أخالـت الأرض بالنبـات: زەوی بـەگیاو گـژو گوڵو گوڵزار رازایـەوە ٥ أخـال عليـه الـشيئ: شتەکەی لێ شێواو نازانێ چۆنە ٥ أخال السحابة: وایزانـی هەورەکـە بـارانی پێوەیـە ٥ أخيلـت السماءُ: ئاسمان خۆی بـۆ بارانبـارین ئامادەکرد، خەریکـە بـاران ببارێنـێ ٥ هـەور بـەری گـرت

هەورەکان دەستیان کرد بە بروسکە هاویشتنو گۆڵەگۆڵ ٥ أخْيَلَ فلان للذئب: فلان داوەڵی دانا لـەنزیك ئاژەڵەکانیـەوە بـۆ ئـەوەی گـورگ سڵ بکاتـەوەو نـەوێرێ توخنیـان بکـەوێ ٥ أخـْيَلَ السحابة: بـەمانا (أخالَهـا) دێ ٥ خايلـت السـماءُ: بـەمانا (أخـْيَلت) دێ ٥ خايلت السحابة: هیـوای باران بارین لەهەورەکە کرا ٥ خايَلَ فـلان فلاناً: فلانکەس شانازی بەسەر فلان دا کرد.

خَيَّلَـت الـسماءُ: بـەمانا (أخـْيَلَت) دێ ٥ خَيَّلَـت الـسَّحابةُ: هەورەکـە بەتـەواوی بـەری ئاسمـانی گـرت وەڵێ بـارانی نەبارانـد ٥ خَيَّلَ على الميـت: مردووەکەی بەقوماش داپۆشی ٥ خَيَّلَ عليه: لێی شێواندو سـەری لێ تێـك دا ٥ خَيَّـلَ فـلان علـى فلان: فلان فلانکەسی تۆمـەتبار کـرد، تۆمـەتی پاڵدا.

خَيَّلَ عنـه: لێـی گێڕایـەوەو مـەنعی کـرد نەیهێشت توخنی بکەوێ ٥ خَيَّلَ الـشَّيْئَ: لـەدڵو دەروونـدا وێنەیەکی بۆدانا ٥ خَيَّـلَ الخير في فلان: تێبینـی خێـرو بێـری لەفلانکەس کـرد ٥ خُيِّـلَ اليـه أنـه كذا: وا چووە خەیاڵیەوە کە ئەو شتە وەهایە ٥ أختالـت الـسَّحابةُ: بـەمانا (أخالَـت) دێ ٥ اختـالَ فـلان: فلانکـەس خـۆی بـەزلزانیو تەکـەببوری کـرد ٥ اختَّالَ في مشيه: لەرۆیـشتندا فیـزی کـرد خۆی بـەزلزانی ٥ اختالت الأرض بالنبـات: زەوی بەگیاو گژو گوڵو گوڵزار رازایـەوە ٥ تخايَـلَ لـه الـشَّيْئُ: شـتەکەی لـێ تێـك چـوو ٥ تَخايَلَـت الأرض: گژو گیـای زەوی پێـکەییو گـوڵی کـردو بەکەڵکی ئاژەڵ تێدا لەوەڕان دێ ٥ تخايَـلَ فـلانٌ: فلانکەس تەکەببوری کردو لەخۆی رازی بـوو ٥ تَخايَـلَ القـومُ: خەڵـکەکە لـەناو خۆیانـدا شـانازییان کـردو خۆیـان هەڵنایـەوە ٥ تَخَيَّلَـت الـــسماءُ: بـــەمانا (أخيلـــت) دێ.

تَخَيَّلَ الشَّيْئُ: شتەکە رەنگاو رەنگ بوو ٥ **تَخَيَّلَ الشَّيْئُ لـە**: شتەکە بەشێوەو وێنەیەك هاتە بەرچاوی ٥ **تَخَيَّلَ لی خَيالُهُ**: لەخەیالی خۆمدا شێوەیەکم بۆ ئەودانا ٥ **تَخَيَّلَ الرجل**: پیاوەکە تەکەبوری کرد ٥ **تَخَيَّلَت الأرض**: بەمانا (تخايلت) دێ ٥ **تَخَيَّلَ الخيرُ في فلان**: خێرو بەرەکەتی لەفلاندا بەدی کرد ٥ **تَخَيَّلَ الشَّيْئُ**: تەمثیلو وێنەی فلان دەکا ٥ **تَخَيَّلَ الرجل في مِشيته**: پیاوەکە فیزی کرد لە رۆیشتندا ٥ **استخالَ السحابَ**: سەیری هەورەکەی کرد گومانی ئەوەی لێکرد باران ببارێنێ، بارانی پێوەبێ ٥ **الأخْيَلُ**: لەخۆ رازیو فیزکەر ٥ کەسێك جەستەی خاڵی زۆری پێوەبێ ٥ باڵندەیەکی سەوزە باڵەکانی بریسکەیەکیان پێوە دیارە جودایە لەگەڵ باقی جەستەی ٥ هەروا ناوە بۆ باڵندەیەکی تر پێی دەگوترێ (شقراق) ئەوباڵندەیە شومە خەڵك رەشبینی لێ دەکەن ٥ عەرەب دەڵێن: (أشأم من أخيل) ٥ هەروا ناوە بۆ بازو هەڵۆ ٥ **اَلْخائِلُ**: گەنجی لەخۆرازیو تەکەبورکەر.

رجل خائلُ مالٍ: پیاوێکە زۆر باش سەرپەرشتی ماڵەکەی دەکا.

اَلْخالُ: نەخۆشییەکە بەزۆری توشی ئاژەڵ دەبێ ٥ هەورو هەلا ٥ هەورە بروسکە ٥ تەکەبورو فیز.

رجل خالٌ: پیاوێکە لەخۆی رازییەو تەکەبورکەرە ٥ هەورێکە بارانی پێوەنەبێ ٥ پیاوێکی لیبوردەو دڵفراوانە ٥ (رجل خال مال) پیاوێکە جوان سەرپەرشتی ماڵو سامانەکەی دەکا ٥ قوماشێکی یەمەنییەو تەختەکەی سوورەو گوڵی رەشی تێدان ٥ ولاتێکی چۆڵی کەس تێدا نەماو ٥ ئاڵای فەرمانڕەواو مەلیك ٥ خاوەنی شت ٥ شتی تایبەتمەند بەشتی ترەوە ٥ خاڵێکی رەش لە جەستەدا بەسەر پێستەوە ٥ پیاوی لەڕو لاوازو بێ ورەو ترسنۆك ٥ لانەی پەچوك ٥ کێوی گەورە ٥ حوشتری کەتەو زەبەللاح ٥ **اَلْخَلَةُ**: ئافرەتی لەنجەو لارکەرو بەفیز ٥ **الخيال**: کەس، خەیاڵ ٥ داوەڵ دارێکە لەسەر زرعات دەچەقێندرێ ٥ یان لەنزیك گەوو گەورێ ئاژەڵەوە دەچەقێندرێو کراسێك یا پاڵتۆیەکی رەشی پێدا دەکرێ بۆ ئەوەی تەیرو دەعبای زێنە خرۆ توخنی کشتوکاڵەکە نەکەون ٥ یا گورگو درندەی تر بترسنو نەیەنە نزیك ئاژەڵ ٥ یان دارێکە دەچەقێندرێ لەسەر هەندێ پارچە زەوی قوماشێکی پێدا دەدرێ نیشانەی ئەوەیە ئەو شوێنە تایبەتییەو توخنی مەکەون ٥ بەنموونە زەوییەك مینی تێدا چێندرابێ ٥ یەکێکە لە هێزەکانی عەقڵو بێ سنورەو مەودای پانو پۆرە شتی سەیرو دوور لە عەقڵ وێنا دەکا ٥ **الخَيالَةُ**: کەس، حاڵەتێکە لەکاتی بەخەبەر بووندا بەسەر ئادەمیزاددا دێ وەکوو حاڵەتی خەون بینین لەکاتی نووستندا ٥ **اَلْخَيْلاءُ**: ئافرەتێك خاڵی زۆر بەجەستەوە هەبێ ٥ **اَلْخُيَلاءُ**: تەکەبورو لەخۆرازی بوون ٥ رەوە ئەسپ.

اَلْخَيلُ: روەکێکی تامو بۆنخۆشە ٥ **اَلْخَيلَةُ**: تەکەبورو لەخۆرازی بوون ٥ **اَلْخَيّالُ**: خاوەنی رەوە ئەسپو هێستر ٥ ئەسپ سوار ٥ **اَلْمَخيلُ من الرجال**: پیاوێکە زۆری خاڵ بەجەستەوە هەبێ ٥ لایەقو شیاو ٥ **اَلْخَيلَةُ**: شوێنی ئەسپ، تەویلەی ئەسپ ٥ شكو گومان، دەگوترێ: (أخطات فيه مخيلتي) خەیاڵم دەربارەی ئەو

هەڵەی کرد ٥ هەورێك کە بەپێی گرمەو بروسکەی بێ دەبێ بارانی پێ بێ ٥ تەکەبورو خۆبەزل زانین، دەگوترێ: (فلان ذو مَخِيلَة) هەروا دەگوترێ: (ظهرت فيه مخايل النجابة) ٥ اَلْمَخْيُولُ من الرجال: پیاوێکە زۆری خاڵ بەجەستەوە هەبێ ٥ اَلْمُخَيِّلُ: کەسێك لەسەر خەیاڵ بژی‌و بەخەیاڵ هەڵس‌و کەوت بکا ٥ اَلْمُخَيِّلَةُ: ئەو هێزە ناوەکییەی شت کەمەندکێش دەکاو ناوێنەی عەقڵە.

خَامَ فلانٌ خَيْماً: فلانکەس لەو شوێنە مایەوە ٥ پیلانی دارشت بۆ یەکێکی ترو سەرکەوتوو نەبوو.

خام الأرض خَيَماناً: زەوییەکە بو نیشتە جێ بون گونجاو نەبوو.

خام عن القتال: لەشەڕ ترساو هەڵهات نەیوێرا بچێتە پێشەوە.

خَامَ رِجْلَهُ: قاچی هەڵبڕی ٥ اخامت الدابةُ: وڵاخەکە قاچێکی هەڵناو لەسەر سێ قاچ وەستا ٥ بەحاڵ قەراخی قاچە هەڵناوەکەی لەزەوی چەقاندبوو ٥ أخَامَ الخيمة: خێمەکەی هەڵدا ٥ خَيَّمَ القومُ: خەڵکەکە خێمەیان هەڵداو چونە ناو خێمەکانیانەوە ٥ خَيَّمَ فلانٌ: فلانکەس لەو شوێنە جێگیر بوو تێیدا مایەوە ٥ خَيَّمَ الليلُ: شەو دایپۆشی‌و لەخۆی گرت ٥ خَيَّمَ الرائحةُ بالمكان وبالثوب: بۆنەخۆشەکە لەو شوێنەدا بلاو بۆوە ٥ خَيَّمَ الوحشيّ في كناسه: دەعبا کێوییەکە چووە لانەکەیەوەو بەجێی نەهێشت ٥ خَيَّمَ الشَّيْءُ: شتەکەی وەکوو خێمە لێکرد ٥ خَيَّمَ المسك ونحوه: میسکەکەی داپۆشی بۆ ئەوەی زیاتر بۆنی کەسکون بێ‌و داپۆشەرەکەش بۆن بگرێ ٥ تَخَيَّمَ القومُ: خەڵکەکە چونە ناو خێمەکانیانەوەو لەناویاندا نیشتەجێ بوون.

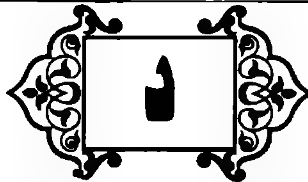
تَخَيَّمَ الريحُ الطيبة في الثوب: بۆنەخۆشەکە مایەوەو چەسپا.

تَخَيَّمَ مكان كذا: خێمەی لەفلان شوێن هەڵدا.

الخام: بڕوانە (خَوَمَ) ٥ الخامَةُ: بڕوانە (خَوَمَ).

اَلْخِيمُ: سروشت‌و تەبیات‌و بنەماو ئەصل.

اَلْخَيْمَةُ: هەر خانوێك کۆڵەکەی داری بۆبچەقێندرێ‌و گەڵاو گیاو گژی بۆ بکرێ بەسەقف‌و سێبەرو بتەوێ خۆ لەگەرما بپارێزێ ٥ هەرخانوێك لەبەرەو جەواڵ‌و خەرارێ کۆڵەکەی بۆ بچەقێنی‌و بەحەبل ببەسترێتەوەو قایم بکرێ ٥ واتە: (رەشماڵ) ٥ اَلْخِيميُّ: خێمە دروستکەر ٥ الخيام: خێمە دروستکەر ٥ اَلْمُخَيَّمُ: ئەو شوێنەی خێمەی تێدا هەڵدراوە ٥ هۆبەو گەرەکە رەشماڵ نیشینەکان.

پیتی دال هەشتەم پیتی هیجایە، مەخرەجەکەی کەناری زمان‌و بنکی ددانی پێشینی سەرەوەیە.

دَأَبَ فی العمل وغیره: بەردەوام بوو لەو کارەداو وازی لێ نەهێناو بەجیدی گرتی.

دَأَبَ الشَّیْءَ دَأْباً: شتەکەی بەهەند وەرگرت‌و پێیەوەپابەندبوو بەردەوام لەگەڵیدا خەریکە بەبێ دابڕان.

دَأَبَ الدابةَ: بەخێرایی وڵاخەکەی لێخوڕی ٥ أَدْأَبَ فلاناً: فلانکەسی ناچارکرد بەردەوام بێ لەسەر کارەکەی ٥ أَدْأَبَ الدابةَ: وڵاخەکەی بەخێرایی لێخوڕی.

الدَّأْبُ والدَّأَبُ: عادەت‌و داب‌و نەریت ٥ الدائبان: شەوو رۆژ ٥ خۆرو مانگ.

دَأَثَ دَأْثاً: پیس بوو، قورس‌و گران بوو.

دَأَثَ الشيءَ: شتەکەی پیسکرد ٥ الدَّأْثُ: رق‌و قینی بەردەوام ٥ الدَّأْثَاءُ: گەل‌و نەتەوەی نەحمەق‌و گێل.

الدُّؤْبِيُّ: پیاوێك بزانێ ماڵ‌و منداڵی بێ ڕەوشتن‌و لێیان بێ دەنگ بێ ٥ دَأْدَأَ: پەلەیکرد ٥ بازی بەهێزی هاویشت ٥ دَأْدَأَ في أثره: شوێن پێی هەڵگرت‌و بەشوێن هەنگاوەکانی ئەودا رۆیی ٥ دَأْدَأَ القومُ: خەڵکەکە کردیە پاڵەپەستۆو شان لێك ترنجکردن ٥ دأدأ الشَّيْءَ: شتەکەی راتەکان‌و خستیە جم‌و جوڵ، دایپۆشی ٥ تَدَأْدَأَ: بۆ موطاوعەی (دأدأ) هاتووە ٥ لە ئەسپ کەوتەخوار مەیلی بۆ لاکرد ٥ لەرۆیشتندا بەلای ئەودا مەیلی کرد ٥ الدَّأْدَاءُ: دوا رۆژی مانگ.

دَأَظَ دأظاً: پڕبوو ٥ قەڵەو بوو.

دَأَظَ الوعاءَ: قاپەکەی پڕکرد.

دَأَظَ فلاناً: زۆری لە فلانکەس کرد کە بەتێری خواردن بخوا ٥ رقی لێ بۆوە ٥ ناخۆشی ویست.

دَأَظَ القرحةَ: برینەکەی گوشی‌و کرایەوە.

دَأَلَ دَأْلاً: بەهێواشی رۆیی ٥ بەتەمبەڵی رۆیی.

دَأَلَ الصیدَ: فێڵی لە نێچیرەکە کردو خستیە داوەوە ٥ دَاءَلَهُ: فێڵی لە نێچیرەکە کرد.

الدَّأْلُ: گورگ ٥ دەعبایەکە وەکوو ریوی.

الدُّئِلُ: ئیبن ئاوی، (جەقەڵ) ٥ الدألانُ: گورگ: جەقەڵ ٥ الدُّؤْلولُ: بەڵاو کارەسات.

دَأَمَ الحائط دأماً: کۆڵەکەی بەر دیوارەکەداو پاڵی پێوەنا خستی ٥ تداءَمَ علیه الشَّيْءُ: شتەکان کەوتنە سەر یەك ٥ تداءَمَ الشَّيْءُ فلاناً: شتەکەی بەسەر فلانکەس دا کەوت‌و لەسەری کۆبووە تەنگی پێ هەڵچنی، پاڵە پەستۆی دا ٥ تداءَمَةُ الشَّيْءُ تداءَمَةً: شتەکە کەوتە سەری‌و لەسەری کۆبووە ٥ الدَّأْمُ: شتێك شتێکی تر داپۆشێ ٥ الـدَّأْماءُ: دەریـا ٥ دَءَا دَأْواً: بە تەمبەڵی‌و قونگرانی رۆیشتن.

دَأَيَ دأیـاً: بەهێواشی پاریزی بردە نێچیرەکە ویستی هەڵی بخەڵەتێنێ.

دَأَیَ دأیاً: بەتەمبەڵی‌و قونگرانی رۆیشت.

الدَّأْيَةُ: ئێسقانی شان، پشت ٥ یان دەفەی سنگ ٥ یان پەراسو کە بەئێسقانی سنگەوە پەیوەست دەبن ٥ دایەنی منداڵ ٥ شوێنی تیر

لەقەوسدا ٥ کەفەڵی حوشتر ٥ (ابن دایە): قەلەڕەشە.

دَبَأ دَبْأً: داسەکناو ئارامی گرت.

دَبَأ فلاناً بالعصا: بەعەصاو گوچان لەفلانی دا ٥ **دَبَّأَه** وعليه: دایپۆشی‌و ژێرخاکی کرد.

دَبَّ دَبّاً: بەهێواشی ڕۆیی.

دبَّ الشَّيْءَ في الشَّيْءَ: تێی گەڕاو بەناوی دا بڵاو بۆوە.

دبَّ الإنسان والحیوانُ دَبّاً ودبابا: ئادەمیزاد مووەکانی زۆربوون، ئاژەڵەکە خوری‌و کوڵک‌و موی زۆر بوو ٥ **أدَبَّهُ**: وای لێ کرد خل خل بڕوا، دەگوترێ: (أدبَّ الى أرضه جدولاً) وردە وردە جۆگایەکی بەرەو زەوییەکەی ئەوبرد ٥ هەروەها دەگوترێ: (أدبَّ الحاكمُ البلاد) فەرمانڕەوا وای کرد خەڵکەکە هێواش بێتە ژێر سێبەری دادپەروەری ٥ **دَبَّبَهُ**: بەمانا (أدَبَّهُ) دێ ٥ **اَلدّابَّةُ**: هەرچی بەسەر زەویدا بڕوا، دوایی سەپێنراوە بەسەر وڵاخی بارە بەردا ٥ **الدَّبَبُ**: بێچوی مانگا لە سەرەتای لەدایکبوونی دا (گۆلکەڵە).

الـــدُّبُّ: ورچ ٥ هەروا بەرێبازو ڕێڕەویش دەگوترێ.

الدُّبُّ الأصغر: حەوتەوانە، کۆمەڵە ئەستێرەیەکە چواریان چوارگۆشەیی دەوەستن‌و سێی تریان دەبنە کلک بۆیان لە کۆتاییانەوە ئەستێرەی قوتبی هەیە.٥ **الدُّبُّ** الأكبر: حەوت ئەستێرەی لەوێنەی حەوتەوانە بەڵام لەوان گەورەترن ٥ **الدَّبّابُ**: کولەکە ٥ **الدبابة**: زرێ پۆش، ئامێرێکی جەنگییە تۆپ‌و ڕەشاشی لەسەرن‌و تایەکانی زنجیرن ٥ **الدُّبَّةُ**: شوێنێک لەبەلان بێ، لەبی زۆر لێ هەبێ ٥ تەنگژەو ناخۆشی، دەگوترێ: (فلان وقع في دُبَّةٍ) ٥ هەروا ناوە بۆ گۆزەی زەیت‌و کۆڵینەی دوشاو ٥ **الدُّبَّةُ**: ورچە مێ ٥ دێڵە ورچ ٥ ڕێ‌و شوێن‌و ڕێباز ٥ **الدُّبُوبُ**: شتێک زۆر زەوی بکوتی ٥ فیتنەو دوو زمان ٥ هەر شتێک قەڵەوبێ ٥ برینێک خوێنی زۆر لێ بێ.٥ **الدبيبُ**: هەر شتێک بەسەر زەویدا بڕوا (پێڕۆ)٥ **الدیبوب**: فیتنەو دوزمان ٥ **اَلْمَدَبَّةُ**: زەوییەک ورچی زۆر بێ.

دَبَجَ الشَّيْءَ دبجاً: شتەکەی ڕازاندەوەو نەقش‌و نیگاری تێدا دروستکرد.٥ **دبج** المطر الأرضَ: بارانەکە زەوی ئاوداو سەوزو جوان بوو بەگوڵ‌و گوڵزار ڕازایەوە ٥ **دَبَّجَهُ**: ڕازاندییەوە ٥ **الديباج**: جۆرێکە لە پۆشاک ٥ تان‌و پۆی لە ئاوریشمە ٥ **ديباج الوجه**: جوانی پێستی دەم‌وچاو ٥ **ديباجة الكتاب**: پێشەکی کتێب ٥ **الديباجتان**: دوکوڵم‌و (ڕومەت)، دەگوترێ: (هو يصون ديباجته) ٥ **الْمُدَبَّجُ**: لە زاراوەی زانایانی فەرمودەدا ئەوەیە هاو تەمەن لە یەکترەوە ڕیوایەت بکەن ٥ تەمەن‌و سەنەدو ڕشتەیان یەک بێ ٥ **دَبَّجَ**: زەلیل‌و سوک بوو، چاو بەرەو ژێر بوو ڕوی نایە چاو هەڵبڕێ ٥ پشتی چۆمایەوە لە ڕۆیشتندا سەری دانەواند ٥ **دَبَّجَ في** ركوعه: لە ڕکوعدا پشتی ڕێک ڕاگرت‌و سەری دانەواند لای سەری لەلای سمتی نزم تربوو ٥ **دَبَّجَ في البيت**: لەماڵەوە خزاو نەهاتە دەرێ ٥ **دَبَّـحَ ظَهْـرَهُ**: پشتی خۆی دوولا هێنایەوەو ناوقەدی بەرز کردەوە تاوەکوو سەنامی حوشتری لێ هات ٥ **إِنْدَبَحَ**: بەمانا (دَبَّحَ) دێ.

دَبَّخَ: پشتی خۆی کورکردو سەری دانەواند ٥ **دُبّاخُ**: جۆرە یارییەکی منداڵی عەرەبە ٥ **دَبْدَبَ**:

هەراو هۆریاو بەزمو رەزم ٥ الدُّبَاوِبُ: کەسێك هەر هاوارو ڤیڕەو دەنگە دەنگی بێ ٥ الدَّبْدَابُ: تەپڵ، دومبەڵەك ٥ الدَّبْدَبَةُ: هەر دەنگێك وەکوو دەنگی کەوتنی سمی وڵاخ لە شوێنی رەق وابێ ٥ دبرت الریحُ دبوراً: بایەکە بوو بەبای دەبوور.

دَبَرَ السهمُ: تیرەکە لەنیشانەی ئاراستەکراو لایدا نەی پێکا.

دَبَرَ الشَّيءَ: شتەکە تێپەڕی‌و رۆیی‌و بەسەرچوو.

دبر فلان: فلانکەس فەوتاو مرد.

دَبَرَ السهمُ الْهَدَفَ: تیرەکە نیشانەکەی نەپێکاو لەودیوی کەوت.

دُبِرَ: بای دەبوور لێی دا.

دُبِــرَ الحیــوانُ: ئاژەڵەکە توشی دەردە برینداری ئاژەڵانە بوو، پشت‌و جەدەوی بریندار بوون ٥ أَدْبَرَ: کەوتە ناو رەشەباو زریانەوە ٥ لەکۆتایی رۆژی چوارشەممەدا سەفەری کرد ٥ پاش‌و پێشی خۆی ناسین، زانی کارەکە چۆن بووەو چۆن دەبێ ٥ وڵاخەکەی پشتی بریندار بوو ٥ أَدْبَرَ الشَّيءَ: شتەکەی خستە دوا خۆیەوە ٥ أَدْبَرَ القَتَبُ البعیرَ: کورتان یان زینەکە پشتی حوشترەکەی بریندار کرد ٥ أَدْبَرَ أمرَ القومِ: سەروکاری خەڵکەکەی کرد لەبەر گەندەڵی ٥ دابَرَ فلانٌ: فلان مرد ٥ دابَرَ الأذنَ: لەدواوە گوێی هەڵدڕی ٥ دابَرَ فلان فلاناً: فلان پشتی لەفلان کردو روی لێ وەرگێڕا ٥ دَبَّرَ الأمْرَ: لەکارەکە ورد بۆوەو سەرەنجام‌و ناکامی لێك دایەوە ٥ دَبَّرَ الحدیثَ: حەدیسەکەی لەکەسانی دیکەوە ریوایەت کرد ٥ تدابر القوم: خەڵکەکە کەوتنە دژایەتیکردنی یەکتری‌و دەنگیان لێك دابڕی‌و زویربوون ٥ تَدَبَّرَ الأمرَ: لە کارەکە ورد بووە ٥ ویستی بزانێ سەرەنجامی چۆنە ٥ استَدبَرَهُ: لەدواوە بۆ شتەکە هات ٥ پەسەندی کرد هەڵی گرت ٥ استدبَرَ الأمْرَ: لەکۆتایی دا کارەکەی بۆ رون بووە، ئەوەی دوای کارەکە بۆی دەرکەوت لە پێشدا نەیدەزانی ٥ التدبیر: رێکخستن (التدبیر المنزلی) رێکخستنی ناوماڵ‌و سەرو کاری کردنی بەشێوەیەکی باش ٥ الدَّابِرُ: شوێنکەوتە، کۆتایی هەرشتێك ٥ الدَّابِرَةُ: شوێنکەوتە ٥ لە هەموو شتێکدا کۆتایی‌و دوایی یەکەی ٥ دابِرُ الحَیْوان: شا دەماری قاچی ٥ دابِرَةُ الطائر: نینۆکی پاشینی قاچی بازو هەڵۆ کە بەونینۆکە زەبر دەوەشێنن ٥ ئافرەتی پێ‌و قەدەم نەگبەت ٥ تێ شکان ٥ دَبَار: رۆژی چوار شەممە یان شەوەکەی ٥ الدَّبارُ: تێداچوون‌و فەوتان ٥ الدِّبَارُ من کل شیئ: لە هەموو شتێك کۆتایی‌و دوایینی ٥ الدَّبَارَةُ: پارچە زەوییەك بۆ کشتوکاڵ چاك بکرێ ٥ الدَّبور: جۆر، دەگوترێ: (لیس من دبور فلان) فلانکەس لەجۆری فلان نیە ٥ الدَّبْرُ: ماڵ‌و سامانی زۆر، پورە هەنگ‌و کۆمەڵە زەردەواڵە ٥ لە هەموو شتێك دواوەی ٥ الدُّبُرُ: پشت: سمت‌و کەفەڵ ٥ لە هەموو شتێك کۆتایی‌و دوایینی ٥ الدَّبَرَانُ: لە زاراوەی ئاسمانشوناسی دا پێنج ئەستێرەن لە بورجی ثەور، ثەور بۆ خۆی گەورەکەیانە، کەلوێکی مانگە ٥ هەندێکیش دەڵێن: ئەستێرەیەکە کەوتۆتە نێوان ثورەییاو جەوزاوە ٥ الدَّبْرَةُ: پارچە زەوییەکە چاك کرابێ بۆ کشتوکاڵ ٥ جۆگای ناو لەنێو زەوییە کشتوکاڵیەکاندا ٥ تێشکان لەشەڕدا ٥ الدُّبْرَةُ: داهاتوو، دواوە پێچەوانەی رابردوو پیش وەخت ٥ الدَّبَرَةُ: برینی وڵاخ ٥ تێشکان لەشەڕدا ٥ الدَّبَرِيُّ: ئەو کەسەی دوادەکەوێ لەهاتندا

دواکەسی هاتوو ◊ پاش تێپەڕبوونی کات دەگا ◊ نوێژکردن لەدوا کاتی دا ◊ **الدَّبور**: ڕەشەبایەکە لەخۆر ئاواوە هەڵدەبێ پێچەوانەی بای شەماڵ ◊ **المُدَابَرُ**: وەجاخزادەو ڕەسەن ◊ **المُسْتَدْبِرُ**: کەسێك بەرەو بەختەوەریی بچێ ◊ **أدبست الأرضُ**: زەوی گیاو گژی دەرکردو ڕەش‌و سەوزی تێکەڵاو بوو ◊ **دُبْسَةُ**: داپۆشی‌و شاردییەوە ◊ **دَبَّسَ الخُفَّ**: گۆرەوییەکەی پینەکرد ◊ **دبّسَ الورقة ونحوها**: کاغەزەکانی بەدەمبوس لێکدا ◊ **إدبَسَّ**: ڕەنگی سور بوو کەمی ڕەنگی ڕەشی تێکەڵ بوو ◊ **الدِّبْسُ**: ئەوەیە ڕەنگی سوربێ‌و ڕەشی تێکەڵ بێ ◊ **الدِّبسُ**: دۆشاوی ترێ دوای ئەوەی دەکوڵێندرێ ◊ **الدِّبِسُ**: دۆشاوی خورما یان شیلەی خورما ◊ **الدُّبْسَةُ**: شتی ڕەنگ سوری ڕەش تێکەڕاو ◊ جۆرە کۆترێکە.

الدَّبّاسُ: دۆشاو دروستکەر، دۆشاوچی ◊ دۆشاو فرۆش ◊ **الدَّبْسُ**: خەڵکی زۆرو هەمە جۆر ◊ **الدَّبُّوسُ**: گۆچانی دار یان ئاسن ◊ **الدَّبوس**: دەمبوس ◊ کەرەستەیەکی بچوکە لە ئاسن یان مەعدەنی تر وەکوو بزمارو دەرزی، سەرێکی خڕو ئەوی تری تیژ شتی پێ لێك دەبەسترێ ◊ **دَبَشَهُ دَبْشاً**: توێکڵەکەی لێ کردەوە سپیکرد ◊ خواردی ◊ **الدَّبّاشُ**: لافاوی گەورەو سامناك‌و رادەر، ڕامالەر ◊ **الدَّبَشُ**: کەرەستەو شت‌و مەکی ناوماڵ کە بێ کەڵك بوبن.

دَبَغَ الجلدَ: پێستەکەی لەدەباغدا، خاراندی، تاڵی گزگلك‌و شتی وای لێ دا ◊ پارچە گۆشت‌و ڕزیوی لێ کردەوە ◊ **دُبْغَهُ**: بەمانا (دَبَغَهُ) دێ ◊ **إندَبَغ**: بۆ موطاوعەی (دَبَغَهُ) دێ ◊ **الدِبَاغ**: ئەو کەرەستەو مادانەن کە پێستی پێ دەباغ دەکرێ بۆ ئەوە پێستەکە بخارێ‌و کەڵکی لێ وەربگیرێ ◊ **الدِّبَاغَةِ**: بەمانا (الدَّبّاغ) دێ ◊ پیشەی دەباغچیەتی ◊ **ألدِّبَاغُ**: کاری دەباغچییەتی‌و خاراندنی پێست بۆ ئەوەی کەڵکی لێ وەربگیرێ ◊ **الدِّبْغُ**: ئەو مادانەی پێستی پێ دەباغ دەکرێ ◊ **الدِّبْغَةُ**: بەمانا (الدِّبْغُ) دێ ◊ **الدَّبُوغُ**: ئەو بارانەیە زەوی لە پیس‌و پۆخەڵی پاك دەکاتەوە. ◊ **المَدْبَغَةُ**: شوێنی دەباغکردن، دەباغ خانە ◊ ئەو پێستەی دەخرێتە ناو دەباغەوە.

دَبَقَ الطائِرَ: بەدەبکە باڵندەکەی گرت.

دَبِقَ دبقاً: پێوەی نووسا ◊ (دَبِقَ بالشيء) بەشتەکەوە نووساو لێی نەبوەوە ◊ **دَبَّقَ الطائِرَ**: بەمانا (دَبَقَهُ) دێ ◊ **تَدَبَّقَ**: بۆ موطاوعەی (دَبَّقَهُ) دێ ◊ **تَدَبَّقَ الشَّيْءَ**: شتەکە پێوەی نووسا ◊ **ألدَّابُوقُ**: هەر شتێك لینج بێ‌و لەزگە ئاسابێ؛ باڵندەو مێشی پێ بگیرێ ◊ **الدُّبُوقُ**: یاری مندالان ◊ **الدُّبُوقَةُ**: موی بادراوی چندراو، یان موی شی کراوە ◊ **الدِّبْقُ**: بەمانا (الدابُوقُ) دێ (ك: أدباق) ◊ **الدُّبَيْقِيَّةُ**: قوماشێکە لە شاروچکەی (دبیق)ی میصری دروست دەکرێ ◊ **المُدَبَّقُ**: دەگوترێ: (عیش مُدَبَّقٌ) ژیانێکی تەواو نیە زۆری کەم‌و کوڕی تێدا هەن.

دَبَّلَ الشَّيْءَ: شتەکەی هەنگوك هەنگوككرد دەگوترێ: (دَبَّلَ العجينَ) هەویرەکەی هەنگوك هەنگوككرد ◊ پارچە پارچەی کرد خڕی هەڵدان

دبل الأرضَ: زەوییەکەی بەزبڵ تێکردن بەهێزکرد. ◊ **دَبَلَ فلاناً بالعصا**: لێکدان لێکدان بە گۆچان لە فلان کەسی دا.

دَبَلَ دَبَلاً: قەڵەو بوو خۆی دارشت‌و گۆشتن بوو.

دَبَلَ الشَّيْءَ: شتەکەی خڕهەڵداو کردی بەگۆ ◊ **الدُّبالُ**: زبڵ‌و زاڵ ◊ مەوادی عوضوی یان نەباتی

كەمێك رزى بێ يان بەتەواوى بۆڵكابێ‌و هێزبدا بە خاكەكە بۆ كشتوكاڵ ٥ **الدَّبْلُ**: جۆگا ٥ تاعون‌و پەتا ٥ **الدِّبْلُ**: گريان ٥ بەڵاو كارەسات ٥ **الدُّبْلَةُ**: هەنگوتكە هەويرى زل ٥ تەشتە هەوير ٥ پاروى گەورە ٥ دوومەڵێكە لەناو سكدا پەيدا دەبێ‌و كوشندەيە ٥ كونى پاچ‌و تەشوى ٥ ئەڵقەى زێڕو زيو بەشێوەى سادە دەكرێتە پەنجە ٥ **الدُّبولُ**: ئافرەتى كۆست كەوتوو كە شين‌و شەپۆڕ بكا ٥ بەڵاو كارەسات ٥ **الدُّبَيْلَةُ**: بەڵاو كارەسات ٥

الدَّوْبَلُ: كودەڵە بەراز ٥ **الدِّبلوم**: بڕوانامەيەكە لە بڕوانامەى زانكۆ لەژوور بەكالۆريوس‌و خوار دكتوراوەيە ٥ وەكوو ماجستێر وايە ٥ **الدَّبْنُ**: گەوو پەرچى ئاژەڵ لە قەفەزاز (چندرابێ) تەندرابێ ٥ **الدُّبْنَةُ**: پاروى گەورە.

دَبي دَبًا ودبًّ: بەمانا (دبَّ) دێ.

دُبِيَتِ الأرض: كوڵلە بێتان‌و گياو گژى ناو زەوييەكەى خوارد ٥ **أدْبَتِ الأرضُ**: زەوييەكە كوڵلەى زۆر بوو ٥ **الدُّبيَ**: كوڵلە پێش ئەوەى بتوانێ بفڕێ ٥ هەنگ ٥ **الْمَدْبَاةُ**: زەوييەك كوڵلە بێتانى زۆر بێ ٥ **دَثَتِ السماءُ دَثّاً**: ئاسمان بارانێكى كەمى باراند ٥ **دَثَّتِ السماءُ الأرضَ**: ئاسمان بارانێكى كەمى باراندە سەر زەوى.

دَثَّ الشَّيءَ: شتەكەى پاڵ پێوەنا.

دَثَّ فلاناً: باشباش لەفلانكەسى دا.

دَثَّ فلاناً بالحجر: بەردى لەفلان گرت بەردى پێ دادا.

دَثَّ فلاناً بالعصا: بە گۆچان لەفلانى دا.

دُثَّ فلان دُثّاً وَدُثّةً: ئەندامێكى جەستەى فلان بەسروشت خواربوو.

الدَّثُّ: تەنيشت ٥ بارانى كەم ٥ **الدَّثاثُ**: كەسێكە بە قۆچەقانى راوى باڵندە بكا ٥ **الدُّثَّةُ**: هەڵامەتى سوك، پەسيويەكى كەم ٥

دَثَرَ الشَّيءَ دُثوراً: كۆن بوو رۆژگارى زۆرى بەسەردا تێپەڕى.

دَثَرَ الْمَنْزِلُ: خانوومكە كۆن بوو روخا.

دَثَرَ الثوبُ: قوماشەكە چڵكن بوو.

دَثَرَ السيفُ ونحوه: شمشێرەكە ژەنگى هێنا چونكە لەمێژە مشت‌و ماڵ نەكراوە.

دَثَرَ القلبُ: دڵەكە غافڵ بوو ژەنگى گرت.

دَثَرَ فلان: فلان پير بوو كەوتە ساڵەوە.

دَثَرَ الشجرُ: درەختەكە گەڵاى كردو لق‌و پۆپى زۆر بوون.

دَثَّرَ الطائرُ: باڵندەكە هێلانەكەى خۆى رێك‌و پێك كرد.

دَثَّرَ على الميت: گۆڕى مردووەكەى هەڵچنى.

دَثَّرَ فلاناً: جوببەو عەباى لەبەر فلانكەس كرد ٥ **تَداثَرَ**: بەمانا (دَثَرَ) دێ ٥ **تَدَثَّرَ**: عەباى پۆشى ٥ خۆى بەعەباو جوببە داپۆشى ٥ **تَدَثَّرَ الشَّيءَ**: سەرشتەكە كەوت‌و بەسەرى دا زاڵ بوو ٥ **إدَّثَرَ**: بەمانا (تَدَثَّرَ) دێ.

انْدَثَرَ: بەمانا (دَثَرَ) دێ ٥ **الأدْثَرُ**: بێ ئاگا ٥ **الداثِرُ**: بێ ئاگا ٥ كەسێك زۆر گرنگى بەخۆ رێكخستن نەداو پۆشاك چڵكن‌و سەرو ريش ژاكاوبێ ٥ **الدِّثارُ**: پۆشاكێكە لەسەر پۆشاكى پێويست لەبەر دەكرێ ٥ **الدِّثارِيُّ**: پياوى تەمبەڵ‌و كارنەكەر ٥ **الدَّثْرُ**: زۆرو زەبەندەى هەموو شتێك ٥ دەوڵەمەندو ساماندار.

الدِثْرُ: کەسێك بزانێ جوان سەرو کاری ماڵی خۆی بکا.٥ **الدِّثْرُ**: چڵك ٥ **الدُّثور**: بەمانا (المدثِر) دێ ٥ هەروا بەمانا (الدِّثاری) دێ.

دَجَّ دجّاً ودجيجاً: کەوتە ڕۆیشتن ٥ پەلەی کرد، بازرگانی کرد، بۆیە دەگوترێ: (ما حَجَّ ولكن دجّ) فلانکەس بەمەبەستی حەجو عیبادەت نەچووە بۆ مەککە بەڵکوو بە مەبەستی بازرگانی چووە.

دَجَّ السّطْحَ: بانەکە دڵۆپەی کرد.

دَجَّ الليلُ: شەوەکە زۆر تاریك بوو.

دَجَّ السّر دجاً: پەردەکەی دادایەوە.

دجَّجَت السماءُ: ئاسمان هەوراوی بوو ٥ **دجَّجَ** فلان: فلانکەس خۆی بەستو چەکی هەڵگرت ٥ **دَجَّجَ فلاناً**: چەکی لەفلان بەستو پڕچەکی کرد ٥ **تَدَجَّجَ**: بۆ مووطاوەعەی (دَجَّجَهُ) هاتووە ٥ دەشگوترێ: (تَدَجَّجَ في سلاحه) بەچەکەوە خۆی ڕانواند ٥ **الداجُّ**: ئەو چاوساغو حەماڵو خزمەتکارانەن کە لەگەڵ حاجیاندان ٥ **الداجّةُ**: بەمانا (الداجُّ) دێ ٥ **الدَّجاجَةُ**: مریشك بە نێرو مێیەوە ٥ واتە: مریشكو کەڵەشێر، ئەو بەرزاییەی لە بەرسنگی ئەسپ پەیدا دەبێ، سەرەتەشی ٥ **الدُّجاجيّ**: تاریك ٥ **الدُّجّةُ**: ئەوپەڕی تاریکی ٥ **الدُّجوجُ**: بەمانا (الدُّجاجي) دێ ٥ **الدَّجيجُ**: بەمانا (الدُّجاجيّ) دێ ٥ **الدَّيْجوجُ**: شەوی زۆر تاریك واتە: هەر بەمانا (الدّجاجي) دێ ٥ **المُدَجَّجُ**: کەسێك پڕ چەك بێ ٥ چەکی تەواوی لەخۆ بەستبێ ٥ ژیشك.

دَجْ دجْ: دەنگێکە مریشكو کەڵەشێری پێ بانگ دەکرێ ٥ **دَجْدَجت الدجاجة**: مریشکەکە بازی دا هەڵفڕی ٥ **دَجْدَجَ فلان**: فلانکەس بانگی مریشکەکانی کردو وتی (دج دج) ٥ **دَجْدَجَ الليلُ**: شەوەکە تاریك بوو ٥ **الدَّجْداجُ**: ڕەشو تاریك لە هەرشتێك بێ ٥ زۆر تاریك.

دَجِرَ دَجَراً: سەرسام بوو، سەرخۆش بوو.

دَجِرَ الناسُ: خەڵکەکە توشی ئاژاوەو گێرەوەژ بووە ٥ **داجَرَ**: هەڵهات ٥ انحدر الجبل والوتر ونحوها: حەبلەکە یان ژێیەکە شل بۆوە ٥ **الدُّجر**: لۆبیاء ٥ لوتی هەوجار؛ ئەودارەی گاسنەکەی پێوە قایم دەکرێ ٥ **الدِّجران**: ئەو دارەی ڕادەنگێودرێ بۆ کەپرو سابات ٥ **الديجور**: تاریكو ڕەش ٥ **الدَّيجوريُّ**: تاریکایی‌و ڕەشایی.

دَجَلَ: درۆو چاوو ڕاوی کرد.

دَجَلَ الشّيءَ: شتەکەی داپۆشی ٥ (دَجَلَ السيفَ) شمشێرەکەی زەرکەفت کرد.

دَجَلَ الحقَ: حەقو ڕاستی تێکەڵ بە درۆو ستەم کرد.٥ **دَجّلَ** الأرضَ: زەوییەکەی بەزبڵ تێکردن بەهێزو پیت دارکرد ٥ **الدِّجالُ**: زبڵو شیاکە ٥ **الدُّجالة**: قەتران ٥ **الدَّجّالُ**: ناوی زێڕ ٥ درۆزنو ساختە چی‌و چاوو ڕاوکەر ٥ جەجاڵ ٥ **الدَّجّالة**: هاوەڵی زۆرو بارگرانو بەئەرکو ئورك ٥ **الدُّجَيْلُ**: بەمانا (الدُّجالة) دێ.

دَجَمَ الليلُ دجماً ودُجْمةً: شەوەکە تاریك بوو.

دَجِمَ: غەمناك بوو.

دُجِمَ: بەمانا (دَجِمَ) دێ ٥ **الدَّجْمُ**: جۆر ٥ **الدِّجْمُ**: هاوڕێی نزیك ٥ ڕەوشت ٥ **الدُّجْمةُ**: ڕێبازو پەیڕەوو پرۆگرام ٥ هاوڕێی نزیك.

دَجَنَ اليومُ: ئەمڕۆ هەمووی هەورو تەمو غاربوو.

دَجَنَ السماءُ: ئاسمان بارانی باران.

دَجَنَ بالمكان: لەو شوێنە نیشتەجێ بوو، وەگری بوو پێوەی راهات ٥ **أدجَنَ**: چووە ناو هەورو تەمو مژەوە ٥ **أدجَنَ اليومُ والسحابُ**: بەمانا (دَجَنَ) دێ ٥ **أدجن السماءُ**: ئاسمان بارانەکەی درێژەی کێشا ٥ **أدجن عليه الحُمّيَ**: لەرزو تای توشبووە لەکۆڵی نابێتەوە ٥ **داجَنَه**: بەباشی تێکەڵاوی کرد ٥ **الداجِنُ**: هەر ئاژەڵو باڵندەو دەعبایەك ماڵی ببێ‌و رام ببێ لەگەڵ ئادەمیزاددا هەڵبکا ٥ **الدُّجْنُ**: ئەو حاڵەتەیە هەور سەرانسەر وڵات دابگرێ ٥ **الدُّجْنَةُ**: رەشایی، تاریکی ٥ **المِدْجَانَ**: ئەو حەیوانەیە ماڵی بێ لەهەمر جۆرێك بێ.

دَجَا دجْواً ودَجُوّاً: تەواو بوو پێکەیی.

دجا السَحَابُ: هەورەکە بڵاو بووە.

دجا الليل: شەوەکە بەتاریکی خۆی دونیای داگرت‌و هەموو شتێکی داپۆشی.

دَجَا الشَيْئَ دَجْواً: شتەکەی داپۆشی‌و پەردەی پێدادا ٥ **أدْجى**: بەمانا (دَجَا) دێ ٥ **أدْجى الشَيْئَ**: بەمانا (دَجَاهُ) دێ ٥ **داجَاهُ**: رق‌و کینی خۆی لێ شاردەوە دوژمنایەتی بۆ دەرنەخست ٥ **تَدَجى**: بەمانا (دَجَا) دێ ٥ **الداجِيَةُ**: تاریکی ٥ **الدُّجى**: رەشایی شەو تاریك‌و تونەکی ٥ دەگوترێ: (ليلة دَجيَ) ٥ **الدُّجَةُ**: قوپچەی کراس ٥ **الدُّجِيّةُ**: تاریکایی ٥ کۆختەی راوچی (سەنگەری راوچی) ٥ **الدَيَاجي**: تاریکیەکان ٥ **دَحَبَهُ دحْباً**: پاڵی پێوەنا ٥ **دَحَجَهُ**: سویەوە، خوراندی، قاڵی کردو هێنای‌و بردی رایکێشا.

دَحَّ في قفاه دحاً ودحوحاً: پاڵی پێوەنا.

دَحَّ فلاناً: دەستی بڵاو کردەوەو پیاماڵی، دەستی بڵاو کردەوەو کێشای بەجەستەی فلانکەسدا ٥ پاڵی بەفلانکەسەوەنا.

دَحَّ الشَيْئَ: شتەکەی پان‌و پۆڕ کرد هاوساندی ٥ دەگوترێ: (دَحَّ الطعامُ بَطْنَهُ) خواردنەکە ورگی لێك کشاندەوە.

دَحَّ الشَيْئَ في الأرض: شتەکەی بەزەویدا پان کردەوە تا چاك چاك بەزەوییەکەدا نووسا ٥ **إنْدَحَّ**: بۆ مطاوعەی (دَحَّهُ) دێ.

الدُحُوحُ: بەرفراوان‌و پان‌و بەرین ٥ ئافرەتی گەورە ٥ حوشتری زەلام‌و کەتە.

دِحْ دِحْ: وشەیەکە کە ئاراستەی ئەو کەسە دەکرێ کە دان دەنێ بەکردارەکەی، مەبەست لێی بێدەنگ بەوچی دی درێژە بەدان پیانانەکەت مەدە ٥ **الدَّحْادِحُ من الرجال**: پیاوی کورتە باڵای ورگ زل ٥ **الدَّحْداحُ**: بەمانا (الدَحَادِحُ) دێ ٥ **الدَّحْدِحُ**: ئافرەتی کورتە باڵای ورگ زل ٥ **الدحْيَحَةُ**: بەمانا (الدَحَادِحُ) دێ ٥ **دَحْدَرَهُ**: خولاندییەوە ٥ **دَحَرَهُ دَحْراً ودُحوراً**: پاڵی پێوەناو دوری خستەوە ٥ **اندَحَرَ**: بۆ موطاوعەی (دَحَرَهُ) دێ ٥ **دَحْرَجَهُ دَحْرَجَةً دِحْراجاً**: خستیە جم‌و جوڵ‌و بەرەو خوار پاڵی پێوەنا ٥ بەدەوری خۆی دا خولاندییەوە ٥ **تَدَحْرَجَ**: بۆ موطاوعەی (دَحْرَجَهُ) دێ ٥ **الدُّحْرُوجَةُ**: خولخولۆکە ئەوەی دەیخولێنیتەوە ٥ ئەوەی قالونچە لەزبڵ‌و زاڵ‌و پیسایی کۆی دەکاتەوەو خڕی هەڵدەدا ٥ **الدُّحْرِيجُ**: دانەوێڵەیەکی خڕی بچکۆلەو رشکەڵەیە تێکەڵ بەگەنم دەبێ وەکوو گزنیژە ٥ **المُدَحْرَجُ**: خڕو خولاوە ٥ **المُدَحْرِجُ**: قالۆنچە.

دَحَسَ السُنْبُلُ دَحْساً: گوڵە گەنمو جۆکە خۆی پڕ کردو کامڵ بوو

دَحَسَ البَيْتُ: خانووەکە بەخاوەن ماڵو منداڵی خاوەنەکەی ئاوەدان بووە.

دَحَسَ بيده في الذبيحة: پەنجەکانی خستە نێوان پێستو گۆشتی کوشتییەکە بۆ ئەوەی بیگروێ.

دَحَسَ برِجْلِهِ: بەقاچی شتەکەی سەرو ناوکرد بۆ ئەوەی بزانێ چییەو چی نییە.

دَحَسَ بالشَّر: پێی ڕێکخستو پانی کردەوە بەجۆرێك نەزاندرێ چۆن بووە.

دَحَسَ بين القوم: فیتنەو ئاشوبی لەناو خەڵکەکە نایەوە.

دَحَسَ بين الصفوف: کەلو کونی ناو ڕیزەکانی پڕکردەوە.

دَحَسَ الإِنَاءَ: زەرفەکەی پڕکرد.

دَحَسَ ما في الإِنَاء: ئەوەی لەقاپەکەدا بوو هەڵیلوشی لستیەوە.

دَحَسَ الشَّيْءَ في الشَّيْءِ: شتەکەی خستە ناو شتەکەی ترەوە.

دَحَسَ الحديثَ عنه: قسەکەی لێ شاردەوە ٥ **دُحِسَت الأَصَابِعُ**: پەنجەکان توشی زیبکەو بالوکە بوون، نێوان نینۆكو گۆشتی پەنجەکانی جۆرە نەخۆشییەکیان لێ پەیدابوو ٥ **أَدْحَسَ السُنْبُلَ**: گەنمو جۆ دووروەکەی گێرەکرد ٥ **الدَاحِسُ**: جۆرە زیپکەو برینداریيەکە لەنێوان نینۆكو گۆشتی پەنجەکان پەیدا دەبێ دەبێتە هۆی دەرهاتنی نینۆکەکان ٥ جۆرهاوساویو گرێ پەیدا بوونێکە لە پەنجەکاندا پەیدا دەبێ ٥ **الدَاحُوسُ**: بەمانا (الداحِسُ) دێ ٥ **الدِحَاسُ**: پڕبوونو پاڵەپەستۆو قەرەباڵغی ٥ ماڵێکی خێزانداروو قەرەباڵغە ٥ **الدُحَاسُ**: پیرۆیەکە، خشۆکێکە، کرمێکە زەردە لەژێر زەویدا دەری دێنن و دەیکەنە کەپكو داو بۆ چۆلەکە گرتن ٥ **الدَحاسَةَ**: بەمانا (الدَحاسُ) دێ ٥ **الدَحْسُ**: کشتوکاڵ: کە گوڵەکانی پڕبن و کامڵ بێ ٥ **الدِيْحَسُ**: شتی زۆرو زەبەندە.

دَحَضَ دَحْضاً: پەلەی کرد.

دَحَضَ الأرضَ برجله: بەقاچی گڵەکەی پشکنیو ئەمدیوو ئەودیوی کرد ٥ **دَحَضَتْ رِجلُه دَحْضاً** ودحوضاً: قاچی هەڵخلیسکا ٥ **دَحَضَت الشَمسُ**: خۆر بەلای ئاوابوون کلابوو ٥ **دَحَضَت الحجةُ**: بەڵگەکە پوچایەوە.

دَحَضَ برجله دحضاً: بەقاچی شتەکەی پشکنی.

دَحَضَ عن الأمر: لەکارەکەی کۆڵییەوە.

دَحَضَ رجله: قاچی هەڵخلیسکاند.

دَحَضَ الماءُ الأرضَ: ئاوەکە وای لە زەوییەکەکرد قاچی لێ هەڵبخلیسکێ.

دَحَضَ الحُجَّةَ: بەڵگەکەی پوچ کردەوەو ڕەتی کردەوە.

أدْحَضَهُ: پاڵی پێوەناو لەشوێنی خۆی لەقی کرد ٥ هەڵیخلیسکاند ٥ **أدْحَضَ الحجّةَ**: بەڵگەکەی پوچ کردەوە.

الداحِضُ: دەگوترێ: (فلان داحِض) فلانکەس ڕارایەو هەردەم لەسەر بارێكو لەهەوایەك لێ دەدا ٥ **الداحِضَةُ**: دەگوترێ: (حُجَة داحضة) بەڵگەیەکی پوچەڵ کراوەیە ٥ بەڵگەیەکی بێ بنەماو پوچە.

الدحْضُ: خلیسکان ٥ خلیسکاوی ٥ **الدَحَضُ**: دەگوترێ: (مكان دَحَضٌ) شوێنێکی خلیسکە ٥ **الدُحُوضُ**: بەمانا (الدَحَضَ) دێ.

المَدْحَاضُ: شوێنی هەڵخلیسکان.

المَدْحَضَةُ: شوێنی هەڵخلیسکان ۞ دَحَقَتْ یَدُهُ عَن الشَّيْءِ: دەستی نەگەیشتە شتەکە، دەستی کورتی هێنا ۞ دَحَقَتِ الحاملُ بالجنین: ئافرەتە سك پڕەکە منداڵەکەی لەبارچوو ۞ (دَحقت الحاملُ بِرَحِمِها) ئافرەتەکە منداڵدانی خۆی دەرهێنا.

دَحَقَ الشَّيْءَ: شتەکەی پاڵ پێوەنا ۞ دوری خستەوە، دەری کرد، دەگوترێ: (دَحَقَ الناسُ فلاناً) خەڵکەکە چ گرنگییان بەفلان کەس نەدا ۞ أدْحَقَهُ: دوری خستەوەو دەری کرد، دەگوترێ: أدْحَقَهُ الله: خودا لە هەموو خێرو بێرێ بێ بەشی کرد ۞ اِنْدَحَقَ: لەشوێنی خۆی راساو رۆیی ۞ اِنْدَحَقَ بطنُه: ورگی زل بوو ۞ الداحِقُ: ئافرەتێکە دوای منداڵبون منداڵدانی بێتەدەر ۞ الدُحاق: هاتنە دەرەوەی منداڵدان دوای منداڵبون ۞ الدُحُوقُ: کەسێکە زۆر چاوی جەو جوڵ بکاو نەتوانێ رایبگرێ ۞ ئافرەتێك دوای منداڵبون رەحەمی بێتەدەر ۞ هەروا ئافرەتێك بەسکێك زیاد لە منداڵێکی ببێ.

الدَحِيقُ: دەرکراو ۞ دەگوترێ: (فلان دحیق القوم) فلانکەس دەرکراوو رەتێند راوی گەلە ۞ هەروەها بەئافرەتێك دەگوترێ: بەسکێك زیاد لە منداڵێکی ببێ ۞ چاو کە زۆر جەو جوڵ بکاو خاوەنەکەی نەتوانێ بیوەستێنێ ۞ دَحْقَبَهُ: لەدواوە بەتوندی پاڵی پێوەنا پاڵەپەستۆی دا ۞ الدُحْقُومُ: کەتەو زەبەلاح ۞ ورگ زل.

دَحَلَ: چووە ناو پەناپەسیو.

دَحَلَ دَحلاً: چووە پەنا رەشماڵەکە، چووە دوا خێوەتەکە ۞ ترساو خۆی شاردەوە ۞ هەڵهات.

دَحَلَ الأرضَ دَحْلاً: لە زەوییەکەدا چاڵێکی هەڵکەند سەرەوەی تەسك و بنکی پان.

دَحَلَ البئرَ: ئەملاو ئەولای بیرەکەی هەڵکۆڵی.

دَحِلَ دَحلاً: کورتە باڵا بوو قەڵەو بوو، ورگی گەورە بوو شۆڕ بۆوە ۞ رەوشتی ناشیرین بوو فێڵباز بوو ۞ لەماڵەکەدا خۆی گرت تا بەویستی خۆی شتەکەی کڕی ۞ زۆرو زەبەندە بوو ۞ أدْحَلَ: چوونە ناو پەنا پەسێوەوە، چووە ژوری کەنارەوە ۞ داحَلَهُ مُداحلةً ودحالاً: چاوو راوی لێکرد ۞ زانیارییەکەی لێ شاردەوەو بەکەسانی تری گوت ۞ الدَّاحِلُ: دڵ پیس و کیناوی.

الدَّاحُولُ: تەڵەو کەپکە بۆ گرتنی ئاسك و رێوی و دەعبای لەو جۆرە ۞ الدَّحَّالُ: نێچیرەوان کە نێچیر بەتەڵە بگرێ ۞ الدَّحْلُ: چاڵێکە لەزەوی هەڵدەکەندرێ لای سەرەوەی تەسك و لای خواروی پان و پۆڕ: پەنا پاسارێکە عەرەب لەناو خانوودا دروستی دەکەن بۆ ئەوەی کە میوانیان هات خێرا ئافرەتیان بچنە ئەوێ و میوانەکە نەیانبینێ ۞ شوێنێك ئاوی تێدا کۆبێتەوە ۞ الدَّحْلاءُ: بیر سەرەکەی تەسك و ژێرەوەی پان و پۆڕبێ ۞ الدَّحْلَةُ: بەمانا (الدَّحْلاء) دێ ۞ الدُّحُولُ: بەمانا (الدحلاء) دێ ۞ نەبانی حوشتر لەیەکتر ۞ الدَّحِيلة: چاڵێك لەناو زەویدا سەرەوەی تەسك و ژێرەوەی پان

دَحْلَقَ بَطنُهُ: گەدەی هەوای کرد (سکی فش بوو) ۞ دَحَمَهُ دحماً: بەتوند پاڵی پێوەنا ۞ الداحُومُ: تەڵەو کەپك بۆ گرتنی رێوی و ئاسك و کەروێشك ۞ الدِّحْمُ: بنەماو بنیچە، دەگوترێ: (هو من دِحم فلان) ئەوە لەنەوەی فلانە ۞ دَخْمَرَ القِربَةَ: دیزەکەی پڕکرد ۞ دَخْمَسَ اللَّيلُ: شەو تاریك بوو، تاریکییەکەی پەرەی سەند ۞

الدَّحامِسُ: رەشو زۆر تاریك ٥ ئازاو کەتەو زەبەللاح ٥ **الدُّحْمُسُ**: تاریك: زۆر تاریك: هێزەی سرکە ٥ **الدُّحْمَسُ**: بەمانا (الدَّحْمَسَ) دێ ٥ **الدِّحْمِسُ**: بەمانا (الدُّحْمُسُ) دێ ٥ **الدُّحْمُسَان**: رەشی زۆر کەتەو زەبەللاح ٥ هەروا بەمانا ئادەمیزادی ئەحمەقی کەتەو زەبەللاح دێ ٥ **الدُّحْمَسَةَ**: تاریك، زۆر تاریك ٥ **الدُّحْمُسَةَ**: تاریك، زۆر تاریك ٥ **دَحْمَلَهُ دِیە**: خولاندیەوە ٥ بەراکشاوی‌و فڕێدراوی لەسەر زەوی بەجێی هێشت کوژرا بوو، پێی لێ دەنرا ٥ **الدُّحامِلُ**: ئادەمیزادی کەتەو گۆشتن ٥ **الدَّحْمَلُ**: ئەو کەسەی پێستی شۆڕ بوبێتەوە ٥ **الدَّحْمَلَةُ**: ئافرەتی کەتەی زەلام.

دَحِنَ دَحَناً: قەڵەو بوو بووە کولەبنە، ورگی زل بوو داچۆڕا ٥ رەوشت ناشیرین بوو ٥ **الدَّحَنُ**: زەلامی ورگ شڕی گەدە زل کورتە بالا ٥ **الدَّحِنَةُ**: بەمانا (الدَّحَنُ) دێ ٥ ئەستورو خەپلەو پان، تەپۆڵکە ٥ **الدَّحُونَةُ**: بەمانا (الدَّحَن) دێ ٥ **الدَّيْحَانُ**: کولله.

دحا البَطْنُ دَحْواً: ورگی لەبەر گەورەیی داچۆڕاوە.

دَحَا الفرسُ: ئەسپەکە دەستەکانی بەسەر زەویدا ڕادەکێشێ ٥ سمەکانی لەزەوی بەرز نەکردەوە.

دَحَا الشَّيْءَ: شتەکەی ڕاخست‌و بڵاوی کردەوە ٥ دەگوترێ:

دَحَا اللهُ الأرضَ: خودا زەوی ڕاخست پانی کردەوە ٥ پاڵی پێوەنا.

دَحَا الماشِيةَ: ئاژەڵەکانی ڕادان لێی خوڕین ٥ **تَدَحَّى**: بڵاو بۆوەو بەرفراوان بوو ٥ **تَدحَّت الإبلُ في الأرض**: حوشترەکە پێکۆڵی کرد ٥ زەوییەکەی ژێر خۆی چاڵکرد ٥ کاتێك حوشتر ئەم پێکۆڵە دەکا کە قەڵەو دەبێ ٥ **الأُدْحُوَّةُ**: شوێنی هێلکەکردنی نوعامەو بێچو هەڵهێنانی ٥ **الأُدْحِيةُ**: بەمانا (الأُدْحوة) دێ ٥ بۆیە بەنوعامە دەگوترێ: (بنت أُدْحِيه) ٥ **الدَّحِيةُ**: مەیمون ٥ **الدِّحْيةُ**: سەرۆکی عەسکەر ٥ **المِدْحَاةُ**: دارێکە منداڵ یاری پێ دەکا ٥ یارییەکە لەناو دانیشتوانی مەککەدا باوە ٥ **الدُّحُونةُ**: بڕوانە (دَحَنَ) ٥ **دَخَّهُ دَخّاً**: زەلیل‌و ژێردەستەی کرد ٥ **دَخَّ دَخْخاً ودُخّةً**: ڕەنگی ڕەش‌و لێڵ بوو.

الدَّخُّ: دوکەڵ (الدُّخُ) دوکەڵ ٥ ڕوەکێکە لەناو باخدا.

دُخْ دُخْ وشەیەکە دەگوترێ: بەمەبەستی بۆڕدانی کەسێك‌و بێدەنگکردنی ٥ **دَخْدَخَ**: پەلەی کرد، خێرا خێرا هەنگاوی هەڵێنا ٥ هەنگاوەکانی کورت کردنەوە ٥ ماندوبوو ٥ **دَخْدَخ عن کذا**: وازی لێ هێنا (دَخْدَخ عنه کذا): فلان شتی لێ مەنعکرد ٥ **دَخْدَخَ القومَ**: سەری لەخەڵکەکە شێواندو زەلیلی کردن‌و وڵاتی داگیرکردن ٥ **تَدَخْدَخَ**: بۆ موطاوەعەی (دَخْدَخَهُ) دێ ٥ وێکهاتەوە کرژ بوو ٥ **تَدَخْدَخَ اللَّيلُ**: تاریکی شەو تێکەڵاو بە بونەوەربوو ٥ **الدُّخادِخ**: کورتە بالا ٥ **الدَّخْدَخُ**: پێرۆیەکی زەردە قاچی زۆرن (هەزارپێ) ٥ **الدُّخْدُخ**: بەمانا (الدُّخادِخ) دێ ٥ هەروا بەمانا (الدَّخْداخ) دێ ٥ **دَخْدَرَهُ**: زەرکەفتی کرد ٥ **الدُّخْدَارُ**: ئاڵتون ٥ جۆرە قوماشێکی بەنرخ بووە.

دَخَرَ دخُوراً: بچوك بوو زەلیل‌و ملکەچ کەوت.

دَخِرَ دَخَراً: بەمانا (دَخَرَ) دێ ٥ سەری لێ شێوا، سەر سام بوو ٥ **أدْخَرَهُ**: ژێر باری کرد، زەلیلی کرد، ملکەچی کرد ٥ **إدَّخَرَهُ**: بڕوانە وشەی (إذَّخَرَ) ٥ **الادِّخار**: پەزمەندەکردنی بڕێ داهاتە

بۆ دوا ڕۆژ ٥ دَخْرَصَ الأمرَ: کارەکەی ئاشکرا کرد ٥ الدِّخْرِصُ: تیرۆژو ئەو پارچە قوماشە درێژکۆڵەیە کە دەخرێتەوە سەر کراسو شتی وا بۆ ئەوەی پان بێ ٥ ئەو کەسەی خۆدەخاتە ناو کارو بارەوەو لێیان دەزانێ ٥ الدِّخْرِصةُ: ئەو پارچە قوماشە درێژکۆڵەیە کە دەخرێتەوە سەر کراسو شتی وا بۆ ئەوەی پان بێ ٥ تاقمو کۆمەڵ.

دَخَسَ دخوُساً: قەڵەو بوو، خۆی دارِشت، گۆشتو بەزی سەریەك نا.

دَخَسَ فِي کذا: دزەی کردە ناو فلان کۆمەڵ، چووە ناو فلان شتەوە.

دَخَسَ الشَّيْءَ دَخْساً: شتەکەی شاردەوە.

دَخِسَ لَحْمُهُ دَخَساً: گۆشتی جەستەی زۆر بوو کۆبۆوە، پڕبوو.

دَخِسَ عَظْمُهُ: ئێسقانی پڕ بوو لە مۆخ.

دَخِسَ الحافِرُ: دەوروبەری سمی وڵاخەکە هاوسا ٥ دەگوترێ: (فرس دَخِسٌ) ئەسپێکی عەیبدارە ٥ أدخَسَ: بەمانا (دَخَسَ) دێ ٥ أدخَسَ الشَّيْءَ فِي کذا: شتەکەی لەوێدا شاردەوە ٥ الدِّخاسُ: زۆرو زەبەندە ٥ پڕو لێوان لێو ٥ دەگوترێ: (عدد دخاس) ژمارەیەکی زۆر ٥ (بيت دخاس) ماڵێکی پڕ ٥ درع دِخاسٌ: زرێیەکی حەڵقەپچوکە ٥ الدَّخسُ: قەڵەوو تێکسمراو ٥ جوانە ورچ (ورچی گەنج) ٥ جۆرە ماسییەکە ٥ الدَّخَسُ: هاوساوییەکە لە دەوروبەری سمی وڵاخ ٥ الدُّخَسُ: جینسی گیاندارانی دەریا لە پێری ماسی لەوێنەی دۆلفین ٥ الدُّخُوسُ: ئافرەتی کەتەو قەڵەو ٥ الدَّخِيسُ: زۆرو چڕو لێك هاڵاو ٥ گیاو گژی تێکچڕژاو ٥ گۆشتی توندو پتەو، زەندی قاچی وڵاخ ٥ گۆشتی بەری دەست ٥ الدَّيْخَسُ: کەسێك خێرو پیاوەتی تێدا نەبێ ٥ گیاو گژی زۆرو تێکچڕژاو ٥ الْمُداخِسُ: گیانلەبەری گوشتنی ئێسقان پڕ لە مۆخ.

دَخَلَ المکانَ ونحوه وفيه دُخُولاً: چووە ناو شوێنەکە.

دَخَلَ بالعروس: چووە پەردەی زاوایییەوە.

دَخَلَ فِي الأمر: دەستی بەکارەکەی کرد.

دَخِلَ: ناوەوەی داوەشا وێران بوو، ناوەوەی عەیبدار بوو، دەگوترێ: (دَخِلَ أمْرُهُ) کارەکەی گەندبوو.

دُخِلَ: بەمانا (دَخِلَ) دێ ٥ گزو لاواز بوو.

دُخِلَ الحبُّ: دانەوێڵەکە سوێ زۆر بوو.

دُخِلَ على فلان: فلانکەس خەیاڵی بۆ شتێك چوو وانە بوو بەخۆی نەزانی کەوتە هەڵەوە ٥ أدخَلَهُ المکانَ ونحوه: خستیە ناو ئەو شوێنەوە ٥ داخلت الأشياءُ: شتەکان چونە ناو یەکەوە، تێك گیران ٥ داخَلَ فلاناً فِي أموره: هاوکاری فلانکەسی کرد لەکارەکانی دا ٥ دَخَّلَهُ: بەمانا (أدخَلَهُ) دێ ٥ دَخَّلَ التمرَ: خورماکانی خستنە ناو زەمبیلەکەوە ٥ إدَّخَلَ: بەمانا (دَخَلَ) دێ ٥ زۆری هەوڵدا بۆ چوونە ناو ٥ تداخلت الأشياءُ: بەمانا (داخلت) دێ ٥ تداخلت الأمور: کارەکان تێکەڵاو بوونو لێك جیاناکرێنەوە ٥ تَدَخَّلَ: بو موطاوعەی (دخّله) دێ ٥ کەم کەم چووە ناو ٥ بەناچاری چووە ناو کارەکەوە ٥ تَدَخَّلَ فِي الخصومة: لەخۆیەوە چووە ناو کێشەکەوە بۆ ئەوەی بەرگری لە بەرژەوەندییەکی خۆی بکا، بێ ئەوەی لایەنێك بێ لەلایەنەکانی کێشەکە ٥ الدّاخل: لە هەموو شتێك دا دیوی ناوەوەیەتی ٥ الدّاخلة مِن الأزار: دیوی ناوەوەی دەرپێ کە

لەجەستە دەکەوێ ◊ **الدَّاخِلَة مِن الأرض**: زەوی بێ سەرو بەرو نەپشکندراو ◊ **الدَّاخلة مِن الإنسان**: نییەتو نیازی ئادەمیزاد ◊ **الدَّاخِليّ**: شتێك پاڵ داخل بدرێ، ناوخۆیی ◊ **الدِّخَالُ في الوِرد**: ئەوەیە حوشترەکەی بخاتە نێوان دوو حوشترە ناو هەڵێنجەرەکانەوەو ئاوی بدا ◊ **الدُّخَالُ**: دەگوترێ: (فلان دخالٌ في الأمور) فلانکەس زۆر خۆ لەکارو بار هەڵدەقورتێنێو دەچێتە ناو روداوەوە ◊ **الدُّخْلُلُ**: جەستە گەورەو تێکسمراو ، جۆرە باڵندەیەکە بەتۆپەڵاکی درەختی بەرزەوە دەنیشێ ◊ **الدُّخَّلُ مِن الکلأ**: ئەو گیاو گژەیە کە لەناو بنکی درەختەکان روابێو بەناویان دا بڵاو بوبێتەوە ◊ **الدُّخَّلُ مِن اللحم**: ئەو گۆشتەیە بەنێسقانەوە نوسابێ ◊ **الدُّخَّلُ مِن الإنسان**: ناوەرۆكو دەرونی ئادەمیزاد ◊ **الدُّخْلَلَةُ**: هەموو گۆشتێکی کۆبووەوەی توندو پتەو ◊ **الدَّخْلُ**: داهاتو واریاتی تاکەکەسو خێزان ◊ دەردی ناوقولایی جەستە ◊ فەسادو گەندەڵی ◊ شكو گومان ◊ دڵو دەرونی ئادەمیزاد ◊ **الدَّخْلُ القومي**: لەزاراوەی زانستی ئابوری دا کۆمەڵێك نرخو بەهایە بۆ هەموو جۆرە کاڵاو خزمەتگوزارییە پێشکەشکراوەکان لەماوەی ساڵێکدا هی دەوڵەتێك لە دەوڵەتەکان ◊ **الدَّخَلُ**: فەسادو گەندەڵی ، عەیبو لەککە ◊ دەرد ◊ شكو گومان ◊ درەختی چڕو تێکچڕژاو ◊ خێزانو بنەماڵەیەك بچنە ناو بنەماڵەیەکی ترەوەو خۆیان بە بەشێك لەوان بزانن لە راستیشدا لەوان نەبن ◊ **الدَّخْلَةُ**: شوێنی هەنگوین کردنی هەنگ، (شانە هەنگوین) ناوەوەی جەستە ◊ **الدُّخْلَةُ**: شەوی بووكو زاوایی ◊ ناوەوەی جەستە ◊ **الدِّخْلَةُ**: ناوەرۆکی شتو روداو ◊ دیوی ناوەوەی ئادەمیزاد، دەگوترێ: (هو عفيف الدِّخلة) ئەو دڵو دەرون پاکە ◊ (هو خبيث الدِّخلة) ◊ دڵو دەرون پیسە ◊ تێکەڵاوکردنی دورەنگە بۆ ئەوەی رەنگێکی تر دەربچێ ◊ **الدَّخيلُ**: کەسێك بچێتە ناو قەومو خێڵێکەوەو خۆ بداتە پاڵ ئەوانو خۆبەیەکێ لەوان حیساب بکاو لەوانیش نەبێ ◊ میوان ◊ هەر وشەیەك چوبێتە ناو زمانی عەرەبییەوەو لەو زمانە نەبێ ◊ ئەسپێك بکەوێتە نێوان دوو ئەسپی پێشبڕکێوە ◊ بێگانە کە دەچێتە وڵاتێکەوە بۆ ئەوەی سودی لێ وەرگرێ ◊ **الدَّوْخَلَّةُ**: زەمبیلەیەکی پوشینەخورمای تێ دەکرێ ◊ **الدَّوخلة**: بەمانا (الدَّوْخَلَّةُ) دێ ◊ **المَدْخَلُ**: چونە ناو شتەوە ◊ شوێنی چونە ناو باڵەخانەوە ◊ پلانی بەڕێوەبردنی کارەکانی رێكو پێکە ◊ باش کارەکانی ئەنجام دەدا ◊ **المُدَّخَلُ**: جۆرە ئەشکەوتو پەنا پاسارێکە شتی تێ دەکرێ ◊ **الدُّخْلُلُ**: کەسێك خۆ لەکارو باری خەڵك هەڵقورتێنێ ◊ ناخو ناوەرۆکی ئادەمیزاد ◊ باڵندەیەکی بۆرەقنەیە ◊ **الدِّخْلَلُ**: بەمانا (الدُّخْلُلُ) دێ ◊ **الدِّخْلِلُ**: ئەو بەزەی دەچێتە ناو گۆشتەوە ◊ **دَخْمَسَ عليه**: ئەوەی دەیویست پێی بڵێ پێی نەگوتو لێی شاردەوە ◊ **دَخْمَسَ الشَّيْءَ**: شتەکەی لێ شاردەوە ◊ **الدُّخاميسُ**: ئادەمیزادی رەشی کەتە ◊ شتی خراپ ◊ **الدِّخْماسُ**: شتی شاردراوە، داپۆشراو، روکەشو تەزویر ◊ دەگوترێ: (ثناء دخماس) پیاهەڵدانو مەدحی روکەشو ناواقیعی ◊ **الدَّخْمَسُ**: ئەو کەسەی ئەوەی دەتەوێ بۆت رون بکاتەوە ئەنجامی نادا ◊ **الدَّخْمَسَةُ**: بەمانا (الدَّخْمَسُ) دێ ◊ **المُدَخْمَسُ**: روکەش ◊ دەگوترێ: (ثناء مُدَخْمَسٌ) ◊ **دَخْمَسَ**

النار دخناً ودخوناً ودخاناً: ئاگرەکە دوکەڵی کرد ٥ دَخَنَتْ الوقود: سوتەمەنییەکە دوکەڵی کرد.

دَخَنَ الغبار: تەپو تۆز بەرپابوو ٥ دَخِنَتْ النار دخناً: بەمانا (دَخَنَتْ) دێ ٥ دَخِنَتِ الفِتْنَةُ: فیتنەو ئاشوب دەرکەوت.

دَخِنَ الطعامُ والشرابُ: خواردەمەنییەکە دوکەڵاوی بووە بۆنی دوکەڵی لێ دێو تامو بونو بەرامی تێکداوە.

دَخِنَ الخُلُقُ والعقلُ والدينُ: رەوشتو عەقڵو دین گەندەڵ بوو، تێك چوو.

دَخُنَ الشيءَ دُخْنةً: بەمانا (دَخِنَ) ٥ أدخَنَتِ النارُ: ئاگرەکە دوکەڵی کرد ٥ دَخَّنَتْ النارُ: بەمانا (دَخَنَتْ) دێ.

دَخَّنَ الوقود: سوتەمەنییەکە دوکەڵی کرد.

دَخَّنَ على الشَّيءَ: وای کرد دوکەڵەکەی بگاتە شتەکە.٥ **دَخَّنَ** على الشجر أو على الثوب: درەختەکە یان قوماشەکەی بەبخورێکی تایبەتی پاك کردەوە، نەخۆشیو بەکتریای پێوە نەهێشت.٥ **دَخَّنَ** التَّبغَ: ئاگری بەتوتنەکەوە ناو دوکەڵەکەی هەڵمژی ٥ أدْخَنَتِ النارُ: بەمانا (دَخَنَتْ) دێ ٥ أدْخَنَ فلانٌ: فلانکەس دوکەڵی مێشووله کوژوشتی وای بەرپاکرد بۆ پاککردنەوەی دەوروبەرو بۆنخۆشکردنی ٥ أدْخَنَ الزرعُ: کشتوکاڵەکە پێگەییو رەنگی وەکوو رەنگی دوکەڵی لێ هات ٥ تَدَخَّنَ: بۆ موطاوعەی (دَخَنَهُ) دێ ٥ تَدَخَّنَ القدرُ: دیزەکە دوکەڵی لێ بەرز بووە دوکەڵ دایپۆشی ٥ تَدَخَّنَ فلان: فلان جگەرەی خوارد، دوکەڵی کرد ٥ الداخِنَةُ: دوکەڵکێش بۆ کورەخانەو تەندورو سەماوەرو ئەو جۆرە شتانە ٥ الدخان: دوکەڵ ٥ ئەو شتە وردیلانە لەئاگر بەرز دەبنەوەو دوکەڵ پێك دەهێنن ٥ توتن ٥ الدُّخّان: بەمانا (الدُّخان) دێ ٥ واته: دوکەڵ ٥ الدُّخْنُ: رووەکێکە لە پێری (النجلّیات)ە بەرەکەی بچووكو لووسە وەکوو کونجی لەناو زەوی کشتوکاڵدا دەروێندرێو خۆرسکیشە ٥ الدُّخْنُ: دوکەڵ، حیقدو کینە، دەگوترێ: (بینهما دَخَنٌ) ٥ لە نێوانیاندا حیقدو کینە هەیە ٥ هەروا دەگوترێ: (هدنة على دَخَنٍ) رێك کەوتنو ئاشتەوایی لەسەرشتی بێ بنەماو فەسادو داوەشاوی نێوان ٥ هەروا دەگوترێ: (في متن السيف دَخَنٌ) شمشێرەکە ئەوەندە صافو پاکە رەش دەنوێنێ ٥ الدُّخْنانُ: ئەوەیە دوکەڵاوی بێو دوکەڵ دایپۆشیبێو رەنگی دوکەڵی گرتبێ، تەپو تۆزاوی ٥ دەگوترێ: (یوم دَخْنان) رۆژێکی تەپو تۆزاویو گەرمە ٥ الدُّخنان: جۆرە چۆلەکەیەکە ٥ الدُّخْنَةُ: ئەو شتەی کە عەترو قۆڵۆنیای پێ دەپرژێندرێ ٥ دوکەڵو بۆن کراوێکی تایبەتییە دەرشێندرێ بۆ لەناوبردنی بەکتریا ٥ أبو دُخْنَةُ: باڵندەیەکە رەنگی وەکو رەنگی دوکەڵ وایە ٥ المِدْخَنَةُ: کورەخانە، دوکەڵ کێش ٥ الدُّخْنُسُ: ئادەمیزاد یان ئاژەڵی قەڵەوو بەهێز ٥ الداخي: تاریك ٥ دەگوترێ: (لیل داخٍ) شەوێکی تاریك ٥ الدُّخي: تاریکایی ٥ الدُّخياء من الليالي: شەوی تاریكو تونك ٥ الدَّيْدَبُ: چاودێر، سیخوڕ ٥ پیشەنگ ٥ گەرمکێوی ٥ الدَّيْدَبانُ: چاودێر، جاسوس پێشەنگ ٥ الدّدان: چاو چنۆكو تێر نەخۆر ٥ شمشێر.٥ الدَّدَنُ: گاڵتەو گەپ ٥ الدَّيدان: دابو نەریت ٥ الدَّيْدَنُ: بەمانا (الدَّيدان) دێ ٥ دەگوترێ: (فلان ديدنه أن يفعل كذا) ٥ الدَّدا: گاڵتەو گەپ.

الدَّدُ: بەمانا (الدَّدا) دێ.

دَرَأَ دَرْءاً: لاربووو، خواربوو.

دَرَأَ البعيرُ: حوشترەکە توشی نەخۆشی غوددە بوو ۞ غوددەی حوشترەکە هاوسا.

دَرَأَ السيلُ: لافاوەکە هەڵسا.

دَرَأَ عليه: لەناکاو لێی پەیدا بوو هێرشی کردە سەر

دَرَأَ الكوكبُ: ئەستێرەکە لەخۆر هەڵاتەوە بەرەو خۆرئاوا کەوتەڕێ ۞ درەوشایەوەو پرشنگی دا ۞ دَرَأَت النارُ: ئاگرەکە روناکی دا.

دَرَأَ فلان درءاً: فلانکەس شتێکی کردە بیانوو خۆی شاردەوە ۞ دێوجامەی گرتەوە.

دَرَأَ الشَّيْءَ وبه: شتەکەی رەتکردەوە، پاڵی پێوەنا ۞ لێی دورخستەوە۞ دَرَأَت المرأةُ زَوْجَها: ژنەکە بەکەیفو شادی هەڵسو کەوتی لەگەڵ مێردەکەی نەکرد ناچیزەیی کرد.

دَرَأَ الدريئةَ نحو الصيد: دیوجامەی خستە پێش خۆیو خۆی لەدواوە حەشاردا بۆ ئەوەی نێچیرەکە نەیبینێ.

دَرَأَ الشَّيْءَ: شتەکەی رەت کردەوە ۞ بلاوی کردەوە ۞ أدرأت الناقةُ: حوشترەکە گوانی خۆی شلکردن بۆ ئەوەی شیریان لێ بێتە خوار ۞ شیری دا ۞ دَارَأَهُ: تەنگی پێ هەڵچنی ۞ پشی پشی کرد بۆ ئەوەی زیانی پێ نەگەیەنێ ۞ إدَّرَأَ: بیانووی پەیداکرد، دیوجامەی گرتەوە بۆ ئەوەی نێچیرەکە بگرێ ۞ انْدَرَأَ: بۆ موطاوعەی (دَرَأَ) هاتووە ۞ إنْدَرَأَ الحريقُ: ئاگر کەوتەوەو بلاوەی کرد ۞ انْدَرَأَ عليه: لەنکاو لێی دەرکەوت ۞ تَدَارَءَا: کەوتنە بەربەرەکانی یەکتری۞ کێشەیان تێکەوت ۞ إدَّارَأَ: بەمانا (تَدَارَأَ) دێ ۞ تَدَرَّأَ: بیانوی بۆ خۆی دۆزییەوە۞ زێدەڕۆیی کرد، خۆی بەزل زانیو تەکەببوری کرد ۞ اَلتُّدْرَأُ: پاراستنو پارێزگاری ۞ اَلتُّدْرَأَةُ: بەمانا (التُّدْرَأُ) دێ ۞ الدَّرَأُ: لوتکەو دوندی کێو ۞ درزو کەندڕی رێگا ۞ خوارو خێچی رێگا ۞ الدُّرِيُّ: ئەستێرەی خۆشرەو لە خۆرهەڵاتەوە بەرەو خۆر ئاوا بە پرشنگو پرتەوەو دەڕوا.

الدريئة: دێوجامە، کەپکو کۆختە ۞ بازنەیەکە تێیدا فێری تیر هاوێژیو سەیارە لێخوڕینو شتی وا دەبێ ۞ المِدْرَأُ: مەتاڵ، ئامێری بەرگری کردن ۞ الدَّرابزين: موحەجەرەی ئەملاو ئەولای پلیکان بۆ ئەوەی ئەو کەسە پێیدا سەردەکەوێو دێتە خوار دەستی پێ بگرێو لەکەوتنە خوارەوەش بی پارێزێ.

دَرِبَ به دَرَباً ودُرْبَةً: خۆی پێوەگرتو تێیدا راهات.

دَرِبَ علی الشَّيْءَ: بەشتەکە راهاتو فێری بوو ۞ أدْرَبَ: چووە ناو کۆڵانو گەڕەکو هۆبەوە ۞ أدرَبَ في الغزو: چووە سنوری دوژمنەوە ۞ تەپلی لێ دا ۞ دَرَّبَ فلاناً بالشَّيْءَ وعليه وفيه: فلانکەسی فێرکردو لەسەر شتەکە راهێنا.

دَرَّبَ البعيرَ: حوشترەکەی فێری ئەوەکرد بەناو کۆڵانو کونو کەلەبەردا بڕوا ۞ تَدَرَّبَ: بۆ موطاوعەی (دَرَّبَ) دێ ۞ تَدَرَّبَ بالشَّيْءَ: بەمانا (دَرِبَ) دێ ۞ الدَّارِبُ: تەپڵ لێدەر (الدّارِبة:) ئافرەتی تەپڵ لێدەر ۞ الدَّرْبُ: تەنگەبەرو رێگای تەسک لەناو کێوو شاخدا ۞ مەدخەلی تەنگەبەر ۞ هەر رێگایەکی چوونە ژوورەوەی بۆ ناو ولاتی رۆم ۞ هەر رێگایەک بۆ دەرەوەی شار بچێ ۞ ئەو شوێنەی خورمای تێدا هەڵدەخرێ بۆ وشکبونەوە ۞ الدُّرُبُ: ماسی زەردی ئاڵتونی وەکوو ئەوە بە ئاڵتون روکەش کرابێ ۞ الدُّرَبَةُ:

پرکێشکردنی هەر کارێک بێتە پێشەوە ٥ ناوەراستی پشتی گاکێوی ٥ **اُلْمُدَرَّبُ**: راهێنراوو مەشق پێکراو ٥ توشبوو بەکارەسات ٥ **تَدَرَّيَا**: خولایەوە ٥ **دَرَّجَ**: دوای رەقبوون و سەرکێشی نەرم و نیانی نواند ٥ لارو لەنجەی کرد ٥ **الدُّرَابِجُ**: خۆ بادەرو فیزکەرو لارو لەنجەکەر لە رۆیشتنی دا ٥ **دَرَبَّجَ**: سەری شۆرکردو پشتی کۆم کردەوە ٥ لەترسا بازی هاویشت ٥ **دَرَبَّحَ لە**: ملکەچی بوو، ژێربار بوو ٥ **دَرَبَّخَ**: سەری شۆرکردو پشتی کۆم کرد ٥ **دَرَبَّخَ لە**: ژێرباری بوو، ملی کەچ کرد، بەزەلیلی و ملکەچییەوە گوێی بۆ راگرت ٥ **تَدَرَبَّسَ**: چووە پێشەوە ٥ **الدُّرَابِسُ**: ئادەمیزادی کەتەو زەبەللاح، ئاژەڵی گەورە ٥ **الدِّرْبَاسُ**: شێر ٥ سەگی مێنگر ٥ **دَرْبَصَ**: لەترسا خۆی ماتدا ٥ **الدُّرَابِكَةُ**: تەپڵی بچوک ٥ **الدِّرْبَكَةُ**: تێکەڵاوی و پاڵەپەستۆو قەرەباڵغی ٥ **دَرْبَلَ**: لەتەپڵی دا ٥ **دَرْبَلَ في مشيه**: بەئەسپایی و تەمبەڵی جولایەوە ٥ **الدِّرْبَانُ**: دەرگەوان ٥ **الدِّرْبَانِيَةُ**: جۆرە مانگایەکە دوگی هەیە.

دَرَجَ دَرْجاً وَدُرُجاً وَدَرَجَاناً: جۆرە رۆیشتنێکی ئەنجامدا وەکوو ئەوەی بەپەیژەدا سەر بکەوێ ٥ بەسەر زەویدا رۆیی.

دَرَجَ الصَّبِيُّ: منداڵەکە کەوتە گاگۆڵکێ و دەستی کرد بەرۆیشتن ٥ **دَرَجَت الريحُ**: بایەکە بەهێواشی هەڵی کرد ٥ تەپ و تۆزی هەڵساندو شوێنی لەلبەلاّن کرد.

دَرَجَ فلان: فلانکەس رێگای خۆی گرتەبەرو ملی لەنێش نا ٥ مرد.

دَرَجَ القومُ: نەتەوەکە بنەبڕبوون و کەسیان نەما.

دَرَجَ بينهم بالنمائم: فیتنەیی و دوزمانی لە نێوان کردن ٥ **دَرَجَ الشَّيْءَ في الشَّيْءِ**: ئەو شتەی کردە ناو کون و کەلەبەری ئەو شتەوە.

دَرِجَ دَرَجاً: بەردەوام بوو لەسەر خواردنی گۆشت کەو ٥ پابەندی بەڵگەو رێبازی خۆی بوو لە بواری ئاییندا ٥ بەپەیژەدا سەرکەوت ٥ بەرێبازی خۆیدا رۆیی و کاروباری خۆی لەئەستۆ گرت ٥ مردو دونیای لەدەست چوو ٥ **أدْرَجَ الشَّيْءَ**: بەمانا (دَرَجَهُ) دێ ٥ فەوتاندی و لەناوی برد، دەگوترێ: (أدرجَهُ الله) خودا لەناوی برد ٥ **أدْرَجَ الدَّلْوَ**: لەسەرەخۆ دۆڵچەکەی داهێشتە خوار ٥ **أدْرَجَ فلاناً**: فلانکەسی نارد ٥ **دَرَّجَهُ**: شتەکەی پلە پلەکرد ٥ **دَرَّجَ البناءَ**: پەیژەی بۆ باڵەخانەکە دروست کرد ٥ **دَرَّجَ فلاناً**: پلە پلە فلانکەسی لەخۆی نزیک کردەوە ٥ فلانکەسی راهێناو وردە وردە کەوی کرد ٥ **دَرَّجَ العليلَ**: وردە وردە نەخۆشەکەی هێنایەوە سەر خواردن و کەم کەم خواردنی دایە تا هاتەوە تایمی خۆی ٥ **دَرَّجَ الطعامُ والأمرُ فلاناً**: خواردنەکە بەجۆرێک بوو یان کارەکە وەهابوو دەبوایە فلان وردە وردە دەستی بۆ ببردنایە ٥ **إنْدَرَجَ**: بۆ موطاوعەی (دَرَجَهُ) هاتووە. **نْدَرَجَ عليه**: لەخۆی گرت، ئەویشی گرتەوە ٥ دەگوترێ: (اندرج تحته كذا أو فيه كذا) چووە ژێر خێمەی ئەوەوە چووە خانەی ئەوەوە ٥ **تَدَرَّجَ**: بۆ موطاوعەی (دَرَّجَهُ) دێ ٥ **تَدَرَّجَ اليه**: وردە وردە چووە پێشەوە ٥ پلە پلە سەرکەوت ٥ **اسْتَدْرَجَهُ**: لە پلەیەکەوە بۆ پلەیەکی تر بەرزی کردەوە ٥ وای لێ کرد هەنگاو هەنگاو زەوی ببڕێ ٥ **اسْتَدْرَجَ فلاناً**: فلانکەسی لەخشتە بردو هەڵی نا ئەوکارە بکا ٥

استَدْرَجَ الريحُ الشَّيْئَ: هەوا وای لەشتەکە کرد بۆ خۆی ڕابدرێ بەبێ ئەوەی بەرزی کاتەوە بۆ حەوا.

استَدْرَجَ اللهُ العَبْدَ: پەروەردگار بەندەی خۆی مۆڵەت داو گوزوگومەمەت لەسەر تاوانەکەی نەیگرت ◊ **استَدْرَجَ الشَّيْئَ الى الشَّيْئَ**: وردە وردە شتەکەی لەو شتە نزیك کردەوە ◊ **الأُدْرُجَة**: بەرزکەرەوە، پەیژە ◊ **الدَّارِجَ**: دەگوترێ: (ترابٌ دارِجٌ) گڵێکە شوێنەواری خانووەکەی دادەپۆشێ ◊ **الدَّارِجَةُ**: دوا بڕاو، دەگوترێ: (قبلةٌ دارِجَةٌ) هۆزو خێڵێکی دوابڕاوو ڕیشەکێشکراوە ◊ **الدَّارِجَة من الدابة**: قاچەکانیەتی ◊ دەگوترێ: (هو قصير الدوارج) ئەوگیانلەبەرە قاچ کورتە ◊ **الدَّرْجُ**: دەگوترێ: (نحن درج يديك) ئێمە لەژێر دەستی تودایین ◊ هەروا دەگوترێ: (أنفذتُهُ في درج كتابي) ئەو شتەم خستۆتە ناو دوتوێی کتێبەکەمەوە ◊ **الدُّرْجُ**: صندوقێکە شتی تێدا دادەنرێ پێی دەگوترێ بەغدان ◊ لەئەصڵدا ئەم جۆرە صندوقە تایبەتە بە ئافرەتەوە هەندێ جل‌و شتومەکی تایبەتی خۆی وەکوو خشڵ‌و شتی پێداویستی مەکتەبی تێدەخرێ ◊ **الدَّرَجُ**: بەمانا (الدُّرْج) دێ ◊ ڕێگا ◊ دەگوترێ: (رَجَعَ فلان (دَرَجَهُ واذراجَهُ) فلانکەس بەرێگای خۆی دا گەڕایەوە، چۆن هاتبوو ئاوا ڕۆیشتەوە ◊ هەروا دەگوترێ: (ذهب دمُهُ دَرَجَ الرياح): خوێنەکەی بەفیڕۆ چوو ◊ **الدُّرَجَةُ**: بەمانا (الدُّرجُ) دێ ◊ **الدَّرجة**: پلەی سەرکەوتن، پلەو پایە ◊ دەگوترێ: (لە عليه دَرَجَةٌ) پلەو پایەی لەو بەرزترە ◊ وشەی (دَرَجَهُ) لە زاراوەی ئاسمانشوناسی دا بەشێکە لەسێ سەدو شەصت بەشی سوڕانەوەی فەلەك ◊ لەزاراوەی ماتماتیکدا بەشێکە لەنەوەد بەش ◊ **دَرَجَة الحرارة**: بەشێکە لە بەشەکانی پێوەری تایبەتی بەکەش‌و هەوا ◊ **الدُّرَجَة**: کورکی: جۆرە باڵندەیەکە دیوی دەرەوەی باڵەکانی خاکییە، دیوی ناوەوەی رەشە، لەقەتێ دەچێ وەلێ لەو جوانترە ◊ **الدَّرَاجُ**: فیتنەو دوزمان ◊ ژیشك ◊ **الدُّراجُ**: کەو، جۆرە باڵندەیەکە لەرۆیشتنی دا خۆی دەلەنگێنێ ◊ **الدَّرَاجَةُ**: بایسکیل‌و رەورەوەی منداڵ کە لەسەرەتای فێربوونی ڕۆیشتنی دا بەکاری دەهێنێ ◊ پایسکیل کە دوتایەی لەژێردایە بە جوڵاندنی قاچ هەڵدەسوڕێ یان بەوزەو سوتاندن دەڕوا ئەوکاتە پێی دەگوترێ ماتۆڕ ◊ **الدُّرُّجُ**: تەنگو چەڵەمەی وەها ئادەمیزاد لە پەل‌و پۆ بخا، دەگوترێ: (وقع فلان في الدُّرَّج) فلانکەس کەوتۆتە ناو تەنگانەیەکەوە لێی رزگار نابێ ◊ **الدُّرَّيجُ**: ئامێرێکی موسیقایە وەکوو تەنبور.

الدَّروج: خۆشڕەوو تیژڕەو ◊ **المِدْراجُ**: ئەو شتەی زۆر شت لەناو بەری ◊ **المَدْرَجُ**: ڕێبازو مەسلەك ◊ بیرو بۆچون ◊ **مَدْرَج النمل**: ڕێچکەی مێرو ◊ ڕێگای پێچاو پێچ ◊ **المُدْرَجُ**: لە زاراوەی عیلمی حەدیثدا بە حەدیسێك دەگوترێ: وشەیەك یان رستەیەك بخرێتە ناو دەقی حەدیسەکەوە، راوییەکە ئەو تێهەڵکێشییە دەکاو ئەو کەسەی دەی بیسی وا دەزانی حەدیسی مەرفوعە ◊ **المَدْرَجة**: ڕێڕەوی شتەکان لەسەر ڕێگا ◊ خودی ڕێگا ◊ سەرەڕێگا، دەگوترێ: (اتخذوا دارَهُ مدرجة) ◊ زوربەی ڕێگا ◊ **المَدْرَجَةُ من الأرض**: زەوییەك کەوی زۆر تێدابێ ◊ **المُدَرَّجُ**: شوێنێك کورسی دانیشتنەکەی خوارو ژووربن واتە: تا کورسییەکان زیاتر لە دواوەبن شوێنەکەیان بەرزتربێ.

دَرَحَـــهُ دَرْحــاً: پــاڵی پێوەنا.

دَرِحَ دَرَحاً: پیر بوو، بەتەواوی پیر بوو ٥ **دَرَدَ** دَرداً: هەموو ددانەکانی کەوتن ٥ **دَرَدَت الناقةُ**: حوشترەکە بەهۆی پیری هەموو ددانەکانی کەوتن ٥ **أدْرَدَهُ**: ددانەکانی خستن ٥ **الدُرْدِيُّ**: ئەو خلتەو پلتەی دەکەوێتە بنەوەی جامە هەنگوین و تەنەکە رۆن و هەر شلەمەنییەکی تر ٥ هەروا خەمیرە کە لەسەر میوە گوشراوەکە دەهێڵدرێتەوە بۆ ئەوەی بەتەواوی گۆڕانی بەسەردا بێ ٥ **دَرْدَب الطبلُ**: تەپڵەکە دەنگی لێوە هات.

دردَب فلان: فلانکەس بازی ترسنۆکانەی هاویشت، هەر دەڕواو باز دەهاوێ‌و بەحەزەرەوە سەیری ئەم لاو ئەولای خۆی کرد ٥ زەلیل‌و گەردنکەچ بوو ٥ **الدَرْدَابُ**: دەنگی تەپڵ ٥ **الدَرْدَبُ**: دەگوترێ: (إمرأة دَرْدَبٌ) ئافرەتێکە بەشەو دێ‌و دەچێ ٥ **الدَّرْدَبِيّ**: تەپڵ کوت ٥ ئەو کەسەی تەپڵی بچوك لێ دەدا ٥ **الدَّرديسُ**: پیرەمێردو پیرەژنی کۆنە ساڵ‌و پۆڵکاوو کەنەفت ٥ بەڵاو کارەسات ٥ میرویەکە ژنە عەرەب پێیان وابوو بەکار هێنان‌و لەملکردنی دەبێتە هۆی دەستەبەر بوونی خۆشەویستی مێردەکانیان بۆیان ٥ **الدَّرْدحُ**: پیرەژن‌و پیرەمێردی پۆڵکاو کە ددانیان نەمابن ٥ کەسێك زۆر خوبداتە شتێك‌و حەزی لێ بکا ٥ **الدَّرْدِحَة**: ئافرەتێك درێژی‌و پانی وەك یەك بن ٥ **دَرْدَرَ الماءُ**: ئاوەکە هەڵقوڵاو کفەی کرد ٥ **دَرْدَرَ الثَّمْرَةَ** رغیها: بە پوکەکانی خورماکەی سووەوەو جوی.

تدَرْدرَ: بۆ موطاوعەی (دَرْدَرَهُ) دێ ٥ کەوتە جم‌و جوڵ‌و راتەکان ٥ **الدَّرْدارُ**: دەنگی تەپڵ ٥ درەختێکی گەورەیە گوڵێکی زەردو بەریشی هەیە، بۆ جوانی لەمبەرو ئەوبەری رێگا دەروێندرێ سێبەری باشیشی هەیە ٥ **الدُّرْدُرُ**: پوك، شوێنی ددان کە ددانەکان نەمابن ٥ **الدَّردَري**: کەسێك هەر بێ‌و بچێ‌و کارێکی دیاریکراوی نەبێ ٥ **الدُّردورُ**: شەپۆلی دەریا کە ترسی ئەوەی لێ بکرێ ببێتە هۆی خنکاندنی ئەوانەی لەناویدان ٥ **الدَّرْدَشَةُ**: غاڵ‌و بوغڵ‌و هەراو هۆریای خەڵك‌و قسەی زۆر ٥ **الدَّرْداق**: تەپۆڵکەیەکی بچوك‌و رەقەڵانە کە هەڵیدەکەنی لەبەلان دەردەکەوێ ٥ **الدَّرْدَقُ**: شتی بچوك لە هەرشتێك بێ ٥ **الدَّرِدمُ**: ئافرەتێك بەشەو هەر بێ‌و بچێ ٥ حوشتری پیر.

دَرَّ: زۆر بوو، دەگوترێ: (دَرَّ الدَّمْعُ والبولُ) زۆری فرمێسك هەڵڕشت ٥ زۆری میزکرد.

دَرَّ الدنیا علی أهلها: خێرو بێری دونیا زۆربوو.

دَرَّ الخراجُ: دەیەك‌و خەراجی ئەو وڵاتە زۆر بوو.

دَرَّ کل حلوب باللبن: شیردەرەکە شیری زۆری دا ٥

دَرَّ النبات: گیاو گژەکە تێك چڕژا.

دَرَّ العرقُ: عەرەقەکە رەوان بوو ٥ فوارەی کردو هەڵچوو.

دَرَّ السماءُ بالمطر: ئاسمان بارانی زۆری باراند.

دَرَّ العِرْقُ: رەگەکە پڕبوو لە خوێن.

دَرَّ الضِرعُ: گوانەکە پڕبوو لە شیر.

دَرَّ باللبن: شیری زۆری دا.

دَرَّ السوقُ: بازاڕ برەوی پەیدا کردو مامەڵەی زر تێداکرا.

دَرَّ السراجُ: چراکە روناکایی دا.

دَرَّ جِسْمُهُ: جەستەی نەخۆشی پێوە نەماو جوان بۆوە.

دَرَّ الفرسُ: ئەسپەکە بازێکی بەتەوژمی هاویشت یان چەند بازێکی یەك لە دوای یەکی بەشێنەیی هاویشتن.

دَرَّ وجهه دَرَراً: دوای نەخۆشی جەستەی جوان بۆوە ٥ **أدَرَّ**: شیری زۆر بوو، کاری باشی زۆر بوو ٥ **أدرّت الناقةُ بلبنها**: حوشترەکە شیری زۆری دا ٥ **أدَرَّ الفرسُ**: بەمانا (دَرَّ) دێ ٥ **أدَرَّ الشَّيْئَ**: شتەکەی وەجەو جوڵ خست ٥ دەگوترێ: (بين عينيه عِرْقٌ يُدِرُّهُ الغَضَبَ) لەنێو چاوانی دا رەگێك هەیە رق هەڵسان دەیهێنێ‌و دەیبا.

أدَرَّ المِغزَلَ: تەشییەکەی باداو سوڕی پێداو بینی پێ گرت بەجۆرێك هەردەڵێی راوەستاوە ٥ **أدَرَّ الناقةَ وغيرها**: دەستی بەگوانی حوشترەکەدا هێنا بۆ ئەوەی شیر بدا ٥ **أدَرَّ الريحُ السحابَ**: بایەکە هەوری کوکردنەوە ٥ **أدَرَ الدواءُ البولَ**: دەرمانەکە وای کرد زۆر میزبکا ٥ **أدَرَّ فلان حاجته**: فلانکەس زۆر هەوڵی دا بۆ ئیشەکەی تا دەستەبەری کرد ٥ **استَدَرَّ اللبن والدمع وغيرهما**: بەمانا (دَرَّ) دێ، واتە: زۆر بوو ٥ **استَدَرَّ الناقةُ**: حوشترەکە حەزی لە کەڵدان بوو، قەوچاندی ٥ **استَدَرَّ الحلوبَ**: داوای شیری لێ کرد، ویستی بیدۆشێ ٥ **استدرَّ الريحُ السحابَ**: بەمانا (أدرّته) دێ ٥ **استدرَّ البولَ**: شتێکی خوارد زوو میزبکا، زوو میزی بێ ٥ **الدّارُّ**: بەردەوام ٥ **الدَّرُّ**: شیر، یان شیری زۆر ٥ نەفس ٥ کاری باش لە مەدحکردنی کەسێك دەگوترێ: (لله دَرّهُ) هەر بۆ خودایە پاداشی چاکەی ئەو بداتەوە بەکەسی تر ناکرێ ٥ هەروا دەگوترێ: (دَرّ دَرُّهُ) خێرو بێری زۆر بوو ٥ **الدَّرَرُ**: دَرَر الريح: بەرەو با، شوێنی هەڵکردنی با.

دُرَرُ الطريق: ئامانج‌و مەبەستی رێگا ٥ **الدَّرَارُ**: تاکی (الدُّرّ)٥ ٥ واتە دەنکە لوئلوئی گەورە ٥ بەبەغای پچوك ٥ **الدِّرَّةُ**: شیر یان شیری زۆر ٥ دەگوترێ: (للسحاب دِرَّة) هەورەکە رێژنەی بارانی هەیە ٥ ناو زەنگی ٥ رەواجی کالا، دەگوترێ: (للسوق دِرّة)٥ هەروا دەگوترێ: (مرّ على دِرَّتِهِ) راست رۆیی‌و لای نەدا هیچ شتێك نەیگێڕایەوە ٥ هەروا بەمانا (قەمچی) دێ ٥ **الدُّرِّي**: دوڕ ئاسا وەك دوڕ وایە لە جوانی‌و درەوشاوەیی دا ئەستێرەی گەشە داری روناك ٥ **الدُّرِّيرُ**: جەستەو ئەندام رێك‌و پێك ٥ خێراو خۆشڕو روناککەرەوەو شوعلەدەر ٥ **المِدْرارُ**: زۆر رژێنەر، پڕخێرو بێر ٥ دەگوترێ: (سحاب مِدْرارٌ) هەوری بەرێژنە باران ٥ (عين مدرار) چاوی فرمێسکاوی فرمێسك رێژ بەزۆری ٥ **المِدَرّة**: تەشی.

دَرِزَ دَرَزاً: نازو نیعمەتی دونیای بۆ دەستەبەر بوو ٥ **الدُّرُزُ**: شوێنی دورمانکردن ٥ نازو نیعمەتی دونیا ٥ **الدُّرْزَةُ**: (أولاد درزه) خەیاتەکان (بەرگدرووەکان) ٥ هەتیومچەو خوێڕی‌و باوك نەناسراو ٥ **الدُّرزيُّ**: بەرگدرو ٥ **الدُّرْزِيةُ**: تاقم‌و پێڕێکن لەشیعەی ئیسماعیلی خۆیان پاڵ (أبو محمد عبد الله الفاطمي) دەدەن.

دَرَسَ درساً: پوکایەوەو نەماو شوێنەواری گوم بوو، زەمەن‌و کاتی بەسەر چوو.

درس الثوبُ: پۆشاکەکە کۆن بوو داڕزا ٥ رۆژگاری زۆری بەسەردا تێپەڕی.

دَرَسَ البعيرُ: حوشترەکە گروێ بوو.

درست المرأة: ئافرەتەکە کەوتە عادەی مانگانەی خۆیەوە.

دَرَسَ الـــشَيْءَ درســـاً: شـــتەكەی گـــۆڕیو شوێنەوارەكەی نەهێشتەوە.
دَرَسَ الثَّوبَ: پۆشاكەكەی كۆن كردو رزاندی.
دَرَسَ الدابَّةَ: وڵاخەكەی ژێر باركرد
دَرَسَ الفِـراشَ: جێـگای داخـستو چـووە سـەری نوست.
دَرَسَ الكتـابَ ولحـوه درسـاً ودراسـةً: كتێبەكـەی خوێندەوەو هەوڵی دا لەبەری بكاو فێری ببێ ٥
دَرَسَ الحنطةَ: گەنمەكەی گێرەكرد.
دَرَسَ الطعـامَ: بـەخێرایی خواردنەكـەی خـوارد ٥ **أدْرَسَ الكتابَ ولحوه**: بەمانا (دَرَسَـهُ) دێ ٥ **أدْرَسَ فلانـاً الكتـابَ ولحـوه**: وای لـە فلانكـەس كـرد كتێبەكـە بخوێنێتـەوەو دەراسـەی بكـا ٥ **دارَسَ الكتـابَ**: بـەمانا (دَرَسَــهُ) دێ ٥ **دارَسَ فلانـاً**: شتەكەی بۆ فلانكـەس خوێنـدەوەو ئـەویش بۆ ئەوی خوێندەوەو وەبیری یەكتریان هێنایەوە ٥ **دارَسَ الـذنوبَ**: تاوانـەكانی ئـەنجام دان ٥ **درَّسَ الكتـابَ**: بـەمانا (دَرَسَــهُ) دێ ٥ **درَّسَ الـبعيرَ**: حوشترەكەی رامكردو رایهێنا ٥ دەگوترێ: (بعير لم يـدرَّس) حوشترێـكە ژێربـار نـەكراوە، رانـە هێنراوە ٥ سواری نەبوون ٥ **دَرَّسَتِ الحوادثُ فلاناً**: رووداوەكـان فلانكەسـیان لەبوتــە داوە ٥ **دَرَّسَ الكتابَ فلاناً**: ناوەرۆكی كتێبەكەی بۆ فلانكەس شـی كـردەوەو تێـی گەیانـد ٥ **تَـدارَسَ الكتـابَ ولحوَهُ**: كتێبەكەی خوێندەوەو پێی داچۆوەو لێـی ورد بـۆوە هـەوڵی دا لەبـەری بكـاو لـەیادی نەچێتەوە ٥ **تـدارسَ الطلبـةُ الكتـابَ**: هەریـەك لەقوتابییـــەكان كتێبەكـــەیان بـــۆ یـــەكتر خوێنـدەوەو بـۆ ئـەوەی تێـی بگـەنو لـەبیریان نەچێتەوە ٥ **ادَّرَسَ الكتابَ ولحوه**: بەمانا (تَدارَسَهُ) دێ ٥ **تَـدرَّسَ فـلان**: فلانكـەس پۆشـاكی كـۆنی پۆشی ٥ **الدَّرْسُ**: رێـگای كوێرەوەبـوو ٥ بەشێـك لـــە زانیـــاری لەكاتێـــكی دیـــاریكراودا دەخوێنـــدرێ ٥ **الـــدِّرْسُ**: پۆشـــاكی رزیـــوو كۆن ٥ كلكی حوشتر.
الدُّرسةُ: وەرزشو پێداچوونەوەی وانە ٥ **الدِّرواسُ**: كەللەزل ٥ سەگی سەرزل ٥ حوشتری رامكراوی مـل ئەسـتور ٥ پیـاوی ئـازا ٥ شـێر ٥ **الـدِّرْياسُ**: بـــەمانا (الـــدِّرواسُ) دێ ٥ **الـــدَّرِيسُ**: شـــتی لێـكۆڵینەوە لەسـەركراو، خوێنـدراو ٥ پۆشـاكی كـۆنی رزیـو ٥ كلكـی حوشـتر ٥ **الدَّرِيـسَةُ**: چاككردنەوەی رێگای شەمەندەفەر ٥ كرێـكاری چاككردنەوەی رێگای شـەمەندەفەر ٥ **المِدْراسُ**: ئەو شوێنەی لێكۆڵینەوەی نامە ئاسمانییـەكانی تێـدا ئـەنجام دەدرێ، ئـەو شـوێنەی نـاوەڕۆكی تەوراتی تێدا شی دەكرێتـەوە نـاوی (مِـدْراس)٥ (مِدْراس اليهود)٥ ئەو كەسەی شـەرحی تـەورات دەكا بۆ جولەكەكان ٥ **المُدَرِّسُ**: ئەو كەسەی زۆر دەرس بڵێتەوەو زۆر بخوێنێتەوە زۆر لە كتێبان بڕوانێ، مامۆستاو وانە بێـژ ٥ **المَـدْرَسُ**: شـوێنی دەرس گوتنـەوەو دەرس خوێنـدن ٥ **المَدْرَسَـةُ**: خوێنـدنگاو قوتابخانـە، شـوێنی خوێنـدنو فێربوون ٥ كۆمەڵێك فەیلەسوف، یان رۆشـنبیرو بیرمەنـد یـان لێـكۆڵەرەوە كـە بـیرو رایـەكی تایبـەتییان هـەبێو بۆچـوونیان هاوبـەش بـێ ٥ **المَدْرُوسُ**: شـێت ٥ **دَرْوَشَ**: كـرداری دەروێشانەی كـرد ٥ **تَدَرْوَشَ**: بـەمانا (دَرْوَشَ) دێ ٥ **الـدرويش**: لەزاراوەی صۆفیاندا كەسێـكە دونیـا نەویستو خودا پەرست بێو كەشكۆڵ هەڵگرێ بەجیهاندا بگەڕێ ٥ **دَرِصَت الناقةُ ولحوها دَرَصاً**: حوشـترەكە پیربـوو لەبـەر پـیری ددانـی شكاون ٥ **الـدِّرْصُ**: بێچووە مشك، بێچو جرج، بێچووە ژیـشك، بێـچووە

پشیله، بێچوه کەروێشك، توتەڵە سەگ، بێچوه گورگ ۞ الدِّرْصُ: بەمانا (الدُّرصُ) دێ ۞ أم أدراص: کونە مشك و کونە جرج ۞ بەڵاو کارەسات ۞ حوشتری خێراڕۆ ۞ الدّروصُ: حوشتری خێراڕۆ.

دَرَعَ الذبيحة درعاً: کوشتییەکەی لەلای ملییەوە کرو.

دَرَعَ الرقبة: گردە ملی کوشتی یەکەی هەڵکەند.

دَرَعَ في عنقه حبلاً: پەتێکی لەملی خست و خنکاندی و خنکا ۞ دَرِعَت الفَرَسُ والشاةُ ولغوها دَرَعاً ودُرْعَةً: ئەسپەکە، مەڕەکە لای پێشەوەی ڕەش و دواوەی سپی یان بە پێچەوانەوە دەگوترێ: (ليلة درعاء) سەر لەنێوارەی تاریك دوایی مانگەشەو (ئەمە ئەگەر لە کۆتایی مانگدابێ) یان بە پێچەوانەوە سەرلەنێوارە روناك و مانگەشەو، دوایی تاریك و تونەك (ئەمە ئەگەر لەسەرەتای مانگ دابێ).

دَرِعَ الزرعُ: زرعاتە کە نیوەی خورا.

دَرِعَ الماء: هەموو لەوەڕو پاوانی دەوری ئاوەکە خورا ۞ أدْرَعَ الشهرُ: مانگ لە چواردەو پانزە تێپەڕی کەشەوەکانی سەر لە نێوارە تاریك دەبن ۞ أدْرَعَ الزرعُ والماءُ: بەمانا (دَرِعَ) دێ ۞ أدْرَعَ القومُ: لەوەڕو پاوانی دەوروبەری ئاوەکانی ئەو خەڵکە دەرکەوت ۞ أدْرَعَ الشيءَ: شتەکەی خستە کڵۆرایی شتێکی ترەوە ۞ دَرَّعَ في السير: لە ڕۆیشتندا پێشکەوت ۞ دَرَّعَ فلاناً: فلانکەسی خنکاند، یان ملی خستە نێوان قۆڵ و باسکی خۆیەوەو خنکاندی ۞ پۆشاکی زرێی لەبەرکرد ۞ دَرَّعَ المرأةَ: پۆشاکی ناوماڵی بەئافرەتەکە پۆشی ۞ دَرَّعَ الرجلُ: پیاوەکە زرێی لەئاسن چنراوی لەبەرکرد ۞ ادَّرعَت المرأةُ: ئافرەتەکە پۆشاکی ناوماڵی پۆشی ۞ إدَّرَعَ الليلَ: چووە ناو تاریکایی شەوەوە ۞ إنْدَرَعَ البطنُ: ورگی پڕ بوو ۞ إندَرَعَ العظم من اللحم: ئێسقانەکە لە گۆشتەکە داماڵدرا ۞ إندرع القمرُ من السحاب: مانگ لەهەورەکان دەرچوو ۞ إندَرَعَ فلان في السير: فلانکەس لە ڕۆیشتندا پێش کەوت ۞ دەشگوترێ: (اندرع يفعل كذا) لێبڕا بۆ کردنی ئەو کارەو سوورە لەسەر ئەوەی بیکا ۞ تَدَرَّعَ الدِرْعَ: زرێی پۆشی ۞ تَدَرَّعَ الليلَ: چووە ناو تاریکایی شەوەوە.

تَمَدْرَعَ: فەرمەنجی لەبەر کرد ۞ الدّارِعُ: ئەو کەسەی زرێی پۆشیبێ ۞ الدُّراعَةُ: پۆشاکێکە لەخوری دروست دەکرێ، جبەیەکە لای پێشەوەی کراوەیە ۞ الدِّرْعُ: زرێ لە شێوەی کراسدا لە ئەڵقە ئەڵقەی ئاسن دەچنرێ و بۆ خۆپارێزی لە برینداربوون بەجەك لەبەردەکرێ ۞ هەروا ناوە بۆ کراسی ئافرەت کە لەماڵەوە لەبەری دەکا ۞ الدُّرَعُ: شەوانی شانزەو حەڤدەو هەژدەی مانگی قەمەری ۞ لەم ڕووەوە ئەم شەوانە سەر لە نێوارەیان تاریکەو کۆتاییەکەیان مانگەشەوە ۞ هەرواناوە بۆ درەختی خورما کە جومارەکەی دەربکەوێ ۞ الدُّرْعِيَّةُ: تیرێکە لە زرێیە کە تێپەڕی کردبێ.

الْمُدَرَّعُ: دەگوترێ: (نبت مُدَرَّعٌ) گیایەکە خوراوە شوێنەکەی سپی هەڵگەڕاوە ۞ الْمُدَرَّعَةُ: زرێپۆش ۞ الْمِدْرَعَةُ: فەرمەنجی: پۆشاکێکە لە خوری دروست دەکرێ ۞ لای پێشەوەی کراوە دەبێ ۞ دَرْفَسَ: سواری خوشتری خۆشڕۆ بوو، ئاڵای گەورەی هەڵگرت ۞ الدِّرْفاسُ: ئادەمیزادی زەبەڵلاح و کەتە ۞ هەروا گیانلەبەری گەورەو کەتە ۞ الدِّرَفْسُ: بەمانا (الدِّرفاسُ) دێ ۞ بۆ نێرومێ ۞ بەکاردێ، حوشتری خۆشڕۆو، کەلەکە

گۆشـــتن ٥ ئـــالآی گـــەورە، قوماشـــی ئاوریشم ٥ **الدِّرفَـسَةُ**: بـەمانا (الـدِّرفس) دێ ٥ **الدَّرفَلَـةُ**: شـێوەو چـۆنیەتی پێـکەوەنوساندن‌و پێـکەوە گونجانـدنی مەعدەنـەکان ٥ **دَرَّقَـهُ**: نـەرمی کـردو چـاکی کـرد ٥ **تَـدَرَّق بالدَّرَقَـة**: بەدێوجامەو مەتاڵ خۆی پاراست ٥ **الدَّرَقُ**: هەر شتێـك رەق بـێ ٥ **الـدَّرقاءُ**: هـەور ٥ **الدَّرَقَـةُ**: مـەتاڵ لـە پێـست دروسـتکرابێ دەسـکی پێـوە نـەبێ ٥ پارچـە لەوحێـکە لـە مـاددەی شـاخە حـەیوان یـان ئێـسقان لـە پێـستی هەنـدێ حەیواناتـدا دروست دەبـێ وەکـوو ئـەو پارچـە رەقەی کیسەڵ.

الدَّرَقِيـة: غوددەیەکـە دەکەوێتـە پێـشەوەی مـل ٥ **الـدِّرياق**: بڕوانـە (دریـاق) ٥ **الدِّرياقَـةُ**: بڕوانـە (دریاقة) ٥ **الدَّوْرَق**: قاپێـکی شوشەی گەورەیە لـە شێوەی گـۆزە شـەرابی تـێ دەکـرێ ٥ ئامێرێـکە شەرابی پـێ دەپێورێ ٥ جۆرە کڵاوو مێزەرێـکە پیـاوە ئاینییـەکان بـۆ ئـەوەی لـە کەسـانی دێ جیابکرێنەوە لەسەریان نـاوە، بـەزۆری کاهین‌و پیـاوە ئاینییەکانی بوزی‌و مەسـیحی بـەکاریان هێنـاوە ٥ **دَرْقَـعَ**: بـەخێرایی رۆیـی ٥ لەترسـانا رایکردو هەڵات ٥ **دَرْقَعتِ الماشِيَةُ**: ئاژەڵەکە پەلـە پـەلی کـرد لـە لـەوەڕان دا ٥ **إدْرَنْـقَعَ**: بـەمانا (دَرْقَـعَ) دێ ٥ **الـدُّرْقَعُ**: بـەمانا (الراویـة) دێ ٥ **الدُّرقوعُ**: ترسنوك ٥ بڕست لـێ بـڕاو دەگـوترێ: (جـوع دُرقُـوعٌ) برسـیارتیەکی بڕسـت بـڕە ٥ **دَرْقَـلَ**: بـەخێرایی رۆیـی، یـاری هـەڵپڕکێ‌و حیلۆکێی ئەنجامـدا ٥ **الدِّرْقَلَةُ**: یارییەکـە سـەماو هەڵپـەڕینی تێدایـە ٥ **الـدُّراقِنُ**: قـۆخ ٥ **أدرك الشَّيْئَ**: شتەکە کـاتی خـۆی هـات ٥ **أدرك الثمـرُ**: میوەکـە پێگەیـشت ٥ **أدرك الـصبيُّ**: منداڵەکـە باڵغ بوو ٥ **أدرك فـلان**: زانیـاری فلان گەیشتە ئاستێکی بەرز ٥ **أدْرَكَ مـاء البئـر**: ئـاوی بیرەکـە دابەزی بـۆ بنکەکـەی ٥ **ادرك الـشَّيْئَ**: بەشـتەکە گەیشت، دەستی گەیـشتێ ٥ **أدرك الشَّيْئَ ببـصره**: شـتەکەی بەچـاوی خـۆی بینـی ٥ **أدرك الـشَّيْئَ بعقله**: لەشتەکە حاڵی بوو تێی گـەیی ٥ **دَارَكَـهُ**: پێی گەیی، هەندێکی بەشوێن هەندێـکی تـردا هـات ٥ دەگـوترێ: (سـیر دِرَاكٌ) رۆیـشتنێکی بەردەوام‌و بێ راوەستان‌و پشودانە ٥ **دَرَكَ الْمَطَـرُ وغيرُهُ**: بارانەکە لێکدان لێکدان باری، دڵۆپە دوا دڵۆپـە دەکەوتـە سـەرزەوی ٥ **إدَّرَكَ القَـومُ**: خەڵـکەکە بەشوێن یەکدا هـاتن بـێ پچڕانەوە یەك بەدوا یەکدا هاتن.

تدارك القَـومُ: بـەمانا (إدَّرَكَ) دێ ٥ هەواڵـەکان یـەك بـەدوای یەکدا هـاتن ٥ **تـدارك الـشَّيْئَ**: گەیـشتە شـتەکە ٥ ئـەوەی لەکیـسی چـوو بـوو ویـستی بەدەسـتی بێنێتـەوە ٥ **تـدارك الـشَّيْئَ بالـشَّيْئَ**: شتەکەی بەدوا ئـەو شـتەدا هێنـا ٥ **إدَّارَكَ القـومُ**: خەڵـکەکە پێـی گەیـشتن ٥ **إدَّرَكَ الـشَّيْئَ**: شتەکەی دەست کەوت ٥ **استَدْرَكَ مافات**: ئەوەی لـەکیس چـو بـوو دەسـتی کەوتـەوە ٥ **اسـتدرك الشَّيْئَ بالـشيئ**: بەشـوێن ئـەو شـتەدا شـتەکەی هێنا ٥ **استدرك عليه القـولَ**: قـسە هەڵەکـەی بـۆ راست کردەوە ٥ یان کەم‌و کوڕییەکەی بۆ تـەواو کـرد ٥ **دَرَاكِ**: (اسـم فعـل)ە بـەمانا (أدْرِك) دێ ٥ **الدَّرَك**: (اسم فعل)ە لە(إدْرَاك) وەرگیراوە ٥ تاوان‌و گونـاه ٥ بنکی هەرشتێـك قـوڵی هـەبێ وەکـوو بیرو چاڵ‌و شتی وا ٥ دەگـوترێ: (بَلَـغَ الغـواص درك البحــر) مەلەوانەکــە گەیــشتە قــوڵایی دەریاکـــە ٥ چینێـــکە لـــە چـــینەکانی دۆزەخ ٥ پـۆلیس‌و زێرەڤـان ٥ **الدَّرَكَـةُ**: ئەڵقـەی ژێ ٥ تیلمـــە چەرمێـــکە دەکـــرێ بـــەژێی کەوانـــەوە ٥ پارچـــە خـــستنە سـەر دوخـــین‌و

پیشتێنی كورتە ٥ الدَّرَكَةُ: مەنزڵی پاێین و قاتی ژێرەوەی شتی قاتقاتە ٥ الدَّرَكَات: كۆمەڵە شتێكی قاتقات چین لەخوار چین بە پێچەوانەی (الدرجات) قات لەسەر قاتە ٥ الْمَدَارِكُ: پێنج هەستەكان ٥ دَرَمَت الإرنَبُ والفارةُ والقُنْفُذُ درماً وَدَرَماناً: كەروێشكەكە یان ژیشكەكە هەنگاوەكانی نزیك كردنەوەو كەوتە پەلە پەل لەڕۆیشتندا ٥ دَرِمت الارنب والفارة والقُنْفُذُ دَرَماً: لاسایی كردنەوەی ڕۆیشتنی ئەم گیانلەبەرانەیە

دَرِمَ الكعب والعظم: گۆشت قاپەرەقەی یان ئێسقانی داپۆشی و لەگۆشتدا هون بون.

دَرِمَ المكانُ: شوێنەكە تەخت بوو بەرزی و نزمی تێدا نەما.

دَرِمَ الأسنانُ: ددانەكان كەوتن.

دَرِمَ البعيرُ: حوشترەكە ددانی كرمۆڵ بون و نزیكە بكەون ٥ دَرِمت الشفتان: دوو لێوی سور بون بەهۆی سیواك كردن بەدرەختی (دارم) ٥ أدْرَمَ: ددانەكانی كەوتن چونكە لەژێریانەوە ددانی تری دێن ٥ أدْرَمت الأرضُ: زەوی درختی دەرمای رواند ٥ دَرْمَةُ: ڕێكی خست ٥ دوای ئەوەی قرتاندنی ئەمجار ڕێكی كردن ٥ الأدْرَمُ: پیاوێكە ددانی نەمابن ٥ الدارِمُ: درەختێكە دەشوبهێتە درەختی غەضا، ئافرەتان كە سیواكی پێ دەكەنەوە لێوو پوكیان زۆر سور دەبن.

الدّراما: جۆرێكە لە شانۆ، چەندكەسێك لاسایی كەسانی دیكە دەكەن قسەو كردەوەو پۆشاكیان وەكوو ئەوان رادەنوێنن ٥ الدَّرَامُ: ناشیرین و ڕەوت ناشیرین ٥ ژیشك ٥ الدَّرماءُ: دەگوترێ: (امرأة درماءُ): ئافرەتێكە قاپەرەقەو ئێسقانی لەگۆشت دا شارابنەوەو دیارنەبن ٥ رەوەكێكە گەڵاكەی سوورە نەدرەختەو نەگیایە لەشێوەی جەرگ دایەو لەپێری (حُمُّض)ە ٥ الدِّرمَةُ: كەروێشك ٥ (درع دَرِمَة) زرییەكی لووسە ٥ الدَّرَمَةُ: منداڵی قەڵەوی گۆشتن ٥ درمَجَ في مشيه: بەگاگۆڵكێ ڕۆیی ٥ دَرْمَجَت الناقة وَلَدَهَا: حوشترەكە سۆزی بۆ بێچوەكە نواند ٥ إدْرَمَّجَ عليهم: بەبێ پرس خۆی بەماڵەكەیاندا كرد ٥ إدْرَمَّجَ في الشَّيْئ: چووە ناو شتەكەوەو خۆی تێدا حەشاردا ٥ الدُّرامِجُ من الرجال: پیاوی لارو لەنجە كەرو خۆبەزلزان لە ڕۆیشتندا ٥ دَرْمَكَ: بازی دا، پەلەی كرد یان خەریك بوو هەنگاو بهاوێ ٥ دَرْمَكَ الشَّيْئَ: شتەكەی ورد كردو هاڕی ٥ دَرْمَك الابِلُ الحَوْضَ: حوشترەكە حەوزەكەی شكاند ٥ دَرْمَكَ البناءَ: باڵەخانەكەی لوس كردو ڕاستەو پاستەی كرد ٥ الدَّرمَكُ: كوتانی هەموو شتێك وردكردنی ٥ گڵی نەرم و بێ بەردو چەو ٥ ئاردی سپی.

دَرِنَ دَرَناً: چڵكن بوو ٥ **دَرِنَ** الإِنْسَانُ: ئادەمیزادەكە سییەكانی توشی نەخۆشی سیل بوو ٥ أدْرَنَ الثوبُ: پۆشاكەكە چڵكن بوو ٥ أدرنت الماشية: ئاژەڵەكە پڵو پوشی كۆنی رزیوی ساڵی پێشوی خوارد، ئەمەش بەهۆی قات و قڕی و گرانی ٥ أدرنَ الحَطَبُ: دارەكان وشك بون ٥ أدرَنَ الثَّوْبَ: كراسەكەی چڵكن كرد ٥ الإدْرَوْنُ: ئاڵف و ئالیك ٥ نیشتمان ٥ ئەصڵ و بنەما ٥ الدُّرَانَةُ: پڵو پوشی رزیوی ساڵی پێشوو ٥ الدَّرَنُ: نەخۆشییەكە توشی سییەكانی ئادەمیزاد دەبێ. سیل ٥ أم دَرَن: جیهان، (دونیا) ٥ الدَّرَنَةُ: لە زانیاری پزیشكیدا تەڵخایی و گۆڕانكارییەكە لەسی سیل گرتودا دەردەكەوێ ٥ لەزانیاری ڕوەكناسی دا برێتییە لە ڕەگی ڕوەكێ یان

قەدی روەکێ کەبهاوسێ‌و مادە بژیویەکانی تێدا کۆببنەوە ◊ الدَّرِينُ: پەل‌و پوشی پاوان‌و لەوەڕگا کە هەی سالّی پێشووبێ‌و رزی بن ◊ پۆشاکی رزیو ◊ (أم درین) زەوی روت‌و بێ گژو گیاو درەخت ◊ المِدْرانُ: کەسێك نەخۆشی سیلی کوشندەی هەبێ.

دَرَهَ عليهم دَرْهاً: لێیان دەرکەوت‌و هێرشی کردنە سەر بەبێ ئەوەی بەخۆیان بزانن.

دَرَهَ عنهم ولهم: قسەی لێوەکردن‌و بەرگری لێ کردن.

دَرَهَ فلاناً: خۆی لە فلان نەناسکرد ◊ دَرَّه على كذا: لەسنور تێپەڕ بوو زیادی کرد ◊ تَدَرَّهَ: هەرەشەی لێ کرد ◊ الدَّارِهُ: پەیامبەر راسپاردەو رەوانەکراو ◊ لاپەرەسەنگ خۆ هەڵواسەر ◊ الدَّارِهَةُ دارهةُ الدهر: هێرشکردنی رۆژگار ◊ الدِّرِّيَةُ، درية القوم: سەرەك خێڵ، ریش سپی گەل ◊ المِدْرَهُ: پیاو ماقوڵ‌و ریش سپی هۆزو خێڵ ◊ سەرۆکی گەل‌و تەبێژ بەناو بانەوە ◊ پارێزەرو داکوکیکەر ◊ دَرْهَمَت الخُبازى: درەختی خوبازا گەڵاکانی وەکوو دیرهەمیان لێ هات ◊ اِدْرَهَمَّ: لەبەر پیری کەوتە سەر زەوی‌و چیتر خۆی بۆ ڕانەگیرا ◊ اِدْرَهَمَّ بَصَرُه: چاوی نابینابوو ◊ اَلدِّرْهَمُ: بەشێك لە دوانزە بەشی ئوقیەیە ◊ پارچە زیوێکی سکە لێ دراوە بۆ مامەڵەپێوەکردن ◊ اَلْمُدَرْهَمُ: پارە زۆر، (دیرهەم زۆر)

دَرَىَ الشَّيءَ وبه: پێی زانی بەجۆرە فێڵێك فێری ئەو شتە بوو.

دَرَىَ الصَّيْدَ: بۆ گرتنی نێچیرەکە خۆی خستە پەنا ولاخێك بۆئەوەی نێچیرەکە هەست بە ڕاوکەرەکە نەکا تادەیگرێ، (دری الرأسَ) سەری بەشانە داهێنا ◊ أَدْرَاهُ به: پێی زاناند، فێری کرد ◊ دَارَاهُ: نەرمی لەگەڵ نواندو بەهێدی‌و لەسەرخۆیی لە گەڵی جولایەوە، خۆی لەشەڕی پاراست ◊ اِدَّرَتِ المرأةُ: ئافرەتەکە بەشانە قژەکانی داهێنان ◊ اِدَّرَتِ الصَّيْدَ: موداراتی نێچیرەکەی کرد ◊ اِدَّرَت فلاناً: لەگەڵ فلانکەسدا هەڵیکردو خۆی لەگەڵ گونجاند ◊ الدَّرِيَّةُ: ئەو جەستە وەهمییەی کە لەسەری فێری شیر وەشاندن دەبێ ◊ یان لەسەری فێری مستە کۆڵە وەشاندن (ملاكمة) دەبێ ◊ ولاخێکە راوکەر خۆی لە پەنادا حەشار دەدا بۆ ئەوەی هەل لەنێچیرەکە وەرگرێ‌و بتوانێ گوللەی تێگرێ یان بیگرێ ◊ بەتایبەتی نەچیری وەحشی ◊ اللا أدرية: بیرۆکەیەکی فەلسەفییە پێی وایە عەقڵ چ نرخێکی نیەو ناتوانێ شت بزانێ، بەلای زانا عەرەبەکانەوە بە تاقمێکی سۆفسطائی دەگوترێ ◊ المِدْرَىَ: شانەی گەورە چ لە دار یان لە ئاسن یان لەهەر مەعدەنێکی تر دروستکرابێ قژی ئاڵۆزکاوی پێ شانە دەکرێ ◊ شاخە حەیوان ◊ الدِّرياق: ترياق ◊ شەراب ◊ الدِّرياقةُ: بەمانا (الدّرياق) دێ ◊ الدَّسْتُ: دەستەجل ◊ سەرۆکی ئەنجومەن ◊ پلەی وەزیری ◊ یاری؛ دەگوترێ: (فلان حسن الدست) فلانکەس شەترەنج زانێکی باشە ◊ بردنەوەی یاری شەترەنج ◊ لە زانیاری هەندەسەدا ◊ بریتییە لە ئوسطوانەیەك دیوی ناوەوەی مادەیەکی زۆر گەرمی تێدابێ بۆ تواندنەوەی ئاسن ◊ الدَّسْتَةُ: گورزە شت ◊ بریتییە لە گورزەیەکی دوانزە پارچەیی وەکوو دەستە قەڵەم دەستە گورەوی دەستە پیل ◊ الدَّسْتَجَه: گورزە شت، دەستە شت، وەکوو دەستە قەڵەم ◊ گۆزەو کوپەیەکی

گەورە بەدەست دەگوێزرێتەوە ٥ الدستور: یاسایەکی سەرەکیو بنەڕەتییە بۆ بەڕێوەبردنی وڵات دادەڕێژرێ بۆ ئەوەی بکرێتە سەرچاوەی یاساکانو یاسا ناسان لەژێر ڕۆشنایی ئەو دەستورەدا قانونەکان دارێژن ٥ دەفتەرێکە ناوی سەربازو موچەو ناونیشانیانی تێدا تۆمار دەکرێ ٥ بەڵام لەسەردەمی تازەدا بەکۆمەڵە یاسایەکی بنەرەتی دەگوترێ کەشێوەو شێوازی حکومەتو فەرمانڕەوایی دیاری دەکاو دەسەڵاتەکان سنوردار دەکا.

دَسَرَ الدِّسَار في الشَّيْء: بزمارەکەی بەزەخت بەشتەکەدا داکوتا.

دَسَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی قایم کرد بەبزمار ٥ بەتوندی پاڵی پێوەنا.

دَسَرَ السفينةَ: کەشتییەکەی بە بزمار چاك کردو بەزەخت بزماری پێدا کوتا.

دَسَرَ فلاناً بالرمح: بەرمب زەبری کوشندەی لە فلانکەس دا ٥ دەگوترێ: ٥ **دَسَرَت السَّفِينةُ المَاءَ**: کەشتییەکە بەهێز ناوەکەی دڕدا ٥ هەروا دەگوترێ: (دَسَرَهُ البحرُ) ٥ دەریا پاڵی پێوەناو خستیە ناو شتەوە ٥ **الدِّسَارُ**: بزمار. ٥ هەروا حەبلێکە لە توێکڵی دار دروست دەکرێ پێی دەگوترێ: گوش ٥ لەو حەو پارچەی کەشتی پێ لێك دەبەسرێ ٥ **الدُّوَاسِرُ**: شتی گەورەو زەبەللاحو بەهێز ٥ **الدَّوْسَرُ**: بەمانا (الدُّوَاسِر) دێ ٥ **الدَّوْسَرُ**: شتی کۆنو عەنتیکە ٥ دانەوێڵەیەکە گەنم رەنگە دەنکەکانی وردن تێکەڵاوی گەنم دەبێ ٥ پێشی دەگوترێ: (الدُّحرج) ٥ **الدَّوْسَرَة**: تاکی (الدَّوْسَر) ٥ **الدَّوْسَرِي**: بەمانا (الدُّواسِر) دێ ٥ **الدَّوْسَرانِيُّ**: بەمانا (الدُّواسر) دێ.

دَسَّهُ دَسّاً: شتەکەی شاردەوە.

دَسَّ المكرَ: فێڵەکەی شاردەوە.

دَسَّ نَفْسَهُ في الأخيار وليس منهم: خۆی بەباش لەقەڵەم دا بەڵام وانەبوو.

دَسَّ الْبَعِيرَ: حوشترەکەی بەقەتران رەنگ کرد بەڵام تۆخ نەبوو ٥ **دَسَّسَهُ**: بەمانا (دَسَّهُ) دێ ٥ **إنْدَسَّ فلان الى فلان**: بۆ موطاوعەی (دَسَّهُ) دێ ٥ **اندسَّ فلان إلى فلان**: فلان دێتە لای فلان بۆ دووزمانی ٥ **الدَّسَّاسُ**: مارێکی کورتی سورباوە سەرو کلکی وەکوو یەك وایە نازانرێ لای سەری کامەیە، دەچێتە ژێر گڵەوەو نایەوێ هەتاو لێی بدا ٥ دەگوترێ: (العِرْقُ دسَّاس) واتە: رەوشتی باوکان دەگوێزرێتەوە بۆ منداڵەکانیان بەنهێنی دزە دەکەن بۆیان ٥ فیتنەو دووزمان ٥ **الدَّسَّاسَة**: کەرە مار رەقە مار حەزی لەوەیە لەژێر گڵدا خۆی حەشاربدا ٥ **الدُّسَّة**: یارییەکی منداڵە عەرەبە ٥ **الدَّسِيسُ**: شتی برژاو لەناو ئاگردا ٥ کەسێك خۆ هەڵکێشیو بەشانازییەوە باسی کردەوە باشەکانی خۆی بکا ٥ کەسێك بکرێ بەسیخوڕو بەشەو بنێردرێ بۆ ئەوەی هەواڵ بزانێ بیانهێنێ ٥ دەگوترێ: (فلان دسیس قومه) فلانکەس جاسوسی گەلەکەیەتی ٥ **الدَّسِيسُ**: بۆگەنێك کە دەرمان لای نەبا ٥ **الدَّسِيسَةُ**: فیتنەیی دوو زمانی ٥ رقو کینەی شاراوە دژی کەسانی تر.

دَسَعَ البَعِيرُ بجِرَّته دسعاً ودسوعاً: حوشترەکە کاوێژی کرد، خۆراکی ناوگەدەی هێنایەوە ناو دەمیو سەرلەنوێ جویەوە.

دَسَعَ الرجلُ بقَيْئِهِ: پیاوەکە ڕشایەوەو ڕشوەکەی فڕێ دا.

دَسَعَ فلانٌ: فلان ڕشایەوە.

دَسَعَ العِرقَ في اللحم: رەگەكانی جەستەی لەگۆشت دا گوم بوون.

دَسَعَ الشَّيْءَ دسْعاً ودسيعة: پاڵی بەشتەكەوەنا.

دَسَعَ الإناءَ: قاپەكەی پڕكرد.

دَسَعَ فلاناً: فلان بەخشیشێكی بەنرخی دا بەفلان.

دَسَعَ فلان: بەخشیشی باشی پێ دا.

دَسَعَ الجُحْرَ: شتێكی هەڵگرت بەئەندازەی زاركی كونەكەو بەو شتە زارەكەی هاخنی ٥ **ادَّسَعَ البعيُ**: بەمانا (دَسَعَ) دێ ٥ **الدَّسِيعِ مِنَ الانسان**: ئەو ئێسقانە گرێی گەردنی تێدایە ٥ شوێنی جیابوونەوەی مل لەشان.

الدَّسِيعَةُ: پێڵوی گەورە ٥ سفرەی پڕ خواردەمەنی ٥ بەخششی باش و چاك ٥ هێزو توانا ٥ سروشت و ئەخلاق ٥ بنكی ملی ئەسپ ٥ **المِدْسَعُ**: دەربەند، بۆری خواردن و خواردنەوە لە قورگی ئادەمیزاد ٥ **المِدْسَعُ**: چاو ساغ و شارەزا بۆ رێگا.

دَسِقَ الحَوضُ دَسَقاً: حەوزەكە پڕبوو تا لە چواردەورییەوە ئاوەكە سەرڕێژی كرد ٥ **الدَّسَقُ**: سپیایەتی ٥ **الدَّسْقانُ**: رەوانەكراوو پەیامبەر، شالیار ٥ **الدَّيْسَقُ مِن كل شيء**: سپی بریسكەدار ٥ ئاوی كەم كە قوڵایی نەبێ ٥ هەموو خشڵێكی زیوی سپی ٥ سینی زیو ٥ روناكی ٥ دەشت و سارای بەرین ٥ گڵ ٥ پیرەمێرد ٥ قاپێكە، جامێكە كاتی خۆی عەرەب بەكاریان هێناوە ٥ جوان و شۆخ و شەنگ ٥ سپییەتی ٥ رێگای درێژ ٥ حەوزی پڕ لە ئاو ٥ **الدَّسْكَرَةُ**: زەوی دەشت و تەختایی ٥ باڵەخانەی گەورە: كەبەدەورو بەریدا چەند خانوێكی خێزانی ناعەرەبی لێبێ ٥ لەو خانووە گەورەو باڵەخانەدا شەراب و شوێنی رابواردنی لێ بێ كە بەرواڵەت ئەو جۆرە باڵەخانانە پاشاو فەرمانڕەوای تێدا نیشتەجێ دەبێ ٥ شارەدێ و گوندی گەورە.

دسم الأثرُ دَسَماً: شوێنەوارەكە پێخوست كراو گوم بوو.

دَسَمَ الشَّيْءَ: زاركی شتەكەی بە تۆپەوانە بەست ٥ دەگوترێ: (دَسَمَ القارورة ونحوها): بەتۆپەوانە دەمی گۆزەكەی هاخنی.

دَسَمَ البابَ: دەرگاكەی داخست.

دَسَمَ الجُرْحَ: پلێتەی خستە ناو برینەوە.

دَسَمَ المطرُ الأرْضَ: بارانەكە كەمێك زەوییەكەی تەڕكرد.

دَسَمَ البعيرَ دَسْماً: بە رەنگی رەشی قەترانی حوشترەكەی رەنگكرد.

دَسَمَ الشَّيْءَ دَسَماً: شتەكەی چەور كرد ٥ پیسی و پۆخەڵی دایپۆشی ٥ تۆزو خۆڵ دایپۆشی بەجۆرێك رەنگی رەش بێ، دەگوترێ: (فلان دِسمَ الثياب) فلانكەس پۆشاكی رەشە ٥

أدْسَمَ القارُورَة: دەمی گۆزەكەی هاخنی.

دَسَمَ الطَّعامَ: چەوری كردە ناو خواردەمەنییەكەوە.

دَسَمَ اللُّقمة: پارووەكەی لە رۆنەكە هەڵسو.

دَسَمَ المطرُ الأرضَ: زەوییەكەی كەمێ تەڕكرد.

دَسَّمَ ثيابَهُ: بەچەوری پۆشاكەكەی چڵكن كرد ٥ **تَدَسَّمَ**: چەوری خوارد.

تَدَسَّمَ الطعامُ: خۆراكەكە چەور بوو ٥ **تَدَسَّمت الثيابُ**: پۆشاكەكە چڵكن بوو ٥ **الدِّسام**: تۆپەوانە؛ زاركی گۆزەو كوڵینەی پێ دەهاخندرێ ٥ **الدُّسْمُ**: لایەنێكی شت ٥ **الدَّسَمُ**:

رۆنو چەوری گۆشتو پیو ٥ چڵكو پیسی ٥ الدُّسْمَةُ: ئەوشتەی كونی كونـدەو شتی وای پێ دەگیرێ ٥ رەنگی بۆر بەلای رەشی دا بروانێ ٥ پیاوی خوێڕیو هەتیو مچە ٥ زلی بێ هونەر ٥ الدَّسِیم:كەسێك زۆر یادی خودا بكا ٥ الدَّیْسَمُ: رەش ٥ تـاریكی ٥ هـاوڕێی دڵـسۆز لـەكارو پیـــشەدا ٥ ورچ ٥ بێـــچووە ورچ ٥ رێـــوی ٥ الدَّیْسَمَة: گەردیلەو زەرە.

دَسَا دَسْوَةً. كەم بوو، بچوك بووە (پێچەوانەی گەشەكردنو زۆربون).

دَسَا الرجلُ: پیاوەكە خۆی شاردەوە.

دَسَا فـلان: فلانكـەس گومڕاو فاسید بوو لەڕێی ڕاست لای دا ٥ دَسَّى نَفسَهُ: نەفسی خۆی ئیهمال كـردو خـۆی شـاردەوە خـۆی دەرنەخـستو بـەهرەكانی خـۆی نەنوانـدن نـەوەكوو پێـی بـزانن‌و كاری شیاوی بخەنـە ئەسـتۆ ٥ نەفـسی خۆی گومڕا كردو سەری لەخۆی شێواند ٥ دَسَّى غیرَهُ: كەسانی دیكەی گومڕاكردن‌و سەری لـێ شـێواندن ٥ دسَّـی عنـه حـدیثاً: حـەدیثی لـێ وەرگـرتو ڕیوایـەتی كـرد ٥ تدسَّى: گومڕابوو فاسید بوو.٥ الدَّشْتُ: سارا ٥ كۆمەڵە كاغەزێك ئاڕێكو یێك بن، پەرەكاغەزی ئیهمال كراو.

دَشَّ فلان في كلامه دشاً: زۆری قسەكرد.

دَشَّ في الارض: بەناو زەوی دا گەڕا.

دشَّ الدَّشیـــشَة: پـەڵوی دروسـتكرد (خواردنێـكە لەئارد دروست دەكرێ).

دَشَّ الحَبَّ: دانەوێڵەكەی هاڕی.

الدُّش: دۆش، شتێكە زۆر كونی تێدان دەكرێ بـە بۆری حـەمامو شـوێنی تـرەوە بۆئـەوەی ئاوەكە لەكونەكانـەوە بـەبلاوی بێتـەدەرێ. بەعـەرەبی دوناوی تری هەن: (اَلْمِشَنُّ، اَلثَّجَاجُ) ٥ الدَّشِیشَة: پەڵو، چێشتی گەنمە كوتاو.

دَعَبَ دعْباً: قسەی سوعبەتی كردن، قسەی خۆش‌و پێكەنین هاوەری كرد.٥ دَعَبَا شَيئاً: شتەكەی پاڵنـا، پـاڵی پێوەنـا، دەگـوترێ: (ریـح داعِبَـةٌ): ڕەشەبایەكی بەهێزە هەموو شتێك رادەدا.

دَعَـبَ: ئەحمـەقی كـرد ٥ أدْعَـبَ: لەقـسەكانی دا قسەی گاڵتەو سوعبەتی كردن ٥ داعَبَـهُ: قـسەی خۆش‌و سـوعبەتیان بۆیـەكتری كـردن ٥ تـداعَبَ القـومُ: قـسەی خـۆش‌و سـوعبەت ئامێزیـان بۆیەكتری كردن. هەروا دەگوترێ: (إنه لیتداعب علـى النـاس): ئەوبەقـسەی خۆش‌و سوعبەتو خۆ بەزلزانی سواری ملی خەڵـك بووەو خۆی بەسەردا سەپاندون ٥ تدعَّبَ علیـه: نـازو نـوزی بەســـەردا كــرد ٥ اَلـــدَّاعِبُ: فیـــچقەكەر ٥ دەگوترێ: (ماء داعب): ئاوێكی فیچقەكەرە ٥ بەتەوژم دەردەچێ ٥ الدَّاعِبَةُ: رامـاڵەر، ڕادەر ٥ دەگوترێ: (ریـح داعِبَـةٌ): ڕەشـەبایەكی بـەهێزە هیچ شتێك خۆی لەبەرناگرێو رایدەدا.

الدُّعابَةُ: یاریو سوعبەتكردن ٥ ئەحمەقی كردن‌و گێلـی نوانـدن ٥ الـدُّعَّابُ: پیـاوی سوعبەتـچیو دەم بەپێـكەنین ٥ دەگـوترێ: (رجـل دَعَّـابٌ): پیاوێــكی قــسە خــۆش‌و سوعبەتــچی یــە ٥ الدَّعَّابَـةُ: بـەمانا (الـدُّعابُ) دێ ٥ الـدُّعْبُبُ: یـاری ٥ كەسێـك زۆر سـوعبەتو یـاری بكـا ٥ كـوڕی گـەنجی تـازە پێگەیـشتوی پێـست تـەڕو تـازە ٥ گـۆرانی بێـژی چـاك ٥ تـرێ ڕێویلكە ٥ الـدُّعْبُوبُ: پیـاوی گـورجو گـۆڵو بەنیـشات ٥ ئەحمەقو گێل ٥ كورتە بالاو ناشیرین‌و خوێڕی، ئـادەمیزادی لاوازو هـیچو پـوچ: كـە بوبێتـە گاڵتەچـی خەڵـك، ئەسـپی درێـژ، جۆرێـكە

لـەمێروی ڕەش بـاو ٥ ڕێـگای تـەختكراو ئاشكراو ئاوەدان ٥ شەوی تاریكو نوتەك.

دَعَثَ التراب في الأرض دعثاً: گڵەكەی بـەقاچ وردو هاڕكردو كردییە خۆڵەپەتە.

دَعَثَ به الأرض: بەزەوی دا كێشا.

دَعِثَ دعثاً: گرژیو لەش داهێزاویو سەرئێشەو نارەحەتی سەرەتای نەخۆشی بوو.

دُعِثَ: بەمانای (دَعِثَ)دێ ٥ (هو مَدْعُوث) ٥ **أدْعَثَ في الشرّ وغيره**: لە شەڕەكەوە گلاو تێیدا ڕۆچو ٥ **أدْعَثَ الشَّيْءَ**: شتەكەی هێشتەوە ٥ **إنْدَعَثَ**: بۆموطاوعەی (دَعَثَ)دێ ٥ **تَدَعَّثَتْ صدورهم**: دوژمنایـەتیو ڕقو كینـەی خـۆی شـاردەوە ٥ **الـدَّعْثُ**: بـەمانا (الـدَّغْثُ)دێ ٥ **الـدِّعْثُ**: ڕقو كینـە ٥ داواكاری ٥ تۆڵەسـەندنەوە ٥ پاشماوەی ئاو ٥ **دَعْثَرَهُ**: بـەزەوی دا داو كوشتی ٥ **دَعْثَرَهُ**: شـكاندی ٥ **دَعْثَـرَ الحـوضَ وغـيره**: حەوزەكـەی روخاند.

الـدُّعْثُ: ئەحمـەقو گێـل ٥ **الـدِّعْثَرُ مـن الجمـال**: حوشـتری ئـازاو بـەهێز ٥ **الـدُّعْثُورُ**: چـاڵو كەنـدەڵان ٥ حەوزێـك قەراخـەكانی جـوانو ڕێكو پێك هەڵنەچنرابێ ٥ حەوز یان خانوی روخـاوو كـەلاوە ٥ **الـدُّعْثُورُ مـن الـنّعم**: ئـازو نیعمەتی زۆر ٥ **دعِجَتِ العَيْنُ**: ڕەشێنەی چاوی زۆر ڕەشو سـپێنەكەی زۆر سـپیو چـاوگەورە ٥ **الأدْعَـجُ**: دەگـوترێ: (لیـل أدعـج) شەوێكی زۆر تاریكو بەیانیەكەی روناك بێ ٥ (رجُلٌ أدعج): پیاوێكی ڕەش پێست ٥ **الدَّعجاءُ**: دەگوترێ: (شفة دعجاء ولثـة دعجـاء): لێوێـكی ڕەشباو، پـوكی ڕەشـباو ٥ ناوێـكە لـەناوەكانی شێت ٥ هەروا وشەی (الدعجاء) بەیەكەم شەوی

شەوەكانی مەحاقی مانگ دەگوترێ واتە: شەوی بیستو هەشتی مانگ ٥ نالی دەڵێ:

لەدەوری تۆیە ئەمی خۆرشیدی پرتەو بەنقش شەوگەردان
کەئالی وا لەحاڵەتی مەحاقی ماهی ئەو دایە

المَدْعُوجُ: شێتو كاڵفام.

داعْ داعْ وداعِ داعْ: وشـەیەكە بـۆ بـانگكردنی مەڕو بزن یان بۆ دەركردنو ڕاونانیان.

دُعْ دُعْ: فـەرمانكردنی شـوانە بـە مـەڕەكانی كـە چیتر بارەبار نەكەن.

دَعْ دَعْ: وشـەیەكە بەمانـدوو شـەكەت دەگـوترێ مەبەسـت ئەوەیـە هەڵسە تـۆزی هـەوا هەڵمـژە ئارامی بدەرە گیانت ٥ **دَعْدَعَ دَعْدَعَةً ودعـداعاً**: بـازی داو كەوتـە ڕاكـردن بـەڵام بەهێواشـیو پێچاو پـێچ ٥ **دَعْـدَعَ بـالغنم**: بـانگی لەمـەڕو بزنەكانی كرد، یان ڕاوی نانو دەری پەڕانـدن ٥ دەنگی لـێ كـردن بەوشـەی (دَاعْ دَاعْ) ٥ **دَعْدَعَ الوعـاءَ**: تەنەكەكـە یـان قـسناغەكەی راوەشـاند بۆئەوەی شتە پێوراوەكەی ناوی باش پـاڵ لێـك بدا، بپەستێورێو زۆرتر لەوشتە بگرێ ٥ **دَعْدَعَ الشَّيْءَ**: شتەكەی پڕكـرد ٥ دەگـوترێ: (دَعْـدَعَ الـسيلُ الـواديَ): لافاوەكـە دۆڵەكـەی پڕكـرد ٥ **تَدَعْـدَعَ**: وەكـوو پیرەمێـرد ڕۆیـی، وەكـوو پـیری لەرزۆكوپشت كۆماوە بەڕێگادا ڕۆیی ٥ **الدَّعْداعُ مـن الرجـال**: پیـاوی قـەزەمو كوڵەبنـە ٥ هـەروا دەگـوترێ: (سَـعْيٌ دعـداع): ڕۆیـشتنێكە تەمبەڵیو قورتو پێچی تێدایـە ٥ **الدَّعْـدَعُ مـن الأرض**: زەوی روتەنو بێ درەختو گیا

دَعَرَ دعارةً: فاسقو بێ ڕەوشت بوو

دَعِرَ العودُ: چڵەدارەكە دوكەڵی كـردو ئـاگری لـێ نەبووەوە.

دَعِـرَ الزَّنْـدُ: چـەند جارێـك دەنكـە شـقارتەكەی لـێداو سـەرەكەی سـوتاو گـڕی نـەگرتو هەڵنەگیرسا ٥ **تَـدَعَّرَ وَجْهُـهُ**: دەمو چـاوی پەڵـە پەڵـە بـونو ڕەنگـی پێـستی گـۆڕا ٥ **الـدَّاعِرَةُ**: ئافرەتی بەدڕەوشتو داوێـن پـیس ٥ دارخورما كـە قبـوڵی موتوربـەكردن نـەكا ٥ **الـدَّعَارَةُ**: فیـسقو فوجـورو بەدڕەوشـتی ٥ **الـدِّعَارَةُ**: دەگـوترێ: (فِي خلقـه دِعَـارَةٌ): لەڕەوشـتی دا خراپیو پیسی هەیە ٥ **الدُّعْرُ**: مۆرانە، كرمێكە دار دەخوا، خەم خۆركە ٥ **الدُّعَرُ**: (رجـل دُعَـرٌ): پیاوێكی خائینو دڵ پیسە ڕەخنـەی روخێنـەر لەهاوەڵەكانی دەگرێ ٥ پیاوێكە بێخێرو بێرە ٥ **الـدُّعَرَةُ مـن الرجـال**: بـەمانا (الـدُّعَرُ) دێ ٥ **المَـدَاعِيُ**: كۆمـەڵی بـەد رەوشـتان ٥ **الـدُّعْرُورُ**: دەرون پیـسی ناكـەس بەچـە كـە هەمیـشە ڕەخنـەی بێ جـێ لـەهاوەڵانی دەگری ٥ **دَعْـرَمَ**: هـەنگاوی كـورتو خێـرا خێـرای هاویـشتن ٥ ڕەخنەی بێ جـێ لـەهاوەڵانی دەگـرێ ٥ **الـدِّعْرِمُ مِن الرِّجَال وغيرهم**: پیاوی كوڵەبنەی ناشیرین ٥ ناپیـاوی خـوێڕی دەمپـیس ٥ **دَعَـسَهُ دَعْـساً**: بەڕمب لێی داو ونجڕ ونجڕی كرد.

دَعَـسَ الـشَّيءَ: شـتەكەی ژێـر قاچـی داو پـانی كردەوە.

دَعَسَ الوعاءَ: زەرفەكە یان قاپەكەی پڕكرد.

دَعَسَ القصابُ الشاةَ: قەسابەكە لـەكاتی گـورینی كوشتییەكەدا دەسـتی بـەنێوان پێـستو گۆشـتی دا بردو پێستەكەی لەگۆشتەكەی جیا كردەوە ٥ **أدْعَسَهُ الحرُّ**: گەرما كوشـتی ٥ **داعَسَهُ**: ڕمبـی لـێ دا ٥ **الدَّعْسُ من الطرق**: ئـەو ڕێـگایەیە كـە زۆر ئـاوەدان بـێو ئـادەمیزادو ئـاژەڵی پێـدا بـڕۆنو بەهۆی زۆر پێدا ڕۆیـشتنەوە خۆڵـە پەتـەی لـێ پەیـدا بووبـێ ٥ **الـدِّعْسُ**: لۆكە ٥ كڵۆ لـب كـە بەكتری گرتبێوخڕبێ ٥ **الـدِّعِّيس مـن الرجـال**: پیاوی ئـازاو چـاو نـەترس لەشـەڕو تەنگانـەدا ٥ **الْمُـدَّعَسُ**: (مُـدَّعَسُ القـوم): شـوێنی نـانكردنو چێشت لێنانی هۆزو خێڵ لەساراو لادێكان دا ٥ **المِـدْعاسُ مـن الطـرق**: بـەمانا (الـدعْسُ)دێ ٥ **المِـدْعاسُ مـن الرمـاح**: شمـشێری ئەسـتور كـە چـەمانەوەی نـەبێ ٥ **الْمَـدْعَسُ**: باڵندەیـەك خرابێتە نێو قەفەزو تۆڕەوە بۆئەوەی باڵنـدەی تری بێ هەڵخەڵەتێو بكەونـە نـاو تۆڕەكەوە ٥ **المِدْعَسُ**: بـەمانا (المِـدْعاس) دێ ٥ **المِـدْعَسُ مـن الرجال**: پیاوی ئازاو ڕمـب وەشـێن ٥ هـەروا بـۆ ئافرەتیش دەگـوترێ: (امرأة مِدْعَسٌ) ٥ **المَدْعوسُ من الطرق**: بەمانا (الدَّعْس) دێ.

دَعَـصَ برجلـه دعـصاً: قاچـی لـەرزینو شـەپلەی لـێدا.

دَعَصَ فلاناً: فلانكەسی كوشت.

دَعَصَ بـالرمح: بـەڕمب لـێی دا ٥ **أدْعَـصَ**: قاچـی بلۆقیان كرد بەهۆی گەرمی لمبەلانەوە ٥ **أدْعَصَ فلاناً**: فلانكەسی كوشت.

أدعص حَرُّ الرمضاء فلاناً: گەرمای لمبەلانەكە تینـی بۆ فلانكەس هێناو لەناوی برد ٥ **أدعـص الموتُ فلاناً**: مردن لـەناكاو پەخـەی فلانكەسـی گـرتو مۆڵەتی نـەدا ٥ **داعَـصَهُ**: لـەناكاو پـەلاماری دا ٥ **تَـدَعَّصَ اللحـمُ**: گۆشـتەكە ڕزیو هـەڵوەری ٥ **إندَعَصَ الميتُ**: مردوەكە بۆگەنی كـردو ڕزی ٥ **الدِّعْصُ**: كڵۆ لمێكی خڕە كە یەكتری گرتبێ، ٥ **الدَّعْصاءُ**: زەوییەكی دەشتە كە هەندێ شوێنی لمبەلان بێ بـەخۆر سور ببێتـەوەو لمبەلانەكـەی لەشـوێنەكانی تـری گـەرمتر بـێ ٥ **الدِّعْـصَةُ**: بـەمانا (الـدِّعْصُ) دێ ٥ **المِـدْعَصُ**: دەگـوترێ:

(رجل مِدعَصٌ بالرمح): پیاوێکی رمب وەشێنی ئازایە ٥ هەروا وشەی (مِدْعص) بەخودی رمبەکەشی دەگوترێ.

دَعَّهُ دعًا: بەتەوژم پاڵی پێوەنا، بەشێوەی رەق و ناشیرین بەرەو ڕوی بۆوە ٥ **أَدَعُّ**: خێزانی وردەی زۆر بوو ٥ **الدّعاع**: خێزانی وردەی پیاو کە جگە لە خواردن هیچ ئیشێکی تریان پێ نەکرێ ٥ **دَعَقَت الدّوابُّ الطريق دَعْقاً**: ئاژەڵ و وڵاخەکان هێندە بەو ڕێگایەدا رۆیشتن شوێن پێی خۆیان لە ڕێگاکەدا دەرکەوت و خۆڵە پەتەیان لێ پەیدا کرد ٥ **دَعَقَت الإِبلُ الْحَوْضَ**: حوشترەکە چەپۆکی لەحەوزەکە دا کەڵی تێکرد ٥ یان حوشترەکان هاتنە سەر حەوزەکەو پاڵە پەستۆیان کرد.

دَعَـقَ الفـارسُ الفَـرَسَ: سوارەکە ئاوزەنگی لەئەسپەکە دا بۆ ئەوەی خێرا بڕوا، غار بکا ٥ یان کەمێ لغاوی گرتەوە ئەمجار بۆی شل کرد بۆئەوەی بکەوێتە غاردان.

دَعَـقَ علـیهم الخَیـلَ: لەهەڵمەت و پەلامارەکەدا بەسواری ئەسپ هێرشی کردە سەریان.

دَعَقَ الماءَ: ئاوەکەی هەڵقوڵاند.

دَعَقَ الغـارةَ: هێرشەکەی بەرفراوان کردو پێشی خست ٥ **أَدْعَقَ**: هەڵات و بازی هاویشت ٥ **أَدْعَقَ الفَرَسَ**: ئاوزەنگی لەئەسپەکەدا بۆئەوەی خێرا بڕواو غاربدا.

أَدْعَق إِبِلَهُ: حوشترەکەی بەرێ کرد بۆ لەوەڕگا ٥ **الدعْقَةُ**: کۆمەڵە حوشتر سوارێ ٥ پەلامارو هاوارو هەراو هۆریا ٥ ڕێژنەبارانی بەتەوژم ٥ **اَلْمَداعِقُ مَداعِقُ الوادي**: سەرانسەری شیوو دۆڵ ٥ **المَداعِيقُ خَیْـل مـداعیق**: کۆمەڵە ئەسپ سوار کەدەچنە ناو دوژمنەوەو دوژمن دەخەنە ژێر پێی ئەسپەکانیان ٥ **اَلْمَـدْعَقُ، مَـدْعَقُ المـاء**: شوێنی هەڵقوڵانی ئاو.

المَدْعُوقَـةُ: دەگوترێ: (أرض مدعوقـةٌ): زەوییەکە ڕێژنە بارانێکی گەورەی بەتەوژمی لێ درا.

دَعَكَ الجلدَ دَعْکـاً: پێستەکەی شێلاو دەستی ڕێ خست و نەرمی کرد.

دَعَـكَ الثَـوْبُ بـاللبسِ: پۆشاکەکەی ئەوەندە لەبەرکرد تا دەقی شکاندو زبرییەکەی نەماو نەرم بوو ٥ هەروا دەگوترێ: (دَعْك الخَصْمَ): دوژمنەکەی مل کەچ و زەلیل کرد.

دَعَكَ فلانا فی التراب: فلانکەسی لەگڵ و خۆڵەکە وەردا، لە قوڕاوی وەردا.

دَعَكَ بالقول: بەقسەی ناخۆش ئێشی پێ گەیاند.

دَعِـكَ دَعَکـاً: گێل و ئەحمەق بوو، ڕەوشتی ناشیرینی نواند ٥ **داعَکَـهُ**: ماتڵی کرد ٥ کێشەیەکی دژواری بۆنایەوە ٥ **تَداعَكَ القومُ في الحرب**: خەڵکەکە لەشەڕو هەرادا شارەزا بون ٥ کێشەو نیزاع لەناویان دا پەرەی سەند ٥ **الـدّعِكُ**: نوزە درێژو ڕیخۆڵە بەکێش و فیرسیچمە ٥ **الـدُّعَكُ**: قالۆنچە ٥ دەگوترێ: (رجل دُعَك): پیاوێکی زەعیف و هیچ و پوچ و گاڵتە چییە ٥ **الدَّعْکَةُ**: کۆمەڵە حوشتر سوار، گاڕانە حوشتر ٥ **المِدْعَكُ**: ماتڵ کەرو کێشە خەرەوە ٥ **المَدْعُوكُ من الأراضي**: ئەو زەوییەی زۆری حوشترو خەڵک لێ بێ و بەهۆی قەرەباڵغییەوە زەوییەکە وێران بووبێ و کەڵکی کشت و کاڵی پێوەنەمێنێ ٥ **دَعَلَـهُ دَعْـلاً**: بەنەخافڵ فێڵی لێ کرد ٥ **داعَلَـهُ**: هەڵی خەڵەتاندو فێڵی لێ کرد ٥ **الدّاعِلُ**: هەڵهاتوو فیرار ٥ **دَعْلَـجَ**: ڕارا بوو لەهاتوو چون، زۆر هاتوو چوی کرد ٥ **دَعْلَجَ الجُرْزُ**: جرجەکە هاتوو

جۆی کرد ◊ دَعْلَجَ الصَبِيُّ: منالەکە هاتووچۆی کرد ◊ دەگوترێ: (فلان يُدَعلِجُ إلى دار فلان بالليل): فلان شەوانە زۆر هاموشۆی مالی فلان دەکا ◊ یاری منالانە (چاوشارکێ)ی کرد ◊ دَعْلَجَ اللّيلُ: شەو تاریك بوو

دَعْلَجَ الشَّيْئَ: شتەکەی زۆر خولاندەوە، زۆری لێ وەرگرت.◊ دَعْلَجَ الماءَ في الحَوْضِ: ئاوەکەی لە حەوزەکەدا کۆکردەوە ◊ الدَّعْلَجُ: ئەوکەسەی بەبێ ئیش‌وەمەبەست دێو دەچێ ◊ زۆرخۆر چ ئادەمیزاد بێ چ گیانلەبەری تر ◊ گەنجی قۆزی شۆخ‌و شەنگ‌و نەرم‌و نۆڵ ◊ رومکێك بەسەر یەکدا تێك چرژابێ‌و تێك هالابێ ◊ گوێدرێژ ◊ گورگ ◊ حوشترێك لێی خوری نەروا ◊ تاریکی ◊ جەوالی پڕ ◊ الدَّعْلَجَةُ: تاریکایی ◊ یاری مندالان (چاوشارکێ)و تێکەوە هاویشتن ◊ دَعَمَهُ دَعماً: پالپشتی کردو کۆلەکەی بەردا بۆئەوەی نەهێلێ بکەوێ ◊ دەگوترێ: (دَعَمَ فلاناً): پشتگیری فلانی کرد ◊ دَعَّمَهُ: بەهێزی کردو جێگیری کرد ◊ ادَّعَمَ: پشتی بەکۆلەکەوە دا ◊ دەگوترێ: (ادَّعَمَ على العصا): خۆی بەسەر عەصاکەدا دا ◊ تداعَمَتْ الأمور: کارەکانی زۆر بون‌و شان‌و ملیان گرت‌و گەلەکۆمەکیان لێ کرد ◊ الأدْعَمُ: ئەوەیە بەسنگییەوە یان بە گەردنییەوە خالێکی سپی هەبێ ◊ دەگوترێ: (فَرَسٌ أدعم): ئەسپێکی مل بەلەکە یان سینگ بەلەکە ◊ الدُّعامُ: کۆلەکە ◊ داری رایەلکراو بۆ کەپرە مێو ◊ الدُّعامَةُ: کۆلەکەی خانوو، ئەوەی قورسایی خانوەکەی لەسەرە ◊ دەشگوترێ: (هو دعامة الضيف) یارمەتیدەری میوان ◊ (دِعامة القوم): سەرەك خێل‌و پشت‌و پەنای هۆز ◊ (هو من دعائم الأمور): هەموو کارەکان بەوەوە پەیوەستن ◊ (الدّعام والدعامتان): ئەو دوو دارەی کە چەرخە (بەکرە)کەی پێوەیە ◊ الدَّعْمُ: هێز ◊ مالی زۆر ◊ رۆن ◊ دەگوترێ: (لفلان دعم ولا دعم بفلان) فلانکەس نە هێزەی هەیە نە رۆن ◊ (فلانة ذات دعم): فلان هەر بەزو گۆشتە ◊ الدُّعْمَةُ: بەمانا (الدّعام) دێ ◊ الدُّعْمِيُّ: شتێك کە قورسایی زۆری قەبارەیەکی لەسەر بێ ◊ دارتاش ◊ الأدْعَمُ من الطريق: زوربەی رێگا یان ناوەراستی رێگا ◊ المُدَّعَمُ: پشت‌و پەنا ◊ دەگوترێ: (لا مُدَّعَمَ لفلان): فلانکەس هیچ پشت‌و پەنای نییە ◊ هەروا دەگوترێ: (بيت مدعوم): خانوێکە خەریکە بکەوێ‌و کۆلەکەی بەردراون بۆئەوەی نەروخێ.

دَعَنَ دَعانَةً: رایبوارد، سەیرو سەفای کرد ◊ أدْعَنَ الدّابَّةَ: هێند سواری ولاخەکە بوو تا بەهیلاکی برد ◊ الدُّعْنُ: بەدڕەوشت ◊ بەدخۆراك ◊ الدّعَنُ: ئەوکەسەی سەرگەرمی گالتەو گەپ‌و رابواردنە ◊ المُدْعَنُ: بەمانا (الدَّعِنُ) دێ.

دَعَا بالشَّيْئِ: داوای ئامادە بوونی شتەکە (کەسەکە)ی کرد ◊ دەگوترێ: (دعا بالكتاب): داوای کرد کتێبەکەی بۆ بهێنن.

دَعَا الشَّيْئُ إلى كذا: ئەوشتە پێویستی بەوە هەیە وەکوو بلێی ئەو خۆراکە پێویستی بەئاوی زۆرە ◊ هەروا دەگوترێ: (دَعَتْ ثيابُه) پۆشاکەکەی کۆن بوو رزی پێویست بوو جلی تر بکرێ لەبەری بکا.

دَعَا الطِيبُ أنفَهُ: بۆنی کردو هەولی دا بەدەستی بێنێ.

دَعَا فلاناً: بانگی فلانکەسی کرد ◊ دەگوترێ: (دَعا الميتَ): باوکە رۆ، برا رۆ، رۆلە رۆی کرد.

دَعَا اللهَ: هیوای خێرو لێخۆشبونی لەخودا هەبوو.

دَعَا لفلان: هیوای خێرو خۆشی بۆ فلاّنكەس خواست.

دَعَا على فلان: داوای شەرو بەلاّی بۆ فلاّنكەس كرد.

دَعَا بزيدٍ وزيداً: منداڵەكەی بەناوی زەید ناوزەد كرد.

دَعَا إلى الشّيئ: بانگەوازی بۆئەو شتە كردو هەوڵی دا ئەنجامی بدا.

دَعَا القوم دعاءً: بانگی خەڵكەكەی كرد كەلای ئەونان بخۆن ◊ **داعی البناءَ**: باڵەخانەكەی روخاند.

دَعَا فلاناً: دەمەدەمێ و كێشەی لەگەڵ فلاّن دا كرد ◊ **دَعَى في الضرع**: هەندێكی شیر لەگوانی ئاژەڵەكە دا هێشتەوە هەمووی نەدۆشی، چۆڕ بڕی نەكرد ◊ **ادّعى في الحرب**: لەشەڕدا ناوی خۆیو باوكو باپیری راگەیاند وتی: من فلاّنی كوڕی فلاّنم! ◊ **ادّعى الشّيئَ**: ئاواتە خوازی فلاّن شت بوو بۆی ببێ ◊ **إدّعى فلاناً**: فلاّنكەس وای لەفلاّنكەس كرد پاڵ باوكی خۆی نەدرێ ◊ **ادّعى على فلان كذا**: شتی پاڵ فلاّنكەس داو كێشەی لەگەڵ نایەوە ◊ لە حەدیثدا هاتووە (البینة على من إدّعى والیمین على من انكر) ◊ **اندعى**: وەلاّمی بانگكردنەكەی دایەوە ◊ دەگوترێ: (لو دُعِینا لا ندعینا): ئەگەر دەعوەت بكرێین دەچین ◊ **تداعى القومُ**: خەڵكەكە یەكتریان بانگ كرد تا هەموویان كۆبونەوە ◊ **تداعى القومُ على فلان**: خەڵكەكە گەلەكۆمەكیان لەفلاّن كردو یەكتریان گرت دژی ئەو ◊ **تداعى القومُ بالرحیل**: خەڵكەكە بانگی یەكتریان كرد بەوەی خۆ ئامادەكەن بۆ بەرێ كەوتنو گواستنەوە ◊ **تداعى الناسُ بالألقاب**: خەڵكەكە هەندێكیان بەنازناوو لەقەب بانگی یەكتریان كرد ◊ **تداعى القومُ بالأحاجي**: خەڵكەكە هەندێكیان لەگەڵ هەندێكیان كەوتنە بەڵگە هێنانەوەو قسەو باس ◊ **تداعى الشّيئُ**: شتەكە درزی بردو خەریكە بڕوخێو وەرگەڕێ ◊ دەگوترێ: (تداعى البناءُ بالسقوط) باڵەخانەكە خەریكە بكەوێ ◊ (تداعى الحائط، دیوارەكە شەقی بردوە خەریكە بكەوێ ◊ **تداعَتْ ابلُ بني فلان**: گاڕانە حوشتری فلاّن هۆز كزو كۆڵەوار بونو خەریكە لەناو بچن ◊ **تداعى الثوبُ**: پۆشاكەكە كۆن بوو ◊ **تداعى في الحَرْب**: لەشەڕا ئەڕاندیو وتی من فلاّنی كوڕی فلاّنم ◊ من مەمەندە قیتم، من سەلیم شیوەكەڵیم ◊ **تَدَعَّتِ النائحة**: ئافرەتە شین گێڕەكە لەكاتی لاواندنەوەو پێدا هەڵدانی مردووەكە دەنگی خۆی لەراندەوەو پێی لێ هەڵبڕی ◊ **استدعاهُ**: بانگی كرد، داوای لێ كرد ئامادەبێ، ئەركی خستە سەرشانی ◊ داوای كرد بۆی بانگ بكەن ◊ یان كارێكی كرد شیاوی ئەوەبێ داوای لە دژ تۆمار بكرێ ◊ **الأُدْعُوَّةُ**: بەڵگەو دەلیل ◊ **الأدعِیَّةُ**: بەمانا (الأُدْعُوَّةُ)دێ ◊ دەگوترێ: (بینهم أدعیة یتداعون به): بەڵگەیەكیان پێیە كە بۆ داواكەیان بیخەنە كار هەروا لەخۆوە ئەو قسەیە ناكەن ◊ **الإدّعاءُ**: لەزاراوەی یاسادا ئاڕاستەكردنی داوایە دژی بەرامبەر لەبەردەم دادوەرو قەضادا ◊ **الدّاعي**: هۆكار ◊ (داعی اللبن): ئەوەیە هەندێك شیر لەگوانی ئاژەڵەكەدا بهێڵێتەوە بەتەواوی چۆڕە بڕی نەكەی بۆئەوەی شیری تری بێتەوە ◊ **الدّاعِیَةُ**: بانگخواز، ئەوكەسەی بانگەوازی دەكا بۆ ئاینێك خەڵكی هەڵدەنێ بۆئەوەی بێنە ژێر خێمەی ئەو ئاینەوەو پابەندبن پێیەوە (پیتی

(ت) کە بە پیتی هێ نوسراوە بۆ موبالەغەیەو بۆ تەئنیث نییە) ٥ کەسێك بانگەشەی سەرومری بۆخۆی بکاو لەراستی دا گەندەڵو پرو پوچ بێ ٥ سەبەبو هۆکار ٥ دەگوترێ: (هو داعیة إلی کذا): ئەوە هۆکارە بۆ ئەو ٥ ئەو برە شیرەی لەگوانی ئاژەڵدا دەهێڵدرێتەوە بۆئەوەی شیری تری بێتە پاڵ ٥ هەروا دەگوترێ: (أصابته دواعي الدهر): بەڵاو کارەساتی رۆژگار لێی دا ٥ بەمانا خودی بانگەوازیش دێ ٥ الدُّعاءُ: پارانەوەو لاڵانەوە لەخودای مەزن ٥ الدّعاوَةُ: بەمانا (الإدّعاء)ە ٥ اَلدِّعایَةُ: بانگەوازیو بانگەشە بۆ مەذهەبو پارتێك بەنوسینو وتاردانو ئەوجۆرە شتانە ٥ الدَّعّاءَةُ: کەسێك زۆر دوعابکاو پارانەوەو لاڵانەوەی لەخودا زۆر بێ ٥ الدَّعْوَةُ: بانگ کردن بۆنانخواردن ٥ بانگکردن بۆ وەرگرتنی بەخششیش ٥ بەمانا (الإدّعاء)یش دێ ٥ الدَّعوی: داوا ٥ ناوی ئەوشتەی داوای دەکەی وەکوو (دعوی تخلیة البیت) و(دعوی الطلاق) و(دعوی النفقة والحضانة و....) لەزاراوەی یاسادا بریتییە لە قسەیەك ئادەمیزاد بەهۆیەوە بتوانێ مافێکی خۆی لەسەر یەکێکی تر بچەسپێنێ ٥ الدُّعْوِيُّ: بانگ لێ کراو، دەگوترێ: (ما بالدار دُعْوِيٌّ): لەخانوەکەدا کەسێك نییە بانگی لێبکەی ٥ الدَّعِيُّ: زۆڵ، کەسێك باوکی نەزانراوبێ ٥ بەکوری باوکی خۆی بانگی لێنەکرێ ٥ بانگکراو بۆنان خواردن ٥ اَلمَدْعَاةُ: دەعوەتو بانگ کردن بۆ نانخواردن، دەگوترێ: (نحن في مدعاة فلان): ئێمە داوەتی فلانکەسین بۆ نانخواردن ٥ هەروا دەگوترێ: (لە مَدَاعٍ ومَساعٍ): فلانکەس لە شەردا مەردایەتیو نەبەردی هەیە ٥ اَلمُدَّعي والمدَّعَی علیە: لەزاراوەی یاسادا داواکارو داوا لەسەر تۆمارکراو ٥ المدَّعِي: لەیاسادا دژ رکەبەر ٥ دَغْدَغَ فلاناً: لە کەلەکەیەوە زەنی یا لەورگییەوە زەنی قەنەقەنەی دا دیقە دیقەی دا. دەگوترێ: (دَغْدَغَ فلاناً بکلمة): تانەو تەشەری لەفلانکەس دا ٥ (دَغْدَغَ عِرضَهُ) تانەی لەناموسو شەرەفی دا ٥ تانەی لەبنەچەو نەسەبی دا ٥ الدَّغْدَغَةُ: ختوکەدانو قەنەدانە لەکەلەکەو دەورو بەری ناوكو بەری قاچ کەبەهۆی ئەو ختۆکەدانە ئادەمیزاد توشی هەڵچونو ئینفیعال دەبێ ٥ اَلْمُدَغْدَغُ: ئادەمیزادی ختوکەدراو ٥ هەروا دەگوترێ: (فلان مُدَغْدَغٌ): فلانکەس لەککەو پەڵەی بەنەسەبو بنەچەوە هەیە، یان رەوشتی لەکەدارە.

دَغَرَ في البیت دغراً: چووە ناو خانوەکەوە.

دَغَرَ علیه: بەزۆر چووە ناو خانوەکە، هەڵمەتی بۆ برد ٥ هێرشی کردەسەر ٥ قورسایی خستە سەر تا گیانی دەرچوو ٥ خواردەمەنی خراپی دایە ٥ شیری دایەو تێری نەکرد.

دغَرَ الشيءَ: شتەکەی تێکەڵاو کرد ٥ دَغَرَت المرأةُ الصَّبيَّ: ئافرەتەکە قامکی خستە ناو قورگی منداڵەکەوە بۆئەوەی ئاڵوی بێنێتەوە ٥ تَدَغَّرَ: باری پێوەگرتو بوو بە رەوشتی ٥ الدّاغرُ: پیاوی هیچو پوچو نارەسەنو زەلیل، دەگوترێ: (ذهب صاغراً داغراً): رۆیی بە بەملکەچیو زەلیلی ٥ هەروا بەمانا دەرون پیسو ئاشوبگێر دێ ٥ الدَّغْرَةُ: هەڵگرتنی شتە بەدزیو ئیختیلاس.٥ الدَّغْرى: دەگوترێ: (دَغْرى لاصفّی): واتە پەلاماریان بدەنو ئاشتەواییان لەگەڵ مەکەن ٥ اَلْمَدْغَرَةُ: شەری درێژخایەنو ماڵوێرانکەر کە وشەی نهێنی لەنێوان شەرکەرو

هاوەڵەکەی دا ئەم وشەی (دَغْـرَى) یە ٥ **الدُّغرورُ**: درێژ داوەڵی نەکڵەوەت ٥ **دَغْـرَقَ الماءَ**: ئاوەکەی هەڵقولاند ٥ ئاوەکەی بە تەوژم بەسەردا رژاند ٥ دەگوترێ: (دَغْرَقَ علیه الماءَ): هەروا دەگوترێ: (دَغْرَقَ مَالَـهُ): ماڵو سامانی خۆی پەخشانو تەخشان کردو دەستبلاوی تێدا ئەنجام دا ٥ ئاوەکەی لیڵ کرد ٥ **دَغْـرَقَ الشَّيْءَ**: پەردەی بەسەر شتەکەدا دا دایپۆشی ٥ **الدُّغْرَقُ**: ئاوی لیڵ ٥ ئاوی زۆر ٥ دەگوترێ: (عَـيْشٌ دغرق): ژیانێکی خۆشو فەرەحی یە ٥ (عام دغـرق): ساڵێکی هەرزانیو خۆش ٥ **دَغَـشَ** دَغشاً: چووە ناو تاریکییەوە ٥ (دَغَـشَ علیـه): هێرشی کردەسەر ٥ **أدْغَشَ**: بەمانا (دَغَـشَ) دێ ٥ **داغَشَ**: بەدەوری ئاوەکەدا هاتوچو لەتینوان ٥ داوای ئەوشتەی کردو سور بوو لەسەر بەدەست هێنانی.٥ **دَغَشَ** الظُّلْمَةَ: خۆی خستە ناو تاریکیو بێلێوردبونەوە ملی لێ نا.

دَغَشَ الماءَ: ئاوەکەی بەپەلە خواردەوە ٥ کەمی خواردەوە.

دَغَشَ فلاناً: پاڵەپەستۆی فلانکەسی کرد لەسەر ئەوشتە ٥ **تداغَشَ القومُ**: خەڵکەکە لەشەڕدا یان لەهەراو ڤاوو ڤیژدا تێك چڕژانو یەکتریان هێناو برد ٥ **الدُّغْشُ**: تاریکی ٥ **الدُّغشةُ**: بەمانا (الدُّغْشُ)دێ ٥ **الدَّغِشَةُ**: بەمانا (الدُّغْشُ) دێ.

دَغِصَ دَغَصاً: پڕبوو لە خواردەمەنی ٥ دەگوترێ: (دَغِصَ فلانٌ): فلان رقی هەڵسا خەریك بوو بتەقێ ٥ **دَغِـصَتْ الدَّابَّةُ**: وڵاخەکە زۆر قەڵەو بوو ٥ **أدْغَصَهُ**: پڕی کرد لەقینو ڤارو بەتەواوی رقی هەڵساند ٥ **أدْغَـصَ الموتُ فلاناً**: مردن بەسروشتی یەخەی فلانی گرت ٥ **داغَـصَهُ**: پەلەی لێکرد ٥ دەگوترێ: (داغَـصَ في الأمر): لەکارەکەدا پەلەی کرد ٥ هەروا دەگوترێ: (أخَذْتُـهُ مداغَـصةً): بەهێزو تواناو بالادەستی گرتم ٥ **الدَّاغِـصَةُ**: کلاوە ئەژنۆ، ئەو ئێسقانە خڕەی سەرکەشکە ئەژنۆ کە دێو دەچێ ٥ بەزو پیوی ژێر پێست کە دەکەوێتە پشت ئەژنۆوە ٥ گۆشتی کۆبۆوە ٥ **دَغَـفَ** الشَّيْءَ دَغْفاً: زۆری لەوشتە هەڵگرت.٥ **دَغَـفَ** الحَرُّ فلاناً: گەرما فلانکەسی نارەحەت کرد ٥ **دَغْفاءُ**: (أبو دَغْفاء): کونیەی ئادەمیزادی گێلو ئەحمەق ٥ **دَغْفَـقَ المَطَرُ**: بارانەکە لەسەرەتادا زۆر بەتەوژمو رێژنە ئامێز بوو ٥ **دَغْفَـقَ الماءَ**: ئاوەکەی هەڵڕشت بەتەوژمو رێژنەو ئەندازەی زۆر ٥ دەگوترێ: (دَغْفَـقَ مالَـهُ): ماڵو سامانی خۆی تەخشانو پەخشان کرد بەرەهایی بەخشی ٥ **الـدَّغْفَقُ**: ئاوی رژێنـدراو ٥ دەگوترێ: (عَـيْشٌ دغفـقٌ): ژیانێکی فەرەحیو هەرزانی یە ٥ (عام دَغْفَـقٌ): ساڵێـکی هـەرزانیو خۆشـە ٥ **الـدَّغْفَلُ**: بەرفراوانو هەرزانی ٥ دەگوترێ: (عیش دَغْفَلٌ) و (عـام دَغْفَـلٌ) ژیانێـکی خـۆشو ساڵێـکی هـەرزانی ٥ هـەرزانیو هـاتی رۆژگـار ٥ (عـام دغفَلِيٌّ): ساڵێکی هەرزانییە.

دَغَلَ القانِصُ دَغْلاً: تفەنگچییەکە خۆی هاویشتە کۆختەو شوێنێکی نادیار بۆئەوەی نێچیرەکە هەڵبخەڵەتێو پێوە ببێ ٥ **دَغَـلَ فیـه**: وەکوو کەسێکی کە لەخۆی بەگومان بێ ئاوا چووە ناو کۆختەو سەنگەرەکەوە ٥ **دَغَلَ في الريبة**: چووە ناو دەریای شكو گومانەوە ٥ **أدْغَـلَ المكـانُ**: شوێنەکە زۆر روەکی پوچو درەختی بەرنەگری لێڕوا ٥ **أدْغَـلَ الأرضُ**: زەوییەکە روەکی دەغەڵو پوچی زۆر بوو ٥ **أدْغَلَ فلان**: فلان لەدەغەڵی دا گوم بوو ٥ **أدْغَلَ بفلان**: خیانەتی

لە فلاّنكەس كردو تیرۆری كرد ٥ فیتنەیی بەدەم ئەوەوە كرد ٥ أدْغَلَ الأمْرَ: كارەكەی تێك دا، یان شتێكی خستە ناو كارەكەو گەندەڵی تێدا دروست بێ‌و پێچەوانەی سروشتی ئەوشتەبێ ٥ الدّاغلُ: كەسێكە شەڕو ناخۆشی بۆهاوەڵەكانی بوێ٥ لەگەڵیان دا راست نەبێ، ئەوان وابزانن دڵسۆزە بۆیان‌و بەلاّم لەواقیع دا دوژمنیان بێ ٥ دەشگوترێ: (مكان داغِل): واتە شوێنێكی هون‌و نادیار ٥ الداغِلَةُ: خەڵكانێكە دەگەڕێن بەدوای عەیب‌و عاری پیاودا هەوڵ دەدەن خیانەتەكانی بدۆزنەوە ٥ رق‌و كینەی شاراوە ٥ الدَّغَلُ: عەیب‌و عارێكە كارتێك بدا ٥ درەختێكی چڕو پڕە كە لقەكانی تێك چڕژابن، زەلام خۆی تێدا حەشاربدا بۆ دزی‌و راوو روت ٥ شوێنێك ترسی دزی‌و تیرۆری لێ بكرێ ٥ هەلاّش‌و سەقفی بەرز ٥ شیوو دۆڵ ٥ چاڵ‌و نزمایی زەوی ٥ الْمَدْغَلُ: دۆڵی دارەستاناوی‌و چڕو پڕ.

دَغَمَ الحَرُّ والبَرْدُ دَغْماً: گەرما یان سەرما هەریەكەیان لەكاتی خۆی دا ولاّتی گرتەوە.

دَغَمَ الحَرُّ والبردُ القوم دغماً ودغماناً: گەرما خەڵكەكەی هەموو گرتەوە هەموویان هەستیان پێ كرد.

دَغَمَ الغَيْثُ الأرضَ: بارانەكە زەوی بەئاو داپۆشی.

دَغَمَ أنْفَهُ: لوتی شكاند، وردو هاری كرد.

دَغَمَ الإناءَ: قاپەكەی داپۆشی.

دَغِمَ الحرُّ والبردُ: بەمانا (دَغَمَ)ە.

دَغِمَ الحرَّ والبردُ القومَ: گەرماكە یان سەرماكە هەموو خەڵكەكەی گرتەوە.

دَغِمَ الفَرَسُ وغيره دَغَماً ودُغمةً: ئەسپەكە لوت‌و لمبۆزی رەش بوو ٥ سەرو كەللەو دەم‌و لمبۆزی بەلای رەشی دا چوو بە پێچەوانەی باقی جەستەی ٥ أدْغَمَ فلانٌ: فلاّنكەس دەست پێشخەری كرد، فلاّن لەترسی ئەوەی خەڵكەكە پێشی بكەون بۆیە بەبێ جوین خواردنەكەی قوت دا ٥ أدْغَمَ الطعامَ: خواردەمەنیەكەی قوت دا ٥ أدْغَمَ الحرُّ والبردُ القومَ: گەرماو سەرماكە هەموو خەڵكەكەی گرتەوە ٥ أدْغَمَ الشّيْئَ: شتەكەی رەش كرد ٥ دەگوترێ: (أدغمه اللّٰه): خودا رووی رەش كردو زەلیل‌و ملكەچی كرد ٥ أدغَمَ الشّيْئُ فلاناً: شتەكە فلاّنكەسی نارەحەت كرد ٥ أدْغَمَ الشّيْئَ في الشّيْئِ: شتەكەی خستە ناو شتەكەی ترەوە ٥ دەگوترێ: (أدغم اللجامَ في فم الدابّة): لغاوەكەی خستە دەمی ولاّغەكەوە ٥ إدَّغَمَهُ: بەمانا (أدْغَمَهُ)دێ ٥ هەروەها دەگوترێ: (إدّغمَ الحرف في الحرف): پیتەكەی خستە ناو پیتەكەی ترەوە ٥ (رَدَدَ)ەی كرد بە (رَدَّ) ٥ إدغامُ الفَرَسُ: ئەسپەكە سەرو كەللەی رەش بوو باقی جەستەی رەنگێكی تری هەبوو ٥ الأدْغَم: لوترەش، لمۆز رەش ٥ كەسێك گن بێ‌و بەلوت قسە بكا ٥ الدُّغامُ: ئازارێكە لەقورگ دا پەیدا دەبێ ٥ الدُّغْمانُ: رەش ٥ یان رەش‌و گەورەو كەتە ٥ دَغْمَرَهُ: تێكەڵی كرد، لێی تێك دا، دەگوترێ: (دَغمَرَ عليه الخَبَرَ): هەواڵەكانی لێشاردەوە ٥ (وفي خلقه دَغْمَرَةٌ): لەرەوشتی دا بەدی‌و پیسی هەیە ٥ (خلق دُغمَريٌّ): رەوشتێكی ناشیرین‌و ناپەسەندی هەیە ٥ الدُّغمورُ: هون‌و نادیار ٥ دەگوترێ: (رجل مَدَغْمَرُ الخلق): پیاوێكی رەوشت ناشیرینە ٥ رەوشتەكانی ئاشكراو رون نین ٥ المَدَغْمَسُ من الأمور: كاری شاردراوە، دەگوترێ: (حَسَب مدغمس) بنەچەو نژادێكی پاكی نیە، رەخنەو لەككەی پێوەیە.

دَغَـنَ اليومُ دَغنـاً ودغونـاً: تاريكو لێڵ بوو ٥ **الدُغْنَـةُ**: لێڵیو تاریکی ٥ **دُغَيْنَـةُ**: ناوه بۆ ئەحمەقو گێل ٥ **دَفِئَ من البرد**: گەرمی هاتەوه یان شتێکی کردەبەر کە گەرمی بکاتەوه ٥ **دَفِئَ دَفْأً**: شانی کورپبونو بەسەر سینگی دا دەرِوانێ.

دَفُوَ من البرد دفاءةً: بەمانا (دَفِئَ) دێ ٥ **أدفأت الإبل على مائة**: ژمارەی حوشترەکان لەسەد تێپەڕی ٥ **أدفأ فلاناً**: شتێکی لەبەر فلان کرد بۆئەوەی گەرمی بێتەوه ٥ **أدفأ الثَّوْبُ**: کراسەکە سەرما بوومکەی گەرم کردەوه ٥ بەخششو پاداشی باشی پێدا ٥ **أدْفَـأ القومَ**: خەڵکەکەی کرد کردەوه ٥ **أدْفَـأ الجَرِيحَ**: بریندارەکەی کوشت ٥ **دافأ الجريح**: بریندارەکەی گەرم کردەوه ٥ **دَفّأَ**: بەمانا (أدفأهُ)دێ ٥ بەخششی زۆری پێدا ٥ **إدَّفَأ**: شتێکی لەبەرکرد گەرمی بکاتەوه ٥ دەگوترێ: (إدَّفَأ بالثَّوْبِ): بە پۆشاکەکە گەرمی هاتەوه ٥ **تَدَفَّأ**: بەمانا (إدَّفَأ) دێ ٥ **الدِّفاءُ**: ئەوشتەی خۆی پێ گەرم بکەیەوه ٥ **الـدِّفْءُ**: پێچەوانەی سەرمایە ٥ ئەوشتەی خۆتی پێ گەرم دەکەیتەوه.

دِفِئَ الحائط: گوێسەبانەو کۆڕنیشی دیوار ٥ دەگوترێ: (أَقْعُـدْ دِفْءَ الحائط): لە سێبەری گوێسەبانەی ئەو دیوارە دابنیشە ٥ هەروا وشەی (دِفْء) بەمانا بەروبومی حوشترە، ئەوەی سودی لێ وەردەگیرێ ٥ هەروا بەمانا (بەخشش دێ) ٥ **الدُّفِيئَـةُ**: ژوورێکی لەشوشە دروستکراوه رووەکی تێدا بەخێو دەکرێ ٥ **المَـدْفَأةُ**: (أرض مَـدْفَأةٌ): زەوییەکە گەرمایی هەیە ٥ **المِدْفَأةِ**: زۆپا، ئامێری خۆگەرمکردنەوه ٥ **المُدْفِئَةُ**: حوشترێك کوڵكو بەمزو پیوی زۆر بێ، یان حوشترەکان زۆربن بەهەناسەیان ناغەڵەکەیان گەرم بکەن ٥ **الدَّفْتَرُ**: دەفتەر ٥ **الـدّفْتردار**: کارمەندی تایبەتی دارایی، ئەوکەسەی ئەرکی رێکخستنی داهاتو خەرجی حکوومەتی لەئەستۆدایە، وشەکە لە بنەڕەتدا تورکییە ٥ **دَفْدَفَ**: پەلەی کرد ٥ **دَفْـدَفَ الطائرُ**: باڵندەکە بەهێواشی فڕی ٥ **دَفْـدَفَ الـدَّفُوفَ**: بەخێرایی لەدەفەکەی دا ٥ **الـدَّفَادِفُ، دَفَـادِفُ الأرض**: ئەو گردۆڵکەو بەرزاییانەیە کەلەدەوروو بەری دایە، تاکەکەی (دَفْدَفَةٌ) ٥ **دَفَرَهُ دَفْراً**: لە پشتیەوه پاڵی بە پشتەملیەوه نا، یان لەپێشەوه پاڵی بەسنگیەوه نا.

دَفِرَ دفراً: زەلیل کەوت.

دَفَـرَ اللحم أو الطعامُ: گۆشتەکە یان خواردەمەنییەکە کرمی هەڵێنا.

دَفَرَ الشَّيْءُ: شتەکە پیس بوو بۆگەنی کرد ٥ **أدفَرَ**: بۆنی بنباخەڵی بڵاو بۆوه ٥ **دَفَارِ**: لەسەر شێوەی (فَعالِ) بەمانا دونیایە یان چەتیوو کارکەرە ٥ هەرکاتێ جنێوی ئاراستە دەکرێ پێی دەگوترێ: (یا دَفَارِ)، (یا مُنتِنة) ٥ بەزۆری لەکاتی بانگکردن بەکاردێ ٥ **أم دَفار**: نازناوی دونیایە ٥ بەڵاو کارەساتە ٥ **الـدَّفْرُ**: بەڵاو کارەسات ٥ (أم دَفْر): دونیایە.

دَفَـعَ إلى فلان دفعاً: گەیشتە فلانکەس ٥ دەگوترێ: (طريق يدفع إلى مكان كذا): رێگەیەکە دەچێتە سەرفلان شوێنو بەوێ کۆتایی دێ.٥**دَفَعَ** عَنْ الموضع: لەوشوێنە رۆیی، ئەوشوێنەی جێ هێشت.

دَفَعَ القَوْمُ: خەڵکەکە تێکرا بەکۆمەڵ هاتن.

دَفَـعَ الشَّيْءَ: شتەکەی دوور خستەوەو بەهێز لایبرد ٥ هەروا دەگوترێ: (دَفَعْتُهُ عني، ودفع عنه

الأذى) واتە: لەخۆم دوور خستەوە، لێی پاك كردەوە.

دَفَعَ اليه الشيء: رەتی كردەوە ٥ دەگوترێ: (دفع القولَ): بەبەڵگەو بەتوندی قسەكەی رەتكردەوە.

دَفَعَ فلانا إلى كذا: فلانكەسی ناچار كرد بەوە.

دافَعَ عنه مدافعةً ودفاعا: بەرگری لێ كردو هەوڵی دا لە كێشەكەدا بەسەر رقەبەرەكەی دا سەربكەوێ.

دَفَّعَ عنه الأذى: ئەزیەتو پیسی لێ دوور خستەوە.

دَفَّعَ فلانا في حاجته: فلانكەسی خافلاندو پێداویستییەكەی بۆ جێبەجێ نەكرد ٥ پاڵەپەستۆی لەگەڵ دا كردو ویستی لەگۆڕەپانەكە لایبەرێ ٥ دەگوترێ: (هو سيد قومه غير مدافع): ئەو گەورەی هۆزو خێڵەكەیەتیو كەس ناتوانێ بەربەرەكانی بكا ٥ هەروا دەگوترێ: (دافع الرجلُ أمرَ كذا): پیاوەكە چووە ناو ئەو كارەو وەگری بوو ٥ دُفِّعَهُ: بەمانا (دَفَعَهُ) دێ ٥ دەگوترێ: (رجل مُدَفَّعٌ): پیاوێكە لەنەسەبو بنەچەی خۆی وەدەر نراوەو دوور خراوەتەوە ٥ پیاوێكی هیچو پوچە ٥ (ضيف مُدَفَّعٌ): میوانێكە گەڕەكەكە یان گوندەكە كەسیان دایناكاو هەریەكەیان دەینێرێ بۆلای یەكێكی تر ٥ اِنْدَفَعَ: بۆ موطاوعەی (دفعه) هاتووە ٥ اِنْدَفَعَ في الأمر: دەستی بەكارەكە كردو پێیدا رۆیی ٥ اِنْدَفَعَ في الحديث: درێژەی بەقسەكانی دا ٥ اِنْدَفَعَ الفرسُ: ئەسپەكە بەگورجی رۆیی.

اِنْدَفَعَ السيلُ: لافاوەكە هەندێكی پاڵی بەهەندێكیەوە نا ٥ اِنْدَفَعَ القومُ: خەڵكەكە هەندێكی پاڵە بەستۆی هەندێكی دا ٥ اِنْدَفَعَ القومُ الشيءَ: هەریەك لەوخەڵكە شتەكەی لەهاوەڵەكەی دوورخستەوە ٥ تَدَافَعَ السيلُ: بەمانا (اندفع) دێ ٥ استدفعَ الله السوءَ: داوای كرد لەخودا كە خراپەی لێ دوور بخاتەوە ٥ الدَّفْعُ: لەزاراوەی قانون دا ئەوەیە داوا لەسەر تۆماركراو ئیدیعای شتێك بكا كە ئەو حوكمەی بەسەریا دەدرێ یان دراوە لەخۆی بڕەوێنێتەوە ٥ الدُّفْعَةُ من المطر: رێژنە باران ٥ ئەو رێژنە ئاوەی لەكونەوە دەبەو بەرمیل بەیەكجار هەڵدەرژێ ٥ هەروا دەگوترێ: (أعطاه الفا دُفْعَةً): بەیەكجار هەزاری پێ بەخشی ٥ الدَّفَّاعُ: ئەوەیە بەهێز بێ بۆ شت رەتكردنەوە ٥ الدُّفَّاعُ: خەڵكی زۆر ٥ لافاوی گەورەو بەهێز ٥ الدِّفاعُ الشرعي: مافێكە قانون دەیدا بەئادەمیزاد كە پەنابەری بۆ بەكارهێنانی ئەندازەی پێویست لەهێز بۆ رەتكردنەوەی دەستدرێژی كردن بۆسەر خودی خۆی یا ماڵو سامانی یان نەفسو ماڵی كەسانی تر ٥ (وزارة الدفاع): وەزارەتێكە ئەركی پارێزگاری لەوڵات دەگرێتە ئەستۆ ٥ الدَّفُوعُ: زۆر هاوێژەرەبێ، زۆر پاڵنەربێ ٥ حوشترێك لەكاتی دۆشینی دا لەقە بهاوێ ٥ المَدْفَعُ: دەراوی ئاو، رێڕەوی ئاو ٥ المِدْفَعُ: تۆپ هاوێژ، ئامێرێكە بۆ شەڕ بەكاردێ گوللەی گەورەی پێ دەهاوێژرێ ٥ دَفَّت الجماعةُ أو الإبلُ دفّاً ودفيفاً: كۆمەڵەكە رۆیی بەهێواشیو لەسەرە خۆیی.

دَفَّ له الأمرُ: كارەكەی بۆ رەخسا.

دَفَّ الطائر دفّاً ودفيفاً: باڵندەكە باڵەكانی لێك دانو فڕی، لەشەقەی باڵی دا، یان لەسەر زەوی باڵەكانی جوڵاندنو بەقاچ رۆیی ٥ دَفَّتِ العقابُ: هەڵۆكە لەزەوی نزیك بۆوە.

دفَ الشَّيءَ: شتەکەی تەقاندەوەو تارو ماری کردو لەبێخەوە دەری هێنا ٥ أدفَّ الطائرُ: بەمانا (دَفَّ)دێ ٥ أدَفَّ عليه الأمور: ئیشەکانی یەك لەدوا یەك هاتن ٥ دافَّهُ مُدافَّةً ودفافاً: کوشتی، هێرشی کردە سەرو لەناوی برد ٥ دَفَّفَ: پەلەی کرد ٥ دفَّفَ فلاناً: هێرشی کردە سەر فلان‌و کوشتی ٥ دفَّف الدفوف: دەفی دروست کرد ٥ تدافَّ القومُ: خەڵکەکە باڵەپەستۆی یەکتریان کرد ٥ استدفَّ الطائرُ: بەمانا (دَفَّ) دێ ٥ استدفَّ له الأمرُ: کارەکەی بۆ سەقامگیر بوو، ئیشی بۆ راست بوو، کارەکەی سەری گرت ٥ استدفَّ الأمرُ: کارەکە جێ بەجێ بوو ٥ استدفَّ بالموس: بەتەراش مووەکانی تاشین ٥ الدَّافَّةُ: سوپا کە بەرەو دوژمن هێرش بەرێ ٥ کۆمەڵێك لەئادەمیزاد کەلەشارێکەوە بڕۆن بۆ شارێکی تر

الـدَّفُّ: لاتەنیشت‌و روی شت، دەگوترێ: (بات يتقلب على دَفَّيه): واتە: ئەمشەو تا بەیانی ئەمدیوو ئەو دیوی کردوە ٥ تەمبارە گڵ‌و تەمبارە لب کەلەزەوی بەرز بووبنەوە ٥ الدَّفَّافُ: دەف دروستکەر، دەف فرۆش ٥ الدَّفَّةُ: لاتەنیشت‌و روو لەهەرشتێك بێ ٥ هەر لەم مەعنایەدا یە دەگوترێ: (دَفَّتا المصحف): دوو تەنیشتی موصحەف، دوو لای موصحەف ٥ دَفَّتا الطَّبل: ئەو دوپێستەی دەوری تەپڵەکە کەلێیان دەدرێ‌و دەنگی لێ دێ ٥ الدَّفَّةُ من السفينة: سوکانی کەشتییەکە، ئامێرێکە لەدواوەی کەشتییەکە بەلای راست‌و چەپ دا جوڵەی پێ دەکرێ ٥ الـدُّفُوفُ من الطير: ئەو باڵندەیە کەویستی دابێتە نێچیر لەزەوی نزیك دەبێتەوە.

دَفَقَ الماءَ: ئاوەکەی رژاند، ئاوەکەی بەتەوژم رشت ٥ (هو مدفوق ودافق) ٥ هەروا دەگوترێ: (دَفَقَ اللهُ روحَهُ): خودا گیانی لێ وەرگرتەوە ٥ مراندی.

دَفَقَ الكوز: چی ئاوی لە گۆزەکەدا بوو بەیەکجار رشتی.

دَفِقَ دَفقاً: پشتی کوڕ بوو ٥ حوشترە کە ئەژنۆی سوڕاوە.

دَفِقَ الفَمُ: ددانەکانی بەرەو پێش هاتوون.

دَفِقَ الهلالُ: مانگ وەکوو دەمە داسی لێ هات ئاوا خوار بووە.

دَفِقَ النهرُ أو الوادي: رووبارەکە یان شیوەکە پڕ بوو لەئاوو لێوان لێوان بوو لەقەراخەکانیەوە ئاوسەر ریژی کرد ٥ أدْفَقَ الكوز: بەمانا (دَفَقَهُ) دێ ٥ دَفَّقَ الماءَ ونحوه: بەمانا (دَفَقَهُ) دێ ٥ دەگوترێ: (دُفِّقَتْ كفاه النَّدى): دو دەستی بەخششیان رژاند ٥ تَدَفَّقَ الماءُ ونحوه: بۆ موطاوەعەی (دَفَقَهُ) دێ ٥ تَدَفَّقَ فلانٌ: فلان پەلە پەلیەتی بۆشتی پڕو پوچ ٥ تَدَفَّقَ حلم فلان: خەوو خەیاڵی فلان رۆیی ٥ اسْتَدْفَقَ الكوزُ: گۆزەئاوەکە قلپ بووە هیچی تێدانەما ٥ الأَدْفَقُ: (سير أدْفَقُ): رۆیشتنێکی خێرایە ٥ الدُّفْقَةُ: دەگوترێ: (جاءوا دُفْقَةً) بەیەك کۆمەڵ هاتن ٥ الدَّفوقُ: حوشتری خۆشڕۆ ٥ الدَّفْلُ: قەطران‌و زفتی تۆخ‌و خەست.

الدِّفْلَى: روەکێکی تام تاڵە، گوڵەکەی وەکوو گوڵە سوورە وەهایە بەرەکەی وەکوو بەری درەختی خەرۆب وایە ٥ دَفَنَتِ الإبلُ دفناً: حوشترەکە بەرەو پێشەوە رۆیی ٥ دَفَنَت النَّاقَةُ: حوشترەکە بەبێ مەبەست رۆیی.

دَفَنَ الشيَ: شتەکەی شاردەوەو ژێر گڵی دا.

دَفَـنَ الميت: مردووەکـەی شـاردەوە ٥ روبـەڕوی ئادەمیزادی خەمۆك دەگوترێ: (دَفَنتَ نفسك في حياتك): بەزیندوویی خۆت مراندوە.

دَفَنَ الحديث: قسەکەی شاردەوە ٥ **إدَّفن العبد**: کۆیلەکە لەترسی خاوەنەکەی هەڵات، یان لەبەر زۆر کارپێکردن خـۆی شـاردۆتەوە لـەناو مـاڵو هۆبەکان دا ٥ **إدَّفَنَ الشَّيْءَ**: بـەمانا (دَفَنَـهُ) دێ ٥ **إنْدَفَنَ**: بۆ موطاوعەی (دَفَنَهُ) دێ ٥ **تدافَنَ القَوْمُ**: خەڵکەکە قسەکانیان لەیەکتر شاردەوە ٥ **تَدَفَّنَ**: بەمانا (إندفَنَ) دێ ٥ **دافِنُ الأمرِ**: نـاوەوەی کار ٥ **الـدَّفْنُ**: پیـاوی خـەمۆكو خـەفۆك ٥ **الـدِّفْنُ**: شـاردراوە، ژێـر گـڵ دراو ٥ بەشـیعری مانـا جەواشە دەگوترێ ٥ (أبياتُـهُ دِفْـنٌ): شیعرەکانی مانایان جەواشەو تـەمو مژاوین ٥ هەرواوشـەی (الـدِّفن) بـەمانا بـیر یـان حـەوز یـان پلوسکی ئاودێ ٥ **الدُّفُون مـن النـاس والأبـل**: ئەوەیـە کـە بـەبێ مەبەسـت دێـو دەچـێ ٥ کۆیلـەی هـەڵاتو لەترسی خاوەنەکەی یان لەترسی کارپێکردن ٥ حوشترێـــك عـــادەتی وابـــێ لەســـەر دوێڵـــی ئاوخواردنـــــەوە خۆبخاتـــــە ناوەڕاســـــتی حوشـترەکانەوە ٥ بنەچـەو رەگەزێـکی نادیـار ٥ **الدَّفِينُ**: شاردراوە ٥ **دَفِينٌ**: گۆشتێـك لـەناو بـرنج دا بشاردرێتەوەو بکوڵێندرێ ٥ هەروا دەگوترێ: (في فلان داءٌ دفِين): فلانکەس دەردێکی تێدایە نازاندرێ هـەتا شـەڕو ئازارەکانی دەردەکـەون ٥ **دفين المروءة**: کەسێـکە مەردایـەتی تێدانـەبێ ٥ **امـرأة دفـين**: ئافرەتێـکی بەحـەیاو رو سـوورە ٥ **الدفينـة**: هەرشتێـك ژێرخـاك بکرێ ٥ گـەنجو خەزێنەی پێشینان کەلەناو خاك دایـە ٥ **المَدْفِنُ**: گۆڕسـتان ٥ ئـەو شـوێنەی شـتی تێـدا دەشاردرێتەوە.

دَفَا الجريح دفْواً: برینداره‌کەی کوشت.

دَفِيَ دَفاً: پشتی کوڕ بوو

دَفِي الوَعِلُ: کەڵەکێوی یـان هـەر ئاژەڵێـکی تـری شـاخدار شـاخەکانی رویـان بـەرەو دواوە بـوو ٥ هەڵۆکە دەندوکی خواربووە.

دَفـي الطائر: باڵندەکـە بـاڵی درێـژ بـوو ٥ **دَفِيـت الـشجرة**: درەختەکـە لقـەکانی گـەورەبونو شـۆڕابەیان کـرد ٥ **أدفـى الظَّبْـيُ**: ئاسـکەکە شـاخەکانی درێـــژبوون تالـــەدواوە بەســـەر گوێـچکەکانی دا هاتنـــەوە ٥ **أدفـــى الجَـــريحَ**: برینداره‌کەی کوشت.٥ **دفى الجريح**: برینداره‌کەی کوشت ٥ **تدافى البعير**: حوشترەکە بەشێوەیەکی نارێك رۆیشت ٥ **الدَّفْواءُ**: حوشتری رەسەنی مل درێـژ ٥ **دَقْـنَقَ القـومُ**: خەڵـکەکە قـەرەباڵغیان کردو کۆبوونەوە بۆ شەڕکردن ٥ **دَقْنَقَت الدَّوابُ**: خرمەی سمی وڵاخەکان بیسترا ٥ **دَقْنَقَ الـشَّيْءَ**: زێدەڕۆیی کرد لە کوتانی شتەکەدا.

دَقِـرَ المكـانُ دقَـراً: شوێنەکە بـوو بـە باغستانو درەختو رووەکی جوانی تێدا ڕوا.٥ **دَقِرَ** النّباتُ: رووەکەکە زۆر بوو پێکەیی‌و گەشەی کرد.

دَقِـرَ فـلان مـن الطعـام: فلانکـەس ورگـی پڕبـوو لـەخواردن ٥ **الـدُّقْرُ والـدَّقرى**: بـاغی جـوانو رازاوەو بەشـۆقو پڕگـوڵو گـوڵزار ٥ **الـدَّقارَة**: دابو نەریتی ناشیرین ٥ فیتنـەیی‌و دوزمـانی ٥ (رجـل دِقْـرارة): پیاوێـکی زۆر دوو زمـانو فیتنەیـە ٥ کێـشەو نیـزاع ٥ قـسەی ناشـیرین، دەگـوترێ: (جـاء بالـدقارير): هـات کۆمەڵێـك فیتنەیی‌و دوزمانی هەڵڕشت ٥ بەڵاو کارەسات ٥

پیاوی کوڵەبنە ٥ الـدُّقران: دارێـکە دەکرێتـە کەپری مێو ٥ تاکەکەی (دُقْرَانَة).

دَقَسَ الوتَر: سنگەکە بەزەوی دا داکوتراو رۆیشتە خوار ٥ هەروا دەگوترێ: (دَقَسَ فلان في البلاد): فلانکەس چووە قوڵایی وڵاتەکەوە.

دَقَس خَلفَ العَدُوّ: شوێن دوژمن کەوتو راوی نا.

دَقَس الجَرادُ النَّباتَ: کوللە بێتانەکە چووە کشتوکاڵەکەوەو سەر لەبەری خوارد.

دَقِعَ دقعاً: زەلیلو ملکەچ بوو ٥ بەزیانی کولەمەرگی ڕازی بوو ٥ زۆر بەنارەحەتی توانی لەگەڵ حاڵەتی هەژاری دا هەڵبکا ٥ نارەحەت بوو بەدوا بەدەستهێنانی بژێو دا.

دَقِعَ الفصيلُ: بێچووەکە زۆری شیرخواردو قەڵەو بوو ٥ أدْقَعَ: لەناو خۆڵەپەتەدا کەوت، هیچ کارو کاسبی نەکرد ٥ زەلیلو ژێردەستە بوو، زۆری هەڵپەکرد بەشوێن دابینکردنی بژێودا نارەحەتی چەشت.

دَقِعَ لَه واليه في الشتم: زێدەڕەوی کرد لەجنێوپێدانو قسەی ناشیرین هیچ نەما پێی نەڵێ.

دَقِعَ الرَّجل: پیاوەکەی زەلیلو ناچارکرد ٥ الأدْقَعُ: گڵو خۆڵ، دەگوترێ: (جوع أدْقَعُ): برسییەتی توندو تیژو بڕست بڕ ٥ الـدَّقِعُ: کەسێـک زێدەڕۆیی بکا لەکار کردنی نزمو سوکایەتی دا ئەوکارانەی لەڕوانگەی دیدی کۆمەڵگاوە کاری ڕێزدار نین وەکوو ناتری حەمامو ئیشی جادەو کۆڵان پاك کردنەوە ٥ الدُّقاعُ: گڵ ٥ الدُّقْعَاءُ: گڵ ٥ زەوی بێ ڕووەكو درەخت (سوتەمەرۆ) ٥ الـدَّقْعَى: دەگوترێ: (رأيت القوم دَقْعَى): خەڵکەکەم بینی تەمبەڵو بێکار لەماڵەوە دانیشتون، لەسەر زەوی دانیشتون ٥ الدَّوْقَعَةُ: هەژاری ٥ زەلیلیو ملکەچی، بەڵاو کارەسات ٥ الدَّيْقوعُ: برسیایەتی بڕست بڕو توندوتیژ.

المُدْقِعُ: (فقر مُدْقِعٌ): هەژاری زۆر توندو ملکەچ کەر ٥ حوشترێك کە ڕووەكو گیاوگژ بخوا تاسەر ڕەگەو شینایی پێوە نەهێڵێ.

دَقَّ الشَّيْءُ دِقَّةً: شتەکە بچوك بوو، هیچو پوچ دەرچوو بەکەڵکی هیچ نەهات ٥ ماناکەی نادیارو ناڕۆشن بوو ئادەمیزادی زیرەك نەبێ لێی حاڵی نابێ.

دَقَّ القلبُ: دڵەکە لێی دا ٥ دَقَّتِ الساعة: سەعاتەکە لێی دا، جەرەسی لێ دا ٥ کاتەکانی دیاری کردن بەوردی.

دَقَّ الشَّيْءَ دقاً: شتەکەی کوتاو وردو هاڕی کرد، یان بەچەکوشو پیك لێی داو شکاندی وردی کرد.

دَقَّ الشَّيْءَ: شتەکەی دەرخست ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (دَقُّوا بينهم عِطرَ مَنشِم): هەموو عەیبو عاری یەکتریان دەرخست.

دَقَّ البابَ والطَّبلَ ونحوهما: لەدەرگای دا ٥ تەپڵەکەی کوتا ٥ أدَقَّ: شوێن وردەکاری ئیشەکان کەوتو لێکۆڵینەوەی لەشتە بێنرخەکانیش دا کرد ٥ أدقَّ الشَّيْءَ: شتەکەی والێ کرد وردبێ ٥ دَاقَّهُ في الحساب: بەوردی حیسابی لەگەڵ دا کرد ٥ دَقَّقَ في الشَّيْءِ: وردەکاری لەشتەکەدا کردو وردبینی تێدا بەکار هێنا ٥ دَقَّقَ الشَّيْءَ: شتەکەی ورد کرد ٥ تَداقَّا: ڕکەبەرییان کرد لەوردەکاری دا ٥ استدقَ الشَّيْءُ: شتەکە ورد بوو ٥ استدقَ الشَّيْءَ: شتەکەی بە بچوك زانی ٥ الدُّقاقُ والدُّقاقَةُ: وردەو پڕپوڵەی شت.

الدِّقّ: باریك، ورد، بچوك‌و كەم نمود، دەگوترێ: (اخَذْت دِقَّه وجِلَّهُ): وردو گەورەی شتەكەم هەڵگرت ◊ (وحمّی الدِّق): بەلەرزو تایەك دەگوترێ رۆژانە دوبارە بێتەوە ◊ **الدُّقَّةُ والدُّقَاقَةُ**: داوو دەرمانی هاڕدراو ◊ خوێی هاڕاوو وردكراو ◊ **الدُّقَاق**: دەرمانكوت ◊ **الدُّقَاقَةُ**: ئاشی برنج هاڕین، ئەوشتەی چەڵتوكی پێ كرمەكرێ ◊ **الدَّقَقَةُ**: ئەوكەسانەی عەیب‌و عاری خەڵك دەردەخەن ◊ **الدُّقُوق**: جۆرە كلێكە دەگوترێ‌و لەچاو رادەدرێ ◊ دەرمانێكە دەكوترێ‌و دەكرێتە چاو ◊ **الدُّقَّوة**: گاگێرە، كە گیاو كرشەی گەنم‌و جۆو شتی تری پێ گێرە دەكرێ ◊ **الدَّقِیق**: پێچەوانەی ئەستورە، واتە باریك . وردەئارد ◊ پیاوی بێ خێرو بێر، كاری بچوك‌و هیچ‌و پوچ ◊ كاری چەواشەو تەماوی ◊ **الدقیقة**: چركەسات كە بەشێكە لەشەست بەشی سەعات ◊ یەكەیەكە بۆ ئەندازە گرتنی هێڵەكانی (الطول) یان (العرض) كە پلەیەكە لەشەست پلە ◊ **الدَّقِیقِي**: ئارد فرۆش ◊ **الدِّقِّیَّةُ**: مەنجەڵێكی بچكۆلە لەمس دروست كراوە ◊ **المِدَقّ والمُدُقّ**: ئەو ئامێرەیە كەشتی پێ دەكوتێ، جا داری جل كوتان بێ یان دەسكەوانی دەرمان كوتان بێ یان شتی تر ◊ **المُسْتَدَقّ**: لەهەموو شتێك كەبێ نمودو باریك بێ ◊ باریكایی مەچەك.

دَقَلَ جِسْمُهُ دقلا: جەستەی لاواز بوو.

دَقَلَ فلاناً: فلانكەسی مەنع كردو نەیهێشت بەمراد بگا ◊ **أدقلت الشاة**: مەڕەكە لاواز بوو ◊ **أدقل النَّخْلُ**: دارخورماكە خورمای خراپی لێ وەبەرهات خراپترین خورمای گرت ◊ **أدقل فلان**: فلانكەس منداڵێكی جەستە بچوكی هەبوو ◊ **دَوْقَلَ فلان**: فلانكەس خوی گرت بەخواردەمەنیەكی تایبەتییەوە ◊ **دَوْقَلَ الشَّيْءَ**: شتەكەی وەرگرت‌و خواردی ◊ دەگوترێ: (دَوْقَلَهُ): خواردەمەنییەكەی بۆ خۆی قۆرغ كرد ◊ **الدَّقَلُ**: خراپترین جۆری خورما ◊ دارێكی درێژە لەناو قەدی كەشتی دەبەسترێ، سەوڵەكانی بەسەردا رەتدەكرێ ◊ **الدَّقَلَةُ**: (شاة دقلة): مەڕێكی كزو لەڕە ◊ **الدَّقِیلَةُ**: مەڕە لەڕ ◊ **الدَّوْقَلُ**: دارێكی درێژە بەناوەڕاستی بەلەمەوە قایم دەكرێ سەوڵەكانی بەسەردا رەتدەكرێ

دَقَمَهُ دَقْماً: لەنكاو پاڵی پێوە نا ◊ بەرسنگی گرت‌و پاشەو پاش پاڵی پێوە نا ◊ ددانی شكاندن ◊ **أدقَمَ فاهُ**: ددانی پێشەوەی شكاند ◊ **الدَّقَمُ**: غەمی زۆرو نارەحەت بەهۆی قەرزدارییەوە ◊ **الدَّقْمَةُ**: پێشەوەی دەم‌و ددان.

دَقَنَ في لحْیه دقْنا: شەپلاغەیەكی بەهێزی لەلا چاوی دا ◊ مەنعی كردو نەیهێشت بەمراز بگا ◊ **الدَّیْقَانُ**: سێ كوچكەی ئاگردان.

دَقِيَ الفَصِیلُ دَقَی: بێچوەكە زۆری شیرخوارد، وورگی تێك چوو، سكی چوو ◊ **الدِكتاتوریة**: دەسەڵاتگرتنە دەستی تاك یان تاقمێك بەبێ رەزامەندی رەشە خەڵكەكەی حوكمیان دەكەن واتە: یەكێك یان تاقمێك بەخۆ سەپاندن‌و كێزری حوكم بگرنە دەست‌و تاكڕەوانە فەرمانڕەوایی گەل بكەن هیچ رێ‌و شوێنێكی دیموقراطی‌و عەداڵەتكاری رەچاونەكەن ◊ **دَكْدَك الحفرة**: چاڵەكەی پڕكرد لەگڵ ◊ **تَدَكْدَكت الجبال**: كێوەكە روخا ◊ **الدكداك والدِكداك**: زەوییەك هەندێ شوێنی پتەوو زڕوێ‌و توتمان بێ ◊ لمبەلانێك لەناوی دا پارچە گڵی ڕەقبوی تێدابێ.

إدَّكَرَ: بڕوانە وشەی (إذ كَرَ).

دَكَسَ التراب: گڵەکەی پڕکرد.

دَكَسَ الوعاءَ: قاپەکە یان گونیەکەی پڕکرد لەگڵ‌و کەبسی کرد.

دَكِسَ دَكساً: گڵەکە هەندێکی سواری هەندێکی بوو ◊ تَداكَسَ: زۆر بوو ◊ تداكس فلان: فلانکەس توندو تیژو سەر رەق‌و بێ گوێ بوو ◊ رەوشتی ناشیرینی نواندن ◊ الداكِسُ: ئاسکی پاڵ کەوتوو ◊ الدُّكاسُ: هەنوز، وەنەوز ◊ (دُكاس الشحم والتمر): بەزی قاتقات‌و گردەوەبوو خورمای یەك لەسەریەك‌و تەیار بەستو ◊ الدَّكيسةُ: کۆمەڵە ئادمیزاد ◊ الدَّوْكَسُ: زۆرو زەبەندە ◊ دەگوترێ: (نِعم دوكس) و (مال دوكس) نازو نیعمەتی زۆر ماڵ‌و سامانی زۆر.

دَكِعَ الحيوانُ: ئاژەڵەکە پژمی‌و توشی کۆکە بوو ◊ الدُّكاعُ: کۆکەیەکە توشی حوشترو ئەسپ دەبێ ◊ دَكَعَهُ دكعاً: کوتای وردو هاڕی کرد ◊ پاڵی پێوەنا.

دَكَّ البناء ونحوه: باڵەخانەکەی روخاند تالە بێخ دەری هێنا.

دَكَّ الأرضَ: زەوییەکەی تەخت کرد، تەپۆڵکەکانی تەخت کردن‌و چاڵەکانی پڕکردنەوە ◊ دەگوترێ: (دَكَّه المرضُ): نەخۆشی لاوازی کرد ◊ دَكّت الدابّةَ: ولاخەکەی لێخوڕی‌و زەحمتی لێ کرد زۆر بڕوا خێرا بڕوا.

دَكَّ البئرَ: بیرەکەی پڕکردەوەو ژێرخاکی کرد.

دَكَّ التراب: گڵەکەی رێکخست‌و پەستاوتی.

دَكَّ التراب على الميت: گڵی بەسەر گۆڕی مردوەکەدا کردو کوتایەوەو پەستاوتی.

دَكَّ الفرسُ: ئەسپەکە خڕبووەو پشتی گەورە بوو ◊ تداكّ عليه القوم: خەڵکەکە گەلەکۆمەکێیان لەسەر کردو لێی کۆبونەوە ◊ دەشگوترێ: (تَداكّت عليهم الخيلُ): ئەسپ سوار هەڵیان کوتایە سەریان‌و دەوریان گرتن ◊ إندكّ: بۆ موطاوعەی (دَكَّ) دێ ◊ إندكَّ الرَّملُ: لمەکە بۆتە کەمسەك‌و یەکتری گرتووە ◊ إندكّ السنام: دوگەکە بەسەرپشتی حوشترەکەوە پان بۆتەوە ◊ الدكّاء: زەوی تەختکراو ◊ تەپۆڵکەی گڵ کەلە گڵەنەرمە پێك هاتبێ توتمانی تێدا نەبێ ◊ الدكُّ: روبەری تەخت لە لمەلان‌و زەوی ◊ الدُّكُّ: شتی زەبەلاحی بەهێز ◊ الدُّكّانُ: بڕوانە وشەی (دَكَنَ) ◊ الدكّةُ: لمەلانی تەخت ◊ سەکۆی ئامادەکراو بۆ دانیشتن ◊ کورسی درێژو کەرەویتە کە بەزۆری لەدار دروست دەکرێ ◊ المِدَكّ: جادەکوت، زەوی کوت ◊ هەروا ئەوکەسەی کە بەهێز قاچی بەزەوی دا دەدا ◊ دەگوترێ: (رجل مِدَكٌّ وأمَةٌ مِدَكّةٌ): پیاوێکی ئازایە بۆکار عەرزی لەبەر دەلەرزێ ئافرەتێکی ئازایە بۆ ئیش ◊ المِدَكّ والمِدَكّةُ: خەرماشە ◊ رۆڵە ◊ باگردێن، هەرشتێك زەوی پێ تەخت بکرێ.

دَكَلَ الطينَ دكلاً: بەدەست قوڕەکەی تۆپەڵ کرد بۆئەوەی دیوارەکەی پێ سواغ بدا.

دَكَلَ الشيءَ: شتەکەی بەقاچ پان کردەوە ◊ دَكَلَ الدابةُ: ولاخەکەی لەخۆڵەپەتەدا گەوزاند ◊ تَدَكّلَ علينا فلان: فلانکەس نازی بەسەردا کردین‌و خۆی بەعەزیزو بەرز خستە بەرچاو ◊ تدكّلَ عنه: گوێی پێ نەداو خۆی خافلاند ◊ الدُّكلةُ: کۆمەڵە خەڵکێکن بەهۆی خانەدانی‌و جێگەو رێگەی خۆیانەوە گوێ بۆفەرمانی سوڵتان شل ناکەن‌و گەردنکەچی نابن ◊ قوڕی تەنك، بەشێك لەو قوڕە ◊ دَكَمَهُ دكماً: شتەکەی

بەســـەریەك دا کوتـــاو وردو هـــاڕی کـــرد ٥ هەندێکی بەسەر ئەوی تردا هەڵدایەوە.

دَکَمَ أنف فلان: لوتی فلانکەسی شکاند.

دَکَمَ فلاناً: تەنگی بە فلانکەس هەڵچنی.

دَکَمَ فلاناً في صدره: دەستی بە سنگی فلانکەسەوە ناو باڵەپەستۆی دا ٥ **تَدَاکَمَ القومُ**: خەڵکەکە باڵەپەستۆی یەکتریان کرد.

دَکَنَ المتاعَ دکناً: کاڵاکەی بەرێكو پێکی لەسەریەك ریز کرد.

دَکِنَ دَکَناً ودُکنةً: شتەکە مەیلەو رەش بوو.

دَکِنَ الثوبُ: کراسەکە چڵکن بوو ٥ رەنگی تۆزاوی بوو، تێکوشاوێکە زۆری داوو دەرمان تێکراوە ٥ **أدْکَنَ**: بەمانا (دَکِنَ) دێ ٥ **دَکَّنَ المتاعَ**: بەمانا (دَکَنَهُ) دێ.

دَکَّنَ الدُّکان: دوکانی دروستکرد.

دَکَّنَ الشَیْءَ: شتەکەی والێ کردمەیلەو رەش بنوێنێ ٥ **الدُّکانُ**: شوێنی بازرگانیکردن ٥ **الدّالِبُ**: پشکۆ ئاگرێك نەکوژابێتەوە ٥ **الدُّلْبُ**: هەر درەختێك بروێندرێ بۆ جوانیو رازاندنەوە ٥ لەپێری (الدُّلْبِیَّة) یە درەختێکی گوڵدارەو زۆری حەز لەئاوە ٥ **الدّولابُ**: دۆلاب ٥ **الْمَدْلَبَةُ**: زەوییەك کە درەختی دولبی زۆر بێ ٥ **الدَّلْتا**: روبەرێکە لەزەوی پێکهاتووە لە پاشماوەی لافاوو لیتەی روبار کە لەبناوانو دەراوەکان دا جێی دێڵێ.

دَلَثَ دلثاً: هەنگاوەکانی خێرا خێراو لێك نزیك هاویشتن ٥ **إدْلَثَ الشَیْءَ**: شتەکەی داپۆشی ٥ **إدْلَثَ الطیفةَ**: بەقەدیفە جەستەو سەری خۆی داپۆشی ٥ **إنْدَلَثَ**: پەلەی کرد ٥ بە پەلە رۆییو ئاوڕی لەهیچ نەدایەوە ٥ بەبێ لێکۆڵینەوەو وردبونەوە چووە پێشەوە ٥ **إنْدَلَثَ علینا یشتم**: بە تورە بوونەوە بۆلامان هاتو هێرشی هێنایە سەرمان ٥ **تَدَلَّثَ**: خۆی تێ فڕێ دا ٥ **الدِّلاثُ**: حوشتری خۆشڕو یان هەرشتێك خێرا بڕوا ٥ **الْمَدالِثُ**: شوێنی شەڕو پێکدادان لەسەر سنورو بەرەی جەنگ دا ٥ **مَدالِثُ الوادي**: شوێنی هەڵسانی لافاو لەسەرانسەری شیوەکان دا.

دَلَجَ الساقي دُلوجاً: ئاوگێڕەکە دۆڵچەکەی لەبیرەکە هەڵێنجاو هەڵی رشتە ناو حەوزەکەوە ٥ شیرە دۆشراوەکەی حوشترەکەی گواستەوە بۆناو مەنجەڵە گەورەکە.

دَلَجَ بحمله دَلْجاً ودُلوجاً: ئاوگێڕەکە زۆر بەنارەحەتی ئاوەکەی لەبیرەکەوە گواستەوە بۆناو حەوزەکە ٥ **أدْلَجَ القومُ**: خەڵکەکە سەر لەئێوارە بەرێ کەوتن ٥ **إدَّلَجَ القومُ**: خەڵکەکە لەکۆتایی شەودا (لەبەرە بەیان دا) بەرێ کەوتن ٥ هەموو شەوەکە بەڕێوە بوون ٥ **الدُّلْجان**: کوللە بێتان، کوللەی زۆر ٥ **الدُّلْجَةُ**: رۆیشتنی سەر لەئێوارە ٥ شەورەو ٥ **الدَّوْلَجُ**: خانوێکە لەزەوی دا بێ پەنجەرەو دەرگا بێ ٥ ژووری بچکۆلە لەناو خانووی گەورەدا ٥ حەشارگەی ئاژەڵی کێوی لەبن درەختو پەنا پاساردا ٥ **الْمُدْلِجُ**: ژیشك، پێشی دەگوترێ (أبو مُدْلِج) ٥ **الْمَدْلَجَةُ**: بەمانا (الْمُدْلِج) دێ ٥ حەشارگەی ئاژەڵی کێوی لەبن درەختو پەنا پاساردا ٥ قاپی گەورە کە شیری تێدا دەگوێزرێتەوە وەکوو تەنەکەو دەبە.

دَلَحَ دَلْحاً ودلحاناً: بەکۆڵبارەوە رۆیشت کۆڵەکەی هێنا، کۆڵەکەی گران بوو کە نەیتوانی هەنگاو بەفراوانی بهاوێ ٥ **دَلَحت السَّحابةُ**: هەورەکە بەهۆی بارگرانیو پڕلەبارانی یەوە بەهێواشی

رۆیی ٥ تَـدَالَغَ الـرجلان الـشَّيْءَ بينهمـا: ئـەو دوكەســـە شـــتەكەیان بەدارێـــكەوە بەســـتو هەریەكەیان لایەكی دارەكەیان هەڵگرت.

دلخ دلخا: قەڵەو بوو

دَلَخَ الإناءُ: قاپەكە لێوان رێـژ بـوو ٥ الـدَّالِغُ مـن الرجال: پیاوی پرخێرو بێرو بەسود بـۆ كۆمـەڵ ٥ الـدُّلاَخ مـن النـساء: ئـافرەتی سمت قەڵـەوو گەورە ٥ الدُّلَخَةُ من النساء: بـەمانا (الـدُّلاَخ) دی ٥ الـدُّلوخُ: درەختـی خورمـای بـەروبوم زۆر ٥ دَلْـدَلَ اعـضاءَهُ: لەرۆیـشتن دا ئەنـدامی لەشـی جولاندن خۆی باداو لارو لەنجەی كـرد ٥ تَدَلْـدَلَ الـشَّيْءُ: شـتەكە شـۆڕبووەوە شـۆڕابەی كـرد ٥ لەرۆیشتن دا خۆی ڕاوەشاندو شانی هەڵتەكاندن ٥ الدُّلْـدُلُ: گیانلەبەرێـكی چـقلاوی ددان تیـژە، مـێش‌و مەگـەزو كوللـەو كـرمو مارمێلكـە و ئـەوجۆرە گیانلەبەرانـە دەخـوا ٥ أدلَـسَ اللـومُ: خەڵكەكە چونە نـاو بـەرێزی سـەرلەنوێ شین بـووەوە ٥ أدلَـسَ الأرضُ: زەوییەكـە بەگیاوگـژی سەرلەنوێ شین بۆوە سـەوز هەڵـگەڕا ٥ دالَـسَهُ: فێڵی لـێكردو ستەمی لـێ كرد ٥ دەگوترێ: (هو لايُـدالس ولا يـوالِسُ) ئـەو نەسـتەم دەكـاو نـە خیانــەت دەكـا ٥ دَلَّــسَ البــائعُ: فرۆشـیارەكە عـەیبی كالاكـەی لەكڕیارەكـە شاردەوە ٥ دَلَّـسَ المُحَدِّثُ: ڕاوییە كە حەدیثی لەهاوچەرخی خۆی ڕیوایەت كردو هیچیشی لـێ نەبیستبوو ٥ وای نیشان دا حـەدیثـەكـەی لـێ بیستوە، یان نـاوی مامۆســـتاكەی بـــە ناوێـــك هێنـــا كـــە پـــێی نەناسرابوو ٥ دَلَّـسَ الإبـلُ: حوشـترەكە بەشـوێن گیای سەر لەنوێ شین بـووەی پـاوانی خـوراو دا گەڕا ٥ إندَلَّسَ: گوم بوو ٥ تَدَلَّسَ الرجلُ: پیاوەكە عەیبەكەی شاردەوە پەردەپۆشی كـرد ٥ تَـدَلَّسَ الـشَّيْءُ: شـتەكە گـوم بـوو ٥ تَدَلَّـسَت الدابَّـةُ: وڵاخەكە شتێـكی كـەمی لـە لەوەڕگاكە دەست كـەوت ٥ تَـدَلَّسَ فـلان الطعـامَ: فـلان كەمكـەم لەخواردنەكـەی هەڵـگرت‌و خـواردی ٥ الـدُّلْسُ: فێڵ‌و فەجـەر ٥ دەگـوترێ: (مـالي فيـه وَلْـسٌ ولادَلْـسٌ) مـن نـە خیانـەتم لەوشـتەدا كـردوە نەفێڵ‌و فەجـەر ٥ الـدَّلْسُ: زەوییـەك گیـای لـێ بڕوێتەوە دوای ئەوەی گیای پێشووی خورابوو ٥ گیـاو گـژ كەدەمـەو پـایز شـین دەبێتـەوە ٥ بـەرماوەو گیاوگـژی كەلەپاشـەڕۆك مابێتـەوە ٥ تاریكایی شەو ٥ الدُّلْسَةُ: تاریكی ٥ دَلَصَت الـدِّرعُ دلاصةً: زرێـكە نەرم بوو.

دَلَصَ الشَّيْءَ: شتەكەی مشت‌و مـاڵ كـردو بریقـەی دایەوە ٥ دَلَّصَت المرأةُ جبينها: ئافرەتەكە زوڵفی لاداو روخساری جوان دەركەوت.

دَلَصَ دلصا: هەڵخلیسكا.

دَلَـصَ الـشَّيْءُ: شـتەكە بروسـكەی داوپرتـەوی دەركـەوت ٥ دَلَـصَتْ الناقـةُ: حوشـترەكە لەبـەر پیری‌و كۆنـە سـاڵی ددانـەكانی كـەوتن ٥ لەبـەر قەڵەوی كوڵكەكەی بەرداو توكی پێوەنەما ٥ أدْلَصَت الحاملُ الجنين: ئافرەتە سكپڕەكە منداڵەكەی لەبارچوو ٥ دَلَّصَ الشَّيْءَ: شتەكەی سفت‌و لوس كرد ٥ دەگوترێ: (دَلَّصَ السيلُ الحجرَ): لافاوەكـ بەردەكەی لوس كردو سوییەوە ٥ دَلَّصَ الـدِّرْعَ: زرێكـەی نـەرم كـرد ٥ دَلَّـصَت المـرأة جبينهـا: ئافرەتەكـە زوڵفـی لاداو روخـساری دەركـەوت ٥ إنْـدَلَصَ الـشَّيْءُ مِـنْ يـدِه: شـتەكە لەدەسـتی فلانكـەس كەوتـە خـوار ٥ إنْـدَلَصَ الـشَّيْءُ عَـنْ الـشَّيْءِ: شـتەكە لەشـتەكەی تـر جیـا بـۆوە ٥ الدِّلاَصُ: نەرم، بروسكەدار، لووس‌و صاف ورشـە بـــەخش ٥ (دِرْعٌ دِلاَص) زرێیـــەكی نەرمـــە ٥

الدِّلِصُ: شتی نەرمو شوعلەدارو لوس‌و صاف ◊ **الدَّلِيصُ**: نەرمو بریقەدارو لوس ◊ ناوی ئاڵتون

دَلِظَ فِي سَيْره دَلْظاً: بەخێرایی ڕۆیی ◊ **دَلِظَت الهَضبةُ بالماء**: گردۆڵکەکە ئاوی لێ هەڵقوڵا.

دَلَظَ فلاناً: دەستی بەسنگیەوە ناو پاڵی پێوەنا ◊ لەفلانکەسی دا ◊ **دَالَظَهُ مدالَظَةً ودلاظاً**: پاڵی پێوەنا ◊ **انْدَلَظَ الماءُ**: ئاوەکە هەڵقوڵا ◊ **الدَّلَظى**: کەسێك لەشەڕدا خۆنەگرێ‌و هەڵبێ ◊ **الدَّلَظُ**: کەسێك بەهێز پاڵ بنی ◊ **الدِّلِيظُ**: کەسێکە زۆر پاڵ بەدەرگای فەرمانڕەواو بەرپرسەوە بنی.

دَلَعَ اللِّسانُ دُلوعاً: زمانەکە لەدەم هاتە دەرەوەو بەسەر چەناگەی دا شۆڕ بۆوە بەهۆی تینوایەتی یانماندوبونەوە.

دَلَعَ لسانَهُ: زمانی دەرهێنا ◊ **إدَّلَعَ لِسانُهُ**: زمانی دەرکێشا ◊ دەشگوترێ: (أدلعه العطشُ) تینوایەتی زمانی پێدەرکێشا ◊ **إدَّلَعَ اللِّسانُ**: زمانی دەرکشا لەتینوان یان لە ماندویی یا ◊ **إنْدَلَعَ اللسانُ**: بەمانا (إدَّلَعَ) دێ ◊ دەگوترێ: (إندلَعَ السيف من غمده): شمشێرەکە لەکالان هاتەدەر ◊ **إدَّلَعَ بطنُ فلان**: فلانکەس سکی چوو کۆمی هاتەدەر ◊ سکی هاوساو شۆڕ بۆوە ◊ هەروا دەگوترێ: (إنْدَلَعَتْ نارُ الحرب): ئاگری شەڕ لەناکاو هەڵگیرساو شەڕ گەرم بوو ◊ **إنْدَلَعَ بطنُ المرأة**: سکی ئافرەتەکە گەورە بوو شۆڕ بۆوە ◊ **الأدْلَعُ**: ئەسپێ زمانی دەربکێشێ لەغاردان دا ◊ **الدَّالِعُ**: پیاوی گێل‌و ئەحمەق ◊ دەگوترێ: (أحمَقُ دالِعٌ): ئەوپەڕی گێل‌و نەفامە ◊ **الدَّلِيعُ**: ڕێگای بەرفراوان ◊ دەگوترێ: (طريق دليع): ڕێگایەکەی تەخت‌و بێ هەورازو نشێوی یە ◊ دەشگوترێ: (طريق دَوْلَعُ) ڕێگایەکی تەخت‌و بێ هەورازو نشێوی یە.

دَلَفَ دلفاً ودلوفاً ودلفاناً: بەهێواشی ڕۆیی‌و هەنگاوی کورتی هەڵهێنان ◊ دەگوترێ: (دلف الشيخ ودلف الحامل بحمله).

دَلَفَ اليه: ڕوی تێکرد ◊ **أدْلَفَ له القولَ**: قسەکەی بۆجەخت کردەوە ◊ **أدْلَفَ الكِبَرُ فلاناً**: پیری وای لە فلانکەس کرد هەنگاوی کورت بهاوێ ◊ **إنْدَلَفَ اليه**: ڕۆیشت بۆلای ◊ **تَدَلَّفَ اليه**: بەمانا (إندلف) دێ ◊ **الدّالِفُ**: پیرەمێردێك كە ڕۆژگاری درێژ لەپەل‌و پۆی خستبێ ◊ کۆڵ هەڵگرێك کەبەهۆی گرانیی کۆڵەکەیەوە هەنگاوی کورت بهاوێ ◊ تیرێك کورت بکاو لەخوار نیشانەکەوە بداو شوێنەکە نەبڕێ هەڵبەزێتەوە ◊ **الدَّلْفُ**: پیاوی ئازاو چاونەترس ◊ **الدُّلُفُ**: حوشترێك کە بەبارەکەیەوە هەڵسێ‌و بڕوا ◊ **الدَّلُوف**: هەڵۆی گورج ◊ حوشتری قەڵەو کەلەبەر قەڵەوی هەنگاوی کورت بهاوێ ◊ دارخورمای بەبەروبومی زۆر ◊ **الدُّلْفِينُ**: دۆلفین جۆرە ماسییەکە زۆرجار لەناو دەریادا مەلەوان سواری پشتی دەبێ.

دَلَقَ دُلوقاً: بەگورجی ڕۆیشتە دەر ◊ دەگوترێ: (دَلَقَ السيفُ من غِمده): شمشێرەکە نەچوەوە نێو کالانەکەی.

دَلَقَ الخيلُ: ئەسپەکان یەك بەدوای یەك دا هاتنە دەر.

دَلَقَ الشيء: شتەکەی دەرهێنا.

دَلَقَ الغارة عليهم: هێرشی کردەسەریان.

دَلَقَ بابَهُ: بەتوندی دەرگاکەی کردەوە ◊ **أدْلَقَهُ**: بەمانا (دَلَقَ).

إنْدَلَقَ الشَّيءُ: شتەكە لەشوێنی خۆی بەتەوژم دەرچوو ٥ دەگوترێ: (طعنه فاندلقَتْ أحشاء بطنه): زەبرێكی لێ دا ریخۆڵەی هەڵڕژانە دەر ٥ **إنْدَلَقَ السيلُ**: لافاوەكە بەتەوژم هەڵساو هێرشی هێنا ٥ **إنْدَلَقَ البابُ**: دەرگای ئوتوماتێك یان هەردەرگایەك بۆخۆی بكرێتەوەو پێوە بدرێتەوە ٥ **تَدَلَّقَ**: راجمی، هەڵسا ٥ دەگوترێ: (تدلَّقَ السيلُ وتدلَّقت الخيلُ) ٥ **استدلَقَ السيف من غمده**: بەمانا (دَلَقَهُ) دێ ٥ **الأدْلَقُ**: كەسێك بەهۆی پیری ددانی لەدەما نەمابێ‌ولیك لەدەمی بێتە دەر ٥ **الدَّالِقُ**: پێشكەوتوو ٥ یان شمشێرێك كەبەخۆشی لە كالان بێتە دەر ٥ **الدَّلَقُ**: دەعبایەكە لەشێوەی پشیلە، پشتی درێژە لە پێستەكەی فەروە دروست دەكرێ واتە دەڵەك ٥ **الدَّلِقُ من السيوف**: بەمانا (الدَّالِقُ) دێ ٥ **الدُّلُوق**: بەمانا (الأدْلَق) دێ ٥ هێرش‌و هەڵكوتانە سەر ٥ **دلَكت الشَّمْسُ دلوكاً**: خۆر لەناوەڕاستی ئاسمان لای دا بەرەو خۆرئاوا.

دَلَكَ السنبلُ دَلْكاً: دانەوێڵەكە یان بەرە درەختەكە توێكڵەكەی هەڵشاو دەمی كردەوەو دەنكەكەی دەركەوت.

دَلَكَ الشَّيءَ: شتەكەی جوڵاند شێلای ٥ دەستی پێدا هێنا.

دَلَكَ الجَسَدَ: جەستەكەی شێلا ٥ سفت‌و لوسی كرد ٥ مشت‌وماڵی كردو تیفتیفەی دا.

دَلَكَ الثَّوبَ: كراسەكەی بەدەست هەڵگلوفت بۆئەوەی بیشوا.

دَلَكَ الوَجْهَ ونحوه بالطيب: دەم‌و چاوی خۆی ئارایش دا.

دَلَكَ الدَّهْرُ فلاناً: رۆژگار فلانكەسی لەبۆتە داو تەربیەی دا دا.

دَلَكَ عَقِبَيْهِ للأمر: لەسەر پێ بوو بۆ ئەنجامدانی كار ٥ **دُلِكَتِ الأرضُ**: زەوییەكە گژوگیاكەی خورا ٥ **دالَكَ فلاناً**: لەگەڵ فلان دا هەڵیكردو بەصەبرو پشوو درێژبوو ٥ **دالَكَ غريمه**: خاوەن قەرزەكەی ماتڵ كردو لەكاتی خۆی دا قەرزەكەی بۆ نەگێڕایەوە.

دَلَكَ الشَّيءَ: زێدەڕۆیی كرد لەشێلانی شتەكەدا ٥ **دالَكَ المريضَ**: نەخۆشەكەی ورد ورد شێلا بۆ ئەوە لەشی نەرم بێ ٥ **دالَكَ الجَسَدَ**: دەستی بە جەستەدا هێناو زۆری دەست رێ خست بۆئەوەی پاك بێتەوە ٥ **تَدَلَّكَ الرجلُ**: پیاوەكە لەكاتی خۆشتن دا زۆری دەست رێ جەستەی خۆی خست ٥ **تَدَلَّكَ بالطيب**: داوو دەرمانی لەدەم‌و چاوی هەڵسو ٥ **الدُّلُك**: ئاوە بۆكاتی ئاوا بوونی خۆرو لادانی لە نیوەراستی ئاسمان بۆلای خۆرئاوا ٥ نەرمایی ئەژنۆی حوشتر ٥ **الدلاك**: كەسێك جەستەی یەكێكی تر دەشێلێ بۆ لابردنی ئازارو نەخۆشی یان بۆ نیشات پەیدا كردن، هەروا موتاشین بۆ پاك‌و خاوێنی ٥ **الدَّلوك**: ئەوشتەی بۆ شێلان بەكاری دەهێنن وەكوو بۆدرەو مەڵهەم‌و شتی وا ٥ **الدليك**: خشت‌و خۆڵ كە ڕەشەباو بای بەهێز دەیبەن ٥ خواردەمەنییەكە لەرۆن‌و شیرو پەنیر دروست دەكرێ وەكوو تریت ٥ پیاوی دونیا دیدەو كاراماو لێزان لەئیش ٥ **المُدالِكُ من الرجال**: پیاوێكە خوی بەبێناموسییەوە گرتووەو وازی لێ ناهێنێ ٥ **المُدَلَّكُ**: بەمانا (الدَّلاك) دێ.

دلَّ عليه واليه دِلالةً: شارەزایی كرد ٥ **دَلَّتِ المرأة على زوجها**: ئافرەتەكە لەروی نازەوە سەرپێچی مێردەكەی كردو وای خۆپیشان دا ناڕازییە وەلێ لەواقیع دا وانییە ٥ دەگوترێ: (ما دَلَّكِ

عليَّ) چی وای لەتۆکرد نازو نوزم بەسەرابکەی ۞ أدَلَّ عليه: بتمانەی بەخۆشەویستی ئەو کردو ئەویش زۆری ئەو خۆش ویست ۞ أدَلَّ عليه بصحبته: تینی دایە خۆیو لەخۆی رابینی هاوەڵی بکا ۞ أدَلَّ الرجل علی أقرانه: لەناکاو پیاوەکە هاوەڵەکانی گرتن‌و بەسەریان دا چوو ۞ دەگوترێ: (أدلّ البازی علی صیده) بازەکە لەناکاو نێچیرەکەی خۆی راوکرد ۞ أدَلَّ الذِّئبُ: گورگەکە کزکرا ۞ أدَلَّ بالطریق: رێگاکەی زانیو شارەزای بوو ۞ دلَّلَهُ: نەرم‌و نیانی لەتەربیەکەی دا نواند بەجۆرێک گوێرایەڵی نەکردو لەروی هەڵگەرایەوە ۞ دَلَّلَ علی المسألة: بەڵگەی لەسەر مەسەلەکە هێنایەوە ۞ دَلَّلَ علی السلعة: کاڵاکەی هەراج کرد ۞ بانگەشەی فرۆشتنی کرد ۞ إنْدَلَّ الماءُ: ئاوەکە هەڵرژا ۞ تَدَلَّلَت المرأةُ علی زوجها: بەمانا (دلت علیه) دێ، واتە: چاوی لەمێردەکەی کرایەوە.

استدلَّ عليه: داوای لێ کرد بەڵگەی لەسەر بێنێتەوە ۞ استدلّ بالشَّئ علی الشَّئ: ئەوشتەی کرد بە بەڵگە لەسەر شتەکە ۞ الأَدَلُّ: ئەوکەسەی ئیشەکانی خۆی دەکاتە منەت‌و بار بەسەر خەڵکەوە ۞ الدَّالَّةُ: ئەوشتەی کە دەیکەیە بەڵگە لەسەر دۆستایەتی‌و خزمایەتی ۞ ئەو هەڵوێست‌و ئاکارەی دەیکەیە نیشانەی دڵسۆزی خزم‌و دۆست ۞ ئازایەتی ۞ الدَّلاَلُ: نازو نوز ۞ (الدَّلاَل من المرأة): قسە خۆشی ئافرەت‌و نازکردن‌و سوعبەتچییەتی ۞ الدِّلالة: شارەزایی کردن ۞ ئەومانایەی رستەو وشە دەیگەیەنن لەکاتی گوتنی دا، ۞ الدَّلالة: بەمانا (الدِّلاَلَة) دێ ۞ ئاوە بۆ ئەو هەوڵدان‌و ماندو بوونەی کە دەلاڵ دەیکا ۞ کرێی دەلاڵی ۞ الدَّلُّ: ئەو حاڵات‌و دیاردەیە کە ئادەمیزاد خۆی پێ دەرازێنێتەوە

وەکوو لەسەرەخۆیی‌و شکۆمەندی لەئاکارو رەفتاردا ۞ دەگوترێ: (إمرأة ذات دِلّ): ئافرەتێکە شێوە روخساری نەجیبی‌و وەجاغزادەیی پێوە دیارە ۞ الدَّلاَّلُ: ئەوکەسەیە دەبێتە بریکاری کڕیارو فرۆشیار، کڕیارو فرۆشیار پەکدەخاو مامەڵەکە سازدەکا ۞ ئەوکەسەی بانگەشە بۆ کاڵاکەی دەکاو دەیەوێ بەپیاهەڵدان‌و وەسفکردن بیفرۆشێ ۞ الدِّلِّیلَی: بەمانا (الدَّلیلُ) دێ ۞ الدَّلیلُ: چاو ساغ‌و شارەزایی کەر، ۞ ئەوەی دەگرێتە نیشانە، ۞ الدَّلیلَةُ: بەمانا (الدَّلیل) دێ.

دَلِمَ الشَّئُ دَلَماً: شتەکە زۆر رەش‌و لووس‌و پوس بوو.

دَلِمَ الرجلُ: پیاوەکە رەش‌و درێژ بوو ۞ دَلِمَتْ شِفَاهُهُ: لچی شۆڕ بوونەوە ۞ (هو أدْلَمُ، هي دَلْماءُ) ۞ إدْلاَمَّ الشَّئُ: بەمانا (دَلِمَ)دێ.

دَلِمَ اللَّیلُ: شەوەکە تاریکییەکەی تەواو چڕ بۆوە.

الدَّلاَمُ: رەش‌و رەشایی ۞ الدُّلَمُ: فیل ۞ الدُّلْمُ: بێچوە مار، ۞ الدُّلْماءُ: شەوی کۆتایی مانگی عەرەبی (قەمەری).

الدُّلْمَةُ: رەنگی فیل ۞ الدَّیْلَمُ: تاقمێك خەڵکانی نا عەرەب بوون کە دانیشتوی دەورو بەری وڵاتی ئازربایێنجان بوون ۞ بەڵاو کارەسات ۞ دوژمن‌و ناحەز ۞ إدْلَمَّسَ اللیلُ: شەوەکە تاریکی زۆر چڕ بووە ۞ الدُّلاَمِسُ: زۆر رەش‌و تاریك ۞ بەڵاو کارەسات ۞ الدِّلْمِسُ: بەڵاو کارەسات ۞ دَلْمَصَ الشَّئ: شتەکەی بریسکە دار کرد.

تَدَلْمَصَ رأسُهُ: سەری روتایەوە ۞ الدُّلاَمِصُ: شتی بروسکەدارو بریقاوی.

دَلَهَ دَلْهاً: تەسەلای هات ۞ خوێنی بەفیرۆ چوو.

دَلَـهَ دلْهاً ودَلَهاً ودُلُوهـاً: دلی لەسوّزو عیشق دا توایەوە ٥ **دَلِهَتْ فلانَةُ علی ولدها**: فلان ئافرەت سوێی بۆوە بۆ مندالەکەی ٥ **دَلِهَتِ النّاقَـةُ عَـنْ إلفها وَوَلَدِها**: حوشترەکە بڕوی هاوڕێیەکەی یان بێـچوەکەی نـا ٥ **دَلَّهَـــهُ الْحُـــبُّ والعِـــشْقُ**: خۆشەویـستیو سـۆز مـاتو حـەیرانی کـرد ٥ **تَدَلَّهَ**: سەرسام بوو ٥ **الدَّالِهُ والدالِهةُ من الرجال**: وڕەنـزمو نـەفس زەعیـف ٥ **الْمُدَلَّـهُ مـن الرجـال**: پیاوێك بەهۆی عەشقەوە عەقڵی تێك چوبێ ٥ **إدْلَهَمَّ الظلامُ**: تاریکایی چڕ بووە ٥ **إدْلَهَمَّ الليـلُ**: تاریکی شەو چڕ بـۆوە ٥ (فهـو مُـدْلَهِمٌّ) ٥ **إدْلَهَمَّ الرجُلُ**: پیاوەکە پـیرو کەنـەفت بـوو ٥ **الـدُّلْهَامُ**: شێر ٥ پیاوی ورە بـەرزو ئـازاو چـاو نـەترس ٥ **الْمُدْلَهِمَّـةُ**: (فلاة مُدْلَهِمَّـةٌ): دەشتێـکی کاکی بـە کاکیو بێ گردوتەپۆڵکە.

دلا الدَّلْوَ وبها دَلْواً: دۆڵچەکەی داهێشتە خوار بۆ ناو بیرەکە بۆئەوەی پڕی بکا لەئاو، یـان لـەئاو بیرەکەوە هەڵیکێشایەوە بە پڕی.

دلا فلاناً: لەگەڵ فلانکـەس دا هێدیو هێمن بوو، لەگەڵی هەڵکرد.

دلا بفلان إلى فلان: فلانکەسی کـردە تکاکار بـۆلای فلان.

دلا النّاقَةَ: لەسەرە خۆ حوشترەکەی لێ خوڕی.

دلا حاجَتَـــهُ: داوای دابینکردنـــی پێداویـــستییەکی خۆی کرد.

دَلِـــيَ دَلَىً: سەرسـام بـوو ٥ **أدْلَـى**: دۆڵـچەکەی شـۆڕکردەوە بۆنـاو بیرەکـە بۆئـەوەی پـڕی بکـا لـەئاو ٥ دەشـگوترێ: (أدلى الـشَّيْئَ في المهـواة): شتەکەی بەرەڵڵای سارا کرد ٥ **أدْلَى فلان بحجته**: فلانکەس بەڵگەی خۆی ئامادەکردو هێنایە ڕو بۆ چەسپاندنی داواکەی، یان فلانکەس بەڵگەی خۆی چەسپاندو داواکەی بـردەوە ٥ **أدْلَـى فـلان بِرَحِمِـهِ**: فـلان کـەس ڕەحـمو خزمایـەتی کـردە تکاکار بۆ بەجێهێنانی ئامانجەکـەی ٥ **أدْلَى فلان إلى الحاكم برشوة**: فلانکەس بـەرتیلی دا بـەحاکم ٥ **أدْلَـى فـلان إلى الميـت بـالبنوة**: فلانکـەس بەکوڕیـەتی دەگاتـە مردوەکـەو نـەوەی ئـەوە ٥ دالاه: نـــەرمو نیـــانی لەگـەڵ دا نوانـــدو خـــۆی لەگەڵ گونجاند. ٥ **دلّى الدَّلْوَ**: بەمانا (دلاهـا) دێ ٥ **دلَّـى الـشَّيْئَ في المهـواة**: شـتەکەی بـەرەڵڵای ســاراکرد ٥ **دلَّـــى فلانـــاً بغـــرور**: فلانکەســـی هەڵخەڵەتانـدو خـستیە داوی خۆیـەوەو ویـستی خۆی بەجێهێنا ٥ **تَدَلَّى**: شۆڕبۆوە، لەبەرزییەوە دابەزی ٥ ٥ دەگوترێ: (تدلّى من الجبل) ٥ **تـدلّى**: نزیك بووە لەشتـەکە ٥ **تدلّى الثمر مـن الـشجر**: میوەکە بەدرەختەکەوە شۆڕابەی کـرد ٥ **تـدلّى عليهم من أرض كذا**: لەفلان شوێنەوە هاتەلایان ٥ دەگوترێ: (من أين تـدلّيت علينـا؟) ٥ **إدْلَـوْلَى**: پەلەی کرد ٥ **الدَّالِي**: دابەزیو ٥ یەکێك لەهۆزی (الــدُّلاة) ئەمانــە هۆزێــکی کــورد نــەژادن ٥ خورمایـەك کـە هێـشتا شـیرین نـەبووبێ کاتـێ شیرن دەبـێ دەخـورێ ٥ **الدَّالِيـة**: دۆڵچەو شتی لـەو جـۆرە ٥ دارێــکە لەسـەر شـێوەی صـەلیب دروست دەکرێ لەزارکی دۆڵچەکە قایم دەکرێو سەرێکی حەبلەکەی لـێ دەبەسـترێ، سـەرەکەی تـــری حەبلەکـــە لەســـەر لێـــواری بیرەکـــە بەشتێـــکەوە دەبەسـترێ ٥ نـاعور کـە بـەولاخ هەڵـــدە ســوڕێندرێو لەنزماییـــەوە ئـــاوی پـــێ هەڵدەهێنجندرێ ٥ زەوییەك بە دۆڵچەو ناعور ئـاو بـدرێ ٥ **الـدَّوالي**: تـرێ ڕەشـکە کـە زۆر ڕەشـــنەبێ ٥ هێـــشوەکانی لەهێـــشوی هـــەموو ترێیەکی تر گەورە تـرە، ترێـکەشی زۆر ئـاودار

نییه، دەشکرێ بەمێوژه هەروا ئاوه بۆ دەردێك توشی قاچو قول دەبێ ڕەگەکانی دەهاوسێن ٥ الدِّلاثُ: دۆڵچەی بچوك ٥ دۆڵچەی گەوره ٥ گوانی زل ٥ بەشێك لەشت ٥ الدِّلْوُ: زەرفێکه ئاوی پێ لەبیر هەڵدەگوازرێ ٥ بورجێکه له بورجەکانی ئاسمان.

دَمِثَ المكان وغيره دَمَثاً: ئاسان بوو نەرم بوو.

دَمُثَ الرجلُ دماثة ودموثة: ڕەوشتی نەرمو نیانه ٥ **دَمَّثَ الشَّيْءَ بيده**: بەدەستی خۆی شتەکەی نەرم کرد ٥ **دَمَّثَ المَضْجَعَ**: شوێنی نوستنی ڕێك خستو چاکی کرد ٥ **دَمَّثَ الحديث لفلان**: سەرەتای قسەکەی بۆ کابرا گێڕایەوه یان سەرەتای قسەی بۆ فلان دەرخست بۆئەوەی مەبەستەکه بزانێو لەوبارەوه بکەوێته قسه.

دَمَجَ الليلُ دُموجاً: شەو تاریك بوو.

دَمَجَ الحيوان: پێڕۆکه خێرا ڕۆیشتو هەنگاوەکانی خێرا خێرا هەڵێنان.

دَمَجَ الشَّيْءُ في الشَّيْءِ: شتەکه چووه شتەکەوه تێیدا جێگیر بوو ٥ دەگوترێ: (دمج في البيت) چووه ناو خانوەکەوه تێیدا جێگیر بوو.

دَمَجَ الأمْرُ: کارەکه ڕاست بوو، جێ بەجێ بوو.

دَمَجَ على القوم: چووه دیوەخانو ماڵی خەڵك بەبێ ئەوەی ئیزنی چونه ژورەوه بخوازێ ٥ **دَمَجَت الماشِطَةُ الشَّعْرَ**: قژ چاککەرەکه قژەکانی بەشانه کردنو هۆنینیەوه ڕێکی خستن ٥ **أدْمَجَ الشَّيْءَ**: شتەکەی لەقوماشەکەوه پێچا ٥ **أدْمَجَ الحَبْلَ**: لەسەره خۆ گرێو قولفەی حەبلەکەی قایم کردن ٥ **أدْمَجَت الماشِطَةُ الشعرَ**: بەمانا (دَمَجَتْهُ) دێ ٥ **أدْمَجَ فلان الفَرَسَ**: فلانکەس ئەسپەکەی کزو لاواز کرد ٥ **أدْمَجَ كلامَهُ**: قسەکانی بەریێکو پێکی کردن ٥ یان قسەکانی تەمو مژاوی بوون ٥ **دامَجَهُ**: لەگەڵی دا گونجاو موداراتی کرد ٥ **دامَجَ فلاناً على الأمر**: ڕازیبوونی خۆی نیشان دا بۆ فلانکەس لەسەر ئیشەکه ٥ **دامَجَ فلاناً عليهم**: فلانکەسی خسته گەڵ پێڕەکه ٥ **إدَّمَجَ الشَّيْءُ في الشَّيْءِ**: بەمانا (دَمَجَ)دێ ٥ **إدَّمَجَ الفَرَسُ**: ئەسپەکه کزو لاواز بوو ٥ **إنْدَمَجَ الشَّيْءُ في الشَّيْءِ**: بەمانا (دَمَجَ)دێ ٥ **تدامَجُوا على فلان**: گەله کۆمەکیان لەفلان کرد، لەفلانکەس کۆبونەوه ٥ **تَدامَجَ على الشَّيْءِ**: لەسەر کارەکه ڕێك کەوتن ٥ **تَدَمَّجَ في ثيابه**: خۆی لەپۆشاکەکەیەوه پێچا ٥ **الدَّامِجُ**: کۆکەرەوه ٥ دەشگوترێ: (ليل دامجٌ) شەوێکی تاریکو نوتەکه ٥ **الدُّماجُ**: پتەو، دەگوترێ: (صُلْحٌ دُمَاجٌ) ڕێککەوتنێکی پتەوو قایمو قۆڵه ٥ یان صوڵحێکی ژێر بەژێره ٥ (أمر دماج): کارێکی ڕاسته بیرو بۆچونێکی باشه ٥ **الدَّمَجُ**: پرچو زوڵف ٥ **الدُّمْجُ**: هاوشان، دۆستو یار ٥ **الدُّمْجَةُ**: ڕێگاو ڕەیرەوو پرۆگرام ٥ دەگوترێ: (هو على تلك الدُّمْجَة): ئەو لەسەر ئەو بیرو باوەڕو ڕێبازەیه ٥ **الدُّمَيْجَةُ**: کەسێك تەمبەڵو خەواڵو بێ، لەماڵ دابنیشێو هیچ نەکا ٥ پیاوی بێ خێرو بێر ٥ **المُدامجة من الرجال**: پیاوی بڕیاردەرو کار دروستو قسه ڕۆیشتوو ٥ **المُدْمَجُ**: پیاڵه ٥ داشی قومار ٥ پیاوی ڕەوشت بەرزو خۆگرو پشوو درێژو قاڵبوو لەبۆتەدراو وەکوو حەبلی تێك باهەڵدراوو پتەو ٥ **دَمْدَمَ عليه**: ڕقی لێ هەڵسا ٥ **دَمْدَمَ القومَ وعليهم**: خەڵکەکەی تەفرو تونا کردو لەناوی بردن ٥ **دَمْدَمَ الشَّيْءَ**: شتەکەی ڕیشەکێش کرد ٥ **دَمْدَمَ عليه القَبْرَ**: گۆڕەکەی تەخت کرد، یان سەقفی لەسەر کرد.

تَدَمْدَمَ الجُرحُ: برینەکە چاك بۆوە ٥ الـدُّمادِمُ: شتێکی سورە وەکوو قەتران دەچێ، لەدرەختی سەلەم و سەمور دەتکێ وەکوو چۆن بنێشتە تاڵ لە دارەبەن دەتکێ ٥ الدِّمْدِمُ: لەوەڕی وشکەوە بوو.٥ دَمَـرَ فلانٌ: فلان بەهیلاکچوو.٥ دَمَـرَ علیهم دموراً: چووە لایان بەبێ ئیزن ٥ هێرشی شەڕەنگێزانەی کردنە سەر ٥ دامَرَ اللَّیلَ: بە ڕابواردن و کەیف و شادی شەوی بەڕۆژ کردەوە ٥ دَمَّرَ الشَّیْئَ: شتەکەی لەناو برد ٥ ڕوخاندی ٥ تێکی دا ٥ دَمَّـرَ القومَ وعلیهم: خەڵکەکەی لەناوبردو فەوتاندنی.

دَمَسَ الظلامُ دمْسا ودموسا: تاریکییەکە چڕ بۆوە.

دَمَسَ اللَّیلُ: شەوەکە تاریکییەکەی زۆر توند بوو ٥ دەگوترێ: (لیل دامِسٌ): شەوێکی زۆر تاریك و تونەکە.٥ **دَمَسَ** الموضعُ: شوێنەکە کوێر بۆوە ئاسەواری نەما.٥ **دَمَسَ** بینهم: ئاشتەوایی خستە نێوانیانەوە.٥ **دَمَسَ** الشَّیئَ دَمْساً: شتەکەی داپۆشی.٥ **دَمَسَ** علیه الخبرَ: هەواڵەکەی شاردەوە.٥ **دَمَسَ** فلاناً فی الأرض: فلانکەسی ژێرخاك کرد بەزیندوویی یا مردوویی ٥ دَمِسَتْ یَدُهُ دَمْساً: دەستی لە پیسییەوە چوو ٥ أدمَسَ اللیلُ: بەمانا (دَمَسَهُ) دێ ٥ دامَسَهُ: ئەوەی لەدڵی دا بوو لێی شاردەوە ٥ دَمَّسَ الشَّیْئَ: شتەکەی لەژێر خەڵکی تردا شاردەوە ٥ دَمَّسَ فلاناً: بەمانا (دَمَسَهُ) دێ ٥ بەمانا چاڵکن کردنیش دێ ٥ دَمَّسَ الخمرَ: کوپە شەرابەکەی زارهاخن کرد ٥ دَمَّسَ قِدْرَ الفول: مەنجەڵە پڕ لە (الفـول)ەکـەی خستە ناو کڵی تەپاڵەی داگیرساوەوە، بۆئەوەی بکوڵێ ٥ إندَمَسَ الرجلُ: پیاوەکە چووە ناو تاریکییەوە، ناو تەم و مژەوە ٥ تدمَّسَتِ المرأةُ: ئافرەتەکە داوو دەرمانی لەخۆی هەڵسو ٥ الأُدْموسُ: تاریکی ٥ دەگوترێ: (لیل أدموس) شەوێکی تاریکە ٥ الدَّاموسُ: کۆختەو سەنگەری ڕاوکەر ٥ الدِّماسُ: پەردە ٥ هەرشتێك شت داپۆشێ ٥ پەردەیەك کەدەدرێ بە کونەنە ناوو شتی وادا ٥ الدِّمْسُ: شەخس و کەس ٥ الدُّمْسُ: شتی گەورەو سامناك، دەگوترێ: (جاءوا بأمور دُمْس): کاری گەورەیان خستە ڕوو ٥ شتی سەرنج ڕاکێشیان ئەنجام دا ٥ الدِّمْسُ: تێکەڵەیەکە لەبەرزە ئاخوڕو وردە کاو ڕیخی ولاخ ٥ بەکوردی (تەپاڵە) بۆ سوتەمەنی بەکاردێ ٥ الدَّمسُ: هەرشتێك شت داپۆشێ و بکرێتە پەردە ٥ الدَّمیسُ: بەمانا (الدَّمسُ) دێ ٥ الدِّیماسُ: هێلانە ٥ زێرابی تاریك ٥ ئەشکەوت و کونی بێ مەنفەز ٥ گەرماو ٥ المُدَمَّسُ: بەندیخانە ٥ المُدَمَّسُ: هەرشتێك شێلەی هەنگوینی بەسەرەوە بێ ٥ (الفول المُدَمَّسُ): فولی کوڵاو لەمەنجەڵی سەرقاپ نراودا.

دَمِشَ فلان دَمَشاً: فلانکەس خروی تێکەوت و هەڵچو بەهۆی گەرما یان خواردنەوەی دەرمان و شتی لەوجۆرە ٥ أدْمَشَهُ: تێکەڵی کرد ٥ دَمَّشَهُ: بەمانا (أدْمَشَهُ) ٥ دمْشَقَ فی الشَّیْئِ: پەلەی لەشتەکە دا کرد ٥ دمْشَقَ العَمَلَ: بەخێرایی کارەکەی ئەنجام دا ٥ دەگوترێ: (دَمْشَقَ الشِّوَاءَ): پەلەی کردلە برژاندنی گۆشتەکەو زۆری نەبرژاند ٥ دمْشَقَ الشَّیْئَ: شتەکەی ڕازاندەوەو جوانی کرد ٥ الدِّمَاشِقُ: خۆشرۆ ٥ بەپەلە ٥ الدِّمَشْقُ: بەمانا (الدِّماشِقُ) دێ ٥ ناوی پایتەختی جمهوری سوریایە.

دَمَصَ دَمْصاً: پەلەی کرد (دَمَصت الأنثی): سکپڕەکە بێچوەکەی بەناکامڵی دانا.

دَمِصَ رأسُهُ دَمَصاً: هەندێ جێگە لەسەری مووی کەم بوو ٥ **الدَّوْمَصُ**: ئەصڵو بنەمای ئاسن، ئەو ماددەیەی ئاسنی لێ دروست دەکرێ ٥ **دمعت العَيْنُ**: فرمێسکی ڕژان ٥ دەشگوترێ: (دَمَعَت الشجّةُ): برینەکە خوێنو زوخاوی لێ هات.

دَمَعَ المطرُ: باران باریو بوو بەلافاو بەسەر زەوی دا ٥ **دَمَعَتْ الجَفْنَةُ**: قسەکە چەوری زۆر بوو سەر ڕێژی کرد.

دَمَعَ الثرى أو المكان: شوێنەکە گلەکەی وادەردەکەوێ دەڵێی شەونمی لێدەتکێ ٥ **أدْمَعَ الإناءَ**: قاپەکە، گۆزەکە پڕبوو هەتا لێی ڕژا، سەرڕێژی کرد ٥ **الدَّمّاعُ**: هێڵێکی بچکۆلەیە ڕێڕەوی فرمێسکی حوشترە ٥ **الدُّمّاعُ**: شوێنی فرمێسک بەروخسارەوە ٥ ئاوی چاو بەهۆی نەخۆشی یان پیری کەلەچاو دێتە خوار ٥ **الدَّمْعُ**: فرمێسک ٥ **الدَّمِعَةُ**: گرینۆك ٥ دەگوترێ: (إمرأة دَمِعَة): ئافرەتێکە زۆر گریانی دێ ٥ (رَجل دمِعٌ): پیاوێکە زۆر گریانی دێ، یان فرمێسکی زۆرە ٥ **الدَّمعَانُ**: پیاڵەیەك کەپڕ بووبێو لەهەموو لایەکەوە سەرڕێژ بکا ٥ **الدَّمْعَةُ**: دڵۆپە فرمێسك، ٥ دَمِعَة الكرم: شەراب، گوشراوی ترێ.

الدَّمّاعُ: دەگوترێ: (یوم دماع): واتە: شەونمو وردەبارانی زۆرە ٥ **الدُّمّاعُ**: ئەو ئاوەیە کەبەهاران لەداری مێو دێتە خوار ٥ ئەوجولانەوەی سەری منداڵە کە لەکاتی لەدایکبون دا دەیکا ٥ **الدُّمُوعُ**: دەگوترێ: (عين دموع): چاوێکە زۆر فرمێسك دەرێژێ ٥ خێرا فرمێسکی لێ دێ ٥ (ثرىً دَمُوعٌ): گڵێکە ئاو دەدزێ ئاوی لێ دێ یان خەریکە ئاوی لێ پەیدا بێ ٥ **الدَّمِيعُ من الرجال**: پیاوێك زوو گریانی بێ، زۆر فرمێسك برێژێ ٥ هەروا دەگوترێ: (إمرأة دميع): ژنێکی گرینۆكو چاو بەفرمێسکە زۆر دەگری ٥ **المَدْمَعُ**: ڕێڕەوی فرمێسك، شوێنگەی فرمێسك ٥ شوێنی کۆبوونەوەی فرمێسك لەناو پێڵوی چاوو قولینچکی چاودا.

دَمَغَ فلاناً دَمْغاً: سەری فلانکەسی شکاند تا برینەکە گەیشتە دەماغ ٥ مێشکی پرژاندو خستیە دەر ٥ **دَمَغَت الشمسُ فلاناً**: خۆر ئازاری مێشکی فلانکەسی دا ٥ کاری لە مێشکی فلان کرد.

دَمَغَ الحقُّ الباطلَ: حەق بەتاڵی قەلاچۆ کرد.

دَمَغَ المَعْدَنَ ونحوه: قاپو قاچاغەکانی کارگەکەی بە مۆرێکی تایبەتی نیشانە کردو ئارمێکی تایبەتی لێ دا ٥ **أدْمَغَ الطعامَ**: خواردەمەنییەکەی پێش ئەوەی بیجوێ قوتی دا ٥ **أدْمَغَ فلاناً إلى كذا**: فلانکەسی ناچار کرد بۆ فلان شت ٥ **دَمَّغَ الثريدة بالدَّسَم**: تریتەکەی بەچەوری نەرم کرد ٥ **الدَّمِغَة من الشجاج**: یەکێکە لەو دە برینە کوشندانەی کاریگەرییەکانیان دەگاتە دەماغو دەبێتە هۆی مردن ٥ دارێکە دەخرێتە نێوان دوو عەمودەوەو کوندە ئاوی پێدا دەکرێ ٥ ئاسنێکە پاشەوەی کەژاوەو بارگەنەی پێ قایم دەکری ٥ **الدَّموغ والدامِغَةُ**: ئەوەی شت وردو هاڕ دەکا ٥ **الدِّمَاغ**: مێشك، ئەوەی لەناو کاسەی سەردایە لەمۆخو موخیخو نوخاعو ڕەگو زۆر شتی تر ٥ هەروا بەمانا سەر دێ ٥ **الدَّمْغَةُ**: باجو ڕەسمێکە حکومەت یان کۆمپانیایەك لەسەر نووسراو بلاو کردنەوە وەری دەگرێ ٥ **دمغة المسكوكات**: تەمغەو نیشانەیەکە فەرمانگەی تایبەتی بازرگانی لەپارەو مەعدەنی دەدا

بۆئـەوەی خەڵـکی دڵنیـا بـن لـەوەی وەزنو عەیباری ئەو مەعدەنە چەندەو چییە.

دَمَـــقَ دُمُوقـاً: لـەناکاو چـووە ژوورەوەو ئیزنـی نەخواست ٥ دەشگوترێ: (دَمَقَ القومُ في الخمر): خەڵـکەکە ئـالودەی خواردنـەوەی شـەراب بـوو زۆریان خواردەوە.

دَمَقَ الشَّيْ: شتەکەی ژێر بەزێر دزی.

دَمَقَ الشَّيْ في غيره: شـتەکەی خـستە نـاو شتێـکی ترەوە ٥ تێکی ترنجانـدن ٥ دَمَقَ فاه: ددانـەکانی شکاندن ٥ دَمَقَ العجينَ: ئاردی بەهەویرەکە کـرد بۆئـەوەی لەدەسـتییەوە نـەهاڵێ ٥ إنْـدَمَقَ رأسُ الفخذ: سەری ئێسقانی ڕانـی لـەقروێلکی خـۆی دەرچـووە، جـولاوە ٥ الـدُّمَقُ: سـەرماو بـەفرو کرێوە لەگەڵ ڕەشەبا دا کەمزۆر کوشندە دەبـێ ٥ دِمَقْسَ الثوبَ: ڕایـەڵی قوماشـەکەی بەئاوریـشم تەنی ٥ الدِّمقاسُ والدِّمَقْسُ: ئاوریشم.

دَمَكَ في مشيه دمركاً: پەلەی کرد لە ڕۆیشتن دا.

دَمَكَ الشَّيْ: شتەکە لوس بوو ٥ دَمَكَت الشمس في الجوّ: خۆربەرز بووەوە نزیك ناوەڕاستی ئاسمـان بۆوە.

دَمَكَ الشَّيْ: شتەکەی هاڕی.

دَمَكَ الرشاءَ: حەبلی دۆڵچەکەی گشت باداو گـرژی کرد ٥ الدَّمُوك، رحيً دموك: ئاشێـکی خێرایە بۆ هاڕینی دانەوێڵەکە، ٥ المِدْماك: چـینی دیـوار ٥ تـەنافی وەسـتای دیـوار کـردن ٥ چەکوشێـك بـەردی پـێ ڕاستەو پاستە دەکرێ بـۆ دیـوار ٥ المِـدْمَك: تـیرۆك، ئامێرێـکە نـانی پـێ پـان دەکرێتەوە.

دَمَلَ الدُّمَل: گوانەکەی دەرمان کرد.

دَمَلَ الأرضَ: زەوییەکەی بەسەمادو زبڵ تێـکردن چاك کرد.

دَمَلَ القومَ: تێکەڵاوی خەڵکەکە بوو ئاشنای داب و نەریتیان بوو.

دَمِلَ جُرْحُهُ دملاً: برینەکـەی سـاڕێژ بـوو ٥ أدْمَـلَ الأرضَ: زەوییەکەی بەسەماد چاك کرد ٥ دامَلَهُ: خـۆی لەگـەڵ گونجانـد بۆئـەوەی لەورێـگەوە بتوانـێ صـوڵحی نێوانیـان بکـا ٥ ادْمَـلَ الجـرحُ: بەمانا (دُمِلَ) دێ ٥ إنْدَمَلَ الجرحُ: برینەکە بەرەو چاکبوونەوە ڕۆیی ٥ دەگوترێ: (إنْدَمَلَ المريضُ): نەخۆشەکە نزیکە چـاك ببێتـەوە ٥ برینەکـەی سـاڕێژ ببـێ ٥ تـدامَلَ القـومُ: خەڵـکەکە ڕێـك کـەوتن و دژایـەتی نێوانیـان نـەما ٥ تـدمَّلَتِ الأرضُ: زەوییەکـە بـەزبڵ و سـەماد چـاك بـوو ٥ الدَّمالُ: سەمادو زبڵ ٥ خورمای گەنیوو ترشاوو ڕەش و کـۆن ٥ تێـکچونی بـەروبوم و بەرسـیلە پێش ئەوەی بگا ٥ شتی بێ کەڵك و فڕێ دراو.

الدُّمَلُ: کێم و زوخاو کەلە گوان و برین دێتە دەر ٥ الـــدُّمَّلُ: بـــەمانا (الـــدُّمَلُ) دێ ٥ ئیلتیهـــاب و ڕزینێـکی سنورداره کەلەپێـست دا دەردەکـەوێ و کێم و زوخاوی لـێ پەیـدا دەبـێ ٥ دَمْلَجَ الـشَّيْ دَمْلَجةً ودِملاجاً: شتەکەی ڕاستەو پاستە کـردو ڕێـکی خست ٥ دُمْلِجَ جِسْمُهُ: جەستەی ڕێـك بـوو خـۆی دارشـت ٥ الـدُّمْلُجُ الـدُّملوجُ: بـازی بەنـد، بازنەیەکـە دەکرێتـە قـۆڵ ٥ بـەردی لـووس ٥ دَمْلَـقَ الـشَّيْ: شـتەکەی راسـتەو پاستەکردو لووس و پوسی کـرد ٥ الـدُّملوق والـدَّمالِق: شتی زۆر سـفت و لـووس و خـڕ ٥ دَمْلَـكَ الـشَّيْ: شـتەکەی خـڕو سـفت و لـوس کـرد ٥ تَدَمْلَـكَ الشَّيْ: شتەکە سفت و خڕ بـوو ٥ دملکت ثـدي

الجارية: مەمکی کچەکە خڕبون ٥ الدّملوك: بەردی ڕەش‌و خڕ ٥ هەڵماتی بەردی ڕەش.

دَمَّ دمامة: شێوەی ناشیرین بوو جەستەی بچکۆلە بوو ٥ خراپەی کرد ٥ (هو دميم وهي دميمة)

دَمَّ على الشّيّ: شتەکەی داپۆشی، هەمووی گرتەوە.

دَمَّ عليه القبر: گۆڕەکەی کوتایەوەو تەختی کرد.

دَمَّ الوجه: ڕوخساری ئارایش دا.

دَمَّ الثوب: قوماشەکەی ڕەنگ کرد، لەخومی دا.

دَمَّ البيت: خانوەکەی گەچکار کرد.

دَمَّ السفينة: کەشتییەکەی قیرکرد بۆئەوەی ئاو نەدزێ بۆناوی.

دَمَّ العين الوجعة: چاوە هێشاوەکەی بەسوراو کردنی دیوی دەرەوەی دەرمان کرد، ئارایشی دا.

دَمَّ الصّدْغ بالدم والشعر المحرق: لاجانگی بەخوێن‌و قژی سوتاو ڕەنگ کرد.

دَمَّ الأرض: زەوییەکەی تەخت کرد.

دَمَّ الكمأة: گڵی بەسەر قاچکەکەدا کرد.

دَمَّ اليربوع فم جُحْره: یەربوعەکە دەمی کونەکەی بەگڵ گرت ٥ یەربوع جانەوەرێکە وەکوو جرج دەستی لەقاچی کورت ترن.

دَمَّ جُحْرهُ: کونەکەی خۆی گسك دا.٥ **دَمَّ** فلاناً: ئازاری فلانی دا ٥ سەری شکاند ٥ (دمّ رأسَهُ): لەسەری دا.٥ **دَمَّ** القوم: خەڵکەکەی هاڕی‌و لەناوی بردن.٥ **دُمَّ** الجسد: جەستەی قەڵەو بوو تاوای لێ هات نێسقانی دیارنەمان‌و بەردەست ناکەون.

دَمَّ دمامة: ڕوخساری ناشیرین بوو جەستەی بچوك‌و بێ نمود ٥ أدَمَّ فلانٌ: فلانکەس منداڵێکی ناشیرینی بوو ٥ کردەوەیەکی ناشیرینی کرد ٥ الدّمّاءُ: کونی یەربوع (کونەجرج) ٥ گڵە وردەیەك کە یەربوع لەکونەکەی دەری دەداو دوایی دەمی کونەکەی پێ دەگرێ ٥ الدِّمَامُ: سوراوێکە ئافرەت ڕوخساری خۆی پێ ئارایش دەدا ٥ هەرشتێك ئارایشی پێ بکرێ ٥ الدَّمُّ: خوێن ٥ الدّيْمومُ والدّيْمُومَةُ: سارای کاکی بەکاکی کەناوی تێدانەبێ ٥ الْمَدَمّةُ: ماڵماڵ، دارێکە یان ئاسنێکە دوندە دوندەیە زەوی پێ ڕێکدەخرێ.

دَمَنَ الأرضَ دَمْناً: زەوییەکەی بەزبڵی کیمیاوی ڕێك خست.

دمِنَ قلبُهُ دمَناً: دڵی ڕق‌و کینەی پەیدا کرد دەشگوترێ: (دَمَنَ فلان على فلان): فلان ڕق‌و کینەی لەفلان هەڵگرت.

دَمِنَ على الشّيّ: بەردەوام بوو لەسەر فلان شت ٥ أدْمَنَ الشرابَ وغيرَه: بەردەوام بوو لەسەر شەراب‌و وازی لێ نەهێنا ٥ (أدمن الأمر وعليه): بەردەوام بوو لەسەری ٥ دَمَّنَتِ الماشية المكانَ: ئاژەڵەکە ئەوشوێنەی کردە سوتەمەڕۆ ٥ دَمَّنَ الماءَ: میزی کردە ناو ئاوەکەوە ٥ دَمَّنَ القومُ الموْضِعَ: خەڵکەکە ئەو شوێنەیان کردە سوتەمەڕۆو گەمەرە ٥ دَمَّنَ بَابَهُ: بەری دەرگای خۆی گرت‌و لێی دەرنەچوو ٥ تَدَمَّنَ المكانُ والماءُ: شوێنەکە یان ئاوەکە ڕیخ‌و قشپڵی حوشترو مەڕو بزنی تێکەوت ٥ الأدمانُ: ڕزین‌و ڕەشبوونی دارخورما ٥ الدِّمَانُ: زبڵ، لب ٥ الدَّمَانُ: ئەوکەسەی زبڵ بەزەوی دەکا ٥ بۆئەوەی بەپیت بێ ٥ الدّمُونُ: ناشیرین ٥ الدِّمْنُ: زەبڵی ڕەق هەڵاتو بەجۆرێك بوبێتە گەمەرە ٥ دەگوترێ: (فلان دِمْنُ مال): ماڵ‌و

سامانی خۆش دەوێو هەمیشە پێوەی خەریکە ٥ **اَلدِّمْنَةُ**: شوێنەواری ئادەمیزادو جێ ئاگردانی خێڵەکانو ئەوبەردو درکە شاخانەی بەئاگر کردنەوە رەشبوون ٥ کەلاوەکۆن ٥ زبڵدانو سەرانگوێلکی ماڵەکان ٥ ئەو قشپڵو ریخەی تێکەڵاوی گڵی دەوروبەری حەوزی ئاوەکان بووەو بوەتە گەمرە ٥ باقی ماندەی ئاو لەبنکی حەوزدا ٥ کینەو رقی کۆن ٥ دژایەتی هەمیشەیی.

دَمِيَ الجُرْحُ دمىً ودمياً: خوێن لەبرینەکە دەرچوو وەلێ لەدەمی برینەکە رەت نەبوو ٥ **أدْمى فلاناً**: لەفلانکەسی دا تاخوێنی لەجەستەی هێنا ٥ **أدْماهُ**: خوێنی لەلوتی هێنا ٥ (أدْمى الجُرْحَ) خوێنی لەبرینەکە هێنا ٥ **دَمَّى الجُرْحَ**: بەمانا (أدماه)دێ ٥ **دَمَّى لَهُ**: خوێنی لەسەرخۆی پێویست کرد بڕیاری دا کوشتی سەر بڕێ ٥ **دَمَّى الشَّيْءَ**: شتەکەی واجوان کرد کردی بە عەنتیکەو دومیە ٥ **دَمَّى الشّاةَ**: سەرپەرشتی مەڕەکەی کردو خزمەتی کرد تا قەڵەو بوو ٥ **دَمَّى الفتاةَ**: کچۆڵەکەی رازاندەوەو ئارایشی دا ٥ هەروا وشەی (دمىً) بەمانا (دەرکەوت)دێ ٥ دەگوترێ: (خذ ما دَمَّي لك) چیت بۆ دەرکەوت بۆخۆتی بەرە ٥ **استَدْمى الرجلُ**: پیاوەکە دڵۆپە خوێنی پێداهاتنە خوار ٥ **استَدْمى الأنفُ**: لوتی پڕژا ٥ **استَدْمى غريمَه**: بەهێواشیو لەسەرە خۆیی قەرزەکەی لەقەرزدارەکە وەرگرتەوە ٥ **الدّامي** (دامی الشفتين): سورایی لێو، رەنگی خوێن لە لێودا ٥ هەروەها بە کەسێکیش دەگوترێ کەزۆر گیرە گیر بکا لە داواکردن دا ٥ **الدّامِيةُ**: برینێک خوێنی دەرکەوتبێ وەلێ رەوان نەبووبێ.

الدَّمُ: خوێن، شلەمەنییەکی رەنگ سوورە بە ناو رەگی گیانلەبەردا دەڕواو دێ ٥ **الدَّمَةُ**: دڵۆپە خوێن ٥ پەڵە خوێن.

الدُّمْيةُ: پەیکەری لەعاج دروستکراوی وردیلانەو جوان٥ بتی بچکۆڵەی رازاوە ٥ **اَلْمُدَمّىُ**: زۆر سوورو ئاڵ ٥ دەگوترێ: (ثوب مُدَمّىٌ) (وخيل مُدَمّاة) ٥ رەوە ئەسپی سورباو ٥ هەروا ناوە بۆئەو تیرانەی تیر ئەندازەکان بەیەکتریەوە دەنێن ٥ **دَنِيَّ دَناءً**: سەری نەوی کردو خۆی چۆماندەوە

دَنُؤَ دُنُوءً أو دناءةً: هیچو پوچ بوو، خوێڕیو نەفس نزم بوو.

أدْنَأ: کارێکی هیچو پوچی گرتە دەست ٥ **تَدَنَّأ**: بەمانا (دَنُوَ) دێ ٥ **تَدَنَّأ فلانٌ نفسه**: فلانکەس نەفسی خۆی فێری کاری نزمو خوێڕیەتی کرد ٥ **الدَّنِيءُ**: هیچو پوچو خوێڕی ٥ **الدَّنيئةُ**: کارێک ئادەمیزاد بێ نرخ بکا ٥ **الدَّنِيَّةُ**: بەمانا (الدّنيئة) دێ.

دَنَحَ دُنُوحاً: سەری لەقاندو نزمی کرد، گەردنکەچ بوو ٥ **الدِّنْحُ**: جەژنی مەسیحییەکانە کە دەکەوێتە رۆژی شەشی مانگی دوانزە ٥ پێشی دەڵێن: (عيد الغطاس).

دَنَخَ دَنخاناً: لەرۆیشتن داهەنگاوی قورسی هەڵێنان لەبەربارگرانیو قورسایی کۆڵەکەی.

دُنِّخَت الكرةُ: تۆپەکە چاڵو چۆێڵو گرن گرن بوو ٥ **دَنْدَنَ الرَّجُلُ**: پیاوەکە بەسرتە قسەی کرد قسەکانی دەبیسران بەڵام کەس لێیان تێ نەدەگەیشت ٥ دەگوترێ: (دَنْدَنَ فلان): فلانکەس بەدەنگی نزم گۆرانی چڕاند ٥ **دَنْدَنَ الذُّباب**: مێشەکە ویزە ویزی کرد ٥ **دَنْدَنَ فلان**: فلانکەس بەو شوێنەدا هاتو چۆی کرد ٥ **دَنَّرَ**

الوَجْهُ: دەمو چاوی درەوشایەوە وەکوو پارچە ئاڵتون بریسکەی دا.

دَنَـرَ الـذَهب: سـکەی دینـاری لەئاڵتونەکـەدا ٥ دەشگوترێ: (دَنَّرَ الدنانیر): دینارەکانی لێدان.

دَنَّرَ الثوب: پەراوێزی کراسەکەی بەئاڵتون دادرو ٥ **دُنِّـرَ فـلان**: فلانکـەس دینارەکـانی زۆر بـوون ٥ **تَدَنَّرَ وَجهُهُ**: بەمانا (دَنَّرَ)دێ ٥الدینار: سکەیەکی ئاڵتونی بووە، شان بەشانی عوملەی زیو کەپێی گوتراوە دیرهـەم عوملـەی سـەرەکی دەوڵـەتی ئیسلامی بووە.

دَنِـسَ ثوبـهُ دَنَسـاً: کراسـەکەی چڵـکن بـوو ٥ دەگـوترێ: (دَنِـسَ عِرضُـهُ وخُلُقـهُ): نـاموس و شـەرەفی لەکـەی تێدایـە رەوشـتی ناشـیرینە ٥ **دَنَّسَ ثوبَهُ**: کراسەکەی چڵکن کرد ٥ دەگوترێ: (دَنَّـسَ عرضـه وخُلُقَـهُ): کارێـکی کـرد خـۆی ناشیرین کرد بەوکارە حەیای خۆی برد ٥ **تَدَنَّسَ الثوبُ**: قوماشەکە چڵکن بوو ٥ **الدَّنَسُ**: چڵك

دَنَعَ: بێ خێـرو بێـر بـوو، هیـچ و پـوچ دەرچوو ٥ دەگوترێ: (هو من دَنَعالناس): لەچینە خوێڕی و هیچ و پوچەکانی ئادەمیزادە ٥ **الدَّنَعُ**: ئەو پرژو باڵ و کەوڵەیە کە حوشتر بڕەوە لەحوشترەکەی دەکاتەوە.

دَنِفَ المریضُ دَنَفاً: نەخۆشەکە دەردەکەی لـێگران بوو گەیشتە حاڵەتی گیانەلاو.

دَنَفَ الشمسُ: خۆر بەرەو ئاوا بوون دەچێ و زەرد هەڵگەڕاوە.

دَنَفَ الأمرُ: کارەکە نزیك بووەوە ٥ **أدنَـفَ المـریضُ**: بەمانا (دَنِفَ) دێ ٥ **الدَّنَفُ**: نەخۆشی کوشندە، گرانەتا ٥ نەخۆشێك توشی نەخۆشییەکی گران بووبێ.

دَنَقَ دُنوقاً: خەفەتی خواردو شوێن شـتی بـچوك و بێ نمود کـەوت ٥ خـۆی بەشـتی کەمبایەخـەوە هەڵەوگیر کـرد ٥ **دَنَّـقَ وَجهُـهُ**: روخساری کـزی و لاوازی پێـوە دەرکـەوت بـەهۆی نەخۆشـی یـان ماندووبوونەوە ٥ **دَنَّقَت الشمسُ**: خۆر نزیك ئاوا بوون بـوو ٥ **دَنَّقَ البخیـلُ**: کـابرای چـروك زێـدە رۆیی کـرد لەدەسـت قوچـان و کـەم مەسـرەفی ٥ یـان لـە حیـساب و مەسـرەفی کۆڵیـەوە ٥ **دَنَّـقَ في معاملاتـه**: وردەکـاری لەمامەڵـەکانی دا کـرد ٥ **الـدانق**: شەشـیەکی دیرهەمێـك ٥ گیسکە لـەرو شـتی وا ٥ **الـدوانِقی**: کەسێـك زۆر وردەکـاری لەحیساب و معامەلەدا بکا ٥ **دَنْقَسَ**: سەری خۆی دانەوانـدو ملکەچـی نوانـد ٥ **دَنْقَـعَ الرجـلُ**: پیاوەکە هەژارکەوت.

دَنَّ الذبابُ ونحوه: مێشەکە ویزە ویزو گیزە گیـزی کرد.٥ **دَنَّ** فلانٌ دنیاً: فلانکەس مینگە مینگی کردو کەس لـێی حاڵی نەبوو.

دَنَّ الرجلُ دَنَناً: پیاوەکە پشتی کوڕ بوو.

دَنَّ البَیتَ: هەڵاشی بۆ خانوەکە کرد ٥ **أدَنَّ بالمکان**: لەوشـوێنە مایـەوە ٥ **دَنَّـنَ**: بـەمانا (دَنَّ)دێ ٥ **الدَّنّانةُ**: دروسـتکردنی کوپـە یـان پیـشەی کوپـە دروسـتکردن ٥ **الـدَّنُّ**: کۆپەیـەکی گـەورەیـە، شەرابی تێدەکرێ.

دَنَا منه والیه وله دُنُوّاً: نزیك بووە ٥ **أدنـی الـشَّيْءَ**: شتەکەی نزیك کردەوە ٥ **أدنی الحاملُ**: سکپڕەکە نزیـك بـووە لەمنـداڵ بـوون ٥ **أدنـی الـشَّيْءَ**: شتەکەی نزیك کردەوە ٥ **أدنی السَتْرَ أو الثوبَ**: پەردەکـە یـان کراسـەکەی دادایـەوە ٥ **دَانَـاهُ**: دەگوترێ: (داني بـين الـشيئين): ئـەو دوو شـتەی لێـك نزیـك خستنەوە ٥ **داني القيـد في الدابة**:

زنجیرەکەی لەقاچی ولاخەکە توند کرد ٥ دَنّیٰ: بەمانا (أدنی) ٥ تدانی القومُ: خەڵکەکە هەندێکیان لەهەندێکیان نزیك بوونەوە ٥ تَدَنّی فلانٌ: فلانکەس کەمکەم هاتە پێشەوەو نزیك بووەوە ٥ استدناهُ: داوای لێکرد کەنزیك بێتەوە ٥ الأدنی: نزیکتر ٥ الدَّانِیَةُ: بۆ مێینەی (الدّانی)یە ٥ دەگوترێ: (فلان فی دنیا دانیة) واتە: فلان لە جیهانی لەزەتو خۆشیو رابواردن دایە ٥ الدُّنا: کۆی وشەی (الدنیا)یە ٥ هەروا ناوە بۆهەر شتێك نزیك بێ لەخێرو شەڕ ٥ الدنیا: بۆ مێینەی (الأدنی) بەکاردێ ٥ دەگوترێ: (هو ابن عمي دنیا): کوڕی مامی راستەقینەمەو نەژادمان یەکە ٥ ژیانی خۆشو پڕ لەزەت ٥ دِنیا: بەمانا (دُنْیا)دێ.

دَهْ دَهْ: دەنگێکە ئاراستەی حوشتر دەکرێ بۆ دەرکردنو راونانی.

دَهِ ده: دەگوترێ: (إلاّ دَهِ فلا دَهِ) واتە: ئەم کارە ئەگەر ئێستا نەبێ دوایی نابێ ٥ الدَّهْبُ: لەشکری شکاو ٥ دَهْبَلَ: پاروی گەورەی کرد بۆئەوەی لەخواردن دا پێش بکەوێ ٥ دَهْبَلَ اللُّقمةَ العظیمة: پاروی گەورەی قوت دا ٥ دَهَثَهُ دَهْثاً: بەدەست پاڵی پێوە نا ٥ بەقاچ بەتوندی شێلای ٥ پلیشاندییەوە ٥ الدَّهْثَمُ من الأمکنة: زەوی تەختایی نزمو نەرمەڵان ٥ الدَّهْثَمُ من الرجال: پیاوی نەرمو نیان ٥ پیاوی سەخیو بەخشندە ٥ الدَّهْثَمُ من الجِمَالِ: حوشتری بەهێزو توانا ٥ دەریا ٥ دَهْدَقَ فی ضحکه: پێکەنینی ئاشیرینی ئەنجام دا، یان زۆر پێکەنی ٥ دَهْدَقَتْ القطعة من اللحم: پارچە گۆشتەکە لەناو مەنجەڵەکەدا بەهۆی کوڵانو قڵپە قڵپی ئاوەکەوە خولایەوەو هەڵبەزو دابەزی کرد ٥ دَهْدَقَ الشَّیْئَ دَهْدَقة ودِهْداقاً: شتەکەی شکاند پارچە پارچەی کرد ٥ دَهْدَقَ اللحمَ: گۆشتەکەی کوتکوت کردو ئێسقانەکانی شکاند ٥ الدِّهْداقُ: ناشیرینترین پێکەنین ٥ رۆیشتنی خێرا کە بگاتە گورگە لوقێ ٥ دَهْدَمَ البناءَ: خانووەکەی روخاندو بەسەریەکی دادا ٥ تَدَهْدَمَ: بۆ مطاوعەی (دَهْدَمَهُ) دێ ٥ دَهْدَهَ الحَجَرَ: بەردەکەی خولاندەوە ٥ دَهْدَهَ الشَّیْئَ: شتەکەی بەسەریەك داداو تێكو پێکی دا ٥ تَدَهْدَهَ الحجرَ: بۆ موطاوعەی (دَهْدَهَهُ) دێ ٥ الدَّهْداهُ: بێچووە حوشتر ٥ یان جەڵەبە حوشتری زۆر ٥ الدَّهْدَهانُ: رەوە حوشتری زۆر کە بگاتە سەدو زیاتر ٥ یان حوشتری کەمتەو زەبەلاح ٥ الدَّهْدَهَةُ: بەمانا (الدَّهداهُ) دێ ٥ دَهْدیٰ الحَجَرَ دهداةً ودهداءً: بەردەکەی خولاندەوە ٥ دَهْدیٰ الشَّیْئَ: شتەکەی بەسەریەك دادا ٥ تێکی هەڵشێلا ٥ تَدَهْدَیٰ الحجرُ: بۆ موطاوعەی (دَهْداهُ) دێ.

دَهَرَ القوم وبهم أمرٌ دهراً: خەڵکەکە توشی بەڵاو نەهامەتی هات ٥ دەگوترێ: (دهرهم الجزعُ) نەخۆشیو بەڵا سواری شانیان بوو ٥ داهَرَهُ: مامەڵەی هەتا هەتایی لەگەڵ دا کرد ٥ دَهْوَرَ الشَّیْئَ: شتەکەی کۆکردەوەو فڕێی دایە چاڵەوانی ٥ دَهْوَرَ کلامَهُ: درێژەی بەقسەکانی داو یەك بەدوای یەك داهێنانی ٥ دَهْوَرَ الحائطَ: پاڵی بەدیوارەکەوە ناو رەماندیو روخا ٥ تدهور الرملُ: لمەکە داڕوخاو زۆربەی زۆری هاتە خوارەوە ٥ تدهور الشَّیْئُ: شتەکە لەسەرەوە ڕا هاتە خوارو روخا.٥ تدهور اللیلُ: شەو راشکاو زۆربەی زۆری رۆیی ٥ الدَّاهِرُ: زەمانی زۆر درێژ دەگوترێ: (دَهْر داهِرٌ) دەگوترێ: (لا آتیة دهر

الدّاهرين) هەتا هەتایێ نایەمە لای ٥ **الداهِرَةُ**: بۆ مێینەی (الدّاهر)دێ ٥ دەربارەی ئافرەتێك دەگوترێ: (انها لداهِرة الطول) بەراستی ئەو ئافرەتە تا بڵێی باڵای بەرزە ٥ **الدُّهارِير**: سەرەتای زەمان ٥ بەڵاو کارەساتی ڕۆژگار ٥ **الدَّهْرُ**: ماوەی ژیانی دونیا هەمووی ٥ ماوەو ڕۆژگاری درێژ ٥ زەمان بەرەهایی کەم بێ یا زۆر ٥ هەزار ساڵ ٥ سەد هەزار ساڵ ٥ بەڵا ٥ وەرەو نیازو مەبەست ٥ دابو نەریت ٥ دەگوترێ: (کان ذلك دَهْر النجم) ٥ **الدَّهْرُ**: بەمانا (الدَّهْرُ) دێ، ٥ **الدُّهْرِيّ**: کەسێکە بڕوای بەهاتنی قیامەت نەبێ، پێی وابێ زەمانو دونیا بەردەوام دەبن ٥ **الدُّهْرِيّ**: پیرو کۆنەساڵ ٥ لێزان لەمنیشو کاردا ٥ **الدُّهْوَرِيّ من الرجال**: پیاوی خۆراگرو وەرەبەرز ٥ **الدَّهِيُّ**: دەگوترێ: (دَهر دهير) ڕۆژگاری سەختو ناهەموار ٥ **دَهْرَجَ**: لەڕۆیشتن دا پەلەی کرد.

دَهِسَ المكان دهسا: ئەوشوێنە نەرمەڵانەو زەوی باشی زۆرە ٥ **دَهِسَت المرأةُ**: ئافرەتەکە سمتو کەفەڵی گەورەبوون.

دَهِسَ العَنْزُ والرَّمْلُ: ڕەنگی مەڕەکە یان لمەکە ڕەش هەڵگەڕا ٥ **دَهُسَ** دَهاسةً ودهوسةً: ڕەوشتی نەرمو نیان بوو ٥ **أدْهَسَ**: بە شوێنی نەرمو تەختایی دا ڕۆیی ٥ تێیدا نیشتەجێ بوو ٥ **أدْهَسَ المكانُ**: شوێنەکە زۆری نەرمەڵان بوو ٥ **إدْهاسَّ النبت والأرضُ والعَنْزُ**: ڕەنگیان ڕەش هەڵگەڕا ٥ **الدَّهاسُ**: شوێنی نەرمەڵان بێ بەردو لمو چەو ٥ هەرشتێك نەرم بێ لەسەرە خۆو ڕەزان بێ ٥ دەگوترێ: (رجل دهاس): پیاوێکی ڕەوشت جوانو لەسەرە خۆو ڕوخۆشە ٥ (إمرأة دَهَاسٌ): ئافرەتێکی سمت گەورەیە ٥ **الدَّهْسُ**: شوێنی نەرمەڵان بێ لمو بەردو چەو ٥ زەوییەك کەتازە گیاکەی سەری دەرهێنابێو هێشتا ڕەنگی زەوییەکەی سەوز هەڵنەگێڕابێ ٥ گژوگیایەك هێشتا ڕەنگی زەردو ناسك بێو سەوز هەڵنەگەڕابێ ٥ **الدُّهْسَةُ**: ڕەنگی لمبەڵان کە کەمێ ڕەش هەڵبگەڕێ ٥ **الدَّهّاس من الرجال**: پیاوی ڕەوشت جوانو نەرمو نیان ٥ **الدَّهُوس**: شێر ٥ **دَهَشَهُ خَطْبٌ دَهْشاً**: بەڵاو کارەسات سەرسامی کرد، عەقڵی بردو شێتی کرد.

دَهِشَ دَهَشاً: سەرسام بوو عەقڵی نەما لە ترسا یان بەهۆی عیشقو خۆشەویستییەوە یان لەشەرما.

دُهِشَ: بەمانا (دَهِش)دێ ٥ (هو مَدْهُوشٌ) **أدهَشَهُ الحياءُ وغيره**: بەمانا (دَهَشَهُ) دێ ٥ **دَهَّشَ**: بەمانا (دهِش)دێ ٥ **دَهْشَرَ الرجلُ**: پیاوەکە پەلەی کرد لە قینەبەرایەتیو کێشە نانەوەدا ٥ **دَهْشَرَ الأمرَ**: کارەکەی بەهەڵەشەیی ئەنجام دا ٥ **الدُّهْشَرَةُ من النوق**: حوشتری کەتەو زەبەللاح ٥ **دَهَفَ الشَّيْءَ**: شتەکەی زۆر هەڵگرت ٥ **أدهف الشَّيْءَ**: بەمانا (دَهَفَهُ)دێ ٥ **الدّاهِفُ**: ماندوی زۆر ڕۆیشتن ٥ **الدّاهِفَةُ**: بۆ مێینەی (الدّاهِف)دێ ٥ بێگانەو غەریب.

دَهَقَ الكأس: پیاڵەکەی پڕ کرد.

دَهَقَ الماء: بەتەوژم ئاوەکەی ڕژاندو ڕۆی کرد.

دَهَقَ الشَّيءَ: شتەکەی شکاندو پارچە پارچەی کرد ٥ بەتوندی گوشیو دایچۆڕاند ٥ **دَهَقَ فلاناً**: لەفلانی دا ٥ **أدْهَقَ الكأسَ والماءَ**: پیاڵەکەی پڕکرد ٥ **أدْهَقَ فلاناً**: پەلەی لەفلان کرد ٥ **دَهَّقَ الشَّيْءَ**: شتەکەی تەسك کرد ٥ گوشی، دایچۆڕاند ٥ شکاندی ٥ **إدَّهَقَت الحجارةُ**: بەردەکان چەمبەرەیان لێك وەرهێناو تێکەڵ

کێش بوون ۞ إدْهَق الشَّيْءَ: شتەکەی شکاند ۞ گوشی ۞ دایچۆڕاند ۞ الدِّهَاقُ: دەگوترێ: (کَـأْسٌ دِهَـاقٌ) پیاڵەی بەرزو پڕ لەشەراب کە یەك لەدوای یەك دێنە بەردەستی بخۆرەوە ۞ ئاوی صافو رون ۞ (ماء دِهـاق): ئاوی زۆر ۞ الدَّهْقُ: فەلاقـە، داری فەلاقـە، ئـەوداره دوفاقـەی جوانەگاو نێرینەی پی دەخەسێنن ۞ الدَّهْقَةُ من المال: بەشێك لەماڵو سامان ۞ دَهْقَنَ فلان: فلان ماڵی زۆر بـوو ۞ دَهْقَنَ القوم فلاناً: خەڵکەکە فلانکەسیان کرد بەریش سپیو گەورەی خۆیان ۞ دَهْقَـنَ الطعـامَ: خواردەمەنییەکـەی نـەرم کردەوە ۞ تَدَهْقَنَ الرجلُ: پیاوەکە بوو بەکوێخاو سەرۆك ۞ ماڵو سامانی زۆر بـوو ۞ عـاقڵو زیـر بـوو ۞ الـدُّهْقَانُ: سـەرۆکی گونـدو ریـش سـپی هـۆزو خـێڵ ۞ سـەرۆکی ناوچـە ۞ ئـازاو کاردروسـتو کارامـا لـەنێشو کـاردا ۞ کەسێـك خاوەنی زەویو زاربێ ۞ بازرگان.

دَهَكَ الشَّيْءَ دهْكاً: شتەکەی هاڕیو وردی کـرد ۞ شکاندی.

دَهَـــكَ الأرضَ: زەوییەکـەی پێخوسـت کـرد ۞ الدَّهُوك: ئاسیاو، ئاش ۞ تَدَهْكَرَ فـلانٌ: فلانکـەس لەرۆیشتنەکەی دا ئـەملاو ئـەولای کـردو خـۆی بادا ۞ خۆی راوەشاند، لەنجەولاری کرد ۞ تَدَهْكَرَ عليه: بازی داو پەلەی کرد.

الـدُّهكر: کورتـە بـالا ۞ تَـدَهْكَمَ: خـۆی خسـتە نـاو کارێکی ئەستەمەوە ۞ تَدَهْكَمَ على فـلان: نـازو فیـزی بەسـەر فـلان دا کـرد ۞ الـدَّهْكَمُ: پـیری پەککەوتـەو کۆنەسـاڵ ۞ الـدَّاهِلُ: سەرسـام ۞ الـدَّهْلُ: شـتی کـەم ۞ کەمێـك لـە زەمـەن ۞ دەگـوترێ: (مـضى مـن الليـل دهـل): کەمێـك لەشەو رۆیی یان (بقي دهل من الليـل) کەمێـکی شەو ماوە ۞ الدَّهليز: ڕێڕەوو شوێنی چوونە ژورەوە لەنێوان دەرگاو خانودا۞ تەوێلەو گەور۞ (أبنـاء الـدَّهاليز) زۆڵوحـەرامزادە ۞ دَهَمَـهُ أمـرٌ دَهْماً: غافڵگیری کرد، دایپۆشی.

دَهَمَ القومُ فلانـاً: خەڵـکەکە بەکۆمـەڵو سـەرجەم هاتنە لای فلان.

دَهِمَ دُهْمَةً: رەش هەڵگەڕا.

دَهِمَ الإبلُ: حوشترەکە سپیایی توکی نەماو رەنگی بۆری هەڵگرت ۞

دَهِمَ فلاناً أمرٌ: بەمانا (دَهَمُهُ) دێ ۞ أدْهَمَهُ: خراپی کردو ملکەچی کرد ۞ دَهَّمَت النـارُ القِدْرَ: ئـاگر دیزەکـەی رەش کـرد.۞ إدهَـمَّ الفَرَسُ: ئەسـپەکە رەش بوو ۞ دەشگوترێ: (إدْهَمَّت القِدْرُ) ۞ إدْهَامَّ الشَّيْءُ: شتەکە رەش هەڵـگەڕا ۞ إدْهَـامَّ الزرعُ: کشتو کاڵەکە لـەتێر ئـاوی دا رەش هەڵـگەڕا ۞ بـەهۆی زۆرسـەوزی رەش دەنـوێنن ۞ الأدْهَـم: شـوێنەواری کـۆن ۞ زنجـیر۞ الـدُّهام: رەش ۞ الدَّهمُ: ژمارەی زۆر ۞ دەگوترێ: (جاء دهـم مـن النـاس) خەڵکێـکی زۆر هـاتن ۞ (جـیش دهـم) سوپای زۆر ۞ الـدَّهْماءُ: مێینـەی (الأدهـم)ە ۞ شـەوی بیـستو نـۆی مـانگی عـەرەبی ۞ مـەڕی سورباو ۞ (حديقة دهماءُ): باخێکە لە تێرئاویو زۆر سـەوزی دا رەش هەڵـگەڕاوە ۞ بـۆرە پیـاو رەشـە خەڵـك ۞ رومکێـکە گـەڵاو پـەلی هەیـە، گوڵێکی سووری هەیە بـۆ دەباغکردن بـەکاردێ بـەزۆری لەشوێنی لیـەڵان دا دەروێ ۞ الدُّهْمَـةُ: رەشایی ۞ حوشترێـك تـوکی پێوە دیـار نـەبێ ۞ الـدُّهَيْمُ: ئەحمـەقو گێـل ۞ (أم الـدُّهَيم): بـەڵاو چورتم ۞ الـدُّهَيْماءُ: بـەڵاو کارەسـات ۞ فیتنـەی گـەورەو دونیـا گـیر ۞ الدَّهْمَثَةُ: (أرض دَهْمَثـة): زەوییـــــــەکی نەرمـــــــەڵانو دەشـــــــتە.

الدُّهْمُوث: پیاوی سەخی سروشتو مەرد ◊ **دَهْمَجَ الرجلُ أو البعيرُ**: پیاوەکە یان حوشترەکە هەنگاوی خێرا خێرای هاویشتن و پەلەی کرد ◊ **دَهْمَجَ الهَرِمُ**: پیرەکە هەنگاوی دەنان دەتگوت پێوەندی لەقاچ دایە ◊ ڕۆیشت بە شێوە ڕۆیشتنی جیاجیا ◊ **دَهْمَجَ الخَبَرَ**: لەخۆیەوە لەهەواڵەکەی زیاد کردو پێوەی نا ◊ **الدَّهامِجُ**: هەنگاو کورت، خۆشڕۆ ◊ کەتەو زەبەللاح لەهەر شتێک بێ ◊ حوشتری دو دووگ ◊ **الدَّهْمَجُ**: جەستە گەورە لەهەموو شتێک ◊ پانو پۆڕ ◊ **دَهْمَسَ الأمرَ**: کارەکەی داپۆشی شاردییەوە ◊ **دَهْمَسَ فلاناً**: فلانی دڵخۆش کرد ◊ بازی پێ داو هەڵمەتی پێ برد ◊ **دَهْمَقَ في الشَّيءِ**: پەلەی کرد ◊ **دَهْمَقَ الشَّيْءَ**: شتەکەی شکاند ◊ **دَهْمَقَ الطحينَ**: ئاردەکەی وردو هاڕ کرد ◊ **دَهْمَقَ الطعامَ**: خواردنەکەی چاکو خۆش کرد ◊ **دَهْمَقَ الفَاتِلُ الوَتَرَ**: ژێ بادەرەکە هەموو ژێیەکەی ڕێکو پێک بادا ◊ **دَهْمَقَ الكاتبُ الكتابَ**: نووسەرەکە کیتابەکەی بەوردی نووسی ◊ **دَهْمَقَ القَدّاحُ القِداحَ**: قوداح چییەکە بەرووپشتی قەدەحەکەی ڕێکو پێک کرد ◊ شەقی کرد ◊ **دَهْمَقَ الكلامَ**: قسەی جوانو ڕێکو پێکی کرد ◊ **الدُّهامِقُ**: گڵی نەرم ◊ دەگوترێ: (أرض دُهامق) زەوییەکی نەرمەڵانو گڵە وردیە ◊ **دَهَنَت الناقةُ دهانةً ودهاناً**: حوشترەکە شیری کەم بوو.

دَهَنَ فلان دَهْناً: فلانکەس دوو ڕوویی ئەنجام دا.

دَهَنَ فلاناً: لەگەڵ فلانکەس دا دووڕوویی بەکارهێنا.

دَهَنَ الرأسَ: سەری چەورکرد، ڕونی لەسەردا.

دَهَنَ المطرُ الأرضَ: باران کەمێک زەوی تەڕکرد ◊ دَهَنَ فلان الأرضَ: فلانکەس زەوییەکەی والێ کرد بۆ کشتوکاڵ بگونجێ ◊ زبڵو سەمادی کردە ناو زەوییەکە.

دَهَنَ فلاناً بالعصا: بەعەصا لە فلانکەسی دا ◊ **دَهُنَت الناقة**: بەمانا (دَهَنَتْ) دێ ◊ **أدْهَنَ**: پێچەوانەی ئەوەی لەدڵی دایە قسەی کرد ◊ فرتو فێڵی کردو گەندەڵی ئەنجام دا ◊ لەقسەدا نەرمو نیانی نواند ◊ **أدْهَنَ الجِلْدَ**: پێستی بەڕۆنو مەڵهەم نەرم کرد.

أدْهَنَ فلاناً: موداراتی فلانی کردو خۆی لەگەڵ دا گونجاند ◊ **دَهَّنَ الشَّعرَ والرأسَ وغيرهما**: بەمانا (دَهَنَهُ) دێ ◊ **داهَنَ**: پێچەوانەی ئەوەی لەدڵی دایە قسەی کرد ◊ **داهَنَ فلاناً**: فێڵی لەفلان کردو غەشی ئەنجام دا ◊ **إدَّهَنَ**: ڕوخساری خۆی بەڕۆن چەورکرد ◊ **تَدَهَّنَ**: بەمانا (إدَّهَنَ)دێ ◊ **الداهِنُ**: دەگوترێ: (لحية داهِن): ڕیشێکی چەورکراوە ◊ **الدِّهان**: شوێنی خلیسك ◊ ڕێگای لووس ◊ پێستی سوور ◊ سوراو سپیاو کە ئافرەت خۆی پێ ئارایش دەدا ◊ خڵتەو پڵتەی زەیت ◊ **الدَّهّانُ**: ڕۆن فرۆش ◊ کەسێک پیشەی ڕۆن دروست کردن بێ ◊ **الدَّهْنُ**: ئەو ئەندازە بارانەیە کە ڕووبەری زەوی تەڕ دەکا ◊ **الدِّهن**: درەختێکە جروجانەوەر لێی بخوا دەیانکوژێ ◊ **الدُّهن**: ڕۆن، چەوری، مادەیەکە لە حەیوانو نەبات دا هەیە چەورە، لەپلەی گەرمی ئاسایی دا ڕەقە، ئەگەر شلەمەنی بوو پێی دەگوترێ زەیت ◊ ئەو ئەندازە بارانەی ڕوی زەوی تەڕ دەکا. ◊ **الدَّهناءُ**: سارا، چۆڵەوانی ◊ گیایەکی سورباوە، گەڵاکانی پانە دەباغی پێ دەکرێ ◊ **الدُّهْنَةُ**: جۆرێک لەڕۆن ◊ بۆنی خۆش ◊ **الدَّهين**: چەورکراو، ڕۆن لێ دراو ◊ دەگوترێ: (شَعْرٌ

دهين ولحية دهين): قژی رۆن لیّ دراو ریشی چەورکراو ◊ زەعیفو بیّ نرخ، ورەنزمو هیچ لەبارانەبووە، هیچی بیّ ناکریّ ◊ المُدهِنُ: نامێری چەورکردن ◊ دیزەی رۆن ◊ المُدْهَنَةُ: ئەوشتەی رۆنی تیّ دەکریّ ◊ بەرداو، قولکەیەکە لەشاخ هەلدەکەندریّ یان سروشتی بە ئاوی تیدایە ◊ اَلْمُدَهَّنُ: بەناز پەروەردە ◊ دەگوتری: (قوم مُدَهَّنون): کەسانیکن بەنازو نیعمەت پیگەیشتون‌و هەمیشە لەخۆشی دان ◊ دهور: بروانە وشەی (دَهَرَ) ◊ تَدَهْوَرَ: بروانە وشەی (دَهَرَ) ◊ الدَّهْوَرِيّ: بروانە وشەی (دَهَرَ) ◊ دهاه دَهْواً: توشی بەلای کرد ◊ بەزیرەك‌ولیزانی لە قەلەم دا ◊ دهته الدّاهية: بەلا هاتە خوار ◊ دهاه دَهياً ودهايةً: بەلای توش کرد ◊ بەلیزانی زانی.

دَهِيَ دهءِ ودهاءةً: لەکارو روداو شارەزابووە، رای دروستی بەرامبەر روداوەکان هەبوو.

دَهُوَ الرجل: پیاوەکە عاقل‌و زیرەك بوو (هو دَهِيّ)، ◊ أدهى الرجل: پیاوەکە منداڵیکی زیرەك‌و لیهاتووی بوو ◊ أدهى فلاناً: بەزیرەك‌و عاقل هاتە بەرچاوی ◊ داهَاهُ: بەلای توش کرد ◊ دَهّاهُ: بە زیرەك‌و عاقل هاتە بەرچاوی ◊ تَدَهّى: بەمانا (دَهِيَ) دیّ ◊ الداهي: شیّر ◊ الدّاهِيَةُ: دەگوتریّ: (رجل داهِيَةٌ) پیاویکە لەکارو بار شارەزایە ◊ بەلاو کارەساتی گەورە ◊ دواهي الدّهر: بەلاو کارەساتی گەورەی رۆژگار کەتوشی ئادەمیزاد دەبیّ ◊ الدّهاءُ: عەقل‌و ئاوەز ◊ بیروڕای دروست ◊ الدَّهْوُ: عەقل‌و ئاوەز ◊ الدَّهواءُ: دەگوتریّ: (داهية دهواء) تەنگانەی گەورەو کارەساتی جەرگبڕ ◊ الدُّهْوِيةُ: دەگوتریّ: (داهية دُهْوِيَةٌ) بەمانا (الدهواء) دیّ.

الدَّهي: شتی ناخۆش ◊ الدَّهياءُ: بەمانا (الدّهواءُ) دیّ.

داءَ الرجلُ دوْءاً وداءةً: پیاوەکە نەخۆش کەوت ◊ دەگوتریّ: (وقد دِئتَ يارجلُ) کابرا نەخۆش کەوتی ◊ أداءَ الرَّجُلُ داءً: پیاوەکە نەخۆش کەوت ◊ ناوسکی توشی نەخۆشی بوو ◊ أداءَ فلاناً: فلانکەسی توشی شك‌و گومان کرد ◊ أدْوَأَ الرجل: بەمانا (داءَ) دیّ ◊ الدّاءُ: نەخۆشی دیارو نادیار، نەخۆشی دیوی دەرەوەی جەستەو هەناو ◊ عەیب دیاربیّ یان شاراوە ◊ دەگوتریّ: (فلان مَيِّتُ الداءِ): فلانکەس رقی لەوکەسانە نییە کە خراپەیان دەرحەق کردوە.

داء الأسد: لەرزو تا.

داء الظّبي: تەندروستی‌و نیشات.

داء الملوك: نەخۆشییەکە توشی جومگەی قاچ‌و پەنجە دەبیّ.

داء الكرم: قەرزاری‌و هەژاری.

داء الضرائر: شەڕی هەمیشەیی.

داء البطن: فیتنەیی کوێرانە.

داء الذئب: برسیایەتی ◊ الدَّيِّيُّ: نەخۆش ◊ الدَّوْبارةُ: دەزوێکی دولا لەکەتان‌و شتی وا درومانی پیّ دەکریّ ◊ الدَّوْبَلُ: بروانە (دَبَلَ).

داجَ دَوْجاً: خزمەتی کردو یارمەتی دا ◊ الدّاجَةُ: پێویستیاتی بچوك بچوك ◊ شوێنیکەوتەو پاشەتای سوپا ◊ الدُّواجُ: پالتۆی ئەستورو پتەو ◊ داحَت الشجرةُ دوحاً: درەختەکە گەورە بوو لق‌و پۆپی کرد.

دَاحَ بطنُهُ: سکی زل بوو داچۆڕا بەرەو خوار ◊ دەشگوتریّ: (داحَتِ سُرَّتُهُ): ناوکی داچۆڕا بەرەو خوار ◊ دَوَّحَ مالَهُ: ماڵەکەی تەخشان‌و پەخشان

کرد ٥ إنداحَ بطنُهُ: بەمانا (داح) دێ ٥ الدُّاحُ: پەراوێز بۆکردن‌و نەخشاندن بۆنەوەی منداڵ پێوەی خەریك بێ‌و خۆی پێ بخافڵێنێ ٥ بازنەیەکی بادراوە ٥ جۆرێکە لەبۆنی خۆش ٥ شلەمەنییەکە زەردایی تێدایە ٥ الدُّحَة: قوماشی پەراوێز بۆکراوو نەخشێندراو ٥ جیهان ٥ الدَّوْحُ: خانوی گەورە لەرەشماڵ ٥ الدَّوْحَةُ: درەختی گەورەو لق‌و پۆپداری زۆرو شۆڕ بۆوە ٥ دەگوترێ: (هو من دوحة الكرم): سێبەری گەورەو پان‌و بەرفراوان ٥ الدُّوَّاحُ: بەرزو هەڵچو ٥ دەگوترێ: (عذق دوَّاح): لقە درەختێکی هەڵچوو بەرزە ٥ درەختێکی گەورەو بەرزە.

داخ الرجلُ أو البعيرُ دوْخاً: پیاوەکە زەلیل‌و گەردنکەچ بوو.

داخ الناسَ: خەڵکەکەی ژێربارو زەلیل کرد ٥ دەگوترێ: (داخَ البلادَ): ولاتەکەی داگیر کردو دانیشتوانەکەی ملکەچ کرد ٥ أداخَ الرَّجُلَ أو البعيرَ: پیاوەکە یان حوشترەکەی ژێربار کرد ٥ دَوَّخَ الرجلَ أو البعيرَ: بەمانا (أداخَهُ) دێ ٥ دَوَّخَ الوَجَعُ رأسَه: ئازار سەری گێژ کرد ٥ دَوَّخَ الحَرُّ فلاناً: گەرما فلانی زەعیف‌و لاواز کرد ٥ دَوَّخَ المكانَ: بەو شوێنەدا هاتوچۆی کرد ٥ دَوَّخَ البلادَ: بەولاتەکەدا هاتوچۆی کرد تاوای لێ هات هەموو کون‌و کەلەبەری شارەزا بوو ٥ الدَّائخُ: دەگوترێ: (ليل دائخ): شەوێکی تاریکە.

داد الطعامُ وغيره دوْداً: خۆراکەکە کرم لێی دا، کرمی تێکەوت.

دِيدَ الطعامُ: خواردنەکە کرمی تێکەوت ٥ أدادَ الطعامُ: بەمانا (دَادَ) دێ ٥ دوَّدَ الطعامُ: بەمانا (دَادَ) دێ ٥ دوَّدَ الصَّبِيُّ: منداڵەکە یاری بەکرم کرد ٥ الدُّوَاد: کرمی بچوك ٥ پیاوی بەپەلە ٥ الدُّودَةُ: کرم گیانلەبەرێکی درێژە زۆر جۆری هەیە ٥ الدُّوداةُ: جۆلانە ٥ چەرخ‌و فەلەك ٥ دەنگی جۆلانەو چەرخ‌و فەلەك.

دار دورا ودوراناً: بەدەوری شتەکە دا سوڕایەوە ٥

دار فلان على أربع نسوة: فلانکەس چوار ژنی هەیە چاودێرییان دەکاو ماڵ‌و منداڵیان بەرێوە دەبا ٥ کابرا سوڕایەوە گەڕایەوە بۆ ئەو شوێنەی لێیەوە دەستی بەرۆیشتن کرد.

دار الفلكُ في مداره: فەلەك بەرێ‌و رەسمی خۆی سوڕانەوەی پەرەپێداو بێ راوەستان سوڕایەوە.

دار العمامة حول رأسه: مێزەرەکەی لەسەری پێچا.

دِيرَ به وعليه: توشی سەرە خولێ بوو، گێژ بوو ٥ أدار حول الشيْءِ: بەمانا (دارَ) دێ ٥ أدار عن الأمر: داوای لێ کرد واز لەوکارە بهێنێ ٥ أدار فلاناً على الأمر: داوای لەفلان کرد کارەکە ئەنجام بدا ٥ أدار الشَّيْءَ: شتەکەی والێ کرد بخولێتەوە ٥ أدار العمامة حول رأسه: مێزەرەکەی لەسەر پێچا ٥ أدار التجارة: بازرگانیەکەی دەست پێ کرد بێ ئەوەی دوای بخات ٥ أدار الرأي والأمر: زانیاری تەواوی بەسەر راوبۆچون‌وکارەکەدا پەیدا کرد.

أدير به: سەرەخولێی توش بوو ٥ داور مُداورة ودواراً: لەگەڵی دا سوڕاو گونجا ٥ داور الأمورَ وعليها: داوای رێ‌و شوێنی چونە ناوشتەکەی کرد ویستی بزانێ چۆن ئەوکارە بکا ٥ دەگوترێ: (داورتُ الرَّجُلَ على الأمر) لێکۆڵینەوەم دان‌و سانم لەگەڵ ئەوپیاوە کرد دەربارەی کارەکە ٥ دَوَّرَهُ: شتەکەی والێ کرد خڕ بێ ٥ بسوڕێتەوە هەڵخولێ ٥ تَدَيَّرَ المكانَ: ئەو شوێنەی کردە خانووی نیشتەجێ بوون ٥

استدار: بەدەوری شتەکەدا سوڕایەوە ٥ **استدار القَمَرُ**: مانگ خشت بوو رۆشنایی زیادکردو پتر سەرزەوی روناك کردەوە ٥ گەڕایەوە بۆئەو شوێنەی سەرەتا سوڕانەوەی لێوە دەست پێکرد ٥ **استدار بە**: دەورەی دا، کۆنترۆڵی کرد ٥ **التَّـدْوِرَةُ**: چەوی خڕ، کلۆلبی خڕ ٥ **الـدائرةُ**: کەوانەیی، بازنەیی ٥ لەزانیاری ریازی دا بریتییە لە وێنەیەکی یەکسان و سنوردار بەهێڵێکی خوارەوە بوو هەموو خاڵەکانی لەسەر بوعدە یەکسانەکانن بەرامبەر خاڵی ناوەوە ٥ هەرشتێك دەورەی شتێکی تری دابێ ٥ ئەڵقە ٥ **دائرة رأس الإنسان**: موی پێشەسەر، کاکۆڵ ٥ دارێکە، سنگێکە لەناوەڕاستی خەرمان دا دادەکوترێ و گا گێرە بەدەوری دا دەسوڕێتەوە ٥ خوار لوت ٥ بەڵاو کارەسات ٥ تێشکان ٥ **دائرة المعارف**: جۆرە کتێبێکە زانیاری جیاجیاو لەبوارە جیاجیاکان دا لەخۆ دەگرێ، زۆربەی کات زانیاریەکان بەگوێرەی (أ ب ت ث ...) ریز بەند دەکرێن ٥ **الدائرة الإنتخابية**: بەشێك لەشار یان چەند گوندێك نوێنەرێك یا زیاتر هەڵدەبژێرن ٥ **الدَّار**: خانوو بەدیوارو هەڵاش و حەوشەوە ٥ شوێنی نیشتەجێ بوون ٥ شارو وڵات ٥ هۆزو خێڵ.

دار الإسلام: وڵاتی موسوڵمانان.

دار السلام: بەهەشت ٥ بەغدا.

دار الحرب: وڵاتی دوژمن ٥ **الـدَّارِيُّ**: ئەوکەسەی وەگری ماڵ بێ و لەماڵ نەچێتە دەرو هەوڵی وەدەست هێنانی بژێو نەدا ٥ دەگوترێ: (ما بالدار داريٌّ): کەس لەماڵەوە نییە ٥ هەروا بە حوشترێك دەگوترێ کەلەگەڵ گاڕان دا دەرنەچێ و لەئاغەڵ دا بمێنێتەوە ٥ بەلەمەوان، کەڵەکەوان، کەشتییەوان کەلە دوا سەوڵی ئامێرەکەوە بێ ٥ عەطر فرۆش ٥ **الدَّارَةُ**: خانوو ٥ هەرشتێك دەورەی شتێکی تری دابێ ٥ دیمەنی مانگ لەشەوی چواردەو پانزەدا روناکی مانگ ٥ کلۆ لبی رەق بوو ٥ هەرشتێك بەشتێکی تر دەورە درابێ ٥ هەر دەشتایی و پانتاییەك بکەوێتە ناو چەند کێوێکەوە ٥ **دارات العرب**: چەند دەشتاییەکن لەوڵاتی عەرەب رومگی بۆنخۆشیان لێ دەروێ ٥ زیاد لەسەدو دە دەشتایی وا هەیە لەوڵاتی عەرەب دا یەکێ لەوانە (دارة جُلْجُلَ)ە ٥ **الـدُّوارُ**: سەرە خولێ و گێژبوون و سەر سوڕان ٥ **الدُّورُ**: توێ و چینی شت کەدەکەونە سەریەك و شێوەی بازنەیی پێك دێنن وەکو توێی مێزەر ٥ دەگوترێ: (إِنْفَسَخَ دور عمامتە) ٥ لەزاراوەی زانایانی مەنطیقدا بریتییە لە تەوەقوفکردنی هەر یەك لەدوشت لەسەریەکتر ٥ حەریق دەڵێ:

حاشیەی زوڵفت لەسەر نایاتی روت
زۆر موتاڵام کرد وەکوو دەورو تەسەلسول مایەوە

٥ کەرەت و جارو نۆبە، سەرە، دەگوترێ: (جاء دوري) سەرەی من هات.

الدورة الدموية: هەڵسوڕانی خوێن بەناو رەگەکانی جەستەدا ٥ لەشەرایینی دڵەوە بۆ ئەوریدەکان، لە (أوردة)وە بۆ شەرایین ٥ **الـدورة الزراعية**: دابەشکردنی زەوی بۆ دووبەش یان زیاتر لەجاری یەکەم دا نیوەی تایبەت بکرێ بۆ لۆکەو نیوەکەی تری بۆدانەوێڵەی تر یان بەهەر دابەشکردنێکی تر ٥ **دورة الميـاه**: ئاودەست و حەمام و هەر شتێك پەیوەست بێ بەوانەوە ٥ **دورة المجلس النيـابي**: خولی ئەنجومەنی نوێنەران. ٥ **الـدُّورِيّ**: جۆرە چۆلەکەیەکە لەبن گوێسەبانە هێلانە دەکەن ٥ **الدُّوار**: هەرکەسێك هەرشتێك زۆر بخولێتەوە،

هەڵسوڕو داسوڕ بکا ٥ دەگوترێ: (الدهر دوار بالإنسان): زەمانە زۆر سوڕانەوەو هەڵسوڕو داسوڕ بەئادەمیزاد دەکا ٥ ناوێکیشە بۆ کەعبە ٥ لەزانیاری الطبیعة دا بەو شتە دەگوترێ ئامادەباشی هەڵسوڕانی تێدابێ ٥ **الدَّوَّارَة**: ئەو دائیرەو کەوانەییەی لەژێر لوت دایە ٥ ئامێرێکە نەقاش و نەجار بەکاری دێنن بۆ مەزندەکردنی ئەندازەی کەوانە ٥ بەکورتی و کوردی پەرگاڵ ٥ لەورگ دا ناوە بۆ ئەو بەشەی ریخۆڵەی لەخۆ گرتوون ٥ لەسەر دا مەبەست لەخراپیەکەیەتی ٥ **الدُّوارُ**: هەرشتێک بجوڵێ و بخولێتەوە ٥ تەپکە لەبی خڕ بوو کە جڕو جانەوەرو ئاژەڵی کێوی بەدەوری دا دەخولێنەوە ٥ هەمبانەو کوندە کە کونجی هاڕدراوی تێدەکرێ و ئەمجار دەخرێنە سەر یەک و بەهێز زەختیان لێ دەکرێ و دەگوشرێن بۆ ئەوەی رۆنی کونجییەکە بێتە دەر ٥ هەروا بەمانا (الدَّوَّارة) دێ کە بۆ ورگ و سەر بەکار بهێندرێ ٥ **الدَّوَّارِيُّ**: زۆر خلۆک، هەرشتێک زۆر بسوڕێتەوە ٥ دەگوترێ: (الدهر بالإنسان دوّاريٌّ) زەمانە بە زۆر شێوە هەڵسوڕو داسوڕکەرە بەئادەمیزاد ٥ **الدَّيَّارُ**: تاکە کەسێک ٥ دەگوترێ: (ما بالدَّار دَيَّار) کەسێک لەو خانوەدا نییە ٥ **الدَّيُّورُ**: تاکە کەسێک ٥ دەگوترێ: (ما بالدَّار ديور) ٥ **اَلْمَدَارُ**: شوێنی سوڕانەوە ٥ (مدار الأمر) ئەوەی کارەکەی لەسەر بەڕێوە دەچێ ٥ هەروا وشەی (المدار) بەمانا رێڕەوی سوڕانەوەی ئەستێرە گەڕۆکەکان دێ کە بەدەوری خۆردا سوڕ دەخۆن ٥ یان رێڕەوی مانگ بەدەوری ئەو ئەستێرانەی مانگ بەدەوریان دا دەخولێتەوە ٥ مدار الأرض: ئەو فەلەکەی زەوی تێیدا دەسوڕێتەوە بەدەوری خۆردا ٥ **اَلْمُدَرَّةُ**: دۆڵچەیەک لە پێست دروست دەکرێ و ئاوی پێ دەخورێتەوە ٥ دەرپێیەک دەرەلینگەکانی بنەخشێندرێن بە ئەتەمین و شتی وا ٥ **اَلْمُدَوَّرُ**: هەرشتێک لەسەر شێوەی خڕو کەوانەیی بێ ٥ **المدير**: بەڕێوەبەر، ئەوکەسەی کاروباری فەرمانگەیەک یان کۆمپانیایەک هەڵدەسوڕێنێ ٥ **اَلْمُدِيرِيَّة**: ناوچەیەک یان دەستەیەک کە بەڕێوەبەرێک سەروکاری بکا ٥ **الدَّوْرَقُ**: بڕوانە وشەی (دَرَق).

دَاسَ الشَّيْءَ برجله: شتەکەی بەقاچی پێشاندەوەو وردو هاڕی کرد.٥ **دَاسَ** الزرعَ: کشت و کاڵەکەی درونەکردو گێرەی کرد.

دَاسَ الحصيد: کشت و کاڵە دروەوەکەی گێرەکرد بۆئەوەی دانەوێڵەکەی لێ دەربێنێ و جیای بکاتەوە.

دَاسَ السيف: شمشێرەکەی مشت و ماڵ کرد.

دَاسَ الحديقة: باخەکەی راستەو پاستە کرد.

دَاسَ فلاناً: فلانکەسی زەلیل و ژێردەستە کرد ٥ فێڵی لێ کردو هەڵی خەڵەتاند ٥ **أداسَ الحَبُّ**: بەمانا (داسَهُ)دێ ٥ **دوّسَ الطريقَ**: زۆر بەرێگاکەدا رۆیی ٥ **إنداسَ الحَبُّ**: دانەوێڵەکە گێرەکرا ٥ **الدّوائس**: دەگوترێ: (أتتهم الخيلُ دوائس) ئەسپەکان هاتن بۆیان یەک لەدوای یەک ٥ **الدَّوَّاسَةُ**: کۆمەڵێک لەئادەمیزاد ٥ **الدَّوَّاسُ**: هەرکەسێک زۆر کارامەو لێهاتوو بێ لەکارو پیشەی خۆی دا ٥ ئازاو پاڵەوانێک کەس چەنەبەری نەبێ و هەرکەسێک بەرەو ڕوی بێتەوە بی بڕوێنێ.٥ الدَّواسة: لوت ٥ ئەو ئامێرە یان ئەو پارچە کومبارەی لەبەردەرگا دادەنرێ بۆ پێڵاو پاککردنەوە ٥ **الدَّوِيسَةُ**: بەمانا (الدَّوسة) دێ ٥ **الدِّيسُ**: ئازاو نەبەردێکی

ومها كەهەركەسێك بەرمنگاری بێ بی
پروێنێ ٥ جۆرە قەفەزاژێکە بادەدرێو
حەصیری لێ دروست دەكرێ ٥ **الدِّيسَةُ**: بۆ
مێینەی (الدِّيس) بەكاردەهێندرێ ٥ بێشەلانی
پردارو چرو زەمەنداوی ٥ **الْمَدَاسُ**: جۆرە
پێلاوێکە ٥ **الْمَدَاسَةُ**: خەرمان، شوێنی
گێرەکردنی گەنمو جۆی دوورواوە ٥ **المِدْوَاسُ**:
جەنجەڕ، گاگێرە، کەبەسەر کرشەکەدا
دەسوڕێتەوە بۆ دەرهێنانی دانەوێڵەکە ٥
الْمِدْوَسُ: بەمانا (ألْمِدْوَاسُ) دێ، واتە: جەنجەڕ،
دارێکە خڕ وەکوو باگردێن پارچە ئاسنی
وەکوو دەمە بیوری لێ قایم دەكرێ
هەڵدەخولێندرێو بە سەرکرشەکەدا
دەهێندرێو دەبرێ ٥ هەروا ناوە بۆ ئامێرێك
شیرگەر شمشێری پێ مشتو ماڵ دەکا ٥
الْمِدْوَسَةُ: جەنجەڕ، واتە: بەهەمان مانای
(ألْمِدْوَس)دێ ٥ بۆ وشەی (الدَّوْسَرُ، الدَّوْسَرُ،
الدَّوسَرَةُ، الدَّوسَري، الدَّوْسَرَانيّ)بڕوانە وشەی
(دَسَرَ) ٥ **ألْدَّوسَقُ**: بڕوانە وشەی (دَسَقَ).

داش فلان دوشاً: فلانکەس شەوکوێر بوو.

دَوِش الرجلُ دَوَشاً: پیاوەکە تاریکیو لێڵی بەسەر
چاوی دا هات ٥ چاوی کز بوو ٥ چاوی بچوك
بوون ٥ چاوی خێل بوون ٥ **دَوِشَتْ عَيْنُهُ**: چاوی
بەهۆی نەخۆشی چاوی کوێر بوون ٥ **الدَّوَشُ**:
تاریکایی کەبەسەر چاودا دێ٥ کزی چاو ٥
خێلی چاو ٥ **الدَّوطَةُ**: ئەو دیارییەیە کە بوك
دەیدا بە زاوا.

دافَ الدَّواءَ أو الطِّيبَ دوفاً: دەرمانەکە یان
بۆنەکەی تێکەڵاو کرد ٥ دەگوترێ: (دافَهُ في الماء
وبه) دەرمانەکەی تێکەڵاوی ئاوکرد ٥
دەرمانەکەی تەڕ کرد٥ وردو هاڕی کرد ٥ **أدافَ**
الدَّواءَ أو الطيبَ: بەمانا (دافَهُ) دێ ٥ **الدُّوفانُ**:
مۆتەکە.

داق فلانٌ دوقاً ودواقةً: فلانکەس نەحمەق بوو ٥
لەگێلی دا زێدەڕۆیی کرد.٥ **داق** الحيوانُ:
ئاژەڵەکە کزو لاواز بوو.٥ **داق** الفصيلُ من اللبن
عَنْ أمه: بێچووەکە تێری خوارد لە شیری دایکیو
دەمی لەگوانەکە بەردا.٥ **داق** الطعامَ: تامی
خواردنەکەی کرد، لەخواردنەکەی چەشت ٥
ديقت الغنمُ: مەڕەکە یان بزنەکە سەر رەقی
نواندو بەگوێی شوانەکەی کرد ٥ **أداقُوا بە**:
دەوریان داو لەناوخۆیان گرت ٥ **دَوْقَهُ**: گێلو
نەفامی کرد ٥ **إنداقَ بَطْنُهُ**: سکی هاوسا ٥ **تَدَوَّقَ**:
گێل بوو ٥ **الدائقُ**: (متاع دائقٌ مائق): کالایەکی
بێ نرخو بەهایە ٥ هەرزانە ٥ **الدَّوق**: قلینچکی
چاو ٥ یەکەم پلەی رێزو پیاو ماقوڵی یە لەناو
خۆرئاواییەکان دا ٥ **الدَّوقانيةُ**: گەندەڵیو
داوەشان ٥ ئەحمەقیو گێلی ٥ **الدُّوقَةُ**: بەمانا
(الدوقانية) دێ ٥ **الدُّوقِيَّةُ**: کوێخای دێو
فەرمانڕەوایەکی بچوك ٥ **الدَّوقَعَةُ**: بڕوانە
وشەی (دقع) ٥ **دَوْقَلَ**: بڕوانە وشەی (دَقَلَ) ٥
الدَّوقَلُ: بڕوانە (دقل).

داك القومُ ونحوهم دوكاً ومداكاً: خەڵکەکە
وروژان و تێکیانەوە هاویشت ٥ نەخۆش کەوتن.

داك الطِّيبَ والشيءَ دوكاً: شتە بۆندارەکەی
(بۆنەکەی) وردو هاڕکرد، هاڕیو کردی بە تۆز.

داك فلاناً: فلانکەسی لەناو هەڵکێشا ٥ خستیە
ناو گلەوە، ژێر گڵی دا ٥ فلانکەسی دیل کردو
کردی بە ئەسیر ٥ **تَداوَكَ القومُ**: خەڵکەکە
بەشەڕو خراپەکاریی بۆیەکتری تەنگیان
بەیەکتر هەڵچنی ٥ **الدَّوكُ**: جۆرێکە لەمەحاری

دەریا ٥ الدَّوكَةُ: دەگوترێ: (وقعوا في دوكة) خەڵكەكە كەوتنە شەڕو كێشەوە لەگەڵ یەكتری ٥ المداك: دەسكەوان، سندوڵ، شتێكە ماددە بۆندارەكەی تێدا دەكوترێ یان لەسەری ورد دەكری ٥ المِدْوَك: ئەو دەسكە سندوڵەی شتە بۆندارەكەی پێ دەكوترێ یان دەسكی دەسكەوان كە شتە بۆندارەكەی پێ ورد دەكرێ، ٥ الدَّوكس: بڕوانە وشەی (دَكَسَ).

دَالَ الدهرُ دولاً ودولة: ڕۆژگار گۆڕانی بەسەردا هات‌و لەحاڵێكەوە گواستییەوە بۆ حاڵێكی تر ٥ دالت الأيام: ڕۆژەكان گۆڕانكارییان بەسەردا هات.٥ **دَالَ** الثوبُ: كراسەكە (قوماشەكە) ڕزی، كۆن بوو.٥ **دَالَ** بطنُهُ: ورگی دا چۆڕاو شۆڕ بۆوە بۆسەر زەوی ٥ أدالَ الشَّيْءَ: شتەكەی والێ كرد خەڵك دەستاو دەستی پێ بكا.

دَالَ فلاناً على فلان ومنه: یارمەتی فلانكەسی داو زاڵی كرد بەسەر فلانكەس دا ٥ داولْ كذا بينهم: شتەكەی والێكرد لەناو خۆیان دا دەستاو دەستی پێ بكەن ٥ جارێك بەدەست تاقمێكەوە بێ‌و دەمێكی تر بەدەست كۆمەڵێكی ترەوە ٥ دەگوترێ: (داوَلَ الله الأيام بين الناس): پەروەردگار ڕۆژگاری سوڕاند هەردەمەو بەدەست یەكێكەوە بوو ٥ دَوَّلَ دالاً: پیتی دالی نووسی ٥ (تدويل المدينة) بریتییە لەوەی شارێك لەژێر كۆنترۆڵی زیاد لە حكومەتێك دا بێ ٥ اندالَ القومُ: خەڵكەكە لەشوێنێكەوە گواستیانەوە بۆ شوێنێكی تر ٥ اندالَ الشَّيْءُ: شتەكە هەڵواسرا ٥ اندالَ بطنُهُ: ورگی داچۆڕاو شۆڕ بۆوە ٥ اندالَ ما في بطنه: ورگی دڕاو ڕیخۆڵەكانی هەڵڕژانە سەر زەوی ٥ (تداولت الأيدي الشيءَ): دەستەكان ئەوشتەیان ئاڵ‌و گۆڕكرد هەر ڕۆژە شتەكە بەدەست یەكێكەوە بووە ٥ دەگوترێ: (تداول القومُ الأمرَ): خەڵكەكە ناوەناوە كارەكەیان لەئەستۆ گرت ٥ استدالَ الأيامَ: هەوڵی دا ڕۆژگاری دەسەڵاتداریەتی بۆ بگەڕێتەوە ٥ الدَّالُ: پیتێكە لەپیتەكانی هیجا ٥ هەروا بەمانا ئافرەتی قەڵەو دێ ٥ (دال النهر) بریتییە لە خلتەو قوڕاوی ناو ڕووبارەكان كە ڕووبارەكە دەكاتە دوكەرت‌و شێوەی پیتی (دال) پێك دەهێنێ ٥ بەزمانی یۆنانی پێی دەگوترێ: (دلتا) ٥ الدَّالَّةُ: شۆرەت‌و ناوو ناوبانگ ٥ الدَّوالي: تری تایەفی ڕەش كەبەلای سوری دا بڕوانێ ٥ لەزانستی پزیشكی دا ئەستوربون‌و هاوسانی ڕەگە خوێنبەرەكانە، ناهێڵێ خوێن پێیاندا بگەڕێتەوە ٥ دَوَالَيْكَ: جاوگەو زۆری زێدە ڕەوی دەگەیەنێ لە دەست بەسەراگرتن‌و دان‌و سان‌و لێكۆڵینەوە دا ٥ الدَّوَلُ: سەرمتیری دەستاو دەست پێ كراو ٥ الدُّولَةُ: دەسەڵات‌و دەست بەسەرا گرتنی كاروبار ٥ شتی دەستاو دەست پێكراو ٥ كۆمەڵێك خەڵكی زۆر بەشێوەیەكی هەمیشەیی لەهەرێم‌و وڵاتێك دابنیشن‌و شەخصیەتێكی مەعنەوی‌و سەربەخۆی سیاسییان هەبێ ٥ ئەگەر لەبواری شەڕدا بەكارهات بریتییە لەوەی دولایەنی شەڕكەر هەر دەمەو یەكێكیان سەركەوتن بەدەست بێنێ ٥ هەروا بەمانا (چكڵدانە)دێ ٥ بەمانا (دەندوك)دێ ٥ بەمانا (لا ورگ) دێ ٥ بەمانا (ناوك) دێ ٥ الدُّولَةُ: زاڵبوون‌و دەست بەسەراگرتن ٥ شتی دەستاو دەست پێكراو لەپارەو پول‌و ئامێری جۆراو جۆر ٥ الدَّوِيلُ: گیای وشكەوە بووی وەها ساڵێك‌و دوانی بەسەردا ڕۆیشتبێ ٥ هەر گژوگیایەك تێك

شکابێو رەش هەڵگەڕابێو کەڵکی پێوەنەمابێ ٥ **اَلْمُدَارَكَةُ فِي القضاء**: لێکۆڵینەوەو قسە لێ کردنی دادوەرەکانە لەسەر رووداوو قەضیەیەك پێش دەرکردنی بڕیار.

الدُّولابُ: ناعور، ئامێرێکە بە ئیسترو بارگیر هەڵدەسوڕێندرێ ئاوی پێ هەڵدەگوێزرێ ٥ ئامێرێکە بۆ بەرزکردنەوەی شتی قورس بەکاردێ ٥ کەنتۆری جلو بەرگ، ٥ **الدُّوْلَجُ**: بڕوانە وشەی (دَلَجَ) ٥ **الدَّوْلَجُ**: بڕوانە وشەی (دَلَجَ) ٥ دامَ الشَّيْئُ دوماً ودواماً: جێگیرو پایەدار بوو ٥ مایەوە ٥ دەستاو دەستی کرد ٥ جمو جۆڵی کرد ٥ کپ بوو ٥ دەگوترێ: (دام غَلَيانُ القِدرِ) قڵپەو هەڵچونی مەنجەڵەکە کپ بوو.

دامَ الحيوانُ: ئاژەڵەکە، وڵاخەکە ماندوو بوو ٥ دامَ المطَرُ: بارانەکە بەردەوام بوو ٥ دامَ الدَّلْوُ: دۆڵچەکە پڕبوو ٥ دیم بە: توشی سەر سوڕان بوو، گێژ بوو ٥ **أدامت السماءُ**: ئاسمان بارانی باراند ٥ **أدامَ الشَّيْئَ**: شتەکەی دامرکاندەوە بەئاو یان بەشتی تر ٥ خواستی وابوو بەردەوامی بکا ٥ کاڵو خۆی تێداکرد بەهێواشی دەستی بۆبرد ٥ **أدامَ القِدْرَ**: قڵپە قڵپو هەڵچونی مەنجەڵەکەی هێواش کردەوە ٥ **أدامَ الدَّلْوَ**: دۆڵچەکەی پڕکرد ٥ **أديم به**: بەمانا (دیم به)دێ ٥ **داوَمَ عليه**: بەردەوام بوو لەسەری‌ودەستی لێ هەڵنەگرت ٥ **داوَمَ الشَّيْئَ**: هیوای خواست بەردەوام بێ ٥ هێواشی تێدا بەکارهێنا ٥ **دَوَّمت السماءُ**: ئاسمان بارانی وردو لەسەر خۆو بەردەوامی باراند ٥ **دوَّمَ الطائرُ**: باڵندەکە بەحەوادا فڕیو باڵی لێکدان ٥ فڕیو باڵی راست کردن ٥ **دوَّمت الشمسُ**: خۆر بەئاسمان دا خولی خۆی ئەنجام دا ٥ **دوَّمت عينه**: بیلبیلەی چاوی سوڕاو سوڕی کرد ٥ **دوَّمَ** فلان أو البعيرُ: فلاَنکەس یان حوشترەکە زمانی لەناو دەمی خۆی دا هێناو برد بۆئەوەی ناودەمی وشك نەبێ ٥ **دوَّمَ الكلابُ**: سەگەکە لەڕاکردن دا بینی گرت.٥دوَّمَ الشَّيْئَ: شتەکەی خولاندەوە ٥ دەگوترێ: (دَوَّمَ العمامـــة) مێزەرەکەی بەدەوری سەری دا پێچ پێدا ٥ **دوَّمَ الصَّبِيُّ الدوامة**: منداڵەکە یاری بەمەزراحەکە کرد ٥ **دوَّمَ الخمرُ شارِبَها**: شەرابەکە کابرای گێژوێژکردو توشی سەرسوڕانی کرد ٥ **دوَّمَ الزعفران**: زەعفەرانی کردە ناو ئاوەوە تێکی هەڵدا بۆئەوەی بتوێتەوە ٥ یان تێکی هەڵداو تواندییەوە ٥ **دوَّمَ المَرَقَةَ**: شۆرباوەکەی زۆر چەور لێنا، رۆنی زۆری تێکرد بۆئەوەی رۆنەکە بەسەریەوە بسوڕێتەوە ٥ **دوَّمَ القِدْرَ**: قڵپە قڵپو هەڵچونی مەنجەڵەکەی هێواش کردەوە.

استدام الشَّيْئَ: شتەکە بەردەوام بوو ٥ **استدام فلان**: کابرا لەکارەکە دا زێدە رۆیی کرد ٥ چاوەڕوانی کرد ٥ **استدام الطائرُ**: بەمانا (دَوَّمَ) دێ ٥ **استدام الشَّيْئَ**: هیوای خواست شتەکە بەردەوام بێ ٥ **استدام الأمْرَ**: هێواشی لەکارەکە پەیڕەو کرد ٥ **استدام عاقبة الأمـر**: چاوەڕوانی سەرەنجامی کارەکەی کرد ٥ **استدام غريمـه**: لەگەڵ قەرزدارەکەی دا هێدی‌و هێواشی نواند ٥ **استدام فلان الله نعمة فلان**: داوای لەخودا کرد نیعمەت‌و پیاوەتی فلاَنکەسی بۆبەردەوام بکا ٥ **الدَّوَامُ**: ئەوماوەیە کە پێویستە موچە خۆر لەشوێنی کارەکەی بەردەوام بێو ئەرکی سەرشانی ئەنجام بدا ٥ **الدُّوَامُ**: سەر سوڕان‌و گێژ بوون ٥ **الدَّوْمُ**: بەمانا (الدائم) دێ ٥ دەگوترێ: (مازالت السماء دوماً دَوماً) ئاسمان تا ئێستا بەردەوام باران دەبارێنێ ٥ هەروا ناوە بۆ درەختێك لەپێڕی دارخورمابێ، قەبارەی زلەو

له سەعیدی میصر زۆره ◊ هەروا لەوڵاتی تری عەرەبیش زۆره، قەبارەی بەرەکەی بەئەندازەی سێوێکە توێکلێکی ئەستورو سوری هەیە ◊ دەنکی گەورەی هەیەو کاکڵەکەی نەرمو نیسفنجی یە ◊ هەروا ناوە بۆ درەختی گەورە لەهەر جۆرێک بێ ◊ الدُّوَاقَـةُ: مزراح، (خلخلۆکە) دارێکە لایەکی پانو لایەکی باریک سەری لاباریکەکەی ئاسنێکی خڕی بەئەندازەی دەنکە نۆکێکو گەورەتر پێدا دەکوترێ ◊ ئەمجار پەتێکی تێ دەهاڵێندرێو بەزەوی دا دادەخوترێودەخولێتەوە ◊ الدِّيمَـةُ: بارانێک ماوەی بارینەکەی درێژە بکێشێو لەسەرخۆ بباریٰ ◊ الـدَّيوم: بەردەوام ◊ أَلْمُـدَامُ: بارانی بەردەوام ◊ شەراب ◊ أَلْمُدَامَةُ: شەراب ◊ المِدْوَامُ: ئاو یان چیلکەدارێکی تەڕ یان هەرشتێکی تر کە هەڵچون و قلپە قلپی مەنجەڵی سەر ئاگر دامرکێنێتەوە ◊ المِدْوَمُ: بەمانا (المِدْوَامُ) دیٰ.

دان دَوْنَـاً ودونـاً: پڕو پوچو بێخێر بوو ◊ زەعیفو لاواز بوو.

دان له: فەرمانبەر داری بوو، گەردنکەچی بوو ◊ أَدیـنَ: بەمانا (دان)دیٰ ◊ دَوَّنَ دیوانـاً: دیوانی شیعری دانا، شیعری کۆکردەوەو نوسینیەوە ◊ دوَّن الکتب: کتێبەکانی کۆکردنەوەو رێکی خستن ◊ تَدَوَّنَ: بۆ مطاوعەی (دَوَّنـه) هاتووه ◊ باش دەوڵەمەند بوو ◊ الـدُّونُ: خوێڕیو پڕو پوچ ◊ دُوْنَ: زەرفی زەمانه.

الدِّیوانُ: دەفتەرو تۆمارگا کە ناوی سەربازو شتی وای تێدا بنووسرێ ◊ نووسەرو شوێنی نیشکردنیان ◊ کۆمەڵێک یا زۆربەی شیعری شاعیرێک ◊ هەموو کتێبێک.

دَوِيَ فلان دَوَیً: فلانکەس تووشی نەخۆشی سیل بوو ◊ بەنەخۆشی هەناو مرد ◊ رقو کینەی پەیداکرد ◊ گێلو ئەحمەق بوو ◊ کوێر بوو ◊ دويت الأرضُ: زەوییەکە دەردو ئافاتی زۆر بوو ◊ أدْوی فـلان: فلانکەس هاونشینی نەخۆشێکی کرد ◊ أدْوی فلانـاً: فلانکەسی نەخۆش کرد ◊ چارەسەری نەخۆشییەکەی کرد ◊ داويَ المريض ونحوه مداواةً ودواءً: چارەسەری نەخۆشەکەی کرد ◊ داويَ الفرسَ: ئەرکی بەخێوکردنو سەرپەرشتی کردنی ئەسپەکەی لەئەستۆ گرت.

دَوَّى الرعـد: هەورەکە گرماندی ◊ دَوَّى الفحلُ: ئەسپەکە حیلکاندی، حیلکەی ئەسپەکە بیسترا ◊ دَوَّى الطـائرُ: باڵندەکە لەحەوادا باڵی رێک کردنو فڕی ◊ دَوَّى الکلب في الأرض: سەگەکە بەناو زەوییەکەدا سوڕایەوە ◊ دَوَّى الرجل في الأرض: پیاوەکە بەناو زەوییەکەدا ڕۆیی ◊ دَوَّى بالشَّيْئِ: بەلای شتەکەدا ڕۆیی ◊ ملی لەساڕای کاکی بەکاکی ناو ڕۆیی ◊ دَوَّى اللبنُ والمرقُ: شیرەکە یان شۆرباکە توێی گرت ◊ توێی کەوتە سەر ◊ دَوَّى الماءُ: ئاوەکە بەڵغی سەرکەوت ◊ شتێکی لەسەر دەرکەوت وەکوو توێ وایە ◊ دَوَّى الطعـامُ: خۆراکە کە زۆر بوو ◊ دَوَّى فلانـاً: سەرتوێژی شیرو ماستی دا بەفلان ◊ إدَّوى: سەرتوێژی شیرو ماست یان هی شۆربای خوارد ◊ تداوى: حەبو دەرمانی خوارد ◊ الداوي: (لبن داو) شیرو ماستێکی سەرتوێژدارە ◊ الدَّاوِيَـةُ: دەشتی کاکی بەکاکی ◊ الدَّوِيَّةُ: بەمانا (الدّاوِيَـةُ) دیٰ ◊ الدَّايَةُ: مامان ◊ ئافرەتی بێگانەی شیردەر ◊ ئافرەتێک منداڵی خەڵک بەخێو بکا ◊ الـدَّوى: نەخۆشی ◊ نەخۆشی سیل ◊ عەیبی دیارنەبووی کاڵا ◊ ئادەمیزادی خب بوو، خوست لێ بڕاو ◊ دەگوترێ: (ترکـت فلانـاً دَوًى): فلانکەسم جێهێشت خوستی لێ بڕابوو، جووڵەی لێوە نەدەهات ◊ الـدَّواءُ: دەرمان،

هەرشتێـك چارەسـەری نەخۆشی پێ بکرێ ٥ الدَّواةُ: قوتـوە مەرەکەبو نـوچو کەرەسـەی پێ نووسـین ٥ هـەروا نـاوە بـۆ توێـکڵی کاڵەکـە مارانـەو توێـکڵی کاڵـەکو توێـکڵی بۆڵـەترێ ٥ الدُّوايَةُ: تویـیـەکی تەنکە دەکەوێتـە سەر شیرو شۆربا ٥ دەگوترێ: (مرقـة دُوايـة): شۆرباوێـکی توێــدارو چــەورو پیــوداره ٥ ئــەو بــەڵغو سەوزاییەی دەکەوێتە سەر ددان ٥ الدَّوُ: سارای کـاکی بـەکاکی ٥ زەوی تـەخت ٥ الـدَّوِيُّ: بـەمانا (الدَّاوية) ٥ الدَّوِيُّ: گرمـەی هـەور ٥ ویـزە ویـزو گیزە گیزی هـەنگـو مـێشو مێشوله ٥ دەنـگـو صـەدا ٥ دَوِي الـريح: بـای لەسـەرە خـۆ ٥ دَوِيَ الأذن: هاشـە هاشـی گوێـچکە ٥ تاکـە کـەس ٥ دەگوتری: (ما بالـدار دَوِيٌّ) کەس لەخانوەکـەدا نییە ٥ هـەروا دەگوترێ: (داء دَوِيّـة) دەردێـکی گرانــە ٥ الدَّوِيَّــةُ: (أرض دَوِيَّــةٌ): زەوییــەکی نەگونجاوە بـۆ تێـدا ژیـان، دەردو ئافاتی زۆرە ٥ الدَّيِيّ: بروانە (دَوَأ).

اَلدَّیبوبُ: بـروانە (دَبَّ).

دَاثَ دَیْثاً: نەرمو ئاسان بوو.

دَاثَ فـلان: فلاَنکـەس غـیرەتو پیـاوەتی نـەماو خەجاڵەت بوو، گەوداو خوێڕییە ٥ دَیَّثَ فـلان: فلانکەس گەوادو خوێڕی بوو.

دَیَّثَ الطريقَ: ڕێگاکەی پێخوست کرد، تـەختو بـێ کۆسپی کرد ٥ دَیَّثَ الشَّيْءَ: شتەکەی نەرم کـرد، چـەماندی، ژێربـاری کـرد ٥ دەگـوترێ: (دَیَّـثَ المِطرقة الحدید) چەکوچەکە ئاسنەکەی نەرم کرد چەماندییەوە ٥ دَیَّثَ الحیوانَ والإنسان: وڵاخەکە یـان ئادەمیزادەکـەی زەلیـلو ژێربـار کـرد ٥ خەسـاندی ٥ ئەوەنـدەی زەلیـلو ملکـەچ کـرد تاژێر باربوو، دەگوترێ: (دَیّـثە بالـصغار)منداڵە

ورکەی دواخستو سوکایەتی پێ کرد ٥ تَدَیَّثَ: بۆ موطاوەعەی (دَیَّثَهُ)دێ ٥ دَیَّثَ فلان: فلاَنکەس خەڵکی بۆژنەکەی هێناو لەجیاتی ئـەوە پارەی وەرگرت، واتە: گەوادیی بەخێزانی خۆی کرد ٥ الـدَّیْثانُ: مۆتەکە کەسواری ئادەمیزاد دەبێ ٥ الـدَّیْثانِيُّ: بـەمانا (الـدَّیْثانُ) دێ ٥ الـدَّیُّوثُ مِـن الرجال: پیاوێکە گەوادیی بەژنو خوشکی خۆی بکـا ٥ غـیرەتو پیـاوەتی تێدانییـەو بـەهیچ شتێـک خەجاڵـەت نابـێ ٥ الـدَّیَاجِی: بروانـە (دَجَا) ٥ الدَّیْموج: بروانە (دَجَّ) ٥ الدَّیْجور: بروانە (دَجَـرَ) ٥ الـدَّیْجوريّ: بروانـە (دَجَـرَ) ٥ الـدَّیْحان: بروانـە (دَحَـنَ) ٥ الـدَّیْحَس: بروانـە (دحـس) ٥ الـدَّیْخَسُ: بروانـە (دَخَـسَ) ٥ الدَّیـدَبُ: بروانـە (دَدَبَ) ٥ الدیدبان: بروانە (دَدَبَ).

الدیدان: بروانـە (دَدَنَ) ٥ الدَّیـدن: بروانـە (دَدَنَ) ٥ تـدیر المکـان: بروانـە (دَوَر) ٥ الـدَّیْر: کەنیـشتە، شوێنی خوداپەرستی رەبەنـە مەسـیحییەکان ج نێـرو ج مـێ ٥ (رأس الـدیر): پیـاو مـاقوڵو سەرەك خێڵ.

الدَّیْرانيُّ خاوەنی کەنیشتە، ئەوکەسەی سـەروکاری کەنیـشتە دەکـا لـەروی پێداویـستیو بینـا سـازییەوە ٥ الـدَّیّار: بـەمانا (الـدَّیْرانيّ)دێ ٥ الدَّیّور: بروانە (دور) ٥ الدیرة: بروانە (دور).

المـدیر: بروانە (دور) ٥ المدیرة: بروانـە (دور) ٥ الدَّیس: بروانە (دوس) ٥ الدَّیسةُ: بروانە (دوس) ٥ الدَّیْـسَق: بروانـە (دَسَـقَ) ٥ الدَّیـسم: بروانـە (دسـم) ٥ الدیـسمة: بروانـە (دَسَـمَ) ٥ دیـسمبر: مـانگی دوانـزەی رۆمـیو کـانونی یەکـەم لـە حیسابی سورمیانی دا.

داصَ: لای دا، کلا بـوو ٥ ڕێـی لـێ گـوم بـوو سەر کوێر بوو ٥ لەشەڕدا هـەڵات ٥ جوسـتو چالاك بـوو، بـەدەوری شـتەکەدا سوڕایەوە ٥ شـوێن

فەرمانڕەواکەوتو پابەندی فەرمانو بڕیاری بوو ٥ دوای گەشەکردنو بەرز بوونەوە تێشکاو پوچایەوە ٥ جوڵە جوڵی کرد.

داصَ عن الطريق: لەرێگا لای دا ٥ **داصَت السمكة في الماء**: ماسییەکە رۆچووە خوار بەناو ئاوەکەدا ٥ **انداص الشَّيْئُ**: شتەکە لەدەست دەرچوو لەدەست ترازا ٥ **إنداص بالشّر**: لەناکاو بەشەڕو خراپەکاریی بەرەنگاری بۆوە ٥ دەشگوترێ: (انداص عليه بالشَّرِ) ٥ **الدائص**: دز ٥ **الدَّيَاصُ**: قەڵەو خرپنێك لەبەر گۆشتنی بەدەست نەگیرێ ٥ یان لەبەر بەهێزو پتەویی ماسولکەکانی کەس پێی نەوێرێ ٥ **الدَّيَّاصَةُ**: ئافرەتی گۆشتن ٥ ئافرەتی کولەبنە ٥ **الدَّيقوعُ**: بڕوانە (دقع) ٥ **الدَّيك**: کەڵەشێر، ٥ هەروا ناوە بۆ بەهار لەم روەوە کە بەجۆرەها روەكو گوڵ دەرازێتەوە ٥ ئەو نێسقانەی لەدوا گوێچکەی ئەسپەوەیە ٥ **المديكة**: (أرض مديكة): زەوییەکی تەخت کراو راستەو پاستە کراوە ٥ **الدَّيلعُ**: بڕوانە (دَلَعَ) ٥ **الدَّيماسُ**: بڕوانە (دمس) ٥ **الديمة**: بڕوانە (دوم) ٥ **الديموقراطية**: جۆرێکە لەفەرمانڕەوایی کەسەروەری گەلی تێدا بەرچاو دەگیرێو دژی دیکتاتۆرییەتە ٥ ئەمە لە روی رامیارییەوە، لەروی کۆمەڵایەتیشەوە شێوازێکی ژیانە لەسەر بنەمای یەکسانیو ئازادی رادەربڕینو بیرکردنەوە.

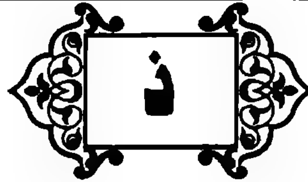
دان دينا وديانة: ملکەچو زەلیل بوو، فەرمانبەر دار بوو ٥ دەشگوترێ: (دان لە و دان منە): تۆڵەی لێساند ٥ (دان بکذا): ئەوەی کردە ئایینی خۆی.

دان فلان دينا: فلانکەس قەرزی کرد ٥ قەرزەکانی زۆربوون ٥ خوی بەکاری خێر یان شەڕەنگێزییەوە گرت.

دان فلانا دينا: فلانی زەلیل کرد ملکەچی کرد ٥ دەگوترێ: (دان فلان نَفْسَهُ) خۆی هەڵنا بۆ کردنی کارێك کەپێی ناخۆش بوو ٥ نەفسی خۆی موحاسەبە کرد ٥ (دان الشَّيئ) شتەکەی کردە مڵکی ئەو ٥ **أدانَ**: پارەی قەرز کردو بوو بەقەرزدار، پارەی بە قەرزداو بوو بە خاوەن قەرز ٥ **أدانَ فلاناً**: قەرزی دایە ٥ قەرزی لێ کرد ٥ **دَايَنَهُ مُداينة وديانا**ً: مامەڵەی بەقەرز لەگەڵ دا کرد ٥ پاداشی دایەوە ٥ دادگایی کرد ٥ **دَيَّنَهُ**: قەرزی دایە ٥ وازی لێ هێنا خۆیو بیرو باوەڕی چۆنەو چۆن نییە چی بەسەرەوە نەبوو ٥ بڕوای پێ کرد ٥ **دَيَّنَ فلاناً الشَّيْئَ**: شتەکەی کردە موڵکی فلان ٥ دەگوترێ: (دَيَّنَ فلاناً القومَ) فلانکەسی کردە کوێخاو کاربەدەستی خەڵکەکە ٥ **إدّان**: قەرزی کرد، بوو بە قەرزدار ٥ قەرزی لەسەر کەڵەکە بوو ٥ **إدّان القومُ**: خەڵکەکە مامەڵەیان بەقەرز کرد ٥ **تداين الرجلان**: دوو پیاوەکە مامەڵەیان لەگەڵ یەکتردابەقەرز کرد ٥ **تَدَيَّنَ**: قەرزی کردو بوو بەقەرزدار ٥ **تَدَيَّنَ بكذا**: بڕوای بەوەکردو پابەندی بوو ٥ **الدّيران**: بڕوانە (دون) ٥ **استدان**: قەرزی کردو بوو بەقەرزدار ٥ داوای ئەوەی کرد قەرزی پێ بدەن ٥ دەگوترێ: (استدان فلاناً) قەرزی لەفلانکەس کرد ٥ **الدِّيانَةُ**: ئەوەی ئادەمیزاد بیرو باوەڕی پێیە ٥ **الدَّيْنُ**: قەرزی ماوە دیاریکراو ٥ بەهای کاڵاو شتومەك ٥ هەرشتێك حازرنەبێ ٥ مردن ٥ **الدِّينُ**: بەمانا (الدّيانة) دێ ٥ هەروا ناوە بۆ هەموو ئەوشتانەی عیبادەتی خودایان پێ دەکرێ ٥ ئایینی ئیسلام بڕوا بەدڵو دان پیانان بەزوبان بەجەستەو ئەندام کارکردن ٥ ژینامە ٥ مڵکایەتی ٥ فەرمانڕەوا ٥ حاڵو وەزع ٥ خۆپارێزی ٥ حیسابو ئەژمار ٥ قەزاو

نەخشەدانان ◊ **الدّينة**: بەمانا (الدّين)دیَ ◊
بەمانا خودا پەرستی دیَ ◊ **الدّيان**: ناوێکە
لەناوە جوانەکانی خودا ◊ قازیو دادوەر ◊
پاداش دەرەوە بەخێر یان بەشەڕ ◊ ژمێریار.
المِذْيانُ: کەسێکە زۆر قەرزو قۆڵە بکا، کەسێك زۆر شت
بەقەرز بدا، دەشگوترێ: (امرأة مديان) ◊ **المَدينُ**:
بەندەو کۆیلە.

دَيْ دیَ: جۆرە گۆرانییەکە بۆ حوشتر دەگوترێ ◊ **الدّايَةُ**:
بڕوانە (دوی) ◊ **الديناميكا**: زانیارییەکە
دەربارەی جەمو جۆڵ بەمانا گشتییەکەی ◊
الدّيّوم: بڕوانە (دَوَمَ).

الذّالُ: پیتی نۆیەمی پیتەکانی هیجایە ٥ لەنێوان کەناری زوبانو کەناری دوو دانی پێشەوەی لای سەرو دەردێ.

ذا: ئیسمی ئیشارەیە بۆ تاکی نێرینە بەکاردێ، دەتوانرێ پیتی (کافی خیطابی) پێوە بلکێندرێ بەگوێرەی خیطابە ئاڕاستە کراوەکە (کافەکە) دەگۆڕێ، دەگوترێ: (ذاكَ، ذاكِ، ذاكما، ذاكم، ذاكنّ) ٥ واش دەبێ پیتی (ها)کە بۆ هوشیار کردنەوەیە پێشی دەکەوێ، دەگوترێ: (هذا) (هذاك) وادەبێ پیتی (ل) کە دوریی دەگەیەنێ، دەکەوێتە نێوان ئیسمی (ذا)و (کافەکە)، دەگوترێ: (ذلك) ٥ هەروا وشەی (ذا) بەمانا خاوەن دێ، (ذا المال) واتە: خاوەن ماڵ.

ذات: بۆ مێینەی (ذو)ی بەمانا صاحب بەکاردێ، دەگوترێ: (هو ذو مال وهي ذات مال) ٥ (ك: ذَوَات)ە ٥ وادەبێ بەمانای یەکجار دەگەیەنێ، دەگوترێ: (لقيت فلاناً ذات مرة) جارێك توشی فلانکەس بووم ٥ (ما كلمت فلاناً ذات شفة): یەك وشە قسەم لەگەڵ فلان نەکرد ٥ هەروا بەمانا حاڵووەزع دێ (وأصلح ذات بينهم) حاڵو وەزعی نێوانیانی باش کردو کێشەیان نەما ٥ بەمانا لای شت دێ، دەگوترێ: (ذات اليمين وذات الشمال) لای ڕاستو لای چەپ ٥ بەمانا خودی شتو حەقیقەتی شت دێ، دەگوترێ: (ذات الشيء) خودی شتەکەو حەقیقەتو تایبەتمەندی شتەکە، دەگوترێ: (عيب ذاتي): عەیبێکی سروشتیو خۆڕسك ٥ **الذّاتُ:** نەفسو شەخصو خود ٥ لەبواری ئەدەب دا (نقد ذاتي): واتە ڕەخنەکە پەیوەندی بە بیرو بۆچونی کەسەکەو هەڵچونو داچوونە دەروونیەکانیەوە هەیە ٥ پێچەوانەی نەقدی مەوضوعییە، دەگوترێ: (جاء فلان بذاته): فلانکەس خودی خۆی هات٥ (عرفه من ذات نفسه): لەخودی خۆیەوە ناسیوێتی شارەزابوو.

ذات الصدر: نهێنی ناو دڵی ئادەمیزاد.

ذات الرئة: ئیلتیهابو هەوکردنی سی.

ذات الجنب: ئیلتیهابی پەردەی سی.

ذَأَبَ فلان: فلانکەس کردەوەی گورگانەی کرد، کەلەشوێنێکەوە ترسی هەبوو لەلایەکی ترەوە بۆی هات.

ذَأَبَ في السير: لە ڕۆیشتن داپەلەی کرد.

ذَأَبَ الريحُ الشَّيْ: بایەکە لە هەموو لایەکەوە بۆشتەکە هات.

ذَأَبَ الشَّيْ: شتەکەی کۆکردەوە، ڕێکی خست.

ذَأَبَ الدابّة: وڵاخەکەی لێخوڕی.

ذَأَبَ فلاناً: فلانکەسی دەرکردو سوکایەتی پێکرد ٥ ترساندی.

ذَأَبَ الغُلام: کاکۆڵی بۆ منداڵەکە دروست کرد.

ذَئِبَ: لەگورگ ترسا ٥ گورگ کەوتە ناو مەڕو ماڵاتەکەیەوە.

ذَئِبَ ذَأْباً: وەکوو گورگی لێ هات لەچاو چنۆکیو زێنە خرۆیی دا ٥ لەگورگ ترسا ٥ لە شتێك ترسا.

ذَؤُبَ ذآبة: وەکوو گورگی لێ هات لەخراپەکاریو چاوچنۆکی دا ٥ **أذأبَتِ الأرضُ**: وڵاتەکە گورگی زۆر بوو ٥ گورگی تێدا پەیدا بوو ٥ لەشتێك ترسا ٥ **أذأب في السير**: لەڕۆیشتن دا پەلەی کرد ٥ **أذأبَ الغُلامَ**: کاکۆڵی بۆ منداڵەکە کرد ٥ **ذأبَهُ**: کاکۆڵی بۆکرد ٥ ترساندی ٥ ڕایچڵەکاند ٥ **تَذاءبت الریحُ**: بایەکە هەڵبوونەکەی شێواوبوو هەردەمە لەلایەکەوە دەهات ٥ **تذاءبت الریحُ الشَّيْءَ**: بایەکە هەردەمە لەلایەکەوە لەشتەکەی داو بۆی هات ٥ **تَذأَّبَ**: وەکوو گورگی لێ هات ٥ **تَذأَّبَ الریحُ الشَّيْءَ**: بایەکە لەهەموو لایەکەوە بۆشتەکە هاتو لەهەموو کونو کەلەبەرێکەوە لەشتەکەی دا ٥ **تَذأَّبَ فلاناً**: فلانکەسی ترساند ٥ **استَذْأبَ**: وەکوو گورگی لێ هات ٥ **الذُّؤابة من کل شيء**: لای سەروی هەموو شتێك، دەگوترێ: (فلان ذؤابة قومه): فلانکەس سەرۆکی هۆزەکەیەتی، پیاو ماقوڵو ریش سپی خەڵکەکەیە ٥ سەری شتو کۆتاییەکەی، دەگوترێ: (ذؤابة السوط) سەری شوڕكو قەمچی ٥ (ذؤابة العمامة): سەری لکی مێزەر، دەگوترێ: (فلان قُتِلَت ذؤابته): فلان لەڕاو بۆچونی خۆی ژێوان کراوەتەوە ٥ **الذِّئبُ**: گورگ ٥ سەگە کێوی ٥ لەپەندی پێشینانی عەرەب دا هاتووە دەڵێ: (الذِّئبُ خالیاً أسدٌ): گورگی برسی شێرە کۆ لە هیچ ناکاتەوە، هەروا دەگوترێ: (فلان من ذُؤبان العرب): فلانکەس لە دزو جەردەکانی عەرەبە ٥ **المَذْأبَة**: (أرض مَذأبة): وڵاتێکی فرە گورگە، گورگی زۆرە.

ذَئِرَ ذأراً: رقی هەڵساو تۆرا، خۆی ئامادەکرد بۆ هەڵمەت بردن.

ذَئِرَ بالأمر: خوی بەکارەکەوە گرت.

ذَئِرَ الشيءَ: شتەکەی پێ ناخۆش بوو ڕوی لێ وەرگێڕا.

ذَئِرَ علیه: جەسارەتی بەسەر دا کرد، بەسەریا زاڵ بوو، دەگوترێ: (ذَئِرَت المرأةُ علی بعلها): ئافرەتەکە لەمێردەکەی هەڵگەڕایەوەو ناچیزە بوو ٥ **أذأرَهُ الیه**: پەنای پێ برد ٥ **أذأرَهُ علی فلان**: رقی فلانکەسی هەڵساند ٥ **آذأرَهُ به**: بەوشتە هەڵیناو ئیغرای کرد ٥ **ذاءَرَتْ الناقةُ**: حوشترەکە لە بێچوەکەی نەبان بوو ٥ **ذأرت المرأةَ**: ژنەکە لەمێردەکەی ناچیزە بوو.

ذَأفَ ذأفا وذأفانا: مرد.

ذَأفَ الجریح: برینداەکەی مراند، کوشتی ٥ **الذُّؤاف**: ژەهری کوشندە، دەشگوترێ: (موت ذؤاف): مردنی کتوپڕ.

ذَألَ ذألاً وذألانا: بەخێراییو خۆبادان ڕۆیشت ٥ بازی دا.

ذَألَ فلانا: فلانکەسی دەرکردو سوکایەتی پێ کرد ٥ **تَذاءَلَ**: خۆی بچوك کردەوە، یان ئەو دوو کەسە یەکتریان بەبچوك لەقەڵەم دا ٥ **ذُؤالة**: عەلەمی جینسە بۆ گورگ (واتە ڕەگەزی گورگ) ٥ **المِذْآلُ**: خۆشڕەوی وەزن سوك ٥ **ذَأمَهُ ذأماً**: ڕەخنەی لێ گرت بەسووكو بێ ڕێزی دانا ٥ دەری کردتڕۆی کرد ٥ **أذأمَهُ**: ترساندی ٥ **الذَّأمُ**: عەیبو عار ٥ **الذأمةُ**: دەگوترێ: (ما سمعت له ذأمةً): تاقە وشەیکم لێ نەبیست.

ذَبَّ ذبّا: لەیەك شوێن جێگیر نەبوو، ڕەنگی هەڵبزڕکا.

ذَبَّ جسمُهُ: جەستەی چرچو لاواز بوو.

ذَبَّ شفتُهُ ذبّاً وذُبّاً وذُبوباً: **لێوی وشك بوو لەبەر تینوایەتی زۆر لێوی سیس بوون، دەگوترێ: (ذَبَّ لسانُهُ والغديرُ والنَّباتُ ذبّاً وذبوباً): وشك بوو.**

ذَبَّ الذُّباب وغيرهُ ذَبّاً: **مێشەکەی دەرکرد.**

ذَبَّ عنه: **بەرگری لێ کرد ٥ داکۆکی لێ کرد.**

ذُبَّ المكانُ: **ئەو شوێنە مێشی زۆر بوون ٥ (ذُبَّ الحيوانُ): ئاژەڵەکە مێش چۆتە کونە لوتیەوە ٥ ذَبَّبَ: بەمانا (ذَبَّ) دێ ٥ زێدە ڕەوی کرد لەشوێن گۆڕکێ‌و هەڵبەزو دابەزدا ٥ ذَبَّبَ في السير: پەلەی کرد لە ڕۆیشتن دا، دەگوترێ: (ذَبَّبَ النهارُ): زۆر نزیکە تەواو ببێ کەمەکێکی ماوە ٥ ذَبَّبَ الذُّبابُ: ئاوە بۆ زۆر لەجۆرەکانی مێش‌و مەگەز، یەکێ لەوانە مێشی ماڵەکی، مێشە سەگ، مێشە ئەسپ، مێشی میوەجات ٥ دەگوترێ: (فلان ذبابٌ): فلانکەس وەکوو مێش وایە ئەزیەتی خەڵك دەدا ٥ ذباب العين: بیلبیلەی چاو ٥ (ذباب السيف): تیژایی شمشێر ٥ الذُّبابَةُ: تاکی مێشە ٥ باقی ماندەی شت هەرشتێك بێ، دەگوترێ: (على فلان ذبابة من دين): فلانکەس بەشێکی کەمی لەقەرزەکە لەسەر ماوە، (و بە ذبابة من جوع): کەمێك برسییەتی پێوە ماوە، (وصدرت الإبلُ وبها ذبابة من عطش): حوشترەکە لەسەر دوێڵاوەکە گەڕایەوە کەمێك تینوایەتی مابووە ٥ ذُبَابَةُ الإبل: مێشولەیەکە لەرزو تاو سێبەرۆ دەگوێزێتەوە ٥ الذَّبُّ: گاکێوی ٥ دەگوترێ: (بعير ذَبٌّ): حوشترێکە لەهیچ شوێنێ هەڵناکا دەڵێی ماخۆلانیەتی ٥ المَذَبَّةُ: (أرض مذبَّة): خاکێکە مێش‌و مەگەزی زۆرە ٥ المِذَبَّةُ: مێش کوژ، مێش دەرکەر ٥**

ذَبَحَهُ ذبحاً **سەری بڕی، قوڕقوڕاگەی هەڵبڕی.**

ذَبَحَ الشَّيءَ: **شتەکەی دووڵەت کرد، کونی کرد، دەگوترێ: (ذَبَحَ الدَّنَّ): کونی لەکوپەکە کرد ٥ ذبحته العبرة: فرمێسك خنکاندی ٥ ذبحهُ الظمأ: تینوایەتی تینی بۆهێنا، برستی لێ بڕی ٥ ذبحت فلاناً لحيتُهُ: فلانکەس خوێن لەژێر چەناگەیەوە ڕۆیی ٥ ذَبَّحَ: زۆری سەربڕین ئەنجام دا ٥ ذَبَّحَ الحيوانَ والطيرَ: حەیوانەکەی یان باڵندەکەی سەربڕی ٥ إذَّبَحَ: کوشتی بڕیار دا، حەیوانی کوشتی پەیدا کرد ٥ تَذَابحوا: خەڵکەکە کەوتنە وێزەی یەکترو یەکتریان سەربڕی ٥ الذَّابِحُ: داخ‌و نیشانەیەکە لەپانایی مل دەکرێ ٥ الذُّباحُ: ئیلتیهابێکە لەگەرودا دروست دەبێ دەیهاوسێنێ بەکوردی بینەخرەی پێ دەڵێن ٥ الذِّبْحُ: ئاژەڵی قوربانی، ئەو ئاژەڵەی ئامادە دەکرێ بۆ سەربڕین ٥ الذُّبْحَةُ الصدرية: ئازارێکی تاوتاوو دەمدەمییە لەسنگ دا پەیدا دەبێ‌و توشبوو بەو نەخۆشییە هەست دەکا خەریکە هەناسەی دەرنەیەو بخنکێ ٥ الذِّبحة: بەمانا (الذّباح) دێ ٥ الذَّبيحُ: سەربڕاو، هەر ئاژەڵێك بەکەڵکی قوربانی بێ ٥ الذَّبيحة: حەیوانی قوربانی بەسەر بڕاوی ٥ المَذْبَحُ: قەسابخانە یان شوێنی پێشکەشکردنی قوربانی لە پەرستگای ناموسوڵمانان دا ٥ قوڕقوڕاگە ٥ مَذْبَحُ الكنيسة: ئەوشوێنەی ڕێ‌و ڕەسمی قوداسی مەسیحییەکانی تێدا ئەنجام دەدرێ ٥ مذبح السَّيْل: ئەو کەندرو دادڕانەی لافاوە کە لەزەوی دەیکا بەمەرجێ قوڵاییەکەی بەئەندازەی بستێك بێ ٥ المِذْبَحُ: ئەوشتەی کاری سەربڕینی پێ ئەنجام دەدرێ ٥ ذَبْذَبَ الشَّيءُ المعلق في الهواء: شتە هەڵواسراوەکە**

بەحەواوە هاتوچۆی کرد ٥ ذَبْذَبَ فلان: فلانکەس لەنێوان دوو شت یان نێوان دوو پیاودا ئەمبەرو ئەوبەری کرد، هەردەمە دۆستی یەکێکیان بوو ٥ ذَبْذَبَ الشَّيْءَ: شتەکەی لەجمو جۆڵ خست ٥ ذَبْذَبَ فلاناً: بەسەرسامیو واقو ورماوی فلانکەسی جێ هێشت ٥ تَذَبْذَبَ: کەوتە جمو جۆڵو هاتو چۆ ٥ تَذَبْذَبَ فلان: بەمانا (ذَبْذَبَ)ی ٥ الذَّبْذَبُ: زمان ٥ الذُّبْذُبُ: ئەو گوڵینکو هەپتو هوتەی بەکەژاوەوە دەکرێ بۆ جوانی، یان بەسەرو ملی حوشترەوە دەکرێ ٥ لەزانیاری ریاضەو ئەندازیاری دا بریتییە لەومەسافەیەی قەبارەیەک دەیبڕێ کە دەکەوێتە جمو جوڵ لەدورترین خاڵ لەسەر لایەکی میحوەری وێکچو تا دەگەڕێتەوە بۆ هەمان خاڵ جارێکی تر.

ذَبَرَ ذَبارةً: سەیری کردو هەستی پێکرد پێی زانی.

ذَبَرَ الخبرَ: لەهەواڵەکە حاڵی بوو.

ذَبَرَ الكتابَ ذَبْراً: کتێبەکەی نووسییەوە، یان بەهێواشی خوێندییەوە یان بە خێرایی خوێندییەوە.

ذَبَرَ القراءةَ: خوێندنەوەکەی سووک کرد.

ذَبِرَ عليه: رقی لێ هەڵسا ٥ ذَبُرَ الكتابَ: کتێبەکەی نووسییەوە.

ذَبَرَ الثوبَ: پەراوێزی بۆ کراسەکە کردو گۆزو گوڵێنکی بەداوێنەکەیەوە کرد ٥ الذِّبْرُ: بێ دەمو پلی، دەگوترێ: (فلان لا ذِبْرَ لَه): فلانکەس نوتقی نییە، لەبەر لاوازیو بێهێزی زمانی گۆ ناکا، قسەی بۆناکرێ ٥ المِذْبَرُ: قەڵەم.

ذَبَلَ النباتُ ذَبْلاً وذُبولاً: رووەکەکە تەڕو تازەییەکەی نەما سیس بوو، دەگوترێ: (ذَبَلَ فوه): دەمی بەهۆی تینوێتی یان نەخۆشی وشك بوو، تفی لەدەم دا نەما.

ذَبَلَ الإنسانُ والحيوانُ: ئادەمیزادەکە یان ئاژەڵەکە کزو لاواز بوو.

ذَبَلَ السراجَ ذَبْلاً: پلیتەی چراکەی چاك کرد ٥ أذْبَلَهُ: وشکی کردەوە کزو لاوازی کرد ٥ أذْبَلَ بالشَّيْءِ: شتەکەی چەماند ٥ تَذَبَّلَ: ئەمدیوو ئەو دیوی کرد جینگڵی دا ٥ تَذَبَّلَ في المَشْيِ: لەرۆیشتن دا خۆی بادا لەنجەو لاری کرد.

تَذَبَّلَ فلان: فلانکەس هەموو پارچە جلەکانی بەری داکەندن جگە لەیەك پارچەیان نەبێ ٥ الذَّابِلُ: باریك و تیژ، دەگوترێ: (رمح ذابلٌ): رمبێکی باریکە ٥ الذُّبالَةُ: پلیتەی چرا ٥ ئەو داوە دەزوەی دەسوتێو روناکی دەدا ٥ الذَّبْلُ: پێستی کیسەڵی وشکانی، یان هی کیسەڵی دەریا بازنەو شانەی لێدروست دەکرێ ٥ الذَّبْلَةُ: قشپل ٥ بای پێچاو پێچ (گێژەڵوکە) ٥ الذَّبِيلُ: کارەسات و شتی سەرسوڕهێنەر ٥ ذَحْذَحَهُ الريحُ ذَحجاً: بایەکە لەشوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر بردیو هەڵسوڕو داسوڕی پێ کرد.

ذَحَجَ الشيءَ: شتەکەی قەڵاشت، توێکڵی لێ کردەوە.

ذَحَجَ الأديمَ: چەرمەکەی تاشی، هەڵی کڵۆفت، هەنوی ٥ ذَحَجَتْ المرأةُ بولیدها: ئافرەتەکە منداڵەکەی بوو فڕێی دا ٥ أذحجت المرأة على ولدها: ئافرەتەکە بەبێوەژنکۆشی منداڵەکەی

بەخێو کردو دوای مردنی مێردەکەی شوی نەکردەوە.

ذحَّ فلاناً ذحّاً: شەپلاغەی لەفلانکەس دا، مستەکوڵەی پیا کێشا.

ذحَّ الشَّيْءَ: شتەکەی کوتا، دوو لەتی کرد ○ **ذَحْذَحَ**: هەنگاوەکانی خێراکردن و نزیکی خستنەوە ○ **ذَحْذَحَ الريحُ الترابَ**: رەشەباکە گڵ و خۆڵەکەی بەحەوادا برد ○ **الذُّحْذاحُ**: کورتە باڵای ورگن ○ **الذَّحْلُ**: رق و کینە ○ تۆڵەستاندنەوە ○ **الذِّحَلُ**: بەمانا (الذَّحْلُ) دێ.

ذَخَرَ الشَّيْءَ ذخراً وذخراً: شتەکەی پەزمەندە کرد بۆ کاتی پێویست، دەگوترێ: (ذَخَرَ لنفسه حديثا حسناً) ناوو ناوبانگی باشی بۆخۆی هێشتەوە ○ **إذَّخَرَ الشَّيْءَ**: بەمانا (ذَخَرَهُ) دێ ○ **الذّاخِرُ**: قەڵەو ○ **الذُّخْرُ**: پەزمەندە کراو ○ **الذَّخيرة**: بژێوی پەزمەندە کراو ○ هەروا ناوە بۆ کەرەستەی شەڕ لەرەصاص و گوللە تۆپ ○ **المَذاخِرُ**: ریخۆڵە ○ گەدەی وڵاغ و ئاژەڵ.

ذَرَأَ شَعْرُهُ ذَرْءاً: ئەملاو ئەولای توکی سەری سپی بوو.

ذَرَأَ اللهُ الخلقَ: خودا مەخلووقاتی وەدی هێناوە، ئادەمیزادی دروست کردون و بەناو زەوی دا بڵاوی کردونەوە.

ذَرَأَ فلان الشَّيْءَ: فلانکەس شتەکەی زۆرکردوە.

ذَرِئَ: (ذَرَأً) پیری (موی سپی) دەوری سەری داگرتووە لاجانگی سپی بوون ○ **أذرأه**: رقی هەڵساند ○ **أذرأه الى كذا**: ناچاری کرد بۆ ئەو شتە ○ **أذرأ فلاناً بالشَّيْءِ**: فلانکەسی فێری ئەو شتەکرد، وای لەگەڵ کرد خوی بداتێ و وگری ببێ ○ **الذُّرأة**: یەکەم شتێک کەنیشانەی پیرییە وەکوو موی سپی ○ **الذُّرْأ**: لایەنێک، بەشێک، سەرەداوێک، دەگوترێ: (بلغني ذرْءٌ من خبر): بەشێکی هەواڵەکەم پێ گەیشت.

ذرِمَ. ذرِءَ: وشەیەکە ئاراستەی بزن دەکرێ بۆ ئەوەی شیربدا ○ **الذّرآني**: سپی، دەگوترێ: (ملح ذرآني) خوێیەکی زۆر سپییە ○ **الذُّرِيُ**: تۆو کراو، دەگوترێ: (ذرع ذرِئ) ○ **الذُّرِيَّةُ**: وەچەو نەوە ○ **ذَرَبَ السيفَ ذَرَباً**: شمشێرەکەی تیژ کرد ○ **ذَرَبَ لِسانُهُ**: زمانی درێژو جنێو فرۆش بوو ○ **ذَرَبَ فلانٌ**: فلانکەس زمانی دوا لاڵی و گیری، رەوان بوو ○ **ذَرَبَ أنْفُهُ**: لوتی تکەی کرد دڵۆپ دڵۆپ ئاو لەلووتی هاتە خوار ○ **ذَرَبَ الجُرْحُ**: برینەکە پیس بوو پێوە چوو، گەورە بوو ○ **ذَرَبَ مَعِدَتُهُ**: گەدەی تێک چوو، هەڵترشا ○ **أذْرَبَ فلان**: فلانکەس زمانی رەوان بوو دوای ئەوەی لەوەپێش زمانی دەگیرا ○ ژیانی تاڵ و ناخۆش بوو ○ **ذَرَّبَ السيف ونحوه**: بەمانا (ذَرَبَهُ) دێ ○ لەمزەهری هەڵکێشاو جەوهەرداری کردو ئەمجار مشت و ماڵی کرد، دەگوترێ: (ذَرَّبْتُ فلاناً): فلانکەسم تورەکرد، رقیم هەڵساند ○ **ذَرَّبَت المرأة طفلَها**: ئافرەتەکە منداڵەکەی راداشت بۆئەوەی پیسایی بکا ○ **الذُّراب**: ژەهر ○ **الذَّرَبُ**: دەردێکە توشی گەدە دەبێ خواردن هەزم ناکا، خۆراکی تێدا دەترشێ و سودی لێ وەرناگیرێ ○ **الذَّرِبُ**: زمان پیس، جنێو فرۆش، دەمدرێژ ○ **الذَّرْبُ**: زمان پیس، جنێو فرۆش، دەمدرێژ ○ ئاوساوییەکە لەملی ئادەمیزاد یان هی ئاژەڵ دا پەیدا دەبێ ○ نەخۆشییەکە توشی جەرگ دەبێ درەنگ چاک

دەبێتەوە ٥ الذِّرْبَةُ: بەمانا (غوددە) دێ ٥ (ك: ذِرَبٌ) ٥ المِذْرَبُ: زوبان.

ذَرَح الطعامَ ذرحاً: ژنگە سورەی خستە ناو خۆراکەکەوە.

ذَرَح الشَيْءَ في الريح: شتەکەی بەربادا ٥ ذَرَّحَ اللَّبَنَ: ئاوی کردە شیرەکەیەوە بۆئەوەی زۆربێ ٥ ذَرَّحَ إداوَتَهُ: قوڕی لەسوراحییەکەی هەڵسوو بۆئەوەی بۆنی خۆش بێ ٥ ذَرَّحَ الشَّيْءَ في الريح: شتەکەی بەربادا.

ذَرَّحَ الزعفرانَ وغيرهُ في الماءِ: شتێکی کەمی لەزەعفەران کردە ناو ئاوەکە ٥ الذُّراحُ من اللبن: ماستاو ٥ الذُّراحُ: ژەنگە سورە، حەشەرەیەکە لەمێش گەورەترە پەڵەپەڵەی رەش بەجەستەیەوەن، چەند جۆرێکی هەیە، ئەمانە دەکوژرێن و وشك دەکرێنەوەو ورد ورد دەکرێن بۆکاری پزیشکی بەکاردێن ٥ الذُّرَحةُ: بانو، تەپۆڵکەی پان و پۆڕ ٥ الذّرَحي: شتی زۆر سور، دەگوترێ: (أحمر ذرحي): زۆر سوورە ٥ ذَرَّتِ الشَّمسُ ذُروراً: خۆر گزنگی دا.

ذَرَّ البقلُ: رووەکە سەری دەرهێنا٥

ذَرَّ لحمُهُ: گۆشتەکەی لەڕ بوو، کەمی کرد٥

ذَرَّ فلان ذروراً: فلانکەس پێشەسەری سپی بوو.

ذَرَّ الشَيْءَ ذرّاً: شتەکەی پەرت و بڵاو کردەوە، دەگوترێ: (ذَرَّ الذَّرورَ): بەسەری پەنجەکانی خوێ یان دەرمانێکی تری بەشتەکەی ترەوە وەرد کرد (وەکو ئەوە بڵێی خوێی بەتەماتەکەوە کرد).

ذَرَّ اللهُ عبادهُ في الأرض: خودا ئادەمیزادی بەناو زەوی دا بڵاوکردنەوە.

ذَرَّ الحبَّ: دانەوێڵەکەی تۆو کرد (بەناو زەوی دا بڵاوی کردەوە) ٥ ذَرَّتِ الأرضُ النباتَ: زەوی سەری رووەکەکەی دەرخست.

ذَرَّ عينَهُ بالذَّرور: چاوی بەدەرمانی سپی رشتن.

ذَرَّ الجُرحَ: دەرمانی سپی بەبرینەکە کرد.

الذُّرارَةُ: ئەو وردەو تەپ و تۆزەیە لەدەرمانی کوتراو پەیدا دەبێ.

الذَّرُّ: وەچەو نەوە ٥ مێروی بچوك ٥ ئەو گەردیلەو قەبارە بچوکانەی بەهۆی تیشکی خۆرەوە کەلەپەنجەرەو کون و کەلەبەرەوە دێتە ژورەوە دەردەکەون ٥ الذَّرَّةُ: بچوکترین قەبارە لەهەرشتێك بێ ٥ الذُّرور: ئەو دەرمانە سپییەی دەکرێتە چاوەوە یان بەبرین دەکرێ٥ یان ئەو خوێیەی بەخەیارو ترۆزیو شتی ترەوە دەکرێ ٥ الذَّرِيرَةُ: بەمانا (الذّرور)دێ٥ الذّرِية: نەوەی ئادەمیزاد ٥ رەگەزو نەژاد ٥ ژن و مندالی بچوك ٥ لەحەدیث دا هاتووە پێغەمبەر (د٥خ) ژنێکی کوژراوی دی فەرمووی: (ما هذه تقتل إلْحَقْ خالداً فقل له: لا تقتل ذرية ولا عسيفاً) ٥ المِذَرَّةُ: ئالەتی تۆو چاندن.

ذَرَعَ فلان ذرعاً: فلانکەس باسکی خۆی راکێشا.

ذَرَعَ له عنده: تکای بۆکرد.

ذَرَعَ البعيرَ: لەقاچی حوشترەکەی دا ٥ دەستی حوشترەکەی داخ کرد.

ذَرَعَ فلاناً: لەدواوە باسکی لەملی فلانکەس هاڵاندو خنکاندی.

ذَرَعَ الثوبَ: بە قۆڵ و باسك قوماشەکەی پێوا.

ذَرَعَ الطريقَ: ڕێگاکەی بەخێرایی بڕی، دەگوترێ: (ذرعت الناقةُ الفلاةَ): حوشترەکە بەخێرایی ساراکەی بڕی.

ذَرَعَ القيئُ فلاناً: ڕشانەوە تەنگی بەکابرا هەڵچنیو ڕشوەکە کەوتە ناو دەمیەوە٥ لەحەدیث دا هاتووە دەفەرموێ: (من ذَرَعَهُ القيئ فلا قضاء عليه) ٥ **ذَرَعَت الدَّابَّةُ الدَّابَّةَ**: وڵاخەکە پێش وڵاخەکە کەوت.

ذَرِعَ ذرعاً: شەوو ڕۆژ ڕۆیشت ٥ زمانی شڕو درێژ بوو.

ذَرِعَ رجلاه: قاچەکانی ماندوو بوون.

ذَرِعَ اليه: تکای لەلاکرد.

ذَرُعَ ذراعةً: هەنگاوەکانی پانو پۆڕ بون، شەقاوی گەورەی هاویشت.

ذَرَعَ الموتُ: مردن بڵاو بووە، پەتاو تاعون بڵاو بۆوە ٥ **ذَرُعَتِ المرأةُ**: ئافرەتەکە لەکارکردن دا دەستی سوك بوون٥ (هي ذِراع وذَراع) ٥ **أذْرَعَ**: بەباسكو مەچەکی شتەکەی گرت ٥ **أذْرَعَ فلان**: فلانکەس زۆری گوتو درێژدادڕی کرد ٥ **أذْرَعَ القَيْئَ**: ڕشوەکەی لەدەمی دەرکرد ٥ **أذْرَعَ ذِراعيه**: هەردوو قۆڵی لەژێر جبەو باڵتۆکەیەوە هێنایە دەرێ ٥ **ذارَعت الدَّابة وغيرُها الطَّريقَ**: وڵاخەکە هەنگاوی درێژی هاویشتن بۆئەوەی بەزوویی ڕێگاکە ببڕێ ٥ **ذارَعَ فلاناً الشَّيْئَ**: شتەکەی بەفلانکەس فرۆشت بەگوێرەی باڵ نەك بەهەژمارو گۆترە ٥ **ذَرَّعَ المطر**: بارانەکە بەئەندازەی باڵێکی ئادەمیزاد بەزەوی دا ڕۆچو ٥ بەقەدەر ذیراعێك بۆ قوڵایی زەوی چووە خوار ٥ **ذَرَّعَ فلان**: فلانکەس هەردوو دەستی بەرزکردنەوەو قسەی خۆش یان ناخۆشی بۆ خەڵك دەکرد مژدەی دەدا یان هەڕەشەی دەکرد ٥ **ذَرَّعَ في مشيه**: لەڕۆیشتن دا پەلی ڕاوەشاندن بۆئەوەی پاڵپشتی ڕۆیشتنەکەی بکەمن ٥ **ذَرَّعَ في السباحة**: لەمەلەکردن دا باڵی کردنەوەو پەلی هاویشتن ٥ **ذَرَّعَ البعيرَ وله**: حوشترەکەی پێوەند کرد بەمجۆرە حەبلێکی بەمنێوان لوتەوانەو دەستی حوشترەکەدا قایم کرد، یان زێدەی ڕێشمەکەی بەقاچی بەستەوە ٥ **ذَرَّعَ فلاناً**: لەدواوە قۆڵی لەملی فلان وەرهێناو خنکاندی ٥ فلانکەسی کوشت، دەشگوترێ: (ذرَّع لي شيئاً من خبره): بڕێکی لەهەواڵی خۆی پێدام، هەروا دەگوترێ: (فلان ذَرَّعَ بيننا هذا): فلانکەس بوو بەهۆکاری ئەوەی نێوانمان ٥ **إذَّرَعَ**: پێشکەوتو چووە پێش ٥ **إنذَرَعَ في السَّيْرِ**: لەڕۆیشتن سەرگەرم کەوتو کەوتە ڕۆیشتن ٥ **تذارَعُوا الطَّريقَ**: پێشبڕکێیان کرد لەبڕینی ڕێگاکەدا بەخێرایی ڕێگاکەیان بڕی ٥ **تَذَرَّعَ البعيرُ**: حوشترەکە لەڕۆیشتن دا هەنگاوی پانی هاویشتن ٥ **تَذَرَّعَ فلان**: فلانکەس زۆری چەنەداو قسەی زۆری کرد ٥ **تَذَرَّعَ بِذَرِيعةٍ**: پەنای بردە بەربیانوهێنانەوە بۆ ئەوکارە ٥ **استَذْرَعَ بالشَّيْئِ**: شتەکەی کردە مەتەڵو دێوجامە بۆ فلان ئیش ٥ **الأذْرَعُ**: زمان ڕەوانو قسەزان ٥ گورجو خێرا، دەگوترێ: (قتلوهم أذرع قتل) بەخێراییو کتو پڕی کوشتیانن ٥ **الذِّراعُ**: دەستو باسك چ هی ئادەمیزاد بێ یان هی حەیوان بێ، وەلێ لەئادەمیزاددا بریتییە لە ئانیشکەوە تاسەری پەنجەی ناوەڕاست، لە ئاژەڵدا بریتییە لەزەندو سمیەوە بەرەو ژوور ٥ ئامێرێکە بۆ پێوانە، ئەندازەی ذیراعی هاشمی

سی‌و دوو پەنجەیە یان شەست‌و چوار سانتیمەترە ٥ هەروا ناوە بۆ ئەستێرەیەك كەلەشێوەی ذیراع دایە ٥ ذِراع القَناة: لای پێشەوەی رمب ٥ الذَّرْعُ: ئەندازە، دەگوترێ: (ذَرْعُهُ كذا) ئەندازەی ئەوەندەیە ٥ هێزو تواناو وزە، دەگوترێ: (ضاق به ذرعی) لەوزەم دا نەماوە نەمتوانی چیدی بێدەنگ بم ٥ الذَّرَع: كۆختە دیوجامە ٥ ئەوشتەی راوچی خۆی لەپاشەوەی دا دەشارێتەوە ٥ الذُّرِعَةُ: هۆكارو سەبەبە بۆشت ٥ الذُّرُوعُ: هەرزیندەوەرێك لەسەر خۆ برواو هەنگاوی درێژ بهاوێ جا حوشتربێ یا ئەسپ بێ یان شتی تر.

الذَّرِيعُ: بەمانا (الذَّروع) دێ، دەگوترێ: (موت ذریع) مردنێكی بەربلاوە كەس فریا مردو ناشتن ناكەوێ ٥ (أمر ذريع) كارێكی بەرفراوان‌و زۆرە ٥ (وأناذريع له عنده) من لای ئەو تكاكارم بۆی ٥ الذَّرِيعة: نیشانەیەكە دادەنرێ خەڵكی لەسەری فێری تفەنگچیەتی دەبن ٥ دێوجامەو كۆختەی راوچی ٥ سەبەب‌و هۆكاری شت ٥ المِذْراعُ من الدابّة: قاچی ولاخ٥ ئەسپی پێشبڕكێ ٥ لاپاڵی دۆڵ‌و شیو ٥ گوندی بچوك بچوكی نزیك بەشار٥ المُذَرَّعُ مِن الناس: كەسێكە دایكی عەرەب بێ‌و باوكی نا عەرەب٥ یان كەسێك بنەماڵەی دایكی خانە دانتربێ لەبنەماڵەی باوكی ٥ المِذْرَعُ من الدابة: نێوانی دوو ئەژنۆی‌و ناوكی.

ذَرَفَ الدَّمْعُ: فرمێسكی دابارین ٥ ذَرَفَت العَيْنُ: چاوەكە فرمێسكی رژاند.

ذَرَفَ الدَّمْعُ ذَرْفاً: فرمێسكی بارین ٥ ذَرَّفَتِ العَيْنُ دمعها تذريفاً وتذرافاً: چاو فرمێسكی رژاندن ٥ ذَرَّفَ علی الخمسين من السنين: لەپەنجا ساڵی تێپەڕاندو تەمەنی هەڵكشا ٥ ذَرَّفَ فلاناً الشَّيْئَ: فلانكەسی بەسەر شتەكەدا ئاگاداركرد ٥ ذَرَّفَ الموتَ: كەپاندییە شەرای مردن‌و مەرگی نیشان دا ٥ تَذارَفَ دَمْعُهُ: فرمێسكی رەوان بوون، دەشگوترێ: (رأیت قدحاً في یده يَتَذارَفُ) پەرداخێكم بینی بەدەستیەوە دڵۆپ دڵۆپ ئاوی لێ دەتكا ٥ استَذْرَفَ الضَّرْعُ: گوانەكە وای لێ هاتبوو تەماعی دۆشینی لێ بكرێ ٥ استَذْرَفَ الشَّيْئَ: شتەكەی گوشی‌و دایچەكاند ٥ الذُّرَافُ: گورج‌و گۆڵ ٥ اَلْمَذْرَفُ: شوێنی فرمێسك.

ذَرَقَ الطائرُ: باڵندەكە جیقنەی كرد، دەگوترێ: (كلام يذرق عليه) قسەی ناشیرین‌و پڕوپوچ.

ذَرَّقَ علی الناس: وتەی نابەجێ‌و ناشیرینی ناڕاستەی خەڵكەكە كرد ٥ أذرق الطائرُ: بەمانا (ذَرَقَ)دێ ٥ ذرقت الأرضُ: زەوییەكە گیای حەندەقوقی لێ ڕوا، (حەندەقوق گیایەكی خۆڕسكەو ساڵانە دەڕوێ‌و دەكرێ بەئاڵف) ٥ ذَرَّقَ اللَّبنَ: ماستەكەی تێكەڵاوی ئاوكرد ٥ الذُّرَاقُ: جیقنەی باڵندە (پەلەوەر) ٥ الذُّرَقُ: بەمانا (الذّراق)دێ ٥ الذُّرَقُ: حەندەقوق؛ گیایەكە خۆڕسكەو ساڵانەیەو دەكرێ بەئاڵف.

ذَرَا ذَرْواً: بەحەوادا فڕی، بەحەوادا بڵاوبۆوە.

ذَرَا فلان: فلان بەگورجی ڕۆیی.٥**ذَرَا** الشَّيْئَ: شتەكە كەوتە خوار.

ذَرَا فوه: ددانی كەوتن٥ كەڵبەی هەڵوەرین تیژاییان نەما.

ذَرَا حَدُّ نابه: تیژایی كەڵبەی نەمان، هێزی بڕینیان نەما.

ذَرَا اليه: بەرز بووە، چو بۆ لای.

ذَرَتْ الريح التراب رەشەباکە تۆزو خۆڵەکەی بڵاو کردەوە بەحەوادا.

ذَرَأ الحب: دانەوێڵەکەی بەباکردو کاوکۆتی لێ جیاکردەوە.

ذَرَأ الله الخلق ذرءا: خـودا مـەخلوقاتی دروست کردوە ٥ **أذْرَتِ الريحُ الترابَ**: رەشەبا تەپو تۆزەکـەی بـڵاو کـردەوە ٥ **أذْرَت العـينُ دَمْعَهَـا**: چـاوەکە فرمێسکی باراند ٥ **أذْرا الـشَّيْئَ**: شـتەکەی هاویـشت، دەشـگوترێ: (أذرت الدابـةُ راكبَهـا): وڵاخەکـە سـوارەکەی لەسەرپـشتی خـۆی فـڕێ دا ٥ **ذَرَّت الـريحُ الترابَ**: رەشەباکەگڵوخۆڵەکەی بڵاو کردەوە، دەگوترێ: (ذری تـرابَ المعـدن): گڵی کانەکـەی پـشکنی بۆدۆزینـەوەی زێـڕ ٥ **ذرّى الحَـبَّ**: دانەوێڵەکـەی بـەرباداو شـەنی کـرد ٥ **ذرّى فلاناً**: پەنای فڵانکەسی داو پاراستی ٥ مەدحی کـرد ٥ **تَـذَرّى القطيـعُ**: جەڵەبـە حەیوانەکە کۆبونـەوەو هەندێـکیان خۆیـان خـستە پـەنا هەندێـکیان، یان خۆیان لەبەر سـەرماو ڕەشـەبا خۆیـان لەپـەنا درکـە شاخو درەخـت دا پـەناداو خۆیان شاردەوە ٥ **تَذَرّى بفلان**: خـۆی خـستە پەنا فڵانەوە بۆئەوەی داڵدەی بدا ٥ **الـذَّرْوَةُ**: تۆپـەڵاك،لای سـەروی شـت ٥ **تَـذَرّى بـني فـلان** ولـيهم: لەدیارترین پیاوی ئـەو بنەماڵە ئـافرەتی خواسـت ٥ **اسـتذرى**: بـەمانا (تَـذَرّى) دێ ٥ **الذَّرا**: ئەو شتەی خۆتی لەپەنادا دەشاریتەوە، خۆت دەخەیە پەنایەوە، دەگوترێ: (أنا في ذرى فـلان): مـن لەسـێبەری فـڵان کـەس دام ٥ فرمێـسکی ڕژاو ٥ تەبیعـەتو سروشـتی نـەرمو نیان ٥ **الذَّری**: ئاوە بۆ ئەو خشتو خۆڵەی بـا دەیبـا ٥ فرمێـسکی ڕژاو ٥ **الـذُّرارَةُ**: ئـاوە بـۆ ئەو وردەو خاشاکەی لەدانەوێڵەی بەشەن کـراو دەکەوێتـە خـوار ٥ **الـذَّرْوُ**: بـەشو لایەنێـك، دەگوترێ: (بلغني ذروٌ من القـول): سەرەداوێـکی قسەکەم دەسـت کـەوتووە، کەمێـکی هەواڵەکـەم زانیوە ٥ قسەی بەتوانجو توێکڵاوی ٥ **الـذُّرَةُ**: زوڕات،گەنمە شامی؛ دانەوێڵەیەکە دەهاڕدرێو دەکرێ بەنان ٥ **الذَّرْوَةُ**: تۆپەڵاكو دوندی شت

ذُرا الليـل: ساتە سەرەتاییەکانی شەو ٥ **المِذْرى**: شـەنو سـێلك؛ دارێـکە سەرێـکی وەکـوو پەنجەکانی دەست وایە کرشەی پێ ئەمدیوو ئەو دیو دەکرێ دانەوێڵەی پێ شەن دەکرێو کاوکۆتەکەی پێ لەدانەوێڵەکە جیادەکرێتـەوە ٥ **المِذْرَوان**: دولایەنی شت ٥ ئەمبـەرو ئەوبـەری شت ٥ دووشان، دەگوترێ: (جاء ينفض مِذرويـه): هـات شـانی هەڵدەتەکانـدیان دەگـوترێ: (قَنَـعَ الـشيبُ مِذرَوَيْـه): پـیری لەسـەر دوولاجـانگی هەڵنیشتووە.

المِذْراة: بـەمانا (المِذرى) دێ ٥ **ذَعْذَعت الريحُ الشَّجر**: رەشـەباکە درەختەکەی خـستە جـەمو جـوڵو ڕاوەشـاندن ٥ **ذَعْـذَع الـترابَ**: گـڵو خۆڵەکـەی بـەباکرد ٥ **ذَعْـذَع فـلان المـالَ**: فڵانکەس ماڵو سامانەکەی بەخشانو تەخشان کـرد، دەگـوترێ: (ذعـذعهم الـدهر): ڕۆژگـار پـەرتو بڵاوی کردنـەوە ٥ **تَذَعْذَع**: داڕوخـاو هاڕەی کرد، دەگوترێ: (تذعذع البنـاء والـشعر): دیوارەکـــە ڕوخـــا، مووەکـــان هـــەڵوەرین٥ **الـذَّعاذِعُ**: خورمـای بـڵاوە بـوو، دەگـوترێ: (تفرقـوا ذَعَـاذِعَ) بـڵاو بوونـەوە هەریەکـەیان کەوتـــە شوێنێـــك ٥ **الذَّعْـذاعُ**: نهێنـــی بڵاوکـەرەوە، دوزمـانو فیتنـە گێـڕ ٥ **ذَعَـرَهُ ذَعْراً**: ترساو سەرسام بوو ٥ **أذعَرَهُ**: بـەمانا (ذَعِرَهُ) دێ ٥ **تَذَعَّرَ**: ترسا ٥ بـۆ مـوطاوعەی

(ذَعَرَهُ)دێ ٥ إنذعَرَ: ترساو راچڵەکی ٥ الذّاعِرُ: ترساوو ترسنۆك ٥ دەگوترێ: (رجل ذاعِر) پیاوێکی عەیبدارو نامەردە ٥ الذُّعْرُ: ترس‌و لەرز ٥ الذُّعَرَةُ: چۆلەکە کلك هەڵسەنگێنە، زۆر ترسنۆکە لەولاتی میصر پێی دەگوترێ (ئەبو فصادە) لەولاتی شام پێی دەڵێن: (أم سَکعکَعْ) لەعێراق پێی دەگوترێ: (زیطەو زطزاطە) ٥ الذّعُورُ: ترسنۆك‌و سوك٥ ئافرەتێك زۆر بترسێ لەقسەو قسەڵۆك‌و قسەی ناشیرین.

ذَعَفَ ذعفاناً: مرد لەناوچوو.

ذَعَفَ فلاناً ذعْفاً: ژەهری کوشندەی دا بەفلان.

ذَعَفَ الطعامَ: ژەهری کردە ناو خۆراکەکەوە ٥ أذعَفَهُ: بەخێرایی کوشتی ٥ إنذعَفَ: شاگەشکە بوو دڵی پچڕا ٥ الذُّعافُ: ژەهری کوشندەی هەلاهیل ٥ (موت ذعاف): مردنی خێرا، دەگوترێ: (حیّةٌ ذعف اللعاب): مارێکە ژەهرەکەی کوشندەو خێرا کوژە.

ذعِنَ ذعْناً: ملکەچ بوو ژێربار بوو ٥ أذعَنَ: ملکەچ بوو راستگۆ بوو هاتە ژێربار، دەگوترێ: (أذعَنَ بالحق) دانی بە حەق دانا.

المِذْعَانُ: وشتری سەرنەرم، ئادەمیزادی گوێ بیست‌و گوێ ڕادێر ٥ ذفذَفَ: لارو لەنجەی کرد، هەڵسوڕو داسوڕی کرد ٥ ذفذَفَ الجَریحَ وعلیە: بریندارەکەی کوشت، پەلەی کرد لەگیان دەرچوونی.

ذَفِرَ النّبتُ ذفراً: گژوگیاکە زۆر بوو ٥ ذفِرَ الشیءُ: شتەکە بۆ نەخۆشەکەی زۆر کەسکون بوو وەکوو میسك بۆنی بڵاوی کرد، یان بۆگەنی زۆری لێ هات وەکوو بۆنی سیر بڵاو بووە ٥ اِسْتَذْفَرَ بالأمر: سور بوو لەسەر کارەکەو بەورە بەرزییەوە لەگژی راچوو ٥ الذِّفْری من الحیوان والإنسان: ئەو ئێسقانەی پشت گوێچکەیە.

ذَفَّ الطائرُ: باڵندەکە پەلەی کرد.

ذَفَّ الأمرُ ذفیفاً: کارەکە گونجاو ئامادەبوو بەپێدەست بوو.

ذَفَّ علی الجریح: پەلەی کرد لەگیان دەرچوونی بریندارەکەو تەواوی کرد ٥ أذَفَّ الجَریحَ: بەمانا (ذَفَّ علیە) دێ ٥ ذافَّ الجریحَ وعلیە ولە: بەمانا (أذفَّهُ)دێ ٥ ذفّفَتْ بهم الدّوابُّ: ئاژەڵەکان (وڵاخەکان) پەلەیان کرد لەرۆیشتن دا ٥ ذَفَّف فلانٌ: فڵانکەس کەرەسەو ئامێری کاروان‌و قافڵەکەی کەم کردەوە وڵاخەکانی سوکبار کردن ٥ ذَفّف فلاناً وعلیە: بەمانا (أذفَّهُ) دێ ٥ هەروا دەگوترێ: (ذفّفَهُ بالسیف) بەشمشێر خێرا گیانی دەرچواند ٥ إستَذَفَّ الأمرُ: کارەکە گونجاو رێك کەوت ٥ الذّفافُ: ژەهری کوشندەو هەلاهیل ٥ شتی کەم، دەگوترێ: (ماءٌ ذفاف) ئاوی کەم ٥ الذُّفافُ: ژەهری کوشندە ٥ شتی کەم ٥ خۆشڕۆو سوکەڵە ٥ الذَّفُّ: دەگوترێ: (سمعت ذَفَّ نعلە) دەنگی تەپەی نەعلەکانیم گوێ لێ بوو ٥ الذُّفَفُ: بەمانا (الذُّفّ) دێ ٥ الذَّفیف: کەم ٥ خۆشڕۆو سوکەڵە، دەگوترێ: (موت ذفیف) مردنی خێرا٥ (سیف ذفیفٌ): شمشێری بڕندەو تیژ، دەگوترێ: (صلاة ذَفیفةٌ) نوێژی کورت‌و سوکەڵە، وەکوو نوێژی رێبوار ٥ قالۆنچە نێرینە ٥ المُذَفَّفُ: دەگوترێ: (سَهْمٌ مُذَفَّفٌ): تیری خێرا ڕۆو سوك ٥ ذَفَنَتِ الدّابّةُ: لغاوەکەی شلکرد لەرۆیشتن‌دا.

ذَقَنَ فلان على يده أو على عصاه: فلانكەس چەناگەی خۆی لەسەر دەستی دانا یان چەناگەی خستە سەر گۆچانەکەی.

ذَقَنَ فلانا: مستە کۆڵەی لەچەناگەی فلانکەس دا.

ذَقِنَ ذقنا: چەناگەی درێژ بوو.

ذَقَنَ الدَّلو: لێوی دۆڵچەکەی خوار کرد ٥ **ذَقَّنَ على يده أو على عصاه**: بەمانا (ذَقَنَ)دێ ٥ **الذّاقِنَةُ**: ئەو بەرزاییەی گەردنە کە دەکەوێتە نێوان چەناگەو قوڕگەی گەردن ٥ خوار ناوك ٥ پارچە دارێکە مۆسیقاژەن لەکاتی مۆسیقالێدان دا چەناگەی دەخاتە سەر ٥ **الذَّقَنُ**: لای خواروی چەناگە، کۆتایی بەیەك گەیشتنی هەردوو لای ڕیش ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (مُثقَلٌ استعان بذَقنِهِ) کۆڵی گرانەو بەتەمایە چەناگەی هەندێکی لەسەر سوك بکا ٥ بەکەسێك دەگوترێ: پشت بەکەسێك ببەستێ هیچی لەبارانەبێ، یان لەخۆی بێ دەسەڵات تر بێ.

ذَكَرَ الشيئ: لەبەری کرد ٥ خستیە یادەوەری خۆیەوە ٥ ئامادەی کرد ٥ بیری کەوتەوە ٥ دوای ئەوەی لەیادی چووبوەوە هاتەوە یادی‌و بەزوبان گوتیەوە.

ذَكَرَ فلانة: خوازبێنی فلانە ئافرەتی کرد بۆئەوەی بیکاتە هاوسەری خۆی.

ذَكَرَ الله: یادی خودای کردو ستایشی کرد.

ذَكَرَ النعمة: سوپاسگوزاری نیعمەتەکەی کرد.

ذَكَرَ الناس: پاشە ملە باسی خەڵکی کرد ٥ عەیب‌و لەکەکانیانی خستەڕو.

ذَكَرَ الشيئ له: شتەکەی تێگەیاند، پێی گوت.

ذَكَرَ حقَّهُ: مافی خۆی پاراست.

ذُكِرَ ذكراً: بیرەوەری باشەو چاکی لەبەرکرد ٥ **أَذْكَرَتِ المرأةُ وغيرها**: ئافرەتەکە کوڕی بوو ٥ **أَذْكَرَت فلانة**: فلان ئافرەت لەڕەوشت دا لاسایی پیاوانی کردەوە ٥ **أَذْكَرَ الحقَّ عليه**: حەق‌و ڕاستی باڵادەست کرد، حەقی ڕاگەیاند ٥ **أَذْكَرَ فلاناً الشَّيْئَ**: وای لەفلان کرد شتەکەی بێتەوە یاد ٥ **ذاكَرَهُ في الأمر**: دەربارەی کارەکە وت‌و وێژی لەگەڵ دا کرد ٥ **ذَكَّرَ السيفَ والفأسَ**: پۆڵای خستە سەرنووکی شمشێرەکە یان نووکی پاچەکە ٥ **ذَكَّرَ الكلمةَ**: وشەکەی بەشێوەی واگوت بۆ نێرینە بەکاربێ ٥ **ذَكَّرَ الناسَ**: ئامۆژگاریی خەڵکەکەی کرد ٥ **ذَكَّرَ فلاناً الشَّيْئَ وبه**: شتەکەی بیر فلانکەس هێنایەوە ٥ **إِذَّكَرَهُ**، **اذدكره**، **إدَّكرهُ**: بەمانا (ذَكَرَهُ)دێ ٥ **تذاكروا في الأمر**: دەربارەی کارەکە وت‌و وێژیان کردو کەوتنە قسەو دەمەدەمێ ٥ **تذاكروا الشَّيْئَ**: شتەکەیان باس کرد، بیریان هاتەوە ٥ **تَذَكَّرَت فلانَةُ**: فلان ئافرەت لەهەڵس‌و کەوتا لاسایی پیاوی کردەوە ٥ **استَذْكَرَ فلاناً**: داوە دەزوییەکی لەپەنجەی فلانکەس بەست بۆ ئەوەی شتەکەی لەبیر نەچێ، کارەکەی لەیاد نەچێتەوە ٥ **استذكرَ الكتابَ**: کتێبەکەی خوێندەوە بۆئەوەی لەبەری بکا ٥ **الذّاكِرَةُ**: توانای نەفس لەسەر بەراورد کردنی ئەزمونی ڕابردوو سەرلەنوێ بەکارهێنانەوەیان ٥ **التَّذْكِرَةُ**: هۆکاری یادخستنەوەو بیرهێنانەوەی پێویستیات پسولەیەکی تایبەتییە بۆناو شەمەندەفەرو تەیارەو سینەماو ئەوجۆرە شتانە بەکاردێ ٥ **الذِّكْرُ**: دەنگ‌و سەدا ٥ نوێژو پاڕانەوە لەخودا، یادکردنەوەی خودا ٥ قورئانی پیرۆز

(ذِكــر الــدين) جــهكى قــمرز ٥ الـــذُّكْرَةُ: پارچهيهك پۆلا بخريّته سەرنووكى شمشێر يان پاچ ٥ الـذَّكَرُ: پێـچەوانەی مێينـه ٥ وانێـكى نێرينـه ٥ ئاسـنى چـاكو پتـەوو وشـكو رەق، دەگوترێ: (رجل ذكر) پياوێـكى ئـازاو ملنـەدەر ٥ بارانى قەترە گەورە ٥ قسەی رەق.
الـــذَّكورة: پێـچەوانەی مێينــەيی ٥ الـــذَّكِير: دەگوترێ: (رجل ذكير) پياوێكى زيرەكو ورياو بيرتيـژو زاكـيرە باشـه ٥ ئاسـنى پتـەوو رەق ٥ المِذْكار: پياوێك هەركوڕی ببن يان ئافرەتێك هـەر كـوڕی بـبن، دەگـوترێ: (أرض مـذكار) زەوييەكە هەر روەكى نێری لێ دەڕوێ ٥ (فـلاة مِـذْكار) سـارايەكى كـاكى بـەكاكى ترسـناكە پياونـەبێ نـاوێرێ پێـی دا بـڕوا ٥ الْمُـذَكِرُ: دەگـوترێ: (داهيـة مُـذَكِرٌ) بەلايـەكى سامناكە پياوى بەجەرگ نەبێ خۆی بۆراناگیرێ ٥ (طريق مُذَكِرٌ) ڕێـگايەكى ترسناكە ٥ الْمُـذَكرُ: نێر؛ پێچەوانەی مێ، دەگوترێ: (يوم مُذَكِرٌ) ڕۆژێـكى سامناكو قورسە ٥ (سـيف مُـذَكَرٌ) شمشێرێـكى جەوهـەرداره ٥ الْمُـذَكِرَةُ مِـن النِّسـاءِ: ئافرەتێـك لەهـەڵسو كـەوتی دا لاسـايى پيـاو بكاتــەوە ٥ الْمُـذَكِرَةُ: دەفتــەری تێبينــی، دەفتەری يادەوەريی ٥ يادداشتو رونكردنـەوەی هەندێ مەسەلە پێشكەش بـەدادوەر دەكرێ ٥ الْمَذْكُور: دەگوترێ: (رجُلٌ مَذْكور) پياوێـكە ناوو ناوبانگى باشی هەيە.

ذَكَت النارُ ذُكُواً وذَكاً وذَكاءً: بڵێسەی ئاگرەكە بەرزی سەند.

ذَكَت الشمسُ: گەرمای خۆر بـەهێز بـوو تـاوی ستاند.

ذَكَت الحربُ: شەڕ هەڵگيرسا.

ذَكَت الريحُ: بۆنەكە بـڵاو بـووه كـونو كەلەبـەری گرتنـەوه، دەگـوترێ: (زكـا المِـسكُ) بـۆنی ميسكەكە بڵاو بۆوه ٥ ذَكّیّ الشاةَ: مەڕەكەی سەربڕی.

ذَكِيَ فلانٌ: فلانكەس زيرەك بوو ٥.

ذَكُـوَ فـلانٌ: بـەمانا (ذَكِيَ)دێ، دەگوترێ: (ذَكُـوَ قلبه)دڵی هوشيار بۆوه ٥ أذْكَتِ السحابَةُ: هەورەكە جار دوا جار بارانى باراند ٥ أذْكى النّـارَ: ئاگرەكـەی هەڵـگيرساند، دەگـوترێ: (أذكى الحربَ) شەڕی بەرپاكرد ٥ (أذكى عليهم العيونَ) چاوی بۆگێڕا ٥ ذَكّى فلان: فلانكەس زيرەك بوو بـەهۆی ئـەزموونی زۆرو لەبۆتـەدان ٥ كەوتە ساڵەوەو قەڵەوبوو، جەستەی زل بوو ٥ ذَكَّـى الفـرسُ: ئەسـپەكە لەتەمــەنی جوانويـەتی تێپـەڕی ٥ ذَكّـى النـارَ: بـەمانا (ذكاها) دێ ٥ ذَكَّیّ الشاةَ: مەڕەكەی سەربڕی ٥ اسـتذكت النـارُ: بـەمانا (ذَكَـتْ)دێ ٥ الذَّكا: بڵێسەی ئـاگر ٥ پشكۆ ئـاگری گەشـاوە ٥ الذَّكِيَّةُ: باوەشێن، ئـامێری ئـاگر گەشـانەوە، يـان چـەرخی ئـاگر كردنـەوەو شـقارتە ٥ الذَّكِيَّـةُ: نـار ذَكِيَّـةٌ: ئاگرێـكە بڵێـسەو گڕەكەی بەتەوژمە.

ذَلِـفَ الأنـفُ ذَلفـاً: لـوتی باریـكو بـچوك بـووه گەورەو پانو فش بوو

ذَلَقَ اللسانُ ذلاقةً: زوبانى تيـژ بـوو، دەم قـەرەباڵغ بوو.٥ ذَلَقَ السكين ونحوه: كێردەكەی تيژ كرد.

ذَلَقَ الصومُ وغيرُهُ فلاناً: ڕۆژو گرتنو كەم خـواردن فلانكەسى لاواز كرد.

ذلِقَ السنان واللسانُ ذَلقاً: ڕمبەكە يـان زوبـانی تيــژو بەبڕشــت بــوو، (هــو أذلـــق).

ذلِـقَ السـراجُ: چـراكه روناكـايى دا دەوروبـەرى روناك كردەوه.

ذلِقَ فلان: فلانكەس دڵەڕاوكێى توش بوو.

ذلِقَ من العطشِ: لەتینوان خەریك بوو بخنكێ ٥

ذَلُقَ اللسـانُ ذلاقـةً: بـەمانا (ذَلَـقَ)دێ ٥ **أذلـق في الرمـي**: پەلەى كردلەرەمى كـردن دا ٥ **أذلـق السكينَ**: بـەمانا (ذَلَقَـهُ)دێ ٥ **أذلـق الـصومُ وغـيرُهُ فلانـاً**: بـەمانا (ذَلَقَـهُ)دێ٥ دەگـوترێ: (أذلقني قولُهُ) قسەكەى ئەوەنـدەى مانـدو كـردم هـەتا پێـى لاواز بـووم ٥ **أذلـق الـسراجَ**: چراكەى هەڵكرد روناكى كرد ٥ **أذلق الضبَّ**: ئـاوى كـردە كـونى سوسـەمارەكەوه بۆئـەوەى لەكونەكەى بێتە دەر ٥ **ذَلَّـقَ السكين وغيره**: بەمانا (ذَلَقَهُ) دێ ٥ **ذَلَّقَ الفَـرَسَ**: ئەسپەكەى كـزو لاواز كـرد ٥ **ذَلَّـقَ اللَّـبَنَ**: شـیرەكەى تێكەڵ بەئاوكرد، ئاوى كردە شیرەكەوه ٥ **ذَلَّـقَ الضبَّ**: بـەمانا (أذلقه) دێ ٥ **إنـذَلَقَ**: شـتەكە تیـژ بـوو ٥ **الـذُّلَقُ**: تیـژو بـڕەر، دەگـوترێ: (لسانٌ ذُلَقٌ) زوبـانى تیـژو رەوان ٥ هەرشتێـك تیژو كاریگەر بێ ٥ **الذَّلَقُ**: زوبانى تیژو رەوان ٥ **الذُّلقَـةُ**: لەهـەموو شتێـك تیژاییەكـەى ٥ **الـــذَّوْلَقُ**: لەهـــەموو شتێـــك دا قـــەراغو تیژاییەكـەى ٥ **المِذلاقـةُ**: حوشـترى خۆشـڕۆ ٥ **تَذَلْذَلَ**: هەڵبەزو دابەزى كردو شل بوو، شۆڕ بۆوه ٥ **الذُّلـذُلُ والذِّلْـذِلَ**: كراسـى درێـژ ٥ جزداشه ٥ دەگوترێ: (شَمِّر ذلاذلك لهذا الأمر): داوێنـت بـۆ ئـەوكاره بەلادابكـه٥ (فرس خفيـف الذلاذل): ئەسپێـكى كلك بچوكه.

ذَلَّ: لاوازو ملكەچ بوو، سوكایەتى پێ كراو قبوڵى كرد.

ذلت الدابَّة: وڵاخەكه ژێربار بوو ملى دا.

ذَلَّ له القوافي: بەماناسانى سەرەواى بۆ دێ.

ذَلَّلَ السحاب: بارانێـك لەسەر خۆ بباریو هـەوره بروسكەى تێـدا نـەبێ ٥ **أذلّ فـلانٌ**: فلانكەس هاوەڵەكانى زەلیلو بـێ دەسـەڵات بـوون ٥ **أذلّ فلاناً**: فلانكەسى زەلیلو بـێ دەسـەڵات كـرد ٥ بەزەلیلو بێ دەسـەڵات لەقەڵەمى دا ٥ **ذَلَّلَـهُ**: گەردنكەچـى كـرد، ئاسـانى كـرد، رامـى كـرد، دەگـوترێ: (ذُلِّـلَ الكَـرمُ): مێوەكـه هێـشوه ترێیـەكانى بەپێدەسـت بـوون ٥ **تـذَلَّلَ**: بـۆ مـوطاوعـەى (ذَلَّلَـهُ)دێ ٥ **اسْـتَذَلَّهُ**: بـەمانا (أذَلَّـهُ) دێ ٥ **الـذُّلّ**: زەلیلـیو بـێ دەسـەڵاتى ٥ سوكایەتى پێ كردن ٥ **الذِّلّ**: بەمانا (الذُّلُّ) دێ ٥ رێـگایەك زۆر پێخوست كرابێ ٥ **الـذُّلُولُ**: رێـــگاى ئاســـانو بـــوار خـــۆش ٥ وڵاخـــى ژێربارگراوو جڵەو نەرم ٥ حوشترى خۆش بـارو سـەرنەرم ٥ **الـذَّلیلُ**: لاوازو بـێ دەسـەڵاتو ناچار، ماڵو خـانووى نـەوى٥ رێـگاى ئاوەدانو پێخوست كراو٥ درەختێك هەموو كەس دەستى بگاتێو بەماناسانى بەرەكەى لێ بكەنەوه.

ذَمَرَ الأسدُ ذمراً: شێرەكه نەڕاندى.

ذَمَرَ فلان: فلانكەس رقى هەڵساه هەڕەشـەى كـرد، دەگوترێ: (جاء عمرُ ذامراً): عومـەر بەشـێوەى هەڕەشەوه هاتو رقى هەڵسابوو چاوى لـێسور ببونەوه.

ذَمِرَت النارُ: ئاگرەكه هەڵگیرسا.٥ **ذَمَرَ** النـار: ئاگرەكەى هەڵگیرساند.٥ **ذَمَرَ** فلاناً علـى الأمـر: فلانكەسى هەڵنا لەسەركردنى كارەكه ٥ **ذَمَّرَهُ**: هەڵینا، تەشجیعى كرد ٥ **ذَمَّرَ الأمر**: شتەكەى مەزندەكرد ٥ **تَذامَروا**: خەڵكەكه هەندێكیان هەندێـكیانیان هـەڵنا بـۆ شـەڕ ٥ سـەر زەنـشتى

يەكتريان كرد ٥ تَـذَمّـر: سەرزەنـشتى خـۆى كرد لەسەر شتێكى لەدەستچوو ٥ رقى هەڵسا ٥ نـاڕازى بـوو هەڕەشـەى لـێ كـرد ٥ الـذّمـار: شتێـك پێویـست بـێ پارێزگـارى لـێ بكـرێ ٥ وەكوو مـاڵو خێـزان ٥ الـذّمـارةُ: ئازايـەتى ٥ الـذّمْرُ: ئـازاو مـەردو نەبـەرد ٥ ئـادەميزادى قـسە خـۆش ٥ بـەلاو كارەسـات ٥ الـذّمِرَةُ: دەنگـو سەدا ٥ الـذّميرُ: بەمانا (الـذّمْرُ) دێ ٥ الْمُذَمَّرُ: شانو ملو دەوروبەريان، دەگوترێ: (بلغ الأمرُ الْمُذَمَّرَ): ئيشەكە قورس بوو گەيشتە بنبەست ٥ الْمُذَمِّرُ: ئـەو كەسـەيە تەماشـاى شـەرمگاى ئـاژەڵ دەكـا بـۆ ئـەوەى بزانـێ ئـاخۆ نێرە يان مێيە.

ذمَلَ البعيرُ ذَمَلاً: حوشـترەكە بـەخێرايى ڕۆيى٥ (فهو ذامل وهي ذاملة) ٥ ذَمَّلَـهُ: واى لـێ كـرد خێرا بڕوا.

ذَمَّ الأنف: لوتەكە چڵمى لـێ هاتە خوار.

الذَّمَحَة: ڕەشـايىو تەڵخايێـكە دەكەوێتـە سـەر دەمو چاو بەهۆى گەرما يان خوراندنى زۆر.

ذَمَّ فلانـاً ذمّـاً ومذمّـة: ڕەخنـەى لـەفلان گـرتو عـەيبى تێدا بـەدى كـرد ٥ أذَمَّ: شتێـكى كـرد لۆمەى بكرێ ٥ أذَمَّ الْبِئْرُ: بيرەكە ئـاوى كـەم بوو ٥ أذَمَّت الدابـّةُ: وڵاخەكە مانـدوو بـوو نەيتوانى بڕوا راوەستا يـان دواكـەوت ٥ أذَمَّت المكانُ: شوێنەكە بێ خێـرو بەرەكەت بـوو ٥ أذَمَّ بكذا: بەهيچو پوچى زانىو گرنگى پێ نـەدا ٥ أذَمَّ بفـلان: وازى لەفلانكـەس هێنـا بەسەر كۆنـەكراوى ٥ أذَمَّ لفلان على فـلان: وادەو پەيمانى لەفلان وەرگـرت بـۆ فـلان ٥ أذَمَّ فلانـاً: پـەناى فلانكەسـى دا ٥ أذَمَّ فلانـاً وغَيْرَهُ: فلانو خەڵكى ترى بەسەر كۆنـەكراو لەقەڵەم دا ٥ ذَمَّمَهُ: زێدەڕەوى كردلە زەمكردنى دا ٥ تَـذامُّوا: هەريەكـە لەخەڵـكەكە زەمـى يەكتريان دەكرد ٥ تَذَمَّمَ: شەرمى كـردو خـۆى لەشـتەكە بـوارد، بێـزى نـەهات خـۆى بكـا بەخاوەنى ٥ تَذَمَّمَ لصاحبه: عەهدو پەيمانى هاوەڵەكەى پاراست.

تذمَّم بفلان: هاناى بۆ فلان بردو داواى لـێ كرد تكا كارى بێ ٥ استَذَمَّ اليه: كارێكى كـرد هـەموو كـەس لۆمـەى بكـا ٥ اسـتَذَمَّ بفـلان: بـەمانا (تَذَمَّمَ)دێ ٥ الأذَمّ من الدواب: وڵاخـى مانـدو شەكەت كە بوەستێو نەتوانێ بڕوا ٥ الـذِّمام: عەهدو پەيمان بەرپرسيارى لـەحياتى يەكێـكى تـر ٥ مـافو ڕێـز ٥ الذِّمَامَـة: بـەمانا (الذِّمام)دێ٥ شەرمو حەياكردن لەسەر زەنشتو لۆمە ٥ الذُّمامَةُ: بەمانا (الذَّمَامُ).

الذّمّ: دەگوترێ: (رَجُلٌ ذَمٌّ): پياوێـكى زەم كراوە ٥ الذَّمَّةُ: دەگوترێ: (بئر ذَمَّةٌ): بيرێـكى كـەمئاوە ٥ الذِّمةُ: پـەيمانو بـەڵێنو بـەرعۆدە بـوون ٥ مـافو ڕێـز ٥ (أهـل الذّمـة): ئەوانـەى ناموسـوڵمانانو پـەيمان لەگـەڵ موسـوڵمانان دەبەسـتنو خۆيـان دەخەنـە ژێـر زيممـەى موسوڵمانان ٥ الذِّمِّيُ: پەيمان پێدراو، ئـەوەى ئـەهلى كيتابـەو پـەيمانى دەدرێتێلەلايـەن موسـوڵمانانەوە كـەماڵو نـاموسو ئـايينى پارێزراوە ٥ الذميم من الآبار: بيرى كەم ئـاو ٥ چـڵم٥ پەڵـەى ڕەش كەلەسـەر دەمو چـاو بەهۆى گەرما يان زۆر خورانـدن پەيدا دەبـن ٥ شـەونم كەشـەوانە دەكەوێتـە سـەرگەڵاى درەختو تێكەڵ بەگڵ دەبێ، شەونمە كەوەكوو دڵۆپە قورى لـێ دێ ٥ الذَّميمة من الآبار: بـەمانا (الذّمـة)دێ ٥ تۆپەوانـەو سـەرقەپاخ كـەناهێڵێ شـت لەزەرفەكـەى بێتـە دەرێ ٥

الْمُذِمُّ: (رجل مُذِمّ)پیاوێکە جوڵە ناکا خەپ بووە، دەگوترێ: (أمر مُذِمّ) کارێکی عەیبدارە ٥ الْمَذَمَّةُ: ڕێزو ماف، دەگوترێ: (قضی مَذَمَّتَهُ) چاکەی لەگەڵ کرد بۆئەوەی گلەیی لێ نەکا ٥ الْمُذَمَّمُ: دەگوترێ: (مکان مُذَمَّم) شوێنێکی خاوەن ڕێزو حورمەتە.

ذَمِهَ الیومُ ذَمَاً: ڕۆژەکە گەرم بوو (ذَمِهَ الحَرُّ) گەرمییەکە زۆر بوو.

ذَمِهَ الرجلَ بالحرّ: گەرما کاری لەدەماغی پیاوەکە کرد ٥ أَذْمَهَتْهُ الشمسُ: خۆر ئازاری مێشکی دا.

ذَمِيَ المذبُوحُ ذمیاً وذماءً وذمیاناً: جەمو جوڵ لەئاژەڵەسەربڕاوەکەدا ماوە٥

ذَمِيَ المریضُ: نەخۆشەکە کەوتە گیانەڵاوەوە، گیانکێشانەکەی درێژەی کێشا.

ذَمِيَ الرجلُ وغیرُهُ: شتەکە بۆنێکی ناخۆشی لێ هاتەدەر.

ذَمِيَت الرائحة الکریهة فلاناً: بۆنی ناخۆش فلانکەسی نارەحەت کرد.

ذَمِيَ لفلان من کذا شيءٌ: شتێك بۆ فلانکەس لەوەیدا بوو ٥ أَذْمَاهُ: هەنگاوتیو کەمی جەمو جوڵی تێداماوە ٥ اسْتَذْمَى الشَّيْءَ: داوای شتەکەی کرد ٥ اسْتَذْمَى ما عند فلان: شوێن ئەوشتە کەوت کەلای فلانەو گرتی ٥ الذَّمي: بۆگەن، بۆنی ناخۆش ٥ الذَّماءُ: باقی ماندەی دیاردەی گیان لەگیاندارە سەربڕاوەکەدا ٥ هێزی دڵ ٥ الْمَذْماةُ: گیانلەبەری کراو بە نیشانە بپێکرێو گیانی تێدا بمێنێ ٥ ذَنَبَهُ ذَنْباً: کلکی هەنگاوت ٥ شوێنی کەوت ٥ شوێنەواری پێوە ماوە، دیاردەی ماوە.

ذَنَبَ الأرضَ: لەزەوییەکە ئاوەڕۆی دامەزراند ٥ أَذْنَبَ: تاوانی ئەنجام دا ٥ گوناهی کرد ٥ ذَنَّبَ: کلکی درێژ کرد ٥ ذَنَّبَ الضَّبُّ: سوسەمارەکە لەخوار کونەکەوە کلکی دەرهێنا ٥ ذَنَّبَ البُسْرُ: بەرسیلە خورماکە لەلای قنچکیەوە شیرین بوو ٥ ذَنَّبَ الجرادُ: کوللەکە کلکی داچەقاند بۆئەوەی هێلکە بکا ٥ ذَنَّبَ الحارسُ الضَّبَّ: ڕاوکەرەکە کلکی سوسەمارەکەی گرت ٥ ذَنَّبَ الدَّابَّةَ: کلکی وڵاخەکەی گرت ٥ ذَنَّبَ الشَّيْءَ: کلکی بۆشتەکە دروست کرد ٥ ذَنَّبَ عمامته: لفکەی مێزەرەکەی شۆڕ کردەوە ٥ ذَنَّبَ الکتابَ: تەواوکەری کتێبەکەی نووسیەوە ٥ تَذَانَبَ السحابُ: هەورەکان تێك هاڵانو هەندێکیان دواهەندێکیان کەوتن ٥ تَذَنَّبَ الْمُعْتَمُّ: لفکە مێزەرەکەی شۆڕکردەوە ٥ ذَنَّبَ علیه: دەستدرێژی کردە سەر ٥ تذَنَّبَ الطریقَ ونحوَهُ: لە لاڕێوە هاتە سەر ڕێگاکە ٥ اسْتَذْنَبَ الأَمْرُ: کارەکە تەواو بوو، جێگیر بوو ٥ اسْتَذْنَبَ الدَابَّةَ: لەکاتی ڕۆیشتنی وڵاخەکە کابرا لەلای کلکیەوە دەڕۆیی ٥ اسْتَذْنَبَ فلاناً وغیره: شوێن فلان کەوتو لێی دانەبڕا هەر بەدوایەوە بوو ٥ اسْتَذْنَبَ فلاناً: فلانکەسی بەتاوانبار حیساب کرد، بەتاوانباری زانی ٥ تاوانی پاڵ دا ٥ الأذْنَبُ: کلك درێژ ٥ الذِّنَاب من کل شيء: پاشینو پاشەتای ٥ قولینچكو دواوەی، دەگوترێ: (نظر الیه بذِناب عینه): بە قلینچکی چاوی سەیری کرد ٥ پەتێکە کلکی حوشتری پێ دەبەسترێ بۆئەوەی سواربووەکەی پیس نەکا ٥ ڕێڕەوو پلوسکی ئاو لەبەرزاییەوە بۆسەر زەوی ٥ الذّنابي: بەمانا (الذنب)دێ، دەگوترێ: (هم ذنابي فلان):ئەوانە شوێنکەوتەی فلانن، کلکەو پلکەی فلانن ٥ الذِّنابَةُ: شوێنکەوتوو

٥ پاشین‌و لای دواوەی هەموو شتێـك ٥ لەشیوو دۆڵ دا ئەو شوێنەی ڕێڕەوی ئاوەکە کۆتایی دێ ٥ الذُّنْبُ: کلکی گیانلەبەر ٥ پاشەوەی هەموو شتێـك، دەگـوترێ: (نظـر الیـه بـذَنَبِ عینـه) بەقلینچکی چاوی سەیری کـرد ٥ هـەروا نـاوە بۆسـەری شـوڕك‌و قامچی، دەگـوترێ: (ضـرَبَ فـلان بِذَنَبِهِ) ٥ هـەروا دەگوترێ: (ركـب ذَنَـبَ الریح) پێشکەوت‌و کـەس نەیگەیشتێ ٥ (رکـب ذَنَبَ البعیر) بەبەشـی کـەم ڕازی بـوو ٥ (بینهمـا ذَنَـبَ الـضبّ): دوژمنایـەتییان لەنێوانیدایـە ٥ (حدیثـه طویـل الـذَنب): قـسەکەی درێـژەو نابڕێتـەوە ٥ (ولَّـه الخمسـون ذَنَبهَـا): تەمـەنی لەپەنجا تێپەڕی ٥ (هـم أذنـاب النـاس): ئەوانـە خوێڕی‌وهەتیو مچەی خەڵکن.

ذَنَبَ الخیـل: کلکە ئەسپ؛ جینـسی ڕوەکێکە کە گـوڵی نیـەو لەشـوێنی زۆنگـاودا دەڕوێ ٥ الـذُّنوبُ: کلکـی چـاك‌و تـەواو، کلکـی درێـژ، دەگـوترێ: (یـوم ذنـوب) ڕۆژی سـامناك‌و شـەڕاوییە ٥ دۆڵـچەی گـەورە کـەئاوی پـێ هەڵدەهێنجـدرێ ٥ بـەش‌و بـار ٥ الـذُّنَیْباء: گیایەکە وەکوو وێنجە وایە بۆخۆراکی وڵاغ‌و ئـاژەڵ بـەکاردێ، وادەبـێ لەگـەڵ مـەرەزەدا دەڕوێ‌و بەرەکەی لەگەڵ چەڵتوکەکەدا تێکەڵ دەبێ ٥ الذُّنَیبیّـةُ: ڕەگـەزی گوڵـە لـە پێـڕی (الزنبقیة) ٥ المِذْنَبُ: کلکی درێژ ٥ ئامێری شت هەڵێنجان ٥ ڕێڕەوی ئـاو ٥ المُذَنّبُ: ئەستێرە کلـك دارەکـان، هەبارەیـەك لـەئاسمان کلکێـکی غـازیی هەیـە دەدرەوشێتەوە، بـەدەوری خۆردا هەڵدەسوڕێ جار جار دەبیندرێ.

ذَنَّ الشَّئ ذنیناً: لیکاوی داچۆڕا، دەگوترێ: (ذَنّت العین) چاو ئاوی ڕژاند، (ذنّت الأنف) لوت چڵمی لێ هاتە خوار.

ذَنَّ البَرْدُ: سەرماکە توند بوو.

ذَنَّ في مشیته: بەلاوازیی ڕۆیـی، دەگوترێ: (مـازال یَذِنُّ في حاجتـه): تائێستا بـەدوو دڵیـەوە دەست بۆکارەکەی دەبا.

ذَنَّ ذَنَناً: شلەمەنی لێ‌چۆڕایەوە ٥ ئاوی لێ هات ٥ خـوێنی لـێ هـات، دەگـوترێ: (امـرأة ذَنّـاء) ئافرەتێـك کـەخوێنی حـەیزی ناوەسـتێتەوە ٥ (قرحة ذَنّاء): برینێـکە زوخـاوی لـێ‌دێ‌و وشـك ناکا.

ذانَّ فلانـاً علـی حاجتـه: داوای لـەفلان کـرد پێداویستییەکەی بـۆ جـێ بـەجێ بکا ٥ ذَنَنٌ: دۆخـاوی لـێ هاتـەت خـوار ٥ الـذُّنانُ: چڵم لەلوت بێتەخوار ٥ الذُّنانة: پێداویستی٥ باقی ماندەی شت، دەگـوترێ: (علیه مـن دینـه ذُنانـةٌ): لەقەرزەکەی کەمێـکی لەسەر ماوە ٥ الـذُّنَنُ: چڵك‌و پیسی ٥ الذّنینُ: بەمانا (الذّنان)دێ.

ذه: ئیسمی ئیشارەتە بۆتاکی مێینە.

ذَهَبَ ذهاباً وذهوباً: ڕۆیـی ٥ تێپـەڕی، ڕەت بـوو ٥ مـردو فـەوتا، دەگـوترێ: (ذَهَـبَ الأثـرُ): شوێنەواری نەماو سڕایەوە.

ذَهَبَ به: لەگەڵیا ڕۆیشت ٥ لای بـرد، فەوتانـدی ٥ هـەروا دەگـوترێ: (ذهبـت بـه الخـیلاءُ): لوتبـەرزیی‌و خـۆ بـەزلزانی لـەڕەوتی ئاسـایی خۆی لایدا.

ذَهَبَ عنه: وازی لـی هێنا.

ذَهَبَ علیه کذا: لەبیری چۆوە.

ذَهَبَ الیه: ڕوی تێ کرد، پەیڕەوی کرد، دەگوترێ: (ذهب الی قول فـلان): بـەگوێرەی قسەی فـلان هەڵسو کەوتی کرد.

ذَهَبَ فِي الدين مَذْهَباً: لەئایین دا راوو بۆچونێکی خۆی پەیڕەو کرد ٥ یان رایەکی نەشازو تازە قەڵای هێنایە کایەوە ٥ **أذْهَبَهُ**: لای برد ٥ بەئاڵتون زەرکەفتی کرد ٥ **أذْهَبَ فلانٌ**: فلانکەس ئارایشو جوانو جوری تەواو بوو ٥ رێكو پێكو روخسار شیرین هاتە بەرچاو ٥ **ذَهَّبَهُ**: بەئاڵتون روکەشی کرد ٥ **الذَّهَبُ**: ئاڵتون، عونسورێکی فیلزی رەنگ زەردە، کێشی زەرییەکەی (١٩.٧٠٢)، ژمارەی زەرییەکەی (٧٩)، ئەندازەی چڕی پەستاوتنی (١.٩٤) ٥ (ك: أذهاب وذهــوب) ٥ **الذَّهَبَةُ**: پارچە زێڕێك ٥ **الذَّهَبِيَّةُ**: کەشتییەکە مێکوتەکانی دادەکوترێنو دەبەسترێتەوە بۆئەوەی ماوەیەك تێیدا نیشتەجێ ببن ٥ **الذَّهِيبُ**: هەرشتێك زەرکەفت کرابێ ٥ **المَذْهَبُ**: رێگەو رێبازی ئایینی یان رامیاریی یان فەلسەفیی ٥ کۆمەڵێك بیرو بۆچونی زانستیانەو فەلسەفییانەن کە پەیوەندیو پێکەوە گرێدانیان هەیەو وادێنە پێش چاو کەیەکەیەکی تۆکمەو دارێژراون ٥ **المُذْهِبُ**: بەمانا (الذَّهِيبُ) دێ، دەگوترێ: (فَرس مُذْهَبٌ): ئەسپێکە سوراییی زیاترە لەزەردایی ٥ **ذَهَلَهُ** وعنه: لێی بێ ئاگا بوو، لەبیری چووەوە.

ذَهِلَ ذهولاً: عەقڵو هۆشی لەدەست دا ٥ **ذَهِلَهُ** الشَّيْءَ وعنه: بەمانا (ذَهَلَهُ)دێ ٥ **أذْهَلَهُ**: وای لێ کرد لێی بێ ئاگابێ ٥ **الذُّهْلُ** من الليل: بەشێك لەشەو ٥ **المَذْهَلُ**: ئامێری خافڵاندن٥ هەرشتێك ببێتە هۆی بێ ئاگاییو هەڵەو گێربوون.

ذَهِنَ قِرْنَهُ ذهناً: لەزیرەکیو زیهن بازی دا بەسەر هاوشانەکەی دا سەرکەوت.

ذَهِنَ ذَهَناً: تێگەیی، هەستی کرد.

ذَهِنَ الشَّيْءَ: لەشتەکە حاڵی بوو، چووە عەقڵییەوە تەصەووری کرد ٥ (هو ذَهِنٌ وهي ذَهِنَةٌ).

ذُهِنَ فلانٌ: فلانکەس زیهنی رۆیێندراوەو هەست بەهیچ ناکا، لەهیچ حاڵی نابێ.

ذَهُنَ ذهانةً: ذیهنی هەستی پێ کردو بۆشتەکە چوو، بیری کەوتەوە ٥ **ذاهَنَهُ**: پێشبڕکێی ذیهن بازییان کرد، ویستیان بزانن کامەیان ذیهنی تیژ ترە ٥ **استذْهَنَهُ** حب الدنيا: خۆشەویستی دونیا ذیهنو هۆشی لێ ستاندوە ٥ **الذِّهْنُ**: تێگەیشتنو عەقڵو ئاوەز ٥ بۆ ئاوەڵناویش بەکار دەهێندرێ، دەگوترێ: (فلان ذِهْنٌ): فلانکەس زیرەكو وریایە ٥ هێزو توانا، دەگوترێ: (ما برجلي ذِهنٌ): قاچم هێزی تێدا نەماوە ناتوانم بڕۆم٥ لەزاراوەی زانستی دا ذیهن بریتییە لەو هێزە مەعنەوییەی بەهۆیەوە هەست دەگرێ بەدیاردە نەفسییە جۆراو جۆرەکان ٥ هەروا بەکاردەهێندرێ بۆ بیرکردنەوەو یاساکانی، یان تەنها خۆ ئامادەکردن بۆ هەست کردن.

ذو: بەمانا هاوەڵو خاوەنە ٥ بۆ لەقەبو نازناوی پاشاکانی یەمەنیش بەکارهاتووە کە گوتراوە: (ذو يزن، ذو الكلاع).

ذابَ الشحمُ والثلجُ: پیوەکە یان بەفرەکە توایەوە، رەقی نەماو رەوان بوو.

ذابَ الجسمُ: جەستە کزو لاواز بوو.

ذابَ فلانٌ: فلانکەس گێلو ئەحمەق بوو دوای ئەوەی لەوەپێش عاقڵ بوو ٥ **ذابَتِ الشمسُ**: خۆر گەرمییەکەی زیادی کرد.

ذابَ لي عليه حق: مافى منى لەسەر چەسپاو چووە ئەستۆى ٥ **أذابَ عليهمُ العَدُوُّ**: دوژمن هێرشى كردنە سەر ٥ **أذابَ المالَ**: ماڵەكەى تاڵان كرد.

أذابَ الشَّيْئَ: واى لەشتەكە كرد بتوێتەوە، دەگوترێ: (أذابَهُ الهمُ والغمُ): غەمو نارەحەتى تواندیەوە ٥ **أذابَ حاجَتَهُ**: ئیشەكەى تەواو كرد، پێویستیاتى بەجى هێنا ٥ **أذابَ أمْرَهُ**: فەرمانەكەى ئەنجام دا ٥ لەپەندى پێشینان دا هاتووە (فلان ما يدري أيخثر أم يُذيب): فلان نازانێ شتەكە رەق دەكا یان دەیتوێنێتەوە؛ ئەمە بەكەسێك دەگوترێ كەلەبەرامبەر كارەسات و بەلاى گەورە دا نەزانێ چى بكا ٥ **ذَوَّبَهُ**: واى لێ كرد بتوێتەوە ٥ **إسْتَذابَ الشَّيْئَ**: داواى توانەوەى ئەوشتەى كرد ٥ پاڵفتەى كرد ٥ هێشتییەوە ٥ **ذَوَّبَ حاجَتَهُ**: كارەكەى تەواو كرد ٥ **الإذْوابُ**: رۆنەكەرە كە بتوێندرێتەوە بۆئەوەى چێشتى پێ لێ بندرێ، ئەو دەمە پێى دەوترێت (سَمْن) ٥ **الإذْوَابَةُ**: بەمانا (الإذوابُ) دێ ٥ **الذّائِبُ**: نەفس قورس ٥ رەزا گران ٥ **الذَّوْبُ**: تواوەى شت ٥ **الذَّوْبَةُ**: یەكجار توانەوە ٥ پاڵفتەى ماڵ كەخاوەنەكەى پوختەى دەكاو هەڵى دەگرێ و بەزمەندەى دەكا ٥ **المِذْوَبُ**: تاوە، ئەوشتەى شتى تێدا دەتوێندرێتەوە ٥ **المِذْوَبَةُ**: بەمانا (المِذوَبُ) دێ ٥ ئەسكوێ و ئامێرى شت هەڵێنجان ٥.

ذاحَ ذوحاً: بەخێرایى رۆیى.

ذاحَ الإبلَ: بەتوندى حوشترەكەى لێ خورى.

ذاحَ الشَّيْئَ: شتەكەى پەرت و بلاو كرد ٥ **ذَوَّحَ الشَّيْئَ**: بەمانا (ذاحَهُ)دێ ٥ **المِذْوَاحُ**: گوشەر، ئامێرى گوشین ٥ **ذادَهُ ذوداً وذياداً**: پالى پێوەناو وەدەرى نا، دەگوترێ: (ذاد عن عرضه ووطنه وذاد عنه الهمّ)، هەروا دەگوترێ: (ذاد الدّوابَّ عن الموارد): وڵاخەكەى گێڕایەوەو نەیهێشت بچێتە سەر ئاوەكە ٥

ذادَ الدّابَّةَ: وڵاخەكەى لێ خورى ٥ **أذادَهُ**: یارمەتى دا لەسەر بەرگرى كردن ٥ **ذَوَّدَ الدّابَّةَ**: زێدەرۆیى كرد لەبەرگریكردن و نەهێشتنى وڵاخەكە دا ٥ **الذَّوْدُ**: جەڵەبە حەیوان، مێگەلە حوشتر لە سێ سەرەوە بۆ دە سەر ٥ **المَذادُ**: شوێن لەوەڕو پاوان ٥ **المِذْوَدُ**: ئامێرى بەرگریكردن٥ زوبان ٥ شاخى كەڵەگا، دەگوترێ: (رجل مِذْوَدُ): پیاوێكە بەرگرى لەوڵات و ناموس دەكا ٥ ئاخورى وڵاخ.

ذاقَ الطعامَ ذوقاً وذوقاناً: خواردنەكەى چەشت، لێى تام كرد، تامەكەى بەتاقى كردەوە، دەشگوترێ: (ما ذقت نوماً): چەشى خەوم نەكردووە، خەو نەچۆتە چاوم.

ذاقَ الشَّيْئَ: شتەكەى بەتاقى كردەوە ٥ (هەر ذاق وذوّاق): هەستى كرد، دەگوترێ: (ذاقه يدي): بەدەست هەستم پێ كرد ٥ **أذاقَ فلاناً**: فلانكەسى والێكرد چەشى خواردنەكە بكا ٥ **تذاوق الشَّيْئَ**: بەمانا (ذاقَهُ) دێ ٥ **تَذَوَّقَ الطعامَ**: جار دواجار تامى خواردنەكەى كرد ٥ **إسْتَذاقَ لَهُ الأمر**: كارەكەى بۆگونجا، ئیشەكەى بۆ مەیسەر بوو، دەگوترێ: (لا يستذيقُ لي الشعرُ إلا في فلان): شیعرم بۆ نایە مەگەر لەفلان كات دا نەبێ ٥ **الذَّوَاقُ**: تامكردنى شت ٥ **الذَّوْقُ**: هەستێكە تایبەتمەندى تامى خواردنەكانى پێ دەكرێ، بەهۆى هەستى تامكردن كە لەدەم دا هەیەو سەنتەرەكەى زوبانە ٥ لەزاراوەى ئەدەب و فەن

دا بریتییە لە هەستێکی مەعنەوی بەهۆیەوە نەفسی دەکرێتەوە یان تەنگ دەبێ لەکاتی تێڕوانین بۆ دیاردەیەك لەدیاردەکانی سۆزو فیکر، دەگوترێ: (هو حَسَنُ الذوق للشعر): هەستی شیعری باشی هەیەو ڕەخنەگرێکی باشە ٥ اَلْمَذاقُ: تامی شت، دەگوترێ: (طيب المذاق): تام خۆش.

ذَوَلَ ذالاً: پیتی ذالی نووسی ٥ الذّال: نۆیەم پیتی هیجایە ٥ پۆپنەی کەڵەشێر ٥ الذّوْلَقُ: بڕوانە (ذَلَقَ).

ذوی العودُ وغيره ذياً وذوياً: چڵەدارەکە چرچ بوو، وشك بوو، دەگوترێ: (ذوي عود فلان): فڵانکەس پیر بوو ٥ (هو ذاو، وهي ذاوية) ٥ أَذْوَاهُ: وای لێ کرد بتوێتەوە، چرچ ببێ، وشك بێ ٥ الذّواةُ: توێکڵی کاڵەکە مارانە، توێکڵی خەیارو کاڵەكو ئەو شتانە ٥ ذَيَّأَهُ: پارچە پارچەی کرد ٥ (ذَيَّا اللّحْمَ): گۆشتەکەی کوڵاند تا بەتەواوی پێکەیی‌و جیری نەما ٥ تَذَيَّأَ الجُرْحُ: برینەکە قەڵشت قەڵشت بوو، داوشا، دەگوترێ: (تَذَيَّاتِ القِرْبَةُ): کوندەکە قەڵشت قەڵشت بوو ٥ تَذَيَّأَ اللحمُ: گۆشتەکە کوڵاو لێك هەڵوەشاو لەئێسقانەکە بووەوە یان بەهۆی ڕزینەوە وای لێ هات ٥ تَذَيَّأَ وَجْهَهُ: دەمو چاوی هاوسان ٥ أذاخ بالمكان: بەدەوری شوێنەکەدا سوڕایەوە ٥ ذَيَّخَتِ النخلةُ: درەختە خورماکە قبوڵی تۆو لێ وەشاندنەکەی نەکردو خورمای هەڵنەپێچا، بێ بەربوو.

الذّيخُ: نێرە کەمتیاری توکن ٥ گورگی ئازا ٥ ئەسپی سواریی ٥ لقی دارخورما ٥ لوتبەرزی‌و خۆ بەزلزانی ٥ اَلْمَذْيَخَةُ: جەڵەبە گورگ ٥ ڕەوە گورگ.

ذاط في مشيه ذيطاناً: لەڕۆیشتن دا شانی هەڵتەکاندو گۆشتنیش بوو.

ذاع الخبرُ ذيعاً وذيُوعاً وذيعاناً: هەواڵەکە بڵاو بووەوە، دەشگوترێ: (ذاع في جلده الجرب): گروێیی بەناو پێستی دا بڵاو بووەوە ٥ أذاعَهُ وبە: بڵاوی کردەوە، ڕایگەیاند ٥ هەروا بەمانا (بردی‌و براندییەوە)ش دێ ٥ الإذاعَةُ: گواستنەوەی قسە یان مۆسیقا بەهۆی ئامێری لاسلکییەوە ٥ المِذْياعُ: قسە گێڕەوە، ئەوکەسەی قسەی تێ ناوەستێ یان ناتوانێ نهێنی بپارێزێ ٥ ئامێری قسەو مۆسیقا بڵاوکردنەوە ٥.

اَلْمُذِيعُ: ئەوکەسەی لەسەر ڕادیۆ یان تەلەفزیۆن هەواڵ بڵاو دەکاتەوە.

ذال ذيلاً: کلکی بۆ پەیدا بوو٥ کلکی درێژ بوو ٥ کلکی ناوگەڵی نا.

ذال فلان: فڵانکەس خۆی باداو لارو لەنجەی کرد، کلکی شۆڕ کردەوە.

ذال بذنبه: کلکی قیت کرد.

ذال بثوبه: پۆشاکەکەی درێژ بوو لەزەوی خشاند.

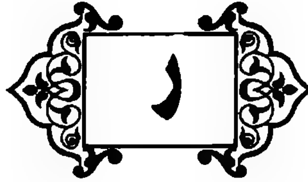
ذال الى فلان: بۆ فڵانکەس کرایەوە پێی گەشایەوە.

ذال الشّيْئُ: شتەکە زۆرو بێ نرخ بوو، دەگوترێ: (ذالت الفرس وذالت المرأةُ): ئەسپەکە یان ئافرەتەکە کزو کۆڵەوار بوو.

ذال حالُهُ: باری ژیانی دابەزی‌و بەکولەمەرگی ژیا ٥ أذالَهُ: کلکی بۆ دروست کرد ٥ کلکی درێژ کرد، دەگوترێ: (أذالت المرأةُ قناعها): ئافرەتەکە پەچەکەی درێژکرد، دایدایەوە٥ شتەکەی بەبێ نرخ سەیر کردو گرنگی پێ نەدا٥ لەحەدیث دا

هاتووه: (نهى النبي -ص- عن إزالة الخيل)، هەروا دەگوترێ: (أذالَ مالَهُ): ماڵو سامانەكەی تەخشانو پەخشان كردو پارێزگاری نەكرد ◊ ذَيَّلَهُ: كلكی بۆكرد، لكی بۆدانا ◊ پەراوێزی بۆ نووسی ◊ كلكی درێژكرد، دەگوترێ: (ذَيَّلَ كتابَهُ او كلامه): پەراوێزی بۆ كتێبەكە نووسی، كەمو كوڕییەكانی پڕكردەوە.

ذَيَّلَ في كلامه: كرایەوەو قسەی گاڵتەو گەپی كردن ◊ قسەی بێشەرمانەی كردن ◊ تَذايلت حالُهُ: باری ژیانی دابەزیو هەژار كەوت ◊ تَذَيَّلَتِ الدابَّةُ: وڵاخەكە كلكی ڕاوەشاند ◊ تذيَّلَ فلان: فلانكەس كلكی بادا، واتە: خۆی هەڵكێشاو فیزو نازی كرد ◊ تبذَّلَ الى فلان: بەفلانكەس شادمان بوو قسەی خۆشی بۆكردن ◊ التَذْيِيلُ: پاشكۆی كتێب ◊ لەزارەوەی عیلمی مەعان دا هێنانی ڕستەیەكە بەشوێن ڕستەیەكی تردا هەمان مانای پێشوو جەخت دەكاتەوە ◊ الذَّيْلُ: كۆتایی هەموو شتێك ◊ داوێنی كراسو دشداشە ◊ خێشكەو شیوو دۆڵێ كە ڕەشەبا لە لمبەلان دروستی دەكا ◊ بەكینایە دەگوترێ: (فلان طويل الذيل): فلانكەس دەوڵەمەندو دەست ڕۆیشتووە ◊ الذَّيَالُ: كلك درێژ ◊ لارو لەنجەكەر لەڕۆیشتن دا، دەگوترێ: (هو ذَيالٌ بثوبه): بۆ فیز داوێنی لەعەرز دەخشێنێ ◊ ذامَهُ ذيماً وذاماً: ڕەخنەی لێ گرتو بەخراپە باسی كرد ◊ الذَّامُ: عەیبو ڕەخنە◊ لەپەندی پێشینان داهاتووە (لاتَعْدَمُ الحسناءُ ذاماً) ◊ الذَّيْمُ: بەمانا (الذَّامُ)دێ.

ڕێ پیتی دەیەمی هیجایە، دەنگێکی گەورەی گڕ پەیدا دەکات ٥ **الـراتین**: جـۆرە سمغێـکە پیشەوەرەکان بـۆ پێـکەوە نوسـاندن بـەکاری دێـنن ٥ **راتیـنَج**: جـۆرە جـەوی‌و سمغێـکە زۆر درەخـت دەری دەدا لـەکاتی برینـەوەو بریندار کردنـی دا ٥ بـەزۆری سمـغ‌و زەیـت تێـکەڵاو بەیەك دەبن.

رَاوَنـد: هـەموو جـۆرە ڕوەکێـکی تەمـەن درێـژە لەپێڕی (بەطباطیە)، ڕوەکێکە سکی پێ دەچێ، هەرکەسێ بیخوا گەدەی پێ ڕەوان دەبێ.

رَأَبَـت الأرضُ رَأبـاً: دوای درونـەوەی گیاوگژەکـە هەڵیدایەوەو سەرلەنوێ ڕوایەوە.

رَأَبَ الإنـاءَ: قـاپو قاچاخەکەی چـاك کـردەوە، پینەی کرد ٥ **رَأَبَ الـصَّدْعُ**: دڕدۆمـی نێوانیـانی لابـرد، دژایەتیەکـەی چارسـەرکرد، دەگـوترێ: (رَأَبَ بين القوم) کێشەی نێوان قەومەکەی حـەل کـردو ناخۆشی لەنێوانـدا نەهێـشتن ٥ **الرِّئابَـةُ**: پیشەی پینـە دۆزی‌و مزگـەری قـاپو قاچـاخ ٥ **الرُّؤبَةُ**: پارچە دەخرێتە نـاو قـاپو قاچاخەوە بۆئـەوەی بکرێ بە پینەو کون‌و کەلەبەری پێ دەگیرێـن ٥ **رَأبَلَ**: لەسـەر لا بـەپارێز ڕۆیـی وەکـوو ئـەوە پـارێز بەرێتـە شتێـك ٥ **تَرَأبَـلَ**: دزەی کـرد ٥ **تَرَأبَـلَ القَـوْمُ**: خەڵـکەکە بـەبێ ئـەمیرو سـەرکردە بەپیادەیی شەڕیان کرد ٥ **الرِّئبالُ**: شێر ٥ گورگە چـەقەڵ ٥ گـورگی پـیس ٥ دەگـوترێ: (لِـصٌّ رِئبـالٌ): دزی ئـازاو لەسـەر پـێ بـۆ هەڵمـەت ٥ تاقانەی دایك ٥ ڕوەکی تێك هاڵاوی درێژ وەکو لاولاو.

رَأَدَ الـضحى: کێشتەنگاو درەنـگ بـوو، بەتـەواوی خۆر سەرکەوت‌و بەرەو ناوەڕاستی ئاسمان کشا.

رَؤُدَ الغُـصنُ: شـۆڵەدارەکە زۆر نـەرم‌و شلك بـوو ٥ لقە درەختەکە بەملاو بەولادا جەم‌و جۆڵی کـرد ٥ **ارتـادت الفتـاة**: کچە گەنجەکـە لەڕۆیـشتن دا لارو لەنجەی کردو خۆی بادا ٥ **ترادَ الـضحى**: بـەمانا (رَأَدَ) دێ ٥ **تَـرَأدَ الـشَّيْئُ**: شتەکە لـەرەو جوڵەی کـرد بەراسـت‌و چـەپ دا هـاتوو چـوو ٥ **تَرَأدَت الحَيَّةُ**: مارەکە لەڕۆیشتن دا مارودو ڕۆیی ٥ **تَـرَأَدَتِ الـريحُ**: بایەکـە گێژەڵوکـە ئاسا بـوو، لەچەند لایەکیەوە تێـك گێـران ٥ **تَـرَأدَ الرجـلُ في قيامه**: پیاوەکە لـەکاتی هەڵسان دا لـەرزینی توش هات بەتەکان پشتی ڕاست کردەوە ٥ **الرَّأدُ**: دەگـوترێ: (فتاة رأدٌ): کچۆڵەیەکی جوان‌و خێـرا پێگەیشتوو زوو بوو بە گەورە کچ.

رَأدُ اللَحـی: لاجـانـگ، سـەرەتای ڕیـش ٥ **الـرؤُودُ**: دەگـوترێ: (غُـصْنٌ رؤودٌ) لقـە درەختێـکە زۆر نەرم‌و نیان‌و شلکە ٥ (فتـاة رؤود): کچۆڵەیەکی جوانخـاص‌و ڕوخـسار شـیرینە ٥ ئەمـسەرەو سەری لقە درەخت ٥ هەروا بەمانا لاشەویلە دێ ٥ **الرِّئْدُ**: هاوتەمەن ٥ ئەمامە درەخت ٥ لقەداری نەرم‌و نیان ٥ **الرَّأدَةُ**: کچۆڵەی ناسك‌و جوان ٥ **الـرُّؤدَةُ**: بـەمانا (الـرَّأدَةُ) دێ ٥ **رَأرَأَ**: چـاوی هەڵگێڕو داگێڕ کردن‌و بـەوردی تـێی ڕوانـی ٥ **رَأرَأت المرأةُ**: ئافرەتەکە سـەیری ئاوێنـەی کـرد بۆئـەوەی خـۆی ببینـێ ٥ **رَأرَأت بعينيها**: چاوی خۆی بریقەدار کردن، بە کلە سوبحانی ڕشتی ٥ **رَأرَأَ الـسحابُ والـسرابُ**: هـەور یـان تراویلکـە

بريسكەی دا ٥ **رَأرَأَ بالغَنَمِ**: بەگوتنی (ئەڕ ئەڕ) بانگی مەڕەكانی كرد ٥ **رَأرَأَ الحيوانُ بذَنَبِه**: ئاژەڵەكە لەقە لەقی بەكلكی كرد ٥ كلكی ڕاوەشاند.

رَأُسَ فلانٌ رآسةً ورياسةً ورئاسة: ڕیزی پەیداكرد، ڕێزدار بوو.

رَأسَ القومَ: بوو بە سەرۆكی گەلەكەی.

رَأسَ فلاناً: سەری فلانكەسی هەنگاوت.

رُئِس رأساً: سەری ئازاری لێ پەیدا بوو، سەری هێشا.

رَئِسَ رأساً: سەری زل بوو (هو أرْأسُ وهي رأساءُ) ٥ **راءَسَ**: لەشەڕ دواكەوت ٥ **رأسَّهُ عليهم**: كردییە سەرۆكی فلان خێل ٥ **إرْتَاس عليهم**: بوو بە سەرۆكیان ٥ **تَرَأسَ عليهم**: بوو بەسەرۆكیان ٥ **الرآئِسُ**: سەرانسەری دۆڵو دۆپ ٥ هەربەرزاییەك بڕوانێتە نزمایی ٥ فەرمانڕەواو كاربەدەست ٥ **الرِئَاسُ**: (رئاس السيف): دەسكی شمشێر ٥ (رئاس الأمر): سەرەتای ئیش ٥ **الرَآسُ**: سەروپێ فرۆش، پاچە فرۆش ٥ **الرَّأْسُ**: لای سەروی هەرشتێك ٥ سەرەك خێڵ ٥ سەری مانگ ٥ سەری ساڵ ٥ یەكەم ڕۆژی ساڵ، دەگوترێ: (عنده رأس من الغنم): یەك سەر حەیوانی هەیە یان (عنده خمسة أرؤس ورؤوس) پێنج سەری حەیوان هەیە.

رأس المال: دەسمایەی بازرگانی ٥ ئەو پارەو پولەی دەخرێتە ناو پرۆژەیەكەوە ٥ **الرأسمالية**: یاسای ئابوری كەلەسەر بنەمای مڵكیەتی تایبەتیو تاك دادەمەزرێت ٥ **الرُّآس**: سەر زل ٥ **الرُّآسي**: بەمانا (الرُّآسُ)دێ ٥ **الرَّئِيسُ**: سەرۆكی نەتەوە ٥ ئەندامی سەرەكی لەجەستەی ئادەمیزاددا كە بەنەمانی یەكێكیان ناتوانێ بژیا ٥ **المِرآسُ**: ئەو ئەسپەی لەپێشبڕكێ دا گاز لەسەری ئەسپ دەگرێ ٥ پێشەنگی قافڵەو ڕەوە.

رَأَفَ به رأفةً: زۆری بەزەیی پێداهاتو سۆزی بۆ جولا.

رَئِفَ به رأفاً: بەمانا (رَأَفَ)دێ.

رَؤُفَ به رَأفةً ورآفةً: بەمانا (رَأَفَ)دێ ٥ **تراءفوا**: خەڵكەكە لەناو خۆیان دا بەزەییان بەیەكتردا دێتەوە ٥ **تراف به**: بەهێدیو هێمنی هەڵسو كەوتی لەگەڵ دا كرد ٥ **استرافَهُ**: داوای سۆزو بەزەیی لێ كردو ویستی ڕەحمی پێ بكا ٥ **أرألَت النَعامَةُ**: نوعامە (شوتورمورغە)كە بوو بەخاوەن بێچو ٥ **راءَلَ**: پەلەی كرد ٥ **استرألَ الرَّألُ**: بێچوە شوتورمورغەكە گەورە بوو ٥ **استرألَ النباتُ**: ڕوەكەكە درێژ بوو ٥ **الرّألُ**: بێچوی شوتورمورغ ٥ ئەو بێچوە نوعامەی ساڵێكی بەسەردا تێپەربووبێ ٥ **الرّاءول**: زێدەی ددانی وڵاخ ٥ لیكی وڵاخ ٥ **الرُّؤالُ**: لیكی وڵاخ.

رَأَمَ الإناءَ رأماً: قاپەكەی چاكو ڕێك كردەوە.

رَأَمَ الحَبْلَ: حەبلەكەی توند بادا.

رَئِمَ الجُرْحُ رَأماً ورئماناً: دایكەكە منداڵەكەی خۆش ویست سۆزو چاودێری بۆ بەچكەكەی زۆر بوو ٥ **رَئِمَ الشَّيْءَ**: شتەكەی خۆش ویستو وەگری بوو ٥ **أرْأمَهَا**: بەسەری دا چۆمایەوە، خۆ، كوشمەڵە كرد ٥ **أرْأمَ الجُرْحَ**: چارەسەری برینەكەی كردو دەرمانی كرد تا وێك هاتەوەو چاك بۆوە ٥ **أرْأمَ الحَبْلَ**: بەمانا (رَأَمَ)دێ ٥ **أرْأمَ فلاناً على الأمر**: فلانكەسی ناچار كرد بۆ كردنی ئەوكارە ٥ **راءَمَ الإناءَ مراءمةً**: بەمانا (رَأَمَهُ) دێ ٥ **تَرَاءَمَتِ النَّاقةُ**: حوشترەكە كوركاندیو سۆزی خۆی پیشان دا ٥ **تَرَأمَ فلاناً**: بەزەیی بەفلانكەس دا هاتەوە ٥ **الرَّأمُ**:

منداڵێـك كـه كەسـانى دى جگـه لـەدايكى خۆشيان بـوێ. ◊ **الرِئم**: ئاسكى سپى كه هيچ رەنگێـكى تـرى پێـوە نـەبێ ◊ بێـچوو ئاسك ◊ **الرُؤمَةَ**: غەرەو سيكۆتين كه بۆيێـكەوە نووسان بـەكاردێ ◊ **رآهُ يَراهُ رَأْياً ورؤيـةً**: بەچاوى سەر بينى ◊ بڕواى وابوو ◊ واى بـۆ چـوو ◊ تـەگبيرى كردو نەخشەى بۆكێشا.

رآى فلاناً: لەفلاّنكەسى داو سييەكانى هەنگاوتن.

رآى الرّايَةَ: ئالاّكەى چەقاند.

رآى في منامه رؤيا: خەونى بينى.

رآى فلاناً عالماً: فلاّنكەسى بـەزانا لەقەڵەم دا، فێرى زانيارى كرد ◊ گومانى لێ كرد.

رُئـيَ رَأياً: سى توشى نەخۆشى بـوو، سييەكانى زامدار بوون.

أرأى: بوو بـەخاوەن عـەقڵو فام ◊ سىو جگەرى ئازاريان بوو ◊ سەيرى ئاوێنەى كرد ◊ جندۆكە هـەواڵى نهێنـى فێردەكـەن ◊ ئيـشەكەى بـۆ روپامايىو خۆ هەڵكێشان كرد ◊ بيرو بۆچونى بـۆ داهـاتوو زۆر بـوو ◊ لـەكاتى سـەيركردن دا چاوى زۆر پرتـە پرتـى كـرد ◊ **أرى الله بفـلان**: خـودا وايكـرد كـابرا بەدوژمنەكـەى خـۆش بـێ دوژمنەكـەى بەشكـستى ببينـێ ◊ **أرى فلانـاً المرآة**: ئاوێنەى دايە فلاّن سـەيرى خـۆى بكـا ◊ **أرى فلاناً الشّيْئَ**: شتەكەى دايە فلاّن ◊ **أرى وجه الصواب**: واى كرد رێگاى راست بدۆزێتەوە.

راءاه مُـراءاةً ورِءاءً وريـاءً: بـۆى دەركـەوت كـابرا رەوشتى بـەرزو جـوانى تێدانو بەپێچەوانەى زانينى ئەو بوو ◊ **رائـى فـلانٌ فلانـاً**: فلاّنكەس بـەرەو رووى فلاّنكـەس بـووەوەو بينـى ◊ **رآه**: بينـى كـه خـاوەنى رەوشـتى جـوانو بـەرزە پێچەوانەى ئەوە ◊ ئاوێنەى دايە سەيرى خۆى بكا ◊ **إرتَـأى الـشّيْئَ**: شـتەكەى وامەزنـدەكردو واى بينى، واى بۆ چوو ◊ **ترائى فلان**: فلاّنكەس لەئاوێنەدا سەيرى خۆى كرد ◊ **تـراءى القـومُ**: خەڵـكەكە هەندێـكيان هەندێـكيانى بينـى ◊ **تراءى له**: روبەرووى بووە تا چاوى پێ بكەوێ ◊ **تراءى له كذا**: واى بۆ دەركەوت ◊ **تراءى الشّيْئَ**: شتەكەى دى ◊ لەحەديث دا هاتووە دەفـەرموێ: (تراءينا الهلال بذات عرق) ◊ **تراءى فـلان فلانـاً**: فلاّن روبەڕووى فلاّن بووەوە چاوى پـێ كـەوت ◊ **تَرَأّى له**: روبەڕوى بـووەوە تـا بيبينـێ ◊ **تـراءى في المرآة ونحوهـا**: سـەيرى ئاوێنـەو شـتى واى كرد ◊ **استرأى بالمرآة**: سـەيرى ئاوێنـەى كـرد ◊ **استرأى الشّيْئَ**: شتەكەى بينى.

اسـترأى فلانـاً: داواى ديتنـى فلاّنكەسـى كـرد ◊ پـرسو راى پـێ كـرد ◊ بـەخۆ هەڵـكێشو فـشەبازى لەقەڵـەم دا ◊ **الـرَّأيُ**: بـيرو بـاوەڕ ◊ عەقڵو ئاوەز ◊ تەگبيرو پلان ◊ تێڕوانينو لـێ وردبوونـەوە ◊ بينينـى چـاو ◊ بـەلاى زانايـانى ئوصولەوە دەرهێنانى حوكمى شـەرعييە لەڕێى رۆشـنايى قاعيـدەو ياسـاى چەسـپاو ◊ **الرِّئْـيُ**: پۆشـاكى بـاش كـەبلاّو دەكرێتـەوە كەسـانێ دى جوانييەكەى ببينن.

رِئْـيُ الشَّيْ: بيندراوى شت؛ ئـەوەى چـاو دەيبينـێ ◊ ديمەنو روخسارى جوانى شتو شكۆمەندى سەرنج راكێش ◊ **الرؤيا**: خەون ◊ **الرُؤيَة**: بينين ◊ بينينـى مـانگى يەكـشەوە ◊ **الرِّئَـةَ**: سـى، ئەندامى هەناسـەدان ◊ **الرِّئويّ**: (القلب الرّئوي): هەلاّوسـانى لاى راسـتى دڵ بـەهۆى هەنـدێ نەخۆشييەوە ◊ **الرِّئـيُّ**: پۆشاكى جوانو نـاوازە كـــه بەدانـــسقە نيـــشانى خەڵـــك دەدرێ تاجوانييەكـەى ببيـنن ◊ جندۆكە كـه هـەواڵى نهێنى بـه ئـادەميزاد دەگەيـەنێ ◊ دەشـگوترێ: (فلان رَئِيُّ قومـهُ) فلاّن دەمڕاستو عاقڵمەنـدى

گەلەکەیەتی ○ **الـرُّوَاءُ**: روخسار جوانی شکۆمەندی تەواوو سەرنج راکێش ○ **ألمَرْأى**: دیمەن‌و روخساری بیندراو، دەگوترێ: (هو مني بمرأىً): ئەو لەمنەوە دیارەو دیمەنی دەبینم ○ **ألمَـرآةُ**: بەمانا (ألمَرْأى) دێ واتە: دیمەن‌و روخساری بیندراو.

المِرآة: ئاوێنە، یان هەر شتێك تەماشاکەر خۆی تێدا ببینێ.

رَبَأَ فلان ربئاً: فلان بەرز بووە، پلەی رێزی زیادی کرد ○ لەهەموو خواردنەمەنییەك کۆی کردەوە ○ لەسەرە خۆ رۆیشت.

رَبَأَت الأرضُ: زەوییەکە پاك بووە، بەروبومی زیادی کرد.

رَبَأَ بفلان کذا: فلانکەسی بەرز کردەوەو بەدەستپاکی لەقەڵەم دا.

رَبَأَ في الأمر: سەیری ئیشەکەی کردو لێی ورد بۆوە.

رَبَأَ المالَ: ماڵەکەی چاودێری کردو چاکسازی تێدا کرد.

رَبَأَ القومَ ولهم: بوو بەرەبیەو سەنگەر بۆ خەڵکەکە، دەشگوترێ: (ما رَبَأتُ رَبأة) گرنگیم پێ نەدا خۆم پێوەخەریك نەکرد ○ **رابَأهُ**: لێی ترساو خۆی لێ پاراست ○ **رابأ فلان فلاناً**: هەریەك لەفلان‌و فلان چاودێری یەکتریان کرد ○ **إرتَبأ**: بەرز بۆوە ○ **إرتَبأ الجَبَلَ**: چووە سەر کێوەکە ○ **الرَّبيّ**: پێشمەنگ‌و چاوساغ کەلەسەر سنور پارێزگاری ولات دەکا یان لەپێش لەشکرەوە دەڕواو لەبەرزاییەوە چاودێری دوژمن دەکا وەکوو پەلاماری هێزەکەیان بدەن ○ **الربیئَةُ**: بەمانا (الرَّبیءُ) دێ ○ **المَرْبأ**: شوێنی رەبییە ○ **المَرْبَأةُ**: بەمانا (المَرْبَأ)دێ ○ **المُرْتَبَأ**: بەمانا (ألمَرْبَأ)دێ.

رَبَّ الوَلَدَ رَبّاً: سەرپەرشتی منداڵەکەی کردو ئەرکی بەخێو کردنی گرتە ئەستۆ.

رَبَّ القَوْمَ: سەرۆکایەتی گەلەکەی کردو کاروباریانی هەڵسوڕاند.

رَبَّ الشَّيْئَ: شتەکەی کردە مڵکی خۆی ○ کۆی کردەوە.

رَبَّ النِعْمَةَ ربّاً وربَاباً: پارێزگاری نازو نیعمەتەکەی کردو گەشەی پێ دا.

رَبَّ بالمكان: لەوشوێنە مایەوەو جێگیر بوو.

رَبَّ الدُهْنَ: رۆنەکەی پاڵفتە کردو چاکی بەرهەم هێنا ○ **أرَبَّت الريحُ**: بایەکە بەردەوام بوو ○ **أرَبَّت السَّحابَةُ**: هەورەکە بارانەکەی بەردەوام بوو.

رَبَّبَ الوَلَدَ: سەرپەرشتی منداڵەکەی کردو ئەرکی بەخێوکردنی گرتە ئەستۆ.

رَبَّبَ الثَمَرَ: میوەکەی کردە مرەبا ○ **إرتَبَّ الوَلَدَ**: بەمانا (رَبَّهُ) دێ ○ **إرتَبَّ على فلان**: نازو نیعمەتی بەسەر فلان دا رژاند ○ **تَرَبَّبَ القَومُ**: خەڵکەکە کۆبونەوە ○ **تَرَبَّبَ الوَلَدَ**: بەمانا (رَبَّهُ) دێ ○ **تَرَبَّبَ الشَّيئَ**: لافی ئەوەی لێ دا کەخاوەنی شتەکەیەو ئەو لێی بەرپرسیارە ○ **الرَّاب**: باوە پیارە، مێردی ژن کە لەمێردێکی تری کورێکی هەبێ‌و ئەم مێردەی بۆی بەخێو بکا ○ **الرَّابَّةُ**: باوەژن ○ کە منداڵی مێردەکەی لەژنێکی تری بەخێو بکا ○ **الرَّبابُ**: هەوری سپی ○ ئامێری موسیقایە یەك ژێی هەیە ○ **الرِّبابُ**: وادەو بەڵێن ○ کۆمەڵێك سەرەتیر ○ پەتێك کە گورزە تیری پێ ببەستێ ○ **الرَّبُّ**: ناوێکە لەناوە جوانەکانی پەروەردگار ○ خاوەن ○ گەورەو ریش سپی ○ بەخێوکەر ○ سەرپەرشتیار ○ ئەخشەکێش‌و رێ‌و شوێن دانەر ○ چاکساز.

الرُّب: دۆشاوی خورما یان میوەی تر.

رُبَّ: حەرفی جەرەو ئیسمی نەکیرە مەجرور دەکا ◊ **الرَّبَبُ**: ئاوی زۆر ◊ ئاوی شیرین و گوارا ◊ **الرُّبَّى**: نیعمەت و چاکە ◊ پێویستی ◊ گرێی توندو تۆڵ ◊ **الرَّبّانيُّ**: خودا پەرست ◊ زانای کامڵ و تەواو بەنەزەری و بەکردەوە ◊ **الرَّبَّةُ**: بۆ مێینە بەکاردێ ◊ **الرِّبَّةُ**: هەرچی درەخت و رووەکێک لەگەرما دا شین بنوێنێ ◊ درەختی خەروب ◊ کۆمەڵی زۆر، یان دەهەزار کەس ◊ **رِبَّة البرسيم**: رواوەی گیا وێنجە و شتی وا کەلەدوا درونەوە سەر لەنوێ هەڵدەداتەوە ◊ **الرُّبَّةُ**: کۆمەڵی زۆری ئادەمیزاد ◊ زانای خودا پەرست و خاوەن صەبرو ئارام ◊ **الرُّبُوبُ**: کۆڵە بەسە ◊ گارانی رەشەوڵاخی کێوی ◊ **الرَّبِيبُ**: بەمانا (الرَّاب) دێ ◊ پەیمان لەگەل بەستراو ◊ کۆڵە بەسە ◊ پاشا ◊ **الرَّبيبة**: مێینەی (الرَّبيب) ◊ کچی ژن کە لەمێردێکی تری بێ ◊ دایەن و شیردەری منداڵ ◊ **المَرْبَابُ**: زەوییەک گیاوو گژی زۆر لێ بڕوی ◊ **المَرَبُّ**: بەمانا (المرباب) دێ ◊ شوێن و جێگا ◊ شوێنی مانەوەو نیشتەجێ بوون.

رَبَثَ الصَّبي ربثاً: بەمانا (رَبّاهُ) دێ ◊ **رَبَّثَ الصَّبِيَّ**: منداڵەکەی بەخێو کرد ◊ بەبەری دەستی بەهێواشی کەمکەم لەپشتی دا بۆئەوەی خەوی لێ بکەوێ ◊ **رَبَثَهُ عن حاجته وامره رَبْثاً**: مەنعی کرد لەو مەبەستەی لادا ◊ **رَبَّثَهُ عن حاجته وأمره تربيثاً**: بەمانا (رَبَثَهُ)دێ ◊ **إرْتَبَثَ القَوْمُ**: خەڵکەکە بڵاومیان لێ کرد ◊ **إرْبَثَّ القومُ**: بەمانا (ارتبثوا) دێ ◊ **تَرَبَّثَ في سيره**: لەرۆیشتن دا مایەوە ◊ **إرْباثٌ**: بەند بوو، گیرا ◊ **الرَّبِيثَةُ**: کارێک هەڵەو گیرت بکا ◊ فێڵت لێ بکرێ.

رَبُجَ رَباجَةً: کەودەن بوو گێل و نەفام بوو (هو ربيج وهي ربيجة) ◊ **أرْبَجَ**: کوڕی کورتە باڵای بوون ◊ **تَرَبَّجَ**: خۆی بەگێل و نەفام لەقەڵەم دا ◊ سەرسام بوو ◊ **تَرَبَّجَت الوالدة**: دایکەکە دوای مردنی مێردەکەی شوی نەکردەوە خۆی تەرخان کرد بۆ بەخێوکردن و پێگەیاندنی منداڵەکەی ◊ **الرّابِجُ**: تێر ئاوو گەدەتێر ◊ **الرَّباجيُّ**: ئادەمیزادی کەتەو زەبەللاح ◊ گۆشتن و چوارپەل قەوی ◊ خۆهەڵکێش و شانازیی کەر ◊ **رَبِحَتْ تجارتُهُ**: بازرگانیکردنەکەی قازانجی کرد.

رَبِحَ فلاناً على بضاعته: قازانجی دا بەفلان .لەسەر کاڵاکە ◊ **تَرَبَّحَ**: هەوڵی قازانجی داو کاسبی کرد ◊ سەرسام بوو ◊ **أرْبَحَتْ تجارتُه**: بەمانا (رَبِحَتْ) دێ ◊ **أرْبَحَ فلاناً على بضاعته**: بەمانا (أرْبَحَهُ) دێ ◊ **رابَحَهُ على بضاعته**: قازانجی پێدا ◊ **الرّابِحُ**: قازانج کەر، ماڵێك قازانج بکا ◊ **الرُّبَحُ**: جەڵەبە ئەسپ و حوشتر کە بۆفرۆشتن و قازانج بهێندرێن ◊ بەزو پیو ◊ بێچوە ئاژەڵی بچوك ◊ **الرِّبْحُ**: قازانج ◊ ئەوەی قەرزدار بەزیادە دەیدا بە خاوەن قەرز بەگوێرەی چەند مەرجێك کەلەناو خۆیان دا دەیکەن ◊ **الرَّبِيح**: دوکانێك قازانجی تێدابکرێ ◊ **المُرابَحَة**: (بيع المرابَحة): پێدانی دەسمایە و گێڕانی بەقازانج، بۆ هەریەکێ لەخاوەن پارەکەو پارە پێدراوەکە ئەندازەیەکی دیاریکراو لەقازانجەکە دیاری دەکرێ.

رَبَخَ في الرَّمل رَبْخاً: بەنارەحەتی بەناو لمبەلانەکەدا رۆیشتنی بۆکرا ◊ **أرْبَخَ الرَّمْلُ**: لمبەکە بەستێوتراو یەکتری گرت رەق بوو ◊ **أرْبَخَ فلان**: فلانکەس کەوتە ناو نارەحەتی و تەنگو

چەڵەمەوە ٥ **أرْبَخَ فلان في الرمل**: بەمانا (رَبِخَ)دێ.

تَرَبَّخَ: خۆی شل کرد، دەگوترێ: (تَرَبَّخَ في مشيه) لە ڕۆیشتن دا لۆژە لۆژی کرد، بەشلو شێواویی ڕۆیشت ٥ **الرَّبيخُ من الرجال**: پیاوی کەتەو زەبەللاحو شلو شێواو.

رَبَدَ بالمكان: لەو شوێنە مایەوە.

رَبَدَ فلاناً رَبْداً: فلانکەسی بەند کرد.

رَبَدَ التَّمرَ: خورماکەی لەمیربەددا وشك کردەوەو هەڵی گرت.

رَبِدَ رُبْدَةً: ڕەشاییەکەی تێکەڵاوی لێڵی بوو ٥ **إرْبَدَّ**: بەمانا (رَبِدَ) دێ، دەگوترێ: (إربَدَّ وَجْهُهُ): لەکاتی رق هەڵسانی دا ڕەنگی سور هەڵگەڕاو ڕەش داگیرسا ٥ **تَرَبَّدَ**: بەمانا (إربدّ) دێ ٥ **تَرَبَّدَ الرجلُ**: پیاوەکە ڕوی گرژ کرد ٥ **تَرَبَّدَت السماءُ**: ئاسمان هەورو هەلا بوو ٥ **إرْبادَّ**: بەمانا (إربدّ) دێ ٥ **الرُّبَدُ من السيف**: جەوهەری شمشێر، ورشەو ڕەنگی ئەو دیاردەیەی کەپێی دەگوترێ ئاوی تیغ ٥ **الرَّبيدُ**: خورمایەك لەسەبەتەو شتی وادا بەڕیز دادەنرێ پاشان ئاوی لێ دەپرژێنرێ ٥ **الرَّبيدةُ**: صندوقو جانتا کە کتێبو تۆمارگەیان تێدا هەڵدەگیرێ ٥ **المِرْبَدُ**: ئاغەڵو حەوشەی حوشتر تێدا ڕاگرتن ٥ لەبەصرە شوێنێکی بەناو بانگی لەوجۆرە حەوشە هەبووە حوشتریان تێدا ڕاگرتووە بۆ فرۆشتنو شاعیرانیش تێیدا کۆبونەوەو شیعریان تێدا گوتووە ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو حەصیرو سەوییە زلەی خورمای تێدا وشك کراوە ٥

رَبِذَ رَبَذاً: قاچی لەڕۆیشتن سوك بوو ٥ دەستی لەکار کردن دا سوكو ڕەنگین بوو ٥ **أربَذَ الثوبَ أو الحبلَ**: قوماشەکەیان حەبلەکەی بڕی ٥

الرِّبْذَة: ئەو پارچە پەڕۆیەی ئافرەتی بێنوێژ بەخۆیەوە دەگرێ ٥ ئەو پەڕۆیەی ئاڵتونچی ئاڵتونی پێ دەسڕێتەوە ٥ هەرپارچە پەڕۆیەك بەکاربێ بۆ پاککردنەوەی ئامێرو شتی تر ٥ هەرشتێك پیسو قێزەون بێ ٥ پیاوی بێخێرو بێبر ٥ تۆپەوانەی کەندو کوڵینەو گۆزە ٥ **الرَّبَذي**: ژێ ٥ قامچی، شۆڕك ٥ **المِرْباذُ**: زۆر بڵێو چەقە چەناو ٥ **الرَّبْرَبُ**: جەڵەبە ئاسك ٥ گارانی گاکێوی ٥ کۆمەڵی ئادەمیزاد.

رَبَزَ الكبشُ رَبازَةً: بەرانەکە قەڵەو بوو گۆشتی گرت.

رَبُزَ فلان: فلان کەس عاقڵو وردبین بوو (هو رَبيزٌ) ٥ **رَبَّزَ القربة**: کوندەکەی پڕکرد لەناو ٥ **إرْتَبَزَ**: لەهونەری خۆی دا تەواو کامڵ بوو.

الرَّبيزُ: گەورەو لێ هاتوو لەفەننی خۆی دا ٥ **رَبَسَهُ بيده رَبْساً**: بەدەستی خۆی لێی دا.

رَبَسَ القِرْبَةَ ونحوها: کوندەکەی پڕکرد ٥ **إرْتَبَسَ**: تێکەڵاو بوو ٥ گۆشتنو قەڵەو بوو ٥ **إرْتَبَسَ العنقود**: هێشوەکە پڕبوو دەنکەکانی پاڵیان لێك داو بۆڵە ترێیەکان لەناو خۆیاندا پاڵەپەستۆیان کردو چونە ناو یەکەوە ٥ **تَرَبَّسَ**: بەهێواشی ڕۆیشت ٥ **تَرَبَّسَ فلاناً**: فلانکەس زۆر بەوردی بەدووی فلانکەس دا گەڕا ٥ **إرْبَسَّ فلان**: بەناو زەوی دا ڕۆیی و گەڕا ٥ **إرْبَسَّ أمر القوم**: وەزعو حاڵی خەڵکەکە شێوا تاوایان لێ هات پەرتەوازە بوون ٥ **الرَّبْسُ**: پیاوی زیرەكو لێهاتوو ٥ ماڵی زۆر، شتی زۆر ٥ **الرَّبيسُ**: ماڵی زۆر، شتی زۆر ٥ بەرانی ورگ زلی قەڵەو ٥ گرێ داری زل ٥ پیاوی ئازاو نەبەرد ٥ **الرُّبَيْسُ**: (أم الرُّبَيس): مار ٥ بەکینایە دەهێندرێ بۆ کارەسات ٥ **رَبَشَت الأرضُ رَبَشاً**: زەوییەکە گژوگیای زۆرو ڕەنگاو ڕەنگ بوو ٥ زەوی بەگژوگیای ڕەنگاو

رەنگو زۆر رازایەوە، دەگوترێ: (رَبِشَت السنةُ وربش المكان ورَبِشَ الرجلُ): رەنگی جیاجیای بوون، پەڵەو خاڵی سورو هەندێکی تری رەشی تێدا پەیدا بوون ٥ أَرْبَشَ الشجرُ: درەختەکە پشکوتو گەڵای کرد ٥ میوەکەی دەرکەوت وەکوو دەنکە نوك دەچوو ٥ الرَّبَشُ: سپیاییەك کەلە نینۆکی منداڵی ساوادا دەردەکەوێ.

رَبَصَ بفلان رَبصاً: چاوەڕوان بوو فلان چی بەسەر دێ لەخێر یان لەشەڕ ٥ تَرَبَّصَ: پەزمەندەی کرد، دەگوترێ: (تَرَبَّصَ به الشَّيءَ) ئەو شتە چاوەڕوانی بوو ٥ تَرَبَّصَ بسلعته: چاوەڕوان بوو ماڵو کاڵاکەی نرخی بەرز بێتەوە ٥ الرُّبْصَةُ: رەنگی جۆراو جۆر، دەشگوترێ: (لي على هذا الأمر رُبْصَةٌ): من لەسەر ئەم کارە لێ وردبونەوەو چاوەڕوانیم هەیە ٥ رَبِضَت الغَنَمُ وغيرها من الدواب رِبضاً وربوضاً: مەڕو بزنەکان یان ئاژەڵەکان مۆڵ بوون، مۆڵیان خوارد.

رَبَضَ الأسدُ على فريسته: شێرەکە نێچیرەکەی خۆی خستە ژێر چنگی خۆیەوەو خپی کرد، دەشگوترێ: (رَبَضَ القرن على قرنه) پاڵەوانەکە هاوشانەکەی خۆی خستە سەر زەویو ژێر خۆی ناو بۆڕی دا.

رَبَضَ بالمكان: لەشوێنەکە مایەوە ٥ أَرْبَضَت الشمسُ: خۆر گەرمییەکەی توند بوو هەتا وای لێ هات ئاژەڵەکان خۆیان کوتایە بن دارو پەناو پەسیوو خۆیان مۆڵ دا نەیانتوانی لەبەر گەرماکەدا خۆیان راگرن ٥ أَرْبَضَ الراعي الغَنَمَ وغيرها من الدواب: شوانەکە مەڕو بزنەکانی والێ کردن بمۆڵن ٥ أَرْبَضَ الشرابُ القومَ: شەرابەکە خەڵکەکەی تێراوو مەست کرد، هەموو کەلەلا بوون لەسەر زەوی رەق خەویان لێ کەوتو لاڵو پاڵ لێی کەوتن، دەشگوترێ: (أَرْبَضَهم الإناءُ) جامە مەیەکە مەستو کەلەلای کردن ٥ أَرْبَضَ أهلَهُ: بژێوی بۆماڵو منداڵی خۆی دابین کرد ٥ رَبَّضَ الراعي الغَنَمَ وغيرها من الدواب: بەمانا (أَرْبَضها) دێ ٥ رَبَّضَ فلاناً بالمكان: فلانکەسی لەشوێنەکە جێگیر کرد ٥ تَرَبَّضَ الكبشُ عن الغنم: بەمانا (رَبَضَ) دێ ٥ تَرَبَّضَ بالمكان: بەمانا (رَبَضَ) دێ ٥ الرَّابِضُ: شێر ٥ نەخۆش ٥ الرَّابِضَةُ: نەرمانی لوت ٥ الرَّبَضُ: ژن، هاوسەر ٥ الرَّبَضُ: بەمانا (الرُّبْضُ) دێ ٥ تەویلەو ئاغەڵی ئاژەڵو وڵاخ ٥ حەوشەو شوێن تێدا مۆڵینی حوشتر ٥ هەر کەسێك هەر شوێنێك خێزانو تاکەکانی خێزان بۆی بگەڕێنەوە بۆ پشوودانو ئیسراحەتو بچنە لای و تێیدا بمێننەوە ٥ وەکوو مێردو ژنو کچو خزم ٥ هەروا بەمانا ریخۆڵەو ناوسك دێ ٥ گوریسو قەیاسەو حەبلی باربەستن ٥ سوچو لاو کەناری شت ٥ دەوروبەری شار، بژێو کەلە شێر پێك هاتبێ ٥ الرَّبْضُ: کۆمەڵێك رەشە وڵاخو حەیوانی تر لەکاتی مۆڵین دا ٥ الرُّبْضُ: ناوەندی شت ٥ بناغەی بینا ٥ کۆمەڵێك درەختی تێك هاڵاوو تێکچڕژاو ٥ الرُّبُضُ: ژن ٥ خێزان ٥ هەروا دەگوترێ: (رجلٌ رُبُضٌ عن الحاجات والأسفار): پیاوێکە خوی بەسەفەرو شتی واوە نەگرتووە ٥ الرِّبْضَةُ: قەبارەیەك کە خۆی بەسەر شتێك دا دابێو مات بووبێ ٥ کۆمەڵێك ئادەمیزاد ٥ الرُّبْضَةُ: پیاوی دانیشتوو بێ دەسەڵات ٥ پارچەیەك تێکگوشاو ٥ الرُّبَضَةُ: پیاوی دانیشتووی بێ دەسەڵات ٥ الرَّبُوضُ: دەگوترێ: (شجرة ربوض): درەختی گەورەو قەدزل ٥ (سلسلة ربوض): زنجیری ئەستوورو پتەو (قرية ربوض): گوندێکی قەرەباڵغە ٥ الرُّوَيْبِضُ: مەڕو بزن بەشوانەوە لەحەوشەی

مۆڵـدان دا ◊ کۆبوونـــەوەی بـــەز لەگـــەدەدا ◊ **الرُّوَيْبِضَةُ**: پیاوی خوێڕیو ناکەس بەچە.

رَبَطَ جَأشَهُ رِباطَةً: دڵی قایم بوو پەلەکوتەی پێ نەکەوت لەکاتی ترسان دا، خۆڕاگربوو.

ربط الشَّيْ: شتەکەی شەتەك دا.

رَبَطَ نَفْسَهُ عن كَذا: خۆی لەوشتە بواردو لاقەی نەکرد.

رَبَطَ الله على قلبه بالصبر: خودا صەبرو ئارامی بەسەر دڵو دەروونی دا ڕشتو هێزو توانای مەعنەوی پێ بەخشی ◊ **رابط مُرابَطَةً ورِباطاً**: سـەنگەری سەرسنوری پاراستو لەشوێنی ترسناك دا مایەوە ◊ **إرْتَبَطَ في الحبلِ ونحوه**: کەوتە ناو حەبلەکەوەو تێی هاڵا ◊ **إرْتَبَطَ الدّابَّةَ وغيرها**: وڵاخەکەی بەستەوە، دەگوترێ: (فلان يرتبط من الدواب كذا رأساً) فلانکەس ئەوەندە سەر وڵاخێ ئاژەڵ دەبەستێتەوە، واتە: خاوەنی ئەوەندە سەر وڵاخو ئاژەڵە ◊ **إرْتَبَطَ فرساً**: ئەسپەکەی بەخێو کرد بۆ سوار چاکیو ڕمبازی ◊ **ترابط الماءُ في المكان**: ئاوەکە لەشوێنی خۆیەتی هیچی لێ نەڕۆیشتووە ◊ **التّرابُط**: لەزاراوەی فەلسەفەدا هەبوونی پەیوەندی نێوان دووشتە چونکە لەزمین دا هۆکارێك پێکیەوە بەستون ◊ **الرّابِط**: دەگوترێ: (هو رابط الجأش): دڵ قایمو چاو نەترسە ◊ ئازایە، لەهیچ شتێك ناترسێ ◊ **الرّابِطَةُ**: پەیوەندیو وابەستەیی نێوان دوو شت ◊ وڵاخی بەستراوە ◊ کۆمەڵێك ئادەمیزاد لەپرۆژەیەك دا لەبیرو بۆچونو هەڵسو کەوت دا یەك بگرن ◊ **الرِّباطُ**: ئەوەی شتی پێ دەبەستێتەوە، دەگوترێ: (قَرَضَ رباطه): مرد، یان لەنەخۆشییەکەی ڕزگاری بوو، دەشگوترێ: (جاء وقد قَرَضَ رباطَهُ): بەماندوویی گەڕایەوە ◊ (رباط الخيل): شوێنی بەستنەوەی ئەسپ ◊ شوێنی کەمەند کێشی صـۆفیانو خوداپەرستیان ◊ دڵ ◊ **المُرَبَّطُ**: لەزاراوەی فەلسەفەدا پەیداکردنی جۆرە پەیوەندییەکە لەنێوان دوشتی هەست پێکراو دا لەزمین دا بەهۆی هەبوونی جۆرە پەیوەندییەکەوە ◊ **الرُّبْطَةُ**: گورزە ◊ باقەو باوەشە شت ◊ **الرَّبِيطُ**: بەستراو ◊ ڕەبەنو دونیا نەویست ◊ خورمای وشکەوە بوو کەدەکرێتە ناو هەمبانەو کیسەوە، یان دەخرێتە ناو خورمادانو مشتاخەوەو ئاوی پێدا دەکرێ ◊ ورمای نەگەیشتوی شۆراوە ◊ تەڕبوو، دەشگوترێ: (هو ربيط الجأش): ئازاو نەبەردو چاو نەترسە ◊ **الرَّبِيطَةُ**: وڵاخی بەستراوە ◊ **المُرابِطَةُ**: کۆمەڵی ئادەمیزادو ئەسپ سوار کەلەسەر سنور سەنگەر لەدوژمن دەگرنو ناهێڵن دوژمن پێ بخاتە خاکی نیشتمانەوە ◊ **المِرْبَطُ**: ئەو زنجیرو حەبلو کەرەستەیەی وڵاخی پێ دەبەسترێتەوە ◊ **المَرْبَطَةُ**: بەمانا (المِرْبَط) دێ.

رَبَعَ الربيعُ ربوعاً: بەهار پەیدابوو، هاتە ناوەوە.

رَبَعَ الإبلُ رَبْعاً: لە پاوانەکە دا حوشترەکە بەرەڵا کرا لەکوێ دەلەوەڕێ بلەوەڕێو بخواتەوە.

رَبَعَ عليه الحمى: توشی نەخۆشی سێبەرۆ بوو ڕۆژێك لەرزوتای توش دەبێو ڕۆژێك یان دوو ڕۆژ بۆی نایە.

رَبَعَ بالمكان: لەوشوێنە مایەوەو جێگیر بوو.

رَبَعَ فلان: فلانکەس ڕاوەستاو چاوەڕوانی کردو گیری خوارد، دەگوترێ: (إربَعْ عليك أو على نفسك) بمێنەوەو چاوەڕوان بە ◊ بەردەکەی بەرز کردەوە بۆ بەتاقیکردنەوەی هێزو بازوی ◊ بەرووبومی باشی هەبوو ◊ **رَبَعَتِ الدّابَّةُ**: وڵاخەکە هەنگاوی درێژی هاویشتن.

رَبَعَ عنه: وازى لىٰ هێنا، دەگوترىٰ: (ربع على فلان): بەزەیی پێداهاتەوە، دەگوترىٰ: (رَبَعَ الرَّجلُ بالمكان وفي المال): پیاوەکە دەستی لەشوێنەکەیان لەماڵو سامانەکە گیر بوو بەئارەزوی خۆی تەصەروفی تێداکرد.

رَبَعَ فلاناً: چواریەکی ماڵو سامانی فلانی برد، وەری گرت.

رَبَعَ الجَيْشَ: چواریەکی دەستکەوتی سوپای برد.

رَبَعَ الحِمْلَ: بەچوار دەستەکی بارەکەیان بەرز کردەوە.

رَبَعَ الحَبْلَ أو الوترَ: پەتەکەی لەسىٰ هەودا بادا یان ژێیەکەی بادا ◊ رَبَعَ الثلاثة: بوو بەچووارەمی سێیەکان ◊ **رَبَعَ التسعة والثلاثين**: بوو بەتەواوکەری چل ◊ **رَبَعَ الثلاثة والأربعين**: چلو چواری تەواو کرد.

رُبِعَ: توشی لەرزوتای سێبەڕۆ بوو ◊ **أرْبَعَ العَدَدُ**: ژمارەکە بوو بەچواریان چل ◊ **أرْبَعَ القومُ**: خەڵکەکە کەوتنە وەرزی بەهارەوە ◊ **أرْبَعَ الحاملُ**: لەبەهاردا ئافرەتەکە منداڵی بووو (هي مُرْبَعٌ ومِرْباع) ◊ **أرْبَعَ المولودُ**: منداڵەکە ددانی پێشەوەی دەرکەوتن، یان کەوتن ◊ **أرْبَعَ فلان**: فلانکەس بەگەنجی منداڵی بوو ◊ **أرْبَعَ الغَنَمُ**: مەڕو بزنەکان تەمەنیان چووە ساڵی چوارەمەوە ◊ **أرْبَعَ ذوات الحافر**: ولاخە سمدارەکە چووە ساڵی پێنجەمەوە ◊ **أرْبَعَ ذوات الخف**: ئاژەڵە پىٰ پانەکە چووە ساڵی حەوتەمەوە ◊ **أرْبَعَ الغيث**: بارانەکە هێند زۆر بوو رێگاو بانی لەخەڵکەکە بڕیوەو لەناو ماڵەکانیان دا ماونەتەوە ◊ (فهو مُرْبَعٌ) ◊ **أرْبَعَ ماء الركية**: ئاوی بیرەکە زۆر بوو ◊ **أرْبَعَ الإبلَ**: حوشترەکەی بەرەڵلا کرد هەرکاتىٰ ویستی بچىٰ بۆ ئاو خواردنەوە ◊ **أرْبَعَ المريضَ**: دوو رۆژ بواری دا نەچوە لای نەخۆشەکەو رۆژی سێیەم سەردانی کرد ◊ **رابَعَ الحمْلَ مرابعةً ورباعاً**: کۆڵەکەی لەگەڵ یەکێکی تردا بەچوار دەستەکی هەڵگرت ◊ **رابَعَ فلاناً**: کۆڵەکەی لەفلانکەس بەدەستەبار هەڵگرت ◊ لەبەهاردا مامەڵەی لەگەڵ کرد ◊ **رَبَّعَ الشَّيْئَ**: شتەکەی کردە چوارگۆشە ◊ کردی بەچوار بەشەوە ◊ **رَبَّعَ فلان رجليه**: فلانکەس چوار مەشقی دانیشتو قاچەکانی نوشتاندنەوە ◊ **إرْتَبَعَ البعيرُ**: حوشترەکە گیای تەڕی بەهاری خوارد ◊ قەڵەو بوو ◊ پەلەی کرد ◊ رۆیشت قاچی لەعەرد دەدا ◊ **إرْتَبَعَ الحيوانُ**: گیاندارەکە هاتە سەر تایەی زیندەگانی خۆیو گەشەو نەشەی دەست پىٰ کردەوە بەهۆی چارەسەرێک.

إرْتَبَعَ بالمكان: لەوشوێنە مایەوە لەوەرزی بەهاردا ◊ **إرْتَبَعَ حَجَراً ونحوه**: بەردەکەی بەرز کردەوە ◊ **إرْتَبَعَ فلان أمْرَ القوم**: فلانکەس چاوەڕوانی کرد ببێتە سەرۆکی گەلەکەی ◊ **تَرَبَّعَتِ الماشية**: ئاژەڵەکە گیا تەڕی بەهاری خوارد ◊ **تَرَبَّعَ الجالسُ**: دانیشتووەکە قاچەکانی نوشتاندنەوەو خستنیە ژێر رانی ◊ **تَرَبَّعَ المكان وبه**: لەوەرزی بەهاردا لەوشوێنە جێگیر بوو ◊ **تَرَبَّعَ حجراً ونحوه**: بەردەکەی بەچوار دەستەکىٰو دەستەبار لەگەڵ یەکێکی تردا هەڵگرت.

استَرْبَعَ البعيرُ ونحوه للسير: حوشترەکە بەهێز بوو بۆ رۆیشتن ◊ **استَرْبَعَ فلان بعمله**: فلانکەس لەکارەکەی خۆی دا سەربەخۆبوو توانای بەسەر ئیشەکەی دا شکا ◊ **استَرْبَعَ الرملُ ونحوه**: لمەکە تەباری بەست ◊ **استَرْبَعَ الغبارُ ونحوُهُ**: تەپو تۆز بەرز بووەوە ◊ **استَرْبَعَ شيئاً**: توانای بەسەر شتەکەدا شکاو بەسەری دا زاڵ بوو ◊ **الأربَعُ**: چوار، وشەیە کە بۆ ژمارەی چوار بەکاردىٰ.

ذوات الأربع: هەر گیانلەبەرێك لەسەر چوار قاچ بڕوا. ٥ **الرياح الأربع**: چوار جۆرە بایەکە (کزەی بەرەبەیان، بای دەبور، بای شەماڵ، بای باشور).

الأربعَاء چوارشەممە ٥ **الأُرْبُعَاء**: دەگوترێ: (قَعَدَ الأُرْبُعَاءَ) چوار مەشقی دانیشت ٥ **الأَرْبُعا**: بەمانا (الأُربُعَاء) دێ ٥ **الأَرْبَعَة**: چوار (وشەیەکە بۆ ژمارەی چوار بەکاردێ) ٥ **الأربعون**: چل؛ واتە چووار جار دە ٥ **التربيع في الزراعة**: چوارەم پاراوو ئاودانی کشتوکاڵ ٥ **الرابع**: پلەی دوا پلە سێ ٥ **رُباعَ**: چوار چوار، دەگوترێ:(جاء القومُ رُبَاعَ): خەڵکەکە چوار چوار هاتن ٥ **الرَّبَاعُ**: ومزعو حاڵو بارو دۆخ، دەگوترێ: (هم على رَبَاعِهِم) ئەوان هەر لەسەر حاڵو ومزعی خۆیانن و هیچ ناخۆشییەکیان نەهاتۆتە رێ ٥ **الرِّبَاعُ**: خوێنی کوژراو کە هۆزێك لەجیاتی هۆزێکی تر بیدا ٥ **الرُّبَاعَة**: بەمانا (الرَّبَاعُ)دێ ٥ **الرُّبَاعِية**: ددانی نێوان کەڵبەو خرێ، کەچوارن، بەهەریەکێ لەشەویلەی خوارو شەویلەی سەرو ٥ **الرّبَاعِي**: هەرشتێك لەچوار پێك هاتبێ ٥ لەعیلمی هەندەسەدا ئاوە بۆ وێنەیەکی یەکسانی چوارگۆشەی چوار سوچ ٥ **الرّباعية في الشعر**: چوارین؛ بەفارسی پێی دەگوترێ دوو بەیت ٥ **الرَّبَاعُ**: کەسێك زۆر حوشتری شیردەر بکرێ ٥ یان کەسێك خۆتاقی بکاتەوە بەبەرزکردنەوەی کێشی قورس ٥ **الرَّبْعُ**: بەهارە هەوار؛ ئەو شوێنەی بەهاران دەکرێتە شوێنی تێدا نیشتەجێ بوون ٥ خانوو نشینگە، دەورو بەری خانوو ٥ هۆبەو گەرەك ٥ باڵا مامناوەند ٥ جۆرە وەرزشێکە شتی قورسی تێدا بەرز دەکرێتەوە بۆ بەتاقیکردنەوەی هێز ٥ **الرَّبَعُ**: باڵا مامناوەند ٥ **الرُّبْعُ**: چارەك؛ بەشێك لەچوار بەش ٥ بەزۆریو بەعورف بەئامێرێکی پێوانە دەگوترێ چوار پیاڵە بگرێ ٥ **الرُّبَعُ**: بێچوە ئاژەڵ کە لەوەرزی بەهاردا لەدایك ببێو دەستە گوڵو نۆبەرە بێ ٥ **الرِّبْعُ**: لەرزو تایەکە رۆژێك توشی نەخۆشەکە بێو دوای دوو رۆژ بەری بداو ئەمجار رۆژی چووارەم بیگرێتەوە، پێی دەگوترێ مەلاریا ٥ هەروا جۆرێکە لەحوشتر ئاودان رۆژێك دەیبەنە سەر ئاوو دوو رۆژ نایبەن و رۆژی چوارەم دەیبەنەوە سەرئاوەکە ٥ **الرَّبْعَةُ**: ئادەمیزادی باڵا مامناوەندو چوارشانە ٥ قوتوی بۆن خۆش ٥ **الرَّبَعَةُ**: مەسافەی نێوان بەردی سێ کوچکەی ئاگردان ٥ بارانە بەهارە، گیا بەهارە ٥ پیاوی گەنج کەژنەکەی منداڵی ببێ ٥ **الرِّبْعِيَّةُ**: (رِبْعِية القوم): تێشوو بژێوی خەڵك لەسەرەتای زستان دا ٥ **الرُّبُوعُ**: دەگوترێ: (بقرةٌ ربوع): مانگایەك بدۆشرێو چووار قاپی شیر تێدابێ ٥ **الرَّبيعُ**: وەرزی بەهار ٥ وەرزی نێوان زستانو هاوین ٥ مانگی رەبیعی یەکەمو رەبیعی دووەم ٥ بارانی بەهار ٥ جۆگای بچوك ٥ گیاوگژی تەڕو تازە ٥ هەرگیاو گژێك لەبەهاردا بڕوێ ٥ بەشێك لەچوار بەش ٥ چارەك ٥ **أبو ربيع**: نازناوی پەپوسلێمانکەیە ٥ **الرَّبيعةُ**: بەردێکە هێزی پاڵەوانو وەرزشکارانی پێ بەتاقی دەکرێتەوە ٥ زرێیەکە لەکاتی شەڕدا لەبەردەکرێ ٥ باخچە ٥ مەشکەو هەنبانەو کونەدە ٥ قوتوی بۆنی خۆش کەبوكو زاوا بەکاری دەهێنن ٥ **الرَّوبَعُ**: لاوازو پڕو پوچ ٥ کولەبنەی خوێڕیو هەتیومچە ٥ **الرُّوبَعَةُ**: دەرێکە توشی بێچوە ئاژەڵی شیرە خۆرە دەبێ ٥ کورتە باڵا ٥ دانیشتنی چوارمەشقی ٥ **المِرْباعُ**: چواریەکی دەستکەوتی شەڕ کەلەپێش ئیسلام دا سەرۆك و پاشاکان بۆخۆیانیان دادەنا ٥ باڵا مامناوەند ٥ ئەو ئاژەڵەی لەوەرزی

بەهاردا زاوزێ دەکا ◊ ئەو شوێنەی لەبەهاردا یەکەمجار گیای لێ دەروێ ◊ اَلْمُرَبَّعُ: هەرشتێك چوارگۆشـە بـێ ◊ لـەمزاراوەی هەندەسـەدا هەرشتێـك چـوار تەنیشتو سوچی یەکسانی هـەبێ، دەشـگوترێ: (رجـل مُرَبَّـع الحـاجبين): پیاوێکە توکی بـرۆی زۆرە دەڵێی چوار بـرۆی هەیـە ◊ اَلمِرْبَـعُ: عەصـایەکە دوو پیـاو هەریەکـەیان سەرێـکی هەڵـگرتووە بۆئـەوەی لەسەرپشتی وڵاخەکە شتی پێ بیگوێزنـەوە ◊ اَلمَرْبَعُ: ئەوشوێنەی بەهاران دەکرێتە هەوارو نـشینگە ◊ بـەهارە هـەوار ◊ بـارانی بـەهار ◊ اَلمَرْبَعَةُ: زەوییەك (یەربوع: جرجە قاچ کورتی) زۆربـن یـان چ زۆرو چ کـەم یـەربوعی هـەبێ ◊ اَلمِرْبَعَـةُ: بـەمانا (المِرْبَـعُ) دێ ◊ اَلمَرْبُـوعُ: بـالاَ مامناوەنـد ◊ توشـبوو بەنەخۆشـی سـێبەرۆ لەرزوتایـەك رۆژێـك دەیگرێو دوو رۆژ بـەری دەداو رۆژی چوارەم توشی دەبێتەوە ◊ اَلیَرْبوعُ: جانەوەرێـکە وەکـوو جـرج وایـە بـچوکە قاچـی درێـژو دەسـتی کـورتە، کلکێـکی درێـژی هەیـە کۆتاییەکەی بەتاڵە مویەك دێ.

رَبَغَ رَبْغاً: لەناو نازو نیعمەت دا مایـەوە ◊ رَبِغَ رَبَغاً: ژیـانی خـۆشو بـەرفراوان بـوو ◊ سـەری کـردە ئەنجامـدانی کـاری خـراپو بێهـودەو رابـواردنی ناشەریفانەو خوی تاوانکردنو حەرام خواردن ◊ رَبِـغَ العیشُ: ژیـانو گـوزەران خـۆشو پرنـازو نیعمەت بـوو ◊ أَرْبَغَتِ الناقةُ: حوشـترەکە قەڵەو بوو شیرو بەرهەمی زۆربوو ◊ أَرْبَغَ الـشیطان في قلبه: شـەیتان بەسـەر دڵو دەرونـی دا زاڵ بـوو دڵی شێواندن ◊ رابِغ: شیوێـکە لەنێوان مەککەو مەدینـەدا نزیـك کـەناری دەریـای سـور ◊ شوێنێکە لەوشوێنانەی میقاتی ئیحرام بەستنە بۆ حاجییەکان ◊ الرّابِغ: دەگوترێ: (عیش رابـغ): ژیانێـکی خـۆشو پـڕ نـازو نیعمەتـە ◊ (ریـع رابـغ): بـەهاری بـەپیتو بەرەکەتـە ◊ الرَّبْـغ: ئـاودێری ◊ گڵـە وردە ◊ الرَّبَـغُ: ژیـانی خـۆشو پرنازو نیعمـەت ◊ رَبَقَةُ رَبْقاً: بەحـەبلی قوڵفەدار شەتەکی دا.

رَبَقَ فلاناً في الأمر: فلانکەسی خستەناو کێشەکەوە ◊ رَبَّقَـةُ: زێـدەرەوی کـرد لەشـەتەکدانی دا بەگوریـسی قوڵفـەدار ◊ رَبَّـقَ الکـلامَ: قـسەکەی هەڵبەسـت، درۆی تێـکەڵاوکرد ◊ رَبَّـقَ الخُبْـزَ: رۆنەکـەرەی کـردە پێخـۆری نانەکـە، دەگـوترێ: (خبزة مربَّقَةٌ): نانـە چـەورە ◊ کولێرە بـەرۆن ◊ ارتبق في الحبالة: بەتۆڕەکەوە بوو، دەشـگوترێ: (ارتبق في حبالتـه): کەوتـە نـاو فێڵی خۆیـەوە ◊ الرِّبْـقُ: گوریـسی قوڵفـەدار ◊ زنجـیری وڵاخ بەستنەوە ◊ حەبل، گوریس ◊ دەزوو ◊ الرِّبْقَةُ: تاکـە وشـەی (الرِّبْـقَ)، دەگـوترێ: (حَـلَّ رِبْقَتَـهُ) تەنگو چەڵەمەکەی کۆتـایی پێ هـات ◊ هـەروا دەگوترێ: (لا يرضى الحرّ في رِبْقَة الذُّل): هەرگیز پیاوی ئـازاد رازی نابێ پێوەنـدی ژێردەسـتەیی لەپێ دا بێ.◊ الرُّبَيْقُ: (أم الرُّبَيْق): مـار ◊ تـەنگو چەڵەمە ◊ شەڕ.

رَبَكَ الشيء رَبْكاً: شتەکەی تێکەڵاو کرد.

رَبَكَ الرَّبيكة: کەشکی دروست کـرد(کەشکی تێـکەڵ بــەخورماو رۆنکــرد).◊ رَبَــكَ الثريــدَ: تێـکوشاوەکەی تێـکەڵاو کـردو چـاکی کـرد وای لـێ کـرد بـۆ خـواردن گونجـاوو خـۆش بـێ، دەگوترێ: (ربك طعاماً): خـواردنی بـۆ دروست کـرد. ◊ ربـك الرجـلَ: پیاوەکـەی خـستە نـاو قوڕەوە. ◊ ربك ربكاً: کارەکەی لێ شێوا ◊ ارتَبَكَ الأمـرُ: ئیـشەکەی لـێ تێـکەڵو پێـکەڵ بـوو ◊ ارتَبَكَ في الوَحَلِ: لەقوڕ چەقیو برستی لێ برا

٥ **ارْتَبَـكَ في الأمـر**: كەوتـە نـاو كارەكـەوەو نەيتوانی خۆی لیێ ڕزگار بکا ٥ **الرَّبِكُ**: کەسێـك فـێڵو پیلانـی لاوازی هـەبن ٥ **الرُّبـكُ**: (رجُـل رُبَكٌ): پیاوێکی سەر لیێ شێواوە نازانێ چ بکاو بۆ کوێ بـچێ ٥ **الرَّبِيكـةُ**: کەشـك بـەخورماو بەرۆن سور بکرێتەوە ٥ یان دۆ کەشك ٥ قوڕاو ٥ رۆن کەهێـــــشتا لەماســــــتو ئاوەکــــــە جیانەکرابێتەوە.

رَبَلَ المکانُ رَبْلاً: شـوێنەکە گیـا (رەبـل)ی لـێ ڕوا؛ جۆرە ڕوەکێکە ٥ یان زۆری لەوجۆرە گیایە لیێ هەبوو.٥ **رَبَلَ** القـومُ: خەڵـکەکە زۆر بـوون، زاوو زێـی باشـیان کـرد ٥ مـاڵو سـامانیان پـەرەی سەندو گەشەی کـرد ٥ **رَبَلَت المرأة**: ئافرەتەکە قەڵـەو بـوو، گۆشـتن بـوو ٥ **إرتبـل مالـه**: مـاڵو سامانی زۆر بوو ٥ **تَرَبَّلَ الجسمُ**: جەستەی کەتەو زەبەلاح بوو ٥ **تَرَبَّلَت المرأةُ**: ئافرەتەکە قەڵەو بوو ٥ **تَرَبَّلَ شجر الرِّبل**: درەختـی رەبـل گـەڵای دەرکرد ٥ **تَرَبَّلَ الظَّبْيُ**: ئاسکەکە گەڵای (رەبل)ی خوارد ٥ **تَرَبَّلَ الرَّجلُ**: پیاوەکە ڕاوی کرد ٥ **تَرَبَّلَت الأرضُ**: زەوی دوای وشك بوونی لەوەرزی هاوین بـەهاتنی پـایزو بـارانی پەڵـە سـەرلەنوێ سـەوز بووەوە ٥ **الرَّابِلَة**: گۆشتی شان ٥ **الرِّبْلُ**: ڕوەکێکی گـــرژو زبـــرو زۆر ســـەوزە، گـــەڵاکانی پـــرو تێکـچرژاون، سـەری لقـەکانی گوڵێـکی زەردی شێوە ئوقحوانی ددان ددانـی پێوەیـە ٥ **الرِّبـلُ**: بەمانا (الرِّبْلُ)دێ ٥ **الرِّبْلَةُ**: کوتە گۆشـتی گـەورە، گوڵمە گۆشت ٥ دیوی ناوەوەی ڕان.

الرِّبِيـلُ: جەسـتەی قەڵـەوو گـەورە ٥ پیـاوی دزو جەتە کەبەتەنیا پەلامار بداو تـاڵانو بـڕۆ بکا، ئـازاو بەجەرگ بـێ ٥ **الرِّبِيلـةُ**: رۆنو چـەوری ٥ نـازو نیعمــەتو هــەرزانی ٥ **الرِّبيــالُ**: بــەمانا (الرِئبـالُ) دێ کـە بـەمانا شـێرە ٥ یـان گورگـە، دەگوتری: (لصٌ ربیال) دزێکی ئازایەو هەمیشە لەکەڵێن دایـە بـۆ شـەڕ ٥ ڕوەکێـك تێـکبهاڵێو درێـژ بـێ ٥ کەسێـــك تاقانـــەی دایکـــی بـــێ ٥ **الرِّبيالَةُ**: شێری چەموش.

الرِّبَبَلُ: حوشتری گۆشتن ٥ ئـافرەتی نـەرمو نیـان ٥ **المِرْبَالُ**: زەوییەك کە ڕوەکی (رەبل)ی زۆر بێ ٥ **أرْبَنَةُ**: پێشەکی عەربوونی دایە ٥ **تَرَبَّنَ**: بـوو بـە کەشتییەوان ٥ **الأُرْبُونُ**: لۆغەتێکە لە (العُربـون) ٥ **الرُّبَّـان**: سـەرۆکی دەریاوانـەکان، لێپرسـراوی کەشتییەوانەکان ٥ **رُبانُ کل شيئٍ**: زۆرینەی ئەو شـتە ٥ **ربـان الـشباب**: سـەرەتای گەنجییـەتی ٥ **الرُّبانيُ**: بەمانا (الرُّبان)دێ ٥ **الرُّبُون**: لوغەتێکە لە(العُربون).

رَبَا الشَّيئُ: شتەکە زیادی کرد گەشەی کـرد، فشەڵ بوو هاوسا

رَبَا الفَرَسُ: ئەسپەکە خرپۆوە لەترسان یـان خـۆی ئامادەکرد بۆ بازدان.

رَبَا الجُرْحُ: برینەکە هاوسا.

رَبَا السویقُ ونحـوه: قاوتەکە نـاوی پێداکراو فشەڵ بوو.٥ رَبَا في البیـت وفي بـني فـلانٍ: لـەماڵا گـەورە بوو یان لـەناو هـۆزی فلان دا پـەروەردە بـوو ٥ توشی نەخۆشی (رەبۆ) بوو.

رَبَا الرَّابِيَة: چووە سەر تۆپەڵاکی تەپۆڵکەکە.

رَبِيَ في بني فلانٍ: لەناو هۆزی فلان دا پێگەیشت ٥ **أرْبَى علی الخمسین**: لەپەنجا تێپەڕی ٥ پتر لەوەی دا بـووی وەری گـرت ٥ سـوری خـوارد، یـان مامەڵەی ڕیبای کرد ٥ لەسەر گردەکە ڕاوەستا، مایـەوە ٥ **أرْبَى الأرضُ**: زەوی پـاك بۆوە ٥ **أرْبَى الشَّيئُ**: شتەکەی گەشە پێ کـردو زیـادی کـرد ٥ راباه: نەرمو نیانی لەگەڵا نواند ٥ **رَبَّاهُ**: گەشـەی پێ کرد ٥ **رابی فلاناً**: فلانکەسی بـەخێو کـردو

پێی گەیاند ٥ هێزو لایەنە جەستەیی‌و عەقڵی‌و رەوشتی خۆی پەرە پێدا ٥ رابی الأُتْرُجَ: نارنجەکەی کرد بە روبو رەقی کرد خەستی کردەوە ٥ **تَرَبَّی**: پێگەیی‌و رۆشنبیر بوو ٥ **الرَّابِیة**: گردۆڵکە، تەپۆلکە، هێزو توانای زیاد لەسنور ٥ **الرِّبا**: زێدەو دوچەندان ٥ ئەو ئەندازە پارەیەی قەرزدار بەزیادە دەیداتە خاوەن قەرز بەگوێرەی چەند مەرجێك ٥ **الرِّباءُ**: منەت‌و پیاوەتی‌و ئەمەك ٥ **الرِّباءُ**: بەمانا (الرِّبا)دێ ٥ **الرُّباةُ**: بەمانا گردو بەرزایی دێ ٥ **الرَّبْوُ**: بەمانا (الرابیة) دێ ٥ نەخۆشییەکە توشی بۆریەکانی هەناسە دەبێ بەناخۆشی هەناسە دەدا ٥ **الرَّبْوَةُ**: بەمانا (الرابیة) دێ ٥ کۆمەڵی ئادەمیزاد کەلە (دە) هەزار کەس زۆرتربن ٥ **المُرَبّی**: مرەبا کەلەمیوە دروست دەکرێ ٥

رَتَأَ رُتوءً: مایەوە، نیشتەجێ بوو.

رَتَأَ البعیر رَتَأناً: حوشترەکە هەنگاوەکانی کورت کورت هاویشتن.٥ رَتَأَ فلاناً: فلانکەسی خنکاند.

رَتَأَ العقدةَ: گرێیەکەی توند کرد.

أرتأ: بە نابەدڵی پێکەنی ٥ وەپێکەنینی هێنا.

رَتَبَ رُتوباً: جێگیر بوو لەشوێنی سامناك‌و ناخۆش.

رَتَبَ فلان: فلانکەس هەڵسایە سەرپێ ٥ دەوڵەمەندیش بووە کەچی سواڵ دەکا.

رَتَّب الشَّیَ: شتەکەی چەسپاند ٥ چەقاندی ٥ **رَتَّبَهُ**: شتەکەی چەسپاندو دانی پیانا، لەشوێنی خۆی داینا ٥ **أرتبَ**: بەمانا (رَتَبَ)دێ ٥ **تَرَتَّبَ**: لەسەر ئەوە پەیدا بوو، لێوەی کەوتەوە ٥ لەسەرئەوە بنیات نرا ٥ بنیات دەنرێ ٥ **الراتِبُ**: دەگوترێ: (رزق راتب) رزق‌و رۆزییەکی بەردەوام‌و هەمیشەییە ٥ **الرُّتْبَةُ**: پلەو پایە، یان پلەی بەرز کە دەوڵەت دەیدا بە کەسێك کەشیاوی رێز لێنان بێ ٥ **الرُّتْبَةُ**: پلە پەیژە، پلەی قاڵدرمە ٥ لوتکە شاخ‌و دوندە بەرد کەلێك نزیك بن‌و هەندێکیان لەهەندێکیان بەرز تربێ ٥ تەپۆلکەی زەوی ٥ بۆشایی نێوان پەنجەکان ٥ تەنگ‌و چەڵەمە ٥ کارەسات ٥ **المَرْتَبَةُ**: بەمانا (الرُّتبَةُ)دێ ٥ شوێنی چاودێری ٥ هەموو شوێنێکی ترسناك ٥ ئەرکی قورس، ئەو شوێنەی ژمارەی رەهاو موتڵەقی تێدایە نرخی تایبەتی خۆی هەبێ، دەگوترێ: پلەی یەکان، دەیان، سەدان، ...هتد ٥ **المُرَتَّبُ**: موچە.

رَتَّ رَتّاً ورُتَّةً: زمانی تورتی تێدابوو زمانی خواربوو، جۆرە بێگانەییەکی پێوە دیاربوو ٥ (هو أرتّ وهي رتاء) ٥ **الأرَتّ**: زمان تور.

الرّتّ: سەرۆك، ریش سپی ٥ **الرُّتَّةُ**: زمان لاری‌و خوارو خێچی لەقسەکردن دا ٥ **الرَّتّاءُ**: ئافرەتی زمان لار.

رَتَجَ الصَّبِيُّ رَتَجاناً: منداڵەکە سەرکەوت بە قاڵدرمەدا.٥ رَتَجَ البابَ: دەرگاکەی داخست

رَتِجَ البَحْرُ: دەریا شەپۆلی داو ئاوەکەی زۆربوو هەموو شتێکی داپۆشی ٥ **رَتَجَتْ الدجاجةُ**: مریشکەکە هێلکەدانی پڕبوو لەهێلکە ٥ **رَتَجَتْ السنةُ**: هەموو ساڵەکە گرانی‌و قات‌و قڕی بوو.

رَتَجَ الثلجُ: بەفرەکە وڵاتی گرت‌و مایەوە.

رَتَجَ الخِصبُ: هەرزانی هەموو وڵاتی گرتەوە.

رَتَجَ الأتانُ: دێڵە کەرەکە ئاوس بوو.

رَتَجَ الباب: دەرگاکەی داخست ٥ **أُرْتِجَ علیه**: قسەی پێ نەکرا، زمانی گیرا ٥ **الرِّتاجُ**: دەرگای گەورە ٥ دەرگا بەهەرشێوەیەك بێ ٥ **الرِّتاجةُ**: هەرشیوو دۆڵێك تەسك بێ ٥ درکە شاخ‌و بەردە زلە ٥ **الرِّتَجُ**: رێگەی دەرنەچوو (مال رِتجٌ) ماڵێکە

یاساغه کەسی پێ ناگا ٥ الرَّتَجُ: دەرگای گەورە ٥ اَلْمِرْتاجُ: قفڵو کیلون، پاشکۆڵ.

رَتَخَ العجينُ والطينُ: هەویرەکە یان قوڕەکە تەنك بوو.٥ رتخ بالمكان: لەو شوێنە مایەوە.٥ رَتَخَ بـه: پێوەی نووسا.

رَتَخ عن الأمر: لەئیشەکە دواکەوت ٥ أرتخ الحجامُ: کەڵەشاخگرەکە برینەکەی زۆر گەورە نەکرد ٥ الرَّتْخُ: پارچە وردەی پێست بەتایبەتی کوتە وردە پێست ٥ الرَّتَخةُ: قوڕی توندو قاچ گر ٥ رَتَخَتِ الماشيةُ: ئاژەڵەکە بەئارەزۆی خۆی لە لەوەڕگای خۆش دا لەوەڕا.

رَتَعَ في خمه: پاشملە باسی کرد بەخراپە ٥ أرتَعَ: کەوتە ناو لەوەڕگای خۆشو زۆرەوە ٥ أرتَعَ المطرُ: بارانەکە ئەوەندەی گیا رواند ئاژەڵ پێی تێربخوا، تێرە خۆری هێنا ٥ أرتَعَ المكانُ: شوێنەکە تێرە خۆری ئاژەڵی لێ پەیدا بوو ٥ أرتَعَ إبِلَهُ: حوشترەکانی کردنە ناو پاوانو لەوەڕگای خۆشەوە بۆئەوەی بەئارەزوی خۆیان بلەوەڕێن ٥ الرَّتّاعُ: ئەو کەسەی شوێن ئاژەڵەکانی دەکەوێو دەیانباتە لەوەڕگای خۆشو فرەئاوەوە ٥ الرَّتْعَةُ: هەرزانیو هەبوونی لەوەڕگای بەرفراوان ٥ اَلْمَرْتَعُ: پاوانو لەوەڕگا بۆ ئاژەڵ.

رَتَقَ الشيئَ رتْقاً: شتەکەی پینەکرد، کونەکەی گرت، لەحیمی کرد ٥ چاکی کردەوە، دەگوترێ: (رَتَقَ فَتْقَهُ) دڕاوییەکەی دوورییەوە، چاکی کردەوە ٥ (رتق فَتْقَهُمْ): ناخۆشی نێوان بنەماڵەو خێزانەکەی چارەسەر کرد ٥ رَتَقَتِ المرأة: بیلا مانێی ئافرەتەکە کوێر بۆتەوە گیراوە کاری ئاسایی خۆی ناکا ٥ ارتتق الشيئُ: بەمانا (رَتَقَ) دێ ٥ الرِّتاق: دوو پارچە قوماش کە بەپرۆی دامێنەکەیان پێکەوە بدورێنەوە ٥ الرَّتَقُ: پێکەوە نوساوو یەکپارچە ٥ الرَّتَقَةُ: بۆشایی نێوان پەنجەکان.

رَتَكَ البعيرُ رتكاً ورتكانـاً: حوشترەکە بەهەنگاوی کورت کورت غاری دا ٥ أرتك الضاحك: پێکەنی بەناچاری، بەیناو بەین پێکەنی.

رَتِلَ رَتلاً: رێكو پێكو ریز بەستوو بون، جوان کەوتنە پاڵ یەك، دەگوترێ: (رَتِلَ الثَّغرُ أو الاسنان): پوكو دەمو ددانی جوانو رێكو پێك بوون ٥ رَتَّلَ الشيئَ: شتەکەی جوان رێکخستو هۆنیەوە ٥ رَتَّلَ الكلامَ: قسەکانی جوان رێکخستن، بەجوانی خوێندیەوە ٥ هەروا دەگوترێ: (ثَغْرٌ مُرَتَّلٌ): ددانو پوکێکی رێكو پێكو جوانن ٥ تَرَتَّلَ: دەگوترێ: (تَرَتَّلَ في كلامه): درێژەی بەقسەکانی داو بەهێدیو هێمنی قسەکانی گوتن ٥ الرَّتَلُ: بۆنی خۆشی هەرشتێك بێ ٥ سپیایەتی ددانو ئاوی زار ٥ کۆمەڵێك ئەسپو وڵاخە بەرزە یان ئوتومبێل کە بەشوێن یەکتردا ریز دەبن ٥ الرَّتِلُ: بۆنی خۆش لەهەر شتێك بێ ٥ قسەی جوان ٥ الرُّتَيْلى: جۆرێکە لەجاڵجاڵۆکە ٥ الرُّتَيْلاءُ: بەمانا (الرُّتَيْلى) دێ ٥ رَتَمَت المعزى رَتماً: بزنەکە ڕووەکی رەتمی خوارد بەهۆی زۆر خواردنی گیای (رەتم) گێژو وێژ بووە.

رَتَمَ فلان: فلانکەس جێگیر بوو، مایەوە.

رَتَمَ في بني فلان: لەناو هۆزو هۆبەی فلان خێزان دا پێکەیی ٥ بەئەسپایی قسەی کردن.

رَتَمَ الشيئَ: شتەکەی شکاند، وردو هاڕی کرد ٥ أرتَمَ الفصيلُ: بەرخەکە دوگی گۆشتی هەڵگرت ٥ أرتَمَ فلان: فلانکەس گرێی لەقامکی خۆی دا بۆئەوەی شتەکەی بێتەوە یادو لەبیری نەچێ.

إرْتَتَمَ: گرێی لەقامکی خۆی بەست ٥ **تَرَتَّمَ**: بەمانا (ارْتَتَمَ) دێ ٥ **الرُّتَامُ**: ئێسك‌و پروسك ٥ ئێسقانی مردوو ٥ **الرَّتَمُ**: جۆرە ڕوەکێکی کێوییە، وادەبێ لەباخچەی ماڵانیش دا بۆجوانی دەروێندرێ ٥ بەڵگەو دەلیل ٥ قسەی بەئەسپایی‌و لەسەرە خۆ ٥ **الرَّتَمَةُ**: دەزوێکە لەپەنجە دەبەسترێ بۆیاد کردنەوە ٥ **الرَّتِيمَةُ**: بەمانا (الرَّتَمَةُ) دێ.

رَتَنَ الشحم بالعجين: بەزو پیوەکەی تێکەڵاوی هەویر کرد.

المِرْتَنَةُ: نانە چەورە بەپیو ٥.

رَتَا الرجلُ رَتْوا ورُتُوا: پیاوەکە هەنگاوی نا ٥ **رَتَا** برأسه: بەسەر ئاماژەی کرد ٥ **رَتَا** بالدلو: بەهێواشی دۆڵچەکەی داهێشتە خوار ٥ **رَتَا** الشَّيْءَ: هاویشتی، شلی کردەوە ٥ گرێیەکە یان ڕێشمەکەی شل کردەوە ٥ **رَتَا** القَلْبَ: دڵی بەهێز کرد ٥ **رَتَا** الشَّيْءَ اليه: شتەکەی بۆلای خۆی کێش کرد.

رُتِيَ: دەگوترێ: (رُتِيَ في ذرعه) باڵی براپەوە، قرتا ٥ **الراتي**: زانای خواناس‌و شارەزا لەزانستەکان دا ٥ **الرَّتْوَةُ**: هەنگاو ٥ هەروا بەمانا زێدە ڕێزو شکۆمەندی دێ ٥ گرێی شل‌و خاوکراوە ٥ ساتە وەخت ٥ دڵۆپە ٥ مەودا بەئەندازەی بڕکردنی چاو.

رَثَأَ البعيرُ: حوشترەکە برینی لەناو شان هات، جەدوی بوو.

رَثَأَ الغضبُ: رق‌و کینەکەی نیشتەوە.

رَثَأَ الشَّيْءَ بالشَّيْءِ: شتەکەی تێکەڵاوی شتەکە کرد، دەگوترێ: (رَثَأَ اللبنَ): ماستە ترش‌و شیرینەکەی تێکەڵاو کردو بزرکا.

رَثَأَ فلاناً: لەفلانکەسی دا.

رَثِئَ الكبشُ رَثَأً ورُثَاءةً: بەرانەکە ڕەنگی خورییەکەی پەڵە پەڵە بوو ٥ **ارْثَأَ اللَّبَنَ**: شیرەکە بزرکا ٥ **ارْتَثَأَ في رأيه**: راو بۆچوونەکانی تێکەڵ‌و پێکەڵ بوو ٥ **ارْتَثَأَ اللَّبَنُ**: شیرەکە بزرکا ٥ **ارْتَثَأَ الرثيئةَ**: دۆی ترش‌و شیرینی تێکەڵ بەیەکی خواردەوە ٥ **الرَّثْءُ**: گێلی‌و نەفامی‌و کەودەنی ٥ **الرَّثْأَةُ**: دەردێکە توشی ناوشانی حوشتر دەبێ ٥ **الرَّثِيئَةُ**: بەمانا (الرَّثْءُ) دێ هەروا دۆی ترش کەتێکەڵ بەدۆی شیرین بکرێ‌و ببزرکێ ٥ **الْمَرْثُوءُ**: کەسێك بێ ورەو ترسنۆك بێ ٥ گێل‌و نەفام بێ.

رَثَّ الثَّوْبُ وغيره: پۆشاکەکە کراسەکە رزی‌و دادڕ دادڕ بوو.

رَثَّ الرجلُ: پیاوەکە شێوە ناشیرین‌و چڵکن بوو ٥ **أَرَثَّ الثوبُ وغيرُهُ**: بەمانا (رَثَّ)دێ، دەشگوترێ: (أَرَثَّ الرجلُ): پیاوەکە گوریسەکەی یان پۆشاکەکەی رزی ٥ **إرْتَثُّوا رِثَّةَ القوم**: کۆنەو رزیوی ئەوخەڵکەیان کۆکردەوەو کڕییان.

أُرْتُثَّ فلان: فلان لەشەڕا پێکراو گوێزرایەوە بۆ دواوە، پاشان بەو برینە مرد (فهو مرتثٌّ) ٥ **الأَرَثُّ**: رزیوو بی کەڵك ٥ **الأَرَثّ**: رزیو ٥ **الرِّثُّ**: کاڵای خراپ ٥ خانوو لانەی بێ کەڵك‌و خراپ ٥ **الرِّثَّةُ**: بەمانا (الرِّثُّ) دێ ٥ ئافرەتی گێل‌و نەحمەق ٥ ئادەمیزادی خوێڕی‌و هیچ‌و پوچ ٥ **الرَّثِيثُ**: بریندارێك بەئاستەم گیانی تێدا مابێ.

رَثَدَ المتاعَ رَثْداً: کاڵاکانی خستنە پەنا یەکتر بەڕیز یان خستنیە سەریەك ٥ **رَثَدَتْ الدُّجَاجَةُ بيضَها**: مریشکەکە هێلکەکانی کۆکردنەوە ٥ **رَثِدَ المـاءُ** رَثَداً: ئاوەکە لێڵ بوو (هو رَثِدٌ وهي رثدة) ٥ **ارْثَدَ المـاءُ**: بەمانا (رَثِـدَ)دێ ٥ **ارْثَدَ فلان**: زەوی هەڵکۆڵی تا گەیشتە قوڵایی زەوی ٥ **ارْثَدَ القومُ**:

خەڵكەكە كۆبونەوە ٥ ارتَثَدَ المتاعَ: بەمانا (رَثَدَهُ)دێ ٥ الرَّثَدُ: كۆمەڵە ئادەمیزادێكی نیشتەجێ بوو ٥ الرَّثَدُ: كاڵای ریزكراو سەفتەكراو، ٥ خانوی خراپ ٥ ئادەمیزادی زەبونو هیچ لەدەست نەهاتوو ٥ اَلْمَرْثَدُ: پیاوی كەریمو رەوشت بەرزو سەخی سروشت ٥ شێر.

رَثِعَ رَثَعاً: بەتەماع بوو چاو چنۆك بوو ٥ بەبەخششی كەم رازی بوو، یان بەبەشی خراپ رازی بوو ٥ دۆستی خراپی گرتو بوو بە هاوەڵی پیاوی خوێڕی ٥ رەوشتی ناشیرینی هەبوو ٥ اِرْثَعَنَ: بێهێزو لەش داوەشاو بوو ٥ اِرْثَعَنَ المَطَرُ: باران زۆر باری، بارانەكەی بەپیت بوو ٥ اِرْثَعَنَ الشَّعْرُ: قژی شۆڕ بۆوە ٥ المُرْثَعِنُ: لافاوی زۆرو بەتەوژم ٥ رادەرو رامالەر.

رَثَمَ أنفَهُ أو فَمَهُ رَثْماً: لوتی شكاند دەمی شكاند، خوێنی لێهێنا، دەگوترێ: (رَثَمَ أحدَ أعضاءِ جسمِهِ): یەكێ لەئەندامی جەستەی شكاند خوێنی لێهێنا ٥ رَثَمَتْ المرأةُ أنفَها بالطيب: ئافرەتەكە بۆنی خۆشی لەلوتی دا.٥رَثِمَ فلانٌ: فلانكەس قسەكەی رون نەكردەوە بەهۆی نەخۆشییەك كەلەزمانی دا هەیە.٥رَثِمَ الفَرَسُ: ئەسپەكە لا لمبۆزی سپییە ٥ داخو نیشانی حوشتر ٥ الرَّثَمُ: سپیایەتی لالمبۆزی ئەسپ، یان لمبۆزی سەروی ئەسپ ٥ الرَّثْمَةُ: وردەبارانو بارانی زەعیف، دەگوترێ: (بَلَغَهُ رَثْمَةٌ من الخبر) سەرەداوێكی هەواڵەكەی زانی، پێی گەیی ٥ الرَّثِيمُ: (رثيم الحصى): وردە بەرد ٥ المِرْثَمُ: لوت ٥ المَرْثِمُ: بەمانا (المِرْثَم) دێ ٥ رَثَنَتِ الرَّثْنَةُ الأرضَ: زەوی بارانێكی كەمو لاوازی وێكەوت ٥ رَثَّنَتِ الرَّثْنَةُ الأرضَ: بەمانا (رثنتها)دێ ٥ ترثَّنَتِ المرأةُ: ئافرەتەكە دەمو چاوی خۆی بەزەعفەران رەنگ كرد ٥ الرَّثْنَةُ: بەمانا (الرَّثْمَةُ) دێ كەبەمانا وردە بارانە ٥ رَثَاهُ رَثْواً ورثاءً: بۆی گریاو ئاكارە چاكەكانی ژماردن ٥ الرَّثْو: ماستی شیرین تێكەڵ بكرێ بەهی ترشو بی بزركێنێ.

رَثَى الميتَ: بۆ مردووە كە گریاو لاواندیەوە، دەگوترێ: (رَثَاهُ بقصيدة): بەچامەیەك لاواندییەوە، (ورثاه بكلمة): بەوتارێك لاواندییەوە.

رَثَى لَهُ: دڵی پێ سوتاو بەزەیی پێدا هاتەوە.

رَثَى عنه الحديث رثايةً: قسەی لێوە گێڕانەوە.

رَثِيَ: توشی بێ هێزیو خەمو خەفەت بوو ٥ توشی نەخۆشی دەردە جومگەو رۆماتیزم بوو ٥ هەر نەخۆشییەك چوستو چالاكی ئینسان بەكبخا ٥ دوای مردنی لاواندیەوە ٥ وایە شێرەی بۆ گوت ٥ الرِّثَايَةُ: گریانی بەدەنگو رۆڕۆ ٥ الرَّثْيَةُ: لاوازیو چەواشەیی، دەگوترێ: (في أمورِه رَثْيَةٌ): كارەكانی لاوازیو خەمساردییان پێوە دیارە ٥ گێلیو نەفامی ٥ ئازاری جومگەو ئێسقانو ئەژنۆو ٥ سەرئێشە، نەخۆشی رۆماتیزم ٥ هەر نەخۆشییەك برست لەئادەمیزاد ببڕێ ٥ الرَّثِيَّةُ: بەمانا (الرثية)دێ ٥ المَرْثَاةُ: ئەو شیعرو پەخشانو لاوكو حەیرانەی مردوی پێ دەلاوێنرێتەوە ٥ أرْجأت الحاملُ: سكپڕەكە نزیكە بزێو سكەكەی دابنێ ٥ أرْجأ الصائدُ: نێچیروانەكە هیچی دەست نەكەوت أرْجأ الأمرَ: كارەكەی دواخست، ماوەیەكی تری بۆ دیاری كرد ٥ اَلْمُرْجِئَةُ: فیرقەیەكی ئیسلامین هیچ بڕیارێك دەربارەی موسوڵمانان دەرناكەن، بەڵكوو هەموو شتێك هەڵدەگرن بۆ رۆژی دواییو بۆ قیامەت ٥ ئەوان پێیان وایە كەسێك ئیمانی هەبێ تاوان زەرەری نییە بۆی ٥ كەسێك كافربێ تاعەت كەڵكی نییە.

رَجَبَ رَجْباً ورجوباً: ترسا ٥ شەرمی کرد.

رَجَبَ فلاناً رجباً: فلانکەسی ترساند ٥ لێی ترساو پێی سەرسام بوو.

رَجَبَ فلاناً بقول سَيئ: بوختانی بەفلانکەس کرد، قسەی ناشیرینی بۆ هەڵبەست ٥ رَجِبَ رجباً: لێی ترسا، بەشکۆمەند هاتە پێش چاوی، پێی سەرسام بوو ٥ **أرجَبَ فلاناً**: بەمانا (رَجَبَهُ)دێ ٥ **رَجَّبَ الرَّجُلُ**: لەمانگی رەجەب دا پیاوەکە گوشتی سەربڕی لەلای بت و صەنەم ٥ قوربانی بۆبت کرد ٥ **رَجَّبَ الإنسانَ وغَيْرَهُ**: ئادەمیزاد یان شتی تری بەگەورە زانی و بەچوکی خۆی بۆ دەرخست ٥ **رَجَّبَ النَّخْلَةَ**: کۆڵەکەی بۆ دارخورماکە چەقاند بۆئەوەی ببێتە پاڵپشتی و بەئاسانی بانەیشکێنێ، یان لقەکانی کۆکردنەوەو بەحەبل و لیفی خوص و شتی وا شەتەکی دا بۆئەوەی رەشەبا یاری بەلقەکان نەکا ٥ دەوری دارخورماکەی بەچقڵ و شتی وا پەرژین کرد بۆئەوەی کەس تۆخنی نەکەوێ ٥ **رَجَّبَ الكرمَ**: تولەی میوەکە رێک و پێک کردن و خستنیە شوێنی خۆیان ٥ **الأرجاب**: ریخۆڵە ٥ **الرَّاجِبَةُ**: جومگەی پەنجەکان ٥ **الرَّواجِبُ** ومتەرەکانی شوێنی لێ دەرچوونی زەرەی گوێدرێژ ٥ رَجَبٌ: ناوی یەکێکە لەمانگەکان دوامانگی جیمادی الآخرة پێش مانگی شەعبان دێ ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (عِش رجباً ترعجباً): چەند مانگە رەجەبێکی یەک لەدوایەک بژی شتی سەیر دەبینی ٥ **الرُّجْبُ**: سەری پەراسو بەلای سنگەوە ٥ **الرُّجْبَةُ**: ئەو شتەی دەکرێتە کۆڵەکەو پاشکۆڵ بۆ دارخورما ٥ کۆخیتەی راوکەر ٥ **الرَّجَبِيَّةُ**: ئەو ئاژەڵەی لەمانگی رەجەب دا سەردەمی پێش ئیسلام بۆ بت و صەنەم سەردەبڕان ٥ دیدەنی کردنی شاری مەدینە لەمانگی رەجەب دا ٥ **رَجَّهُ رَجّاً ورجَّةً**: رایوەشاندو هەڵی تەکاند بەهەموو هێزی خۆی هەژاندی.

رَجَّ فلاناً عن الشيئ: فلانکەسی لەوشتە مەنع کرد.

رجَّ الشيئُ: شتەکە کەوتە هەڵبەزو دابەز ٥ حوشتری دووگ گەورە.

أرَجَّتِ الحامِلُ: ئافرەتە دوگیانەکە نزیکە منداڵی ببێ سکەکەی دابنێ ٥ **إرتَجَّ**: کەوتە جم و جۆڵ و هەژان ٥ **إرتَجَّ البحرُ**: دەریا کەوتە شەپۆل دان ٥ **إرتَجَّ الكلام والظلام**: قسەکان تێکەڵ و پێکەڵ بوون، شتەکان گوم بوون و پەردە پۆش کران ٥ **الإرتجاج**: لەزانیاری پزیشکی دا بریتییە لەوەی مێشك کاری خۆی بەباشی ئەنجام نەدا لەئاکامی صەدمەو وێکەوتنی شتێکی قورس پێی ٥ **الرَّجاجُ**: خەڵکانی زەعیف و وڕە نزم و خوێڕی، یان ئاژەڵی ناپەسەندو خراپ و بێ خێر ٥ بێ شیرو کزو لاواز ٥ **الرَّجَّاجَةُ**: لانەی شیرین ٥ **الرُّجاجة**: لەعیلمی کیمیادا ئامێرێکە بۆ راوەشاندن و تێکەڵدان بەکاردێ.

الرَّجَّةُ رَجَّة القوم: هاوو قیژو قیڕەو هەراو تێکەڵاو بوونی دەنگیان ٥ **رَجَّةُ الرعد**: دەنگ و گرمەی هەور ٥ **رَجُحَ الشَّيْئُ**: شتەکە سەنگین بوو، پەسەند بوو، دەگوترێ: (رجحت إحدى الكفتين الأخرى) لایەکی تەرازو بەسەر لایەکەی تری دا پاساوی هەبوو ٥ **رَجُحَ في مجلسه**: لەکۆڕەکەدا سەنگین بوو بەقورس لێیان ڕوانی ٥ **رَجُحَ عقله او رأيُهُ**: عەقڵ و ئاوەزی تەواو بوو رایەکەی تەواو بوو ٥ **رَجَّحَ الشَّيْئَ بيده**: شتەکەی بەرز کردەوە بۆ ئەوەی بزانی قورسایی چەندە ٥ **رَجَّحَ فلاناً**: لەعەقڵ و رەوشت جوانی دا بەسەر فلان دا باڵا دەست بوو، (قول راجح): قسەی پەسەند، (رأي راجح): رای پەسەند ٥ **أرْجَحَهُ**:

وای لێ کرد راجیح بێ ٥ رَجَّعَ الميزانَ: تایەکی تەرازووەکەی قورس تر کرد تا سلاوی پێ دایەوە ٥ رَجَّعَ فلاناً ولـه: بەخششی زیاتری دا بەفلانکەس ٥ راجَحَهُ: پێشبڕکێی لەگەڵ دا کرد لەڕوی پەسەندییەوە ٥ رَجَحَهُ: بەمانا (أرجَحَهُ) دێ ٥ پاساوی دایەوە، پەسەندی کرد ٥ إرتَجَحَ الشَّيْءُ: بەمانا (رَجَحَ)دێ ٥ هەروا بەمانا وردو هاڕبونو خواربونو لادان دێ ٥ بەمانا هاتوو چۆ دێ، دەگوترێ: (إرتجحت بـه الأرجوحـة): جۆلانەکە هێنایو بردی ٥ إرتَجَحَ الـروادفُ: سمتەکان لەرینەوە ٥ تَرَجَّحَ: لەرزیو کەوتە جەمو جۆڵ ٥ تَرَجَّحَ الرأْيُ عنده: لەلای ئەو ئەو رایە پەسەند بوو پاساوی دا بەسەر راکەی تردا ٥ الأُرجُوحَة: جۆلانە بەدوو حەبل یان بەدوو زنجیر بەبەرزییەوە دەبەسرێ بەزۆری منداڵ سواری دەبنو رادەژێو دێو دەچێ ٥ ناوێکیشە بۆ سارا لەم رووەوە کە ڕێبوار تێیدا دێو دەچێ ٥ الرَّاجِحُ: لەزاراوەی فەلسەفی دا ئەومیە بوونی لەنەبوونی گونجاوو تربێو جێگای قبوڵ بێ، یان ڕاستییەکەی وێچوتربێ لەدرۆی ٥ الرَّجَّاحُ: ئافرەتی سمتو کەفەڵ گەورەو گۆشتن ٥ (جفنة رجَاح): سوێنەیەکی پڕ ٥ (امـرأة رجّـاح): ئافرەتێکی ئاقڵو هۆشیار ٥ (كتيبة رجّـاح): راکێشەرێکی قورسو بەهێز ٥ الرُّجَّاحَـةُ: بارقوڵیو لەسەرەخۆیی ٥ الرُّجاحَةُ: جۆلانە، حەبلی جۆلانە ٥ هەروا بەمانا (الرَّجَاحَة)دێ ٥ الرُّجحانیـة: لەبواری فەلسەفەدا مەزهەبو ڕێبازێکە بەیرەوکارەکانی پێیان وایە گەیشتن بەیەقین مەحاڵە ٥ المِرْجَاحُ: ئادەمیزادی هێدیو لەسەرەخۆ ٥ درەختێك بەری قورس بێ ٥ کەسێك لەرۆیشتن دا خۆباداو لەنجەو لار بکا ٥ المَرْجُوحَةُ: بەمانا (الأرجوحة) دێ ٥ إرْجَحَنَّ: قورس بوو مەیەلانو لاژانەوەی کرد، لەرزی، دەگوترێ: (إرْجَحَنَّ الـرِّدْفُ) سمتی لەرەلەریان کرد ٥ (إرْجَحَنَّت الرَّحی): ئاشەکە کەوتە جەمو جۆڵ، بلاو بۆوە، ولاتی تەنیەوە، دەگوترێ: (إرجَحَنَّ الجيشُ) ٥ رَجَدَ القَمْحَ: کرشەو گەڵیشەکانی لەپەرێزەوە گواستەوە بۆ سەر خەرمان بۆ گێرە کردن ٥ رَجْرَجَ الشَّيْءُ: شتەکە جولایەوە، کەوتە هەژان ٥ رَجْـرَجَ فـلان: فلانکەس ماندوو بوو، پرستی لی برا ٥ رَجْرَجَ الشَّيْءَ: شتەکەی راوەشاندو هەڵی تەکاند ٥ رَجْرَجَ البئـرَ: گڵی بیرەکەی دەرهێنا ٥ تَرَجْرَجَ الشَّيْءُ: شتەکە کەوتە هەژینو جەمو جۆڵ ٥ الرِّجراجُ: شتێك بهەژێو هەڵتەکو داتەك بکا، دەگوترێ: (بحر رَجْـراجٌ): دەریای شەپۆلاویو چەموش ٥ (ناس رَجْراج): کەسانێك بێ عەقڵو بیر تەسكو هیچ لەدەست نەهاتوو ٥ الرَّجْرَاجَةُ: (كتيبة رجراجة): کەتیبەکە لەبەر زۆری ئالیاتەکانی زۆر بەناخۆشی دەکەوێتە جوڵە ٥ (جارية رَجْراجَة): ئافرەتێکە سمتی شورابەیان کردوە هێندەیان گۆشت پێوەیە ٥ الرِّجْرِجَةُ: باقی ماندەی ئاوی لیلو تیکەڵ بەقوڕە لیتە کە لەبنکی حەوزی ئاودا بمێنێتەوە ٥ لیك ٥ کۆمەڵی زۆر لەشەڕدا.

رَجَزَ الرَّجز رجزا: هۆنراوەیەکی خوێندەوە، هۆنیەوە، دەگوترێ: (رجز بـه): هۆنراوەی بۆ هۆنیەوە ٥ رَجَزَتْ الريح بينهم: بایەکە لەناویان دا بەردەوام بوو.

رَجِزَ الجملُ رجزاً: حوشترەکە لەکاتی هەڵسان دا قاچەکانی لەرزین بەهۆی نەخۆشی (رەجەزەوە) ٥ راجَزَهُ: لەدانانی شیعر لەسەر شێوەی رەجەز پێشبڕکێی لەگەڵ دا کرد ٥ رَجَّزَهُ: هۆنراوەیەکی بۆ خوێندەوە ٥ ارتجَزَ الرَّاجِزَ:

هۆنراوەیەکی گوت ◊ ارتَجَزَ القومُ: خەڵکەکە لەناو خۆیان دا شیعری شێوە رەجەزیان بۆیەکتر خوێندەوە.

ارتَجَزَ الرعدُ: هەورەکە گوڵەو گرمەی یەك لەدوایەکی لێ بیسترا ◊ تراجَزَ القَومُ: بەمانا (ارتَجَزُوا) دێ ◊ کێشمیان تێکەوت ◊ تَرَجَّزَ الحادي: حودیە خوێن حودیەی بەشێوەی رەجەز خوێندەوە ◊ حودیە گۆرانییەکە ◊ (ترجّز الرعدُ): هەور دەنگی لێ بیسترا، گرماندی ◊ ترجّز السحابُ: هەورەکە بەهێواشی رۆیی چونکە باری گران بوو بەباران ◊ الأرجوزة: هۆنراوە لەبەحری رەجەز ◊ الرَّاجِزُ: ئەو کەسەیە شیعری شێوە رەجەز دەخوێنێتەوە یان دەیهۆنێتەوە ◊ الرِّجَازَةُ: شتێکە وەکوو کەژاوە بەلام لەو بچوکترە ◊ هەروا ئەو گۆزو گوڵینکە بەنەیە کەکەژاوەی پێ دەرازێندرێتەوە ◊ الرِّجَاز: بەمانا (الرّاجز)دێ ◊ الرِّجْزُ: تاوان ◊ سزا ◊ بتپەرستی ◊ هاوەڵدانان بۆ خودا.

رجِزَ الشیطان: وەسوەسەو ختوکەی شەیتان ◊ الرَّجَز: دەردێکە توشی حوشتر دەبێ بەو هۆیەوە لەکاتی راستبونەوەدا سمتی دەلەرزن ◊ بەحرێکە لەبەحرەکانی شیعر بنەمای کێشەکەی شەش جار (مستفعلن)ە.

رَجَّسَ صوت الرعد أو الجيش رجسا: دەنگەکان تێکەڵ بونو دەنگەکە گەورە بوو.

رجس البعيرُ: حوشترەکە بەخێرایی‌و توند بۆڕاندی.

رجس السماءُ: هەورەکانی ئاسمان بەهێز گرماندیان.

رَجس فلانٌ: فلانکەس ئەندازەی ئاوی بیرەکەی بەمیرجاس مەزەندە کرد ◊ (مانای میرجاس لەمەدوا دێ).

رجس فلانا عن الأمر: فلانکەسی لەکارەکە مەنع کرد لەمپەری بۆدانا.

رَجِسَ: پیس بوو، شتی پیسی هێنا، چووە لای شتی پیس.

رجُسَ الشيءُ رَجَاسةً: شتەکە قێزەون بوو.

رجّس فلان: فلان کاری ناشیرینی کرد ◊ أرْجَسَ فلان: فلان ئاوی بیرەکەی بەمیرجاس مەزەندە کرد ◊ ارتجست السماءُ: بەمانا (رَجَسَتْ)دێ.

ارتجس البناءُ: باڵەخانەکە کەوتە شەقە تۆڵەو هەژان ◊ ارتجس أمْرُهُ: کارەکەی شێواو لێی تێك چوو ◊ الرِّجسُ: دەنگی بەهێزو گەورە ◊ (ورَجْسُ البعير): بۆڕەی حوشتر ◊ الرِّجْسُ: قێزەون، شتی پیس، کاری خراپ، حەرامو یاساغ ◊ نەفرەت ◊ کوفر ◊ سزاو تۆڵە ◊ رجس الشیطان: ختوکەو دەنەدانو وەسوەسەی شەیتان ◊ المِرْجَاسُ: بەردێکە حەبلی بەسەرێکیەوە دەبەسترێو دادەبڵدرێتە ناو بیری ئاوەوە ڕادەوەشێندرێ بۆ ئەوەی لیتەی بنکی بیرەکە ببێتە قوڕاوو هەڵگۆزرێ، هەروەها ئەندازەی ئاوی ناو بیرەکەشی پێ مەزندە دەکرێ، قوڵی بیرەکەشی پێ دەزانرێ ◊ اَلْمَرجُوسَةُ: دەگوترێ: (هم في مرجوسة من أمرهم) ئەوان سەریان لێ شێواوەو شتەکەیان لی تێکەڵو پێکەڵ بووە هەردێن‌و دەچن ◊ رَجَعَت الطيرُ: باڵندەکان لەشوێنە گەرمەکانەوە گەڕانەوە بۆ کوێستانەکان.

رَجَعَ الشيءُ: شتەکە سودی بوو، دەگوترێ: (رجع فيه كلامي): قسەکەم کاری تێکردو سودی بوو بۆی.

رَجَـعَ الكَلْـبُ في قَيئِـهِ: سـەگەكە رشـوی خـۆی خواردەوە.

رَجَعَ فلاناً عن الشَّيْ واليه: فلانكەسی لادا لەوشتە، یان گێڕایەوە بۆلای.

أَرْجَعَ فلان: فلانكەس دەستی خۆی بردنە پاش خۆی بۆئەوەی شتێك هەڵبگری ◊ **أَرْجَعَ الرجلُ أو الدابّةُ:** پیاوەكە یان وڵاخەكە پیسایی كرد ◊ **أَرْجَعَتْ الناقةُ:** حوشترەكە لاواز بوو دوایی قەڵەو بوو ◊ **أَرْجَعَ فلاناً:** فلانكەسی گێڕایەوە، رەتی كردەوە ◊ **أَرْجَعَ الله بيعته:** خودا خێرو بێری خستە مامەڵەكەیەوە ◊ **رَاجَعَ فلاناً في أمره:** تەكبیرو ڕای بەفلان كردو ڕاو بۆچوونی لەگەڵ دا گۆڕییەوە ◊ **رَاجَعَ الكتابَ:** بەكتێبەكەدا چووەوە، بۆی گەڕایەوە سەیری كرد تێی ڕوانی ◊ **رَاجَعَ الكتابَ أو الحسابَ:** جارێكی تر بەحیسابەكە دا چووەوە ◊ **رَاجَعَ زَوْجَتَهُ:** دوای تەڵاقدان ژنەكەی سەر لەنوێ هێنایەوە ژێر نیكاحی خۆی ◊ **رَاجَعَ فلاناً الكلامَ:** وەڵامی فلانی دایەوە، كێشەو دەمە دەمێی لەگەڵ دا كرد ◊ وای لێ كرد قسەكە دوبارە بكاتەوە.

رَجَّعَ عند المصيبة: لەكاتی بەڵاو موصیبەت دا وتی: (إنا لله وإنا إليه راجعون) ◊ **رَجَّعَ صَوتَهُ:** لەقورگی دا دەنگی خۆی لێ دایەوە، لەرانديەوە ◊ **رَجَّعَ فلانٌ:** لەخوێندنەوەدا دەنگی خۆی لەرانـدەوەو درێژەی پێدا ◊ **رَجَّعَ المؤذنُ في آذانه:** بانگبێژەكە شایەتومانەكەی دوبارە كردەوە دوای ئەوەی بەلەسەر خۆیی گوتنی ◊ **رَجَّعَ الحَمَامُ:** كۆترەكە خوێندنەوەكەی برپڕ كرد ◊ **رَجَّعَ النقش والكتابةَ:** بەسەر نووسینەكەدا چووەوەو نوسینەكەی تۆخ كردەوەو چەند جارێك پێی دا چووە ◊ **اِرْتَجَعَ على الغريم والمتّهم:** داوای لەقەرزدارو تاوانبارەكە كرد ◊ **اِرْتَجَعَ الشَّيْءَ اليه:** شتەكەی بۆ گێڕایەوە بردییەوە بۆلای ◊ **اِرْتَجَعَ به شيئاً:** شتەكەی بەوە گۆڕییەوە ◊ **اِرْتَجَعَ المرأةَ:** ئافرەتەكەی ریجعە كردەوەو دوای تەڵاق بردییەوە ژێر نیكاحی خۆی ◊ **اِرْتَجَعَ الناقةَ:** حوشترەكەی كڕی بەنرخی حوشترەكەی تری وەكوو ئەو ◊ **اِرْتَجَعَ المرأةُ جلبابها:** ئافرەتەكە چارەكەكەی هەڵدایەوە بۆ سەر دەمو چاوی خۆی، خۆی پێ داپۆشی ◊ **تراجع القومُ:** خەڵكەكە گەڕانەوە بۆ شوێنی خۆیان ◊ **تراجع القوم الكلام بينهم:** خەڵكەكە قسەكەیان خستە بەر لێكۆڵینەوەو وتو وێژ ◊ **تَرَجَّعَ فلان:** بەمانا (رَجَّعَ)دێ ◊ **تَرَجَّعَ في المصيبة:** لەكاتی بەڵاو ناخۆشیدا وتی: (إنا لله وإنا إليه راجعون) ◊ **تَرَجَّعَ في صدري كذا:** ئەوە لەدڵما هاتو چۆی كرد ◊ **تَرَجَّعَ الناقة:** بەنرخی ئەو حوشترە حوشترێكی تری كڕی ◊ **استرجع عند المصيبة وفيها:** لەكاتی بەڵادا وتی: (إنا لله وإنا إليه راجعون) ◊ **استرجع الحمامُ في شدوه:** كۆترەكە خوێندنەكەی خۆی بڕی ◊ **استرجع الشَّيْءَ:** شتەكەی رەتكردەوە، وەری گرتەوە ◊ **الرَّاجِعُ:** ئافرەتێك دوای مردنی مێردەكەی، بچێتەوە سەر ماڵی باوكو كەسو كاری ◊ **الرَّاجِعةُ:** زەلكاوو گۆماو ◊ جۆرێكە لە لەرزوتا بە نۆرە بەیناو بەین توشی نەخۆش دەبێ ◊ **الرياح الرَّواجع:** بایەك شوێنی لێهاتن و رۆیشتنی جوداواز بێ.

الرِّجاعُ: ریشمەو هەوسار ◊ ئەو بەشە هەوسارەی دەكەوێتە سەر لمبۆزی وڵاخەكە ◊ **الرَّجْعُ:** ریخو زبڵ ◊ ئەو شلەمەنییەی پێش هاتنەدەری سەری منداڵ لەكاتی لەدایكبوون دا دێتە دەرێ و لەچڵم دەچێ ◊ ئاو ◊ بارانی دوا باران ◊ قازانج و سود ◊ زەلكاوو گۆماو ◊ وەڵامدانەوەی نامە ◊

دەنگدانەوەی دەنگ ٥ گیا بەهارە٥ لای خواروی شان٥ **الرُّجْعَى**: گەڕانەوە ٥ ٥ وەڵامدانەوەی نامە، دەگوترێ: (جاءني رجعى رسالتي) ٥ **الرَّجْعَةُ**: گەڕانەوەی پیاوی تەڵاقدەر بۆ هاوسەری لەگەڵ ژنە تەڵاقدراوەکەی دا ٥ مەزهەبو بیرو بۆچونی ئەوانەی پێیان وایە دوای مردن سەر لەنوێ دەگەڕێنەوە بۆ ژیانی دونیا ٥ لەزاراوەی (أحيا)دا بریتییە لەگەڕانەوە بۆ ژیان دوای مردنێکی رواڵەتی یان خەفە بوون ٥ **الرُّجْعَةُ**: وەڵامی نامە ٥ **الرَّجْعِيُّ**: (الطلاق الرُّجعي): ئەوەیە بۆ مێرد دروستە ژنە تەڵاقدراوەکەی بگێڕێتەوە بۆ ژێر نیکاحی خۆی بەبێ گرێبەستی مارەیی سەر لەنوێ ٥ **الرَّجْعِيَّةُ**: کۆنەپەرستی، مانەوە لەسەر بیرو باوەڕو دابو نەریتی کۆنو هەڵنەکردن لەگەڵ پێشکەوتنی باری ژیانو گۆڕانکاری رۆژگار ٥ **الرَّجِيعُ**: زبڵو زاڵو پیسایی، هەر قسەو بیرو باوەڕێك کە پەسەند نەبێ ٥ (كلام رجيع): قسەی رەد کراوە بۆ خاوەنی ٥ (حبل رجيع) گوریسێك سەرلەنوێ هەڵوەشابێتەوە.و جارێکی دی رێسرا بێتەوەو کرابێتەوە بە گوریس ٥ (طعام رجيع) خۆراکی سەرلەنوێ گەرم کراوە ٥ (بعير رجيع): حوشتری ماندوو شەکەتی رێگا ٥ گیاو گژی بەهاران ٥ کاوێژی حوشتر ٥ پۆشاکی رزیو ٥ عەرەق ٥ زەلکاوو گۆماو ٥ (رجيع الفحم): خۆڵە پەتەی خەڵوز دوای گەشانەوەی ٥ (رجيع الأرز): ئاردە برنج ٥ **الرَّجِيعَةُ**: حوشتری ماندوو شەکەتی سەفەر ٥ **المَرْجِعُ**: بەمانا (الرُّجوع) دێ ٥ شوێنی گەڕانەوە ٥ بنەما ٥ لای خواروی شان، شەپیلك ٥ مامۆستاو رێبەر لە بواری ئەدەبو زانست دا ٥ سەرچاوەی نووسراو، وەکوو دائیرەتولمەعاریفو قاموس ٥ **المُرْجِعَةُ**: (سفرة مرجِعَةٌ): سەفەرێك خێرو بێری تێدابێو سەرەنجامی باشی هەبێ ٥ **المَرْجُوعُ**: گەڕاوە، دەگوترێ: (ثوب مرجوع) و(خبر مرجوع) (نقش مرجوع) نووسراوەکە تۆخ کراوەتەوە ٥ مۆرەکە تۆخ کراوەتەوە ٥ وەڵامی نامە ٥ کاڵای گەڕاوەو نەفرۆشراو.

المرجوعَةُ: بەمانا (المرجوع) دێ.

رَجَفَ: لەرزی، هەژا کەوتە شەقەتۆڵە.

رَجَف فلان: فلانکەس ترساو لەهەیبەتا ئەژنۆی شکان ٥ **رَجَفَتْ يده**: بەهۆی نەخۆشی دەستی لەرزی یان لەبەر پیری.

رَجَفَ القلب: لەترسا دڵی کەوتە تەپە تەپ.

رَجَفَ القومُ: خەڵکەکە خۆیان ئامادەکرد بۆ شەڕ ٥ **رَجَفَتْ الأرض**: زەوی کەوتە لەرزینو هەژانو شەقەتۆڵە.

رَجَفَ الرَّعدُ: هەورەکە دەنگی دایەوەو گرمەکەی دووبارە بۆوە ٥ **رَجَفَتْ الأسنان**: ددانەکان کەوتن، هەڵوەرین ٥ **رَجَفَ البحر**: دەریا کەوتە شەپۆلدانو هەژان.

رَجَفَ الحمىَّ فلاناً: لەرزو تاکە فلانی هێنایە لەرزینو شەپلە.

رجفَ الشيءَ: شتەکەی خستە جمو جۆڵ ٥ **أرجف**: بەمانا (رَجَفَ) دێ ٥ **أرجف القومُ**: خەڵکەکە کەوتنە بڵاوکردنەوەی هەواڵی درۆو دەلەسەو پڕو پاگەندەی بێ سەرو بەر ٥ **أرجفتْ الأرضُ**: زەوی کەوتە هەژانو شەقە تۆڵە ٥ **أرجفتْ الريحُ الشَّيْءَ**: بایەکە شتەکەی جوڵاندەوە ٥ **إرتجف**: دەستی کرد بە لەرزینو کەوتە شەقە تۆڵە ٥ **أسترجَفَ رأسهُ**: سەری لەرزاند، سەری بادا.

الإرجاف: هەواڵی درۆو سەرنج راکێشو فیتنە جۆ ٥ **الأراجيف في السوق**: پڕوپاگەندەی بازاڕیانە بۆ گۆڕینی نرخی کاڵا ٥ **الرَّاجِفَةُ**: فوکردن

بەکەرەنادا لەرۆژی قیامەت دا ٥ **الرَّجّافُ**: دەریا، رۆژی قیامەت ٥ **الرَّجف**: وێکهاتنەوەو لەرزینێکە لەماسولکەکانی جەستەدا پەیدا دەبێ، جگە لە ماسولکەی دەمو چاو ٥ **الرَّجْفَةَ**: شەقەمتۆڵەو لەرزینی توند ٥ **رَجَلَهُ رَجْلاً**: قاچی هەنگاوت.

رَجِلَ الشَّاةَ: مەرەکەی بەقاچی بەستەوە ٥ بەقاچی هەڵیواسی ٥ **رَجَلَتْ المرأة ولَدها**: ئافرەتەکە منداڵی بوو بەشێوەیەك قاچی پێش سەری هاتنە دەرەوە.

رَجِلَ رجلاً ورُجْلةً: قاچی گەورە بوو ٥ لەسەر دووقاچی رۆیشت ٥ توانای رۆیشتنی پەیداکرد ٥ هاواری ئازاری قاچی کرد.

رَجِلَ الحيوان: ئاژەڵەکە لەقاچێکی دا پەڵەی سپی هەبوون.

رَجِلَ الشَّعْرُ: مووەکان مامناوەندی بوون نەزۆر گرژ نەزۆر خاو بوون ٥ **أرْجَلَت المرأةُ**: ئافرەتەکە کوڕی بوو ٥ **أرْجَلَ فلاناً**: وایکرد فلان بەقاچ بڕوا ٥ مۆڵەتی دا بۆ ماوەیەك ٥ **رَجَّلَهُ**: بەهێزی کرد ٥ **أرْجَلَ الشَّعْرَ**: قژەکانی داهێناو ڕێکو پێکی کردن، رازاندنیەوە ٥ **إرتجل**: لەسەر قاچ رۆیشت ٥ تاك ڕەوی نواندو رای خۆی پێ پەسەند بوو گوێی بەرای کەسی تر نەدا ٥ **إرتجل الطَّبّاخُ**: کێشت لێنەرەکە لەدیزەدا کێشتی لێ نا ٥ **إرتجل النَّهارُ**: رۆژ درەنگ بوو ٥ **إرتجل الشاةَ**: مەرەکەی بەقاچ بەستەوە ٥ **إرتجل الشَّيْئَ**: شتەکەی خستە ژێر قاچیەوە ٥ **إرتجل الكلامَ**: بەبێ لێ ورد بوونەوەو بیر کردنەوە قسەی کردو وتاری دا ٥ **تَرَجَّلَ**: لەسەر قاچی رۆیشت ٥ **تَرَجَّلَ الراكِبُ**: سوارەکە دابەزیو بەقاچ رۆیشت ٥ **تَرَجَّلَتْ المرأةُ**: ئافرەتەکە لاسایی پیاوی کردەوەو هەڵسو کەوتی ئەوانی پەیڕەو کرد ٥ **تَرَجَّلَتْ الشَّمسُ**: خۆر هەڵکشا ٥ (تَرَجَّلَتْ النهارُ): رۆژ درەنگ بوو ٥ **تَرَجَّلَتْ الشَّيْئَ**: شتەکەی خستە ژێر قاچییەوە ٥ **تَرَجَّلَتْ شَعْرَهُ**: قژەکانی ڕێکو پێك کردن ٥ قژی داهێنان ٥ **تَرَجَّلَ البِئْرَ**: چووە ناو بیرەکەوە ٥ **الأرْجَلُ**: قاچ گەورە (پێ پان)، دەگوترێ: (هو أرْجَلُ الرجُلَين) ئەو بەهێزترین‌و ئازاترین ئەودو پیاوەیە ٥ **الرَّاجِلُ**: فیتەو قسە هێن‌و قسە بەر ٥ هەر شتێك لەسەر دوو قاچ بڕوا ٥ **الرِّجْلُ**: قاچ لەسەرەتای ڕانەوە تا پاژنە پێ ٥ دەشگوترێ: (هو قائم على رجل) ئەو لەسەر پێیە، ئامادەیە بۆئیش ٥ (كان ذلك على رِجْل فلان): ئەو شتە لەسەر دەمی فلان دا بوو، هەروا وشەی (رِجْل) بەمانا کۆمەڵێك شت دێ ٥ ڕەوە کوللە ٥ سوپا ٥ بەش‌و بار ٥ (رِجْل البحر): کەنداوی دەریا ٥ (رِجْل الغراب): گیایەکی درێژە بەسەر زەوی دا بڵاو دەبێتەوە، گەڵاکانی شەتاڵ شەتاڵە دەکوڵێندرێ‌و دەخورێ ٥ (رِجْل الجبار)و (رِجْل الجَوْزاء): ئەستێرەن ٥ **الرَّجُلُ**: پیاو؛ نێرینەی باڵغ لە ڕەگەزی ئادەمیزاد ٥ کۆی کۆیەکەی (رجالات)، دەگوترێ: (هو من رجالات القوم): ئەو لەپیاوماقوڵانی گەل‌و نەتەوەیە ٥ **الرَّاجِلُ**: پیادە، پێچەوانەی سوار ٥ **الرَّجْلان**: بەمانا (الراجلُ) دێ ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (رَجْلى).

الرِّجْلَةُ: لافاو، هاتنە خوارەوەی ئاو لەبەرزایی‌و شاخ‌و کەنەکەوە بۆ دەشتایی ٥ ڕوەکی ئەحمەق (پەڵپینە) کە گیایەکی ساڵانەیە بەکاڵی‌و بەکوڵاوی دەخورێ تۆوێکی وردی هەیە ٥ **الرُّجْلَةُ**: ئافرەت؛ ئافرەتێك لاسایی پیاو بکاتەوە، دەگوترێ: (امرأةٌ رَجْلَةٌ): ئافرەتێکە دەڵێی پیاوە لەبیرو بۆچون دا ٥ **الرَّجْلِيُّون**: باز هاوێژەکان، ئەوانەی وەرزشی راکردن دەکەن ٥

الرُجولَةَ والرُجولية: پیاوەتی ئەوەی بەتەواوی ڕەوشتی پیاوانەی تێدابێ ◊ **الرّجیل:** پیادە پێچەوانەی سوار ◊ هەروا بەکەسێك دەگوترێ بۆ پیادە ڕۆیشتن ئازابێ ◊ **اَلْمُرَجَّلُ:** پۆشاکێك وێنەی پیاوانی پێوەبێ ◊ **اَلْمِرْجَلُ:** دیزە، کیتەڵە ◊ قاپو قاچاغێکە لەقوڕ دروست دەکرێو سور دەکرێتەوە ◊ لەزانیاری میکانیکا بەو ئامێرە دەگوترێ بەکاردەهێنرێ بۆ بەرهەمهێنانی هەڵم لەئاو یان لەشتی تر ◊ **رَجَمَهُ رجماً:** بەردەبارانی کرد ◊ بەبەرد کوشتی.

رَجَمَ فلاناً: جنێوی بەفلان دا ◊ نەفرینی لێ کرد ◊ دەری کرد ◊ وازی لێ هێنا.

رجم بالظن: گومانی خستە سەر.

رجمَ القبْر: کێلە بەردی بۆ گۆڕەکە دانا ◊ **راَجَمَ في الكلام والعَدْوِ والحرب:** زێدە ڕۆیی کرد ◊ **راَجَمَ عن قومه:** داکۆکی لەگەڵو نەتەوەکەی کرد ◊ **رَجَّمَ:** بەگومانەوە قسەی کرد، دەگوترێ: (رَجَّمَ بالغیب): قسەی لەشتی نهێنیو ئەو دیو پەردەوە کرد، قسەی لەشتێك کرد کە نایزانێ، نازاندرێ ◊ **راَجَمَ القَبْرَ:** کێلە بەردی خستە سەر گۆڕەکە ◊ **ارتَجَمَ الشَّيْئُ:** شتەکە هەندێکی کەوتە سەر هەندێکی ◊ **ارتَجَمَ القوم بالحِجارة:** خەڵکەکە بەردیان لەیەك گرت، شەڕە بەردیان کرد ◊ **ارتَجَمَ بالكلام:** جنێویان بەیەکتر دا ◊ **استَرجَمَهُ:** داوای لێ کرد بەردەبارانی بکا ◊ **الرِّجام:** ئەو بەردە تایبەتییەیە لەسەر بیر دادەنرێ بۆئەوەی لەکاتی پێویستدا داهێڵدرێتە ناوبیرەکە بۆئەوەی قوڕی بنکی بیرەکەی پێ بشڵەقێنرێو هەڵگوازرێ ◊ ئەو دولا دیوارە یان دوو کۆڵەکەیەن کە چەرخو فەلەکی دۆڵچەکەی لەسەر دادەنرێ ◊ **الرَّجْمُ:** کوشتنی زیناکەر بەبەردە بارانکردن ◊ ئەو بەردانەی پیادەدرێ ◊ (رَجْمٌ بالغیب): قسە هاویشتن بەبێ بەڵگە ◊ **الرَّجَمُ:** کێلی قەبر ◊ گۆڕ ◊ بیر ◊ تەندور ◊ **الرُجُمُ:** تیر ئەستێرە ◊ ئەو دیمەنەیە کەدەڵێی ئەستێرەیەو بەردەبێتەوە بۆسەر زەوی ◊ کێلی سەر گۆڕ ◊ **الرَّجْمَةُ:** کێلە بەردی سەر گۆڕ ◊ **الرُجْمَةُ:** بەمانا (الرّجمة) دێ ◊ ئەو ئاوانو بەرزینۆکەیە (بەبەرد یان ئاسن) دەخرێتە نێوان دوو دێبەرەوە، یان دوو باخچەوە ◊ **اَلْمَراجِمُ:** قسەی ناشیرینو جنێو ئاسا ◊ تاکەکەی (مِرْجَمة) ◊ **المِرْجامُ:** قۆچەقانی، دارلاسیك ئەو ئامێرەی بەردی پێ دەهاوێژرێ، دەگوترێ: (رماه بالمراجم) ◊ **المِرْجَمُ:** پیاوی بەهێز ◊ ئەسپی بەهێز، دەگوترێ: (رَجُلٌ مرجم): پیاوێکی بەهێزو توانایە ◊ (فرس مِرْجم): ئەسپی سمکۆڵکەر ئەو ئەسپەی بەهێز سمی بەزەوی دا دەدا ◊ (لِسان مِرْجَمٌ): زمان درێژو زۆر بڵێ.

رَجَنَ بالمكانِ رُجُوناً: لەو شوێنە مایەوە.

رَجَنَ الحیوانُ: حەیوانەکە ماڵی بوو، کەوی، بوو وەگری ئادەمی بوو.

رَجَنَ الدّابَةَ رجْناً: وڵاخەکەی بەستەوە، لەزۆری کرد، ئاڵفی باشی نەدایە بۆ ئەوەی کزو لاواز بێ ◊ لەماڵەوە دایبەستو بەرەڵای نەکرد بۆخۆی بلەوەڕێ.

رَجَنَ فلاناً: شەرمی لەفلان کرد ◊ **أرجَنَ:** بەمانا (رَجَنَ)دێ ◊ **أرجَنَ الدَابَّةَ:** وڵاخەکەی بەند کرد، بەستیەوە، لەزۆری کرد ◊ **إرْتَجَنَ الشَّيْئُ:** شتەکە تێکەڵو پێکەڵ بوو، خراپ بوو کەڵکی نەما ◊ **إرْتَجَنَ الزُبْدُ:** ڕۆنەکە قرچاو خەوشو خاڵی لێ جیا نەبۆوە ◊ کەڵکی نەما ◊ **إرْتَجَنَ أمر القوم:** کاری خەڵکەکە شێواو تێکەڵو پێکەڵ بوو.

إرْتَجَنَ بالمكان: لەشوێنەکە مایەوە، نیشتەجێ بوو ٥ الـرَّجِينُ: ژەهـری کوشـندە ٥ الرَّجِينـةُ: کۆمـەڵو تـاقم ٥ المَرْجونـةَ: جـۆرە زەمیلەیەکـە لەپوشـی خورمـا دروسـت دەکـرێ بنکـی پـانو لای دەمەکەی تەسکە، دەگوترێ: (هـم في مرجونـة): خێڵەکـە ڕاڕانو هـەردێنو دەچـن نـازانن ئایـا بمێننەوە یـان باربکەن.٥ رَجَاهُ: هیواداری کـرد، ئەمەل پێ بەخـشی ٥ لێـی ترسا ٥ بـەزۆری بـۆ (نەکردن، نەبون - نەفی) بەکار دەهێنـرێ ٥

وَجِيَ رجاً: لەقسەو ئاخاوتن کـەوت، بـێ دەنـگ بوو.

رُجِيَ عليـه الكـلامُ: زمـانی گـیرا قسەی بۆنـەکرا ٥ أرجت الناقـةُ: حوشـترەکە نزیکـە بـزێو بێچوی ببـێ ٥ أرجى الأمْرَ: کارەکـەی دواخـست ٥ أرجـى الـصَّيْدَ: هـیچ نێـچیرێکی بـۆ نـەگیرا ٥ رَجَّـاه: بەمانا (رَجَاهُ)دێ ٥ تَرَجَّاهُ: هیواداری کرد.

الأرجـوانُ: دار ئەرخـەوان؛ درەختێـکە گوڵێـکی سـوری زۆر جوانی هەیـە ٥ بۆیـەی سـوری زۆر سـور ٥ سـور ٥ پۆشـاکی ڕەنـگ سـوری تـۆخ ٥ الأُرْجِيَّـةُ: شتێـك دوابخـرێ ٥ (ك: أراجـي) ٥ التَّرَجِّـي: چـاوەڕوانیکردنی شتێـکی خـۆشو مـومکین ٥ الرَّجـا: لای شـت، تەنیـشتی شـت ٥ الرَّجَــوانُ: شـوێنی مەترسـیدارو فەوتێنـەر، دەگوتـرێ: (رُمِـيَ بـه الرجـوان): خرایـە شـوێنی خەتـەرو مەترسیدارەوە ٥ الرَّجِيَّةُ: هەرشتێـك بەهیوای بی، دەگوتـرێ: (مـالي في فـلان رجيّـة): هیچ هومێدێکم بەفلانکەس نییە.

رَحُبَ المكانُ رَحْباً: شوێنەکە بەرفراوان بوو.

رَحِـبَ المكـانُ رُحْـباً ورَحَابـةً: بـەمانا (رَحُـبَ)دێ ٥ أرْحَـبَ: بـەرفراوان بـوو ٥ أرْحَـبَ الـشَّيْءَ: بـەرفراوانی کـرد ٥ رَحَّبَ المكـانَ: شـوێنەکەی فـراوان کـرد ٥ رَحَّـبَ فلانـاً وبـه ترحيبـاً: بـەخێرهاتنی فلانـی کـردو هیـوای بـۆ خواست لەوشـوێنە بەخۆشـی بگوزەرێنـێ ٥ پێـی گـوت مەرحەباو خۆش هاتی ٥ تَرَاحَبَ: بەرفراوان بوو ٥ الرُّحَابُ: پانو پۆڕ، بەرفراوان ٥ الرُّحْبُ: پـانو پۆڕ

رَحْبُ الصدر: سنگ فراوان ٥ هێدیو هێمن.

رَحْـبُ الـذِّراع: بـەهێزو دەسـتو بـازو لـەکاتی تەنگانەدا.

رَحْبُ الذِّراع والباع: سەخیو دەستو دڵ فراوان.

رَحْـبُ الرَّاحـة: دەسـتو پـل پـانو گـەورە، زۆر بەخشندە.

رَحْبُ الفهم: عـاقڵ مەنـدو تێگەیـشتوو ٥ الرُّحْبى: پـانترین پەراسـو لـە کەلەکـەی حوشـتر دا ٥ شوێنی لێدانی دڵ ٥ الرُّحْبَةُ: زەوی بـەرفراوان ٥ الرَّحِيبُ: دەگوترێ: (هو رحيـب الـصدر): سنـگ فـراوانو سنـگ پـان ٥ (رحيـب الجـوف): گـەدە پانو زل ٥ رحيب الباع والذّراع: سەخی سروشت ٥ زۆر خۆر.

الْمَرْحَـبُ: پـانو پـۆڕ ٥ لەبـەخێرهاتنی میوانـدا دەگوترێ: (مَرْحَباً بك): فەرموو لەشوێنی پانو فەرەح دا دابەزەو دانیشە پشوو بـدە ٥ بمێنـەوە لامـان شـوێنی خـۆشو بـەرفراوان بۆتۆیـە ٥ دڵخۆشـین بـەهاتنت ٥ بـۆ دوعـا لـێ کـردن دەگوترێ: (لا مرحباً بك): بـەخێر نەیـەی، لەم هاتنـەت دا خۆشـی نـەبینی ٥ (أبـو مَرْحَـب): نازناوی سێبەرە.

رَحَّ الفـرسُ رَحَحـاً: ئەسـپەکە سمـی پـان بـوو (نیشانەی ڕەسەنییەتی).

رَحَّ الوَعِلُ: کەڵەکێوییەکە سمی پان بوو.

رَحَّ الرَّجُـلُ: پیاوەکـە چـاڵایی بـەری پێـی نـەبوو، بەری قاچی ڕاست بـوو ٥ الأرَحُّ: کەسێـك بـەری

پێی چاڵایی تێدا نەبێ هەمووی لەزەوی بدا ٥ **رَخْرَخَ الرَّجُلُ**: پیاوەکە نەگەیشتە بڕیاری ئەوەی دەیەوێ بیکا ٥ **رَخْرَخَ بالكلام**: قسەکەی دڕکاندو ڕونی نەکردەوە ٥ **رَخْرَخَ الخُبْزَ**: نانەکەی پانکردەوەو لێکی کێشایەوە ٥ **تَرَخْرَخَتِ الفَرَسُ**: ئەسپەکە قاچی پانکردن بۆئەوەی میز بکا ٥ **الرَّخْرَاخُ**: قاپی پان و بۆڕ ٥ (إناء رَخْراح): قاپی پان و قەراخ نزم وەکوو لەگەن و تەشت و سینی ٥ (عيش رَخْراخٌ): ژیانی خۆش و پڕ خێرو بێر ٥ **الرَّخْرَخ**: بەمانا (الرَّخْراخُ) دێ.

الرَّخْرَخَانُ: بەمانا (الرَّخراح) دێ.

رَحَضَ الثَّوْبَ رَحْضاً: قوماشەکەی شت ٥ **الرحيض**: شتی شۆردراو (قوماشی شۆردراو).

رُحِضَ المحمومَ رحضاً: نەخۆش و تادارەکە عەرەقی زۆری کرد بەجۆرێك کەدەتگوت خۆی شتووە ٥ وەکوو مریشکی ئاوەڕوتکراوی لێ هات.

رُحِضَ فلان: فلانکەس عەرەقی زۆری کرد سەرتاپای جەستەی بوو بەئاو ٥ **أَرْحَضَ الثَّوْبَ**: قوماشەکەی شت ٥ لەحەدیثی میعراج دا هاتووە: (فَمَسَحَ عنه الرحضاء): عەرەقی جەستەی سڕی ٥ **أَرْحَضَ المَحْمُومُ**: تادارەکە عەرەقی زۆری کرد ٥ **رَحْضَهُ**: بەمانا (رَحَضَهُ) دێ ٥ **إِرْتَحَضَ فلان**: فلانکەس حەپای چوو، ناوی زڕا ٥ **الرُّحاضَةُ**: چڵك و پاشەڕۆی ناکامی شتن ٥ **الرُّحاضُ**: گوندی کۆن و کەلاوە کۆن ٥ قوماشی داڕزاو بە هۆی زۆر شتنەوە ٥ **الرُّحَضَاءُ**: عەرەقی زۆر بەجۆرێك هەموو جەستە بشوا ٥ عەرەقی دوا لەرزو تا ٥نەخۆشی تا بەعەرەقەوە ٥ **المِرْحاضُ**: شوێنی خۆ پاکردنەوەو غوسڵ کردن ٥ دارێك پۆشاکی پێ دەکوترێ لەکاتی شتن دا ٥ **المِرْحَضَةُ**: شتێکە دەستنوێژی تێدا دەگیرێ ٥ **الرُّحاقُ**: شەراب ٥ جۆرە عەترێکە ٥ میسکی بێ غەش ٥ بنەچەو ڕەگەزی خاوێن ٥ (رحيق الأزهار): ئەو هەڵاڵەو شیلەیەیە گوڵ و ڕوەك دەری دەدا هەنگ و حەشەراتی تر رایدە موسن.

رَحَلَ من المكان: ڕۆیی ٥ **رَحَلَ البعيرَ** رَحْلاً ورِحلةً: حوشترەکە بارو بارگەنەی لێ نرا ٥ سواری حوشترەکە بوو، هەڵاتە سەر پشتی، دەگوترێ: (رُحِلَ فلان بمكروه): فلان بەزۆر بردرا سەفەری پێ کرا ٥ بەسەری دا زاڵ بوون.

رَحَلَ له نفسَهُ: صەبری گرت لەسەر ئەزیەتدانیی و گوێی پێ نەدا ٥ **أَرْحَلَ فلان**: فلانکەس سەفەرو کاروانی زۆر بون ٥ **أَرْحَلَ الإبلُ**: حوشترەکە دوای کزو لاوازیی قەڵەو بۆوەو توانای ئەوەی پەیدا کردەوە باری لێ بندرێ ٥ **أَرْحَلَ فلاناً**: وای لە فلانکەس کرد سەفەر بکا، کاروان بکا ٥ وڵاخی سوواری و توێشوی دا بەفلانکەس ٥ **رَاحَلَهُ**: یارمەتی دا لەسەر کاروانەکەی و سەفەرکردنی ٥ **رَحَّلَهُ**: وای لی کرد سەفەر بکا، شوێنەکە جێ بێڵێ ٥ **رَحَّلَ الإبلَ**: حوشترەکەی ژێربارکرد، ڕایهێنا ٥ **رَحَّلَ الثَّوْبَ**: کراسەکەی ڕازاندەوە بەوێنەی جۆراو جۆری کەل و پەلی کاروانی ٥ **رَحَّلَ الحسابَ**: حیسابەکەی گواستەوە بۆ شوێنێکی تر کە پەیوەندی بەسەرەتای حیسابەکەوە هەیە ٥ **ارتَحَلَ**: بەمانا (رَحَلَ) دێ ٥ **ارتَحَلَ البعيرَ**: کەل و پەلی سەفەری لەحوشترەکە بارکرد ٥ سواری حوشترەکە بوو ٥ **ارتَحَلَ الطفلُ أباه**: منداڵەکە چووە سەر پشتی باوکی ٥ **تَرَحَّلَ**: بەمانا (رَحَلَ)دێ ٥ **تَرَحَّلَ الدابَّةَ**: سواری وڵاخەکە بوو (وَتَرَحَّلَهُ) بەناخۆشی سواری بوو ٥ **إسْتَرْحَلَهُ**: داوای لێ کرد باری بۆ بار بکا ٥ داوای پێداویستی کاروانی لێ کرد ٥

إسْتَرْحَلَ الناسَ لَفْسَهُ: نەفسی خۆی ژێر دەستە کردوەو خەڵکی بەسەر خۆی دا زاڵ کردوە.

الراحِلَة مِن الإبل: حوشترێك بەكەڵكی كاروانو بارهەڵگرتن بێ ○ لەحەدیث دا هاتووە: (وتجدون الناس بعدي كإبلٍ مائة ليس فيها راحلة) ○ دەگوترێ: (مشت رَوَاحِلُهُ): پیرو لاواز بووە كەڵكی نەماوە ○ الراحول: بەمانا (الرّاحِلُ) دێ ○ **الرِّحالَةُ:** زین، یان زینی دروستكراو لەپێستو شتی وا كە بۆ غارغارێنو پێشبڕكێ بەكاردێ ○ **الرِّحالُ:** زیندرو ○ هەرشتێك پێداویستی سەفەربێ ○ **الرُّحالُ:** عەرەبی كۆچەریی، كە هەمیشە بەشاژەڵەكانیانەوە گەرمیانو كوێستان دەكەنو بەدوو لەوەڕو ئاودا دەگەڕێن بۆ ئاژەڵەكانیان ○ **الرِّحالَةُ:** كەسێك زۆر گەڕیدە بێ ○ زۆر وڵات گەڕابێ ○ **الرُّحْلَةُ:** كاروان كردنو لەماڵ دەرچون بۆ وڵاتانی تر ○ هەروا ناوە بۆ گەشتنامە (كتێبێك باسی بەسەرهاتو روداوو ئەو دیمەنانە بكا كە گەشتیارەكە بینیونی) ○ **الرُّحْلَةُ:** ئەوشتەی سەفەری بۆدەكرێو مەبەستە، دەگوترێ: (الكعبة رحلة المسلمين) ○ (عالم رُحْلَةُ): زانایەكە لەهەموو لایەكەوە خەڵك دێ بۆ خزمەتی ○ (بعير ذو رُحْلَة): حوشترێكە توانای زۆر رۆیشتنی هەیە ○ **الرَّحولُ:** گەڕیدە؛ كەسێك زۆر بگەڕێو سەفەر بكا ○ پێداویستی سەفەر ○ **الرَّحولةُ:** بەمانا (الرّاحلة)دێ ○ **الرحيلُ:** سەفەرو كاروان كردن ○ بەتوانا لەسەر سەفەرو رۆیشتن ○ **المُرْتَحَلُ:** شوێنی بارلێنانی وڵاخ كاروانسەرا ○ خان ○ شوێنی دابینكردنی پێداویستی سەفەر ○ **المِرْحَلُ من الجِمال:** حوشتری بەهێز ○ **المَرْحلةُ:** قۆناغە رێگە رۆژەرێ بەرۆیشتنی ئاسایی ○ **رَحِمَت المرأةُ:** ئافرەتەكە منداڵدانی (رەحمی) ئازاری بوو ○.

رَحِمَ السِّقاءُ: كوندەكە تاڵو جەوتی نەكراوە رزیو كەڵكی نەما.

رحم فلاناً رَحْمَةً ورُحْماً ومرحمة: بەزەیی بەفلانكەس دا هاتەوە، دڵی بۆی نەرم بوو ○ **رُحِمَتِ المرأة:** بەمانا (رحمت) دێ ○ **رَحَّمَ عليه:** دوعاو نزای رەحمەتی بۆكرد ○ **تراحَمَ القومُ:** خەڵكەكە لەناو خۆیان دا هەندێكیان بەزەییان بە هەندێكیان دا هاتەوە ○ **تَرَحَّمَ عليه:** دوعای رەحمەتی بۆكرد.

اسْتَرْحَمَهُ: داوای سۆزو بەزەیی لێ كرد ○ **الرّاحِمِ:** ئاژەڵێك (پەزدانی) بێچودانی هاوسابێ ○ **الرَّحّام:** مەڕو بزنێك بێچوی بووبێو پەزدانی فڕێ نەدا ○ **الرِّحِمُ والرَّحْمُ والرِّحْمُ:** بێچودانی ئاژەڵ شوێنی دروستبوونی بێچو لەسكی ئاژەڵ دا ○ خزمایەتیو هۆكارەكانی ○ (ذوي الأرحام) ئەو خزمو كەسو كارەیە كە نەعەصەبەن نە خاوەن بەشی دیاریكراون لەمیرات دا، وەكوو كچی براو كچە مام ○ **الرُّحَمُ:** نەخۆشییەكە توشی رەحمی ئافرەت دەبێ ناهێڵێ ئاوی پیاوەكەو هێلكەی خۆی متربەببنو زارۆڵە هەڵبێنێ ○ **الرَّحمنُ:** زۆر بەرەحمو بەزەیی، ئەم ناوە تەنها بۆ خودا بەكاردەهێندرێ ○ **الرُّحْمَةُ:** خێرو بێرو خۆشی ○ **الرَّحَموت:** بەمانا (الرّحمة)دێ، دەگوترێ: (رهبوت خير لك من رحموت): بترسێندرێو تاوان نەكەی باشترە لەوەی تاوان بكەیو عەفو بكرێی ○ **الرُّحْمَی:** رەحمەتو بەزەیی ○ **الرُّحوم:** زۆربە روحمو بەزەیی ○ ئافرەتێك منداڵدانی ئازاری هەبێ ○ **الرَّحيمُ:** زۆر بەرەحمو بەزەیی ○ **المَرْحَمَةُ:** بەمانا (الرَّحْمة)دێ.

رَحَتِ الحَيَّةُ رَحْواً: مارەكە خۆی كەوانە كردوەو پاپۆكەی بەست.

رَحَا الرَحى: ئاشى نايەوە (وبھا) خولاندیەوە ٥ **رَحَّى الإنسانُ الرّحى**: ئادەمیزاد ئاشى دروستكردو نایەوە ٥ **تَرَحَّتِ الحيةُ**: بەمانا (رَحَتْ)دێ ٥ **الرّحا والرّحى**: ئاسیاو، ئاش ٥ ئامێرى هارین ٥ سنگ ٥ ددانى خرێ ٥ (رحى الحرب): بەرداشى شەڕ، دەگوترێ: (دارت رحى الحرب): شەڕ هەڵگیرسا ٥ بەرداشى شەڕ وەگەر كەوت ٥ كۆمەڵى خزمو كەس ٥ جەڵەبە حوشترى زۆرو كۆبۆوە.

رَحَى سەرەڕ: ریش سپىو پیاو ماقوڵى هۆزو نەتەوە، كە خەڵكەكە لەقسەى دەرناچن ٥ (رحى السحاب): هەورى گەواڵ، گەواڵو كۆبوە ٥ (رحى الأرض): تەپۆڵكە ٥ **الرَّحَويَّةُ**: (فى الميكانيكا): ئامێرێكە بۆ هەڵگرتنو بەرزكردنەوەى قەبارەى قورس یان راكێشانى ٥ **المِرْحى**: مەدارو جەمسەرى ئاش، یان گۆڕەپانى جەنگو پێكادان.

رَخَّ العجينُ: هەویرەكە ئاوى زۆر بوو.

رَخَّ الشَّيَ رخًا: پێى بەشتەكەدا ناو شلى كردەوە یان شكاندىو شلى كردەوە.

رَخَّ الشراب: شەرابەكەى تێكەڵاو كرد.

رَخَّ رَخخًا: ئاسانو نەرم بوو ٥ **أرَخَّ الشَّيْئَ**: زیدەڕەوى كرد لەشل كردنەوەى شتەكەدا ٥ **أرَخَّ العجينَ**: ئاوى هەویرەكەى زۆر كرد ٥ **إرتَخَّ**: شل بووە، داچۆڕا، شۆڕ بووە ٥ **إرتَخَّ رأيُهُ**: راوو بۆچونەكەى چەواشە بوو ٥ **إرتَخَّ السكرانُ**: زۆر سەرخۆش بوو، مەستو كەلەلا بوو ٥ **إرتَخَّ العجينَ**: هەویرەكە ئاوى زۆر بوو ٥ **الرُّخاخُ**: نەرمو شل، دەگوترێ: (أرض رخاخ): زەوییەكى نەرمو شل ٥ (نبات رَخاخ): روەكێكى فشەڵۆكە ٥ (عیش رخاخ): ژیانى خۆشو پڕ نازو نیعمەتو بەختەوەریى ٥ **الرُّخُّ**: روەكێكى نەرمو نیانو سوكە ٥ باڵندەیەكى ئەفسانەییە پێشینان چەندان روداوى سەیریان بۆ هەڵبەستووە داشێكە (پارچەیەك لەپارچەكانى شەترنج ٥ **الرُّخاءُ**: زەوى نەرمو فشەڵ كەلەژێر پێدا بخزێ ٥ **الرُّخْراخُ**: لەقوڕ یان هەوێر ئەوەیە نەرمو شل بێ ٥ **الرّخْرَخُ**: بەمانا (الرُّخراخ)دێ.

رَخُصَ رَخاصة ورخوصة ورخصانا: ناسكو نەرمو نیان بوو

رَخُصَ السعرُ رخصاً: نرخەكە هەرزان بوو، دابەزى ٥ **أرْخَصَ السِّعْرَ**: نرخەكەى هەرزان كرد ٥ **أرْخَصَ الشَّيْئَ**: شتەكەى بەهەرزان دەست كەوت یان بە نرخى كەم كڕى ٥ (أرخص له فى الأمر): كار ئاسانى بۆ كرد لەئیشەكەدا ٥ **رَخَّصَ له فى الأمر**: كارەكەى بۆ ئاسان كرد ٥ دواى مەنع كردن ڕێگەى پێدا ٥ **إرْتَخَصَهُ**: بە هەرزانى لەقەڵەم دا ٥ بەهەرزان كڕى ٥ **تَرَخَّصَ فى الأمور**: روخصەتى وەرگرت ٥ بەمۆڵەتو ڕێگە پێدان چووە ناو كارەكەوە ٥ **استرخَصَهُ**: بەهەرزانى حسێب كرد ٥ **الرُّخْصَةُ والرُّخُصَة**: كار ئاسانى كردنو ڕێگە بۆخۆشكردن، سوككردنو كەمكردنەوەى ئەرك ٥ قومە ئاو، ٥ بەشو بار لەهاوبەشىو میرات دا ٥ مۆڵەتو ڕێگەپێدانێكە دەوڵەت دەیدا بەچەند كەسێك بۆ كردنى كارێك یان بەكارهێنانى شتێك ٥ وەكوو مۆڵەتى سەرتاشىو شۆفێرىو وەستایى تر.

الرّخیصُ: كەودەنو گێلو گەوج ٥ پۆشاكى نەرمو نیان ٥ (موت رخیص): مردنى تاڵو تفت.

رَخُفَ العجینُ وخرُوه رخفاً: هەویرەكە شل بۆوەو داهێزا لەبەر زۆر ئاوى.

رَخفَ ورَخُفَ: بەمانا (رَخَفَ)دێن ٥ أرْخَفَ العجينَ: ناوی هەویرەکەی زۆر کرد تا شل بۆوەو داهێزا ٥ الرَّخْفُ: جۆرە رەنگ و بۆیاخێکە ٥ الرَّخْفَةُ: قوراوی تەنك ٥ بەردی سوك ٥ تَرَخَّلَ: بەرخۆلەی بەخێو کرد ٥ الرّخاخیلُ: سرکەی خورما ٥ الرَّخْلُ: بەرخۆلەی مێ (کاوڕ) ٥ الرِّخلُ: بەمانا (الرَّخْلُ)دێ ٥ الرَّخلَةُ: بەمانا (الرّخلُ)دێ.

رَخَمَ الصوت والكلامُ: دەنگەکە، قسەکە نەرم بوو ٥ رَخَمَتْ النعامَةُ والدّجاجةُ بيضها وعليه: نوعامەکە یان مریشکە بەکڕمکە هێلکەکانی ژێرخۆ دان لەسەریان کرکەوت ٥ رَخَمَتْ المرأةُ وَلَدَها رخماً: ئافرەتەکە یاری لەگەڵ منداڵەکە کرد.

رَخِمَ السقاءُ ونحوه رَخَماً: کوندەکە پێستەکە بۆگەنی کرد.

رَخِمَ الفرسُ ونحوه رُخْمةً: سەری سپی بوو باقی جەستەی رەش

رَخِمَ فلاناً رَخماً: بەزەیی بەفلانکەس دا هاتەوە، دەگوترێ: (ألقی علیه رَخْمَتَهُ): خۆشەویستی خۆی خستە سەر.

رَخُمَ الصوتُ والكلامُ رَخامةً: دەنگی نەرمو نیان بوو، قسەکە نەرم بوو ٥ أرخَمَت النَّعامَةُ والدّجاجَةُ علی بیضها: نوعامەکە یان مریشکەکە بەسەر هێلکەکانی دا کرکەوت ٥ رَخَّمَ الدَّجاجَةَ: مریشکەکەی والێ کرد کربکەوێ ٥ رَخَّمَ البَيْتَ: خانوەکەی بەبەردی روخام کاشی کرد ٥ (ترخیم الأسم): بریتییە لەوەی پیتێك یان دوو پیت لەناوەکە قت بکەی لەکاتی بانگ لێ کردنی دا ٥ الرُّخام: جۆرە بەردێکە لەکاربۆناتی کالسیۆم کە بلور ئاسایێ بەسروشت ٥ الرُّخامی: گزە با، سروەی با ٥ ناوی جۆرە روەکێکە تۆزاوی مەیلەو سپییە ئاژەڵ زۆری حەز لەخواردنیەتی ٥ الرَّخَمُ: باڵندەیەکە پەڕو پۆڵی زۆرە، رەنگی سپییەو خاڵخاڵی رەشی تێدان، دەندوکی درێژەو کەوانەیی کەمە، رەنگی خاکی مەیلەو سوورە ٥ نیوەی زیاتری بەچەرمێکی تەنك داپۆشراوە ٥ دوو باڵی درێژی هەن نیو مەتر دەبن، کلکی درێژەو چوار پەڕی پێوەن، قاچی باریك و نینۆکی مام ناوەندیو رەشن ٥ شیری خەست، (ژەك) ٥ الرَّخّامُ: ئەوکەسەی بەردی روخام مشتو ماڵ دەکاو تیف تیفەیان دەدا ٥ روخام فرۆش.

رخا العَيْشُ وغيره: ژیانی خۆش بوو.

رَخِيَ الشَّيْءُ رخاً ورخاءً: شتەکە نەرمو شل بوو.

رَخِيَ العيشُ: ژیانی خۆش بوو.

رَخُوَ رخاءً ورخاوة: نەرمو نیان بوو ٥ أرخی: کەوتە خۆشیو هەرزانییەوە.

رَخِيَ الفَرَسُ: ئەسپەکە بازی توندی هاویشت ٥ أرْخی الشَّيْءَ: شتەکەی شل کردەوە ٥ أرْخی السِّتْرَ: پەردەکەی دادایەوە ٥ أرْخی عمامَتَهُ: دڵنیا بوو ٥ أرْخی الزمامَ: جڵەوی شل کرد ٥ أرْخی له القیدَ: پێوەندەکەی بۆ فراوان کرد ٥ أرْخی له العِنانَ: وازی لێ هێناو هەموو شتێکی دایە دەست خۆی ٥ أرْخی الدّابةَ: گوریسی هەوساری وڵاخەکەی درێژ کرد بۆئەوەی پتر ئەملاو ئەولا بکا ٥ رَخّی الشَّيْءَ بالشَّيْءِ: ئەوشتەی تێکەڵاوی ئەو شتەکرد ٥ راخی (راخت الحاملُ): ئافرەتە سکپڕەکە کاتی منداڵ بوونی هات ٥ راخی الشَّيْءَ: شتەکەی نەرمو شل کردەوە ٥ راخی العقدةَ: گرێکەی شل کردەوە ٥ راخی خِناقَهُ: پەتی ملی شل کردەوەو رێگای هەناسەدانی پێدا ٥ تراخی: دواکەوت دوای خست، قنە قنەی پێ کرد ٥ تراخی عن الأمر:

وازی لەکارەکە هێنا ٥ **تراختْ السماءُ**: ئاسمان بارانبارینی دواخست، لەکاتی خۆی دا نەی باراند ٥ **تراخي ما بينهما**: نێوانی ئەو دووشتەی زۆر فراوان کرد ٥ **استرخي**: شلو نەرم بوو، بڵاو بۆوە یان بۆوە ٥ **استرخي الأمرُ**: کارەکە ئاسان بوو بەڵاو ناخۆشییەکە نەما ٥ **استرخي الرَّجلُ**: پیاوەکە لەسەر پشت ڕاکشاو ماسولکەکانی شل کردنەوە ٥ **الأُرخيَّةُ**: ئەوەی لەشتەکە شل بکرێتەوە ٥ **الرُّخاء**: هەرزانیو گوزەران خۆشی ٥ **الرُّخاءُ**: کزە با، سرووی با ٥ بای هێدی.

الرِّخاوة. (رخاوة العضل الخلقية): نەخۆشییەکە هەندێ منداڵ کەلەدایک دەبن شلۆکییان پێوە دیارە ٥ **الرَّخْوُ**: فشەڵو نەرم لەهەرشتێک بێ ٥ **الرِّخو من الأصوات**: دەنگێکە لەدەرچەکەی دا هەوا بە تەواوی بەربەست نابێ بەڵکوو ڕێگای دەرچوونی دەمێنێ ٥ پیتی (رەخو) ئەم پیتانەن (ث، ح، خ، ذ، ز، ظ، ص، ض، غ، ف، س، ش، ه) ٥ **الرَّخِيُّ**: دەگوترێ: (عيش رخي): ژیانی خۆشو پڕ بەختەوەری.

رخي البال: بەناز پەروەردەو گوزەرانخۆش ٥ **المِرْخاءُ**: دەگوترێ: (فرس مِرخاء): ئەسپێکە گورج باز دەدا ٥ **رَخْوَةَ**: ژیانی خۆش بوو، گوزەرانی پڕ نازو نیعمەت بوو ٥ **الرِّخْوَةُ**: شلۆكو نەرم، دەگوترێ: (هو رخوةٌ): نێسقان نەرمو قەڵەوە ٥ **الرَّخَوَةُ**: نێسقان نەرمی، هۆکارەکەی کەمبوونی کالسیۆمو فسفۆرە لەلەش دا ٥ **رَدَأَهُ بە رَدْءاً**: پاڵپشتی بۆ دانا.

رَدَأَ الحائطَ: پاڵپشتی بۆ دیوارەکە داناو بەهێزی کرد.

ردأ الماشيةَ: ئاژەڵەکانی باش بەخێو کردن ٥ **رَدَأَهُ بحجر**: بەردی پیادا.

رَدُؤَ رداءةً: بێهێزبوو خراپ بوو کەڵکی نەما ٥ **أردأَ**: کاری ناشیرینی ئەنجام دا ٥ شتی خراپی پەیدا کرد ٥ **أردأَ على كذا**: لەوە زیاد بوو ٥ **أردأ الشيءَ**: شتەکەی بێ کەڵک کرد، دایوەشاند خراپی کرد ٥ **أردأ فلاناً**: یارمەتی فلانی داو بوو بەپاڵپشتی ٥ **أردأ الحائطَ**: کۆڵەکەو پاڵپشتی بۆ دیوارەکە دانا ٥ **أردأ السِّترَ**: پەردەکەی دادایەوە ٥ **ترادأ القومُ**: خەڵکەکە لەناو خۆیان دا بوون بەپاڵپشتی یەکترو یارمەتی یەکتریان دا ٥ **الرِّدْءُ**: یارمەتیدەرو پاڵپشت ٥ هێزو کۆڵەکە ٥ لاتای قورس ٥ **الرَّدِيُّ**: ناخۆشو خراپ ٥ بێ کەڵكو گەندەڵ ٥ هەتیو مجەو خوێڕی ٥ **تَرَدَّبَ بە**: نەرمو نیانی لەگەڵدا نواند، بەزەیی پێیاهاتەوە ٥ **الإرْدَبُّ**: بڕوانە (الإرْدَبّ) لەپیتی (ا)دا ٥ **الرُّدَّابُ**: (الرّداب القولوني): هەبوونی چەند کونی گیراو لەقۆڵۆن دا ٥ **الرَّدَابُ**: ڕێگای دەرنەچوو، کۆڵانی کۆتایی گیراو، کۆڵانی گیراو.

رَدَجَ الصبيُّ أو المهرُ أو السخلةُ: منداڵەکەیان جوانوو ئەسپەکە یان کارژیلەکە پێش ئەوەی خواردن بخوا چی لەسکی دا بوو دەری دا ٥ **الرُّدَجُ**: یەکەم پیسایی کە منداڵ یان جوانوو یان کارژیلە دەری دەدا پێش ئەوەی شت بخوا ٥

رَدَحَ رَدْحاً: جێگیر بوو مایەوە، دامەزرا، دەگوترێ: (رَدَحَ بالمكان).

رَدَحَ الرَّحْلُ: پیاوەکە کاری مەیسەر بوو ئیشەکەی جێ بەجێ بوو.

رَدَحَ الشيءَ: شتەکەی بڵاو کردەوە.

رَدَحَ الرَّجُلَ: پیاوەکەی خست، بەزەوی دا دا.

رَدَحَ البيت بالطين: گڵی کردە سەر خانووەکە ٥ **رَدُحَت المرأةُ رداحةً**: ئافرەتەکە سمتی گەورە بوو کەفەڵی قەڵەو بوو ٥ **أردحَ البيْتَ**: بەمانا

(رَدَحَهُ)دیٚ ٥ **رَدَّح الشَّيْئَ**: بەمانا (رَدَحَـهُ)دیٚ ٥ **الرَّادِحَـة**: (مائـدة رادحـة): سفرەو خوانێکی گەورەو پڕخێرو بێرە ٥ **الـرَّداحُ**: دەگوترێ: (دوحـة رداح وجفنـة رداح): باخچەی گەورە، سوێنەی گەورە ٥ کۆلێنەی زل ٥ (امرأة رداح): ئافرەتی سمتو کەفەڵ پانو قەڵەو ٥ (کبش رداح): بەرانی دوگ زل ٥ (جمـل رداح): حوشتری بارگران ٥ (فتنـة رداح): فیتنەو چورتمێکی گەورە ٥ **الرُّداحَـةُ**: تەڵەیەکە بۆ درندە دەنرێتەوە ٥ **الرُّدْحَةُ**: گوشادیو خۆشی ٥ **الرُّدْحِيُّ**: بەقاڵی گوند ٥ **الـرُّدوح**: ئافرەتی سمت زلو کەفەڵ پانو پۆڕ ٥ **الْمُرَتَّـدَحُ**: خۆش گوزەرانیو هەرزانی.

رَدَخَ رأسَهُ: سەری شکاند، سەری قەلاشت ٥ **الرَّدَخُ**: قوڕی زۆر ٥ (رَدَخـة) پارچە قوڕ ٥ **رَدَّهُ رداً وتَرْداداً**: گەڕاندیەوە نەیهێشت بەمەڕاز بگا، دەگوترێ: (رَدَّه الیه): بۆی گێڕایەوە، بردییەوە بۆلای ٥ (رَدَّهُ علی عقبـه): گێڕایەوە بۆ دواوە ٥ (رد کیـده في نحـره): فێڵو پیلانی هاوچەشنی لەگەڵ دا کرد ٥ (رَدَّ الباب): دەرگاکەی داخست ٥ (رَدَّ علیـه کـذا): شتەکەی بەسەردا دایەوە لێی وەرنەگرت ٥ (ردّ الیه الحکـم): بڕیارەکەی دایە دەست ئەو ٥ (رَدّ فلاناً): فلانکەسی بەهەڵە زانی ٥ (ردَّ الـشّيئَ): شتەکەی لەحاڵەتێکەوە بردە سەر حاڵەتێکی تر ٥ وەکوو کابرای شاعیر دەڵێ:

فرد شعورهن السود بیضاً
ورد وجوههن البیض سوداً

أرَدَّ: تووڕە بوو ڕقی هەڵسا، خوێنی گەرم بوو ٥ **أرَدَّ البحرُ**: دەریا کەوتە ماخۆڵانو شەپۆلەکانی زۆر بوون ٥ **أرَدَّ فـلان**: فلانکەس ڕقی هەڵسا ٥ خوێنی گەرم بوو ٥ ماوەیەکی زۆر لەتەمەنی ڕۆیی بێ هاوسەر بوون ٥ **أرَدَّ الشاةُ**: مەڕەکە گوانی پڕبوون لەشیر ٥ **رَادَّ الکـلامَ**: بەنووسینەکە دا چۆوە بۆی ٥ **رَادَّ البیعَ**: داوای هەڵوەشانەوەی مامەڵەکەی کرد ٥ **رَدَّدَهُ**: دوبارەو سێ بارەی کردەوە ٥ **ارتَـدَّ**: هەڵگەڕایەوە، گەڕایەوە ٥ **ارتَـدَّ الـشيئَ**: داوای گەڕانەوەی شتەکەی کرد ٥ **تـرادَّ**: بەمانا (إرتـدَّ)دیٚ ٥ **تَـرَدَّدَ المتبایعان البیـعَ**: کڕیارو فرۆشیارەکان مامەڵەکەیان هەڵوەشاندەوە ٥ **تَرَدَّدَ فیـه**: تێیدا کەوتە گومانەوەو بۆی یەکالا نەبوەوە ٥ **تَرَدَّدَ في الکـلام**: زمانی گیراو بەڕێکو پێکی قسەی بۆنەکرا ٥ **تَـرَدَّدَ الی مجالس العلـم**: هاتو چۆی کۆڕی زانیاری دەکرد بەمەبەستی فێربوونو بیرو ڕا گۆڕینەوە ٥ **استَرَدَّهُ**: داوای گەڕانەوەی شتەکەی کرد ٥ **اسْتَرَدّ فلاناً الـشَّيْئَ**: داوای لەفلانکەس کرد شتەکەی بداتەوە ٥ **الأرَدُّ**: کەسێک لەدەمو چاوی دا عەیبو خەوشێک هەبێ ٥ **الـرَّادَّةُ**: ئافرەتێک دەمو چاوی عەیبی تێدا بێ ٥ سودو قازانج ٥ **الـرَّدُّ**: زمانگیران کەسێک لەقسە کردن دا زمانی بگیرێ ٥ شتی خراپو نارەسەن ٥ بەروبوم ٥ قەڵبو ساختە، دەگوترێ: (درهم ردّ): دیرهەمی قەڵب ٥ بیرو باوەڕو یاساو ڕێسایەک پێچەوانەی سوننەتی پێغەمبەری ئیسلام بێ ٥ **الـرَّدَّةُ**: گەڕانەوەو مەیل کردن بۆلای شتێک ٥ عەیبو خەوش ٥ ناشیرینی شوێنێکی دەمو چاو لەگەڵ جوانی باقی جەستە ٥ چەناگەی بچوکو پوکاوە ٥ کۆزەرو بن زیل ٥ **الـرِّدَّةُ**: گەڕانەوە بۆ کوفر دوای موسوڵمان بوون ٥ پڕبوونی گوانی ئاژەڵ لەشیر پێش ئەوەی بزێ ٥ دەنگدانەوەی دەنگ ٥ پوکانەوەی چەناگە ٥ (حـروب الـردة): ئەو شەڕانە بوون کە موسوڵمانان بەرابەرایەتی

جێنشینی یەکەم حەزرەتی ئەبوبەکر ئەنجامیان دا دژی ئەوانەی لەزەکاتدان پاشگەز بوونەوە، هەندێکیشیان وازیان لەنوێژ هێنا ٥ **الرِّدَّی**: ئافرەتی تەلاقدراو.

الرَّدِیدُ: گەڕێندراوە ٥ قەڵبو ناشیرین، هەورێک بارانی باراندبێ‌و ئاوی پێ نەمابێ ٥ ئەندامی گۆشتن‌و تێکسمڕاو ٥ **الإسترداد**: (دعوی استرداد الحیازة): داوایەکە بۆ گێڕانەوەی مافی خاوەندارێتی کەلێی زەوت کراوە ٥ **المستردّ**: کورتە باڵاو کوڵە بنە ٥ **المِرَدُّ**: کەسێک زۆر بێت‌و بڕوا ٥ **المُرِدُّ**: کەسێک ماوەیەکی زۆر لەتەمەنی بڕواو بێ هاوسەر بێ ٥ **المُرَدَّدُ**: سەر لێ شێواو ٥ **المَرْدُودَة**: مێینەی (المردود)یە ٥ ئافرەتی تەلاقدراو ٥ **رَدَسَهُ رَدْساً**: بەبەرد لێی دا ٥ وردی کردو شکاندی ٥ بەیەکی کێشان، لێکی دان ٥ **رَدَسَهُ برأسه**: بەسەر گێڕایەوە، شەرە قۆچی لەگەڵ کرد.

رَدَسَ بالشَّیء: شتەکەی برد.

رَدس الدَّابَّة: وڵاخەکەی ژێربار کرد ٥ **تَرَدَّسَ**: کەوت‌و هەڵدێرا، سەرەنگری بوو ٥ **المِرْداسُ**: شتێکی رەق‌و پتەوە شتی پێ دەکوترێ‌و ورد دەکرێ، صندۆڵ، دەسکە صندۆڵ، یان کوین‌و چەکوچ ٥ سەر ٥ بەردێک هەڵدەدرێتە ناو بیرەوەبۆئەوەی بزانێ ئاوی تێدایە یان نا ٥ **المِرْدَسُ**: بەمانا (المرداسُ) دێ ٥ **رَدَعَهُ رَدْعاً**: گێڕایەوە، نەیهێشت بێت، بەری پێ گرت.

رَدَعَ ثوبهُ بالزعفران: بە زەعفەران کراسەکەی رەنگ کرد.

رَدَعَ الشَّیءَ: شتەکەی کوتا، وردی کردو پەستاوتی، دەگوترێ: (رَدَعَهُ بالحجر): بەبەرد کوتای.

ردعَ به الأرضَ: بەوشتە زەوییەکەی کوتایەوە.

رُدِعَ رَدْعاً ورَدْعَةً ورُداعاً: ڕەنگی گۆڕا بۆ زەردی (ڕەنگی زەرد هەڵگەڕا) ٥ کوژرا، بەعەرزدا درا.

رَدَعَ المریض: نەخۆشەکە باری تەندروستی تێک چوو ٥ جەستەی داهێزراو ئازاری لێپەیدا بوو، دەگوترێ: (رُدِعَ فلان): فلانکەس هەموو جەستەی ئازاری لێپەیدا بوو ٥ **رَدَّعَهُ بالطیب**: بۆنی خۆشی لەخۆدا ٥ **إرْتَدَعَ**: وازی لێ هێنا، نەیهێشت، داپەتا، بۆنی خۆشی لەخۆدا ٥ بەزەعفەران خۆی ڕەنگ کرد، دەشگوترێ: (أصاب السهمُ الهدفَ فارتدع): تیرەکە لەنیشانەکەی داو دوڵەت بوو شکا ٥ **ترادَعُوا**: هەندێک خەڵک هەندێکی تریان مەنع کردن.

تَرَدَّعَ بالطیب: بۆنی لەخۆدا ٥ بۆنی لەخۆی هەڵسو ٥ **الأردعُ من الغنم**: ئەو مەڕەیە سنگی ڕەش بێ‌و باقی جەستەی سپی بێ ٥ **الرَّادِعُ**: کراس‌و پۆشاکێک ئاسەواری بۆنی خۆشی پێوەمابێ ٥ **الرُّداعُ**: ئازاری سەرانسەری جەستە ٥ لەش داوەشان ٥ **الرُّداعُ**: دەگوترێ: (أحمر رداع): سورێکی صاف ٥ **الرَّدْعُ**: هەرشتێک بەزەوی دا بکەوێ، وەکوو ئەوە باڵندە بەحەواوە بەمەنگێورێ‌و بکەوێتە سەرزەوی یان ئادەمیزاد بکوژرێ‌و بکەوێتە سەر زەوی، ئەو بەشەی بە زەوی دەکەوێ پێی دەگوترێ (رَدْع)، دەگوترێ: (رَكِبَ رَدْعَهُ): بەرەو دەم بەسەر زەوی دا کەوت، ڕەپەو ڕو کەوتە سەر زەوی ٥ لەش داوەشان ٥ زەعفەران، یان شوێنەواری زەعفەران، یان خوێن ٥ دەگوترێ: (بالثوب ردع من هذا): کراسەکە پەڵە پەڵە خوێنی پێوەیە ٥ **الرَّدعاءُ**: مێینەی (الأرْدَع)ە ٥ **الرَّدِیعُ**: کوژراو ٥ گێل‌و ئەحمەق ٥ لەش داوەشاو ٥ هەرشتێک ئاسەواری زەعفەران یان بۆنی خۆشی پێوە مابێ ٥ تیرێک تیژاییەکەی پێوە نەمابێ ٥

المِرْدَغُ: کەسێك بچێ بۆ شتێك بۆی جێ بەجێ نەکرێ بەنائومێدی بگەڕێتەوە ٥ کەشتییەوانی تەمبەڵ ٥ کورتە بالاّ ٥ تیرێـك سەرە تیرەکەی پێوە نەمابێ.

رَدِغَ المكانُ رَدغاً: شوێنەکە قوڕاوی بوو یان قوڕی زۆر بوو ٥ **أرْدَغَ المكانُ**: شوێنەکە قوڕی زۆر بوو ٥ **أرْدَغَ فلان**: فلانکەس لەقوڕ چەقی ٥ **ارْتَدَغَ فلان**: بەمانا (أردغ)دێ.

الرَّدغَةُ: قوڕێ زۆر ٥ **المُرْدِغة**: باخی ڕازاوەو جوانو تـەڕ دەمـاغ ٥ نێـوان گـەردنو قوڕقوڕاگـە ٥ گۆشتی نێوان شانو ئێسقانی سنگ، یان گۆشتی سنگ ٥ **رَدَفَـهُ رَدْفـاً**: لەدواوەی سوار بـوو، بـوو بەپاشکۆ ٥ شوێنی کەوت ٥ (رَدَفَهُ أمرٌ): کارێـکی گرنگ یەخەی گرت ٥ توشی ئاستەنگ بـوو ٥ **أرْدَفَ**: بەشوێن یەك دا هاتن، ڕێچکەیان بەست ٥ **أرْدَفَ فلانـاً**: بـەدوا فـلان دا هـات ٥ شـوێنی کـەوت ٥ لـەدواوەی سـوار بـوو ٥ **رادفَـت الدّابَـةُ**: پشتی وڵاخەکە جێگای ئەوەی لـی بۆوە لـەدوا سوارەکە یەکێـکی تـریش سـواری بـێو ببێتـە پاشکۆ، یـان وڵاخەکـەی توانـای ئـەوەی هـەبوو، وێـرای سـوارەکە پاشکۆکەش بتوانێ ٥ **إرْتَدَفَ فلان**: لەپاشکۆی هاوەڵەکەیەوە سوار بوو.

إرْتَدَفَ فلاناً: فلانکەسی لەدوا خۆیـەوە سوارکرد ٥ **ترادفا**: شوێن یەك کەوتن ٥ یەکیان لەدوا ئەوی تریـان سـوار بـوو، بـوو بەپاشکۆی ٥ یارمـەتی یەکتریان دا ٥ (ترادفت الكلمتـان): لەنێوان دوو وشـەکان دا تـەرادوف هەیـە ٥ **تَرَدَّفَـهُ**: بـەمانا (رَدِفَـهُ)دێ ٥ **استَرْدَفَهُ**: داوای لـی کـرد لـەدوا خۆیەوە سواری بکا ٥ **الترادف**: ئەوەیە دوو وشـە یـەك مانایـان هـەبێ ٥ هـەروا چـەند وشـەیەك یـەك مانـا ببەخـشن ٥ **الرّادِفَـةُ**: فـوکردنی دووەمجار بەکەرەنای صوردا لەڕۆژی قیامـەت ٥ هـەروا بـەمانا سمـتو کەفـەڵ دێ ٥ **الـرِّدافُ**: شوێنی سواربوونی پاشکۆی سوار کەلە کلۆتی وڵاخەکە تێدەپەڕێ بۆلای پشتی ٥ **الرُّدافى**: ئـەو کەسـەی لـەدوا سـوارەوە سـوار دەبـێ (پاشـکۆ) تاکەکەی (رديف) ٥ داڵاشی بچوك ٥ واشە، باشو، باڵندەیەکی گۆشت خۆرە، زۆر گورجو گۆڵـە ٥ دەگوترێ: (جاءوا رُدافى): بەشوێن یەك داهاتن، یـان هەندێـکیان لەپاشـکۆی هەندێـکیانەوە سـواربوون ٥ **الرِّدافَـةُ**: پلـەو مـەقامی جێـگری پاشـا ٥ بریکـاری مـەلیك ٥ **الـرِّدْفُ**: سـوار لەپاشـکۆی سـوار ٥ هەرشتێـك سـوار بیخاتـە پاشـکۆی خۆیـەوە ٥ شـوێنکەوتە ٥ دواوەی هەرشتێـك ٥ سمـتو کەفـەڵ ٥ ئاکامو ئامـانجی شـت ٥ ئەسـتێرەیەکە بەشـوێن ئـەو چـوار ئەستێرەوە دێ کە مەجەڕە دەبرن ٥ خەلیفـەی پاشا کـە لەسـەردەمی نـەفامی دا لـەپاڵ پاشـا دادەنیـشتو دوای پاشـا شـەرابی دەخـواردەوە بەکوردی خۆمـان پێـی دەڵێین وەزیـری دەستە ڕاست، هـەرکاتێ مـەلیك بچوایە بـۆ شـەڕ ئـەو لەشـوێنی فـەرمانڕەوایی کـردووە ٥ **الرِّدفـان**: شـەوو ڕۆژ ٥ ئـەو دوو کەشـتیەوانەی لـەدوای کەشتیەوە سواردەبن ٥ **الرَّدِيفُ**: سواری پاشکۆی سوار، ئەو کەسـەی لـەدوا سوارەوە سوار دەبێ، کەسـێك لەخزمـەتی سـەربازی ڕزگـاری دەبـێ، وەکـوو سـەربازی یـەدەك لـەکاتی پێویـست دا بانگ دەکرێتەوە بۆ هاوبەشی کردن لەجەنگ.

رَدَمَ الشَّيْءَ رَدْماً: شتەکە دەوامی کرد.

رَدَمَ الشجرُ: درەختەکە سەر لەنوێ سەوز بۆوە.

رَدَمَ الباب والثلمة: دەرگاکە یان کەلێنەکەی گرت.

رَدَمَ الحُفرةَ: گڵی کردە چاڵەکەوە.

رَدَمَ الثَّوبَ: کراسەکەی پینە کرد، یان قەدی کرد ٥ **أرْدَمَ**: بـەردەوام بـوو، دەگوترێ: (أردمـت علیـە

الحُمّى: نەخۆشی لەرزو تاکەی بەردەوام بوو ٥
رَدَّمَ الثَّوْبَ: بەمانا (رَدَمَهُ) دێ، دەگوترێ: (رَدَّمَ كلامَهُ): قسەو ئاخاوتنەكانی راست كردنەوە ٥ بەقسەكانی دا چووەو هەڵەكانی لابردن، بەڵەبڕی كرد ٥ **إرْتَدَمَ**: بۆ موطاوعەی (رَدَمَ)دێ ٥ **تَرَدَّمَ الثَّوبُ**: كراسەكە كۆن بوو تاوای لێ هات پێویست بوو پینەی بكا ٥ **تَرَدَّمَ الخصومَةُ**: كێشەكە درێژەی كێشا ٥ **تَرَدَّمَتْ المرأةُ على ولدها**: ئافرەتەكە سۆزی بۆ منداڵەكەی بوو ٥ **تَرَدَّمَ الثَّوبَ**: كراسەكەی پینەكرد ٥ **تَرَدَّمَ الكلامَ**: بەقسەكانی دا چووەوە تا هەڵەبڕی كردو ڕاستی كردەوە ٥ **تَرَدَّمَ فلاناً**: شوێن هەڵسو كەوتی فلان كەوت تا بەتەواویی لێی ڕون بۆوە ٥ **الأرْدَمُ**: كەشتییەوان یان كەشتییەوانی كارامە ٥ **الرُّدامُ**: ئادەمیزادی خوێڕیو بێ كەڵكو تركەن ٥ **الرَّدْمُ**: ئەو خشتو خۆڵەی لەدیواری ڕوخاو دەكەوێتە خوار ٥ بەربەستی گەورە، وەكوو سەددی یەئجوجو مەئجوج ٥ **الرَّدَمُ**: پۆشاكی ڕزیوو كۆن ٥ **الرَّديمُ**: بەمانا (الرَّدَمُ) دێ ٥ **الرَّدِيمةُ**: مێینەی (الرَّديم) ٥ دوو كراس تێك هاڵێن ٥ **المُتَرَدَّمُ**: ئەو شوێنەی لەپۆشاك پینە دەكرێ ٥ ئەو كەسەی پینە دۆزی دەكا.

رَدَنَ ردناً: حەریرو مەنتۆیەكەی ڕست، بای دا، یان بەتەشی ڕستی، دەگوترێ: (رَدَنَ الثوبَ): پۆشاكەكەی بەتەشی ڕست.

رَدَنَ السِّلاحُ: چەكەكان بەسەریەك دا كەوتن، دەنگیان لێ هات.

رَدَنَ المَتاعَ: كاڵاكانی ڕیز بەند كردن.

رَدِنَ الجلدُ رَدَناً: پێستەكە گرژ بوو وێكهاتەوە ٥ **أرْدَنَ**: بەردەوام بوو ٥ **أرْدَنَ العِرقُ**: ئارەقەكە بۆگەنی لێ هات ٥ بۆگەنی كرد ٥ **أرْدَنَ القَميصَ**: قۆڵو فەقیانەی بۆ كراسەكە كرد ٥ **رَدَّنَ القميصَ**: بەمانا (أرْدَنَهُ) دێ ٥ **إرْتَدَنَ**: تەشی پەیدا كرد ٥ **رودَنَ**: ماندوو زەعیف بوو.

الأرْدَنُ: جۆرێكە لەئاوریشمی سور (دێباجی سور) ٥ **الرَّادنُ**: زەعفەران ٥ (أحمر رادنيّ) سوری تێكەڵ بەزەرد.

الرُّدْنُ: قۆڵ ٥ **الرُّدَنُ**: ڕێسراو، بادراو ٥ جۆرێكی ئاوریشم یان حەریر ٥ ئەو شتەی لەگەڵ منداڵ دێتە دەر لەكاتی لەدایك بوون دا ٥ **الرُّدَيْني**: ڕمبی ڕودەینی ٥ ڕودەینە ئافرەتێك بوو كاتی خۆی ڕمبی ڕاست كردونەوە چەخماخ سازی ڕمب بووە ٥ **المِرْدَنُ**: تەشی، خەرەك ٥ **المُرْدِنُ**: (عرق مُرْدِنٌ): ئارەقێكی بۆگەنە هەموو جەستەی گرتۆتەوە ٥ (ليل مُرْدِن): شەوێكی تاریك.

رَدَهَ فلان ردهاً: فلانكەس بوو بەگەورەو سەركردەی گەلەكەی بەهۆی ئازایەتیو پیاوەتی خۆیەوە.

رَدَهَ البَيْتَ: خانوەكەی گەورە كرد.

رَدَهَ فلاناً: بەردی لەفلانكەس گرت، بەرد بارانی كرد ٥ **الرَّدْهُ من الرجال**: پیاوی ئازاو فێرسیچەو لێزان كەبەهیچ شێوەیەك تێنەكەوێ ٥ **الرَّدْهَةُ**: گەورەترین خانوو، یان مەدخەلو ڕێڕەوی خانوێك كە دەرگای ژورەكانی لەسەر بن ٥ قوللەو تۆپەڵاكی ڕمبیەو مەخفەر ٥ سەنگەری گەورەی بەبەرد بنیات نراو ٥ بەرداو حەوزاوی ناو شاخو كێو، یان بەردی زل لەناو ئاودا ٥ بەفراو كەدەبێتە نیمچە لافاوێك.

رَدَى الفَرَسُ ردياً ورديانا: ئەسپەكە پێ كۆڵی كرد، لەكاتی ڕۆیشتنو غاردان دا بەسمی گڵی بەرزكردەوە.

رَدَى الغرابُ: قەلەڕەشەكە قاچێكی هەڵبڕیو لەسەر قاچێك ڕۆیشت.

ردى الغــلامُ: منداڵەكــە قاچێــكى هــەڵبڕى‌و بۆياريكردن لەسەر قاچێكى ڕۆيشت.
رَدى فلانٌ: فلانكەس ڕۆيشت، دەگوترێ: (ما ادرى أين ردى): نازانم بۆ كوێ چوو.
ردى في البئر: كەوتە ناو بيرەوە.
ردى غنمهُ: مەڕو بزنەكانى زيادیان كرد.
ردى على الستين من عمره: تەمەنى لەشەصت ساڵ تێپەڕى.ە ردى الإنسان وغيره بالحجر: بەردى لەئادەميزادەكە گرت.
ردى الحجر بحجر أو بمعول: بەردى بەبەرد كێشا يان كوێنى بەبەرد كێشا بۆئەوەى بيشكێنێ.
ردى فلاناً: فلانكەس ڕو بەڕوى فلان بۆوە.
رَدِيَ ردىً: فەوتا، تێدا چوو.
رَدِيَ في الهوة: كەوتە ناو چاڵەكەوە.
أرْدَى على الستين: تەمەنى لەشەصت تێپەڕى.
ردي فلانــاً: فلانكەســى بــەهيلاك بــرد، كوشــتى ە خستى ە رادى عنه: داكۆكى لــێ كــرد، بەرگرى لــێ كــرد ە رَدّاهُ: ڕيــداى كــردە بــەرى ە بــەرى دايــەوە ە ارتــدى الــرِّداءَ: ڕيــداى لەبــەر كــرد ە تــرادَوا بالحجــارة: شــەڕە بــەرديان كــرد ە تــردّى بالرداءِ: ڕيداى لەبەر كرد ە تردّى في الهوة أو من عالٍ: كەوتــە چاڵەوە، يــان لەبەرزييــەوە كەوتــە خــوار ە الــرِّداءُ: ئەوشــتەى لەســەر پۆشــاكەوە لەبەر دەكرێ وەكوو جوببــەو عــەبا ە كراسێــك لاى ژوروى جەستە داپۆشێ‌و بگاتە ژوور دەرپێ ە قوماشێــكى تايبــەتى ڕاستو چــەپ بەشــان دا دەدرێ پــێى دەگوترێ وشاح، يان بەرو بەرمورى ئافرەت ە (رِداءُ الشمس): جوانى‌و روناكى خۆر ە (رِداءُ الــــشباب): تــــەڕو تــــازەيى گــــەنج، دەشگوترێ: (هو خفيف الرِداءَ): كــەم خێزانــەو قــەرزى زۆر لەســەر نييــە يــان قــەرزدار نييــە ە الــرَّدى: هــيلاك‌و تێــدا چــون ە زێــدەو پاســاو ە **الرُّداةُ**: بەردى زل ە **الرِّدْيَةُ**: شێوەى جل‌و پۆشاك پۆشين ە **الْمِرْدى**: بەرد ە بــەردى زڵ‌و قــورس ە بۆيــە بــەپياوى ئــازا دەگــوترێ: (هــو مِــرْدى الحروب): يان (مِرْدى الخصومة): پــشو درێــژە ە **المِــرْداةُ**: بەردێــكى ســەختە بــەردى تــرى پــێ دەشكێنێ ە حوشترى تۆكمەو بەهێز ە قاچى حوشتر ە **الْمُــرْدِيُّ**: سەوڵى كەڵەكەوان‌و بەلــەم، يان دارێــكى درێــژە خــاوەن بەلــەم بەلەمەكــەى پــێ لــەزەوى دوور دەخاتــەوە بۆنــاو ئــاو ە **رذّت السماءُ** رَذاذاً: ئاسمان سيخوارى باراند، يان وردە بــارانى زۆر وردى بارانــد، دەگــوترێ: (باتــت السماء ترُذُنا) ە **أرَذّت السماءُ**: بەمانا (رَذّتْ) دێ ە **الــرَّذاذُ**: بــارانى زۆر وردى لەســــەر خــۆى بەردەوام بەجۆرێك كە دەڵــێى تــۆزو غوبارە ە **المِــرْذاذُ**: ئامێرێــكە شــلەمەنى بــلاو دەكاتــەوەو دەيپرژێنــێ وەكــوو تــەپو تــۆز ە **الــرَّوْذَقُ**: ئــەو بەرخەيــە بەســەر بــڕاوى دەخرێتــە نــاو ئــاوى گەرمــەوە بــۆ ئــەوەى هــيچ تاڵە مويــەكى پێوە نــەمێنێ‌و ســور بكرێتــەوە ە گۆشــتى كــوڵاوو تێــكەڵ كــراو بــە تــەوابيل‌و داوو دەرمــان ە پێستى ئاوەڕوتكراو ە **رَذّلَهُ**: بەڕەزيل‌و پيسكە ناوى برد.

رَذُلَ: ڕەزيل بوو ە **أرْذَلَ فلان**: فلانكەس كردارى ڕەزيلانــەى كــرد ە **أرْذَلَ الشَّيْءَ**: شتەكە بــەهيچ لەقەڵــەم دا، دەگــوترێ: (أرْذَلَ الغَــنَم، وأرذَلَ الــصيرفيّ النقــود): مەڕەكــەى بــەلاوە پەســەند نەبوو، پارە گۆڕەكە پارەكــەى بەقەڵب زانى ە **استرذَلَهُ**: بــەهيچ‌و پــوچ‌و بــێ كەڵــك‌و خراپــى لەقەڵــەم دا ە **أرذل العمــر**: دوا دواى تەمــەنى پيرى‌و كەنەفتى ە **الرَّذالُ**: بەمانا (الأرذل) دێ ە **الرُّذالَــةُ**: بــەمانا (الرُّذالــة)دێ ە **الــرَّذْلُ**: بــەمانا

(الرّذال) دێ ٥ (ثوب رذلٌ): پۆشاکێکی چڵکنی خراپ ٥ **الرُّذیلُ**: بەمانا (الرُّذالُ)دێ ٥ **الرُّذیلة**: رەوشتی ناشیرین ٥ پێچەوانەکەی (الفضیلة)یە.

رَذَمَ رذما ورذماناً: پڕبوو تاڵێوان ڕێژ بوو،

رذم رَذماً: بەمانا (رَذَمَ)دێ، دەگوترێ: (قِدْرٌ رَذِمَةٌ) ٥ **أرْذَمَ**: بەمانا (رَذَمَ)دێ ٥ زیاد بوو، تێپەڕی، دەگوترێ: (أرْذَمَ علی الخمسین): تەمەنی لەپەنجا تێپەڕی ٥ **الرِّذْمُ**: کۆمەڵ کۆمەڵ، باقە باقە، دەگوترێ: (رأیت رذماً من الناس) ٥ **الرُّذُومُ**: شلەمەنی لەهەر شتێك بێ، دەگوترێ: (قصعة رذوم): لەگەنەکە لێوان لێوەو لێی دەڕژێ ٥ (عظم رذوم): ئێسقانەکە مۆخی لێ دەکەوێتە خوار ٥ **الرُّذْمَةَ**: شێوە ڕۆیشتنی وڵاخ.

رَذِيَ رذاوة: زەعیف بوو ٥ نەخۆشی برستی لێ بڕیوە.

رذي الناقةُ: حوشترەکە بەهۆی زۆر ڕۆیشتنەوە لەپەل و پۆ کەوتووە ٥ **أرْذَى فلان**: فلانکەس حوشترو وڵاخەکانی لەپەل و پۆ کەوتن ٥ **أرْذَى فلاناً**: وڵاخی ماندوو شەکەتی دا بەفلان ٥ **أرْذَى ناقتَهُ**: حوشترەکەی ماندو کردو لەکاروان دوای خست ٥ **أرذِيَ الرَّجُلُ**: نەخۆشی پیاوەکەی لەپەل و پۆ خست ٥ **المُرذَى**: فڕێ دراوو خوێڕی کراو ٥ **رَزَأَهُ رُزْءً ومَرْزِئَةً**: توشی بەڵای کرد ٥ **رزاه رزیئةً**: بەڵای توش بوو ٥ **رَزَأَهُ مَالَهُ**: شتێکی لەماڵەکە دەست کەوت کەم بوو ٥ **رَزِئَهُ مالَهُ رُزءاً**: بەمانا (رَزَأَهُ) دێ.

رُزِئَ ولدهُ وبولدهُ: بەمناڵەکەیەوە توش بوو ٥ جەرگی سوتا ٥ **رَزَّأَهُ**: زۆری ماڵ خەرج کرد، ماڵی زۆر خورا، دەگوترێ: (انه لکریم مرزأ): سەخییەو زۆری ماڵ دەخورێ و سود بەخشە بۆ خەڵك، هەروا دەگوترێ: (نحن قوم مُرَزَّءون) ئێمە نەتەوەیەکین زۆرجار توشی ئەوە دەبین باشترین ماڵ و چاکترین مرۆڤمان تێدا دەچێ ٥ **إرْتَزَأَ الشَّيْئُ**: شتەکە کەمی کرد ٥ **إرْتَزَأَ فلاناً**: ماڵی فلانی خوارد ٥ **ترازءوا الأموالَ**: هەندێکیان ماڵی هەندێکیان هەڵگرت و بۆخۆیان برد ٥ **الرُّزْءُ**: بەڵاو کارەسات ٥ **الرَّزِيئة والرزِيّة**: هەردوکیان بەمانا (الرّزْء) دێن ٥ **المَرْزِئَةُ**: بەمانا (الرُّزْءُ) دێ، دەگوترێ: (نحن وفد التهنئة لا وفد المَرْزِئة): ئێمە شاندی پیرۆزبایین نەك شاندی سەرەخۆشی.

رَزَبَ علی الأرض رزباً: کەوتە سەر زەوی و نەیتوانی هەڵسێ، یان لە شوێنێك نیشتەجێ بوو بەجۆری نەهێشت ٥ **الإرْزَبُّ**: پیاوی کورتەباڵای چوارشانەی بەهێزو توانا ٥ پیاوی گەورە ٥ **الإرْزَبُّ**: چەکوچ و کوینی گەورە کە بەردی پێ دەشکێ ٥ گۆچان و عەصایەکی ئاسن ٥ **المِرْزابُ**: پلوسك ٥ بۆری ئاو کەلەبەرزییەوە ئاوی پێدا بێتە خوار ٥ کەشتی و بەلەمی درێژ یان گەورە ٥ **المَرْزُبَانُ**: پاشای فارس، یان پیاوی ئازاو بەجەرگ و فەرماندەی گەل پلەی لەخوار پاشاوە دێ.

رَزَحَ البعیرُ رزاحاً ورزوحاً: حوشترەکە لاواز بوو پاڵ کەوت نەیتوانی هەڵسێ.

رزح فلان: فلانکەس زەعیف بوو هەرچی هەیبوو فەوتا.

رزح فلانا بالرمح رزحاً: بەسەرە رمب فلانکەسی ڕاپێچ کرد.

أرزَحَ الكَرْمَ: تولە مێوەکەی بەرز کردەوە دوای ئەوەی کەوتبووە خوار ٥ **رَزَّحَهُ**: کزو لاوازی کرد، دەگوترێ: (رزّحته الأسفار): سەفەرو هاتوو چۆ ماندوو شەکەتی کردوە ٥ **ترازَحَ**: بەمانا (رَزَحَ) دێ، دەگوترێ: (ترازحت حالُهُ) حاڵی خراپ بوو

٥ المِرزَاحُ مـن الإبـل: بـەمانا (الـرّازِحُ) دێ ٥ المَرزَحُ: زەوی دەشتو سارا ٥ المِرْزَحُ: فەلانگ کە تولـە مێـوی پـێ لـەزەوی بـەرز دەکرێتـەوە ٥ دەنـگ ٥ المِرْزَحـةُ: ئـەو فەلانگـەی تولـەمێوی بەسەر یەکدا کەوتووی پێ بـەرز دەکرێتـەوە ٥ المِـرزِيحُ: دەنـگ ٥ رَزَحَـهُ بـالرُّمحِ ونحـوِه رزحـاً: بەرەبو شتی وا لـێی دا ٥ المِرْزَحَةُ: هەرشتێـك بریندار کردنـی پێ بکرێ وەکوو شیرو رەبو خەنجەرو چەقۆو کێرد.

الـرُّزداقُ: شوێنێـك گونـدو هۆبـەی لـێ هـەبێ ٥ الـرُّزْدَقُ: ریـزی ئـادەمیزاد یـان ریـزە درەخـت ٥ رَزْرَزَةٌ: رایوەشـــاند، هەژانـــدی ٥ رَزْرَزَ الحَبْـــلَ: پارەکـەی راسـت کـردەوە ٥ رَزَّتِ الـسماءُ رَزّاً: بارانبارین خرمەو گرمەی پەیدا کرد.

رَزَّ الشَّيءَ في الشَّيءِ: شتەکەی چەسپاند لەشتەکەدا، دەگوترێ: (رَزَّا المسمارَ في الحائط): بزمارەکەی بەدیوارەکەدا داکوتـا ٥ (رَزَّت الجـرادةُ ذَنبهـا في الأرض لتبيض): کوللەکە کلکی لـەزەوی چەقاند بۆئەوەی هێلکە بکا.

رَزَّ البابَ: ئەلقەی دەرگاکەی رێكو پێك کرد.

رَزَّ فلانـاً: فلانکەسـی بریـنـدار کـرد ٥ أرَزَّتِ الجرادةُ: بـەمانا (رَزَّت)دێ ٥ رَزَّة: چەسـپاندی ٥ تـەختی کـردو کوتایـەوەو پـێ پەسـتی کـرد، دەگـوترێ: (رَزَّزت أمرك عند فلان): کارەکەتم لای فـلان بـۆ جێ بەجێ کردی.

رَزَّ القِرطاسَ: کاغەزەکەی سفتو لوس کرد.

رَزَّ الطعامَ: خواردەمـەنی لـەبرنج بـۆ دروسـت کـرد، دەگـوترێ: (طعـام مُـرَزَّز): خواردەمەنییەکـە بـەبرنج رازاوەتـەوە ٥ إرتَـزَّ الـشَّيْءُ في الـشَّيءِ: شتەکە لەناو شتەکەی تردا چەسپاو قایم بـوو، دەگوترێ: (إرتزّ السهم في الهدف) ٥ إرْتَزَّ البخيـلُ عند السؤال: کابرای چروكو بـەخیل بـەردەوام بـوو لەسـەر نەبەخـشینو رژدی ٥ خەجاڵەتو ریـسوا بـوو روی رەش بـوو ٥ الإرْزِيـزُ: هـەورە تریـــشقەو گرمـــەو گۆڵــە گــۆڵ ٥ دەنگێـــك لەدوورەوە بێ ٥ دەنـگ درێـژو هەناسـە درێـژ ٥ لـەرزینو هەژانـدن، دەنکـە تـەرزەی ورد ورد ٥ الـرَّزَازُ: رەصـاص ٥ الـرُّزُّ: بـرنج ٥ الـرِّزُّ: دەنـگ، دەنگی نزم، یان دەنگ لەدوورەوە بـێ ٥ دەنگـی هـەور، حیلـەی ئـەسپ ٥ خـورە خـوڕی گـەدە ٥ الـرُّزَازَةُ: بـرنج فـرۆش، چەڵتوك کـەر، مـەرەزە کەر ٥ الـرُّزَازُ: بـرنج فـرۆش ٥ الـرَّزَّةُ: ئاسنێـکە قفڵی پێوە دەکرێ ٥ ئەڵقە رێز ٥ الرَّزِيزُ: دەنـگ ٥ المَـــرَزَّةُ: ئـــەو شـــوێنەی برنجـــی تێـــدا کۆدەکرێتەوە.، خەرمانی چەڵتوك.

رَزَغَ رَزْغاً: کەوتە نـاو قـوڕەوە ٥ أرْزَغَ: کەوتـە نـاو قـوڕەوە ٥ أرْزَغَ المـاءُ: ئاوەکـە کـەم بـوو ٥ أرْزَغَ المحتفِـر: بـیر هەڵـکەنەکە گەیشتە قوڕ ٥ أرْزَغَ المطرُ الأرضَ: بارانەکە زەوی تەڕکردو لافاوی لـێ هەڵنەسا.

أرْزَغَ فلانـاً: رەخنـەی لـەفلان گـرت، تانـەی لـێ دا، دەگـوترێ: (أرزَغ في فـلان): زۆری ئەزیـەتی فلانکەس دا ٥ بەچاوی سوكو بێ نرخ تەماشای فلانی کرد ٥ ارتَزَغَ: بەمانا (رَزَغَ)دێ ٥ استرزغه: بەزەعیفو لاوازی دانا ٥ رازِغَةٌ: چاوو راوی لـێ کرد ٥ الرَّازِغُ: لەقوڕ چەقیو لە قوڕدا وەستاو ٥ الرَّزَغَةُ: بەمانا (الرَّدَغَة)دێ.

رَزَفَ رَزَيفاً ورزفاً: دەنگی لـی هات.

رَزَفَ الإنـــسان والحيـــوانُ: ئادەمیزادەکـــە یـــان حەیوانەکە لەترسا رایکرد.

رَزَفَ الأمرُ: کارەکە نزیك بۆوە.

رَزَفَ اليـه: بـۆلای چـوو، لـێی چـووە پـێش ٥ أرْزَفَ الجَمَـلُ: حوشـترەکە بۆڕانـدی ٥ أرْزَفَـتْ النَّاقَـةُ: حوشترەکە لەترسا بەپەلە ڕۆیـی ٥ أرْزَفَ الجَمَلَ:

حوشترەکەی بەپەلە لێخوڕی، دەنەدەنەی دا بۆ خێرا ڕۆیشتن، دەگوترێ: (أَرْزَفَ القَومُ): خەڵکەکە راونرا، بەراکردن دوایان کەوتن ٥ رَزَفَ الجملُ: حوشترەکە بۆڕاندی ٥ الرَّزَّافَةُ: (رزّافات البلد): دەورو بەری شار ٥ رزقَهُ رَزْقاً: رزقی پێ گەیاند، رزقی دا، بژێوی پێدا، دەگوترێ: (رزق الطائرُ فَرْخَهُ): باڵندەکە خۆراکی بۆ بێچووەکانی پەیداکردو بۆی هێنان ٥ (رَزَقَ الأميرُ جُنْدَهُ): پاشا موچەو بژێوی بۆ سەربازەکانی دابین کرد.

رَزَقَ فلاناً: سوپاسی فلانی کرد ٥ **إرْتَزَقَ الجُنديُّ وغيرُهُ**: سەربازەکە رزقی خۆی وەرگرت ٥ **إرْتَزَقَ اللهَ**: داوای رزقو رۆزی لەخودا کرد ٥ **الرَّازِقُ**: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ٥ **الرازقيُّ**: جۆرە ترێیەکە پێی دەگوترێ ترێ تایەفی، یان عەرەقی دروستکراو لەو جۆرە ترێیە ٥ کراسی کەتانی سپی، یان هەر قوماشێکی تەنک، یان خوری کەتانەکە ٥ لاوازو بێهێز ٥ **الرَّازِقِيَّةُ**: مێینەی (الرازقيّ)یە ٥ شەرابی دروستکراو لەترێ تایەفی ٥ پۆشاکی کەتانی سپی ٥ **الرَّزَّاقُ**: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ٥ **الرِّزْقُ**: هەرشتێك سوودی لێ وەربگیرێ، خواردەمەنی بێ یان پۆشاکو شتی تر بێ ٥ باران لەم ڕووەوە هۆکاری پەیدابوونی رزقو رۆزییە ٥ موچەو بەخشش ٥ **الرِّزْقَةُ**: ئەو رزقو رۆزییەی بەجارێك دەدرێت بە سەرباز.

الرِّزْقَةُ: ئەو موڵكو ماڵەی داهاتەکەی دابەش دەکرێ بەسەر مزگەوتو مجەورو کارمەندەکانی دا ٥ **الرَّوازِقُ**: باڵندەی گۆشت خۆرو درندەی چوار پێ ٥ **الْمُرْتَزِقَةُ**: بەکرێگیراو جاش ٥ ئەو سەربازانەی بەکرێو لەپێناو پارەدا شەڕدەکەن ٥ بەزۆری لەکەسانی بێگانە پێك دێن ٥ **الْمَرْزُوقُ**: خاوەن بەختو شانس.

رَزَمَ رزوماً ورزاماً: لەسەر زەوی چەسپاو وەستا ٥ لەماندو شەکەتی دا کەوتە سەر زەویو جوڵەی لێ بڕا، یان لەشوێنی خۆی مایەوەو نەیتوانی جوڵەبکا.

رَزَمَ على قِرْنِهِ: بەسەر بەرامبەرەکەی دا زاڵ بوو.

رَزَمَ الشتاءُ رزمةً: زستانەکە سارد بوو.

رَزَمَ الحيوانُ: ئاژەڵەکە مندار بۆوە.

رَزَمَ بالشَّيءِ: لەجیاتی شتەکە بردی.

رَزَمَتِ الأمُّ به: دایکەکەی بەوە لەدی هێنا.

رَزَمَ شيئاً: شتەکەی کۆکردەوە، یان کردییە باقەو بەستە، یان کردییە گوێنیو کارتۆنەوە ٥ (رزين الرأي): را دروستو را پەسەندە ٥ **الرَّوْزَنَةُ**: کونی سەرگیراو، کورە خانە ٥ **الرُّزنامةُ**: رۆژنامە، نامیلکەیەکی بچوك کە زانیاری رۆژانەو هەفتانەو مانگانە لەخۆبگرێ ٥ بەڕێوەبردنی دابەشکردنی موچە بەسەر موچە خۆران دا.

رَسَبَ في الماء رسباً ورسوباً: چووە بنکی ئاوەکە.

رَسَبَ التلميذ: قوتابییەکە لەتاقیکردنەوەدا دەرنەچوو.

رَسَبَ عيناه: چاوی بەقوڵا چوو ٥ **أرْسَبَ فلانٌ**: فلانکەس لەبرسا چاوی بەقوڵا چوو ٥ **أرْسَبَ فلاناً**: فلانکەسی والێ کرد رۆچێ ٥ ببێتە بنکڵو بنکر ٥ **الرَّاسِبُ**: بار قوڵو لەسەرە خۆ ٥ (جبل راسب): کێوێکی چەسپاوو دامەزراو ٥ **الرُّسوبُ**: ئەو خڵتەو پڵتەیەی دەکەوێتە ژێر ئاو لەڕێڕەوی جۆگاو چۆم دا ٥ **الرُّسوبُ**: شمشێری بڕندە کە لەبرین دا گوم ببێ ٥ پیاوی عاقڵو لەسەرە خۆ ٥ المراسِبُ: کۆڵەکەو پایە ٥

بیناى قایم‌و پته‌و ◊ المِرْسِبُ من السیوف: شمشێرى برنده.

رَسْت: یه‌که‌م مه‌قامى حه‌وت مه‌قامه‌ ره‌سه‌نه‌کانه‌، له‌بوارى مۆسیقادا ◊ **الرُّسْتاقُ**: به‌مانا (الرُّزداق) دێ، واته‌: چه‌ند گوندو کۆمه‌ڵه‌ خانوێك.

رَسِحَ رَسَحاً: گۆشتى سمتى که‌م بوو، رانى له‌رو لاواز بوون ◊ **الرَّسْحَاءُ**: ئافره‌تى سمت له‌رو لاواز.

رَسَخَ رُسوخاً: له‌شوێنى خۆى جێگیرو چه‌سپاو مایه‌وه‌.

رَسَخَ الغديرُ: زه‌لکاوه‌که‌ ئاوه‌که‌ى رۆچوو.

رَسَخَ المطرُ: ئاوى بارانه‌که‌ به‌زه‌وى دا رۆچوه‌ خوار.

رَسَخَ العِلمُ في قلبه: زانیارییه‌که‌ له‌دڵى دا جێگیر بوو بوو به‌حه‌قیقه‌تى زانستى‌و شك‌و گومانى نه‌ما ◊ **أرْسَخَهُ**: چه‌سپاندى ◊ **رَسْرَسَ البعيرُ**: حوشتره‌که‌ توانى راست بێته‌وه‌ ◊ **رَسَّتِ الجرادةُ رسّاً ورسيساً**: کولله‌که‌ کلکى له‌زه‌وى چه‌قاند بۆئه‌وه‌ى هێلکه‌ بکاو گه‌را دابنێ.

رَسَّ الشَّيْءُ في الشَّيْءِ: شته‌که‌ چووه‌ ناو شته‌که‌ى تره‌وه‌و جێگیر بوو، ده‌گوترێ: (رسَّ الغرام في قلبه): عه‌شق‌و دڵدارى له‌دڵى دا چه‌سپا، (رسَّ السقم في جسده) نه‌خۆشى له‌جه‌سته‌ى دا جێگیر بوو.

رَسَّ الشَّيْءَ رسّاً: شته‌که‌ى له‌بیر چۆوه‌ چونکه‌ ماوه‌ى زۆرى به‌سه‌ردا تێپه‌ری.

رَسَّ البئرَ: بیره‌که‌ى هه‌ڵکه‌ند.

رَسَّ خَبَرَ القومِ: توشى خه‌ڵکه‌که‌ بوو به‌سه‌ر کاروباریان دا ئاگادار بوو.

رَسَّ له الخَبَرَ: هه‌واڵه‌که‌ى بۆ گێرایه‌وه‌.

رَسَّ الميتَ: مردووه‌که‌ى ناشت.

رَسَّ الشَّيْءُ: شته‌که‌ى خسته‌ ناو گڵه‌وه‌ ◊ **أرَسَّ**: چووه‌ ژوورو جێگیر بوو، ده‌گوترێ: (أرَسَّ السقم في جسده): نه‌خۆشى له‌جه‌سته‌ى دا جێگیر بوو ◊ **أرَسَّ الشَّيْءَ**: نیشانه‌ى بۆشته‌که‌ دانا ◊ **رَسْرَسَ البعيرُ**: حوشتره‌که‌ توانى راست بێته‌وه‌ ◊ **ارْتَسَّ الخَبَرُ**: هه‌واڵه‌که‌ بڵاو بۆوه‌ ◊ **تراسُّوا الخَبَرَ**: هه‌واڵه‌که‌یان بۆ یه‌کتر گێرایه‌وه‌ ◊ **الأُرْسُوسَةُ**: هه‌رشتێك سه‌رى پێ داپۆشرێ جا مێزه‌ربێ، کڵاوبێ هه‌رشتێکى تر بێ ◊ **الرَّسُّ**: کان‌و مه‌عده‌ن ◊ بیرێك که‌هه‌ڵنه‌چنرابێ ◊ بیرێك بوو له‌ناو قه‌ومى ثه‌مود ◊ سه‌ره‌تاى شت ◊ پاشماوه‌ى شت ◊ لایه‌نێکى شت، ده‌گوترێ: (به‌ رسّ الحمى): سه‌ره‌تاى تاى پێوه‌ دیاره‌ ◊ (رسّ الحب): پاشماوه‌ى دڵدارى ◊ (رَسٌّ من الخبر): لایه‌نێکى هه‌واڵ ◊ **الرُّسَّةُ**: پۆشاکى سه‌ر کڵاو، مێزه‌ر، عه‌گاڵ.

الرَّسِيسُ: سه‌ره‌تاى شت یان پاشماوه‌ى شت، ده‌گوترێ: (به‌ رسيس الحُمى): سه‌ره‌تاى له‌رزوتاى لێ دیارى داوه‌ ◊ شتى چه‌سپاو له‌شوێنى خۆى ◊ عاقڵى زیره‌ك، ده‌گوترێ: (ريح رسيس المس): شنه‌بایه‌کى خۆشه‌ نه‌رم نه‌رم له‌جه‌سته‌ ده‌دا گه‌شه‌ى پێ ده‌کا ◊ **رَسَعَت العينُ رَسْعاً**: چاوه‌کانى کوێربوون، پێڵوى چاوه‌کانى به‌یه‌ك دا نووسان.

رَسِعَ العضو: ئه‌ندامه‌که‌ى جه‌سته‌ى له‌کارکه‌وت که‌ڵکى نه‌ما.

رَسَعَ الصَّبيَّ وَغَيْرَهُ: مێروى شینى له‌قاچى منداڵه‌که‌ کرد یان مێروى شینى به‌ناژه‌ڵه‌که‌وه‌ هه‌ڵواسى بۆ چاوه‌زار.

رَسع فلان ورَسع به الشَّيْءُ: فلانکه‌س پێوه‌ نووسا ◊ شته‌که‌ى پێوه‌ نووسا ◊ **رَسَّعَتْ عينُهُ**: به‌مانا (رسعت) دێ، ده‌گوترێ: (رَسَّعَ فلان): فلانکه‌س

لەماڵەوە دانیشت، ماڵی بەجێ نەهێشت ٥ الرَّساغَةُ: سیرمەو گوڵێنکن بەدامێنی قایشی شمشێرەوە دەکرێن، قایشی لەشان کردنی شمشێر کەپێی دەگوترێ حەمایەڵ ٥ الرَّسیغ: پێکەوە نووساو ٥ لەزگێندراو ٥ المُرَسَّعُ: ئەوەیە بەهۆی شەو بەخەبەری چاوی لێڵو وێڵبن ٥ المُرَسَّعُ: کەسێك پێڵوی چاوی پێکەوە نووسابن ٥ المُرَسِّعة: بەمانا (المُرَسَّعُ) دێ ٥ پیاوێك لەماڵ نەچێتە دەر ٥ المُرَسَّعةُ: نوشتەیەکە، هەندێ مێروو تەنتەنەن دەکرێنە دەستی منداڵەوە وەکوو بازنە بۆ چاوەزار.

وَسَغَ المطرُ رَسْغاً: ئاوی باران گەیشتە پشت قولەپێ.

رَسَغ البعيرَ ونحوه: پەتی بەقاچی حوشترەکەوە بەست، بەستییەوە ٥ راسَغَهُ مُراسَغَةً ورِساغاً: لەکاتی زۆرانبازی دا باریکایی قاچی گرت ٥ رَسَّغَ: ژیانی بۆ خۆش کرد

رَسَغَ في الكلامِ: قسەکانی هەڵبەستن.

رَسَغ المطرُ: بەمانا (رَسَغَ) دێ ٥ ارْتَسَغَ على عيالِه: بژێوی باشو چاکی بۆ خێزانەکەی دابین کرد ٥ الرِّساغ: حەبلێکە قاچی حوشتر یان هەر ئاژەڵێکی تری پێ دەبەسترێتەوە بەم جۆرە سەرێکی حەبلەکە لەقاچی توند دەکرێو سەرەکەی تری بە سنگێکەوە دەبەسترێ ٥ الرُّسْغُ: بەمانا (الرِّساغ)دێ ٥ جومگەی دەست نێوانی قۆڵو لەپەدەست، یان نێوان بەلەكو پوزو قولەپێ ٥ الرُّسْغُ: شلایی قاچی حوشتر ٥ نەرمایی قاچی حوشتر.

الرَّسیغ: بەرفراوان، زۆرو زەبەندە، دەگوترێ: (عیش رسیغ): ژیانی خۆشو هەرزانی ٥ (طعام رسیغ): خواردنی زۆرو زەبەندە ٥ المُرَسَّغُ: رای نابەجێ، دەگوترێ: (رأي مُرَسَّغٌ).

وَسَفَ في القيد رَسْفاً ورَسَفاناً ورَسِيفاً: هێواش هێواش بەپێوەندەوە رۆیی ٥ أرْسَفَ الإبلَ: بەپێوەندەوە حوشترەکەی ڕاونا.

وَسِلَ البعيرُ رَسَلاً: حوشترەکە رۆیشتنی لەسەرەخۆو نەرمو نیانە.

رسِلَ الشَّعْرُ: مووەکان درێژو نەرمن ٥ أرْسل الشَّيْءَ: شتەکەی بەرەڵاکرد، وازی لێ هێنا، دەگوترێ: (أرسلت الطائرَ من يديَّ) باڵندەکەم بەرەڵا کرد لەدەستم ٥ (أرسل الكلامَ): قسەکەی بەشێوەی گشتی ناڕاستە کردو تایبەتی نەکرد ٥ أرْسَلَ الرَّسولَ: فرستادەی نارد بەنامەو پەیامەوە ٥ أرْسَلَ الكلابَ على الصيد: سەگەکانی لەنێچیرەکە بەردا ٥ رَاسَلَهُ في عمله: لەکارو پیشەدا چاوی لەوکرد ٥ رَاسَلَ الغِناءَ: لەگۆرانی دا لاسایی ئەوی کردەوە ٥ رَاسَلَهُ: فرستادەی بۆ نارد، نامەی بۆ نارد ٥ رَسَّلَ في القراءة: لەخوێندنەوەدا لەسەرەخۆو بەلێ وردبوونەوەیەکی تەواوەوە وشەو ڕستەکانی خوێندەوە ٥ تراسَلَ القومُ: خەڵکەکە هەندێکیان فرستادە یان نامەیان بۆلای هەندێکی تریان نارد ٥ تَرَسَّلَ: لەسەرە خۆ بوو بەهێواشی کارەکانی ئەنجام دا ٥ تَرَسَّلَ الكاتب: نووسەرەکە، وتاربێژەکە قسەکانی بەشێوەی سەجعو سەرەوا نەکردن ٥ تَرَسَّلَ في الركوب: قاچی لەسەر وڵاخەکە ڕاکێشان بۆئەوەی بەپۆشاکەکەی دایانپۆشی ٥ تَرَسَّلَ في القعود: چوار مەشقی دانیشتو بە پۆشاکەکەی قاچی داپۆشی ٥ اِسْتَرْسَلَ الشَّعْرُ: زوڵفەکانی شۆڕبوونەوە ٥ اِسْتَرْسَلَ الشَّيُ: شتەکە ئاسان بوو ٥ اِسْتَرْسَلَ اليه: بۆلای چوو خۆی پێوەگرتو دڵی پێی کرایەوە ٥ اِسْتَرْسَلَ به: بتمانەی پێی

بوو ٥ **الرَّاسلان**: دووشان یان دوو ڕەگی شان ٥ **الرِّسَالُ**: قاچی حوشتر، هەرچوار قاچی ٥ **الرِّسالة**: نامە، پەیام ٥ کتێبێك چەند مەسەلەیەکی لەخۆ گرتبێ ٥ بەحثێکی ئەکادیمی قوتابی ئامادەی دەکا بۆ وەرگرتنی شەهادەی بالا ٥ دیبلۆم عالی، ماجستیر، دکتورا...هتد.

رسالة الرسول: پەیامی پێغەمبەر، ئەوەی لەخوداوە فەرمانی پێ کراوە بەئادەمیزادی بگەیەنێ‌و بانگەوازی خەڵکی بکا بۆ پەیڕەویکردنی پەیامەکەی ٥ **الرَّسْلُ**: هەرشتێك نەرم‌و نیانی تێدابێ، دەگوترێ: (شَعْرٌ رسل): قژی نەرم ٥ (بعیر رسل): حوشتری نەرم ڕۆ ٥ **الرِّسْلُ**: هێدی‌و هێمن، دەگوترێ: (افعل کذا علی رِسْلِك): ئەوکارە بەهێدی‌و هێمنی ئەنجام بدە ٥ هەروا بەمانا ماست‌و شیر دێ ٥ **الرَّسَلُ**: جەلەبە مەڕو بزن ٥ گارانە ڕەشە وڵاخ ٥ گارانە حوشتر ٥ ڕەوە ئەسپ ٥ کۆمەڵێك ئادەمیزاد ٥ دەگوترێ: (جاء القوم أرسالاً، وجاءت الإبل والخیل أرسالاً): خەڵکەکە کۆمەڵ کۆمەڵ هاتن ٥ حوشترو ئەسپەکان وەجبە وەجبە هاتن ٥ **الرُّسُلُ**: کەنیزەکی بچوك کە چارشێو بەخۆدا نەدا ٥ **الرَّسْلَةُ**: مێینەی (الرَّسْل)ە ٥ نەرم‌و نیان ٥ نازو خۆشی، دەگوترێ: (هم في رَسْلَةٍ من العیش): ئەوان لەژیانێکی خۆش‌و پڕ نازو نیعمەت دان ٥ ئافرەتێك توکی جەستەی زۆربێ ٥ **الرِّسْلَةُ**: هێدی‌و هێمن‌و سۆزو بەزەیی، دەگوترێ: (إفعل کذا علی رِسْلَتِكَ): ئەوکارە لەسەرە خۆ ئەنجام بدە ٥ (جاءوا رِسْلَةً رِسْلَةً): کۆمەڵ کۆمەڵ هاتن ٥ **الرَّسولُ**: پێغەمبەر، ڕەوانەکراو بەپەیامەوە ٥ لەفریشتە ئەوانەن لەخوداوە پەیام دەهێنن ٥ لە ئادەمیزاد کەسێکە خودا دەینێرێ بە پەیامێکەوە کاری پێ بکاو بەخەڵکیشی ڕابگەیەنێ ٥ **الرَّسِیلُ**: بەمانا (الرَّسُول) دێ ٥ نامەبەر، بەرفراوان، ئاسان، شتی سوك‌و ئاسان، ئاوی شیرین‌و گوارا ٥ **الرُّسَیْلَةُ**: دەگوترێ: (ألقی الکلامَ علی رُسَیْلَتِهِ): بەبێ لێوورد بوونەوەو ڕاوەستان قسەکانی کردن ٥ **المُراسِلُ من النساء**: ئەو ئافرەتەیە بۆخۆی خوازبێنی کاران بانگ بکا بۆئەوەی بیخوازن ٥ یان ئەو ئافرەتەیە لەمێردەکەی جیا بوبێتەوە بەهۆی تەڵاق‌و شتی وەهاوە، یان ئافرەتێك جەستەی توکن بێ، یان قاچی توکن بێ، یان ئافرەتی تەڕپیر ٥ **مُراسِلُ الصحیفة**: کەسێکە لەدوورەوە هەواڵ بۆ ڕۆژنامە یان گۆڤارەکە دەنێرێ ٥ هەواڵنێر لەدوورەوە.٥ **المِرْسَالُ**: بەمانا (الرَّسول)دێ ٥ حوشتری سەر نەرم‌و خۆشڕۆو خێرا ڕۆ ٥ **المُرْسَلُ**: لەزاراوەی عیلمی حەدیث دا ئەوەیە لەزنجیرەی ڕاوییەکان دا صەحابە نەبێ، وەکوو ئەوە تابیعی لە پێغەمبەرەوە حەدیث ڕیوایەت بکاو ناوی ئەو صەحابەیەی حەدیثەکەی لێ بیستوە نەهێنێ ٥ (نثر مرسل): پەخشانی بێ قافیەو سەرەوا پێچەوانەی پەخشانی سەجع ئامێز ٥ (شِعْرٌ مُرْسَلٌ): شیعرێك کە پابەندی یەك سەرەوانەبێ‌و سەرەواکانی جیاجیا بن ٥ **المُرْسَلات**: کە لە قورئان دا هاتووە بەمانا بایە، یان فریشتە یان ئەسپ ٥ **المُرْسَلَةُ**: مێینەی (المُرْسَل) ٥ بەرمۆر ٥ ملەوانکەیەك درێژ بێ بگاتە سەر سینگ ٥ **رَسَمَت النَّاقَةُ**: حوشترەکە بەنەرمە غار ڕۆیشت ٥ بەقاچەکانی شوێنی لەزەوی کرد.

وَسَمَ فلان رسماً ورسماناً: فلانکەس جوان ڕۆیشت.

رَسَمَ نحوه: بۆلای ڕۆیشت بەپەلە.

رَسَمَ في الأرض: لەزەوییەکە دا گوم بوو.

وَسَمَ على الورق: لەسەر كاغەزەكە خەتی كێشا.

رَسَمَ للبناء: نیشانەی بۆ باڵەخانەكە دانا.

رَسَمَ الكتاب: كتێبەكەی نووسیەوە.

رَسَمَ الحَبَّ بالروسم: گەنمەكەی بەرەوسەم مۆر كرد.

رَسَمَ له كذا: فەرمانی بەوە پێ كرد.

رَسَم له بكذا: مەرسومی بۆ نووسی (فەرمانی دامەزراندنی بۆ دەركرد).

رَسَمَ الغیثُ الدیار: باران شوێنەواری كەلاوەكانی كوێر كردەوە.

رَسَمَ الأسقفُ فلاناً: ئەسقوف پلەو پایەیەكی كەنیسەی دایە فلان ٥ أرسم النّاقَةَ: حوشترەكەی تاودا بۆئەوەی خێرا بڕوا ٥ رَسَّمَ الثوبَ: خەتخەتی وردو شاراوەی لەكراسەكە كرد ٥ إرْتَسَمَ: دەگوترێ: (أنا أرْتَسِمُ مَراسِمَكَ): من لەرێ‌و رەسمی تۆ دەرناچم ٥ إرْتَسَمَ فلانٌ: فلانكەس (الله أكبر)ی كرد پاڕایەوە لەخودا ٥ إرْتَسَمَ المسیحيّ: پیاوە ئایینیە مەسیحییەكە بەرز كرایەوە بۆ پلەی كاهین ٥ تَرَسَّمَ فلان: فلانكەس ڕوانی لەكوێ كانگە هەڵكەنێ‌و بینا بكا.

تَرَسَّمَ الرَّسْمَ: بۆ رەسمەكەی ڕوانی ٥ تَرَسَّمَ المنزِلَ: لەخانوو مەنزڵگاكە ورد بۆوە، لێی ڕوانی ٥ تَرَسَّمَ القصیدَةَ: لەچامە شیعرەكە ورد بۆوە بزانی چۆنەو چۆن نییە ٥ تَرَسَّمَ الشَّيءَ: بیری شتەكەی كردەوە وەلێ ئەنجامی نەدا ٥ الراسِمُ: ئاوی ڕەوان ٥ الراسوم: مۆرێكە زارگی هەمبانەو تورەكەی پێ مۆر دەكرێ ٥ الرّسامة: پیشەی وێنەگری ٥ الرّسّام: وێنەكێش بەقەڵەم‌و شتی وا ٥ الرَّسْمُ: شوێنەواری خانوو كەلاوە ٥ لەزانیاری مەنتیق دا پێناسەی شتە بە تایبەتمەندییەكانی ٥ بڕی پارەیە حكومەت دەیخاتە سەر هاووڵاتییانی لەجیاتی خزمەتگوزاری كە پێشكەشیانی دەكا ٥ وەكوو رەسمی بەریدو ڕەسمی تاپۆو ڕەسمی قەضاو داد ٥ الرَّسَمُ: جوان ڕۆیشتن ٥ الرسمي (العمل الرسمي): كارێكە یان گوفتارێكە بۆ دەوڵەت دەكرێ‌و بەگوێرەی قانون‌و یاسایەكی تایبەتی ئەنجام دەدرێ ٥ الرُّسوم: ئەوەی شەوو ڕۆژێك لەسەر یەك بەردەوام دەبێ لەسەر ڕۆیشتن ٥ حوشترەكە بەهۆی توند قاچ بەزەوی دا دان دا شوێنەوار لەزەوییەكە بكا ٥ الرُّوسَمُ: كارەسات ٥ شتی زەندەقبەر ٥ شتێكە دیناری زێڕی پێ تیف تیفە دەدرێ پێی جەلایی دەكرێ ٥ لەوحێكە نووسراوی لەسەر نووسراوە شتی پێ مۆر دەكرێ ٥ المَرْسَمُ: ژووری رەسم‌و وێنەكێشان لەقوتابخانەكان‌و شوێنی تردا ٥ المرسوم: فەرمانێكی رەسمییە پاشای وڵات (سەرەك كۆمار) بەشێوەیەكی تایبەتی دەینووسێ‌و ئاراستەی شوێنی پێویستی دەكا دەربارەی كارێك لەكارەكانی وڵات، ئیتر وەكوو دەستوورو قانون كاری پێ دەكرێ.

رَسَنَ الدّابّةَ رَسْناً: هەوساری وڵاخەكەی توند كرد ٥ دەمێنی وڵاخەكەی توند كرد، دەگوترێ: (رُميَ برسنه على غاربه): هەوسارەكەی خستە سەر ملی‌و بەرەڵڵای كرد بۆكوێ دەچێ بچێ‌و كەس مەنعی نەكا ٥ اَلْمُرْسِنُ: لوت، ئەوشوێنەی لەولاخ هەوساری تێ دەكرێ، دەگوترێ: (فَعَلْتُ ذلك رغم مرسنه): واتە (رغم أنفه)، هەروا دەگوترێ: (سَلِسَ مرسَنُه): ئەو وڵاخە هەوساری خۆشە سەر ڕەق نییە.

رَسا الشَّيءُ رَسواً ورَسوّاً: شتەكە جێگیر بوو.

رَسا الجَبَلَ: كێوەكە بناغەی بەزەوی دا ڕۆچووە.

رسا قدمُهُ: لەشەڕدا خۆگرو جەربەزە بوو ٥ رَسَت السفينة: کەشتییەکە لەڕۆیشتن کەوتو لەنگەری گرت.

رَسا بين القوم رَسْواً: چاکسازی لەناو خەڵکەکە دا کرد.

رسا له رَسْواً من الحديث: بەشێکی لەحەدیث و رووداوەکە بۆ گێڕایەوە.

رسا عنه الحديث: فەرمایشتەکەی لەوەوە گێڕایەوە.

رسا الحديث في نفسه: لەدڵی خۆی دا باسی ئەوەی کرد ٥ أرسى الشَّيْءَ: بەمانا (رَسَا)دێ، دەگوترێ: (أرست السفينةُ): کەشتییەکە لەنگەری گرت ٥ أرسى الشَّيْءَ: شتەکەی چەسپاند، دەگوترێ: (أرسَيْت السفينة): کەشتییەکەم ڕاوەستاند ٥ أرسى الوَتَدَ في الأرض: سینگەکەی داکوتا بەزەوی دا ٥ الرَّاسي: چەسپاوو دامەزراو ٥ الراسية: مێینەی (الراسي)یە ٥ (قِدر راسية): مەنجەڵی چەسپاو کۆڵینەی گەورەو چەسپاو کەلەبەر گەورەیی لەشوێنی خۆی نەجوڵێ ٥ الرَّسْوُ: لایەنێکی چیرۆکو بەسەرهاتە ٥ الرَّسْوَة: بازنەی پاو تەخت ٥ جۆرە بازنەیەکە پارچە پارچە لێک دەبەسترێو نەخشی تێدایە ٥ دەستەوانەی میرو ٥ الرَّسِيُّ: کۆڵەکەی چەقیوو چەسپاو لەناو قەدی رەشماڵدا ٥ کەسێک بەردەوام بێ لەسەرکاری خۆی چ خێر چ شەڕ ٥ المُرْسى: شوێنی لەنگەر گرتنی کەشتی لەبەندەردا یان لەقەراخ دەریادا ٥ مَرْسَى المزاد: لەقانون دا ئەنجامدانی فرۆشتنی کاڵایە بەو کەسەی لەمەزادا کڕینەکەی بۆ دەردەچێ ٥ المِرْسَاةُ: شتێکی قورسە دەخرێتە ناو ئاوەکە بۆ ئەوەی کەشتییەکە رابگرێو لەنگەری پێ بگرێ، دەگوترێ: (ألقى القوم مراسيهُم): خەڵکەکە جێگیر بوون جێدی بەکۆچەری نەمانەوە وازیان لەگەڕیدەیی هێنا ٥ (ألقى السحابُ مَرَاسِيَه): هەورەکە لەناستێک دا وەستاو بارانەکەی باراند ٥ رَشَأَت الظبيةُ رشْأً: ئاسکەکە زاو بێچوی بوو ٥ الرَّشَأ: بێچوی ئاسک کاتێک هێز پەیدا دەکاو دەتوانێ لەگەڵ دایکەکەی بڕوا ٥ درەختێکە بەرز دەبێتەوە بەئەندازەی باڵا پیاوێک گەڵاکەی وەکوو گەڵا هەنجیر وایە ٥ بەروبوومی نییەو ناشخورێ ٥ الرُّشْئَةُ: هەویرێکە بەتازەیی نانی تەنکی لێ دەکرێو دوایی نانەکە دەشکێندرێتەوەو لەگەڵ شیردا دەکوڵێندرێ.

رَشَحَ العرق رشحا ورشحانا: عەرەقەکە هاتەدەرو ڕەوان بوو.

رَشَح الجسدُ: لاشەکە عەرەقی کرد ٥ رَشَحَت القربة بالماء: گۆزەکە ئاوی لێ تکاو دڵۆپ دڵۆپ ئاوی لێ هاتەدەر.

رَشَحَ الظبيُ: ئاسکەکە یەکەم جار لەگەڵ دایکەکەی دەستی بەڕۆیشتن یان توانای ڕۆیشتنی پەیداکرد، یان بازی دا ٥ أرْشَحَ: بەمانا (رَشَحَ)دێ ٥ رَشَحَت الأمُ: دایکەکە بێچوەکەی لەگەڵی دا کەوتەڕێ ٥ رَشَحَهُ: بەخێوی کردو گەشەی پێ کرد.

رَشَح للشَّيْ: ئامادەی کرد بۆ ئەو شتە، دەگوترێ: (رَشَحَ فلاناً للوظيفة): فلانکەسی بۆکارو وەظیفە پەروەردەکرد، یان بۆ فلان ئەنجومەن دیاری کرد، یان پاکانەو پشتگیری بۆکرد ٥ رَشَحَت الأمُ وَلَدَها: دایکەکە منداڵەکەی فێری ڕۆیشتن کرد ٥ دایکەکە کەم کەم شیری خستە ناو دەمی منداڵە شیرە خۆرەکەیەوە بۆئەوەی خۆ بگرێ ٥ رَشَحَت الدابة ولدها: حەیوانەکە بێچوەکەی لستەوە دوای لەدایکبوونی ٥ رَشَحَ الماشيةَ: ئاژەڵەکانی بەخێو کردنو جوان

بەرومردەی کردن ◦ **رَشَحَ السَّائِلَ**: شلەمەنییەکەی بەهێڵەك‌و شیر پاڵێوك پاڵاوت ◦ **تَرَشَّحَ العَرَقُ**: بەمانا (رَشَحَ)دێ ◦ بێچوی ئاسك کە بتوانێ لەگەڵ دایکی دا بڕوا ◦ **رَشَّحَ فلان لكذا**: فلان پێگەیی‌و وای لێ هات بۆ ئەوکارە بگونجێ ◦ **استرشحَ النبتُ**: ڕومکەکە بەرز بۆوەو گەشەی کرد ◦ **استرشَحَ الصغيرَ**: منداڵەکەی بەخێو کرد بۆئەوەی گەورە ببێ ◦ **استرشَحَ النَّباتَ أو ألنبتَ**: چاوەڕوانی ڕومکەکەی کرد درێژببێ‌و بەخێوی بکا ◦ **الترشيحُ**: لەزاراوەی بەلاغیان دا ئەوەیە لەئیستیعارەدا باسی شتێك بکرێ پەیوەندی‌و تایبەتمەندی بە (مشبه به)یەوە هەبێ ◦ پاڵاوتنی ئاوو جیاکردنەوەی قەبارە ڕەقەکان لەناو شلەمەنی دا لەڕێگەی بەکارهێنانی ئامێرێکی کونکون کە شلەمەنییەکە لەکونە بچوکەکانیەوە دەربچێ‌و شتە ڕەقەکان بمێننەوە ◦ **الإرتشاح**: (الإرتشاح النشواني): لەپزیشکی هەناوی دا بریتییە لەڕوسوب‌و مانەوەی هەندێ ماددەی مەیلەو سوتاوو لەکارکەوتوو لەناو ئەنسیجە ئەخۆشەکان دا ◦ **الرَّاشِحُ**: هەرشتێك بپاڵێودرێ، هەڵوێردرێ، بتکێ ◦ هەرشتێك بەسەر زەوی دا بڕوا لەزیندەوەر بەخشۆك‌و پێرۆیەوە ◦ بەلای کیمیا گەرانەوە ئەو شلەمەنییە بێ خەوشیە کەلەئاکامی پاڵاوتنەوە پەیدا دەبێ ◦ **الرَّشْحُ**: هەر عەرەق‌و ئاوێك تکە بکاو داچۆڕێ ◦ لەحەدیثێکدا کەلەبارەی قیامەتەوە دەدوێ دەفەرموێ: (حتى يبلغ الرَّشْحُ آذانهم): گەرماکە هێند توند دەبێ‌و خەڵك عەرەقی لێ دەچۆڕێ تا دەگاتە بناگوێیان ◦ **الرَّشُوحُ**: (بئرٌ رَشُوحٌ): بیرەکە ئاو دەدزێ، ئاوی تێ دەزێ ◦ **الرَّشيحُ**: بەمانا (الرَّشحُ)دێ ◦ یان بەمانا عەرەقە ◦ ڕومکی سەر زەوی بەگشتی ◦ **المِرْشَحُ**: ئەو پارچە قوماشەیە کەلەژێر زین‌و کورتانەوە لەپشتی وڵاخ دەکرێ، لەم ڕووەوە عەرەقەکە هەڵدەمژێ‌و وشکی دەکاتەوە ◦ فانیلەو ژێرکراس کە ئادەمیزاد لەژێر پۆشاکەوە لەبەریان دەکا بۆ وشك کردنەوەو هەڵمژینی عەرەق ◦ **المِرْشَحَةُ**: بەمانا (المِرْشَحُ)دێ ◦ **المُرَشِّحُ**: ئامێری پاڵاوتن‌و پاڵفتە کردن.

رَشَدَ رُشْداً: شارەزا بوو.

رشِدَ رَشَداً ورَشاداً: بەمانا (رَشَدَ)دێ ◦ **أرْشَدَهُ**: شارەزای کرد، هیدایەتی دا ◦ **رَشَّدَهُ**: بەمانا (أرشَدَهُ)دێ ◦ **رَشَّدَ القاضي الصَّبِيَّ**: قازی (دادوەر) بڕیاری دا کە منداڵەکە بۆتە پیاوو لەتەمەنی منداڵی تێپەڕی ◦ **إسْتَرْشَدَ لە**: بۆی شارەزا کرد ◦ **إسْتَرْشَدَ فلاناً**: داوای لەفلانکەس کرد کە شارەزای بکا ◦ **الترشيد**: بڕیاردانی حاکم بەوە کە ئەو لاوە گەیشتۆتە تەمەنی کامڵی‌و تێگەیشتن ◦ **الرَّاشِد**: کەسێك بەڕێك‌و پێکی ڕێبازی حەق بگرێ‌و بەمو لێی لانەدا ◦ بۆیە ناوەڵناوی جێنیشینەکانی پێغەمبەر (د.خ) ئەو ناوەیەو پێیان دەگوترێ (الخلفاء الراشدون) ◦ **الرَّشادُ**: ڕومکێکە ساڵانە دەڕوێ دەنکێکی هەیە پێی دەگوترێ (حب الرَّشاد) ◦ **الرَّشادة**: بەردێك پڕ بەدەست بێ ◦ **الرُّشْدُ**: بەلای شەرعزانانەوە ئەوەیە منداڵ باڵغ ببێ کاروباری ئایینی‌و ماڵداری خۆی بەجوانی بەڕێوە بەرێ ◦ لەقانون دا تەمەنێکە هەرکاتێ ئادەمیزاد گەیشتە ئەو ئەندازە دەتوانێ تەصەروف بەماڵی خۆیەوە بکا ◦ **الرِّشْدَةُ**: دەگوترێ: (هو ولد الرِّشدَة): منداڵێکە بنەچە دیارو وەجاخ زادەیە ◦ **الرَّشيد**: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ◦ کەسێکە عاقڵ‌و ژیر بێ، مەزنە

کردنی رێك و پێك بێ ٥ بەمانا ئامۆژگاری کەرو رێ نیشاندەریش دێ ٥ کەسێکە بگاتە تەمەنی بالغی و بەپیاو حسێب بکرێ ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (رشیدة) ٥ **المراشِدُ**: مەبەستەکان ٥ **المُرْشِدُ**: واعیزو ئامۆژگاریکەر ٥ رێ نیشاندەری کەشتی و بەلەم لەتەنگاوو تەنگە بەرەکان دا ٥ رێبەری پۆلیس ٥ **رَشْرَشَ**: خۆی شل کرد ٥ (رَشْرَشَ البعیر): حوشترەکە پخی خواردو بەسنگی زەوییەکەی تەخت کرد بۆ ئەوەی پشوو بدا ٥ **تَرَشْرَشَ**: رەوان بوو، تکەی کرد، بلاو بۆوە، بەحەوادا چوو ٥ **تَرَشْرَشَ الشواءُ**: گۆشتە برژاوەکە چەورییەکەی تکایە خوار ٥ **الرَّشْراشُ**: نەرم، شل، دەگوترێ: (خبز رَشْراش): نانێکی وشك و نەرمە ٥ (عظم رشراش): ئێسقێکی نەرمە ٥ (شواء رشراش): گۆشتە برژاوێکە چەورییەکەی تکاوە ٥ **الرَّشْرَشُ من الخبز**: بەمانا (الرشراش) دێ ٥ **رَشَّتِ السماءُ رشاً**: ئاسمان بارانی باراند، یان نەرمە بارانی باراند ٥ بارانی رشاند، دەگوترێ: (رشت العینُ): چاو فرمێسکی هەڵرشتن ٥ (أرض مرشوشة): زەوییەکی بەئاو رشێنراوە.

رَشَّ البَیْتَ والثوبَ: ئاو ماڵەکەی ئاورشێن کرد یان ئاوی لە پۆشاکەکە پرژاند، دەشگوترێ: (رشَّ علیه الماء):

رَشَّ الطریقَ: ئاوی لە رێگاکە پرژاند بۆئەوەی تۆزەکەی بمرێ ٥ **أرشَتِ السماءُ**: بەمانا (رشت)دێ ٥ **أرشَتِ الطَّعْنَةُ ونحوها**: برینەکە خوێنی لێ رەوان بوو پرژا ٥ **أرشى الفَرَسَ ونحوه**: بەغار پێکردن ئەسپەکەی عەرەقاوی کرد ٥ **أرشى الفصیلَ**: کلکی بێچووەکەی خوراند بۆئەوەی شیربخوا ٥ **تَرَشَّشَ السائلُ**: شلەمەنییەکە پرژاو بەهەوادا چوو ٥ **استرشَّ الفصیلُ للرضاع**: بێچووەکە ملی درێژ کرد بۆناو دوو رانی دایکی بۆ ئەوەی شیربخوا، گوانەکانی بمژێ ٥ **الرَّشّاشُ**: ئاو پرژێنکەر، ئامێرێکە شلەمەنی پێ دەپرژێنرێ ٥ تاکەکەی (رشاشة) ٥ **الرَّشُّ**: بەمانا (الرَّشّاشُ) دێ ٥ نەرمە باران ٥ **الرَّشّاشُ**: جۆرە چەکێکە بەرێز گوللە دەتەقێنێ ٥ **المُرِشُّ**: دەگوترێ: (شواء مُرِشٌّ) گۆشتە برژاوێکە تك تك چەورییەکەی لێ دێتە خوار ٥ **المِرَشَّةُ**: ئامێرێکە ئاوی پێ دەپرژێنرێ.

رَشَفَ الماءَ ونحوَهُ رشفاً ورشیفاً: بەلێوی ئاوەکەی هەڵمژی.

رَشَفَ الإناءَ: ئەوەی لەقاپەکە دا بوو هەڵی مژی و لستییەوە ٥ **رَشِفَهُ رَشَفاً ورشفاناً**: بەمانا (رَشَفَهُ) دێ ٥ **أرشفَ الماءَ**: بەمانا (رَشَفَهُ)دێ ٥ **ارْتَشَفَهُ**: هەڵی مژی ٥ **تَرَشَّفَهُ**: قوم قوم هەڵی مژی ٥ **الرُّشْفُ**: پاشماوەی شلەمەنی کەلەبنکی قاپ و گلاس دا دەمێنێتەوە بەلێو دەلسترێتەوە ٥ دەگوترێ: (حَوضٌ رَشْفٌ): حەوزێکە ئاوی تێدا نەماوە ٥ **الرُّشُفُ**: بەمانا (الرُّشْفُ)دێ ٥ **الرَّشُوفُ**: دەگوترێ: (إمرأة رَشوفٌ): ئافرەتێکی دەم پاك و دەم و قسە خۆش و بۆنخۆشە ٥ هەروا دەگوترێ: (ریق رشوف) ٥ **الرَّشِیفُ**: دەگوترێ: (حوض رشیف) حەوزێکە ئاوی تێدا نییە ٥ **المَرْشَفُ**: شوێنی ئەو جۆرە شلەمەنییە کەلەبنکی قاپ دا دەمێنێتەوە ٥ **رَشَقَهُ رَشْقاً**: رەمی کرد، تفەنگی پێوەنا، تیری تێگرت.

رَشَقَ ببصره: چاوی تی بری ٥ (رشقه بلسانه): قسەی پێ گوتن، گلەیی لێکردو بەسەر کۆنەکردن دایگرت.

رَشُقَ رَشاقَةً: قەدی باریك و باڵای جوان بوو.

رَشَقَ فِي عَمَلِهِ: بەئاسانیو بەخێرایی کارەکانی ئەنجام دەدا، دەگوترێ: (رجل رشيق) و(خط رشيق) و(فتاة رشيقة) و(قوس رشيقة) ◊ أَرْشَقَ: بۆی ڕوانیو سەیری کرد ◊ أَرْشَقَ الرامي: هاوێژەرەکە یەکجار ڕەمی کرد ◊ أَرْشَقَت الظَّبْيَةُ: ئاسکەکە ملی درێژ کرد ◊ أَرْشَقَ اليه النظرَ: چاوی تێ بڕیو زۆری سەیر کرد ◊ راشَقَهُ: لەگەڵیا ڕۆیشتو هاوڕا بوو، دەگوترێ: (راشَقَني لقصدي): پێشبڕکێی لەگەڵ دا کردم بۆ ئەنجامدانی مەبەست ◊ تراشَقَ القومُ: خەڵکەکە یەکتریان تیرباران کرد، بەرد باران کرد، دەگوترێ: (تراشقوا بألسنتهم): قسەیان بەیەکتر گوتن ◊ تَرَشَّقَ في الأمر: لەکارەکەدا توندو تیژی کرد ◊ الأَرْشَقُ: دەگوترێ: (جيد أرشق) گەردنی بڵند ◊ الرِّشْقُ: کەوانێك کە خێرا خێرا تیری پێ بهاوێژرێ ◊ الرَّشْقُ: یەکجار ڕەمی کردنو ئەو شتەی دەهاوێژرێ ◊ سیرەو جیرەی قەڵەم لەکاتی نووسین دا ◊ رَشَمَهُ رَشْماً: وێنەی گرتو نووسی، دەگوترێ: (رشم اليه): بۆی نووسی.

رَشَمَ الحُبوبَ بالرَّوْشَم: فەردە دانەوێڵەکانی مۆرکردن بەمۆری تایبەتی.

رَشِمَ رَشَماً: فلان خاڵو کوتراوو خێتو چرچی پێوە بوون ◊ أرشَمَ الشجَرُ: درەختەکە گەڵای کرد ◊ أرشمت الأرضُ: ڕووەك و گژوگیای زەوی سەری دەرهێنا ◊ أرشَمَ البرقُ: بەهێواشی هەورەکە بروسکەی دا ◊ ارتشم: دەمی زەرفەکەیان تورەکەکە یان قوتووەکەی مۆرکرد بەمۆری ڕەوشەم ◊ الأَرْشَمُ: شتێك یەك ڕەنگ نەبێ ڕەنگی تری تێکەڵاو بێ ◊ سەگو پشیلەو ئەو جۆرە حەیوانانە سەرلبۆزیان ڕەش بێ ◊ بارانی کەمو زیانبەخش، بارانی کەمو ناوەخت، دەگوترێ: (غيث أرشم وعام أرشم): بارانی بێ

خێرو بەرەکەت، ساڵی قڕو نەهات ◊ ئادەمیزادی نەوسن ◊ الرَّاشُومُ: مۆر، قاڵبی نووسراو کەلە گوێنیو فەردەو شتی وا دەدرێ ◊ المِرْشَمُ: بەمانا (الأرشم) دێ.

رَشَنَ: چووە ناو هەموو کارێکی ناشیرینەوە ◊ هەڵسو کەوتی نەفامانەو منداڵانەی کرد.

رَشَنَ الكلبُ في الإناء: سەگەکە دەمی خستە ناو قاپە خواردەمەنیەکە ◊ الرَّاشِنُ: ئەوکەسەی بۆنی خواردن بکاو لەکاتی خۆی دا خۆی بۆ دا هەنگێوێ ◊ ئەوشتەی دەدرێ بە شاگردی وەستا ◊ الرَّوْشَنُ: قوناوی ڕووبار کە ئاوی لێ هەڵدەگوێزرێ ◊ الرَّوْشَنُ: ڕەفەی شت لەسەردانان ◊ کولانەی هەواو ڕووناکی ◊ پەنجەرەی سەرجادەو کۆڵان.

رَشَا الفرخُ رشواً: بێچووەکە ملی درێژکرد بۆلای دایکی بۆئەوەی خواردنی بخاتە دەمەوە.

رَشَا فلاناً: بەرتیلی دا بەفلانکەس ◊ أَرْشَى الشجرُ والحنظلُ: لقی درەختەکە یان تولی کاڵەکە مارانەکە درێژ بوو وەکوو حەبل.

رَشَا القومُ في دم فلان: خەڵکەکە هەموویان هاوکاریان کرد بۆ خوێنی فلان.

رَشَا القوم بسلاحهم فيه خەڵکەکە هەموو تێکڕا ڕووی چەکەکانیان کردە فلان.

رَشَا الدَّلْوَ ونحوها: حەبلی بۆ دۆڵچەکە دانا.

رَشَا الفصيلَ: شیری دا بە بێچووەکە، مێژاندی ◊ راشاه: لێی پاڕایەوە، ماستاوی بۆکردن ◊ بەرواڵەت دڵسۆزی بۆ نیشان دا ◊ إرتشى: بەرتیلی وەرگرت ◊ استرشى في حكمه: دادوەرەکە لەپای دەرکردنی بڕیار داوای بەرتیلی کرد ◊ استرشى الفصيلُ: بێچووەکە داوای شیری کرد ◊ استرشى ما في الضرع: چی لە گوانەکەدا بوو دەری هێنا.

ترشاه: نەرمو نیانی لەگەڵ دا بەکارهێنا، ویستی بەبەرتیل نەرمی بکا ٥ الرِّشاءُ: حەبل یان حەبلی دۆڵچە ٥ تولەی روەکی کولەکەو کاڵەکەمارانەو شتی وا ٥ ئەستێرەیەکە لەبورجی حوت دا کەدوا مەنزڵی مانگە، پێی دەگوترێ (بطن الحوت) ٥ الرُّشاةُ: گیایەکە دەکوڵێندرێو دەخورێتەوە بۆ رەوانبونی گەدە ٥ الرِّشوَةُ: ئەو ماڵەیە بەبەرتیل دەدرێ بۆ وەدەستهێنانی بەرژەوەندییەکان، یان دەدرێ بۆ بەحەقدانانی بەتاڵ یان بەتاڵکردنی حەق ٥ الرُّصَبُ: لەپشتە دەست دا نێوان بنکی قامکی ناوەراستو پەنای ٥ رَصَدَهُ: لەسەر رێگا بۆی دانیشتو چاوی بۆگێراو سەرنجی دایە هەڵسو کەوتی، چاودێری کرد بزانێ چی دەکاو چۆن دەکا ٥ رُصِدَت الأرضُ رَصْداً: رێژنە باران دای لەزەوی ٥ أرصَدَت الأرضُ: زەوییەکە کەمێ بارانی لێ باری، یان کەمێ لەوەڕی لێ رواو چاوەڕوان دەکرێ گیاوگژی باشی لێ بڕوێ ٥ أرصَدَ الشَّيْءَ لَه: شتەکەی بۆ ئامادەکرد، دەگوترێ: (أرصدت الجيش للقتال والفرس للطِّراد): سوپام ئامادە کردووە بۆ جەنگ، ئەسپم ئامادەکرد بۆ راوەدونانو هێرش بردن، هەروا دەگوترێ: (أرصد له بالخير والشر): پاداشی دایەوە بەچاک یان بەخراپ ٥ أرصَدَ الحسابَ: حیسابەکەی ئامادەکردو ئاشکرای کرد ٥ راصَدَهُ: چاودێری کرد بزانێ چی دەکا ٥ اِرْتَصَدَه: چاودێری کرد ٥ تراصَدا: هەردوکیان چاودێری یەکتریان کرد ٥ ترصَّدَهُ وله: چاودێری کرد ٥ الرّاصِدُ: رەقیبو چاودێر ٥ ئەوکەسەی چاودێری ئەستێرە دەکاو بەدووربینی زۆر پێشکەوتوو دەڕوانێتە جمو جوڵی ئەستێرەکان ٥ شێر ٥ هەروا دەگوترێ: (حية راصدة) ٥

الرُّصْدُ: بارانی دواباران ٥ الرَّصَدُ: رێگا ٥ لەوەڕی کەمو بارانی کەم ٥ یان بارانێک دوای بارانی تر بباری ٥ لەمزاراوەو پاسای ئاسمان شوناسی دا ناوە بۆئەو شوێنە تایبەتیو ئامێرەی لێیانەوە چاودێری جمو جوڵی ئەستێرەکان دەکرێ ٥ الرُّصدَةُ: ئەو ئەڵقە زێرە یان زیوەیە دەکرێتە قایشی شمشێرەوە یان بلێ ئاغزونەی قایشەکەیەتی ٥ الرَّصَدِيُّ: ئەو کەسەی لەسەر رێگادا دادەنیشێ چاوەڕێی خەڵك دەکا بێنو گێچەڵیان پێ بکا شتێکیان لێ بستێنێ بەناحەق ٥ الرَّصِيدُ: بەمانا (الرّاصِدُ) دێ، دەگوترێ: (سَبُعٌ رصيدٌ): درندەیەکە خۆی ماتداوە بۆئەوەی نێچیرێکی لێ هەڵبکەوێو پەلاماری بدا، (وحَيَّة رصيد): مارێکە خۆی ماتداوە شتێکی لێ هەڵبکەوێو پەلاماری بدا ٥ هەروا ناوە بۆئەو پارەیەی لەحیسابی جاری دا لەبانق دەمێنێتەوەو خاوەنەکەی رای نەکێشاوە ٥ هەروا ناوە بۆئەو ئاڵتونو زیوەی لەبانق دادەنرێ بۆئەوەی ببێتە بارمتەو بتمانە بۆ بانقە ئەوت (دینارو تمەنو لیرەی کاغەزو مسو شتی وا) ٥ المِرْصَادُ: رێگای چاودێریو تیشك خستنە سەر شت ٥ یان شوێنی ئەنجامدانی ئەوکارە، دەگوترێ: (هو لك بالمرصاد): ئەو بۆت لەسەنگەردایەو هەمیشە چاودێریت دەکاو ئاگای لەهەڵسو کەوتتە ٥ المَرْصَدُ: رێگای چاودێری کردنو سەرنجدان ٥ یان شوێنی ئەنجامدانی ئەوکارە ٥ ناوە بۆ شوێنو فەرمانگەو ئەو ئامێرانەی کاری پێ دەکرێ ٥ هەروەها ئەو ئامێرو شوێنەی رێژەی هێزی بومەلەرزە تۆمار دەکا کەپێی دەگوترێ: (رێکختەر) ٥ رَصْرَصَ في المکان: لەشوێنەکە جێگیر بوو ٥ رَصْرَصَ الشَّيْءَ: شتەکانی خستنە

پەنایەکترو ریزی کردن‌و لێکی ترنجاندن ◊ **الرَّصْراصَةُ**: زەوی رەق‌و پتەو ◊ بەردێك بەملاو ئەولای ڕێڕەوی کارێزدا دادەنرێ بۆ بیراستنی ئاوەکە ◊ **رَصَّهُ رَصّاً**: هەندێ لەشتەکەی خستە پاڵ ئەوی ترو ریزی کردن ◊ بە قورقوشم پتەوی کرد یان قورقوشمی تێهەڵسوو پێی روکەش کرد.

رَصَّ رصاً: هەندێ لەشتەکان کەوتنە پاڵ یەك‌و ریز بوون، دەگوترێ: (رَصَّت الأسنان): ددانەکان رێك بوون ◊ **رصَّصَ**: زۆر ئیلحاحی کرد لەسواڵ‌و داواکردن دا ◊ **رصَّصَت المرأةُ**: ئافرەتەکە روبەندی پۆشی تەنها چاوی دیار بوون ◊ **رصَّصَ النقابَ**: روبەندەکەی دادایەوە تەنها چاوی دەبینران ◊ **رصَّصَ الشَّيْءَ**: شتەکەی لەقورقوشم دروست کرد یان بەقورقوشم روکەشی کرد ◊ **ارتَصَّتِ الأشياءُ**: شتەکان هەندێکیان کەوتنە پاڵ یەکترو ریز بوون ◊ **تراصَّت الأشياءُ**: بەمانا (إرتصت) دێ، دەگوترێ: (تراصَّ القومُ): خەڵکە لەناو خۆیان رێك کەوتن‌و یەکریزو یەکهەڵوێست بوون، لەجەنگ دا بەرامبەر دوژمن تێکڕا سەنگەریان گرت‌و ریزبەندی خۆیان نواند ◊ یان لەنوێژدا ریزبوون‌و شانیان بەشانی یەکترەوە نووساند ◊ **ترصصت الأشياء**: بەمانا (إرتصت) دێ ◊ **الأرصُوصَةُ**: جۆرە کڵاوێکە دەکرێتە سەر، یان هەرشتێك سەرداپۆشێ ◊ **الرَّصاصُ**: عونصورێکی فیلزە، نەرمە کێشی ذەرپیەکەی (٢٠٧/٢١)، ژمارە ذەرپیەکەی (٨٢)، توندی‌و خەستی (١١/٣٤)، لەپلەی گەرمی (٣٢٧)دا دەتوێتەوە، گوللەی فیشەك کە بەتفەنگ‌و دەمانچەو کلاشینکۆف‌و ئەوجۆرە چەکانە دەهاوێژرێ ◊ (قلم رصاص): جۆرە پێنوسێکە ◊ **الرَّصاصي**: هەرشتێك رەنگی رەصاصی هەبێ ◊ (ألمَغصُ الرصاصي): سك ئێشەیەکی توندە لەگەڵ حاڵەتی قەبز بوون دا دەبێ، کە هۆکارەکەی ژەهراوی بوونی رەصاصە ◊ **الرَّصاصَةُ**: بەرد بەگشتی، یان بەردێك کە بۆ بیرازتنی کارێز لەمبەرو لەوەبەری ڕێڕەوی ئاوەکەدا ریز دەکرێ ◊ هەروەها ناوە بۆ بەخیل‌و چروك ◊ **الرَّصِيصُ**: روبەندی ئافرەت کە زۆر لەچاوی نزیك ببێتەوە.

رَصَعَ بالمكان رَصْعاً: جێگیر بوو لەوشوێنەو مایەوە.

رَصَعَ الرجلَ ونحوَهُ: بەمستە کوڵەو شەپلاغە لەپیاوەکەی دا ◊ بەتیغ زەبری کوشندەی لێ دا.

رَصَعَ الحَبَّ: دانەوێڵەکەی لەنێوان دوو بەردا هاڕی ◊ بەدەستاڕ وردی کرد.

رَصِعَ فلان رَصْعاً ورُصُوعاً: فلانکەس سمتی پوچ‌و رانی لاواز بوون.

رَصَعَ الشَّيْءَ بفمه: شتەکەی بەدەمیەوە نووساند.

رَصَعَ بالطيب: بۆنی لەخۆی دا ◊ **أرْصَعَهُ بالرمح**: بەمانا (رَصَعَهُ)دێ ◊ **رَصَّعَهُ**: بەگۆزو گوێنکە رازاندیەوە، دەگوترێ: (رَصَّعَ التاجَ أو السيفَ بالجواهر): تاجەکەی یان شمشێرەکەی بەجەواهێرات رازاندەوە ◊ **رَصَّعَ الطائرُ عُشَّهُ**: باڵندەکە هێلانەکەی خۆی بە پەڕو پۆڵ‌و چیلکەو شتی وا رابەست ◊ **رَصَّعَ السيرَ**: گرێیەکی سێ سوچی لەسیرمەکە دا ◊ **إرتَصَعَ**: پێوە نووسا ◊ **إرتَصَعَ الأسنان وغيرها**: ددانەکان لێك نزیك بوون پێکەوە لکان ◊ **إرتَصَعَ الحَبُّ**: دانەوێڵەکەی هاڕی ◊ **الترصيع**: جۆرێکە لەجۆرەکانی زانیاری بەدیع، بەو شێوە وشەکان کێشەکەیان لێك بچێ‌و کۆتاییەکەیان چون یەك بێ ◊ **الرَّصِيعُ**: زنجیرۆکەی قوڵفەی کیفی

موصــحەف ◊ **الرَّصــيعةُ**: هــەر خــشڵێك رازاندنــەوەی پــێ بكــرێ یــان هــەر خــشڵێك بازانەیی بێو دەوران دەوری تاجو شتی وای پێ برازێنرێتەوە ◊ گرێی هەوسارو لغاوو شتی وا ◊ گەنمە كوتاو، هەریسە ◊ گۆزو گوڵێنكەی ئەملاو ئەولای زینی ئەسپ ◊ **المِرْصاعُ**: پارچە دارێكە یـاری پـێ دەكرێ وەكـوو مـزراح ◊ **المِرْصَـعَان**: قوڵـكەیەكی گەورەیـە لەبـەرد هەڵـكەنترێ وەكوو سندوڵ ◊ دەسكە سندوڵ ئەستورایی پـڕ بە دەستی ئـادەمیزادە دانەوێلەو شتی وای پێ دەكوترێ.

رَصَـفَ بـە الأمـرُ رصْـفاً: لایـەقو هاوشـانیەتی، دەگوترێ: (هذا الأمر لایرصف بك): ئـەو ئیشە بۆ تۆ ناشێ.

رَصَفَ الشَّيْءَ: ریزی كرد، چینی رابەست، دەگوترێ: (رصف الحجارة في البنـاء): بـەردەكانی لەچینی دیوارەكەدا ریـز كـرد ◊ (رَصَـفَ قدمیـه): قاچی جوت كردن ◊ (رَصَفَ مابین قدمیه): قاچی لێـك نزیك كردنەوە.

رَصَفَ السَّهْمَ: تیلمـە سـیرمەكەی لەتیرەكـە شـەتەك دا.

رَصِـفَ رصَـفاً: شـتەكان هەندێـكیان كەوتنـە پـاڵ هەندێـكیان، دەگـوترێ: (رَصِـفَت الأسـنانُ): ددانـەكان لەپوكـەكان دا چـاك هاتنـە دەرەوەو ریز بوونو رێك وەستان.

رَصُفَ رَصافَةً: پتەوو قـایم بـوو، دەگوترێ: (رَصُـفَ الجَوابُ): وەڵامەكەی زۆر رێكو پێـكو بـەهێز بوو كەس نەیتوانی بڵێ وانییە ◊ أرصَـفَ فـلان: فڵانكەس شەرابەكەی تێكەڵ كرد بەئاوی رونی هـەڵرژاو لەبـەرزاییو شاخو كەنـەك ◊ **رَصَّـفَهُ**: بەمانا (رصَفَهُ)دێ ◊ **ارْتَصَفَ**: بەمانا (رَصِفَ)دێ، دەگوترێ: (هـو مُرْتَـصِف الأسـنان): ددانـەكانی لێـك نزیكو جوتن ◊ **تراصَفَ**: بـەمانا (رَصِـفَ) دێ، دەگـوترێ: (تراصـفوا في الـصف): لەصـەفدا بەرێـكو پێـكی راوەسـتان ◊ **تَرَصَّـفَ**: بـەمانا (رَصِــفَ) دێ ◊ **الرِّصــاف**: بـەردی ریزكـراو ◊ **الرُّصــافَةُ**: تیلمـە سـیرمەیەكە دواوەی شـوێنی تیرخورەكـەی پـێ دەبەسـترێ ◊ هەرشوێنێـك لەرەشـە خـاكی عێـراق درەختـی لـێ ڕوا بـێ، دوایـی كـراوە بـەناو بـۆ گەرەكێـك لەبەغـدا لەبەری خۆرهەڵاتی روباری دیجلەیە ◊ **الرَّصَفُ**: بەمانا (الرِّصاف)دێ ◊ بەربەستی ئاو ◊ رێـرەوی سەهەریج ◊ (ماءُ الرَّصَف): ئـەو ئاوەیـە لەشاخو بەرزایی هەڵدەرژێتە خوارو زۆر رونو صافە ◊ **الرَّصَفَةُ**: تاكی (الرِّصاف) یـان بـەمانا (الرَّصَـف) دێ ◊ رەگێـكە لەكەشـكە ئـەژنۆدا، یـان هـەر خـودی كەشكە ئەژنۆكەیـە ◊ **الرَّصـیف**: بـەمانا رەصینو پتـەو دێ، دەگـوترێ: (عمـل رصـیف) و(جـواب رصـیف) پتـەو رێـكو پێكەو رەت ناكرێتـەوە ◊ (هو رصیف فـلان): ئـەو هاوشانو وێنـەی فلانـە لەهـەڵسو كـەوتو كـردەوەی دا دەق لەو دەچـێ ◊ هـەروا بـە بـەردی ریزكراوی ئەمبەرو ئەوبەری رێگاش دەگوترێ ◊ لەمپەرو دیوارێكی قایمو پتـەوە كەشتیو قـەتارو شتی وا لای رادەوەسـتێندرێن ◊ **المِرْصَـافَةُ**: چـەكوچ ◊ **أرصـقە** بـە: پێـوەی نووساند، دەگوترێ: (جـو مرصـق): گوێزێـكی كوێرە ناوكەكـەی پێـوەی نووساوە دەرنایـە ◊ **ارْتَـصق بـە**: پێـوەی نووسا، دەگوترێ: (جوز مرتَـصَقٌ): گوێزێـكە كاكڵەكەی پێوەی نووساوە دەرنایـە ◊ رَصَّنَه رَصْناً: تـەواوی كرد، مەحكەمو پتەوی كرد.

رَصَنَ الدّابّة: وڵاخەكەی بەداخ نیشانەكرد.

رصَـــنَ بلــــسانه: بــەزوبان جنێــوی پــێ دا.

رَصُنَ رَصَانَةً: جێگیرو پتەو بوو، دەگوترێ: (رَصُنَ البناءُ): بیناکە قایمو پتەو بوو ٥ عاقڵو هۆشمەند بوو ٥ رێكو پێكو ناياب بوو

أرْصَنَهُ: جێگیری کردو چەسپاندی ٥ **رَصَّنَ**: دەگوترێ: (رَصَّنَ الشَّيْءَ معرفةً): شتەكەی باش زانی ٥ (رَصَّنَ لي هذا الخبرَ): ئەم هەواڵەی بۆیەکالا کردمەوەو لێکۆڵینەوەی باشی تێدا ئەنجام دا ٥ **الرَّاصِنُ**: شتی موحکەمو چەسپاو ٥ **الرَّصينُ**: دەگوترێ: (فلان رصين بحاجتك): فلانکەس شیاوی ئەوەیە پێداویستییەکانت جێبەجێ بکات ٥ **رصين الجوف**: ناوسك هێشاو ٥ **المِرْصَنُ**: ناسنێکە گەرم دەکرێو ولاخی پێ داخ دەکرێ ٥ **رصاه رصواً**: جێگیری کردو چەسپاندیو جوان دایمەزراند ٥ **أرصى بالمكان**: بەو شوێنەوە نووساو بەجێی نەهێشت.

رَضَبَ المَطَرُ رَضْباً: باران دایکردو لافاوی لێ هەڵسا.

رَضَبَ الريق: لیکی چاند، ئاوی دەمی هاتە خوارو هەڵی مليست ٥ **تَرَضَّبَ الريقَ**: تفی هەڵملیست ٥ **الرَّاضِبُ**: جۆرە سیدرو بۆنێکی خۆشە ٥ **الرُّضابُ**: تفو لیك ٥ یان تفی هەڵملیساو ٥ رەنگی راوی هەنگوین ٥ شەونم کەدەکەوێتە سەردارو رووەك ٥ تەرزە ٥ میسکی وردو هاڕاو ٥ کلۆ شەکر ٥ گوارا، دەگوترێ: (ماء رُضاب): ئاوی شیرینو گوارا ٥ **المَرْضَبُ**: ئاوی دەم کەشیرین بێ ٥ ئاوی دەمی دڵدارو خۆشەویست ٥ **رَضَخَهُ رَضْخاً**: بەبەرد کوتای، وردی کرد، شکاندی، دەگوترێ: (رَضَخَ الحصى والنوى): یان (رَضَخَ رأسه) ٥ **ارتضَخَ منه**: عوزری بۆهێنایەوە ٥ **تَرَضَخَ الخُبزَ** ونحوه: نانەکەی وردو هاڕکرد ٥ **الرَّضْخُ**: بەخششی کەم ٥ شتی ئاوازە، ئەوەی لەناوکی بادامو گوێزو شتی وا پەیدا دەبێ، دەگوترێ: (بلغنا رَضْخٌ من خبر): کەمێك لەهەواڵەکەمان پێ گەیی ٥ **الرُّضْخُ**: دەنکی کوتراوو شکێنراو، یان ئەو دەنکانەی لە سندوڵەکە دەپرژێنو لەملاو ئەولا دەکەون ٥ **الرُّضْخَةُ**: ئەو دەنکانەی دەپرژێن لەژێر دەسکە سندوڵەکە ٥ **المِرْضَاخ**: دەسکە سندوڵ، ئەوەی شتی پێ دەکوترێ ٥ **رَضَخَتِ التيوسُ رَضْخاً**: نێریە کێویەکان شەڕە قۆچیان کرد.

رَضَخَ به الأرضَ: بەزەوی دا دا.

رَضَخَ له من ماله: لەماڵو سامانی خۆی شتێکی کەمی دایە.

رَضَخَ الشَّيْءَ اليابسَ: شتە وشکەکەی تێك شکاندو هاڕی ٥ **أرضَخَ له**: شتی زۆر کەمی پێدا ٥ **راضَخَ منه شيئاً**: شتێکی لێ دەسکەوت ٥ **راضَخَ فلاناً**: بەردە بارانی فلانکەسی کرد، بەردی تێگرت ٥ **ارْتَضَخَ**: دەگوترێ: (هو يرتضخ لكنة أعجمية): لەقسە کردنی دا شێوە بێگانەیی زمانی عەرەبی پێوە دیارە ٥ یان زمانی تێکەڵاوە لەوشەی عەرەبیو ناعەرەبی ٥ **تراضخوا بالسهام**: تیریان لەیەك گرت، یەکتریان تیرە باران کرد ٥ **تَرَضَّخَ الخُبْزَ** ونحوه: نانەکەی ورد کردو خواردی ٥ **تَرَضَّخَ الخبرَ**: هەواڵەکەی بیست بەلام لێی دڵنیا نەبوو ٥ **الرُّضاخَةُ**: بەخششی کەم ٥ **الرُّضْخُ**: بەمانا (الرُّضاخَةُ) دێ ٥ شتی کەمو کوڕ، هەواڵێك ببیسیو لێی دڵنیا نەبێ ٥ **الرُّضْخَةُ**: بەمانا (الرُّضخُ)دێ ٥ **الرُّضيخَةُ**: بەمانا (الرّضاخة)دێ ٥ **المِرْضاخُ**: نامێری گەنم کوتانو نۆك کوتانو شتی وا ٥ **المِرْضَخَةُ**: بەمانا (المرضاخ)دێ ٥ **رضْرَضَهُ**: توێکڵەکەی لێ کردەوەو چاك نەیکوتا ٥ **تَرَضرَضَ**: شکاندیو وردی کرد ٥ جوڵایەوەو ڕایوەشاند ٥ **الرِّضْرَاضُ**: بەردە وردەی ناو رێڕەوی ئاو ٥ دڵۆپە بارانی ورد ٥ گۆشتن ٥ دەگوترێ: (رجل رضراض)

و(ردف رضـراض): پـياوی گۆشـتن، سمتـی گۆشـتن ٥ الرَّضراضَـةُ: مێینـەی (الرَّضـراض) ٥ بـەرد کـە دەهاوێـژرێو هەڵبـەزو دابـەز دەکا ٥ الرُّضْرَضُ: بەردی بچوك لەرێڕەوی ئاوی کارێزدا ٥ رَضَّهُ رَضّاً: کوتای توێکڵەکەی لێ کردەوە، یان شکاندیو وردی کرد ٥ أرَضَّ: قونگرانو تەمبەڵ بوو ٥ أرَضَّ في الأرض: بەزەوی دا رۆیی ٥ أرَضَّ التعبُ وغيُّهُ العَرَقَ: ماندویەتی عەرەقی پێ کرد ٥ ارْتَـضَّ الـشَّيْءُ: شـتەکە شـکا ٥ الأَرَضُّ: ئـادەمیزادی لەجێدا کەوتوو کەجێگای خۆی جـی نـەهێڵێ ٥ الرُّضَـاضُ: ئـامێری شـکێنەر، وردکـەر ٥ الـرَّضُّ: خورمـا دەنکەکـەی دەربهێنـدرێو ورد بکـرێو پاشـان تێـکەڵاوی ماست بکرێ، یـان خورمـاو رۆنەکـەرە تێـکەڵ بکـرێ ٥ المُرِضَّـةُ: هەرشتێـك ببێتـە هـۆی عەرەقکردنو جەستەی ئادەمیزاد گەرم دابێنـێ لـەخواردنو خواردنـەوە ٥ ماستی تـرش، دۆی ترش.٥ المِرَضَّةُ: بەمانا (الرُّضّ)دێ ٥ ماستو دۆی ترش، کەعەرەق بەئینسان بکا.

رَضَعَ رضاعَةً: خو خراپ بوو ئاکەس بەچە بوو.

رَضَعَ أُمَّهُ: گۆی مەمکی دایکی مـژیو شیری خوارد، دەشـگوترێ: (رضـع الثـدي)، دەشـگوترێ: (هـو يرضع الدنيا ويَذُمّها): بەرو بومی دونیـا دەخـواو زەمی دەکا ٥ رَضِعَهَا رَضَعاً: بەمانا (رَضَعَها) دێ.

رَضُـعَ رضـاعَةً: خـو خـراپ بـوون دەگوترێ: (لَـؤُمَ وَرَضُعَ): بۆ کەسێك گوانی ئاژەڵەکە بمژێ نـەك بیدۆشێ مژینەکەشی لەترسی ئەوەیە نـەوەکوو خەڵکی گوێیان لـێ بێو داوای شیری لـێ بکـەن ٥ أرضَعَتِ الأُمُّ: دایکەکـە منـداڵی هـەبوو شـیری دەدایـە ٥ أرْضَـعَ الوَلَـدَ: منداڵەکـەی والـێ کـرد شیرەکە بخوا ٥ راضَعَهُ: شیری لەگەڵ دا خوارد ٥ دایـە دەسـت دایەنێـك شـیری بـداتێ ٥ راضَـعَ الطفـلُ: منداڵەکـە شـیری دایکـی دەخـواردو دایکەکـەش سـکی هـەبوو ٥ إرْتَـضعها: بـەمانا (رضـعها)دێ ٥ إرْتَـضَعَت العَنْـزُ: بزنەکـە شـیری خـۆی خـواردەوە ٥ تراضَـعاً: دوو منداڵەکـە بەیەکەوە شیریان خوارد ٥ استرضَعَ الوَلَدَ: داوای کـرد شیردەرێـك بـۆ منداڵەکـەی پەیـدابکرێ ٥ استرضَـعَ المـرأةَ المولـودُ: منداڵەکـە داوای کـرد ئافرەتەکە شـیری بـداتێ ٥ الراضِعُ: سواڵکەر ٥ خوێڕیو هـەتیو مچە ٥ خـاوەن شیر کەدەکاتـە مێـردی ژنـە شـیردەرەکە ٥ الراضِـعَةُ: مێینـەی (الراضع)ە ٥ ددانی پێشەوەی منـداڵ کە بۆشـیر مژین پشتیان پێ دەبەستێ، یان ئـەو ددانانـەی لـەماوەی شـیرخواردن دا دەکـەون ٥ الرِّضَـاعُ: دەگـوترێ: (بينهمـا رضـاع اللبـن) بـرای شـیری یەکترن ٥ الرَّضَاعَةُ: شیر خـواردن، شـیر پێـدان ٥ الرُّضَـعُ: پـورە هـەنگ یـان هـەنگی بـچکۆلە ٥ الرُّضْـعُ: درەختێـکە حوشـتر حـەزی لەگەڵاکەیەتی ٥ الرَّضوعَةُ: بەمانا (المُرضِعَةُ) دێ، دەگـوترێ: (شـاة رضـوعة) ٥ الرَّضِـيع: بـەمانا (الرَّاضِـعُ)دێ، دەگـوترێ: (فـلان رضـيعي): فلانکـەس بـرای شـیریمە ٥ المِرْضَعَةُ: ئامێرێـکە منداڵ شیری لـێ دەخوا (مەمەی شیر).

رَضَفَ رَضْفاً: لەسـەر بـەردی سورکراوە برژانـدی؟ کولانـدی، گـەرمی کـرد، پێـی گەیانـد ٥ لەسـە بەردی سورکراوە داخی کرد.

رَضَـفَ الوسـادَةَ: سـەرینو پـشتییەکەی دوو لـۆ هێنایەوە ٥ رَضَّفَهُ: بەمانا (رَضَفَهُ)دێ، دەگوترێ: (رضَّـفَهُ): واتـە رِقـی هەڵساند تـاوای لـێ کـرد دەتگوت لەسەر بـەردی گـەرمو سورەوە بـووە ٥ الرَّضْفَةُ: بەردی سورەوە بوو گەرم کراو بـەئاگر ٥ دەگـوترێ: (هـو علـی الرَّضـف): ئـەو دەڵێی لەسەر بەردی سوورەوە بووە ٥ حەجمینی نیەو

هەدا نادا ٥ يان بەلآيەكى هێند گەورەيە بەلآو ناخۆشييەكانى لەوەيێشى لەبير بردنەوە ٥ هەروا بەز كەكەوتە سەربەردى گەرم دەتوێتەوەو گەرمييەكەى سارد دەكاتەوە ٥ نێسقانى قاوغە ئەژنۆ ٥ اَلْمِرْضَافَةُ: بەردى گەرمو سورەوە بوو كەناژەلى پێ داخ بكرێ ٥ أرْضَفَ عينيه: چاوى قوچاندو كردنيەوە.

رَضَمَ رَضْماً ورَضَماناً: قونگران بوو، بەتەمبەلى هەنگاوى هەلێنانو هەنگاوەكانى كورت هاويشتن.

رَضَمَ بالمكان رَضْماً ورضوماً: لەوشوێنە جێگير بوو.

رَضَمَ البعيرُ ونحوه بنفسه: حوشترەكە يان شتێكى تر خۆى دابەزەوى داو لێى پالكەوت.

رَضَمَ البَيْتَ: خانوەكەى بەبەردى سپى بنيات نا، دەگوترێ: (رضم عليه الحجرَ): بەردى لەسەر كەلەكە كردن.

رَضَمَ المتاعَ: كالآكەى ڕێزكردنو لەسەريەك هەلى چنى.

رَضَمَ الأرضَ: زەوييەكەى كێلا بۆ كشتوكال ٥ اِرْتَضَمَ الشَّيْءُ: شتەكە هەندێكى چووە پال هەندێكىو چەسپ بوو ٥ تێك ترنجا ٥ شكاو كەرت كەرت بوو ٥ الرُّضامُ: دەگوترێ: (رضام من نبت): كەمێك لەڕوەكو گياوگژ ٥ الرَّضْمُ: بەردى سپى ٥ يان تاشەبەردى گەورە كە هەندێكيان كەوتبنە سەر هەندێكيان ٥ الرَّضْمَةُ: بەرد، يان گاشە بەردى گەورە ٥ الرِّضَمَةُ: بەمانا (الرَّضْمَةُ)دێ ٥ المرضوم: دەگوترێ: (بِرذون مرضوم العصَبَ): ولآخێكى نا رەسەنە، ڕەگەكانى جەستەى سوارى يەكتر بوون ڕۆينى بۆناكرى ٥ رَضَنَهُ رَضْناً: هەندێكى خستە پال هەندێكى ترى ٥ يان ڕيزى كردو هەلى چنى ٥ رضاه رَضْواً: زۆر تر لێى رازى بوو، دەگوترێ: (راضاني فَرَضَوْتُهُ): لەكاتى لێك رازى بوون دا بەسەر يا زال بووم ٥ رَضِيَهُ وبه وعنه وعليه رضاً ورضاءً ورضواناً: هەلى بژاردو پێى رازى بوو، پەسەندى كرد، دەگوترێ: (رضيه له): بەشايەنى زانى بۆئەو كارە ٥ أرضاه: واى لێ كرد رازى ببێ، دەگوترێ: (أرضيته عني): وام لێ كرد لێم رازى بێ ٥ راضاه مراضاةً ورضاءً: هاوڕابوو لەگەلێاو رازى كرد ٥ پێشبڕكێيان كرد لەرازى كردنى يەكتر دا ٥ إرْتضاه: بەمانا (رَضِيَهُ) دێ، دەگوترێ: (إرتضاه لصحبته): هەلى بژارد بۆ هاوڕێيەتى ٥ بەشياوى زانى بۆ هاوڕێيەتى ٥ تراضيا: هاوڕابوون، بەيەكتر ڕازى بوون ٥ تَرَضَّاه: هەولى بەدەستهێنانى ڕەزامەندى ئەوى دا، يان بەنارەحەتىو زەحمەت رازى بوو ٥ استرضاه: هەولى ڕەزامەندى ئەوى دا ٥ داواى لێ كرد رازى بكا ٥ الرِّضا: ڕەزامەندى ٥ الرِّضاءُ: بەمانا (الرِّضا) دێ ٥ الرَّضِيُّ: فەرمانبەردارو ملكەچ ٥ رَطَأَهُ رَطْأً: شتێكى خستە ئەستۆى كەپێى ناخۆش بوو.

رَطِئَ رَطأً: ئەحمەقو گێل بوو ٥ استرطأ: ئەحمەق بوو ٥ استرطأ فلاناً: فلانكەسى ئەحمەقو خوێڕى كرد.

رَطَبَ البُسْرُ رَطوباً: خورماكە پێگەيى ٥ تامى لەبەر سيلەييەوە گۆڕا بۆ شيرينى.

رَطَبَ الدَّابَةَ: ولآخەكە خورماى گەييوى خوارد.

رَطَبَ فلاناً: خورماى شيرينو تەڕو تازەى دەرخواردى فلان دا.

رَطِبَ رطوبةً ورَطابةً: شێى هێنايەوە، تەڕ بوو، پاراو بوو، دەگوترێ: (لساني رطب بذكرك): زوبانم پاراوە بەيادى تۆ.

رَطِبَ فلان رَطْباً: فلانكەس ئەوەی لای بوو لەراستو چەوت راینواندو دركاندی.

رَطُبَ رطوبةً ورطابةً: بەمانا (رَطِبَ)دێ، نەرمو نیان بوو.

رَطُبَ الهواءُ رطوبةً: هەوا بوخاری زۆر بوو.

رَطُبَ البُسْرُ: خورماكە گەیی‌و شیرین بوو ٥ **أرْطَبَ البُسْرُ**: خورماكە بوو بە روتاب، یان تەڕی‌و شیرینی تێكەوت ٥ **أرطَبَ فلانٌ**: فلانكەس خورمای گەیی‌و تازەی زۆر بوو ٥ خورماكە بوو بە روتاب، یان تەڕی‌و شیرینی تێكەوت ٥ **أرطَبَ النخلُ**: درەختی خورماكە خورماكانی پێگەیی‌و شیرین بوو ٥ خورماكە بوو بە روتاب، یان تەڕی‌و شیرینی تێكەوت ٥ **أرطَبَ الأرضُ**: زەوییەكە خورمای روتابی زۆر بوو یان هەیبوو ٥ **أرطَبَ الثوبَ وغیرَه**: كراسەكەی تەڕكرد ٥ **رَطَّبَ البُسْرُ**: بەمانا (ارطب)دێ ٥ **أرطَبَ الشَّيْءَ**: شتەكەی تەڕكرد ٥ **أرطَبَ فلاناً**: خورمای روتابی دەرخواردی فلان دا ٥ **تَرَطَّبَ**: تەڕبوو، دەشگوترێ: (تَرطّب لساني بذكرك): زوبانم بەیادی تۆ پاراو بوو ٥ **الرَّطْبُ**: نەرمو نیان ٥ تەڕ، پێچەوانەی وشك، دەگوترێ: (غلام رطب): كوڕێكە نازو نوزی ژنانە دەكا ٥ هەروا ناوە بۆ هەرشتێك بەناو تەڕبكرێ ٥ هەموو شۆڕكێكی تەڕ ٥ **الرُّطْبُ**: لەوەڕگای سەوزو داراستاناوی ٥ بەشێك لەو جۆرە لەوەڕگایەی بەگیاو گژو درەختی سەوز خۆی دەنوێنێ ٥ **الرُّطَبُ**: خورمای گەییو پێش ئەوەی وشك بێتەوە ٥ **الرُّطَبَةُ**: مێینەی (الرَّطب) ٥ (جارية رطبة): كەنیزەكی نەرمو نۆڵ یان بێ ڕەوشت ٥ هەر ڕوەكێك بەتەڕی بخورێ ٥ **الرَّطِيبُ**: (غصن رطيب وريش رطيب): لقی درەخت كەزۆر تەڕو شلك بێ ٥ پەڕو پۆڵی نەرمو نیان ٥ **المَرْطَبَةُ**: دەگوترێ: (بئر مرطبة) بیرێك كەلەناو بیرەكانی تردا ئاوەكەی شیرین بێ ٥ **الرُّطْراطَ**: ئاوی بەرماوەی حوشتر لەبنكی حەوزدا ٥ **رَطَسَهُ رَطْساً**: شەبلاغەی لێ دا ٥ **ارْطَسَّت علیه الحجارةُ**: بەردی لەسەر هەڵچنی ٥ **أرَطَّ**: ئەحمەق‌و گێل بوو ٥ ماخۆلانی تێكەوت‌و هاواری كرد، هەراو هۆریای نایەوە ٥ **أرَطَّ في مقعده**: زۆرمایەوەو ئەوشوێنەی جێ نەهێشت ٥ **الرَّطِيطُ**: كەسێك بكەوێتە هەڵبەزو دابەزو هات‌و هاواركردن ٥ گێلی‌و ئەحمەقی.

رَطَلَ رَطْلاً: بازی دا.

رَطَلَ الشَّيْءَ: بەدەست هەڵی سەنگاند بزانێ كێشی چەندە ٥ **أرطَل فلان**: فلانكەس منداڵێكی زەعیف‌و لاوازو نەكامڵی بوو ٥ شل‌و شێواو بوو ٥ گوێچكەكانی شۆڕبوونەوە ٥ **راطَلَهُ**: بەكێشی ریطل كالاكەی پێ فرۆشت ٥ **رَطَّلَ الشَّعْرَ**: قژەكانی بەڕۆن چەوركردو نەرمی كردن ٥ قژەكانی هەڵدایەوە ٥ دایهێنان‌و شۆڕی كردنەوە.

استَرْطَلَهُ: داوای لێ كرد بەكێشی ریطل شتی پێ بفرۆشێ ٥ **الرِّطْلُ**: كێشێكە شتی پێ دەپێورێ یان دەكێشرێ ٥ بەگوێرەی داب‌و نەریتی ولاتەكان دەگۆڕێ ٥ بۆنمونە لە میصر ١٢ ئۆقیەیە، ئۆقیەش وەزنی دوانزە دیرهەمە ٥ نەرمو نیان ٥ هەرشتێك مەیلەو نەرمو شلك بێ ٥ پیری زەعیف‌و ڕەق ٥ منداڵی باریكی باڵا بەرز ٥ ئەحمەق ٥ **رَطَمَهُ رَطْماً**: قوراوی كرد لەقوڕی هەڵكێشا ٥ لەقوڕی وەردا، دەگوترێ: (رَطَمَهُ في الوحل): خستیە ناو قوڕەوە ٥ (رَطَمَهُ في الأمر): خستیە ناو كێشەیەكەوە زۆر زەحمەتە لێی رزگار بێ ٥ بەندی كرد، گیری پێ خوارد.

رَطِمَ رطماً: ئەوەی لەناو سکی دا بوو گیری خوارد ۞ قەبز بوو ۞ **أرْطَمَ**: بێدەنگ بوو ۞ **إرْتَطَمَ**: کەوتە ناو قوڕەوە، لەقوڕ چەقی ۞ **إرْتَطَمَ الشَّیْئَ**: شتەکە قەرەباڵغ بوو ۞ کەوتە سەریەك ۞ **إرْتَطَمَ فیە**: کەوتو تێکیەوە هاویشتو نەیزانی چی بکا ۞ **تَرَاطَمَ**: کەوتە سەریەك ۞ **تَرَطَّمَ السَّلْعَ**: قەبزی کرد، گوی گیرا، میزی گیرا ۞ **الرَّاطِمُ**: تایبەتمەندی شت ۞ **الرُّطام**: گیربوونی خۆراك لەگەدەی حوشتر دا، واتە: حوشترەکە یان هەر ئاژەڵێکی تر کە پیسایی بۆنەکری ۞ **الرُّطْمَةُ**: ئەو جورتەو کێشەیەی تێی دەکەوێ، دەگوترێ: (وقـع في رُطْمَةٍ): کەوتۆتە کێشەیەکەوە ئەمسەرەو سەری نازانێو هەرچەندە دەکا لێی رزگار نابێ ۞ **الرُّطُومُ**: ئەحمەقو گێل ۞ ئافرەتێك وانێکی بەئێسقان گیرابێ ۞ **الرُّطومة**: بەمانا (الرُّطمة)دێ.

رَطَنَ الأعجمي رطانة: کابرای ناعەرەب بەلۆغەتو زمانی خۆی قسەی کرد.

رَطَنَ فلان: کابرا بەزمانی ناعەرەبی قسەی کرد.

رَطَنَ له رَطْناً ورطانة: بەزوبانێك دوا، کەس لێی حاڵی نەبوو ۞ **راطَنَهُ مُرَاطَنَةً ورِطاناً**: بەزمانی ناعەرەب قسەی لەگەڵ کرد ۞ **الرِّطانَةُ**: ئاخاوتن بەزمانی بێگانەو ناعەرەبی، دەگوترێ: (کَلَّمَهُ بالرِّطانة): قسەی لەگەڵ دا کرد بەزمانی عەجەمی یان بەزمانێك زۆربەی خەڵکەکە لێی حاڵی نەدەبوو ۞ **الرُّطَانة**: حوشتری زۆر لەگەڵ خاوەنو ماڵە کۆچەرییەکان.

أرْطَتِ الأرْضُ: زەوییەکە روەکی ئەرەتای لێ روا؛ گیایەکە بۆ دەباغکردن بەکاردێ.

رَعَبَ رُعْباً: ترساو لێوە لەرەی پێ کەوت.

رَعَبَ الوادي: شیوەکە پڕبوو لەناو.

رَعَبَ الحمامَةَ: کۆترەکە دەنگی بەرز کردەوەو شوڵی لێ هەڵکێشا

رَعَبَ فلاناً: فلانکەسی ترساند ۞ هەڕەشەی لێ کرد.

رَعَبَ السنام: دوگەکەی بڕی.

رَعَبَ الحوضَ: حەوزەکەی پڕکرد.

رَعَبَ السهمَ: شوێنی سەرەتیرەکانی شکاند ۞ **رَعَّبَت الحمامَةُ ترعیباً**: بەمانا (رعبت) دێ.

رَعَبَ فلاناً: فلانکەسی ترساند.

رَعَبَ السهمَ: شوێنی سەرەتیرەکانی چاك کردەوە ۞ **إرْتعب**: ترسا ۞ **الأرْعَب**: کورت ۞ **الرَّاعِبِيُّ**: جۆرە کۆترێکە زۆر بەدەنگی بەرز دەخوێنێ ۞ **الرُّعْبُ**: هەڕەشە ۞ جۆرە سەجعێکی زمانی عەرەبییە ۞ **الرُّعب من السهم**: ئەو شوێنەیە سەرەتیرەکانی تێوە دەچن ۞ **الرَّعیبُ**: دەگوترێ: (هو رعیب العین): چاو ترساوە ۞ بۆهەرشتێك بروانێ لێی دەترسێ ۞ دوگی حوشتر کەشیتاڵ شیتاڵ کرابێ ۞ قەڵەموێك کەچەوری لێ بچۆڕێتەوە (سَنام رعیب) پێەو، گۆشتن ۞ کورتە باڵا ۞ **الترعابَةُ**: زۆر ترسنۆك ۞ **الترعیبة**: پارچە دووگی حوشتر ۞ **المَرْعَبَةُ**: شوێنی ترس ۞ بازو هەڵمەت بردنی ترسناك ۞ وەکوو ئەوە بەنەخافڵ یەکێك پەلامارت بداو لێی بترسی ۞ **رَعْبَبَ**: قەڵەو بوو وای لێ هات رۆنی لێ دەتکا ۞ **الرُّعْبُبُ**: سەرەتای دەرکەوتنی خورما ۞ **الرُّعْبُوبُ**: زەعیفو ترسنۆك ۞ سوكو چەپلەر ۞ ئافرەتی تازە پێگەیشتوی باڵا بەرزی گۆشتنو نەرمو نۆڵ ۞ یان ئافرەتی سپی پێستی جوانو نەرمو نۆڵ ۞ **الرُّعْبِبُ من النساء**: بەمانا (الرُّعبوب)دێ ۞ **رَعْبَلَ**: ئافرەتی سەر ڕەقو ئەحمەق ۞ **رَعْبَلَ الشَّیْئَ**: شتەکەی پارچە پارچە کرد، شڕو ونجڕو ونجڕی کرد ۞

دەگوترێ: (رعبل اللحمَ): گۆشتەکەی کوتکوت کرد بۆ ئەوەی زوو ببرژێ.
تَرَعْبَلَ: پارچە پارچە بوو ٥ کوتکوت بوو ٥ الرُّعبولُ: ئافرەتی دەنگو دۆرە ناخۆش و ئەحمەق، ئەو ئافرەتەی پۆشاکی زبرو ناشیرین دەپۆشێ ٥ زیندەوەری قەبارە زل و گەورە ٥ الرُّعْبَلَةُ: گێژەڵوکەو خوارو خێچ، دەگوترێ: (ریح رعبلة): بایەکی ناڕێک و پێک و گێژەڵوکە ئاسایە ٥ الرُّعبولَةُ: پارچە قوماشی دڕاو، دەگوترێ: (ثوب رعابیل): کراسێکی شڕو وڕو دڕاوە ٥ رَعَثَتِ العَنْزُ او الشاةُ رعثاً: دەورو بەری سپی واشمیە، بزنەکە یان مەڕەکە لبۆز بەڵەکە ٥ رَعَثَتِ الحَیَّةُ فلاناً: مارەکە فلانی گەست، کەمێك پێوەی دا ٥ رَعِثَتِ العَنْزُ أو الشاةُ رعثاً: بەمانا (رعَثَ)دێ ٥ رَعَّثَهَا: گوارەی لەگوێ کرد، ملەوانکەی لەمل کرد ٥ الرُّعْثُ: گوارە یان هەرشتێك بۆ جوانکردن و رازاندنەوە بەخۆدا بکرێ ٥ وەکوو گوارەو ملەوانکەو گێزو گوڵنکە ٥ گۆشتە زیادەیەکە بەسەر سەری هەندێ باڵندەوەیە یان بەسەر دەندوکیەوەتی ٥ الأرعُوثَة: ئەو بەردەی لەسەر لێواری بیر دادەنرێ و ئاو هەڵکێش لەسەری ڕادەوەستێ.
رعث الرمان: گوڵوکە هەنار.
رَعَجَ البَرْقُ رَعَجاً: هەورە بروسکەکە پێچاو پێچی کردو پرتەوو بریسکەکەی زۆر مایەوە.
رَعَجَ فلاناً: فلانکەسی دەوڵەمەند کرد.
رَعِجَ: زۆر بوو ٥ أرْعَجَ البَرْقُ ولحوه: بەمانا (رَعَجَ)دێ ٥ أرْعَجَ فلان: فلان دەوڵەمەند بوو ٥ ارْتَعَجَ: بەمانا (رَعِجَ)دێ ٥ کەوتە پەلەقاژەو لەرزین و ماخۆلانی پێکەوت ٥ ارْتَعَجَ الوادي: شیوەکە پڕبوو ٥ الرَّعْجُ: مەڕو بزنی زۆر.

رَعَدَ السحابُ رَعْداً ورُعُوداً: هەورەکە گۆڵاندی و بارانی باراند، دەشگوترێ: (هەرەشەی لێ کرد).
رَعَدَتْ المرأةُ: ئافرەتەکە خۆی رازاندەوەو خۆی جوانکرد.
رُعِدَ رُعْداً: لەرزین و ماخۆلانی تێ کەوت ٥ أرعَدَ: بەمانا (رَعَدَ) دێ ٥ أرعَدَ له: هەرەشەی لێ کرد ٥ ترس و دڵەکوتێی توش هات ٥ گوێی لەگۆڵەی هەور بوو ٥ أرعَدَت المرأة: بەمانا (رَعَدَت) دێ ٥ أرعَدَ فلان: فلان زۆر ئیلحاحی کرد لەسوالکردن و پرسیاردا ٥ أرعَدَ فلاناً: وای کرد فلان بلەرزێ ٥ أُرعِدَ فلان: فلان جەستەی وەشمەقە تۆڵە کەوت و هەموو گیانی لەرزی ٥ أُرعِدَت فرائصُهُ عند الفزع: هەموو ماسولکەو جومگاکانی کەوتنە لەرزە، لەترسا.
ارْتَعَدَ: کەوتە لەرزەو شەقەتۆڵە ٥ ترعَّدَ: بەمانا (إرتعد) دێ ٥ لەقەڵەوییان جەستەی لەرەی لێوە دێ ٥ الرّاعِدُ: هەوری بروسکاوی ٥ (ذات الرواعد): بەڵاو کارەسات ٥ الرَّعْدُ: دەنگێکی گەورەیە پەیدا دەبێ دوای بروسکەو چەخماخە، دەگوترێ: (جاء بذات الرَّعد والصَّلیل): شەڕو بەڵاو کارەساتی هێنا ٥ الرِّعْدَةُ: هەڵلەرزینی جەستەیە لەترسان یان بەهۆی تاوو لەرزەوە، یان هۆکاری تر ٥ الرَّعّاد: هەورێك زۆر بروسکە بهاوێ ٥ کەسێك زۆر بلێ و چەقە چەناو بێ ٥ جۆرە ماسییەکە هەرکاتێ ئادەمیزاد دەستی لێ بدا دەستی دەکەوێتە لەرزین تا ماسییەکە زیندو بێ ئەو لەرزینە بەردەوام دەبێ، ئەو جۆرە ماسییە لەروبارەکانی کیشوەری ئەفریقادا بەتایبەتی روباری نیل دا زۆرە ٥ تاکەکەی (رعادة) ٥ الرَّعادة: مێینەی (الرَّعادة)، دەگوترێ: (سحابة رعادة): هەروا بەمانا زۆر بلێ و چەقە چەناو

دێ، دەگوترێ: (رجـل رعَـادة) ٥ رَعْـدَدَ: زۆری پرسیار کـرد ئیلحاحی کـرد لەسواڵـکردن دا ٥ تَرَعْـدَدَ: لـەرزدایگرت‌و جەسـتەی وشـەقەتۆڵە کەوت ٥ تَرَعْدَدَ الشَّيْئُ: شـتەکە راتڵەقاو کەوتـە هـەژان ٥ الرِّعديـد: کەسێـك لـەکاتی شـەڕو پێکدادان دا بلـەرزێ‌و جەسـتەی وەشـەقە تۆڵـە بکەوێ ٥ ئـافرەتی نـەرم‌و شـل کەلەبـەر نـەرم‌و شلی گۆشتی جەستەی لەرەی لێوە دێ ٥ روەکـی نەرم‌و شلك ٥ الرِّعديدةُ: بەمانا (الرِّعْديد) دێ، چ پیاوبێ چ ژن ٥ رَعْرَعَ الشَّيْئَ: شتەکەی راوەشاند هەڵی تەکاند ٥ رَعْرَعَ اللهُ الغلامَ: خودا ئەو کوڕە لاوەی بـەدی هێنـاوە ٥ رَعْـرَعَ الدَّابَـةَ: سـواری وڵاخەکـە بـوو بۆئـەوەی رای بێنـێ ٥ تَرَعْـرَعَ: دەگوترێ: (تَرَعْرَعَ الصبيُّ) منداڵەکـە جوڵایـەوە، گەشەی کـردو پێـگەیی جەسـتەی رێـك‌و پێـك وەسـتا ٥ یـان خەریکـە لەتەمـەنی دەسـاڵە تێدەپەڕێ، یان تێپەڕێ.

ترعرعـت الأسـنانِ: ددانـی وەشـەقەتۆڵە کـەوتن ٥ تَرَعْـرَعَ المـاءُ أو الـسرابُ: ئاوەکـە یـان تراویلکـە مۆنجاوی دایـەوەو لـەپێش چـاو بریـسکەی داو شۆقی لـێ دەرکەوت ٥ الرَّعراع: گـەنجی جەسـتە جـوان‌و رێـك‌و پێـك ٥ قەڤـەژاژی درێـژ ٥ ترسنۆك ٥ الرُّعْرَعُ: گەنجی رێك‌و پێك‌و جوان ٥ ترسنۆك.

الرُّعْرُعُّ: بەمانا (الرَّعْرَع)دێ ٥ رَاعَزَ: وێـك هاتەوە ٥ رَاعَزَ فلاناً: سـەر زەنشتی فلانـی کـرد ٥ المَرْعَـزُ: گەنـدە مـۆو توکـە وردەی ژێـر خـوری‌و مـوی مـەڕو بـزن ٥ المِرعِـزاءُ: بـەمانا (المَرْعَـزُ) دێ ٥ المِرْعِـز: بـەمانا (المَرْعَـزُ) دێ ٥ المِرْعِـزِيّ: بـەمانا (المَرْعَـزُ) دێ ٥ المُمَرْعَـزُ: دەگـوترێ: (ثَـوبٌ مَمَرْعَز): قوماشێکە لەگەندە موو توکە نەرمەی مەڕو بزن دروستکراوە.

رَعَـسَ: جەسـتەی کەوتـە لـەرزەو هـەژان ٥ بەهێواشی رۆیشت، لەبەر ماندویی‌و بێ هێـزی بـەحاڵ هـەنگاوی هـەڵێنا ٥ سـەری بـادا سـەری راوەشاند بـەهۆی زەعیفـی، یـان خـەواڵویی یـان بێ نیشاتی ٥ أرْعَسَهُ: وەلەرزەی خست ٥ اِرْتعس: بـەمانا (اِرْتَعَـشَ) دێ، واتـە لـەرزی‌و جەسـتەی وەشەقەتۆڵە کـەوت ٥ تَـرَعَّسَ: بـەمانا (اِرْتَعَـسَ) دێ ٥ الرَّعّـاسُ: دەگـوترێ: (رُمْـحٌ رعّـاس): رەبێـکی مەوج مەوجەو جەوهەرەکـەی شـەپۆل دەدا ٥ الرَّعوس: دەگـوترێ: (هو رعوس): سـەری خۆی راناگرێ سەری لۆژە لۆژیەتی یـان بـەهۆی هـەنۆزەوە یـان بـێ هێـزی‌و کـەم نیـشاتی ٥ دەگوترێ: (ناقة رعوس): حوشترێکە خێرا خێرا قاچـەکانی هەڵدەهێنێتـەوە ٥ المِـرْعَسُ: هـیچ‌و پوچ‌و خوێڕی.

رَعَـشَ رَعْـشاً: هەڵلەرزی لێوە لـەرەی پێـکەوت، جەستەی وەشەقەتۆڵە هات.

رَعِشَ رَعَشاً: بەمانا (رَعَشَ)دێ.

رُعِشَ: توشـی لێوە لـەرەو لـەرزین بووە ٥ أرْعَشَهُ: وای لێـکرد بلـەرزێ‌و وەشـەقەتۆڵە بکـەوێ، دەگـوترێ: (أرْعِـشَتْ یـداه): دەسـتی لـەرزۆك بوون ٥ رَعَّشَهُ: بـەمانا (أرْعَـشَهُ) دێ ٥ اِرْتَعَشَ: بـەمانا (رَعِـشَ)دێ ٥ الرُّعَاش: هـەڵ لـەرزین ٥ لەرزۆکییەکـە بـەهۆی نەخۆشـییەوە توشـی ئـادەمیزاد دەبـێ‌و خـۆی بـۆ زەوت نـاکرێ حـەجمینی نابـێ ٥ نەخۆشـییەکی دەمـاری‌و نەعـصابە یـان میکرۆبییـە توشی مـەڕ دەبـێ ٥ الرُّعاشـيّ: (الـشلل الرعاشـي): نەخۆشـییە بەهۆیـەوە ماسـولکەکان زەعیـف‌و رەق دەبـن جەسـتە توشـی لـەرزین دەبـێ ٥ هـەروا ماسـولکەکان ئازاریـان دەبـێ‌و ئادەمیزادەکـە توشـی تـوڕە بـون‌و رارایـی دەکـا ٥ الـرَّعِشُ:

ترسنۆك لەشەڕدا، لەماڵبەخشین دا ◊ (ظَلِیم رَعِشٌ): شتورمورغێکی مل درێژە، یان خێرا ڕۆیە ◊ **الرَّعْشَاءُ**: دەگوترێ: (دابة رعشاءُ): وڵاغێکە سرکە لەبەر تەڕدەماخی خۆی هەر هەڵبەزو دابەزیەتی، یان لەکاتی ڕۆیشتن لەبەر خۆشڕەوی خۆی هەموو جەستەی دەلەرێتەوە ◊ مل درێژ، تیژ ڕەو ◊ **الرُّعْشَةُ**: لەرزین و هەستکردن بەخۆشی یان ناخۆشی ◊ **الرِّعْشَةُ**: بەمانا (الرُّعْشَةُ) دێ ◊ خێرایی و پەلەکردن ◊ **الرَّعِیش**: لەرزۆك، شەپلە لێ دراو ◊ **المُرَعَّشُ**: جۆرە کۆترێکە بەزۆری بەحەواوە دەفڕێ و کەم هەمدا دەدا ◊ **الرِّعْشِیشُ**: ترسنۆك ◊ ئەوکەسەی لەشەڕدا لەترسان لێوە لەرەی پێ دەکەوێ ◊ **الرَّعْشَنُ**: لەرزۆك و شەپلە لێ دراو، دەگوترێ: (جمل رَعْشَنٌ): حوشترێکی خۆشڕەوە لەکاتی ڕۆیشتن دا لەرەی لێوەدێ ◊ ترسنۆك و نەوێر.

رَعَصَ رَعْصاً: لەرزی و کەوتە جم و جۆڵ و هەڵبەزو دابەزو خۆڕاوەشاندن، دەگوترێ: (رَعَصَ البَرْقُ): برۆسکەکە پێچاو پێچی کرد ◊ (رَعَصَ علیه جلده): پێستەکەی لەرزییەوە.

رَعَصَ الشَّیْءَ: شتەکەی ڕاوەشاند هەڵی تەکاند ◊ بۆلای خۆی ڕای تەکاند ◊ **أرْعَصَهُ**: بەمانا (رَعَصَهُ) دێ ◊ **اِرْتَعَصَ**: هەڵلەرزی، خۆی ڕاوەشاند، وەشەقەتۆڵە هات ◊ خوار بۆوەو دوولاهاتەوە، دەگوترێ: (ارْتَعَصَ البرقُ): هەورە بروسکەکە پێچاوپێچ لەمەعانی دا ◊ **ارْتَعَصَ السعرُ**: نرخەکە بەرز بۆوە ◊ **ارْتَعَصَ الجَدْيُ**: کارژیلەکە لەتەڕدەماخی دا هەڵبەزو دابەزی کردو بازی دا ◊ **تَرَعَّصَ**: بەمانا (ارْتَعَصَ)دێ.

رَعَضَ رَعْضاً: بەمانا (رَعَصَ)دێ، واتە خۆی ڕاوەشاند لەرزی و کەوتە جم و جۆڵ ◊ **أرْعَضَهُ**: بەمانا (رَعَضَهُ) دێ ◊ **إرْتَعَضَ**: بەمانا (رَعَضَ)دێ.

رَعَظَ السَّهْمَ رَعْظاً: تیردانی بۆ تیرەکان دروست کرد ◊ کونێکی لەتیرو کەوانەکەدا دروست کرد بۆ ئەوەی تیرەکانی لێوە بخاتە سەر پێ ◊ لای تیردانەکەی توند شەتەك دا ◊ **أرْعَظَهُ**: شوێنی تیری بۆ تیرو کەوانەکە دروست کرد ◊ **أرْعَظَ فلاناً عن الأمر**: فلانکەسی لەکارەکە دابڕی ◊ **رَعَظَهُ**: وەجم و جۆڵی خست، دەگوترێ: (رَعَظَ الأصبع): قامکەکانی جولاندن بۆئەوەی بزانێ کامیان ئیش ناکا.◊ رَعَّظَ الوَتَدَ: سنگەکەی لەقاند بۆئەوەی دەری بهێنێ ◊ **تَرَعَّظَ**: بۆ موطاوعەی (رَعَظَهُ) دێ ◊ خۆی لێ بوارد ویستی خۆی لێ ڕزگار بکا ◊ **الرُّعْظُ**: ئەو شوێنەی تیرەکانی لێوە دەخرێنە سەرپێ بۆ هاویشتن.

رَعَّ رَعًّا: دامرکاو هێدی بۆوە ◊ **الرُّعاع من الناس**: هەرچی و پەرچی و بێ سەرو بەر ◊ **الرُّعاعة**: کەسێك بێ عەقڵ و هۆش بێ.

رَعَفَ الشَّیْءُ رَعْفاً ورعافاً: شتەکە ڕەوان بوو، پێش کەوت.◊ رَعَفَ فلان أو أنفه: خوێن لەلوتی هاتەدەر ◊ خوێنی لوتی بەر بوو.

رَعَفَ بفلان الباب: فلانکەس لەناکاو لەدەرگا کە جووە ژوورەوە.◊ رَعَفَ بە: پێشی خست.

رَعَفَ السائرَ: پێش ڕێبوارەکە کەوت ◊ **أرعَفَ الإناء**: قاپەکەی پڕکرد تالە هەر چوارلایەوە لێی ڕژا ◊ **اِرْتَعَفَ**: پێش کەوت و جووە پێش ◊ **استرعَفَ**: بەمانا (ارتَعَفَ)دێ ◊ **استرعَفَ الشَّیْءَ**: شتەکەی داچۆڕاندو دڵۆپ دڵۆپ ئاوی لێ هێنا،

دەگوترێ: (استرعف الشَحْمَةَ): بەزمەکەی توانـدەوە، دڵۆپ دڵۆپ چەورییەکەی تکا ٥ **استرعف فلاناً**: خوێنی لەلوتی فلانکەس هێنا ٥ **الأُرْعُوفَةُ**: گاشە بەردێکی گەورەیە لەسەر بیر دادەنرێ، ئەوکەسەی ئاو دەردەهێنێ لەسەری رادەوەستێ ٥ یان بەردەکە لەبنکی بیرەکەدا دەبێ ئەوکەسەی بیرەکە پاك دەکاتەوە دەچێتە سەری، یان بەردەکە لەبنکی بیرەکەدا دەمێنێتەوەو لانابرێ ٥ **الراعِفُ**: لوت، یان نەرمایی لوت ٥ لوتکەی شاخ ٥ رمب چونکە نامێری خوێن رێژییە ٥ **الرُّعاف**: خوێنی پژاو لەلوت (خوێنی دەرهاتو لە لوت) ٥ بارانی زۆر ٥ **الرُّعافِيُّ**: بەخشندەو سەخی تەبیعەت، کەسێك زۆر ببەخشێ ٥ **الرُّعوفُ**: بارانی کەم ٥ **الرَّعِيف**: هەوری پێش هەوری باراناوی ٥ **المَراعِفُ**: لوتو دەورو بەری لوت، دەگوترێ: (ما أحسن مراعِفُ أقلامه ومقاطرها): چەند دەمو لێوو لوتو چاوی جوانن ٥ **رَعَقَتِ الدَّابَةُ**: ولاخەکە لەکاتی راکردنو غاردانی دا ورگی دەنگی لێوەهات ٥ **الرُّعاق**: ئەو دەنگەیە لە ورگی ولاخ دەبیسرێ لەکاتی رۆیشتنی دا (الرَّعيق): بەمانا (الرُّعاق): دێ ٥ **رَعَّلَه رعلاً**: شەقی کرد قەڵاشتی، یان درزەکەی زلترکرد.

رَعِلَ رَعَلاً ورَعَالَةً: درێژ بوو، شل بوو، داچۆڕا.

رَعِلَ رعالةً: ئەحمەق و گێل بوو عەقڵی تێك چوو ٥ **أرْعَلَت العروسةُ**: گوێچکەی روەکەکە دەرکەوت، دەگوترێ: گیایەکە سەری دەرهێنا ٥ **أرْعَلَ الرَّجُلَ**: زەبرێکی کوشندەی ئاراستەی پیاوەکە کرد ٥ **رَعَّلَ الكرمُ**: دارمێوەکە تەرزەی دەرکەوتن، تولە ناسکەکانی هاتنە دەر ٥ **استَرْعَلَ**: لەگەڵ وەجبەی یەکەم چووە دەر ٥ **استَرْعَلَت الماشيةُ**: ئاژەڵەکان کۆمەڵ کۆمەڵ بوون، دەشگوترێ: (جاء القوم مسترعلين): خەڵکەکە وەجبە وەجبە هاتن ٥ **الأرعَلُ**: دەگوترێ: (ثوب أرعلُ): پۆشاکێکی درێژە شۆڕ بۆتەوە، یان قەراخەکانی شۆڕبونەوە ٥ (عُشْبٌ أرْعَلُ): گیایەکە درێژبووە تاوای لی هاتووە چۆماوەتەوە ٥ (ضرب أرْعَلُ): زەبرێکە گۆشتی بڕیوەو گۆشتەکە شۆڕبۆتەوە ٥ (غلامٌ أرْعَلُ): کوڕێکە سوننەت نەکراوە ٥ **الراعِلُ**: جۆرە خورمایەکە، یان جۆری باشیەتی ٥ **الرُّعالُ**: ئەو شتەی لە لوت دێتە دەر ٥ **الرِّعْلُ**: لوتکەی کێو ٥ پۆشاکی ئادەمیزاد، دەگوترێ: (مرّبَجَرّ رعله): رۆیشت پۆشاکەکەی بەدوخۆی دا ڕادەکێشا ٥ پشتی گوێچکەی ئاژەڵ کەهەڵبدڕێ ٥ **الرُّعْلُ**: تولەمێوی ناسك ٥ سەرە تەرزەی مێو ٥ **الرِّعلاءُ**: مەڕی گوێچکە هەڵدڕاو، یان گوێچکە درێژ ٥ **الرُّعْلَةُ**: کۆمەڵێکی کەم کە لە پێشەوەی کۆمەڵی زۆر دەڕۆن ٥ شوتورمورغ ٥ ماڵو منداڵ یان خێزانی زۆر ٥ پێستی گوێچکەی ولاخ هەڵدەدڕێ و بەدواوەی هەڵدەواسرێ ٥ درەختی خورمای زۆر بەرز ٥ سەری چوکی نێرینە ٥ **الرُّعلةُ**: دەسکە ڕێحانەو شتی وا کەلەسەر سەر دادەنرێ ٥ تەرزەو تولە مێوی ناسك ٥ **الرِّعْلَةُ**: (أبو رِعلة): کونیەی گورگە ٥ **الرُّعوليُّ**: (شواء رعولي): چاك نەبرژاو، کەمبرژاو، باش نەکولاو ٥ **الرَّعيلُ**: کۆمەڵی کەم لەپیاوو لە ئەسپ، یان ئەو کۆمەڵە کەمەی پێش دەکەوێ و دەبێتە پێشەتای کۆمەڵی زۆر، دەگوترێ: (فلان من الرَّعيل الأول): فلانکەس لەهێشینانی ئەو تاقمو کۆمەڵەیە ٥ **المِرْعَلُ**: شمشێری بڕندە، دەگوترێ: (سيف مِرْعَلٌ).

رَعَمَ رَعماً ورُعاماً: چڵمی هاتە خوار.

رَعَمَ المخاط: لەبەر کزی و لاوازی چڵمی شۆڕبۆتەوە.

رَعَمَ الشَّيْءَ رَعْماً: چاودێری شتەکەی کرد، دەگوترێ: (رَعَمَ الشمس): چاودێری ئاوابوونی خۆری کرد.

رَعُمَ رعامة: بەمانا (رَعَمَ) دێ ٥ رَعَمَةُ: چڵمی ئەوی سرێ ٥ الرُّعام: چاو تێ برین و زۆر سەیرکردن لەکاتی چاودێری کردنی دا ٥ الرُّعامُ: چڵم ٥ دەردێکیشە توشی لوت دەبێ و ئاوی پێوە ناوەستێ و هەمیشە چڵمی دێتە خوارەوە نەخۆشییەکی سارییە توشی وڵاخی سمدار دەبێ و لەوەوە بۆ ئادەمیزاد دەگوێزرێتەوەو کوشندەیەو دەیکوژێ ٥ الرِّعمُ: بەزو پیو ٥ (أم رِغم): کونیەی کەمتیارە ٥ الرُّعومُ: زۆر کزو لاواز ٥ یان کەسێک توشی نەخۆشی ئەوە بووبێ لوتی چڵمی پێوەنەوەستێ و هەمیشە چڵمی شۆڕ بوبێتەوە.

رَعَنَ رُعُونةً: قسەی ناشیرینی کردن ٥ رَعَنَتِ الشَّمْسُ فلاناً رعناً: خۆر لەسەری فلانکەسی داو مێشکی ئازار دا ٥ جەستەی شل و شێواوبوو بێ هۆشی بەسەردا هات.

رَعِنَ رَعَناً: بەمانا (رَعَنَ) دێ.

رُعِنَ: بێ هۆش بوو لەهۆش خۆی چوو ٥ الأرعَنُ: قسە تڕن ٥ دەم و لەفظ ناشیرین ٥ (جیش أرعن): سوپای زۆرو خاوەن کەرەستەی شەڕ، یان سوپایەک لەبەر زۆری بێ شماری دەڵێی دەریایەو تێکەوە دەهاوێ ٥ (جبل أرعن): کێوێکە لوتکەی زۆرو بەرزی هەمن ٥ (رجل أرعن): پیاوی لوت درێژە ٥ الرَّعْنُ: کارکردنی خۆر لەمێشک و ئازاردانی ٥ لوتکە شاخی بەرز ٥ الرَّعناءُ: مێینەی (الأرعن) ٥ جۆرە ترێیەکە لەوڵاتی طائیف، سپییەو بۆڵەکانی درێژن (ترێ تایەفی) ٥ ناوێکی شاری بەصرە یە ٥ الرُّعون: بەهێزو توانا ٥ زۆر جەم و جوڵ کەر (ماخۆلان تێکەوتوو) ٥ الرُّعونة: لەمزاراوەی صۆفیان دا راوەستان لەبەردەم داخوازییەکانی نەفس.

رَعَا عنه رعواً ورعوى: وازی لێهێنا، لێی نەبان بوو.

رَعَا فلاناً رَعْواً: لێی تورە بوو، تڕۆی کرد، گێڕایەوە.

ارعوى عنه: بەمانا (رَعَا) دێ ٥ الأرعاوِيّة: ئاژەڵی پاشا کە هەموویان نیشانە کراون و لەوەڕگای تایبەتییان هەیە ٥ الأرعُوَةُ: ئەری ئامێری جوتکردن و کێڵان ٥ الرُّعاوِي: حوشترێک لەدەورو بەری هۆبەو ڕەشماڵ بلەوەڕێ و لەهەوارگەو نیشینگەی خێڵەکە دوور نەکەوێتەوە ٥ الرّعاويّة: ئاژەڵێک بلەوەڕێندرێ بۆ پاشا یان بۆ فرۆشتن و جەڵەبکاری.

رعت الماشية رعياً ومرعىً: ئاژەڵەکە بۆخۆی لەوەڕاو شوانی لەگەڵ نەبوو یان پێویستی بەمالیک و ئالف نەبوو.

رعى الحيوانُ النبات: ئاژەڵەکە گیایەکەی خوارد.

رعى الشَّيءَ رعياً ورعايةً: پارێزگاری شتەکەی کرد ٥ چاودێری کرد ٥ أرعت الأرضُ: زەوییەکە لەوەڕی زۆر بوو بەروبومی زۆر بوو ٥ أرعى عليه: هێشتیەوە ٥ بەزەیی پیاهاتەوە ٥ گوێی بۆڕاگرتن دەگوترێ: (فلان لايرعى الى قول أحد): فلان گوێ بۆقسەی کەس ڕاناگرێ.

رعى الماشيةَ: ئاژەڵەکانی لەوەڕاندن.

رعى اللهُ الماشيةَ: خودا گیاو گژی بۆ ئاژەڵەکان رواند.٥ رعى فلاناً المكانَ: پاوان و لەوەڕگای بۆ ئەو شوێنە دانا.

رعى فلاناً سمعه: گوێی بۆ فلان گرت و بەقسەی کرد ٥ راعاه مراعاةً ورعاءً: مولاحەزەی کرد، چاودێری کرد ٥ دەگوترێ: (راعى الأمرَ):

سەرنجی کارەکەی داو چاوەڕوانی سەرەنجامی بوو ◊ چاودێری کردو هێشتیەوە ◊ هەروا بەمانا لەگەڵ لەوەڕان دێ، دەگوترێ: (راعی الجملُ الخَروفَ): حوشترەکە لەگەڵ کاوڕەکە لەوەڕا ◊ راعی فلاناً سَمْعَهُ: گوێی بۆ فلانکەس راگرت ◊ هەروا دەگوترێ: (هو لایراعي الیه): ئەو گوێ ناداتە ئەو ◊ إرْتعت الماشیة: بەمانا (رَعَتْ) دێ ◊ تَرَعَّتِ الماشیةُ: بەمانا (رَعَتْ)دێ ◊ استرعاه الشَّیْئَ: شتەکەی پاراست، پارێزگاری لی کرد، یان داوای لی کرد چاودێری شتەکە بکا ◊ لەپەندی پێشینان دا هاتووە: (من استرعی الذئب فقد ظلم): کەسێك گورگ بکا بەشوانی مەڕ ستەمکارە ◊ التُرعایَةُ: کەسێك پیشەی خۆیو باوكو باپیری شوانی بووبێ ◊ التُّرْعِيّ: دەگوترێ: (انه لِتِرْعِيُ مال): زۆر باش سەروکاری ماڵو سامانی خۆی دەکا ◊ یان زۆر بەباشی حوشتر بەخێو دەکا ◊ التِّرْعِیَّةُ: بەمانا (التِرْعِيُّ) دێ ◊ الرّاعي: شوان ◊ هەرکەسێك کاروبارێکی بەدەستەوە بێ، وەکوو فەرمانڕەواو سەرۆك خێڵو سەرۆك خێزان ◊ هەروا بەمانا چاودێرو جاسووس دێ ◊ (راعي البستان): جۆرە کوللەیەکە ◊ (راعي الجوزاء): و(راعي النعائم): دوو ئەستێرەن ◊ الراعِیّة: مێینەی (الراعي)یە ◊ راعیة الشیب: سەرەتای پیری ◊ الرِّعایَةُ: پیشەی شوان ◊ الرَّعویة: نیسبەتە بۆ رەعیەتبوون، دەگوترێ: (فلان من الرعویة العثمانیة) ◊ الرُّعْيُ: دەگوترێ: (رعیاً لك): واتە خودا بتپارێزی ◊ الرِّعيُ: لەوەڕ، ئەوشتەی ئاژەڵ دەیخوا ◊ الرِّعْیَةُ: ئەو حاڵەتو جۆنیەتەیە کە لە لەوەڕەکەوە دیارە یان جونیەتی هەڵسو کەوتی شوانەکەیە ◊ هەروا بە زەوییەك دەگوترێ کەبەردی زۆری تێدابێو بەگاسنو شتی وا ئەکێڵدرێ ◊ ئەو گیاو گژەی خودا لە لەوەڕگادا دەیڕوێنێ ◊ الرَّعِیَّةُ: حەیوانی لەوەڕاو، کۆمەڵگایەك کەپیاوێك سەرو کاری کاروباریان بکاو بەرژەوەندییەکانیان بپارێزێ ◊ المُراعاةُ: (مراعاة النظیر): لەزاراوەی زانایانی بەدیع دا بریتییە لە کۆکردنەوەی شت لەگەڵ شتێکی تری موناسیب دا، وەکوو بازاڕو مامەڵەو دەلالیو کرێ حەماڵی..هتد ◊ المَرْعی: گیاو گژو لەوەڕ◊ پاوانو شوێنی ئاژەڵ لێ لەوەڕان ◊ المَرْعاةُ: بەمانا (المرعی) دێ.

رَغِبَ فلان: سوور بوو لەسەر شتەکەو تەماعی تێیدا بوو.

رَغِبَ الیه: لێی پاڕایەوەو پەرستشی بۆکرد.

رَغِبَ عن الشّيْءِ: وازی لەشتەکە هێناو بەنەنقەست دەست بەرداری بوو.

رَغِبَ بنفسه عن الشّيْءِ: خۆی لەوشتە بەرزتر زانی.

رَغِبَ بنفسه عن فلان: وای زانی پیاوەتی بەسەر فلانەوە هەیە.

رَغِبَ بفلان عن كذا: وایکرد فلان ئەوشتەی نەوێ ◊ پێی ناخۆش بوو بۆ ئەو بێ.

رَغِبَ الشّيْءَ وفیه: ویستی، گەرەکی بوو.

رَغُبَ رُغْباً ورَغابةً: بەرفراوانو گەورە بوو.

رَغِبَ الوادي: شیوەکە گەورە بوو.

رَغِبَ فلان: فلانکەس زۆرخۆر بوو، چڵێسییەکەی زیادی کرد ◊ أرْغَبَ فلان: فلان دەوڵەمەند بوو، ماڵو سامانی زۆر بوو ◊ أرْغَبَ فلان فلاناً في الشّيْءِ: فلان وایکرد فلانکەس حەزی لەشتەکە بێ ◊ أرْغَبَ عنه: وای کرد فلان فلان شتی نەوێ، حەزی لی نەبێ، دەگوترێ: (أرغَبَ الله قدرك): خودا رێزت زیاد بکا ◊ رَغَّبَهُ فیه: وای کرد رەغبەتی بۆی هەبێ ◊ ئەوەی دەیویست دایە دەستی ◊ ارْتَغَبَ الحملُ: حەملەکە قورس

بوو كەوتە نۆمانگو نۆ ڕۆژى خۆيەوە ٥ ارْتَغَبَ الشَّيْئَ وفيه: ڕەغبەتى لەشتەكە بوو، بەدڵى بوو ٥ تَرَاغَبَ: بەرفراوانو گەورە بوو ٥ الرُّغَابُ: زەوى نەرمەڵان ٥ زەوييەك بارانى زۆرى لێ نەبارێ، لافاوى لێ هەڵنەستێ، يان ئەرزى نەرمەڵانو دەشتو بەرفراوان ٥ الرُّغُبُ: زەوييەك زۆر ئاوخۆر بێ ٥ الرُّغْبَانَةُ: حەبلى نەعل ٥ الرَّغِيب: (وادٍ رَغِيب): شيوێك زۆر ئاوبگرێ ٥ حەزلێكراو ٥ (رجل رغيب): پياوێك هەنگاوى درێژ بهاوێو زەوى ببێچێتەوە ٥ (جملٌ رغيب): بارى قورس ٥ الرَّغِيبة: مێينەى (الرَّغيب)ە ٥ هەروا بەمانا حەزلێكراوە ٥ بەخششى زۆرو زەبەندە ٥ دەگوترێ: (فلان يفيد الغرائب ويفيء الرَّغائب) ٥ المَرْغَبُ: حەزو تەماع، ژيانى ناخۆشو بوارەكانى ژيان ٥ المَرْغَبَةُ: بەمانا (المَرْغَبُ)دێ.

رَغَثَ أُمَّهُ رَغْثاً: دايكى شيرى دايە.

رَغَثَ فلاناً: هەرچى فلانكەس هەيبوو لەڕێگاى بەخششەوە لێى وەرگرتو هيچى پێ نەهێشت ٥ يان زەبردواى زەبر لێى داو تێى سرەواند.

رُغِثَ رَغْثاً: هەرچى هەيبوو بەبەخشين لەناوى برد ٥ (هو مرغوث وهي مرغوثة) ٥ رُغِثَتِ المراة: ئافرەتەكە ڕەگى شيرى ناو مەمكى ئازارى بوو ٥ أرْغَثَتْهُ: شيرى دايە ٥ أرْغَثَ فلاناً: بەمانا (رَغَثَهُ) دێ ٥ يان زەبرى لەڕەگى شير هێنى مەمكى دا ٥ الرُّغَاثُ: زەوى نەرمەڵان كەبەبارانى زۆر نەبێ لافاوى لێ هەڵنەستێ ٥ الرُّغَثَاءُ: ڕەگێكە لەمەمك دايە شيرى لێوە دێتەدەر.

الرَّغُوثَةُ: ئافرەتى شيردەر.

رَغِدَ العَيْشُ رَغْداً: ژيانى خۆش بوو لەهيچ يەكى نەكەوت لەنازو نيعمەت دا گەورە بوو

رَغُدَ العَيْشُ رَغَداً ورَغَادَةً: بەمانا (رَغِدَ)دێ ٥ أرْغَدَ: كەوتە ناو ژيانى خۆشو پڕنازو نيعمەتەوە، يان دەوڵەمەند بوو توشى ژيانى خۆش هات ٥ أرْغَدَ عَيْشَهُ: ژيانى خۆش كرد ٥ أرْغَدَ الماشيَةَ: ئاژەڵەكەى بەرەڵاكرد بۆخۆى بە ئارەزوى خۆى بلەوەڕێ ٥ استرغَدَ العَيْشَ: ژيانى خۆشى دەستكەوت ٥ إرْغَادَّ اللَّبَنُ: شيرێكە هەندێكى تێكەڵاو بەهەندێكى بوو باش نەمەيى ٥ إرْغَادَّ فلان: فلانكەس ڕەنگى هەڵبزڕكاو ڕوخسارى گۆڕا بەهۆى نەخۆشى يان ڕق هەڵسان يان كەم خەوى، دەگوترێ: (إرْغَادَّ النائمُ): نوستوەكە لەخەو هەڵسا بەخەوالۆيى خەو بەرى نەدابوو ٥ إرْغَادَّ في رأيه: لەبيرو بۆچون دا ڕاڕايەو هەردەمە لەسەر ڕايەكە نازانێ چۆن كارو بارى خۆى بەڕێوە بەرێ ٥ إرْغَادَّ الغضبانُ: ڕق هەڵساوە كە لەبەر زۆرى ڕقەكەى وەڵامى پێ نەدرايەوە ٥ الرَّاغِدُ: ژيان خۆشو بەناز پەروەردە ٥ الرُّغْد من العيش: ئەو كەسەى بەبێ ماندوو بوون ژيانى خۆشى بۆ دابين ببێ، وەكوو ژيانى ناو بەهەشت ٥ دەگوترێ: (هو في رغد من العيش): ئەو لەژيانێكى خۆشو بێ ماندوو بون دايە، ڕزقو ڕۆژى زۆرو زەبەندەيە ٥ الرَّغِيد: ژيانى خۆشى بێ كۆسپو ئارەحەتى ٥ الرَّغِيدة: مێينەى (الرَّغيد) ٥ شير بكوڵێندرێ يان ئاردى بەسەرا بكرێ تاوەكوو پەڵوى لى دێ ئەمجار بەكەوچك بخورێ ٥ ڕۆنەكەرە ٥ المَرْغَدَةُ: باخ ٥ باغچە ٥ رَغْرَغَ العيشُ: بەمانا (رَغِدَ) دێ ٥ رَغْرَغ فلان: فلانكەس نقومى نازو نيعمەت بوو توشى خێرو بێرى زۆرو زەبەندە بوو ٥ رَغْرَغَت الماشية: ئاژەڵەكە بەئارەزوى خۆى هەموو ڕۆژێ دەچێ بۆسەر جۆگا بۆئاو خواردنەوە ٥ بەكەيفى خۆى لەدەورو بەرى

جۆگاکە گیاو گژ دەخواو ئاو دەخواتەوە ٥ بەکوردی خۆمان وەکوو (مانگای مالوان) دەلەوەڕێو لەپەناوە ئاو دەخواتەوە ٥ **رَغْرَغَ الإبلَ**: گیاو گژی مزرەتامی بۆ حوشترەکە داناو ئەویش حەزی لی ناکا.

رَغْرَغَ الأمرَ: ئیشەکەی شاردەوە ٥ **المُرَغْرَغُ**: ریسو بەنێك نەچندرابێ، پارچە پارچە نەکرابێ ٥ **رَغَسَتِ المرأةُ**: ئافرەتەکە مندالی زۆر بوون.

رَغَسَ اللهُ القَوْمَ: خودا ئەو نەتەوەیەی زۆرو گەشەدار کرد.

رَغَسَ اللهُ المالَ أو الولدَ: خودا بەرەکەتی خستە ناوماڵو منداڵەوە.

رَغَسَ اللهُ فلاناً مالاً أو ولداً كثيراً: خودا ماڵو سامانی زۆری بەفلانکەس داو بەرەکەتی خستە ناویەوە یان منداڵی زۆری پێداو لێیان حەسایەوە ماڵو منداڵی پڕخێرو فەڕبوون ٥ **أرْغَسَ اللهُ المالَ**: بەمانا (رَغَسَهُ)دێ ٥ **أرغَسَهُ مالاً**: بەرەکەتی بۆ خستە ناو ماڵو سامانەوە ٥ **أرْغَسَ نَفْسَهُ**: خۆشی بۆ خۆی دەستە بەر کرد ٥ **رَغَّسَهُ**: بەمانا (أرْغَسَهُ) دێ ٥ **استرغَسَهُ**: بێ هێزی کردو چەماندی، نەرمی کرد ٥ **الرُّغْسُ**: خێرو بەرەکەتو خۆشیو هەرزانی ٥ **الرِّغْسُ**: پەزدان، یان ئەوشتەی کە لەگەڵ منداڵ دا دێتەدەر وەکوو چڵم وایە ٥ **المُرغِسُ**: ژیانی خۆشو بێ کۆسپو نارەحەتی ٥ **المَرْغُوسُ**: روخساری گوشادو تەڕو تازەو خێر لێ وەشاوە ٥ **المَرْغُوسَةُ**: تێکەڵو پێکەڵو ناڵەبار ٥ ئافرەتێك بەسكو زابێ، منداڵی زۆر ببن.

رَغَشَ عليه: دوزمانی بەسەرەوە کرد، ئاژاوەی نایەوە، دەگوترێ: (لا تَرْغَشْ علينا): موشاغەبەمان لەسەر مەکە ٥ **الرَّغيفةُ**: توێژ (سەر توێژی ماستو شیر) ٥ شیر بکوڵێندرێو ئاردی بەسەردا بکرێ تاوەکوو پەڵوی لێ دێ، جۆرە خواردنێکە دەڵێن دەرمانە بۆ ئافرەتێك تازە منداڵی بوو بێ ٥ هەروا بەخواردنێکیش دەگوترێ وەکوو پەڵو وایە لەخورما دروست دەکرێ ٥ هەویری شل ٥ گیای نەرم ٥ ژیانی بەختەوەر.

رَغَفَ العجينَ ونحوه رَغْفاً: هەویرەکەی کرد بەهەنگوتك ٥ **رَغَّفَ العجينَ ونحوه**: بەمانا (رَغَفَهُ) ٥ **الرَّغيف**: هەنگوتکە هەویر کە ئامادە دەکرێ بکرێ بەنان.

رَغَلَ أمَّهُ: قومە شیرێکی لەدایکی دزی.

رَغِلَ رَغَلاً: کێری نەبڕاوە، سوننەت نەکراوە ٥ **أرْغَلَ**: کاری خراپی کرد، شتەکانی لەشوێنی خۆیان دانەنا ٥ **أرْغَلَ الزرعُ**: دانەوێڵەکە پێگەیی، دەنکەکانی رەق بوو ٥ **أرْغَلَ فلان**: فلانکەس کاری منداڵانەی ئەنجام دا ٥ لەکاتی ترسو ناخۆشی دا هانای بۆ دایکی دەبرد، یان وەکوو منداڵ دەدوا ئەمەش مانای وایە پیاوەتی تێدا نییە ٥ **أرْغَلَتِ الأمُّ المولودَ**: دایکەکە شیری دا بەمنداڵەکەی ٥ **أرْغَلَ الطائرُ فَرْخَهُ**: باڵندەکە بژێوی بۆ بێچووەکانی دابین کردو خۆراکی پێدان ٥ **الأرْغَلُ**: سوننەت نەکراو یان (دەعبازل) ٥ **الرُّغْلَةُ**: شیر پێدان بەلەنکاوو بێ ئاگاداری ٥ **الرُّغْلَةُ**: ئەو پێستەیە کەلەکاتی سوننەتکردن لەهێنی نێرینەی دەکەنەوە ٥ **الرَّغُول**: دەگوترێ: (شاة رَغُول): کاوڕەو شیردەخوا ٥ (فلان رمٌّ رغول): فلانکەس هەموو شتێك کۆدەکاتەوەو دەیخوا (هەموو شتێك دەماشێتەوە).

رَغَمَ رَغماً ومَرْغماً ومَرغمةً: ملکەچ بوو، بەناچاری ملکەچ بوو، دەگوترێ: (رَغَمَ أنفُهُ): لوتی نایە

سەرزەوی ٥ أرغَمَ فلاناً: فلانکەسی ناچار کرد، زەلیلی کرد.٥ رَغِمَ رَغماً: خۆڵاوی بوو، لەگڵی دا ٥ زەلیل کەوت ٥ بە زۆرە ملێ کاریان پێ کرد ٥ أرْغَمَهُ: بەمانا (رَغَمَهُ)دێ، دەگوترێ: (أرغم أنْفَهُ) ٥ راغَمَ: بەجێی هێشت، ڕۆیی ٥ راغَمَ فلاناً: دەنگی لەفلانکەس دابڕیو دژایەتی لەگەڵ دا کرد، دەگوترێ: (فلان لا یراغِمُ شیئاً): فلان پێویستی بەهیچ نییە ٥ رَغَّمَهُ: بەمانا (رَغَمَهُ) دێ ٥ رَغِمَ فلان أنْفَهُ: فلانکەس زەلیلو ناچار بوو ٥ تَرَغَّمَ فلاناً: کارێکی وای کرد فلانکەسی ناچار کرد ٥ الرَّاغِمُ: بەمانا (المُرْغَمُ) دێ، واتە ناچارکراو ٥ الرَّغامُ: گڵو خۆڵ، دەگوترێ: (ألقاه في الرَّغام): زەلیلی کردو ئیهانەی کرد، ناچاری کرد ٥ الرُّغامی: لوت ٥ بۆری هەناسە ٥ هاوسانو گەورە بوونی جگەر ٥ الرُّغامَةُ: داواکاریو پێویستی ٥ الرَّغْمُ: بەمانا (الرَّغام)دێ، دەگوترێ: (فعله علی رغَمِهِ وعلی الرغم منه، وعلی رغم أنفه): واتە بەزۆرە ملێ ئەوکارەی کرد ٥ الرُّغْمُ: پێناخۆشبون، ناچاری ٥ زەلیلی، دەگوترێ: (فَعَلَهُ علی رُغمِهِ) ٥ المُراغَمُ: پەناگاو شوێنی لێ حەوانەوە ٥ قەڵاو شوێنی خۆپاراستن ٥ المَرْغَمُ: لوت ٥ دەشگوترێ: (مالي عن ذلك مَرْغَمٌ): دەربارەی ئەوشتە هیچ دەسەڵاتێکم نییە ٥ مَراغِمُ الإنسان: واتە لوتیو دەورو بەری ٥ المَرْغَمَةُ: داواکاریو پێویستی

رَغَنَ الیه رَغْناً: بۆلای هاتەوە، مەیلی بۆ کرد ٥ گوێی بۆ قسەکانی گرتو بەدڵی بوون.

رَغَنَ فیه: تەماعی لێ کرد.

رَغَنَ فلان: فلانکەس لەنازو نیعمەت دا گەورە بوو، بە ئارەزۆی خۆی لەژیانی دا خواردیو خواردیەوە، دەگوترێ: (یومُ رَغْنٍ): رۆژی خواردنو خواردنەوەیە ٥ رۆژی نازو نیعمەتە ٥ أرْغَنَ: فەرمانبەردار بوو ٥ أرْغَنَ الیه: بۆلای چوو، بۆی گەڕایەوە ٥ أرْغَنَ فلاناً: خواردەمەنی دا بەفلان ٥ أرْغَنَ الأمْرَ: کارەکەی ئاسان کرد.

رَغَا رَغواً: سەر توێژی گرت، سەرتوێژی لێ پەیدا بوو.

رَغَا البعیرُ ونحوه: حوشترەکە یان رەشە وڵاخەکە بۆڕاندیو ناڕەحەت بوو هاواری لێ هەڵسا، دەگوترێ: (رغا الصَّبِيُّ): منداڵەکە زۆر بەتوندی گریا ٥ (رغا الرعد): هەورەکە گۆڵاندی، گرماندی.

رَغَا فلان: فلانکەس زۆری قسەکرد زۆر بلێ بوو ٥ أرغی: سەر توێژی بۆ پەیدابوو، یان سەر توێژی زۆر بوو، دەگوترێ: (أرغی فلان وأزبد): فلان رقی هەڵساو هەڕەشەی کرد ٥ هەروا دەگوترێ: (جئته فما أرغی ولا أشفی): هاتم بۆلای نەچاکو نەخراپ نەکەمو نەزۆر هیچی نەدامێ ٥ نەحوشتری دامێ نەمەڕ ٥ أرغی البعیرَ: حوشترەکەی خستە بۆڕە بۆڕ ٥ أرغی فلاناً الحدیثَ: فلانکەس قسەی کەم ترکرد لەو ٥ رَغَّی الشَّيْءُ: بەمانا (أرغی) دێ، دەگوترێ: (کلام مُرَغٍ): قسەیەکە لەڕێی حاڵی نابێ ٥ رَغَّی فلاناً: رقی فلانکەسی هەڵساند ٥ ارتغی الرَّغوة: سەر توێژەکەی هەڵقوڕاند ٥ تراغَوا: هەریەکەیان لەعاست خۆیەوە بارەی لێ هەڵسا، دەگوترێ: (تراغت الرِّکابُ وتراغوا علیه): سوارەکان هەریەکەیان لەعاست خۆیەوە هەرا هەرایەتی ٥ الرَّاغِیَةُ: حوشتر، دەگوترێ: (ماله ثاغیة ولا راغیة): ئەمەڕی هەیە نە حوشتر ٥ الرُّغاء: بۆڕەی حوشتر ٥ بەدەنگی گیانلەبەری تریش دەگوترێ ٥ جاری وادەبێ بۆ هەموو دەنگێك بەکاردێ، وەکوو دەڵێ: (سمعت رغاء

الرعد): گوێم لەگرمەی هەور بوو ◊ **الرُّغاوى**: ئەو توێژو دیاردەیەیە لەسەر شلەمەنی دەردەکەوێ لەکاتی کوڵاندنی دا یان لەکاتی هەژان‌و راوەشانی یان لەکاتی توانەوەی شت دا ◊ **الرُّغاوة**: بەمانا (الرُّغاوى) دێ ◊ **الرِّغاء**: زۆر بڵێ ◊ دەنگ گەورە ◊ دەنگ ناخۆش ◊ **المِرْغاةُ**: کەوگیر ◊ ئامێرێکە توێژو شتی وای لەسەر شلەمەنی پێ هەڵدەگیرێ.

رَفَأ الثوبَ ونحوه رَفْئاً ورفاءً: دڕاوی پۆشاکەکەی دوریەوەو لێکی داو چاکی کردەوە.

رَفَأ بينهم: نێوانی باش کردن.

رَفَأ فلاناً: فلانکەسی هێدی کردەوەو ترس‌و خۆفی لێ ڕەواندەوە.

رَفَأ السفينةَ: کەشتییەکەی لەبەندەر نزیک کردەوە ◊ **ارفَأَت السَّفينةُ**: کەشتییەکە لەبەندەر نزیک بۆوە ◊ **ارفَأَ فلان اليه**: فلانکەس مەیلی ئەوی کرد ◊ **ارفَأَ فلاناً**: فلانکەسی هەڵخەڵەتاند، مـوداراتی لەگەڵ کرد ◊ **رَافَأَهُ مرافأةً ورفاءً**: ڕەزامەندی بۆ نواند، پێی ڕازی بوو، دەگوترێ: (رافأ في البيع): لەماڵەکەدا لێبوردەیی نیشانداو نەوازشی بۆ نواند ◊ **رَفَّأَهُ ترفئةً وترفيئاً**: پیرۆزبایی کردو وتی: بەخۆشی‌و بەکوڕو کچی باش ژیان بەسەر بەرن ◊ **الرِّفاء**: پێکەوە هەڵکردن‌و بەخۆشی ژیان بەسەر بردن ◊ **الرِّفاءة**: پینە دۆزی پۆشاک ◊ **الرَّفّاءُ**: ئەوکەسەی پۆشاك پینە دەکاو چاکی دەکا ◊ **المرفَأ**: بەندەری کەشتی ◊ (ك: مرافِئ) ◊ **اَلْيَرْفَئِيُّ**: ترسنۆك ◊ بەندەی هەڵاتوو ◊ حوشتر ◊ ئاسك ◊ شوانی مەڕو بزن ◊ **اِرْفَأَنَّ**: بێ هێزو شل‌و شێواو بوو، دوای تورەبوون هێواش بوومەوە ◊ **اِرْفَأَنَّ غَضَبُهُ**: ڕق‌و کینەی نیشتەوەو هێواش بۆوە ◊ **اِرْفَأَنَّ عَيْشُهُ**: دوای کەم‌و کورتی‌و هەژاری ژیانی خۆش بوو، گوزەرانی باش بوو ◊ **الرُّفَأنِينَةُ**: ژیانخۆشی ◊ ناز پەروەردەیی.

رُفِّتَ رَفْتاً: تێك شكاو وردو خاش بوو ◊ دابڕا، بڕایەوە.

رَفَتَ فلان الشَّيْءَ: فلانکەس شتەکەی شکاندو کردی بەوردەو پردە.◊ **تَرَفَّتَ**: بەمانا (رَفَتَ)دێ ◊ **الرُّفاتُ**: وردە شت لەهەر جۆرە شتێکی بشکێ‌و ورد بکرێ‌و ببێتە پرپۆڵە ◊ **الرُّفَتُ**: ئەوکەسەی شت ورد دەکاو دەیهاڕێ ◊ کای وردکراو.

رَفَثَ في كلامه: قسەی ناشیرینی کرد.

رَفِثَ رَفَثاً: بەمانا (رَفَثَ)دێ ◊ **رَافَثَهُ**: بەقسەی ناشیرین لەگەڵی دوا ◊ **تَرَافَثُوا**: قسەی ناشیرینیان ئاراستەی یەکتر کرد ◊ **الرَّفَثُ**: رابواردن‌و سەرجێیی کردنی پیاو لەگەڵ هاوسەری خۆی دا ◊ **رَفَدَهُ رفداً ورفادةً**: باربوی کرد، شتێکی دایە پێویستی خۆی پێ دابین بکا ◊ گرتی‌و کەمەندی کرد.

رَفَدَ فلاناً: یارمەتی فلانکەسی دا ◊ بەخششی پێدا.

رَفَدَ الدَّابَّةَ وعليها: ژێر زین‌و ژێر کورتانی بۆ وڵاخەکە دابین کرد ◊ **رَافَدَهُ**: یارمەتی دا ◊ **رَفَّدَ**: بەشێوەی گورگە لۆقە رۆیی ◊ **رَفَّدَ القومُ فلاناً**: گەلەکە فلانکەسیان کردە سەرۆك‌و گەورەی خۆیان‌و ڕێزیان لێ گرت ◊ **إرْتَفَدَ منه**: بەشی خۆی بەرکەوت ◊ **إرْتَفَدَ مالاً**: ماڵ‌و سامانی پەیدا کرد ◊ **ترافَدُوا**: یارمەتی یەکتریان دا ◊ **استرفَدَهُ**: داوای بەش‌و باری خۆی کرد ◊ یارمەتی دا ◊ **الترفيد**: دواوەی شت ◊ سمت ◊ **الرّافِدُ**: جێگیری پاشا ◊ ئەو کەسەی لەشوێنی پاشا دادەنیشێ‌و کارەکانی جێ بەجێ دەکا ◊ چۆم ◊ روباری بچوك بچوك کە دەچنەوە سەر چەمی گەورە ◊ **الرّافدان**: روباری دیجلەو

روباری فورات ٥ الرّافِدة: لەزانیاری هەندەسەدا بریتییە لە دارێك یان چەند دارێکی بچوك پەیکەری باڵەخانەو ئامێریان لێ پێك دەهێندرێ بۆ فێربونو پراوە پێکردن ٥ الرِّفادةُ: جسری ئەملاو ئەولای زین ٥ ئەو خۆراكو شتەیە کاتی خۆی قورەیش لەماڵو سامانی خۆیان کۆیان دەکردەوەو خواردەمەنیو ئاویان پێ دەکڕی بۆ حاجیە هەژارەکان ٥ ئەو پارچە قوماشەیە لەژێر زینەوە لەپشتی وڵاخ دەکرێ ٥ پارچە قوماشێکە برینی پێ دەبەسترێ ٥ الرِّفْدُ: بەشو بارو قاپو قاچاخی گەورە وەکوو لەگەنو سەعەندو شتی وا ٥ قاپی شیر، مەنجەڵی شیر، دەگوترێ: (أريق رَفْدُ فلان): فلانکەس کوژرا یان مرد ٥ الرِّفْدُ: بەمانا (الرُّفْدُ) دێ ٥ بەخششو عەطا ٥ یارمەتی ٥ الرِّفْدَةُ: تاقمێك ئادەمیزاد.

الرِّفود: ئاژەڵی بەشیر؛ کەهەموو جارێ مەنجەڵێك پڕبکا ٥ الرَّفیدةُ: دەگوترێ: (هو رفیدة صدق): ئەو یارمەتیدەری راستەقینەیە ٥ الرَّوافد: داری راهێڵکراوی هەڵاشی خانوو ٥ المِرْفَدُ: یارمەتی ٥ (ك: مَرافِد) ٥ المِرْفِدُ: پەرداخی گەورە، یان مەنجەڵی گەورە ٥ المِرْفَدُ: ئەو نیسفنجو شتەیە ئافرەت دەیخاتە سەر سمتی بۆئەوەی سمتی قەڵەوو گەورە بنوێنن ٥ پیاڵەو پەرداخی گەورە ٥ مەنجەڵی گەورە ٥ (ك: مرافِدُ) ٥ رَفْرَفَ الطائر: باڵندەکە باڵەکانی راست کردن لێکی دان ٥ باڵەکانی خستنە جمو جوڵ بەدەوری شتێك دا ویستی خۆی بەسەردا بدا ٥ رَفْرَفَ العَلَمُ: ئاڵاکە شەکایەوە، باهێنایی‌و بردی ٥ رَفْرَفَ المحموم: تادارەکە هەڵ لەرزی ٥ رَفْرَفَ الشَّیْئُ: شتەکە دەنگی لێوەهات ٥ رَفْرَفَ علیه: سۆزی بۆ دەربڕینو خستنیە ژێر باڵی خۆیەوە ٥ الرَّفْرافُ: باڵ ٥ بێچوە حوشتر ٥ هەروا ناوە بۆ جۆرە چۆلەکەیەك کەپەلاماری سێبەری خۆی دەدا، کەبەسەر ئاودا دەڕوا وێنەی خۆی دەبینێ پەلاماری دەدا، دەشگوترێ: (ثغرٌ رفراف): ددانو پوکی درەوشاوە ٥ الرَّفْرَفُ: رەفە، کەشتی نایابو عەنتیکەی لەسەر ریز دەکرێ ٥ هەروا ناوە بۆ دیکۆرو کۆرنیشی خانوو کەلەدیوار دەردەچن بەمەبەستی دور خستنەوەی تیشکی خۆر لەخانوەکە ٥ داوێنی کراسو زرێو کەوا ٥ پەردە ٥ راخەر ٥ پشتی، کەشانی لەسەر دادەنرێ، دەشگوترێ: (ثوب رفرف): قوماشی تەنك ٥ الرَّفْرَفَةُ: تاکی (الرفرف)ە، واتە: کورسی قەنەفە

رَفَسَ رَفْساً ورفاساً: بەقاچ رایکرد، قاچی لێ دا ٥ قاچی تێوەژەنی.

رَفَسَ فلاناً رَفْساً ورُفوساً: بەقاچ لەسنگی دا، قاچی لەسنگیەوە ژەنی.

رَفَسَ الدّابّةَ: وڵاخەکەی بە حەبلی بەلەمەکەوە بەستەوە.

رَفَسَ الشَّيْئَ: شتەکەی کوتا، وردی کرد ٥ الرِّفاس: حەبلێکە دەکرێتە باریکایی پشتی سمتی وڵاخەوەو بەئەژنۆیەوە دەبەسترێ ٥ الرَّفّاسُ: دۆلابی کەشتی ٥ بەلەمێك بەمەکینە بڕۆیەندرێ ٥ الرَّفُوسُ: وڵاخێك قاچ پێشەوەی هەڵنێ.

المِرْفَسُ: ئامێری شت کوتان وەکوو کوتکی ساوەر کوتانو ئەو جۆرە شتانە.

رَفُشَ في الأمر رُفوشاً: بەرفراوان بوو، کارەکە تەنیەوە.

رَفَشَ الحُبوبَ رَفْشاً: دانەوێڵەکەی تێك هەڵداو هەڵی ڕشت.

رَفَشَ الطعامَ: بەرێكو پێکی خواردنەکەی خوارد.

رَفَشَ الشَّيْءَ: شتەکەی وردکردو کردیە شۆرباو.

رَفَشَ رَفشاً: گوێچکەکانی زل‌و پان بوون (گوێپان)

٥ **أرْفَشَ**: کەوتە خواردن ٥ دەست پێکردن ٥ **أرْفَشَ بالمكان**: لەو شوێنە مایەوەو لێی نەجولا ٥ **رَفَّشَ لحيتَهُ**: ریشی بەردایەوە تا بەقەد دەمەبێلێك پان‌و درێژ بوو ٥ **الرِّفْش**: خواردنی چاك‌و خواردنەوە لەشوێنی خۆش‌و ئەمین دا، دەگوترێ: (وقع في الرِّفش والقُفْش): کەوتە ناو نازو نیعمەتەوە، خواردنی چاك‌و ژنی جوان ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو ئامێرە خاکەناز ئاسایەی دانەوێڵەی پێ رادەدرێ، دەگوترێ: (من الرِّفش الی العرش): ئەو پیاوە لەکرێکاری گەنم‌و جۆ رادانەوە بۆسەر کورسی پاشایی ٥ **الرَّفَّاشُ**: ئەو کرێکارەی بەبێڵ‌و خاکەناز دانەوێڵەی پێ رادەدرێ ٥ **ارْتَفَص السعرُ**: نرخ بەرز بۆوە، هەروا دەگوترێ: (ارتفصت السوق): بازاڕ بەرزبۆوە ٥ **ترافصوا الماءَ وغَيْرَهُ وعليه**: بە نۆرە چوونە سەر ئاوەکە.

الرُّفْصَةُ: هەل، نۆرە، بریتییە لەو برە کاتەی کەبەر یەکێك دەکەوێ بۆ چوونە سەر ئاوێك کە هاوبەشە لەنێوان خەڵکەکەدا ٥ خودی ئاوەکەیە کەهاوبەشە لەنێوان خەڵکەکەدا ٥ **الرَّفيصُ**: ئەوەی زۆر ئاو خۆرەوەیە.

رَفَضَ الوادي رَفْضاً ورفوضاً: شێوو دۆڵەکە بەرفراوان بوو.

رَفَضَ النَّخلُ: دارخورماکە لقەکانی بڵاو بوونەوەو پەردەکەی لەخۆ دارنی ٥ **رَفَضَت الماشيةُ**: ئاژەڵەکان لەپاوانەکەدا بڵاو بوونەوەو هەریەکەیان لەشوێنێك دەلەوەڕێ.

رَفَضَ الشَّيْءَ رفضاً: وازی لەشتەکە هێناو خۆی لێ پاراست ٥ رەمی لێ کردو دەری کرد ٥ شکاندی‌و فڕێی دا.

رَفَضَ الماشيةَ: ئاژەڵەکانی لەلەوەڕگاکەدا بەرەڵاکردن بۆخۆیان بەئارەزۆی خۆیان بلەوەڕێن.

رَفَضَ في القربة ونحوها: هەندێکی ئاو لەکوندەکە دا هێشتەوە ٥ **تَرَفَّضَ**: لێك ترازاو بڵاو بۆوەو نەما ٥ پرژاو بوو بەتەپو تۆز ٥ **ارْفَضَّ**: بەمانا (ترفّض)دێ، دەگوترێ: (إرفَضَّ الدمعُ) و(ارفضّ العَرَق): فرمێسکەکانی بڵاو بونەوە، عەرەقی سڕایەوەو نەما ٥ (إرفَضَ الوَجَعُ): ئازارەکە نەما ٥ **استرفَضَ الوادي**: بەمانا (رَفَضَ) دێ ٥ **الرَّافِضَةُ**: مێینەی (الرافض) ٥ کۆمەڵێك سەرباز کەلە بەرپرسەکەیان هەڵبگەڕێنەوەو لەچون بۆ شەڕبگەڕێنەوە ٥ تاقمێکی شیعە مەزهەبن بەلایانەوە وایە تانە لەهاوەڵانی پێغەمبەر بدرێ، بۆیە ئەو ناوەیان لێ نراوە چونکە کاتێك تاقمەکەیان سەرەتا تانەیان لە خەلیفەی یەکەم‌و دووەم داو زەیدی کوڕی عەلی نەی لێ کردن ئەوان رەفضیان کردو لەزەید هەڵگەڕانەوە ٥ **الرَّافِضيّ**: ئەوکەسەیە رێبازی رافیزیان دەگرێ‌و رێگە بەخۆی دەدا جنێو بەهاوەڵانی پێغەمبەر بدا ٥ **الرُّفاض من الشَّيْءِ**: ئەوەی لەشتەکە دەکەوێتە خوارو بڵاو دەبێتەوە ٥ **الرِّفاضُ**: رێبازی جۆراو جۆرو تولە رێگای راست‌و چەپ ٥ **الرُّفْضُ**: شلەمەنی کەم ٥ بڕێو ٥ **الرُّفَضُ**: شتی بڵاوە بوو پرژاو لەهەرجۆرێك بێ ٥ تاقمێك لەئادەمیزاد ٥ کەمێك لەشلەمەنی کەلەبنکی قاپ دا بمێنێتەوە ٥ بڕێو ٥ **رفوض الأرض**: ئەو شوێنانەی زەوی کەناکرێنە مڵك ٥ **الرِّفْضُ**: بیرو باوەڕی رافیزە ٥ **الرُّفَضَةُ**: ئەوکەسەی رەفزی زۆر شت دەکاو بەهیچ رازی نابێ، دەگوترێ: (هو قُبَضَةٌ رَفَضَةٌ): شت هەڵدەگرێ‌و وازی لێ دێنێ ٥ (راع قبضة رُفَضَةُ): شوانێکە ئاژەڵەکان

دەهاژوێ بۆ پاوان و چاودێرییان دەکاو ئەمجا لێیان دەگەڕێ بۆخۆیان بەویستی خۆیان بلەوەڕێن ◊ الرُّفاضُ: ئەوکەسەیە چاودێری ئەو شوێنانە دەکا کەناکرێنە مۆڵك ◊ الرَّفیض: عەرەقی لەش ◊ شوتی شکاو پکاو ◊ المَرْفِضُ: ڕێڕەوی ئاو، شوێنی هاتنە خوارەوەی ئاو (پلوسك).

رَفَعَ القومُ: خەڵکەکە بەکێوەکەدا هەڵگەڕا.

رَفَعَ البعیرُ: حوشترەکە خێرا ڕۆیی و پەلەی کرد.

رَفَعَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەرزکردەوە بۆسەرەوە ◊ گواستیەوە.

رَفَعَ البناءَ: باڵەخانەکەی بەرز کردەوە، چین چین دیوارەکانی خستە سەریەك.

رَفَعَ یَدَهُ عن الشَّيْ: دەستی لەشتەکە هەڵگرت.

رَفَعَ فلاناً: ناوی فلانی بەرزکردەوە، ڕێزو حورمەتی بۆ زیاد کرد ◊ ناوی هێنا بەباشە، دەشگوترێ: (هذا أمر یرفع الرأس): ئەمە کارێکە سەربەرزی دەستە بەر دەکا، دەبێتە هۆکاری شکۆمەندی.

رَفَعَ اللهُ عَمَلَهُ: خودا خێرەکەی لێ وەرگرت.

رَفَعَ الشَّيْءَ في خزانته: شتەکەی لەناو قاسەکەی دا هەڵگرت.

رَفَعَ ذات اللبن لَبَنَها: شیردەرەکە شیرەکەی گرتەوەو نەیدا.

رَفَعَ فلاناً الی الحاکم: فلانکەسی خستە بەردەم دادوەر بۆئەوەی دادگایی بکا، دەشگوترێ: (رفع الی السلطان رفیعة): هەندێ ڕوداوی تایبەتی خۆی پێشکەش بەپاشا کرد.

رَفَعَ الیهم عینَهم: سەیریان کرد ◊ دەگوترێ: (دخلتُ علی فلان فلم یرفع لي رأساً): چومە لای فلان و هەرسەری بەرز نەکردەوە سەیرم بکا، ڕوی تێ نەکردم.

رَفَعَ فلان الی أصله: فلانکەسی بردەوە سەر ڕەگەزی خۆی.

رَفَعَ الحدیث الی قائله: قسەکەی بە زنجیرە بردەوە سەر بێژەرەکەی بۆیە حەدیثی مەرفوع ئەوەیە بەزنجیرە بگاتە سەر پێغەمبەر (د.خ).

رَفَعَ الخَبَرَ: هەواڵەکەی بڵاو کردەوە.

رَفَعَ البَعیرَ: حوشترەکەی تاودا بۆئەوەی خێرا بڕوا.

رَفَعَ الکلمةَ: وشەکەی بەمەرفوع خوێندەوە واتە کۆتاییەکە نیشانەی ڕەفعەی خستە سەر.

رَفَعَ العقوبة أو الضریبةَ: سزاکە یان زەریبەکەی هەڵگرت، دەشگوترێ: (فلان مرفوع عنه التکلیف): فلانکەس ئەرکی لەسەر نییە، بەرپرسیار نییە.

رَفُعَ رفاعَةً: دەنگی گەورە بوو.

رَفُعَ الثوبُ أو الخیطُ: قوماشەکە تەنك بوو، دەزوەکە باریك بوو.

رَفُعَ فلانٌ: فلانکەس پلەو پایەی بەرز بۆوە ◊ رافَعَهُ: بەمانا (رَفَعَهُ) دێ ◊ رافَعَ إلی الحاکم وغیره: کێشەکەی گەیاندە دادوەرو شکایەتی لێ کرد ◊ رَفَّعَ: بازی هاویشتن هەندێکیان درێژتر بوون.

رَفَّعَ الشَّيْءَ: شتەکەی پێشکەش کرد پێشی خست ◊ اِرْتَفَعَ: بەرز بۆوە ◊ پێشکەوت ◊ گواستیەوە، لاچو نەما ◊ رَفَّعَ الشَّيْءَ: شتەکەی بەرزکردەوە ◊ ترافعا الی الحاکم: کێشەکەیان بردە لای دادوە ◊ ترافع المحامي عن المتهم أمام القضاء: پارێزەر لەبەردەم دادگادا داکۆکی لە تۆمەتبار کرد بەڵگەی بەهێزی خستنە ڕو لەسەر بێتاوانی تۆمەتبار ◊ تَرَفَّعَ: بەمانا (ارتَفَعَ) دێ ◊ پاك و بێگەردە، لەخەوش و لەککەداری دوورە ◊ تَرَفَّعَ الشَّيْ: بەمانا (رَفَعَهُ) دێ ◊ استَرفَعَ الشَّيْءُ: شتەکە کاتی لابردنی هات ◊ استَرفَعَ الشَّيْءَ: داوای لابردنی شتەکەی کرد ◊ الإرتفاع:

لەزاراوەی ئەندازیاریی دا بریتییە لە درێژی پایەو شتی بەرزەوە بوو ٥ الرَّافِع: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا، دەشگوترێ: (برق رافِع): بروسکەیەکی شوعلەدار، (ناقة رافِع): حوشترێکە شیرەکەی گرتۆتەوەو شیر نادا ٥ الرَّافِعَة: هەر کۆمەڵو تاقمێك هەواڵو نهێنی بڵاو بکەنەوە ٥ ئامێرێکە شت بەرزدەکاتەوە، شتی پێ بەرز دەکرێتەوە ٥ الرِّفَاعُ: گواستنەوەی کرشەی کشتوکاڵ بۆسەر خەرمان بۆ گێرەکردنو شەنکردنو پاککردن ٥ الرُّفَاعَةُ: توندی دەنگو بەرزیو کاریگەری لەسەر گوێچکە، دەگوترێ: (في صوته رُفاعة) ٥ الرَّفْعُ: لەزاراوەی نەحودا ضەممەیە (بۆرە) یان ئەو پیتەی لەشوێنی ئەو دێ ٥ هەروا بەدەست هەڵگرتن لەخواردنو خواردنیش دەگوترێ پێش کازیوە بۆکەسێك بەرۆژو بێ ٥ الرِّفْعَةُ: رێزو پلەو پایەو شکۆمەندی ٥ الرفیعة: ئەو شتەی بەهۆی پێشنیارو راپۆرتەوە بەرز دەکرێتەوە بۆلای دادوەر ٥ المُرَافَعَة: هەڵسو کەوتو چەندو چونێکە بەرچاو دەگیرێ بۆ راستکردنەوەی داواو پێوە رۆیشتنی کەوا بوو (قانون المرافعات): ئەو یاسایە هەڵسو کەوتو چۆنیەتی بەرێوە بردنی داواکەرێك دەخاتە بەردەم دادگا ٥ المِرْفَاع: ئامێرێکە بۆ بەرزکردنەوەی قورسایی وەکوو (جەگ) ٥ المَرْفَعُ: کورسی ٥ وشەی (مَرَافِع): لای مەسیحیەکان چەند رۆژێکی دیارن پێش رۆژانی رۆژو گرتن دەکەون ٥ المِرْفَعُ: ئامێری بەرزکردنەوە.

المرفوع: لەحەدیثی پێغەمبەردا (د.خ) ئەوەیە پاڵ پێغەمبەر دەدرێ، جا قسە بێ یان کردەوە بێ یان رازی بون بێ.

رَفُعَ رَفْعاً: شوێنی پیسایی ناو جەستەی فراوان بوون گەدەی کشا ٥ دیوی ناوەوەی گۆشتی ئازاری پەیدا کرد.

رَفُعَ العیشُ رَفَاغَةً: ژیانی خۆش بوو ٥ أرْفَغَ: ژیانی خۆش بوو، گوزەرانی باش بۆ گونجا ٥ أرْفَغَ لە العَیْشُ: ژیانی بۆخۆشکرد ٥ تَرَفَّغَ: گوزەرانی خۆش بوو ٥ الأرفغُ من العیش: ژیانی خۆشو بەهیتو گوزەرانی خۆش ٥ الرَّفَاغَـةُ: گوزەرانخۆش ٥ الرَّفَاغِیَةُ: بەمانا (الرَّفاغة)دێ ٥ الرَّفْغُ: نەرمو نیانیو ئاسانکاریی ٥ ژیانخۆشیو گوزەرانی گونجاو ٥ شوێنی بەپیتو بەرەکەت ٥ گرانیو قاتو قڕی ٥ هەرشوێنێك لەجەستە چڵكو پیسایی تێدا کۆبێتەوە ٥ خوێڕیو هەتیو مچە ٥ الرُّفْغُ: هەرشوێنێکی جەستە، چڵکی تێدا کۆببێتەوە ٥ الرُّفَغْنِیَةُ: ژیانخۆشیو هەرزانی ٥ المَرَافِغُ: بن باڵو شانو شەپیلكو کۆتایی ران.

رَفَّ رَفّاً: باڵندەکە قونەی کرد، باڵی فش کردن بۆ هەڵفڕین ٥ (رفّت العین او الحاجب): چاوی فڕی یان بڕۆی فڕیو پەلەی کرد ٥ رَفَّت النباتُ: گیاو گژەکە لەتێر ئاویو تەڕدەماخی دا شنە شنی بوو.

رَفَّ البَرْقُ: بروسکەکە روناکایی داو شوعلە بەخش بوو.

رَفَّ فلان رَفّاً: فلانکەس زۆری خوارد.

رَفَّ له وإلیه: کەروێشکەی کردو شنایەوە، دەگوترێ: (رَفَّ فؤادي لحدیثه): دڵم بەوتەکانی گەشایەوەو شنایەوە.

رَفَّ القومُ بە: خەڵکەکە دەوریان داو لێی کۆبونەوە.

رَفَّ علیه النعمةَ او السعادة: نازو نیعمەتی بەسەردا رشت ٥ بەختەوەری کرد.

رَفَّ له: كردو كۆششى بۆكرد بەچاكە يان بەخراپە.

رَفَّ فلاناً: بەخششى دا بەفلان‌و شتى خۆشى دەرخوارد دا ٥ چاكەى لەگەڵ كردو رێزى لێ گرت، دەگوترێ: (ذَهَبَ من يَحُفُّهُ وَيَرُفُّهُ): رۆيى ئەوەى خزمەتى دەكردو پێداويستى ژيانى خۆشى بۆدابينكردو سۆزى بۆ دەنواند.

رَفَّ البَقْلَ ونحوه: گيايەكەى خوارد بەڵام پاروى پڕبەدەمى نەگرت.

رَفَّ الطعامَ: زۆرى خوارد ٥ رَفَّت الأمُ: دايكەكە شيرى دا بەمزارۆكەكەى.

رَفَّ اللبَنَ: هەموو رۆژێ شيرى خواردەوە.

رَفَّ الشَّيْءَ: شتەكەى مژى‌و هەڵى لوشى، دەگوترێ: (رَفَّ المرأةَ أو شَفَتَيْها): ئافرەتەكەى ماچ كرد لێوى مژى.

رَفَّ الدَّابَّةَ: كاى دا بەوڵاخەكە.

رَفَّ البيتَ: تاق‌و رەفەى بۆ خانوەكە دروست كرد.

رَفَّ الثوبَ: قوماشى ترى خستە سەرپانايى كراسەكە بۆئەوەى لەلاى خوارەوەى پانتربێ ٥ أَرَفَّت الدَّجاجةُ ولوها على بيضها: مريشكەكە باڵى خۆى بەسەر هێلكەكانى دا فش كردنەوە كڕ لەسەريان هەڵنيشت ٥ إرتَفَّ: بەمانا (رَفَّ يرفُّ) دێ، دەگوترێ: (إرتفَّ النَّباتُ وإرتفَّ البرقُ) ٥ الرُّفافُ: ئەو وردەو تەپ‌و تۆزەى لەكا هەڵدەوەرێ ٥ الرُّفافَةُ: ئەو شتەى لەخوار كەڵلە سەرەوە دەبەسترێ ٥ الرَّفُّ: وەكوو تاقەوايە لەديوار دا، شتى ناياب ناو ماڵى لەسەر دادەنرێ ٥ يان تەختە دارێكە بەپاڵ ديوارەوە دادەنرێ قاپ‌و قاچاغ يان كتێب‌و دەفتەرو شتى واى دەخرێتە سەر، دەگوترێ: (وَضَعَ الكتبَ على الرَّفِّ): كتێبەكانى لەسەر رەفەكە داناون ٥ تاقمێك مەل‌و باڵندەن ٥ كراسى نەرم‌و نيانە ٥ ئاوى زارە كە دەدرەوشێتەوەو هەڵدەمليسرێ ٥ الرَّفُّ: كا ٥ وردە كاو كوت ٥ الرُّفافُ: شتێك زۆر بدرەوشێتەوە، دەگوترێ: (ثغر رَفافٌ): پوك‌و ددانێكى درەوشاوەن ٥ (روضة رَفافة): باخێكە پڕشنگدارە ٥ الرِّفَّةُ: قومە ئاوێك ٥ خواردنێكى باش‌و رێك‌و پێك ٥ چاوفڕين، بڕۆ فڕين ٥ الرُّفَّةُ: بەمانا (الرُّفّ) دێ ٥ الرَّفيف: بريسكەو پرشنگ، دەگوترێ: (ثغرها رفيف) ٥ هەروا ناوە بۆ پۆشاكى تەنك ٥ درەختێك لق‌و پۆپەكانى شۆڕابەيان كردبێ ٥ زەوى بەپيت‌و بەرەكەت ٥ هەڵاشى رەشماڵ يان ئەو پرژو پەتكانەى لێيەوە شۆڕبونەوە ٥ (ذات الرفيف): ئەو باغچەو روەك‌و درەختەى لەبەر تێرئاوى‌و تەڕدەماخى بريسكەو ورشەى لێوەبێ ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو بەلەم‌و كەڵەكانەى لەناو روباردا ريزدەكرێن بۆ ئەوەى خەڵك بەسەريان دا بپەڕێتەوە.

رَفَقَ به وله وعليه رِفقاً ومرفِقاً: نەرم‌و نيان بوو لەگەڵى دا هەڵس‌و كەوتى جوانى لەگەڵ دا كرد.

رَفَقَ في السير: لەرۆيشتن دا هێدى‌و لەسەرە خۆ بوو.

رَفَقَ فلاناً: لەئانيشكى فلانى دا.

رَفَقَ البعيرَ: بە گوريس دەستى حوشترەكەى بەست.

رَفُقَ فلان رفاقةً: بوو بەهاورێ‌و برادەر، دەگوترێ: (كنت في رفاقة فلان): لەگەڵ فلانكەس بووم ٥ أرفَقَهُ: لەگەڵى دا هێدى‌و هێمن بوو ٥ سودى پێ گەياند ٥ رَافَقَهُ مُرافَقَةً ورِفاقاً: بوو بەهاوەڵ‌و هاورێى، دەگوترێ: (رافَقَهُ في السفر، ورافقته السلامة) ٥ إرتَفَقَ: سود بەخش بوو، داواى يارمەتى كرد ٥ إرتَفَقَ عليه: شانى لەسەر دادا ٥ ئانيشكى دادا، دەگوترێ: (بتّ مُرتَفِقاً): شەوم بەرۆژ كردەوە ئانيشكم دادابوو ٥ إرتَفَقَ القومُ: خەڵكە بوون بەهاورێى يەكترى ٥ ترافَقَا: بوون

بەدوو هاوەڵ ٥ بوون بەهاوڕێی یەکتر ٥ تَرَفَّقَ بە: بەمانا (رَفَقَ)دێ ٥ تَرَفَّقَ علیه: پشتی پێوەدا ئانیشکی لەسەر دادا ٥ تَرَفَّقَ بە: سودی گەیاند، داوای کۆمەکی کرد ٥ استرفَقَهُ: داوای کرد ببێتە هاوڕێی ٥ الأرفقُ: دەگوترێ: (هذا الأمر أرفق بك وعليك): ئەو کارە بۆ تۆ سود بەخشە ٥ الرافِقُ: سود بەخش ٥ الرافِقَةُ: هێدی‌و هێمن ٥ الرِّفاقُ: حەبلێکە دەستی حوشتری پێ دەبەسترێ، کاتی ترسی ئەوەی لێ کرا بەڵەسەببێ ٥ الرُّفاقَةُ: کۆمەڵی هاوڕێیان‌و دۆست‌و برادەر ٥ الرِّفْقُ: بەیدەست‌و خۆش لەمست، دەگوترێ: (ماءٌ رَفَقٌ ومرتَعٌ رفقٌ): ئاوێکە بەخۆشی دەستی دەگاتێ لەوەڕگایەکە بەئاسانی پێی دەگەی ٥ الرُّفْقَةُ: هاوڕێیەتی ٥ الرَّفیقُ: بەسۆزو نەرم‌و نیان‌و لەسەرە خۆ ٥ بەوکەسەش دەگوترێ کەلەتەك فەرمانڕەواو پاشادایەو بۆ هەموو شوێنێك لەخزمەتی دا دەبێ ٥ سود بەخش ٥ ژن، مێرد، هاوسەر ٥ الرفیقة: مێینەی (الرفیق)ە ٥ ژن ٥ المُرَافِق: هاودەم‌و هەمئاهەنگی مەلیك‌و پاشا ٥ المُرتَفَق: دام‌و دەزگای خزمەتگوزاریی ٥ المَرْفِق: ئەو دام‌و دەزگایانەی خزمەتگوزاری پێشکەشی کۆمەڵگا دەکەن، وەکوو دائیرەی ئاوو ئاوەڕۆو کارەباو خەستەخانە.. ٥ هەرشتێك لەسەری دابنیشی‌و پاڵی لەسەربدەیەوە ٥ ئانیشك؛ جومگەی نێوان دەست‌و قۆڵ ٥ المِرْفَقُ: بەمانا (المَرفِقُ) دێ، (مرْفق الدار ونحوها): ئەو شتانەی لەگەڵ خانوو حیساب دەکرێن، وەکوو حەمام‌و مەتبەخ‌و بەربێلا‌و حەوشەو تەنکی‌و بیری ئاو ٥ المِرْفَقَةَ: ئەوشتەی لەسەری پاڵ دەدەیەوە ٥ دۆشەك‌و سەرین‌و کورسی‌و کەرەوێتە.

رَفَلَ رَفْلاً ورفلاناً: لەرۆیشتن دا لارو لەنجەی کردو داوێنی خۆی لەزەوی خشاندو بەدوخۆیدا رایکێشا.

رَفَلَ ثَوْبَهُ: کراسەکەی درێژکردو بەدوخۆی خشاندی.

رَفَلَ البئرَ: بیرەکەی لێڵ‌و قوڕاو کرد ٥ **أرْفَلَ**: بەمانا (رَفَلَ)دێ، دەگوترێ: (أرْفَلَ في ثیابە): لەناو پۆشاکەکەدا لارو لەنجەی کرد ٥ **أرفَلَ ثوبَهُ أو ازاره أو ذیله**: کراسەکەی یان دەرپێیەکەی یان لکی مێزەرەکەی درێژ کردو شلی کردو بەدوخۆیدا خشاندی ٥ **أرفَلَ القومُ فلاناً**: گەلەکە فلانیان کردە گەورەو پاشای خۆیان ٥ **رَفَّلَ**: دەگوترێ: (رَفَّلَ في ثیابە): بە پۆشاکەکەیەوە لارو لەنجەی کرد واتە: دەق بەمانا (رَفَلَ)دێ ٥ **أرفَلَ ثوبَهُ او إزارَه أو ذیلَه**: کراسەکەی یان دەرپێیەکەی یان لکی مێزەرەکەی درێژکردو بەدوخۆی دا دا لەعەرزی خشاند ٥ **أرفَلَ الملكُ فلاناً**: پاشا فلانکەسی کردە حاکم‌و لێپرسراو ٥ **تَرَفَّلَ فلان ترفلةً**: بەمانا (رَفَلَ)دێ ٥ **ترفَّلَ**: بەمانا (رَفَلَ)دێ ٥ **ترفَّلَ علیهم**: بوو بەحاکم‌و فەرمانڕەوا بەسەریانەوە ٥ **الترفیلُ**: لەزانستی عەروزدا زیادکردنێکی سەببە لەسەرەوای شیعرەکەدا، وەکوو زیادکردنی (تُنْ) لەسەر (مفاعِلن)و بگوترێ: (متفاعلتن) ٥ **الرِّفالُ**: درێژ، دەگوترێ: (شعرٌ رفال وثوب رفال) ٥ **الرِّفَلُ**: کلکی درێژ ٥ پۆشاکی درێژ ٥ پۆشاکی فش‌و فۆڵ ٥ ژیانی خۆش ٥ ئافرەتی گۆشتن ٥ **المِرْفالُ**: کەسێك زۆر لارو لەنجە بکا ٥ **المِرْفَلَةُ**: بەرمورو خشڵ‌و ملوانکەی درێژ، کە ئافرەت لارو لەنجەی پێوە بکا ٥ (ك: مرافِلَ) ٥ **رَفُهَ رفهاً ورفوهاً**: نازو نیعمەتی باش‌و بەرفراوانی تووش هات.

رَفَّه فلاناً وبه: بەزەیی بەفلانکەس دا هاتەوە، سۆزی بۆی بوو.

رَفُهَ: بەمانا (رَفَهَ) دێ ٥ **أرْفَهَ**: بەمانا (رَفَهَ) دێ، دەگوترێ: (أرْفَهَ فلان): لەخواردنو خواردنەوەو پۆشاك لەبەرکردن دا زێدە ڕۆیی کرد ٥ خۆشی ڕابواردو ئیسراحەتی کرد ٥ هەروا دەگوترێ: (أرْفِهْ عندي): لای من بمێنەوەو ئیسراحەت بکە ٥ **أرْفَهَ**: سەری بەشانەکردو ڕۆنی لێ دا ٥ **أرْفَهَ فلاناً**: فلان کەسی خستە ناو نازو نیعمەتەوە ٥ **رَفَّهَ**: بەمانا (أرْفَهَهُ) ٥ **رَفَّهَ نَفْسَهُ**: نازو نیعمەتی بۆ نەفسی خۆی دابین کرد، دەگوترێ: (رَفِّهْ عندي): لای من بمێنەوەو خۆش ڕابوێرە ٥ **رَفَّهَ عنه**: ناخۆشی دورخستەوەو ژیانی خۆشی پڕنازو نیعمەتی بۆ دەستە بەرکرد ٥ **رَفَّهَ عليه**: مۆڵەتی دا ٥ **تَرَفَّهَ**: بەمانا (رَفَهَ)دێ ٥ **اسْتَرْفَهَ**: بەمانا ((تَرَفَّهَ)دێ، دەگوترێ: (اسْتَرْفِهْ عندي) بەمانا (أرْفِهْ عندی)دێ ٥ **الرَّفاهَةُ**: ژیانی خۆشو پڕنازو نیعمەتو هەرزانی ٥ **الرَّفاهِيَةُ**: بەمانا (الرَّفاهَةُ)دێ ٥ **الرَّفَهَةُ**: سۆزو خۆشەویستیو بەزەیی ٥ **الرُّفَهْنِيَةُ**: بەمانا (الرَّفاهةُ) دێ

رَفا رَفْواً: ژنی هێنا ٥ هاوسەرگیریی کرد.

رَفا الثوب ونحوه من كل منسوج: پۆشاکەکەی پینەکرد، دورییەوە، هەندێکی بەهەندێکی ترەوە نووساند، دەگوترێ: (رفا الخرق): کونەکەی پڕکردەوەو چاکی کردەوە.

رفا فلاناً: ترسو بیمی لەسەر فلانکەس لابرد ٥ **أرفَت السفينةُ**: کەشتیەکە لەبەندەر نزیك بۆوە ٥ **أرفأ اليه**: پەنای بۆ برد، چووە پاڵی ٥ **أرفأ السفينة**: کەشتیەکەی نزیك بەندەر کردەوە ٥ یان لەزەوی نزیك خستەوە ٥ **أرفأ فلاناً**: موداراتی لەگەڵ دا کرد ٥ **رافأهُ مرافأةً**: هاوڕای بوو، چووە سەر بیرو باوەڕی ئەو ٥ زەمانەسازی لەگەڵ دا کرد ٥ **رَفَّى المتزوِّجَ**: پیرۆزبایی لەو کەسەکرد کەژنی هێناوە پێی وت پیرۆزباییت لێدەکەم هیوادارم کوڕو کچی زۆرتان ببن ٥ **ترافَوا على الأمر**: کارەکەیان پەسەند کرد، بەلایانەوە باش بوو ٥ **الرِّفاءُ**: پیرۆزبایی کردنە لەو کەسەی هاوسەرگیری کردووە ٥ **الرُّفَةُ**: کاو پلوپوش ٥ **الرَّفّاءُ**: ئەوکەسەی پیشەی پینەسازی جلو بەرگ بێ ٥ بۆ ئافرەت دەگوترێ: (رفّاءة).

رَقَأ الدَّمْعُ والدَّمُ: فرمێسکەکە یان خوێنەکە گیرسایەوەو وشك بۆوە.

رَقَأ دَمُ القاتِلِ: بکوژەکە خوێنی بۆدرا، خوێنی دا، خوێنبەستی کرد.

رَقَأ بينهم: ئاشتەوایی لەنێوان دا کردن ٥ ڕێکی خستنەوە، دەگوترێ: (ارْقَأْ على ظَلْعِكَ): بەزەییت بەخۆتا بێ ٥ بەئەندازەی بەڕەی خۆت قاچ ڕاکێشە، هەروا دەگوترێ: (لا أرقَأ الله دمعَتَهُ): خودا فرمێسکت وشك نەکاتەوە ٥ **الرَّقُوءُ**: بەوکەسە دەگوترێ صوڵحی نێوان خەڵك دەکا ٥ ئاشتەوایی دەخاتە نێوان خەڵکەوە، دەگوترێ: (الدِّيَةُ رقوء الدم): خوێن دان بەکەسو کاری کوژراو خوێنی بکوژ دەپارێزێو لەکوشتنەوە ڕزگاری دەکات ٥.

رَقَبَهُ: چاوەڕوانی کرد ٥ سەرنجی ڕاکێشا ٥ پارێزگاری کرد.

رَقَبَ فلاناً: لەملی فلانی دا ٥ پەتی لەملی فلانکەس کرد.

رَقِبَ رَقَباً: ملی ئەستور بوو ٥ (هو أرْقَبُ وهي رَقْباءُ) ٥ **أرقَبَهُ داراً أو أرضاً**: خانوەکە یان زەوییەکەی کردە مڵكو سامان بۆ خۆیو بۆنەوەکانی ٥ **راقَبَهُ**: چاودێری کرد ٥ لێی ترسا ٥ **إرْتَقَبَ**:

بەرزبووە، ڕێزدار بوو ٥ **إرْتَقَبَ الشَّيْئَ:** چاوەڕوانی شتەکەی کرد ٥ **تَرَقَّبَهُ:** چاوەڕوانی کرد ٥ **الرِّقَابَةُ:** چاودێری کردن ٥ سانسورکردن لەسەر کتێبو نوسراوی تر پێش لەچاپدانو بڵاوکردنەوەیان ٥ یان دەست تێوەردانی حکومەت یان بانکی مەرکەزی بۆ ئەوەی کار بکاتە سەر نرخو بەهای جۆرە پارەیەك ٥ **الرُّقبی:** ئەوەیە یەکێك بەیەکێ تر بڵێ ئەگەر من پێش تۆ مردم فلان خانوو یان فلان زەویم بۆ تۆ بێ، ئەوی تریش بەویان وابڵێ، هەریەکەیان چاوەڕێی مردنی ئەوی تربێ ٥ **الرُّقْبَةُ:** چاڵێکە هەڵدەکەندرێ بۆ گرتنی پڵینگ ٥ **الرَّقَبَةُ:** ئەستۆ، مل ٥ بەهەموو جەستەی ئادەمیزادیش دەگوترێ ٥ هەروا ناوە بۆ کۆیلەو بەندەو کەنیزەك ٥ هەروا ناوە بۆ بەشی ژووروی کەمان ٥ **الرِّقَابَةُ:** حەرەسی کالاو چاودێری شتو مەك.

الرَّقُوبُ: ئەو دایكو باوکەی منداڵیان بۆ نامێنێ ٥ کەسێك (پیاو بێ یا ژن) نەتوانێ کاربکاو بژێوو پێداویستی خۆی دابین بکا ٥ هەروا بەژنێك دەگوترێ چاوەڕوانی مردنی مێردەکەی بکا بۆئەوەی میراتی لێ بگرێ یان شوبکاتەوە بەیەکێکی تر ٥ (أم الرقوب): بەڵاو کارەسات ٥ **الرَّقِیب:** ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ٥ چاودێرو حەرەس ٥ پێشەنگای سوپا ٥ کەسێك ئەرکی پێداچوونەوەو خوێندنەوەی کتێبو نووسراوی دەخرێتە ئەستۆ پێش چاپکردنیان بۆئەوەی سانسۆریان بکاو ڕستەو وشەگەلێك کەلەگەڵ بارو دۆخەکە نەگونجێ لایبەرێ ٥ **المُرَاقِبُ:** پیاو خراپێك کە پیاوانی ئاسایش دەیخەینە ژێر چاودێری خۆیانەوە بۆئەوەی بزانن هەڵسو کەوتی چۆنەو نەهێڵن خراپەکاری بکا ٥ **المُرَاقِبُ:** چاودێر ٥ ئەو کەسەی چاودێری کردن دەکاتە پیشەی خۆی ٥ **المَرْقَبُ:** شوێنی چاودێریی کردن ٥ **المَرْقَبَةُ:** بەمانا (اَلْمَرْقَبُ) دێ.

رَقَحَ رَقْحاً ورقاحة: کاسبی کرد، خێزانو منداڵی خۆی بەخێوکردن

رَقَحَ الشَّيْئَ: شتەکەی ڕێك خستو چاکی کردەوە.

رَقَّحَ مالَهُ: ماڵو سامانی خۆی ڕێك خست، سەروکاری کرد ٥ **ارْتَقَحَ رَأسُ المالِ:** پارەو پولەکەی بەهۆی چاودێری کردنەوە گەشەی کرد ٥ **تَرَقَّحَ:** کاسبی کرد، هەوڵی دا بۆ دابینکردنی بژێوی ماڵو خێزانی خۆی ٥ **الرَّقاحيُّ:** بازرگانێك زۆر بەخەم ماڵو سامانی خۆیەوە بێ.

رَقَدَ رَقْدا ورُقُوداً: نوست ٥ (رَقَدَ عن الأمر): وازی لەنیشەکە هێنا ٥ گوێی بەنیشەکە نەدا لێی غافڵ بوو.

رَقَدَ عن الضيف: گرنگی بەمیوانەکە نەدا.

رَقَدَ الحَرُّ: گەرما نەما.٥ **أرْقَدَهُ:** نواندی.٥ **رَقَدَ المكان:** لەو شوێنە مایەوە ٥ **رَقَّدَهُ:** بەمانا (أرقَدَهُ) دێ ٥ **ترقَّدَ:** خۆی بەنوستوو خست ٥ **أرْقَدَّ:** خێرا ڕۆیشت ٥ **اِسْتَرْقَدَ:** هەنەوز سواری بوو ٥ **الرَّاقُودُ:** کوڵینەو کوپەی گەورەو قوڵ ٥ **الرَّقْدَةُ:** گەرمای دوا سەرما ٥ **الرُّقُودُ:** ئافرەتێك ناز پەروەر بێو کێشتەنگاوان بخەوێ ٥ **المَرْقَدُ:** شوێنی نوستنو پاڵکەوتن ٥ گۆڕو ئارامگا ٥ **المُرْقِدُ:** دەرمانێکە ئادەمیزاد بێهۆش دەکا ٥ بێ ئاگای دەکا.

رقرق الماءَ وغيره: بەهێواشی ئاوەکەی ڕشتە ناو شتەکەوە.

رقرق عينَهُ: چاوی فرمێسکی ڕژاندن ٥ **رقرق الشَّرابَ:** شەرابەکەی تێکەڵ بەشلەمەنی تر

کرد ٥ رقرق الثريدَ بالدسم: تێـکوشاوی تێـکەڵ ڕۆنـاو کـرد ٥ رقـرق الطيـبَ فِي الثـوب: بـۆنی خۆشـی پۆشـاکەکەی کـرد ٥ تَرَقْـرَقَ المـاءُ وغـيـه: ئاوەکـە بەهێواشـی هەڵرژایـە خـوار، یـان بەهێواشی ڕۆیـی ٥ تَرَقْـرَقَ المـاءُ وغـيه: ئاوەکـە شڵەقاو شەپۆلی دا، یـان بەهێواشـی ڕەوان بـوو کـشا، دەگـوترێ: (ترقـرق الـدمع مـن العـين): فرمێـسك لەچاودا قـەتیس مـا ٥ تَرَقْـرَقَ عينـه: چـاوی فرمێـسکی رژانـد ٥ تَرَقْـرَقَ الـسرابُ: تراویلکەکە درەوشایەوە، بریـسکەی دا ٥ تَرَقْرَقَت الـشمسُ فِي طلوعهـا: خـۆر لـەکاتی هـەڵهاتنی دا واهاتـە بەرچـاو بـسوڕێتەوە ٥ تَرَقْـرَقَ الحيـوان لِلسِّمن أو الهزال: ئاژەڵەکە خەریکە قەڵەو بێ یـان بـەرەو لاواز بـوون بـچێ ٥ الرُّقـارِقُ: ئـەو شـتەی بدرەوشـێتەوە یـان تێـکەوە بهـاوێ ٥ الرُّقـارِقُ مـن المـاء: نـاوی کـەم ٥ جـۆرە ئـاو ٥ الرُّقارِقُ من الثياب: پۆشاکی تەنك ٥ الرُّقارِقُ من الشراب: شلەمەنی ڕون ٥ الرُّقارِقُ من الـسيوف: شمشێری بریسکەدار ٥ الرُّقراق: بەمانا (الرُّقارق) دێ ٥ هەرشتێـك بدرەوشـێتەوە ٥ الرُّقـراق مـن الـدّمع: فرمێـسکی قـەتیس مـاو یـان زەنگـۆڵ زەنگـۆڵ ٥ (جاريـة رقراقـة): کـچۆڵەیەکی تـەڕو تازەو دەمەو چاو تەڕو گەش ٥ (رقراقة البـشرة): پێست سپی درەوشاوە ٥ رَقَشَهُ: زەخرەفەی کردو نەخشاندی ٥ جوانی کردو ڕازاندییەوە.

رَقَشَ الكتابَ: کتێبەکەی نووسیەوەو خاڵی لەسە پیتەکان دانا.

رَقَشَ النَّمَّامُ كلامَهُ: فیتنە جویەکە قسەکانی خۆی ڕازاندنەوە بۆ ئەوەی مەبەستەکانی بپێکی.

رَقِشَ رَقَشاً ورقشةً: خاڵخاڵاوی و بەڵەك بـوو ٥ الرَّقشاءُ: بـەمانا (الرَّقاش) دێ ٥ جـۆرە کرمێـکە ڕەنگاو ڕەنگ خاڵی زەردو سوری تێدان جوانو سەرنج ڕاکێشە لەناو گژوگیادا دەژی ٥ الرُّقشة: ڕەنگێکی خاڵخاڵاوییە، یان تێکەڵە ڕەنگێکە لە لێڵ و ڕەش و بۆر.

رَقَصَ رَقْصاً: سـەمای کـرد، جەسـتەی خـۆی جوڵانـدەوە لەسـەر شێوەو هـەوای مۆسـیقا یـان گـۆرانی ٥ بەشـێوەی لارو لەنجـەو خۆبـادان ڕۆیشت.

رَقَصَ النَّبيذُ: سرکەکە هەڵچوو.

رَقَصَ فِي الكلام: خێرا خێرا قسەی کردن.

رَقَصَ الجملُ: حوشترەکە کەوتـە سـەر ڕەوتو جـوان ڕۆیـی ٥ أرقَـصَ فِي سـيره: بـەمانا (رَقَـصَ)دێ ٥ أرقَصَ فلاناً: فلانکەسـی هـەڵنا بـۆ سـەماکردن ٥ أرقَـصَت المـراةُ وَلَـدَها: ئافرەتەکـە منداڵەکـەی هەڵتەکاند ٥ هەڵی بەڕاند ٥ أرقَصَ فلانٌ الدَّابَّةَ: فلانکەس وڵاخەکەی هاندا بـۆ خێـرا ڕۆیـشتن ٥ رَقَّـصَهُ: بـەمانا (أرقَـصَهُ)دێ ٥ تـرقَّصَ: بـەمانا (رَقَصَ)دێ ٥ الراقِصَةُ: سـەماکەر ٥ (ليلة راقصة): شەوێـکە سـەمای تێـدا بکـرێ ٥ الـرَّقْصُ: جوڵانـدنی بەشێـکە لەجەسـتە یـان زۆربـەی لەسـەر شـێوەی مۆسـیقاو گـۆرانی، بـەزۆری بەهەڵتەکاندنی شان یـان سمت یـان دوو دەست ئـەنجام دەدرێ ٥ بـۆ دەربڕینـی جـۆرە مانایـەك لەماناکان ٥ چەند جۆری هەیە ٥ الرَّقصُ: قسەو قسەڵۆك، دەگـوترێ: (سمعت رَقْصَ الناسِ علينـا): گوێم لەقسەی ناشیرینی خەڵك بوو دژی ئێمە ٥ هـەروا دەگـوترێ: (لـه رَقْـصٌ فِي كلامـه): لەقـسەکردن دا پەلـە پەلیـەتی ٥ الرَّقّـاصُ: کەسێك زۆر سەما بکا، پیشەی سەماکردن بێ ٥ بەندۆڵی کاتژمێر ٥ الرَّقّاصَةُ: ئافرەتێك پیشەی سەماکردن بێ ٥ زەوییەك ئاویش بدرێ هیچی لـێ نـەڕوێ ٥ المَـرْقَصُ: شـوێنی سـەماکردن ٥ المَرْقَـصَةُ: بـەمانا (المَـرْقَصُ) دێ.

رَقَطَهُ رَقْطاً: خاڵی تێدا دروست کردن.

وَقِـطَ رَقْطـاً: خـاڵی پێـوە بـوون ٥ **رَقَّطَـهُ**: بـەمانا (رقطه)دێ ٥ دەگوترێ: (رَقَّطَ علی ثوبـه): بۆیـەو ڕەنگـی بەسـەر پۆشـاکەکەی دا پژانـد ٥ **تَـرَقَّطَ**: پەڵـە پەڵـە بـوو ٥ دەگـوترێ: (تَـرَقَّط الـنسیجُ): قوماشـەکە گـوڵ گـوڵ بـوو ٥ **الأرْقَـطُ**: پڵـنگ ٥ هەرگیانلەبەرێـك ڕەنگی خاڵخاڵو بەڵەك بـێ ٥ **الـرَّقَطُ**: نوختــەو خــاڵ ٥ **الرَّقْطـاء**: مێینــەی (الأرقــط)ە ٥ جــۆرە مارێــکە ٥ تێکۆشاوێــکی چەوری وەها ڕۆنەکەی لەسەر ڕاوەستابێ پەڵە پەڵە ٥ **الرُّقْطَة**: ڕەنگێك لەسپیو ڕەش تێـکەڵاو بێ ٥ یان لەڕەنگی سورو زەردو هی تـر تێـکەڵ بوو بێ.

وَقَـعَ الـشیخُ رَقعـاً: پیرەمێردەکە یـان پیرەژنەکـە لەکاتی هەستان دا هەردوو دەستی دادان.

رَقَـعَ في سـيره: خێـرا ڕۆیـشت ٥ دەگـوترێ: (مـارقع فلان رقعاً): فلانکەس هیـچی بۆنـەکرا، هیچی نەکرد.

رَقَعَ الثَّوبَ والحذاءَ رقعاً ورقعةً: کراسەکەی پینەکرد ٥ پێڵاوەکانی پینەکردن.

رَقَعَ البناءَ: پاڵپشتی بۆ بیناکە دانا، دەیرەگی بەردا.

رَقَعَ أمورَهُ: کاروباری خۆی ڕێـك خست.

رَقَعَ فلاناً: لەفلانکەسی دا ٥ (رَقَعَهُ بکفّ أو بـسهم): شەپلاغەی لـێ دا، تیری پێوەنا.

رَقَعَ الأرض برجلـه: بـەقاچ زەوییەکەی کوتایـەوەو پێ پەستی کرد.٥ رَقُعَ رقاعَةً: نەحمەق بوو گێـل بـوو ٥ **أرْقَـعَ الثـوبُ وغـيره**: پۆشـاکەکە کـاتی پینەکردنی هاتووە ٥ **أرْقَعَ فـلان**: فلانکەس بـێ عەقڵییەکی زۆری کرد شتێکی ناشیرینی ئەنجام دا ٥ **رَاقَــعَ الخَمْــرَ**: بــەردەوام بــوو لەســەر خواردنەوەی مەی ٥ **رَقَّعَهُ**: بـەمانا (رَقَعَـهُ) دێ ٥ **رَقَّعَ البنـاءَ**: پاشکۆڵی بۆ بیناکە دانـا، دیرەگی بـەردا ٥ **رَقَّعَ أموالَـهُ أو معیشته**: مـاڵو سـامانی خۆی ڕێـك خست یان ژیانی خۆی ڕێـك خست ٥ **رَقَّعَ الحدیثَ**: لەقسەکەی زیـادکردو کـەمو کوڕی تێدا نەهێشت ٥ **إرْتَقَعَ**: دەگوترێ: (ما أرْتَقِعُ لـه أو به): گرنگی پێ نـەدا ٥ (ما ترتقع مني برقـاع): گوێ بەئامۆژگاری من نادا ٥ یـان هیچم بەقسە ناکا ٥ **تَرَقَّعَ**: کاسبی کرد ٥ **استرقَعَ**: کـاتی ئـەوەی هاتووە پینەی بکەی ٥ **الأرْقَعُ**: ئەحمەقو گێل ٥ ئاسمـانی دونیـا لـەم ڕووەوە کەبـە ئەسـتێرە ڕازاوەتەوە ٥ **الترقيع**: (ترقیـع الجـروح): ئەوەیـە برینەکـە پـاك بکرێتـەوە ئـەمجار بـە پارچـە پێستێکی شوێنێـکی تـری جەسـتەی دابپۆشـرێ ٥ **الرَّقاعَة**: گێلیو بـێ عـەقڵی ٥ بێ حەیاو بێ شەرم ٥ **الرَّقاعي**: کەسێـکە زۆر دەربەست ماڵو سامانی خـۆی بـێو هەمیـشە خـەریکی ڕێـكو پێـك کردنی بـێ ٥ **الرَّقيعُ**: ئاسمـانی حەوتـەم ٥ **الرَّقعاءُ**: ئـافرەتی گێـل ٥ شـتی ڕەنگـاو ڕەنـگ ٥ ئافرەتی قاچ باریك ٥ **الرُّقْعَةُ**: پینـە، پارچـەیەك پینـەی پـێ بکـرێ ٥ کوتـە کاغەزێـك پارچـە پێستێك شـتی لەسـەر بنوسـرێ ٥ پارچـە زەوی پەڵەگیاو گژو لەوەڕگا ٥ **رقعة الـشطرنج**: پارچـە تەختەیەك کە چوارگۆشـە چوارگۆشـە کـراوە ٥ **خطّ الرُّقعة**: جۆرە خەتو نوسینێکە نامەی پـێ دەنوســرێ ٥ **الرُّقَعَــةُ**: جــۆرە درەختێــکە زەبەلاحو گەورە گەڵاکەی وەکوو گەڵای کولەکە وایە، بەرەکەی وەکوو هەنجیر دەچـێ ٥ **الرَّقیـعُ**: گێلو ئەحمەق ٥ ئاسمان ٥ **المَرْقَعانُ**: گێلو نەفام ٥ (مَرْقَعانة): بۆ مێینە بەکاردێ ٥ **المَرْقَعُ**: شوێنی پینەکردن ٥ **المِرْقَعُ**: دەگوترێ: (خطیـب مِرقَـع): وتار بێژێـکە قسە دەخاتـە پـاڵ قسەو ڕێـکیان دەخاو وتارێـکی جوانی لـی پێـك دێ ٥ **المُرَقَّعُ**:

پیاوی قالبوو لەبۆتە دراوو خاوەن ئەزموون ٥ اَلْمُرَقَّعَةُ: پۆشاکی سۆفیان لەم ڕووەوە پینە پینە بێ ٥ رَقَّهُ رَقّاً ورَقَّةً: تەنکی کرد.

رَقَّ رَقّاً ورِقَّةً: باریك بوو کزو لاوزاو ناسكو لەتیف بوو.

رَقَّ عَظْمُهُ: ئێسقانی زەعیف بوو، پیر بوو، بەساڵا چوو.

رَقَّ عـددە: تەمـەنی کـەم بـوو ٥ پێستی داماڵدراو هێزی نەما.

رَقَّ حالُهُ: هەژار کەوتو ماڵو سامانی نەما ٥ ئاسان بوو، نەرم بوو.

رَقَّ لە: بەزەیی پێدا هات ٥ گەردنکەچ بوو، ملی دا ٥ شەرمی کرد ٥ دەگوترێ: (رقّ وجهُهُ): بەڕوان تەنك بوو.

رَقَّ الحُرُّ: ئازادەکە بوو بەکۆیلە ٥

أرَقَّ: بەمانا (رَقَّ) دێ.

رَقَّ الفَرَسُ ونحوه: ئەسپەکە سمی تەنك بوو.

رَقَّ فلاناً: فلانکەس بارو دۆخی نالەبار بوو، هەژار کەوت.

رَقَّ به أخلاقُهُ: چروك بوو خێرو بێری نەما.

رَقَّ الحُـرَّ: ئادەمیزادەکەی کـردە کۆیلـە ٥ هـەڵی گێڕایەوە، بە ئامۆژگاریو قسەی جوان نـەرمی کرد ٥ رَقَّقَ قَلْبَهُ: دڵی دایەوەو نەرمی کرد ٥ رَقَّقَ کلامَـهُ: قسەکانی نـەرمو نیـان کـردن، قسەی جوانی وتـن ٥ رَقَّـقَ مَـشْيَهُ: بەهێواشـی ڕۆیـی ٥ رَقَّقَ بينهما أو مابينهما: نێوانی ئـەو دوکەسـەی تێـك دا ٥ تَـرَاقَّ هَرَمُـهُ: ڕاوو بۆچـونی گەیـشتە کۆتـایی ٥ تَرَقَّـقَ: بـەمانا (رَقّ) دێ ٥ بەهێواشـی ڕۆییشت، زەلیلو مـل کەچـی کـرد ٥ دەگـوترێ: (ترقّقَـتِ الحـسناءُ فلانـاً): ئافرەتـە جوانەکـە فلانکەسـی ژێردەسـتە کـردو دڵـی لـێ سـتاندو کردویەتی بەکۆیلە ٥ اسْتَرَقَّ الماءُ ونحوه: ئاوەکە ڕۆچوو جگە لەکەمێکی ٥ اسْـتَرَقَّ الليـلُ وغيره: شەوەکە زوربەی ڕۆیشت ٥ اسْتَرَقَّ الأسيرَ: بەدیل گیراوەکەی کردە کۆیلە ٥ اسْتَرَقَّ الحُرَّ: مامەڵەی کۆیلـەی لەگـەڵ پیـاوە ئازادەکە کـرد ٥ الرِّقَـاقُ: زەوی دەشـــتو نەرمـــەڵان ٥ ئـــەو چـــاڵاییەی ماوەیەك ئـاوی تێـدا ڕاوەسـتاوەو دوایـی ئاوەکـە ڕۆچـووە، دەگـوترێ: (أرض رقـاق): زەوییـەکی نەرمەڵانە، گڵە وردەیە ٥ (يوم رقـاق): ڕۆژێـکی گەرمە ٥ الرُّقاقُ: کۆیلە ٥ نانی تیری ٥ ڕۆیشتنی لەسەرە خۆ ٥ الرَّقُّ: چەرمێـکە تـەنك بـۆ تێـدا نوسـین بـەکاردێ ٥ لاپـەڕەی سپی ٥ ئـاوی کـەم لەبنکی دەریـادا یـان لەشیوو دۆڵ دا ٥ کیسەڵی گـــەورە ٥ گیانلەبەرێـــکی ئاوییـــە وەکـــوو ٥ تیمساح وایە ٥ الرِّقّ: شتی تەنك ٥ بەندایەتی ٥ زەوی نەرمەڵانی پانو پۆڕ ٥ ئـەو چـرۆو سـەرە تەرزانـەی ئـاژەڵ بەئاسـانی دەمـی دەیگاتـێو بەلایـەوە خۆشـە ٥ الـرُّقُّ: ئـاوی تـەنکاو ٥ ئـاوی کەمی بنکی دەریاو ناو شیو ٥ زەوی نەرمـەڵانی پانو پۆڕ ٥ الرِّقَّـقُ: نـەرمیو سوکی ٥ تـەنکی ٥ زەوی نەرمەڵانو پانو پۆڕ ٥ لاوازیو بێ هێزی ٥ الرِّقَّـــةُ: بـــەمانا (الرِّقـــاقُ)دێ ٥ یـــان هـــەر زەوییـەکی دەم ڕوبـارە کـە لـەکاتی هەسـتانی ئاوەکـە دا ئـاوی بگاتـێو کەچـەمەکە نیـشتەوە ئاوەکـەی لەسـەر نامێنێو زەوییەکـە بـۆ ڕوەك تێدا ناشتن لەبارە ٥ الرَّقِيقُ: شتی باریكو تەنك ٥ کۆیلە ٥ اَلْمَرَقّ: هەرشتێـك باریـك یـان تـەنك بێ ٥ (مـرق الأنـف): نەرمـەی لـوت ٥ (مـراق الـبطن): نەرمـەی ورگ ٥ لای خـواروی ورگ ٥ المِرْقاقُ: تیرۆك؛ دارێکە نانی پێ پان دەکرێتەوە ٥ اَلْمُرَقَّقُ: نانی تەنك، نانی تـیری ٥ اَلْمُسْتَرَقُّ مـن الـشَّيْءِ: نەرمـەی شت ٥ أرْقَـلَ في سيره: پەلـەی کرد لەڕۆیشتنی دا ٥ أرْقَلَت النخلةُ: دارخورماکە

درێــژ بــوو، هەڵــچو ٥ الراقــول: حەبلێــکە بــەکاردێ بــۆ چــونە ســەر دارخورمــا ٥ الرُّقْلَةُ: دارخورمــای بــەرز ٥ اَلْمِرْقــالُ: تیــژڕۆ، یــان ڕۆیندەو زۆر ڕەو.

رَقَمَ الكتابَ وعليه وفيه رَقْماً: کتێبەکەی نووسی ٥ (هو يَرْقُمُ على الماء): بەکەسێـك دەگـوترێ کاری بێ سود بکا، بەنێیشی هیچو بوچەوە خەریك بێ.

رَقَمَ السِّلْعةَ کاڵاکەی نیشانەکرد، نرخی لەسەر دانا ٥ . ـِی لــێ دا، جۆرەکــەی دیــاریکرد ٥ رَقَّــمَ الكتابَ والثوبَ: بەمانا (رَقَمَ)دێ ٥ الأَرْقَمُ: نێـرە مــار یــان مــاری ژاراوی پــیس ٥ التَرقــيمُ: خاڵبەنــدی؛ دانــانی خــاڵو فــاریزەو داشو نیشانەی پرسیارو سەر سوڕمان ٥ الرَّقْمُ: خەتی گــەورە ٥ نیــشانەکردن ٥ مــۆر لــێ دان ٥ نــرخ لەســەر شــت دانــان ٥ نــاوزەدکردنی قوماش ٥ هەروا ناوە بۆ ژمارە سادەکان: (١-٢-٣-٤-٥-٦-٧-٨-٩) ٥ الرَّقم القياسي: ژمارەیەکە کە پێشبڕکێ کار لای زۆروی لــێ بەدەسـت دێنــێ، وەکــوو ئــەوە ڕاکەرێــك لــەماوەی دە چــرکەدا هــەزار مــەتر بــبڕێو کەســانی تــر بــە (١٥)چــرکە ئــەو مەودایەیان بڕیبێ ٥ الرُّقمةُ: باخچە ٥ قەراخی شیو، یان زۆنگاو، یان شوێنی کۆبونــەوەی ئــاو ٥ رومکێکە ناوی خوبازایە ٥ ئێسقانێکە لەشێوەی نینــۆك لەســەرو باریکــایی دەســتی وڵاخــەوە دەردەکەوێ ٥ خاڵێکی خڕە لەشێوەی دیرهــەم دا ٥ الرَّقيمُ: کتێب ٥ ئاسمان ٥ گوندی (أصحاب الكهــف)، یــان ئــەو کێــوەی بــۆی چــوون، یــان شــیوەکە یــان ئــەو بــەردو ئەشــکەوتەی چــونە ژێــری، یــان ئــەو ڕەصاصــە یــان ئــەو لەوحــەی زانیــاری دەربــارەی (أصــحاب الكهــف)ی پــێ نوسراوەو لەسەر نوسراوە ٥ المُرَقِّمُ: نووسەر ٥ اَلمِـرْقَمُ: قەڵــەمو پێنــووس، دەگــوترێ: (طــاح مِرْقَمُك): قەڵەمەکەت هەڵەی کرد، تیژ ڕۆیی کــرد ٥ نامێرێــکە نــانو کولێرەی پــێ نــەخش دەکرێ ٥ نوتــو ٥ رَقَنَتِ المراةُ رَقْنــاً: نافرەتەکە بەزەعفەران قژی خۆی ڕەنگ کرد.

رَقَّــنَ الــشعرَ: قژەکــەی ڕەنــگ کــرد ٥ أَرْقَــنَ: بەزەعفــەران خــۆی ڕەنــگ کــرد ٥ أَرْقَــنَ شَعرَهُ: بــەمانا (رَقَّــنَ) دێ ٥ أَرْقَــنَ الطعــامَ: ڕۆنــی تێکەڵاوی خواردنەکە کرد ٥ رَقَّنَتِ المراةُ: بەمانا (رَقَنَتْ)دێ ٥ رَقَّنَ الكتابَ: بەشێوەیەکی جوان کتێبەکەی نووسییەوە ٥ رَقَّنَ الثَّوبَ: کراسەکەی بەزەعفەران ڕەنگ کــردو ڕازاندییــەوە ٥ ارْتَقَنَ: بەمانا (أَرقَنَ)دا ٥ الأَرقان: خەنە ٥ زەعفــەران ٥ الرَّاقِنُ: ڕەنگی جوان ٥ الرِّقان: بــەمانا (الإرقــانُ) دێ ٥ الــرُّقَنُ: هێلکــەی داڵاشو داڵ ٥ الرُّقــون: خەنــەو وســمــەو زەعفــەران ٥ الــرُّقِينُ: بــەمانا (الرَّقيم) دێ ٥ دیرهەمو شتی لەو جۆرە.

رَقَا الطائرُ: باڵندەکە بەرز بووە.

رَقَى المريضَ: نوشتەو دوعای بۆ نەخۆشــەکە کــرد ٥ رَقَيْتُ فلانــاً: تەمــەلوقو سازشکاریم بۆ فلان کرد.

رَقِيَ رَقْياً ورُقِيّاً: سەرکەوت، بەرزبۆوە.

رَقِيَ الجبلَ: چووە سەرکێوەکە.

رَقِيَ الدَرَجَ: بەپەیژەکە دا سەرکەوت.

رَقِــيَ علــى الباطــلِ: شتە بەتاڵەکــەی بەســەرم دا تێپەڕانــد ٥ شتێــکی بــەدەم منــەوە هەڵبەســت کەنــەم گوتــووە ٥ ارْتَقَــى: بــەرز بۆوە ٥ (ارتقــى العــرشَ): چــووە سەرکورســی دەســەڵات، بــوو بەپاشا ٥ ارْتَقَى بطنه: ورگی پڕبوو، تێــر بــوو ٥ تراقــى: هەڵــکشا، بــەرز بــۆوە ٥ تَرَقّــى: بــەمانا (ارتقى) دێ، دەگوترێ: (تَرَقَّى فلان مــن حــال الى

حـال): لـەحالّو ومزعێـکەوە چووە نـاو بـارو دۆخێـکی تـرەوە ٥ **تَرَقّـی العامِـلُ**: کرێـکارەکە پلەی بەرز بۆوە لەپلەیەکەوە بۆ پلەیەکی بـەرز تر ٥ **تَرَقّی في العلم وغيه**: پلـە پلـە لەخوێنـدنو زانیـاریی دا بـەرز بـۆوە ٥ **اسـترقی فلانـاً**: داوای لەفلاّن کـرد دوعـاو نوشتەی بـۆ بکا ٥ **الراقي**: نوشـتەکار ٥ خـاوەن نووشـتەو دوعـا ٥ **الرُّقـاء**: بەمانا (الراقي) دێ، کەسێك چوبێتە سەر کێو ٥ **الرُّقُوّ**: کۆمەڵە گڵ یان کۆمەڵە لـب ٥ **الرُّقـوَةُ**: بـەمانا (الرقـوُ) دێ، پلـەو پلیکانـە ٥ **الرُّقيَـةُ**: نووشتەو دوعا بۆ نـەخۆش‌و شـتی وا ٥ **المَرْقی**: شوێنی بـەرز بوونـەوە ٥ **المِرْقـاةُ**: هۆکاری بـەرز بوونەوە ٥ پەیژەو پلیکانە ٥ یـان شوێنی بـەرز بوونـەوە ٥ **رَکّيَـةُ**: لەئـەژنۆی دا یـان بەئـەژنۆ لـێ‌ی دا.

رَكِـبَ رَكَبـاً: ئـەژنۆی گـەورە بـوو یـان یەکێـکیان گەورە بوو.

رکب الشَّئَ علیه وفیـه: سواری شتەکە بـوو، چووە سـەری، دەگـوترێ: (رکـب فِي الـسفينة)، هـەروا دەگوترێ: (رَکِبَ الشَحْمُ بعضُه بعضاً): بـەز قـات قات چووە سەریەك.

رَکِبَ الدینُ فلاناً: قەرز سواری شان‌و ملی فلان بوو.

رَکِبَ فلان رأسَهُ: بەنەشارەزایی ملی رێگای گرت.

رَکِبَ الذَّنبَ: تاوانی ئەنجام دا ٥ ئیشی خراپی کرد.

رَکِبَ فلاناً: شوێن فلانکەس کەوت ٥ لەحـەدیث دا هاتووە: (فإذا عُمر قـد رَکِبَنـي): روانـیم عومـەر بەشوێنم دا هات.

رُکِـبَ: ئـەژنۆی ئازاری پەیـدا کـرد ٥ **أرکَـبَ المهـرُ**: جوانووەکە کـاتی سـواربوونی هـات، دەگـوترێ: (دابة مُرْکِبةٌ): ولاّخێکە کـاتی سـواریی هـاتووە ٥ **أرکَـبَ فلانـاً**: فلانکەسـی سـوار کـرد ٥ لـەدوا خۆیـەوە سـواری کـرد یـان ولاّخـی سـواریی بـۆ دابین کرد ٥ **رَکَّبَهُ**: سواری کـرد ٥ **رَکَّـبَ الـشَّئَ**: شـتەکەی خـستە سـەریەك ٥ تێـکی خـستو شـتەکانی تێـکنان‌و کردنـی بەیـەك پارچـە ٥ **إرتَکَـبَ ذنبـاً أو قَبیحـاً**: تـاوانی کـرد، کـاری ناشـیرینی ئـەنجام دا ٥ **تراکَـبَ الـشَّئُ**: شتەکە هەندێـکی کەوتـە سـەر هەندێـکی ٥ **تَرَکَّـبَ**: دەگوترێ: (تَرَکَّبَ الـشَّئُ مـن کـذا): ئـەو شـتە لـەوە پێـك هـاتووە ٥ **إستَرکَبَهُ**: داوای لـی کـرد سواری بکـا ٥ **التَّراکُـبُ**: لەزانیاری رووەکناسـی دا زیـــادبوونی دیـــواری خانەیـــە لـــەبارەی ئەستورییەوە بەو جۆرە مادەی ئەستورەکە توێ تـوێ بـچنە سـەریەك ٥ **التَرکیـب**: لـەزانیاری فەلـسەفەدا پێـکهاتنی شـتە لەپێـکهاتە بەسیتەکانی ٥ پێچەوانەی (التحلیل)ە ٥ **الرّاکِب**: سەرە تەرزەی لقـە خورمـا کەبـەرەو زەوی شـۆڕ دەبنـەوەو ناگەنـە زەوی، یـان لـەبنکی درەختـی خورما دێنە دەرەوەو ڕەگی نییە ٥ تۆقە سەری کێو ٥ **الرّاکِبَـةُ**: مێینـەی (الرّاکـب) ٥ **الرّاکـوب**: بـەمانا (الرّاکـب) دێ ٥ **الرِّکـاب**: ئـاوزەنگی ٥ حوشتری سواریی ٥ یان حوشـتری بـار هەڵـگر ٥ **الرَّکَـبُ**: خـوار نـاوك، شـوێنی بـەر لـێ ڕوان ٥ کۆتایی ڕان ٥ سپیاییەکە لەئـەژنۆدا ٥ **الرُّکبـان**: (رُکبـان الـسنبل): ئـەو گوڵـە گەنمانـەی زوو دەردەکـەون دەبنـە نـۆ نەخـشەی ئـەوانی تـر ٥ **الرُّکبَةُ**: ئـەژنۆ ٥ **الرَّکیـبُ**: کەسێـك زۆر سواری ولاّخ بێ، یـان سوارچاك بـێ ٥ **الرَّکوبُ**: ولاّخـی سـواریی‌و شـتی لـەو جـۆرە ٥ (طریـق رکـوب): ڕێگایەکی خۆش‌و تەختە ٥ **الرَّکوبَةُ من الدواب**: بـەمانا (ألرّکـوب) دێ ٥ یـان بـەمانا ولاّخـی تایبەتە بۆ سواریی ٥ **الرَّکیب**: کەسێـکە لەگـەڵ یەکێـکی تـردا سـوار بـووبی، دەگـوترێ: (هـو رکیب فلان) ٥ **ألمُرَکَّبُ في الشَّئ**: وەکوو مـیروی

ناو ئەنگوستیلەو شتی وا ٥ باخو زەوی كشتوكاڵ ٥ ئەمامە خورما كەلەسەر جۆگا بەرێز چەقێندرابن ٥ پارچە زەوییەك قەراخەكانی هەڵدرابنەوەو بگونجێ بۆ كشتوكاڵ ٥ هەروا ناوە بۆ جۆگایەك بكەوێتە نێوان دوو پارچە زەوییەوە یان بكەوێتە نێوان دوو باخی دارخورماو ڕەز ٥ **المَرْكَبُ**: هەرشتێك بۆ سواری بشێ لەوشكانی یا لەناو دەریادا ٥ وەلێ بەزۆری بۆ كەشتی بەكاردێ ٥ **المُرَكَّبُ**: بنەماو شوێنی ڕوان ٥ بنەچەو نەژاد ٥ (هو كريم المُرَكَّب): ئەو وەجاخزادەیە ٥ (الجهل المُرَكَّب): ئەوەیە كابرا نەزانێو نەشزانێ كەنازانێ ٥ وشەی (مُرَكَّب): لەزانیاری مەنتیق دا ئەوەیە بەشێك لەوشەكە بەشێكی ماناكەی بگەیەنێ ٥ وەكوو (كاتب المقالة) ٥ **المَرْكُوبُ**: هەرشتێك بشێ بۆ سواریی.

رَكَحَ اليه رَكْحاً: پەنای بۆ برد، پشتی پێ بەست ٥ **أرْكَحَ اليه**: بەمانا (رَكَحَ)دێ ٥ **أرْكَحَ شيئاً اليه**: شتەكەی كردە پاشكۆڵو پشتیوان ٥ **إرْتَكَحَ الإناءُ**: قاپەكە پڕبوو لەشۆرباو ٥ **إرْتَكَحَ إلى الشَّيْ**: بەمانا (رَكَحَ)دێ ٥ **تَرَكَّحَ بالمكان**: لەو شوێنە مایەوە ٥ هەوڵی فراوانكردنی دا ٥ **الرُّكْحُ**: سوچو پەنا ٥ بەربێڵا ٥ بناغە ٥ ماڵی ڕەبەنو دەروێش ٥ **الرُّكْحَاءُ**: تەپۆڵكە زەوی سەخت ٥ **الرُّكْحَةُ**: ساحە ٥ بەربێڵا ٥ پارچە تێكوشاو كەلەبنكی قاپ دا مابێتەوە ٥ **المِرْكَاحُ**: ئەوكەسەی زۆر لەسەر پشتی وڵاخ بمێنێتەوە.

رَكَدَ رُكُوداً: هێواش بووەو ئارامی گرت.

رَكَدَ السوقُ: بازاڕ وەستاو مامەڵەی تێدا نەكرا.

رَكَدَ الميزانُ: تەرازووەكە هەردوو تاكەی بەرامبەر یەك وەستان.

رَكَدَ رِيحُهُمْ: بای بەختیان ڕۆیشت ٥ هێزو دەسەڵاتیان نەما ٥ **أرْكَدَهُ**: جێ نشینی كرد، دای نیشاند ٥ **الراكدة**: سێ كوچكە ٥ **الرَّكُود**: ئەو شیردەرەی ماوەی شیردانی درێژە بكێشێ ٥ كۆڵینەو كەندوی پڕ لەشت ٥ **رَكْرَكَ**: لاواز بوو ٥ ترسنۆك بوو ٥ **تَرَكْرَكَ السقاء**: مەشكەكە ژاو ڕۆنەكەی سەركەوت.

رَكَزَ شيئاً في شيء: شتەكەی چەقاند لەشتەكەدا، دەگوترێ: (ركز السهم في الأرض): تیرەكەی لەزەوی چەقاند ٥ (رَكَزَ اللهُ المعادن في الأرض): خودا كانی زۆری لەزەوی دا بەدیهێناون ٥ **أرْكَزَ المَنْجَمُ** وغيره: كانەكە مەعدەنی تێدا دۆزرایەوە ٥ **أرْكَزَ فلان**: فلانكەس كانی دۆزییەوە ٥ **أركزَ صاحب المعدن**: خاوەن كانەكە زێوی زۆری بۆ لێ دەرهێنا ٥ **رَكَّزَهُ**: بەمانا (رَكَزَهُ)دێ ٥ **أرْكَزَ اللَّبَنَ**: ماستەكەی خەست كردەوە ٥ **أرْكَزَ فِكرَهُ**: سەرنجی خۆی تێدا كۆكردەوەو دیقەتی دا ٥ **إرْتَكَزَ**: جێگیر بوو، وەستا ٥ **إرْتَكَزَ عليه**: پشتی پێ بەست ٥ **تَرَكَّزَ**: جێگیر بوو خۆی چەسپاند ٥ **الإرتكاز**: (نقطة الإرتكاز): ئەو شوێنە چەسپاوەی هاوسەنگی نێوان هێزی پاڵنەرو هێزی بەرگری دەكا ٥ (اتخذ الجيش مدينة كذا نقطة ارتكاز): واتە: سوپا فلانە شاری كردە بارەگا ٥ **الرِّكازُ**: ئەو مەعدەنە سروشتیانەن كە لەزەوی دا خودا بەدیهێناون ٥ گەنجو خەزێنە ٥ ماڵو سامانی شێردراوە لەژێر زەوی دا كە بكەرێتەوە بۆ پێش هاتنی ئیسلام ٥ **الرِّكْزُ**: چرپەو ورتە ٥ **الرِّكْزَةُ**: تاكی (الرِّكاز)ە ٥ ئەمامە خورما كەلەقەدی دارخورما بڕوێو دوایی هەڵبكەندرێو لەشوێنێكی تر بروێندرێ ٥ دامەزراوی عەقڵو ئاوەز ٥ **الرَّكيزة**: ئەو شتەی قورسایی دەخرێتە سەرو دەبێتە جەمسەر ٥

پارچە مەعدەنێکی بەنرخ کەلەژێر زەوی دا شار درابێتەوە ٥ پارچە ئامێرێکی مۆسیقایە ٥ **اَلْمُرْتَکزَة**: لاسکی ڕوەك کەگەڵاو پرژەکانی پێوە نەمابن.

اَلْمَرْکَزُ: مەڵبەندو بارەگای سەرەکی کە لقو پۆپی تری لێ ببنەوە ٥ **مرکز الجند**: مەڵبەندی سەربازو پێشمەرگە کە فەرمانیان پێ کرابێ تێیدا بمێننەوەو جێی نەهێڵن ٥ **مرکز الرَّجُلِ**: ماڵو حاڵو پلەو پایەی پیاو ٥ **مرکز الدائرة**: چەقی کەوانە، ناوەڕاستی کەوانە ٥ **المرکزیة**: یاساو نیزامێکە وڵات هەمووی پەیوەست دەبێ بەبارەگای سەرۆکەوەو هەموو کاروبارێك بەدەستی یەك کەسەوە دەبێو ئەو خاوەن بڕیار دەبێ ٥ **پێچەوانەکەی** (اللامرکزیة)یە، کەهەندێ دەسەڵات دەدرێ بە بەشەکانی وڵاتو کاربەدەستەکانی خوار تر هەندێ بڕیاریان بەدەستەوە دەبی ٥ **رَکَسَهُ رکساً**: گەڕاندییەوە، هەڵی گێڕایەوە.

رَکَسَ الرَّکَاس: حەبلەکەی لەلوتی حوشترەکە کردو بەزەندی قاچییەوە شەتەکی دا بۆئەوەی زۆر جمو جوڵ نەکا.

أرْکَسَت الجاریة: کچۆڵەکە مەمکی دەرکەوتن ٥ بناغەی مەمکی دانا ٥ **أرْکَسَ فلان**: دەگوترێ: (أرکسه في الشرّ): توشی شەڕی کردو بەقوڕا بردیە خوارێ ٥ **أرْکَسَ الثوبَ**: قوماشەکەی لەڕەنگ هەڵکێشایەوە جارێکی تر خەسی کردەوە ٥ **اِرْتَکَسَ**: تێشکا، پێوە بوو، ڕزگاری نەبوو ٥ پاڵەپەستۆی کردو هاتوو چو ٥ **اِرْتَکَسَت الجاریة**: بەمانا (أرکست) دێ ٥ **تراکس**: سواری یەك بوو کەوتنە سەر یەك ٥ **الرِّکَاسُ**: حەبلێکە لەلوتی حوشتر دەکرێو بەدەستییەوە دەبەسترێتەوە بۆ ئەوەی ژێر باربێ ٥ **الرِّکاسَةُ**: حەبل یان شتێکی لەو جۆرە هەردو سەری دەخرێنە زەوییەوە، ناوەڕاستەکەی وەکوو کەوانە دەردەکەوێ وڵاخی پێوە دەبەسترێتەوە ٥ **الرِّکْسُ**: کۆمەڵێك ئادەمیزاد ٥ شتی پیسو قێزەون ٥ خانووی تەعمیر کراو ٥ **الرُّکُوسِیَّةُ**: تاقمێکن ئایینێکی تێکەڵ لەئایینی مەسیحیو صابیئەیان هەیە ٥ **الرکیس**: گەڕاوە، هەرشتێك قێزەون بێ ٥ لاوازی هەڵەو گێربوو بەگێچەڵو چورتم.

رَکَضَ رَکْضاً ورَکْضةً: بازی هاویشت، ڕای کرد، قاچی بەزەوی کێشا.

رَکَضَ منه: لەبەری هەڵات.

رَکَضَ الطائر: باڵندەکە پەلەی کرد ٥ **رَکَضَت النجومُ والکواکب**: ئەستێرەکان کشان.

رَکَضَ الخیلُ: ئەسپەکە سمکۆڵی کرد.

رَکَضَ الدّابة: لەلاکەلەکەی وڵاخەکەی دا بەقاچی، ئاوزەنگی لێ دا بۆئەوە خێرا بڕوا.

رَکَضَ الطائر: باڵندەکە لەشەقەی باڵی دا، باڵی لێك دان، دەگوترێ: (هو لایرکض المِخْجَنَ): کەمەند لەخۆی دوور ناخاتەوە.

رَکَضَ القوسُ السهمَ: کەوانەکە تیرەکەی هاویشت.

رَکَضَ النارَ بالمِرْکَض: بەمقاش ئاگرەکەی تێك وەردا ٥ **ارکضت الحامل**: ئافرەتە سك پڕەکە منداڵەکەی ناوسکی جوڵایەوە ٥ **راکَضَهُ**: لە ڕاکردنو پێشبڕکێ دا پێشی کەوت ٥ هەریەك لەسوارەکان ئەسپی خۆیان هەڵینگ دا بۆئەوەی بزانن کامیان پێش دەکەوێ

ارتکض: بەمانا (رکض)دێ ٥ کەوتە جمو جوڵ ٥ دەگوترێ: (ارتکض الجنین في بطن أمه) ٥ (ارتکض قلبه فزعاً): لەترسا دڵی کەوتە پەلە پەل ٥ **ارتکض فلان في شئونه**: فلانکەس بۆکارو باری فلان کەوتە جمو جوڵ ٥ **ارتکض الماءُ في**

البئر: ئاوەکە لەناو بیرەکە کۆبۆوەو شلەقا ٥
ارتکض بعضهم الی بعض فرسَهُ: هەریەکەیان
بۆلای ئەوی تر ئەسپی خۆی هەڵینگ دا ٥
ارتکض الخیلَ: ئەسپەکەی هەڵینگ دا ٥
الرَّکوض: بەهێزو پاڵنەر، هاوێژەر، دەگوترێ:
(قوس رکوض): کەوانێکی توندو هاوێژەرە ٥
المَرْکَضُ: شوێنی راکردنو جلیت بازی ٥
کەلەکەی ولاخ ئەو شوێنەی بە ئاوزەنگی لێی
دەدرێ ٥ لێوارو قەراخ ٥ **مراکض الحوض:** ئەو
شوێنەیە ئاوەکە لێی دەداو لێی ئادا ٥
المِرکَضُ: کۆڵەوەژ، هەرشتێک شتی پێ تێک
هەڵدرێ ٥ وەکوو ئەسکۆی، مەقاش ٥ **المِرکَضَةُ:**
پاڵنەر، هاوێژەر ٥ ئەسپی سکۆڵ کەر.

رَكَعَ رَکْعاً ورکوعاً: چۆمایەوە ٥ چوە روکوع،
دەگوترێ: (رَکَعَ الهَرِمُ): پیرەکە چۆمایەوە ٥
(رَکَعَ المصلی): نوێژکەرەکە چووە روکوع،
چۆمایەوە تادەستی گەیشتە ئەژنۆی ٥ هەروا
بەمانا مل کەچ بوونە ٥ هەروا دەگوترێ: (رکع
الی الله): دڵی بەخوداوە پەیوەست بوو ئارامی
گرت ٥ دوای دەوڵەمەندی هەژار کەوت ٥
أرکَعَهُ: وای لێ کرد بچۆمێنێتەوە ٥ مل کەچ بێ ٥
تَرَکَّعَ: نوێژی کرد ٥ **الرَّکعَةُ:** رکاتە نوێژێک ٥
چونە روکوع ٥ هەموو راوەستانێک بۆ
خوێندنی فاتیحەو چونە روکوعو چونە سوژدە
٥ **الرکوع فی الصلاة:** ئەوەیە نوێژکەر دوای
خوێندنی فاتیحە خۆی بچۆمێنێتەوە تا بەری
دەستی دەگاتە کەشکە ئەژنۆیو پشتی تەخت
بوەستێ ٥ **إرتَکَفَ الثلجُ:** بەفرباریو لەزەوی دا
مایەوە ٥ **الرَّکَفَةُ:** بنکی درەختی بخووری
مەریەم.

رَكَّ الشَّيءُ رکًّا ورکاکةً: شتەکە لاواز بوو باریک
بوو
رکَّ الغُلُّ في عنقه رَکًّا: چروکو دەست قوچاو بوو.
رکَّ الشَّيَ بیده: شتەکەی ئەمدیوو ئەو دیو کرد
بۆئەوەی بزانێ قەبارەی چەندە.
رکَّ الأمْرَ: شتەکانی سواری یەک کردن.
رکَّ السِّقاءَ: کوندە مەشکەکەی پینەکرد.
أرَکَّت السماءُ: ئاسمان بارانێکی کەمی باراند ٥
أرَکَّتِ الأرضَ: بارانێکی کەمی لە زەوی دا ٥
رَکَّکت السماءُ: بەمانا (أرَکَّتْ)دێ ٥ **إرتَکَّ:** کەم
بوو، لاواز بوو، کەوتە گومانەوە ٥ **اِستَرَکَّهُ:**
بەلاوازی لەقەڵەم دا ٥ **الأرَکُّ:** ئادەمیزادی
رەزیلو لاواز لەعەقڵو رادا ٥ **الرُّکَّاكُ:** بەمانا
(الأرَكّ)دێ ٥ **الرُّکَّاکَةُ:** پیاوێک ئافرەت شەرمی
لێ نەکەنو رێزی نەگرن ٥ پیاوی خوێڕیو بێ
غیرەتو خێزان بەرەڵلا ٥ ژنەکەی داوێن پیس
بێو لێی بێدەنگ بێ ٥ **الرِّكُّ:** بارانی کەم ٥
الرُّکَّی: دەگوترێ: (شحمة الرُّکّی): بەزێک زوو
بتوێتەوە ٥ **الرَّکیك:** لاواز ٥ کەم ٥ دەگوترێ:
(هو رکیك العلم): ئەو کەسە زانیاری کەمە ٥
(رکیك الأسلوب): ئوسلوبی ناڕێکو پێکە ٥
(رکیك العقل): کەم عەقڵە ٥ **الرَّکیکة:** مێینەی
(الرکیك).

الرُّكُ: زەوییەك بارانی کەمی لێ باریبێ ٥
المُرتَكُّ: کەسێك قسەزانو زمان ڕەوان بێ
بەتەنها بەلام لەکاتی بەرامبەریو موجادەلەدا
قسەی بۆنەکرێ ٥ (سکران مرتك):
سەرخۆشێکە دەمی تێکەڵو پێکەڵ دەبێ ٥

رَکَلَهُ رَکْلاً: لینگەژەنەی کرد ٥ **راکلە:** هەریەکە
لەودوکەسە قاچیان لێکەوەژنی ٥ **تراکلوا:**
هەرکەسە لەعاست خۆیەوە لینگە ژەنەی
لەگەڵ ئەوی ترکرد ٥ **ترکل بحرفته:** قاچی
بەپێمەرەکەدا دا بۆئەوەی لەزەوی بچەقێ ٥
المَرکَلُ: ڕێگا ٥ لەولاخیش بەو شوێنەی

دەگوترێ کە سوار لەکاتی هەڵێنگ دانی دا ئاوزەنگی لێ دەدا ٥ رَكَمَهُ رَكْماً: شتەکەی کۆکردەوە خستیە سەریەك ٥ إرْتَكَمَ: کۆ بۆوە هێندێکی کەوتە سەر هەندێکی ٥ تَراكَمَ: بەمانا (إرْتَكَمَ) دێ، دەگوترێ: (تراكمت الأشغال): کارەکان کەوتنە سەریەك‌و کۆبوونەوە ٥ الرُكامُ: شتی کۆبۆوەو بەسەریەکدا کەوتوو، کۆمەڵە شت ٥ الرُكَمُ: هەوری گەواڵ گەواڵ‌و بەسەریەکدا کەوتوو ٥ الرُكمَةُ: قوڕو گڵی کۆمەڵ بوو.

مُرْتَكَمُ الطريق: ناوەڕاستی ڕێگا.

رَكَنَ اليه: مەیلی بۆلاکردو خۆی پاڵداو جێگیر بوو پشتی پێ بەست.

رَكِنَ اليه ركنا و ركوناً: بەمانا (رَكَنَ)دێ.

رَكَنَ في المنزل ركناً: لەخانوەکەدا جێگیر بوو جێی نەهێشت.

رَكُنَ ركانةً وركانيةً وركونةً: عاقڵ بوو وێڵ‌و وسوڵی نواند ٥ تَرَكَّنَ: ڕەق بوو، پتەو بوو ٥ الأُرْكونُ: سەرۆکی گوند ٥ کوێخای دێ ٥ الرُكْنُ: پایەو سوچ ٥ بەشێك لەبەشەکانی حەقیقەتی شت ٥ کاری گەورە ٥ هەرشتێك ببێتە هۆی بەهێز بوونی دەسەڵات‌و فەرمانڕەوایی ٥ دەشگوترێ: (فلان ركن من أركان قومه): فلانکەس یەکێکە لەپیاو ماقوڵانی تایەفەو هۆزەکەی ٥ لەپاسای عەسکەری دا بەئەفسەرێك دەگوترێ لەزانیاری سەربازی دا لێهاتوویی هەبێ ٥ هەروا ناوە بۆ جێگیری فەرمانڕەوای عەسکەر ٥ المِرْكَنُ: مەرکانەو سوێنەی جل تێدا شۆرین.

رَكَا على فلان رَكْواً: هەواڵی ناخۆشی بەگوێی فلان دا دا ٥ یان بە قسەی ناشیرین دەری کرد.

ركا بالمكان بقية يومه: لەوشوێنە مایەوە.

رَكَا فلان: حەوزێکی لاکێشەیی هەڵکەند.٥ رَكَا الأرض: زەوییەکەی هەڵکەند.٥ رَكَا الحوْض: حەوزەکەی پڕکردەوە.٥ رَكَا الأَمْرَ: کارەکەی چاك کردو پتەوی کرد.٥ رَكَا عليه الحِمال: بارەکەی لێ قورس کرد ٥ أركى على فلان: بەمانا (ركا)دێ ٥ أركى عليه الحِمْلَ: بەمانا (ركاه) دێ.٥ أركى اليه: پەنای بۆ برد ٥ أركى لهم جنداً: سەربازی بۆ ئامادەکردن ٥ أركى في الأمر: لەکارەکەدا دواکەوت ٥ أركى الأمرَ: کارەکەی دواخست ٥ إرْتَكى عليه: پشتی پێ بەست ٥ قورسایی خستە سەر ئەو ٥ الرُكْوَةُ: قاپێك یان دۆڵچەیەکی بچوکە لەپێست دروست دەکرێ ئاوی پێ دەخورێتەوە ٥ یان ئاوی پێ هەڵدەهێنجرێ ٥ الرَكِيَّةُ: بیرێك هەڵئەچندرابێ ٥ المَرْكُوُّ: حەوز.

رَمَأَ بالمكان رَمْوءً: لەو شوێنە مایەوە.٥ رَمَأَ الشيئ على كذا: ئەو شتە لە وەزیاد بوو ٥ رَمَأَ الخَبَرَ: گومانی بۆ هەواڵەکە چو، مەزندەی کرد ٥ مُرْمآت الأخبار: هەواڵی ئەفسانە ئامێز ٥ رَمَثَهُ رَمْثاً: بەدەستی مەسحی کرد، چاکی کردەوە.

رَمَثَ الشيئ بالشيئ: ئەوشتەی بەوشتە تێکەڵاو کرد.٥ رَمَثَ الشيئ رَمْثاً: شتەکەی دزی.٥ رَمِثَ أمرُهُمْ رمثاً: کارەکەیان تێکەڵ‌و پێکەڵ بوو.٥ رَمِثَ الإبلُ: حوشترەکە گیای (رمثی)خوارد سکی ئێشا.٥ رَمَث: گیا ترشۆکەیە لەوڵاتی شام زۆر دەڕوێ ٥ أرْمَثَ في ماله: هەندێ لەماڵەکەی هێشتەوە ٥ أرْمَثَ الشيئ: شتەکەی زیاد کرد ٥ شلی کرد، نەرمی کرد ٥ رَمَّثَ على كذا: لەوەی زیادکرد ٥ دەگوترێ: (رَمَّث على الخمسين): لە پەنجا تێپەڕی ٥ رَمَّثت غنمه على المائة: مەڕەکەی لەسەد زیاد بوون ٥ رَمَّثَ الشيئ:

شتەکەی چاك کردەوە ٥ اسْتَرْمَتْ في مالـه: بەمانا (أرمث)دێ. ٥ الرِّمْث: پیاوی جل شڕو چڵکن ٥ پشت باریك ٥ گیایەکی کێوییە لەگیا ترشەکانە بەزۆری لە چۆڵەوانی شام دەڕوێ ٥ داری کەڵەکی سەرناوو بەلەم، یان کوندەی ژێر کەڵەکی سەرناو ٥ حەبلی ڕزیو ٥ پاشماوەی شیر لەگوانی حەیوانی شیر دەردا ٥ الْمَرْمَثَةُ: (أرض مرمَثَةٌ): زەوییەکە زۆر گیا ترشەی تێدا دەڕوێ.

رَمَحَ الطائر رَمْحاً: باڵندەکە چیقنەی کرد ٥ رَمَّحَ ما كتب من السطور: ئەو خەتانەی نوسیبوونی رەشی کردنەوە ٥ الرّامِحُ: کوندەبەبوو قاچی دەبەستنەوە لای تەڵەو فاقە بۆ ئەوەی حەیوان و باڵندەی زیندە خرۆی پێ بگرن ٥ الرُّمَاحُ: پشتی رەمبو لولەی رەمب.

رَمَحَ البرقُ رَمْحاً: بروسکەکە بەکزی دەرکەوت، شۆقی زۆر نەبوو.

رَمَحَ فلاناً: رەمبی لەفلان دا ٥ رَمَحَتْ الدَّابَةُ فلاناً رَمْحاً ورِماحاً: وڵاخەکە لوشکی لەفلان دا ٥ رَامَحَهُ: بەرەمب لێی دا.

تَرَامَحُوا: بەرەمب لێکیان دا ٥ الرَّامِحُ: خاوەن رەمب ٥ (ثور رامح): کەڵەگای دوشاخ ٥ (السماك الرامح): ئەستێرەیەکە لەپێشیەوە ئەستێرەیەکی تر هەیە روناکیەکەی درێژ دەنوێنێ ٥ الرِّماحُ: (رماح الجن): پەتاو تاعون ٥ (رماح العقرب): چزوی دووپشك ٥ الرِّماحَة: پیشەی رەمب دروستکردن (شیرگەر) ٥ الرُّمْحُ: ئاسنێکە لای سەروی تیژە بۆ بریندار کردن ٥ هەروا ناوە بۆ دەستە دوی ئامێری جوتیاریی ٥ هەروا دەگوترێ: (كَسَرُوا بينهم رمحاً): واتە شەڕو هەرا کەوتە ناویانەوە ٥ (وهم على بني فلان رمح واحد): ئەوانە لەناو خۆیان دا یەکیەتییان هەیە ٥ الرَّمَّاحُ: رەمب دروستکەر ٥ ئەو کەسەی رەمب بەدەستەوە دەگرێ ٥ الرُّمَاحَةُ: ئەو کەوانەیە زۆر توندبێ و هاویشتنی بەهێز بێ ٥ الرَّمُوحُ من الدّواب: ئەو حەیوانەیە کەشت دەگەزێ ٥ الـرُّمَيْحُ: عەصاو گۆچان کەپیاوی پیرو ژنی پیر خۆی بەسەردا دەدەن ٥ أرْمَـخَ النخلُ: دارخورماکە بەرسیلەی کرد ٥ أرْمَخَ فلان: فلانکەس نەرم بوو، ملکەچ بوو ٥ أرْمَخَتْ الدَّابَةُ: ئاژەڵەکە پیر بوو یان قەڵەو بوو ٥ الـرِّمْخُ: درەختی کۆبوەو تێکچرژاو ٥ الـرَّمَخُ: بەرسیلەی خورما ٥ خورمای کاڵ و نەگەییو.

رَمَدَ رَمْداً ورِمادةً: فەوتاو بوو بەخۆڵەمێش ٥ رَمَدَ الشَّيْءَ: شتەکەی لەناو برد.

رَمِدَ رَمَداً ورُمْدَةً: رەنگی خاکی بوو ٥ رَمَدَتْ العَيْنُ رمـاداً: چاوەکە هێشا ژانی تێکەوت بەگرێ وەستا ٥ أرْمَـدَ: فەوتا ٥ هەژار کەوت ٥ أرْمَـدَ القومُ: خەڵکەکە توشی قات و قڕی و هەژاری هاتن ٥ أرْمَدَ البُكاءُ عينَهُ: گریان چاوی توشی چاو ئێشە کرد ٥ أرْمَدَ الشَّيْءَ: شتەکەی وەکوو خوڵەمێش لێ کرد ٥ رَمَّدَ الشَّيْءَ: شتەکەی خستە ناو خۆڵەوە ٥ وەکوو خۆڵەمێشی لێکرد ٥ رَمَّدَ الشواءَ: برژاوەکەی خستە ناو پشکۆ ئاگرەکانەوە ٥ إرمَدَّ: وەکوو نوعامە بازی دا ٥ إرمَدَّ وَجْهُهُ: دەم و چاوی رەنگی خۆڵی گرت ٥ إرمَدَّت العينُ: چاوەکە هێشا ٥ الأرْمَدُ من الثياب: پۆشاکی تەپو تۆزاوی چڵکن ٥ الرامِدُ: شتی رزیوو بێ سود ٥ الرَّماد: خۆڵ ئەوەی دوا سوتان لەشتەکە دەمێنێتەوە ٥ (كثير الرماد): سەخی سروشت و دڵفراوان (کینایە یە) ٥ (سُقِيَ الرمادُ في وجهه): دەم و چاوی گۆڕا ٥ الرِّمادة: کۆمەڵە خۆڵ ٥ (عام الرِّمادة): ساڵێك بوو لەزەمانی ئیمامی عومەردا خەڵك توشی قات و

قرى هاتن، سالى ١٨ كۆچى بوو ٥ الرَّمَادِيّ: رەنگ خۆڵاوى (خاكى) ٥ الرَّمَدُ: نەخۆشييەكە توشى چاو دەبێ ٥ (علم الرَّمَد): زانيارى پزيشكى چاو ٥ الرِّمِدُ: رەنگ لێڵى كەوەكوو رەنگى خۆڵ بێ ٥ ناوى گەڕاو ٥ پۆشاكى چڵكن ٥ الرُّمْدُ: مێشووله ٥ الرَّمَدِيّ: پزيشكى چاو ٥ رَمْرَمَ الرجلُ وغيره: پياوەكە خۆراكى بەرماوەو پرت بلاوى داكەوتوو لەمێزو سفرەى كەسانى تر خوارد، بێزى لەپيس بوونى نەكردەوە ٥ لەحەديث دا هاتووە دەفەرموێ: (دخلت امرأة في هرة حَبَسَتْها فلا أطعمها ولا أرسلتها ترمرمُ من خشاش الأرض) ٥ تَرَمْرَمَ: دەمى جوڵاند قسە بكا قسەى نەكرد ٥ تَرَمْرَمَ الشَّيْءُ: شتەكە پرژو بلاو بۆوە ٥ الرُّمْرامُ: پوش‌و پالى بەهار.

رَمَزَ اليه رمزاً: لێوى لێ بادا، چاوى لێ داگرت برۆى لێ هەڵتەكاند ٥ بەلێو يان بەچاو يان برۆ ئيشارەتى بۆ كرد.

رَمَزَ الظَّبْيُ رمزاناً: ئاسكەكە بازى هاويشت.

رَمَزَ إلى الشَّيْءِ بكذا: بەوشتە شارەزاى كرد بۆى.

رَمَزَ فلاناً بكذا: فلانكەسى بەوشتە هەڵخەلاتاند.

رَمَزَ رمازة: وێك هاتەوە ٥ جمەوجۆڵى زۆر بوو، عاقڵ‌و ئاغر بوو، شكۆمەند بوو، رەسەن بوو.

رَمَزَ فؤاده: دڵى تەنگ بوو ٥ ترامزوا: هەريەكەيان ئيشارەى بۆ ئەوى تر كرد ٥ تَرَمَّزَ: جمەو جوڵى كردو كەوتە شەقەتۆڵە، دەگوترێ: (تَرَمَّزَ من الضربة): بەلێدانەكە كەوتە جمەو جوڵ ٥ ترمَّزُوا: خەڵكەكە لەكوڕەكەيان دا كەوتنە جمەو جوڵ‌و تێك خرۆشان ٥ خۆيان ئامادەكرد بۆ جمەو جوڵ‌و راپەڕين ٥ إرْتَمَزَ: بەمانا (تَرَمَّزَ)دێ ٥ الرَّامِزَةُ: بەزێكە لەئەژنۆدا دەبێ ٥ الرُّمْزُ: ئامازەو تيل نيشان ٥ نيشانەو ديارده ٥ لەزارەوەى (علم البيان)دا كينايەى شاردراوەيە ٥

الرُّمْزُ: ئامازەو تيل نيشان ٥ الرَّمْزُ: بەمانا (الرُّمْزُ)دێ ٥ الرَّمْزِيَّةُ: رێبازى رەمزى، رێبازێكى ئەدەبى‌و فەننييە لەشيعردا سەرى هەڵدا ٥ الرَّمَّازَةُ: ئافرەتى بەدرەوشت كە بەئيشارە پياوى بێگانە بۆلاى خۆى كێش دەكا ٥ (كتيبة رَمَّازة): پەلە پێشمەرگەو كۆمەڵە سەرباز كەلەبەر زۆرييان هەرتێكەوە دەهاون.

رَمَسَ الميتَ: مردوەكەى بەخاك سپار لەگۆڕى ناو گڵى بەسەردا كرد سەرقەبرەكەى كوتاييەوە.

رَمَسَ الشَّيْءَ: شوێنەوارى شتەكەى كوژاندەوە، دەگوترێ: (الريحُ ترمسُ الآثار): رەشەبايەكە شوێنەوارەكانى داپۆشين، گڵ‌و خۆڵى بەسەردا كردن.

رَمَسَ القَبْرَ: گۆڕەكەى لەگەڵ زەوى دا تەخت كرد.

رَمَسَ عليه الخَبَرَ: هەواڵەكەى لێ شاردەوە.

رَمَسَ فلاناً بحجر: بەردى گرتە فلانكەس ٥ أرْمَسَ الميت: بەمانا (رَمَسَهُ)دێ ٥ إرْتَمَسَ في الماء: خۆى لەناوەكەدا نقوم كرد تا سەرى چووە ژێر ناوەكە ٥ الرَّامُوسُ: گۆڕ ٥ الرَّمِيسُ: باڵندە پەلەوەر ٥ دەعباى شەوگەڕ وەكوو شەمشەمە كوێرە ٥ الرَّامِسَةُ: بايەكى بەهێز كەگڵ‌و خۆڵ هەڵبگرێ‌و شوێنەوار داپۆشى ٥ الرَّمْسُ: گۆڕێك لەگەڵ زەوى دا تەخت بووبێ ٥ ئەو گڵەى دەكرێتە ناو گۆڕەوەو مردوەكەى بێ دادەپۆشرێ ٥ المَرْمَسُ: شوێنى گۆڕ هەڵكەندن: گورستان ٥ المَرْمُوسَةُ: دەگوترێ: (وقعوا في مرموسة من أمرهم): خەڵكەكە كەوتنە مقۆ مقۆو تێكەڵ‌و پێكەڵيەوە لەنێشەكەيان دا.

رَمَشَ الشَّيْءَ رَمْشاً: بەسەرى پەنجەى شتەكەى گرت ٥ دەستى لێ دا.

رَمَشَ فلاناً بحجر: بەردى لەفلانكەس گرت ٥ رَمِشَتْ عَيْنَهُ رَمَشاً: پێڵوى چاوى سوربون‌و برژانگى

پێــكەوە نووســان‌و چــاوی ناویــان لــێ‌هات ٥ أرْمَشَ الشجرُ: درەختەكە پشكوت‌و گەڵای كرد ٥ أرمــش فــلان: بــەمانا (رَمَــشَ) دێ ٥ چاوی زۆر تــروكانــدن لەبــەر زەعیفــی چــاوی ٥ چــاوی تێكچون پێڵوەكانی چاك نەبوونــەوە ٥ الرُّمْشُ: سپیایەتیە كەلە نینۆكی منداڵ دا دەردەكەوێ ٥ المِرْمَــاشُ: ئەوكەســەی لــەكاتی روانــین دا زۆر چاوی بتروكێنــێ ٥ الْمُرَمَّشُ: ئەوكەسـەی پێڵوی چاوی توشی نەخۆشی بوبن‌و چاك نەبنــەوە ٥ رَمَــصَتِ الدُجاجــةُ رَمْــصاً: مریــشكەكە جیقنــەی كرد.

وَرَمَصَ فلان لأهله: فلان كاسبی بۆ خێزانــی خۆی كرد.

رَمَــصَ بــين القــوم: لــەناو خەڵــكەكەدا ئاشــتەوایی‌و چاكسازی بڵاو كردەوە.

رَمَصَ اللهُ مُصيبتَهُ: خودا پاداشتی كۆستەكەی دایــەوە ٥ خەساری بۆ پڕكردەوە.

رَمِصَ الشَّيَ: داوای شتەكەی كرد ٥ دەستی لــێ دا ٥ رَمِصَتِ العينُ رَمَــصاً: چڵــك‌و ڕیپۆقی سپی لــە قولینچكی چاوی دا كۆبــوەوە ٥ أرمَــصَهُ الرَّمَــدُ: چاوهێشە پێڵوی چاوەكانی تێــك دان ٥ الرَّمَصُ: چڵكێــكی ســپی ڕەقــە لــە قلیــنچكی چــاوی دا كۆدەبێتەوە.

وَرَمَضَ النَّصْلَ رمضاً: سەرە تیرەكەی تیژ كرد.

رَمَــضَ الــشَّاةَ: مەڕەكــەی كــەوڵ كــردو پێــستەكەی بەســەردا دایــەوە ٥ خــستیە ســەر بــەردی گــەرم بوو، ئــاگری لەســەر كــردەوە بۆنــەوەی پــێ بگاو بەكەڵكی خواردن بێ.

رَمِضَ الراعي مواشيَهُ: شوانەكە لــە لمبــەڵان‌و گەرمــە سێردا ئاژەڵەكانی لەوەڕاندن.

رَمِضَ فلانٌ: فلانكەس لمبی گەرم قاچی سوتاندن.

رَمِضَ رمضاً: بەلمبی گەرم دا رۆیشت.

رَمِضَ الشَّيْءَ: شتەكە گــەرمی زۆر بــوو، دەگــوترێ: (رَمِــــــضَتِ الأرضُ): زەوییەكــــە بــــەهۆی چڕبوونەوەی تیشكی خــۆر بۆســەری زۆر گــەرم بوو ٥ (رَمِضَ اليوم): رۆژەكە رۆژێكی گەرم بــوو ٥ (رمِضَ الـصائم): رۆژووەوانەكــە ناوسكی گەرم داهات لەتینوان ٥ (رمضت قدمه): قاچی بــەلمبی گەرم سوتان.

رَمِضَ الغَنَمُ: ئاژەڵەكان لەچرقەی گەرمادا لــەوەڕان‌و جەرگیان توشی نەخۆشی بوو.

رَمِضَ للأمر: لــەرقان جــەرگی بــۆ سوتا ٥ داخ لــەدڵ بوو بۆی ٥ أرْمَضَتْهُ الحَرُّ: گەرما هــەڵی پڕوكانــد ٥ أرْمَضَ الشَّيْئُ فلاناً: شتەكە فلانكەسی داخ كــرد ٥ أرْمَــضَ الــنصْلَ: ســەرەتیرەكەی تیــژ كــردن ٥ أرْمَضَ الراعي مواشِيَهُ: لەگەرمــە ســێرو لمبــەڵان دا شــوانەكە مــەڕەكانی لەوەڕانــدن ٥ رَمَّــضَهُ: كەمێــك چاوەڕوانی كردو دوایی رۆیشت ٥ رَمَّضَ الراعــي مواشــيه: بــەمانا (رَمَــضَها)دێ ٥ رَمَّــضَ الصَّوْمَ: نیــەتی رۆژوی هێنــا ٥ إرْتَمَضَ مــن كــذا: لەوشــتە جــارِز بــوو لەســەر شــانی گــران بــوو ٥ إرْتَمَــضَ لــەُ: پەرۆشــی بــوو ٥ جــەرگ دارزا ٥ أرْتَمَــضَ الفَــرَسُ بــەِ: ئەســپەكە بــازی پــێ دا ٥ تَرَمَّــضَتْ نفــسُهُ: دەروونــی تێــك چــوو، نەفــسی لاواز بــوو ٥ تَرَمَّضَ الــصَّيْدَ: نێچیرەكەی راوكــرد لــە لمبــەڵان‌و گــەرما دا، واتــە: رێــی كــەوت‌و لــەقاقۆزەی پێــچا تــا خزاندیــە نــاو لمبــەڵان‌و قاچی لە لمبەكە چەقین‌و برستی لی براو گرتی ٥ الرَّمْضَاءُ: گەرمای بەهێز ٥ جەنگەی گــەرما ٥ زەوییــەك كە راستەوخۆ خۆر لــێی بــداو ســوور بوبێتــەوە ٥ رەمــضان: مــانگی نۆیــەمی ســاڵی قەمەرییە ٥ الرَّمَضُ: بارانی پێش وەرزی پــاییز كەزەوی گەرم‌و سوتەمەڕۆیە ٥ الرَّمَضِيُّ: هەورو بارانی كۆتایی هــاوین‌و ســەرەتای وەرزی پــایز ٥

اَلْمَرْمِضُ: پاوان شوێنی لەوەڕانی ئاژەڵ ◊ **رَمَطَهُ رَمْطاً**: رەخنەی لێ گرتو تانەی لێ دا.

رَمَعَ رَمْعاً ورَمَعاناً: کەوتە پەلە پەلو هەڵسورِو داسورِ.

رَمَعَ أَنفُهُ: لەرِق هەڵساوییا لوتی کەوتە لەرزە ◊ یان بە خێرایی کەوتە رێو رۆیشت ◊ **رَمَعَتِ الأُمُّ بولدها**: دایکەکە منداڵەکەی بەنەکاملی بوو.

رُمِعَ: نەخۆشی توشی پشتی ئاو فرۆشەکە بوو لەرۆیشتن کەوت.

رَمَعَ: بەمانا (رُمِعَ) هاتووە ◊ **أَرْمَعَ**: بەمانا (رُمِعَ)هاتووە ◊ **رَمَّعَتِ السِّبَاعُ**: درندەکان بێچویان بوون بەنەکاملی ◊ **رُمِّعَ**: بەمانا (رُمِعَ) هاتووە ◊ **تَرَمَّعَ**: کەوتە جمو جوڵو شڵەژانو هاتوو چۆ ◊ **الرُّمَاعُ**: ئازارێکە توشی پشتی ئاوگێرِ (ئاو فرۆش)دەبێ ناتوانێ ئاو لەکۆڵنێو بیفرۆشێ ◊ نەخۆشییەکە توشی گەدە دەبێو لەناکاو دا دەمو چاوی زەرد هەڵدەگەرِێن ◊ **الرُّمَعَةُ**: کۆمەڵە روەکێک، باقە گیایەك ◊ دەسکێک گوڵو رێحانە ◊ **الرُّمَاعَةُ**: پشت مەلاشوی منداڵ کەلەبەر تەنکیو زەعیفی جمو جوڵ دەکا ◊ **اليَرْمَعُ**: مزراحە قۆرِ قۆرِەی منداڵ کە دایەخوتێ دەنگی لێ دێ ◊ بەردە سیخرۆ کەلەبەر تیشکی خۆردا دەدرەوشێتەوە ◊ **اِرْمَعَلَّ**: فرمێسکی بێ وەستان هاتنە خوار دڵۆپ دڵۆپ هەڵرژان ◊ (اِرْمَعَلَّ الصَّبِيُّ): منداڵەکە لیکی دێتە خوار (لیکنە) ◊ (اِرْمَعَلَّ الشِّواءُ): گۆشتە برژاوەکە چەورییەکەی داچۆرِا ◊ (ارمعلّ الثوبُ): کراسەکە تەرِ بوو ◊ (اِرْمَعَلَّ الأديمُ): چەرمە کەزۆر تەرِ بوو ◊ **اِرْمَعَلَّ الإبلُ**: حوشترەکان بلاو بوونەوە ◊ (اِرْمَعَلَّ فلانٌ): فلانکەس پەلەی کرد ◊ لرخەو پرخەی لێهات.

رَمَغَهُ رَمْغاً: بەدەست شێلای، هەنووی ◊ دەستی پێداهێنا ◊ **رَمَّغَ الطعامَ**: خواردنەکەی بەپێخۆر رازاندەوە ◊ خۆشی کرد ◊ چەوری کرد ◊ چەوریی تێکرد ◊ (رَمَّغَ الكلامَ): قسەکەی هەڵگێرِایەوە ◊ **رَمَقَهُ رَمْقاً**: سەیری کرد، دەگوترێ: (رَمَقَهُ ببصره): چاوی تی برِی ◊ چاوی بەدوو دا گێرِاو چاودێری کرد ◊ چاوەروانی بوو ◊ **رامَقَهُ مرامَقَةً ورِماقاً**: بەمانا (رَمَقَهُ) دێ ◊ بەچاوی رِقو قینەوە سەیری کرد ◊ سازشو زەمانە سازیی لەگەڵ کرد ◊ لەترسی ئەوەی زیانی پێ بگەیەنێ لەگەڵی دا هەڵیکرد ◊ **رامق الأمرَ**: کارەکەی تەواو نەکرد ◊ **رَمَّقَهُ**: چاوی تێبرِیو سەیری کرد ◊ **رَمَّقَ في الشَّيْءِ**: زێدەرِەوی لەکارەکەدا نەکردو بەجوانی ئەنجامی نەدا ◊ **رَمَّقَ الكلامَ**: قسەکانی هەڵبەستنو وتەکانی هەڵگێرِانەوە ◊ **إرْمَقَّ**: لاوازی کرد ◊ دارِزا ◊ (إرْمَقَّ الجلدُ): پێستەکە تەنك بوو ◊ (إرْمَقَّ الطريقُ): رێگەکە درێژ بووە ◊ **تَرَمَّقَ الشرابَ**: شلەمەنییەکەی وردە وردە خواردەوە ◊ **الأرْمَاقُ**: (حبل أرماق): حەبلێکی زەعیفو رزیوە ◊ **الرِّماق**: ژیانی کولە مەرگی ◊ **الرَّمَقَ**: باقی ماندەی گیان (گیانەلاو) ◊ **الرَّمِقُ**: (عيش رَمِقٌ): ژیانی کولەمەرگی ◊ ژیانێک کەزۆر زبربێو کەمو کورتی تێدابێ ◊ **الرُّمُقُ**: حەسودی ◊ ئەو هەژارانەی دەگەنە ئەوپەری پلەی هەژاری ◊ **الرُّمُقُ**: پیاوی زەعیفو لاواز ◊ **المُرَامِقُ**: ئەوکەسەی بەعاستەم هۆکاری ژیانی بۆ بەرجەستە بوو بێ ◊ ئەوکەسەی کەمێک خۆشەویستی نەبێ هیچی تری لەدڵ دا نەماوە ◊ ئادەمیزادی رەوشت ناشیرینو لاواز ◊ **المُرَمِّقُ من العيش**: کەسێک بەژیانی کولەمەرگی بژیا.

رَمَكَ في المكان وبه رموكاً: لەوشوێنە مایەوە جێی نەهێشت.

رمك في الطعام: هیچی لەخواردنەکە نەهێشتەوە هەمووی لەرف دا ٥ أرْمَكَهُ: وای لێ کرد لەو شوێنە بمێنێتەوە ٥ إرْمَكَّ: ناسك بوو باریك بوو ٥ إرمكَّ الجملُ: حوشترەکە رەنگی خاکی بوو یان زۆر بۆر بوو تاوا دەبیندرا مەیلەو ڕەش بێ ٥ حوشترەکە کزو لاواز بوو.

استرمكَ القومُ: خەڵکەکە گاڵتەیان بەباوكو باپیرانی خۆیان دەکرد ٥ الرَّامِكُ: کەسێك لەشوێنێك نیشتەجێ بێو لێی نەڕوا ٥ جۆرە بۆنێکە ڕەنگەکەی خاکییە ٥ الرُّمْكَةُ: لاواز ٥ ئەسپی بارگیری، تایبەت بکرێ بۆ بەرپین ٥ الرُّمَكَةُ: ڕەنگی خاکی یان زۆر لێڵو مەیلەو ڕەش.

رَمَلَ رَمَلاً ورَمَلاناً: گورگە لۆقەی کرد.

رَمَلَ النَّسْجَ رَمْلاً: چنراوەکەی تەنكو سفتو سۆڵ کرد.

رَمَلَ السَّرِيرَ: کورسیو مێزو سیسەمەکەی رازاندەوە بەجەواهیرو یاقوت.

رمل الحصيرَ: حەسیرەکەی چنی ٥ أرمَلَ المكانُ: شوێنەکە بوو بەلمبەلان ٥ أرْمَلَ فلانٌ: فلانکەس تێشوی نەماو هەژارو ئاتاج بوو ٥ أرملت المرأةُ: ئافرەتەکە بێوەژن کەوت ٥ مێردی مرد ٥ أرْمَلَ الحَبْلَ: حەبلەکەی درێژ کردەوە ٥ أرملَ الحصيرَ: حەسیرەکەی چنی ٥ أرْمَلَ الزادَ: تێشووەکەی تەواو کرد هیچی نەما ٥ رَمَّلَ الطَّعَامَ: لمبی کردە ناو خواردنەکەوە بۆ ئەوەی کەڵکی نەمێنێ ٥ رَمَّلَ الثوبَ: خوێنی لەکراسەکە هەڵسو، خوێناوی کرد ٥ رَمَّلَ النسيجَ: چنراوەکەی تەنكو سفت کرد ٥ رَمَّلَ الكلامَ: قسەکەی بەبێ بناغە داناو پوچی کردەوە ٥ رَمَلَ الكاتبُ خطَّهُ: نوسەرەکە دوای نوسینی لاپەڕەکە لمبی بەسەردا بڵاو کردەوە بۆئەوەی مەرەکەبە زیادەکە هەڵمژێ ٥ ارتَمَلَ بالدَّم: بەخوێن چڵکن بوو، جەستەی خوێناوی بوو ٥ تَرَمَّلَ: بەمانا (إرتَمَلَ)دێ ٥ الأرْمَلُ: ئاتاج ٥ پیاوێك ژنی نەهێنابێ ٥ ژنێك مێردی مردبێ ٥ هەروا ناوە بۆ ساڵی کەم بارانو بێ پیت ٥ مەڕێك قاچەکانی ڕەش بێ‌و باقی جەستەی سپی بێ ٥ الرُّمالُ: شتی چندراو ٥ أم رمال: کەمتیار ٥ الرَّمْلُ: بەردە وردە، لمبو زیخ ٥ (علم الرَّمل): زانیارییەکە باسی شتی نەزانداو دەکا، زانیارییەکی بێ بناغەیەو خورافەو ئەفسانەیە ٥ الرَّمَلُ: بارانی کەمو نم نم ٥ یەکێکیشە لە بەحرەکانی شیعری عورووزی ٥ (بحر الرَّمَلْ): (فاعلاتن، فاعلاتن، فاعلن) ٥ الرملاء: ساڵی کەم بارانو بێ پیت ٥ مەڕی قاچ ڕەشو خوری سپی ٥ واتە: هەموو جەستەی سپیو قاچی ڕەش ٥ الرَّمْلِيُّ: گیایەك لەناو لمبەلان دا بڕوێ ٥ الرَّمالُ: کەسێکە خەریکی زانیاری رەمل بێ ٥ المَرْمَلُ: زنجیری بچوك ٥ الْمَرْمَلَةُ: ئەومیە لمبی تێدەکرێ بۆئەوەی نووسراوە تازەکە وشك بکاتەوە.

رمَّ العَظْمُ رمّاً ورِمَّةً ورميماً: ئێسقانەکە رزی ٥ دەگوترێ: (رمَّ الميتُ): مردووەکە ڕزی ٥ (رمَّ الحَبْلُ): گوریسەکە بچڕا.

رمّ الشيءَ رمّاً ومَرَمَّةً: شتەکەی چاك کردەوە هەندێکی لێ ڕزی بوو بێکەڵك بوو بوو ٥ (رمّ المنزلَ): خانووەکەی نوێ کردەوە روخاوو درزی چاك کردنەوە.

رمّ الشيءَ: شتەکەی خوارد، (رمّ الشاة الحشيش): مەڕەکە گیاو گژەکەی خوارد، بەدوو لچی گرتی

° **أرَمَّ العَظْمُ**: بەمانا (رمَّ)دێ ° (أرَمَّ الميتَ): بەمانا (رمّ)دێ ° لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەربارەی مەڕی لاتو لاواز دەڵێ: (ما يَرِمُّ منها مضرب): ئەگەر ئێسقانی بشکێنی مۆخی تێدا نییە ° **رَمَّمَهُ**: بەمانا (رَمَّهُ)دێ ° **إرْتَمَت الشاةُ الحشيشَ**: مەڕەکە بەدوو لیچی گیایەکەی گرت ° **تَرمَّمَتْ العَظْمَ**: ئێسقانەکەی کڕاندەوە هەرچی گۆشتی لەسەری بوو بەددان لێی کردەوە ° **تَرمَّمَ الشَّيْئَ**: چاکسازی لەشتەکەدا کردو کونو کەلەبەری پڕکردنەوە ° **إسْتَرَمَّ الشَّيْئَ**: شتەکە کاتی ئەوەی هات نۆژەن بکرێتەوە، دەگوترێ: (إسْتَرَمَّ الجدارُ): دیوارەکە پێویستی بە نۆژەن کردنەوە هەیە ° **الأرمام**: (حبل الأرمام): حەبلێکی کۆنو ڕزیوە ° **التَرميم**: لەزاراوەی ڕەسمو وێنەدا بریتیە لەدانانی وەرەقەیەکی ڕونو نایلۆن ناسا لەسەر ئەو ڕەسمەی کە دەخوازێ بگوێزرێتەوە، بەم جۆرە قەڵەم دێنێ بەسەر خەتە دیارەکانی ڕەسمەکەدا کەلەژێر وەرەقە ڕونەکەوەیە تا بەتەواوی وێنەکەی ژێرەوە دەخاتەسەر وەرەقە ڕونەکە ° **الرِّمام**: (حبل رِمَامٌ): حەبلێکی کۆنو ڕزیوە ° **الرُّمامُ**: (حبل رُمامٌ): حەبلی ڕزیوە ° ڕوەکی پاقلە پاش پاککردنی ° **الرُّمامَة**: ژیانی خۆشو بەناز پەروەردە ° **الرِّمامُ**: زەوی، خاك ° مۆخی ئێسقان ° ئەو پوشو پەڵاشو خشتو خۆڵەی با هەڵیدەگرێ ° ئەو پرزو پاڵو خشتو خۆڵەی لافاو لەگەڵ خۆی دەیهێنێ ° **الرُّمُّ**: غەمو پەژارە.

الرَّمَّاءُ: (نعجة رمَّاءُ): مەڕێکە یەکڕەنگ ° **الرَّمَّامُ**: ئەو جلێسو گەندە خۆرەیە کە گوێ ناداتە پاكو پیسیو هەرچی دەستی کەوێ دەیماشێتەوە ° **الرُّمَّةُ**: پارچەیەك لەحەبلی ڕزیو ° ئەو حەبلەی دەکرێتە ملی حوشتر ° هەر لەم ڕووەوە دەگوترێ: (أعطاه الشَّيئَ برمته): واتە هەموو شتەکەی پێ بەخشی ° **الرِّمَّةُ**: بەمانا (الرُّمَّةُ) دێ ° ئێسقانی ڕزیو ° خەم خۆرکەو مۆرانە ° مێروی باڵدار ° **الرَّميمُ**: هەرشتێك ڕزی بێ ° **المَرَمَّةُ**: شتو مەکی ناو ماڵ ° **الرُّمّان**: هەنار ° (رمانة القبان): تۆپە قەپان ° **رُمّان الأنهار**: ڕوەکێکە گوڵێکی زەردی مەیلەو سووری هەیە ° دەنکەکەی لەدەنکی ترشە سماق دەچێ بەزۆری بۆ دەرمان بەکار دەهێنرێ بۆ نەخۆشی جومگەو نەخۆشی (عرق النساء) ° (رمانة الدابة): ناوەوەی ئاخوڕی وڵاخ ° **المَرْمنة**: زەوییەك زۆری درەختی هەنار لێ بێ.

رَمِهَ اليومُ رَمَهاً: ڕۆژەکەی زۆر گەرم بوو.

رَمي الشَّيْئُ رماءً: شتەکە زیادی کرد، گەشەو نمای کرد ° تێپەڕی: دەگوترێ: (رمي على الخمسين من عمره): تەمەنی لەپەنجا تێپەڕی ° (هو يرمي على صاحبه): ئەو لە هاوەڵەکەی بەتەمەن ترە.

رمى الشَّيئ وبه: شتەکەی هاویشت.

رمى الله له: خودا یارمەتی داو سەری خست.

رمى الله في يده: خودا لەدەستی بدا (دوعا کردنە لێی).

رمى فلاناً بأمر قبيح: بوختانی بەکابرا کردو کاری ناشیرینی خستە پاڵ.

رمى بحبله على غاربه: وازی لێ هێنا، بەرەڵای کرد.

رمى به على البلد: بالادەستی کردو کردی بە فەرمانڕەوای شار.

رَمى البَلَدَ: چو بۆ ئەو شارە.

رمى الصيدَ: شتێکی بۆ نێچیرەکە هەڵدا بیگرێ ° **أرمى الشَّيْئُ**: شتەکە زیاد بوو، زۆر بوو،

دەگوترێ: (أرمى على الخمسين من عمره): تەمەنی لەپەنجا زیاتر بوو ٥ أرمى فلان الشَّيْئَ: فلان شتەکەی هاویشت ٥ (أرماه من يده): فرێی دا ٥ (أرماه عن فرسه): لەسەر ئەسپەکەی خستیە خوار ٥ (أرمى به البلدُ): ولات دەری کردو لەخۆی نەگرت ٥ رماه مرماةً ورماءً: هەریەك لەوانە تفەنگی بەوی تریانەوە نا ٥ لەپەندی پێشینانا هاتووە دەڵێ: (قبل الرِّماء تملأ الكنائن): پێش تەقەلەیەك کردنو تفەنگ پێکەوەنان رقو قینەکان سەر ڕێژ دەکەن.

رمى عن قومه: تێکۆشا بۆ گەلو ولاتی ٥ ارتمى المتناضلان: دوو ڕەقەبەرەکان تەقەیان لەیەکدی کرد ٥ ارتمى به البلاد: ولات وەدەری نا ٥ (ارتمى الشَّيْئُ): شتەکە زۆر بوو ٥ (ارتمى الصيدَ): تەقەی لەنێچیرەکە کرد ٥ ترامى القومُ: خەڵکەکە هەندێکیان تەقەیان لەهەندێکی تریان کرد ٥ ترامى أمره الى الظفر: کارەکەی سەرەنجام بوو بە سەرکەوتن ٥ ترامى الجرح الى الفساد: برینەکە سەری کێشا بۆ داوەشانو شێرپەنجە ٥ ترامى الشَّيْئُ: شتەکە بەرەو زۆربوون رۆیشت ٥ ترامى السحاب:هەورەکان پاڵیان لێك دا ٥ ترامى به البلاد: ولات وەدەری نا ٥ الرِّماء: ریباو سود ٥ گەشەکردن ٥ الرِّمَايَةُ: تفەنگچیەتی ٥ الرَّمْي: تەمەن درێژ ٥ الرَّمِيُّ: زیادە، زۆر ٥ دەگوترێ: (في هذا رَمِيٌّ على ما سمعت): ئەمە زۆری زیادە لەوەی بیستومە ٥ هەوری پایزانە کەمقەترەی بارانەکەی گەورە گەورە بێ ٥ الرَّمْيَةُ: یەکجار تفەنگ هاویشتن ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (ربَّ رمية من غير رام): وادەبێ کابرا تفەنگچی نییەو نیشانەکە دەپێکێ ٥ اَلْمَرْمى: نیشانەو هەدەف ئەوشتەی تیرەکەی ئاراستە دەکرێ ٥ لەمیاری تۆپێن دا بەو شوێنە دەگوترێ: تۆپەکەی ئاراستە دەکری ٥ اَلْمِرْمَاةُ: تفەنگێکە بچکۆلە ئەشارەزای پێ فێری تفەنگچێتی دەکرێ ٥ سمی بزنو مەڕ ٥ الإرْنَبُ: کەروێشك ٥ اَلْمُؤَرْنَبَةُ: زەوییەك کەروێشکی زۆر بێ ٥ الرَّنَجَةُ: جۆرە ماسییەکە خوێی پێ دەکرێو وشك دەکرێو هەڵدەگیرێ ٥ رَنَّحَ فلان: فلانکەس بەهۆی سەرخۆشییەوە لارە لاریەتی ٥ هەر دەڕواو بەلادا دێ ٥ رَنَّحَ الشرابُ فلاناً: شەرابەکە فلانکەسی والێ کردوە گۆدە گۆدییەتی ٥ رەشەباکە لقەدارەکەی بۆ ڕاستو چەپ هێناو بردی.

رُنِحَ فلانٌ ورُنِحَ عليه: فلانکەس لەهۆش خۆی چوو بێ هێزو لاوازییەك جەستەی داگرت بەهۆی لێدان یان ترسو بیم یان سەرخۆشی ٥ تَرَنَّحَ فلان: فلانکەس بەهۆی سەرخۆشی لارە لاریەتی ٥ تَرَنَّحَ للشيئ: بۆ شتەکە ڕاپسکوت بۆی چوو ٥ تَرَنَّحَ على فلان: دەستدرێژی کردە سەر فلان ٥ الرُّنُحُ: سەرە خولە، سەر سوڕهاتن ٥ موخەیخ کە لەدوا مێشکەوەیە ٥ اَلْمَرَنَّحَةُ: پێشی کەشتی.

رَنَخَ رُنُوخاً: پچڕ پچڕ بوو (رَنَّخَهُ) ملکەچو ژێرباری کرد ٥ تَرَنَّخَ به: تەشەبوسی پێ کرد ٥ الرَّنْدُ: درەختێکە بۆنی خۆشە لەپێری (الغارية)یە لە کەنارەکانی شامو ولاتی غەورو کێوەکانی قەراخ دەریای ئەو ولاتانە دەروێ ٥ رومکی عود ٥ داری ئاسو زەرفێکی گەورەی وەکوو جەوالێ کە لەپرزو پاڵی درەختی خورما دروست بکرێ ٥ الرَّناز: ئینزیمێکە دەبێتە هۆکاری مەیینی شیر.

رَنَعَ الزرعُ: کشتوکاڵەکە ئاوی لێ براو سیسو لاواز بوو.

رَنَعَ لونُهُ: کشتوکاڵەکە ڕەنگی گۆڕاو سیس بوو.

رَنَعَت الدابةُ: وڵاخەکە بەڕاوەشانی سەری مێشی لەخۆی دەرکرد.

رنع فلان: فلانکەس گاڵتەی کرد.

رَنَعَ برأسه: پرسیاری لێ کرا بەسەر ئاماژەی کرد کەنابێ‌و ڕازی نیم ٥ رَنَّعَ رأسَهُ: سەری خۆی بادا، سەری لەقاند.

اَلمَرْنَعَةُ: دەنگ‌و صەدای ناو گۆڕەپانی یاری ٥ هەرزانی‌و پیت‌و بەرەکەت ٥ باغ‌و باغچە ٥ پارچەیەك نێچیر، پارچە خواردەمەنییەك، قومە شەرابێك ٥ أرْنَفَت الدّابةُ بأذُنَيْها: وڵاخەکە لەماندویی دا گوێی تەپ کردن ٥ أرنفت البعيرُ: حوشترەکە ڕۆیشت‌و سەری خۆی خستە جەم‌و جۆڵ‌و ناوچەوانی پێش خست ٥ پەلەی کرد ٥ الرانف: (رانِفُ كُلِّ شيءٍ): قەراخی شتەکە ٥ الرانِفَةُ: قەراخی کرکراگەی گوێ ٥ پێستۆکەی نەرمایی گوێ ٥ کۆتایی لەپەدەست بەلای قۆڵەوە ٥ لای خواروی سمت ٥ لا ڕان.

رَنَقَ الماءُ رَنْقاً ورنوقاً: ئاوەکە لێڵ بوو ٥ دەگوترێ: (رَنَقَ عيشُهُ): ژیانی ناخۆش بوو.

رَنِقَ الماءُ رَنَقاً: بەمانا (رَنَقَ)دێ.

أرْنَقَ الماءَ: ئاوەکەی لێڵ کرد ٥ رَنَّقَ: سەرسام بوو ٥ هەستاو نەیزانی بۆ کوێ بچێ نەیزانی ئاخۆ دەڕوا یان دێ ٥ رَنَّقَت السفينةُ: کەشتییەکە لەشوێنی خۆی سوڕایەوە نەڕۆی ٥ رَنَّقَتْ الرايةُ: ئاڵاکە بەسەر سەری خەڵکەوە شەکایەوە ٥ رَنَّقَ الطائرُ: باڵندەکە باڵی لێك دان‌و فڕی، خەریك بوو بفڕێ‌و نەفڕی ٥ رَنَّقَت الشمسُ: خۆر خەریك بوو ئاوابێ ٥ رَنَّقَ الطائرُ: باڵندەکە باڵی شکان بەنەخۆشی یان بەشتی تر‌و کەوتە خوارەوە ٥ رَنَّقَتْ عينُهُ: لەبرسا چاوی سپی بوون ٥ رَنَّقَ القومُ بالمكانِ: خەڵکەکە لەوشوێنەمانەوەو گیریان خوارد ٥ رَنَّقَ النومُ عينيهِ: خەو تێکەڵی چاوەکانی بووە بەڵام خەوی لی ناکەوێ ٥ رَنَّقَ الماءَ: ئاوەکەی لێڵ کرد ٥ رَنَّقَ النظرَ: سەیرکردنەکەی شاردەوە ٥ چاوی تێ بڕین‌و چاوی لێ نەگواستەوە ٥ ترنَّقَ الماءُ: ئاوەکە لێڵ بوو ٥ الرَّنَقُ: خشت‌و خۆڵی ناو ئاوە ٥ ئاوی لێڵ ٥ درۆ ٥ الرَّنقاءُ: پەلەوەری بەکرکەوتوو ٥ زەوی سوتەمەڕۆ ٥ الرَّنَقَةُ: ئاوی کەم‌و لێڵ کەلەبنکی حەوزدا دەمێنێتەوە ٥ دەگوترێ: (صار الماءُ رنقة): ئاوەکە قوڕاو بوو ٥ الرَّوْنَقُ: (رونق السيف): ورشەو بریسکەی شمشێر ٥ جوانی‌و ئاوداری ٥ رونق الضُّحى: سەرەتای چێشتەنگاو ٥ رونق الشباب: سەرەتای گەنجی‌و ئاوداری روخسار ٥ الرَّنْكُ: دروشمی پاشاو فەرمانڕەوا تورکەکان بووە لەمیصر.

رَنِمَ المُغَنّي: گۆرانی بێژەکە دەنگی خۆی لەرانەوە ٥ رَنَّمَ: بەمانا (رَنِمَ)دێ ٥ هەرشتێك دەنگی خۆش بێ‌و لەمززەت لەدەنگی بکرێ ٥ ترنَّمَ: بەمانا (رَنَّمَ)دێ ٥ الرَّنَمُ: دەنگ‌و ئاواز ٥ الرَّنَمَةُ: بەمانا (التَّرنُّم) دێ ٥ الرَّنيمُ: بەمانا (التَّرنم)دێ.

رَنَّ رَنيناً: دەنگی لێ هات ٥ ئاوازی چڕاند ٥ (رَنَّ اليه): گوێی بۆ ڕاگرت ٥ أرَنَّ: بەمانا (رنَّ)دێ ٥ رَنَّت المرأةُ ترنيناً: ئافرەتەکە لەرەی بەدەنگی خۆی کرد ٥ بالۆرەی لێ دا ٥ (رَنَّ القَوْسَ ونحوه): وای کرد کەوانەکە دەنگی لەرینەوەی لێ بێ ٥ الرَّنُّ: ئاوی کەم ٥ الرُّنى: بونەوەر ٥ خەڵك ٥ دەگوترێ: (مالي الرّنى مثلُهُ) ٥ الرُّنة: گیانلەبەرێکی گواندارە (شێر دەرو گەرۆکە) لە پێری ئاسکە ٥ هاوار بەدەنگی بەرز ٥ دەنگی غەم‌و بەزاراویی (دەنگی حەزین) لەکاتی گۆرانی گوتن دا، یان لەکاتی گریان دا ٥ المِرْنان: کەوان ٥ تیری کەوان ٥ وێزەی تیرو گوللە ٥ دەگوترێ:

(قوس مرنان، سحابة مرنان): تیرێکه وێزه وێزی هەیە، هەورێکە دەگوڵێنێ.

رَنَـا رَنْـواً ورُنُـوّاً: چاوی تێ بڕیو چاوی لێ نەپاراست ٥ تیلەی چاوی دایە ٥ (رنـا الی حدیثه): گوێی بۆ قسەكانی راگرت.

رَنَا عَنه: لێی بێ ئاگا بوو ٥ رنا فلان: فلان کەوتە کەیفخۆشیو چاوە چاوو عیشقبازیی ٥ أرناه حُسنُ المنظر: جوانی دیمەنەکە سەرنجی راکێشا بۆ ئەوەی چاوی تێ ببڕێو چاوی لێ نەگوێزێتەوە ٥ أرناه الی الطاعة: وای لێ کرد هێواش ببێتەوەو دابمرکێ ٥ راناه: بەسەری دا بەرز بووەو شکۆمەندتر بوو لێی ٥ دەگوترێ: (لە شرف یُرانـي الكواكب): ڕێزو شکۆمەندییەکی هەیە پشت ئەستێرەکان دەکەوێ ٥ رانا فلاناً: لەگەڵ فلانکەس دا گونجاو هەڵی کرد ٥ رنّی: کەیفخۆش بوو، گۆرانی گوت ٥ نالاندی ٥ رنّی الصوتُ فلاناً: دەنگە خۆشەکە فلانی خستە کەیف خۆشیو رەقسو سەما ٥ رنّـی الحسنُ فلانـاً: جوانی ئەوشتە فلانکەسی والێ کرد چاوی لێ نەتروکێنێ ٥ ترنّی: چاوی لەخۆشەویستەکە بڕیو چاوی لێ نەتروکاند ٥ الرُّنـا: ئەوەیە لەبەرجوانییەکەی چاوی لێ نەتروکێندرێ ٥ الرُّناءُ: جوانیو شۆخو شەنگی ٥ الرُّناءُ: دەنگ، دەنگی خۆش ٥ کەیفخۆشی ٥ الرَّنّـاءُ: ئەوکەسەیە مێبازیی دەکاو هەمیشە سەیری ئافرەتی جوان دەکاو چاویان لێ ناتروکێنی ٥ الرَّنّـونُ: دەگوترێ: (هـو رَنّـونُ فلانة): ئەو گوێرایەڵی فلان ئافرەتەو بەدەمو گفتی موعجەبە ٥ (وهـو رَنّـوُ الأمـاني): ئەو کابرایە هیوایاتی زۆرەو ئاواتەخوازە ئاواتەکانی بێنە دی یان بەتەمایە بێنە دیّ ٥ رَهِبَـهُ: لێی ترسا ٥ أرهَـبَ: قۆڵی پۆشاکەکەی درێژ بوو ٥ (أرهَـبَ كُمَّـهُ): قۆڵی کراسەکەی درێژ کرد ٥ أرْهَبَ فلاناً: فلانکەسی ترساند، زەندەقی برد ٥ رَهّـبَ الجمـلُ: رۆیشتنی رێگاکە برستی لەحوشترەکە بڕی، لەکاتی هەڵسان دا بەلادا هاتو پێخی خوارد.

رَهَّبَ فلاناً: فلانکەسی ترساندو زەندەقی برد ٥ تَرَهَّبَ الراهـبُ: رەبەنەکە (راهیبەکە لەخەڵوەتخانەکەی دا لێ بڕا بۆ خودا پەرستی) ٥ ترهّبَ فلان: فلانکەس خودا پەرستی کرد ٥ ترهّبَ فلاناً: هەڕەشەی لەفلانکەس کرد.

اِسْتَرهَبَهُ: بەمانا (رَهَّبَهُ) دێ ٥ الإرهابیون: تاقمێکن کە ڕێبازی عونفو توند ڕەوی لەکوشتنو بڕین دا پەیڕەو دەکەن بۆ گەیشتن بە مەرامە سیاسییەکانیان، ڕێگای توندو تیژی دەگرنە بەر ٥ الراهِبُ: رەبەنو خەڵوەکێشی مەسیحییەکان کەواز لەدونیاو خزمو خوێش دەهێنێو خۆ تەرخان دەکا بۆ خوداپەرستی لەدێرو ئەشکەوتو پەناو پاساردا ٥ الراهِبَةُ: مێینەی (راهب)ە ٥ حاڵو وەزعێکی ترسناك ٥ الرُّهابُ: (رهاب الإحتجاز): لەزاراوەی پزیشکی هەناوی دا ترسە نەخۆشییەکە لەبوون لەشوێنێکی گۆشەگیرو پەنا پەساردا ٥ الرُّهابة: غوضروفێکە وەکوو زوبان لەخوار سینگەوەیە ٥ الرُّهابة: بەمانا (الرُّهابـة)دێ ٥ الرُّهبُ: تیری باریك ٥ حوشتری لەڕبوو بەهۆی ماندوو بونی ڕێگاوە ٥ الرُّهَبُ والرُّهب: قۆڵی کراسو پۆشاك ٥ الرُّهبانِیّةُ: وازهێنان لەکاروباری دونیاو دابڕان لەهەموو خۆشیو لەزەتێكو گۆشەگیر بوون بۆ خودا پەرستی ٥ الرُّهبة: (رهبة الماء): لەزاراوەی پزیشکی هەناوی دا بریتییە لە نەخۆشییەکی گوازراوەو بڵاوەبوو بەهۆی لیکەوە ڤایرۆسەکەی دەگوێزرێتەوە لەو درندانەوە

کەلەپێڕی سەگن بۆناو جەستەی ئادەمیزادو گیانلەبەری تر، دیاردەی ئەم نەخۆشییە ئەوەیە توشبووەکە ماسولکەی هەناسەدانو قوتدانی گرژدەبنو وێك دێنەوە ◊ شێتیو تێکچونی ئەعصابو گەلێ پشێوی جەستەیی تری لێ دەکەوێتەوە ◊ **الرَّهبنة**: بەمانا (الرّهبانیة)دێ ◊ **الرَّهَبُوت**: بەمانا (الرَّهبة)دێ، دەگوترێ: (رهبوت خیر من رحموت): ئەگەر بترسیو تاوان نەکەی باشترە لەوەی تاوان ئەنجام بدەیو بەزەییان پێتا بێتەوە ◊ **رَهْبَلَ**: قسەی کردنو کەس لێی حاڵی نەبوو ◊ **تَرَهْبَلُ**: بەشێوەی گورگەلۆقە کردن رۆیی ◊ **الرَّهْبَلُ**: قسەیەك لێی حاڵی نەبی (قسەی بێ مانا).

الرَّهْبَلَةُ: جۆرە رۆیشتنێکە وەکوو گورگە لوقە وایە ◊ **أرهجت السماءُ**: ئاسمان بارانی باراند ◊ **أرهج فلان**: فلانکەس بخوری ماڵەوەی زۆر بوو، یان زۆری کرد ◊ **أرْهَجَ البخارَ**: تەپو تۆزی بەرپاکرد، دەگوترێ: (أرهج بین القوم): لەناو خەڵکەکە دا فیتنەو ئاشوبی بەرپاکرد ◊ **الرَّهَجُ**: تەپو تۆز ◊ تەنکە هەور ◊ هەراو هۆریا ◊ **الْمُرْهِجُ**: (نَوْءٌ مرهج): وەرزو کەشو هەوایەکی باراناوییە ◊ **رَهَدَهُ رَهْداً**: هاڕی، تەفرو تونای کرد ◊ **رَهَدَهُ رَهادةً**: نەرمو نۆڵو هەرزان بوو ◊ (هو رهید وهي رهیدة) ◊ **رَهَّدَ**: کەتنی گەورەی کرد، ئەحمەقی نواند ◊ **الْمَرْهُودُ**: شتی بناغە هەڵۆڵو باش قایم نەکراو ◊ **الرَّهْدَلُ**: ئەحمەقو هەتیو مچە ◊ لاوازو هیچ لەبارانەبوو ◊ **رَهْدَنَ**: تەمبەڵی کرد، گیر بوو، هەر بەدەوری خۆی دا جولایەوە ◊ **الرَّهْدَنُ**: باڵندەیەکە وەکوو چۆلەکە لەولاتی مەککەدا هەیە ◊ ئەحمەقو ئەدان ◊ **رَهْرَهَ لونُهُ**: روخساری جوانو بریقەدار بوو ◊ **رَهْرَهَ مائِدَتَهُ**: سفرەو خوانەکەی فراوان کردو سەخاوەتی خۆی نواند ◊ **تَرَهْرَهَ السرابُ**: تراویلکەکە ورشەو بریسکەی بەردەوام بوو ◊ **تَرَهْرَهَ الجِسْمُ**: جەستەی بەهۆی نازو نیعمەتەوە سپیو ناسك بوو ◊ **الرَّهْرَاهُ**: (ماء رَهْراهٌ): ئاوێکی صافو رونە ◊ (جسم رَهْرَاهٌ): جەستەی ناسكو نەرمو نیان بوو ◊ (طستٌ رَهْرَاهٌ): تەشتێکی پانەو قولی کەمە ◊ **الرَّهْرَهُ**: (جسم رَهْرَهٌ): بەمانا (رَهْرَاهُ): دێ ◊ **إرْتَهَزَ لكذا**: راپسکوت بۆ فلان شتو کەوتە جمو جۆڵ بۆی.

رَهَسَ الشَّيْءَ رَهْساً: بەتوندی پێی لێ ناو پلیشاندییەوە ◊ **إرْتهس**: کەوتە جمو جۆڵو هاتو چۆ، دەگوترێ: (إرتهس القومُ): خەڵکەکە کەوتنە تێکرژانو فیتنەو ئاشوبەوە هەر تێکەوە دەهاون ◊ **إرتهس الدواهي**: بەلاو کارەسات زۆر بوون ◊ **إرتهسَ القومُ**: شەڕو ئاژاوە لەناو خەڵکەکەدا بەرپابوو، خەڵکەکە تێکرژانو پاڵەپەستۆی یەکتریان کرد ◊ **إرتَهَسَ الجراد**: کوللە لەسەر یەکتر کەڵەکە بوون ◊ **ارتهس الوادي**: شیوەکە پڕبوو لەئاو.

ارتهسَ رجلا الدابة: دوو قاچی ولاخەکە لەرۆیشتن دا لێك دەکەونو فەیزەنە ◊ **تَرَهَّسَ**: کەوتە جمو جوڵو پەلە قاژە ◊ **رَهِشت الدَّابة رَهَشاً**: دوو دەستی ولاخەکە لێك کەوتنو دەماری قاچی بڕاو بریندار بوو ◊ **إرتهشَ القوم والجراد**: بەمانا (إرتهس)دێ ◊ **ارتهش فلان**: فلانکەس جەستەی کەوتە لەرزەو شەقەتۆڵە ◊ **الرّاهشان**: دوو ڕەگەن لەدیوی ناوەوەی دەست دان ◊ **الرواهش**: دەماری ناوەوەی قۆڵو باسکە یان هی بەری دەست ◊ هەروا ناوە بۆ ڕەگو دەماری ناوەوەی دەستی ولاخ ◊ **الرَّهيشُ**: وردە شت ◊ تیری باریكو بچکۆلە ◊ شتی زەعیفو باریكو کەم گۆشت ◊ گلێك کە یەکتر نەگرێ.

رَهَصَ بدينه: بەتوندی دەستی بەنابینی خۆیەوە گرتووە.

رهَصَ الحائط: دیوار بەندو پاش دیواری بۆ دیوارەکە کرد.

رهَصَ الدابة والحجر: وڵاخەکە یان بەردەکەی جوڵاند.

رهص الشَّيْءَ: شتەکەی گوشی.

رهَصَ فلاناً في الأمر: لەکارەکەدا سەر زەنشتی فلانی کرد ٥ پەلەی کرد ٥ **رُهِصَت الدابة**: وڵاخەکە سمی توشی نەخۆشی بوو، یان دەستی ئاوی تێدا کۆبووەوە ٥ (رَهِصَت): هەمان مانای هەیە ٥ **أرْهَصَ على الذنب**: سور بوو لەسەر ئەنجام دانی تاوان ٥ **ارهَصَ البناءَ**: پلیکانەی بۆ باڵەخانەکە دروست کردن ٥ کۆڵەکەو پایەی بۆ بیناکە دروست کرد بۆئەوەی نەکەوێ ٥ **أرْهَصَ الشَّيْءَ**: شتەکەی چەسپاندو دایمەزراند ٥ **أرهَصَ الله فلاناً للخير**: خودا فلانکەسی کردوە بەکانی خێرو پیاوەتی و مەردایەتی و زانیاری ٥ **راهَصَهُ**: چاودێری کرد ٥ **الإرهاص**: رووداوی نائاسایی کە بۆ پێغەمبەر هاتووە دی پێش ئەوەی ببێتە پێغەمبەر ٥ **الرِّهْصُ**: قوڕ کە تۆپەڵ تۆپەڵ دەخرێتە سەریەك بۆ بینا کردن ٥ **الرُّهْصَةُ**: ئەومیە دیوی ناوەوەی سمی وڵاخ توشی نەخۆشی ببێ و نەتوانێ باش بڕوا، یان ئاوی قاچی دابەزێ بەهۆی باری گران و ماندوییەوە ٥ **الرَّهِيصُ**: (أسد رهيص): شێرێك لانەی خۆی جێ نەهێڵێ ٥ **الرَّوَاهِصُ**: بەردە زڕوێ؛ ئەو بەردە پە کەوڵاخ بەسەری دا بڕوا سمی دەسوێن، توشی نەخۆشی رەهصەی دەکا ٥ هەروا ناوە بۆ بەردی ریز کراوو دامەزراو لەسەر شەقام و ناوماڵ وەکوو رەصیف ٥ **المتراصة**: بەردی چەسپاوو دامەزراو ٥ **المَرْهَصَةُ**: پلیکانەو سەکۆ.

رَهَطَ فلان رَهْطاً: فلانکەس بەخێرایی خواردنی خوارد پاروی گەورە گەورەی کردن ٥ **رَهَّطَ**: بەمانا (رهط)دێ، هەروا بەمانا ئەومیە سواری پشتی وڵاخ بوو لێی دانەبەزی ٥ لەماڵەوە دانیشت و نەچووە دەر ٥ **إرتهطوا**: خەڵکەکە کۆبونەوە ٥ **الرِّهاط**: کەل و پەلی ناوماڵ ٥ **الرَّهْطُ**: تاقم و کۆمەڵ، پێر لە سێ یان حەوتەوە بۆ دە ٥ **رَهْط الرجل**: قەوم و قیلەی پیاو، خزمە نزیکەکانی ٥ **رَهَفَهُ رَهْفاً**: تیژی کرد مشت و ماڵی کرد، دەگوترێ: (رهف سيفه): شمشێرەکەی باریك و جوان کرد.

رَهُفَ رهافة ورهفاً: تەنك و ناسك و جوان بوو ٥ ئەو پیاوە یان ئەو ئافرەتە قەدباریك و جوان و قەشەنگە ٥ **أرْهَفَهُ**: بەمانا (رَهَفَهُ) دێ ٥ (أرهف بالكلام): راشکاوانە قسەکانی کردن هیچ پێچ و پەنای تێدا نەبوون ٥ **المُرْهَفُ**: پیاوی دڵنەرم و هەست ناسك ٥ ئەسپی قەد باریك و پەراسو لێك نزیك ٥ **المَرْهوف**: جەستەو ئەندام رێك و پێك.

رَهِقَ فلان رهقاً: فلان بێ عەقڵ و ئەحمەق و نەزان بوو ٥ فێری شەڕو ستەمکاری بووەو وازناهێنێ ٥ گوناه دایپۆشیوەو هەموو وجودی تاوانە ٥ درۆی کرد ٥ پەلەی کرد ٥

رهِق الصلاةُ: کاتی نوێژ هات ٥ (رَهِقَ قدوم فلان): هاتنەوەی فلان نزیك بووەوە.

رَهِقَ الشَّيْءَ: شتەکە نزیك بووە جا کابراکە شتەکەی دەست بکەوێ یان نا، پێی بگا یان نا.

رَهِقَ الشَّيْءُ فلاناً: شتەکە لەفلان نزیك بووەو پێی گەیشت، دەگوترێ: (رَهِقَه الدينُ): قەرزەکەی

وەختی هات ٥ أَرْهَقَ اللیلُ: شەو نزیك بوەوە ٥ أرهـق فلانـاً: كارێـكی خـستە سەرشانی فلان كەبۆی هەڵناسوڕێ، بۆی ئەنجام نادرێ ٥ أَرْهَقَ اللیلُ فلاناً: شەو لەكابرا نزیك بوەوە، شەوی بەسەر هات ٥ أرهقَ الصلاةَ: نوێژەكەی دواخست تاكەوتە نزیكی كاتی نوێژێكی ترەوە ٥ أرهق فلاناً: پەلەی لەفلان كرد، دەگوترێ: (أرهق فلان ان أصلي): فلانكەس پەلەی لێ كردم كە نوێژ بكەم ٥ أرهق فلاناً شیئاً: شتێكی بەسەر فلانكەس دا دا دایپۆشی، دەگوترێ: (أرهقه حساماً): بەشمشێر دایپلۆسی ٥ (أرهقناهم الخیل): بەئەسپ دوایان كەوتین ٥ (أرْهَقَه إثماً): تاوانی خستە سەرشانی‌و تاوانباری كرد ٥ راهَقَ الغلامُ: گەنجەكە خەریكە باڵغ ببێ، دەشگوترێ: (راهقَ الغلام الحُلُمَ) ٥ هەروا دەگوترێ: (صلی الظهر مراهقاً): نوێژی نیوەڕۆی كرد لەدواكات دا، خەریكبوو كاتی نوێژی عەصر دابێ ٥ الرُّهاق: ئەندازە، دەگوترێ: (القوم رهاق مائة): قەومەكە بەئەندازەی سەدكەس دەبن ٥ الرُّیهقان: زەعفەران ٥ المُراهقة: لەكاتی باڵغ بوونەوە تا دەگاتە تەمەنی رەشیدیی ٥ المُرَهَّقُ: كەسێك بێ عەقڵ‌و كاڵفام بێ ٥ سەخی سروشت‌و ئانبدەیەكی وەها هەمیشە میوانی هەبێ ٥ پیاوی خوێڕی‌و خراپەكار ٥ كەسێك تۆمەتی بێدینی لێ بكرێ.

رَهَكَ بالمكان رَهْكاً: لەو شوێنە مایەوە، جێگیر بوو.

رهكَ الشَّيءَ: شتەكەی باریك كرد، وردی كرد، هاڕی.

رَهك الدابةَ: ولاخەكەی بەلێخوڕین ماندو كرد ٥ رَهُوكَ: بەهۆی رۆیشتنەوە جموژگەكانی شل بون‌و نەیتوانی بڕوا ٥ رَهُوكَ القومُ: خەڵكەكە تێكیانەوە هاویشت كەوتنە خرۆشان ٥ ارْتَهَكَ: جموژگەكانی شل بوونەوە بەهۆی زۆر رۆیشتن‌و ماندوو بونەوە ٥ تَرَهْوَكَ: رۆیشتن بەشێوەیەك كەشەپۆل بهاوێ ٥ الرَّهكَةُ: لاوازیی ٥ الرُّهْكَةُ: لەڕو لاوازێكی بێ خێرو بێر ٥ (أرض رُهكة): زەوی نەرم‌و روخەك ٥ الرَّهْوَكُ: گەنجی نەرم‌و نیان‌و تەڕدەماخ ٥ ئاسكی قەڵەوو كارژیلەی قەڵەوو تۆپن.

رَهِلَ لحمُهُ رهلاً: گۆشتی شل‌و داچۆڕاو بوو، هاوسا، جەستەی فش بوو ٥ رَهَّلَهُ: وای لێ كرد گۆشتی جەستەی شل‌و داچۆڕاو بێ ٥ بهاوسێ ٥ رَهَّلَهُ النوم: زۆر نوستن پێڵوی چاوی هاوساندون ٥ تَرَهَّلَ: بەمانا (رَهِلَ)دێ ٥ الرُّهَلُ: ئەو ئاوە زەردەیە كەلەگەڵ منداڵ دا دێتە دەرەوە لەكاتی لەدایكبوونی دا ٥ الرَّهْلُ: تەنكە هەور كەوەكوو دیمەنی شەونم دەچێ ٥ رهمت الأرضُ: زەوییەكە بەردەوام بارانی ورد لێی دا ٥ أرهمت السحابةُ: هەورەكە وردەبارانی بەردەوامی باراند.

أرهم الربیعُ: بەهار وردە بارانی بەردەوامی زۆر بوو ٥ الرُّهْمانُ في سیر الإبل: لۆژە لۆژی رۆیشتنی حوشتر لەبەر كزو لاوازیی ٥ الرِّهْمَةُ: بارانی زەعیف‌و بەردەوام ٥ الرُّهومُ: مەڕی لەڕو لاواز ٥ رَهْمَسَ فلان:فلانكەس هەرەشەی لێكرد ٥ رَهْمَسَ الأمرَ: كارەكەی شاردەوە ٥ رَهْمَسَ الخبرَ: بەشێكی لەهەواڵەكەی ئاشكرا كردو هەمووی رون نەكردەوە ٥ رَهْمَسَ فلاناً: فلانكەسی كەیف خۆش كرد.

رهن الشَّيءُ رَهْناً ورهوناً: شتەكە چەسپاو بەردەوام بوو.

رَهَنَ بالمكان: لەوشوێنە جێگیر بوو.

رَهَنَ الرجلُ والدابَّةُ رهوناً: پیاوەکە لاواز بوو، ماندو بوو.

رهن الشَّيُ رهناً: شتەکەی چەسپاندو دەوامی پێ دا.

رهن فلان عند فلان الشَّيَ: فلانکەس لەباتی قەرز شتەکەی لای فلان داناو حەبسی کرد، دەشگوترێ: (رهَنتُهُ لساني): زمانم لەئاستی ئەو بەند کردوەو هیچی پێ ناڵێم ٥ أرْهَنَ في السلعة وبها: بۆ بەدەستهێنانی ئەو کاڵایە زۆری ماڵ دا تا دەستگیری بوو ٥ أرْهَنَ الشَّيْءَ: شتەکەی چەسپاندو بەردەوام بوو لەسەری ٥ أرهَنَ لهم الطعامَ والشرابَ: خواردن‌و خواردنەوەی بۆ دابین کردن ٥ أرْهَنَ الميتَ القَبْرَ: مردوەکەی خستە ناو گۆڕەوە ٥ أرهَنَ فلاناً وغيره: فلانکەسی لاواز کرد ٥ أرهن فلاناً الشَّيْءَ: شتەکەی لای فلانکەس رەهن کرد ٥ یان ئەو شتەی دا بەفلان بۆ ئەوەی لای یەکێکی تر رەهنی بکا ٥ راهَنَهُ على كذا مراهَنةً ورهاناً: گرەوی لەسەر ئەو شتەکرد.

إرْتَهَنَهُ منه: بەرەهن لێی وەرگرت ٥ تَراهَنَ القومُ: هەریەك لەو خەڵکە گرەویان کرد بۆئەوەی یەکێکیان بیباتەوەو بەهرەمەندبێ ٥ استرهَنَهُ: داوای رەهنی لێکرد ٥ الراهِنُ: ئامادەکار ٥ دەگوترێ: (هذا راهن لك): ئەوە بۆ تۆ ئامادەکراوە ٥ (طعام راهِنٌ): خواردەمەنیەکی بەردەوامە ٥ الراهِنَةُ: بۆ مێینەی (الراهن) بەکاردێ، دەگوترێ: (نعمة راهنة): نازو نیعمەتێکی هەمیشەییە ٥ الرِّهانُ: پێشبڕکێ ٥ (خيل الرهان): ئەسپی پێشبڕەوی کردن ٥ الرَّهْنُ: رەهن بریتییە لەبەندکردنی ماڵێك کە دادەنرێ لای بابای خاوەن حەق بۆئەوەی هەرکاتێك خاوەنی ماڵە رەهن کراوەکە نەیتوانی حەقی خاوەن حەقەکە بداتەوە لەوماڵە رەهن کراوە وەری بگرێتەوە، یان بڵێ ماڵێکە دادەنرێ لای تۆ لەبارتەقای ئەو ماڵەی لێت وەرگیراوە، دەشگوترێ: (الإنسان رهن عمله): ئادەمیزاد بارمتەی کردەوەکانیەتی، بەگوێرەی کردەوەکانی پاداش‌و سزای دێتەوەرێ، هەروا دەگوترێ: (أنا لك رهن بكذا): من بۆ تۆ بەرعودە دەبم بەو شتە ٥ الرِّهن: دەگوترێ: (رِهن مالٍ): بەڕێوەبەری ماڵ‌و سامانە سەرو کاری دەکا ٥ الرِّهين: دەگوترێ: (أنا رهين بكذا): من بەرپرسیارم لەوەو بەرعودەی هەموشتێکی ئەوەم ٥ الرَّهينة: ئەو شتەی دەکرێتە رەهن ٥ بەرپرسیار.

رها رَهْواً: هێدی‌و لەسەرەخۆ بوو ٥ لەسەرەخۆ رۆیشت ٥ دامرکاو هێدی بووە ٥ رها بين رجليه: نێوان دوو قاچی کرانەوە ٥ أرْهى: توشی شوێنێکی بەرفراوان بوو ٥ أرهى الشَّيْءُ لك: ئەوشتە بۆ تۆ گونجاوە، بۆ تۆ دەبێ ٥ أرهى الشَّيْءَ لك: ئەوشتەی بۆ تۆ گونجاند ٥ أرهى لهم الشَّيْءَ: شتەکەی بۆ ئێوە بەردەوام کرد ٥ راهاه: لێی نزیك بۆوە ٥ إرتهى القومُ: خەڵکەکە تێکەڵ‌و پێکەڵ بوو ٥ تراهيا: خواحافیزییان لەیەکتر کرد ٥ أرهاء الشَّيْء: ئەملاو ئەولای شت، فەراخ‌و بیجاخی ٥ الراهي: (طعام راهٍ): خواردەمەنیەکی هەمیشەیی ٥ (عيش راهٍ): ژیانی خۆش‌و بەناز پەروەردە ٥ الرّاهية: مێینەی (الرهي)یە ٥ هەروا ناوە بۆ هەنگ لەم ڕووەوە کە لەکاتی فڕین دا پەلەقاژە ناکاو باڵ لێك نادا ٥ الرَّهاءُ: شوێنی فراوان‌و گوشاد ٥ دەگوترێ: (طريق رهاء): رێگایەکی پان‌و پۆڕو فراوانە، هەروا هەرشتێك وەکوو دوکەڵ‌و تەم‌و

مژبچێ ٥ الرَّهْوُ: شتی دامەزراوو بێ جوڵە ٥ هێدیو لەسەرە خۆ ٥ دەگوترێ: (مطر رهو): بارانی لەسەرە خۆ ٥ (بحر رهو): دەریای ڕاوەستاو ٥ (أفعلْ ذلك رهواً): ئەوکارە بکە بەکاڵە خۆ ٥ هەروا بەمانا پۆشاکی تەنك دێ ٥ شتی بڵاوو لێك جیابووەوە ٥ شوێنی پانو پۆڕ ٥ شوێنی نزماییو چاڵو زەلکاو ٥ پەلەوەری کورکی ٥ کۆمەڵی ئادەمیزاد (پێرو تاقم) ٥ الرَّهْوَةُ: شوێنی نزم لەزەوی کەئاوی تێدا کۆدەبێتەوە ٥ الْمِرْهاةُ: خۆشڕۆ ٥ دەگوترێ: (فرس مرهاة): ئەسپی تیژڕۆیە ٥ رهوك: بڕوانە مادەی (رَهَكَ) ٥ رَهْيَاً: لاواز بوو نەیتوانی ٥ رَهْيَاتِ السماء: ئاسمان ئامادەیە بۆ باران بارین، (رهيات السحابة): هەورەکە خەریکە باران ببارێنێ ٥ رَهْيَا الشَّيْءَ: شتەکەی تێکەڵو پێکەڵ کردو چاکی نەکرد ٥ رَهْيَا رأيَهُ: رایەکەی خۆی تێك دا ٥ ژێوان بۆوە ٥ رَهْيَا في أمره: سوور نەبو لە سەر کارەکەی ٥ رَهْيَا الحِمْلَ: لاتایەکی بارەکەی قورس تر کرد لەوی تریان ٥ چەندێك هەوڵ بدا بارەکە راست بکاتەوە هەر خوار دەبێ ٥ تَرَهْيَا: کەوتە جەمو جۆڵو پەلەقاژە ٥ رارا بوو لەشتەکە، دەگوترێ: (تَرَهْيَا في أمره): رارا بوو لەکارەکەی دا ویستی ئەنجامی بدا پاشان نەیکرد ٥ هەروا دەگوترێ: (عيناه تَرَهْيَان): پێڵوی چاوی بۆ راناوەستێ ٥ ترهيا السحابُ: هەورەکە خەریکە باران ببارێنێ ٥ تَرَهْيَا في مَشْيِهِ: لەرۆیشتن دا لارو لەنجەی کرد ٥ رَوَّأَ في الأمر تروئة وترويئاً: لەکارەکە ورد بۆوەو تێی فکری خێرا بڕیاری لەسەر نەداو دەستبەجێ وەڵامی نەدایەوە ٥ الرَّاءُ: پیتێکە لەپیتەکانی هیجاء ٥ درەختێکە بەرێکی سپی یان سوری هەیە ٥ الرَّوِيئَةُ: تێفکرینو ورد بوونەوە لەشت.

رأب اللبنُ رَوْباً: شیرەکە بزرکا ٥ یان ماستەکە هەژێندراو رۆنەکەی جیاکرایەوەو دەرهێندرا.

راب فلان: فلانکەس سەرسام بوو ٥ گێژیی توش بوو بەهۆی تێری یان هەنۆزو خەواڵویی ٥ یان بەهۆی خواردنەوەی دۆی زۆرو ترش ٥ یان فلانکەس درۆی کرد ٥ عەقڵی تێك چوو ٥ رای ناپەسند بوو ٥ هەروا دەگوترێ: (رابَ دَمُهُ): خوێنی حەڵاڵ بوو ٥ کاتی لەناو بردنی هات ٥ کاتی سەربڕینی هات ٥ أرَابَ اللَّبَنَ: شیرەکەی مەیاند ٥ ترشاندی ٥ بزرکاندی ٥ رَوَّبَ اللبَنَ: بەمانا (أرابَهُ)دێ ٥ الأرْوَبُ: پیاوی سەرگەردان ٥ یان کەسێك لەبرسان یان بەهۆی وەنەوزو نەنوستن سەنتەری تێك چوبی ٥ الرائب من الأمور: کاری رێكو پێكو بێ موشکیلەو بێ شوبهەو گومان ٥ ئەم وشەیە ئەگەر لە (رَوَبَ) وەرگیرا بێ بەمانا گوماناویو شوبهەدارە ٥ (الرائب)ی یەکەم لە (رَوَبَ) وەرگیراوە (الرائب)ی دووەم لە (رَيَبَ)ەوە وەرگیراوە ٥ الرَّابُ: ئەندازە، دەگوترێ: (هذا راب كذا): ئەوە بەئەندازەی ئەوەیە ٥ الرَّوْبُ: شیری بزرکاو ترشاو مەییو، دەگوترێ: (ماعندي شوب ولا روب): نە هەنگوینم لایە نە دۆی ترشاو ٥ لەحەدیث دا هاتووە: (لاشوب ولا روب في البيع والشراء): واتە نە غەشکردن رەوایە نە تێکەڵ کردنی شتی خراپ بەهی چاك ٥ الرَّوبان من الرجال: پیاوی غەشکەر، گوماناوی ٥ الرُّوبَةُ: هەوێن ٥ خەمیرەیەکە ترشە دەکرێتە ناو ماستو شیرەوە بۆ ئەوە بمەیێ ٥ الرُّوبَةُ: بەمانا (الرُّوبة)دێ ٥ شیری بزرکاو، ترشاو ٥ چاککردنی ئیشو کار ٥ پێداویستی ٥ بژێوی ژیان،

دەگوترێ: (ما يقوم فلان بروبة أهله): فلانكەس بژێوی ماڵو منداڵی دابین ناکا ٥ هەروا ناوە بۆ زەوییەك زۆر بەپیتو فەرپێ ٥ پارچە گۆشت، دەگوترێ: (قطع اللحم رُوبةً رُوبةً) ٥ هەروا ناوە بۆ سەروکاری کردنی ئیشو کارو هەڵسوڕانیان ٥ بەشێك لەشەو ٥ عەقڵو ئاوەز ٥ المِرْوَبُ: ئەو قاپەیە شیری تێدا دەکری بە پەنیر یان شیری تێدا دەمەیەندرێ.

رَاثَ ذو الحافر رَوْثاً: ئاژەڵە سم دوو فاقەکە ریخی کرد ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (أَخُشُكَ وتروثني): من گیاو گژت دەدەمێ تۆ ریخم بۆ دەکەی، بەکەسێك دەگوترێ، کوفرانی نیعمەت بکاو چاکەی لەبەر چاو نەبێ ٥ الرَّوْثُ: کاوێژی ئاژەڵی سم دارە ٥ الرَّوْثَةُ: تاکی وشەی (الرَّوْث) ٥ کۆزەرەی گەنمە کە لەگەڵ گیرو بێژنگ دادەمێنێتەوە دوای لەبێژنگدانی گەنمەکە ٥ لایەکی لوت کەناوی لێ دێنە خوار ٥ دەندۆکی هەڵۆ ٥ راجت السلعة رواجاً: کاڵاکە برەوی بوو، داخوازی زۆر بون ٥ راجت الأمرُ روجاً ورواجاً: بەخێرایی کارەکە جێ بەجێ بوو ٥ راجت الريحُ: بایەکە لەزۆر لاوەهات، شوێنی هەڵبونەکەی زیاد لەجێیەك بوو، نەزاندرا لەکوێوە هات ٥ رَوَّجَ الغبارُ: تەپو تۆزەکە درێژەی کێشا ٥ رَوَّجَ السِّلْعَةَ: برەوی بەکاڵاکە دا ٥ رَوَّجَ کلامَهُ: قسەکانی خۆی رازاندەوە ٥ قسەکانی خۆی چەواشە کردنو حەقیقەتیان نەزاندرا ٥ الرَّوْجةُ: پەلەکردن ٥ خێرایی ٥ المُرَوَّجُ: (أمرٌ مُرَوَّجٌ): کاری تێکەڵو پێکەڵ.

راحَ رواحاً: ئێوارە رۆیشت ٥ هەروەها وشەی (راح): بەکار دەهێنرێت بۆ رۆیشتن لەهەموو کاتێکی شەوو رۆژدا ٥ هەروا وشەی (الغُدُوّ): بۆ هەموو کاتێکی رۆیشتن بەکاردێ ٥ دەگوترێ: (راح القومَ وراح اليهم): چوو بۆلای قەومەکە.

راح الإبلُ وغيرها: حوشترەکە دوای مەغریب گەڕایەوە بۆ ئاغەڵەکەی.

راح اليومُ: رەشەباکەی توند بوو ٥ هەواکەی خۆش بوو.

راح فلان للمعروف راحةً: فلانکەس بۆ چاکەکردن چوستو چالاك بوو ٥ راحت يدُهُ لكذا: دەستی بۆ ئەوشتە سوك بوو.

راح للأمر رواحاً وراحاً وراحة وأريحيةً: بۆ ئەوکارە کەیف خۆشو تەڕ دەماغ بوو.

راح فلان معروفاً راحةً: فلانکەس بەچاکەکەی گەیشت.

راح الشّيءُ رَوْحاً: شتەکە بەرفراوان بوو.

رَوِحَ الرَّجُلُ: پیاوەکە نێوان قاچەکانی پان بوو لای پەنجەکانی پانو لای پاژنە پێی تەسك ٥ (هو أروح وهي روحاءُ) ٥ أراحَ: پشوی دا هەناسەی دا ٥ حەسایەوە ٥ مرد ٥ أراحَ الشّيْءُ: شتەکە بۆگەنی کرد ٥ أراح فلان: فلانکەس کەوتە ئێوارە ٥ کەوتە ناو رەشەبا ٥ لەحوشترەکەی دابەزی بۆ ئەوەی حوشترەکەی بحەسێنێتەوە ٥ أراحَ الإبلَ وغيرها: حوشترەکەی گێڕایەوە بۆ ئاغەڵەکەی ٥ أراحَ عليه حَقّه: مافەکەی بۆ گێڕایەوە ٥ أراح فلاناً: فلانکەسی خستە ئیستراحەتو خۆشییەوە ٥ أراحَ منه معروفاً: لەفلانەوە خێرو خۆشی پێ گەیی ٥ أراحَ الشّيْءَ: بۆنی شتەکەی کرد ٥ أرْوَحَ الشّيْءُ: شتەکە بۆگەنی کرد ٥ رَاوَحَ بين الشيئين: لەنێوان ئەو دووشتەدا یەکسانی نواند ٥ جارێك دەستی بۆ ئەوشتە بردو جارێك بۆ شتەکەی تر ٥ دەگوترێ: (راوح بين جنبيه): هەردەمە لەسەر لاتەنیشتێکی راکشا ٥ (راوح بين رجليه):

هەرساتە لەسەر قاچێکی وەستا ٥ هەروا دەگوترێ: (أنا أغاديه وأراوحُهُ): جاری واهەیە بەیانی دەچم بۆلای، جاری واهەیە ئێوارە دەچم بۆلای، یان بەیانیو ئێوارە دەچم بۆلای ٥ **رَوَّحَ علیه بالمِرْوَحَةِ**: پانکەکەی خستە ئیش بۆئەوەی هەوای پاکی بۆ بێنێ ٥ هەواکە بگۆڕێ ٥ **رَوَّحَ بالقوم**: نوێژی تەراویحی بەخەڵکەکە کرد ٥ **رَوَّحَ القَومَ**: ئێوارە رۆیشت بۆلای قەومەکە ٥ **رَوَّح الدُّهْنَ**: بۆنی خۆشی تێکەڵ بەرۆنەکە کرد بۆئەوەی بۆنی خۆش ببێ ٥ **رَوَّحَ فلاناً او الإبلَ**: بەمانا (أرَاحَ)دێ ٥ **إرْتاحَ للأمرِ**: دڵی بەکارەکە خۆش بوو ٥ **ارتاح الله له برحمته**: خودا لەبەلاو چەورتەم رزگاری کرد ٥ **إرْتَوَحَ**: نۆبەکردن، دەگوترێ: (هما يرتوحان عملاً): ئەو دووە بەنۆبە کاردەکەن ٥ **تَراوَحَ**: دەگوترێ: (فلان يداه تراوحان بالمعروف): دەستەکانی بەردەوام دەبەخشن بەهەردوو دەستی خێرو پیاوەتی دەکا ٥ (تراوحا العملَ): بەهەردوو دەستی کاردەکا هەرساتەو دەستێکی لەکاردایە ٥ **تراوحته الأعقاب**: زۆر رۆژگاری بەسەردا تێپەڕی ٥ **تَرَوَّحَ**: ئێوارەو سەرەتای شەو دەستی کرد بە شەو رۆیی ٥ یان ئیشی تێدا کرد ٥ **تَرَوَّحَ الشَّيْئُ**: شتەکە بۆنی فلان شتی گرتووە چونکە لێی نزیك بوەوە ٥ **تروَّحَ النَّبْتُ**: رووەکەکە درێژ بوو، باڵای کرد ٥ **تَرَوَّحَ الشجرُ**: درەختەکە دوای رۆیشتنی وەرزی هاوین گەڵاکەی هەڵوەری ٥ **تَرَوَّحَ بالمِروحة**: بەمانا (رَوَّح) هاتووە ٥ **تَرَوَّحَ القومَ**: ئێوارە هات بۆلای قەومەکە ٥ **استراحَ**: پشوی دا ٥ حەسایەوە ٥ **استَرْوَحَ**: بەمانا (استراحَ)دێ ٥ **استروَحَ اليه**: بەئەو ئارامی گرتو داسەکنا ٥ **استروَحَ الغصنُ**: لقەدرەختەکە هەژا هاتو چۆی کرد ٥ **استروَحَ الرجُلُ**: پیاوەکە لارو لەنجەی کرد ٥ **استروَحَ الشَّيْئَ**: بۆنی شتەکەی کرد ٥ بۆنی پێوە کرد ٥ **استروَحَ المطرُ الزرعَ**: بارانەکە زەرعاتەکەی بوژاندەوە ٥ **الإسْتِرواحُ**: لەبواری پزیشکی دا بەوە دەگوترێ هەوا داخڵ بکەیە بۆشاییەکی جەستەوە ٥ **الأرْيَحُ**: دەگوترێ (مَحْمِلٌ أرْيَحُ) کەژاوەیەکی فراوانە ٥ **الأرْيَحِيُّ**: سنگ فراوانو رەوشت جوانو ئامادەباش بۆ چاکەکاریو سەخی سروشت ٥ شمشێر ٥ **الأرْيَحِيَّة**: سەخی سروشتو حەزلە پیاوەتیو ئامادەباش بۆ ماڵبەخشین ٥ **التَّراوِيحُ**: کۆی وشەی (ترويحة)یە؛ لەبنەمادا ئەم وشەیە ناوە بۆ دانیشتن هەرچۆنێك بێ ٥ دوایی کراوە بەناو بۆ ئەو دانیشتنەی ئەنجام دەدرێ دوای چوار ڕکاتی نوێژی عیشا لەمانگی رەمەزان دا بۆ حەسانەوە، ئەمجار بەشێوەی مەجاز کراوە بەناو بۆ هەر چوار ڕکاتێك نوێژ کە دوو ڕکات دوو ڕکات ئەنجام دەدرێ لەمانگی ڕەمەزان دا ٥ **الرائِحَةُ**: بۆن چ خۆش بێ چ بۆگەن بێ ٥ حوشتر کە دوا خۆرئاوابوون بگەڕێتەوە بۆ ئاغەڵەکەی ٥ بەپێچەوانەی وشەی (السارِحة)یە ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (ما له سارحة ولا رائحة): واتە هیچی نیە ٥ هەروا وشەی (الرائحة) ناوە بۆ بارانی ئێواران، پێچەوانەی وشەی (الغادية): کەبارانی بەیانیانە پێ دەگوترێ ٥ **الراحُ**: حەسانەوە ٥ شەراب ٥ رۆژگاری رەشەباو سەختو دژوار ٥ **الرّاحَة**: بەری دەست ٥ کەسێك هەژاربێ بتەوێ هەژاریەکەی رابگەیەنی دەگوترێ: (تركته على أنقى من الراحة) ٥ هەروا ناوە بۆ حەسانەوە ٥ ژن ٥ گۆڕەپان ٥ **الرُّوّاحُ**: بەمانا (الرّاحَةُ) دێ ٥ ناوە بۆ کاتی نێوان نیوەڕۆو شەو ٥ بەرامبەرەکەی (الصَّبَاح) ٥ **الرُّوَاحَةُ**: بەمانا

(الرَّاحَـة) دێ ٥ **اَلـرَّوْحُ**: بـەمانا (الرّاحَـة) دێ ٥ ڕەحمەت ٥ بای شەماڵ ٥ دەگوترێ: (یوم رَوْحٌ): ڕۆژێـکە هـەوای خۆشـە ٥ (عـشـية روحـة): ئێوارەیەکە هەوا خۆشە ٥ هـەروا بـەمانا کـەیف خۆشی‌و بەختەوەرییـە ٥ **الرُّوحُ**: گیـان ٥ نـەفس ٥ قورئان ٥ نیگا.

روح القُـدس: بـەلای مەسـیحییەکانەوە ئوقنـومی سێیەمە.

الـروح الأمـين وروح القـدس: نـاوی حـەزرەتی جوبرائیلـە سـەلامی خـودای لەسـەر بـێ ٥ لەزانیاری فەلسەفی دا ئەو شتەیە کەبەرامبەر ماددەیـە ٥ لـەزانیاری کیمیـادا ئـەو بەشـەیە کەلـەکاتی پـالاوتنی مـاددەدا بەرزدەبێتـەوە وەکوو ڕۆحی گوڵ‌و ڕۆحی نـەعنا ٥ **الرُّوحاني**: ئەوشتەی گیانی هـەبێ ٥ نیسبەتدانە بـۆلای ڕۆح ٥ (الآبـاء الروحـانيون): زانـا ئاینییـەکانی مەسـیحییەکانن ٥ (الطـب الروحـاني): جـۆرە چارەسەرێـکی نەفسییە ٥ **الرَّوْحَـة**: یـەك جـار ڕۆیشتنی ئێوارانە ٥ **الرّوحية**: لەبواری فەلسەفی دا پێچەوانەی (المادية)یـە ٥ (الأشـربة الروحيـة): عەرەق‌و بیرەو ئەو جۆرە خواردنەوانە.

الـريح: بـا ٥ بـۆن ٥ ڕەحمـەت ٥ هێـزو توانـا، دەگوترێ: (ذهبت ريحه): هێـزو توانـای نـەما ٥ سـەرکەوتن‌و بـالا دەسـتی ٥ فـەرمانڕەوایی، دەگوترێ: (الـريح لآل فـلان): سـەرکەوتن یـان فەرمانڕەوایی بۆ خێڵی فلانە، هەروا دەگوترێ: (رجل ساكن الريح): پیاوێـکی عـاقڵ‌و سـەنگینە ٥ (هَبّت ريحه): بەویستی خۆی کارەکەی بۆ جێ بەجێ بوو ٥ **الرَّيْحانُ**: ڕیحانە ٥ هـەر ڕووەکێـك بـۆنی خـۆش بـێ ٥ ڕەحمـەت‌و ڕزق‌و ڕۆژی ٥ **الرِّيحَةُ**: با ٥ **الـرَّيِّحُ**: ڕۆژگارو شوێنی بۆنخۆش ٥ شتی بـۆن کەسکون ٥ **الرِّيحِيُّ**: (رِيحِـيّ التلقـيح): گواسـتنەوەی دەنکە تـۆمی موتوربەیـە بـەهۆی هەواوە ٥ (رِيحِيّ الإنتشار): ئاوە بۆ ئەو ڕووەکەی تۆمەکـەی یـان ڕەگـەکانی جـرثـومـەکانی بڵاودەبنەوە بەهۆی با ٥ **الْمَرَاحُ**: ئـەو شوێنەی خەڵـکەکە لێیـەوە دەڕۆن یـان بـۆی دەچـن ٥ پێچەوانەی وشەی (الْمَغْدى) دێ، دەگوترێ: (ما ترك فلان من أبيه مَغْدىً ولا مراحاً): فلانکەس هـەموو شتێـکی لـەباوکی دەچـێ ٥ **الْمُـراحُ**: لەوشـەی (أراح) وەرگـیراوە بـەمانا پەرچـەو ئاغـەڵی ئاژەڵـە ٥ **الْمُرتـاحُ**: نەسـپی پێنجـەم لەنەسپەکانی گۆڕەپانی پێشبڕکێ دا ٥ **المِرْوَاحُ**: ئامێری تۆو چاندن ٥ **المِرْوَحُ**: بەمانا (المِرْوَاحُ) دێ ٥ پانکەو ئامێری فێنك کردنـەوە ٥ **المَرْوَحَةُ**: سـاراو بیابـان ٥ ئەوشـوێنەی بـای لـێ دێ ٥ **المِرْوَحَة**: ئامێرێـکە لـەکاتی گـەرمادا بـای فێنکی پـێ دەسـبەردەکرێ بـەهۆی دەسـت یـا کارەبا ٥ **المِرْيَاحُ (طعام مِرياح)**: خواردنێکە غاز لەگەدەدا زۆردەکاو ورگ دەهاوسێنێ ٥ **الْمُسْتَرَاحُ**: پـەناو کەنەف ٥ خانوی خـەڵوەو ئـارام ٥ **رادت الدَّوَابُّ رَوْداً ورَوَداناً وريـاداً**: ئاژەڵـەکان لـە لەوەڕگاکـەدا هاتوچۆیان بوو.

راد فـلان: فلانکـەس هـات‌و ڕۆیـی‌و لەشوێنێـك دانەسەکنا.

راد وِسَادُهُ من مرض أو هم: لەبەر نەخۆشـی‌و ئـازار یـان غـەم‌و ناڕەحـەتی سـەری لەسـەر سـەرین نەوەسـتاو ئـارامی نـەگرت ٥ **رادت المـرأةُ**: ئافرەتەکە زۆر هاتوچۆی ماڵە جیرانەکانی کرد.

راد الـشّيءَ روداً وريـاداً: داوای شـتەکەی کـرد، دەگوترێ: (راد أهله منزلاً وكلأً): داوای کـرد بـۆ خێزانـی مـەنزڵ‌و بـۆ ئاژەڵـەکانی لـەوەڕ ٥ **أراد الـشَّيْءَ**: شـتەکەی ویـست ٥ خۆشـی ویـست، دەگوترێ: (أراد الجـدارُ ان يـنقضَّ): دیوارەکـە

خەریکە بڕوخێ ٥ أراد فلاناً على الأمر: فلانکەسی هەڵنا بۆ ئەوکارە ٥ أرود في مشیە: بەهێواشی ڕۆیی ٥ (أرود فلاناً): مۆڵەتی فلانی دا ٥ راودە مراودة ورواداً: فێڵی لێ کرد، چاوو ڕاوی لێ کرد ٥ راودت المرأة عن نفسها: ئافرەتەکە داوای کرد زینای لەگەڵ بکرێ ٥ راود عن الأمر وعلیە: لەبارەی کارەکەوە زەمانە سازیی کردو خۆی لەگەڵ هاوەڵەکەی گونجاند ٥ راود على الأمر: داوای لێکرد کارەکە بکا ٥ ارتاد لأهلە: داوای کرد بۆ خۆیو خێزانی شوێنی حەوانەوەو بۆ ئاژەڵەکانی لەوەڕ ٥ ارتاد الشَّيْءَ: داوای شتەکەی کرد ٥ استرادت الدوابُ: بەمانا (رادَتْ) دێ ٥ استرادت لِأمرە: گەڕایەوە بۆ ئیشی خۆیو ملکەچ بوو ٥ استرادَ الشَّيْءَ: بەمنا بەدڵیو ڕازیی داوای شتەکەی کرد ٥ الأَرْوَد: دەگوترێ: (الدهر أرود ذو غیر): ڕۆژگار بەهێواشی کارەکانی خۆی دەکا بەجۆرێک هەستی پێ نەکرێ ٥ الرائِدُ: لەبنەڕەت دا بەوکەسە دەگوترێ کە چاوساغی خێڵە بۆ لەوەڕگای باشو شوێنی ئاوو دەفەرێک باران بیگرێتەوە ٥ چاوساغو شارەزا بۆ نیشاندانی ڕێگا بۆ کاروان ٥ ئێستا کراوە بەپلەیەکی تایبەتی فەرمانبەری پۆلیس یان سوپا لەژوور پلەی نەقیبو لەخوار پلەی موقەدەمەوەیە ٥ رائد العین: چقڵی چاو، دەگوترێ: (فلان رائد الوساد): فلانکەس لەبەر ئازار یان غەمو ناڕەحەتی سەری خۆی لەسەر سەرین ناگری، هەروا دەگوترێ: (إمرأة رائدة): ئافرەتێکە زۆر ماڵانگەڕە زوو زوو هاموشۆی دراوسێیەکانی دەکا ٥ الرَّادُ: بەمانا (رائد)دێ ٥ دەگوترێ: (ریح رادة): هەوایەکی نەرمو لەسەرە خۆیە ٥ (امرأة راد ورادة): ئافرەتێکی ماڵانگەڕە ٥ الرادار: ئامێرێکی ئەلکترۆنییە بەهۆیەوە دەتوانرێ هەست بەبونی فڕۆکە بکەی لەئاسمانی ناوچەیەکی تایبەت، یان بوونی کەشتی لەدەریاداو دیاری کردنی شوێنەکەیان لەمەسافەیەکی تایبەتی دا لەبارو دۆخێک دا کەبەچاوی عادەتی ئەوکارە ئەنجام نادرێ ٥ الرادیوم: عونصورێکی سپیو ورشەدارە، نیشاتێکی تیشکدەری هەیە دەشوبهێتە کالسیوم لەکارایی کیمیاوی دا ٥ الرُّودُ: بای نەرمو لەسەرەخۆ، هەوای شەماڵی هێدی ٥ مۆڵەت ٥ الرُّوَيْدُ: دەگوترێ: (رُوَيْداً): واتە لەسەرەخۆ بەهێمنی ٥ (رویدك خالداً): واتە مۆڵەتی خالید بدە ٥ المِرْوَدُ: کل چێوك، کلی پێ لەچاو رادەدرێ ٥ پارچە ئاسنێکە لەلغاودایە هەڵدەسوڕێ ٥ جومژگە ٥ سنگ ٥ جەمسەری خولخلوکەی ئاسن ٥ یەکێکە لەکۆڵەکەکانی جەنجەڕی گێرە ٥ رَوْذَنَ: ماندو بوو لاواز بوو ٥ رَازَهُ رَوْزاً: بەتاقی کردەوە.

رَازَ الدینار: دینارە زێڕەکەی کێشا بۆئەوەی بزانێ کێشی چەندە ٥ راز صنعتە ومالَهُ: سەرو کاری ماڵو سامانو بەرهەمی خۆی کرد ٥ راز ماعندە: داوای لێ کرد ئەوەی لایەتی بیداتێ ٥ رَاوَزَهُ: بەتاقی کردەوە لەبۆتەی دا ٥ رَوَّزَ کلامَهُ ورأیَه في نفسە: لەدڵی خۆی دا زنجیرەو چۆنیەتی راو قسەکانی خۆی تاوو توێ کردن بۆئەوەی بزانێ چۆن دەریان دەبڕێ ٥ رَوَّزَ رأیَه: دوای لێ ورد بوونەوەو تێفکرین دەستی بەشتەکە کرد ٥ الرَّازُ: باش وەستا، سەرۆکی وەستا بیناسازەکان یان سەرۆکی هەرپیشەوەرو پیشەسازێك ٥ الرِّیازَةُ: پیشەی بیناسازیی ٥ وەستای دیوار.

رَاسَ رَوْسـاً: لارو لەنجـەی کـرد ٥ (راس الـسيلُ): لافاوەکــە پــلو پــوشو چــیلکەو چــەوێلی کۆکردەوەو لەگەڵ خۆی رایدا.

الرَّوْسُ: عەیبو عار، دەگوترێ: (فلان رَوْسُ سُوءٍ): فلانکەس پیاوی خراپە.

رَاشَ رَوْشـاً: زۆری خـوارد (راش المـرضُ فلانـاً): نەخۆشی فلانی لاواز کردوە.

رَوِشَ رَوَشاً: عەقڵی سوك بوو بێ عەقڵە ٥ کاڵفامە ٥ **الرَّوش**: گوێچکەی زۆری موو پێوەن ٥ پشتی لاوازە ٥ بێ هێـزە ٥ **الرَّوْشَـنُ**: بڕوانـە وشـەی (رَشَنَ) ٥ **راضَهُ روضاً ورياضاً ورياضة**: ژێربـاری کـرد، ملکەچی کـرد، دەگوترێ: (راضَ المُهْـرَ): جوانوەکەی رام کـرد ٥ (راض نفـسه بـالتقوى): نەفسی خـۆی راهێنـا لەسـەر خواپەرسـتی ٥ (راض القوافي الصعبة): سەرەوای قورسو گرانـی هێنانـە نـاو چـامە شـیعرییەکەیەوە ٥ (راض الدُّرَّ): مرواریيەکـەی کون کـرد ٥ **أراض المكانُ**: شـوێنەکە بـاغی زۆر بــوون ٥ **أراض الــوادي والحوضُ**: شیوەکە یان حەوزەکە ئەوەنـدەی تێدا کۆبـووەوە زەوییەکـەی داپۆشـی ٥ **أراض فــلان**: فلانکەس قوم دوا قوم شەرابەکەی نۆش کـرد ٥ **أراضَ المكــانَ**: شـوێنەکەی کـردە بـاغ ٥ **أراضَ القومَ**: خەڵکەکەی تێرئـاو کـرد ٥ **أرْوَضَ المكـانُ**: بەمانا (أراض)دێ ٥ **راوَضَـهُ علـى الأمـر**: لەسـەر ئیشەکە چەندو چونو وتو وێژی لەگەڵ داکرد بۆئـەوەی بیخاتـە نـاو کارەکەوە ٥ **رَوَّضَ المكـانُ**: بــەمانا (أراضَ)دێ ٥ **رَوَّضَ فــلان**: فلانکــەس هۆگری بـاخ بـوو تێیـدا مایـەوە ٥ **رَوَّضَ المكـانَ**: شوێنەکەی کـردە بـاخ، دەگوترێ: (روَّض المطـرُ الأرضَ): بـاران زەوی کـردە بـاخو رازانديـەوە ٥ **رَوَّضَ المُهْرَ**: جوانوە ئەسپەکەی راهێنا ٥ **إرتـاضَ**: رام بوو، ژێربار بوو، دەگوترێ: (ارتـاضَ المُهْـرُ): جوانوەکـە رام بـوو ٥ **إرتاضـت القـوافي**: سـەرەوا (قافية)کـان بەیدەست بـوون ٥ **تراوضَـا**: چـەندو چونیان کـرد لـەکڕینو فرۆشـتن دا ٥ **إسـتراضَ المكـانُ والـوادي والحَـوْضُ**: بـەمانا (أراض)دێ ٥ هـەروا بـەمانا پـانو پـۆڕیو گوشـادی دێ ٥ **استراضَ الـنفس**: دڵـی ئـارامی گـرتو کرايـەوە، خۆشـنود بـوو ٥ **اسـتروضَ النبـات**: روەکەکـە گەیـشتە ئەوپـەڕی گـەورەییو بـەرزی خـۆی ٥ **استروضـت الأرض**: زەوییەکـە گیـاو گـژی باشـی بەرهـەم هێنـا ٥ **الروضـة**: زەوی سـەوز ٥ بـاخی جـوانو رازاوە، دەگـوترێ: (مجلـسه روضـة): مــەجلیسو دانیــشتن لەگــەڵی دا خــۆشو بەلەززەتە ٥ **روضة الحوض**: ئەندازەی ئەوبەشەی ئاوەکــە دایپۆشــیوە ٥ **الرياضــــة**: بــــەلای صــوفییەکانەوە بریتییــە لەپاڵفتــەکردنی ئــەخلاقی دەرونو ســەرگەرمبوون بــەخودا پەرسـتیو وازهێنــان لەوشــتانەی کەنــەفس داخوازییانـە ٥ **الرياضـة البدنيـة**: ئەنجامـدانی جـۆرە جـمو جوڵێـکی تايبـەتی کـە جەسـتە بـەهێز دەکاو رایـدەهێنێ ٥ (العلـوم الرياضـية): بریتییـە لـە زانیـاری حیـسابو ئەنـدازیاریو جەبرو ئـەو جـۆرە زانیارییانـە ٥ **الـرَّيِّضُ مـن الدواب**: ئەو ئاژەڵو وڵاغەیە کەرام نەکرێو مل نەدا بۆ خاوەنەکەی رای بێنێ، دەگوترێ: (أمرٌ رَيِّضٌ): کارێکە بەرێـكو پێکی ئەنجام نەدراوە، کـەمو کـوڕی زۆری تێدایـە ٥ **الرَّيِّضَةُ**: (قـصيدة رَيِّــضَةٌ): چــامەیەکە رێــكو پێــك نــەکراوە، لـەنگیو کـەمو کـوڕی زۆری تێدایـە ٥ (قـصيدة رَيِّضَة القوافي): چامەیەکە سـەرەواکانی لەلایـەن شاعیرانـەوە رام نەکراون.

رَاعَ رَوعاً: ترسا.

راع الشَّئُ رواعاً: شتەکە گەڕایەوە بۆ شوێنی خۆی.

راع الأمرُ فلاناً: کارەکە فلانکەسی ترساند.

راع الشَّئُ فلاناً: شتەکە فلانکەسی خستە سەرسوڕمانەوە، دەگوترێ: (رَاعَنی جَمالُهُ): جوانییەکەی سەرنجی ڕاکێشام ٥ (راعني كَلامُهُ): قسەکانی سەرنجیان راکێشام ٥ (هو رائع وهي رائعة) ٥ هەروا دەگوترێ: (هذه شربة راع بها فؤادي): ئەمە شەرابێك بوو کفتو کۆی دڵمی دامرکاند.

رَوِعَ رَوَعاً: زیرەكو لێهاتوو بوو، سەرنج راکێش بوو ٥ **أراعَهُ**: ترساندی ٥ **رَوَّعَه**: بەمانا (أراعه)دێ ٥ **رَوَّعَ الطعامَ بالسَّمْن**: خواردنەکەی چەورکرد، چەوری تێ کرد ٥ **إرتاع**: ترسا ٥ ارتاعَ للخبر: هەواڵەکەی پێ خۆش بوو.

تَرَوَّعَ: ترسا ٥ **الأَرْوَعُ**: زیرەكو لێهاتوو وریا ٥ کەسێك شایی بەخۆی بێ لەڕوی جوانی روخسارەوە یان لەڕوی ئازایەتیو شەهامەتەوە ٥ بۆ ئافرەت دەگوترێ: (رَوْعاء) ٥ **الرائع**: سەرنج راکێش، شایی بەخۆ ٥ **الرائعة**: بۆمێینەی (الرائع)دێ ٥ هەروا ناوە بۆشتێك کەلەبواری فەنو فیکرو ئەخلاق دا سنوری بەزاندبێو سەرنج راکێش بێ ٥ **رائعة الشيب**: یەکەم موی سپی کەلە سەرو ریش پەیدا دەبێ ٥ **رائعة النهار**: زوربەی رۆژ، دەگوترێ: (هو كالشمس في رائعة النهار) ٥ **الرُّوَاعُ**: شکۆمەندو زیرەكو لێهاتوو ٥ **الرَّوْعُ**: جمنگ ٥ **الرُّوعُ**: دڵ ٥ ذیهن ٥ عەقڵو ئاوەز، دەگوترێ: (وقع في رُوْعي كذا): واکەوتە دڵمەوە، عەقڵم وای بۆ چۆ ٥ (أفرخ رُوعهُ): ترس لەدڵی دا نەماو ئارام بۆوە ٥ **الرَّوعة**: شێوە جوانییەك ٥ ترسو بیم ٥ لەحەدیث دا هاتووە (أللهم آمِنْ روعاتي): خودایە وام لێ بکە لە تۆنەبێ لەکەس نەترسم ٥ **المُرَوَّع**: تێکەیشتو؛ ئەوکەسەی باش لەشت حاڵی ببێ.

راغ روغاً: لای دا، ئەملاو ئەولای کرد فێڵو پێچی کردن، دەگوترێ: (راغ الثعلب): ڕێوییەکە بەفێڵو پێچ رۆیشت، فێڵبازی کرد.

راغ الى كذا: بەنهێنی چو بۆلای فلان شت ٥ **أراغَهُ**: فێڵی لێ کرد ٥ لەگەڵیا کەوتە گفتو گۆو داوای لێ کرد ئەوەی بۆبکا، ئەوەی بداتی ٥ **رَاوَغَهُ**: فێڵی لێ کرد، ویستی بیخەڵەتێنێ ٥ بۆڕی داو شکاندی، بەعەرزی دادا ٥ **رَوَّغَ الطعامَ**: خواردنەکەی چەورکرد، رۆنی تێکرد، دەگوترێ: (رَوَّغ اللقمة في الدسم): پارووەکەی لەناو رۆناوەکە دا ئەمدیو ئەودیو کرد تا بەباشی چەوربوو رۆنەکەی هەڵمژی ٥ **إرتاغَهُ**: ویستیو داوای کرد ٥ **تراوَغا**: ئەو دووە هەریەکەیان فێڵی لەوی تریان کرد ٥ کەوتنە زۆرانبازیو یەکتریان بۆڕدا ٥ **تروغت الدابة**: وڵاغەکە خۆی گەوزاند ٥ **الأَرْوَغ**: دەگوترێ: (هو أروغ من ثُعالة): ئەو لە ڕێوی فێڵ زان ترە ٥ **الرائغ**: دەگوترێ: (طريق رائغ): ڕێبازێکی خوارە ٥ **الرائغة**: ڕێبازی فێڵو پێچاوی ٥ **الرَّوَاغة**: ئەوشوێنەی زۆر خەڵکی تێدا بکوژرێ، شوێنی تێدا بەهیلاك چوون ٥ **الرَّوَّاغُ**: کەسێك زۆر فێڵ زان بێ ٥ ڕێوی ٥ **الرِّيَاغ**: هەرزانی، بەهیت.

راق رَوْقاً: رون بوو، ساف بوو، تەمو مژی لەسەر نەما.

راق عليه: فەضلو پیاوەتی بەسەردا زۆرکرد.٥ راق الشَّئُ فلاناً: شتەکە سەرنجی فلانکەسی راکێشا.

روق رَوْقـاً: ددانـی پێشینەی سـەرەوەی لـەددانی خـوارەوە زیـاتر هاتوونـە پـێش، واتـە کەڵبـەی سەروی لەئاستی کەڵبەی خواروی نـین ◊ راوَقـهُ: دیوەخانەکـەی بەرامبـەر دیوەخـانی ئـەوە، دەگوترێ: (هو جاري مراوقي) ◊ رَوَّقَ الليلُ: شەو پـەردەی تـاریکی خـۆی درێـژکردەوە ◊ روَّق الشرابَ: شەرابەکەی ساف کرد ◊ خشتو خۆڵو تەپو تۆزی لـێ پاڵاوت ◊ روَّق السلعة: کاڵاکەی فرۆشـتو باشـتری کـڕی ◊ روَّق لـه في السلعة: نرخی کاڵاکەی بەرزکردەوەو ناشیەوێ بیکڕێ ◊ روَّق البيتَ: بەربێڵای بۆ خانوەکە دروست کرد ◊ دیوەخانی بۆ خانوەکە دروست کـرد ◊ تـروَّق الشرابُ: شەرابەکە ساف بوو ◊ الأرْوَقُ: کەسێکە کەڵبـەی سـەروی بەسـەر کەڵبـەی خـواروی دا بـڕوانن لێیـان پـێش کـەوتبن ◊ (عـام أروَق): ساڵێـکی سـەختو زەحمەتـە، ژیـانی تێـدا ناخۆشە ◊ الرَّاووق: شت پـاڵێو ◊ چاپاڵێو، شیر پـاڵێو، نـەوت پـاڵێو ◊ پیاڵـەو گڵاس ◊ الـرُّواق: ژوورێـکە وەکـوو خێمـە لەدرێژەوەیـە ◊ رواق البيت: بەربیڵای خانوو ◊ ژوورێك بۆ خوێندنو دەرس گوتنـەوە لـە مزگـەوت دا یـان لەهـەر عیبادەتخانەیـەکی تـردا بـێ ◊ پەنایـەك بـۆ ڕاگۆڕینـەوەو وتو وێـژ لەکۆبونـەوەی نێـو دەوڵـەتیو فیستیڤاڵی ئـەدەبیو ئەوشـتانەدا ◊ رواق الليـل: سـەرەتای شـەو، بەشێـك لەشەو ◊ رواق العين: برۆی چاو ◊ الرواقيّون: فوتابیەکانی زەینـونی فەیلەسـوفی یونـانین، ئـەم نازناوەیـان لـەوەوە وەرگرتـووە کـە زەینـون لەریواقێـك دا دەرسی پێ دەگوتنەوە ◊ الرُّوْقُ: لەهەموو شتێك دا پێشەکیو سەرەتاکەیەتی

روق القوم: گەورەو یەکە پیاوی قەومەکە.

رَوْقُ الليل: بەشێك لەشەو

رَوْقُ السحاب: لافاوی بـاران، دەگـوترێ: (ألقـت السحاب أرواقهـا): هەورەکـە بـارانی بـەردەوام بوو.

روق الدابـة: شـاخی ئـاژەڵ ◊ لەپەنـدی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (كالثور يحمي أنفهُ بِرَوْقِـه): وەکوو کەڵەگا وایە لوتی بەشاخی دەپارێزێ ◊ هـەروا وشـەی (الـروق): بـەمانا بـەخۆنازو ئـازاد دێ ◊ بەمانا تەمەن دێ، دەگوترێ: (أكل فلان روقـه): هـەروا بـۆ ئـەم مانایانـە دێ: پـەردە ◊ شـتی صـافو ڕون ◊ کۆختـەی ڕاوکـەر ◊ ورەی پیـاوو عەزمو جەزمی ◊ کۆمەڵێ ئادەمیزاد، دەگوترێ: (جاء روقُ بني فلان): کۆمەڵی خێڵی فلان هاتن ◊ خۆشەویستی بـێ خـەوش ◊ بارتـەقای شت ◊ لاشـە (لاشـەی مـردوو) ◊ خێمـە، دەگـوترێ: (ضرب روقه بالمكان): لەوشوێنە خێمەی خـۆی هەڵداو نیشتەجێ بـوو ◊ دەشگوترێ: (أسْبَلَت أرْواقهـا): فرمێسکی ڕشـتن ◊ (رَمَـاهُ بأرواقـه): فورسایی خـۆی خستە سـەری ◊ (رمـى بأرواقـه على الدابة): سواری وڵاغەکە بـوو ◊ (ألقـى عليـه أورافَهُ): شێتو شەیدای بوو زۆری خۆش ویست تـاوای لـێ هـات لـەپێناو خۆشەویستی دا خـۆی بـەخت بکـا ◊ الرُّوْقَـةُ: جوانی گەشـەداری ◊ روخساری جوان ◊ الرُّوقة: منداڵی جوان چ کوڕ بـێ چ کـچ، تـاك بـێ، دوبـێ، کۆبـێ ◊ ئـادەمیزادی بـاشو وەجـاخزادە ◊ دەربـارەی ڕۆمـەکان پێغەمبـەر (د.خ) فەرموویەتی: (يخرج اليهم رُوقـة المؤمنين) باشـترین کەسـانی موسـوڵمان بـەرەو ڕویـان دەبنـەوەو لێیـان وەدەسـت دێـن ◊ الرَّيِّـقُ: (ريـق الشباب): سـەرەتای گـەنجی ◊ الرَّيِّـقُ: لەهـەموو شتێـك دا باشـەکەیەتی ◊ رَيِّـقُ الـشباب: بـەمانا (ريقه) دێ ◊ رَوَّلَ الفَـرَسُ وغـيره: ئەسپەکە لیکی چاند ◊ میـزی پـچڕ پـچڕی کـرد ◊ رَوَّلَ الطعـامَ:

خۆراکەکەی چەورکرد (ڕۆنی تێکرد) ◊ **رَوَّلَ رَأسه من الدهن**: سەری چەورکرد ◊ **تَرَوَّلَ**: لیکی چاند (لیکی لەبەر ڕۆیی) ◊ **الراوُل**: ددانی زێڕ ◊ **الـرَاوولُ**: بەمانا (الرائل)دێ، هەروا بەمانا (لیك)دێ ◊ **الرَّوالُ**: لیك ◊ **المِرْوَلُ**: کەسێك زۆری لیك هەبێ ◊ **رامهُ روماً ومراماً**: داوای کرد، قەصدی کرد ◊ **رَوَّمَ**: مایەوە، دانیشت ◊ **رَوَّمَ فلاناً الشَّيْءَ**: وای کرد فلانکەس داوای شتەکە بکا هەوڵی بۆ بدا، دەگوترێ: (رَوَّمَ فلانا، ورَوَّمَ بفلان): وای کرد فلان داوای بکا ◊ **رَوَّمَ رأيه**: قەصدی شتەکەی کرد دوایی داوای شتێکی تری کرد ◊ جار دواجار داوای شتی کرد ◊ **تَرَوَّمَ بفلان**: یاری پێ کرد ◊ **رَامَةُ**: شوێنێکە لەبادیەیەی عەرەب (لەسارای عەرەبوستان) وادەبێ دەیکەنە دوانێو بە (مثنی) ناوی دەهێنن ◊ وەکوو لەپەندی پێشینان دا هاتووە (تسألني برامتين سَلْجَماً): لەبادیەدا نیشتەجێ بووم داوای شێلمم لێ دەکا ◊ بەکەسێك دەگوترێ داوای شتێك بکا لەشوێنێك کە دەست نەکەوێ ◊ **الرَّوْمُ**: نەرمایی گوێچکە ◊ دەرخستنی بزوێنی کۆتایی وشە بەخێرایی بەجۆرێك ئەو بزوێنە ببیسترێ ◊ **الرُّومُ**: نەرمایی گوێچکە ◊ شەرابێك زۆر کەسکون بێو زۆر سەرخۆشکەربێ کە لەقەسەبی شەکر پاڵفتە دەکرێ ◊ بەشێك لەئادەمیزاد کەپێیان دەگوترێ: (رۆم)و ئێستا بەشێکن لەگەلانی ئەوروپاو ئاسیا ◊ **الرُّومَةُ**: غەرەو سرێش ◊ **الرّوميُّ**: حەبلو سەوڵەو زنجیری کەشتی بەتاڵ ◊ **المرامُ**: داخوازی ◊ **الروماتيزم**: زاراوەیەکی گشتییە بۆ چەندحاڵەتی جیاجیا بەکار دەهێندرێ کە دیاردەکانی ئازاری ماسولکەو جومگەو ئەنسیجەی لیفییە.

رانَ اليومُ رَوْناً: ڕۆژەکە زۆر گەرم بوو زۆر ناخۆش بوو.

رانَ الأمرُ: کارەکە ناخۆش بوو تاڵو تفت بوو، گران بوو ◊ **الأرْوَنان**: دەنگ ◊ ڕۆژانی سەختو ناخۆش، دەگوترێ: (يوم أرونانٌ ويوم أرونان): ڕۆژێکی گەرمو ناخۆشو پڕغەمو پەژارە ◊ **الرَّواني**: حەڵوایەك لەهێلکەو ئاردو شەکر دروست دەکرێ ◊ **الرَّوْنُ**: ناخۆشو زەحمەت ◊ **الرُّونَةُ**: (رونة الشَّيء): ئەستورایی شتەکەو ناخۆشییەکەی، لەگەرمی لەساردی لەغەمو پەژارەو ئەو جۆرە شتانە ◊ **المَرُونُ**: (هو مرون به): ئەو تێشکاوە، ژێرکەوتووە.

رَوَى على البعير رَيّاً: لەسەر حوشترەکە داوای ئاوی کرد.◊ **رَوَى** القومَ وعليهم ولهم: داوای ئاوی کرد بۆ خەڵکەکە ◊ لەسەر حوشترەکە توند دایبەست، دەگوترێ: (رَوَّى على الرجل بالرِّواء): لەسەر پشتی حوشترەکە پیاوەکەی شەتەك دا بۆئەوەی لەکاتی هێرش هێنانی خەودا نەکەوێتە خوار.◊ **روى** الحديثَ أو الشعرَ روايةً: حەدیثەکە یان شیعرەکەی وەرگرتو هەڵی گرت بۆ گێڕانەوەو نەقڵ کردن.

رَوَى عليه الكَذِبَ: درۆی بەدەمەوە کرد.

رَوَى الحَبْلَ رَيّاً: حەبلەکەی خاو بادا.

رَوَى الزرعَ: کشتوکاڵەکەی ئاودا.

رَوِيَ من الماء ونحوه رَيّاً: ئاوەکەی خواردەوەو تێرئاو بوو.

رَوِيَ الشَّجَرُ ورَوِيَ النَّبْتُ: درەختەکە یان ڕوەکەکە تێرئاو بوو تەڕدەماغ بوو ◊ **أرْوَاهُ**: وای لێ کرد تێرئاو بێ ◊ **أروى فلاناً الحديثَ والشعرَ**: حەدیثی بۆ خوێندەوە، شیعری بۆ گوت بۆئەوەی ئەویش لێیەوە نەقڵ بکاو بۆ خەڵکی تری بخوێنێتەوە

٥ رَوّى: ئاوی لەگەڵ خۆی هەڵگرت ٥ رَوّى فلان في الأمر: فلانكەس لەكارەكەی ڕوانیو لێی وردبۆوە ٥ رَوّى فلاناً: فلانكەسی والێ كرد تێر ئاوبێ ٥ إرتوى: بەمانا (رَوِيَ)دێ، دەگوترێ: (إرتوت مفاصلهُ) جومگەكانی ڕێكو پێك بونو پتەوبوون ٥ إرتوى الحَبْلُ: حەبلەكە تاڵەكانی زۆربونو بەگشتی بادرا ٥ تَرَوّى: بەمانا (رَوِيَ) دێ، دەگوترێ: (إرتَوتْ مفاصِلَه): جومگەكانی ڕێكو پێك بونو پتەوبوون ٥ تَرَوّى في الأمر: سەيری كارەكەی كردو لێی وردبۆوە.

رَوَى الحديث أو الشِعْرَ: حەدیثو شیعرەكەی ریوایەت كرد ٥ الأروية: مانگا كێوی، بزنەكێوی ٥ التروية: (يوم التروية): ڕۆژی هەشتەمی مانگی ذیلحیجەیە ٥ ألرّوِي: راوی الحديث أو الشعر: حەدیث گێڕەوەكە شیعر هەڵگرەكە بۆئەوەی ریوایەتی بكەن بەكەسانی دیكەی بڵێن ٥ الرّاوِيَة: مێینەی (ألرّاوي)یە ٥ ئەوكەسەی داوای ئاودەكا ٥ كەسێك زۆر حەدیثو شیعر ریوایەت بكا ئەوكاتە (تا) خڕەكەی بۆ موبالەغەیە، بۆ تەئنیث نییە ٥ كوندەی ئاو كەئاوی تێدابێ ٥ ئەو وڵاغەی بارە ئاوی لێ دەنرێ ٥ الرِّواءُ من الماء: ئاوی شیرینو سازگارو گوارا ٥ ئاوی زۆرو تینوایەتی شكێن ٥ الرِّوَى: ماء رِوَى: ئاوی شیرینو سازگار ٥ الرِّواءُ: حەبلێكە بارو بارگەنەی پێ لەحوشتر دەبەسترێ ٥ الرُّواءُ: ڕوخساری جوان ٥ الرِّواية: چیرۆكی درێژ ٥ الرُّوّاءُ: ئاوگێڕ، ئاوكێش ٥ الرَّوِيُّ: ئاوخواردنەوەی تەواو، دەگوترێ: (شربت شربا رويّاً) ٥ هەورێك بارانەكەی دڵۆپە گەورەبێو بەرێژنەی توند ببارێ ٥ ئاوێك زۆر زوو تینوایەتی بشكێنێ ٥ ئاوگێڕ ٥ زەعیفو لاواز ٥ لەزانستی عەروزدا ئەو پیتەی كە چامەشیعرەكەی لەسەر بنیات دەنرێو چامەكەی پاڵ دەدرێ دەڵێی چامەی بائی چامەی واوی .. ٥ هتد ٥ الرَّوِيَّةُ: وردبونەوەو تێفكرینە لەكاروبار ٥ لێماوەو پاشماوەی شت، دەگوترێ: (على رَوِيّة من دين): لەسەر ئایینی بۆماوەی خۆیانن ٥ پێداویستی ٥ الرَّيّا: بۆنی خۆش ٥ الرَّيّانُ: دەگوترێ: (فرس رَيّانُ الظهر): ئەسپێكی پشت پتەوو تۆكمەیە ٥ (وجه ريّان): دەمو چاوی گۆشتن ٥ (هو ريان العلم): ئەو پڕە لەزانستو زانیاری.٥ الرِّيَّةُ: دەگوترێ: (عين ريّة): چاوێكە ئاوی زۆرە ٥ ألمَرْوَى: بناوانی ڕوبارو جۆگا كەئاوی لێ هەڵدەبەسترێ بۆ ئاودانی كشتوكاڵ ٥ ألمِروى: ئاوی شیرینو سازگار ٥ رَابَهُ الأمْرُ وفلان رَيْباً وريبةً: كارەكە یان فلانكەس خستیە گومانەوە ٥ دەگوترێ: (رابَهُ من فلان أمْرٌ): دەربارەی فلان دڵنیابوو لەگومانەكەی.

راب الرجلُ فلاناً: پیاوەكە لەفلان كەوتە گومانەوە.

راب الأمْرُ فلاناً: كارەكە فلانی گرتەوە ٥ أراب الأمْرُ والرجلَ: كارەكە گوماناوی بوو، پیاوەكە گومانی كرد ٥ أراب الأمرُ والرجلُ فلاناً: كارەكە یان پیاوەكە وای كرد فلان گومان پەیدا بكا ٥ أرابه من فلان أمْرٌ: ڕوداوێك، كارێك وای كرد گومان لەفلان بكا ٥ أرابَ الرَّجُلَ: شكو گومانی خستە ناو دڵی پیاوەكە ٥ أراب فلاناً: دڵە ڕاوكێی خستە ناو دڵی فلانەوەو توشی نائارامیو قەلەقی كرد ٥ لەحەدیثی فاطیمە دا هاتووە كە پێغەمبەر دەربارەی فەرموویەتی: (يريبني ماريبها): هەرشتێك فاطیمە ئیزعاج بكا منیش ناڕەحەت دەكا ٥ إرتاب فيه وبه: گومانی لێ پەیدا كرد ٥ تۆمەتباری كرد ٥ تريَّبَ به: بەمانا

(إرتاب)دێ ٥ **استرابَ بِهِ**: شتێکی وای لێ بینی بیخاتە گومانەوە ٥ **الرَّیْبُ**: شك‌و گومان‌و تۆمەت ٥ پێداویستی بەڵای رۆژگار ٥ روداوی زەمانە ٥ **الرِّیبَةُ**: گومان‌و تۆمەت ٥ **الرَّیْبُ مِن الأمور**: کاری ترسناك ٥ **المُسْتَرابَةُ**: ئافرەتێك نەکەوێتە عادەی مانگانەوە هەر چەندە لەتەمەنێك دا بێ دەبوایە بکەوتایە حەیزەوە ٥ **الرِّیبَاسُ**: روەکێکی تەمەن درێژە لەوڵاتە ساردو سەرماکان‌و کێوە بەفراوییەکان دا دەروێ، قەدەکەی دەخورێ‌و شەرابیشی لێ دەگوشرێ.

ريث رَیْثاً: تەمەڵی کرد.

أراثَهُ عنه: وای لێ کرد تەمبەڵ بێ ٥ خاوو خلیچك بێ.

رَیَّثَ فلان: فلان ماندوو بوو، دەگوترێ: (رَیَّثَ عما علیه): تەمبەڵ بوو لەئەنجامدانی ئەو ئەرکانەی لەئەستۆی بوو.

رَیَّثَ فلاناً: وای لەفلانکەس کرد تەمبەڵ بێ ٥ ماندوشەکەتی کرد، برستی لێ بری.

رَیَّثَ الشَّیْءَ: شتەکەی نەرم کرد ٥ **تَرَیَّثَ**: بەمانا (راث)دێ ٥ **إستراثَهُ**: داوای لێ کرد تەمبەڵی بکا ٥ خاوە خاو بکا ٥ **الرَّیْثُ**: تەمبەڵی ماتڵ بون ٥ لەپەنددا هاتووە دەڵێ: (رب عجلة تَهَبُ ریثاً): زۆرجار پەلەکردن دواکەوتن‌و ماتڵ بوون دەبەخشێ ٥ ئەندازەو چەندییەت، دەگوترێ: (ما جلس عندنا إلا رَیْثَ أن حدثنا بحدیث ثم مَرَّ): هەرئەوەندە لامان دانیشت بەئەندازەی ئەوەی قسەیەکی بۆ گێراینەوەو پاشان رۆیشت ٥ **الرَّیِّثُ**: سست، تەمبەڵ ٥ **اَلْمُرَیَّثُ**: دەگوترێ: (هو مُرَیَّثُ العینین): ئەو ئادەمیزادە چاوی کزەو باش نابینێ ٥ **الرَّیْجِیُّ**: یاسایەکە بەگوێرەی ئەو یاسایە دەوڵەت هەندێ پرۆژەی ئابوری دا دەمەزرێنێ‌و ئاسانکارییان بۆ دەکا بۆ بەرهەم هێنان‌و سود وەرگرتن ٥ **الأریَحُ**: بروانە ماددەی (رَوَحَ) ٥ **الرَّیحان**: بروانە ماددەی (رَوَحَ).

ريخ رَیْخاً: ذەلیل‌و ملکەچ بوو ٥ نەرم‌و شل‌و شێواو بوو ٥ ئاو گەڵی لێك دوور کەوتنەوە ناتوانێ قاچەکانی‌و رانەکانی لێك نزیك بکاتەوە ٥ **رَیَّخَهُ**: ذەلیلی کرد چەماندی، چەراندی ٥ **الرَّادَةُ**: (ریح رادة): بایەکە لەسەر خۆ هەڵدەبێ‌و شەماڵ ئاسا فێنکی دەخاتە ناو وڵاتەوە ٥ **الرِّیدُ**: لوتکە شاخ ٥ **الرِّیدُ**: کارێکی داخوازو مەبەست دەتەوێ بێتە جێ‌و بەمەبەست بێ ٥ **الرَّیْدَةُ**: بای لەسەرەخۆو هێدی‌و شەماڵ ئاسا.

رير رَیْراً: مۆخی قاچی زەعیف بوو ٥ **أرار الهزالُ مُخَّ ساقیە**: کزی‌و لاوازیی مۆخی ئێسقانی قاچی باریك کردوە ٥ **الرَّارُ**: بەزو چەورایییەکە لەکەشکە ئەژنۆدا وەکوو مۆخ وایە جوڵانی جومگەی ئەژنۆ خۆش دەکا ٥ **الرِّیْرُ**: دەگوترێ: (مخ رِیْرٌ وَرَیْرٌ): مۆخێکی خراپ‌و بێ کەڵکە بەهۆی کزو لاوازیی تواوەتەوە.

ريش الطائرُ رَیْشاً: پەلەوەرەکە پەڕی لێ روان.

راش فلان: فلانکەس بێ ئاتاج بوو پێویستی نەما.

راش السَّهْمَ: پەڕی لەتیرەکە بەست‌و قایمی کرد.

راش فلاناً: فلانکەسی بەهێز کرد، یارمەتی دا، حاڵ‌و وەزعی باش کرد، دەگوترێ: (راشَهُ اللهُ): خودا گەشەی بەفلانکەس دا ٥ (راشه الله مالاً): خودا ماڵ‌و سامانی پێ بەخشی ٥ (راشه السُّقمُ فلاناً): نەخۆشی فلانکەسی لاواز کرد ٥ (لاتَرِش علي): قسەکەم پێ مەبڕە لێم گەڕێ با وتەکەم تەواو بکەم ٥ (فلان لا یریش ولا یبری): فلانکەس نەزیانی هەیە نەسود هیچی پێ ناکرێ ٥ **رَیَّشَ السَّهْمَ**: تیرەکەی پەڕدار کرد

پەڕی لێ شەتەك دا ◊ رَيَّشَ الثَّوبَ: كراسەكەی بەوێنەی پەڕی باڵندە ڕازاندەوە ◊ رَيَّشَ السَّقَمُ فلاناً: نەخۆشی فلانكەسی لاواز كرد ◊ ارتاشَ فلان: فلانكەس توشی خێرو خۆشی بوو، كاریگەریی ئەو نازو نیعمەتەی پێوە دیارە ◊ ارتاش السَّهْمَ: پەڕی لەتیرەكە بەست ◊ تَرَيَّشَ: بەمانا (ارتاش)دێ ◊ الأرْيَشُ: كەسێك تووكی گوێچكەو سەرو ڕیشی زۆر بێ، دەگوترێ: (رجل أريش): پیاوێكە خاوەنی ماڵو سامانو پۆشاكی باشە ◊ الرّائِشُ: تیری پەڕدار ◊ ئەوكەسەی دەبێتە ناوەند لەنێوان بەرتیلدەرو بەرتیل وەرگردا ◊ بۆئەوەی كارەكەیان جێبەجێ بكا ◊ الرِّياشُ: پۆشاكی باشو بەنرخ ◊ كاڵای ناوماڵ ◊ ماڵو سامان ◊ هەرزانی ◊ موچە ◊ بارودۆخی باش ◊ الرَّيْشُ: كلأرَيْش: لەوەڕێكی گەلا زۆرە ◊ الرِّيشُ: پەرو پۆڵی باڵندە ◊ تاكەكەی (ريشة) ◊ پۆشاكی بەنرخ ◊ ناوماڵ ◊ سامان ◊ هەرزانی ◊ بارودۆخی لەبار ◊ الـرَّيَّشُ: تووكی زۆر بەگوێچكەو دەمو چاویەوە ◊ ئەو بەڵغو چڵكەی لەسەر مەعدەن دەردەكەوێ پێش مشتو ماڵ كردنی ◊ الرِيشَةُ: قەڵەمێكە دروستكراوە لەدارو لەپەڕی مەعدەن ◊ پارچەیەكە لەئامێری عود لە بواری مۆسیقادا بەكاردەهێندرێ بۆ لێدانی وەتەرەكان (ژێیەكان) ◊ لەئامێری قانون دا پارچەیەكە لەشاخی حەیوان دەتاشرێو دەكرێندرێ تاتەواو باریك دەبێ ◊ دەخرێتە نێوان چاوە قامكو كوشتبانەوە ◊ لەبواری وێنەكێشانیش دا بریتییە لە پەڕی باڵندەیەك لەمەرەكەب هەڵدەكێشرێو وێنەی پێ دەكرێ یان شتی پێ دەنوسرێ ◊ المُرَيَّشُ: پیاوێك پشتی لاواز بێ ◊ یان پاشا پەرە باڵندەیەكی پێ بەخشیوە بۆئەوەی لەسەری قایم بكاو ببێتە نیشانەی ڕێزلێنان بۆی ◊ الرياضة: بڕوانە وشەی (رَوَضَ) ◊ الرَّائِطَةُ: لیفە یان چەرچەف كە هەمووی لەیەك تانو پۆ بێو یەكپارچە بێ ◊ هەر قوماشێك نەرمو تەنك بێ، دەگوترێ: (خرج مشتملا بريطة الظلماء).

راعَ الشَّيْءُ ريعاً وريوعاً: شتەكە گەشەی كرد زیاد بوو.

راع الإنسانُ او الحيوانُ رَيْعاً: ئادەمیزاد یان حەیوانەكە گەڕایەوە، دەگوترێ: (وَعَظْتُهُ فأبى أن يَرِيعَ): ئامۆژگاریم كرد بەگوێی نەكردم نەهاتەوە سەر ڕێبازی ڕاست.

راع فلان: فلانكەس ترسا.

أراعَ فلان: فلانكەس كشتوكاڵەكەی گەشەی كردو بەرو بومی باشی هەبوو ◊ أراعَ الشَّيْءَ: شتەكەی گەشەپێ كردو زیادی كرد ◊ رَيَّعَ: بەمانا (أراع) دێ ◊ تَرَيَّعَ الشَّيْءُ: شتەكە زیادی كردو گەشەی كرد ◊ تَرَيَّعَ فلان: فلانكەس سەرسام بوو ڕاوەستا ◊ مكیاجی كردو ڕۆنی لەقژی داو خۆی ڕازاندەوە ◊ تَرَيَّعَ الماءُ: ئاوەكە ڕەوان بوو ◊ تَرَيَّعَ يَدُهُ بالجود: دەستی بەخشندە بوو خێرو بێری زۆر بۆ هەژاران بوو ◊ استراعَ فلان: بەمانا (تَرَيَّعَ)دێ ◊ الرَّيْعُ: زێدەو پاشماوەی هەرشتێك بێ ◊ بەروبوم ◊ لەبواری ئابوری سیاسی دا بریتییە لەوبەشەی سەپانو وەرزێر دەیدەن بەخاوەن مڵك لەبەرامبەر سود وەرگرتن لەئامێرو زەویو زارو وزە سروشتییەكانی سەرمایە دارەكە ◊ هەروا وشەی (الرّيع): ئاوە بۆ سەرەتای هەموو شتێكو باشترینی دەگوترێ: (هذا في ريع الشباب): ئەوە لەسەرەتای گەنجیو لاویەتی دایە ◊ (ريع الضحى): ڕوناكایی چێشتەنگاو ◊ ڕێباز ◊ ريعان كل شيئ: سەرەتاو

باشترینی هەمووو شتێك ◊ رَيَّغَ الطعامَ: خواردنەكەی چەوركرد ◊ (رَيَّغَ الشَّيْ): شتەكەی خۆڵاوی كرد ◊ (تريَّغ الطعامُ): خواردنەكە چەور بوو ◊ الرِّيَاغ: گڵ ◊ یان گڵە وردە ◊ بەروبومو بەرەكەت ◊ الرَّيغ: تەپو تۆز ◊ گڵ.

راف فلان: فلانكەس هاتە لادێ ◊ رافت الماشية: ئاژەڵەكان كشتوكاڵەكەیان خوارد ◊ أرْيَفَ فلان: بەمانا (راف)دێ ◊ أرْيَفَت الأرضُ: زەوییەكە بەپیتو بەرەكەت بوو ◊ أرافت الأرضُ: زەوییەكە بەپیت بوو، بەروبوومی چاكی هێنا ◊ رايف لِلطِّنَّةِ: تۆمەتەكەی هێنایەدی ◊ تَرَيَّفَ فلان: بەمانا (راف)دێ ◊ الرِّيفُ: زەوی كشتوكاڵو بەروبوومو لادێ ◊ هەرشوێنێك شارو گەورەدێو شاروچكە نەبێ ◊ خواردنو خواردنەوەی زۆرو زەبەندە.

الرَّيِّفَةُ من الأرض زەوی بەپیتو بەرەكەت.

راق الماءُ ونحوه ريْقًا: ئاوەكە هەڵڕژا.

راق السرابُ: بەردە سیخرۆكە تراوێلكەكە دەرەوشایەوە.

راق فلان بنفسه رَيْقًا: فلانكەس گیانی دا ◊ أراقَ الماءَ: ئاوەكەی هەڵڕژاند ◊ رَيَّقَهُ الشرابَ: شەرابەكەی بەبێ پاڵاوتن پێ خواردەوە ◊ تَرَيَّقَ الشرابُ: شەرابەكە ڕژا ◊ تَرَيَّقَ الماءَ أو الطعامَ: ئاوەكەی خواردەوە، خواردنەكەی خوارد بەبێ پێخۆر ◊ الرائِق: پاڵفتەو پاڵێوراو ◊ (خبز رائق): نانی بێ پێخۆر ◊ الرِّيقُ: دەگوترێ: (خبز رَيِّقٌ): نانی پێخۆر ◊ ئاو خواردنەوەی لەخوڕێنی ◊ شتی بەتاڵو پڕو پوچ ◊ سەرەتای گەنجی ◊ الرِّيقُ: لیك ◊ هێزو توانا ◊ برسیەتی، دەگوترێ: (جاءوا على الرِّيق): بەبرسێتی هاتن ◊ الرَّيقَةُ: بەمانا (الريق)دێ ◊ یان كەمێك لەلیك ◊ سەرەتای گەنجی ◊ لەهەمووو شتێك نایابەكەی.

رالَ الصَّبيُّ ريلاً: منداڵەكە لیكی چاند لیكی لەدەم هاتە دەر ◊ رَيَّلَ الصَّبِيُّ: بەمانا (رالَ)دێ ◊ الرِّيالُ: لیك ◊ جۆرێكە لەپارەی سكەلێدراوی هەندێ وڵات ◊ الرِّيالَةُ: لیك ◊ المَرْيلة: دەسە سڕێكە پارچە قوماشێكە لەگەردنی منداڵ دەئاڵێندرێ بۆ ئەوەی لیكەكەی پۆشاكەكانی تەڕنەكا.

رامَ الجُرْحُ ريمًا وريمانًا: برینەكە دەمی وێك هاتەوەو بەرەو چاكبوونەوە دەچێ.

رام الحِمْلُ: بارەكە لاسەنگ بوو، خواربوو.

رام عليه رَيْمًا: لێی زیاد بوو، دەگوترێ: (لە ریم على هذا): فەضلو پیاوەتی بەسەر فلانەوە هەیە ◊ رَيَّمَت السحابة: هەورەكە بارانەكەی بەردەوام بوو ◊ رَيَّمَ فلان: فلانكەس تەواوی ڕۆژەكە بەردەوام بوو لەڕۆیشتن ◊ (رَيَّمَ فلان بالمكان): فلانكەس لەوشوێنە جێنشین بوو.

رَيَّمَ عليه: لێی زیادكرد ◊ الرَّيْمُ: گۆڕ ◊ ئێوارە تاكاتی داهاتنی تاریكی، دەشگوترێ: (بقي رَيْمٌ من النهار): سەعاتێكی درێژی ڕۆژماوە ◊ هەروا بەمانا (پلە)دێ ◊ الرِّيْمُ: ئاسك كەهەمووو جەستەی سپی بێ.

ريم البِرْكة أو الأرز: هەمودا قەوزەی سەوز كە بەسەر ئاوی ڕاوەستاوەوە دەردەكەون.

رانَ الثوبُ رَيْنًا: پۆشاكەكە چڵكن بوو.

رانت النفسُ: دەروونی پیس بوو.

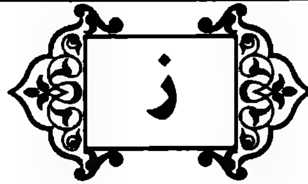
ران الشَّيْئُ فلانًا وعليه وبه: شتەكە بە سەرفلانكەس دا زاڵ بوو دایپۆشی، دەگوترێ: (رانت عليه الخمرُ): شەراب كاری تێكردو مەستو كەلەلای

کرد ٥ (ران علیه النعاسُ): هەنەوز بەسەری دا زاڵ بوو.

ران علی قلبه الذ نْبُ: تاوان بەسەر دڵو دەروونی دا زاڵ بوو، دڵی رەش بوو بەهۆی ئەنجامدانی تاوان دوا تاوان ٥

رِیـــن بـه: مـرد ٥ کەوتـە کێشەو چورتمێکەوە دەرهەتی نایەو ناشتوانێ لێی دەرچێ ٥ أران: ئاژەڵەکانی فەوتان، یان کزو لاواز بوون ٥ الرَّانُ: پەردەو داپۆشەری ئەستور ٥ زەنگ کە شتی وە . شمشێرو خەنجەر دادەپۆشێ ٥ تاوانو ستەم کە دڵو دەروون دادەگرێ ٥ چڵکو بزوێن ٥ الرِّین: بەمانا (ألرَّانُ)دێ ٥ الرِّینَةُ: شەراب.

رَاهَ السرابُ رَیْهاً: تراویلکەکە درەوشایەوە ٥ رَیَّهَتِ الهاجِرَةُ السرابَ: گەرمای کاتی نیوەرۆژ تراویلکەکەی والێکرد لەبێش چاو جەو جۆڵ بکا ٥ تَرَیَّهَ: بەمانا (رَاهَ)دێ ٥ الرَّیْهَقَانُ: بڕوانە مادەی (رَهَقَ) ٥ رَیَّا الرَّایَةَ: ئالای دروست کرد ٥ چەقاندی ٥ الرَّیَّا: بڕوانە وشەی (رَوِيَ) ٥ الرَّایَةُ: ئاڵا.

الزّاي: پیتی پانزەهەمە لەڕیزی پیتەکانی هیجاء ٥ شوێنی دەرهاتنی لەنێوان سەری زوبان‌و بنکی دووکەڵبەی لای سەرون ٥ لەحەرفەکانی صەفیر دوژمێردرێ.

زَأَبَ زَأباً: بەتاسوخەوە شلەمەنییەکەی خواردەوە.

زَأَبَ بحِملِهِ: شتەکەی کێش کرد ڕای کێشا.

زَأَبَ الإبلَ: حوشترەکانی لێ خوڕین.

زَأَبَ الشَّيئَ: شتەکەی لەباوەش گرت‌و بەگورجی هێنایە پێشەوە ٥ **زَأْبَرَ الثوبُ**: کراسەکە (قوماشەکە) پرزو پاڵی لێ پەیدابوو ٥ **زَأْبَرَ فلانٌ الثوبَ**: فلان ریشوو پرزی بۆ قوماشەکە کرد ٥ **الزِّئْبَرُ**: ئەو توکە وردەو پرزو پاڵەیە کەلەسەر شتی چنراو (قوماش‌و شتی وەها) دەردەکەوێ، دەگوترێ: (أخَذَ الشَّيئَ بِزئْبَرِهِ): شتەکەی بەکوڵک‌ومووەوە بە پرزو پاڵەوە وەرگرت ٥ **زَأْبَقَ الشَّيْئَ**: شتەکەی بە جیوە سواخ دا جیوەی تێهەڵسو ٥ **الزِّئْبَقُ**: عونصورێکی فلزی شلە لەپلەی گەرمی ئاسایی دا.

زَأَرَ الأسَدُ زَأراً زَئيراً: شێرەکە نەڕاندی.

زَأَرَ الفحلُ: ئەسپەکە حیلاندی.

زَئِرَ: بەمانا (زَأَرَ)دێ ٥ **أزْأرَ**: بەمانا (زَأَرَ)دێ ٥ **الزِّئِرُ**: پیاوی ڕق هەڵساو، زیز بوو؛ ئەوەی دەنگی لەبرادەری خۆی دابڕیوە ٥ **الزَّأرَةُ**: بیشەی شێر (لانەی شێر) ٥ باخ ٥ جەڵەبێکی زۆرو چڕو پڕ لەحوشترو مەڕو بزن.

الزِّئِيُ: (ألزئير الصوري): جۆرە نەخۆشییەکە تووشی قورگی ولاخە بەرزە دەبێ ٥ **زَأْزَأَ**: بازی هاویشت ٥ (زأزأ الظَّلِيمُ): نوعامەکە ڕای کرد کلك‌و ملی خۆی بەرز کردبونەوە ٥ **زأزأ فلاناً**: فلانکەسی ترساند ٥ (زَأزَأَ الشَّيئَ): شتەکەی جوڵاند، دەگوترێ: (زَأزَأَهُ الخوفُ): ترس‌و بیم وەشەقە تۆڵەی هێناوەو لەرزەی پێ خستووە ٥ **تَزَأْزَأ**: کەوتە لێوە لەرەو جەم‌و جۆڵ ٥ بەپەل ڕاوەشان ڕۆیی وەکوو شێوە ڕۆیشتنی جل کوت‌و جل شۆر ٥ ترسا ٥ خۆی شاردەوە ٥ (تَزَأزَأ منه): لێی ترساو خۆی بە بچوك نیشان دا لەئاستی دا ٥ **زَأَفَهُ زَأفاً**: پەلەی لێ کرد ٥ (أزْأفَ عليه): گیانی دەرچواند ٥ **أزْأفَ فلاناً بطنُهُ**: فلانکەس ورگی برستی لێبڕیوە ٥ **الزُّؤافُ**: پەلەکردن‌و خێرایی ٥ (موت زؤاف): مردنی خێرا.

زَأَمَ زأماً وزؤاماً: خێرا گیانی دەرچوو، کت‌و پڕ مرد ٥ بەتاسوخەوە خواردنەکەی خوارد.

زَأَمَ فلاناً زأماً: ترساندی.٥ **زأمَ البردُ فلاناً**: سەرماو لەرز جەستەی فلانی پڕکردووەو توشی لێوە لەرەو هەڵ لەرزینی کردووە.

زَأَمَ لِي فلان كلمةً: فلانکەس قسەیەکی بۆ کردم نەمزانی ڕاست دەکا یان درۆ.

زُئِمَ زأماً: ترسێندرا ٥ (زَئِمَ زَأماً): بەمانا (زُئِمَ) دێ.

زَئِمَ بفلان: بەفلانکەس دا هەڵشاخی‌و بەسەریا نەڕاندی ٥ **أزْأمَهُ على الأمر**: بەزۆر کارەکەی پێ کرد ٥ **أزْأمَ اليه**: وای لێ کرد پەنابەرێ بۆ فلان ٥ **أزْأمَ الجُرْحَ بِدَمِهِ**: بەخوێنەوە برینەکەی وێکهێنایەوەو بەستی‌و خوێنەکەی پێوە وشك بۆوە ٥ برینەکەی دەرمانکرد تا چاك بۆوە ٥ **الزُّؤامُ**: (موت زؤام): مردنی خێرا.

الزَّئِمُ: حەسەبو نەسەب ٥ چاو ٥ **الزَّأمَةُ**: دەنگی بەهێز، دەگوترێ: (ما سمعتُ لە زَأمَةً): دەنگی بەرزم لێ نەبیست ٥ خواردنو خواردنەوەی بەتاسوخ ٥ پێداویستی، دەگوترێ: (أخذ من الطعام زأمَتَهُ): پێداویستی خۆی لەخواردنەکە برد ٥ **المِزْآمُ**: کەسێك زۆر بترسێو هەڵ لەرزێ ٥ **الزُّوانُ**: مرۆر؛ گیایەکە بەزۆری لە ناو گەنم دا دەروێ، دانەوێڵەکەی وەکوو گەنم وایە بەڵام رەنگی رەشە یان زەردە کەدروێنە دەکرێ لەگەڵ گەنمەکە تێکەڵ دەبێو تامو چێژی گەنمەکە تێك دەداو خراپی دەکا.

زَأيَ زأیاً: بوتبەرزیی نواند، خۆی بەزل زانی ٥ **أزَأهُ بطنُهُ**: ورگی پڕبوو نەیتوانی بجوڵێ ٥ **إزبَارَّ الشَّعْرُ**: قژەکانی بزبوون، موی زاکا ٥ **إزبَارَّ النباتُ والـوبرُ**: رووەکەکە یان توکەکە رواو دەرکەوت ٥ **إزبَارَّ الرجلُ**: پیاوەکە خۆی ئامادەکرد بۆ شەڕ ٥ **زَبَّ القِربَةَ**: کوندەکەی پڕکرد ٥ **زَبَّ الحِملَ**: کۆڵەکەی هەڵگرت ٥ **زَبَّ زَبباً**: زۆری توك و کولك پێوه بوو ٥ **زبَّتِ الشمسُ**: خۆر نزیك بەئاوابوون بوو ٥ **أزَبَّتِ الشمس**: بەمانا (زبَّتْ)ەی ٥ **أزَبَّتِ العِنَبُ**: ترێیەکەی کرد بەمێوژ ٥ **زَبَّبَ العِنَبُ**: ترێیەکە بوو بەمێوژ ٥ **زَبَّبَتِ الشمسُ**: خۆر نزیك بەئاوابوون بوو ٥ **زَبَّبَ شِدْقا فلان**: هەردوو لاشەویلەی فلان پڕبوون لەتف، دەگوترێ: (زَبَّبَ فم فلان): دەمی فلان پڕبوو لەتف ٥ **زَبَّبَ**: بۆ موطاوعەی (زَبَّبَه)ەی ٥ **تَزَبَّبَ العِنَبُ**: ترێیەکە بوو بەمێوژ ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (تَزَبَّبَ قبل أن يتحصرم): پێش ئەوەی ببێتە بەرسیلە بوو بەمێوژ، بەکەسێك دەگوترێ لافی شتێك لێبدا هێشتا خۆی بۆ ئامادە نەکردبێ ٥ **تَزَبَّبَ فلان**: فلانکەس قسەی زۆری کرد زیاد لەپێویست ئاخاوتنی کرد ٥ پڕبوو لەرقو کینە ٥ **الأزَبُّ** (عام أزَبُّ): ساڵێکی هاتو پڕپیتو بەرەکەتە گژوگیای زۆرو زەبەندەیە ٥ **الزَّبابَةُ**: جۆرە مەگەزێکە لەباکوری ئەوروپا زۆرە ٥ **الزَّبَبُ**: قیرمو هەرا ٥ (الزَّبَبُ في الإنسان): توکنیو مو درێژی ٥ **الزَّبيب**: دەنکە مێوژ ٥ ترێی وشك کراو ٥ کەفی سەرئاو ٥ ژەهر لەناو دەمی ماردا ٥ شەرابێك لەمێوژ دروست بکرێ ٥ **الزَّبيبةُ**: دەنکە مێوژ ٥ بالوکە کەلەدەستو پەنجە پەیدا دەبێ کەفێکە لەلغاوی ئەوکەسە دەردەکەوێ کە زۆر قسەبکا ٥ خاڵێکە لەدوخاڵی رەش کەلەسەرو چاوی مار یان سەگەوە دەردەکەوێ ٥ **الزَّبيبيُّ**: مێوژ فرۆش ٥ خۆشاوی مێوژ ٥ **زَبَدَهُ زَبْداً**: رۆنەکەرەی دەرخوارد دا ٥ **زَبَدَ السقاءُ**: مەشکەکەی هەژاند بۆئەوەی رۆنەکەرەی لێ پەیدا بکا.

زَبَدَ الطعامُ زَبْداً: خواردنەکەی تێکەڵی رۆنەکەرە کرد ٥ **أزْبَدَ**: کەفی چاند، کەفی هەڵدا، دەگوترێ: (أزبَدَ البحرُ)، (أزبد فم البعير الهادر) ٥ (أرغى فلان وأزْبَدَ): فلانکەس رقی هەڵساو هەڕەشەی کرد ٥ کەفی چاند ٥ **أزْبَدَ فلانٌ**: فلانکەس رۆنەکەرەی زۆر بوو ٥ **أزْبَدَ الشَّيْءُ**: شتەکە زۆر سپی بوو ٥ **زَبَّدَ**: کەفی چاند، کەفی دەردا، دەگوترێ: (زَبَّدَ شِدْقُهُ) ٥ **زَبَّدَ اللَّبَنَ**: دۆیەکە رۆنەکەرەی لەسەر بوو ٥ **زَبَّدَ اللَّبَنَ**: رۆنەکەرەی لەماستەکە دەرهێنا ٥ **تَزَبَّدَ**: کەفی چاند، کەفی دەردا ٥ **تَزَبَّدَ الشَّيْءَ**: کاکڵەی شتەکەی گرت ٥ **الزَّبادُ**: حەیوانێکی گواندارە لەهێڕی (الزبادية)یە بەشێوە لەپشیلە دەچێ، کیسەیەکی بۆن خۆشی بەلاسمتەوە هەیە، ماددەیەکی چەور دەردەدا لەوڵاتانی خۆرهەڵاتدا دەکرێتە هەوێنو بنەمای عەتر ٥

الزُّبادُ: رۆنەكەرە ٥ لەپەندی پێشینانداَ دەڵێ: (اختلط الخاثر بالزُّبادِ): بۆشتی شێواوو تێكەڵو پێكەڵ بەكاردێ ٥ **زُبَادُ اللبن**: ماستو شیری بێكەڵك ٥ **الزَّبْدُ**: عەطاو بەخشش ٥ لەحەدیثدا هاتووە دەفەرموێ: (إنا لا نقبل زَبْدَ المشركين): ئێمە دیاری موشریكەكان وەرناگرین.

الزُّبْدُ: رۆنەكەرە كەبەهۆی هەژاندنەوە لەماست دەردەهێندرێ ٥ (الزُّبْدة): پارچەیەك لەرۆنەكەرە ٥ **زُبْدَةُ الشَّيْءِ**: پاڵفتەی شتو پوختەكەی.

الزَّبَدُ: كەفی ئاو، كەفی دەریا، كەفی حوشتر ٥ توێژی شیر ٥ **الزُّبْدِيَّةُ**: دیزەو كیتەڵە كەماستی تێدا هەوێن دەكەن ٥ **الزُّبَدِيَّةُ**: جۆرە میوەیەكە شوێنە ئەصڵیو سەرەكییەكەی ئەمەریكای ناوەڕاستە ٥ **زَبَدَهُ بالحجارة زبداً**: بەردی پیا ماڵی.

زَبَرَ البناءَ: دیوارەكەی چین لەسەر چین بنیات نا.

زَبَرَ البئرَ: بیرەكەی بەبەرد هەڵچنی.

زبرَ الكتاب: كتێبەكەی نووسیەوە، یان پاكنووسی كردەوە.

زَبَرَ فلاناً عَنْ الامر: فلانكەسی لەكارەكە مەنع كرد، دەگوترێ: (زَبَرَ السائِلَ): سواڵكەرەكەی دەركرد، پیا هەڵشاخاو هیچی نەدایە.

زَبُرَ زبارةً: كەتەو زەبەللاح بوو ٥ (هو زَبِرٌ وهي زبِرة) ٥ **ازْبَرَّ**: جەستەی زلو زەبەللاح بوو ٥ ئازاو چاونەترس بوو.

أزبَرَ الكَبْشَ: بەرانەكەی قەڵەو كرد.

زَبَّرَ الكتابَ: كتێبەكەی نووسیەوە.

الزِّبْرُ: خاوەن هێزو توانا ٥ بەرد ٥ راو بۆچونو عەقڵ ٥ دەگوترێ: (مالَهُ زِبْرٌ): عەقڵی نییە ٥ **الزِّبْرُ**: نووسراو ٥ **الزُّبْرَةُ**: شان ٥ ئەو موانەی لەسەر ناوشانی شێرو حەیوانی تردا هەن ٥ هەروا ئەو موانەی بەبازوویەوە هەن ٥ **زُبْرَةُ الحديد**: پارچە ئاسنی گەورە ٥ هەروا ناوە بۆ سندانو شتی رەقی وەك سندان ٥ **الزَّبُورُ**: كتێبی نووسراو ٥ كراوە بەناو بۆ نامەی ئاسمانی حەزرەتی داود سەلامی خودای لێ بێ ٥ **المِزْبَرُ**: قەڵەم، پێنووس ٥ **زَبْرَجَهُ**: جوانی كردو رازاندیەوە ٥ **الزِّبْرِجُ**: خشڵو كاڵای رازاندنەوەی ئافرەت ٥ ئاڵتون ٥ هەوری تەنك كە سوراییی تێدا بێ ٥ **الزَّبَرْجَدُ**: بەردێكی بەنرخە دەشوبهێتە زومەڕەدو زۆر رەنگی هەیە بەناوبانگترینو بەنرخترینی زوبەرجەدی سەوزی میصریو زەردی قوبروصییە ٥ **زَبْرَقَ الثَّوبَ**: قوماشەكەی بەرەنگی سور یان زەرد رەنگ كرد ٥ **الزِّبْرِقانُ**: مانگی شەوی چواردە ٥ كەسێك ریشی تەنك بێ ٥ بریقو باقی شتی درەوشاوە ٥ **زَبِطَت البطّةُ**: مراوییەكە گارەگاری كرد ٥ **الزُّباطة**: مراوی ٥ **تَزَبَّعَ**: رەوشتی ناشیرین بوو، هەڵسو كەوتی ناشایستەی ئەنجام دا ٥ رقی هەڵساو كینەی پەیدا كرد ٥ **الزَّوْبَعَةُ**: زریانو گێژەڵوكە ٥ **الزِّبَعْرَى**: رەوشت ناشیرین ٥ پیاوی كەتەو زەلامو ناقۆڵاو دەموچاو توكناویو ریش پڕو برۆ پڕو تێكچڕژاو ٥ بۆ ئافرەت دەگوترێ: (زِبَعْراة).

زَبَقَ شَعْرَهُ زَبْقاً: موەكانی هەڵكەندن ٥ (زَبَقَ الشَّيْءَ): شتەكەی شكاند ٥ (زَبَقَ فلاناً في الشَّيْءِ): فلانكەسی خستە ناو شتەكەوە ٥ تەمنگی پێ هەڵچنیو بەندی كرد ٥ **زَبَقَت المرأةُ بِوَلَدِها**: ئافرەتەكە منداڵەكەی فڕێ دا ٥ لەبار خۆی چواند ٥ (زَبَقَ الشَّيْءَ بغيره): شتەكەی تێكەڵاوی شتی تر كرد، دەگوترێ: (هو مزبوق وزبيق) ٥ **إنْزَبَقَ**: چووە ناوەوە، دەگوترێ: (إنزَبَقَ في الحبالة

وانزَبَقَ في البيت):كەوتەناو داوەكەوە، لەخانوەكەدا خۆی حەشاردا ٥ **الزَّابوقَةُ**: (زابوقة البيت): گۆشەو پەناپاساری خانوو.

زَبَلَ الزَّرعَ: زبلی كردە ناو كشتوكاڵەكەوە، دەشگوترێ: (زَبَلَ الأرضَ): زبلی كردە ناو زەوییەكەوە ٥ **الزُّبالُ**: ئەوشتەیە مێرو بەدەم هەڵی دەگرێ، دەگوترێ: (ما أصابَ منه زُبالاً): هیچی لێی دەست نەكەوت ٥ **الزُّبالَةُ**: دەگوترێ: (ما في الإناء زبالة): قاپەكە (تورەكەكە) هیچی تێدا نییە.

الزَّبّالُ: ئەوكەسەی كەناسەو پیس‌و پۆخەڵی كۆدەكاتەوەو فڕێی دەدا ٥ **الزِّبْلُ**: زبڵ‌و ڕیخ‌و پیسایی ٥ **الزِّبِيلُ**: زبڵ‌و پیسایی ٥ پیاوی كورتە باڵاو جەستە بچوك ٥ هەر بەرمیلە شكاو زەنبیلە دڕاوێك خشت‌و خۆڵی تێ بكرێ ٥ **الزِّنبيل**: زەنبیلەو بەچنە (زبڵدان‌و كیسەی زبڵ تێكردن) ٥ **الْمَزبَلَةُ**: زبڵدان‌و سەرانگوێلك ٥ **زَبَنَهُ** به زَبْناً: هاویشتی، فڕێی دا، دوری خستەوە ٥ شەقی تێهەڵدا، دەگوترێ: (زبَنَت الناقة وَلَدَها وحالِبَها عَنْ ضرعها):حوشترەكە بێچووەكەی یا شیردۆشەكەی لەگوانی خۆی دوورخستەوە.

زَبَنَ فلاناً عنْ الشَّيْ: فلانكەسی لەشتەكە لادا ٥ دەشگوترێ: (زَبَنَ عنه الشَّيْ): شتەكەی لەفلانكەس لادا ٥ **زَابَنَهُ**: پاڵی پێوەنا ٥ شتێكی فرۆشت لەگۆترە نەیزانی كێشی چەند یان ژمارەی چەندە ٥ **تزابَنوا**: پاڵە پەستۆیان كرد، یەكتریان پاڵنا ٥ **تَزَبَّنَهُ**: بەسەری دا زاڵ بوو ٥ **إِستَزبَنَهُ**: بەمانا (تَزَبَّنَهُ)دێ ٥ **زُباني العَقرَب**: دووشاخی دوپشك؛ دوو شتی وەكوو شاخ وان ٥ **الزُّبانيان**: دوو ئەستێرەن لەكۆمەڵەی كۆوتەرازو ٥ مەنزڵی شانزەهەمی مانگن ٥ **الزَّبانِيَةُ**: فریشتەی دۆزەخ ئەو فریشتانەی بەرپرسی دۆزەخن ٥ **الزَّبونة**: مل‌و گەردن، دەشگوترێ: (رجل فيه زبونة): پیاوێكی لوتبەرزو خۆبەزلزانە ٥ **الزِّبْنُ**: پێویستی، دەگوترێ: (أخذَ زِبْنَهُ من المال أو من الطعام): بەشی خۆی لەماڵ‌و سامانەكە یان لەخواردنەكە برد ٥ **الزَّبونُ**: كڕیارو مەعمیلی بازرگان‌و دوكاندار ٥ **زَبَاه زَبْياً**: هەڵی گرت ٥ كێشی كردو بۆلای خۆی ڕایكێشا ٥ **ازْبَاهُ**: هەڵی گرت ٥ **زَبَّاه بالشرِّ**: توشی شەڕو نەگبەتی كرد.٥ **زَبَا** اللحمَ وَغيرَهُ: گۆشتەكەی هەڵدایە بەرزایی قەراخی روبارو شیوەكە.٥ **زَبا** الزُّبْيَة: قەراخی روبارەكەی هەڵكەندو كردیە كۆختەی خۆی بۆ نێچیرەوانی ٥ **تزابی**: خۆی بەزلزانی ٥ (تَزَبَّى الزُّبية): بەرزاییەكەی هەڵكەندو تەختی كرد ٥ **الزُّبْيَةُ**: ڕەبیەو بەرزایی قەراخ روبارو شیو كەئاوەكە نەیگاتێ لەپەندا هاتووە دەڵێ: (بَلَغَ السيلُ الزُّبى): كاتێك دەگوترێ كارەكە لەسنوری خۆی تێپەڕبوبێ ٥ هەروا وشەی (الزُّبْيَة): بەقوڵكە ئاگردانێك دەگوترێ شتی تێدا ببرژێندرێ‌و نانی تێدا بكرێ ٥ هەروا ناوە بۆ چاڵێك لەشوێنی بەرزایی سەرەكەی دەگیرێ‌و بەرز دەكرێتەوە بۆ ئەوەی شێرەكە پێی لێ نێ‌و تێی بكەوێ.

زَتَّ المرأةَ والعروسَ: ئافرەتەكە یان بوكەكەی ڕازاندەوەو جوانی كرد، ئارایشی دا ٥ **تَزَتَّتَتْ**: خۆی ئارایش دا ٥ (تَزَتَّتَ فلان للسفر): فلانكەس خۆی بۆ سەفەر ئامادەكرد ٥ **الزَّتَّةُ**: ڕازاندنەوەی بوك لەشەوی بوك‌و زاوایی دا، دەگوترێ: (أخَذَ زَتَّته للسفر): پێداویستی خۆی بۆسەفەر ئامادەكرد.

زَجَّ الظليمُ: بێچوە نوعامەكە بازی دا.

زَجَّ فلاناً: بەئاسنە چکۆلەی لای خواروی رمبەکەی لەفلانکەسی دا

زَجَّ الـرُمْحَ: ئاسـنە بـچکۆلەی بـۆ رمبەکـە دروسـت کرد.

زَجَّ بالشَّيْ من يده: شـتەکەی فـڕێ دا، دەشـگوترێ: (هـذا واد يَـزُجُّ النبـات وبالنبـات): ئەمـە دۆڵو شیوێکە زۆر باش روەکی لـێ دەڕوێو گژوگیای چاك دەڕوێنێ.

زَجَّ الحاجِـبُ زَجَجـاً: بـرۆ کـە باریـك و کەوانـەیی بووە.

زَجَّ الرَّجُلُ والظليمُ: پیاوەکە یـان بێچوە نوعامەکە قاچی درێژ بوونو هەنگاوی درێژو پان بـوون ٥ **أزَجَّ الـرُمْحَ**: ئاسـنە بـچکۆلە یـان قۆنـداغی بـۆ ڕمبەکـە دروسـت کـرد ٥ **زَجَّـجَ الـرُمْحَ**: بـەمانا (أزجَّهُ)دێ ٥ **زَجَّجَتِ المـرأةُ حاجِبَيْهَـا**: ئافرەتەکە برۆی خۆی درێژو باریك کـردن ٥ **ازْدَجَّ الحاجـبُ**: برۆکـە باریـكو درێـژو کەوانـەیی بوونـەوە ٥ **الزُّجَـاجُ**: شوشـە؛ مادەیـەکی رەقـە شـکاندنی ئاسانە لەلب دروست دەکرێ، (الزُّجاجة): پارچە شوشە ٥ پەرداخو سوراحی شوشـە، گلۆپو چرا ٥ **الزَّجَاجَـةُ**: دروسـتکردنی شوشـە ٥ **الزُّجـاجي**: شوشـە فرۆشـی ٥ **الزُّجـاجي**: ئاسنێـکە بـەلای خواروی ڕمبـەوە ٥ کـەناری ئانیشك ٥ **الزَّجَـاج**: شوشـە دروسـتکەر، شوشـە فـرۆش ٥ **المِـزَجُّ**: رمبێـکی بچوکە بەلای خواروی رمبەوەیە ٥ ئەو مقەستو موکێشو گشتەکەی برۆی پـێ باریـك دەکـرێن ٥ **المِزَجَّـةُ**: ئەوشـتـەی بـرۆی پـێ هەڵدەگیرێن ٥ رمبێـکی کورتە.

زَجَرَ الكلْـبَ وغـيرهُ: سـەگەکەی دەرکـرد، هەیـدی کرد.

زَجَرَ فلاناً عَنْ كذا: فلانکەسی لەوشتە مەنع کـرد ٥ لـێی توڕەبـوو هەیـدی کـردو پاشـەو پـاش گێڕایەوە.

زَجَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی وروژاند هەڵی هاژاند.

زَجَـرَ الـبعيرَ: حوشـترەکەی دەنەدەنـەدا بـۆ خێـرا رۆیشتن.

زَجَرَ الطيْـرَ: باڵندەکەی هەڵفڕانـد بۆئـەوەی بزانـێ راسـت دەڕوا یـان چـەپ دەڕوا تـا گەشـبینی یـا ڕشبینی پـێ دیـاریی بکات ٥ **إنْزَجَـرَ**: دەگـوترێ: (إنْزَجَرَ لـه): ملکەچی بـوو ٥ رام بـوو ٥ **تزاجـروا عَنْ المنكر**: هەندێکیان سەرزەنشتی هەندێکیان کـردو نـەهییان لەیـەکتر کـرد لـەکردنی کـاری خراپ ٥ **إزْدَجَرَ**: بەمانا (إنْزَجَرَ)دێ ٥ **إزدَجَرَ فلاناً**: بەمانا (زَجَرَهُ)دێ ٥ **الزَّجْرَةُ**: یەکجار راتڵەقانـدنو جوڵە پـێکردن ٥ **الْمَزْجَـرُ**: شوێنی راتڵەقانـدنو دەرکردنو هەیدی کردن ٥ **مزجر الكلب**: شوێنی سەگ راوەدونان ٥ **الْمَزْدجَـرَةُ**: هەرشتێـك مـەنع کەرو کۆسپ بێ، دەگوترێ: (ذكـر الله مَزْجَـرَةٌ): یادی خودا ئادەمیزاد مەنع دەکا لەشتی خـراپ ٥ **زَجَلَـهُ وزَجَـلَ بـه زَجْـلاً**: هـەڵی فڕانـد، نـاردی، هاویـشتی، دەگـوترێ: (زَجَـلَ الحمـامَ وبـه): لەدورەوە کۆترەکەی هەڵفڕاندو ناردی بۆ دور.

زَجِـلَ زَجَـلاً: یـاری کـرد، دەنگـی بـەرز کـردەوە، کەیفخۆش بوو ٥ **زاجَلَ النُعَامُ وَلَدَه**: نوعامەکە هێلکـەکانی هەڵـەوگێڕ کـردن لـەکاتی بەکرکەوتنی دا ٥ **الزَّاجِلُ**: هاوێژەر ٥ سوپاسـالار ٥ (حمامٌ زاجل): جۆرە کۆترێـکە بۆ شوێنی دوور دەنێـردرێ نامـەی پێـدا دەنێـردرێ ٥ هـەژار دەڵێ: کۆترێـکی سپی تیژ باڵی باشڕەو

نامە بەرێتە کۆنگرەی وارشەو

بیست ملیۆن کوردین لەڕوی ئاسیادا

کۆنترین میللەت لەڕوی دونیادا

الزَّجَّالُ: هاوێـژەر ٥ ئەوکەسـەی شیعر دەخوێنێـتـەوە لەسەر شێوەی زەجل ٥ **الزَّجَلُ**: جۆرە شیعرێـکی وەهایە زاراوەی (عامی) بەسەردا زاڵـە ٥ (سحاب ذو زَجَـل): هەورێـکە گرمـەو ناڵـەی هەیـە ٥ **الزَّجِـلُ**: دەگـوترێ: (نـبـات زَجِـلٌ): گژوگیاکـە رەشەبا ورشە ورشی لـێ پەیدا دەکا ٥ (غیث وسـحابٌ زَجِـلٌ): هەورەکـە دەنگـی لـێ دێ ٥ **الزَّجَلَـةُ**: هەلهەلەکێـشانی جـەماوەرو ژاوەژاو ٥ **الزُّجْلَةُ**: پارچەیەك لەشت ٥ كۆمەڵێك خەڵك ٥ حاڵو وەزعو بارودۆخ ٥ پێستی نێوان دەموچاو ٥ **المِزْجَـالُ**: شـتێکە وەکـوو کورتـە رمـب وایـە دەهاوێژرێ.

المِزْجَلُ: رمبی بـچوك ٥ نـووکی شمشێر ٥ **اَلْمَزْجَـلُ**: ئـەو شـوێنەی کـۆتری نامەبـەری لێـوە ڕەوانـە دەکرێ.

زَجِمَ زَجْماً: بێدەنگ بـوو ٥ **اَلزَّجْمُ**: ئەوەیـە شتێـك لـەناخاوتنی سـرتەو بەنەسـپایی تـێ بگـەیو بیبیـسی ٥ **الزَّجْمَـةُ**: دەگـوترێ: (لم أسْـمَعُ لَـه زَجْمَةً): ورتەیەکم لـێ نەبیست.

زَجَا الشَّيْءُ زَجْواً وزُجواً وزَجاءً: شـتەکە دەسـتەبەر بوو.

زاجَ فـلان في الأمـر زجـاءً: فلانکـەس چـووە ناوکارەکەوە، دەگوترێ: (هـو ازجـی بهـذا الأمر منه): ئەو باشتر دەچێتە ناو کارەکەوە.

زاجَ الشَّيْءَ زَجْواً: شتەکەی لێ خوڕیو پاڵی پێوەنـا ٥ بەهێدیو لەسـەرەخۆ پـاڵی پێوەنـا ٥ **أزجـى الشَّيْءَ**: بەمانا (زَجَـاهُ) دێ، دەگـوترێ: (أزجَيْـتُ أيامي): بەخواردنێـکی کەم چەند رۆژێـکم پـاڵ پێوەنـا ٥ **زَجَّـى الـشَّيْءَ**: بـەمانا (زجـاه) دێ، دەگوترێ: (زَجَّيْتُ أيامي): بەخواردنێـکی کـەمو نـەمریو نـەژی رۆژگارێـکم رابـوارد ٥ **زَجَّـى** الحَاجَـةَ: ئیـشەکەی ئاسـان کـرد ٥ **تزجَّـى بکـذا**: کیفایـەتی بەشـتەکە کـرد رازی بـوو ٥ **المِزْجَـاءُ**: کەسێـك ولاخ زۆر مانـدوو بکـاو زۆری بێنـێو بەرێ ٥ **اَلْمُزْجي**: شتی کەمو بێ نرخ، دەگـوترێ: (هي مُزْجاة) ٥ **زَجَّهُ زَجّاً**: لەشوێنی خـۆی دووری خستەوە.

زَحَرَ زَحيراً وزُحاراً وزُحارةً: بەناڵەو هانکە هانکەوە هەناسەی هەڵکێشاو نـوزەی لـێ هـات ٥ **زَحَرَتْ بالولد**: ئافرەتەکە منداڵی بوو.

زَحَرَ البخيـلُ: رژدو چـرۆکەکە داوای بەخشش لـێ کرا بەلایەوە زەحمەت بوو شتێکی بداتێ.

زَحَرَ فلاناً بالرمح: بەرمب برینداری کرد.

زُحِرَ: توشی نەخۆشی زوحار بوو؛ نەخۆشییەکە بە ناخۆشیو پچڕ پچڕ پیسایی بۆدەکرێو خوێنو کیم لـەکۆمی دێتـە دەر لەگـەڵ پیسایی، جۆرە نەخۆشییەکە پێی دەگوترێ مایەسیری ٥ **زاحَرَهُ**: دژایـەتی کـرد ٥ **زَحَّـرَ**: بەناڵـە نـاڵ دەنگـی لێوەهاتو هەناسەی بەناخۆشی هەڵکێشا لەبەر ماندوییو نەخۆشی ٥ **الزُّحَارُ**: نەخۆشییەکە بـە ناخۆشـی پیـسایی بـۆدەکرێ لەگـەڵ پیـسایی کردنەکـە کـێمو خـوێن لـەکۆمی دێتـە دەر ٥ **اَلزَّحَارُ**: بۆڵە بۆڵی پیاوی رژدو چروك کەداوای بەخـشینی لـێ دەکـرێ ٥ **اَلزُّحَـرَ**: بـەمانا (الزَّحار)دێ ٥ **اَلزُّحْرَةُ**: مەصدەری مەڕەیە ٥ ناوە بۆ ژانی منداڵبون.

الـزَّحير: بـەمانا (الزَّحـار)دێ ٥ **زَحْزَحَهُ عن مكانه**: لەشـوێنی خـۆی دوری خـستەوە ٥ **تَزَحْـزَحَ**: دورکەوتـەوە، لاچـوو، وەلاکـەوت ٥ بـەجێ هێشت ٥ (دخلت علی فلان فَتَزَحْزَحَ لي عن مجلسه): چومەلای فلانو جێگای خۆی بۆ چۆڵ کردم ٥ **الزَّحْزاحُ**: دوور

الزَّحْزَحُ: دوریی.

زَحَفَ الصبيُّ زَحْفاً وزحوفاً: منداڵەکە بەقونگە خشکێ رۆیی ٥ هەر خشۆکێک لەسەر گەدە بڕوا، دەگوترێ: (زَحَفَ العسكرُ الى العدوّ): سوپاکە بەرەو دوژمن رۆیی.

زحف البعيرُ: حوشترەکە ماندو بوو ٥ **أزحَفَ**: ماندوی کرد (أزحَفَ القومُ): خەڵکەکە لەسەر ورگ رۆیشتن، بوون بەسوپایەکی زۆر ٥ **أزحَفَ السفر فلاناً**: سەفەرەکە فلانی ماندو کرد ٥ **أزحَفَتِ الريحُ الشّجَرَ**: رەشەباکە لقەدارەکانی جوڵاندو هێنان و بردنی پێ کردن ٥ **زاحَفَهُ زِحافاً ومُزاحَفَةً**: نزیکی کردەوە ٥ **زَحَّفَ الشَّيْءَ**: بەهێدی رایکێشا ٥ **زَحَّفَ الأرضَ**: زەوییەکەی بەماڵاڵ و سێلکە ئاسنینە تەخت کرد ٥ **تَزاحَفُوا في القتال**: لەشەڕدا لێک نزیک بوونەوە ٥ **تَزَحَّفَ اليه**: بەمانا (زَحَفَ)دێ ٥ **الزِّحافُ**: قاعیدەیەکی عیلمی عوروضە ٥ **الزَّحّافُ**: هەر خشۆکێک لەسەر سک بڕوا وەکوو مارو شتی وا ٥ **الزَّحّافَة**: ئامێرێکە زەوی کێڵدراوی پێ راست و تەخت دەکرێ بۆ کشتوکاڵ ٥ **الزَّحْفُ**: سوپای زۆر ٥ **الزَّحْفَةُ**: سەفەرکردن بۆ شوێنی نزیک ٥ **الزُّحوفُ**: شتی ماندوکەر ٥ **الزَّواحِفُ**: کۆمەڵێک دەعبای خشۆکن وەکوو مارو شتی وا ٥ **المَزْحَفُ**: شوێنی زەحف و خشان ٥ (مَزاحِفُ الحيات): شوێن خشانی مارەکان ٥ **مَزاحِفُ السَّحابِ**: شوێنی لێکەوتنی دڵۆپە بارانەکان.

زَحَلَ عن مكانه زَحْلاً وزحولاً: لەشوێنی خۆی لاچوو، دوور کەوتەوە ٥ **زَحْوَلَهُ** عن مكانه: لەشوێنی خۆی دووری خستەوە ٥ **أزحَلَهُ اليه**: پەنای بردە لای ٥ **أزحَلَ فلاناً**: فلانکەسی دوور خستەوە ٥ **زَحَّلَهُ**: دووری خستەوە ٥ **تَزَحَّلَ**: دوور کەوتەوە ٥ **تَزَحْوَلَ**: دوور کەوتەوە.

زُحَلُ: دورترین ئەستێرەی گەڕۆکە لەزەوییەوە لەکۆمەڵەی خۆریی ٥ ناوی خودا درۆزنەیەکی نیفرێقییشە ٥ **الزَّحِلُ**: لێک دوور ٥ **المِزْحَلُ**: ئەوشوێنەی بۆی دەچی، پەنای بۆ دەبەی ٥ **زَحْلَفَ في الكلام**: لەقسەکردن دا پەلەی کرد ٥ **زَحْلَفَ الشَّيْءَ**: شتەکەی جوڵاند ٥ **تَزَحْلَفَ**: جوڵاو هەڵکەندرا، لەشوێنی خۆی لاچوو ٥ **الزُّحْلوفَةُ**: ئەوشوێنەی منداڵ خلیسکانی لێ دەکەن ٥ **زَحْلَقَهُ**: خولاندییەوە ٥ **تَزَحْلَقَ**: خولایەوە ٥ **الزُّحْلوقَةُ**: ئامێرێکە لەسەر بەفر خلیسکانی پێ دەکرێ ٥ **المُزَحْلَقُ**: شتی لوس و سفت ٥ **زَحَمَهُ زَحْماً وزَحْمَةً**: بەتەنگە بەرێک دا بردی، کوتایە تەسکایییەک و تێی ترینجاند ٥ **زاحَمَهُ مُزاحَمَةً وزِحاماً**: بەمانا (زَحَمَهُ)دێ ٥ **زاحَمَ الخمسين من عمره**: تەمەنی نزیک پەنجا بۆتەوە ٥ **إزدَحَمَ القومُ**: خەڵکەکە هەندێکیان پاڵەپەستۆی هەندێکیان کرد ٥ **ازدحمت الأمواجُ**: شەپۆلەکان یەک بەدوایەکدا هاتن، شەپۆل کەوتە سەر شەپۆل ٥ **تَزاحَمُوا**: پاڵەپەستۆی یەکتریان کرد ٥ **الزِّحامُ**: پاڵەپەستۆکردنی ئادەمیزادان بۆ یەکتری لەشوێنی تەنگەبەردا ٥ (يوم الزّحام): رۆژی قیامەت ٥ **الزَّحْمُ**: ئادەمیزادانی کۆبۆوە لەشوێنی تەنگەبەردا.

الزَّحْمَةُ: بەمانا (الزِّحام)دێ ٥ **زحمة الـولادة**: ئەوژانەی منداڵەکەی لەگەڵ دێتەدەر ٥ **المُزاحِمِ** (أبو المزاحم): فیل ٥ کەڵەگا کەشاخەکانی شکابن ٥ **المِزحَمُ**: ئەوکەسەی زۆر بەهێزە بۆ پاڵ پێوەنان و شانەو شان کردن

زَحَنَ عن مكانه زَحْناً: لەشوێنی خۆی جوڵا.

زَحَنَ فلان عن أمره: فلانکەس لەکارەکەی دا تەمبەڵی کرد.

زحن الشَّيْءَ عن مكانه: شتەكەی لەشوێنی خۆی لادا
٥ تَزَحَّنَ عن أمرهِ: لەكارەكەی دا تەمبەڵی كرد ٥
تَزَحَّنَ الشَّيْءَ: بەنا بەدڵی كارەكەی ئەنجام دا ٥
الزُّحَنُ: كورتە باڵای ورگن ٥ بۆ مێینە (الزُّحَنَةُ)
دەگوترێ ٥ الزُّحْنَةُ: كاروان بەكاڵاو بارەبەرییەوە
٥ زَحْوَلَهُ: بڕوانە مادەی (زَحَلَ) ٥ تَزَحْوَلَ: بڕوانە
مادەی (زَحَلَ).

زَخَّ الجَمرُ ونحوه زَخّاً وزَخيخاً: پشكۆكە گەرمی
هاڵاوی زۆر بوو.
زخَّ فلان زَخّاً: فلانكەس رقی هەڵسا ٥ بازی دا.
زخَّ الشَّيْءَ وبه: شتەكەی پاڵ پێوەنا، هاویشتی،
دەگوترێ: (زَخَّهُ في قفاه) پشتە ملی گرتو پاڵی
پێوەنا ٥ (زَخَّ ببولِهِ): مێزی هەڵدا ٥ (زَخَّ الإبلَ):
بەخێرایی حوشترەكەی لێخوڕی ٥ الزُّخَّةُ: ڕقو
كینە.

زَخَرَ النهرُ زَخراً وزخوراً وزخيراً: ڕووبارەكە هەڵساو
سەر ڕێژی كرد.
زخَر الحَرب والقِدر: شەڕەكە گەرم بوو ٥
مەنجەڵەكە كوڵی.
زَخَرَ فلان بما عنده: فلانكەس شانازی كرد بەوەی
هەیەتی.
زَخَرَ النباتُ: ڕووەكەكە درێژبوو باڵای كرد.
زَخَرَ الشَّيْءَ: شتەكەی پڕكرد، شتەكەی بەربادا.
زَخَرَ فلاناً: لەشانازی كردن دا بەسەر فلانكەس دا
زاڵ بوو ٥ زاخَرَهُ: شانازی بەسەردا كرد ٥ تَزَخَّرَ
النهرُ: ڕووبارەكە سەر ڕێژی كرد ٥ الزَّاخِرُ:
شەرەفی بەرزو وەجاخزادەیی ٥ الزُّخاريُّ من
النبات: ڕووەكی تێرئاوو تێكچڕژاو ٥ زُخاريٌّ
النبات: گوڵو ڕەنگی ڕووەك، دەگوترێ: (أخَذَ
النباتُ زُخاريَّهُ): ڕووەكەكە تێك چڕژاو گوڵەكانی
دەركەوتن ٥ زَخْرَفَهُ: ڕازاندیەوە ئارایشی دا،
جوانی كرد ٥ زَخْرَفَ القولَ: قسەكەی جوان كرد
بەدرۆ دەلەسە ڕازاندیەوە ٥ الزَّخارِف: كەشتی
ڕازاوە ٥ (زخارف الماء) ڕێگە ئاوییەكان ٥
الزُّخْرُف: زێڕ ٥ جوانیو ڕازاوەیی شت ٥ زُخْرُف
الأرض: ڕەنگی جۆرەكانی گوڵو گوڵزار ٥ زُخْرُف
البیت: كاڵای ناوماڵ ٥ زُخْرُف القول: قسەی
خۆشو ناڕاست ٥ قسەی جوانی درۆ ئامێز ٥
الزَّخْرَفَةُ: زەركەشەكردن.

زَخَفَ زَخفاً وزَخيفاً: شانازی كرد، خۆی بەزلزانی.
زَخَفَ في الكلام: زۆری قسەكردن ٥ تَزَخَّفَ: جوان
بوو، ڕازایەوە ٥ زَخَمَهُ زَخْماً: بەتوندی پاڵی
پێوەنا.

زَخِمَ اللحمُ ونحوه: گۆشتەكە بۆگەنی كردو كەڵكی
نەما ٥ أزْخَمَ: بەمانا (زَخِمَ)دێ ٥ الزُّخْمَةُ: جۆرە
قەمچیو شۆڕكێكە.

زَرَبَ الماشیَةَ: ئاژەڵەكانی كردنە تەویلەو ئاغەڵەوە.
زَرِبَ الماءُ ونحوه زَرْباً: ڕەوان بوو، ڕۆیی ٥ إنْزَرَبَ:
چووە ناو تەویلەو ئاغەڵەوە، دەگوترێ:
(إنزربت الغنم): ئاژەڵەكە چووە ناو ئاغەڵەكەوە
٥ (انْزَرَبَ الصائد): نێچیروانەكە چووە ناو
كۆختەكەیەوە ٥ الزَّرْبُ: شوێنی چوونە ناو
تەویلەو ئاغەڵو بەچەو كوزی ئاژەڵ ٥
الزَّرْبِیَّةُ: دۆشەكو پشتی ٥ زرابي النبات: ئەو
پەلكە گەڵاو چڵانەن كە وشكەڵ دەبن، زەرد
هەڵدەگەڕێن.
الزِّریاب: ئاڵتون ٥ ئاوی ئاڵتون ٥ الزَّرِیبَة: كوختەو
سەنگەری ڕاوكەر ٥ ئاغەڵو تەویلەی ئاژەڵ ٥
لانەو بێشەی شێرو دڕندە ٥ المِزْرابُ: پلوسكو
ناوڕۆی سەربان ٥ الزَّرْجونُ: تولەمێو ٥ شەراب
٥ ڕەنگو بۆیەیەكی سور ٥ زَرَدَهُ زرداً: خنكاندی،
دەگوترێ: (زرد حلقە): قوڕگی فلیقاند ٥

(زرد عينه علي صاحبه): چاوی لەهاوەڵەکەی نوقاند بەناستەم تروسکاییەکی لێ هێشتەوە، بەهەموو چاوی تەماشای نەکرد.

زَرَدَ الدِّرْعَ: زرێیەکەی چنی.

زَرِدَ اللُقمــةَ: پارومکــەی قــوت دا ۞ **ازْدَرَدَ اللقمــةَ**: پارومکەی قوت دا ۞ **الزِّرادةُ**: پیشەی زریّ چنیو ئەڵقە دروستکردنی زریّ ۞ **الـزَّرْدُ مــن الطعــام**: خۆراکی شلەمەنی ۞ **الزَّرْدِيَّةُ**: ئامێرێکە وەستای زریّ چنەکە ئەڵقەکانی پێ لێک دەدا ۞ یان پارچــەکانی پــێ دەبــڕیّ ۞ **الــزُّرّادُ**: ئەڵقــە دروستکەری زریّ ۞ **اَلْمَزْرَدُ**: ئەڵقە.

زَرَّ السنانَ زَرِيراً: شمشێر بریسکەی دا، دەگوتریّ: (زَرَّتْ عينُــهُ): چــاوی تیــشکی هاویــشتو تیــژ بینییان لێ دەرکەوت.

زَرَّ الرجلُ: پیاومکە عەقڵی گەشەی کرد ۞ ئەزمونو تاقیکردنەوەی زۆری دیتن.

زَرَّ الثـــوبَ: قۆپـــچەکانی داخـــستن، قۆپـــچەی کراسەکەی لەکونەکانیانەوە ئەودیو خستن.

زَرَّ الشَّيْءَ: شتەکەی کۆکردەوەو خڕی هەڵدا.

زَرَّ عَيْنَهُ: چاوی قوچاندن.

زَرَّ المتاعَ: کاڵاکەی بلاوکردەوە.

زَرَّ فلاناً: فلانکەسی دەرکرد.

زَرَّ فلانــاً بــالرمح: رمبــی لەفلانکــەس دا برینــداری کرد.

زَرَّ الصوفَ: خوریيەکەی هەڵکێشا (بەشەی کرد).

زَرَّ زَرّاً: دەســتدرێژی کــردە ســەر رکاربەرمکــەی ۞ دوای گێلیو نەحمەقی عاقڵ بــوو ۞ **أزَرَّ الثوبَ**: قۆپچەو ماشاڵڵای بــۆ کراســەکە کــردنو پێوەی درون ۞ **زَرَّرَ الثــوبَ**: بــەمانا (زَرَّە)دیّ، هــەروا بەمانا (ازَرَّە)دیّ ۞ **تَزَرَّرَ الثوبُ**: کراسەکە قۆپچە دار بــوو ۞ **الــزِّرُّ**: شتێــکە وەکــوو حــەب وایــە قورسێــکی کەوانەییە دەخرێتە کونی کراسو کـــەواوە ۞ واتـــە قۆپـــچە ۞ (زمانەیەکـــە بەرزاییەکە بە سویچی کارەباوەیە بەرزو نزمی پێ دەکریّ بــۆ هــەڵبونو کوژاندنــەوەی کارەباو جەرەسو ئەوجۆرە شتانە ۞ هــەروا خڕاییەکە لـــــەکۆتایی شـــــانو کۆتـــــایی ڕان دا لەناوحەوزێکدایە بەویستی خۆت جەمو جوڵی پــێ دەکــەی ۞ ئێسقانۆکێکە لــەخوار دڵــەوە ۞ خونـــچەی ڕوەك ۞ پارچـــەیەکە لەکـــەمانی مۆســیقا ۞ دولایــیو بەرزەوەبووێــکە لەپاشــی سندوق ۞ (زِرِ الــسيف): تیــژیی شمــشێر ۞ (زِرُّ الـــدِّين): راگـــرو کۆڵەکـــەی ئـــایین ۞ **الـــزِّرَّةُ**: شـــوێنەواری گـــازو گەســـتن ۞ عـــەقڵو ئـــاوەز ۞ **الزِّرِيرُ**: وریـاو چـالاك ۞ عـاقڵو کارامـا ۞ **الِمزَرُّ**: پەتێکە وەکوو دوخێن دەمــی تورەکەو کیسەی پــێ دەبەســترێ ۞ **زَرْزَرَ الـزَرْزُورُ**: ریشۆڵە دەنگــی لێوەهــات جریــوە جریــوی بــوو ۞ **زَرْزَرَ بالمكــانِ**: لەشوێنەکە جێگیر بوو ۞ **تَزَرْزَرَ**: جوڵەی کــرد ۞ **الــزُّرازِرُ**: زیـــرەكو وریـــاو چوســـتو چـــالاك ۞ **الــزُّرْزارُ**: بـــەمانا (الـــزُّرازِرُ)دیّ ۞ **الـــزُّرْزُورُ**: باڵندەیەکــە لەبیــچمی چــۆلەکەدایەو کەمێــك گەورەترە، پێی دەگوتریّ ریشۆڵە.

زَرَعَ الحَبَّ: تۆومکەی چاند.

زَرَعَ الأرضَ: زەوییەکەی کێلا بۆ کشتوکاڵ کردن.

زرع الله الــزرعَ: خــودا کــشتوکاڵەکەی روانــدو پێــی گەیاند، دەگوتریّ: (زُرِعَ لــه بعــد شــقاوة): دوای هـــەژاریی دەوڵەمەنـــد بـــوو ۞ **أزْرَعَ الـــزَّرْعُ**: کشتوکاڵەکە لەخۆکەوتو ڕاسا ۞ **زارَعَهُ مُزارَعَــةً**: بەشــێوەی موزارەعـــە مامەڵـــەی لەگـــەڵ کـــرد ۞ **إزْدَرَعَ**: بـــەمانا (زرع)دیّ ۞ کــێلای ۞ **الإســـتِزْراعُ**: ئامادەکردنی زەوی بــەپارە بۆکشتوکاڵ کــردن ۞ **الزَّارِعُ**: ناوی سەگە (سەگێــکی تایبــەتی)، (أولاد

زارع): سەگ بەگشتی ٥ **الزِّراعَةُ**: پیشەی کشتوکاڵ ٥ زانیاری دەربارەی کشتوکاڵ ٥ **الزَّرّاعُ**: ئەوکەسەی کشتوکاڵ دەکا ٥ فیتنەو دوزمان ٥ **الزَّرّاعَةُ**: ئەو زەوییەی کشتوکاڵی تێدا دەکرێ ٥ **الزَّرْعُ**: چێندراو بەروبوم ٥ منداڵ ٥ **الزُّرعةُ**: تۆو ٥ ئەوشوێنەی تۆوەکەی تێدا دەکرێ ٥ **الزَّرعَةُ**: ئەوشوێنەی زەرعاتی تێدا دەکرێ ٥ **الزَّرِيعَةُ**: زەوی چێندراو ٥ **الْمُزارَعَةُ**: شێوە مامەڵەیەکە بۆ بەکارهێنانی زەوی کشتوکاڵ ٥ خاوەن زەوی‌و فەلاو وەرزێر، رێك دەکەون زەوییەکە بەکاردەهێندرێ‌و بەربومەکەی بەنیوەیی یان بەسێیەك یان بەرێژەیەکی تر لەناو خۆیان دا بەش بکەن بەگوێرەی داب‌و نەریتی تایبەتی ئەو دەڤەرو هەرێمە ٥ **الْمَزْرَعَةُ**: ئەو زەوییەی دەکرێتە کشتوکاڵ ٥ شوێنی ڕوەك لێ ڕواندن.

زَرَفَ فِي الْمَشْيِ زَرْفاً: لەرۆیشتن دا پەلەی کرد ٥ بازی دا (زَرَفَ فِي الكلام): لەقسەکەی زیاد کرد.

زَرَفَ الجُرْحُ: برینەکە هەڵپچڕایەوە، دوای گۆشتەوەزون برینەکە تێك چۆوە.

زَرَفَ فلان زريفاً: فلانکەس لەسەرخۆ رۆیشت.

زَرَفَ اليه: لێی نزیك بووەوە.

زَرِفَ الجُرْحُ: بەمانا (زَرَفَ)دێ ٥ **أزرَفَ**: پەلەی کرد ٥ پێش کەوت ٥ (أزْرَفَ الجرحُ): بەمانا (زَرَفَ)دێ ٥ **زَرَّفَ**: زیاد بوو ٥ زیادی کرد، دەگوترێ: (زَرَّفَ على الخمسين من عمره): تەمەنی لەپەنجا زیاد بوو، (زَرَّفَ الشيءَ): لەشتەکە زیادبوو ٥ **إنْزَرَفَ الرِيحُ**: بایەکە رۆیشت، گوزەری کرد ٥ **الزَّرافَةُ**: کۆمەڵێك ئادەمیزاد ٥ هەروا ناوە بۆ حەیوانێکی گیاخۆرو شیردەر لەپێری سمدارەکانە، ملی زۆر درێژە، قاچی لەدەستی کورت ترن، دوشاخی کورتیلەی بەسەر سەریەوە هەیە بەپێست داپۆشراوە، ڕەنگی زەردو خۆڵاوییە جەستەی پەڵەپەڵەیە وادەبێ پەڵەکان سورن وادەبێ زەردی مەیلەو خاکی دەنوێنن کیشوەری ئەفەریقا نیشتمانی سەرەکییەتی ٥ بەکوردی پێی دەگوترێ زەڕافە ٥ **الزَّرّاف**: گورج‌و گۆڵ‌و خۆشڕۆ ٥ **الزَّرّافَةُ**: دوشی ئاو کە زرعاتی پێ ئاودەدرێ.

زَرَقَ الطائِرُ بِسَلْحِهِ: باڵندەکە جیقنەکەی فڕێ دایە خوار ٥ **زَرَقَتْ عَيْنُهُ نَحوي**: چاوی خۆی بۆلام وەرگێڕا چاوی لێ هەڵگێڕامەوەو سپیایی چاوی دەرکەوتن.

زَرَقَ الطيرَ: بەقۆچەقانی ڕەمی لەباڵندەکە کرد.

زَرِقَ: ئادەمیزادی شلە؛ چاوی شین‌و پێستی سور ٥ بۆ نێر دەگوترێ: (أزرق) ومێینە (زرقاء) ٥ **أزْرَقَت عينُهُ نَحوي**: بەمانا (زَرَقَت)دێ ٥ **إنْزَرَقَ**: لەسەر پشت ڕاکشا ٥ (انزرق السهمُ): تیرەکە جەستەکەی کون کرد، چووە ناوەوە ٥ **إزْرَاقَّ**: وردە وردە شین بوو ٥ یەك لەدوایەك شین بوون ٥ **إزْرَقَّ**: شین بوو ٥ **تَزَرَّقَ**: چی لەناو سکی دا بوو فڕێی دایە دەرەوە ٥ **الأزارِقَةُ**: تاقم‌و پێڕێکن لەخەواریجەکان، پاڵ نافیعی کوڕی ئەزرەقی حەنەفی دەدرێن ئەم کۆمەڵە ئیمامی عەلی‌و شوێنکەوتوانی‌و ئەوانەی شەڕیان دژی عەلی نەکرد بەکافریان دەزانن، بەلایانەوە ڕەوایە هەرکەسێك دژیان بێ بیکوژن‌و ژنەکانیان بڕفێنن ٥ **الأزرق**: هەرشتێك ڕەنگی شین بێ، دەگوترێ: (نصل ازرق): سەرەتیری شین ٥ (ماء أزرق): ئاوی زۆر صاف‌و رون ٥ **الأزرقي**: ڕەنگ شین ٥ **الزُّراقُ**: زرّاق الأطراف: شینبونەوەیەکە توشی دەست‌و قاچ دەبێ وەلێ ئازاری لەگەڵ دا نییە ٥ (الزُّراق المعوي):

تێکـچونی ڕیخۆڵـەو هـەبوونی ئـازاری زۆر لەریخۆڵەدا ٥ الزُّرَقُ: جۆرە باڵندەیەکە لەپێری هەڵۆو بازەکان جەستەی تێکسمڕاوو کەتەیە، دەنـدوکی گـەورەو کەوانـەیی‌و قـەراخ تیـژە لەهەموو شوێنێـکی جیهان دا هەیـە ٥ الزَّرَاقَةُ: لولەیەکە لەشوشـەو شتی وا سەرێـکی تەسك‌و سەرێکی بڵاوە، لەناویدا شتێـکی مەیلەو درێـژ هەیـە شلەمەنییەکە کێش دەکاو پاشان فرێی دەدا ٥ الـزُّرَقُ: بـازی نێـر ٥ چاوتیژ ٥ الـزُّرْزُرَقُ: بەڵـەمو کەڵـەك کـە بەسـەوڵەلێدان دەڕوا ٥ المِزْرَاقُ: ڕمبی کورت ٥ زَرَمَهُ زرماً: بڕییەوە.

زَرِمَ زَرَماً: کۆتایی هات‌و بڕا، تەواو بوو، دەگوترێ: (زرِمَ الدمع، زرِمَ البولُ، زَرِمَ الکلامُ، زرِمَ البیـع) ٥ ڕژدو چـرۆك بـوو، زەلیـل بـوو ٥ تـەنگی پـێ هەڵچنی ٥ (هو زَرِمٌ وهي زَرِمَـةٌ) ٥ أزْرَمَ الـشَّيْئَ: بەمانا (زَرَمَهُ) دێ ٥ زَرَّمَ الشَّيْئَ: بـەمانا (زَرَمَـهُ): دێ ٥ الأزْرَمُ: پشیلە ٥ الزَّرِيمُ: بێ دەسـەڵاتی ژێـر دەسـتەو بـێ پـشت‌و پـەنا ٥ الزُّرنَبُ: گیایـەکی بۆنخۆشـە ٥ زافـەران، قاچـەکوللە ٥ الـزُّرنیخ: عونـصورێکە دەشـوبهێتە فیلـزات لـەبواری پزیـشکی دا بەکاردەهێنـدرێ هـەروا بـۆ لـەناو بردنی جرو جانەوەریش.

زَرَى علیه زرياً وزرايـة: ڕەخنـەی لێـگرت‌و لۆمـەی کـرد ٥ کارەکـەی بـەدڵ نـەبوو ٥ (أزْرَى علیـه): بـەمانا (زَرَى)دێ ٥ (أزْرَى بالـشَّيْ): شـتەکەی بـەهیچ‌و پـوچ زانـی بـەنابوتی لەقەڵـەم دا ٥ (أزرى بأخیه): کارێـکی خستە سەرشانی براکەی دەیەوێ بەسەریا بڕۆیەنێ ٥ زاراهُ: ڕەخنـەی لـێ گــرت ٥ عــەیبی لــێ دۆزییــەوە ٥ إزْدَرَاهُ: سوکایەتی پێـکرد عـەیبی لـێ گـرت ٥ اسْتَزْرَاهُ: بەمانا (إزدراه)دێ ٥ الزَّارِيَةُ: (العظمـة الزاریَـة): پارچە ئێسقانێکە نزیك پاشـەوەی لاشـەویلەی خوارو ٥ المِزْرَاءُ: کەسێکە گاڵتە بەخەڵـك دەکا ٥ الزِّرْيـابُ: بروانـە (زِرِبَ) ٥ زَوْزَکـت المـرأةُ: ئافرەتەکـــە لەڕۆیـــشتن دا سمتـــی خـــۆی هەڵتەکانـدن ٥ ألـزَّوْزَك: پیـاوی کورتـەبالاّ کـە لەڕۆیشتن دا شان هەڵتەکێنێ.

زَعَبَ الغرابُ: قەلەڕەشە قڕاندی.

زَعَبَ الإناءَ وغیرهُ: قاپەکە یان هەرشتێکی لەوجۆرە پڕبوو.

زَعَبَ الوادي: شیوەکە پڕبـوو لافاوەکـەی هەندێـکی پاڵ پێوەنا.

زَعَبَت القِرْبَةُ: کوندەکە ئاوەکەی دەردایە دەر.

زَعَبَ الشَّيْئُ: شتەکە پاڵەپەستۆی کرد، پاڵی پێوەنـا، دەگوترێ: (جاء سیل یزعـب) ٥ (زعـب بحملـه): کۆڵەکەی خۆی پاڵ پێوەنا.

زَعَبَ الشَّرابَ: هەموو شەرابەکەی خواردەوە.

زعَبَ الشَّيْ: شتەکەی بڕییەوە، دەگوترێ: (زعب له من مالـه زُعْبَـةً): لەماڵەکەی خۆی وەجبەیـەکی دایە.

زَعَبَ الإناءَ وغیرهُ: قاپەکەی پڕکرد.

زَعَـب الـشَّيْ عنـه: شـتەکەی لـێ دورخـستەوە ٥ تَزَعَّبَ: نیـشانی پەیـداکردو گـورج‌و گـۆڵ بـوو ٥ تۆراو ڕقـی هەڵـسا ٥ تَزَعَّـبَ في الأکـل والـشراب: زۆری خـواردو خـواردەوە ٥ الزَّاعِـبُ: شـارەزاو گەرپـدە بـەناو جیهـان دا ٥ الزَّاعِبِیَّـةُ: شمـشێرو ڕمب کە پاڵ (زاعِب) بدرێن جا وشـەی (زاعب) ناوی ئادەمیزاد بـێ یـان نـاوی وڵاتێـك بـێ یـان شمـشێرێکی وەهایـە کەڕاوەشـێندرا دەڵـێی دەچێتەوە ناویەك لەبەر زۆر نەرمی ٥ الزَّغَبُ: پارچە کالایەك ٥ الزُّعْبَةُ: بـەمانا (الزَّغَبُ) دێ ٥ الزُّعْبَلُ: منداڵێك خواردنی پـێ نەکەوێ ورگـی زل ببـێ‌و ملـی باریـك ٥ هـەروا نـاوە بـۆ حەشـەرەی حیربـاء ٥ مـار ٥ ڕوەکـی کولەکـە ٥

زَعَجَهُ زَعْجاً: توشی دڵەڕاوکێو ڕاڕایی کرد ٥ لەشوێنی خۆی هەڵی کەند ٥ دەری کرد ٥ **أَزْعَجَهُ**: بەمانا (زَعَجَهُ)دێ ٥ **إنْزَعَجَ**: بەمانا (زُعِجَ)دێ، نارەحەت بوو ٥ **المِزْعاجُ**: ئافرەتێک هەدادانی نەبێو هەربێو بچێو لەشوێنێک جێگیر نەبێ.

زَعِرَ الشَّعْرُ والرِيش والوبر: مووەکە یان پەڕوپۆڵەکە یان کوڵکەکە کەمو پەڵەپەڵە بوو پێستەکەی ژێرەوەیان دیارە، دەگوترێ: (زَعِرَ المکانُ): شوێنەکە کەم گژوگیا بوو بەتەنکیو بچڕ بچڕ ڕوەکی لی ڕوابوو.

زَعِرَ فلانٌ: فلان ڕەوشتی ناشیرین بوو خێرو بێری کەم بوو ٥ **إزْعَارٌ**: بەمانا (زَعِرَ)دێ ٥ **إزْعَرٌ**: بەمانا (زَعِرَ)دێ ٥ **الأَزْعَرُ**: ڕەوشت ناشیرین ٥ **الزُعْرُ**: دەڵاڵو چەقاوەسو ٥ **الزُعْرُورُ**: گۆیژ ٥ بەدڕەوشتو تورەو تەوسن ٥ **زَعْزَعَهُ رِيحُهُ**: بەهێزو ڕاپسکاوتن شتەکەی جوڵاند ٥ **زَعْزَعَ الإبِلَ وغَيْرَهَا**: بەتەوژمو خێرایی حوشترەکەی لی خوڕی ٥ **تَزَعْزَعَ**: بەهێزو زەخت ڕای پسکاوت ٥ **الزُعَازِعُ**: بای بەهێز ٥ **الزَعَازِعُ**: بای بەهێز ٥ **الزُعْزاعُ**: بەمانا (زَعَازِعُ)دێ ٥ **الزُعْزاعةُ**: کۆمەڵێک سەرباز (دەستە، پەل، لق) کەئەسپ سواریان زۆر بێ ٥ **الزُعْزَعُ**: بەمانا (زَعَازِعُ) دێ ٥ (سیر زَعْزَع): ڕۆیشتنی خێرا.

زَعَطَ فلان زَعْطاً: خنکاندی ٥ **الزَاعِطُ**: (موتٌ زاعِطٌ): مردنی کوتو پڕ ٥ **الزُعوفُ**: شوێنی خەتەرو فەوتێنەر ٥ **المُزْعِفُ**: بەمانا (زُعافُ) دێ ٥ (سیف مزعف): شمشێری خێرا بکوژ ٥ **زَعْفَرَهُ**: بەزەعفەران ڕەنگی کرد ٥ **تَزَعْفَرَ**: بەزەعفەران بۆنخۆشی کرد یان ڕەنگی کرد.٥ **الزَعْفَرانُ**: ڕوەکێکە شێوە پیوازو تەمەن درێژە، زۆر جۆری هەیە، لەزۆر بواری پزیشکی دا کەڵکی لێ وەردەگیرێ ٥ **زعفران الحدید**: ژەنگی ئاسن.

زَعَقَ زَعْقاً: هاواری کرد ٥ **زَعَقَ** فلاناً: فلانکەسی ترساند ٥ بەهێز بەسەریا نەڕاندیو ترساندی.

زَعَقَ الدَوَابَ بەخێرایی وڵاخەکانی ڕاونان.

زَعَقَ القِدْرَ: زۆری خوێ لەمەنجەڵە کێشتەکە کرد خواردنەکەی سوێر کردو کەڵکی نەما ٥ **زَعَقَت الريح التُرابَ**: ڕەشەباکە گڵو خۆڵەکەی هەڵساندو دونیای کردە تەپو تۆز.

زَعِقَ زَعَقاً: بەترسەوە چوستو چالاک بوو٥ **زَعُقَ** الماءُ والطعامُ زُعُوقة: ئاوەکە، خواردنەکە زۆر تاڵ بوو ناتواندرێ بخورێتەوە یان بخورێ ٥ **أزْعَقَهُ**: ترساندی ٥ **أزعق القِدْرَ والطعامَ**: خوێی زۆری کردە ناو مەنجەڵەکەوە یان خواردنەکەوە ٥ **إنْزَعَقَ**: ترسا ٥ (إنْزَعق الدَوابُ): وڵاخەکە ترسا ٥ **الزُعاقُ**: ئاوی زۆرتاڵ کە نەتواندرێ بخورێتەوە خواردنی زۆرتاڵ کە نەتواندرێ بخورێ ٥ **الزَعْقَةُ**: دەنگ، دەگوترێ: (سمعت زَعْقَةُ المؤذن) ٥ **الزُعِقَةُ**: بیری ئاوی تاڵ ٥ **المِزْعَقُ**: خێراو بەپەلە، دەگوترێ: (سیر مِزعق): واتە ڕۆیشتنی خێرا.

زَعِلَ زَعَلاً: چوستو چالاک بوو.٥ زَعِلَ من المرض او الجوع: بەهۆی نەخۆشییەوە یان برسایەتییەوە ناڵاندیو خۆی ئەمدیو ئەودیو کرد.٥ زَعِلَ من الشي: بەهۆی شتەکەوە ئازاری پێ گەییو ڕقی هەڵسا ٥ **أزْعَلَهُ**: گورجو گۆڵی کرد ٥ **أزْعَلَهُ من مکانه**: لەشوێنی خۆی ئیزعاجی کرد ٥ **تَزَعَّلَ**: چوستو چالاک بوو ٥ **الزَعْلَةُ**: نوعامە ٥ ئافرەتێک ساڵ نا ساڵێک منداڵی ببێ.

زَعَمَ زَعْماً: گومانی بوو ٥ وشەی (زعم) بەزۆری بۆ شتی پوچو بێ بناغە بەکاردەهێندرێ ٥ هەروا بەمانا (درۆی کرد، گومانی برد، بەرعودەی بوو، فەرمانڕەوایی کرد)دێ.

زَعِمَ زَعَماً وَزَعْماً: تەماعی پەیداکرد، دەگوترێ: (هو يَزعَمُ فِي غيرِ مَزعَمٍ) واتە: تەماعی هەیە لەشتێك دا کە تەماعی لێ ناکرێ.

زَعُمَ زَعَامَةً: بوو بە لێپرسراوو کار بەدەست، دەگوترێ: (زَعِمَ قومه) ٥ **أزْعَمَ فلانٌ**: فلانکەس فەرمانبەر دار بوو ٥ **أزْعَمَ الأمْرُ**: کارەکە مومکین بوو ٥ **أزْعَمَ فلاناً**: خواردنی دا بەفلان ٥ **أزْعَمَ فلاناً الشَّيْئَ**: فلانکەسی کردە بەرعوردەی شتەکە ٥ **تَزاعَمَ**: پێکەوە ئاخاوتنیان کردو بۆ یەکتر دوان دەربارەی قسەو باسێك کە بڕوایان پێ نەبوو ٥ **تزاعما على كذا**: هەمناهەنگیان کرد لەسەر فلان شت ٥ **تَزَعَّمَ**: درۆی کرد ٥ **تَزَعَّمَ القومَ**: بوو بە سەرۆکی گەلەکە ٥ **الزَّعامَةُ**: سەرۆکی، فەرمانڕەوایی ٥ باشترین ماڵ، زۆرینەی ماڵ لەمیراتو شتی وا ٥ **الزَّعْمَةُ**: قسە ٥ **الزَّعِيمُ**: سەرۆك ٥ بەرعوردە، کەفیل ٥ **المَزْعَمُ**: کاری بتمانە پێ نەکراو، دەگوترێ: (أمر فيه مزاعم): کارێکە خوارو خێچەو پرکێشمیە ٥ **زَعْنَفَت الماشطةُ العُروسَ**: ئافرەتە ئارایشکارەکە بوکەکەی رازاندەوەو جوانی کرد ٥ **الزِّعْنَفَةُ**: پۆخلاواتی هەموو شتێكو خراپەکەی ٥ تاقمو پێڕ لەهەرشتێك ٥ نەوشتەی لەماسی دا هەیە وەکوو باڵی باڵندە ٥ پارچە قوماش لەکراسێك لای خواروی کراسی دراو ٥ تاقمو بنەماڵەیەك لەهۆزو خێڵ ٥ هەرتاقمو پێڕێك پێك هاتبن لەچەند بنەچەو بنەماڵەیەك ٥ **الزِّعْنِفَةُ**: بەمانا (الزِّعْنَفَةُ) دێ.

زَغِبَ زَغَباً: بەرە وردەی باڵندەو گەندە مووی دەمو چاوی ئادەمیزاد دەرکەوتن ٥ زَغَّبَ: بەمانا (زَغِبَ)دێ ٥ **إزْغَابَّ**: بەمانا (زَغِبَ)دێ ٥ **الأزْغَبُ**: ئەسپی بەڵەك ٥ **الزُّغابَةُ**: پەڕو پۆڵی وردەی باڵ ٥ **الزُّغَبُ**: پەڕو پوڵی وردەی باڵندە ٥ ئەو وردە مووانە بەسەری پیاوی پیرەوە دەمێننەوە تاڵتاڵە وەکوو گەندە موو دەچن ٥ **زَغْبَرَ الثوبُ**: قوماشەکە پرزو پاڵی هەڵدا تووکی هەڵدا ٥ **زِغْبِرُ الثَّوْبِ**: پرزو پاڵی قوماش ٥ **زُغْبُرُ الثوب**: پرزوپاڵی قوماش.

زَغَدَ البعيرُ زَغْداً: بەخێرایی حوشترەکە داگەڕایە خوار.٥ زَغَدَ النهرُ: روبارەکە ئاوی هەڵساو لێوان لێو بوو.٥ زَغَدَ الشَّيْئَ: شتەکەی گوشی.

زَغَدَ فلاناً: قورتمی فلانکەسی جەڕاند.

زَغَدَ السقاءَ: مەشکەکەی گوشی بۆنەوەی رۆنەکەرەکەی بێتە دەر.

زَغَدَ فلاناً بالكلام: فلانکەسی جولاند بۆنەوەی بیخاتە قسە ٥ هەڵێنا بۆ ئاخاوتن ٥ **أزْغَدَتْ ولدها**: دایکەکە شیری دا بەمنداڵەکەی ٥ **الزَّغيدُ**: رۆنەکەرە کە لەزارکی مەشکە دێتەدەر ٥ **زَغْدَبَ**: تورە بوو، رقی هەڵسا ٥ **زَغْدَبَ على الناس**: زۆری داوا لەخەڵك کرد ٥ **الزَّغْدَبُ**: هاتنە خوارەوەی بەتەوژمو لێزمە ٥ بارەو گەڕانەوەی دەنگ لەقوڕگی حوشتردا ٥ **زَغْرَدَ البعيرُ**: حوشترەکە بارەبارەکەی خۆی لەقوڕگی دا خواردەوە ٥ **زَغْرَدَتْ المرأةُ**: ئافرەتەکە تلیلی لێ و هەڵهەلەی کێشا لەکاتی خۆشیو فەرەحی دا ٥ **زَغْزَغَ الشَّيْئَ**: شتەکە سوك بوو (زَغْزَغَ بە): گاڵتەی پێ کرد ٥ **زَغْزَغَ الشَّيْئَ**: شتەکەی حەشارداو شاردیەوە، دەگوترێ: (زَغْزَغَ كَلامَهُ): قسەکانی بەسرتەو پرتەکردو ماناکانی جوان

روون نەکردنەوە ◊ اَلزَّغزَغُ: ئادەمیزادی قاڵب سوکی چوستو چالاك ◊ ئادەمیزادی بنەچەو نەژاد نەناسراو ◊ الزُّغزُغُ: کورتە باڵای بچوك ◊ زَغَفَت البِئرُ زَغفاً: بیرەکە ئاوی زۆر بوو ◊ (زَغَفَت السماءُ): ئاسمان بارانی باراند ئاوی خۆی ڕشت.

زَغَفَ في حديثه: درۆو دەلەسەی بەقسەکانیەوە نا، دەگوترێ: (زَغَفَ کلامَهُ کثیراً): زۆری درۆ بەقسەکانەوە نان.

زَغَفَ لنا مالاً كثيراً: زۆری لەماڵو سامانی خۆی بۆ دابڕین.

زَغَفَ فلاناً: زەبری لەفلان داو برینداری کرد ◊ ازدغَفَ الشَّيْءَ: شتەکەی هەڵگرتو پێچایەوە ◊ الزَّغفُ: هەورێك باران ببارێنێو هەموو ئاسمانی داگرتبێ ◊ زرێی پانو درێژ ◊ الزَّغَفُ: چیلکەو چەوێڵ وردە دارو سەرە کۆتەرە ◊ پرژوپاڵی درەختو گیاوگژی لاواز ◊ المِزغَفُ: چڵێسو تامەزرۆیی بۆشت ◊ هەنگاو درێژ.

زَغَلَ الشرابَ زَغلاً: شەرابەکەی بەیەکجار کردە پیاڵەکەوە ◊ شتەکەی لەناو دەمی خۆی دا هێناو برد.

زَغَلَ ببوله: میزەکەی بە پچڕ پچڕ کرد ◊ أَزغَلَتِ الطَّعْنَةُ بالدم: برینەکە خوێن لێیەوە فیچقەی کرد ◊ أَزغَلَ الشرابَ: شەرابەکەی بەیەکجار کردە پەرداخەکەوەو خواردیەوە ◊ أَزغَلَ الطائِرُ فَرْخَهُ: باڵندەکە بەدەندوك خواردنی کردە ناو دەندوکی بێچوەکانیەوە ◊ الزَّغَلُ: غەش ◊ الزُّغلَةُ مِنَ الشراب: قومە شەراب ئەندازەی ئەوەی دەم پڕبکا ◊ جۆرێك میز ◊ دڵۆپە میزێك ◊ الزُّغلول: ڕۆح سوك ◊ منداڵ ◊ بێچوەکۆتر ◊ جۆرێکە لەخورمای سوری دەنك گەورەو شیرین (لەمیصر هەیە) ◊ تَزَغَّمَ الجملُ: حوشترەکە باراندیو لەشەویلەکانی دا بارەبارەکەی دووبارە کردەوە ◊ تَزَغَّمَ الفصيلُ: بێچوەکە بەهێواشی باراندی ◊ تَزَغَّمَ فلانٌ: فلانکەس بەرق هەڵساوییەوە قسەی کرد ◊ الزُّغوم: زمان پیس.

زَفَتَ الإناءَ زَفتاً: قاپەکەی پڕکرد ◊ (زَفَتَ فلاناً): فلانکەسی ماندو کرد ◊ ڕقی هەڵساند ◊ دەری کرد ◊ پاڵی پێوەنا.

زَفَتَ الدّابّةَ: ولاغەکەی لێ خوڕی.

زَفَتَ الحديثَ في أذنه: قسەکانی بەگوێ دادا.

زَفَتَ الشَّيْءَ: بەقیرو زفت شتەکەی سواخ دا.

الزِّفْتُ: قیر ◊ (مادەیەکی ڕەشی ڕەقە بەئاگرو گەرمی دەتوێتەوە).

زَفَرَ زَفيراً وزَفْراً: هەناسەی قەتیس ماوی هەڵکێشا ◊ زَفرت النار: هەڵگیرسانی ئاگرەکە بیسترا.

زَفَرَ الشَّيْءَ زَفراً: شتەکەی هەڵگرت ◊ (زفر الماءَ): ئاوەکەی هەڵێنجاو پەزمەندەی کرد بۆ خواردنەوە ◊ الزّافِرَةُ: سوچی خانوو باڵەخانە ◊ شانو ناوشان ◊ کۆمەڵو پێڕ ◊ دەستەو تاقمو لقو سوپای شەڕ ◊ دیرەگو کۆڵەکەی کەپرە مێو ◊ پەراسوو، دەگوترێ: (فرس شديد الزوافر): ئەسپێکی پەراسو ئەستورو پتەوە ◊ تایەفەو کۆمەڵی یارمەتیدەر ◊ الزِّفْرُ: کۆڵو بار ◊ بارو بارگەنەی ڕێبوار ◊ جەماعەتو تاقم ◊ الزُّفَرُ: ئازاو چاو نەترس ◊ پیاو ماقوڵو ڕیش سپی هۆز ◊ دەریا ◊ ڕوباری گەورەو زۆر ئاو ◊ پیاوی سەخیو دەستو دڵفراوان ◊ بەخشش زۆر ◊ دەستەو تاقمی سوپا ◊ زَفْرَةُ الشَّيْءِ: ناوەڕاستی شت ◊ (زُفْرَةُ الشَّيْءِ): بەمانا (زَفْرَتە)دێ، دەگوترێ: (فرس عظيم الزُّفرَةِ): ئەسپێکی ورگ زلو فراوانە ◊ الزَّفيرُ: هەناسەدانی قوڵ، هەناسەدان دوای ◊

مـــانى ○ پێــچەوانەى (شـــهيق)ە كەبـــەمانا هەڵكێـشانى هەناســەيە ○ زَفْزَفَــتِ الـــريحُ: رەشـەبايەكە هـەڵيكرد وژەوزى لەدرەختــەكان هێنـا ○ زَفْـزَفَ المركـب: كاروانەكـە خرمـەخرمو تەقەتـەقى لــێ هـات ○ زَفْـزَف فـلان: فلانكەس هەڵ لەرزى ○ بەشێوەيەكى جوان ڕۆيى ○ زَفْزَفَ الطــائرُ: باڵندەكــە خــۆى هەڵــداو باڵــەكانى كردنەوە ○ زَفْزَفَت الريحُ الحَشيشَ وغيه: بايەكە گياو گژەكەى پرژانـد ○ تَزَفْـزَفَ: هـەڵ لـەرزى ○ الزَّفْزَافُ: ڕەشەباى بەهێزو بـەردەوام ○ الزَّفْزافَةُ: بــەمانا (الزَّفْـــزافُ)دێ ○ الزُّفْـــزَفُ: بـــەمانا (الزُّفْزافُ)دێ ○ شتى سوكو كەم نمود.

زَفَّ زفّاً وزفوفاً وزفيفاً: پەلـەى كـرد ○ زَفَّت الريح: بايەكە هەڵ بوو ڕۆيى.

زفّ الطــائرُ زفّــا: باڵندەكــە هــەڵفڕىو باڵــەكانى كردنەوە.

زفّ العروس زِفافا وزفّةً: بوكەكـەى لەماڵە باوانـەوە گواستەوە بۆماڵى مێردەكەى.

زفّ الطائرُ زفيفاً: باڵندەكە پەرەوردەى زۆرو پڕبـون ○ أزَفَّ: بـەمانا (زَفَّ)دێ ○ أزفَّ الظلـيم وغـيهُ: بێـچوە نوعامەكـەى تـاودا بـۆ خێـرا ڕۆيـشتن ○ أزَفَّ العروسَ: بەمانا (زَفَّها)دێ ○ اسْتَزَفَّهُ الـشَّيْئُ: شـتەكە كـەمى كـردەوە، سـوكى كـرد ○ اسـتَزَفَّ السيلُ الشَّيْئَ: لافاوەكە شتەكەى ڕادا ○ الزِّفَـافُ: (ليلة الزِّفاف): شەوى زاواو بوكێنى.

الــزفُّ: پــەرە وردەى باڵنــدە ○ الزُّفَّـــةُ: جارێــك، جەڵێك، دەگوترێ: (جِئتُكَ زَفَّةً أو زَفَّتين): هاتم بۆلات جارێك يان دوو جار ○ الزُّفَّةُ: تاقمو پێر ○ الزَّفُوفُ: نوعامـە ○ الزَّفيـفُ: خێـراو تێـژڕۆ ○ المِزَفَّةُ: كەژاوەيەكى سەر دانە پۆشراوە بوكى پێ دەگوێزرێتەوە.

زَفَنَ زفناً: سەماى كرد.

زَفَـــنَ فلانـــاً: پـــاڵى بەفلانكەســـەوەنا ○ هـــەروا دەگوترێ: (هم زَفّانَـةٌ حَفَّانـةٌ): ئەوانـە پێڕێـكن هەڵدەپـەڕنو خـۆراك لـەرف دەدەن ○ الــزَّفْنُ: كەپرێــكە لەســەر ســەربان دروســت دەكــرێ بۆئەوەى سەقفەكە لە گەرماو سەهۆڵ بەنـدان بپارێزێ.

زَفَتِ الرِّيحُ زَفْياً وزَفَياناً: بايەكە بەتەوژم هەڵبوو.

زفت القوسُ: قەوسەكە دەنگى لێوەهات.

زفّ فلان بنفسه: فلانكەس خۆى بەخت كرد.

زفّ الـــشَّيْئَ: شــتەكەى پــاڵ پێوەنـــاو هاويــشتى، دەگـوترێ: (زَفَـت الـريحُ الـسحابَ والغبـار): ڕەشـەبايەكە هەورەكـەى ڕادا تـۆزو خۆڵەكـەى ڕادا ○ (زَفَــتِ الأمــواج الــسفينةَ): شـەپۆلەكان كەشتييەكەيان لەرێڕەوى خۆى لادا ○

زَفَى الحادي المطِيَّ: حوديە خوێنەكە (حوشترەوانە گـۆرانى بێژەكـە) حوشـترەكەى لــێ خـوڕى ○ أزفاه: لەشوێنێـكەوە گواسـتييەوە بـۆ جێيـەكى تر، دەگوترێ: (أزفى العروسَ): بوكەكەى لەماڵە باوانيەوە گواستەوە بۆ ماڵى مێردەكەى.

زَقَـبَ الجُـرذَ في جُحْـرِه: جرجەكـە چـووە كـونى خۆيەوە.○ زَقَبَ فلان الجُرذَ في حجره: فلانكەس جرجەكـەى كـردە كونەكەيـەوە ○ زَقَـبَ المُكَـاءُ: هاواركەرەكـە هـاوارى كـرد ○ انْزَقَــبَ الجُــرَذُ: جرجەكـە چـووە نـاو كونەكەيـەوە ○ الزُّقْــبُ: ڕێگاى تەنگەبەر، دەگوترێ: (رَمِيَّةُ مـن زقـب): لەنزيكـەوە پێمـەوە نـا ○ زَقْـزَقَ الطـائرُ زَقْزَقَـةً وَزِقزاقاً: باڵندەكە زيقە زيقو جريوە جريوى كرد ○ زَقْزَقَ الطائر فَرْخَهُ: باڵندەكە بێـچوەكانى هێنانــە زاقــە زاق ○ زَقْــزَقَ فــلان: فلانكــەس لەسەرە خۆ پێكەنى ○ زَقْزَقَ الصَّبِيَّ: مندڵەكەى

هەڵپەڕاند ٥ **الزَّقْزَاقَةُ**: ئافرەتێك لەسەرە خۆ بڕوا ٥ **زَقَهُ زَقّاً**: بەخێرایی قوتی دا ٥ **تَزَقَّفَهُ**: بەخێرایی قوتی دا، واتە بەمانا (زَقِفَهُ)دێ ٥ بەگورجی‌و لەناکاو لێی فڕاند، لێی ڕفاند ٥ **الزُّقْفَةُ**: ئەوشتەی قوت دەدرێ.

زَقَّ الطائِرُ فَرْخَهُ: باڵندەکە بەدەندوکی خواردنی دا بەبێچووەکانی.

زَقَّ الذ بيحَةَ: کوشتییەکەی لەلای سەریەوە گروو دایماڵی بۆلای پاشوانی ٥ **زَقَّقَ الجِلْدَ**: پێستەکەی لەگردە ملەوە گرو تاگەیشتە قاچی دواوەی حەیوانەکە بۆئەوەی پێستەکە بکاتە کوندە ٥ **زَقَّقَ فلاناً**: مووی سەری فلانکەسی تاشی هیچی پێوەنەهێشتەوە ٥ **الزُّقَاقُ**: ڕێگەی تەنگەبەر دەربچێ یان داخراو بێ ٥ **الـزِّقُّ**: کوندە؛ زەرفێکە لەپێست مووەکانی دەبڕێنەوەو لەبنەوە هەڵناکەندرێن ئاوی تێدەکرێ بۆ خواردنەوەو شتی تر.

زَقَمَ الخُبزَ ونحوه زَقْماً: نانەکەی کردە پاروو قوتی دا ٥ **أَزْقَمَهُ الشَّيْءَ**: شتەکەی پێ قوت دا ٥ **إِزْدَقَمَهُ**: قوتی دا ٥ **تَزَقَّمَ فلان**: فلانکەس زەقوم، تاڵاوی خوارد ٥ **تَزَقَّمَ الخُبزَ ونحوه**: نانەکەی قوت دا ٥ **الزَّقُّومُ**: درەختێکی تاڵی بۆن ناخۆشە، خۆراکی دۆزەخیانە ٥ هەرخۆراکێك کوشندە بێ، بخۆرەکەی بکوژێ ٥ **الزُّقْمَةُ**: پەتاو تاعون، کولێرا.

زَقَنَ الحِمْلَ زَقْناً: کۆڵەکەی هەڵگرت ٥ **أَزْقَنَهُ**: یارمەتی دا بۆ کۆڵ هەڵگرتن.

زَقَا الطائِرُ والدیكُ زَقْواً وزُقاءً: باڵندەکە یا کەڵەشێرەکە خوێندی.

زَقَا الصبيُّ: منداڵەکە بەکوڵ گریاو گریانەکەی توند کرد.

زَقِيَ زَقْياً: بەمانا (زَقَا)دێ ٥ **أَزْقَاهُ**: وای لێکرد بخوێنێ، بگری ٥ **أَزْقَى هامة فلان**: فلانکەسی کوشت ٥ **الزَّاقِي**: کەڵەشێر ٥ **الزُّقْيَةُ**: کۆمەڵ‌و کۆ لەهەر شتێك بێ.

زَكَأَ إليه زَكْئاً: پشتی پێوەداو کردیە پشتیوانی خۆی ٥ **زَكَأَتِ المرأةُ بولدها**: ئافرەتەکە منداڵی بوو.

زَكَأَ فلاناً كذا سوطاً: ئەوەندە قەمچییەی لەفلانکەس دا.

زَكَأَ فلاناً درهماً: ئەوەندەی دیرهەمە زیو بۆ فلان ژمارد ٥ یان خێرا بۆی ژماردو پێی دا.

زَكَأَ حقَّهُ: مافی خۆی دایەوە پێی ٥ **أَزْكَأَ منه حقَّهُ**: مافی خۆی لێ ستاندەوە ٥ **الزُّكَاءُ**: دەگوترێ: (هو زُكَاء النقد): ئەو دەوڵەمەندەو بەحازرو بەنەقد شت دەکرێ قەرز ناکا ٥ **الْمَزْكَأُ**: پەناگە ٥ **زَكَبَتِ الأمُّ ولدها (وبولدها) زَكْباً**: ئافرەتەکە بەیەك ژان منداڵەکەی بوو.

زَكَبَ الإناءَ: قاپەکەی پڕکرد.

الزُّكْبَةُ: نوتفە (دڵۆپە مەنی) ٥ منداڵ.

زَكَرَ الإناءَ: قاپەکەی پڕکرد ٥ **زَكَّرَهُ**: بەمانا (زَكَرَهُ)دێ ٥ **تَزَكَّرَ**: پڕبوو، دەگوترێ: (تَزَكَّرَ بطنه): گەدەی پڕبوو وەکوو کوندە هەڵاخندرا ٥ **الزُّكْرَةُ**: کوندەیەکی بچوکە ئاوی خواردنەوەی تێدەکرێ ٥ **زَكْزَكَ**: ڕۆیشت لەبەر پیری یا نەخۆشی هەنگاوی کورتی هەڵێنان ٥ **تَزَكْزَكَ**: پێداویستی خۆی ئامادەکرد.

زَكَّ الرجلُ والفرخ: پیاوەکە یان بێچوەکە بەلۆزە لۆز هەنگاوی کورتی هەڵنان لەبەر لاوازی‌و بێ هێزی ٥ **زَكَّتِ الدُّرَّاجَةُ**: باڵندە کورکییەکە حەندڵحۆو هەڵبەزو دابەزی کرد.

زَكَّ الإناءَ: قاپەکەی پڕکرد.

زَكَ: لاوازو بێ هێز بوو لەبەر نەخۆشی ٥ پیربوو ٥ **أزَكَّ علی الشَّيْءِ**: بەسەر شتەکەدا بالادەست بوو داگیری کرد ٥ **أزَكَّ علی رأیه**: سور بوو لەسەر ڕاوبۆچونی خۆی ٥ **أزَكَّ ببوله**: میزی خۆی کۆکردەوەو بەندی کرد ٥ **تَزَكَّكَ**: پێداویستی خۆی ئامادەکرد ٥ **الزُّكُّ**: کزو لاواز ٥ **الزُّكَّةُ**: خەم‌و پەژارە ٥ **زَكَمَتْ به أمُّهُ زَكماً**: دایکی بەوەلەدی هێنا.

زَكَمَ الله فلاناً: خودا فلانکەسی توشی نەخۆشی کۆکەو هەلامەت کرد.

زكم القِربَةَ: مەشکەکەی پڕکرد.

زُكِمَ: توشی هەلامەت بوو ٥ **زُكِمَ** علیهم: شێواو گۆڕاو نەناسرا ٥ **الزُّكام**: ئیلتیهابێکی بەهێز توشی پەردەی لوت دەبێ پژمین‌و فرمێسك‌و ئاوێکی زۆرو رون لەلوتەوە دێتەخوار ٥ **الزُّكْمَةُ**: دوا منداڵی باوك‌و دایك.

زَكَنَ الیه زُكوناً: پەنای بۆبردو تێکەڵاوی بوو، لەگەڵی دا بوو.

زَكِنَ الأمرَ زَكَناً: پێی وابوو ئەوکارە وەهایە.

زَكِنَ الشَّيْءَ: شتەکەی زانی لێی حاڵی بوو ٥ **أزْكَنَ الشَّيْءَ**: بەمانا (زَكِنَهُ)دێ ٥ **أزكَنَ فلاناً الأمرَ**: کارەکەی فێری فلان کردو پێی زاناند ٥ **زَاكَنَهُ**: یەکتریان تێگەیاند ٥ شتێکی پێ ڕاگەیاند وەکوو لوغزو چەواشەکاریی دەچوو ٥ لێی نزیك بووەوە، دەگوترێ: (هذا جیش یُزَاكِنُ ألفاً): ئەوە سوپایەکە نزیکەی هەزار دەبن ٥ (بنو فلان یزاکنون بني فلان): خێڵی فلان لەخێڵی فلان نزیك دەبنەوەو هاموشۆیان دەکەن ٥ **تَزَكَّنَ**: چەواشەی کردو گۆڕاندی ٥ **الزُّكانَةُ**: فیراسەت‌و زیرەکی، وەکوو ئەوەگومان بۆ شتێك بەری‌و وادەربچێ ٥ **الزَّكِنُ**: کەسێك بۆچونەکەی راست دەربچێ‌و فیراسەتەکەی بێتەدی ٥ **الزُّكَنُ**: پارێزەرو ضابطو ئەفسەر.

زَكَا الشَّيءُ زُكُوّاً وزَكاةً وزَكاءً: شتەکە گەشەی کردو زیاد بوو.

زكا فلان: فلانکەس صالح بوو ٥ ناز پەروەردە بوو، کەوتە خۆشی‌و شادییەوە ٥ فلانکەس شیاوی ئەوە بوو ٥ ئەم کارە شیاوی فلان نەبوو.

زَكِيَ زَكِيَ وزَكاءً: گەشەی کردو زیاد بوو ٥ **أزكی الشَّيْءُ**: شتەکە گەشەی کردو زیاد بوو ٥ **أزكی الشَّيْءَ**: بەمانا (أزكاه)دێ ٥ چاکی کردەوە پاکی کردەوە ٥ **زَكّیَ نَفْسَهُ**: مەدح‌و ثەنای نەفسی خۆی کرد ٥ **زَكّیَ الشهودَ**: شایەتەکانی بەعادڵ‌و ئەهل دانان ٥ **زَكّیَ مالَهُ**: زەکاتی ماڵەکەی دا ٥ **تَزَكّیَ**: بۆ موطاوەعەی (زَكّيَ) هاتووە ٥ **تزكّی فلان**: فلانکەس صالح بوو باش بوو ٥ خێرو خێراتی کرد ٥ **الزَّكا**: جوت بەرامبەر تاك لەبواری ژمارەدا، دەگوترێ: (خَساً أو زَكاً): تاك یان جوت ٥ **الزَّكاةُ**: پیت‌و بەرەکەت‌و گەشەپێدان ٥ پاك‌و خاوێنی ٥ چاکسازی ٥ پاڵفتەی شت ٥ لەشەریعەت دا بریتییە لەبەشێك لەماڵی ساماندار دەدرێ بەهەژار بەچەند مەرجێك ٥ **الزَّكِیَّةُ**: أرض زَكِیَّةٌ: زەوییەکی پاك‌و بەپیت.

زَلَبَ الصَّبيّ بأمِهِ زَلباً: منداڵەکە وەگری دایکی بوو لێ دوور نەکەوتەوە ٥ **الزَّلابِیَةُ**: حەڵوایەکە لەهەویر دروست دەکرێ‌و زەیتی تێدەکرێ دەکوڵێندرێ‌و پاشان دۆشاوی تێکەڵ دەکرێ‌و ڕەق دەبێ وەکوو باسوق ٥ **الزُّلْبَةُ**: پارو.

زَلَجَ زَلْجاً وزَلَجاناً وزلیجاً: بەخێرایی ڕۆیشت‌و پاشان هێواش بووەوە.

زَلَجَ من فیه کلام: قسەیەکی لەدەم دەرچوو.

زَلَـج الـسَّهْمُ زلوجـاً: تیرەکـە لەعـەرز کـەوتو مەبەستی نەپێکا.

زلجَ من فیـه کلامـاً: قسەیەکی کـردو دوایـی ژێـوان بۆوە ٥ بەبێ وردبوونەوە قسەیەکی دەرپەڕاندو لـێی ژێوانە.

زلج الباب: دەرگاکەی بەکێلون داخست.

زلج المکان: شوێنەکە لوس و خلیسك بوو، قاچی لـێ هەڵخلیسکا ٥ أزْلَجَهُ: وای لـێ کرد هەڵ بخلیسکێ ٥ أزلَجَ البابَ: دەرگاکەی بەکێلون داخست ٥ زَلَّجَ البابَ: بەمانا (أزلَجَهُ)دێ ٥ زَلَّجَ کلامَهُ: قسەکەی دەرپەڕاند، بڵاوی کردەوە، دەگوترێ: (زَلَّجَ مـن فیه کلاماً لم ندم علیـه) ٥ زَلَّجَ عَیْشَهُ: بەبـژێوی خـۆی ژیـانی خـۆی بردەسـەر ٥ إنْـزَلَجَ: بـەمانا (زَلَـجَ)دێ ٥ تَـزَلَّجَ: بـەمانا (زَلَـج)دێ ٥ تَـزَلَّجَ الـشرابَ: زۆری شـەراب خـواردەوە ٥ ألـزَّالِجُ: کەسێـك لەبێهۆشـیو گیانـەڵاو ڕزگاری بوبـێ ٥ زۆری شەراب و شلەمەنی خواردبێتەوە ٥ المِزْلاجُ: کێلـون، سـورگی، (هەرشتێـك دەرگـای پـێ دابخرێ و بۆ کردنەوەی کلیلی نەوێ)، دەگوترێ: (امرأة مِـزْلاجٌ): ئافرەتێـك تـۆپی سمتـیو ڕانـی گۆشـتیان کـەم بـێ ٥ ألمُـزَلَّجُ: کەسێـك بێخێـرو بێربێ هیچ پیاوەتی تێدانـەبێ ٥ زۆڵ و ناکەس بەجە ٥ خراپ و بێ کەڵك لەهـەر شتێـك بـێ ٥ هەرشتێك ڕێك و پێك ئەنجام نەدرابێ ٥ زَلَحَهُ: تامی کرد ٥ (تَزَلَّحَهُ): بـەمانا (زَلَحَهُ)دێ ٥ ألزُّلْحُ: شتی پوچ و بـەتاڵ ٥ زَلْحَفَهُ: دووری خستەوە ٥ تَزَحْلَـفَ: دوور کەوتـەوە ٥ إزْلَحَـفَّ عنـه: لـێی دوور کەوتەوە.

زَلَخَ زَلْخاً وزلخاناً: ڕۆیشت و پەلەی کرد.

زلخ فلاناً: فلانکەسی هەڵپێچاو کردیە کونەوە.

زلخ رأسهُ: سەری شـکاند.٥ زلخ زَلَخاً: قەڵەو بـوو ٥ زَلَّخَهُ: سفت و لوسی کرد ٥ زَلَّخَهُ الله فلاناً: خودا فلانکەسی توشی نەخۆشی لومباجۆ کرد؛ جۆرە ڕۆماتیزمێکە توشی ڕەگی ماسولکە دەبێ ئازارو شەپلەی بەردەوامی لـێ دەکەوێتـەوە ٥ الزُّلْخَةُ: زوحلوقەی منداڵان حنـدلقۆو هەڵبـەزو دابـەزی پێ دەکەن ٥ هەروا ناوە بۆ نەخۆشی (لومباجۆ) کە جۆرە ڕۆماتیزمێکە.

زَلِزَ زَلَـزاً: ناڕەحـەت و نائـارام بـوو ٥ ألزَّلَـزُ: کاڵای ناومـاڵ و پێداویـستی ٥ الزَّلِـزُ: ئـادەمیزادی نائـارام و قەلـەق ٥ کاڵاو شـت و مـەك ٥ الزَّلِـزَةُ: مێینـەی (الزَّلِـز)ە ٥ ئـافرەتی گەڕیـدەو زۆر هاتوچۆکەر بـۆ ماڵـە هاوسێـکانی بـەبێ کـاری پێویست ٥ الزُّلْزَاءُ: دەگـوترێ: (جمعوا زَلْـزَاءَهُمْ): کـاری خۆیـان یەکخـست و بڕیاریـان دا ٥ زَلْزَلَـهُ زَلْزَلَـةً وزِلْـزالاً: ڕایتلەقانـدو بەتونـدی وەشەقەتۆڵەی هێنا ٥ زَلْزَلَ فلان الماءَ: فلانکەس ئاوەکەی خواردەوە یان لـەقورگی دا غەرغـەرەی پـێ کـرد ٥ تَزَلْـزَلَ: بـە ڕاتلەقاندنەکە وەلەرزە کـەوت و هـەژا ٥ تَزَلْـزَلَ نَفْـسُهُ: لەگیانـەڵاو دا هەناسـەی چـووە نـاو سـنگی ٥ الـزُّلازِلُ: ئـاوی زوڵاڵ و شـیرین و صـاف و گـوارا ٥ الزَّلْـزَالُ: بومەلـەرزە، زەوی هـەژێن ٥ بـەڵاو کارەسـات و چورتم ٥ الزُّلْـزُلُ: تـەپڵ لێدەری کارامـا ٥ ڕۆح سوك و قسەخۆش ٥ ألزُّلطُ: ڕۆیشتنی خێـرا ٥ ألزَّلْـطُ: بەردە وردەی لوس و پوس ٥ زَلَعَتِ النارُ زُلوعاً: ئاگرەکە بەرز بووە بڵێسەی سەند.

زَلَعَ له من ماله زَلعة: لەماڵەکەی خۆی پارچەیەکی بۆ دابڕی.

زَلَعَ الشَّيْءَ زَلْعاً: بەغافڵگیری شتەکەی لـێ ڕفاند.

زَلَعَ الماءَ من البئرِ: ئاوەکەی لەبیر دەرهێنا.

زَلَعَ فلاناً: بەگۆچان و دار عەصا لەفلانکەسی دا.

زَلَعَ رأسَهُ: سەری قەڵاشت.

زلع جلده بالنار: پێستی بەئاگر سوتاند، داخی کرد ◊ زَلِعَتْ الكف أو القدمُ زلعاً: لەپەدەستی یان قاچی قەڵشان ◊ زَلِعَتْ جراحَتُهُ: برینەکەی داوەشا، ڕزی، دەگوترێ: (شَفَةُ زَلْعاءُ): لێوی قەڵشاو ◊ أَزْلَعَ: تەماعی بەرنا ◊ تَزَلَّعَتْ يده ورِجْلُهُ: دەستو قاچی قەڵشتن ◊ سوتان ◊ تَزَلَّعَ رِيشُهُ: پەرو بۆڵی نەمان ◊ تَزَلَّعَ الشَّيْئُ: شتەکە شکا ◊ إِزْدَلَعَهُ: دایبڕی بۆی، جیای کردەوە ◊ ازْدَلَعَ الشجَرَةَ: درەختەکەی بڕییەوە ◊ ازْدَلَعَ حَقَّهُ: بەغافڵگیری مافی خۆی لێ ستاندەوە ◊ الزَّلْعَةُ: برینی داوەشاوو دارِزاو ◊ اَلزُّلَّعُ: جۆرە میرویەکە ئافرەت دەیکەنە دەستەوانەو ملیوانکەو شتی تر وەکوو خشڵ بەکاری دێنن ◊ المُزَلَّعُ: کەسێك پێستی قاچی قەڵشابێ.

زَلَفَ اليه زَلْفاً وزليفاً: نزیك بووەو پێشی کەوت چووە پێشەوە.

زلَف الشَّيْئ: شتەکەی نزیك کردەوە پێشی خست ◊ أَزْلَفَهُ: بەمانا (زَلَفَهُ)دێ ◊ کۆی کردەوە، دەگوترێ: (أَزْلَفتُ القومَ): خەڵکەکەم گرد کردنەوە ◊ زَلَّفَ في حديثه: لەقسەکەی زیاد کرد ◊ (زَلَّفَ الشَّيْئَ): بەمانا (زَلَفَهُ)دێ ◊ تَزَلَّفَ: نزیك بووە، چووە پێشەوە ◊ إِزْدَلَفَ: بەمانا (زَلَفَ)دێ، دەگوترێ: (إزدلف السهمُ الى كذا): تیرەکە نزیك بوەوە لێی ◊ الزُّلْفُ: نزیکی ◊ پلەو پایە ◊ الزَّلَفُ: باخ ◊ الزَّلَفُ: بەمانا (الزُّلْفُ)دێ ◊ حەوزی پڕ لەئاو ◊ الزُّلْفَةُ: بەمانا (الزُّلْفُ)دێ ◊ بەشێك لەسەرەتای شەو ◊ الزَّلَفَةُ: هەرشتێك پڕبێ لەئاو (بیر، حەوز، کوپە، کوندە، ◊...) ◊ باخ ◊ ئینجانەی سەوز ◊ ئاوێنە یان ڕوی ئاوێنە ◊ بەردی لوس ◊ زەوی ڕەقو پتەو ◊ الزُّلْفى: نزیکیو پلەو پایەی بەرز ◊ باخ ◊ المزدَلِفَةُ: شوێنێکە لەنێوان میناو عەرفات دایە لەکاتی حەج دا حاجی شەوێك لێی دەمێننەوە ◊ المِزْلَفُ: پەیژە ◊ ئامێری بەرزبوونەوە ◊ اَلْمَزْلَفَةُ: هەرگوندێك لەنێوان وشکانیو لادێ دا بێ ◊ مزالف: قۆناخ، ڕۆژە ڕێ ◊ زَلَقَتِ القدم زَلَقاً: قاچی خلیسکاو جێگیر نەبوو، دەگوترێ: (زَلَقَ فلان بمكانه): فلانکەس لەوشوێنە جارِز بوو لێی دوورکەوتەوە.

زَلَقَ فلاناً ببصره: بەحەسودیو قینەوە سەیری فلانکەسی کرد، دەیەویست لەشوێنی خۆی لەناوی بەرێ.

زَلَق رأسهُ: سەری تاشیو لووسو پووسی کرد ◊ زَلِقَتِ القَدَمُ: قاچی هەڵخلیسکا ◊ أَزْلَقَت الحامِلُ: ئافرەتە سکپڕکە منداڵەکەی لەبارچوو ◊ أَزْلَقَ فلاناً ببصره: بەچاو فلانکەسی هەنگاوتو هەڵیخلیسکاند ◊ زَلَّقَ المكانَ: شوێنەکەی سفتو لووس کرد، دەگوترێ: (زَلَّقَ الحديدةَ): ئاسنەکەی زۆر تیژکرد تاوای لێهات لوس بوو ◊ زَلَّقَ فلاناً ببصره: بەمانا (زَلَقَهُ)دێ ◊ إنْزَلَقَ: بەمانا (زَلِقَ)دێ ◊ تَزَلَّقَ: خۆی ئارایش داو خۆی جوان کرد تا ڕوخساری ڕەنگی دایەوەو بریقەی هات ◊ خۆی بەرِۆن چەور کرد ◊ الزَّلِقُ: شوێنی خلیسك، کەقاچ پێوەی بەند نەبێ لەبەر سفتو لووسی ◊ الزَّلِيقُ: قۆخی لوس ◊ الزَّلِيقُ من الأجنة: زارۆکی لەبارچوو ◊ الزَّيْلَقُ: دەگوترێ: (ريح زَيْلَقُ): ڕەشەبایەکە خێرا دەڕوا ◊ المِزْلاَقُ: کێلۆن، سورگی، هەرشتێك دەرگاو شتی وای پێ دابخرێتو بۆ کردنەوەی کلیل پێویست نەبێ ◊ ئافرەتێك زو زو سکی پڕ ببێو زۆر منداڵی لەباربچێ ◊ اَلْمَزْلَقُ: شوێنی خلیسك ◊ اَلْمَزْلَقَةُ: شوێنی خلیسك ◊ اَلْمَزْلَقان: ڕێگایەك نەمدیوو ئەو دیوی تەلان بن وەکوو خەتی شەمەندەفەر

٥ زَلَعَمَهُ: قوتى دا، هەڵیلووشى ٥ الزُّلْقُمُ: دەریا ٥
الزُّلْعَمَةُ: پانو پۆزی ٥ الزُّلْقُومُ: گەرو، لوتى فیل
(خرطوم)ى فیل ٥ زَلّتْ قَدَمُهُ زلاً وزُلُولاً: قاچى
هەڵخلیسکا، دەگوترێ: (زلّ في منطقة ورأيه):
هەڵەى کرد لەڕاو بۆچونى دا.

زَلَّ عن مکانه: لەشوێنەکەى دوور کەوتەوە ٥ زَلّتْ
منه الى فلان نعمة: لەوەوە نازو نیعمەتى پێ
گەیى.

زَلّ عُمرُهُ: تەمەنى بەخێرایى تێپەڕى.

زَلّ النّقودُ: پارەکە کێشى کەم بوو.

زَلَّ زَلَلاً (زَلَّ يَزَلُّ): گۆشتى سمتو ڕانى کەم بوو،
لاوازو لەڕبوو ٥ أزَلّهُ: هەڵیخلیسکاند ٥ پێشى
خست ٥ زَلّلَ اليه نعمة: نازو نیعمەتى پێدا،
دەگوترێ: (فلان مُزَلّلّ): فلانکەس نانبدەو
سەخى سروشتە ٥ زۆر دیارى بۆ خەڵك
دەنێرێ ٥ استَزَلّهُ: بەمانا (أزَلّهُ)دێ ٥ رایکێشا بۆ
تاوان کردن ٥ الأزَلُّ: خێراو تیژڕۆ ٥ (السمع
الأزَلّ): جۆرە گورگێکە لەنێوان کەمتیارو
گورگ دا دێتە دى ٥ الزُّلالُ: ئاوى شیرینو گواراو
ساردو صاف ٥ شتى رونو شەفاف لەهەر شتێك
بێ ٥ لەبوارى کیمیادا جۆرێکە لەپرۆتین
لەناودا دەتوێتەوە ٥ الزُّلالىُّ: دەگوترێ: (بول
زلالي): میزێکى رونە ٥ الزُّلُّ: دەگوترێ: (مقام
زُلّ): شوێنێکە خلیسکە ٥ الزَّلاّءُ: بۆ مێینەى
(الأزلّ) بەکاردێ، دەگوترێ: (قوس زلاّءُ):
قەوسێکە ڕێرەوى تیرەکەى زۆر لوسەو
بەخێرایى تیرەکەى لێ دەردەچێ ٥ الزَّلّةُ:
تاوان، هەڵە ٥ بوك ٥ زیافەتو داوەت ٥ دەست
ڕەنگینىو کارى باش ٥ بەخشش ٥ الزُّلّةُ: تەنگە
نەفەسى ٥ الزِّلّةُ: بەردى لوس ٥ الزِّلّيّةُ: جۆرە
ڕاخەرێکە ٥ الزَّلَوْلُ: دەگوترێ: (مکان زلول):
شوێنى خلیسك (ماء زُلُولُ): ئاوى زوڵاڵ ٥

الزَّليل: (ماء زليل): ئاوى زوڵال ٥ (مکان زليل):
شوێنى خلیسك ٥ المَزَلّةُ: شوێنى تاوانو
هەڵخلیسکان.

زَلَمَ زَلْماً: هەڵەى کرد.

زَلَمَ أنفهُ: لوتى بڕى.

زَلَمَ عَطاءَهُ: بەخششەکەى کەم کردەوە.

زَلَمَ السَّهمَ: تیرەکانى راستو ڕێكو پێك کردن،
باشى دروست کردن.

زَلَمَ الإناءَ: قاپەکەى پڕکرد.

زَلِمَ زَلَماً: گوێى بزنەکەى بڕىو لێى نەکردەوە،
پارچەکە پێوەى مایەوە ٥ زَلّمَهُ: بەمانا (زَلَمَ)دێ
٥ زَلّمَ غذاءَهُ: خواردەمەنى خراپى پێدا لاشەى
پێى لاواز بوو ٥ زَلّمَ الإبلَ: گوێچکەى
حوشترەکەى بڕىو پارچە براوەکەى پێوە
هێشتەوە ٥ زَلّمَ الرَّحَى: بەرداشەکەى
خولاندەوەو لەملاو لەولاى تاشى ٥ إزْدَلَمَ رأسَهُ:
سەرى بڕى ٥ إزْدَلَمَ أنفه: لوتى بڕى ٥ الأزْلَمُ:
کەڵەکێوى، نێرەى قەرەى کێوى ٥ ڕۆژگارى
ناخۆشو پڕکارەساتو بەڵاو جۆرتم ٥ الزَّلَمُ:
تیرى بێ پەڕ ٥ لەڕۆژگارى پێش ئیسلام دا
عەرەبەکان لەڕێگاى تیرەوە شتیان بەش دەکرد،
ئەوەبوو دەهاتن سەرە تیرەکانیان دەخستنە ناو
تورەکەیەوە تێکەڵاویان دەکردن ئەمجار
دەستیان دەبرد تیرێکیان دەردێنا ئەگەر
لەسەرى بنوسرایە بکە ئەو ئیشەکەى دەکرد،
ئەگەر لەسەرى بنووسرایە مەکە ئەوە وازى
لەئیشەکە دەهێنا.

الزَّلْماءُ: مێینەى (الأزْلَم) بزنە کێوى ٥ بازى مێ ٥
الزُّلْمَةُ: شێوەو هەندام، دەگوترێ: (هو العبد
زُلْمةً): دەق لەکۆیلە دەچێ، شێوە کۆیلەیە ٥
پارچەیەك لەگەردنى بزن دا شۆڕ دەبێتەوە ٥

اَلْمُزَلَّمُ: كورتە بالآى گورجو گۆلّو رۆح سوك ◊ كلك كورت ◊ **زَمَتَهُ زَمْتاً**: خنكاندى.

زَمُتَ زماتةً: عاقلّو سەنگين بوو ◊ كەم قسە بوو ◊ **تَزَمَّتَ**: خۆى قورس راگرت ◊ توند ڕەو بوو لەبارەى ئايينو ڕاو بۆچونى خۆيەوە ◊ **الزُّمَّتُ**: قەلە ڕەش؛ بالّندەيەكى تێكسمراوو بە پەڕو پۆلّى ڕەش جەستەى داپۆشراوە ◊ **الزِّمِّيتُ**: كەسێك زۆر پابەندى ڕاو بۆچونى خۆى بێ ◊ (هي زميتة) ◊ **اَلْمُتَزَمِّتُ**: بەويقارو عاقلّ ◊ توندڕەو دەربارەى ئايين.

زَمَجَ عليه زَمْجاً: بەبێ ئيزنو پرس كردن چووە ژوور، بێ ئەوەى بانگ بكرێ.

زَمَجَ بين الناس: ئاشوبى لەنێوان خەلّك دا نايەوە خەلّكى هەلّنا بۆ يەكتر.

زَمَجَ القِرْبةَ: كوندەكەى پڕكرد لەئاو.

زَمِجَ زَمَجاً: ڕقى هەلّسا ◊ (هو زَمِجٌ وهي زَمِجَةٌ) ◊ **إزْمَاجَّ**: بەمانا (زَمِجَ)دێ ◊ شتێكى تەڕ هەلّبهاوسێ لەبەر گەرمى يان شێ ◊ **الزِّمَّاجُ**: كەسێك قاچى بچكۆلەبێ ◊ **الزُّمَّجُ**: بەمانا (الزُّمَّاجُ) دێ ◊ بالّندەيەكە لەپێرى بازو هەلّۆو دالّاشەكانە، زۆر ڕەنگى هەن بەزۆرى سوورە، بالّندەيەكى گۆشت خۆرە، دەندوكى تيژو بەهێزى هەيە ◊ **زُمَّجُ الماءِ**: بالّندەى ئاوييە لەپێرى بالّندەى نەورەسييە دەندوكێكى درێژى كەوانەيى هەيە، ڕەنگى سەوزى مەيلەو سوورە، قاچەكانى وەكوو لەپەدەست وەهان، يارمەتيدەرنى بۆ مەلەكردن ◊ **زَمْجَرَ**: دەنگى خۆى لەرانەدەوە لەسنگى دا گەڕانديەوە، گريەكى تێدا بوو.

زَمَخَ زَمْخاً وزُموخاً: خۆى بەزل زانىو تەكەببورى نواند، دەگوترێ: (زَمَخَ بأنفه): لوتبەرزى نواند ◊ (تَزَمَّخَ): تەكە ببورى نواند ◊ **الزِّمِخُ**: بەرزو بلندو سەركەش ◊ **الزُّمَّخُ**: دەگوترێ: (عقبة زَمَخٌ) و(رحلة زَمَخٌ): كارێكى ئەستەمە، سەفەرێكى ناخۆشە ◊ **الزُّمُوخُ**: بەمانا (زَمَخَ)دێ ◊ **زَمْخَرَ الصوتُ**: دەنگى بەهێز بوو، دەگوترێ: (زَمْخَرَ النَّمِرُ وغيره): پلّينگەكە زيڕاندى لەكاتى ڕق هەلّسانى دا ◊ **زَمْخَرَ الشجرُ**: درەختەكە تێك چرژاو لقو پۆپى لێك هالّان ◊ **زَمْخَرَ العُشْبُ**: گياو گژەكە لەخۆ كەوتو درێژ بوو چرۆى كرد ◊ **تَزَمْخَرَ النِّمرُ وغيره**: بەمانا (زَمْخَرَ)دێ ◊ **اِزْمَخَرَّ الصوتُ**: دەنگەكە بەهێز بوو ◊ **الزَّماخِرُ والزماخِرِيّ**: ناوكلۆر ◊ **الزُّمْخُرُ**: كلۆر ◊ شتى وەكوو قەفەزاژ ئێسقان كەمۆخى نەبێ ◊ قەفەزاژى ميزمار بلوێر ◊ تيرى دروستكراو لەقەفەزاژ ◊ درەختى پرلقو پۆپو تێكچرژاو ◊ پياوى شكۆمەند، ڕێزدار.

زَمَرَ زَمْراً وزَميراً: بەميزمار بلوێرى لێ دا ◊ بەجوزەلە شمشالّى لێ دا.

زَمَرَ بالحديث: هەوالّەكەى بلّاوكردەوە ◊ **زَمَرَتِ النعامةُ زماراً**: نوعامەكە گارمگارى كرد.

زَمَرَ الظَّبيُ زمراناً: ئاسكەكە تەرە بوو هەلّ سلّەميەوە.

زَمَرَ فلاناً بفلان زَمْراً: فلّانكەسى بەفلّان لەخشتە برد.◊ زَمَرَ الوعاءَ: قاپەكەى پڕكرد.

زَمِرَ الشيءُ زَمَراً: شتەكە كەم بوو

زمر فلان: فلّان پياوەتى كەم بوو مەردايەتى زەعيف بوو ◊ (عطية زَمِرَةٌ): بەخششى كەم.

زَمر بالمِزْمار: فوى بەبلوێرەكەدا كردو بلوێرى لێ دا ◊ **زَمَّرَ الوعاءَ**: قاپەكەى پڕكرد ◊ **زَمَّرَ الكلبَ**: قلّيتەى لەملى سەگەكە كرد ◊ **استَزْمَرَ**: وێك هاتەوەو پوچايەوە ◊ **اَلزَّمِرُ**: زوڕنا ژەن ◊ بلوێر لێدەر ◊ **الزِّمار**: گارمگارى نوعامە ◊ ڕوانى موو

لەسەری منداڵی تازە لەدایك بوو ◊ الزُمْرَةُ: فەوج و تاقم و کۆمەڵ ◊ پێرو دەستە ◊ الزَمّار: بەمانا (الزّامِرُ)دێ ◊ الزّمارةُ: مێینەی (الزّمار)ە ◊ ئامێری گۆرانی گوتن و بلوێرلێدان ◊ زنجیر ◊ قلێتەی ملی سەگ ◊ الزّمیُ: جۆرە ماسییەکە مەیلەو درێژە جەستەی لوسە توێکڵ و شتی پولەکە ئاسا دای نەپۆشیوە، لەلاتەنیشتەکانی دا صەفیحەی ئێسقانی هەن کلکێکی درێژی هەیە، لەروبارەکانی ئەوروپادا دەژی ◊ هەروا ناوە بۆ باڵندەیەکی جەستە بچوکی تێکسمراو، بەپەرو بۆڵی نەرم جەستەی داپۆشراوە رەنگی خاکیی و رەنگی مەیلەو سورە، حەزی لەشوێنی روتەن و سەرانسەری کێو کەژە، لەمیصرو هەندێ وڵاتی عەرەبی تر دەژیا ◊ الزُمَیْرُ: جۆرە روەکێکە لەپێری نەرجیلی ◊ الزُمُورُ: کورە لاوی جوان ◊ الزُّمیُّ: کورتە باڵا ◊ المِزْمارُ: ئامێرێکە لەدار یان لەمەعدەن بۆقێکی پانی بەلای سەریەوە هەیە ◊ بەکوردی (زورنا) ◊ المزمور: بەمانا (المِزمار)دێ ◊ مزامیر داود: ئەو ئامێرانەی حەزرەتی داوود سرودە ئاینییەکانی پێ دەخوێند ◊ کتێبێکە دوعاو سرودەکانی حەزرەتی داودو حەزرەتی سولەیمان و ئاصەفی بەرخیای تێدا کۆکراوەتەوە کەناونراوە (الزبور) ◊ الزُمُرُّدُ: بەردێکی بەنرخە، رەنگی سەوزە زۆر سەوزەو شەفافە هەتا سەوزتر بنوێنێ بەنرخترەو نیشانەی باشییەتی ◊ زَمْزَمَ: لەدوورەوە دەنگی هات دەنگێك کەلێ حاڵی نەدەبووی ◊ مۆنەمۆنی کرد، دەگوترێ: (زَمْزَمَ الحصانُ): ئەسپەکە حیلکە حیلکی کرد ◊ (زَمْزَمَ المُغنّیَ): گۆرانی بێژەکە دۆنە دونی بوو ◊ (زمزم المجوسي عند الأكل والشراب): بابای ئاگر پەرست لەکاتی خواردن و خواردنەوەدا دۆنەدۆنی کرد دەمی وێکنابوو گمەگمی بوو، لەلوتی دا گوتەکانی دەگوتن زمانی و لێوی نەجولاند ◊ زَمْزَمَتِ النارُ: ئاگرەکە لەکاتی هەڵگیرسانی دا لرفەلرف و قرچە قرچی هات ◊ زَمْزَمَ شیئاً: شتەکەی کۆکردەوە ئەوەی لێ بڵاو بوبووەوە هەڵیدانەوە سەر کۆمەڵ ◊ الزُّمازِمُ من المیاه: ئاوی زۆر ◊ الزَمْزامُ من المیاه: ئاوێك لەنێوان شیرین و سوێری دا بێ، دەگوترێ: (سحاب زمزام): هەورێکە دەنگی زۆر ئاشکرا نییە ◊ الزَمْزَمُ من المیاه: بەمانا (الزُّمازم)و (الزَمزام)دێ ◊ بیرێکە لەمەککە لەپەنا کەعبە، ئاوەکەی پیرۆزو شیفایە، ئاوەکەی بەشێوەی موتفەرك دەبرێ بۆ هەموو جیهانی ئیسلامی ◊ الزَمْزَمَةُ: کۆمەڵ و تاقم ◊ الزَمْزَمیة: کوندە ئاو دێمکە ئاو، مەتارە ئاو، دەبە ئاو ◊ الزُمْزُومُ من الناس: پاڵفتەی ئادەمیزادو پیاوە باشەکانی، دەگوترێ: (فلان في زُمْزُوم قومه): فلانکەس لەپیاوە باشەکانی گەلەکەیەتی.

زَمَعَ زَمْعاً وزموعاً وزمعاناً: لەرۆیشتن دا پەلەی کرد، دەگوترێ: (زَمَعَتِ الأرنبُ): کەروێشکەکە بەخێرایی رۆیی.

زَمِعَ زَمْعاً: تاسا، ترسا ◊ لەرزی، دەگوترێ: (زمِعَت أصابعُهُ): پەنجەکانی زیادەیان تێدا بوو.

زَمِعَ فلان: فلانکەس چوست و چالاك و ئازا بوو ◊ أزْمَعَ: پەلەی کرد، (أزمعت الأرنبُ): کەروێشکەکە بازی داو دوایی هێواش بووە ◊ أزمعت الكرمةُ: دار مێوەکە پۆخی کردو شوێنی تولەمێوی تازەی لێ دەرکەوت ◊ أزمع النبات: گژوگیاکە بەرزو نەرم دەرکەوت و هەندێکی لەهەندێکی باشتر رسکاوە ◊ أزمع الأمر وبه وعلیه: بریاری دا کارەکە ئەنجام بداو وازی لێ نەهێنێ ◊ زَمَعَ الزنبور ونحوه: زەردەواڵەکە،

ژەنگەسورەکەو شتیوا گیژەگیژو ویژەویژیان بوو ◊ **الزَّمَاعُ**: پەلەو خێرا ◊ سوربون لەسەرکارو ورەبەرزی ◊ **الزُّمَعُ**: کەسێك کەمترسا یان ڕقی هەڵسا میز بەخۆدا بکا یان فرمێسکی بڕژێ ◊ **الزُّمْعَةُ**: پەلەو کۆپلە لەگژوگیا ◊ **الزَّمَعَةُ**: ئەو هینەزیادەی دەستی ولاخو ئاژەڵ لەپشت سمیەوە یان بڵێ لەپشت زەندییەوە◊ هەروا دەگوترێ: (فلان زَمَعَةٌ): فلانکەس شوێنکەوتەو لاپەرسەنگەو کەس حیسابی بۆناکا ◊ ئەو گرییەی بەلاسکی هێشووی ترێوەیە یان تەرزەو تولی ئەملاو ئەولای مێو ◊ شوێنی نزمایی زەوی ◊ **الزَّمْعِيُّ**: هەتیو مچە، ناکەس بەچە ◊ تەمنگە تیزەو خێرا هەڵچوو ◊ پیاوی ئازاو کاراماو لێهاتوو ◊ **الزُّمَّعُ**: کەسێك زوو پێداویستی جێ بەجێ نەکا ◊ زەردەواڵەیەك چزوی نەبێو منداڵ یاری پێ دەکەن ◊ **الزُّموعُ**: گورجو گۆڵو عەجول ◊ کەروێشکی بەنیشات ◊ **الزَّميعُ**: خێراو عەجول ◊ پیاوی ئازاو سور لەسەر هەڵوێستی خۆی ◊ کۆڵنەدەرو تێکۆشەر ◊ ڕاپەسەندو چاونەترس ، دەگوترێ: (هو زميع الرأي) و(فلان قلبه زميع ماض غير هيّاب) ◊ **زَمَكَهُ زَمْكَاً**: پڕی کرد ◊ (زَمَكَ فلاناً): فلانکەسی جولاندو تیوەی ژەنی تا ڕقی هەڵساند ◊ **زَمِكَ زَمَكاً**: شتەکان تێك گیرانو چونە ناویەکەوە پەیوەستی یەکدی بوون.

زَمَكَ فلان: فلانکەس ڕقی هەڵسا ◊ **زَمَّكَهُ**: بەمانا (زَمَكَهُ)دێ ◊ **الزُّمَّكَةُ**: کەسێك زوو ڕقی هەڵسێ، دەگوترێ: (فلانٌ زُمَّكَةٌ): فلانکەس زوو ڕقی هەڵدەستێو هەڵدەچێ ◊ پیاوی نەحمەق ◊ کوڵمینەو کورتە بالا، دەشگوترێ: (هي زمكة): بۆ ئافرەت ◊ **الزِّمِكُ**: بنکی کلکی باڵندە ◊ شوێنی لێ ڕوانی پەڕی کلکی ◊ **الزِّمِكِّيُّ**: بەمانا (الزِّمِكُ) دێ.

زَمَلَ: بازی هاویشت لەسەریەك قاچ واتە بەهەنگڵە شەلە بازی دا ◊ **زَمَلَتِ الدَّابَةُ**: ولاخەکە بەهۆی تەردەماخیو نیشاتیەوە وا ڕۆیشت دەتگوت دەشەلێ ◊ ئاوگێڕی سەربڕ ◊ (زَمَلَ القوسُ): کەمەندەکە ڤینگەی لی هات ◊ (زَمَلَ فلاناً زَمْلاً): هاوشانی فلانی کرد ◊ بەشوێن فلانکەس دا هات ◊ شوێنی کەوت ◊ (زَمَلَ الشَّيْءَ): شتەکەی بەرزکردەوە هەڵی گرت ◊ (هو مزمول وزميل) ◊ **زَامَلَهُ**: هاوتایی کرد لەسەر پشتی حوشترەکە یان لەسەر هەرشتێکی تربێ، دەگوترێ: (زَامَلَهُ في العمل) ◊ **زَمَّلَهُ**: شاردیەوە، دایپۆشی ◊ (زَمَّلَهُ بثوبه وفيه): خۆی لەکراسەکەیەوە پێچا ◊ **تَزَمَّلَ**: خۆی پێچاوەو خۆی داپۆشی ◊ **اِزْدَمَلَ**: بەمانا (تزمّل)دێ ◊ (اِزْدَمَلَ شيئاً): شتەکەی بەیەکجار هەڵگرت ◊ **الأَزْمَلُ**: هەردەنگێك تێکەڵو پێکەڵ بێ، دەشگوترێ: (سمعت أَزْمَلَ القوس): گوێم لە گیڤەو ویژەی کەوانەکە بوو ◊ (أخذ الشَّيْءَ بأَزْمَلِهِ): هەموو شتەکەی وەرگرت ◊ (جاء بِأَزْمَلِهِ): بەماڵو بەمنداڵەوە هاتو کەسی جێ نەهێشت بوو ◊ (تَرَكَ أَزْمَلاً): ماڵو خێزانی جێ هێشت ◊ **الأَزْمَلَةُ**: زۆرو زەبەندە، دەگوترێ: (له عيال أَزْمَلَةٌ) ◊ هەروا بەمانا ماڵو خێزانو دەنگی کەوانو هەمووی دێ ◊ **الإِزْمِيلُ**: چەقۆی کلاش بڕین، چەقۆی پینەچی، دەگوترێ: (قطعت الجلد بالإزميل) ◊ هەروا ئاوە بۆ کێردێکی کەوانەیی وەکوو مانگی یەك شەوە بەسەری ڕمبەوە دەکرێ بۆ ڕاوکردنی کەڵەگا کێوی ◊ چەکوج ◊ ئامێرێکی ئاسنە لایەکی تیژە بەردو داری پێ کون دەکرێ یان وەکوو

برِمەند زیادەو گرێو گۆڵی داری پێ دەتاشرێ ٥ **الزَامِلُ**: ولاخی تەرِدەماخو بەنیشات کەدەرِوا وادەزانی دەشەلێ ٥ حوشتر ٥ **الزاملة**: مێینەی (الزامل) ٥ **الزَّمَالُ**: شەل ٥ **الزُّمالَـةُ**: پلەیەکی زانستییە ٥ **الزُّمَلُ**: بار، کۆڵ ٥ ترسنۆکی هیچو پوچ ٥ تەمبەڵ ٥ **الزُّمَّـلُ**: لاوازو ترسنۆکو پەستو پایین ٥ **الزُّمْلَةُ**: ئەوەی تێك هاڵاوە لە دارخورمای بەرز ٥ **الزُّمْلَـةُ**: هاورێو تاقمو کۆمەڵ ٥ **الزَّمَلَـةُ**: خێزانو عەیاڵ، دەگوترێ: (ترك زَمَلَـةً) ٥ **الزُّمَيـلُ**: بەمانا (الزُّمَّـلُ)دێ ٥ **الزَّمِيلُ**: هاورێی سەفەر یان خوێندن یان ئیش ٥ هاوشان ٥ ئەوکەسەی پلەی زەمالەی وەرگرتووە ٥ **الزُّمَيـلُ**: بەمانا (الزُّمَّـلُ)دێ ٥ **المُزَمَّلَةُ**: جەرِەیەکی گەورەی سەوزە هاوینان ئاوی تێدەکرێ بۆئەوەی ساردبێ.

زَمَّ زمًا: لەرِۆیشتن دا پێش کەوت ٥ قسەی کرد.

زَمّ بأنفه: لوتبەرزی نواند تەکەببوری کرد.

زَمّ البعيرُ بأنفه أو برأسه: حوشترەکە سەری هەڵبرِی یان لوتی هەڵبرِی چونکە ئازاری هەبوو.

زمّ القِرْبَةُ زُمُوماً: کوندەکە پرِ بوو.

زمّ الزنبـورُ أو العـصفورُ زميماً: زەردەواڵەکە یان چۆلەکەکە دەنگی لێ هات.

زم الشَّيئ زمًّا: شتەکەی شەتەك دا.

زَمّ البعيرَ: هەوسارو لغاوی بۆ حوشترەکە کرد.

زَمّ القـومَ: پێش خەڵکەکە کەوت وەکوو ئەوە رابەریان بێ.

زَمّ الشّيئَ: شتەکەی پرِکرد تا لەسەریەوە رێژەی کرد ٥ **زَامَّ فلاناً**: دژایەتی فلانکەسی کرد ٥ **زَمَّمَهُ**: بەمانا (زَمَّهُ)دێ ٥ **زَمَّمَ الجملَ**: هەوساری حوشترەکەی توند کرد ٥ **الإزميم**: مانگی یەك شەوە کە کەوانە دەبێتەوە وەکوو داسی لێ دێ ٥ **الزِّمام**: رێشمەو هەوسار ٥ (هو زِمامُ قومه): ئەو سەرۆكو رابەری گەلەکەیەتی ٥ (ألقى في يده زِمامُ أمـره): ئیشو کارەکانی بەئەو سپارد ٥ **الزَّمَمُ**: دەگوترێ: (أَمْرُهم زَمَمٌ): مەبەستێك بوو لە ئەندازەی خۆی تێنەپەرِی ٥ (داري من دراه زَمَمٌ): خانوەکەم نزیکی خانوەکەیەتی ٥ (داري زَمَمَ داره): خانوەکەم بەرامبەر خانوەکەیەتی.

زَمِـنَ: نەخۆشییەکی درێژخایەنی گرت ٥ یان بەهۆی پیرییەوە لاواز بوو ٥ **أزْمَـنَ بالمكـان**: لەوشوێنە چەند زەمانێك مایەوە ٥ **أزْمَـنَ الشَّيْئُ**: رۆژگاری درێژ بەسەر شتەکە دا رۆیشت ٥ **أزْمَـنَ عنـه عَطَـاؤهُ**: بەخششی درەنگ پێدا وەغرانـدی ٥ **أزمـن الله فلانـاً وغـيره**: خـودا فلانکەسی توشی نەخۆشی گۆجیو ئیفلیجی کردوە ٥ **زامَنَهُ**: مامەڵەی بەکات لەگەڵ دا کرد ٥ **الزّمانُ**: کات کەم بێ یا زۆر ٥ تەمەنی دونیا هەمووی ٥ وەرز ٥ دەگـوترێ: (السنة أربعـة أزمنـــة): ســاڵ چــوار وەرزە ٥ **الزَّمَانَـــةُ**: نەخۆشییەکی درێـژ خایەن ٥ **الـزَّمَنُ**: بەمانا (الزّمان)دێ، دەگوترێ: (زَمَنٌ زامِن): رۆژگارێکی زۆر نەستەمو ناخۆشە ٥ **الـزَّمِنُ**: دەگـوترێ: (زَمِن الرَّغْبَةِ): کەم ئارەزوو حەز لاوازە ٥ **الزَّمِينُ**: بەمانا (الزَّمِنُ)دێ ٥ **الزُّمَيْنُ**: دوای ماوەی زۆر ٥ **المُتَزَامِنُ**: هاوکاتو هاوزەمان.

زَمِهَ الحرُ زَمِهاً: گەرما ئاوی ستاند.

زَمِهَ الرَّجُلُ بالحرِ: پیاوەکە گەرمای لێ بەهێز بوو ٥ **زَمِهت الشمسُ**: خۆر تینو گەرمی بەهێز بوو ٥ **زَمْهَـرَت عيناه**: دووچاوی لێ سور هەڵگەرِان بەهۆی رِق هەڵسان ٥ **ازْمَهَـرَّ اليـومُ**: رۆژەکە سەرماکەی توند بوو ٥ **ازْمَهَـرَّ الوجه**: دەمو چاوەکە گرژو تەڵخ بوون ٥ **ازْمَهَـرَّ فـلان**: فلانکەس زۆر رِقی هەڵسا، دەشگوترێ:

(اِزْمَهَرَّ عليه): رقى لىٚ هەڵسا ٥ ازمَهَرَّت عيناه: چاوى لىٚ سور هەڵگەڕان ٥ اِزْمَهَرَّ الكواكبُ: ئەستێرەكان درەوشانەوە يان روناكييان زياد بوو ٥ اِزمَهَرَّت أسنانُهُ عند الضَّحك: لەكاتى پێكەنين دا ددانى بريقەيان هات ٥ الزَّمْهَرِيرُ: سەرماى بەشيدەت، جەنگەى سەرما ٥ الزُّماوَرْدُ: خواردەمەنييەكە لەهێلكەو گۆشت دروست دەكرێ، لوقمە قازى ٥ لوقمەى خەليفە.

زَنَأَ زُنوءً: تەنگە بەربوو ٥ (زَنَأَ بولُهُ): ميزى گيرا.

زَنَأَ الشَّيْءُ: شتەكە بەزەوييەوە نووسا.

زَنَــأَ الظِــلُّ: سێبەرەكە هەڵكشايەوە، هەندێكى لەهەندێكى نزيك بوونەوە.

زَنَأَ فيه: پێيدا سەركەوت.

زَنَأَ بَولُهُ: بۆ ميز گيرانەكەى حوقنەى بۆكرد ٥ أزْنَأَ: بەمانا (زَنَأَ)دێ ٥ زَنَّأَ عليه: تەنگى پىٚ هەڵچنى ٥ الزَّنَاءُ: تەنگى، تەنگەبەر ٥ خڕو خەپان‌و كوڵەبنە ٥ ئەوكەسەى حوقنە بۆ ميزى خۆى دەكا ٥ الزُّنَيءُ: تەنگ ٥ كوندەى بچكۆلە، جامى بچوكى ئاو خواردنەوە.

زَنَبَ زَنَباً: بەكورتە بالآيى قەڵەو بوو، بوو بە خەبەتۆڵە ٥ الزُّنابى: بەمانا (الزَّبانى) دێ واتە: دوشاخى دوپشك ٥ الزُّنابَةُ: بەمانا (الزُّنابى)دێ ٥ الزُّنبـار: حەشـەرەيەكە پێوەدانى بەئازارە لەپێڕى (الزنبـور)يە واتە: زەنگە سووره ٥ الزُّنْبُرُ: لاوى تازە رسكاوى قالب سوك ٥ الزِّنْبَرِيُّ مِن الرجال: پياوى قورس‌و قونگ گران ٥ كەشتى گەورەو زەبەللاح ٥ الزِّنْبَرِيَّةُ: جۆرە كەشتييەكى گەورەو زەبەللاح ٥ الزَّنبور: بەمانا (الزَّنبـار)دێ ٥ الزُّنبورِيَّـةُ: مەسـەلەيەكى قەواعيدى نەحوييە كيسائى‌و سێبويە تێيدا كەوتنە كێشەوە، ئاكامەكەى بەسەر سێبويەى دا شكايەوە ٥ الْمَزْبَرَةُ: زەوييەك زەنگە سورەى زۆربن ٥ الزُّنْبُرُكُ: زەنبەلەكى سەعات ٥ الزَّنْبَقُ: رووەكێكە لەپێڕى زەنبەقيە گوڵێكى بۆنخۆشى هەيە ٥ رۆنى ياسەمين ٥ الزُّنْبُلُكُ: لوغەتێكە لە (الزُّنْبُرُك) ٥ تَزَنْتَرَ: لارو لەنجەى كرد ٥ الزَّنْتَرَةُ: تەنگانەو ناخۆشى ٥ زَنِجَتِ الإِبِلُ زَنَجاً: حوشترەكە زۆرى تينوو بوو.

زَنِجَ الرَّجُلُ: پياوەكە لەتينوانا ريخۆڵەى وێك هاتنەوەو وشك بوونەوە ٥ ناتوانىٚ زۆر بخواو بخواتەوە ٥ زَانَجَهُ مزانجةً وزِناجاً: بەچاكە يان بەخراپە پاساوى دايەوە ٥ تَزَنَّجَ عليه: دەستدرێژى كردەسەر لىٚى دا لىٚى تووڕە بوو ٥ الزَّنْجُ: چينێك ئادەميزادن لەولاتى سودان پێستيان ڕەشە، قژيان تێك ئاڵاوو گشتە لێو ئەستورو كەپويان مەيلەو پانە، لەمديو ئەو ديوى هێڵى استواء نيشتەجێن هەرێمەكەيان لەولاتى مەغريبەوە دەست پێدەكات تادەگاتە ولآتى حەبەشە، هەندێكيشيان لەسەر روبارى نيل نيشتەجىٚ بوون، ئێستا وشەى (الزنج) بەهێندى هۆزو بنەماڵەى ئەفريقيش دەگوترىٚ جا لەهەر جێگايەك نيشتەجىٚ بووبن ٥ الزَّنْجَبِيلُ: رووەكێكە لەپێڕى (الزنجارية)يە رەگى ئەستورى هەن‌و بەزەوى دا دەڕواتە خوار، تامى تيژە ٥ هەروا ناوە بۆ شەراب ٥ زَنْجَبِيلُ الشام: رووەكێكە لەپێڕى (المركبة)يە رەگەكانى ئەستورن لەبوارى دەرمانسازى دا بەكاردەهێندرێت ٥ زَنْجَبِيلُ الكلاب: گيايەكە سەگ كوژە (سەگ بيخوا پێى دەتۆپىٚ)، لاسكەكەى سورە ٥ زَنْجَرَ: نينۆكى قامكە گەورەى بەنينۆكى قامكى شايەدومان كێشا ٥ چەقەنەى لىٚدا ٥ الزِّنْجارُ: زەنگى مس ٥ الزِّنْجَرُ: ئەو سپياتيەى بەسەر نينۆكى منداڵى ساواوە

هەیە ٥ الزَّنْجِيُّ: بەمانا (الزّنجر)دێ ٥ نینۆك كەر ٥ چـەقەنە لێـدان ٥ زنجـیر ٥ الزُّنْجُفْـرُ: مەعدەنێكە پێكهاتووە لەتێكەڵاوبوونی جیوە بـە گـۆگردەوە، وردكراوەكـەی زۆر سـورە، نووسەرو وێنەگر بەكاری دەهێنن.

زَنِخَ الدُّهْنُ زَنَخاً: رۆنەكە بۆنی گۆڕا ٥ (هو زَنِخٌ) ٥ **زَنَّخ**: بەمانا (زَنِخَ)دێ.

زَنَدَ النارَ زنداً: ئاگرەكەی هەڵـگیرساند، دەگـوترێ: (زَنَدَ نار الحـرب): شەڕی هەڵـگیرساند، بـەرپای كرد.

زند الإناءَ: قاپەكەی پڕكرد.

زَنِدَ زَنَداً: تینوی بوو ٥ (هو زَنِدٌ) ٥ أَزْنَدَ: زیادی كرد ٥ زَنَّـدَ: ئاگرەكە بڵێسەی سەند ٥ درۆی كـرد ٥ تەنگ بوو، تەنگی پێ هەڵچنی، دەگـوترێ: (زَنَّدَ علـى أهلـه): تـەنگی بـەماڵو منداڵەكـەی هەڵچنیو لەقاقۆزەی پێچاون ٥ زَنَّدَ فلاناً: زیاد لەپێویست سـزای فلانكەسی دا ٥ تَزَنَّـدَ: تەنگە بەر بوو ٥ تَزَنَّدَ في الأمر: لەكارەكەدا تـەنگی پـێ هەڵچنراو نارەحـەت بـوو ٥ الزِّنـاد: ئامێرێـكە چـەرخەكە دەكوتـێو ئاگرەكـە هەڵـدەبێو باروتەكە دەتەقێنێـەوە ٥ الزَّنْدُ: ئەو پارچەیەی لای سـەرو كـە دەكێـشرێ بەپارچـەی ژێـرەوە ئاگرەكە هەڵدەبێ هی سەرەوە پێـی دەگـوترێ: (الزَّنْدُ) هی ژێرەوە (الزَّنْدَة) واتە: بەردو ئەستێ، بەردەكە پێـی دەگوترێ: (الزَّنـدَة) ئەستێـكەش پێـی دەگـوترێ: (الزَّنْـدُ) ٥ هـەروا نـاوە بـۆ كتێبێـكی ئایینی مەجوسی ٥ ددانی مشارو شتی وا لەبـەردو لـەدار ٥ الزَّنْـدان: باسـكو قـۆڵ ٥ الزَّنْـدة: بـەردە ئەستـێ ٥ قوتولكەیەكـە مـادەی ئـاگراویو بـاروتی تێدایـە لای قونـداخی تۆپەكەوەیە گڕدەدرێو پاڵ بەگوللەكەوە دەنێ ٥ الزَّنْدِيـة: بازنەیەكـە لەدەسـتو قـۆڵ دەكـرێ پێی دەگوترێ: بازی بەند ٥ الْمُزَنَّـدُ: دەگـوترێ: (ثـوب مُزَنَّـدٌ): كراسـی تەسـك ٥ (رجـل مُزَنَّـدٌ): پیاوێـكی رژدو چروك، هەتیومچەو باوك نادیار ٥ پیاوی تورەو هەڵچوو ٥ تَزَنْدَقَ: بـوو بەزنـدیق ٥ الزَّنْـدَقُ: زۆر رژدو چـروك ٥ الزَّنْدَقَـةُ: بـیرو باوەڕێـكە پێـی وایـە كـە بوونـەوەر كـۆنو ئەزەلییـەو سـەرەتای نییـە، كاتێـك نییـە نـەبووبێ ٥ وشـەی (الزَّندقـة): بـۆ زەردەشـتییەكانو مانەوییـەكانو هـەموو ئەوانـەی بڕوایـان بەهـەبوونی دوو خـودا هەیـە بەكار هاتووە، دوایی مانای گشتی تریان بۆدانـاو هەركەسێـك گومـانی لـەتاكو تـەنهایی خـودا هـەبێ یـان گومڕابێ یـان هـیچ ئاینێـكی نـەبێ پێی گوتراوە زنـدیق ٥ الزِّنْـدِيق: كەسێـك بـیرو بـاوەڕی زەندەقـەی هـەبێ ٥ زَنَـرَهُ زَنْـراً: زونـاری لەپـشتی ئـەو بەسـت ٥ زَنَـرَ الإنـاءَ: قاپەكـەی پڕكـرد ٥ زَنَـرَت عینـه: چـاوی تەسـك بوونـەوە لەكاتی زۆر سـەیركردنو چاو تێبڕین دا ٥ زَنَـرَ الیه عینه: چاوی تێ بڕیو زۆری سەیركرد.

زَنَر القَسُّ: قەشەكە زوناری لەپشت كابرا بەست ٥ تَزَنَّرَ القَسُّ: قەشەكە زونـاری لەپشتێن بەست ٥ تَزَنَّرَ الشَّيْءُ: شـتەكە وردو بارێـك بـوو ٥ الزُّنَّـارُ: زونـار، پـشتێنێكە مەسـیحیەكان لەپـشتی دەبەسـتن ٥ الزُّنْزانَـةُ: ژوورێـكی بـچوكە لەبەندیخانەدا هەندێ بەندكراوی بەتەنها تێدا بەند دەكرێ.

زَنِفَ زَنَفاً: رقی هەڵسا ٥ تَزَنَّفَ: بەمانا (زَنِـفَ)دێ ٥ الزَّنُوف: نێرەموك ٥ زَنْفَلَ: سەمای ئەبەطی كرد ٥ وارۆیشت وەكوو ئەوە كۆڵێكی گرانی پێ بێ ٥ پەلەی كرد.

زَنَقَ على عياله زَنْقاً: چرۆکی لەگەڵ ماڵو منداڵی خۆی کرد باشو تێرو تەسەل بەخێوی نەکردن جایان لەبەر رژدی یان لەبەر هەژاریی.

زَنَقَ الدّابة: وڵاخەکەی هەوسار کرد.

زَنَقَ الشَّيْءَ: شتەکەی خڕهەڵداو تەنگی پێ هەڵچنی.

زَنَقَ الرأي: راو بۆچونەکەی پتەوو بەڵگەدار کرد ٥ (هو زنق) ٥ **أزْنَقَ على عياله**: باش ماڵو خێزانی بەخێو نەکرد ٥ **زَنَّقَ**: بەمانا (أزْنَقَهُ)دێ ٥ **الزِّناقُ**: هەر حەبلێك لەپێست دروستکرابێ بەدەوری لبۆزی وڵاخەکەدا هاتبێتەوەو ئەمجار بەرداربێتەوە بۆسەری ٥ واتە هەوسار، رێشمە ٥ جۆرە خشڵێکە وەکوو مێخەکبەند ٥ **الزَّنَقُ**: شوێنی هەوسار ٥ لایەکی تیر، سەرەباریکەکەی ٥ **الزَّنَقَةُ**: رێگای تەنگەبەری ناوگوند٥ **الزِّنْكُ**: زەنك، عونصورێکی فلزییە سپییە گەردیلە ژمارەکەی (٣٠)یە، کێشی گەردیلەکەی (٦٥,٣٨) لەپلەی (٤١٩م) دەتوێتەوە.

زَنِمَ زَنَماً: گوێی بڕاو بڕاوەکەی شۆڕبۆوە لێی نەبوەوە ٥ **زَنَّمَهُ**: بەمانا (زنِمَهُ) دێ، دەگوترێ: (بعير مزنَّمٌ): حوشتری گوێ بڕاوی وەها کەبڕاوەکەی لێ نەبوبێتەوە ٥ **الزَّنِيمُ**: زۆڵ، باوك نادیار خۆحسابکەر لەگەڵو نەتەوەیەكو لەوان نەبێ ٥ پیاوی خوێڕیو شەڕانیو چەقاوە سوو، بێوەفاو ناکەس بەچە.

زَنَّ عَصَبُهُ زَنَّاً: ڕەگەکەی وشك بوو، جومگەکانی شل بوونەوە.٥ **زَنَّ** فلاناً بخيرٍ أو شرٍّ: فلانکەسی پاڵ دا بۆ چاکە یان بەخراپکاری لەقەڵەم دا.

زَنَّ بَوْلَهُ: میزەکەی حوقنە کردو بەندی کرد ٥ **أزَنَّهُ**: بەمانا (زَنَّهُ) ٥ **الزَّنَنُ**: کەمو تەنگەبەر، دەگوترێ: (ماء زَنَنٌ): ئاوێکی کەم ٥ (بئرٌ زَنَنٌ): بیرێکە نازاندرێ ئایا ئاوی تێدایە یان نا ٥ **الزَّنَّةُ**: تۆمەت ٥ (أبو زَنَّة): نازناوو کونییەی مەیمونە ٥ **الزِّنِّينُ**: ئەو کەسەی میزی خۆی حەوق بکا ٥ **زَنْهَرَ اليه بعينه**: چاوی دەرپەڕاندو بەوردی سەیری کرد.

زَنَى زِنيً: زینای کرد، بەبێ مارەبڕینو عەقدی شەرعی چووە لای ئافرەت ٥ **أزناهُ**: هەڵی نا بۆ زیناکردن ٥ زیناکردنی پاڵ دا ٥ **زَنَّاه**: بەمانا (أزناه)دێ ٥ **الزَّنّاءُ**: کەسێك زۆر زینابکا ٥ **الزِّنْيَةُ**: دەگوترێ: (هو ابن زَنْيَةٍ): واتە: لە زیناوە پەیدا بووە.

زِهْ: وشەیەکی فارسییە کاتێك دەگوترێ شتێکی جوانی بەلاوە بکرێ.

زَهِدَ فيه وعنه زُهْداً وزهادةً: ڕوی لێ وەرگێڕا لەبەر بەکەم زانین یان لەبەر ناخۆشەویستی یان لەبەر کەمیو کەم بایەخی، دەگوترێ:(زهِدَ في الدنيا):وازی لەشتە حەڵاڵەکانی هێنا لەترسی لێ پرسینەوە، وازی لەشتە حەرامەکانیشی هێنا لەترسی سزادان ٥ **أزْهَدَ الرجُلُ**: پیاوەکە ماڵو سامانی کەم بوو ٥ **زَهَّدَهُ**: بەکەمی زانی، کەمی کرد ٥ (زَهَّدَه فيه وعنه): وای لێ کرد زاهیدو نەویست بێ ٥ وای لێ کرد رژدو چروك بێ ٥ **تَزَاهَدُوهُ**: بەهیچو پوچیان لەقەڵەم داو بەکەمیان زانی، لەحەدیثدا هاتووە: (كتب الى عمر: ان الناس قد اندفعوا في الخمر، وتزاهدوا الحدّ) ٥ **تَزَهَّدَ**: بوو بەدونیا نەویست، خودا پەرستی کرد ٥ **إزْدَهَدَ**: بەکەمی زانی، بەکەمی ژمارد ٥ **الزّاهِدُ**: خودا پەرست ٥ **الزّهادة في الشَّيْءِ**: پێچەوانەی حەز لێ بونو داخوازی شتە ٥ وەرگرتنی کەمترین پێداویستی، رازی بون بەکەم لەشتی حەڵاڵو ڕەواو وازهێنان

لەشتی زێدە لەبەرخاتری ڕەزامەندی خودا ٥ **الزُهْدُ**: بەمانا (الزّهادة)دێ ٥ **الزُهْدُ**: ئەندازەی کەم، دەگوترێ: (خُذْ زُهْدَ ما یکفیك): کەمترین پێداویستی خۆت وەربگرە ٥ **الزَهَدُ**: زەکات ٥ لەم ڕووەوە کەمترینی ئەو ماڵەیە زەکاتی لێ دەردەکرێ ٥ **الزُّهاد**: کەسێك زۆر زوهدی هەبێ ٥ **الزَهِیدُ**: کەم، دەگوترێ: (ثمن زهید): بەهای کەم ٥ (زهید الأکل): خواردنی کەم.

زَهَـرَ الوجهُ والسراج والقمر: دەمو چاو، چرا، مانگ، ڕوناکی داو درەوشایەوە.

زَهَرَ الشَیْئُ: شتەکە ڕەنگی صافو رون بوو.

زَهَرَ الزَّنْدُ: ئاگری چەرخەکە روناکی داو بڵێسەی سەند، دەگوترێ: (زهرت بك ناري): بەهۆی تۆوە بەهێز بووم، (زهرت بك زنادي): بەهۆی تۆوە کارەکەم ئەنجام درا.

زَهَـرَ النبات أو الشجرُ: ڕووەکەکە یان درەختەکە گوڵی کرد ٥ **زَهَرَت الشمسُ اللونَ**: خۆر ڕەنگی گۆڕی.

زَهَرَ زَهْراً: جوان بوو، سپی بوو، ڕەنگی صاف بوو ٥ **أزهَرَ النبات أو الشجرُ**: ڕووەکەکە یان درەختەکە گوڵی دەرکەوت ٥ **أزهَرَ النارَ وغیرها**: ئاگرەکەی هەڵگیرساند، دەگوترێ: (ازهَرْتَ زَندي): پلەو پایەت بەرزکردمەوە، ئیشەکەمت جێ بەجێ کرد ٥ **ازْدَهَرَ**: بەمانا (زَهَرَ)دێ ٥ کەیفخۆش بوو، ڕوخساری گەشایەوە ٥ شتەکەی هەزم کردو لێی حاڵی بوو، بەنیشەکە ڕازی نەبوو ڕەخنەی گرت ٥ شتەکەی خستە دڵیەوە ٥ **إزهَرَّ النبات أو الشجرُ**: بەمانا (أزهَرَ)دێ، گوڵەکانی زۆر بوون ٥ **ازهارّ النبات أو الشجرُ**: ڕووەکەکە یان درەختەکە وردە وردە گوڵی کردو گوڵەکانی دەرکەوتن ٥ **الأزهَر**: هەموو ڕەنگێکی سپی صافو ڕون ٥ مانگ ٥ ڕۆژی هەینی ٥ هەموو گیانلەبەرێك یان ڕووەکێك ڕەنگی بریقو باقی هەبێ ٥ **الزاهِرُ**: ڕوخسار جوان لەڕووەك بێ یان لەگیاندار بێ یان بێ گیان بێ ٥ ڕەنگی پرشنگدارو ڕوناك، دەگوترێ: (أحمر زاهر): سورێکی زۆر سور ٥ **الزاهِرِیة**: لارو لەنجە، دەگوترێ: (هو یمشي الزاهِریة): بە لارو لەنجە دەڕوا ٥ **الزَهَرُ**: خونچەو گوڵی ڕووەك یان هی درەخت ٥ تاکەکەی (زهرة) ٥ (زهرة البرد): پەڵەی سەر ئەردی تاوڵەو شتی وا ٥ **ماء الزهر**: ئەو ئاوەی لەگوڵی نارنج دەردێ ٥ **الزُهْرُ**: سێ شەوی سەرەتای مانگ ٥ **الزَهراء**: مێینەی (الأزهر) ٥ هەروا لەقەبو نازناوی فاطیمەی کچی پێغەمبەرە ٥ **الزَهراوان**: سورەتی (البقرة وآل عمران)نە لەقورئانی پیرۆز ٥ **الزُهرة**: تاکی (الزُهْر)ە ٥ (زهرة الدنیا): جوانیو خۆشی ژیانی جیهان ٥ **الزُهْرَةُ**: سپی پرشنگدار ٥ ڕەنگی ڕونو جوان ٥ **الزُهَرَةَ**: یەکێکە لەئەستێرە گەڕۆکەکانی کۆمەڵەی خۆریی، کەنۆ ئەستێرەی گەڕۆکنو دووەم ئەستێرەیە لەڕووی دوریی لە خۆرەوە، دەکەوێتە نێوان ئەستێرەی عوطاریدو زەوییەوە، لەدوای خۆرو مانگ لەهەموو قەبارەکانی ئاسمان پرشنگدارترە ٥ هەروا وشەی (الزُهَرة): ناوی خودای جوانی ئیغریقییەکانە کە پێی دەڵێن (أفرودیت)، لای ڕۆمانەکانیش (ڤینۆس)ە ٥ **الزُهَرَةُ**: جێ بەجێکردنی حەزو ئارەزو، دەگوترێ: (قضیت منه زهرتي): کاری خۆم لێ ئەنجام دا ٥ **الزُّهرِيُّ**: نەخۆشییەکی کوشندەو چارنەکراوو گوازراوەیە توشی کۆئەندامی زاوو زێ دەبێ ٥ **الزُهْرِیة**: گۆزەو سوراحی لەسواڵەت دروستکراو، بۆ جوانی گوڵیان تێ دەکرێ (گوڵدان) ٥ **الزَهار**: گوڵفرۆش ٥ بۆ ئافرەتی گوڵفرۆش دەگوترێ:

(زَهَّارة) ٥ المِزْهَرُ: ئـەو دارەی پێـی لەکەمانەکە دەدرێ، یەکێکە لەئامێرەکانی شایی‌و زەماوەند، ئەوکەسەی ئاگر هەڵدەگیرسێنێ‌و میوان بانگ دەکا بۆ داوەت ٥ زَهْزَقَ: بەدەنگی بەرزو بەهێز پێکەنی، بەشێوە زاراوەیەك قسەی کرد کەس لێی حاڵی نەبوو ٥ زَهْزَقَ الصَّبِيُّ: منداڵەکەی هەڵپەڕاند ٥ الزُّهْزَاهُ: لارو لەنجەکەر، بۆ مێینە: (زَهْزاهَة).

زَهَفَ زهوفاً: زەلیل بوو، درۆی کرد.

زَهَفَ للموت: لەمردن نزیك بووەوە.

زَهفَ زَهَفاً: خێرا ڕۆیی، گورج‌و گۆڵ بوو.

زَهفَ للشَّيْ: بەخێرایی چوو بۆ شتەکەو گورج‌و گۆڵ‌و چوست‌و چالاك بوو ٥ أزهَفَ: درۆی کرد ٥ فیتنەیی کرد ٥ خێرا بەرەو شەڕ چوو ٥ أزهَفَ به: هەواڵێکی لەکابرا دا خەڵکەکە نازانن ڕاستە یان نا ٥ أزهَفَ بي: خیانەتی لێکردم لەکاتێك دا من بتمانەم پێی بوو ٥ أزهَفَ به: پێی موعجەب بوو ٥ أزهفت اليه فلانة: فلان ئافرەت فلانکەسی توشی سەرسام بوون کرد، وای لێ کرد پێی موعجەب بێ ٥ أزهَفَ عليه: پەلەی کرد لەکوشتنی‌و زوو گیان دەرچوونی ٥ أزهَفَ الشَّيْءَ: شتەکەی برد ٥ فەوتاندی ٥ أزهَفَ فلاناً: فلانکەسی زەلیل کرد، لەمەیدان دا خستی ٥ أزهفت الطعنة فلاناً: برینەکە فلانکەسی گەیاندە لێواری مەرگ ٥ أزهف له حديثاً: قسەی درۆی بۆ هێنا، قسەی خراپی پاڵ دا.

أزهف فلاناً بالشرّ: فلانکەسی هەڵنا بۆ شەڕکردن ٥ انْزَهَفَ: بازی دا ٥ دەستی گەیاندێ‌و لێی دا ٥ تَزَهَّفَ عنه: مەنعی کردو ڕوی لێ وەرگێڕا ٥ اِزْدَهَفَ: بەمانا (زَهَفَ)دێ ٥ إزدهف له بالسيف: بەشمشێر زەبری لێ دا برینداری کرد ٥ ازدهَفَ في كلامه: لەقسەکانی دا دەنگی هەڵبڕی ٥ درۆی کرد زیادەی بەقسەکانەوە نا.

ازدهف عنه: ڕوی لێ وەرگێڕاو مەنعی کرد گەڕاندیەوە ٥ ازدهف الشَّيْءَ وبه: شتەکەی برد ٥ ازدهف فلاناً بالقول: قسەی فلانکەسی پوچ کردەوە ٥ ازدهف له بالخبر: لەهەواڵەکەی زیاد کرد ٥ ازدهف اليه حديثاً: قسەی ناشیرینی پاڵ دا ٥ یان درۆی بۆ کرد ٥ ازدهف فلاناً: فلانکەسی بەسوك زانی‌و سوکایەتی پێکرد ٥ پەلەی کرد، دەشگوترێ: (ما ازدهف شيئاً): هیچی لێ وەرنەگرت.

زَهَقَ زهقاً وزهوقاً: پێش کەوت‌و چووە پێش، دەگوترێ: (زَهَقَت الفرسُ): ئەسپەکە پێش ئەسپەکانی تر کەوت.

زَهَقَ الباطلُ: بەتاڵ‌و ناحەق پوچ بۆوەو فەوتا ٥

زهق السَّهمُ: تیرەکە مەبەستی نەپێکاو سەری کرد ٥ زَهَقَت نفسه: گیانی دەرچوو ٥ الزُّهُوق: دەرچوونی شت لەشتێك بەنارەحەتی.

زهق مخ العظم: مۆخی ئێسقانی پڕبوو ٥ أزهق في السير: لەڕۆیشتن دا پەلەی کرد ٥ أزْهَقَ الشَّيْءَ: وای کرد شتەکە لەشتێکی تر بێنێتەدەر یان وابکا شتەکە بفەوتێ‌و نەمێنێ وەکوو دەڵێ (أزهق اللهُ الباطلَ): خودا بەتاڵ‌و ناهەقی لەناوبرد ٥ أزهق السَّهْمُ من الهَدَف: تیرەکە لەهەدەفەکە تێپەڕی کرد ٥ زاهَقَهُ: بەمانا (أزهَقَه)دێ ٥ إنْزَهَقَ: پێشکەوت‌و بردیەوە ٥ الزّاهِقُ: ئاوێك بەتەوژم بڕوا ٥ تێشکاوو دۆڕاو ٥ پێشکەوتو لەکێ برکێ دا ٥ وشك ٥ دەگوترێ: (بئرٌ زاهِقٌ): بیرەکە بنکی قوڵە ٥ الزَّهُوقُ: زەوی تەختان‌و نزم ٥ الزَّهوق: دەگوترێ: (بئرٌ زهوق): بیرێك کەبنکی قوڵ بێ ٥ المَزْهَقَةُ: شوێنی فەوتان‌و لەناو چوونی بەتاڵ، شوێنی گیان

دەرچوونی یان هۆکاری فەوتانی بەتاڵو گیان دەرچون، دەگوترێ: (جَمَلٌ مُزْهِقَةٌ لأرواحِ المطي): حوشترێکە ڕۆح کێشەری ولاخە سوارییەکانە ٥ هەر هەوڵ دەدەنو نایگەنێ ٥ زَهَكَهُ: ترنجاندیە نێوان دوو بەردەوە.

زَهَكَ الريحُ الأرضَ (أو التراب عن الأرض): ڕەشەبایەکە زەوی ماڵی، یان گڵو خۆڵی لەڕوی زەوی دا ڕادا.

زَهَلَ زَهْلاً: دڵی ئارامی گرت ٥ (زهل عنه): لێی دورکەوتەوە.

زَهِلَ زَهَلاً: سپیو لوس بوو ٥ الزُهلُولُ: شتی لوس جا هەرچییەك بێ ٥ مار کە ملی توکی لی هاتبێ (باڵی هەبن).

زَهَمَ العظمُ زَهْماً: ئێسقانەکە مۆخی تێکەوت.

زَهَمَ فلاناً: زۆری قسە لەسەر فلان کرد ٥ لێی تورە بوو ٥ زَهِمَتْ يَدُهُ زَهَماً: دەستی چەور بوو ڕۆناوی بەدەستیەوە بوو، فەڵەو بوو گۆشتو بەزی سەریەك نا ٥ أزهَمَ العَظْمُ: بەمانا (زَهِمَ)دێ ٥ أزْهَمَ الشَّيْءَ: لەشتەکە نزیك بووەوە بەلام نەیگەیشتێ، دەگوترێ: (أزهَمَ الأربعين أو الخمسين): نزیك چل ساڵی بووەوە بەلام نەبوو بەچلی تەواو نزیك پەنجا بۆتەوەو پەنجای تەواو نەکردوە ٥ زاهَمَهُ: لێی نزیك بووەوە (زاهم في السير): لە ڕۆیشتن دا لێی نزیك بووەوە، یان دەگوترێ: (زاهم في البيع): لەمامەڵەکە دا لێی نزیك بۆوە، دیقە دیقەی دا ٥ دژایەتی کرد ٥ لێی جیابۆوە ٥ الزُّهْمُ: بای بۆگەن ٥ پیوی ئاژەڵی کێوی بێ ئەوەی بۆگەنی لێ بێ بۆنێکی خۆشی ناسراو بە (الزُّباد)ە ٥ ئاژەڵێکی کێوی هەیە پێی دەگوترێ: (سِنَوْر الزَّباد) لەژێر کلکی لەنێوان هەردوو کونی پیسایی دا کیسێکی هەیە مادەیەکی تێدایە میسك ئاسا بۆنی خۆشی هەیە ٥ الزَّهَمُ: بۆگەنی لاکە تۆپیو ٥ پێوی ئاژەڵی کێوی ٥ باقی ماندەی پیو لەلاشەی ئاژەڵ دا ٥ الزُّهْمَةُ: بای بۆگەن ٥ الزُّهُومَةُ: بەمانا (الزُّهْمَةُ) دێ.

زَها زَهْواً وزُهُواً: خۆی بەمزلزانیو تەکەببورو شانازی کرد.

زَها السراجُ وغيره: چراکە روناکی دا ٥ (زها اللون): ڕەنگەکە صافو درەوشاوە بوو ٥ (زها البُسْرُ): هێشوە خورماکە ئاڵو بوڵی تێکەوت دەنکی سورو زەردی تێکەوتن.

زها الزَّرعُ: کشتوکاڵەکە گەشەی کردو ڕاسا.

زها الغلامُ: کوڕەکە ڕەسیدە بوو گەیشتە تەمەنی گەنجی.

زها النباتُ: ڕوەکەکە درێژ بوو پێگەیی.

زها الشَّيْءُ فلاناً زهواً: شتەکە فلانکەسی سوك کرد.

زها الكِبرُ فلاناً: خۆ بەمزلزانی وای لەفلانکەس کرد بەخۆی موعجەب بێ.

زها السرجُ وغيره: چراکەی هەڵگیرساند، شۆقی دایە چراکە.

زها الطَّلُّ الزَّهرَ: بارانەکە ڕەونەقی دا بەگوڵەکەو گەشاندیەوە.

زها السَّرابُ الشَّيْءَ زهواً: تراویلکەکە شتەکەی بەرزرکردەوە.

زها الريحُ النباتَ والشجرَ: بایەکە ڕوەك یان درەختەکەی دوای بارانو شەونم ڕاوەشاندو هەژاندی.

زها السفينةَ: کەشتییەکەی لێخوڕی.

زها المُرْوِحُ المِرْوَحةَ: موشەدەمکەر موشەدەمەکەی خستەکار.

زها الشَّيْءَ: شتەکەی ئەندازە گرت.

زَهِيَ الشَّيْءُ: ڕوخساری شتەکە جوان بوو.

زَهي على الناس: شانازی بەسەر خەڵکدا کرد ◊ **أزهَى**: بەمانا (زَهِيَ)دێ ◊ **أزهى البُسْرَ**: بەمانا (زَهَا)دێ ◊ **أزهى النباتُ**: بەمانا (زَهَا)دێ ◊ **زهِيٌّ البُسْرُ**: هێشوە خورماکە ئاڵو بۆڵی تێکەوت ◊ **زَهِيٌّ المِرْوَحَة**: پانکەکەی خستە ئیش ◊ **ازْدَهَى**: کەمێك هەستی کرد بەخۆنازین، کەم شانازی کرد ◊ **الزُّهَاءُ**: (زُهَاءُ الشَّيْءِ): ئەندازەی شت یان نزیك لە ئەندازەی شت، دەگوترێ: (هو زُهاء ألف): ئەوانە بەئەندازەی هەزارکەسن یان نزیك بەو ژمارەیەن ◊ **الزَّهْوُ**: تەکەببور ◊ روخساری جوان ◊ ڕەوەکی تەڕو تازە ◊ هێشوە خورمای ئاڵو بۆڵ تێکەوتوو.

زَابَ الماءُ زوباً وزوباناً: ئاوەکە ڕەوان بوو.

زاب فلان: فلان خۆی دزییەوەو هەڵات ◊ **الميزابُ**: پلوسك ◊ ڕێڕەوی ئاوی سەربانی ماڵ ◊ **زَوَّبَرَ الثَّوْبُ** ونحوه: قوماشەکە پرزو پاڵو شتی وای لەسەر دیاریی دا ◊ **الزِّوبَرُ**: ئەو پرزوپاڵەی لەسەر قوماشی تازە دەردەکەوێ.

زاجَ بينهم زَوْجاً: دەمەدەمەی دانو هەڵێنان ◊ **أزوجَ بينهما**: بەرامبەری خستە نێوانیانو پێکی گرتن ◊ **زاوجَهُ مزاوجة وزواجاً**: تێکەڵاوی کردن ◊ **زاوج بينهما**: پێکی گرتنو بەراوردی کردن ◊ **زَوَّجَ الأشياءَ تزويجاً وزواجاً**: شتەکانی لێك نزیك کردنەوەو جوتی کردن ◊ **زَوَّجَ فلاناً امرأةً**: وای لەفلانکەس کرد ئافرەتەکە مارەبکا ◊ **ازْدَوَجا**: لێك نزیك بوونەوە، بونە هاوسەری یەکتری ◊ **ازدوج القوم**: هەندێ پیاوی گەلەکە هەندێ ئافرەتی گەلی خۆیان مارەکرد ◊ **ازدوَجَ الكلامُ**: قسەکان هەندێکیان لەهەندێکیان دەچوون لەبواری سەجعو کێش دا ◊ **ازدوج الشَّيْءُ**: شتەکە بوو بەدوو.

تزاوجا: یەکتریان مارەکرد ژنو پیاوەکە بوون بەهاوسەری یەکتر ◊ **تزاوجَ القومُ**: خەڵکەکە هاوسەرگیریان کرد ◊ **تَزَوَّجَ الكلامُ**: قسەکان لەبواری سەجعو کێش دا لێك چوون ◊ **تَزَوَّجَ امرأةً وبها**: ئافرەتەکەی مارەکرد کردی بەهاوسەری خۆی ◊ **الزَّاجُ**: کبریت ◊ **الزَّوَاجُ**: هاوسەرگیریی‌و جوتبوونی مێردو ژنە ◊ یان جوتبوونی نێرو مێ ◊ **الزَّوْجُ**: هاوسەر (مێرد بێ یان ژن بێ) ◊ بۆ هەردوکیان بەکاردێ ◊ شتو پێچەوانەی شت وەکوو (تەڕو وشك، نێرو مێ، شەوو ڕۆژ، تاڵو شیرین، ◊..هتد) ئەمانە بەشێوەی موثەننا وشەی (زوج) یان بۆ بەکاردێ ◊ قورئان دەفەرموێ: ﴿قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ﴾ ◊ هەروا وشەی (زَوْج) بەمانا پێڕو تاقمو جۆردێ ◊ **الزَّوْجَةُ**: ژنی پیاو (ئافرەتی مێردار) ◊ **الزَّوجِيَّةُ**: بەمانا (الزّواج)دێ، دەگوترێ: (بينهما حق الزّوجية): لەنێوانیان دا مافی هاوسەرییەتی هەیە ◊ **المُزَاوَجَة**: قاعیدەیەکی عیلمی بەدیعە ◊ **المِزْوَاجُ**: پیاوێك زۆر ژن بهێنێ یان ئافرەتێك زۆری شو کردبن ◊ **المُزْدَوَجُ**: شتێك دولایەنی هەبن، دوجۆری تێدابن ◊ (مُزْدَوَجُ الثمر): لەزانستی ئەحیادا ڕوەکێکە دوو جۆر میوەی صیفات جیاجیا بگرێ یان لەدوو وەرزدا میوەی هەبێ ◊ (مزدوج اللون): ڕوەکێکە گوڵی ڕەنگاو ڕەنگ بگرێ.

زاحَ عن المكان زوحاً وزواحاً: لەوشوێنە لاچوو نەما ◊ دوورکەوتەوە.

زاح الشَّيْءَ زَوْحاً: شتەکەی دوور خستەوە.

زاح الإبلَ وغيرها: حوشترەکانی لێك بڵاو کردن ◊ **أزاحَهُ**: دووری خستەوە.

زاد زوداً: تێشوی ئامادەکرد ٥ **أزادَهُ**: تێشوی پێ دا ٥ **زَوَّدَهُ**: تێشوی پێدا، دەشگوترێ: (زودتە کتاباً الى فلان): بەنوسراوێک بۆلای فلانکەس پشتگیریم لێ کرد ٥ **تَزَوَّدَ**: تێشوی هەڵگرت، دەشگوترێ: (تزوَدَ من الأمیر کتاباً الى عامله): لەپاشاوە نووسراوێکی وەرگرت بۆ کاربەدەستەکە تایارمەتی بداو ئیشی بڕوا ٥ **الزّاد**: خواردنو بژێوێکە بۆ سەفەرو کاروان دەبرێ ٥ ئەو کردەو گوفتارانەیە ئادەمیزاد لەژیانی دا دەیانکا ٥ **المِزوَدُ**: هەمبانە، تورەکەیەکە تێشوی تێ دەکرێ ٥ **زارَهُ زَوْراً وزیارةً ومزاراً**: دیدەنی کرد لەماڵەوە چوو بۆلای بۆ ڕابواردنو گفتو گۆ یان بۆ دابینکردنی پێداویستی.

زَوِرَ زَوَراً: سنگی خواربوو، لایەکی لەلایەکی بەرزتر بوو ٥ **أزارَ الشّیْءَ**: هەڵینا بۆ دیدەنی کردنی شتەکە، دەشگوترێ: (أزَرْتُهُ ثنائي وقصائدي): مەدحو شیعرەکانم ئاراستەی ئەو کردن ٥ **زَوَّرَ الطائرُ**: باڵندەکەی ئەوەندەی خوارد چڵێدانەی پڕ بوو بەرز بووە هاوسا ٥ **زَوَّرَ الشّیْءَ**: شتەکەی چاك کردو ڕاستی کردەوە بەباشی کردی ٥ جوانی کرد، ڕازاندییەوە ٥ **زَوَّرَ الشهادة ونحوها**: بڕیاری دا شایەتییەکە یان فلان شت تەزویرە، ناڕاستە ٥ **زَوَّرَ علیه**: قسەی ناڕاستی لەسەر کردن ٥ درۆی پاڵ دا ٥ **زَوَّرَ امضاءَهُ أو توقیعه**: لاسایی واژۆی ئەوی کرد ٥ **زَوَّرَ الزائرَ**: پاساوی دیدەنی کرنەکەی بەباشی دایەوەو ڕێزی لێ گرتو پێشوازی باشی لێ کرد ٥ **زَوَّرَ الأسیرَ ونحوه**: حەبلی تایبەتی لەمەچەکی دیلەکە کرد بۆئەوەی شەتەکی بداو برستی لێ ببڕێ ٥ **تَزاوَرَ الناسُ**: خەڵکەکە هەندێکیان دیدەنی هەندێکیانی کرد ٥ **تَزاوَرَ عنه**: لێی لا دا ٥ **تَزَوَّرَ**: قسەی درۆی گوتن ٥ **تَزَوَّرَ الکلامَ**: قسەی هەڵبەست ٥ **إسْتزاره**: داوای لێ کرد تەزویری بۆ بکا.

إزْوَرَّ عنه: لای دا، ڕێبازی خوارکرد ٥ **إزْوَرَّ عنه**: لای داو ڕێبازی خوار کرد ٥ **إزْوارَّ عنه**: بەمانا (إزْوَرَّ)دێ ٥ **الزّاکَرُ**: ئاهەنگێکی سەمایە ڕێك دەخرێ بۆ دەرکردنی گیانە پیسەکان کەبەبڕوای ئەوان مەسسی جەستەی هەندێ کەس دەکەن ٥ **الزّارَةُ**: کۆمەڵێ زۆری ئادەمیزاد ٥ چڵێدانەی باڵندە ٥ **الزاوِرَةُ**: حەبلێکە هەردوو دەستی دیلی بەسنگییەوە پێ شەتەك دەدرێ ٥ هەرشتێك چاکسازو ڕێکخەری شتێکی تربێو پارێزەری بێ ٥ **الزَّوْرُ**: چاوگی (زارَهُ)یە ٥ شوێنی بەیەکگەیشتنی ئێسقانی سنگە، ئەو ئێسقانەی لەسنگەوە بەرز بۆتەوە بۆ شان ٥ هەروا وشەی (ألزّور): بەمانا هێزو توانایە بەمانا عەقڵو ئاوەزە، بەمانا عەزیمەتو ورەبەرزییە ٥ **الزّورُ**: بەتاڵو پوچ، شایەتی درۆ ٥ درۆ ٥ کۆڕی لەهوو گۆرانیو سەما ٥ **الزُّورُ**: سەیرکردن بەقولینچکی چاو ٥ **الزَّوراءُ**: دوور، دەگوترێ: (فلاة زوراء): سارایەکی دوور ٥ (أرض زوراءُ): زەوییەکی دوور ٥ (وبئرٌ زوراء): بیرێکی قوڵە بنکی دیارنییە ٥ هەروا ناوێکی شاری بەغدایە، یەکەم ڕۆژنامەش کەلەبەغدا دەرچووە ناوی (الزَّوراء) بووە ٥ **ألزَّوْرَةُ**: یەکجار دیدەنی، دوریی ٥ **الزِّوَرُ**: بەهێزو توانا چ ئادەمیزاد بێ یان گیانلەبەری تر ٥ ڕۆیشتنی خێرا ٥ **الزُّوّارُ**: کەسێك زۆر دیدەنی کەسێك یا شوێنێك بکا ٥ بۆ ئافرەت دەگوترێ: (الزّوّارةُ) ٥ **الزَّیّارُ**: بەمانا (ألزّوّار) دێ ٥ **الزِّیرُ**: کەسێك زۆر بچێ بۆ دیدەنی ئافرەتو حەزی لێ بێ لەگەڵیان

دابنیشێو گفتو گۆیان لەگەڵ بکا، دەگوترێ: (فـلان زیـرُ نِـساءٍ): فلانکـەس مێبـازە ٥ داب‌و نـەریت ٥ وەتـەری بـاریکی کـەمان ٥ کـەتان ٥ مەرکانـەی ئـاو (جـەرەی ئـاو) ٥ کوپـەی ئـاو ٥ المَـزارُ: شـوێنی زییـارەتکردن ٥ هـەر گـۆڕو ئارامگایەك خەڵکی لەروی پیرۆزییەوە زیارەتی بکەن ٥ تَزَوْرَقَ: بروانە مـادەی (زَرَقَ) ٥ الزُّوْرَقُ: بروانـە مـادەی (زَرَقَ) ٥ زَوْزَكَ: بروانـە مـاددەی (زَزَكَ) ٥ زَوْزَى زَوْزاةً: پـشتی راسـت کـردەوەو پەلـەی کـرد لـەبازدان ٥ زَوْزَى فلاناً: فلانکەسی بەهیچ و پوچی لەقەڵەم داو دەری کرد.

زاعَ لحمُـــهُ زَوْعـــاً: گۆشـــتەکەی لـــەدەمارەکانی جیابووەوە.

زاعَ الشَّيءَ: شتەکەی پێش خست ٥ (زاعَ البعيرَ): حوشترەکەی راپەڕاندو دەنەدەنەی دا.

زاعَ الرِّيحَ وشِبْهَهُ: بەدەست ترێتەکەی کێشکرد بـۆ خـۆی.٥زاعَ الـشَّيءَ: شـتەکەی دولاهێنایـەوە ٥ مەنعی کردو گێڕایەوە.

زاعَ لفلانٍ زوعـةً مـن الطـبخ: قاشـە کاڵەکێـکی بـۆ فلان بڕی ٥ تَزَوَّعَ اللحمُ: گۆشتەکە لەدەمارەکە بۆوە ٥ لەسەر ڕەگەکە لاچوو ٥ الزَّاعةُ: یەکـەم دەسـتەی پێـشمەرگەو گیانبەختکـەری بـەرەی جـەنگ ٥ الزَّوْعَـةُ: قاشـە کاڵـەك‌و شـتی وا ٥ الزُّوْعَةُ: جوست‌و چالاك‌و خۆشڕۆ ٥ کۆمەڵێـك ئـادەمیزاد ٥ پارچـە گۆشـت ٥ دەسکێـك گیـا ٥ دەسکە گوڵ‌و ڕێحانە.

زاغَ زَوْغاً وزَوَغاناً: لەمەبەست لایدا.

زاغَ عن الطريقِ: لەرێگە لای دا.

زاغَ في منطقه: قسەی ناخۆشی کردن.

زاغَ الشَّيءَ زَوْغاً: شتەکەی خوارکردەوە.٥زاغَ الناقةَ: حوشترەکەی بەرێشمە ڕاکێشا ٥ أزاغَـهُ: وای لـێ کـرد لابـدا ٥ الـزَّاغُ: جـۆرە قەلەرەشـەیەکە پێـی دەگوترێ: (الغراب الزرعيّ) و(غـراب الزيتـون): چونکە زەیتون دەخوا، لە کۆتر بچوکترە رەشـە، سـەری خـاکی‌و مەیلـەو سپییە، گۆشـتی لاك‌و شـــتی وا نـــاخوا، لەخۆرهـــەڵاتی ئـــەوروپاو تورکستان‌و ئێران دەژێی‌و هەندێـکی ڕەودەکا بۆ وڵاتی فەلەستین‌و میصر.

زافَ الطـائِرُ في الهـواءِ زَوْفـاً وزُءوفـاً: باڵندەکـە بەهەوادا فڕی‌و هەڵەقی لێ دان.

زافَ الغلامُ: کوڕە گەنجەکە بازی داو خولایەوە.

زافَ الماءُ: ئاوەکە بڵقی لەسەر دەرکەوتن.

زافَ الحمامـةُ الـذكرُ عنـد الحمامـةِ الأنثـى: کـۆترە نێرەکـە لای کـۆترە مێیەکـە بـاڵی خـۆی فـش کـردن لەســەر زەوی خـشاندنی.٥زافَ فـلانٌ: فلانکـەس ڕۆیـی بـەلۆژە لۆژ هـەموو جەسـتەی داهێزرابـوو ٥ تَزاوَفَ الغِلمـانُ: منداڵـەکان یـاری (التـزاوف)یـان کـرد بـەم جـۆرە یەکێـکیان دێ دەسـت دەخاتـە سـەرگەناری سـەکۆکە، ئـەمجار زۆر بەگوڕ بازێك بەرەو حەوا دەداو بەحـەواوە خـۆ هەڵـەوگێڕ دەکـاو دێتـەوە شـوێنی خـۆی، بەمەش پراوەی ئەوە دەکەن خۆیان فێری خـۆ هەڵدانە سەرپشتی ولاخ بکەن.

الزُّوافُ: دەگوترێ: (موت زوّاف): مردنێـکی خێـرا ٥ الزُّوفـی: مادەیـەکی لیـنج‌و لەزگـە ئاسـایە دەنووسـێ بـەخوری مـەڕو مـوی بزنـەوە، بەتایبـەتی لـەوڵاتی ئەرمینیـەدا، بـەزۆری بـۆ چارەســەری شـێرپەنجە بەکاردەهێنــدرێ ٥ ڕوەکێـکی تەمـەن درێـژە لـەبواری پزیـشکی دا بەکاردەهێنـدرێت، گەڵاکـەی بۆنێـکی خۆشـی هەیەو تـامی تیـژەو دەخورێ ٥ زَوَّقَهُ: بـەجیوە (زیبـەق) زەرکـەفتی کـردو جـوانی کـرد، دەگوترێ: (زَوَّقَ العروسَ): بوکەکەی رازانـدەوە

٥ (زَوَّقَ كلامَهُ): قسەكانى ڕازاندنەوەو جوانى گوتن ٥ **زوّقَ المسجدَ**: مزگەوتەكەى ڕازاندەوە بەنەخشو نيگار ٥ **زوّقَ الكتابَ**: كتێبەكەى زەركەفت كرد ٥ **التزويقُ**: جوانكردنو ڕازاندنەوە، كارى سەرەكى لەم بوارەدا ئەوەيە جيوە لەگەڵ ئاڵتون تێكەڵاو بكرێو ئەمجار شتەكەى پێ زەركەفت بكرێ پاشان بخرێتە ناو ئاگرەوە جيوەكە دەبێتە هەڵمو دوكەڵو بەحەوادا دەچێو ئاڵتونەكە دەمێنێتەوە، بەڵام پاشان وشەى (تزويق) بەكارهێنراوە بۆ هەموو شتێك كە نەخشو نيگارى تێدا بكرێو هەركەس خەريكى نەخشو نيگار كردن بێ پێى گوتراوە (مُزَوِّق)، هەرچەندە جيوەش بەكارنەهێنن ٥ **الزّاووق**: جيوە، زئبەق ٥ **الزّواق**: جوانى ئافرەت، خشڵى ئافرەت ٥ **الزَّوَقَةُ**: ئەوانەى هەڵاشى خانوو زەخرەفەو نەخشو نيگار دەكەن ٥ **الْمُزَوَّقُ**: دەگوترێ: (شعر مُزَوَّق): قژى پاكو خاوێنو بەشانە كراو.

زَاكَ زَوْكاً وزَوَكاناً: شانى هەڵتەكاندنو سمتى بادانو لەراندنيەوە لەكاتى ڕۆيشتن دا قاچى لێك بڵاوكردن ٥ لارو لەنجەى كردو خۆى ڕاوەشاند ٥ **أزْوَكَ**: ڕۆيشت وەكوو ڕۆيشتنى كورتە باڵا ٥ **تزاوك**: شەرمى كرد.

زَالَ زوالاً وزولاناً: گواستيەوە لەشوێنى خۆيەوە چووە شوێنێكى تر، بجوك بۆوە پوچايەوە، نەما ٥ **زالت الشمسُ**: خۆر لەنێوە ڕاستى ئاسمان لاى دا ٥ **زال النهارُ**: ڕۆژ ڕابورد نزيكە شەو دابێ ٥ **زالَ** الخيلُ بركبانها: ئەسپەكان بەسوارەكانيانەوە بازيان دا.

زال السَّرابُ بالشخص: تراويلكەكە شتەكەى بەرز كردەوەو هاتوچۆى پێ كرد، دەگوترێ: (أرَى النجومَ تزول ولا تغيب): لەپێش چاوم ئەستێرەكان دەدرەوشێنەوەو جمو جوڵيانە كەچى ئاوانابن.

زالَ زوالَهُ: خودا لەناوى بەرێ، داوەشێ نەمێنێ (دوعا لێكردنە) ٥ **أزالَهُ**: دوورى خستەوە، دەگوترێ: (أزالَ الله زوالَهُ): دوعا كردنە لێى بەفەوتانو لەناوچوون ٥ **زاوَلَهُ مُزاولةً وزِوالاً**: دەستى دايەوە كارەكە دەست بەكاربوو ٥ **زَوَّلَهُ**: بەمانا (أزالَهُ)دێ ٥ **إنْزالَ**: بەمانا (زالَ)دێ. (إنزالَ عنه): لێى جيابۆوە ٥ **تَزَوَّلَ**: عاقڵ بوو ٥ ئازا بوو، چوستو چالاك بوو ٥ **اسْتَزالَهُ**: چاوە ڕوانى فەوتانو لاچونى كرد ٥ **الزّائِلُ**: جەنگەى نيوەڕۆ ٥ (ليل زائل النجوم): شەوى درێژ ٥ **الزائلة**: مێينەى (ألزّائل) ٥ هەرچى گيانى لەبەر بێ ٥ هەرچى بجوڵێتەوە، دەگوترێ: (زالت لە زائلة): كەسێكى بينى، شەخسێكى هاتە بەرچاو ٥ **الزّوائِلُ**: نێچير ٥ ئافرەت، دەگوترێ: (فلان يرمي الزوائل): فلانكەس چاك دەزانێ دڵى ئافرەت بۆلاى خۆى كێش بكاو نێچيرى خۆى بگرێ ٥ ئەستێرە، لەو ڕووەوە كەلەخۆر هەڵاتەوە بەرەو خۆر ئاوا دێ لە هەڵخولانو دەوەرانى خۆى دا.

الزّوال: جەنگەى نيوەڕۆ، ئەوكاتەى خۆر لەهێڵى ئيستيوا لادەدا ٥ **الزَّوْلُ**: چوستو چالاك ٥ زيرەك ٥ شەخص ٥ ئازاو نەبەردى وەها خەڵك قەلاچۆ بكا ٥ بازو هەڵۆ ٥ دەشگوترێ: (هذا زَوْلٌ من الأزوال): ئەمە عەجايبێكە لە عەجايەبەكان ٥ **الزَّوْلَةُ**: مێينەى (ألزّول)، دەگوترێ: (شَتْوَة زَوْلَةٌ): زستانێكى عەجايەبە لەساردو سەرمايى دا ٥ ئافرەتێك زۆر خۆنيشانى پياو بدا ٥ **المِزْوَلَةُ**: سەعاتى زەوالى كەكاتى پێ ديارى دەكرێ بەهۆى ئەو سێبەرەى كاتەكەى لەسەر ديارى دەكرێ.

زَامَ زَوْماً: مرد ٥ بەرقەوە تەماشای کرد ٥ دۆنە دۆن و مۆنە مۆنی بوو کەس نەیزانی دەڵێ چی ٥ **الزَّامُ**: چواریەکی شت، دەگوترێ: (مضى زام من النهار أو الليل): چواریەکی رۆژ یان شەو رۆیشت ٥ (مضى زامان منه): نیوەی رۆیی ٥ **الزَامة**: پێرو تاقم و گروپ ٥ **الزُّوِيمُ**: کۆبوەوە لەهەرشتێك بێ.

زِينَ البُرُّ: گەنمەکە مرۆراویی بوو مرۆری تێکەڵ بوو.٥ **الزَانُ**: هەلاّوسان و قەڵەوی، ٥ درەختێکە گەورەو بەرزە چل مەتر بەرز دەبێتەوە، دارەکەی پتەوە زۆربەی کاڵای ناوماڵ لەودارە دروست دەکرێ ٥ **الزَانَةُ**: شتێکە لەرمب کورترە ئامێری شەڕە، کاتی خۆی چەکی دەیلیمیەکان بووە ٥ **الزُوَانُ**: مرۆر، بڕوانە (الزُّءَان) ٥ **الزُوْن**: بت و صەنەم، هەرشتێك جگە لەخودا پەرستشی بۆ بکرێ، شوێنێك بتی تێدا کۆدەکرێنەوە تێیدا هەڵدە نرێن ٥ **أزْوِي**: هات و یەکێکی تریشی لەگەڵ دا بوو ٥ **الزَوُّ**: دوو هاوڕێ و هاوشان، دەگوترێ: (جاءَ زوًّا): ئەو دووە بەیەکەوە هاتن ٥ هەروا دەگوترێ: (كان تَوّاً فصار زَوّاً): تەنها بوو بوو بەجوت ٥ ئەندازە روداوو کارەساتی مردن، دیاردەی گیانەلاّو ٥ **زَوَاهُ زيّاً**: بردی، شتەکەی لەگەڵ خۆبرد، دەگوترێ: (زوى الدهرُ القومَ): رۆژگار ئەو نەتەوەیەی لەگەڵ خۆی ڕادا.

زَوَى المالَ: ماڵەکەی هەڵبژارد.

زَوَى السرّ: نهێنییەکەی شاردەوە.

زَوَى الشَيْ: شتەکەی کۆکردەوە، وەری گرت.

زَوَى مابين عينيه: نێوچاوانی بەیەکدا داو گرژ بوو.

زَوَى الشيءَ عنه: شتەکەی لێ لاداو دووری خستەوە ٥ **زَوِّي**: کەوتە سوچی خانوەکەوە ٥ **زَوِّي الشَيْءَ**: شتەکەی پێچایەوە، کۆی کردەوە وەری گرت ٥ **زَوِّى الكلامَ في نفسه**: لەدڵی خۆی دا قسەکەی گۆڕی ٥ **زَوِّى الحرف**: پیتەکەی بەدەنگی (زای) لەدەم هاتەدەر ٥ **زَوِّى الزّايَ**: نوسیەوە ٥ **إنْزَوَى**: کەوتە سوچی خانوەکە ٥ وێکهاتەوە، کۆبووەوە ٥ **إنْزَوَى القومُ بعضهم الى بعض**: خەڵکەکە لێك نزیك بوونەوە ٥ **تَزَوَّى**: بەمانا (إنْزَوَى)دێ ٥ **الزَاوِيةُ من البِناءِ**: سوچی خانوو، چونکە دولادیوار یەك دەخاتەوە ٥ گۆنیا ٥ **المِزْواةُ**: ئامێرێکی وردە وەستای بیناسازیی بەکاری دێنن بۆ ئەندازەگرتنی سوچ و قولینچکی خانوو ٥ **تَزَيَّبَ لَحْمُهُ**: گۆشتی کەوتە سەریەك و قەڵەو بوو ٥ **الأزْيَبُ**: کورتە باڵای گۆشتن و هەنگاو کورت ٥ بای باشور ٥ بایەك لەنێوان بای باشورو شەماڵ دایە، ڕەشەبا ٥ ترس ٥ دوژمنایەتی.

زَاتَ الطعامَ وغيره: زەیتی کردە ناو طەعامەکەوە.

زَاتَ الجِلْدَ وغيره: پێستەکەی بەزەیت هەنوو.

زاتَ فلاناً: زەیتی دەرخواردی فلانکەس دا ٥ **أزات فلانٌ**: فلان زەیتی لەلا زۆر بوو ٥ **زَيَّتهُ**: بەمانا (زاته)دێ ٥ **زَيَّتَ فلاناً**: زەیتی بۆ فلان نارد ٥ **زَيَّتَ الآلةَ**: زەیت یان بەزو جەوری تری کردە نێوان دوو قەبارەی لێك خشاو بۆئەوەی زەختی لێك خشانەکە کەم بکاتەوە ٥ **استزات**: داوای زەیتی کرد ٥ **الزَيتُ**: رۆنی زەیتون ٥ هەروا بەهەموو رۆنێك دەگوترێت زەیت، بەرهەمی ٥ **الزَيَّات**: زەیت فرۆش ٥ زەیت گوش ٥ **الزَيتون**: درەختێکە بەردارە، بەرەکەی دوای سوێرکردنی دەخورێ، زەیتیشی لێدەردەهێندرێ ٥ **الزَيْعُ**: هەرکتێبێك، جەدوەلی فەلەکی تێدابن و چۆنیەتی رۆیشتنی ئەستێرەکان دیاریی بکاو بەهۆیەوە ساڵنامەو

تەقویم دیاریی بکرێن ◊ تەنافی وەستای بینا سازیی.

زَاحَ زَيحاً: دوور کەوتەوە ڕۆیشت ◊ **أزاحَهُ**: لای برد، دەگوترێ: (أَزَاحَ اللهُ عِلَّتَهُ فزاحت): پەروەردگار نەخۆشییەکەی لابردو شیفای دا ◊ **إنـزَاحَ**: لاچوو.

زَادَ زيداً وزيادةً: زیادبوو گەشەی کرد.

زاد الشَّيَ: شتەکەی والێ کرد زیاد بێ.

زادَ فلاناً خيراً: خێرو بەرەکەتی دا بەفلان.

زَايَـدَهُ: بەر بەرەکانی کرد لەزیاد کردن دا، زەمو زەمکاریی کرد ◊ **زَيَّدَ**: بەمانا (زادَ)دێ ◊ **تَزَايَـدَ**: بەمانا (زادَ)دێ ◊ زاد مـن قوله أو فعله: زیاد لەپێویست قسەی کرد یان زیاد لەپێویست کاری کرد ◊ **تَزَايَدَ الناسُ في السلعة وعليها**: خەڵکەکە لەنرخەکەیان زیادکردو زەمیان بەسەر یەکترەوە کرد تا نرخەکەیان گەیاندە ئەوپەڕی، دەشگوترێ: (تَزَيَّدَ الجملَ في سيره): زیاد لەتوانای حوشترەکە هەلینگی داو زەختی لێ کرد ◊ **إزْدَادَ**: بەمانا (زَادَ)دێ، (إزداد شيئاً له): شتەکەی بۆ خۆی زیاد کرد ◊ **إزْدَادَ فلاناً**: داوای زێدەی لەفلانکەس کرد ◊ **الزَّائِـدُ**: دەگوترێ: (أخـذه بدرهم فزائداً) بەدیرهەمێك کڕیو زیاتریش ◊ **الزَّائِـدَةُ**: مێینەی (الزائـد)ە ◊ هەروا ناوە بۆ ڕیخۆڵە کوێرە ◊ لەقەبی شێرە، شتە زەوائیدەکانیشی چنگو نینۆكو هەڵمەتو نەرمیەتی ◊ **زوائد الأسنان**: ئەو ددانەیە لەتەنیشت ددانی ترەوە دەڕوێ ◊ **الزيـادة**: ئەوەی لەشتەکە زیادە ◊ (زيادة الكبد): زێدەکەیەتی ◊ (حروف الزيادة): پیتەکانی (سالتمونيها) یان (أليوم تنساها)ن ◊ **الزَّيْدِيَّة**: تاقمێکن لەشیعە پاڵ زەیدی کوڕی عەلی دەدرێنو لەوڵاتی یەمەن ڕێبازی ئەوان پەیڕەو دەکرێ، بڕوایان وایە ئیمامەت دەبێ لەوەچەو نەوەی عەلی کوڕی ئەبوطالبو فاطیمەی خێزانی بێ ◊ **اَلْمَـزَادُ**: مەزاتخانە؛ شوێنی فرۆشتنی کالا لەهەراجخانە بەشێوەی زەمو زەمکاریی بۆئەوەی لەمئاکام دا کالاکە لەسەریەکێك لەبەشدارانی مەزادەکەدا ڕاوەستێ ◊ (ثمن المزاد): ئەو نرخەیە کەلە مەزادەکەدا کالاکە لەسەری دەوەستێ ◊ **اَلْمَزَادَةُ**: هەمبانە، توێشودانی کاروانیو ڕێبوار.

زَأَرَ الدَّابَّـة زيـراً: حەبلو هەوساری لەسەری ولاخەکە بەست ◊ **زَيَّـرَ الدابَّـةَ**: بەحەبل ولاخەکەی بەستەوە ◊ **الزِّيـرُ**: بڕوانە مادەی (زَوَرَ) ◊ **الزِّيَارِيَّة**: پەلەکردنو خێرایی ◊ **الزِّيزاءُ**: زەوی ساغو پتەو ◊ تەپۆڵکە ◊ پەری باڵندە ◊ **الزَّيْزَفون**: حوشتری خۆشڕەوی چوستو چالاك ◊ درەختێکە خودی دارەکە سپییە بەتەڕی دەخورێ، گوڵێکی سپی هەیە بەری نییە، لەگوڵەکەی شەراب دروست دەکرێ ◊ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (كالزيزفون يزهر ولايثمر): وەکوو درەختی زەیزەفۆن وایە گوڵ دەردەداو بەرناگرێ، بەکەسێك دەگوترێ وادە بداو پابەندی وادەکەی نەبێ.

زَاطَ زيطاً وزياطاً: هاواری کردو قیراندی قیژاندی ◊ قیڕەو هەرای کرد.

زاطَ النـاسُ: خەڵکەکە غەڵبە غەڵبیان کرد ◊ **الزِّيَاط**: جەڕەسی بچوك، فیتفیتۆکە ◊ **الزِّيطَة**: یەکجار هاوارکردنو قیرە ◊ قیڕەو هەراو زاوەزاو.

زَاغَ عنه زيغاً: لای دا، مەیلی کرد خواربوو، دوورکەوتەوە، دەگوترێ: (زاغت الشمس): خۆر بەلای ئاوابون دا ڕۆیی.

زاغ عن الطريق: لەڕێگە لایدا.

زاغَ البصرُ: چاو حەبەساو شتەکەی لی تێکەڵو پێکەڵ بوو ٥ أزاغَهُ: وای لی کرد رێگەی لی گوم ببێو لەرێبازی راست لابدا ٥ زَيْغُهُ: خواری کردەوە ٥ خوارییەکەی ڕاست کردەوە ٥ الزَّيغُ: لادان لەحەقو ڕاستی ٥ زافت النقود زَيْفاً وزيوفاً: دراوەکە تەزویرو غەشی تێدابوو پارەکە پوچ بوو.

زاف في مشيته زيفاناً: پەلەی کردو لای دا ئەملاو ئەولای کرد ٥ خۆی باداو لەنجەو لاری کرد.

زاف الحمامة الذكرُ عند الحمامة الأنثى: کۆترە نێرەکە لای کۆترە مێیەکە باڵی فش کردنو لەزەوی خشاندن.

زافَ البناءُ زيفاً: باڵەخانەکە بەرز بۆوە.

زاف الغلامُ: کوڕە گەنجەکە بازی دا بۆ سەر سوچی سەکۆکەو خۆی بادایەوە بۆ شوێنی پێشوی بۆئەوەی رام ببێ بۆ سوارچاکی.

زاف النقودَ وغيرَها: پارەکەی پوچ کردو تەزویری کرد، وای لێکرد نرخی نەبێو پوچ بێ ٥ زَيَّفَ النقودَ: پارەکەی تەزویر کرد، پارەی تەزویرو بێ بەهای خستە ناو بازارەوە ٥ غەشو تەزویری پارەکەی دەرخست ٥ دەیشگوترێ: (زيَّفها عليه): شتەکەی بەسەردا تێپەڕاند، فێڵبییەی لێ کرد ٥ زَيَّفَ رَأيَهُ أو قولَه: ڕاو بۆچونەکەی پوچ کردەوەو قسەکەی ڕەتکردەوە پوچیو بەتاڵیەکەی دەرخست ٥ بەهیچو پوچو بێ بایەخی لەقەڵەم دا ٥ الزَّيْفُ: تەزویر، پوچ ٥ دەگوترێ: (دِرهم زيف): درەمێکی پوچە سکەی ئەصڵی نییە ٥ گویسەبانەی خانوو ٥ بارکۆنو دیکۆری باڵەخانەی گەورە ٥ زَيَّقَ القميصَ ونحوَهُ: یەخەو ملەوانەی بۆ کراسەکە کرد، دەگوترێ: (عملَ للجيب زيقاً): یەخەی بۆ گیرفانەکە دروو.

زَاكَ في مشيته زَيْكاً وزيكاناً: لە رۆیشتنیدا لارو لەنجەی کردو خۆی بادا.

زَالَ الشَّيءَ زيلاً: شتەکەی دوور خستەوە، لای دا ٥ هەڵی هاواردن، دەگوترێ: (زِل ضَأنَكَ من معزك): مەڕەکانت لەبزنەکانت هەڵاوێرە جیایان بکەوە.

زالَ يَزالُ: ئەم دوو فیعلە دەبێ لەپێشیانەوە پیتی نەفی هەبێ ئەوکاتە فیعلی ناقیص دەبن، دەگوترێ: (مازال محمد مدرساً) و(لايزال محمد مدرساً).

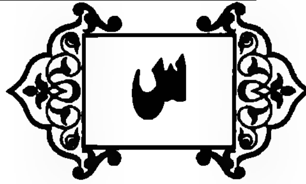
زَيَلَ زيلاً: لینگی لێک بڵاوکردنەوە، قاچی پان هاویشتن ٥ زَايَلَهُ مُزَايَلَةً وزيالاً: لێی جیابۆوە ٥ زَيَّلَهُ: بڵاوی کردەوە ٥ إنْزَالَ: جیابۆوە ٥ تَزايَلُوا: لێک جیابوونەوە، (تزايل فلان من جليسه): فلان خۆی لەهاوڕێو هاونیشینەکەی شاردەوە ٥ خۆی لێ داپۆشی بۆ ئەوەی نەی بینێ ٥ (امرأة متزايلة): ئافرەتێکە بەحەیاو شەرمە ڕوی خۆی دادەپۆشێ.

تَزَيَّلوا: لێک جیابونەوە دەست بەرداری یەکتری بوون ٥ المِزْيَلُ: عاقڵمەندی زانا کە دەتوانێ سەرەداوی شتەکە لێک بکاتەوە ٥ (رجل مِخْلَط مِزْيل): پیاوێکە شتەکان تێکەڵ دەکاو عاقڵانە لێکیان جیادەکاتەوەو بیری تیژە سەری لێ ناشێوێ.

زام لە زَيْماً فأسكتَهُ: کارێکی پێ کرد یان بۆکرد بێدەنگی کرد ٥ تَزَيَّمت الإبلُ والدوابُ: حوشترەکان یان وڵاخەکان بڵاو بوونەوە ٥ تَزَيَّمَ اللحمُ: گۆشتەکە توند بوو پاڵی لێک دا ٥ الزِّيَمَةُ: جەڵبە حوشتر کەلەدوو کەمتر نەبێو لەپێنج تێنەپەڕێ ٥ (ماشية زيم): ئاژەڵی بڵاوە بوو (غارة زَيَم): هێرشی بەربڵاو ٥ زانَهُ زَيْناً: جوانی

كـرد، رازانديـهوه ٥ أزْيَـنَ الـشَّيْئَ: شـتەكەی جوانكرد ٥ زَيَّنَـهُ: جوانی كـرد ٥ تَـزَيَّنَ: بـەمانا (إزْدَانَ)دێ ٥ إزْيَّـنَ: بـەمانا (إزدان)دێ ٥ الـزَّائِنُ: خۆ جوانكردو، دەگوترێ: (إمرأة زائنٌ): ئافرەتێـكە خۆی رازاندۆتـەوە ٥ الزِّيـانُ: هەرشتێـك خـۆی پـێ جوان بكرێ ٥ الزِّيْنُ: هەرشتێك شت جوان بكا ٥ الزِّيْنَةُ: بـەمانا (الزِّيـان)دێ ٥ يـوم الزِّينـة: رۆژی جەژن ٥ جەژنی نەورۆز.

الزِّيْنـون: لـەبواری كیمیـادا عونـصورێـكی (خامـل) لەهـەوادا بەكـەمی هەیـە بـۆ بـۆری رونـاكی بەكاردەهێنـدرێ ٥ زَيَّـاهُ تَزِيِّـةً: ئامـادەی كـردو پۆشـاكی لەبـەركرد ٥ تَزَيَّـا بكـذا: خـۆی حـازر كردو پۆشاكی لەبەركرد ٥ الزِّيُّ: شێوەو روخسار ٥ پۆشـاك، دەگـوترێ: (أقبـل بـزي العـرب): بەپۆشاكی عەرەبیەوە هات.

السِّينُ: پیتی دوانزەهەمی پیتەکانی هیجایە ٥ لەکەناری زمانو ددانی سەرەوەی پێشی دەم دێتە دەرەوە ٥ پیتی (سین) بە مەفتوحی دەچێتە سەر فیعلی موضاریعو تایبەتی دەکا بەزەمانی داهاتوو.

سَأْ: دەنگێکە، گوێدرێژی پێ هۆش دەکرێ، یان پێی بانگ دەکرێ بۆئەوەی ئاو بخواتەوە یان بڕوا ٥ لەکوردی دا لەجیاتی ئەو وشەیە (هەچە) یان (هەتتە) بەکار دەهێندرێ ٥ **سَأَبَهُ سَأْباً:** خنکاندی ٥ دەستی لە قوڕتەمەنا (قوڕگی جەڕاند).

سَأَبَ السقاءَ: مەشکەکەی هەڵاخنی، پانی کرد.

سَئِبَ من الشراب سَأْباً: تێری خواردەوە لەشەرابەکە ٥ **السَّأبُ:** کوندەی ئاو ٥ **السُّؤْبان:** دەگوترێ: (هو سُؤْبان مال) بەجوانیو ڕێكو پێکی ماڵو سامانەکەی سەرو بەر کرد ٥ **المِسْأبُ:** کوندەی ئاو ٥ **سَأَدَهُ سَأْداً:** خنکاندی، قورتەمەی گرتو جەڕاندی.

سُئِدَ: نەخۆشی (سونادی) توش بوو، توشی شۆری بوو.

سَئِدَ الجرحُ سَأْداً: برینەکە هەڵتەقیەوە ٥ **أسْأدَ السَّيرَ:** ڕۆیینی مام ناوەندی ئەنجام دا ٥ بەشەو ڕۆیی ٥ **السُّؤادُ:** نەخۆشییەکە توشی کەسانێك دەبێ کەئاوی سوێر دەخۆنەوە ٥ **السُّؤْدَةُ:** باقی ماندەی گەنجی، ئاخرو ئۆخری گەنجی ٥ **المِسْأدُ:** کوندە.

سَأَرَ من الطعام والشراب سَأْراً: هەندێکی لە طەعامو شەرابەکە هێشتەوە.

سَئِرَ سَأْراً: مایەوە (أسْأرَ) بەمانا (سَأرَ)دێ ٥ لە حەدیسدا هاتووە دەفەرموێ: (إذا شربتم فاسْئِروا): کەئاوتان خواردەوە کەمێکی لێ بهێڵنەوە ٥ **أسْأرَ من حسابه:** هەندێکی لەحیسابی خۆی هێشتەوەو سفری نەکرد ٥ **تَسَأرَ الشرابَ:** باقی ماندەی ئاوەکەی خواردەوە، بەرماوەکەی خواردەوە ٥ **السَّائِرُ:** باقی ماندە ٥ **السُّؤرُ:** بەرماوە، باقی ماندە ٥ **السُّؤرَةُ:** بەرماوە ٥ ئافرەتێك کە هەرچی گەنجی بڕواو کەمێ تەڕو تازەیی پێ مابێ ٥ **السُّؤْرَةُ من المال:** ماڵی چاكو باش ٥ **سَأْسَأ بالحمار سَأْسَأةً:** بەگوێدرێژەکەی گوت (سَأْسَأْ) بۆ ئەوەی ئاوەکە بخواتەوە ٥ یان بۆ ئەوەی هەڵسڵەمێتەوە بڕوا یان ڕابوەستێ ٥ **تَسَأْسَأتِ الأمورُ:** کارەکان گۆڕانکارییان تێکەوت ٥ **تَسَأْسَأ فلان بِحَقّي:** فلانکەس دانی نا بەمافی من دا پاش ئەوەی ئینکاری دەکرد ٥ **سَأَفَت يده سَأْفاً:** دەورو بەری نینۆکی دەستی قەڵشتن، نینۆکی قەڵشت قەڵشت بوون ٥ **سَئِفَتْ يَدُهُ:** بەمانا (سَأَفَتْ) دێ، دەشگوترێ: (سَئِفَتْ شَفَتُهُ): لێوی توێکڵی هەڵدا.

سَئِفَ ليفُ النخلة: توێکڵی دارخورماکە شەقار شەقار بوو لێك بڵاو بووە ٥ **سَؤُفَتْ ابِلُهُ سَأفَةً:** نەخۆشیو قڕان کەوتە نێو حوشترەکانەوە ٥ **إنْسَأفَ:** بەمانا (سَأفَ)دێ ٥ **السُّؤافُ:** دەردێکە

قران بەحوشتر دەکا ٥ اَلسَّأَفُ: مووی کلك ٥ مووە ئەستوورو درێژەکانی کلك ٥ **سَأَلَهُ عن کذا سُؤالاً**: پرسیاری لێ کرد دەربارەی فلان شت ٥ سواڵی کردو دەستی لەکەسانی دیکە پان کردەوە.

سَأَلَ فلاناً الشَّيْءَ: داوای شتی لەفلان کرد بیداتێ، دەگوترێ: (سَأَلْتُ محمداً دِرْهَماً): داوای درەمێکم لە موحەممەد کرد ٥ **أَسْأَلَهُ سُؤلَهُ**: ئیشەکەی جێ بەجێ کرد ٥ **سَاءَلَهُ**: بەمانا (سَأَلَهُ)دێ ٥ **تساءَلوا**: پرسیاریان لەیەك کرد ٥ **السَّائِلُ**: هەژارو سواڵکەر ٥ **السَّأَّلُ**: کەسێك زۆر پرسیار بکا ٥ **السُّؤالُ**: سواڵکردن، داوای خێر پێکردن ٥ پرسیاری بەتاقیکردنەوەی قوتابی ٥ **اَلسُّولُ والسُّؤْلَةُ**: ئەوشتەی دواکراوە یان داوای دەکەی ٥ **اَلسُّوَلَةُ**: کەسێك زۆر پرسیار بکا ٥ **السُّؤولُ**: بەمانا (السَّأَّلُ) دێ ٥ **اَلْمَسْأَلَةُ**: شتی داواکراو ٥ یان قەضییەو رووداوێك بەڵگەی لەسەر بهێندرێتەوە ٥ **اَلْمَسْئولُ**: بەرپرس ٥ لێپرسراوی دەوڵەت ٥ **اَلْمَسْئولِية**: بەرپرسیاریەتی لەگفتارو لەکردار.

سَئِمَ الشَّيْءَ ومنه: لەشتەکە وەرز بوو ٥ **أَسْأَمَهُ**: وەرزی کرد، جارزی کرد ٥ **السُّؤُوم**: کەسێك زۆر وەرزبێ‌و وەرزبوونی گەیشتبێتە ئەو پەڕی.

سَأَى سَأْواً: بازی دا، دوژمنایەتی کرد ٥ ئاشوبی خستە نێو جەماوەر ٥ **السَّأْوُ**: زێدو نیشتمان ٥ ورەو هیمەت، دەگوترێ: (فلان ذو سَأْوٍ): فلانکەس ورە بەرزو خۆگرە ٥ مەبەستو ئامانج.

سَبَأَ علی یمین کاذبة سَبْأً: سوێندی خواردو هیچ گوێی بە گرنگی سوێند پێ خوراوەکە نەدا.

سَبَأَ الخمر: شەرابەکەی کڕی بۆنەوەی بیخواتەوە ٥ **إِنْسَبَأَ الجِلْدُ**: پێستەکە کەوڵ کرا.٥ **سَبَأ**: ناوی پیاوێکە گوایە خێڵەکانی یەمەن هەموویان دەچنەوە سەر ئەو ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە: (تفرقوا أيدي سبا): بۆ نموونەی پەرتەوازەیی دەهێندرێتەوە، چونکە خەڵکی یان بلێ هۆزەکانی (سَبَأ) کە وڵاتەکەیان ئاو داگیری کردو وێرانی کردو باغو باغاتیان لەناو چوو هەریەکەیان رووبان کردە دەفەرو وڵاتێکو پەرتەوازە بوون ٥ **اَلسَّبَّاءُ**: شەراب ٥ **اَلسُّبْأَةُ**: سەفەری دوورو درێژ ٥ **السَّبَئيةُ**: پێرێکن لە شیعە توند ڕەوەکان کە پاڵ عەبدوڵڵای کوڕی (سَبَأ) دەدرێن ٥ **اَلسَّبَّاءُ**: مەی فرۆش ٥ **السَّبِيءُ**: (سبيء الحية): توێژی مار ٥ **السَّبِيئَةُ**: شەراب ٥ **اَلْمَسْبَأُ**: رێباز لەناو کێوو کەژدا ٥ **سَبَّهُ**: جنێوی پێ دا.

سَبَّ الشَّيْءَ: شتەکەی بڕییەوە.٥ **سَبَّ** الدّابةَ: ئاژەڵەکەی سەربڕی ٥ **سَابَّهُ مُسَابَةً وسِبَاباً**: جنێوی پێ دا ٥ (جنێویان بەیەکتر دا) ٥ **سَبَّبَهُ**: زۆری جنێو پێ دا ٥ **سَبَّبَ الأسْبابَ**: هۆکارەکانی هێنانەدی ٥ **سَبَّبَ للماء مَجْرَى**: ئاوەڕۆی بۆ ئاوەکە دروست کرد ٥ **سَبَّبَ الحكمَ ونحوه**: هۆکاری حوکمدانەکەی دیاری کردن ٥ **إِسْتَبُّوا**: خەڵکەکە جنێویان بەیەکتر دا ٥ **تَسَبَّوا**: شەڕە جنێویان کرد ٥ **تَسَابُّوا**: جنێویان بەیەکتر دانو دەنگیان لێك دابڕی ٥ **تَسَبَّبَ اليه**: بەواسیتەو هۆکاری جۆراو جۆرەوە پێی گەیی ٥ **اسْتَسَبَّ** لە: وای لێ کرد جنێو ی پێ بدرێ، دەگوترێ: (اسْتَسَبَّ لأبيه): جنێوی بەباوکی خەڵکی تڕداو بەو هۆیەوە جنێو بەباوکی ئەویش درا ٥ رێگای خۆش کرد کەسانی دی جنێو بەباوکی بدەن ٥

الأُسْبُوبة: ئەو عەيبو لەككەیە جنێوی پێ دەدرێو دەكرێتە ئامرازی جنێو ◊ السُّبُّ: جنێو فرۆش ◊ كەسێك زۆر جوێن بدا ◊ سەرپۆش ◊ مێزەر ◊ حەبل ◊ سنگو گولمێخ ◊ قوماشی تەنك ◊ (سِبُّ الشخص): جنێو پێدەر ◊ السَّبَبُ: حەبل ◊ هەرشتێك ببێتە هۆكار بۆ گەیشتن بە شتێك ◊ خزمایەتیو خۆشەویستی ◊ لەزاراوەی عەروزدا (سَبَبٌ) بریتییە لە دو پیت یەكەمیان بزوێنی هەبێو ئەوی تر بێ بزوێن ◊ یەكەمیان سەبەبی سوكو دووەم سەبەبێ قورس ◊ لەزاراوەی شەرع دا هۆكارێكە كە بەهۆیەوە دەگەیە شتێكو بەلام تێیدا كاریگەر نییە ◊ وەكوو كات هۆكارە بۆ واجب بوونی نوێژ، بەلام تێیدا كاریگەرنیە ◊ (أسباب السماء): پەیژەو پلیكانە بۆ بەرزبوونەوە ◊ دەشگوترێ: (تَقَطَّعَتْ بهم الأسباب): هیچ بەهانەو فروفێڵیان نەماون ◊ (أسباب الحكم): بریتین لەو بەڵگەو شایەتانەی دادوەر دەیان بینێو دەیانكاتە بنەما بۆ حوكمە قانوونیەكەی ◊ السَّبَّابة: قامكی شایەتومان، قامكی نێوان قامكە گەورەو قامكە درێژ ◊ السُّبَّةُ: ماوەیەك لەزەمان، دەگوترێ: (مضت سُبَّةٌ من الدّهر): ماوەیەك لەرۆژگار تێپەڕی ◊ (أصابتنا سُبَّةٌ من الحرّ أو البرد): رۆژگارێكی گەرم یان ساردمان بە سەردا تێپەڕی، ماوەیەك گەرما یان سەرما لێی داین ئێستا مەوجەی بۆ بەكاردەهێنن ◊ دەڵێن: مەوجەی گەرما یان مەوجەی سەرما ◊ السُّبَّةُ: عەیبو عار ◊ كەسێك خەڵك زۆر جوێنی پێ بدا ◊ السُّبَبَة: كەسێك زۆر جنێو بەخەڵك بدا ◊ السَّببیّة: پەیوەندی نێوان سەبەبو موسەبەب ◊ السَّبیبُ: (سبیب الفرس): موی كلكو یاڵو ناوچاوانی ئەسپ ◊ السَّبیبةُ: قوماشی تەنكو سوك ◊ پارچەمو (گلۆلە مو) ◊ درزو دڕاوی كەم لەقوماشی كەتان ◊ نافرەتێكی زوڵف درێژە ◊ (سبائب الدم): رێڕەوەكانی خوێن ◊ المِسَبُّ: جوێن فرۆش؛ كەسێك زۆر جوێن بدا ◊ المِسَبَّةُ: پەنجەی شایەتومان.

سَبَتَ سَبْتاً: نوست ◊ پشوی دا ◊ دامركا.

سَبَتَ فلان سَبْتاً: رۆژی شەممە فلانكەس چووە ژورەوە.◊ سَبَتَ الیهود: جولەكە مەراسیمی شەممەیان پێكهێناو پشویان داو وازیان لەكاروكاسبی هێنا.◊ سَبَتَ الشَّیْ: شتەكەی شل كردەوە.◊ سَبَتَ شَعْرَهُ: قژەكانی كردنەوە ◊ بڕیەوە، دەگوترێ: (سَبَتَ عِلاوَتَهُ): لەملی دا ◊ (سَبَتَ رأسَهُ): سەری تاشی ◊ أسْبَتَتِ الحیة: مارەكە پاپۆكەی بەستو خۆی مات دا ◊ أسبَتَ فلان: فلانكەس رۆژی شەممە داخڵ بوو ◊ أسبتَ الیهودُ: جولەكە دابو نەریتی رۆژی شەممەیان پەیڕەوكرد ◊ سَبَّتَ الشَّیْئَ: شتەكەی بڕییەوە ◊ إنسَبَتَ الجِلْدُ: پێستەكە بەدەباغكردن نەرم بوو ◊ إنسَبَتَ الرُّطَبُ: خورماكە شیرین بوو هەمووی بوو بەروطاب ◊ إنسبت الشَّیْئُ: شتەكە درێژ بوو كشا لەگەڵ نەرم بوون دا ◊ السُّبَاتُ: راحەو پشودان ◊ هەروا وشەی (سُبات) بەمانا خەوی سوكو سەرەخەوە، وەكوو نوستنی تاوناتاوەی پیرەمێردو نەخۆش ◊ عەمری كوڕی مەسعود بەمعاویەی گوت: (ما تسأل عن شیخ نومه سبات ولیله هبات) ◊ لەبواری پزیشكی دا بریتییە لە حاڵەتێك كە نەخۆش تێیدا بێ ئاگا دەبێو لەخۆ دەبێتەوەو بەهیچ دەرمانێك بەئاگا نایەتەوە پێچەوانەی ئیغمایە كەشتێكی كاتییەو دوای ماوەیەك لەسەرخۆ چووەكە بەئاگا دێتەوە ◊ (ابنا سبات): شەوو

ڕۆژ ◊ السَّبْتُ: ڕۆژی شەممە ◊ ڕۆژگار یان ماوەییێک، دەگوترێ: (أقمنا في بغداد سبتاً): ماوەیەك لەبەغدا ماینەوە ◊ ڕاحەو پشودان ◊ نوستن ◊ کەسێك زۆر بنوێ ◊ گەنجی ئازاو چاو نەترس ◊ ئەسپی ڕەسەنی بەڕاپەرو تیژڕۆو بازهاوێژ ◊ السِّبْتُ: هەرپێستێك دەباغ بكرێ ◊ جۆرە نەعلێك هەیە پێی دەگوترێ: (نەعلی سیبتی): لەوجۆرە پێستانەیە ◊ السُّبْتَةُ: ماوەیەك لەرۆژگار ◊ اَلْمَسْبُوتُ: نەخۆشی بێ هۆش‌و بێ هاوارکردن‌و پەلەقاژە ◊ مردو ◊ سِبْتِمْبَر: مانگی نۆی زایینی ◊ تَسَبَّجَ: پێست و کەوڵی لەبەرکرد کەوڵی ئاژەڵی پۆشی ◊ السَّبَجُ: مێروی ڕەش ◊ السُّبْجَةُ: جۆرە پۆشاکێکە ئافرەت لەماڵەوە لەبەری دەکا ◊ اَلسُّبَيجَةُ: بەمانا (السُّبْجَةُ)دێ.◊ سَبَحَ بالنهر وفيه: لە ڕوبارەکە دا مەلەی کرد چووە ناو ئاوەکەو خۆی نقوم کرد.◊ سَبَحَ الفَرَسُ: ئەسپەکە لەڕۆیشتن دا دەستی هاویشتن.

سَبَحَ النجوم: ئەستێرەکان لەفەلەکی خۆیان لەهاتو چۆدا بوون.

سَبَحَ فلان في الأرض: فلانکەس لەزەوی دا دوور کەوتەوە ◊ چاڵی هەڵکەند ◊ باری ژیانی ئاڵ‌و گۆڕی بەسەردا هات بۆژیان‌و دابینکردنی پێویستیاتی تێکۆشا ◊ سَبَحَ في الكلام: زۆری قسەکردن ◊ أَسْبَحَهُ في الماء: مەلەی پێکرد، لەناوی هەڵکێشا ◊ سَبَّحَ: وتی (سبحان الله)، تەسبیحاتی کرد ◊ سَبَّحَ الله وله: پەروەردگاری بەتاك‌و تەنهاو بێ عەیب‌و لەککە وەصف کرد تەقدیس‌و تەنزیهی کرد ◊ السابحات: گەمێکانی ناو دەریا ◊ فریشتە ◊ ئەستێرە ◊ السِّبَاحَةُ: مەلەکردن؛ جۆرە وەرزشێکە لەناو ئاودا دەکرێت ◊ اَلسَّبَّاحُ: مەلەکەر ئەوکەسەی زۆر لەناو ئاودا دەبێ ◊ السَّبَّاحَةُ: قامکی شایەتومان؛ پەنجەی نێوان قامکە گەورەو قامکە درێژ ◊ اَلسُّبُّوح: ناوێکە لەناوە جوانەکانی پەروەردگار؛ واتە لەهەموو عەیب‌و لەککەیەك دوورە هەرچی نەقص بێ تێیدا نییە ◊ سُبْحَانَ: دەگوترێت: (سبحان الله) وشەیەکە بۆ تەنزیهی زاتی پەروەردگار بەکاردێ ◊ لەکاتی سەرسوڕمان لە شتێك‌و عاجباتی لێ هاتن دەگوترێ ◊ السَّبْحُ: بەتاڵی‌و فەراغ ◊ اَلسُّبْحَةُ: دەنکە مێروی تەزبیح ◊ دوعاو پاڕانەوە ◊ نوێژی سوننەت ◊ (ك: سُبَحٌ) ◊ سُبُحات الله: نورو جەلال‌و شکۆمەندیی پەروەردگار ◊ السَّوَابِحُ: بەهێزو توانا، پتەوو قایم ◊ اَلْمُسْبِحَةُ: پەنجەی شایەتومان ◊ المِسْبَحَةُ: مێروی تەزبیح ◊ سَبْحَلَ فلان: فلانکەس وتی (سبحان الله).

سَبَخَ سَبْخاً: داسەکناو دامرکایەوە، دەگوترێ: (سَبَخَ الحَرُّ): گەرما ڕەویەوە.

سَبَخَ القُطْن: لۆکەکەی پێچایەوە، لولی دا ◊ سَبِخَت الأرضُ سَبْخاً: زەوییەکە شۆڕ بوو، سوێرە خاکە ◊ (أَسْبَخَتِ الأرض) بەمانا (سَبِخَتْ)دێ ◊ أَسْبَخَ في حفره: لە هەڵکەندنی چاڵەکەدا گەیشتە سوێرە خاك ◊ سَبَخَ: نوست ◊ سَبَخَ الشَّيْءُ: شتەکە سوك بوو دامرکاو داسەکنا، دەگوترێ: (سَبَّخَ العرق): دەمارەکە لە فرە فرکەوت‌و لێدان‌و ئازاری نەما ◊ (سَبَّخَ الحرُّ): گەرما دامرکایەوە ◊ (سَبَّخَ عنه الشدة): ناخۆشی‌و چورتمی لەسەر سوك بوون ◊ (سَبَّخَ القطنَ): لۆکەکەی شی کردەوە، پانی کردەوە ◊ (تَسَبَّخَ): سوك بوو، دامرکایەوە ◊ السِّبَاخُ: زەوییەکە نەکێڵدرابێ‌و ئاوەدان نەکرابێتەوە لەبەرئەوەی

سوێره خاكه ٥ هەروا ناوە بۆ زبڵی كیمیاوی ٥ **اَلسَّبَغُ**: شوێنێك سوێره خاك بێ قاچی لێ رۆبچن ٥ **اَلسَّبْخَةُ**: زەوییەك لەبەرئەوەی شۆره خاكە هیچی لێ نەڕوێ ٥ یان شوێنێك ئاوەكەی قەوزەی لەسەر بێ ٥ **اَلسَّبِخَةُ**: ئەرزی نەكێڵدراو ئاوەدان نەكراوە لەبەر شۆره خاكی ٥ **اَلسَّبِخَةُ**: پارچە لۆكە كە دەرمانی دەخرێتە سەرو ئامادە دەكرێ بخرێتە سەر برین ٥ یان لۆكەی شی كراوە ٥ یان ئەو لۆكەیەی لول دەكرێ بۆ ڕستن ٥ ئەو پرزۆپاڵەی لەباڵی باڵندە دەكەوێتە خوار.

سَبَدَ شَعْرَهُ سَبْداً: مووەكانی جەستەی‌و ریشی تاشین ٥ **اَسْبَدَ**: بەمانا (سَبَدَ)دێ ٥ **سَبَّدَ الشَّعرُ**: مووەكان دوای تاشین هاتنەوەو سەریان دەرهێنایەوەو ڕەشاییان دیارە ٥ **سَبَّدَ الفَرْخُ**: جوجكەكە (بێچووەكە) پەڕو پۆڵی لێ ڕوان ٥ **سَبَّدَ شَعْرَهُ**: مووەكانی تاشین‌و لەبێخ دەری هێنان ٥ **سَبَّدَ رَأسَهُ**: سەری نەشت‌و چەوری نەكرد، قژەكانی بەژاكاوی‌و چڵكنی هێشتنەوە ٥ **اَلسُّبَدُ**: دیمەنی ڕووەك‌و گژوگیا لەكاتی سەر دەرهێنانی لەزەوی پێش ئەوەی پەل‌و پۆ بكاو بڵاو بێتەوە ٥ پاشماوەی گیای دوراوە ٥ كەمێك لەقژ، دەگوترێ: (ماله سَبَدٌ ولا لَبَدٌ): ئەكەم نە زۆر هیچی نییە ٥ **اَلسُّبَدُ**: باڵندەیەكی پەڕ خاڵخاڵاوی‌و دەم پان‌و گەورەیە، پەڕو پۆڵی نەرمە كە ئاوی ڕێ دەكەوێ خێرا لێی دەچۆڕێتەوە، عەرەب ئەسپی عەرەق كردو بەو باڵندە دەشوبهێنن ٥ هەروا ناوە بۆ قوماشێك حەوزی پێ دەهاخندرێ‌و لەناو حەوزەكەدا ڕادەخرێ بۆ ئەوەی كە حوشترەكان هاتنە سەر ئاوەكە قوڕاوو لیل نەبێ ٥ **سَبَرَهُ سَبْراً**: مەزندەی كرد ٥ ئەندازەی گرت، دەگوترێ: (سَبَرَ الجُرْحَ): قوڵایی برینەكەی پێوا، مەزندەی كرد بەئامێری تایبەت.

سَبَرَ فلاناً: فلانكەسی هەڵپشكنی بۆئەوەی بزانێ چی لاهەیە ٥ **اَسْبَرَهُ**: بەمانا (سَبَرَهُ)دێ ٥ (اِسْتَبَرَهُ) بەمانا (سَبَرَهُ)دێ ٥ **اَلسَّابِرِيُّ مِن الثِّياب**: قوماشی تەنكی زۆر باش ٥ ئەگەر بۆ زرێ بەكارهات مەبەست زرێی چاك چندراوە ٥ **اَلسَّبَّارُ**: ئەو ئامێرەی قوڵایی برینی پێ دەپێورێ ٥ یان قوڵایی ئاوی پێ مەزەندە دەكرێ ٥ **اَلسُّبُورُ**: هەژار ٥ **اَلسُّبُورَةُ**: تەختە ڕەشەی قوتابخانە ٥ سەبورە ٥ **اَلسِّبْرُ**: ئەصڵ‌و ڕەسەن، بناغە ٥ ڕەنگ ٥ شێوەو ڕوخسار ٥ **السَّبْرُ والتَّقسيم**: لەزاراوەی زانایانی ئوصولی فیقهدا بریتییە لە كۆكردنەوەی وەصفەكان لەئەصڵ‌و قیاس بۆسەر كراوەكەدا ئەمجار وەلانانی هەندێكیان بۆئەوەی باقی ماندەكە بكەینە عیلەت‌و بایسی قیاسەكە ٥ **اَلسَّبْرُ**: بەمانا ئەصڵ‌و ڕەنگ‌و شێوەو ڕوخسار دێ ٥ **اَلسُّبَرُ**: باڵندەیەكی درندەیە لەباشو گەورەترە باڵەكانی درێژن ٥ **اَلسَّبْرَةُ**: سبەینانی سارد ٥ **اَلمِسْبَارُ**: ئامێری برین مەزندەكردن ٥ **اَلمَسْبُرَةُ**: (مَسْبُرَة الجرح): كۆتایی برینەكە ٥ **اَلمَسْبُورُ**: ڕوخسار جوان ٥ **سَبَرْتُ**: بڕوای كردو ئیدی نەیپرسی.

اَلسَّبْرَات: هەژارو مسكین ٥ (وهي سبراةٌ) ٥ **اَلسُّبْرُوتُ**: شتی كەم‌و بێ نرخ ٥ هەژارو مسكین، كوڕی گەنج كەمووی لێ نەهاتبن ٥ زەوی چۆڵ‌و سوتەمەڕو ٥ (أرض ساريتٌ): زەوی سوتەمەڕو ٥ **اَلسِّبْرِيتُ**: بەمانا (اَلسَّبْرات)دێ ٥ (هي سبريتة).٥ **سَبْرَجَ على الأمر**: كارەكەی ئاڵۆز كرد ٥ **سَبْرَدَ شعرَهُ**: مووەكانی تاشین ٥ **سَبْسَبَ الرجلُ**: پیاوەكە بەهێواشی ڕۆیشت ٥ **سَبْسَبَ الماءَ**

والبولَ: ئاوەکە یان میزەکەی ڕژاند، ڕەوانی کرد ◊ تَسَبْسَبَ الماءُ: ئاوەکە جاری بوو ◊ **السَّبْسَبُ**: سارای کاکی بەکاکی.

سَبَطَ سَبْطاً: خاو بوو، نەرم بوو.

سَبُطَ الشعرُ: قژی خاوو نەرم بوو، دەشگوترێ: (هو سبط الجسم): قەدو بالای ڕێکو پێکو ئەندامی جوانن ◊ **أَسْبَطَ**: لەترسان بێدەنگ بوو ◊ سەری شۆڕ کردوو چاوی لەزەوی ژەنین ◊ لەشی داهێزاو گورجو گۆڵ نەبوو ◊ **أَسْبَطَ** بالأرض: بەزەوییەوە نووساو ڕاست نەبووەوە، بەهۆی نەخۆشی یان زەبر وێکەوتنەوە کەوتە سەر جێو هەڵنەستا ◊ أَسْبَطَ في النوم: چاوی لێکنان ◊ (أَسْبَطَ عنه): لێی بێ ئاگا بوو ◊ **سَبَّطَتْ بولدها**: پێش کامڵ بوون منداڵەکەی لەبارچوو ◊ **السَّابَاطُ**: هەڵاشێکە لەسەر دوو دیوارو بەژێر یا ڕێگای کراوە هەیە ◊ **سَبَاطِ**: لەرزو تا ◊ **السُّبَاطة**: ئەو گەندە موو پرژو پاڵەیە کە لەکاتی سەر شانەکردن دا دەکەوێتە خوار ◊ سەرانگوێلك ◊ هێشوی خورما کە دەنکە خورماکانی پێوەبن ◊ **السَّبِطُ**: پیاوێکە کە بالابەرز بێ، درێژ بێ ◊ قژی خاو ◊ بارانی بەردەوام.

سَبُطَ اليدين: سەخی سروشتە ◊ (سبط الأصابع): قامکی درێژن.

سَبُطَ الجسم: جەستە ڕێکو پێکە، دەشگوترێ: (امرأة سِبطة الخَلْق): ئافرەتێکی نەرمو نیانو ناسکە ◊ **السَّبَطُ**: درەختێکە لقو پۆپی زۆرنو یەك قەدی هەیە ◊ **السِّبْط**: کوڕەزاو کچەزا ◊ لەناو جولەکەش دا وەکوو پێکهاتەی خێڵو هۆزی ناو عەرەب وەهایە ◊ **السَّبْطَانَة**: تاپڕو ساچمەزەن ◊ تفەنگێك کەڕاوی باڵندەی پێ بکرێ ◊ **اسْبَطَرَّ**: ڕاکشا ◊ درێژبوو، دەگوترێ: (اسْبَطَرَّت الذبيحة): کوشتییەکە دوای سەربڕینی ڕاکشاو درێژ بوو ◊ **اسْبَطَرَّ البلادُ**: وڵات ئارام بوو ◊ **السِّبَطْرُ**: پیاوی زیرەکو کۆڵنەدەر لەکارو پیشەی خۆی ◊ درێژ، دەگوترێ: (شَعْرٌ سِبَطْرٌ): قژێکی درێژی خاو ◊ هەروا بەمانا تیژ ڕۆو گورجو گۆڵ دێ، دەگوترێ: (جمل سِبَطْرٌ) و (أسد سِبَطْرٌ): واتە لەکاتی بازدان دا جەستەی درێژ دەبێ ◊ **السِّبَطْرَةُ**: ئافرەتی جەستە گەورەو کەتە ◊ **السِّبَطْرَى**: ڕۆیشتنێکە لارو لەنجەی تێدایە ◊ **السَّبَيْطَرُ**: درێژ.

سَبَعَ القومَ سَبْعاً: بوو بەحەوتەم کەسی خەڵکەکە بەنەو ژمارەی خەڵکە کەبوو بە حەوت، دەگوترێ: (هو سابع ستة): ئەو ژمارە حەوتە حەوتی دوا شەش ◊ هەروا مانای ئەوەدەگەیەنێ کە حەوتیەکی ماڵەکەی لێ وەرگرتوون.

سَبَعَ الحبلَ: حەبلەکەی بەحەوت لۆ بادا.

سَبَعَ الذئبُ الغنمَ: گورگەکە حەوتی لەجەلەبە مەڕو بزنەکان خنکاند.

سَبَعَ فلاناً: فلانکەسی ترساند، ڕەخنەی لێگرتو جنێوی پێدا.

سُبِعَ المولود: منداڵەکە سەری تاشراو حەوتەمی بۆکرا ◊ **سُبِعَتِ** البقرةُ الوَحْشِيةُ: درندە بێچوی مانگا کێوییەکەی خوارد ◊ **أَسْبَعَ القومُ**: خەڵکەکە بوونە حەوت کەس ◊ درندە کەوتە ناو ئاژەڵەکانیانو لێی خواردن ◊ **أَسْبَعَتِ الحاملُ**: ئافرەتە سکپڕەکە بەحەوت مانگی منداڵی بوو ◊ **أَسْبَعَ الطريقُ**: ڕێگاکە درندەی زۆر بوو.

أَسْبَعَ إِبْنَـهُ: منداڵەکەی دا بەدایەن شیری بداتێو بەخێوی بکا ٥ **سَبَّعَ العَمَلَ:** حەوت جار کارەکەی ئـەنجام دا ٥ یـان دوچـەندانەی کـردوە، دەگوترێ: (سَبَّعَ الإناءَ): حەوت جار قاپەکەی شت ٥ (سَبَّعَ اللهُ لكَ الأجرَ): خودا حەوت هێنـدەی پاداش دایـەوە یـان پاداشی بـۆ دوچەندانە کرد ٥ هەروا دەگوترێ: (سَبَّعَ عند إمرأته): حەوت شەو لای ژنەکەی مایەوە ٥ **سَبَّعَ الحامل:** ئافرەتەکە بەحەوت مانگی منداڵەکەی بـوو ٥ **سَبَّعَ القومُ:** خەڵـکەکە ژمارەیـان بـوو بەحـەوت سـەد کـەس، لـە حـەدیـثدا هـاتووە دەفەرموێ: (سَبَّعَتْ سـلیم یـوم الفـتح): هۆزی سولەیم رۆژی فەتح حەوت سەد کەسیان ئامادە بوون بۆ رزگار کردنی مەککە ٥ **إسْتَبَعُوا:** بوون بە حەوت ٥ **الأسبوع من الأيام:** هەفتە ٥ کە بۆ تەوافکردنی کەعبە، گوترا مەبەست حەوتجار سـوڕانەوەیە بـە دەوری کەعبـەدا ٥ **السَّابِعُ:** ژمارەی نێوان شەش‌و هەشت، دەگوترێ: (هو سابِعُ سبعة): یەکێکە لەژمارەکانی حەوت ٥ **السُّبَاعي:** حەوت سوچ، حەوت لا ٥ (رجل سُباعي البدن): پیاوێکە جەستە تەواو (ثوب سُباعِيٌّ): قوماشێکە حەوت مەترە، حەوت بستە ٥ **السَّبُعُ:** درندە، هەردەعبایەك چنگ‌و نینۆکی هەبن‌و پەلاماری ئادەمیزادو ئاژەڵ بداو نێچیری بکا وەکوو شێرو گورگ‌و پڵینگ ٥ **السُّبُعُ:** بەشێکە لەحەوت بەش ٥ **السُّبْعَةُ:** ژمارەیەکە بۆ نێرینە بەکاردێ ٥ **السُّبُعَةُ:** بێچوە شێر ٥ **السُّبُوعُ:** هەفتە ٥ **السَّبِيعُ:** بەمانا (السُّبُع)دێ ٥ **المُسَبَّعُ:** لەزاراوەی ئەندازیاری دا قەبارەیەکی حەوت سوچە ٥ **المَسْبَعُ:** شوێنێك درندەی لێ هەبێ ٥ **المُسْبَعُ:** بەناز پەروەردەو ژیان نەرم‌و نۆڵ ٥ منداڵە ساوایەك دایکی بمرێ‌و ئافرەتێکی تر شیری پێ بداو بەخێوی بکا ٥ منداڵی زۆڵ ٥ منداڵی باوك نەناسراو ٥ منداڵێك بەحەوت مانگی لەدایك ببێ ٥ **المَسْبَعَةُ:** زەوییەك درندەی زۆربن.

سَبَغَ الشَّيْئُ: شتەکە تەواو بوو ٥ درێژ بوو، بەرفراوان بوو، زۆر بوو ٥ **أسْبَغَ الفارسُ:** سوارەکە زرێی پان‌و پۆڕی لەبەرکرد، دەگوترێ: (أسْبَغَ ثوبَهُ): کراسەکەی پان‌و پۆڕ کرد ٥ (أسْبَغَ وضوءَهُ): بەرێك‌و پێکی دەستنوێژی گرت‌و ئەندامەکانی جوان شت ٥ (أسْبَغَ لـه في النفقة): بە تێرو پری نەفەقەی کێشا ٥ (أسْبَغَ اللهُ عليك في النعمة): پەروەردگار نازو نیعمەتی بەسەردا رشتی ٥ **التَّسْبِغَةُ:** (تسبغة الخوذة): ئەو قەیتان‌و قۆپـچەو ترەقـەو شـتانەیە کـە ئەڵقـەکانی زرێیەکەی پێ قایم دەکرێ لەمل دا ٥ **سَبَقَه الى الشَّيْئِ سَبْقاً:** پێشی کەوت، دەگوترێ: (سَبَقَ الفَرَسُ في الحلبة): ئەسپەکە لەمەیدانی غار غـارێن دا پـێش ئەسـپەکانی تـر گەیـشتە مەبەست.٥**سَبَقَ** على قومه: لەپیاوەتی‌و شکۆمەندیی دا پێش هۆزو ئەتەوەکەی کەوت ٥ (سُبِقَ على الأمر): لەکارەکەدا تێشکا ٥ **أسْبَقَ القَوْمُ الى الأمر:** خەڵـکەکە بەپەلەو لێبڕانـەوە بۆکارەکە چون ٥ **أسْبَقَ الرأيَ:** لەسەر ڕایەکەی سور بوو بەبێ لێ وردبونەوەو بێ سێ‌و دوو ٥ **سَابَقَ الى الشَّيْئِ مُسَابَقَةً وسِباقاً:** پەلەی کرد بۆلای شتەکە.٥**سَابَقَ بين الخيل:** ئەسپەکانی خستنە غارکردن‌و سوارەکانیان بەسەریانەوە بوون، سەیری کرد بزانێ کامیان پێش دەکەوێ ٥ **سَابَقَ فلاناً:** پێشبڕکێی لەگەڵ فلانکەس دا کرد ٥ **سَبَّقَ:** پێشکەوتنی بەدەست هێنا ٥ **سَبَّقَ بين الخيل:** بەمانا (سابق)دێ ٥ **سابقت الشاةُ**

وەرها: مەرەكە پێش وەخت بێچووەكەی بوو ٥ **سابق الطيّ الجارح**: حەبلێكی سیرمەی لەقاچی باڵندەكە كردو بەستیەوە ٥ **إستَبَقُوا الى كذا**: خەڵكەكە پێشبڕكێیان كرد بۆلای ئەو شتە ٥ **إستبقوا الطريق**: لەڕێگاكە لای دا ٥ **تسابقوا**: بەمانا (استبقوا) دێ ٥ كێبڕكێیان كرد ٥ **السَّابِقُ**: كەسێك دەست پێشخەر بێ بۆ كاری چاكە ٥ **السَّابِقَةُ**: پێشبڕكێ لە ڕۆیشتن‌و شتی تر دا ٥ دەست پێشخەری لەشت دا، دەگوترێ: (لَهُ في هذا الأمر سابقة): لەم ئیشەدا پێش كەسانی دی كەوتووەو تێیدا كارامایە ٥ لەیاسادا بریتییە لەتاوانێك كەسێك دەیكاو لەسەری تۆمار دەكرێ ٥ هەڵس‌و كەوتێكی ڕێكو پێكەو تازە قەڵلایەو دەكرێتە نموونەو سەرەمەشق ٥ **السَّابقات**: ئەسپ ٥ **السِّبَاقُ**: قەیدو حەبلی لەسیرمەو شتی قایم قاچی باڵندەی بەهێزو دڕندەی پێ دەبەسترێ ٥ **سِبَاقَ الخيل**: ئەنجامدانی پێشبڕكێ لەمەیدانی غار غارێن دا ٥ **السَّبَّاقُ**: كەسێك زۆر جار پێشكەوتن بەدەست بێنێ ٥ **ألسَّبَقُ**: ئەوشتەی گرەوی پێشبڕكێكەی لەسەردەكرێ یان شوێنی پێشبڕكێكە.

سَبَكَ المَعْدِنَ سَبْكاً: مەعدەنەكەی تواندەوەو پاڵفتەی كردو خشت‌و خاڵی لێ دوور خستەوەو لەقاڵبی دا، دەشگوترێ: (سَبَكَت التجارب فلاناً): ئەزموون‌و تاقیكردنەوە فلانكەسی لەبۆتە داوەو قاڵی كردوە ٥ **سَبَّكَ المَعْدِنَ**: بەمانا (سَبَكَهُ)دێ ٥ **إنْسَبَكَ**: لەقاڵب درا ٥ **السِّبَاكَةُ**: پیشەی ئاڵتوون‌و مس توانەوەو شتی واو لەقاڵب دان ٥ **السَّبَّاكُ**: ئەو كەسەی مەعدەنەكان دەتوێنێتەوەو لەبۆتەیان دەداو دەیانكاتەوە بەقاڵب ٥ هەروا ناوە بۆ ئەوكەسەی بۆری بەلوعە لەناو خانوو باڵەخانە لێك دەداو دەیانبەستێ ٥ **ألسُّبِيكَةُ**: قاڵبە ئاڵتوون قاڵبە زیو قاڵبە رەصاص‌و شتی وا ٥ هەرپارچە مەعدەنێكی مەیلەو درێژو لەقاڵب دراو ٥ **ألمَسْبَكُ**: ئەو شوێنەی مەعدەنەكانی تێدا لەقاڵب دەدرێ ٥ **ألمَسْبَكَةُ**: ئەو قاڵب‌و ئامێرانەی ئاڵتوون و زیوو مەعدەنە تواوەكانی تێدا لەقاڵب دەدرێ.٥**إسْبَكَرَّ الشَّيْءُ**: شتەكە درێژ بوو، دەگوترێ: (إسْبَكَرَّ النبتُ واسْبَكَرَّ الشَّعْرُ): ڕووەكەكە بەرز بۆوە، قژەكە درێژ بوو ٥ **اسْبَكَرَّ الشباب**: گەنجییەكەی كامڵ بوو چاك پێگەیی ٥ **إسْبَكَرَّ النَّهرُ**: چۆمەكە ڕەوان بوو، ئاوەكەی ڕۆیی ٥ **أسْبَلَت الطريق**: ڕێگاكە قەرەباڵغ بوو خەڵكی زۆر پێدا ڕۆیی ٥ **أسْبَلَ الزَّرْعُ**: كشتوكاڵەكە گوڵی دا (أسْبَلَ السماءُ): ئاسمان بارانی باراند (أسْبَلَتْ العين): چاو فرمێسكی ڕشت، (أسْبَلَ عليه): زۆری قسە لەسەر كرد ٥ (أسْبَلَ الشَّيَ): شتەكەی بەرەڵلا كردو شلی كردەوە، دایدایەوە ٥ **سَبَّلَ الشَّيْءَ**: شتەكەی كردە موڵكی هەموانی، وەقفی گشتی لەڕێگەی خودادا ٥ **الأسْبَلُ**: سمێڵ درێژ یان ڕیش درێژ ٥ **ألسَّابِلُ**: (طريق سابِلُ): ڕێبازێكە خەڵكی پێدا تێپەڕ دەبێ.٥**الاسَّابِلَةُ**: ڕێگایەك خەڵكی پێدا دەڕوا، دەگوترێ: (سبيل سابلة): ڕێبازێكە خەڵكی پێدا دەڕوا ٥ **ألسَّبَلُ**: بارانی بەخوڕەم ٥ گوڵی ڕووەك ٥ دەردێكە توشی چاو دەبێ پەردەیەكی تەنكی وەكوو تەندراوی جاڵجاڵۆكە خەتخەتی سور لەناو چاو پەیدا دەبێ ٥ پۆشاكی درێژ ٥ كراسی ئاودامان ٥ **السُّبْلاءُ**: ئافرەتێكە لەژوور لێوی سەرەوەی مووی لێ ڕوابێ ٥ چاوێك برژانگی درێژ بێ ٥ **ألسُّبُلَةُ**: (سَبَلَة الزرع): گوڵی ڕووەك، گوڵە گەنم‌و جۆ ٥

(سَبَلَةُ الرجـل): ئـەو كەوانەيـەی لەناوەڕاستی لێوی سـەرەوە ٥ قـەراخی سمێڵ ٥ لای خـواروی ڕیش ٥ (سَبَلَةَ الإنـاء): سـەری قـاپ، دەگـوترێ: (مَلَأَهُ الى سَبَلَتِهِ): تـا سـەر قاپەكەی پـڕی كـرد ٥ (جَـرَّ فـلان سَـبَلَتَهُ): فلانـكـەس پۆشاكە زێـدەو شۆڕبووەكەی ڕاكێشا ٥ (جاء وقـد نـشر سَـبَلَتَهُ): هات هەڕەشەی كـرد ٥ (هو أصْهَبُ السَبَلَة): ئـەو دوژمنـە ٥ السَّبِيلُ: ڕێـگا ٥ هۆكـارو سـەبەب ٥ هـەروا بـەمانا فـێڵ‌و تەڵەكـە دێ ٥ سبيل الله: جیهـــادو تێـــكۆشان لەڕێـــگەی خـــودادا ٥ حـەجكردن ٥ هەوڵـدان بـۆ فێربـوونی عـیلم‌و زانیـــاری ٥ هەرشتێـــك خـــودا فـــەرمانی بەئەنجامـدانی كردبێ لـەكاری خێـرو چـاكە ٥ بـەزۆری بـەمانای جیهـاد بـەكاردێ ٥ هـەروا بەمانا حـەرەج‌و عەیبـە دێ، دەگـوترێ: (لـيس علي في كذا سبيل) ٥ بەمانا بەڵـگەو دەلیـل دێ، دەگوترێ: (ليس لك علي سبيل).

إبـن الـسبيل: كەسێـكە ڕێبواربـێ‌و پێداویـستی گەڕانەوەی بـۆ شـوێنی خـۆی دەسـت نەكـەوێ ٥ السَّبَنْجُونَةُ: فەروەو باڵتۆی دروستكراو لەكـەوڵی ڕێـوی ٥ ڕیوایـەتكراوە حەسـەنی كـوڕی عـەلی فەروەیـــەكی لـــەوجۆرەی هـــەبوو لـــەكاتی نوێـژكردن دا لەبـەری نـەدەكرد ٥ السَّبَنْـتَةُ: قارغۆنی دواوەی شەمەندەفەر.

سَبِهَ سَبَهاً: عـەقڵی نـەما، شێت‌و گێل بـوو لەبـەر پیری، دەگوترێ: (هو مَسْبوه).

سَبَّهُ: بەمانا (سَبِهَ)دێ ٥ زمانی كراوەیە ٥ السَّباهي: (رجـل سـباهٍ): پیاوێـكە لەبـەر پـیری عـەقڵی نەماوە ٥ السُّبَهُ: خۆ بـەزلزان ٥ السُّباهية: خـۆ بـەزلزان ٥ السَّبَهْلَلُ: پیـاوی بێعـەقڵ‌و هـیچ نەبوو، هیچ لەبارا نەبوو ٥ پیاوی تـەڕ دەمـاخ‌و لـەخۆ ڕازی‌و لوتبـەرز ٥ هەوڵـدەر بـۆ شـتی بێهودە، دەگـوترێ: (يمشي سَـبَهْلَلاً): دێ‌و دەچـێ بەبێ ئەوەی سودێـكی دەسـت بكـەوێ ٥ كارێـك كەهیچ سودێكی لـێ چاوەڕوان نەكرێ ٥ هـەروا دەگوترێ: (ذهب أمـره سَـبَهْلَلاً): هەوڵدانەكـەی بـێ سـوود بـوو ٥ السَّبَهْلَى: خـۆ بـەزلزان‌و لارو لەنجەكار.

سَـبَى عَـدُوَّهُ سَـبْياً وسِـباءً: دوژمنـی دیـل كـرد، دەشـگوترێ: (سَـبَتْه الغانيـــة): قـــەدبارێك‌و چاوجوان دیلی كرد.

سبى الخَمْرَ: لەوڵاتێكەوە شەرابی برد بۆ وڵاتێكی تر.٥ سَبَى الماءَ: زەوی هەڵكۆڵی تا گەیشتە ئـاو ٥ سَباهُ اللهُ وأبعدهُ: خودا نـەفرینی لـی كـرد ٥ خـودا نـەفرینی لـێ بكـا ٥ استباهُ: بـەمانا (سَباه)دێ ٥ تسابى القومُ: خەڵكەكە هەندێكیان هەندێـكیانیان دیـل كـرد ٥ تَـسَبَّى لـه: خـۆی لاخۆشەویـست كـردو مامەحەمـەی بـۆ كـرد ٥ السَّابِياءُ: پـزدان ٥ ئـاژەڵ‌و بـەرو بـوومی‌و زۆر بونیـان زۆر بـونی مـاڵ‌و پیـاوی تێـكۆشەرو جـەنگاوەر ٥ (ك: سـوابِيّ) ٥ السِّبَاءُ: ئـەو دارو جـیلكەو جـەوێڵەیە ئـاو لەوڵاتێـكەوە دەیبـا بـۆ وڵاتێـكی تـر ٥ ألـسَّبْيُ: دیـل كـراو ڕفێنـراو ٥ بەزۆری بۆ ئافرەت بـەكار دەهێنـدرێ لـەو ڕووەوە دڵ ڕفێـنن یـان خۆیـان بـێ دەسـەڵاتن‌و دەڕفێنـدرێن ٥ ألـسَّبِيُّ: دیـل كـراو، ڕفێنـدراو چ پیـاو بـێ چ ئـافرەت بـێ ٥ الـسِّبَاءُ: توێـژی مارپێـستی مـار ٥ الـسَّبِيَّةُ: دوڕو گەوهـەر كەمەلـەوان لـەدەریا دەری دێنـێ.٥ السَّاتُّ: شەشەم، دەگوترێ: (جاء فلان ساتّاً): فلانـكـەس بەپلەی شەشـەم هـات ٥ السِّتُّ: شـەش ژمـارەی نێـوان پێـنج‌و حـەوت ٥ بـۆ مێینـە بـەكاردێ دەشكرێتە وشەی ڕێزدانان بۆ ئافرەت دەگوترێ

(ســت فاطمــة، ســت رقيــة، ...هتــد) ٥ **السِتَة**: ژمارەی شـەش بـۆ نێرینـە بـەکاردێ ٥ **السِتُّون**: ژمارەی شەصت ٥ شەش جار دە ٥ بۆ نێـرو مـێ بـەکاردێ ٥ **سَـتَرَهُ سَـتْراً**: شـاردیەوە ٥ سـاتره العداوة: دوژمنایەتیەکەی بۆ ئەو دەرنەخست ٥ **إستَتَرَ**: داپۆشی ٥ **إنْـسَتَرَ**: بـەمانا (إسـتتر)دێ ٥ **تَسَتَّرَ**: خۆی شاردەوە، دەگوترێ: (تَـسَتَّرَ عليـه): لێی شاردەوە ٥ **الإسْتَارُ** (من العدد): ژمـارە چـوار دەگەیـەنێ ٥ هـەروا کێشی چـوار مثقـاڵو نیـو دەگەیەنێ ٥ **إسْتَارُ القوم**: چوارەمی قەومەکەیە ٥ هـەروا بـەمانا عـەقڵو شـەرمو حـەیا دێ ٥ **السِّتَارُ**: داپۆشـەر، پەردە ٥ پـەردەی پەنجـەرەو دەرگا ٥ **السِّتَارَةُ**: بـەمانا (السِتار)دێ ٥ **السِّتْـرُ**: بـەمانا (السِّـتار)دێ ٥ بـەمانا عـەقڵو شـەرمو حـەیا دێ ٥ **السُّـتْرَةُ**: بـەمانا (السِّـتَار)دێ ٥ **السِّتِّيُ**: کەسێـکە حـەزی لەشـتی نهێنـی بـێو سرپۆش بێ ٥ داوێنپاک ٥ درەختێك لقو پۆپی زۆربـێ ٥ **المُسَتَّرَةُ** (جاريـة مُـسَتَّرَةُ): کـچۆڵەیەکی کـەژاوە نـشینو پـارێزراوە وەکـوو دوڕی نـاو صـەدەف وایـە ٥ **المَسْتُور**: داوێنپـاکو خـاوێن ٥ کەسێك حاڵو وەزعـی لای خەڵـك دیارنـەبێ ٥ **السُّتُوق**: پارەی ستۆكو تـەزویر ٥ پـارەی قـەڵب ٥ **المُـسْتَقَةُ**: ئامێرێـکە پێـی لەسـازو سـەمتور دەدرێ.

سَتَلَ القومُ سَتْلاً: خەڵکەکە بەرێز یەك لەدوا یەك هاتنە دەرەوە.

سَـتَلَ اللؤلـؤةَ: دەنکـە لولوئـەکان یـەك یـەك لەبنەکـەیان کەوتنـە خـوارەوە ٥ **سَـتِلَهُ سَـتْلاً**: شوێنی کەوت ٥ **سَاتَلَ**: شوێنی کـەوت ٥ **تـسَاتَلَ**: بەمانا (سَـاتَلَ)دێ ٥ **سَـتَالَةُ الشَّيْئ**: جۆرە پـرو پوچەکانی شت ٥ **السُّتَلُ**: باڵندەیەکە لەپێری (الـصقريات) گـەورەترین باڵندەیـە لـەڕوی قـەبارەوە، چـونکە درێـژی باڵـەکانی لـەکاتی کردنــەوەیان نزیکــەی ســێ مــەتر دەبــن ٥ لەشوێنی چیاو شاخو کـەژدا دەژی ٥ **المَـسْتَلُ**: ڕێگەی تەنگەبەر ٥ **سَـتَهَهُ سَـتَهَا**: دوای کـەوتو لـێ نابێتەوە، هەمیشە بەدواوەیەتی.

سَتِهَ سَتَهاً: سمتی زل بوون ٥ (فهو أسته وهي ستهاء) ٥ **الإسْتُ**: سمت ٥ جارێکوایش دەبـێ مەبەسـت خــودی کــونی پاشــەوەیە ٥ (ك: أســـتاه) ٥ بەخەڵکانی خوێڕیو هەتیوەچە دەڵێن: (سْتَاه) ٥ **أسـت الـدهر**: ئـەوەڵی ڕۆژگـار ٥ ابـن استها: کوڕی کۆیلەو دایك نەمەتە ٥ منداڵی زینا.

سَجَّ بَطْنُهُ سَجّاً: گورونکەی توش بوو ٥ سکی چوو.

سَجَّ الطائرُ: باڵندەکە ناوسکی خۆی دانا.

سَجَّ بسَلْحِهِ: جیقنەی ڕونی کرد.

سَجَّ سَطْحَهُ: بەقوڕی شل سەربانەکەی سواخ دا.

سَــجَّ الحـائطَ: دیوارەکـەی سـواخ دا ٥ **الـسَّجَاجُ**: ماستاوی زۆر ڕون ٥ **السَّجُ**: دەگوترێ: (أخـذه في بطنه سَجُ): سـکی چـوو ٥ **المِسَجَّةُ**: مـالنج، ماڵە؛ ئامێرێــکە قــوڕو گــەچو شــتی وای پــێ بــڵاو دەکرێتەوە.

سَجَعَ له بشيئ مـن الكـلام سَـجْعاً: بەتـەعریـضو توانج مانایەکی ئاڕاستە کرد.

سَـــجَاحِ: نــاوی ژنێکــی تەمیمییـــە لافــی پێغەمبــەرێتی لــێ دە دا، هاوســەرو هــاوەڵی موسەیلیمە بوو.

السُّجَاحُ: بەرامبەر.

السُّجُحُ من الطريق: ناوەراستی ڕێگا ٥ ڕیزو تەناف ٥ دەگوترێ: (بنـوا بيـوتهم علـى سُـجُح واحـد): خانووەکانیـان لـەرێزی یـەك دروسـت کـردون.

السُّجْحَةُ: سروشتو رەوشت.

السَّجِيحُ: نەرمو شل، ئاسان ◊ دەگوترێ: (خُلُقٌ سَجِيح): رەوشتی نەرمو نیان.

السَّجِيحَة: بەمانا (السُّجْحَةُ)دێ.

سَجَدَ سُجوداً: چووە سوژدە ◊ ملکەچ بوو ناوچاوانی خستە سەرزەوی.

سَجَدَتْ السفينةُ للريح: کەشتییەکە بەگوێرەی بایەکە مەیەلانی کرد.

سَجِدَتْ رجلُهُ سَجَداً: قاچی هاوسا ◊ **أَسْجَدَ**: سەری دانەواند چووە رکوع ◊ (أَسْجَدَ الرَّجُلُ) پیاوەکە بە تێلەی چاو زۆری بۆ روانیو درێژەی بە تەماشاکردنەکە دا ◊ **السَّاجِدُ**: دەگوترێ: (فلان ساجد المنخر) فلانکەس ملکەچو زەلیلو فەرمانبەرداره ◊ **السَّاجِدَةُ**: مێینەی (السَّاجِدَ) دەگوترێ: (عين ساجدة) چاوەکە پرتە پرتیەتی، چاوەکە فرە فرپەتی ◊ دەشگوترێ: (نخلة ساجدة) دار خورمایەکی قەد خوارو خێچە ◊

السَّجَّادُ: کەسێك زۆر سوژدە بەرێ ◊ **السَّجَّادَة**: بەرماڵ، فەرشێکی بچوکە نوێژی لەسەر دەکرێ ◊ شوێنکەی سوژدە بردن بەناو چاوانەوە ◊ **الْمَسْجَدُ**: ناوچەوان ◊ (الْمَسَاجِدُ من بدن الانسان) ئەو ئەندامانەی لەکاتی سوژدە بردندا بکەونە سەر زەوی کە بریتین لە ناوچەوانو لوت دوو بەری دەستو هەر دوو کەشکە ئەژنۆو هەردوو چاوە قامکی قاچ ◊ **الْمَسْجِدُ**: مزگەوت ◊ شوێنی نوێژی موسوڵمانان ◊ **الْمَسْجِد الحرام**: مزگەوتی کەعبە ◊ **الْمَسْجِد الأقصى**: مزگەوتی قودس ◊ **الْمِسْجَدَة**: بەرماڵ.

سَجَرَ سَجْراً وسُجوراً: پربوو (سَجَرَ الاناءَ) قاپەکەی پرکرد ◊ (سَجَرَ الشِعرَ) شیعرەکەی بەتاك قافیەیی نەگوت.

سَجَرَ الماءَ في حلقه: ئاوی رژاندە قورگیەوە.

سَجَرَ التنور: تەندورەکەی پرکرد لە سوتەمەنیو گەرمی کرد.

سَجَرَ الرَّجُلُ الكلْبَ: پیاوەکە قلێتەی کردە ملی سەگەکە ◊ **سَجِرَتْ عَيْنُهُ سَجَراً وسُجْرَةً**: سپێنەی چاوی کەمێك سوری تێدایە ◊ (فهي سَجْراءُ) بە خاوەنی چاوەکەش دەگوترێ ◊ **سَاجَرَهُ**: هاورێیەتی کردو ئەمەکو وەفای لەگەڵدا نواند ◊ **سَجَّرَ الاناءَ ونحوه**: قاپەکەی پرکرد ◊ **سَجَّرَ الماءَ**: ئاوەکەی هەڵقوڵاند فیچقەی کرد ◊ **سَجَّرَ الشِعْرَ**: شیعرەکەی تاك قافیەو قافیە جودا خوێندەوە یان بە هەردوو شێوەکە شیعری دانا ◊ **سَجَّرَ الكَلْبَ**: قلێتەی لە ملی سەگەکە کرد ◊ **إنْسَجَرَ**: پری کرد (إنْسَجَرَ الشِعرَ) شیعرەکەی بە قافیەی جیا جیا دانا، خوێندییەوە ◊ **إنْسَجَرَ في السَّيْرِ**: لە رۆیشتندا بەردەوام بوو ◊ **الأَسْجَرُ**: لێڵ ◊ دەگوترێ: (غدير أسْجَرُ) گۆلاوێکی لێڵە، ئاوەکەی قوراوێکی مەیلەو سورە ◊ **السَّاجِرُ**: لافاو ◊ الساجور: قلێتە دەکرێتە ملی سەگ ◊ **السَّجْرُ**: چاوگەو بەکاردەهێندرێ بۆ گرمەی هەور ◊ دەگوترێ: (بئرٌ سَجْرٌ) بیرێکە پرە لە ئاو ◊ **السُّجُورُ**: دارو چیلکەو چەوێڵ کە ئاگری پێ دەکرێتەوە ◊ **السَّجِيرُ**: دۆستی گیانی بەگیانی ◊ **الْمِسْجَرُ**: کۆڵەوەژ ئەو دارەی ئاگری تەندوری پێ خۆش دەکرێ ◊ **الْمِسْجَرَة**: بەمانا (الْمِسْجَرُ) دێ ◊ **الْمَسْجُورُ**: هەڵایساو هەڵگیرساو ◊ پر.

سَجِسَ سَجَساً: لێڵ بوو رەنگی گۆرا.

سَجِسَ الماءُ: ئاوەکە لێڵو قوراو بوو ◊ **سَجَّسَ الإبطُ والماءُ**: بن هەنگڵی بۆنی کرد، ئاوەکە بۆگەن بوو ◊ **سَجَّسَ الماءَ**: ئاوەکەی لێڵ کرد ◊ **السَّاجِسِيُّ**:

(كبش ساجسي) مەڕێکی سپی زۆر سپیو خوریەکەشی زۆرە.
اَلسَّجَسُ: لێڵو گۆڕاو ٥ السَّجِيسُ: هەرگیزاو هەرگیز ٥ دەگوترێ: (لا أفعله سجيس الليالي أو سجيس الليالي والأيام أو سجيس الدهر) مەبەست ئەوەیە قەت ئەوە ناکەم ٥ اَلسَّجْسَجُ: (يوم سَجْسَجٌ) ڕۆژێکی کەشو هەوا مام ناوەندییە نەساردەو نەگەرمە ٥ (ظل سَجْسَجٌ) (وأرض سَجْسَجٌ) زەوییەکە نە نەرمەڵانە نە ڕەقو پتەوە ٥ یان زەوییەکی پانو بۆرە ٥ سَجَعَت الحمامة والناقةُ سَجْعاً: کۆترەکە بەیەك شێوە خوێندی ٥ حوشترەکە بەیەك شێوە باڕاندی.
سَجَعَ فلان: فلانکەس بە شێوەیەك قسەی کردن ڕستە کانی وشەکانی سەرەوایان هەبوو وەکوو شیعر ٥ دەشگوترێ: (سَجَعَ الكلامَ وسَجَعَ به) قسەکانی سەرەوادار کردن.
سَجَعَ له: قەصدی ئەوی کرد.
سَجَعَ فلان في سيره: فلان مامناوەندیو ڕاستاڵ بوو لە مەبەست لای نەدا ٥ سَجَّعَ الكلامَ وسَجَّعَ فيه: قسەکانی بەشێوە سەجع کردن شێوازی سەجعی لە قسەکانیدا پەیڕەو کرد ٥ الأُسْجُوعَةُ: قسەی سەجع دار، ڕستەی سەرەوادار ٥ السَّاجِعُ: دەگوترێ: (ناقة ساجعة وساجع) حوشترێکی وەهایە لەیەك شێوە دەباڕێنێ ٥ دەمو چاوی ڕێكو پێك ؛ ڕوخسار جوانو قۆز ٥ السَّجْعُ: قسەکردن بەشێوەیەك ڕستەکان سەرەوایان هەبێ بەلام بێ کێش بن ٥ السَّجْعَةُ: پارچەیەك لە کەلامی سەرەوادار ٥ اَلْمَسْجَعُ: مەبەستو ڕێڕەو
سَجَفَ البيت سَجْفاً: حەصیرو شتی وای خستە سەر سەقفی خانوەکە ٥ أَسْجَفَ الليلُ: شەو تاریك بوو ٥ أَسْجَفَ البَيْتَ: حەصیرو تامانو قەفەزاژی خستە سەر سەقفی بانەکە ٥ أَسْجَفَ السِّتْرَ: پەردەکەی دادایەوە ٥ السِّجَافُ: پەردە ٥ ئەو نەخشو ئەتەمینو پەراوێزەیە بە دامێنی کراسەوە دەلکێندرێ ٥ السِّجَافَةُ: پەردە ٥ السِّجْفُ: دوو پەردە لێك نزیك بنو بەتاڵایی یەکیان لە نێواندا بێ ٥ السُّجْفَةُ: ساتێك لە شەو ٥ اَلسُّجُقُ: ڕیخۆڵە بە پارچە گۆشتو بەز داپۆشرێ.
سَجَلَ به سجلاً: لە بەرزییەوە فڕێی دایە خوار.
سَجَلَ الشَّيْءَ: شتەکەی یەك لەدوای یەك نارد.
سَجَلَ الماءَ: ئاوەکەی لە بەرزییەوە بەسەردا هەڵڕژان.
سَجَلَ السورة أو القصيدة: سورەتە قورعانەکە یان چامە شیعرەکەی بێ پسانەوە خوێندەوە ٥ أَسْجَلَ فلان: فلانکەس خێرو بێری زۆر بوو ٥ أَسْجَلَ الحوض وغيره: حەوزەکەی پڕکرد ٥ أَسْجَلَ فلاناً: دۆڵچەیەك یان دوو دۆڵچەی دا بە فلانکەس ٥ یان زۆر عەتاو بەخششی پێدا ٥ أَسْجَلَ له: نامەیەکی بۆ نووسی ٥ أَسْجَلَ الشَّيْءَ: شتەکەی نارد، دەگوترێ: (أسجل البهمة مع أمها): بەرخۆڵەکەی لەتەك دایکیدا نارد بۆ کێو ٥ أَسْجَلَ الكلامَ: قسەکانی بەرەوانیو بێ ڕاوەستان ئاراستە کردن ٥ ڕێگەی پێدا قسەکانی خۆی بڵێو ڕای خۆی دەربڕێ ٥ أَسْجَلَ الأمرَ: کارەکەی بۆ بەرەوا زانی ٥ (هذا أمر مُسْجَلٌ): کارێکە بۆ هەموو کەس ڕەوایە ٥ أَسْجَلَ الناسَ: وازی لە خەڵکەکە هێنا ٥ ساجَلَهُ: بەرامبەری وەستاو شانازی بەسەردا کرد ٥ سَجَّلَ: سیجلەکەی نووسی ٥ سَجَّلَ القاضي: قازی بڕیاری داو حوکمی کردو بڕیارەکەی

لەدەفتەردا تۆمار کرد ٥ سَجَّلَ العَقْدَ: گرێبەستەکەی لەسیجلی تایبەتی فەرمی دا تۆمار کرد بۆ ئەوەی نەفەوتێ ٥ سَجَّلَ الخِطابَ ونحوه في البريد: وتارەکەی لەسیجلی تایبەتی دا تۆمارکرد بۆ ئەوەی نەفەوتێ ٥ سَجَّلَ عليه بكذا: شۆرەتی پێداو ناوی بڵاو کردەوە بەوە ٥ إنْسَجَلَ: دەگوترێ: (إنْسَجَلَ الماءُ والدمعُ): ئاوەکە رژا یان فرمێسکی رژان ٥ تساجلوا: خۆیان هەڵنایەوەو هەرکەسەیان شانازییان بەسەر بەرامبەرەکەی دا کرد ٥ ألسَّاجولُ: کیفی شوشەو قوری و سوراحی شوشەو ئەو جۆرە شتانە ٥ السِّجِّيلُ: سوالەت، گڵی رەق بوو سورکراوە ٥ دیوان و دەفتەری تۆمارکردنی سزای کافرەکان ٥ شوێنێکە لەناو دۆزەخ دا ٥ ألسَّجْلُ: دۆڵچەی گەورەی پڕئاو یان خاڵی ٥ گوانی گەورە ٥ بەشێك لەشت ٥ دەگوترێ: (الحرب بينهم سجال): واتە شەڕ لەنێوانیان دا بەنۆرەیە، هەرجارەو سەرکەوتن بۆ یەکێکیانە ٥ السِّجِلُّ: کتێبێك شتی مەبەستی تێدا تۆمار بکرێ ٥ هەروا بەمانا نووسەرە ٥ ألسَّجيلَةُ: لەدۆڵچە مەبەست دۆڵچەی گەورەیە ٥ أَلْمُسَجَّلُ: دەگوترێ: (عقد مُسَجَّلٌ و خطاب مُسَجَّلٌ): گرێبەستی تۆمارکراو لەدەفتەری فەرمی دا ٥ وتاری تۆمارکراو ٥ أَلْمُسْجَلُ: دەگوترێ: (فعلنا ذلك و الدهرمُسْجَلُ): ئەو ئیشەمان ئەنجام داو کەس لەکەسمان نەدەترسا.

سَجَمَ الدمعُ والمطرُ سجوماً وسِجاماً وتَسْجَاماً: فرمێسك هەڵڕژان یان باران باری.

سَجَمَ العينُ الدَّمعَ سَجْماً وسجوماً: چاوەکە فرمێسکی باراندن.٥ **سَجَمَ** عن الأمر: لەکارەکەدا تەمبەڵی کرد، خۆی لێ گرتەوە ٥ أسجمت السَّحَابَةُ: هەورەکە بارانەکەی بەردەوام بوو ٥ أسْجَمَت العينُ الدمعَ: چاوەکە فرمێسکی باراندن، دەشگوترێ: (أسْجَمَت السحابةُ الماءَ): هەورەکە بارانی باراند ٥ إنْسَجَمَ: هەڵڕژا بەتەوژم باری ٥ السُّجُمُ: ئاو، فرمێسك ٥ السَّجوم: هەورێك زۆر باران ببارێنێ یان چاوی فرمێسکاوی ٥ ئەگەر بۆ حوشترو شتی وا بگوترێ بەمانا ئەوەیە شیری زۆربێ ٥ المِسْجَامُ: بەمانا (السجوم)دێ ٥ سَجَنَهُ سَجْناً: بەندی کرد

سَجَنَ لسانَهُ: زمانی خۆی گرت.

سَجَنَ الهَمَّ: خەمو خەفەتەکەی خۆی ئاشکرا نەکرد شاردیەوە ٥ سَجَّنَهُ: بەمانا (سَجَنَهُ)دێ.

سَجَنَ النَخلَ: چاڵی بۆ بنکی دارخورماکە هەڵکەند قوڵکەی بۆکرد بۆئەوەی ئاوی بێتە ناوەوە ٥ السَّاجُون: ئاسنی نەرم ٥ ألسَّجان: ئەوکەسەی سەرۆکاری بەندکراوان دەکا ٥ ألسِّجِينُ: بەند، بەندیخانە ٥ شوێنێکە لە دۆزەخ ٥ پەڕاوێکە کردارو گوفتاری تاوانبارانی ئادەمیزادو جندو کەی تێدا تۆمار کراوە ٥ نامەی کردەوەی تاوانباران ٥ شتی زۆر رەق و پتەو، دەگوترێ: (ضرب سِجِّين): لێدانێك ئەوەندە کاریگەربێ لێدراوەکە لەگڵ و گۆ بخا ٥ بەردەوام و هەمیشەیی ٥ (نَخلٌ سِجِين): دارخورمایەك کە بۆ بنکەکەی قوڵکە کرابێ ٥ هەروا وشەی (سِجِّين): بەمانا ئاشکرا دێ، دەگوترێ: (فعل ذلك سِجِّيناً): ئەوشتەی بەئاشکرا ئەنجام دا ٥ السِّجْنُ: بەندیخانە ٥ قیرائەتێك هەیە بە (السَّجْنُ) دەخوێندرێتەوە ٥ ألسَّجَنْجَلُ: ئاوێنە ٥ ئاڵتون ٥ قاڵبە زیو ٥ زەعفەران.

سجا الشَّيْءَ سَجْواً وسُجُوّاً: شتەکە دامرکا هێواش بوو، دەگوترێ: (سجا الليل وسجا البحرُ وسجت الريحُ) ◊ سجت الحلوبة للحالب: شیردەرەکە بۆ شیر دۆشەکە ڕاوەستاو نقەی نەکرد ◊ **أسْجى البحرُ وغيره**: بەمانا (سَجَا)دێ ◊ **أسجى البئر**: بیرەکە ئاوی زۆر بوو ◊ **أسجت الحلوبة**: شیردەرەکە شیری زۆر بوو ◊ **أسجى الشَّيْءَ**: شتەکەی داپۆشی ◊ ساجاه: دەستی لێ دا، دەگوترێ: (أتانا بطعام فما ساجيناه) ◊ **سَجَّى الميتَ**: مردوەکەی داپۆشی ◊ **تَسَجَّى**: داپۆشرا ◊ **السَّاجي**: پرتە پرتکەر، نوقاو، قوچاو، دەگوترێ: (طرف ساجٍ) و (ليلة ساجية) شەوێکی ئارام نە ساردو نەگەرم نەهەوری هەیەو نەزۆر تاریکە ◊ **ألسَّجْواءُ**: (إمرأة سجواء): ئافرەتێکە چاو بەل، چاو نەرم ◊ (ناقة سجواء): حوشترێکە کە دەیدۆشن ئارام دەگرێ ◊ (ريح سجواء): بای نەرمو نیان ◊ (بئر سجواء): بیرێکە ئاوی زۆرە ◊ **ألسَّجِيَّةُ**: سروشتو ڕەوشت.

سَحَبَ الشَّيْءَ سَحْباً: شتەکەی بەسەر زەوی دا ڕاکێشا، دەگوترێ: (سحت الريحُ التراب): ڕەشەباکە تەپو تۆزی هەڵساندو ڕایماڵی ◊ (سَحَبَ ذيلَهُ): داوێنی لەدو خۆی خشاندن ◊ (سحت الريحُ أذيالها): ڕەشەبا داوێنی ئەو ئافرەتەی هەڵدایەوە ◊ (إسْحَبْ ذيلَك على ماكان مِنّي): داوێنت لەدیدی خۆت نەدیو بکە واتە عەفوم بکە ◊ (جاء فلان يسحبُ ذيله): فلانکەس هات بەلەنجەو لار، دەشگوترێ: (سَحَبَ وديعته): ئەمانەتیەکەی وەرگرتەوە ◊ (أسْحَبَهُ الشَّيْءَ): وای لێ کرد شتەکە وەربگرێتەوە ◊ **إنْسَحَبَ**: بەسەر زەوی دا کێش کرا، ڕاکێشرا ◊ **أنْسَحَبَ فلان من المجلس**: لەبەر هۆیەك فلان لەمەجلیسەکە چووە دەرەوە، دەشگوترێ: (إنسَحَبَ الجيشُ من الميدان): سوپا لە بەرەی شەڕکشایەوە ◊ **تَسَحَّبَ في حق فلان**: مافی فلانکەسی داگیر کردو خستیە پاڵ سامانی خۆی ◊ **تَسَحَّبَ فلان**: فلانکەس نازو نوزی کرد ◊ **السَّحَابُ**: هەور بارانی پێوەبێ یان نا ◊ **السَّحابَةُ**: پەڵە هەورێك ◊ **السُّحَابة**: ئەو جۆرە ئاوەی لەبنکی گۆماوو زەلکاودا دەمێنێتەوە ◊ **سَحْبَان**: پیاوێکی هۆزی وائیلە بە زمانڕەوانو قسەزان بەناو بانگە ◊ **ألسَّحْبَانُ**: ڕادەر، ڕامالەر ◊ **ألسُّحْبَةُ**: بەمانا (ألسَّحَابةُ) دێ ◊ پەردەو داپۆشەر ◊ **ألْمَسْحَبُ**: شوێنی سەحب کردنو ڕاکێشان ◊ سَحَتَ الشَّيْءَ سَحْتاً: شتەکەی لەبێخ دەرهێنا ◊ سَحَتَ رأسَهُ: سەری هەڵکەند ◊ سَحَتَ البَرَكَةَ: بەرەکەتەکەی برد ◊ سَحَتَ الشَحْمَ واللَحْمَ: بەزو گۆشتەکەی قەڵاشتەوە ◊ سَحَتَ في تجارته: سوتو ریبای لەبازرگانیکردنەکەی دا ئەنجام دا.

أسْحَتَ: کەوتە ناو سوتو ریباوە، دەگوترێ: (أسحت في تجارته): بەمانا (سَحَتَ)دێ ◊ **أسْحَتَ الشَّيْءَ**: شتەکەی لەبێخ دەرهێنا ◊ هەروا دەگوترێ: (أسحت رأسه): سەری هەڵکێشا ◊ (أسحت ماله): ماڵەکەی فەوتاند ◊ **ألأسْحَتُ**: (عام أسحتُ): ساڵێکی بێ لەوەڕو کەم بژێوە ◊ (وهي سَحْتَاءُ): دەگوترێ: (سنة سحتاء): (أرض سحتاءُ) ◊ **السُحْتُ**: شتی پیسو پۆخەڵو ناحەلاڵ، کەئەنجامدانی یان قبوڵکردنی شەرمەزاریی بێ. وەکوو بەرتیل وەرگرتن ◊ هەروا بەمانا شتی کەمو کەمبایەخیش دێ ◊ وشەی (السُحْتُ): ئەگەر مەبەست ئادەمیزاد بوو بەمانا ئادەمیزادی نەوسنو زۆر خۆرو

ورگ زلـه کـه هـەرگيز تێرخـواردنی نـەبێ ٥ **اَلـــسُّحْتُ**: قوماشـــی کـــۆنو ڕزیـــو ٥ هێـــزی برسييەتیو تينوايـەتی ٥ سـزاو ئەشـکەنجە ٥ (مـال ودم سـحت): ماڵێـك يـان خوێنێـك کـه بەفيڕۆ دانيان تـاوان نـەبێ ٥ **اَلسُّحُوتُ**: قـاوتی کـەمو چـەور ٥ دەشـتی نـەرمانو گـڵ نـەرم ٥ قوماشی ڕزيو ٥ **اَلسِّحْتِيتُ**: قاوتێ چەورایی کەم بێ ٥ **اَلسَّحِيتُ**: ورگ زلی تێر نەخۆرو نەوسن ٥ **اَلـــسَّحِيتَةُ**: رادەر، رامالـەر ٥ **المسحوت**: بـەمانا (اَلسَّحِيت)دێ ٥ **سَحَجَهُ سَحْجاً**: ڕنـی، برينـداری کـرد، هەڵاشـتييەوە، دەگـوترێ: (سَـحَجَ العـودَ بـالمِبْرَدِ): دارەکـەی گـرن گـرن کـردو سپی کـرد توێکڵی لـێ کردەوە ٥ (سجحت الـريحُ الأرضَ): ڕەشەباکە زەوييەکەی رادا شوێنکەی لێ کرد.

سَحَجَ شَعْرَهُ: قژەکانی بەشانەدا هێنا.

سَحَجَ فِي سيرِهِ: بەهێواشی ڕۆيشت، هەروا ٥ **سَحَّجَهُ**: سـپی کـرد ٥ توێـکڵی لـێ کـردەوە ٥ گەسـتیو شوێنکەی لێ کرد ٥ **اِنْـسَحَجَ**: سـپی کـرا توێـکڵی لـێ کرايەوە.

تَسَحَّجَ: سپی بوو ٥ **اَلسُّحُوجُ**: ئافرەتێـك زۆر سوێند بخوا ٥ **المِسْحَاجُ**: بـەمانا (اَلسَّحُوجُ) دێ ٥ شتێـك زۆر شتی تر بگەزێ ٥ **المِسْحَجُ**: گەزنده ٥ شتێـك گـەزينی زۆربێ ٥ قـەڵـەم دادەر ئامێرێـکه داری پێ دادەدرێ.

سَحَّ الانسانُ والحيوانُ سَحاً وَسُحُوحاً: قەڵەو بـوو زۆر قەڵەو بوو.

سَحَّ الماءُ ونحوه: ئاوەکـه لەبەرزايیـەوە هەڵڕژايـە خوار بۆ نزمایی.

سَحَّ الماءَ ونحوه سـحّاً: ئاوەکـەی لێـکدان لێـکدان هەڵڕژانـدە خـوارو پێـی داکـرد، دەشـگوترێ: (استنـشدته قـصيدة فـسَحَّها علـيّ سَحّاً): داوای چامە شيعرێـکم لـێ کـرد بـێ مينجـه مێـنج بەسەريدا خوێندەمەوە.

سَحَّ فلاناً: لەفلانکەسی دا.

سَحَّ: جەڵدەی لێ دا، دەگوترێ: (سَحَّهُ مائة سوط): سەد شـوڕکه داری حـەددی لـێ دا ٥ **سَحَّحَ الماءَ** ونحوه: بەمانا (سَحَّ)دێ ٥ **اِنْسَحَّ**: هەڵڕژا، ئاوەکەی بەسـەردا هەڵڕژايـە خـوار ٥ **تـسَحَّحَ**: بـەمانا (سَحَّحَ)دێ ٥ **اَلسَّحَّاءُ**: شتێك بەردەوام بەڕێژنه ببـارێ، دەگـوترێ: (عينـه سَـحَّاءُ): دەسـتی بەخـشندەیەو زۆر دەبەخشێ ٥ (غـارة سَـحَّاءُ): هەڵمەتێـکه گشتیو بەرتەوازەيه ٥ **اَلسَّحَّاحَةُ**: لەزانیاری کیمیادا لولەيەکه لەشوشه دەرەجه دەرەجەيـــه بـــۆ تـــەحليلی کيميـــائی بەکاردەهێندرێ.

سَحَرَ فلان: فلانکەس پارشێوی کرد ٥ کەوته کاتی پارشێوەوە.

سَحَرَ عن الشَّيْئ سَحْراً: لەشتەکه دوور کەوتەوە.

سَحَرَ فلاناً بالشيئ: بەشتەکه سیحری لەفلان کرد.

سَحَرَ بالطعامِ: بەخۆراك تێری کرد، بزێوی پێ دا.

سَحَرَ بالـشراب: خێـرا خێـرا ئـاوو شـەرابی دايـه بيخواتەوە.

سَحَرَ الـشَّيْئَ عـن وجهـه: شـتەکەی لـەڕێ لادا دەشگوترێ: (سَحَرَهُ عن الشَّيْئِ): فلانی لەشته لادا ٥ **سَحَرَهُ بکـذا**: ئـالودەی کـردو هۆشـی بـرد، دەشگوترێ: (سَحَرَتْهُ بعينها) و(سَحَرَه بکلامه).

سَحَرَ فلاناً: گـەردنی هـەنگاوت، زەبـری کوشـندەی لەگەرو ی دا.

سَحَرَ الشَّيْئَ: شتەکەی تێك داو بێ کەڵـکی کـرد ٥ سَحَرَ المطرُ الأرضَ: بارانەکه لەبەر زۆری زەویو زارەکەی تێـك دا ٥ کشتوکاڵەکەی خـراپ کـرد.

سَحَرَ سَحْراً: بەیانی زوو دەرچوو، سەر لەبەیانی زوو دەستی پێ کرد، چۆڵەمەی پچرا ٥ **أسْحَرَ القَوْمُ**: خەڵکەکە کەوتنە وەختی پارشێوەوە یان لەکاتی پارشێوکردن سەفەریان کرد ٥ **سَحَّرَ فلاناً**: جادوی لەفلانکەس کردو سیحری نیشان دا هەتا وای لێ کرد عەقڵ و هۆشی تێك داو شێتی کرد ٥ ژەمی پارشێوی خستە بەردەم فلانکەس ٥ **إسْتَحَرَّ القومُ**: خەڵکەکە پارشێویان کرد ٥ **إسْتَحَرَّ الطائرُ**: باڵندەکە دەمەو بەیان خوێندی ٥ **تَسَحَّرَ**: ژەمی پارشێوی خوارد، دەگوترێ: (تَسَحَّرَ السحورَ): نانی پارشێوی خوارد ٥ پارشێوی کرد ٥ **السُّحَارَةُ**: هەرشتێك پەیوەندی بەگەرووەوە هەبێ وەکوو دڵ و ڕیخۆڵە ٥ **السِّحْرُ**: سیحرو جادوبازی و چاو بەستی ٥ هەروا ڕوداوو دیاردەیەك هۆکارەکەی نەزانـدرێ و بەپێچەوانەی واقیع بێتە بەرمەودای خەیاڵ ٥ **السُّحْرُ**: بەمانا (السَّحَارة)دێ، دەگوترێ: (انفتخ سُحْرُهُ): ڕەگی لاملی لێ فش بوون و تورە بوو، لەئەندازەی خۆی دەرچوو، دەگوترێ: (إنفتخَ سُحْرُهُ): دڵی پڕ بوو لەترس و ڕەنگی زەرد بوو ٥ (انقطع منه سُحْري): لێی نائومێد بووم ٥ **السَّحَرُ والسُّحْرُ**: کۆتایی شەو (پێش کازیوە) ٥ لایەکی شت، ئەملاو ئەولای ٥ سپیاییەکە سەرتاریکی دەکەوێ کەپێی دەگوترێ: فەجر، بەیان ٥ فەجری کاذیب و فەجری صادق ٥ **السُّحْرَةُ**: کۆتایی شەو، شەبەقی بەیان، سپیاییەتییەکە دەکەوێتە سەرتاریکایی ٥ **السَّحَرِيَّةُ، والسَّحَرِي**: کۆتایی شەو، بەرەبەیان ٥ **السُّوحَرُ**: خواردەمەنی پارشێوو شلەمەنی کەپارشێو دەخورێتەوە ٥ **السُّوحَرُ**: درەختی صەفصاف ٥ **المَساحِرُ**: دەگوترێ: (انتفخت مساحِرُهُ): لەئەندازەی خۆی دەرچوو بەئەندازەی خۆی پێی ڕانەکێشا ٥ **المَسْحُورَةُ من الأرض**: ئەو زەوییەی هیچی لێ نەڕوێ ٥ زەوی سوتەمەڕۆو ڕوتەن ٥ هەروا بەناژەڵی کەم شیریش دەگوترێ ٥ **تَسَحْسَحَ الماءُ** ونحوه: ئاوەکە ڕۆیی ڕەوان بوو ٥ **السَّحْسَاحُ**: بارانی بەرێژنەو بەخوڕەم ٥ **السَّحْسَاحَةُ**: (عين سَحْسَاحَةٌ): چاوێکی فرمێسك ڕێژە ٥ هەمیشە فرمێسك دەبارێنێ ٥ بارانی بەخوڕەم ڕێژنە ناسا ٥ **السُّحْسَحَةُ**: حەوشەی خانوو، بەردەرگای ماڵ ٥ **سَحَطَهُ سَحْطاً**: خێرا سەری بڕی ملی قت کرد.

سَحَطَ الطعامُ فلاناً: خواردنەکە لەبینی فلانکەس گیرا.

سَحَطَ الشرابَ: شەرابەکەی تێکەڵ بەئاو کرد ٥ **إنْسَحَطَ الشَّيْءُ** من يده: شتەکەی لەدەست کەوتە خوارو ڕزگاری بوو ٥ **انْسَحَطَ فلانٌ عن النخلة**: فلان لەدارخورماکە هاتە خوار ٥ **المَسْحَطُ**: گەرو.

سَحَفَ الشَّيْءَ سحفاً: شتەکەی سپی کرد توێکڵی لێ کردەوە، دەگوترێ: (سَحَفَ الشَّحْمَ عن ظهر الشاة): بەزی پشتی مەڕەکەی قەڵاشتەوە.

سَحَفَ الشَّعْرَ عن الجلد: مووەکانی لەپێستەکە کردەوەو سپی کرد هیچی پێوە نەهێشت.

سَحَفَ اللهُ فلاناً: خودا فلانکەسی توشی سیل کرد ٥ **اسحفت الريحُ السَّحَابَ**: بایەکە هەورەکەی ڕادا ٥ **أسْحَفَ فلانٌ**: فلانکەس بەزی فرۆشت ٥ **السُّحَافُ**: سیل ٥ **السَّحْفَةُ**: ئەو بەزو پیوەی بەموراغەی پشتەوە هەیەو نووساوە بەپشتەوە لەناو شانەوە تا دەگاتە نیهایەتی پشت (کلێجە) ٥ **السَّحَفَةُ**: (رَجُلٌ سَحَفَة): پیاوێکی سەرتاشراو.

السُّحُوفُ: قەڵەویێك كەبەزی سەرپشتی بقەڵشێندرێتەوە ◊ دەنگی ئاش، خرەخرەی ئاش ◊ خوشەی شیردۆشین لەكاتی دۆشین دا ◊ **السَّحِيفُ**: كرەكری ئاش ◊ **السَّحِيفَةُ**: بەمانا (السَّخْفَةُ): دێ ◊ بارانی بەخوڕەو ڕێژنە كەدەبێتە هۆی لافاو هەڵسانو هەموو شتێك لەڕێرەوی خۆی دا ڕادەدا ◊ **أَلْمَسْحَفُ**: (مَسْحَفُ الحيةِ): شوێنكەی مار لەسەر زەوی كەدەڕوا خێشكە دروست دەكا ◊ **المَسْحَفَةُ**: زەوییەك بەتەنكی گیاو گژی لێ بڕوێ ◊ **المِسْحَفَةُ**: ئامێرێكە (كێردێكە) گۆشتی پێ قاش دەكرێ ◊ **سَحَقَهُ سَحْقاً**: وردو خاشی كرد، دەگوترێ: (سَحَقَ الدَّوَاءَ): دەرمانەكەی كوتاو وردی كرد.

سَحَقَ الشَّيْءَ: شتەكەی تەفرو تونا كرد لەناوی برد

سَحَقَ رأسَهُ: سەری تاشی ◊ **سَحَقَت العينُ الدَّمْعَ**: چاو فرمێسكی هەڵوەراندن.

سَحَقَ اللهُ فلاناً: خودا فلانی دوور خستەوە.

سَحِقَ سُحْقاً: زۆر دووری خستەوە ◊ (هو سحيق وهي سحيقة).

سَحُقَ الشَّيْءُ سَحَاقَةً وسُحُوقَةً: شتەكە ڕزیو بێ كەڵك بوو.

سَحُقَ الشَّيْءُ سُحْقاً: زۆر دووركەوتەوە ◊ **سَحُقَت النَّخْلَةُ**: دارخورماكە درێژ بوو، بەرز بۆوە ◊ **أَسْحَقَ**: ڕزی، دەگوترێ: (أَسْحَقَ الثوبُ): قوماشەكە ڕزی، زۆر دووركەوتەوە ◊ (أَسْحَقَ الضرعُ): گوانەكە وشكی كرد شیری تێدا نەما ◊ **أَسْحَقَ اللهُ فلاناً**: خودا فلانی دوور خستەوە ◊ **أنْسَحَقَ الدَّوَاءُ**: دەرمانەكە وردكرا، كوترا ◊ **أنْسَحَقَ الثوب**: قوماشەكە ڕزی ◊ **انْسَحَقَ فلان**: فلانكەس دوور كەوتەوە ◊ **انْسَحَقَ الدَّمْعُ**: فرمێسكەكە هەڵوەری ◊ **انْسَحَقَ الشَّيْءُ**: شتەكە پانو پۆڕ بوو ◊ **السَّحْقُ**: قوماشی ڕزیو ◊ شوێنكەی برینی جەستەی حوشتر كەسپی دەبێ ◊ تەنكە هەور ◊ **السُّحْقُ**: شتی زۆر دوور، دەگوترێ: (سُحْقاً لە وسُحْقاً سُحْقاً): وەكوو دووعا لێكردن دەگوترێ ◊ بۆ زێدە ڕۆیی لەو مانایەدا دەگوترێ: (سُحْق سَاحِق) ◊ **السُّحُوقُ**: درێژ، دەگوترێ: (عود سَحُوقٌ ونخلة سَحُوقٌ) ◊ (إمْرأةٌ سَحُوقٌ): ئافرەتێكی درێژە ◊ **السَّحِيقَةُ**: بارانی بەڕێژنە كە دەبێتە هۆی لافاو هەڵسان ◊ **أَلْمَسْحُوق**: كوتراوو ورد كراو ◊ **سَحَلَت العينُ سَحْلاً وسحولاً**: چاو فرمێسكی ڕژاند، دەگوترێ: (سحلت السماءُ): ئاسمان بارانی باراند.

سَحَلَ الحمارُ سَحِيلاً وسُحَالاً: گوێدرێژەكە زەڕی.

سَحَلَ الحَبْلَ سَحْلاً: یەكجار حەبلەكەی بادا.

سَحَلَ الدراهمَ: درەمەكانی بەپوچو تەزویر لەقەڵەم دا.

سَحَلَ فلاناً كذا درهماً: پەلەی كرد لەپارە پێدانی فلانكەس ◊ بەخێرایی ئەوەندە دیرهەمی بۆ بژارد.

سَحَلَ السورة والقصيدة: سورەتەكە یان چامە شیعرییەكەی بێ ڕاوەستانو پسانەوە خوێندەوە.

سَحَلَ الشَّيْءَ: شتەكەی پان كردەوە، پلیشاندییەوە، وردو خاشی كرد.

سَحَلَ الذهَبَ والفِضةَ: ئاڵتونو زیوەكەی دوای لەبۆتەدانو قاڵ كردن سارد كردنەوە ◊ هەروا وشەی (سَحَلَ): بەمانا توێكڵ لێ كردنەوە داتاشینو ڕاستەو پاستە كردنە، دەشگوترێ: (سحلت الريحُ الأرضَ): ڕەشەبایەكە زەوییەكەی ماڵیو تەپو تۆزەكەی لەسەر ڕادا.

سَحَلَ فلاناً بلسانه: جنێوى بەفلانکەس داو سەرزەنشتى کرد ◊ **أَسْحَلَ المَبْلَ**: یەکجار حەبلەکەى بادا ◊ **سَاحَلُوا**: هاتنە قەراخى دەریا ◊ یان پێیدا ڕۆیشتن ◊ **ساحلَ فلاناً مساحَلَةً وسِحالاً**: سەرزەنشتى فلانکەسى کرد، جنێوى پێدا ◊ **إنْسَحَلَ**: توێکڵى لى بۆوە، سپى بوو، خێرا ڕۆیى، دەگوترێ: (انسحلت الناقة): حوشترەکە خێرا ڕۆیى ◊ **إنْسَحَلَ الخطیب**: وتار بێژەکە بەخێرایى وتارى دا ◊ **الإسْحِلُ**: درەختێکە لقەکانى بۆ سیواك پێ کردن بەکاردێ دەشوبهێنە دار حەیزەران (دارگەز) بەزۆرى لەدەشتو سارادا دەڕوێ، سروشتى درەختى ئیراکى هەیەو لەوناوچانە دەڕوێ کەئەوى لێ دەڕوێ ◊ **الساحِلُ**: قەراخ دەریا ◊ ئەو شوێنانەى ئاوى دەریا جار بەجار بەهۆى شەپۆلو بەرز بوونەوە دەیگاتێو جارى واش هەیە نایگاتێ ◊ **السِّحالُ**: لغاو ◊ **السُّحَالَةُ**: وردەى ئاڵتونو زیوو ئەوشتانە ◊ سۆى ئاردى گەنمو جۆ ◊ (سُحالة القوم): خوێڕىو هەتیو مچەى قەومو هۆز.

السَّحْلُ: قوماشێکە ریسەکەى بەدولا بانەدرێ ◊ حەبلى یەك هەودا ◊ قوماشى سپى تەنك ◊ **السَّحیلُ**: قوماشێکە، ریسەکە نەبرێتەوە دولانەکرێتەوە یەك هەودابێ ◊ **المُسْحُلَةُ**: سەرە تەشى ◊ **المِسْحَلُ**: لغاو ◊ ئەلقەیەکى دوانى تێکخراون بەملاو بەولاى لغاوەوەیە ◊ لایەکى ریش ◊ ئامێرى نەحتکردن ◊ **مِسْحَلُ اللِسان**: دەگوترێ: (رکب الخطیب مِسْحَلَهُ): وتاربێژەکە بەردەوام بوو لەوتاردانەکەى دا ◊ کارتیخ ◊ بێژینگ ◊ **المُسْحُولُ**: شتى بچوکى بێ نرخ ◊ شوێنى دەشتو بەرفراوان.

سَحِمَ سَحْماً وسُحاماً وسَحمةً: ڕەش بوو، ڕەش داگیرسا ◊ **إسْحَمَّتِ السماءُ**: ئاسمان بارانى باراند ◊ **سَحَّمَ الشَّيْءَ**: شتەکەى ڕەش کرد ◊ **الإسْحِمَانُ**: هەرشتێك ڕەش بێ ◊ **السُّحُمُ**: چەکوچى ئاسنگەر ◊ **السُّحَمَةُ**: پارچەیەکى گەورەو خڕى ئاسن.

سَحَنَ الشَّيْءَ سَحْناً: شتەکەى بچوك کردەوە، باریکى کرد.

سَحَنَ الخَشَبَةَ: وردە وردە دارەکەى والێ کرد نەرم بێو دابێ ◊ **سَاحَنَهُ**: بەشێوەى جوان بەرەو پیرى چوو.

سَاحَنَهُ الشَّيْءَ: لەشتەکەدا تێکەڵاوى بوو ◊ **السَّحْنَاءُ**: شێوەو ڕوخسار ◊ ڕەنگ ◊ حاڵو وەزع ◊ پێستى نەرم ◊ نازو نیعمەت ◊ **السَّحْنُ** (یوم سَحْنٌ): ڕۆژى کۆبونەوەى جەماوەرى زۆرە ◊ **السِّحْنُ**: پەناو ژێر باڵ ◊ دەگوترێ: (هو في سِحْنِهِ) ئەو لەژێر دەسەڵاتى ئەودایەو لەژێر باڵى ئەودا جێگاى بۆتەوە ◊ **السُّحْنَةُ**: بەمانا (السَّحْناءُ) دێ ◊ **المِسْحَنُ**: شتێکە دارى پێ تیف تیفە دەدرێ تاواى لێ دێ لوس دەبێ ◊ وەکو برمەند وایە.

سَحَا الشَّيْءَ سَحْواً: شتەکەى ڕاداو ڕایماڵى ◊ توێکڵى لێ کردەوە ◊ دەگوترێ: (سحا التراب عن وجه الأرض) گڵەکەى ڕاماڵى ◊ (سَحَا الشَّحْمَ) بەزەکەى لێ کردەوە ◊ (سحا القرطاسَ) کاغەزەکەى پاك کردەوە نووسینەکەى سەرى کوژاندەوە لاى برد ◊ (سَحَا من القرطاس) هەندێکى لە کاغەزەکە کراند (سَحَا الشَّعْرَ) مووەکانى تاشین.

سَحَا الکتاب: کتێبەکەى بە توێکڵى درەختو شتى وا بەست.

سَخَا الطينُ سَخياً: قورەکەی رادا، کڕاندی ٥ **أسْخَى الكتابَ**: کتێبەکەی بە توێکڵە دارو شتی وا بەست ٥ **سَخَّاه**: بەمانا (سَخَا) دێ ٥ **إسْتَخَى الشَيْءَ**: توێکڵی لە شتەکە کردەوە، سپی کرد ٥ **اسْتَخَى الشَّعْرَ**: مووەکانی تاشین ٥ **إنْسَخَى**: توێکڵەکەی لێ کرایەوە پاك کرا، سپی کرا ٥ **الأُسْخُوَانُ**: درێژو جوان ٥ زۆر خۆر ٥ **الأَسْخِيَةُ**: هەر توێکڵێك بەسەر گۆشتەوە بێ کە گۆشتەکە بەسەر ئێسقان یان دەمارەوە بێ ٥ **السَّاحِيةُ**: بارانی بە خوڕەو ڕێژنە ٥ کە خشت و خۆڵی ڕوی زەوی دەشواتەوە ٥ دەشگوترێ: (سَيل سَاحية) لافاوێکی شت رادەرەو هەموو شتێك لول دەدا ٥ (ت)یەکە بۆ موبالەغەیە ٥ **ألسَّحَا**: لە هەموو شتێکدا بە توێکڵەکەی دەگوترێ ٥ **السَّحَاءُ**: توێکڵی هەموو شتێك ٥ تاکەکەی (سِحَاءَة وسِحَاية) دەگوترێ: (ما في السماء سحاءة من السحاب) چڵکە هەورێك تۆزە هەورێك بە ئاسمانەوە نیە ٥ **السِّحَايَةُ**: پێشەی تیف تیفەدانی دارو لوسکردنی توێکڵ دامالینی ٥ پەردەی دەماغ ٥ **السُّحَاءُ**: دروستکەری بێڵ و خاکەنازو شتی وا کە شتی پێ رابدرێ ٥ **الِمسْحَاةُ**: هەر ئامێرێك شتی پێ دامالی، شتی پێ رابدەی ٥ **السِّخَابُ**: ملوانکەو گەردن بەند کە لە قەرەنفول و میخەك دروستکرابێ لوئلوئو جەواهێرات و زێڕو زیوی تێدانەبێ ٥ وەکوو میخەك بەند ٥ دەگوترێ: (وجدته مارث السّخاب) بینیم وەکوو منداڵ وابوو هیچی نەدەزانی نەفام و کەودەن ٥ **السُّخْبَرُ**: درەختێکە کە بەرز دەبێتەوە لقەکانی دادێن و شۆڕدەبنەوە، مارو مۆر بنکەکانیان دەکەنە نشینگەی خۆیان ٥ دەگوترێ: (رکب فلان السُّخبَرَ) فلان غەدرو زوڵمی کردوە ٥ **السُّخْتُ**: بەهێزو بەتوانا ٥ دەگوترێ: (حرٌّ سَخْتٌ) گەرمای بەتین (برد سخت) سەرمای بەتین هەروا بەمانا شتی رەق و پتەو تەنك دێ ٥ **السِّخْتِيت**: بەمانا (السُّخْتُ) دێ ٥ شتی باریك و وردو سپی تەواو یەك رەنگ ٥ **السّختيانُ**: پێستی بزن بە دەباغکراوی ٥ **الْمَسْخوت**: شتی لوس و پوس ٥ **سَخَّت الجَرادَةُ سَخاً**: کوللەکە کلکی لە زەوی چەقاند.

سَخَّ في السير والحَفْر: زۆر ڕۆیشت، زۆری قوڵ کرد ٥ **السَّخاخُ**: زەوی نەرمەڵان کە چەوی تێدا نەبێ ٥ **سُخِّدَ ورقُ الشجر**: گەڵای درەختەکە شەونماوی بوو پەڵکە گەڵاکانی کەوتنە سەر یەك ٥ **السَّخْدُ**: گەرم ٥ **السُّخْدُ**: ئاوێکی زەردو خەستە لەگەڵ منداڵبوون دێتەدەر پارچەیەکە وەکوو جەرگ و سی ٥ تەنکە هەور ٥ زەردی دەم و چاو، پارچەیەکە بە دیواری ناو ڕەحمەوە دەنووسێ ٥ ئەو ریخۆڵەیەی لە ناوکەوە زاروکەکە بژیوی لێ وەردەگرێ بەو پارچەوە پەیوەستە ٥ **السَّخْوَدُ**: (شاب سَخْوَدُ) گەنجێکی نەرم و شلە ٥ **الْمُسَخَّدُ**: لەش داهێزراو دڵ شکاوو خەمبار ٥ **سَخَرتِ السَّفينةُ سَخراً**: کەشتییەکە رەهابوو بە ویستی کەشتییەوانەکە بایەکە هەڵی کردبوو.

سَخَرَ فلاناً سُخرِيّاً: تەکلیفی لە فلان کرد بۆ شتێك کە نەیویست ئەنجامی بدا پێی ناخۆش بوو بیکاو بە زۆر پێی کرد ٥ **سَخِرَ منه وبه**: سَخراً وسُخراً وسُخريَةً: گاڵتەی پێکرد ٥ **سَخَّرَهُ**: داوای شتێکی لێ کرد لە وزەیدا نەبوو بیکاو بە زۆر پێی کرد ٥ بێگاری پێکرد؛ کاری پێ کردو کرێی نەدایە ٥ دەگوترێ: (سَخَّرَ اللهُ الإبلَ) پەروەردگار حوشتری ژێربار کردووە بۆ ئێوە سودی لێ وەردەگرن ٥ **سَخَّرَهُ عليه**: بالا دەستی

کرد بەسەریدا ٥ **تَسَخَّرَهُ**: ئەرکێکی خستە سەرو کرێی نەدایە بێگاری پێ کرد ٥ **إسْتَسْخَرَ منه**: بەمانا (سَخِرَ) دێ ٥ **السُّخْرَةُ**: بێگار (سۆغرە) بەبێ کرێ پێدان کار بە خەڵك بکەی ٥ دەگوترێ: (هم سُخْرَة) ئەوانە بێگار پێ کراون ٥ **اَلْمَسْخَرَةُ**: هەرشتێك ببێتە هۆی گاڵتە پێکردن ٥ **السُّخْرِيَّةُ والسُّخْرِيَّةُ**: بەمانا گاڵتە پێکردنە ٥ **سَخِطَهُ وسَخِطَ عليهِ سَخَطاً وسُخْطاً**: رقی لێبوو ناخۆشی ویست لێی رازی نەبوو ٥ **أسْخَطَهُ**: رقی هەڵساند ٥ **تَسَخَّطَهُ**: لێی رازی نەبوو ٥ **تَسَخَّطَ العطاءَ**: بەخششەکەی بەکەم زانی، بە ویستی ئەو نەبوو ٥ کەمی پێداو پێی ناخۆش بوو.

سَخُفَ الشَّيْءُ سُخْفاً وسُخْفَةً وسَخافةً: تەنك و لاواز بوو ٥ دەگوترێ: (سَخُفَ الثوبُ) قوماشەکە تەنك و زەعیف بوو ٥ هەروا دەگوترێ: (سَخُفَ العقلُ) کاڵفام و بێ عەقڵ بوو ٥ (هو سخيف وهي سخيفة) دەشگوترێ: (رأى سخيف) رایەکی لاوازە (ثوب سخيف) قوماشێکی تەنکە ٥ **سَخَّفَهُ**: بێ عەقڵی کرد بەبێ عەقڵی لە قەڵەمدا ٥ **سَخَّفَ الجوع فلاناً**: برسیەتی فلانی لاوازو بێ تین کرد ٥ **اَلسُّخْفَةُ**: (سُخْفَةُ الجوع) ئەو بێ هێزی و لاوازییەی بەهۆی برسییەتیەوە پەیدا دەبێ.

سَخَلَ الشَّيْءَ سَخْلاً: بە فێڵ شتەکەی گرت ٥ **أسْخَلَ الأمْرَ**: کارەکەی دواخست ٥ **سَخَّلَتِ النَّخْلَةُ**: دارخورماکە خورماکانی لاواز بوون، یان پێش گەیشتن وەراندنی ٥ **سَخَّلَ النَّخْلَةَ**: خورماکانی هەڵڕشتن، بە نەکاملی وەراندنی ٥ **السُّخالَةُ**: شتی پڕو پوچ و بێ کەڵك ٥ **السُّخَلُ**: خورما ئەگەر ناوکەکەی رەق نەبوو بێ ٥ **السَّخْلُ**: هەرشتێك کامڵ نەبوو بێ ٥ لاوازو بێ نرخ ٥ **السَّخْلَةُ**: بەرخۆلەو کارژیلە دوای ئەوەی لە دایك دەبن ٥ **سَخَمَ اللَّحْمُ**: گۆشتەکە بۆگەنی کرد ٥ **سَخَّمَ فلاناً بصدره**: رقی فلانکەسی هەڵساند ٥ **سَخَّمَ اللهُ وَجْهَهُ**: خودا روی رەش کرد ٥ **تَسَخَّمَ عليه**: رق و کینەی پەیدا کرد ٥ **الأسْخَمُ**: رەش (هي سخماءُ) ئەو ئافرەتە رەشە.

السُّخام: رەشایی بنکی دیزەو مەنجەڵ ٥ خەڵوز ٥ دەگوترێ: (ليل سَخامٌ) شەوێکی تاریکە ٥ **السُّخامِيّ**: رەش ٥ دەگوترێ: (ليل سُخاميّ) ٥ **السُّخْمُ**: رەش، رەشایی ٥ تاریکی ٥ **السُّخْمَةُ**: رەشایی ٥ رق و کینەو تورە بوون ٥ **السَّخيمَةُ**: رق و کینە ٥ دەگوترێ: (سَلَلْتُ سَخيمَتَهُ باللطف والرضى) رق و کینەی ئەوم بەهێدی و ئارامی و رازیکردن لەناو برد ٥ **اَلْمُسَخَّمُ**: خاوەن رق و کینە ٥ تورەو تەوسن.

سَخَنَ سُخْناً وسُخُونةً: گەرم بوو.

سَخِنَ: بەمانا (سَخَنَ) دێ ٥ **سَخِنت العينُ**: چاو فێنك نەبووە (هو سَخِين وهي سَخِينةٌ).

سَخُنَ سخونةً وسَخانةً: بەمانا (سَخَنَ) دێ ٥ **أسْخَنَهُ**: گەرمی کرد ٥ **أسْخَنَ اللهُ عينه ربعينه**: خودا توشی بەڵایەکی کرد گریانی بێ ٥ لەم روەوە کە فرمێسکی ناخۆشی گەرمن ٥ بە پێچەوانەوە دەگوترێ: (أقر الله عينه) خودا فێنکایی بخاتە چاویەوە ؛ توشی خۆشی ببێ ٥ **سَخَّنَهُ**: وای لێکرد گەرم ببێ ٥ **التَّسَاخِين**: مەنجەڵ و ئامێری ئاو تێدا گەرم کردن ٥ هەروا ناوە بۆ شتێك وەکوو تەیلەسان وایە ٥ **السَّخّانُ**: بۆیلەر (ئاو گەرمکەر) ٥ هەر ئامێرێك ئاوی ئاو بۆری و شتی وا گەرم بکا ٥ **السِّخِّينُ**: گەرمکەر ٥ لێدانی گەرم و بەهێزو ئازار هێنەر

٥ دهستەدوی هەوجارِ، شوێنی دەست پێگرتنی ئامێری کێڵانو وەرد کردنەوە ٥ بێڵو خاکەناز ٥ کێردی قەساب ٥ **السُّخْنُ**: گەرم (گەرمایی) ٥ **السُّخْنَةُ**: گەرمی ٥ تاوو نەخۆشی ٥ زێدە گەرمایی ئازار ٥ دەگوترێ: (علیك بالأمر عند سُخْنَتِهِ) لە سەرەتاوە بە جیدی کار دەست پێ بکە ٥ دەگوترێ: ئاسن تا گەرمە دەتوانی بە ویستی خۆت بەکاری بێنی کە سارد بووە هیچت بۆ لەگەڵ ناکرێ ٥ (سُخْنَةُ العین) پێچەوانەی (قرة العین) ٥ **السَّخَنَةُ**: بەمانا (السُّخْنَةُ) دێ ٥ **السُّخُون من المرق**: شۆربای گەرم ٥ **السُّخُونَةُ**: (سُخونة النفاس): بەرز بوونەوەی پلەی گەرمی جەستەی ئافرەتە دوای ئەوەی منداڵی دەبێ ٥ **السَّخِينُ** (ضرب سَخِينٌ): لێدانی بە ئازارو ئەشکەنجە ٥ **السَّخِينَةُ**: خواردەمەنییەکە لە ئارد دروست دەکرێ نەزۆر شل نەزۆر توند بە کوردی پێی دەگوترێ: پەڵوو ٥ خۆراکی گەرم ٥ **الْمِسْخَنَةُ**: دیزەیەکە خواردنی تێدا گەرم دەکرێ ٥.

سَخَا سَخاءً: بەخشی، سەخاوەتی نواند دەگوترێ: (سخابه، فهو ساخٍ، هي ساخية).

سَخَا فلان: فلانکەس لە جوڵە کەوت.

سَخُوَ سَخاوَةً: بوو بە ئادەمیزادێکی بەخشندە

سَخِيَ سَخاً: بەخشندەو دەستو دڵ فراوان بوو.

سَخِيَ نَفْسُهُ عن الشَّئ: نەفسی لە شتەکە بێزراو وازی لێ هێنا ٥ **أسخى النارَ**: رێگای دەرچوونی بۆ ئاگرەکە کردەوە نەیهێشت چیدی لەژێر مەنجەڵەکەدا پەنگ بخواتەوە ٥ دەشگوترێ: (أسخى القِدرَ) دوکەڵکێشی بۆ مەنجەڵەکە دامەزراند بۆئەوەی بڵێسەی ئاگرەکە بەملاو ئەولای مەنجەڵەکەدا دەربچێ ٥ **سَخَّى نَفْسَهُ** وبنفسه عن كذا: نەفسی خۆی هەڵنا بۆ وازهێنان لەوشتە ٥ **سَخَّى النارَ**: بەمانا (أسخى النار) دێ ٥ **تَسَخَّى على أصحابه**: بە زۆرە ملێو تەکەللوف وای نیشانی هاوەڵانی دا کە سەخی سروشتە ٥ **السَّخاوِيَة**: زەوی نەرمەڵان یان پانو پۆڕ ٥ **السَّخواء من الأرض**: بەمانا (السَّخاوية) دێ ٥ **سَدَحَتْ فلانة سَدْحاً**: فلان ئافرەت لای مێردەکەی بەختەوەر بوو لە شانسو بەختی خۆی رازی بوو ٥ منداڵی زۆری لێ بوون.

سَدَحَ بالمكان: لەوشوێنە مایەوە.

سَدَحَ الشَّئ: شتەکەی لەسەر زەوی بڵاو کردەوە.

سَدَحَ فلاناً: فلانکەسی بە زەویدا داو بەڕەوڕو (رەپەوڕو) رایکێشا ٥ یان لەسەر پشتی رایکێشا.

سَدَحَ الناقةَ: حوشترەکەی پێخ دا ٥ یان لەسەر زەوی رایکێشاو سەری بڕی ٥ **السَّادِحُ**: پیاوێکی بەزرووێتە نەزۆك نیە ٥ **السَّادِحة**: هەوری پڕو رەشو تاریك.

سَدَّ الشَّئُ سداداً وسدوداً: شتەکە راستو رێكو پێك بوو.

سَدَّ السَّهْمُ وسَدَّ فلان: لە قسەو کردەوەیدا پێکای.

سَدَّ قوله وفعله: گوفتارو کردەوەی لە جێی خۆیدا بوو.

سَدَّ الشَّئَ: کونو کەلێنی شتەکەی پڕکردنەوە.

سَدَّ القناةَ: پردۆکەی بەسەر جۆگاکەدا رابەست.

سَدَّ عليه باب الكلام: قسەی لێ قەدەغە کرد.

سَدَّ الشَّئ سَدّاً: کونو کەلەبەری پڕکردنەوە ٥ شتەکەی پێکا ٥ **سَدَّدَ السهمَ الى الصيد**: تیرەکەی ئاڕاستەی نێچیرەکە کرد ٥ **سدَّد الله** فلاناً: خودا فلانکەسی خستە سەر رێگای

راستو هیدایەتی دا ٥ **سَدَّدَ صاحِبَهُ**: ئامۆژگاری هاوەڵەکەی کردو ڕێگای باشی نیشاندا ٥ **سدَّد مالَهُ**: بە باشی ماڵو سامانەکەی خستە گەڕ ٥ **سَدَّد علیه القول**: قسەکەی هەڵوەشاندەوە.

إسْتَدَّ: ڕێکوپێک بەردەوام بوو لەسەر کاری خۆی ٥ **إنْسَدَّ**: گیراو بەربەستی بۆ پەیدا بوو ٥ **تَسَدَّدَ**: ڕێکوپێک بەردەوام بوو لەسەر کارەکانی ٥ **الإنسداد التاجي**: گیرانی شا ڕەگی تاجییە بەجەڵتەی خوێنی ٥ **السّادُّ**: دەگوترێ: (هو سادّ القَامَةِ) ئەو پیاوە باڵای ڕێکو شوشە ٥ **السّادة**: چاوێک کراوەبێو باش نەبینێ ٥ **السَّدادُ**: بەردەوام بوون لەسەری کاری باشو هەنگاو نان بەرەو مەبەستی پیرۆز ٥ گوفتارو کرداری حەقو ڕاست ٥ **السِّدادُ**: ئەوەی کونو کەلەبەرێکی پێ بگیرێ ٥ دەگوترێ ٥ **سِداد القارورة**: تۆپەوانەی گوزەو دیزەو کوڵینە ٥ **سِداد مِن عَوَزٍ وسداد العیش**: دابین کردنی پێداویستی ژیان ٥ هەروا ئاوە بۆ جەڵتەی خوێنی یان کۆمەڵێک بەکتریا یان قەبارەیەکی غەریب کە ڕێگای هاتوچۆی خوێن بگرێ ٥ **سِداد الثُّغر**: ئەو پێشمەرگەو سەربازانەی لەسەر سنووری وڵات لە سەنگەردان ٥ **السُّدَادُ**: نەخۆشییەکە کونە لوت دەگرێو ناهێڵێ هەوا لەوێوە بچێتە ناو سییەکانەوە ٥ هەروا ئاوە بۆ هەرشتێک لەناو جەستەدا ڕێ لە هاتوچۆی شتێکی تر بگرێ ٥ **السَّدُّ**: پەردەو لەمپەڕ لەنێوان دوشتا ٥ دروستکردنی بەربەستو لەمپەری پتەو لە ڕێڕەوی ڕووباردا بۆئەوەی بەگوێرەی پێویست ئاو گل بداتەوەو کۆ بکاتەوە ٥ **السُّدُّ**: بەمانا (السَّدُّ) دێ ٥ بەو هەورەی ئاسۆ داگیردەکا دەگوترێ (سُدٌّ من سحاب) ٥ (وسُدٌّ من جراد وجراد سُدٌّ) کوللە بێتان کە هەموو ئاسۆ داگیربکا ٥ وشکە چەم کە گۆماوو بەردی گەورەی تێدا بنو ئاویان تێدا بمێنێتەوە بۆماوەیەک ٥ **السِّدُّ**: قسەی ڕاستو دروست ٥ **السُّدَدُ**: بەمانا (السُّداد) دێ ٥ **السَّدّاد**: (رجل سَدّاد): پیاوێکی لەسەرە خۆو بەردەوام لەسەر کاری باشی خۆیەتی ٥ **السُّدَّة**: دەرگای ماڵ ٥ بەربێڵای خانوو، ساحەی بەردەرگا ٥ سیسەم ٥ هەروا بەمانا (السُّداد) دێ ٥ **المَسَدُّ**: شوێنو جێگا، دەگوترێ: (سَدَّ مَسَدَّهُ) شوێنی ئەوی گرت، لە شوێنی ئەو دانیشت ٥ هەروا دەگوترێ: (هم یسدّون مسادّ أبائهم) ئەوانە شوێنی باوکو باپیری خۆیان دەگرنەوە.

سَدَرَ فلانٌ في البلاد سدراً وسدوراً: فلان ڕۆیشت بەناو وڵاتدا گەڕا هیچ شتێک نەیگێڕایەوە.

سَدِرَ الثوبَ: قوماشەکەی دڕی.٥ **سَدِرَ** سَدَراً وسَدَارَةً: چاوی لەبەر گەرما لێڵو پێڵ بوون ٥ دەگوترێ: (سَدِرَ بصرُهُ) ٥ هیچ لە کردارو گوفتاری خۆی ورد نەبووەوەو گوێی بەوە نەدا چ دەکاو چ ناکا ٥ دەگوترێ: (هو سادر وسَدِرٌ، وهي سَدِرَةٌ) ٥ هەروا دەگوترێ: (هو سادر في الغيّ) ئەو لە گومڕاییدا ڕۆچووە ٥ (تکلم سادراً) قسەی کردو لە قسەکانیدا دڵنیا نەبوو ٥ **أسْدَرَهُ**: گومڕای کرد، وای لێکرد گرنگی نەدا بەشت ٥ **أنْسَدَرَ**: پەلەی کرد لە بازدانو ڕاکردندا ٥ **تَسَدَّرَ بالثوب**: بە قوماش خۆی ڕازاندەوە، خۆی دەرخست.٥ **الأسْدَرَان**: دوو ڕەگن لە ژوور کوڵمەوە بەرز بوونەوە بەرەو ژوور کەوتوونە پێش کرکراگەی گوێچکە تا گەیشتونە تۆقە سەر ٥ دەگوترێ: (جاء یضرب أسدَرَیه) بە کەسێک دەگوترێ هیچ ئیشێکی نەبێ بێ کارو مەبەست بسوڕێتەوە ٥ یان بە دەستی بەتاڵ گەڕایەوە هیچی دەست نەکەوت ٥ **السِّدارُ**: شێوە

پەردەیەکە لەناو خێمە هەڵدەدرێ ٥ السِّتْرُ: سەر گێژیو ئاو لێ گەرانە توشی ئەوانە دەبێ کە سواری کەشتی دەبن لەناو دەریا سەرگێژ دەبن ٥ **السِّدْرُ**: درەختی نەبگ ٥ **سِدْرة المنتهى**: درەختێکە لە بەهەشتدا ٥ **السِّدیر**: باڵە خانەی سێ لا (سێ سوچو تاوەر) یان گومبەزێکە پێک هاتووە لە سێ گومبەزی وەها کە چوبنە ناو یەکەوە ٥ سەرچاوەی ئاو، کارێز ٥ **سدیر العشب وسدیر النخل**: کۆمەڵگاو کانی گیاوگژ ٥ باخە دارخورما ٥ رەشایی دیمەنی ئەو جۆرە شتانە ٥ **السِّیدارة**: سدارە ؛ جۆرە کڵاوێکە بەزۆری موچە خۆرو خانە نشین لە بری وڵاتدا لەسەر دەکەن.

سَدَسَ القومَ سَدْساً: شەش یەکی ماڵو سامانی خەڵکەکەی وەرگرت ٥ بوو بە شەشەم کەسی قەومەکەی ٥ **أَسْدَسَ القومُ**: خەڵکەکە بوون بە شەش ٥ **السُّداسُ**: شەش شەش دەگوترێ: (جاءوا سُدَاسَ) شەش شەش هاتن ٥ **السُّداسِيُّ** (إزار سُداسِيّ): نیزارێکە، دەرپێیەکە درێژیەکەی شەش بستە ٥ **السُّدَاسِيَّةُ**: لە زاراوەی ئەندازیاریدا بریتییە لە ئامێرێکی بینین پلە پلەی شێوە کەوانەیی درێژیەکەی شەش یەکی موحیتی کەوانەکەیە ٥ ئەبعادی سوچی پێ دەپێورێ ٥ **السُّدْسُ**: شەش یەک ٥ دەگوترێ: (هو یضرب الأخماس في الأسداس) ئەو کابرایە هەر پێنج شەشیەتیو خەریکی فێڵو تەڵەکەیە ٥ **السُّدُوسُ**: طەیلەسان یان طەیلەسانی سەوز ٥ **السَّدِیس**: بەمانا (السُّدُس) دێ ٥ مەرێک کەوتبێتە ساڵی شەشەمی تەمەنیەوە ٥ حوشترێک چوبێتە ساڵی هەشتەمەوە ٥ (ك: سُدُسٌ) ٥ **المُسَدَّسُ**: لە ئەندازیاریدا (شەش لۆچ) شەش سوچ ٥ هەروا ناوە بۆ دەمانچەی گوللە هاوێژ ٥ بە زۆری بەو دەمانچانە دەگوترێ شەش گوللە بخوا، هەروا ناوە بۆ دەمانچەیەکی خانەدارو خاوەن شانە ٥ **مَسْدَسَ**: دەگوترێ: (جاءوا مَسْدَسَ) شەش شەش هاتن.

سَدَعَ الشَّيءَ بغیره سَدْعاً: شتەکە بەرمنگاری شتێکی تر بووە لێکدران.

سَدَعَ الشَّيءَ: شتەکەی بڵاو کردەوە.

سَدَعَ الحیوان: ئاژەڵەکەی سەربڕی.

سَدَعَ فلاناً: رێگەی نیشانی فلانکەس دا ٥ **المِسْدَعُ**: رێ نیشاندەرو چاو ساغ کە مل دەنێ بە رێگای خۆیو ئەرکی خۆی ئەنجام دەدا ٥ یان خێرا رۆو بەپەلە ٥

سَدِفَ البَصَرُ سَدَفاً: چاوەکە لە برسانا تاریکایی بەسەردا هات ٥ **أَسْدَفَ**: تاریک بوو ٥ **أَسْدَفَ فلان**: فلانکەس نووست ٥ لە برسان یان لەبەر پیری چاوی تاریک بوو ٥ یان چووە ناو تاریکستانەوە ٥ لە روناکایی دوور کەوتەوە چووە ژێر پەردەی تاریکییەوە ٥ **أَسْدَفَ السِّتْرَ**: پەردەکەی هەڵدایەوە ٥ **أَسْدَفَ البابَ**: دەرگاکەی کردەوە ٥ **أَسْدَفَتِ المرأةُ القِناعَ**: ئافرەتەکە روپۆشەکەی خۆی بەردایەوە ٥ **سَدَّفَ اللَّحْمَ**: گۆشتەکەی بری کوتکوتی کرد ٥ **الأَسْدَفُ**: رەش ٥ تاریک ٥ (لیل أسْدَفُ) شەوی تاریک ٥ **السِّدافَةُ**: پەردە ٥ داپۆشەر ٥ **السَّدَفُ**: تاریکایی ٥ شەوو تاریکایی شەو ٥ **السُّدْفَةُ**: تاریکی ٥ بەشێک لە شەو ٥ تێکەڵاو بوونی تاریکیو روناکی پێکەوە وەکوو کاتی نێوان دەرکەوتنی بەیان تا دەگاتە کاتی سپی بوونی ئاسۆ ٥ **السُّدْفَةُ**: دەرگا ٥ یان بەردەرگا ٥ **السَّدَفَةُ**: شەوو تاریکایی شەو ٥ بەیانی نێوان دەرکەوتنی روناکی بەیانی

(فەجر) تا کاتی سپی بوونی ئاسۆ ٥ **السَّدِيفُ**: گۆشتی پشتە خڕەی حوشتر (سەنام).

سَدِكَ بالشيءِ سَدَكاً وسَدْكاً: وەگری شتەکە بوو پێیەوە لکا.

سَدَكَ جلالَ التمرِ: سەبەتە خورماکانی خستنە سەر یەك ٥ **السَّدِكَ**: ئادەمیزادی دەست گەرەو دەست سوك لە ئیش کردندا ٥ دەگوترێ: (هو سَدِك بالرمح) ئەو دەست ڕەنگینو کارامایە لە ڕەمب وەشاندا.

سَدَلَ الثوبَ والسترَ والشَّعْرَ سدلاً: کراسەکەی دادایەوە یان پەردەکەی دادایەوە یان قژی بەردانەوە.

سَدَلَ في البلاد: بەناو وڵاتدا ڕۆیی.

سَدِلَ سدلاً: مەیەلان بوو ٥ مەیلی کرد ٥ **أسْدَلَهُ**: دایدایەوە، بەری دایەوە ٥ شلی کردەوە ٥ **سَدَّلَهُ**: بەمانا (أسْدَلَهُ) دێ ٥ **إنْسَدَلَ**: شلی کردەوە، دایدایەوە ٥ **السَّدْلُ**: ملیوانکەی گەوهەر دورو جەواهیر کە درێژ بێتە خوار تا سەر سنگ ٥ وەکوو بەرمور ٥ **السِّدْلُ**: پەردە ٥ **السَّدِيلُ**: ئەو پارچە قوماشەی بەسەر کەژاوەدا دەدرێ ٥ یان ئەو پەردەیەی لەناو ماڵدا بۆ بووك دەگیرێتەوە ٥ یان تارای بووك.

سَدَمَ البابَ سَدْماً: دەرگاکەی بەدو خۆیدا پێوە دایەوە.

سَدِمَ الماءُ سَدَماً: ئاوەکە بەهۆی زۆر مانەوەی بۆگەنی کرد ٥ گڵو خۆڵی تێکەوت تا ئاوەکە گوم بوو داپۆشرا.

سَدِمَ فلان: فلانکەس غەمو نارەحەتی توش هات، تورە بوو.٥ **سَدِمَ** بالشيءِ: سور بوو لەسەر شتەکەو وازی لێ نەهێنا ٥ بەزۆری لەگەڵ مادەی وەرگیراو لە وشەی (ندم)دا بەکاردەهێندرێ ٥ **سَدَمَ الماءَ طولُ العهد**: زۆر مانەوە ئاوەکەی بۆگەن کرد ٥ **انْسَدَمَ دُبُرُ البعير**: برینی پشتی حوشترە کە چاك بۆوە ٥ **السَّدِمُ من الفحول**: ئەسپی سەرکەشو چەموش ٥ ئەگەر بۆ ئاو بەکارهات بەمانا ئاوی هەڵقوڵاوە ٥ دەگوترێ: (الماءُ السَّدِمُ) ٥ (عاشق سَدِمٌ) عاشقێکی شەیدا ٥ **السَّدَمُ من الفحول ومن المياه**: بەمانا (السَّدِمُ) دێ ٥ **السُّدُمُ**: بئرٌ سُدُمٌ: بیری ئاو کە پرکرابێتەوە ٥ **السَّدِيمُ**: ماندو ٥ گومڕاو سەر لێ شێواو ٥ ئاوی هەڵقوڵاو ٥ تەمو غاری کەمو تەنك ٥ پەڵە پەڵەی جۆرە هەورو تەمو غارێك کە بەهۆی چڕبوونەوە یان بەریەككەوتنی زۆرێك لە جورمە ئاسمانییەکان کە هەندێکیان مەجەرەکانن پەیدا دەبێ.

سَّدَنَ سَدْناً وسِدَانة وسِداناً: خزمەتی کابەی کرد، بووە مجەوری ماڵی خودا ٥ **السَّادِنُ**: مجەوری کەعبە ٥ خزمەتچی ماڵی خودا ٥ دەگوترێ: (هو سادِنُ فلان وآذِنُهُ) ئەو پیاوە خزمەتکاری فلانکەسە، دەرگەوانو ڕەنجبەریەتی ٥ **السَّدِينُ**: بەزو پیو ٥ خوێن ٥ خوری.

سَدَا فلانٌ سَدْواً: دەستی بۆ شتەکە درێژ کرد.

سدا فلان سَدْوَ كذا: فلان لایەنی فلان شتی گرتو ئەوی مەبەست بوو، بۆ ئەو چوو ٥ هەروا دەگوترێ: (خطب فمازال على سَدْوٍ واحد) فلانکەس وتاری داو بەردەوام بوو لەسەر یەك شێوەو سەجع.

سدى الثوبَ سدياً: رایەڵی قوماشەکەی درێژ کردەوە.

سَدِيَ سَدىً: نمی هێنایەوە ؛ شەو نەاوی بوو ٥ دەگوترێ: (سَدِيت الأرضُ وسَدِيَ المكانُ وسدِيت

الليلة) زەوییەکە شێدار بوو ؛ شەو نماوی بوو ٥ **أسْدى الثوبَ**: رایەڵی قوماشەکەی درێژ کردەوە ٥ **أسْدى إليه معروفاً**: بەخششی پێدا، چاکەی لەگەڵ کرد ٥ **أسْدى الأمْرَ**: کارەکەی پێکا، باشی لێ زانی چاکی ئەنجامدا ٥ **أسْدى الشَّيْءَ**: شتەکەی ئیهمال کرد ٥ **أسْدى بينهما**: صولحی نێوانی کردن ٥ رێکی خستنەوە ٥ **أسدى بينهم حديثا**: قسەی لە نێوان خەڵکەکەدا هەڵبەست ٥ **سَدّى الثوبَ**: رایەڵی قوماشەکەی درێژ کردەوە ٥ **سَدّى اليه**: چاکەی لەگەڵ کرد ٥ **سَدّىَ بينهما**: صولحی نێوانی کردن ٥ **سَدّى النحلُ الشَّهْدَ**: هەنگەکە هەنگوینی کرد ٥ **استدى فلان**: بەمانا (سدا) دێ ٥ دەشگوترێ: ٥ **استدى الى الشَّيْءِ**: دەستی بۆ شتەکە درێژ کرد.

استدى الفرسُ: ئەسپەکە عەرەقی کرد ٥ **تَسَدّى الثوبَ**: بەمانا (أسداه) دێ ٥ **تسدّى الشَّيْءَ**: سەر شتەکە کەوت و سواری بوو ٥ دەگوترێ: (تسدّى الأمْرَ) بەسەر کارەکەدا زاڵ بوو، کارەکەی کۆنترۆڵ کرد ٥ **السُّدى**: ئیهمال کردن و گوێ پێ نەدانی، ئیهمال کراو ٥ **السُّدَى من الثوبِ**: رایەڵی قوماش، پێچەوانەی تێوەدان ٥ هەروا بەمانا عەطاو بەخششە ٥ ئیهمال کراو ٥ **السُّذابُ**: رەگەزی روەکە پزیشکییەکان لە پێری (السُّذابية)یە ٥ **السَّاذَجُ**: شتی خاڵص و پاڵفتە کە شتی تری تێکەڵ نەبێ و نەقش و نیگاریشی تێدا نەبێ ٥ دەگوترێ: (حجة ساذجة) بەڵگەیەکی سادەیە ٥ **سَرَأَت الجرادةُ والسَّمَكةُ سَرْءاً**: کوللە یان ماسییەکە هێلکەی کرد، گەرای نایەوە ٥ **سرأت المرأةُ**: ئافرەتەکە منداڵی زۆر بوون ٥ **أسْرَأَتْ**: کاتی ئەوەی هات هێلکە بکا.

سَرَّأَتْ: بەمانا (سَرَأَتْ) دێ ٥ **السِّرْءُ**: هێلکەی ماسی و گەرای کوللەو دەعبای لەوجۆرە.

سَرَبَ سُرُباً: چووە دەر ٥ (سرب في الأرض) لەسەر جنگ بەسەر زەویدا رۆییشت ٥ دەگوترێ: (هو سارب) ٥ هەروا دەگوترێ: (سَرَبَ في حاجته) بە ئیشی خۆی رۆییشت.

سَرَبَ الماءُ: ئاوەکە رەوان بوو ٥ (سَرَبَت العينُ) چاو فرمێسکی رشت ٥ (سَرَبَ القِرْبَةَ) کوندەکەی پینە کرد، بە سیرمە کوندەکەی دروەوە.

سَرِبَ الماءُ سَرَباً: ئاوەکە رەوان بوو ٥ (هو سَرِبٌ) ٥ **أسْرَبَ الماءَ**: ئاوەکەی رۆیاند، رژاندی.

سَرَّبَ السَّرَبَ: رێبازی نهێنی دروست کرد ٥ گۆڕیچەی لەژێر زەوییەوە هەڵکەند ٥ **سَرَّبَ الشَّيْءَ**: شتەکەی پارچە پارچە نارد ٥ **سَرَّبَ الماءَ**: ئاوەکەی رەوان کرد، رۆیاندی ٥ **انْسَرَبَ الماءُ**: ئاوەکە رەوان بوو (انْسَرَبَ في حجره) چووە ناو کونەکەی خۆیەوە ٥ **تَسَرَّبَ**: بەمانا (انْسَرَبَ) دێ ٥ **تَسَرَّبَ من الشَّراب**: پڕبوو لە شەراب ٥ **تَسَرَّبَ القومُ في الطريق**: خەڵکەکە بە شوێن یەکدا بە رێگاکەدا رۆیشتن ٥ **السَّرابُ**: تراویلکە سیخرۆ؛ شتێکە لە دەوروبەری نیوەڕۆدا کە گەرمابێ وەکوو ئاو لە دەشتاییدا لە دوور دەبینرێ بەڵام هیچ نیە ٥ **السَّرَبُ**: رێگای نادیارو دزە رێ ٥ هەروا ناوە بۆ گۆڕیچە لەژێر زەویدا کە ملەمای نەبێ بێ مەنفەز بێ ٥ کونە مشك و کونە مار ٥ گۆڕیچەی کارێزاو، کونجی کارێز، بۆری ئاو ٥ ئاوی جۆراو لە کوندە ٥ **السِّرْبُ**: کۆمەڵە باڵندەو ئاژەڵ ٥ دەگوترێ: (سِرْب من النساء) رەوە ئافرەت وەکوو چۆن دەگوترێ رەوە ئاسك ٥ هەروا دەگوترێ: (سرب من النَّخْلِ) پورە هەنگ ٥ دڵ و دەروون دەگوترێ: (آمِن السِّرْب) دڵ ئارام ٥ (آمن في سِربه) لە دڵدا ئارام و هێدی و هێمنە ٥ هەروا

بەمانا سینگ دێ ٥ دەگوترێ: (هـو واسِـع الـسرب) ئـەو سینگ فراوانـه ٥ هەروا بەمانا ڕێبـازو ئامـانج دێ ٥ دەگـوترێ: (خَـلِّ سِـربَهُ) ڕێگای ئـەو واز لێ بێنـه، هەوڵ بۆ بـەدیهێنانی ئامانجی ئەو مەدە ٥ السُّرْبُ: ئاژەڵ بـه گشتی ٥ ڕێبـازو ئامـانج ٥ سـینگ ٥ الـسُّرْبَةُ: کۆمەڵـه باڵنـدەو ڕەوە حـەیوان ٥ کۆمەڵێـك لـه سـەرباز خانـه دوور دەکەونـەوە هەڵـمەت دەبەنـه سـەر دوژمـــنو دەگەڕێنــەوە ٥ تـــووکی جەســـتەی ئادەمیزاد لە سینگیەوە تا دەگاتە ناوکی ٥ ڕێگا ٥ دەگوترێ: (هو قريب السُّرْبة) ڕێـگای نزیکه ٥ بەخێرایی دەچێ کاری خۆی دەکاو دەگەڕێتەوە ٥ (هـو بعيـد الـسربة) ئـەو ڕێـگاکەی دووره ٥ الـسَّرْبَةُ: سـەفەری نزیـك ٥ الْمَـسْرَبُ: شـوێن خێشکەی مار ؛ شوێنی خشانی مار بەسەر لمـه وردەو گڵه وردەدا ٥ دەگوترێ: (هـذه مـسارب الحياة) ئەوە شوێنی خشانی مارەکانه لەسەر ئەو لمه یان ئەو گڵه ورده ٥ الْمَسْرُبَةُ: مووی نێوان سینگـو ناوك ٥ بـەرپێلاو پـێش هـەیوانی ژوور ٥ الْمَسْرَبَةُ: مووی نێوان سینگـو ناوك ٥ پاوانو لەوەڕگا ٥ سَرْبَلَهُ السِرْبالَ: کراس یان زرێی لەبەر فلان کرد ٥ تَسَرْبَلَ بالسِّرْبال: کراسی لەبەرکرد ٥ السِّرْبالُ: کراس یـان زرێ یـان هەرشتێـکی تـری وەها که لەبەر بکرێ ٥.

سَرَجَ فلان سرجاً: درۆی کرد ٥ دەشگوترێ: (سَرَجَ فلان ألكـذِبَ) فـلان درۆی هەڵبەست ٥ سَرَجَت المرأة شعرها: ئافرەتەکە قژی خۆی هۆنیەوە.

سَرِجَ سَرَجاً: دەموچاوی جوان بـوو ٥ درۆی کـرد ٥ أسْـرَجَ الـسِّراجَ: چـراکەی هەڵـکرد ٥ (أسْـرَجَ الشَّئَ) شتەکەی جوان کرد ڕازاندیـەوە ٥ أسْرَجَ الفَـرَسَ: ئەسـپەکەی زیـن کـرد ٥ دەشـگوترێ: (سَرَّجَ الأحاديث) قسەکانی بە درۆ ڕازاندنـەوەو ڕوکەشی کردن ٥ سَرَّجَ الله فلاناً: خـودا تـوفیقی فلانی دا له کارەکانیدا سەرکەوت ٥ سَرَّجت المرأةُ شـعرها: ئافرەتەکـه قـژی خـۆی هۆنینــەوە ٥ إستَسْرَجَ الـسِّراجَ: چـراکەی هەڵـکرد ٥ السارِجُ: (جبین سارج) ناوچەوانی گەشو جوان وەکوو چرا ٥ ألسَّراجُ: چـرای هەڵـگیرساو ٥ السِّراجَة: پیشەی زیـن دوریـن (زینـدرو) ٥ السَّرْجُ: زینـی ولاخ ٥ السَّرّاجُ: زین فرۆش ٥ زیندرو ٥ دروزن ٥ سُرَيْجٌ: ئاسنگەرو شیرگەرێکی بەناوبانگ بـووه، شمشێری سورەیجی بۆ لای ئەو نیسبەت دەدرێن ٥ الْمِسْرَجَةُ: ئەو شوێنه یان ئەو شتەیه که چرا ڕۆنەکـەی تێـدا دادەنـرێ ٥ سَـرْجَنَ الأرضَ: زبڵی به زەوییەکـه کـرد بۆئـەوەی بـاش ڕوەکـی تێـدا بڕوێ ٥ السِّرْجين: زبڵ.

سَرَحَ سَرْحاً وسُرُوحاً: بەیانی زوو دەرچوو ڕۆیی.

سَرَحَ السَّيْلُ: لافاوەکه به هێواشی ڕۆیـی ٥ سَـرَحَت الماشية: ئاژەڵەکه بۆخـۆی لـەوەڕا پێویـستی بـه ئـاڵف پێـدان نـەکرد.٥ سَـرَحَ الـشَّئ: شـتەکەی نارد.٥ سَرَحَ ما في صدره: چـی لـه سنگیدا بـوو دەری خست دەری بڕی.

سَرَحَ الماشيـة: ئاژەڵەکانی بـەرەڵڵای لـەوەڕگا کـردن بۆئەوەی بۆخۆیان بلەوەڕێن.

سَـــرَحَ الله فلانــاً: خـودا تـوفیقی فلانکەسـی دا ٥ دەشـگوترێ: (هو يـسرحُ في أعـراض النـاس) ئـەو پاشمله بـه خراپه باسی خەڵك دەکا.

سَرِحَ سَرَحاً: لـه ئەرکەکانی خۆی ڕزگاری بـوو ٥ سَرَّحَ الشَّئَ: شتەکەی نـارد ٥ دەگـوترێ: (سَـرَّحَ الرسولَ) نێـردراوی خـۆی نـارد بـۆ ئەنجامـدانی کارەکـه ٥ سَـرَّحَ الـشَّعْرَ: قـژەکانی بەشـانه کـرد

هەندێ گەندە مووی هەڵکەندراوی بە ددانی شانەکە جیا کردەوە ◊ سَرَّح فلاناً الى موضع كذا: فلانی ناراستەی فلان شوێن کرد ◊ سَرَّحَ المرأةَ: ئافرەتەکەی تەلاق دا ◊ سَرَّحَ العامِلَ: کرێکارەکەی لە ئیشەکە دەرکرد ◊ سَرَّحَ الماشيةَ: ئاژەڵەکانی بردە جێگایەك بەدەمی خۆیان بلەوەڕێن‌و پێویستیان بە ئالف پێدان نەبێ ◊ سَرَّحَ الشَّيْءَ: شتەکەی ئاسان کرد ◊ سَرَّحَ عنه الشَّيْءَ: شتەکەی لە چنگ ئەو رزگار کرد ◊ سَرَّحَ اللهُ العبدَ للخير: خودا بەندەکەی تۆفیق دا بۆ خێرو خۆشی ◊ انْسَرَحَ فلان: فلانکەس پۆشاکی لەبەر خۆی داکەند ◊ پەلەی کرد ◊ تَسَرَّحَ من المكان: لەو شوێنە رۆیی‌و چووەدەر ◊ التسريح: شێوەیەکە لە داهێنان‌و چاککردنی قژ ◊ السَّارِحُ: شوان ◊ ئاژەڵ ◊ السَّارِحة: ئاژەڵ ◊ دەگوترێ: (ماله سارحة ولا رائحة) واتە: هیچی نیە ◊ السَّراحُ: ئاسان ◊ دەگوترێ: (أفعل ذلك في سَرَاحٍ ورواحٍ) بە ئاسانی‌و بێ گیرو گرفت ئەو کارە دەکەم ◊ هەروا دەگوترێ: (أطلق سراحَهُ) بەرەڵڵای کرد ◊ وازی لێ هێنا ◊ السَّرْحُ: ئاژەڵ ◊ بە تایبەتی بەو ئاژەڵە دەگوترێ بەیانی ببرێ بۆ لەوەڕ خواردن‌و ئێوارە بهێندرێتەوە ◊ هەروا ناوە بۆ درەختی گەورەو بەرز ◊ بەردەرگاو بەر بێلای خانوو ◊ السُّرُحُ: ئاسان ◊ دەگوترێ: (مِشية سُرُحٌ) رۆیشتنێکی ئاسان ◊ (وولدتهُ سُرُحاً) بە ئاسانی منداڵی بوو (عطاء سَرُحٌ) بەخشندەی وەرگیراوو گەیشتوو ◊ (فرسٌ سُرُحٌ) ئەسپێکی تیژرۆو گورج‌و گۆڵ ◊ السِّرْحانُ: گورگ ◊ (ذَئب السِّرحان) فەجری درۆزن (سِرْحان الحوض) ناوەڕاستی حەوز ◊ السَّروح: ئەسپ‌و حوشتری خۆشڕۆو تیژڕۆ ◊ السَّريحُ: شتی ئاسان ◊ پەلە کردن دەگوترێ: (لايكون ذلك الافي سريح) ئەوە بەپەلە نەبێ ناکرێ ◊ رۆیشتنێك کاڵەی بۆ ببەسترێ ◊ خۆی بۆ ئامادەبکرێ ◊ ئەسپێك زینی بە پشتەوە نەبێ، بێ زین بێ ◊ السَّريحة: پارچە پەڕۆی شڕو دڕاو ◊ خوێنی رژاوی بەسەر شتدا رۆیشتوی وشکەوە بوو ◊ رێگای راست‌و دیار لە شیوو دۆڵ‌و تەنگە بەراییدا، کە بە چوار دەوریدا درەخت هەبن ◊ المَسْرَحُ: پاوان، لەوەڕگا ◊ شوێنی شانوو رانواندنی تەمسیل ◊ المِسْرَحُ: شانە ◊ المِسْرَحَة: بەمانا (المِسْرَحُ) دێ ◊ المَسْرَحِية: چیرۆکێك ئامادە کرابێ بۆ سەر شانۆ ◊ المُنْسَرِحُ: یەکێکە لە بەحرەکانی عەروز، زۆر بە کەمی شیعری پێ گوتراوە.

سَرَدَ الشَّيْءَ سَرْداً: شتەکەی کون کرد ◊ (سَرَدَ الجِلْدَ) پێستەکە یان (چەرمە)کەی کون کرد.

سَرَدَ الدِّرعَ: زرێیەکەی چنی، هەردوو لای ئەڵقەکەی بەیەکەوە نووساندن‌و دایکوتان بەیەکەوە.

سَرَدَ الشَّيْءَ: درێژەی بە شتەکە داو بەردەوام بوو لەسەری ◊ دەگوترێ: (سرد الصوم) بەردەوام بوو لەسەر رۆژو گرتن ◊ دەشگوترێ: (سرد الحديث) درێژەی بە قسەکردنەکەی داو بە رێك‌وپێکی ئاخاوتنی کرد.

سَرِدَ سَرَداً: بەردەوام بوو لەسەر رۆژو گرتن ◊ أسْرَدَ الشَّيْءَ: شتەکەی کون کرد ◊ (أسْرَد الدرعَ) زرێیەکەی چنی ◊ تَسَرَّدَ الشَّيْءُ: شتەکە رێچکەی بەست زنجیرەی بەست، بە شوێن یەکدا ریزبوو ◊ دەگوترێ: (تَسَرَّد الدرُّ) (تسرَّد الماشي) (تَسرَّد الدمعُ) ◊ (تَسَرَّدَ الحديثَ) قسەکانی جوان ئاراستە کردن‌و بە رێك‌و پێکی دوا ◊ السَّارد: میرو ساز، میرو کونکەر ◊

اَلسَّرَّادُ: ئامێری شت کونکردن، ئەو شتەی میروی پێ کون دەکرێ ٥ **السَّرْدُ**: ناوە بۆ ئەو کەسە زرێیەکان، ئەڵقەکان کۆ دەکاتەوە ٥ (شَيءٌ سَرْدٌ) شتی بە ریزو بە زنجیرە و زور.
السَّرَدُ: بەمانا (السَّرْدُ) دێ ٥ السَّرادُ: ئەڵقە دروستکەر بۆ زرێ ٥ **اَلمِسْرَدُ**: بەمانا (السَّرَادُ) دێ ٥ زوبان ٥ دەگوترێ: (ماشٍ مِسْرَدُ): کەسێکە بەردەوام هەنگاو دەهاوێ و دێ و دەچێ ٥ **اَلسِّرْدابُ**: ژێر زەمین، هۆدەو ڤاوشێکە لەژێر بینادا دروست دەکرێ بۆکاتی پێویستی لەسەرماو گەرمادا پەنای بۆ دەبرێ ٥ **السِّرْدار**: سەرۆکی سەربازو پۆلیس ٥ **سَرْدَقَ البيتَ**: خانومکەی توندو تۆڵ کرد ٥ **اَلسُّرادِقُ**: هەر دیوارو پەرژینێک دەوری شتێکی تر بدا ٥ خێمەی هەڵدراو بەبۆنەی بوك گواستنەوە یان تەعزییەو سەرە خۆشییەوە ٥ **السِّرْدِينُ**: جۆرە ماسییەکی پچوکە خوێ دەکرێ و هەڵدەگیرێ، پاڵ دەدرێن بۆ دوورگەی (سەردینییە) ٥ **سَرَّهُ سُرُوراً**: کەیف خۆشی کرد.
سَرَّ فلاناً سَرّاً: چاك و جۆنی لێکردو هیوای خۆشی بۆ خواست.
سَرَّ الصبيَّ: ناوکی منداڵەکەی بڕی.
سَرَّ فلاناً: زەبری لەناوکی فلان دا.
سَرَّ الشَّيْءَ: شتەکەی شاردەوە.
سَرَّ سَرّاً وسِرّاً: ناوکی ژانی کرد ٥ **أسَرَّهُ**: شاردیەوە ٥ (أسَرَّ اليه حديثا) قسەیەکی نهێنی بە گوێ دادا ٥ **سَارَّهُ مُسَارَّةً وسِراراً**: سرتەی لەگەڵدا کردو بەسەر نهێنی خۆیدا ئاگاداری کرد ٥ **سَرَّرَه الماءُ**: ناومکە گەیشتە ناوکی ٥ **اسْتَسَرَّ**: خۆی شاردەوە، خۆی پەنادا ٥ دەگوترێ: (إسْتسر القمرُ) مانگ خۆی پەنا داو گوم بوو (ليلة السِرار) ئەو شەوە یان ئەو دوو شەوەیە کە مانگ نابینرێ و گوم دەبێ ٥ **اسْتَسَرَّ الأمْرُ**: ئیشەکە دیارنەما، شتەکە گوم بوو ٥ **اسْتَسَرَّ فلاناً**: نهێنی خۆی بۆ فلان باس کرد ٥ **اسْتَسَرَّ الجاريةَ**: کەنیزەکەکەی کردە مڵکی خۆی ٥ **تَسَارّوا**: بە یەکەوە سرتە سرتیان بوو ٥ دەشگوترێ: ٥ **تَسَارَّ الى كذا**: حەزی لە فلان شت بوو بەخۆشی زانی ٥ **تَسَرَّرَ الثَّوْبَ**: قوماشەکەی دڕ دڕ کرد، دڕاندی ٥ **تَسَرَّرَ فلان**: فلانکەس کەنیزەکی کردە مڵکی خۆی ٥ **تَسَرَّرَ بِنت فلان**: کچی فلانکەسی کردە هاوسەری خۆی چونکە بۆ خۆی دەوڵەمەندو ئافرەتەکە هەژار بوو ٥ **الأسارِير**: خەت و شیوو دۆڵی بەری دەست و دەم و چاوو ناوچەوانە ٥ تاکەکەی (أسرارَ) ٥ هەروا ناوە بۆ جوانی دەم و چاو ٥ جوانی دوو روومەت و دوو کوڵم ٥ **الأسَرُّ** (أسَرُّ الرجل): ئەو کەسەی خۆ لە کاروباری پیاو هەڵدەقورتێنێ و لە ئیشەکانی دەکۆڵێتەوە ٥ **السِّرَارُ**: کۆتایی (سَرار الشهر) دوا شەوی مانگ ٥ **سَرار الحسب**: بنیچە پاك و خاوێن و وەجاخ زادە ٥ **سَرار الأرض**: ناوەڕاستی شیوو شوێنی باشی ٥ **اَلسِّرارُ**: (سِرار الأرض) ناوەڕاستی پارچە زەوییەکە ٥ خەت و شیوو دۆڵی بەری دەست و دەم و چاو ناوچاوان ٥ **السَّرارَةُ**: (سَرارة الأرض) باشترین شوێنی زەوی و بە نرخترینی ٥ **سَرَاةُ الحسب**: مامناوەندی و وەجاخ زادەیی ٥ دەگوترێ: (سِرٌّ بَيْنُ السَّرارة) پاڵفتە کراوی شت ٥ کاکڵە ٥ **اَلسِّرُّ**: نهێنی: ئەو شتەی دەیشارییەوەو ناتەوێ کەس بیزانێ ٥ بنەماو بنیچە ٥ پاڵفتەی شت ٥ بە نرخترینی شت.
سِرُّ الوادي: بە نرخترینی شیوو دۆڵ. ٥ **سِرُّ** الأرض: بە نرخترین شوێنی زەوی ٥ شتی

دڵخۆشکەرەو فەرەح ئامێز ٥ ئەو کارانەی ئادەمیزاد ئەنجامیان دەدا دڵی پێیان خۆشە.

سِرّ الشيءُ: پاڵفتەی شت.٥**سِرّ** النسب: کاکڵەو پوختەی بنیچەو نژاد ٥ دەگوترێ: (هو في سِرّ قومه) ئەو لە وەجاخ زادەی نەتەوەکەیەتی ٥ (هو سِرُّ هذا الأمر) ئەو زاناو لێزانی ئەو نیشەیە ٥ **ألسُّرُّ**: خەتو شیوو دۆڵێکن لە بەری دەستو دەمو چاوو ناوچاوان ٥ ئەو ریخۆڵەیەی پەیوەستە بە ناوکەوەو کاتی لە دایکبوون دەبڕدرێ ٥ دەگوترێ: (عرفت ذلك قبل أن يُقْطع سُرُك) پێش ئەوەی ناوکت ببڕدرێ من ئەوەم زانیوە ٥ **السُّرَرُ**: ئەو ریخۆڵەیە لە ناوکی منداڵی تازە لەدایکبوو دەبڕدرێ ٥ شەوی پەنا گرتنی مانگ ئەو شەوەی مانگ نابینـدرێ ٥ **السَّرَّاء**: نازو نیعمەت ٥ هەرزانیو خۆش گوزەرانی ٥ بۆری ناو بۆش ٥ زەوی بە پیتو بەرەکەت ٥ **السُّرَّة**: ناوك ٥ (وسُرَّة الروضة) باشترین شوێنی باخ کە باش شتی لێ بڕوێ ٥ (سُرَّة الحوض) ناوەڕاستی حەوزو شوێنی ئاو تێدا راوەستانی ٥ (سُرَّة البذرة) خاڵێکە لە شوێنی گەیشتنی تۆم بە دیواری هێلکەدانەوە ٥ **السِّرَّةُ**: دەسکە ریحانە ٥ چەپکە ریحانە ٥ **السِّرِّيرُ**: ئەو کەسەی هاوەڵەکانی کەیف خۆش دەکاو چاکە کارە لەگەڵیان.٥**السُّرِيَّةُ**: کەنیزەکی کڕدراو ٥ **السُّرورُ**: کەیف خۆشی لەکاتی پەیدا بوونی سود یان نەمانی زیان ٥ **السَّرير**: سیسەم، کورسیو قەنەفەی لەسەر دانیشتن ٥ دارە مەیت، تاتە شۆر ٥ سرير الرأس: شوێنی نێوان ملو سەر ٥ **السَّرِيرَة**: نهێنیو شاراوە ٥ **ألْمَسَرَّةُ**: کەیف خۆشی ٥ قەراخو پەنا ریحانە ٥ **السُّرْسُوب**: فرۆ، ژەك ٥ ئەو شیرەی دوای لە دایکبوون دەچێتە گوانی ئاژەڵ، یان مەمکی ئافرەت ٥ **السُّرْسُورُ**: زیرەكو زاناو لێکۆڵەرەوە لە کاروباردا ٥ **ألسُّرْسَامُ**: ئەستور بوونو هاوسانێکە لە پەردەی دەماغدا پەیدا دەبێو لەرزوتای بەردەوام لە ئەخۆشەکەدا پەیدا دەکا، هەروا دیاردەی تریشی لێ پەیدا دەبێ بۆ نموونە خەو زڕاندنو سەر سوڕمانو سەر لێ شێوان ٥ **سَرَطَهُ سَرْطاً**: قوتی دا ٥ **سَرِطَهُ سَرَطاً**: بەمانا قوتیدا ٥ **استَرَطَهُ**: بەمانا (سَرَطَهُ) دێ ٥ **انْسَرَط الطعام في حلقه**: خواردنەکە بە ئاسانی لە قورگی چووە خوار ٥ **تَسَرَّطَهُ**: بەمانا (سَرَطَهُ) دێ ٥ **السِّراط**: رێبازی ئاشکرا ٥ **السُّرَاطُ**: بڕندە ٥ دەگوترێ: (سيف سُراط) شمشێری بڕندە ٥ **السُّرَطُ**: قوتدەر، پارو گەورە، خێرا خۆر، تیژڕۆ ٥ **السَّرَطان**: قرژاڵ؛ گیاندارێکی دەریاییە لە پێری (القشريات)ە دە قاچی هەیە ٥ بورجێکی ئاسمانە ٥ لە بواری پزیشکیش دا هاوسانێکی پیسە لە خانە ئاشکراکانی جەستەدا دروست دەبێو بە ئەنسیجەکانی دەوروبەری خانەکان دا بڵاو دەبێتەوە ٥ **السُّرَيط**: حەڵوا ٥ خورماو رۆن ٥ **المِسْرَطُ**: گەرو.

سَرِعَ سَرَعاً: پەلەی کرد ٥ (فهو سَرِعٌ وسرعان وهي سرعى).٥**سَرُعَ** سُراعة وسُرْعَةً وسَرْعاً: بەمانا (سَرِعَ) دێ ٥ **أسْرَعَ**: پەلەی کرد ٥ دەگوترێ: (أسْرَعَ في السير) پەلەی کرد لە رۆیشتندا ٥ **سارَعَ**: دەست پێشخەری کرد ٥ **تَسَارَعَ**: بەمانا (سَارَعَ) دێ ٥ **تَسَرَّعَ**: بەمانا (تسارع) دێ ٥ **الأسْرُوعُ**: تاکی (الأساريع) ئەو شتەیە لە تولەی دارمێو دێتەدەر ٥ کرمێکی سپی سەر سوورە دەشوبهێتە قامكو پەنجەی ئافرەت ٥ (أساريع الذهب) چاڵو چوێڵی ئاڵتون ٥ **السُّرَّاع**: خێراڕۆ، تیژڕەو ٥ **السَّرْعُ**: هەر تولە مێوو لقە درەختێك

تەڕبێ ٥ سُرعان ما فعلت كذا: ئای چەند بە خێرایی ئەو کارەت ئەنجامدا! ٥ السَّرَعانُ: (سَرَعان الناس) پێشەتای خەڵکەکە ٥ (سَرْعان الخيل) پێشەنگی رەوە ئەسپو قافڵە ٥ السَّرِيعُ: پەلە درەختی تەڕ بەتایبەتی درەختی بەشسشام کە درەختێکی بۆن خۆشەو سیواکی پێ دەکرێ ٥ بەحرێکی عوروزیشە زۆر بە کەمی شیعری پێ گوتراوە ٥ أَلسُّرْعُرْعُ: لقەدار لەکاتی تەڕیدا ٥ شورکە داری درێژو باریک ٥ شتی درێژو باریک ٥ گەنجی تەڕو تازەو شۆخو شەنگ ٥ سَرِفَتِ السُّرْفَةُ الشَّجَرة: کرمی ئاوریشم درەختەکەی خوارد ٥ سَرِفَتِ الأُمُ وَلَدَها: دایکەکە زۆری شیردا بە منداڵەکەو کۆئەندامی هەزمی تێکدا.

سَرِفَ الطعامُ: زۆری خوارد تا توشی گەدە ترشانو ئینتەلا بوو.

سَرِفَ الشَّيْءَ: شتەکەی پاش گوێ خست، غافڵی کرد ٥ هەڵەی تێدا کردو مەبەستی نەپێکا ٥ شتەکەی نەزانی.٥ **سَرِفَ** القَوْمُ: لە خەڵکەکە تێپەڕی.٥ أَسرف: لە ئەندازە دەرچوو ٥ هێڵی سوری بەزاند ٥ دەگوترێ: (أسرف في مالـه) دەستبڵاوی لە ماڵو سامانی خۆی ئەنجام دا ٥ (أسرف في الكلام) زۆری چەنەدا ٥ (أَسْرَفَ في القتل) لە کوشتنەکە زێدەڕۆیی کرد ٥ أَسْرَفَ: هەڵەی کرد ٥ بێ ئاگا بوو ٥ نەزان بوو ٥ السَّرَفُ: خوگرتن بە شتێکەوە ٥ لە گرێژە نەچون ٥ لە سەنتەر لادان.

سَرَفُ الماء: ئەو ئاوەی بە خۆڕایی بڕواو کەڵکی لێ وەرنەگیرێ ٥ السَّرِف: کەم ٥ دەگوترێ: (هو سَرِف العقل) ئەو کەم عەقڵە ٥ (سَرِف الفؤاد) بێ ئاگاو غافڵە ٥ (مكان سَرِفٌ) شوێنێکە کرمی ئاوریشمی زۆرە ٥ السُّرْفَةُ: کرمی ئاوریشم ٥ السُّروفُ: بەهێزو گەورە ٥ أَلسَّرِيفُ: تولە مێو.

سَرَق منه مالاً: ماڵەکەی لێ دزی. ٥**سَرَقَ** السَّمْعَ وسرق النظر: بە دزییەوە گوێی هەڵخست بۆئەوەی قسەکە بدزێ ٥ بەنهێنی بۆی روانی ٥ سرقتني عيني: نووستم ٥ خەوم لێ کەوت.

سَرِقَ سَرَقاً: گوم بوو ٥ لاواز بوو ٥ سَارَقه النَّظَرَ، وسارق النظرَ اليه: هەوڵیدا هەلی بۆ هەڵبکەوێ سەیری بکا، بە دزییەوە بۆی بڕوانێ ٥ سارق السمعَ: هەوڵیدا بە نهێنی گوێی لە وتەکانی بێ ٥ سَرَّقَ الشَّيْءَ: بەمانا (سَرَقَهُ) دێ ٥ سَرَّقَ فلاناً: فلانکەسی بە دز لە قەڵەمدا ٥ اسْتَرَقَ الشَّيْءَ: بەمانا (سَرَقَهُ) دێ ٥ إنْسَرَقَ: لاوازو بێ هێز بوو ٥ دەگوترێ: (إنسرق صوته) دەنگی زەعیفو لاواز بوو (إنسرقت مفاصله) جومگەی لاواز بوو ٥ إنسرقَ عن القوم: لە خەڵکەکە دوا کەوتو خۆی گوم کردو رۆیی ٥ تَسَرَّقَ: وردە وردە شتەکەی دزی ٥ هەروا دەگوترێ: (تَسَرَّقَ النظر والسَّمْعَ) ٥ السَّارِقَةُ: زنجیر ٥ بزمار لە قەیدو شتی وا ٥ السَّرَّاقَةُ: ئەوەی بدزرێ ٥ دەگوترێ: (هذه سَرَاقَةُ فلان) ئەمە ماڵە دزراوەکەی فلانە ٥ السَّرَقُ: پۆشاکی ئاوریشم ٥ باشترین جۆری ئاوریشم ٥ السَّرِقة: دزی ٥ هەڵگرتنی ماڵێکی دیاریکراوە لە شوێنی شیاوی خۆی بە شێوەی دزی ٥ أَلْمُسْتَرَق: لاوازو کاڵفام، جەستە بێ هێز ٥ مسترق العنق: ئادەمیزادی مل کورت ٥ قسە دزو قسە قۆزەرەوە ٥ سَرْقَنَ الأَرْضَ: زەوییەکەی زبل رێژ کرد، زبڵاوی کرد ٥ السِّرْقين: زبل.

سَرِكَ سَرَكاً: دوای بەهێزو بە توانایی لاواز بوو ٥ تَسَارَكَ في المشي: لەبەر ماندوییو لاوازی

نـەيتوانی بـڕوا ٥ أَلْـسَّرکِي: جـەکی موچـە ٥ دەفتـەری پێدانو وەرگرتنـی نامـە ٥ دەفتـەری ڕۆژانـەی کرێـکار ٥ ألْـسَّرکودية: نەخۆشـییەکی درێژ خایەنەو هۆکاری پەیدا بوونی نازانـدرێ، بـە زۆری توشـی غـودەی لـەمفاویو چـاوو سـییەکانو ئێـسقانی دەسـتو قـاچ دەبـێ ٥ الـسَّرکومة: (ألْـسَّرکومة اللمفيـة) هاوسانێـکی پیسە لە گۆشتدا پەیدا دەبێ ٥ سَرْمَةُ: بڕییـەوە ٥ پچڕاندی ٥ تَسَرَّمَ: بڕدرایەوە ٥ پچڕا ٥ السُّرْمُ: قەراخی ڕیخۆڵە ٥ السَّرْمَدُ: بـەردەوامو نـەبڕاوە ٥ السَّرْمَدِيِّ: پاڵدراو بۆ لای (السَّرْمَد).

سَرَا فلان سرْواً وسَرَاوةً: فلان بەڕێز بوو شـەریفو وەجاخ زادە بوو ٥ سەخی سروشت بوو.

سرا الشَّيْءَ عنه سرواً: شتەکەی داکەندو فڕێی دا.

سرا عنه ثوبَهُ ودِرْعَه: کراسو زرێیەکەی لەبـەرخۆ داکەند.

سـرا الهـمَّ عـن فـؤاده. غـەمو پـەژارەی خـۆی دەرخست.

سـرا الـسيف: شـمشێرەکەی ڕوت کـرد، لـە کـالان ڕایکێشا.

سَرُوَ سراوةً وسـرْواً: شـەریف بـوو ٥ أسْـرِيَ الـشَّيْءَ عنه: شتەکەی لەبەر داکەند ٥ سَرِّي الشَّيْءَ عنه: شتەکەی لەبەر داکەند ٥ دەگوترێ: (سُـرِّي عـن فلان) فلانکەس غەمو نارەحەتی لە دڵدا نەما ٥ إنْـسَرِيَ: دەرکـەوت، پـەردەو تـەمو مـژی لەسـەر لاچوو ٥ إنسري الهَـمُّ عنـه: غـەمو پـەژارەی لـە دڵدا نـەما ٥ تَـسَرِّيَ: بـە زۆرە ملـێو تەکـەللوف سەخاوەتی بەسەر خۆیدا هێنا ٥ السَّراةُ: (سـراة کـل شـيء) لای زۆرووی شتو ناوەڕاستـی ٥ یـان زۆرینەی ٥ (سَرَاة النهار) چێشتەنگاوو نیوەڕۆ ٥ سَـراة الطريـق: ناوەڕاستـی ڕێـگا، یـان زۆرینـەی ڕێـگا.٥ سَراة الفرس: سەر پشتی ئەسپ ٥ السَّرْوُ: درەختی سنەو بەر ٥ تەپۆڵکەی ناو شیوو دۆڵ ٥ کونێـکی ناکەوانەییـە لەسـەر سـندوقی نامێری قانونی مۆسیقا ٥ سَرْوَلَهُ: دەرپێی لەپێی ئـەو کـرد ٥ تَـسَرْوَلَ: دەرپێـی لـەپێ کـرد ٥ السِّراوِيل: دەرپـێ ؛ پۆشاکێـکە نێـوان نـاوکو ئەژنۆ دادەپۆشێ ٥ اَلْمُسَرْوَلُ: کۆترێك پەڕی بـە قاچـەکانەوە بـێ ٥ ئەسپێـك پەڵـەی سـپی جەستەی لە دەستو قاچی تێپەڕ بووبێ.

سَرَى اللَّيْـلُ، سَـرْياً وسِـرايةً وسُـرىً: شـەو ڕۆیـیو کۆتایی هات.

سَرَى الهَمُّ: غەمو پەژارەی ڕۆیی.

سَرَى الليلَ: بە ڕۆیشتن شەوی بەڕێ کرد.

سَرَى بفلان: شەو ڕەوی بە فلان کرد.

سَرَى عِرْق الشجرة في الأرض: ڕەگی درەختەکە بە ناوی زەویدا ڕۆچوون.

سَرَى فيه السُّمُّ والخمرُ: ژەهرەکە یان شەراب بەناو جەستەی دا بڵاوبۆوە.

سَرَى فيـه عِـرق الـسَّوءِ: ڕەگـی خراپەکاریی تێدا بڵاوبۆتەوە.٥ **سـرى** عليـه الهَـمُّ: غـەمو پـەژارە شـەو پەخـەی گـرت ٥ سَـرَى الجرحُ الى الـنفس: ئازاری برینەکە بەردەوام بوو تا کوشتی ٥ أسرى الليلَ وبه: شەو ڕەوی کرد بە شەو ڕۆیی ٥ أسر فلاناً وبفلان: شـەو ڕەوی بـە فـلان کـرد ٥ سـاری صـاحِبَهُ: شـەو ڕەوی لەگـەڵ هاوەڵەکـەی کـرد ٥ إسْتَرَى الليـلَ وبـه: بـەمانا (سـرى) دێ ٥ إسْتَرى الشَّيْءَ: شتەکەی هەڵبـژارد ٥ تَـسَرَّى: بـە نهێنـی چووە دەر (تَسَرَّى الشيءَ) بەمانا (إسـتراه) دێ ٥ السّارِية: هەورێك بەشـەو پەیـدا ببـێ ٥ بـارانی شـەو، کۆڵەکـە ٥ ئـەو دارەی ئـاڵای کەشـتی

پێدادەكرێ ٥ **اَلسُّرى**: رۆیشتنی زوربەی شەو ٥ **السَّرِيُّ**: جۆگا ٥ روبـاری پـچوك ٥ **السَّرِيَّةُ**: كۆمەڵێـك سـەرباز ٥ پۆلـە پێـشمەرگەیەك ٥ دەستەیەك جاش ٥ لـە پێـنج كەسـەوە تـا سێ سـەد كـەس ٥ رەوە ئەسپ نزیكـەی چـوار سـەد دانە ٥ (ك: سرایا) ٥ **السُّرْيالية**: بیرو بۆچونێكی سەردەمیانەیە لە بواری فـەنو ئەدەبدا پشت بە خـەیاڵ دەبەستێو لـە ژوور واقیعـەوە هـەوا پەروازەو حاڵو چۆنیەتی (اللاشـعور) دەردەخا ٥ **سِرْیوم**: عونصورێكی فیلزییـەو لـە عونـصورە ناوازەكانـە ٥ **سِـرْیوم**: عونـصورێكی فیلزییـەو تایبەتمەندییـەكانی دەشـوبهێتە صـودیوم وەلێ لەو نیشاتی پترە ٥ **الأُسْطُبَة**: پـرژو پـاڵی كـەتان كـە بـەددانی سێلكو شـەنە جیـا دەبێتـەوە ٥ **اَلْمِسْطَبَة**: سندانی ئاسنگەر ٥ سەكۆی دانیشتن ٥ **سَـطَحَهُ سَـطْحاً**: بـڵاوی كـردەوە، رێـكی خـست، رایخـست ٥ دەگـوترێ: (سـطح اللهُ الأرضَ) یـان دەگوترێ: (سـطح الخبـز بـالحور) نانكەرەكە بـە تیرۆك نانەكەی پان كردەوە.

سَطَحَ فلاناً: فلانكەسی بە زەویدا داو خستی.

سَـطَّحَ البیـت: سـەربانی خانوەكـەی رێـك خـست، راستەو پاستەی كرد ٥ **سَطَّحَهُ**: بـەمانا (سَـطَحَهُ) دێ ٥ **إِنْسَطَحَ**: بڵاو بۆوە، راخرا ٥ راكشا، لەسـەر پشتە مل خۆی درێژ كردو جوڵەی لەخۆی بری ٥ **تَسَطَّحَ**: راكشا، تەخت بوو ٥ **اَلسَّطْحُ**: سـەطحی هـەموو شتێـك لای سـەرویەتی ٥ لـە زانیـاری ئەندازیاریدا بە فەبارەیەك دەگوترێ درێـژیو پـانی هـەبێ ٥ **السُّطَّاحُ**: هـەر رومەكێـك بەسـەر زەویـدا بڵاو ببێتـەوە ٥ **السَّطِیحُ**: ئـەو كەسـەی لەبەر نەخۆشی نەتوانێ هەڵسێ یـان دانیـشێ ٥ هەمبانەو كوندە ٥ **السَّطِیحَةُ**: كونـدەو هەمبانـە ٥ كەلـە دوو پێـست بـێ ٥ **اَلْمِسطَحُ**: خـەرمانی خورمـا، خورماكـانی تێـدا بـڵاو دەكرێنـەوە بۆئەوەی وشك ببن (ك: مساطح) ٥ هـەروا نـاوە بـۆ حەصـیر كـە لـە پـرژی دارخورمـا دروست كرابێ ٥ كۆڵەكەی رەشماڵو خێمە ٥ مەنجەڵی گەنم تێدا كوڵاندن ٥ داری رانگێودراو بـە سـەر كۆڵەكـەی كـەپرەمێودا ٥ تیرۆكـی نـان كـردن ٥ **اَلْمُسَطَّحُ**: (أنف مُسَطَّحٌ) لوتی پانەوە بوو.

سَطَرَ الكتاب سطراً: كتێبەكەی نووسیەوە.

سَطَرَ فلاناً: فلانكەسی بە زەویدا دا.

سَطَرَ الشَّيْءَ بالسیف: بە شمشێر شتەكەی بریـەوە ٥ **أَسْطَرَ الشَّيْءَ**: شتەكەی بە هەڵە خوێنـدەوە ٥ دەگـوترێ: ٥ **أَسْـطَرَ إِسمـي**: نـاوی منـی نەخوێنـدەوە، ئـەو دێـرەی نـاوی منـی تێـدا نووسـرابوو پەڕانـدی ٥ **سَـطَّرَ الكتـاب**: بـەمانا (سَـطَرَهُ) دێ ٥ **سَـطَّرَ الورقـةَ**: بـە راسـتە هێڵو خانەی لەسـەر كاغەزەكە دروست كـرد ٥ **سَطَّرَ العبـارةَ**: عیبارەتەكـەی داڕشت ٥ دەشـگوترێ: **سَطَّرَ الأكاذیب**: درۆی هەڵبەستن ٥ **سَطَّرَ علینـا**: چـیرۆكی بـۆ گێڕاینـەوە ٥ **اسْـتَطَرَ الكتـابَ**: كتێبەكـەی نووسـیەوە ٥ **الأسـاطیر**: ئەفـسانەو چیرۆكە كـۆن ٥ قـسەی پروپـوچو بـێ بنـەما ٥ **السَّاطِرُ**: قەساب ٥ **اَلسَّاطُورُ**: كێـردی قەسـاب ٥ شمـشێری قەسـاب ٥ تەورزمـەی قەسـاب كـە كێردێـكی زلـە ئێـسقانی كوشـتییەكەی پـێ وردەكا ٥ **السَّطْرُ**: ریزو چین لە هەرشتێـك بـێ ٥ **السُّطْرَةُ**: هیـواو ئـاوات ٥ **السَّطَّارُ**: قەسـاب ٥ **اَلْمِسْطَارُ**: شەرابێـك بخۆرەوەكـەی كەلـەلا بكا ٥ تەپو تۆزی بەرزەوە بوو بۆ حـەوا ٥ لـە بـواری رەسـمو تەصـویردا بریتییـە لـە قەڵەمێـكی مەعدەنی لە شێوەی پانداندا ٥ **اَلْمِسْطَرة**: راستە ٥ ئەوەی كتێبی پێ دێڕ دێڕ دەكرێ ٥ لە بـواری

ئەندازیاری‌و ریازەدا ئامێرێکی قەراخ تیژی راستە بەکاردەهێندرێ بۆ رەسم کردنی هێڵی راست ٥ اَلْمِسْطَرُ: بالاّ دەست ٥ اَلْمُسْطَرين: کەمچەی بیناسازی.

سَطَعَ الشَّيْءُ سَطْعاً وسطوعاً: شتەکە بلاّو بووە ٥ دەگوترێ: **سَطَعَت الرائحة**: بۆنەکە بلاّوبووە.

سَطَعَ الأمْرُ: کارەکە دەرکەوت ئاشکرا بوو.

سَطِعَ الرَّجُلُ: پیاوەکە سەری خۆی بەرز کردەوەو ملی درێژ کرد.

سَطَعَ فلانٌ بيديه: فلاّنکەس چەپڵەی بە هەردوو دەستی لێ دا ٥ **سطعت فلاناً رائحة المسك**: بۆنی میسك لوتی فلاّنکەسی پرکرد.

سَطِعَ سَطَعاً: ملی درێژ بوو ٥ **اَلسَّطَاعُ**: درێژترین کۆڵەکەی ژێر رەشماڵە، ئەو کۆڵەکەی دەخرێتە ژێر ناوەڕاستی خێمەوە بۆئەوەی باراناو دەرکا ٥ **اَلسَّطْعُ**: هەرشتێك بلاّو بێتەوەو بەرز بێتەوە ٥ **اَلسَّطِيعُ**: بەیانی ٥ درێژ ٥ **اَلْمِسْطَعُ**: زوبان رەوان‌و گفت‌و لفت شیرین ٥ **اَلسَّاطِلُ**: تەپ‌و تۆزی بەرزەوە بوو ٥ **اَلسَّطْلُ**: سەتڵ.

سَطَمَ البابَ سَطْماً: دەرگاکەی پێوە دایەوە ٥ **الإسْطامُ**: کۆڵەوەژ، ئاگر خۆشکەر (ئاسنێکی درێژی سەرپان) ٥ **الأسْطُمُّ**: شەپۆلی دەریا ٥ بنەما ٥ **الأُسْطُمَّةُ**: (أسْطُمَة القوم) پیاوی رێزداری قەوم ٥ **اَلسِّطَامُ**: بەمانا (الإسطام) دێ ٥ تیژایی شمشێر ٥ تۆپەوانەی دیزەو گۆزەو ئەو جۆرە شتانە ٥ **اَلسِّطْمُ**: تیژایی شمشێر ٥ **سَطَّنَهُ**: چەسپاندی‌و قایمی کرد.

سَطَا الفَرَسُ سَطْواً وسَطْوةً: ئەسپەکە ملی ئەداو سەر رەق بوو.

سَطَا الماءُ: ئاوەکە زۆر بوو ٥ (سَطا عليه وبه) پەلاماری داو هێرشی بۆبرد.

سَطَا على الحامل: منداڵی سکی ئافرەتەکەی بە مردوویی دەرهێنا.٥ **سَطَا** الطعامَ وفيه: خۆراکەکەی خوارد دەستی بۆ بردو خواردی دەگوترێ: (ما سطوت في طعام أحد) ٥ **أسطى عليه**: بەمانا (سَطَا) دێ ٥ **ساطاه**: شتەکەی لێ توندکرد ٥ **السَّواطي**: دەستەکان ٥ سَعَبَ له كذا: شتەکەی بۆ رێك‌وپێك کرد ٥ **انْسَعَبَ**: رەوان بوو ٥ لێك کشایەوە ٥ **تَسَعَّبَ**: کشا ٥ لێك کشایەوە ٥ **السُّعْبُ**: هەرشتێك شلەمەنی بێ‌و رەوان بێ ٥ **السُّعابيبُ**: ئەوەی درێژ دەبێتەوەو وەك داوە دەزوو شۆڕاوگە دەبەستێ وەك دۆشاوو هەنگوین‌و بنێشت‌و لیك‌و ئەو جۆرە شتانە ٥ دەگوترێ: (سال فَمُهُ سعابيبَ) دەمی لیکی درێژ بووە وەکوو هێڵە دەزوو ٥ تاکەکەی

سَعَدَ سَعْداً وسعوداً: بەختەوەر بوو، کەوتە کامەرانی‌و خۆش بەختییەوە ٥ پێچەوانەی نەگبەتی‌و شومە ٥ دەگوترێ: (سَعَدَ يومُكَ) رۆژگارت بەختەوەر بێ.

سَعَدَ الله فلاناً: خودا فلاّنکەسی بەختەوەرو خۆشنود کرد.

سَعِدَ سَعادة: بەمانا (سَعَدَ) دێ.

سَعِدَ الماءُ: ئاوەکە رۆیی سلۆبی هەیە پێویست بە ئامێری ئاو بەرز کردنەوە ناکا ٥ **أسْعَدَهُ الله**: خودا توفیقی فلاّنی دا ٥ **أسْعَدَ اللهُ فلاناً**: خودا یارمەتی فلاّنکەسی دا ٥ دەگوترێ: **أسْعَدَت النائحةُ الثُّكْلى**: ژنە شەپۆڕ گێرەکە ژنە وایە شیرەکەرەکە هاوکاری ژنە کۆست کەوتووەکەی کردو لەگەڵیدا شین‌و شەپۆڕی گێڕا ٥ **ساعَدَهُ على الأمر**: یارمەتی دا لەسەر کارەکە.

اسْتَسْعَدَ بِرُؤيتِه: دیتنەکەی بەخێرو فەڕ زانیو گەشبینی لێ بەدی کرد ٥ **السّاعِدُ**: قۆڵو بازوو نێوان ئانیشكو بەرە دەست ٥ دەگوترێ: (شَدَّ اللهُ على ساعدك) خودا یارمەتیت بدا ٥ **ساعدُ القوم**: سەرۆكی گەلو هۆز ٥ هەروا وشەی (ساعِد) ناوە بۆ ڕێڕەوی مۆخی ناو ئێسقان ٥ ڕێڕەوی ئاو بۆ ناو روبارو دەریا ٥ ڕێڕەوی شیر بۆ ناو گوانو مەمك ٥ **سواعد الطير**: باڵەکانی باڵندەیە ٥ دەشگوترێ: (أمرٌ ذو سواعد) کارێکی فرە لایەنو فرە خاوەنو فرە شێوازە ٥ **السّاعِدَةُ**: (ساعِدَةُ الساق) پارچە ئێسقانی قاچ ٥ **السّعادة**: بەختەوەری ٥ یارمەتی پەروەردگار بۆ بەندەی خۆی بەوە بەختەوەری بکا ٥ (پێچەوانەی بەدبەختی) ٥ **السَّعْدانُ**: چقڵی درەختی خورما ٥ روەكو درەختی چقڵاوی ٥ لەپەندا هاتووە (مرعى ولا سعدان) ٥ **السَّعْدانة**: کۆتر ٥ گرێیەکە لەلای خواروی لایەکانی تەرازو ٥ کەوانەی دەوری گۆی مەمك ٥ **سعدیْك**: دوعای خێرو خۆشی، واتە: خودایە بەختەوەری دوا بەختەوەریت بۆ دەستەبەر بکا.

السُّعُودُ (سعود النجوم): کۆمەڵە ئەستێرەیەکە هەریەکەیان پێی دەگوترێ: (سَعْد) ٥ ئەستێرەی (سَعْد السعود) یەکێکە لەو کۆمەڵە ٥ **السّعيد**: روباری پچوك ٥ **السّعيدة**: (سعيدة القميص): یەخەی کراسو شوێنی قۆپچەکانی.

سَعَرَ الفرسُ سعراناً: ئەسپەکە بە توندی بازی هاویشت.

سَعَرَ النارَ: ئاگرەکەی هەڵگیرساند ٥ دەگوترێ: (سعر الحربَ) شەڕەکەی گەرم کرد.

سَعَرَ القومَ بالنبل: خەڵکەکەی داخکردو سوتاندنیو چەوساندنیەوە ٥ شەڕو نەگبەتی بەسەرا بڵاو کردنەوە.

سَعَرَ الليلَ بالمطي: بە سواری وڵاخ شەوەکەی بەڕێ کرد.

سَعَرَ اليوم في حاجته: بۆ ئیشی خۆی سوڕایەوە.

سَعِرَ: برسی بوو ٥ تینوی بوو، برسێیەتی تینوایەتی تینی بۆ هێنا ٥ شێت بوو ٥ (هو مسعور).

سَعِرَ سَعَراً وسُعْرَةً: رەنگی مەیلەو رەش بوو ٥ **أسْعَرَ النار والحربَ**: ئاگرەکەی هەڵگیرساند، شەڕەکەی هەڵگیرساند ٥ **إسْتعرت النارُ**: ئاگرەکە هەڵگیرسا ٥ دەگوترێ: (إسْتعر الشرُّ واستعر المرض) شەڕو ئاژاوە، نەخۆشی بڵاوبۆوە ٥ **استعرت الحربُ**: شەڕەکە گەرم بوو ٥ **استعر اللصوصُ**: دزو جەردەکان کەوتنە جموجوڵو وروژان ٥ **تَسَعَّرَت النارُ**: بەمانا (إستعرتْ) دێ ٥ **الأسْعَرُ**: داڵ گۆشت ٥ کەسێك ئەوەندە کزو لاواز بێ دەماری لەشی دیاربن ٥ **التسعير الجبري**: نرخ دانان بۆ شتومەك لەلایەن دەسەڵاتەوە (نرخ دانانی حکومەت) ٥ **السّاعورُ**: تەندور ٥ ئاگر ٥ **السّاعورَةُ**: ئاگر ٥ **السُّعَارُ**: گەرمایی ئاگر ٥ ئازاری برسێیەتی ٥ تینوایەتی ٥ شێتی ٥ **السِّعْرُ**: نرخی کاڵا ٥ دەگوترێ: (له سِعرٌ) نرخی زیادی کرد، بەنرخە ٥ دەشگوترێ: (ليس له سِعرٌ) زۆر هەرزانە.

سِعر السوق: نرخی بازاڕ ٥ ئەو نرخەی لە بازاڕدا باوە.

سِعر الصرف: نرخی پارە بە گوێرەی دراوی دەوڵەتەکان ٥ **السِّعِرُ**: شێت.

السُّعُرُ: گەرما ٥ ئارەزوی خواردنو برسێیەتی ٥ شێتی ٥ پەتاو تاعون ٥ یەکەی ئەندازەی گەرمی ٥ السُّعُرُ: شێت ٥ السُّعْرَةُ: کۆکەی بە شێدەت ٥ سەرەتای کارو گرنگی پێدانی ٥ السَّعِيُّ: ئاگر ٥ بلێسەی ئاگر ٥ دەگوترێ: (خبا سعير النار) بلێسەی ئاگرەکە دامرکا ٥ الْمِسْعَارُ: کۆڵەوەژی ئاگر تێکوەردان ئاسن بێ یان دار بێ ٥ الْمِسْعَرُ: بەمانا (الْمِسْعَارُ) دێ ٥ دەگوترێ: (هو مِسْعَر حرب) ئەو هەڵگیرسێنەری شەڕە ٥ (عنق مِسْعَرٌ) ملی درێژ ٥ الْمَسْعُورُ: چڵێسو تێر نەخۆر ٥ گەدەی پڕ بووە هەر دەخوا ٥ شێتو وێت ٥ سَغْسَغَ: گەورە بوو بەرەو پیری رۆیی‌و پۆڵکا ٥ دەگوترێ: (سَغْسَغَ الجسم) جەستەی بەهۆی پیری توشی نەخۆشی شەپلە بووە ٥ سَغْسَغَ الشَّعْرَ: رۆنی لە قژی دا ٥ تَسَغْسَغَ: گەورە بوو چووە تەمەنی پیرییەوەو پۆڵکا ٥ تَسَغْسَغَ الجسمُ: جەستەی گەورە بوو بەهۆی پیری پۆڵکا ٥ تَسَغْسَغَ الشَّيْئُ: شتەکە نزیکی کۆتایی بونەوە بوو ٥ تَسَغْسَغَ حاله: حاڵو وەزعی شێوا بەرەو خراپی رۆیی ٥ سَعَطَهُ الدَّوَاءَ سَعْطاً وسعوطاً: دەرمانی کردە لوتیەوە ٥ أسْعَطَهُ الدواءَ: دەرمانی کردە لوتیەوە ٥ دەشگوترێ: أسْعَطَهُ علماً: زۆری هەوڵدا فێری زانیاری بکا ٥ اسْتَعَطَ الدواءَ: دەرمانی کردە لوتیەوە ٥ السُّعَاطُ: کەسکونی بۆنو بڵاوبونەوەی ٥ السَّعُوطُ: دەرمان کە دەکرێتە ناو لوت ٥ هەروا بۆ وردەی جۆرە توتنێک کە دەکرێتە لوتەوەو هەڵدەمژرێ ٥ الْمِسْعُطُ: قوتوی بۆن، قوتوی دەرمان

سَغَفَ بحاجة فلان سَغْفاً: نیشی فلانی جێبەجێ کرد ٥ سُغِفَ الصَّبِيُّ: منداڵەکە توشی نەخۆشی پێست بوو ٥ سَغِفَتْ يَدُهُ سَغْفاً: دەوری نینۆکی هەڵشتن ٥ الإسْعاف: فریاکەوتن ٥ (جمعية الإسعاف) کۆمەڵەی فریاکەوتن کە ئەرکی بەهاناوە چونی توشبوانی کارەساتو روداوە دڵتەزێنەکان چارەسەر بکەن ٥ السُّعَافُ: هەڵشانو درز بردنی قەراخی نینۆکەکان ٥ السَّعْفُ: لقە دارخورما ٥ گەڵای دارخورمای وشکەوە بوو ٥ جیازو بارو بارگەنەی بوک ٥ السَّعْفُ: کاڵا ٥ السَّعْفَةُ: نەخۆشییەکی فیطرییە توشی پێست دەبێ ٥ السَّعُوفُ: سروشتەکان ٥ شتومەکی ناو ماڵ ٥ پیاڵەو پەرداخی گەورەو فراوان ٥ الْمُسَاعِفُ: نزیک ٥ خزم.

سَعَلَ سُعالاً وسُعْلَةً: کۆکی (کۆکەی هات).

سَعِلَ سَعَلاً: چوستو چالاک بوو ٥ أسْعَلَهُ: چوستو چالاکی کرد ٥ إسْتَسْعَلَت فلانة: فلانکەس وەکوو دێوی لێ هات ٥ السَّاعِلُ: شوێنی کۆکە لە گەروو دەمدا ٥ السُّعَالُ: کۆکەو بەڵغەم فڕێدان ٥ (السُّعال الديكي) کۆکە رەشە ٥ جۆرە کۆکەیەکە بە زۆریی توشی منداڵ دەبێ ٥ السَّعْلي: دێو (غوڵ)، خێو ٥ السَّعْلاةُ: بەمانا (السَّعْلَى) دێ ٥ أسْعَنَ فلان: فلانکەس سێبەروکەیەکی بۆخۆی دروست کرد ٥ تَسَعَّنَ: پڕبوو لە چەوری ٥ السُّعْنُ: کوندەیەکە لە نێوە راستەوە دەبڕدرێ‌و سرکەی تێ دەکرێت ٥ یان دەکرێ بە ئامێری ئاو تێدا خواردنەوە وادەبێ ئافرەت کوڵنکو مۆو ریسی تێدا هەڵدەگرێ ٥ هەروا ناوە بۆ سێبەرو سەقفێکی سانەوی لەسەر سەربان دروست دەکرێ ٥ السَّعْنُ: بەزو پیو دوگ ٥ السُّعْنَةُ: سێبەر ٥ السُّعْنَةُ: دەگوترێ: (ماله سُعْنَة ولا مُعْنَةٌ) واته: هیچی نیە نەکەم نە زۆر ٥ السِّعْوُ من الليل والسِّعْوَة منه: بەشێک لە شەو ٥ السَّعْوَةُ: مۆم.

سعي فلان سَعْياً: **فلانكەس هەوڵیدا کۆششی کرد ٥ جا لەهەر بوارێکدا بێ.**

سعي اليه: **چو بۆلای، کردیە ئامانجی خۆی.**

سعي لعياله: **کاسبی بۆ ماڵو منداڵی خۆی کرد.**

سَعى في مشيه: **لە رۆیشتنیدا پەلەی کردو بازی هاویشت.**

سَعى الى الصلاة: **چوو بۆ نوێژ.**

سَعى بين الصفا والمروة: **لەنێوان گردۆڵکەی صەفاو مەروەدا هاتوو چۆی کرد.**

سَعى على الصدقة: **هەوڵیدا زەکات لە زەکات دەران کۆبکاتەوە.**

سعي على القوم: **بوو بە سەرۆكو کاربەدەستی گەلو هۆز.**

سَعى به سعايةً: **فیتنەو دوو زمانی بۆ کرد.**

سعي فلاناً سعياً: **لە فلانكەس تێکۆشەر تر بوو ٥ أسعاه: وای کرد کۆشش بکا ٥ هەڵینا بۆ سەعی کردن ٥ ساعاهُ: کۆششی لەگەڵدا کرد، پێشبڕکێی لەگەڵدا کرد لە کۆششو سەعی کردن دا ٥ تَساعوا الى كذا: بۆ بەدەست هێنانی ئەوە پێشبڕکێیان کرد ٥ إستسعاه: کردی بە کاربەدەستی زەکات کۆکردنەوە ٥ دەسەڵاتی دایە زەکات لە دەوڵەمەندەکان وەربگرێ ٥ استسعى العَبْدَ: کارێکی وای بە کۆیلە سپارد بتوانێ خۆی ئازاد بکا ٥ ئەگەر لەوە پێش هەندێکی ئازاد کرابێو هەندێکی مابێ ٥ السّاعي: کاربەدەستی زەکات وەرگرتن ٥ دابەشکەری بەریدی فەرمانگەو نامەی پۆستە ٥ اَلْمَسْعَاةُ: رێزو شکۆمەندی ٥ المساعي الحميدة: هەوڵدانی هەندێ لایەنو قسە رۆیشتوو بۆ رێکخستنەوەی نێوان بەشەرِ هاتووەکانو حەللی نیزاعو کێشەیان.**

سَخَبَ سخَبا وسُخوباً: **بەهۆی ماندویەتیەوە برسی بوو.**

سَخِبَ سخَبا وسخابةً: **بەمانا (سَخَبَ) دێ ٥ أسْخَبَ: کەوتە ناو حاڵەتی برسێیەتیو گرانییەوە ٥ السُّغَابُ: برسێیەتی ٥ اَلْمَسْغَبَةُ: برسیایەتیو قاتو قڕی. قورئان دەفەرموێ: ﴿أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ﴾ ٥ سُغِدَ: هاوسا ٥ سَغْسَغَ الشَيْئَ: شتەکەی لەقاند بۆئەوەی دەری بێنێ ٥ سَغْسَغَ الشيئ في التراب: سنگەکەی بەناو زەویدا داکوتا ٥ سَغْسَغَ الطعام: زۆری چەوری کردە ناو خواردەمەنیەکەوە ٥ سَغْسَغَ رأسَهُ بالدهن: سەری بە رۆن چەورکرد ٥ سَغْسَغَ الدُّهنَ في رأسِهِ: رۆنی کردە ناو قژی سەری ٥ تَسَغْسَغَتْ ثنيتُهُ: ددانی پێشینەی (کەڵبەی) لەقین ٥ تَسَغْسَغَ في الأرض: چوە ناو زەوییەوە ٥ تَسَغْسَغَ من الأمر: لەکارەکە رزگاری بوو.**

سَغِلَ الرجلُ وغيرهُ: **پیاوەکە جەستە بچوكو قاچ باریك بوو یان جەستەی ناقۆلا بوو ٥ زەعیفو لاواز بوو ٥ رەوشتی ناشیرین بوو ٥ السَّغَلُ التناسلي: نەخۆشییەکی تەناسولییە تووشی کۆئەندامی زاووزێ دێ ٥ تَسَغَّمَهُ سَغْماً: خەمو خەفەتی گەیاندە دڵیو زۆری نارەحەت کرد ٥ أسْغَمَهُ: بەمانا (سَخَمَهُ) دێ ٥ أسْغَمَ الصَّبِيُّ: خۆراکی رێكو پێكو باشی دا بە منداڵەکە ٥ سَغَمَهُ: جوان خۆراکی پێداو شتی گونجاوی دەرخواردەدا ٥ سَغَّمَ الفصيلَ: بێچوەکەی قەڵەو کرد ٥ سَغَّمَ الشَّيْئَ: زێدە رەوی کرد لە ئاودانی، لە چەورکردنی شتەکە ٥ اَلْمُسَغَّمُ: منداڵی بەناز پەروەردەو قەڵەوو خوباب ٥ السُّغْنُ: خۆراکی**

خراپو بێ کەڵك ٥ (ك: أسْفان) دەگوترێ: (هم يتَعَيَّشُونَ بالأسفان).

سَـــفِتَ الـشرابَ ســفتاً: زۆری لـه شـەرابەکە خواردەوەو لێی تێراو نـەبوو ٥ **اسْتَفَتَ الشَّيْئَ**: شتەکەی بـرد ٥ **السُّفتُ**: خۆراکێـك بەرەکـەتی تێدا نەبێ ٥ **سَفْتَجَ بالنقد**: بـه شێوەی حەواڵه مامەڵەی به پارەکەوە کرد ٥ **اَلسُّفْتَجَةُ**: ئەوەیـه بازرگانەکه ماڵ بدا به یەکێـك ئەوکەسـه ماڵی له ولاّتی پـارە پێدەرەکـه هـەبێ لـەوێ بیداتێو لێرە وەری بگرێتەوە ٥ واته: به شێوەی حەواڵه ٥ قازانجەکـەی لەوەدایــه ئـەرکی هەڵـگرتنی ماڵەکەو ترسی رێگای لەسـەر شان لادەبا ٥ لـه زانیـاری ئابوریـدا بریتییـه لـه حەواڵەیـەك کـه خـاوەن قـەرز کەسـی سـێیەم دەنێرێتـه سـەر قەرزدارەکـەو داوای لێـدەکا قەرزەکـەی بداتـه کەسه سێیەمەکە ٥ هەروا جۆری تریشی هەیه.

سَفَحَ الدَّمُ ونحوه سفوحاً وسفحاناً: خوێنەکە رژا.

سَفَحَ الدَّم سَفحاً وسفوحاً: خـوێنی رشت ٥ پیاوی کوشت.

سَفَحَ الماءَ والدَّمْعَ: ئاوەکە، یـان فرمێسکی رژانـد ٥ **سافحها مسافَحةً وَسفاحاً**: بەبێ نیکاحی شەرعی لەگـەڵ ئافرەتەکـەدا مایـەوە، خـەڵوەی کـرد ٥ دەشگوترێ: (بينهم سفاح) لەنێوان ئەو کۆمەڵو تایەفـەدا خـوێن رشـتن هەیـە ٥ لـه یـەکتریان کوشتووە.٥ **سَفَحَ**: کارێکی کرد سوودی بۆ خۆی نەبوو ٥ **تسافحا**: له نێوانیاندا خوێن رێـژی هەیـە ٥ **التَّسفيحُ**: (سفح الجبـل): دامێنـی کێـو ٥ بنـاری کێـو ٥ هـەروا وشـەی (سُفوح) نـاوە بـۆ درکـه شـاخی رزیـوو شـاخه شینکه ٥ **السَّفَّاحُ**: ئـەو کەسەی زۆر خوێن رێژو پیاو کوژبێ نازنـاوی یەکـەم خەلیفـەی عەباسیـشه (أبـو العبـاس السَّفَاح) ٥ **اَلسَّفيحُ**: بـەرگـو پۆشاکی ئەستور ٥ قەدەحی قومار پارچە دارێـکه راستەو پاسته دەکرێو بەرزیو نزمیو نەخشو نیگاری تێدا دروست دەکرێ هەر یەکەیان لەوی تـر جیاوازە وەك داشدامە، بۆ قومار کردن بەکار دەهێندرێ ٥ **السَّفيحان**: خـورجی، تێـرە ٥ دوو جـەواڵی بەیەکـــەوە دوورواون دەمیـــان بـــۆ ســـەرەوە کراوەتـەوە، دەخرێنـه سـەر پشتی وڵاخو شتی تێدەکرێ ٥ **اَلْمَسَافِحُ**: (مَسَافح الوادی): ئاوەڕۆی شیو ٥ رێـڕەوی نـاوی دۆڵ ٥ **اَلْمُسَافَحة**: (ولـد المُسَافحة) منداڵی زۆڵو حەرامزادە ٥ **اَلْمَسْفُوحُ**: پـانو پـۆڕ دەگـوترێ: (جمـل مـسفوح الـضُّلوع) حوشترێـکی پەراسوو پانـه ٥ دەشگوترێ: (هـو مـسفوح العنق) ئەو مل ئەستورو مل درێژە.

سَفَدَ: ئاژەڵە نێرەکە سواری ئاژەڵە مێینەکە بوو.

سَفِدَ الذكر الأُنثى: بەمانا (سَفَدَ) دێ ٥ **أسْفَدَ الذكرَ**: وایکرد نێرەکـه سواری مێیەکـه بـێ ٥ **سافَدَها**: ســواری بــوو ٥ **سَــفَّدَ اللحــمَ**: گۆشـتەکەی بـه شیـشەوە کـرد بـۆ ئـەوەی بیبرژێنـێ ٥ **تَـسَافَدَ الحيـــوان**: ئاژەڵـــەکان هەندێـــکیان ســـواری هەندێـکیان بوون (نێرێو بەران تێکرا) ٥ **تَسَفَّدَ البعيرَ أو الفَرَسَ**: له دواوە سواری حوشترەکە یان ماینەکە بوو ٥ **اسْتَسْفَدَ البعيرَ أو الفرسَ**: بـەمانا (تَسفَّدَ) دێ.

سَفَرَ سفوراً: دەرکەوت ئاشکرا بوو ٥ دەگوترێ: (سفر الصبحُ) گزنگی بـەیان دەرکـەوتو روونـاکی دا ٥ ئاسـۆ روون بـۆوە ٥ **سَـفَرَتِ الـشَّمْسُ**: خـۆر هــەڵات ٥ (ســفر وجهـــه حـــسناً) دەمو چـاوو روخساری جوان بوو دەرەوشایەوە ٥ **سَفَرَتِ المرأةُ**: ئافرەتەکـــه خـــۆی ســفور کـــرد، دەمو چـــاوو روخـــساری خـــۆی دەرخـــست بێـــگانه ببیـــنن.

سَفَرَ الرجل سفراً: پیاوەکە ڕۆیشت بۆ سەفەرو گەڕان.
سَفَرَ الشَّيْ سَفراً: شتەکەی ئاشکرا کرد ◊ دەگوترێ: (سَفَرَ العَمَامَةَ عَنْ وجهه) مێزەری لەسەر سەری خۆی لابرد ◊ سفرت الريحُ الغيمَ عن وجه السماء: ڕەشەباکە هەوری ڕوی ئاسمانی ڕامالین .
سَفَرَ البَيْت: ماڵەکەی ماڵی، گەسکی لێدا.
سَفَرَ الكتاب: کتێبەکەی نووسیەوە ◊ (سَفَرَ البعير) لغاوی کردە لووتی حوشترەکە.
سَفَرَ بين القوم: صوڵح و ئاشتەوایی خستە ناو خەڵکەکەوە ◊ دەگوترێ: (هو سافرو سفير) ◊ أسْفَرَ: ئاشکرا بوو دەرکەوت ◊ أسْفَرَ فلانٌ: فلانکەس کەوتە ناو سەفەری بەیانییەوە ◊ أسْفَرَ بالصلاة: لە کاتی گزنگی بەیانیدا نوێژی کرد ◊ أسْفَرَت الشجرةُ: درەختەکە گەڵاکەی وەری ◊ أسْفَرَت الحربُ: شەڕەکە قورس بوو، توند بوو ◊ أسْفَرَ البعيُ: حوشترەکە بۆ سەفەرو گەشت ئازاو بەهێز بوو ◊ سافر مسافرةً وسفاراً: چووە دەر بۆ گەڕان و گەشت ◊ وەغری کرد، مرد ◊ سَفَّرَهُ: وای لێکرد سەفەر بکا بچێ ◊ بۆ گەڕان ◊ سَفَّرَ النار: ئاگرەکەی هەڵگیرساند ◊ سَفَّرَ البعيَ: لوتەوانە (لغاو)ی کردە لووتی حوشترەکە ◊ إنْسَفَرَ الشيءُ: شتەکە ئاشکراو دیار بوو ◊ دەشگوترێ: (إنْسَفَرَ مقدم رأسه) پێشە سەری تووکی پێوە نەما ◊ سەری ڕوتایەوە ئەصلەع بوو ◊ تَسَفَّرَ: لەکاتی بەیانیدا هات ◊ تَسَفَّرَ الجِلدُ: پێستەکەی کاری تێکرا، ئازاری پێ گەیی ◊ تَسَفَّرَ النساءَ: داوای کرد ئافرەتەکان خۆیان سفور بکەن ◊ تَسَفَّرَ شيئاً عن حاجته: هەندێ پێویستیاتی خۆی دەرخستن پێڕاگەیی دەریان بێنێ ◊ اسْتَسْفَرَهُ: کردی بە شالیار لەنێو فلان گەل و نەتەوەدا ◊ اسْتَسْفَرَ النساءَ: ئافرەتەکانی سفور کردن ◊ السَّافِر: ڕێبوار ◊ هەروا بەمانا: نووسەر دێ ◊ ئەو فریشتانەی نامەی عەمەلی ئادەمیزادەکان دەنووسن ◊ دەگوترێ: (إمرأة سافر) ئافرەتێکە ڕوخساری خۆی نیشانی بێگانە دەدا ◊ دەگوترێ: (فرسٌ سافِرٌ) ئەسپێکی داڵگۆشت و لاوازە، کەم گۆشتە ◊ السَّافِرَةُ: مێینەی (السَّافر) ◊ السَّافي: یاقوتی شین کە یەکێکە لە جۆرە نایابەکانی گەوهەر ئەو شوێنانەی ئەم مادەیان هەیە (سیام، سیلان، بۆرما، هیند، کشمیر، ئوستراليا، مونتانا) ◊ السِّفَارُ: ئاسنێکە یان چەرمێکە دەکرێتە لووتی حوشتر وەکوو لغاو بۆ ئەسپ، حوشترەکە سەر نەرم دەکا ◊ السِّفَارَة: ئەرکی سەفیر، شوێنی سەفیر ◊ السُّفَارَةُ: گەسک لێدەر ◊ جادەو ڕێگا ماڵ و کەناس ◊ السَّفَرُ: بڕینی ڕێگا، ڕۆیشتن لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر ◊ هەروا وشەی (السَّفَرُ) ناوە بۆ ئەو سپیایەی دوا خۆرئاوا بوون لە کەناری ئاسمانەوە دیارە ◊ السَّفْرُ: ڕێبوار ◊ شوێنێکە لەسەر پێست بمێنێتەوە ◊ السِّفْرُ: کتێب ◊ یان کتێبی گەورە ◊ هەروا ناوە بۆ بەشێک لە تەورات ◊ السُّفْرَةُ: خواردەمەنییەکە بۆ ڕێبوار ئامادە دەکرێ ◊ تێشو ◊ تیشودان (هەمبانە) ◊ سفرەو خوان ◊ السَّفير: نێردراو ◊ ناوبژی کەرو ڕێکخەرەوەی نێوان دوو هۆزو گەل ◊ لە بواری یاسای نێو دەوڵەتیدا سەفیر بریتییە لە نێردراوێک لەلایەن دەوڵەتێکەوە بۆ دەوڵەتێکی تر کە نوێنەرایەتی دەوڵەتەکەی یان سەرۆکی وڵاتەکەی دەکا لە وڵاتی بۆ نێردراودا ◊ دەڵاڵ و نێوانکاری فرۆشیارو کڕیار ◊ زاناو شارەزا لە بواری ئاوازەکاندا ◊ پیاوی

لێهاتوو قسه خۆش ٥ هەروا ناوه بۆ ئەو پوش‌و پەلاش‌و گەلاو گوڵەی دەکەوێتە سەر زەوی‌و بنکی درەختەکان ٥ السَّفِيَّةُ: مێینەی (السَّفِير)ە ملوانکەیەکی قوڵفە بەندە لە زێڕو زیو ٥ الْمُسَافِرُ: (مُسَافِر الوجه) ئەوەی لە روخسار دیارەو دەردەکەوێ ٥ الْمِسْفَارُ: بە کەسێك دەگوترێ ئازابێ بۆ سەفەر کردن، یان زۆر سەفەر بکا ٥ الْمِسْفَرُ: بەمانا (الْمِسْفَار) دێ ٥ الْمِسْفَرَةُ: مێینەی (المِسْفَرُ) ٥ هەروا ناوە بۆ گەسك ٥ الْمُسْفَرَة: تۆپەڵی بەنی رێسراو (گلۆڵە ریس) ٥ السَّفَرْجَلُ: بەهێ ٥ درەختی بەهێ، درەختێکی گوڵی بەردارە، بەرەکەی خڕە وەکوو سێوو پرتەقاڵ، شوێنی سەرەکی وڵاتی ئێرانەو لە هەموو وڵاتێکی تردا دەروێ ئەگەر ئاوو هەوای مام ناوەندی بێ ٥ بەرەکەی بەکاڵی دەخورێ‌و دەکوڵێندرێ‌و شەکری تێکەڵ دەکرێ مرەبای لێ دروست دەکرێ.

سَفْسَطَ: قسەی تێکەڵ‌و پێکەڵ‌و بێ بنەمای کردن، بەخەیاڵی خۆی حیکمەت‌و فەلسەفە بڵاو دەکاتەوە ٥ السَّفْسَطَة: قیاس‌و پێکگرتن‌و قسە دامەزراندن لەسەر بنەمای وەهم‌و خەیاڵ مەبەست بۆردانی بەرامبەرو بێدەنگ کردنیەتی ٥ السَّفْسَطِيُّ: ئەو کەسەی سەفسەطە چییەو بیرو بۆچونی هەڵە بڵاو دەکاتەوە ٥ السُّوفُسطائية: پێڕێکن نینکاری شتی حسی‌و رون‌و ئاشکرا دەکەن‌و برِوایان بە هیچ نیە ٥ سَفْسَفَ العملَ: کارەکەی بە باشی ئەنجام نەدا ٥ دەغەڵی تێدا کرد ٥ سَفْسَفَ الدقيق: ئاردەکەی بێژا ٥ دەگوترێ: (سمعت سَفْسَفة المُنْخُلِ) گوێم لە خشە خشی هێڵەکی نارد بێژانەکە بوو ٥ سَفْسَفَ الريحُ التراب: رەشەباکە گڵ‌و خۆڵەکەی بە حەوادا برد ٥ السَّفْسَافُ: وردە نارد کە لە هێڵەکەوە دادەبێژرێ‌و کۆمەڵ دەبێ ٥ یان گڵە وردە کە کۆمەڵ دەکرێ ٥ شتی پڕو پوچ‌و بێ کەڵك، کارو گوفتاری بێ سوود ٥ السَّفْسَافَةُ: رەشەبایەك گڵ‌و خۆڵ رابدا بەسەر زەویدا ٥ الْمُسَفْسِفُ: چروك‌و دەست قوچاو، رەوشت ناشیرین.

سَفْسَفَ الطائرُ: باڵندەکە جیقنەی کرد ٥ سِفْسَفَةَ السيف: جەوهەرو شەپۆلی ورشە داری شمشێر.

سَفُطَ سَفَاطَةً: دڵی پاك بوو لەگەڵ سەخاوەتیدا ٥ سَفَّطَ الحَوْضَ: حەوزەکەی چاك کردو سواغی دا، لەبغی کرد ٥ اسْتَفَطَ ما في الأناء: هەرچی لە قاپەکەدا بوو خواردیەوە ٥ تَسَفَّطَ ما في الأناء: بەمانا (اسْتَفَطَ) دێ ٥ السَّفَاطَةُ: فش‌و فۆڵ‌و کلۆر ٥ السُّفَاطَةُ: شتی ناو ماڵ ٥ السَّفَطُ: صندوقێکە ئافرەت عەترو مکیاج‌و شتی تایبەتی خۆی تێدا هەڵدەگرێ ٥ بە چنەو قەرتاڵەو زەمبیلە کە میوەی تێدا هەڵدەگیرێ ٥ میوەی تێدەکرێ ٥ توێکڵی سەر پێستی ماسی ٥ السَّفَّاط: ئەو کەسەی صندوق‌و یەغدانی تایبەت بە گڵ‌و کولتورو عەترو میکیاجی ئافرەت دروست دەکا یان دەیفرۆشێ ٥ السَّفِيطُ: ئەو خورما نەگەییوانەی کە هەڵدەوەرن.

سَفَعَ بعضو من أعضائه: ئەندامێکی جەستەی گرت‌و رایکێشا بۆلای خۆی ٥ دەگوترێ: (سَفَعَ بناصيته) قژی پێشە سەری گرت‌و رایکێشا ٥ هەروا دەگوترێ: (سفع بناصية الفرس ليركبه) یاڵی ئەسپەکەی گرت‌و سواری بوو ٥ سَفَعَت السمومَ والشمسُ والنارُ وَجْهَهُ: رەشەباو هەتاوو ئاگر دەم‌و چاوو روخساری فلانی داخ کردوە هەڵیپروزاندوە، رەنگی پێستی گۆڕیوەو رەشی کردوە.

سَفَعَ الشّيءَ: شتەکەی نیشانە کرد ٥ داخی کرد.

سَفِعَ سَفَعاً وسُفْعَةً: رەنگی رەشی مەیلەو سور بوو ٥ **سَافَعَهُ مسافَعَةً وسِفاعاً**: شەڕی لەگەڵ کرد، دەری کرد ٥ **سَفَعَتِ النار وَجْهَهُ**: ئاگر دەمو چاوی هەڵپروزاندو پێستی رەش کردوە ٥ **اسْتَفَعَ ثيابَهُ**: پۆشاکەکەی لەبەر کرد ٥ بە زۆری بۆ پۆشاکی رەنگاو رەنگ بەکار دەهێندرێ ٥ **اُسْتُفِعَ لونُه**: لە ترسا یان بەهۆی شتی ترەوە رەنگی گۆڕا ٥ **تَسَفَّعَ بالنار**: بە ئاگر خۆی گەرم کردەوە، خۆی بەر ئاگردا ٥ **ألسَّفْعُ**: پۆشاك لە هەر جۆرێك بێ ٥ **السُّفْعَاءُ**: سێ کوچکەی مەنجەڵو دیزە ٥ کوتری ملیوانکە لەمل ٥ **السَّوَافِعُ**: گڕو گەرمی بای سەموم.

سَفَّ الطائرُ سفيفاً: باڵندەکە لە نزیك زەوییەوە فڕی.

سَفَّ الخوص والحصير سَفّاً: لقە دارخورماو حەصیرەکەی بە پەنجە تەنی.

سَفَّ الدَّواءَ سَفّاً: بە وشکی دەرمانەکەی خوارد نەیکردە هەویرو نەیشێلا ٥ **أسَفَّ الطائر**: بەمانا (سَفَّ) دێ ٥ **أسَفَّ السَّحَابُ**: هەورەکە لە زەوی نزیك بۆوە ٥ **أسَفَّ فلان**: فلانکەس هەوڵی کاری سوکانەی داو کاری خوێڕییانەی گرتە ئەستۆی خۆی ٥ **أسَفَّ الأمرُ**: کارەکەی نزیك خستەوە، لێی نزیك بۆوە ٥ **أسَفَّ النظرَ اليه**: چاوی تێ بڕی‌و زۆری سەیرکرد ٥ **أسَفَّ البعيرَ**: ئاڵفی دا بە حوشترەکە ٥ ئاڵفی وشکی دایە ٥ **أسَفَّ فلاناً السَّفُوفَ**: دەرمانی وشکی دەرخواردی فلان دا، وایکرد فلان دەرمانەکە بە وشکی بخوا ٥ دەگوترێ: (أسَفَّ الجُرحَ دواءً) دەرمانی وشکی خستە سەر برینەکە ٥ **أسَفَّ الفرسَ اللجامَ**: لغاوی کردە دەمی ئەسپەکە ٥ **أسَفَّ الخوص والحصيرَ**: پرژە دارخورماو حەصیرەکەی تەنین ٥ **أسَفَّ الوشمَ**: خاڵەکەی بە نەوشاتر داپۆشی (سواخیدا) ٥ دەشگوترێ: (ما أسَفَّ منه بتافه) هیچی لێی دەس نەکەوت ٥ **أسِفَّ وَجْهُهُ**: روخساری گۆڕا ٥ **اسْتَفَّ السَّويقَ والدَّواءَ**: قاوتەکەو دەرمانەکەی بە وشکی خوارد.

السَّفَّةُ: ئەو پرژو پاڵەی درەختی خورماکە دەتەندرێ‌و زەنبیلەو شتی وای لێ دروست دەکرێ ٥ گورزە پرژو پاڵی دارخورما ٥ **السَّفوف**: هەر دەرمانێك وشك بێ‌و نەکرابێ بە هەویرو ئاوی تێکەڵ نەکرابێ ٥ **السَّفِيفَةُ**: بەرچنەو زەنبیلەو شتی وا کە لە پرژی دارخورما تەندرابێ.

سَفَقَ: بەمانا (صَفَقَ) دێ بە هەموو صیغەکانیەوە ٥ **سَفَكَه سَفْكاً**: رشتی، رۆی کرد ٥ دەگوترێ: (سَفَكَ الدَّمَ) خوێنەکەی رشت ٥ **إنْسَفَكَ**: رژا، هەڵرژا ٥ **السُّفْكَةُ**: ئەو زەڵاتەو تەوابیلانەی پێش خواردن لەسەر سفرەو خوان دادەنرێ ٥ **السَّفوك**: درۆزن ٥ ناوێکە لە ناوەکانی نەفس‌و درەون.

سَفَلَ سفولاً: نزم بووە، پێچەوانەی بەرزبونەوەیە دەگوترێ: (سَفَلَ في الشيء) لەسەرەوە راهاتە خوار بۆ دامێن.

سَفَلَ في علمه وخلقه: لە زانیاری‌و رەوشتدا نزم بووە، شانس‌و بەختی کەم بوو.

سَفُلَ سفالةً: خوێڕی‌و هیچ‌و پوچ بوو ٥ **سَفَّلَهُ**: نزمی کردەوەو بەرەو خوار ناردی دایبەزاندە خوار.

اسْتَفَلَ: بەمانا (سَفَلَ) دێ ٥ **تَسَفَّلَ**: رێزی دابەزی شکۆمەندی لەدەست دا ٥ **الأسْفَلُ**: (أسْفَلُ الشيءِ) خوارەوی شت پێچەوانەی ژوورووی ٥ **السَّافِلَةُ**:

مێینەی (السَّافِلَ) ٥ (وسافلة الشيء) لای خواروی شت ٥ دەگوترێ: (سافلة الرمح) نیوەی رمب بەلای دەسکەکەیدا ٥ (سافلة النهر) لای خواروی چۆمو رووبار ٥ پێچەوانەی لای سەروی ٥ **السُّفَالَةُ**: (سُفَالَةُ الشيء) لای خواروی شت (سُفالة الريح): بەرامبەری ئەو شوێنەی بای لێ هەڵدەبێ ٥ **السِّفْلَةُ من الناس**: خوێڕیو هەتیو مچەی خەڵک ٥ **السَّفْلَةُ من الناس**: خوێڕیو هەتیو مچەی خەڵک ٥ **المَسْفَلَةُ** (مسفلة الشيء): لای خواروی شت قولایی شت ٥ دەگوترێ: (هو يسكن محلاة المدينة وانا اسكن مَسْفَلَتها) ٥ **سَفَنَتِ الريحُ سُفُوناً**: بایەکە لەسەر زەوی بە نزمی هەڵبوو.

سَفَنَ الشيءَ سَفْناً: توێکڵی لە شتەکە کردەوە سپی کرد ٥ **سَفَّنَ الشيءَ**: بەمانا (سَفَنَ) دێ ٥ **السَّافِنُ**: رەگێکە لەناو پشتدایە بە درێژایی پشت پەیوەستە بە ریشەی دڵەوە پێشی دەگوترێ: (الأكحل) ٥ **السِّفَانَةُ**: پیشەی کەشتی دروست کردن ٥ **السَّفَّانُ**: کەشتی دروستکەر وەستای کەشتی دروستکردن ٥ **السَّفَانة**: لولوئو مرواری ٥ **السَّفَنُ**: تەشوی، پاچ قولینگ. هەرشتێک شتی پێ بتاشرێ ٥ پێستی رەقو زبر ٥ **السَّفِينة**: کەشتی ٥ بە حوشتریش دەگوترێ: (سفائن البر) ٥ **السَّوافن**: با، رەشە با، تاکەکەی (سافنة) ٥ **المِسْفَنُ**: بەمانا (السَّفَنُ) دێ.

سَفِهَ نفسه ورأيهُ سفاهاً وسفاهةً: نەفسی خۆی هەڵنا بۆ سەفاهەتو رابواردنو بێ عەقڵی ٥ یان نیسبەتی دا بۆ سەفاهەت ٥ فەوتاندی بە هیلاکی برد.٥ **سَفَهَ** صاحِبَهُ سَفَهاً: لە سەفاهەتو بێ عەقڵیدا بەسەر هاوەڵەکەیدا باڵا دەست بوو لەوی تێپەڕاند.

سَفِهَ سَفَهاً: بێ وەزن بوو نەزان بوو ٥ دەگوترێ: (سَفِهَ علینا) بێجایی بەرامبەر کردین جنێوی پێداین.

سَفِهَ الحق: حەقو راستی ژێر پێداو پابەند نەبوو پێیەوە.

سَفِهَ نفسَه ورأيهُ: بەمانا (سَفَهَ) دێ.

سَفِهَ فلاناً: فلانکەسی بە نەزانو گێل لە قەڵەمدا.

سَفِهَ الشرابَ: زۆری لە شەرابەکە خواردەوە تێراو نەبوو ٥ سَفِهَ نصيبَهُ: بەشی خۆی لەبیر چۆوە ٥ سَفُهَ فلان سفاهاً وسَفاهةً: بەمانا (سَفِهَ) دێ ٥ **سَافَهَهُ**: جنێوی پێدا ٥ **سَافَهَ الشرابَ**: زۆری لە شەرابەکە خواردەوە، زێدەڕەوی تێدا کردو لە گۆترە خواردیەوە ٥ **سافَهَ الطريقَ**: ملی رێگای گرتو بە خێرایی پێیدا رۆیشت ٥ **سَفَّهَهُ**: بە کاڵفامو نەزانی لە قەڵەمدا وای لێکرد گێلو نەفام بێ ٥ دەگوترێ: (سَفَّهَ الجهلُ حلمَهُ) نەزانیو گێلی عەقڵی کەم کردو نەفام بوو ٥ **سَفَّهَ فلاناً**: نیسبەتی فلانکەسی بۆلای گێلی دا ٥ **تَسَافَهَ عليهم**: بێ عەقڵی بەرامبەری نواندن ٥ **تَسَفَّهَتِ الرياحُ**: رەشەباکە تێکیەوە هاویشتو بوو بە گێژە لۆکە ٥ **تَسَفَّهَ فلان**: فلانکەس بە زۆرە ملێو تەکەللوف گێلیو سەفاهەتی بەسەر خۆیدا هێنا ٥ **تَسَفَّهَ عليه**: قسەی ناشیرینی بەرامبەر کردنو رێزی شکاند ٥ **تَسَفَّهَ الريحُ الشيءَ**: رەشەباکە شتەکەی حەواداو هێنایو بردی ٥ **تَسَفَّهَ فلاناً عن الشيءِ**: فلانکەسی لە شتەکە لاداو فێڵی لێکرد.

السَّافِهُ: ئەحمەقو گێل ٥ زۆر تینو ٥ کەسێک زۆری تینوبێ ٥ **السَّفِيهُ**: کەسێک بە نەفامیو گێلی ماڵو سامانی خۆی خەرج بکا ٥ نەزانو کاڵفام دەگوترێ: (لوب سفيه)

قوماشێکه چنینەکەی خراپە (زمام سفِيه) لغاوێکه نارێکو پێک ٥ (ناقَةٌ سفيهة) حوشترێکی سوک رۆیە، بەهێواشی دەڕوا ٥ **اَلْمَسْفَهَةُ**: خواردنێک کە زۆر ئاو کێش بێ ٥ **سَفَا سُفُوًا**: پەلەی کرد ٥ دەگوترێ: (سفا في مشيه): لە رۆیشتندا پەلەی کرد (سفا في طيرانه): لە فڕیندا پەلەی کرد.

سفا فلان: فلانکەس بەندایەتی خودای کرد تەو[illegible]وعی نواند ٥ شیعری ناسکو جوانی هد. ٥ عەقڵو هۆشی لاواز بوو.

سفا الريحُ الترابَ ونحوه سَفْياً: رەشەبایەکە گڵو خۆڵەکەی هەڵگرت ٥ بڵاوی کردەوە ٥

سَفِيَ الشَّيْئ سفيً: شتەکە سوک بوو تەنك بوو دەگوترێ: (سَفِيَ شعر ناصيته) قژی پێشە سەری تەنك بوو ٥ سەری روتایەوە ٥ **سَفَيت البَغْلَةُ**: هێسترەکە جەستە سوکو خێراڕۆ بوو.

سَفِي الحيوانُ أوالانسانُ: ئاژەڵەکە یان ئادەمیزادەکە کزو لاواز بوو ٥ **أسفى فلان**: فلانکەس گڵەکەی گواستەوە ٥ لاواز بوو ٥ **أسفى** بصاحبه: خراپەکاری لەگەڵ هاوەڵەکەی کرد ٥ فیتنەیی بۆکرد ٥ **أسْفى الزَرْعُ**: کشتو کاڵەکە دەوروبەری گوڵە دانەوێڵەکانی زبربوو پێگەیی ٥ **أسفى فلاناً**: فلانکەسی هەڵنا بۆ شتی پڕوپوچو خوێڕیەتی ٥ **أسفى الريحُ التّرابَ**: رەشەباکە گڵو خۆڵی حەوادا رایدا بڵاوی کردەوە ٥ **السّافِياء**: تەپو تۆز ٥ رەشەبایەك گڵو خۆڵی زۆر هەڵبگرێ ٥ **السَّفَا**: گڵو خۆڵ ٥ درەختی چقڵاوی ٥ خودی چقڵو درکەکان ٥ **السِّفَاء**: دەرمان ٥ **السُّفيَّةُ**: زیدەیەکی باریکە کۆتایی سەری پەلکە گەڵای هەندێ درەختو رومکی پێ دی ٥ وەکو پەلکە گەڵای سینامەکیو کۆکا.

سَقِبَ سقباً وسقوباً: نزیك بووە ٥ **أسْقَبَ**: نزیك بووە (أسْقَبَ الشيئ) شتەکەی نزیك کردەوە ٥ **سَاقَبَهُ**: لێی نزیك بۆوە ٥ **تساقبا**: لێك نزیك بوونەوە ٥ **السِّقَابُ**: پارچە لۆکەیەکە لە سەردەمی پێش ئیسلامدا ئافرەتی عەرەب بە خوێنی خۆی سوری دەکردو لەسەر سەری خۆی قایمی دەکرد لکێکی لە ژێر سەرپێچەکەیەوە دەهێنایە دەرەوە تا خەڵك بزانن مێردی نەماوە، یان براو کەسێکی نزیکی لە دەست داوە ٥ **السَّقْبُ**: بێچوە حوشتر ئەوکاتەی لەدایك دەبێ ٥ درێژ لەهەر شتێك بێ ٥ کۆڵەکەی خێمەو رەشماڵ ٥ **ألسَّقَبُ**: نزیك ٥ دەگوترێ: (منزل سَقَبٌ) مەنزڵی نزیك ٥ **السَّقِيبَةُ**: کۆڵەکەی خێمەو رەشماڵ ٥.

سَقَدَ فرسَهُ سقداً: ئەسپەکەی لاواز کرد ٥ **السُّقْدُ**: ئەسپی لاواز ٥ **السُّقْدَة**: باڵندەیەکە گۆشت خۆرە جەستەی پچوکە، باریکەڵەیە، دەندوکی رەقو رەشە جڕو جانەوەری پێ کۆدەکاتەوە، پشتی خاکییە، کەنارو قەراخی پەرو باڵی بوننیە، بەر ورگی سپییە، سینگو کلکیو قاچی سورن ٥ لە وڵاتانی ئەوروپاو سیبریا دەژی.

سَقَرَ سَقراً: دوور کەوتەوە ٥ **سقرت النار أو الشمسُ فلاناً**: ئاگر یان خۆر پێستی فلانی رەش هەڵگیرا ٥ ئازاریدا سوتاندی، داخی کرد ٥ **أسْقرت النخلةُ**: خورماکە دۆشاوی لەبەر رۆیی ٥ شیرینی لێ چۆڕایەوە ٥ دۆشاوی لێ تکا ٥ **السّاقور**: گەرمایی ٥ گەرمی ٥ ئاسنی داخکردنو نیشانەکردنی ئاژەڵو شتی وا ٥ **السَّقْرُ**: گەرمی خۆر یان گەرمی ئاگر، ئازاری گەرمییەکە ٥ یان دۆشاو ٥ **سَقْسَقَ الطائر**:

بالندەكە بە دەنگى نزم خوێندى ٥ جيقنەى كرد ٥ **اَلْمُتَسَقِّطُ**: شيعر خوێننەوە بە نۆرە، واتە: دوو كەس بە نۆرە هەريەكەيان دێرە شيعرێك بخوێنێتەوە.

سَقَطَ سُقُوطاً وسقطاً: كەوت ٥ كەوتە خوار ٥ دەگوترێ: (سقط من كذا في كذا أو على كذا أو إلى كذا) لە پەندى پێشيناندا هاتووە دەڵێ: (سَقَط العشاءُ به على سِرحان) بە كەسێك دەگوترێ هەوڵى بەدەست هێنانى شتێك بداو سەرى خۆى دانێو تێدا بچێ.

سَقَطَ الجنينُ من بطن أمه: زارۆكەكە پێش نۆ مانگى لە سكى دايكى كەوتە خوار ٥ بە نەكاملى لە دايك بوو.

سَقَطَ الكوكبُ: ئەستێرەكە ئاوا بوو .

سَقَطَ الحَرُّ أو البردُ: گەرما يان سەرما هات.

سَقَطَ عني: لاچوو دەرهات.

سَقَطَ في كلامه وبه: هەڵەى كرد لە قسە كردندا تێكەوت.

سَقَطَ من عيني و من منزلته: پێش چاوم كەوت ٥ ڕێزى لام نەما.

سُقِطَ في يده: پەشيمان بووە، سەر سام بوو ٥ **أَسْقَطَ في قوله أو فعله**: هەڵەى كرد لە قسەدا يان لە كردەوەدا ٥ دەگوترێ: (تَكَلَّمَ فما أسقط في كلمة) قسەى كردو هيچ هەڵەيەكى لە قسەكەيدا نەكرد ٥ **أَسْقَطَ له**: بە قسەى پڕو پوچ ئاخاوتنى لەگەڵ كرد ٥ **أَسْقَطَتِ الحاملُ الجنينَ**: ئافرەتە سكپڕەكە منداڵەكەى لەبارچوو ٥ **أَسْقَطَ الشَّيْءَ**: شتەكەى خست، بەرى دايە خوارەوە ٥ **أَسْقَطَ فلاناً**: لە شانو شكۆى فلانى كەم كردەوە، شكاندى هەوڵى لەگەڵ فلاندا هەڵەى پێبكا يان درۆ بكا، ئەوەى لايەنى بيدركێنێ ٥ **أَسْقَطَ الخَبَرَ**: وردە وردە هەواڵەكەى وەرگرت ٥ **أَسْقَطَ كذا من كذا**: ئەوەى لەوە دەركردو لێى كەم كردەوە ٥ **أُسْقِطَ في يده**: بەمانا (سُقِطَ) دێ ٥ **سَاقَطَ الشَّيْءَ مُسَاقَطة وسِقَاطاً**: شتەكەى خستە خوار، دايگرت ٥ بەردەوام بوو لەسەر خستنە خوارەوەى شتەكان يەك لەدوا يەك ٥ **ساقَطَ فلانٌ فلاناً الحديثَ**: فلان قسەى بۆ فلان كردو ئەويش گوێى بۆ گرت، ئەمجار ئەويان كەوتە قسە كردن ئەميان گوێى بۆ گرت ٥ **ساقَطَ الفرسُ العَدْوَ**: ئەسپەكە بەهێواشى بازيدا ٥ **ساقط الحِصانُ الخيلَ وغيرها**: ئەسپەكە پێش ماينەكە كەوت ٥ **تساقَطَ**: بەمانا (سَقَطَ) دێ ٥ يەك لەدوا يەك كەوتنە خوار ٥ **تَسَاقَطَ عليه**: خۆى فڕێدايە سەرى ٥ **تَسَقَّطَ فلاناً**: داواى خستنە خوارەوەى فلانى كرد ٥ فلانكەسى هەڵنا بۆئەوەى خۆى بخا، ڕێزى خۆى بشكێنێ ٥ بكەوێتە هەڵەوە، درۆ بكا ٥ **إِسْتَسْقَطَهُ**: بەمانا (تَسَقَّطَهُ) دێ ٥ **الإِسْقاطُ**: لە بوارى پزيشكيدا منداڵ لەبار چوونى ئافرەتە بە چوار مانگى تا حەوت مانگى ٥ **السَّاقِطُ**: خوێڕىو هەتيو مچە ٥ دواكەوتوو لە بەدەست هێنانى بەختەوەرىو بڕوا نامەو دەستكەوتەكانى ژيان ٥ دەگوترێ: (لكل ساقِطة لاقطة) بۆ هەموو قسەيەكى خراپو بێ كەڵك كەسانێك هەن بيان قۆزنەوەو بڵاويان بكەنەوە ٥ يان بۆ هەموو شتێكى خراپ داخوازێك هەيە ٥ **السِّقاطُ**: ئەو خورما نەگەيوانەى هەڵدەوەرن ٥ هەڵەو هەڵخليسكان ٥ باڵى باڵندە، يان ئەو بەشەى باڵى كە لە زەوى دەخشێ لەكاتى ڕۆيشتن بەسەر زەويدا ٥ **السِّقاط من الشَّيْءَ**: لايەكى شتەكە ٥ قەراخى شت ٥ **سَقاطا الليل**: دوو لايەنى تاريكى شەو ٥ **السُّقَاطُ**: هەرچى لەشت

بکەویتـە خـوار، پـرژو پـاڵو وردەو بنـزیلو خشتو خۆڵ ٥ **السُّقَاطَةُ**: بـەمانا (السُّقاط) دێ ٥ **الـسُّقْطُ**: هەرچـی بەربێتــەوە بــە نــەکامڵی ٥ زارۆك‌و منـداڵی لەبارچـوو پـێش تەمــەنی نـۆ مانگی ٥ پریشکە ئاگر کە لـە بەردەستێ‌و شتی وا دەبێتـەوە ٥ کۆتـایی لـبـەلان ٥ **اَلـسَّقْطُ**: ئـەو پرژانـەی لـە شـەونم دەکەونـە خـوار ٥ بـەفر ٥ ئادەمیزادی خوێڕی‌و هیچ‌و پـوچ ٥ **السِّقْطُ مـن کل شیئٍ**: قەراخی شت ٥ ئەملاو ئەولای شت ٥ بـاڵی باڵنـدە، یـان ئـەوەی لـە زەوی دەخـشێ لـە کـاتی رۆیـشتنیدا ٥ (سـقطا اللیـل) ئەمبـەرەو بـەری تاریکییەکـەی ٥ **اَلـسَّقَطُ**: هــەڵوەریوو بەربۆوە لەهەر شتێـك بـێ ٥ شتی خـراپ‌و بـێ کەڵــك ٥ بۆیــە بــە ورگ‌و ریخۆڵــەی کوشـتی دەگـوترێ: (سَــقَط) ٥ هــەروا نــاوە بــۆ قــسەو کــردەوەی هەڵـە ٥ **أسـقاط النــاس**: خـوێڕی‌و هــەتیو مـجەی ئـادەمیزاد ٥ **الـسَّقْطَةُ**: جارێــك کــەوتن‌و بەربوونـــەوە ٥ بـــەلای هەژێنـــەر ٥ هەڵەنگوتن.٥ **السَّقْطِيُّ**: فرۆشیاری کاڵای خـراپ‌و بـێ کەڵـك ٥ **الـسَّقَّاط**: بـەمانا (الــسَّقطيّ) دێ ٥ **الـسَّقَّاطَةُ**: شتێــکە لــەلای ســەروی دەرگاوەیــە دەرگاکەی پێ قفڵ دەدرێ (سورگی) ٥ **الـسُّقُوط**: (سُـقُوط الـذِراع) لـە بـواری منداڵبونـدا لـەجێ چـوونی شـان‌و شـەپلکە، یـان هاتنـە دەرەوەی دودەستیەتی لە پێش سەردا ٥ لە بواری قانوندا کۆتـا پێهێنـانی کێـشەیە پـێش بڕیـاری دادگـا، دوای تێپـەڕ بوونی سالێـك بەسـەر نواندنیداو وەگەڕ نەخستنی ٥ **الـسَّلِيطُ**: بـەمانا (الـسَّاقِط) دێ ٥ ئەو پرژانەی لە شـەونم دەکەونـە خـوار ٥ تــەرزە ٥ ســەهۆڵ ٥ هــەروا نــاوە بــۆ گێــل‌و نەحـمــەق ٥ **الـسَّلِيطَةُ**: مێینــەی (اَلــسَّقيط) ٥ ئــافرەتی بــێ رەوشــت‌و چــەتیوەو بــێ رێــز ٥

اَلمِسْقَاطَ: ئافرەتی وەها منداڵی بۆ رانەوەستێ، هـەر منـداڵی لـە سکی بکـەوێ بـە نـەکامڵی لـە بـاری بـچێ ٥ **اَلْمَـسْقَط**: شـوێنی بەربوونـەوەو کەوتنــە خــوارەوە ٥ **مَــسْقَطُ الــرأس**: شـوێنی لەدایکبوون ٥ دەگـوترێ: (فلان یحن الی مَـسْقِطِهِ) فلانکـەس بـیری شـوێنی لـەدایکبوونی خـۆی دەکاتـەوە بـۆی دەکورکێنـێ. ٥مَـسْقَطُ الـنجم أو الغیث: ئەو شوێنەی ئەستێرەکە یان بارانەکە لێـی دەدا ٥ دەگـوترێ: (هــم یتتجعــونَ مــساقط الغیث) ئەو خێڵە لەو شوێنە مانەوە کە بارانی لێ باری‌و لـەوەڕو ئـاوی لێیـە ٥ **مَـسْقَط الرمـل**: کۆتایی لـبـەلان ٥ (مَـسْقط الـضوء) ٥ پەنجەرەو کولانـەی کـە روونـاکی لێـوە دێتـە نـاو ماڵـەوە ٥ **اَلمَـسْقِطُ**: بـاڵی باڵنـدە، یـان ئـەو سـەرە پـەڕو باڵەی لەکاتی رۆیشتنی باڵندە بەسەر زەویدا لە عـەرز بخشێ ٥ **اَلْمَـسْقَطَةُ**: هـۆی بـەر بوونـەوە، داخوازی بەر بوونەوە ٥ **السُّقْطِيُّ**: هـەر شتێـك نیـسبەت بـدرێ بـۆ (سـقطري) کـە دورگەیەکـە لـەناو دەریــای هینــددا ٥ دەگــوترێ: (صُــبِرٌ سُقُطْري) تاڵی سوقوطری.

سَقَعَ سَقْعاً: رۆیشت ٥ (سـقع الـدیك) کەڵەشێرەکە خوێندی.٥ **سَقَعَ** الشَّيءَ الصُلْبَ: بە شتێکی رەق لە شتە رەقەکەیدا ٥ **الأسْقَعُ**: دوژمن‌و حەسوود کـە بێـگانە بـن ٥ قەلـە رەشـە ٥ باڵندەیـەکی جەسـتە پـچوکە وەکوو چۆلەکە وایـە هەنـدێ بەشی پەڕو باڵی سەوزە ٥ سـەری سپییە ٥ زۆر حەزی لە نزیك ئاوە.

سَقَفَ البَیْتَ سقفاً: سەقف‌و هەلاشی بۆ خانووەکە کرد.

سَـقِفَ سَـقَفاً: درێـژ بـوو بـە مەیلـەو خـواری ٥ ئێـــــــسقانی ئەســـــــتوور بــــــــوون.

سَقِفَ الرجلُ: پیاوەکە لاخوار بوو ٥ (سَقِفَ الظليمُ) بێچوە نوعامەکە ملی خوار بوو ٥ (هو أسقفُ وهي سقفاء) ٥ **أسْقَفَ النصارى فلاناً**: مەسیحیەکان فلانکەسیان کردە نوسقوفی خۆیان واتە: کردیان بە کەشیش بەسەر خۆیانەوە ٥ **سَقَّفَهُ**: بەمانا (أسْقَفَهُ) دێ ٥ **تَسَقَّفَ**: بوو بە نوسقوف (کەشیش) ٥ **الأُسْقُفُ**: سەرۆکێکە لە سەرۆکەکانی مەسیحی پلەی لە زوور پلەی کەشیشەوەیەو لەخوار مەطرانەوەیە ٥ **الأُسْقُفِيَة**: پلەی ئوسقوف ٥ ئەو مەسیحیانەی لە ژێر کۆنترۆڵی ئوسقوفێکدان ٥ ئەو هەرێمو ناوچەیەی لە ژێر فەرمانی ئەودان ٥ **السَّقْفُ**: هەلاشی خانوو (سەقفی خانوو) ٥ ئاسمان ٥ **السَّقَّاف**: کەسێك پیشەی سەقف دروست کردن بێ ٥ **السَّقِيفُ**: بەمانا (السَّقْفُ) دێ ٥ **السَّقِيفَةُ**: کەپرو سابات ٥ شتێك سێبەر بکا ٥ **سقيفة بني ساعدة**: ساباتێك بوو موسولمانان لە ژێریدا بەیعەتیان بە ئەبوبەکری صدیق کرد بۆ جێ نشینی ٥ هەروا ناوە بۆ هەر تەلە بەردێکی پان کە بکرێ بە سەقفو سەرقاپ بۆ جۆگاو بیرازو شتی لەو جۆرە ٥ لەوحی کەشتی ٥ هەر پارچە زیوو ئالتونێك کە وردو چەکوچ لێ دراو بێو درێژ بوبێ ٥ شەپکەی دار؛ کە دەخرێتە سەر ئەندامی شکاوو پێی هەڵدەبەسترێتەوە ٥ **الأَسْقَفُ**: درێژ ٥ **سَقِلَتْ اليدُ أو الرِّجْلُ سَقَلاً**: دەستەکە یان قاچەکە خوار بوو ٥ (فهو أسقلُ وهي سقلاء) ٥ **الإسْقالُ**: پیوازە مشکە؛ روەکێکی بە تەمەنە پێی دەگوترێ: (عُنصُل) ٥ **الإسْقِيلُ**: بەمانا (الإسْقالُ) دێ ٥ **السَّقَّالَةُ**: بەمانا (الاسقالة) دێ ٥ **السُّقْلُ**: کەلەکە ٥ **السَّقِيلُ**: کەلەکە تێك قوپیو (قەد باریك).

سَقَمَ سقماً وسقاماً: نەخۆشییەکەی درێژەی کێشا.

سَقُمَ سُقماً وسَقاماً وسَقامةً: بەمانا (سَقِمَ) دێ ٥ **أسْقَمَ فلانٌ**: نەخۆشی یەك لە دوای یەك بەخەمیان گرت ٥ **اسْقَمَ الله فلاناً**: خودا فلانکەسی نەخۆش خست ٥ دەگوترێ: (أسْقَمَهُ العِشْقُ وأضناه) عیشقو سۆز نەخۆشی خست ٥ کزو لاوازی کرد ٥ **سَقَّمَهُ**: بەمانا (أسْقَمَهُ) دێ ٥ **السَّقيمُ**: دەگوترێ: (هو سقيم الصدر على أخيه) رقی لە براکەیەتی حیقدو کینەی هەیە بەرامبەر براکەی ٥ (فهو سقيم وكلام سقيم) تێگەیشتنی لاواز، قسەو ناخاوتنی لاواز ٥ **المِسْقامُ**: کەسێك زۆر جار نەخۆش ببێ ٥ **المَسْقَمَةُ**: (أرض مسقمة) ئەرزێکە زۆر نەخۆشی تێدا پەیدا دەبن ٥ **السَّقَمُونيا**: گیایەکە دەرمانی رەوانیو سکچونی لێ دەردەهێندرێ هەروا دەرمانی کرمیشی لێ دروست دەکرێ.

سَقِيَ بطنُهُ سَقْياً: لە بۆشایی ورگیدا جۆرە شلەمەنییەکی نەخۆشی تێدا پەیدا بوو کە چاکبونەوەی زەحمەت بێ.

سَقِيَ العِرْقُ: رەگەکە خوێنی بەربوو نەوەستایەوە.

سَقَى الحيوانَ والنباتَ: حەیوانەکە یان کشتو کاڵەکەی ئاودا ٥ **سقاه غيثاً**: بارانی بەسەردا باراند.

سَقَى الثوبَ: قوماشەکەی رەنگ کرد، لە خمی دا.

سُقِيَ بطنُهُ: سکی چوو، رەوان بوو.

سُقِيَ قلبُهُ عداوةً: دڵو دەروونی بە دوژمنایەتی ئاودراوە ٥ (أسقاه) بەمانا (سقاه) دێ ٥ ئاوی بۆ دابین کرد ٥ دەگوترێ: (أسقاه جدولاً من نهره) جۆگە ئاوێکی لە چەمەکە بۆ جیاکردەوە ٥

أسْقى فلاناً: شوێنی ئاوی نیشانی فلانکەس دا ٥ پێی گوت: خودا تێراوت بکا ٥ **ساقى فلاناً ماءً أو شراباً**: بەمانا (سقاه) دێ ٥ **ساقى فلاناً شَجَرَهُ أو أرضَه**: باخەکەی یان زەوییەکەی دا بە فلان بۆئەوەی بەخێوی بکاو ئاوی بداو ئاوەدانی بکاتەوەو بەشێکی لە بەرو بوومەکە بدرێتێ ٥ **سَقّاهُ**: زۆری ئاودا زیاد لە پێویست ئاودێری کرد ٥ **سَقّى الثَّوبَ كذا من الصبغ**: چەند جارێك قوماشەکەی لە رەنگەکە هەڵکێشاو لە خمی دایەوە ٥ **سَقّى فلاناً**: بە فلانکەسی گوت خودا تێراوت بکا ٥ **استقى فلاناً ومنه**: داوای ئاوی لە فلانکەس کرد ٥ **استقى من النهر أو البئر**: لە ئاوی روبارەکە یان لە ئاوی بیرەکەی هەڵێنجا ٥ **استقى المعارفَ أو الأخبارَ من كذا**: زانیاریو هەواڵی لە فلان شتەوە دەست کەوت ٥ **تساقى القومُ**: خەڵکەکە هەر یەکەیان ئاوی دا بەوی تریان ٥ دەشگوترێ: (تساقوا كؤوس المنية) خەڵکەکە لەناو خۆیاندا بوو بە شەڕیانو یەکتریان کوشتو بڕ کرد ٥ **تَسَقّى**: تێراو بوو ئاوەکەی تێ بوورا ٥ (تَسَقّى السائل) شلە مەنیەکەی خواردەوە ٥ دەگوترێ: (تَسَقّى الجلدُ الدَّمَ) پێستەکە خوێنەکەی هەڵمژی ٥ **إسْتَسْقى بطنُهُ**: بەمانا (سَقى) دێ ٥ **إسْتَسْقى فلاناً**: داوای ئاوی لە فلان کرد ٥ **الاستسقاءُ**: داوای باران بارین پاڕانەوە لە خودا بۆ باران بارین ٥ (صلاة الاستسقاء) نوێژە بارانە ٥ هەروا ناوە بۆ کۆبوونەوەی شلە مەنیەکی تایبەتی لە بۆشایی بریتونیدا کە نەخۆشییەکە چاکبوونەوەی کەمە ٥ (الإستسقاء الدماغي) نەخۆشییەکی زکماکە زۆر جار وادەبێ شلەی مۆخ لە کیسەی دەماغدا زیاد دەبێو دەیکشێنێ ٥ **السّاقي**: ئاو گێڕ، مەی گێڕ ٥ **السّاقية**: جۆگە ئاو ٥ دۆڵچەی ناعور.

السِّقاءُ: کوندە، مەشکە ٥ هەرشتێك شتی خواردنەوەی تێ بکرێ ٥ (ك: أسقية) ٥ **السِّقَايَةُ**: شوێنی ئاو دابەش کردنو ئاودان ٥ ئەو پەرداخو سەتڵو گۆزەی ئاوەکەی تێدایە ٥ پیشەی ئاو دابەش کردن.

سِقاية الحاج: دابەش کردنی شەربەت، ئاوو، خۆشاوی مێوژ، کە تایبەت بوو بە قوڕەیشیەکانەوەو شانازییان بەوە دەکرد کە ئەو کارەیان لە ئەستۆیە ٥ **السَّقَّاءُ**: ئاو کێش بۆ ماڵو بۆ فەرمانگەو شوێنی وا ٥ بۆ ئافرەت ٥ **السَّقْيُ**: ئاودێری، ئاودان ٥ لە دوعا کردندا دەگوترێ: (سقيا له ورعياً) ٥ **السِّقْيُ**: ئەوەی ئاو دەدرێ لە زەویو زرعات ٥ دەگوترێ: (زرع سِقْيٌ) زرعاتێکە بەبێ باران ئاو دەدرێ ٥ بەشە ئاوو نۆرە ئاو ٥ دەگوترێ: (كم سِقيُ أرضك) بەشە ئاوی زەوییەکەت چەندە؟ ئەو ئاوەی لەگەڵ منداڵ بووندا دێتە دەر ٥ **السُّقْيا**: ئاوی ئاو داشتنە ٥ ئاو دێری کردن، دەگوترێ: (سُقيا رحمة لا سُقيا عذاب) واتە بارانێکمان بۆ ببارێنە سودی هەبێو بێ زیان بێ ٥ **السَّقِيُّ**: ئاو دراو ٥ ئەو شتەی پێویستی بە ئاو داشتن هەبێ ٥ دەگوترێ: (زرْع سَقِيٌّ) ٥ (ونخل سَقِيٌّ) ئەو دار خورمایەی بە ناعور ئاو دەدرێ ٥ روەکی بەرەدا ٥ بۆیە پێی دەگوترێ: (سَقِيٌّ) چونکە لەناو ئاوو نزیك ئاو دەڕوێ ٥ هەروا ناوە بۆ هەوری باراناوی قەترە گەورە کە بە خوڕڕەم لە زەوی دەدا.

المَسْقاةُ: شوێنی ئاودێری ٥ جۆگایەك زرعاتو ئاژەڵی لێ ئاو بدرێ ٥ (ك: مَساقي) ٥ **المِسْقاة**: بەمانا (المَسْقاة) دێ ٥ ئامێری ئاو داشتن ٥

ناعور ٥ **اَلْمَسْقَوِيُّ**: ئەو زەرعاتەی بە جۆگاو ناعور ئاو بدریَ نەك بە باران ٥ میصرییەكان پێی دەڵێن: (مِسْقاوي).

سَكَبَ الماءُ سَكوباً وسَكباً: ئاوەكە هەڵڕژا، رەوان بوو.

سَكَّبَ الماءَ سَكباً وتَسكاباً: ئاوەكەی رژاند، هەڵیرشت ٥ **إنسكب**: هەڵرژا ٥ **الإسكابة**: داروچكەیەكە كونی كوندەو مەشكەی پێ دەگیرێ ٥ هەروا كونی تەنكیو عەمماراویشی پێ دەگیرێ ٥ رەحمەتەی نەوتو رۆنو بەنزین تێكردنو شتی لەو جۆرە ٥ **الأُسكوبُ**: بارانی بەردەوامو ئیقلیم گێر كە بروكەی نەداتێ ٥ لە بروسكەشدا بەو بەشەی دەگوترێ كە بەرەو زەوی دێ ٥ ریزە درەختی خورما ٥ **اَلسَّكْبُ**: بارانی قەترە گەورەو بەردەوام ٥ لافاوی خێراو بە تەوژم ٥ ئەسپی خۆشرۆ ٥ دەگوترێ: (فرسٌ سَكْبٌ) ئەسپێكی تیژ رۆیە، ئەسپی جەستە سوكو بە نیشات ٥ كاری پێویستو حەتمی ٥ دەگوترێ: (أمر سَكْبٌ) كارێكی پێویست ٥ پیاوی درێژ ٥ مس ٥ رەصاص ٥ **اَلسَّكَبُ**: رەصاص ٥ درەختێكی بۆن خۆشە پرژو گەڵای وەكوو رومكی صەعتەر وایە ٥ **اَلسُّكْبَةُ**: پەرۆیەكە دەكرێتە كڵاو وەكوو شەبەكە وایە ٥ پێستێكی تەنكە بە سەری منداڵەوەیە لەكاتی لە دایكبووندا لەگەڵ منداڵەكە دێتە دەر ٥ **اَلسَّكِبَةُ**: كرێژو چڵكی سەر ٥ **اَلِمسْكَبَةُ**: ئاو رێژو ئامێری ئاو پرژێن ٥ دەگوترێ: (أرْسَلَ الماءَ في المِسْكبة) ٥ **سَكْبَجَ**: خواردنی سەكبەجەی ئامادە كرد ٥ ئەم خواردنە بریتییە لە گۆشتو سركەو هەندێ زەلاتەو تەوابیل ٥ كە تێكەڵاو دەكرێنو دەبێتە خواردنێكی خۆشو بەتام ٥ **اَلسِّكْبَاج**: خواردنێكە لە گۆشتو سركەو هەندێ تەوابیل دروست دەكرێ ٥ پارچەیەك لەو خواردنە پێی دەگوترێ: (سِكبَاجة).

سكت سكوتاً وسكاتاً: بێ دەنگ بوو ٥ وازی لە قسە كردن هێنا ٥ **سَكَتَ المتحرِكُ**: جەمو جوڵە كەرە كە دامركاو خپ بوو ٥ دەگوترێ: (سَكَتَ) واتە مرد ٥ (سَكَتَ الغَضَبُ عنه) رقی نیشتەوە ٥ **سَكَتَ الريحُ**: رەشەباكە كەوت دیاردەی نەما.

سَكَتَ الحَرُّ: گەرمییەكە زیادی كرد لەبەر گزی با.

سكت الفرسُ: ئەسپەكە دوایین ئەسپ بوو كە لە حەلەبەكە دەرچوو ٥ **أسكَتَهُ**: بێ دەنگی كرد، خوستی لێ بری ٥ دەگوترێ: (لا أسكت الله لك حِسّاً) خودا هیچ هەستێكت لەكار نەخا ژیانت خۆش بێ ٥ **سَكَّتَهُ**: بەمانا (أسكته) دێ ٥ **الأسْكاتُ**: پاشماوە لەهەر شتێك بێ ٥ پێرو كۆمەڵی جیا جیای ئادەمیزاد ٥ ئادەمیزادی خوێڕیو هیچو پوچ ٥ رۆژانی كۆتایی وەرزی هاوین ٥ **الإسْكاتَةُ**: بێ دەنگییەكی كاتیو دەستكردنەوە بە خوێندنەوەو ئاخاوتن ٥ **اَلسّاكوت**: بێ دەنگی زۆر ٥ كەسێك ماوەی زۆر بێ دەنگ بێ ٥ **اَلسّاكوتة**: بەمانا (السّاكوت) دێ ٥ مردنی ناكاوو بە سەكتەی دڵ ٥ **السُّكَاتُ**: بەردەوامی لەسەر بێ دەنگی ٥ نەخۆشییەكە دەبێتە هۆی زمان وەستانو قسە نەكردن ٥ هەر شتێك ببێتە هۆی وسكوت بوون ٥ مردن سەكتە ٥ ماری گازندەی وەها كە هەستی پێ نەكرێ تا پێوە دەدا ٥ دەشگوترێ: (هو على سُكات الأمر) ئەو لەسەر تەواو كردنی كارەكەیەتی ٥ خەریكە ئیشەكەی تەواو بكا ٥ **اَلسَّكْتُ**: هەناسە دانو ئارام بوونەوە لەكاتی خوێندنەوەو گۆرانی گوتندا ٥ **اَلسَّكْتَةُ**: وەستانێك (جارێك لە وەستان) ٥ مردنی

لەنكاو ٥ السُّكَّتَةُ: هەر شتێك منداڵ یان شتی تر بێ دەنگ بكا ٥ پاشماوە لە بنكی پەرداخ ٥ اَلسِّكَّتَةُ: شێوەی بێ دەنگیو جۆرەكەی ٥ هەر شتێك منداڵ یان شتی تر بێ دەنگ بكا ٥ السُّكوتُ مِنَ الأبِل: حوشترێكە كاتێ بارو كەژاوەی دەخرێتە سەر پشتی بۆڕە بۆڕ ناكا ٥ (ومن الحَیّاتِ) لە رەگەزی ماریشدا بەو مارانە دەگوترێ: كە خۆ مات دەكاو پێوە دەدا، كەم هەستی پێ دەكرێ ٥ اَلسِّكّیتُ: كەسێك زۆر بێ دەنگ بێ ٥ السُّكَیْتُ: بەمانا (السِّكیتُ) دێ ٥ دوا ئەسپی ناو حەلەبە ٥ دەگوترێ: (فلان سِكِّیتُ الحلبة) بەكەسێك دەگوترێ لە كارو باری خۆیدا سەر نەكەوێ ٥ اَلْمُسَكِّتُ: دوایین قوداحی قومارە.

سَكَرَ سكوراً وسكراناً: مەست بوو ٥ خەپ بوو ٥ بێدەنگ بوو ٥ راوەستا ٥ سكرتْ عینُهُ: چاوی لە روانین وەستا ٥ چاوی مەست بوو.

سكر الإناءَ سكراً: قاپەكەی پڕ كرد.

سَكَرَ النهْرَ: ئاوی روبارەكەی بەند كرد، بەربەستی لەبەردا كرد.

سَكِرَ الحوضُ ونحوه سَكَراً: حەوزەكە پڕبوو.

سكر من الغضب: رقی هەڵساو زۆر تورە بوو.

سكر فلان من الشراب سكراً وسُكراً: فلانكەس بەهۆی خواردنەوەی شەرابەوە سەرخۆش بوو عەقڵو هۆشی لەدەست دا.

سُكِرَ البحرُ ونحوه: دەریا ئارام بوو ٥ (سُكِرَ بصره) چاوی لە بینین مەنع كرا ٥ أسْكَرَهُ الشرابُ: شەراب سەرخۆشی كرد ٥ دەشگوترێ: (أسْكرهُ فلان) فلانكەس شتێكی پێدا سەرخۆشی كرد ٥ سَكَّرَهُ: موبالەغەی كرد لە سەرخۆش كردنیدا ٥ دەگوترێ: (سُكِّرَ بَصَرُهُ) چاوی نوقا، قوچا ٥ یان لە دیتن مەنع كرا ٥ یان لێڵو پێڵ بوو ٥ سَكَّرَ الماءَ: بە شەكر ئاوەكەی شیرین كرد ٥ تساكَرَ: خۆی بە سەرخۆش نیشانداو لە واقیعدا سەرخۆش نییە.٥ السُّكارین: بەشێكە لە بەرهەمی قەترانی خەڵوز، رەنگی سپییە، بلورییە، شیرینە دەدرێ بە كەسێك نەخۆشی شەكرەی هەبێ لە جیاتی شیرینی ٥ اَلسُّكْرُ: بێ هۆش بوونو ئاگا لەخۆ نەمان بەهۆی شەراب خواردنەوە ٥ جاری وا دەبێ بەهۆی رق هەڵسان یان عەشق یان هێزو گەنجییەوە حاڵەتی بێ هۆش بوونی بەسەردا دێ ٥ السِّكْرُ: بەربەستی ئاو، هەر شتێك بكرێتە بەنداو ٥ هەر شتێك درزو كونو كەلەبەر پڕ بكاتەوە ٥ اَلسَّكَرُ: هەرشتێك سەرخۆشكەر بێت چ شەراب بێ یان بیرەو شتی تر ٥ گوشراوی خورما كە بە ئاگر نەكوڵابێ ٥ سركە ٥ اَلسَّكْرَةُ: یەك جار سەرخۆش بوون ٥ دەگوترێ: (ذهب بین الصحوة والسكرة) واتە: لە نێوان دوو حاڵەتی وا ئاگای لەخۆی بێ یان بێ ئاگا بێ ٥ رق هەڵسانێك ٥ بالا دەستی لەززەتو خۆشی بەسەر گەنجدا ٥ مردنی ناخۆشو بە ئازار ٥ غەمو ناڕەحەتی زۆر ٥ لەسەر خۆچوونی گیانەلاو ٥ السُّكَّرَةُ: دانەوێڵەی مرۆر دانەوێڵەیەكی تام تاڵە بە زۆری لەناو گەنمدا دەڕوێ ٥ اَلسَّكّارُ: فرۆشیاری شەرابو بیرەو شتی سەرخۆش كەر ٥ اَلسُّكَّرُ: شەكر، مادەیەكی شیرینە بە زۆری لە قەصەبو چەوەندەر دەردەهێندرێ، قەصەبەكەی هەر بەناوی (قصب السكر) ناو دەبرێ ٥ جۆرێك لە ترێ سپییە زۆر شیرینە ٥ جۆرێكیشە لە خورما زۆر شیرینە ٥ تاكەكەی (سُكَّرَة) ٥ سُكَّرُ الشعیر: جۆرێكە لەشەكر كە لە

هیــدراتی کــاربۆن دەردەهێنـــدرێ، وەڵ بــە ئەندازەی شەکری قەصەب و چەوەندەر شیرین نیە ٥ سُكَّرُ العِنَب: جۆرێـکە لـە شیرینی لـە ترێـدا هەیە ٥ هـەروا لـە زۆر میـوەی تریـشدا هەیــە ٥ لــە هەنگوینیــشدا هەیــە ٥ شــەکر جۆرێـکی بلوریيەو لە ئاودا دەتوێتـەوەو بـێ رەنگەو تامی شیرینە ٥ شەکر یان شیرینی میوە هات: جۆرێـکە لـە شـەکرو سپییەو بلوریيـەو تامی شیرینە بە زۆری لە میوەی تازەدا هەیـە ٥ هـەروا لـە هـەڵاڵی گـوڵو رووەكو هـەنگوینی هەنگـدا ٥ السُّکْرِیّ: (ألبـــولُ الـــسكری) نەخۆشییەکە شـەکرەی تـرێ لـە میـزدا پەیـدا دەکا، هۆکارەکانی زۆرن، گرنگەکەیان کەمبوونی هەرمۆنی (الأنسولین) کە سوتانی ئەو شیرینییە لە خـەلای جەسـتەدا رێـك دەخـا ٥ السُّکَّرِیَّةُ: قوتــوی شــیرینی ٥ الــسِّکِّیرُ: کەسێــك زۆر ســـەرخۆش بـــێ ٥ بـــۆ ئـــافرەت دەگـــوترێ: (ألـــسِّکیرةُ) ٥ الـــسَّکُّورُ: زۆر ســـەرخۆش ٥ الـسُّکرانُ: رووەکێــکی بــە تەمەنــە لــە پێــڕی بازینجانە لە سارای میصرو هیندا دەڕوێ، لقو پۆپی زۆری هەنو یەك بنکی هەیە ٥ گـەڵاکانی (عــصیریة)و گوڵـەکانی بنەفـسجیە لـە بـواری پزیشکیدا سودی لێ وەردەگیرێ ٥ المُسْکِرُ: هـەر شتێك بـە شـەکر شیرین کرابێ ٥ سەرخۆش ٥ بـۆ ئـافرەت دەگـوترێ: (مُـسَکِّرَة) ٥ السُّکُرْجَة: دەوری پچوکی چێشت تێدا خواردن ٥ بـەزۆری میــوەو خــۆراکی ئیــشتیها کــەرەومیان تێـدا دادەنرێ.

سَکَعَ سَکْعاً: ملی لە رۆیشتن ناو بۆ خۆشی نازانـێ بۆ کوێ دەچێ ٥ گومڕا بوو، سەرسام بوو.

ســَکَعَ فلانــاً: لــە ســەری فلانکەســی دا ٥ زەبــری ناڕاستەی سەری کرد ٥ سَکِعَ: بەمانا (سَکَعَ) دێ ٥ سَکِعَ فلاناً: وای لە فلانکەس کرد گومڕا ببێو سەری لێ بشێوێ نەزانێ چی دەکاو چی ناکا ٥ تَسَکَّعَ: بــەمانا (سَــکَعَ) دێ ٥ ملـی لـە بـەتاڵو گومڕایی ناو کەوتـە نـاو تـاریکی تـاوانو سـەری خۆی بۆ رزگار نـاکرێ ٥ السّاکِعُ: غـەریب ٥ بـۆ ئـافرەت دەگـوترێ: (ســاکعة) ٥ المُسْکِعُ: بـەمانا (السّاکِعُ) دێ ٥ السُّکَعُ: گومڕاو سەر لێ شێواو ٥ المُسَکَّعَةُ: شـوێنی زلکاوو گـومڕایی ٥ شـوێنی سەرسام بوونو رێ لێ تێکچون.

سَکَفَ الباب أو البیتَ سَکْفاً: بـۆ دەرگاکە یـان بـۆ خانوەکە بەر بـێڵای دروسـت کـرد ٥ دەگـوترێ: (ما سکفت البابَ) بەر بێڵاو چەترم بۆ دەرگای خانوەکە نـەکرد ٥ أُسْکُف فلان: فلانکەس بـوو بـە بۆیاخکـەری قۆنـدەرە ٥ تَسَکَّفَ البـابَ أو البَیْتَ: بەربێڵای بـۆ خانووەکە دروسـت کـرد ٥ الإسْــکافُ: پینەچــی (قۆنــدەرە چــی، پـێڵاو دروسـت کـەر) ٥ الأُسْکُفُ مِـن العَـینِ: شـوێنی روانی بـرژانگ ٥ پێڵوی چاو هـی لای خـوارو ٥ موی چاو ٥ السّاکِفُ: سەر دەرگای خانوو ئەوەی گرێژەنەی لای سەروی دەرگاکەی تێدا دەسوڕێ ٥ الــسِّکافَةُ: پیــشەی پینــە چــییەتیو پـێڵاو دروست کردن.

سَكَّ الشّيءَ سَكّاً: شتەکەی بەست ؛ (سك الباب أو الخَشَبَ) بزماری لە دەرگاکە دان دەرگاکەی بـە بزمار داکوتا.

سَكَّ الكلامُ السَّمْعَ: قسەکە گوێچکەی کـەڕ کـرد لەبەرئـەوەی بـەهێز بـوو ٥ دەگـوترێ: (ماسكّ سمعـي مثـلُ ذلـك) دەنگـی وا گـەورەم نەچـۆتە گوێچکەوە ٥ (سَكَّ البابَ) دەرگاکەی داخست.

سَكَّ ما في بطنه من غائط ونحوه: ئـەوەی لـە ورگیـدا بـــــوو بـــــە شـــــلی هاتـــــە دەر.

سَكّ أذنيه: **گوێچكەی دەرهێنان.**

سكّ البئر: **بیرەكەی بە تەنگە بەری لێدا، پانو پۆر نەبوو.**

سكّ النقود: **لەسەر سكە پارەكەی چاپ كرد ٥ سكەی لە دراوەكەدا.**

سَكّ سَكَكاً: **گوێچكەی بچوك بوو بە سەریەوە نووسا بوو زۆر لە سەری جیا نەبوونەوە ٥ توشی كەڕی بوو ٥ سَكّ الأذن: كركراگەی گوێچكەی بچوك بوو ٥ اسْتَكّ: گیرا، كلۆرایی نەما ٥ (انسكّ مسامِعُهُ) گوێچكەی گیرا ٥ كەڕ بوو ٥ دەشگوترێ: (ما إسْتَكَّ في مسامعي مثله) شتی وام بە گوێچكەدا نەچووە ٥ تەنگەبەر بوو ٥ إستكّ الشَجَرُ أو النباتُ: درەختەكە چڕو پڕ بوو بۆشایی ناو لقو پۆپی نەما ٥ إنْسَكّ: بەرەو پێش ڕۆیی ڕاستەو ڕاست ٥ تَسَكّك: پاڕایەوە، لالایەوە ٥ السُكّاك: هەواو بۆشایی نێوان ئاسمانو زەوی ٥ دەگوترێ: (لا أفعل ذلك لو صعدتَ في السّكاك) بچیە سەر ئاسمان من ئەوە ناكەم ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو شوێنەی پەرە تیری لێ قایم دەكرێ ٥ السُكّاكةُ: بەمانا (السُكّاك) دێ ٥ ئادەمیزادی گوێچكە پچوك ٥ كەسێك هەر بە ڕای خۆی بجوڵێتەوەو ئامۆژگاری كەسی بە گوێدا نەچێ ٥ السُكّ: تەبیات ناشیرینی بەد سروشتو بەد ڕەوشت ٥ بزمار ٥ بیری تەنگە بەرو تەسك ٥ زرێی ئەڵقە تەسك ٥ بیناو دیواری ڕاست ٥ كانگەی ڕاست ٥ دەگوترێ: (ضربوا بیوتهم سِكاكاً) خانوەكانیان بە ڕیز دروست كردون ٥ (دَارُ السّك): باڵە خانەی دراوو چاپ كردن ٥ شوێنی سكە لێدانی پارە ٥ كارگەی پارە لێدان ٥ ألسُكّ: ڕێگای تەنگە بەری گیراو ٥ كونی دوپشك یان جاڵجاڵۆكە ٥ زرێی ئەڵقە پچوك ٥ بیری تەنگە بەر هەڵچندراو ٥ بەد سروشت ٥ دەگوترێ: (هو یفعل ذلك بِسُكِّ طبعه) بەهۆی بەد ڕەوشتی ئەو ئەوكارە دەكا ٥ جۆرێكە لە بۆنی خۆش تێكەڵ بە میسكو رامك دەكرێ ٥ السَكّاءُ: مێینەی (الأَسَكّ) زرێی ئەڵقە پچوك ٥ السَكّاكُ: كەسێكە پیشەی سكە لێدان بێ ٥ السَكّاكة: مێینەی (السَكّاك) ٥ ڕێبوارو ڕەوتەنی ٥ السِكّةُ: ڕیزە دارو ڕیزە دار خورما ٥ ڕێگای ڕاستو بێ كەندو لەند ٥ سكەی شەمەندەفەر ٥ كۆڵانو گەرەك ٥ دراوی ئاسن ٥ گاسنی هەوجاڕ ٥ دەشگوترێ: (أخذ الأمرَ بِسِكّتِهِ) لەكاتی خۆیدا كارەكەی ئەنجامدا ٥ یان دەگوترێ: (فلان صَعْبُ السِكّةِ) فلانكەس ڕاڕایەو لەسەر كاری خۆی بەردەوام نابێ ٥ (أصحاب السِكَك) كار بەدەستانی پۆستە ٥ ألسُكّيُّ: بزمار ٥ دینار ٥ السِكّيُّ: پاڵدراو بۆلای سكە ٥ پۆستە ٥ السُكْلُ: ماسییەكی ڕەشی گەورەیەو درێژە ٥ الإسْكَلَة: پەیژەی گوازراوە ٥ بەندەری كەشتی ئەسكەلە.**

سَكَمَ سَكْماً: **لەبەر پیریو بێ هێزی هەنگاوی كورتی هەڵێنان ٥ ألسَيْكَمُ: كەسێكە لەبەر پیریو لاوازی هەنگاوی كورت بهاوێژێ.**

سكن المتحرك سكوناً: **جمو جوڵكەرەكە خپ بوو خوستی لێ برا.**

سَكَنَ المتكلمُ: **قسە كەرەكە بێ دەنگ بوو.**

سكنَ المطر: **باران برا.**

سَكَنَ الریحُ: **ڕەشەباكە كەوت ٥ ئارام بۆوە.**

سكن النفس: **دڵو دەروونی ئارامی گرت.**

سَكَن الیە: **ئارامی پێ گرت، وەگری بوو ٥ ئیسراحەتی لا كرد.**

سكن الحرفُ: پیتەکە بزوێنی نەبوو.

سَكَنَ المكانَ وبه: لەو شوێنەو جێگایەدا نیشتەجێ بوو ٥ ئەو شوێنەی کردە نیشتمانی خۆی.

سَكُنَ فلانٌ سكونَةً وسكانةً: فلانکەس هەژار بوو ٥ **أَسْكَنَ فلانٌ**: بەمانا (سَكُنَ) دێ ٥ **اسْكَنَ المتحركَ**: خوستی لەجەمو جوڵکەرەکە بڕی ٥ **أَسْكَنَ فلاناً المكانَ وفيه**: فلانکەسی لەو جێگایە نیشتەجێ کرد ٥ **أسْكَنَ المكانَ فلاناً**: ئەو شوێنەی دا بە فلانکەس بۆئەوەی تێیدا نیشتەجێ ببێ ٥ **أَسْكَنَ الله فلاناً**: خودا فلانکەسی هەژار کرد ٥ **اسكنَ الفقر فلاناً**: هەژاری بڕستی لە فلانکەس بڕیو بێ هێزی کرد ٥ **ساكَنَهُ**: لە گەڵیدا لە خانووەکەدا نیشتەجێ بوو ٥ **سَكَّنَ المتحرك وفيه**: بزوێنەکەی لە جەمو جوڵ خست ٥ پیتە بزوێنەکەی لە حەرەکە خست ساکنی کرد ٥ **سَكَّنَ فلاناً المنزلَ**: فلانکەسی لە مەنزڵەکەدا نیشتەجێ کرد ٥ **سَكَّنَ القناةَ**: شمشێرەکەی بە ئاگر تەعدیل کردو راستی کردەوە ٥ **سَكَّنَ الكلمةَ**: لەسەر کۆتایی وشەکە وەستاو بزوێنی نەدایە ٥ **استكن فلان**: فلانکەس زەلیلو داماو بوو ٥ **استكان**: بەمانا (استكن) دێ ٥ **تساكنوا**: بە کۆمەڵ بەیەکەوە لە خانوەکەدا نیشتەجێ بوون ٥ **تسكَّنَ**: هەژار بوو، خۆی وەکوو هەژاران لێکرد ٥ ئارامی گرتو هێواش بۆوە ٥ **تَمَسْكَنَ**: بەمانا (تَسَكَّنَ) دێ ٥ **السَّاكِنُ**: پێچەوانەی جەمو جوڵە ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (ألساكنة) ٥ **السَّكاكيني**: پاڵدراو بۆلای (ألسَّكاكين) ٥ دروست کەری کێردو چەقۆ ٥ **ألسُّكّانُ**: ئەو شتەی لەنگەری کەشتی رادەگرێو ناهێڵێ کەشتییەکە جەمو جوڵ بکاو لە ڕێڕەوی خۆی لابدا ٥ **ألسِّكّينُ**: کێرد، چەقۆ ٥ **السِّكّينة**: بەمانا (السِّكّينُ) دێ ٥ **السَّكَنُ**: خاوو خێزانو دانیشتوی ناو خانوو مەنزڵ ٥ **السُّكْنُ**: مەنزڵو شوێنی تێدا حەوانەوە ٥ بژیو ٥ نیشتەجێ بوون لە خانوو مەنزڵدا بەبێ کرێ.٥ **السَّكَنُ**: خانوو مەنزڵ ٥ هەر شتێك دڵ پێی ئارام ببێو رەحمەتی بە گیان ببەخشێ ٥ هاوسەر ٥ ئاگر ٥ سۆزو بەزەیی ٥ خێرو بێرو بەرەکەت ٥ بژیو ٥ **ألسُّكنى**: بەمانا (الإسكان) دێ. هەروا بەمانا ئەوەیە ئادەمیزادێك یان خێزانێك لە خانوێکدا نیشتەجێ بکەی بەبێ کرێ ٥ خانوو مەنزڵ ٥ **السُّكْنَةُ**: دڵ ئارامیو ئارام بوونەوە ٥ **السِّكْنَةُ**: خانوو مەنزڵ ٥ شوێنی راگیر بوونی سەر لە ملدا ٥ دەشگوترێ: (ترکتهم على سِكناتهم) ئەوانم جێ هێشت لەسەر حاڵو باری خۆیانو هیچ نەگۆڕا بوون ٥ **السُّكَيْنَةُ**: کچۆڵەی روح سوكو زەریفو چوستو چالاك ٥ **السَّكِينَةُ**: ئارام گرتنو پشودانو وەستان ٥ بار قوڵیو خۆ گرێ ٥ **المَسْكَنُ**: شوێنی نیشتەجێ بوون ٥ **المَسْكَنة**: هەژاریو زەعیفی ٥ **المِسْكِينُ**: کەسێك ئەوەندەی نەبێ ژیانی دابین بکا ٥ هەژار ٥ گەردن کەچو لاوازو ژێر دەستەو بێ دەسەڵات ٥ بۆ ئافرەت دەگوترێ: (مِسكينة) ٥ **السَّكَنْجَبِينُ**: شەرابێکە تێکەڵە لە شیرینیو ترشی (واتە: مزرە) ٥ لە وشەیەکی فارسی وەرگیراوە کە (سرکا أنطبين)ە.

سَلَأَ الدُّهْنَ أو الزُّبدَ سَلْئاً وسِلاءً: رۆنەکەی بە گەرم کردن تواندەوە.

سَلا السَّمَسِمَ وغيره: کونجییەکەی گوشیو رۆنەکەی دەرهێنا.٥ **سَلاَ** فلاناً: لە فلانکەسی دا ٥ دەگوترێ: (سلاه مائة سوط) سەد شوڕکی لێدا ٥ (سلا الدراهمَ) زۆر زوو درهەمەکانی

سکەلێدان ٥ (سلا فلاناً كذا درهماً) ئەوەندە درەمەی بۆ فلاّن سکە لێدا.

سَلاَ النّخلةَ: چقڵی دار خورماکەی دەرهێنان ٥ **اسْتَلأَ الزُّبدَ أو الدهنَ**: بەمانا (سَلأَه) دێ ٥ **السِّلاَءُ**: رۆن و شتی وا بەمەرجێ خالص و بێ خەوش بێ ٥ **السُّلاَّءُ**: چقڵی دار خورما ٥ تاکەکەی (سُلاّءة) ٥ تیر ئەگەر لەسەر شێوەی چقڵی دار خورمابێ ٥ باڵندەیەکی رەنگ بۆری قاچ درێژە ٥ **المَسْلوُءُ**: رۆنە کەرە ٥ رۆن.

سَلَبَ الشّيءَ سَلْباً: بەزۆر شتەکەی لێ ستاند ٥ **سَلَبتْ فلانةُ فؤادَهُ أو عقلَه**: فلاّن ئافرەت دڵی بردوەو عەقڵی لێ ستاندوە.

سَلّبَ فلاناً: کەرەسەی جەنگی فلاّنکەسی بۆ خۆی بردو دەستی بەسەردا گرت ٥ چەك و پۆشاکی لێ ستاندو روتی کردەوە.

سلبَ الشجرَ أو النباتَ: توێکڵی درەختەکە یان روەکەکەی داماڵی سپی کردەوە، گەڵا میوەکەی رنی وەراندی.٥ **سَلَبَ** القَضيةَ: ئامرازی سەلبی خستە ناو رستەی (قضیة)ی مەنطیقەکەوە ٥ **سَلَبَتِ المرأةُ سَلْباً**: ئافرەتەکە پۆشاکی پۆشی ٥ **أسْلبَ الشّجرُ ونحوه**: درەختەکە بەرەکەی وەری و گەڵاکەی کەوتە خوارو، روت بوو ٥ **أسْلَبَ الثُّمامُ**: پل و پرشەکەی دەرهێنا ٥ **أسْلبت الحاملُ**: ژنە سك پڕەکە منداڵەکەی لەبارچوو ٥ یان منداڵەکەی بوو لێیان ستاند، یان بەهۆی مردنی منداڵەکەوە جەرگی سوتا ٥ (فهي مُسْلِبٌ وهي سلوب) ٥ **سَلَّبَتْ**: بەمانا (سَلِبَتْ) دێ ٥ **سَلَّبَت الحاملُ**: بەمانا (أسْلَبت) دێ ٥ (فهي مُسَلِّبٌ) ٥ **اسْتَلَبَهُ**: بەمانا (سَلَبَهُ) دێ ٥ **تَسَلّبَتْ فلانةُ**: بەمانا (سَلِبتْ) دێ ٥ **الأُسْلوبُ**: رێباز، شێوەو شێواز ٥ دەگوترێ: (سلكت أسلوب فلان في كذا) پەیڕەوی شوێنی فلاّنکەسم کردووە لە فلاّن شتدا ٥ رێبازو شێوازی نووسین ٥ ریزی دار خورما.٥ **السّالِبُ**: ئەو ئافرەتەیە: منداڵی لێ رفێندرابێ ٥ لەباری چوبێ ٥ **السَّلاّبُ**: پۆشاکێکی رەشە ئافرەت بە بۆنەی تەعزییەو روداوی ناخۆشەوە دەیپۆشێ ٥ **السَّلْبُ**: رۆیشتنی خێرا ٥ **السِّلْبُ**: دەستە دوی ئامێری جوت (دەستە دوی هەوجاڕ) ٥ **السَّلَبُ**: هەرشتێك لە کەسێك بسێندرێ وەکوو پۆشاك و چەك و ولاّغی سواریی ٥ دەگوترێ: (أخذ سلب القتيل) ئەسبابی کوژراوەکەی برد بۆ خۆی ٥ توێکڵی درەخت و روەك ٥ یان قەصەبی هەڵکێشراو ٥ یان توێکڵی درەختی وەها کە سەلەو زەمبیلەو بەچنەو شتی وای لێ دروست بکرێ ٥ پرژو توێکڵی درەختێکە لە ولاّتی یەمەن حەبلی لێ دروست دەکرێ ٥ توێکڵی درەختی دۆم و خورما ٥ ئەگەر بۆ ئاژەڵی سەربڕاو بەکار هات مەبەست پێستی ورگ و ریخۆڵەکانیەتی ٥ **السُّلْبَةُ**: روتبون لە پۆشاك (سفوری) ٥ **السُّلَبَةُ**: جۆرێکە لە حەبل و گوش ٥ کە لە پرژو پاڵی درەخت و روەك دروست دەکرێ ٥ **السَّلَبوتُ**: کەسێك زۆر شت برفێنێ ٥ یان کاری سەرەکی شت رفاندن بێ ٥ **السَّلْبية**: بەلای فەیلەسوفەکانەوە حاڵەتێکی دەرونییە سەر دەکێشێ بۆ تەمبەڵی و رارایی لە جەم و جوڵ و هەڵس و کەوتدا ٥ وا دەبێ سەر دەکێشێ بۆ لە گل و گۆکەوتن و جەستە لەکار کەوتن ٥ یان بە کەسێك دەگوترێ ئەندامەکانی جەستەی هاریکاری یەکتر نەکەن ٥ **السَّلاَّبُ**: دروستکەری بەچنەو زەمبیلەو سەلەو شتی لەوجۆرە ٥ یان فرۆشیاری ئەو جۆرە شتانە ٥ **السَّلاّبَةُ**: پیاوێك زۆر شت برفێنێ ٥ **السَّلیبُ**:

رفێندراو ٥ دەگوترێ: (رجل سليب العقل) پیاوێکە عەقڵی لێ ستێندراوە ٥ **سَلَتَهُ سَلْتاً**: روتی کرد، رایکێشا ٥ ئەوەی لەسەری بوو لایدا ٥ ئەوەی لەناویدا بوو بردی ٥ ریخۆڵە ٥ بەدەستی دەری هێنا ٥ چی تێدا بوو هێنایە دەر ٥ **سَلَتَتْ المرأةُ الخِضابَ عن يدها ونحوها**: ئافرەتەکە خەنەو وسمەکەی لە دەستو قاچی کردەوە.

سَلِتَ الشعر أو الرأس: سەری تاشی ٥ (سلت الشيءَ) شتەکەی بریەوە ٥ (سَلَت الأنف) لوتی بڕی ٥ (سَلَتَ فلاناً) لە فلانکەسی دا ٥ **إنْسَلَتَ**: بەمانا (إنسلّ) دێ ٥ **الأسْلَتُ**: گوێ براو.

السُّلاتَةُ: هەر شتێك ببڕدرێو بڕندرێتەوە ٥ کڕاندنی ئەو چڵكو پڵكو کێشتە کۆنەی بە قەراخی قصعەو مەنجەڵو لەگەنەوە دەمێنێتەوە بۆ ئەوە پاك بکرێتەوە ٥ **السُّلْتُ**: جۆرە جۆیەکە سۆی پێوە نیە، توێکڵی نەبێ، وەکوو گەنم وایە، لە غەوری ئوردنو لە حیجاز هەیە ٥ **السُّلْتاء**: مێینەی (الأسْلت)ە ٥ ئافرەتێك خەنەو وسمە لەسەر نەگرێو میکیاج نەکا ٥ **السُّلْتَةُ**: لە دەست دەرچونو لە کیس چون ٥ دەگوترێ: (ذهب مني سُلْتَةً) لە نکاو لە دەستم دەرچوو ٥ **سَلَجَت الإبلُ سُلوجاً**: حوشترەکە رومکی سولجی خواردو تورِاندی، سکی چوو.

سَلِجَ الفصيلُ الناقةَ: بێچوەکە شیری حوشترەکەی مژی.

سَلَجَ اللقمةَ: پاروەکەی قوتدا ٥ **إسْتَلَجَ الشرابَ**: خێرا شەرابەکەی هەڵقوڕاندو زوو خواردیەوە ٥ **تَسَلَّجَ الطعامَ ونحوه**: خواردنەکەی قوتدا.٥ **تَسَلَّجَ الشرابَ**: شەرابەکەی بە قورگییەوە ناو هەڵیقوڕاند ٥ **السُّلْجُ**: جۆرە رومکێکی نەرمە لە پێڕی درەختی نەرمە یان درەختێکە حوشتر حەزی لێیەتیو گەلاکەی دەخوا ٥ **السُّلْجانُ**: بەمانا (السُّلجُ) دێ. یان جۆرێکە لەو ٥ **السَّليجُ من الطعام**: خواردنی خۆش کە بە ئاسانی قوت بچێ ٥ **السَّليجةُ**: داری ساج کە دەرگاو شتی وای لێ دروست دەکرێ ٥ **السُّلاجِمُ**: پیاوی درێژ ٥ یان تیری درێژ ٥ **السُّلْجَمُ**: ریشی پڕ ٥ سەرو دەمو چاوی درێژ ٥ بیری وا ئاوی زۆر بێو کۆنە بیر بێ ٥ رومکی گەرچەك: جۆرە رومکێکە لە پێڕی (الصّليبيات) دەروێندرێ بۆئەوەی رۆنەکەی لێ بگیرێ بۆ چراو روناکی، ئێستا بەکاردێ بۆ چەورکردنی ئینجانەی دۆلابو شتی وا بۆئەوەی هاتوچۆیان خۆش بێ ٥ **السُّلاجِمُ**: نەسپی درێژ، پیاوی درێژ، تیری درێژ.

سَلَحَ سَلْحاً وسُلاحاً: ریخی کرد، تورِاندی ٥ **اسْلَحَهُ الدّواءُ**: دەرمانەکە وای لێکرد پیسایی بکا، بتورِێنێ ٥ **سَلَّحَهُ**: بەمانا (أسْلَحَهُ) دێ. دەگوترێ: (سَلَّحَ العُشْبُ الماشيةَ) گیاکە وای کرد ئاژەڵەکە بتورِێنێ ٥ **سَلَّحَ فلاناً**: چەکی دا بە فلان ٥ **سَلَّحَ إناءَ السَّمن**: گوزەی رۆنەکەی بە جۆرە (روب)ێك چەور کرد، هەنوی ٥ تیف تیفەی دا ٥ **تَسَلَّحَ**: خۆی چەکدار کرد، چەکی هەڵگرت ٥ **تَسَلَّحت الإبلُ وغيرها بأسْلِحَتِها**: حوشترەکە قەڵەو بوو لە پێش چاوی خاوەنەکەی جوان بوو ٥ **الإسْليحُ**: جۆرە رومکێکە کە حوشتر بیخوا شیری زۆر دەبێ ٥ **السّالِحُ**: چەکدار، خاوەن چەك ٥ **السِّلاحُ**: ناوە بۆ چەکی شەڕ بەگشتی چ لە وشکانی چ لە دەریادا چ لە حەوادا ٥ دەشگوترێ: (أخذت الابلُ سِلاحَهُ) حوشترەکە قەڵەو بوو لە پێش چاوی خاوەنەکەی جوان بوو ٥ هەروا ناوە بۆ (السِّماك الرامح) کە ئەستێرەیەکی ورشە دارەو

کەوتۆتە باکورەوە بەرامبەر (السماك الأعزل) کە کەوتۆتە باشورەوە ◊ اَلسُّلاَخ: هەرچی لە گەدە بێتە دەرەوە لە پیسایی ◊ اَلسَّلْخ: بەمانا (اَلسُّلاَخ) دێ ◊ اَلسُّلْخ: روبێکە گوزەو دیزەی رۆنی پێ چەور دەکرێ ◊ اَلسَّلَخ: ئاوی باران کە لە چاڵو چوێڵدا دەمێنێتەوە ◊ اَلسُّلَخ: بێچووە کەو ؛ کەو بار ◊ اَلسَّلاَخ: کەسێك پیسایی زۆر بکا (گو گەورە) ◊ اَلْمَسْلَخ: شوێنی چەك دانان (مەرجەب) ◊ هەر شوێنێك ترسناك بێ و پۆلیس و سەرباز بەچەکەوە لێی رابوەستن بۆ پارێزگاری کردنی ◊ کۆمەڵێك چەکدار کە لە سەنگەرو مەخفەردا کۆببنەوە بۆ چاو دێری و پارێزگاری ◊ اَلْمَسْلَخَةُ: بەمانا (اَلْمَسْلَخ) دێ ◊.

اَلسُّلَحْفاةُ: سولەحفات: (کیسەڵ) حەیوانێکی (وشکی و تەڕییە) لە بێڕی زەواحیفەکانە سندوقێکی ئێسق دەورەی جەستەی داوە بە پولەکەی پچوك داپۆشراوە ◊ سَلَخَت الحَيَّةُ: مارەکە توێژی فڕێدا ◊ (سَلَخَ الشهرُ) کۆتایی مانگ هات ◊ مانگ تەواو بوو.

سَلَخَ النباتُ: رووەکەکە دوای وشکی سەوز بوو.

سَلَخَ الجِلْد ونحوه: پێستەکەی گرو دایماڵی.

سَلَخَ الْحَرُّ أو الجربُ الجلدَ: گەرما یان گروێتی پێستەکەی سوتاند.

سَلَخَ ثيابَهُ: پۆشاکەکەی داکەند، داپڕنی ◊ (سَلَخَ اللهُ النهار من الليل أو الليلَ من النهار) خودا شەوی لە رۆژ داپڕنی یان رۆژی لە شەو داپڕنی، لێکی جیاکردنەوە.

سلخ فلاناً: بەقسەی ناشیرین فلانکەسی ئەزیەتدا.

سَلَخَ فلانٌ شهرَهُ ونحوه: فلانکەس مانگەکەی بەڕێ کرد، کەوتە کۆتایی مانگ.

سَلَخَ الريحُ مامرت به: رەشەباکە هەرچی هاتە پێشی رایدا.

سَلَخَ الكلامَ: لە قسەکان هەندێکی لابردو قسەی تری بردنە شوێنی قسە لابراوەکان کە هەمان ماناو مەبەستیان دەگەیاند.

سَلَخَ موضع الماء: شوێنی ئاوەکەی هەڵکەند.

سَلُخَ الطعامُ والشرابُ سَلاَخَةً: خواردنەکە بێ تام و خوێ بوو هیچ تامی نەبوو ◊ سَلَّخَهُ: بەمانا (سَلَخَهُ) دێ ◊ إِنْسَلَخَ: دەرکەوت، گوروا، پێستی لێ داڕندرا، کەوڵ کرا ◊ تَسَلَّخَ: بەمانا (إِنْسَلَخَ) دێ ◊ الأَسْلَخُ: ئەصلەع ؛ سەر روتاوە ◊ سورە فلەو زۆر سور ◊ شلە ◊ اَلسَّالِخُ: رەشماری زۆر رەش ◊ دەگوترێ: (أَسْوَدٌ سالِخٌ) رەشی زۆر رەش و قەترانی ◊ بۆ مێینە ناگوترێ: (سَالِخة) بەڵکو دەگوترێ: (أسودة) ◊ ئەو جۆرە مارە زۆر گازندەو کوشندەن، بۆیە پێی دەگوترێ: (سالخ) چونکە هەموو ساڵی توێژی خۆی فڕێ دەدا ◊ گروێیەکە توشی پێستی حوشتر دەبێ.

السَّلاَخَةُ: پیشەی پێست گوروین، کەسێك ئیشی ئەوەبێ ◊ السُّلْخُ: پێستی گرواو ◊ کۆتایی مانگ ◊ السِّلْخُ: پێستی گورواو ◊ السُّلَخُ: ئەو ریسەی بەسەر تەشیەوە هەڵکراوە.◊ السُّلْخَةُ: یەکجار گروین ◊ پارچەیەك لە شتێکی تر داماڵدرێ ◊ لە زاراوەی چاپەمەنیدا پارچەیەك لە پلێت و صەفحە پێش ئەوەی شتی لەسەر چاپ بکرێ ◊ السِّلْخَةُ: شێوەی گروین ◊ السَّلاَّخ: کەسێك پیسایی زۆر بکا (گو گەورە) ◊ کەسێك پیشەی گروینی پێست بێ ◊ السَّلِيخُ: گورواو ◊ خواردنێك تامی نەبێ ◊ السَّلِيخَةُ: بێچوی تازە لەدایك بوو ◊ لە بواری بۆن و عەتردا شتێکە دەڵێی توێکڵەو داماڵدراوە ◊ لە درەختی باندا

بـه رۆنــی بەروبومەكـەی دەگـوترێ پـێش كولاندن‌و كردنی بە مەربا ◊ **اَلْمِسْلاَغُ**: درەختی خورما كە بەرسیلەكەی بلاّو دەبێتـەوەو هێشتا سەوزە ◊ پێست ◊ دەگوترێ: (هو ملك أو حمار في مسلاخ انسان) ئەو فریشتەیە یان گوێ درێـژە لـە پێـستی ئادەمیزاددایـە وەكـوو دەگـوترێ: (گورگە لە پێستی مەڕدایـە) ◊**اَلْمَسْلَغُ**: شوێنی گروێنـی ئـاژەڵ ◊ شـوێنی دامـاڵینی پێـست ◊ **اَلْمَسْلَخَةُ**: بەمانا (اَلْمَسْلَخُ) دێ.

سَلِسَ الشيءُ سَلَساً: ئاسان بوو، نـەرم بـوو، ملكەچ بـوو ◊ دەگـوترێ: (شـراب سَـلِسٌ) شەرابێـكی گوارایـە خـۆش بـە قورگـدا دەڕواتـە خـوار ◊ (سَلِسَ البولُ) میزەكە ڕانەوەستا هاتە خوار ◊ (سَلِسَ له بحقه) مافی خۆی دایە بە ئاسانی هیچ گرێ‌و گۆڵ‌و تەگەرەی تێ نەخست ◊ (سَلِسَت النخلـةُ) دار خورماكـە بنكـی لـق‌و پرژەكـانی نـەمان لێ بونـەوە ◊ **سَلِـسَت الخَشَبَةُ**: دارەكـە گەندەڵ بوو رزی.

سَلُسَ سلاسَةً: نەرم بوو، ئاسان بوو، ملكەچ بوو

سُلِسَ سَلْساً: عـەقڵی نـەما، بێ عـەقڵ بـوو (هو مَسْلوس) ◊ **أسْلَسَت النخلةُ**: دار خورماكە بنكی لق‌و پرژەكانی لێ بوونەوە ◊ بەرسـیلەكەی بـلاّو بۆوە ◊ **اسْلَسَت الناقةُ**: حوشـترەكە بـە نـەكامڵی بێچوی بوو ◊ پێش وەخت بێچوی بوو ◊ **اسْلَسَ الشَّيْئَ**: شـتەكەی نـەرم‌و ئاسـان كـرد ◊ **سَـلَّسَ الحُلِيَّ**: خشڵەكەی ڕیـك خـست‌و ڕازاندیـەوە بـە گەوهەرو شتی بەنرخ نەك بە مت‌و مورو.

السُّلاَسُ: نـەمانی عـەقڵ ◊ شێت بـوون ◊ **السَّلاَسَةُ** (سلاسة اللفظ): ئاسـانی‌و خـۆش ئـاوازی لەسـەر گوێـچكەو گونجـانی‌و ئاسـانی لەسـەر زوبـان‌و مانـای ئاشـكرا ◊ **الـسِّلْسُ**: ئـەو بەنـەی تەسبیحەكەی پێ دەهۆندرێتەوە ◊ میروی سپی لە ڕیزی ملوانكەدا ◊ گوارەی زێڕو خشڵ ◊ چوار شێوەو چارەكەو دەسمـاڵ ◊ **الـسُّلَسُ**: ئەومیـە كـابرا میـزی پـێ ڕانـاگیرێ ◊ **السُّلسَةُ**: جۆرە ڕومەكێـكە لـە دەشـتاییدا دەڕوێ ◊ **السَّلْـسَبِيلُ**: شەرابێكە بە ئاسانی لە قورگ دەچێتە خوارو گوارایە ◊ ناوی كانیاوێكی نـاو بەهەشـتە ◊ یـان نـاوە بـۆ هـەموو سەرچـاوەو كارێزاوێـك بـە خێرایـی جـەرەیان بكـا ◊ **سَلْـسَلَ الأشـياءَ**: شـتەكانی پێـكەوە هۆنینـەوە وەكـوو زنجـیرە ◊ دەگـوترێ: (سَلْـسَلَ الأعـداد) ژمارەكـانی ڕیـز كـردن ◊ **سَلْـسَلَ المـاءَ ونحوه**: ئاوەكـەی ڕۆكـردە خـوارو هـەڵی ڕشـت‌و جۆگەلـەی پـێ بەسـت ◊ **سَلْسَلَ الحيـوانَ ونحوه**: ئاژەڵەكەی بەستەوە، بـە زنجیر بەستیەوە ◊ (سَلْسَلَ الثوب): وێنـەی لـە قوماشـەكەدا دروسـت كـرد وەكـوو زنجـیر ◊ **تَسَلْسَلَ**: كەوتنە شوێن یەك‌و زنجیرەیان بەست. **تَسَلْسَلَ الماءُ**: ئاوەكە جۆگەلەی بەست‌و سەر بـەرەو خوار ڕەوان بوو ◊ ڕوبەری ئاوەكە وەكوو زنجیر خۆی نیشاندا كاتێ هەوا لێیدا ◊ **تسلسلَ الشَّيْئُ**: شـتەكە تێـكیەوە هاویـشت‌و شـێوا ◊ **تَسَلْـسَلَ الثـوبُ**: كراسـەكە ئەوەنـدە لەبـەركرا هـەتا ڕایەڵەكەی تەنك بوو ◊ **السلاسل**: لمی كە ڕەق هەڵـدێ‌و دەكەوێتـە سـەریەك ◊ هـەورە بروسكەكە بە شوێن یەكدا لێبداو پێچاو پێچ بروسكەكە وەكوو زنجیر دێتە بەرچاو ◊ ئەگەر لە باسی كتێبدا گوترا مەبەست دێڕەكانیـەتی ◊ **السُّلاَسِلُ**: ئاوی شیرین‌و ساف‌و گواراو خۆشڕۆ بـە گەروودا ◊ كـە خورایـەوە لـە گەروودا زنجیر ببەستێ‌و بە خۆشی قوتچێ ◊ **السُّلْسالُ**: بـەمانا (الـسُّلاسِلُ) دێ ◊ دەگـوترێ: (مـاء سَلْـسالٌ) ئاوێـكە بـە ئاسانی بـە گەروودا دەڕواتـە خـوار

چونکه شیرین‌و گوارایه ◊ (ماء سَلْسَلٌ) ناوەکه رەشمبا لێیداو روبەرەکەی وەکوو زنجیر دەنوێنێ ◊ **اَلسُّلْسُلُ**: مندالی رۆح سوك ◊ **السِّلْسِلَةُ**: ئەلقە ئەلقەی تێکخراو ◊ بە شتی زنجیره ناسا دەگوترێ ◊ وەکوو دەڵێن: (سِلْسِلة مقالات أو مؤلفات) ◊ هەروا بە بروسکەیەك دەگوترێ بە پانتایی هەورەکەدا رابشکێ ◊ (سِلْسِلة الجبال) زنجیرەی کێو ◊ ریزە کەژ کە یەك بەدوای یەکدا بەیەکەوە بەسترابن ◊ **اَلْمُسَلْسَلُ**: دەگوترێ: (ثوب مُسَلْسَلٌ)، قوماشێکە وێنەی وەکوو زنجیری تێدا کراون ◊ قوماشی خراپ چندراو رزیو ◊ حەدیثی پێغەمبەر (د.خ) کە حەدیث گێرەوەکانی تا سەر پێغەمبەر حەدیثەکەیان لە یەکتر بیستبێ ◊ ریوایەتەکە بڕ بڕ نەبێ.

سَلِطَ الطَعَامُ سَلَطاً: خواردەمەنییەکە، رۆنی کونجی تێکرابێ.◊ **سَلِطَ** فلانٌ سلاطة وسُلُوطة: فلانکەس زمانی درێژ بوو.

سَلُطَ فلانٌ سلاطة وسُلوطة: بەمانا (سَلِطَ) دێ ◊ (فهو سلِط وهي سَليطة) ◊ **سَلَّطَهُ**: دەسەلاتی رەهای دایە، بالا دەستی کرد ◊ وای لێکرد بتوانێ کۆنترۆڵی بکا ◊ **تَسَلَّطَ عليه**: بالا دەست بوو، بەسەریدا زاڵ بوو ◊ **السَّلاَئِطُ**: هەنگوتکە هەویری گەورە، نانی گەورە ◊ **السَّلْطُ**: بەهێزو تەوژم ◊ زمان درێژو زمان تیژ ◊ پیاوی چەقە چەناوی زمان درێژ ◊ **السَّلِطُ**: تیر: کە هیچ زیبکەو گرناییەکی پێوە نەبێ ◊ **السُّلْطَةُ**: دەسەلات‌و بالا دەستی‌و دەست لێ گیربوون ◊ **السِّلْطَةُ**: تیری بارێکی درێژ ◊ قاپێکە حەشیشەو کاو شتی وای تێدەکرێ ◊ **السَّلَطَةُ**: زەلاتە ◊ سەوزەی ورد کراو ◊ ماستی ترشاو یان ئاردو سرکەو ئاوی لیمۆو خوێ ◊ **السَّلِيطُ**: هەر رۆنێك لە دەنکی کونجی گوشرابێ ◊ **اَلمِسْلاَطُ**: ددانی کلیل ◊ **المسلوط**: دەگوترێ: (رجل مسلوط اللحية) پیاوێکە مووی ریشی ئەملاو ئەولای رومەتی تەنکە ◊ **إِسْلَنْطَحَ الوادي**: شێوەکە فراوان بوو ◊ **إِسْلنطح الشيئ**: شتەکە درێژ بوو یان بوو ◊ **إسلنطح الرجلُ**: پیاوەکە کرایەوە پشویدا ◊ لەسەر پشت یان بەرەو دەم راکشا ◊ **سَلْطَنَهُ**: کردی بە سوڵتان‌و پاشا ◊ **تسلطن**: بوو بە سوڵتان‌و خاوەن دەسەلات ◊ **السُّلطانُ**: مەلیك، پاشا، فەرمان رەوای ولات ◊ بۆ مێینە دەگوترێ: (سُلطانة) ◊ هێزو توانا‌و دەسەلاتی ژێر بارکردن ◊ بەڵگەو دەلیل ◊ **السلطانية**: قاپێکە، لەگەنێکە لە سواڵەت دروست دەکرێ خواردنی تێدا دەخورێ ◊ بە کوردی پێی دەڵێن: (کاشی) ◊ **السَّلْطَنة**: ناوچەو پانتایی ژێر دەسەلاتی سوڵتان.

سَلَعَ رأسَهُ سَلْعاً: سەری شکاند.◊ **سَلَعَ** الطريقَ: رێگاکەی راکیشا کەندو لەندی تەخت کردن، چاڵ‌و چوێڵی پرکردنەوە کردی بە جادە رێ.

سَلِعَ جلده سَلَعاً: پێستی شەقار شەقار بوو ◊ بەڵەك بوو.◊ **سَلِعَ** الرجلُ: پیاوەکە پشتی دەرپەڕی‌و شان‌و شەپیلکی خوارو خێچ بوون ◊ **أَسْلَعَ فلان**: فلانکەس بوو بە خاوەن کالا‌و شت‌ومەك ◊ **سَلَّعَ الجلد**: پێستەکەی قەلاشت هەڵیدری ◊ **إنسَلَعَ جلدُهُ**: پێستی شەقار شەقار بوو ◊ **تَسَلَّعَ**: بەمانا (إنسلعَ) دێ ◊ **الأَسْلَعُ**: پێست قەڵشاو ◊ پێست بەڵەك ◊ پێست دەرپەڕیو ◊ پشت کۆم‌و شان‌و شەپیلك خوارو خێچ ◊ **السَّلْعُ**: شەقبونی پێست ◊ قەڵشت بردنی کێوو شتی وا ◊ **السِّلْعُ**: شەقبونی کێو ◊

وێنەو شێوە ٥ السَّلَغُ: درەختێکە لە وڵاتی یەمەن دەڕوێ، لە پێڕی (ألعینبیة)یە ٥ السَّلْغَة: بڕینی سەر، سەر شکان ٥ السِّلْعَةُ: کاڵاو شتومەکی بازرگانی ٥ شتومەك بە گشتی ٥ هاوسانێکی پیسو نەکڵەومتە بە گۆشتەوە نانووسێ لە ژێر پێستەوەیەو دەجوڵێ پەردەیەکی هەیە ٥ جاری وا دەبێ زۆر گەورە دەبێ ٥ یان زێدەیەکە لە جەستەدا پەیدا دەبێ بە تایبەتی لە ملدا زۆر پەیدا دەبێ بە ئەندازەی نوکێك یان زیاتر ٥ السَّوْلَعُ: تاڵی زۆر تاڵ ٥ اَلْمِسْلَعُ: چاو ساغو شارەزاو ڕێ نیشاندەر.

سَلَغَ ذو الحافر سَلغاً: ناژەڵە سمدارەکە شیلەی کەوتنو لە شوێنی ئەوە ددانی تری ڕوان.

سَلَغَ ولد الشاة أو البقرة: کاوڕەکە یان گۆلکەکە ددانی تەواو هاتن ٥ یان ددانی پاش شەش ساڵەی کەوت.

سَلِغَ سلغاً: بەڵەك بوو ٥ زۆر سور بوو.

سَلِغَ اللحمُ: گۆشتەکە نەکوڵی.٥ **سَلِغَ** فلان: فلانکەس بەد ڕەوشت بوو

سَلَفَ سلوفاً وسلفاً: پێش کەوت ٥ ڕابوورد ٥ (هو سالف) ٥ (وهي سالفة) ٥ تێپەڕی، بەسەر چوو.

سَلَفَ السائر سَلْفاً: پێش ڕێبوارەکە کەوت.

سَلَفَ القومُ الأرضَ: خەڵکەکە زەوییەکەیان تەخت کرد بۆ کشتو کاڵ تێدا کردن ٥ **اسلفت المرأةُ**: ئافرەتەکە تەمەنی لە چلو پێنج ساڵی تێپەڕی.٥ **أسْلَفَ فلاناً مالاً**: بە قەرز ماڵی دا بە فلانکەس ٥ **أسلف الأرضَ**: زەوییەکەی ڕێکخست بۆ کشتو کاڵ تێدا کردن ٥ **أسْلف الیه في الشيئ**: شتەکەی بەشێوەی فرۆشتنی سەلەم پێدا ٥ سَالَفَ: پێش کەوت ٥ **سالف سائراً في الأرض**: بە زەوییەکەدا ڕۆیشت ٥ **سالف فلاناً في** أمر: لە کارەکەدا فلانکەسی وەك خۆی لێکرد ٥ **سَلَّفَ فلانٌ**: فلانکەس سولفەی خوارد ٥ **سَلَّفَ الضَيْفَ**: خواردنی خستە بەردەم میوانەکە، بەلام کەم بوو ٥ **سَلَّفَ الشَّيْئَ**: شتەکەی پێش خست ٥ **سَلَّفَ فلاناً مالاً**: ماڵی بە قەرز دا بە فلانکەس.

اسْتَلَفَ: قەرزی کرد ٥ **تسالف الرجلان**: ئەو دوو پیاوە دوو خوشکیان مارە کردن بوون بە ئاوەڵ زاوا ٥ تَسَلَّفَ: بۆ (مطاوعة)ی (سَلَّفَهُ) دێ ٥ سلفەی خوارد ٥ **تَسَلَّفَ منه**: پارەی لێ قەرز کرد ٥ **الأسلوفَةُ**: خەزورو زاوا بەندی ٥ **السَّالِفَةُ**: لامل، ئەستۆ ٥ گەردنی ئەسپ ٥ **السُّلافُ**: باشترین شەرابو پوختەکەی ٥ کاکڵەی هەموو شتێك.٥ **السُّلافَةُ**: بەمانا (ألسُّلاف) دێ ٥ **السُّلْفُ**: پێستی دەباغ نەکراو یان دەباغ کردنەکەی تەواو نەبێ ٥ کونەی گەورە ٥ **السُّلْفُ للرجل**: ئاوەڵ زاوا ؛ مێردی خوشکی ژنەکەی ٥ **سِلْفان**: دو کەس ئاوەڵ زاوای یەکتربن ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو تۆزە پێستەی لە هێنی کوڕو وانێکی کچ دەبڕدرێ لەکاتی خەتەنە کردنیاندا ٥ **السَّلَفُ**: کۆی (السَّالِف)ە بە هەموو ئەوانە دەگوترێ کە پێش تۆ کەوتون لە تەمەندا لە باوكو باپیرو خزمو کەسو کار ٥ یان لە بواری زانیاریو فەضلو شکۆمەندیدا پێش تۆ کەوتون ٥ هەر کردەوەیەکی باش پێش خۆت ناردبێتو ئەنجامت دابێ ٥ ئەو پێشەکیە پارەی دەیدەی پێش وەرگرتنی کاڵا ٥ قەرزێك کە سودی بۆ قەرزدەرەکە نەبێ ٥ فرۆشتن بە شێوەی سەلەم ٥ **السَّلِفُ**: بەمانا (ألسَّلَفُ) دێ ٥ ئەو تۆزە چەرمەی لە هێنی کوڕو وانێکی کچ دەبڕدرێ لەکاتی خەتەنە کردندا ٥ **اَلسُّلَفُ**: بێچوە کەو، کەوباڕ ٥ بێچوە

قمتیٚ ٥ **اَلسُّلْفَةُ**: کەمێك خۆراك کە پێش نان خواردنی تەواو ئادەمیزادی برسی دەیخوا ٥ (بەرکوڵی خواردن) ٥ ئەوەی ئافرەت پەزمەندەی دەکا لە پارچە شتومەکی عادەتی بۆئەوەی بیکاتە دیاریی بۆ ئەوانەی دیدەنی دەکەن پاش گواستنەوە ٥ بەو پێڕو کۆمەڵانە دەگوتریٚ کە لە پێشدا دەگەنە جیٚو پێش دەکەون ٥ پارچە زەوییەکە ڕێك دەخریٚ بۆ کشت و کاڵ تێداکردن، پێستێکی تەنکە دەکریٚ بەناو دەفی پێڵاو ٥ ئەو تۆزە پێستەیە کە لە هینە.. کوڕو وانێکی کچ دەبڕدریٚ لەکاتی خەتەنە کردندا ٥ ماڵی قەرزکراو ٥ **اَلسِّلْفَةُ لِلمرأة**: ژنی برای مێردی ئافرەت (براژن) ٥ **اَلسِّلفتان**: دوو ئافرەت کە ژنی دوو برابن ٥ **السُّلفَةُ من الأرض**: زەوییەك درەختی کەمی لیٚ ڕوابیٚ ٥ **اَلسَّلَفِي**: کەسێك لە ئەحکامی شەرعدا بگەڕێتەوە بۆ قورئان و حەدیثی پێغەمبەر (د.خ) ٥ گویٚ بە ڕاو بۆچونی زانایانی ئیسلام نەدا ٥ **السُّلَّافُ من العسكر**: پێشەنگی سوپا ٥ **السَّليفُ**: بەمانا (اَلسَّالِف) دیٚ ٥ پێڕو کۆمەڵ کە لە پێشدا دەگەنە جیٚ ٥ **اَلمِسْلَفَةُ**: ئامێرێکە زەوی پیٚ تەخت دەکریٚ بۆ کشتوکاڵ و شتی وا.

سَلَقَ سلْقاً: بازی دا ٥ هاواری کردو دەنگی بەرز کردەوە.٥ **سَلَقَ** اللحمَ والخضرَ بالماء الحار: گۆشتەکە یان تەماتەو بامیەکەی لە ئاوی گەرمدا کوڵاند ڕۆن و تامی تێکرد.٥ **سَلَقَ** فلاناً بكلامه أو بلسانه: بە زوبان دڵی فلانکەسی ئازاردا ٥ **سَلَقَهُ**: لیٚی دا ٥ زەبری لێداو برینداری کردو بەسەر لادا خستی ٥ بەسەر پشتە ملیدا خستی.٥ **سَلَقَ** الطبيب فلاناً: پزیشك فلانکەسی لەسەر پشت ڕاکێشا.

سَلَقَ الذبيحةَ بالماء الحار: گۆشتییەکەی بە ئاوی کوڵاتوو ئاومروت کرد ٥ کوڵکەکە یان خورییەکەی لیٚ داماڵی.

سَلَقَ اللحمَ عن العظم: گۆشتەکەی لە ئێسقانەکە داماڵی ٥ دەگوتریٚ: (ركب الدَّابَةَ فَسَلَقَتْ باطن فخذيه) سواری وڵاخەکە بوو ناو ڕانی داماڵدران.

سَلَقَ بالسوط وغيره: پێستی گرو.

سَلَقَ ظهر الدابة: پشتی وڵاخەکە بریندار بوو پێستی داماڵدرا.

سَلَقَ البردُ أو الحرُّ النبات: سەرما ڕوەکەکەی برد ٥ گەرما ڕوەکەی سوتاند.

سلق الجلد: پێستەکەی چەور کرد.

سَلَقَ الحائط وغيرهُ: چووە سەر دیوارەکە.

سَلَقَ العودَ ونحوه في المروة: دارەکەی خستە ناو قوڵفەی گۆزەکەوە.

سُلِقَ فلان على هذه السَّليقة: فلانکەس لەسەر ئەو ڕەوشتە دروست بووە ٥ **أَسْلَقَ الرجلُ**: پیاوەکە کوللەی نێچیر کرد ٥ **أسلق العودَ في المروة**: دارەکەی کردە ناو قوڵفی گۆزەکەوە ٥ **إنسَلَقَ**: بۆ موطاوعەی (سَلَقَهُ) دیٚ ٥ **انسلق اللسانُ**: زوبانەکە قەڵشت قەڵشت بوو ٥ **انسلق الجفونُ**: پێڵوی چاوەکە سور هەڵگەڕاو شەقار شەقار بوو ٥ **تَسَلَّقَ على فِراشِهِ**: لەسەر جێگا خەوی لیٚ زڕاو لەبەر خەم و پەژارە خەوی لیٚ نەکەوت ٥ **الأَسَالِقُ**: مەلاشوو لە زمانە بچکۆلە بەملاوە یان خودی زمانە بچکۆلە ٥ **اَلسَّالِقَة**: ئافرەتێك لەکاتی تەنگانەو بەڵاو ناخۆشیدا دەنگ بەرز بکاتەوەو بقیژێنیٚ ٥ یان لە دەم و چاوی خۆی بداو قژی خۆی بڕنێتەوە ٥ **السُّلاَق**: زیبکە کە لە بنکی زمان بیٚ ٥ قەڵشان و شەقار بوونی

پوك‌و بنكى ددانه ٥ اَلسِّلْقُ: گورگ ٥ يان رومكى (سلق) كه دمكولێندرێو پاپراخو دۆلمەى پێ دروست دمكرێ، يان به شێوەى تر كه دمكولێندرێو دمخورێ ٥ لافاوى ئاو.

السَّلَقُ: رێگاى پان‌و بۆر ٥ دمشتايى پان‌و بۆر كه روتەن بێ‌و هيچى لێ نەروابێ ٥ اَلسِّلِقَةُ: ئافرمتى زمان درێژو بێ حەيا ٥ كولله كه گەرا دمنێتەوەو هێلكه دمكا ٥ السَّلاّقُ: دمگوترێ: (خَطِيب سَلاّق) وتار بێژێكى بەليغو زمان رموانەو قسه شيرينه ٥ السَّلوقِي: هەر شتێك پاڵ (سَلوق) بدرێ كه گوندێكه به سەگى چاك بەناوبانگه ٥ ومكوو چۆن لەلاى ئێمه سەگى گوندى هەوشار مەشهورن ٥ هەروا گوندى (سلوق) به زرێى باشيش بەناوبانگه ٥ السَّلوقِيةُ: شوێنى دانيشتنى كەشتيەوان لەناو كەشتيدا ٥ السَّلِيقُ: رومكى سەرما بردو يان گەرما بردو ٥ گەنده گياو رومكى تەنكى وشكەوه بوو ٥ ئەوەى هەڵدەومرى لە درەختى پچكۆله ٥ ئەملاو ئەولاى رێگا ٥ شانە هەنگوين ٥ السَّلِيقَةُ: سروشت ٥ دمگوترێ: (فلان يتكلم بالسليقة) فلانكەس به سروشت بەبێ فێركردن بەو زمانه قسه دمكا ٥ لا تەراودو گۆشتى ئەملاو ئەولاى كەلەكه ٥ جێ شوێنى قاچ‌و سمى ولاخ لەناو رێگادا ٥ رێگاى ئاشكراو شەقامه رێ ٥ شتێكه هەنگ لەناو هەنگەلانەكەيدا دميچنێ به درێژايى كۆڵەسەكە ٥ دانەوێڵەى زورات بهاردرێو لەگەڵ شيردا بكرێ به پەلوو بكولێندرێ ٥ السَّلِيقِي: نيسبەت دراو بۆلاى سەليقه ٥ عەرمبێك بەبێ خوێندنى نەحوو ئيعراب قسەى رموان‌و بێ هەڵه بكا، به سروشت به زمانى زكماك ئاخاوتن بكا ٥ اَلمِسْلاَقُ: بەمانا (السَّلاق) دێ ٥ اَلمَسْلوقَةُ: فروجاو گۆشتاو، ئاوو گۆشت بكولێندرێ ٥ السَّلْقُون: ئۆكسيدى رەصاصى سور بۆ بۆيه كردن‌و شتى وا بەكار دمهێندرێ ٥ السَّيلقون: بەمانا (السلقون) دێ.

سَلَكَ المكانَ وبه وفيه سلكاً وسلوكاً: چووه ناو شوێنەكەوه.

سَلَكَ الشَّيْءَ في الشَّيْءِ: شتەكەى خسته ناو شتەكەوه.

سَلَكَ فلاناً المكانَ: فلانى خسته ناو شوێنەكەوه ٥ دمشگوترێ: (سَلَكَ به المكانَ) يان (أسلكه المكانَ) ٥ خستيه ناو شوێنەكەوه، واى كرد بچێته ناو شوێنەكەوه ٥ سَلَّكَهُ: خستيه ناو شوێنەكەوه ٥ تَسَلَّكَ: بۆ (موطاوعه)ى (سَلَكه) دێ ٥ السِّلْكُ: بەنى تەزبيح‌و مرو هۆنينەوه يان بەكرەى درومان ٥ يان وايەرى راكێشانى كارەبا ٥ اَلسِّلك الديبلوماسي: كۆمەڵێك كارمەندى دموڵەت كه له وڵاتێكى تردا نوێنەرايەتى دموڵەتى خۆيان دمكەن ٥ اَلسُّلَك: بێچوه قەتێ‌و بێچوه كەو (كەوباڕ) ٥ السُّلْكِي: كارى راستەوخۆ ٥ شتى راست‌و بێ پێچ‌و پەنا ٥ برينى راست‌و قوڵ ٥ اَلسِّلكَةُ: داوه دمزوو بەكره ٥ وايەرى كارەبا ٥ السَّلاَّكُ: فرۆشيارى دمزوو بەكره يان هى وايەرى كارەبا ٥ دروست كەرى ئەو شتانه ٥ السُّلُوكُ: ژيانى ئادميزادو هەڵس‌و كەوت‌و بيرو باوەڕى ٥ دمگوترێ: (فلان حسن السلوك أو سيئ السلوك) ٥ له بوارى دمروونناسيدا بريتييه له ئامادە باشى تەواوى بونەومرێكى زيندو بۆ هەر هەلوێست‌و روداوێك كه دێته پێشى ٥ اَلمَسْلَك: رێگا ٥ (مسالك الماء) رێڕموەكانى ئاو.

سَلَّ الشَّيْءَ من الشَّيْءِ سَلاًّ: به هێدى‌و لەسەرەخۆ شتەكەى له شتەكه دمرهێنا ٥ ومكوو دمگوترێ:

(سَلَّ الشَّعْرةَ مِن العَجين) موومكەی لە هەویرەكە دەركێشا.

سَلَّ السیفَ مِن غِمدِه: شمشێرەكەی لە كالانی دەرهێنا.

سَلّ الشَّيءَ: شتەكەی دزی ٥ (سُلَّ) توشی نەخۆشی سیل بوو ٥ **سَلَّهُ اللهُ فلاناً**: خودا فلانكەسی توشی دەردی سیل كرد ٥ **اسْتَلّ الشيءَ**: بەمانا (سَلَّهُ) دێ ٥ دەگوترێ: (إستَلَّ به) بە دزی بردی.

سَلَّ الجدولُ النهر: جۆگاكە لە روبارەكە هەڵگیراو بوو بە لقێكی چۆمەكە ٥ **إنْسَلَّ**: بۆ موطاوعەی (سَلَّهُ) دێ ٥ بە دزییەوە چووە دەر ٥ **تَسَلَّلَ**: بەمانا (إنسَلَّ) دێ ٥ دەگوترێ: (تَسَلَّلَ في الظلام) ٥ **الأسَلُّ**: دز ٥ **الإسلالُ**: دزییەتی، دزی كردن لە حەدیثدا هاتووە (لا إغلالَ ولا إسلالَ) ٥ هەروا بە مانا بەرتیل دانو هێرش بردنی ناشكراش هاتووە ٥ **السَّالُّ**: تەنگەڵانی ناو شیوو دۆڵ ٥ رێڕەوی ئاو كە تەنگە بەربێ ٥ **السُّلاَلُ**: نەخۆشییەكە توشی جەرگو سی دەبێو خاوەنەكەی زەعیفو لاواز دەبێو سەرەنجام دەیكوژێ ٥ **السُّلاَلَةُ**: هەر شتێك لە شتێكی تر دەربهێندرێ ٥ دڵۆپە مەنی (دڵۆپە ئاوی گەرا) ٥ كۆمەڵێك بونەوەری زیندو لە رەوشتو ئاكاردا لێك بچن ٥ **السُّلُّ**: سەلە، زەمبیلە، بەچنە.

السِّلّ: بەمانا (السُّلاَلُ) دێ ٥ **السَّلَّةُ**: یەكجار دەركێشان، راكێشانێك ٥ دەگوترێ: (أتیناهم عند السَّلّةِ) لەكاتی راكێشانی شمشێرەكانیان هاتینە لایان ٥ دزی ٥ دەگوترێ: (ألخُلَّةُ تدعو الی السَّلَّة) نەبوونیو ئاتاجی سەر دەكێشن بۆ دزی كردن ٥ درزو قەڵشتی ناو زەوی كە ئاو دەدزن ٥ بازدانی ئەسپ ٥ **السِّلَّةُ**: رومكێكی چقلاوییە لە سارادا دەڕوێ ٥ **السُّلاَّلُ**: سەلەو زەمبیلە دروستكەر ٥ فرۆشیاری ئەو جۆرە شتانە ٥ **السَّلِيلُ**: راكێشراو روتكراو، دەرهێندراو ٥ منداڵ كاتێ لە رەحمی دایكییەوە دێتەدەر ٥ شەرابی خالصو بێ خەوش كە هیچ خڵتەو لێڵی تێدا نەبێ ٥ رێڕەوی ئاو لەناو شیوو دۆڵدا ٥ **السَّلِيلَةُ**: مێینەی (السَّلیلَ) بەمانا كچو كەنیزەكە ٥ خوریو موی بەشەكراوو شیكراوە ٥ ریشاڵە گۆشت ٥ گۆشتی ریشاڵ ریشاڵ ٥ **المِسَلَّةُ**: دەرزی ئەستوران، سوژن ٥ میلی سەركەوتن كە بەردێكی گەورە یان دیوارێكی منارە ئاسایە نووسینی كۆنینەی لەسەرە ٥ وەكوو میلی فیرعەونەكانو میلی حامورابی، میلی كێلە شینو زۆر شوێنی تر ٥ **الْمُسَلِّلُ**: شارەزا لە فێڵو تەڵەكەدا، دەست سوك لە دزیو شتی وادا ٥ دز.

سَلَمَ الجِلْدَ سَلْماً: پێستەكەی بە گەڵای داری (سەلەم) دەباغ كرد.

سَلِمَ من الأفات ونحوها سلاماً وسلامَةً: لە بەڵاو نەخۆشی رزگاری بوو، قوتار بوو.

سَلِمَ له كذا: تایبەت بوو بۆ ئەو، كەوتە بەشی ئەوەوە ٥ **أسْلَمَ**: گەردن كەچ بوو، ملكەچ بوو، بە راستاڵیو دڵسۆزی بەندایەتی بۆ خودا كرد ٥ موسوڵمان بوو، چووە ژێر خێمەی ئایینی ئیسلامەوە ٥ چووە ناو حاڵەتی ئاشتەواییو ئارامییەوە ٥ **اسْلَمَ عن الشَّيْءِ**: وازی لە شتەكە هێنا لێی دەرچوو ٥ **أسْلَمَ في البیع**: لە مامەڵەدا سەودای شێوە سەلەمی كرد ؛ بە شێوەی سەلەم كرینو فرۆشتنی كرد ٥ **اسْلَمَ الیه الشيءَ**: شتەكەی تەسلیم كرد ٥ **أسلم أمْرَهُ له**: كاری خۆی بە ئەو سپارد ٥ **أسْلَمَ الخَيطُ ولَدَه**: بەنی تەسبیحەكە پچڕاو دەنكە تەسبیحەكە پەرتو

بڵاو بوونەوە ٥ اسلم فلاناً: فلانکەسی دا بەدەست دوژمنەوە ٥ ئیهمالی کرد، ریسوای کرد ٥ سالَمَهُ مُسَالَمَةً وسلاماً: صوڵحی لەگەڵدا کرد ٥ سَلَّمَ: ملکەچ بوو ٥ رازی بوو بە بڕیارەکە ٥ سَلَّمَ المصلّي: نوێژ کەرەکە سەلامی دایەوە لە نوێژەکە دەرچوو ٥ گوتی: (السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته) ٥ سَلَّمَ في البیع: بە شێوەی سەلەم کڕین و فرۆشتنی کرد ٥ سَلَّمَ في الدعوی: دانی بەراستی داواکەدا نا ٥ سَلَّمَ الجیشُ لعدُوِّه: سوپا دانی نا بە تێشکان لە بەرامبەر دوژمنی ٥ سَلَّمَ أمره لله وإلیه: گەردن کەچی خودا بوو ٥ سَلَّمَ نَفْسَهُ لغیره: خۆی تەسلیم بە غەیر کرد ٥ سَلَّمَ الشَّیْئَ له: شتەکەی بۆ خۆی تایبەت کرد ٥ سَلَّمَ الله فلاناً مِن کذا: خودا فلانکەسی لەو شتە رەها کرد ٥ سَلَّمَ الشَّیْئَ له وإلیه: شتەکەی پێدا، پێی گەیاند ٥ استَلَمَ الزرعُ: کشت و کاڵەکە گوڵی کرد ٥ استلم الحاج الحجر الأسود: حاجیەکە بەردە رەشەی ماچ کرد، دەستی لێدا بە دەست ئاماژەی بۆ کرد ٥ تسالَمَا: رێک کەوتن صوڵحیان کرد ٥ تَسالَمَ الخیلُ وغیرها: ئەسپەکە بە هێواشی لە گەڵیدا رۆیشت ٥ تَسَلَّمَ الشَّیْئَ: شتەکەی وەرگرت.

تَسَلَّمَ منه: خۆی لێ بێ بەری کرد خۆی نەکرد بە خاوەنی ٥ تَسَلَّمَ الکافر: کافرەکە موسوڵمان بوو ٥ خۆی بە موسوڵمان دانا ٥ خۆی شوبهان بە موسوڵمان ٥ استَسْلَمَ: ملکەچ بوو ٥ استَسْلَمَ سَنَنَ الطریق: ملی رێگای گرتە بەرو پێیدا رۆیی هەڵەی نەکرد ٥ الاسلام: پەیرەوی کردنی ئەو پەیام و پرۆگرامەی حەزرەتی موحەممەد (د.خ) هێناویەتی و پابەند بوون پێیەوە ٥ ئایینی خودا پەسەند کە حەزرەتی موحەممەد هێناویەتی و قورئان بەرنامەیەتی ٥ الأسَیلِم: رەگێکە لە نێوان پەنجەی برا توتەو پەنا براتوتە ٥ السُّلاَم: ناوێکە لە ناوە جوانەکانی خودا ٥ سەلامەت و بێ عەیب و خەوش ٥ شێوەی سەلام کردنە لەلای موسوڵمانان ٥ صوڵح و ئاشتەوایی ٥ نەشیدی نیشتمانی ٥ جۆرێکیشە لە درەخت ٥ (دار السلام) بەهەشت ٥ هەروا ناوە بۆ شاری بەغدا ٥ ألسُّلامَی: بای باشور پێچەوانەی بای شەماڵ ٥ السُّلاَمَی: ئێسقانی پەنجە لە دەست و قاچدا ٥ السُّلاَمیات: ئەو رەگ و دەمارانەن کە لە دەست و قاچدا دەردەکەون.

السُّلامان: درەختێکی دەشتاییە ٥ ألسُّلْمُ: پەیژەو هەڵکێش و داکێش؛ (مەصعەد) ٥ لە بواری مۆسیقادا کۆمەڵە ئاوازێکن سنوریان دیاری کراوە پلە لە ژور پلە ٥ السِّلْمُ: ئیسلام ؛ ئاشتەوایی و صوڵح ٥ پێچەوانەی شەڕ ٥ ئاشتی خواز ٥ السَّلَمُ: گەردن کەچی و ژێر باری ٥ خۆ بەدەستەوە دان ٥ دیل بوون لە غەیری شەڕدا ٥ فرۆشتن و کڕینی کاڵا بە شێوەی سەلەم ٥ درەختێکە گەڵاکەی دەباغی پێ دەکرێ ٥ تاکەکەی (سَلَمَةٌ) ٥ (أبو سَلْمان) دەعبایەکە وەکوو قالۆنچە دەچێ ٥ ألسَّلِمَةُ: بەرد ٥ ئافرەتی دەست و پەنجە نەرم و نیان ٥ ألسَّلیمُ: ئادەمیزادی گەستراو ٥ بریندار گەیشتو بە حاڵەتی گیانەڵاو ٥ ألمُسْلِمُ: موسوڵمان: هەر کەسێک پەیامی حەزرەتی موحەممەد بەراست قبوڵ بکاو پەیرەوی بکا ٥ إسْلَهَبَّ الفَرَسُ وغیره: ئەسپەکە بەردەوام بوو لە رۆیشتنی خۆیدا ٥ السَّلْهابُ: ئافرەتی ئازاو پێشکەوتن خواز ٥ السَّلْهابَةُ: بەمانا (ألسَّلهابُ) دێ ٥ السَّلْهَبُ: درێژ ج ئادەمیزاد بێ ج ئەسپ بێ ٥ إسْلَهَمَّ: سیس بوو، وشک بوو بەهۆی نەخۆشییەوە ٥ یان

کزبوو شێوا بەبێ نەخۆشی ٥ ڕەنگی گۆڕا، بۆنی گۆڕا ٥ اسْلَهَمَّ المریضُ: نەخۆشەکە شوێنکەی نەخۆشییەکەی بە جەستەیەوە دیارە ٥ اَلسُّلْهَمُ: قەد باریک ٥ وشتری کزو لاواز بوو بەهۆی نەخۆشی ٥ سَلاَهُ وعنه سَلْواً وسُلُوّاً وسلواناً: بڕوی نا تەسەلای هات ٥ سَلِيَهُ سُلِياً: بوغزاندی ناخۆشی ویست ٥ دەگوترێ: (ما سليت أن أقولَ كذا) لە بیرم نەچوو ئەوە بڵێم بەڵکوو بە ئەنقەست نەمگوت ٥ أسْلَى القَوْمُ: خەڵکەکە لە درندە دڵنیا بوون‌و ترسی ئەوەیان نەما ٥ أسْلَى فلاناً عن كذا: وای لە فلانکەس کرد تەسەلای بێ‌و بڕوی ئەو شتە بنێ ٥ أسْلَى فلاناً من هَمِّهِ: غەم‌و خەفەتی لە دڵی فلان دەرهاویشت ٥ سلاَّهُ عنه ومنه: تەسەلای ئەوی لەو شتە هێنا ٥ إنْسَلَى عنه الهَمُّ وغيه: خەم‌و خەفەتی لێ ڕۆیی ٥ خەمی بەبادا ٥ تَسَلَّى فلانٌ: فلانکەس بڕوی نا، تەسەلای هات ٥ تَسلَّى عنه الهَمُّ وغيه: خەم‌و خەفەت لە دڵ‌و دەروونی دا نەما ٥ اَلسُّلْوَى: هەر شتێك تەسەللای تۆ بێنێ ٥ ناوە بۆ باڵندەی سومانی کە باڵندەیەکی بچوکە لە پێڕی (الدُّجاجيات) جەستەی تێکسمراوو خڕو خۆڵە ٥ زستانان ڕەودەکا بۆ وڵاتی یەمەن‌و سودان، لە ئەوروپاو وڵاتانی دەوروبەری دەریای ناوەڕاست دەژی تاکەکەی (سَلْواة) ٥ اَلسُّلْوان: ئاوێکە پێیان وابووە عاشق بیخواتەوە سۆزی عیشقەکەی لە دڵدا دادەمرکێ‌و تەسەلای دێ ٥ دەرمانێکە خەمبار بیخواتەوە خەمەکەی دەڕەوێ‌و تەسەلای دێ ٥ دەگوترێ: (سَقَيْتني سُلْواناً) کەیف خۆشت کردم ٥ خەمت لە دڵمدا لابرد ٥ اَلسُّلْوانة: میرویەکە پێیان وابووە ئەگەر بارانی لێ بباری‌و عاشق باراناوەکەی بخواتەوە تەسەلای دێ‌و عەشقەکەی دادەمرکێ ٥ اَلسُّلْوَةُ: هەر شتێك تەسەلا بداتەوەو بیرۆشی بشکێنێ ٥ دەگوترێ: (سقيتني سُلْوَةً) بیرۆشیت پێ هێنام، تەسەلات دامەوە ٥ هەروا ناوە بۆ ژیان خۆشی.

اَلْمَسْلَى: بەمانا (السُّلُوّ) دێ ٥ اَلْمَسْلاَةُ: بەمانا (اَلْمَسْلَى) دێ ٥ اَلسُّلُوْرُ: جۆرە ماسییەکە لە دەریاو ڕوباردا هەیە، وادەبێ سێ مەتر درێژ دەبێ.

سلي النّاقة ونحوها: پزدانی حوشترەکەی دەرهێنا ٥ سَلِيت الحاملُ سَلىً: سك پڕەکە پزدانی پچڕا ٥ پزدان: پەردەیەکی تەنکە بێچو لەناو سکی دایکیدا لەو پەردەدایە ئەگەر ئەو پەردە لەناو سکی دایکەکەدا بپچڕێ دایکەکەو بێچوەکە هەردوکیان دەمرن ٥ إسْتَلَتِ الحاملُ: سك پڕەکە پزدانی فڕێدا ٥ إسْتلت الشاةُ: مەڕەکە قەڵەو بوو ٥ اَلسَّلَى: پزدان ٥ بە پیاوی خوێڕی دەگوترێ (هو آكل السَّلَى) پزدان خۆر ٥ سَمَأَل الخَلُّ: شەرابەکە زرینگاوەتەوەو بلقە وردەی کەوتوونە سەر ٥ إسْمألّ الظِّلُّ: سێبەرەکە بوکایەوە ٥ إسْمألّ الحيوانُ: حەیوانەکە لاواز بوو قەدی باریك بوو ٥ إسْمألّ الثوبُ: قوماشەکە ڕزی ٥ اَلسُّمْأَلُ: سێبەر ٥ اَلسَمَوْألُ: سێبەر ٥ بلقە وردەی سەر کوپە شەراب.

سَمَتَ سَمتاً: ڕەوێتی جوان بوو ٥ بە گومانەوە بەسەر ڕێگادا ڕۆیی.

سمت للقوم: ڕێ‌و شوێنی بۆ خەڵکەکە دانا، بەرنامەی بۆ داڕشتن تا پەیڕەوی بکەن.

سَمَتَ الشَّيءَ: قەصدی شتەکەی کرد ٥ دەگوترێ: (سَمَتَ سمت فلان) چووە دەوروبەری فلان‌و ڕێ‌و شوێنی ئەوی گرتە بەر ٥ سامَتَهُ: ڕوو بەڕوی بووە، بەرامبەری وەستا ٥ سَمَّتَ فلان:

فلانکەس ڕێگای ڕاستی گرتە بەر ٥ سَمَّتَ اللهُ:
لە کاتی تەنگانەدا هاواری لە خودا کرد ٥ سَمَّتَ
علی الشیئ: ناوی خودای لەسەر شتەکە هێنا ٥
السَّمْتُ: ڕێگای ئاشکرا، مەزهەبو ڕێباز ٥
ئارامیو شکۆمەندی ٥ شێوەو ئاکار ٥ خاڵێکە
لە ئاسمان لە ئاستی سەری بینەر ٥ اَلْمُتَسامِتَةُ
اَلنقط المتسامتة: چەند خاڵێك لەسەر یەك دێر
ڕیز بکرێن (زاراوەیەکی هەندەسییە) ٥ اَلْمُسَمَّتُ
من النعل: بەری نەعل ناوەڕاستەکەی.

سَمُجَ سَمَاجَةً وسُمُوجَةً: ناشیرین بوو ٥ سَمَّجَهُ:
ناشیرینی کرد ٥ إسْتَسْمَجَهُ: هەوڵیدا ناشیرینی
بکا، داوای کرد ناشیرین بێ ٥ اَلسَّمْجُ: شیری تام
گۆڕاوی بۆگەن ٥ اَلسَّمِیجُ: بەمانا (السَّمْجُ) دێ ٥
سَمْجَرَ اللَّبَنَ: شیرەکەی تێکەڵ بە ئاوکرد ٥
ئاوی کردە شیرەکە.

سَمَحَ سمحاً سماحة: لێبوردەو نەرم تەبیعەت بوو.

سَمَحَ العودُ: شورکەکە بێ گرێ بوو.

سَمَحَ فلان: فلانکەس لە هەرزانیو گرانی دا
بەخشندە بوو هەموو کاتێ لە ماڵی خۆی
دەبەخشی ٥ دەگوترێ: (سَمَحَ لە بحاجة)
کارەکەی بۆ ئاسان کرد.

سَمُحَ سماحة وسموحة: لە پێری ئادەمیزادانی
لێبوردەو بەخشندە بوو ٥ أسْمَحَ: بەمانا (سَمَحَ)
دێ ٥ دەگوترێ: (أسْمَحَت نفسه) نەفسی زەلیل
بوو ملکەچ بوو هاتە ژێربار ٥ سَامَحَهُ بکذا وفیه:
ڕازی بوو داواکەی بێنێتە دی ٥ لێی خۆش بوو ٥ لە
دوعاو پاڕانەوەدا دەگوترێ: (سامحك الله) ٥ سَمَّحَ:
بەمانا (سَمَحَ) دێ ٥ شەو بە هێواشی لەسەرخۆ
ڕۆیشت ٥ سَمَّحَ الشیئَ: شتەکەی ئاسان کرد
نەرمی کرد ٥ سَمَّحَ الرُّمْحَ وغیره: ڕمبەکەی نەرم
کرد، مشتو ماڵی کرد ٥ سَمَّحَ فلاناً: ئاسانکاری
لەگەڵ فلانکەس کرد ٥ تَسَامَحَ فی کذا:
ئاسانکاری لەگەڵدا کرد لەو شتەدا ٥ تَسَمَّحَ فیه:
بەمانا (تَسامَحَ) دێ ٥ یان بە زۆرە ملێ
لێبوردەییو سەماحەتی بەسەر خۆیدا هێنا ٥
اَلسَّمَاحُ: ئاسانکاریو لێبوردەیی ٥ (بیع السماح)
فرۆشتنی شت بە کەمتر لە نرخی خۆی ٥
(رقصة السماح) جۆرێکە لە سوڕدانی بە
کۆمەڵ کە سوڕ دەرەکان بەشێوەی بازنەیی
سوڕدانەکەیان ئەنجام دەدەن ٥ اَلسَّمَاحَةُ:
بەخشندەییو شکۆداری، ئاسانکاری ٥ اَلسَّمْحُ:
دەگوترێ: (فلان سمح جواد سخي) فلانکەس
لێبوردەو سەخیو بەخشندەیە ٥ هەروا دەگوترێ:
(عود سَمْحٌ) شورکێکە بێ گرێو گۆڵ ٥ اَلسَّمْحَةُ:
مێینەی (السَّمح) ٥ دەگوترێ: (شریعة سَمْحَة)
شەریعەتو یاسایەکی ئاسانکارو گونجاوە ٥
اِلمِسْمَاحُ: کەسێك زۆر لێبوردەو چاو پۆشیکەر
بێ ٥ اَلمَسْمَحُ: هەرشتێك ئاسانکاریو نەرمو
نیانی تێدا بێ ٥ اَلمِسْمَحُ: کەسێك زۆر
ئاسانکاریو نەرمی تێدا بێ ٥ اَلسُّمْحَاحُ:
پێستێکە یان توێکڵێکە تەنکەو بە سەری
ئێسقانی سەرەوەیە ٥ ئەو پەردە تەنکەیە کە
منداڵ لە سکی دایکیدا تێیدایە ٥ شتێکی
تەنکەڵەیەو وەکوو توێکڵ ٥ پارچە هەورێکی
تەنکە ٥ برینێك قوڵایی بگاتە پێستە تەنکی
سەر ئێسقان ٥ شوێنی بڕاوی خەتەنە کردن ٥
اَلسُّمحُوقُ: درێژی باریك ٥ درەختی خورمای
بەرز.

سَمَدَ سموداً: بەرز بووە ٥ سەری بەرز کردەوە
سنگی دەرپەڕاند.

سَمَدَ عنه: لێی غافڵ بوو ٥ سَمَّدَهُ: غافڵی کرد ٥
سَمَّدَ الأرضَ: زبڵی کیمیاوی کردە ناو
زەوییەکەوەو چاکی کرد بۆ کشتو کاڵ ٥ إسْمَدَّ:

هاوسا بە هاوسانێكی زۆر ٥ دەشگوترێ: (إسْمَدَّ من الغضب والغيظ) بەهۆی رق هەڵسانو سور بوونەوە خۆی فش كردەوە، سور بۆوە ٥ السَّمادُ: زبڵو هەر شتێك زەوییەكە بەهێز بكاو پیتو بەرەكەتی زیاد بكاو كشتو كاڵەكەی زیاد بكا ٥ ألسَّمْدُ: بەردەوامو هەمیشەیی ٥ السَّمیدُ: لوغەتێكە لە وشەی (السَّمیذ) بەمانا ئاردی بێژراوی بێ سۆ دێ ٥ اسْمَدَرَ بصره: چاوی رەشكەو پێشكەی كرد ٥ اسْمدرَ الطریقُ: رێگاكە درێژو راست بوو ٥ اسْمَدرَ الكلامُ: قسەكە راست دەرچوو ٥ السمادیر: ئەو رەشكەو پێشكانەن كە دێنە پێش چاوو وا دەزانی مێشو مێشولەن ٥ تاكەكەی (سُمدور) ٥ السُّمَیْدَعُ: پیاوی بەرێزو پیاوانەو سەخی سروشت ٥ سەرۆك ٥ ئازا ٥ چوستو چالاك بۆ دابینكردنی پێویستیاتی خۆی ٥ السَّمیذُ: لۆغەتێكە لە (السَّمیدُ).

سَمَرَ سَمْراً وسُموراً: شەو چەرەی كرد، شەو لەگەڵ هاو نشینەكانیدا بە وتو وێژ كاتی بەڕێ كرد ٥ لە پەنددا هاتووە (لا أفعله ما سَمَر السَمیرُ أو ابن سمیر أو ابنا سمیر) واتە قەت ئەو كارە ناكەم ٥ سَمَرَت الماشیةُ: ئاژەڵەكە لەوەڕا ٥ (سَمَرَت الماشیةُ النباتَ) ئاژەڵەكە روەكەكەی خوارد.

سَمَرَ الإبلَ: حوشترەكەی بەرەڵا كرد خۆی لێ بێ خاوەن كرد.

سَمَرَ اللَّبنَ: ماستەكەی كرد بە ماستاو.

سَمَرَ الخَشَبَ: دارەكەی بە بسمار لێك قایم كرد، بە یەكی داكوتان.

سَمِرَ سُمْرةً: گەنم رەنگ بوو، رەنگی ئەسمەر بوو.

سَمُرَ سُمْرةً: بەمانا (سَمِرَ) دێ ٥ سامَرَهُ: بەشەو قسەی لەگەڵ كرد بە قسە كردن بۆ یەكتر شەویان بەسەر برد ٥ سَمَّرَ الإبلَ واللبنَ والخشبَ: بەمانا (سَمَرَ) دێ ٥ تسامَرا: بە یەكەوە شەو قسەیان بۆ یەكتر كرد ٥ إسْمارَّ: وردە وردە رەنگی گەنم رەنگ بوو ٥ إسْمَرَّ: بەمانا (سَمِرَ) دێ ٥ الأسْمَرُ: گەنم رەنگ ٥ دەشگوترێ: (عام أسْمَرُ) ساڵی بێ بارانیو گرانی ٥ رمبو شمشێر ٥ شیری ئاسك ٥ الأسْمران: ئاوو گەنم ٥ (نانو ئاو) ٥ ألسَّامِرُ: ئەوانەی قسە بۆ یەكتر دەكەنو شەو بەڕێ دەكەن ٥ یانەی شەو چەرەو شەو بەسەر بردن ٥ ألسَّامِرِيّ: ئەوانەی پاڵ (السامِرة) دەدرێن كە گەلو هۆزێكن لەگەڵ جولەكەدا لە هەندێ بیرو باوەڕدا یەك دەگرنەوەو لە هەندێ بیرو بۆچوندا لێك جیا دەبنەوە ٥ یەكێكە لە پیاوانی نەتەوەی ئیسرائیل لە سەردەمی حەزرەتی موسادا پەیكەری گۆلكەلەیەكی دروست كردو داوای لە نەتەوەكەی كرد كە گوێرەكەكە بپەرستنو واز لە بەندایەتیكردن بۆ خودا بهێنن ٥ ألسَّمارُ: ماستاو ٥ روەكێكە لە پێری (الأسلیة)یە لە زلكاوو شوێنی تەڕو شێداردا دەڕوێ، حەصیرو سەلەو زەمبیلەی لێ دروست دەكرێ ٥ السَّمَارَةُ: شەو بە رێكردن بە قسەو چیرۆك گێڕانەوە ٥ السَّمَرُ: قسەو باسی شەو (شەو چەرە) چیرۆكو روداو گێڕانەوە، یانەی قسەكردنی شەوانە ٥ تریفەی مانگە شەو ٥ رۆژگارو زەمانە ٥ دەگوترێ: (لا أُكَلِمَهُ السَّمَرَ والقَمَرَ) واتە: هەرگیزاو هەرگیز قسەی لەگەڵ ناكەم ٥ السَّمُرُ: جۆرە درەختێكە لە درەختی (الطَلْح) ٥ تاكەكەی (سَمُرَة) ٥ السُّمْرَةُ: ئەسمەر رەنگێكە لەنێوان سپیو رەشدا ٥ ألسَّمَرَةُ: چیرۆك گێڕانەوە بە شەو ٥ السَّمُّورُ: ئاژەڵێكی گواندارو شیردەرە لە پێری (السَّمورية)یە گۆشت خۆرە،

له پێستەکەی فەروەی بەنرخ دروست دەکرێ ٥ لە باکوری ئاسیا دەژی ٥ اَلسِّمِّيرُ: کەسێك شارەزا بێ لە چیرۆك گێرانەوەی شەوانەدا ٥ دەگوترێ: (فلان سَمِيرُ ملوك) فلانکەس چیرۆك خوانی پاشایە ٥ اَلسَّمِيرُ: حیکایەت خوانی فەرمانڕەوا ٥ زەمانەو رۆژگار ٥ دەگوترێ: (لا أفعله سمير الليالي) قەت ئەوە ناکەم ٥ السُّمَيرِيَّةُ: جۆرە کەشتییەکە ٥ المِسْمَارُ: بزمار ٥ شتێکە لە ئاسن دروست دەکرێ سەرێکی تیژەو سەرێکی پانە دارو شتی وای پێ لێك قایم دەکرێ ٥ دەگوترێ: (فلان مِسمار الابل) فلانکەس زۆر باش حوشتر بەخێو دەکاو خاوەندارییان ئەنجام دەداو لێزانە لە پەروەردە کردنیاندا ٥ اَلْمَسْمُورُ: دالّ گۆشت، کزو لاواز، ئێسقان رەقو دەمار گشتە ٥ سَمْرَجَ: بە سێ جار پارەی خەراجی سالآنەی وەرگرت ٥ اَلسَّمْرَجَةُ: بەمانا (السَّمْرَجُ) دێ ٥ السُّمَرْمَرُ: باڵندەیەکە دەشوبهێتە باڵندەی شێلاقە ٥ رەنگی رەشە کوللە لەبەر دەنگەکەی هەڵدێن ٥ اَلسُّمَرْمَرَةُ: غولی چۆڵەوانی ٥ خێوی بیابان ٥ سَمْسَرَ فلانٌ: فلانکەس بوو بە دەلآلّو ناوەند لە نێوان کڕیارو فرۆشیاردا هەردوکی گەیاندنە یەکترو مامەڵەکەی پێکردن بۆئەوەی بەشێکی لە پارە بدەنێ ٥ اَلسِّمْسَارُ: دەلآلّو ناوەند لە نێوان کڕیارو فرۆشیاردا بۆ ئاسانکردنی ئەنجامدانی مامەڵەکە ٥ (سِمْسَار الأرض) زاناو شارەزا لە بواری زەوی ناسیدا ٥ اَلسَّمْسَرَةُ: پیشەی دەلآلی ٥ پارەی دەلآلی کردن ٥ اَلسَّمْسَقُ: رووەکێکی بۆن خۆشە، عەتری لێ بەرهەم دەهێندرێ ٥ لە پێری (الشَّفوية)یە، پێشی دەگوترێ: مەردقوش (مرنجوش) ٥ سَمْسَمَ: بە هێواشی‌و لەسەرە خۆ رۆیشت.

سَمْسَمَ الثعلبُ: رێویەکە بازی دا ٥ سَمْسَمَ الله وجه فلان: پەروەردگار شتی وەکوو کونجی‌و شتی وای لەسەر دەم‌و چاوی فلآن پەیداکردن ٥ السُّمَاسِمُ: چوست‌و چالاك لەهەر شتێك بێ ٥ رێوی ٥ السُّمْسَام: چوست‌و چالاك لەهەر شتێك بێ ٥ اَلسَّمْسَمُ: رێوی ٥ ژەهر ٥ اَلسُّمْسُمُ: مێروە سووروە ٥ باڵندەیەکە دەشوبهێتە هەڵۆ ٥ تاکەکەی (سُمْسُمَةٌ)ە، دەگوترێ: (لا كلفتني بيض السماسم) داوای شتێکم لێ مەکە کە رێگا چارەی نییە ٥ السِّمْسِمُ: مێروە سووروە ٥ رووەکێکی سالآنەیەو رۆنی لێ دەردەهێندرێ پێی دەگوترێ: رۆنی کونجی ٥ السُّمْسُمَانُ: چوست‌و چالاك لەهەر شتێکدا بێ.

سَمَطَ اللبَنُ سَمْطا وسموطا: ماستەکە یان شیرەکە شیرینایەکەی رۆییوەو تامی نەگۆڕاوە.

سَمَطَ على اليمين: سوێندی خوارد.

سَمَطَ فلانٌ يمينا على حقه: لەسەر مافی خۆی فلآنکەسی سوێندا.

سَمَطَ الذبيحة سمطا: گوشتییەکەی لەناو ئاوی گەرمدا نوغرۆ کرد ٥ یان خستیە ناو مادەی کیمیاوی پەرمەنگەناتەوە بۆئەوەی موو پەرو بوڵی پێوە نەمێنێ پێش ئەوەی بکوڵێندرێ‌و بکرێ بە شیوو بێخۆر، یان پێش دەباغ کردنی.

سَمَطَ السکين: کێردەکەی تیژ کرد.

سَمَطَ الشَّيْ: شتەکەی بە تەنافدا هەڵواسی ٥ سَمَّطَ الشَّيْئَ: شتەکەی بە بەن ساموتەکەی زینی ئەسپەکەوە هەڵواسی ٥ سَمَّطَ القصيدةَ: چامە شیعرییەکەی بە شێوازی (مُسَمَّط) هۆنیەوە (بڕوانە مانای ئەو وشەیە) ٥ سَمَّطَ الشَّيْئَ: پابەند بوو بە شتەکەوە ٥ تَسَمَّطَ بە: پەیوەست بوو پێیەوە ٥ تَسَمَّطَ اللحمَ وغيره: گۆشتی

هەڵگرتبوو ؛ لە كۆڵێدا بوو ٥ دەگوترێ: (رأيته مُتَسَمِّطاً لحماً) ئەو پیاوەم بینی گۆشتی لە كۆڵدا بوو، گۆشتی هەڵ گرتبوو ٥ **السامِطُ**: ناوی كوڵاتوو كە كوڵكو پەڕو پۆڵی كوشتی دادەماڵێ ٥ **السِّماطُ**: ریزو صف ٥ دەگوترێ: (مشي بين سِماطين من الجنود) بەناو دوو ریزی سەربازدا تێپەڕی ٥ یان دەگوترێ: (هم على سماط واحد) ئەوان لەسەر یەك ریزو یەك یاساو رێسان ٥ سفرە كە رادەخرێ بۆ خواردەمەنی لەسەر دانان ٥ ئەملاو ئەولای رێگا دەگوترێ: (مشي على سماطي الطريق أو النهر) یان دەگوترێ: (وقف عند سماط الوادي) لە ناوەراستی دۆڵەكەدا وەستاوە ٥ **السِّمْطُ**: پیاوی هەژارو بار سووك ٥ **السِّمْطُ**: بەنی تەسبیحو ملوانكە بەمەرجێ میروەكانی پێ هۆنرابنەوە ٥ بەرمور ٥ ملوانكەی درێژ كە لە مل بێتە خوار ٥ بەن ساموتەكە ؛ كە بریتییە لە تیلمە چەرمێك بەدوا زینەوە شۆڕ دەبێتەوە راوكەر كوشتی پێدا هەڵدەواسێ ٥ یان شتی تری پێدا هەڵدەواسێ ٥ پیاوی زیرەكو چوستو چالاك ٥ كاراماو دڵسۆز بۆ كاری خۆی ٥ نێچیروان لەم رووەوە كە خۆی لە كۆختەكەدا مات دەكاو دەمێنێتەوە وەكوو مانەوەی ملوانكە لە ملدا ٥ **السُّمْطُ**: پۆشاكێكە لە خوری دروست كراو ٥ **السُّمْطاء من القصائد**: چامە شیعری (مُسَمَّط)ە ٥ **السَّمِيطُ**: كوشتی ناوە روتكراو ٥ بەنی تەسبیحو ملوانكە كە میروەكانی پێ هۆنرابنەوە ٥ خشتی ریز كراوو یەك لەسەر یەك دانراو ٥ **السُّمَيْطُ**: خشتی ریز كراوو یەك لەسەر یەك دانراو ٥ **المَسْمَطُ**: ئەو شوێنەی كوشتی تێدا پاك دەكرێو ناوە روت دەكرێ ٥ سەرو پێو ورگو ریخۆڵەی كوشتییەكەی تێدا پاك دەكرێ ٥ **المُسَمَّطُ من القصائد**: چامە شیعرێكە چەند دێڕێكی سەرەوای چون یەكی هەیە ئەمجار دێڕێكی تر دێ سەرەوای جودای هەیە بەم جۆرە تا چامەكە كۆتایی دێ ٥ **المُسَمَّطُ من الأشياء**: ئەو شتەی رەت ناكرێتەوە دەگوترێ: (حُكْمُكَ مُسَمَّطاً) بڕیاری تۆ پەسەندەو رەت كردنەوەی نییە كەس دژی ناوەستێ.

سَمِعَ لفلان أو اليه أو الى حديثه سَمْعاً: گوێی بۆ فلانكەس، گرت گوێی لە قسەی فلانكەس گرت.

سَمِعَ له: بە قسەی كرد، فەرمان بەرداری بوو.

سمع الله لمن حَمِدَهُ: پەروەردگار حەمدو سوپاسی سوپاسكاری قبوڵ كرد.

سَمِعَ الصوت: گوێی لە دەنگەكە بوو گوێچكەی بیستی.

سَمِعَ الدعاء: بە پیر بانگەوازییەوە هاتو قبوڵی بانگەكەی كرد.

سَمِعَ الكلام: لە قسەكە حاڵی بوو ٥ **أَسْمَعَ الدَّلْوَ أو الزنبيل**: قوڵفەی بۆ دۆڵچەكە یان بۆ زەمبیلەكە كرد ٥ بۆئەوەی بە ئاسانی هەڵبگیرێ ٥ (أسمع الزنبيل) دوو دەسكی بۆ زەمبیلەكە دروست كرد بۆئەوەی گڵی ناو بیری پێ هەڵكێشێ بۆ سەرەوە ٥ **أَسْمَعَ فلاناً**: جنێوی بە فلانكەس دا ٥ **أَسْمَعَ فلاناً الكلامَ**: وای كرد فلانكەس قسەكەی گوێ لێبێ ٥ یان قسەكەی پێ راگەیاند ٥ **سَمَّعَهُ الكلامَ**: وای لێكرد گوێی لە قسەكە بێ ٥ **سَمَّعَهُ بفلان**: ناوی فلانكەسی زڕاند پڕو پاگەندەی دژ كرد. عەیبو عاری فلانی بڵاو كردەوە ٥ دەگوترێ: (سَمَّعَ بە في الناس أو في المجالس) ٥ لەناو خەڵكدا لەناو یانەو كۆڕو كۆمەڵدا ناوی زڕاند ٥ **إسْتَمَعَهُ ولە والیە**: گوێی گرت بۆ

قسەکەی ٥ تَسَامَعَ النَاسُ بالکلام: خەڵکەکە قسەکەیان لە یەکتر بیستو بۆ یەکتریان گێڕایەوە ٥ تَسَامَع الناسُ بفلان: عەیبو عاری لەناو خەڵکدا بڵاو بووە ٥ تَسَمَّعَهُ ولە والیە: گوێی بۆ گرت ٥ تسمّعه الطبیبُ: پزیشك پشکنینی بۆ نەخۆشەکە کرد ٥ اَلسَّامِعَةُ: مێینەی (السَّامِعَ) ٥ ناویشە بۆ گوێچکە. دەگوترێ: (أذن سامعة) گوێچکەیەکی زۆر بیسەرە.

السَّمَاعُ: یاد کردنی خوداو زیکری بیستراوو پەسەند ٥ گۆرانی ٥ بەلای زانایانی زمانەوە بریتییە لە پێچەوانەی (قیاس) واتە بیستراو لە عەرەب بەلام قیاسی بۆ سەر ناکرێ ٥ سَمَاعِ: بەمانا (إِسْمَعْ) دێ ٥ السَّمَاعِيُّ: شتێك نیسبەت بدرێ بۆ لای سەماع ٥ پێچەوانەی (القیاسی)یە ٥ واتە: ئەوەی یاسایەکی نیە تا قیاسی بکەی بەڵکوو هەر پشت بە بیستن دەبەسترێ تێیدا ٥ اَلسَّمْعُ: هێزێکە لە گوێچکەدا دەنگی پێ دەبیسترێ ٥ خودی گوێچکە ٥ بیستراو ٥ زیکرو یادی خودا دەگوترێ: (سمعاً وطاعة) واتە: ببیسە بە بیستن ملکەچو فەرمان بەردار بە ٥ (سَمْعٌ وطاعةٌ) ئیشی من گوێ رادێریو فەرمان بەرداریە ٥ سَمْعَكَ إليَّ: لە من ببیسە.

سَمْعَ أذني: بە گوێی خۆم گوێم لێ بوو ٥ اَلسِّمْعُ: زیکری بیستراو ٥ گیانلەبەرێکە لە پێری (الکلبیة)یە لە سەگ گەورەترە قاچی درێژو سەری پانە گوێچکەی سوکە بۆ گوێ سوکی بەناوبانگە ٥ اَلسُّمْعَةُ: هەر شتێك ببیسترێ لە چاکەو لە خراپە ٥ دەگوترێ: (فَعَلَ ذلك رياءً وسَمْعَةً) ئەوەی کرد بۆئەوەی خەڵك ببیننو ببیسن ٥ هەروا دەگوترێ: (أذن سَمْعَة) گوێچکەی زۆر سوكو سرکە ٥ السُّمْعَةُ: دەنگو باسو شۆرەت ٥ دەگوترێ: (فَعَل ذلك رياء وسُمْعَةً) ئەوەی کرد بۆئەوەی خەڵك ببیننو ببیسێ ٥ اَلسُّمْعِيَاتُ: لە بواری عەقیدەدا بەو شتانە دەگوترێ کە بە نیگاو سروش دەزاندرێ وەکوو بەهەشتو دۆزەخو حاڵو وەزعی قیامەت ٥ السَّمَّاعَةُ: مێینەی (السَّمَّاع)ە دەگوترێ: (أذن سَمّاعة) ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو ئامێرەی پزیشك ئەندازەی فشاری خوێنو چۆنیەتی لێدانی دڵی پێ دیاری دەکا ٥ پارچەیەکە لەناو تەلەفۆندا قسەی پێ دەنێردرێو پێی دەبیسترێ.

اَلسَّمِيعُ: ناوێکە لە ناوە جوانەکانی خودا ٥ بیسەر ٥ گوێگر ٥ اَلْمَسْمَعُ: دەگوترێ: (هو مني بِمَرْئيٍ ومَسْمَعٍ) ئەو لێم نزیکەو دەیبینمو گوێی لە وتەکانمە ٥ اَلْمِسْمَعُ: گوێچکە ٥ قوڵفەی ناوەڕاستی دۆڵچە ٥ اَلْمِسْمَعَةُ: گوێچکە ٥ اَلْمُسْمِعَةُ: مێینەی (اَلْمُسْمِع) ٥ ئافرەتی گۆرانی بێژ ٥ اَلسَّمَعْمَعُ: چوستو چالاكو قالب سوك ٥ بەلای ناخۆشو پیس ٥ پیاوی پچکۆلەو سەر سەرما زەڵە ٥ سەری پچوكو سوکەڵە ٥ قاچی درێژو باریك ٥ ئافرەتی تێکۆشەرو کۆڵنەدەر ٥ السَّمَعْمَعَةُ: مێینەی (السَّمعمع) ٥ ئافرەتی ناشیرینو گورك ئاسا ٥ ئافرەتی دێوە زمەو بەد رەوشت ٥ هەر دەڵێی غولو گورگە.

سَمَقَ النباتُ أو الشجرُ وغيره سُمُقاً: ڕوەکەکە، درەختەکە درێژ بوو، بەرز بۆوە ٥ السُّمَاقُ: پاڵفتەو پوخت ٥ السَّمِقُ: پیاوی درێژ ٥ السُّمَّاقُ: درەختی ترش ؛ ترشە سماق ٥ گەڵاکەی بۆ دەباغ کردن بەکاردێ ٥ لە شوێنی بەرزو کێوو کەژ دەڕوێ ٥ السَّمِيقُ (السميقان): کەڵەوە (دوو داری خوار کراوەن لە نێری سەر ملی گای جووت قایم دەکرێن بەملاو بەولای ملی گا جوتەکەدا دێنە خوارو لە ژێر گەردنی

گا جوتەکەدا بە بەنکەڵەوە سەری دوو دارەکە پێکەوە دەبەسترێن و دەبنە تۆقی ملی بەمەش نێرەکە لە ملی گا جوتەکە شەتەك دەدرێ).

سَمَكَ سموكاً: بەرز بۆوە.

سَمَكَ الشَّيْءَ سَمْكاً: شتەکەی بەرز کردەوە ٥ **إستمك البَيْتُ**: خانووەکە قەبارەی درێژ بوو، بەرز بوو ٥ **إنْسَمَك البيتُ**: بەمانا (إستمك) دێ ٥ **ألسِّماكُ**: هەر شتێك بەرز بکرێتەوە دیوار بێ یان هەلاش ٥ یان شتی پێ بەرز بکرێتەوە ٥ **السِّماكان**: دوو ئەستێرەی ورشە دارن ٥ یەکیان لە باکورە پێی دەگوترێ: (السِّماك الرامح) ئەوی تریان لە باشورە پێی دەگوترێ: (السِّماك الأعزل) ٥ **السَّمْكُ**: سەقف، هەلاش ٥ قەدو بالا هی هەرشتێك بێ ٥ لە بواری وەرزشدا بریتییە لە بوعدی سێیەم جگە لە پانی و درێژی کە دەبێتە قوڵی یان بەرزی قەبارەکە ٥ **السُّمْكُ**: (سُمْك الشيء) ئەستوری شتەکە ٥ **السَّمَك**: ماسی ؛ گیانلەبەرێکی ئاوییەو زۆر جۆری هەیە هەر جۆرە ناوێکی تایبەتی هەیە ٥ **ألسَّمَكَةُ**: تاکی (ألسَّمَك) ٥ لە پەنددا هاتووە دەڵێ: (شوي في الحريق سَمَكَتَهُ) لە ئاگر کەوتنەوەدا ماسی خۆی برژاند ٥ واتە: لە جیاتی ئەوەی هەوڵ بدا ئاگرەکە بکوژێنێتەوە ئەو خەریکی ماسی برژاندنی خۆی بوو ٥ بە کەسێك دەگوترێ هەلپەرست بێ و بەرژەوەندی گشتی مەبەست نەبێ ٥ **السَّميك**: شتی ئەستوری قەبارە دار لەروی قوڵی و بەرزییەوە ٥ **السُّمَيْكاءُ**: مۆرانە، خمخۆرکە ٥ جۆرە ماسییەکە وردیلە درێژییەکەی دە سانتیمەتر دەبێ، رەنگی زیوی مەیلەو سەوزە ٥ لە دەریای سورداو لەسەر کەناری خۆرهەلاتی ئەفریقاو لە دەریا لوشی ئارام و بەحرەین دەژی ٥ وشك دەکرێتەوەو دەخورێ ٥ **ألمِسْماكُ**: کۆڵەکەیەکە لەژێر خێمەو رەشماڵدا سەقفی خێمەکەی پێ بەرز دەکرێتەوە ٥ **ألمَسْمُوكُ**: درێژ، ئەسپی تێکسمراو ٥ **السَّمَكِيُّ**: کەسێك شت و مەکی ناو ماڵ دروست بکا وەکوو گۆزەو دیزەو قومقومە ٥ پلێتی ئاسن کە بە مادەی قصدیر روکەش کرابێ.

سَمَلَ الثوبُ ونحوه سُمولاً وسُمولَةً: قوماشەکە رزی.

سَمَلَ بينهم سَمْلاً: صوڵحی نێوانی کردن.

سَمَلَ في المعيشة: هەوڵی چاککردنی ژیانی خۆی دا.

سَمَلَ العينَ: چاوەکەی هەڵ کۆڵی ٥ سَمَلَ الحوضَ ونحوه: حەوزەکەی لە قوڕو لیتەو قەوزو شتی وا پاك کردەوە.

سَمُلَ الثوبُ: قوماشەکە رزی ٥ **أسْمَلَ** بينهم: صوڵحی نێوانی کردن ٥ هەروا بەمانا (سَمُلَ) دێ ٥ **سَمَّلَ الحوضَ**: حەوزەکە ئاوی کەمی لێ هاتەدەر ٥ **سَمَّلَ الحوضَ ونحوه**: حەوزەکەی پاك کردەوە قوڕو لیتەو قەوزەی لێ دەرهێنا ٥ **سَمَّلَ فلاناً بالقول**: فلانکەسی بە قسە بۆ دڵنەرم کرد، هێدی کردەوە ٥ **اسْتَمَلَ العينَ**: چاوەکەی هەڵکۆڵی ٥ **تَسَمَّلَ فلان**: ئاوی بنکی پەرداخەکەی خواردەوە بەرماوی بنکی قاپەکەی خواردەوە ٥ **سَمَّلَ النَّبيذَ**: پێ گیری کرد لە خواردنەوەی بیرەو شەرابدا ٥ زۆری لێ خواردەوە ٥ **السَّمّالُ**: کرمی ناو ئاوی راوەستاوی بۆگەن کردوو ٥ **السَّمَلُ**: (ثوب سَمَلٌ) قوماشێکی رزیوو کۆنە ٥ باقی ماندەی ئاو لە بنکی حەوزدا ٥ دەشگوترێ: (ثوب أسمالٌ) قوماشی کۆن و رزیو ٥ **السَّمِلُ**: (ثوبٌ سَمِلٌ) قوماشی رزیو ٥ **السُّمْلانُ من الشراب**: باقی ماندەی شەراب ٥ **السُّمْلَةُ**: ئاوی کەم لە بنکی

پەرداخو سوراحیدا ◊ برسیایەتی کە ئادەمیزاد وا لێبکا فرمێسکی لە چاو بێنە خوار ◊ **ألسَّمَلَةُ**: (ثوب سَمَلَةٌ) بەمانا (سَمَلٌ) دێ ◊ ئاوی کەم لە بنکی پەرداخو سوراحیو دیزەدا بمێنێتەوە ◊ باقی ماندەی ئاو لە بنکی حەوزدا ◊ یان قوڕو لیتەی بنکی حەوز ◊ **سَمْلَجَ الشيئَ في حلقه**: شتەکەی بە ئاسانی قوتدا ◊ **السَّمالِجُ**: شیری شیرین ◊ (ماستی شیرین) ◊ **السِّنْلاجُ**: جێژنێکی مەسیحییەکانە ◊ **السَّمَلَّجُ**: ماستو شیری چەورو تام خۆش ◊ **ألسَّمَالِجُ مِن اللبن والطعام**: ئەوەیە بێ تام بێ ◊ تامی خۆش نەبێ ◊ ماستێك خرابێتە ناو مەشکەوەو خرابێتە ناو چاڵەوە بۆنەوەی ترش بێ، ببێ بە تۆراخ ◊ **السِّنْلَقُ**: چۆڵو سارایەك درەختو روەکی لێ نەڕوابێ ◊ ئافرەتی نەزۆك ◊ پیرێژنی بەساڵا چوو پۆڵکاو ◊ **السَّمَلَّقُ من الكذب**: درۆی تەواوو بێ پێچو پەنا ◊ **سَمْلَكَ اللُّقْمَةَ ونحوها**: پاروەکەی باداو لولی کردو هەڵی پێچا ◊ **سَمَّتَ الرِّيحُ سُمُوماً**: بایەکە سوتاندی، سوتێنەر بوو ◊ **سَمَّتَ اليوم**: ڕۆژزەکە بای سەمومی هەبوو.

سَمَّ الشيءُ: شتەکە تایبەت بوو ◊ **سَمَّتَ النِعْمَةُ**: نازو نیعمەتەکە تایبەت بوو ◊ **سَمَّتَ الهامَّةُ فلاناً**: جڕو جانەوەرەکە فلانکەسی گەستو ژەهری خستە ناو جەستەیەوە، ژەهراوی کرد.

سَمَّ السُّمُومُ النباتَ: بای سەموم روەکی سوتاند هەڵی پڕوزاند یان گەرما بردوی کرد.

سَمَّ الإبْرةَ: کونی لە دەرزییەکە کرد، کونی بۆ دروست کرد.

سَمَّ الثَّقْبَ: چووە ناو کونەکەوە.

سَمَّ الشَّيْءَ: شتەکەی چاك کرد، رێکی خست.

سَمَّ الأمْرَ: شتەکەی ئەندازە گرتو قولییەکەی پێوا.

سَمَّ بینهم: چاك سازی نێوانی کردن.

سَمَّ القارورةَ: دەمی سوراحییەکەی بەست، دەمی دیزەکەی بەست.

سَمَّ فلاناً: فلانکەسی تایبەت کرد.

سَمَّ النعمةَ: نیعمەتەکەی تایبەت کرد.

سَمَّ فلانٌ سَمَّ فلانٍ: فلانکەس مەبەستی ئەوی کردە مەبەستی خۆی.

سُمَّ اليومُ: ڕۆژەکە بای سەمومی هەبوو، یان بای سەمومی تێدا هەڵ بوو ◊ **أسَمَّ اليومُ**: بەمانا (سُمَّ) دێ ◊ **سَمَّمَهُ**: تایبەتی کرد ◊ ژەهراوی کرد ◊ **سَمَّمَ السِلاحَ**: ژەهری کردە ناو سیلاحەکەوە ◊ **سَمَّمَ الوضين**: قوڵفەی بۆ قەیاسەکە کرد ◊ **سَمَّمَ الشيئَ**: شتەکەی بە مرواری رازاندەوە ◊ **تَسَمَّمَ**: بۆ موطاوەعەی (سَمَّمَهُ) دێ ◊ دەگوترێ: **تَسَمَّمَ الطعام، تَسَمَّمَ الحيوان، تَسَمَّمَ الجرحُ**: واتە: ژەهراوی بوو، ژەهری پێدا بڵاو بۆوە ◊ **الأسَمُّ**: لوت کە لەلای سەرویەوە کونەکەی تەنگەبەر بێ ◊ **السَّامُّ**: هەر جڕو جانەوەرێك ژەهری هەبێ وەکوو مارو دوپشكو سەر مازەڵە.

سام أبرص: جۆرە سەر مازەڵەیەکە ◊ **السّامّة**: مێینەی (السام) ◊ دەعبای ژەهراوی ◊ مردن ◊ ئادەمیزادی تایبەتیو زیرەكو لێکۆڵەرەوە لە نهێنی کاروبار ◊ **السُّمَّامُ**: جۆرە باڵندەیەکە وەکوو باڵندەی (السُّماني) وایە ◊ شتی سوکەڵەو ناسكو عەنتێکە، شتی خێراو دەستەو یەخە ◊ **السَّمَامَةُ**: لە هەموو شتێکدا کەسایەتیو جەوهەرو مادەکەیەتی ◊ روخساری شتو دیمەنی دیاری ◊ دەگوترێ: (فلان بهي السُّمامة)

فلاَنكەس روخسار جوانو خاوەن دیمەنی شكۆمەندە ٥ ئالآ ٥ خالێكی كەوانەییە لە ملی ئەسپدا بەهای زیاتر بۆ ئەسپەكە بەیدەست دەكا ٥ اَلسَّمُّ: هەر مادەیەكی ژەهراوی بێ ٥ شتێكە وەكوو دەنكە مرواری لە دەریا دەردەهێندرێو دەهۆندرێتەوە بۆ جوانی خۆرازاندنەوەی ئافرەتو شتی تر ٥ یەكێكە لەو دوو رەگەی لە مەلاشوو لووتی ئەسپدایە ٥ أصاب سَمَّ حاجته: مەبەستی خۆی پێكا ٥ السِّمُّ: هەر مادەیەك ژەهر بێ (سَمّ الفأرة) دەرمانە مشك ٥ مشك كوژە ٥ هەر كونێك تەنگ بێ وەكوو كونی دەرزیو كونە لوتو كونە گوێ ٥ دەمو كونە لوتو كونە گوێ ٥ اَلسُّمَّةُ: هەر شتێك وەكوو دەنكە مرواری بێو لە دەریا دەربهێندرێو بهۆندرێتەوە بۆ جوانیو رازاندنەوە ٥ حەصیر؛ كە رادەخرێ لە ژێر دار خورما بۆئەوەی لەكاتی رنینی خورماكانیدا دەنكە خورما هەلۆمریوەكانی بكەونە سەر ٥ خزمایەتی تایبەتی ٥ كرۆكی دار خورما كە بە كەلكی خواردن بێ ٥ السَّمُومُ: بای گەرمی سەموم بە زۆری لە ولاتی میصر لە مانگی مایو بە رۆژ هەلدەبێ ٥ گەرمای بەتین كە كاردەكاتە وردە كونی پێستی جەستە ٥ اَلْمِسَمُّ: ئەوەی دەسەلاتی بەسەردا بشكێ دەیخوا ٥ اَلْمَسَامُّ: وردە كونی پێستی جەستە ٥ اَلْمَسَمَّةُ: تایبەتی ٥ (أهل المَسَمَّة) خزمو كەسو كاری تایبەتی.

سَمَنَ لفلان سَمْناً: پێخۆری رۆنی بۆ فلاَنكەس دانا، رۆنی بۆ كردە پێخۆر.

سَمَنَ الطعامَ: بە رۆن خواردەمەنی دروست كرد.

سَمَنَ فلاناً: رۆنی دەرخواردی فلان دا.

سَمِنَ سِمْناً وسِمانةً: قەلەو بوو، گۆشتو بەزی زۆر بوو.

سَمُنَ سِمَناً وسَمَانَةً: بەمانا (سَمِنَ) دێ ٥ أسْمَنَ: بە سروشت قەلەو بوو ٥ أسْمَنَ فلانٌ: قەلەوی زۆر بوو، زیاد لە پێویست گۆشتن بوو ٥ ئاژەلەكانی قەلەو بوون ٥ بوو بە خاوەنی شتی قەلەو ٥ أسْمَنَ الحیوانَ: حەیوانەكەی قەلەو كرد ٥ أسْمَنَ الطعامَ: خۆراكەكەی چەور كرد ٥ أسْمَنَ فلاناً: فلاَنكەسی قەلەو كرد ٥ سَمَّنَهُ: قەلەوی كرد ٥ لە پەندا هاتووە (سَمِّنْ كلبك یأكلك) سەگەكەت قەلەو بكەی دەتخوا ٥ بە كەسێك دەگوترێ تۆ چاكەی لەگەل بكەی ئەو خراپەت بەرامبەر بكا ٥ سَمَّنَ الطعامَ ونحوه: خۆراكەكەی چەور كرد ٥ سَمَّنَ فلاناً: چەوری دا بە فلاَنكەس ٥ چەوری دەرخوارد دا ٥ سَمَّنَ لفلان: زۆری بەخشیش دا بە فلاَنكەس ٥ تَسَمَّنَ: بەمانا (سَمِنَ) دێ ٥ تَسَمَّنَ فلانٌ: زۆر شكۆمەندی پال خۆی دانو لافی زۆر شتی لێدا كەتێیدا نین ؛ (فشەكەرو خۆ هەلكێشە) ٥ زۆر هۆكاری قەلەو بوونی بۆ خۆی دەستەبەر كرد لە خواردنو خواردنەوە ٥ اسْتَسْمَنَ فلان: فلاَنكەس داوای چەوری كرد ٥ اسْتَسْمَنَ الشَّيْءَ: شتەكەی بە قەلەوو چەور حسێب كرد ٥ لە پەندا هاتووە (اسْتَسْمَنْتَ ذاورم) ئەو جەستە هاوساوەت بە قەلەو حسێب كرد ٥ بە كەسێك دەگوترێ: بە روالەتو روكەش هەل خەلەتێ ٥ اَلأسْمَنُ: دەگوترێ: (فلان أسمنُ حَظّاً) فلاَنكەس بەشی باشتری هەیە، شانسو بەختی چاكتری هەیە ٥ اَلسَّامِنُ: كەسێك رۆنی بێ، چەوری لا هەبێ ٥ اَلسُّمَانَى: جۆرە بالندەیەكە پێی دەگوترێ (شێلاقە) ٥ اَلسَّمَّان: رۆن فرۆش ٥ بۆیەیەكە زەخرەفەی پێ دەكرێ ٥ اَلسَّمْنُ: رۆنی قالبوو ٥ اَلسُّمْنَةُ: دەرمانێكە بۆ قەلەوی بەكاردێ ٥ گژو گیایەكە گەلاو لاسكی هەیە،

لاسكەكانى باريكن، گوڵێكى سپى هەيە، دەنكە تۆمى هەيە، ئافرەت دەيخوا بۆنەوەى قەڵەو بێ ٥ اَلسُّمَنِيَّةُ: پێرێكن لە هيندوستان دەهرى مەزهەبن‌و بروايان بە كۆپێكردن(تناسخ)هەيە، بروايان بە هەواڵى رابردو نيەو دەڵێن رێگاى زانيارى تەنيا هەستەو بەس ٥ جگە لە هەست هيچ شتێكى تر نيە زانيارى لێ دەستەبەر ببێ ٥ اَلسَّمِيْنُ: پێچەوانەى خراپە ٥ دەگوترێ: (كلام سمين) قسەيەكى رێك‌و پێك‌و پڕ مانايە ٥ (أرض سمينة) خاكێكى بە پيت‌و بەرەكەتە ٥ خاكێكى بێ بەردەڵان‌و پاكە، شێدارو گونجاوە بۆ كشت‌و كاڵ ٥ اَلْمَسْمَنَةُ: هەر شتێك چاوەڕوانى چەورى لێ بكرێ دەگوترێ: (طعامٌ مَسْمنة للجسم) خۆراكێكە گومانى چەورى لێ دەكرێ‌و وێدەچێ بە خواردنى قەڵەو ببێ ٥ اَلسَّمَنْدُ: ئەسپ ٥ اَلسَّمَنْدَلُ: گيانلەبەرێكى قەبارە بچوكە لەناو ئاوو شكانيدا دەژى ٥ باڵندەيەكە لە وڵاتى هيندوستان هەيە، دەڵێن: ئاگر نايسوتێنێ.

سَمَهَ سَمْهاً وسُموهاً: سەرسام بوو، حەپەران بوو ٥ دەگوترێ: (بقي القومُ سُمَّهاً) خەڵكەكە بە واق وڕماوى مانەوە.

سَمَهَ الفرسُ في شوطِهِ سُموهاً: ئەسپەكە غاريداو هەستى بە ماندو بوون نەكرد ٥ سَمَّهَ اللهُ عقلَهُ: خودا عەقڵى فلانى برد ٥ سَمَّهَ الرجلُ إبلَهُ: پياوەكە حوشترەكانى ئيهمال كردن ٥ اَلسُّمَّهُ: بەتاڵ‌و پوچ ٥ درۆ ٥ هەوڵدانى بێ مەبەست ٥ دەگوترێ: (ذهب فلان في السُّمَّهِ) فلانكەس ملى لە شتى بێ هودە ناو بێ مەبەست دێ‌و دەچێ ٥ با، هەوا ٥ اَلسُّمَّهى: ئەو ديمەنەيە كە ئادەميزاد لەكاتى روانينيدا بۆ قورسى خۆر دەمەو نيوەڕۆ دێتە بەرچاوى ٥ خۆ بادان‌و لارو لەنجە كردن لە روى فيزەوە ٥ اَلسُّمَّهَةُ: پرژو پاڵى دار خورما دەتەنرێ‌و لێك دەدرێ وەكوو شێوەى سفرەى نان لەسەر خواردن ٥ اَلسُّمَّيْهى: بەمانا (اَلسُّمَّهى) دێ ٥ دەگوترێ: (مشي السُّمَّيْهى) رۆيشتنى بە فيزو لوت بەرزييەوە ٥

سَمْهَجَ في السيرِ وغيرِهِ: پەلەى كرد لە رۆيشتندا ٥ سَمْهَجَ الشَّيْءَ: شتەكەى رەوانە كرد ٥ سَمْهَجَ كلامَهُ: درۆى لە قسەكانيدا كرد ٥ سَمْهَجَ الحَبْلَ: حەبلەكەى توند بادا ٥ سَمْهَجَ اليمينَ: سوێندەكەى جەخت كردەوە ٥ اَلسُّمَاهِجُ من اللبنِ: شيرو ماستێك شيرين نەبێ‌و تامى نەگۆڕابێ ٥ اَلسِّمْهاج: درۆ ٥ اَلسُّمْهُجُ: شيرى شيرين‌و چەور ٥ ئاسان ٥ دەگوترێ: (ماء سَمْهَجٌ) ئاوێكى گواراو خۆشڕەوە ٥ (أرض سَمْهجٌ) زەوييەكى تەخت‌و نەرمەڵانە ٥ (درْعٌ سَمْهَجٌ) زرێيەكە خۆش لەبەر دەكرێ بە جەستە خۆشە ٥ اَلسُّمْهُجَةُ: سوێندى جەخت لەسەر كراوە ٥

سَمْهَرَ الزَّرْعُ: كشت‌و كاڵەكە بە پيت نەبوو، زيادى نەكرد ٥ إسْمَهَرَّ الشَّيْءُ والأمرُ: شتەكە رەق‌و پتەو بوو ٥ كارەكە سەخت بوو، توند بوو ٥ مام ناوەندى بوو ٥ اسْمَهَرَّ في القتالِ: لە شەڕدا جەربەزەو ورە بەرز بوو ٥ اسْمَهَرَّ الظلامُ: تاريكى كەوتە سەر تاريكى ٥ اَلسَّمْهَرِيُّ: رمبێك ئاسنەكەى زۆر پتەو بێ ٥ دەڵێن: ئەم جۆرە رمبە دەدرێنە پاڵ پياوێك ناوى (سَمْهَر) بووە ئەو دروستى كردون ٥ خێزانەكەشى ناوى (رُدَينة) بوو رمبى رودەينى نيسبەتيان بۆ ئەو دەدرێ ٥ هەروا وشەى (السَّمهريّ) ناوە بۆ زێى كشت‌و پتەو.

سَمَا سمواً وسماءً: بەرز بووە، سەركەوت، درێژ بوو ٥ دەگوترێ: (سَمَتْ هِمَّتُهُ إلى معالي الأمور)

هەمیشە ئەو چاوی لە کاری مەردانەو شکۆدارییە ٥ هەوڵی عیزەتو شەرەف مەندی دەدا ٥ (سما في الحسب والنسب) لە بنەماڵەو وەجاخ زادەییدا زۆر بەرزو شکۆدارە.

سَمَا بصره الى الشيء: چاوی لە شتەکە بڕیو تەماحی لێکرد.

سَمَا الهلالُ: مانگی نوێ بەرز بووە ٥ بەرزی دەرکەوت.

سما الشوقُ لفلان: عیشقو سۆز بۆ فلانکەس هاتەوە.

سما القومُ وتحوهم على المأة وتحوها: قەومەکە ژمارەیان لە سەد تێپەڕی ٥ **سما له شخص**: لە دورەوە کابرایەك خۆی بۆ دیاری کردو چاوی لێ بوو ٥ **سمابه**: بەرزی کردەوە ٥ **سمالهم**: راپەڕی بۆئەوەی شەڕیان لەدژ بکا.

سما الفحلُ سماوةً: ئەسپەکە خۆی هاویشتە سەر شوێنی ئاو خواردنەوەکەو ئاوی بنکی دوێلاوەکەی خواردەوە.

سما فلاناً محمداً: ناوی فلانکەسی نا (موحەممەد) ٥ وشەی موحەممەدی کردە ناوی کەسایەتی بۆ فلان.

سما الصائدُ الوحش: راوکەرەکە تارمایی دەعباکەی بەدی کردو هەوڵیدا فرسەتی لێ بێنێ ٥ **أسْمَى الشَّيءَ**: شتەکەی بەرز کردەوە.

أسْمَى فلاناً من بلد الى بلد: فلانکەسی دەست نیشان کرد لەم شارە ناردی بۆ شارێکی تر ٥ **أسْمَى الشَّيءَ كذا بكذا**: شتەکەی کرد بە ناو بۆ ئەوە ٥ **ساماه**: کێ برکێی لەگەڵدا کرد ٥ **سَمَّاهُ كذا**: ناوی نا فلان ٥ **إسْتَمى فلان**: فلانکەس چووە دەرەوە بۆ راوکردن ٥ گۆڕەوی هەڵکێشانو لەکاتی گەرمادا خەریکی راوە ئاسك بوو ٥ **إسْتَمَى الصائدُ الوَحْشَ**: راوکەرەکە دەعباکەی دیاری کردو هەوڵی نێچیر کردنی دا ٥ **استمى فلاناً**: داوای ناوی فلانکەسی کرد ٥ **استمى فلاناً**: داوای گۆڕەوی راوکردنی لە فلانکەس کرد بۆ کاتێکی دیاری کراو بیداتێو بچێ راوی پێ بکا ٥ وای لێکرد بچێ ئاسك راو بکا بە گۆڕەوی تایبەتی راوکردن ٥ بە ئەنقەست چوو بۆ دیدەنی ٥ خێرو چاکەی لێ چاوەڕوان کرد ٥ **الإسم**: ناوی شت: ئەو وشەیەی دەبێتە نیشانەی شتو پێناسەی ٥ بەلای نەحوییەکانەوە بریتییە لە وشەیەك دەلالەت دەکا لە مانایەك لە خودی خۆیداو مانای زەمەن تێیدا بەرچاو نەگیراوە ٥ **الاسم الأعظم**: ناوێکە کۆکەرەوەی مانای هەموو صیفاتی خودایە ٥ **اسم الجلالة**: ناوی پەروەردگار ٥ **السّامي**: بەرزو شکۆدار ٥ دەگوترێ: (مقام سام) ٥ پلەو پایەی بەرزو شکۆدار ٥ **السُّما**: ناوو شۆرەت ٥ **السماء**: ئاسمان: ئەوەی دەق بەرامبەر زەوییە ٥ لە هەموو شتێکدا لای ژوروی ٥ هەرشتێك لەسەر تۆوە بێو سێبەرت لێبکا ٥ هەورو باران ٥ هەروا ناوە بۆ گژوگیا چونکە بەهۆی بارانی ئاسمانەوە دێتە بەرهەم ٥ **السَّمَاوَةُ**: هەلاشی خانوو ٥ لە هەموو شتێکدا شەخصی شتەکەیە یان روخسارەکەیەتی ٥ (سماوة الهلال) دیمەنی مانگ کە کەمێك لە ئاسۆ دەربکەوێ ٥ **السُّمُوُّ**: بەرزیو شکۆمەندی ٥ (صاحب السمو) نازناوی پاشاو میرو فەرمانڕەوایە ٥ **السَّمِيُّ**: بەخۆ نازو خۆ هەڵکێش ٥ وێنەو بەرامبەر ٥ **المِسْمَاةُ**: گۆڕەوی کە لە خوریو شتی وا دروست دەکرێ ٥ راوکەر لەبەری دەکا بۆئەوەی گەرما کاری تێ نەکا ٥ **المُسَمَّى**: ناونراو، دیاری کراو ٥ دەشگوترێ: (فلان من مسمي قومه) فلانکەس لە

پیاوە باشەکانی گەلەکەیەتی ٥ السُّنابُ: شەڕی قورس ٥ السِّنابُ: کەسێك پشتو سکی درێژ بێ ٥ السِّنابَةُ: بەمانا (السِّنابُ) دێ ٥ السَّنْبُ: زەمانەو ڕۆژگار ٥ السِّنْبُ من الخيل: ئەسپی زۆر خۆشڕۆو ڕەسەن ٥ السِّنْبَةُ: بەشێك لە ڕۆژگار ٥ السُّنوبُ: درۆزنو غەیبەت کەر ٥ ڕق هەڵساو، ڕق ئەستور ٥ السُّنْبُقُ: بەلەمی پچوك ٥ السُّنْبُكُ: قەراخی سمی وڵاخ ٥ لە هەموو شتێکدا سەرەتاکەی ٥ دەگوترێ: (أصابنا سُنْبُك السماء) سەرەتای بارانمان لێ باری ٥ یان دەگوترێ: (كان ذلك على سنبك فلان) ئەو شتە لە سەرەتای فەرمان ڕەوایی فلاندا بوو ٥ هەروا ناوە بۆ قەراخی ئەو شوێنەی شمشێر کە زەرکەفت کراوە ٥ لای ژووروی کلاو خودەی ئاسن ٥ زەوی پتەو بێ خێرو بێر ٥ خەراجو باج ٥ السُّنبوك: بەمانا (السُّنبوقُ) دێ ٥ سَنْبَلَ الزرعُ: کشتو کاڵەکە گوڵی کرد ٥ سَنْبَلَ ثوبَهُ: کراسەکەی بەردایەوەو لکێکی بە دووی خۆیدا ڕاکێشا ٥ السُّنْبُلُ: گوڵی رووەك ٥ ئەو بەشەی تۆوەکەی تێدایە ٥ ڕوەکی ناردین کە ڕوەکێکە لە ڕەگەکانی هەندێ جۆر عەتر دەردەهێندرێ ٥ عەتری ئەم ڕوەکە زۆر بەناوبانگە ٥ السُّنْبُلَةُ: بەمانا (السُّنْبُلُ) دێ ٥ هەروا ناوە بۆ بورجێك لە دوانزە بورجەکانی ئاسمان ٥ السُّنبول: بەمانا (السُّنْبُلُ) دێ ٥ تاکەکەی (سنبولة) ٥ أسْنَتَ القومُ: خەڵکەکە توشی ساڵێکی بێ بارانیو قاتو قڕی بوو ٥ سَنَّت القِدرَ ونحوها: کەمونی کردە ناو مەنجەڵەکەوە ٥ تَسَنَّتَ كريمةَ آل فلان: لە ساڵێکی گرانیو بێ بارانیدا کچە خانمی فلان بنەماڵەی مارە کرد ٥ یان پیاوێکی خوێڕی دەوڵەمەند کچێکی خانمو خاتونی هەژاری مارە کرد لە ساڵی بێ بارانیو قاتو قڕیدا ٥ السَّنُوتُ: کەمون ؛ ڕوەکێکی کشتو کاڵی ساڵانیە دەنكو تۆوەکەی لە تەوابیلاتەو زۆر جۆری هەیە بڕوانە مادەی (کمون) ٥ سَنَجَهَ سَنْجاً: بە ڕەنگی جیا لە ڕەنگی خۆی بۆیەی کرد ٥ سَنَّجَ الثَّوبَ: قوماشەکەی خێت خێت کرد ٥ السِّنَاج: شوێنەواری دوکەڵی چراو فتیلەیە بە دیوارو شتی وەهاوە ٥ لە پەنددا هاتووە (لابدّ للسّراج من السّناج) چراو فتیلە بێ دوکەڵ نابێ، چرات داگیرساند دیوارت ڕەش دەبێ ٥ لە بواری کیمیادا بریتییە لە وردە کاربۆن کە لەئاکامی هەبوونی کەمو کوڕی لە سوتانی سوتەمەنییەکە پەیدا دەبێ ٥ السِّنْجَةُ: پارسەنگ وەکوو کیلۆو حوقەو ڕیطڵو شتی وا ٥ السُّنْجَةُ من الألوان: ڕەنگی بەڵەكو خاڵخاڵ ٥ السُّنْجَابُ: سموره: گیانلەبەرێکە لە جرج گەورەترە کلکی درێژە توکی پڕە چوستو چالاکە، ڕەنگی زەردی خاکییە ٥ السَّنجقُ: هەرێمێك قەڵەم ڕەوی پارێزگار یان قائمقام بێ، بۆیە جار جار ئەم وشەیە پاڵ شاری کۆیە دەدرێو دەگوترێ کۆی سنجەق.

سَنَحَ سنوحا: هاتە دڵیەوە، بە دڵیدا هات، وای بۆ دەرکەوت ٥ دەگوترێ: (سَنَحَ لي رأي في كذا) لە فلان شتدا بۆچوونێکم بۆ پەیدا بوو.

سَنَحَ الطائرُ أو الظَّبيُ وغيرهما: باڵندەکە یان ئاسکەکە لەلای چەپتەوە بکەوێتە لای ڕاستت ٥ عەرەب بە بینینی دیاردەی ئاوا گەشبین بوون.

سَنَحَ الشيءُ: شتەکە ئاسانو بەیدەست بوو.

سَنَحَ الخاطرُ بكذا: دڵی سەخی بوو، لێبوردەیی نواند.

سَنَحَ فلان بكذا: **فلانكەس بە شێوە تیلنیشانو تەعریض ئاماژەی بۆ شتەکە کردو راستەوخۆ دانی پێدا نەنا.**

سَنَحَ بە أو علیە: **خستیە حاڵەتی لەرودامانەوە، یان شەرو نەگبەتی توش کرد.**

سَنَحَ الشيءَ سَنحاً: **بە دەست پێشوازی لێکرد.**

سَنَحَ فلاناً عن کذا: **فلانکەسی لەو کارە لادا ◊ گێرایەوە ◊ سانَحَ سِناحاً ومُسانَحةً: بەمانا (سَنَحَ) دێ ◊ تَسَنَّحَ من الریح: خۆی لە بایەکە شاردەوە ◊ خۆی لە بایەکە پەنادا ◊ تَسَنَّحَ فلاناً عن کذا: فلانکەسی هەڵپشکنی لە بارەی ئەو شتەوە ◊ إستَسْنَحَهُ: بەمانا (تَسَنَّحَهُ) دێ ◊ السُّنیحُ: خێرو بەرەکەت ◊ ناوەڕاستی ڕێگە ◊ السَّنیحُ: گەوهەرو مرواری ◊ خشڵ.**

سَنَخَ سُنوخاً: **جێگیر بوو، بەرز بووە.**

سَنِخَ الدهن أو الطعام: **رۆنەکە یان خۆراکەکە بۆگەنی کرد.**

سَنِخَ أسنانُهُ: **ددانی خورانو هەڵوەرین هەتا بنکی ددانەکان دەرکەوت ◊ (هو سَنِخٌ وهي سَنِخَةٌ).**

سَنِخَ من الطعام: **خواردەمەنییەکەی زۆر کرد.**

السِّناخةُ: بای بۆگەن ◊ السِّنْخُ: بنەماو ئەصڵی شت جا هەر شتێك بێ ◊ شوێنی رواوو دامەزرانی ددان لەناو شەویلەو پوکدا ◊ ئەو ئاسنە پچکۆلەی بە سەری تیرەکەدا دەکرێ ◊ گرو گڤی تاو نەخۆشی ◊ السَّنِخُ: دەگوترێ: (بلد سَنِخٌ) ولاتێکی لەرزو تا دارە ◊ شوێنێکە لەرزو تای زۆرە. ◊ سَنَدَ الیە سنوداً: **پاڵی پێوەدا، پشتی پێ بەست، خۆی بەسەردا دا.**

سَنَّدَ ذَنَب الناقة: **کلکی حوشترەکە لەملاو لەولای خۆیدا راستو چەپی کرد.**

سَنَدَ في الجبل: **بە کێوەکەدا سەرکەوت.**

سَنَّدَ للخمسین ونحوها: **لە پەنجا تێپەڕی.**

سَنَدَ الشيءَ سنداً: **کۆڵەکەی بۆ شتەکە دانا، کۆڵەکەی ژێر شتەکەدا ◊ أسْنَدَ الیە: بەمانا (سَنَدَ) دێ ◊ أسْنَدَ في العدو: لە راکردنو بازداندا تینی تێ کردو گوڕی دایە خۆی ◊ أسْنَدَ الشيءَ: بەمانا (سَنَدَهُ) دێ ◊ أسْنَدَ الحدیث الی قائلە: قسەکەی بەرز کردەوە بۆ سەر بێژەرەکەی ◊ أسْنَدَ الیە أمْرَهُ: کارو باری خۆی خستە ئەستۆی ئەوو کردی بە بریکاری خۆی ◊ سَنَّدَ: سەنەدی لەبەرکرد ◊ سَنَّدَ الشيءَ: بەمانا (سَنَدَهُ) دێ.**

ستند الیە: بەمانا (سَنَدَ) دێ ◊ تساندَ الیە: بەمانا (استند الیە) دێ ◊ تَسَانَدَ القوم أو الجیشُ: خەڵکەکە یان سوپاکە وەجبە وەجبە هاتنە دەرو هەر وەجبەو ئاڵای خۆی بەرز کردەوە ◊ الاسنادُ: بەلای زانایانی زمانی عەرەبییەوە بریتییە لە لێکدانی دوو وشە بە شێوەیەك کە مانای تەواو بگەیەنێ ◊ السِّنادُ: لە رووی قافیەو سەرواوە جوداوازی نێوان حەرەکەو پیتی مەدی پێش رەوییە، ئەم جودا وازییە بە عەیبێکی گەورەی شیعر دادەنرێ ◊ السَّنَدُ: جۆرێکە لە قوماش یان جۆرە بوردەیەکی یەمەنییە ◊ السِّنْدُ: ولاتێکە کەوتۆتە بەشی باکوری خۆرئاوای هیندوستان ◊ حەوزی روباری (السِّند) کەوتۆتە ناوەڕاستی، ئێستا زوربەی ئەو ولاتە کەوتۆتە پاکستانی خۆرئاواوە ◊ هەروا وشەی (السِّند) ناوە بۆ پێرێك ئادەمیزاد کە لەو ولاتەدا نیشتەجێن ◊ السَّنَدُ: جۆرێکە لە قوماش یان جۆرێکە لە بوردەی یەمەنی ◊ کێوی بەرامبەرو بەرز ◊ هەر شتێك پشتی پێ ببەسترێ یان بکرێتە

بەڵگە، بۆیە بە چەکی قەرز دەگوترێ: (سَنَدٌ) ◊ لە بواری ئابوریدا بریتییە لە وەرەقەیەکی رەسمی قەرزێکی دیاری کراوی تێدا تۆمار کراوە ◊ السَّند الإذني: نوسراوێکە پابەند بۆنێکی تێدا تۆمار کراوە کە ئەندازەیەك پارە بدا بە کەسێکی دیاریکراو یان بە هەڵگری ئەو نوسراوە لە کاتێکی دیاریکراودا ◊ لە عیلمی حەدیثدا بریتییە لە زنجیرەی پیاوی حەدیث گێرەوە ◊ السَّندان: دەزگای ئاسنگەر ئەو ئاسنە پتەوەی دانراوەو ئاسنگەر بە چەکوچەکەی ئاسنی تر دەکوتێ لەسەری ◊ دەگوترێ: (هو بين المطرقة والسندان) فلان شت لە نێوان چەکوچ و سنداندایە ◊ السِّنْدانُ: پیاوی بەهێزو گەورە، گورگی گەورەو بەهێز ◊ السِّنديانُ: درەختێکە لە درەختی (الأحراج) دار بەرو ◊ السَّنيدُ: زۆڵ و باوك ئادیار ◊ (هي سنيدة) ◊ اَلْمُسْنَدُ من الحديث: ئەو حەدیثەیە زنجیرەکەی بگاتەوە سەر پێغەمبەر (د.خ) ◊ ئادەمیزادی حەرام زادە ◊ جۆرە نووسینێکی حیمیەرییەکانە کە لە کۆندا لە یەمەن بەکاریان هێناوەو لەگەڵ شێوە نووسینی ئێمە جوداوازە ◊ هەروا بە شیعرێك دەگوترێ: (سِنَاد)ی تێدا بێ ◊ اَلْمُسْنَدُ: هەر شتێك پاڵی پێوە بدرێ ◊ سَنْدَرَ في الأمر: پەلەی لە کارەکەدا کردو ملی لێنا ◊ السَّنْدَرُ: چاو نەترس و ئازاو بە جەرگ کە سڵ لە هیچ نەکاتەوە ◊ السَّنْدَرَةُ: پێوەرێکی گەورەیە وەکوو تەغارو عەربە ◊ درەختێکە سەرە تیرو شتی وای لێ دروست دەکرێ ◊ شوێنێکە لەسەر سەربانی خانوو کاڵای ناو ماڵی تێدا هەڵدەگیرێ بە تایبەتی ئەو ئامێرو شتانەی کە رۆژانە پێویست نین و ناو بەناو پێویستمان پێ دەبێ ◊ السَّنْدَرِيُّ: کەسێك بۆ کاروباری خۆی بە پەلە بێ و گرنگی تەواو بە کاری خۆی بدا ◊ ئازاو بە جەرگ ◊ توند رەوو بەهێز ◊ درێژ ◊ چاو گەورە ◊ باش و رەسەن ◊ السَّنْدَرُوسُ: کەتیرەو صمغێکە لە درەخت دەردەهێندرێ و دەرمانی بڕین و شتی وای پێ دەکرێ ◊ السُّندُسُ: جۆرێکە لە ئاوریشمی تەنك ◊ سَنْدَل: گۆرەوی هەڵکێشان بۆ راوکردنی حەیوانی کێووی و درندە ◊ السُّندالُ: بەمانا (السُّندان) دێ.

السُّنْدُلُ: گۆرەوی ◊ سَنَوَ سَنْراً: تەنگە تیزە بوو، رەوشتی ناشیرین بوو ◊ السِّنَّوْرُ: پشیلە؛ خۆشترین خواردن لای ئەم گیانلەبەرە مشکە ◊ پشیلەی کێوی و پشیلەی ماڵی هەیە ◊ گردە مل ◊ بنکی کلك ◊ السَّنَوَّرُ: کۆمەڵێ چەك و تەقەمەنی ◊ پۆشاکێکە لە چەرم دروست دەکرێ وەکوو زرێ لە شەڕدا لەبەر دەکرێ ◊ سَنْسَنَتِ الريحُ: با هەڵیکرد زۆر ساردە ◊ السِّنْسِنُ: تینوایەتی ◊ قەراخی فەقەرەی پشت ◊ لایەکی پەراسو ئەو لایەی بە سنگەوە نووساوە ◊ دەگوترێ: (جاءت الريحُ سناسِنَ) بایەکە لەسەر یەك شێوە هەڵبوو ◊ السِّنْسِنَةُ: قەراخی فەقەرەی پشت ◊ لایەکی پەراسوو ئەولایەی بە سنگەوە نووساوە.

سَنَطَ ساناطةً: کۆسە بوو ◊ ریشی مووی لێ نەهاتووە ◊ یان لا رومەتی مووی پێوە نیە.

سَنِطَ سنطاً: بەمانا (سَنُطَ) دێ ◊ اَلسُّنْطُ: درەختێکە لە پێری (القرنیە)یە گەڵاکەی دەباغی پێ دەکرێ ◊ لە شوێنی گەرمەلاندا دەروێ ◊ السِّنْطُ: جموژگەی دەست، مەچەکی دەست ◊ السُّنْطور: سەمتور؛ ئامێرێکی مۆسیقایە دەشوبهێتە قانون ژێیەکانی لە مس دروست کراوە.

اَلسِّنْطِيرُ: بەمانا (السُّنْطور) دێ.

سَنُغَ سناعةً وسُنوعاً: هەڵكشا، بەرز بۆوە ٥ جوان‌و شیرین بوو ٥ جومگەكانی نەرم‌و ئەندام شلك بوو ٥ **أسْنَغَ**: بەمانا (سَنُغَ) دێ ٥ **أسْنَغَ فلانٌ**: فلانكەس كوڕو كچی باڵا بەرزو روخسار جوانی بوون ٥ فلانكەس جومگەی ئازاریان هەبوو ٥ **أسْنَغَ مَهْرَ المرأة**: مارەیی ئافرەتەكەی زۆر كرد ٥ **الأسْنَغُ**: درێژو باڵا بەرز (امرأة سنعاء) ئافرەتی باڵا بەرز دەگوترێ: (هو أسنع منه أفضل وأطول) ٥ **السِّنْعُ**: مەچەك‌و جومگە ٥ **السَّنیع**: زۆر ٥ دەگوترێ: (مهر سنیع) مارەییەكی زۆرە ٥ **السَّنیعة**: مێینەی (السَّنیع) ٥ ئافرەتی نەرم‌و شل‌و دەست‌و مەچەك شلك‌و ئێسقان نەرم ٥ رێگای ناو كێو ٥ **السُّنْبُعَةُ**: (ابن عرس) چەقەڵ ٥ دەعبایەكە وەكوو مشك مێملی مریشك‌و جوجكە ٥ ئەو گۆشتە بچكۆلەیە لە ناوەڕاستی دیوی ناوەوەی لێوی سەرەوەیە.

سَنَفَ البعیرَ: حوشترەكە پێش كەوت.

سَنَفَ البعیرَ: بەرسك‌و پالووشتی وای بۆ حوشترەكە دروست كردو شەتەكیدا بۆئەوەی بارو كورتانی پێوە بوەستێ ٥ **أسْنَفَ البعیرَ**: بەمانا (سَنَفَ) دێ ٥ **أسْنَفَت البكرةُ**: حوشترەكە چەند مانگ بەسەر ئاوس بوونیدا تێپەڕی‌و گوانەكانی هاوسان ٥ **أسْنَفَ البرقُ والسحابُ**: بروسكەو هەورەكە لە نزیكەوە بینران ٥ **أسنفت الریحُ**: بایەكە بە تەوژم هەڵبوو تەپ‌و تۆزی بەرپا كرد ٥ **أسنفت الناقةُ**: حوشترەكە كزو لاواز بوو ٥ **أسنفت الأرض**: زەوییەكە بێ گیاو گژبوو پێداویستی ژیانی تێدا نەبوو ٥ **أسنف الأمرَ**: كارەكەی قایم كردو گرنگی پێدا ٥ **السِّنافُ**: حەبلێكە یان سیرمەیەكە بە دەوری جەستەی حوشتردا دەهێندرێ كورتان‌و باری سەر پشتی پێ قایم دەكرێ ٥ **السِّنْف**: بەچنەو زەمبیلەی میوە بە هەموو قەبارەیەكەوە؛ خڕبێ لە درێژەوە بێ، هەر شتێك میوەی تێ بكرێ پێی دەگوترێ: (السِّنف). هەروا ناوە بۆ لق‌و پۆپ‌و پرژی بێ گەڵا ٥ گەنم‌و جۆی كورتە باڵا ٥ كۆمەڵەو پێڕ ٥ **السُّنیفُ**: قەراخی بەرەو مافور ٥ **المُسْنِفُ**: پێشكەوتوو لە رۆیشتندا ٥ قەد باریك‌و كزو لاواز.

سَنِقَ من الطعام أو الشراب: لە خواردنەكە تێری خواردو ئینتەلای كرد.

سَنِقَ فلانٌ: فلانكەس ناز پەروەردەو ژیان نەرم‌و نۆڵ بوو ٥ **اسنقه الطعام أو الشرابُ**: خواردن‌و خواردنەوە تەمباتی تێكداو تووشی ئینتەلا بوو ٥ **أسْنَقَهُ النعیمُ فلاناً**: نازو نیعمەتی زۆر فلانكەسی تووشی تەرەف‌و گومڕایی كردو لە رێگەی راست لایدا ٥ **السُّنَیْقُ**: خانووی گەچكاری كراو ٥ ئەستێرەیەكی سپییە ٥ **السِّنِكسارُ**: كتێبێكە ژینامەی پیاو چاكانی مەسیحی‌و رەبەن‌و دێر نشینی تێدا تۆمار كراوە لە كەنیشتەكاندا بەسەر كۆڕو كۆمەڵانی خۆیاندا دەخوێندرێتەوە.

سَنِمَ البعیرُ سَنَماً: حوشترەكە دۆگی گەورە بوو.

سَنِمَ الشَّیءُ: شتەكە لە زەوی بەرز بۆوە ٥ (هو سَنِمٌ وهي سَنِمَةٌ) ٥ **أسْنَمَ**: بەمانا (سَنِمَ) دێ ٥ **أسْنَمَتِ النَّارُ**: ئاگرەكە بڵێسەی گەورە بوو.

أسْنَمَ الطعامُ البعیرَ: خۆراكەكە دۆگی حوشترەكەی گەورە كرد ٥ **سَنَّمَ الكلأُ البعیرَ**: لەوەڕو ئالفەكە دوگی حوشترەكەی گەورە كرد ٥ **سَنَّمَ فلان الشَّیْءَ**: فلانكەس شتەكەی لە روی زەوی بەرز كردەوە ٥ وەكوو دوگی حوشتر لای سەروی تەسك‌و لای خواروی پان ٥ دەگوترێ:

(سَنُمَ القَبر) گڵی گۆڕەکەی بەرز کردەوە سەرانسەرەکەی تەسك کردەوەو تەختی نەکرد ٥ **سَنَّمَ الوِعاءَ**: تەنەکەو بەرمیلەکەی پڕکردوو هەڵیدایەوە تا وای لێهات وەکوو دوگی حوشتر بەرز بۆوە ٥ **استَنَمَ البعيرَ**: سواری دوگی حوشترەکە بوو ٥ **اسْتَنَمَ الشَّيْءَ**: سواری شتەکە بوو، چووە تۆپەڵاکی ٥ **تَسَنَّمَهُ**: بەمانا (إسْتَنَمَهُ) دێ ٥ **تَسَنَّمَ عليه من فوق الغرف**: لە ژوور ژورەکانەوە هاتە خوار ٥ **تَسَنَّمَ السَّحابُ الأرضَ**: هەورەکە زەوی ئاودا ٥ **تَسَنَّمَ فلاناً**: لەنکاو فلاَنکەسی گرت ٥ **تَسَنَّمَ الشَّيْبُ فلاناً**: دیاردەی پیری لە فلاَنکەسدا زۆر بوو ٥ **التَّسْنِيمُ**: جۆگەیەکە لە بەهەشتدا ٥ **السَّنَامُ**: قەبارەیەك بەزوو پیوە بە شێوەی خوارەوە بوو لەسەر پشتی حوشتر کۆ بۆتەوە ٥ هەروا لە هەموو شتێکدا لای سەرویەتی ٥ لە زەویدا بە ناوەڕاستی دەگوترێ ٥ لە گەلو نەتەوەدا بە پیاوی وەجاخ زادەو شەریف دەگوترێ ٥ دەڵێن: (سَنام الرَّجُل) بەرزیو شەوکەتی پیاو ٥ **اَلسِّنِمَا**: سینەما ٥ وێنەو جەو جوڵکەر لەسەر شاشە بە بەرچاوی بینەراندا ٥ ئەو خانووەی وێنەکانی تێدا رادەنوێنرێن ٥ **السِّنِمَا توغراف**: ئامێرێکە وێنە جەو جوڵکەرەکان لەسەر شاشە پێچەوانە دەکاتەوە ٥ **السُّنَمَة من النباتِ**: ئەوەی دەکەوێتە لای سەروی رووەکەکە وەکوو گوڵە گەنمو گوڵە جۆو شتی وا ٥ چەرۆو گوڵی رووەك ٥ تۆپەڵاکی درەخت، سەرە تەرزەو کۆتایی لقو پۆپ ٥ هەر درەختێك بەردار نەبێو نەملاو ئەولای وشك بێ ٥ **السَّنِيمُ**: دەگوترێ: (رجل سنيم) پیاوێکی رێزدارو شکۆمەندە ٥ **اَلْمُسَنَّمُ**: دەگوترێ: (مجدٌ مُسَنَّمٌ) رێزو شکۆمەندییەکی گەورەیە ٥ شتێك لەسەر شێوەی دوگی حوشتر بێ ٥ **السِّنِمارُ**: مانگ ٥ پیاوێك شەو نەخەوێ ٥ دزو جەردە ٥ **سِنِمَّارُ**: ناوی وەستایەکی رۆمییە باڵە خانەیەکی بۆ نوعمانی لەخمی دروست کرد، ئەو وەستایە باڵە خانەکەی جوان دروست کرد کە تەواوی دەکا لە جیاتی ئەوەی نوعمان پاداشی بداتەوە، فەرمانی دا لەسەر باڵە خانەکەوە بیخەنە خوارو لەناوی بەرن بۆئەوەی باڵە خانەی لەو جۆرە بۆ کەسی تر دروست نەکا ٥ بۆیە دەرحەقی گوتراوە (جزاء السِّنِمار) ئێستا ئەم پەندە بە کەسێك دەگوترێ: کە چاکە بکاو بە خراپە پاداشی بدرێتەوە.

سَنَّ السكينَ ونحوه سَنّاً: کێردەکەی تیژ کرد.

سَنَّ الحَجَرَ ونحوه: بەردەکەی سووە، لوسو پوسی کرد ٥ دەگوترێ: (هذا مما يَسُنُّكَ على الطعام) ئەمە هەڵت دەنێ بۆ خواردنی خواردەمەنییەکە.

سَنَّ الأميرُ رعيته: فەرمانڕەوا بە رێكو پێکی کارو باری گەلەکەی بەڕێوە برد.

سَنَّ الأسنانَ: ددانی هاژنینەوە، سیواکی کردن، دەرمانی کرد.

سَنَّ فلاناً: گازی لە فلاَنکەس گرت، بە فلاَنکەس رۆگەزی ٥ ددانی فلاَنی شکاندن ٥ بە ددان برینداری کرد.

سَنَّ الرُمْحَ: ددانی بۆ رمبەکە دروست کردنو لێی بەستن.

سَنَّ الشَّيْءَ: وێنەی شتەکەی کرد ٥ لوسو پوسی کرد.

سَنَّ الطينَ: گلەکەی سور کردەوەو کردی بە سواڵەت.

سَنَّ العُقدةَ: گرییەکەی کردەوە.

سَنَّ الطريقَ: ڕێگاکەی تەختو خۆش کرد.

سَنَّ الأمرَ: کارەکەی ئاشکرا کرد.

سَــنَّ الله سُـنَةً: پـەروەردگار ڕێـگای ڕاسـتی ڕون کردۆتەوە.

سَنَّ المشَرِعُ القـانونَ: یاسـا دانەرەکـە یاسـای دانـا ٥ هـەروا هـەر کارێـکی داهێنـدراوو تـازە قـەڵا بکـەیو دوایـی کەسـانی دیکـە پـەیڕەوی بکـەن ئەوە بە وشەی (سُنَّة) تەعبیری لێ دەدرێ.

سَنَّ الماءَ أو التراب على وجه الأرض: بـە هێواشـی ئـاو یـان گڵـی ڕۆکـردە سـەر زەوی ٥ دەگـوترێ: (سَــنَّت العـینُ الـدمعَ) چـاوەکە بـە هێواشـی فرمێسکی باراندن.

سُـــنَّ الوجـهُ: دەمو چـاوی بـە شـێوەی درێـژو مـەخروطـی دەرکـەوت ٥ دەڵێـی گۆشـتی لێ داتاشراوە.

سُنَّ الماءُ: ئاوەکە گۆڕا بۆگەن بـوو ٥ **سُنَّت الأرض**: زەوییەکـە گیـاو گـژی هـەمووی خـوراو هیـچی پێوە نەما ٥ **أسَنَّ**: ددانی ڕوان ٥ تەمەنی گـەورە بوو، تەمەنی درێژ بـوو ٥ **أسَنَّ الله سِنَّهُ**: خـودا ددانی ڕواندن ٥ **أسَنَّ الرُمْحَ**: ددانـی بـۆ ڕمبەکـە دروست کـردن ٥ **سَنَّنَ السكين ونحوه**: کێردەکـەی تیژ کرد ٥ **سَنَّنَ كلامَهُ**: قسەکانی پاڵفتە کردنو جوانی ڕازاندنەوە ٥ **سَنَّنَ الرُمْحَ**: ددانی لەسەری ڕمبەکە بەست ٥ **سَـنَّنَ الـرُمْحَ إليـه**: ڕمبەکـەی ئاراستە کـرد ٥ ڕمبـی تێـگرت ٥ **سَـنَّنَ الـشَيْءَ**: ددانی بۆ شتەکە دروست کـردن وەکوو مـشار ٥ **سَنَّنَ الرَّجلَ**: تەمەنی بۆ پیاوەکە مەزنـدە کـرد ٥ **إسْتَنَّ**: سیواکی کرد ٥ **إسـتَنَّت العـينُ**: چاوەکە فرمێـسکی هـەڵ ڕشـتن ٥ **إسـتَنَّ دم الطعنـة**: خوێنی برینەکە فیچقەی کرد ٥ **إسْـتَنَّ الفـرسُ**: ئەسپەکە لەسـەر ڕەوتـی خـۆی ڕۆیـشت بـەرەو پێش ٥ **اسْتَنَّ السرابُ**: تراویلکەکە لە پێش چاو کەوتـە شـەپۆلدانو ژاکـان وەکـوو ئـەوە جـاری ببێو بڕوا ٥ **اسْتَنَّ بسُنَّتِهِ**: بە ڕێبازی ئـەو کـاری کرد، پەیڕەوی بیرو بۆچوونی ئەوی کرد

تَــسَنَّنَ في عَــدْوهِ: بـەرەو پـێش ڕۆیـی ٥ **تَــسَنَّنَ**: پەیڕەوی حەدیثی پێغەمبـەری کـرد ٥ **اسْتَـسَنَّ**: تەمـەنی زۆر بـوو، بـە سـاڵا چـوو ٥ **اسْتَـسَنَّ الطريقةَ**: ڕێبازەکەی گرتـە بـەرو پێیـدا ڕۆیـی ٥ **السِّنانُ**: نوکی ڕمب ٥ هەر شتێـك کێـردو شـتی وای لەسەر ببەسـترێ ٥ **السِّنُّ**: ددان ٥ **السِّنُّ مـن الشيء**: هەر بەشێك لە شتو سەرەکەی تیژ بێ وەکوو ددانی شانەو مشارو داسو کلیلو قەڵەم ٥ تەمـەن ٥ دەگـوترێ: (صـدَّقني سِـنُ بكـره) تەمـەنی گـەنجی ئـەو بـڕوای بـە مـن هێنـا ٥ دەنکـی سـەرە سـیرو پیـاز ٥ هاوتەمـەن ٥ دەگوترێ: (فلان سِنّ فلان) فلان هاوتەمـەنی فلانکەسـە ٥ **الـسَّنَنُ**: ڕێبـازو شـێوەو شـێواز ٥ دەگـوترێ: (بنوا بیـوتهم علـى سَـنَن واحـد) خانوەکانیان لەسەر یـەك شـێوەو شێواز بنیات نـاون ٥ **الـسَّنَنُ مـن الطریـق**: شـێوەی ڕێـگاو ئاراسـتەی ڕێـگا ٥ دەگـوترێ: (تَـنَحَّ عـن سَـنَنِ الخيل) ٥ لـە ڕێـڕەوی ئەسپەکە لایـدا ٥ **الـسُّنَّةُ**: یـەکجار تیـژ کـردن ٥ ورج ٥ فەهـد ٥ **الـسُّنَّةُ**: ڕێبـاز ٥ ژینامـەی پـاكو خـاوێن یـان پـیسو بۆخـەڵ ٥ یاسـاو دابو نـەریتی پـەروەردگار، حوکمو بڕیـاری خـودا دەربـارەی مـەخلوقاتی ٥ سوننەتو ڕێبازی پێغەمبەر (فەرمودەو کردارو ڕازی بـوونی لەسـەر شـت) ٥ هـەر شتێـك پـاڵ پێغەمبـەر بـدرێ لـە گوفتـارو کـردارو بێدەنگ بـوون لـە شـت ٥ لـە فیقهـی ئیسلامیـشدا بـە کردەوەی چاك دەگوترێ لە بواری طاعەتدا بەو ئەرکانـە دەگـوترێ (سُنَّة): کە نە فـەرزن نـە

واجبن ٥ سروشتو رەوشت ٥ روخسار ٥ وێنە ٥ دەگوترێ: (هو أشبه شيئ به سُنَّةً) لەروی وێنەو روخسارەوە لە هەموو شتێك زیاتر لەو دەچێ ٥ **أهل السنة**: ئەو جەماعەتو لایەنەن کە پێیان وایە ئەبوبەکرو عومەر دوو خەلیفەو جێنشینی یەك لەدوای یەکی پێغەمبەر بوونو جێنشینییەکەیان شەرعی بووە ٥ شیعە دژی ئەم رایەن ٥ **ألسِّنَّةُ**: پاچی دوو سەر (پاچە ئینگلیزی) ٥ یان ئەو ئاسنەی زەوی پێ دەکێڵدرێتەوە وەکوو گاسنو پێمەڕە ٥ **السُّنِّيةُ**: نیسبەت بۆلای (سُنَّة) ٥ سونە مەزهەب ٥ دەگوترێ: (هو سني وهي سُنية).

السُّنُونُ: ئەو دەرمانو مەلحەمەی ددانی پێ پاك دەکرێتەوە ٥ **ألسَّنِينُ**: ئەوەی هەڵدەوەرێ لە برینی مشارو لێك خشاندنی بەرد لە شتی تر ٥ زەوییەك گیاو گژی خورابێو بوبێتە سوتە مەرو ٥ هاوشانو دەستە براو دەستە خوشك ٥ **السَّنينة**: مێینەی (السَّنِين) ٥ لمبی بەرزەوە بوو، کۆمەڵ بوو لەسەر زەوی ٥ دەگوترێ: (جاءت الريحُ سَنائِنَ) بایەکە لەسەر یەك شێوە هەڵیکرد ٥ **المُسَانُّ من الإبل**: حوشتری گەورە تاکەکەی (مُسِنٌ) ٥ **المِسَنُّ**: هەسان، کارتیخ ؛ هەر شتێك چەقۆی پێ تیژ بکرێ یان لەسەری تیژ بکرێ.

سَنِهَ الطعامُ أو الشرابُ سَنهاً: خواردنەکە گۆڕا، بۆگەنی کرد ٥ **سَنِهَتِ النَّخْلَةُ**: دار خورماکە ساڵی زۆری بەسەردا تێپەڕین ٥ **سانَهَتِ النَّخْلَةُ وغيرها مُسَانَهةً وسناهاً**: بەمانا (سَنِهت) دێ ٥ یان ساڵێك بەری گرتو ساڵێك بێ بەر بوو ٥ **سَانَهَ فلاناً**: بە ساڵ مامەڵەی لەگەڵ کرد، دەگوترێ: (استأجَرَهُ مُسَانَهَةً) بە ساڵ بە کرێی گرت ٥ **تَسَنَّهَ**: بەمانا (سَنِهَ) دێ ٥ **تَسَنَّهَ عند فلان**: ساڵێك یا زیاتر لای فلانکەس مایەوە ٥

السَّنَا هِيَّةُ في الاقتصاد: مەبلەغێك پارەیە بە شێوەی وەجبە وەجبەی یەك لەدوا یەك دەفع دەکرێ بە چەند مەرجێکی دیاری کراو بە زۆری ماوەی وەجبەکان ساڵانە دەبێ یان شێوەیەك کە لە سەری رێك دەکەون ٥ **ألسَّنَةُ**: ساڵ ؛ ئەندازەی برینی خۆر بۆ دوانزە بورجی ئاسمان، بەمە دەگوترێ: ساڵی خۆری (ألسنة الشمسية) یان تەواو کردنی دوانزە دەورەی مانگ بەمەش دەگوترێ: ساڵی مانگی (ألسنة القمرية) ٥ هەروا بەمانا گرانیو ساڵی بێ بارانی دێ ٥ زەوی سوتە مەرۆ ٥ (ك: سِنون سَنوان) ٥ **سِنوا الحصب**: لە بواری پزیشکیدا بە ساڵانی نێوان باڵغ بوونو مەئیوس بوون دەگوترێ ٥ **السَّنهاءُ**: دەگوترێ: (نخلة سنهاء) دار خورمایەکە ساڵێ بەر دەگرێو ساڵێك ناگرێ ٥ (أرض سنهاء) زەوییەکی بێ بەرو بومەو ساڵی بێ بارانیو قاتو قڕی بەسەرا هاتووە.

سَنا البرقُ وغيرُهُ سَناءً: هەورە بروسکە لێیداو دونیای روناك کردەوە ٥ روناکایی داو ورشەی بەرز بۆوە.

سَنِت النار: ئاگرەکە بڵێسەی بەرز بووە.

سَنا الى معالي الأمور: خۆی بۆ کاری بەرزو شکۆ مەندانە ئامادە کرد.

سَنا فلان سَنْواً وسُنُوَّةً: ئاودێری کرد، ئاویدا.

سَنا على الدّابّة: لەسەر وڵاخەکە ئاوی دابەش کرد.

سَنا القومُ لأنفسهم: ئاویان بۆ خۆیان دەرهێنا، ئاویان دا بەیەکتر.

سَنَت السَّانيةُ الأرض: بە ئاعورو ئاو هەڵکێش زەوییەکەی ئاودا.

سَنا الدَّلْوَ ونحوها: دۆڵچەکەی لە بیرکە دەرهێنا.

سنا الباب: دەرگاکەی کردەوە.

سنا الشَّئ: شتەکەی ئاسان کرد.

سَنِيَ سَنْياً وسُنِيّاً: بەمانا (سَنَا) دێ.

سَنِيَ سناً وسَناءً: بەرز بۆوە ٥ بوو بە خاوەن ڕێزو شکۆمەندی ٥ (فهو سَنِي وهي سَنِيَّةٌ).

سَنِيَ الدَّابةَ: لەسەر پشتی وڵاخەکە ئاو درا بە خەڵك ٥ **أسْنَى البرقُ ونحوه**: روناکی بروسکەکە روناکایی بڵاو کردەوە، پرتەوی بروسکەکە چووە ناو ماڵیەوە ٥ **أسنى القومُ**: خەڵکەکە ساڵێك یان زیاتر لە شوێنێك مانەوە ٥ ساڵیان بەسەردا تێپەڕی.

أسنى الشَّئَ: شتەکەی وا لێکرد ڕێزو نرخی هەبێ، روناکایی بدا ٥ **أسنَى النارَ ونحوها**: بڵێسەی ئاگرەکەی بەرز کردەوە روناکایی دا ٥ **أسنى له الجائزةَ**: پاداشەکەی بۆ بەرز کردەوە.

أسنى جواره: هاوسێیەتی بە ڕێكو پێکی پەیڕەو کرد ٥ **سانى البابَ وغيره مساناةً وسِناءً**: دەرگاکەی کردەوە ٥ **سانى فلاناً**: بە نەرمی لەگەڵ فلاندا جوڵایەوە هەڵسو کەوتی جوانی لەگەڵدا کرد ٥ (سانَهَهُ) بەمانا (ساناه) دێ ٥ **إستنى**: داوای ئاوی کرد، ئاوی دابەش کرد ٥ **إستنى النار ونحوها**: سەیری بڵێسەو شۆقی ئاگرەکەی کرد ٥ **تَسَنَّى الشَّئُ**: شتەکە گۆڕاو بۆگەنی کرد ٥ **تَسَنَّت العُقدَةُ**: گرێیەکە کرایەوە ٥ شل بۆوە ٥ **تَسَنَّى عند فلان**: لەلای فلانکەس ساڵێك یان زیاتر مایەوە.

تَسَنَّى الشَّئَ: چووە سەری و بەرز بووە ٥ **تَسَنَّى فلاناً**: فلانکەسی رازی کردو نەرمو نیان بوو لەگەڵیدا ٥ **السَّانيه**: ئامێری ئاو هەڵێنجان وەکوو ناعور وایە دۆڵچەکانی لە پێستی گا دروست دەکرێ، لەناو بیرەکەوە بە وڵاخ ڕادەکێشرێ کە هاتە دەرو ئاوەکە رۆکرا ئەمجار وڵاخەکان پاشەو پاش دەکشێنەوە دۆڵچەکان دەکەونەوە ناو بیرەکەوە ٥ هەروا ناوە بۆ حوشتر کە ئاو لەسەر پشتی دابەش دەکرێ، وشتر دەرواو ئاوی لێ دابەش دەکرێ و راوەستان نیە بۆیە لە پەندا هاتووە دەڵێ (سير السَّواني سفر لا ينقطع) رۆیشتنی حوشتری ئاو لەسەر پشت سەفەرێکە برانەوەی نیە ٥ **السَّنَا**: تریفەی مانگە شەو ٥ روناکایی زۆر ورشە دار ٥ هەروا ناوە بۆ روناکی هەورە بروسکە ٥ هەروا ناوە بۆ رووەکی سینامەکی ٥ ئەو روناکییەی وێنەگر بە کامێراکەی بەکاری دەهێنێ بۆ وێنە گرتن ٥ **السَّنَاءُ**: بەرزی و شکۆمەندی ٥ **السَّنْواء**: قات و قڕی، دەگوترێ: (سنة سَنواء) ساڵی ناخۆش و گرانی (أرض سنواء) زەوی بێ رووەك و بێ بەروبووم ٥ **الْمُسَنَّاةُ**: بەر بەستێکە بنیات دەنرێ بۆ گلدانەوەی ئاوی لافاو وشکە شیوو، قفڵی تێدا بەکاردەهێنرێ بۆئەوەی بە گوێرەی پێویست ئاوی لێ خەرج بکرێ ٥ **الْمَسْنَوِيَّةُ من الآبار**: بیری زۆر قوڵ ؛ کە بەهۆی حوشترو وڵاغو ناعورەوە نەبێ ئاوی لێ دەرنەهێنرێ ٥ **السِّنْيُورِيَّةُ**: نەخۆشییەکە بەهۆی کرمی شریتییەوە پەیدا دەبێ ٥ ئەگەر توشی دەماغی مەڕو بزن بوو لۆژە لۆژو لەرزەی لێ پەیدا دەبێ ٥ یان ئەگەر توشی نوخاعی شەوکی بوو نەخۆشی قەفزەی تێدا پەیدا دەبێ ٥ وا دەبێ ئەو نەخۆشییە توشی ئادەمیزادیش دەبێ ٥ **سَهَبَهُ سَهْباً**: وەری گرت، گرتی ٥ **أسْهَبَ**: چووە چۆڵەوانی رۆیی بۆ ساراو دەشت و دەر ٥ **أسْهَبَ المكانُ**: شوێنەکە ورو هەڵۆڵ بوو نە ئاوی تێدەوەستێ نە ئاو دەگرێتەوە ٥ **أسْهَبَ فلانٌ**: فلانکەس بیرەکەی هەڵکەندو گەیشتە لمو

چەو ئاوی دەست نەکەوت ٥ بە تەماعو چاو چنۆك بوو، زۆر چووە شتەکەوەو پەلو پۆی تێدا هاویشتو هەوڵی بەرفراوان کردنیدا ٥ زۆری بەخشی ٥ قسەکەی زۆر درێژ کردەوە ٥ دەگوترێ: (في كلامه إسهاب) و (أسْهَبَ كلامَهُ) ٥ **أسْهَبَ الفرسُ**: ئەسپەکە بازی بەرفراوانی هاویشتنو پێش کەوت ٥ **أسْهَبَ الرضيعُ**: شیرە خۆرەکە زۆری شیر خوارد تێر خواردنی نەبوو ٥ **أسْهَبَ الماشيةَ**: ئاژەڵەکانی بەرەڵای لەوەڕگاکە کردنو وازی لێ هێنان بۆ خۆیان بلەوەڕێن ٥ **أسْهِبَ فلان**: فلانکەس لەتاو ئازاری دوپشك پێوەدانو گەستنی مار دەبزرکێنێ ٥ رەنگی روخساری لە برسا یان لە ترسا یان بەهۆی نەخۆشی گۆڕا ٥ **إسْتُهِبَ فلان**: فلانکەس زۆری بەخشی ٥ **التسهيبُ**: نەمانی عەقڵو ئاوەز ٥ **السَّهْبُ**: دەشتو جۆڵەوانی ٥ زەوی دوورو دەشتایی ٥ دەگوترێ: (قطعوا سَهْباً من الأرض) ٥ دەشتاییەکی زۆری بڕی تا گەیشتە لای ٥ ئەسپی بە راپەڕو چوست ٥ ئەسپێك زۆر عەرەق نەکا، زوو عەرەق نەکا ٥ ئەسپی هەنگاو درێژ باز هاوێژو بەهێزو توندو تۆڵ ٥ بەشێك لە شەو ٥ دەگوترێ: (مضى سَهْبٌ من الليل) بەشێك لە شەو رابورد ٥ **السُّهْبُ من الارض**: بەمانا (السَّهْب) دێ ٥ **سُهوبُ الفَلاة**: قەراخو بیجاخی جۆڵەوانی کە رێگای لێوە دەرنەچێ ٥ **السُّهْبَةُ**: بیری قوڵ ٥ **المُسْهَبُ**: دەگوترێ: (رجل مُسْهَبٌ) پیاوێکی درێژە ٥ (طويل مُسْهَبٌ) درێژێکی زیاد لە ئەندازە درێژە ٥ **المُسْهَبَةَ**: مێینەی (المُسْهَبُ) ٥ بیری زۆر قوڵ ٥ **سَهَجت الريحُ سُهُوجاً**: رەشەباکە توند بوو، بەهێز بوو ٥ بە بەردەوامی هەڵبوو ٥ **سَهَجَ الشَّيْئَ سَهْجاً**: شتەکەی وردو هاڕ کرد ٥ **سهجت الريحُ الأرضَ**: رەشەباکە گڵی سەر روی زەوی راماڵیو زەوییەکەی پاك کردەوە ٥ **سَهَجَ السائرُ ليلتَهُ**: رێبوارو شەو رەوەکە بە بەردەوامی رۆیی ٥ **الأساهيجُ**: چەند جۆرە رۆیشتنێکە ٥ **السَّاهِجُ**: بای بەهێز ٥ **السُّهُوجُ**: بەمانا (السَّاهج) دێ ٥ **السَّيْهَجُ من الرياح**: بەمانا (السَّاهج) دێ ٥ **المَسْهَجُ**: رێڕەوی با ٥ **المِسْهَجُ**: باوەشێن ؛ هەر شتێك با پەیدا بکا ٥ ئەو کەسەی لە هەموو دیزەیەك ئەسکوێیەو خۆ لە هەموو شتێك هەڵدەقورتێنێ ٥ **سَهْجَرَ**: بازی ترسنۆکانەی هاویشت.

سَهِدَ سَهَداً وسُهْداً وسُهاداً: شەو بە خەبەر بوو ٥ **اسْهَدَت الحامل**: ئافرەتە سك پڕەکە بە یەك ژان منداڵەکەی بوو ٥ **أسْهَدَ فلاناً**: خەوی لە فلانکەس زڕاند، نەیهێشت شەو بخەوێ ٥ **سَهَّدَهُ**: شەو بە خەبەری کرد، خەوی لێ زڕاند ٥ دەگوترێ: (رجلٌ مُسَهَّدٌ) پیاوێکی وریاو بە ئاگایە ٥ **الأسْهَدُ**: دەگوترێ: (هو أسْهَدُ منه رأياً) ئەو زۆر لە فلان بە ورە ترو بەرچاو رونترو بە ئاگاترە ٥ **السُّهْدُ**: جوانو رێكو پێك ٥ دەگوترێ: (هذا شيئ سَهْدٌ مهدٌ) ئەمە شتێکی جوانو رێکە ٥ **السُّهُدُ**: شەو بە خەبەریی ٥ بێدارو بێ خەو ٥ دەگوترێ: (رجل سُهُدٌ وامرأة سُهُدٌ) ٥ **السُّهْدَةُ**: یەك جار خەو زڕانو بێداری ٥ دەگوترێ: (فلان ذو سُهْدة في أمره) فلانکەس بۆ بەرژەوەندی خۆی وریایە ٥ (ما رأيت من فلان سَهْدَةَ) لێهاتوییو زیرەکییەکەم لە فلانکەسدا نەبینی، حەزی لە خێرو پیاوەتی نیە ٥ کاروبارێك پشتی پێ ببەسترێو جێگای هیواو ئومێد بێ ٥ **السُّهْوَدُ من الغِلْمانِ**: کوڕی تازە پێگەیشتوو ٥ درێژی بەهێز.

سَهِرَ سهراً: شەو تا بەیانی بە ئاگا بوو، خەوی لێ زڕاو بێدار مایەوە.
سَهِرَ البرقُ: لە شەودا هەورە بروسکە روناکی دا ٥ **أَسْهَرَهُ**: شەو بێداری کرد، خەوی لێ زڕاند ٥ **الأَسْهَران**: دوو رەگن لە چاوو لە گوێچکەدا.
السّاهر: دەگوترێ: (لیلٌ ساهر) شەوێك کە نوستنی تێدا نەکرێ، خەڵکەکە تێیدا خەوی بزڕێ ٥ **السّاهِرَةُ**: مێینەی (ألساهر) دەگوترێ: (لیلة ساهرة) (أرض ساهِرَة) زەوییەکە رووەکی زوو بێ دەگا دەڵێی رووەکەکانی قەت لە گەشە ناکەون و هەر خەریکی نەش و نمان ٥ (قطعوا ساهِرَةً) زەوییەکی دەشتایی و پان و بۆرپان بڕی، زەوییەکی وەها رێبوارانی شەو تێیدا ناخەون و شەو بێدارن ٥ هەروا وشەی (الساهرة) ناوە بۆ سارایەکی سپی بێ رووەك بۆیە بەو دەشت و سارایەی کە رۆژی قیامەت ئادەمیزادی لەسەر حەشر دەکرێن دەگوترێ: (الساهرة) ٥ هەروەها بە جۆڵەوانیەك دەگوترێ ئادەمیزاد پێی نەخستبێتە سەر ٥ کارێز ٥ خولانەوەی مانگ ٥ **السّاهُورُ**: خولانەوەی مانگ ؛ خولگەی مانگ ٥ نۆ رۆژی کۆتایی مانگ ٥ رووبەری زەوی ٥ سەرچاوەی ئاوو شوێنی سەرەکی هەڵقوڵانەکەی ٥ **ألسُّهارُ**: شەو بێداری بەهۆی نەخۆشی یان خەم و خەفەتەوە ٥ **السُّهَرَةُ**: کەسێك زۆر بەشەو بە خەبەر بێ هەمیشە خەوی لێ زڕابێ ٥ **السَّهّارُ**: بەمانا (السُّهَرَةُ) دێ ٥ دەگوترێ: (رجل سَهّار العین) پیاوێکە شەو بە خەبەرەو خەو لە چاوی ناکەوێ ٥ **السَّهّارِيُّ**: چرایەکە خەفەو کەم نوورە ٥ گڵۆپی سفر، خەڵك دوای نووستن هەڵی دەکەن ٥ **ألمِسْهارُ**: کەسێك بۆ شەو بەخەبەری ئازابێ بتوانێ شەو تا بەیانی نەنوێ.

سَهَفَ الذئبُ سَهْفاً وسُهافاً وسَهِیفاً: ورچەکە بۆڵاندی.
سَهَفَ القتیلُ أو الذبیح: کوژراوەکە یان سەربڕاوەکە لە خوێناوی خۆیدا لنگە فرتەی کرد گەوزی.
سَهِفَ سَهَفاً وسُهافاً: زۆری تینوو بوو
إسْتَهْفَهُ: سوکایەتی پێکرد، بەبێ نرخ سەیری کرد ٥ **السّاهِفُ**: فەوتاو تێدا چوو ٥ کەسێك خوێنی بەربووبێ و بێ هۆش و گۆش کەوتبێ ٥ یان بە تینوایەتی گیانی دەرچووبێ ٥ یان روخساری گۆڕابێ ٥ **السُّهافُ**: دەردێکە توشی هەر کەسێك ببێ تێراو نابێ هەمیشە تینوویەتی ٥ **السَّهْفُ**: توێکڵ و پێستی ماسی ٥ **المِسْهافُ**: زۆر تینو ٥ دەگوترێ: (ناقة مِسْهاف) حوشترێکی گەرو وشك و زۆر تینووە ٥ **المَسْهَفَةُ**: هەر خواردنێك ئاو خواز بێ ٥ رێڕەوی رێگا ٥ **المَسْهوفُ**: دەگوترێ: (رجل مَسْهوفٌ) پیاوێکە هەمیشە تینوویەتی و قەت تێر ناخواتەوە ٥ (وهي مسهوفة) ٥ **سَهَكَت الریحُ سُهُوکاً**: بایەکە هەڵبوو بوو بە گێژەڵوکە ٥ **سَهَكَت الدّابَةُ**: وڵاخەکە بە خێرایی رۆیشت.
سهك الشَّیَ سَهْکاً: شتەکەی کەرت و پەرت کرد بەڵام نەیگەیاندە ئەندازەی هاڕین وەکوو ئارد وردی نەکرد.
سَهَكَ الریحُ الأرض: رەشەباکە گڵ و خۆڵی سەر زەوی راماڵی.
سَهَكَ الریحُ الترابَ: رەشەباکە گڵ و خۆڵی بە حەوادا برد.
سَهِكَ سَهَکاً: بۆگەنی ناخۆش بوو.
سَهِكَ فلان: فلانکەس عەرەقی کرد بۆنێکی ناخۆشی لێ هات ٥ هەروا دەگوترێ:

(يدي من السمك او من صدأ الحديد سَهِكة) دهستم بهھۆی ماسی یان ژهنگی ئاسنهوه بۆگهنی لێ دێ ٥ **الأساهيك**: (أساهيك الدّابّة) جۆرهكانی رۆیشتنی ولاغ و خۆ بادانیهتی به راستو چهپدا ٥ **السّاهِكُ**: چاو ئێشه ٥ خورانی چاو ٥ دهگوترێ: (بعينه ساهك) چهقڵ له چاویدایه، چاوی ئازاری ههیه.

السّاهِكَةُ من الرياح: رهشهبای بههێزو خێرا رۆ كه خشتو خۆڵی سهر زهوی رابماڵێ ٥ **السُّهَاكَةُ**: شتێك كاتی پێ بهسهر ببرێ خۆی پێ بخافڵێندرێ دهگوترێ: (سُهاكة من خبر) چیرۆكو ئهفسانهیهك ٥ حیكایهته درۆزنه ٥ **السَّهكَةُ**: بۆنی ناخۆش ٥ **السُّهكَةُ**: بهمانا (السَّهكَةُ) دێ ٥ **السَّهُوكُ**: بای بۆگهن ٥ ههڵۆ.

سَهُلَ سُهُولَةً: نهرمو ئاسان بوو، زبری كهم بوو ٥ **أسْهَلَ**: دابهزییه دهشتایی ٥ یان هاته ناو دهشتاییهوه ٥ لهگهڵ خهڵكدا لهسهرهخۆو نهرمو نیان بوو ٥ **أسْهَلَ الشَّيْئَ**: شتهكهی ئاسان كرد ٥ **أسْهَلَ الأمْرَ**: كارهكهی به ئاسانی هاته دهست، لای ئاسان بوو ٥ **أسْهَلَ الدّواءُ البَطْنَ**: دهرمانهكه سكی چواند، رهوانی كرد ٥ **أسْهِلَ البَطْنُ**: سكی چوو، خۆراكی ناو گهدهی نهرم بوو، گوو فیرهی توش بوو ٥ **سَاهَلَهُ**: نهرمو نیانی لهگهڵدا نواند ٥ **سَهَّلَهُ**: بهمانا (أسْهَلَهُ) دێ ٥ **تساهَلَ الشَّيْئُ**: شتهكه ئاسان بوو، زهحمهت نهبوو ٥ **تساهَلَ فلانٌ**: فلانكهس لێبورده بوو ٥ **تساهَلَ الناسُ بعضهم مع بعض**: خهڵكهكه لهناو خۆیاندا لێبوردهو هاریكار بوونو ئاسان كارییان بۆ یهكتر كرد ٥ **تَسَهَّلَ**: بهمانا (سَهُلَ) دێ ٥ **اسْتَسْهَلَ فلانٌ**: فلانكهس دهرمانی رهوانی خوارد، شتێكی خوارد سكی رهوان بكا، سكی پێ بچێ ٥ **اسْتَسْهَلَ الشَّيْئَ**: شتهكهی به سههلو ئاسان له قهڵهم دا ٥ یان شتهكهی به ئاسان دهس كهوت، به ئاسانی بۆی گونجا ٥ **الإسْهَالُ**: سكچون، رهوان بوون ٥ هاتنه دهرهوهی ناو گهده به شێوهی نا سروشتی ٥ **التَّسْهِيلُ**: لهلای زانایانی تهجویدو زانیاری سهرف بریتییه له سووككردنی پیتی (همزة)و كردنی به ئهلف ٥ **السَّهْلُ**: ههر شتێك مهیلی بهلای نهرمیدا بێو زبری پێوه نهبێ ٥ زهوی دهشتایی نهرمهڵان دهشگوترێ: (هو سَهْلُ الوجه) دهموچاو كرژو بێ گۆشته ٥ (سَهلُ الخدين) كوڵم كراوهو نهرم گۆشته ٥ (سَهْلُ الخلق) رهوشت خاكیو ئاسان خوازه ٥ (أهلاً وسهلاً) تووشی دۆستو ئههلو ئاسیاو بوویو هاتیته شوێنێكی سههلو دڵكهرهوه ٥ **السَّهْلُ**: گلێكه وهكوو لمب وایه ئاو كێش دهكا، ئاو دهدزێ ٥.

السُّهْلِيُّ: دهشتهكی، دهشتایی ٥ ههر شتێك نیسبهت بدرێ بۆ لای دهشت ٥ دهگوترێ: (نبات سُهْلي) روهكێكه له دهشتایی دهروێ ٥ (بعير سَهْلي) حوشترێكه دهشتهكیو له دهشت دهلهوهرێ ٥ **السَّهُولُ**: دهرمانی رهوانكهر، دهرمانی وهها گهده نهرم بكاو سك بچوێنێ ٥ **السُّهولةُ في الكلام**: ئهوهیه كهلامهكه خاڵی بێ له زۆر لهخۆ كردنو گرێو گۆڵو زێده رۆیی له وشه كاریدا ٥ **سُهَيْلٌ**: ئهستێرهی سیوهیل، ئهستێرهی گهلاوێژ ٥ دهڵێن: بهدهركهوتنی له شهودا میوه پێ دهگاو گهرما نامێنێ ٥ یهكێكه له ئهستێرهكانی یهمانی ٥ له پهندی پێشیناندا هاتووه دهڵێ: (اذا طلع سهيل رفع كيل ووضع كيل) واته: كه گهلاوێژ ههڵات ههوا دهگۆڕێ ٥ **المُسْهِلُ**: دهرمانی وا سك بچوێنێ.

سَهَمَ سَهُوماً وسُهاماً: رەنگی گۆڕا لەبەر شتێکی تازە پەیدا بوو لەبەر خەمو کزیو لاوازیی ٥ کزو لەڕ بوو.

سَهَمَ فلاناً سهْماً: لە کێ برکێ بەسەریدا زاڵ بوو ٥ دەگوترێ: (ساهَمَهُ فَسَهَمَهُ) کێ برکێی لەگەڵدا کردو پێشی کەوت.

سُهِمَ: بەمانا (سَهَمَ) دێ ٥ یان گڕی گەرمای هاوینو بای گەرم لێی داو روخساری گۆڕی ٥ لە شەڕدا بە زۆر تاوانی پێ ئەنجام درا.

سَهُمَ سَهُوماً: بەمانا (سَهَمَ) دێ ٥ **أسْهَمَ بینهم**: تیرو پشکی خستە نێوانیانەوە ٥ **أسْهَمَ لە**: بەشی دایە، ئەندازەیەکی بەخشش بۆ دیاری کرد، بۆی زیاد کرد ٥ **أسْهَمَ في الشيئ**: لە شتەکەدا کردی بە هاوبەش ٥ **أسْهَمَ الشَّيْئَ**: شتەکەی بەش بەش کرد ٥ **ساهَمَهُ مساهمةً وسِهَاماً**: هاوبەشی کرد لە کێ برکێداو بە سەریدا زاڵ بوو ٥ لە دیاری وەرگرتندا پێشی کەوت لەوی تێپەڕاند ٥ لە تیرو پشکدا تێشکا ٥ لەگەڵ ئەودا بوو بە هاوبەش لە بەش وەرگرتندا ٥ **سَهَّمَ الثَّوْبَ**: لە قوماشەکەدا وێنەی تیرو کەوانی دروست کردن ٥ **تساهم الرجلان**: ئەو دوو پیاوە زۆران بازی، شمشێر بازی، گوریس کێشەکێیان کرد ٥ **تَسَاهَمَ الشَّيْئَ**: شتەکەیان بەش کرد.

السُّهَامُ: کزیو لەڕیو گۆڕان ٥ گەرمی بای رەشەبا ٥ **السُّهَامُ**: لەڕیو روخسار گۆڕان، رەنگ هەڵقرچان.٥ **السَّهْمُ**: ئەو قوداحەی قوماری پێ دەکرێ ٥ بەشو بارو بەختو شانس ٥ ئەوەی قومارکەر دەیباتەوە ٥ لە بواری ئابوریدا چەکە پارەیەکە نمونەی بەشێک لە سەرمایەی کۆمپانیایەکە زیادو کەمی بەسەردا دێ ٥ بەڵگە نامەیەکی چاپکراوە بە شێوازێکی تایبەتی ٥ لە زانیاری پێوانەو روپێوی دا بەشێکە لە بیستو چوار بەشی قیراط ٥ چیلکە دارێکە دەتاشرێو رێک دەخرێو دەخرێتە ناو کەوانەوەو دەهاوێژرێ ٥ دارێکە لە نێوان دوو دیواردا رادەنگیودرێ ٥ تیری کەوان ٥ ئەستێرەیەکە ٥ **السُّهْمَةُ**: بەشو بار ٥ خزمایەتی ٥ **السَّهِيمُ**: هاوبەش لەگەڵ کەسانی دیکە ٥ هەر لەم رومومیە کە (بدیع الزمان الهمداني) دەڵێ: (أفترضى أن تكون سهيم حمزة في الشهادة) ئایا رازی دەبێ بە شێکت لە پاداشی شەهید بوونی حەمزە بەر بکەوێ.

سَهَا عنە وفيە سَهْواً وسُهُوّاً: لێی بێ ئاگا بوو ٥ دەشگوترێ: (سَهَا فيە) هەڵەی تێدا کرد ٥ بە نەزانی وازی لێ هێنا.

سَهَا عنە: بە مەبەستەوە وازی لێ هێنا ٥ دەگوترێ: (سها في الصلاة) شتێکی لە نوێژدا لەبیر چوو.٥ (سها عن الصلاة) شتێکی لە نوێژ تەرك کرد، ئەنجامی نەدا.

سَهِيَ سَهْواً: بەمانا (سَهَا) دێ.

سَهُوَ سَهَارَةً: نەرمو نیانو ئارامگر بوو، یان بۆوەو تەخت بوو ٥ **أسْهَى فلان**: فلانکەس بەر بێڵای دروست کرد بۆ خانوەکەی ٥ **أسْهَى فلاناً**: وای کرد فلانکەس سەهو بکا ٥ ساهاه: بێ ئاگای کرد ٥ گاڵتەی پێ کرد ٥ بەرێکو پێکی هەڵسو کەوتی لەگەڵ کرد ٥ وازی لە توێژینەوەو ورد بونەوە هێناو ئاسانکاری لەگەڵدا کرد ٥ **سَهَّاهُ**: وای لێکرد سەهو بکا ٥ بێ ئاگای کرد، غافڵ گیری کرد ٥ **السُّهَا**: ئەستێرەیەکی خەفۆکە روناکی کەمە لەبەر دوریی لەپێری (بنات النعش)وە ٥ **السَّهْوُ**: بێ ئاگاییو غافڵی ٥ **السَّهْوَةُ**: خانوێکە لەقەراخ ناو

بنيات دەنرێ بۆئەوەی مەلەوانو راوچی پشوی تێدا بدەن ٥ سیاجی خانوو ٥ گەنجینەی ناو ماڵ ٥ چوار دار یان سێ دار لاوو نیو دەخرێنە سەر یەكو كالایان دەخرێتە سەر

سَاءَ سَوْءاً وسوءاً: شتێكی شەرم ئاوەری بەسەردا هاتو توشی عەیبداری بوو.

ساء به ظناً: گومانی خراپی لێكرد ٥ لێی بە گومان بوو (فهو سَيِّئ وهي سيِّئة)

ساءَ فلاناً سُوءاً وسوْءاً: شتێكی وای لەگەڵدا كرد پێی ناخۆش بوو.

ساء: وشەیەكە وەكوو (بئس) بەكاردێ بۆ زەم كردن ٥ دەگوترێ: (ساء مايفعل) ئەوەی دەیكا كارێكی خراپە ٥ **أساءَ فلانٌ**: فلانكەس كاری خراپی كرد ٥ **أساءَ الشَّيْءَ**: كارەكەی باش نەنجام نەدا ٥ شتێكی ناشیرینی پالدا ؛ شتێكی زیان ئامێزی پالدا ٥ **أساءَ فلاناً وله واليه وعليه وبه**: بەمانا (ساءه) دێ ٥ **سَوَّأَهُ**: شتی ناشیرینی پالدا ٥ **سَوَّأَ عليه قوله أو فعله**: رەخنەی لەسەر ئەوە لێ گرت.

سوّ ولا تُسَوِّيْ: چاك سازی بكەو گەندەڵ كاری مەكە ٥ **إسْتَاءَ**: بۆ موطاوعەی (ساءَهُ) دێ ٥ نارەحەت بوو دڵی ناخۆش بوو ٥ دۆش داماو ویژدانی روشا ٥ **ألسَّوْءُ**: وشەیەكە لە شتی ناشیریندا بەكار دێ ٥ دەگوترێ: (رجل سَوْءٍ وعمل سَوْءٍ ورجل السَوْءِ والرجل السَوْءِ) هەروا بەمانا ئاگر دێ ٥ **السُّوءُ**: هەر شتێك خەمو پەژارە بخاتە ناو دڵەوە ٥ هەر شتێك ناشیرین بێو بە خراپ لە قەڵەم بدرێ ٥ ناوێكە كۆكەرەوەی بەلاو كارەساتو چورتم دەگەیەنێ ٥ دەبێتە دركەو كینایە بۆ نەخۆشی بەڵەكی ٥ **السُّوأى**: مێینەی (الأسوأ) ٥ تاوان ٥ ئاگر ٥ **السُّوآءُ**: رەوشتی ناشیرین ٥ روخساری ناشیرین ٥ **السَّوْآةُ**: رەوشتی ناشیرین ٥ كاری فاحیشەو خراپ، شەرمگا (عەورەت) ٥ **السَّيِّئُ**: هەر شتێك ناشیرینو عەیب بێ ٥ **السَّيِّئُ**: بەمانا (السَّيِّئُ) دێ ٥ **السَّيِّئَةُ**: گوناهی پچوك ٥ عەیبو كەمو كوری گرانیو چورتمو ناخۆشی ٥ **ألمَسَاءَةُ**: پێچەوانەی (المَسَرَّة) واتە: كەیف ناخۆشی ٥ **ألمَسَاوِي**: عەیبو كەمو كوریەكان، هەر ئاوا بە (كۆ) بەكار دەهێندرێ، دەڵێن تاكی نیە ٥ **السُّوَيَّةُ**: سەفەری دوور ٥ **السُّوبِيَّةُ**: شەرابێكە لە برنج دروست دەكرێ كەمێك دەگورێندرێو سەرخۆش كەرە ٥ بە زۆری لە میصردا باوەو دەخورێتەوە.

سَاجَ سَوْجاً وسواجاً وسَوَجاناً: هاتو رۆیی ٥ بە هێواشی رۆیی.

ساج الحائك النسيج بالمسوجة: جۆلا مەكوكەی هێناو بردو رێسراوی تێوەرداو بە شەپیتەكەی قوماشەكەی رێك خست.٥ **سَوَّجَ على البستان وغيره**: شورای بۆ باخەكە كرد ٥ **السَّاجُ**: درەختی ساج جۆرە درەختێكە زۆر گەورە دەبێو لقو پۆپی بلاو دەبنەوە ٥ گەڵایەكی گەورەی هەیە ٥ **السَّاجَةُ**: تاكی (السَّاجَ) ٥ جۆرە بەتانیو لێفەیەكە ئادەمیزاد خۆی پێ دادەپۆشێ ٥ **السُّوجُ**: جۆرە چارە سەرییەك بە قوری كولاو جۆلا رایەڵی قوماشەكەی پێ سفت دەكا ٥ **السِّيَاجُ**: پەرژین بە شتی چقڵدارو درگاوی یان بە دیوار ٥ **المِسْوَجَةُ**: ئامێرێكە جۆلا قوماشەكەی پێ سفتو لوس دەكا ٥ ناو پەرژێن ٥ **ألسَّاحَةُ**: گۆرەپان ٥ دەشتاییو پانتایی نێوان خانوی هۆبەو گەرەك ٥ دەگوترێ: (هو برئ الساحة) ئەو بێ تاوانە ٥ **ساخت قوائمهُ**: قاچی لە زەوی چەقین (ساخت الأرضُ بهم) زەوی

قوتی دان ٥ **أَسَاخَهُ**: وای لێکرد له قوڕ بچەقێ ٥ **تَسَوَّخَ في الطين**: کەوته ناو قوڕەوە ٥ **اَلسُّواخ**: قوڕی زۆر کە قاچی تێدا بچەقێ ٥ دەگوترێ: (مُطِرْنـا حتـى صـارت الأرض سُـواخاً) ئەومنـدە باران باری زەوی زڵ بوو قاچی پێدا ڕۆدەچن.

سادَ سِيادَةً وسُودداً وسُؤْدُداً: بەڕێزو شکۆمەند بوو ناوی پیاوەتیو سەخاوەتی بڵاو بۆوە ٥ ڕەش بوو، ڕەش هەڵگەڕا ٥ ناوی سازگاری خواردەوە.

سادَ قَوْمَهُ أو غيرَهم: بوو بە گەورەی قەومەکەی.

سادَ غيرَهُ: پێش کەوتو بەسەر ناحەزانیدا باڵا دەست بوو.

سادَ فلاناً: لە گەورەییو باڵا دەستیدا بەسەر فڵاندا زاڵ بوو.

سَوِدَ سَوَداً: ڕەنگی وەکوو خەڵوز ڕەش بوو ٥ **أَسَادَ**: منداڵی ڕەش پێستی بوو ٥ کوڕێکی بوو بە گەورەو فەرمانڕەواو کاربەدەست ٥ **أَسْوَدَ**: بەمانا (أَسَادَ) هاتووە ٥ **سَاوَدَهُ مُساودةً وسِواداً**: کێ بڕکێی لەگەڵدا کرد لە پیاوەتیو شکۆمەندیدا، لە وەجاخ زادەییو ڕەسەنیدا ٥ لە تاریکایی شەودا توشی بوو ٥ ڕقە بەرایەتی کرد ٥ **ساوَدت الماشِيةُ النباتَ**: ئاژەڵەکە دەمی بۆ ڕووەکەکە برد بۆئەوەی بیخوا وەلێ هیچی دەست نەکەوت چونکە گژوگیاکە کەمو کورت بوو لە زەوی جیانەبوبوەوە ٥ **سُوِّدَ**: ئازا بوو ٥ **سَوَّدَ الشَّيْءَ**: شتەکەی ڕەش کرد ٥ **سَوَّدَ الكتابَ**: کتێبەکەی ڕەش نووس کرد، یەکەم جار نووسییەوە.٥ **سَوَّدَ فلاناً**: فلانکەسی کردە گەورەو سەروەر ٥ دەگوترێ: **سَوَّدَه عليهم**: کردییە گەورەو فەرمانڕەوا بە سەریانەوە ٥ **إسْتَادَ القومُ**: قەومەکە گەورەی خۆیان کوشت ٥ وتاریان بۆ خوێندەوە نارەزاییان بەرامبەر دەربڕی ٥ **استاد القومُ بني فلان**: خەڵکەکە گەورەو ڕیش سپی فلان بنەماڵەیان کوشت، یان دیلیان کرد ٥ یان وتاریان ئاراستە کرد ٥ **استاد القوم وفيهم**: ئافرەتێکی خانەدانی نەتەوەکەی خواست مارەی کرد، گواستیەوە ٥ **تَسَوَّدَ**: ژنی هێنا ٥ **إسْوَادَّ**: وردە وردە بوو بە ڕەش پێست ٥ **إسْوَدَّ**: بەمانا (إسْوَادَّ) دێ ٥ دەگوترێ: (إسْوَدَّ وجهه) دەمو چاوی ڕەش هەڵگەڕاو خەمبار بوو ٥ **الأَسْوَدُ**: ڕەش پێچەوانەی سپی ٥ لەلای عەرەب شتی زۆر سەوز بە ڕەش ناوزەد دەکرێ ٥ دەشگوترێ: (هو أسود الكبد) واتە دوژمنو ناحەز ٥ (هم سود الكباد) ئەوانە دوژمنن (ألْغَنَمُ سود البطون) مەڕەکان کزن ٥ هەروا وشەی (الأسود) ناوە بۆ چۆلەکە ٥ ماری گەورە کە ڕەشی تێدا بێ ٥ ماری قوڵە هوێبابو پیسو ژەهراوی ٥ دەشگوترێ: **أسود سالِخٌ**: مارێکی ڕەشو تووێژ فڕێدەر ٥ چونکە هەموو ساڵێک تووێژێک فڕێ دەدا ٥ **الأسودان**: بەردەڵانو شەو ٥ مارو دووپشک ٥ خورماو ئاو ٥ ئاوو ماست ٥ **الأَسْوَدَةُ**: ماری گەورە کە پەڵەی ڕەشی تێدابن ٥ **السَّوَادُ**: ڕەش، ڕەشایی ٥ پێچەوانەی ڕەنگی سپییە ٥ کەسایەتیو خود ٥ دەگوترێ: (لا يُفارِقُ سَوادي سوادَهُ) من هەرگیز خۆم لە ئەو جیاناکەمەوە ٥ هەروا دەگوترێ: (لا يُزايِلُ سوادي بياضَكَ) کەسایەتی من لە کەسایەتی تۆ جیا نابێتەوە ٥ **سواد القلب**: ناخی دڵ ٥ **سواد العين**: گلێنەی چاو ٥ **سواد البطن**: جەرگ ٥ هەروا ناوە بۆ کۆمەڵێک دارخورماو درەختی ترو ڕووەکی زۆر سەوز ٥ چونکە سەوزایی نزیکە لە ڕەنگی ڕەش ٥ پۆشاکی ڕەسمی ٥ دەگوترێ: (جاء الوزير وعليه سوادُهُ) وەزیر هاتو بەرگی ڕەسمی خۆی لەبەردا بوو ٥ هەروا

وشەی (أَلسَّواد) ناوە بۆ گوندی سەر بەشار ٥ دەگوترێ: (خرجوا الى سواد المدينة) چوونەدەر بۆ دێهاتی دەوروبەری شار.

سواد العراق: رەشە خاکی عێراق ٥ **سواد العسكر**: خێمەو چەك‌و پێداویستی سەربازی ٥ **سواد الأمير**: دارو دەستەی پاشاو پاساوڵەکانی ٥ زۆرینەی خەڵك ٥ ماڵ‌و سامانی زۆر ٥ ئاژەڵ‌و کشت‌و کاڵی زۆر ٥ **السُّوَادُ**: کەیف خۆشکردن ٥ نەخۆشییەکە توشی جەرگ دەبێ لە ناکامی زۆر خواردنی خورما ٥ وا دەبێ ئەم نەخۆشییە دەیکوژێ ٥ دەردێکە توشی مەڕ دەبێ گۆشتی رەش دەبێ‌و دەیکوژێ ٥ رەنگ زەردییەکە ٥ سەوزییەکە توشی نینۆك دەبێ ٥ نەخۆشییەکە توشی گەنم‌و جۆ دەبێ، دەنکەکەی رەش دەبێ ٥ **السَّوادُ**: بەمانا کەیف خۆشی دێ ٥ **السُّوْدُ**: پلێتێکی مەعدەنی رێك‌و پێکە ٥ شوێنێك بەردی زۆر بێ بەتایبەتی بەردی رەش‌و زبر ٥ **السَّوْداءُ**: مێینەی (الأسود) ٥ یەکێك لەو چوار مادەیەی جەستەی لێ پێك دێ: کە بە بڕوای پێشینان جەستە لەو چوار شتە پەیدا دەبێ؛ ئەوانەش (الصفراء، الدَّم، البلغم، السَّوْداءُ) ٥ رەشماری گەورە ٥ رەشکە؛ کە بە (حبة البركة) ناسراوە ٥ دەشگوترێ: (کلمته ماردَ على سوداء ولا بيضاء) قسەم لەگەڵ دا کرد نە بە چاك نە بە خراپ وەڵامی نەدامەوە ٥ **أَلسَّودان**: کۆی (الأسود) چینێکی ئادەمیزادن رەش پێست، هەندێکیان قژ هەڵپروزاو هەندێکیان لچ ئەستورو هەندێکیان لوت پانەوە بوون ٥ **السُّؤْدَدُ والسُّودَدُ**: گەورەیی شکۆمەندی، رێزو پیاوەتی‌و مەردایەتی ٥ **السُّوَيْداءُ**: بچووککراوەی (السَّوْداء) ٥ هەروا ناوە بۆ ناخی دڵ ٥ **السَّيِّدُ**: خاوەن ٥ پاشاو گەورە ٥ خاوەنی کۆیلە ٥ رێش سپی‌و سەرکردەی کۆمەڵێك ئادەمیزاد ٥ هەرکەسێك بە گوێ کردنی فەرزو پێویست بێ ٥ نازناوێکی رێزو خۆشەویستییە بۆ وەچەو نەوەی فاطیمەی کچی پێغەمبەر بەکار دەهێنرێ ٥ هەروا وشەی (السَّيد) لە هەندێ وڵات بۆ هەموو کەس‌و بۆ رێزداری هەموو شتێك بەکاردێ ٥ دەگوترێ: (القرآن سيد الكلام) ٥ قورئان رێزدارترین کەلامە ٥ **أَلْمُسَوَّدَةُ**: دەگوترێ: (ماء مُسَوَّدَة) ئاوێکە دڵ فێنك کەرەوەیە.٥ **أَلْمُسَوَّدُ**: جۆرە خواردنێکە لەناو عەرەبدا باوە ٥ **أَلْمُسَوَّدَةُ**: رەش نووسی لاپەڕەیەك یا زیاتر یەکەمجار دەنووسرێ‌و دوایی پاکنووس دەکرێ ٥ **أَلسَّوْذَقُ**: باز یان هەڵۆ ٥ **سَوْذَلَ فلانٌ**: فلانکەس سمێڵی درێژ بوون ٥ **السَّوْذَلُ**: سمێڵ ٥ **السَّوْذانِقُ**: بەمانا (السَّوْذَقُ) دێ ٥ **السَّوْذَقُ**: بەمانا (السَّوْذَق) دێ ٥ ئەڵقەی زنجیر ٥ دڵ ٥ **السُّوْذَقُ**: بەمانا (السَّوْذَق) دێ ٥ **السَّوْذَقِيُّ**: هەڵۆی باز ئاسا ٥ (اسم منسوب) واتە: چوست‌و چالاك‌و فێڵ زان‌و وریا.

سَار سَوراً وسُؤرةً: رقی هەڵسا، تووڕە بوو پەلاماریدا.

سَار الشجاع في الحرب: جەنگاوەرە ئازاکە لە شەڕدا هەڵمەتی برد.

سَار الشرابُ في رأسه: عەرەقەکە لە کەللەی داو سەرخۆشی کرد، گێژی کرد.

سَار الحائطَ: چووە سەر دیوارەکە ٥ (سُرْ سُرْ) فەرمانێکە لە (ساریسور) وەرگێراوە ئاراستەی ئادەمیزاد دەکرێ بە مەبەستی هەڵنانی بۆ کاری بەرزو پیاوەتی ٥ **سَاوَرە مُسَاوَرَةً وسواراً**: پەلاماری دا ٥ لە شەڕو زۆرانبازیدا سەری گرت ٥ دەشگوترێ: (ساورته الهموم والهواجسَ والأفكار

وغوهــا) خــەمو پــەژارە، دڵـە خوتــەو بـیرو بۆچونی جیا جیا لـە ناخیـدا سـەریان هەڵداو زۆرانبازییـان لەگەڵدا کـردو هێنایـانو بردیـان چەمبەرمیان لەگەڵدا بەست ٥ سَوَّرَهُ: شـورای بـۆ کـرد، پـەرژینی بـۆ کـرد ٥ سَوَّر المرأةَ: بازنـەی کردە دەستی ئافرەتەکـەوە ٥ سَوَّر الحائط: چووە سـەر دیوارەکـە ٥ سَوَّر فلاناً: فلانکەسـی کـردە گـەورەو کـار بەدەسـت ٥ کـردی بـە تفەنگـچیو راست هاوێژ ٥ تَسَاوَرَ للشَّيْءِ: خـودی شـتەکەی بۆ بەرز کردەوە ٥ تساور الرجلان أو غيرهما: ئەو دوو پیــاوە پــەلاماری پــەکیان داو دەســتەو یەخەی یەکتر بوون ٥ تَسَوَّرَت المرأةُ: ئافرەتەکـە بازنەی لە دەست کـردن ٥ تَسَوَّر الحائط: چووە سەر دیوارەکە ٥ تَسَوَّر عليه: هێرشـی بـۆ بـرد ٥ الإسْوار: لۆغەتێـکە لـە (السِّوار) بـەمانا ئـەو بازنــەو خـشڵەیە ئـافرەت لـە دەسـتی دەکـا ٥ سەرکردەیەکی فارس بووە ٥ تفەنگچیو نیشان هــەنگێو ٥ دامــەزراوو خــۆگر لەســەر پــشتی ئەسپ.

الأساوِرَة: نەتەوەیەکی ناعەرەبن لـە دێـر زەمانـەوە لە بەصرەدا نیشتەجێ بـوون ٥ السِّوارُ: بازنـەو خرِ خالْ ٥ السُّوارُ: بەمانا (السِّوارُ) دێ ٥ سُوارُ الخمــر ونحوهــا: کــەفو هەڵـچونی شــەرابو کاریگەری توندو کەسکونی ٥ دەگوترێ: (أخذه سُوار الفرح ونحوه) نەشو نمای دڵ خۆشیو تەرِ دەمـاخی لـە کەڵـلەی دا ٥ السُّورُ: هـەر شتێـك دەورەی شتێـکی تـر بـداو بیێتـە سیاج بـۆی ٥ وشــتری رەســەن ٥ خــواردنی ئامــادەکراو بــۆ میوانی بـەرێز ٥ لـە حـەدیثدا هـاتووە: دەڵـێ: پێغەمبـەر (د.خ) بـە هـاوەڵانی خـۆی فـەرموو: (قوموا فقد صنع جابرٌ سوراً) ٥ هەسـتن بـابرۆین جـابیر خـواردنی بـۆ ئامـادەکردوین ٥ السَّوْرَة:

راپــەڕینو پــەلامار دان، دیــاردەو نیــشانەی پیـاوەتیو مەردایـەتی ٥ بـەرز بوونـەوەی رێـزو شــەرەف ٥ کوشــندەی ســەرما ٥ کەســکونیو کاریگەری شەراب ٥ رق هەڵسانی زۆرو لە سنور دەرچوو ٥ هەڵمەتو تۆڵە ستاندنەوەی پاشا لـە تاوانباران‌و کەمتەرخەمان ٥ دەشگوترێ: (فلان ذو سَوْرة في الحرب) فلانکەس لە شەڕدا لێزانو بیروبۆچـونی پەسـەندی هەیـە ٥ السُّورَةُ مـن البنــاء: ئـەو باڵەخانەیـە بـەرزو جـوان بـێ ٥ چینێـکە لـە چینەکانی دیـوار ٥ قاتێـکە لـە قاتــەکانی باڵەخانــە ٥ تــاکی ســورەتە لــە سورەتەکانی قورئـانی پـیرۆز ٥ پلـەو پایـەی بــەرزو شــکۆمەند ٥ فــەضــلو گــەورەیی ٥ شەرەفو نـەجیب زادەیی ٥ نیشانە ٥ السَّوَّار: ئەو کەسەی زۆر تورە دەبێو رقی هەڵدەستێ ٥ زۆر هەڵمــەت دەبــاو تۆڵــە ســتێنە ٥ کەسێــك شەراب لە کەڵلەی بداو تەرِدەماخی بکا یـان لـە پـەلو پۆی بخا ٥ هێـرش بـەرو تانـەو تەشـەر هاوێــژ ٥ ســەگی درِنــدەو ئــازا بــۆ ئــادەمیزادی بێگانە ٥ قسەی کاریگەرو سەلێندراوو بۆڕدەر ٥ المِسْوَرُ: ســەرینو پـشتی لـە پێـستو چـەرم دروستکراو ٥ سەرین ٥ المِسْوَرَةُ: بەمانا (المِسْوَرُ) دێ ٥ المُسَوَّرُ: مەچـەك ٥ شـوێنی بازنــەو دەسـتەوانە ٥ پیاوێـك بـە زۆر کرابێتـە پاشـاو فەرمانڕەوا.

ساسَ الحَبُّ والخشبُ سَوْساً: دانەوێڵە کە سن لێی دا ٥ دارەکە مۆرانە کرمۆڵی کرد.

ساسَ الشاةُ: مەرەکە ئەسپێ لـە خوریەکـەی دا ٥ ئەسپێی ناو خورییەکەی زۆر بوو.

ساسَ الناس سِياسةً: بـوو بـە گـەورەی خەڵـکەکەو فەرمانڕەوایی کرد.

ساسَ الدّوابَ: وڵاخەکەی رام کردو ژێرباری کرد.

ساسَ الأمورَ: كارەكانی ڕێکخستن‌و چاکسازی تێدا کردن.

سَوِسَ الحبُّ وغيرهُ: بەمانا (سَاسَ) دێ ٥ دەگوترێ:

سَوِسَ الحيوانُ: مەڕو بزنەکە ئەسپێ لێی دان‌و گەنە لێی دان ٥ **أساسَ الحَبُّ وغيره**: بەمانا (سَاسَ) دێ ٥ دەگوترێ: **أسَاسَ القومُ فلاناً**: خەڵکەکە فلانکەسیان کردە گەورەو فەرمانڕەوای خۆیان ٥ دەشگوترێ: (أساسوا فلاناً أمورهم) کاروباری خۆیانیان دا بە ئەو ٥ **سَوَّس فلان لفلان أمراً**: فلانکەس کارەکەی بۆ فلانکەس ئاسان کردو ڕێی بۆ خۆش کرد ٥ **إستاسَ الحَبُّ وغيرهُ**: بەمانا (ساس) دێ ٥ **تَسَوَّسَ**: بۆ موطاوعەی (سَوَّسَهُ) دێ ٥ **السَّائِسُ**: ئەو کەسەی وڵاخ ڕام‌و ژێربار بکا، کارامایە لەژێر بارکردنی وڵاخدا ٥ **السَّاسُ**: خمخۆرکە، سن کە لە دانەوێڵەو خوری‌و شتی وا دەداو دایدەوەشێنێ ٥ هەرشتێک دابخورێ‌و کرمۆڵ ببێ.

السُّوسُ: بەڵفی سەر ددان، ددان کرمۆڵ کەر ٥ **السَّاسَة**: کۆی وشەی (السَّائس)ە ٥ دانەوێڵەو خۆراکی سن لێ دراوو ئەسپێ لێ دراوو کرم لێ دراو ٥ **السُّوَاسُ**: درەختێکە لە جۆری درەختی (عیضا) دەشوبهێتە درەختی مەرخ چقڵی نیە گەڵای نیە، بەرز دەبێتەوە باشترین چیلکەی شقارتەی لێ دروست دەکرێ ٥ **ألسُّوَاسُ**: دەردێکە توشی ملی ئەسپ دەبێ قورگی وشک دەکاتەوە تا دەتۆپێ ٥ **ألسُّوَسُ**: دەردێکە توشی قاچی وڵاخ دەبێ ٥ دەردێکە توشی سمتی وڵاخ دەبێ‌و قاچی لاواز دەکا ٥ **ألسُّوسُ**: بەمانا (السَّاسُ) دێ ٥ (سُوسُ كل شيئ) خمخۆرکەی شتەکەیە، کە لەناو شتەکەدا پەیدا دەبێ‌و وردە وردە شتەکە دەخوا وەکوو (سن)ی ناو دانەوێڵە، کرمی ناو خۆراک ٥ کرمۆڵ بوونی ددان ٥ هەروا ناوە بۆ ڕوەکێکی عوشبی، تەمەن درێژە دەشتەکییە ڕەگەکانی درێژو قوڵن، ڕەگەکانی ورد دەکرێن‌و دەکوترێن دەرمانی لێ دروست دەکرێ ٥ هەروا شەرابێکی لێ دروست دەکرێ پێی دەگوترێ عیرقی سوس ٥ هەروا دەکرێتە کینایە بۆ سروشت‌و ڕەوشتی شت ٥ دەگوترێ: (الكرم من سوسه) سەخی‌و نانبدەیی لە سروشت‌و ڕەوشتی ئەوە ٥ ئەصڵ‌و بنەما ٥ **السياسة**: ڕامیاری ٥ (سِياسة سوق الحرة) دەربڕین‌و تەعبیرێکە هەڵس‌و کەوتی بانقە سەرەکییەکان دیاری دەکا دەربارەی کڕین‌و فرۆشتنی پارە جیا جیاکان ٥ بە مەبەستی زۆرتر گۆڕینەوەی کاڵاو دراو ٥ **السَّوْسَنُ**: جۆرە ڕوەکێکە لە پێڕی ڕوەکەکانی (الأيْرس) قەدو باڵای شەصت سانتیمەترێک بەرز دەبێتەوە ٥ گوڵێک یان چەند گوڵێک هەریەکەیان لە غونچەیەکەوە پەیدا دەبێ‌و دەپشکوێ، هەیە سپی، هەیە شینە هەیە زەردە هەیە سوورە ٥ ڕوەکێکی تەمەن درێژە لە وڵاتانی ئەوروپاو وڵاتانی سەر دەریای سپی ناوەڕاست دەڕوێ، هەندێ جۆری بە ڕەگی بۆن خۆش بەناوبانگە، چونکە ڕوەکێکی عەتر ئامێزە ٥ **ساطت نفسُهُ سَوْطاناً**: دڵی تێکەڵ هات.

سَاطَ الشَّيْئَ سَوْطاً: شتەکەی تێکەڵاو کرد بە ئەسکوێ‌و شتی وا تێکی هەڵدا بۆئەوەی باش تێکەڵ بەیەکترین ٥ دەگوترێ: (ساط القدر ونحوها) خواردنی ناو مەنجەڵەکەی تێک هەڵدا هەروا دەگوترێ:

سِيطَ حُبُّك بدمي: خۆشەویستیت تێکەڵ بە خوێنم بووە.

ساط الأمر ونحوه: کارەکەی ئەمدیواو دیو کردو لێی ورد بۆوە ◊ (ساط الحربَ ونحوها) لە شەڕەکەوە گلاو چووە ناویەوە.

ساط الدّابّة: بە قەمچی ولاغەکەی ئاژوت لێی خوڕی ◊ **ساوَط فلاناً**: بە قەمچی لە فلانکەس راسا ◊ یان بە قەمچی بەرەنگاری فلانکەس بۆوەو لە شەڕە قەمچی دا بەسەریدا زاڵ بوو ◊ **سَوَّط الكُرّاثُ**: گیا کوراث گڵۆکی ناوەڕاستی دەرکرد ◊ **سَوَّط الشَّيْءَ**: شتەکەی تێک هەڵدا ◊ **سَوَّ** ره أو رأيه: لە کاروبارەکانیدا یان لە راو بۆچوونەکانیدا تێکەڵ و پێکەڵی کرد ◊ **سُوِّطَ الحربَ**: کەوتە شەڕ دەستی بەشەڕ کرد ◊ **استوط الأمرُ**: کارەکە شێواو چەواشە بوو، دەشگوترێ: (إستَوَطَ علیه أمره) ئیشەکەی لێ چەواشە بوو دەستی تێ خراو لەسەری قورس بوو ◊ **السَّوْط**: قەمچی لە چەرمو شتی وا دروست کرابێ ◊ لاسکی رومکی کوراث کە هێشتا گوڵەکەی لە غونچەدایە ◊ بەش و بار ◊ ئازارو نارەحەتی ◊ خودا عەزابی بە ئێشی بەسەرا رشتن ◊ پاڵاوگەی ئاو ◊ زێدەی گۆلاو کە وەکوو قەمچی درێژ دەبێتەوە ◊ رێگای بارێکی نێوان دوو بارکۆن.

سَوْط باطل: ئەو دیمەنەیە کە لە کونێکەوە تیشکی هەتاو دەچێتە ناو ژوورێکەوەو خێتێک دروست دەکا ◊ دەشگوترێ: (هما یتعاطیان سوطاً واحداً) ئەو دووانە یەک کاردەکەن ◊ **السَّوّاط**: خاوەن قەمچی، یاساوڵ، پۆلیسی قەمچی بەدەست کە لەخەڵک دەدا ◊ **السُّوَيْطاءُ**: شۆرباوێکە ئاوو بەرەکێشتەکەی زۆر بێ ◊ پیازو نۆکی زۆر تێدا بێ ◊ **السَّوِيطَة**: تێکەڵاو تێک هەڵدراو تێکەڵکراو ◊ دەگوترێ: (أموالهم سويطة بینهم) ماڵەکەیان تێکەڵاوە ◊ **المِسْوَاط**: دارێکە یان شتێکی تر وەکوو ئەسکوێ ئەوەی لەناو مەنجەڵەکەدایە پێی تێک هەڵدەدرێ ◊ ئەسپێکە بە قەمچی نەبێ بازنادا، ناکەوێتە غار ◊ **المِسْوَطُ**: بەمانا (المِسواط) دێ ◊ **المِسْيَاط**: ئاو کە لە بنکی حەوزدا بمێنێتەوە ◊ **ساعَ الشَّيْءُ سَوْعاً**: شتەکە فەوتا، لەکیس چوو، دەگوترێ: (ضائع سائع): فەوتاوو لەناو چووە ◊ **ساعَت الإبلُ أو الماشيةُ**: حوشترەکە یان مەڕو بزنەکان چوونە لەوەڕگاوە، یان بەبێ شوان لەپاوان دەلەوەڕێن ◊ **أَسَاعَ**: لەساتێکەوە بۆ ساتێک گواستیەوە ◊ یان سەعاتێک دواکەوت ◊ **أَسَاعَ الشَّيْءَ**: شتەکەی پاشگوێ خست، فەوتاندی ◊ **أَسَاعَ الماشِيَةَ**: ئاژەڵەکانی بەرەڵا کردن تا بۆخۆیان بلەوەڕێن ◊ **سَاوَعَهُ مُسَاوَعَةً وسِواعاً**: بۆسەعاتێک بەکرێی گرت ◊ یان بەسەعات بەکرێی گرت ◊ **السَّاعُ**: نارەحەتی و ناخۆشی ◊ **السَّاعَةُ**: بەشێک لەبەشەکانی کات چ کەم بێ یان زۆر ◊ بەشێک لەبیستو چوار بەشی شەوو رۆژ ◊ ئامێرێکە کاتی پێ دیاری دەکرێ ◊ واتە سەعات ◊ سەعاتی خۆریی بەهۆی وزەی خۆر ئیش دەکاو کاتەکانی شەوو رۆژی پێ دیاری دەکرێ ◊ رۆژی قیامەت ◊ یان ئەوکاتە قیامەتی تێدا رادەبێ ◊ **ساعة الغَفْلَة**: سەعاتی نێوان مەغریب و عیشایە ◊ **ساعة سَوْعاءُ**: ساتەوەختێکی ناخۆش و نالەبارە ◊ **ساعة الصفر**: لەزاراوەی هێزی چەکدارو سوپادا ئەوکاتە نهێنییەیە کە دەست دەکرێ بەکاری سەربازی تێیدا ◊ **السَّوَاعُ من الليل**: سەعات ◊ **سُوَاعٌ**: بتێکی ئاوداره لەناو قەومی نوح دا پەرستشی بۆ کراوە دوایی بوومتە پەرستراوی هۆزی هوزەیل یان خێڵی هەمدان ◊ **السَّوْعُ مِنَ**

الليل: بەمانا (السُّواغُ)دێ ٥ **اَلْمِسياغُ**: فەوتێنەر، قەلاچۆکەر، دەگوترێ: (هو مِسْياع مِضياع) ٥ هەروا ناوە بۆ حوشترێك کە بەبێ شوان دەچێتە لەوەڕگا.

سَاغَ الشَّيْئَ سَوْغاً وسَواغاً: شتەکە خۆش‌و گوارا بوو بەجەستەی کەوت ٥ (ساغ الشرابُ والطعامُ في الحلق): بەئاسانی ئاوو شلەمەنییەکە یان خواردنەکە لە گەروی رۆیشتە خوار.

ساغ الشرابَ أو الطعامَ: بەئاسانی ئاوو خواردنەکەی قوت دا ٥ **أَسَاغَ فلان بفلان**: فلانکەس بەفلانکەس کارەکەی بۆ تەواو کراو جێ بەجێ بوو ٥ **أَسَاغَ الشَّيْئَ**: شتەکەی والێ کرد قوت بچێ‌و بەئاسانی لەگەروی بڕواتە خوار، دەگوترێ: (أسِغْ لي غُصَّتي): مۆڵەتم بدەو پەلەم لێ مەکە ٥ **أَسْوَغَ أخاه**: لەگەڵ براکەی لەدایك بوو، دوو لانەبوو، یان لەدوای براکەی لەدایك بوو ٥ **سَوَّغَ الشَّيْئَ**: شتەکەی گونجاند، وای لێ کرد بەئاسانی قوت بچێ ٥ **سَوَّغَ الأمْرَ ونحوه**: ئیشەکەی بەڕەوا زانی‌و وای لێ کرد کەسانی دیکە سودی لێ ببینن ٥ **سَوَّغَ فلاناً ما أصاب**: رێگای دا فلان سود لە بەشی خۆی وەربگرێ، بەشی خۆی بەرێ‌و کەس رێی لێ نەگرێ ٥ شتەکەی بەپاڵفتەکراوی جێ هێشت ٥ (سَوَّغَ له كذا): فلان شتی پێ دا ٥ **إسْتَسَاغَهُ**: بەمانا (سَاغَهُ) دێ ٥ بەگونجاوی دانا ٥ وای کرد خواردن‌و خواردنەوەکە بەخۆشی قوت بچێ ٥ قسەکەی خۆی بردە سەرو وای کرد کەسانی بەرامبەر بیرو بۆچونەکانی پەسەند بکەن، دەگوترێ: (لا أستسيغ الطعامَ أو الكلامَ): ئەو خواردنە یان ئەو قسە پەسەند ناکەم.٥ **الأسْوَغُ**: گواراو خۆش قوت چوو، دەگوترێ: (شراب أسْوَغُ): شەرابێکی گوارایە ٥ **التَّسْوِيغُ**: (تسويغات السلاطين): رێگە پێدانی پاشایە بەوە کەسێك بتوانێ لە لایەنێکی دیاریکراو مافی خۆی وەربگرێ ٥ **السِّوَاغُ**: هەرشتێك ببێتە هۆکاری قوتدانی خۆراك، دەگوترێ: (الماءُ سِواغُ الغُصَصِ): ئاو هۆکاری قوتدانی پاروە خۆراکە ٥ **السَّوْغُ**: (هذا سَوْغ هذا): ئەوە بەئەندازەی ئەوە ٥ یان لەسەر شێوەی ئەوە ٥ دەشگوترێ: (فلان سَوْغ أخيه): فلان دوا بەدوای براکەی لەدایك بووە منداڵی تریان نەکەوتۆتە نێوانەوە ٥ هەروا دەگوترێ: (هو أخوه سَوْغُهُ): فلان دوا بەدوای براکەی لەدایك بووە منداڵی تریان نەکەوتۆتە نێوانەوە ٥ هەروا دەگوترێ: (هي أخته سَوْغُهُ): ئەوە خوشکیەتی‌و دوا بەدوای ئەو لەدایك بووە ٥ **السَّوْغَةُ**: بەمانا (السَّوْغُ)دێ ٥ **اَلْمُسَوَّغَاتُ**: (مُسَوَّغات التعيين): ئەو بەڵگەنامەو بڕوانامەو پشتگیری کردنانەن کەپێویستە ئەوکەسەی دەیەوێ لەفەرمانگەیەك دابمەزرێ پێشکەشیان بکا بۆ تەعین بوون ٥ **سافت الماشيةُ سوفاً وسَوافاً**: ئاژەڵەکان بەنەخۆشی (سوواف) لەناو چوون.

سافَ عليه: خۆی گرت، بەصەبر بوو لەسەری.

سافَ الشَّيْئَ: بۆنی شتەکەی کرد.٥ **سَافَ السَّائِفَةَ**: لەلبەلانەکە نزیك کەوتەوە ٥ **أساف**: نەخۆشی (سوواف) کەوتە ناو ئاژەڵەکانیەوە.٥ **أسَافَ الوالدان**: باوك‌و دایکەکە منداڵیان مرد، بەمنداڵە مردووەکە دەگوترێ (مُساف)، بەباوکەکە ٥ **أسافَ فلاناً وغيه**: فلانکەسی لەناوبردو فەوتاندی ٥ **أساف فلان ريحاً**: بۆنی فلانکەسی کرد ٥ **ساوَفَ فلاناً**: فلانکەسی رۆیاند ٥ بۆنی کرد بۆئەوەی بزانێ کامیان بۆنی کەسکون ترە ٥ فلانکەسی خافلاند.

سَوَّفَ فلاناً: فلانکەسی دواخست ٥ خافڵاندی ٥ **سَوَّفَ الأمر**: گوتی لەوە دوا ئەو کارە دەکەم ٥ کارەکەی دواخست ٥ **سَوَّفَ فلاناً أمره**: کارەکەی دایە فلانکەس‌و وتی بەویستی خۆت چۆنی دەکەی‌و چی دەکەی بیکە ٥ **استافَ**: بۆنی کرد ٥ **إستافَ المَسَافَةَ**: ماوەکەی بڕی لەمەسافەکەی تێپەڕی ٥ **السَّافة**: لمبەلان ٥ زەوییەك لەنێوان لمبەلان‌و زەوی ڕەق‌و پتەودا بێ ٥ **السَّافُ**: چینی دیوار لەخشت بێ یان لەبەردو شتی تر ٥ ئەو خشت‌و خۆڵ‌و پرزو پاڵەی ڕەشەبا دەیهێنێ‌و دەیبا ٥ **السُّوافُ**: دەردێکە توشی حوشتر دەبێ دەیفەوتێنێ ٥ **السَّوف**: صەبرو چاوەڕوانی کردن، دەگوترێ: (فلان يقتات السَّوف): فلانکەس بەهەوا دەژی.

سَوف: حەرفێکە بۆ ڕۆژگاری داهاتوو بەکاردەهێندرێ ٥ فیعلی موضاریع تایبەت دەکا بەداهاتووەوە ٥ **السَّيْفَةُ**: دوور بوون، دوورکەوتنەوە، دەگوترێ: (کم سيفة هذه الأرض؟) یان دەگوترێ: (وبيننا سيفة عشرين يوماً): نێوانمان دووریی بیست ڕۆژە ڕێگایە ٥ **المساف**: دووری ٥ لوت ٥ **المسافة**: دووریی ٥ بەزۆری بۆ ڕوبەرو ئەندازە بەکار دەهێندرێ، دەگوترێ: (مَسَافَة يوم أو مَسَافَةُ شهر): واتە دووریی ئەو ولاتە ڕۆژە ڕێیەکە یان مانگە ڕێیەکە.

ساق المريضُ سوقاً وسِياقاً: نەخۆشەکە کەوتە گیانەلاوەوە، دەگوترێ: (رأيت فلاناً يسوق): فلانکەسم بینی خەریکی گیان دەرچون بوو ٥

ساق فلاناً: قاچی فلانکەسی هەنگاوت، لەقاچی دا ٥ لەدواوە تێیەوە ژەنی‌و دەنە دەنەی دا بۆئەوەی بڕوا ٥ دەشگوترێ: (ساق الله اليه خيراً): خودا خێری بۆنارد، خێری بەسەردا ڕشت ٥ **ساقت الريحُ الترابَ والسَّحابَ**: ڕەشەبایەکە تەپ‌و تۆزو گڵ‌و خۆڵی حەوا دا، هەورەکانی ڕاماڵی.

ساق الحديث: قسەکەی درێژە پێداو بەزنجیرە گێڕایەوە.

ساق اليه الحديث: ڕوی ئاخاوتنەکەی کردە ئەو.

ساق المهر الى المرأة: مارەییەکەی نارد بۆ ئافرەتەکە.

سَوِقَ سَوَقاً: قاچی ئەستورو گەورە بوو ٥ **أساقَهُ**: بەمانا (ساقَهُ)دێ.

ساق فلاناً الماشيةَ: وای کرد فلان کەس ئاژەڵەکە لێ خوڕێ ٥ ئاژەڵەکانی کردە موڵکی فلان ٥ **ساوَقَهُ**: لەڕۆیشتن دا پێشبڕکێی لەگەڵ دا کردو پێشی کەوت ٥ کێ بڕکێی لەگەڵ دا کرد تابزاندرێ کامیان تیژ ڕەوترە.

ساق مَعَهُ: شتەکەی لەگەڵدا لێخوڕی ٥ شوێنی کەوت.٥ **سَوَّقَ النبتُ أو الشجَرُ**: ڕوەکەکە یان درەختەکە قەدی پەیدا کرد ٥ **سَوَّقَ الحيوانَ وغَيْرَهُ**: بەمانا (ساقَهُ) دێ ٥ **سَوَّقَ فلاناً أمره**: کاروباری خۆی دایە دەست فلانکەس.

ساقَ البِضَاعَةَ: هەوڵی دا بازاڕ بۆ کاڵاکانی بکاتەوە ٥ **استاقَهُ**: بەمانا (ساقه)دێ ٥ **إنْسَاقَ**: بۆ موطاوعەی (ساقه)دێ ٥ شوێن غەیری خۆی کەوت ٥ ملکەچ بوو، ژێربار بوو ٥ **انساق الجَبَلُ**: کێوەکە درێژ بووە ٥ **تساوقت الماشيةُ**: ئاژەڵەکان دوایەکتر کەوتن، بەشوێن یەکتردا هاتن ٥ لەڕۆیشتن دا پاڵەپەستۆیان کرد ٥ **تَسَاوَق الشيئان**: ئەو دوو شتە پێکەوە ڕۆیشتن، شان بەشانی یەکتر ڕێیان کرد ٥ **تَسَاوَقَ القومُ**: خەڵکەکە لەبازاڕدا زەم‌و زەمکارییان کرد ٥

تَسَوَّقَ: لەبازاڕدا کڕین‌و فرۆشتنی کرد ٥ **تَسَوَّقَ القــومُ**: خەڵــکەکە بازاڕیــان دروســت کــرد ٥ **السائق**: لێخوڕی ترومبێل یان ترێن‌و شتی لەو جۆره ٥ **السّاق**: نێوان ئەژنۆو قاچ ٥ قەدی درەخت‌و ڕووەك ٥ هەروا بەمانا نەفس‌و گیان دێ ٥ ئیمامی عەلی دەربارەی خەواریجەکان دەڵێ: (لابد لي من قتالهم ولو تلفت ساقي): ناچارم شەڕیان لەگەڵ دا بکەم تەنانەت ئەگەر گیانشم تێدا بچێ ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووه (كشف عن ساقه): قاچی لێ هەڵماڵی، ئەم پەندە بەکەسێك دەگوترێ کەزۆر بەجیدی دەست بەکارێك بکا شانی بەردا ٥ هەروا دەگوترێ: (قَرَعَ للأمر ساقَهُ): قاچی هەڵکرد بۆ کردنی کارەکە ٥ **قامت الحرب على ساق**: شەڕەکە گەرم بوو تاوی ساند ٥ **قام فلان على ساق**: فلانکەس زۆر لێبڕاوانە شانی بەرکارەکە داو خۆی پێوە خەریك کرد ٥ هەروا دەگوترێ: (بنى القوم بيوتهم على ساق واحدة): خەڵکەکە خانوەکانیان لەسەر یەك ڕیزو شێوە دروست کرد ٥ (ولدت المرأة ثلاثة ذكور على ساق واحدة): ئافرەتەکە یەك بەدوای یەکدا سێ کوڕی بوون‌و مێینەیان نەکەوتە نێوانەوە.

ساق حُرّ: نێرینەی باڵندەی قەمارێیە ٥ **السَّاقَةُ**: پاشینەی سوپا ٥ **السُّوقُ**: بازاڕ؛ ئەو شوێنەی کڕین‌و فرۆشتنی تێدا دەکرێ.

سوق القتال: شوێنی لێکدان‌و شەڕکردنی دوو لایەنی بەگژ یەکدا چووه ٥ گۆڕەپانی جەنگ.

السوق الحُرَّةُ: بازاڕی ئازاد ٥ **السُّوقُ السَّوْداء**: بازاڕی ڕەش ٥ بازاڕێــکە مامەڵــە چــییەکان تێیــدا پابەنــدی نرخــی دیــاریکراو نــابن ٥ **السُّوقَةُ**: ڕەشەخەڵك‌و بۆرە پیاو ٥ خەڵکی هەرەمەکی ٥ بۆتاك‌و بۆکۆ بەکاردەهێنــدرێ، دەگوترێ: (هــو سُوقة وهم سوقة) ٥ **السُّوقي**: بازاڕیی، دەگوترێ: (هذا الشيئ سوقي): ئەم کاڵایە بازاڕییە واتە باش دروست نەکراوە ٥ **السَّوَّاقُ**: سایەق ٥ قاچ درێژ ٥ حەڵوا فرۆش ٥ حەڵواچی ٥ **السُّواقُ**: قاچ درێژ ٥ ڕووەکێك یەك ساقی هەبێ ٥ پرژی دار خورما ئەوکاتەی دەردەکەوێ‌و بەئەندازەی بستێك درێژ دەبێ ٥ **السَّويق**: قاوت؛ حەڵوا، خواردنێــکە بەئاردی گەنم یان ئاردی جۆ دروست دەکرێ ٥ **السُّوَيقةُ**: لاسکی ڕووەك‌و قەدی درەخت ٥ یان بازاڕی بچوك ٥ **السِّياق**: مارەیی ٥ (سِيَاق الكلام): شێوەی قسەو باس‌و ئوسلوب‌و شێوازی کەلام ٥ گیانەڵاو کاتی گیان کێشان، دەگوترێ: (هو في السِّياق): ئەو لەگیان کێشاندایە.٥ **السَّيِّق من السحاب**: ئەو هەورەی با ڕایدەماڵێ جا ئاوی پێوە بێ یان بێ باران بێ ٥ **السَّيِّقَةُ**: ئاژەڵی لێخوڕاو ٥ ئاژەڵی فڕێندراو لەلایەن دوژمنەوە ٥ هەروا دەگوترێ: (المرأ سيِّقة القدر): ئادەمیزاد ڕاپێچکراوی دەستی قەدەرە بۆ کوێی دەوێ وادەیباو ناتوانێ لێی لادا ٥ کۆختەو دێوجامەو شتی وا کەڕاوچی لەدوایەوە خۆی حەشار بدا ٥ **المِسْوَقُ**: حوشترێك ڕاوکەر خۆی لەپەنادا ئەدیو بکا بۆ ئەوەی نێچیرەکەی نەیبینێ ٥ **المِسْوَقَةُ**: گۆچانی شوان کە ئاژەڵەکانی پێ دەئاژوێ.

ساك سَوْكاً وسواكاً: بەهێواشی ڕۆیشت.

ساك الشيئَ: شتەکەی شێلا دەستی پێدا هێنا.

ساك فَمَهُ وأسنانَهُ بالسواك: دەم‌و ددانی بەسیواك پاك کردنەوە، سیواکی بەدەم‌و ددانی دا هێناو برد ٥ **سَوَّكَه**: سیواکی کرد ٥ **اِسْتاكَ**: دەم‌و ددانی بەسیواك پاك کردنەوە ٥ **تَساوَكَ**: بە

رۆیشتنێکی نەرم رۆیشت ◊ تَساوكت الماشِيَةُ: ئاژەڵەکە ئەوەندە لاواز بووە کە دەڕوا لۆژە لۆژیەتی ◊ تَسَوَّك: بەمانا (استاك)دێ ◊ هەروا بەمانا (تساوك)دێ ◊ السِّواك: چیلکە دارێکە لەدرەختی ئیراك یان درەختی لەو جۆرە سەرێکی پرژ پرژ دەکرێو سیواکی پێ دەکرێ ◊ اَلْمِسْوَاكُ: بەمانا (السواك)دێ.

سال فلان سُوالاً: بڕوانە (سَأَل).

سَوِلَ سَوَلاً وَسَوْلَةً: نەرم بوو، دەگوترێ: (سَوِلَ البطنُ): گەدەی داچۆڕا ◊ **سَوَّلَ له الشَّرَّ**: شەڕو هەرای لەلا خۆشەویست کردو هەڵی نا بۆ شەڕو هەرا، دەگوترێ: (سَوَّلَت له نفسه كذا): نەفس‌و هەوا هەڵی نا بۆ ئەو کارە ◊ هەروا دەگوترێ: (سَوَّلَ له الشيطان كذا): شەیتان چووە کەللەیەوەو ئەوکارەی پێ کرد ◊ (وهذا من تسويلات الشيطان): ئەوە لەخشتە بردنەکانی شەیتانە ◊ **تَسَوَّلَ**: بەمانا (سَوِلَ)دێ ◊ پرسیاری کرد داوای کرد ◊ **السُّوَال**: بڕوانە مادەی (سأل) ◊ **اَلسُّولُ**: بڕوانە مادەی (سأل) ◊ **السُّولار**: شلەمەنییەکە کڵبەستێنە زوو گڕ دەگرێ لە پیترۆڵ دەردەهێندرێ، کەئافەی لەسوتەمەنی دیزڵ کەمترە ◊ **اَلسُّوْلَعُ**: بڕوانە مادەی (سَلَعَ).

سام سَوْماً وسواماً: بەرەو پێش رۆیشت بەویستی خۆی ◊ بەمەبەستی وەدەست هێنانی شتێك رۆیشت ◊ **سامت الماشِيَةُ**: ئاژەڵەکان بۆ خۆیان لەوەڕان‌و پێویستیان بەئاڵف نەبوو ◊ بەردەوام بوون لەسەر لەوەڕان.

سام الطير على الشيئ: باڵندە بەدەوری شتەکەدا سوڕایەوە ◊ **سامت الإبلُ والريحُ وغيرها**: حوشترەکە یان بایەکە بەردەوام بوون بەخێرایی یان بەهێواشی گوزەری کرد.

سام الشيئ: بەشتەکەوە لکاو لێی نەبوەوە.

سام الإبلَ في المرعى: حوشترەکەی بەرەڵای پاوانەکە کردو وازی لێ هێنا.

سامَ الإنسانَ ذُلاً أو خَسْفاً: زەلیلی‌و ناڕەحەتی بەسەر ئادەمیزادەکە دا ڕشت.

سامَ فلاناً الأمْرَ: کارەکەی خستە ئەستۆی‌و داوای لێ کرد ئەنجامی بدا.

سامَ البائعُ السِّلعةَ سَوْماً وسُواماً: فرۆشیارەکە کاڵای ڕانواند بۆ فرۆشتن‌و نرخەکەشی دیاریی کرد ◊ لەحەدیث دا هاتووە (لايسوم أحدكم على سوم أخيه) بایەکێ لەئێوە زەم‌و زەمکاری بەسەر براکەی دا نەکا ◊ دەگوترێ (سُمتُ فلاناً سِلْعَتِي): بەفلانکەسم گوت کاڵاکەم بەوەندە لێ دەکرێ؟ ◊ هەروا دەگوترێ: (سُمْتُك بعيرك سيمة حَسَنة): نرخی حوشترەکەتم باش بەرزکردەوە.

سامَ الماشيةَ على الحوضِ: وڵاخەکەی بردە سەر حەوزەکە ◊ **أسام الماشيةَ**: وڵاخەکەی لەلەوەڕگا لەوەڕاند ◊ **أسام اليه ببصره**: چاوی پێسی تێ بڕیو بەچاو هەنگاوتی ◊ **ساوَمَهُ مساومة وسِواماً**: مامەڵەی لەگەڵ دا کرد بۆ کڕین‌و فرۆشتن ◊ **ساوم البائعُ بالسِّلعة**: فرۆشیارەکە نرخی کاڵاکەی بەرز کردەوە ◊ **سَوَّمَ الماشِيةَ**: ئاژەڵەکەی لەلەوەڕگا لەوەڕاند ◊ **سَوَّمَ الخيلَ**: وڵاخەکانی بەسوارەکانەوە ڕەوانەکردن ◊ ناردنی ◊ **سَوَّمَ فلاناً**: وازی لەفلانکەس هێنا چی دەکا بیکا ◊ **سَوَّمَ فلاناً في ماله**: فلانکەسی لەماڵ‌و سامانی خۆی دا دەسەڵاتدار کردو هەموو صەلاحییەتێکی دایە ◊ **سَوَّمَ على القوم**: پەلاماری نەتەوەکەی داو هێرشی لەناکاوی کردە سەریان‌و باروودۆخی شێواندن ◊ **سَوَّمَ الشيئَ**: شتەکەی نیشانەدار کرد ◊ استامت

الماشِيةُ: بەمانا (سامت)دێ ٥ استام البائع بالسلعة وعليها: فرۆشیارەکە نرخی کاڵاکەی بەرزکردەوە ٥ استام المشتري من البائع بسلعته: کڕیار نرخی کاڵاکەی بەفرۆشیار ڕانواند داوای لێ کرد پێی بڵێ چەندە؟ ٥ استام فلاناً السِّلعة وعليها: داوای لەفلانکەس کرد نیشانەی کاڵاکەی بۆ ڕون بکاتەوە ٥ تساوما السِّلعة وفيها: فرۆشیارو کڕیار دانو سانیان کرد دەربارەی کڕینو فرۆشتنی کاڵاکە ٥ فرۆشیار نرخێکی درکاندو کڕیاریش نرخێکی تری ڕانواند ٥ تَسَوَّم فلان: فلانکەس نیشانەیەکی بۆ خۆی دانا تا پێی بناسرێ ٥ السَّائمة: هەر ئاژەڵێك بەدەمی خۆی بلەوەڕێو پێویستی بەئالفو ئالیك نەبێ ٥ السَّام: مردن ٥ زێڕ ٥ توێژو ڕێڕەوی ئاڵتونو زیو لەبەردو لەکانەکان دا ٥ قاڵبە زێڕو زیو ٥ دار خەیزەران ٥ السَّامي: هەرشتێك پاڵ بدرێ بۆلای (سام) کە یەکێکە لەکوڕەکانی حەزرەتی نوح (د.خ)، دەگوترێ: (جِنسٌ سامي): ڕەگەزی سامی نەژاد ٥ (لغة سامية): زمانێکی سامی.

السُّوَمَةُ: نیشانەو عەلامەت ٥ نرخو بەها، دەگوترێ: (إنه لغالي السمة): ئەوە گران بەهایە ٥ السِّيمَةُ: بەمانا (السُّومة) دێ ٥ السِّما: نیشانەو عەلامەت ٥ السِّيماءُ: بەمانا (السِّما)دێ ٥ السِّيمياءُ: بەمانا (السِّيما)دێ.

سَوِيَ الرجلُ سِوىً: پیاوەکە کاروباری باش بوو، پیاوەکە ئیشی لەبار بوو ٥ أسْوى: ڕاوەستاوو بەردەوامو کار دروست بوو ٥ أسْوى فلان: فلانکەس ئیشی باشو ڕێكو پێك بەردەوام بوو ٥ لەنەخۆشی ڕزگاری بوو ٥ لەبیری چوو ٥ خراپەی کرد ٥ لەحیساب دا هەڵەی کردو ڕاستی کردەوە ٥ ڕیسوا بوو ٥ دایهێنا ٥ پەیدای کرد ٥ بەڵەك بوو، توشی نەخۆشی پێست بوو ٥ أسْوى الشيءَ: شتەکەی ڕێك خستو تەختی کرد ٥ پاشگوێی خست ٥ أسوى الشيءَ بالشيءِ: شتەکەی وەکوو فلان شت لێ کردو ڕێك خستیە سەر شێوەی ئەو وەکوو ئەوی لێ کرد ٥ ساواه: هاوشانی ئەوی لێ کرد، خستیە ئاستی ئەو، دەگوترێ: (ساوى فلان قِرْنَهُ وبه في العلم وغيره): فلانکەس لەبواری زانستو شتی تردا چووە ئاستی هاوشانەکەیو پێی گەیشتەوە ٥ ساوى هذا بذاك: ئەوەی بەرز کردەوە تا گەیاندییە ئاستی ئەو ٥ ساوى بينهما: ئەو دوانەی والێکرد لەیەك ئاست دابنو وەکوو یەك وابن ٥ سَوَّى الشيءَ: شتەکەی ڕاست کردەوە ڕێکی خست ٥ ڕێكو پێکی کرد ٥ سَوَّى بينهما: بەمانا (ساوى بينهما) دێ ٥ سَوَّى الطعامَ: خواردنەکەی پێ گەیاند، دەگوترێ: (سُوِيَتْ عليه الأرضُ وبه) لەوخاکەدا بەهیلاك چوو فەوتا ٥ استوى: ڕاست بوو، مایەوە لەسەر ئەو حاڵە ٥ استوى الشيئان: ئەو دوو شتە هاوشانو چون یەك بوون ٥ استوى فلان: فلانکەس گەنجیەتی کامڵ بوو ٥ استوى الطعامُ: خواردنەکە پێگەیی ٥ استوت الأرضُ: زەوییەکە بوو بەسوتەمەڕۆ قاتو قڕی تێدا پەیدا بوو ٥ استوى به الأرضُ: لەوخاکەدا فەوتا ٥ استوى هـ كذا: چووە سەری ٥ کۆنترۆڵی کرد ٥ جێ گیر بوو مایەوە ٥ بوو بەخاوەنیو دەستی بەسەردا ڕۆیی ٥ استوى على سرير الملك: دەسەڵاتی گرتە دەست ٥ استوى اليه: چو بۆلایو کردیە ئامانجی خۆی.٥ تَسَوَّى: بۆ موطاوعەی (سَوّاه)دێ ٥ تَسَوَّى به الأرض: لەوخاکە دا تێدا چوو فەوتا ٥ الإستواءُ (خط الإستواء): هێڵی کاکێشان ٥ بڕوانە مادەی (خطط) ٥ السُّوى: عەدل

٥ مەبەستو ئامانج ٥ (وسُوى الشيء): ناوەڕاستی شت ٥ لەجیاتی شت ٥ غەیری شت ٥ السَّواءُ: بەمانا (السُّوی) دێ ٥ هاوشانو هاوڕێیەتی ٥ تەختو دەشتایی، دەگوترێ: (مکان سواء): شوێنێکی تەخت ٥ (وثوب سواء): کراسێکی ڕێکو پێکو درێژو پانی گونجاوو لەبار ٥ (رجل سواء البطن): پیاوێکە ورگی لەگەڵ سنگی دا ڕێکەو ورگی دەرنەپەڕیوە ٥ (رجل سواء القدم): پیاوێکە بەرپێی تەختەو پاژنە پێو سنگە پێی لەگەڵ بەری پێی دا ڕاستو ڕێکە ٥ سَواء الجبل: لوتکەی کێو، دوندی کێو ٥ (سواء النهار): نیوەڕۆ، زوربەی شەو ٥ (لیلة السَّواء): شەوی چواردەی مانگی قەمەری ٥ کەمانگ تێیدا خشتو کامڵ دەبێ ٥ دەشگوترێ: (مررت برجل سواء والعدم): بەلای پیاوێک دا ڕۆیشتم بونو نەبوونی چون یەک بوو.

السَّواء من الأرض: زەوییەکە گڵەکەی وەکوو لب وابێ ٥ یان زەوی دەشتی نەرمەڵان ٥ السَّوِيُّ: دەشتاییو ڕێک ٥ مام ناوەندیی ٥ ئاساییو عادەتی ٥ مام ناوەند ٥ السَّوِيَّة: ڕاستو مام ناوەند ٥ عەدلو ویژدان ٥ پارچە بەرگێکە دوگی حوشتر لەخۆ دەگرێ وەکوو مەلەوانکەو شتی بازنەیی دەوران دەوری سەنامەکە دەدا ٥ جلە حوشتر.

السَّیُّ: هاوشانو بەرامبەر بۆ نێرو مێ یەک شێوە بەکاردێ ٥ هەروا بۆ شوێنی دەشتاییو ساراو چۆڵەوانیش بەکاردێ ٥ سِیَّما: بەتایبەتی، دەگوترێ: (أتقن فلان العلوم العربیة سِیَّما النحو): فلانکەس زانستە عەرەبییەکان فێربووە بەتایبەتی نەحو ٥ المستوی: (السطح المستوي): ئەو ڕووبەرەیە لەهەرشوێنێک دو خاڵ دابنێی

هێڵی ناوەڕاستیان یان هێڵی پێوەلکاویان ڕاست بێو خوارییی تێدانەبێ ٥ سَیَّأت الناقةُ: حوشترەکە شیری داچۆڕاند شیری لەگوان دا چۆڕا ٥ سَیَّأ فلان الناقة ولحوها: فلانکەس شیری حوشترەکەی دۆشی ئەو شیرەی خەریکبوو لەگوانی دابچۆڕێ ٥ إنسَیَأ اللبنُ من الضرع: شیرەکە بێ دۆشین لەگوانی ئاژەڵەکە چۆڕایە خوار ٥ تَسَیَّأت الناقةُ ولحوها: بەمانا (سَیَّأت)دێ ٥ تَسَیَّأت الأمور: کارەکان تێکەڵو پێکەڵ بوون ٥ تَسَیَّأ فلان بِسَیْئٍ قلیل: فلانکەس شتێکی کەمی شیر پێدام ٥ تَسَیَّأ فلان بحقي: فلانکەس دوای ئینکاری کردن دانی بەمافی من دانا ٥ السَّیْئُ: شیری ئاژەڵ کەبەبێ دۆشین لەگوانی دابچۆڕێ ٥ السَّیّاءُ: کفن فرۆش ٥ سابَ سَیْباً وسَیَباناً: ڕۆیی بۆ کوێی ویست ملی ناو نەگەڕایەوە.

سَاب فلان في کلامه: فلانکەس درێژەی بەقسەکردن داو دەمدرێژیی کرد ٥ سَیَّبَهُ: وازی لێ هێناو بەرەڵلای کرد بۆ کوێ دەچێ بچێ ٥ انْسابَ: بەمانا (ساب)دێ ٥ (انساب نحو کذا): بۆلای ئەو گەڕایەوە ٥ الإسَابَة: لەبواری کیمیادا بریتییە لەو عەمەلییەتەی کە مادەی ڕەق دەکاتە شلەمەنی یان غاز ٥ السَّائِبَةُ: ئیهمال کراو بەرەڵلاکراو ٥ لەسەردەمی پێش ئیسلامدا حوشتریان نەزری بتەکانیان دەکرد ئیتر ئەو حوشترە باری لێ نەدەنراو لەکوێ بیویستایە دەلەوەڕاو کەس لەهیچ شتێک نەیدەگێڕایەوە ٥ یان حوشترێک وەچەی پێبگاو زاوزێی لێ کەوتبێتەوە ئیتر ئەو جۆرە حوشترە بەرەڵلا دەکراو باری لێ نەدەنراو کەس سواری نەدەبوو ٥ هەروا ناوە بۆ کۆیلەیەک ئازاد بکرێو وەلای بۆ ئازادکەرەکە نەبێ ٥ السَّیَّابُ: خورمای

بەرسیلەو سەوز ٥ **السَّیابَةُ**: تاکی (ألسَّیابُ) ٥ شــەراب ٥ **الــسَّیْبُ**: هەرشتێــك وازی لــێ بهێندرێو بەرەڵلا بکرێ ٥ عەطاو ٥ بەخشش ٥ چاکە ٥ زیـادەو سوننەت ٥ مـوی تـوکی کلکی ئەسپ ٥ یـاڵی ئەسپ ٥ مـاڵو سامانی ژێـر گڵ دراوی کۆن ٥ کانو کانزا ٥ سەوڵی کەشتییەوان ئەو دارەی بەلـەمو کەشتی پێ لـێ دەخورێ ٥ **الــسِّیبُ**: دەراوی ئـاو ٥ سـێو، بۆیـە دەڵـێن: (سیبویە): بەمانا بۆنی سێوە ٥ **السُّیَّابُ**: بـەمانا (الــسَّیَّابُ)دێ ٥ **الــسُّیُوبَةُ**: لـەبواری کیمیـادا سیفەتی جیـسمی سائبە ٥ **سَیَّجَ کـذا وعلیـه**: بـەمانا (سَـوَّجَ)دێ، دەگـوترێ: (سَـیَّجَ حائطـه بالشوك أو الأسـلاك الـشائكة): دیوارەکەی تـەل بەندکرد یان چقڵ ڕێـژی کـرد بۆئـەوەی کـەس نەتوانێ بیگاتێ یان خۆی لێوە هەڵبداتـە خـوار ٥ **الـسَّاجُ**: بڕوانـە مـادەی (سَـوَجَ) ٥ **الـسِّیاجُ**: بڕوانە مادەی (سَوَجَ) ٥ **السِّیجارُ**: جگەرەیـەك گەڵاتوتنەکـە ورد نــەکرابێو لــول درابــێ ٥ **السِّجارةُ**: جگەرەیـەك توتنەکـەی ورد کرابـێو لەپارچــە کاغەزێـــکی تـــەنك پێـــچرابێ، ئامادەکرابێ بۆ کێشان.

ساحَ الماءُ سَیْحاً وسیحاناً: ئاوەکـە جاری بـوو، ڕەوان بوو.

ساحَ فـلان فی الأرض سـیحاً وسـیحاناً: فلانکـەس بـەناو زەوی دا گـەڕاو گەشـتو گـوزاری کـرد ٥ بـــەناو زەوی بەمەبەســـتی خوداپەرســـتیو بیرکردنـەوەو دەرویـشی بـەناو وڵات دا گـەڕا ٥ (سَـاحَ فـلان): لەمزگـەوت دا مایـەوەو لـێی دەرنەچوو ٥ هەمیشە بەڕۆژوو بوو.

سَــاحَ الظِـلُّ: سـێبەرەکە لـەخۆرئاواوە بـەرەو خۆرهەڵات گەڕایەوە ٥ **أساحَ الفَرَسُ وغیره بذنبـه**: ئەسپەکە کلکی خۆی شۆڕ کردەوە ٥ **أسَاحَ نهـراً** وغیره: جۆگەکەی ڕۆیاند ئاوی ڕووبارەکەی ڕەوان کـرد ٥ **سَـیَّحَ اکثـر کلامـه**: زۆربـەی قـسەکانی ڕازاندنـەوە ٥ هێڵکێـشیو بـۆ کـردو پلانـی بـۆ دانا.

انْسَاحَ: بەرفراوان بوو، دەگوترێ: (انْـسَاحَ الـبطن): گـەدەی کـشا، گـەورە بـوو لەبـەر گـەورەیی داچۆڕایە خوار ٥ **انْسَاحَ الماءُ**: ئاوەکە هەڵقوڵا ٥ (انْسَاحَ الثوبُ): قوماشەکە دادڕا، شەقار شەقار بوو ٥ **انْسَاحَ الصُّبْحُ**: ئاسۆ ڕونـاك بـوو ڕوناکایی بەرەبـەیان تـاریکی دڕی ٥ **الــسَّائِحُ**: گەڕیـدەو دەروێش ڕەوشت ٥ گەڕیـدە بـەناو زەوی دا بـۆ بەدەسـتهێنانی زانیـاریو لێـکۆڵینەوە یـان بـۆ گەشـتو گـوزار ٥ ڕۆژوەوانـی وەگـری مزگـەوت بـوو و ئیعتیکافکەر ٥ **السَّیْحُ**: ئـاوی ڕەوان بـوو بەســەر ڕوی زەوی دا، ئـاوی جۆگـا ٥ قوماشـی خەت خەت ٥ **السَّیَّاحُ**: گەڕیـدە؛ کەسێـك ئیشی هەر گەڕان بێو هەمیشە لەگەشتو گوزاردا بـێ ٥ **المِـسْیاحُ**: ئەوکەســەی بەمەبەســتی فیتنــە جـۆیی‌و شـەڕنانەوە بـەناو وڵاتـان دا بگـەڕێ ٥ **ألمسیح**: بڕوانە مادەی (مَسَحَ) ٥ **ألْمُسَیَّحُ**: کوڵلەی ڕەنگاو ڕەنگو خەتخەت ٥ گـەرەکێوە ٥ **ساخت قوائمُهُ سَیْخاً وسَیَخاناً**: قاچی بەزەوی دا ڕۆچون ٥ **سـاخت الأرض بهـم**: زەوی قـوتی دان ٥ **أسَـاخَ الشیئَ**: شتەکەی والێکرد بـەزەوی دا ڕۆبچێ ٥ **السِّیخُ**: تایەفەو پێڕێکی ئاینین لەهیندوستان ـ شیـشی گۆشـت برژانـدن ٥ **الــسِّیدُ**: گـورگ ٥ **السِّیدانة**: بـەمانا (ألسِّیدَةُ) دێ ٥ ئـافرەتی ئـازا ٥ **السِّیداقُ**: درەختێکی قەد ئەستورە، توێکڵەکەی تیـژو بیبـەر ئاسـایە، خـۆڵی دارەسـوتاوەکەی ڕێـسراوی کـەتانی پـێ سـپی دەکرێتـەوە ٥ تاکەکەی (سَیْداقة).

سَارَ سیراً: ڕۆیی.

سارَ الكلامُ أو المثلُ: قسەکە یان پەندەکە بەناو خەڵك دا بڵاو بۆوە.
سارَ الشيءَ به: شتەکەی ڕۆیاند.
سار الدابّةَ: سواری وڵاخەکە بوو.
سارَ السنةَ أو السيرةَ: شوێن سوننەت کەوت یان پەیڕەوی ژینامەی پێغەمبەری کردو بەوشێوە هەڵسو کەوتی کرد ٥ **أسارَهُ:** وای لێ کرد بڕوا ٥ (أسارَ الدابّةَ): وڵاغەکەی بەرەڵڵا کردە ناو لەوەڕگاو پاوان ٥ **سايَرَهُ:** لەگەڵیا ڕۆیی‌و هاوڕێیەتی کرد ٥ (فلان لايُسايرُ خَيْلاه): فلانکەس لەگەڵ ئەسپەکانی دا ڕۆیشتن ناکرێ واتە درۆزنەو بەکەڵکی هاوڕێیەتی نایە ٥ **سَيَّرَهُ:** بەمانا (أسارَهُ)دێ ٥ **سَيَّرَ فلاناً من بلد أو موطن:** فلانکەسی لەوشارو وڵاتەدا کردە دەر ٥ **سَيَّرَ المَثَلَ أو الكلامَ:** پەندەکە یان وتەو ئاخاوتنەکەی بەناو خەڵك دا بڵاو کردەوە ٥ **سَيَّرَ فلان سيرةً:** فلانکەس سەر گورشتەی ڕابواردوانی گێڕایەوە ٥ **سَيَّرَ الثوبَ وغيره:** قوماشەکەی تیتۆڵ تیتۆڵ کرد ٥ **سَيَّرَت المرأة خِضابَها:** ئافرەتەکە خەتخەت خەنەی لەخۆی دا ٥ **إستار بسيرته أو بسُنَّتِهِ:** ڕێگاو پرۆگرامی ئەوی ڕەچاو کرد ٥ **تسايَرَ:** بەمانا (سار)دێ ٥ دەگوترێ: (تَساير عن وجهه الغضب): ڕق‌و ڕەنگ ترشی لەدەم‌و چاوی ڕۆیی ئەما، ڕوی ئاسایی بۆوە ٥ **تساير الرجلان:** ئەو دوو پیاوە پێکەوە ڕۆیشتن ٥ **تَسَيَّرَ جلده:** پێستی شەقار شەقار بوو ٥ (تَسَيَّرَ بسيرته): بەمانا (إستار)دێ ٥ **السَّائِرُ من الشيءِ:** باقی ماندەی شت ٥ پەندی بڵاوە بوو باو لەناو خەڵك دا ٥ **السَّيْرُ من الجلد:** سیرمە چەرم تیلمە چەرم ٥ **السِّيَراءُ:** جۆرە بوردەیەکە خەتی زەردی تێدان ٥ قوماشێکی خەتخەت‌و تیتۆڵ تیتۆڵە خەتی ئاوریشمی تێدان ٥ زێڕی خاڵص ٥ پێستی نووساو بەدەنکی بەروبومەوە.
السِّيْرَةُ: ژینامە ٥ ڕێبازو پرۆگرام ٥ **السُّيَرَةُ:** کەسێك زۆر بڕوا ٥ **السَّيَّار:** ڕۆیندەو خۆشڕۆ زۆر ڕۆ ٥ یەکێك لەئەستێرە گەڕۆکەکان ٥ **السَّيَّارةُ:** کاروان وقافلە قورئان دەفەرموێ: ﴿وَجَاءتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُواْ وَارِدَهُمْ﴾ ٥ ئوتومبێل، ترومبێل کە بەبەنزین‌و گاز ئیش دەکاو خێرا دەڕوا لەسەر چوار پێچکەو زیاترو کەمتر ٥ **المُسَيَّرُ:** قوماشێکە تاڵتاڵی ئاوریشمی تێدایە وەکو تیلمەو هێڵ.

سَيِسَ الحَبُّ سَيَساً: دانەوێڵەکە مۆرانە لێی دا ٥ **السِّيساءُ:** ڕیزە فەقەرەی پشت یان پێکەوە بەستەی فەقەرەکان ٥ دەشگوترێ: (حمله على سيساء الحقّ): هەڵی گرت بۆ سەر سنووری حەق‌و ڕاستی ٥ **السِّيساءةُ:** زەوی نەرمەڵان‌و گڵەوردە ٥ **المسْياط:** بڕوانە مادەی (سَوَطَ) ٥ **سَيْطَرَ عليه:** بەسەری دا زاڵ بوو.

ساعَ سَيْعاً وسُيُوعاً: فەوتا ٥ تێدا چوو.

ساعَ الماءُ أو الشَّرابُ: ئاوەکە یان تراویلکەکە لەسەر ڕوبەری زەوی بریسکەو شەپۆلی دان ٥ **أساعَهُ:** وای لێ کرد بفەوتێ ٥ یان بدرەوشێتەوە.٥ **سَيَّعَ الحائط:** دیوارەکەی بەقوڕە سپی کاپێداکراوو شێلراو سواخ دا ٥ گڵ گەچی کرد ٥ سپیکاریی کرد ٥ **سَيَّعَ الزِّقَ والسَّفينةَ:** کوڵینەکە یان کەشتییەکەی قیر کرد، قیری تێ هەڵسوو ٥ **سَيَّعَ الجِلْدَ وغيره:** پێستەکە یان شتێکی تری لەو جۆرەی بەبەزو پیو چەور کرد ٥ هەنوی ٥ **انْساعَ الماءُ أو الشَّرابُ:** بەمانا (ساعَ)دێ ٥ **انساع الجَمَدُ:** سەهۆڵەکە توایەوەو

ڕەوان بوو ٥ تَسَيَّغَ: بەمانا (ساغ)دێ ٥ تَسَيَّغَ البقلُ: گژوگیاکە کەروێشکەی کرد، ڕاژا، مۆنجی دایەوە ٥ الأسْيَغُ: ئاوی شەپۆلاوی‌و تراویلکەی درەوشاوە ٥ السَّيَاغُ: درەختی لبان یان درەختی بان ٥ قوڕی بەکا شێلدراو بۆ سواخکردنی خانوو ٥ قیرو زفت ٥ پیو کە مەشکەو شتی وای پێ چەور دەکرێ ٥ السِّیاغ: قوڕی بەکا شێلدراو کەدیواری پێ سواغ دەکرێ ٥ قیرو زفت ٥ پیوو شتی لەو جۆرە ٥ ماڵەی لەدار دروستکراو بۆ سواخکردن ٥ السَّيْغُ: ئاوی ڕەوان بوو بەسەر زەوی دا ٥ السِّيَعَاءُ: بەشێك لەشەو ٥ السِّيْعَاءُ: بەمانا (السِّيَعَاءُ)دێ ٥ المِسْيَاعُ: بڕوانە (سَوَعَ).

المِسْيَعَةُ: دارێکە لوس یان شتێکی تری لووس ماڵە ئاسا یان وەکوو کەمچە قوڕەکەی پێ لووس‌و ڕێك دەکرێ.

ساغَ سَيْغاً: پاك‌و خاوێن بوو ٥ بەلەزەت بوو.

ساغَ الطعام والشراب في الحَلْق: بەخۆشی خواردنەکە یان ئاوو شلەمەنیەکە لەقوڕگ ڕۆچووە خوار.

ساغ الشيئُ: شتەکە ڕەوا بوو لەبار بوو گونجا ٥ (هو سائِغ وسَيِّغٌ).

ساغَ الشرابَ والطعامَ: شلەمەنی‌و خواردەمەنییەکەی قوت دا بەئاسانی لەقوڕگی ئەو دیوی کردن‌و تام‌و لەزەتی پێگەیی ٥ (أَسَاغَهُ): وای لێ کرد ڕەوابێ بگونجێ هیچ نەرێ‌و لەمپەرێکی لەبەردەم دا نەبێ ٥ السَّيغُ: دەگوترێ: (هذا سَيْغُ هذا): ئەوە بەئەندازەی ئەوەیە لەسەر شێوەی ئەوە ٥ سافَت يَدُهُ سَيْفاً: دەستی قەڵشتن ٥ دەورو بەری نینۆکەکانی چڵکن بوون.

سافَ فلاناً وغيرهُ: بەشمشێر لەفلانکەسی دا ٥ سَيِفَتِ النخْلَةُ: درەختی خورماکە توێکڵی بنکی لقەکانی مابوون.

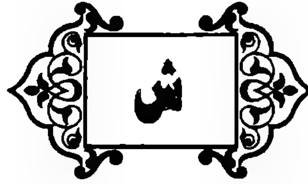
أساف فلانٌ: فلانکەس شمشێری لەشان کرد ٥ شمشێری کڕی ٥ أساف الوالدان: دایك‌و باوکەکە منداڵەکەیان مرد ٥ أساف فلان: فلانکەس هەژار کەوت ٥ سَايَفَهُ: شمشێر بازی لەگەڵ دا کرد ٥ بەشمشێر گاڵتەی لەگەڵ کرد ٥ سَيَّفَهُ: لەشتەکەدا وێنەی شمشێری دروست کرد ٥ إسْتَافُوا: شمشێر بازییان کرد ٥ بەشمشێر لێکیان دا ٥ تاویان دایە شمشێر ٥ تَسَايَفُوا: بەمانا (إستافوا)دێ ٥ تَسَيَّفَهُ: بەمانا (سافَهُ)دێ ٥ السَّائف: خاوەن شمشێر ٥ السَّائِفَةُ: زەوییەك بکەوێتە نێوان ڕەقانی‌و لمبەلان ٥ السَّيْف: شمشێر؛ جۆرە چەکێکی ناسراوو دیارە ٥ بەمانا زمان لوسی‌و قسەزانی دێ ٥ دەگوترێ: (بين فكي فلان سيف صارم): لەنێوان دوو شەویلەی فلانکەس دا شمشێری بڕندە هەیە مەبەست زمانلووسی‌و قسە زانییە ٥ ماسییەکە لەسەر شێوەی شمشێرە ٥ (سيف الغراب): جۆرە گوڵێکە لەپێڕی (ألسوسنيات) گەڵاکانی باریکەڵەن وەکوو شمشێر وان ٥ السَّيْفُ من السمك: ئەو ماسییەیە کەلەسەر شێوەی شمشێرە ٥ کەناری دەریا ٥ کەناری شیوو ڕوبار ٥ (سِيفُ القارة): ئەو بەشە دەشتاییەی کیشوەرێکە کە دەکەوێتە قەراخی دەریا ٥ ئەو توێکڵەی لکاوە بەبنکی لقە دار خورماوە ٥ ألسَّيْفَانُ: پیاوی درێژی قەد باریك وەکوو شمشێر ٥ (وهي سيفانة) ٥ السِّيفَةُ: بڕوانە مادەی (سَوَفَ) ٥ السَّيَّاف: خاوەن شمشێر ٥ شیرگەر، شمشێر دروستکەر ٥ کەسێك پاشاو فەرمانڕەوا ئەرکی لەملدانی تاوانبارانی دەخاتە ئەستۆ ٥ السَّيَّافة:

لــەبواری ســەربازی دا ئــەو شــەڕکەرو جەنگاوەرانــەن کــە بەشمــشێر شــەڕدەکەن ٥ **اَلمَــسَايِفُ**: ســالانی قــاتو قــڕیو گرانــی ٥ **اَلمُسَايَفَةُ**: لێکدان بەشمشێر ٥ ڕاهێنان لەسەر بەکارهێنانی شمشێر ٥ **اَلمُسِيفُ**: شمشێر لەشان ٥ **اَلمُسَيَّفُ مِنَ الثِيابِ ونحوها**: ئەو قوماشەی وێنەی شمشێری لەسەر دروست کرابێ ٥ ئەگەر بـۆ دراو بــەکارهات ئــەوە پــارەو دراوێکــە قەراخەکانی نەخشو زبری پێوەنەبێ لووسو پـوس بــێ ٥ **اَلسِّيفُون**: ئـەو صـندوقو خەزانـە ناوەیە کە پیسایی ناو ئاودەست رادەمالێ.

سالَ سَيْلاً وسِيلاناً ومَسِيلاً: ڕەوان بوو، جاری بوو ٥ سەر ڕێژی کرد ٥ دەگوتری: (سالَت الأرضُ بما فيها): زەوی سەر ڕێژی کرد بەوەی تێیدا بوو ٥ **سالت عليه الخيلُ وغيرها**: لەهەموو لایەکەوە ئەسپ سوار پەیدا بوونو سەریان هەڵدا.

سال بهم السيلُ: لافاو رایدان ٥ (وجاش بنا البَحرُ): دەریا خستنیە ناو گێژاوی خۆیەوە واتە ئەوان کەوتنـە کێـشەو ناخۆشـییەوە ئێمـە کەوتینـە گێـژاوو چـورتمی ناخۆشـترەوە ٥ **سـالت الغُـرَّةُ**: سپیایی‌و پەڵەسپی ناوچەوانی ئەسپەکە پانو درێژ بۆوە تەنانەت تاسەر لوتی هات ٥ **أَسَـالَهُ**: شلەمەنییەکەی ڕۆیاند، تواندیەوە ٥ دەگوترێ: (أسَالَ المَعْدَنَ): کانزاکەی تواندەوە ٥ **أَسَـالَ حدّ النـصل**: سـەری تیرەکـەی درێـژو باریـك کـرد ٥ **أَسَالَ الغازَ**: غازەکەی والێ کـرد نـەزۆر شـل بـێ نە توند بێ ٥ **سَيَّلَهُ**: بـەمانا (أَسَالَهُ)دێ ٥ **تسايَلَ**: بـەمانا (سَـالَ)دێ ٥ **تـسايَلَ الكتائِـبُ وغيرهـا**: دەسـتەو تـاقمو گروپـەکان لەهـەموو رویەکەوە راچـەین ٥ **السـائِلُ**: لـەبواری کیمیـا گـەری دا

حاڵەتێکە لەحاڵەتەکانی مادە نەزۆر شلو غاز ئاسـایە، نـەڕەقو تونـدە ٥ (ك: ســوائل) ٥ دەگوتری: (الزيـت نـوع مـن الـسوائل): زەیت جۆرێــکە لەشــلەمەنی ٥ **الــسائِلَة**: مێینــەی (الـسَّائِل) ٥ دەگوتری: (رأيتُ سائِلَةً من الناس): کۆمەڵـە خەڵکێـکم بینـی لەهـەموو لایەکـەوە هەڵڕژان ٥ (ك: سـوائل) ٥ **الـسَّيَّالُ**: درەختێـکە چـقڵاوی قــەبارە مــام ناوەندییــە لــەپێری (القرنیــة)یــە توێکڵێــکی ســوری هەیــە بــۆ دەباغکردن بەکار دێ لقەکانی لوسو بێ گرێن، لـە میـصری سـەرەوەو وڵاتـی حەبەشـەو وڵاتـی عەرەب دەڕوێ ٥ درەختی (سەمر) ئەگەر بـەرز بێ ٥ (شـجر الخـلاف): بـەزاراوەی یەمـەنی ٥ **الـسَّيْلُ**: لافـاو ئـاوی زۆری ڕەوان ٥ ئـاوی بـاران ئەگـەر کۆببێتـەوەو بـەگورجی بەسـەر زەوی دا بـڕوا ٥ **الــسَّيَلان**: هــەوکردنی ڕێــڕەوی میــز، کەناوە عیلمییەکەی (الجنـوكُكِيُّ)یـە ٥ یەکێـکە لــە نەخۆشــییەکانی کۆئەنــدامی زاوو زێ ٥ **السِّيلان**: دەسکی شمشێرو کێرد ئـەوەی دەستی تێـوەردێ ٥ **المـسيلُ**: ڕێـڕەوی ئـاوو فرمێـسكو شتی وا ٥ **الـسيماقور**: ئالایەکـە لەسـەر ڕێـڕەوی شــەمەندەفەرو شــتی وا هەڵــدەدرێ، بــەلای سـەرەوەی پارچـەیەکی پێوەیـە وەکـوو باسکی ئـادەمیزاد هەڵبـەزو دابـەز دەکـا، ئەگـەر سـەری شۆڕ بۆوە ئاماژەیـە بـۆ ئـەوە کەرێـگا چۆڵەو لەمپەر نییە ٥ **السِّيمِيَاءُ**: سیحرو جادو بازیی ٥ پەیداکردنی شتی خەیاڵیو پوچو بـێ بناغەیـە کە لەواقیع دا بوونی نییە ٥ **السِّيَةُ من القوس**: ئەملاو ئەولای کەوان کە کەوانەیی دەبنەوە.

شین: پیتی سیانزەهەمە لە زنجیرەی پیتەکانی هیجا، لەناوەڕاستی زمانو مەلاشو دەردێ، یەکێکیشە لەپیتی (الشجریة) ٥ **الشُؤبُوبُ**: تاوە باران، ڕێژنە باران ٥ توندو بەهێزی لەهەموو شتێکدا ٥ (شُؤْبُوبُ الشمس): ئەوپەڕی گەرمایی خۆر. (شُؤبوب الفَرَس): بازهاویشتنی بەگوڕی ئەسپ.

شَئِزَ المكانُ شأزاً: شوێنە کە بەرزبوو، ڕەقەلانو توند بوو ٥ **شَئِزَ فلانٌ**: فلانکەس ڕاڕاو گرنگ خواز بوو ٥ **أشأزَهُ**: گرنگی پێداو خستیە قەلەقو دڵەڕاوکێوە ٥ **إشتأزَ**: بێزرا، ڕۆیی، پێی ناخۆش بوو ٥ **شأشأت النخلة وشأشأةً وشِنشاءً**: دارخورماکە قبوڵی متوربە کردنی نەکرد ٥ **شَأشَأَ فلان بالحُمُر والغنم**: فلانکەس گوێدرێژو مەڕو بزنەکانی ڕادانو لێی خوڕین بەوتەی (شَأشَأ) ٥ **تَشَأشَأَ القومُ**: خەڵکەکە بڵاو بونەوە ٥ **تَشَأشَأَ أمرُهُمْ**: کارەکەیان ناسان بوو ٥ **شَئِفَت رِجْلُهُ**: قاچی کوانە ڕەقەی لێهات ٥ (هو مَشْؤوفٌ) ٥ **شَئِفَتْ رِجْلُهُ**: بەمانا (شَئِفَتْ)دێ ٥ **شَئِفَت الأصابعُ**: دەوروبەری نینۆکەکانی چڵکنو شەقار شەقار بوو.

شَئِفَ جِسْمُهُ: جەستەی کوانە ڕەقەی لێهات ٥ (فَهُوَ شَئِفٌ).

شئف فلاناً وله ومه ...أ. وشآفةً رقی لەفلان بوو ڕەشبینی لەلا پەیدا بوو ٥ **إستشافت القرحة**: برینەکەی پیس بوو، قوڵ بوو ٥ **شأفُ الجُرْح**: پیس بوونی برینو داوەشانی بەجۆرێک چاکبوونەوەی چاوەڕوان ناکرێ ٥ **الشأمَةُ**: کوانە ڕەقەیەکە شوێنەکەی زبرەو بەداخکردن چارسەری دەکرێ ٥ ڕقو کینەو ڕەشبینی. دەگوترێ: (إستأصَلَ الله شأفَتَهُ): خودا لەڕەگو ڕیشەوە دەری هێنا ٥ **شَأمَهُمْ شَأماً**: نەگبەتی بۆ هێنان.

شُئِمَ عليهم: بوو بەنەگبەتی بۆیان ٥ (هو مشؤوم عليهم) ٥ **أشأمَ**: چوو بۆ شام ٥ **شاءَمَ بِهِ**: بەلای چەپی دا بردی ٥ **تَشَاءَمَ**: ڕەشبینی نواند ٥ **تَشَاءَمَ بِهِ**: بەلای چەپی دا بردی ٥ **تَشأمَ**: نیسبەتی دا بۆلای نەگبەتی ٥ بردی بۆلای چەپی ٥ **تَشأمَ بِهِ**: بەمانا (تَشاءَمَ) دێ ٥ **الأشأمُ**: نەگبەت ٥ نەگبەتی هێن ٥ دەگوترێ: (أشأم كل إنسان بين لَحْيَيهِ): نەگبەتی هەموو ئادەمیزادێك بەهۆی زوبانیەوەیەتی ٥ **الشّأمُ**: هەرێمی باکوری خۆرئاوای نیوە دورگەی عەرەب ٥ **الشُؤمُ**: شەڕو نەگبەتی ٥ **الشُؤمی**: مێینەی (الأشأم) ٥ پێچەوانەی مانای (اليُمنى)یە، دەگوترێ: (اليَدُ الشُؤمى) ٥ **الشّأمَةُ**: لای چەپ، دەگوترێ: (نظر يَمنَةً وشأمَةً) ٥ **المَشأمَةُ**: نەگبەتی ٥ لای چەپ ٥ **المُتَشائِمُ**: ڕەشبین ٥ کەسێك گومانی خراپ بەژیان بەرێ.

شَأنَ شأناً: ئیشی بۆ پەیدا بوو ٥ (شَأنَ شَأنَ فلانٍ): شوێن ڕێبازی فلان کەوت، بەرپێچکەی ئەودا ڕۆیشت ٥ **إشتأنَ شأنَهُ**: شوێن ڕێبازی ئەو کەوت ٥ **الشّأنُ**: حاڵو وەزعو چۆنیەتی ٥ پلەو پایە، دەگوترێ: (رجل من ذوي الشأن): پیاوێکی خاوەن ڕێزو پلەو پایەیە ٥ بەڵاو چورتەو

تەنگانەو هەڵەو گیربوون ٥ بەلاو کارەسات ٥ هەروا بەمانا پێداویستییەك هاتووە ٥ **شؤون العين**: ڕێڕەوی فرمێسکی چاو ٥ **شؤون الطلبة**: کاروباری قوتابیان ٥ **شؤون العاملين**: کاروباری کرێکار ٥ **شأوت القوم شأواً**: پێش خەڵکەکە کەوتم.

شاوَ الشيءُ فلاناً: شتەکە فلانی توشی سەر سوڕمان کردو شۆکی لەلا پەیدا کرد ٥ خەمباری کرد ٥ **شاءَاهُ**: پێشبڕکێی لەگەڵ دا کرد ٥ **تشاءى مابينهم**: نێوانیان دور بوو ٥ **تَشَاءى القومُ**: خەڵکەکە پەرتەواز بوون ٥ **الشَّأْوُ**: هەڵو کەرەتو جار ٥ ماوەو مەبەست، دەگوترێ: (إنه لبعيد الشأو) ئەو ئامانجو هیوای دورو درێژی هەیە ٥ **شباط**: مانگی پێنجەمی ساڵی سورییانیو مانگی دووی زایینییە.

شَبَّ الغلامُ شباباً: کەوتە قۆناغی گەنجییەوە ٥ **شَبَّتِ النار شبوباً**: ئاگرەکە هەڵگیرسا ٥ کڵپەی کرد.٥ **شَبَّ الفَرَسُ شِباباً وشَبوباً**: ئەسپەکە نیشاتی پەیداکردو تەڕدەماخ بوو هەڵسایە سەر پاشوی دەستی بەرزدەکردەوە، سمکۆڵی دەکرد.

شَبَّ النار شَبّاً: ئاگرەکەی هەڵگیرساند.

شَبَّ الخِمارُ والشَّعْرُ لونَ المرأة: چارەکەو چارشێو روخساری ئافرەتەکەو ڕەنگی قژی جوان کرد ٥ **شُبَّ له كذا**: ڕێگای پێ درا، بۆی گونجا ٥ **أَشَبَّ الغلامُ**: بەمانا (شَبَّ)دێ ٥ **أَشَبَّ فلانٌ**: فلانکەس منداڵەکانی گەورەبوونو گەیشتنە تەمەنی گەنجی ٥ **أَشَبَّ الحيوانُ**: ئاژەڵەکە بەتەواوی کامڵ بوو گەیشتە ئەو پەڕی هەراشبونی ٥ **أَشَبَّ اللهُ الصَّبِيَّ**: پەروەردگار منداڵەکەی گەیاندە تەمەنی گەنجی ٥ **أَشَبَّ الفَرَسَ**: ئەسپەکەی تاودا ٥ **شَبَّبَ الشاعِرُ**: شاعیرەکە یادی ڕۆژانی دڵداریو رابواردنی خۆی کردەوە ٥ **شَبَّبَ بفلانة**: شیعری دڵداری بەسەر فلانە ئافرەت دا هەڵگوتو وەصفی جوانی ئەوی کرد ٥ **اِسْتَشَبَّ على ساقيه**: خۆی ئامادەکرد بۆ هەڵسانو تینی دایە قاچەکانی ٥ گەنجەکانی هەڵبژارد بۆ بڕە کارێکی تایبەتی ٥ **الشَّابُّ**: گەنج، کەسێك بگاتە تەمەنی باڵغ بوونو تەڕو تازەیی گەنجی پێوە دیار بێ ٥ نەبوو بێتە پیاو ٥ **الشَّبَابُ**: گەنجیەتیو تازە پێگەیشتویی ٥ **شباب الشَّيْئ**: سەرەتای شت، دەگوترێ: (لقيته في شباب النهار): لەسەرەتای ڕۆژا توشی فلان بووم ٥ مێباز، دەگوترێ: (محمد علي مدهوش أرق الناس شباباً): حەمە عەلی مەدهۆشی لەهەموو کەس مێباز تر بوو ٥ هەرشتێك بڵێسەی پێ هەڵبکرێ ٥ **الشَّبَبُ**: ئاژەڵی گەنج، جوانو جوانەگا ٥ کاوڕ، کورو ٥ **الشَّبُّ**: گەنج ٥ کبریتی ئەلەمنیۆمو پۆتاسیۆم ٥ **الشَّبَّةُ**: کچی تازەپێگەیشتوو ٥ **شَبَّةُ النار**: بڵێسەدانی ئاگرو هەڵگیرسانی ٥ **الشَّبُوب**: ئەوەی ئاگری پێ هەڵگیرسێندرێ ٥ ئەوەی شت جوانو ڕازاوە بکا، دەگوترێ: (هذا شبوب لكذا) ٥ ئاژەڵی گەنج ٥ جوانو، جوانەگا، کاوڕ، گیسكو کورو ٥ **الشَّبِيبة**: گەنجیەتی ٥ گەنجو لاو ٥ **المشبوب (رجل مَشْبوب)**: پیاوێکی دڵ وریاو ڕەوشت بەرزو ئازایە ٥ روخسار جوانو ڕەنگ درەوشاوەو تەڕ دەماخە ٥ **مشبوب الأظفار**: نینۆك تیژە ٥ **الشَّبَثُ**: ڕووەکێکە لەپێڕی خێوەتییەو بەمەبەستی بۆنخۆشکردنی چێشتو خۆراك سود لەگەڵاکەیو لە تۆوەکەی وەردەگیرێ، بەکوردی پێی دەوترێ شوێت.

شَبِثَ الشَّيْئَ وبالشَّيْئ: بەشتەکەوە نووساو وەگری بوو پێوەی پابەند بوو ٥ **شَابَثَ الشَّيْئَ**: دەستەو یەخەی شتەکە بوو تێك هاڵان ٥ **تَشَبَّثَ**

بالشَيْئ: بەمانای (شَبث) دێ ٥ تَشَبَّثَ برأيه: پابەنـدی ڕای خـۆی بـوو ٥ الشُّبَثُ: جـۆرە مەگەزێـکە بەئەنـدازەی جاڵجاڵۆکە گەورەیـە، ڕەشـە خەڵـك پێی دەڵێن (أبو شبث) ٥ الشَّبِثُ: (رَجُلٌ شَبِثٌ): پیاوێکە پابەندی ڕاوبۆچونی خۆیـەتی ٥ الشَّبَثَةُ: ئەوکەسەی هەمیشە لەگەڵ هاوشانی خۆی دایەو لـێ جیانابێتەوە.

شَبَحَ الشَيْئُ: تارمایی شتەکە دەرکەوت.

شَبَحَ الجِلدَ ونحوه: لـەنێوان سـینگ‌و گـوڵمیخ دا ڕایکێشا بۆ ئـەوەی لـێ بـدا، دەگـوترێ: (شَبَحَ الشَّخصَ): کەسەکەی ڕاکێشا بۆ ئەوەی جەڵدەی لـێ بـدا ٥ یـان وەکـوو لەسـێدارە دراو درێـژی کردەوە.

شَبَّحَ العـودَ: دارەکـەی ڕێکخسـت‌و پـانی کـرد ٥ دەسـتی هـەڵبڕی‌و درێـژی کـردن بـۆ پاڕانـەوەو دوعاکردن.

شَبُحَ الرجلُ شباحةً: پیاوەکە باسکی ئەستور بون‌و نێوشانی پان بوون ٥ (فهو مشبوح الذراعين) ٥ شَبَّحَ فلان: فلانکەس ئەوەندە پیر بوو چاوی کز بون بەجۆرێـك یـەك تارمـایی بـەدوو تارمـایی ببینێ ٥ بۆ موبالەغەی (شَبَحَ)دێ زۆری ئیلحاح کـرد لـەداوا کـردن دا ٥ شَبَّحَ الشَيْئَ: شـتەکەی لێـك کێشایەوەو هـەوڵی دا زیـاتر پـانی بکـا ٥ توێکڵەکەی لێ کردەوە ٥ الشَّبَحُ: تارمایی کەلە دورەوە دەبینرێ‌و نازانی چییە.

شَبَحَ الشَيْئَ: سێبەرو خەیاڵی شت

شَبَرَ الثوبَ: قوماشەکەی بەبست پێوا.

شَبَرَ شَبراً: تـەڕ دەمـاخ بـوو ٥ شَبَّرَ الثوبَ ونحوه: قوماشەکە یان شتی تری بەبست پێوا ٥ تشابر الفريقان: دوو تاقمەکە لەشـەڕدا لێـك نزیـك بونـەوە ٥ الشِّبْرُ: بـست؛ نێوانی سـەری پەنجە

گەورەو سەری پەنجە بچوکە ٥ المَشابِرُ: شوێنی بـەکارهێنانی ئـاو ٥ ئـاوی نزمـی ژێـر زەوی کەئاوی تری دێتە سەر ٥ الشُّبُورُ: کەرەنا، زوڕنا ٥ شتی دەنگ گەورە کەر ٥ الشُّبُورَةُ: تەم‌و مـژی بەیانی ٥ شَبْرَقَهُ شَبْرَقَةً وشِبْراقاً: بـڕی‌و پارچـە پارچەی کرد، دەگوترێ: (شَبْرَقَ الثوبَ، وَشَبْرَقَ اللحمَ وشَبْرَقَ البازي الصيدَ) ٥ شُبارِق: (ثوبٌ شُبارِق): قوماشێـکی دادڕ دادڕی ونجـڕ ونجرکراوە ٥ لحم شُبارِق: گۆشتێکی جۆراو جۆر کـوڵاوەو کـراوە بەچـەند جـۆر چێـشت ٥ الشَّبارِقُ: (ثوب شَباريق): قوماشی دڕاو ونجڕ ونجڕکراو.

الشِّبْرِقَةُ: پارچە قوماش ٥ گژوگیای تـەنك‌و بچکە بچکە ٥ الشُّبُوطُ: جۆرە ماسییەکە لـەڕوباری دیجلەدا بـەزۆری هەیـە، ناوقـەد ئەستورو کلك باریك‌و جستە نەرمە ٥.

شَبِعَ شِبَعاً: گەدەی پڕ بوو لەخواردەمـەنی، تێر بوو ٥ شَبِعَ الجِسْمُ: جستەی پڕ بووە، قەڵەو بوو تێکسمڕا.

شَبِعَ مِن الأمرِ: لەکارەکە وەڕزبـوو لێـی بێـزرا ٥ أشْبَعَهُ: تێـری کـرد ٥ خـواردنی دایـە تـا تێـری خوارد ٥ أشْبَعَ الثوبَ: قوماشەکەی ڕەنگ کرد ٥ أشـبَعَ السـائِلَ: شـلەمەنییەکە چـی تێـدابوو توانرایەوە ٥ ئەوەی کرا بتوێتەوە توانرایـەوە ٥ أشْبَعَ الشَيْئَ: شتەکەی بـەتێرو تەسـەل تـەواو کـرد، دەگـوترێ: (أشبَعَ البحثَ): باسـەکەی بەتێرو تەسەلی خستەڕو ٥ تَشَبَّعَ: خۆی بـەتێرو تەسەل نیشان دا، دەگوترێ: (تَشَبَّعَ الماءُ بالمِلحِ): ئاوەکە تێـر خوێ بـوو ٥ الشُّبَاعَةُ: وردە نـان‌و نێـسقانی کـراوەو بـەرماوەی خـۆراك لەسـەر سفرەو خوان دوای تێرلـێخواردن ٥ الشَّبِعُ مِن

الطعـام وغـيره: ئـەو خۆراكـەی دەبێتــە هـۆی تێربون.

اَلشُّبْعَةُ من الطعام: ژەمە نان ٥ اَلشَّبِيعُ: تێرکراو.

شَـبِقَ الـذكرُ مـن الحيـوان شَـبَقاً: نێرەکە زەوقـی لەمێیەکە بەهێز بوو.

شَبَكَ الشَّيْءَ شَـبْكاً: شـتەکە هەندێـکی چووە نـاو هەندێـکی ترەوە.

شَبَّكَ الشَّيْءَ: شتەکە هەندێکی چەقییە هەندێکی، چونە ناو یەکترەوە، دەگوترێ: (شَبَّكَ أصَـابِعَهُ): پەنجەکانی تێـک نان ٥ شُـبَّاكٌ: زێـدەڕۆیی مانـای (شَـبَكَ) دەگەیـەنێ ٥ شـتەکان زۆر چونە نـاو یەکەوەو چەمبەرەیان بەست ٥ تَشَابَكَ الـشَّيْءُ: بەمانا (شَبَكَ)دێ، دەگوترێ: (تَشَابَكَتِ الأمـور): کارەکان چونە نـاو یەکـەوەو ئـاڵۆزان ٥ اشْـتَبَكَ: بـەمانا (تَــشـابك)دێ، دەگــوترێ: (تَــشَابَكَتْ الأمــور): کارەگــان تێــکەڵاو بــوون ٥ اشْـتَبَكَ الجيشان: دوو سوپاکە تێکچرژان پێك وەربوون ٥ تَشَبَّكَ: بـەمانا (اشْتَبَكَ)دێ ٥ اَلـشَابِكَ: (طريـق شــابِكٌ): رێـگایەکی چەواشـەو ئـاڵۆزە ٥ (أمــر شَـابِكٌ): کارێـکی تێـکەڵو پێـکەڵە ٥ اَلـشَبَّاكُ: ئـەو کەســەی بــەتۆڕو داو نێــچیر دەگــرێ ٥ الـــشُبَّاكُ: پەنجــەرە لەناســنو دارو شــتی وا ٥ تاینــچەو رەشــکە ٥ ســیرمەو شــتی وا کــەوەکوو تاینجــە بــچەندرێو شــتی تێــدا بــاربکرێ ٥ اَلشُّبَكُ: ددانی شانە ٥ کۆی (شَبَكَة).

اَلشُّبْكُ: سەبیل؛ شتێکە تـوتنی تێـدەکرێو ئـاگری پێوە دەنرێ بۆ کێشان ٥ اَلشَّبَكَة: تـۆڕی ڕاوچـی ٥ بــەزۆری لەبــەنو بــەنی نــایلۆن دەچــندرێ وەکوو تاینجەو رەشکە ٥ هەرشتێـك بەیەکـەوە پەیوەست بـن ٥ اَلشَّبْكَةُ: دیـاری زاوا بـۆ بـوك ٥ دیاری بۆ دەزگیران بـۆ ئـەوەی بزانـرێ کـە ئـەو کوڕو کچە دەبنە هاوسەری یەکتری ٥ الـشُّبَكِيَّةُ: هـەر چنراوێــك کونکـون بـێ وەکـوو تاینـچەو ڕەشکەو تۆڕی ماسی گرتنو ڕاوکردنـی نێـچیر ٥ اَلْمُـشَبَّكُ: جـۆرە حـەڵواو شـیرینییەکە لەسـەر شێوەی بۆری تێـك خراوو لێـك بەستراو دروست دەکـرێ ٥ المِـشْبَكُ: ئـامێری چنینی شـەبەکەو تۆڕو تاینچەو شتی وا ٥ جۆرە خشڵێکە لە زێـڕ یــان لــە ئــەڵماس لەســەر ســینگو مــەمك هەڵدەواسرێ یان لەسەر قایم دەکرێ.

شَبَلَ الغلامُ شبولاً: منداڵەکە گەورە بوو، لەنازو نیعمەت دا پەروەردە بوو ٥ أشبَلت اللَّبُوَةُ: دێڵە شێرەکە بێچوی بوو ٥ اَشْبَلَت المرأةُ على أولادها: ئافرەتەکـە بەســەر منداڵەکانیــەوە دانیــشتو دوای مردنی مێردەکەی شـوی نـەکردەوە خـۆی کرد بە شێرەژن ٥ (فهي مُشبِلٌ) ٥ الشِّبْلُ: بێچوە شێر.

شَـبِمَ شَـبَماً: سـارد بـوو ٥ هەسـتی بەسـاردیو برسـیەتی کـرد ٥ (فهـو شَـبِمٌ)، دەگـوترێ: (مـاء شَبِمٌ): ئاوێـکی ساردە ٥ (غداة شَبِمٌ): بەیانیـەکی ساردە ٥ (قلب شَبِمٌ): دڵێـکی ساردو کەم هەستە ٥ الشِّبَامُ: مـەمك مـژە؛ دارێـکە یـان نایلۆنێـکە دەخرێتـە دەمـی منداڵـەوە بـۆ ئـەوەی بخافڵێو بـیری شـیرخواردنی نـەمێنێ ٥ هـەروا نـاوە بـۆ دەمبـێنو ئـەو دارەی دەخرێتــە دەمـی بێـچوە ئاژەڵــەوە تانــەتوانێ شــیری دایکـی بخـوا ٥ الـشِبَامَان: دو پـەتو حـەبلن لـەملاو لـەو لای دەسماڵو کوڵوانەو رۆبو شتی وا پێـکەوە گـرێ دەدرێن.

شَبَنَ الغلام شَبْناً: منداڵەکە گەورە بوو پێـگەییو خۆی دارشت ٥ شَبَنَ الشَّيْءُ: شتەکە نزیك بـۆوە ٥ (فهو شابن) ٥ الشَّبِينُ: لـەلای مەسیحییەکان بـەو کەسە دەگـوترێ کە هاورێیـەتی بوك یـان زاوا دەکا

لەرۆژانی گواستنەوەی بوك دا، بەکوردی خۆمان (بەربوكو برازاوا)یان پێ دەڵێن ٥ هەروا ناوە بۆ ئەوکەسەی بەفەرمانی قەشەی مەسیحی منداڵەکە دەخاتە ناوی مەعمودییەوە کە دابو نەریتێکی مەسیحیانە دەبێ قەشە ئایەتی تەنصیر بەسەر ئاوەکەدا بخوێنێو منداڵەکەی پێ بشۆرێ ٥ أَشْبَهَ الشَّيْئُ الشَّيْئَ: شتەکە لەشتەکە چوو ٥ شابَهَهُ: لەو چوو ٥ شُبِّهَ عليه الأمر: شتەکەی لێ تێکچوو نەیزانی کامەیەو لێی چەواشە بوو ٥ شَبَّهَ الشَّيْئَ بالشَّيْئِ: شتەکەی بەشتێکی تر شوبهاند ٥ لەشوێنی ئەو شتە شتێکی تری هاوشێوەی دانا چونکە لێك دەچوون ٥ شُبِّهَ عليه وله: لێی تێکچوو نەیزانی کامە کامەیە ٥ اِشْتبهَ في المسألة: گومانی لەراستی مەسەلەکەدا بۆ پەیدابوو ٥ تشابه الشَّيْئان: ئەو دوشتە لێك چون بەجۆرێك چەند سەرنجیان بدەیتێ نازانی کامەیان کامەیەو لێك ناکرێنەوە ٥ تشَبَّهَ بغيه: چاوی لەو کرد لاسایی کەسێکی تری کردەوە ٥ ألتشبيه: شوبهاندنو لێك چواندنی دوشت یا زیاتر بەیەکتر چونکە لەچەند دیاردەو رەوشتێك دا جۆرە هاوبەشییەکیان هەیە وەکوو شوبهاندنی پیاوی ئازا بەشێر یان شوبهاندنی ئافرەتی جوان بە گوڵ یان بەمانگو ئەستێرە ...هتد ٥ تشبيه المسجونين: وەرگرتنی پەنجە مۆری گیراوەکانو نووسینی شێوەو روخساریان لەسەر کارتێکی تایبەتی بۆ دیاریکردنی کەسایەتییان ٥ ألشُبْهُ: هاوشێوە ٥ ألشَّبَهُ: مسی زەرد ٥ ألشُّبْهَةُ: لێتێك چونو لێشێوان ٥ لەشەرع دا بەشتێك دەگوترێ نەزاندرێ ئاخۆ حەڵاڵە یان حەرامە، حەقە یان بەتاڵە ٥ الشَّبيهُ: هاو وێنەو هاوشێوە ٥ ألمُشابه: تەمو مژاویو مانا بەزەحمەت زانراو، شتی وا کەم کەس لێی تێ بگەن ٥ وشەی (متشابه) لەوشوێنەدا زۆر مانا هەڵدەگرێ ٥ ألمُشابِهُ: بەمانا (الأشباه)دێو کۆی (شَبَه) بەمانای هاو وێنە دێ ٥ ألمُشَبِّهة: پێرێکی ئایینین خودا دەشوبهێنن بەشتی دروستکراو.

شَبا الشَّيْئُ شَبواً: شتەکە بەرزبۆوە ٥ (شَبا الفرسُ): ئەسپەکە بۆوە بەجوانو.

شَبا وَجْهُهُ: دەموچاوی گەشاندەوەو دوای گرژیو مۆنی روخساری رون بۆوە.

شَبَّ النارَ: ئاگری کردەوە ٥ أَشبي الشَجَرُ: درەختەکە درێژ بوو تێکهاڵا، تێکچرژا ٥ أشبي على فلان: بەزمیی بەفلان دا هاتەوەو یارمەتی دا ٥ أشبي فلان: فلانکەس منداڵێکی زیرەكو ئاقڵی بوو ٥ أشبي فلاناً: رێزی فلانکەسی گرتو قەدرزانی بەرامبەر نواند ٥ أشبي الأولادَ آباهم: منداڵەکان چوونەوە سەر باوکیان لەو دەچن ٥ الشَّبا: قەوز ٥ تەرزە ٥ شَباه الشَّيْئِ: تیژایی قەراخی شتەکە ٥ (شَباة السيف): تیژایی دەمی شمشێر ٥ (شَباة العقرب): جزوی دوپشك ٥ شَبْوَةُ: ناوە بۆ دوپشك (اسم غير منصرف) ٥ جارية شَبْوَةٌ: کەنیزەکێکی گورجو گۆڵە ٥ شتت الأشياءُ شتاتاً: شتەکان لێك بڵاوبون ٥ شتت الديار بفلان: وڵات فلانی لەخۆی دورخستەوە لەوڵات دورکەوتەوە ٥ شَتَّ بقلبه الوَجْدُ: عەشقو دڵداری سۆزی فلانی هەڵساندو بیرو بۆچونی شێواند ٥ شَتَّ الأشياءُ: شتەکانی بڵاوە پێ کرد، دەگوترێ: (أَشَتَّ بي قومي): ئەتەوەکەم سەریان لێتێك دام نازانم چۆن هەڵسو کەوت دەکەم ٥ شَتَتَ الأشياءَ: شتەکانی بڵاوکردنەوە ٥ تَشَتَّتُوا: بڵاو بونەوەو هەریەکەیان بەلایەکدا رۆیی ٥ الشَّتاتُ: جیاجیا ٥ (أَمْرٌ شَتَاتٌ): کاری جیا جیا، دەگوترێ: (جاء القومُ شتاتَ شَتَاتَ): خەڵکەکە

بەجیا جیا هاتن ٥ **أَلشَتُّ**: (أمرٌ شَتٌّ): کارێکی پەرت‌و بڵاوە ٥ دەگوترێ: (اذهبوا أشتاتاً): بەجیا جیا ڕۆیشتن ٥ **شَتَّانَ**: دەگوترێ: (شَتَّانَ مابینهما): نێوان ئەو شتە زۆر جیاوازییان گەورەو بەرفراوانە ٥ **الشُتُوتُ من الناس**: کۆمەڵگایەك دانیشتوانەکەی هەریەکەیان سەر بەتیرەو هۆزێك بن‌و لەتیرەو خێڵی جیا جیا پێکهاتبن ٥ **الشَتیتُ**: لێك بڵاوە بوو ٥ (ثغر شتیت): ددانی نێوان کەل‌و یەك یەك، واتە ددان شاش‌و ڕێك ٥ **أشیاءٌ شَتّی**: چەند شتێك لەجۆری جیا جیا ٥ قورئان دەفەرموێ: ﴿إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى﴾ هەوڵ‌و کۆششی ئێوە جۆراو جۆرو جیاجیان ٥ **شَتَرَهُ شَتْراً**: بریەوە، دڕاندی، دەگوترێ: (شَتَر ثوبَهُ): قوماشەکەی دڕی ٥ (شتر فلاناً): فلانکەسی بریندار کرد ٥ **شَتَرَ الداءُ عَيْنَهُ**: نەخۆشییەکە پێڵوی چاوی هەڵگێڕایەوە.

شَتِرَ شَتَراً: دوو لەت بوو، دەگوترێ: (شَتِرَ فلان): فلانکەس لێوی خواروی قەڵشی ٥ **شَتَّرَ بفلان**: ڕەخنەی لەفلانکەس گرت‌و جوێنی پێدا ٥ **أَلشَتَرُ**: عەیبدارو ڕەوشت ناشیرین ٥ **الشُتْرَةُ**: بۆشایی نێوان پەنجەکان.

شَتَلَ الزَرْعَ شَتْلاً: تۆوەکەی لەشوێنێك چاند بۆئەوەی بڕوێن‌و دوایی شەتڵەکان هەڵکێشرێ‌و لەشوێنێکی تر بیان نێژرێ ٥ **الشَتْلَةُ**: ڕوەکی تازە ڕسکاوو سەوز بوو لەوشوێنەی لێی ڕواوە بگوێزرێتەوە بۆ شوێنێکی تر ٥ **أَلمَشْتَلُ**: شەتڵگا ٥ شوێنی شەتڵ ٥ زەوییەك تۆوی لێ بچێندرێ دوای تێپەڕبوونی مانگێك یا زیاترو کەمتر شەتڵەکە هەڵبکێشرێ‌و لەشوێنێکی تر بچەقێندرێتەوە ٥ **شَتَمَهُ شتماً**: جوێنی پێدا.

شَتُمَ شَتَامَةً: ڕوخسار ناشیرین‌و نەکڵەوەت بوو ٥ **شاتَمَهُ**: جوێنی پێدا ٥ **الشُتَّامُ والشُتَّامَةُ**: دەموچاو ناشیرین‌و بەدڕەوشت ٥ **الشَتيمةُ**: جوێن.

شَتَنَ الثوبَ شَتْناً: قوماشەکەی چنی ٥ (فهو شاتِن وشتون) ٥ **شَتَّانَ**: بڕوانە (شَتَّ).

شَتَا بالمکان شَتْواً: بە زستان لەوشوێنە مایەوە.

شَتَا الشَتاءُ: زستان سارد بوو.

شتا اليومُ: سەرماکەی توند کرد.

شتا السماءُ: ئاسمان بارانی باراند ٥ **أشتی فلانٌ**: فلانکەس کەوتە زستانەوە ٥ **أشتی القومُ**: خەڵکەکە تووشی برسیەتی‌و قات‌و قڕی بوون ٥ **شاتاه مشاتاةً وشتاءً**: مامەڵەی لەگەڵ دا کرد لەماوەی زستان دا ٥ **شاهره مشاهرة**: لەماوەی مانگێك دا مامەڵەی لەگەڵ دا کرد ٥ **شَتّی بالمکان**: بەمانا (شتا)دێ ٥ **شتّی الشَیْئُ فلاناً**: شتەکە بەشی زستانی فلانکەسی کرد ٥ **الشِتاءُ**: زستان ٥ زەموستان وەرزێکە لەوەرزەکانی ساڵ، لەسەرەتای بیست‌و دووی مانگی دوانزە دەست پێدەکات‌و لەبیست‌و یەکی مانگی ئازاردا کۆتایی پێ دێ ٥ گرانی‌و قات‌و قڕی ٥ **أَلشَتْوَةُ**: زستان ٥ **الشَتْوِيُّ**: بارانی زستان ٥ **الشَتِيُّ**: بەمانا (الشَتوي)دێ ٥ **أَلمَشْتَی**: شوێنێك زستانی تێدا بەسەر بەرێ ٥ وەرزی زستان ٥ **أَلمَشْتَاةُ**: بەمانا (أَلمَشْتَی)دێ ٥ زستان ٥ **شَثِنَتْ كَفُّهُ شَثْناً**: دەستی زبر بون ڕەق‌و ئەستور بون ٥ **الشَثْنُ**: ئەستورو زبرو ڕەق، دەگوترێ: (رجل شَثْنُ الأصابع): پیاوێکە دەست‌و پەنجە زبرە.

شَجَبَ فلانٌ شَجوباً: فلانکەس بەهیلاك چوو، فەوتا ٥ غەمبار بوو.

شَـجَبَ الغـرابُ شَـجيباً: قەلەرەشـەكە قرانـدیو ناوانی خەڵكەكەی تێكدا.
شَجَّبَ فلاناً شجباً: فلانكەسی بەهیلاك برد.
شَـجَبَ الـصَّيْدَ: تیرێـكی بەنێـچیرەكەوەناو خـپـی كرد، جوڵەی لێ بڕی.
شَجَبَ فلاناً: فلانكەسی خەفەتبار كرد.
شَجِبَ الشَّيْءُ فلاناً: شتەكە فلانكەسی هەڵەو گیر كرد.
شَـجَبَ الـشَّيْءَ: شتەكەی كێش كـرد، دەگوترێ: (شَـجَبَ اللِجـامَ): ڕیـشمەكەی تونـد كـرد ٥ گرتیەوە.
شَـجَبَ القـارورةَ بالـشِجاب: بـە تۆپەوانـە دەمـی گۆزەكەی گرت.
شَجَبَ الرأيَ والموقفَ: نارەزایی خۆی بەرامبـەر راو هەڵوێستەكە دەربڕی.
شَجِبَ شَجْباً: فەوتا، تێدا چوو ٥ خەفـەتبار بـوو ٥ **أشْـجَبَهُ**: غـەمباری كـرد ٥ **تـشاجبت الامــور**: كارەكـان لێــك نـاڵۆزان و چەواشــە بــوون ٥ **الشَّاجِبُ**: زۆر بڵێ و چەقە چەناو ٥ قەلەرەشی نەگبـەت كـە دەقرێنـێ و شوم بـڵاو دەكاتـەوە ٥ **الشِجابُ**: عەلاگەی جل هەڵواسین ٥ سەدادە ٥ **الشَّجَبُ**: پێداویستیو غەمو خەفـەت ٥ **الشَّجَبُ**: نارەحـەتیو ئـازارو لـەش داهێـزان كەبـەهۆی نەخۆشییەوە توشی ئادەمیزاد دەبێ، دەگوترێ: (امـرأة شـجوب): ئافرەتێـكە توشـی خـەمو ناخۆشی بووە بەهۆی ئەوەی دڵـی بەكوڕێـكەوە یـە ٥ **الْمِـشْجَبُ**: عەلاگـەو سـینگو شـتی وا كەجلی پێدا بكرێ ٥ **شَجَّهُ شَجّاً**: سەری شكاند، برینـی لـەدەمو چـاوی كـرد ٥ **شَـجَّت الـسفينةُ البحرَ**: كەشتییەكە ناوەكەی دڕدا، شەقی كرد.

شَجَّ الشرابَ بالماء: شەرابەكەی تێكەڵی ئـاو كـرد ٥ هەروا دەگوترێ: (فلان يَشُجُّ بيد ويأسو بأخرى): فلان بەدەستێكی بریندار دەكا بەوەكـەی تـری دەرمــانی دەكــا، ئەمــە پەنــدەو بەكەسێــك دەگوترێ خراپەو چاكە بكا.
شَـجَّ شَـجَجاً: شـوێنەواری بـرین بەروخـسارییەوە ماوە ٥ **شاجَّهُ شِجاجاً**: یـەكتریان برینـدار كـرد ٥ **الْشَّجَجُ**: شوێنەواری برین لەناو چاوان دا ٥ یـان لەشـوێنی تـردا ٥ **الـشَجَّةُ**: بـرین لەسـەر یـان لـەدەمو چـاو یـان لـەناو چـاوان ٥ **الـشَّجيجُ**: بریندار كراو، سەرشكاو، روخسار بریندار كراو.
شَجَرَ الأمـرُ بيـنهم شُجُوراً: كارەكە لـەنێوانیان دا ئـاڵۆز بـوو، كێـشەیان تێـكەوت، بـوو بـە مقـۆ مقۆیان ٥ **شَجَرَ الشَجَرَ والنبات**: لقە شۆڕ بۆوەی درەختو روەكەكەی بەرز كردەوە.
شَجَرَ الشَّيْءَ: شتەكەی بەستەوە ٥ شتەكەی خستە سەر عەلاگەكەو پێیدا هەڵواسی.
شَجَرَ فلانـاً عـن الأمر: فلانكەسـی لەكارەكە لادا، نەیهێـشت بیكـا ٥ **أشـجرت الأرضُ**: زەوییەكـە درەختی زۆر بوو ٥ **شاجَرَهُ**: كێشەی لەگەڵدا كرد ٥ **شَجَّرَ النباتُ**: روەكەكە بوو بەدرەخت ٥ **شَـجَّرَ الأرضَ**: درەختـی لەزەوییەكـەدا ڕوانـد ٥ **شَـجَّرَ النسب**: بنەچەو پەلو پۆی خێـزانو هۆزەكەی رونكردەوەو لەشێوەی درەخت دا وێنەی كـرد ٥ **اشْـتَجَرَ الـشَّيْءُ**: شـتەكە هەندێـكی چـووە نـاو هەندێكیەوەو تێكچڕژان، دەگوترێ: (إشتَجَرَت الأصـــابعُ): پەنجــەكان چــونە ناویەكــەوە ٥ **اشــتَجَرَت الرِمــاحُ**: شمـشێرەكان تێــك ڕژان ٥ **اشـتجر القـومُ**: خەڵكەكە كێشەیان تێـكەوت ٥ **اشــتَجَرَ فــلانٌ**: فلانكـەس دەسـتی خـستە بـن چـەناگەیو قورسـایی خـستە سـەر ئەنیـشكی ٥

تَشاجَرَ الشَّيْءُ: شتەکە هەندێکی چووە ناو هەندێکیەوە، دەگوترێ: (تَشاجرت الرِماحُ): ڕمبەکان تێکرژان ٥ **تَشاجَرَ القومُ**: خەڵکەکە کەوتنە کێشەو نیزاعەوە ٥ **الشِّجَارُ**: کەژاوەی بچوك: دارێکە لەپاش دەرگاوە وەکوو کێلونو پاشکۆڵ دەرگاکەی پێ قایم دەکرێ ٥ دارێکە دەخرێتە دەمی بێچوە ئاژەڵەوە بۆ ئەوەی شیری پێ نەخورێ ٥ **الشُّجْرُ**: کاری سەر بەگێچەڵو کێشە ئامێز ٥ بۆشایی ناو دەم نێوان مەلاشوو پانایی زمان ٥ چەناگە ٥ **الشَّجَرُ**: درەخت؛ ڕوەکێکە یەك قەدی ڕەقی هەبێ، جاری واش دەبێ بە ڕوەکێك دەگوترێ کە ڕاست نەبێتەوەو بەڵکوو بەسەر زەوی دا پان بێتەوە وەکوو ڕوەکی کاڵەکو ترۆزیو کولەکە ٥ ئەوەتا ڕوەکی کولەکە قورئان بە درەخت ناوی بردووە، وەلێ زانایانی ڕوەك ناسی وشەی (شجر) بەدرەختی بەتەمەنی یەك قەدو قەد ڕەقو ڕوت دەڵێن ٥ تاکەکەی (شجرة) ٥ دەشگوترێ: (هو من شجرة طيبة): ئەو لەبنەماڵەو خێزانێکی ڕەسەنو وەجاخزادەیە ٥ **شَجَرَةُ النسب**: ڕونکردنەوەو وێنەکردنی بنەماڵەو لقو پۆپی خێزانو هۆزو تایەفە لەسەر شێوەی لقو پرژی درەخت کەلەباپیرە گەورەوە دەست پێدەکاو وەچەو نەوە دیاری دەکرێن ٥ **الشَّجْراءُ**: درەختی تێکچرژاوی پرو چر ٥ زەوی درەختاوی چڕو پڕ ٥ **الشَّجْرِيُّ**: پیتی شەجەری کە (ش.ض.ج.ي)ە ٥ **الشَّجِيرُ**: دەگوترێ: (واد شجير) شیوی پڕدارو درەخت ٥ (أرض شَجير): زەوی پڕ درەخت ٥ **الشَّواجِرُ**: بەربەستو لەمپەر، دەگوترێ: (قد شجرتني عنه الشواجر): بەربەستو لەمپەر منیان لەوشتە گێڕایەوە ٥ (رماح شواجِر): ڕمبی تێك ڕژاوو تێکەوە بوو ٥ **الْمُشْجَرُ**: هەرشتێك وێنەی درەختی تێدا بێ ج کاغەز بێ یان قوماش بێ یان هەرشتێکی تر بێ ٥ **الْمَشْجَرُ**: شوێنی رواندنی درەخت، شوێنێك درەختی لێ ڕوابێ ٥ هەرپانتاییەك درەخت دایپۆشیبێ کەم یا زۆر ٥ **الْمَشْجَرَةُ**: بەمانا (أَلْمَشْجَرُ) دێ ٥ **الْمِشْجَرُ**: عەلاگەی جل پێدا هەڵواسین.

شَجُعَ شَجَاعَةً: ئازاو وره بەرزو چاو نەترس بوو ٥ **شَاجَعَهُ**: پێشبرکێی لەگەڵ دا کرد لەئازایەتی دا ٥ **تَشَجَّعَ**: وره بەرز بوو ٥ وای خۆنیشان دا ئازایەو خۆی ئازا کرد ٥ **الأشْجَعُ**: تاکی (الأَشَاجِعُ)ە ٥ ناوە بۆ دەمارەکانی پشتی دەست ٥ **الشُّجَاعُ**: ئازاو چاونەترس ٥ ماری گەورە ٥ **الشَّجِيعُ**: (رجل شجيع) پیاوێکی ئازاو بەجەرگ ٥ **شَجَنَت الحَمَامَةُ شُجوناً**: کۆترەکە خوێندی ٥ ناڵاندی.

شَجَنَ الأمرُ فلاناً شَجْناً: کارەکە فلانکەسی هەڵەو گیرکرد، خەفەتباری کرد ٥ **شَجِنَ شَجْناً**: غەمبار بوو ٥ **أَشْجَنَ الكرمُ**: دار مێوەکە تولەکانی تێك هاڵان ٥ **أَشْجَنَ الأمرُ فلاناً**: کارەکە فلانکەسی غەمبار کرد ٥ **تَشَجَّنَ**: خەفەتبار بوو، یادی رابردوی کردەوەو کوڵی گریانی هەڵسا ٥ **تَشَجَّنَ الشجرُ**: درەختەکە تێك چرژا چرو پڕ بوو ٥ **الشَّاجِنُ**: شیوو دۆڵی پڕ دارو درەخت ٥ ڕێگای ناو شیو ٥ **الشُّجَنُ**: لقو پۆپی تێك چرژاو لێك هاڵاو ٥ لایەنو کونو کەلەبەر لەهەر شتێك بێ، دەگوترێ: (الحديث ذو شجون): قسەو باسی جۆرو شێوازو نهێنیو ئاشکرای هەیە ٥ هەروا بەمانا غەمو خەفەت دێ ٥ پێداویستی کات گرو هەڵەو گیر کەر ٥ **الشِّجْنَةُ**: لقو پۆپی تێکهاڵاوو تێکچرژاو ٥ درەختی چرو پڕ ٥

کونو کەلەبەری هەمووو شتێک ٥ شَجَاهُ الأمرُ شَجْواً: خەمباری کرد.

شَجا الحدیثُ ونحوهِ فلاناً: شیعرەکە یا چیرۆکەکە فلانی خستە هەڵپەڕینو سەما ٥ شَجَاه تَذَکرُ الإلفِ: یادی هاوەڵو دۆستو خۆشەویست خستیە سەر شەوقو یادەوەریو کوڵی گریانی هەڵساند.

شَجِيَ شَجاً: پاروی لەقورگ گیرا ٥ کوڵی گریان لەقورگی گیرا ٥ دەگوترێ: (شَجي بالهمّ): خەمو خەفەت دایگرتو هیچ ڕێگا چارەیەکی نەدۆزیەوە دەرەتانی نەبوو ٥ (شَجِيَ بقِرْنِه): هاوشانەکەی بەسەری دا زاڵ بوو ٥ هەروا وشەی (شَجِيَ): بەمانا گرنگی دان بەشتو غەمبار بوونە ٥ بیری رابردوی کردەوەو دڵی گەرم بوو، گریا ٥ أشجاه: بەمانا (شجاه)دێ ٥ بەسەری دا زاڵ بوو، ژێر باری کرد ٥ أشجاه بكذا: بەوشتە قورگی گیرا ٥ الشَّجَا: شتێک لەقورگ بگیرێ وەکوو ئێسکو شتی وا ٥ الشَّجْوُ: غەمو خەفەت ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (بكى فلان شَجْوَهُ): فلانکەس گریا غەمو خەفەتی خۆی بەبادا ٥ الشَّجِيُّ: کەسێک غەمو نارەحەتی کوڵی گریانی هەڵسێنێ ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (ويل للشَّجِيّ من الخَلي): هاوار بۆ عاشق لەدەست دۆستەکەی.

شَحَبَ جِسْمُهُ شُحُوباً: جەستەی گۆڕاو کزو لاواز بوو.

شَحَبَ اللونُ: ڕەنگی گۆڕا.

شَحَّثَ: پرسیاری کردو زۆر کڕوزایەوە ئیلحاحی کرد ٥ الشَّحَّاثُ: سواڵکەری درێژە دادڕو ئیلحاح کەر.

شَحَجَ البغلُ والحمار شَحِيجاً: هێسترەکە یان کەرەکە لوشکە لوشکی کرد، حنکە حنکی کرد، دەگوترێ: (شَحَجَ الغرابُ): قەلە ڕەشەکە قرانـدی ٥ تَشَحَّجَ صوته: دەنگی گر بوو، گڕیی تێدا دەرکەوت ٥ الشاحِجَ: هێسترو گوێدرێژ.

شَحَّ الماءُ ونحوه: ئاوەکە یان شتی تر کەم بوو بەناخۆشی دەست دەکەوت.

شَحَّ الزِّنَادُ: شقارتە یان بەردو ئەستێیەکە ئاگری نەکردەوە.

شَحَّ فلان بالشيئ: فلانکەس دەست قوچاوو بەخیل بوو.

شَحَّ عليه: سوور بوو لەسەری ٥ شاحَّ فلاناً: کێشەی لەگەڵ فلانکەس نایەوەو بەڵگەو بیانووی لێ دۆزیەوە، زانایان دەفەرموون: (لامُشَاحَة في الإصطلاح): کێشەو نیزاع لە زاراوە دا نییە ٥ تَشَاحّوا في الأمر وعليه: پێشبڕکێیان بۆ ئیشەکە کرد ٥ تَشَاحّ الخصمان: دوو کێبڕکێکەرەکان هەریەکەیان لەلای خۆیەوە سور بوو لەسەر سەرکەوتنی خۆیو ژێر خستنی بەرامبەرەکەی ٥ الشُّحُّ: ڕژدیو چروکی ٥ الشَّحَّةُ: (نفس شَحَّةٌ): دەروونێکی زۆر ڕژدو چروک ٥ الشَّحِيحُ: بەخیلو چروک ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (شحيحة) ٥ (إبل شَحَائح): حوشتری کەم شیر.

شَحَذَ السَّيْفَ ونحوه شَحْذاً: نوکی شمشێرەکەی تیژ کرد، دەگوترێ: (السيف شحيذ ومشحوذ)، هەروا دەگوترێ: (شَحَذَ ذِهْنَهُ): زەینی خۆی مشتو ماڵ کرد ٥ (شَحَذَ النَّاسَ): بەهاڕانەوەی زۆرو بەئیلحاحەوە داوای لەخەڵک کرد ٥ دەق بەمانای (شَحَثَ) دێ ٥ أشْحَذَ السَّيْفَ ونحوه: بەمانا (شَحَذَ)دێ ٥ الشَّحَّاذُ: سواڵکەری نوزە درێژو ویرە ویرکەر ٥ المِشْحَذُ: هەسانو کارتیخو شتی

وا كە تیفی پێ تیژ بکرێ ٥ الْمِشْحَذَةُ: دەگوترێ: (هذا الكلام مَشْحَذَةٌ للفهم) ئەم قسەیە ڕێخۆشکەرەو داخوازە بۆ تێگەیشتن ٥ الشُّحْرُ: ئاوە وەی شیوو دۆڵ ٥ ڕێڕەوی ئاو ٥ الشُّحْرُورُ: باڵندەیەکە دەخوێنیو دەنگخۆشە لە پێری (الشحروریات)ە نێرەکەی ڕەشە، مێینەکەی لای سەری سەوزەیەو گەنم ڕەنگە سنگی مەیلەو سورە ٥ دەگیرێو دەخرێتە قەفەسەوە بۆ خوێندن.

شَحَطَ المكانُ شُحُوطاً: شوێنەکە دوور بوو.

شَحَطَ في المساومة: زێدە ڕۆیی کرد لەمامەڵەو چەلەحانێ داو لەسنووری تێپەڕاند ٥ **شَحَطَت الناقةُ**: حوشترەکە نەخۆشییەکی لەسنگ دا دروست بوو کوشندەو قەڵاچۆکەرە ٥ **شَحَطَت الآلَةُ**: ئامێرەکە سوتەمەنییەکەی کەمی کرد خەریکە لەکاربکەوێ.

شَحَطَ القتيل في الدم: کوژراوەکە لەخوێنی خۆیدا گەوزی.

شَحَطَ فلاناً شَحْطاً: لەراکردن دا پێش فلانکەس کەوت.

شَحَطَ الكَرْمَةَ وغيرها: تولە مێوە تەڕەکانی خستنە سەر کەپرو داری ڕاهێڵدراو.

شَحَطَ الإناءَ: قاپەکەی پڕ کرد.

شَحَطَ الشرابَ: شەرابەکەی تێکەڵ بەئاو کرد بۆ ئەوەی هەندێ کەسکونی نەمێنێو ڕون بێتەوەو خواردنەوەی ئاسان بێ.

شَحَطَ اللَبَنَ: زۆری ئاو لەشیرەکە کرد.

اشْحَطَ: دوری خستەوە ٥ **شَحَطَهُ في دمه ويدمه**: وای لێ کرد لەخوێناوی خۆیدا بگەوزێ ٥ **الشَّحْطُ**: ئەو دارە ڕاهێڵدراوەیە کە تولەمێوی دەخرێنە سەر بۆ ئەوەی شۆڕنەبنەوە ٥ **الشَّحْطَةُ**: شوێنەواری چڕنوکو ڕنینی پێست ٥ **الشُّوحَطُ**: جۆرە درەختێکە لەکێوەکانی (السُّرَاةُ) هەیە، تیری کەوانی لێ دروست دەکرێ، گەڵاکەی تەنکو درێژەو بەرەکەی وەکوو عەنبەی درێژ وایەو دەخورێ.

شَحَمَ الطعامَ والخُبْزَ شَحْماً: پیوی کردە ناو خواردنەکەوە.

شَحَمَ القومُ: بەزو پیوی دەرخواردی قەومەکە دا.

شَحِمَ شَحَماً: قەڵەو بوو، خۆی دارشت.

شَحِمَ العِنَبُ: ترێیەکە ئاوی کەمو توێکڵی ئەستور بوو ٥ **شَحِمَت الرُمّانَةُ**: هەنارەکە پەردەی نێوان دەنکەکانی ئەستور بوو.

شَحِمَ الى الشحم: حەزی لەپیو بوو ٥ **أشْحَمَ**: بەزو پیوی زۆر بوو ٥ **أشْحَمَ القومَ**: بەمانا (شَحَمَهُمْ) دێ ٥ **شَحَّمَ**: موبالەغەی (شَحَمَ)ە ٥ **شَحَّمَ الآلَةَ**: ئامێرەکەی بەبەزو پیو چەور کرد، نەرمی کرد ٥ **الشَّحْمُ**: بەزو پیو لەجەستەی ئادەمیزادو ئاژەڵ دا، مادەیەکی سپی چەورە لەگەڵ گۆشت دایەو بەجیاش لەجەستەدا کۆدەبێتەوە وەکوو دووگی مەڕو حوشتر، لەشتی تریش دا بەهۆی تەکنۆلۆژیاوە دەردەهێنرێ ٥ **الشَّحْمَةُ**: پارچە بەز ٥ (شَحْمَة العين): گلێنەی چاو ئەو شوێنەی ڕەشایی‌و سپیایی چاو بەیەك دەگەنو کۆدەبنەوە ٥ (شَحْمَة الأذن): نەرمایی گوێچکە؛ ئەوشوێنەی کون دەکرێو گوارەی پێدا هەڵدەواسرێ ٥ (شَحْمَة الرمانة): ئەو پەردەی نێوان دەنکە هەنارەکانە ٥ **الشَّحِيمُ**: گیاندارێك بەزو پیوی زۆربێ، دەگوترێ: (رجل شحيم لحيم): پیاوێکی قەڵەوو گۆشتنە.

شَحَنَ السفينة ونحوها شحناً: كەشتییەکە یا بارهەڵگرەکەی بارکرد، پڕی کرد لەکاڵا، دەگوترێ: (شَحَنَ البلدَ بالخيل): وڵاتەکەی پڕکرد لەئەسپ.

شَحَنَ فلاناً: فلانکەسی دوورخستەوە، دەری کرد.

شَحِنَ عليه شَحْناً: رقی لێ هەڵسا ٥ **أشْحَنَ**: دەگوترێ: (أشْحَنَ له بسهم): خۆی بۆ ئامادە کرد تیری پێوە بنێ ٥ **شاحَنَهُ**: رقی لێ هەڵسا ٥ دژایەتی کرد ٥ **تشاحَنوا**: یەکتریان دزاو ناکۆکی کەوتە نێوانیانەوەو بوون بە دوژمنی یەکتر ٥ **الشَّاحِنُ**: پڕ، دەگوترێ: (مركب شاحِنٌ): بارهەڵگرێکی پڕ لەکاڵایە ٥ **الشَّحْناءُ**: حیقدو دوژمنایەتیو رقو کینە ٥ **الشِّحْنَةُ**: ئەو کاڵایەی کەشتی لێ پڕدەکرێ ٥ ئەو خۆراکو پێداویستییەی ژیانە کە کۆدەکرێتەوە بۆ ئەوەی بەشی یاساوڵو پۆلیسو کاربەدەست کە پاشا دیارییان دەکا لێی بدرێ، بۆ ئەوەی ئەمنو ئاسایشی وڵاتێک یان شارێک بپارێزن ٥ ڕەوە ئەسپ ٥ (الشحنة الكهربية): ئەو برە کارەبایەیە کە قەبارەیەك هەڵی دەگرێ.

شَحَا فلان شَحْواً: فلانکەس هەنگاوی پانی هاویشتنو پەلەی کرد، دەگوترێ: (شحا في الفتنة): لەفیتنەییو دووو زمانی دا ڕۆچوو.

شَحَى فَمَهُ شَحْياً: دەمی داچەقاند ٥ **تَشَحَّى في الشَّيْءِ**: فراوانخوازی لەشتەکەدا کرد ٥ **تَشَحَّى في السَّوْم**: زێدە ڕۆیی کرد لەبانگەوازی کردن بۆ فرۆشتنو هەڕاجکردن یان گرانکردنی کاڵا ٥ **تَشَحَّى على فلان**: زمانی لەفلانکەس بەرەڵا بوو چی خودا پێی ناخۆشە پێی کرد ٥ **الشَّحْوَةُ**: بازو هەنگاو، دەگوترێ: (فرس رغيب الشحوة): ئەسپێکی هەنگاو درێژە بازی درێژ دەهاوێ ٥ (فلان بعيد الشحوة في مقاصده): فلانکەس دووربینو پلانی ستراتیجی درێژخایەنی هەیە بۆ ژیانو مەبەستی دوورو درێژی هەن ٥ (إناء الشحوة): قاپێکە ناوەکەی فراوانە.

شَخَبَ اللَّبَنُ شَخْباً: شیرەکە لەگوان هاتە دەرو خوشەی هات، دەگوترێ: (شَخَبَ من الجُرْحِ): خوێنەکە لە برینەکە فیچقەی کرد، دەشگوترێ: (شَخَبَتْ أوداج القتيل دماً): ڕەگی لاملی کوژراوەکە فیچقەی خوێنییان کرد، بەفیچقە خوێنیان لی هاتە دەر ٥ **إنشَخَبَ اللبنُ**: خوێنەکە بەفیچقە هاتە دەر، دەگوترێ: (إنشَخَبَ العرقُ دماً): ڕەگەکە خوێنی بەفیچقە لێ هاتە دەر ٥ **الأشخوب**: خوشە خوشی شیر لەکاتی دۆشین دا ٥ **الشُّخْبُ والشَّخْب**: خوشەی شیر، فیچقەکردنی شیر لەکاتی دۆشین دا ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (شخبٌ في الإناء وشخبٌ في الأرض): خوشێك بۆناو قاپەکەو خوشێك بۆسەر زەوی، واتە جارێك دەیهەنگێوێو جارێك نا ٥ **الشُّخْبَةُ**: بەمانا (الشُّخب)دێ.

شَخُتَ شُخوتَةً: جەستەی لاوازو باریك بوو بەشێوەیەکی سروشتی ٥ **الشَّخْت**: هەر گیانلەبەرێك بەسروشت کزو کۆڵەوار بێ. دەگوترێ: (فلان شخت): فلانکەس لاوازو ق باریکە ٥ (هو شخت العطاء): ئەو دەست قوچاوو کەمبەخششە.

شَخَّ في نومه: لەخەودا پرخە پرخی هات ٥ (شَخَّ بوله): گیزە گیزی میز کردنی هات.

شَخَرَ شخراً وشخيراً: دەنگەکە لەقورگی دا هاتو چو بێ ئەوەی ببێتە قسە، دەگوترێ: (شَخَرَ الفرسُ): ئەسپەکە حیلاندی.

شَخَرَ الحمار: گوێدرێژەکە زەڕی.

شَخَسَ الأمرُ شَخْساً: کارەکە شێوا، چەواشەیی تێکەوت ٥ راستیو دروستی خۆی لەدەست دا ٥ **تشاخَسَتْ** أسنانه: ددانی ڕێكو پێكو ڕیز بەستوو نەبون ٥ **شَخْشَخَ القَشُّ**: کۆزەرو کاوکۆتەکە دەنگی خەشخەشەیان لێ هات.

شَخَصَ الشَّيْئُ شُخوصاً: شتەکە بەرز بۆوە ٥ لەدوورەوە دەرکەوت.

شَخَصَ السهمُ: تیرەکە مەبەستی نەپێکاو نەیهەنگاوت.

شَخَصَ من بلده وعنه: لەولاتی خۆی ڕۆیشتە دەرەوە.

شَخَصَ الى بلده: گەڕایەوە بۆ وڵاتی خۆی.

شَخَصَ أمامه: لەبەردەمی دا خودی خۆی ئامادە بوو.

شَخَصَ فلان بصره وبِبَصَرِهِ: فلانکەس چاوی بەملۆق وەستاو نەیترووکاندن.

شَخُصَ فلان شخاصةً: قەبارەی فلان گەورە بوو جەستەی زەبەلاح بوو٥ **أَشْخَصَ** فلان: فلانکەس کاتی ڕۆیشتنی هات ٥ **أَشْخَصَ الرامي**: تیری تیرهاوێژەکە هەڵەی کردو نەیپێکا ٥ **أَشْخَصَ فلاناً من بلده**: فلانکەسی لەولاتی خۆی دەرکرد ٥ **أشخص فلاناً اليه**: فلانکەسی نارد ٥ **شَخَّصَ الشَّيْئَ**: شتەکەی دیاری کردو لەشتی تر جیای کردەوە.

شَخَّصَ الداءَ: دەردەکەی دۆزییەوە ٥ **شَخَّصَ المشكلة**: کارەکە ئاشکرا بوو، ڕون بۆوە ٥ **الشَّاخِص**: شتی بەرچاوو بینراو ٥ بەنیشانەو عەلاماتی ڕێگاو بانو شتی لەو جۆرە دەگوترێ ٥ **الشَّخْصُ**: هەرقەبارەیەك بەپێوە بێو ببیندرێ، بەزۆری بۆ ئادەمیزاد بەکاردەهێندرێ ٥ لەزاراوەی فەلسەفەدا وشەی (شخص) بریتییە لە زاتو بونەوەرێك کەهۆشی هەبێو کیانی سەربەخۆی بزانێ ویستو ئیرادەی سەربەخۆیی هەبێ ٥ **الشَّخْصِيّ**: کاری تایبەتی کەسێك، شتی پەیوەندیدار بەکەسێکی تایبەتییەوە ٥ **الشَّخْصِيَّة**: چەند ڕەوشتو دیاردەیەکن کەسەکە لەکەسانی تر جیا دەکەنەوە، دەگوترێ: (فلان ذو شخصية قوية): فلانکەس چەند ڕەوشتو ئاکارێکی جیاکەرەوەی تێدانو ویستو ئیرادەو کیانو بونێکی سەربەخۆی هەیە ٥ (الأحوال الشخصية): باری کەسیەتی؛ هەوییەکی تایبەتییە ٥ هەروا چەند مەسەلەو قانونو یاساو ڕێسایەکن لەبواری خێزان دا وەکوو میرات گرتنو مارەکردنو لێك جیابوونەوەو پێکەوەژیانی ژنو مێردو منداڵو ئەو جۆرە شتانە.

شَخِمَ الطعامُ شَخَماً: خۆراکەکە خراپ بوو، گۆڕاو بۆگەنی کرد، دەگوترێ: (شَخِمَ فمُ فلان): دەمی فلانکەس بۆگەنی کرد ٥ **أَشْخَمَ**: بەمانا (شَخِمَ)دێ ٥ **الأَشْخَمُ**: دەگوترێ: (فلان أشخم الرأس): فلانکەس سەری بۆز بوو، سپیایەتی مووەکانی بەسەر ڕەشەکانی دا زاڵ بوون ٥ (شعر أشخم): مووی سپی بوو ٥ مووی ماشو برنج ٥ (عام أشخم): ساڵێکی بێ بارانی، وشکە ساڵیو بێ دانەوێڵەو لەوەڕ ٥ (روض أشخم): باخێکە بێ ڕووەکو درەخت ٥ **شَدَخَت الغُرَّةُ** شَدْخاً: شتەکەی بریندار کرد، دەگوترێ: (شَدَخَ الرأسَ والحنظَلَ): سەری شکاند ٥ کاڵەکە تاڵەکەی بریندار کرد.

شَدَخَ دمَ فلان: خوێنی فلانکەسی بەفیڕۆ دا، تۆڵەی نەساندەوە ٥ **شَدَّخَهُ**: بۆ زێدە ڕۆیی

لەمانای (شَدَخ)دا بەکاردێ ٥ إنشَدَخ: برینـدار بوو ڤرینجا ٥ تَشَدَّخ: شکا ٥ الشُّدْخَة: برینێـك، ڤرینجاوییەك ٥ رومەکێکی نەرمو تەڕو گەشە ٥ المِشْدَخ والمِشْدَخَة: ئامێری ڤرینجانـدنو برینـدار کردن.

شَدَّ الشَّيْءُ شِدَّةً: شتەکە بەهێز بوو، پتەو بوو ٥ ڤورس بوو.

شَدَّ فلانٌ شَدّاً: فلانکەس بازی دا.

شَدَّ النهارُ: ڕۆژەکە زوربەی بەسەر چوو، بەرز بۆوە.٥ **شَدَّ عليه في الحرب**: لەشەڕدا بەتوندی هێرشی بۆ برد.

شَدَّ على قلبه شداً: دڵی مۆر کرد.

شَدَّ فلاناً: فلانکەسی پێوەند کرد، دەشگوترێ: (شد على عضده) یان (شدّ على يده) دەستی گوشیو پشتگیری لێ کرد، پارمەتی دا.

شَدَّ رِحالَهُ: خۆی بۆ سەفەر کردن ساز دا.

شَدَّ مِئزَرَهُ: کۆششی کرد لەکارەکەدا، بە لێبڕاوانە پری دایە.

شَدَّ الحَبْلَ ونحوه: حەبلو پەتەکەی ڕاکێشاو توندی کرد ٥ **أشَدَّ الفتى**: کوڕەکە گەیشتە تەمەنی گەنجیو هەرەتی لاوەتیو لەعەقڵو تەمەن دا پێگەییو خۆی دارِشت ٥ **شادَّهُ مُشادَّةً وشِداداً**: بەسەری دا زاڵ بوو.

شادَّ في الأمر: زێدە ڕەوی لەکارەکەدا کردو ئاسانکاریی ڕەچاو نەکرد ٥ **شَدَّدَ**: بەمانا (شادَّ) دێ ٥ (شَدَّدَ الشَّيْءَ): شتەکەی پتەو کرد، هێزو توانای دایە ٥ **شَدَّدَ الحَرفَ**: پیتەکەی بەشێوەی دوبارە کراوەو تێکخراویی دەربڕی.

إشتَدَّ: بەهێز بوو، زیاد بوو، دەگوترێ: (إشتَدَّ مرضُهُ): نەخۆشییەکەی توند بوو ٥ **إشتَدَّ عليه الأمرَ**: کارەکەی لێ ڤورس کرد ٥ **إشْتَدَّ في عَدوِهِ**: پەلەی کرد لەبازدان دا ٥ **إشتَدَّ النهارُ**: ڕۆژەکە زۆری ڕۆیـیو خۆرەکـەی بـەرز بـۆوە ٥ **إشـتَدَّ السِّعرُ**: نرخەکـەی بەرز بۆوە ٥ کاڵاکان گـران بوون ٥ **إشتَدَّ اللبنُ ونحوه**: شیرەکە مەییو ڕەق بوو خەریکە دەبێتە پەنیر ٥ **تَشادّاً**: بەسەریەك دا زاڵبون ٥ **تَشَدَّدَ في الأمر**: زێدە ڕەوی لەئیشەکەدا کردو ئاسانکاریی نەکرد ٥ ڕژد بوو ٥ **الأشُدُّ**: تەواو بوون ٥ (بَلَغَ أشُدَّهُ): گەیشتە هەرەتی هێزو توانا ٥ **الشِّدادُ**: ئەوەی شتی پێ ڤایم دەکرێ ٥ **الشَّدُّ**: ڕاکێشانو کێشکردن، دەگوترێ: (لايقوى على شدٍّ ولا إرخاء): دەسە وەسانەو هیچی پێ ناکرێ ٥ (أتانا شَدَّ النهار): لەجەنگەی نیوەڕۆدا هاتە لامان ٥ (أتانا شَدَّ الضُّحَى): لەجەنگەی کێشتەنگاودا هاتە لامان ٥ **الشَّدَّةُ**: هێرشو پەلاماری شەڕ ٥ چوکڵەیەکە دەخرێتـە سـەر پیـت بـۆ ئـەوەی پیتەکـە بەدوبارەییو تێکخراویی دەربڕدرێ ٥ **الشِّدَّةُ**: تەنگژەو کاری گورچکبڕو بەڵاو کارەسات کەپیاو بەزەحمەت خۆی بۆ ڕادەگرێ ٥ **شِدَّةُ العيش**: تەنگو چەڵەمەی ژیان ٥ **الشَّديدُ**: بەهێزو توانا ٥ کاری ڤورسو ئەستەم ٥ **شديد القُوى**: دەسەڵاتداری بەتوانا ٥ خاوەن توانای ڕەها ٥ عەترێك بۆنەکەی کەسکون بێ ٥ پیاوی چاوتیژو ئازا بۆشەو بەخەبەریی ٥ **المِشَدُّ**: کەمبەرە؛ خشڵێکە ئافرەت لەقەدی خۆی دەبەستێ بۆ ئەوەی قەدی باریك بێ ٥ **شَدَفَهُ شَدْفاً**: پارچە پارچەی کرد، وردو هاڕی کرد.

شَدِفَ شَدَفاً: تەڕ دەماخ بوو ٥ لەڕوی خۆ بەزلزانیو بەخۆ نازینەوە ڕوی وەرگێڕا ٥ **تَشادَفَ**: لارو لەنجەی کرد، خۆی بادا ٥ **الأشْدَفُ**: کەسێك بەدەستی چەپ کارەکانی ئەنجام بدا ٥

الـشّادوف: دوشـی ئاوپرژانـدن؛ ئامێرێـکه ئـاودێری زەوی پـێ دەكـرێ ◊ الـشُّدْقَةُ: پارچـه لەهەرشتێك بێ.

شَدِقَ شَدَقاً: شەویلەی پان بوون ◊ (فهو أشدق وهي شدقاء) ◊ تَشَدَّقَ: بەمەبەستی شت جوین شەویلەی خۆی جولاندن ◊ شەویلەی خۆی بادا بۆئەوەی قسەی رەوان بکا ◊ الأشْدَقُ: (خطيب أشْدَقُ): وتاربێژێکی دەنگ گەورەی قسەزانە ◊ (وهي شَدْقاء): بۆ ئافرەت بەكاردێ، دەگوترێ: (شفة شدقاء): دەمی گەورەو شەویلە پانە ◊ الشِّدْقُ: لا روومەت لەخوار كولمەوە، لاشەویلە ◊ الشَّدْقَم: ئادەمیزادی شەویلە پان.

شَدَنَ الظَّبْيُ شدوناً: بێچوە ئاسكەكە بۆ خۆی لەوەڕاو پێگەیی پێویستی بەشیری دایکی نەبوو ◊ أشْدَنَت الظبيةُ ولدها: بەمانا (شَدَنَ ولدُها) دێ ◊ الشّادِنُ: بێچوە ئاسك ◊.

شَدَهَ فلاناً شَدْهاً: فلانكەسی سەرسام كرد، دەگوترێ: (شُدِهَ): بەكارەكە سەرسام كرا توشی سەراسیمە بوو ◊ أشْدَهَهُ: سەرسامی كرد ◊ إنْشَدَهَ: سەرسام بوو ◊ الشُّداهُ: سەرسامیو واق ورمانو سەراسیمە بوون ◊ الْمَشَادِهُ: ئەو شتانەی ئادەمیزاد هەڵەوگێر دەكەن ◊ تاكەكەی (مَشْدَهة).

شدا شَدْوا: گۆرانی گوت ◊ بولبولەكە خوێندی.

شـدا بالشِّعر: شیعرەكەی بەشێوەی گۆرانی خوێندەوە.

شدا شَدْو فلان: خۆی لەفلانكەس چواند، خۆی بەو شوبهاند.

الـشّادي: گۆرانی بێـژ ◊ قوتـابیو هەوڵـدەر بـۆ وەدەسـتهێنانی ئـەدەبو زانیـاری ◊ الـشَّدا: بەشێك لەهێزو توانا، دەگوترێ: (لم يَبْقَ من قوته إلاّ شَدًا): كەمێكی هێزو توانا ماوە ◊ ئەندازەی شت، سنوورو قەبارەی شت ◊ الشَّدْوُ: بەشی كەم لەزۆر ◊ دەگوترێ: (أخذ شدواً من المال): بەشێكی كەمی لەماڵە زۆرەكە وەرگرت.

شَذَبَ اللحاءَ شَذْباً: توێكڵەكەی هەڵاشتو لێی داماڵی.

شَذَبَ العودَ: لقو پۆپی لە دارەكە كردەوە تا وای لێ هات قەدەكەی روت بوو، دەگوترێ: (شَذَبَ عن فلان): داكۆكی لەفلان كردو شەڕو نەگبەتی لێ دوور خستەوە ◊ شَذَّبَ اللحاءَ والشجرَ والعودَ: بەمانا (شَذَبَهُ) دێ، واتە توێكڵەكەی سپی كرد، دارەكەی روت كرد، لقەكەی هەڵپاچی ◊ شَذَّبَ الشيءَ: شتەكەی بڵاوە پێ كردو ونجرِ ونجرِی كرد.

شَذَّبَ المالَ: ماڵو سامانەكەی پەرتو بڵاو كردەوە.

شَذَّبَ فلاناً عن الشيء: فلانكەسی لەشتەكە دوور خستەوە ◊ تَشَذَّبَ القومُ: خەڵكەكە بڵاوەیان كرد ◊ الشّاذِبُ: دووركەوتەی وڵاتو زێدو نیشتمان ◊ دەركراوی ناهومێد لەرزگار بوون ◊ الشَّذَبُ: ئەوەی دەبڕدرێو فڕێ دەدرێ لەشت ◊ پاشماوەی شت ◊ پاشەڕۆك ◊ الشَّذِبُ: (رجل شَذِبُ العُروق): پیاوێكە دەمارەكانی جەستەی دیارن ◊ المِشْذَبُ: داس؛ ئامێری گیا درون.

شَذَّ شُذُوذاً: تاك بووە لەكۆمەڵو تەرەبوو، هەڵسو كەوتی پێچەوانەی كۆمەڵ بوو، دەگوترێ: (شَذَّ عن الجماعة): لەرێڕەوی كۆمەڵ دەرچوو تاق بۆوە.

شَذَّ الكلامُ: قسەكە لە قیاسو یاسای ئاخاوتن دەرچوو ◊ أشَذَّ فلان: فلانكەس قسەو رایەكی شازو وێنەچوی هێنایە پێشەوە ◊ أشَذَّ الشيءَ:

شتەکەی دوور خستەوە ٥ (أشدَّ القول): قسەیەکی کەس نەگوتوی هێنایە پێشەوە ٥ **الشّاذُّ**: تاق بووە، دەرچوو لەکۆمەڵ ٥ پێچەوانەی قاعیدە ٥ دەرچوو لەیاساو ڕێسای کۆمەڵگە ٥ **شَذَّر العقد ونحوه**: میروو شتی خستە نێوان ریزی خشڵەکەوە یان دەنکە زێڕو زیوی خستە نێوان میرووە هۆنراوەکانەوە، دەگوترێ: (شذر الأدیب کلامه بالشعر): نووسەرەکە شیعری خستە نێو پەخشانە فەنییەکەیەوە ٥ **تشذَّر القومُ**: خەڵکەکە بڵاو بوونەوە ٥ ڕاو بیرو بۆچونیان جیاواز بوو هەریەکە لەهەوایەك لێ دەدا ٥ **تَشَذَّرَ فلان**: فلانکەس خۆی ئامادەکرد بۆ جەنگ ٥ **تشذَّرَ الرجلُ**: پیاوەکە هەڕەشەی کرد ٥ **الشَّذْرُ**: پارچە زێڕ کە لەکاڵانەکەی دەردەهێنرێ ٥ میرووبەکە دەخرێتە نێوان میروی جیاواز ٥ لولئوئی بچوك ٥ تاکەکەی (شذرةٌ).

شَغَرَ مَذَرَ: دەگوترێ: (تفرقوا شذر مذر): بڵاوبوونەوەو بوونە پارچە پارچەو گروپ گروپو کێشەو نیزاعیان تێکەوت.

شذا المِسْكُ شذواً: میسکەکە بۆنەکەی کەسکونەو بڵاو بۆوە.

شذا فلانٌ: فلان بەمیسك خۆی بۆنخۆش کرد ٥ **أشذاهُ عنه**: لێی دوور خستەوە ٥ **الشَّذْرُ**: میسك یان بۆنی میسك یان ڕەنگی میسك ٥ **الشّذا**: کەسکونی بۆنی خۆش یان ناخۆش ٥ پارچە پارچەی داری عود کە بۆ بۆنخۆشی بەکار دێ ٥ **الشَّذاةُ**: باقی ماندەی هێزو توانا ٥ **اشرأبَّ الیه وله إشرئباباً**: ملی بۆ درێژ کرد ٥ چووە بەرزایی بۆنەوەی بڕوانێ.

شَرِبَ الماءَ ونحوه شُرْباً: ئاوەکەی قوت دا.

شَرِبَ السُنْبُلُ الدقیقَ: گوڵە گەنمو جۆیەکە پێگەیشتووە دەنکەکانی ڕەق بوونو کاتی دروێنەی هاتووە.

أشْرَبَ الرَّجُلُ: پیاوەکە حوشترەکانی یان کشتو کاڵەکەی وەختی ئاودانیان هات یان تێراو بوون ٥ **أشرب فلاناً**: ئاوی دا بەفلانکەس، دەگوترێ: (أشربني ما لم أشرب): کردمومیەکی پاڵداوم کەنەم کردووە ٥ **أشربَ اللّوْنَ**: ڕەنگەکەی تێرو تۆخ کرد ٥ **أشرَبَ اللونَ غیه**: شتی تری تێکەڵاوی ڕەنگەکە کرد، دەگوترێ: (أشرَبَ البیاضَ حمرةً): ڕەنگی سوری تێکەڵی ڕەنگە سپییەکە کرد ٥ (وأشرَبَ قلبُهُ حب الإیمان): خۆشەویستی ئیمانو خودا پەرستی تێکەڵ بەناخی دڵی بووە ٥ **شاربَهُ مشارَبةً وشراباً**: لەگەڵی دا خواردیەوە ٥ **شَرَّبَ قصب الزرع**: ئاو لەلاسکی گژو گیاکە زیا ٥ **شَرَّبَ فلاناً**: وایکرد فلانکەس بخواتەوە ٥ **تَشَرَّبَ الماءَ ونحوَهُ**: ئاوەکەی وردە وردە هەڵمژی، دەگوترێ: (تَشَرَّبَ الثوبُ العرقَ أو الصِّبْغَ): قوماشەکە عەرقەکەی هەڵمژی یان ڕەنگەکەی هەڵمژی ٥ **استشرَبَ اللّوْنُ**: ڕەنگەکە تۆخ بوو ٥ **إشرأبَّ الیه**: بڕوانە (اشرأبّ) ٥ **الشارِبُ**: بخۆرەوە ٥ سمێڵ؛ ئەو موانەی لەسەر لێوی سەرو دەڕوێن ٥ (الشاربان): جوت سمێڵ ٥ **الشارِبَةُ**: مێینەی (الشّارب) ٥ کۆمەڵێك خەڵك لەسەر کەناری ڕوبارێك نیشتە جێ بنو ئاوی تایبەتیان لەچەمەکەوە هێنابێ.

الشَّرابُ: هەرشتێك بخورێتەوە ٥ **الشَّرْبُ**: کۆمەڵە خەڵکێك بخۆنەوەو دانیشتبنو بۆ خواردنەوە کۆمەڵەیان کردبێ ٥ **الشِّرْبُ**: ئاوی خواردنەوە ٥ بەشە ئاوی تایبەتی ٥ دوێلاو: شوێنی ئاو خواردنەوە ٥ **الشَّرْبَةُ**: یەکجار ئاوخواردنەوە،

قومە ئاوێرپوایەتکراوە: کە پێغەمبەر (دروودی خودای لەسەر بێ) ◊ **الشُرْبَةُ**: سورایی سەر دەمو چاو ◊ ئەندازەی ئەو ئاوەی ئادەمیزادێك پێی تێراو دەبێ ◊ پەلۆی رون کە هەڵ لوشرێ ◊ **الشُرَبَةُ**: زۆر خواردنەوە ◊ تینوایەتی، دەگوترێ: (لم تزَلْ به شَرَبَةٌ هذا اليوم): بەردەوام ئەمڕۆ تینوی بوو ◊ (يوم ذو شَرَبَة): ڕۆژەکەی گەرم بوو ئاوی زۆر تێدا خورایەوە ◊ (طعام ذو شَرَبَة): خواردنێکی ئاوکێشە بخۆرەکەی پێویستی بە ئاو خواردنەوەی زۆر هەیە ◊ حەوزی بچکۆلە کەبەدەوری بنکی درەختو ڕوەك دا دروست دەکرێ بۆ ئەوەی ئاوی تێ بکرێو ماوەیەك گلی بنکی درەختەکە بەتەڕی بمێنێتەوە ◊ **الشُرَبَةُ**: ئەوەی زۆر ئاو دەخواتەوە ◊ **الشِرِّيبُ**: ئەو کەسەی زۆری حەز لەخواردنەوەیە ◊ **الشروبُ**: زۆر خۆرەوە ◊ ئاوێك گوارا نەبێ ◊ کەمێك تاڵو تفت بێ ◊ **الشَّريبُ**: بەمانا (الشَّروب) دێ ◊ ئەوەی ئاوی لەگەڵ دەخواتەوە یان لەگەڵی دا دەچێتە سەر دوێڵاوو کانی ئاو خواردنەوە ◊ **المَشْرَبُ**: ئەو شوێنەی لێی دەخورێتەوە، شوێنی ئاوخواردنەوە ◊ یان ناوە بۆ خودی ئەو شتەی دەخورێتەوە ◊ **مَشْرَبُ الرجل**: هەواو هەوەسو مەیلی پیاو، دەگوترێ: (هم قوم إختلفت مشاربهم): ئەوانە قەومێکن بیرو بۆچونو حەزو ئارەزووی جیاجیایان هەیە ◊ **المَشْرَبَةُ**: شوێنی خواردنەوە ◊ زەوی نەرمەڵانو هەمیشە سەوزو ڕودکاوی ◊ (طعام مشربة): خۆراکێکە ئاوکێشە زۆری ئاو لەسەر دەخورێتەوە ◊ **المِشْرَبَةُ**: جامی ئاو خواردنەوە، پیاڵەی ئاو خواردنەوە ◊ **شَرِبَتْ يَدُهُ أو رِجْلُهُ شَرَبًا**: پێستی قاچی یان دەستی ئەستور بوو بەهۆی سەرماوە قەڵشینو شەقار شەقار بوون.

شَرِثَ النعلُ: نەعلەکە دڕا ◊ **إنْشَرَثَتْ يَدُهُ**: دەستی قەڵشین ◊ **الشَرِثُ**: تیژایی دەمی شمشێر ◊ تیژایی چەقۆو شتی وا.

شَرَجَ الشيءَ شَرْجاً: پارچەو کەرتەکانی شتەکەی خستنە پاڵ یەك.

شَرَجَ اللَّبِنَ ونحوه: خشتەکانی ڕیز کردن.

شَرَجَ العيبَةَ: هەندێ قوڵفەو ئەڵقەی عەیبەکەی لێك بەستن ◊ (العَيْبَة): تاینچەو ڕەشکەو تیرەو قەرتاڵەو شتی وا کە بەروبومی دورواوەو چنراوی تێدا دەگوێزرێتەوە بۆ سەرخەرمان.

شَرَجَ الشراب بالماء: شەرابەکەی تێکەڵاوی ئاو کرد.

شَرِجَ الجِسْمَ شَرجاً: جەستەکە قەڵەوو گۆشتن بوو ◊ **أشرَجَ العيبَةَ**: بەمانا (شَرَجَ)دێ، دەشگوترێ: (أشْرَجَ صَدْرَهُ على كذا): سنگی خۆی بەوەوە جوت کرد ◊ **شَرَّجَ**: بۆ موبالەغەو زیادەڕۆیی لەمانای (شَرَجَ)دا دێ.

شَرَجَ الثوبَ: بەتەقەڵی درشت قوماشەکەی درو ◊ **إنْشَرَجَ**: شتەکە بوو بەدووو بەش ◊ **تَشَرَّجَ اللَّحْمُ بالشحم**: گۆشتو بەز تێکەڵاو بوون ◊ **الشَرْجُ**: ڕێڕەوی ئاو لەتەپۆڵکەو شتی وا دا کەدێتە خوار بۆ پێدەشتو بنارەکان ◊ کۆمەڵو تاقم، دەگوترێ: (أصبحوا في هذا الأمر شرجين): لەم کارەدا بوون بە دوو تاقمو پێڕ ◊ **الشَرَجُ**: ئەڵقەو قوڵفەی عەربەو ڕەشکەو خێمەو شتی وا ◊ دەوران دەوری کونی پاشەوە ◊ (شَرَجُ الوادي): دەراوی شیو ◊ **الشَّريجُ**: سەری چیلکە دار دوای شکاندنەوەی.

الشريان: دوو ڕەنگی جیا لەهەر شتێك ٥ **الشَّرِيعَة**: زەمبیلەیەکی گەورە لەپرزی دارخورما دەچندرێ کالەك‌و میوەی تێدا دەگوازرێتەوە ٥ کولانەو قەفەسێکە لەپرزی دارخورما دروست دەکرێ بۆ کۆتر ٥ **شَرْجَعَ الخَشَبَةَ المربعة**: ئەملاو ئەولای دارە چوار گۆشەیەکەی تاشی ٥ **الشَّرْجَعُ**: درێژ ٥ دارە مەیت ٥ (**المُشَرْجَعُ**): درێژ کراو.

شَـرَحَ اللحـمَ: گۆشـتەکەی کوتکـوت کـرد بـە شێوەیەك کوتەکانی درێژو تەنك بن.

شرحَ الشيئَ: شتەکەی رونکـردەوە شـی کردنـەوەو لێکۆڵینەوەی تێدا ئەنجام دا، دەگوترێ: (شـرح صـدره بـالأمر): دڵـی خـۆش کـرد بەکارەکـە ٥ نیـشەکەی لا خۆشەویـست کـرد ٥ **شَـرَّحَ اللحـمَ**: بـەمانا (شَـرَحه)ی ٥ **شَـرَّحَ الجُثَّـةَ**: لاشـەکەی پشکنی، هەندێکی لەهەندێـکی جیاکردەوە بۆ پـشکنینی زانیـاری ٥ **انْـشَرَحَ**: بـۆ مـوطاوعەی (شَـرَحَهُ) هـاتووە، دەگـوترێ: (إنْـشَرَحَ صـدرُهُ لکـذا): دڵـی پێـی خـۆش بـوو، هاتـە سـەر ئـەو ڕایەو بەڕاستی زانی ٥ **التَّشْرِيحُ**: (علم التَشريح): زانیارییەکـە دەربـارەی پێـکهاتەی جەسـتەی عوضـوی بەشـێوەی هەڵـدڕین‌و پـشکنین بـۆ مەبەستێکی تایبەتی ٥ **الشريحة**: پارچە گۆشتی تەنك یان پارچەی تـەنکی شـتی تـر ٥ **المَشْرَحَةُ**: ئـەو مێـزو تەختەیەیـە جەسـتەی لەسـەر دەپـشکندرێ هـەروا نـاوە بـۆ ژوورێـکی گـەورە ئامادە دەکرێ بۆ هەڵدڕین‌و پشکنینی جەستەی مردووەکان تێیدا.

شَرَخَ الصَّبِيُّ شروخاً: منداڵەکە گەیشتە سەرەتای گەنجی.

شَـرَخَ نـاب الـبعير شَـرْخاً: ددانـی حوشـترەکە دەرکەوتن گۆشتەکەیان دڕی‌و سەریان دەرهێنا ٥ **الشَّرْخُ**: ئەصڵ‌و بنەما ٥ ڕەگ‌و دەمار ٥ (شَرْخ الـشباب): سـەرەتای گـەنجی‌و تـەڕو تـازەیی‌و گەشـــەداریی گـــەنجی ٥ درزو کەلێنێـــکە لەئێـسقان‌و دیـوارو شـتی وا دا پەیـدا ببـێ‌و ئەگاتە ئاستی لێك جیابوونەوەو پچڕان.

شَرَدَ البعيرُ وغيره: حوشترەکە تەرەبوو، یاخی بوو.

شَـرَدَ عـن الطريـق: لەڕێـگە لای دا ٥ (فهـو شـارد وشرود).

شُـرِدَ فـلانٌ: فلانکـەس شاربەدەر کـرا، بەشـێوەی تڕۆکراوی شـوێنی خـۆی جـێ هێـشت ٥ **أشْرَدَهُ**: شاربەدەری کرد بەزۆر وەدەری ناو وای لـێ کرد بێ‌لانـەو مـاڵ‌و حـاڵ بـێ ٥ **شَـرَّدَهُ**: تـرۆی کـردو وەدەری نـاو بـێ شـوێن‌و جێـگا مایـەوە ٥ **شَـرَّدَ القـومَ**: خەڵـکەکەی پـەرت‌و بڵاو کـردو تـەفرو تونای کردن ٥ **تَشَرَّدُوا**: بڵاو بونـەوە، دەگوترێ: (تَشَرَّدُوا في الأرض): بەناو زەوی دا بڵاو بونەوە ٥ **الـشَّارِدُ**: دەگـوترێ: (رجـل شـارد العـين): پیاوێـکە چـاوی بڕیوەتـە شتێـك کـەهی ئـەو نییە، بۆ ئەو نابێ، بۆ ئافرەت دەگوترێ: (إمرأة شـاردة) ٥ (قـصيدة شـاردة): چامە شیعرێـکە دەستاو دەستی پـێ کـرا بـەناو خەڵـك دا بـڵاو بـۆوە ٥ (ك: شـوارد) ٥ **شـوارد اللغـة**: وشـەو ڕستەی ناوازەو کەم بیستراوی زمـان ٥ **الـشُّرود**: (شـرود الـذهن): لەزانـستی دەروونزانـی دا بـەوە دەگوترێ کابرا ئاگاداری شت نەبێ‌و بـێ ئاگابێ لـەبارو دۆخـی دەوروبـەرو ڕوداوی تـازە پەیـدا بوو ٥ **الشَّرِيدُ**: دەرکراوی بێ شوێن‌و جێـگاو لانە ٥ **المُتَشَرِّدُ**: تەمبـەڵ‌و بێکـارو ئـیش‌و هـیچ لـەبارا نـەبوو ٥ **الـشِّرْذِمَةُ**: بـەش‌و تـاقم‌و گـرۆهـ دەگوترێ: (شِرذمة من النـاس): کۆمەڵێـکی کـەم لەئادەمیزاد ٥ دەگـوترێ: (ثـوب شـراذم وثيـاب

شـــرادم): كراسێـكى دادڕاوو كۆنــه ٥ پۆشـاكى شڕو وڕكراو.

شَرَّ فلان شراً: فلانكەس حەزى لەشەڕو ئاژاوە بـوو ٥ بارى بەشەڕو هەراوە گرتووە.

شَرَّ فلاناً شَرّاً: ڕەخنەى لەفلانكەس گرت‌و عەيب‌و عـارى پـاڵ دا.٥ **شَـرَّ** الثوبَ أو اللحم ونحوهمـا: قوماشـەكە يـان گۆشـتەكەى بـڵاو كـردەوە بـۆ ئەوەى وشك بێتەوە ٥ **أشَرَّ الشيءَ:** بەمانا (شَرَّهُ) دێ، دەگوترێ: (أشَرَّ الثـوبَ واللحـم ونحوهمـا): قوماشەكە يان گۆشـتەكەى بـڵاو كـردەوە ٥ **أشَـرَّ فلانـاً:** كێـشەى لەگـەڵ فلانكـەس بـەرپاكرد ٥ **الإشـرارةُ:** ئـەو شـتەى گۆشـتى لەسـەر بـڵاو دەكرێتەوە بۆ ئەوەى وشك بێتـەوە يـان پـەنيرو شتى لـەو جۆرەى لەسـەر هەڵـدەخرێ ٥ هـەروا ناوە بۆ پارچە گۆشتى وشكەوە كـراو ٥ **الـشَّرارُ:** پريشك كەلەقەبارەى ئاگر تێبەربوو پەيدادەبن ٥ روناكايى پەيدا بوو لەخاڵى بوونى كارەباوە ٥ **الشَّرَرُ:** پريشك دەق بەمانا (الشَّرَارُ) دێ.

الـشَّرُّ: خراپـەو نەگبـەتى زيـان‌و زێنـەخرۆ ٥ دەگوترێ: (رجل شَـرٌّ): پياوێـكى خراپـەكارە ٥ **الشِرَّةُ:** توندو تيژى، دەگوترێ: (أعـوذ بـالله مـن شِرة الغضب): پەنادەگرم لەسەرڕێژكردنى ڕق‌و قـين ٥ چوسـت‌و چـالاك، دەگوترێ: (للـشباب شِـرَّةٌ): گەنجيـەتى چوسـت‌و چـالاكى هەيـە ٥ **الشِّرِيرُ:** پياو خراپ‌و شەڕ خواز.

شَرَزَ الشَّيْءَ شرزاً: شتەكەى پارچە پارچە كـرد ٥ بڕييەوە ٥ **أشرَزَهُ الله:** خودا خستيە ناو چورتم‌و ناخۆشـييەوە بـەهيچ شـێوەيەك ڕزگـار بـوونى نييـە ٥ **شـارَزَهُ:** دژايـەتى كـردو بەرهەڵـستكارى كـرد ٥ **شَـرَّزَهُ:** ئەشكنجەى دا ٥ جوێنى پـێ دا ٥ (شَـرَزَ الـشيء): شـتەكەى شـەتەك داو ئـەملاو ئەولاى بەست ٥ **الشَّرْزُ:** شەڕو نەگبەتى ٥ توندو گرژى ٥ هێزو توانا، دەگوترێ: (عَذَّبَـهُ الله عـذاباً شـــرزاً): خـــودا ســـزاى بەئێـــشى دا ٥ **المـــشارِزُ:** ڕەوشـت ناشـيرين ٥ شـەڕكەرى جەربـەزەو بـێ بەزەيى.

شَرَسَ الجِلدَ: پێستەكەى شێلا، دەستى پێدا هێنا.

شَرَسَ صاحِبَهُ: بەقسە هاوەڵەكەى تەنگەتاو كرد.

شَرَسَ الدابَةَ: وڵاخەكەى رام كرد.

شَرِسَ شَرَساً وشراسَةً: ڕەوشتى ناشيرين بوو توندو تيژيى نواند دژايەتييەكەى توندو بەهێز بوو

شَــرُسَ شَراسَــةً: بــەمانا (شَــرِسَ)دێ ٥ **شارَسَـهُ:** دژايــەتى كــرد ٥ **تَــشَارَسَ القــومُ:** خەڵــكەكە دژايـەتييان كـرد پێـچەوانەى ئـەو جوڵانـەوە ٥ **الإشراس:** سـرێش؛ مادەيەكە وەكوو كـەتيرە بـۆ شت بەيەكـەوە نوسـاندن بـەكاردێ ٥ **الـشِّرَاسُ:** بەمانا (الإشراسُ) دێ ٥ **الـشَّرِسُ:** بەدڕەوشـت ٥ توند ڕەو لەدژايەتيكردن دا ٥ **الشُّرْسُوفُ:** سـەرى پەراسو بەلاى گەدەوە ٥ **شَرْشَرَ الماءُ ونحوه:** ئاوەكە دڵۆپ دڵۆپ هاتـە خـوار ٥ تكـەى كـرد ٥ **شَرْشَـرَ الـسكينَ ونحـوه:** كێردەكـەى تيـژ كـرد ٥ دەمـى كێردەكەى وەكوو مشار دابڕ دابـڕ كـرد ٥ **شَرْشَـرَ الـشيءَ:** شـتەكەى گەسـت‌و دوايـى فڕێـى دا ٥ شتەكەى جوێ‌و دوايى تفى دايـەوە ٥ **الـشَّراشِرُ:** قـەراخى بـاڵ؛ سـەرە بـاڵ ٥ جەسـتەو قـەبارەو قورسـايى، دەگـوترێ: (ألقـى عليـه شراشِـرَهُ): خـەم‌و خەمـەتى خـۆى بەسـەردا دان، يـان لـە خۆشەويستى‌و بەخەمەوە بوونى خـۆى بەسـەر دا دا ٥ تاكەكـەى (شُرْشُـرَة) ٥ **الـشُّرْشُرُ:** (شِـواء شَرْشَرٌ): شـەوايەيەكە چەورى گۆشتەكەى تـك تـك دێتـە خـوار ٥ **الـشَّرْشَرَة:** داسـى بـچوك، داسـى دروێنەى بچوك.

السِّرْشِرَة: پارچەی شت ◊ **السَّرْشورُ**: باڵندەیەکی بچوکە وەکوو چۆلەکە وەهایە.

شَـرَطَ الجِلـدَ ونحـوه شَـرْطاً: پێستەکەی هەڵدڕی کونێکی بچوکی تێکرد.

شَرَطَ له أمراً: بۆی بەرعودەی کارێك بوو.

شَرَطَ عليه أمراً: کارێکی خستە ئەستۆی.

شَـرِطَ فلانـا: فلانکـەس کەوتـە نـاو کارێـکی ئەستەمو گەورەوە ◊ **أشْرَطَهُ**: نیشانەی بۆدانا، دەگوترێ: (أشْرَطَ نفسه بکذا): نەفسی خۆی بۆ ئەوشتە ئامادە کرد ◊ **أشْرَطَ الرسولَ الى فلان**: بەپەلە پیاوی نارد بۆلای فلانکەس ◊ **أشْرَطَ فلاناً لعمل کذا**: فلانکەسی ڕاسپارد بۆئەوەی بەسەر فلان کاردا رابگا ◊ **شارَطَه علی کذا**: مەرجی لەسەر دانا ◊ **اشْتَرَطَ عليه کذا**: بەمانا (شَرَطَ)دێ ◊ **اشْتَرَطَ القومُ کذا**: خەڵکەکە فلان شتیان کردە نیشانە بۆ خۆیان ◊ **تشارطا علی کذا**: ئەو دوووکەسە هەریەکەیان مەرجی خۆی لەسەر ئەوی تریان دانا ◊ **تَشَرَّطَ في عمله**: لەکارەکەی دا دەست ڕەنگینیو وردەکاری نواند ◊ **الشَّرْط**: مەرج؛ دوو کەس یا زیاتر لەمامەڵەو شتی وادا مەرج بۆیەکتری دادەنێن بۆئەوەی پێیەوە پابەند بن ◊ لەفیقهو قانون دا شەرت ئەوەیە شتەکە بێ ئەو تەواو نەبێ لەپێکهاتەی شتەکەش نەبێ ◊ بەلای نەحوییەکانەوە پەیدابوونی شتێکە بەهۆی شتێکی ترەوە، پەیوەست بووونی شتێکە بەشتێکی ترەوە بەهۆی ئامرازێکەوە ◊ ئامرازی شەرت وەکوو (إنْ، مَنْ، مهما، ...هتد).

الشَّرَطُ: نیشانە ◊ **الشَّرَطان**: دوو ئەستێرەن پێیان دەگوترێ (قرنا الحمل) لەسەرەتای بەهاردا دەردەکەون ◊ **الشُّرْطَة**: پۆلیس ◊ تاکەکەی (شُرْطِي وشُرَطِي)یە ◊ صاحِبُ الشرطة: سەرۆکی پۆلیس ◊ **الشَّريط**: حەبلی بادراو ◊ پلیتەی چرا ◊ تیلمە چەرمو تیلمە نایلۆن کە درێژو تەسك بن ◊ جانتاو تورەکەیەکی بچوکە ئافرەت عەترو پێداویستی مکیاجی خۆی تێدا هەڵدەگرێ ◊ **الشريطة**: بەمانا (الشَّرْط)دێ ◊ **المِشْرَطُ**: چەقۆو گوێزانی پزیشك بۆ بەکارهێنانی لە نەشتەرگەریدا ◊ **المِشْرَطَة**: بەمانا (المِشْرَط)دێ.

شَرَعَ الواردُ شَرْعاً: دەمی خستە ناو ئاوەکەوەو خواردیەوە.

شَرَعَ المَنزِلُ: خانوەکە لەڕێگاکەوە نزیك بوو.

شَرَعَ فلان يفعل کذا: فلانکەس دەستی بەفلان کار کرد.

شَرَعَ الشيئَ: شتەکەی بەرز کردەوە، دەری خست.

شَرَعَ الدينَ: ئاینەکەی دانا روکنو مەرجەکانی رونکردنەوە.

شَرَعَ الأمْرَ: کارەکەی بەباش داناو پەسەندی کرد.

شرع الطريقَ: ڕێگاکەی خۆش کردو تەختی کرد.

شَرَعَ المنزلَ: خانوەکەی لەسەر ڕێگای دەرچوو کراوە بنیات نا .

شَرَعَ البابَ: دەرگاکەی خستە سەر ڕێگای دەرچوو کراوە ◊ **أشْرَعَ الشيْئَ**: شتەکەی دەرخست، بەرزی کردەوە ◊ **أشْرَعَ نحوه الرمْحَ**: رمبەکەی بۆ ڕاداشت، ڕوی ڕمبی تێکرد ◊ **أشْرَعَ الطريقَ**: ڕێگاکەی درێژکردەوەو تەختو خۆشی کرد ◊ **أشْرَعَ النافذة الى الطريق**: پەنجەرەی سەر ڕێگای کردەوە ◊ **أشْرَعَ الدابةَ**: وڵاخەکەی بردە سەرئاو ◊ **شَرَّعَ**: بۆ موبالەغەو زیدەڕۆیی مانای (شَرَعَ)دێ ◊ **شَرَّعَ البيت**: خانوەکەی بەرزکردەوە

٥ شَرَّعَ السفينةَ: شیراعی بۆ کەشتییەکە دروست کرد ٥ اشترعَ الشريعة: قانونو یاساو شەریعەتی دانا ٥ الشُّراعَة: سەر لاشیپانە، تاکێکە دەکەوێتە سەر دەرگا، بۆ هەوادانو روناکی ٥ الشَّرْعُ: رێگاو بان ٥ رێبازو یاسایەك خودا دایناین بۆ ئادەمیزاد هەروا دەگوترێ: (الناسُ في هذا شرع واحد): ئادەمیزاد لەم بوارەدا یەکسانن ٥ الشَّرْعُ: یەکسانی ٥ الشِّرْعُ: هاوشان، دەگوترێ: (هما شِرعان) ٥ هەروا ئاوە بۆ وەتەری عود ٥ الشِّرْعَةُ: کەپرو سابات ٥ الشِّرْعَةُ: رێبازو پەیڕەوو پرۆگرام ٥ مەزهەبو رێبازی راست ٥ الشَّريعة: ئەو بەرنامەیەی خودا بۆ بەندەکانی دایناوە لەبواری بیرو باوەڕو یاساو رێساوە ٥ رێبازو پرۆگرام ٥ دەراوی ئاو کەیەبێ جامولکەو پەرداخ دەتواندرێ دەمی پێومنێیو ئاوی لێ بخۆیەوە ٥ بەربێلاو هەیوان ٥ المَشْرَعَةُ: پلوسکی ئاو ٥ دەراوی ئاو ٥ المشروعُ: ئەوەی شەرع بەرەوای بزانێ ٥ کارێك بخرێتە بەرنامەوە بۆ ئەنجامدان ٥ شَرَفَت الدابّةُ شروفاً: ولاخەکە بەسەر شتەکەی دا روانی.

شَرَفَ الحائطَ: گوێسەبانەی بۆ دیوارەکە کرد.

شَرُفَ الرجلُ: پیاوەکە شەریفو مەردبوو پلەو پایەی بەرز بۆوە ٥ أشْرَفَ الشيءَ: شتەکە بەرز بۆوە، گران بوو.

أشْرَفَ عليه: لەبەرزاییەوە تێی روانی ٥ چاودێری کردو بەسەری دا راگەیی ٥ لێی نزیك بۆوە، دەگوترێ: (أشْرَفَ على الموت): هەروەها بەمانای بەزەیی پێداهاتنەوە دێ ٥ أشْرَفَ الشيءَ لە: شتەکەی بۆ جێگیر کرد، ئەوشتەی بۆ گونجاند ٥ أشْرَفَ المِرْقاةَ: چووە سەر پەیژەو بەرزەكو مەصعەد ٥ شارَفَهُ: لەبنەچەو باوكو باپیرەوە خۆی هەڵنایەوەو شانازی بەسەردا کرد ٥ شارَفَ الشيءَ: لەبەرزاییەوە پێیدا روانیو سەیری کرد ٥ شارَفَهُ: لێی نزیك بۆوە ٥ شَرَّفَ البناءَ: گوێسەبانەو دیکۆری بۆ خانوەکە دروست کرد ٥ شَرَّفَ فلاناً: رێزی لەفلان گرتو بەگەورەی دانا ٥ وەسپی دا ٥ تَشَرَّفَ الرَّجُلُ: پیاوەکە شەرەفیاب بوو پلەو پایەی بەرز بۆوە ٥ تَشَرَّفَ للشيْءِ: چاوەڕوانی شتەکەی کرد، بەهیوای بوو ٥ تَشَرَّفَ للفتنةَ: توشی فیتنەو ئاشوب بوو ٥ تَشَرَّفَ الشيءَ: دەستی خستە سەر برۆکانی بۆ ئەوەی تیشکی خۆر ئازاری چاوی نەداو بەئاسانی شتەکە لەبەرزیو دووری ببینێ.

تَشَرَّفَ المرقاةَ وعليها: چووە سەر پەیژەو بەرزەکەکە ٥ اِسْتَشرف: راست بۆوەو خۆی بەرز کردەوە ٥ اِسْتَشْرَفَ الشيءَ: چاوی هەڵبڕی بۆئەوەی لەبەرزییەوە ببینێ ٥ أشراف الوجه: دوگوێچکەو لوت ٥ الشّارِف من الدّواب: ولاخی پیر ٥ الشّارِف من الأشياء: شتی کۆنو عەنتیکە ٥ الشّارُوفُ: گەسکە ٥ الشُّرافَةُ: دیکۆرو زەوانیدی وەها کە شتەکەی پێ برازێنرێتەوە ٥ الشَّرَفَ: شوێنی بەرز کەلێیەوە بروانیتە ئەملاو ئەولا، دەگوترێ: (هو على شرف من كذا) ٥ بەسەری دا دەڕوانێو لێیەوە نزیکە ٥ بەرزیو شکۆمەندیو پەسنی ٥ الشُّرْفَةُ: ژوروی شت ٥ لای سەرووی شت ٥ ئەگەر بۆ بیناو باڵەخانە بەکاربێ بەو دیکۆرو زەخرەفەیە دەگوترێ کەلەسەروی بیناکەوە دروست دەکرێ بەمەبەستی رازاندنەوە ٥ یان هەورە بانە ٥ المشارِفُ: (مشارف الأرض): بەرزاییەکانی زەوی ٥ تاکەکەی (مَشْرَف) ٥ (مشارِف العراق): ئەو گوندە عەرەبانەی سەر سنوری رەشەخاکی عێراقن.

المَشْرَفِيّ: شمشێرێکە لەولاتی مشارف دروست دەکرێ یان لەوێوە دەهێندرێ ٥ شَرَقَت الشمسُ شَرْقاً: خۆر دەرکەوت، خۆر هەلات.
شَرِقَ المکانُ: شوێنەکە خۆر لێی دا، خۆری تێکەوت.
شَرِقَ الشيءُ: شتەکە تێکەڵ بوو.
شَرِقَ لونه: رەنگی سور بوو.
شَرِقَ البلحُ: خورما بەرسیلەکە سور هەڵگەڕا.
شَرِقَ وجهه: خەجاڵەت بوو، رەنگی سور هەڵگەڕا.
شَرِقَ الدمُ بجسده: خوێنەکە دەرکەوتو رەوان بوو.
شَرِقَ فلان بالماءِ: فلانکەس بەناو قورگی گیرا، دەگوترێ: (شَرِقَ بریقه وَشَرِقَ الموضعُ بأهله): دەمی پڕبوو لە تف ٥ شوێنەکە پڕبوو لەخەڵکو تەنگەبەر بوو ٥ شَرِقَت الآلة: ئامێرەکە (مەکینەکە) بەسوتەمەنییەکەی خنکا ٥ شَرِقَت الأرضُ: زەوییەکە بەهۆی ئاودێرنەکردنی بوو بەسوتەمەرۆ ٥ أشْرَقَت الشمسُ: خۆر لەئاسۆوە دەرکەوتو گزنگی خۆی بەزەوی دا بڵاو کردەوە، دەشگوترێ (أشرقت الأرضُ): زەوی بەتیشکی خۆر روناك بۆوە ٥
أشْرَقَ وجْهُهُ: روخساری درەوشایەوە جوانی لێ دەتکا ٥ أشْرَقَ البلحُ: بەرسیلە خورماکە سور هەڵگەڕا ٥ أشْرَقَ القومُ: خەڵکەکە کەوتنە کاتی خۆر هەڵاتنەوە ٥ أشْرَقَ فلاناً: قورگی فلانکەسی گیراند ٥ أشْرَقَ الثوب بالصبغ: زێدەرەوی کرد لەبۆیەکردنی قوماشەکەدا ٥ شَرَّقَ: لای خۆرهەڵاتی گرت ٥ شَرَّقَت وجْهُهُ: دەمو چاوی گەشایەوە جوانی لێ تکا ٥ أشْرَقَتْ الأرضُ: زەوییەکە بێ بەروبووم بوو، ئاوی لێ براو بوو بەسوتەمەرۆ ٥ أشرق اللحمَ: گۆشتەکەی توێ توێ کرد لەبەر خۆر هەڵی خست تا وشك بێتەوە ٥ إنشرق اللحمَ: گۆشتەکەی توێ توێ کرد لەبەر خۆرهەڵی خست تا وشك بێتەوە ٥ انشَرَقَت القوسُ: قەوسەکە دوو لەت بوو ٥ تَشَرَّقَ: خۆی بەرهەتاو دا، لەچێشتەنگاودا لەبەر بەرۆچك دانیشت بۆ ئەوەی گەرمی بێتەوە ٥ الإشراق: پەیدابوونی نورو روناکیە لەجیهانی هەست پێ نەکراوەوە بۆ ناو زەین، کە دەبێتە هۆی پەیدابوونی زانستو زانیاری ٥ التشريق: (أيام التشريق): سێ رۆژەی دوای جەژنی قوربان رۆژی (١٢-١٣-١٤)ی مانگی ذیلحجە ٥ هەروا بە نوێژی جەژنی قوربانیش دەگوترێ ٥ الشارِقُ: خۆر ٥ لای خۆرهەڵات ٥ دەشگوترێ: (أحمر شارق): سورێکی زۆر سورە ٥ الشّراقي: لەزاراوەی خەڵکی میصردا ئەو زەوییەیە ئاوی روباری نیل نەیگرێتەوە ٥ کە ئاو دراو بەرو بوومی باشی بوو پێی دەگوترێ: (ريّ الشراقي) ٥ الشَّرْقُ: خۆر ٥ لای خۆر هەڵات ٥ (شجرة شرقية): ئەو درەختەیە لەخۆرهەڵاتەوە خۆر لێی بدا تا نیوەڕۆ ٥ الشَّرَقُ: خۆر ٥ (لحم شَرَقٌ): گۆشتی بێ چەوری ٥ الشَّرِيقُ: خۆر هەڵات ٥ المشارقة: دانیشتوانی خۆرهەڵات ٥ تاکەکەی (مشرقي)یە ٥ المَشْرِقُ: لای خۆرهەڵات ٥ وڵاتە ئیسلامییەکانی خۆرهەڵاتی نیوە دورگەی عەرەبی ٥ المَشْرِقان: خۆرهەڵاتو خۆرئاوا (بەشێوەی تەغلیب) ٥ المِشْرقان: تیشکێکە لەدرزی دەرگاو پەنجەرەوە دەچێتە ژور ٥ یان ناوە بۆ خودی درزەکە ٥ شَرِكَت النعلُ شركاً: شیراکی نەعلەکە پچڕا.
شَرِكَ فلاناً في الأمر شِركاً وشَرِكةً وشِرْكةً: فلانکەس بوو بەهاوبەش لەکارەکەداو بۆ هەریەکێ لەهاوبەشەکان بەشێکی دیاریکراو هەیە ٥ أشْرَكَهُ

في أمره: خستیه ناو کارەکەیەوە ◊ کردی بەهاوبەش، دەگوترێ: (أشرك بالله): هاوەڵی بۆ خودا دانا، شتی تری کرد بەهاوبەشی خودا لەخودایەتیو دەسەڵات دا ◊ **أشرَكَ النعلَ**: شیراکی بۆ نەعلەکە دروست کرد ◊ **شارکه**: هاوبەشی کرد، بوو بە هاوبەشی، دەشگوترێ: (فلان یشارك في علم کذا): فلانکەس لەفلان زانست دا هاوبەشی هەیە شتێکی لێ دەزانێ ◊ **شَرَّكَ بینهم**: کردنی بەهاوبەش ◊ **شَرَّكَ النَّعْلَ**: شراکی بۆ نەعلەکە دروست کرد ◊ **اشترك الأمرُ**: کارەکە تێکەڵو پێکەڵ بوو ◊ **اشترك فلان في کذا**: فلانکەس لەفلان پرۆژەدا هاوبەشی کرد شتێکی پارە خستە ناو پرۆژەکەوە بۆ ئەوەی سودی لێ وەرگرێ، دەگوترێ: (اشترك في الصحیفة أو في السکة الحدیدیة) ◊ **اشترك الرجلان**: ئەو دوو پیاوە بوون بەهاوبەشی یەکتر ◊ **تشارکا**: هاوبەشی یەکتریان کرد ◊ **الإشتراکیة**: رێبازێکی سیاسیو ئابورییە پەیڕەوو پرۆگرامی ئەوەیە دەوڵەت ئامێرو کەرەسەی وەبەرهێنان کۆنترۆڵ بکاو سەروکاریان بکاو بەشێوەی عەدالەت بەرو بوومەکەیان بەسەر دانیشتوانەکان دا دابەش بکا یەکسانی بخاتە ناو کۆمەڵگاوە ◊ (لەڕاستیدا ئەوە هەر قسەیەو جەواشەکردنی جەماوەرەو لەواقیع دا شتێکی ترە) ◊ **الشِّرَاك**: شیراکی نەعل کەدەکەوێتە پشتەپێ ◊ **الشِّرْكُ**: بەشو بار ◊ بڕوای فرەخوایی.

الشَّرَك: داوی نێچیرەوان ◊ **الشِّرِكَةُ**: گرێبەستێکە لەنێوان دووکەس یان زیاتر بۆ ئەنجامدانی پرۆژەی هاوبەش ◊ **المُشْتَرَك**: (رجل مشترك): پیاوێکی خەمۆکە، قسە لەگەڵ خۆی دەکا ◊ (لفظ مشترك): وشەیەکە زیاد لەمانایەکی هەیە ◊ (مال مشترك): ماڵێکی هاوبەشە زیاد لە خاوەنێکی هەیە.

شَرَمَ الشيءَ شَرْماً: لەلاوە شتەکەی دادڕی، دەگوترێ: (شرم أنفه وشرم أذنه): لەلای سەروی لێی بڕی کەمێکی لێ کردەوە.

شَرَمَ له من ماله. لەماڵو سامانی خۆی شتێکی کەمی دایە.

شَرِمَ شَرَماً: درزی برد، قەڵشا، دەگوترێ: (تشرَّمَ الجلدُ): پێستەکە قەڵشت ◊ (تشرَّمَ نواحي الکتاب): قەراخی کتێبەکە شەقار شەقار بوو ◊ **الشَّرْم**: هەر درزو دەلاقەیەك لەدیوار یان لەکێو دابێو داخراوبێ ئەم دیواو دیونەبێ ◊ **الشَّرْم في البحر**: بەمانا خلیجی دەریا (قوناو)دێ ◊ **شرَّقَهُ**: بڕیەوە ◊ **الشَّرانِقُ**: کاژ؛ توێژی مار کەساڵانە فڕێی دەدا ◊ **الشَّرْنَقَةُ**: قۆزاخە؛ پەردەیەکی چنراو لەهەودای بارێك بڕێ جڕو جانەوەر بەدەوری خۆی دا دەیچنێ بۆ پارێزگاری کردنی بۆ نموونە کرمی ئاوریشم.

شَرِهَ الی الطعام رغبه: حەزی لەخواردن کرد زۆر بۆی چڵێس بوو (فهو شره وشَرْهانُ وهي شرهة وشرهی) ◊ **شَرَاهُ شِرِیً**: فرۆشتی ◊ بەنرخو بەهای خۆی شتەکەی هەڵگرت.

شَرَي الله فلاناً: خودا فلانکەسی توشی نەخۆشی خرۆێلکە کرد.

شَرِيَ في الأمر: توند ڕەوی لەکارەکەدا کردو زۆری لێ کۆڵیەوە ◊ بەتوندی تێ نووساو خێرا هەنگاوی نا

شَرِيَ البرقُ: بروسکەکە روناکیو تیشکەکەی درێژەی کێشا ◊ **شَرِیَت العینُ بالدمع**: چاو بەرێز فرمێسکی رشتن.

شَرِيَ الجلدُ: پێستی خرۆیلکەی دەردا ◊ (فهو شَرٍ) ◊ **أشْرَتِ الشَّجَرَةُ**: درەختەکە پەلکە گەڵاکانی لەزەوی خشان بەناوی دا بڵاو بوونەوە ◊ **أشرى القومُ**: خەڵکەکە خۆیان شوبهاند بەکۆمەڵی شورات ◊ **أشرى بين القوم**: شەڕو ئاشوبی خستە ناو خەڵکەکەوە ◊ **أشرى الشيئَ**: شتەکەی خوار کردەوە ◊ **أشرى فلاناً بكذا**: بەفلان شت فلانکەسی هەڵنا بۆ کردنی شتێک ◊ **شاراه مشاراة وشراءً**: پێی فرۆشت مامەڵەی لەگەڵ کرد ◊ زۆر توند ڕەوی کرد لەکێشەو نیزاعەکەی دا ◊ **اشتراه**: بەبەهاو نرخی خۆی شتەکەی وەرگرت ◊ لێی کڕی ◊ **تَشَرّى القومُ**: خەڵکەکە بڵاوەیان لێ کرد ◊ چوونە نێو پێرو تاقمی شوراتەکانەوە ◊ **استَشْرَى**: خرۆیلکە یان مێکوتەی جەستەی زۆر بوون ◊ **استَشرى الشرُّ أو الداءُ**: شەڕو ئاژاوەکە یان دەردەکە پەرەی ستاند لەوزە دەرچوو ◊ **الشاري**: کڕیار ◊ فرۆشیار ◊ کەسێک لەبەرخاتری خودا خۆی جانفیدا بکا، خۆبکاتە قوربانی ◊ **الشَّرى**: بلقی سورن وەکوو فلس و پەنجایی و شتی وا لەسەر جەستە پەیدا دەبن خرویان تێدایەو ئازاریشیان هەیە ◊ کێوو کەژ ◊ شوێنێک شێری زۆربێ، دەگوترێ: (هم أُسدُ الشرى): ئەوان ئازاو بەجەرگو مەردن ◊ ناوچە ◊ **شَرْوى الشيئِ**: وەکوو ئەوشتە ◊ هاوتاو هاوشێوەی شت، دەگوترێ: (هو لايملك شروى نقير) ◊ ئەوپیاوە دارای توێکڵە خورمایەک نییە، هەژارو لاکەوتەیە ◊ **الشَّرْيُ**: کاڵەکە مارانە ◊ ئەمامە خورما کە بەهۆی دەنکەکەیەوە بڕوێ ◊ تاکەکەی (شَرْيَةٌ) ◊ **الشِّرْيان**: ئەو ڕەگەیە خوێن لەدڵەوە دابەش دەکا بۆ جەستە ◊ **الشِّرية من النساء**: ئافرەتێکە هەرکچی ببن ◊ **المُشتَرى**:

گەورەترین هەسارەی گەڕۆکە ◊ لەچیرۆک و ئەفسانەکان دا بەگەورەی خوداکانیان داناوە.

شَزَبَ الحيوانُ شَزِباً: حەیوانەکە کزو لاواز بوو.

شَزَبَ المكانُ: شوێنەکە ڕەقەن و کڕێن بوو ◊ (فهو شازب) ◊ **شزَّبَ الحيوانَ**: حەیوانەکەی کزو لاواز کرد ◊ ژێر باری کرد ◊ **الشَّزيبُ**: پەلەدار پێش ئەوەی راستەو پاستە کرابێ.

شَزَرَ الحَبْلَ شَزْراً: حەبلەکەی بادا.

شَزَرَ فلاناً واليه: بەتیلەی چاو سەیری کرد، بەمزۆری لەکاتی رق هەڵسان و تورەبوون دا روودەدا.

شَزَرَ بالسِّنان: زەبری لێ دا لەراست و چەپ، بەسەرە رەب هەلا هەلای کرد ◊ **تَشازَروا**: بەتیلەی چاو سەیری یەکتریان کرد، خێسەیان لەیەکتر کرد.

إستَشْزَرَ الحبلُ: حەبلەکە گشت بوو زۆری باخوارد ◊ امرؤ القيس دەڵێ: (غدائرها مستشزرات الى العلا) ◊ **استَشْزَرَ الحَبْلَ**: حەبلەکەی زۆر بادا ◊ گشتی کرد ◊ **الشَّزْرُ**: سەرکردنی دڕدۆمیی و ئەویستی، تەماشاکردن و خێسە لێ کردن، بەچاوی تەماشاکردن.

شَزِنَ شَزَناً: نیشاتی پەیداکرد، بەردەوام بوو لەسەر ئیش و کار ◊ ماندو بوو لەئیش کردن ◊ **تَشَزَّنَت الأرضُ**: دەمارە رەق و بەردەمزڕوێنی زەوییەکە درێژ بووە ◊ **تشزَّنَ الشيئُ**: شتەکە پتەو بوو ◊ **تشزَّن الأمر عليه**: کارەکەی لێ قورس بوو، بۆی ئەنجام نادرێ ◊ **تَشَزَّن للأمر**: خۆی بۆکارەکە ئامادە کرد ◊ **تَشَزَّنَ قِرْنَه**: هاوشانەکەی خۆی بۆڕدا، بەسەری دا زاڵ بوو ◊ **تَشَزَّنَ الشاةَ**: مەڕەکەی خستە سەر زەوی بۆئەوەی سەری ببڕێ ◊ **الشَّزَن**: پارچە زەوی

ڕەق، دەماری پتەو توند ڕەوشت، تورەو تڕۆ، سەر ڕەق ٥ الشَّزَن من الشيئ: تەنیشتو ئەملاو ئەولای شت، دەورو بەری شت ٥ دووریی ٥ الشُّزُن: ناوچە ٥ لای شت ٥ نزیك شت.

شَسَعَ الشيئُ شُسُوعاً: شتەکە دوور کەوتەوە، دوور بوو، دەگوترێ: (شَسَعَ فلان عن بلده ووطنه): فلانکەس لەخاك و وڵاتی دوور کەوتەوە.

شَسَعَ بفلان: فلانکەسی دوورخستەوە.

شَسَعَ النعلَ: تیلمە چەرمی بۆ نەعلەکە دانا بۆ ئەوەی قامکی قاچی تێ بکا لەرۆیشتن دا نەعلەکە بەقاچییەوە هەڵبسێ ٥ شَسِعت النعلُ: نەعلەکە تیلمە چەرمەکەی پچڕا، ئەو تیلمە چەرمەی قامکی قاچی تێ دەکا پچڕا ٥ أشسَعَ النعلَ: تیلمە چەرمی بۆنەعلەکە دروست کرد ٥ أشسَعَ الشيئَ: شتەکەی دوور خستەوە.

شَسَّعَ النعلَ: تیلمە چەرمی بۆ نەعلەکە دروست کرد واتە دەق بەمانا (شَسَعَ النعلَ)ی ٥ الشِّسْعُ: تیلمە چەرمێکە بەدیوی سەرەوەی نەعلەوە چەسپ دەکرێ‌و شوێنی پەنجەی قاچی لێ دروست دەکرێ بۆئەوەی پەنجە گەورەی قاچی تێ بکرێ‌و لەرۆیشتن دا نەعلەکە بەقاچەوە هەڵسێ ٥ الشِّسْعُ: قەراخی شوێن، ئەمبەرەو بەری شوێن، دەگوترێ: (نزلوا بِشِسْعِ الوادي): لەلایەکی شیوەکە دابەزین ٥ (نزلوا بِشِسْعِ الصحراء): لەم سەرەو سەری سارایەکە هەڵیان داو نیشتە جێ بوون.

الشِّسْعُ من الأرض: شوێنی تەنگەبەری زەوی.

شِسْعُ المال: باقی ماندەی ماڵ، بەرماوە، دەگوترێ: (له شِسْعُ مال): پیاوێکی ماڵ خۆشەویستەو باش سەرو کاریی دەکا ٥ الشَّسَفُ: نانی وشك، کولێرەی ڕەق هەڵاتوو ٥ الشَّسِيفُ: خورمای نەگەیشتوی شەقار بوو ٥ گۆشتێك تەڕایی پێوە نەمێنێ‌و خەریك بێ وشك بێتەوە ٥ الشَّشَمُ: شتێکە دەهاڕدرێ‌و زۆر ورد دەکرێ بۆ دەرمانی چاو بەکار دەهێندرێ یان بۆ بەهێزکردنی بینایی چاو وەکوو کل لەچاو رادەدرێ.

شَصَبَ العيشُ: ژیان‌و گوزەران ناخۆش بوو، کەم‌و کوڕی تێکەوت ٥ (فهو شاصِبٌ).

شَصِبَ المكانُ شَصَباً: شوێنەکە بێ بەروبووم بوو.

شَصِبَ الأمرُ: کارەکە قورس بوو ناستەنگی هاتە پێش ٥ الشُّصْبُ: کەم‌و کوڕی‌و گرانی‌و ژیانی کوللە مەرگی ٥ الشَّصِيبةُ: بەمانا (الشُّصْبُ)ی.

شَصَرَ الثورُ: کەڵەگا کێوییەکە بەشاخەکانی شەڕە قۆچی کرد.

شَصَرَ فلاناً بالرمح: بەڕمب لەفلانکەسی دا ٥ شَصَرَت الشوكةُ فلاناً: چقڵەکە لەفلانکەس ڕاچوو.

شَصَرَ الثوبَ: قوماشەکەی بەتەقەڵی گەورە گەورە دروو ٥ تەقەڵەکانی لێك دوور بون ٥ الشَّاصِرُ من الظباء: ناسکێك بێ بگاو هێزو توانای بازدان‌و ڕاکردن پەیدا بکا، یان بگاتە ئەو ناستەی شەڕە قۆچ بکا ٥ الشَّاصِرة: مێینەی (الشاصر) ٥ داوێکە درەندەی پێ کەمەند دەکرێ ٥ الشِّصَار: تەختەدارێکە دەکرێتە لوتی حوشترەوە بۆئەوەی جڵەو خۆش بێ ٥ الشَّصَرُ من الظباء: بەمانا (الشاصر) دێ.

شَصَّ فلان شَصّاً: فلانکەس بەتوندی دەستی بەسەر شتەکەدا گرت ٥ ددانی خۆی لێ جیڕکردون‌و بەری نادا ٥ شَصَّت الناقةُ ونحوها: حوشترەکە شیری وشکی کرد یان شیری کەم بوو ٥ شَصَّت السنةُ: ساڵەکە بێ بارانی‌و گرانی‌و

قـاتو قـڕی بـوو ◊ شـصَّت المعيـشةُ: ژيـانو گوزەران ناخۆش بوو.

شَـصَّ فلانـاً عـن الـشيئ: فلانكەسـی لـە شتەكە دورخـستەوە لـێی مـەنع كـرد ◊ **أشَـصَّهُ** عـن الشيئ: بـەمانا (شَـصَّهُ)دێ ◊ **الشِّصّ**: ناسنێـكی سەر قولاپە ماسی پێ دەگیرێ ◊ **الشَّـصُوصُ** مـن النـوق: حوشـترى كـەم شيرە ◊ (الـشصوص مـن الـسنين): سالَی بێ بارانیو قاتو قڕییە.

شصا السَّحابُ شَصُواً: هەورەكە بەرز بۆوە ◊ **شصت** القِرية: كوندەكە پڕبوو لەناو هەنگڵەكانی بـەرز بوونەوە.

شصا بَصَرُهُ: چاوی بـەملۆق وەستا ◊ شـصت عينُـه: چـاوی تيـل ڕوان بـوو، خێـل بـوو، روی لەشوێنێكەو چاوی لەشوێنێكی تر.

شـصا الميـتُ شُـصُواً وشُـصِيّاً: مردوەكـە هاوسا ◊ دەستو قاچی بـەرز بوونـەوە ◊ **أشْصی بَصَرَهُ**: چاوی بەرز كردەوە ◊ **الشَّصْوُ**: جورتەمو ناخۆشی ◊ سيواك.

شَطَأَ الزَّرعُ شطئاً وشـطوءاً: كشتوكاڵەكە چـروزەی كرد درەختەكە چرۆی كرد ◊ **شطئت الأمُ بالولد**: دايكەكە منداڵی بوو.

شَطَأَ الزَّرْعُ: بەمانا (شَطَأَ)دێ، دەشگوترێ: (أشطَأت الـشجرةُ بغـصونها): درەختەكـە چـرۆی كـرد ◊ (أشـطأ الـوادي): دۆڵەكـە لافـاوی لـێ هەڵسا ◊ شـاطَأتُهُ: مـن لەمبـەر روبـارو ئـەو بەوبـەر روبـارەوە ڕۆيـشتين ◊ شـاطِئ النهـر والـوادي: قـەراخ چـۆم كـەناری شـيو ◊ الـشَطْءُ: ئـەمامی درەخـت ◊ چـرۆی درەخـت ◊ گـەڵای درەخـت لەسەرەتای دەركەوتنی دا.

شَطْءُ النهر والوادي: كەناری روبارو شيوو دۆڵ.

شَطَبَ عنه شَطْباً: لێی لا دا.

شطب الأديمَ: چەرمەكەی هەڵدڕی.

شَـطَبَ الكاتِـب الكلمـةَ: نووسـەرەكە وشـەكەی كوژاندەوە.

شَـطَّبَ القاضـي الـدعوی: قـازی داواكـەی چـەرت كـردو لەليـستی داواكـان دەری هێنـا لەبـەر هۆكارێـكی ياسايی ◊ **شَطَّبَ**: زێـدەڕۆيی لـەمانای (شَطَبَ)دەگەيەنێ، دەشگوترێ: (شَطَّبَ العمـلَ): كارەكـەی كۆتـايی پـێ هێنـا ◊ **شَـطَّبَ اللحـمَ**: گۆشتەكەی توێ توێ كرد، قەڵاشتييەوە ◊ **شَطَّبَ السيفُ جسمه**: شمشێرەكە شوێنكەی لەجەستەدا جێ هێشت ◊ **إنْشَطَبَ المـاءُ**: ئاوەكە ڕەوان بـوو ◊ **الشَّاطِب**: (طريق شاطب): ڕێـگای خـوارو پێـچاو پێچ ◊ (مكـان شـاطب): شـوێنی دوور ◊ (رميـة شاطبة): هاويشتنێـك ئامـانج نەپێـكێ، لەدەورو بەری نيشانەكە بدا ◊ **الـشُّطْبُ**: (شُطْبُ الـسيف): ئـەو خـەتو هێڵانـەن كـەوەكوو جەوهـەر لەشمشێرەكەدا دەبيندرێن ◊ تاكەكـەی (شُطْبَةٌ) ◊ **الـشُّطْبُ**: درێـژی ڕەوشـت جـوان ◊ لـەزاراوەی ژمێريـاریو دەفتـەر داران دا بريتييـە لـە ديـاريكردنو تۆمـاركردنی مەسـروفات لەدەفتـەری تايبـەتی داو داگرتنـی لـە بودجـەی بەسـەندكراو دا ◊ **الـشُّطْبَةُ مـن الـشَّيْئ**: پارچـەيەكە لەشـت بەدرێـژايی بـبڕدرێ وەكـوو تلیشە دار، تيتۆڵـە قومـاش ◊ هێڵێـكە بەسـەر نوسراوە هەڵەكەدا دەهێندرێ، وادەبێ دو هێڵی ڕاستو چەپ بەكاردەهێنـدرێن ◊ **الشَّطِيبَةُ**: ئـەو پارچـە تيلمـە چـەرمەيە بەدرێـژی دەبـڕدرێ ◊ يان هەرشتێكی لەوجۆرە.

شَـطَحَ في الـسير أو في القـول: زۆر دوور كەوتـەوە، زۆری گوت.

الشَطْحَةَ: قسەو کردەوەی ناقۆڵا

شَطَرَ الرجلُ على قومه شطوراً وشطارة: پیاوەکە بەشەڕو ناخۆشی قەومەکەی خۆی ناڕەحەت کرد.

شَطَرَ عن القوم: لەخەڵکەکە جیابووە بەڕق هەڵستاوی.

شَطَرَ الشيءَ شطراً: شتەکەی لەت کرد، دابەشی کرد، کردی بەدوو بەش.

شَطَرَ الحلوبة: گوانێکی ئاژەڵە شیردەرەکەی دۆشی و گوانەکەی تری نەدۆشی ٥ **شاطَرَهُ الشيءَ**: شتەکەی کرد بەنیوە ٥ **شَطَّرَ الشِعْرَ**: بۆ هەر نیوە دێڕە شیعرێك نیو دێر شیعری خۆی خستە سەر جامە شیعرەکە ٥ **الشاطِرُ**: بەدخوو دڵ پیس و خراپەکار ٥ بەلای صوفییەکانەوە کەسێك دەست پێشخەربێ و بۆلای خودا پەلەبکا ٥ زیرەك و لێهاتوو دەست ڕەنگین ٥ **الشَطْرُ**: نیوەی شت، بەبەشێکیشی دەگوترێ ٥ ناحیەو لای شت.

شَطَّرَ البيت من الشعر: نیوە دێڕی شیعرەکە ٥ **الشُطُورُ**: دەگوترێ: (ثوب شطور): قوماشەکە لایەکی پانیەکەی لەلاکەی تری زیاترە ٥ **الشَطِيرُ**: دوور، دەگوترێ: (منزل شطير وبلد شطير): مەنزڵگایەکی دوور ولاتێکی دوور ٥ غەریب و عەنتیکە ٥ **شطيا الشيء**: نیوەی شت ٥ **الشَطِيرة**: نانێکە دوو توێ دەکرێ و پێخۆری تێدەکرێ وەکوو شلکێنە، کەلانە، کوبەشامی ٥ **المشطور من الخبز**: بەمانا (الشطيرة)دێ ٥ پاسایەکی شیعرییە نیوەی شیعرەکە لەجۆری (السريع) یان (الرجز)بێ لەهەموو شیعرەکەدا ڕەچاوی یەك سەرەوا دەکرێ ٥ **الشَطْرَنج**: یارییەکە لەسەر پارچە تەختەیەك (کە شەصت و چوار چوارگۆشەی تێدایە) ئەنجام دەدرێ، لاسایی دوو دەوڵەتی بەشەڕهاتوو لەگەڵ یەکتردا دەکرێتەوە، سی و دوو پارچەی تێدا بەکاردەهێندرێ کە نمونەی دوو مەلیك و دوو وەزیرو ئەسپ سوارو قەڵاو فیل و سەربازەکانن، لەبنەڕەت دا یارییەکە هیندییە.

شَطَّ شُطُوطاً وشَطَطاً: دوور کەوتەوە، دەگوترێ: (شطت الدار): ماڵەکەی دوور بوو ٥ (شَطَّ في الأمر): زۆر لەکارەکە ورد بووەوە گەلێکی لەمدیو ئەو دیوکرد زیاد لە پێویست لێی کۆڵیەوە، دەگوترێ: (شَطَّ في المساومة): لەمامەڵەو دان و سان دا زۆری هێناو برد ٥ (شَطَّ عليه في حكمه): لەبڕیارەکەی دا ستەمی لێ کرد ٥ **أشَطَّ**: دوور کەوتەوە، دەگوترێ: (أشطَّ في الصحراء): لەسارادا زۆر دوور کەوتەوە ٥ (أشطَّ في الطلب): زۆری لەداواکە کۆڵیەوە یان زۆری داوا کرد ٥ (أشطَّ في حكمه): ستەمی لەبڕیارەکە دا کرد ٥ **شاطَّهُ**: لەستەم و زیان پێ گەیاندن دا بەسەری دا باڵا دەست بوو.

شَطَّطَ: زێدە ڕۆیی کرد لەدوور کەوتنەوەدا ٥ **إشتَطَّ**: دوور کەوتەوە ٥ (إشتَطَّ في حكمه): لەبڕیارەکەی دا ستەمی کرد ٥ **الشِطاطُ**: دووریی ٥ درێژی و هەندام ڕێك و پێکی.

الشَطُّ: کەناری ڕووبار.

شَطَفَ عن الشيء: وازی لەشتەکە هێنا لێی دوورکەوتەوە.

شَطَفَ الثوبَ: قوماشەکەی شت ٥ **الشُطُوف**: دەگوترێ (نية شطوف): نیازێکی دوورە ٥ **الشُطْفَةُ**: پارچە ٥ **المَشطُوفُ**: لەبواری ماتماتیك دا بریتییە لەوەی قەبارەیەك دووکەرت بکرێ بەئەندازەیەك بنکەکەی بەرامبەر یەکێك

لەقاعیدەکانی نەبێ واتە فەیزەن بێ ٥ **شَطَنَت الدارُ شُطوناً**: خانوەکە دوورکەوتەوە، دەگوترێ: (شَطَن عنه): لێی دوورکەوتەوە ٥ (شَطَنَ صاحِبَهُ شطناً): بەپێچەوانەی مەبەستی هاوەڵەکەیەوە جولایەوە.

شَطَنَ الدّابَةَ: وڵاخەکەی بەپەتێ درێژ بەستەوە، یان وڵاخەکەی بەحەبلی درێژ شەتەك دا ٥ **شَيْطَنَ**: وەکوو شەیتانی لێ هات، یان کرداری شەیتانی کرد ٥ **تَشَيْطَنَ**: بەمانا (شَيْطَنَ)دێ ٥ **أشْطَنَهُ**: دووری خستەوە ٥ **الشَّطَنُ**: حەبلی درێژ کە لەبیر ئاوی پێ هەڵدەهێنجندرێ، یان وڵاخی پێ شەتەك دەدرێ ٥ **الشّطون** (بئر شطون): بیری قوڵ ٥ (سِفَر شَطون): سەفەرێکی دورو نیازو مەبەست دوورە ٥ (رمح شَطون): رمبی درێژو خوار ٥ (حَرب شَطون): شەڕی ترسناکو خوێناویو ناخۆش ٥ **الشيطان**: گیانی شەڕو نەگبەتو گومراکەر ٥ هەرکەسێك بێ فەرمانی خودا بکاو فەساد بلاوبکاتەوە ٥ ماری ژەهراوی پیسو زێنەخرۆ ٥ بۆ ناشیرین کردنی شت دەگوترێ: (كأنه وجه شيطان): روخساری دەڵێی روخساری شەیتانە، یان دەگوترێ: (رأسه رأس شيطان): سەری دەڵێی سەرە شەیتانە ٥ هەروا دەگوترێ: (ركبه شيطانهُ): شەیتان سواری شانی بوو ٥ شەیتان چووە کەللەیەوە ٥ (نزع عنه شيطانه): شەیتانەکەی لەکەللەی دابەزی یان لەکەللەی شەیتان هاتە خوار رێبازی ئاشتیو بارقوڵیو هێمنی رەچاو کرد ٥ **شيطان الفلاة**: تینوایەتی ٥ **شيطان الشاعر**: جندۆکەی شاعیر ٥ لەسەردەمی نەزانی دا بروایان وابوو هەموو شاعیرێك جندۆکەی هەیەو فێری شیعری دەکا.

شَظُفَ الشجَرُ: درەختەکە بەهۆی کەم ئاودانیەوە وشك بوو.

شَظُفَ العيشُ: ژیانی ناخۆشو پرکەمو کوڕی بوو.

شَظُفَ الخلق: رەوشتی ناشیرین بوو ٥ (فهو شظيف) ٥ **الشَّظَفُ**: نانە سوتاو ٥ پارچە دارێکی بچوك وەکوو سنگ ٥ **الشَّظَفُ**: چورتەو ناخۆشی ٥ پڵ هەڵدانی گۆشت لەبنکی نینۆکو ئەملاو ئەولای.

شَظِيَ العودَ وغيرهُ شَظىً: عودەکە قلیشاو دوو کەرت بوو.

شَظِيَ القومُ: خەڵکەکە بلاومیان لێ کرد.

شَظِيَ الفرسُ: ئێسقانی خوار ئەژنۆی ئەسپەکە ئەخۆش کەوت ٥ **أشْظاهُ**: پریشکی ئەو شتەی رێ کەوت ٥ پارچەی ئەوی لێ درا ٥ **شَظّيَ الشيءَ**: شتەکەی پارچە پارچە کرد ٥ **شَظّيَ القومَ**: خەڵکەکەی پەرتەوازە کرد ٥ **تَشَظّى العودُ**: عودەکە کەرت کەرت بوو، دەگوترێ: (تشَظّى الصَّدَفُ عن اللؤلؤ): توێکلی مرواریەکە قەڵشیو دەنکە مرواریەکە دەرکەوت ٥ **تَشَظّي القومَ**: خەڵکەکە بلاومیان لێ کرد ٥ **الشَّظى**: ئێسقانێکە بەئەژنۆی ئەسپەوە لکاوە ٥ دەستو پێوەندی هۆزو خێڵ لەبنەچەو نەژادا لەوان نینو بەغەوارە حسێب دەکرێن ٥ **الشَّظِيَة**: ئێسقانی بچوك کەبەدەو ئێسقانی ئاوزەنگی قاچەوەیە ٥ پارچەو پریشك کەلەقەبارەی رەقەوە بپەڕن ٥ بەزۆری بۆپارچەی تەقەمەنیو گوللەتۆپو شتی وا بەکاردەهێندرێ.

شَعَبَ الشيءَ شَعْباً: شتەکە لێك بۆودو پارچە پارچە بوو ٥ تەقییەوە.

شَعَبَ اليه: ئارزوی کردو حەزی لێ بوو.

شَعَبَ عنه: لێی دوور کەوتەوە.

شَعَبَ الشيئَ: شتەکەی پارچە پارچەکرد ٥ وادەبێ بۆمانای پێچەوانەی لێک بوونەوەو تەقینەوە بەکاردەهێندرێ، دەگوترێ: (شَعَبَ الصَّدْعَ): شتە تەقیوو درزبردوەکەی پێکەوە نووساندەوە.

شَعَبَ الرجلُ: پیاوەکە ناوشانی پان بوو.

شَعِبَ الظبْيُ: ئاسکەکە نێوان شاخەکانی پان بوون ٥ **أشعبَ الشيئَ:** قەڵشاوی شتەکەی چاك کردەوە ٥ **شَعَّبَ الزرعُ:** کشتو کاڵەکە پەڵەپەڵە بوو دێراو دێراو بوو ٥ **شَعَّبَ الأمرَ:** کارەکەی بەشبەش کرد ٥ **شَعَّبَ الإناءَ وغيره:** درزی زەرفو مەنجەڵو قاپەکەی چاك کردەوە ٥ **إنْشَعَبَ:** بڵاوو پەرتەوازە بوو، دەگوترێ: (إنشَعَبَتْ أغصان الشجرة): پەلو لقی درەختەکە بڵاو بوونەوە ٥ **إنشَعَبَ النهرُ:** روبارەکە بەشبەش بوو ٥ (إنشَعَبَ الطريق): رێگاکە دابەش بوو، رێ رێ بوو، بوو بە دوو رێیانو سێ رێیان ٥ **إنْشَعَبَ عنه:** دورکەوتەوە لێی، دەگوترێ: (إنشَعَبَ القولُ بصاحبه): قسەکە سەرنجی کابرای خاوەنی لەمانایەکەوە بۆ مانایەکی تر برد ٥ **تَشَعَّبَ:** پارچە پارچە بوو، بوو بە چەند بەش ٥ **تَشَعَّبَ الزَرْعُ وغيره:** کشتو کاڵەکە پەڵەپەڵە بوو ٥ **أشْعَبُ:** پیاوێکی ئازادکراوی حەزرەتی عوسمان بوو لەمەدینە، زۆر چاو چنۆكو بەتەماع بوو بۆ تە نمونەی تەماعکاریو لەپەندا دەگوترێ: (أطْمَعُ من أشعب): فلان لە ئەشعەب بەتەماع ترە، یان دەگوترێ: (طمع أشْعَبِيٌّ) ٥ **الشَّعْبُ:** نەتەوە، کۆمەڵی زۆر کەلەنەژادا بچنەوە سەرباوکێكو لەهۆزو خێڵ بەرفراوانترە، یان کۆمەڵێك ئادەمیزادی زۆرنو پەیڕەوی یەك یاساو رێسای تایبەتی دەکەن ٥ یان کۆمەڵێك ئادەمیزادی زۆر بەیەك زمان ئاخاوتن بکەن ٥ **الشِّعْبُ:** شیوو دۆڵ، نزمایی نێوان دوو کێو ٥ رێگا ٥ رێڕەوی ئاو لەژێر زەوی ٥ **شَعْبَانُ:** مانگی هەشتی ساڵی قەمەریی ٥ **الشُّعْبَةُ:** کۆمەڵەشت ٥ پارچە کە قاپو قۆریو شتی شکاوی لەوجۆرەی پێ چاك دەکرێ ٥ لقی درەخت ٥ **الشُّعَبُ:** پەنجەکانی دەستو قاچ ، یان پەلو نوکی ئامێری وەکوو سێلكو شەنەو شەو فلچەو شتی وا، دەگوترێ: (شُعَبُ السَّفود): شتێکە وەکوو مقاش دووسێ نووکی بەسەرەوەیە، لەکاتی گۆشت سورکردنەوەدا گۆشتەکەی پێ تێك هەڵدەدرێو ونجڕ ونجڕ دەکرێ ٥ (شُعَبَ الدهر): بارو دۆخەکانی رۆژگارو گۆڕانکارییەکانی ٥ (شُعَب الصدر): بۆریەکانی هەناسە لەناو سییەکان دا ٥ (النزلة الشُّعَبِيَّةُ): هەوکردنی پەردەی رێڕەوەکانی هەناسە ٥ **شَعُوبُ:** ناوێکە لەناوەکانی مردن، دەگوترێ: (شَعَبَتْهُ الشَّعوب): مردن تەفرو تونای کرد ٥ **الشُّعُوبِيةُ:** نەزعەو بیرو باوەڕێکی دەمارگیری نەتەوە پەرستییە لەسەردەمی عەباسییەکان دا پەرەی سەند دژی رێزلێنانو پاساو دانەوەی رەگەزی عەرەبە بەسەر نەتەوەکانی تردا ٥ هەروا ناوە بۆ هەڵگرانی ئەو بیرو باوەڕە ٥ تاکەکەی (شعوبي)یە ٥ **الشُّعَيْبَةُ:** لەبواری پزیشکی دا رێڕەوێکی هەواییە لەناو سییەکان دا ٥ هەروا ناوی شوێنێکە لەباشوری عێراق نزیك بەصرە، لەسەرەتای هاتنی ئینگلیزەکان بۆ داگیرکردنی عێراق ١٩١٥م شەڕێکی بەناو بانگی تێدا کراوە شێخ مەحموودی حەفید بەلەشکرێکی پێکهاتوو لەجەنگاوەرانی کورد هاوبەشی ئەو شەڕەی کردوە ٥ **المِشْعَبُ:** ئامێرێکی کونکردنە بەکاردەهێندرێ بۆ چاککردنەوەی قاپو قاچاخ

٥ شَعْبَذَ شَعْبَذَةً: كاراما بوو لەفرتو فێڵو چاو بەستەکی دا توانایەکی تایبەتی هەبوو بۆ شاردنەوەی راستییەکانو دەرخستنی شتە بەتاڵو پوچەکان لەقاوغی راستییەکان دا بەپشت بەستن بەچاو بەستەکی.

شَعِثَ الشَّعْرُ شَعَثاً: قژی ژاکاو ئاڵۆزاو گری گری بوو، دەگوترێ: (شَعِثَ فلان و شَعِثَ رأسُهُ وبدنه): فلانکەس چڵکنو پڵکن بوو ٥ (فهو أشْعَثُ وهي شعثاء).

شَعَثَ الأمْرُ: کارەکە بڵاو بۆوە، پارچە پارچە بوو ٥ شَعَّثَ من الشيئ: شتێکی کەمی لەشتەکە هەڵگرت ٥ شَعَّثَ من فلان: بەچاوی سوکو بێ نرخ سەیری فلانی کرد ٥ شَعَّثَ الشَّاعِرُ: شاعیرەکە لەشیعرەکانی دا شێوەی (تەشعیث)ی عەروزی بەکارهێنا واتە لەجیاتی تەفعیلە (فاعلاتن) لەبەحری (المجتث)دا، تەفعیلەی (مفعولن)ی بەکارهێنا ٥ تَشَعَّثَ: لێک بڵاو بوو، دەگوترێ: (تَشَعَّثَ رأس الوتد): سەری سنگەکە پرژ پرژ بوو، قەڵشیو پارچە پارچە بوو.

تَشَعَّثَ رأس المسواك: سەری دارسیواکەکە پرژ پرژ بوو ٥ تَشَعَّثَ الشَّعْرُ: قژەکە ئاڵۆزکان، چڵکن بوو ٥ تَشَعَّثَ القومُ: خەڵکەکە بڵاو بوونەوەو پارچە پارچە بوون ٥ الأشْعَثُ: سنگ ٥ سیواک ٥ الشَّعَثُ: کاروباری بڵاوو هەمەچەشنو جۆراو جۆر، دەگوترێ: (لَمَّ اللهُ شَعَثَهُ): خودا ئیشو کارەکانی بۆ کۆکردنەوەو بەکالا بوونەوە ٥ التَّشْعيثُ: لەبواری عوروزدا ئەوەیە تەفعیلەی (فاعلاتن) لەسەرەوای بەحری خەفیفی موجتەث دا ببێتە (مفعولن) ٥ شَعْوَذَ شَعْوَذَةً: بەمانا (شَعْبَذَ)دێ ٥ (فهو مُشَعْوِذ) ٥ المُشَعْوَذ: ئەوکەسەی چاو بەستەکی لێ کرابێ.

شَعَرَ فلان: فلانکەس شیعری گوت.

شَعَرَ له: شیعری بۆ گوت.

شَعَرَ به شعوراً: هەستی پێکردو پێی زانی.

شَعَرَ فلاناً: لەشیعردا زاڵ بوو بەسەریدا، بۆری دا.

شَعَرَ الشيئَ شَعْراً: کوڵکو موی کردە ناوکەفی شتەکە، دەگوترێ: (شَعَرَ الخُفَّ): موی کردە ناواخنو ناوکەفی خوفەکە.

شَعِرَ شَعَراً: موی زۆرو درێژ بوون ٥ (فهو أشعر وهي شعراء).

شَعُرَ فلان شِعْراً: فلانکەس مەلەکەی شیعری لەلاپەیدا بوو، شیعری جوانو نایابی گوتن ٥ أشْعَرَ الغلام والجارية: کورو کچەکە لەکاتی پێگەیشتنو بالق بوون دا موویان لەسەر جەستە پەیدا بوو ٥ أشْعَرَ القومُ: خەڵکەکە دروشمێکیان بۆ خۆیان دانا ٥ أشْعَرَ الشيئُ الشيئَ: شتەکە بەشتەکەوە نووسا، یان تێکەڵاوی بوو ٥ أشْعَرَ الأمر: شتەکەی بڵاو کردەوە ٥ أشْعَرَ فلاناً: پۆشاکو شیعاری تایبەتی لەبەر فلانکەس کرد ٥ أشْعَرَ فلاناً الأمْرَ وبالأمر: کارەکەی بەفلان زانان ٥ شاعَرَهُ: شەرە شیعریان کرد، لەشیعر گوتن دا پێشبڕکێیان کرد، بەشیعر بەرهەڵستی شیعری ئەوی تری دایەوە٥ شَعَّرَ الشيئ: بەکوڵکو مو ناواخنی کرد ٥ تَشاعَرَ: لافی شاعیرێتی لێ دا، خۆی بەشاعیر دانا ٥ اسْتَشْعَرَ القوم: لەشەڕا خەڵکەکە بەدروشمی خۆیان بانگی یەکتریان کرد ٥ بەنهێنی تایبەتی خۆیان یەکتریان ئاگادارکرد ٥ اسْتَشْعَرَ الثوبَ: قوماشەکەی وەکوو دروشم لەبەر کرد.

اسْتَشْعَرَ الخوف: هەستی بەترس کرد ٥ الأشْعَرُ: گۆشتی ژێر نینۆک ٥ (هو أشْعَرُ الرقبة): ئازاو

بەجەرگـە (کینایـە لەشـێر، دەشـوبهێندرێ بەشێر باملی توکیشی پێومنـەبێ) ٥ الأشـعرية: تاقمێـکن لەعولـەمای کـەلام شـوێن ڕێبـازی ئەبولحەسەنی ئەشعەری کەوتوون لەزۆر شت دا بـیرو باوەڕیـان پێـچەوانەی موعتەزیلەکانـە ٥ الـشَّاعِرُ: شـاعیر، هەسـتیار، شـیعروێژ٥ (شـعر شـاعر): شـیعری چـاکو پەسـەند ٥ الـشَّعَار: درەختی تێکهاڵاو، درەختی چڕو پڕ ٥ شوێنی پـڕ دارو درەخـت ٥ الـشِّعَارُ: ژێرکـراس؛ ئـەو پارچە کراس‌و دەرپێیەی دەکەونە سەر گۆشت ٥ ئارمو دروشمی تایبـەتی کۆمەڵێـك، پارتێـك، دەوڵەتێك ٥ وشەو رستەو نهێنییەکە کۆمەڵێك لەسەفەردا یان لەشەڕدا بۆ یـەکتر ناسینـەوەی خۆیـان بـەکاری دەهێـنن ٥ الـشَّعْرُ: گەنـدە مـو؛ مـوی زیـادە کەلەسـەر جەسـتەی ئـادەمیزادو گیانلەبـەری تـردا دەردەکـەون ٥ گەنـدە گیـا ٥ الشِّعْرُ: کەلامێـکی کێشراوو هاوکێشەو خـاوەن سـەرەواو سـۆزو خـەیاڵی لـەخۆگرتووەو بەمەبەسـتەوە بگـوترێ ٥ لـەزارەوەی مەنتیقیەکان دا قسەو ئاخاوتنێـکە پێـکهاتووە لەشتی خەیاڵی‌و مەبەست لـێی حەز لێ کردنە یان قێز لـێ کردنە وەکوو دەڵێ: (الخمـر ياقوتـة سيالة): مەی دوڕو یاقوتێکی شلە ٥ (العَسَلُ قيئ النحل): هەنگوین ڕشوی هەنگە ٥ الشِّعْرُ المنثور: پەخـشانە شـیعر؛ کەلامێـکی بـەلیغ‌و سـەجع ئامێزە بەشێوەی شیعر خەیاڵ‌و سۆزی تێدایـەو بێ کێشی عوروزییـە ٥ الـشِّعْرَى: ئەسـتێرەیەکی روناکی زۆر گەورەیە لەکاتی گەرمەی هـاوین دا دەردەکەوێ ٥ الشَّعْرَاءُ: فەروە ٥ زەوی یان باخی درەختاوی کەدرەختی زۆر بـێ ٥ (داهية شَعراءُ): بـەڵای قـورس‌و سـامناك ٥ الـشُّعْرانِي: تـوکنی، توك درێـژ ٥ الشَّعْرَةُ: تاڵـە مـوو ٥ لـەبواری چاو

نێـشەدا بریتییـە لەهەڵـگەڕانەوەی بـرژانگ بـۆلای گلێنـە ٥ الـشُّعْرور: شـاعیرۆکە؛ کەسێـك هەسـتی شـیعری بـەهێز نـەبێ ٥ الـشَّعْرِية: شەعرییە؛ جۆرە خواردنێـکە لەهـەویری گـەنم دروست دەکرێ وشك دەکرێتەوە دەکوڵێندرێ.

الـشُّعُورُ: هەسـت، دەرك پێـکردن بـەبێ بەڵـگە ٥ لەکاتی زەم‌و رەخنەدا دەگوترێ: (فلان لايشعر) ٥ لەزاراوەی زانایانی دەروونناسـیدا بـەو زانینـە دەگوترێ کەلەنەفسی بەرامبـەردا هەسـتی پـێ دەکـرێ یـان لـە بـارو دۆخ‌و دەورو بـەردا پێـی دەزانـدرێ، یـان ئـەو دەرك کـردن‌و شـتە ویژدانیانەیـە کەعـەقڵ کۆیـان دەکاتـەوە ٥ الشَّعِيرُ: جۆ؛ زەوادو بـژێوە لـەخوار گەنمەوەیە بۆ بـەهێزی ٥ لەپەنـددا هـاتووە دەڵێ: (فـلان كالشعير يؤكل ويذم): فلانکەس وەکوو جۆ وایـە دەشـخورێ‌و زەمیـشی دەکـرێ ٥ الـشَّعِيرة: ئەوشتەی شـەرع‌و ئـایین بەپەسـەندی بـزانن‌و فـەرمانی بەئەنجامـدانیان کردبـێ ٥ قوربـانی‌و هـەدی بـۆ مـاڵی خـودا ٥ نیـشانەو دروشـم ٥ المشاعر: (مشاعر الحج): ئەنجامـدانی کاروبـاری حەج ٥ المَشْعَرُ: درەختی تێك چڕژاوو پڕگەڵاو لق‌و پۆپ ٥ هەست ٥ شوێنی ئەنجامـدانی حـەج ٥ المـشعر الحـرام: موزدەلیفـە ٥ شَعْـشَعَ الـضوءُ: روناکییەکە کەمێك بلاوبۆوە.

شَعْشَعَ الـشراب رغـو: ئـاوی تێـکەڵاوی شـەرابەکە کرد ٥ شَعْشَعَ الزبَدَ: رۆن‌و چـەوری زۆری کـردە ناو تێکوشاوییەکە ٥ تَشَعْشَعَ الضوء: روناکییەکە بلاو بۆوە ٥ تَشَعْشَعَ الشهرُ: زوربەی زۆری مانگ تێپەڕی ٥ الشَّعْشاعُ: بلاوە بوو، دەگوترێ: (ظـل شعـشاع): سێبەرێـکە لەهەنـدێ کـون‌و کەلەبەریەوە روناکی‌و تیشکی خۆر دێتە ناوەوە

٥ قسه خۆش‌و نیکته بازو دەم‌و لەفظ شیرین ٥ **الشَّعْشَعُ**: بەمانا (الشعشع)دێ.

شَعَّ الشيئُ شعّاً: شتەکە بڵاو بۆوە.

شَعَّ فلان: فلانکەس پەلەی کرد.

شَعَّ الماءُ شعّاً: ئاوەکەی هەڵڕشت ٥ **أشعّتِ الشمسُ**: خۆر تیشکی خۆی بڵاو کردەوە ٥ **أشعّتِ النار**: ئاگرەکە روناکایی‌و گەرمایی خۆی نارد ٥ **أشعَّ السنبلُ**: گوڵە دانەوێڵەکە پڕبوو، دەنکەکانی کامڵ بوون ٥ **أشعَّ الماءَ**: ئاوەکەی پچڕ پچڕ نارد چۆڕ چۆڕ ئاوی بۆنارد ٥ **الإشعاعُ**: بڵاو بوونەوەی روناکی‌و تیشکە لەفەزادا بە شێوەی شەپۆل شەپۆل ٥ **الأشعة الصّينية**: تیشکێکی موغنوکارەبییە لەلێک کەوتنی ئەلکترۆناتی تیژڕۆ پەیدا دەبن.

الأشعة الكونية: تیشکێکە لەبۆشایی دەرەوە دەگاتە زەوی زۆر کارایە بۆ چونە ناوەوەی شت‌و کونکردنی شت ٥ **الشَّعاعُ**: شتی بڵاوە بوی پرژاو، دەگوترێ: (دم شَعَاعٌ): خوێنی پرژاو، (قلب شعاع): دڵی ڕاڕاو پەرتەوازە ٥ (ذهبوا شَعَاعاً): بە پەرتەوازەیی ڕۆیشتن، دەگوترێ: (تطايرت العصا شَعَاعاً): گۆچانەکە شکاو بوو بەچەند پارچەیەکەوە ٥ (شَعَاع السنبل): پرژی گوڵەگەنم ٥ تەپ‌و تۆزو کاوکۆتی گوڵەگەنم کە وشك بۆوە ٥ **الشُّعَاعُ**: هێڵی روناکی کە لەدرزو کون‌و کەلەبەرەوە دێنە ژورەوە، وەکوو تیتۆڵ‌و داوە دەزو دێنە بەرچاو ٥ **الشُّعُ**: بەمانا (الشُّعَاع)دێ ٥ خانوی جاڵجاڵۆکە ٥ **المُشِعَّةُ**: (النظائر المُشِعَّة): ئەو شێوەو نمونانەن کەتایبەتمەندی تیشکدانەوەیان هەبێ.

شَعَفَ الشيئَ شَعْفاً: زۆر شتەکە کەوت.

شَعَفَ الحُبُّ فلاناً: دڵداری دڵی فلانکەسی داخ کردوە.

شَعِفَ به وبحبه شَعَفاً: خۆشی ویست، وەگری بوو، پێیەوە هەڵەو گیر بوو ٥ (شَعِفَ بالأمر): ترسا لەکارەکەو توشی شۆك بوو.٥ **الشُّعَاف**: شێتی ٥ **الشَّعَفَةُ**: لای سەروی هەرشتێك بێ، دەگوترێ: (شَعَفَةُ الجبل): دوندی کێو تۆپەڵاکی کەژ ٥ (شَعَفَةُ الرأس): تۆقە سەر ٥ پەڵە قژی سەر، کۆپلە مووی سەر ٥ خۆشەویستی لەسنور زیاد ٥ **الشُّعْفَةُ**: نمەباران؛ ئاوە بارانی کەم کە بەئاستەم روی زەوی تەڕبکا ٥ **المَشْعُوف**: دڵ سوتاوی عیشق‌و ئەوین، دڵ بریندارى خۆشەویستی، دڵ ترساو، شێت، **شَعَلَت النارُ شَعْلاً**: ئاگرەکە هەڵگیرساو کڵپەی کرد.

شَعَلَ النارَ: ئاگرەکەی داگیرساند، کڵپەی کرد.

شَعِلَ شَعَلاً: سپیایەتی تێکەڵی قژەکانی بوو، قژەکانی ماش‌و برنج بوون ٥ **أشْعَلَ النار**: ئاگرەکەی داگیرساند، دەشگوترێ: (اشْعَلَ النار): رقی فلانکەسی هەڵساند ٥ **أشْعَلَ الفتنة**: فیتنەو ئاشوبەکەی بەرفراوان کرد ٥ **أشْعَلَت الطعنةُ الدَّمَ**: زەبرو برینەکە خوێنی پرژاند ٥ **شَعَّلَ النارَ**: بۆ زێدە رەوی لەمانای (شَعَلَ)دا بەکاردێ ٥ **اشْتَعَلَت النار**: ئاگرەکە هەڵگیرساو بڵێسەی کرد ٥ **اشْتَعَلَ فلان غَضَباً**: فلانکەس رقی هەڵساو گڕی گرت.٥ **اشْتَعَلَ الرَّأسُ**: پیری بەناو قژی سەریدا بڵاو بۆوە ٥ قژی سەری ماش‌و برنج بوو ٥ **الأشْعَلُ من الخيل**: ئەسپێك کە تووکی سپی تێکەڵاوی تووکی بێ ٥ ئادەمیزاد کە رەگی سور لەچاوی دا بێ، یا سپێنی چاوی سور بێ ٥ **الشُّعْلَةُ**: بڵێسە ئاگر، ئاگری گڕدار، بڵێسەی ئاگردان‌و تەنور ٥ بڵێسەی چاوی تەباخ‌و

سەماوەرو شتی لەو جۆرە کەبەنەوت یان بەغاز ئیش دەکەن کە غازەکەیان دەکرێتەوە ئاگر بە شوێنی هاتنە دەرەوەی غازەکە دەنرێ‌و گڕدەگرێ ٥ یان پەڕۆیەك لەسەری دارێکەوە دەپێچرێ‌و لەنەوت‌و زەیت هەڵدەکێشرێ‌و ئاگری پێوە دەنرێ بۆ روناکی ٥ **الشَّعِيلُ**: هەڵگیرساو، بۆ مێینە (الشَّعيلة) بەکاردێ ٥ **المِشْعالُ**: ئامێری شت داگیرساندن وەکوو چەرخ‌و شقارتەو شتی لەو جۆرە ٥ **المِشْعَلُ**: بەمانا (المشاعل) دێ ٥ **المَشْعَلُ**: بەمانا (المشعال)دێ ٥ **المَشْعَلُ**: چراو فانۆس‌و شتی لەو جۆرە ٥ **المُشْعِلُ**: شتی پرژاوو بلاوە بوو بەچوار دەوری خۆی دا

شَعِنَ شَعْنًا شَعَنًا: قژی ژاکاو بژو تێکهالاو بوو.

أَشْعَنَ فلان: فلانکەس کاکۆڵی دوژمنەکەی گرت‌و بۆلای خۆی رایکێشا ٥ قژی ناوچەوانی گرت‌و کێشی کرد ٥ **اِشْعَنَّ شَعْرُهُ** وغیره: قژی زۆر ژاکاو بژبون ٥ **الشَّعانِين**: جەژنێکی مەسیحیانەیە دەکەوێتە رۆژی یەکشەممەی پێش جەژنی فیصح، ئاهەنگ‌و جەژنێکە بەبۆنەی یادەوەری چونی حەزرەتی عیسایە بۆ بەیتولمەقدیس ٥ **الشَّعْنُونُ**: (رجل شَعْنون): پیاوێکی قژ بژو ژاکاوە ٥ گێل‌و نەحمەق.

شَعَا شَعْوًا: بلاو بۆوە، پەرتەوازە بوو.

شَعَا الشَّعْرُ وغیره: قژەکە بژبوو زۆر ژاکا.

شَعِيَ شَعًا: بەمانا (شَعَا)دێ ٥ **أَشْعَى القومُ الغارَةَ**: خەڵکەکە هێرشیان بردو دەستیان بەشەڕ کرد ٥ شەڕیان هەڵگیرساند ٥ **الشَّاعِي**: بەشی ئاشکراو دیار ٥ دوور ٥ **الشَّعِي**: کۆپلە قژی بلاوە بوو ٥ **الشَّعْواءُ**: بەربلاو، پەرتەوازە ٥ شاش‌و پاش، دەگوترێ: (شجرة شعواء): درەختی لق‌و پۆپ بلاو ٥ (غارە شعواء): هەڵمەتی بەر بلاوو سەرانسەری ٥ **شَعْوَذَ**: بڕوانە مادەی (شَعَذَ).

شَغَبَ القومَ (عليهم وفيهم وبهم): شەڕی لەناو قەومەکەدا هەڵگیرساند ٥ فیتنەو ئاشوبی لەناویان دا بەرپاکرد، دەگوترێ: (شَغَبَ فلان): فلانکەس فیتنەیی نایەوە.

شَغَبَ عن الطريق: لەرێگە لای دا ٥ **شاغَبَهُ**: زۆری فیتنە جۆیی لەگەڵ دا کرد ٥ **تَشاغَبَ فلان**: فلانکەس شەغەب‌و فیتنەیی دروست کرد ٥ خۆی بەدەستەوەنەدا ٥ **تشاغب الرجلان**: هەریەك لەو دوو پیاوە ئاشوبی بۆ ئەوی تر نایەوە ٥ **الشَّغْبُ**: ئاگری فیتنە خۆشکردن‌و دنەدنەی خەڵك بۆ شەڕو بەگژ یەکدا چون ٥ ئاشوب نانەوەو فیتنە بەرپاکردن ٥ هێرش کردنە سەر یەکتر‌و کێشە بەرپاکردن ٥ **الشَّغِبُ**: شەڕانگێزو فیتنە جۆ ٥ ئاژاوە گێڕ ٥ شەڕانی ٥ **المَشْغَبُ**: بەمانا (الشَّغِبُ) دێ.

شَغَرَ المكان وغیره **شُغُورًا**: شوێنەکە خاڵی بوو، چۆڵ بوو٥ **شَغَرَ البلدُ**: وڵات لەپارێزگارو کاربەدەست خاڵی بوو، کەس نیەکاروباری بەڕێوە بەرێ ئەمن‌و ئاسایشی بپارێزێ، بەرفراوان بوو.

شَغَرَ السِّعْرُ: نرخ دابەزی.

شَغَرَ الكلبُ: سەگەکە قاچێکی هەڵبڕی بۆ ئەوەی میز بکا.

شَغَرَ فلانًا عن البلد وغیره **شَغْرًا وشِغارًا**: فلانکەسی لەوڵات دەرکردو تڕۆی کرد شاربەدەری کرد ٥ **أَشْغَرَ المَنْهَلُ**: سەرچاوەی ئاوەکە لەرێگا دوور بوو ٥ **شاغَرَهُ مُشاغرة**: ژن بەژنی لەگەڵدا کرد خزمێکی خۆی لەفلان مارەکرد بەمەرجێك ئەویش خزمێکی خۆی لی مارەبکا، واتە

بەشێوەی (نكاح الشغار) ژنیان مارەكرد بەبێ مارەیی كەلە ڕاستی دا ئەمە لەئایینی ئیسلام دا حەرامە ◊ **اشْتَغَرَ**: بەمانا (أشغر)دێ ◊ زۆرو تێكەڵو پێكەڵ بوو ◊ **اشتغر الدّوابُ**: جرو جانەوەرو ئاژەڵ زۆر بونو پەرەیان سەند ◊ **اشْتَغَرَ الأمر بفلان**: كاروباری فلان یان كێشەو نیزاعەكەی لەوزە دەرچوو بەرفراوان بوو ◊ **اشْتَغَرَ علیه الأمر**: كارەكەی تێكەڵو پێكەڵ بوو ◊ **اشْتَغَرَ الحسابُ علیه**: حیسابو مامەڵەكەی بەرفراوانو تێكەڵو پێكەڵ بوو سەرو دەری لێ ناكا ◊ **اشْتَغَرَ علی فلان**: دەست درێژی كردە سەر فلانو قسەی ناشیرینی پێ گوت، شانازیی بەسەردا كرد ◊ **شَاغَرَ**: هەریەك لەو دووكەسە خۆشكی خۆی یان خزمی خۆی لەوێ ترمارە كرد بەبێ مارەیی (ژن بەژنیان كرد) ◊ **تَشَغَّرَ فلان فی القبیح ونحوه**: فلانكەس لەشتی ناشیرینو كاری نابەجێ دا ڕۆچوو، سنور شكێنی كرد ◊ **الشَّاغِرُ**: خاڵیو بۆش، دەگوترێ: (مكان شاغر أو منصب شاغر أو كرسي شاغر): شوێنی چۆڵ، پلەو پایەی چۆڵ، كورسی چۆڵ ◊ **الشَّاغِران**: شوێنی بڕینی ناوك ◊ كۆتایی ڕەگی ناوك ◊ **الشُّغَّارُ**: بەتاڵو بۆش ◊ بیرێك ئاوی زۆری تێدابێ ◊ ڕەگێكە لەلاتەنیشتی حوشتر ◊ **الشِّغَارُ** (نكاح الشغار): ئەوەیە پیاوێك ئافرەتێكی خزمی خۆی لەپیاوێك مارە بكا بەبێ مارەیی بەمەرجێك پیاوەكەی تریش ئافرەتێكی خزمی خۆی لەئەو مارە بكا بەهەمان شێوە ◊ **الشَّغَرُ**: دەگوترێ: (تفرقوا شَغَرَ بَغَرَ): بەهەمو لایەك دا بڵاو بوونەوەو كونو قوژبنی وڵاتیان پڕكردەوە ◊ **الشُّغَارَةُ**: بەردە ئەستێ بەئاسن لێی دەدرێو پریشكی ئاگری لێ بەرز دەبنەوەو ئاگری پێ دەكرێتەوە ◊ **شَغْشَغَ اللجامَ فی فم الدابة**: لغاوی لەدەمی وڵاخەكەدا جوڵاندو توندی كرد بۆ ئەوەی وڵاخەكە سەرنەرم بێ، جڵەو كێش بێ ◊ **شَغْشَغَ السنانَ فی المطعون**: سەرە ڕمبەكەی لەبرینەكەدا لقاند بۆ ئەوەی برینەكە كاریگەر تر بێ ◊ **شَغَفَهُ شَغْفاً**: دڵی داگیر كرد، دڵی برد، وای لێ كرد عاشقی بێ.

شَغِفَ بـه وبـه: حەزی لێ كرد بەسۆزو خۆشەویستی ئەو هەڵەو گیر بوو، كەوتە داوی دڵداری ئەوەوە.

شُغِفَ به وبه شَغفاً: بەمانا (شَغِفَ)دێ ◊ (فهو مشغوف) ◊ **تَشَغَّفَهُ**: بەمانا (شَغَفَهُ)دێ ◊ **تَشَغَّفَ الحب فلاناً**: هەواڵەكە فلانكەسی خستە دڵەڕاوكێوەو پێیەوە هەڵەو گیر بوو ◊ **الشَّغَاف**: پەردەی دڵ، یان ناخی دڵ.

شَغَلَ الدارَ: لەخانوەكە دا جێگیر بوو، مایەوە.

شَغَلَ فلاناً عن الشيءِ: فلانكەسی لەشتەكە لادا، مەشغولی كرد.

شُغِلَ عنه بكذا: بەهۆی فلان شتەوە لێی بێ ئاگا بوو ◊ **شَغَّلَهُ**: بۆ زێدەڕەوی لەمانای (شَغَلَهُ)دا بەكاردێ، وای لێ كرد مەشغوڵ بێو ئاگای لەشتی تر نەبێ ◊ **اشْتَغَلَ الدواءُ فی جسمه**: دەرمانەكە بەجەستەی دا بڵاو بوو كاریگەر بوو تێیدا ◊ **اِنْشَغَلَ**: بۆ موطاوعەی (شَغَلَهُ)دێ ◊ **تَشَاغَلَ بِهِ**: پێوەی مەشغوڵ بوو ◊ **الأشغولةُ**: هەرشتێك ئادەمیزاد مەشغول بكاو لەشتی تر بێ ئاگای بكا ◊ **الشُّغَالُ**: ئەو كەسەی ئیشی زۆر بێ ◊ ئەوكەسەی هەمە كارە بێو هەرچی داوای لێ بكرێ جگە لەكاری پیشەسازیی ئەنجامی دەدا ◊ **الشُّغُلُ**: پێچەوانەی بەتاڵییە ◊ شتی پەیدا بوو كە ئادەمیزاد مەشغوڵ بكا بۆ زێدە ڕۆیی لەمەشغوڵ بون دا بەمانا خودی كارەكەش

دێ، دەگوترێ: (شُغل شاق): کارێکی قورس‌و گرانە، (شُغل جید): کارێکی باشەی ٥ **المشغول**: دەگوترێ: (فلان فارغ مشغول): فلانکەس بەکارێکی بێ سودەوە خەریکە ٥ (دار مشغولة): خانوێکە خێزانی تێدایە، ئادەمیزادی تێدا نیشتەجێیە ٥ (منصب مشغول): مەنصەبەکە پڕکراوەتەوە، کەسێك هەیە لەو پلەو پایەدا کاردەکا ٥ **شَغِيَتْ سِنُّهُ شَغىً**: ددانێکی لەددانەکانی تری درێژ ترە، گەورەترە ٥ یان لەڕیزی ددانەکانی تر دەرچووە.

شَغِيَ مِنْسَرُ الطائر: دەندوکی باڵندەکە کەوانەیی بوو، خوار بۆتەوە ٥ **شَغِيَت الأسنانُ**: ددانەکانی لەکورتی‌و درێژی دا جوداوازییان هەبوو ٥ **أشغَى الرجلُ**: پیاوەکە ڕاڕاو حولحولییە هەردەمەو ڕایەکی هەیە ٥ **أشغَى القوم بكنا**: خەڵکەکە بیرو بۆچونیان جوداواز بوو هەریەکەو ڕایەکی خۆی هەبوو ٥ **أشغى ببوله**: جۆڕ جۆڕو دڵۆپ دڵۆپ میزی کرد ٥ **شَغَرَهُ شَغْراً**: قەراخی هەنگاوت، لەکەناری دا.

شَغَرَ الشيئ: قەراخی شتەکەی هەنگاوت ٥ **شَغَرَتِ الشمسُ**: خۆر لەئاوا بوون نزیك بۆوە ٥ **شَغَرَ المالُ**: ماڵ‌و سامانەکە کەم بۆوە، لەناوچوو فەوتا ٥ **شَغَرَ على الأمر**: لەکارەکە نزیك بۆوە لێی چووە پێشەوە ٥ **الشُغْرَة**: قەراخی هەرشتێك ٥ (شُغْرُ الجُفنِ): قەراخی پێڵوی چاو ئەوەی کە برژانگی لێ دەڕوێن ٥ **الشُغْرَةُ**: دەمە شمشێرو دەمە چەقۆ، دەمە کێرد ئەوەی یان کراوەتەوەو تیژکراوە لەمادەی ئاسن ٥ موسو تەراش‌و گوێزان هەرشتێك موی پێ بتاشرێ ٥ ڕەمزو نهێنییەکە هەندێ کۆمەڵ‌و تاقم لەناوخۆیان دا بەکاری دەهێنن بۆ لێك حاڵی بون‌و لێك تێگەیشتن بە شێوەی نهێنی ٥ **الشَّفَّار**: وەستای شفرە، شفرە دروستکەر ٥ **الشَّفِيرُ**: لێوارو قەراخ ٥ (شَفِيرُ جهنم): لێواری دۆزەخ ٥ **المِشْفَرُ**: لیچی حوشتر ٥ لیچی خواروی ئەستورو پتەوە ٥ **شَفْشَفَ فلان**: پیاوەکە غیرە گرتی‌و تورە بوو لەسەر هەڵس‌و کەوتی بێگانە بەرامبەر مەحرەمەکانی ٥ **شَفْشَفَ الحَرُّ الشيئَ**: گەرماکە شتەکەی وشك کردەوە.

شَفْشَفَ الصَّقيعُ النباتَ: سەرماو سۆڵەکە گیاوو گژەکەی هەڵپروکاند ٥ **شَفْشَفَ الهمُّ فلاناً**: خەم‌و خەفەت فلانکەسی کزو کۆڵەوار کرد ٥ **شَفْشَفَ الماءَ ونحوه**: کەم کەم ئاوی ڕشاند ٥ **شَفْشَفَ الدواءَ على الجرح**: دەرمانەکەی بەبرینەکەدا پڕژاند پێیدا بڵاو کردەوە ٥ **الشُّفْشاف من الثياب**: قوماشی تەنك چنراوو شاش‌و پاش چنراو ٥ بای شەماڵ‌و فێنك کەرەوە ٥ نەرمەبای فێنك ٥ سروە بای فێنك ٥ **المُشَفْشَفُ**: کەسێك بەهۆی ڕق هەڵسان‌و توڕە بوونەوە بلەرزێ، غیرە بیگرێ‌و توڕە ببێ ٥ **المُشَفْشِفُ**: فشەکەرو بەد ڕەوشت.

شَفَعَ الشيئَ شَفْعاً: شتەکەی کرد بە جوت، دوهێندەی خۆی لێ کرد.

شَفَعَ البَصَرُ الأشباحَ: بیناییەکە شتەکەی بەدو دوو بینی، وەکوو چۆن خێل شتی تاك بە جوت دەبینێ ٥ **شَفَعَت الحامِلُ**: ژنە دوگیانەکە منداڵەکانی کردن بە جوت، بەدوو، واتە دووەم منداڵی بوو.٥ **شَفَعَ لفلان**: تکاو پاڕانەوەی بۆ فلانکەس کرد بۆئەوەی لەتاوانی خۆش ببن یان لێی کەم بکەنەوە.٥ **شَفَعَ الى فلان**: هانای بۆ فلانکەس بردو تکاکاری نارد بۆلای.

شَفَعَ في الأمر: شەفاعەت‌و تکای لەکارەکەدا کرد ٥ **شَفْعَ**: مانای (شَفَعَ) بەزێدە وە دەگەیەنێ ٥ **شَفَّعَ**

فلاناً في كذا: تكای فلانكەسی لەوشتەدا وەرگرت ◊ تكاكەی وەرگیرا، دەگوترێ: (هو **مُشَفَّعٌ**): تكاو شەفاعەت وەردەگرێو قبوڵیەتی ◊ (هو **مُشَفِّعٌ**): تكاو شەفاعەتی وەرگیراوە ◊ **تَشَفَّعَ لە**: بەمانا (شَفَعَ)دێ ◊ **تَشَفَّعَ لفلان الی فلان**: تكای لەفلان كرد بۆ فلان ◊ **تَشَفَّعَ**: چووە سەر ڕێبازی ئیمامی شافیعی، بوو بەشافیعی مەزهەب ◊ **اسْتَشْفَعَ**: داوای كۆمەكیو یارمەتی كرد ◊ **الشَّافِعُ**: خاوەن تكاو شەفاعەت ◊ (ناقة شافع): حوشترێك بێچوی لەگەڵ بێ ◊ (شاة شافع): مەڕ بەرخۆلەی لەگەڵ بێ ◊ **الشَّفَائِع**: شتی دوولایەنو دوو سەرە ◊ **شفائع النبت**: ڕوەكێك بەدوو جۆر بڕوێ ◊ **الشَّفَاعَة**: تكاكردنو پاڕانەوە بۆ لێخۆشبون لە تاوانبار ◊ **الشَّفْعُ**: ئەوەی شت دەكا بەجوتو دوو دوو ◊ پێچەوانەی تاكە ◊ **الشَّفْعُ**: بەمانا (الشَّفْعُ)دێ ◊ **الشُّفْعَةُ**: دوڕكات نوێژی چەشتەنگاو ◊ **الشُّفْعَةُ**: مافی جیران بۆ هەڵگرتنەوەی زەویو خانوی هاوسێی خۆیو نەهێشتنی كڕیاری تر كە ئەو مڵكە بكڕێ بەوەمەرجو یاسایەی شەریعەتی ئیسلام دیاریی كردون، هەروا وشەی (الشُّفْعَة) ناوە بۆ خودی موڵكە هەڵگیراوەكە بەو شێوەیە ◊ هەروا بەمانا (الشُّفْعَةُ)دێ ◊ چاوەزار، دەگوترێ: (أصابته شُفْعَةٌ): چاوی پیس كاری لێ كردوە ◊ **الشَّفُوعُ**: كەسێكە بتوانێ دوهێندەی هاوەڵەكەی كار بكا ◊ **الشَّفِيعُ**: خاوەن تكاو شەفاعەت ◊ ئەوكەسەی زەویو خانو بەشێوەی شوفعە هەڵبگرێتەوە ◊ ژمارەی جوت وەكوو (٢،٤،٦،٨.....هتد).

شَفَّ الثَّوبَ ونحوه: قوماشەكە ئەوەندە تەنكو شاشە ئەو دیوی دەبیندرێ.

شَفَّ الشيءُ: شتەكە هێندە تەنكە یان ئەوەندە ڕونو شەفافە ئەودیوی نەشاردەوە، دەگوترێ: (شَفَّ الإناءُ): مەنجەڵەكە سوراحییەكە شتی ئەودیوی تێدا دەبیندرێ ◊ (شَفَّ السائل): شلەمەنییەكە ئەوەندە ڕونە ئەودیوی خۆی نەشاردۆتەوە.

شَفَّ: بەهۆی نەخۆشیو غەمو خەفەتەوە كزو لاواز بوو ◊ لەبەر سوكیو بێ كێشی وەقەرە ناگرێ ◊ **شَفَّت الريحُ**: كزە با هەڵیكرد هەوای ساردو كزەبا هەڵبوو.

شَفَّ الشيءَ شَفّاً: شتەكەی لاوازكرد، خەوی لێ زڕاند، دەگوترێ: (شَفَّهُ الحب أو الهَمُّ): دڵداریی یان خەمو پەژارە خەوی لێ زڕاند.

شَفَّ الهواءُ الماءَ وغيره: هەواكە كەمێكی لەئاوەكە برد.

شَفَّ الشاربُ الماءَ أو الشرابَ: بخۆرەوەكە چۆڕی لەئاوو شەرابەكە بڕی هەمووی هەڵقوڕاندو هیچی نەهێشتەوە.

شَفَّ الرسمَ: وێنەكەی بەشتی ڕونو شەفاف دروست كرد ◊ **أَشَفَّ عليه**: بەسەری دا باڵا دەست بوو ◊ **أَشَفَّ الشيءَ**: شتەكەی ڕونو شەفاف دروست كرد ◊ **أَشَفَّ بعض أولاده على بعض**: زێدە ڕێزو خۆشەویستی دا بەهەندێ لەمناڵەكانیو بەهەندێكیانی نەدا ◊ **شَفَّفَ عليه**: بەسەری دا باڵا دەست بوو ◊ تەنكو باریكی كرد ◊ **اشْتَفَّ ما في الإناء**: ئەوی لەپەرداخو قاپەكە دا بوو هەمووی خواردەوە ◊ **اِشْتَفَّ الأمورَ**: لێكۆڵینەوەی لەكارەكان دا كرد ◊ **اِسْتَشَفَّ الشيءَ**: شتەكەی بینی بەهۆی چاویلكەو دووربینو شتی وەهاوە ◊ **اسْتَشَفَّ**

الثَّوبَ: قوماشەکەی هەڵپشکنی بۆ ئەوەی بزانێ ئاخۆ عەیبی تێدانییە.

اِسْتَشَفَّ الكتابَ والأمرَ: لەکتێبەکە ورد بۆوە یان لەکارەکەی ڕوانی بۆئەوەی بزانێ چی تێدایە ٥ **اِسْتَشَفَّ الشرابَ**: شەرابەکەی هەموو هەڵقوڕاند جۆری لێ بڕی ٥ **الشُّفَافَةُ**: بەرماوەی شەراب ٥ **الشِّفُّ**: پەردەی تەنک کەئەودیوی تێڕا دیاربێ، دەگوترێ: (ثوبٌ شِفٌّ): قوماشێکە ئەو دیوی تێڕا دیارە ٥ **الشُّفُّ**: زێدە بەش ٥ خۆزگەو پیرۆزبایی، دەگوترێ: (شِفٌّ لك يافلان): خۆزگەم بەخۆت فلانکەس، ئەو شتەت پیرۆزبێ ٥ **الشَّفَفُ**: تەنکیو لاوازیی ٥ سوکیو بێ کێشی ٥ کەم گوزەرانیو دەست کورتی ٥ شتی کەمو بێ بەهاو ئاسان ٥ **الشَّفَّافُ**: ئەوەی ئەو دیوی خۆی نەشارێتەوە لەبەر ڕونیو تەنکی ٥ **الشَّفِيفُ**: بەمانا (الشَّفَّاف)دێ ٥ گەستنی سەرما، ئازاری سەرما.

شَفِقَ منه وعليه شَفَقاً: ترسا لێی ٥ لێی وریا بوو ٥ بەزەیی پێداهاتو سۆزی بۆ نواند ٥ **أشْفَقَ منه**: لێی ترسا، حەزەری لێ کرد ٥ **أشْفَقَ عليه**: بەزەیی پێداهاتەوە خەمی بوو توشی شتێك بێ ٥ **الشَّفَقُ**: سۆزو بەزەیی ٥ سوراییەکە دوای خۆر ئاوابون لەکەناری ئاسمان دیارەو دەمێنێتەوە تاکاتی نوێژی خەوتنان ٥ لای شت ٥ شتی خراپ لە هەرشتێك بێ ٥ **الشَّفَقَةُ**: ڕەحەمو سۆزو بەزەیی ٥ ترسو خۆف لەپەیدا بوونی بەڵاو کارەسات ٥ **الشَّفِيقُ**: خاوەن سۆزو بەزەیی ٥ **شَفَنَهُ وإليه شَفوناً**: بەتیلەی چاوو ڕق لێبوونەوە سەیری کرد، یان بە سەرسوڕمان لێی سەیری کرد، یان بەگاڵتە پێکردنو کەم نرخییەوە تەماشای کرد ٥ **شَفَهَهُ شَفْهاً**: لێوی هەنگاوت ٥ زۆر بە گیرە گیرەوە داوای لێ کردو شتی لێ وەرگرت تاهیچی پێوە نەهێشت.

شَفَهَ المالَ ونحوه: ماڵەکەی لەکیس دا تەفرو تونای کرد.

شُفِهَ الشيءُ: شتەکە داواکاریی زۆربون ٥ (فهو مَشفوه) ٥ **شَافَهَهُ مشافَهَةً وشِفاهاً**: ڕاستەو خۆو ڕو بەڕو قسەی لەگەڵ کرد ٥ **شَافَهَ البلدَ أو الأمرَ**: لەوڵاتو شارەکە نزیك بۆوە یان لەکارەکەی نزیك بۆوە ٥ **الشَّافِهُ**: تینو ئاوی دەست نەکەوێ ٥ **الشُّفَاهِيُّ**: لێو ئەستور یان هەردو لیچی ئەستورو خەپلە بن ٥ **الشَّفَةُ**: (شَفَةُ الشيء): کەناری شت، قەراخی شت، قەراخی لای سەروی شتەکە

شَفَةُ الإنسان: لێوی ئادەمیزاد؛ ئەو پارچە گۆشتەی ددان دادەپۆشێ مەبەست هەردو لێوە لێوی خوارو لێوی سەرو ٥ (بنت الشَّفَة): وشەو قسە، دەگوترێ: (لم ينبس ببنت شَفَةٍ): قسەیەکی نەکرد ورتەی لەدەم نەهاتەدەر ٥ **شَفَت الشمسُ شَفواً**: خۆر نزیك بەئاوا بون بوو.

شَفا اللهُ العليلَ: خودا شیفای نەخۆشەکەی دا، لەنەخۆشییەکەی چاك بۆوە ٥ **أشفى فلان**: فلانکەس کەوتە کۆتایی شەوەوە ٥ **أشفى على الشيءِ**: لەشتەکە نزیك بۆوە، دەگوترێ: (أشفت الشمس على الغروب): خۆر لەئاوابون نزیك بۆوە ٥ **أشفى الرجل على الموت**: فلانکەس لەمردن نزیك بۆوە ٥ **أشفى المريضَ**: داوای شیفای بۆ نەخۆشەکە کرد ٥ یان دەرمانی کاریگەریی بۆ دەست نیشان کرد ٥ **أشفى المريض الدَّوَاءَ**: دەرمانی چاککەرەوەی دا بەنەخۆشەکە ٥ **شافاه**: ڕاستەو خۆو ڕوبەڕو قسەی لەگەڵ کرد ٥ **اِشتَفى بكذا**: بەفلان دەرمان چاری سەری

نەخۆشیەکەی کرد ٥ اِشتَفَى من عدوِهِ: گەیشتە حاڵەتێک تۆڵەی لەدوژمنەکەی ستێندراو بیرۆشی هات ٥ تَشَفَّى: بەمانا (إستشفى)دێ ٥ اسْتَشْفَى المريضُ مِن علته: نەخۆشەکە هەوڵی چاکبونەوەی دا ٥ اسْتَشْفَى به: بەو دەرمانە تیماری دەردەکەی کرد ٥ الأَشْفَى: ئەو کەسەی زار قژبڕو لێوی بۆ لێک نەنرێن، بۆ مێینە دەگوترێ: (شَفواء) ٥ الشَّفَا من كل شيئ: لەهەموو شتێک دا بەکەنارەکەی دەگوترێ ٥ هەروا بەمانا کەم‌و بێ نمود دێ، دەگوترێ: (ما بقي منه إلا شفاً): شتێکی کەم نەبێ لەو شتە نەماوەتەوە ٥ الشِّفَاءُ: چاکبوونەوە لەنەخۆشی ٥ دەرمانی دەردو نەخۆشی ٥ هەروا بەمانا دەرمانی دەروون دێ، (قورئان دەفەرموێ: (وشفاء لما في الصدور) ٥ المستشفى: شوێنی دەرمانکردن‌و چارەسەرکردنی نەخۆش ٥ خەستەخانە کەپزیشك‌و پەرستیارو دەرمان‌و شوێنی حەوانەوەی تێدایە ٥ الشَّفَوي: هەرشتێک بەدەم ئەنجام بدرێ ٥ تاقیکردنەوەی شەفەوی، بڕیاری شەفەوی ٥ الشفوية: رووەکی شەفەویە ئەوەی گوڵەکەی بەرزبێتەوەو ببێتە دووفاق‌و یەکیان لەوی تریان بەرز تربێ ٥ (الحروف الشفوية): ئەو پیتانەی بەلێو دەردەبڕدرێن وەکوو (ف، م، ب، و).

شَقَا نابُه شُقوءاً: کەڵبەی دەرکەوت.

شَقَاَ شَعْرُهُ بالمشط شقئاً: قژی بەشانە بڵاو کردن.

شَقَاَ فلاناً بالعصا: گۆچانی ناڕاستەی تۆقە سەری فلان کرد ٥ الشَّقأ: پشت ناو چاوان لەپێشە سەر ٥ المِشقأ: شانە.

شَقَحَ الشيئَ شَقْحاً: شتەکەی دوور خستەوە ٥ شکاندی.

شَقَحَ الجوزَ ونحوها: کاکڵەی گوێزەکە یان بادامەکەی دەرهێنا.

شَقِحَ شَقَحاً وشُقْحَةً: سورو چاوشین بوو.

شَقُحَ شقاحة: ناشیرین بوو ٥ أَشْقَحَ البسرُ: خورما بەرسیلەکە سورایی تێکەوت ٥ ئاڵ‌و بۆڵی لێ پەیدا بوو، دەگوترێ: (أَشْقَحَ النخلُ): خورماکە ئاڵ‌و بۆڵی تێکەوت ٥ شَاقَحَهُ: جوێنی پێ دا ٥ تشاقَحَا: ئەو دووکەسە جوێنیان بەیەکتردا ٥ الأَشْقَحُ: سوری چاوشین ٥ سورفل ٥ بۆ مێینە (شقحاء) ٥ الشُّقْحَةُ: هێشوە خورمای ئاڵ‌و بۆڵ تێکەوتوو ٥ الشُّقْدَةُ: گیاو گژو ئالفێکە ئاژەڵ بیخوا شیری زۆر دەبێ پێشی دەگوترێ: (ألقِشدة) ٥ الشُّقْدُفُ: شتێکە لەکەژاوە گەورەترە، کاتی خۆی عەرەبەکان بەکاریان دەهێنا بۆ سەفەری حەج‌و عەمرە.

شَقَذَ شَقْذاً: دەرکراو، دوورکەوتەوە.

شَقِذَ شَقَذاً: بەمانا (شَقَذَ)دێ.

شَقِذَ فلان: فلانکەس خەوی لێ زڕاو نەیتوانی بخەوێ، یان بەسەر خەودا زاڵ بوو وەنەوزی نەهاتێ، یان چاو پیسەو بەچاو خەڵك دەهەنگێوێ ٥ (فهو شَقِذٌ) ٥ أَشْقَذَهُ: دەری کردو رۆیی ٥ شاقَذَهُ: دژایەتی کرد ٥ الشُّقْذُ: گورگ ٥ هەڵۆ ٥ حیرباء ٥ چاوپیس کە بەچاوەزار کار لەشت دەکا زیان دەگەیەنێ ٥ الشَّقَذُ: عەیب‌و لەککە، دەگوترێ: (مابه شَقَذٌ ولانَقَذٌ): هیچ عەیب‌و خەلەلێکی تێدانییە ٥ الشُّقَذان: بەمانا (الشقذ)دێ ٥ الشُّقَذَانَة: ئافرەتی رۆح سوك‌و خوێن شیرین، یان ئافرەتی دەمدرێژی جنێو

فرۆش ٥ **الشَّقِيذُ**: ئەوکەسەی خەو ناچێتە چاوی.

شَقِرَ شَقَراً وشُقْرَةً: سورو سپی بوو، ڕەنگە سپییەکەی سوریی تێکەڕاوە ٥ **إشقرَّ**: سوریو سپییەکەی زۆر بوو ٥ **الأشْقَرُ مِن الدماء**: خوێنپارە ٥ **الشُّقارى**: گوڵی شەقائق النعمان؛ ڕوەکێکە گوڵەکەی سورو پەڵە پەڵەیە بەخاڵی ڕەش، زۆر جۆری هەیە هەندێکی دەروێندرێ هەندێکی خۆڕسکە لەکۆتایی زستانو بەهاردا دەڕوێ ٥ **الشُّقْرُ**: کاری گرنگ ٥ نهێنی، دەگوترێ: (بَثَّهُ شُقُورَهُ): خەمو خەفەتی بۆ هەڵڕشتن ٥ **الشُّقْرُ**: کەڵەشێر.٥ الشِّقِري: جۆرە خورمایەکی باشە، لەیەمەن پێی دەڵێن: (المُشَقَّرُ) ٥ **الشُّقران**: نەخۆشییەکە توشی کشتو کاڵ دەبێ ٥ **الشُّقْرَةُ**: سورایییەکی ڕونو صافەو تۆزێك مەیلەو سپییە بەزۆری بۆ پێستی ئادەمیزاد بەکاردەهێندرێ ٥ **الشُّقَّارُ**: بەمانا (الشُّقَّارى): دێ ٥ جۆرە ماسییەکی سوری کلك درێژە ٥ **الشُّقَّارَى**: بەمانا (الشُّقارَى)دێ ٥ **الشُّقُورُ**: غەمو دڵتەنگییەك خەو بزڕێنێ ٥ **الشُّقَيْرُ**: جۆرە حەربایەکە، سیسڕەیە ٥ جۆرە کوللەیەکە ٥ **المَشْقَرُ مِن الرمل**: چەوو لمی تەمبارە بەستوی ڕەقو پتەو وەکوو شاخە زڕوی کەبەناو زەوی دا درێژ بۆتەوە ٥ **المُشَقَّرُ**: سوراحی ٥ پیاڵەی گەورە ٥ کوندەی ئاو ٥ قەڵایەکی کۆنو مێژوییە لەوڵاتی بەحرەین ٥ **الشَّقْراقُ والشِّقِرَّاقُ**: باڵندەیەکی بچوکی وەکوو پەپوسولەیمانکەیە ڕەنگی خاڵخاڵە بەسەوزو سورو سپی، پێشی دەگوترێ: (الأخيل) عەرەب کردوویانە بە نیشانەی ڕەشبینیو نەگبەتی ٥ **شَقْشَقَ الجملُ**: حوشترەکە دەنگی خۆی لەقوڕگی دا خواردەوە ٥ چۆلەکەکە جریواندی ٥ **الشِّقْشِقَةُ**: شتێکە وەکوو سی وایە حوشتر لەکاتی چەموشیو دەنگ خواردنەوەی لەدەمی دەری دەهێنێ ٥ هەروا دەگوترێ: (هدرت شِقْشِقَةُ فلان): ڕقی فلان هەڵسا، یان بەباشی ڕاو بۆچونی خۆی دەربڕی، هەروەها دەگوترێ: (شِقْشِقَةُ هدرت ثم قرّت): ئاشوبو فیتنەییەك بوو بەرپابوو پاشان دامرکایەوە، هەروا دەگوترێ: (فلان شِقْشِقَةُ قومه): فلانکەس گەورەو قسە ڕۆیشتوی گەلەکەیەتی ٥ **شَقَّصَ الذبيحة وغيرها**: گۆشتی کوشتییەکەی کەرتو پەرت کرد، بەیەکسانی بەسەر هاوبەشەکاندا دابەشی کرد ٥ **الشِّقْصُ**: پارچەی شت، بەش وبار، **الشَّقِيصُ**: بەمانا (الشِّقْصُ)دێ، شتی کەم، هاوبەش.٥ المِشْقَصُ مِن النصال: سەرە ڕمبی درێژو پان، دەگوترێ: (سهم ذو نصل عريض) ٥ **المُشَقِّصُ**: قەصاب ٥ گۆشت فرۆش ٥ **الشَّقَفُ**: سواڵەت یان لەتە سواڵەت ٥ تاکەکەی (شَقَفَةٌ) ٥ **الشَّقَّافُ**: سواڵەت دروستکەر، یان سواڵەت فرۆش.

شَقَّ الأمرُ شَقّاً: کارەکە گرانو زەحمەت بوو.

شَقَّ على فلان: ئەرکی گرانی خستە سەر شانی فلانکەس.٥ **شَقَّ النبتُ**: ڕوەکەکە ڕواو دەرکەوت، سەری لەزەوی دەرهێنا.

شَقَّ النابُ: کەڵبەکە (ددانەکە) دەرکەوت.

شَقَّ البرقُ: هەورە بروسکەکە بەدرێژی بیندرا لەناو هەوردا بەڵام بڵاو نەبۆوە.

شَقَّ الشيءَ: شتەکەی شەقو پەق کرد.

شَقَّ نهراً: جۆگای ڕاکێشا، جۆگاکەی هەڵکەند.

شَقَّ الأرضَ: زەوییەکەی کێڵا، دەشگوترێ: (شَقَّ عصا الطاعة): سەرپێچی کردو یاخی بوو ٥

(وَشَقَّ عصا الجماعة): یەکیەتی کۆمەڵی تێك داو ئاژاوەی خستە ناویانەوە، تەبایی لێ کردن بەدژایەتی.

شَقَّ الفرسُ ونحوه شَقَقاً: ئەسپەکە لەڕۆیشتن دا ئەملاو ئەولای ڕێگای گرتو بەڕاستە ڕێگادا نەڕۆیی ◦ **شاقَّهُ**: دژایەتی کردو بەپێچەوانەی ئەو جوڵایەوە ◦ **شَقَّقَهُ**: بۆ زێدەڕەوی لەمانای (شَقَّهُ)دی ◦ **شَقَّقَ الكلامَ**: قسەکەی درێژە پێداو ڕونی کردەوە لەقسە قسەی دەرهێناو قسەکەی وردکردەوە، دەگوترێ: (اشتق الفرسُ ونحوه في عدوه وفلان في الكلام أو الخصومة ونحوها): ئەسپەکە لەڕۆیشتنی مەبەست لای دا، یان فلانکەس لەمەبەستی سەرەکی باسەکە چووە دەرو شتی لاوەکی هێنانە ناو باسەکەوە یان کێشە سەرەکییەکەی واز لێ هێناو شتی تری هێنانە پێشەوە ◦ **اِشتَقَّ الطریقَ في الفلاة**: بەرێگای چۆڵو سارادا ڕۆیی ◦ **اِشتَقَّ طریقه في الأمر**: بەتواناو لێ هاتوییەوە چووە کارەکەوە ◦ **اِشتَقَّ الكلمة من غیرها**: وشەکەی لەوشەیەکی تر دەرهێنا، وەکوو بڵێی وشەی (یضرب، ضارب، مضروب)ی لەوشەی (ضَرَبَ)دەرهێنا ◦ **اِنشَقَّ**: شەقی برد، درزی گەورەی تێکەوت ◦ **اِنشَقَّ الفجرُ**: کازیوەی بەیانی دەرکەوت ◦ **اِنشَقَّ البرق**: بروسکەکە دەرکەوت ◦ **اِنشَقَّ الرأي**: ڕایەکە کێشەی تێکەوت بۆ بەچەند ڕایەکی جیاجیا، دەگوترێ: (اِنشَقَّت عصا الجماعة): کۆمەڵەکە پەرتەوازە بوون ◦ پێڕو تاقمەکە بڵاوەیان لێ کرد ◦ **تَشاقّاً**: لێك جیابوونەوەو دژایەتی کەوتە ناویانەوە ◦ **تشَقَّقَ**: شەق بوو، درزی گەورەی تێ بوو کەلەبەری دەرکەوت ◦ **تشَقَّقَ الفرسُ**: ئەسپەکە کزو لاواز بوو ◦ **اِستَشَقَّ الحامل بِحَمْلِهِ**: کۆڵبارەکە کۆڵەکەی خستە سەر لایەکی بۆئەوەی لەدەرگاکە یان لەشوێنی تەنگەبەر ئەودیو بکەوێ ◦ **الإِستشقاق**: لەزانیاری عەرەبی دا بریتییە لەدەرهێنانو دروستکردنی وشەیەك لەوشەیەکی تر بەگوێرەی یاسای زانیاری سەرف ◦ **الشّاقّ**: قورس، گرانو ناخۆش ◦ **الشقائق**: یان (شقائق النعمان): بەچەند جۆرە گوڵێك دەگوترێ وەکوو گوڵاڵە سورەو گوڵە نیسانو شلێرو گەڵاوك ◦ **الشُّقاق**: قەڵشانی پێستی دەستو قاچو دەمو لێو بەهۆی نەخۆشی یان ساردو سەرماوە ◦ **الشَّقُّ**: نارەحەتیو مەینەتی ◦ درزو کەلەبەرو قەڵشتو کون ◦ **الشَّقُّ الحیشومي**: کونی لوت بەلای سەردا ◦ **الشَّقُّ القیصري في الولادة**: هەڵدڕینی سکە بۆ دەرهێنانی زارۆك لەمنداڵدانی دایکی ◦ **الشِّقُّ**: (شِقّ الشيء): لای شت ◦ بەشێکی شت ◦ کەرتێکی نیوەی ◦ چورتمو نارەحەتی ئەرکی قورسو گران ◦ **الشَّقّاق**: دەگوترێ: (رجل شقّاق): پیاوێکی خۆبەزلزانو لەخۆباییو هیچ لەبارانەبووە ◦ **الشِّقَّة**: نیوەی شت کە بکرێ بەدوو کەرتەوە ◦ پارچەی لێکراوە یان هەڵدڕاو شەقبوو ◦ هەرپارچە قوماشێك بەدرێژی دڕابێ، یان عەصاو داری تر کە درزی بردبێ ◦ دوریی ◦ سەفەری درێژ ◦ یان مەسافەیەك کە بەناخۆشی ڕۆیشتنی پێدابکرێ ◦ **الشَّقیق**: برای باوكو دایکی ◦ هاو وێنەو هاوشان، هاوسەر ◦ **الشَّقیقة**: خوشکی باوكو دایکی ◦ بارانی زۆر ◦ ئازارێکە نیوەی سەردەگرێ یان نیوەی دەمو چاو دەهێشێ ◦ **المَشَقَّة**: نارەحەتیو مەینەتی ◦

شَقَلَهُ شَقْلاً: کێشای ◦ **الشاقول**: شاوڵ ◦ دارێکە بەلای سەرویەوە شتێکی پێوەیە وەکوو بزمار ◦ کشتیارەکان زەوی پێ مەزندە دەکەن یان سنووری زەوییەکانیانی پێ دیاریی دەکەن ◦

شَقَاهُ شَقْواً: خستیه نێو نەگبەتییەوە، توشی نەهامەتی کرد.

شَقِيَ شَقاً وشقاوةً: بەدبەختو نەگبەت بوو، وەزع حاڵی ناخۆش بوو ژیانی تاڵ بوو.

شَقِيَ في كذا: ماندوو بوو، ئەرکی گرانی کەوتە سەرشان ٥ توشی ناخۆشیو کارەسات بوو ٥ أشقاه: خستیە ناو نەگبەتیو چەورتەمەوە، توشی کێشەو کارەساتی کرد ٥ شَاقَى الشيءَ مُشاقاةً وشِقَاءً: لەشتەکە نارەحەتی چەشتو ناخۆشی بینی.٥ شاقاه في الحرب: لەشەردا بەسەریدا زاڵ بوو ٥ الشَّقَاء: تەنگو چەڵەمەو ناخۆشی ٥ تەنگانەو دەردەسەری ٥ گومڕایی بەدبەختی ٥ الشَّقاوة: بەمانا (الشَّقَاءُ) دێ ٥ الشَّقْوَةُ: بەمانا (الشَّقَاءُ)دێ ٥ الشَّقِيُّ: نەگبەتو بەدبەخت ٥ گومڕاو ڕێگا لێ گوم بوو ٥ لاسارو هیدایەت وەرنەگر ٥ بۆ مێینە (شَقِيَّة) بەکاردێ.

شَكِيَ ظُفُرُهُ شَكاً: نینۆکی هەڵشتن ٥ دەگوترێ: (شَكِيَ فلان): فلانکەس نینۆکی هەڵشان ٥ قامکی شەقار شەقاربوو ٥ أشكَات الشَّجَرَةُ: درەختەکە چرۆی کرد، لقو پۆپەکانی بەکەمجار دەرکەوت ٥ الشَّكَاءُ: هەڵشینی دەورو بەری نینۆک ٥ هەڵشانی پێست ٥ الشُّكَبَانُ: تاپنچە، رەشکە، شریفی کون کون، شتێکە کونکونە کشتیارەکان کاو کۆتی تێدەکەنو دەیکوێژنەوە. شَكَدَهُ شَكداً: بەخشینی باشی دایەو چاوەڕوانی سوپاسیشی لێ نەکرد ٥ لەکاتی بەرێکەوتنی بۆسەفەر هەندێ خۆراکی پێدا ٥ الشُّكْدُ: بەخشینی بێ پاساوو سوپاس ٥ خەرمانانەو مشتاخانە ئەو شتەی کەلەکاتی چنینو درونەوەدا بەشێك دەدرێ بەهەژارو بێ نەوایان بەناوی خەرمانلۆغەو مشتخانە ٥ ئەو خواردنو تێشوەی بۆ ڕێبوار ئامادە دەکرێ لەکاتی سەفەرکردنی دا ٥ شَكَرَتِ الدَّابَّةُ شكراً وشكوراً وشكراناً: وڵاخەکە ئالفو ئالیکی کەم بەشی کرد ٥ وڵاخەکە چووە ناو پاوانەوەو لەوەڕاو قەڵەو بوو.

شَكَرَ فلاناً وله شكراً وشكراناً: باسی نازو نیعمەتی فلانی کردو سوپاسگوزاری بوو، باسی پیاوەتییەکانی فلانی کردو پێیدا هەڵگوت، دەگوترێ: (شَكَرَ اللهَ): سوپاسی خودای کرد ٥ (شَكَرَ للهِ): سوپاسگوزاری خودا بوو نیعمەتەکانی خودای هێنایە بەرچاوی خۆی سوپاسگوزار بوو.

شَكَرَ عَمَلَهُ: لەسەر کارەکەی پاداشی دایەوە ٥ شَكِرَتِ الشَّجَرَةُ شَكراً: درەختەکە پرژو پاڵی دەرکرد.

شَكِرَ الضَّرْعُ: گوانەکە پڕبوو لەشیر، دەشگوترێ: (شَكِرَت الناقةُ): حوشترەکە شیری زۆر بوو ٥ شَكِرَت السَّحَابَةُ: هەورەکە پڕبوو لەباران.

شَكُرَ فلان: فلانکەس دوای ڕژدیو چرۆکی دڵفراوان سەخی سروشت بوو، یان عەتاو بەخششی زۆر بوو ٥ (فهو شَكِرٌ وشكران وهي شَكِرَة وشَكْرَى).

أشْكَرَ الضَّرْعُ والشجرُ: بەمانا (شَكِرَ)دێ ٥ إشْتَكَرَ الجنينُ: منداڵەکە گەندەموی لێ ڕوان ٥ إشْتَكَرَ السَّماءُ: ئاسمان بارانی زۆری باراند، بارانی بەخوڕەمی باراند ٥ إشْتَكَرَ الرياحُ: بایەکە بارانی هێنا، بای پێش باران بوو ٥ إشْتَكَرَ الحرُّ أو البردُ: گەرما یان سەرما پەرەی سەند ٥ إشْتَكَرَ الرجلُ في عدوه: پیاوەکە هەنگاوی خێرای هەڵێنان ٥ تَشَكَّرَ لَهُ: سوپاسی کرد، سوپاسگوزاری بوو ٥ الشَّكَائِرُ: پێشە سەر، ناوچەوان ٥ الشِّكَارَةُ: کیسێکە لەکاغەز یان

لەشتی تر دروست دەکرێ ٥ چیمەنتۆی تێ دەکرێ ٥ **الشُكْرُ**: سوپاسگوزاریو پێ زانینی نیعمەت ٥ سوپاسکردن لەسەر نیعمەت ٥ **الشُكُورُ**: بۆ زێدە مانای وشەی (الشاکر) دێ ٥ وشەی (الشكور) یەکێکە لەناوە جوانەکانی خودا بەمانا پاداش دەرەوەو نیعمەت بەخش دێ ٥ هەروا بەکەسێك دەگوترێ دیاردەی نیعمەتی پێوە دیاربێ، دەگوترێ: (إمرأة شكور): نافرەتێکە نازو نیعمەتی پێوە دیارە، ناز پەروەردەیی لێ دەبینرێ ٥ **الشَّكِيُ**: گەنەدەمو، گەنەدە بەرو پۆڵ ٥ پرزو پاڵی دەوروبەری لقە دارخورما ٥ لقە داری تەڕو تازە ٥ چروزەی درەخت کەسەر دەردێنێ ٥ ئەو دەومەنو پرژو پاڵەی لەدەورو بەری بنکی درەخت دەڕوێ ٥ **المِشكارُ**: ئاژەڵی بەشیرو شیر زۆر ٥ **المِشكرَةُ مَنَ العُشب وغیه**: ئەو گیاو گژەی کە ئاژەڵ دەیخواو پێی قەڵەو دەبێو شیری پێ زۆر دەبێ ٥ **شَكَرَهُ شَكْراً**: بەسەرە نەقیزەو گۆچان تێوەی ژەنی ٥ بەزمان لێی دواو باسی کرد، قسەی ناشیرینی ئاراستە کرد.

شَكِسَ شَكَساً وشكاسة: رەوشتی ناشیرین بوو، مامەڵەی قورسو گران بوو ٥ **شاكَسَهُ**: رقی هەڵسان، توڕەی کرد، تەنگی پێ هەڵچنی ٥ **تَشاكَسَا**: دژایەتی کەوتە نێوانیانەوەو بەرامبەر بەیەك گرژبوون ٥ هەریەکەو دەیەوێ مزی خۆی لێ بگرێ ٥ **الشّاكوسُ**: چەکوچ چەکوچی بچوك ٥ **شَكْشَكَ السِّلاحَ**: شمشێرو کێردەکەی تیژ کرد خەنجەرەکەی مشتو ماڵ کرد.

شَكَعَ الدابّةَ بزمامها شَكْعاً: بەهەوسارەکەی سەری ولاخەکەی بەرز کردەوە.

شَكِعَ فلان شَكَعاً: فلانکەس ناڵاندیو هاواری ئازاری کرد ٥ **أشْكَعَهُ**: نارەحەتو خەفەتباری کرد.

شَكَّ الشيءَ شَكّاً: هەندێکی لەشتەکەی بەهەندێکی تریەوە نوساندو چەسپاندی ٥ **شَكَّتِ القرابةُ**: خزمایەتییەکەی راگرتو نەی پچڕاند.

شَكَّ الدابّةُ: دەستی ولاخەکەی هەڵبەست بۆئەوەی هەنگڵەشەلە بکا.

شَكَّ علیه الأمْرُ: کارەکەی لێ چەواشە بوو، لێی تێکچوو نەیزانی کامە کامەیە.

شَكَّ في الأمر: لەکارەکە کەوتە گومانەوە.

شَكَّ في السلاحِ: بەتەواوی چەکی لەخۆبەست.

شَكَّ الخرز ونحوه: مێرووەکانی هۆنینەوە.

شَكَّ الجِلدَ بالمِخرَزِ: بەدرێوشەو دەرزی پێستەکەی دوورییەوە.

شَكَّ القومُ بیوتهم ونحوها: خەڵکەکە خانوەکانیان بەریزو لەپەنا یەکترەوە دروست کردو بەیەك شێوەو دیکۆر رازاندیانەوە.

شَكَّ الشيءَ: شتەکەی کون کرد، دەگوترێ: (شَكَّ الدابة بالمهماز): بەنەقیزە لەولاخەکەیەوە ژەنی یان بەقەمچی لێی دا بۆ ئەوەی خێرا بڕوا.

شَكَّ فلاناً ونحوه بالرمح: بەسەرە رمب لەفلانکەسی دا.

شَكَّكَهُ: خستیە گومانەوە ٥ **إشْتَكَّ الشيءَ**: هەندێکی شتەکەی بەیەکەوە نوساندو چەسپاندی ٥ **تَشَكَّكَ**: بۆ موطاوەعەی (شَكَّكَهُ)دێ ٥ **تَشَكَّكَ في كذا أو في الأمْر**: کەوتە گومانەوە لێی ٥ **التشكیك**: ئەوەیە دەلالەت بکا لەسەر لەفظێکی عامو هاوبەش لەنێوان فەردەکانی دا

بەلاّم بەيەكسانى نا وەكوو وشەى (أبيض) كە دەلالەت دەكا لەسەر زۆر شت كەسپى بن بەلاّم بەيەكسانى نا ◊ **الشّاكَة**: هەوكردنى لۆزەتێنە ◊ **الشِكَال**: دەگوترێ: (ضربوا بيوتهم شِكَاكاً): خەڵكەكە خانوەكانى خۆيان لەرێزى يەكترو بەيەك شێوەو شێواز بنيات نان ◊ **الشَكّ**: گومان ◊ حاڵەتێكى دروونييە زەين لەگەڵيا دێ و دەچێ نازانێ وايە يان وانيەو ناتوانێ بڕيارەكە يەكالاّ بكاتەوە ◊ پارچەيەكى بچوكە لەنێسقان دا ◊ **الشَّكَّاك**: كەسێك زۆر گوماناوى بێ ◊ شكى لەهەموو شتێك بێ ◊ **الشَّكَّاكون**: پێرێكن لەفەيلەسوفەكان، ڕاران لەوەدا ئاخۆ حەقائقى شتەكان هەن يان نين، لەفەلسەفەى ئيسلامى دا بە (ألا أدرية) بەناوبانگن و بەشێكن لەسەوفەسطائييەكان ◊ **الشُكُوك**: (أمر شكوك): كارێكى لێڵ و تەم و مژاوى و گوماناوييە ◊ **الشَكِيكَةُ**: كۆمەڵە شتێكن بەيەكەوە دەلكێندرێن ◊ **المِشَكّ**: ئامێرى شت پێكەوەلكاندن ◊ سيرمەيەكە يا تەلێكە زرێى پێ دەچندرێ ◊.

شَكَلَ الأمرُ شكولاً: كارەكە چەواشە بوو، سەروبەرى نەما.

شَكَلَ المريضُ: نەخۆشەكە خەريكە چاك بێتەوە.

شَكَلَ الثمرُ: ميوەكە خەريكە پێ بگا ئاڵ و بۆڵى تێكەوت.

شَكَلَ الدابّةَ: وڵاخەكەى بەزنجير بەستەوە، دەشگوترێ: (شَكَلها به): بەزنجير قاچەكانى پێوەند كردن.

شَكَلَ الكِتَابَ: سەرو بۆرو ژێرى بۆ كتێبەكە دانان.

شَكِلَ اللَّونُ شكَلاً: ڕەنگەكە ڕەنگى ترى تێكەڵاو بوو ◊ **شَكِلَتِ العينُ**: سپينى چاوەكە سوراييى تێكەڵ بوو ◊ **وشَكِلَتِ الخيلُ**: ڕەشاييى ئەسپەكە سوراييى تێكەڵ بوو ◊ **أشْكَلَ الأمْرُ**: كارەكە چەواشە بوو ◊ (أشكل اللونُ): بەمانا (شكِلَ)دێ ◊ **أشْكَلَ فلان**: فلانكەس لەگەڵ هاوەڵ و هاو وێنەكانى خۆى دا كۆ بۆوە، كۆبونەوەى پێ كردن ◊ **أشْكَلَ النَّخْلُ**: بەرسيلە خورماكە ڕەنگى گۆڕاوە خەريكە پێ بگا ◊ **أشْكَلَ الكتابَ**: سەرو ژێرو بۆرى بۆ كتێبەكە كرد ◊ **أشكَلَتِ المرأةُ شَعْرَها**: ئافرەتەكە لەهەموو لايەكەوە قژەكانى هەڵدانەوە بۆ تۆقە سەرى ◊ **شاكَلَهُ**: وەكوو ئەو چوو، هاو وێنەى بوو ◊ **شَكَّلَ الدابّةَ**: وڵاخەكەى بەزنجير بەستەوە، بەپێوەند قاچەكانى بەستن ◊ **شَكَّلَ الشيءَ**: وێنەى شتەكەى كرد، پەيكەرى بۆشتەكە كرد ◊ **شَكَّلَ الزَّهْرَ**: دەسكە گوڵى جۆراو جۆرى بەستن ◊ لەچەند جۆرە گوڵ چەپكە گوڵى بەست ◊ **شَكَّلَتِ المرأةُ شعرها**: ئافرەتەكە لەهەموو لايەكەوە قژەكانى هەڵدانەوە بۆ تەپڵەسەرى ◊ **تَشَاكَلاَ**: ئەو دووە لێك چون هاو وێنەى يەكتر بوون ◊ **تَشَكَّلَ**: بۆ موطاوعەى (شَكَّلَهُ) دێ ◊ **تَشَكَّلَ الشيءُ**: شتەكە وێنەى وەرگرت بوو بەواقيع و خۆى نواند ◊ **اسْتَشْكَلَ الأمرُ**: كارەكە چەواشە بوو ◊ ڕەخنەى لێ گيراو بوو بەهۆى دڵە ڕاوكێ ◊ ئيشكال و لەمپەرى خستە ناو كارەكەوە ◊ **اسْتَشْكَلَ في تنفيذ الحكم**: چەند بەڵگەو ئيشكال و پاساوێكى خستە ڕوو داخوازى ئەوەن بڕيارى دادگا ڕابگيرێ و لێكۆڵينەوەى تر لەدۆسيەكە دا بكرێ و گرێ كوێركەكان بكرێنەوە ◊ **الإشكالُ**: بريتيە لەكارێك، لەبەڵگەو نيشانەيەك چەواشەكاريى دەخەنە

ڕووە ناهێڵن ڕوداوەكە ڕون بكرێتەوەو بڕیارەكە جێ بەجێ بكرێ ◊ **الأشْكَلُ**: دوو ڕەنگ، دوڕەنگی تێكەڵاو ◊ وەكوو ئەوە ئاو خوێنی تێكەڵ ببێ ڕەنگی ئاوەكە بگۆڕێ ◊ **الأشْكَلُ من الناس**: كەسێك لەچاویدا ڕەگێك هەبێ بچێتەوە سەر شێوەی چاوی باوكی، یان چاوی چەند ڕەنگێكی تێدا ببیندرێ، دەگوترێ: (هو أشكلُ بأبيه): ئەو زۆر لەباوكی دەچێ ◊ **الشَّاكِلَةُ**: سروشتو تەبیات ◊ شێوەو شێواز ◊ هەروا ناوە بۆ ئەو بەشەی دەكەوێتە نێوان زوڵفو گوێچكەوە ◊ كەلەكە ◊ ناوەڕاستو كرۆكی شت ◊ **الشِّكالُ**: زنجیرو پێوەند ◊ هەروا ناوە بۆ ئەسپێك قاچی ڕاستیو دەستی چەپی لەخوار ئەژنۆیەوە پەڵەیەكی تێدابێ قاچو دەستەكەی تری پەڵەكەیان ڕەنگێكی تربێ ◊ **الشَّكْلُ**: كاری چەواشەو پڕ گرێو گۆڵ ◊ وێنەو شێوەی شت، دیاردەو ڕواڵەتی شت، دەگوترێ: (مسائل شكلية) چەند مەسەلەیەكن تێیان دا گرنگی بەوێنەو شكڵ دەدرێ نەك بەكرۆكو ناوەرۆك ◊ شێوەو سیما ◊ گونجاو لەبار، دەگوترێ: (هذا من شكلي): ئەمە بۆ من گونجاوە، لەمن دێ ◊ لەبواری ئەندازیاریی دا شێوە قەبارەیەكە یان ڕووبەرێكە بەیەك سنوور دیاریی كراوە وەكوو تۆپ یان بەچەند سنورێكی جیا جیا وەكوو سێ گۆشەو چوارگۆشە ◊ لەبواری زانستی مەنطیقیەكان دا جۆرە دەلیلێكە گۆڕانكاری تێدا ڕودەدا بەگوێرەی نیسبەتدانی حەددی ناوەڕاست بۆلای حەددی (أصغر)و (أكبر) ◊ (الدَّفْعُ الشَّكلي): لەقانوونی (المرافعات)دا بریتییە لەوەی داوا لەسەر تۆماركاركراو ڕەخنەی خۆی ناڕاستەی شێوازی بەڕێوە چوونی كێشەكە بكا نەك خودی مەوضوعەكە، وەكوو ئەوە بڵێ لای ئێمە داواكە بەتاڵەو بێ بناغەیە ◊ **الشُّكْلُ**: وێنەو شێوەی شت ◊ **الشُّكْلَةُ**: یەك تەشكیلە، دانانی حەرەكەیەك لەسەر وشە ◊ **الشُّكْلَةُ**: تێكەڵبوونی ڕەنگەكانە ◊ لەچاودا بریتییە لەتێكەڵبوونی ڕەنگی سوورو سپی ◊ شێوەو لێك چوون، دەگوترێ: (فيه شُكْلَةٌ من أبيه): چووەتەوە سەر باوكی، لەباوكی دەكا ◊ **المُشاكَلَةُ**: هاو وێنە، هاوشێوە ◊ لەزانستی بەدیع دا بریتییە لەوەی شتەكە بەوشەی تر بدركێنی بەهۆی هاونشینییەوە ◊ **المُشْكِلُ**: چەواشە، لێڵو تەمو مژاوی ◊ بەلای زانایانی ئوصوڵی فیقهەوە، ئەوەیە لەماناكەی تێ ئەگەی مەگەر لەلایەكی ترەوە بەڵگەی بۆ بێنی ◊ (خنثى المُشْكِل): بریتییە لەوەی مرۆڤێك هەردو لایەنی نێرایەتیو مێینەیی وەكوو یەك وابن، هیچ لایەنێكی بەتەواویی ڕون نەبوبێتەوە.

شَكَمَ الفَرَسَ ونحوه شَكْماً: لغاوی كردە دەمی ئەسپەكەوە، دەشگوترێ: (شَكَمَ المعتدي): بەهێزو تواناوە دەست درێژو هێرش كاری پاشەو پاش شكانەوە.

شَكَمَ المُتَسَلِّطَ: داگیركەرو دەسەلاتدارەكەی دەمكوت كرد، بۆڕی دا.

شَكَمَ فلاناً: پاداشی فلانكەسی دایەوە.

شَكِمَ شَكَماً: برسی بوو ◊ **أشْكَمَهُ**: بەمانا (شَكِمَهُ)دێ ◊ **الشُّكْمُ**: بەخشش بەشێوەی پاداشو موكافەئە ◊ **الشَّكِيمَةُ**: ئاسنێكە پانەو پان دەكرێتە دەمی وڵاخەوە ◊ هێزو توانای دڵو ورە بەرزی ◊ سەركەوتن بەسەر زوڵمو ستەم دا ◊ دەگوترێ: (فلان شديد الشكيمه): فلانكەس ورەبەرزو دڵ دامەزراوە.

شَاكَهَهُ مُشاكهة وشِكاهاً: لەوچوو شێوەی چووە سەر شێوەی ئەو ٥ تشاكها: شێوەیان لەیەك چوو.

شَكَا شَكْواً وشَكوىً وشَكاةً: ئازاری نەخۆشی هەبوو.

شَكَا الشَّكْوَةَ: دەمی مەشكۆلەکەی کردەوەو ئەوەی تێیدا بوو دەری خست.

شَكَا هَمَّهُ: خەمو نارەحەتی خۆی هەڵڕشت، باسی کردن.

شَكَا فلاناً: هەواڵی خراپەکاریەکانی فلانکەسی دا، هەواڵی ئەوەی دا کەفلانکەس خراپەی دەربارە کردوە ٥ **أشكى من فلان**: مافی خۆی لەفلانکەس وەرگرت ٥ **أشكى فلاناً**: فلانکەسی هەڵنا بۆئەوەی شکات بکا، باسی مەینەتیو نارەحەتی خۆی بکا ٥ رازی کردو هۆکاری شکاتکردنەکەی لابرد، دەگوترێ: (أشكاه علی مایشکوه): یارمەتی دا ٥ **أشكى شكوة**: مەشکولەی دۆی دروست کرد ٥ **شاكاه**: بەمانا (شكاه)دێ ٥ **شكّي فلان أو الراعي**: فلانکەس یان شوان مەشکۆڵەی دۆی بۆ هەژاندنی ماست دروست کرد ٥ **شكّي فلاناً**: هۆکاری شکاتو ئازارەکانی فلانکەسی لابرد ٥ **إشتكى**: بەمانا (شكا)دێ ٥ نەخۆش کەوت ٥ مەشکۆڵەی دۆی دروست کرد٥ اشتكی الیە: پەنای بۆ برد بۆئەوەی هۆکاری شەکواکەی لابەرێ ٥ **تشاكی القوم**: خەڵکەکە هەندێکیان شکاتیان لای هەندێکیان کرد ٥ **تشكّى**: بەمانا (اشتكى)دێ ٥ **الشّاكي**: شکایەتکەر ٥ (شاكي السلاح): چەك لەخۆ بەستوو ئامادە بۆشەڕ ٥ **الشّكاةُ**: شکاتو ئازار ٥ نەخۆشی ٥ عەیبو لەککە ٥ **الشّكوى**: ناخو ئۆفکردن لەبەر ئازارو نارەحەتیو شتی وا ٥ ئەوەی دەبێتە هۆی ئازارو نارەحەتی ٥ **الشّكْوَةُ**: زەرفێکی بچوك بەکاردەهێندرێ بۆ ئاوتێکردن یان بۆ ماستو دۆتێکردن لەپێست دروست دەکرێ، وادەبێ بۆ سارد کردنی دۆو ئاوەکە بەکاردێ بەکوردی خۆمان ئەوەی ئاوی تێ دەکرێ پێی دەگوترێ کونده یان جەوەنده ئەوەی بۆ ماستو دۆ بەکاردێ مەشکوولەیە ٥ **الشّكِيَّة**: ئەوەی ئاخو ئۆفی لێ دەکرێ ٥ پاشماوەی شت ٥ بەرماوە ٥ **المِشْكاة**: تاقمیەکە لەدیوار چرای تێدا دادەنرێ ٥ هەروا ئاوە بۆئەو شتەی چراکەی لەسەر هەڵدەگیرێ ٥ یان خودی چراو دیوارکۆو لۆکزەکەی تێدا دادەنرێ ٥ **الشِّلْجَمُ**: شێلم ٥ **شَلْحَهُ**: روتی کردەوە.

شَلَحَ العينُ: چاو نەقوچا ٥ نەیتوانی پێڵوی چاوی بەتەواوی بقوچێنێ ٥ **شَلْشَلَ الماءِ ونحوه**: لێکدان لێکدان ئاوی پێداکرد، دەشگوترێ: (شَلْشَلَ السيفُ الدمَ): شمشێرەکە زۆری خوێن رژاند ٥ **تَشَلْشَلَ الماءُ ونحوه**: ئاوەکە بەپرژاوی هاتە خوارەوە ٥ **تَشَلْشَلَ السيفُ بالدم**: شمشێرەکە خوێنی رژاند ٥ **تَشَلْشَلَ فلان في عمله**: فلانکەس لەکارەکەی دا چوستو چالاك بوو ٥ **الشُّلاشِلُ**: وەکو ناسك ٥ **الشَّلْشَلُ**: چوستو چالاك لەکاری خۆیدا ٥ دڵپاكو بێغەش، دەگوترێ: (ماء شلشل ودم شلشل): دڵۆپ دڵۆپ ئاوەکە یان خوێنەکە دەتکێ ٥ **شَلَقَهُ شَلْقاً**: بەقەمچی لێیدا.

شَلَقَ الأذنَ أو الأنفَ: لەدرێژەوە گوێچکەی یان لوتی هەڵدڕی ٥ گوێی هەڵدڕی، لوتی هەڵدڕی.

شَلَّ الدّابّة شلاً: ولاخەکەی لێ خوڕی، دەری کرد، دەگوتری: (شَلَّت العينُ الدمعَ): چاوەکە فرمێسکی رشت.

شَلَّ الصباحُ الظلامَ: گزنگی بەیانی بەسەر تاریکی دا زاڵ بوو تاریکی رادا.

شَلَّ الثوبَ: قوماشەکەی بەتەقەڵی گەورەو دەزوی باریك دروو.

شَلَّ العضو شَلَلاً: ئەندامێکی جەستە توشی شەلەل بوو، یان وشك بوو لەکارکەوت یان سست بوو ٥ بۆ دوعا کردن بۆ کەسێك دەگوترێ: (لا شلّت يمينك) بۆ دوعاکردن لێی.

شَلَّ الثوبُ: قوماشەکە رەشایی تێوە چووە بەناو پاك نابێتەوە ٥ أشَلَّ فلان: فلانکەس شەلەلی توش بوو ٥ أشَلَّ الله فلاناً أويده: خودا فلانکەسی توشی شەلەل کرد یان دەستی توشی شەلەل کرد ٥ إنْشَلَّ المطرُ: باران باری بەخوڕەم ٥ الشُلاَّلة: دورمانی تەقەڵ گەورەو دەزو باریك ٥ الشَلَلُ: وەستانی جەو جوڵ لەئەندامێکی جەستەدا یان لەهەموو جەستەدا ٥ الشَلاّلُ: هەڵرژانی ئاوی روبار لەرێرەوی خۆی دا لەبەرزاییەوە سەرەو خوار هەڵبرژێ وەکوو شەلالی گەلی عەلی بەگ، شەلالی بێخاڵ ٥ شَلاّلَ العين: ئەخۆشییەکە توشی چاو دەبێ هێزی بینین کەم دەکا ٥ الشُلُول: چوستو چالاك لەکاری خۆی دا ٥ ئەگەر بۆ حوشترو مەڕ بەکارهات مەبەست ئەوەیە تەمەنیان چوبێتە ساڵی دووەم ٥ الشَلِيلُ: دەراوی ئاو لەدۆڵو شیودا ٥ پارچە پۆشاکێکە لەژێر زرێوە لەبەر دەکرێ ٥ نوخاعی شەوکی (دەزوی پشت) ٥ المِشَلُّ: ئەوشتەی مێشو شتی وای پێ دەردەکرێ ٥ ئەوەی زۆر شت دەهاوێژێ ٥ ملپێچ ٥ المُشَلّلُ: ئەوکەرە کێویەی زۆر گرنگی بەدێڵەکەرەکەی دەداو لێی دوورناکەوێتەوە ٥ الشّالُمُ: گیامرۆر کەبەزۆری لەناو گەنم دا دەروێو دەنکێکی رەش یان زەردی هەیەو هەرگەنمێك ئەو دانەوێڵەی تێکەڵ بێ نرخی کەم دەکاتەوە ٥ الشُوَلَمُ: بەمانا (الشالِم)دێ ٥ الشَيْلَمُ) بەمانا (الشّالَم)دێ ٥ أشْلَى الحيوان: بانگی ئاژەڵەکەی کرد بۆ خواردن یان بۆ دۆشین ٥ أشْلَى الكَلْبَ على الصيد: سەگەکەی تاودا بۆ گرتنی نێچیر ٥ إشْتَلاهُ: بانگی کرد بۆ ئەوەی لەتەنگاوو ناخوشی رزگاری بکا ٥ إسْتَشْلَى: رقی هەڵساو تورە بوو ٥ إسْتَشْلَى الكلبَ: سەگەکەی هەڵنا بۆ گرتنی نێچیر ٥ إشْتَلَى فلاناً: بانگی فلانکەسی کرد بۆئەوەی لەهیلاکەتو ناخۆشی رزگاری بکا ٥ الشِّلْاُ: شلا الشيءِ: قەبارەی شتەکە ٥ باقی ماندەی شت ٥ پێست ٥ ئەندامێکی جەستە ٥ الشِّلْوُ: ئەندامی جەستە ٥ پارچەیەك لەگۆشت ٥ باقی ماندە لەهەر شتێك بێ.٥ أشلاءُ الإنسان وغيره: ئێسقو پروسکی جەستەی ئادەمیزاد یان هی گیانلەبەری تر دوای رزینو لێك بڵاو بوون ٥ الشَّلِيَّةُ: باقی ماندەی ماڵو شتی وا، دەگوترێ: (لم يبقَ من ماله الا شَلِيَّةٌ) ٥ هەروا ئاوە بۆ کوتە گۆشتو شتی وا ٥ المُشْلَى: داڵگۆشت، کزو لاواز ٥ إشْمازَّ: بڕوانە مادەی (شَمَزَ).

شَمِتَ به، أو بعدوِّه: کەیف خۆش بوو بەوە کە دوژمنەکەی تووشی بەڵاو کارەسات بووە ٥ کورد کەلەخودا دەپارێتەوە یەکێ لەداخوازییەکانی ئەوەیە دەڵێ: (خودایە دوژمنم پێ خۆش نەکەی) ٥ أشْمَتَهُ الله بعدو: خودا وایکرد بەدوژمنەکەی خۆش بوو ٥ شَمَّتَهُ بعدوه: بەمانا (أشمته)دێ ٥ شَمَّتَ العاطِسَ وعليه: دوعای خێری بۆ پژمیوەکە کرد ٥ کە کابرا پژمی پێی گوت (يرحمك الله) ٥ تَشَمَّتَ: بەنائومێدی گەڕایەوە، هیچ دەسکەوتی جەنگی دەست نەکەوت ٥

الشَّامِتَةُ: قاچی ئاژەڵ ٥ کەسێك دوعای شەڕ لەیەکێك بکا دەڵێ: (لاترك الله له شامتة): خودا تاکە ئاژەڵێکی بۆ نەهێڵێتەوە ٥ **الشَّمات**: کەسانێکن ناحەزانیان پێیان خۆش بێن لەبەر نائومێدی یان وەزعو حاڵی خراپیان ٥ (ئەم وشەیە تاکی نییە) ٥ **الشَّمَاتی**: بەمانا (الشِّمات)دێ ٥ **الشَّمَاتَةُ**: کەیفخۆش بوون بەوەی دوژمن توشی بەڵابووە ٥ پێخۆش بوون بەدوژمن ٥ **شَمَجَتِ الدَّابةُ شَمَجاً**: وڵاخەکە بەپەلە ڕۆیی، پەلەی کرد ٥ (**فهي شَمِجي**)، دەشگوترێ: (شَمَجَ في الأمر): پەلەی لەکارەکەدا کرد.

شَمَجَ الشيءَ: شتەکەی تێکەڵ بەشتی تر کرد.

شَمَجَ الثوبَ: قوماشەکەی بەتەقەڵی گەورەو بەدەرزی باریك دووری.

شَمَجَ الشَّعيرَ أو الرُزَّ: خەپلەی گەورەی لەئاردە جۆیەکە یان لە برنجەکە دروست کرد ٥ **الشَّمَاجُ**: خەپلەو نانی گەورە کەلەبرنجو ئاردی جۆو شتی وا دروست بکرێ ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو هێشوە ترێیەی بۆڵە ساخەکانی دەخورێنو لاسكو ترێ رزیوەکەی فڕێ دەدرێ، ئەوەی فڕێ دەدرێ پێی دەگوترێ (الشماج)، دەگوترێ: (ماذقت شَمَاجاً) هیچ شتێکم نەخواردوە.

شَمَخَ الجَبَلُ وغيره شُموخاً: کێوەکە بەرز بوو.

شَمَخَ أنفَهُ: لوتی بەرز نواند، خۆی بەزل زانی، فیزی نواند ٥ **الشامِخُ**: بەرزو شکۆمەند ٥ (نسب شامِخ): رشتەو بنەچەی دێرینو پەسەند، وەچاخزادە ٥ **الشَّمخُ**: دوور ٥ **الشُّموخ**: بەمانا (الشَّمَخ)دێ ٥ **الشَّمَخْتَرُ**: خوێڕیو دڵ پیسو بەدرەوشت ٥ نەگبەت ٥ **شَمْخَرَ**: خۆی بەزل زانی، لوتبەرزی نواند ٥ **إشْمَخَرَّ**: زۆر بەرز بوو، بەرزییەکە زۆر بوو ٥ **الشَّمْخَرِيرَةُ**: خۆ بەزلزانیو لوتبەرزیی ٥ **الشِّمَّخْرُ**: پیاوی کەتەو زل ٥ یان زاناو پیاو ماقوڵ ٥ لوتبەرز ٥ هەوڵدەر بۆ بەدەستهێنانی دوا ڕۆژێکی بەختەوەر ٥ دوور بینو خاوەن هیواو ئاواتی بەرز.

شَمَدَ الحيوانُ شَمْداً وشُمُوداً: ئاژەڵەکە کلکی بەرز کردەوە، دەشگوترێ: (شَمَدَ بذنبه) ٥ **شَمَدَ الرَّجلُ ثوبَهُ**: پیاوەکە خۆی هەڵکرد دەرپێیەکەی تا ئەژنۆی هەڵکرد ٥ **الشَّامِدُ**: دووپشك، بۆیە ئەو ناوەی هەیە چونکە چزوی کلکی بەرز دەکاتەوە ٥ **الشَّمَدَةُ**: درەختێکە ئامادە دەکرێ بۆئەوەی درەختی تری پێ هەڵگەڕێ، تێوەی ئاڵێ.

شَمَرَ شَمْراً: بەوریایی و هەستو خوستەوە ڕۆیشت ٥ بەخۆ بادانو فیزەوە ڕۆیشت.

شَمَّرَ الشيءَ: شتەکەی وێکناو لۆلۆی کرد ٥ **أشْمَرَ الدَّابَّةَ**: وڵاخەکەی بەگورجی لێ خوڕی ٥ **شَمَّرَ**: بەمانا (شَمَرَ)دێ ٥ **شَمَّرَ في الأمر**: چوستو چالاك کارەکەی ئەنجام دا ٥ **شَمَّرَ للأمر**: خۆی بۆ کارەکە ئامادەکرد، دەشگوترێ: (شَمَّرَ عن ساعد الجد): قۆڵی هەڵماڵی بۆ ئەنجامدانی کارەکە بەباشی، یان دەگوترێ: (شَمَّرَ عن ساقه): چاکی ئیشکردنی مەردانەی لێ هەڵکرد ٥ **شَمَّرَت الحربُ**: شەڕەکە گەرم بوو، توند بوو، پەرەی سەند ٥ **شَمَّرَ الشيءَ**: شتەکەی وێکنا، لۆلۆی کرد ٥ **شَمَّرَ ثوبَهُ**: چاکی کراسەکەی هەڵدایەوە، یان قۆڵی لێ هەڵماڵین ٥ **شَمَّرَ الدَّابَّةَ**: وڵاخەکەی بەخێرایی تاودا ٥ **إنْشَمَرَ**: بۆ موطاوعەی (شَمَرَهُ)دێ ٥ **تَشَمَّرَ**: بۆ موطاوعەی (شَمَّرَهُ)دێ ٥ **تَشَمَّرَ الشيءُ**: شتەکە وێك هاتەوە ٥ هەڵقرچا، دەگوترێ: (تَشَمَّرَت

اللِّثَّةُ): پوکی هەڵقرچا، داخورا ٥ الشَّامِرُ: (ناقة أو شاة شامِر): حوشترێك یان مەڕێك كە گوانەكانی چرچ بوبنەوەو هەڵكشابنەوە بۆلای ورگی ٥ الشَّمَّارُ: روەكێكە لەپێری خەمیییەكانە، جۆرێكی هەیە شیرینە دەروێندرێ، لاسكو گەڵاكەی بەكاڵی دەخورێ ٥ جۆرێكی تری بەكوڵاوی دەخورێ ٥ الشَّمَرُ: بەمانا (الشمار)دێ ٥ الشِّمْرُ: كەسێكە گرنگی بەكاری خۆی بداو هەوڵی ئەنجامدانی بدا ٥ سەخی تەبیعەتو دەستو دڵ فراوان ٥ الشِّمِرُّ: ئیشی گەورە كە پێویست بێ پیاو قۆڵی بۆ هەڵكاو چاكی بۆ بەلادا بكا ٥ الشِّمِرِّيُّ: ئەوكەسەی زۆر بەتەنگ ئیشو كاری خۆیەوە بێ ٥ الشِّمِّيُّ: بۆ زێدە ڕەوی لەچاك بەلادا كردنو قۆڵ لێ هەڵماڵینو گرنگی دان بەكار ٥ شَمْرَجَ الثَّوبَ وغيره شَمْرَجةً وشِمْراجاً: قوماشەكەی بەتەقەڵی گەورە گەورە دروو ٥ شَمْرَجَ النَّسَّاجُ الثوبَ: جۆلاكە یان تەنكەرەكە شاشو پاش قوماشەكەی چنی ٥ شَمْرَجَ الكلامَ: قسەكانی تێكەڵ كردن ٥ الشُّمْرُجُ: قوماشی تەنك چنراو ٥ الشُّمْرُوجُ: بەمانا (الشُمْرُجُ)دێ ٥ شَمْرَخَ العِذْقَ: گەڵاو پرژی لە لقەدرەختەكە كردەوە هەڵی پەڕداوت یان بەتەور داسو شتی وا لقو پۆپی درەختەكەی هەڵپەرداوت ٥ شَمْرَخَ النخلةَ: دەنكە خورما نەگەیوەكانی لەهێشوە خورماكە چنی ٥ الشِّمْراخُ: هێشوی خورما كە بەرسیلە بێ یان خورماكەی پێوەبێ نەچنرابێ ٥ هەروا هێشوی ترێ كە بۆڵە ترێكانی پێوەبنو نەچنرابن ٥ لقەدارێكی باریكو زەعیف كەلەسەر لقی ئەستور سەری هەڵدابێ ٥ بەكوردی خۆمان پێی دەگوترێ چروزە یان تەرزە ٥ الشُّمْرُوخُ: بەمانا (الشِمراخُ)دێ ٥ الشَّمَرْدَلُ: مندالی چوستو چالاك، دەشگوترێ: (جَمَلٌ شَمَرْدَلٌ): حوشترێكی بەتوانایە بۆ رۆیشتن.

شَمَزَ شَمْزاً: وێك هاتەوەو كۆبۆوە ٥ قیزو بێزی كرد لەوشتەی ناخۆشی دەویست ٥ تَشَمَّزَ: وێك هاتەوە، تێچو، كۆبۆوە، گرژ بوو، دەگوترێ (تَشَمَّزَ وجْهُهُ): روخساری گرژبوو وێك هاتەوە ٥ إشْمَأَزَّ بالأمر: بەكارەكە تەنگە تاو بوو، نارەحەت بوو ٥ قیزی لێ كردەوە ٥ الشُّمَأْزِيزُ: بەمانا (الإشْمِئْزازُ)دێ.٥ شَمَسَ اليومُ شُموساً: ئەمڕۆ خوڕەكەی دەركەوت یان خورەتاوەكەی بەهێز بوو.٥ شَمَسَ فلان: فلانكەس یاخی بوو.

شَمَسَ لفلان: ویستی زیان بەفلانكەس بگەیەنێ ئەزیەتی بدا ٥ أشْمَسَ اليوم وغيره: بەمانا (شَمَسَ)دێ ٥ شامَسَهُ مشامَسَةً وشِماساً: رقە بەرایەتی كرد، دژی وەستا ٥ شَمَّسَ: خۆری پەرست.

شَمَّسَ الشيئ: شتەكەی رانواند بۆ خۆر، بەر خۆری دا بۆئەوەی وشك ببێتەوە ٥ تشامَسَا: دژایەتی یەكتریان كرد دژی یەكتر وەستان ٥ تَشَمَّسَ: بۆ موطاوەعەی (شَمَّسَهُ)دێ ٥ بەر خۆر كەوت هەتاو لێی دا، گەرما بردو بوو، كەم بوو ٥ الشامِس: دەگوترێ: (یوم شامس) رۆژێكی خۆرەتاوە ٥ الشِّمَاسُ: مەنع كردن، بەرگری كردن ٥ الشَّمْسُ: خۆر؛ ئەستێرەیەكی گەورەو سەرەكییە لەكۆمەڵەی خۆری دا بەدەوری دا زەوی دەسوڕێتەوە، هەروا باقی هەسارەكانی تری كۆمەڵەی رۆژی بەدەوری خۆردا دەسوڕێنەوە ٥ الشمسية: هەرشتێك نیسبەت بدرێ بۆلای خۆر وەكوو (الحروف الشمسية المجموعة الشمسية) ٥ چەتر، بۆ خۆپاراستن لەگەرما یان لەباران ٥ (اللّام الشمسية) (أل)ی

تەعریف بچێتە سەر پیتەکانی وەکوو (ت،ث،د،ذ،ر،ز،س،ش،ص،ض،ل،ن) کە چووە سەر پیتەکانی تر پێی دەگوترێ (اللام القمریة) ٥ **الشَّمَّاس**: زۆر چەموشوو تۆرەو تەوسن ٥ ناوە بۆ کەسێک خزمەتی کەنیسە بکاو (پلەو پایەکە لەخوار پلەی کەشیشەوەیە) ٥ **الشَّمُوسُ**: چەمووش‌و سرک‌و تورەو تەوسن بەجۆرێک کەس نەتوانێ لەگەڵی هەڵبکا.

شَمَصَ الدَّابَّةَ وغیرها شَمْصاً وشُمُوصاً: بەتوندی وڵاخەکەی تاوداو لێی خوری تاوای لێ کرد ماندوو شەکەتی کرد، دەگوترێ: (شَمَصَ الرجلَ): پیاوەکەی داخورپاندو تورەی کرد ٥ **الشُّمُوصُ**: بەمانا (الشموس)دێ ٥ **المَشْمُوصُ**: کەسێکە ئەوەندەیان تیوەژەنی بێ‌و لێیان دابێ ماندوو شەکەت بووبێ‌و چاوی لێ بەملۆق وەستابێ.

شَمَطَ الشَّجَرُ ونحوه شَمْطاً: درەختەکە گەڵای کرد، گەڵاکەی بڵاو بۆوە.

شَمَطَ الشيءَ: شتەکەی تێکەڵ بەشتی تر کرد.

شَمَطَ مالَهُ: ماڵە حەڵاڵەکەی تێکەڵ بەماڵە حەرامەکە کرد.

شَمَطَ الكلامَ: قسەی تێکەڵ‌و پێکەڵی کردن، لەزۆر بوارەوە دواو چووە ناو زۆر باس‌و خواسەوە.

شَمَطَ الإناءَ ونحوه: قاپەکەی پڕکرد

شَمِطَ الشيءُ شَمَطاً: شتەکە تێکەڵ بەشتی تر بوو.

شَمِطَ شَعْرُهُ: قژەکانی رەش‌و سپی تێکەڵاو بوون، قژی ماش‌و برنج بوون.

شَمِطَ الشَّجَرُ: درەختەکە گەڵاکەی وەراند ٥ **أشْمَطَ** الشيءَ: بەمانا (شَمِطَ)دێ ٥ دەگوترێ: (أشمط عَمَلَكَ بصدقة): کردەوەت تێکەڵ بەبەخشین‌و صەدەقە بکە.٥ **إشْمَاطَّ**: بەمانا (شَمِطَ)دێ ٥ **إشْمَاطَّ**: بەمانا (إشْمَأَطَّ)دێ ٥ **الأشْمَطُ**: کەسێکە قژی رەشی تێکەڵ بەقژی سپی بوو بێ، واتە: سەری ماش‌و برنج بووبێ بۆ ئافرەت دەگوترێ (شَمْطاء) ٥ **الشَّمْطُ**: ئەو بۆن‌و بەرامەو دەرمان‌و بەهاراتەیە تێکەڵ بەخواردن دەکرێ بۆئەوەی زیاتر تامی خۆش بکا ٥ **الشَّمَطُ**: تێکەڵاو بوونی موی سپی بەموی رەش ٥ **الشَّمَطَاتُ**: چەند مویەکی سپی لەناو موی رەش دا ٥ **الشُّمْطَانُ**: هێشوە خورما کەناڵ‌و بۆڵی تێبکەوێ، لایەکی بگاو لاکەی تری هەر بەرسیلە بێ ٥ تاکەکەی (شَمْطانة) ٥ **الشَّمِيطُ**: تێکەڵاو ٥ **الشَّمَاطِيطُ**: پەرت‌و بڵاو، دەگوترێ: (تفرق القوم شَمَاطِيط): خەڵکەکە پەرت‌و بڵاو بوونەوە ٥ (ثوبٌ شَمَاطِيط): قوماشی رزیوو دڕاو.

شَمَعَ شَمْعاً وشُمُوعاً: گاڵتەو گەپی کرد، کەیف خۆش بوو ٥ **أشْمَعَ** السِّرَاجُ ونحوه: چراکە داگیرسا، روناکی بەرز بۆوە ٥ **شَمَّعَهُ**: یاریی پێ کرد، هەڵی پەڕاند ٥ **شَمَّعَ** لَهُ: ئامێری وای بۆ رەخساند یاری پێ بکاو کەیف خۆش بێ ٥ **شَمَّعَ** بِهِ: گەشمەری پێ کردو پێی پێکەنی.

شَمَّعَ الثَّوْبَ: قوماشەکەی مێودا بۆئەوەی سفت‌ولوس بێ ٥ **شَمَّعَ** الحِرزَ: مێوی لەسەر دەرگای قاسەکە یان صندوقەکە داناو مۆری کرد ٥ **الشِّمَاعُ والشَّمَاعَةُ**: گاڵتەو گەپ ٥ **الشَّمْعُ**: مێو؛ مادەیەکی نەرمەو تێکەڵ لەچەوری‌و شتی ترە ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو مادەیەی هەنگ شانەهەنگوینی پێ رادەبەستێ‌و هەنگوینی تێ دەکا کەپێی دەگوترێ کەرەشان ٥ هەروا ناوە بۆ مۆم کە بۆ روناکی وەکوو چرا بەکار دەهێندرێ ٥ **الشَّمْعَةُ**: تاکی (الشَّمع)یەکە یەکەی پێوانەی

هێزی چرای کارەبایی پێ دەکرێ ◊ الشَّمّاع: مۆم دروستکەر یان مۆم فرۆش ◊ الشَّمّاعَةُ: شوێنی هەڵگرتن و پێداکردنی پۆشاک ◊ عەلاگەی پۆشاک پێدا هەڵواسین ◊ الشُّمُوعُ: سوحبەتچی و قسە خۆش ◊ المَشْمَعَة: گاڵتەو سوحبەت و کەیف خۆشی ◊ کارگەی مۆم دروستکردن ◊ المُشَمَّعُ: هەر قوماش و شاڵێك مێو درێ، بەمێو سفت و لوس بکرێ ◊ الشَّمْعدان: مۆم دان؛ پەیکەرێکی بەرزە مۆمی لەسەر چەسپ دەکرێ لەکاتی داگیرسان دا بۆئەوەی مۆمەکە نەکەوێ و روناکییەکەشی باش بلاو بێتەوە ◊ إشْمَعَلَّ الرَّجُلُ: پیاوەکە بوو بەپیاوی ناو پیاوان و پلەو پایەی بەرز بۆوە، کەیفخۆش بوو ◊ إشْمَعَلَّتِ الدابةُ: ولاخەکە چوست و چالاك بوو خۆش باربوو جلەو سووك بوو ◊ إشْمَعَلَّت الغارةُ: هێرشەکە بەربلاوو گشتگیر بوو ◊ اشْمَعَلَّ اللبَنُ: ماستەکە زۆر ترش بوو (المُشْمَعِلُّ)بەرز بۆوەو خاوەن شەرەف و رێز بوو ◊ شَمِقَ فلان شَمَقاً وشَماقةً: فلانکەس ئەوەندە کەیفخۆش و تەڕ دەماخ بوو دەتگوت شێتە سەنتەری نەمابوو ◊ الأَشْمَقُ: کەفی دەم کەلەگەڵ خوێن دا تێکەڵ بێ ◊ الشُّمقُ من الثیاب: قوماشی دڕاوو کونکون ◊ الشَّمَقْمَقُ: بالا بەرزو درێژ ◊ شَمَلَت الریحُ شَمْلاً وشُمُولاً: بایەکە گۆڕابوو بەبای شەماڵ.

شَمَلَ بفلان: فلانکەسی بەرەو باکور برد.

شَمَلَ الأمرُ القومَ: کارەکە هەموو خەڵکەکەی گرتەوە.

شَمَلَ فلاناً: فلانکەسی بەجاجم داپۆشی، بەپارچە قوماشی لەخوری دروستکراو داپۆشی

شَمِلَ الأمرُ القومَ: کارەکە هەموو خەڵکەکەی گرتەوە.

شَمِلَ الدابةُ اللقاحَ: ولاخەکە کەڵی گرت ◊ تەلقیحەکەی وەرگرت ◊ أشملت الریحُ: لەباکورەوە بایەکە هەڵیکرد ◊ أشملت الریح القومَ: خەڵکەکە بای شەماڵ لێی دان بۆیان هەڵبوو فێنکی کردنەوە ◊ أشْمَلَ فلان: فلانکەس بووبەخاوەن جاجم و شەملە ◊ أشْمَلَ فلاناً: پارچە شەملەی لەبەر فلانکەس کرد ◊ أشْمَلَ التمرَ والضرعَ ونحوه: بەهۆی شەملە پێدادانەوە خورماکە یان گوانەکەی پاراست ◊ إشْتَمَلَ بثوبه: قوماشە خورییەکەی لەخۆوە پێچا هەموو جەستەی خۆی پێ داپۆشی ◊ إشْتَمَلَ بسیفه: شمشێرەکەی لەخۆ بەست ◊ إشْتَمَلَ علی کذا: داگرندە بو بۆ ئەو شتە هەمووی داپۆشی ◊ إشْتَمَلَ علی فلان: خۆی پارێزگاری فلانکەسی کرد ◊ تَشَمَّلَ بالشَّمْلَةِ: شەملەی لەخۆوە پێچا ◊ الشِّمالُ: چەپ، باکور، پێچەوانەی باشوور ◊ بای شەماڵ ئەو هەوایەی لەباکورەوە دێ ◊ هەروا بەمانا شوم و نەگبەتی دێ ◊ (طیر الشِمال): باڵندەی شوم ◊ بومی شوم ◊ ئەخلاق و ڕەوشت ◊ هەروا ناوە بۆ تورەکەیەك دەکرێتە گوانی ئاژەڵەوە بۆئەوەی زۆر شۆڕنەبێتەوەو لەزەوی نەخشێ، یان تورەکەیەك دەکرێتە هێشوە خورماو هێشو ترێوە بۆئەوەی زۆر بلاو نەبێتەوە ◊ الشَّمْلُ: (شَمْلُ القوم): کۆمەڵی خەڵك، دەگوترێ: (جمع الله شملهم): خودا ئادەمیزادە دابڕاوو پەراگەندەو تەرەکانی ئەو گەل و نەتەوە کۆبکاتەوە، یەکیەتییان بخاتە ناوەو یەکریزو یەك هەڵوێست بن ◊ الشِّمْلُ: لقەدار خورما ◊ الشَّمِلُ: کەسێك بە جاجم (شەملە) خۆی داپۆشیبێ ◊ الشَّمْلَةُ: پارچە

پۆشاكێكە راستو چەپ لەشان دەكرێ بۆ خۆرازاندنەوە، يان قوماشێكە لەخۆرىو موو مەرەز دروست دەكرێ وەكوو جاجم بەخۆدا دەدرێ يان خۆى تێوە دەپێچرێ وەكوو عەباو فەروەى عەرەبى ٥ الشِمْلَةُ: چوستو چالاك ٥ الشَّمُولُ: باى شەمالْ ٥ شەراب ٥ المِشمالُ: ئەو پارچە پۆشاكەى پێى دەگوترێ شەملە (جاجم) كە مرۆڤ خۆى پێ دادەپۆشێ ٥ المِشْمَلُ: بەمانا (الشِّمْلَةُ)دێ ٥ هەروا ناوە بۆ شمشێرى كورت كەخاوەنەكەى بتوانێ لەناو پۆشاكى خۆى بيشارێتەوە، كەسانى دى هەست نەكەن كەشمشێرى هەڵگرتووە ٥ المِشْمَلَةُ: شەملەيەكە (جاجمێكە) دولكى هەيە بۆ نووستن بەخۆ دا دەدرێ ٥ المَشْمُولُ: كەسێك باى شەمالْ لێى بدا، دەگوترێ: (غدير مشمولٌ): گۆمە ناوو چالاويەكە باى شەمالْ دەيگرێتەوە، يان كەسێكە باى شەمالْ دەمو چاوى گەشو جوان كردون فێنكى كردۆتەوە ٥ نار مشمولةٌ: ئاگرێكە باى شەمالْ هەڵى گيرساندوە.

شَمْلَلَ: پەلەى كرد ٥ شَمْلَلَ الشَّجَرُ: درەختەكە ميوەكەى خۆى هەڵوەراند ٥ الشِّمْلالُ: چوستو چالاك ٥ الشُمْلُولُ: دەمارە بەردە زرووێو رەقەڵان كەبەناو زەوى دا درێژ بوبێتەوە ٥ لقە دارى پرژاوى پەل هاويشتوو بلاو ٥ گەلى پەرتەوازە، نەتەوەى لێك دابراو ٥ (ثوب شماليل): قوماشى دڕاوو هەڵدڕاو ٥ الشِّمْليلُ: چوستو چالاك ٥ شَمَّهُ: بۆنى كرد، دەشگوترێ: (شَمَّ الخَبَرَ): چتێكى لەهەواڵەكە زانى ٥ (شَمَّ الأمرَ): لە هەواڵەكەى كۆڵيەوە، سەرەوناوى كرد.

شَمَّ الأنفُ: بۆرى لوتى كەمێك بەرز بوو.

شَمَّ الرجلُ: پياوەكە لوتبەرزو بەفيز بوو.

شَمَّ الشيئَ شَمّاً وشَمِيماً: بۆنى شتەكەى كرد ٥ أشَمَّ الرجلُ: پياوەكە بەلوتبەرزييەوە رۆيىو هيچ سەرى خۆى دانە نەواند بزانێ چى لەبەر دەمايە.٥ أشَمَّ عنه: لێى لادا، دووركەوتەوە ٥ أشَمَّ فلاناً الطيبَ: بۆنەكەى بۆ فلانكەس رانواند تا بۆنى پێوەبكا ٥ أشَمَّ الخاتِنُ: خەتەنەكەرەكە كەمێكى لەپێستى دەورو بەرى گۆپكەى هێنەكە هێشتەوە ٥ شَمَّمَهُ الطيبَ أو الدَّواءَ: واى لێ كرد بۆن بەعەترەكەوە يان دەرمانەكەوە بكا ٥ إشْتَمَّهُ: بەمانا (شَمَّهُ)دێ ٥ تَشَمَّمَهُ: لەسەرە خۆ بۆنى پێوە كرد ٥ تَشَمَّمَ الأمرَ: لەكارەكەى كۆڵيەوەو هەوڵى دا بزانێ چۆنە ٥ الإشمام: لەلاى زوربەى نەحوييەكانو قورئانخوێنەكان بريتييە لەوەى دەنگێكى زمانەوانى بەتارمايى دەنگێكى تر رەنگ بكرێ وەكوو زاراوەى زۆر لەهۆزى قەيسو بەنى ئەسەد كەوشەى وەكوو (قيل، بيع) بەلارى دەخوێننەوە ٥ هەروا بەلاى زانايانى تەجويدەوە بريتييە لەوەى بەدوايو بەسكون ئاماژە بكرێ بۆ بزوێنە بۆرێك كە لەكۆتايى وشە لەسەر راوەستاوەكە كرتاوە بەبێ ئەوەى دەنگى بۆرەكە ببيسترێ ٥ الشَمُّ: بۆنكردن ٥ الشَمَمُ: بەرزايى، بەرز ٥ بەرز بوونەوەى بۆرى لوت ٥ الشَّمّامُ: كەسێك هەستى بۆنكردنى زۆر بێ، بەبۆن بێ ٥ شەمامە جۆرە كاڵەكێكە هێلكەييەو بچوكە توێكڵەكەى خەتخەتەو بۆنەكەى زۆر بەهێزە ٥ الشَّمّامات: هەرشتێك بۆنى هەبێو بۆنى پێوەبكرێ ٥ الشَّميمُ: ئەوەى بۆنى پێوەبكرێ ٥ بەرزو بەرز بۆوە ٥ شَنَأَهُ شَنْئاً وشَنَئاناً: رقى لێ بوو، بۆغزاندى ٥ تَشانَئوا: يەكتريان بۆغزاند ٥ الشَّنَاءَةُ: رق لێ بۆنى زۆر ٥ الشَّنوءةُ: قيز لێ بونو بێزلێ كردنەوە ٥ خۆپاراستن نەعەيبو

عارو قێز لێ کردنەوە لێیان ◊ المَشْنَأ: روخسار ناشیرین، نەکڵەوەت ◊ المِشْنَأ: بوغزاویو دڵ پیسو رقاویی ◊ گۆشەگیر لەخەڵك ◊ المَشْنُوءُ: رەزاگرانو ناخۆشەویست، هەرچەند لەواقیع دا جوان بێ.

شَنِبَ شَنَباً وشُنْبَةً: دەمو ددانو پوکی جوان بوو، ددانی سپیو رێكو وردبوو.

شَنِبَ الیومُ: رۆژەکەی ساردو سەرما بوو ◊ الشَّنَبُ: پوکی جوان ددانی سپیو بریقەدار ◊ الشُّنْبَاءُ من الرمان: ئەو هەنارەی دەنکەکانی تۆویان نەبێ ◊ شَنْتَرَ ثَوْبَهُ وغیرهُ: قوماشەکەی دڕیو ونجڕ ونجڕی کرد.◊ شَنَجَ شَنَجاً: وێك هاتەوە تێ چوو ◊ شَنَّجَ الشیئَ: وێکی هێنایەوە، تێکی چواند، گرژی کردەوە، دەگوترێ: (شَنَّجَ وَجْهَهُ): دەمو چاوی خۆی وێك هێنایەوە گرژی کرد ◊ شَنَّجَ الخیاطُ القَبَاءَ: خەیاتەکە باڵتۆکەی تەسك کردەوە هەڵی قرچاند ◊ تَشَنَّجَ: گرژ بوو، دەگوترێ: (تَشَنَّجَ عضلاتُه): ماسولکەکانی گرژ بوون ◊ الأشْنَجُ: گرژو مۆنو تورە ◊ التَّشَنُّجُ: گرژبوونی ماسولکەو وێك هاتنەوەیان ◊ المُشَنَّجُ: گرژکراو هەڵقرچێندراو ◊ السَّراویلُ المُشَنَّجَةُ: دەرپێی پانی دەرەلینگ تەسك ◊ شَنَّرَهُ وعلیهِ: بیستی ◊ نابڕوی برد وای لێ کرد گوێی لێ بێ ◊ الشَّنَارُ: کاری بەناو بانگ بەخراپیو ناشیرین ◊ شَنْشَنَ القرطاسُ أو الثوبُ الجدید: کاغەزەکە یان قوماشەکە خزیو خشەی هات ◊ الشِّنْشِنَةُ: دابو نەرێتی باو، رەوشتی لێك چوو باو.

شَنَطَ اللحمَ: گۆشتەکەی برژاند، وەلێ زۆری نەبرژاند.

شَنَعَ الخِرقَةَ وغیرها شَنَقاً: پەڕۆکەی دڕاندو شی کردەوە.

شَنَّعَ فلاناً: رەخنەی لەفڵانکەس گرتو نابڕوی تکاند.

شَنِعَ بە شَنَعاً: پێی نارازیی بوو بە ناشیرینی لەقەڵەم دا.

شَنُعَ شَناعةً: ناشیرینییەکەی لەسنور تێپەڕبوو زۆر نەکڵەوەت بوو ◊ شَنُعَ: بۆ زێدە ڕەوی لەمانای (شَنِعَ)دا هاتووە ◊ شَنَّعَ الشیئَ: شتەکەی بەناشیرین لەقەڵەم دا، ناشیرینی کرد ◊ شَنَّعَ علی فلان: فڵانکەسی ریسوا کردو سومعەی ناشیرین کردو کەسایەتی لەکەدار کرد ◊ تَشَنَّعَ: ناشیرینیو بەد رەوشتی بەسەردا زاڵ بوو ◊ تَشَنَّعَ القومُ: خەڵکەکە ئیشەکەیان ناشیرین بوو بەهۆی دوبەرەکی رارایيو پەرتەوازەییان ◊ تَشَنَّعَ الثوبُ: قوماشەکە (کراسەکە) شڕو وڕ بوو، ونجڕ ونجڕ بوو ◊ تَشَنَّعَ الغارةَ: هێرشەکەی بەر بڵاو کرد ◊ اسْتَشْنَعَ الأمرَ: کارەکەی بەناشیرین دانا، بەخراپی لەقەڵەم دا ◊ استشنعَ فلاناً: فڵانکەسی خستە بەدخوییو کاری ناشیرینەوە، دەگوترێ: (اِسْتَشْنَعَهُ جهلُهُ): نەزانییەکەی ناشیرینی کرد یان (اِسْتَشْنَعَ بە جهلە) ◊ الشَّنْعاءُ: دەگوترێ: (فعلة شنعاء): کارێکی زۆر ناشیرینە ◊ الشُّنْعَةُ: ناشیرن ◊ بەدو خراپ ◊ الشَّنِیعُ: ناشیرینو خراپو قێزەون.

شَنَفَ الیه شَنْفاً وشُنُوفاً: بەچاوی سوكو قێز لێ کردنەوە سەیری کرد.

شَنَفَ عَنْهُ: بەلوتبەرزییەوە روی لێ وەرگێڕا.

شَنِفَ لە شَنَفاً: هەستی پێ کرد پێی زانی ◊ شَنِفَت الشفة العلیا: لێوی سەرەوەی هەڵگەڕاوەتەوە ◊ (زارقڕ)ە، دەشگوترێ: (شَنِفَ الرجلُ): پیاوەکە لێــــچی ســــەرەوەی هەڵــــگەڕاوەیە.

شَنِفَ فلاناً وله: فلانكەسی ناخۆش ویستو رقی لێی بۆوە ◊ **شَنَفَ المرأةَ**: گوارەی بۆ ئافرەتەکە کرد، دەشگوترێ: (شَنَفَ الآذان بكلامه): بەقسە خۆشەکانی گوێچکەی زاخاو دا ◊ **شَنَّفَ كلامَهُ**: قسەکانی رازاندنەوە ◊ **تَشَنَّفَتْ المرأةُ**: ئافرەتەکە بەگوارە خۆی رازاندەوە ◊ گوارەی لەگوێچکە کرد ◊ **الشَّنْفُ**: گوارە ◊ وادەبێ ئەم وشەیە بۆ خشڵێك دەگوترێ کە بەپشت گوێچکەوە هەڵاوەسرێ وەکوو لاگیرە ◊ وشەی (القرط)یش بەخشڵێك دەگوترێ بەخوار گوێچکەوە هەڵبواسرێ ◊ **شَنَقَهُ شَنقاً**: هەڵیواسی.

شَنَقَ الرجلَ: پیاوەکەی لەقەنارە دا، بەشێوەی هەڵواسین کوشتی، بەم جۆرە پەتی لەملی کردو هەڵیواسی، لەسێدارەی دا.

شَنَقَ البعيرَ ونحوه: بەلغاوو هەوسار سەری حوشترەکەی شەتەك دا بۆ ئەوەی ژێر باری بکاو جڵەوی خۆش بێ.

شَنِقَ الأمرَ شَنقاً: خۆشی ویستو هۆگری بوو ◊ **أشْنَقَ الشيءَ**: شتەکەی هەڵواسی، لەقەنارەی دا ◊ **أشْنَقَ اليدَ الى العنق**: دەست قوچاوو چروك بوو ◊ **أشْنَقَ البعيرَ ونحوه**: سەری حوشترەکەی بەلغاوی هەوسارو ریشمە شەتەك دا تا ژێر باری بکاو جڵەوی خۆش بێ ◊ **أشْنَقَ القِربةَ**: کوندە ئاوەکەی بەحەبلی درێژ شەتەك دا ◊ **أشْنَقَ ماشيته الى ماشية غيره**: ئاژەڵەکانی خۆی تێکەڵ بە ئاژەڵی کەسانی تر کرد بۆئەوەی زەکاتەکەیان کەم بکاتەوە، وەکوو ئەوە دوکەس هەریەکەیان چل سەر مەڕی هەبێ ئەگەر بەجیابن دەبێ هەریەکەیان مەڕێك بدا بەزەکات واتە بەهەردوکیان دوو مەڕ بدەن، ئەگەر تێکەڵاویان بکەنو ئاژەڵەکان دەبن بەهەشتا سەرو بەهەر دوکیان یەك مەڕ زەکات دەدەن ◊ **شَاتَقَهُ مشاتَقةً وشناقاً**: ماڵەکەی تێکەڵ بەماڵی ئەوی تر کرد بۆ فێڵ کردن لەزەکات دان دا ◊ بۆیە پێغەمبەر (د.خ) نەی لەم کارە کردووەو فەرموویەتی (لاشِناق) ماڵی زەکات تێکەڵ بەیەکتر مەکەن بەمەبەستی کەمکردنەوەی زەکات دان.

شَنَّقَ العجينَ أو اللحمَ: هەویرەکەی هەنگوت هەنگوت کرد گۆشتەکەی کوتکوت کرد ◊ **تشانَقَ الرجلان**: ئەو دوو پیاوە ماڵەکەیان تێکەڵ بەماڵی یەکتر کرد بۆ فێڵ کردن لەزەکات دان ◊ **الشِّنَاق**: درێژ ◊ پەتی درێژ ◊ **الشِّنَاق**: حەبل یان پەتو سیرمە کە شتی پێ دەبەسترێو هەڵدەواسرێ پێی وەکوو قایشی تفەنگو شمشێرو شتی وا ◊ زێی کەوان ◊ **الشَّنَقُ**: لابار، لاتا ◊ بەهای خوێن برین کەمتر لەبەهای خوێن ◊ **الشِّنَاقُ**: بۆ مێینە بەکاردێ، ئافرەتێك ماڵەکەی تێکەڵ بە ماڵی یەکی تر بکا بەمەبەستی کەمکردنەوەی زەکات ◊ باڵندەیەك بەدەندوك خواردن بدا بەبێچووەکانی ◊ **المِشْنَاقُ**: ئەوکەسەی حەزی لەهەموو شتێکە، هەوڵدانی هەمە جۆری هەیە ◊ **المِشْنَقَةُ**: قەنارەو سێدارە ئەو ئامێرەی تاوانبار کراوی پێ لەقەنارە دەدرێ، دەخنکێندرێ.

شَنَّ شَنّاً: رشك بوو، رزی ◊ دەگوترێ: (شَنَّت القِربة): کوندە ئاوەکە رزی، وشك بوو ◊ (شَنَّ الجملُ من العطش): حوشترەکە لەتینوان وشك بۆوە.

شَنَّ الماءُ شَنيناً وتِشناناً: ئاوەکە دڵۆپ دڵۆپ چۆڕایەوە.

شَنَّ السائلَ شَنّاً: شلەمەنییەکەی رژاند، پرژاندی، دەگوترێ: (شَنَّ الماءَ على الشَّراب): ئاوی رژاندە

ناو شەرابەکەوە ◊ شَنَّتِ العينُ الدَّمعَ: چاو فرمێسکی ڕژاند.

شَنَّ الغارَة على عدوه: لەهەموو لایەکەوە هێرشی کردە سەر دوژمن ◊ **أشَنَّ:** بەمانا (شَنَّ)دێ ◊ **شَنَّنَ السِّقاءَ أو الماءَ:** بەمانا (شَنَّ)دێ ◊ **إنْشَنَّ الذِئبُ في الغنم:** گورگ کەوتە ناو مەڕو بزنەوەو کەلاکی لێ خستن ◊ **تَشَنَّنَ الماءُ:** ئاوەکە خێرا خێراو دڵۆپ دڵۆپ جۆڕایە خوار ◊ **تَشَنَّ الجِلدُ:** پێستەکە وشك و چرچ بوو، گرژ بوو هەڵقرچا ◊ **تَشَنَّنَتْ بشرةُ الرجل:** پێستی پیاوەکە بەهۆی پیرییەوە چرچ و لۆچی زۆری تێکەوت ◊ **اِسْتَشَنَّتِ القِربةُ:** بەمانا (شَنَّت)دێ، دەشگوترێ: (اِستَشَنَّ الرجلُ أو الحَمَلُ): پیاوەکە یان مەڕەکە کزو لاواز بوو ◊ **الشَّانَّةُ:** دەراوی ئاو کە بڕوا بەرەو شیوو دۆڵ ◊ **الشُّنانُ:** هەورێك کە بارانی لێ ببارێ بەتاوو خوڕەم ◊ ئاوی سارد، دەگوترێ: (ماءٌ شُنانٌ): ئاوی بڵاوو هەڵڕژاو بەپرژو ڤەڵبەزەو کەف و کوڵەوە.

الشُّنانَةُ: ئاوی هەڵڕژاو جۆر جۆر لەکوندە، ئاوی تکە تك کەر لەکوندە یان لەدرەختەوە ◊ هەر شیرو ماستێك ئاوی تێبکرێ ◊ **الشَّنُّ:** کوندە ئاوی بچوك و کۆن کە بەڕواڵەت کوندە تا کۆن بێ باشتر ئاوی تێدا سارد دەبێ.

شَنٌّ وطبقةٌ: ناوی پیاوو ئافرەتێکە کە بۆ زیرەکی بەناو بانگ بوون ◊ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (وافق شنٌّ طَبَقَة): شەن و تەبەقە ڕێك کەوتن ◊ **الشَّنَّةُ:** بەمانا (الشَّنُّ)دێ ◊ پیرێژن ، دەگوترێ: (قوس شَنَّةٌ): کەوانی کۆن ◊ (جَبْهَةٌ شَنَّةٌ): ناوچەوانی گرژو مۆن ◊ ناوچەوانی چرچ و لۆچاوی و گرژ ◊ **الشُّنُونُ:** گیانلەبەری مام ناوەندیی نەکز نەقەڵەو ◊ **الشَّنِينُ:** ماستی ساغ ئاوی ساردی تێبکرێ ببێتە ماستاوی ساغ و سارد ◊ **المِشَنَّةُ:** نانەدان، تەشتەنان، سەبەتەی نان، بەزۆری لەپرژو پڵی دارخورما دروست دەکرێ، لە شۆرك و خەڵفە نەمامی دارچوالەو درەختی کفرو بی دروست دەکرێ، وایش دەبێ لەلاسکی گەنم و شتی وا دروست دەکرێ ◊ **شَهَبَهُ الحَرُّ أو البَردُ شَهْباً:** گەرما یان سەرما ڕەنگی پێست و ڕوخساری گۆڕی.

شَهَبَتِ السَّنةُ القومَ: ساڵی قات و قڕی و نەهاتی توشی خەڵکەکە هات ماڵ و سامانی بەهیلاك بردن.

شَهِبَ شَهَباً وَشُهْبَةً: سپیەتی تێکەڵ بەمووی ڕەش بوو بۆ زی کرد، ڕەنگی سروشتی گۆڕی، قژی ماش و برنج بوو ◊ **أشْهَبَتِ السَّنةُ القومَ:** ساڵی نەهات و قات و قڕی توشی ئەو نەتەوەیە بوو، ماڵ و سامانی بەهیلاك بردن ◊ **إشْتَهَبَ:** بەمانا (شَهِبَ)دێ ◊ **إشْتَهَبَ الرأسُ:** قژی سەری سپی بوو پیری لێی دیاریی دا ◊ **إشْهابَّ:** بەمانا (إشْتَهَبَ)دێ، واتە وردە وردە سەری سپی بوو ◊ **إشْهَابَّ الزَّرْعُ:** کشت و کاڵەکە زەرد بوو پەڵە پەڵەی سەوزی تێدا ماوە ◊ **إشْهَابَّتِ الشفاه والمَشافِرُ:** لێو و لیوی قەبارەی سپییان لەسەر دیاریی دا ◊ **إشْهَبَّ:** بەمانا (إشْهابَّ)دێ ◊ **الأشْهَبُ:** دەگوترێ: (عام أشهب): ساڵێکی گرانی و قات و قڕییە ◊ (یوم أشهب): ڕۆژێکی ساردو سەرماو ڕەشەبایە ◊ **الشُّهابُ:** ماست یان شیر ئەوەندە یان ئاو تێکەڵ کرابێ سپیایەتیەکەیان کەم بووبێتەوە ◊ **الشِّهابُ:** دەستە چیلە ئاگری بڵێسەدار کەتاریکی شەو کون بکا ◊ هەروا ناوە بۆ ئەستێرەی پرشنگدار، قەبارەیەکی ئاسمانییە لەفەزادا دێ ودەچێ، کەهاتە خوار بۆ ناوکەش و هەوای زەوی گڕ

دەگرێو دەبێتە خۆڵەمێش ٥ هەروا کەسێك لەشەڕدا شارەزا بێ یان لەکارو بارو زانیاریی دا لێهاتوو بێ پێی دەگوترێ (هو شهاب حرب أو شهاب علم) ٥ **الشُهُبُ**: ئەستێرەی پرشنگدارو درەوشاوە ٥ **الشِّهابَةُ**: بەمانا (الشِّهاب)دێ ٥ **الشَّهْبُ**: کێوی سەر داپۆشراو بەبەفر ٥ **الشَّهْبَاءُ**: دەگوترێ: (کتیبة شهباء): کەتیبە سەربازێکی پرچەكو تەقەمەنییە ٥ (غُـرَّةٌ شَهْبَاءُ): پەڵە مویەکی سپی بەئەسپو شتی واوە کە هەندێ لەمووەکان رەنگی تربن ٥ (سنة شهباءَ): ساڵی گرانیو قاتو قڕی ٥ (أرض شهباء): زەوییەك بەفر دایپۆشیبێ ٥ هەروا وشەی (شهباء): نازناوی شاری (حەڵەب)ـە چونکە بەردی سپی لێیە ٥ **الشُّهْبَةُ**: سپی تێکەڵ بەرەش، (پەڵە موی سپی بچوك لەگەڵ موی رەش دا).

شَهِدَ على كذا شهادةً: هەواڵی راستەقینەی دایە.

شَـهِدَ لفـلان علـى فـلان بكـذا: فلانکەس ئەو شایەتیەی لای بوو دەربارەی فلان شت لەسەر کابرا دای، ئەنجامی دا.

شَهِدَ باللّٰه: سوێندی بەخودا خوارد ٥ دانی بەوەدا نا کەدەیزانی.

شَهِدَ المجلسَ: ئامادەی مەجلیسو ئەنجومەنەکە بوو چووە ناویەوە.

شَهِدَ الحادثَ: رووداوەکەی بینی.

شَهِدَ الشيءَ: شتەکەی بینی، دەشگوترێ: (شهد على شهادة غيره وشهد بما سمع): شایەتی لەسەر شایەتی دا، شایەتی دا بەوەی بیستوویەتی ٥ **أشْهَدَهُ على كذا**: وای لێ کرد شایەتی لەسەر ئەوە بدا ٥ **أشهد الشيءَ**: شتەکەی ئامادە کرد ٥ **شَاهَدَهُ**: چاوی پێ کەوت بینی ٥ **تَشَهَّدَ**: شایەتومانی هێنا ٥ داوای شایەتومانی لێ کرد ٥ **إسْتَشْهَدَ**: نزیك بوو شەهید ببێ لەپێناو ئایینی خودادا ٥ **إسْتَشْهَدَ الرجلُ فلاناً**: پیاوەکە داوای کرد فلان شایەتی بۆبدا ٥ بەڵگەی لەسەر هێنایەوە ٥ **إسْتَشْهَدَ فلان**: فلانکەس لەرێگەی خودادا شەهید بوو ٥ **الإشْهادُ**: لەبواری (جنایەتو تاوان دا) ئەوەیە بەخاوەن خانوو بگوترێ دیواری خانوەکەت خوارەو راستی بکەرەوە، ترسی روخانی هەیە چاکی بکە ٥ **التَّشَهُّدُ**: لەنوێژدا بریتییە لەتەحیات خوێندن ٥ **الشَّاهِدُ**: شایەت ٥ بەڵگەو نیشانە ٥ مادەیەکە لەگەڵ هاتنە دەرەوەی منداڵ لەسکی دایکی دێتە دەرەوە وەکوو چڵم وایە ٥ بۆ غەیرە عاقڵ (شَواهِد) دەگوترێ ٥ (صلاة الشاهد): نوێژی شێوانو نوێژی بەیانی ٥ **الشَّهادَةُ**: ئەوەیە کابرا شایەتی بدا لەسەر ئەوەی ئاگای لێیەو دیویەتی، یان دان بنێ بەوەی کە دەیزانێ ٥ هەموو ئەوشتانەی بەهەست دەزاندرێن ٥ **الشهادة البيّنة**: لەبواری (داد دا) قسەو گوفتاری شایەتەکانە لەبەردەم دادوەردا ٥ (عَالَم الشَّهادة): جیهانی بونەوەرە، شتە ئاشکراو هەست پێکراوەکان ٥ دەق بەرامبەری (عالم الغيب): دێ جیهانی ئەودیو ماددەو جیهانی نەبینراو ٥ **الشُّهْدُ**: هەنگوین بەمەرجێ لەگەڵ کەرە شانەکەی دا بێو لێك جیا نەکرابنەوە ٥ شانە هەنگوینێك پێی دەگوترێ: (شُهْدَة) ٥ **الشَّهيدُ**: کەسێك لەرێگای ئایینی خودادا خۆی بەخت بکا ٥ کەسێکە شایەتی بدا ٥ **المُشاهَدَةُ**: هەست کردن بەیەکێ لەپێنج هەستەکان ٥ **المُشاهدات**: ئەو شتانەی بەهەستەکان دەزاندرێن ٥ **المَشْهَدُ**: ئامادە بوون ٥ ئەوەی بەچاو دەبیندرێ ٥ کۆمەڵگای ئادەمیزاد ٥

(ومشاهِدُ مكة) ٥ ئەو شوێنانەی مەککەو دەورو بەری کە خەڵك لەکاتەکانی حەج‌و عەمرەدا وە موناسەباتی تردا تێیدا کۆبونەوە ٥ هەروا ناوە بۆ ئارامگا ٥ **المشهود** (یوم مشهود): رۆژی بەناو بانگ کەروداوی گەورە یان تێدا روبدا ٥ **الشَّهْدانِجُ**: تۆوی درەختی (قِنَب) کە درەختێکە توێکڵەکەی بادەدرێ‌و دەگرێ بەگوش ٥ (قِنَب)ی هیندیش هەیە حەشیشەی لێ دەردەهێندرێ ٥ **الشَّهْدانَقُ**: بەمانا (الشهدانج)دێ ٥ **شَهَرَهُ شَهْراً وشُهْرَةً**: بڵاوی کردەوە، راپگەیاند.

شَهَرَ السَّيفَ: شمشێری لەکالان دەرکێشاو بەرزی کردەوە.

شَهَرَ العقدَ: گرێبەستەکەی مۆرکردو لەفەرمانگەی زەوی‌و زار تۆماری کردو کردی بە تاپۆ ٥ **أَشْهَرَ الشيءَ**: شتەکە مانگێکی بەسەردا تێپەڕی ٥ **أشهر في المكان أو به**: مانگێك لەو شوێنە مایەوە ٥ **أشهرت الحامل**: ئافرەتە سکپڕەکە چووە مانگی منداڵبوونیەوە، چووە نۆ مانگ‌و نۆ رۆژی خۆیەوە ٥ **أشْهَرَ الشيءَ**: شتەکەی بڵاو کردەوە ٥ **شاهَرَهُ مشاهرةً وشهاراً**: بەمانگانە مامەڵەی لەگەڵ کرد ٥ **شَهَّرَهُ**: بۆ زیندەرۆیی لەمانای (شَهَرَهُ)دێ ٥ **شَهَّرَهُ به**: ناوی زڕاند ٥ هەڵس‌و کەوتی خراپی پاڵ دا ٥ **اشْتَهَرَ الأمرُ**: کارەکە بڵاو بۆوە، ناوبانگی دەرکرد.

إشْتَهَرَ الشيءَ: شتەکەی بڵاو کردەوە، راپگەیاند ٥ **تَشاهَرَ بكذا**: ویستی بەهەوڵدان‌و لاف‌و گەزاف ناوبانگ بۆ خۆی دەرکا ٥ **الشَّهْرُ**: مانگ، بەشێك لەدوانزە بەشی ساڵ ٥ چ ساڵێ مانگی یا ساڵی خۆری بێ ٥ ئەگەر مانگەکە بەهۆی تەواو کردنی خولی مانگەوە بوو ئەوە مانگی قەمەریی پێ دەگوترێ، یان بەهۆی دیاریکردنی بەشێك لەدوانزە بەشی ساڵ ئەوە مانگی خۆریی پێ دەگوترێ ٥ **أشْهُر الحرم**: ئەو مانگانەن لەکاتی پێش هاتنی ئیسلام دا عەرەبەکان شەڕیان تێدا حەرام کردبوو، ئەو مانگانە چوارن سێیان بەشوێن یەکەوە دێن (ذو القعدة، ذو الحجة، المحرم) یەکێکیشیان مانگی رەجەبە ٥ هەروا وشەی (الشّهر): ناوە بۆ پاساو نیزامێکی فەرمی بەمەبەستی بەدیکۆمێنت کردنی گرێبەستەکان‌و بڵاو کردنەوەیان‌و راگەیاندنیان ٥ (مصلحة الشهر): فەرمانگەیەکی دەوڵەتییە گرێبەستەکان تۆماردەکاو دەیانکاتە دیکۆمێنت ٥ **الشُّهْرَةُ**: دەرکەوتنی شت‌و بڵاو کردنەوەیان.

الشَّهرِيَّةُ: مانگانە، هەرشتێك نسبەت بدرێ بۆلای مانگ ٥ موچە کە بەمانگ سنوردار بکرێ ٥ **الشَّهِيُّ**: بەناوبانگ‌و مەشهور ٥ گۆیکەی هێنی نێر ٥ **المشهورات**: زاراوەو بیرو باوەڕێکن هەموو ئادەمیزاد یان زوربەیان کۆکن لەسەر باشی‌و بەباش زانینیان وەکوو دەگوترێ: (العدل جميل والكذب قبيح) ٥ **الشَّهْرَمان**: جۆرە مراوییەکە قاچ کورت‌و جەستە بەڵەکەو لەلەقلەق بچوکترە.

شَهَقَ البناءُ والجَبَلُ ونحوهما شهوقاً: باڵەخانە یان کێوەکە زۆر بەرز بوون،

شَهِقَ شَهيقاً: هەناسەی لە قورگی دا هات‌و چو بیسترا لەناخی دا گریاو کورکە کورکی کرد ٥ هەوای هەڵمژی‌و سییەکانی پرکردن لە هەوا (ئۆکسجین) ٥ **الشّاهِقُ**: دەگوترێ: (فلان ذو شاهق): فلانکەس رق ئەستورو دەمار گرژە ٥ (فحل ذو شاهق): ئەسپەکە حیلکاندنی بەهێزە ٥ **الشهيق**: دەنگی ئەسازو گەورە، زەڕەی گوێدرێژ ٥ گرمەو ناڵەی ئاگر ٥ هەروا ناوە بۆ هەڵکێشانی هەناسە بۆ ناو سییەکان.

شَهِلَ اللونان شَهَلاً: دوو رەنگەکە تێکەڵ بەیەکتر بوون ٥ فلانکەس لەچاوی دا سورایی هەیە، دەگوترێ: (شهلت عینه): گلێنەی چاوی سورایی تێدایە ٥ **شَاهَلَهُ مُشاهَلَةً**: جوێنی پێ دا، ڕەخنەی لێ گرت ٥ **تَشَهَّلَ** ماء وجهه: لەبەر زەعیفیو بێ هێزی ئاوی روخساری نەما، تەرو تازەیی دەمو چاوی ڕۆیی، دەشگوترێ: (تَشَهَّلَ الرجلُ): پیاوەکە روخساری چرچ بوو، گەشەداریی لەدەست دا ٥ **الشَّهَلُ**: ئەوەیە گلێنەی چاو سورایی تێدابێ ٥ **الشُّهْلَةُ**: بەمانا (الشَّهَلُ)دێ ٥ **الشَّهْلَةُ**: پیرێژن ٥ ئافرەتی قەیرەی عاقڵو ڕەزان ٥ **شَهَمَهُ شَهْماً وشُهُوماً**: چوستو چالاکی کرد ٥ دەری کرد، لێی تورە بوو.

شَهُمَ شَهَامَةً: خاوەنی مەردایەتیو پیاوەتی بوو ٥ **الشَّهَامة**: نەفس بەرزیو سور بون لەسەر ئەنجامدانی کاری گەورە کە ببنە جێگای ڕێزلێنانی خەڵکو باسکردنیان ٥ **الشَّهْمُ**: زیرەك ٥ پیاوی گەورەو رادروست ٥ عاقڵو لێزان لەکارو باردا ٥ پشوو درێژ بۆ ئەنجامدانی ئەرکی سەر شانی ٥ (فرس شَهْمٌ): ئەسپی بەهێزو تیژ ڕەو ٥ **الشَّيْهَمُ**: گیانلەبەرێکی ددان تیژە، شت دەقرتێنێ، چقڵێکی درێژی هەیە لەپێری (قُنَافِذ)بەکورتی جۆرێکە لە ژیشك پێشی دەگوترێ: دوڵدوڵ ٥ **الشاهنشاه**: پاشای پاشایان، یان پاشای گەورە ٥ **الشَّاهين**: داڵاش؛ جۆرێکە لەباڵندە گۆشت خۆرەکان وەکوو هەڵۆ وایە ٥ عەمودو راستەی تەرازوو ٥ **شَهَاهُ شَهْوَةً**: خۆشی ویست، حەزی لێ کرد ٥ **شَهُوَ الطعامُ** وغیره شهاوةً: خۆراکەکە تام خۆشو بەلەزەت بوو ٥ **أشْهَاهُ**: وای لەخواردەمەنییەکە کرد تام خۆش بێ ٥ ئەوەی حەزی لێ بوو دەرخواردی دا ٥ **شَهَّاهُ**: هەڵینا بۆ ئەوەی ئارەزوی بکاو بەلەزەتی بزانێ، تامی خۆش کرد، دەگوترێ: (هذا شيئ يُشَهِّي الطعامَ): ئەمە شتێکە خۆراك خۆش دەکا ٥ **اشتهی الشیئَ**: زۆری ئارەزوی شتەکە کرد ٥ **تَشَهَّى الشيئَ**: حەزی لەشتەکە کرد ٥ **تَشَهَّى علیه**: جار دواجار داوای ئەوەی کردەوە ٥ **الشَّاهِيَة**: شەهوەتو ئارەزو ٥ **الشَّهْوان**: کەسێك زۆری حەز لەوشتە بێ ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (شهوی) ٥ **الشَّهْوَانِي**: کەسێك زۆری حەز لەرابواردنو خواردنی خۆش بێ نەفسی خۆی پێ زەوت نەکرێ ٥ **الشَّهْوَةُ**: حەزو ئارەزوی زۆرو سەرکەش ٥ هێزێکی دەرونییە، ئارەزوی ئەو شتانە دەکا کە حەز لێکراون ٥ ئەو شتە ماددیانەی حەزیان لێ دەکرێ ٥ **الشَّهِيُّ**: حەزلێکراو ئەوەی نەفس ئارەزوی بکا، شتی بەتامو لەزەت ٥ **الشَّهِيَّة**: مێینەی (الشَّهِيُّ)یە ٥ هەروا بەمانا حەزکردن لەخواردنو شتی وایە ٥ **المُشَهِّيَات**: ئەو شتانەی دەبنە هۆی کردنەوەی شەهیەو تامو لەزەت دان بەخواردن وەکوو ترشیاتو زەڵاتەو سەوزەوات.

شَابَ فلان في بيع أو شراء شَوْباً: فلانکەس لەمامەلەدا فێڵی کرد ٥ (شَابَ في قوله): درۆی کرد، دەشگوترێ: (هو يشوب ويروب): ئەو لەقسەو کردەوەی دا شت تێکەڵو پێکەڵ دەکا، وادەبێ دەی پێکێو وادەبێ هەڵەدەکا.

شَابَ عن صديقه: بەرگری لە دۆستو برادەرەکەی کرد جارێك بەجدیو جارێك بە تەمبەڵی.

شَابَ الشيئَ بالشيئ: شتەکەی تێکەڵ بەشتەکەی تر کرد.

شَابَ الشيئُ غیره: شتەکە تێکەڵاوی شتی تر بوو ٥ (شائب): تێکەڵکەر ٥ (مَشوب): تێکەڵاو

کراو ٥ **شَوَّبَ عَنْهُ**: بۆ زێده ڕەوی لەماناى (شاب عنه)دى ٥ **الشَّائِبَةُ**: شتى غەریبو جوداواز لەشتەکەی تر کە تێکەڵی ببێ، دەگوترێ: (ما فيه شائبة): ئەوە هیچ شكو گومانى تێدا نییە ٥ چڵكو پیسایىو شتى قێزلێکراو ٥ (ك: شوائب)، دەگوترێ: (فلان بريء من الشوائب): فلانکەس هیچ عەیبو لەکەى تێدانییە ٥ **الشَّوْبُ**: ئەوەى تێکەڵ غەیرى خۆى ببێ ٥ وەکوو هەنگوین تێکەڵ ناوببێ، دۆشاو تێکەڵی ماستو شیر ببێ ٥ دەشگوترێ: (سقاه الذَّوبَ بالشوب) ٥ **الشَّوْبَةُ**: فرتو فێڵ، دەگوترێ: (في فلان شوبة): فلانکەس فێڵو فەجرێکی تێدایە ٥ **الشِّيَابُ**: ناوە بۆ شتى تێکەڵکراو ٥ **الشَّوْحَطُ**: بڕوانە (شَحَطَ) ٥ **شَوَّذَت الشمس**: خۆر بەرەو ئاوابون ڕۆیی ٥ **شَوَّذَ السحابُ الشمسَ**: هەورى تەنك دەورى خۆرى داوە.

شارَ الرجل شوراً: پیاوەکە دیمەنى جوان بوو.

شارَ الشيءَ: ستەکەی ڕانواند بۆ ئەوەی شتە جوانەکانى، لایەنى جوانى دەربخا.

شارَ الدابة: وڵاخەکەی لەبەرچاوی کڕیارەکە ڕاپسکاندو هێنایو بردی بۆئەوەی چوستو چالاکییەکەی دەربکەوێ ٥ لەحەدیس دا هاتووە هاوەڵێکی پێغەمبەر (د.خ) کە ناوی طەلحە بوو لەبەردەمی پێغەمبەر دا خۆی ڕانواندو هاتو چو بۆ ئەوەی دەری بخا کە بەتواناو چوستو چالاکە.

شارَ العسلَ: هەنگوینەکەی لەکۆلەسو شانەکە دەرهێنا ٥ **أشارَ اليه وبيده أو نحوها**: بەدەستی یان بەئەندامى ترى ئاماژەى کرد بۆ مانایەك لەماناکان وەکوو هاتنە دەرەوەو چوونە ژوورەوە لەگەڵدا ڕۆیشتنو ئەوشتانە ٥ **أشار اليه بكذا**: ئامۆژگاری کرد فلانکار ئەنجام بداو سودەکانی بۆ ڕون کردنەوە ٥ **أشار فلاناً على العسل**: یارمەتی فلانکەسی دا هەنگوین ببڕێ ٥ **شاوره مشاورةً وشواراً**: داوای ڕای ئەوی کرد بۆ نیشەکە ٥ **شَوَّرَ اليه بيده ونحوها**: بەمانا (أشار)دێ ٥ **شَوَّرَ بالنار**: بەئاگر بەرزى کردەوە ٥ **شَوَّرَ فلاناً وبه**: فلانکەسی شەرمەزار کرد، یان کارى حەیابەرى پێ کرد ٥ **شَوَّرَ الشوبَ ونحوه**: قوماشەکەی بەزەعفەران ڕەنگ کرد ٥ **إستشار العسل**: هەنگوینەکەی لەکۆلەسەکە دەرهێنا ٥ **استشار الفحلُ الناقةَ**: حوشترە نێرەکە بۆنی بەحوشترە مێیەکەوە کرد بۆئەوەی بزانێ ئاخۆ کەڵی گرتووە یان نا ٥ **اشتور القومُ**: خەڵکەکە هەندێکیان ڕاو بۆچوونی یەکتریان وەرگرت ٥ **تشاوروا**: بەمانا (إشتوروا)دێ ٥ **استشار فلانٌ**: فلانکەس تاجو ئەجمەی بەستن، پۆشاکی تایبەتی فەرمی پۆشی، پۆشاکی جوانی لەبەرکرد ٥ **استشار أمره**: کارەکەی دەرکەوتو ڕون بۆوە ٥ **استشار فلاناً في كذا أو في الأمر**: پرسو ڕای لێ وەرگرت دەربارەی فلانکار ٥ **الإستشارة**: ئاماژە ٥ شت دیاریکردن بەدەست ڕاداشتن بۆی ٥ یان ئاماژەکردن بەسەر، بەچاو، بەلێو بەشێوەیەك مەبەستەکە دەربڕێ ٥ **الشَّارُ**: ڕوخساری جوان، دەگوترێ: (رجل صارّ شارّ): پیاوێکە ڕوخسار جوانو خاوەن ئاوو شۆرەتی جوان ٥ **الشارة**: جوانی، زۆر جوانو سەرنج ڕاکێش ٥ شێوە ٥ پۆشاکی جوان ٥ ڕۆنو چەوری ٥ **الشِّوار**: بەمانا (الشارة)دێ ٥ خشڵو شتی خۆڕازاندنەوە ٥ **الشُّوار**: شتو مەکی ناو ماڵ، یان شتی نایابی ناو ماڵ ٥ جیازی بوك، شتو مەکی ناوماڵ کە بوك لەگەڵ خۆی دەیبا بۆ ماڵی مێردی ٥ **الشَّوْرُ**: هەنگوینی بڕدراوو

جیاکراوه ◊ الشُّوری: راوێژ ◊ الشُّورَةُ: ناوو ناوبانگ ◊ دیمەنو روخسار ◊ شانە هەنگ یان شوێنی هەنگوین ◊ الشِّیَارُ: بەمانا (الشارة)دێ ◊ الشَّیْرُ: شتی زۆر جوانو رازاوه ◊ بۆ ئافرەت دەگوترێ: (شِیار) ◊ المَشَارُ: شانەی هەنگ کە هەنگوینی تێدابێو بتواندرێ لێی دەربهێندرێ ◊ المِشْوارُ: چیلکەیەکە هەنگوینی پێ کۆدەکرێتەوە ◊ زێی ئامێری هەلاج ◊ شوێنێك کەکالای تێدا رابنوێنرێ ◊ (نمایشگا)، ئەو مەسافەو گۆرەپانەی ئاژەڵی تێدا رادەنوێنرێ بۆ فرۆشتن ◊ هەروا ئاوه بۆ ئەو قۆناغەی ئادەمیزاد دەیبرێ لەرێگا ◊ المِشْوَرُ: بەمانا (المِشوار)دێ ◊ المَشُورَةُ: ئەو ئامۆژگاریو رادەربڕینەیە کە راوێژ پێکراو ئاراستەی راوێژکەری دەکا ◊ المَشْوَرَةُ: بەمانا (المَشُورة)دێ ◊ المُشِيرَةُ: پەنجەی شایەتومان.

شاسَ فلان شوساً: فلان لەبەر خۆبەزلزانی یان رق لێ بوون بەقولینچکی چاوی بۆی روانی، چاوێکی یان هەر دوو چاوی بچوك کردنەوەو پێڵوی چاوەکانی هێنانەوه یەكو بەو شێوه سەیری کرد.

شاسَ خُلُقُهُ: رەوشتی ناشیرین بوو.

شَوِسَ شَوَساً: ئازاو چاو نەترس بوو، درێژ بوو ◊ خۆی بەزلزانیو فیزی کرد ◊ شاوسَ الماءُ: ئاوەکە لەبەر کەمی یان لەبەر دووریی بینینی زەحمەت بوو ◊ تشاوسَ الیه: بەمانا (شاسَ)دێ ◊ خۆی وانیشان دا رێگای هەڵەکردووه ◊ شَوَّشَهُ: شتەکانی تێکەڵ کردنو شێواندنی، خراپی ریزکردن، دەگوترێ: (شَوَّشَ بینهم): بشێوی خستە ناویانەوه ◊ یەکیەتیو تەبایی لێ تێك دان ئاژاوەو ئاشوبی لەناودا بەرپاکردن ◊ التشویش: تێکەڵو پێکەڵ کردن ◊ دەڵێن: ئەم وشەیە وشەیەکی رەسەنی عەرەبی نیەو تازە داتاشراوه، وشە رەسەنەکە (التهویش)ەو لەمادەی (هَوش)ەیە ◊ تَشَوَّشَ علیه الأمر: نیشەکەی لێ تێکەڵو پێکەڵ بوو ◊ الشَّاشُ: قوماشێکە لە لۆکە دروست دەکرێ تەنكو شاشە بۆ برین پێچانو شتی وا بەکاردەهێندرێ ◊ هەروا دەشکرێ بەمێزەرو لەسەر دەبەسترێ ◊ المُشَوَّشُ: شتی ناڕێكو بێك ◊ لەزاراوەی بەلاغیان دا (لَف ونشر مُشَوَّش) بریتییە لە هێنانی وشەی کورت ئەمجار شی کردنەوەو درێژە پێدانیان بەشێوەی نا تەرتیبو پێچەوانەی تەرتیبی وشە کورتەکان.

شَاصَ شوصاً وشوصاناً: جوڵایەوەو پەلەکوتەی کرد، دەگوترێ: (شاص الجنین في بطن أمه): زارۆکە کە لەسکی دایکی دا جوڵایەوه.

شاصَ به العرق والمرض: نەخۆشیو شتی وا تلاو تلی پێ کرد حەجمینی لێ بڕی.

شاصَ فلان بفلان: فلانکەس دوزمانی بەفلان کرد.

شاصَ الشيءَ شَوْصاً: جولاندیو لەشوێنی خۆی لایبرد.

شاصَ أسنانهُ بالسواك: ددانی بەفرشەو سیواك پاك کردنەوه ◊ شَوِصَتِ العینُ شَوَصاً: چاوی گەورە بوو پێڵوەکانی دایان پۆشین، یان پێڵوی چاوەکانی پتەپتیان بوو ◊ تَشَوَّصَ: جولایەوەو پەلە قاژەی بوو ◊ الأشْوَصُ: کەسێکە هەمیشە پێڵوی چاوەکانی پتە پتیانە، یان پێڵوی چاوی یەکناکەونەوەو چاوەکانی داناپۆشن ◊ الشُّوصُ: شێلانو دەست رێ خستن ◊ ئازاری ددان هێشان سك هێشان ◊ الشَّوْصاءُ: مێینەی (الأشوص) ◊ چاوێك بەشێوەی ئاسایی خۆی نەروانێ، بەڵکوو شێوە خێل بێ، یان لەقولینچکەوه

بروانێ یان لەلای پێڵوی سەرەوە بروانێ ٥ **الشَّوْصَةُ**: سك هێشان بەهۆی باکردنەوە، یان بـرك و كـوڵینج كـردن ٥ **الـشُّوصَةُ**: بـەمانا (الـشَّوْصَةُ)دێ ٥ **الشَّيَّاصُ**: رەوشتی ناشیرین و خراپ.

شاطَ الفرسُ وغيهُ شَوطاً: ئەسپەکە بازی دا بۆ شوێنی مەبەست ٥ **شَـوَّطَ المُسافرُ**: ڕێبوارەكـە سەفەرەكەی درێـژەی كێشا ٥ **شَـوَّطَ الفـرسَ**: دەورەیـەكی غـار بەئەسـپەكە كـرد ٥ **تَـشَوَّطَ الفرسَ**: ئەسپەكەی هەلینگ دا تاماندوی كرد ٥ **الـشَّوْطُ**: راكـردن بـەرەو مەبەسـت ٥ غـاردان بەئەسپ بـۆ گەیـشتن بەمەبەست ٥ هـەروەها ناوه بۆ بەشێكی هەموو كارو چتێ ٥ مەسافەو شوێنێك لەنێوان دوو عـەمود یـان دوو نیـشانە كـه درێـژی مەسـافەكە بەئەنـدازەی گەیـشتنی دەنگ بێ.

شاطَ به المرضُ شوطاً: نەخۆشییەكە حەجمینی لـێ بڕی.

شـاظَ الغـضبُ: رق و كینەكـە پـەرەی سـەند ٥ **الـشُّواظُ**: بڵێسە ئـاگری بـێ دوكـەڵ ٥ گـرەی گەرما.

شاعَ شوعاً: قژ ژاكاوو جەستە هەڵوەشاوو چڵكن بوو.

شَوِعَ الشَّعرُ شَوَعاً: توك و قژی بڵاوو ژاكاو بوون وەكوو چقڵ راست بوونەوە ٥ **الشَّوعُ**: درەختێ بـان یـان بەرەكـەی ٥ جـاری وا دەبـێ بـەری درەختەكە ناوی درەختەكەی لێ دەنێن.

شافَ شَوْفاً: بەسەری دا راگەیی و سەیری كرد.

شـافَ الـشيءَ: شـتەكەی مـشت و مـاڵ كـردو رازاندیـەوە ٥ **أشافَ عليه**: بەسـەری دا راگـەیی و بۆی روانـی ٥ **شَوْفَهُ**: بـەمانا (شـافَهُ)دێ ٥ **شَوَّفَ الجاريـةَ**: جاریەكـەی رازانـدەوە (چـەتیوەكەی قـۆزكرد) ٥ **شَـيَّفَ الـدواءَ**: دەرمانەكـەی كـردە دەرمانی چاو ئێشە ٥ **اشتافَ اليه**: بـۆی روانـی و سەیری كـرد ٥ **اشـتافَ الفرسُ وغيه**: ئەسپەكە ملـی بـەرز كـردەوەو بـۆ پـێش خـۆی روانـی ٥ **اشـتافَ الـشيءَ**: چـاوی خـۆی خـستە سـەری و سـەرنجی دایـە ٥ **تَـشَوَّفَ الـشيءُ**: لەبەرزاییـەوە دەركەوت ٥ خۆی رازانـدەوە ٥ **تَـشَوَّفَ لـه واليـه**: بـۆی روانـی و لـێی گـەڕاو چاوەڕوانی كـرد ٥ **تَـشَوَّفَ أمـراً**: هـەوڵی ئەنجامـدانی كارەكـەی دا حەزی لێ بـوو ئـەنجامی بـدا ٥ **الشَّوْفُ**: ماڵماڵ؛ نامێرێـكە زەوی كێڵـدراوی پـێ تـەخت دەكرێ، تەختە دارێكی پانە، پیاوێك دەچێتە سـەری و دورەشە ولاخ یان دو هێستر و بارگیر رایدەكێشن ٥ **الشُّوفان**: رووەكێكی ئالفییە، دەكرێتە ئالف بۆ ئاژەڵ ٥ **الشَّيَّافُ**: دەرمـانی چاوو شوێنی تـر ٥ **المُشَوَّفَةُ مـن النـساء**: ئـەو ئافرەتـەی خـۆی بـۆ بێـگانە رابنوێنـێ و مەبەسـتی بـێ خەڵـك ببیبنن.

شـاقَ اليـه شـوقاً: حـەزی لـێ بـوو، ئـارەزوی لای ئەوی كرد.

شاقَ الشيءُ فلاناً: شتەكە فلانكەسی وروژاند.

شاقَ الشيءَ الى آخر: شتەكەی بۆلای شتێـكی تـ... كێش كرد، دەگوترێ: (شاق المُشْجَبَ ونحوه ... الحـائط): عەلاگە پۆشاكەكەی بـە دیوارەكـەوە چەسـپاند ٥ (شـاق الطنـب الى الوتـد): لكـی رەشماڵەكــەی بەســینگەكەوە شــەتەك داو بەسـتییەوە ٥ **أشـاقَ الـشيءُ فلانـاً**: شـتەكە فلانكەسی توشی زەحمەت كـرد ٥ **أشـاقَ فـلان الشيءَ**: فلانكەس شتەكەی بەلاوە زەحمەت بوو ٥ **شَوَّقَ اليه**: لای خۆشەویستكرد وایكرد شتەكە

حەزی لێ بکرێ ٥ اشتاق اليه: یان (إشتاقه)حەزی لێ کرد ٥ تَشَوَّقَ الى الشيئ: زۆری ئارەزۆ کرد حەزی لێ بوو ٥ خۆی وانیشان دا حەزی لەشتەکەیە ٥ الشائِقُ: بەمانا (المشتاق) دێ ٥ ئارەزۆمەند، ئەوشتەی وا لەنادەمیزاد بکا بەجوانیو رەنگینیەکەی شەیدای ببێ ٥ الشَّوْقُ: حەزو ئارەزو، مەیل کردنی نەفسە یان وەگری بونیەتی بەشتەکەوە ٥ الشَّيِّقُ: بەمانا (المشتاق)دێ ٥ شاكَتهُ الشوكَةُ شوكاً: چقڵ لێی دا، چقڵی تێرا چوو.

شاكَ فلان فلاناً: فلاّنکەس چقڵی لەفلاّنکەس رۆکرد، بەچقڵ لێی دا ٥ ئەزیەتی دا، دەگوترێ: (لا تشوكك مني شوكة): لەمنەوە هیچ زیانێکت پێ ناگا.

شاكَ الشجرُ وغيرُه شوكاً: درەختەکە چقڵی دەرکرد یان چقڵی زۆر بون.

شاكَ الرجلُ: پیاوەکە شکۆمەندیو پیاوەتی دەرکەوت.

شاكَ ثدي الفتاة: مەمکی کچەکە سەریان هەڵدا، کچەکە بناغەی مەمکی دانا.

شاكَ فلان الشوكَ: فلانکەس کەوتە ناو چقڵو چاڵەوە.

شيكَ الجَسَدُ: جەستەکە چقڵی تێدا رۆچوو، یان نوخاعی شەوکی توشی نەخۆشی بوو ٥ أشاكَ الشجرُ: درەختەکە چقڵی دەرکرد ٥ أشاك فلاناً: چقڵی لەفلان دا ٥ شَوَّكَ الزرعُ: کشتو کاڵەکە سەری دەرهێنا ٥ شَوَّكَ الفرخُ: بێچوە باڵندەکە پەرو پۆڵی لێ روا ٥ پەرەکانی سەریان دەرهێنا ٥ شَوَّكَ الرأسُ: سەری توکی لێ هات، یان دوای تاشین مووەکانی سەری هاتنەوە ٥ شَوَّكَ شارِب الغلام أو عذاره: سمێڵی گەنجەکە زبر بوو، یان لاجانگی زبر بوون ٥ شَوَّكَ فلاناً بالشوك ونحوه: چقڵی لەفلاّنکەس رۆکرد، بەچقڵ لەفلاّنکەسی دا ٥ شَوَّكَ الحائطَ: چقڵی بەدەوری دیوارەکەدا رایەڵ کرد یان بەسەر دیوارەکەدا چقڵی رایەڵ کرد ٥ الشائِكُ: چقڵاوی ٥ کارێک کێشەو ناخۆشی لەسەر بێ، دەگوترێ: (أمر شائك أو موضوع شائك): قورسو گرانو زیان بەخشە، دەشگوترێ: (رجل شائك السلاح): پیاوێکە پرچەکو سیلاحە، یان تەلی درکاوی بەدەوری ماڵو جێگەوپێگەی ٥ الشَّوْكُ: چقڵ کەلەدرەختو روەك دێتە دەر رەقو سەرتیژە ٥ الشَّوكاءُ: (حُلّة شوكاء وبردة شوكاء): کەواو عەباو پاڵتۆیەکی زبرە هەموو بەتازەیی دێتە بەرچاو ٥ شُوكَة العقرب: جزوی دوپشك ٥ هەروا وشەی (الشوكة)بەمانا چەكو هێزو تواناو زەبرو زەنگ دێ ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو ئامێرەی جۆلاو تەونکار رایەڵو پۆی چنراوو تەنراوەکەی پێ سفتو لوس دەکا ٥ هەروا ناوە بۆ چەتاڵی میوەو گۆشت خواردن شتێکە وەکوو کەوچك سەرەکەی وەکوو شانە پەل پەلە ٥ سوراییەکە لەسەردەمو چاوو جەستە پەیدا دەبێ ٥ الشَّوكي: هەرشتێك نیسبەت بدرێ بۆلای چقڵ ٥ (الحبل الشوكي او النخاع الشوكي): بەشێك لەکۆئەندامی دەماری کەلەناو بۆری فەقەراتو بربرەی پشت دایە ٥ (التين الشوكي): رومکێکی چقڵاوییە لەپێری (الشوكية)یە.

شالَ الشيئُ شولاً وشَوَلاناً: شتەکە بەرز بۆوە.

شال الميزانُ: تایەکی تەرازووەکە سەری کرد، بەرز بۆوە، دەشگوترێ: (شال ميزان فلان): لەخۆ هەڵئانەوەو شایی بەخۆبون دا فلان بالادەست بوو ٥ (شالت نعامة فلان): فلانکەس خێرا تورە

بوو پاشان رقەکەی نیشتەوە ۵ (شالت نعامة القـوم): یەکیـەتی‌و تـەبایی قەومەکـە نـەماو فەوتا.

شال الرجلُ یدیه: پیاوەکە دەستی هەڵبڕی ۵ شالت الناقة بذنبها: حوشترەکە کلکی هەڵبڕی ۵ شاولَ الشیئ: شتەکەی بەرز کردەوە ۵ شاوِل فلان قرنه: فلانکەس هاوشانەکەی خۆی تورەکرد، وای کرد دەماری بەرز ببنەوە رقی هەڵسێ ۵ شَوَّل الشائِلُ: شلەمەنییەکە کەم بوو، دەگوترێ: (شَوَّلَ لبن الناقة): شیری حوشترەکە کەم بوو ۵ شَوَّلَت الدوابُّ: ئاژەڵەکان لەبرسان سکیان بەپشتیانەوە نووسا ۵ شَوَّلَ فی المزادة: لەکوندەکەدا شتێکی کەمی ئاو هێشتەوە ۵ إنشال: بەرز بۆوە، بۆ موطاوعەی (شاله)دێ ۵ تشاولَ القوم عند القتال: خەڵکەکە بەرامبەر بەیەك چەکیان هەڵگرت ۵ هەرتاقمەو بەرامبەر بەیەك وەستان ۵ الشائِلُ: هەرشتێك بەرز بکرێتەوە ۵ حوشتری بەکەڵ کە کلکی بەرز دەکاتەوە بۆ حوشتری نێر ۵ الشائِلة: مێینەی (الشائِل)، دەگوترێ: (فرس شائلة) ۵ هەروا بەحوشترێك دەگوترێ: دوای بێچو بون گوانی هەڵکشێنەوەو شیری کەم بێ ۵ الشالُ: جۆرە پۆشاکێکە وەکوو دەسماڵی ئافرەت لەسەر شانەوە سنگ‌و بەرۆکی پێ دادەپۆشرێ، یان دەکرێ بەمێزەرو گودرەو لەچکە ۵ هەروا ناوە بۆ جۆرە ماسییەکی روباری نیل ۵ الشَوْلُ: باقی ماندەی شیر لەبنکی گوانی ئاژەڵ دا ۵ باقی ماندەی ئاو لەبنکی جام‌و پەرداخ دا ۵ ئاوی کەم ۵ الشَوِلُ: گورج‌و گۆڵ‌و چوست چالاك لەئیش‌و کاری خۆی دا ۵ الشَوْلَةُ: ئەو ئەندازە کلك‌و چزوەی کە دوپشك بەرزی دەکاتەوە ۵ فاریزەو کۆما کە لەنێوان رستەو وشەکان دەنوسرێ بۆ روون کردنەوەی مەبەست ۵ هەروا مەنزڵ‌و قۆناغێکە لەمەنزڵەکانی مانگ ۵ دوو ئەستێرەی بەرامبەر بەیەکن لە بورجی عەقرەب دا پێیان دەگوترێ: (حُمَةُ العقرب) چونکە بورجەکە هەمووی لەشێوەی دوپشك دایە ۵ الشَوَّالُ: کەسێك بەرماوەی زۆر بێ ۵ هەروا ناوە بۆ یەکێك لەمانگەکانی عەرەبی کەبەدوا مانگی رەمەزان دا دێ‌و پێی دەگوترێ شەشەڵان ۵ الشَوَّالَةُ: ئافرەتی فیتنەو دوو زمان ۵ باڵندەیەکە کەلەفرین دا راست دەبێ کلکی دەجوڵێنێ ۵ هەروا وشەی (شَوَّالة) عەلەمی جینسە بۆ دوپشك ۵ المِشْوَالُ: ئامێری بەرزکردنەوە ۵ المِشْوَلُ: ئامێری بەرزکردنەوە ۵ داسی بچوك ۵ المِشْوَلَةُ: بەمانا (المِشْوَلُ)دێ ۵ الشَوْلَمُ: بروانە مادەی (شَلَم) ۵ الشَوْمُ: دارێکی رەقە بەکاردەهێندرێ بۆ دەسك لێ دروست کردنی ئامێرو شتی وا ۵ شَوَّنَ الغَلَّةَ: دانەوێڵەکەی تاقەت کرد، خەزنی کرد ۵ الشَّونَةُ: کۆڵینەو کەندو عەمباری دانەوێڵە ۵ هەروا ناوە بۆ جۆرە کەشتیەکی شەڕ لەکۆن دا بەکارهێنراوە ۵ الشَوَّان: ئەوکەسەی لێ پرسراوی کەندو عەمباری دانەوێڵەیە ۵ الشونیز: رەشکە؛ دانەوێڵەیەکە بۆ زۆر نەخۆشی دەرمانەو پێی دەگوترێ (حبة البركة).

شاهَ الشیئُ: شتەکە ناشیرین بوو.

شاهَ نفسُهُ الی كذا: نەفسی ئارەزوی ئەوەی کرد ۵ شاهت عینه: بەتیژی ووردیی بۆی روانی.

شاهَ الإنسانَ: ئادەمیزادەکەی بەچاو هەنگاوت.

شَوِهَ الشیئُ شَوَهاً: شتەکە شێوا، زاکا ۵ بەنرخ بوو بەرز بووە ۵ چاوی پیس کاری لێ کرد، یان توشی چاو ئێشەی توند بوو ۵ شَوْهَةُ: ناشیرینی

كرد ◊ تشوه له واليه: چاوی تیَ بڕی، زۆری سەیر کرد ◊ خۆی لیَ نەناس کرد ◊ تَشَوَّهَ فلان شاةً: فلانکەس مەڕێکی نێچیر کرد ◊ الأشوَهُ: ناشیرین و نەگلەوت ◊ خۆ بەزلزان و لارو لەنجەکەر ◊ چاو پیس و هەنگێو بەچاو، بۆ مێینە دەگوترێ: (شوهاء) هەروا ناوە بۆ تاقانە لەمەڕو بزن و ئاسک و ڕەشە ولاخ و کەرە کێوی ◊ الشّاةُ: پاشاو مەلیک ◊ هەروا ئەو شاوەلیکەی لەیاری شەترنج دا بەکاری دەهێنن ◊ شابَلّوط: شابەڕو جۆرە درەختێکە لەپێری داربەڕوو میصرییەکان پێی دەڵێن (أبو فَرْوَة) ◊ شاهنشاه: پاشای پاشایان، یان شای گەورە ◊ الشَّوْهَاءُ: ناشیرین و نەگلەوت ◊ ڕەزاگران ◊ الشُّوهَةُ: ناشیرین ◊ المَشَاهَةُ: زەوییەک مەڕو بزنی زۆر بیَ.

شَوَى اللحمَ وغيره شَيّاً: گۆشتەکەی برژاند بەئاگر.

شَوَى الماءَ: ئاوەکەی گەرم کرد.

شَوَى الشيءَ: لەشوێنی کاریگەری شتەکەی دا ◊ أشوى اللمحَ: گوڵەگەنمەکەی هەڵپروزاند، وای لیَ کرد بەکەڵکی برژاندن بیَ ◊ أشوى السَّعَفُ: لقە دار خورماکە زەرد بوو بەرەو وشک بوون دەچیَ ◊ أشْوَى فلان: فلانکەس شتی سوتاوو خراپی بۆ خۆی پەزمەندە کرد ◊ أشوى من الشيءِ: لەشتەکە هەندێکی هێشتەوە ◊ أشْوَى فلاناً: برژاوی دەرخواردی فلان دا ◊ أشْوَى الصَّيدَ وغيره: نێچیرەکەی نەهەنگاوت بۆی ڕاونەکرا ◊ شَوَّى فلاناً: شتی برژاوی دەرخواردی فلانکەس دا ◊ اشْتَوَى: بۆ موطاوعەی (شَوَّاهُ)دێ ◊ اشتوى اللحمَ: گۆشتەکەی بەبرژاوی هەڵگرت ◊ إشْتَوَى: بۆ موطاوعەی (شواه)دێ ◊ الشَّوَى: قەراخ و تەنیشتی جەستە، دەگوترێ: (فرس عبل الشَّوى): ئەسپێکی دەست و پەل قەوییە ◊ سەرگەورەیە ◊ پێستی بەدەرەوەیە ◊ تاکەکەی (شَواةٌ) ◊ باقی ماندەی شت و بەرماوە ◊ کاری ئاسان و بیَ ئەمودو کەمبایەخ ◊ گوتویانە (کل شيئ شوى ماسلم دينك وعرضك): هەموو شتێک ئاسان و کەم ئەمودە بەمەرجیَ ئایین و ناموست پارێزراو بیَ ◊ الشِّواءُ: برژاو ◊ الشَّواةُ: تاکی وشەی (الشَّوَى)یە ◊ الشُّوايَةُ: بەشێکی کەم لەزۆر، پارچەیەک لەشت ◊ پارچە گۆشتێک لەلاکە مەڕێک ◊ کوتە گۆشتێک لەحەیوانێکی سەر بڕوا ◊ الشِّوَايَةُ: پیشەی برژاندن، وەستای کەباب و شتی وا ◊ الشَّوَّاءُ: گۆشت برژێن و شت برژێن ◊ الشَّوِيُّ: برژاو ◊ الشُّوَايَةُ: ئامێری برژاندن، تاوەو شتی لەو جۆرە کە گۆشت و شتی وای تێدا ببرژێندرێ ◊ الشُّوَيَّةُ: پارچەی برژاو کوتە گۆشتی برژاو ◊ باقی ماندەی شت، بەرماوەی شت ◊ الشُّوَيَّةُ: بەشی کەم لەزۆر ◊ المَشوى: شوێنی برژاندن ◊ شاءَهُ شيئاً: ویستی، ئیرادەی کرد ◊ شاءَهُ الى كذا: ناچاری کرد بۆ ئەو شتە ◊ شيّأهُ على الأمر: بەمانا (شاءَهُ)دێ ◊ تَشَيَّأَ فلان: فلانکەس ڕقەکەی نیشتەوە ◊ الشَّيْئُ: شت، هەبوو، هەرشتێک کەمەندکێشی خەیاڵ ببیَ و بتوانی هەواڵی لیَ بدەی ◊ المَشِيئة: ویست و ئیرادە ◊ المُشَيَّأُ: ناچار کراو بۆ کار، بێگار پێکراو ◊ المُشَوَّهُ: جەستە نارێک و پێک بەزگماکی ◊ جەستە شێواو بە خۆرسک.

شابَ فلان شيباً وشَيْبَةً: فلانکەس سەرو ریشی سپی بوو◊ بەزۆری بۆ پیاو دەگوترێ: (أشْيَبُ) بۆ ژن (شَمطاء)دەگوترێ، هەروا دەگوترێ: (شابت رؤوس الآكام وغيرها): سەری کێوەکان بەفر دایپۆشین.

(کوێستانان خاڵخاڵ بەفری ناچێتۆ
ڤیبلەم تۆراوە ئاشتی نابێتۆ)

أشابَ الرّجلُ: پیاوەکە کوڕەکەی پیر بوو ٥ **أشابَ الكِبَرُ أو الحزنُ او الخوفُ فلاناً**: پیری، غەمو خەفەت، ترسو بیم فلانکەسی پۆڵکاندو موی سپی بوو ٥ **شَيّبَهُ**: بەمانا (أشابَهُ)دێ ٥ هەر لەم مانایەدایە کە (عبدالملك)ی کوڕی مەروان وتویەتی (شَيَّبني اعتلاء المنابر): چوونە سەر مینبەرو وتار خوێندنەوە پیری کردم ٥ **الأشيَبُ**: پیرو کەنەفت، دەگوترێ: (جبل أشيب): کێوی سەر بەبەفر ٥ (يوم أشيب): رۆژێکی هەورو هەلاواوی‌و ساردو سەرما ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (شيباء) ٥ **الليلة الشّيباءُ**: شەوی کۆتایی مانگ ٥ **الشَّيْبُ**: موی سپی، سپیایەتی موو ٥ **المَشيبُ**: تەمەنی پیری ٥ **الشّيتُ**: جۆرێکە لەقوماشی تەنك‌و شاش‌و گوڵگوڵاوی دروستکراو لە لۆکە، بەکوردی خۆمان پێی دەڵێن (چیت).

شاحَ في الأمر شيحاً: دڵسۆزیی لەکارەکەی دا نواند.

شاحَ على حاجته: بۆ ئیشی خۆی لێبڕاو، سووربوو لەسەر ئەنجامدانی ٥ **أشاحَ المكانُ**: زەوییەکە رووەکی (شيح)ی رواند ٥ **أشاحَ وجْهَهُ أو بوجهه**: روی خۆی لێ وەرگێڕاو نارازیبوونی خۆی دەرخست‌و بەهیچ‌و پوچی لەقەڵەم دا ٥ **الشائحُ**: پیاوی ئازاو چاونەترس، وریاو ئاگادار ٥ **الشّيْحُ**: روەکێکی هەمەجۆری دەشتەکییەو بۆنێکی خۆشی کەسکونی هەیە، ئاژەڵ حەزی لێیەتی‌و دەیخوا.

شاخَ الإنسانُ شيخاً وشيوخة وشيخوخة: ئادەمیزادە کە پیربوو کەوتە ساڵەوە.

شاخَ النّباتُ: روەکەکە ناوەوەی وشك‌و گەندەڵ بوو ٥ **شَيَّخَ**: بەمانا (شاخ)دێ ٥ **شيّخ فلاناً**: بەوشەی شێخ بانگی فلانکەسی کرد ٥ **شَيَّخَ عليه**: رەخنەی لێ گرت، ناوی زڕاندو ئابڕوی برد ٥ **تَشَيَّخَ**: خۆی بەپیرو پەککەوتە نیشان دا ٥ **الشُّيّاخ**: ئەوکەسەی زوو پیریی لێ دیاریی دەدا، پێگەیشتن‌و کامڵ بوونی ئاسایی نەبێ ٥ **الشّيَّاخة**: پلەو پایەی شێخ‌و ریش سپی عەشیرەت، سنووری فەڵەمڕەوی‌و دەست رۆیشتنی سەرەك هۆز ٥ **الشَّيْخُ**: پیرەمێرد، بەزۆریی لەتەمەنی پەنجا ساڵییەوە پیریی دەست پێدەکا ٥ پلەو پایەیەکە دەدرێ بەکەسێك لەناو هۆزو دەڤەردا رۆڵێکی کاریگەریی هەبێ‌و خاوەنی رەوشت‌و ئاکاری پەسند بێ‌و خزمەتی گەل‌و هۆزی بکا، خەڵکەکەش پابەندی فەرمان‌و ئامۆژگارییەکانی بن.

شيخ البلد: کوێخای گوند، ریش سپی شارو دەڤەر.

شادَ البناءَ شيداً: باڵەخانەکەی گەچکاریی کرد، بۆیەی کرد، لەبغی کرد، بەرزی کردەوە، هەڵی چنی ٥ **أشادَ البناءَ**: باڵەخانەکەی بەرزکردەوە ٥ **أشادَ بالشيءِ**: بەدەنگی بەرز وەسپی شتەکەی داو پێی دا هەڵگوت‌و لێ رازیبوونی خۆی دەربڕی ٥ ئاماژەی بۆکرد ٥ **أشادَ عليه**: ناوی زڕاند، بەخراپ باسی کرد ٥ **شَيَّدَهُ**: بەمانا (شادَهُ)دێ، بیناکەی قایم‌و قوڵ دروست کرد ٥ **الشِّيدُ**: هەرشتێك دیواری خانووی پێ لەبغ‌و گەچکاریی‌و بۆیەبکرێ ٥ **الشّيْرَجُ**: زەیتی کونجی ٥ **شَيَّزَ البُردَ أو الثوب ونحوه**: قوماشەکەی بەهێڵی سور خاڵخاڵ کرد ٥ **الشّيزُ**: دارێکی رەشی پتەوە، شانەو کاسەو قاپ‌و قاچاغی لێ دروست دەکرێ، وادەبێ خودی شانەو کاسەو شتەکانی تری کەلەو دارە دروست دەکرێن پێیان دەگوترێ (شيز) ٥ **أشاشت النخلة**: دارخورماکە

بەرەکەی هەڵ نەپێچاو دەنکی ناوەوەی خورماکانیان رەق نەبوو بوونە خورما وشکەڵو بەکەڵکی خواردن نەهاتن ٥ الـشّيشُ: دار خورمایەکە دەنکەکانی هەڵ نەپێچێ، یان بەرەکەی کزو لاوازبێ کەوشك ببێتەوە ببنە خورما وشکەڵ ٥ جۆرێکە لەیاری ریازە شمشێری کولو نەبڕی تێدابەکار دەهێندرێ بۆ پەراوەبێکردن‌و فێربوونی شەڕە شمشێر ٥ ناوە بۆ خودی ئەو شمشێرەی کولو نەبڕەو یارییەکەی پێ دەکرێ ٥ هەروەها ناوە بۆ شوشەی پەنجەرە، خودی پەنجەرەکە بەشێوەیەکی فەننی لەجیاتی پەردە کونکونی چوار گۆشەیان پاڵاوەیی تێدابێ کەسێبەر لەژورەکە بکاو نەهێڵێ هەتاو لەناوەوە بداو هەواش بەرێتە ژوور ٥ الشّيشاءُ: خورمایەك کاڵو کرچ‌و بیزۆك بێ ٥ الشيشَةُ: نێرگەلە کە بە کاربێ بۆ کێشانی توتن ٥ یان ناوە بۆ خودی شوشەی نێرگەلەکە ٥ أشاصت النخلةُ: دارخورماکە خورمای بیزۆکی بەرهەم هێنا، بەهۆی تەلقیح نەکردنەوە یان بەهۆی خراپ بەخێو کردن ٥ شایَصَ مُشايَصَةً وشياصاً: شەڕەنگێزو بەد رەوشت بوو ٥ شايَصَ فلاناً: قیزی لەفلان کرد ترۆی کرد ٥ شَيَّصَت النخلةُ: دارخورما بەری بیزۆك‌و وشکەڵی بەرهەم هێنا ٥ شَيَّصَ فلان الناسَ: فلانکەس نەزیەتی خەڵکی دا ٥ الشِّيصُ: خورمای بیزۆك‌و وشکەڵ بەهۆی باش تەلقیح نەکردن‌و خراپ بەخێوکردنەوە ٥ الشِّيصَاءُ: دەق بەمانا (الشِّيشاء)دێ.

شـاط شَيطاً وشِياطَةً: خەریك بوو بسوتێ، هەندێکی یان هەمووی نزیك بوو گڕبگرێ، دەگوترێ: (شاط الطعام): خۆراکەکە هەندێکی سوتا ٥ شاطَت القِدرُ ونحوها: مەنجەڵەکە هەندێ لەوخواردنەی تێدا لێ نرا بوو بەبنکیەوە نووسا، گەمڕەی کرد.

شاطَ فلان: فلانکەس فەوتا، تێدا چوو، خوێنی بەفیڕۆ رۆیی، دەگوترێ: (شاط دم القتيل): خوێنی کوژراوەکە بەفیڕۆ چوو ٥ أشاطَ الشيءَ: شتەکەی والێ کرد بسوتێ، خواردنەکەی والێ کرد بسوتێ ٥ أشاطَ فلاناً: فلانکەسی بەهیلاك برد ٥ أشاطَ دَمَ النبيحة: خوێنی کوشتییەکەی رژاند ٥ أشاطَ الحاكمُ دَمَ القتيل: دادوەر خوێنی کوژراوەکەی بەفیڕۆ دا ٥ أشاطَ اللحمَ على القوم: گۆشتەکەی پارچە پارچە کردو بەسەر خەڵکەکەدا دابەشی کرد.

شَيَّطَ الشيءَ: شتەکەی والێ کرد هەندێکی یان هەمووی بسوتێ.

شَيَّطَ الجِلدَ: پێستەکەی هەڵپرووزاند جی تووك‌و گمندەموی پێوە بوو هەمووی هەڵکرووزاند.

شَيَّطَ اللحمَ: گۆشتەکەی بەئاگر راداشت‌و چاك نەیبرژاند ٥ اشتاط عليه: زۆر رقی هەڵسا ٥ تَشيَّطَ: سوتا، هەڵپروزا ٥ تشَيَّط دم الرجل: خوێنی پیاوەکە لەرقا دەکولا، دەشگوترێ: (تَشيَّط به دمُهُ): خوێنی گەرم بوو، رقی هەڵسا ٥ استَشاطَ: بەمانا (إشتاط)دێ ٥ استَشاطَ الحمامُ: کۆترەکە بەجوست‌و چالاکی هەڵفڕی ٥ استَشاطَ في الحرب: لەشەڕدا گورج‌و گۆڵ بوو جانفیدایی نواند ٥ استَشاطَ في الضّحك: زۆر پێکەنی‌و خەریك بوو هەناسەی لێ بڕێ ٥ الشِّياط: بۆسۆ، بۆنی سوتاوی پەڕۆو لۆکەو شتی وا ٥ تَشَيْطَنَ: بڕوانە مادەی (شطن) ٥ الشيطان: بڕوانە مادەی (شطن) ٥ تَشَيْظَمَ عليه بالكلام: خێرا قسەی لەگەڵ کردو توند بوو ٥ الشَّيْظَمُ: شێر ٥ درێژ ٥ روگوشاد.

شاعَ الشيئُ شيوعاً وشيعاناً ومشاعاً: شتەكە بلاو بوومەوە دەركەوت.٥ **شاع** بالشيئ: شتەكەی بلاو كردەوە.٥ **شاع** الدارُ: خانوەكە هاوبەش بوو جیا نەكرابۆوە ٥ دەگوترێ: (اشترى داره على الشيوع): خانوی تێكەڵو نیفراز نەكراوی كڕی.٥ **شاعَ** الإناءَ: قاپەكەی پڕكرد ٥ لەدوعا كردن دا دەگوترێ: (شاعَكَ الخَيْرُ) خێرو خۆشی داتپۆشێ ٥ أشاعَ الشيئَ وبە: شتەكەی بلاو كردەوە دەری خست ٥ أشاع الدار ولحوها: خانوەكەی والێ كرد تێكەڵ بێو بەشەكانی لێك جیانەكرێتەوە نیفراز نەكرابێ ٥ أشاع بالقوم: بانگی خەڵكەكەی كردو هاواری لێ كردن، لێیان تورە بوو ٥ أشاع الله القوم بالسلام: پەروەردگار ئەمنو ئاسایشی بەسەر ئەو قەومەدا رژاند گشتگیری كرد بۆیان ٥ شايَعَهُ مشايعة وشياعاً: شوێنی كەوت، پشتگیری كردو هاوڕاو هاوبیری بوو ٥ شَيَّعَ: بەمانا (شاعَ)دێ ٥ شَيَّعَ فلان: فلانكەس بوو بە شوێنكەوتەی خەڵكی تر ٥ بوو بە شیعە مەزەب ٥ شَيَّعَ الزامرُ: زوڕنا ژەنەكە فوی بەزوڕناكەدا كردو لێی دا ٥ شَيَّعَتْ فلاناً نفسه: فلانكەس نەفسی تەمی خواردو بوو ٥ شَيَّعَ النارَ في الحطب: ئاگری خستە ناو دارەكانەوەو بلاوی كردەوەو خۆشی كرد ٥ شَيَّعَ الغَضَبَ فلاناً: رق هەڵسانو توڕەیی فلانكەسی كەمبایەخو بێ نمود كرد ٥ شَيَّعَ فلاناً: لەگەڵ فلانكەس چووە دەرو بەڕێی كرد، خودا حافیزی لێ كرد ٥ ویستی بیگەیەنێتەوە شوێنی خۆی، دەشگوترێ: (شَيَّعَ الجنازة): تەرمی مردوەكەی بەڕێ كرد، لەگەڵی رۆیشت بۆ سەر گۆڕستانو بەخاكی سپارد ٥ اشتاعا في كذا: لەوشتەدا هاوبەش بوون ٥ تَشايَعَ الأمرُ: كارەكە بلاو بۆوە ٥ تشايَعَ القومُ: هەندێ لەخەڵكەكە پشتگیری هەندێكیانیان كرد، یان بوونە چەند گروپو تاقمێك ٥ تَشَيَّعَ في الشيئ: لەحەزو ئارەزووەكانی خۆی دا سەری تێداچوو ٥ تَشَيَّعَ الغَضَبُ فلاناً: رق هەڵسانو توڕەیی فلانكەسی سوكو سەلیم كرد، لەپێش چاوی خەڵك رێزی دابەزی ٥ الإشاعة: بلاو بوونەوەی هەواڵی بێ بنەما ٥ الشائع: بلاوە بوو ٥ الشائعة: هەواڵی بلاوە بووی بێ بنەما ٥ الشَّاعُ: بەمانا (الشائع)دێ ٥ الشِّيَاعُ: بانگدان، بانگ لێ كردن ٥ ئامێری دەنگ گەورە كردن ٥ الشِّيْعُ: هاوشێوەو هاوشانو نزیك لەشێوەی ئەو، دەگوترێ: (آتيك غداً أو شيعه) یان دەگوترێ: (ثمنه شيع عشرين درهماً): نرخەكەی نزیكی بیست دیرهەمە ٥ الشِّيعُ: كەسێك ژنانی بێو زۆر تێكەڵی پێڕی ئافرەتان بێ، دەگوترێ: (هو شيع نساء) ٥ الشِّيْعَةُ: جۆرە درەختێكە لەبالای ئادەمیزاد كورت ترەو پەلەكانی گرێو گوڵیان زۆرەو گوڵەكەی لەگوڵی یاسەمین بچوكترە، رەنگی گوڵەكەی سورێكی تۆخەو بۆنی زۆر خۆشە پۆشاكی پێ پاك دەكرێتەوە ٥ هەنگوینی ئەم جۆرە گوڵە زۆر بەتامەو هەنگ هەلاڵەی لێ وەردەگری ٥ الشِّيعَةُ: فیرقەو كۆمەڵ، پێرو تاقم ٥ شوێنكەوتەو یارمەتیدەر ٥ هەروا دەگوترێ: (هم من شيعة فلان) ٥ شیعە جەماوەرێكی زۆری موسوڵمانانو رێزو خۆشەویستییان بۆ عەلی كوڕی ئەبو طالبو وەچەو نەوەكانی هەیەو پێیان وایە هەر كەسێك لەنەژادی عەلی بێ ئەو شیاوە بۆ خەلیفایەتی موسوڵمانان ٥ الشِّيعي: تاكی (الشيعة)یە ٥ بەیەكێك دەگوترێ لەپێڕی ئیمامی عەلی بێ ٥ الشِّيَعُ: هاوبەش لەشتی

موشـاع دا ٥ **الـشيوعية**: مەزهـەبو بـیرو بۆچونێـكە داوادەكـەن خاوەنـدارێتی مڵـكو سـامان هـەموانی بـێ مڵـكدارییەتی تایبـەتی نـەمێنێو هـەموو كـەس بەئەنـدازەی توانـای خـۆی ئـیش بكـاو بـەگوێرەی پێویـستی شـت وەربگرێ ٥ **الشیوعي**: كەسێـك نیـسبەت بـدرێ بۆ شوسیالیسی ٥ **المُشاعُ**: هەمە جۆرو هەموانیو بەرەڵا بـۆ هـەموو كـەس ٥ **المَشاعُ**: بـڵاوە بـوو، مڵـكی هاوبـەشو جیانـەكراوە ٥ **المِشْیاعُ**: بـۆ زیادە ڕەوی لەمانای بڵاو كردنەوەو دەرخستنی شت دا هاتووە ٥ **المِشْیَعَةُ**: تورەكە، سندوقێـكی بچوك یـان جانتایـەكی بـچوكە ئـافرەت هەنـدێ پێداویـستی خـۆی تێـدا هەڵـدەگرێ ٥ **المُشَیِّعُ**: كەسێـك زۆر لایـەنگرو شوێنكەوتووی هـەبن ٥ ئـازاو بەجـەرگو دلێـرو دڵ قـایم ٥ **الـشِّیقُ**: كەلەبەری نێوان دوو بـەرد ٥ ڕێـگای تەنگەبـەر ٥ **الـشیك**: چەكێـكی فـەرمی پـارە وەرگرتنـە كابرای خـاوەن پـارە كەلـەبانك داینـاوە فـەرمان دەكا بەبانكەكە بڕێـك لەپارەكەی بدەن بـەفلان ٥ **شَالَهُ بِهِ شَیلاً وَمَشالاً**: بـەرزی كـردەوە ٥ **الشَّیّالُ**: ئەسپێـكە بـاوكی ڕەسـەن بێو دایكی نارەسەن ٥ **الشَّیالَة**: پیشەی شت بەرزكردنـەوەو لابـردن ٥ كرێـی بـەرز كردنـەوەو لابـردن ٥ **الـشَّیَّالُ**: حـەماڵ ٥ كـوڵ هەڵـگر ٥ **الـشَّیَّالَة**: ئـامێری شت بەرزكردنـەوە ٥ كـرێن ٥ **المِشْیَالُ**: كەسێك جەستەی نارێكو پێك بێ ٥ ناقۆڵابێ ٥ **الشِّلْمُ**: بڕوانە (شَلَم).

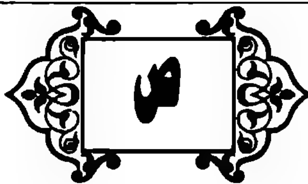
شام فـلان شـیماً: فلانكـەس خـاڵ لەسـەر پێـستی دەركـەوت.٥ **شـامَ الـسحاب والـبرق**: تەماشـای هـەورو بروسكەكەی كـرد ئـاخۆ لـە كوێ بـاران دەبارێنێ.٥ **شام مخایل الشيء**: بـەوردی ڕوانـی بۆ شوێنی گوماناوی شتەكە .

شامَ الشيءَ: شتەكەی ئامادەكردو مەزندەی كرد.

شَیِمَ شَیماً: خاڵ لەسەر جەستەی دەركەوت ٥ خاڵ بەجەسـتەیەوە بـوو ٥ زۆری خـاڵ پێـوە بـوو، موحەممەدی ماملێ دەڵێ:

دەبارێ هەی دەبارێ دەبارێو كرێوەی دەكـــا
لەسەر سینگی كەژاڵێ خاڵەو بانگی خاڵ دەكا

شَیَّمَ یدیه في رأس فـلان أو ثوبـه: بەهـەردوو دەسـتی سـەری فلانـی گـرت یـان یەخـەی گـرت شـەڕی لەگەڵ كرد ٥ **تَشَیَّمَ الـشيءَ غـیه**: شـتەكە بـەناو غـەیری خـۆی دا بـڵاو بـۆوە، دەگـوترێ: (تَـشَیَّمَ الحریـق القـصب): ئـاگر بـەناو پـەرێزو پوشـو پەلاشەكەدا بڵاو بۆوە ٥ (تَشَیَّمَ الشَّیْبُ الرجـلَ): پیری بەناو جەستەی فلان دا بڵاو بۆوە ٥ **تَـشَیَّمَ فـلان أبـاه**: فلانكـەس سـەری لـەبابی خـۆی دا لەئـەخلاقو ڕەوشـت دا ٥ **الـشَّامَةُ**: خـاڵ؛ نیـشانەیەكە لەجەسـتەدا ڕەنگـی جودایـە لـەڕەنگی پێـستی، هـەتا خاڵەكـە ڕەش تربـێ جوانترە، دەگـوترێ: (كـأنهم شـامة في النـاس): ئەوانـە ئاشـكراو دیـارن لەناوكەسـانی تـردا ٥ (شامة القمر): ئەوتـەڵخیو ڕەشـییەیە لـەڕوی دا دەبینـدرێ ٥ **الـشَّیَمُ**: زەوییـەك لەبـەر ڕەقـیو توندی هەڵكەندنی زەحمەت بێ ٥ **المَشِیمَةُ**: ئـەو پـەردە دەرەكییەیـە كـە زارۆك لەمنداڵـدانی دایكـی دا تێیدایـە لەگـەڵ لـەدایكبوونی دێتـە دەرەوە ٥ **شَانَهُ شَیْناً**: ناشـیرینی كـرد، ڕەخنـەی لـێ گـرت ٥ **الـشَّیْنُ**: عـەیبو ناشـیرینی، پێـچەوانەی جوانییـە ٥ **المـشاین**: عـەیبو ناشیرینی جۆراو جۆر ٥ **الشَّاي**: چا؛ ڕوەكێـكە بـەزۆری لـەولاتی سیلانو ولاتـانی تـری ئاسیا دەروێنـدرێ گەلاكـەی وشـك دەكـرێو دەكوڵێنـدرێو شـەكری تێـكەڵ دەكـرێو دەخورێتەوە.

الــصَّادُ: پیتــی چــواردەهەمی پیتــەکانی هیجایــە، شــوێنی هاتنــە دەرەوەی کــەناری زوبــانو لای ژوروی ددانــی پێــشەوەی ســەرو وە، بەتــەواوەتی پێــشەوەی مەلاشــو دادەگــرێ ٥ نــاوی سورەتێــکی قورئانیشە.

صَــئِبَ صَــأباً: زۆری نــاوخواردەوە ٥ شــەرابی زۆری خواردەوە ٥ بەتەواویی تێراو بوو.

صَئِبَ الرأسُ: سەری رشکی زۆری هەڵ هێنا ٥ سەری رشکاویی بوو ٥ **أصأبَ الرأسُ**: بەمانا (صَئِبَ) دێ ٥ **صَأصَــأ الجــروُ**: توتکــە ســەگەکە هــەوڵی چــاو هــەڵێنانی داو هێــشتا چــاوی بــۆ هەڵنــەهاتوون ٥ **صَأصَأ الرجلُ**: پیاوەکــە ترسنۆك بــوو دەگــوترێ: (صَأصَأ من فلان) لەفلاَنکەس ترساو گەردنکەچی بوو ٥ **تصَأصَأ منه**: بەمانا (صَأصَأ) دێ.

صَئِكَ الــشَيئ صــأكاً: شــتەکە بۆگــەنی کــرد بــەهۆی عــەرەق کردنــەوە یــان بــەهۆی تەرەشــوح و تەڕبوونەوە.

صَئِكَ الدمُ: خوێنەکە خەست بۆوە.

صَئِكَ الشَّيئ بغيره: شتەکە بەغەیری خۆیەوە نووسا ٥ **صَــأكَة**: شــەتەکی دا ٥ **الــصَّأكَة**: بــۆنی کــەروی دارە کە بە هۆی تەڕبوونەوە برزێ و کەڕو بێنێ ٥ بۆگەنی عەرەق.

صَــؤُلَ الــبَعيرُ صــآلةً: حوشــترەکە جــەو جــۆڵ و رەوینەوەو راپەڕینی زۆر بوو (فهو صَؤُول).

صَأَي الفرخُ ونحوه صَئِياً: بێچووەکە هاواری کرد ٥ بەکەسێــك کــە ســتەمیش بکــاو شــکوای هــەبێ، دەگــوترێ (تلــدغ العَقــربُ وتــصأى) دووپــشك پێوەش دەداو دەش قیژێنێ ٥ **تصَأَى**: زێدە رەوی کرد لە هاوارکردن و دادو فیغان دا ٥ **الصّأَةُ**: ئەو ناوەی لەگەڵ منداڵبون دا دێتە دەرەوەو هەندێکی دەمێنێتەوە.

صَبَأَ النابُ ونحوهُ صُبوءاً: ددانەکە سەری دەرهێنا ٥ کەڵبەکە دەرکەوت.

صَبَأَ من شيئ الى شيئ: لە شتێکەوە گواستیەوە بۆ شتێکی تر ٥ دەگوترێ: (صَبَأَ الرجُلُ) پیاوەکە لە ئایینی خۆی وەرگەڕاو چووە سەر ئایینێکی تر.

صَبَأَ عليــه: لــە فــەرمان و کۆنتڕۆڵی ئــەو دەرچوو ٥ هێرشی کردە سەری، لێی ڕاپەڕی ٥ **أصــبَأَ النــابُ ونحــوهُ**: ددانەکــە ســەری دەرهێنــا ٥ کەڵبەکــە دەرکەوت ٥ **أصبَأَ على القوم**: هێرشی کــردە ســەر خەڵکەکەو پەلاماری دان و بەباشی شوێنەکەیان نازانــێ ٥ **الــصابئون**: کەسانێــکن واز لــە ئــایینی خۆیان دێنن و ئایینێکی تــر وەردەگرن ٥ تــاقمو پێرێکن ئەستێرە دەپەرستن و پێیان وایە ئــەوان لەســـەر ئـــایینی حـــەزرەتی (نـــوح)ن، رۆگـــەو قیبلەیان شوێنی هەڵکردنی بای شەماڵە لەکاتی نیوەڕۆدا.

صَــبَّ الرجــلُ في الــوادي صــبيباً: پیاوەکــە بــە دۆڵ و شیوەکەدا سەرو ژێر بۆوە.

صَبَّ الماءُ: ئاوەکە هەڵڕژا.

صَــبَّ المــاءَ ونحوه: ئاوەکــەی هەڵڕژانــد ٥ دەگــوترێ: (صَبّ عليه العذاب) سزای بەسەردا باراند.

صَبَّ الرَّجُلَ: في القيد: پیاوەکــەی لــەزنجیردا پێوەنــد کرد.

صَبَّ عليه درعَهُ: زرییەکەی لەبەرکرد.

صَبَّ فلاناً على الأمر: فلانکەسی بۆ کارەکە هەڵنا.

صَبَّ الكلبَ على اللّصِّ: سەگەکەی لە دزەکان بەردا.

صَبَّ رَأسَهُ: سەری دانەواند، سەری شۆڕکردەوە.

صَبَّ اليه صَبابَةً: حەزی لێ کرد عاشقی بوو ٥ **أصَبَّ القومُ**: خەڵکەکە سەرەو ژێر بوونەوە ٥ **إنصَبَّ الماءُ**: ئاوەکە هەڵڕژا ٥ دەشگوترێ (إنصَبَّ الناس على الماء): خەڵکەکە هەڵڕژانە سەرئاوەکە، لەوێ کۆبوونەوە ٥ **إنصَبَّ البازي على الصيد**: هەڵۆکە پەلاماری نێچیرەکەی دا ٥ **إصطَبَّ**: هەڵڕژا ٥ **إصطَبَّ الماءَ**: ئاوەکەی هەڵڕژاند ٥ **إصطَبَّ الصبابة**: بەرماوەی بنکی پەرداخەکەی خواردەوە ٥ بنکڕی پیاڵەکەی هەڵقوڕاند ٥ **تَصابَّ الماءَ**: ئاوەکەی هەڵڕشت ٥ دەگوترێ: (تصابَبتُ الشيء): کەم کەم شتەکەم وەدەست هێنا ٥ **تَصَبَّب الماء من فوق**: ئاوەکە لەسەرەوە هەڵڕژایە خوار ٥ **تَصَبَّب وجهُهُ عرقاً**: روخساری چین چین ئارەقی ڕشت ٥ دەمو چاوی ئارەقی زۆریان دەردا ٥ **تَصَبَّب الصبابَةَ**: جۆری بنکی پیاڵەکەی خواردەوە ٥ هەڵی چۆڕاند ٥ **الصَّبابَة**: شەوق و ئارەزوو ٥ دڵنەرمی و سۆزو بەزەیی ٥ عیشقی گەرم کە عاشق بتوێنێتەوە ٥ **الصُّبابَة**: بەرماوەی کەم لە بنکی پیاڵەدا جا ئاو بێ یان شلەمەنی تر ٥ **الصَّبُّ (ماءٌ صَبٌّ)**: ئاوێکە ڕژاو، هەڵڕژاو ٥ دەشگوترێ (أخذ مائةً فصاعداً): سەدو کەمتری هەڵگرت.

صُبَّ عليه: بەڵاو کارەساتی بەسەردا بارین ٥ **الصَّبَبُ**: زەوی سەرەوخوار ٥ **الصُّبَّةُ**: عەشق و خۆشەویستی ٥ کۆمەڵ و پێرو تاقم ٥ خۆراک و تێشوی ڕێبوار ٥ **صُبَّةٌ من الناس**: کۆمەڵێک لە ئادەمیزاد ٥ **صُبَّةٌ من الليل**: بە شێک لە شەو.

الصَّبيبُ: هەر شتێک هەڵڕژێندرێ ٥ **صَبيب السيف**: کەناری شمشێر ٥ **المَصَبُّ**: شوێنی لێ هەڵڕژان ٥ **مَصَبَّ النهر**: ئەو شوێنەی ئاوی ڕوبار تێکەڵ بە ئاوی دەریا دەبێ.

صَبَحَ صَبحاً: بەیانی هات بۆلای ٥ بەیانی پەلاماری دا ٥ پیاڵەکەی بەیانی پێشکەش کرد ٥ **صَبَّحَ القومَ**: دەمەو بەیان هێرشی کردە سەر گەلەکە ٥ بەیانی بردنی بۆ سەرئاو خواردنەوە ٥ **صَبَّحَهُم**: بەیانی توشی خێری کردن یان توشی شەڕ.

صَبِحَ الشَّعرُ صَبحاً وصُبحةً: سورایی تێکەڵ سپیایی قژەکانی بوو ٥ قژی ماش و برنج بوون.

صَبِحَ الحديدُ: ئاسنەکە بریسکەی لێوەهات ٥ (فهو أصبح وهي صبحاء)

صَبُحَ الوجه صباحة: روخساری گەشایەوە، جوان بوو ٥ **أصبَحَ**: کەوتە بەیانییەوە ٥ **أصبحَ الحَقُّ**: حەق و راستی دەرکەوت ٥ گۆڕا لە حاڵەتێکەوە چووە سەر حاڵەتێکی تر ٥ **أصبح المِصباحُ**: چراکەی هەڵکرد ٥ **صَبَّحَ القومُ**: لەبەرەبەیان دا هێرشی کردە سەر قەومەکە ٥ **صَبَّحَ فلاناً**: بەیانی باشی لە فلانکەس کرد ٥ **إصطَبَحَ فلان**: پیاڵەمەی بەیانی خواردەوە پیاڵە شەرابی بەشەو ئامادەکراو بۆ بەیانی ٥ چراکەی خۆش کردو روناکی خستە ناو ماڵەکەوە ٥ **تَصَابَحَ**: روخۆشی بەسەرخۆیدا هێناو خۆی وا نیشان دا کەیفخۆش و بێ خەمو خەیاڵە ٥ **تَصَبَّحَ**: بەیانی نوست ٥ بەرکوڵی ژەمە خواردنی خوارد واتە: زەڵاتەو تەوابیل و شتی لەو جۆرە ٥ **إستَصبَحَ**: چراکەی خۆشکرد، روناکی بڵاوکردەوە ٥ **إستَصبَحَ بالزيت ونحوه**: بەهۆی زەیتەوە رووناکی چراکەی درێژە پێدا ٥ **الإصبَاحُ**: سەرەتای رۆژ ٥ بەیانی و کازیوە ٥ **الصَّابِحُ** ٥ دەگوترێ:

(حقٌ صابحٌ) حەقو مافێکی ئاشکرایە ٥ ألصابح من الطعام: خواردنی تازە ٥ الصَّباحُ: سەرەتای رۆژ، بەیانیو کازیوە ٥ دەشگوترێ: (أتاه صَباحَ مَساءَ) هەمیشە دەهاتە لای ٥ الصُّباحُ: گڕی چراو قەندیل ٥ الصُّباحي من الدم: خوێنی زۆر سوور ٥ الصُّباحية: بەیانی شەوی یەکەمی بووکو زاوایی ٥ الصُّبحُ: سەرەتای رۆژ، کازیوەی بەیانی ٥ الصُّبحانُ: روکراوەو رووخۆشو روناك ٥ مەیخۆرەوەی بەیانیان ئەو کەسەی بەیانی پیاڵەی شلەمەنی دەخواتەوە ٥ بۆ ئافرەت دەگوترێ (صَبحي) ٥ (فعلان، فعلی) ٥ الصُّبحة: نووستنی بەیانیان، بەرکوڵو خواردنی ئەو شتانەی پێش نان خواردن ئیشتیها دەکەنەوە ٥ الصَّبوحُ: شەرابی بەیانی ٥ مەیخواردنەوەی بەیانیان ٥ ئەو شلەمەنیو خواردنەی بەیانیان دەخورێ ٥ ژەمی ئێواران پێی دەگوترێ (غَبوق) ٥ ألصَّبیحة: بەیانی، کازیوە ٥ المِصباحُ: چراو گڵۆپو هەرشتێك لەو جۆرە ٥ مصابیح السماء: ئەستێرەی ئاسمان ٥ المِصبَحُ: بەمانا (المصابیح) دێ ٥ (ك: مصابح).

صَبَرَ صبراً: دانی بەخۆی داگرتو ورەبەرزو دڵ قایم بوو ٥ پشوو درێژ بوو، بەئارامی چاوەڕوانی کرد ٥ دەگوترێ

صَبَرَ علی الامر: لەسەر ئیشەکە خۆی گرتو پشوو درێژ بوو ٥ هاتو هاواری نەکرد.

صَبَرَ عنه نفسه: خۆی لێ ممنع کرد، نەفسی خۆی لێ گرتەوە ٥ نەفسی خۆی کۆنترۆڵ کرد.

صَبَرَ البُرَّ: گەنمەکەی کۆمەڵ کرد، خڕی هەڵدا.

صَبَرَ فلاناً: فلانکەسی حەبس کرد، لەگەڵی کەوت ٥ أصبَرَ الطعام: خواردنەکە تاڵ بوو ٥ أصبَرَ فلاناً: فلانکەسی وا لێ کرد خۆگرو بەغیرەت بێ ٥ ورە بەرزو لەسەر خۆبێ ٥ صابَرَهُ مُصابَرةً وصِباراً: لە خۆڕاگرتنو پشوو درێژیدا بەسەریدا بالادەست بوو ٥ صَبَّرَهُ: داوای لێ کرد خۆڕاگرو پشوودرێژ بێ ٥ صَبَّرَ البُرَّ: گەنمەکەی کۆمەڵ کۆمەڵ کرد ٥ صَبَّرَ الجُثَّةَ: جەستەکەی مۆمیاکرد بۆئەوەی بۆماوەیەك نەرزێ ٥ لەکۆن دا ئادەمیزاد بەهۆی جەوتو تاڵو تفتەوە کاری مۆمیاو دەباغو شتی وایان ئەنجام داوە ٥ إصطَبَرَ: بەمانا (صَبَرَ) دێ ٥ تَصَبَّرَ: نەفسی خۆی هەڵنا بۆ خۆڕاگریو پشو درێژی ٥ خۆڕاگریو ئارامگرتنی بەسەر خۆیدا هێنا ٥ إستَصبَرَ: گەنمی کۆمەڵ کۆمەڵ کرد ٥ دەگوترێ (استصبر الطعام) خۆراکەکە گرد بۆوە ٥ تاڵ بوو ٥ التَّصبیرةُ: بەرکوڵو ئەو جۆرە خواردنەیە کە کابرای برسی خۆی پێوە دەخافڵێنێ تا خواردنە سەرەکییەکەی بۆ ئامادە دەبێ ٥ الصَّابورة: ئەو قورساییەیە دەخرێتە ناو کەشتییەوە بۆ ئەوەی لەرە لەر نەکات ٥ الصُّبارة: قفڵو بەلوعەو سەرقاپو تۆپەوانەی گۆزەو کەندوو تەنکی و شتی وەها ٥ الصَّبارة: سەرمای کوشندە ٥ ألصَّبَّار: کەسێك زۆر خۆگرو ورە بەرزو پشوو درێژ بێ ٥ هەرواناوە بۆ روەکێکی دەشتەکی، گوشراوەکەی زۆر تاڵەو گەڵاکەی پانو ئەستوورە، هەمیشە سەوزو ئاودارەو چقڵی هەیە ٥ ألصَّبُورُ: ورە بەرزیو دامەزراویو خۆگر لەبەرامبەر کارەسات دا ٥ خۆگریی لەسەر دوورکەوتنەوەی خۆشەویستو لەدەست دانی، یان خۆگریی لەسەر ئەزیەت دانو ئازار بەبێ ئاخو ئۆف کردن ٥ دەگوترێ: (قتله صبراً) بەندی کرد تا مرد ٥ (شهر الصبر) مانگی رۆژوو، مانگی رەمەزان ٥ ألصُّبرُ من الشيء: لای ژووروی شت ٥ بەمانا شتەکە ٥ دەگوترێ (ملأ الكأس الى أصبارها) پیاڵەکەی تا

لای سەروی پڕکردووە ٥ لێوان لێوی کردووە ٥ (أخذ الشيء بأصباره) شتەکەی هەموو هەڵگرت ٥ الصِّبْرُ: گوشراوی درەختی تاڵ ٥ الصُّبَرَةُ: بەمانا (الصُّبَارة) دێ ٥ الصُّبْرَةُ: کۆمەڵە دانەوێڵە ٥ کۆمەڵە خواردەمەنی ٥ دەگوترێ: (اشترى الطعام صُبْرَةً) خواردەمەنییەکەی بە کۆترەو بە کۆمەڵ کڕی ٥ بەبێ پێوان و کێشان خۆراکەکەی کڕی ٥ الصَّبور: کەسێك بەسروشت خۆڕاگرو ورە بەرزو دامەزراو بێ ٥ ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ٥ ماناکەشی ئەوەیە: پەلە ناکا لە تۆڵەسەندنەوە لە تاوانبار ٥ الصَّبِيرُ: هەوری سپی و پڕ ٥ کێو ٥ (ك: صُبُرٌ) ٥ بەمانا گەورەو سەرکردەی گەل و نەتەوەش دێ ٥ المَصْبُور: کەسێك بەهۆی تاوانی کوشتنەوە بەندکرابێ.

صَبْصَبَ الشيءَ: شتەکەی بڵاو کردەوە، لێکی جیاکردەوە ٥ تَصَبْصَبَ الشيءُ: شتەکە بڵاو بۆوە ٥ کەمێکی لێ مایەوە ٥ دەگوترێ: (تَصَبْصَبَ ما في السقاء) کەمێك ئاو لە کوندەو کوپەو شتی وا ماوە ٥ (تَصَبْصَبَ الليلُ) شەو کەمێکی ماوە ٥ الصُّبْصابُ: مانەوەی کەمێك لە ئاو و شەراب لە بنکی پیاڵەدا.

صَبَغَ بە و صَبَغَ عليه صَبغاً: بەقامك و بەشێوەی گاڵتە پێکردن ئاماژەی بۆ کرد ٥ بەشێوەی گاڵتە ئامێز قامکی بۆڕا داشت.

صَبَغَ في الشيء: قامکی خستە ناو شتەکەوە ٥ دەشگوترێ: (ما صَبَغَ في الطعام): قامکی نەخستۆتە ناو خواردنەکەوە.

صَبَغَ فلاناً: قامکی فلانکەسی هەنگاوت.

صَبَغَ فلاناً على الشيء: بەقامك فلانکەسی شارەزا کرد بۆ شتەکە، قامکی بۆ ڕاداشت بۆلای شتەکە.

صَبَغَ الاناءَ: ئەوەی لەناو قاپەکەدا بوو لەنێوان دوو پەنجەوە ڕژاندی بۆ شوێنی پێویست بۆ ئەوەی نە پڕژێ و بڵاو نەبێتەوە.

الإصبَعُ و الأُصبُعُ: یەکێك لە پەنجەی دەست یان پەنجەی قاچ ٥ هەروا ناوە بۆ شوێن دەست و ئاسار ٥ لەبواری کیمادا بەمادەیەك دەگوترێ بە شێوەی کۆڵەکەو ستوون قەبارە ببەستێ ٥ الأُصبوعُ: بەمانا (الإصبَع) دێ.

صَبَغَ الثوبَ ونحوه صَبغاً: قوماشەکەی ڕەنگ کرد.

صَبَغَ الشيءَ: شتەکەی نوقم کرد ٥ لە شلەمەنیەکەی هەڵکێشا ٥ دەگوترێ: (صَبَغَ يده في الماء) دەستی خستە ناو ئاوەکەوە نوقمی کرد (صَبَغَ اللقمة في الإدام) پاروەکەی لە پێخۆرەکەدا نقوم کرد.

صَبَغَ الحديث: قسەکەی تێکەڵ بە درۆو دەلەسە کرد ٥ دەگوترێ (صَبغوني في عينك) سەرنج و رای تۆیان بەرامبەر بە من بەشێوەی خراپ گۆڕی.

صَبَغَ النصراني ولده: کابرای نەصرانی منداڵەکەی خۆی لە ئاودا نقوم کرد لە ناو ئاوی (معمودیة)دا ٥ أصبغت النخلةُ: خورماکە ئاڵ و بۆڵی تێ کەوت، گەیینی لێ دیاری دا ٥ صَبَّغَت البُسرَةُ: پێگەیین و گەیشتنی خورماکە دەرکەوت ٥ دەشگوترێ (صَبَّغَت النخلة) بەهەمان مانا ٥ صَبَّغَ الثوبَ: قوماشەکەی بۆیە کرد ٥ إصطبَغَ بكذا: بەوشتە ڕەنگی کرد ٥ إصطبغ بالأدام: بە پێخۆرەکە نانەکەی چەور کرد ٥ پێخۆرەکەی لە نانەکە هەڵسوو ٥ تَصَبَّغَ في دينه وبدينه: لە ئایینی خۆیدا دامەزراو بوو ٥ الصَّبَاغ: ئەو شتەی قوماشی پێ بۆیە دەکرێ یان شتی تر ٥ هەروا ناوە بۆ پێخۆری شل ٥ صِباغ الدم: لەبواری پزیشکی دا مادەیەکە دەبێتە هۆکاری پەیدابوونی

رەنگــی خــوێن ◊ الـصِّباغة: بۆیەچـییەتی، خەمچیەتی ◊ الصَّبّاغ: کەسێـك نیشی بۆیـەکردن بێ پیشەی بۆیە چییەتیو رەنگ کردنی قوماش ◊ دروژن ◊ الـصِّبْغُ: بۆیــەو رەنــگ ◊ پێخــۆر ◊ هەروا ناوە بۆ شتی رەنگ کراو ◊ الصِّبغة: ئەوەی شتی پی رەنگ دەکرێ ◊ شێوەی شت دوای رەنگ کردنـی ◊ صِبغَةَ الله: ئـەو فـیترەتو سروشتەی خودا ئادەمیزادی لەسەر دروست کردووە ◊ ئـەو ئایینەی خـودا دایـناوە بـۆ ئـادەمیزاد ◊ المَصبَغَةُ: خمخانــە ◊ شــوێنی بۆیــە کــردن ◊ الــصِّبغي: شێوەیەك لەمادە لەناوکی خانەدا لەکاتی دابـەش بوونی دا وەری دەگرێ ◊ واتە: (کرۆموسوم).

صَبَنَ عنه الهدية: دیارییەکەی نەدایـە، لەوی بـوارد بۆ یەکێکی تر.

صَــبَنَ المقــامرُ الكعــبين: قومارکەرەکـە هـەر دوو کەعبەکـەی خـستە نـاو دەسـتییەوە بـۆ ئـەوەی بەرامبەرەکەی هەڵخەڵەتێنێ ◊ هاوەڵەکەی پێی دەڵێ: (لا تَصبن) فێڵم لێ مەکەو ئاگام لێیە چی دەکەی.

الــصّابون: صـابون، پێــکهاتەیەکە لـە ترشـەڵۆکە چــەورییەکانو بــرێ قەلــەویات ◊ الــصَّبّان: صابونکەر، صابون فرۆش ◊ الصَّبّانة: نامێرێـکە، دەفرێــکە صـابونەکەی تــێ دەخـرێ بۆئـەوەی لەناوەکەدا نەتوێتەوە ◊ المَصبَنة: کارگەی صابون.

صَــبَا فــلان صَــبواً، وصــبوةً: فلانکـەس روی کـردە رابـواردنو لـەهو لـەعب حـەزی لـە مێبـازیو رابواردن بوو ◊ صبت الريح: بایەکە هەڵی کـرد ◊ بای صەبا هەڵبوو.

الـصَّبا: تەمــەنی منـداڵیو پێگەیـشتن ◊ عەشـقو سۆزو خۆشەویستی ◊ الـصَّبِيُّ: منـداڵ تادەگاتـە تەمەنی لاوی ◊ یان منداڵی شیرە خۆر ◊ تیژایی شمشێر ◊ بیلبیلـەی چـاو ◊ لاشـەویلە ◊ صِـبیان المطر: دڵۆپە بارانی بچوك ◊ صبيان الجليد: دەنکە تــەرزە ◊ شـاگرد کـە فێـری پیـشەو خوێنـدن دەکـرێو وردە وردە و بــە قۆنــاغ ◊ الــصَّبِيّة: مێینەی (الصبي)یە.

صَبِيَ صباً: کاری منداڵانەی کرد.

صَبِيَ اليها: بۆی کورکاندو حەزی لێ کرد، مەیلی لێ بوو ◊ أصبَتِ المرأة: ئافرەتەکە منداڵی بوو چ نێر چ مێ ◊ منداڵی زۆر بوون ◊ أصبَتِ الفتـاةُ فلانـاً: کـچەکە دڵـی فلانــی بـردو سەراسـیمەی کـرد ◊ صَابی الشيئ: شتەکەی خوارکردەوە، لاری کرد ◊ وای لێ کـرد ناراسـت بـێ ◊ صــابی سـیفه: بـە پێـچەوانەوە شمـشێرەکەی خـستە کالانــەوە ◊ صـابی الـسكينَ: کێردەکـەی سـەرەو بـن کـرد ◊ دەگـوترێ: (صـابِ الـسكينَ) دەسکی شمشێرەکە بخـەرە لای مـن ◊ صــابی الکـلام: قـسەکەی بـە شـێوەی ڕاسـتو درووسـت نەگێڕایـەوە ◊ صَـبّی رأسـه: سـەری خـۆی دانەوانـد بـۆلای زەوی ◊ تَصابی: خۆی منداڵ کردەوە ◊ تَصابی المرأةَ: دڵـی ئافرەتەکــەی بــۆ لای خــۆی کــێش کــرد، ئافرەتەکەی هێنایە سەر ڕێبازی دڵداریو کەوی کـرد ◊ الـصَّبا: کـزە بایەکـە لـە خۆرهەڵاتـەوە هەڵدەبێ لەکاتی یەکسان بـوونی شـەو و رۆژدا ◊ صَـحِبَهُ صَـحابَةً وصُـحبَة: هاوڕێیـەتی کـرد ◊ لـە دوعـاو پاڕانـەوەدا دەگـوترێ (صَـحِبَك الله) خـودا بتپارێزێ ◊ چاودێری خودات بەسەرەوە بێ.

أصحَبَ فلانٌ: فلان کەس هاوڕێی بۆ خۆی پەیدا کــردن ◊ منداڵــەکانی گــەورە بــوون لەگــەڵی کەوتونو هاوڕێیەتی دەکەن ◊ شێوە شێتییەکی بەسەردا هاتووە لەبەر خۆیەوە ویتە ویتیـەتی ◊ أصحَبَ له: ملکەچی بوو شوێنی کەوت ◊ أصـحَبَ

فلاناً: فلانكەسى كردە هاوڕێى خۆى ٥ أصحَبَ فلاناً الشيئ: فلانكەسى كردە هاوشانى فلان شت ٥ صَاحَبَه مُصاحبةً وصِحاباً: هاوڕێيەتى كرد ٥ إصطَحَبَ فلاناً: فلانكەسى كردە هاوڕێى خۆى ٥ دەگوترێ: (إصطَحَبَ القوم): خەڵكەكە هەندێكيان بوون بە هاوڕێى يەكترى ٥ تصاحَبا: بوون بە هاوڕێى يەكترى ٥ استَصحَبَ الشيئ: هۆگرى بوو پێوەى گيرۆدە بوو پێوەى نووسا ٥ استَصحَبَه الشيئ: داواى لێ كرد ئەو شتە لەگەڵى بكەوێ ٥ استَصحَبَ فلاناً: بانگى فلانكەسى كرد داواى لێ كرد ببێتە هاوڕێى ٥ الصاحِبُ: هاوڕێى و لەگەڵبوو (مرافق) ٥ خاوەن شت ٥ چاودێرى شت ٥ هەروا ناوە بۆ كەسانێك پەيڕەوى ڕێبازو پرۆگرامێك دەكەن ٥ وەكوو دەگوترێ: (أصحاب ابي حنيفة وأصحاب الشافعي) ٥ الصَّاحبة: هاوسەر (ژن) ٥ الصَّحابي: كەسێكە پێغەمبەرى ديبێ و بەخزمەتى گەيشتبێ و ئيمانى پێ هێنابێ و بە موسوڵمانيش مردبێ ٥ المِصحَابُ: ملكەچ و ژێربار ٥ دەگوترێ: (هو مصحاب لنا بما نحب) ئەو ژێربارو ملكەچ و پابەندى فەرمانى ئێمەيە ٥ المُصحَب: لقە دار كە توێكڵەكەى لێ نەكرابێتەوە ٥ چەرم تووكەكەى لێ نەكرابێتەوە ٥ دەنكە خورما بە ناوكەوە.

صَحَّ الشيئ صُحّاً و صِحة وصِحاحاً: شتەكە بێ عەيب و لەكەيە.٥ صَحَّ المريض: نەخۆشەكە چاك بۆوە.٥ صَحَّ الخبرُ: هەواڵەكە ڕاست بوو.

صَحَّ له على فلان كذا: ئەوەى لەسەر فلانكەس بۆ جەسپا ٧ اصَحَّ الرجلُ: پياوەكە ئەو عەيب و نەخۆشى و كەم و كوڕييەى هەيبوو نەماو بارى خوارى ڕاست بۆوە ٥ أصَحَّ الله فلاناً: خودا نەخۆشى و نارەحەتى فلانكەسى لابرد ٥ صَحَّحَه: هەڵە برى كرد لەكەو عەيب و خەوشى لێ لابرد ٥ تَصَحَّحَ: چاك بۆوە ٥ دەگوترێ: (تَصَحَّحَ بالدواء) بە دەرمانەكە چاك بۆوە، بە دەرمانەكە چاكسازى لە خۆى دا كرد ٥ إستَصَحَّ من علته: لە نەخۆشييەكەى چاك بۆوە.٥ إستَصَحَّ الشيئ: شتەكەى بە ساغى كەوتە دەست ٥ الصِّحاح: بەمانا (ألصَّحيحُ) دێ ٥ الصِّحة في البدن: لەش ساغى ٥ حاڵەتێكى سروشتييە لە جەستەدا ئەندامەكانى هەريەكەو بەڕێك و پێكى ڕۆڵى خۆى ببينێ ٥ لەشەرعدا بريتيە لەوەى ئەو عيبادەتەى ئەنجامى دەدا پەسەند بێ و قەزاكردنەوەى نەوێ ٥ يان هۆكارو سەبەب بێ بۆ ئەوەى ئاكام و ئامانجى پێويستى لەسەر پەيدا ببن وەكو لە مامەڵەدا ئەگەر مامەڵەكە پلەى (صيحەتى)ى هەبوو ئەوە ئەنجام و ئاكامەكەى لێ پەيدا دەبن ٥ وەكو موڵكيەت و تەصەروف و ئەو شتانە ٥ ألصَّحيحُ: ساغ و بێ عەيب ٥ قسەى پشت پێ بەستراو ٥ فەرموودەى پێغەمبەر (د.خ) كە بگاتەوە سەر پێغەمبەرو هاوەڵەكانى لێيەوە ڕيوايەت بكەن و ڕاويەكانى عادل و بەئاگاو زيرەك و وردبين و هۆشيار بن ٥ المَصَحَّةُ: ئەو شتەى دەبێتە سەبەبى بوونى شت ٥ هەروا ناوە بۆ شوێنێك چارەسەرى نەخۆشى تێدا دەكرێ (نەخۆشخانە).

صَحَرَ الطعام صَحراً: خواردنەكەى لێنا، كوڵاندى ٥ صَحَرَت الشمسُ فلاناً: خۆر ئازارى دەماغى فلانكەسى دا.

صَحِرَ صَحراً وصُحرةً: ڕەنگى سوورايەكى كەمى تێ كەوت ٥ أصحَرَ القومُ: قەومەكە لە سارادا دەركەوتن ٥ أصحَرَ المكانُ: شوێنەكە فراوان بوو ٥ أصحَرَ الامر بالأمر: نيشەكەى ئاشكرا كرد ٥ صاحَرَ قِرنَهُ: فێڵ و تەڵەكەى لە بەرامبەرو

ڕقەبەرەکەی نەکرد ◊ إصحَرَ: بە مانا (صَحِرَ)دێ ◊ الصَّحارُ: دەگوترێ: (أبرز لە الأمر صحاراً) کارەکەی بە ئاشکرا ڕووبەڕوو کردەوە ◊ الصَّحراء: ساراو دەشت کەفراوان بێ، کەم ئاوبێ ◊ الصَّحِيرةُ: خۆراکێکە لە شیرو ڕۆن دروست دەکرێ، وا دەبێ ئاردیشی پێ وەردەگرێ ◊ صَحصَحَ الأمر: کارەکە ئاشکرا بوو ◊ الصَّحصاحُ و الصَّحصَحُ: زەوی دەشتو فراوان ◊ الصُّحصُحُ و الصُّحصوحُ: لێکۆڵەوەیەکی وەها کە وردەکاری کارو ڕوداوەکان بکاو هەژماریان بکاو بیانزانێ ◊ أصحَفَ الکتاب: کتێبەکەی پەڕە پەڕە کۆکردەوە ◊ صَحَّفَ الکلمة: وشەکەی نووسی یان خوێندیەوە بەهەڵە ◊ وەکو پێویست نەیخوێندەوە یان نەینووسی، بەهۆی لێ تێکچوونی پیتەکان لێی ◊ تَصَحَّفَت الکلمة أو الصَّحیفة: وشەکە یان لاپەڕەکە لە ڕاستییەوە بوو بە هەڵە ◊ الصَّحافة: ڕۆژنامەوانی، ئەو کەسەی هەواڵو ڕاو بۆچوون کۆدەکاتەوەو لە ڕۆژنامەو گۆڤاردا بڵاوی دەکاتەوە ◊ الصَّحاف: ئەوکەسەی صەحافی دەکا ◊ یان خەریکی فرۆشتنی ڕۆژنامەو شتی وایە ◊ الصَّحفةُ: قاپێکە لەقاپی خواردەمەنی وەکو دەوریو لەگەنو کاشیو ئەو جۆرە شتانە ◊ الصَّحفي: ئەو کەسەیە زانیاری لە ڕۆژنامە وەربگرێ ◊ کەسێک کاری ڕۆژنامەوانی ئەنجام بدا ئەوەی کردبێتە پیشەی خۆی ◊ الصحیفة: لاپەڕەی نووسراو یان ئەوەی تێیدا نووسراوە ◊ لاپەڕەیەکی تایبەتیە لە ڕۆژنامەیەک ڕۆژانە یان لەکاتێکی دیاریکراودا دەردەچێو تایبەت دەبێ بەلایەنی سیاسی یان کۆمەڵایەتی، یان ئابوری یان ڕۆشنبیری ◊ صحیفة الوجە: پێستی دەمو چاو ◊ المُصحَفُ: کۆمەڵە لاپەڕەیەک کە پێکەوە لکێنراوبنو تەجلید کرابن ◊ بەزۆری ئەم وشەیە بۆ قورئانی پیرۆز بەکاردەهێنرێ.

صَحِلَ فلان صحلاً: لەدەنگی دا گرییەک هەبوو ◊ صَحَنَهُ صَحناً: لێی دا ◊ دەگوترێ: (صَحَنَه برجله) قاچی پیانا ◊ الصَّحنُ: پیاڵە شەرابی گەورە ◊ قاپێکی گەورە کە خۆراکی تێ بکرێ ◊ وەکوو لەگەنو سەعەندو ئەو جۆرە دەفرانە ◊ گۆڕەپانێکە لەناو مزگەوت یان لەماڵدا ◊ زەوی دەشتو فراوان کە درەختی تێدا نەبێ.

صَحنُ الأذن: ناو گوێچکە ◊ الصَّحنان: دوو تەشتی بچوکن بە یەکتر دەکێشرێن بۆ وەدیهێنانی دەنگێکی تایبەتی لە بواری مۆسیقاو گۆرانیدا ◊ الصَّحناء: جۆرە پێخۆرێکە لە گۆشتی ماسی بچوک دروست دەکرێ ◊ الصَّحونُ: ئەسپی ڕاهێنراو و ڕام کراو ◊ المِصحَنة: قاپێکە وەکو لەگەن خواردنی تێدەکرێ.

صحا النائم صَحواً: نووستووەکە بە خەبەر هات.

صحا السکران: سەرخۆشەکە بەری دا، ئاسایی بۆوە.

صحا القلب: دڵ وەئاگا هاتەوە لە خەوی غەفڵەتو عیشقبازی بەخەبەر هات.

صحت السماء: ئاسمان ساو بوو هەوری پێوە نەما.

صحا الیوم: ئەمڕۆ خۆرەتاو فێنک بوو، ئەمڕۆ خۆرەتاو بوو، سەرمای کەم بوو.◊ أصحی: بەمانا (صحا) دێ ◊ کەوتە ناو حاڵەتی بەخەبەریو بە ئاگاییەوە ◊ کەوتە ناو وڵاتێکەوە هەساو و خۆرەتاوە ◊ أصحی فلاناً: فلانکەسی بەخەبەر هێنا ◊ وای لێ کرد خەو یان بێهۆشی یان سەرخۆشی بەری بدا ◊ الصَّحوُ: دەگوترێ: (سماء صحو ویوم صحو) واتە بێ هەورەو سافو بێ گەردە ◊ المِصحاة: پیاڵەو سوراحی شەراب کە

لەزیو دروست کرابن ٥ اَلْمِصحَاةُ: هەر شتێك خەم برەوێنێ، سەرخۆشی لابەرێ.

صَخِبَ الجمع صَخَباً: کۆمەڵەکە بوو بە زاوە زاو و قیژەو هەرایان.

صَخِبَ فلان: فلانکەس هاواری کرد قیژاندی.

صَخِبَ البحرُ: دەریا کەوتە جونبوشو شەپۆل هاویشتن ٥ صَاخِبَةُ: لە قیژەو هەراو هۆریادا پێشبڕکێیان کرد ٥ إصطَخَبَ القومُ: خەڵکەکە کردیانە هەراو هۆریاو لێکدانو پێکدادان ٥ (إصطَخَبَ الموجُ) شەپۆلەکان پێکیاندادا ٥ تَصاخَبَ: بەمانا (إصطَخَبَ)دێ.

صَخَّ الحجر صخّاً و صخيخاً: بەردەکان لەکاتی پێك کێشاندا دەنگیان لێوەهات.

صَخَّ فلاناً صخّاً: لە گوێچکەی فلانکەسی داو کەڕی کرد ٥ دەشگوترێ: (صَخَّ سَمعَهُ) و (صَخَّ الصوت أذنَهُ) دەنگەکە گوێچکەی کەڕکرد.

صَخَّ الصُلب على الصُلب: رەقی بە رەق کێشا دەنگی لێ هات.

أصَخَّ سمعه: گوێچکەی کەڕ کرد ٥ الصَّاخة: گرمەو دەنگی گەورە کە ئەوەندە بە هێزبێ گوێچکە کەڕ بکا ٥ دەنگی کەڕەنای هاتنی قیامەتو دونیا وێرانبوون ٥ الصَّخَّةُ: دەنگی بەرد کەبەر شتێك بکەوێ.

صَخَدَ اليوم صَخَداناً: رۆژەکە گەرماکەی بەهێز بوو ٥ صَخَدَت الشمسُ الشيئَ والأنسان صَخَداً: خۆر لەشتەکەی داو نەخۆشی خست هەڵی پروکاند ٥ دەشگوترێ: (صَخَدَهُ الحرُّ) گەرمابردی نەخۆشی خست.

صَخِدَ اليوم صَخَداً: ئەمرۆ گەرماکەی بەهێز بوو ٥ أصْخَدَ فلان: فلانکەس گەرمای لێ هات، کەوتە جەنگەی گەرما ٥ إصطَخَدَ الحِرباءُ: حیرباو جروجانەوەر بە گەرمای خۆر بووژانەوە گەرم بوونەوە ٥ الصَّاخِدَةُ: گەرمای نیوەڕۆ ٥ اَلْمَصْخَدَةُ: گەرمای نیوەڕۆ ٥ الصَّيْخُودُ: بەردی زۆر رەق ٥ دەگوترێ: (صَخدٌ وصَيخودٌ) شاخو رەقەنێکە قولینگو پاچ کاری لێ ناکەن.

صَخِرَ المكان صَخراً: شوێنەکە بەردەلانەو شاخو رەقەنی زۆرە ٥ أصخَرَ المكان: شوێنەکە شاخو بەردی زۆر بوو ٥ الصَّاخِرُ: زرینگەی ئاسن کە بەیەك دەکەون.

الصَّاخِرَةُ: قاپی ئاو تێدا خواردنە کە لە سواڵەت دروست کرابێ ٥ گۆزیلکەی ئاو ٥ الصَّخْرَةُ: بەردی گەورەو رەق ٥ لە زاراوەی جیۆلۆجیادا بریتییە لە مادەیەکی سروشتی زەوی بە زۆری لە یەك گرتنو تێکەڵ بوونی دو (مەعدەن) کانو زیاتر پێك دێ ٥ (علم الصّخر): زانیارییەکە لە شاخو بەرد دەکۆڵێتەوە لەچی درووست بووەو تایبەت مەندی چییەو چ جۆرێکە.

صَدِئَ الحديد: ئاسنەکە ژەنگ دایپۆشی ٥ دەشگوترێ: صَدِأت يده من الحديد: دەستی بە ئاسنەکە ژەنگاوی بوو.

صَدِئَ فلان: فلانکەس خەمۆكو سیس بوو ٥ دەشگوترێ:

صَدِئَ القلب: دڵ ژەنگی گرت.

صَدِئَ اللونُ: رەنگەکە رەشی تێکەڕا ٥ أصدأ الحديدَ: ئاسنەکەی واڵێ کرد ژەنگ بێنێ ٥ الصَّدأ: ژەنگ ٥ هەروا (الصَّدأ) ئاوە بۆ تەڵخو بەڵخێك دەکەوێتە سەر رووی شت.

صَدَحَ الطائرُ صَدحاً و صِداحاً: مەلەکە خوێندیو دەنگی بەرز کردەوە ٥ دەگوترێ: (صَدَحت المُغنيةُ) ئافرەتە گۆرانی بێژەکە دەنگی لێ هەڵبڕیو کەوتە گۆرانی وتن ٥
اَلصَّدحُ: تەپۆڵکەی بچوکو رەقەڵان ٥ درکە شاخ ٥
الصَّيداحُ: خاوەنی دەنگی بەهێزو ئاوازی گۆرانی ٥ **الصَّيدحُ**: بەمانا (الصَّيداحُ)دێ.

صَدَّ عنه صَداً وصُدوداً: روی لێ وەرگێرا.

صَدَّ صداً: ئارەحەت بوو رِوی وەرگێرا ٥ **أصَدَّ الجرح**: برینەکە کێمو زوخاوی کرد ٥ **أصدَّ فلاناً عن كذا**: فلآنکەسی لەو شتە مەنع کرد ٥ **صَدَّدَ الجرح**: برینەکە کێمی کرد ٥ **الصَّدُّ**: واز لێ هێنانو خۆ گومکردنی دولبەر لە عاشقەکەی ٥ لایەنی شت ٥ رێرەوی ئاو لەناو شیو و دۆڵدا ٥ **الصَّدَدُ**: لایەنو نزیک ٥ ئامانجو مەبەست ٥ بەرامبەر ٥ دەگوترێ (هذا الدار صَدَدَ هذه) ٥ (بصددها) بەرامبەری ٥ لە میانەی قسەکردندا دەگوترێ (لاحدد لي دونه ولا صَدَدَ) هیچ مانیعێکم نییە ٥ (هو بصَدَد كذا) ئەو خەریکی ئەو شتەیە سەرگەرمی ئەو شتەیە ٥ **اَلصَّديد**: کێمو زوخاو.

صَدَرَ الأمر: ئەمرەکە مۆرکراو دەرچوو.

صَدَرَ الشيئ عن غيرِه: شتەکە وەدی هات، پەیدا بوو ٥ دەگوترێ (فلان يصدر عن كذا) فلآنکەس هێزو دەسەڵات لە فلآن شتەوە وەردەگرێ.

صَدَرَ عن المكان والورد: لەشوێنەکە گەڕایەوە، پاشگەزبۆوە.

صدر الى المكان: گەیشتە ئەو شوێنە.

صَدَرَ فلاناً: فلآنکەسی گێرایەوە ٥ سنگی فلآنکەسی هەنگاوت ٥ **صُدِرَ صَدراً**: سنگی ئازاری پەیداکرد ٥ **أصدَرَ الأمر**: فەرمانەکەی بلآوکردەوەو جێ بەجێی کرد ٥ **أصدَرَ فلاناً عن الشيئ**: فلآنکەسی لەو شتە گێرایەوە، مەنعی کرد ٥ **أصدَرَ القومَ**: خەڵکەکەی تێرکرد ٥ دەگوترێ: (أطعَمَهم حتى أصدَرَهم) ٥ **أصدَرَ الرُّعاء**. دوابەم: شوانەکان ئاژەڵەکانی خۆیان ئاوداو لەسەرئاوەکە گێرایاننەوە دواوە ٥ هەروا دەگوترێ: (فلان يُردُ ولا يُصدِرُ) دەست بە کارەکە دەکا بەڵام تەواوی ناکا ٥ **صَادَرَهُ على كذا**: بە جەختو ئیلحاحەوە داوای لێ کرد ٥ **صادرت الدولة الأموال**: حوکومەت ماڵو سامانەکەی داگیر کرد ٥ دەستی بەسەردا گرت بەمەبەستی سزادانی خاوەنەکەی ٥ **صَدَّرَ الفرسُ**: ئەسپەکە لە غاردانو پێشبڕکێدا پێش ئەوانی تر کەوت ٥ **صَدَّر فلاناً**: فلآنکەسی گێرایەوە ٥ خستییە پێشەوەی مەجلیسەکە ٥ لە پێشەوەی مەجلیسدا دایئیشاند ٥ **صَدَّرَ الكتابَ**: پێشەکی بۆ کتێبەکە نووسی ٥ **صَدَّرَ البضاعة**: کاڵاکەی لە وڵاتێکەوە نارد بۆ وڵاتێکی تر ٥ **تَصَدَّرَ الفرسُ**: بەمانا (صَدَّرَ) دێ ٥ **تَصَدَّرَ فلان**: فلآنکەس لە پێشەوەی مەجلیس دانیشت ٥ پێش ئەتەوەکەی کەوت ٥ **أستَصدَرَ الأمرُ**: داوای دەرچوونی فەرمانەکەی کرد ٥ **الأصدَرُ**: سنگ پانو گەورە ٥ **الصَّادِرُ**: دەگوترێ: (ما له صادر ولا وارد) نە درەچوو نەهاتوو هیچی نییە ٥ (طريق صادر وارد): رێگای فەرمبالغو ئاوەدار **الصادرات**: کاڵای وڵات کە رەوانەی دەرەوەی وڵات بکرێ ٥ **اَلصِّدار**: پۆشاکێکە سنگ دادەپۆشێ (سوخمەی پەخە داخراو) ٥ **اَلصَّدارة**: پێشکەوتن، پێشەنگو پێشەوا، دەگوترێ: (فلان له الصَّدارة في القوم) ٥ لەلای زانایانی (نەحو) تایبەتمەندی وشەیەکە بەوەی کە لەسەرەتای رستەوە بێ ٥ وەکو (أسماء الإستفهام) ٥ **اَلصَّدرُ**: پێشەوەی شت ٥ دەگوترێ: (صَدرُ الكتاب)

پێشەکی کتێب ٥ (صدر النهار) سەرەتای ڕۆژ ٥ (صدر الأمر): سەرەتای کار.

صدر القوم: سەرۆکی نەتەوە.

صدر الأنسان: سنگی ئادەمیزاد.

(ذات الصدر) نەخۆشی سنگ (سیل).

(ذات الصدور) نهێنی ناودڵو دەروون ٥ **الصَّدَرُ**: گەڕانەوە لە ئاو خواردنەوە ٥ یان گەڕانەوە لەکاری تر ٥ (یوم الصَّدَرِ) ڕۆژی چوارەمی جەژنی قوربان ٥ چونکە حاجییەکان لە مەککەوە دەگەڕێنەوە بۆ وڵاتو شوێنی خۆیان ٥ **الصُّدْرَةُ**: بەمانا (الصَّدر)دێ ٥ سوخمە ٥ چاکەتی بێ قۆڵ کە سنگ داپۆشێ ٥ زرێی کورت ٥ **الصَّدِیرةُ**: لای سەرووی شیو ٥ پێشەوەی دۆڵو شیو ٥ **المصدر**: چاوگو کانی شت ٥ ئەوەی شتی لێ وەدی دێ ٥ لەلای زانا زمانەوانییەکان بریتییە لە ئیسمێك ماناکەی زەمانی لەخۆ نەگرتبێ ٥ **المُصَدَّرُ**: دەگوترێ: (رجل مُصَدَّر) پیاوێکی سنگ پتەوی قایمو قۆڵە ٥ **صَدصَدَ النخلَ**: بێژنێكو کەوگیرو گڵگیرەکەی بەدەست هێناو بردو لەرزاندی بۆ بەکارهێنانی.

صَدَعَ النباتُ الأرض: ڕووەکەکە سەری لە زەوی دەرهێناو دەرکەوت.

صَدَعَ الزُّجاج ونحوه: شووشەکەی شکاند.

صَدَعَ المسافر الفلاة: ڕێبوارەکە چۆڵەوانییەکەی بڕی.

صَدَعَ القومَ: خەڵکەکەی پەرتەوازە کرد.

صَدَعَ الأمر وبه: کارەکەی ئاشکراکردو ڕونی کردەوە

صُدِعَ: سەرئێشەی تووش بوو ٥ **صَدَّعَه**: زێدە ڕەوی کرد لە گەیاندنو ڕونکردنەوەدا لە شکاندنو سارا برین دا ٥ توشی سەرئێشەی کرد ٥ **صُدِّعَ**: بەمانا (صُدِعَ)دێ ٥ **تَصَدَّعَ**: شەق بوو قەڵشا ٥ درزی برد ٥ دەگوترێ: **تَصَدَّعت الأرض بالنبات**: زەوی شەق بوو بەسەر دەرهێنانی ڕووەك لێی ٥ **تَصَدَّعَ القومُ**: خەڵکەکە پەرتەوازە بوون ٥ **إنصَدَعَ**: شەق بوو ٥ درزی برد ٥ **إنْصَدَعَ الصُّبحُ**: بەیانی شەبەقی دا ٥ کازیوەی بەیان دەرکەوت ٥ **التَّصَدُّع**: لە (جیۆلۆجی)دا بریتییە لە تێکشکانی شاخو بەرد بەهۆی هێزی زۆرەوە ٥ **الصَّادِعُ**: دادوەر لەنێوان قەوم دا ٥ **الصُّداعُ**: سەرئێشە، ئازاری سەر کە هۆکارەکانی زۆرن ٥ **الصَّدعُ**: درزو شەق بوون لە شتی ڕەقدا ٥ **الصَّدعَةُ**: نیوەی شتی شەق بوو، درز تێ بوو بۆ دووکەرت ٥ جەڵەبە ئاژەڵ ٥ **الصَّدِیعُ**: شەق کراو ٥ نیوەی شتی دوولەت کراو.

صَدَغَ الی الشیئ صُدوغاً: مەیلی بۆلای شتەکە کرد.

صَدَغَ عن طریقه: لە ڕێبازی خۆی لایدا.

صَدَغَ فلاناً صَدغاً: لە لاجانگی فلانکەسی دا ٥ خواریەکەی ڕاست کردەوە.

صَدَغَ البَعیرَ ونحوه: لاجانگی حوشترەکەی داغ کرد ٥ نیشانەی کرد.

صَدَغَ فلاناً عن الأمر: فلانکەسی لە کارەکە لادا.

صَدَغَ صَداغَةً: لاواز بوو ٥ **صادغَهُ**: بەرامبەری کرد شان بەشانی یەکتر ڕۆیشتن ٥ **تَصَدَّغَ**: سەرینی بۆ لاجانگی خۆی دانا ٥ **الأصدَغان**: دوو ڕەگن لەخوار لاجانگەوەن ٥ **الصَّداغُ**: نیشانەیەکە بە درێژی لەسەر لاجانگ دروست دەکرێ ٥ **الصُّدغُ**: نێوان قولینچکی چاو و گوێچکە ٥ زوڵفو لاجانگ ٥ **المِصدَغَةُ**: سەرین.

صَدَفَ عنهُ صَدفاً وصُدوفاً: ڕوی وەرگێڕا مەیلی کرد.

صَدَفَ فلاناً عن الشيئ صَدفاً: فلاّنكەسی لە شتەكە لادا.

صَدَفَ صَدفاً: لە رۆیشتن دا ئەژنۆكانی رویان لەیەك بوو لێك دەدران ◊ **أصدَفَهُ عن الشیئ**: لە شتەكەی لادا، لە شتەكەی گێڕایەوە ◊ **صادَفَهُ مصادفةً**: روبەروی بۆوە بە رێكەوت تووشی یەكتر بوون بەبێ ئەوەی هیچ وادەیەكیان لە بەینا هەبێ ◊ **تصادفا**: بە رێكەوت بەیەكتر گەیشتن ◊ **تَصَدَّفَ لە**: پێشی پێ گرت ◊ بەربەرچی دایەوە ◊ **تَصَدَّفَ عنە**: روی لێ وەرگێڕا ◊ **الصُّدَف**: روتێكردنی ئەژنۆكانە بۆلای یەكتر لەكاتی رۆیشتندا ◊ هەرشتێك گەورەو بەرزو مەبەست بێ، وەكوو نیشانە، دیوار، كێو ◊ لایەنو بەناو قەراخ ◊ **صَدفا الجَبَلَ**: ئەملاو ئەولای كێوە بەرامبەر بە یەكتر بن ◊ بەردەو توێكڵو صەدەفی مرواری ◊ تاكەكەی (صدفة) ◊ **الصَّدَفَةُ**: كركراگەی گوێ ◊ **الصُّدفتان**: دوو حەوزی كلۆت كەسەری ئێسقانی رانی تێدایە ◊ **الصَّدوفُ**: ئافرەتێك روی خۆی نیشان بینەر بداو خێرا روی وەرگێڕێ ◊ دەم بۆگەن.

صَدَقَ فلان في الحدیث: فلاّنكەس راستی وت ◊ راستگۆ بوو ◊ واقیعی روون كردەوە.

صَدَقَ في القتال ونحوە: بە هێزو تواناو ورەبەرزییەوە روی كردە گۆڕەپانی شەڕ.

صَدَقَ فلاناً: هەواڵی راستی بە فلاّن گوت ◊ دەشگوترێ (صَدَقە الحدیثَ) بۆ هەمان مانا ◊ **صَدَق فلاناً النصیحة والأخاءَ**: بەڕاستیو دڵسۆزی ئامۆژگاری فلاّنی كردو برادرایەتیو دۆستایەتی راستەقینەی لەگەڵدا بەست ◊ **صدَق فلاناً الوعدَ**: پابەندی وادەو بەڵێنی خۆی بوو بۆ فلاّنكەس ◊ (فهو صادِق) ئەو راستگۆیە (فهو صَدوق) زۆر راستگۆیە ◊ **أصدق فلاناً**: فلاّنكەسی بە راستگۆ لە قەڵەم دا ◊ **أصدَقَ المرأةَ**: مارەیی دا بەئافرەتەكە ◊ مارەیی بۆ بڕیار دا ◊ **صادَقَه مصادقةً وصِداقاً**: كردیە دۆستو برادەری خۆی ◊ **صادق فلاناً المودة والنصیحة**: بە دڵسۆزی خۆشەویستیو ئامۆژگاری خۆی بۆ فلاّنكەس دەربڕی ◊ **صَدَّقَه وصدّق بە تَصدیقاً وتِصداقاً**: دانی نا بەڕاستگۆیی ئەو ◊ قسەی خۆی بردە سەرو ئاواتی خۆی هێنایە دی ◊ **صَدَّق على الأمر**: فەرمانەكەی تەصدیق كرد، واژوی كرد ◊ **تَصادَقَا**: بوون بە هاوڕێی یەكتریو یەكتریان خۆش ویست ◊ **تَصادَقَا الحدیثَ**: هەریەك لەو دوانە قسەی راستیان بۆ یەكتر كردو راستگۆ بوون لەگەڵ یەكتر ◊ **تصادقا على الأمر**: هەردوكیان فەرمانەكەیان پەسەند كردو پێی رازی بوون ◊ دانیان نا بە واقیعەكەدا ◊ **تَصَدَّق علیە**: خێری پێ كرد، یارمەتی دا بە ماڵو سامان، زەكاتی دایە ◊ **التَّصدیق**: لەلای مەنطیقیەكان بریتییە لە دەرك كردنی حوكمو نیسبەت لەنێوان دوولایەی قضیەدا ◊ لەبواری یاسای نێودەوڵەتیدا بریتییە لە رازی بوونو واژو كردنی سەرۆكی دەوڵەت بۆ پەیمان نامەیەك كە لە نێوان وڵاتەكەیو وڵاتێكی تردا بەستراوە یان هەرشتێكی لەو جۆرە ◊ **الصّادِقُ**: دەگوترێ: (تمر صادق الحلاوة) خورمایەكی شیرینە ◊ (هو صادق الحكم) ئەو دڵسۆزە لە بڕیارەكەی داو هیچ شتێك راستیی پێ ناگۆڕێ ◊ دەگوترێ: (فجر صادق) سپیایی كەناری ئاسمان كە بڵاو دەبێتەوەو سەرەتای رۆژێكی تری تازە دەست پێ دەكا، لە پێش ئەوە فەجری كازیب هەیە كە بەدرێژی بەرەو خۆرئاوا ستونی دیاریی دەدا ◊ **الصّادقة**: مێینەی (الصادق) ◊

الصَّداق: مارەیی ژن ◊ **الصَّداقة**: دۆستایەتیو پەیوەندی نێوان برادەرو خۆشەویستان ◊ **الصِّدِّیق**: ئەوکەسەی هەمیشە پشتگیریی حەقو راستی دەکا ◊ زێدە ڕەوی دەکا لە ڕاستگۆییدا ◊ ئەو کەسەی کردەوەکانی پشتگیریی لە قسەکانی دەکا ◊ قسەو کردەوەی وەکو یەك وان ◊ هەروا وشەی (الصّدیق) نازناوی حەزرەتی ئەبوبەکرە (رەزای خودای لێ بێ) ◊ **الصِّدْقُ**: تەواو لە هەموو شتێك دا ◊ دەگوترێ: (رمح صدق) ڕمێکی ڕاستو ڕەقە ◊ (رجلٌ صَدقٌ اللقاء) پیاوێکی خۆڕاگرە لەکاتی ڕوو بە ڕووبوونەوەی دوژمن ◊ **الصِّدْقُ**: ڕاستگۆیی، ڕێکهاتنەوەی قسە بۆ واقیع، خۆڕاگریو ورە بەرزی ◊ دەگوترێ: (رجل صِدقٌ) (وإمرأة صِدقٍ) ◊ کاروباری ڕاستو بێ عەیبو دوور لە کەمو کوڕیو درۆو پێچو پەنا ◊ **الصُّدُقَةُ**: مارەیی ئافرەت ◊ **الصَّدَقَةُ**: خێرو خێرات، ئەوەی کە خاوەنی دارایی دەیدا بە هەژاران بۆ ڕەزامەندی خوداو بەنیازی خێر ◊ **الصَّدِیقُ**: هاوەڵی دڵسۆزی ڕاستەقینە ◊ جاری وا هەیە بەو شێوە بۆ تاكو کۆو بۆ نێرو بۆ مێ بەکاردەهێندرێ دەگوترێ: (هو صدیق وهم صدیق وهي صدیق وهن صدیق) ◊ **الماصَدَق**: لە زاراوەی مەنتیقیەکان دا ئەو تاکانەن کە مانای کولییەکەیان تێدا بەرجەستە دەبێ وەکوو (ئازادو وریاو حسنو حسین رسول و مامەند....) دەبنە (ماصَدَق)ی ئادەمیزاد کە مەفهومێی کولییە ◊ **مِصداق الأمر**: بەڵگە لەسەر راستی شتەکە ◊ (صَدَمَ الشيءُ الشيءَ صَدماً) شتەکە لە شتەکەی دا پێکیان کێشا ◊ پاڵی پێوەنا ◊ دەگوترێ: (صَدَمَ الرجل غیره) پیاوەکە پاڵەپەستۆی غەیری خۆی دا ◊ **صَدَمت النازلة فلاناً**: بەڵاو کارەسات ناگەهان یەخەی فلانکەسی گرت ◊ **صَدَمَهُ بالقول**: بەقسە بۆڕی داو بێ دەنگی کرد ◊ **صادَمَهُ مُصادَمَةً وصِداماً**: بەرگری کردو پاڵی پێوەناو بەرەنگاری بووە ◊ **إصطَدَما**: ئەو دوانە هەریەکەیان بەرەنگاری ئەوی تریان بۆوە ◊ **تصادما**: بەمانا (اصطدما) دێ ◊ دەشگوترێ: **تصادمت الآراء**: بیرو ڕایەکان جوداوازو دژبەیەك بوون ◊ **الصَّدمَةُ**: پاڵنانی لەناکاو بە شێوەی تەکان ◊ دەگوترێ: (صَرَعَهُ بصدمة) بە راتەکاندن و پاڵنانی گوزوگومەت خستی.

صَدِيَ صَدیً: تینوایەتی پەرەی سەند ◊ **أصدی الجبلُ**: کێوەکە دەنگەکەی دووبارە کردەوە ◊ **صاداه**: بەرهەڵستی کرد، لەگەڵیدا هەڵی کردو مەدارای کرد ◊ **صدّی فلان بیدیه تصدیة**: فلانکەس بەهەردوو دەستی چەپڵەی لێ دا ◊ **تَصَدَّی للأمر**: سەری بەرزکردەوەو بۆکارەکەی ڕوانی بزانێ چیەو چۆنە ◊ **تصدّی لفلان**: بەرپەرچی فلانکەسی دایەوە ◊ ڕوی لە فلانکەس کردو ویستی قسەی لەگەڵ بکا ◊ **الصَّدی**: تینوایەتی زۆرو کوشندە ◊ گێڕانەوەی دەنگ کە شاخ دووبارەی دەکاتەوە، دەگوترێ: (صمَّ صَداه) خپ بوو دەنگی نەما فەوتا ◊ (أصَمَّ الله صداه) خودا لەناوی برد ◊ هەروا وشەی (الصَّدی) بەمانا پاش بەڕێوەبردنو پەروەردەکردنی ماڵو سامانە ◊ دەگوترێ: (هو صَدی مال) ◊ باڵندەیەکی ئەفسانەییە لە کۆندا پێیان وابووە لەسەری کوژراو دێتە دەرەوە هەر هاوار دەکا تینوومەو ئاوم بدەنێ هەتا تۆڵەی کوژراوەکە دەکرێتەوە ئەوجا بێدەنگ دەبێ.

صَرَبَ اللَّبَنَ صَرباً: ماستەکەی کردە ناو مەشکەوە بۆ ئەوەی ترش بێ بترشێ.

صَـرَبَ اللـبن في الـضرع: شیرەکەی لـە گوانەکـەدا هێشتەوەو نەیدۆشی.

صَرِبَ اللبنُ صَرَباً: شیرەکەی لە گوانەکەدا کۆبۆوە ◊ **إصطَرَبَ اللبَنَ**: ماستەکەی لە مەشکەدا وردە وردە کۆکردەوەو لێی گەڕا ترشاو بوو بە تۆراخ ◊ **الصَّرَبُ**: شیری ترشاو ماستی ترش ◊ **الصَّرِيبُ**: صەمغی سوور ◊ ماستی تـرش ◊ **المِصرَبُ**: قاپی گـەورە، مەنجـەڵ دیـزەی گـەورە، ماسـتیان تـێ بکرێو وازی لێ بێنن تا دەترشێ ◊

صَرَّجَ البناءَ: باڵە خانەکەی بە صاروج بۆیـە کـرد ◊ **الـصّاروج**: تێـکەڵەیەکە بەکاردەهێنـدرێ بـۆ بۆیـەکردنی دیـواری باڵەخانـەو شـتی وا ◊ **صَرَّحَ الأمـرَ صَـرحاً**: کارەکـەی ئاشـکراکردو روونـی کردەوە.

صَرُحَ الشيءُ: شتەکە لە خـەوشو توێـکڵو پوشو پەلاش پاك بۆوە ◊ **صَارَحَ بما في نفسه**: ئـەوەی لـە دەروونیا بوو دەری خست ◊ **صارحَ فلاناً بـالأمر**: راستەوخۆ دەربارەی کارەکە قسەی لەگەڵ فلاندا کردو بەرەو روی ئەوی کردەوە ◊ **صَـرَّحَ الـشيءُ**: شتەکە دەرکەوتو ئاشکرا بوو ◊ دەگوترێ: **صَرَّحَ الحقُ**: حـەقو ڕاسـتی دەرکـەوتو ئاشکرا بـوو ◊ **صَرَّحَت الخمر**: شەرابەکە کەفەکەی هەڵداو خاڵص بـوو هیچی پێـوە نـەماو صافو بێـگەرد بـوو ◊ **صَرَّحَ النهارُ**: ڕۆژەکەی خۆش کرد هـەوری نـەماو خـۆر دەرکـەوتو دونیـا گـەرمی بـووە ◊ **صَـرَّحَ الأمـرَ**: کارەکـەی دەرخـست ◊ (صَـرَّحَ بـالأمر) لـەبارەی کارەکـەوە دواو قـسەی لەسـەر کـرد ◊ **تَصَرَّحَ**: بەمانا (إنصَرَحَ) دێ ◊ دەشگوترێ (تَصَرَّحَ الزَّبد عن الخمر) کەفو بەڵغەکە لـە شـەرابەکە جیا بۆوە ◊ **التَّصريح**: ڕونکردنەوەو ڕا دەربڕینی حوکوومەت یان وتە بێژی فـەرمی حوکوومـەتو دامـەزراوەو پـرۆژەو شـتی وا بـە بەیاننامەیـەك دەربـارەی کارێـکی ئیـداری یـان سیاسـی یـان سەربازی ...هتد ◊ یان ئیزن وەرگرتن بەکارێـك لـە کەسێـك خـاوەنی دەسـەڵاتی ئیـزن دان بێ ◊ **الصَّراحُ**: پاكو بێ خەوش لە کەفو بـەڵغو پڵو پـوش ◊ دەگـوترێ: (نـسب صِـراح) نـژادو بنـیچەیەکی خـاوێن ◊ (خمـر صُـراح) شـەرابی خاڵصو بێ غەش ◊ (تکلم به صُراحاً) بـە ئاشـکرا قسەی دەربـارەی کـردو رونـی کـردەوەو پـەردەی لەسـەر لادا ◊ **الـصَّراحة في الحـق**: ئاشـکراو بـێ چـەندو چـوونو بـێ پـێچو پـەنا ◊ **الـصَّرحُ**: باڵەخانـەی بـەرز، بینـای هەڵچوو بەئاسمانـدا ◊ بەزاراوەی تازە (ناطحة السحاب) ئەو باڵەخانـەی ئەوەنـدە بـەرزە شـەڕ لەگـەڵ هـەور دەکـا ◊ **الـصَّرحَةُ**: گۆڕەپـانی خـانوو حەوشـەی مـاڵ ◊ **الصَّرِيحُ**: خاڵصو پاڵفتە لە تڵپو کەفو بـەڵغو پڵو پوش ◊ ئاشکراو نمایان.

صَرَخَ صُراخاً وصرِيخاً: نەڕانـدی، بـە هـەموو هێـزی هـاواری کـرد ◊ داوای یارمەتیـدانو بـە هانـەوە چـوونی کـرد ◊ **أصـرَخَهُ**: بـە هانەیـەوە چـوو ◊ **تَـصَرَّخَ**: لـە هاوارکردنەکەیـدا تەکـەللوفی بـەکار هێنا، بە نابەدڵی هاواری کرد.

إصطَرَخَ: هـاواری کـرد، داوای یارمـەتیو بـە هانـاوە چـوونی کـرد ◊ **تَـصارخوا**: هاواریـان کـرد ◊ دەق بـەمانا (إصـطرخوا)دێ ◊ **إستَـصرَخَهُ**: هـاواری بـۆ بـردو داوای یارمـەتی لێ کـرد ◊ **الـصَّارِخُ**: هـاوار کـەرو پـەنا هـێن ◊ بـە هاناهـاتوو یارمەتیـدەر ◊ **الـصَّارِخَةُ**: دەنگـی هـاوار کـەرو پەناهێنـەر ◊ **الـصّاروخ**: صـاروخ: هاوێژراوێـکی ئاگراوییـە درێـژو لای سـەرەوەی باریـك، هەڵـدەدرێ بـۆ

شوێنی دوورو بۆشایی دوور برپیەکەی بەهۆی تەقینەوەی ئەو گازانەیە کە لە بنکی صاروخەکەدا بۆ قۆناغەکانی رۆیشتنەکەو بەپێی بەرنامەیەکی دیاریکراو دادەنرێ ٥ الصَّرِيخُ: هاوارکردن بۆ ئەوەی فریای بکەون ٥ ئەو کەسەی کەوتۆتە تەنگانەو هاواری فریاکەوتن دەکا ٥ ئەوکەسەی فریای دەکەوێ و بە هانایەوە دێ ٥

صَرِدَ صَرَداً: سارد بوو ٥ دەگوترێ: (صَرِدَ اليوم) ئەمڕۆ ساردبوو (وصَرِدَت الرِيح) بایەکە (هەواکە) سارد بوو.

صَرِدَ السَّهم: تیرەکە هەڵەی کرد نەی پێکا.

صَرِدَ عن الشيئ: لێی لاداو بۆی نەچوو، نەی ویست ٥ **أصرَدَ السَّهمُ**: تیرەکە نەی پێکا ٥ **صَرَّدَ الشيئ**: شتەکەی کەم کردەوە ٥ دەگوترێ: (صَرَّدَ عطاءه) بەخشینەکەی کەم کردەوە ٥ **صَرَّدَ الأناء**: ئەوەندەی ئاو کردە سوراحیەکەوە کە بەشی تێر ئاو بوون نەکا ٥ **صَرَّدَ فلاناً**: ئەوەندەی ئاودا بە فلانکەس کە تینوایەتی نەشکێ ٥ **صَرَّدَ شربه**: قوم قوم ئاوی دایە، چۆڕ چۆڕ ئاوی دایە ٥ **الصَّارِدة**: هەوای ساردو سەرما ٥ **الصَّرْدُ**: پالفتە کراوو کاکڵەی شت ٥ دەگوترێ: (ذهب صَرِدٌ) زێڕی خاڵص و پوخت (نَبِيذٌ صَرِدٌ) سرکەی پاڵفتە ٥ (حُبٌّ صَرْدٌ) خۆشەویستی بێ غەل و غەش ٥ (جاء معه جيش صُرِدٌ) هێزێکی لەگەڵ هات هەموویان خزم و کەس و کاری یەکتر بوون، کەسی بێگانەیان لەگەڵ نەبوو ٥ هەروا وشەی (الصَّرد) بەمانا سەرمای زۆرە ٥ ساردییەکی زۆر بەهێز ٥ **الصُّرَد**: باڵندەیەکە لە چۆلەکە گەورەترە، سەر گەورەو دەندووک گەورەیە جۆرو جانەوەری بچووک ڕاو دەکا ٥ وادەبێ چۆلەکەش نێچیر دەکا ٥ عەرەبەکان بە باڵندەیەکی شومیان داناوە ٥ **الصُّردان**: دوو ڕەگن لەناو زماندان ٥ **الصُّرَادُ**: بای سارد کە تەڕایی لەگەڵدا بێ ٥ **الصَّرِيدة**: مەڕێک سەرما کاری لێ کردبێ (ك: صَرائد) ٥ **المِصرادُ** (أرض مِصراد): زەوییەکی بێ بەرو بووم بەهۆی ساردو سەرماوە ٥ (رجل مِصراد) پیاوێکی سەرما بردە کە زوو سەرمای ببێ ٥ (ريح مِصراد) بای زۆر سارد.

صَرَّ صريراً: دەنگی لێ هات ٥ سیڕەی لێ هات، جریوەی هات ٥ جیڕەی هات ٥ **وصَرَّت الأذنُ**: گوێچکەی کڕە کڕی لێ هات.

صَرَّ الناقةَ صراً: گوانی حوشترەکەی بەست بۆ ئەوەی بێچووەکەی شیری بۆ لێ نەخورێ.

صَرَّ الدراهم: دیرهەمەکانی خستنە ناو کیسەی تایبەتییەوەو دەمی کیسەکەی بەست.

صرَّ الصُّرَّةَ: کیسە پارەکەی توند بەست.

صَرَّ وجهه: ناوچەوانی لێك ناو ڕوی گرژ کرد.

صَرَّ الفرسُ أو الحمارُ أو الكلبُ: ئەسپەکە یان گوێدرێژەکە یان سەگەکە گوێچکەی جووت کردن ٥ گوێی قوڵاغ بوو.

صُرَّ النبات: ڕووەکەکە سەرما لێی دا.

صُرَّ فلان: فلانکەس ڕژدو چرۆك بوو.

أصَرَّ على الأمر: لەسەر کارەکە سوور بوو وازی لێ نەهێنا ٥ بەزۆری بۆ تاوان بەکاردەهێنرێ ٥ **أصَرَّ السنبلُ**: گوڵە دانەوێڵەکە نە کامڵ بوو دەنکەکەی هەڵنەپێچابوو ٥ **أصَرَّ الناقةَ**: حوشترەکە شیری تێدا نەماو وشکی کرد ٥ **صارَّهُ على الشيئ**: تۆپزی لێ کرد بۆ کردنی کارەکەی ٥ **صَرَّرَ الناقةَ**: زۆر توند گوانی حوشترەکەی شەتەك دا بۆ ئەوەی بێچووەکە نەتوانێ شیری لێ بخوا ٥ **إصطَرَّ الحافرُ**: سمەکە ڕەق و پتەو بوو ٥

دەگوترێ: (جاء فلان يَصطَرُّ) فلانكەس هات بە تورەییو هاوار هاوارەوە ٥ الصَّارُّ: درەختی پڕ گەڵاو لقو پۆپو چڕو پڕو سێبەرخۆش ٥ الصَّارَة: پێویستی ٥ الصَّارور: ئەو کەسەی ژنی نەهێنابێ ٥ حەجی نەکردبێ ٥ الصَّارورة: بەمانا (الصَّارور)دێ ٥ الصِّرارُ: دەزوو بەنێکە لە بنی گوان دەبەسترێ بۆ ئەوەی بێچووەکە شیر نەخوا ٥ پەردەو لەمپەرو بەربەست ٥ الصِّرُّ: سەرمای کوشندە، هەوای زۆر سارد ٥ الصِّرَرُ: گوڵی دانەوێڵە کە دانەوێڵەکەی هەڵنەپێچابێ کامڵ نەبووبێ ٥ الصَّرّاء: بەردی لووس.

الصَّرَّة: کۆمەڵو تاقم ٥ هاتو هاوارو قیژو هوڕ ٥ کوشندەی بەڵاو ناخۆشییو شەڕو گەرما ٥ دەمو چاو گرژ بوون بەهۆی نارەزامەندییو پێ ناخۆش بوونەوە ٥ الصَّرَّةُ: نەرمو هاواری بەهێز ٥ کوشندەی سەرما ٥ الصُّرَّةُ: ئەوەی شتی تێ دەکرێو دەمی دەبەسترێ وەکو کیسەو تورەکەو هەمبانەو جانتا ٥ الصَّرِيدة: دیرهەمو پارەی نیکڵ کە بەسترابن ٥ المَصارُ: ریخۆڵە، دەگوترێ: (شَرِب حتى ملأ مَصارّه) ئەوەندەی خواردەوە تا ریخۆڵەکانی پڕ بوون ٥ صَرصَرَ: بە دەنگی گەورەو پچڕ پچڕ هاواری کرد ٥ صَرصَرَ الدّوابَ: ئاژەڵەکانی خڕ کردەوە ئەملاو ئەو لای مەڕو بزنە زۆرەکانی بەسەریەکدا دادایەوەو ئاژەڵە تەرەبوو و بڵاوەکانی خستەوە گەڵ جەڵەبەکە ٥ هەروا بەمانا: سەرمای کوشندەو دەنگی گەورەش دێ ٥ الصُّرصور: سیسرە، حەشەرەیەکی زیانبەخشەو بە زۆری لە تەوالێتو شوێنی ئاوادا دەژی، شاخی درێژی لە تاڵە موو هەمن ٥ زۆربەی کات دەنگی سیرە سیری هەیە

الصِّراط: رێگا ٥ صَرَعَهُ صَرعاً ومَصرعاً: خستییە سەر زەوی، خێی کرد ٥ دەگوترێ: (صرعته المنية) مردن فلانکەسی خێپ کرد ٥ تارومار کرد ٥ صَرَعت الريح الزرع: رەشەباکە کشتوکاڵەکەی لاڵو پاڵ خست.

صَرَّعَ الباب: دەرگاکەی کردە دوو تاکی.

صُرِعَ فلان: فلانکە تووشی پەرکەمو فێ لێ هاتن بوو ٥ شەپڵەی لێ هات ٥ صارعَه مُصارعةً وصِراعاً: لە زۆرانبازیو پاڵەوانێتیدا بەسەریدا زاڵ بوو، بۆری دا ٥ صَرَّعَهُ: زۆر بەهێز بە زەویدا دا ٥ صَرَّعَ البابَ: دەرگاکەی کرد بە دوو تاکی ٥ صَرَّعَ البيتَ: هەردوو تاکی شیعرەکەی واڵ کردن سەرەوایان یەك بێ ٥ إصطَرَعَ القومُ: خەڵکەکە کەوتنە کێشەو زۆرانبازیو یەکتر هێنانو بردن ٥ تصارع الرجلان: ئەو دوو پیاوە هەریەکەیان هەوڵی دا ئەوی تر بە زەویدا بدا ٥ خێی بکا ٥ الصَّرْعُ: نەخۆشییەکە لە کۆئەندامی دەمارردا پەیدا دەبێ لەگەڵیدا بێ هۆشیو گرژبوونی ماسولکە پەیدا دەبن بەکوردی پێی دەگوترێ فێ، پەرکەم ٥ الصَّرعان: دوو لایەنی شت ٥ دەگوترێ: (للأمر صرعان) ئیشەکە دووسەرەو دوولایەنە ٥ (جئتە صَرعَي النهار) بەیانیو ئێوارە هاتم بۆ لای ٥ (هو ذو صرعين) ئەو دوو ڕەنگە ٥ الصِّرْعُ: هاوشێوە ٥ جۆرو فەنی شت ٥ دەگوترێ (ما أدرى على أي صِرعي أمره هو) نازانم ئەو لەسەر چ ڕێو شوێنو بابەتێکە ٥ هەروا بەمانا (المصارع)دێ ٥ دەگوترێ: (هما صِرعان) ئەو دوانە دوو پاڵەوانی زۆرانبازی گۆڕەپانن ٥ الصُّرعةُ: پاڵەوانێکە زۆر کەس بیخەنو بەزویدا بدەن ٥ الصُّرَعَةُ: پاڵەوانی سەرکەوتوو لە زۆرانبازیدا ٥ الصَّرِيعُ: تێشکاو و بۆڕدراو لە گۆڕەپانی زۆرانبازیدا ٥ لاڵو پاڵ کەوتو، خێپ بوو، داهێزاو شپرێو ٥ شێتو وێت

٥ المُصارعَة: وەرزشێکی جەستەییە هێزو توانای تێدا بەکار دەهێنرێ، لە نێوان دوو پاڵەواندا ئەنجام دەدرێ‌و لە گۆرەپانداو لە ژێر چاودێری حەکەم‌و بە پێی برِی یاسای تایبەت بەو وەرزشە ئەنجام دەدرێ ٥ هەریەکە لە دوو پاڵەوانەکە هەوڵ دەدا بەرامبەرەکەی بۆرِ بدا ٥ المِصراع: تاکی دەرگا ٥ یەکێ لە دوو تاکی دەرگا کە یەکیان بەلای چەپ‌و ئەوی تریان بەلای راستدا دەکرێنەوە ٥ هەروا ناوە بۆ نیو دێرِ شیعر ٥ شیعریش دوو تاکی هەیە یەکیان پێی دەگوترێ (صدر) ئەوی تریان (عجز).

صَرِفَ البابُ أو القلمُ: دەرگاکە جیرەی کرد، قەڵەمەکە سیرەی هات.

صَرَفَ نابُهُ وصرَفَ بنابه: ددانی جیرەیان هات ددانی لە جیرەوە بردن.

صَرَفَ الشيئَ صَرفاً: شتەکەی لە رێرەوی خۆی گێرایەوە، دەگوترێ: (صَرَفَ الأجيرَ مِن العمل) کرێکارەکەی لە ئیشەکە گێرایەوە نەیهێشت بیکا ٥ (صرف الغلام عن المكتب) منداڵەکەی لە مەکتەب گەراندەوە.

صَرَفَ المالَ: ماڵەکەی بەخشی بەسەر ئاتاجاندا.

صَرَفَ النقدَ: پارەکەی گۆرِییەوە بە پارەی تر یان بەپارەی وردە.

صَرَفَ الكلامَ: قسەکانی رازاندەوە.

صَرَفَ الشرابَ: شەرابەکەی تێکەڵ شتی تر نەکرد ٥ **اصـرَفَ الـشَّراب**: بەخالـصی شـەرابەکەی پێشکەش کرد، هیچی تری تێکەڵ نەکرد ٥ **صارَفَ نفسه عن الشيئ**: بە زۆر لە خۆکردن نەفسی خۆی لە شتەکە گێرایەوە ٥ **صَرَّفَ الأمرَ**: کارەکەی جێبەجێ کردو خستیە سەر رێرەوی خۆی ٥ دەشگوترێ: (صرف الله الرياحَ) خودا بایەکەی لادا بۆ شوێنێکی تر ٥ هەروا وشەی (صَرَّفَ) بەمانا رونکردنەوەش دێ ٥ **صَرَّفَ الألفاظَ**: هەندێ وشە لە هەندێکی تریان دەرهێنراون ٥ **صَرَّفَ الشرابَ**: شەرابەکەی بە خالصی هێشتەوە هیچی تری تێکەڵ نەکرد ٥ زێدە رِۆیی کرد لە گێرانەوەی شتەکە لە شوێنی خۆی ٥ **إصطَرَفَ**: گەرِا بەشوێن کاسبی دا، هەوڵی کاسبی کردنی دا ٥ **إنصَرَفَ عنه**: لێی لاداو وازی لێ هێنا، بەجێی هێشت ٥ **تَصَرَّفَ فلان في الأمر**: فلانکەس لە کارەکەدا فرت‌و فێڵ‌و پلانی ئەنجامدان بۆ ئەوەی شتێکی دەست بکەوێ، یان لە شتێك رزگاری بێ ٥ **تَصَرَّفَ لعياله**: کاسبی بۆ ماڵ‌و منداڵەکەی کرد ٥ **تَصَرَّفَ به الأحوال**: حاڵ‌و وەزعی جۆراو جۆری بەسەردا هاتن ٥ بارو دۆخی ژیانی گۆرِان ٥ **إستَصرَفَ الله المكاره**: داوای لە خودا کرد ناخۆشییەکانی لەسەر لابەرێ ٥ **تصاريف الأمور**: گۆرِانکاریی رِوداوەکانی ژیانی کە بەسەریدا هاتوون ٥ **تصاريف الرياح**: هەڵکردنی با لەچەند لایەکەوە ٥ **الصّارِف**: کەڵبە، ددان ٥ **الصَّرّافُ**: پارە گۆرِەرەوە ٥ ئەو کەسەی پارە دەگۆرِێتەوە بە پارەی وردە یان بە پارەی تر ٥ ژمێریارو بەرپرس لەسەر قاصەو خەزێنە بۆ وەرگرتن‌و صەرف کردنی پارە ٥ **الصِّرافة**: پیشەی پارە گۆرِینەوە ٥ **الصَّرف** (صَرف الدهر): بەڵاو کارەساتی رِۆژگار ٥ لە بواری ئابووریدا بریتییە لە گۆرِینەوەی پارەی وڵات بە پارەی وڵاتێکی تر ٥ هەروا بە نرخی گۆرِینەوەکەش دەگوترێ ٥ لە بواری زمانەوانیدا زانیارییەکە بە هۆیەوە چۆنیەتی بینای کەلیمەو شێوەی دروستکردنی دەزاندرێ، واتە: (زانیاری صەرف) لە زاراوەی نەحوییاندا بریتییە لە لکانی تەنوین (دوو سەر یان دوو بۆر

یان دوو زێر) له كۆتایی وشەوەو دەبێتە بەڵگە لەسەر ئەوە كە ئەو وشەیە لە جۆری (اسم)ە و تێیدا ڤاڵبۆتەوە ٥ الصَّرَفان: رەصاص ٥ الصَّرفان: شەو و رۆژ ٥ الصَّرف: شتی خاڵصو پوختەو بێ خەوش ٥ دەگوترێ: (شراب صِرف) شەرابێكی خاڵصو بێ خەوشە هیچی لەگەڵ تێكەڵاو نەكراوە ٥ الصَّريف: زیوی خالص ٥ شەرابی خالصو بێ خەوش ٥ شیر كە تازە دۆشرابێ ٥ الصَّيْرَف: ئەو كەسەی دیرهەمی زیو ئاڵوگۆڕ دەكا ٥ كاروبار رێكخەرو خاوەن ئەزموون لە ئیشدا ٥ الصَّيْرَفِيُّ: بەمانا (الصَّيْرَفُ)دێ ٥ الْمَصرِفُ: گەڕانەوەو ئینصیراف ٥ شوێنی پارە گۆڕینەوە ٥ جۆگاو ڕێڕەوی ئاوە بۆ ڕەوانبوونی ئاوی زیادە لە زەوی ئاو دراوو تێر ئاو كراو ٥ صَرَمَهُ صرماً: بڕییەوە ٥ دەگوترێ: (صَرَمَ الحَبلَ) حەبلەكەی بڕی ٥ (صَرَمَ النَّخل والشجر) دار خورماكە یان درەختەكەی بڕییەوە.

صَرَمَ فلاناً: دەنگی لە فلانكەس دابڕیو هامو شۆی ناكا ٥ دەشگوترێ: (صَرَمَ وصلَه) سیلەی ڕەحمی بڕی ٥ صَرُمَ السَّيفُ صَرامَةً وصَرُمَةً: شمشێرەكە بڕندەو تیژ بوو ٥ صَرُمَ فلان: فلانكەس ئازاو بەجەرگو ورە بەرز بوو، سوور بوو لەسەر گەیشتن بە ئامانجو تەواوكردنی كارەكانی (هو صارم وصروم) ٥ اصرَمَ النخل والشجر: دارخورماكە یان درەختەكە كاتی ئەوەیان هاتووە ببڕدرێنەوە ٥ صارَمَهُ: بڕییەوە ٥ صَرَّمَهُ: پارچە پارچەی كرد ٥ إنصَرَمَ: بڕایەوە، دابڕا ٥ ڕۆیشتو تەواو بوو ٥ دەگوترێ: (إنصَرَمَ الليلُ) شەو ڕۆیشت، (إنصَرَمَ الشتاءُ) زستان تەواو بوو ٥ تَصارمَا: یەكتریان بڕیەوە ٥ بڕانەوە ٥ تَصَرَّمَ: پارچە پارچە بوو ڕۆیی بەسەرچوو ٥ دەگوترێ: (تَصَرَّم الليلُ) شەو ڕۆیشت ٥ تَصَرَّمَ الرجلُ: فلانكەس ئازاو بەجەرگو خۆڕاگر بوو ٥ الصَّارِمُ: دەگوترێ: (سيف صارم) شمشێری بڕندە ٥ (رجل صارم): پیاوی ئازاو بەجەرگ ٥ یان سوورە لەسەر كارەكانی دەیەوێ ئەنجامیان بدا ٥ الصُّرَّامُ: پێست فرۆش: پێڵاو فرۆش خوف فرۆش ٥ الصَّرْمُ: پێست ٥ الصِّرْمُ: پارچە لەهەر شتێك بێ ٥ تاقمێ خەڵكی گۆشەگیر ٥ خوففی شێوە نەعل ٥ الصِّرْمَةُ: كۆمەڵە دارخورما ٥ یان جەڵەبە حوشتر ٥ پەڵە هەور ٥ الصَّرِيم: ئەوەی بەرو بوومەكەی كۆكرابێتەوە ٥ میوەی بەسەر یەكدا كەوتوو ٥ بەشێك لە شەو یان لە ڕۆژ ٥ كۆمەڵە لمی تاقەوە بوو لە لیەلان ٥ الصَّرِيمَة: بەمانا (الصَّرِيم) دێ ٥ كار قایم كردنو ڕێكخستنو ورە بەرزی تێیدا ٥ دابڕان ٥ جەڵەبو پۆل.

صَرِيَ الرجل صَرياً: نەیهێشت پیاوەكە بە ویستی خۆی بكا ٥ مەنعی كرد لەوەی دەیەویست.

صَرِيَ الماء واللبن والدمع: ئاوەكە یان شیرەكە یان فرمێسكەكەی لە شوێنی خۆیدا قەتیس كرد ٥ صَرَتِ الناقةُ عُنُقَها: حوشترەكە لەبەر گرانی بارەكەی ملی بەرز كردەوە.

صَرِيَتِ الناقة صَرياً: حوشترەكە گوانی پڕ بوو لە شیر.

صَرِيَ الماء، واللَّبَنُ: ئاوەكە یان شیرەكە لە شوێنی خۆی مایەوە و بۆگەن بوو، گۆڕا.

صَرِيَ الدمعُ: فرمێسكەكە لە چاودا قەتیس ماو نەهاتە خوار.

صَرِيَ فلان في يد فلان: فلانكەس لای فلانكەس مایەوە بە حەبس كراویی ٥ أصرَتِ النَّاقةُ: حوشترەكە شیرەكەی لە گواندا مایەوە.

صري **الناقة**: شیری حوشترەكەی لە گوانیدا حەبس كرد ٥ **الصّاري**: كۆڵەكەیەكە لە كەشتیدا حەبلەكانی پێوە دەبەسترێ ٥ هەروا ناوە بۆ كەشتییەوانەكە ٥ **ألصّارية**: بیری ئاو ٥ كۆڵەكەیەكە حەبلەكانی دۆڵچەی پێوە دەبەسترێ ٥ **ألصَّري**: هەرشتێ زۆر بمێنێتەوەو بۆگەن بكا ٥ دەگوترێ: (لبن صَرًى) شیرێكە تامو بۆنی گۆڕاوە ٥ **المُصراة**: ئاژەڵێك شیردەربێ‌و شیری لە گواندا هێڵدرابێتەوە ٥ **الأُصطُبَّةُ**: (مشاقە الكتان) واتە ئەو وردەو خشتو خۆڵەی لە كەتان هەڵدەوەرێ لەكاتی گێرەكردن‌و پاككردن دا ٥ **المِصطَبُ**: سندانی ئاسنگەر ٥ **المِصطَبَة**: سەكۆی لەسەر دانیشتن.

صَعُبَ **صُعوبَةً**: قورس‌و گران بوو ٥ **أصعَبَ الأمرَ**: بەمانا (صَعُبَ)دێ ٥ **اصعَبَ الرجلُ**: پیاوەكە تووشی كاری قورس بوو ٥ **أصعبَ الشيءَ**: شتەكەی بە قورس هاتە بەردەست ٥ **صَعَّبَهُ**: شتەكەی قورس كرد ٥ **تَصَعَّبَ**: بەمانا (صَعُبَ)دێ ٥ **تَصَعَّبَ الأمر**: كارەكەی بە قورس‌و گران لە قەڵەم دا ٥ **إستَصعُبَ الأمرُ**: بەمانا (صَعُبَ)دێ ٥ **استَصعَبَ الأمرَ**: كارەكەی بە گران بینی پێی وابوو قورسە ٥ **ألصَّعبُ**: ناخۆش‌و گران ٥ داكۆكیكار ٥ دەگوترێ: (عقبة صعبة) و(حیاة صَعبة) ٥ **الصُّعبَةُ**: پارەی گرانبەها ٥ وەكوو زێڕو زیو و دۆلارو پۆڕۆ ٥ **ألمُصعَبُ من الرجال**: (پیاوی كراو بەگەورە) ٥ لە حوشتریشدا بە حوشترێك دەگوترێ بۆ تۆو بەكاربێ‌و كەس بۆی نەبێ سواری بێ‌و باری لێ بنێ.

صَعدَ **صُعُداً**: بەرز بۆوە ٥ دەگوترێ: (صَعِدَ الجبلَ) چووە سەر كێوەكە ٥ (وصَعِدَ السُّلَّمَ) چووە سەر پەیژەكە ٥ دەشگوترێ: (صَعِدَ فيه وعليه وإليه) ٥ بۆلای خودا وشەی خاوێن‌و پیرۆز بەرزدەبێتەوە ٥ **أصعَدَ**: بەرز بۆوە ٥ دەگوترێ: (أصعَدَ في الأرض) بەرزبۆوە بۆسەر بەرزایی یەك ٥ **اصعَدَ في العدو**: بەهێزو خێرایی بازی دا ٥ **اصعَدَ في الوادي**: بە شیوەكەدا سەرەو ژێر بۆوە ٥ **اصعَدَتِ السّفينة**: شیراع‌و حەبلی كەشتییەكە درێژ كرایەوەو ڕەشەبا بردی ٥ **صَعَّدَ في الجبل وعليه وعلى الدرجة**: چووە سەر كێوەكە ٥ **وصَعَّدَ فيه النظر**: بە وردی لەسەرەوە بۆ خوارەوەو لە خوارەوە بۆ سەرەوە سەیری كرد ٥ **صَعَّدَ الشّراب**: شەرابەكەی بەئاگر كوڵاند بۆئەوەی ڕەنگ‌و تامەكەی بگۆڕێ ٥ **صَعَّدَ السائلَ**: شلەمەنییەكەی گۆڕی بۆ بوخار بەهۆی كاریگەریی گەرمی ٥ **صَعَّدَ الحَربَ**: توندو تیژیی شەڕەكەی پەرەپێ داو وای لێ كرد زیاتر توندو تیژ ببێ ٥ **تَصَاعَدَ، يَتَصَاعَدُ ويَصَّاعَدُ**: بەمانا (صَعِدَ)دێ ٥ **تصاعَدَهُ الأمرُ**: كارەكەی لەسەر شان قورس بوو ٥ **تَصَعَّدَ يَتَصَعَّدُ يَصَّعَّدُ**: بەمانا (تصاعَدَ)دێ ٥ **تَصَعَّدَ في الشيءِ**: بەناخۆشی‌و زەحمەت لەگەڵ كارەكە ڕۆیشت بەئەركێكی زۆر شتەكەی جێ بەجێ كرد ٥ **تَصَعَّدَ النَّفَسُ**: بەناخۆشی هەناسەی هەڵێنا ٥ **تَصَعَّدَ الشيءُ الرجلَ**: شتەكە پیاوەكەی ماندو كردو تینی بۆ هێنا.

الصَّعدُ: دەگوترێ: (بلَغَ كذا فصاعِداً): گەیشتە ئەوەو زیاتریش ٥ **الصَّعَدُ**: نارەحەتی‌و شەكەتی ٥ (عذاب صَعَدٌ): سزای زۆرو توند ٥ **الصُّعُدُ**: كشمەكردن بەرەو بەرزی، دەگوترێ: (هذا النبات ينمو صُعُداً): ئەم ڕووەكە لەباری درێژی‌و بەرزی زیاد دەكا ٥ **الصُّعَداءُ**: نارەحەتی‌و شەكەتی ٥ (تنفس الصُّعَداء): هەناسەی قوڵ‌و ئازاراوی ٥ **الصَّعُودُ**: نارەحەتی‌و مەینەتی ٥ كۆسپو

تەگەری ناخۆش ٥ **الصَّعِيدُ**: روی زەوی ٥ گڵو خۆڵ ٥ هەروا ناوە بۆ شوێنی بەرز لەزەوی وەکوو بانی مقان یان صەعیدی میصر ٥ شوێنی بەرفراوان ٥ **المِصْعَادُ**: ئامێری بەرزکردنەوە ٥ مەصعەد کەبەهۆی هێزی کارەباوە بەرز دەبێتەوەو دێتەوە خوار بۆ باڵەخانەی بەرز بەکاردەهێندرێ ٥ **المِصْعَدُ**: بەمانا (المِصْعَاد)دێ.

صَعِرَ صَعَراً: ملی یان دەمو چاوی بەلایەك دا خواركردەوە ٥ جاری وادەبێ بەهۆی نەخۆشییەوە دەمو چاوی یان ملی خواردەبێ.

صَعِرَ فلان: فلانکەس بەهۆی لوتبەرزیو خۆبەزلزانییەوە روی وەرگێڕا.

صَعَّرَ رأسَهُ: سەری بچوك بوو ٥ **أصْعَرَ خَدَّهُ**: روی خۆی بەهۆی خۆ بەزلزانیو بەخۆ نازینەوە وەرگێڕا ٥ صاعَرَ: بەمانا (أصْعَرَ)دێ ٥ **صَعَّرَ خَدَّهُ**: روی خۆی وەرگێڕا لەبەر تەکەببورو خۆ بەزلزانی ٥ **تَصَاعَرَ**: بەمانا (صَعَّرَ)دێ ٥ **تَصَعَّرَ**: بەمانا (تصاعَرَ)دێ ٥ **إصْعَرَّت الدابة**: وڵاخەکەی رۆیشتنی خۆی خێرا کردو کەوتە مەیەلانو خۆبادان ٥ **الصَّعَرُ**: دەردێکە توشی مل دەبێ (ملە رەقە) ٥ **صَعْصَعَ الرجلُ صَعْصَعَةً وصَعْصَاعاً**: پیاوەکە ترساو کەوتە لەرزینو شەقەتۆڵەی پێ کەوت، کەوتە هاتوو چۆو هاواری کرد ٥ **صَعْصَعَ القومَ**: قەومەکەی ترساندنو لێکی بڵاو کردن پەرتەوازەی کردن ٥ **صَعْصَعَ رأسَهُ بالدهن**: رۆنی لەسەری دا، بەتەواویی چەوری کرد ٥ **تَصَعْصَعَ القومُ**: قەومەکە ترسانو پەرتەوازە بوون، دەشگوترێ: (تَصَعْصَعَتْ صفوفهم): ریزەکانیان پەرتەوازە بوونو لەشوێنی خۆیان هەڵکەندران ٥ **تَصَعْصَعَ بهم الدَّهرُ**: رۆژگار گەلو هۆزەکەی تەفرو توناکرد ٥ **الصَّعْصَعُ**: پەرتەوازەو بڵاوە بوو ٥ **صَعْفَقَ**: جەستەی لاوازو سیس بوو ٥ **الصَّعْفَقَ**: کەسێك بچێتە بازاڕ بۆ مامەڵەو پارەی پێ نەبێ، کە بازرگانێك بێ شتێك بکڕێ خۆی پێوە هەڵواسێو خۆی بخاتە گەڵی بۆنەوەی شتێکی دەست بکەوێ ٥ **الصَّعْفُوقُ**: بەمانا (الصَّعْفَقُ)دێ ٥ **صَعَقَتهم السماءُ صَعْقاً**: ئاسمان بروسکەی لێ دان ٥ **صَعَقَت الصَّاعِقَةُ القومَ**: هەورە بروسکە لەوقەومەی دا، سوتاندنی لەناوی بردن.

صَعَقَ التيار الكهربي الرجلَ: کارەبا لەوپیاوەی دا، کارەبا گرتی.

صَعِقَ الحيوانُ: گیانلەبەرەکە دەنگی بەهێز بوو، زیڕاندی باڕاندی نەڕاندی زەڕاندی، دەگوترێ: (صَعَقَ الحمارُ وصَعَقَ الثور).

صَعِقَ الرجلُ: پیاوەکە هەورە بروسکە لێی دا، بێ هۆش بوو، خپ بوو، گیانی دەرچوو.

صُعِقَ: هەورە بروسکە لێی دا ٥ (فهو مَصْعوق) ٥ **أصْعَقَهُ**: بەمانا (صَعَقَهُ)دێ ٥ **الصَّاعِقَةُ**: هەورە بروسکە؛ ئاگرێکە لەئاسمانەوە دێتە خوار ٥ بەڵاو کارەساتی کوشندەو فەوتێنەر (مانِعَة الصواعق): کۆڵەکەو عەمودی ئاسنو شتی وایە لەسەر باڵەخانەی بەرز دەچەقێندرێن بۆ پارێزگاری لەبروسکە ٥ **الصَّعِقُ**: دەنگی بەشیدەتو بەهێز ٥ کەسێك لەهۆش خۆ چووبێ ٥ پیاوێك چاوەڕوانی هەورە بروسکە بکا.

صَعِلَ صَعَلاً: سەرباریكو مل باریك بوو ٥ **إصْعَالَّ**: بەمانا (صَعِلَ)دێ.٥ **الصَّعْلُ**: درێژ ٥ مل باریكو سەرباریك ٥ **الصَّعْلَةُ**: باریکیو لاوازیو کێش سوکی لەجەستەدا ٥ درەختی دارخورما کە قەدی خوارو لقو پرژی روتبن ٥ **صَعْلَكَ فلاناً**: فلانکەسی هەژار خست ٥ **صَعْلَكَ البقلُ الدوابَ**:

گیاو گژەکە ئاژەڵەکەی قەڵەو کرد ◊ **تَصَعْلَكَت الإبلُ**: حوشترەکە کوڵکەکەی روتایەوە، بەربوو ◊ **تَصَعْلَك الرجلُ**: پیاوەکە هەژار بوو ◊ **الصُّعْلُوك**: هەژار ◊ **المُصَعْلَك**: (رأس مصعلك): سەری خڕی بچوک ◊ **صَغُرَ صَغراً**: تەمەنی لەتەمەنی ئەو کەمتر بوو

صَغُرَ صِغراً: قەبارەی بچوک بوو یان تەمەنی کەم بوو.

صَغُرَ صَغاراً: بەژێر دەستەیی‌و زەلیلی رازییە ◊ **اصْغَرَ**: کاری بچوکی ئەنجام دا ◊ **أصْغَرَت الأرضُ**: زەوییەکە روەکەکەی درێژ نەبوو ◊ **أصْغَرَ فلاناً**: فلانکەسی زەلیل‌و ریسوا کرد ◊ **صَغَّرَهُ**: بچوکی کردەوە، زەلیل‌و ریسوای کرد ◊ **تَصَاغَرَ فلان**: فلانکەس لاسایی منداڵی کردەوە، هەڵس‌و کەوتی منداڵانەی نواند ◊ **تَصَاغَرَ الیه نفسُهُ**: لەپێش چاوی خۆی خۆی بەکەم زانی‌و بەچاوی سوک سەیری خۆی کرد.

اسْتَصْغَرَ: داوای شتی بچوکی کردو پێی رازی بوو ◊ **اسْتَصْغَرَ الشيءَ**: شتەکەی بەبچوک دانا، بەبچوکی لەقەڵەم دا ◊ **الأصْغَرُ**: بچوکتر ◊ **الأصْغَران**: دڵ‌و زوبان ◊ **التَّصْغيرُ**: لەزاراوەی عیلمی صەرف دا بریتییە لەوەی یایەکی ساکن لەدوای دووەم پیتی ئیسمەکەوە زیاد بکرێ‌و شێوەی وشەکەش گۆڕانکاری تێدا بکرێ، بۆمەبەستی بەدیهێنانی مانای بچوککردنەوەو پرو پوچ کردنی شتەکە وەکوو (حَسَن حُسَيْن، قمر قُمَيْر، کتاب کُتَيب) ◊ **الصُّغَّارُ**: بەمانا (الصَّغير)دێ ◊ **الصُّغَيْرة**: تاوانی بچوک.

صَغَا صَغواً: مەیلی کرد.

صَغَت الشمسُ والنجومُ: خۆر یان ئەستێرە بەلای خۆرئاوادا مەیلی کرد خەریک بوو ئاوابێ.

صَغَا فلان: فلانکەس بەلایەك دا خوار بۆوە کەوتە سەر لاتەنیشتی.

صَغَا الی القوم: بەدڵ لەگەڵ قەومەکە بوو مەیلی ئەوانی هەبوو.

صَغَا علی القوم: بەدڵ لەگەڵ غەیری قەومەکە بوو ◊ لاخوار بوو.

صَغِيَ: مەیلی کرد ◊ **أصْغَى الی فلان**: جوان گوێی لەفلانکەس گرت ◊ **أصْغَى الإناءَ**: قاپەکەی خوارکردەوە بۆئەوەی ئەوەی تێیدایە بیرێژێ ◊ **صاغِيَة الرَّجُل**: دارو دەستەو دەربار، ئەوانەی حەزیان لەرێبازی ئەوە ◊ **الصَّغْوُ**: ناوەوەی لوێچ.

صَفَحَ عنه صَفحاً: روی وەرگێڕا.

صَفَحَ عن ذنبه: لێی خۆش بوو لەتاوانی بوری.

صَفَحَ فلاناً عن حاجته: فلانکەسی لەئیشەکەی گێڕایەوە، نەیهێشت بگاتە مەبەستی خۆی.

صَفَحَ القومَ: خەڵکەکەی یەك یەك رانواند.

صَفَحَ ورق الکتاب: پەڕە پەڕە کتێبەکەی هەڵدایەوە.

صَفَحَ الشيءَ: شتەکەی پان کرد.

صَفَحَ فلاناً بالسیف: شمشێرەکەی لەباری پانی بەفلانکەس کێشا، شمێرەکەی پانەو پان لەفلان کەس دا ◊ **صَفِحَتْ جبهته صَفحاً**: ناوچاوانی زۆر گوشاد بوو ◊ **أصْفَحَ الشيءَ**: شتەکەی هەڵگێڕایەوە ◊ **أصْفَحَ فلاناً عن الحاجة**: فلانکەسی لەپێویست‌و مەبەستی خۆی گێڕایەوە ◊ **صافَحَهُ**: تۆقەی لەگەڵ دا کرد، دەستی خستە ناو دەستیەوە ◊ **صَفَّحَ الشيءَ**: شتەکەی پان کرد ◊ **صَفَّحَ بیدیه**: بەهەردوو دەستی چەپڵەی لی دا ◊ **صَفَّحَ الشيءَ**: شتەکەی بەپارچە لەوح‌و پارچە

تەنەکە داپۆشی، یان بە پۆلا داپۆشی ٥ تَصَفَّحَ الشیئَ: لەشتەکە ورد بۆوە، زۆر سەیری کرد، دەگوتری: (تَصَفَّحَ الکتابَ): کتێبەکەی پەڕە پەڕە کردو لێی روانی ٥ تَصَفَّحَ القومَ: لەخەڵکەکە ورد بۆوە بۆئەوەی بزانێ چی دەکەن و کێن و بەتەمای چین، یان بۆئەوەی یەکێکیان لێ بناسێ ٥ اسْتَصْفَحَ فلاناً: داوای لێبوردنی لەفلانکەس کرد ٥ اسْتَصْفَحَ فلاناً ذنبه: داوای لەفلانکەس کرد لەتاوانی خۆش ببێ ٥ الصِّفاحُ: دەگوترێ: (لَقِيه صِفاحاً): روبەڕو توشی بوو یان لەناکاوو گۆزو گوممەت توشی بوو ٥ الصَّفْحُ: عەفوو لێبوردن ٥ تەنیشت و لا، دەگوترێ: (صَفْحُ الجبل): پانتایی کێو، بناری کێو ٥ (صَفْحُ السیف): پانایی شمشێر ٥ (صَفْحُ الوجه): پانتایی روخسار ٥ ضَرَبَ عنه صَفْحاً: روی لێ وەرگێڕا ٥ صَفْحَةُ الشیئ: روی شت و لای شت ٥ (صَفْحَةُ الورقة): رویەکی لاپەڕە ٥ صَفْحَةُ الرجل: تەختی سنگی پیاوەکە، پەنای سنگی، دەگوترێ: (أبدی صَفْحَتَهُ): نهێنییەکانی ئاشکرا کرد، یان بەئاشکرا تاوانی ئەنجام داو سنوری شەرع و یاسای بەزاند ٥ الصَّفحتان: دوو کوڵم، دوو لاڕومەت ٥ الصُّفَّاحُ: بەردی پان و تەنك ٥ الصَّفُوحُ: دڵفراوان و لێبوردە ٥ (امرأة صَفوح): ئافرەتێکی رو وەرگێڕو چەموش و کەللە رەقە ٥ الصَّفیحُ: تەختی روی هەرشتێك پان بێ ٥ لە پلێتی ئاسن و تەنەکەو شتی لەو جۆرە کەلەبواری پیشەسازیی دا بەکاردێن ٥ الصَّفیحةُ: هەرشتێك پان بێ لەبەردو لەوحەو شتی لەوجۆرە ٥ روبەری هەرشتێك پان بێ ٥ وەکوو پانایی شمشێر، پانایی لەوحەی ئاسن و تەنەکەو بەرد ٥ صَفیحة الوجه: پێستی روخسار ٥ دەبەیەکە لەئاسن و تەنەکەو شتی لەو جۆرە بەنزین و زەیتی تێدەکرێ ٥ صَفائح الباب: لەوحەی دەرگا ٥ المُصَفَّحُ: (ألفٌ مُصَفَّحٌ): لوتێك کونەکانی رێك بن، هەرشتێك بەلەوحەو شتی وا داپۆشرابێ ٥ المُصَفَّحَةُ: دەگوترێ: (سیارة مُصَفَّحَةٌ): سەیارەیەکە بە لەوحەی پۆلا داپۆشراوە بۆئەوەی ببێتە دیرع و پارێزەر بۆی ٥ صَفَدَهُ صَفْداً: بەستی و شەتەکی دا پێوەندی کرد ٥ أصْفَدَهُ: بەمانا (صَفَدَهُ)دێ ٥ ئەوەندەی پێ بەخشی و دەسنەخۆری کرد تا بەبەخشین پێوەندی کرد ٥ صَفَدٌ: بۆ زێدە رۆیی لەمانای (صَفَدَهُ)دێ ٥ الصِّفادُ: پێوەندو کەلەبچە ٥ الصَّفَدُ: بەمانا (الصِّفادُ)دێ ٥ هەروا بەمانا بەخشش دێ.

صَفَرَ صفیراً: فیتوی لێ دا ٥ بەدەم و لێوی فیتە فیتی کرد.

صَفَرَ به: بەدەنگی فیتو بانگی لێ کرد.

صُفِرَ: برسی بوو ٥ توشی نەخۆشی زەردویی بوو ٥ کرمی گەدەی تێدا پەیدا بوو.

صَفِرَ صَفَراً وصُفُوراً: خاڵی بوو، هیچی تێدا نەما، دەگوترێ: (صَفِرَ البیتُ من المتاع): ماڵەکە لەکاڵاو شت و مەك خاڵی بوو.

صَفِرَ الإناءُ من الشرابِ: پەرداخ و سوراحییەکە شەرابی تێدا نەما ٥ صَفِرَت یده من المال: هیچ پارەو ماڵ و سامانی لەدەست دا نەما ٥ (فهو صَفِرٌ).

أصْفَرَ الشیئُ: بەمانا (صَفِرَ)دێ ٥ أصْفَرَ فلانٌ: فلانکەس هەژار کەوت ٥ أصْفَرَ الشيءَ: شتەکەی خاڵی کرد لەوەی تێیدا بوو ٥ صَفَّرَ: بەمانا (صَفَرَ)دێ، دەگوترێ: (صَفَّر له): بەفیتو بانگی کرد، فیتوی بۆ لێ دا ٥ صَفَّرَ الشیئَ: شتەکەی زەرد کرد ٥ بەرەنگی زەرد رەنگی کرد.

صَفَّرَ الثوبَ: قوماشەکەی بەڕەنگی زەرد ڕەنگ کرد ٥ یان ئەو شتانەی لەقوماشەکە دا بوون دەری هێنان، دەگوترێ: (صَفَّرَ البیتَ من المتاع): خانوەکەی لەناو ماڵ خاڵی کردو هیچی تێدا نەهێشت ٥ **إصْفَرَّ**: ڕەنگی زەرد بوو ٥ **إصْفَرَّ الزرعُ**: کشتو کاڵەکە وشك بوو، کاتی دروێنەو بەرو بوم کۆکردنەوەی هات ٥ (هو أصفر وهي صفراء) ٥ **الأصْفَرُ**: زێڕ ٥ (بنو الأصفر): نازناوی ڕۆمەکانی دانیشتوی کیشوەری ئاسیای بچوکە لەگەڵ قوستەنتینیەو دەورو بەری ٥ **الأصفران**: زێڕو زەعفەران ٥ **الصِّفَارُ**: ئەو پاشماوە خۆراكو ئالفەی لە ددانی ئاژەڵ دا دەمێنێتەوە ٥ **الصُّفَارُ**: فیتو، دەشگوترێ: (في كلامه صُفَارٌ): لەقسەکانی دا جۆرە دەنگێکی فیتو ئاسا هەیە ٥ هەروا ناوە بۆ کرمی ناوسك ٥ ئاوێکی زەردە لەورگا کۆدەبێتەوە ٥ نەخۆشی زەردویی، جۆرە زەردییەکە لەسەر پێست پەیدا دەبێ بەهۆی کزی یان نەخۆشییەوە ٥ **الصُّفَارَةُ**: روەکی پەڕیوو زەرد هەڵگەڕاو.

صَفَرٌ: مانگی دووەمی ساڵی قەمەرییە ٥ **الصُّفْرُ**: مسی زەرد ٥ زەرفی خاڵیو بەتاڵ ٥ **الصِّفْرُ**: برسێتی ٥ کرمی ناو ریخۆڵەو گەدە ٥ نەخۆشییەکە روخسار پێی زەرد دەبێ ٥ **الصَّفْرَاءُ**: زێڕ، پێکهاتەو تێکەڵەیەکە لەپێکهاتەکانی جەستە ٥ شلەمەنییەکی زۆر تاڵە لەزراودا خەزن دەبێ ڕەنگی زەردی مەیلەو سوورە ٥ **الصَّفَّارُ**: مس دروستکەر، مزگەر، دروستکەری مسی زەرد ٥ **الصَّفَّارَةُ**: فیتفیتۆکە (شاور) ئامێرێکە فوی پێدا دەکرێو دەنگی دێ ٥ **الصُّفْرِیَّةُ**: پێڕێکن لەخەواریجە سەرەتاییەکان لەعێراق بوون لەسەردەمی ئەمەوییەکان دا مابوون ٥ **الصَّفِیرُ**: دەنگێکە زۆر خاویی تێدایە

وەکوو (س.ز.ص) ٥ **صَفْصَفَ**: بەتەنیا کەوتە چۆڵەوانیو سارا ٥ **صَفْصَفَ العُصفور**: چۆلەکەکە جریواندی ٥ **الصَّفْصَافُ**: درەختێکە درەختی خیلافی ناوە ٥ **الصَّفْصَفُ**: زەوی دەشتی روتەنو هیچ لێ نەڕواو ٥ دەشتی کاکی بەکاکیو چۆڵەوانی ٥ **الصُّفْصُفُ**: چۆلەکە ٥ **صَفَعَهُ صَفْعاً**: شەپلاغەی لێ دا.

صَفَّ القومُ صفّاً: خەڵکەکە ریزبوون ٥ بەیەك ڕیز وەستان.

صَفَّ الطيرُ في السَّماءِ: باڵندەکە لەحەوا باڵەکانی راست کردنو جوڵە جوڵی پێ نەکردن.

صَفَّ الشيءَ: شتەکەی ریز کرد.

صَفَّ القومَ: خەڵکەکەی لە شەڕو شتی تردا ریز کردن.

صَفَّ اللحمَ: گۆشتەکەی توێ توێ کردو بەرخۆری دا یان لەسەر بەردی گەرم برژاندی ٥ (فهو صفیف) ٥ **أصَفَّهُ**: سێبەری بۆ دروست کرد، دەگوترێ: (أصَفَّ الأریکة): بەرگی بۆ کورسیو قەنەفەکە کرد ٥ **أصَفَّ السَّرْجَ**: زینەکەی داپۆشی ٥ (أصَفَّ البیت): خانوەکەی سەرگرت ٥ **صَافَّ الجیشُ عَدوهُ**: سوپا لەگەڵ دوژمن دا ریز ریز شەڕی کرد، دەگوترێ: (صَافَّ القائدُ جندَه): سەرکردەکە سەربازەکانی ریزکردن بۆ شەڕ ٥ **صَفَّفَهُ**: زۆر ڕێکی خستن، دەگوترێ: (صَفَّفَتِ المرأة شعرها): ئافرەتەکە زۆر بەڕێکوپێکی قژەکانی داهێناو ڕێکی کردن ٥ **إصْطَفَّ**: بۆ موطاوعەی (صَفَّهُ)دێ ٥ **تَصَافُّوا**: ریز ریز وەستان بەرامبەر بەیەك ٥ **تَصَافُّوا على كذا**: لەسەر ئەو شتە یەك راو هەڵوێست بوون ٥ **الصَّفُّ**: هێڵی راست لە هەرشتێك ٥ خەڵکی ریز

بەستو ٥ پۆلی قوتابخانە، بەشێك لەقوتابیانی
قوتابخانە ٥ (ك: صفوف).

الصَّفَفُ: پۆشاكێكە لەژێر زرێوە لەبەر دەكرێ ٥
الصُّفَّةُ: سێبەر بەربێلا ٥ هۆلی بەرزو بەرفراوان
٥ شوێنێكی سێبەرو سەرگیراو لەمزگەوتی
مەدینە، لەسەردەمی پێغەمبەردا هەژارەكان
تێیدا دەحەوانەوەو پێغەمبەر (د.خ) چاودێری
دەكردن پێیان دەگوتن (أصحاب الصفّة) ٥
الصَّفِيفُ: گۆشتی تەنكو توێ توێ كراو، كوتكوت
كراو.

صَفَقَ الشيءَ صَفْقاً وصفقةً: وای لێ دا دەنگی
لێدانەكەی بیسترا ٥ **صَفَقَتِ الريحُ الثوبَ والشجر
والماءَ:** رەشەباكە لەقوماشەكەی داو جولاندیەوە،
لەدرەختەكەی داو لقەكانی هەژاندن، لەئاوەكەی
داو شەپۆلی پێ پەیدا كردن.

صَفَقَ الطائر جناحيه وبهما: باڵندەكە باڵەكانی لێك
دانو فڕی، لەشەقەی باڵی دا.

صَفَقَ العُودَ: لەوەتەری كەمانەكەی دا، لەژێی
كەمانەكەی دا.

صَفَقَ البابَ: دەرگاكەی پێوەدایەوە ٥ (صَفَقَ
الشرابَ): شەرابەكەی تێكەڵاو كرد.

صَفَقَ القدحَ: پیاڵەكەی پڕكرد.

صَفَقَ البَيْعَ: مامەڵەكەی مۆركردو رۆیاندی ٥
دەستی خستە ناو دەستییەوەو لەقەبەڵی
یەكتریان كرد ٥ دابو نەریتی عەرەب وابوو كە
بیانویستایە مامەڵەیەك برۆینن یەكێكیان
دەستی دەخستە ناو دەستی ئەوی تریانەوە، واتە
دەستیان بەیەكتر دەكێشا وەكوو چەپڵە لێدان،
ئیتر لەم رووەوە ئەم مانایە هاتووە.

صَفُقَ الثوبُ صَفَاقَةً: كراسەكە تێوەدانو چنینەكەی
ئەستور بوو.

صَفُقَ الوجهُ: روخساری ناشیرین بوو ٥ (فهو صفيق)
٥ **أصْفَقَ القومُ على كذا:** خەڵكەكە لەسەر
ئەوشتەی یەكیان گرتو بڕیاریان دا لەسەری ٥
كۆك بوون لەسەری ٥ **أصْفَقَ عنه:** ڕووی لێ
وەرگێڕا ٥ **أصْفَقَ فلان الشيءَ والبابَ والقدحَ
والشرابَ:** فلانكەس لەشتەكەی دا دەنگی لێ
هات ٥ دەرگاكەی پێوەدایەوە ٥ پیاڵەكەی پڕكرد
٥ شەرابەكەی تێكەڵاو كرد ٥ **أصْفَقَ النَّاسِجُ
الثوبَ:** جۆلاكە قوماشەكەی ئەستور چنی ٥
صَافَقَ: لەسەر تەنیشت نووست ٥ **صَفَّقَ:** بۆ
زێدەڕەوی لەمانای (صَفَقَ)دا هاتووە ٥ **صَفَّقَ
بيديه:** بەهەردوو دەستی چەپڵەی لێ دا، بەری
دەستی ڕاستی بەبەری دەستی چەپی كێشا ٥
هەردو بەری دەستی بەیەكتر كێشان ٥ **إصْطَفَقَ:**
بۆ موطاوعەی (صَفَقَه)دێ ٥ **إصْطَفَقَ الشيءُ:**
شتەكە كەوتە جولەو پەلە پەل، دەگوترێ:
(إصْطَفَقَت الأشجارُ وإصْطَفَقَ العود): درەختەكان
جولانەوە، ژێی كەوانەكەی لەرییەوە ٥ **إصْطَفَقَ
البحرُ:** دەریا كەوتە جونبوشو شەپۆلدان ٥
إصْطَفَقَ الناسُ: خەڵكەكە كەوتنە هاتو چوو
جمو جۆڵ ٥ **إصْطَفَقَ المجلسُ بالقوم:**
مەجلیسەكە جمەی هات ٥ **إنْصَفَقَ:** بۆ
موطاوعەی (صَفَقَهُ)دێ ٥ **إنْصَفَقَ القومُ:**
خەڵكەكە هاتنو ڕویان تێ كرد ٥ **تصافق البائع
والمشتري:** كڕیارو فرۆشیارەكە مامەڵەكەیان
ڕویاندو رەزامەندییان لەسەر ئەنجامدانی دا ٥
تَصَفَّقَ: تلاوتلی كرد، ئەمدیواو دیوی كرد ٥
تَصَفَّقَت الدابةُ: ئاژەڵەكە سەر پشت گەڕا ٥ **تَصَفَّقَ
للأمر:** خۆی لەكارەكە داو چووە ناو ئیشەكەوە ٥
الصِّفَاقُ: پێستی ژێر پێستی سەرەوە ٥
پەردەیەكە لە نێوان پێستو ڕیخۆڵەدا ٥ **الصِّفَاقُ:**

بۆماناى زێدە هاتووە لەمادەی (صفق)دا ٥ الدِّيك الصَّفَّاق: ئەو كەڵەشێرەیە لەكاتی خوێندن دا باڵی لێك دەدا ٥ هەروا ناوە بۆ كەسێك زۆر مامەڵە بكاو هەمیشە خەریكی سەوداو مامەڵەبێ ٥ الصَّفْقُ: كڕین و فرۆشتن ٥ تەنیشت، دەگوترێ: (صَفْقا الإنسان): دوو تەنیشت و دوولای ئادەمیزاد ٥ صَفْقا الفرس: دوو لاچاوی ئەسپ ٥ (صَفقا الباب): دوو تاكی دەرگا ٥ الصِّفْقُ: (صِفْقُ الباب): تاكی دەرگا ٥ الصِّفْقَةُ: تۆقەكردن و دەست خستنە ناو دەستی یەك لەكاتی مامەڵەدا وەكوو ئاماژەكردن بەڕەزامەندیی و دامەزرانی مامەڵەو سەوداكە ٥ هەروا ناوە بۆ خودی سەوداكە ٥ فرۆشتن ٥ المَصْفَقُ: بازاڕ كەمامەڵەی زۆری تێدا بكرێ ٥ (بۆرصە).

صَفَنَ الفرسُ صُفُوناً: ئەسپەكە لەسەر سێ قاچ وەستاو نوكی سمی قاچی چوارەمی لەزەوی چەقاند.

صَفَنَ الرجلُ: پیاوەكە قاچی جووت كردن.

صَفَنَ الطائرُ: باڵندەكە هێلانەی خۆش كرد بۆ بێچووەكانی، پوش و پەلاشی بۆ ڕاخستن.

صَفَنَ به الأرضَ: بەزەوی دادا، خستیە سەر زەوی.

صَفَنَ فلاناً: بەردەی گونی فلانكەسی دڕی ٥ صافَنَ القومَ: هاوڕای خەڵكەكە بوو ٥ پشتگیری كردن ٥ دەستەو نەزەر لەبەر دەمیان ڕاوەستا ٥ صَفَّنَ الطائرُ: باڵندەكە هێلانەی خۆش كرد بۆ بێچووەكانی، پوش و پەلاشی بۆ تێدا ڕاخستن ٥ تَصافَنَ القومُ: خەڵكەكە ئاو یان بەش بەش كرد لەناو خۆیان دا ٥ الصَّافِنُ: ڕەگێكی گەورەیە لەقاچ دایە ئەم شادەمارە لەبەری قاچەوە درێژ دەبێتەوە تادەگاتە شادەماری ڕان ٥ الصُّفُنُ: هەمبانە، تورەكەیەكە لەپێست دروست دەكرێ، گوند نشینەكان تێشووی تێ دەكەن، زۆر جاری وادەبێ دەیكەنە دۆڵچەو ئاوی پێ هەڵدەهێنجن ٥ الصَّفَنُ: پەردەی گون ٥ زەمبیلەی پوشین ٥ ئەو پوش و پەلاشەیە كە باڵندە بۆ بێچووەكانی ڕادەخا بۆ تێدا بەخێوكردن.

صَفَا صَفواً صَفاءً: صاف بوو ڕون بوو لێڵی نەما، دەگوترێ: (صفا الماءُ ونحوهُ): ئاوەكە ڕون و جوان بوو.٥ صفا الجَوُّ واليومُ: هەوا صاف بوو، ڕۆژەكە ڕۆژێكی صاف و ڕون بوو، هەورو هەڵای نەبوو.

صفا اليومُ: ئەمڕۆ ڕۆژێكی خۆش بوو ناخۆشی تێدا نەبوو ٥ أصْفَى الحافِرُ: بیر هەڵكەنەكە گەیشتە بەردو شاخ و شوێنی ڕەق و نەیتوانی چی دی بیرەكە هەڵكەنێ ٥ أصفى الشاعرُ: شاعیرەكە شیعری نەما، شیعری دوایی هات ٥ أصفت الدجاجةُ: مریشكەكە لەهێلكە چۆوە ٥ أصفى فلاناً: بەڕاستی دۆستایەتی فلانی كردو دڵسۆزانە برایەتی لەگەڵ دا بردەسەر، دەگوترێ: (أصفاه الودَّ): دڵسۆزانە خۆشەویستی لەگەڵ كرد ٥ أصْفى فلاناً بكذا: فلانكەسی تایبەت كرد بەوشتەو بۆئەوی دانا ٥ أصفى الحاكم رفوه دار فلان ومالَه: دادوەر ماڵ و سامانی فلانكەسی هەموو دەست بەسەراگرت و تەصفیەی كرد ٥ صافاه: ڕاستاڵانە برادەری و دۆستایەتی لەگەڵ كرد ٥ صَفّاهُ: چڵك و پیس و پۆخڵەواتی لێ داماڵی و پاكی كردەوە ٥ پاكی كردەوە لەوشتانەی تێكەڵاوی بوو بون، هەموو پڵ و پوش و مرۆرو زیزانەو شتی تری لێ هەڵاواردو پاكی كردەوە ٥ صَفّى ماینهما: هەموو گرژی و ناخۆشی نێوانیانی لابردو ئاشتی كردنەوە ٥ صَفَّا الحِسابَ: كۆتایی بەحیسابەكە هێناو تەصفیەی كرد ٥

صَفَّا الشَّرِكَةَ: حيسابی کۆمپانیاکەی تەصفیە کردو کۆتایی پێ هێنا ◊ إصْطَفَاهُ: هەڵی بژاردو بەچاکی لەقەڵەم دا ◊ تصافيا: لەخۆشویستنی یەکتر دا دڵسۆزو راستاڵ بوون ◊ استَصْفَاهُ: بەمانا (إصطفاه)دێ ◊ بەدۆستو خۆشەویستی خۆی لەقەڵەم دا ◊ استَصْفَى الشيئَ: پوختەی شتەکەی برد ◊ استَصْفَى مالَ فلان: ماڵی فلانکەسی هەموو برد ◊ الصَّفَاةُ: بەردی لووس رەقو پان، دەگوترێ: (ماتقرع لە صَفاةٌ): کەس بەخراپە دەستی بۆ درێژ ناکا، دەشگوترێ: (ما تندى صَفاتُهُ): رژدو چروکەو هیچی لەدەست هەڵناوەرێ ◊ الصَّفْوُ: صافیو لووسی ◊ رونیو ئاشکرایی ◊ بێ گەردی ◊ الصَّفْوان: بەردی گەورەی لوس ◊ الصَّفْوَةُ من كل شيئ: کاکڵەو پوختەی هەموو شتێک ◊ الصَّفِيُّ من كل شيئ: کاکڵەو پوختەی شتەکە لەهەرشتێک بێ دۆستو برادەری هەڵبژاردەن ◊ هەروا ئاوە بۆ ئەو غەنیمەتو دەسکەوتەی فەرمانڕەوای موسوڵمان جیای دەکاتەوە بۆ خۆی پێش دابەشکردن ◊ الصوافي: مڵکو زەویو سامان خاوەنی مردبێو کەس میراتگری نەبێ ◊ ئەو زەویو زارەی پاشاو فەرمانڕەوا دایدەنێ بۆ دەستو پێوەندەکانی خۆی ◊ تاکەکەی (صافية)یە ◊ المِصْفَاةُ: شت پاڵێو، هەرشتێک شتی پێ تەصفیە بکرێ ◊ هەرئامێرێک شیرو شەرابو شلەمەنی تری پێ بپاڵێورێ.◊ صَقَبَ الطائرُ صَقْباً: باڵندەکە قیرانـدی، جریواندی، سیزاندی، خوێندی، گارمگاری کرد.◊ صَقَبَ الجسمَ المُصمَتَ: بەبەری دەستی لەقەباره بێ دەنگەکەی داو تەپە تەپی لی هێنا.◊ صَقَّبَ الشيئَ: شتەکەی کۆکردەوە.

صَقَّبَ البناءَ: بیناکەی بەرز کردەوە.

صَقِبَ صَقَباً: نزیک بوو ◊ أصْقَبَ الشيئَ: شتەکەی نزیک کردەوە ◊ صاقَبَهُ مُصَاقَبَةً وصِقاباً: نزیکی بۆوە، بەرامبەری بوو، دەگوترێ: (جار مصاقب): جیرانی بەرامبەر ◊ تصاقبت البيوت: خانوەکان لێک نزیک بوون ◊ الصَّقْبُ: کۆڵەکەی هەرە بەرز لەناو کۆڵەکەکانی ژێر رەشماڵ دا ◊ مستە کۆڵە ◊ کۆڵە مستە ◊ الصَّقَبُ: تەنیشت ◊ ماڵ بەماڵەوە، جیرانی پەناو ماڵ بە ماڵەوە ◊ صَقَرَت الشمس صَقْراً: خۆر گەرماییەکەی توند بوو ◊ صَقَرَت الشمسُ فلاناً: خۆر گەرمیەکەی ئازاری فلانکەسی دا.

صَقَّرَ فلان النار: فلانکەس ئاگرەکەی هەڵگیرساند.

صَقَّرَ فلاناً: بەناحەق جنێوی بەفلانکەس دا.

صَقَّرَ فلاناً بالعصا: بەگۆچان لەسەری فلانکەسی دا.

صَقَّرَ بە الأرضَ: بەزەوی کێشا، لەعەردی دا ◊ خستیە سەرزەوی.◊ صَقَّرَ الحجرَ: بەپاچی دووسەر بەردەکەی شکاند ◊ صَقَّرَ: بەهەڵۆو باز راوی کرد، باڵندەی تری پێگرتن ◊ تَصَقَّرَ: بەبازو هەڵۆ راوی کرد ◊ الصَّاقِرُ: چاو تیژ، دەگوترێ: (صَقْرٌ صاقِرٌ): بازێکی چاو تیژە ◊ الصَّاقِرَةُ: بەڵاو کارەسات ◊ الصَّاقُورُ: پاچی دووسەرو نوک تیژ بەردی پێ بشکێندرێ ◊ دیوی ناوەوەی ئێسقانی سەر کە دەورەی مێشکو داوە ◊ الصَّقْرُ: بازو هەڵۆ ◊ الصَّقْرَة: لێدانی خۆرو گەرمایی تیشکی ◊ الصَّقْرَةُ: ئاوی کەمی راوەستاو ◊ الصَّقَّار: بازو هەڵۆ بەخێو کەر، ئەوکەسەی خەریکی راهێنانی بازو هەڵۆیە بۆ راو پێکردن ◊ ئەوکەسەی راو بە بازو هەڵۆ دەکا.

صَعَقَ في البلاد صَعْقاً: بەناو وڵات دا رۆیی، دەشگوترێ: (صَعَقَ في القول): لەقسەکردن دا

فەننی نواندو بارو شێوازی گۆڕینو جۆرەکانی ڕەوانبێژی بەتاقی کردنەوە.

صَقَعَ صُقْعَ كذا: چو بۆی قەصدی ئەوی کرد

صَقَعَ الديكُ: کەڵەشێرەکە خوێندی.

صَقَعَ فلاناً وغيره صَقْعاً: لەفلانکەسی دا یان لەفلان شتی دا.

صَقَعَ به الأرض: بەزەوی دادا، خستی بەزەوی کێشا.

صَقَعَ فلاناً بكيٍّ: فلانکەسی بەداخکردن نیشانە کرد.

صَقِعَ صَقَعاً: سەرمای سیخوارو سەهۆڵبەندان لێی دا ◊ **صَقِعَتِ الأرضُ**: زەوی سیخواری لەسەر باری ◊ **أصْقَعَ**: چووە ناو سیخوارو سەهۆڵبەندانەوە ◊ **الصِّقَاع**: حەبلێکە بەسەر ڕەشماڵو خێمەدا رایەڵ دەکرێو هەردو سەری لەمەیوەو دیوی خێمەو ڕەشماڵەکە بەسنگی داکوتراو بەزەوی دا قایم دەکرێن بۆ ئەوەی ڕەشەبا نەیبا ◊ ئاسنێکە دەکرێتە دەمی ئەسپو وڵاخی تروە بۆ لغاو کردنی ◊ **الصُّقْعُ**: لایەنو لای شت ◊ **الصَّقَعُ**: ئازاری سەرماو سەهۆڵبەندان ◊ **الصَّقْعَةُ**: کوشندەی ساردو سەرماو سەهۆڵبەندان ◊ **الصَّقِيعُ**: سیخوارو سەهۆڵبەندان (سیخوار شەونمێکە لەئاسمانەوە دەبارێتە سەر زەویو دەبێتە سەهۆڵ) ◊ **المِصْقَعُ**: زمانپاراوو ڕەوان بێژ، دەگوترێ: (خطيب مِصْقَعٌ) ◊ **صَقَلَهُ صَقْلاً وصِقالاً**: مشتو ماڵی کرد، دەگوترێ: (صَقَلَ السيفَ والمرآة ونحوهما): شمشێرەکەی مشتو ماڵ کرد ◊ ئاوێنەکەی پاك کردەوە، سڕیەوە.

صَقَّلَ كلامَهُ: قسەکانی خۆی هەڵبژاردن پاڵفتەو پوختەی کردن.◊ **صَقَّلَ الدَّابَّةَ**: وڵاخەکەی گرتە ئەستۆی خۆی بۆ بەخێوکردن.

صَقِلَ صَقَلاً: شتەکە مشتو ماڵ کراو بوو ژەنگو چڵکی لی کرابووەوە.

صَقِلَ الفرسُ: ئەسپەکە قەدباریك بوو ◊ **الصِّقَالُ**: مشتو ماڵ کردن ◊ **الصَّقَّالُ**: کەسێك پیشەی مشتو ماڵ کردن بێ ◊ **الصُّقْلُ**: لاکەلەکە ◊ (صِقلان): هەردو کەلەکە ◊ **الصُّقْلَةُ**: کزو لاوازیی ◊ **الصَّقِيلُ**: مشتو ماڵ کراو ◊ دەگوترێ: (سيف صقيل ومعدن صقيلٌ) ◊ (ك: صِقالٌ) ◊ **الصَّيْقَلُ**: بەمانا (الصِّقَالُ)دێ ◊ **المِصْقَلَةُ**: ئامێری مشتو ماڵ کردن ◊ (ك: مَصاقِلَ) ◊ **الصَّقالِبَةُ**: بێرێکن لەئادەمیزاد زێدو نیشتمانیان لەبنەڕەتا باکوری وڵاتی بولغارياو دەورو بەری بوو، ئێستا لە زۆر وڵاتی خۆرهەلاتی ئەوروپا نیشتەجێ بوونو بلاو بوونەوەو پێیان دەگوترێ ڕەگەزی سلاڤ یان سولاف ◊ **صَكَّهُ صَكّاً**: بەتەوژم پالی پێوەنا، یان بەهەموو هێزی خۆی شەپلاخەی لی دا.

صَكَّ البابَ: دەرگاکەی داخست ◊ **إصْطَكَّ الشيئان**: ئەو دووشتە پێك کێشران لێکیان دا، دەگوترێ: (إصْطَكَت ركبتاه وقدماه): فەیزەن بوو ئەژنۆی لێك دەدران، یان قاچی لێك دەدران ◊ **الأصَكُّ**: ئەو کەسە ددانی پڕو جوت بن بۆشاییان تێدانەبێ ◊ **الصَّكُّ**: شێك، چەکی پارە وەرگرتن لەبانق ◊ **المِصَكُّ**: ئامێری پێکەوە نوساندن ◊ قفڵو کێلون ◊ ددانی پڕو بێ بۆشایی.

صَكَمَ الفرسُ: ئەسپەکە لغاوەکەی جوو.

صَكَمَ الشيئَ: شتەکەی پاڵ پێوەنا، بەرانبەری کردو لەگەڵی داکەوتە زۆرانبازیو هێنانو بردن ◊ **صَلَبَتِ الحُمّى على فلان صُلْباً**: لەرزو تاکە لەسەر فلانکەس درێژەی کێشاو تاوی سەند ◊ **صَلَبَه الحَرُّ**: گەرما سووری کردەوە کوڵاندی تینی

بۆهێنا ٥ **صَلَبَته الشمس**: خۆرەتاو گەستیو هەتاو بردی.

صَلَبَ الجِسْمَ: ئەملاو ئەولای جەستەی شەتەك داو هەڵیواسی، دەگوترێ: (صَلَبَ الجاني): تاوانبارەكەی هەڵواسی.

صَلَبَ اللحمَ: گۆشتەكەی برژاندو چەورییەكەی لی تكاند.

صَلُبَ صلابةً: توندو پتەو بوو، خۆی گرتو رەق بوو.

صَلُبَ على المال وغيره: دەستی بەسەر ماڵەكەوە گرتو رژدو چروك بوو دڵی نەهات لێی ببەخشێ ٥ **صَلُبَ الشيءُ**: زۆر توندو پتەو بوو، دەگوترێ: (صَلُبَ فَرْعُ الشجرة): لقەدارەكە پتەو بوو خۆی گرت ٥ **صَلَّبَ النصرانيّ**: مەسیحییەكە صەلیبی هەڵگرت ٥ لەسەر سینگو روخساری وێنەی صەلیبی دروست كرد ٥ **صَلَّبَ الجسمَ**: جەستەكەی شەتەك داو هەڵیواسی ٥ **صَلَّبَ الشيءَ**: شتەكەی پتەو كرد ٥ **صَلَّبَ السلاحَ**: چەكەكەی تیژكردو مشتو ماڵی كرد ٥ **اصطلب العظمَ او اللحمَ**: بەمناگر چەورایی گۆشتو ئێسقانەكەی چۆڕاندەوە، دەری هێنا ٥ **تَصَلَّبَ**: گرژو رەق بوو، نەرمی تێدانەما، دەگوترێ: (تصلب العودُ): لقەدارەكە پتەوو رەق بوو ٥ **تَصَلَّبَ الشريانُ**: دەمارە خوێنبەرەكانی دڵ گرژ بوون ٥ **تَصَلَّبَ في الرأي**: لەراو بۆچونەكانی دا توندو تیژ بوو، سور بوو لەسەر رای خۆی ٥ **الصَّالِبُ**: لەرزو تای بەشیدەت ٥ كەپلەی گەرمی زۆر بێ.

الصَّلابَةُ: روقایمی، چاو قایمی، دەگوترێ: (في وجهه صلابة): لەروخساری دا خۆگریو پتەوییەك هەیە ٥ بۆ جەستەیەك بەكاردێ لەسەر شێوەو شێوازی خۆی زۆر بمێنێتەوە ٥ زۆر گۆڕانكاری بەسەردا نەیە ٥ **الصُّلْبُ**: پتەوو رەقو بەهێز ٥ زەوی رەقو وشكو پتەو ٥ هەرمادەیەك شكڵو قەبارەو شێوازی لەحاڵەتی ئاسایی دا گۆڕانكاریی بەسەر دا نەیە ٥ بەپێچەوانەی غازو شلەمەنی ترەوە ٥ قاڵبە ئاسنێكە یان لەعونصوری تری وەكوو سلیكۆنو مەنگەنیزو شتی وا ٥ هەروا مادەی (الصُّلْبُ): بەمانا قەفەرەی پشت دێ ٥ دەگوترێ: (هو من صلب فلان): واتە لەوەچەو زورییەتی ئەوە ٥ **الصُّلْبُ**: بەهێزو بەشیدەت ٥ سورێنچك ٥ (ك: أصلاب) ٥ **الصُّلْبُ**: بەهێزو بەشیدەت ٥ بەردی هەسان ٥ تێغی تیژكراوی مشتو ماڵ كراو ٥ **الصَّلِيبُ**: بەهێزو توانا ٥ نەژاد خاوێنو رەسەن، دەگوترێ: (هو عربي صليب): ئەو عەرەبێكی پاك نەژادو رەسەنە ٥ هەروا وشەی (الصَّليب): ناوە بۆ سورێنچك ٥ هەرشتێك لەسەر شێوەی دو هێڵی یەكتر بڕ دروستكرابێ جا ئاسن بێ یان لەدارو شتی تربێ ٥ قەنارە ئەوەی لەسەری لەخاچ دەدرێ ٥ ئەو دارەی بەلای مەسیحیەكانەوە حەزرەتی عیسای لەسەر لەخاچ دراوە ٥ **الصَّليب الأحمرُ**: دامەزراوەیەكی نێو دەوڵەتیە، كاری سەرەكی پێشكەش كردنی خزمەتگوزاری مرۆییە لەكاتی رودانی بومەلەرزەو لافاوو شتی وا، ئا لەم كاتانەدا خزمەتگوزارییەكانی پێشكەشی لێقەوماوان دەكا ٥ **الصَّلِيبيُّون**: سوپای مەسیحیەكانی ئەوروپایە چەند جارێك پەلاماری جیهانی ئیسلامییان داوە لە چاخەكانی یانزەو دوانزەو سیانزەی زایین بەبیانووی رزگار كردنی بەیتولوقەدیس لەچنگی موسوڵمانەكان.

صَلَتَ اللبنُ ونحوه صَلْتاً: شیرەكە چەوری كەم بوو.

صَلَتَ فلاناً وغيره: غاری بەنەسپەكە دا.

صَلَتَ ماني القدح: ئەوەی لەپیاڵەکەدا بوو ڕشتی.

صَلُتَ الجَبينُ صُلُوتةً: ناوچەوانی دەرکەوت و بریسکەی دا ٥ **أصْلَتَ الشَّيْئَ**: شتەکەی دەرخست ٥ دەگوترێ: (أصْلَتَ السَّيْفَ): شمشێرەکەی لەکالان دەرکێشا ٥ **إنْصَلَتَ**: دەرکەوت و ئاشکرا بوو ٥ **إنْصَلَتَ في سيره أو أمره**: لە ڕۆیشتن و ئیش و کاری خۆی دا دڵسۆزو بەخەمەوە بوو، جیدی بو ٥ پێش کەوت ٥ **الإصْلِيتُ**: ئیش لەدەست هاتوو ٥ **الصَّلْتُ**: دەرچوو بەدەرەوە ٥ لوس و پوس ٥ **جَبِينٌ صَلْتٌ**: ناوچەوانی پان و گوشادو نورانی ٥ (سيف صَلت): شمشێری بریقەدار ٥ (سكين صَلْت): کێردی تیژو بڕندە ٥ **الصَّلَتان**: بەهێزو تواناو چوست و چالاك.

صَلِجَ صَلَجاً: کەڕ بوو ٥ **تَصَالَجَ فلان**: فلانکەس خۆی بەکەڕ نیشان دا ٥ **الصَّلَّجَةُ**: پەردەیەکی پارێزەری ئاوریشمییە ٥ **الصَّلِيجَةُ**: قاڵبە زیوی پوختە کراو ٥ **الصَّوْلَجُ**: صاف و بێ غەل و غەش ٥ عەصایەکە لایەکی وەکوو گۆچان چەمێندراوەتەوە، سوارچاك پێی لەگۆیەکە دەدا ٥ **الصَّوْلَجَةُ**: بەمانا (الصَّوْلَجُ)دێ ٥ **الصَّوْلَجانُ**: بەمانا (الصَّوْلَجُ)دێ ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو گۆچان و عەصایەی پاشا بەدەستییەوە دەگرێ وەکوو نیشانەی دەسەڵات و فەرمانڕەوایی ٥ **الصَّوْلَجانَةُ**: بەمانا (الصَّوْلَجانُ)دێ.

صَلَحَ صَلاحاً وصُلُوحاً: گەندەڵی و پیسی تێدا نەماو پاك بۆوە.

صَلَحَ الشَّيْئُ: شتەکە گونجاو بوو، بەسود بوو ٥ دەگوترێ: (هذا الشَّيْئُ يصلح لك): ئەم شتە بۆ تۆ گونجاوە سودی هەیە.

صَلُحَ صَلاَحاً وصُلُوحاً: بەمانا (صَلَحَ)دێ ٥ **أصْلَحَ الشَّيْئَ**: گەندەڵی و خراپی شتەکەی نەهێشت لای برد ٥ **أصْلَحَ بينهما**: دوژمنایەتی و دژایەتی نێوانی لابردن ٥ **أصْلَحَ اللهُ لفلان في ذريته أو ماله**: خودا ماڵ و منداڵی فلانکەسی صاڵح و گونجاوو بەخۆچاراوکردن ٥ **صَالَحَهُ مُصَالَحَةً وصِلاحاً**: ئاشتەوایی لەگەڵ دا کرد ٥ لەگەڵی ڕێك کەوت ٥ **إصْطَلَحَ القومُ**: خەڵکەکە کێشەو ناخۆشییان لەناودا نەما ٥ **اصْلَحُوا على الأمر**: لەسەر کارەکە ڕێك کەوتن و ڕازی بوون ٥ **تَصَالَحوا**: بەمانا (إصْطَلَحوا)دێ ٥ **اسْتَصْلَحَ الشَّيْئُ**: شتەکە خەریکی چاکسازی و باشبون بوو ٥ **استَصْلَحَ الشَّيْئَ**: شتەکەی چاك کردەوە ٥ داوای چاکبون و چاکسازی تێدا کرد بەباش و گونجاوی دانا ٥ **الإصطلاح**: چاوگی (إصْطلح)ە ٥ یەکدیگیربوونی کۆمەڵێك خەڵکە لەسەر شتێکی تایبەتی و هەموو زانست و زانیارییەکیش زاراوەی ئیصطلاحی خۆی هەیە ٥ **الصَّالِحُ**: ڕاستاڵ و گوێ ڕادێرو پابەند بەئەنجامدانی ئەرکی سەرشانی ٥ واش دەبێ بەکاردێ بۆ شتی زۆرو گونجاو ٥ **الصَّلاحُ**: بەردەوامبوون لەسەر کاری چاکە ٥ بێ عەیب و خەوش ٥ **الصَّلاحِية**: دەست ڕۆیشتوی و کارئەنجامدەر بەرپێك و پێکی ٥ **الصّلاحية للعمل**: باش خۆئامادەکردن بۆ ئیش ٥ **الصّلاحية لذي السلطان**: ئەو دەسەڵاتەی قانون دەیدا بە کەسێك بۆ ڕەهاکردنی ئیش و کار ٥ **الصُّلْحُ**: ئاشتەوایی ٥ کۆتایی هێنان بەکێشەو نیزاع ٥ کۆتایی هێنان بەشەڕو کوشتار ٥ **الصَّلِح**: گونجاوو لەبار ٥ **المَصْلَحَة**: بەمانا (الصّلاح) دێ ٥ سوودو بەرژەوەندی ٥ دەستەیەکی کارگێڕییە لەبوارێکی گشتی دا کاردەکەن بۆ بەرژەوەندیی گشتی.

صَلِغَ صَلَغاً: بیستنی نەما، کەڕ بوو ٥ **تَصَالَغَ**: خۆی بەکەڕو گوێ گران لەقەڵەم دا.

صَـلَدَ صَـلْداً وصُـلوداً: ڕەق و پتـەو بـوو ٥ **صَـلَدَت الأرض**: زەوییەکە هیچی لێ نەڕوا، ڕوتەن بوو. **صَـلَدَ** فـلان: فلانکـەس ڕژدو چـروك بـوو دەستـی ناچـێتە مـاڵی خـۆی ٥ دڵ ڕەق بـوو ٥ **صَـلَدَتِ الدّابّةُ**: وڵاخەکە لەڕاکردن و غاردان دا بەتوندی قاچی بەزەوی کێشان.

صَلَدَ الزّندُ: بەردو ئەستێکە دەنگی هات و ئاگری لێ نەبۆوە.

صَلَدَ فلان بیدیه: فلانکەس چەپڵەی لێ دا ٥ **صَلَدَت أنیابه**: ددانەکانی (کەڵبەکانی) سیڕە سیڕو جیڕە جیڕیان هات.

صَلَدَ الشّيْئُ: بروسکەی لێ دا.

صَلُدَ صُلُوداً وصلادةً: ڕەق و پتەو بوو، ڕژدو چروك بوو ٥ **أصْلَدَ**: ڕەق و پتـەو بـوو ٥ **أصْلَدَ الشّيْئَ**: توشی شتی ڕەق و پتەو بوو ٥ **الأصْلَدُ**: شتی زۆر ڕەق و پتەو ٥ پیاوی زۆر ڕژدو چروك ٥ **الصَّلْدُ**: ڕەق و لـووس ٥ بـەردی زۆر لـووس ٥ زەوی ڕەقـەن و چەقەن کـە هیـچی لـێ نـەڕوێ ٥ رأس **صَلْدٌ**: سەری لوس و بێ تـوك ٥ (جلـد صَـلْدٌ) ٥ پێستی لوس و بێ تـوك ٥ هـەروا وشـەی (صَـلْد) نـاوە بـۆ چـەرخ و شـخارتەیەك دەنگـی لـێ بـێ و ئاگری لێ پەیدا نەبێ ٥ **الصّلودُ**: بـۆ زێـدە ڕەوی لەمانای (صَلَدَ)دێ ٥ مەنجەڵ و دیـزە کـە درەنـگ شتیان تێدا بکوڵێ ٥ **المِصْلادُ**: دەگـوترێ: (ناقـة مِصلاد): حوشترێکە بێچوی بووەو شیری تێدا نییە ٥ **المِصْلادَةُ**: بـەمانا (المِصْلادُ)دێ ٥ **الصِّلْدِمُ**: ڕەق و قایم و پتەو ٥ وڵاخی سم گەورە ٥ **صَلْصَلَ الشّيْئُ**: شتەکە زرینگەی لێ هات، دەنگی دایـەوە ٥ **صَلْـصَلَ** فـلان: فلانکـەس هەڕەشـەی کـرد ٥ **صَلْصَلَ** بکلامه: قسەکانی پچڕ پچڕ دەرپەڕانـدن ٥ **تَصَلْـصَلَ الغـدیرُ**: زەلکاوەکـەی وشـك بـوو ٥ **الصُّلاَصِلُ**: شتێك دەنگ بداتەوە ٥ ترینگـەی لـێ بـێ ٥ **الصُّلْصُلُ**: ناوچـەوانی ئەسـپ ٥ **الصُّلْصُلُ**: باقی ماندەی ئاو لـەبنکی زەلکاو دا یـان لـەبنکی تـەنکی و بـەرمیل و شـتی وا دا ٥ ئـەو شـوێنەی لەپـشتی ئەسـپ سپی دەبێ بـەهۆی ڕوتانـەوەی توکەکەی ٥ **صَلْطَحَهُ**: بڵاوی کـردەوەو ڕایخـست ٥ **الصَّلْطَحُ**: پان و پۆڕ ٥ کەتەو زەبەلاح ٥ **المُصَلْطَحُ**: ڕاخراوی پان.

صَلِعَ فلان صَلَعاً: قژی پێشە سەری یـان تۆقەسـەری ڕوتانـەوە ٥ مـوی پێـوە نـەما ٥ **صَـلِعَتِ الـشجرةُ** ونحوها: بـرژو سـەرە لقی درەختەکە هـەڵوەرین یـان ئـاژەڵ خـواردنی ٥ **صَـلِعت الـشمسُ**: خـۆر لـەژێر هـەور هاتـە دەرو دەرکـەوت ٥ **تَـصَلَّعت الشمسُ**: بـەمانا (صَـلِعت)دێ ٥ **الأصْـلَعُ**: کەسـێك سـەری ڕوتابێتـەوە، پێشەسەری یـان تۆقەسـەری ڕوتابێتـەوە ٥ بـۆ ئـافرەت دەگـوترێ: (صَـلْعاءُ) ٥ نۆکە شمشێری مـشت و مـاڵ کـراو، نووکە ڕەبی مـشت و مـاڵ کـراو ٥ هەرشـتێك بدرەوشـێتەوەو لووس بێ ٥ **الصِّلاعِ** (صِلاع الـشمس): گـەرمایی خۆر ٥ **الصَّلَعُ**: ڕوتانـەوەی مـووی پێشەسـەر یـان تۆقـە سـەر ٥ **الـصُّلْعَةُ**: پێـستی سـەر کـە تـووکی پێـوە نـەمابێ ٥ **الـصَّلَعَةُ**: بـەمانا (الـصُّلْعَةُ)دێ ٥ **الـصُّلاعَةُ**: بـەردی ڕەقـی پتـەوو پـان ٥ **الـصَّلِیعُ**: بـــەمانا (الأصْـــلَعُ) دێ ٥ شـــتێك لـــەزەوی جیابووبێتەوە ٥ بـۆ مێینـە (صـلیعة) بـەکاردێ ٥ **صَلَفَهُ صَلْفاً**: ڕقی لێ بوو، ناخۆشی ویست.

صَـلِفَ الـشّيْئُ صَـلَفاً: خێـرو بێـری کـەم بـوو ٥ دەگوترێ: (صَلِفَ النبات): ڕوەکەکە قـەدو بـاڵای کەم بوو، دانەوێڵەی کەم بوو ٥ (صَـلِفَ الطعـامُ): خۆراکەکـە ڤیتامینـاتی کـەم بـوو ٥ (صَـلِفَ

السحابُ): هەورەکە بارانی کەم بوو، بروسکەی کەم بوو.

صَلِفَ فلان: فلانکەس بێ بەختو چارە ڕەشە خەڵك خۆشیان ناوێ ٥ **أصْلَفَ**: بەمانا (صَلِفَ)دێ ٥ ڕەزاگران بوو، چارە قورس بوو ٥ **أصْلَفَ فلاناً** وغيره: رقی لەفلان بۆوە ٥ **أصْلَفَه الله**: خودا وای لێ کردوە خەڵکی رقیان لێ بێ ٥ **تَصَلَّفَ**: چارە ڕەشیو بێ خێری دیارکەوت ٥ چووە ناو زەوییەکی ڕەقەنو پتەو ٥ **الأصلف من الأرض**: زەوی ڕەقو پتەو کە هیچی لێ نەڕوێ ٥ **الصَّلِفُ**: دەگوترێ: (سحاب صَلِفٌ): هەورێکە بروسکەو گۆڵە گۆڵی زۆرە بەڵام بارانی نییە ٥ هەروا ناوە بۆ خۆراکێك تامی کەم بێ یان هەر بێ تام بێ ٥ **الصَّلْفاءُ**: بەردی لەگەڵ زەوی تەخت بوو ٥ **الصَّلِفُ**: بەمانا (الصَّلِفُ)دێ ٥ لامل، خوار گوێچکە بۆسەر شان ٥ **الصَّليفان**: هەردو لامل ٥ دو دارن لەم دیوو ئەو دیوی کورتانی وڵاخ دەبەسترێن باریان پێ قایم دەکرێ.

صَلَقَ القومَ: زەرەرو زیانی زۆری لەقەومەکە داو کارەساتی بەسەر هێنان.

صَلَقَ اللَّحْمَ ونحوه: گۆشتەکەی کوڵاندو کردی بە چێشت.

صَلَقَ الشاةَ ونحوها: مەڕەکەی ئەم دیو ئەو دیو برژاند ٥ **صَلَقَتِ الشَّمْسُ فلاناً** وغيره: خۆر بەگەرمییەکەی زیانی بەفلانکەس گەیاند.

صَلَقَ فلاناً بالعَصَا: بەگۆچان لەفلانکەسی دا ٥ **أصْلَقَ النابُ**: ددانەکە (کەڵبەکە) سیرەی هات چونکە لەددانێکی دەخشا ٥ **تَصَلَّقَ**: تلاوتلی کرد، نەمدیواو دیوی کرد ٥ **تَصَلَّقَتِ الدّابَّةُ**: وڵاخەکە خۆی گەوزاند، تلاوتلی کرد ٥ **إصْطَلَقَ**: بەمانا (أصْلَقَ)دێ ٥ **الصَّلاقة**: ناوێك زۆر مابێتەوەو بۆگەنی کردبێ ٥ ناوی گەڕاوە ٥ **الصَّلْقُ**: هاوارو لۆرە لۆر ٥ دەنگو جیڕەی ددانی حوشتر کە لێکیان دەدا ٥ **الصَّلْقُ**: دەشتی کاکی بەکاکی ٥ **الصَّلّاقُ**: بۆ موبالەغەو زێدە ڕەوی لەمانای (صَلَقَ)دا دێ ٥ هەروا بەوتار بێژی زمانڕەوانو دەنگ گەورە دەگوترێ ٥ **الصَّليق**: گۆشتی کوڵاو ٥ گۆشتی برژاو ٥ نانی تیری ٥ **المِصْلَقُ**: بەمانا (الصَّلّاق)دێ.

صَلَّ الشَّيْءُ صَليلاً: شتەکە دەنگی شێوە لەرینەوەو زرینگانەوەی لێ هات.

صَلَّ بيضُ الحديد: ئاسنەکە دەنگی لێ هات بەهۆی پێك کێشانەوە. ٥ **صَلَّ** المِسْمارُ: بزمارەکە لەکاتی داکوتان دا دەنگی لێ هات.

صَلَّ الإناءُ الفارغ: قاپە بەتاڵەکە لەکاتی پێکێشانی شتێکی تر پێی دەنگی لێ هات زرینگەی لێ هات.

صَلَّ اللَّحْمُ صلولاً: گۆشتەکە گۆڕاو بۆگەنی کرد.

صَلَّ الشَّرابَ صَلاً: شەرابەکەی تەصفیە کرد.

صَلَّ الحبُّ المختلط بالتراب: ناوی پێداکردو قوڕەکەی لەدانەوێڵەکە کردەوەو دای شۆرد ٥ **أصَلَّ اللَّحْمَ أو الماءَ** ونحوه: گۆشتەکە بۆگەنی کردو تامو ڕەنگی گۆڕا ٥ **صَلَّلَ**: بۆ زێدە لەمانای (صَلَّ)دێ ٥ **الصّالُّ**: کەرمکێوی زەرە تیژڕ ناخۆش ٥ **الصّالَّةُ**: بۆ مێینەی (الصّال)دێ ٥ بەڵاو کارەسات ٥ **الصُّلُّ**: گۆشتی بۆگەن کردو گۆڕاو یان هەرشتێکی تر کە گۆڕابێو بۆنی کردبێ ٥ **الصِّلُّ**: ماری پیسو ژەهراوی پیسترین ماری ژەهراوی ٥ دەگوترێ: (صِلُّ أصلال): بەڵاو نەخۆشی پیس ٥ **الصُّلَّةُ**: پێستی وشکەوە بووی بۆگەن ٥ **الصُّلَّةُ**: بای بۆگەن ٥ **صَلَمَهُ صَلماً**: بڕیەوە ٥ لەڕیشە دەری

هێنا ٥ بەزۆری بۆ گوێچکەو لووت بەکاردەهێندرێ ٥ **صَلَّمَهُ**: بۆ موبالەغەو زێدەڕۆیی لەماناى (صَلَمَ)دا بەکار دێ ٥ **إصْطَلَمَهُ**: بەمانا (صَلَمَهُ)دێ ٥ دەگوترێ: (إصْطَلَمهم الدَّهْرُ أو الموتُ أو العدوّ): زمانە یان مەرگ یان دوژمن لە بێخی دەرهێنان و لەناوی بردن ٥ **الأصْلَمُ**: گوێ بڕاو ٥ گوێ بچوك كە بەسروشت گوێی بچوك بن ٥ **الصَّلْماءُ**: مێینەی (الأصلم) ٥ **الصُّلْمَةُ**: زرێیە دەچندرێ بەئەندازەی کڵاو لەژێر کڵاوو قەڵەنسوە لەسەر دەکرێ ٥ **الصَّيْلَمُ**: بەڵاو کارەساتی وا شت لەبێخ بێنێ ٥ شمشێر ٥ **المُصَلَّمُ**: بەمانا (الأصلَمُ)دێ ٥ بۆ تەعبیر دانەوە لەزەلیلی و بێ دەسەڵاتی دەگوترێ: (مَشوا بآذان النعام المُصَلَّم) ٥ **صَلِيت الناقة أو الحامِلُ**: حوشترەکە یان ئافرەتە دووگیانەکە وانێکی شل بوو چونکە نزیکە بزێ ٥ **أصْلَت الحامِلُ**: بەمانا (صليت)دێ ٥ نزیکە منداڵەکەی ببێ ٥ **صَلَّيَ الفَرسُ**: ئەسپەکە لە پێشبڕکێ دا بەدووەم گەیشت ٥ **صَلَّى فلان**: فلانکەس نزاو پاڕانەوەی کرد ٥ دەگوترێ: (صَلَّى عليه): دوعای خێری بۆکرد ٥ نوێژی کرد ٥ **صَلَّى الله على رسوله**: خودا ڕەحمەت و سۆزی خۆی ڕژاند بەسەر پێغەمبەر دا ٥ **الصَّلاَ**: ئەم لاو ئەولای کلك، ڕاست و چەپی کلك ٥ بۆشایی نێوان قنگ و کلك ٥ ناوقەدی پشت بۆ ئادەمیزادو ئاژەڵ ٥ **الصَّلاةُ**: دوعاو پاڕانەوە ٥ دەگوترێ: (صَلَّى صلاةً): دوعای کرد ٥ نوێژ عیبادەتێکی تایبەتییەو کاتی دیاریکراوی هەیەو لەشەریعەت دا بەدوورو درێژی باسی لێوە کراوە ٥ ڕەحمەت و بەزەیی ٥ خانەی خودا پەرستی لای جولەکە ٥ مەبەست بەوشەی (صلوات) لەئایەتەکەدا شوێنەکانی عیبادەتکردنی جولەکەکانە ٥ **المُصَلَّى من خيل السباق**: ئەو ئەسپەیە کە لە دوا ئەسپی یەکەم دێ لە گۆڕەپانی پێشبڕکێ دا ٥ بۆ ئادەمیزایش بەکاردەهێندرێ کەلەدوا یەکەمەوە بێ لەهەر ئیش و کارێك دا بێ ٥ **المُصَلَّى**: شوێنی نوێژکردن، بەرماڵ و تاتەبەردی نوێژکردن ٥ **صَلَّى الشَّيْءَ صَلْياً**: شتەکەی خستە ناو ئاگرەوە ٥ **صَلَّى اللَّحْمَ**: گۆشتەکەی برژاند ٥ دەگوترێ: (صَلَّى الصيدَ): داوی بۆ نێچیرەکە نایەوە ٥ (صَلَّى فلاناً): فلانکەسی خستە ناو چورتم و ئەگبەتییەوە.

صَلِيَ في النار وبها صَلىً وصِلِياً: لەئاگردا سوتا ٥ **صَلِيَ الأمْرَ وبه**: چورتم و ناخۆشی لەکارەکە توش هات ٥ دەگوترێ: (صَلِيَ بفلان وصَلِيَ بشر فلان): گرفتاری فلانکەس بوو، گرفتاری شەڕی فلان بوو ٥ (فهو صالٍ).

أصْلاهُ النار وبها وعليها: خستییە ناو ئاگرەوە ٥ **أصْلَى اللحمَ**: گۆشتەکەی برژاند.

صَلاّ النارَ: خستیە ناو ئاگرەوە ٥ **صَلَّى الماءَ**: ئاوەکەی گەرم کرد ٥ **صَلَّى القَناةَ أو العصا بالنار**: ڕمبەکە یان عەصاکەی بەسەر ئاگردا ڕاداشت بۆئەوەی گەرم ببێ و نەرم ببێ ڕاستی بکاتەوە ٥ **إصْطَلَى النارَ وبها**: خۆی بەئاگر گەرم کردەوە ٥ هەروا دەگوترێ: (فلان لايصطلى بناره): فلانکەس کەس خۆ بەئاگری گەرم ناکاتەوە، واتە: ئەوەندە ئازاو چاو نەترسە ٥ **تَصَلَّى النار وبها**: خۆی بەئاگر گەرم کردەوە ٥ **تَصَلَّى القناة**: ڕمبەکەی بەئاگر ڕاداشت بۆئەوەی گەرم و نەرم بێ و ڕاستی بکاتەوە ٥ **الصِّلَى**: ئاگر ٥ سوتەمەنی ٥ **الصِّلاَيَةُ الصَّلاءةُ**: دەسکەوانی کوتانی ئەوشتانەی بۆنی خۆشیان لێ دروست دەکرێ ٥ **الصَّلِيُّ**: چوونە ناو ئاگر ٥ **المِصْلاةُ**: داوێکە دەنرێتەوە بۆ نێچیرکردن ٥ فرت و فێڵ و

تەڵەکەبازیی ٥ **إصْمَأَلَّ**: پتەو بوو ٥ (إصْمَأَلَّ النباتُ): رووەکەکە راساو تێك چرژاو گەشەی کرد ٥ **إصْمَأَلَّ فلان**: فلانکەس رقی هەڵساو رەگی لاملی فش بوون ٥ (فهو مُصْمَئِلٌ).

صَمَتَ صَمْتاً: بێدەنگ بوو قسەی نەکرد ٥ بۆ جگە لەمنادەمیزاد دەگوترێ: (صامت) ناگوترێ (ساکت) ٥ **أصْمَتَ العليلَ**: نەخۆشەکە زمانی شکاو لەقسەکردن کەوت ٥ **أصْمَتَ فلاناً**: فلانکەسی بێدەنگ کرد ٥ **صَمَّتَ**: بەمانا (صَمَتَ)دا ٥ **صَمَّتَ فلاناً**: فلانکەسی بێدەنگ کرد ٥ **صَمَّتَ الشَّيْءَ**: شتەکەی والێ کرد بۆشایی تێدا نەما ٥ **الصَّامِتُ**: بێدەنگ ٥ هەرشتێك نوتقی نەبێ ٥ **الصَّامِتُ من المال**: زێرو زیو ٥ دەگوترێ: (ما له صامِت ولا ناطق): خاوەنی هیچ نییە ٥ هیچی نییە ٥ **الصُّمَات**: بێدەنگی ٥ لەبواری مارەکردنی کچ دا گوتراوە (إذنها صُماتها): بێدەنگی کچ نیشانەی رازیبوونییەتی ٥ هەروا دەگوترێ: (رماه الله بصُماتها): خودا زەبرێکی ناڕاستە کرد بێدەنگی کرد ٥ **الصُّمَاتُ**: شت ٥ چت ٥ هەردەبێ لەگەڵ ئامرازی نەفی دا بەکار بهێندرێ ٥ دەگوترێ: (ما ذقت صُماتاً): هیچم نەچەشتووە ٥ **الصِّمات**: مەبەست ٥ دەگوترێ: (بات على صِمات أمره): وازی نەهێناو سوور بوو لەسەر کارەکەی‌و دەیەوێ ئەنجامی بدا ٥ **الصُّمْتَةُ**: ئەو شەقشەقەو حەتحەتۆکەو گەڵوازەو شتی تر کەمنداڵی بچوك دەخافڵێنێ‌و خواردن‌و گریانی لەبیردەباتەوە ٥ **الصَّمُوتُ**: بێدەنگ ٥ دەگوترێ: (ضَرْبَة صَمُوت): زەبرێکی خەپ کەر بەبێ ئەوەی دەنگی لێ بێ ٥ (مُسَدَّسٌ صموت): دەمانچەی بێدەنگ ٥ هەروا ناوە بۆ شمشێر ٥ زرێی مشت‌و ماڵ کراوی نەرمەلیقە ٥ هەروا دەگوترێ: (خلخال صموت وجارية صموت الخلخال): دەنگی خەڵخاڵی لێ نایە چونکە قاچی گۆشتنەو پڕی کردوە ٥ **المُصْمَتُ**: شتی بێ گیان‌و گەشەو نما کەمناوی کلۆر نەبێ وەکوو بەردو شتی وا ٥ قفڵێك کە بەنارەحەتی بکرێتەوەو شوێنی کلیلەکەی چەواشەکاریی تێدابێ ٥ رەنگی خاڵص‌و بێ غەش کەهیچی تری تێکەڵ نەکرابێ ٥ نووستنی قوڵ‌و گران کەبەئاسانی بەخەبەر نەیە ٥ **المُصْمِتُ**: دەگوترێ: (هو يشكو الى غير مُصْمِتٍ): دادو فیغانی لەلای کەسێك دەکا کەهیچ شلوێ نابێ ٥ شکاتەکە هەستی ناجوڵێنێ.

صَمَحَ اليومُ صَمْحاً: گەرماکەی بەهێز بوو.

صَمَحَ الحَرُّ فلاناً: گەرما مێشکی فلانی ئازار دا.

صَمَخَ فلاناً بالسوط: بەقەمچی لەفلانکەسی دا.

صَمَخَ في المسألة: زۆر لەباسەکەی کۆڵییەوەو وردبینی تێدا کرد ٥ **الصُّمَاخُ**: داخکردن ٥ بۆگەن ٥ **صَمَخَهُ صَمْخاً**: لەکرکراگەی گوێچکەی دا ئازاری زەبری گەیاندە پەردەی گوێی ٥ **الأُصْمُوخ**: بەمانا (الصِّماخ)دێ ٥ **الصِّمَاخُ**: بۆری ناوگوێچکەکە دەگاتە کرکراگەی گوێ ٥ (ضرب الله على صماخه): خودا خەوی لێ خست ٥ **الصَّمِخَةُ من النساء**: ئافرەتی ناسك‌و تازە پێگەیشتوو ٥ **الصِّمَاخَةُ**: ئەو کەلوو لوانەی لەورگی ئاژەڵی کاوێژکاردایە.٥ **صَمَدَ صَمْداً وصُموداً**: خۆگرو دامەزراو بوو.٥ **صَمَدَ الشَّيْءَ وله واليه صمداً**: قەصدی شتەکەی کرد ٥ **صَمَدَتْ الشمسُ وجْهَهُ**: گرمی گەرمای خۆر دەم‌و چاوی داخ کرد.

صَمَدَ القارورةَ ونحوها: تۆپەوانەی خستە دەمی دیزەکەوە ٥ **أصْمَدَ الأمْرَ اليه**: ئیشەکەی خستە

ئەستۆی ئەو ٥ **أصْمَدَ فلاناً الى كذا**: فلآنكەسی ناچار كرد بۆ ئەو شتە ٥ **صَامَدَهُ مُصَامدةً وصِماداً**: بەسەری دا زاڵ بوو لەخۆراگری‌و بەرگری كردن دا ٥ **صَمَّدَهُ**: بۆ زێدە ڕەوی لەمانای (صَمَدَ) دا دێ ٥ **صَمَّدَ رأسَهُ**: چەفتەیەكی بچوكی لەسەر بەست ٥ **تَصامَدا**: كێ بركێیان لەگەڵ یەكتر كرد لەبواری بەرگری‌و خۆگری دا ٥ **الصِّمَادُ**: دەگوترێ: (بات على صماد الماء): شەوی بەڕۆژ كردەوە بەتەما ئاوو هەوڵدان بۆ ئاو ٥ ئەو چەفتەو دەسرە بچوكەیە كەپێش مێزەر لەسەر دەبەسترێ ٥ تۆپەوانەی گۆزەو دیزە ٥ **الصِّمادَةُ**: تۆپەوانەی دیزەو گۆزە ٥ **الصَّمْدُ**: شوێنی بەرز، تەپۆڵكەی بەرز ٥ **الصَّمَدُ**: ئەوكەسەی بۆ بەهانا هاتن‌و جێ بەجێ كردنی پێویستیات قەصد دەكرێ‌و لەوداوا دەكرێ پێویستیاتی مەخلوقات دابین بكا ٥ هەروا ناوێكە لەناوە جوانەكانی خودا ٥ هەروا بەشتێك دەگوترێ كە كلۆر نەبێ ٥ دەگوترێ: (شيءٌ صَمَدٌ): شتێكی پتەوو پڕو بێ كلۆرایە ٥ **الصَّمْدَةُ**: بەردی چەقیوو دامەزراوو ڕۆچوو بەزەوی داو كەمێكی بەدەرەوەبێ ٥ **المِصْمادُ**: دەگوترا: (ناقةٌ مِصْمادٌ): حوشترێكە خۆگرە لەسەر برسییەتی‌و تینوایەتی ٥ **المُصَمَّدُ**: مەقصودو مەبەست ٥ شتێكی ڕەق‌و پتەو كە كلۆرایی تێدا نەبێ.

صَمَرَ الماءُ: ئاوەكە لەبەرزاییەوە هەڵڕژایە شوێنی تێدا ڕاوەستانی خۆی ٥ **صَمَرَت الريحُ**: ڕەشەباكە كەوت‌و نەما.

صَمَرَ الرجلُ: پیاوەكە ڕژدو چروك بوو.

صَمَرَ الشيءَ: شتەكەی مەنع كرد.

صَمِرَ اللَّبَنُ صَمَراً: ماستەكە مزر بوو.

صَمِرَ الماءُ: ئاوەكە بۆگەن بوو، بۆنی ناخۆشی لێ پەیدا بوو ٥ دەشگوترێ: (يدي صَمِرَةٌ مِن السَّمَك): دەستم بەماسی بۆنی ناخۆشی لێ پەیدا بوو ٥ **أصْمَرَ اللَّبَنُ**: ماستەكە زۆر مزر بوو ٥ **أصْمَرَ فلان**: فلآنكەس كەوتە كاتی خۆرئاوابوون ٥ **أصْمَرَ المتاعَ**: كاڵاو شتو مەكەكەی كۆكردەوە ٥ **صَمَّرَ**: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (صَمَرَ)دا دێ ٥ **صَمَّرَ المتاعَ**: كاڵاو شتو مەكەكانی كۆكردەوە ٥ **الصّامورة**: ماستی زۆر مزرو ترش ٥ **الصَّيْمَرُ**: زەلكاوو شوێنی ئاوی بۆگەن ٥ **الصَّمَرُ**: بۆگەن ٥ دەگوترێ: (أصابه صَمَرُ البحر): بۆگەنی ئاوی دەریا كاری لێ كردووە ٥ **الصَّمِيرُ**: گۆشتی وشكەوە بوو بەسەر ئێسقانەوە كەبۆگەنی عەرەقی لێ دێ ٥ بۆنافرەت ٥ **الصُّمَيْرُ**: كاتی ئاوا بوونی خۆر ٥ دەگوترێ: (دخلنا المدينة في الصُّمَيْر) ٥

صَمْصَمَ في كذا: بەمانا سووربوون لەسەر شت، پێگیری كردن لەداوا ٥ **صَمْصَمَت العُنْفُذَةُ**: زیشكەكە دەنگی لێوەهات ٥ قیژاندی ٥ **الصَّمْصَامُ**: سوور بوو لەسەر داوا ٥ شمشێری برندەو تیژ كە نەنوشتێتەوە ٥ **الصَّمْصَامَةُ**: بەمانا (الصَّمْصَامُ)دێ ٥ **الصَّمْصَمُ**: زۆر ڕژدو چروك ٥ **الصَّمْصِمَةُ**: كۆمەڵ‌و تاقم ٥ تەپۆڵكەی پتەو بەردەلآن ٥ **الصِّمْصِمُ**: زۆر ڕژدو چروك ٥ **الصِّمْصِمَةُ**: كۆمەڵ‌و تاقم ٥ تەپۆڵكەی پتەوو بەردەلآن.

صَمِعَ صَمَعاً: گوێچكەی بچوك بوو، پاژنە پێی بچوك‌و باریك بوو ٥ **صَمِعت القناةُ**: ڕمبەكە گرێكەی بچوك بوو ٥ **صَمِعَ فلان**: فلآنكەس ئازاو بەجەرگ بوو، ملی لێ نابۆ ناو كارەسات‌و گوێی بەهیچ نەدا ٥ **صَمَّعَ الشيءَ**: شتەكەی تیژ كرد ٥

صَمَّعَ الحيوانَ: گیانلەبەرەکەی کزو کۆڵەوار کرد ٥ صَمَّعَ اللهُ الظَّبيَ: خودا شاخی پچوكو تیژی بۆ ناسکەکە خولقاند ٥ إنْصَمَعَ في غضبه: لەرق هەڵسانەکەی دا بەردەوام بوو ٥ تَصَمَّعَ: رقی لەگەڵ رق تێکەڵاو کرد ٥ رقی سوار رق بوو ٥ تَصَمَّعَ ريش السَّهْم: پەرو پۆڵی پێکەوە نووسا چونکە خوێناوی بوو ٥ الأَصْمَعُ: بێچوو ٥ ئەم ناوەی لەوەوە بۆ هاتووە کە گوێچکەی بچوکن و بەسەریەوە نووساون ٥ پێشی دەگوترێ: (الأَصْلَمُ) ٥ هەروا بەمانا سەرباریك و تیژ دێ ٥ دەگوترێ: (نبات أصمعُ): رووەکێکە چرووەکەی دەرکەوت و هێشتا نەگەشاوەتەوە ٥ (قلب أصمع) دڵێکی زیرەك و قایم و پتەو ٥ الصَّمِعُ: دڵ قاییم ٥ ئازاو ورە بەرز ٥ الصَّمْعَاءُ: دەگوترێ: (أذن صَمْعَاءُ): گوێچکەی پچوك و نوساو بەسەرەوە ٥ (قدم صَمْعَاءُ): قاچێکە پاژنەی ڕێك و پێك و ناسکە ٥ (برعومة صَمْعَاءُ): چوزەرەیەکە هێشتا نەگەشاوەتەوەو نەکراوەتەوە ٥ (قناة صَمْعَاءُ): سەر رمبێکە ناسنەکەی پتەوو بێ کلۆراییە ٥ صَوْمَعَ الشَّيْءَ: شتەکەی گرد کردەوە ٥ صَوْمَعَ البناءَ: باڵەخانەکەی بەرز کردەوە ٥ الصَّوْمَعُ: کەنیشتە، خانووی خودا پەرستی مەسیحییەکان ٥ خەڵوەی خودا پەرستی و گۆشەگیری ٥ الصَّوْمِعة: بەمانا (الصَّوْمَعُ) دێ ٥ سایلۆی دانەوێڵە ٥ کەندوو عەمباری دانەوێڵە تێدا هەڵگرتن ٥ أصْمَغت الشجرةُ: درەختەکە صەمغی تازەی دەردا ٥ أصْمَغَ شِدْقُهُ: لاشەویلەی کەفی پێوە بوو ٥ صَمَّغَهُ: صەمغی لێ دا، صەمغی تێ کرد ٥ بەصەمغ پێکیەوە نووساند ٥ اسْتَصْمَغَ الشجرَ: صەمغی لەدرەختەکە دەرهێنا ٥ التَّصَمُّغُ: نەخۆشییەکە توشی برێ شتی سوێرو شیرین دەبێ ٥ الصَّامِغان: ئەملاو ئەولای دەم بۆلای شەویلە ٥ الصَّمْغُ: مادەیەکی لینجە وەکوو غەرە وایە لەبرێ درەخت دەردەهێندرێ و وشك دەکرێتەوەو ئامادەی توانەوەی تێدایە دەکرێتە کەرەسەی شت پێکەوە نووسان ٥ الصَّمْغانُ: بەکەسێك دەگوترێ کە شتێکی وەکوو صەمغ لەگوێچکەی یان لە لوتییەوە بێتە دەر ٥ الصَّمْغَةُ: لەبواری پزیشکی دا هەوکردن و هاوسانێکە لەقۆناغی سێیەمی نەخۆشی زوهری بۆماوەیی پەیدا دەبێ و کێم دەکا ئەگەر لەپێست دا بێ ٥ الصَّمَّاغَةُ: سەتڵەو قاپێکە صەمغی تێدایە، کاغەزو شتی وای پێ بەیەکەوە دەنوسێنرێ.

صَمَلَ صَمْلاً وصُمُولاً: خۆی دارشت و خۆی پرکردەوەو پتەو بوو.

صَمَلَ عن الطعام: وازی لەخواردن هێنا.

صَمَلَ للعمل وفيه: خۆی بۆ کارەکە ڕاگرت و پشوو درێژ بوو ٥ (فهو صامِلٌ وصميل) ٥ أصْمَلَهُ: وای لێ کرد پشوو درێژو خۆگر بێ ٥ دەگوترێ: (أصْمَلَهُ الصِّيامُ): ڕۆژو لاوازی کرد کزو کۆڵەواری کرد ٥ أصْمَلَ الشَّجَرَةَ العَطَشُ: تینوایەتی و بێ ئاوی درەختەکەی لاوازو زەرد کرد ٥ الصُّمْلَةُ: پارچە ئاسنێکە بازنەیی یان سوچدارە برغوو بزماری پێ قایم دەکرێ ٥ الصِّملاخ (صِمْلاخ الأذن): کرکراگەی گوێ ٥ یان ئەو مادە زەردەی گوێچکە ئیفرازی دەکا وەکوو صەمغ وایە ٥ الصُّمْلوخ: بەمانا (الصِّملاخ)دا.

صَمَّ القارورةَ ونحوها صَمًّا: دەمی گۆزەکەی گرت، تۆپەوانەی تێ هاخنی.

صَمَّ الجُرْحَ: برینەکەی دەرمانکردو دەمەکەی بەست.

صَمَّ الحديث: فەرمودەکەی لەبەرکرد، خستییە مێشکی خۆیەوە.

صَمَّ فلاناً: بەشیدەت و هێز لەفلانکەسی دا.

صَمَّ صَمّاً وصَمَماً: کەڕبوو ٥ دەگوترێ: (صَمَّتْ أذنهُ): گوێچکەی گیرا ٥ کەڕبوو.

صَمَّ عن حديثه: ڕوی لەقسەکانی وەرگێرا، گوێی خۆی لە قسەکانی کەڕکرد نەی ویست گوێی لێ بێ.

صَمَّ الجِسْمُ: قەبارەکە پتەوو بێ کلۆرایی بوو.

صَمَّ الأمْرُ: کارەکە گیربوو، کێشەی تێکەوت ٥ (فهو أصَمُّ وهي صمّاء) ٥ أصَمَّ: کەڕبوو ٥ أصَمَّ فلاناً: فلانکەسی کەڕکرد ٥ أصَمَّ القارورةَ: تۆپەوانەی بۆ گۆزەکە دروست کرد ٥ صَمَّمَ في كذا أو عليه: سوور بوو لەسەر ئەوشتەو دەستبەرداری نەبوو ٥ صَمَّمَ السيفُ: شمشێرەکە تاسەر ئێسقانی بڕی ٥ صَمَّمَ فلاناً: فلانکەسی کەڕکرد ٥ صَمَّمَ صاحِبَهُ الحديث: فەرموودەکەی بەهاوەڵەکەی لەبەرکرد ٥ تَصَامَّ الحديث وعنه: وای خۆنیشان دا کە کەڕەو قسە نابیستێ ٥ الأصَمُّ: کەڕ ٥ گوێ گران ٥ کەسێك هیچ هیوایەکی لێ نەکرێ ٥ کەسێك ئامۆژگاری کاری تێ نەکا ٥ دەشگوترێ: (حِلْمٌ أصَمٌّ): لەسەرەخۆیی و بارقوڵی زۆرو بێ ئەندازە ٥ (خَطْبٌ أصَمُّ): بەڵای بەهێزو کوشندە ٥ (مكان أصَمُّ): شوێنی ڕوتەن و سوتەمەڕۆ کەهیچی لێ نەڕوێ ٥ (الشّهر الأصَمُّ): مانگی ڕەجەب، عارەبەکان دابو نەریتییان وا بوو لەم مانگەدا بانگەوازییان نەدەکرد بۆ شەڕ ٥ الصَّمّاءُ: (الفُدْرَةُ الصَّمّاءُ): لوێکە، غودەیەکە بۆ ئیفرازاتەکەی مەنفەزی نەبێ بۆدەرەوەی جەستە، وەکوو غودەی دەرەقی ٥ صَمَامِ: ناوە بۆ بەڵاو کارەساتی ناخۆش ٥ هەروا بەمانا فەرمانکردنە بەبێ دەنگ بوون ٥ (صَمَامِ): واتە بێدەنگ بە.

الصِّمَامُ: بەربەست و تۆپەوانە ٥ قفڵێکە ئۆتۆماتیکی لەکاتی زەخت لێ کردن دا بۆخۆی دەکرێتەوە ٥ الصِّمَامَةُ: بەمانا (الصِّمَام)ە ٥ الصَّمَمُ: نەمانی هەستی بیستن ٥ کەڕبوون ٥ دەگوتری: (بە صَمَمٌ): بەکەسێك دەگوترێ ببیسێ بەڵام هیدایەت نەدرێ بەگوێرەی ئەوەی دەیبیستێ ٥ الصِّمَّةُ: ئازاو بەجەرگ ٥ دەگوترێ: (رجل صِمَّةٌ): پیاوێکی ئازایە ٥ الصِّمَامُ: ژیشکی مێ ٥ الصَّميم: ناوەڕۆك و پوختەو کاکڵە ٥ ناوەڕاستی دڵ ٥ گەرماو سەرمای بەشیدەت ٥ صميم العضو: ئەو ئێسقانەی جەستە ڕادەگرێ ٥ دەگوترێ: (ضربه فأصاب منه صميمه): لێی داو شوێنی کاریگەری گرت ٥ المُصَمِّمُ: ئەوکەسەی سوورە لەسەر کاروباری خۆی و نایەوێ کۆڵ بدا ٥ شمشێری تیژی بڕندە کە ئێسقانیش دەبڕێ ٥ کەسێك بەردەوام بێ لەسەر ڕۆیشتن و شتی وا ٥ الصَّمَّانُ: زەوی پتەوو بەردەڵان کەلەگەڵ لم دا تێکەڵ بێ ٥ الصَّمَّانَةُ: بەمانا (الصَّمَّانُ)ە.

صَمَى الصيدُ ولهوه صمياً وصَمَياناً: نێچیرەکە پێکراو لەبەردەستی نێچیرەوانەکەی دا گیانی لەدەست دا.

صَمَى الرجلُ: پیاوەکە بازی داو پەلەی کرد ٥ أصْمَى الصَّيْدُ والرجلُ: بەمانا (صَمَى)ە ٥ أصْمَى الصَّيْدُ: نێچیرەکەی پێکاو کەوتە ژێر دەستی ٥ لەحەدیس دا هاتووە: (كل ما أصْمَيْت ودع ما أنميت): گۆشتی ئەو نێچیرە بخۆ کەلەبەر دەستت دا گیان لەدەست دەدا ٥ ئەو نێچیرە مەخۆ بریندار دەکەی و دوور لەتۆ مندار دەبێتەوە ٥ أصمى الرَّمِيَّةَ: باش نیشانەکەی پێکاو تیرەکەی تێ چەقاند ٥ الصِّنَاب: خۆراکێکە دەکرێتە پێخۆر لەخەردەل و مێوژ دروست دەکرێ ٥ الصِّنابِي: ئەوەی ڕەنگی لەنێوان سوورو زەرد دا

بـیّ ◊ صَـنْبَرَتِ النَّخلـةُ: نـەمامی درەختـی خورماکە لەسەر قەدی درەختە خورمایەکی تـر ڕوا بۆخـۆی سـەربەخۆ لـەزەوی دا نـەڕوا ◊ دەشگوترێ: (صَنْبَرَ أسفل النخلة): لای خـواروی قەدە دارخورماکە باریك بوو ◊ الصَّنْبَرُ: باریـكو تـەنك لەهەرشـتێك بـێ ◊ الـصُّنْبُورُ: لقـە دارخورمایەکە لەقەدی درەختە خورمایەکی تـر سەرهەڵدەداو دەڕوێ، بەبێ ئەوەی خۆی بەنەمام لـەزەوی بـڕوێ ◊ هـەروا نـاوە بـۆ بنکـی دارخورمایـەك لای خـواروی قەدەکـەی باریـكو بنکی لقەکانی ڕوتو بەری کەم بێ ◊ درەختە خورمـای بەتـەنیاو دوور لـەدارخورمای تـر ◊ بەلوعـەی ئـاو ◊ کونی بەلوعـەی ئـاو ◊ الـصِّنَّبْرُ: بای سارد کاتێ دونیا هـەورو هـەڵابێ ◊ صَنَابِر الشتاء: کاتە زۆر ساردەکانی زستان ◊ الـصَّنَوبَرُ: درەختـی سـنەوبەر، زۆر جـۆری هەیـە بـڕێ لەجۆرەکانی بەرێکی بچوکی تام خۆشی هەیە.

صَنَجَ صَنْجاً وصنوجاً: سازی لـێ دا، سازو سەمتوری لـێ دا.

صَـنَّجَ النـاسَ: خەڵکەکەی بـردەوە سەر بنەچەی خۆیـان ◊ الـصَّنْجُ: پلێتێکـی بازنەییـە لـەمسو مەعدەنی تـر بەیەك دەکێشرێنو دەنگیان لـێ دێ بـۆ شـاییو سـەماکردن بـەکاردێن ◊ هـەروا چەند پارچە صەفیحەیەکی زەردن بەقـەراخی دەفـەوە دا دەکـوترێن یـان لەپەنجەی ڕاقیـصەدا دەبـن لـەکاتی شـاییو زەماوەنـد دا پێکیـان دەکێشنو دەنگیـان لـێ دێ ◊ الـصَّنَّاجُ: خـاوەنی سەنج یان ئەوکەسەی یاری پێ دەکا ◊ الـصَّنَّاجَةُ: بۆمانـای زێـدە ڕۆیـی لـەمادەی (الـصَّناج)دا دێ ◊ صنَّاجَة العرب: نـاز نـاوی شاعیر (أعـشی قـیس)ە چونکە شیعرەکانی بـۆ گـۆرانی زۆر لـەباربوون ◊ الـصِّنْدِدُ: شـەریفو نـازا ◊ الـصَّنَدید مـن النـاس: ئـادەمیزادی ئـازا ◊ دەشگـوترێ: (بـرد صِـندید): سەرمای بەتەوژم ◊ (ریح صِندید): بـای بـەهێز ◊ (یوم حامي الصناديد): ڕۆژی زۆر گەرم ◊ صـناديد القـدر: بـەڵای ڕۆژگـار ◊ الـصَّندوق: سـندوق بـۆ تێداهـەڵگرتنی کتێـبو پۆشـاكو شـتی تـر ◊ صـندوق البريـد: صـندوقی پۆستە؛ صندوقێکە لەبڕێ شوێنی تایبەت لەسەرشەقام دادەنرێ بـۆ تێکردنـی نامـەو شـتی وا ڕۆژانـە یـان هەفتانـە کارمەنـدی پۆسـتە دەیانکاتـەوەو نامـەکان کۆدەکاتەوە بۆئەوەی بگەیەنرێنە شوێنی خۆیان ◊ صندوق التوفير: بەشێکە لەفەرمانگەی بەریـد موچـەخۆرو خـاوەن پـارەو پـول هەڵـدەنێ بـۆ پەزمەندەکردنی ماڵو سامانو وەبـەرهێنانی بـۆ سـودو قـازانج ◊ صـندوق الطـرد: ئـەو تەنکییـە ئاوەیە کەلەتەوالێت دا دادەمەزرێنـدرێ بۆئـەوەی کاتی پێویست بۆ پاکردنەوەی سیفۆنی ئاودەست بەکاربهێنرێت ◊ تَصَنْدَلَ الرجلُ: پیاوەکە بـەبۆنی صەندەل خۆی بۆنخۆش کرد ◊ صەندەلی پۆشی ◊ الصَّنَادِلُ من الدَّوَاب: ئاژەڵی سەرگەورە ◊ جەستە گـەورەو تۆکمـەو بـەهێز ◊ الـصَّنْدَلُ: درەختـی صـەندەل، دارەکـەی بـۆنێکی خۆشـی لـێ دێ بۆنەکـەی بەدەست پێـداهێنانو سـوتاندن بـڵاو دەبێتـەوە ◊ دارەکـەی چـەند جـۆرێکی هەیـە (سـورو سـپیو زەرد) ◊ خوفێکـە ژێرەکـەی نەعلێکی پتەوەو بەتیلمە چەرمی باریك لەقاچ شەتەك دەدرێ ◊ بەلەمێکە ژێرەکەی کەوانەییە لەڕوبارو شتی وادا بەکاردەهێنرێ ◊ الـصَّندلاني: صـەیدەلانی ◊ عـەترفرۆشو ئەوانـەی دەرمـانی پزیشکی دروست دەکەن ◊ الصَّنَّارَةُ: شیشە ئاسنی باریـكو سەرگۆچـانی لەکـەو گـۆرەوی پـێ دەچندرێ ◊ ئاسنێکی سەرگۆچانی قولاپە پێیە پـەتێك لەسـەرێکی دەخـرێو هەڵدەدرێتـە نـاو

ئاوەوە بۆماسی گرتن ٥ پێشی دەگوترێ: (الشَّصُّ).

صَنَعَ الشَّيْءَ صُنعاً: شتەکەی دروست کرد.

صَنَعَ بە صُنعاً قبیحاً: خراپەی لەگەڵ کرد، ئازاری دا. ٥ **صَنَعَ لە أو الیە معروفاً:** بەخششی خۆی بەسەردا رشت.

صَنَعَ فَرَسَهُ: جوان ئەسپەکەی بۆ ڕام کردو چاودێری بوو، دەگوترێ: (صَنَعَهُ علی عینە): لەژێر چاودێری ئەودا ئەوشتەی هێنایە دی ٥ هەروا دەگوترێ: (صنعە بعین فلان): لەژێر چاودێری فلان دا ئەوشتەی هێنایە دی.

صَنِعَ صَنَعاً: لەدروستکردن دا دەست ڕەنگین بوو ٥ **أصْنَعَ الأخْرَقُ:** حوشترەکەی باش رام بوو ٥ **أصْنَعَ الفَرَسَ وغیرە:** جوان ئەسپەکەی پەروەردە کردو رای هێنا بۆ سواریی ٥ **صانَعَهُ:** لەگەڵی دا هەڵی کرد، لەگەڵی گونجا ٥ **صانَعَ عن الشَّيْءِ:** لەشتەکەدا فێڵی لێ کرد ٥ **صَنَّعَهُ:** بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (صَنَعَهُ)دێ ٥ **صَنَّعَ الجاریة:** کیژەکەی باش پەروەردە کردو قەڵەوی کرد ٥ **صَنَّعَ الأُمَّةَ:** گەلەکەی کردە گەلێکی پیشەوەرو دەست ڕەنگین ٥ **إصْطَنَعَ:** بۆ زێدەڕەوی لەمانای (صَنَعَ)دێ ٥ **إصْطَنَعَ فلانٌ:** فلانکەس خواردنی ئامادەکرد بۆخێر بەهاناوە چوونی ئاتاجان ٥ **إصْطَنَعَ عند فلان صَنیعَةً:** چاکەی لەگەڵ فلانکەس کرد ٥ **إصْطَنَعَ فلاناً لنفسە:** فلانکەسی بۆخۆی هەڵبژارد ٥ **تَصَنَّعَ:** لافی شتێکی لێ دا کەنەیبوو ٥ **إستَصْنَعَ فلاناً کذا:** داوای لەفلان کرد ئەوشتەی بۆ دروست بکا ٥ **التصنیع:** پیشەسازی ڕەچاو کردن ٥ گۆڕینی گەل بۆ گەلێکی پیشەوەرو شت دروستکەر ٥ بڵاوکردنەوەی گیانی پیشەسازی لەناو گەل دا ٥ **الصَّانِعُ:** وەستاو دەست ڕەنگین ٥ پیشەوەر ٥ دەگوترێ: (امرأة صانعة الیدین): ئافرەتێکە دەست ڕەنگین‌و کارامەو کەیبانوو ٥ **الصِّناعة:** پیشەسازی ٥ هەرکارو کردەوەیەك ئادەمیزاد بیکاو تێیدا دەست ڕەنگین بێ ٥ **الصِّناعیة:** دەگوترێ: (قوم صناعیة): نەتەوەیەکن باش دەزانن ماڵ‌و سامان بخەنە گەڕ ٥ **الصِّناعي:** کەسێك بەخوێندن‌و فێربوون فێری پیشەسازیی ببێ ٥ هەروا ناوە بۆ شتێك خۆڕسك‌و سروشتی نەبێ دروست کرابێ ٥ وەکوو دەڵێن: (حریر صناعي) ٥ هەروا بەچاوگی صەناعیش دەگوترێ وەکوو (الخصوصیة، الفروسیة والطفولیة) ٥ **الصُّنْعُ:** کردەوەی ئادەمیزاد ٥ هەروا ناوە بۆ تاوەو ئامێری گۆشت برژاندن ٥ شیشی گۆشت برژاندن ٥ تەنکی‌و عەمباراو کەنداوی بارانی تێدا بەزمەندە بکرێ‌و کاتی پێویست لێی بەکاربێ ٥ دەشگوترێ: (رجل صِنع الیدین): پیاوی دەست ڕەنگین ٥ **الصَّنَعُ:** زمانڕەوان‌و پاراو، دەگوترێ: (لسان صَنَعُ ورجل صنع اللسان): قسەڕەوان‌و کارامە ٥ (صِنْعَ الیدین): دەست ڕەنگین‌و شارەزا لەپیشەوەریی دا ٥ **الصِّنْعَةُ:** کردەوەی پیشەساز، دروستکراوو بەرهەمی پیشەساز ٥ پیشەی پیشەوەر ٥ لەزاراوەی فەلسەفەدا ڕێبازی ڕێك‌و پێك‌و تایبەتی بۆ ئەنجامدانی کاری دەستی یان زیهنی ٥ **الصَّنیعُ:** کردارو بەرهەم ٥ **المُصانَعَةُ:** بەرتیل ٥ شتێك بۆیەکێك ئەنجام بدەی بۆئەوەی ئەویش شتێکت بۆ بکا ٥ **المَصْنَعُ:** کارگە ٥ شوێنی دروست کردن‌و بەرهەمهێنانی شت‌و مەك ٥ عەمباراو کەنداوی باران‌و شتی وای تێدا کۆدەکرێتەوە بۆئەوەی لەکاتی پێویست بەکاری بێنی ٥ **المَصانِعُ:** باڵەخانە بۆ نیشتەجێبوون‌و قەڵاو ئەو جۆرە شتانە ٥ **المَصْنَعة:** کارگە ٥ نان دروستکردن‌و زیپافەت کە دۆست‌و ئاسیاوی بۆ بانگ بکرێن ٥ هەنگەلان (شوێنی هەنگ بەخێو

کردن لەدووری گوندو شوێنی نیشتەجێ بوون) ٥ المصنوع: پێچەوانەی شتی خۆرسك ٥ بەدی هێنراو بەدەستی ئادەمیزاد ٥ هەروا ناوە بۆ شیعرێك عاتیفەو خەیاڵ رۆڵی نەبووبێ لە لەدایکبوونی دا ٥ صَنَّفَ الشَّجَرُ: درەختەکە چەند جۆرێك بوو ٥ یان گەڵای کردو گەڵاکانی جۆر جۆر بوون ٥ یان گەڵای دەرکرد ٥ صَنَّفَ الثمرُ: میوەکە هەندێکی پێگەیی‌و هەندێکی نا ٥ صَنَّفَ الأشياء: کاڵاکانی لێك هەڵاواردن‌و هەرجۆرەی بەجیا ریزکردن ٥ صَنَّفَ الكتابَ: کتێبەکەی تەئلیف کرد (دای نا) ٥ تَصَنَّفَ الشَّجَرُ: درەختەکە گەڵای کردو گەڵاکانی جۆراو جۆر بوون ٥ تَصَنَّفَ الأشياءُ: شتەکانی لێك بونەوە هەرجۆرەی بەجیا ریز بەندو کۆبەند بوون ٥ تَصَنَّفَت شَفَتُهُ: لێوی قەڵشی، باری گرت، قەتماغە لەسەری دروست بوو ٥ الصِّنْفُ مِن الشَّيْئِ: جۆری شت کە بەرواڵەت لەشتی تر جیابێ ٥ الصُّنْفُرَةُ: جۆرە وەرەقێکی زبرە داری پێ سفت دەکرێ ٥ أصْنَقَ: لەبەر خەفەت‌و توڕەیی هیچی نەخواردو نەخواردەوە ٥ صَنِمت الرائحَةُ صَنماً: بۆنەکە ناخۆش بوو، دەگوترێ: (صَنَمَ الجسم): بۆگەنی جەستە ٥ صَنَّمَ فلان: فلانکەس بتێکی دروست کرد ٥ صَنَّمَ الشَّيْئَ: شتەکەی هێنایە سەر شێوەی بت ٥ الصَّنَمُ: پەیکەرێکە لەبەرد یان لەدار یان لەکانزای تر پەرستشی بۆکراوە لای عەرەب باو بووە پێیان وابووە پەرستنیان لەخودایان نزیك دەکاتەوە ٥ (ك: أصنام) ٥ الصَّنَمَةُ: بەمانا (الصَّنَم)دێ.

صَنَّ صَنّاً وصُنوناً: بۆگەنی کرد، بۆنی ناخۆشی لێ پەیدا بوو، دەگوترێ: (صَنَّ اللحمُ وصَنَّ الماءُ) ٥ أصَنَّ: بەمانا (صَنَّ)دێ ٥ أصَنَّ فلان: فلانکەس بێ دەنگ بوو ٥ لوتبەرزیی نواندو ترو فیزی کرد جا یان لەبەر رقو توڕەیی یان بەهۆی تەکەببورو خۆ بەزلزانی ٥ الصُّنَانُ: بۆگەن، بۆنی ناخۆش ٥ أصْنَى فلانٌ: فلانکەس خۆڵەکەوە پیسی کرد ٥ أصْنَتِ الشَّجَرَةُ: درەختەکە پەلێکی لێ جیا بۆوە، درەختەکە بەدوو پەل یان زیاتر روا ٥ تَصَنَّى فلانٌ: بەمانا (أصنى)دێ ٥ الصِّنَاءُ: خۆڵەکەوە ٥ ئەوەی دەکەوێتە سەرجەستە لە خۆڵەمێش‌و دوکەڵ ٥ الصِّنْوُ: هاوشان‌و بەرامبەر ٥ نەمام‌و شلکە دار کەلەسەربنکی درەختێکی تر دەروێ ٥ برای باوك‌و دایکی ٥ الصِّنْوَةُ: مێینەی (الصِّنو) ٥ الصُّنَوْبَرُ: سنەوبەر؛ درەختێکە دەروێندرێ یان بۆ جوانی‌و رازاندنەوەی شوێن یان بۆ سود وەرگرتن لەدارەکەی هەندێ جۆری هەیە بەردەگرێ تامێکی خۆشی هەیە.

صَهِبَ اللون صَهَباً وصُهْبَةً: رەنگی زەردی سورباوی سپی واشە.

صَهُبَ صُهُوبَةً وَصَهَباً: بەمانا (صَهِبَ)دێ ٥ صَهَّبَهُ: وای لێ کرد رەنگێکی زەردی سورباوی سپی واشەی هەبێ ٥ إصْهَبَّ الشَّعْرُ: قژی زەردی سورباوی سپی واشە بوو ٥ الأصْهَبُ: رەنگی زەردی سورباوی سپی واشە ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (الصَّهْبَاء) ٥ الصَّهْبَاءُ: شەراب ٥ الصُّهْبَةُ: زەردییەکی سورباوی مەیلەو سپی ٥ صَهَدَهُ الحَرُّ صَهْدةً وَصَهَداناً: گەرماکە بەهێز بوو ٥ الصَّيْهَدُ: گەرمای بەهێزو تەوژم.

صَهَرَ الشَّيْئَ بالنار ونحوها صَهْراً: شتەکەی تواندەوە ٥ صَهَرَه الحَرُّ: گەرمی تینی بۆهێناو تەنگی پێ هەڵچنی ٥ صَهَرَ الخبز ونحوه: پیوی تواوە یان مۆخی کردە پێخۆر.

صَهَرَ شَعْرَهُ: قژی خۆی بەپیو چەور کرد.

صَهَرَ جِسْمَهُ: جەستەی خۆی هەنو، چەوری کرد.

صَهَرَ الشَيْئَ اليه: شتەکەی لەخۆی نزیك کردەوە ○ **أصْهَرَ اليه**: لێی نزیك بۆوە ○ **أصْهَرَ الی القوم وبهم**: بوو بەزاوای قەومەکە، ئافرەتی لێ خواستن ○ **صَاهَرَ القومَ وفيهم واليهم**: بەمانا (أصْهَرَ)دێ ○ **إصْطَهَرَ الشَحْمَ**: پیوەکەی تواندەوەو خواردی.○ **إنْصَهَرَ**: توایەوە ○ **تصاهَرَا**: ئەو بنەماڵە ژن‌و ژنخوازییان بەیەکەوە کرد ○ بوون بەزاواو خەزوری یەکتری ○ **الإنصِهَارُ**: گۆڕانی مادەی ڕەق‌و پتەو بۆ حاڵەتی شلەمەنی ○ **الصُهَارَةُ**: تواوە ○ پیوو بەز ○ مۆخ ○ **الصَهْرُ**: گۆڕاندنی مادە لەحاڵەتی ڕەقی پتەوییەوە بۆ حاڵەتی شلەمەنی ○ **الصِهْرُ**: خەزور، خزمایەتی بەهۆی ژن خواستنەوە ○ **الصُهُورُ**: گۆشت برژێن ○ بەزو پیو توێنەرەوە ○ **الصُهيُ**: تواوە ○ هەرشتێك لەحاڵەتی ڕەقییەوە گۆڕابێ بۆ شلەمەنی ○ **المَصْهَرُ**: شوێنی توانەوە ○ **صَهْرَجَ صِهريجاً**: حەوزی ئاوی دروست کرد ○ عەمباراوی بنیات نا ○ **صَهْرَجَ الحَوْضَ**: حەوزەکەی بەقیرو زفت کونبڕ کرد، قیرو زفتی لەحەوزەکە هەڵسو ○ **الصِهرِيجُ**: حەوزێکی گەورەی ئاوە، عەمباراو، تەنکی ئاو.

صَهْ: بێ دەنگ بە، قسە مەکە ○ **صَهْصَهَ بالقوم**: لەخەڵکەکە توڕەبوو بۆئەوەی بێدەنگیان بکا ○ بێدەنگ بن.

صَهَلَ الفَرَسُ: ئەسپەکە حیلاندی ○ **تصاهلت الخيلُ**: ئەسپەکان بۆیەکتریان حیلکاند.○ **الصَاهِلُ**: ئەسپ.

صَهِيَ صهاً: بریندار بوو، دوایی برینەکەی تەڕ بوو (ئاوی کرد) ○ **أصْهى الفَرَسُ ولحوه**: ئەسپەکە جدەوی یان ناوقەدی موراغەی پشتی نازاری بوو ○ **أصْهى المريضَ**: نەخۆشەکەی بەڕۆن هەنوو خستییە بەرخۆر ○ **صاهَى الفَرَسَ**: چووە سەر قەپوچکی زین سواری پشتی ئەسپەکە بوو ○ **الصَهْوَةُ**: شوێنی زین لەسەر پشتی ئەسپ ○ هەروا ناوە بۆ تۆپەڵاك‌و لای ژورووی هەموو شتێك ○ بورج‌و باڵەخانە کە لەسەر تەپۆلکە دروست بکرێن ○ شوێنی پەناو پاسار کە حوشتری تەڕەبوو تێیدا دەحەوێنەوە ○ سەرچاوەی ئاو لەکێودا ○ **الصِهيونية**: جم‌و جوڵ‌و تێکۆشانێکە بۆ دروستبوونی کۆمەڵگاو قەوارەیەکی سیاسی سەربەخۆ بۆ نەتەوەی جولەکە لەفەلەستین دا ○ ئەم ناوە لەوەوە دانراوە کەلەنزیك شاری ئورشەلیم کێوێك هەیە پێی دەگوترێ: (صِهيون)و پاڵ ئەو دراوە.

صابَ المَطَرُ صَوْباً وصَيْبوبةً: بارانەکە هەڵڕژا.

صابَ السَحابُ بالمطر: هەورەکە لەکاتی پێویست دا بارانی پێویستی باراند.

صَابَ المَطَرُ الأرضَ: بارانەکە زەوییەکەی ئاوداو تێراوی کرد ○ لەکاتی پێویست دا بارانەکە باری.

صابَ السَهْمُ: تیرەکە نیشانەکەی پێکاو هەنگاوتی.

صابَ بە: کەوتە شوێنی خۆی، شوێنی خۆی گرت ○ **أصَابَ الشَيْئَ**: گەیشتە شتەکە ○ **أصابَ الخَطْبُ فلاناً**: بەڵاکە سواری شانی فلان بوو ○ **أصابَ بعينه**: حەسوودی پێ برد، چاوی حەسودی بڕیە ماڵ‌و سامانی‌و بەخیلی پێ برد ○ **أصابَ السَهْمُ الرَمْيةَ**: تیرەکە لەنیشانەکەی دا، نیشانەکەی پێکا ○ دەشگوترێ: (أصاب الرامي): تیرهاوێژەکە تفەنگچییەکە نیشانەکەی هەنگاوت ○ **أصاب من المال**: لەماڵ‌و سامانەکەی برد ○ **صَوَّبَ السَهمَ**: تیرەکەی ناڕاستەکردو لێی دا، هەنگاوتی ○ **صَوَّبَ الفَرَسَ**: ئەسپەکەی هەلینگ دا بەرەو ئامانجی

تایبەتی لەپێشبڕکێکەدا ٥ صَوَّبَ فعلە أو قولَە: کردارەکەی یان گوفتارەکەی بەڕاست داناو پەسەندی کرد ٥ صَوَّبَ الخطأ: هەڵەکەی ڕاست کردەوە ٥ صَوَّبَ فلاناً: بەفلانکەسی گوت باشت کرد، دەست خۆش ٥ صَوَّبَ الشَّیْئَ: شتەکەی شۆڕکردەوە، خواری کردەوە ٥ صَوَّبَ الطعامَ أو الحب: خۆراکە یان دانەوێڵەکەی کردە کۆمەڵ ٥ إنصاب الماءُ: ئاوەکە هەڵڕژا ٥ تَصَوَّبَ: بۆ موطاوەعەی (صَوَبَ) هاتووە ٥ هەروا بەمانا سەرەو ژێر بوونەوەیە ٥ استصَابَ رأیە او قولە أو فعلە: ڕاوو بۆچونەکەی بەڕاست دانا پەسەندی کرد پشتگیری قسەو کردەوەکەی کرد ٥ إسْتَصْوَبَهُ: بەمانا (استصاب)دێ ٥ الصَّابُ: درەختێکە تاڵ، گوشراوێکی سپی هەیە وەکوو شیر وایە زۆر تاڵە، بەرچاو بکەوێ یەکسەر لەناوی دەبا ٥ الصَّوابُ: بەربەست ٥ حەق‌و ڕاستی ٥ الصَّوْبُ: لای شت ٥ دەگوترێ: (إتَّجهَ صَوْبَهُ) ڕوی کردە لای ئەو ٥ مەبەست‌و ئامانج ٥ دەگوترێ: (فلان مستقیم الصَّوْب): فلانکەس لەمەبەست‌و ئامانجی خۆی لاناداو بەرەو هەدەف هەنگاو دەنێ ٥ هەروا ئاوە بۆ بارانێك کەبەئەندازەی پێویست ببارێ‌و زیان نەگەیەنێ ٥ الصَّوْبَةُ: خواردەمەنی کۆبۆوە یان دانەوێڵەی خرکراوە ٥ هەروا ئاوە بۆ ژوورێکی لەشوشە دروستکراوو پلەی گەرمی تێدا ڕەچاوبکرێ‌و برێ جۆری ڕوەکی تێدا پەروەردە دەکرێ ٥ الصُّوابَة (صُوَابَة القوم): هەڵبژاردەی گەل‌و هۆز ٥ الصَّوِیبُ: هەنگێو، ئامانج پێك، ڕا دروست ٥ الصَّیِّبُ: هەوری باراناوی کە بەئەندازەی پێویست باران ببارێنێ ٥ خودی باران ٥ الصَّیُّوبُ: بەمانا (الصَّیِّب)دێ ٥ المُصَابُ: هەنگاوتن‌و پێکان ٥ بەلای گەورەو سامناك ٥ هەنگێوراو؛ کەسێك زیانێکی پێ بکەوێ ٥ المُصِیبَةُ: بەڵاو کارەسات، کەتوشی ئادەمیزاد دەبێ ٥ الصَّوَبَّعُ: تیرۆك ٥ نەوشتەی هەویری پێ پان دەکرێتەوە ٥ الصُّوَیَّعُ: بەمانا (الصَّوَبَّعُ)دێ.

صَاتَ صَوْتاً وصُواتاً: دەنگی لێ هات، قیڕاندی، قیژاندی ٥ أصَاتَ: بەمانا (صَات)دێ ٥ أصات بفلان: ناوی فلانکەسی زڕاند ٥ أصات فلاناً: وای لەفلانکەس کرد هاوار بکا دەنگی لێ بێ ٥ صَوَّتَ: بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (صات) دا دێ ٥ صَوَّتَ بە: بانگی کرد ٥ صَوَّتَ لە: لەهەڵبژاردن دا دەنگی بۆدا ٥ صَوَّتَ الطَّسْتَ: وای لەتەشتەکە کرد دەنگی لێ بێ ٥ إنْصَاتَ: وەڵامی دایەوە ٥ دەگوترێ: (إنصات فلان للأمر): فلانکەس گوێ ڕادێری فەرمانەکە بوو ٥ دوای خواروخێچی ڕاست بۆوە ٥ إنصات بە الزمان: ڕۆژگار ناوبانگی دایە ٥ الصَّاتُ: ناوبانگی باش کە بەناو خەڵك دا بڵاو بێتەوە ٥ دەنگ تیژو گەورە دەنگ زڕ ٥ الصَّوْت: دەنگ ٥ دەنگدان بەنووسین یان بەئاماژەو دەست هەڵبڕین یان بەقسە بۆ پەسەند کردنی شتێك ٥ الصِّیْتُ: ناوبانگی باش ٥ دەگوترێ: (ذهب صیتە بین الناس): ناوبانگی باشی بەناو خەڵك دا بڵاو بۆوە ٥ الصِّیْتَةُ: بەمانا (الصِّیْت)دێ ٥ الصَّیِّتُ: دەنگ گڕو دەنگ تیژ ٥ دەنگی گەورە ٥ صاحَ صَوْحاً: قەڵاشتی ٥ صَوَّحَ النَّبْتُ ونحوە: ڕوەکە وشك بوو شەقار شەقار بوو ٥ صَوَّحَ النخلُ: خورماکە باش‌و خراپی لێك جیابوونەوە ٥ صَوَّحَ الریحُ الشَّیْئَ: ڕەشەبایەکە شتەکەی وشك کردەوە هەتا شەقار شەقار بوو وردو هاڕبوو ٥ إنْصَاحَ: شەق بوو ٥ قەڵشا ٥ دوو لەت بوو ٥ إنْصَاحَ النَّبْتُ ونحوە: بەمانا (صَوَّح)دێ ٥ هەروا بەمانا ئەوە دێ گوڵەکەی دەرکەوت ٥ إنْصاحَ الفَجْرُ أو البرقُ أو القمرُ: بەیانی یان

بروسكه يان مانگ روناكى دا ٥ تَصَوَّحَ النبت: بەمانا (صَـوَّحَ)دێ ٥ دەگوترێ: (تصوحت الأرضُ): زەوییەكە وشك بۆومو شەقار شەقار بوو ٥ تَصَوَّحَ الشَّعْرُ: قژى پرژو بلاو بوو ٥ الصَّاحَة: زەوى سوتەمەرۆو هيچ لێ نەڕواو ٥ الصَّوَاحُ: سەرە تەرزى دارخورماو پرژو پالى كە وشك دەبێو بلاو دەبێتەوە ٥ كەچ ٥ الصُّوحَانُ: وشكو برينگ ٥ الصُّوحَةُ: ئەو تيسكە خورييانەى بەر دەبنەوەو بلاو دەبنەوە ٥ أصاخ له واليه: گوێى بۆگرت ٥ أصاخ عن الأمر: لەكارەكە زێوان بۆوە، گەڕايەوە ٥ أصَاخَ على حق فلان: لەمافى فلان بێدەنگ بوو ٥ چاوى لێ پۆشى ٥ الصَّاخَةُ: بەلاو كارەسات ٥ لەبوارى پزيشكى دا هەوكردنو ئەستوربوونى ئێسقانە بەهۆى لێكدانو ئازار پێگەيشتنەوە ٥ الصوديوم: كانزايەكى فلزى ورشە دارى سپى زيوييە، زۆر بەپێزو چاپوكەو زوو لەهەوادا بلاو دەبێتەوە.

صَارَ صَوْراً: دەنگى هات.

صار الشَّيْئَ اليه: شتەكەى بۆلاى خۆى كێش كردو نزيكى كردەوە.

صَوِرَ صَوَراً: خوار بۆوە، مەيلى ئەوى كرد ٥ أصَارَه اليه: مەيلى پێ كرد، بۆلاى ئەوى خوار كردەوە ٥ صَوَّرَهُ: وێنەى كێشا.

صَوَّرَ الشَّيْئَ أو الشَّخْصَ: بەقەڵەم وێنەى شتەكەى يان فلانكەسى لەسەر كاغەز يان لەسەر شتى تر كێشا يان بەئامێرى وێنەگرتن وێنەى گرتووە ٥ صَوَّرَ الأمْرَ: وەصفێكى كرد، كە هەموو پێكهاتەكانى رون بكاتەوە ٥ تَصَوَّرَ: وێنەو شكلى بۆ پەيدا بوو ٥ تَصَوَّرَ: لەزانستى دەرونزانى دا ئامادەكردنى وێنەى شتێكى هەست پێكراوە لەعەقڵ دا بەبێ ئەوەى كاريگەرى تێدا بكا ٥ لەلاى زانايانى مەنتيق ئامادەكردنى تاكە يان ماهييەتى شتە لەزەين دا بەبێ ئەوەى حوكمى نەبوون يان بوونى بەسەر دا بدرێ ٥ التَّصَوُّرِيَة: لەفەلسەفەدا بريتييە لەو ڕێبازو بيرو بۆچونەى كەدەڵێ: كولليات هەر لەزەين دا هەيەو لەدەرەوەى زەين دا وجوديان نييە ٥ التَّصْوِير: وێنەگرتن، وێنە كێشان ٥ وێنەكێشانى شت يان شەخص لەسەر ديوار يان لەسەر شتى تر بەقەڵەم يان بەشتى تر ٥ التَّصْوِيرُ الشمسي: وێنەگرتنى شت بەكامێراى شەمسى ٥ الصَّارَةُ من الجبل وغيره: تۆقەسەرو تۆپەلاك ٥ الصُّوارُ: جەڵەبە رەشە ولاخ (گاگەل) ٥ الصَّوْرَ: لامل ٥ لێوارى روبار ٥ الصُّورُ: كەرەنا ٥ شتێكە وەكوو شاخەگا وايە فوى پێدا دەكرێو دەنگى لێ دێ ٥ الصُّورَةُ: وێنە، سەرو شكڵو روخسار ٥ جۆرى شت ٥ دەگوترێ: (هذا الأمر على ثلاث صور): ئەو شتە سێ جۆرى هەيە ٥ ماهييەتو وێنەى شت لەزەين دا ٥ سێبەرى شت لە زەين دا يان لەعەقڵ دا ٥ صورة الحكم التنفيذية: وێنەى فەرمى بڕيار كەبەپێى ئەو نوسخە بڕيارەكە جێبەجێ دەكرێ، كەبەمۆرى دادگا مۆركرابێو واژۆ كرابێو شێوازى جێ بەجێكردنى تێدا رون كرابێتەوە ٥ الصَّيِّرُ: جوان روخسار ٥ المُصَوِّرُ: وێنەگر، كەسێك پيشەى وێنەگرتن بێ. المُصَوِّرَةُ: مێينەى (المُصَوِّر) كامێراى وێنە گرتن.

صَاعَت النَّحْلُ صَوْعاً: هەنگەكان هەلايژانو پەرتو بلاو بوونەوە هەندێكيان شوێن هەندێكيان كەوتن ٥ صَوَّعَ الأشياءَ: بەمانا (صَاعَهَا)دێ ٥ صَوَّعَ الموضعَ: شوێنەكەى تەخت كردو ئامادەى كرد بۆ پێدا رۆيشتن ٥ إنْصَاعَ: بۆ موطاوعەى (صاعَه)دێ ٥ گەڕايەوە، يان بەخێرايى رۆيشت ٥ تَصَوَّعَ القومُ: خەڵكەكە

بڵاوەیان لێ کردو پەرتەوازە بوون ٥ **الصّاعُ**: ربەو قسناغی دانەوێڵە پێوان ٥ دانیشتوانی حیجاز ئامێری (صاع)یان بەچوار مود مەزندە کردوە ٥ دانیشتوانی عێراق بەهەشت (ربطل) مەزندەیان کردوە ٥ هەروا ناوە بۆ جامیلکەی ناوخواردنەوە ٥ گۆچان و عەصا ٥ عەصای پاشا ٥ **الصّاعة**: زەوی تەخت کراو، ئامادەکراو بۆ پێداروێشتن ٥ شوێنێك ئامادەبکرێ بۆشیکردنەوەی لۆکە تێیدا ٥ **الصُّواعُ**: بەمانا (الصّاعُ) دێ واتە: ربە قسناغی دانەوێڵە پێوان ٥ یان جامیلکەی ناو تێدا خواردنەوە ٥ **صاغَهَ صَوْغاً وصیاغةً**: بەشێوەیەکی جوان و رێك و پێك دروستی کرد.

صاغَ المعدَنَ: کانزایەکی کردە قاڵب و شتی وا.

صاغَ الکلمةَ: وشەکەی لەسەر شێوەی قیاس و یاسا دروست کرد.

صَاغَ الکلامَ: رستەکەی ئامادەکردو رێکی خست ٥ **إنصاغَ الشّيْئُ**: بۆ موطاوعەی (صَاغَهُ)دێ ٥ **الصّائغ**: ئاڵتونچی؛ کەسێك پیشەی ئەوە بێ ئاڵتون و زیوو شتی وا بکاتە خشڵ ٥ دەگوترێ: (فلان من صاغة الکلام) فلانکەس قسەزان و داڕێژەری رستەیە ٥ لەوکەسانەیە باش قسەکەرێك دەخەن ٥ بۆ کۆێ مێینە دەگوترێ (صَوائغ) ٥ **الصّوّاغ**: بۆ زێدەڕەوی لەمانای (الصائغ)دێ ٥ بەزۆری بۆ ئەوکەسە بەکاردێ کە قسەکانی بڕازێنێتەوەو رێکیان بخاو هەڵیان بەستێ ٥ **الصِّیاغَةُ**: ئاڵتونچیەتی ٥ پیشەی بەخشڵ کردنی زێڕو زیو ٥ دەشگوترێ: (کلام حسن الصِّیاغة): رستەو وتارێکە زۆر بەپێزەو جوان داڕێژراوە ٥ **الصِّیغَة**: خشڵ ٥ کانزای داڕێژراوو بەخشڵ کراو ٥ ئەصڵ و بنەما ٥ دەگوترێ: (هو من صیغة کریمة): ئەو وەجاخزادەیەو لەئەصڵ و بنەمایەکی ڕەسەنە ٥ **صیغة الامر**: ئەو شێوەیەی وشەکەی لەسەر بنیات نراوە ٥ **صیغة الکلمة**: شێوەی وشەکەو ریزکردنی پیتەکانی و بزوێنەکانی ٥ گوتراوە (اختلفت صِیَغ الکلام): واتە لێکدان و شێوازی رستەکان جوداوازییان هەیە ٥ **الصّیغة التنفیذیة**: رستەیەکی تایبەتیە کارمەندی تایبەتی لەسەر روپەڕی بڕیارەکە دەینوسێ بۆئەوەی بەزۆرە ملێ بڕیارەکە جێبەجێ بکرێ ٥ **الصَّیّاغ**: بەمانا (الصَّوّاغ)دێ ٥ **الصَّیِّغُ**: قسە رازێنەرەوە ٥ قسە زان ٥ (صیفەتی موشەبەهە) ٥ یان بەمانا قسە هەڵبەست و درۆزن دێ ٥ **الصَّیِّغَةُ**: مێینەی (الصَّیِّغ) ٥ بەهێزو توانا ٥ **المَصَاغُ**: داڕشتن ٥ خشڵی داڕێژراو لەزێڕو زیو یان لەشتی تر ٥ **المَصُوغ**: خشڵی دروستکراو.

صافَ الکبشُ صَوْفاً: خوری لەسەر پشتی مەڕو بەرانەکە دەرکەوتەوە، توکیان هاتەوە ٥ یان خوری سەر پشتیان زۆر بوو ٥ **صَوَّفَ النباتُ**: لەسەر روەکەکە شتێك پەیدا بوو وەکوو گەندەموو وابوو، وەکوو خوری دەچوو ٥ **صَوَّفَ فلاناً**: فلانکەس بوو بەصوّفی ٥ **تَصَوَّفَ فلان**: فلانکەس بوو بەصوّفی ٥ **التَّصَوُّفُ**: رێبازێکی ئەخلاقییە بنەماکەی دونیانەویستی و خۆ ئارایشت دانە بەرەو شتی بەرز بۆ پاککردنەوەی دەروون و بەرز کردنەوەی گیان ٥ **علم التصوّف**: کۆمەڵێك یاساو رێسان کە صوّفییەکان پابەندی دەبن و جێ بەجێیان دەکەن لەناو کۆڕو کۆبونەوەو گۆشەگیرییەکانیان دا ٥ **الصُّوفُ**: خوری کەپێستی مەڕو بەران دادەپۆشێ.

صوف البحر: شتێکە لەسەر شێوەی خوری مەڕ، سەرئاو دەکەوێ ٥ **الصُّوفان**: روەکێکە پرزو

پاڵێك دەردەدا دەشوبهێته خوری ٥ الصُّوفاني: شتێك نیسبەت بدرێ بۆلای (صوف - خوری) بەشێوەی ناقیاس و قاعیده ٥ الصُّوفَةُ: پارچه خوری، تیسکه خوری ٥ الصُّوفيُّ: کەسێك صۆفی بێو پابەندی رێبازی صوفینزمی بێ ٥ شارەزا لەزانیاری صوفیەتی دا ٥ ناوەکەش لەوەوه هاتووه گوایه بەهۆی دونیا نەویستیانەوه پۆشاکی خوری دەپۆشن ٥ الصُّفیة: بەمانا (التَّصوّف)دێ ٥ الصَّوّاف: خوری فرۆش ٥ الصَّیِّفُ: هەر قوماشێك زۆری پێکهاتەکەی خوری بێ.

صَاكَ بِهِ المِسْكُ: میسکەکەی پێوه نوسا.

صَاكَ الطیبُ: بۆ نەخۆشەکه بڵاو بۆوه ٥ تَصَوَّكَ المِسكَ ونحوه: خۆی بەمیسك بۆنخۆش کرد.

صَالَ علیه صَوْلاً وصَوَلاناً: هەڵمەتی بۆبرد ٥ پەلاماری دا بۆئەوەی تێکی بشکێنێ.

صَالَ الجملُ: حوشترەکه کەستی ٥ صَاوَلَهُ مُصاوَلةً وصِیالاً: بەسەری دا زاڵ بوو، بەرانبەری کرد لەهەڵمەت بردن دا ٥ صَوَّلَ البیدر ونحوه: دەوروپشتی خەرمانەکەی ماڵی ٥ صَوَّلَ الحنطةَ ونحوها: گەنمەکەی بەئاو پاك کردەوه هیچی پێوه نەهێشت ٥ تَصَاوَلا: کێ برکێیان کرد لەهەڵمەت بردن دا ٥ الصَّوَّلُ: هەڵمەت بەری بەزەبرو زەنگ ٥ جەربەزە لەهەڵمەت بردن دا ٥ الصَّوْلَةَ: پەلاماردان، پرکێش کردن ٥ الصُّولَةُ: ئەو گەنمەی پاك کرابێ و شۆرابێتەوه بەئاو ٥ المِصْوَلُ: شەنەی خەرمان سورکردن ٥ خەرمان دوای گێرەکردنی بەشەنه بەهۆی بای شەماڵەوه گەنم و کاکەی لێك جیادەکرێتەوه ٥ مەولەوی دەڵێ:

خەرمانی خەمان هاوەبەر باوه
شەنکەر یەکێکەو دووشەن وەڵاوه

ئەو بێژینگ و ئامێرەی مرۆڕو زیزانەی پێ لەگەنمەکە جیادەکرێتەوه ٥ المِصْوَلَةُ: کەسك کەدەورو بەری خەرمانی پێ دەماڵدرێ ٥ الصَّوْلَجُ والصَّوْلَجَةُ، الصولجان والصولجانة: بڕوانه مادەی (صَلَجَ).

صَامَ صَوْماً وصِیاماً: بەرۆژو بوو، نیەتی هێناو خۆی لەخواردن و خواردنەوه گرتەوه لەسەرەتای رۆژەوه تا خۆرئاوا بوون.

صَامَ الفرسُ: ئەسپەکه راست بۆوەو ئالیکی نەخوارد.

صَامَ الماءُ والریحُ: ئاوەکه یان بایەکه بۆگەن بوو ٥ صامَتْ الشمسُ: خۆر گەیشته ناو قەدی ئاسمان.

صَامَ النَّعامُ: نوعامەکه چیقنەی خۆی فرێ دا.

صَوَّمَهُ: وای لێ کرد بەرۆژو بێ ٥ إصْطامَ: بۆ زێدەرۆیی لەمانای (صام)دێ ٥ الصَّائمُ: رۆژووەوان ٥ کەسێك بەرۆژوو بێ ٥ الصَّوّامُ من الأرض: زەوی بیرون و بێ ئاو ٥ الصَّوْمُ: خۆگرتنەوه لەکردارو گوفتار ٥ لەشەرع دا خۆگرتنەوه لەهەرشتێك رۆژوی پێ بشکێ، لەبەرەبەیانەوه هەتا خۆرئاوابوون ٥ قسەنەکردن ٥ الصَّوّامُ: کەسێك زۆر بەرۆژو بێ ٥ الصِّیّامُ: بەمانا (الصَّوْم)دێ ٥ هەروا کۆی وشەی (صائم)یشه ٥ المُصَامُ: (مَصَامِ الفرس): شوێنی راوەستانی ئەسپ ٥ مَصَام النجم: شوێنی ئەستێره، رێڕەوی ئەستێره ٥ دەگوترێ: (جِئتُهُ والشمس في مَصَامِها): هاتم بۆلای لەکاتێك دا خۆر له ناوەڕاستی ئاسمان دا بوو ٥ (الصَّوْمَع والصَّوْمَعة): بڕوانه مادەی (صَمَعَ).

صَانَ الفرسُ صوناً: ئەسپەکه راوەستاو نوکی سمی لەزەوی چەقاند بوو ٥ حەزی لەرۆیشتن نەبوو

لەبەرئەوەی سمی نالّی پێوە نەمابوو ٥ سوابوو ٥ یان سمی دەهێشا.

صَانَ الشَّيْئَ صَوناً وصِيانةً: شتەکەی لەشوێنێکی باش‌و ئەمین دا پاراست ٥ دەگوترێ: (صانَ عِرضَهُ): ناموس‌و حەیای خۆی پاراست‌و نەیهێشت لەکەدار بێ ٥ **إصْطانَهُ**: بۆزێدەڕەوی لەمانای (صان)دێ ٥ **تَصَاوَنَ**: خۆپارێزی کرد ٥ **تَصَاوَنَ من المعايب**: خۆی لەعەیب‌و عار پاراست ٥ **تَصَوَّنَ**: بەمانا (تَصَاوَنَ)دێ ٥ **الصِّوَانُ**: هەرشتێك کتێبی تێدا بپارێزرێ، یان پۆشاکی تێدا هەڵبگیرێ ٥ **الصَّوّانُ**: بەردەستێ، جۆرە بەردێکە زۆر ڕەقە کە بەئەستێ‌و ئاسن لێی دەدرێ پزیشکی ئاگری لێ دەبنەوە ٥ **الصَّوَّانَةُ**: ناوە بۆ پارچەیەك لەبەردەستێ ٥ **الصِّينَةَ**: بەمانا (الصَّوْنُ) دێ ٥ دەگوترێ: (هذا ثوب صينة) ئەوە پۆشاکی هەراج نیە بەڵکوو پۆشاکێکە لەناو صندوق دا هەڵدەگیرێ.

صَوِيَ صَرِيَ: وشك بوو کزو لاواز بوو ٥ دەگوترێ: (صَوِيَ الضَرْعُ): گوانەکە شیری تێدانەما وشکی کرد ٥ **أصْوَى القَومُ**: خەڵکەکە دابەزینە سەر تەپۆڵکەی بەردەڵان‌و پتەو لەوێ جێی خۆیان خۆش کرد ٥ **أصْوى فلان**: فلانکەس ئاژەڵەکانی کزو لاواز بوون ٥ **صَوّى الصُّوى في الطريق**: لەسەر ڕێگاو بۆ شارەزایی نەشارەزایان بەردی خستنە سەریەك تا بزانرێ ڕێگاکە چۆن دەڕوا ٥ **صَوّى النّاقةَ**: حوشترەکەی نەدۆشی بۆئەوەی شیر وشك بکاو قەڵەو بێ ٥ **صَوّى الدابَةَ**: وڵاخەکەی بەرەڵاکرد بۆئەوەی قەڵەوبێ‌و نیشات پەیدا بکا ٥ **الصُّوَّةُ**: تەپۆڵکەی ڕەق‌و پتەو ٥ کۆمەڵە بەردی سەر یەك نراو بۆ نیشانەی کوێرە ڕێگا ٥ **صَيَّا النَّخْلَ**: خورماکە ڕەنگی خورما نەگەیوییەکانی دەرکەوت ٥ **صَيَّا رأسه**: سەری خۆی شت‌و چاك پاکی نەکردەوە ٥ **الصَّاءُ**: ئەو ئاوەیە لەناو پزدان دایە ٥ ئەو خوێن‌و خوڕەیە دوای مندالّ بوون دێتە دەر ٥ **الصَّيَاةُ**: بەمانا (الصَّاءُ)دێ ٥ **الصَّيُوبُ**: هەنگێو ٥ دەست ڕاست ٥ یان زۆر هەنگێو ٥ **الصُّيَابَةُ**: بەمانا (الصُّوابَة)دێ ٥ دەشگوترێ: (هو صُيابَةُ قومه): ئەو پیاوە ڕیش سپی‌و پیاو ماقوڵی قەومەکەیەتی.

صَاحَ: هاواری کرد، بەهەموو هێزی قیراندی ٥ قیژاندی، نەڕاندی....٥ **صَاحَ** به: بانگی کرد.

صَاحَ عليه: بەسەریا هەڵشاخی، لێی توڕە بوو ٥ **صَاحَتْ الشَجَرَةُ**: درەختەکە درێژ بوو.

صَاحَ العنقود: هێشووەکە یان گوڵەکە دەرکەوت‌و درێژ بوو، لەتوێکڵی خۆی هاتەدەر.

صِيحَ به: ترسا.٥ **صِيحَ** بهم: فەوتان تێدا چوون، خەب بوون دەتگوت بومەلەرزەو گرمەو ناڵەی فەوتێنەر لێی داون ٥ **صَايَحَ القومُ**: خەڵکەکە هەندێکیان بانگی هەندێکیانیان کرد.

صَاحَ فلاناً: بانگی فلانکەسی کرد ٥ **صَيَّحَ**: بۆ موبالەغە لە مانای (صاح)دا دێ ٥ **صَيَّحَ الشَّيْئَ**: شتەکەی قەڵاشت‌و دەنگی لێوەهات ٥ **إنصاحَ**: قەڵشاو دەنگی لێ هات ٥ **إنصاحت الأرضُ**: زەوییەکە هەندێکی بەرووەك داپۆشراو هەندێکی بەروتەنی مایەوە هیچی لێ نەڕوا ٥ **الصَّائحةُ**: گریان‌و هاواری کۆستکەوتوو مردو لێ مردو ٥ ترسان‌و خوڕپە پێکەوتن ٥ **الصَّيْحَةُ**: هاوارو دەنگی تۆقێنەر ٥ فوکردن بە کەڕەنای دونیا وێرانبوونا ٥ هەڵمەتی لەناکاو غافڵگیرو زەندەقبەر کە خەڵکەکە بتاسێنێ ٥ سزاو عەزابی فەوتێنەر ٥ **الصَّيَّاحُ**: بۆ موبالەغەو زێدەڕەوی لەمانای (الصائح)دا دێ ٥ **صَادَ الطيرَ**

والوحش صَيْداً: باڵندەکە یان ئاژەڵە کێوییەکەی بەداوو تەڵە گرت ◊ هەروا بەمانا کێش کردن‌و وەگری کردنیش دێ ◊ دەگوترێ: (صادَ الناسَ بالمعروف): بەچاکەو پیاوەتی خەڵکی بۆلای خۆی کێش کرد وەگری خۆیی کرد.

صَادَ فلاناً طيراً: باڵندەکەی بۆ فلانکەس گرت.

صَيِدَ صَيْداً: ملی خوارە یان ملی خوار بوو ناتوانی ملی بادا ◊ أصَادَ فلاناً ونحوه: فلانکەسی هەڵخەڵەتاند بەنێچیر بۆگرتن ◊ داخی کرد بۆ ئەوەی ملە خرەو نەخۆشی مل خواربوونی نەمێنێ ◊ إصْطَادَهُ: زۆر بە ناخۆشی راوی کرد ◊ تابۆی گیرا تەواو شەپرزە بوو ◊ تَصَيَّدَهُ: فێڵ‌و پیلانی بەکارهێنا بۆ نێچیر کردنی ◊ دەشگوترێ: (خرج يتصيد) چووە دەرەوە بەهیوای ئەوەی نێچیر بگرێ ◊ إصْيَدَّ: ملی خوار بوو ملە خرەی توش بوو ◊ الأصْيَدُ: ملخوار کەنەتوانێ بەهۆی نەخۆشی ملیەوە ئاوڕ بداتەوە ◊ لوتبەرزو فیزکەر ◊ هەرکەسێك لەپاشاو فەرمانڕەواوە دەسەڵاتێکی پێ درابێ ◊ بۆ ئافرەتیش دەگوترێ: (صَيْداء) ◊ الصَّاد: پیتێکە لەپیتەکانی هیجا ◊ دەردەمل، ملە خرە، مل خوار بوون ◊ الصَّيْدُ: ئەو ئاژەڵەی راو بکرێ ◊ گیانلەبەری دەریا وەکوو ماسی‌و شتی وا ◊ الصَّيَدُ: نەخۆشییەکە توشی مل دەبێ ناتوانێ مل بسوڕێنێ ◊ خۆبەزلزان‌و لوتبەرز ◊ الصَّيُودُ: راوچی کاراماو لێزان لەبواری راوکردن دا ◊ الصَّيَّادُ: راوچی؛ ئەوکەسەی پیشەی راوکردن بێ ◊ الصَّيُودُ: تیری پێکاو، تیرێك باش هەدەفی پێکا بێ ◊ المَصَادُ: شوێنی راوکردن ◊ تۆقەسەری کێو ◊ المُصْطَادُ: نێچیرەوان، راوکەر ◊ راوکراو، نێچیر ◊ المِصْيَدُ والمِصْيَدَةُ: تەڵەو داوو ئامێری راورکردن ◊ صَيْدَلَ: دەرمانسازیی کردە پیشەی خۆی ◊ الصَّيْدَلُ: بەردە زیو ◊ بەردە سیخرو ◊ الصَّيْدَلَةُ: پیشەی دەرمانسازیی ◊ علم الصَّيْدَلَة: زانیارییەکە تێیدا باسی داوو دەرمان‌و تایبەتمەندی‌و شێوەی تێکەڵ کردن‌و گرتنەوەی دەرمانەکانی تێدا دەکرێ ◊ الصيدلي: بەمانا (الصيدلاني)دێ ◊ الصَّيدلِيَّة: دەرمانخانە ◊ شوێنی دەرمانسازی‌و فرۆشتنی ◊ الصَّيدلاني: دەرمانساز ئەوکەسەی دەرمان دروست دەکاو دەیفرۆشێ ◊ زاناو کاراما لەبواری دەرمانسازی دا ◊ الصَّيْدان: بەردێکە دیزەو گلێنەی لێ دروست دەکرێن ◊ مس ◊ الصَّيْدانة: دێوو درنج ◊ بەدڕەوشت ◊ زۆر بلێ ◊ الصَّيْدَن: بەمانا (الصَّيْدَلُ)دێ ◊ دەعبایەکە لە ژێر زەوی دا شوێن بۆخۆی دروست دەکا ◊ چەند ڕێگایەکی چەواشەکاری‌و دەرباز بوونی دروست دەکا بۆئەوەی راوکەر نەتوانێ نێچیری بکا ◊ باڵەخانەی تۆکمەو قایم ◊ پۆشاکی خزو ئەستور چندراو.

صارَ الشَّيْئُ كذا: لەحاڵێکەوە چووە سەر حاڵێکی تر.◊ صارَ اليه: بۆی گەڕایەوە ◊ هاتەوە ◊ أصاره كذا أو الى كذا: گۆڕی، گۆڕانی بەسەردا هێنا، کردی بەئەو شتە ◊ صَيَّرَهُ كذا أو الى كذا: بەمانا (أصاره)دێ ◊ تَصَيَّرَ أباه: وەکوو باوکی چو، لەشێوەو روخساردا لەباوکی چوو ◊ الصَّائِرة: لەوەڕی وشکەوە بوو کەدوای قۆناغی سەوزبوونی زۆر مابێتەوە ◊ الصَّيَّارَةُ: تەویلەو ئاغەڵ‌و گەوڕی ئاژەڵ‌و وڵاخ ◊ الصَّيِّرُ: کۆتایی کارو سەرەنجامی ◊ لایەن‌و ئەملاو ئەولای شت ◊ دەگوترێ: (هو على صيرِ حاجة أخيه) ئەو کابرایە زۆر گرنگی دەدا بەئیش‌و کاری براکەی‌و دەیەوێ بەباشی ئەنجامی بدا ◊ ئاوێك خەڵك لەدەوری کۆببنەوەو بیکەنە شوێن هەواری خۆیان ◊ درزی دەرگاو کونی دەرگا لای ئەڵقەو

شوێنی کلیل‌و کێلون ◊ هەروا ناوە بۆ کەشیشی مەسیحییەکان ◊ **الصَّیِّرَةُ**: بەمانا (الصِّیارة)دێ ◊ **الـصُّیُورُ**: کۆتـایی‌و سـەرەنجامی شـت ◊ رای پەسەندو دروست ◊ **المَصِیر**: سەرەنجام‌و دوا قۆناغ ◊ دەگوترێ: (مصير المياه): کۆتایی ڕێڕەوی ئاو ◊ (مصير الخلق): گەڕانەوەو دوا قۆناغی ئادەمیزادو سەرەنجامیان ◊ **صَاصَت النخلةُ صَیْصاً**: درەختە خورماکە خورماکانی بیژۆك‌و خراپ بوون، باش دەنکە خورماکانی هەڵنەپێچان بەهۆی خراپ بەخێوکردنەوە یان بەهۆی دەردی تر ◊ **أَصَاصت النخلةُ**: بەمانا (صَاصَتْ)دێ ◊ **صَیَّصَت النخلة**: بەمانا (صَاصَتْ)دێ ◊ **الصَّیِّصُ**: بەمانا خورمایەکە باش هەڵی نەپێچابێ‌و دەنکەکانی بیژۆك‌و وشکەڵ بن ◊ دەق بەمانا (الشِّیص)دێ ◊ **الصِّیصَاءُ**: لۆغەتێکە لە (الشِّیصاء) ◊ **الصِّیصَةُ**: ئەو تەڵەخوارەوەبووەی بەسەری سەرەتەشییەوەیە داوە بەنەکەی تێ دەکرێ ◊ مەکۆك‌و شانەو جۆکی جۆلا کە رایەڵ‌و پۆیەکەی پێ ڕێك دەخا ◊ شاخە گا ◊ **الصِّیصِیَةُ**: بەمانا (الصِّیصة)دێ ◊ چنگ‌و نینۆکی کەڵەشێر کە بەقاچیەوەن ◊ شوانێك بەباشی ئاژەڵەکانی چاودێری بکاو بەخێویان بکا ◊ قەڵاو دژو سەنگەری قایم.

صَاعَ الغَنَمَ وغيرها صَیْعاً: مەڕو بزنەکانی بڵاو کردنەوە ◊ پەرتەوازەی کردن.

صَاعَ القَومَ: خەڵکەکەی پێکەوە نان‌و پێکی هەڵپژاندن بۆ ئەوەی دژی یەك بن‌و ئاژاوە بکەوێتە ناویانەوەو پەرتەوازە بن ◊ **أَصَاعَهُ**: بەمانا (صَاعَهُ)دێ ◊ **انصاع فلان**: فلانکەس خێرا گەڕایەوە ◊ **صَیَّعَ الطعامَ**: خواردنەکەی لەپێخۆرەکە هەڵکێشا تا بەتەواوی پێخۆرەکەی هەڵمژی.

صَافَ اليومُ صَیْفاً: ڕۆژەکە زۆر گەرم بوو، پلەی گەرمای بەرز بۆوە.

صَافَ بالمكان: هاوین لەوشوێنە مایەوە.

صَافَ عنه: لای دا، وازی لێ هێنا.

صَافَ السَّهمُ عن الهدفِ: تیرەکە لەنیشانەکە لای دا نەیپەنگاوت.

صَافَ المطرُ الأرضَ أو النـاسَ: زەوییەکە یان خەڵکەکە بەهاوین بارانیان لێ باری ◊ **أَصَافَ**: کەوتە هاوینەوە ◊ بەپیری منداڵی بوو ◊ **أَصَافت الناقةُ**: حوشترەکە بەهاوین بێچوی بوو ◊ **أَصَافَ الرجلُ النساءَ**: پیاوەکە بەگەنجی ئافرەتەکەی مارنەکرد، کەپیر بوو ئەمجار مارەی کرد ◊ **أَصَافَ الشَّيْءَ عنه**: شتەکەی خوار کردەوە ◊ **أَصَافَ اللهُ الشَّرَّ عنه**: خودا شەڕەکەی لێ لادا ◊ **صَایَفَهُ مُصَایفةً وصِیافاً**: مامەڵەی لەگەڵ کرد هاوین بۆ هاوین ◊ **صَیَّفَ بالمكان**: بەهاوین لەوشوێنە مایەوە ◊ **صَیَّفَ الشَّيْءُ فلاناً**: شتەکە بەشی ماوەی هاوینی فلانکەسی کرد ◊ **صَیَّفَ المطرُ الأرضَ أو النـاسَ**: بارانەکە بەهاوین لەزەوییەکە یان لەخەڵکەکە باری ◊ **اصطاف بالمكان**: بەهاوین لەوشوێنە مایەوە ◊ **تَصَیَّفَ بالمكان**: بەهاوین لەوشوێنە مایەوە ◊ **الصَّائف**: گەرم ◊ **الصَّائفة**: کاتی هاوین ◊ غەزاکردن لەوەرزی هاوین دا بۆیە غەزاکردنی موسوڵمانەکان بۆ وڵاتی ڕوم بەو ناوە ناونراوە ◊ **صائفة القوم**: بژێوی خەڵك لەهاوین دا ◊ **الصَّافُ**: گەرم ◊ دەگوترێ: (يوم صاف) ڕۆژێکی گەرمە ◊ **الصَّیْفُ**: هاوین؛ یەکێکە لەچوار وەرزەکانی ساڵ ◊ **الصَّیْفيّ**: هاوین؛ شتی هاوینی جلی هاوینی، میوەی هاوینی هەرشتێك لەهاوین دا پەیدا ببێ ◊ دەگوترێ: (مطر صيفي ونبت صيفي): ڕووەکێك

لەهاوین دا بڕوێ ٥ **الصَّيِّفُ**: هەرشتێك لەهاوین دابێ ٥ **المِصْيَافُ** مِن النَاس: پیاوێکە تا تەواو کامڵ نەبێ ژن نەهێنێ ٥ هەروا وشەی (المِصْيَاف) ناوە بۆ حوشترێك هاوینان بێچوی ببێ ٥ زەوییەك تەنها لەهاوین دا شتی لێ بڕوێ ٥ **المُصْطَاف**: هاوینە هەوار ٥ **المَصِيفُ**: شوێنی مانەوەی هاوین، هاوینە هەوار.

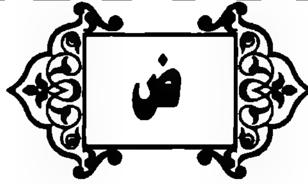
صَاقَ بە كذا: بێوەی نووسا ٥ **الصَّيِّق**: تەپو تۆزی چڕو پڕی بەرزەوە بوو لەحەوادا ٥ عەرەق.

صَاكَ بە كذا صَيْكاً: بێوەی نووسا.

صَـاكَ الـدَّمُ ونحـوُه: خوێنەکە وشك بـۆوە، ڕەق هەڵهات.

صَالَ عليه: بروانە مادەی (صَوَلَ).

صَيِلَ لە كذا: ئەوەی بۆڕێکەوت، بۆی گونجا ٥ بۆی ڕەخسا ٥ **الصِّينيّ**: شتو مەكو كاڵای صینی ٥ **الصِّينية**: دەوری قاپو بەلەمی چینی کە بەکاردەهێمدرێن بۆنان تێداخواردن.

الـضَادُ: پیتـی پانزەهەمــە لـە پیتـەکانی هیجـا ٥ هەنــدێ عــەرەب ئەوەنــدە بەگوشــراوی‌و گۆکراوەیی دەیلێن وەکوو دالی قەڵەوی لێ دێ ٥ (پیتـی (ضـاد) تایبەتمەندییـەکی تـەواوی هەیـە لـەزمانی عــەرەبی دا تەنانــەت هەنــدێ جـار لـەجیاتی (لغـة العـرب) دەگـوترێ (لغـة الـضاد) کەم کەسیش وەکوو عەرەب دەتـوانن ئـەو پیتـە وەکـوو خـۆی دەربـبڕن، هەنـدێ گـەل‌و نەتـەوە هەر ناتوانن تەلەفوظی پێ بکەن، وەنـدەی مـن بزانم دوا عەرەب کەس بەئەندازەی کورد لێزان نییە بۆ وتنی ئەو پیتەو تەلەفوظ پێـکردنی ٥ **الـضِّنْبُ**: گیانلەبەرێـکی دەریاییـەو لـەناو ئـاودا دەژی ٥ دەنکی مـرواری ٥ **الـضُّوْبان مـن الجمال**: حوشترێ قەڵەوی بەهێز ٥ **ضَأَزَهُ ضَأزاً**: ستەمی لێ کرد، دەگوترێ: (ضَأَزَهُ حَقَّهُ): مافی زۆر پێ دا، کەمی کردەوە، مافی خۆی نەدایە ٥ **الـضِّئْزَى** (قـسمة ضِـئزى): دابەشـکردنی سـتەمکارانەو ناعەدالەت ٥ **ضَأضَأ**: غاڵ‌و بوغڵی کـرد، هاواری کـرد ٥ **الضَّأضاءُ**: دەنگە دەنگ‌و هـاوار هـاوار ٥ **الضِّئْضِئُ**: ئەصڵ‌و بنـەما، دەگوترێ: (هـو مـن ضِئضِئِ كريم).

ضَئِطَ ضَأطاً: لەڕۆیشتن دا شان‌و جەستەی هەڵدە تەکێنێ.

ضَؤُلَ الرجـلُ ضَـآلَةً وضُـؤولَةً: جەسـتەو قـەبارەی بچوک بوو، کزو لاواز بوو، هیچ‌و پوچ‌و بێ نمود بوو، دەگوترێ: (ضَـؤُلَ رأيـه): راوو بۆچوونێـکی هیچ‌و پوچی هەبوو ٥ دەگوترێ: (مـا علیـك في ذلك ضُؤولة): لەوەدا تـۆ هـیچ کـەم‌و کوڕیـەکت نییە ٥ **ضاءَلَ شخصهُ**: کەسایەتی ئـەوی بچوک کـردەوە ٥ **تـضَاءَلَ**: بـەمانا (ضَـؤُلَ)دێ ٥ وێـك هاتـەوەو هەندێـکی کەوتـە سـەر هەندێـکی‌و پاڵیـان لێـك دا ٥ کەسـایەتی خـۆی شـاردەوەو خۆی بچوك کردەوە ٥ **الـضُّؤلان**: مانـدوو بـون‌و بـارگرانی، دەگـوترێ: (هـو علیـه ضُـؤلانٌ): ئـەو لەسـەر فلان بـارگرانی‌و ئەرکە ٥ **أضْـأنَ فـلان**: فلانکەس مەڕی زۆر بوو ٥ **الضَّأن**: مەڕ ٥ کـەم شیر ٥ جەسـتە جوان‌و رێـك‌و پێـك ٥ **الـضَّأنُ**: مـەڕ، مـەڕە سپی، مـەڕی خوریـدار، دەگـوترێ: (لحم ضَأن): گۆشـتی مـەڕ ٥ **الـضِّئْنِيُّ**: مەشکەی دۆ تێدا ژاندن.

ضَـاي ضَـأياً: بـەمانا (ضَـؤُلَ)دێ ٥ جەسـتەی زەعیف‌و لاواز بوو.

ضَبَأ بـالأرض رفيهـا ضُبُوءاً: بەزەوییـەوە نووسـا، خـۆی شـاردەوە، دەگـوترێ: (ضَـبَأ الـصائد): نێچیرەوان خۆی مـەڵاس دا بۆئـەوەی نێچیرەکە بخاتە داوی خۆیەوە.

ضَبَأ منه: شەرمی لێ کرد.

ضَبَأ علیه: پەنای بۆ برد.

ضَبَأ بـه الأرض: بەزەوییـەوەی نوسـاندو ناهێڵێ هەڵسێتەوە ٥ (فهو ضابِئٌ وضَبِيءٌ) ٥ **أضبأ على الـشيء**: لەشـتەکە بـێ دەنـگ بـوو لێـی نـەدوا، دەگوترێ: (أضبأ على ما في نفسه): ئەوەی لەدڵی دا بوو شاردیەوە نەی درکانـد ٥ (أضبأ على ما في یدیه): ئـەوەی لەدەستی دا بـوو بـەفیڕۆی نـەداو دەستی بەسەرا گرت‌و پاراستی ٥ **الضَّابِئُ**: خۆڵ،

خۆڵە پەتە ٥ **الضَّابِئَةُ**: کۆڵی قورس، باری گران، کە کۆڵبەرەکە نەتوانێ لەزەوی بەرزی بکاتەوە، دەگوترێ: (غِرارة ضابئة): کۆڵێکی قورس و گرانە کۆڵبەرەکە لەژێریا دیار نییە ٥ **المَضْبَأ**: حەشارگە.

ضَبَّ الماء ونحوه ضَبّاً وضُبوباً: ئاوەکە بەکەمی داچۆڕا کەمی لێ ڕەوان بوو، دەگوترێ: (ضَبَّ الدَّمُ والعَرَقُ والرِّيقُ): خوێنی کەم لێ ڕۆیی، عەرەقی کەم کرد، تفو لیکی کەم بوو.

ضَبَّ بكذا أو عليه: هەوڵی بۆدا ویستی بەدەستی بێنێ.

ضَبَّ: ڕق و کینەی پەیدا کرد ٥ ڕقی لێ هەڵسا.

ضَبَّ على ما في نفسه: ئەوەی لەناخی دا بوو نەی درکاند، شاردیەوە ٥ **أَضَبَّ اليومُ**: ڕۆژەکە ڕۆژێکی تەم و مژاوی بوو ٥ **أَضَبَّ المكان**: شوێنەکە تەم و مژی هەبوو ٥ **أَضَبَّتِ الأرض**: گژوگیا زەوییەکەی داپۆشی ٥ زەوییەکە تەم و مژی زۆر بوو ٥ **أَضَبَّ القومُ**: خەڵکەکە تێکڕا بەکارەکە هەڵسان و خەریکی بوون ٥ **أَضَبَّ فلان**: فلانکەس زانیاری خۆی شاردەوە نەیویست، سود لەقسەکانی ببیندرێ ٥ **أَضَبَّ على ما في نفسه**: ئەوەی لەدڵی دا بوو بەرق و قینەوە شاردیەوە ٥ **أَضَبَّ على ما في يديه**: ئەوەی لەدەستی دا بوو بەتوندی پارێزگاری کرد و گرنگی پێ دا ٥ **ضَبَّبَ الخشبَ**: پارچە ئاسنی لەدارەکە شەتەك دا، تەختە دارەکەی بەپینەی لەوحە ئاسا قایم و پتەو کرد ٥ **ضَبَّبَ الباب**: پینەی ئاسنی لەدەرگاکە قایم کرد بەمەبەستی ڕەختە کردن و پتەو کردنی ٥ دەرگاکەی وا دروست کرد بەسەر یەك دا بشکێتەوە، بچێتە ناو یەکەوە ٥ **ضَبَّبَ الضَّبُّ**: سوسەمارەکە (بزن مژەکە)ی دەنە دەنە دا بۆئەوەی لەکونەکەی بێتە دەرێ و نێچیری بکا.

ضَبَّ الشيءَ: توند شتەکەی گرت بۆئەوەی لەکیسی نەچێ ٥ **تَضَبَّبَ**: دەستی کرد بەقەڵەو بوون ٥ **الضَّبَابُ**: تەم و مژ، وەکوو هەور وایە زەوی دادەپۆشێ ٥ **الضَّبُّ**: بزن مژە، سوسەمار، قۆڕی ٥ گیانلەبەرێکی خشۆکە، پێستی زبرە کلکی درێژە ٥ لەدەشت و بیابانەکانی وڵاتی عەرەب زۆرە ٥ ڕق و کینە کەلە ناخ دا شاراوە بێ، دەگوترێ: (رجل خَبٌّ ضَبٌّ): پیاوێکی فێڵاوی و تەڵەکە بازە ٥ **الضَّبيب**: شوێنی تەم و مژاوی ٥ **الضَّبَّةُ**: سوسەماری مێینە، دەشگوترێ: (إمرأة خَبَّة ضَبَّةٌ): ئافرەتێکی مەکر بازو فێڵاوی و بەچاوو ڕاوە ٥ پێستی سوسەمار دەباغ بکرێ و ڕۆنی تێ بکرێ ٥ پارچە ئاسنێکە دەرگای پێ پتەو دەکرێ ٥ سورگی دەرگا ٥ شمشێرو کلیل دارینە دەرگای پێ دادەخرێ ٥ **الضُّبُوبُ**: وڵاغێك لەکاتی بازدان و ڕۆیشتن میز بکا ٥ **الضَّبيب من السيف**: تیژایی و تیژیی شمشێر ٥ **الضَّبِيبة**: خۆراکێکە لەڕۆن و خورما دروست دەکرێ لەتورەکەو زەرفی چەرمین دا هەڵدەگیرێ بۆئەوەی وردە وردە بدرێ بەمناڵ بیخوا ٥ **ضَبَّثَ الشيءَ وبه وعليه ضبثاً**: شتەکەی لەناو قوله مشتی دا بە توندی گرت و گوشی ٥ (ضَبَثَ بە): هەڵمەتی بۆ برد، (ضَبَثَ فلاناً): لەفلانکەسی دا ٥ **الضُّبَاثُ**: شێر ٥ چنگی شێر.

ضَبَجَ ضَبْجاً: خۆی دا بەزەوی دا بەهۆی ماندو بون و نارەحەتی.

ضَبَجَ الثعلبُ: ڕێوییەکە واقاندی، دەشگوترێ: (ضَبَجَ الإنسانُ والبومُ والخيلُ): ئادەمیزاد کوندەبو ئەسپ هانکە هانکی کرد لەکاتی

هەناســـەدان دا ٥ قورئـــان دەفـــەرموێ:
﴿وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا﴾ ٥ ضَبَحَت النارُ أو الشمسُ
الشيئَ: ئاگرەكە یان خۆرەكە شتەكەی ڕەش
هەڵگێڕا، كەمێك ڕەنگی گۆڕی.

ضَبَحَ العود بالنار: سەری دارەكەی كەمێك سوتاند
٥ كـردی بەسەره بزوت ٥ إنْضَبَحَ: بۆ
موطاوعەی (ضَبَحَه)دێ ٥ انْضَبَحَ لونُهُ: ڕەنگی
كەمێك بەلای ڕەشی دا ڕۆیی كەمێك ڕەش
هەڵگەڕا ٥ الضُّبَاحُ: حیلەی ئەسپ ٥ واقەواقی
ڕێوی ٥ الضَّبْحُ: خۆڵ، خۆڵە پەتە ٥ الضَّبْحَاءُ:
كەوان كەبەئاگر داهێندرابێ ٥ بەئاگر گەرم
كرابێ‌و چەمێندرابێتەوە ٥ المَضَابِحُ: ئاگردان‌و
مەقەڵی كە كەوانەكەی تێدا گەرم كرابێ ٥ تاوە
كە شتی تێدا سور بكرێتەوە ٥ المضبوحة: بەردی
ئەستێ، چەرخ.

ضَبَرَ ضَبْراً وضَبَراناً: بازی دا ٥ (ضَبَرَ الفرسُ):
ئەسپەكە قاچەكانی كۆكردنەوە بۆئەوەی باز
بدا، دەگوترێ: (ضَبَرَ المُقَيَّدُ): ئەسپە پێوەند
كراوەكە بازی دا.

ضَبُرَ الوجهُ: ڕوخسارەكە گۆڕا.

ضَبَرَ الشيئَ ضَبْراً: شتەكەی خڕكردەوەو شەتەكی
دا، دەشگوترێ: (ضَبَرَ الكتب): كتێبەكانی
كۆكردنەوەو توند شەتەكی دان‌و كردنی
بەگورزەو شەدەو دۆسیە ٥ أضْبَرَ: بەمانا
(ضَبَرَ)دێ ٥ ضَبَّرَ اللحمَ: گۆشتی هەڵپەچنی‌و
قەڵەو بوو ٥ ضَبَّرَ الشيَ: شتەكەی كۆكردەوە ٥
الإضبارة: كۆمەڵە كتێبێك بەیەكەوە
ببەسترێن‌و بكرێنە شەدەو گورزە ٥ الضِّبَارَة:
كۆبونەوەی خەڵك پەیماندانیان بەیەكتری ٥
الضُّبَارَةُ: بەمانا (الإضبارة)دێ ٥ هەرشوێنێك
كۆكەرەوەی هێزەكان بێ ٥ كۆمەڵی ئادەمیزاد ٥
الضُّبَارِمُ: دەگوترێ: (أسد ضُبارم): شێرێكی
دامەزراوە ٥ جەستە تێكسمراوو پتەوە ٥
الضُّبَارِيَةُ: بەمانا (الضُّبَارم)دێ ٥ الضُّبَارُ:
درەختێكە بڕەدارەكانی بۆ سوتاندن باشن
وەكوو دار بەڕو وایە ٥ الضَّبْرُ: پتەوی ئێسقان‌و
كۆبونەوەی گۆشت لەئەندامەكان دا، دەگوترێ:
(فرس ضَبْرٌ): ئەسپێكی جەستە تێكسمراوە ٥
جۆرە دەبابەیەك بوو لەتەختەدار دروست
دەكراو بەچەرم دادەپۆشراو دەخرایە گەڕ بۆ
گرتنی قەڵاو سەنگەرو ڕوخاندنی دیوارەكانی ٥
كۆڕو كۆمەڵ ٥ درەختی گوێزی كێوی ٥ جۆرە
دار گوێزێكە گوڵ دەكاو گوێز ناگرێ ٥ الضَّبْرَةُ:
دەبابە ٥ الضَّبِرُ: توندو پتەوو بەهێز ٥ ئەسپی
باز هاوێژ، ئادەمیزادی بازدەر ٥ الضَّبِيرُ: بەهێز
٥ توندو پتەو ٥ المُضَبَّرُ: دەگوترێ: (فرس
مُضَبَّرٌ): ئەسپێكی بەهێزو تێكسمراوە ٥
المَضْبُورُ: بەمانا (المُضَبَّر) دێ ٥ داس.

ضَبَسَهُ ضَبْساً: پێكێشی لێ كرد ٥ زۆری داوا لێ
كرد.

ضَبِسَ الرجلُ ضَبَساً: پیاوەكە بەدڕەوشت بوو،
دەشگوترێ: (ضَبِسَتْ نفسُهُ): ڕەوشتی خۆی
گۆڕی خۆی ناشیرین كرد ٥ ڕژدو چروك بوو ٥
الضَّبْسُ: ڕژدو بەخیل ٥ الضَّبِيسُ: ئەحمەق‌و
كەودەن ٥ جەستە لاوازو بێ هێز، دەگوترێ:
(هو ضِبْسُ شرٍّ): شەڕەنگێزو پیاو خراپ ٥
ضَبَطَهُ ضَبْطاً: شتەكەی كۆنترۆڵ كردو بەهێزو
توانا دەستی بەسەرا گرت ٥ باش پارێزگاری
كرد، دەگوترێ: (ضبط البلاد وغيرها): بەڕێك‌و
پێكی وڵاتی كۆنترۆڵ كردو بەڕێوەی بردو
كەم‌و كوڕی تێدا نەهێشت ٥ (ضَبَطَ الكتابَ):
كەم‌و كوڕی لەكتێبەكەدا نەهێشت‌و هەڵەكانی

چاك كرد ◊ هەڵە بڕی كردو سەرو ژێرو بۆری بۆ وشەكان دانا.

ضَبَطَ المُتَّهَمَ: تاوانبارەكەی گرت.

ضَبِطَ ضَبَطاً: بەدەستی چەپی وەكوو دەستی راستی كاری كرد ◊ **إنْضَبَطَ**: بۆ موطاوەعەی (ضَبَطَ)دێ ◊ **تَضَبَّطَ فلاناً**: بەرق‌و قینەوە فلانكەسی گرت ◊ **الضّابِطُ**: بەلای زانایانەوە یاسایەكی گشتییە بەسەرتاكی رەگەزەكەدا خورد دەبێتەوە ◊ نازناوو پلەیەكە لەناو پۆلیس‌و سەرباز دا واتە: (ئەفسەر) ◊ **الضّابِطَةُ**: لەزگە ◊ هەرشتێك بەشتێكی ترەوە بنووسێ‌و شت بگرێ ◊ **المَضْبَطَةُ**: سجل‌و دەفتەرێكە بڕیارو ئامۆژگارییەكانی دانیشتنە فەرمییەكان وەكوو سجلی پەرلەمان‌و دادگای باری كەسیەتی تێدا تۆمارە.

ضَبَعَ الفرسُ: ئەسپەكە دەستەكانی هاویشتن‌و خێرا رۆیی.

ضَبَعَ فلان ضَبْعاً: فلانكەس ستەمی كرد.

ضَبَعَ فلاناً: قۆڵی بۆ فلانكەس درێژ كرد بۆئەوەی لێی بدا، دەگوترێ: (ضَبَعَ الیه یده بالسیف ونحوه): شمشێری بۆ راداشت، لێی راسا، دەستی بۆ درێژكرد.

ضَبَعَ علی فلان وغیه: دەستی بەرز كردەوە بۆ دوعا كردن لەفلانكەس.

ضَبَعَ الضَّبُعُ الحیوانَ: سوسە مارەكە گیانلەبەرەكەی خوارد ◊ **ضَبِعت الدابةُ ضَبَعاً**: گیانلەبەرە مێینەكە حەزی لە نێرینەكەی بوو بۆئەوەی كەڵی بدا، حەزی لەجوتبوون بوو ◊ (فهي ضَبِعَةٌ وضَبْعی) ◊ **أضْبَعَتِ الدابةُ**: بەمانا (ضَبِعَت)دێ ◊ **ضَابَعَهُ بالسیف مُضَابَعَةً وضِباعاً**: بەشمشێر لێك راسان‌و بەشمشێر دەستیان بۆ یەكدی درێژ كرد ◊ **ضَبَّعَ فلان**: فلانكەس ترسا ◊ رەوشتی بزن مژەی گرت ◊ **إضْطَبَعَ بالثوب**: قوماشەكەی بن هەنگڵ دا ◊ **إسْتَضْبَعَتِ الدابةُ**: بەمانا (ضَبِعَت)دێ ◊ **الضَّبْعُ**: قۆڵ؛ لەبن هەنگڵەوە تا ئانیشك ◊ (ضَبْعَان): هەردوو قۆڵ ◊ **الضَّبُعُ**: كەمتیار؛ گیانلەبەرێكی دڕندەیەو لەسەگ گەورە ترەو بەهێز تریشە، سەری گەورەو شەویلەی پانە ◊ هەروا وشەی (الضَّبُعُ): بەساڵی بێ باران‌و قات‌و قڕیش دەگوترێ ◊ **الضُّبُعُ**: پەناو پاسارو قوژبن ◊ **الضِّبْعَان**: كەمتیارە نێرە ◊ نێرە كەمتیار ◊ **المَضْبَعَةُ**: كۆی وشەی (الضَبع)ە ◊ گۆشتی لاپەراسوو بن هەنگڵ ◊ **ضَبِنَهُ ضَبْناً**: بەلاكەلەكەی هەڵی گرت.

ضَبَنَ الشيءَ عنه: شتەكەی مەنع كرد، گێڕایەوە.

ضَبِنَ ضَبَناً: گۆج بوو ◊ (ضَبِنَ المكانُ): شوێنەكە تەنگ بوو، دەگوترێ: (ماء ضَبْنٌ): ئاوی رون‌و بێ خڵتەو پڵتە ◊ **أضْبَنَ الشيءَ**: شتەكەی خستە سەر لاكەلەكەی‌و هەڵی گرت ◊ **أضْبَنَ الداءُ فلاناً وغیه**: دەردەكە فلانی گۆج كرد ◊ **إضْطَبَنَ الشيءَ**: شتەكەی بەلاكەلەكەی هەڵگرت ◊ یان لەباوەشی گرت، لەئامێزی گرت ◊ بەدەستی هەڵی گرت ◊ **الضَّبَانَةُ**: گۆجی‌و ئیفلیجی، ناخۆشی ◊ **الضِّبْنُ**: كەم‌و كوڕی‌و زەرەر ◊ كێوو كەژو شوێنێك كە دڕندەی زۆر بێ ◊ **الضُّبْنَةُ**: گۆجی‌و ئیفلیجی ◊ **الضُّبْنَةُ من الرجلُ**: دارو دەستەی پیاو، كەس‌و كارو خێزان، دۆست‌و ناسیاو دەست‌و پێوەند ◊ **الضِّبِینةُ**: دەگوترێ: (هو في ضِبینة فلان): ئەوە لەژێر سایەی فلانكەس دایەو ئەو پەنای داوە.

ضَبَا الیه: خۆی خستە پەنایەوە.

ضَبَتِ النارُ أو الشمسُ الشيءَ ضَبواً: ئاگر یان تیشکی خۆر شتەکەی گەست، هەڵی پروزاند، سوتاندی، سوری کردەوە، برژاندی ◊ **أضبَى**: کز بوو، قەڵەوی نەما ◊ توایەوە ◊ **أضبَى السَّفَرُ بالقوم**: سەفەرەکە بێ سود بوو بۆ قەومەکە هیچیان دەستگیر نەبوو ◊ **الضَّابي**: خۆڵ ◊ گڵ و خۆڵ.

ضَجَّ ضَجًّا: کردیە هات و هاوار و قیڕە و هەرا بەهۆی نەخۆشی و ماندوو بونەوە یان بەهۆی شتی ترەوە ◊ **أضَجَّ القومُ**: خەڵکەکە نارەحەت بوون ◊ **ضاجَّهُ مُضاجَّةً وضِجَاجاً**: دەمە دەمێی لەگەڵ کرد، کێشەی لەگەڵ دا کرد ◊ **الضَّجَاجُ**: چەماندن و پرواندن و زێر بارکردن ◊ **الضَّجَّةُ**: هەراو هۆریا، دەنگە دەنگ و ژاوەژاو ◊ **الضَّجُوجُ**: جارِز کەرو ئیزعاج.

ضَجِرَ بالأمرِ ومنه ضَجَراً: بەکارەکە نارەحەت بوو لەکارەکە ناڕازی بوو.

ضَجِرَ المكانُ: شوێنەکە تەنگە بەر بوو جێگای ئەوانە نەبووەوە کەتێیدا بوون ◊ **أضجَرَهُ**: جارِزی کرد، وای لێ کرد نارەحەت بێ ◊ **تَضَجَّرَ**: بەمانا (ضَجِرَ)دێ ◊ **الضَّجُورُ**: کەسێک زۆر ئیزعاج بێ و خەڵک جارِز بکا بۆ نێرو مێ بەکاردێ.

ضَجَعَ ضَجْعاً وضُجوعاً: لاتەنیشتی خستە سەر زەوی، لەسەر لاکەلەکە راکشا ◊ **ضَجَعَ اليهِ**: ئارەزوی ئەوی کرد ◊ **ضَجعت الشمس أو النجم**: خۆر یان ئەستێرەکە بەرەو ئاوا بوون رۆیی.

ضَجَعَ في الأمرِ: سستی لەکارەکەدا کردو باش ئەنجامی نەدا ◊ **أضْجَعَ**: بەمانا (ضَجَعَ)دێ ◊ **أضْجَعَ في القوافي**: سەرەوای شیعرەکانی باش هێنان ◊ **أضْجَعَ في الحركات**: بزوێنەکانی بەخواری دەرکاندن وەکوو لەگوتنی پیتی (الف)دا بەشێوەی (ی)بیڵێ ◊ **أضْجَعَ فلاناً**: فلانکەسی لەسەر لاتەنیشت راکێشا ◊ **أضْجَعَ المرضُ فلاناً**: نەخۆشی فلانکەسی خستە سەر جێگا ◊ **أضْجَعَ الشيءَ**: شتەکەی نزم کردەوە، خواری کرد ◊ **ضاجَعَهُ مضاجَعَةً وضِجاعاً**: لەسەر لاکەلەکە لەگەڵی راکشا ◊ **أضْجَعَ الهمَّ**: غەم و خەفەت یەخەی گرت ◊ **ضَجَّعَ في الأمر**: کەمتەر خەمی لەکارەکەدا کرد ◊ **ضَجَّعَتِ الشمسُ**: خۆر بەرەو ئاوا بوون رۆیی ◊ **إضْطَجَعَ**: بەمانا (ضَجَعَ)دێ، دەشگوترێ: (إضَّجَعَ) ◊ **إنضَجَعَ**: بۆ موطاوعەی (أضْجَعَهُ)دێ ◊ **تَضاجَعَ عن كذا**: خۆی لەوشتە بێ ئاگاکرد ◊ **تَضَجَّعَ**: بەمانا (ضَجَعَ)دێ ◊ **تَضَجَّعَ في الأمرِ**: وازی لەکارەکە هێناو ئەنجامی نەدا ◊ **الأضْجَعُ**: خوار، چەماوە، دەگوترێ: (هو أضجع الثنايا): ددانی پێشەوەی خوارو شاش و پاشن ◊ **الضَّاجِعُ**: تەمبەڵ و قونگ گران ◊ کەسێك کاری باش و پیاوانەی لەدەس نەیە ◊ ئەحمەق و هەتیو مچە ◊ قولایی شیوو دۆڵ ◊ **الضُّجْعَة**: گوزەرانی تەنگ ◊ دەسکورتی ◊ رای پرو پوچ ◊ **الضِّجْعَةُ**: شێوەی راکشان ◊ تەمبەڵی ◊ کەسێك لەماڵ دەرنەچێ، بێ کارو تەمبەڵ و تەوەزەل ◊ **الضُّجَعي**: بەمانا (الضُّجْعَة)دێ ◊ **الضَّجُوعُ**: کەسێك بیرو رای لاوازی هەبێ ◊ حوشتر کە لەلارێ لەوەڕ بخوا ◊ کوندە ئاو کەمزۆر قورس بێ و هەڵگرەکەی بچەمێنێتەوە ◊ هەوری پرباران کەبەهێواشی بڕوا ◊ **الضَّجِيعُ**: بەمانا (المضاجِع)دێ ◊ دەگوترێ: (بئس الضَّجيع الجوع): برسیایەتی خراپترین هاوەڵ و هاونشینە ◊ **المَضْجَعُ**: شوێنی راکشان ◊ (مضاجع الغيث): شوێنی باران بارین ◊ **المَضْجُوعُ**: کەسێك رای پرو پوچ بێ.

ضَجَمَ الشيءُ ضَجَماً: شتەکە خوار بوو ٥ (وهو أضجم وهي ضجماءُ) ٥ **تَضاجَمَ**: بەمانا (ضَجِمَ)دێ ٥ **تضاجَمَ الأمرُ بينهم**: کارەکە لەنێوانیان دا بوو بەکێشە ٥ **الضَّجمُ**: زۆر خۆر ٥ **الضَّحُّ**: خۆر، یان تیشکی خۆر کاتێك راستەو خۆ لە زەوی بدا، دەگوترێ: (جاء بالضحِّ والريح): زۆری شت هێنا ٥ **ضَحْضَحَ السرابُ**: تراویلکەکە درەوشایەوە ٥ **ضَحْضَحَ الأمرُ**: کارەکە ئاشکرابوو ٥ **تَضَحْضَحَ السرابُ**: بەمانا (ضَحْضَحَ)دێ ٥ **الضَّحْضاحُ**: دەگوترێ: (ماء ضحضاح): تەنکە ئاو کەقوڵایی نەبێ ٥ ئاوی کەم ٥ **الضَّحْضَحُ من الماء**: بەمانا (الضحضاح)دێ ٥ لەبواری جوگرافی دا بریتییە لە لیەلاّنو بەردەلاّن کەنزیکی روبەری دەریا بێ ٥ بەترسەوە بەلەمو کەشتی پێدا تێپەڕێ.

ضَحِكَ ضَحْکاً وضَحِكاً: پێکەنی لەخۆشی دا تا ددانی دەرکەوتن.

ضَحِكَ منه: گاڵتەی پێ کرد ٥ سەری لێ سوڕما ٥ لێی ترسا.

ضَحِكَ طلعُ النخلة: کڵۆکی دارخورماکە کرایەوە پشکوت ٥ **ضَحِكَت النخلةُ**: دارخورماکە گوڵی پشکوت ٥ **ضَحِكَتِ الأرضُ عن النباتِ**: زەوی گژوگیای رواند.

ضَحِكَ السحابُ: هەورەکە بروسکەی دا، چەخماخەی دا.

ضَحِكَ الطريق: رێگاکە ئاشکرا بوو ٥ (فهو ضاحك) ٥ **أضْحَكَت النخلةُ**: بەمانا (ضَحِكت)دێ ٥ **أضْحَكَ الشيءُ الإنسانَ**: شتەکە ئادەمیزادی خستە پێکەنین ٥ **أضْحَكَ الحوضَ**: حەوزەکەی پڕکرد لەئاو تا لەسەریەوە رژا ٥ **ضاحَكَهُ**: لەگەڵی پێکەنی، دەگوترێ: (رأيك يضاحك المشكلات): راو بۆچونت چورتم تەنگژەکان بەکالاّ دەکاتەوە ٥ **ضَحَّكَهُ**: بەپێکەنینی هێنا ٥ **تضاحك**: پێکەنی، پێکەنینی هێنایە خۆی ٥ **تَضَحَّكَ**: بەمانا (ضَحِك)دێ ٥ **اسْتَضْحَكَ**: بەمانا (تضاحك)دێ ٥ **الأُضْحُوكة**: هەرشتێك پێکەنین دروست بکا ببێتە هۆی پێکەنین ٥ **الضَّاحِكَة**: ئەو ددانانەی لەکاتی پێکەنین دا دەردەکەون ٥ خرێی تەنیشت کەڵبە ٥ **الضَّحَّاك**: کەسێك زۆر پێکەنێ ٥ گوڵوکی دارخورما کە دەکرێتەوە ٥ رێگای ئاشکرا ٥ **الضُّحْكُ**: سەر سوڕمان ٥ گوڵوکی دارخورما کە دەم دەکاتەوە ٥ خونچە ٥ **الضُّحْكَةُ**: کەسێك خەڵك زۆر پێی پێ بکەنێ، گاڵتە جاڕی خەڵك بێ ٥ **الضُّحَكَةُ**: کەسێك زۆر پێبکەنێ ٥ **الضَّحوك**: کەسێك زۆر پێبکەنێ ٥ رێگای ئاشکراو رون ٥ **المُضْحِكَةُ**: عەنتیکەو شتی وا کە ئاوازە بێو پێکەنین دروست بکا ٥ **ضَحَلَ الغدير ضَحْلاً**: زۆنگاوەکە ئاوی کەم بوو ٥ **الضَّحْلُ**: ئاوی کەم لەسەر زەوی، تەنکاو بێو قوڵ نەبێ ٥ ئەو بەردەیە دەخرێتە سەر زارکی بیرو قەوز دەگرێو لوس دەبێ.

ضَحَا ضَحْواً وضُحُواً وضُحِياً: خۆی بەرخۆردا ٥ (ضَحا الطريق): رێگاکە ئاشکرا بوو، دەرکەوت، دەشگوترێ: (ضَحا ظل فلان): فلاّنکەس مرد ٥ سێبەری نەما ٥ هەروا وشەی (ضَحا): بەمانا (تاوبردە)دێ، واتە گەرمای خۆر کاری تێکرد.

ضَحِيَ ضَحْواً: گەرمای خۆر لێی داو هەڵی قرچاند ٥ عەرەقی کرد، لەچێشتەنگاودا نانی خوارد ٥ **أضْحى**: کەوتە چێشتەنگاو ٥ نوێژی چێشتەنگاوی کرد، دەشگوترێ: (أضحى يفعل كذا): لەچێشتەنگاودا دەستی کرد بە ٥ **أضْحى عنه**: لێی دورکەوتەوە ٥ **أضْحى الشيءَ**:

شتەکەی دەرخست ٥ لەدوعاو پاڕانەوەدا دەگوترێ (لا أضحى الله لنا ظِلَّكَ): خودا پایەدارت بکاو سێبەرت لەسەرمان بێ و لەناو نەچێ ٥ **ضاحَتْ البِلادُ**: وڵاتەکە خۆرە تاو لێی داو گژوگیاکەی وشك بوو.

ضَاحَ فلاناً: لەچێشتەنگاودا هاتە لای فلان ٥ **ضَحيَّ بالشاةِ ونحوها**: لەچێشتەنگاوی جەژنی قوربان دا مەڕەکەی کردە قوربانی ٥ **ضَحَّی الحاجُ**: حاجی لەڕۆژانی جەژنی قوربان دا قوربانی سەربڕی ٥ **ضَحَّی بنفسه**: خۆی بەخت کرد ٥ (ضَحَّی بماله): ماڵ و سامانی خۆی بەبێ بەرامبەر خەرج کرد ٥ **ضَحَّی الأضحَاةَ**: قوربانییەکەی سەربڕی ٥ **ضَحَّی عن الشيئ**: لەشتەکە بەکاڵوخۆ بوو، پەلەی لەکارەکەدا نەکرد.٥ **ضَحَّ الحیوانَ**: حەیوانەکەی ئالف دا لەچێشتەنگاودا ٥ **ضَحيَّ الماشية**: لەچێشتەنگاودا چاودێری ئاژەڵەکانی کرد ٥ **تَضَحَّی**: لەچێشتەنگاودا خواردنی خوارد، قاوەڵتی کرد ٥ **الأضْحى من الخيل**: ئەسپی شێ، رەشی مەیلەو بۆر ٥ **الأضحاةُ**: ئاژەڵی قوربانی، کەلەڕۆژانی جەژنی قوربان دا سەردەبڕێ ٥ **الإضْحِيَانُ من الأيام**: رۆژانی هەساوو بێ هەورو تەم و مژ ٥ **الأضْحِيَةُ**: بەمانا (الأضحاة)دێ ٥ **الضّاحية**: ئاشکرا، دەگوترێ: (فعله ضاحية) بەئاشکرا کارەکەی ئەنجام دا ٥ (مفازة ضاحية الظلال): سارایەکی بێ درەخت ٥ هەروا وشەی (ضاحية) بەو ئاژەڵە دەگوترێ چێشتەنگاو ئاو بخواتەوە ٥ شوێنی ئاشکرا لەقەراخ شار ٥ درەختی خورما کە لەدەرەوەی باخ دا ڕوابێ ٥ **الضَواحي**: ئاسمانەکان ٥ **ضَواحي الروم**: ئەو ناوچەو هەرێمانەی لەوڵاتی ڕۆم دیارن ٥ (قریش الضواحي): ئەو قوڕەیشییانەی لە دەورو بەری مەککەدا نیشتەجێ بوون ٥ **الضُحی**: تیشکی خۆر، روناکیی خۆر ٥ کاتی چێشتەنگاو، دەگوترێ: (مالکلامه ضُحیً): قسەکەی بێ مانایەو مانای ئاشکرا نییە ٥ **الضَحَاءُ**: بەمانا (الضُحَی)دێ ٥ یان کاتی پێش نیوەڕۆ ٥ **الضَحْوُ**: بەمانا (الضُحَی)دی ٥ **الضَحْوَةُ**: بەمانا (الضَحَاءُ)دێ ٥ **الضَحيَّةُ**: بەمانا (الضُحی)دێ ٥ **المَضْحَاةُ من الأرض**: ئەو شوێنە بەرزانەی زەوی کە بەکەمی خۆری لێ ئاوا دەبێ.

ضَخَّ الماءُ ضَخّاً: ئاوەکە چوڕایەوە، هەڵڕژا ٥ **ضَخَّتِ العینُ**: چاو فرمێسکی کرد ٥ **ضَخَّا الماءَ ونحوه ضَخّاً**: ئاوەکەی پرژاند، هەڵی هێنجا ٥ **إنْضَخَّ**: بۆ موطاوعەی (ضَخَّهُ)دێ ٥ هەڵڕژا، پرژا ٥ **المِضَخَّةُ**: ئامێری ئاو بەرزکردنەوە، ئامێری ئاو پرژێن، ئامێری ئاو هەڵمژین و ئاو هەڵێنجان، ئاو فرێدەر.

ضَخُمَ ضَخامةً: قەبەو گەورە بوو ٥ (فهو ضَخْمٌ وضَخِمٌ) ٥ **ضَخَّمَهُ**: قەبارەی شتەکەی گەورە کرد ٥ **الأضْخُومَةُ**: ئەو نیسفنج و سەرینۆکەیە ئافرەت سمت و کەفەڵی خۆی پێ والێ دەکا زل و گەورە بنوێنن ٥ **التَّضَخُّمُ**: لەبواری ئابوری دا پارە زۆرییە ٥ **الضُخَام**: گەورەو کەتەو زەبەلاح ٥ ڕێگەی پان و پۆڕ ٥ ئاوی قورس ٥ **ضَدَّ ضَدّاً**: بەسەری دا زاڵ بوو ٥ (ضَدَّ عنه): لەسەرە خۆو بەهێواشی گێڕایەوە ٥ **أضَدَّ**: رقی هەڵسا ٥ **أضَدَّ فلاناً وغیره**: دژو رکەبەری بۆ فلان دانا ٥ **أضَدَّ الإناءَ**: قاپەکەی پڕکرد ٥ **ضادَّه**: دژی جوڵایەوە، رکەبەرایەتی کرد ٥ **تضادَّ الأمران**: ئەو دوشتە هەریەکەیان دژی ئەوی تریان بوو ٥ **الضِدّ**: دژ، دوژمن، ناحەز ٥ پێچەوانە ٥ هاوشان ٥ (ألفاظ

الأضداد): ئەو وشانەن دوماناى دژ بەيەكيان هەيە وەكوو (الجَوْن) كەبەمانا سپىو هەروا بەمانا ڕەشيش دێ ٥ الضّديد: بەمانا (الضّدّ)دێ ٥ المتضادان: لەزاراوەى (مەنطيق)دا ئەو دوشتەن بەيەكەوە كۆنابنەوە، بەلام وادەبێ هەردوكيان نابن ٥ وەكوو ڕەش و سپى، بۆ نمونە ناگونجێ قەبارەيەك هەبێ لەيەك كات دا هەم سپى بێ هەم ڕەش بێ ٥ بەلام ڕێ دەكەوێ شتێك هەبێ نەڕەش بێ نەسپى بێ بەڵكوو سور بێ.

ضَدِيَ ضَدىً: ڕقى هەڵسا پڕبوو لەقارو قين ٥ **أضْدَىَ الإناءَ** وغيره: قاپەكە يان كيسەكەى پڕكرد ٥ **الضَّوادي من الكلام**: قسەى پڕو پوچ و ناشايستە ٥ قسەى بێ كردار.

ضَرَبَ الشيءُ ضَرْباً وَضَرَباناً: شتەكە جم و جوڵى كرد.

ضَرَبَ القلبُ: دڵەكە لێى دا.

ضَرَبَ العرقُ: ڕەگەكە خوێنى ووروژا.

ضَرَبَ الضرسُ: ددانەكە ئازارى زۆر بوو.

ضَرَبَ الرجلُ في الأرض: پياوەكە بەناو ولاتان دا گەڕاو گەشت و گوزارى كرد، لەماڵ دوركەوتەوە ٥ ڕابەڕى و لەرۆيشتن دا پەلەى كرد.

ضَرَبَ في الماء: لەئاو دا مەلەى كرد.

ضَرَبَ في الأمر بسهم: لەكارەكەدا هاوبەشى كرد.

ضَرَبَ عن الأمر: وازى لەكارەكە هێناو پشتى لێ هەڵكرد

ضَرَبَ اللون الى اللون: ڕەنگەكە لەڕەنگەكەى تر چوو.

ضَرَبَ بيده الى كذا: حەزى لەفلان شت بوو.

ضَرَبَ اليه: ئاماژەى بۆ كرد.

ضَرَبَ على المكتوب وغيره: نوسراوەكەى مۆر كرد، واژۆى كرد ٥ زەرفى نامەكەى داخست.

ضَرَبَ النوم على أذنه: خەو بەسەرى دا زاڵ بوو.

ضَرَبَ فلان على يد فلان: فلانكەس دەستى فلانى گوشىو دەست خۆشى لێ كرد يان بەپێچەوانەوە دەستى گرت و نەيهێشت هيچ بكاو كارەكەى لێ تێك دا، دەگوترێ: (ضَرَبَ القاضي على يد فلان): دادوەر قورمتێنەى خستە سەر فلان و نەيهێشت هيچ مامەڵەو گۆڕينەوە بەماڵ و سامانى خۆيەوە بكا ٥ **ضَرَبَ بالسيف** وغيره: بەشمشێر لاڵ و باڵى خست.

ضَرَبَ الدهر بين القوم: زەمانەو ڕۆژگار خەڵكەكەى لێك بلاو كردن لەيەكترى جياكردنەوە، لێكى دوور خستنەوە، ئاژاوەى خستە ناويانەوە.

ضَرَبَ الشيءَ: لەشتەكەى دا، هەنگاوتى ٥ لێك كەوتن، دەگوترێ: (ضَرَبَ به الأرض): بەزەوى كێشا ٥ **ضَرَبَ به عرض الحائط**: وازى لەشتەكە هێناو ڕوى لێ وەرگێڕا، گرنگى پێ نەدا.

ضَرَبَ فلاناً وغيره بكذا: لەفلانكەسى دا، بەوشتە لەفلانى دا ٥ دارى حەدى لێ دا ٥ **ضَرَبَت العقربُ فلاناً بإبرتها**: دوپشكەكە بەچزوەكەى بەفلانيەوە دا ٥ دوپشك پێوەى دا.

ضَرَبَ الخاتم وغيره من الحلي والمعادن: هەنگوستيلەكەى دروست كرد.

ضَرَبَ الدرهمَ: پارەى زيوى لێ دا، سكەى زيوى لێ دا.٥ **ضَرَبَ له مثلاً**: پەندى بۆ هێنايەوە ٥

ضَرَبَ الحاسبُ عدداً في آخر: ژمێريارەكە ژمارەكانى لێك دان.

ضَرَبَ له أجلاً أو موعداً: كاتێكى ديارى كراوى بۆ دانا.

ضَرَبَ له في ماله أو غيره نصيباً: لەماڵی خۆی بەشێکی دیاریکراوی بۆ دانا.

ضَرَبَ الخیمة ونحوه: چادرەکەی هەڵدا، بڵاوی کردەوەو کۆڵەکەکانی بۆ چەقاند.

ضَرَبَ اللیلُ بظلامه: شەو داهات و تاریکی هێناو جیهانی داپۆشی.

ضَرَبَ علیه الذلةَ: زەلیلی کرد، زەلیلی داپۆشیوە.

ضَرَبَ الشيءَ علیه. شتەکەی لەسەر پێویست کرد، دەگوترێ: (ضَرَبَ علیه خراجاً): دەیەك و خەراجی خستە سەر.

ضَرَبَ الشيءَ بالشي: شتەکەی تێکەڵی شتەکەی تر کرد.

ضَرَبَ الرَّزَّ: چەڵتوکەکەی سپی کرد توێکڵەکەی لی کردەوە.

ضَرَبَ بذقنه الأرض: سەری داخست و شەرمی کرد ٥ یان لەترسا سەری خۆی شۆڕ کرد.

ضَرَبَ له الأرض: لەهەموو شوێنێك بۆی گەڕا.

ضَرَبَ الرقم القیاسي: لەژمارەی ئاسایی تێی پەڕاندو زۆر پێش کەوت.

ضَرِبَ ضَرَباً: سەرمای بوو، سەرما کاری لی کرد.

ضَرِبَتْ الأرضُ: زەوی توشی بەستەڵەك بوو.

ضَرِبَ الحیوانُ: ئاژەڵەکە گەدەی گەورە بوو، سکی داچۆڕا ٥ **ضَرُبَت یده ضرابةً**: دەست ڕاست و باش هەنگێو بوو ٥ **أضْرَبَ في المکان**: لەشوێنەکە مایەوەو جێی نەهێلا، راوەستاو نەجوڵا ٥ بێدەنگ بوو ٥ **أضربَ العمالُ**: کرێکارەکان وازیان لەکار هێناو مانیان گرت تاداوا کارییەکانیان جێ بەجێ دەکری ٥ **أضْرَبَ عنه**: روی لێ وەرگێڕا ٥ **أضْرَبَ الخُبزُ**: نانەکە برژاو پێگەیی ٥ **أضْرَبَ القومُ وغیرهم**: خەڵکەکە توشی ساردو سەرما بوون و سەهۆڵبەندان گرتنیەوە ٥ **أضْرَبَ الریحُ أو البرد النباتَ**: رەشەباو زریان و ساردی لەگژوگیاکەی داو خراپی کرد ٥ **ضاربه مضاربة وضِراباً**: زەلامەکان لەیەکتریان دا هەریەکەیان زەبری لەوی تر یان دا ٥ لەلێدان دا بەسەریا زاڵ بوو زۆرتری لی دا ٥ **ضارب لفلان في ماله**: بەماڵ و سامانی فلان بازرگانی دەکا بەرێژەیەکی تایبەتی لەقازانج و زیان دا ٥ **ضارب في السوق**: لەبازاڕدا شتی بەهەرزانی کڕی و چاوەڕوانی کرد تا نرخ بەرز بێتەوە بۆئەوەی بەنرخی بەرز بیفرۆشێتەوە، وادەبێ نرخ دادەبەزێ و زەرەر دەکا ٥ **ضَرَّبَ**: زۆری لی دا، بۆ زێدە رۆیی لەمانای (ضَرَبَ)دێ ٥ **ضَرَّبَ فلان**: فلانکەس شیری تێکەڵاو لەچەن شیرە حوشترێکی خواردەوە ٥ فلانکەس توشی ساردو سەرماو سەهۆڵبەندان بوو ٥ **ضَرَّبت عینه**: چاوی بەقوڵ دا چون ٥ **ضَرَّبَ الشيءَ بالشيءِ**: شتەکەی تێکەڵ بەشتەکەی تر کرد ٥ تێکی هەڵدان ٥ **ضَرَّبَ بین القوم**: خەڵکەکەی هەڵنا بۆئەوەی بەگژیەك دا بچن ٥ **ضَرَّبَ المُضرَّبة**: لێفەکەی دووری، تەریبی دا ٥ **إضطرب**: بەناڕێك و پێکی جوڵایەوەو کەوتە هەڵبەزو دابەزو حندڵ حۆو بەلە قاژە ٥ **اضطربَ البحرُ**: دەریا شەپۆل دا ٥ **اضطرب الأمرُ**: کارەکە شێوا، لەگرێژنە چوو ٥ **اضطرب الشيءُ**: شتەکە درێژ بوو، نەرم بوو لەرزەی کرد، دەگوترێ: (إضطرب الحبلُ بینهم): پەتی نێوانیان شل بوو ناکۆکی و کێشەیان تێکەوت ٥ **اضطرب القومُ**: خەڵکەکە لێکیان دا تێك وروژان و پێکدا هەڵپژان ٥ **تضاربا**: ئەو دوکەسە لەیەکتریان دا، دەشگوترێ: (تضاربا بکذا): بەفلان شت لەیەکتریان دا ٥ **تضارب الآراءُ**: راو

بۆچونەکانیان دژ بەیەك بوو ٥ **تَضَرَّبَ**: کەوتە جەو جۆڵو سەرو خوار ٥ **استَضرَبَ العَسَلُ**: شانە هەنگوینەکە ئەستور بوو ٥ **الإضراب**: مانگرتن، وازهێنان لەکارو پیشە ٥ **الضَّربُ**: هاوشانو هاوشێوە، جۆرو رەگەز ٥ لەزاراوەی عوروزدا کۆتایی تەفعیلەیە لەبەشی دووەمی نیوە شیعر ٥ دەگوترێ: (رجل ضَربٌ): پیاوێکی داڵ گۆشتو قەدو باڵا رێكو پێکە، کارکەرو دەست بەکارە، قاڵب سوکە لەجێ بەجێ کردنی ئیشو کارەکانی دا ٥ (مطر ضَربٌ): بارانی سوكو کەم ٥ (درهم ضَربٌ): دیرهەمی سکە لێ دراو، زیوی سکە لێ دراو ٥ **الضَّرَبُ**: شانە هەنگوینی سپی ئەستور ٥ **الضَّرَبَةُ**: پارچەی شانە هەنگوینی سپی ٥ **الضَّرِبُ**: شارەزا لەلێدان دا، راست هەنگێو، دەست راست ٥ **الضَّربَةُ**: یەك لێدان، زەبرێك پێکێشانێك ٥ تاوەگازو هەتاو بردو نەخۆشییەکە بەهۆی لێدانی تیشکی خۆر لەجەستە دا پەیدا دەبێ، ئەگەر زو فریای نەکەوی کوشندەیە ٥ **الضَّرُوبُ**: زۆر لێدەر، کەسێك زۆر لێبداو لێدانەکەشی بەئێش بێ ٥ **الضَّریبُ**: بەمانا (الضَّرُوب)دێ، هەروا بە کەسێکیش دەگوترێ بەماڵو سامانی یەکێکی ترەوە بازرگانی بکاو بەشێکی دیاریکراوی لەقازانج دا بدرێتێ ٥ بەوکەسەش دەگوترێ لەیاری قورماردا پشك (قداح)بهاوێژێ ٥ هەروا ناوە بۆ هاوشانو رکەبەر ٥ شیرێك لەکۆمەڵێك حوشتر بدۆشرێو تێکەڵ بکرێ لەمەنجەڵێکدا ٥ یان بەوشیرە دەگوترێ: بەسەریەکدا لەحوشترەکان بدۆشرێو راستەو خۆ بکرێتە قاپەکەوە ٥ سەهۆڵ، سیخوار ٥ **الضَّریبةُ**: مێینەی (الضّریب) ٥ کەسێك شمشێری لێ درابێ ٥ پارچە مو، پارچە خوری، پارچە لۆکە کە شی بکرێتەوەو پاشان بەپەتێك ببەسترێو ئەمجار بڕێسرێ ٥ سروشتو تەبیعەت ٥ باج کەدەخرێتە سەرملكو زەویو زارو داهات بۆ حیسابی میری، بەگوێرەی یاساو شوێنو کات ئەو باجە گۆڕانی بەسەردا دێ ٥ ئەندازەیەکە لەبرنجو چەڵتوك ٥ **المضاربة**: جۆرە گرێبەستو عەقدێکە لەنێوان دوکەسو زیاتر دا دەبەسترێ لایەنێك ماڵو سامانی هەبێو لایەنەکەی تر کاری تێدا بکا هەردولا هاوبەش بن لەقازانج دا بەرێژەی تایبەتی ٥ لەبواری ئابوری دا بریتییە لەکڕینو فرۆشتن کە کۆمەڵێکی پسپۆڕ لەبازاڕدا ئەنجامی دەدەن بۆ ئەوەی سود لەجودا وازیی نرخەکان دا بکەن ٥ **المِضرابُ**: ئامێری لێدان ٥ زۆر لێدەر، یان زەبر وەشێنی کاریگەر ٥ **المُضَرَّبُ**: بەمانا (المِضراب)دێ ٥ گەورە ٥ **المَضرِبُ**: شوێنی لێدان یان کاتی لێدان ٥ **مَضرِب السیف**: تیژایی شمشێر ٥ (مَضرِب الرز): شوێنی کوتانی چەڵتوك ٥ شوێنی سپی کردنی چەڵتوك ٥ **المُضَرَّبَةُ**: هەر لێفەو چەرچەفێك زۆر تەریبی دورمانی تێدا ئەنجام درابێ، لێفەو پێخەفێکە دوو توێو لۆکەی تێدا فەرش کرابێو ئەمجار تەریبی دوورومانی پێدا هاتبێو چوبن ٥ **ضَرَجَهُ ضَرجاً**: قەڵاشتی، دایدڕی.

ضَرَجَ النارَ: دوکەڵکێشی بۆ ئاگردەکە کرد.

ضَرَّجَ الثوبَ ونحوه: بەرەنگی سور قوماشەکەی رەنگ کرد، بەتۆخی نا بەڵکوو بەرەنگی سوری کاڵ، دەشگوترێ: (ضَرَّجَه بکذا): رەنگەکەی تێ هەڵسوو ٥ **ضَرَّجَهُ**: بۆ زێدە رۆیی لەمانای (ضَرَجَهُ)دێ، دەشگوترێ: (ضَرَّجَ الکلامَ): قسەکانی رازاندەوەو جوانی کردن.

ضَرَجَ الدابة: ولاخەکەی هەلینگ دا، غاری پێ کرد ٥ **إنْضَرَجَ**: دادڕا، شەقی برد، دەگوترێ: (إنضرج الثور): خونچەکە پشکوت، دەمی کردەوە ٥ **إنْضَرَجَ الشجر**: درەختەکە پشکوت، چڕۆی درەختەکە کرایەوە ٥ گەڵاکەی دەرکەوت ٥ **إنْضَرَجَ الطريق**: ڕێگاکە پان و پۆڕ بوو، دەشگوترێ: (إنْضَرَجَ مابينهم): نێوانیان زۆر فراوان بو ٥ **تَضَرَّجَ**: بۆ موطاوعەی (ضَرَّجَهُ)دێ ٥ **تَضَرَّجَ الخدُّ**: کولمەکە سور بوو، دەشگوترێ: (تَضَرَّجت المرأة): ئافرەتەکە خۆی ڕازاندەوە، خۆی ئارایش دا یان خۆی سفوور کردو خۆی نیشانی پیاوی بێگانە دا ٥ **تَضَرَّجَ بالدم**: بەخوێن ڕەنگاو ڕەنگ بوو ٥ **تَضَرَّجَ الشيءُ**: شتەکە شەق بوو، دادڕا ٥ **تَضَرَّجَ الزهرُ**: خونچەکە پشکوت، کرایەوە ٥ **الإضريج**: ڕەنگی سور، قوماشی ڕەنگ کراوە بەڕەنگی سور ٥ قوماشێکە لەئاوریشمی سور ٥ ئەسپی ڕەسەن و خۆشڕۆ ٥ **الضَّريجُ**: ڕەنگ کراو، دەشگوترێ: (عَدْوٌ ضريج): بازی بەهێز ٥ **المِضْرَجُ**: (ثوب مِضْرَج): قوماشی ڕزیوو بێ نرخ ٥ **المَضْروجة**: دەگوترێ: (عين مضروجة): چاوی گەورەو کراوە ٥ **ضَرَحَتْ السّوقُ ضُرُوحاً**: بازاڕەکە تەپی و مامەڵەی کەم تێدا ئەنجام دەدرێ.

ضَرَحَ الشيءَ ضَرْحاً: شتەکەی دادڕی، شەقی کرد.

ضَرَحَ القبْرَ: گۆڕی هەڵکەند.

ضَرَحَ الشيءَ: پاڵی بەشتەکەوە ناو دووری خستەوە.

ضَرَحَ شهادة فلان: شایەتی فلانی ڕەتکردەوە، قبوڵی نەکرد ٥ **أضْرَحَهُ**: دوری خستەوە ٥ دایوەشاندو تێکی داو خراپی کرد ٥ **أضْرَحَ السوقَ**: بازاڕی خست، جمو جوڵی تێدا کەم بوو ٥ **ضَارَحَهُ**: جنێوی پێ دا، تانوتی لێ دا ٥ بەرەنگاری بۆوە، هاوشانی کرد ٥ **إضْطَرَحَهُ**: فڕێی دایە قوژبنێکەوە ٥ **إنْضَرَحَ**: بۆ موطاوعەی (ضَرَحَه)دێ ٥ **ضَراحِ**: اسم فعل، بەمانا فەرمان دێ، واتە بەمانا (إضرح)دێ ٥ **الضَّرْحُ**: دەگوترێ: (نية ضَرْح): مەبەستی دوور ٥ **الضَّروحُ**: بۆ زێدە ڕۆیی لەمانای (ضَارِح)دێ، دەشگوترێ: (قوْسٌ ضروح): کەوانێکی توندو بەهێزە بەتەوژم تیرەکە فڕێ دەدا ٥ (فرس ضروح): ئەسپی سەرکەش ٥ **الضَّريحُ**: بەمانا (المضروح): دێ، واتە دورکەوتە ٥ گۆڕو ئارامگا ٥ گۆڕیچە ٥ **الضَّريحة**: بەمانا (الضريح)دێ ٥ **المَضْرَحُ**: هەڵۆ، بازی باڵ درێژ ٥ **المَضْرحيُّ**: بەمانا (المَضْرَح) دێ ٥ گەورە پیاوو خانەدان و پیاو ماقوڵ و وەجاخزادە ٥ **ضَرَّهُ وبه ضراً وضَرَراً**: زیانی پێ گەیاند، خراپەی لەگەڵ کرد.

ضَرَّ فلاناً الى كذا: پاڵی بەفلانەوە ناو ناچاری کرد بۆئەوە ٥ **أضَرَّت المرأةُ**: ژنی بەسەر ژنەکەی هێنا ٥ **أضَرَّ فلان على السير الشديد ونحوه**: فلانکەس بەصەبر بوو پشوو درێژ بوو ٥ **أضَرَّ على فلان وبه**: زیانی بەفلانکەس گەیاند ٥ **أضَرَّ فلاناً على الأمر**: فلانکەسی ناچار کردو بەزۆر ئەوەی پێ کرد ٥ **ضَارَّهُ مُضارَّةً وضِراراً**: زیانی پێ گەیاند، تەنگی پێ هەڵچنی ٥ سەرپێچی کرد ٥ **اضطره اليه**: ناچاری کرد بۆئەوە ٥ شێخ ڕەزای تاڵەبانی دەڵێ:

ئەو قەحبە ژنە موحتاجی کردم
موحتاجی ڕەشی ڕەشیدی کردم

تضاراً: یەکێک لەدووەکان زیانی بەوی تر گەیاند ٥ هەردوکیان زیانیان پێ گەیی ٥ **تَضَرَّرَ به أو منه**: بەهۆی ئەوەوە توشی زیان بوو یان لەوەوە

زیانی پێ گەیی ٥ إستضرَّ بە: بەهۆی ئەوەوە توشی زیان بوو ٥ الضَّرارة: زیان؛ کەمکردن لەماڵو سامان دا، یان کەمکردنی کۆمەڵ ٥ کوێری ٥ الضُّرُّ: حاڵو وەزعی خراپ، هەژاری نەداریی ٥ نەخۆشی ٥ دەشگوترێ: (تزوج فلان علی ضرٍّ): فلانکەس هەوێی بۆ ژنەکەی پەیدا کرد ٥ زیانی بەژنەکەی گەیاند بەوە کە ژنی بەسەر هێنا ٥ الضَّرُّ: بەمانا (الضُّرُّ)دێ، دەشگوترێ: (هو ضرٌّ أضرار): ئەو بەڵای بەڵایانە، ناخۆشی ناخۆشییانە ٥ یان بەڵایەکی زیرەکە باش نێچیری خۆی دەدۆزێتەوە ٥ الضَّرَرُ: تەنگو چەڵەمەو ناخۆشی ٥ نەخۆشییەك ببێتە بیانوو عوزر بۆ نەچون بۆ جیهاد ٥ ئیفلیجی ٥ هەر حاڵەتێك زیانبەخش بێ ٥ الضَّرَّةُ: بەمانا (الضَّرَّاء): دێ ٥ هەوێسار ٥ یەکێك لەژنەکانی پیاوێك زیاد لەژنێکی هەبێ ٥ دەگوترێ: (بینهم داء الضرائر) ٥ نەخۆشی هەێساریی کەوتۆتە ناویانەوە ٥ حەسودیو رقو کینە کەوتۆتە ناویانەوە ٥ بنکی گۆی مەمك ٥ ماڵی زۆر ٥ سنگی بەرەبێ ٥ زەقایی بەرەبێ ٥ الضَّرورة: پێویستیو ناچاری ٥ تەنگانەیەك چاری نەبێ ٥ نارەحەتیو تەنگژە ٥ لەبواری شیعردا ئەو حاڵەتەیە کەشاعیر بۆی رەوایە هەندێ وشە بەشێوەیەکی ناپاسایی بەکاربێنێ بەجۆرێك کە بۆ پەخشان نووس رەوانیە ٥ الضَّروريّ: شتی پێویست ٥ هەرشتێك بوونی پێویست بێو نەبوونی نەگونجێ ٥ الضَّرير: زیان لێ کەوتوو ٥ کوێرو نابینا ٥ غیرەتو ناموس، دەگوترێ: (ما أشدَّ ضریره علی زوجه): زۆر چاودێری ژنەکەی دەکا، دڵی لەژنەکەی پیسە ٥ المِضْرَارُ: سرك، چەموش ٥ تەڕ دەماخو دڵ تەڕ ٥ المَضَرَّةُ: زیان، زەرەر.

ضَرِسَ الشيءَ ضَرْساً: گازی لەشتەکە گرت ٥ هەپالی لێ گرت، دەگوترێ: (ضَرِسَ العودَ): بەددان دارەکەی گرتووە.

ضَرِسَ الزمانُ فلاناً: رۆژگار بۆ فلانکەس خراپ بوو، ستەمی لێ کرد.

ضَرِسَ البئر: بەبەرد بیرەکەی هەڵچنی.

ضَرِسَ الدابةَ: لوتەوانە یان (دەمبێن)ی لەدەمی ئاژەڵەکە شەتەك دا بۆئەوەی ژێرباری بکا ٥ ضَرِسَت أسنانه ضَرَساً: ددانی بەخواردنی شتی ترشو مزر ئاڵ بوون ٥ کول بوون.

ضَرِسَ فلان: فلانکەس سەر رەقو چەموشو شەڕانی بوو ٥ أضرسه الحامض: شتی ترشو مزر ددانی ئاڵ کردنەوە ٥ ددانی کرموڵ کردن ٥ أضْرَسَ بالكلام: بەقسە بێ دەنگی کرد ٥ أضْرَسَ الأمر فلاناً: کارەکە فلانی خستە دڵە ڕاوکێوە ٥ ضارسَ الأمور مضارسة وضِراساً: کارەکانی پشکنینو بەتاقی کردنەوە، فێری ئیشەکان بوو ٥ ضَرَّسَه: بۆ زێدە رۆیی لەماناي (ضَرِسَ)دێ، چرچو لۆچی لەشتەکە پەیدا کرد ٥ ضَرَّسَ الثوبَ: وێنەی ددانی لەقوماشەکەدا دروست کرد ٥ بەوێنەی ددان قوماشەکەی رازاندەوە ٥ ضَرَّسَته الحروب: شەڕو جەنگی هەمە جۆر فلانکەسی لەبوتەداو قاڵی کرد ٥ تضارس البناءُ ونحوه: باڵەخانەکە رێكو پێك دروست نەکراوە ٥ دیوارو شێوەکەی لەبارو ئەندازیاری دروست نەکراون ٥ خوارو خێچو بەرزیو نزمی تێدایە ٥ تضارس القومُ: خەڵکەکە کێشەو هەرایان تێکەوتو بوو بەهەرایان، دوژمنایەتییان کەوتە ناوەوە ٥ تضرّس البناءُ: بەمانا

(تضارسَ)دێ ٥ **التضريسُ**: پەیداکردنی قۆرتو پێچو بەرزیو نزمی لەقەبارەدا ٥ لەشێوەی بەرزیو نزمی ددان ٥ **تضاریس الأرض**: تەپۆلکەو بەرزیو نزمی سەر ڕوی زەوی ٥ **الضِرْسُ**: ددانی هاڕەر ٥ خرێ ٥ هەروا ناوە بۆ نامێری ئاو دابەشکردنو ئاو دەرهێنان.

ضِرس العقل: یەکێك لەو چوار ددانەی دەکەونە کۆتایی ڕیزی ددانەکان، لەپەندی پێشینان دا هاتووە (هو لایعض في العلم بضرس قاطع): زانیارییەکانی باش کۆنترۆڵ نەکردووەو ئیشو کاری ڕێكو پێك نەکردوە ٥ هەروا ناوە بۆ ئەو جۆرە بەردەی بیری پێ هەڵدەچندرێ ٥ درکە شاخو بەرزو نزمی سەرو بەری زەوی کەوەکوو ددان بەرزو نزمییان تێدا بەدی بکرێ، دەگوترێ: (رجل ضرس): پیاوێکی ڕەقو زبرە، تەبیات توندو توڕەیە ٥ بارانی وردو کەم، تاوە بارانی نەرم ٥ **الضُّرُوسُ**: گازندە، سەرکەش، ڕەوشت بەد، دەگوترێ: (ناقة ضروسة): حوشترێکی بەد خووە گاز لەشیر دۆشەکەی دەگرێ، یان هەرکەسێ لەبێچوەکەی نزیك بێتەوە پەلاماری دەدا ٥ (حرب ضروس): شەڕی کاولکارو خوێناوی ٥ **الضَّرِيسُ**: تەرزەو سەرماو بەفر ٥ جۆرە درەختێکە لەزەوی شێدارو تەڕدا دەڕوێ تەمەنی درێژە، لەئەورووپاو هەندێ وڵاتی تری هەواسازو موعتەدیل دەڕوێ ٥ بیری هەڵچنراو بەبەرد ٥ هەر باڵەخانەیەك بە بەرد دروستکرابێ ٥ بەردی سوچدارو تورکە تورکە ٥ **المضروسة**: زەوییەك بەردی تورکە تورکەو سوچداری وەکوو ددان تێدابێ.

ضَرَطَ ضَرْطاً: تڕی کەند ٥ (فهو ضروط وضرّاط).

ضَرِطَ ضَرَطاً: بەمانا (ضَرَطَ)دێ ٥ **أضرَطَهُ**: تڕی پێ کەند ٥ یان کاری قورسی پێ ئەنجام دا تاوای لێ کرد تڕ بکەنێ ٥ **أضرَطَ بە**: بەگاڵتە جرتی بۆ لێ دا، جرتی بۆ داکوتا ٥ گاڵتەی بە ئیشەکەی یان بەقسەکەی کرد ٥ **ضَرَّطَ**: بەمانا (ضَرَطَ)دێ ٥ **ضرَّطَ فلاناً وغيه**: تڕی بەفلانکەس کەند ٥ تڕی پێ لێ دا ٥ **ضَرَّطَ بە**: بەمانا (أضرَطَ)دێ ٥ عەرەبەکان بەعەمری کوڕی هیندیان گوتوە (مُضرِّط الحجارة): چونکە ئەوەندە ئازاو چاونەترسو بەهێز بووە ٥ بەکوردی خۆمان دەڵێین فلانکەس ئەوەندە وایەو وایە بەرد دەگا بەناو ٥ **الضُّرَاطُ**: تڕ ٥ (الضِرْوَطُ): بەمانا (الضُرّاط)دێ ٥ **ضَرَعَ الرضيع ضُروعاً**: شیرە خۆرەکە مەمکی دایکی مژی ٥ **رضعت الشمسُ ولموها**: خۆر لەئاوابوون نزیك بۆوە ٥ **رَضَعَ الحيوانُ**: گیانلەبەرەکە کزو لاواز بوو ٥ **رَضَعَ اليه وله**: گەردنکەچی بوو ٥ داوای لێ کرد شتێکی بداتێ ٥ **رَضعَ ضَرَعاً وضراعة**: کزو لاواز بوو ٥ **أضرعت الأنثى**: مێینەکە مەمکی خڕکرد، گوانی دەرکەوت ٥ **أضرعت الحامِلُ**: سکپڕەکە پێش ئەوەی بێچوەکەی لێ بێتەوە گوانی گەورە بوون، ئافرەتەکە پێش منداڵ بوون مەمکی زل بوون ٥ **أضرع فلاناً**:وای لە فلان کرد ژێرباری بێ ٥ **أضْرَعَ الله خدهُ**: خودا زەلیلو بێ دەسەڵاتی کرد ٥ **أضْرَعَ لفلان مالاً ولهوه**: ماڵی بەخشی بەفلان، یان شتی تری دایە ٥ **تضرع اليه وله**: گەردنکەچی بوو، ژێرباری بوو ٥ **تضرع الى الله**: لەخودا پاڕایەوە، لاڵایەوە ٥ **الضّارعُ**: تەمەن بچوك ٥ دەگوترێ: (خد ضارع وجنب ضارع) نزاو پاڕانەوەکار، لەخودا ترس ٥ (جسم ضارع): جەستەی لاواز ٥ **الضَّرْعُ**: گۆی مەمك، گۆی گوان ٥ دەشگوترێ: (ماله زرع ولاضرع): هیچی نیە، بێ کشتو کاڵو مەڕو ماڵاتە ٥ **الضِّرْعُ**: هاوشان ٥

الضَّرْعاءُ: مەمك زل ٥ گوان گەورە ٥ **الضُّرُوع**: بەمانا (الضَّرْعاء) دێ ٥ **الضَّرِيعُ**: دەگوترێ: (شاة ضريع): مەرێکە گەلّو گوانی جوانو رێکو پێکە ٥ گیاو گژی وردکراو هەنجنراو ٥ پزدان ٥ (عەوسەجی تەڕ): جۆرە ڕوەکێکی درکاوییە بەرێکی هەیە وەکوو شیلان ٥ **المُضَارِعُ**: بەلای نەحوییەکانەوە بریتییە لە فیعلێك لەپێش فیعلە (ماضییەکەوە)یەکێ لەپیتە زێدەکان (أ،ن،ی،ت)هەبێ ٥ بەحرێکە لەبەحرەکانی شیعر کێشەکەی ئەوەیە دوجار (مفاعیلن فاعلاتن) ٥ **ضـرغمت الأبطـالُ**: پاڵەوانەکانی شێرئاسا جولانەوە، کاری شێرانەیان ئەنجام دا، هەڵمەتو پەلاماردانیان شێرانە بون ٥ **تضرغمت الأبطال**: بەمانا (ضرغمت)دێ ٥ **الضِّرْغام**: شێری بەهەڵمەتو تێك شکێنەر ٥ ئازاو چاونەترس ٥ **الضَّرْغَمُ**: بەمانا (الضِّرْغام)دێ.

ضَرُكَ ضَراكةً: هەژارو داماو بوو، خۆی دارِشتو دەستو مەچەکی قەویو چوارشانە بوو ٥ نەحمەقو گێل ٥ **الضُّراك**: چوار پەل قەویو چوارشانەو دامەزراوو دەمار گشت ٥ **ضَـرِمت النار ضَرَماً**: ئاگرەکە بڵێسەی لێ هەڵسا.

ضَرِمَ فلان: فلانکەس زۆر رقی هەڵسا، زۆری برسی بو.

ضَرِمَ الشيءُ: گەرماکەی بەهێز بوو.

ضَرِمَ فلان في الأمر: کۆششی کردو پەلەی کرد.

ضَـرِمَ في عـدوه: لەبازدان دا پەلەی کرد ٥ **أضْـرَمَ النار**: ئاگرەکەی هەڵگیرساند ٥ **أضْـرَمَ الشيءَ**: شتەکەی والێ کرد گڕبگرێ ٥ **ضَرَّمَ النار ونحوها**: زێدە ڕەوی کرد لەئاگر هەڵگیرسان دا.

اضـطرمت النـارُ: بـەمانا (ضَـرِمت)دێ، دەگوترێ: (اضـطرم الـشرُّ والحرب بـينهم): شـەڕو ئـاژاوە لـەناویان دا هەڵـگیرسا ٥ **اضـطرم الـشيبُ في الرأس**: موی سپیو پیری بەسەری دا بڵاو بۆوە ٥ **تَـضَرَّمت النـار**: ئاگرەکـە هەڵـگیرسا، دەشگوترێ: (تضرّم عليه غضباً): رقی لێ هەڵسا ٥ **استَـضْرَمَ الحبُ ونحوه**: دانەوێڵەکـە پێـگەییو کاتی ئەوەی هات بـەئاگر ببرژێنـدرێ ٥ **الضِرام**: هەڵـگیرسانی ئـاگر، هەرشتێـك لەچـیلکەو چەوێڵو شتی وا کە ئاگری پێ خۆش بکرێو زو بـسوتێ ٥ **الـضُرْمُ**: ڕوەکێـکە دەشـتەکی، بەرێکی هەیە وەکوو بەڕو وایە سوری مەیلەو رەشە، گوڵێکی سپی وردی هەیە، بۆنی خۆشە، دوکەڵەکەشی بۆنی خۆشە، لەزۆر شوێنی وڵاتی لوبنـان دەڕوێ ٥ **الـضُرَمُ**: بـەمانا (الـضِرامُ)دێ، خـودی ئـاگر ٥ لقـە دارخورمـاو شـتی تـر کـە پرژەکانی ئاگریان پێوە بێ ٥ **الضّرِيم**: حـەریق، سوتێنەر ٥ سوتاو.

ضَرَّ العرق أو الجرح: دەمارەکە یان برینەکە خوێنی لێ هاتو ناوەستێ.

ضَـرَّ الإنـاءُ: قاپەکە شلەمەنیەکەی تێ نەوەستاو هەمووی لـی هاتە خوار.

ضَرَا فلان وغيره: فلان خۆی شاردەوە ٥

ضَرَيَ العرق ونحوه: بەمانا (ضَرَا)دێ.

ضَرِيَ ضَرَاً وضراءً وضراوةً: پەرەی سەند، توند بوو.

ضَرِيَ به او عليه: وەگری بـوو، خـوی پێـوە گـرت ٥ سامی لێ شکاو هەڵیکوتایە سەری ٥ **أضراه**: وای لێ کرد وەگری بێ ٥ لەخشتەی بـرد ٥ **ضَرَّاه**: زێـدە ڕەوی کـرد لـەوەگری بـوونی دا، لەخلیـسکانی دا ٥ **إستَـضْرَی الـصيدَ ونحوه**: نێـچیرەکەی هەڵخەڵەتانـد بـەخۆی نـەزانی ئافرسەتی لێ هێنا ٥ **الضاري**: سەگی ڕاهێنراو لەسەر ڕاو ٥ درندەیەك زۆر گۆشت خۆربێ ٥

ئـاژەڵی ئاسـایی کـە لـە لـەوەرگای خـۆی دا بلـەوەڕێ ٥ الـضَّراءُ: دەشـتی بـێ درەخـت‌و ئاوەدانی ٥ زەوییەك درەختی تێدابێ‌و درەندە خۆیانی تێدا حەشار بدەن ٥ هەر درەخت‌و گژو گیایـەك زەوی داپۆشـێ ٥ الـضِّرُو: بـەمانا (الضاري)دێ ٥ توتکە سەگ‌و شتی وا ٥ الضَّرِيُّ: درنـدەو سـەگ ٥ ضَـزّنە ضَـزناً: دەستی گـرت بەسـەر ئـەو شـتەی کەلـەژێر دەستی دایـە ٥ تضازنا: شتیان دا بەیەکترو بەسەر یەك دا زاڵ بوون ٥ الضَّيْزَنُ: هەرکەسێك لەکارێك دا تەنگ بەیەکی تر هەڵبچنێ، ببێتە پواز بۆی ٥ کونی خولخولۆکە گەورەبێ، ئەمجار پوازی لـێ بدرێ ٥ حەدیث گێڕەوەی بتمانە پێکراوو زەبن رون ٥ ضَعْضَعَ البناءَ: باڵەخانەکەی روخاند تاڵەگەڵ زەوی تەختی کرد ٥ ضَعْضَعَ الرجلَ: پیاوەکەی بێ هێز کرد ٥ زەلیل‌و ژێر باری کرد ٥ تَضَعْضَعَ جسمهُ: جەسـتەی بـەهۆی نەخۆشـی‌و خـەم‌و خەفـەت لاواز بـوو ٥ تَضَعْـضَعَ مالـه: مـاڵ‌و سامانی کەم بوو ٥ تَضَعْضَعَ بە الدهرُ: رۆژگار زەلیـل‌و دامـاوی کـرد ٥ الضَّعْـضَاعُ: کەسێـك لەهەموو شتێك دا زەعیف‌و لاواز بێ ٥ پیاوی بێ بیرو بۆچون، گێل‌و نەفام ٥ بێ ورەو ترساو لەشت ٥ الضَعْضَعُ: بەمانا (الضَعْضَاع)دێ.

ضَعَّ الجملَ ونحوه ضَعّاً: حوشترەکەی ژێر بارکرد ٥ یان دەنگی حوشترەکەی دا پێی گوت (ضَعْ)بۆ ئـەوەی ئـارام بگـرێ ٥ ضَعَفَ الـشيءَ ضَعْفاً: شتەکەی کرد بەدوو چەندانە.

ضَعَّفَ القومَ: ژمارەی خەڵکەکەی زۆر کرد.

ضَعُفَ ضَعْفاً: کزو لاواز بوو ٥ نەخۆش کەوت ٥ هێزی نەما ٥ تەندروستی فەوتا.

ضَعَّفَ الشيءُ: شتەکە زیادی کرد ٥ أضْعَفَ الرجلُ: پیاوەکە ماڵ‌و سامانی زیادی کرد ٥ وڵاخەکانی کزو لاواز بوون.

أضْعَفَ الشيءَ: شتەکەی زیاد کرد ٥ أضْعَفَ القومَ: بەخشش‌و عەتای بۆ خەڵکەکە زیاد کرد ٥ أضْعَفَ الرجلَ: پیاوەکەی زەعیف کرد ٥ ضَاعَفَهُ: بەخشش‌و عەتای بۆ زیاد کرد ٥ ضَعَّفَهُ: بەمانا (أضعَفَ)دی ٥ ضَعَّفَ الحديثَ أو الرَّأيَ: حەدیثەکە یان رایەکەی بەلاواز دانا ٥ ضَعَّفَ الشيءَ: شتەکەی دوو توێ یان دولۆ کردەوە ٥ تضاعَفَ: بۆ موطاوعەی (ضاعف)دێ ٥ بوو بەدوو چەندانەی خۆی ٥ استضعَفَهُ: بەزەعیف‌و لاوازی دانا ٥ زەلیلی کرد ٥ التضاعیف: (تضاعیف الشيء): ئەوەی لەشتەکە دو لۆ بۆتەوە ٥ تضاعیف الکتاب: پەراوێزو نێوان دێڕەکانی کتێب ٥ الضِّعْفُ: دوچەندانە لەقەبارە یان لەژمارە، یان ئەوشتەی کە دو توێ یان دولۆ دەکرێتەوە ٥ أضعاف الکتاب: پەراوێزو نێوان دێڕی کتێب ٥ أضعاف الجسد: ئەندامی جەستە، یان ئێسقانی جەستە ٥ الضُّعفانُ: لاواز ٥ الضُّعْفَةُ: دڵ کزی، کەودەنی ٥ نازیرەکی ٥ الضَّعوف: زۆر کزو لاوازبێ ٥ دڵی زۆر بێ هێز بێ ٥ الضَّعیف: ئافرەت‌و کۆیلە ٥ المُضاعف: وشەیەکە ئەگەر سێ پیتی بوو دووەم‌و سێیەمی لەیەك جۆربن وەکوو (شَدَّ، مَدَّ) ئەگەر چوار پیتی بوو ئەوەیە پیتی یەکەم‌و سێیەمی‌و دووەمی‌و چوارەمی لەیەك جۆربن وەکوو (زلزل، قهقه) ٥ المضاعَفَةُ من الدروع: زرێیەکە حەلقەکانی دوو دوو چندرابن ٥ المُضَعَّفُ: بەمانا (المضاعیف)دێ ٥ المُضَعَّفَةُ: (أرض مُضَعَّفَةٌ): زەوییەك بارانی کەمی لێ درابێ ٥ الضُّغْبُوسُ: خەیاری ورد ٥ بێچووە رێوی.

ضَغَثَ الحشيش وغيره: جيلكەو چەوێڵەكەی كردە گورزەو باقە.

ضَغَثَ الأشياءَ: شتەكانی تێكەڵ كردن ٥ تێكەڵو پێكەڵی كردن، دەگوترێ: (ضَغَثَ الحديثَ): قسەكەی تێكەڵو پێكەڵ كرد ٥ **ضَغَثَتِ المرأةُ شعرها**: ئافرەتەكە بەدەستی قژەكانی شتو پاكی كردنەوە، هەوڵی دا ئاو بگاتە بنكی قژەكانی.

ضَغَثَ الشيءَ: دەستی لەشتەكە داو بەدەست پشكنی ٥ **أضْغَثَ الحالمُ الرؤيا**: خەو بینەكە خەوەكەی گێڕایەوە بەشێوەی تێكەڵو پێكەڵ ٥ **ضَغْثُهُ**: بۆ زێدە ڕەوی لەماناى (ضَغَثَ)دێ ٥ **الضُّغَاثَةُ**: كاڵای بەڕپوتو بێ نرخ ٥ **الضِّغْثُ**: گورزە شۆڕكو جیلكە ٥ هەرشتێك چنگی پیا كرابێ ٥ گورزە شۆڕك كەپڕ بەدەست بێ ٥ دەگوترێ: (أتانا بأضغاث من أخبار): هەواڵی تێكەڵو پێكەڵی هێنانە پێشەوە ٥ **أضغاث أحلام**: خەونی پڕو پووچ، كەماناى بۆ نەكرێ ٥ لەپەندا هاتووە (ضِغْثٌ على إبالة): بەلا لەسەر بەلا ٥ **ضَغْضَغَ الأدردُ اللقمةَ**: بێ ددان پارووەكەی جوو ملچە ملچی لێ هێنا ٥ **ضَغْضَغَ اللحمَ في فيه**: بەباشی گۆشتەكەی نەجوی ٥ **ضَغْضَغَ الكلامَ**: قسەكەی جوان دەرنەخست ٥ **ضَغْطَهُ ضَغْطاً**: پاڵەپەستۆی دا، پەستاوتی.

ضَغَطَ الكلام: قسەكەی زۆر گوشیو كورتی كردەوە.٥ **ضَغَطَ عليه في غرم**: تەنگی پێ هەڵچنی ٥ زێربارى كرد، زۆرى لێ كرد ٥ **ضاغَطَه مضاغَطةً وضِغاطاً**: پەستاوتی، تەنگی پێ هەڵچنی ٥ **تَضاغَطَا**: هەریەكە لەو دوانە تەنگی بەوی تر هەڵچنی ٥ **الضاغط**: چاودێرو پارێزەری شت ٥ **ضَاغِطَةٌ**: ئامێرێكە لۆكەو شتی وای پێ دەپەستێو ترێ ٥ **الضَّغْط**: (ضَغْط الدم): ئەو پاڵە پەستۆی خوێنیە كە شەپۆلەكانی خوێن لەسەر دیوارەكانی خوێنبەرەكان پەیدای دەكەن ٥ لەزانیاریی مەساحەدا ئەو هێزە پەستاوتنەیە كە بەشێوەی عەموودی دەكەوێتە سەر بەشێك لەمەساحەكە ٥ **الضَّغْط الجوي**: ئەو پەستاوتنە هەواییەیە كەلەسەر خاڵێكی دیاریكراو بەهۆی ئەو قورساییەی كۆڵەكەی هەوایی لەسەر ئەو خاڵە پەیدای دەكا ٥ **الضُّغْطَةُ**: تەنگە بەری، تەنگانە ٥ چەوساندن ٥ زێرباركردن ٥ **الضُّغْطَةُ**: توندو تیژیو ناخۆشی ٥ نینكاریو كێشەو نیزاعی نێوان قەرزارو خاوەن قەرز كە قەرزدار هەوڵ دەدا هەندێ لەقەرزەكەی لەسەر دابشكێ ٥ **الضَّغيط**: پیاوی بێ بیرو راو بۆچون ٥ بیرێك ناوەكەی گۆڕابێو دزەی كردبێ بۆ بیرێكی جیرانی ٥ یان بە بیرێك دەگوترێ لەنزیكیەوە بیرێكی تر لێ درابێو كاری كردبێتە سەر ئاوی ئەوو كەمی كردبێ ٥ **المَضْغَط**: زەوی چاڵ كەئاوی تێدا بوەستێ ٥ **ضَغَمه وبه ضَغْماً**: بەدەم بەتوندی گەستی، دەشگوترێ: (ضَغَمَهُ الفقرُ): هەژاری چەوساندویەتیەوە ٥ **أضْغَمَ الفمُ**: دەم لیكی زۆر بوو ٥ **الضَّغامَةُ**: ئەو پاروە جوراوەیە لەدەم فڕێی دەدەیە دەر ٥ **الضَّيغم**: شێری شەویلەپان.

ضَغِنَ العود ضَغْناً: دارەكە خوار بوو.

ضَغِنَ الدابة: وڵاخەكە چەموشو سەر ڕەق بوو نەهاتە زێربار.

ضَغِنَ اليه: حەزی لێ كرد.

ضَغِنَ عليه: رقی لێ بوو، زۆری ناخۆش ویست.

ضَغِنَ صدرُهُ: دڵی پڕ بوو لەڤارو كینە ٥ **ضاغَنَه**: بە حیقدو كینە بەرامبەری كرد ئەویش وەكوو

لـەدڵدا ناخۆشـی ویـست ٥ إضـطَغَنَ القـوم: خەڵکەکە دڵیان لەیەکتر کرمیٚ بوو، یەکتریان ناخۆش ویست ٥ إضْطَغَنَ فلان علی فلان: فلاّن رقـی لـەفلاّن بـوو ٥ إضْـطَغَنَ بـالثوب: بەقوماشـەکە دایپۆشـی ٥ تـضاغنا: ئـەو دووە هەریەکەیان رقی لەوی تر بوو ٥ الضَّاغِنُ من الخیل ونحوها: ئەسپیٚك بەلیٚدان نەبیٚ غار نەدا ٥ الضِّغْنُ: حیقدو کینـەی تـەواو پـەرە سـەندوو، دەگوتریٚ: (سَلَّ ضِغن فلان): فلاّنکەس رازی بکە ٥ مـەیل‌و حـەزو ئارەزو، دەگوتریٚ: (ناقة ذات ضِغن): حوشتریٚـکە بـۆ کونـە زای خـۆی دەکورکیٚنیٚ ٥ (مجمـع الأضـغان): دڵ‌و دەروون ٥ الضُّغون: ئـەو ولاّخەیە کەدەڕوا دەڵیی پاشەو پاش دەکشیٚتەوە ٥ الضَّغینة: قین‌و قاری زۆر، رقی لەرادەبەدەر.

ضَغَا القِطُّ ونحوه: پشیلە یان سەگ‌و رێوی‌و گورگ‌و مار لەبەر ئازاری جەستەیان دەنگیان لیٚ دی ٥ أضـغاه: وای لـیٚ کـرد بفیشکیٚنیٚ، بقورسکیٚنیٚ، بلوریٚنیٚ، بواقیٚنیٚ ٥ ضَغَاةٌ: بەمانا (أضـغاه)دیٚ ٥ تضاغی القِطُّ: پشیلەکە میاوانـدی ٥ تـضاغت الثریدة: کەشکەکەکە لەبـەر چـەوری‌و تیٚکـەڵی بەچـەوری کەبەکەوچـك تیٚـکی هەڵـدەدەی دەنگـی لیٚوەهـات ٥ الـضَّاغیة: هەرگیاندارێـك بەهۆی ئازاریٚك دەنگی بیٚ ٥ بقوڕیٚنیٚ، بناڵیٚنیٚ، بفیـشکیٚنیٚ، بقورسـکیٚنیٚ، بلوریٚـنیٚ، ..هتـد ٥ ضفدع الماءُ أو المکان: ئاوەکە یان شویٚنەکە بۆقی زۆربوون ٥ الضُّفْدَعُ: بـۆق ٥ (الـضِّفْدع): بـەمانا (الضُّفدع)دیٚ.

ضَفَرَ ضَفراً: بازی دا، خۆی هاویشت.

ضَفَرَ الشعرَ: قژەکانی بەسەریەك دا هۆنینەوە یان کردنیە سیٚ پرچ.

ضَفَرَ الحبل أو الخیطَ: حەبلەکە یان دەزوەکەی بادا.

ضَفَرَ البناءَ: دیوارەکەی بەوشکە کەڵەك هەڵچنی یان بەردەکانی تیٚـك هەڵـکیٚش کـردن ٥ ضـافَرَهُ علیە: یارمەتی دا بۆئەوەی بەسەری دا زاڵ ببیٚ ٥ ضَـفَّرَهُ: بـۆ زیٚـدەڕۆیی لـەمانای (ضَـفَرَهُ)دیٚ ٥ إنضفر الحبلان: حەبلەکان تیٚك هاڵان ٥ تضافَروا علیـه: یارمـەتی یـەکتریان دا ٥ لـەدژی ئـەو یـەکتریان گـرت ٥ هەریەکـەیان یارمـەتی ئـەوی تری دا ٥ الضِّفارُ: گوریسی موو کەحوشـتری پیٚ ببەستریٚتەوە ٥ پەتکە حوشتر ٥ الضَّفْرُ: بـەمانا (الضِّفار)دیٚ ٥ پـشتیٚن ٥ هەرپارچـە مویـەك بـە جیا بادرابیٚ‌و هۆندرابیٚ ٥ کۆمەڵە لمی گەورە ٥ الـضَّفیرُ: مـوی بـادراو، پرچـی هـۆنراوە ٥ ضَـفیر البحر: قەراخی دەریـا ٥ الـضَّفیرةُ: هـەر کۆمەڵـە مویەك بادرابیٚ یان هۆندرابیٚ ٥ دیوار کەلەسەر رۆخی دەریا یان جۆم دروستکرابیٚ.

ضَفَزَ ضَفزاً: بازی دا، خۆی هەڵدا.

ضَـفَزَ الـشیءَ: شـتەکەی بەدەسـت یـان بـەقاچ هاویشت، دەشگوتریٚ: (ضَفَزَ اللجام أو العلـف في فم الفرس): لغاوەکە یان ئالیکەکەی هەڵدایە ناو دەمی ئەسپەکەوە.

ضَفَزَ الحیوانَ: ئالفی دا بە ولاّغەکە ٥ ئالیك‌و جۆی دایـە ٥ زەختـی لـیٚ کـرد ئالیکەکـە قـوت بـدا ٥ اضْطَفَزَ الشیءَ: بەزۆر شتەکەی قوت دا ٥ الضَّفَزُ: جـۆ یـان هەرشتیٚـکی تـر بکریٚتـە ئالیـك‌و وردبکـریٚ یـان بهـاڕدریٚ ئـەمجار بخوسـیٚندریٚ بۆئـەوەی بـدریٚ بەولاّغەکە ٥ الـضَّفَّازُ: فیتنـەو ئـاژاوە گیٚـڕ ٥ الـضَّفیزةُ: جـۆی وردکـراوو خوسیٚنراو بـۆ ئالیـك، یـان هەرشتیٚـکی تـر لـەو جـــۆرە ٥ پـــاروی گـــەورە.

ضَفَّ القوم على الشَّيْئِ ضَفاً: خەڵكەكە كۆبونەوەو پاڵە پەستۆیان كرد.

ضَفَّ المصطلى: خۆگەرم كەرەوەكە پەنجەكانی جوت كردن و لەئاگرەكە نزیكی كردنەوە.

ضَفَّ الشيئَ: شتەكەی كۆكردەوە ٥ **تضافّوا على الشَّيْئِ**: لەسەر شتەكە كۆبونەوەو پاڵەپەستۆیان كرد یان زۆر كۆبونەوە ٥ ماڵ و سامانیان كەم بوو ٥ **الضَّفُّ**: دەگوترێ: (رجل ضَفّ الحال): پیاوێكە وەزع و حاڵی سادەیە ٥ **الضُّفُّ**: تەتڵە مێرە؛ پێڕۆیەكی فرە قاچە، رەنگی خۆڵینی هەیە كەپێست دەگەزێ خورووەكەی دەتەنێتەوە ٥ **الضَّفَفُ**: تەنگانەو گوزەرانی ناخۆش ٥ خواردنێك نەگاتە رێژەی تێربوون ٥ بەخۆری زۆرو خواردنی كەم ٥ خێزانی زۆرو دەست و پێوەندی فەرمباڵغ ٥ گردبوونەوەی خەڵك یان حەیوانی تر لەسەر ئاوو شتی تر ٥ هەرشتێك پێوەرەكە پڕنەكا ٥ هەرشتێك پڕنەبێ ٥ پەلەكردن لەنیش و كاردا ٥ لاوازیی لەڕاو بۆچوون دا ٥ پەلەكردن لەنیش دا ٥ **الضَّفَّةُ**: قەراخی دەریا یان هی جۆم، یان قەراخی شیو ٥ سەرەتای ئاو، پێشەتای ئاو ٥ كۆمەڵی ئادەمیزاد ٥ **الضِّفَّةُ**: بەمانا (الضَّفَّةُ)دێ ٥ **الضَّفُوف**: چاو؛ كە فرمێسكی زۆربێ، پڕئاو بێ ٥ هەروا ئاوە بۆ حوشتری بەشیر، یان مەڕی گوان پڕ لەشیر ٥ **الضَّفيف**: پێڕو تاقم، دەگوترێ: (فلان لفيفنا وضفيفنا): فلانكەس لەپێڕی ئێمەیە كەتوشی ناخۆشی بوو لەخۆمانی دەگرین ٥ پەنای دەدەین ٥ **الضَّفيفةُ من النبت**: روەكی لاواز، باخی سەوزو تەڕو تازەو پڕگژو گیا ٥ **المضفوف**: شتێك كەلەكۆمەكی لەسەر كرابێ ٥ كەسێك شتێكی لا بوو بێ و نەمابێ.

ضَفَنَ بالشيئ: شتەكەی هاویشت ٥ **ضَفَنَت الدابةُ برجلها**: ولاخەكە بەقاچی سمكۆڵی كرد، دەشگوترێ: (ضفنته برجلها): بەقاچی سویەوە، پانی كردەوە.

ضَفَنَ اليه: هات بۆلای بۆئەوەی لەلای دابنیشێ ٥ لەگەڵی دابنیشێ.

ضَفَنَ مع الضيف: شوێن میوانەكەی كەوت.

ضَفَنَ الشيئَ على الدابة: شتەكەی لەولاخەكە باركرد.

ضَفَنَ ضَرْعَ الناقة: گوانی حوشترەكەی گوشی بۆئەوەی بیدۆشێ.

ضَفَنَ فلاناً: شەقی لەسمتی فلانكەس هەڵدا ٥ **ضافنه عليه**: یارمەتی دا ٥ **تضافنوا عليه**: یارمەتی یەكتریان دا لە دژی ئەو.

الضَّفَنُ: كورتە بالا ٥ ئەحمەق و گێلی قەڵەو.

ضَفَا الشيئُ: شتەكە گەشەی كردو زۆر بوو.

ضَفَا الثوبُ: قوماشەكە رەنگەكەی وەرگرت هەڵی چنی.

ضَفَا رأسه: قژی سەری زۆرو پڕ بوو.

ضَفَا الحوضُ: حەوزەكە سەر رێژی كرد، دەشگوترێ: (فلان ضافي الفضل): فلانكەس رێزی لێ دەتكێ ٥ **الضَّفَا**: تەنیشت و قەراخ، هەموو شتێك ئەم لاو ئەولای هەیە ٥ لایەكی شتەكە ٥ **الضَّفْوةُ**: (ضفوة العيش): خۆشگوزەرانی ٥ ژیانی خۆش ٥ **ضَكْضَكَ**: لەرۆیشتن دا پەلەی كرد ٥ **ضَكْضَكَ الشيئَ**: شتەكەی پەستاوت ٥ **ضَكْضَكَ المطرُ الأرضَ**: بارانەكە زەوییەكەی شتەوە ٥ **تَضَكْضَكَ**: بۆ موطاوعەی (ضكضكه)دێ ٥ كرایەوەو رۆخۆش و دەم بەپێكەنین بوو ٥ **الضَّكاضِكُ**:

خەپەتۆڵـە ٥ کورتــەباڵاو گۆشــتن‌و پتــەو ٥ **الضَّکـضاك**: بـەمانا (الـضکاضك)دێ ٥ **ضَــکَّهُ ضکاً**: پەستاوتی، شێلای، هەڵیپشکنی.

ضَكَّ الأمرُ فلاناً: ئیشەکە فلانکەسی تەنگەتاو کرد ٥ چەواشەی کرد.

ضَكَ فلاناً بالحجة: بەبەڵگە فلانی بۆڕدا.

ضَلَعَ ضَلعاً: خواری کردەوە وەکوو پەراسوو.

ضَلَعَ عن الحق: لەحەق لای دا.

ضَلَعَ علیه: دەستدرێژی کردە سەری‌و ئەزیەتی دا.

ضَلَعَ الحیوانَ: پەراسوی ئاژەڵەکەی شکاند.

ضَـلِعَ ضَـلَعاً: خـوار بـوو، دەشـگوترێ: (ضَـلِعَ مـع فـلان): مـەیلی فلانکەسـی کـردو وەگـری بـوو، یارمەتی دا ٥ تێربوو ٥ تێراو بوو.

ضَلُعَ ضَلاعةً: بەهێز بوو، پەراسوی ئەستورو پتەو بوون.

ضَـلُعَ فَمُـهُ: دەمـی گـەورە بـوو ٥ ددانـەکانی جوت بـوون ٥ **أضـلعت الدابـةُ**: ولاخەکـەی بارەکـەی بۆهەڵنـەگیرا ٥ **أضـلع للـشیئِ وعلیـه**: توانـای شتەکەی بوو، دەسەلاتی بەسەر شتەکەدا شکا ٥ **أضلع الـشیئَ**: شـتەکەی خـوارکردەوە دایهێنا ٥ **أضْلَعَ الحِملُ الدابة**: بارەکە گران بـوو ولاخەکـەی ماندو کـرد ٥ **أضـلعته الخطـوبُ**: بـەلاو کارەسات تـەنگیان پـێ هەڵچنی ٥ **ضَـلَّعَهُ**: وینـەی سـوچ‌و زاویـەی لەسـەر دروسـت کـردن ٥ **أضْـلَعَ للأمـر**: بەکارەکە هەڵساو باش ئەنجامی دا ٥ **إضْطَلَعَ بـه**: توانـای بەسـەردا شـکا ٥ کارەکـەی ئـەنجام دا ٥ **تَـضَلَّعَ**: تـێری خـوارد ٥ مربـوو ٥ تێـراو بـوو، دەشـگوترێ: (تَـضَلَّعَ مـن العلـوم): لـەزانیاری دا مەسـت بـوو ٥ **إسْتَـضْلَعَ**: بـەمانا (تـضلَعَ)دێ ٥ **الأضْلَعَ**: بەهێزو پەراسوو ئەستور ٥ ئەوکەسەی ددانی وەکوو پەراسوو کەوانەیی بن ٥ **الـضَّالِع**: خـوار، چـەماوە ٥ **الـضِّلْعُ**: پەراسـوو ٥ دارێـك خوار بوبێتەوە ٥ **الضَّلوع**: زەوی چاڵ ٥ **الضَّلیع**: بەهێز ٥ پەراسـوو پتـەو ٥ سـینگ پـان ٥ شـان‌و مل قەوی ٥ تێری خوار.

ضَـلَّ ضـلاً ضـلالاً وضـلالة: گـوم بـوو، دیـار نـەما، دەگوترێ: (ضَلَّ الشیئُ فی الشیئ): شـتەکە لـەناو شتەکەی تر دا گوم بوو، فـەوتا، تێداچوو، پـوچ بوو، دەگوترێ: (ضَلَّ سعیُهُ): کارێـکی بـێ سـودی ئەنجام دا یان دەسخەڕۆو مایە پوچ بوو.

ضَلَّ المیـت فی الأرض: مردووەکـە لـەناو زەوییەکـە بۆڵکاو گوم بوو هیچی بەسەر هیچەوە نەما.

ضَلَّ: رێگای لێ گوم بوو، شتەکەی نەدۆزییەوە.

ضَـلَّ النّاسـی: لەبیرچـووەکە هیـچی لەبـەر نـەماو هیچ نازانێ.

ضَلَّ الشیئَ وعنه وفیه: شتەکەی لـەبیر چـۆوە یـان لەبیری برایەوە ٥ شتەکەی لەکیس چوو.

ضَلَّ الطریقَ: رێگاکەی نەدۆزییەوە.

ضَـلَّ الـشیئُ فلانـاً: شـتەکە لەدەست فـلان چـوو، دەسەلاتی بەسەردا نەشکا ٥ **أضلَّه**: وای لـێ کـرد رێـگای لـێ گوم بێ ٥ شاردیەوە، پەنهانی کـرد ٥ ژێر خاکی کرد ٥ لەناوی بردو فەوتاندی ٥ **أضلَّ الشیئُ فلاناً**: شتەکە فلانی گومڕا کـردو رێـگای لـێ تێك دا ٥ **أضلَّ اللهُ أعمـالهم**: خـودا پاداشـی باشـی کردەوەکـانی نەدانـەوە ٥ **ضَـلَّلَه تـضلیلاً**: گـومڕای کـرد، سـەری لـێ شـێواند ٥ بـەگومڕای حسێب کرد ٥ **ضَلَّل الماءَ**: ئاوەکـەی بەردایـە نـاو دارو بـەردەوە ٥ **تـضال فـلان**: فلانکـەس لافـی گومڕایی لێ دا، خۆی بەگومڕا خستە بەرچاو ٥ **تَـضَلَّلَ المـاءُ مـن تحـت الـشجر**: ئاوەکـە لـەژێر درەختەکـە دا نغـرۆ بـوو، رۆچـوو ٥ **أستُـضِلَّ**

ضَـلالَةُ: داوای لـێ کـرا خـۆ گـوم بکـا، خـۆ گومڕابکا ◊ **الأضلولة**: گومڕایی، سەر لێ شێوان ◊ **الـضالّ**: هەرکەسێـک لـەناییـنی وەرگـەڕێ، دەشـگوترێ: (هـو ضـالّ تـالّ) ◊ **الـضالّة**: هەرشتێـک گـوم بووبـێ، هـەوڵی دۆزینـەوەی بـدرێ، دەشـگوترێ: (الحکمـة ضـالّة المؤمن): حیکمەت و چاکسازیی و کاری باش شتێکە دەبـێ هەمیـشە مرۆڤـی موسـوڵمان هـەوڵی بەدەسـتهێنانیان بـداو، بـەدوایانا بگـەڕێ ◊ **الضّلال**: گوم بوون ◊ فەوتان و تێداچون ◊ پوچ و بـێ نـرخ ◊ لـەبیر چـوونەوە ◊ لادان لەرێـگای ڕاست بەنەنقەست یان بەهەڵە زۆر بێ یان کەم بێ، دەگوترێ: (هو الضلال ابن التلال): کەس نایناسێ، کـەس نازانـێ کـوڕی کێیە ◊ **الـضّلالة**: بـەمانا (الـضّلال)دێ ◊ گرتنەبـەری ڕێبازێـک نەتگەیەنێتە ئامانج ◊ **ضلالة العمل**: کردەوەی بـەتاڵ و پـوچ و بـێ سـود ◊ **الـضُّلّ**: بـەمانا (الضّلال)دێ ◊ **الضُّلُّ**: دەگوترێ: (هـو ضُـلّ بـن ضُـلّ): کـەس نازانـێ کـوڕی کێیـە ◊ بـەڵاو کارەساتی گەورە ◊ **الضَّلَلُ**: ئاوێـک بـەبن بـەردو شاخ دا ڕەوان ببێ و خۆر لێی نـەدا یـان ئاوێـک بـەناو درەخـت و چروسـتان دا بـڕوا ◊ **الـضُّلّةُ**: سەرسـام بـون و سـەر لـێ تێکـچون ◊ **الـضُّلّةُ**: لێزانـی و شـارەزایی لەسـەفەردا ◊ **الـضِّلّةُ**: دەگوترێ: (ذهـب دمـه ضِـلّةً): خـوێنی بـەفیڕۆ چوو، تۆڵەی نەسەندرایەوە ◊ **الضِّلّیلُ**: کەسێـک زۆر گـومڕا بووبـێ، زۆر هۆکـاری گومڕابـون و ڕێـگا لـێ تێـکدان بزانـێ، بۆیـە بـە (إمـرؤ القیس)یان گوتـووە (الملـك الـضّلیل) ◊ **الضُّلول**: بەمانا (الضِّلیل)دێ ◊ یـان بـەمانا (الـضّال)دێ ◊ **المُـضِلّ**: تراویلکـە، بـەردە سـیخرۆ چـونکە ئادەمیزادی پێ هەڵدەخەڵەتێ.

المَـضِلّةُ: دەگـوترێ: (فتنـة مَـضِلّة): ئاشوبێـکی گومڕاکـەرە ◊ **إضـمَحَلّ**: لاوازبـوو ◊ وردە وردە لێك هەڵوەشا هیچی نەما، دەگوترێ: (إضمَحَلَّ السَّحابُ): هەورەکە ڕەوییەوە.

ضَمَخَ جسده وغیره بالطیب: زۆری بۆنی خۆش لەخۆ هەڵسوو.

ضَـمَخَ فلانـاً: شوێن فـلان کـەس کـەوت ◊ **ضَـمَّخَهُ بالطیب**: زێدەڕۆیی کرد لە خۆ بۆنخۆشکردن دا، زۆری بـۆنی خـۆش لـەخۆدا ◊ **تـضمَّخ بالطیـب**: بـۆنی خۆشـی لـەخۆی هەڵـسو، دەشـگوترێ: (إضطمخ وإضّمَخ) ◊ **الضَّمْخَةُ**: بەمانا (التـضمُّخُ) دێ ◊ ئافرەتی قەڵەوی زۆر گۆشـتن ◊ حوشـتری قەڵەوی خەپە تۆڵە.

ضَمَدَ الجرحَ ضَـمداً وضِـماداً: برینەکـەی بەقوماشی تایبەتی پێچا.

ضَمَدَ الجرحَ بالـدواء: برینەکـەی بـەدەرمان هـەنو، چەوری کرد یان دەرمانی خستە سەر برینەکە.

ضَـمَدَ فلانـاً: هاریکـاری فلانکەسـی کـردو ڕێـکی خست ◊ **ضَمِدَت المرأةُ فلاناً**: ئافرەتەکـە دڵداری لەگەڵ فلان دا کرد.

ضَمِدَ ضَمَداً: وشك بوو، بنبڕ بوو، دەگوترێ: (ضَمِدَ الدمُ علی الذبیحـة): خوێنەکـە بەکوشـتییەکەوە وشك بۆوە.

ضَمِدَ علیـە: زۆری ڕق لـێ هەڵـسا ◊ **أضمَدَ القومُ**: خەڵکەکەی گردکردەوەو یەکی خستن ◊ **ضَمَّدَهُ**: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (ضَـمَدَ)دێ ◊ **تَضمَّدَ**: بۆ مـوطاوعـەی مانـای (ضَـمَدَهُ)دێ ◊ **الـضِّمادُ**: بەئافرەتێـک دەگـوترێ: کەلـە کـاتی گرانـی و پێداویستی دا دۆستایەتی لەگەڵ زیاد لەپیاوێك بگـرێ بۆئـەوەی لای هـەموویان بـژێوی خـۆی دابـین بکـا ◊ هەرپارچـە قوماشێـک بـرین یـان

شكاوی پێ ببەستێ ٥ ئەو دەرمانەی دەخرێتە سەر برین ٥ **الضِّمادَة:** هەرشتێك برینی پێ بپێچرێت ٥ **الضِّمْدُ:** دۆستو دڵدار ٥ (أضماد) ٥ **الضَّمدُ:** قینو کینەی زۆر ٥ ستەمو زۆرداری ٥ **المِضمَدَة:** نیر؛ دارێکە تایبەتییە دەخرێتە سەر ملی دووگاجوت بەکەڵەمەو بەنکەڵەمە لەملی گاجوتەکان شەتەك دەدرێ، ئەمجار هەوجارو مژان کەبەهۆی دوو هەپەڵێك بەستراون لەناوەراستی نیرەکە قایم دەکرێو هەوجارەکە گاسنی ئاسنی بەنوکەوەیە لەزەوی دەچەقێ، جوتیار دەسکەدووی هەوجارەکە دەگرێو بەنەقیزە گاجوتەکان لێ دەخورێو زەوی دەکێڵێ ٥ **ضَمَرَ ضَمُوراً:** کزو لاواز بوو ٥ گۆشتی کەم بوو ٥ چووە ناو یەکەوەو پوکایەوە.

ضَمَرَ العودُ: دارەکە تەڕایی لێ بڕاو وشك بوو ٥ **أضمرت المرأة:** ئافرەتەکە سکی پڕبوو، منداڵی لەسکی کەوت ٥ **أضمر الشاعِرُ:** شاعیرەکە لەشیعرەکەی دا یاسای ئیضماری بەکارهێنا ٥ **أضْمَرَ الحیوانَ:** ئاژەڵەکەی لاواز کرد، وای لێ کرد گۆشتی پێوە نەمێنێ ٥ **أضمر الشیءَ:** شتەکەی شاردەوە، دەگوترێ: (أضمر في نفسه أمراً): لەدڵی خۆی دا بڕیاری ئەنجامدانی کارەکەی دا ٥ **ضَمَّرَهُ:** وای لێ کرد کزو لاواز بێ، زەلیلو ژێر باری کرد ٥ **ضَمَّرَ الفرس للسباق:** ئەسپەکەی بەستەوە ئالیکی باشی پێدا، ئاوی زۆری دایە، ئەمجار لەگۆڕەپان دا تاوی دا بۆئەوەی خواردنەکەی هەزم بکاو توندو تۆڵ ببێ بۆ پێشبڕکێ، ماوەی ئەم جۆرە بەخێوکردنە لای عەرەبەکان چل ڕۆژە ٥ **إضطمر:** بەمانا (ضَمُرَ)دێ ٥ **اضطمر اللؤلؤ:** مرواریەکان پاڵیان لەیەك دا ٥ **إنضمر:** بەمانا (ضَمُرَ)دێ ٥ **ضَمَّرَ:** بۆ موطاوەعەی (ضمره)دێ ٥ **تضمرّت الوجه:** پێستی دەمو چاوی چرچ بوونو نیشانەی لاوازیی لێ دەرکەوت.

الإضمار: یاسایەکی زانستی عەروزە پیتی دووەمی تەفعیلەکە ساکن دەکەی وەکوو بڵێی (مُتْفاعلن) ٥ **الضامر:** وڵاخی داڵگۆشت ٥ حوشتری کزو لاواز بەهۆی ماندوویی ٥ **الضِّمارُ:** نادیار ٥ کارێك پیاو بتمانەی پێ نەبێ، دەگوترێ: (مال ضمار): ماڵو سامانێکە دەسکەوتنەوەی ئەستەمە، کاتێکی دیاری کراو نییە بۆ وەرگرتنەوەی ٥ (دین ضمار): قەرزێکە کاتی وەرگرتنەوەی نادیارە ٥ **الضِّمْرُ:** تەنگو چەڵەمە، تەنگژە، دەشگوترێ: (رجل ضمر): پیاوێکی قەدبارێکە ٥ **الضّمور:** پوکانەوە ٥ (الضمور العَضَلي): نەخۆشییەکی ماسولکەیەو بۆماوەو ویراثییە لەدوای تەمەنی چل ساڵی توشی ئادەمیزاد دەبێ، بەزۆری توشی ماسولکەی قاچ دەبێ ٥ **الضمیر:** ویژدان ٥ شاراوە ٥ ئەو رازو نیازەی لەدڵی خۆت دا هەڵی دەگرێو ناهێڵێ کەس بیزانێ ٥ ئامادەباشیو خۆسازدانی نەفسو دەروونە بۆ هەست کردن بەکارو گوفتاری باشو خراپ ٥ هەروا بیرو بۆچوونی پەسەندو ناپەسەندو لێك جیاکردنەوەیان لەزاراوە نەحوییەکاندا بە (راناو) دەگوترێ وەکوو (أنا، أنت، هو، هي، .....) لەقو بۆبەکانیشیان ٥ **الضُّومَرانُ والضَّیمانُ:** ڕێحانەی فارسی ٥ **المِضمارُ:** شوێنی بەخێوکردنو راهێنانی ئەسپ بۆ پێشبڕکێ یان گۆڕەپانی غارغارێنەکە ٥ یان ماوەی راهێنانو بەخێوکردنی ئەسپ کە چل ڕۆژە.

ضَمَزَ الحیوانُ ضمزاً: ئاژەڵەکە لەکاویژ کردن کەوت دەمی خۆی لەکاویژکردن گرتەوە لەترسا یان لەبەر هۆی تر.

ضَمَزَ فلان: فلانکەس بێدەنگ بوو.

ضَمَزَ ناد: دەمی خۆی نوقاند.

ضَمَزَ علی مالە: دەستی بەماڵو سامانی خۆیەوە گرتو لێی نەبەخشی ٥ ملکەچ بوو ٥ ژێربار بوو.

ضَمَزَ فلاناً: فلانکەسی بێدەنگ کرد.

ضَمَزَ اللقمةَ: پارووەکەی قوت دا، یان زۆری پاروکردن.

ضَمَزَ فلاناً: رەخنەی لەفلانکەس گرت ٥ **الضُمْزُ**: گردۆڵکە، تەپۆڵکە ٥ کێوی بەتاقەوە بوو ٥ کێوێك بەردەکانی سوربنو گڵیان پێوەنەبێ ٥ **ضَمَسَهُ ضَمْساً**: بەهێواشی شتەکەی جوی، کەم جوی.٥ **ضَمْضَمَ الأسدُ**: شێرەکە زریکاندی، نەڕاندی ٥ **ضَمْضَمَ فلان**: فلانکەس دڵی بەهێز بوو، ئازا بوو ٥ **ضَمْضَمَ علی المال**: ماڵو سامانەکەی هەموو هەڵگرت ٥ **الضّماضِمُ**: شێری تورە کەهەموو شتێکی بۆخۆی دەوێ ٥ زۆر خۆری تێر نەخۆر کەهەموو نێچیرەکە بۆخۆی قۆرخ بکا ٥ بەخیلو چروك ٥ **الضُمْضَمُ**: چاو چنۆك کەهەموو شتێکی بۆخۆی بوێو خۆپەرستو خۆ ویست بێ ٥ **الضُمْضَمُ**: بەمانا (الضُماضِمُ)دێ ٥ مرۆڤی کەتەی تێکسمڕاو ٥ یان ئازاو ورەبەرز ٥ **الضَمیلة**: ئافرەتی گۆجو گێرو فیج ٥ ئافرەتی شەل.

ضَمَّ فلان من مالە ضَمّاً: فلانکەس ماڵی خۆی هەڵگرت.

ضَمَّ علی المال: هەموو ماڵەکەی هەڵگرت.

ضَمَّ الأشیاءَ: شتەکانی خستنە پەنایەك کۆی کردنەوە.

ضَمَّ الشیءَ الی الشیءِ: شتەکەی خستە پەنا شتەکەی تر.

ضَمَّ فلان الی صدرە: فلانکەسی لەئامێز گرتو بەخۆیەوە گوشی.

ضَمَّ جناحە عن الناس: باڵی میهرەبانی بۆ خەڵکی کردەوە.

ضَمَّ الحرف: بزوێنی بۆری خستە سەر پیتەکە ٥ **ضَامَّهُ الیە مضامّةً وضماماً**: بەمانا (ضَمَّه)دێ ٥ **ضامّ فلان فلاناً**: فلانکەس چووە پاڵ فلان لەکارێکی تر ٥ **إضطمَّ بعضه الی بعض**: پاڵی پێوەدا ٥ **إضطمّ علیه**: داپۆشی ٥ **إضطمَّ الشیءَ**: شتەکەی هێنایە پاڵ خۆیەوە ٥ هێنایە ژێر رکێفی خۆیەوە ٥ **إنضمَّ الشیءُ**: شتەکە هەندێکی چووە پاڵ هەندێکی تری ٥ **إنضمّ القومُ**: خەڵکەکە پاڵیان لەیەکتردا ٥ **الإضمامَة**: هەرشتێك هەندێکی پاڵ هەندێکی تری بدرێ، کۆمەڵێك لەخەڵك بنەچەیان یەك نەبێو بچنە پاڵ یەکتری ٥ دووسیەو ئیضبارە ٥ گورزە قاغەزی نوسراو ٥ کۆمەڵێك کتێب بەیەکەوە بەسترابن ٥ (ك: أضامیم)، دەگوترێ: (فرس سبّاق الأضامیم): ئەسپێکە پێش هەموو رەوە ئەسپەکان کەوت ٥ **الضِمامُ**: کۆکەرەوەی شت ٥ هەرشتێك شتی پێ لێك بدرێ، دەشگوترێ: (التقوی ضِمام الخیر کلە): لەخودا ترسان کۆکەرەوەی هەموو خێرو بێرێکە ٥ **الضِمامة**: بەمانا (الإضمامة)دێ ٥ **الضِمّة**: گۆڕەپانی پێشبڕکێی ئەسپ ٥ بزوێنی بۆر ٥ **الضَمیم**: لێك دراو، پێکەوە بەستراو ٥ پاڵدراو بۆلای شتی تر.

ضَمِنَ ضَمَناً وضمانةً: نەخۆشیو پەتایەکی توش بوو.

ضَمِنَ على أهله: بوو بەبارو قورسایی بەسەرکەسو کاریەوە.

ضَمِنَ الرجلَ ضماناً: بوو بەکەفیلو بەرعۆدە بووی پیاوەکە یان ئەرکی ئەستۆی پیاوەکەی خستە سەرشانی خۆی.

ضَمِنَ الشیئَ: بەرعۆدەی باشیو بێ عەیبی شتەکە بوو ◊ **أضمنه الله أو غیره**: خودا نەخۆشی خست ◊ **ضَمَّنَ الشیئَ الوعاءَ**: شتەکەی خستە ناو کیسەکەوە ◊ **ضَمَّنَ فلاناً الشیئَ**: فلانکەسی والێ کرد بەرعۆدەی باشیو بێ عەیبی شتەکە ببێ ◊ **تضامنوا**: هەریەکەیان ئەرکی ئەستۆ ی ئەوی تری خستە سەرشانی خۆیو بڕیاری دا هەرچی ئەو نەتوانێ ئەنجامی بدا ئەم لەجیاتی ئەو جێ بەجێی بکا ◊ **تَضَمَّنَ الوعاءُ وغیره الشیئَ**: زەرفەکە شتەکەی لەخۆ گرت ◊ شتەکە تێیدا حەوایەوە ◊ **تضَمَّنَت العبارةُ معنیً**: دەقەکە راستەو خۆ یان ناڕاستەو خۆ ماناکەی گەیاند ◊ **تضمّنَ الغَیثُ وغیره النّباتَ**: بارانەکە گژوگیاکەی هێنایە دەرو گەشەو نەشەی پێ دا ◊ **التضامن**: ئەومیە دەسەلاتدار یان دەوڵەمەند پارمەتیدانی بێ هێزو هەژار لەئەستۆی خۆی بگرێ ◊ **التّضمین**: بەلای زانایانی زمانی عەرەبییەوە چەند جۆرێکی هەیە، جۆرێکیان ئەومیە وشەیەك لەشوێنی وشەیەکی تر دابنێیو هەمان مامەڵەی لەگەڵ بکەی لەم ڕووەوە کەئەم وشەیە مانای وشەکەی تری لەخۆ گرتووە جۆرێکی تری ئەومیە شاعیرێك یان وتار بێژێك حەدیسێك یان ئایەتێك یان بەشێك لەشیعری شاعیرێکی تر بخاتە ناو نووسینەکەی خۆیەوە بەبێ گۆڕانکاریی لەلەفظو مەعنای دەقە هێنراوەکەدا ◊ **الضّامِنُ**: بەرعۆدە بوو بۆکەسێکی تر ◊ قەرزدار ◊ **الضّمان**: بەرعۆدە بوونو ئەرك خستنە ئەستۆ ◊ **ضَمان الدرك**: گێڕانەوەی بەها بۆ کڕیار کاتێ فرۆشیار نەیتوانی فرۆشراو تەسلیم بکا ◊ **ضمان الرهن**: ئەومیە بەرعۆدە بوونەکە لەنرخی کالاکە کەمتر بێ ◊ **ضمان الغصب**: ئەومیە بەرعۆدەی نرخەکەبێ ◊ **ضمان المبیع**: ئەومیە بەرعۆدەی نرخی فرۆشراوەکە ببێ کەم بێ یا زۆر ◊ **الضمان الإجتماعي**: ئەومیە دەوڵەت پارمەتیدانی ئاتاجان لەخۆ بگری ◊ **الضّمانة**: دێکومێنتو بەڵگە نووسراوێکە، کەمرۆڤ لەڕێیەوە شت لەئەستۆ دەگرێ بۆ هاوەڵەکەی یان ئەومیە فرۆشیار بەعودەی ئەوە ببێ کە فرۆشراوە کە بێ عەیبو لەککەیە بۆماوەیەکی دیاریکراو ئەرکی خۆی ئەنجام دەدا یان هەر بەگوفتار بەرعودەی بێ عەیبی فرۆشراوە کە دەبێ ◊ **الضِّمْنُ**: ناوەوەی شت، ژێر پەردەی شتەکە، دەشگوترێ: (یفهم من ضِمن کلامه): لەناوەرۆکی قسەکەی ئەوە دەردەکەوێ ◊ **الضَّمِنُ**: کۆجو ئیفلیج، نەخۆش ◊ دڵدارو عاشق، قورساییو بارگرانی ◊ **الضَّمین**: بەمانا (الضامِنُ) دێ ◊ هەروەها بەمانا (الضّمِنُ)دێ ◊ **المِضمانُ**: بەمانا (الضّامِن)دێ یان بەمانا (الحامِلُ)دێ ◊ **المضمون**: ناوەرۆك، دەگوترێ: (مضمون الکتاب): یان (مضمون الکلام) ◊ **ضنأت المرأة ضَنْئاً وضنوءاً**: ئافرەتەکە منداڵی زۆر بوون.

ضَنَأ المالُ: ماڵو سامانەکە زۆر بوو ◊ **أضنأت المرأة وغیرها**: بەمانا (ضَنَأت)دێ ◊ **الضّنءُ من کل شیئ**: وەچەو نەوە ◊ **ضَنکه ضَنکاً**: تەنگی

کـردەوە، دەگـوتری: (ضَـنَّكَ الله عيـشه): خـودا گوزەرانی تەنگ کرد.

ضَـنُكَ ضـناكةً وضـنوكةً: تـەنگ بـوو، دەگـوترێ: (ضَنَكَ عيشه): ژیانی کولەمەرگی بوو.

ضَـنُكَ فـلان: فلانکـەس جەستەی لاواز بـوو، یان عەقلی کزو کەم بوو.

ضَنُكَ السحابُ ونحوه: هەورەکە سواری یەك بـون و بوونە گەواڵ گەواڵ.

ضُنِكَ ضَـنْكاً: هەلامـەتی تـوش بـوو، دەرمی پێوە نووسا ٥ أضنكه الله: خودا توشی هەلامەتی کرد ٥ تضنَّك: ماندو کرا ٥ الـضُّناك: هەلامـەت، دەرم، پەتا ٥ الـضِّناك: تێکسمڕاو بـەهێز ٥ درەختـی گەورە یان چڕو پڕ ٥ لق و پۆپ و گەلا ٥

الضَّنك: تەنگەبەری و کەم و کورتی لەهەرشتێك دا بێ ٥ الضُّنكة: بـەمانا (الـضُّـناك)دێ ٥ الـضَّنيك: تەنگە بەر ٥ لاواز لەجەستەدا لەبیرو باوەڕدا ٥ شوێنکەوتەو کاسـە لـێس ٥ نانەسك و چڵـكاو خۆر ٥ دابڕاو.

ضَنَّ به عليه ضِنّاً: زۆر رژدو چروك بوو.

ضَنَّ بالمكان: لەشوێنەکە مایەوەو بەجێی نەهێشت ٥ الضَّنانة: دەگـوترێ: (أخـذت الأمـر بـضنانته): بـەبێ گۆڕانکـاری و دەسـت لێـدان کارەکـەم لەئەستۆ گـرت یـان دەگـوترێ: (هجمـتُ علـى القـوم وهـم بـضناتهم): هێرشـم بـردە سـەر خەڵکەکە هێشتا بلاوەیان نەکردبوو ٥ الـضَّنَن: ئازاو چاونەترس ٥ الضِّنُّ: هەڵگیراوو پارێزراو، یـان شـتی بـەنرخ و نـاوازە کـە دەسـتت لێـی نابێتـەوەو دڵـت نایـە لەدەسـت خـۆتی بـدەی، دەگـوترێ: (فـلان ضِـنِّي): فلانکـەس دۆسـتی راستەقینەمەو دڵم نایە لەخۆمی بکەم ٥ (وهـو ضَنِي من بين إخواني): لەناو برادەرەکانم دا ئـەو شوێن و جێگای تایبـەتی هەیـە ٥ الـضَّنين: زۆر رژدو چـروك و دەسـت قوچـاو ٥ یـان کەسێـك شـتی گـرنگ بپـارێزێ ٥ (ضـنائن الله): پیـاوە تایبەتییـەکانی خـودا ٥ المَـضِنَّةُ: هەرشتێـك گرنگی پـێ بـدرێ کـێ برکێـی تێـدا بکـرێ بـۆ وەدەستهێنانی ٥ المضنون والمضنونة: هەرشتێك ناوازە بێ و خەڵك هەوڵی ئەوە بـدەن وەدەسـتی بهێـنن ٥ ضَـنَّت المـرأة وغيرهـا ضـنواً وضـناً: ئافرەتەکە منداڵ و نەوەی زۆر بوون.

ضَنِيَ ضنىً وضناءً: نەخۆشییەکەی پـەرەی سـەند هەتا وای لـێ هات جەستەی لاواز بوو ٥ أضنى: بـەهۆی نەخۆشـی لەجێـگادا کـەوت ٥ أضـنى المـرض وغـيره الإنـسان: نەخۆشـییەکە ئادەمیزادەکـەی داتەپانـدو پۆڵـكاندی ٥ ضـانى المرض ونحوه: بەنەخۆشییەکە گرفتار بوو ئازاری چەشت ٥ تضَنَّى: خۆی بەنەخۆش خست، خۆی بەنـەخۆش دانـا ٥ الـضَّنَى: نەخۆشـی و لاواز بوونی جەستە ٥ نەخۆشی درێژ خایەن.

الـضَّنِيُّ: نـەخۆش، خەسـتە ٥ ضـاهاه: لەوچـوو، کرداری وەکوو ئەوی کرد ٥ بـەزمیی پێداهات ٥ الضَّهياء: ئافرەتێك وەکوو پیاوبێ لەوەدا عادەی مانگانـەی نـەبێ، منـداڵی نـەبێ، لـەم ڕووەوە کۆئەندامی زاوزێی لەقۆناغی ناکاملی دایە.

ضَـهَبَ الرجـلُ ضُـهوباً: پیاوەکـە لەپێگەیـشتنی ڕەوشـتی نێرینـەیی دا دواکـەوت و دیـاردەی پیاوەتی لـێ دەرنەکەوت.

ضَهَبَ اللحمَ وغيره بالنار ضَهْباً: گۆشتەکەی برژاند، گۆڕی ٥ ضاهَبَهُ: بـەبێ پـەردە قسەی ناشیرینی ئاڕاستە کرد ٥ **ضَهَّبَ الرمحَ أو القناة أو العَصا أو القوس بالنـار**: رمبەکـە یـان شمـشێرەکە یـان عەصـاکە یـان کەوانەکـەی بـەئاگر وردە وردە

گەرم کردو مشتو مالی کردو چەماندی، راستی کردەوە ٥ ضَهَّبَ اللحمَ ونحوه: گۆشتەکەی برژاند بەلام زۆری نەبرژاند یان لەسەر بەردی گەرم گۆشتەکەی برژاند ٥ الضُّهْبَاءُ: کەوانی تیر کە بەناگر چەمێندرابێتەوە ٥ ضَهَدَهُ ضَهْداً: زەلیلی کرد، ستەمی لێ کرد ٥ أضْهَدَه وبه: بەمانا (ضَهَدَه)دێ ٥ إضطهد: زێدەرۆیی کرد لەچەوساندنەوەی دا ٥ الضُّهْدَةُ: زالبونو ژێربار کردن ٥ کەسێك خەڵك زۆر بچەوسێنێتەوە، زۆر ستەمی لێ بکەن ٥ الضَّاهِر: لوتکی کێو ٥ یان قولایی شیوو دۆڵ ٥ الضِّهْرُ: تۆپەلاکی کێو ٥ پارچەیەك لەکێو رەنگی لەوی تر جیابێ ٥ کیسەڵ.

ضَهَلَ اللبن ونحوه ضهلا وضهولاً: شیرەکە وردە وردە کۆ بۆوە.٥ ضَـــهَلَ الـــشرابُ: ئاوەکە (شلەمەنییەکە) کەم بوو، رون بوو ٥ ضهلت الشاة: مەڕەکە شیری کەم بوو.

ضَـــهَلَ الظِـلُّ: سێبەرەکە لایدا، کەم بوو، هەڵکشایەوە.

ضَهَلَ الیه: بۆی گەڕایەوە، دەگوترێ: (ضَهَلَ الیه خَبَرٌ): هەواڵەکە بیسترا، پەیدا بوو، زاندرا.

ضَهَلَ فلاناً حقه ضهلاً: مافی فلانی کەم کردەوە، یان کەم کەم مافی خۆی دایە ٥ أضْهَلَ البُسْرُ: هێشوە خورماکە ئالو بۆڵی تێکەوت، دەشگوترێ: (أضهلَ النخلُ): خورماکە بۆڵی شیرینی تێکەوت ٥ أضْهَلَ الی فلان مالاً: مالو سامانەکەی گەیاندە فلان ٥ تضهّلَ الی فلان: بەمانا (ضَهَلَ)دێ ٥ اسْتَضْهَلَ الخبرَ: لەهەواڵەکە بەگوێرەی خۆی شتێکی لێ هەڵکراند ٥ الضَّاهِلَة من العیون: چاو کە ئاوی کەم بێ ٥ الضَّهْلُ: ئاوی کەم ٥ شیری کۆ بۆوە.

الضّهول من النعام: نوعامەی سپی ٥ ضَهِیَتْ ضهیً: ئافرەتەکە نەکەوتە عادەی مانگانەوە، منداڵی لەسکی نەکەوت واتە سروشتی مێینەی تێدا بەرجەستە نەبوو ٥ أضْهی: ئافرەتی نەزۆکی مارە کرد ٥ ضاهاه: لەوچو، شوبهایە ئەو ٥ الضَّهوةُ: حەوزی ئاو (چاڵی ئاو) ٥ الضَّهِیُّ: هاوشانو هاو وێنە ٥ بەرامبەر.

ضاء الشیءُ: شتەکە روناکی دا شوێنەکەی رۆشن کردەوە ٥ أضاء: بەمانا (ضاء)دێ ٥ أضاء الشیءَ: شتەکەی والێ کرد روناکی بدا رۆشنایی ببەخشێ ٥ ضَوَّأ الشیءَ: شتەکەی روناك کردەوە ٥ ضَوَّءَ عنه: لێی لادا، خۆی لێ پاراست ٥ تَضَوَّأ الشیءَ: شتەکەی لەناو روناکی دا بینی (واتە بینەر لەتاریکی داو بینراو لەروناکی دا بوو) ٥ استضاء: هەوڵی روناکی پەیداکردنی دا ٥ استضاء به: داوای روناکی لێ کرد ویستی رۆشنایی بداتێ ٥ الضَّوء: روناکی، رۆشنایی ٥ (ضوء ونور): لەفظیان جیایەو مانایان یەکە ٥ یان دەگوترێ: (وشەی (ضوء) بۆ روناکی زۆرو بەهێز بەکاردێ (نور) بۆ روناکی بێ هێز ٥ یان وشەی (ضوء) بۆ روناکی بنەڕەتیو ئەصڵی بەکاردێ وەکوو بڵێی (ضوء الشمس وضوء النار) وەلێ (نور) بەو رۆشناییە دەگوترێ کە راستەو خۆ لەکانەکەیەوە وەرنەگیرێ، وەکوو بڵێی (نور القمر) ٥ الضُّوْءُ: بەمانا (الضَّوْءُ)دێ.

ضاجَ الوادي ونحوه ضَوْجاً: شیوەکە پانو بۆڕ بوو.

ضاجَ عنه: لێی لادا ٥ إنضاج الوادي ونحوه: شیوەکە پانو بۆڕ بوو ٥ إنْضَوَجَ في ضوج الوادي: چووە ناو قولایی شیوەکە ٥ تضوّج الوادي: شیوەکە پانو بۆڕ بوو ٥ بەرزو نزمی ناو شیوەکە زۆرو جۆراو جۆر بوو.

الضّوج: قولایی‌و نزمایی ناو شیو.

ضار ضوراً: زۆری برسی بوو.

ضار الشيئُ فلاناً وغيره: شتەکە زیانی گەیاند بەفلان ◊ **تضوّرَ**: لەبرسا یان بەهۆی ئازار تلاو تلی کرد ◊ **الضُّوْرَةُ**: برسیایەتی ◊ **الضُّورة**: مرۆڤی پڕو پوچ‌و لاواز کەنەتوانێ بەرگری لەخۆی بکا ◊ **ضَوْضأ ضوضأة**: قاوو قیژی کرد، دەگوترێ: (ضوضأ القومُ): خەڵکەکە دەستیان کرد بەقیرەو هەراو قاوو قیژو دەنگیان تێکەڵ‌و پێکەڵ بوو ◊ **ضَوضی ضوضاءً**: بەمانا (ضَوْضَأَ) ◊ **الضّوضاء**: قاو قیژو هەراو هوریا ◊ **الضوضی**: دەق بەمانا (الضوضاء)دێ.

ضَوِطَ فکه ضَوَطاً: شەویلەی خوار بوو

الضّويطة: قوڕی بنکی حەوز ◊ هەویری شلی زۆر ناو ◊ **الضّوطارُ**: کەسێکە بچێتە ناو بازاڕو سەرمایەی نەبێ فرت‌و فێڵ بکا بۆ پارە پەیداکردن ◊ **الضَّوَطَرُ**: کەتەو زەبەللاحی بێ خێرو بێر ◊ **الضّوطري**: بەمانا (الضوطر)دێ ◊ کۆمەڵگایەك کەپێداویستی خۆیان دابین نەکەن پێیان دەگوترێ (بنو ضوطری) ◊ **أبو ضوطری**: نازناوی برسیایەتی یە.

ضاع الشيئُ ضوعاً: شتەکە جم‌و جوڵی تێکەوت‌و بۆن‌و بەرامی بلاو بۆوە ◊ **ضاعت الرائحة**: بۆنی خۆش بوو، بۆنەکەی بلاو بۆوە.

ضاع الضُّوَعُ: باڵندە بوم ئاساکە کەوتە ناڵەو قیڤان.

ضاع الشيئ: شتەکەی چەماندەوە ◊ جوڵەی پێ کرد ◊ ترساندی، دەگوترێ: (لايُضَوعَنَّكَ ماتسمع منه): گرنگی مەدە بەوەی لێی دەبیسی، ترست لێی نەبێ.

ضاع الطائر فرخه: باڵندەکە خۆراکی بۆ بێچوەکانی دابین کرد ◊ **ضَوَّعه**: بۆ زێدە ڕەوی لەمانای(ضاعه)دێ ◊ **إنضاع الفرخُ**: بێچوەکە باڵی فش کردنەوە بۆئەوەی دایکەکەی خواردنی بکاتە دەمیەوە ◊ **تضوَّعَ**: ناڵەو قیڤانی زیادکرد ◊ باڵندەکە درێژەی بەخوێندن‌و ناڵە ناڵ دا ◊ **الضّواع**: دەنگ‌و شین‌و ناڵە ناڵی باڵندەی بوم ئاسا ◊ **الضُّوَع**: باڵندەیەکە وەکوو بوم (کوندە بوو) کەهەست دەکا بەڕابوونی شەو نزیکبوونەوەی بەرەبەیان دەست دەکا بەخوێندن‌و ناڵە ناڵ.

ضان ضوناً: وەچەو نەوەی زۆر بون ◊ **تضوّن**: بەمانا (ضان)دێ ◊ **الضّون**: جۆرە ڕوەکێکە وەکوو باینجان ◊ جۆرە مادەیەکە لەگەدەی گۆلك‌و کاریلەدا پەیدا دەبێ ◊ **الضّيون**: پشیلە نێرە.

ضَوی اليه ضياً وضوياً: مەیلی ئەوی کرد، خوی دایە ئەو.

ضوی فلاناً وغيره اليه: فلانکەسی خستە گەڵ خۆی، بۆلای خۆی کێشی کرد.

ضَوِيَ ضویً: زەعیف‌و لاواز بوو، یان باریك بوو ◊ **ضويت الإبلُ ولدها**: حوشترەکە توشی نەخۆشی هەوکردن بوو ◊ **أضوی**: بەمانا (ضَوِيَ)دێ ◊ ئافرەتەکە منداڵی کزو لاوازی بوون. لەحەدیث دا هاتووە (إغتربوا ولا تضووا): لەبێگانە ژن بێنن لەخزمی نزیکی خۆتان ژن مەهێنن بۆئەوەی منداڵی قونپوچتان نەبن ◊ **أضوی فلاناً**: فلانکەسی والێ کرد زەعیف‌و لاواز ببێ قونپوچ بێ ◊ **أضوی الأمرَ وغيره**: کارەکەی باش ئەنجام نەدا ◊ **أضوی حقهُ**: مافی پێشێل کرد، کەمی دایە، دەشگوترێ: (أضوی

فلاناً حقه): مافی فلاّنکەسی بەتەواوی نەدا ۵ **إِلضوى اليه**: خۆی پالّ ئەودا، دەشگوترێ: (إنضوى تحت لوائه): چووە ژێر ئالاّی ئەوەوە ۵ **الضَّواةُ**: لوێکە، یان شێوە لوێکە لەژێر نەرمەی گوێ پەیدا دەبێ ۵ هەر لوێك ڕەق و وشك بێ ۵ شوێن برین و شکاوی لەجەستەدا ۵ **ضاحت البلاد ونحوها ضَيحاً**: وڵات گرانی و قات و قڕی تێدا نەما.

ضاح اللبنَ: شیرەکەی تێکەڵ بەئاو کرد هەتا وای لێ هات ڕێژەی شیرەکە زۆر کەم بوو، دەگوترێ: (عیش مضیوح): ژیانی تێکەڵ بەچورتم و تەنگ و چەڵەمە ۵ **ضَيَّعَ اللبنَ**: ئاوی تێکەڵ بەشیرەکە کرد.

ضَيَّحَ فلاناً: ماستاوی ڕونی دا بەفلاّنکەس (دۆشینەکەی دەرخوارد دا) ۵ **تَضَيَّحَ فلانٌ**: فلاّنکەس ماستاوی ڕونی خواردەوە ۵ **تَضَيَّحَ المستقي**: ئاو دەرەکە کاتێك هاتە سەر حەوزو بیرەکە زۆری ئاژەڵەکان ئاویان خواردبوو ۵ **الضَّيَاح**: ماستێك زۆری ئاو تێکرابێ، بوبێتە دۆشینەکە ۵ هەر دەرمان و زەهرێك ئاوی زۆری تێکەڵ بکرێ ۵ **الضَّيْح**: بەمانا (الضَّياح)دێ.

ضارَهُ كذا ضيراً: زیانی پێ گەیاند ۵ **ضاز ضيزاً**: خوار بوو، ستەمی کرد، دەگوترێ: (ضاز فلاناً وضاز حقه): ستەمی لێ کرد ۵ **الضّيزى**: (قسمة ضيزى): دابەشکردنی ستەمکارانە.

ضاع ضياعاً: فەوتا، پاشکۆی خرا ۵ **أضاع فلان**: فلاّنکەس شت و مەکەکانی بلاّو بوونەوە یان زۆر بوون ۵ **أضاع الشيءَ**: شتەکەی فەوتاند، وای لێ کرد بفەوتێ ۵ **ضَيَّعَهُ**: بەمانا (أضاعه)دێ ۵ **الضائع**: هەژاری خاوەن خێزان و ماڵ و منداڵ ۵ برسی ۵ **الضَّيعةُ**: زەوی بەپیت ۵ کردەوەی بەسودو باش ۵ مامەڵەی پڕ خێرو بێر، دەگوترێ: (فشت عليه ضيعته): ماڵ و سامانی زۆر بوون ۵ یان ئیش و کاری زۆر بون ۵ ئیشەکان زۆرو هەمەجۆر بوون ۵ **المِضياع**: کەسێك زۆر ماڵی خۆی بەفیڕۆ بدا (وهي مضياع ومضياعة) ۵ **المَضْيَعة**: پاشکۆی خستن ۵ دەشت و سارای کاکی بەکاکی کە مرۆڤ سەری تێدا دەرناچێ ۵ هەرشتێك ببێتە هۆکاری لەناو بردن و فەوتاندنی ماڵ و سامان وەکوو یاری قومارو گرەوو شتی لەوجۆرە.

ضاف اليه ضَيفاً وضيافةً: نزیك بۆوە لێی و وەگری بوو میوانداریی کرد.۵**ضاف منه**: لێی ترسا.

ضاف فلاناً: بوو بە میوانی فلاّنکەس، دەشگوترێ: (ضافه الهم وغيره): خەم و خەفەت بوو بەمیوانی ۵ داوای لێ کرد میوانداریی بکا ۵ **أضاف اليه**: بەمانا (ضاف)دێ، دەشگوترێ: (أضاف الى صَوْتِه): وەگری بوو ویستی لێی نزیك بێتەوە ۵ **أضاف منه**: لێی ترسا ۵ (أضاف الشيء اليه): شتەکەی پالّ ئەودا خستییە پالّ شتەکەی تر ۵ ئیسنادی دا نیسبەتی دا بۆلای فلاّن شت ۵ **أضاف فلاناً**: بەهانای فلاّنەوە چوو لەخۆی گرت، دالّدەی دا کردییە میوانی خۆی ڕێزی لێ گرت ۵ **إنضاف اليه**: چووە پەنا ئەو، پالّی بەوەوە دا ۵ **تضايف الوادي ونحوه**: شیوەکە تەسك بۆوە ۵ **تضايف فلان الوادي**: فلاّنکەس کەوتە ناو چالّ و چوێڵی شیوەکەوە کەوتە ناو تەنگەبەرایی شیوەکەوە ۵ **تضايف السبعان فلاناً**: دوو دڕندەکان فلاّنکەسیان خستە نێوان خۆیانەوە ۵ **تضايف الكلاب ونحوها الصَّيْدَ وعليه**: سەگەکە نێچیرەکەی خوارد ۵ **تَضَيَّفَ فلاناً**: وەگری فلاّن بوو، خۆشی ویست ۵ **استضاف فلاناً**: پەنای بردە بەر فلاّنکەس ۵ یان

داوای لێ کرد میوانداریی بکا ◊ **استضاف منه الى كذا**: پەنای بردە بەر ئەو.

الإضافة: لەلای ئەحوییەکان بریتییە لەبەیەکەوە نانی دوو ناوو پاڵدانیان بۆلای یەکتر بەجۆرێك ناوی یەکەم ناسین یان تایبەتمەندی تایبەتی بۆ پەیدا ببێ ◊ لەلای زانایانی حیکمەت پەیوەندی نێوان دوو ناوە کەبۆنی یەکێکیان داخوازی بوونی ئەوی ترە وەکوو (الأبوة، الإخوة، البُنُوَّةُ، الصداقة) ◊ **التضايف**: بەمانا (الإضافة)دێ ◊ **الضَّيف**: میوان ◊ بۆ نێرو مێو تاك و كۆ بەكاردەهێندرێ ◊ **الضَّيفُ**: تەنیشت و ئەملاو ئەولا، ئەمبەرو ئەوبەر، دەشگوترێ: (ضيف الوادي وضيف الجبل) ◊ **الضَّيْفَنُ**: کەسێك بەشێوەی منداڵبازاڕی شوێن میوان بکەوێ و قەشمەری پێ بکا ◊ **المضاف**: کەسێك پاڵ بنەماڵەیەك بدرێ و لەوان نەبێ (زۆڵەزابێ) ◊ **المضوفة**: کاری ترسناك ◊ ئیشێك خەڵك ترسیان لێبێ ◊ **المِضياف**: کەسێك میوانی زۆر بێ ◊ **المَضْيَفَةُ**: شوێنی میوانداریی ◊ **المضيفة**: بەمانا (المضوفة)دێ ◊ هەروا بەمانا غەم و ناڕەحەتی دێ ◊ **المُضيفُ**: کەسێك بانگی خەڵك بکا بۆ ئەوەی ببنە میوانی و خزمایەتیان بکا ◊ کەسێك خزمەتی ئەوانە بکا کە بەفرۆکە هاتو چۆ دەکەن ◊ **المُضيفة**: ئەو کیژۆڵە تایبەتیانەن کەلەناو تەیارەدا خزمەتی گەشتیارەکان دەکەن.

ضاق ضَيْقاً وضيقاً: تەنگە بەربوو ◊ وێکهاتەوە جێگای ئەوشتەی ئەکردەوە کەتێی کرابوو، دەشگوترێ: (ضاقت حيلته): فرت و فێڵی دادیان نەدا.

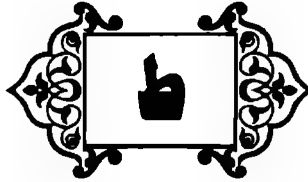
ضاق بالأمر: بەکارەکە ناڕەحەت بوو.

ضاق صدرُهُ به: شتەکەی بۆ قبوڵ نەکرا، پێی تێکچوو ◊ بەلایەوە گران و قورس بوو ◊ **أضاقَ**: کەوتە ناو تەنگ و چەڵەمەوە ◊ ماڵ و سامانی نەما، هەژار بوو، وای لێ کرد هەژار بکەوێ ◊ **ضايقه في كذا**: تەنگی پێ هەڵچنی و چاو پۆشی لێ نەکرد لەوکارەدا ◊ **ضَيَّقَهُ**: بەمانا (أضاقه)دێ.

ضيق عليه: نیشەکەی لێ توند کرد ◊ **تضايق**: بەمانا (ضاق)دێ ◊ **تضايق منه**: لێی پڕ بوو، چاوپۆشی بۆ لێ نەکرا، نەیتوانی لێی بێدەنگ بێ یان نارازیبوونی خۆی بەرامبەر دەربڕێ ◊ **تضايق القومُ**: خەڵکەکە لەگەڵ یەکتر هەڵیان نەکرد، لەڕەوشتی یەکتر نارازی بوون، نەیانتوانی پێکەوە بژین هەریەکەیان تەنگی بەوی تر هەڵچنی ◊ **الضِّيقُ**: هەژاری و ناڕەحەتی، هەرشتێك دڵ چەواشە بکاو ببێتە هۆی دڵە ڕاوکێ و خەم و خەفەت.

ضِيق النفس: تەنگە نەفەسی ئەزمەیەکی جەستەییە توشی ئادەمیزاد دەبێ وەکوو نەخۆشی ڕەبوەو شتی وا ◊ **المضيق**: تەنگانەو کارەساتی ناخۆش ◊ ڕێڕەوی تەنگە بەری ئاو، تەنگاو، تەنگە، وەکوو تەنگەی دەردەنیل و تەنگەی هورمز ◊ **أضال المكانُ**: شوێنەکە ڕووەکی (الضال)ی لێ ڕوا ◊ **الضّال**: درەختە نەبقی کێوی کەبە باران ئاو بدرێ ◊ **الضّالة**: تاکی (الضّال) ◊ چەك و سیلاح یان تیر ◊ **ضامَهُ ضيماً**: ستەمی لێ کرد ◊ ژێر باری کرد.

ضام فلاناً: فلانکەسی لەکەدار کرد ◊ کەسایەتی شکاند ◊ زەرەر مەندی کرد ◊ **استضامه**: بەمانا (ضامَهُ)دێ ◊ **الضَّيم**: ستەم و چەوساندنەوە.

طــاء: پیتـی شـانزەهەمە لـەزنجیرەی پیتـەکانی هیجـاء، شـوێنی هاتنـەدەرەوەی قـەراغ زمـان‌و بنکـی ددانـی پێـشینی سـەرەوەن، دەنگێـکی قـورس‌و بـەهێزو داگرنـدەی زمـان‌و مەلاشـووە، زانایانی پێشوو وتویانە دەنگەکەی (مەجهوورە) ئێـستا زوربـەی ولاتـانی عـەرەب پێـی دەڵـێن (مەهمووسـە) ٥ **الطـابور**: کۆمەڵێـك سـەرباز ژمارەیـان لەهەشـت سـەدەوە بـۆ هـەزار ٥ ریـزو چـین ٥ لەهەنـدێ کتێبـی قـاموس دا نوسـراوە (تابور) ٥ **الطابور** الخامس: لەزاراوەی سیاسی دا بریتیـە لـەو هاوولاتیانـەی پەیوەنـدییان بەدوژمنەوە هەیە دژی ولاتی خۆیـان یـان ئـەو کەسانەی لەولاتێـکدا نیشتەجێن‌و لەدژی ئـەو ولاتە پەیوەندی بەدوژمنەوە دەبەستن ٥ **طَأْطَأَ** مـن الـشَّيْ: لەشـتەکەی داشکاند ٥ **طَأْطَأَ** مـن فلان: لەرێزی فلانکەسی کەمکردەوە ٥ **طَأْطَأَ** يده بعنان الفرس: جڵەوی ئەسپەکەی شل کـرد ٥ **طَأْطَأَ** الحفـرة ونحوهـا: چـاڵەکەی قـوڵ کـرد ٥ **طَأْطَأَ** فرسـه: ئەسـپەکەی تـاوداو بـەئاوزەنگی لەکەلەکەی دا بۆئـەوەی غاربـدا ٥ **تطأطأ**: نـزم بوو، بچوك بۆوە، دەگوترێ: (تَطَأْطَأَ لـه): خـۆی بەبـچوك دانـا لەئاسـتی دا ٥ **طَـأْمَنَ**: بڕوانـە (طَمْأَنَ).

طَبَّ فلان: فلان دەست ڕەنگین‌و کاردروست بـوو، لێزان بوو.

طَبَّ به: لەگەڵی دا لەسەرەخۆو هێدی بوو.

طَبَّ المريضَ ونحوه طبّاً: نەخۆشەکەی دەرمـان کـرد، تیمار کرد، دەشگوترێ: (طَبَّ له أو لدائه): بـۆی تیمـار کـرد یـان چارەسـەری دەردەکـەی کـرد ٥ جادوی لێ کرد.

طَبَّ الشَّيْ: شتەکەی چاك کرد رێکی خست.

طَبَّ خُرَزَ السقاء ونحوه: کونی کونـدەو مەشکەکەی بەچەرم پینەکرد ٥ **طَابَّهُ**: دەرمانی کردو چاکی کردەوە.

طَبَّبَهُ: بـۆ زێـدەڕەوی لـەمانای (طَبَّـهُ)دا ٥ **طَبَّبَ** الخيّـاطُ الثـوْبَ ونحـوه: خەیاتەکە پارچەیەکی خستە سەر قوماشـەکە بۆئـەوەی پـان‌و فراوانـی بکا ٥ **تَطَبَّبَ فـلان**: فلانکەس دەستی وەردایـە کاروباری پزیشکی بەلام تێیدا کارامـە نـەبوو ٥ **تَطَبَّبَ** لـه: پرسـیاری بـۆ لەپزیـشکەکە کـرد ٥ **إِسْتَطَبَّ** لدائه: پرسیاری بـۆ لەپزیشکەکە کـرد دەربارەی نەخۆشییەکەی ئاخۆ کام دەرمانـەیان بۆ چارەسەری ئەو بەکەڵکە ٥ **إِسْتَطَبَّ** بالـدواء ونحـــوه: چارەســـەری خـــۆی کـــرد دەرمـــانی نەخۆشـییەکەی کـرد ٥ **الطَّبّـابُ**: چارەســەر ٥ **الطِّبَابَة**: پیـشەی پزیـشکی ٥ کـونی لاکێـشەیی لـەقوماش یـان کونێـکە لـەقوماش دەکـرێ بۆئـەوەی بـەرفراوان بـێ ٥ پارچـە پێـستەیەکی لاکێشەییە دەنوشـتێندرێتەوە بەسـەر قـەراخی پێـــستێکی تـــرداو دەدروێ‌و تـــەریب دەدرێ بۆئەوەی کونە بچوکەکان داپۆشێ‌و پتەوی بکا ٥ ڕێـگای درێژو باریـك لـەزەوی یـان لـە لمـەلان ٥ **الطِّـبُّ**: لێزانـی‌و کارامـایی ٥ دەسـت ڕەنگـین‌و کارامـا ٥ هـاوڕێی لەسـەرە خـۆو کـار دروسـت ٥

الطُّبُّ: لێزانیو کارامایی ٥ الطِّبُّ: چارەسەری جەستەو دەروون ٥ لەسەرە خۆییو دەست سوکیو فێڵزانی ٥ جادو بازی ٥ دابو نەریت ٥ الطَّبیبُ: پزیشك؛ کەسێك پیشەی پزیشکی بێ ئەوکەسەی خەریکی چارەسەری نەخۆشو دەردداربێ ٥ زاناو بەئەزموون لەبواری پزیشکی دا ٥ دەست رەنگینو کاراماو لێزان ٥ هاوەڵی زمان پاراوو قسەزان ٥ الطِّبِّیَّةُ: کەلەبەری لاکێشەیی لەزەوی یان لەقوماشو هەورو پێست ٥ طَبَخَهُ طَبْخاً: کوڵاندی، کردی بەشۆرباو بۆ خواردن ئامادەی کرد ٥ برژاندی ٥ سوری کردەوە ٥ گەرمی کردو تواندییەوە، دەگوترێ: (طَبَخَ الآجُرَ): خشتەکەی سور کردەوە، سوتاندییەوە.

طَبَخَ القِدْرَ ونحوها: ئەوەی لەناو مەنجەڵەکە دا بوو کوڵاندی، دەگوترێ: (طَبَخَ الحرُّ الثَمَرَ): گەرما میوەکەی پێگەیاند ٥ طَبَّخَ الطعامَ وغیره: زێدەرەوی کرد لەکوڵاندنی خواردەمەنییەکە ٥ إطَّبَخَ: کاڵەكو گوندۆری پەیدا کرد ٥ إطَّبَخَ الشَّیْءَ: شتەکەی کوڵاند ٥ إنْطَبَخَ: کوڵێندرا.

تَطَبَّخَ: کاڵەکی خوارد ٥ الطَّابِخُ: لەرزوتای توند ٥ تای بەهێزو توندو بەردەوام ٥ الطَّابِخَةُ: مێینەی (الطَّابخ) ٥ گەرمای پێش نیوەڕۆ ٥ الطُّبَاخَةُ: گوشراوی شتی کوڵاو ٥ ئەو کەفو کوڵەی بەدەوری لێواری مەنجەڵەوە دەبێ لەکاتی شت تێداکوڵاندن دا ٥ الطِّبَاخَةُ: پیشەی ئاشپەزیو خواردن دروست کردن ٥ الطَّبَّاخُ: کێشت لێنەر کە گۆشتو شتی وا دەکوڵێنێ ٥ الطَّبَّاخ: کاڵەك (بەزمانی خەڵکی مەدینە) ٥ الطَّبْخُ: کوڵاو ٥ الطَّبِیخُ: کوڵاو ٥ المَطْبَخ: چێشتخانە ٥ المِطْبَخُ: ئامێری کێشت لێنان وەکوو مەنجەڵو کەوگیرو تەباخو ئەو جۆرە شتانە.

طَبَرَ طَبْراً: بازی دا ٥ خۆی شاردەوە، خۆی پەنادا ٥ الطُّبْرُ: جۆرە چەکێکی زۆر کۆنە وەکوو پاچ وایە ٥ الطباشیر: تەباشیر؛ مادەیەکی سپی جیرییە لەسەر تەختە رەشەو شتی وا پێی دەنووسرێ ٥ طَبْطَبَ الماءُ ونحوه: ئاوەکە یان لاقاوەکە لەکاتی جمبوشو هەڵسانی دا دەنگی لێوە هات ٥ هەڵبەزو دابەزی کردو شەپۆل دان ٥ طَبْطَبَ الماءَ وغیره: ئاوەکەی شڵەقاندو وای لێ کرد دەنگی لێ بێ ٥ هەڵبەزو دابەز بکا ٥ تَطَبْطَبَ الماءُ ونحوه: بەمانا (طَبْطَبَ)دێ ٥ الطُّبْطابة: تەختە دارێکە یاری تۆپتۆپێنی پێ دەکرێ ٥ الطَّبْطَبَةُ: لاسایی کردنەوەی دەنگی ئاو ٥ حیکایەت کردن ٥ خرمە خرمو تەپەتەپو خشپە خشپی دەنگی قاچە لەکاتی رۆیشتن دا.

طَبَعَ الشَّیْءَ طبعاً وطباعة: شتەکەی چاپ کرد، کۆپی کرد لەشێوەیەك لەشێوەکان دا، دەگوترێ: (طبع الله الخلق): خودا بونەوەرەی لەوشێوەدا هێناوەتە دی ٥ (طَبَعَتْ الدولة النّقد): حکومەت پارەی چاپ کرد، سکەی لێداو بەوشێوە خستیە بازارەوە.

طَبَعَ الإناءَ من الطین ونحوه: گۆزەو کیتەڵەی لەقوڕ دروست کرد، یان دەوریو پیاڵەی لەشوشە دروست کرد، نەقشو نیگارو رەسمی تێدا دروست کردن.

طَبَعَ الکتاب: کتێبەکەی لەپیتە رصاصو مەعدەنییەکانەوە یان لەفلیمو لەوحەکانەوە یان لەدیسكو میمۆرییەوە خستە سەر کاغەزو چاپی کرد.

طَبَعَ فلاناً علی کذا: فلانکەسی لەسەر ئەو جۆرە رەوشتە راهێناو پەروەردەی کرد.

طَبَعَ الشَيْ وعليه: شتەکەی مۆرکرد، نیمزای کردو خستیە کیسەوەو خەتمی کرد، مۆری لێ دا ◊ خودا دڵی ئەو کافرانەی داخستوەو خێرو فەڕ وەرناگرن‌و شتی بەکەڵك ناچێتە ناو دڵیانەوە.

طَبَعَ الدابة: باری قورسی وای لەوڵاخەکە بارکرد کەنەیتوانێ.

طَبِعَ الشَيْ: شتەکەی چڵکن کردو خراپی کرد.

طَبِعَ طبعاً: پیس بوو، عەیبدار بوو جا چ لەبواری جەستەیی دا بێ یان لەبارەی ڕەوشتەوە بێ.

طَبِعَ السَيْفُ: شمشێرەکە ژەنگاوی بوو.

طَبِعَ الثوبُ: قوماشەکە زۆر پیس‌و چڵکن بوو.

طَبِعَ فلان: فلانکەس پیاوەتی لەدەست هەڵنەهات‌و هیچ رۆڵێکی نەبوو لەبواری چاکە کاری دا.

اطبَعَهُ: باری قورسی لێبارکرد ◊ کۆڵی گرانی لەکۆڵی دا ◊ طَبَّعَهُ: بۆ زیدەرەوی لەمانای (طَبَعَهُ)دێ ◊ طَبَّعَهُ علی کذا: لەسەر ئەوشتە رای هێنا ◊ چڵکن‌و پیس‌و پۆخەڵی کرد ◊ باری قورسی لێبارکرد ◊ إنطَبَعَ: بۆ موطاوعەی (طَبَعَهُ)دێ ◊ تَطَبَّعَ بکذا أو بطباعه: ئەو ڕەوشتەی گرت، بەو ڕەوشت‌و شێوازەوە راهات ◊ تَطَبَّعَ الإناء بالماء: قاپەکە پڕبوو لەئاوو سەرڕێژی کرد ◊ الطَّابَعُ: ئەوەی شتی پێ چاپ‌و کۆپی دەکرێ یان پێی مۆر دەکرێ ◊ ئامێری داخکردن‌و نیشانەکردن ◊ ڕەوشتی باوو بەربڵاو ◊ پولی بەرید، ئەو پولەی دەوڵەت چاپی دەکاو بڕێ نرخی لەسەر دیاریی دەکاو بەزەرفی نامەو شتی واوە دەلکێندرێ ◊ الطَّابِعُ: بەمانا (الطابَعُ)دێ ◊ تەبیعەت‌و ڕەوشت ◊ دەگوترێ: (لە طابع حسن): ڕەوشتی جوانی هەس ◊ الطِّباعَةُ: پیشەی چاپکردن‌و کۆپی کردن ◊ دەرکردن‌و چاپکردنی چەند نوسخەیەك ◊

الطَبعُ: کاکڵەی لاسکی طەلع ◊ کرکراگەی طەلع ◊ الطَبْعُ: ڕەوشت ◊ شێوەو شێوازو صیفەی شت ◊ لەبواری زانیاری دەروونناسی دا کۆمەڵێك دیاردەو ئاکارو ڕەفتارو هەست‌و سلوکن کە مرۆڤ پەیدایان دەکا، یان بۆماوەو میراتین، بەهۆیانەوە ئەم کەسە لەوکەسە جیادەبێتەوە ◊ الطَبَعُ: چڵك‌و پۆخەڵی زۆر ◊ ژەنگ ◊ عەیب‌و لەککە ◊ الطَبِعُ: چڵکن ◊ ڕەوشت ناشیرین ◊ الطُّبعُ: بەمانا (الطَبعُ)دێ ◊ الطَبیعة: ڕەوشت‌و سروشت ◊ میزاج‌و پێکهاتەی ئادەمیزاد ◊ هێزو توانایەکە لەجەستەدا بەهۆیەوە جەستە دەگاتە پلەی بەرزی سروشتی خۆی ◊ طبیعة النار: ئەو سروشتەی کە خودا لەئاگردا دروستی کردووە کەسوتاندن‌و گەرمییە ◊ طبیعة الدواء: ئەو هێزە کاریگەرەیە کەلەدەرمانەکەدایە ◊ علم الطبیعة: زانیارییەکە دەربارەی سروشتی شتەکان‌و ئەو هێزەی تیایاندایە ◊ الطَّبائع الأربع: بەلای حوکەماو زانا سروشت ناسە کۆنەکانەوە بریتین لەگەرمی‌و ساردی‌و تەڕی‌و وشکی ◊ الطبیعي: شتێك پاڵ طەبیعەت بدرێ ◊ المطبعة: چاپخانە؛ شوێنی چاپکردن‌و کۆپی کردنی کتێب‌و شتی وا ◊ کۆمەڵێك ئامێرو کەرەسەی بەکارهێنان بۆ چاپکردن‌و کۆپی کردن ◊ المَطْبوع: ئەوەی لەسەری راهێندراوە ◊ چاپکراوو بڵاوکراوە ◊ فێربوو کارامەو لێزان ◊ دەگوترێ: (فلان مطبوع في فن کذا): فلانکەس لەوفەن‌و نیشەدا دەست ڕەنگین‌و کارامەیە ◊ (فلان مطبوع علی الکرم): فلانکەس ئانبەدەیی‌و پیاوەتی سروشت‌و تەبیعەتیەتی لەسەر ئەو ڕەوشتە بەرزە خولقاوە ◊ أطبق القومُ علی کذا: خەڵکەکە لەسەر ئەو شتە کۆك‌و یەك ڕاو بیرو بۆچون بوون ◊ أطبقت علیه الحمی: بەردەوام

لەرزو تای بوو شەوو رۆژ بەری نەدا ◊ أطبق اللیلُ: شەو تاریك بوو، تاریکی داهات ◊ أطبق الشَّئ: چینێکی لەشتەکە لەسەر چینەکەی تر داناو رێکی خست ◊ أطْبَقَ الرَّحَى: بەرداشی سەرەوەی خستە سەر بەرداشی ژێرەوە ◊ أطْبَقَ فَمَهُ: دەمی قوچاند، لێوەکانی پێکەوە نوساندن ◊ أطْبَقَ شفتیه: لێوی پێکەوە نوساندن ◊ أطْبَقَ الشَّئُ الشَّئَ: شتەکە شتەکەی تری داپۆشی، دەگوتری: (أطبق السحابُ السماءَ): هەور ئاسمانی داپۆشی ◊ أطْبَقَ الثلجُ الأرضَ: بەفر زەوی داپۆشی ◊ طابق الفرسُ في مشیه: ئەسپەکە لەرۆیشتن دا قاچی لەجێی دەستی دانا ◊ طابق المُقَیّدُ: پێوەند لەپێکە رۆیی، هەنگاوی کورتی هەڵێنا ◊ طابق فلاناً: هاورای فلانکەس بوو ◊ یارمەتی دا ◊ أطبق علی الأمر: لەکارەکەدا یارمەتی داو هەماهەنگی کرد ◊ طابق الشيء علی الشَّئ: بەمانا (أطبقه)دێ ◊ طابق بین الشیئین: دوشتەکەی بەرامبەر یەکتر کردن ◊ طابق بین قمیصین: دوکراسەکەی لەسەر یەکتر لەبەر کردن ◊ طَبَّقَ الجازرُ: قەصابەکە جومگەی گوشتییەکەی بڕییەوە ◊ طَبَّقَ الحاکمُ: دادوەرەکە بڕیارو فەرمانەکەی رێكودادوەرانە بوو ◊ طَبَّقَ الفرسُ ونحوه: ئەسپەکە هەردو دەستی بەیەکەوە هاویشتن و بەیەکەوە دانان لەغارکردن دا ◊ طَبَّقَ الشَّئَ: بەمانا (أطبقه)دێ ◊ طَبَّقَ الشَّئَ علی الشَّئ: شتەکەی خستە سەر شتەکەی تر.

طَبَّقَ المصلّي أو الراکع کفیه أو یدیه: نوێژکەرەکە لەرکوع و تەحیات خوێندن دا دەستی خستنە ناو رانییەوە یان نێوان ئەژنۆکانییەوە، ئەمەش کارێکی باش نیەو نەهی لێکراوە ◊ دەگوتری: (طبّقَ السحابُ الجوَّ): هەورەکە بەری ئاسمانی گرت ◊ (طَبَّقَ الماء وجه الأرض): ئاوەکە زۆربەی زەوییەکەی داپۆشی ◊ إنطبق: شتەکان پاڵیان لێکداو کەوتنە سەریەك ◊ إنطَبَقَ علیه کذا: لەگەڵی گونجاو موناسیبی بوو ◊ کەوتە سەری ◊ تطابقا: ئەو دوو شتە وەك یەك هاتنەوەو لێك چوون و بەرامبەر بوون ◊ تطَبَّقَ: بەمانا (إنطبق)دێ ◊ الإطْباقُ: ئەوەیە لەگوتنی پیتەکەدا هەردو قەراخی زوبان بۆلای مەڵاشو بەرزبکەیتەوەو دەنگی پیتەکە بەگەورەیی بێتە دەر ◊ پیتەکانی (الأطباق)چوارن (ص.ض.ط.ظ) ◊ التطبیق: راهێنان و کردنی یاسا نەظەرییەکان بۆ پەیڕەوکردنیان بەشێوەی عەمەلی و زانستی ◊ الطّابَق: بەرامبەر ◊ مەنجەڵ و تاوەو شتی وا کەشتی تێدا بکوڵێندرێ ◊ خشتی سورەوەکراوی گەورە.

الطِّبَاقُ: بەمانا (المطابَقُ)دێ بەلای زانایانی زانستی جوانکاریی (البدیع) کۆکردنەوەیە لەنێوان دومانای جیاواز وەکوو (مردن و ژیان، تاریك و روناك ...هتد) ◊ هەر لەم مانایەدا کە دەگوتری: (السماوات الطِّباق) لەم رووەوە کەئاسمانەکان چین لەسەر چین لەسەر یەکن ◊ الطّباقاءُ: ئەوکەسەیە کە ئەرکەکانی سواری یەك بوون و هەموو کاتی ژیانی گیراوەو هیچ کاتێ بێ ئیش نییە ◊ کەسێك کە قسەدەکا لێوەکانی وێك دێنەوە ◊ الطُّبّاق: گیا دوکەڵە؛ رووەکێکی تەمەندرێژە لەپێری تێکەڵەی گوڵە لولەییە، لەهەندێ دەڤەری شام دا بۆ پەرژین و پارێزگاریی تری بەکاردێ ◊ الطِّبقُ: هاوشان و چونیەك و هاوشێوە ◊ الطَّبَقُ: بەرامبەرو هاوشان ◊ پەردەو داپۆشەر ◊ قاپ و دەوری شت تێدا خواردن ◊ حاڵ و وەزع و مەنزڵ و پایە ◊ دەگوتری: (بات یرعی طَبَقَ النجوم): شەو

چاودێری ئەستێرەکانی کرد چۆن دەڕۆنو حاڵو وەزعیان چۆنە ◊ لەبواری پزیشکی دا بریتییە لە غوضروفو ئەو پارچە لینجەی دەکەوێتە نێوان هەموو دوو فەقەرەی موراغەی پشتی ئادەمیزادو گیانلەبەری تر ◊ أطباق الرأس: ئێسقانی سەر ◊ بنات طَبَق: کیسەڵ ◊ الطَّبْقَةُ: تەڵەو داو ◊ الطِّبَقَةَ: چین دوا چین ◊ خەڵکانی هاوتەمەنو هاوچەرخ ◊ حاڵو وەزعو پلەو پایە ◊ فەقەرەیەك لەفەقەرەکانی پشت ◊ توێژێکی زەوی ◊ لەبواری زانستی زەوی ناسی دا بریتییە لە توێژێکی یەك شێوەیی بەردی رسوبی کەلەرەنگو پێکهاتە دا لە توێژی ژێر خۆیەوە جوداوازە ◊ وەکوو چینی بەردی رەملی، چینی بەردی جیری ◊ المُطبَّقُ: ئەوشتەی توێکڵی مرواری پێوە چەسپ دەکرێ تاوای لێ دێ هەردەڵێی خودی مرواریییەکەیە ◊ المُطْبَقُ: (رجلٌ مُطْبَقٌ علیه): پیاوێکە لەهۆش خۆی چووە ◊ المُطْبِقُ: بەندیخانە لەژێر زەوی دا ◊ جۆرێکە لەشێتی هەمیشەیی و بەردەوام دەگوترێ (جهل أو جنون مُطْبِقٌ) نەزانی یان شێتی بەردەوامو هەمیشەیی ◊ (حُمّی مُطْبِقَة): لەرزوتای هەمیشەیی و بەردەوام ◊ المَطْبَقِیَة: ئامێرێکە لەمەتبەخ دا چینەکانی قاپو قاچاخو کەرەستەکانی کێشت لێنانی پێ ڕیز دەکرێ.

طَبَلَ طَبْلاً: تەپڵی لێ دا ◊ طَبَّلَ: زۆری تەپڵ لێ دا ◊ التَّطبُّلُ: لەبواری پزیشکی دا هەڵاوسانی ریخۆڵەیە وەکوو لەئاکامی گرانەتادا دێتە دێ ◊ الطُّبالَة: پیشەی تەپڵ لێدان ◊ الطَّبَّالُ: خاوەن تەپڵ ◊ تەپڵ لێدەر ◊ یان زاناو کارامە لەتەپڵ لێدان دا ◊ الطَّبْلُ: تەپڵ ◊ ئامێرێکە پێستێکی پانی لەسەر قایم دەکرێو بەدارێکی تایبەتی لێی دەدرێ، زۆربەی تەپڵەکان دووو روو، واتە لەدوولاوە پێستی لێ شەتەك دەدرێ ◊ بەرود الطبل: پارچە قوماشێکە فەرمانڕەواکانی میصر کاتی خۆی لەبەریان کردوە ◊ الطُّبْلَةُ: تەپڵ ◊ بەزۆری بەتەپڵێك دەگوترێ کەیەك ڕووبێ ◊ الطَّبْلِیَّةُ: شتێك پاڵ تەپڵ بدرێو پەیوەندی بەتەپڵەوە هەبێ ◊ سفرەو خوانێکە نانی لەسەر دەخورێ.

طَبَنَ النارَ طَبْنا: ئاگرەکەی ژێر گڵ دا بۆئەوەی پشکۆ ئاگرەکان نەکوژێنەوە، نەبن بەخۆڵ.

طَبِنَ الشیئَ وله وبه طبنا وطبنة: بەشتەکەی زانیو بۆی روون بۆوە.

طَبَنَ فلاناً وله: فێڵی لەفلان کردو نائومێدی کرد.

طَبِنَ له وبه: بەمانا (طَبَنَ)دێ ◊ طابَنَهُ مُطابنة وطِباناً: نرخو بەهای کەمکردەوە لەرێزو شکۆمەندی شکاند ◊ الطّابُونُ: ئەوچاڵو قوڵکە گەورەیەی پشکۆ ئاگری تێدەکرێ بۆئەوەی پشکۆ ئاگرەکان نەبنە خۆڵەمێشو نەکوژێنەوە ◊ ئێستا ئەم وشەیە بۆنانەوەخانە بەکاردێ، هەروا بۆ فڕن بەکاردێ ◊ الطُّبْنُ: هەردارو پەردوویەك هەبێ شتی پڕو پوچ ◊ خانوی لەگڵو قوڕ دروستکراو ◊ الطُّبْنَةُ: دەنگی تەمبور ◊ طَباهُ الیه طَبْواً: بەشێوەیەکی جوانو نەرمو نیان بانگی لێ کرد ◊ رابەرایەتی کرد ◊ طَبِیَتْ الناقةُ وغیرها: گۆی گوانی حوشترەکە شل بوو ◊ إطَّباهُ الیه: دەگوترێ: (إطَّبَی القلوبَ): خۆی لەدڵی خەڵك دا خۆشەویست کرد ◊ بەفێڵو تەڵەکە خۆی لێ نزیك کردەوەو فرسەتی لێ هێناو کوشتی ◊ الطِّبْواءُ: حوشترێك گۆی گوانەکانی شل بوو بێ ◊ الطِّبْيُ: گۆی گوانی حوشتر ئەوبەشەی بێچو لەکاتی مژینی شیردا دەیخاتە دەمی خۆیەوە ◊ وادەبێ بۆ هەموو

گوانەکە بەکاردێ ◊ الطبوغرافیة: شێوازی روبەری زەوی بەگشتی جا سروشتی بێ یان دەست لێ دراو بێ ◊ طَثَّهُ طَثاً: بەدەست هاویشتی ◊ لێی داو پاڵی پێوەنا بۆئەوەی لەشوێنی خۆی لابەرێ ◊ الطَّثرَةُ: بڕوانە وشەی (الطَّعرةُ).

طَجَنَ الشَّيْءَ طَجْناً: شتەکەی لەتاوەو مەنجەڵ دا سورکردەوە ◊ طَجَّنَهُ: بەمانا (طَجَنَهُ)دێ ◊ الطَّاجِنُ: تاوە؛ قاپی شت تێدا سورکردنەوە، قاپێکی لەقوڕ دروستکراوی خڕو کیتەڵەیی خۆراکی تێدا دەبرژێندرێ لە فرن دا ◊ المُطَجَّنُ: ئەو کێکو خواردنانەی لەکیتەڵەو شتی وادا لەناو فرن دا دەبرژێندرێ، دەگوترێ: (قَلِيَّةٌ مُطَجَّنَةٌ) ◊ طَحَّهُ طَحّاً: بەپاژنە پێی شێلای ◊ أطَحَّهُ: بەری دایەوە، فڕێی دا ◊ إنْطَحَّ: گرایەوە کەیفخۆش بوو.

طَحَرَ: ناڵاندی، هەناسەی سواربوو، بەهۆی بار قورسیو تەنگە نەفەسییەوە هانکاندی.

طَحَرَ الشَّيْءَ طَحْراً: شتەکەی هاویشت، دەشگوترێ: (طَحَرَتْ عين الماءِ الطحالِبَ): کانیاوەکە قەوزەی هەڵێنا ◊ طَحَرَتْ القوسُ السَّهْمَ: کەوانەکە تیرەکەی هاویشت.

طَحَرَ الحجامُ ونحوه القُلفةَ: خەتەنەکەرەکە پێستی وانێکی بڕی ◊ الطُّحارُ: ئەوکەسەی کەوا هەناسەی سوار بوو تەنگە نەفەس بوو لەکاتی هەناسەدان دا نیخەنیخو ناڵە ناڵی کرد ◊ الطَّحورُ: کەوانێك تیرەکە دور بهاوێ ◊ طَحْطَحَ: بەهێواشی پێکەنی ◊ طَحْطَحَ الشَّيْءَ: شتەکەی شکاندو وردو هاڕی کردو فەوتاندی، دەگوترێ: (طَحْطَحَ بهم الدَّهْرُ): رۆژگار تێکی شکاندنو فەوتاندنی ◊ تَطَحْطَحَ: بۆ موطاوەعەی (طَحْطَحَهُ)دێ ◊ طَحَلَهُ طَحْلاً: سپڵی هەنگاوت.

طَحِلَ طَحَلاً: سپڵی گەورە بوو ◊ الطِّحالُ: سپڵ؛ ئەندامێکە لەنێوان گەدەو پەردەی لەمپەڕ لەلای چەپی سك دایە ئەرکی ئەوەی هەیە خوێن دروست بکاو خڕۆکە کۆنەکان لەناو بەرێ ◊ الطُّحَالُ: دەردێکە توشی سپڵ دەبێ ◊ الطَّحِلُ: ڕەشو لێڵ ◊ رق هەڵساو تورە ◊ الطَّحلاءُ: مێینەی (الأطْحَلُ) ◊ الطَّحْلَةُ: ڕەنگێکە لەنێوان تۆزاویو سپی دا ◊ ڕەنگی تێکەڵ لەسپیو ڕەش ◊ ڕەنگێك لەشێوەی ڕەنگی قەوزەدایە ◊ طَحْلَبَ الماءُ: ئاوەکە قەوزەی سەرکەوت ◊ طَحْلَبَتْ الأرضُ: زەوییەکە بەهۆی لێڕوانی گژوگیاوە ڕەش هەڵگەڕا ◊ الطُّحْلُبُ: سەوزاییەکە سەرئاوی راوەستاو دەگەوێ ◊ قەوزە؛ ڕوەکێکە بەسیتو بێ گوڵو بێ ڕەنگو گەڵایە چەند جۆرێکی هەیە، سەوز، زەرد، بوننیو سروشتین لەئاوی شیرینو سوێردا دەژی هەروا لەزەوی شێدارو تەڕدا هەیە.

طَحَنَ الحبَّ وغيره طَحْناً: دانەوێڵەکەی هاڕیو کردی بەئارد، دەگوترێ: (طحنتهم الحرب وأحداث الأيام): شەڕو روداوی رۆژگار ئەو خەڵکەی هاڕی، تەفرو تونای کردن ◊ طَحَّنَهُ: زێدەڕەوی کرد لەورد هاڕینی دا ◊ الطاحِنَةُ: خڕێ؛ ئەو ددانانەی خواردن ورد دەکەن (١٢)ددانن دەکەونە دوا ئەو ددانانەی لەکاتی پێکەنین دا دەردەکەون، پێیان دەگوترێ هاڕەڕ ◊ الطَّاحونُ: ئاش ◊ ئا مێری شت هاڕین ◊ دەستاڕ ◊ بەرداش ◊ الطحانَةُ: هاڕین ◊ پیشەی هاڕین ◊ ئاشەوانی. ◊ الطَّحّانُ: ئەوکەسەی لەئاش دا کاردەکات، ئاشەوانی ◊ الطَّحّانَةُ: مێینەی (الطَّحّان)ە ◊ هەروا ناوە بۆ ئاشو

ئـامێری شـت هـارِین ◊ الطُّحْـنُ: هـارِدراو، ئەوشـتەی وردكـراوە ◊ ئـارد ◊ الطُّحَنَـةُ: ئـەوەی زۆر ورد كرابێ، ئەوكەسـەی زۆر شت وردبكا ◊ كورتـە بـاڵا، كوڵەبنـە ◊ الطُّحُـونُ: ئاشـەوان، ئەوكەسەی لەئاش دا كاربكا ◊ كەتیبە سـەربازی زۆر گـەورە كەهەرچـی بیگاتـێ بیپرِوێنـێ، هەموشتێـك تـارو مـار بكا، دەگـوترێ: (حـرب طحـون): شـەرِی تـارو ماركـەر شـەرِی ئەسـتەم كەهـەموو شتێـك بهارِێ ◊ الطُّحـین: وردكـراو ◊ ئـارد ◊ هـارِاو ◊ الطَّحینـةُ: تلّپـەی كـونجی دوای گوشـینی، كەئـەم گوشـراوە لەدروسـتكردنی شـیرینەمەنی دا بەكاردەهێنـدرێ ◊ المِطْحَـانُ: ماری پاپۆكە بەستو ◊ المَطحَنُ: ئـامێری هـارِینو شوێنی شت هارِین ◊ المِطْحَنَة: ئامێری هارِین.

طَحَا طَحْـواً: دووركەوتـەوە ◊ لەهـەموو لایەكـەوە كەمارۆ دراو.

طَحَا المكانُ: شوێنەكە پانو فراوان بوو.

طَحَـا الـشَّيْءَ: شـتەكەی پـان كـردەوە، رایخـست ◊ بەرفراوانی كـرد ◊ هاویشتی، دەگـوترێ: (طَحَـا بالكرة) ◊ طَحَّي: كرایەوە، پان بۆوە، درێـژ بـووە ◊ رەپـەو روو راكـشا ◊ بەزەوییـەوە نوسـاو هەڵنەسـتا هەردانیـشت ◊ تَطَحَّـي: بـەمانا (طَحَّي)دێ ◊ الطَّحا: دەشتاییو تەختایی لەزەوی ◊ المُطَحِّيَـةُ: رووەكـی پانـەوەبوو بەسـەر زەوی دا وەكو رووەكی پەیكوڵو كاڵەكو ترۆزیو پەلّپینە ... هتد.

طَخَّ: چەموش بوو، رەوشتی ناشیرین بوو.

طَخَّ الـشَّيْءَ: شـتەكەی فـرِێ داو دوری خـستەوە ◊ المِطخَّةُ: ئامێری شت دوور خستنەوە.

طَخَـا اللیـلُ ونحـوه طخـواً: شـەو تاریـك بـوو، تاریكیەكـەی پـەرەی سـەندو زۆر تاریـك بـوو ◊ الطَّخاء: پەردە كە شتی تر داپۆشێ ◊ دەگوترێ: (على قلبه طخاء): پـەردە بەسـەر دڵیـەوە هەیـە داپۆشیوە، پەردەی خەمو خەفەت یان پەردەی نـەزانی دڵی داپۆشـیوە ◊ هـەوری بـەرز كـەزۆر لەزەوی دووربن ◊ الطَّخواء مـن اللیـالي ونحوهـا: شەوی زۆر تاریك ◊ الطَّخْیاءُ: بـەمانا (الطخـواء) دێ ◊ رستەی قسە كەمانا نەگەیەنێ ◊ الطُّخْیَـةُ: تاریكی زۆر ◊ پەڵە هەور.

طَـرَأ: پەیـدا بـوو، هاتـە پێشەوە، سـەری هەڵدا ◊ لەناكاو دەركەوتو پەیدا بوو.

طَرُأ طَرَاءَةً: ناسكو تەرِو تازە بـوو ◊ طَرَّأهُ: ناسـكی كـرد وای لێـكرد تـەرِو تازەبـێ ◊ الطـارِئ: غـەریبو بێـگانە ◊ بـۆ جگـە لـەئادەمیزاد دەگوترێ (طواري) ◊ الطّارِئة: مێنـەی (الطارِئ)ە ◊ بەڵایـەك نەزانـدرێ لـەكوێوە هـاتووە ◊ الطُّرآنيُّ: بـەڵاو كارەساتێـك نەزانـدرێ لـەكوێوە هـاتووە، دەگـوترێ: (كـلام طرآنـي): كەلامێـكە لەچوارچێوەی ئەدەبو رەوشت بەرزیی دا نیە.

طَرِبَ طَرَباً: كەیفخۆشو تەرِدەماخ بوو، لەخۆشیو تەرِدەماخی دا هەموو جەستەی پێدەكەنێ، یان لەغـەمو نارەحـەتی دا دەهـەژێ، دەگـوترێ: (طَـرِبَ الغنـاء): گۆرانی بێژەكە خۆشـنود بـوو كەشـەی كـرد ◊ هـەموو جەسـتەی لەخۆشـی دا هەژا.

أطْرَبَهُ: وای لـێ كرد كەیفخۆش بێ ◊ طَرَّبَ: گۆرانی گوت.

طَرَّبَ في صوته: دەنگی لەراندەوەو ناسكی كردەوە.

طَرَّبَ فلاناً: فلانكەسی هێنایە حاڵەتی خۆشیو شادمانییەوە ٥ اسـتَطْرَبَ: بەمانا (طَـرَبَ)دێ ٥ داوای گـۆرانی گـوتنو خـۆش رابـواردنی کـرد ٥ إستَطْرَبَ فلاناً: داوای لەفلانکەس کـرد گـۆرانی بڵێو شـادمانی بـەرپا بکـا ٥ یـان فلانکەسـی هێنایە جونبـوشو گـۆرانی گـوتن ٥ الطَّـرَبُ: لەرزەو خۆشیو تەڕدەماخییەکە توشی دەرونـی ئـادەمیزاد دەبـێ بـەهۆی پەیـدابوونی حاڵـەتی فـەرەح بـەخش، یـان لـەرزینو غـەم کەبەسـەر ئـادەمیزاددا دێ حاڵەتێـکی نائاسـایی بـۆ دێتـە جێ جـمو جـوڵو هـەژانی بـۆ پەیـدا دەبـێ ٥ بـەزۆری وشـەی (الطَّـرَب) بـۆ خۆشـنودی دڵو تـەڕدەماخی بـەکاردێ ٥ هـەروا بـۆ گـۆرانیو هەڵپـەرکێ بـەکاردێ ٥ الطَّـروُبُ: کەسێـك زووبکەوێتە حاڵەتی خۆشنودیو جونبوشەوە ٥ شتی فەرەحبەخش زووکاری تێبکاو بیهەژێنێ ٥ المُطْرِبُ: گـۆرانی بێـژ ٥ گـۆرانی بێـژی دەنـگ خـۆشو شـارەزا لـەگۆرانی گـوتن دا ٥ الطِّرْبِـدُ: گوللە تۆپێـکی گـەورەیـە کەشـتی دەریـایی یـان فڕۆکـەی شـەڕ دەیهاوێـژێ بـۆ زیـان گەیانـدن بەکەشـتی دوژمـن ٥ الطَّرْبـوش: تـەڕبوش، کڵاوێـکی سـورە لـەخوریو شـتی وا دروسـت دەکـرێ، جـاری واهەیـە قوماشێـکی سـپی لـێ دەهاڵێنـدرێ، پـێش نوێـژو خوتبـەخوێنی موسـوڵمانان لەسـەری دەکـەن ٥ طَرْبَـلَ فـلان: فلانکەس داوێنی خۆی بەسـەرزەوی دا ڕاکێشاو لەرۆیـشتن دا شـلو شـێواو بـوو ٥ الطِّرْبَـالُ: نیشانەو بـورجو سەنگەرێـکە لەسـەر تۆپـەڵاکی کێـو دروست دەکـرێ ٥ هەربینایـەکی بـەرز بـێ وەکـوو منـارەو شـتی وا ٥ هەرلوتکـە شـاخو دیوارێـکی بـەرز هەڵـچوو بـۆلای ئاسمـان ٥ الطِّرْبِـلُ: جەنجـەڕ؛ ئامێرێـکە گـەنمو جـۆی درواوەی پێ ورد دەکرێ، ولاغێك یـان دوو ولاخ رایدەکێـشن بەکەوانـەیی بـەناو کرشـەکەدا دەخولێنەوەو کرشەکە ورد دەکەن تادەبێتـە کا ئـەوکات بەشـەنەو لەشوێنێـکی بـەرزەو بـا خەرمانەکـە وردە وردە بـەربا دەدا تادانەوێڵەو کاکە لەیـەکتر جیادەبنـەوە، بـەوکارە دەگـوترێ خـەرمان سـورکردن ٥ الطَّرْثـوث: رووەکێـکی مشەخۆرە لـەپێری (السنومورية)یـە جۆرێـکی تری هەیە درێژکۆڵەو باریك لەچۆڵەوانی ولاتی میصرو کەناری دەریای رۆم دەروی.

طَرَحَ الشَّئَ وبه طرحاً: شتەکەی فڕێ دا، هاویشتی، دەگوترێ: (طرحت به النوى كل مطرح): دوریو غـەریبی بەهـەموو لایـەکی داداو هەڵیدایـە هەموو کونو قوژبنێکەوە.

طَرَحَ عدداً من عدد: ژمارەیەکی لەژمارەیـەکی زۆر تر دەرکرد.

طَـرَحَ عليـه شـيئاً: شتێـکی بـۆ هاویـشت، شتێـکی خستە سەر ٥ شتەکەی بڵاو کردەوە رایخست.

طَرَحَ عليه المسألة: مەسەلەکەی خستە بـەردەمیو داوای لێکۆڵینەوەی لـێ کرد ٥ کارەکەی خستە بەردەستی.

طَـرَحَ الـشَّئَ عنـه: شـتەکەی لـێ فـڕێ داو لێـی دوورخستەوە.

طَرَحَ طَرَحاً: دوورکەوتەوە ٥ (فهو طَرِحٌ) ٥ طارحـهُ الحديثَ ونحوَه: گفتو گۆی لەگـەڵ کـردو راوو بۆچونیان لەگەڵ یەکتر گۆڕییەوە ٥ طَرَّحَ الشَّئَ: بەمانا (طَرَحَهُ)دێ ٥ طَـرَّحَ البناءَ: باڵەخانەکەی زۆر بەرزکردەوە، فراوانی کرد ٥ إطَّرَحَهُ: بەمانا (طَرَحَهُ)دێ ٥ إنطَرَحَ: بۆ موطاوەعەی (طَرَحَهُ)دێ ٥ تطارحا الحـديثَ ونحـوه: بیرو بۆچونو قسەو گفـتو گۆیـان گۆڕیـەوەو دانوسـانیان کـرد ٥

تَطَرَّحَ: بە لۆژە لۆژ رۆیی‌و لاتە لاتی بوو ٥ تەیلەسانی لەبەرکرد ٥ **الأطروحة**: پێش نیازکردن‌و بیرو رادەربڕین بۆ لێکۆڵینەوەو دان‌و سان تێیدا ٥ مەسەلەو باس‌و خواسێك بۆ لێکۆڵینەوە بخرێتە بەر دان‌و سان ٥ **الطِّرَاح**: شوێنی دور، زۆر دوور ٥ **الطَّرْحُ** في الحساب: کەمکردنی ژمارەیەکە لەژمارەیەکی تری زۆر تر لەخۆی.

طَرْحُ البحر في مصر: بریتییە لەزەوییەك بەرزبۆتەوە لەسەر قەراخی روباری نیل ٥ **الطَّرْحُ**: دەرکراو؛ واتە شتی کەم لەشتی زۆر جەرت کرابێ ٥ **الطَّرْحَةُ**: تەیلەسان کەبریتییە لەپۆشاکێك شان‌و ملی پێ دادەپۆشرێ، وەلێ ئێستا ناوە بۆ پارچە قوماشێك سەروشان‌و ملی پێ داپۆشرێ وەکوو چارۆکەی ئافرەت‌و تارای بوك‌و ئەو چەفتەیەی لەژێر عەگالەوە پیاوی عەرەب سەروشان‌و ملی پێ دادەپۆشێ ٥ **الطَّرُوحُ**: ئەوەی زۆر شت فڕێ دەدا یان زۆر دووری دەخاتەوە ٥ کەوانێك تیرەکەی بەتەوژم بهاوێ ٥ **الطَّرِيحُ**: فڕێ دراو، واز لێهێندراو لەبەر بێ نرخی‌و هیچ‌و پوچی شتەکە ٥.

المَطْرَحُ: شوێن‌و جێگای شت ٥ بۆیە بەشوێنی نیشتەجێبون‌و شوێنی دانیشتن‌و یانەو ئەنجومەن دەگوترێ (مَطْرَح) ٥ هەروا ناوە بۆ شوێنی دوور ٥ جاری واش دەبێ وەکوو چاوگ (مصدر میمی)بەکاردێ ٥ **المِطْرَحُ**: ئامێری شت فڕێ دان ٥ رمبی دوور هاوێژراو ٥ ئامێری تەون کردن ٥ **المِطْرَحة**: رفێدە؛ ئەو شتەی نانی پێ دەخرێتە تەندورو فڕنەوە ٥ **المَطْرُوحُ**: ژمارە دەرکراوەکە کە بچوکترە لەژمارە لێ دەرکراوەکە کەپێی دەگوترێ (مطروح منه) ٥ **الطَّرخون**: گیاتەرخون؛ روەکێکی تەمەن درێژە بۆنی گەڵاکەی خۆشەو بەتەڕی لەگەڵ خواردەمەنی دا دەخورێ، پێشی دەگوترێ (الحُوذان) ٥ **الطِّرِّيخُ**: ماسییەکی بچوکەو خوێ دەگرێ‌و دەبرژێندرێ‌و دەخورێ ٥ **طَرَدَهُ**: دەری کرد لەبەر قێزەونی یان لەبەر هیچ‌و پوچی یان بەمەبەستی سزادان‌و تۆڵە لێ ستاندن.

طَرَدَ المُغِيرَ ونحوه: هێرش هێن‌و پەلامار دەرەکەی راونا، شکاندی.

طَرَدَ الدوابَ: لەملاو ئەولاوە ولاخەکانی خڕکردنەوە، دەگوترێ: مەڕەکەی بەسەریەك دا دایەوە.

طَرَدَ القاعِدة والحكم: یاساو بڕیارەکەی بەگشتی ئاراستە کرد.

طَرَدَ بَصَرَهُ في أثر القوم: چاوی لەدوی گەلەکەی بوو.

طَرَدَ المولودُ أخاه: منداڵەکە لەدوا براکەی لەدایك بوو.

طَرَدَ القومَ: بەسەر خەڵکەکەدا تێپەڕی.

طَرَدَ الصيدَ طَرْداً: هەوڵی نێچیرکردنی نێچیرەکەی دا ٥ **اطَّرَدَهُ**: وای لەشتەکە کرد دەرکراو فرێدراوبێ ٥ **اطْرَدَ فلاناً** من البلد أو عنه: فەرمانی کرد فلانکەس لەوڵات دەربکرێ‌و دوور بخرێتەوە ٥ **اطْرَدَ صاحِبَهُ**: گرەوی لەگەڵ هاوەڵەکەی کرد لە راکردن‌و پێشبرکێ دا یان لەقومار دا یان لەزۆرانبازی دا ٥ **طَارَدَهُ مُطارَدة** وطِراداً: هەڵمەتی بۆبردو پەلاماری دا، دەری کرد، دەری پەڕاند ٥ پێشبرکێی لەگەڵ دا کرد لەهەڵمەت بردن بۆ سەردوژمن ٥ **طَرَّدَه**: بۆ زێدەرۆیی لەمانای (طرده)دێ ٥ **طَرَّدَ السَّوْطَ**: شوڕەکە یان گورزەکەی درێژ کرد ٥ **إطَّرَدَ**:

بەشوێن یەك دا هات، زنجیرەی بەستو نەبڕایەوە ٥ هەربەم بۆنەیەوە لەڕوانگەی ئەم مانایە ٥ واتە قسەكانی بەزنجیرو بەشێوەیەكی ڕێك و پێك ئاراستە كردن و مەبەستی گەیاند ٥ إطَّرَدَ النهرُ: ڕووبارەكە بەردەوامو بەشێوەیەكی ئەپساوە ئاوەكەی پێداهاتو بڕانەوەی نەبوو ٥ إطَّرَدَ القیاسُ: حوكمو وصفەكە (عیلەت و بایسەكە) بەبون و بەنەبون دەوەرانیان كرد، بۆ نمونە سەرخۆشكردن كەهۆكارو عیلەتی حوكمێكە كەحەرامبوونە دەوەران دەكەن، لەهەرشوێنێك وەصفو عیلەتەكە هەبوون حوكمەكە هەیە، واتە هەرشتێك ئادەمیزادی سەرخۆشكرد حەرامە ٥ تطارد الأقران وغيرهم في الحرب: شەڕكەرەكان هەندێكیان هەندێكیانیان ڕاوەدوونا ٥ تطارد الشَّئ: شتەكە زنجیرەی بەستو یاساكەی بەرقەرار بوو ٥ إستطرد له في الحرب وغيرها: لەشەڕدا بەفێڵ و بۆ ئەوەی هەڵی بخەڵەتێنێ لەبەری هەڵات و دوایی هەڵمەتی بۆ هێنایەوە ٥ استطرد في الكلام: لەقسەكان دا لەباسێكەوە گواستیەوە بۆ باسێكی تر ٥ الطَّرّاد: (فرسان الطّرّاد): ئەو سوارچاكانەی گۆڕەپانی شەڕن كەهەڵمەت بۆیەكتر دەبەن و یەكتر ڕاوەدوو دەنێن، یەكتر دەهێنن و دەبەن ٥ الطَّرْدُ: ئەو كاڵاو شت و مەكەیە بەهۆی بەریدەوە لەشوێنێكەوە دەنێردرێ بۆ شوێنێكی تر ٥ ئەم وشەیە لەبنەڕەتا چاوگە، دوایی بۆكاڵای نێردراو بەبەریدا بەكارهاتوو ٥ لەبواری زانستی پزیشكی دا بۆ دەرهێنانی منداڵ لەسكی دایكی بەشێوەی ناسروشتی بەكاردەهێندرێت ٥ الطَّرَدُ: ڕاوچیەتی و نێچیروانی، دەگوترێ: (هذا يوم الطَّرَدِ): ئەمڕۆ ڕۆژی ڕاوكردن و ڕاوەدونانی نێچیرە ٥ بورەهەنگ ٥ الطَّرّادُ: سەربانی ڕێك و ڕوبەری دەشت ٥ ئامێرێكە بەگاسنی هەوجاڕەوە شەتەك دەدرێ بۆئەوەی خەتە جوتەكان گەورە بن ٥ كەشتی بچوك و تیژڕەو ٥ ئێستا بۆ كەشتی جەنگی تیژڕەو بەكاردەهێندرێ ٥ الطَّرّادَةُ: كەشتی جەنگی تیژڕەو ٥ الطَّرِيدُ: دەركراو ٥ ڕاوەدونراوو دەرپەڕێندراو لەلانەی خۆی، جا نێچیربێ یان شتی تر ٥ ئەو منداڵەی دوا منداڵی پێش خۆی لەدایك دەبێ.

الطَّرِيدَةُ: دەركراو ڕاوەدونراو ٥ ئەو نێچیرە یان هەرشتێكی تر لەلانەی خۆی دەرپەڕێندرێ، ڕێچكەو باریكە ڕێ ٥ كونێك لەقوماش كرابێ بەدرێژی ٥ پەڕۆیەكە تەڕدەكرێ و ناوتەندوری پێ دەسڕدرێتەوە ٥ المَطْرَدَةُ: شوێنی جلیت بازی و ڕاوەدونانی ئەسپ سوار لە كاتی شەڕو هەراداو هەڵمەت بردنی سوارەكان بۆ یەكتری ٥ نیشانەی ڕێگاو یان ٥ المُطَّرِدُ: هەرشتێك چەموش بێ ماڵی نەبێ ٥ طَرَّطَراً وطروراً: جوان و ڕوگوشادو ڕەزاشیرین بوو.

طَرَّ الشَّعْرُ: مووەكان ڕوان، دەگوترێ: (طَرَّ شاربه): ئەو گەنجە موی لێ هاتن ڕیشی ڕوا، سمێڵی هاتن.

طَرَّ النبتُ: ڕوەكەكە ڕواو دەركەوت.

طَرَّ النجوم: ئەستێرەكان هەڵاتن و ڕوناكییان دا.

طَرَّ الثوبَ: قوماشەكەی دڕاند

طَرَّ الشَّعْرَ: مووەكانی كورت كردنەوە.

طَرَّ البناءَ ونحوه: باڵەخانەكەی بۆیەكردو جوانی كرد.

طَرَّ المال ونحوه: ماڵەكەی دزی یان ڕفاندی ٥ اطَرَّ: شارەزای كرد ٥ بەم بەرو ئەو بەری شیوەكەدا

هاتوچۆی کرد ◊ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ (أطِرِّی فانك ناعلە): ئەوکارە قورسە بکە تۆ بۆکاری وا گران لێهاتوی ◊ **اطَرَّ** الشَّيَ: شتەکەی بڕیەوە، خستیە خوار ◊ **طَرَّرَ**: توڕەی دروستکرد یان توڕەو ئارمی پەیداکرد ◊ **طَرَّرَ** الثوبَ: بۆ قوماشەکە ئارمی پەیدا کرد ◊ توڕەو مۆری لەقوماشەکە دا ◊ **طَرَّرت** الجاریة: کیژەکە بەزوڵفو قژی پێشەسەری توڕەی بۆخۆی دەستەبەر کرد ◊ **الطُّرُّ**: ئەو توکو کوڵکو موومیە کەدوا بڕینەوەو روتانەوە دێنەوە ◊ مۆری طوغراو ئارمی شت ◊ **الطُّرُّ**: لایەنو دەقەرو لایەنی شت ◊ پەراوێز ◊ کۆمەڵ ◊ **الطُّرَّةُ**: ئاوە بۆشتی بڕدراوە ◊ کەناری هەمووشت ◊ لێواری شیو ◊ ئەو قژەی ئافرەت لەسەر ناوچەوانی ڕێکی دەخاو دای دەهێنێ، کاکۆڵ ◊ مۆری طوغرا ◊ دەگوترێ: (بدت مخایل الأمر وطررە): نیشانەی کارو رووداوەکە دەرکەوت ◊ **الطّرّار**: دزو گیرفانبڕ ◊ گیرفانی پیاو دەدڕێو دەبڕێ پارەکەی دەردێنێدرێ.

الطُّرُورُ: کاکۆڵی کچو کوڕ ◊ **الطِّرِیرُ**: کاکۆڵی ڕێکو پێکو شانەکراو ◊ خاوەن روخساری جوانو رەزا شیرینو جەستە ڕێکو پێک ◊ گەنجێك سمێڵی بۆرکردبێ ◊ **طَرَزَهُ** طَرْزاً: پاڵی پێوەناو پاڵەپەستۆی دا.

طَرِزَ طَرَزاً: رەوشتی جوان بوو دوای ئەوەی لەوەپێش بەد خو بوو ◊ لەپۆشینی پۆشاکو خواردن دا شتی باشو خاوێن بەکاردێنێ ◊ خواردنی خۆش دەخواو پۆشاکی جوانو بەنرخ لەبەردەکاو بەڕێکو پێکی خۆی دەردەخا ◊ **طَرَّزَ** الثوب وغیرە: پەراوێزی نایابی بۆ کراسەکەی دروست کرد، ئەتەمینو شیرازەی پێوە دادرو ◊ **تَطَرَّزَ** فِي الملبس وغیرە: شتی نایابو جوانی پۆشی ◊ **الطِّراز**: شێوەو شێواز، شتی باش لەهەموو جۆرێك، دەگوترێ: (لیس هذا من طرازك): ئەمە لەشێوەو شێوازی تۆ نیە ◊ ئارمی قوماشو شتی لەوجۆرە ◊ ئەو قوماشو پۆشاکەی بۆ پاشا ئامادەدەکرێ ◊ ئەو شوێنەی قوماشی باشی لێ دەچێندرێو لێوەی بەرهەم دەهێندرێ ◊ **الطَّرّازة**: پیشەی پەراوێز چنی قوماشو پۆشاك.

الطَّرّازة: پیشەی پەراوێز چنی قوماشو پۆشاك ◊ **الطَّرّاز**: ئەوەی پەراوێز چنی دەکا ◊ یان بەهەودای ئاوریشم پەراوێز چنی کراسەکە دەکا ◊ **الطِّرزُ**: شێوازو شێوە ◊ شتی باش لەهەرجۆرێك بێ ◊ **الطِّرْزِيُّ**: بەمانا (الطِّراز)ی ◊ **المُطَرَّزُ**: بەمانا (الطِّراز)ی.

طَرِسَ الکتابَ طَرْساً: کتێبەکەی نووسیەوە ◊ رەشی کردەوە ◊ **طَرَّسَهُ**: بەمانا (طَرَسَهُ) دێ ◊ سەر لەنوێ کتێبەکەی نوسیيەوە، بەسەر دێڕەکاڵو کوژاوەکان دا چوەوە ◊ **تَطَرَّسَ** فِي ملبسه ومطعمه: پۆشاکی باشی پۆشیو بەشێوەی ڕێکو پێك پۆشاکی پۆشی ◊ خواردنی چاکی هەڵبژاردو خوارد ◊ **تَطَرَّسَ** عن الشَّيِ: خۆی لەشتەکە پاراستو خۆی لەوە بەرزتر زانی کەخەریکی ئەو جۆرە شتانە بێ ◊ **الطِّرْسُ**: کاغەزو پەڕە ◊ پەڕاوێك نوسراوێك کوژابێتەوەو دوایی تۆخ کرابێتەوە یان نوسرابێتەوە.

طَرِشَ طَرَشاً وطُرْشَةً: گوێی گران بوو ◊ کەڕ بوو ◊ **تطَارَشَ**: خۆی بەکەڕو گوێ گران نیشان دا ◊ **الأطْرَشُ**: کەڕو گوێ گران ◊ بۆ مێینە.

الأطروش: بەمانا (الأطرش)دێ ◊ **الطَّرَشُ**: گوێ گران ◊ **طَرْطَرَ**: شانازی بەشتێك کرد کەنیەتی ◊ **طَرْطَرَ** بضأنه ونحوها: بانگی مەڕەکانی کرد

بۆنــەوەی بیاندۆشــی ٥ **الطَرْطَــرُ**: شــەرابی پــاڵێوراو، خڵتــەو پڵتــەی شــەرابی پــاڵێوراو ٥ **الطَرْطور**: شـتی بـاریکی درێـژ ٥ فێـسی درێـژ بۆسـەری باریـك ٥ نــەفامی لاواز ٥ **الطَّـرْطيُ**: خڵتــەو پڵتــەی بنکــی پیاڵەشــەراب، دوایــی بەکارهێنــدراوە بــۆ خڵتــەو پڵتــەی هــەموو شلەمەنیەك.

طَــرَفَ البَـصَرَ طرفـاً: پێڵوی چـاوی هەڵتەکانـد، جوڵاندی، دەگـوترێ: (مابقيت منهم عين تطرِفُ): هەموویان فەوتان‌و کەسیان نەماوە.

طَرَفَ اليه: بۆی روانی، سەیری کرد.

طَرَفَ عينيه وبهما: پێڵوی چاوی جوڵاندن ٥ (طَرَفَ الشيئَ): سەیری شتەکەی کرد.

طَرِفَ عينه الحزن وطَرَفَ عينه المالَ: خەم‌و خەفەت یان ماڵ‌و سامان چاوی کوێرکردو حەق‌و راستی نەبینی.

طَرَفَ فلاناً عن الشَّيِ: فلانکەسی لەوکارە لادا.

طَرُفَ طَرَافةً: ناسك‌و تەرو تازە بوو.

اطْرَفَ: شتێکی سەیرو عەنتیکەی هێنایەکایەوە ٥ **اطْـرَفَ** الرجــلَ: شتێــکی نایـاب‌و عەنتیکــەی دابــەفلان ٥ **اطْرَفَـهُ بكـذا**: بــەدیاری ئەوشــتە نایابــەی دایــە ٥ **اطْـرَفَ** الثــوبَ: قوماشــەکەی نیشانەکردو وێنەو شتی وای لەسەر رەسـم کـرد ٥ لەقەراخەکانی وێنەی کێشا ٥ **طَرَّفَ** الجندي: سـەربازەکە لەقــەراخ شــەرگەدا شــەڕی کــرد ٥ **طَـرَّفَ** الــشَّيئَ: شــتەکەی خــستە کــەنارەوە ٥ قــەراخی بۆدانـا ٥ کەنارەکــەی دیـاریی کــرد ٥ شـتەکەی بەناسـك‌و تـازە لەقەڵەم دا ٥ **طَرَّفَت** المــرأةُ أناملــها وأظفارهــا: ئافرەتەکــە قامــك‌و نینۆکەکانی بەخەنە رەنگ کردن، جوانی کردن ٥ **إطْرَفَ** الشَّيَ: شتەکەی بەناسك‌و تـەرو تازە دانـا ٥ تــازە هــەڵی بــژارد ٥ **تَطَـرَّفَ**: هاتــە کــەنارەوە، چــووە قــەراخ شــتەکە، دەگــوترێ: (تَطَرَّفَت الشمسُ): خۆر لەئاوابوون نزیـك بـۆوە ٥ **تَطَـرَّفَ** منه: لێی دوور کەوتـەوە ٥ لەسـنووری ئاسـایی خـۆی لایـداو تێپـەڕی کـرد ٥ **تَطَـرَّفَ** الشَّيَ: قەراخی شتەکەی گرت ٥ بەناسك‌و تەڕو تــازەی لەقەڵــەم دا ٥ **إسْـتَطْرَفَهُ**: بەناســك‌و ناوازەی لەقەڵەم دا.

الأطروفة: نوکتەی خۆش‌و قسەی سەیرو چیرۆکی سـەیرو سـەمەرە ٥ دیـاری‌و شـتی عەنتیکـە ٥ شــتی تــازە داهــاتووی ســەیرو ســەمەرە ٥ **التطريف**: نینۆك کردن‌و جوانکردنی دەست‌و پەنجە ٥ **الطَّارِفُ**: شتی ناسك‌و دڵخۆشکەر ٥ قــسەی خــۆش ٥ **الطَّارِفَــةُ**: چــاو ٥ کــون‌و کەلەبەری خێمـەو ڕەشمـاڵ کەدەکەونـە ئـەملاو ئەولایــەوەو لێیانــەوە دەڕوانــی بــۆ دەرەوە ٥ چــەند حەلقــەو قوڵفەیــەك کــە حــەبلیان تێخــراوەو بەســنگە داکوتراوەکانــەوە خێمەکــە شــەتەك دراوە ٥ **الطَّــراف**: قــسەی بــەتوانج‌و توێکڵ بۆنەوەی ببێتە هۆی خۆشی‌و پێـکەنین ٥ خانوێــك لەخــشت دروســتکرابێ‌و بــچوك‌و نەویلکەبێ واتە قۆخیلکە، خانوی عەرەبە سارا نــشینەکان ٥ ئــەوەی لەقــەراخ‌و بیجــاخی کشت‌وکاڵ دەڕوێ‌و لــێ دەکرێتــەوە ٥ **الطَّرْفُ**: جوڵانـدن‌و هەڵتەکانـدنی پێڵوی چاو ٥ خـودی چــاو ٥ تێــڕوانین‌و ســەیرکردن ٥ کۆتــایی‌و ئەوپــەڕی هــەموو شتێــك ٥ هــەروا بــەمانا (الطُّرَف)یش هاتووە ٥ **الطُّرْف**: پیاوی پیاوانـەو سـەخی‌و ئانبـدە ٥ ئەسـپی رەســەن ٥ قــسەی خۆش‌و پێـکەنین ئـاوەر ٥ هەرمانایـەك وشـەی (الطَّـارف) بیگرێتـەوە، ئـەمیش دەیگەیـەنێ ٥ هـەر گوڵ‌و بـەرو بومێـکی روەکی کـە هێـشتا

لەخونچەکەی دابێو نەپشکوتوبێ ○ ئەوکەسەی لەسەر هیچ ئیش‌و بیرو رایەك بەردەوام نەبێ ○ ئەوکەسەی زوزو لە لەوەرگاو پاوانێکەوە دەگوێزێتەوە بۆ لەوەرگایەکی ترو لەلەوەرگایەك دا نامێنێتەوە ○ چاو چنۆك‌و چاولێکەرو بەخیل، هەرشتێك ببینێ پێی خۆشە بۆئەو بێ ○ قسەی جوان‌و پرمانا ○ الطِّرْفُ: لەهەمووشتێك ئەمسەرو ئەوسەری‌و کۆتاییەکەی ○ ناوچەو دەڤەر ○ کۆمەڵێك لەشت ○ یەکێك لەکرپارو فرۆشیار ○ الطرفاء: درەختێکە لەپێری (الطرفاویة) ○ درەختی (الأثل)لەو پێرەیە ○ الطُّرْفَةُ: خاڵێکی سورە لەچاودا پەیدا دەبێ لەئاکامی خوێن تێزان بەهۆی زەخت‌و زەبرێك کەلە چاو دەکەوێ ○ الطُّرْفَةُ: هەرشتێك تازە قەڵاو عەنتیکەو سەرسورهێنەر بێ ○ الطُّرَفُ: مێینەی (الطُّرْف) ○ شتی چاکی عەنتیکەو ناوازە ○ قسەو گفت‌و گۆی خۆش‌و گاڵتەو گەپ ○ المِطْرَف: چارەکەیەکە یان پۆشاکێکە لەئاوریشم چوار گۆشەیەو گوڵی تێدان ○ المُطَرَّفُ من الخیل: ئەسپێك سەری سپی بێ یان کلکی سپی بێو باقی جەستەی رەنگی تر بێ ○ یان ئەو دوو شوێنەی رەش بن‌و باقی جەستەی رەنگێکی تر بێ ○ المُطَرَّفَةُ: مەرێك دەوروبەری گوێی سپی بێو باقی جەستەی رەش بێ ○ یان بەپێچەوانەوە دەورو بەری گوێچکەی رەش بێ باقی جەستەی سپی بێ ○ المطروفُ: چاو تێ بردراو، دەگوترێ: (فلان مطروف بفلان): فلانکەس چاوی لەفلان بریوەو سەیری کەسی تر ناکا ○ المَطْرُوفَةُ من النساء: ئافرەتێك چاو داخاو چاو زەق نەکا.○ طَرَقَ النجمُ طُرُوقاً: ئەستێرەکە شەو هەڵهات‌و جوان دەرکەوت.

طَرَقَ المَعْدِنَ طَرْقاً: مەعدەنەکەی خستە سەر سندان‌و بەچەکوچ لێی دا درێژی کرد پانی کرد.

طَرَقَ الصوف ونحوه: خوریەکەی بەشەکردو شی کردەوە لۆکەکەی شی کردەوە بەهەلاج.

طَرَقَ البابَ: لەدەرگاکەی دا.

طَرَقَ القوم: شەو درەنگانێك کابرا هاتە ماڵی ئەو خێڵەو بوو بەمیوانیان.

طَرَقَ الطَّریقَ: رێگاکەی پیادەکردو پێیدا رۆیی.

طَرَقَ الکَلامَ: قسەکەی هێنایە پێشەوەو خستیە بەرباس‌و لێکۆڵینەوە.

طرق طَرْقاً: سەری داخست‌و بێدەنگ بوو، قسەی نەکرد ○ لەترساو بەهۆی حەپەسانەوە بێدەنگ بوو ○ چاوی داخست‌و خۆی لێ بێ ئاگا کرد ○ أَطْرَقَ جناح الطائر: باڵی باڵندەکە هەندێ لەپەرەکانی کەوتنە سەریەك ○ أَطْرَقَ الشَّيْءَ: هەندێ لەشتەکەی خستە سەر هەندێکی ○ أَطْرَقَ الشَّيْءَ بالجلد ونحوه: چەرمی لەبەرشتەکە کرد ○ أَطْرَقَ فلاناً فحلاً: نێرییە قەرە یان حوشترە نێرەیەکی دا بەفلانکەس بۆئەوەی بزن یان حوشترەکانی پێ گەڵ دا ○ أَطْرَقَ الصَّیْدَ: تەڵەو داوی بۆ نێچیرەکە نایەوە بۆئەوەی بیگرێ ○ طَارَقَ الشَّيْءَ: شتەکەی هەندێکی خستە سەر هەندێکی‌و راستەو پاستەی کرد ○ طَارَقَ الشَیْئَیْن وبینهما: دوشتەکەی خستنە سەریەك‌و پێکی گرتن ○ طَارَقَ النعلَ ونحوها: نەعلەکانی خستنە سەریەك‌و قاتقات دانان ○ طَرَّقَت الحامِلُ: ئافرەتە سکپرەکە منداڵەکەی لەسکی دا گیربوو ○ یان هەندێکی هاتە دەرو هەندێکی ماوە نایەتە دەر ○ دەگوترێ: (طَرَّقَت بولدها):

مندالەکەی لەسکی دا ئاخنی بوو ٥ **طَرَّقَت** الدجاجةُ ونحوها: مریشکەکە هێلکەی بەناخۆشی کرد ٥ **طَرَّقَ** الشَّئَ: زۆری شتەکە فش کردەوە ٥ **طَرَّقَ** الموضعَ: شوێنەکەی کردە رێبازو رێڕەو ٥ **طَرَّقَ** طریقاً: رێگاکەی تەختو خۆش کرد ٥ **طَرَّقَ** لـه: رێگای بۆکردەوە ٥ **إنطرقَ**: بۆ موطاوعەی (طَرَقَهُ)دێ ٥ **تطارَقَ**: بەدواداچونی بۆکرد ٥ **تَطَرَّقَ** الیه: ویستی رێگای بۆ بکاتەوە ٥ لێی پاڕایەوە کارەکەی بۆبکاو یارمەتی بدا، دەگوترێ: (تطرّق الی ذهنه کذا): ئەوە بەبیری داهاتو ئەوە چووە دڵیەوە ٥ **تطرَّقَ** الی الموضوع: باسەکەی وروژاندو خستیە بەرلێکۆڵینەوە ٥ **إستَطْرَقَ** الی الباب: رێگای دۆزیەوە بۆلای دەرگاکە یان بەو رێگایە دا رۆیی کەدەچووە لای دەرگاکە ٥ **إستَطْرَقَ** فلاناً: داوای لەفلان کرد رێگا چارەیەکی بۆ بدۆزێتەوە ٥ **إستَطْرَقَ** فلاناً فحلاً: داوای لەفلان کرد حوشترە نێرەیەکی بداتێ بۆ کەڵدانی حوشترە مێیەکانی ٥ **الطارقُ**: میوانی شەو، کەسێك شەو بێ بەمیوانی یان بۆ مەبەستی تر بێ ٥ ئەستێرەی روناك کە بەڕوناکایی خۆی تاریکی شەو کون بکا ٥ روداو ٥ روداوێك بەشەو روبدا ٥ بۆ ئادەمیزاد.. بۆ شتی تر (طَوارِق) ٥ **الطارقة**: خێڵو هۆزی پیاو ٥ سیستەمی بچکۆلە بۆ نوسین ٥ ئەوکەسەی بەردی پشكو گرەو دیاری دەکاو دەستە گوڵی لێ دەدا ٥ **الطِّراقُ**: توێژێکی پێست کەدەکەوێتە سەر توێژێکی تر ٥ تۆوی ئەسپو حوشتری نێرە کە بۆکەڵدان بەکاریان دێنن ٥ **الطَّرْقُ**: دیاریکردنی بەردوچکەی فاڵ گرەوە کەمەزندەی دەکاو لێی دەدا ٥ داونانەوە، تەڵە نانەوە بۆ نێچیر ٥ بەزو پیو ٥ هێزو توانا ٥ **الطَّرْقَةُ**: یەکجار لێدانی پشك ٥ یەك جار لەهەرشتێك بێ، دەگوترێ: (آتیه في الیوم طرقتین): لەرۆژێك دا دووجار هاتم بۆلای ٥ **الطُّرْقَةُ**: رێگا ٥ رێبازو بیرو بۆچونی ئایینی یان سیاسی یان هەربوارێك ٥ دابو نەریت ٥ رێگاو چۆنیەتی پێك گرتنی دوو شت یان زیاترو دانانیان لەسەر یەکتر ٥ **الطُّرُقُ**: دانانی بەرد چین لەسەر چین ٥ **الطَّریقُ**: رێگا، شوێنی پێداروێشتن ٥ رێگای یانو پۆڕ ٥ رێبازی پێڕی صۆفیو دەروێش.

طُرُقُ الطعن: لەقانونی مورافەعاتدا بریتییە لەو هۆکارە یاساییو بەڵگە مادیو مەعنەوییانە کە تاوانبارو حوکمدراو پەنای بۆدەبا بۆئەوەی ئەو حوکمەی بەسەری دا دراوە هەڵبوەشێتەوە، یان راستەو یاستە بکرێ ٥ **الطَّریقَةُ**: رێباز ٥ ژینامەو بەسەرهاتی تاکەکەس ٥ مەزهەبو بیرو بۆچونو پەیڕەوو پرۆگرام ٥ چینو توێژ ٥ **الطَّرائِقُ**: چینەکان هەندێکیان لەسەر هەندێکیان ٥ کۆمەڵو تاقمی بیرو باوەڕ جیاواز، دەگوترێ: (ثوب طرائق): کراسێکی رزیوو کۆنە، یان پارچە پارچەیە ٥ **المُستَطْرِقَةُ**: قاپو قاچاخی مەعدەنی.

المِطْراقُ: چەکوچ ٥ ئامێری کوتان ٥ رێگایەك زۆری رێبوار پێدا برۆن ٥ **المِطْرَاقُ** من الـ ... شتێك بەدوا شتێك دا بێ یان هاوشانو هاوشێوە بێ ٥ **المطاریق**: پیادەڕەو، دەگوترێ: (جاءت الدواب مطاریق): وڵاخەکان بەریز بەشوێن یەکدا هاتن ٥ **المِطْرَقُ**: چەکوچ؛ ئامێرێکی ئاسنینە ئاسنی گەرمکراوو مەعدەنی تری پێ دەکوترێ ٥ ئامێرێکە خوری پێ شی دەکرێتەوە یان لۆکەی پێ شی دەکرێتەوە ٥ **المِطْرَقَةُ**: بەمانا (المِطْرَقُ)دێ ٥ **المَطْروق**:

کەسێـک بێ عـەقڵ‌و گێـل بێ ◊ **المُنطَرِقاتُ**: ئـەو قـەبارە مەعدەنیانـەی بەچـەکوچ راسـت دەکرێنەوە، درێژو پان دەکرێن ◊ **طَرِمتْ** بیوتُ النحـل طَرَمـاً: شـانە هەنگوینـەکان پڕبـوون لەهـەنگوین ◊ **اطرَمـت اسـنَانه**: ددانـەکانی بـەڵغی سـەوزیان گرتـوە ◊ **الطَّارِمَة**: خـانوی بـچوك لـەدار دروسـتکراوێ وەکـوو قوببـە ◊ **الطُرامَةُ**: ئەو چڵك‌و بەڵغە سەوزەی دەکەوێتە سەرددان ◊ پاشماوەی خواردن لەناو ددانەکان دا ◊ **الطِّـرْمُ**: هـەنگوین ◊ رۆنەکـەرە ◊ **الطِّرِمَـةُ**: زیبکەو لووە بـچکۆلەیەکە لەناوەڕاستی لێـوی سـەرو ◊ **الطُّرْنْشُولُ**: گوڵـە بـەڕۆژە، رومکێـکە لـەپێری (المركبـة)یـە گوڵەکـەی هەمیـشە روی لەخۆرە.

طَرِيَ طراوة وطراءَةً: ناسك‌و نەرم‌و شل بوو.

طَرُوَ طَراوةً: تەڕو تازەو ناسك بوو ◊ **اطراهُ**: زۆری پەسن کردو رەوشتە جوانەکانی ژماردن ◊ زێدە رەوی کـرد لەپەسـن کردنـی‌و باسـی رەوشـتە جوانـەکانی ◊ **طَرّاهُ**: وای لـێ کـرد ناسك بـێ ◊ **طَرِّي** الطيبَ: بۆنە خۆشەکەی بەهۆی راتەکان‌و راوەشـاندن بـڵاو کـردەوە ◊ **الإطرِيَـة**: جـۆرە خواردەمەنیەکـە وەکـوو هـەودا دەزوو وایـە لەئارد دروست دەکرێ ◊ **الطَّرِيُّ**: نـەرم‌و شـل‌و تـەڕو تـازە ◊ پاڵفتـەکراو پـاڵێوراو ◊ **المُطَـرَّاة**: جۆرە بۆنێـکی خۆشە ◊ **الطَّازِجُ**: تـەڕو تـازە ◊ **الطَّزاجة**: بەمانا (الطّازج)دێ، یان لۆغەتێکە لە (الطّـــازج) ◊ **الطّـــستُ**: تەشـــت ◊ قاپێـــکی کەوانەییـە لـەمس‌و شـتی وا دروسـت دەکـرێ بۆشت تێداشتن‌و کاری تر.

طَـــسَّ في الأرض واليهـــا طـــسّاً: زۆر رۆیـشت‌و دوورکەوتەوە.

طَسَّ فلاناً: فڵانکەسی زامار کرد برینی تێـکرد ◊ کێشەو نیزاعی لەگەڵ دا کردو بۆڕی دا.

طَسَّ الشّيئ في الماء ونحوه: شتەکەی لەناودا نقوم کـرد ◊ بەسـەری پەنجـەی شـتەکەی گـرت، یـان خـواردی ◊ **طَـسَّسَ**: بـەناوزەوی دا رۆیـی ◊ **الطَّاسَّةُ**: برینێـك قـوڵ بـێ‌و بگاتـە کلـۆرایی ◊ **الطَـسَّاسة**: پیـشەی تەشـت دروسـتکردن ◊ **الطَّسُّ**: تەشت ◊ **الطسّاسُ**: تەشت دروستکەر، تەشـت فـرۆش ◊ نینـۆك ◊ **الطَّسَّانُ**: گۆڕەپانی شەڕو جەنگ ◊ تەپ‌و تـۆز کاتێ بـەرپا دەبێ ◊ **الطَّسَّةُ**: یەکجار نقوم کردن ◊ تەشت ◊ نینـۆك ◊ **الطَّسَّةُ**: تەشـت ◊ **الطَّشتُ**: تەشت ◊ **طَشتِ** الـسَّمَاءُ طَـشاً وطِـشَـشاً: ئاسـمان بـارانی کـزی باراند.

طَشَّ المَطَرُ: بارانەکە کەم‌و لاواز بوو.

طَشَّ فلان: فڵانکەس هەلامەتی هێنا ◊ لوتی ئاوی پێوە نەماو هاتە خوارو زۆر پژمی‌و ئاوی لوت‌و دەمـی پرژانـد ◊ **الطَّشَاشُ** مـن المطـر: پرژانی باران، بارانێـك نەبەرێژنـە بـێ‌و نەپروشـەبێ ◊ چـاوکزو نابینـا ◊ **الطُّشَاشُ**: نەخۆشـییەکە وەکـوو هەلامـــەت‌و ئینفلـــوەنزا کـــە کـــابرا دەپـژمێ‌و ئـاوی لـوت‌و دەمـی دەپرژێنـێ ◊ **الطَّشُّ**: بـەمانا (الطَّـشَاش)دێ ◊ **الطَّشيش**: بارانێکی مام ناوەندی نەبەرێژنـەبێ نەبـەوردە باران بێ.

طَعِمَ طَعْماً وطعاماً: خواردی ◊ چەشتی.

طَعِمَ الغصنُ: لقە درەختەکە لـە درەختێکی تـردا موتربەکرا.

طَعِمَ الشَّيئ ومنه: شتەکەی بەددانی پێشینی خوارد ◊ **اطعمتِ** البُسرَةُ: خورماکە گەیی‌و شیرنایی لێ بەدەرکـەوت ◊ **اطعمـت** الـشجرة: درەختەکـە

میوەکەی پێ گەیی ٥ اطعمت المأكول: تامی خواردەمەنیەکە سەر سوڕهێنەر بوو ٥ اطعَمَ فلاناً: وای لەفلانکەس کرد شت بخوا ٥ اطعَمَ اللهُ فلاناً: خودا رزق و رۆزی دا بەفلانکەس ٥ اطعَمَ الغُصْنَ بآخر من غير شجره: لقە درەختەکەی لەدرەختێکی تر موتوربە کرد بۆئەوەی درەختێکی تر یان لێ بێتەدی درەختەکەش لقە موتوربە کراوەکەی قبوڵ کرد ٥ طاعَمَهُ: نانی خوارد، یان نانی لەگەڵ یەکێکی تر خوارد ٥ طاعَمَ الحمام انثاه: کۆترەکە دەندوکی خستە ناو دەندوکی مێیەکەوە ٥ طعَّمَ العظم: ئێسقانەکە مۆخی تێدا پەیدا بوو ٥ طَعَّمَ الغُصْنَ: لقە درەختەکەی لەدرەختێکی تردا موتوربە کرد ٥ طعَّمَ الخَشَبَ بالصدف ونحوه: سەدەف و مرواری لەدرەختەکە چەسپاند بۆ جوانی و رازاوەیی ٥ إطَّعَمَتِ البُسْرَةُ: خورما بەرسیلەکە ئاڵ و بۆڵی تێکەوت و تامی شیرینی لێ پەیدابوو ٥ إطَّعَمَتِ الشجرة: درەختەکە میوەکەی پێ گەیی، دەگوترێ: (فلان لا يَطَّعِمُ): فلانکەس رام نابێ و عەقڵی مەجلیس و ئاداب فێرنابێ ٥ تطاعما: پێکەوە نانیان خوارد ٥ تطاعمت الحمامتان: کۆترە نێرەکە دەندوکی خستە نێو دەندوکی کۆترە مێیەکەوە ٥ تطاعم المتلاثمان: ئەو دوو ماچ و موچکەرە دەمیان خستە ناو دەمی یەکترەوە وەکوو دوو کۆتری نێرو مێ، دەشگوترێ: (انه المتطاعم الخلق): ئەو مرۆڤە جەستەو هەندامی رێک و پێکن ٥ تطعَّمَ: بۆ موطاوعەی (طَعَّم)هاتووە ٥ تطعَّمَ الشَّيَ: شتەکەی تام کرد، تۆزێکی لێ چەشت بۆئەوەی بزانێ تامی چۆنە.

إستطعَمَ الشَّيَ: تامی شتەکەی کرد کەمێکی لێ خستە ناو دەمی تا بزانێ تامی چۆنە ٥ تامی کردو بەلایەوە خۆش بوو ٥ استطعَمَ فلاناً: داوای خواردنی لەفلان کرد ٥ استطعم فلاناً الحديث: داوای لەفلانکەس کرد قسەی بۆ بگێڕێتەوە بۆئەوەی گوێ لەقسەکانی بگرێ و تامی وتەکانی بچێژێ و لەمزەتیان لێبکا ٥ التطعيم في النبات: ئەوەیە لاسکی ڕوەکێک بێنی لەگەڵ لاسکی ڕوەکێکی تر کەڕەگ و ریشەی داکوتابن تێکیان با هەڵدەی و یەکتر بگرن ٥ الطَّاعِمُ: بخۆر ٥ خاوەن خۆراک ٥ لەبارەی خواردنەوە رێک و پێک ٥ الطَّعام: خۆراک، هەرشتێک بخورێ و مانەوەی جەستەی پێوە بەندبێ ٥ هەرشتێک بکرێ بە ..ـزێو وەکوو گەنم و جۆو خورماو ئەو جۆرە شتانە ٥ ئەهلی عێراق و حیجاز بەزۆری وشەی (الطعام) بۆگەنم بەکاردێنن ٥ طعام البحر: ئەو ماسیانەی لەناو ئاوی قەراخ و بیجاخی دەریادان و ئاوەکەیان ڕۆدەچێ و ماسیەکان بەبێ راوکردن بەدەست دەبن ٥ هەرشتێک بەناوی دەریا ئاوبدرێ و روابێ ٥ الطَّعامي: خۆراک فرۆش ٥ الطَّعْمُ: تام و چێژ کەبەهەستی چەشتن کەلەزماندایە هەستی پێ دەکرێ وەکوو شیرینی و تاڵی و مزری و ساردی و گەرمی ...هتد. ئەوەی نەفسی زیندەوەر حەزی لێ دەکا لەخۆراک ٥ دەگوترێ: (تغير طعم فلان): هەستی چەژتنی فلانکەس لەحاڵەتی ئاسایی خۆی دەرچوو گۆڕا ٥ هەروا دەگوترێ: (فلان ذو طعم): فلان خاوەن عەقڵ و بیرو بۆچوونی خۆیەتی ٥ (وما هو بذي طعم): فلانکەس خاوەنی عەقڵ و رای پەسەند نیە ٥ الطُّعْمُ: خواردەمەنی ٥ ئەو خواردن و شتەی کەبۆماسی فڕێ دەدرێ بۆئەوەی نێچیر بکرێ ٥ هەروا ناوە بۆ هەموو ئەوشتانەی دەدرێ بەیەکێ تر بۆ

مەبەستێك وەكوو بەرتیلو بەخشینو دیاری ٥ شـلەمەنیەكی زەردە لـەخوێن وەردەگـیرێ لەرێـگەی دەرزیو شـتی واوە دەكرێتـە ناوجەسـتەوە بۆئـەوەی چارەسـەری هەنـدێ نەخۆشی پێ بكرێ ٥ الطُّعِمُ: بـەمانا (الطّاعِم)دێ ٥ الطُّعْمَـةُ: هەرشتێـك بخورێ ٥ رزقو رۆژی ٥ گومركو مەرانەو سەرانە ٥ دەیەكو خەراج ٥ دەسكەوتی جەنگ ٥ شێوەو بـواری كاسـبی ٥ دەگـوترێ: (هـو طیـب الطعمـة): كاسبییەكەی حـەلاڵو پوختـە ٥ (هـو خبیـث الطعمـة): كاسبییەكەی پیسو نامەشروعە ٥ بانگ كردن بۆنان خواردن "داوەت" ٥ مامەڵەیەكە بریتییە لەوە كابرا زەوییەك دەدا بە پیاوێـك بۆئـەوەی بەكاری بێنـیو دەیـەك بـداو بەدرێـژایی ژیانی ئـەم گرێبەسـتو مامەڵەیـە بـەردەوام بـێ كـە كـابرا مـرد زەوییەكـە نـادرێ بـەمیراتگرەكان بەڵكو دەگەرێتـەوە بۆ خاوەنەكـەی ٥ الطُّعْمَـةُ: ئەو بوارەی رزقو رۆژی لـێ دەستەبەر دەبـێ ٥ الطُّعْمِیَّـةُ: جـۆرە خواردنێـكە لـەمـاردی پاقلـە (فول) كەسۆی پێوە نـەبێو بـرێ سـەوزەو شتی وا لەگـەڵ خـوێو تـەوابلی تێـكەڵ دەكـرێو دەكرێتە هەنگوت هەنگوتی بچوكو لەناو رۆنو زەیت دا سور دەكرێتەوە ٥ الطُّعُومُ: ئەو ئاژەڵەی لـەناو ئێـسقانی دا مـۆخ هـەبێ ٥ یـان هەنـدێ بـەزی تێدایـە ٥ ئـاژەڵی قەڵەو ٥ الطُّعُومَـةُ: ئـەو ئاژەڵـەی دادەبەسـترێ (دابەسـتە) ٥ الطُّعـیمُ: بەمانا (الطُّعُومُ)دێ.

المِطعـامُ: زۆر خـۆر ٥ زۆر نانبـدەبێ ٥ زۆر میـوانی هـەبن ٥ بـۆ پیـاوو ژن ئـەو وشـەیە بەكاردەهێنـدرێ ٥ المَطْعَـمُ: خـۆراك ٥ شـوێنی پێشكەشكردنی خواردنی چاك ٥ چێشتخانە ٥ المُطْعَـمَ: كەسێـك لـەراودا شـتی چاكی دەست بكەوێ ٥ دەشگوترێ: (إنك مُطْعَمُ مودتي): ئـەتۆ خۆشەویستیو رێزت لەدڵی من دا بۆخۆت پەیا كردووە ٥ المِطْعَـمُ: زۆرخۆر ٥ المُطْعِمَـةُ: قورگ ٥ دەگـوترێ: (أخـذ بِمُطْعِمِـهِ): لەشـەڕدا دەسـتی لەبینە قاقای نـاو جەرِانـدی ٥ ئـەو كەمەنـدەی نێچیری پـێ دەگـیرێ ٥ ئـەو چنگو نینۆكـەی باڵنـدەی گۆشـت خـۆر گۆشـتی پـێ دەپچڕێو دەگرێ ٥ نینۆكـە گـەورەی باڵنـدە كەدەكەوێتـە پێشی قاچی ٥ هـەموو باڵندەیـەك دوو نینـۆكی ئاوا گەورەی هەن گۆشتیان پێ دەگرێ.

طَعَنَ فیه: تانەی لێ داو عەیبو لەككەی تێدا پەیـدا كـردن ٥ رەخنـەی لـێ گـرت ٥ دەگـوترێ: (طَعَـنَ فِي عِرْضِـه): تانـەی لەناموسو شەرەفی دا.

طَعَنَ فِي الشَّيِّ: چووە نـاو شتەكەوە، دەستی بە ئیـشەكە كـرد ٥ طعنـت المـرأة في الحیـضة: ئافرەتەكە چووە ناو عادەی مانگانەی خۆیەوە.

طَعَـنَ غـصن الـشجرة في الـدار: لقـە درەختەكـە چووە ناو خانوەكەوە.

طَعَنَ فِي السِّنِ: چووە ساڵەوەو پیر بوو.

طَعَنَ فِي الأرض: بەناو زەوی دا رۆیی.

طَعَـنَ الفـرسُ ونحـوه في عنانـه: ئەسـپەكە خـۆی كێشایەوەو دەستی كرد بەرۆیشتن.

طَعَنَ اللیـلَ ونحـوه: شـەوڕەوی كـرد ٥ یـان هـەموو شەوەكە بەڕێوە بوو.

طَعَنَ فلاناً وغیره بالرمح وغیره طعناً: بەرمب لێی دا یان رمبی تێوە ژەنی.

طُعِنَ: توشی تاعونو پەتا بوو.

طعِن بكذا: توشی ئـەو نەخۆشییە یـا ئـەو بـەڵاو چـــــورتمو ناخۆشـــــییە بـــــوو.

طُعِـنَ في بطنه أو في جنازته: كەوتە گیانەڵاوەوە نزیکە گیانی دەرچێ ٥ **طاعنه** بکذا مطاعنة وطِعاناً: هەریەك لەو دوانە لەیەکتریان دا ٥ **إطّعَنـا**: هەریەك لەودوانە لەیەکتریان دا ٥ **تطاعنا**: بەمانا (إطّعنا)دێ ٥ **الطاعون**: تاعونو پەتا، دەردێکی گوازراوەیە، هۆکارەکەی مکرۆبێکە توشی مشكو جرج دەبێ مێشولە دەیگوازێتەوە بۆ مشکی ترو بۆ ئادەمیزاد.

الطّعّان: زەبر وەشێن کەسێك زۆر رمب وەشێن بێ **الطَّعِين**: بەمانا (الطّعّان) دێ ٥ یان دەست راستو لێزان لەزەبروەشاندنا ٥ **الطّعْـنُ**: لەقانونی مورافەعات دا بریتییە لەوە حوکمدراو حوکمەکەی بگەیەنێتە دادگای هەڵوەشاندنەوەو داوا بکا حوکمە بەسەراسەپاوەکەی هەڵبوەشێتەوە بەبەڵگەی قانوونی ٥ **الطّعْنَةُ**: یەکجار زەبر لێدان ٥ کاریگەریو شوێندەستی زەبرەکە ٥ **الطّعِينُ**: زەبر لێدراو برینداركراو ٥ **المِطعانُ**: بەمانا (الطّعّان)دێ ٥ **المَطْعَنُ**: بەمانا (الطّعْنُ)دێ ٥ شوێنی زەبرەکە، شوێنی عەیبداریەکە، برینەکە، روشاوەکە ٥ **المِطعَنُ**: بەمانا (المِطْعانُ)دێ ٥ **الطّغْراءُ**: مۆری پادشا ٥ تورەو ئارم ٥ ناوو نیشانو عینوان کەلەلای ژووری نامە رەسمییەکان دەنووسرێو دەکەوێتە پشت (بسم الله)وە ٥ نازناوو شۆرەتی حاکمو فەرمانرەوای تێدا تۆمارکراوە ٥ بنەمای ئەم وشەیە (طورغای)ە وشەیەکی تەتەرییە رۆمو فارس بەکاریان هێناوە، پاشان عەرەب لێیان وەرگرتون ٥ (الطُّغْرَى والطُّغْرى) هەر بەمانا (الطُّغراء)ن ٥ نالی دەفەرموێ:

برۆت باڵی هوما سایەی سەری سوڵتانی حوسنت بوو
خەطت هاتو وتی: من ناسیخی طوغرایی خونکارم

الطُّغرائي: دروستکەری مۆری طوغرا یان نووسەری طوغرا ٥ **تَطَغَّمَ** علیه: خۆی نەزان کرد ٥ کاری هەتیو مەچانەی کرد ٥ **الطُّغَامُ**: خوێڕیو هەتیو مەچەو بێ عەقڵو کاڵفام ٥ لاوازو خراپو پوچ لەهەموو شتێك ٥ **الطَّغَامَةُ**: تاکی (الطَّغام)ە ٥ ئەحمەقو گێل ٥ **الطُّغْمُ**: دەریا ٥ ئاوی زۆر ٥ **الطُّغْومَةُ**: کاری پەستو بێ رێزی ٥ لاوازیو زەبوونی ٥ گێلیو نەفامی ٥ **الطُّغُومِيّة**: بەمانا (الطّغومُ)دێ.

طَغَى طَغْياً وطُغياناً: لەسنور دەرچو، زێدە رۆیی کرد ٥ ئاو لەسنوری خۆی زیادبکاو تێپەڕێ.

طَغَتْ البحرُ: دەریا کەوتە جونبوشو شەپۆلدانو شەپۆلی دا، هەڵچو ٥ دەگوترێ: (طغى الموجُ): شەپۆلەکە هەڵچو.

طَغَى فلان: فلانکەس لەتاوان کردن دا رۆچوو ٥ ستەمی کردو خۆی بەزلزانیو سەر ڕەقی نواندو زێدە ڕۆیی کرد.

طَغَـى بە الدمُ: خوێنی گەرم بوو، تورە بوو، هەڵچو.٥ **اطغاه** المالُ والسلطانُ: ماڵو سامانو دەسەڵات وای لێ کردوە لەخۆی بایی بووەو لەسنووری خۆی دەرچووە ٥ **تطاغى** الموجُ: شەپۆلەکە هەڵچوو هەڵبەزو دابەزی کرد ٥ **الطّاغوتُ**: ملهوڕو دیکتاتۆر ٥ دەستدرێژکەرو زێدە رۆو سنوور بەزێن ٥ هەرکەسێك رۆچوبێتە ناو زەلکاوی گومراییەوەو لەڕێبازی حەق لای دابێ ٥ کاهینو کوڵەوەنانی ٥ جادو باز ٥ هەرشتێك جگە لەخودا پەرستشی بۆ بکرێ جا ئەو شتە جندۆکە بێ یان مرۆڤ بێ یان بتو صەنەم بێ ٥ بتخانە ٥ **الطّاغية**: ستەمکاری گەورە ٥ زۆر ملهوڕو دیکتاتۆر ٥ هەورە بروسکەو گرمەو ناڵەی زەندەقبەر ٥

بەمانا (الطُغیان)دێ واتە دەرچوون لەسنوور ٥ الطُّغوی: بەمانا (الطغیان)دێ ٥ الطّغیان: لەسنوور دەرچون و زێدە ڕەوی کردن لە ستەمکاری دا ٥ لەبواری زەوی ناسی دا بریتییە لە داپۆشینی ڕوی زەوی بەئاوی دەریا بەجۆرێك کەخلتەو ڕەواسبی دەریا کە ڕوبەرێکی زۆری زەویەکە داپۆشێ و چین چین بکەوێتە سەریەك.٥ الطُّغیَةُ: هەرشوێنێك بەرز بێ و عاسێ بێ و نەتوانی بچیە سەری، لوتکە شاخی لوس و بەرز ٥ طَفِئَتْ النارُ ونحوها طفئاً وطفوءاً: ئاگرەکە خامۆش بوو، کوژایەوە.

طَفِیءَ فلان: فلانکەس پوکایەوە، کوژایەوە شکۆمەندی و کەسایەتی نەماو تێ شکاو پوچایەوە ٥ مرد ٥ أطفأ النارَ أو الفتنةَ ونحوهما: ئاگرەکەی کوژاندەوە ٥ طَفّأ النارَ وغیرها: بەمانا (أطفأ)دێ ٥ إنطفأ: بەمانا (طَفِیءَ)دێ ٥ بۆ موطاوعەی (أطْفَأهُ) ٥ المُطفِئ: (مُطفِئ الرَّضف): ڕوداوێك ئەوەندە کاریگەر بێ ڕوداوی پێش لەبیر بەرێتەوە ٥ المُطفِئةُ: ئاگر کوژێنەوە ٥ شلەمەنی بێ یان هەوابێ ٥ مُطفِئةُ الرَّضْف: مەری قەڵەو ٥ بەڵای گەورەو کارەساتی کاریگەر کە ڕوداوی پێش خۆی لەبیر بەرێتەوە.

طَفَحَ الإناء أو النهرُ طَفحاً وطُفُوحاً: قاپەکە یان ڕوبارەکە پڕ بوو لەم لاو لای سەری کرد، دەگوترێ: (طفح الکیلُ): ڕبەکە پڕ بوو لەسەریەوە ڕژا.

طَفَحَ السکرانُ: سەرخۆش و مەست بوو فول سەرخۆش بوو.

طَفَحَ القِدْرُ ونحوها بزبدها: مەنجەڵەکە کەف و کوڵی خۆی فڕێ دا ٥ طَفِحَتْ البشرةُ أو الجلدُ: پەڵە بەسەر پێست و جەستەیەوە پەیدا بوو.

طَفَحَ عقلهُ: عەقڵی کامڵ بوو ٥ طِفِحَت الحامِلُ: ژنە سکپڕەکە منداڵی زۆر بوون ٥ طَفِحَت بالولد: منداڵەکەی بەکامڵی بوو.

طَفَحَ الفرسُ ونحوه: ئەسپەکە بازی هاویشت و غاری دا.

طَفَحَ عنه: ڕۆیشت.

طَفَحَ الإناءَ: قاپەکە پڕ بوو بەسەریەوە ڕژا ٥ طَفِحَتْ الریح ونحوها الشَّیْئَ في الهواء: ڕەشەبا شتەکەی بەرز کردەوە بۆ حەوا ٥ أطْفَحَهُ: وای لێ کرد هەڵبچێ سەر ئاو بێ، بەرز بێتەوە ٥ طَفَّحَهُ: بەمانا (أطْفَحَهُ)دێ ٥ إطَّفَحَ القِدرَ ونحوها: کەف و بەڵقی دەوری مەنجەڵەکەی گرانە، لێی کردەوە، دەگوترێ: (إطَّفحَ الطفاحةَ): کەف و بەڵقی دەورێ مەنجەڵەکەی پاك کردەوە ٥ الطُّفاحَةُ: ئەو کەف و کوڵ و بەڵغەیە مەنجەڵ و شتی وا لە کاتی کوڵاندنی شت تێیدا بەملاو بەولای خۆی دا دەری دەدا ٥ هەرشتێك هەڵبچێ و بەقەراخی حەوزو مەنجەڵ دا سەر ڕێژبکاو بڕژێ ٥ الطَّفح: لەبواری پزیشکی دا نەخۆشییەکی پێستە لەنەخۆشی ترەوە پەیدا دەبێ ٥ الطُّفحان: بەمانا (الطّافِحُ)دێ ٥ بۆ مێینە دەگوترێ: (الطفحی) ٥ الطَّفّاحُ: (فرس طفّاح القوادم): ئەسپێکی باز هاوێژو تیژڕەوە ٥ المِطْفَحَةُ: ئەسکوتێ کەوگیرێکە یان شفرەو شتێکی وەهایە کەف و بەڵقی ڕەقەوەبووی دەورو بەری مەنجەڵی پێ دەکرێنرێ.

طَفَرَ اللبنُ طَفْراً: شیرەکە سەر توێژی کرد.

طَفَرَ فلان طفراً وطفوراً: فلانکەس بازی هاویشت.

طَفَرَ الشَّیْئَ: لەسەر شتەکە وە بازی داو خستیە دوا خۆیەوە ٥ **أطفَرَ** الفرسُ ونحوه: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (طَفَرَ)هاتووە ٥ **الطَّفْرَةُ**: یەکجار باز

هاویشتن ◊ توێژ بەستنی شیرو ماستە کە توێژێکی سەرەوە یان ڕەق دەبێو زێرەوەیان ڕونە.

طَفَسَ طفوساً: مرد، خپ بوو ◊ لەناو چوو ◊ یان بەبێ ئەوەی نەخۆشیەکی ئاشکرای هەبێ مرد.

طَفِسَ طَفَساً وطفاسةً: چلکن بوو، پیس بوو.

طَفّسَ: بەمانا (طَفِسَ)دێ ◊ **طَفْطَفَ**: تەسلیم بەناحەزەکەی بوو، بووە دیلی دوژمن ◊ **طَفْطَفَ** الطائرُ: باڵندەکە باڵەکانی کردنەوە ◊ باڵی فش کردن ◊ **الطُّفْطَافُ**: تەنیشتو پەنا ◊ ئەملاو ئەولا ◊ کەناری ڕوبارو دەریا ◊ ڕوەکی ناسكو تازە ◊ فەراخو بیجاخی درەخت ◊ گەڵای لقەدار ◊ **الطَّفْطَفَةُ**: کەلەکە ◊ گۆشتە نەرمەی ورگ ◊ تەنکایی فەراخی جەرگ ◊ **الطُّفْطِفَةُ**: بەمانا (الطُّفْطَفَةُ)دێ.

طَفَّ الشَّيْءُ طَفّاً: شتەکە سەر ئاو بوو ◊ بەرز بۆوە ◊ نزیك بۆوە ◊ ئامادە بوو ◊ **طَفّت** الشمسُ: خۆر نزیك ئاوا بوون بۆوە.

طَفَّ منه وله: دەرکەوت ◊ بەیدەست بوو بەئاسانی دەستی دەگەیشتێ.

طَفَّ الفرسُ ونحوه: ئەسپەکە چوستو چالاك بوو.

طَفَّ له بحجر ونحوه: داهاتەوە بەردێك هەڵگرێو تێی گرێ.

طَفَّ الحائط: چووە سەر دیوارەکە.

طَفَّ الشَّيْءَ بيده أو برجله: شتەکەی بەدەستی یان بەقاچی بەرز کردەوە.

طَفَّ الناقة ونحوها: قاچی حوشترەکەی بەست.

اطَفَّ: بەرز بۆوە ◊ نزیك بۆوە ◊ (أطَفَّ عليه): بەسەری دا ڕوانی ◊ لەخۆی گرت، دایپۆشی ◊ **اطفت** الناقة أو الحامل: حوشترەکە سکپڕەکە بەنەکامڵی بێچووەکەی بوو ◊ **اطَفَّ** له: زیرەك بوو، تێی گەیی ◊ ویستی فێڵی لێ بکا ◊ **اطَفَّ** عليه بحجر ونحوه: بەمانا (طَفَّ)دێ واتە داهاتەوە بەردێك هەڵگرێو پێیدا دا ◊ **اطَفَّ** له السيف ونحوه: شمشێرەکەی دەرهێناو لێی نزیك کردەوەو هەڕەشەی لێ کرد ◊ **اطَفَّ** الشَّيْءَ: شتەکەی والێ کرد بەرز بێتەوە ◊ **اطَفَّ** الكَيْلَ ونحوه: پێوانەکەی گەیاندە ئەوپەڕی سنورو چاك پڕی کرد ◊ **اطَفَّ** المكيالَ: ئامێری پێوانەکەی داڕماڵ کردو زێدەکەی سەری لابرد ◊ **طَفَّفَ**: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (طَفَّ)دێ ◊ **طَفّفت** الشمسُ: خۆر نزیك ئاوابوون بۆوە ◊ **طَفَّفَ** الطائرُ: باڵندەکە باڵەکانی فش کردنەوە ◊ **طَفَّفَ** به الفَرَسُ ونحوه: ئەسپەکە بازی دا سوارەکەش لەسەر پشتی بوو ◊ **طَفَّفَ** به كذا: باڵی پێوەنا بۆلای ئەوەو بەرامبەری کرد یان وای لێ کرد دەستدرێژی بکاتە سەر.

طَفَّفَ على فلان: کەمتری پێدا لەمافی خۆی ◊ زیادی لێ وەرگرتو کەمی پێدا ◊ **طَفَّفَ** عليه أو على عياله: چروکی لەگەڵ ماڵو منداڵی دا کرد، یان چروکیو دەست قوچاوی گرتەبەر دەربارەی بەخێوکردنی ماڵو خێزانی ◊ **طَفَّفَ** المكيالَ ونحوه: ئامێری پێوانەکەی بچوك کردەوە ◊ (تەرازو بازیی کرد) ◊ **إسْتَطَفَّ**: بەمانا (طَفَّ)دێ ◊ **إسْتَطَفَّ** السَّنامُ ونحوه: دوگی حوشترەکە بەرز بۆوە ◊ **إسْتَطَفَّ** له الشَّيْءُ: شتەکەی لێ دەرکەوت ◊ **إسْتَطَفَّ** عليه: بەسەری دا ڕوانی ◊ **الطَّافَّةُ**: (طافة البستان): شوراو پەرژینی باخو بێستان ◊ **الطَّفَافُ**: (طفاف الشمس): نزیکبوونەوەی خۆر لەئاوابوون ◊ **الطُّفَاف** من المكيال ونحوه: قەڵاقوچکەی ڕبەو قسناغو پێوەری تر ◊

پرکردنی ئامێری پێوانە دوای دارماڵ کردنی ◊ تاریکایی شەو ◊ **الطَّفَاقَةُ**: شتی کەم‌و بەرماوە لەبنکی قاپ‌و مەنجەڵ‌و پەرداخ دا ◊ هەرشتێك گرنگ نەبێ‌و گرنگی پێ نەدرێ ◊ **الطَّفُّ**: ئەو بەرزایی‌و بانوەی لەوڵاتی عەرەب بەسەر ساراو دەشتی عێراق دا دەڕوانێ ◊ لایەن‌و دەقەر ◊ کەناری روبارو دەریا ◊ دامێنی کێو ◊ حەوشەو بەربێلای خانوو ◊ **الطِّفَافُ**: جەستە سوکی تیژڕەو ◊ چوست‌و چالاك ◊ **الطَّفِيفُ**: ناتەواو ◊ کەم ◊ کەمی بێ نرخ ◊ بێ بەهاو هیچ‌و پوچ.

طَفِقَ يَفعَلُ الشَّيْءَ طَفَقاً وطفوقاً: دەستی بەشتەکە کرد.

طَفَقَ به: فرسەتی لێ هێنا ◊ **طَفَّلَت** الناقةُ ونحوها طفلاً: حوشترەکە بێچوەکەی پەروەردە کرد ◊ **طَفَّلَت** الشمسُ طَفلاً وطفولاً: خۆر بەرەو ئاوابوون رۆیی ◊ یان خۆر لەئاسۆی ئاوابوون دا سوور هەڵگەڕا ◊ یان نزیکە لەخۆر هەڵاتەوە دەربکەوێ‌و گزنگی هەتاو دیاری بدا ◊ یان خۆرکەوتە کاتی پێش ئاوابوون.

طفل فلان: فلانکەس کەوتە کاتی پێش خۆرئاوابوون.

طَفِلَ النبات طَفلاً: رووەکەکە گڵی لێ باری خۆڵبارانی لێ پەیدا بوو خراپی کردو نەیهێشت گەشە بکا.

طَفُلَ طفولة وطفالةً: نەرم‌و نیان بوو، تەنك‌و لاواز بوو ◊ بوو بەمنداڵ ◊ **اطْفَلَت** الأنثى: مێینەکە بێچوی بوو.

اطْفَلَت الشمسُ: خۆر بەرەو ئاوا بوون رۆیی، لەئاسۆی ئاوابوون دا سوور هەڵگەڕا ◊ خەریکە لەخۆر هەڵاتەوە دەربکەوێ ◊ **اطفَلَ** فلان وغيره: فلانکەس کەوتە کاتی پێش خۆرئاوابوونەوە ◊ **طَفَّلَتِ** الشمسُ: بەمانا (طَفَلَتْ)دێ ◊ **طَفَّلَ** الليلُ: شەو داهات ◊ شەو تاریکی خۆی هێنا ◊ **طَفَّلَتِ** الناقة ونحوها: بەمانا (طَفَلَتْ)دێ ◊ **طَفَّلَ** الحيوان وغيره: گیانلەبەرەکە بەهێواشی رۆیشت ◊ **طَفَّلَ** الإبلَ ونحوها: لەرۆیشتن دا بەهێواشی حوشترەکەی لێ خوڕی بۆئەوەی بێچوەکەی بتوانێ لەگەڵی بڕوا ◊ **طَفَّلَت** الماشية العُشبَ: ئاژەڵەکان گڵ‌و خۆڵیان خستە سەر گیاو گژەکەو خراپیان کرد ◊ **طَفَّلَ** الكلامُ: لەقسەکە ورد بۆوە ◊ **تَطَفَّلَ**: بوو بەخۆتێ هەڵقورتێنەر ◊ خۆی لەشت هەڵقوتاند ◊ **الطَّفالُ**: قوڕی وشکەوە بوو ◊ **الطَّفْلُ**: شتی نەرم‌و ناسك‌و تەنك، دەگوترێ: (إمرأة طَفْلَة الأنامل): ئافرەتێکە دەست‌و پەنجە نەرم‌و شلە ◊ قوڕێکی وشکەوە بووی تەبار بەستو بەهۆی قورسایی ئەوبەردو شتەی لەسەریەتی ◊

الطِّفْلُ: منداڵ، زارۆك کەتازە لەدایك دەبێ ◊ منداڵ تادەگاتە تەمەنی باڵق بوون ◊ گیای کورتە باڵا ◊ پشکۆ ئاگرو بریشکە ئاگر ◊ هەروا دەگوترێ: (هو يسعى لي في أطفال الحوائج): ئەو هەوڵ دەدا پێداویستی بچوك‌و بێ نەمودم بۆ جێ بەجێ بکا ◊ (أتيته والليل طفل): هاتم بۆلای کەتازە شەو داهاتبوو ◊ **الطَّفَلُ**: نەرم‌و نیان، ناسك‌و شلك ◊ هاتنی شەوو تاریکبوونی بەشێك لەرووبەری زەوی ◊ تاریکایی شەو ◊ کاتی پێش خۆرئاوابوون ◊ یان کاتی دوا عەصر کەخۆر بەرەو ئاوابوون دەڕوا.

طَفَلُ العشِيِّ: کۆتایی ئێوارە، کەخۆر ئاوادەبێ‌و کەناری ئاسمان زەرد هەڵدەگەڕێ ◊ کاتی دوا هەڵاتنی خۆر، ئەوکاتەی خۆر لەئاسۆ دەردەکەوێ‌و هێشتا بەرز نەبۆتەوە.

طَفَلُ الغداة: دوا خۆر هەڵاتن، کەهێشتا گزنگی هەتاو دەرکەوتووەو خۆر بەرز نەبۆتەوە ٥ **الطُفولِيّة**: بەمانا (الطُفولة)دێ ٥ **الطّفِيلُ**: ناوی لێڵ کەلەبنکی حەوزدا دەمێنێتەوە ٥ **الطُفَيليّ**: ئەوکەسەی بۆ هەموو داوەتو کۆڕو کۆبونەوەیەك دەچێ بەبێ ئەوەی بانگ بکرێ، دەڵێن: پیاوێکی کوفەیی لەخێڵی عەبدوڵڵای کوڕی غەتەفان هەبووە بۆ هەموو داوەتو کۆڕو کۆبوونەوەیەك چووە، بەبێ ئەوەی بانگ بکرێ ئامادەی هەموو شایی‌و نانخواردنێکی ژن مارە کردن بووە بۆیە پێیان وتووە: (طفيل العرائس أو الأعراس): ئێستا هەرکەسێك پەیڕەوی کاری ئەو بکا پاڵ ئەو دەدرێو پێی دەگوترێ: (طفيلـي) ٥ لەبواری زانستی (الأحياء)دا بونەوەرێکی زیندووە بەشێوەیەکی خۆ هەڵواسەر لەسەر حیسابی بونەوەرێکی تری زیندو دەژی ٥ **المُطْفِلُ**: خاوەن منداڵ، منداڵبەر ٥ خاوەن بێچو ٥ دەشگوترێ: (ليلة مطفل): شەوێکی منداڵ کوژە لەبەر زۆر ساردی.

طفا الشيءُ فوق الماء طفواً وطُفُواً: شتەکە نقوم نەبوو، سەرئاو بوو، سەرکەوت.

طفا الثور الوحشي: کەڵەگا کێوییەکە چووە سەر تەپۆڵکەکە.

طفا الفرسُ: ئەسپەکە سەری خۆی بەرز کردەوەو سەری خۆی بادا.

طفا الظبيُ: ئاسکەکە چوستو چالاك بوو بازی دووری هاویشت.

طفا فلان: فلانکەس چووە ناو نیشەکەوە ٥ درێژەی بە بێعەقڵیو نەفامی خۆی دا لەبەرامبەر بابای لەسەرەخۆو عاقڵ.

طفا فلان فوق الفرس: فلانکەس خۆی هەڵدایە سەرپشتی ئەسپەکە ٥ **طفت** الخوصةُ فوق الشجرة: چرۆو تەرزە لەسەر درەختەکە دەرکەوت ٥ (فهو طاف وهي طافية) ٥ **اطفى** فلان: فلانکەس بەردەوام بوو لەسەر خواردنی ئەو ماسییانەی سەر ئاو دەکەون ٥ **الطّافية** من العنب: ئەو بۆڵە ترێیەی لەشێوەو قەبارەی بۆڵە ترێیەکانی تر جیا دەبێتەوە ٥ لەوحەدیسەی باسی دەجال دەکا هاتووە دەفەرموێ: (وكأن عينه عنبة طافية) ٥ **الطّفاوة**: ئەو چەوریو کەفو کوڵەیە دەکەوێتە سەرو قاپەکە، دەگوترێ: (أصبْنا طُفاوة من الربيع) ٥ شتێکمان لەبەهار دەسکەوت ٥ خەرمانەی مانگو خۆر ٥ **الطُّفْيَة**: کرۆكو چرۆی درەختی (دۆم) خەتی سپی یان ڕەش یان زەرد لەسەر پشتی مار، ماری کلك کورتو نەرمە لیقەی پیس (کوڵە هۆیباب) کەبەسەر پشتیەوە دوو خێت هەن ٥ ئەم جۆرە مارە ناوێکی تریشی هەیە پێی دەگوترێ: (ذات الطفيتين) ٥ **الطّقْسُ**: نیظام ٥ تەرتیب ٥ لەلای مەسیحییەکان ناوە بۆ خزمەتی ئاینیو ڕێو ڕەسمی بۆنەو حەفلەکانیان ٥ کەشو هەوا.

طَقَّ طقًّا: تەقە تەقی هات ٥ دەنگی تەق تەقی لێ بیسترا ٥ **طَقْطَقَ**: دەنگی لێ هات ٥ یان دەنگی زۆر بوو یان دەنگی (تەق تەقی) دوبارەو سێ بارە کردەوە ٥ **طَقْطَقَ** الحِجَارة: بەردەکان هەندێکیان کەوتنە سەر هەندێکیانو تەقە تەقیان هات ٥ **طَقْطَقَتْ** الدواب: وڵاخەکان بەسمەکانیان لەسەر زەوی ڕەق تەقە تەقیان کرد ٥ **طَقْطَقَ** الشّيَ: شتەکەی والێ کرد دەنگی لێ بێ.

طِقْ: لاسایی کردنەوەی دەنگی بەردەکە بەیەکتر دەکێشرێن‌و دەکەونە سەریەك (تەق‌و هوڕ یا خڕو هوڕ) یان قرە قڕی بۆق کەلەکەنار روبارو شتی وا دەقرێنن ◊ دەشگوترێ: (هذا لایساوي طِقْ): ئەمە هیچ ناهێنێ ◊ **الطَّقَمُ**: کۆمەڵێك کەرەستەو ئامێری جیاجیا کە پیشەوەر بەکاریان دێنێ بۆکارەکەی وەکوو تاقمی فیتەر تاقمی شیش بەست، تاقمی تەنەکە چی، تاقمی .... کۆڕو کۆمەڵێك کە کارێکی تایبەتی دەکەن‌و هەریەکەیان لایەنێکی کارەکە ئەنجام دەدا ◊ **طَلَبَهُ** طَلَباً: بەدوی دا گەڕا ، هەوڵی دا دەستی بکەوێ ◊ ویستی ئەو شتە بۆ ئەو بێ ◊ داوای کرد بیدرێتێ.

طَلِبَ طَلَباً: دوور کەوتەوە بۆ ئەوەی خۆشەویست بێو هەوڵی دیتنی بدرێ ◊ **اطْلَبَ**: بەمانا (طَلَبَ)دێ ◊ **اطْلَبَ فلاناً**: فریا فلانکەس کەوت‌و پێداویستییەکانی بۆ دابین کردن‌و یارمەتی دا ◊ دەشگوترێ: (أطْلَبَ فلاناً الشيءَ): فلانکەسی ناچارکرد بۆئەوەی داوای ئەوشتە بکا ◊ **طالَبَهُ** بحقه مطالبة وطلاباً:داوای مافی خۆی لێ کرد ◊ **طَلَّبَهُ**: بەمانا (طَلَبَهُ)دێ ◊ **إطَّلَبَهُ**: بەمانا (طَلَبَهُ)دێ ◊ **تَطَّلَبَهُ** الأمرُ كذا: کارەکە پێویستی بەوە بوو ◊ **الطالب**: قوتابی ئەوکەسەی هەوڵی فێربوونی زانستی دەدا ◊ بەزۆری بۆ خوێندکار بەکاردێ لەقۆناغی دواناوەندی‌و کۆلێژو زانکۆدا ◊ **الطَّلابُ**: داواکراو ◊ **الطَّلابَةُ**: داواکراو ◊ **الطِّلْبُ**: داواکراو ◊ دەگوترێ: (هي طِلْبُ فلان): ئەو ئافرەتە حەزلێکراوی فلانکەسەو عاشقی بووە بەمانا هەوڵدەردێ، دەگوترێ: (هو طِلْبُ نساء): ئەو پیاوە بەدوژن دا دەگەڕێ ◊ (هي طلب رجال): ئەو ئافرەتە هەوڵی دۆزینەوەی پیاوێەتی شوی پێ بکا یان بیکاتە دۆستی خۆی ◊ **الطَّلَبُ**: داواکراو ◊ لەبواری ئابوری دا ئەو چەندیەتە کالایە یە بەنرخێك کڕیار دەیکڕێ ◊ لەقانونی (مرافعات)دا بریتییە لە پێشنیاری داواچی کە پێشکەشی دەکا بۆ دادگاو داوادەکا بەپێی ئەو پێشنیارە دادوەر حوکم بکا ◊ **الطُّلْبَةُ**: سەفەری دوورو درێژ ◊ **الطُّلْبَةُ**: داواکراو ◊ (أم طِلْبَةُ): نازناوی دالاشە (داڵە کەرخۆر) ◊ **الطَّلِبَةُ**: داواکراو ◊ پێویستی ◊ **الطَّلاَّبُ**: کەسێك داواکاریی زۆربن ◊ **الطَّلُوبُ**: بەمانا (الطَّلاَّبُ)دێ، دەگوترێ: (بئر طَلُوبٌ): بیرێکە ئاوەکەی زۆر لەقوڵی دایە ◊ **الطَّلِيبُ**: بەمانا (الطَّالِب) و (الطَّلُوب)دێ ◊ **المَطْلَبُ**: بەمانا (الطَّلِيب)دێ ◊ هەروا بەمانا مەبەست‌و نیاز دێ ◊ شوێنی توێژینەوەو لێکۆڵینەوە ◊ شوێنی داواکردن.

طَلَحَ طَلْحاً وطلاحاً: ماندوو بوو لەرۆیشتن‌و نەیتوانی بڕوا.

طَلَحَ فلان طلاحاً: فلانکەس بەد خوو بوو، داوەشا تێکچو.

طَلَحَ البعير ونحوه طَلْحاً: حوشترەکەی والێ کرد ماندوو شەکەت بوو وەستاو نەیتوانی بڕوا.

طَلَحَ المكانُ: شوێنەکە درەختی (تەلح)ی زۆر بوو.

طَلَحَ الإبلُ: حوشترەکە بەهۆی خواردنی گەڵای درەختی (تەلحەوە) سکی هێشا ◊ (فهي طَلاَحَى).

طَلَحَ البعيرُ: حوشترەکە ناوسکی خاڵی بوو لەخۆراك ◊ (فهو طَلِحٌ) ◊ **اطْلَحَ**: بەمانا (طَلَحَ)دێ ◊ **اطْلَحَ** البعيرَ ونحوه: بەمانا (طَلَحَهُ)دێ ◊ **طَلَّحَ**: بەمانا (أطْلَحَ)دێ ◊ **طَلَّحَ** البعيرَ: بەمانا (أطْلَحَهُ)دێ ◊ **طَلَّحَ عليه**: زۆری تین بۆهێناو ماندوو شەکەتی کرد ◊ **الطَّلْحُ**: درەختێکی گەورەیە لەجۆری درەختی (العِضَاء)

حوشتر گەلاکەی دەخواو حەزی لێیەتی ٥ هەروا ناوە بۆ میوەی مۆز ٥ جاری وادەبێ لەجیاتی (الطَّلْحُ) دەگوترێ: (الطَّلْعُ)، هەروا وشەی (الطَّلْعُ) ناوە بۆ ناوی قوڕاوی بنکی حەوزو شتی وا ٥ ورگ خاڵی‌و برسی ٥ ڕیخۆڵە ٥ **الطِّلْحُ**: ماندو ٥ کزو لاواز.

طَلَسَ بَصَرَهُ: چاوی کوێر بوون.

طَلَسَ بالشيءِ على وجهه: شتەکەی هێنا وەکوو خۆی ٥ چونی بیستبوو ئاوا گێڕایەوە.

طَلَّسَ بە في السجن ونحوه: فڕێی دایە ناو بەندیخانەوە.

طَلَسَ الكتابَ: نووسینی ناو کتێبەکەی شێواند تێکی دا.

طَلِسَ: کوژاندییەوە.

طَلِسَ الثوبُ: کراسەکە یا پۆشاکەکە رزی کۆن بوو ٥ یان رەنگی بۆری مەیلەو رەش بوو ٥ **طَلَّسَهُ**: بۆ زێدە رۆیی لەمانای (طَلَسَهُ)دێ ٥ **إنْطَلَسَ**: کوژایەوە، سڕایەوە، گوم بوو ٥ **تَطَلَّسَ**: بەمانا (إنْطَلَسَ)دێ ٥ **تَطَلَّسَ** بالطالسان: خاولی لەملی خۆی پێچا، خاولی بەسەر شان‌و ملی خۆی دا دا ٥ (طالِسان): جۆرە پۆشاکێکە لەبەری کرد ٥ **الأطْلَسُ**: ئەوەتا رەنگی بۆری مەیلەو رەش بێ ٥ بۆیە بە گورگی بۆرەقنەی مەیلەو رەش دەگوترێ (الأطلس) ٥ **الأطْلَسُ**: دز، سەگ ٥ چڵکن ٥ کەسێك کارێکی ناشیرینی پاڵدرابێ ٥ پارچە ئاوریشم ٥ **الأطلس** الجغرافي: بڕوانە وشەی (الأطلس) لەپیتی (ا)دا ٥ **الطَّالسان**: جۆرێکە لەسەرپۆش‌و مل پێچ دەخرێتە سەرشان یان لەجەستەوە دەپێچرێ‌و نەبڕدراوە نەدەدروێ، لەمیسر پێی دەگوترێ: (شاڵ) ٥ بڕوانە (الطيلسان) ٥ **الطَّلْسُ**: گورگی بۆرەقنەی مەیلەو رەش ٥ پۆشاکی چڵکن یان قوماشێك رەنگی بۆرەقنەی مەیلەو رەشی تێدا بێ ٥ نوسینێك سڕدرابێتەوەو شوێنەواری مابێ ٥ پێستی رانی حوشتر ئەگەر روتابێتەوە ٥ **الطَّلْسَاءُ**: مێینەی (الأطلس) ٥**الطُّلْسَةُ**: بۆرەقنەی تۆزاوی مەیلەو رەش ٥ تەنکە هەور ٥ **الطِّلاَسَةُ**: تەختە سڕ ٥ پەڕۆیەك تەختەی شت لەسەر نووسراوی پێ بسڕدرێتەوەو نوسینەکەی لابرێ ٥ **الطِّلِّيسُ**: کوێر ٥ **الطِّلِّيسُ**: کەسێك چاوی نوقابن‌و هەڵنەیەن ٥ **الطِّيْلَسُ**: لوغەتێکە لە (الطَّيلسان) عەرەب کە جنێو بەیەکێك دەدەن دەڵێن: (يا ابن الطَّيلسان): نارەسەن، عەجەم ٥ **طَلْسَمَ**: سەری داخست‌و روی گرژ کرد ٥ ساحیرو جادو ٥ جادوو تەلەسمی نووسی ٥ **طَلْسَمَ** الشيءَ: خەت‌و هێڵکاری جۆراوجۆری بۆشتەکە کێشان‌و پێی وابوو بەوخەت‌و هێڵانەی دەیاننوسێ گیانی ئەستێرە بەرزەکان بەسروشتە نزمەکانی سەرزەوییەوە دەبەستێتەوەو دەتوانێ سود راکێشێ‌و زیان دوور بخاتەوە، ئەم وشەیە لەبنەڕەت دا وشەیەکی یۆنانییەو بەهەموو ئەو شتانە دەگوترێ کە چەواشە کاری تێدایەو تەم‌و مژی نەزانی دایپۆشیوە، وەکوو لوغزو فاڵ‌و قاوە گرتنەوەو بەخت گرتنەوەو ئەو جۆرە شتانە ٥ لەکوردی دا بەزۆری تەلیسم بەکار دەهێندرێ ٥ دەگوترێ: (فَكَّ طَلْسَمَهُ أو طَلاَسِمَهُ): تەلیسمەکەی رون کردەوە، چەواشەکارییەکانی شی کردەوە ٥ **الطِّلَّسْمُ**: بەمانا (الطِّلَّسْمُ)دێ ٥ **طَلْطَلَ**: دەستی راوەشاند لەکاتی رۆیشتن دا ٥ بەپەل راوەشان رۆیشت ٥ **طَلْطَلَ** الشيءَ: شتەکەی جوڵاند ٥ **الطِّلاطِلُ**:

دەردی بـێ دەرمـان ٥ ئـازاری پـشت ٥ نەخۆشییەکە پشتی گوێدرێژ دابڕ دابڕ دەکا ٥ **الطُّلاَطِلَة**: بـەمانا (الطُّلاطِـلُ)دێ ٥ سـەربڕینی خێرا ٥ گۆشتێـکە لـەقورگ دا یـان ئـاڵو کـەوتن کەتوشی ئـادەمیزاد دەبـێو ناتوانـێ خـواردنو خواردنـەوە قـوت بـدا ٥ **الطُّلْطُـلُ**: نەخۆشی بەردەوام ٥.

طَلَـعَ الـشمسُ أو الكوكـبُ طلوعـاً: خـۆر لەبەرزاییـەوە دەرکـەوت ٥ خۆرهـەڵات ٥ ئەستێرە دەرکەوت ٥ دەشگوترێ: (طَلَـعَ منـه أو فيـه علـى كـذا): ئـەو رەوشـتانەی تێـدا بـەدی کردن.

طَلَـعَ النخـلُ: درەختـە خورماکـە چـرۆکەی دەرکەوت.

طَلَعَ عليه: روی تـێ کـرد ٥ هێرشی کـردە سەر ٥ لەنکاو هات.

طَلَـعَ عنـه: لێی گـوم بـوو ٥ خـۆی لـێ شـاردەوە بۆئەوەی نەیبینێ.

طَلَعَ السَّهْمُ ونحوه عن الهدف: تیرەکە نیشانەکەی نەپێکاو نەی هەنگاوت.

طَلَـعَ الـشَّيْءَ وفيـه: چـووە سەرشـتەکەو پێیـدا سەرکەوت.

طَلَعَ المكانَ: گەییشتە شوێنەکە، چو بۆ شوێنەکە ٥ **أطْلَعَ** النخلُ: بەمانا (طَلَعَ)دێ ٥ **أطْلَعَ** الشجرُ: درەختەکـە گـەڵای گـرت ٥ **أطْلَـعَ** الـشجرُ: درەختەکە گەڵای گرت ٥ **أطْلَعَ** الرامي: تفـەنگ هاوێژەکە، تیر هاوێژەکە تیرەکەی سەری کـردو نیـشانەکەی نەپێـکا ٥ **أطْلَـعَ** عليـه: بـەمانا (طَلَعَ)دێ ٥ **أطْلَعَتْ** النخلـةُ: درەختـە خورماکە درێـژ بـوو، بـەرز بـوو ٥ **أطْلَـعَ** الـشَّيْءَ: وای لەشتەکە کـرد دەربکـەوێ ٥ **أطْلَـعَ** رأسَـهُ علـى الـشَّيْءِ: بەسـەر شـتەکەی دا روانـی بۆئـەوەی بیبینـێ ٥ **اطَّلَعَتْ** النخلـةُ الطلـعُ: درختـە خورماکـە چـروزەکەی دەرخـست ٥ **أطْلَعَ** فلانـاً على كـذا: فلانکەسـی بەسـەر شتەکەدا ئاگادار کـردو بـۆی دەرکـەوت ٥ **أطْلَـعَ** فلانـاً: پەلـەی لەفلانکەس کـرد ٥ **أطْلَعَ** اليـه معروفـاً: چاکەی لەگەڵ کرد ٥ **طَالَعَ** الـشَّيْءَ: بـەهۆی تێـڕوانینو لـێ ورد بونەوە بەسـەر شتەکەدا ئاگادار بـوو ٥ **طالَعَ** الكتـابَ: کتێبەکـەی خوێنـدەوە ٥ **طـالَعَ** فلانـاً: تەماشـای ئـەوەی کـرد لای فـلان بـوو ٥ **طالَعَ** فلاناً بـالأمر: فلانکەسـی بەسـەر کارەکەدا ئاگادار کردەوە ٥ **طالَعَ** فلانـا بكتبـه: کتێبەکـەی بۆفلان کەس نارد بۆئەوەی بەسەری دا ئاگادار بێ ٥ **طَلَّعَ** النخلُ: درەختە خورماکە چروزەکەی دەرکرد ٥ **طَلَّعَ** الكيلَ: ربەکەی پێواو پـڕی کـرد ٥ **إطَّلَعَ**: بەمانا (طَلُـعَ)دێ ٥ **إطَّلَعَ** على الأمـر: کارەکـەی زانـی ٥ **إطَّلَـعَ** علـى الـشَّيْءِ: بەسـەر شتەکەی دا روانـی ٥ بەسـەری دا ئاگادار بـوو ٥ **إطَّلَعَ** اليـه: بەسـەری دا روانـی ٥ سـەیری کـرد بۆئـەوەی بزانـێ چییە ٥ **إطَّلَعَ** للأمـر: بەسـەر کارەکەدا باڵا دەست بـوو تـوانی ئـەنجامی بـدا ٥ **إطَّلَعَ** الأمرَ: کارەکەی زانیو بەسـەر نهێنیەکەی دا ئاگادار بوو ٥ **تَطَلَّعَ**: بەمانا (طَلَعَ)دێ ٥ **تَطَلَّعَ** الإناءُ: قاپەکە پـڕ بـوو ٥ **تَطَلَّعَ** الماءُ ونحوه من الإناءِ: ئاوەکە سەر ڕێژی کردو لەهەموو لایەکی شـتەکەوە هـەڵڕژا ٥ **تَطَلَّـعَ** في مـشيه: لەرۆیشتنەکەی دا خۆی باداو لارو لەنجەی کـرد ٥ **تَطَلَّعَ** الى الـشَّيْءِ: سـەیری دیمـەنی شتەکەی کرد ٥ شتەکەی زانی ٥ **تطَلَّعَ** الى قدومـه: چاوی هەڵبڕی سەیری کرد، دەگوترێ: (عافى الله رجـلاً لم يَتَطَلَّعْ في فِمِـكَ): رەحمـەتی خـودا لەوکەسـەی بەدوا قسەکانی تۆدا نەگەڕا ٥ **إسْتَطْلَعَ** الـشَّيْءَ:

ویستی شتەکە دەربخاو بزانێ چییە ٥ **إستَطْلَعَ رأيَهُ**: لەڕاو بۆچونەکانی ورد بۆوە تابزانێ چییە ٥ **الإستطلاع الصحفي**: باس‌و لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەنووسی، کە نووسەرێك یان زیاتر ئەنجامی دەدا دەربارەی ڕوداوێك بەوەسفو وێنەوە ٥ **الطالِعُ**: مانگی یەکشەوە ٥ گزنگی درۆزنی بەرە بەیان (فەجری کاذب) ٥ تیرێك بکەوێتە ئەو دیو مەبەستو سەربکا ٥ لەبواری ئەستێرە ناسی‌و ئاسمانشوناسی دا ئەو هەواڵە بێ بنەمایەی ئەستێرە ناس بڵاوی دەکاتەوە دەربارەی هەڵاتنی ئەستێرەیەکی تایبەتو پەیدابوونی ڕوداوی سەیرو سەمەرە ٥ **الطّالِعَةُ من الإبل**: یەکەم حوشتر کەلەکاراونەکەدا دەردەکەوێ ٥ **الطِّلاعُ**: بەمانا (الإطلاع)دێ ٥ هەروا ناوە بۆ هەرشوێنێك خۆری لێ هەڵبێ ٥ (طِلاع الشَّيْءِ): پڕی شتەکە ٥ دەگوترێ: (قوس طِلاع الكف): قەوسەکە پڕ بەدەستە ٥ (قداح طِلاع): پەرداخێکە پڕە ٥ (عین طِلاع): چاوێکە پڕە لەفرمێسك ٥ **الطَّلْعُ**: شوێنی بەرز کەلێیەوە بڕوانی بۆ شتێکی تر یا شوێنێکی تر ٥ دەفەرو لایەن‌و ناوچە ٥ **الطَّلْعَةُ**: ئەوەی دەربکەوێ لەشت هەرشتێك بێ ٥ دەمو چاو ٥ پارچەیەك لەچروزەی تازە دەرکەوتوی دارخورما ٥ **الطُّلَعَةُ**: ئەوەی زۆر دەربکەوێ، یان چاوەڕوانی شت بێ ٥ دەگوترێ: (إمرأة طُلَعَةٌ خبأة): ئافرەتێکە جار جار دەردەکەوێو جار جاریش خۆ گوم دەکا ٥ (وطُلَعَةٌ قُبعة): ئافرەتەکە جارجار سەر ڕوت دەکا و جار جاریش سەری دادەپۆشێ ٥ (ونفس طُلَعَةٌ): نەفسێکە زۆر چاوەڕوانی ئەوشتەیە ٥ **الطَّلاّعُ**: (طَلاّ الثنایا): قالبوو لەبۆتە دراوی ڕوداوی ڕۆژگارەو باش دەزانی تەگبیر یان بکاو حەلیان بۆ بدۆزێتەوە ٥ **الطّليعةُ** من الجيش: پێشە تای سوپا، یەکەم وەجبەی سوپا کە دەردەکەوێ ٥ ئەو تاقم‌و کۆمەڵەی سوپا کە دەنێردرێن بزانن سوپای دوژمن چۆنەو چەندەو چی دەکەن ٥ **المَطْلِعُ**: پێشەتاو دێباچەی چامە شیعر ٥ یەکەم دێڕە شیعری چامەکە ٥ شوێنی خۆر هەڵاتن ٥ کاتی بەیانی‌و خۆر هەڵاتن ٥ **مَطْلِعَ** الأمر: شوێنی بۆچوونی کارەکەو چۆنیەتی دەست پێکردنی‌و ڕێبازی چوونە ناوەوەی ٥ مەصعەدو ئامێری بەرز بوونەوە لە نزمییەوە بۆ بەرزی ٥ دەشگوترێ: (هذا مطلِعَ الأكمة): ئەمە ڕون‌و ئاشکرایە ٥ **مطالع** الشمس: شوێنە جیاجیاکان کەخۆر لێیانەوە هەڵدێ، چونکە خۆر ڕۆژانە شوێنی دەرکەوتن‌و ئاوابوونی دەگۆڕێ.

اطْلَفَ فلان: فلانکەس تۆڵەکردنەوەی دوژمنەکەی هەڵوەشاندەوەو پیلانەکەی پوچ کردەوە ٥ **اطْلَفَ** دم القتيل: خوێنی کوژراوەکەی بەفیڕۆ دا ٥ **اطْلَفَ** مالَ فلان أو حقهُ: مافو ماڵی فلانکەسی ژێر پێ دا ٥ **اطْلَفَ** فلاناً کذا: فلان شتی بەخشی بەفلانکەس ٥ **طَلَّفَ** علیه: لێی زیادکردو لەسەری زیادکرد ٥ **الطَّلْفُ**: بەفیڕۆ دان ٥ بەتاڵو پوچ ٥ **الطَّلَفُ**: بەمانا (الطُّلْفُ)دێ ٥ شتی ئاسان‌و بەیدەست ٥ زیادەی شت ٥ بەخشش‌و دیاری ٥ **الطَّلِیفُ**: بەمانا (الطُّلْفُ)دێ ٥ شتی بەلاش ٥ کاری ئاسان‌و کەم ئەرك‌و هەرزان بەها.

طَلَقَ طلوقاً وطلاقاً: لەکۆنترۆڵی ئەودا نەما، لەژێر دەسەڵاتی چووە دەر ٥ **طَلَقَتْ** المرأة من زوجها: ئافرەتەکە لەژێر نیکاحی مێردەکەی چووە دەرو لەقەیدو ئەرکی مێردەکەی ڕزگاری بوو.

طَلَقَ يـده بـالخير: دەستی بەبەخشش‌و نانبـدەیی بڵاو کردەوە.

طَلَقَ فلاناً الشَّيْءَ: شتەکەی بەخشی بە فڵانکەس.

طَلَقَ طلقاً: دوورکەوتەوە.

طَلُقَ طُلُوقةً وطَلاقَةً: بەمانا (طَلَقَ)دێ.

طَلُقَت اليَدُ: دەستەکە بەخشندە بوو.

طَلُقَ الوجهُ: دەم‌و چاوی رون‌و گەشـەدار بـوون‌و کەیف خۆش‌و تەڕدەماخ بوو.

طَلُقَ اللِسانُ: زمانی رەوان‌و قسە شیرین بوو.

طَلُقَ فلانٌ: فڵانکەس روگوشـادو روخسار جوان‌و قسە خۆش بوو.

طُلِقَ اليومُ: رۆژەکەی مام ناوەندی بوو نەسارد بوو نەگـەرم ٥ **طَلُقَـتِ** المـرأةُ مـن زوجهـا: بـەمانا (طَلَقَتْ)دێ ٥ **طُلِقَتِ** المرأة أو الحاملُ في المخاض: ئافرەتەکـە ئـازاری ژان‌و نارەحـەتی منـداڵبونی تـوش بـوو ٥ **اطْلَـقَ** القـومُ: خەڵـکەکە حوشـترەکانیان بـەرەڵڵا کـردن بـۆ ئـەوەی بلەوەڕێن، بگەڕێن لەوەڕێکیان دەست گیر بێ ٥ **اطْلَـقَ** الـشيءَ: شـتەکەی بـەرەڵڵا کـرد ٥ دەگوترێ: (أَطْلَقَ الأسيرَ): دیلەکەی بـەرەڵاکرد ٥ (أطلـق الماشـية): ئاژەڵـەکانی بـەرەڵای لـەوەڕگا کـردن ٥ (أطلـق خيلـه في الحلبـة): ئەسـپەکەی لەگۆڕەپانی جلیت بازی دا هێنـاو بـرد ٥ (أطلـق المرأة): ئافرەتەکەی تەڵاق دا ٥ (أطلق له العنان): بـەرەڵای کـرد مەرەخەسـی کـرد ٥ (أطلـق لـه التصرف): رێگای دا چۆن کاردەکا بیکا ٥ **اطلق** الدّواءُ بطنَـهُ: دەرمانەکە سکی چواند ٥ توشی گوفیرەو رەوانی کرد ٥ **اطلق** الكـلامَ: قسەکەی بـــەرەهایی کـــردو تایبەتمەنـــدی نـــەکرد بەشتێـکەوە ٥ **اطلق** يـده بخير: دەستی خۆی بەخێرو بەخشیش بڵاو کردەوە ٥ **اطلق** المِدْفَعَ ونحوه: تۆپەکەی والێ کرد گوللە بهاوێ ٥ گوللە بتەقێنێ ٥ **اطلَقَ** كذا على كذا: ئـەوەی کـردە ناو بۆئەوە ٥ یـان ئـەو نـاوەی بۆ بـەکار هێنـا ٥ **طَلَّقَهُ**: بەمانا (أطلقه)دێ ٥ **إطَّلَقَ**: دڵخۆش بـوو ٥ **إنْطَلَقَ**: بەرەڵا بوو، جوڵا ٥ لەوە ڕزگاری بـوو ٥ رۆیی ٥ دەگوترێ: (إنطلق يفعل كذا): دەسـتی کـرد بەوشتە، خەریکە ئـەو شـتەبکا ٥ **انطلق** الوجه أو اللسـانُ: روخساری گوشادو جوان بوو ٥ زمـانی کرایـەوەو قـسە شـیرین بـوو ٥ **تَطَلَّقَ**: بـەمانا (إنطلـق)دێ ٥ **تَطَلَّقَ** الظَّبْـيُ ونحـوه: ئاسـکەکە بـەخێرایی رۆیـی ٥ **تَطَلَّـقَ** الخيـلُ: ئەسپەکە لەپێشبڕکێ دا بـەرەهایی رۆیی هیچ شتێـك جڵـەوی نەگرتـەوە ٥ **تَطَلَّـقَ** الفـرسُ: ئەسپەکە دوای راکردن میزی کـرد ٥ **إسْتَطْلَقَ**: بـەمانا (تَطَلَّقَ)دێ ٥ **إسْتَطْلَقَ** الـشَّيْءَ: شتەکەی بەپەلـە کـرد ٥ یـان داوای بـەر هەڵدانی کـرد ٥ دەگوترێ: (إسْـتَطْلَقَ مـن صـاحب الـدين كـذا): داوای لەخاوەن قەرزەکەی کرد ئەوەی بۆ بکا ٥ **الطالِقُ**: تەڵاقدراو ٥ دەگوترێ: (إمـرأة طـالق): ئافرەتەکـە لەبەنـدو ئـەرکی مێـرداری رزگـاری بـوو ٥ (ناقـة أو شـاة طـالق): حوشترێـك یـان مەڕێـکی بـەرەڵا کـراوە بـۆ ئـەوەی بـەئارەزوی خۆی بلـەوەڕێ ٥ **الطالِقَة** مـن النـساء: بـەمانا (الطّالِق)دێ ٥ هـەروا ئەگـەر بـۆ حوشـترو مـەڕو شـتی واش بـەکارهات هەربـەمانا (الطّـالِق)دێ ٥ **الطالقة** من الليـالي: شـەوی هـەوا مـام ناوەنـدو نەسـاردو نەگـەرم‌و بـێ چـورتم‌و ناخۆشـی ٥ **الطّلاقُ**: بـەرەڵڵا کـردن‌و مەرەخـەس کـردن ٥ لەبواری شـەرع دا بریتییـە لەهەڵوەشاندنـەوەی گرێبەستی نێوان ژن‌و مێـرد، لابردنـی نیکاحی نێوان ژن‌و مێـرد ٥ **الطَّلْقُ**: بـەرەڵاو بـێ کۆت‌و

زنجیر ٥ دهگوترێ: (طَلْقُ اليَدَ أو اليَدين): پیاوێکی دهسکراوهو نانبدهیه ٥ **فَرسٌ طَلْقُ اليد**: ئهسپێکه دهستی پێوهندی تێدا نییه پێوهند نهکراوه ٥ قاچی پهتو شتی وای تێ نهخراوه، ههروا وشهی (ألطَلْقُ) ناوه بۆ ئاسك لهم ڕووهوه که تیژڕۆیه ٥ ناوه بۆ سهگی ڕاو چونکه بهخێرایی پهلاماری نێچیر دهدا، ههروا ناوه بۆ دهمو چاوی گوشادو ڕوخساری جوانو دهم بهپێکهنین ٥ بۆ زمانی ڕهوانو قسه شیرین ٥ شهوو ڕۆژی ههوا خۆشو نهساردو نهگهرم بێ ڕهشهباو شتی ناخۆشو زیانبهخش ٥ ژانی منداڵبون ٥ گیایهکه لهبواری بۆیهو ڕهنگ دا بهکاردههێندرێ ٥ بهردێکه بریسکه دارو ڕونه کهبهناسن پێی کێشی بریشکی لێ دهبنهوه، دههاڕدرێو وهکوو بۆدره بهجهسته دهکرێ پێستی مرۆڤ نهرم دهکا ٥ **الطِلْقُ**: بهرهڵلا یان دهستکراوهو ئازاد بهجۆرێك بتوانێ ههموو شتێك ئهنجام بدا، ڕوخساری گوشادو زمانی ڕهوان ٥ **الطُلُقُ**: بهرهڵلا کراو ٥ دهگوترێ: (بعیر أو ناقة طُلُقٌ) ٥ ههروا ناوه بۆ ڕوخساری شیرینو زمانی ڕهوان ٥ **الطُلَقُ**: ئۆره ٥ بهشو بار ٥ ڕیخۆڵه ٥ دهوران دهوری گهده ٥ **الطَلِيقُ**: ڕوخسار شیرینو زمان ڕهوان ٥ قسهزان ٥ **الطَلْقَةُ**: یهکجار ژان گرتن، یان یهکجار تهلاقدان، یهك تهلاق یان یهکجار بهرهڵلا کردن ٥ شهوی نهساردو نهگهرم ٥ **الطُلَقَةُ**: پیاوێك زۆر ژن تهلاق بدا ٥ **الطَلاّق**: بهمانا (الطُلَقَةُ)دێ ٥ **الطَلِيقُ**: ڕوخسار شیرینو ڕوکراوهو زمان ڕهوان ٥ یان دیلو دهست بهسهر که بهرهڵلا دهکرێو وازی لێ دێندرێ بۆخۆی چی دهکا بیکا ٥ ئهو کهسهی بهزۆر موسوڵمان کراوه ٥ **المِطْلاق**: پیاوێك ژن تهلاق بدا ٥ حوشترێ بهرهڵلا ٥ **المُطْلَقُ**: ڕههاو بێ مهرجو تایبهتمهندی ٥ شتی نادیاری کراو ٥ حوکمو بڕیارێك کهچهرتو وهلانانی تێدا نهبێ ٥ ئاوی بێ قهیدو مهرج، ئاوی سروشتیو نهگۆڕاو پاكو بێ گهرد ٥ ئهسپێك بازنهی سروشتی لهقاچ دا نهبێ یان پهتو پێوهندی لهقاچ نهبێ ٥ **المُطلَّقُ**: ئهوکهسهی دهیهوێ پێشبڕکێ بهئهسپهکهی بکا.

طَلَّ دم القتیل: خوێنی کوژراوهکه بهفیڕۆ ڕۆیی ٥ تۆڵهی ئهسهندرایهوهو خوێنیشی وهرنهگیرا ٥ زهوی شهونم لێ دراو.

طَلَّ اللبنُ: شیرهکه کهم بوو.

طَلَّ دمَ فلان: خوێنی فلانی بهفیڕۆ دا، بهتاڵی کردهوه.

طَلَّ فلاناً: فلانکهسی پاشگوێ خستو ههوڵی دا مافی پێشێل بکا.

طَلَّ المطرُ الأرضَ: بارانهکه زهوییهکهی ئاودا، تهڕی کرد.

طَلَّ فلاناً حقه: فلانکهسی مهنع کرد لهمافی خۆیو ههوڵی دا مافی لێ زهوت بکا.

طَلَّ الشَّيْ بالدهن: شتهکهی بهڕۆن ههنوو.

طَلَّ الإبلَ ونحوها: بهزهخت حوشترهکهی لێ خوڕین.

طُلَّ دَمُهُ طُلاًّ: بهمانا (طَلَّ)دێ.

طُلَّت الأرض: زهوییهکه شهونم لێی دا.

طَلَّ طلاً وطَلالَةً: جوانو سهرنج ڕاکێش بوو.

طَلَّ فلان: فلانکهس کهیف خۆشو تهڕدهماخ بوو ٥ **اطَلَّ**: بهسهری دا ڕوانی ٥ دهشگوترێ: (أطلَّ علیه) ٥ **اطَلَّ**: نزیك بۆوه ٥ **اطَلَّ** علی حقه: لهمافی خۆی دا بهسهری دا زاڵ بوو ٥ **اطَلَّ** علیه

بالأذى ونحوه: بەردەوام بوو لەسەر ئەزیەتدانی ٥ اطَلَّ دمَ القتيل: خوێنی کوژراوەکەی بەفیڕۆ دا ٥ دەشگوترێ: (أُطِلَّ دَمُهُ) ٥ تطالَّ: مۆڵەتی داو چاوەڕوانی کرد ٥ تَطَلَّلَت الأرض: زەوییەکە گیاو گژی لێ ڕواو کەس ناوی نەکەوت، کەس پێی لێ نەنا.

إستَطَلَّ عليه: بەمانا (أطَلَّ)دێ ٥ إستَطَلَّ الفرسُ ونحوه ذَنَبَهُ: ئەسپەکە کلکی بەرزکردەوە ٥ الطَلالَةُ: جوانیو روخسار شیرینی ٥ کەیف خۆشیو تەڕ دەماخی ٥ کەسایەتی هەموو شتێك ٥ قەبارەی خانوو هەیکەل ٥ کەلاوەی خانوو ٥ الطَّلُّ: جوانو سەرنج ڕاکێش لەهەموو شتێك دا ٥ وردە باران ٥ نمە باران کە زۆر زەوی تەڕ نەکا ٥ شەونمو تەڕاییەك کە ڕەگی درەختو روەك دەیدا بەلقو گەڵاکان ٥ شیرو ماست ٥ پیرو بەساڵاچوو ٥ الطِلُّ: بەتاڵو پوچ ٥ الطَّلَلُ: شوێنەوارو کەلاوە ٥ سەکۆی بەربێلاو خانوو کەشوێنی دانیشتنی خێزانە بۆ پشودانو حەسانەوە یان خواردنو خواردنەوەی لەسەر دادەنرێ ٥ خێمەو پارچە قوماشی گەورە کەکەشتیو بارو بارگنەی پێ دادەپۆشرێ ٥ الطُّلاءُ: خوێنی ڕژاو ٥ الطَّلَّةُ: ئافرەت ٥ زەوییەك نمە بارانی لێ درابێ ٥ نازو نیعمەت لەپۆشاكو خواردەمەنی دا ٥ شەرابی گواراو بەلەزەت ٥ هەرشتێ: بۆنی خۆشی لێ بێ ٥ الطُّلَّةُ: قومەشیر، قومە ماستو دۆ ٥ مل ٥

الطَّليلُ: ڕژاو (خوێنی ڕژاو) ٥ حەصیری چنراو لەپرژو پاڵی درەختی دۆم یان لەتوێکڵی ئەو درەختە ٥ رزیوو پۆڵکاو ٥ بۆ مێینە (طلالـل) دەگوترێ: (المُطِلُّ من الأمور): شتی بەرقەرار نەبوو ٥ دەگوترێ: (أمر مُطِلٌ): کارێکی گۆڕاوو نابەردەوامە ٥ المطلـولُ: ماست توێژێکی بەسەرەوە بێو ئاوی سەرکەوتبێ وابزانی ماستی چاکە، بەڵام لەواقیع دا خراپ بێ ٥ طَلَمَةُ: شەپلاغەی لێ دا.

طَلَمَ الخُبزَة: نانەکەی پان کردەوەو رێکی خست ٥ طَلَّمَ الخُبزَةَ: بەمانا (طَلَمَ)دێ ٥ واتە: نانەکەی پان کردەوەو رێکی خست ٥ طَلَّمَ العرقَ عن جبينه: عەرەقی لەناو چاوانی خۆی سڕی ٥ الطُّلْمُ: سفرە خوان کەنانو پێخوری لەسەر دادەنرێ ٥ الطُّلَمُ: چڵكو بەڵغی دەمو ددان کەبەهۆی گوێ پێنەدانیان پەیدا بوو بێ ٥ الطُّلْمَةُ: نانی برژاو بەخۆڵە مێشی زۆر گەرم نانی پێشاو لەناو خۆڵەمێشی گەرم ٥ بەردی پان کەوەکوو پنە نانی لەسەر پان بکرێتەوە ٥ المِطْلَمَةُ: تیرۆك؛ ئامێرێکە نانی پێ پان دەکرێتەوە پێش ئەوەی ببرژێندرێ.

طَلْمَسَ: بەمانا (طَلْسَمَ)دێ واتە تەلیسمی لێ کرد ٥ یان دەمو چاوی گرژو مۆن کرد ٥ طَلْمَسَ الکتابَ: نوسینی کتێبەکەی سڕیەوە، ڕەشی کردەوە ٥ إطْلَمَسَ الليلُ: شەوەکە تاریك بوو یان تاریکییەکەی زۆر کەسکونو بەهێز بوو ٥ الطِلْمِساءُ: تاریکی بەهێزو زۆر تاریك ٥ زەویو سارایەك کەهیچ نیشانەو باڵەخانەو خانوبەرەی تێدا نەبێ ٥ تەنکە ئاو.

طلا طَلْواً وطَلاوَةً: ئاسکەکەی بەستەوە، بەندی کرد ٥ طَلِيَتْ أسنانُهُ طَلاً: ددانی زەرد بوون ٥ بەڵغێکی سەوز کەوتە سەر ددانی ٥ بەڵغی زەرد ددانی داپۆشین ٥ دەگوترێ: (طَلِيَ فَمُهُ): دەمو ددانی بەڵغ گرتی ٥ لەتینوان دەمی وشك بوو ٥ اطلَت الظَّبيَةُ: ئاسکەکە بێچویەك یان زیاتری بوو ٥ اطلَى فلان: فلانکەس ملی بەلایەك دا خوار بوو ٥ دەگوترێ: (ما أطلَى نَبِيٌّ قط): هیچ پێغەمبەرێك شوێن هەواو ئارەزوی

خـۆی نەکـەوتووە ٥ **الطَّـلاَ**: شـتی بـچوك لەهەرشتێـك بـێ ٥ زارۆك ٥ بێـچوی ئـاژەڵ کەلەدایك دەبێ تا خۆ دەگرێ ٥ بێچوی ئاسك ٥ تفی وشکەوە بووی ناو دەم ٥ یان تفێکی لینچ کـەددان دادەپۆشـێو لـەناکامی تینوایـەتی زۆر یـان برسییەتی یـان نەخۆشـی پەیـدا دەبێ ٥ **الطُّـلاَة**: مـل، گـەردن ٥ یـان لامـل ٥ **الطِّـلاوَة**: جـوانیو رەونـەقو گەشـەو نەشـە ٥ توێژێـکی تەنکە لەسەر شیرو ماستو خوێن پەیدا دەبێ ٥ پاشمـاوەی خـۆراك لـەناو دەمو ددان دا ٥ **الطُّـلاوَةُ**: هەرشتێـك بـۆ چـەورکردن رەنـگ کردن بەکاربێ فەوز ٥ قسەو باسی کورتو کەم ٥ **الطِّلْوُ**: گورگ ٥ نێچیرەوانی چوستو لەش سوك ٥ حەبلێـك سەرێـکی لەقاچی ئاژەڵەکە دەخـرێو سـەرەکەی تـری بەسـنگێکەوە دەبەسترێ ٥ **الطُّلْواءُ**: چاوەڕوانی ٥ تەمبـەڵیو فونگرانی ٥ فەوز ٥ **الطَّلَوان**: بەڵغێـکی سپییە زمان دادەپۆشێ بەهۆی نەخۆشی یان تینوایەتی پەیدا دەبێ ٥ **الطُّلْوَةُ**: سپیایەتی بەیان، روناکی ئاسـۆی بەرەبـەیان ٥ **الطِّلْـوَة**: بێـچوە ئـاژەڵی کێوی ٥ گوریسو حـەبل یـان پارچـە حـەبل ٥ شـتی بـێ نـرخو بـەها ٥ دەگـوترێ: (مایـساوی طِلْوةً): پەتکە گوریسێك ناهێنێ.

طَلَى الماءُ طَلْياً وطِـلاءً: ئاوەکـە فـەوزی لـێ پەیـدا بوو.٥ **طَلَّـى** الـشَّيءَ بكـذا: شـتەکەی بەشتێـك بۆیەکرد داپۆشی.

طَلَّى الليلُ الآفـاق وغيرهـا: شـەو بـەتاریکی خـۆی دونیـای داپۆشـی ٥ (طَلَّـى فلانـاً): جنێـوی بەفلانکـەس دا.٥ **طَلَّـى** الظَّـبيَ: ئاسـکەکەی بەسـتەوە ٥ کردیـە کۆزوگـەوی تایبەتیـەوە ٥ **طَلَّى فلان**: فلانکەس گۆرانی گوت.

طَلَّى الشَّيءَ بكذا: زێدەرەوی کرد لـە هەوڵدان بـۆ دەستـەبەرکردنی شـتەکە ٥ **إطَّلَى بكذا**: بـەوە چـەوری کـرد ٥ **تَطَلَّى**: بـۆ مـوطـاوەعـەی (طـلاّه)دێ ٥ خـوی بەگاڵتـەو کـەپو خـۆش رابواردنەوە گرت ٥ **الطُّلَّى**: قومەشێرو کەوچکە دۆیەك ٥ **الطِّلاَّءُ**: ئەوکەسەی مەعدەنو شتی وا بۆیـەدەکا ٥ **الطُّلِّي**: بێـچوی ئاسك ٥ بۆیـەکراو بەقەتران ٥ **الطِّلاء**: هەرشتێـك شـتی تـری پـێ بۆیە بکرێ وەکوو قەترانو رۆنو قورو شـتی وا ٥ دۆشاوی ترێ ٥ زیوی خـاڵصو پاڵفتـە کـراو ٥ ئـەو پـەتو حەبلـەی ئاژەڵەکـەی پـێ بەستراوەتەوە ٥ **الطُّلْيَاءُ**: گروێ ٥ ئەو پەڕۆیەی ئافرەت بەخۆیـەوە هەڵدەگرێ لـەکاتی کەوتنـە نـاو عـادەتی مانگانەیـەوە ٥ **الطِّلْيـانُ**: بـەڵغی زەرد کەدەکەوێتـە سـەر ددان ٥ **الطُّلْيَةُ**: مـل ٥ لامـل ٥ پارچـە خورییەکـە یـا لفکەیەکـە جەسـتەی گروێـی پـێ چـەور دەکـرێ ٥ نەخۆشـییەکە دەشـوبهێتە نەخۆشـی پێـست فەڵشینو تـوك روتانـەوە ٥ لەلاتەنیشتی مـرۆڤ پەیـدا دەبـی ٥ **المِطْلَى**: ئـامێری شـت چـەور کردن ٥ **المِطْلاَءُ**: بەمانا (المِطْلَى)دێ ٥ **المَطْلِيُّ**: (أمر مَطْلِيٌّ): کارێکە چەواشەو نامەعلومو تەمو مژاوییە ٥ **طَمِثَت** المرأةُ: ئافرەتەکە یەکـەمجار کەوتە عادەی مانگانەوە.

طَمِثَ المرأةَ: چووە لای ئافرەتەکە، دەستی لـێ دا، لەگەڵی جوت بوو ٥ دەشگوترێ: (ما طِمِثَ هـذا البعيرَ حَبْلٌ): کەڵ سواری ئـەو حوشـترە نـەبوە ٥ **الطَّمْثُ**: خوێنی حەیز ٥ چڵكو دژوێنی.

طَمِحَ الماءُ ونحوه طُموحاً وطِماحاً: ئاوەکە بەرز بۆوە ٥ **طَمِحَت الدّابةُ**: ولاخەکـە چـەموش بـوو.

طَمحَ اليه بصره: سەیری کرد ◊ بۆی ڕوانی ◊ دەشگوترێ: (طَمِحَ ببصره): چاوی بۆ بەرز کردەوە، چاوی تێ بڕی.◊ طمح بأنفه: خۆی بەمزلزانی، فیزی کرد.◊ طمح الی الأمر: چاوەڕوانی کارەکەی کرد ◊ طَمِحَتْ المرأةُ علی زوجها: ئافرەتەکە مێردەکەی بەجێ هێشتو چۆوە بۆماڵی باوانی.

طَمحَ في الطلب: لەداواکارییەکەی دا دوور ڕۆیی ◊ أطْمَحَهُ: وای لێ کرد هیواو ئاواتی بەرزی هەبێ ◊ أطْمَحَ اليه بصره: چاوی بۆ هەڵبڕیو تەماشای کرد ◊ طَمَّحَ الفرسُ ونحوه: ئەسپەکە هەردو دەستی هەڵبڕین ◊ طَمَّحَ بالشيئ في الهواء: شتەکەی بۆ حەوا هەڵدا ◊ الطَّامِحُ: هەر بەرزاییو تەپۆڵکەیەک ◊ ئافرەتێک ڕقی لەمێردەکەی بێو بڕوانێتە پیاوی تر، دۆستایەتی لەگەڵ پیاوی بێگانەدا بگرێ ◊ الطُّمْحَةُ: یەکجار سەیرکردن ◊ طَمَحَات الدهر: بەلاو کارەساتی ڕۆژگار ◊ الطَّمَّاحُ: کەسێک هیواو ئاواتی زۆری هەبێ ◊ چلێس ◊ بۆ بەرزو دوور ڕوانین ◊ الطَّمَّاحة: ئافرەتێک چاوە چاوی بێو بەڕاستو چەپ دا بڕوانێ بۆ پیاوی بێگانەو ڕقی لە مێردەکەی بێ.

الطَّمُوحُ: دەگوترێ: (بحر طُمُوحُ الماء): دەریایەکە شەپۆلەکانی بەرزن ◊ (بئر طموح الماء): بیرەکە ئاوی بەرزە.◊ **طَمَرَ**: بازی بۆ ژێرەوە دا هەڵهاتە خوار.◊ **طَمَرَ** في الأرض ونحوها: بەناو زەوی دا ڕۆیشتو خۆی شاردەوە.◊ **طَمَرَ** الشَيئ طمراً: شتەکەی شاردەوە بەنهێنیو کەسنازانێ لەکوێی شاردەوەو چۆنی شاردەوە.

طَمَرَ البئر: بیرەکەی پڕکردەوە.◊ **طَمَرَ** المطمورة: چاڵەکەی پڕکرد لەگەنمو شتی وا.

طَمِرَ في ضرسه: ژانی ددانی تەنگی پێ هەڵچنی ◊ طَمِرَت یدە: دەستی هاوسا ◊ أطمَرَهُ: بەمانا (طَمَرَهُ)دێ ◊ طَمَّرَهُ: زێدە ڕەوی کرد لەشاردنەوەی شتەکەدا ◊ پێچایەوە ◊ طَمَّرَ السِّتْرَ: پەردەکەی شل کردەوە، دایدایەوە ◊ کۆی کردەوەو خستنیە سەریەک ◊ فەوتاندنی ◊ إطْمَرَ علی فرسه: لەدواوە خۆی هەڵدایە سەرپشتی ئەسپەکەو سواری بوو ◊ إطَّمَرَ الشَيئ: بەمانا (طَمَرَهُ)دێ ◊ الطَّامر بن الطامر: خۆیو باوکی نەناسراون کەس نازانێ کوڕی کێنو خەڵکی کوێن ◊ الطامور: ڕۆژنامە ◊ **الطَّمَّانُ**: شوێنی بەرز ◊ سەکۆی بەربێلاو خانوو ◊ بەزۆری بەبێ (ال) بەکاردێ ◊ (بنات طمار) ◊ بەلاو کارەسات ◊ الطِّمْرُ: پۆشاکی کۆنی ڕزیوی ◊ الطِّمِرُ: ئەسپی ڕەسەنی خۆ شرۆی باز هاوێژی بەهێز ◊ طُمْرَة الشباب: سەرەتای گەنجیەتی ◊ الطُومار: بەمانا (الطَّامور)دێ ◊ المِطمار: تەناف، ئەو داوە پەتەی ڕایەڵ دەکرێ بۆ ئەوەی چینە دیوارەکە ڕاست دەرچێ ◊ پێشی دەگوترێ ئیمام ◊ دەشگوترێ: (هو علی مطمار أبیه): ئەوە لەسەر شێوەو شێوازی باوکی کاردەکا ◊ پیاوێک جلە شڕەو جلی کۆنو ڕزیوی لەبەردا بێ ◊ المِطْمَرُ: تەنافی دیوار ◊ دەگوترێ: (أَقِمِ المِطْمر یا محدثُ): ئەی قسەکەر، ئەی حەدیث گێڕەوە قسەکانت ڕیک بخەو هەڵەکانت هەڵگرەوەو ڕاستکۆ بە لە قسەکردن دا ◊ المطمورة: چاڵی هەڵگرتنی ئازوخە، چاڵە گەنمو جۆ کە زوربەی کات ئەم جۆرە چاڵانە لەژێر زەوی دروست دەکرێن ◊ بەندیخانە.

طَمَسَ الشَيئ طموساً: شتەکە شێوەو شێوازی گۆڕان ◊ دەگوترێ: (طَمَسَ القمرُ أو النجم أو

البصرُ): واته مانگو ئەستێرە روناكییان نەما یان چاو بینایی نەماو نابینێ.

طَمَسَ القلب: دڵ شێواوەو هیچ وەرناگرێ.

طَمَسَ الشيءَ وعليه طمساً: شتەكەی شێواند، یان شێوەی سڕیەوەو كوژاندیەوە، دەگوترێ: (طَمَسَتِ الريحُ الأثرَ): رەشەباكە شوێنەكەی سڕیەوە پڕی كردەوە.

طَمَسَ الغيمُ الكوكبَ: هەورەكە بەری روناكی ئەستێرەكەی گرت.

طَمَسَ عَيْنَه وعليها: چاوی كوێر كرد ٥ **طَمَّسَهُ**: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (طَمَسَهُ)دێ ٥ **إنْطَمَسَ**: بۆ موطاوەعەی (طَمَسَهُ)دێ ٥ **تَطَمَّسَ**: بۆ موطاوەعەی (طَمَّسَهُ)دێ ٥ **الطَّامِسُ**: دەگوترێ: (رسم طامس): ئەبارەیەكی پوچاوەو كوژاوەیە ٥ (طریق طامس): رێگای دوور ٥ (نجم طامس): ئەستێرەی بێ نور، ئەستێرەیەكە روناكی نەماوە ٥ دەشگوترێ: (رجل طامس القلب): پیاوێكی دڵ داخراوەو هیچ وەرناگرێ ٥ **الطَّمِيسُ**: بەمانا (المطموس) دێ ٥ كوێرێك كە پێڵوی چاوی جم‌و جوڵ نەكا.

طَمْطَمَ البحرُ: دەریا ئاوی زۆر بوو پڕ بوو ٥ **طَمْطَمَ** فلان: فلانكەس لەدەریادا مەلەی كرد ٥ یان چووە ناو دەریاوەو بەدەریادا رۆیی ٥ **طَمْطَمَ** في كلامه: قسەكانی رون نەكردنەوە ٥ **الطَّمَاطِمُ**: تەماتە، بەكاڵی‌و بەكوڵاوی دەخورێ ٥ **الطُّمَاطِمُ**: بێ زوبان ٥ **الطَّمْطَامُ**: ناوەڕاستی دەریا ٥ ئاگری گەورەو زۆر ٥ **الطُّمْطُمانيُّ**: بەمانا (الطِّمَاطِمُ)دێ ٥ **الطُّمْطُمانيةُ**: قسەی تەم‌و مژاوی‌و بێ مانا ٥ (طُمْطمانیة حِمیر): زاراوە نەگونجاوەكانی حیمیەرییەكان ٥ وەكوو ئەوە (ال)ی تەعریف دەكەنە (ام) لەجیاتی بڵێن (الصیام) دەڵێن (أمصیام) ٥ **الطِّمْطِمُ**: بەمانا (الطِّماطِمُ)دێ ٥ **الطِّمْطِمَةُ**: قسەیەك بەغەیری زمانی عەرەبی بگوترێ ٥ **الطِّمْطِمِيُّ**: بەمانا (الطِّمَاطِمُ) دێ.

طَمِعَ فيه وبه طَمَعاً وطماعيةً: حەزی لێ كرد، ویستی بۆ ئەو بێ.

طَمُعَ طَمَعاً: تەماعی زۆر بوو ٥ **أطْمَعَهُ**: وای لێ كرد تەماعی هەبێ ٥ **طَمَّعَهُ**: وای لێ كرد تەماعی هەبێ ٥ دەشگوترێ: (طَمَّعَ المَطَرُ): بارانەكە دەستی كرد بەبارین بەڵام كەمێك باری ٥ دەشگوترێ: (كأن حديثها تطميع قطر): قسەكانی دەڵێی رشێنەی بارانن ٥ **تَطَمَّعَ**: بۆ موطاوەعەی (طَمَّعَهُ)دێ ٥ حەزی لێ كردو ویستی بۆ ئەو بێ ٥ **الطَّمَعُ**: تەماع ٥ بەتەما بوون ٥ هیواو ئاوات ٥ **الطَّمَّاعُ**: كەسێك زۆری تەماع هەبێ ٥ **الطَّموعُ**: بەمانا الطَّمَّاعُ)دێ ٥ **المِطماعُ**: بەمانا (الطَّمَّاع)دێ ٥ بۆ نێرو مێ بەیەك شێوە بەكاردێ ٥ **المِطماعُ** من النساء: ئافرەتێك زۆر تەماع بخاتە بەر غەیری خۆی‌و خەڵك والێ بكا تەماعی تێ بكەن بەڵام خۆی بەدەستەوە نەدا ٥ **المَطْمَعُ**: بەمانا (الطَّمَعُ)دێ ٥ شتێك داخوازی تەماع لێ كردن بێ ٥ شتێك تەماعی لێ بكرێ ٥ ئەو باڵندەیەی دەخرێتە ناو قەفەزەوە بۆ ئەوەی باڵندەی تری پێ هەڵخەڵەتێنن‌و فرسەتیان لێ بێنێ ٥ **المَطْمَعَةُ**: بەمانا (المَطْمَعُ)دێ.

طَمَلَ فلان طَمْلاً وطمولاً: فلانكەس گوێی نەدایە چی دەكاو چی ناكا.

طَمَلَ الجمَلُ وغيره: حوشترەكە بەخێرایی رۆیی.

طَمَلَ الإبلَ وغيرها طَمْلاً: حوشترەكەی بەخێرایی لێ خوڕی.

طَمَلَ الشَّيءَ: شتەکەی توند بەستو شەتەکی دا.

طَمَلَ الحصيرَ: حەصيرەکەی چنیو خێتو گوڵو نیشانەی تێدا دروست کردن.

طَمَلَ الشَّيءَ بكـذا: شتەکەی گۆڕی بەتێهەڵسونی فلان شت ٥ دەگوترێ: (طَمَلَ الدَّمُ السهمَ): خوێنەکە لەتیرەکە هەڵسوا، تیرەکەی خوێناوی کرد.

طَمَلَ الصَّبَّاغ الثوبَ ونحوه: بۆیەچییەکە قوماشەکەی باش رەنگ کرد، رەنگێکی تێری دایە.

طَمَلَ الخبّازُ الخُبزَ بالمِطمَلَة: نانەوا نانەکەی بەتیرۆك پان کردۆتەوە.

طَمِلَ بكذا طَمَلاً: رەنگی کرد، بۆیەکەی تێ هەڵسو ٥ **اطْمَلَ** الكتابَ ونحوه: نوسینی ناوکتێبەکەی سڕیەوە رەشی کردەوە ٥ **إطْمَلَ** ماءُ الحوض ونحوه: هەرچی ئاوی لەبنکی حەوزەکە دا بوو هەمووی هەڵگوازتو هیچی تێدا نەهێشت ٥ **إنْطَمَلَ** فلان: فلانکەس هاوکاری دزەکانی کرد ٥ **الطِّمْلُ**: هەموو شتێکی رەش ٥ قوماشێك بەتێری رەنگ کرابێ ٥ ملەوانکە، گلادە ٥ ئاوی لیڵ ٥ پیاوی چەقەچەناوی خوێڕی کە گوێ بەکردەوەکانی خۆی نادا و هیچ گرنگی بەوەنادا چی دەڵێو چی پێ دەگوترێ ٥ ئەحمەقو گێل ٥ هەژاری بێ ڕەوشتو حاڵ شپڕێو ٥ گورگی بۆرە قنە ٥ دزو جەردە ٥ **الطِّمْلَةُ**: ئەو ئاوە قوراوو لێڵەی لەبنکی حەوزدا دەمێنێتەوە یان تەنکە قوری بنکی حەوز ٥ **الطُّمْلَةُ**: بەمانا (الطِّمْلَةُ)دێ ٥ **الطِّمْلَةُ**: ئافرەتی زەعیفو لاواز ٥ **الطُّمُولُ** من الرجال: بەمانا (الطِّمْلُ)دێ ٥ **الطَّمِيلُ**: جەستە خوێناوی شەلّتاخ بوو لەخوێن دا ٥ نانی پانکراوە بەتیرۆك ٥ حەصیر ٥ سەرمێری پان ٥ **الطَّمِيلَةُ**: مێینەی (الطَّمِيل)ە ٥ **المِطْمَلَةُ**: تیرۆك؛ دارێکە نانی پێ پان دەکرێتەوە.

طَمَّ الشَّيءُ طَمُوماً: شتەکە زۆر بوو تا پەڕەی سەند.

طَمَّ الفرسُ وغيره في سيره: ئەسپەکە چوستو تیژڕۆ بوو.

طَمَّ الشَّيءَ وعليه طَمّاً: شتەکەی داپۆشیو نغرۆی کرد.

طَمَّ الترابُ البئرَ: گڵەکە بیرەکەی پڕکردەوە.

طَمَّ الإناءَ وغيره: قاپەکەی پڕکرد تا لە هەموو لایەکەوە سەر ڕێژی کرد.

طَمَّ شَعْرَهُ: قژی بڕیەوە ٥ موی بڕیەوەو لەبێخ دەری هێنا ٥ **اطَمَّ شَعْرَهُ**: کاتی ئەوە هاتوە قژی بتاشێ مووەکانی بتاشێ ٥ **طَمَّمَ الطائِرُ**: باڵندەکە لەسەر لقی درەختەکە نیشتەوە ٥ **إسْتَطَمَّ** شعره: بەمانا (أَطَمَّ) دێ ٥ **الطَّامُّ**: شتی گەورە ٥ ئاوی زۆر ٥ **الطَّامَّةُ**: قیامەت؛ ڕۆژی ڕەستا خێز ٥ بەڵاو کارەساتی وا کە ڕوداوەکانی پێش خۆی لەیاد بەرێتەوە ٥ **الطِّمُّ**: دەریا ٥ **الطِّمُّ**: ئاوی زۆر ٥ ژمارەی زۆر ٥ شتی سەر سوڕهێنەر ٥ ئەسپی ڕەسەنو چالاك ٥ بێچوی حوشتر ٥ دەگوترێ: (أتاهم الطِّمُّ والرِّمُّ): شتی زۆرو کەمی بۆهات ٥ **الطُّمَّةُ**: گومڕاییو سەر لێ شێوان ٥ پارچەیەك لەلەوەڕ، بەزۆر بۆ ئالفی وشك بەکار دەهێندرێ ٥ شتی قیزەون ٥ کۆمەڵی ئادەمیزاد یان کۆمەڵگای ئادەمیزاد ٥ یان ناوەندی کۆمەڵگا ٥ **الطَّمُومُ**: ئەسپی تیژ ڕەو ٥ **الطَّمِيمُ**: زۆر کراو ٥ (طميم الناس): زۆرینەی ئادەمیزاد ٥ **طَمْأَنَهُ**: ئارامی پێ گرت ٥ هێواشی کردەوە ٥ دڵنیای کرد ٥ نزمی کردەوە، خواری کردەوە ٥ **إطمَأَنَّ**: دڵنیابوو، هێواش بووە ٥

دەگوترێ: (إِطْمَأَنَّ به القرارُ وإِطمَأَنَّ جالساً وإِطمَأَنَّ القلب): هێواش بوو دامەزرا، دوای چەواشە کاریو رارایی هێواش بۆوە، دڵنیا بوو ٥ إِطْمَأَنَّ المكانُ: شوێنەکە نەرم بوو، کەوتە نزمایی ٥ إِطْمَأَنَّ بالمكان وفيه: لەوشوێنە نیشتەجێ بوو ٥ شوێنەکەی کردە زێدو نیشتمانی خۆی ٥ إِطْمَأَنَّ عمّا كان يفعله: وازی هێنا لەوکارەی دەیکرد ٥ تَطَأْمَنَ: بۆ موطاوعەی (طَأْمَنَهُ)دێ ٥ وا دەبێ سەنگو سوکی لەوشەکەدا دەگرێ دەبێتە (تَطَامَنَ) ٥ الطُمَأْنينة: ئارام گرتن ٥ بتمانە ٥ دڵنیایی.

طما الشَّيْءُ طُمُواً: بەرز بۆوە ٥ دەگوترێ: (طما الماءُ): ئاوەکە بەرز بۆوە ٥ (طمن هِمَّتُهُ) ورەو هیمەتی بەرز بۆوە ٥ (طَمَتْ المرأةُ بزوجها): ئافرەتەکە لەمێردەکەی ناچیزە بوو ٥ (طما به الهَمُّ): غەمو پەژارەی زۆرو ئەستەم بوو.

طما بالغَويّ نفسُهُ: نەفسی کابرای گومرا سەرکەش بوو ٥ گومرابووەکە لەخۆی بایی بوو، لەسنور دەرچوو ٥ **الطَمْيُ**: قوڕو لیتە کەلافاو دەیهێنێو لەشوێنێك لەسەر زەوی دەمێنێتەوە چ تەڕبێ چ وشك بێ ٥ پێشی دەگوترێ (الغرين).

طنا طَنْاً وطُنوءاً: شەرمی کرد ٥ بێ ڕەوشت بوو، داوێن پیس بوو.

طَنِيَ فلان طَنًى: شتێکی لەدڵی خۆی دا شاردەوە کە نەیویست ئاشکرای بکا.

طَنِيَ الحيوانُ: ئاژەڵەکە سپڵی بەلاکەلەکەیەوە نووسا.

طَنِيَ الإنسانُ: ئادەمیزاد تای لێ هات ٥ سپڵی گەورە بوو بەهۆی تا لێهاتنەوە ٥ **اطْنَأَ**: گومانی برد، ڕوی لەبەدڕەوشتیو داوێن پیسی کرد ٥ حەزی کرد بگەڕێتەوە بۆ شوێنو مەنزڵی، حەزی کرد راکشێو بخەوێ، بەهۆی تەمبەڵیو تەوەزەلییەوە لەجێگا خزاوەو هەڵناسێ ٥ حەزی لەحەوزەکە کردو لەئاوەکەی خواردەوە ٥ دەشگوترێ: (حية لا تُطْنِي): مارەکە مۆڵەتی نێچیرەکەی ناداو یەکسەر دەیکوژێ ٥ **الطِنْءُ**: شكو گومان ٥ تۆمەت ٥ بەدڕەوشتیو داوێن پیسی ٥ بەرماوەی ئاو کە لەبنکی حەوزو شتی وادا دەمێنێتەوە ٥ دوا هەناسەی ژیانو باقی ماندەی روح لەجەستەدا ٥ خۆڵەمێشی ساردەوەبوو گەرمی تێدانەماو ٥ خانوێك بەبەرد بکرێ لەسارادا بۆ ئەوەی شەو تێیدا بمێنیەوە ٥ تەڵەو فاقە بۆ گرتنی درندە.

طَنِبَ طَنَباً: قاچی درێژ بوو ٥ پشتی درێژ بوو ٥ ئەم حاڵەتە بۆ ئەسپ بەعەیبو ناڕەسەنی دادەنرێ.

طَنِبَ الرُمْحُ: رمبەکە خوارو خێچ بوو ٥ **اطنب** النهرُ: روبارەکە ڕێڕەوەکەی درێژە ٥ **اطنبَ** الريحُ: ڕەشەباکە بەهێز بوو لەگەڵ تۆزو خۆڵ دا ٥ **اطنب** الدوابُ: وڵاخەکان یەك بەدوایەك دا ڕێچکەیان بەست لەرۆیشتن دا ٥ **اطنب في** العدو ونحوه: پێش بازدانەکە ورد بۆوەو خۆی کێشایەوە بۆئەوەی بازی باش بدا ٥ **اطنب** الكلامَ: قسەکەی درێژ کردەوە ٥ زێدە ڕۆیی کرد لەقسەو گوفتاری دا ٥ **طانَبَهُ**: کۆڵەکەی ڕەشماڵەکەی بەتەنیشت کۆڵەکەی ڕەشماڵی کابراوە چەقاند ٥ **طَنَّبَ** الشَّيْءُ: شتەکە زۆر بوو تاوای لێ هات ئەمسەرو ئەوسەری دیار نییە ٥ **طَنَّبَ** بالمكان: لەوشوێنە مایەوە ٥ دایکوتا ٥ **طَنَّبَ** الخيمةَ: چەند سنگو کۆڵەیەکی بۆ خێمەو ڕەشماڵەکە چەقاندو خێمەکەی پێوە شەتەك دا ٥ **طَنَّبَ** السقاءَ: کوندە ئاوەکەی بەکۆڵەکەی خێمەکەوە هەڵواسی.

تطانبا: هەریەك لەو دوو كەسە كۆڵەكەو سینگیان بۆ خێمەكانیان چەقاند ◊ **الإطناب**: لەزاراوەی عیلمی مەعانی دا بریتییە لەوەی وشەكان لەماناكان زیاتربن بۆ مەبەستو سودێك بەپێچەوانەی كورتبڕی (ئیجاز) ◊ لەنێوان (الأطناب)و (الإجاز)دا حاڵەتێك هەیە پێی دەگوترێ (المساوات) ◊ **الإطنابة**: ئاغزونەی قایش پشتێنو شتی وا ◊ چەترو بارانگرەوە ◊ ڕەوە ئەسپ ◊ كۆمەڵە باڵندە ◊ دەگوترێ: (خیل أطانیبُ): ئەسپەكان بەشوێن یەك دا ڕیزكەیان بەستووە ◊ (حاجات أطانیب): ئیشو كاری زۆرو زەبەندەو نەبڕاوە (غارات أطانیب): هێرشو پەلاماری یەك بەدوییەك داو بێ بڕانەوە ◊ **الطُّنُبُ**: حەبلێكە خێمەو كەژاوەو شتی وای پێ شەتەك دەدرێ ◊ ڕەگی درەخت كە زۆر ڕۆچو بێ ◊ شادەماری جەستە كە ماسولكەو ئێسقان پێكەوە دەبەستێتەوە ◊ ڕەگێكە لە ئەستۆدا كە ئادەمیزاد ئاوڕ دەداتەوە درێژدەبێو دەكشێ ◊ شاڕەگی لامل، دوشا دەمارن ◊ دەفەرو لایەن ◊ **أطناب الشمس**: تیشكی خۆر كە درێژدەبێتەوە ◊ دەگوترێ: (مدت الشمسُ أطنابها): خۆر هێڵە تیشكەكانی درێژ كردنەوەو گزنگی دەركەوت ◊ (تَقَضَّبَتْ أطنابها) ◊ خۆرئاوابوو ◊ **الطُّنُبُ**: كەسێك كۆڵەكەو سنگی خێمەكەی لەپەناكۆڵەكەو سنگی خێمەی تۆبێ ◊ كەسێك پێویست بێ دالدەی بدەیو بارێزگاری بكەی ◊ **المطناب** من الجیوش: سوپای زۆرو بێ شمار ◊ **المَطْنَبُ**: شان ◊ **المِطْنَبُ**: بەمانا (المِطْنَبُ)دێ ◊ بەمانا چاپاڵێوك دێ وەكوو شێر پاڵێوكو شتی مەصفی ◊ **الطنبور**: ئامێرێكی مۆسیقایە ◊ ئامێرێكی ناودێرییە ◊ **الطُّنْبُلُ**: تەنبەڵو تەوەزەل ◊ گێلو ئەحمەق ◊ **طَنْثَرَ**: جەستەی بەخواردنی چەوری قورس بوو ◊ كێشی زۆر بوو ◊ **تَطَنْثَرَ**: بەمانا (طَنْثَرَ)دێ ◊ **تَطَنَّجَ** في الكلام: لەقسەكردن دا كارامایی بەكار هێناو لەزۆر لایەنەوە دوا ◊ **الطَّنْجُ**: جۆر ◊ فەنو كارامایی ◊ سیپارەو نامیلكە ◊ **الطَّنْجَرَةُ**: مەنجەڵو لەگەن لەمسو شتی وا ◊ ترسنۆكی خوێڕی ◊ یان كینایەیە لەشارستانی چونكە لەقاپی جوانو بەنرخ دا خواردن دەخۆن.

طَنَخَ طَنَخًا: قەڵەوییەكەی زیادی كرد.

طَنِخَ نفسه: دەرونی پیس بوو ◊ **أطْنَخَه** الدسمُ چەوری قەڵەوی كرد ◊ **طَنْخَةُ**: بەمانا (أطنَخَهُ)دێ.

طَنَزَ به: گاڵتەی پێ كرد ◊ پێی پێكەنی ◊ **طاءَنزُوا**: گاڵتەیان بەیەكتر كرد ◊ **الطَّنّاز**: كەسێك زۆر گاڵتە بەكەسانی دیكە بكا ◊ **المطْنَزَةُ**: شوێنی گاڵتە پێكردن ◊ دەشگوترێ: (قوم مَطْنَزَة): گەلو هۆزێكی بێ كەڵكو هیچ لەبارا نەبوون ◊ **طَنْطَنَ**: دنە دنی كرد یان (دَنْدَنْ) مینگە منگی كرد ویزە ویزی كرد ◊ **الطّنطان**: هەراو هۆریا، چەقە چەق ◊ دەگوترێ: (رجلٌ طُنطان): پیاوێكی هەراو هۆریا كەرە ◊ **الطّنطنةُ**: دەنگی تەنبور ◊ زۆر بڵێیو دەنگ هەڵبڕین ◊ قسەی سرتە ◊ مینگە منگ.

طَنِفَ طنفاً وطنافةً: بێكەڵك بوو ئێكسپایەر بوو ◊ ناوەی دارزا ◊ خواردنی كەم بوو ◊ تۆمەتبار كرا ◊ دەگوترێ: (طَنِفَ بكذا): بەوشتە تۆمەتبار كرا ◊ **أطْنَفَ**: لەسەربانی خانوەكەی دیكۆری باران دورخەرەوەی دروست كرد ◊ (علا الطِّنَفَ): دیكۆری خانوەكەی بەرزكردەوە ◊ **طَنَّفَ** فلانٌ للأمر: فلانكەس كارەكەی دەست پێ

کرد، لێی نزیک بۆوە ◊ طَنَّفَ فلاناً بکذا: فلانکەسی بەنەوشتە تۆمەتبار کرد ◊ طَنَّفَ نفسَهُ الی کذا: تەماعی بەرخۆی نا بۆ ئەو شتە ◊ طَنَّفَ البستانَ: پەرژینی بۆ باخەکە کرد ◊ طَنَّفَ الجدارَ: لەسەر دیوارەکە چقڵو تەلو شتی وای دانا بۆ ئەوەی نەتوانرێ پێیدا سەربکەوێ ◊ تَطَنَّفَ: بۆ موطاوعەی (طَنَّفَهُ)دێ ◊ تَطَنَّفَ نفسُهُ الی کذا: نەفسی لەوشتە نزیک بۆوە حەزی لێی بوو ◊ تَطَنَّفَ القومُ: قەومەکەی داپۆشی ◊ الطُّنُفُ: لوتکەو دوندی تۆقەسەری شاخ ◊ سەقفی سەرەوەی خانوو بۆئەوەی بارانی لێ دووربخاتەوە گوێسە بانەی خانوو ◊ هەر دیکۆرێک لەخانووەکە دوور بکەوێتەوە.

الطُّنُفُ: بەمانا (الطُّنُفُ)دێ ◊ طَنْفَسَ الرجلُ: پیاوەکە دوای رەوشت جوانی گۆڕاو رەوشتی ناشیرین بوو ◊ پۆشاکی زۆری لەبەر کردن ◊ طَنْفَسَ السماءُ: ئاسمان هەوری چڕو پڕ داپۆشی ◊ الطَّنْفَسُ: خراپو ناشیرینو بێ کەڵک ◊ الطِّنْفِسَةُ: راخەر، بەڕەو قاڵی ◊ ئەو پارچە قوماشەی بەسەر بارو کەژاوەدا دەدرێ ◊ الطُّنْفُسَةُ: بەمانا (الطِّنفَسَةُ)دێ ◊ طَنْفَشَ النظرَ الیه: چاوی تێ بڕیو چاوی لێ لانەدا ◊ الطَّنْفَشُ: چاوکزو کەم بینا.

طَنَّ طَنّاً وطنیناً: منگە منگی کرد، ویزە ویزی کرد ◊ دەگوترێ: (طَنَّ الذبابُ): مێشەکە ویزە ویزی کرد.

طَنَّ النحاسُ: مسەکە زرینگایەوە.

طَنَّ العرقُ: عودەکە لەرییەوە ◊ طَنَّتِ الاذنُ: گوێچکە زرینگایەوە.

طَنَّ المقطوعُ: شتە بڕاوەکە لەکاتی بڕینەوەی دا دەنگی لێ هات ◊ اطَنَّهُ: وای لێ کرد زرینگەی لێ بێ ◊ اطَنَّ ساقَهُ: قاچی بڕییەوە ◊ طَنْطَنَ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (طَنَّ)دا دێ ◊ الطَّنُّ: بەمانا (الطُّنُّ)دێ ◊ جەستەی ئادەمیزادو شتی تر ◊ تەندروست، تەن داهێزاو ◊ باڵاو قەدو قامەت ◊ گورزە شوڕکو گورزە قەفەزاژ ◊ فەردە لۆکەی شێکراوە ◊ کێشی قورس کە بەهەزار کیلۆ گرام مەزندە بکرێ ◊ الطُّنَانُ: بۆ زێدەڕۆیی لەمانای (طَنَّ)دا دێ ◊ بۆ مێینە دەگوترێ: (طَنَّانَةُ) ◊ دەشگوترێ: (قصیدة طنّانة): چامە شیعرێکی بەناو بانگو مەشهورە ◊ الطُّنِّيُّ: جەستە گەورەو زەبەللاح ◊ الطَّنِينُ: جۆرە دەنگێکە وەکوو دەنگی زەنگو عود

طَنِيَ طَنًى: کزو لاواز بوو ◊ نەخۆش بوو ◊ اطنَى: بەمانا (اَطنَاَ)دێ ◊ مەیلی شکو گومانی کرد ◊ حەزی لەبەدڕەوشتی کرد مەیلی داوێن پیسی کرد ◊ اطنَى فلاناً: شوێنی گوشندەی نەهەنگاوت ◊ اطنَى المرضُ فلاناً: نەخۆشی فلانکەسی گرتەوە، توشی فلانکەس بوو ◊ پاشماوەی نەخۆشی لەفلانکەس دا مایەوە ◊ دەگوترێ: (حیة لا تطنی): مارێکە گوشندەیە بەهەرکەسێکەوە بدا یەکسەر دەیکوژێ ◊ (ضربة لاتُطنِي): زەبری گوشندە ◊ اطنَى الشَّجَرَ أو ثمر النخل: درەختەکەی فرۆشت یان بەری درەختە خورماکەی فرۆشت ◊ إطَّنَى الشجرَ أو ثمر النخل: بەری درەختەکەی یان بەری درەختەخورماکەی کڕی ◊ الطِّنَى: بەمانا (الطُّنْءُ) دێ ◊ کزو لاوازی، نەخۆشی ◊ سپڵ هاوسانو گەورە بوونی، نوسانی سپڵو ریخۆڵە بەلاتەنیشتەوە ◊ گەورەبوونی سپڵ بەهۆی گرانەتاو تادارییەوە ◊ بەمانا (الطُّنُ)دێ ◊

شوێنێك تاداربێ ئاوو هەوای وابێ هەرکەسێ تێی بچێ تووشی تاداری ببێ ٥ **الطِّنِّی**: چاکبوونەوە لەپێومدانی دووپشك.

طَهُرَ طُهْراً وطهارةً: لەپیسو پۆخەڵی پاکبۆوە، پاکبوونەوە لەلەککەو عەیبو خەوش ٥ **طَهُرَت** الحـائض أو النفساءُ: ئافرەتە بێنوێژەکە لەخوێنی حەیز پاکبۆوە، کۆتایی بەعادەی مانگانەی هات یان لەخوێنی پاش منداڵبوون پاك بۆوە، یان دوای بڕانو کۆتایی هاتنی دیاردەی ئەو جۆرە خوێنانە خۆی شت ٥ **طَهَّرَ** الشَّيْءَ بالماء: شتەکەی بەئاو پاك کردەوە، چڵكو پیسی لێ کردەوە ٥ **طَهَّرَ** المولودَ: زارۆکەکەی خەتەنە کرد.

طَهَّرَ القناة: جۆگاکەی پاکماڵ کرد، قوڕو لیتەی لێ لابرد ٥ **طَهَّرَ** الجسمَ: جەستەکەی لەمیکرۆب پاك کردەوە بەهۆی دەرمانو عەقاقیری جیاجیاوە ٥ **إطَّهَرَ**: بەمانا (تَطَهَّرَ)دێ ٥ **تَطَهَّرَ**: بۆ موطاوەعەی (طَهَّرَهُ)دێ ٥ **الطاهِرُ**: پاكو خاوێن ٥ دەگوترێ: (فلان طاهر الثوب أو طاهر الذيل أو العرض): فلانکەس پۆشاکی پاكو خاوێنە ٥ داوێنپاکە ٥ حەیاو ناموس پارێزراوە ٥ بێ عەیبو خەوشە ٥ دەستپاکە ٥ شەریفە ٥ ئاوێکی پاکی وەها بەکەڵکی شت پێ پاککردنەوەو دەست نوێژ گرتن بێ ٥ ئافرەتێك لەعادەی مانگانەدا نەبێو خوێنی حەیزو شتی وای پێدا نەیە ٥ **الطَّهارَةُ**: خۆ پاککردنەوەو دەست نوێژ گرتن ٥ **الطُّهارةُ**: پیشەی خەتەنەکردنی منداڵ ٥ **الطُّهْرُ**: پاکبونەوە لەپیسو پۆخەڵو خوێنی حەیزو شتی وا ٥ **الأطهارُ**: ئەو رۆژانەیە کە ئافرەت بێ نوێژ نیە ٥ **الطِّهِرُ**: بەمانا (الطّاهر) دێ ٥ دەگوترێ: (رجل طهِر الخلق): پیاوێکی رەوشت پاکە ٥ **الطَّهُورُ**: ئەوشتەی بۆ خۆی پاك بێو پاککەرەوەی شتی تریش بێ ٥ وەکوو ئاوی پاك ٥ **الطَّهُورِيـةُ**: پاکبونەوەو پاکردنەوەی تەواو ٥ **المَطْهَرُ**: بەلای مەسیحییەکانەوە شوێنێکە دوای مردن بەشێوەیەکی کاتی نەفسی تێدا سزا دەدرێ بۆئەوەی لەتاوان پاك بێتەوە ٥ **المِطْهَرَةُ**: ئامێری پاککردنەوە ٥ هەر مەسینەو گۆزەو تەنەکەو شتی وەها کە بەهۆی ئاوی ناویانەوە شت پاك دەکرێتەوە ٥ **المَطْهَرَةُ**: بەمانا (المِطْهَرَةُ)دێ ٥ هەرشتێك بەپاکەوەکەر بژمێردرێ ٥ پێغەمبەر فەرمویەتی: (السواك مَطْهَرَة للفم): سیواك پاکەوەکەری ناو دەمە ٥ **المُطَهِّرُ**: مادەیەکە ناهێڵێ شت بۆگەن بکا یان بگۆڕێ یان کێمو زوخاو بکا.

طَهَشَ فلان طَهْشاً: فلانکەس ئەوکارەی دەستی تێوەردا تێکی داو بێ کەڵکی کرد.

طَهَشَ العمل: کارەکەی شێواند، خراپی کرد.

طَهَمَ منه: قێزی لێ کرد، لێی نەبان بوو.

طَهَمَ الشَّيْءُ: شتەکە گەورەو کەتەو زەبەلاح بوو.

طَهَّمَ الشَّيْءَ: شتەکەی گەورە کرد.

تَطَهَّمَ: بۆ موطاوەعەی (طَهَّمَهُ)دێ ٥ **تَطَهَّمَ** الطعامَ وغيره: خواردنو شتی وای پێش چاوکەوت نەفسی لێی بێزرا ٥ **تَطَهَّمَ** عنه ومنه: بەمانا (طَهَمَ)دێ ٥ **الطِّهْمُ**: خەڵك، ئادەمیزاد ٥ **الطُّهْمَةُ**: رەنگێکە ئەوەندە گەنم رەنگ بێ بگاتە رەشی ٥ **المُطَهَّمُ**: قەڵەوو گۆشتنی زیاد لەحەد ٥ دەمو چاو هەڵاوساو ٥ لەهەموو لایەکەوە تەواو ٥ زۆر جوانو کەشخە ٥ وەجاخزادە ٥ **تَطَهْمَلَ**: بەبێ ئەوەی هیچی پێ بێ ملی رێگای گرتەبەر ٥ **تَطَهْمَلَ لفلان**: چاوو راوو ماستاوی بۆ فلان کرد بۆئەوەی شتێکی

لێی دەست بکەوێ ٥ **الطَّهْمَلُ**: جەستە گەورەی زەبەلاح و ناقۆڵا.

طها اللحمَ: گۆشتەکەی کوڵاند لێی نا ٥ پێی گەیاندو ئامادەی کرد بۆ خواردن، دەگوترێ: (طها الخُبزَ وطَها الأمرَ): نانەکەی برژاند، کارەکەی ئەنجام دا بەباشی ڕێکی خست ٥ **اطْهى فلان**: فلانکەس لەکاری خۆی دا دەست ڕەنگین بوو ٥ **الطاهي**: چێشتکەر، کێش لێنەر ٥ **الطُّهَاةُ**: ئەو توێژە ڕەقەی دەکەوێتە سەر شیرو خوێن ٥ **الطهاية**: پیشەی کێشت لێنەر ٥ **الطَّهْيُ**: کوڵاندن و پێگەیاندن ٥ **الطَّهْيَانُ**: تەختە دارێکە ئاوی گەرمی لەسەر سارد دەکرێتەوە ٥ **الطَّوابُ**: خشت یان خشتی سوورەوە کراو ٥ تاکەکەی (طوبة) دەگوترێ: (فلان لا آجُرَةَ له ولا طوبة): واتە هیچی نییە ٥ **الطَّوَّابُ**: خشت دروستکەر یان فرۆشیاری خشت ٥ **طوبَةُ**: مانگی پێنجەمی قیبتییەکانە.

طوبى: بڕوانە مادەی (طيب).

طاحَ طوحاً: فەوتا، تێداچوو.

طاحَ فلان: فلانکەس عەقڵی شێوا.

طاحَ في الأرض: ڕێگای لێ تێک چوو سەری لێ شێوا.

طاحَ السهمُ: تیرەکە نیشانەکەی نەپێکا.

طاحَ به فرسهُ: ئەسپەکە وەکوو تیرێکی نیشانە نەپێکاو بردی.

طاحَ الشيءُ من يده: شتەکەی لەدەست کەوتە خوار ٥ **أطاحه**: لەناوی برد، بردی، لای برد ٥ **أطاح شعره**: قژی سەری هەڵوەراند ٥ **طاوحه**: تیریان تێک گرت ٥ **طوَّحَهُ**: بەمانا (أطاحه)دێ ٥ **طوَّحَ** الشيءَ وبه: شتەکەی لەکیس دا، فەوتاندی ناردی بۆ شوێنێک لێی نەگەڕێتەوە ٥ هەڵی دا بۆ حەواو بەحەواوە کەوتە پەلەقاژە ٥ بەگۆچان لێی دا ٥ **تطاوح**: دوورکەوتەوە ٥ فڕێی دا ٥ دەگوترێ: (تطاوحت بهم النوى): دووریی لەخۆشەویست بەهیلاکی بردن ٥ **تطاوح** القومُ الأمْرَ بينهم: خەڵکەکە کێشەیان تێکەوت و کەوتنە بەر بەرەکانی یەکتری ٥ **تطاوح** القومُ فلاناً بالضرب ونحوه: خەڵکەکە فلانکەسیان بەلێدان لەناو برد ٥ **تطوَّح**: هات و چوو بەحەواوادا ٥ **المَطَاحُ**: شوێنی تێداچوون ٥ شوێنی بەردەڵان و ناخۆش ٥ **المطاحَةُ**: بەمانا (المطاح)دێ ٥ **المِطْواحُ**: ئامێری شت فەوتاندن ٥ ئامێری شت هەڵدان بۆ حەوا ٥ گۆچان و عەصا.

طاد طَوْداً: جێگیر بوو، چەسپا ٥ **طَوَّد** في البلاد تطويداً: بەوڵات دا سوڕایەوە ٥ **طَوَّد** الشيءَ وبه: بەمانا (طوَّحَهُ)دێ ٥ شتەکەی درێژ کردەوەو بەرزی کردەوە ٥ **إنطادَ**: کەوتە حەواو بەرز بۆوە بۆ ئاسمان ٥ **تطوَّدَ**: بۆ موطاوەعەی (طوَّده)دێ ٥ **تطوَّدَ** في البلاد: زۆر بەوڵات دا سوڕایەوە.

الطادُ: کێش قورس، گران ٥ حوشتری چەموش و هار ٥ **الطَّود**: چەسپاو جێگیر ٥ کێوی گەورەو بەرزو سەرکەش ٥ بانوو تەپۆڵکەی بەرز کەبڕوانێتە دەشتایی ٥ بەسەر نزمی دا بڕوانێ ٥ **ابن الطود**: بەردی گەورەی گلۆرەوە بوو لەبەرزاییەوە ٥ دەنگدانەوە ٥ **المَطَادُ**: بەمانا (المطاح)دێ ٥ دەشتایی پان و پۆڕ ٥ **المَطَادَةُ**: بەمانا (المطاد)دێ ٥ **المُنْطَادُ**: بەرزایی، تەپۆڵکەو کێو ٥ جۆرە فڕۆکەیەکی زەبەلاحە ٥ ئامێرێکە خڕە غازی هێدرۆجینی تێ دەکرێ و

لەژێریەوە شوێنی سواربونو شت دانانی هەیە، بەرەڵلای هەوا دەکرێو دەڕوا.

طار الشَّيءَ وبه وحوله: دەوری دا، لێی نزیك بۆوە ٥ **طَوْرَهُ**: پێشی خست، گۆڕانکاری تێدا کرد ٥ **تطوَّرَ**: لەحاڵێکەوە بردیە سەر حاڵێکی تر ٥ **التطوّر**: گۆڕانکاری تەدریجی کەلە بونیەی شتە زیندوەکان دا رو دەدا ٥ هەر واگۆڕانکاریی تەدریجی کەلەپێکهاتەی کۆمەڵ دا پەیدا دەبێ ٥ یان گۆڕانکاریی یاساو پەیوەندییە کۆمەلایەتیەکان ٥ **الطَّوَارُ**: ئەندازەو مەزندە.

طوار الطريق: شۆستەی رێگا کەهەمندێ لەرێگا کە بەرزترەو خەلّك بەسەری دا دەڕوا ٥ هاوشانو یەکسان بەو ٥ **الطَّوْرُ**: جارێك، کەرەتێك ٥ سنور ٥ دەگوترێ: (تعدى طوره): لەسنوری خۆی دەرچوو ٥ هەروا وشەی (الطور) بەمانا جۆرو نەوع دێ ٥ بەمانا حاڵو هەینەت دێ ٥ **الطور**: کێو ٥ کێوێك درەختی لێ بڕوێ ٥ حەوشەی خانوو ٥ **الطوراني**: شتێك پاڵ (طور)بدرێ ٥ ئادەمیزادی نامۆ ٥ باڵندەی نامۆ ٥ **الطُّوْرَة**: (طورة الدار) سنوری خانوو ٥ **الطُّورَةُ**: بەمانا (الطُّورة)دێ ٥ **الطُّورَةُ**: رەشبینی ٥ رەمڵو فاڵی خراپ.

طاس طوساً: وەکوو مانگ جوان بوو درەوشایەوە.

طاس الشَّيءَ: پێی لەشتەکە نا، ژێر قاچی دا، شکاندی ٥ **طوّس** المصور: وێنەگرەکە وێنەی طاوسی گرت ٥ **طوّسَ** الشَّيءَ: شتەکەی وەکوو طاوس لێ کرد رازاندییەوە ٥ **تطوّسَ**: بۆ موطاوەعەی (طَوَّسَه)دێ ٥ **تطوست** المرأةُ: ئافرەتەکە خۆی ڕازاندەوە.

الطاس: قاپێکە لەمسو شتی وا ئاوی پێ دەخورێتەوە ٥ **الطّاووس**: باڵدارێکی جوانو رازاوەیە پەرو پۆلی رەنگاو رەنگە، خۆی دەکاتەوە پەڕی کلکی وەکوو تافێکی کەوانەیی دەوەستن ٥ ئادەمیزادی جوانو شۆخ ٥ زەوی سەوز کە بەجۆرەها گوڵو گوڵزار رازابێتەوە ٥ **الطاعوس**: بەمانا (الطاوس)دێ ٥ **الطّواسُ**: شەوێك لەشەوەکانی کۆتایی مانگ ٥ **الطّوْسُ**: مانگ ٥ **الطّواسُ**: دەرمانێکە سکی پێ دەچێ ٥ سك رەوان دەکا ٥ **طَوَّشَ** فلان: فلانکەس قەرزدارەکەی خۆی مۆڵەت دا ٥ **طوّش فلاناً**: فلانکەسی خەساند، یان دەعباکەی بڕی ٥ **الطّواشِيُّ**: خەسێندراو.

طاعَ فلان طوعاً: فلانکەس گەردنکەچ بوو.

طاعَ النباتُ: روەکەکە بەکەڵکی ئەوە دێ بکرێتە لەوەڕ.

طاعَ الشجرُ: درەختەکە بەکەڵکی ئەوەهات میوەکەی کۆبکرێتەوە.

طاعَ لسانهُ: زمانی راهات.

طاعَ الغلامُ أباه: کوڕەکە بەقسەی باوکی کرد.

طاعَ الكلأُ الحيوان: لەوەڕەکە بەرفراوان بوو بۆ ئاژەڵەکە دەتوانێ بەکەیفی خۆی جێ گۆڕکێی لێ بکا ٥ **أطاع** الشجرُ اطاعةً: درەختەکە پێگەیی ٥ **أطاع** الثمرُ: میوەکە کاتی رنینو چنینی هات ٥ **أطاع** النباتُ: روەکەکە بەدەستی بخۆرەکەی بوو ٥ **طاوعه**: بەقسەی کرد ٥ گوێ بیستی بوو ٥ **طَوَّعَ**: بۆ موطاوعەو زێدە رۆیی لەمانای (طاع) دا دێ ٥ بۆ هەڵنانو دەنەدانو پاڵپێوەنان دێ ٥ **إنطاعَ** له: گەردنکەچ بوو بۆی ٥ **تطاوع** للأمر: زۆری لەخۆکرد دەست بەکارەکە بکا بۆ ئەوەی پێی رابێ ٥ **تَطَوَّعَ**: نەرم بوو بۆی ٥ گەردنکەچبونی بەسەر خۆی دا هێنا ٥ زێدە تاعەتو خودا پەرستی کرد ٥

تطـوّعَ للجندية: دواى خزمـەتى سـەربازى نيجبـارى، بـەئارەزۆى خـۆى خزمـەتكردنى تازەكردەوە ٥ **استطاع** الشّئَ: توانـاى بەسـەر شـتەكەدا شـكا ٥ **استـطاع** فلانـاً: داواى لەفلانكـەس كـرد گەردنكەچى ببـێ ٥ **الطّاعة**: بەگوێ كـردن و گوێڕايـەڵى ٥ **الطّواعية**: بـەمانا (الطّاعة)دێ ٥ **الطّوعُ**: بـەى دەست ٥ دەگوترێ: (هو طَوْعُ يدك): ئەوە لەژێر دەستى خۆت دا يـە بەويستى تـۆ هـەڵس و كـەوت بكا ٥ دەگوترێ: (فـرس طـوع العنـان): ئەسپێكە سـەر نـەرم و رێشمە خۆشە ٥ (فلان طوع المكاره): فلانكـەس پشوو درێژە بۆكارى قورس و خۆراگرە لەبەردەم كارەسات دا ٥ **الطّيّعُ**: گوێڕايـەڵ ٥ دەشگوترێ: (رجـل طَيّـعُ اللسـان): پياوێـكى زمانڕەوانـە ٥ **المُطـاعُ**: بەقسـە كـراو ٥ قسـە بيسـتراو ٥ دەگوترێ: (فلان شئ مطـاع): فلانكـەس دەست قوچاوە و ئەوەى خودا لەسەرى فـەرزكردوە نـاى دا ٥ **المُطـاوعُ**: گوێڕايـەڵ و تـەباو هـاوڕا ٥ **المِطواعُ**: ئەوكەسـەى زوو گەردنكەچـى خۆى دەردەبـڕێ ٥ **المطواعة**: بـۆ زێـدە مانـاى (المِطْواعُ)دێ ٥ **المُطّوّعُ**: بـەمانا (المُتطوّعُ): دێ، ئەوانـەى خۆيـان تـەرخان دەكـەن بـۆ جيهـادو گيانبازى دەكەن لەڕێگاى خوادا.

طافَ حوله وبه وعليه وفيه طوفاً وطوافاً: بـەدەورى دا سوڕايەوە، دەورەى دا.

طافَ الخيالُ: خەياڵ هاتە سەرى.

طافَ الكرى أو النومُ: هەنوزى برد ٥ **اطاف** بـه أو عليه: بەمانا (طافَ)دێ.

طاف الشّئَ بكذا أو عليه او فيه أو حولـه: واى لـى كرد بەدەورى دا بسوڕێتەوە ٥ **طَوّفَ** حولـه وبـه وعليـه وحولـه: بـەمانا زێدەماناى (طـافَ)دێ ٥ **طوّف** الناسُ والجراد وغيرهما: ئادەميزادو كوللە زەوييـان پڕكـرد ٥ **طـوّف** الـشّئَ: بـەدەورى شتەكەدا سوڕايەوە ٥ **تَطوّف** بـه وحولـه وفيـه وعليه: بـەمانا (طافَ)دێ ٥ **إستطاف** بـه وعليـه وحوله: بەمانا (طافَ)دێ ٥ **الطائفُ**: حەسحەس كەبەدەورى مـاڵ دا دەسوڕێتەوە بـۆ پارێزگارى كردنـى، بەتايبـەتى بەشـەو ٥ هـەروا وشـەى (الطـائف) بـەمانا خـەياڵ و ئەنديشە يـەك دێ كەبەشـەو بـۆ ئـادەميزاد دروسـت دەبـێ ٥ خزمەتكار كەبەرێك و پێكى خزمەتى ئاغاكەى دەكا ٥ **الطّائفة**: پێڕو كۆمەڵ و تاقم ٥ كۆمـەڵ و تاقمێك كە مەزهەب و بيرو بۆچونێـك كۆيـان بكاتەوە ٥ **الطائفي**: شتێك نيسبەت بـدرێ بـۆ وڵاتى طائيف وەكوو ترى تايەفى ٥ يان نيسبەت بـدرێ بـۆ تايەفـەو تايەفەگـەرى ٥ **الطائفية**: دەمـارگيرى بۆتايەفـەو كۆمەڵێـك ٥ **الطّوّافُ**: سوڕانەوە بـەدەورى كابەدا ٥ **الطّوف**: ديوار ٥ كونـدەو مەشـكە فويـان تـێ دەكـرێ و بەپەنايەكەوە شمتەك دەدرێن و شتێكى وەكوو لەوحەو تەختەداريان دەخرێتـە سەرو ئـەمجار خەڵـكيان سـواردەبێ و كەڵەكـەوان سـەوڵە لـێ دەداو بەناو ئاودا دەڕوا ٥ حەسحەس و حەرەسى شەو كە بەدەورى خانوو مـاڵ دا بسوڕێتەوە بـۆ پارێزگـارى ٥ **الطّوفـان**: هەرشتێـك زۆربـێ و لەسنور دەرچـێ بەجۆرێـك شتى تـر داپۆشـێ وەكـوو تۆفـانى سـەردەمى حـەزرەتى (نـوح) سەلامى خواى لـێ بـێ ٥ **الطّوّاف**: هەرشتێك زۆر بـسوڕێتەوە ٥ خزمـەتكار كەخزمـەتى ئاغاكـەى بكـا بەرێـك و پێـكى ٥ كەڵەكـەوان ئەوكەسەى بەهۆى كەڵەكەوە بـەناو ئـاودا شت دێنێ و دەبا ٥ دابەشكارى بەريـد بـەناو دێهات و وڵات دا ٥ **المَطَـافُ**: بـەمانا (الطّـواف)دێ ٥

شوێنی تەواف بەدەوری کابەدا ○ **المُطَوِّف**: چاوساغی حاجیان ○ ئەوکەسەی لەرۆژانی حەج دا دەبێتە شارەزایی کاری حاجی نابەڵەد ○ **طَاقَه** طوقاً وطاقَةً: دەسەڵاتی بەسەردا شکا ○ توانی بیکا ○ **اطَاقَهُ** وعلیه وله: بەمانا (طاقَهُ)دێ.

طَوَّقَهُ الطَّوْق: توقی لەمل کرد ○ **طَوَّقَهُ** الشَّيءَ وبه: شتەکەی بۆ کردە توق‌و لەملی کرد ○ دەگوترێ: (طَوَّقَ الجیشُ العَدُوَّ): سوپا ئابلوقەی دوژمنی دا ○ **طَوَّقَ** اللهُ فلاناً أداءَ حقه: خودا فلانکەسی والێ کرد توانای بەسەر شتەکەدا بشکێ ○ **تَطَوَّقَ**: بۆ موطاوەعەی (طَوَّقَهُ)دێ ○ توقەی لەمل کرد ○ **تطوَّقت** الحیةُ: مارەکە بوو بەتوق‌و خۆی تێ باهەڵدا ○ **الطَّائِقُ**: بەمانا (الطَّوْق)دێ ○ لوتکە شاخ‌و هەڵبەزیوەی کێوو کەژ ○ تاق‌و کەوانەی دیکۆری خانوو ○ **الطَّاقَةُ**: توانا‌و دەسەڵات ○ هەرشتێك ئادەمیزاد بتوانێ بەگرانی‌و بە ناخۆشی بیکا ○ دەسکە گوڵ‌و ڕێحانە ○ گورزە شوڕك ○ گورزە حەبل‌و دەستە گوش ○ **الطاقیة**: کڵاو ○ کڵێتە ○ **الطَّوْقُ**: توانا‌و دەسەڵات ○ هەرشتێك خڕو کەوانەیی بێ‌و دەوری شتێکی تری دابێ ○ هەرشتێك بازنەیی سروشتی بێ وەکوو توقی گەردنی کۆتر ○ یان دەستکردبێ وەکوو بازنەی دەست‌و خڕخاڵی قاچ‌و ملوانکەی گەردن ○ هەربەم بۆنەیەوە بەکۆتر دەگوترێ (ذات الطوق)، هەروا ناوە بۆ ئەو حابولەی کە ئادەمیزاد بەکاری دەهێنێ بۆ چوونە سەر دارخورما ○ **الطَّوْقَةُ**: زەوییەکی خەرمانەیی دەکەوێتە نێوان دوو زەوی ڕەق‌و پتەو ○ **المُطَوَّقُ** من الحمام: ئەو کۆترەی توقی لەگەردن دا بێ ○ **المُطَوَّقَةُ**: گۆزەی گەورەو دەسکدار کە ملی هەبێ.

طَال طولاً: بەرز بۆوە.

طَال علیه طَوْلاً: فەضل‌و نازو نیعمەتی بەسەرد رشت.

طَال فلاناً: بەسەر فلان دا زاڵ بوو لەبالا بەرزی د یان لەنازو نیعمەت دا.

طوِل البعیرُ: حوشترەکە لیچی سەرەوەی لەلیچی خواروی درێژ تر بوو ○ **اطال** علیه اللیلُ: شەوی لەسەر درێژ بوو ○ **اطال** علیه: پیاوەتی بەسەردا کرد ○ **اطالَ** الشَّيءَ: شتەکەی درێژ کرد ○ **اطال** الله بقاءَهُ: خودا تەمەنی درێژ کرد ○ **طاول** في الشَّيء: شتەکەی درێژە پێدا، درێژی کردەوە ○ **طاول** فلاناً: بەسەر فلانکەس دا زاڵ بوو لەبارەی بالا بەرزییەوە یان لەبواری پیاوەتی‌و بەخشندەییەوە ○ **طاول** فلاناً في الدَّیْنِ: قەرزی فلانکەسی دواخست‌و لەکاتی خۆی دا نەیدایەوە ○ **طَوَّلَ** الدابَّةَ: حەبلی ولاخەکەی شل کردو ڕێگەی دا بلەوەڕێ ○ **طَوَّلَ** الشَّيءَ: شتەکەی درێژ کرد ○ **تطاول**: بەمانا (طالَ)دێ ○ بەراوەستانەوە خۆی هەڵبڕی بۆئەوەی بۆ دوور بڕوانێ ○ **تطاول** الی الشَّيء: ملی خۆی درێژ کرد بۆئەوەی شتەکە ببینێ ○ خۆی بەبالا بەرز نیشان دا، یان خۆی بەبەخشندە نیشان دا ○ خۆی بەزل زانی‌و فیزی کرد ○ **تطاول** علیه بکذا: پیاوەتی بەسەردا کرد ○ دەست درێژی کردە سەر ○ **تطاول** الرجلان: ئەو دوو پیاوە پێشبڕکێیان کرد لەدرێژی‌و بالا بەرزی دا لەپیاوەتی‌و بەخشندەیی دا ○ **تطوَّلَ**: بۆ موطاوەعەی (طوَّله)دێ ○ **تطول** علیه: پیاوەتی بەسەردا کرد ○ **استطال**: بەمانا (طالَ)دێ ○ **استطال** علیه: دەستدرێژی کردەسەر ○ **استطال** الشَّيءَ: شتەکەی وابینی کە درێژە ○ **الطَّائِلُ**: زۆرو

دەوڵەمەنــدو ســودمەند ٥ شــکۆمەندیو دەســەڵات ٥ منـەتو پیاوەتی ٥ دەوڵەمەنـدیو ژیان خۆشی ٥ سودو قازانج.

الطَّائلة: یـاری تاوڵـە ٥ سـفرەی نـان خـواردن ٥ **الطَّوال**: بـەمانا (الطَّول)دێ ٥ درێـژایی رۆژگار، دەگوترێ: (لا أكلمه طَوال الدهر): هەتا هەتایـە قسەی لەگەڵ ناکەم ٥ تەمەن ٥ دەگوترێ: (طال طَوالـك): تەمـەنت درێـژبێ ٥ **الطُّوالُ**: درێـژ ٥ **الطُّوالـة**: مـێش دەرکـەرەی وڵاخو شـتی وا ٥ **الطَّوْلُ**: فەضلو دەوڵەمەنـدیو بەخـشندەیی ٥ دابـین کردنـی پێداویـستی بـۆ هەرشتێـك بـێ ٥ **الطُّولُ**: درێژ پێچەوانەی کورت یان پێچەوانەی پـان ٥ **الطُّوَلُ**: قونگـە جـرەو دواخـستنی کـار بەهەرشـــێوەیەك بـــێ ٥ **الطِّــوَلُ**: بـــەمانا (الطِّـــوَلُ)دێ ٥ حـــەبلو گـــوریس کەسەرێـــکی لەقاچـی وڵاخەکـە دەخـرێو سـەرەکەی تـری بەسنگێـــکەوە دەبەســـترێ درێـــژە بۆئـــەوەی وڵاخەکە بتوانـێ بلـەوەڕێ ٥ **الطُّولى**: مێینـەی (الأطـــول) ٥ حـــاڵو وەزعـــی خـــۆشو لـــەبار ٥ **السَّبْعُ الطُّوَل**: حەوت سورەتی قورئـانن لـەدوای سـورەتی فاتیحـە بەمـەرجێ (ئـەنفالو بـراءة) بەیەك سورەت حیساب بکرێن ٥ هـەروا (الـسبع الطول): ناوە بۆ حەوت چامە شیعری عـەرەبی سـەردەمی پـێش ئیـسلام کـەپێیان دەگـوترێ: (المعلقات السبعة) ٥ **الطُّوَّلُ**: باڵندەیـەکی ئاوییـە دوو قاچـی درێـــژی هـــەن ٥ **الطَّویـل**: درێــژ، پێچەوانەی کورتو پانی ٥ دەگوترێ: (هو طويل البـاع): سـەخیو ئانبـدەرو دەسـت کراوەیـە ٥ **طويل اليد**: خائینو دزو جەردە ٥ یان کەسێـك تـورەو تەوسـن بـێ زوو هەڵـچێو پـەلاماری بەرامبـەری بـدا ٥ وشـەی (طویـــل) نـــاوی بەحرێکی عوروزیشە کەلەسەر وەزنـی (فَعولن مفاعيلن، فَعُول مفاعيلن) ٥ **الطُّويلة**: بـەمانا (الطِّـوَلُ)دێ ٥ واتـە گوریـسی درێـژ کـە لـەناو لـەوەڕگادا وڵاخـی پـێ دەبەسـترێتەوە بۆئـەوەی بلـەوەڕێ ٥ **الطِّيـلُ** والطِّيَــلُ والطِّيَلَـــةُ: بـەمانا (الطِّوَلُ)دێ.

طوى الشَّيءَ: شتەکەی پێچایەوە قەدی کـردو لۆلـۆ خستیە سەریەك.

طوى الله عمرَهُ: خودا مراندی تەمەنی پێچایەوە.

طوى فلان كشحه أو نفسه عني: فلانکەس روی لـێ وەرگێڕاو دەنگی لـێ دابڕیم.

طـوى الخبرَ: هەواڵەکـەی شـاردەوە ٥ دەگـوترێ: (طـوى فـؤاده علـى الأمـر): کارەکـەی ئاشـکرا نەکرد.

طوى بطنَهُ: خۆی برسی کرد ٥ یان خـۆی بەبرسی نیشان دا ٥ لەحەدیثدا هاتووە (كان يطوى بطنه عن جاره): خـۆی برسـی دەکـردو خواردنەکـەی دەدایە جیرانەکەی.

طوى الأرض والبلاد: بەناو زەوی دا گـەڕاو وڵاتـی زۆر گەڕا.

طـوى الله البعـدَ: خـودا خۆشەویستە دوورەکـەی نزیك کردەوە.

طوى السيرُ الماشيَ: رۆیشتن رێبوارەکەی لاواز کرد.

طـوى فـلان البئـرَ: فلانکـەس بیرەکـەی هەڵـچنی بەبەرد.

طـوى الـسقاءُ: کونـدە ئاوەکـە بوچـایەوە وێـك هاتەوە.

طوى البطنُ: گەدە لەبرسان وێك هاتەوە.

طوى فلانٌ: فلانکەس برسی بوو ٥ **اطوى**: بـەمانا (طَـوِيَ)دێ ٥ **انطوت الحية وغيرها**: مارەکـە پاپۆکەی بەست ٥ **الإنطواء**: لەبواری فەلسەفەدا

ئەوەیە فەرد سەرنجی خۆی ئاراستەی شعوری خودی خۆی بکا بەجۆرێك وا لەسەرنجی خۆی دا رۆبچێ بکەوێتە هەڵەو زیادە رۆییەوە ٥ **الطّایة**: سەربان، روبەر ٥ خەرمانی خورما ٥ بەردێکی زۆر گەورە لەشوێنێك کەبەردی تری لێ نەبن ٥ **الطّوي**: کونەدەو مەشکە کە خاڵی بێ و وێك بێنەوەو تەرایان تێدا بمێنێ ٥ **الطُّوي**: شتی دوو لوو قەدکراو ٥ کێوێکە لەشام ٥ یان شیوێکە لەخوار کێوی تورەوە ٥ چەماوەیەکە وەکوو گرێ وایە لەکلکی کوللەدا ٥ **الطَّويّ**: پێچراوە، قەدکراو ٥ کۆمەڵە گەنم ٥ سەعاتێك لەشەو ٥ **الطّيُّ**: ناوەوەی شت ٥ رق و کینی ناو دڵ ٥ لەبواری زانستی عروزدا لابردنی پیتی چوارەمە لەکێشی (مستفعلن ومفعولات) دەبێتە (مستعلن مفْعُلاَت) ٥ لەبواری زەوی ناسی دا بریتییە لە وێك هاتنەوەی توێکڵی زەوی لەئاکامی جەم و جوڵی زەوی دا کەدەبێتە هۆی پاڵە پەستۆکردنی شاخەکان لەیەکتر ٥ **الطّيّة**: لای شت، ناوچەیەکی دوور ٥ نیاز، پێویستی ٥ **المِطْوی**: شتێکە ریس و بەنی لەسەر هەڵدەکرێ وەکوو مەکۆکی جۆلا ٥ **المِطْوَاةُ**: کێردێکی بچوکە.

طاب الشَّيْ طِیباً وطیبةً: پاکبۆوە حەڵاڵ بوو، چاك بوو رەسەن بوو، جوان بوو، خۆش بوو.

طابت الأرضُ: زەوییەکە بەپیت بوو، بەرو بومی بوو ٥ **طابت** نفسه للشیئ: بەهەوەسی ئەو بوو ٥ لەگەڵی گونجا نەفسی وەری گرت.

طاب عنه نفساً: وازی لێهێنا ٥ **اطاب**: شتێکی حەڵاڵ و خاوێنی هێنا ٥ **اطاب في** مکسبه: کاسبی حەڵاڵ و خاوێنی کرد ٥ **اطاب في** کلامه: قسەی بەسودو بەنرخی کردن ٥ **اطاب** للضیف وغیرە: خۆراکی خۆش و خاوێنی خستە بەردەم میوانەکەی ٥ **اطاب** الشَّيْءَ: شتەکە خاوێن کردو وای لێ کرد پاك بێ ٥ یان بەپاك و خاوێنی دەستی کەوت ٥ **طيَّبَ** الشَّيْءَ: شتەکەی والێکرد پاك و حەڵاڵ بێ ٥ بۆنی خۆشی تێهەڵسو ٥ **طيَّب** الصَّبيَ: منداڵەکەی لاواندەوە، بەقسەی خۆش هێنایە گروگاڵ ٥ **طَيَّبَ** خاطِرَهُ: دڵی راگرت و خاتری گرت ٥ سوحبەت و یاری لەگەڵ کرد ٥ **طَيَّبَ** لغريمه أو غيره نصف المال أو الدین: نیوەی ماڵ یان نیوەی قەرزەکەی بۆ قەرزدارەکەی داگرت، لێی خۆش بوو پێی بەخشی ٥ **تَطَايَبَا**: ئەو دووکەسە سوحبەت و یاری خۆشییان لەگەڵ یەکتر کرد ٥ **تَطَيَّبَ**: بۆ موطاوەعەی (طَيَّبَ)ە ٥ **إستطاب**: لەچڵك و پیسی پاك بۆوە ٥ شەرابی خواردەوە ٥ **استطاب** الشَّيْءَ: شتەکەی بەپاك و خاوێنی هاتە بەرچاو ٥ **استطاب** القومَ: داوای شتی خاوێنی لێ کردن یان داوای ئاوی شیرین و گوارای لێ کردن ٥ **الأطيب**: (اسم تفضيل)ە بۆ نێرینە (طوبی) بۆ مێینە ٥ واتە پاکتر خاوێن تر حەڵاڵ تر ٥ **الأطيبان**: خواردن و نیکاح، یان نوستن و نیکاح یان بەزو گەنجی ٥ **الطّابُ**: بۆنی خۆش، شتی خاوێن و پاك ٥ **الطَّابَةُ**: شەراب ٥ **الطّوبى**: شتی باش و خاوێن ٥ خێرو چاکە ٥ نازو نیعمەت ٥ بەهەشت ٥ **الطّيبُ**: بۆنی خۆش، هەرشتێك خۆی پێ بۆنخۆش بکرێ ٥ شتی حەڵاڵ ٥ شتی باش و باشتر لەهەر جۆرێك بێ ٥ **الطَّيِّبَةُ** من الأشياء: شتی باشترو پاکتر ٥ دەگوترێ: (مال طَيِّبٌ): ماڵ و سامانێکی حەڵاڵ ٥ **الطَّيِّبُ**: هەرشتێك هەستەکان لەزەتی لێ وەربگرن یان نەفس حەزی لێ بکا ٥ هەرشتێك زیان و پیسی تێدا نەبێ ٥ هەرکەسێك رەوشتی ناشیرین و خراپی تێدا

نـەبێ ٥ دەگوترێ: (فلان طيب الإزار، طيب القلب): فلانكەس داوێن پاكە دڵ پاكە ٥ (زبون طيب): زەبوونێكی مامەڵە خۆشە، هەڵس‌و كەوتی جوان‌و ئاغرانەیە ٥ دەگوترێ: (إمرأة طيّبة): ئافرەتێكی داوێن پاك‌و بەحیرس‌و خاوەن حەیایە ٥ (نفس طيّبة): نەفسێكی بەقەناعەت‌و رازییە بەبەشی خۆی ٥ (كلمة طيّبة): وتارێكی جوان‌و دڵگیر بوو ٥ (بلدة طيّبة): وڵاتێكی پرخێرو بێرە، ئاسایش‌و ئەمن‌و ئارامی تێدا بەرقەرارە ٥ هەوا سازگارو پڕ بەروبوومە ٥ (ريح طيبة): بۆنێكی خۆش‌و دەمار شێل‌و سوكە ٥ **المَطايِبُ**: شتی باش لەهەر جۆرێك بێ ٥ **المَطْيَبَة**: شوێنی بۆنی خۆش، كارگەی عەتر ٥ **المُطَيِّبُون**: پێنج خێڵی عەرەبن (بنو عبد مناف، بن أسد، بنو تميم، بنو زهرة، بنو الحارث).

طَاحَ طيحاً: بەهیلاك چوو ٥ **اطاحَهُ**: بەهیلاكی برد، لەناوی برد ٥ **اطاح** شَعْرَهُ: قژی هەڵوەراند ٥ **طَيَّحَهُ**: لەناوی برد، فەوتاندی ٥ **تَطَايَحَ**: پەرت‌و بڵاو بۆوە، بەحەوادا چوو ٥ **الطَّيْحُ**: هەوجاری جوتكردن.

الطَّيْحَةُ: دەگوترێ: (أصابتهم طَيْحَةٌ): بەڵاو كارەستێك توشیان بووە هەموویانی پەرتەوازە كردن.

طاخَ طَيْخاً: بەرەوشتی ناشیرین ناسراوە، كردەوەی ناشیرینی پاڵ دەدرێ ٥ قسەی نەگونجاو دەكا ٥ نەفام بوو ٥ لوتبەرزیی نواند.

طـاخ فلاناً: كاری ناشیرینی پاڵ فلانكەس دا، تۆمەتی خراپی خستە پاڵ.

طاخ الأمرَ: كارەكەی خراپ كرد ٥ **طَيَّخَ** عليه: زۆری پێگیری لێ كردو فەوتاندی ٥ **طَيَّخَ** الأمْرَ: كارەكەی تێك دا ٥ **طَيَّخَ الشَّيْءَ**: شتەكەی بەقەترانی بۆیەكرد ٥ **طَيَّخَ** السِّمَنُ الحيوانَ: قەڵەوی ئاژەڵەكەی هاخنیوە لەگۆشت‌و بەز ٥ **تَطَيَّخَ**: بەرەوشتی ناشیرین بێزرا، گوفتارو كرداری ناشیرینی پاڵ درا ٥ **الطّائخ**: گێل‌و نەفام‌و فیزمونی بێ خێر ٥ **الطَّيخة**: بەمانا (الطّائخ) دێ ٥ فیتنە ٥ شەڕو هەرا.

طار الطائرُ ونحوه طَيْراً وطيراناً: باڵندەكە فڕی‌و بەرز بۆوە بۆ حەواو باڵەكانی لێك دان‌و هەوا پەرواز بوو ٥ دەشگوترێ: (طار طائره): رقی هەڵسا.

طار غُرابُهُ: پیر بوو ٥ (طار قلبه مطاره): دڵی بۆ لایەنێك چوو حەزی لێ كرد دڵی پێیەوە نووسا ٥ **طارت** نفسه شعاعاً: نەفسی چەواشە بوو.

طار الشَّيْءُ: شتەكە درێژ بوو، بڵاو بۆوە.

طار له صيت أو ذكر في الناس أو الآفاق: دەنگی دایەوە ئاوو شۆرەتی بەناو خەڵك دا بڵاو بۆوە.

طارَ السِّمْنُ في الدواب ونحوها: قەڵەوی جەستەی ئاژەڵەكەی داگیر كردو بەسەری دا زاڵ بوو.

طار فلان الى كذا: فلان پەلەی كرد.

طـار الى بلد كذا: سەفەری بۆ فلان شار كردو بەرەو ئەوی بەفڕۆكە سەفەری كرد.

طار الشَّيْءُ عن الشَّيْءِ: شتەكە لەشتەكە كەوتە خوار ٥ **اطارَ** المكانُ: شوێنەكە باڵندەی زۆر بوو ٥ **اطارَ** الطائرَ وغيره: وای كرد باڵندەكە بفڕێ ٥ **اطار** نومَهُ: خەوی زڕاند ٥ **اطار** المالَ ونحوه بينهم: ماڵەكەی لەنێوانیان دا بەش كرد ٥ **طايَرَهُ**: لەفڕین دا پێشبڕكێیان كرد ٥ لەفڕین پێشی كەوت ٥ **طَيَّرَهُ**: فڕاندی، وای لێ كرد

بفرِێ ۵ **إنطار**: شەق بوو، درزی برد ۵ قەڵشا ۵ **تطايَرَ**: بەمانا (طالَ)دێ ۵ پەرتو بڵاو بوو ۵ دەگوترێ: (تطايَرَ القومُ): خەڵکەکە پەرتەوازە بوون، بڵاو بوونەوە ۵ پەلەیان کرد ۵ **تَطَيَّرَ**: گەشبینی نواند بەجۆرە هەڵسو کەوتێکی ئەو باڵندەیە ۵ لەبناغەدا رەشبینیو گەشبینی بە باڵندە دەکرێ، بەڵام دوایی مادەی (تطیر)یان بەکارهێنا بۆ هەرشتێك رەشبینیو گەشبینی پێ بکرێ ۵ واش دەبێ دەگوترێ: (إطَّيَرَ) ئەصلی وشەکە (تطَيَّرَ)یە قەڵبو ئیدغامی تێدا کراوە بووەتە (إطَّيَرَ) ۵ **استطار الشَّئُ**: بەمانا (تطاير)دێ ۵ تەشەنەی کردو بڵاو بۆوە ۵ (استطار البرقُ في أفق السماء): روناکی هەورەبروسکەکە بەکەناری ئاسمان دا بڵاو بۆوە ۵ (استطار الفجرُ أو الصُبْحُ): بەیانی گزنگی بەوڵات دا بڵاو بۆوە ۵ (استطار البلى في الثوب): رزینی قوماشەکە پێوە چوو تەنیەوە ۵ (إستطار الشِقُ أو الصدعُ في الحائط أو الزجاجة): درزەکە لەدیوارەکە دەرکەوت یان لەشوشەکە درز دیاری داو پێوە چوو زیادی کرد ۵ (إستطار الشَّئَ): شتەکەی والێ کرد بفرِێ ۵ (إستطار السيف): شمشێرەکەی خێرا راکێشاو روتی کرد ۵ **اسْتُطِيرَ**: گەشبینی پێ کرا ۵ تیژ تێپەرِی وەکوو باڵندە ۵ یان دەتگوت باڵندە هەڵی گرتووە ۵ ترسێندرا ۵ دەگوترێ: (استطيرَ فؤاده): دڵی ترسێندرا ۵ (أُسْتُطِير الفرسُ): لە رۆیشتن دا پەلە بەئەسپەکە کرا ۵ دەگوترێ: (فحل مستطار): وڵاخە نێرەیەکی چمووشە ۵ **الطَّائِرُ** من الحیوان: هەر باڵندەیەك بەدو باڵ بەحەوادا بفرِێ ۵ یان گەشبینیو رەشبینی پێ بکرێ ۵ بەشو بار لەخێرو شەرِ

طار طائِرُهُ: رقی هەڵسا پەلەی کرد ۵ (هو ساكن الطائر): ئەو کابرایە پیاوێکی لەسەرە خۆو عاقڵمەندە ۵ (هو ميمون الطائر): پیاوێکی موبارەكو پیرۆزە ۵ دەشگوترێ: (طائرُ الله لا طائِرُكَ): بابرِیاری خودا جێ بەجێ بکرێ نەك ئەو برِیارەی تۆ لێی دەترسی ۵ هەروا دەگوترێ: (كأن على رؤوسهم الطيرُ): بێدەنگو گوێ کراوەو دڵ ئامادە بۆ بیستنی شتی بەسود ۵ **الطائرة**: فرِۆکە؛ کەلەسەر شێوەی باڵندە دروستکراوە بۆ کاڵا گواستنەوەو سەفەرکردنی ئادەمیزادو زۆرشتی تر بەکاردێ.

الطَّيْـرَةُ: شەپلەو پەلەقاژەو پەلامار دان (طيرة الغضب): خراپی رق هەڵسانو ئاکامەکەی ۵ **الطِّيَـرَةُ**: بەمانا (التطيّر)دێ ۵ هەرشتێك گەشبینیو رِەشبینی لێ رەچاو بکرێ ۵ **الطَّيْرِيَّةُ**: نەخۆشییەکی گوازراوەی ڤایرۆسییە، لەباڵندەوە دەگوازرێتەوە بۆ ئادەمیزاد بەتایبەتی لەبەبەغاوە، تای لەگەڵ دەبێو چەند دیاردەیەکی ئازاری گەدەو ریخۆڵەو سی لێ دەکەوێتەوە ۵ **الطَّيَّارُ**: فرِۆکەوان ۵ **الطَّيُّورُ**: کەسێك زوو زوو بگۆرِێو لەم حاڵەوە بچێتە سەر حاڵێکی ترو جێ گۆرِکێو کارگۆرِکێ بکا ۵ **المطارُ**: فرِۆکەخانە ۵ **المَطَارَةُ**: شوێنێك زۆری باڵندە لێ هەبن ۵ بیری دەم پان ۵ **طاس** طَيْساً: زۆر بوو ۵ **الطَّيْسُ**: شتی زۆر لەهەر جۆرێك بێ وەکوو رەملو ئاوو شتی وا ۵ هەرشتێك وەچەو زرِوێتی زۆر بێ وەکوو مێشو هەنگو شتی وا.

طاش طَيْشاً وطَيَشاناً: کەوتە پەلەپەلو جمو جۆڵی نائاسایی.

طاش فلان: فلانکەس گوفتارو رەفتاری نەفامانەی ئەنجام دا.

طاش عقله: عەقڵی کەم بوو، نەفام بوو، نەزان بوو.

طاش السهمُ ونحوه عن الهدف: تیرەکە نیشانەکەی نەپێکا لێی لادا ٥ کەسێك سەر لێ شێواو بێ پێی ٥ **اطاشە**: وای لێ کرد جەمو جوڵی نەفامانە بکا ٥ **الطَائِش**: چەپڵەر ئەو کەسەی شت بهاوێو نیشانە نەپێکێ ٥ **الطَّیَّاش**: سەر لێ شێواوو ڕاڕا مەبەستو ئامانجێکی تایبەتی نەبێ ٥ پیاوی هەرزەو بێ عەقڵو خێرا هەڵچوو.

طاعَ طیعاً: بەگوێی کرد، ملکەچی فەرمانیەتی.

طاف بە: دەورەی دا ٥ بەدەوری دا سوڕایەوە ٥ **اطافە**: وای لێ کرد بەدەوری دا بسوڕێتەوە ٥ **طَیَّفَ**: بەمانا (طوَّفَ)دێ ٥ **تَطَیَّفَ**: بەمانا (طاف وأطافَ) دێ ٥ بەمانا تەواف کردن دێ ٥ **الطَّیَّاف**: ڕەشایی شەو ٥ **الطَّیْفُ**: خەیاڵ ٥ خەونو خەیاڵ ٥ شێتی ٥ ڕق هەڵسان ٥ شۆقە زێڕینە، قەوسو قەزەحو ڕەنگە جۆراو جۆرەکانی.

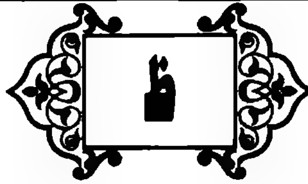
طان فلان طینا: بەباشی ئیشی قوڕەکاری کرد.

طان الشَّيْ: قوڕی لەشتەکە هەڵسو.

طان الکتابَ أو الرسالة: نامەکەی بەقوڕ مۆر کرد.

طان الله فلاناً علی الخیر أو الشر: خودا سروشتی فلانکەسی لەسەر خێر یان شەڕ دارشتووە.

طان فیە من الصفات کذا: فلان ڕەوشتی تێدا ڕواند ٥ **اطانَهُ**: بەمانا (طانَهُ)دێ ٥ **طَیَّنَهُ**: بۆ زێدە ڕۆیی لەماناى (طانە)دا دێ ٥ **تَطَیَّنَ**: قوڕاوی بوو ٥ دەشکوترێ: (إطَّیَنَ) ٥ **الطین**: قوڕ ٥ **الطِّینَة**: پارچەیەك لەقوڕ ٥ لەڕۆژگاری پێشودا نامەو شتی وایان پێ مۆر کردوە وەکوو مۆم ٥ سروشت ٥ **الطَّیَّانُ**: قوڕکەرەوە.

الظاء: پیتی حەڤدەهەمی پیتەکانی هیجایە، شوێنی لێ دەرخستنی سەری زمانو قەراخی ددانی پێشینەی سەرووە، هەموو مەلاشوو دادەگرێ.

ظَأَبَ فلان ظَأْباً: فلانکەس نارۆکەی گوتن، شاییو بەزمی گێڕا ٥ هاوسەرگیری کرد ٥ ستەمی نواند ٥ هاتو هاواری کرد.

ظَاءَبَ فلان فلاناً مظاءبةً: فلانکەس خوشکی ژنی فلانی مارەکردو بوو بە ئاوەڵزاوای ٥ **تظاءَبَ** الرجلان: ئەو دوو پیاوە یەکیان ئافرەتێکی مارەکرد ئەوی تریان خوشکی ئافرەتەکەی مارەکرد ٥ بوون بە ئاوەڵزاوا ٥ **الظَّأْبُ**: ئاوەڵزاوا، مێردی خوشکی ژنی پیاو ٥ **ظَأَرَت** المرأةُ والناقة ونحوهما على ولد غيرها ظأراً وظِئاراً: ئافرەتەکە منداڵی یەکی تری هەڵگرتەوەو سۆزی خۆی دایە ٥ حوشترەکە بێچوی حوشترێکی تری هەڵگرتەوە.

ظَأَرَ فلان على عدوّه: فلانکەس هێرشی کردە سەر دوژمنەکەی.

ظَأَرَ المرأةَ والناقةَ: ئافرەتەکەی والێ کرد سۆزی بۆ منداڵی یەکێکی تر هەبێو لەخۆی بگرێو بەخێوی بکا، وای کرد حوشترەکە بێچوی حوشترێکی تر هەڵبگرێتەوە.

ظَأَرَ فلاناً على كذا: فلانکەسی هەڵنا سۆزی بۆ فلان شت ببێ.

ظَأَرَ فلاناً على الأمر: فلانکەسی هەڵنا بۆ کارەکە یان زۆری لێ کرد کارەکە ئەنجام بدا ٥ **أظأرها** على ولد غيرها: وای لێ کرد سۆزی هەبێ بۆ منداڵی ئافرەتێکی تر، دەشگوترێ: (أظأر فلاناً على كذا) ٥ **ظاءَرَ**: دایەنی گرت ٥ **ظَاءَرَتْ** المرأةُ: ئافرەتەکە منداڵێکی لەخۆ گرت بۆئەوەی شیری بداتێو بەخێوی بکا ٥ **ظَاءَرَ** فلان فلاناً: فلانکەس بوو بەئاوەڵزاوای فلانکەس ٥ **اظأرت** المرأة: ئافرەتەکە سۆزی بۆ منداڵی یەکێکی تر نواندو لەخۆی گرت ٥ **اظَّأَرَ** لولده ظِئراً: دایەنی بۆ منداڵەکەی گرت ٥ **الظُّؤار**: هاوشانو هاوونێنە ٥ دەگوترێ: (عدوٌ ظؤار): دوژمنێکە هێشتا هێزی تەواوەتی خۆی بەکار نەهێناوە ٥ **الظِّئر**: ئافرەتێك شیربدا بەمنداڵی یەکێکی تر ٥ دایەن ٥ مێردی ئافرەتی دایەن ٥ سوچی باڵەخانە ٥ **الظِّئرَةُ**: کۆڵەکەیەك کە بکرێتە بەهێزکردنی دیوار ٥ **ظَأَفَهُ** ظَأْفاً: دەری کرد، ترۆی کرد ٥ **الظَّبْأةُ**: کەمتیاری شەل ٥ **ظَبْظَبَ** فلان ظَبْظَبَةً وظِبْظاباً: فلانکەس هاتو هاواری کردو هەرەشەی کرد بەشەڕو کارەسات ٥ **الظُّبْظَابُ**: نەخۆشی ٥ دەگوترێ: (مابه ظُبْظَاب) هیچ نەخۆشی پێوەنیە ٥ هەروا وشەی (ظبظاب) ئاوە بۆ جۆرێك لە گوانو تلۆقو زیبکە ٥ زیبکەی سەر روخسار ٥ عەیبو خەوش ٥ ئێشو ئازار ٥ قاوو قیژو هەراو هوریا ٥ **الظَّبْظَبَةُ**: هەراو هوریا ٥ **الظُّبَّةُ**: تیژایی شمشێرو رمبو خەنجەر ٥ **أظبت** الأرض: زەوییەکە ئاسکی زۆر بوون.

الظَّبيُ: ئاسك؛ جۆرە ئاژەڵێکی سم دوفاقە شاخی کلۆرە، بەناوبانگترین ئاسك ئاسکی عەرەبییە

کەپێی دەگوترێ (الغزال الأعفر) ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە دەڵێ: (بە داء ظبي): واتە کەم نەخۆش دەکەوێ یان نازانرێ کوێی نەخۆشە ٥ دەگوترێ: (لأترکنك ترك الظَبيَ ظله): واتە جێت دێڵم و نایەمەوە بۆلات چونکە ئاسك کەلەشوێنێك تەرەبوو نایەتەوە ئەو جێیە ٥ **الظَبْيَةُ**: کونەی پێستە ئاسك ئەگەر مووەکانی پێوەبن ٥ **المَظْبَاةُ**: (أرض مَظْبَاةٌ): زەوییەکە ئاسکی زۆرە.

ظَرِبَ ظَرَباً: پێوەی نووسا ٥ **الظَّرِبُ**: لوتکە بەرد، سوچی بەرد کەتیژ بێ ٥ کێوی پانەوە بوو ٥ **الظِّرِبانُ**: ئاژەڵێکە لەپێری ئاژەڵە گۆشتنەکان و سەبۆرەکانە، لەپشیلە بچوکترە گوێ کورت، گوێ براوو سەر خرە لوت درێژو قاچ کورتە بۆنێکی زۆر ناخۆشی لێ دێ ٥ لەپەندی پێشینان دا هاتووە (فسابینهم الظَّربان): زەریبان لەناویان دا تسی کەندوە پەرتەوازە بوون.

ظَرَّ الرَّجُلُ ظَرّاً ومَظَرَّةً: پیاوەکە بەردە سوچ تیژەکەی شکاند.

ظَرَّ الناقَةَ: حوشترەکەی بەبەردی تیژ سەربڕی ٥ **أظَرَّ** الرجلُ: پیاوەکە کەوتە ناو زەوی تاشەبەرداوی ٥ **أظَرَّ** المکانُ: شوێنەکە بەردی تیژی زۆر بوون ٥ **الظِّرُّ**: بەردی سوچدار کەوەکوو چەقۆ تیژ بێ، لەرۆژگاری کۆن دا وەکوو رەب و چەقۆو شتی وا بەکار هاتووە ٥ **الظُّرَرُ**: بەردی سوچ تیژو دەم تیژ ٥ **الظُّرِّيُّ**: ئەو شوێنەی ئادەمیزاد هەندێ ئامێری بەردینی لێ وەدەست هێنا.

ظَرُفَ فلان: فلانکەس عاقڵ و زیرەك و نەجیب زادە بوو ٥ روخساری جوان بوو ٥ زیرەك بوو ٥ زمانڕەوان بوو ٥ **أظرف** فلان: فلانکەس ڕەگو دەماری زۆر بوون ٥ منداڵی ئاغرو زیرەکی بوون ٥ **أظرف** بفلان: باسی فلانکەسی کرد بەوەی کە عاقڵ و زیرە ٥ **أظرَفَ** المتاعَ: زەرفی بۆ کاڵاکە پەیدا کرد ٥ **ظارَفَهُ**: لەئاغری دا بەسەریدا زاڵ بوو ٥ **تظارَفَ**: خۆی بەعاقڵ و زیر نیشان داو وایش نەبوو ٥ **تظَرَّفَ**: بەمانا (تظارف)دێ ٥ **إستَظرَفَهُ**: بەئاغرو نەجیب و زیرەکی لەقەڵەم دا ٥ **الظَّرْفُ**: هەرشتێك شتێکی تری تێ بخرێ ٥ لەبواری نەحودا (زەرفی زەمان و زەرفی مەکان) بەمانا کاتی کردنی کارێك یان روداوی روداوێك ٥ شوێنی کردنی کارێك و رودانی روداوێك ٥ دەشگوترێ: (فلان نقي الظَرف): فلانکەس دەست پاك و ئەمینە کەندەڵ و خائین نیە ٥ دەشگوترێ: (رأیت فلانا بظرفه): فلانکەسم بینی خودی خۆی ٥ **الظَّرْفِيَةُ**: جێگیر بوونی شت لەشتێکی تر دا ٥ وەکوو دەگوترێ: (الماءُ في الکوز): ئاوەکە لەگۆزەدایە ٥ ئەمە زەرفی حەقیقییە ٥ زەرفی مەجازیش هەیە وەکوو دەگوترێ: (النجاة في الصدق) ٥ (المظروف): شتێك کە خرابێتە ناو شتێکی ترەوە.

ظَعَنَ ظَعْناً وظعوناً: رۆیی، رەوی کرد ٥ **أظعَنَهُ**: رۆیاندی ٥ **الظِّعانُ**: حەبلێکە کەژاوەی پێ شەتەك دەدرێ ٥ **الظُّعْنَةُ**: گەشتی کورت ٥ **الظَّعینَةُ**: کەژاوەو ولاخی سواری کەبۆ سەفەرکردن بەکاردێ ٥ کەژاوە ٥ ژن.

ظَفَرَ الشَّيْءَ ظَفْراً: نینۆکی لەشتەکە چەقاند.

ظَفِرَ الرجلُ: پیاوەکە نینۆکی درێژ بوو.

ظَفِرَتْ عینُهُ: چاوی داپۆشرا بەپێستۆکەی قولینەچکی چاوی لای لوتی.

ظَفِرَ فلان على عدوه وبعدوه: فلانكەس بەسەر دوژمنەكەی دا زاڵ بوو فرسەتی لێ هێناو شكاندی.

ظَفِرَ الشَّيْءَ: شتەكەی بەدەست هێناو پێی گەیی.

ظَفَّرَ الله فلاناً على فلان: خودا فلانكەسی بەسەر فلانكەس دا بالادەست كرد ◊ **أظفَرَ** الشَّيْءَ: نینۆكی لەشتەكە هەڵچەقاند ◊ **أظفَرَه** الله بعدوه: خودا بەسەر دوژمنەكەی دا بالادەستی كرد ◊ **ظَفَّرَ** النبتُ: ڕووەكەكە بەئەندازەی نینۆكێك سەری دەرهێنا ◊ **ظَفَّرَ** الشَّيْءَ: نینۆكی لەشتەكە هەڵچەقاند ◊ شتەكەی بەعەتری ئەظفار بۆنخۆش كرد ◊ **ظَفَّرَ** الله فلاناً بفلان: خودا فلانكەسی بەسەر فلان دا زاڵ كرد ◊ **ظَفَّرَ** الجِلدَ: پێستەكەی بەنینۆك سفت و لوس كرد ◊ **ظَفَّرَ** فلاناً: دوعای سەركەوتنی بۆ فلان كرد ◊ **تظافروا** على كذا: هاوكاری یەكتریان كرد لەسەر فلان شت ◊ **أظفار** الجلد: چرچ و لۆچی پێست ◊ **الأظفار**: ڕووەكێكی بۆنخۆشە، شێوەی پەنجەییە ◊ **الأظفور**: مادەیەكی (قرنيّة) بەقەراخی نینۆكەوەیە ◊ **الظُّفُر**: بەمانا (الأظفور) دێ ◊ دەشگوترێ: (رجل مقلّم الظفر أو كليل الظفر): پیاوێكی خوێڕیو هیچ و پوچە ◊ **الظَّفَرَة**: پێستۆكێكە چاو دادەپۆشێ لەلای لوتەوە ◊ **المظفار**: ئیش لەدەست هاتو، دەس بۆ هەركارێك بەرێ بۆی جێ بەجێ دەبێ.

المُظَفَّر: بەمانا (المِظفار)دێ.

ظَلَعَ ظلعاً: شەل بوو، لەڕۆیشتن دا كەمێك لەنگی ◊ **ظَلَعَتِ** الأرضُ بأهلها: وڵاتەكە تەنگەبەر بوو بەدانیشتوانەكەی، جێگای خەڵكەكەی تێدا نابێتەوە چونكە زۆرن ◊ (فهو ظالع وهي ظالع، ظالعة) ◊ لەپەندا هاتووە: (ظالع يقود كسيراً): پیاوێكی شەل یارمەتی قاچ شكاوێك دەدا، بەكەسێك دەگوترێ بۆخۆی لاوازبێ و یارمەتی لەخۆی لاوازتر بدا ◊ **الظَّالِعُ**: تۆمەتبار ◊ **الظُّلاَعُ**: دەردێكە توشی مەڕو بزن و ڕەشە وڵاخ دەبێ پێی دەشەلن ◊ **ظَلَفَهُ** عن الأمر: نەیهێشت كارەكە بكا ◊ دەگوترێ: (ظلف نفسه عما يليق به): نەفسی خۆی مەنع كرد لەڕەوشت و هەڵس و كەوتێك كەشیاوی ئەو نەبێ.

ظَلَفَ الصَّيْدَ: سمی نێچیرەكەی هەنگاوت.

ظَلَفَ الأثرَ: شوێن خۆی كوێر كردەوە بۆئەوەی شوێنی نەكەون.

ظَلَفَ القومَ: شوێن پێی خەڵكەكە كەوت ◊ **ظَلِفَت** الأرض ظَلَفاً: زەوییەكە ڕەق بوو، زبر بوو ◊ **ظَلِفَت** معيشته: ژیانی زبر بوو ◊ **ظَلِفَتْ** نفسُهُ عن الشَّيْءِ: نەفسی خۆی شتەكەی نەویست و ڕەتی كردەوە ◊ دەگوترێ: (هو ظَلِف النفس): ئەو پیاوە خۆی بەدوور دەگرێ لەشتی پڕو پوچ ◊ **أظلَفَ** الأثرَ: شوێن پێیەكەی كوێر كردەوە، پڕكردەوە ◊ **أظلَفَ** فلاناً عن كذا: فلانكەسی لەوشوێنە دوور خستەوە ◊ **ظَلَّفَ** على كذا: لەوە زیادی كرد ◊ **الظَّلْفُ**: بەفیڕۆ چون ◊ دەگوترێ: (ذهب دمه ظَلْفاً): خوێنی بەفیڕۆ چوو ◊ **الظِّلْفُ**: سمی دووفاق كە بۆ ڕەشە وڵاخ و مەڕو بزن و ئاسك و ئەوجۆرە ئاژەڵانەیە ◊ **الظَّلَفُ**: زەوی ڕەق و پتەو ◊ ژیانی زبرو كولەمەرگی ◊ بەفیڕۆ چون دەگوترێ: (ذهب دمه ظَلَفاً) ◊ هەروا دەگوترێ: (أخذه بظَلَفِهِ): هەمووی هەڵگرت و هیچی نەهێشتەوە ◊ **الظَّلَفات**: تەنگ و چەڵەمەو چورتم ◊ **الظَّليف**: شوێنی زبرو ناخۆش، شوێنی بەردەڵان و دڕگاوی ◊ كاری قورس و ناخۆش ◊ چورتم و تەنگانە ◊ ژیانتاڵ و وەزع ناخۆش ◊ (ذهب به ظليفاً): بەخۆڕایی

بردی بەبێ ئەوەی نرخەکەی بدا ٥ یان بەناحەق بردیو ستەمی کرد ٥ (ذهب دمه ظليفا): خوێنی بەفیڕۆ چوو ٥ (أخذ الشَّئَ بظليفته): هەموو شتەکەی بردو هیچی نەهێشتەوە.

ظَلَّ الشَّئُ ظلالةً: شتەکە پایەدار بوو.

ظَلَّ فلان يفعل كذا: فلانکەس ئەوشتەی بەرۆژ ئەنجام دا ٥ یان بەردەوامە لەسەریو وازی لێ نەهێناوە ٥ **أظَلَّ**: سێبەری درێژ بووە ٥ بوو بەخاوەن سێبەر ٥ **أظَلَّ** فلان فلاناً: فلانکەس فلانی خستە ژێر باڵی خۆیەوەو داڵدەی دا ٥ **أظَلَّ** الشَّئُ فلاناً: شتەکە لەفلانکەس نزیك بۆوە بەرەو روی هات ٥ **ظَلَّلَ** بالسَّوْطِ: قەمچییەکەی بۆ ڕاوەشاند تا بیترسێنێ ٥ **ظَلَّلَ** فلاناً: سێبەری لەفلانکەس کرد، خستییە ژێر باڵی خۆیەوە ٥ **ظَلَّلَ** الله عليهم الغمامَ: خودا بەهەور سێبەری لێ کردن ٥ (تَظَلَّلَ من الشمس): سێبەری لەخۆی کردو تیشکی خۆری لەخۆی لادا ٥ **استظلَّ** بالظلّ: چووە ژێر سێبەرو دانیشت ٥ **الأظَلُّ**: بەرە قامك، دیوی ناوەوەی پەنجەکان ٥ **الظُّلالُ**: سێبەر هەرشتێك سێبەرت لێ بکا ٥ **الظِّلالُ**: (ظلال البحر): شەپۆلی دەریا ٥ **الظِّلُّ**: سێبەر ٥ تیشکی خۆر کە بەبەردەیەك خۆی لێ بشارێیەوە ٥ سەرەتای شت ٥ دەگوترێ: (ظلّ الشباب): سەرەتای گەنجی ٥ (ظلّ الشتاء): سەرەتای زستان ٥ (ظل الليل): سەرەتای شەوو تاریکیەکەی ٥ دەگوترێ: (أتانا في ظل الليل): بەناو تاریکی شەو دا هات بۆلامان ٥ (ظلّ السحاب): ئەو پەڵە هەورەی بەری خۆر دەگرێ ٥ دەگوترێ: (هو في ظلّ فلان): ئەو پیاوە لەژێر باڵی فلان دا یە، لەژێر سێبەری فلان دایە ٥ هەروا دەگوترێ: (مشيت على ظلّي، وانتَعَلتُ ظلّي): لەکاتی نیوەڕۆدا ڕۆیشتم کاتێك خۆر لەنیوەڕاستی ئاسمان دا بوو سێبەرم نەبوو ٥ هەروا وشەی (الظّل): ناوە بۆ باڵندەیەك دەندۆکیو قاچی ڕەشە، سینگی سپییە پشتیو باڵەکانیو کلکی بەڵەکە، لەمیسر پێی دەڵێن (صياد السمك) ڕاوچی ماسی لە عێراق پێی دەگوترێ (قِرلّی) ٥ **الظُّلَلُ**: ئاوێك لەژێر درەخت دا بێو خۆر لێی نەدا ٥ **الظُّلَّةُ**: هەرشتێك سێبەرت لێ بکاو نەهێڵێ تیشکی خۆر لێت بدا ٥ چەتر ٥ **الظليل**: خاوەن سێبەر ٥ بەردەوامو هەمیشەیی ٥ دەگوترێ: (ظِلّ ظليلّ): سێبەری بەردەوام ٥ **الظَّلِيلَةُ**: باخی گەورەو خانە خانە ٥ **المِظَلَّةُ**: چەتر.

ظَلَمَ ظُلْماً ومَظْلِمَةً: ستەمی کردو لەسنوری خۆی دەرچوو ٥ مرۆڤی شیاوی نەخستە شوێنی شیاوی خۆی ٥ گورگی کردە شوانی مەڕ.

ظَلَمَ الأرض: زەوی هەڵکۆڵی لەشوێنێك کەشوێنی هەڵکۆڵین نەبوو.

ظَلَمَ فلاناً حقه: مافی فلانکەسی داگیر کرد پێشێلی کرد ٥ کەمی دایە، لێی کەم کردەوە.

ظَلَمَ الطريق: لەڕێگا لای دا ٥ دەگوترێ: (ما ظلمك عن أن تفعل كذا): چی نەیهێشت تۆ ئەو کارە بکەی؟.

ظَلِمَ الليلُ ظلماً: شەو تاریك بوو ڕەش داهات ٥ دەگوترێ: (أظْلَمَ الشَعْرُ وأظلم البحر) ٥ **أظْلَمَ** القومُ: خەڵکەکە کەوتنە شەوەوە ٥ **أظْلَمَ** الثَغرَ: پوکی بریقەیان لێ هات ٥ **أظْلَمَ** البيتَ: خانووەکەی تاریك کرد ٥ **أظْلَمَ** فلان علينا البيتَ: فلانکەس قسەیەکی ناخۆشی بەگوێ دادایین ٥ **ظالَه** مظالة وظلاماً: ستەمی لێ کرد ٥ **ظَلَّمَهُ**:

تۆمـەتی سـتەمكاری پـاڵ دا ٥ تظـالَمَ القـومُ: خەڵكەكە هەندێـكیان سـتەمیان لەهەندێـكیان كـرد ٥ تظـالَمَ المِعْـزى: نێریـە قـەرەكان لەبـەر تەڕدەماخی شەڕە قۆچیانە ٥ دەگـوترێ: (نزلنـا بأرض تتظالَم معزاها): چووینە شوێنێـك نێریـە قەرەكانی شەڕەقۆچیان بوو ٥ تَظَلَّمَ: شكايەتی ستەم لێكراویی كرد ٥ تَظَلَّمَ منه: قبوڵی سـتەمی كرد ٥ تَظَلَّمَ فلانـاً حقـه: سـتەمی لەفلان كـردو حەقی خۆی نەدایە.

اِظَّلَمَ: قبوڵی ستەمی كرد ٥ **إنظلَمَ**: بەمانا (تَظَلَّمَ)دێ ٥ **الظَلام**: تاریكی ٥ **الظِلاَمُ**: دەگوترێ: (نظر اليه ظلاماً): بەتیلەی چاوی سەیری كرد ٥ **الظُلاَمَـةُ**: ئـەو مافـەی سـتەم لێـكراو داوای دەكـا ٥ دەگوترێ: (عند فلان ظلامتي) ٥ **الظَّلْمُ**: بریقەو ڕەونەقی ددان ٥ بەفر ٥ **الظَّلْمُ**: كەس ٥ كێو ٥

الظَّلْمَاءُ: تـاریكی ٥ **الظُلْمَةُ**: (ليلـة ظَلَمَـةٌ): شەوێـكی تاریكە ٥ **الظُّلْمَةُ**: نەمانی روونـاكی ٥ تـاریكی نـاو دەریا ٥ **الظَّلِيمُ**: نوعامە نێرە ٥ **الظَّلِيمَةُ**: ئـەوەی بەسـتەم لێیـان سـانـدبێ **المِظْـلامُ**: زۆر تاریـك (شـەوە زەنـگ) ٥ دەگـوترێ: (يـوم مظـلام): ڕۆژگارێكە پڕ لەئاشوبو ئاژاوەیە مرۆڤ سـەری لێ دەرناكا ٥ **المُظْلِمُ** مـن النبـات: ڕووەكێـك زۆر سـەوزبێ بگاتـە مەیلـەو ڕەشـی ٥ (يـوم مُظْلِـمٌ): ڕۆژێـكی ڕەشو پـڕ شـەڕو نەگبەتییـە ٥ (شَـعْرٌ مُظلـم): قژێـكی زۆر ڕەشو تاریكـە ٥ **المَظْلِمَـةُ**: ئەو مافەی ستەم لێكراو داوای دەكاتەوە.

ظَمِيَ ظَمأً وظَماءً وظَماءَةً: تینـوی بـوو یـان زۆری تینو بوو.

ظَمِيَ اليه: حەزی لێـی بـوو، شـەوقی بـۆی جوڵا ٥ (فهو ظامٍ وظَمِيٌّ، وهـو ظمـآن وهـي ظمـأى) ٥ **اَظْمَأَهُ**: تینوی كرد ٥ **تَظَمَّأَ**: خۆی بـۆ تینوایـەتی گـرت، بەصـەبر بـوو ٥ **الظَّـمْءُ**: پـشوی نێـوان خواردنەوەی دووجار ئاوە ٥ لەپەندا هاتووە: (لم يبق منه الا قدر ظمء الحمار): واتـە كەمێـك لەتەمـەن مـاوە، لـەم ڕووەوە گوێدرێـژ بـۆ تینوایـەتی بەصـەبر نیەو زوو تینـوی دەبـێ ٥ **الظَمآن**: تینو ٥ دەگوترێ: (وجـه ظمـآن): دەمو چاوی ڕەقەڵەو كـەم گۆشت بەجۆرێـك پێستی ڕوخـساری بەئێـسقانەوە نووسـابێ ٥ **الظَمْـأى**: تینـو ٥ دەگـوترێ: (ريـح ظمـأى): هەوایـەكی گەرم، بێ شەونەمو تـەڕی ٥ (عين ظمأى): چاوی پێڵۆتەنك ٥ (ساق ظمأى): قاچی ڕەقەڵەی بێ گۆشت ٥ **المِظْمَاءُ**: زۆر تینو ٥ **ظَمِيَتِ** الشفة ظمىً: لێوەكە گەنم ڕەنگو چرچ بـوو ٥ **ظَمِيت اللِثَـةُ**: پوكەكە كەم خوێن بوو ٥ **ظَمِيَتِ العينُ**: چاوەكە پێڵوی تـەنك بـوو ٥ **ظَمِيـت الـساق**: قاچـەكە ڕەقەڵـەو كـەم گۆشت بـوو ٥ (فهـي ظميـاء) ٥ **الأظمـى**: تاریـك ٥ دەگـوترێ: (ظـل أظمـى): سێبەرێك ڕەش بنوێنێ ٥ (رُمْحٌ أظمى): ڕمبی ئەسمەرو گەنم ڕەنگ ٥ **الظُّنْبُ**: بنكی درەخت ٥ **الظنبـوب**: قـەراخی لـولاك لای پێـشەوەی ٥ دەگوترێ: (قرع ظنابيب الأمر): كارەكەی ئاسان كردو لەمپەرو جورتمەكانی لابردن.

ظَنَّ الشَّيْءَ ظنًّا: گومانی لەشتەكە كـردو بەتـەواوی نەیزانی.

ظَنَّ فلانـاً وبـه: فلانكەسی تۆمـەتبار كـرد ٥ **أظَـنَّ** فلاناً الشَّيْءَ: فلانكەسی والێ كـرد گومـان بـەرێ ٥ **أظَنَّ** بـه النـاسَ: فلانكەسی والێ كـرد ببێتـە جێـگای تۆمـەتی خەڵـكی ٥ **اَظَّنَّـهُ**: تۆمـەتباری كـرد ٥ **تظـنَّن**: بـەمانا (ظَـنَّ)دێ ٥ وایـش دەبـێ (نـون)ی سـێیەم دەكـرێ بـە (الـف) دەگـوترێ: (تظنّى)وەكوو چۆن (تَقَصُّص)دەكرێ بـە (تَقَصّى)

٥ الظَّنَالَةُ: تۆمەت ٥ الظَّـنُّ: دەرك كردنی شتە بەشێوەیەك لایەنی بون یان نەبوونی زیاتر بێ ٥ وایش دەبێ (ظن) مانای یەقین دەگەیەنێ ٥ الظِّنَّةُ: تۆمەت ٥ الظُّنُون: هەرشتێك بتمانەت پێی نەبێ ٥ دەگوترێ: (رجل ظنون): پیاوێكە بتمانە بە عەقڵی ناكرێ ٥ یان لەهەواڵو قسەكانی دا كە دەیانگێڕێتەوە تانە لێدراوەو جێگای متمانە نییە ٥ (دين ظنون): قەرزێكە بتمانە بەدانەوەی ناكرێ ٥ (بئر ظنون): بیرێكە نازانرێ ئاخۆ ئاوی تێدایە یان نا ٥ هەروا بەپیاوی گومانـاوی‌و دڵ پیسیش دەگوترێ ٥ الظَّنِينُ: هەرشتێك بتمانەی پێ نەكرێ ٥ تۆمەتبار ٥ كەم خێرو بێر ٥ مَظِنَّةُ الشَّيْءِ: شوێن گومانی شت ٥ المَظَانُّ: سەرچاوەو مەراجیعی زانیاری كە لێكۆڵەرەوەو قوتابی زانكۆو خوێندنی بالاّ زانیاری لێ وەدەست دێنن.

ظَهَرَ الشَّيْءُ ظُهوراً: شتەكە دەركەوتەوە دوای ئەوەی دیار نەمابوو سەری هەڵدایەوە.

ظَهَرَ على الحائط ونحوه: سەر دیوار كەوت.

ظَهَرَ على الأمر: بەسەر ئێشەكەدا ئاگادار بوو.

ظَهَرَ على عدوِّه وبه: بەسەر دوژمنەكەی دا زاڵ بوو.

ظَهَرَ بالحاجة: كەمبایەخی دا بەپێداویستیەكان.

ظَهَرَ عنه العار: عارو لەكەی پێوە نەنووساو لێی تەكیەوە.

ظَهَرَ الطيرَ من بلد كذا الى بلد كذا: باڵندەكە لەفلاّن وڵاتەوە هاتە خوار بۆ فلاّن وڵات.

ظَهَرَ بالشي: نازو شانازی كرد بەوشتە.

ظَهَرَ فلاناً ظَهْراً: دەستی لەپشتی فلاّنكەس دا ٥ بەپشتی كێشا.

ظَهَّرَ الثوبَ: ظیهارەی بۆكراسەكە دروست كرد.

ظَهَّرَ البيتَ والحائط: چووە سەرخانوەكە یان سەر دیوارەكە.

ظَهِرَ ظَهَراً: ئازاری پشتی هەبوو پشتی ئێشا ٥ (فهو ظهِرٌ وظهيرٌ) ٥ **أظْهَرَ** القومُ: خەڵكەكە كەوتنە نیوەڕۆ ئەمجار ڕەویان كرد لەكاتی نیوەڕۆدا دەستیان كرد بەڕۆیشتن ٥ **أظْهَرَ** فلاناً على السرِّ: فلاّنكەسی بەسەر نهێنیەكەدا ئاگادار كرد ٥ **أظْهَرَ** فلان القرآن: فلاّنكەس قورئانی لەبەر خوێندەوە ٥ **أظْهَرَ** فلاناً على عدوِّه: یارمەتی فلاّنكەسی دا بۆئەوەی بەسەر دوژمنەكەی دا زاڵ ببێ ٥ **أظْهَرَ** الشَّيْءَ: شتەكەی خستە پاش خۆیەوە، خستنیە پشتیەوە ٥ دەشگوترێ: (أظْهَرَ حاجتي وأظْهَرَ بها): گرنگی بە پێداویستیەكەم نەداو بەبێ نرخ سەیری كرد ٥ **ظاهر** بين الثوبين مظاهرة: دوو كراسەكەی بەیەك گرتن‌و لەسەر یەك لەبەری كردن ٥ **ظاهَرَ** فلاناً: یارمەتی فلاّنكەسی دا ٥ **ظاهَرَ** إمرأتَهُ ومنها: بەژنەكەی گوت تۆ وەكوو پشتی دایكم لێم حەرامی ٥ ئەمە شێوە تەڵاقدانێكی سەردەمی پێش ئیسلام بوو، ئیسلام هات مەنعی كرد ٥ **ظَهَّرَ** القوم: خەڵكەكە لەكاتی نیوەڕۆدا ڕۆیشتن ٥ **ظَهَّرَ** الحاجة: پێداویستیەكەی دەرخست ٥ **ظَهَّرَ** الصكَّ: لەپشتی چەكەكە واژۆی كرد، جیرۆی كرد، واتە ئەوەی نووسی كەبەكێكی تر مەبلەغەكە وەربگرێ ٥ **تظاهروا**: یارمەتی یەكتریان دا ٥ كۆبونەوە بۆئەوەی خۆپیشاندان ئەنجام بدەن دژی كارێك یان پاڵپشتی بۆ كارێك ٥ **إستَظْهَرَ** بە: داوای یارمەتی كرد ٥

إسْتَظْهَرَ للشيء: سپێری بۆشتەکە ئامادەکرد، ئیحتیاتی کرد ٥ إسْتَظْهَرَ الشَّيْءَ: شتەکەی لەبەر خوێندەوە ٥ الظاهر: ناوێکە لەناوە جوانەکانی خودا ٥ دەشگوترێ: (قرأه ظاهراً): لەبەر خوێندییەوە ٥ الظاهرة من الأرض وغيرها: شوێنێک بەسەر شوێنێکی تردا بڕوانێ ٥ بەرزاییو تەپۆلکە ٥ ئەگەر بۆ چاو بەکارهات بەمانا چاوی دەرپەڕیوو زەق ٥ ظاهرة الرجل: هۆزو خێڵی پیاو خزمو کەسو کارو عەشیرەتی ٥ الظاهرة الجوية: ئەوەی کار دەکاتە سەر بینینو خەیاڵ ٥ الظاهرية: پێڕێکن لەزاناو شەرعزانانی ئیسلام، سەر مەزهەبو پێشەوایان (داودی کوڕی عەلی کوڕی خەلەفی ئیصبەهانییە بەداودی ظاهیری بەناوبانگە) ٥ الظِّهارة من الثوب: پۆشاکێک کەڕاستەو خۆ لەجەستە نەکەوێ ژێرکراسو فانیلە نەبێ قاتی دووەم سێیەم بێ ٥ هەروا ناوە بۆ دیوی دەرەوەی فەرشو قاڵی ئەو ڕووی کەلەسەر زەوی ناکەوێ ٥ ئەو پارچە قوماشەی رادەخرێ لەسەر سیسەمو قەرەوێڵەی نوستن، چەرچەف ٥ الظَّهْرُ: پشت، پێچەوانەی سک ٥ ولاخی سواریو بارەبەر ٥ ڕێگای وشکانی ٥ زەوی پتەوو رەقەنو تەپۆلکەو گرد ٥ دەگوترێ: (قرأ القرآن عن ظهر قلبه): قورئانی لەبەر خوێندەوە ٥ (أعطاه عن ظهر يد): بەبێ موکافئە بەشی پێدا ٥ هیچ پیاوەتییەکی بەسەرییەوە نەبوو ٥ (خفيف الظهر): کەم خێزان ٥ (ثقيل الظهر): خێزان زۆر ٥ (قلبت الأمر ظهراً لبطن): کارەکەم باش هەڵپشکنیو لێی ورد بومەوە ٥ (هو يأكل عن ظهر يدي): من بەخێوی دەکەم ٥ (أقام بين ظَهْرَيهم، وظهرانيهم): لەناویان مایەوە ٥ الظُّهْرُ: نیوەڕۆ، کاتێک خۆر لەناوەڕاستی ئاسمان لادەدا ٥ الظَّهَرُ: کاڵای ناوماڵ ٥ الظُّهْرَةُ: هۆزو عەشیرەتو پاڵپشت ٥ الظِّهْرِيُّ: لەیاد چۆوە، ئیهمال کراو ٥ الظَّهِيرُ: یارمەتیدەر ٥ یەکێک لەو یازدە کەسەی یاریکەری تۆپی پێ ٥ المظاهرة: خۆپیشاندانی جەماوەریو دەربڕینی ڕاو بۆچون ٥ المَظْهَرُ: دیمەنو ڕواڵەتی شت ٥ پەیوەندی ٥ صیفەتی ڕووەک لەوەرزە جیاجیاکانی ساڵ دا ٥ دەگوترێ: (المظهر الربيعي، المظهر الصيفي، المظهر الخريفي، المظهر الشتائي).

فەرهەنگی مامۆستا

عەرەبی - کوردی

چۆنیەتی بەکارهێنانی ئەم فەرهەنگە :

* ئەڵبەتە ئەم فەرهەنگە (عەرەبی - کوردی)یە، زمانی عەرەبیش زمانێکی (اشتقاقي)یە، ئەمەش وا دەکات ڕیزکردنی وشەکان لەناو فەرهەنگدا بە گوێرەی (أ- ب- ت- ث.. هتد)کارێکی قورس بێت.

* هەر لە کۆنەوە زانایانی بواری فەرهەنگ بۆ ڕیزکردنی وشەگەلی ناو فەرهەنگەکانیان ڕێبازی جیاجیایان پەیڕەو کردووە، بەناوبانگترینیان دوو ڕێبازن:

ڕێبازی یەکەم: ئەوەیە وشەکان تێکرا بە (مجرد) و (مزید)ەوە بە (أسم) و (فعل) و (حرف)ـەوە بە گوێرەی (تلفظ) و دەنگ ڕیزبەند بکرێن، بۆ نموونە وەکو لە قاموسی (المنجد الأبجدي)دا پەیڕەو کراوە.

ڕێبازی دووەم: ئەوەیە : پیتی زیادە بەرچاو نەگیرێت و وشەکان بە گوێرەی پیتە ئەصلیەکانیان ڕیز بکرێن و وشە (مزید)ەکان ناواخن بکرێن.

ئەم فەرهەنگە بەگوێرەی ڕێبازی دووەم ڕێکخراوە، هەر وشەیەکت مەبەست بوو دەبێت (مجرد)ەکەی بزانیت و لەم ڕوانگەیەوە بۆی بگەڕێیت و بیدۆزیتەوە.

* ئەگەر وشەکە زیاد لە مانایەکی هەبوو، ماناکان ڕیزکراون و نێوانیان بە هێمای (◇) لەبزینەیی دیاری کراوە، هەر کاتێك ئەو هێمایە دانرا نیشانەی ئەوەیە: یەکێك لە ماناکانی وشەکە تەواو بووە و ئەوەی دوای ئەو مانایەکی ترە.

نرخ: 30,000 هەزار دینار